Universidad de Deusto
Biblioteca

D I B I
T H O M Æ
R I M A
A R S

Universidad de Deusto
Biblioteca

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante
Plúteo 8 9

SVMMA
S. THOMAE
AQVINATIS, DOCTORIS
ANGELICI, ORDINIS FRATRVM PRÆDICATORVM, VNIVERSAM SACRAM
Theologiam complectens, in tres partes
diuiſa ad ROMANVM exemplar
diligenter recognita:

CVM COMMENTARIIS R. D. D.
THOMÆ DE VIO CAIETANI
CARDINALIS S. XYSTI.

Nunc verò eruditiſſima R. F. CHRYSOSTOMI IAVELLI Commentaria in primam partem primùm in lucem prolata, hîc adiecimus.

Acceſſit autem ſupplementum Tertiæ partis, & Quodlibeta eiuſdem S. Thomæ,
Itémque Opuſcula omnia Caietani, & multi iíque locupletiſſimi
INDICES, & alia, prout Epiſtola ad Lectorem indicat.

PRIMA AVTEM PARS HOC PRIMO TOMO CONTINETVR.

Cui adiectus eſt eiuſdem S. Thomæ tractatus de Dei Omnipotentia, Præſcientia, & Prædeſtinatione.

Huius Quæſtiones, & Articulos omnes ſequens Index oſtendit.

LVGDVNI,

M. D. LXXXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

REVERENDISSIMO AC ILLVSTRISSIMO PETRO DE PINAC ARCHIEPISCOPO ET COMITI LVGDVNENSI Galliarum Primati, & in Sanctiori Christianissimi Regis Aula Consiliario

BARPTOLOMÆVS HONORATVS

S. P. D.

Cogitanti mihi, Amplißime Antißtes, magnas, multiplicesque hostium impugnationes, quibus iam inde ab initio Catholica Ecclesia est vexata, & nunc demũ, si vmquam alias, atrocius afflictatur, illud occurrit, in summa fere rerum omnium desperatione, semper Deum veluti e machina diuinos aliquos homines cœlitus huc demisisse, qui religionem, in maximum discrimen adductam, sartam tectam tuerentur; &, non aliunde quam a cœlesti doctrina sibi suppetiis adscitis, contra grassantes passim hæreses eo vsq; dimicarent, quoad de eis prostratis gloriosissime triumphassent. Viderunt Ecclesiæ recens natæ incunabula, viderunt & in se experta sunt Simonis, Menandri, Basilidis, Marcionis furorem; plorarunt multos, vel transfugas factos, vel ad defectionem spectantes. At in tanta rerum confusione, ecce tibi Ignatium, Iustinũ, Ireneum, qui, diuinæ doctrinæ fulgore patefacto, tantas tenebras, ab hæreticis offusas statim dispulerunt. Sequuta sunt tẽpora nihilo meliora, in quibus viri, sanctimoniæ mirã quamdã speciẽ ostẽtantes, sub pietatis nomine sua pestifera decreta obtruserunt, eaq; ita artificiose fucarũt, vt plurimos, fascinationibus quibusdã demẽtatos in suã nassã pertraxerint: Huiusmodi fuerunt Montanistæ, Nouatiani, Eustratiani, & siqui sunt alij huius farinæ homines. Sed maximo huic incendio, omnia longe, lateque deuastanti præsens adfuit remedium, diuinitus ad nos allegatis Firmiliano, Cypriano, Cornelio, atque aliis eorum similibus, qui tantam flammam sacræ doctrinæ inundatione restinxerunt. Neminem latet, quanta fuerit Arriana pestis, quæ per vniuersum orbẽ peruadens, suo contagio eos qui tunc rerum potiebantur, immo (quod est summopere admirandum, & dolendum) longe maximam Episcoporum partem infecerat, per quos & in plebem diu misere est grassata. At Athanasius, Hilarius, Basilius, eorumq; socij cum eruditissimis scriptis, tum disputationibus malo huic, quominus latius serperet, opportune occurrerunt. Non est præsentis loci, neque mei propositi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sigillatim Ecclesiæ Catholicæ turbulentissima tempora, eorumq; sedationis modum hic percensere: Id nunc dixisse sit satis, hæreses vniuersas, quæ, falsi nominis scientiæ innixæ sublimia quædam de se pollicentur, ad veræ doctrinæ præsentiã statim euanescere. Quare mirum videri non debet, si hæretici angue peius Catholicos doctores oderint; sentiunt enim a nullis sibi maiorem, certioremque perniciem imminere, quam ab eis, qui cælestis sapientiæ armis se oppugnent. Hi sunt, qui amentatas hastas in fidei hostes iaciunt: hi sunt, qui nouos Goliathos ad singulare certamen prouocant, & proprio ipsorum pugione eos confodiunt: Hi antidota ad vulnera ab huiusmodi viperis inflicta sananda conficiunt. Sed, sicut varia sunt genera morborum, ita quoque sint variæ medicinæ oportet; neque enim vna cunctis pariter male affectis corporibus mederi potest. Quamobrem videmus, sanctos patres, pro hæresum, quæ suo tempore vigebant, ratione, sua quoque contra eas scripta, aut disputationes temperasse: non eodem namque modo Ireneus contra Valentinum scribit, quo Basilius contra Eunomium, itemque alij veritatis assertores contra alios mendacij patronos. Priores illi hæresiarchæ vel poëtarum deliramentis, vel Platonicis ironijs, aut Oratorijs ineptijs sua portentosa commenta muniebant: quamobrem non admodum subtilibus erant rationibus confutandi: Posteriores, qui, vel studiorum genere magnopere immutato, vel ingenijs iam per longam experientiam redditis acutioribus, in sophistica arte essent versatissimi, ac sua somnia argumentorum strophis, & soritarum aceruis circumuallarent, arte eadem erant eludendi, qua & ipsi simplicioribus solerent illudere. Quid enim aliud faceres, eleganti vtens oratione, quæ longo verborum ambitu illos paullatim ad meliorem sententiam reuocare studeret, nisi vt & te ludibrio illis exponeres, & illi, tuo artificio subodorato, tamquam anguillæ e manibus elaberentur? Quæ spes victoriæ erat futura, in longa locorum recitatione, quibus veterum patrum scripta contra recentes hæreses abundant, apud eos, quibus sanctissimorum quorumque doctrina, & vniuersa traditionum vel antiquissimarum ratio quammaxime sordent? Erat ergo cum eis cominus congrediendum, punctim erant pugionibus confodiendi, breuissimis, atque aculeatis argumentis in angustias redigendi, vnde non possent elabi; erat definiendum, distinguendum, tota eorum intricata soritarum series euoluenda: quid enim aliud ageres cum Berengario, acutissimo sui temporis Dialectico, cum Petrobusianis, Albigensibus, Vuicleffitis, qui totam ætatem in syllogismis nendis contriuerant? Quamobrem peropportune sane, statim atque hæc monstra ex inferis eruperunt, exstiterunt quoque apud nos Algerij, Lanfranci, Lombardi, Aquinates, Scoti, alijque Theologi, Scholastici nuncupati, qui artem arte nossent eludere, & cum argutis illis, argutijs instructi possent, & scirent congredi. Et, quia nihil vmquã est sophista pertinacius, qui, sexcenties turpiter victus, volens tamen, se victum non videri, pugnã quoque redintegrat, in qua turpius adhuc prosternatur; arma Catholicis erant semper in prõptu habenda, ad peruicaces hos assidue profligãdos.

Quare

Quare non sine Dei Opt. Max. prouidentia in maximum Ecclesiæ commodum factum est, vt ars quædam inciperet scribi Theologica, quam Scholasticam appellarunt, per quam cælestis hæc doctrina magna postea cum facilitate & doceri, & disci est cœpta: Ea nostri deinde tamquam firmissimo aliquo præsidio contra hæreticorum insultus assidue se munierunt, & subsidia sibi compararunt, ad castra hostium inuadenda, atque disturbanda. Calumnientur eam licet Catholicæ religionis oppugnatores, parui nostra refert; immo id est argumento, eam fortissimam veluti fidei arcem esse, ad quam tot machinis expugnandam, vniuersæ hæreticorum caterua confluxerint. Sed nihil propterea proficiunt, in hoc canes imitantes, qui lapides, quibus se male percussos sentiunt, maximo etiam cum suorum dentium detrimento mordent, nihil tamen elidentes: & reuera nulla alia ratione melius huiusmodi canum dentes obteruntur, hoc est, earum effrenata audacia retunditur, quam Scholasticis disputationibus: his in angustias coguntur, vnde euadere nequeant: Cum ad Scholastica certamina prouocantur, quoad licet, refugiunt; cum eo deueniunt, vt detrectare non amplius possint, tunc videas eos toto corpore atque artubus contremiscere: vbi manu consertum est ventum, argumento vno vix proposito, hærent, conticescunt, & ne hiscere quidem audent, homines alioqui audacissimi, & loquentiores quam disertiores: Cum primum victi ex certamine decesserint, tunc repente ex seriphia rana facti vocalissimi, contra Theologos, vt indoctos, insulsos, atque adeo infantes clamitant, vociferantur, debacchantur: interim a manuum cum illis consertione quamlongissime refugiunt: atque in eo maxime sapiunt, non secus, ac semel icti piscatores. Sed tamen libenter ex illis discerem, quid sit, cur eam scientiam, tanto hominum consensu iam diu approbatam, tam vniuersæ Ecclesiæ vtilem, addo etiam necessariam, ipsi nunc primum calumnientur, extinctam velint: An forte, vt septis his, atq; custodibus ab Ecclesia remotis, liberius postea in Christi ouile grassari possint? Immo propterea eam Ecclesia Catholica retinebit, & indies magis illustrabit, cui sui tutelam, atque adeo incolumitatem debeat. Equidem nos huic pro virili promouendæ, quæ tantum operæ pretium in commune affert, si Deus optatis annuerit, diligentissimam nos operam nauaturos pollicemur: sint modo plurimi, qui in bellũ contra fidei hostes dent nominat; eos omnes panoplia instructos curabimus, qua muniti non solum tela, ab aduersarijs immissa absq; vlla læsione excipiant, sed & eosdem nullo negotio partim prosternant, partim in fugam vertant. Nunc Scholasticorum Theologorum facile principis D. Thomæ Aquinatis præstantissimũ omnium, quæ scripsit, operum, Summam Theologicam maxime illustratam, atq; locupletatam in publicam vtilitatem edimus, ex hoc ad reliqua eius opera gradum feliciter, Deo dante, facturi. Quis autem in difficillimis quæstionibus, quarum est plenissima Theologia, proponendis, est D. Thoma ingeniosior, aut dissoluendis, accutior? quis in sua sententia pronuntianda, modestior? quam & sæpe ἐπέχει ita vt nihil in eo deprehendas supercilij, quod plerumq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

excellentium ingeniorum ſolet eſſe comes. Nemo equidem ſua ſcripta adeo varia eruditione refersit, atque noſter hic doctor ſine ex Philoſophis velis, ſiue ex Poëtis, ſiue ex Oratoribus, ſiue ex veterum Theologorũ libris, quos omnes memoriæ fontibus continuiſſe videtur. In conciliãdis vero patrum ſentẽtiis, quæ interdũ inter ſeſe videntur aduerſæ, eo dexteriorẽ arbitror neminẽ: vbi incredibilẽ eius modeſtiam admiremur licet, cũ id vnũ ſemper ſpectet, vt eorum pudẽda (nam & illis quandoque dormitantibus ea nudari ſolent) admirabili quodã artificio contegat. Aduerſariorũ vero opiniones vel abſurdiſſimas confutaſſe cõtentus, nõ addit inſuper contumelias, atque cõuitia, vt in more apud multos eſt poſitũ. Huc accedit, quod eius doctrina, licet plurimũ habeat acuminis, & ſpeculationis, tamẽ vbique redundat piiſſimis in Deũ affectibus, qui cũ Theologiæ primarius ſit finis: tamen a non paucis negliguntur, qui ſe totos nudæ rerũ contẽplationi tradiderũt. Nam quid ego dicam de incredibili facilitate vna cũ exquiſitiſſima eruditione coniuncta? quam admirabili ordine cuncta, quæ ſub Theologicam quæſtionem cadunt, hac diuiniſſima SVMMA eſt complexus, vbi nihil redundans, nihil lacunoſum, nihil præpoſterum, nihil non ſuo loco, nihil demum non omnibus ſuis numeris abſolutũ! Hinc factum eſt, vt tanto cum applauſu ſingulare hoc opus ſit iam in ſcholas receptum, ita vt eius placita indubitatorum vim habeant decretorũ, aſſertiones vero non aliter quam oracula quædam excipiantur. Antea optari quidem poterat videre vnum aliquem Theologum, qui poſt ætatem vniuerſam in Theologiæ ſtudiis conſumptam, de rebus diuinis poſſet non omnino implicate diſſerere: nunc autẽ, poſteaquã Angelici doctoris ſcripta cœperũt eſſe in hominũ manibus, ſexcenti quotidie viſuntur adoleſcentes, qui de implicatiſſimis penitioris Theologiæ quæſtionibus poſſint enucleatiſſime pronuntiare: nam, cum primũ magnum hoc lumen in terris effulſit, huius generis Theologiæ profeſſorũ, qui eodẽ, vel etiam ſuperiori tempore florebant, cœpit multũ de auctoritate diminui; poſteriores vero, vel quidquid tãdem ſint, ei acceptum libentiſſime referunt, vel, ſiqui ſunt qui ſe eius placitis profitentur aduerſarios, tantum abeſt, vt ea vel minimum labefactent, vt ſuis ſe telis, quæ contra illa intorſerint, potius iugulent: non enim timendum eſt de eiuſmodi tam corroboratæ doctrinæ conuulſione, quæ longe, lateq; per Italiam Germaniã, Galliam, Hiſpaniã, & vniuerſas Occidentis regiones iamdiu radices egit: dicã amplius: Græcia, cuius ſemper natura fuit, ſua gloriose prædicare, & aliena miro quodam factu deſpicere, tantum nobis boni inuidit: nam Theologicam hanc Summam, quam in ſuam linguam ſummo ſtudio transferendam curauit, & legit, & admiratur: idq; non iniuria: nam poſt innumeras lucubrationes, omnes tanto Theologo dignas, omnes talem parentẽ referentes, ad quas, vel curſim legẽdas, integrum ſæculũ requireretur, poſtremo in vltima iam ætate, cum in arte conſummatiſſimus eſſet artifex, extremum hunc actum edidit, hoc ſcilicet ingens opus eſt meditatus, quo veluti ἐν ἀναϰεφαλαιώσει breuiter quidquid in rem theologicam aliquo modo facere poteſt, eſt complexus, idque tam admirabili ſerie rerum, vt alia ex alia, & omnes inter ſe aptæ, colligatæque videantur. In hoc ſicut ἐν παναρϰεῖ ἀποθήϰῃ δῶρον ὠφελίμως omnia conſpiciuntur, quorum aliquis nobis eſſe vſus poſſit. Si aduerſus vniuerſas hæreſes, & eas præſertim, quæ poſt trecenteſimum annum, aut eo amplius noſtra ſcilicet tempeſtate ſunt exortæ, eſt ſcribendum, inde affatim depromi poſſunt omnia argumenta, quæ eas penitus extinguant; vt tanto tempore ante eas præuidiſſe videatur, ita ῥᾳδίως de illis meminit. Si difficillimi alicuius ſacrorum bibliorum loci germanum ſenſum noſſe cupimus, ſtatim, paucis paginis euolutis, nobis fiet ſatis. Si in concionibus ad populum nunquam deeſſe nobis materiam volumus, hos omnium rerum fontes memoria complectamur. Et, ne plura, nihil eſt, quo non abunde hic nos inſtruere poſſimus. Huic ergo Theologicæ Summæ, a toto orbe expetitæ, cum iam prope vmbilicum eſſet, maximo cum Theologiæ incõmodo eſt immortuus; eo ſcilicet tempore, cum huc LVGDVNVM, quo totius orbis celeberrimũ Concilium coiuerat, erat euocatus, vt in tot ſacerdotum, ac principum virorum illuſtriſſimo conſeſſu, tamquam iudex de maximi momenti controuerſiis diſceptaret, & inter Orientem atque Occidentem, tamdiu interſe de religionis ſumma diſſidentes, perpetuam pacem conciliaret. Sed immatura adhuc tali viro mors duplex id nobis bonum inuidit, nam per eam nec ſummam Theologicam, in quam dies atque noctes incumbebat, abſoluit, nec huc, vbi omnium votis expetebatur, peruenit. Verum enimuero alij, vt pro virili tantã iacturam repararent, qualecumque ſupplementũ eius operi addiderunt (quis enim auderet, tantũ ſibi polliceri, vt ab eo informata ex dignitate conformaret?) Huc vero, quo venire cœperat, nos maxima, qua poſſumus pompa, ducendũ ſuſcepimus, vt ſcilicet, quo viuus peruenire nequiuit, mortuus ingrediatur: mortuus autẽ? immo, vnde eius corpus per mortẽ fuit excluſum, ibi eiuſdẽ excellens ingenium, ſingularis eruditio, diuina illa mens perpetuas ſedes conſtituat. Venit ergo imperio ornatus, vt maxima de fide diſſidia, in noſtra præſertim Gallia excitata ſua auctoritate cõponat. Venit, apud te, REVERENDISSIME AC ILLVSTRISSIME ANTISTES diuerſaturus, quo patrono, quo duce, ſuo, cuius ergo ductus eſt, munere fungatur: ad quem enim hoſpitẽ potius diuerteret, quã ad vniuerſæ Galliæ primatẽ? quã ad illum, penes quẽ in hoc ampliſſimo regno religionis, non parũ peruerſorum opera afflictæ, eſt paratum perfugium? quã ad eum qui, cum auctoritate & loco ſit omniũ primus, ſapientia quoq;, morum ſanctitate, Theologicarũ literarum, & omniũ ſcientiarum peritia non ſe inferiorem dignitati oſtendit? Teſtis eſt vniuerſa Gallia, in cuius procerũ omnium celeberrimo conſeſſu eam ſpẽ tui, adhuc recens Pontificis inaugurati concitaſti, vt omnes obſtupeſcerent, videre alterum Timotheum adoleſcentẽ, in præcipuis religionis capitibus proponendis, incredibili quodã fragore tonantem; ac orationis ardentiſſimis facibus admotis, omniũ animos ad fidem tuendam inflammantẽ; Chriſtianiſſimus vero noſter rex tantũ tuarum virtutũ fama, immo & experientia fuit cõmotus, vt te ſtatim meritis honoribus inſigniendũ duceret, vltro te ad ſanctius,

Universidad de Deusto
Biblioteca

penitusq; suum consilium adscito: qui honos cum est per se maximus, tum nemini deferri solet, qui non sit omnium virtutũ generibus cumulatus: Is ex eo tempore te in maximis regni rebus consiliario vtitur, cuius consilium & fidele, & sapiens, & saluberrimũ experitur. Nam quid ego dicam de doctissimis concionibus, quibus populum in officio retines, cunctos in pietate promouens, Catholica decreta asseris? Qua suauitate, Deus bone, quo dicendi lepore tuam orationem, condis? quo argumentorũ pondere nostra confirmas, contraria subuertis? In hoc profecto omnibus merito te admirandũ præbes, cum verũ te pontificem exhibeas, in præcipuo eius munere tanta cum diligentia excolendo; quod est populũ suæ fidei creditũ de diuinis sanctionibus edocere: quod quidẽ solet a non paucis leuibus de causis omitti. Non possum, non aliquid dicere de eo, quod in cœtu, ex Ecclesiastici proceribus nuper Parisiis coacto præstitisti, vbi plurima tu es conatus, quæ alij tamquam deploratissima omiserant, & non quieuisti, donec magna ex parte expugnaris: pugnabant enim inter se religionis maiestas, & regni tranquillitas: plurimi, yq; præcipui tuis conatibus se opponebant: tandẽ a Christianissimo rege, abs te de tota re optime edocto, est impetratũ, vt religionis dignitati (cuius semper apud nostros reges potissima fuit cura) regni vniuersa cõmoda cederent. Tali igitur viro opus habebat D. Thomas noster, talem requirebat, cui se adiungeret, cuius sub patrocinio esset. Tam frugi autem hospitẽ non repelles credo, qui maximo tibi possit esse vsui, ad præstantissima ista, quæ instituisti opera, & quæ quotidie meditaris: is enim ad hæreticorũ, cum quibus assidue est tibi pro tui gregis custodia congrediendum, audaciã reprimendam, arma sufficiet; is etiam ad eosdem ad meliorem frugẽ reuocandos, ad fideles in fide cõseruandos, ad nutantes ac dubios confirmandos peculiarẽ quamdam artẽ subministrabit: ad conciones vero, in quibus iam regnas mirum, quantũ prodesse poterit. Quare eum, ad te venientẽ, hilari vultu suscipias oro: qui non nunc primum huc venit, sed illuc reuertitur, vbi tantus, quantus quantus est, euasit: Huc in nostram Galliam diuitias reportat, quas hinc per vniuersum orbem tamquã pretiosissimas merces asportauit; refert autem mirum in modũ locupletatas: Theologiã nempe, quã hinc totam hausit, hic didicit, & quasi in colonias per Orientẽ pariter ac Occidentẽ misit, huc reuocat. Eas merces in tuas apothecas recondituras, huc, vbi vniuersæ Galliæ est emporium, appulit, vt inde deprompt æ, tua opera per vniuersum hoc latissimũ regnum primum, deinde per totum orbẽ didantur. Si igitur tuo patrocinio nostram hanc operam foueris, maximos nobis stimulos addidens, ad cætera diuini huius auctoris opera, quæ tantum a Theologiæ studiosis exoptantur, breui nostris typis excudenda. Deus Opt. Max. te nostræ Galliæ columen ad plurimos annos sospitem conseruet.

Vale.

AD

AD LECTOREM.

SOlet qui comœdiam est exhibiturus, aliquem in scenam præmittere, qui prologum agat, in quo breuiter edoceat quid fusius per totam fabulam sit pertractandum, quo spectatores, re aliquo pacto intellecta, attentiores se in reliquo cursu præbeant. Ita nobis quoque faciendum arbitramur, Summam vniuersæ Theologiæ D. THOMÆ edituris, vt initio, quid in ea præstiterimus, quis eius sit vsus, quis ordo, explicemus. Scito igitur, nos hanc Summam ad Romanam editionem, quæ cæteris facile antecellit, expressisse. Ex Commentarijs CAIETANI circuncidimus particulares quasdam eius opiniones, quæ post decreta Tridentinæ Synodi lectorem poterant tenere dubium, vel suspensum, non quòd eas illum hæretico animo protulisse existimaremus, sed quia is vt homo errare potuisse sit visus, in rebus præsertim, in quibus nondum Ecclesiæ iudicium erat interpositum, cui semper omnia à se dicta & scripta subiecit. Curauimus præterea maximis sumptibus, vt CHRYSOSTOMI IAVELLI eruditissima Commentaria in primum primæ partis tractatum, numquam alias typis excusa, in hac nostra editione in lucem exirent: vtinam cætera nancisci potuissemus, vt hanc operam Theologiæ studiosis nauaremus. Ad textus marginem (vt vocant) loca ab auctore citata tam ex sacris quam profanis scriptoribus apposuimus, diligenti studio adhibito, vt liber, caput, segmentum denique citationi responderet. Adnotauimus præterea ad eundem marginem loca omnia, ad quæ ante dicta, vel post dicenda auctor lectorem remittit: In quo sciendum est, in prima parte etiam cum aliquid præcedentibus vel sequentibus concordat, articuli numerũ adscribi, textui respondentem vbi est signum.e. (tota. n. illa pars in 584. articulos est diuisa) Accesserunt etiam in principio vniuscuiusque fere articuli concordantiæ doctrinæ S. Doctoris non solum illius articuli cum alijs eiusdem quæstionis, vel partis, vel vniuersæ demum summæ, sed etiam cum alijs omnibus eius operibus. vbi sunt compedia diligenter animaduertenda: 1ª. primam partem huius summæ significat, 12ª. primam secundæ, 22ª. secundam secundæ, 3ª. tertiam partem, 1.d. primum librum sententiarum distinctione tali secundum numerum, qui semper immediatè sequitur illud, cuius est numerus, 2.d. secundum sententiarum distinctione tali, 3. d. tertium sententiarum distinctione tali, 4.d. quartum sententiarum distinctione tali, q. quæstionem, ar. articulum, & si repetatur, q. antequam sequatur particula, &, significat quæstiunculam, a. argumenta pro prima parte articuli, b. argumenta pro alia parte articuli, c. corpus articuli, siue in responsione principali, o. per totum articulum, d. responsionem ad argumenta articuli, 1ᵐ. responsionem ad primum, & sic ad secundum, & alia dein-

ceps, l. 1. expoſitionem primæ partis literæ Magiſtri ſententiarum, l. 2. partis ſecundæ, lec. lectionem, prin. principium, med. medium, fi finem, contra. Summam contra gentes, li. librum. c. capitulum, 1^m. notabile primum capituli, & ſic deinceps, veri. quæſtiones diſputatas de veritate, Po. de potentia Dei, Ma. de malo, Vir. de virtutibus in communi, Vnio. de vnione verbi incarnati, Spiritu. de ſpiritualibus creaturis, Anima. de anima, Quol. quolibetum, Opus. opuſculum, Iob. expoſitionem eius ſuper librum Iob, Pſal. ſuper Pſalterium, Eſa. ſuper Eſaiam, Matt. poſtillam ſuper Matthæum, Ioan. ſuper Ioannem, Rom. expoſitionem ſuper epiſtolam ad Romanos, 1^a. Cor. ſuper epiſtolam primam ad Corinthios, 2^a. Cor. ſuper ſecundam ad Corinthios, & ſimiliter in alijs, prout communiter abbreuiaræ ſcribuntur. Dio. commentum ſuper Dionyſium de diuinis nominibus, Trin. expoſitionem ſuper Boëtium de Trinitate, quod eſt opuſculum 70. Ebdo. ſuper Boëtium de hebdomadibus, quod eſt opuſculum 69. Cauſis, commentum ſuper librum de cauſis, Ethi. ſuper libros decem Ethicorum Ariſtotelis Ente 1. vel 2. &c. libri de ente & eſſentia caput primum, ſecundum, &c. Meta. ſuper duodecim libros Metaphyſicorum, Phy. ſuper octo libros Phyſicorum, Cæ. ſuper libros de cælo & mundo, Gen. ſuper libros de generatione & corruptione, Anima. ſuper libros de anima., Methau. ſuper libros meteororum, Senſu. ſuper libros de ſenſu & ſenſato, Memo. ſuper librum de memoria & reminiſcentia, Somno. ſuper librum de ſomno & Vigilia, Poſter. ſuper libros poſteriorum, Periher. ſuper libros Perihermenias. Quando autem non ſignatur liber vel capitulum, tunc primus liber vel capitulum ſubintelligitur. Adnotauimus etiam in margine vniuerſa dubia eorum quæ diuerſa, vel etiam contraria prima fronte videri poterant in doctrina S. Doct. ſecundum ordinem & numerum, quem ex eximij Doctoris I. PETRI Bergomenſis Indice generali deſumpſimus ſub hoc ſigno, d. 1. 2. &c. Quorum ſolutiones ex poſtremo tomo ſunt petendæ. Hæc res (niſi noſtra nos fallit opinio) maximo fuerit adiumento ad Thomiſticæ diſciplinæ exquiſitiſſimam cognitionem. Et, ne multis te morer, plurimis, eiſque copioſiſſimis pariter, ac vtiliſſimis indicibus poſtremum tomum aſſignauimus, quorum vſum ibi doceberis. His igitur noſtris laboribus ac ſumptibus fruere. Vale.

OBSER

OBSERVANDA IN
HVIVS SVMMÆ DIVI THOMÆ LECTIONE.

IN PRIMIS eſt quod miremur omnes (audacter dico & liberè) quòd cum tot annorum luſtris D. Thom. doctrinam euoluerint doctiſſimi plures, iidemque diligentiſſimi viri, nullus vnquam in ipſo hoc præſtare curauerit, cùm tamen maximo omnium futurum emolumento, & S. Tho. doctrinæ ornamento, facilimè cognoſcatur. quod autem in D. Tho. culpam transferendam arbitretur aliquis, eo quòd non expreſſerit loca earum, quas citabat auctoritatum, non video, quòd id meritò fiat: nam præter hoc, quòd non fuit de hoc antiquitas nimium ſollicita: nam & Plato & Ariſtot. Philoſophorum aliorum, qui præceſſerant, ſimiliter & Homeri, Heſiodíque pluries citant teſtimonia, quibuſnam locis illa reperiri queant non demonſtrando, ſicuti modò in Hiſpania aliíſque regionibus diuini verbi concionatores ſcripturæ ſacræ vel ſanctorum patrum teſtimonia afferentes, non ſolent capituli locorúmue vllam mentionem facere, licet illorum habeant præſentiſſimam memoriam: nec id apud alios vlli vitio datur, ſiquidem nouerunt, omnia loca eos curioſiſſime citaturos, ſi hoc fore neceſſarium, ſibi perſuaderent: imo & noſtri temporis auctores moderni plurimi ſunt, qui etiam ſimili modo in confuſo ſolum, & in generali auctores ſæpius citant: ſic & D. Tho. contigiſſe credo. His etiam accedit, quòd crediderim D. Tho. multa eorum, quæ habet loca, vel à Magiſtro Sententiarum, vel ab aliis citata ſimiliter retuliſſe, nec omnia in proprio inſpexiſſe loco, eo præſertim quòd licet antiquitas multo amplius fuerit illuſtris, quàm præſens hoc ſeculum, grauiſſimóſque plures patres habuerit, & clariſſimos viros, eorumque fuerit gauiſa ſcriptis, quæ tamen ad noſtram notitiam non deuenere, & temporis iniuria periere, tamen tanto librorum numero non abundauit, cùm vix elapſi dicantur 120. anni, quòd impreſſio in Maguntinenſi Germaniæ ſuperioris ciuitate celebri dicatur primitus fuiſſe inuenta: ac proinde non eſt mirum, quòd D. Thom. nonnunquam ab aliis relata ſimiliter retulerit, nec eſt, quòd eum propterea incuſes.

Hoc ergo in initio vt ſemper habeas præ oculis ſuadeo, ne præceps & temerarius in alios arguendo inueniaris, D. Tho. ſæpiſſime auctorum referre ſententias, non verba. Quod præterquam quòd ipſe de ſe fatetur, etiam à verſato quouis in ea materia apertiſſimè colligetur, nec propterea mireris: nam & ſacræ ſcripturæ, & illarum interpretes id ſemper habuerunt pro more, de ſententia ſollicitudinem gerere, non ita de verbis. Et D. Hiero. à ſacris Apoſtolis & Euangeliſtis ſæpius inquit ex veteri teſtamento adduci teſtimonia, ſecundum ſenſum, non verba: & de ſe libera voce profitetur (ad Pammachium de optimo interpretandi genere. Tom. 2.) quod in ſuis interpretationibus Græcorum librorum non verbum è verbo, ſed ſenſum expreſſerit ex ſenſu, idipſum ante ſe à plurimis fuiſſe obſeruatum, multis probat exemplis. & D. Auguſtin. alios quoque Patres frequenter inuenies aliqua teſtimonia citantes, quæ nec iuxta 70. interpretum verſionem, nec iuxta communem niſi ad ſenſum reperiuntur. idque præcipue obſerua in his, qui græcè ſcripſerunt auctoribus, quia propter variam, & non nunquam diſſonam tranſlationem, non eſt admodum facile eadem, quæ cupis verba reperire. Nam & in antiquis verſionibus, quibus D. Tho. eſt vſus 6. Ethicorum Ariſtot. adhuc ea partium prudentiæ retinebantur nomina græca, quæ ipſis conueniebant, vt Syneſis, Gnome, &c. quæ iam in recentioribus ſunt in Latina prorſus verſa: idem quoque in aliis conſidera. ego fateor, conatus ſum ſemper non ſolum teſtimonij ſenſum, ſed & formalia verba inuenire. Sed aliquando illorum virtutem ſolum & ſenſum amplexus ſum, quod vt plurimum mox in citatione innuo. dum hac ſimiliue citationis vtor forma: ex c. 4. verbi gratia colligitur, vel com. 3. innuitur. frequentiſſimum eſt teſtimonium, quod ex Ariſtote. lib. 1. de cælo citat paſſim S. Tho. Virtus eſt vltimum potentiæ: quod dum multum diúque quæſiuiſſem, & textu 116. mihi videretur contineri, ſed nec dum quieſcerem, eiuſdem D. Tho. in hunc textum conſului expoſitionem, in qua ex alia antiqua verſione ſub iiſmet verbis teſtimonium citat, & ſub æquiualentibus verbis in communi habetur verſione. Secundò aduerte, quòd vt natura ab imperfectis paulatim procedit, ſic & in his, quæ hominis perficiunt intellectum, obſeruatum perſpicimus, ea ratione antiquitus res non ſic erant, vt nunc expolitæ: vnde vt conſueuerint quidam dicere factum eſt, Pleraque poſteriora meliora. Quotidie nanque ingenium humanum noua adinuenit, & excogitat, atque ad diſcendum magis facilia, & in multis antiquitatis defectum ſupplet, eamque vt ars naturam, quotidie perficit: ea de cauſa accidit, vt nunc aliter quàm olim, ſint plurimi antiquorum libri diſtincti: nam & de ſacris libris aſſerit Damaſcenus lib. 4. cap. 18. quòd

1. notabile.

2. notabile.

Script. ſacræ libri non ſic ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebræi vt à nobis distinguuntur.

apud Hebræos scripturæ sacræ libri, non sic vt à nobis distinguuntur. Ruth libro Iudicum inquit connecti, & quod vnus liber annumeratur: similiter & primus & secundus Paralipomenon, vnus liber primus: quoque & secundum Regum, vnus: itidem tertius & quartus, alius. Ex commentariis quoque Venerabilis Bedæ in Lucam colligunt nonnulli, non eodem modo fuisse ipsius tempore Christi euangelia in capita digesta, vt nunc.

Bedæ tempore non sic, vt nunc, Euang. distinguebantur.

Augustini verò enchiridion distinctione capitum antea caruisse, aperte ex concilio Toletano probatur, eiusdé quoq; libros de Sermone domini in monte, non à multis annis per capita distinctos recipimus, & hoc ipsum in Hilarij libris de Trini. & Hieronymi contra Iouinianum, in cæterisque & eorundem, & aliorum patrum libris, qui continuo filo texuntur, vt idem fiat meritò desiderabit lector, vt sic minus in iisdé legendis humanum ingenium fatigetur. Aristotelis Physicam & Metaphysicam Auerrois primò per commentaria, seu quod idem est, per textus distinxit. Sicque modo in eiusdem Aristo. libris dicuntur postprædicamenta, vel antre prædicamenta, olim omnia sub prædicamentorum nomine comprehendebantur, & sub titulo libri de somno & vigilia, alij tractatus, qui inter parua eius Naturalia nunc inscribuntur, de somniis vel de diuinatione per somnium concludebantur. Idem quoque in libris Aristo. de animalibus suspicor, & credo verisimiliter, quod antiquitus non ita distinctè vt nunc, vel de historia animalium, vel de generatione, vel partibus animalium citabantur saltem communiter, & ab omnibus. Sed cum sint de historia animalium decem libri, quibus si addas quatuor de partibus animalium, & postea duos de animalium generatione, fiunt 16. & ita quondam citabantur, vt dicitur in lib. 15. vel 16. de animalibus. quod difficilè intelliges, nisi consideres horum librorum distinctionem non sic aniea factam. Quapropter si quando D. Tho. vel quiuis alius antiquus citet Aristo. verbi gratia, in lib. De somno & vigilia, quod tamen non nisi in libello de diuinatione per somnium reperitur (& idem in aliis dictum sit) non propterea mendum esse proferas. Nam sicuti in Iure interdum in Codice allegantur authenticæ, quæ tamen sunt antiquo iuri postea superadditæ, vt in libello, qui modum in vtroque iure legendi docet, adnotatur: Sic etiam econtra quia posteriores aliter libros diuiserunt, quàm ab antiquis erant distincti, sub eo, quo erant antea vniti, titulo, & non sub quo sunt inpræsentiarum diuisi, ab antiquis allegantur. Ex hac quoque radice tertiò manat aliquorum librorum titulos posteriores aliquos immutasse, idque vtentium fuisse consuetudine approbatum: quæ res vt Cosmographiæ studiosis plurimum faceret negotij, propter regionum & plurium ciuitatum variam mutationem factam in nominibus, sic & tibi nonnihil potest confusionis parere & difficultatis. Facile quidem tibi profero exemplum. Sed satis, vt mentem meam capias & intelligas, citatur nonnunquam Ambrosius in libris de Trinit. quem titulum nisi in antiquis exemplaribus non reperies libro præfixum, sed libri illi iam inscribuntur De fide ad Gratianum. Bœtij Seuerini quoque alicui tractatui fuisse inditum nomen Liber de hebdomadibus, tum ex D. Tho. tum aliorum citationibus nouimus, ex eo sanè quòd tale illius erat initium, sed nunc ex libri materia denominatur, An omne quod est, bonum sit: quia hæc est in illo opere intenta propositio. Simile quid in ipsorum operum diuisione communi contingit: nam quæ antea in Ambro. vel Orig. &c. tom 1. habebantur, in 3.^{m}. vel 4.^{m}. mutata sunt. Quarto considera quòd D. Tho. testimoniis quæ citat nonnunquam, vel maioris declarationis gratia, vel memoriæ lapsu aliquid de suo addit, quod in tali, quem citat, auctore non reperitur. Quod ipsum à 70. interpretibus in Bibliorum versione inquit D. Hiero. (in De optimo interpretandi genere) reperiri nonnunquam, & in aliis similiter. August. quoque tum alibi, tum etiam citans illud Luc. 1. Quid mihi & tibi mulier? dicit dominum respondisse matri, Recede à me mulier. quid mihi & tibi mulier? cum tamen priora verba in euangelio non reperiantur. Proinde hæc bene considera, ne contingat quod aliquando frustra vexeris, vel minus tempestiue aliorum facta carpas. Ad hæc quintò memineris, quòd D. Tho. vt erat in omnium lectione versatissimus, & plurimarum rerum, quas legerat, habebat præsentissimam memoriam, ex diuersis patribus sub vnius libri solum nomine nonnunquam testimonia citat diuersa, & in vnum coniungens ad modum illum, quo D. Chrysost. Hom. prima in Mar. impij Prophyrij soluens obiectionem, qua in euangelista etiam in sacris literis volebat probare imperitiam, dum in sui euangelij initio Esaiæ tribuit, quod non nisi Mala. 3. expressum inuenitur. Sicut inquam Chrysosto. hoc soluit, quòd euangelista à mendosa citatione vindicatur, quia in diuersis locis à duobus prophetis dicta vni attribuens, diuersas prophetias in vnam coniunxit, soli Esaiæ totam prophetiam integram tribuens (vt puto) Quia quod per Malachiam ibi pronuntiatur, Ecce ego mitto angelum meum: ad id quod per Esaiam prædicitur, ordinatur. nam & subdit Malachias, Qui præparabit viam tuam: ac proinde cum Esaiæ vaticinium primas in illa complexa obtineat prophetia, sitque prioris alterius finis, non mirum, quòd totam Euang. ascripserit Esaiæ: vel vt inquit Aug. in lib. quæst. noui test. cap. 57. vel propterea ad Esaiam hæc euangelista reuocauit, quia hic sensum illum prior in illis verbis intimauerat dicens, Vox clamantis, &c. & ita iunxit euangelista vtriusque prophetæ verba ad vnum sensum pertinentia sub prioris prophetæ persona: sic quoque idem in similibus Sancti Thomæ notaueris citationibus. Nonnunquam cum idem in diuersis locis habeant doctores, sed in vno loco quam in alio formalius & expressius, aliquando locum illum citat solum, vbi minus manifestè tale testimonium reperitur. qua de causa eiusdem auctoritatis multa tibi designo loca.

Aug. enchiridij. li. & de ser. do. in mon te.

Auer. ro. primus Aristot. per comment. distinxit.

A iure similitudo sumpta.

3. notabile.

4. notabile.

5. notabile.

Chrysost.

6. notabile.

Reperies quoque testimonia aliquot nondum citata, quod ideo factum noris, quia maiori adhuc indigent diligentia, vt queant inueniri, aliqua verò non potuimus quærere, quia non fuit auctoris data copia. Nam & Cyrillum in Lucam citat nonnunquam D. Tho. qui tamen liber nondum ad nostram deuenit notitiam, licet in quadam Italiæ Bibliotheca esse dicatur. multa quoque veterum monumenta vel vetustate consumpta, vel perditissimorum hominum malitia, à mortalium hominum memoria euulsa esse & erasa, irrefragabilibus multisque euidentissimis probatur rationibus: nam & Cyrilli tantum 14. libri Thesaurorum circunferuntur passim, cum tamen apud veteres 32. recenseantur. Vtque in concilio Calcedonensi plurima hæreticorum opera & vafritie,

Cyrilli libri Thesaurorum quot antea fuerint.

vafritie, viri doctissimi credunt & lamentantur deleta esse & exterminata: sic quoque in aliis sanctorum patrum libris non est cur dubitemus fieri potuisse. Citat inter alia nonnunquam D. Tho. sermones quosdam Concilij Ephesini, & beati Augustini aliquot sermones Epiphaniæ, quorum notitiam vt paucorum aliorum nondum nanciscí concessum est nobis. Non sum autem tam cæcus, quin intelligam Typographorum vitio plurima deprauata esse, cum in sacra scriptura id quoque scriptorum negligentia factum credatur. nam & glossa ordinaria Mat. 1. super illud. Salathiel genuit, dicit plurima esse vitiata scriptorum culpa in lib. Paralipomenon. Hieronymus quoque Matt. 3. nomen Esaiæ in principio Euangelij Marci scriptorum vitio additum affirmat, & Mat. 27. etiam Hieremiæ falso tribui prophetiam, quæ nonnisi in Zacharia reperitur, fuisseque aliquorum vitio factum dicunt multi: quod ipsum licet Aug. lib. 3. de consensu euang. cap. 7. non placeat, imo id ob varias causas clementia diuina prouidente ab ipso euangelista factum esse narret, in aliis tamen script. locis sæpe nostra incuria conquæritur, multa contigisse. Sic in D. Tho. sæpissime typographorum scriptorúmue quorumdam negligentia multa talia contigisse scio: nam dum fuisset Aug. citatio facienda, in Anselmi citationem fuisse versam, & è contra sæpe deprehendi: & dum Dionysius in Cælesti fuisset citandus Hierar. in Eccles. & vice versa millies referebatur. quodque magis miraberis (vt cætera plura pertranseam) dum Altisiodorensis citatio fieret, Cassiodori nomen pro illo substitutum erat. Pro illis verò citationibus, quæ veluti Concordantiæ D. Tho. verbis, vt dictum est, vel, vt infra dicetur, correspondent, hoc occurrit obseruandum, quod licet particularia designauimus loca, quæ D. Tho. citationes nobis videbantur respicere: tamen vt idem quoque dixisset in aliis, quàm à nobis citata sunt locis, compertissimum habemus & potuit fieri, vt in aliis quàm quæ expressimus, magis dixerit manifeste: sed nostræ intentioni, & tuæ vtilitati nos satisfeciisse arbitrati sumus, si vel vnum designaremus locum, cui illa tunc præsens connecti videbatur doctrina. Reliquimus insuper P. P. illos Arithmeticæ artis numero, qui in eadem antea erant, quia vtiles omnibus futuros considerabamus. Et quia non sapientibus, sed & insipientibus debitores sumus, neque omnibus sine Theseo aliquo & duce dabitur intelligere, scias omnes Primæ Patris articulos à primo ad vltimum vsque semper vnumquemque aliorum numero superaddendo computari, & sic illorum summa ad 584. ascendit. Dum ergo in tota prima parte (exceptis illis locis, in quibus dicitur, vt dictum est, vel vt infrà dicetur) videris in margine numerum aliquem citatum, scias, quòd in tali articulo aliqua consona dicuntur illi sententiæ, quæ illi citationi in D. Tho. textu correspondet: proinde etiam in illis poteris alia loca si placet consulere, quod vt facile queas, in vnius cuiusque articuli initio, habes in margine illius numerum designatum. Dum verò ego in nostris citationibus nullius partis D. Tho. mentionem facio, scito eandem partem nos tibi relinquere intelligendam, & propterea solum quæstionem & articulum designamus: sicut etiam dum quæstionem non exprimimus, illammet, in cuius lectione occuparis, tibi insinuamus, & solius articuli propterea meminimus, nonnunquam verò ad corpus articuli remittimus, dum dicimus in corp. art. In aliis verò vbi id opus erat, etiam librum designamus, videlicet. P. P. p^{a}m. 2æ. 2^{a}m. 2æ. 3. partem, per quos libros nunc temporis eiusdem Doctoris sacri doctrinam habemus diuisam, licet ab illo in 3. solùm fuerit partes distincta: sed posteriores rationibus superius dictis, secundam partem in duas postea subdiuisere, scilicet in primam secundæ & in secundam secundæ.

7. notabile.

Et hæc quidem habuimus, quorum te voluimus commonefactum in hac diui Thomæ nostra editione. Tuum ergo erit, mi lector, nostros interea labores boni consulere, & vbi forsan aliquid perspexeris incorrectum, vel in auctoribus nos minus eorum mentem videris assequutos, vel eosdem falsò citatos, condonare: siquidem laboris immensitas in hoc opere perpessa id iure optimo meretur. si verò nos putes venia dignos, te non solùm detractorem, sed & eorum, in quibus me lapsum videris, Christianum præstes correctorem, cupio in viscéribus Christi; & rogo vt sic, si tu de nostris submurmures interea, ego de tuis lubens postea gaudeam laboribus.

8. notabile.

Vale plurimum, Lector candidissime.

* * *

AD

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO
PATREM, DOMINVM OLIVERIVM CARRAPHAE,
Cardinalem Neapolitanum, Episcopum Hostiensem, ac Prædicatorum
ordinis protectorem, Thomæ de Vio Caietani eiusdem tunc ordinis
Prædicatorum generalis Magistri, nunc sancti Xysti
Presbyteri Cardinalis, in Primæ Partis
Summæ S. Thomæ Aquinatis
expositionem,

PRAEFATIO.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cùm videret suis quæque locis aptè dispositā, summum illius bonum atque idcircò maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto egregiè dispositum aptumque hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos omnium planè iudicio, sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem diuo Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminem. Nam cùm priores illo permulti, singulis ac discretis de rebus volumina quàm plurima edidissent, cúmque demùm in perpetuam quandam seriem Thæologiæ sententias tum Græci aliqui autores, tum & Latini etiam tredegissent, expositoréſque permulti Sententiarum libros enarrassent: diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouósque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentiles complexus est. Alterum verò in quadrifido illo opere, quod Summam diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quæ ad necessariam homini Christiano doctrinam verámque beatitudinem pertinent consequendam, vt relictum nihil penitus videatur. Nam cùm in 1. Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, déque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiosè ac distinctè pertractet tum sequentibus duobus libris, ab homine iterum exorsus, humanas passiones omnes, earúmque fontes, ac progressus, simúlque virtutes, quæ curare vitia & passiones possint, Ethnicis cunctis sacrisque authoribus copiosius distinctiúsque percenset. Reliqua porrò Pars (quæ numero quidem voluminum conscriptorum quarta est: ordine tamen doctrinæ Tertia nuncupatur) de autore gratiæ Christo, mysteri sque omnibus, ad Christum pertinentibus tractat, tum verò & de ipsis sacramentis, per quæ gratia confertur, postremò de optatissimo fiuctu gratiæ, superna videlicet beatitudine, ac supplicitis etiam damnatorum. Quod tamen ad consummationem tertiæ Patris desideratur, in quarto super sententias libro copiosè disseritur. Atque hæc quidem tanta rerum congerie, cum sit immensus Aquinas noster, non minus tamen admirationis sibi conciliat ratione sententiarum atque verborum, quibus tantam molem versat, atque pertractat. Ea nanque stylu puritas est, vt superfluat, si quid addideris, aresçat verò, si quid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extrarium, nihil accidens. In super ea est profunditas in sententiis, ea nouitas ac dearticulatio quæstionum, tum verò sic proprius in singulis earum argumendi modus, vt in hoc scribendi genere facilè princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia censeatur: tum verò ne quis in tam magno aceruo rerum, suspicari possit connixisse Autorem, fallúmque esse naturam quodammodò ipsam suæ indicem veritatis, testémque habet. Nam si (vt Aristoteles ipse ait) illi sunt apti rerum coniicere veritatem, qui possunt in vtráque partem dubitando disquirere, quis iam dubitet Aquinatem nostrum procul à veritate non recessisse, qui propositis tot milibus quæstionum de humanis diuinisque rebus, Thoricísque illis ac Practicis proprias semper in singulis ad vtranque partem dubitationes adducit? Nostræ verò huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnam recondit sensuum altitudinem, cum tamen verborum collocatio, ac delectus perplexi nihil habens prima fronte lectorem videatur allicere, ac facilitatem sensuum polliceri. Verùm longè aliter euenire sibi lector intelliget, atque ab initio existimaret: repetita enim lectio Autoris huius videtur augere potiùs, quàm decerpere sensus percipendi difficultatem. Quódque ad hanc primam pertinet Summæ Partem, hinc facilè opinor eius eminentiam constare posse, quòd eximij Thomistarum vindices eam vel sæpius repetentes, semper in ea se noui aliquid percepisse affirmant, vt iam mirari minus oporteat (cùm prima hæc Pars tot experta sit hominum iudicia, quot habet & verba) tam multis illam oppugnationibus lacessitam fuisse. Theologi námque complures, neque adeò contemnendi, magnum sibi nomen ingenij ac doctrinæ facturum hinc se esse putauerunt: si veluti munitissimas arces fortissimi Duces solent, ita illi Partem hanc primam suis machinantibus oppugnarent. Ioannes vero Scotus egregia prætet cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia: quippe qui singula propè eius partis verba labefactare contendat. Ratione igitur habita, & infitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non simplici quadam expositione sum vsus, vt sine vlla controuersia ea duntaxat attulerim, quæ ad verum Sancti Thomæ intellectum pertinere putauerim, sed vbi locus & res ipsa postulare visa sunt, quæstiones ipsa nonnullas dubitando attuli, & contra oppugnatores, Scotúmque præcipuè, tueri veritatem contendi: arduum sanè opus laborioſumque aggressus. Quantùm verò fœliciter, aliorum sit iudicium. Ego certè non ita ita prorsus sum mei oblitus, vt ad expositi Operis dignitatem parem me putem operam attulisse, cùm tamen pio saltem consilio quàm plurimos possem studioſos homines adiuuandi, diligentia ad honorem Dei impensa conscientiæ penitus satisfeciſſe me sciam. Debetur autem tibi, Pater amplissime, nostra hæc expositio non eo solùm nomine, quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea quod à specula susceptæ protectionis vniuerso Ordine Prædicatorum fauos & consulis, sed etiam ampliori quadam capatioríque ratione: quandoquidem in isto sublimi cardine constitutus, exemplum præbes Christianis principibus imitandum, piæ magnificentiæ, religionis, integritatis, & in agendis rebus solertis ac diligentis industriæ (quódque temporibus nostris præclarum Dei est munus) perpetuo castitatis tenore, Pontificiique iuris doctrina sacrosancti collegij venerandus es pater: seculíque nostri decus haberis & lucerna super candelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis, ordinis studiorumque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna semper charitate abs te dilectus, dignitatibúsque ornatus, in grati animi vitio iure damnandus sim, si alij, quàm tibi hos quoque studiorum meorum fructus deculerim, cui minora etiam dedicaui. Præsertim cùm tu me ad hanc eudendam expositionem adhortatus maximè fueris, vixque bene absolutam, publicari non solùm sæpe petieris, verùm etiam flagitaueris. Cipe igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc monumentúmque agnosce. In æuum Vale.

PRIMA

PRIMÆ PARTIS SVMMÆ
DIVI THOMAE AQVINATIS
QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM
LOCVPLETISSIMVS
INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat. Quæstio prima.

ARTICVLI.

VTRVM Præter alias scientias doctrina theologica sit necessaria. 1
Vtrum sacra doctrina sit scientia. 2
Vtrum sit vna scientia vel plures. 3
Vtrum sit speculatiua vel practica. 4
Vtrum sit dignior aliis scientiis. 5
Vtrum sit sapientia. 6
Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ. 7
Vtrum sit argumentatiua. 8
Vtrũ vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponenda. 10

De Deo, an sit. Quæstio 2.

Vtrum Deum esse sit per se notum. 1
Vtrum Deum esse sit demonstrabile. 2
Vtrum Deus sit. 3

De simplicitate Dei. Quæstio 3.

Vtrum Deus sit corpus. 1
Vtrum in Deo sit compositio materiæ & formæ. 2
Vtrum in Deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti. 3
Vtrum in Deo sit compositio essentiæ, & esse. 4
Vtrum in Deo sit compositio generis & differentiæ. 5
Vtrum in Deo sit compositio subiecti & accidentis. 6
Vtrum Deus sit quocunque modo compositus, vel totaliter simplex. 7
Vtrum Deus veniat in compositionem cum aliis. 8

De perfectione Dei. Quæstio 4.

Vtrum Deus sit perfectus. 1
Vtrum Deus vniuersaliter sit perfectus, quasi omnium in se perfectionem habens. 2
Vtrum creaturæ possint esse Deo similes. 3

De bono in communi. Quæstio 5.

Vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. 1
Vtrum (supposito, quòd differant ratione tantùm) quid sit prius secundum rationem, bonum vel ens. 2
Vtrum (supposito, quòd ens sit prius) omnes ens sit bonum. 3
Ad quam causam ratio boni reducatur. 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine. 5
Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile. 6

De bonitate Dei. Quæstio 6.

Vtrum esse bonum conueniat Deo 1
Vtrum Deus sit summum bonum. 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam. 3
Vtrum omnia sint bona bonitate diuina. 4

De infinitate Dei. Quæstio 7.

Vtrum Deus sit infinitus. 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam. 2
Vtrum aliquid possit esse infinitũ secundum magnitudinẽ. 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus secundũ multitudinẽ. 4

De existentia Dei in rebus. Quæstio 8.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus. 1
Vtrum Deus sit vbique. 2
Vtrum Deus sit vbiq; per essentiã, præsentiam, & potentiam. 3
Vtrum esse vbique sit proprium Dei. 4

De immutabilitate Dei. Quæstio 9.

Vtrum Deus sit omninò immutabilis. 1
Vtrum esse immutabile sit proprium Dei. 2

De æternitate Dei. Quæstio 10.

Quid sit æternitas. 1
Vtrum Deus sit æternus. 2
Vtrum esse æternum sit proprium Dei. 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore. 4
Vtrum æuum sit aliud à tempore. 5
Vtrum sit tantùm vnum æuum, sicut vnum tempus & vna æternitas. 6

De vnitate diuina. Quæstio 11.

Vtrum vnum addat aliquid supra ens. 1
Vtrum vnum & multa opponantur. 2
Vtrum Deus sit vnus. 3
Vtrum Deus sit maximè vnus. 4

Quomodò Deus cognoscatur à nobis. Quæstio 12.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiã Dei. 1
Vtrum essentia Dei videatur ab intellectu creato secundum aliquam speciem creatam. 2
Vtrum essentia Dei possit videri oculo corporeo. 3
Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre Dei essentiam. 4
Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiam, indigeat lumine creato. 5
Vtrum videntiũ Dei essentiam vnus alio perfectius videat. 6
Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam. 7
Vtrum intellectus creatus videns Dei essentam, omnia in ipsa cognoscat. 8
Vtrum ea, quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. 9
Vtrum simul cognoscat omnia, quæ in Deo videt. 10
Vtrum in statu huius vitæ aliquis homo possit essentiam Dei videre. 11
Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus. 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio Dei habeatur per gratiam. 13

De nominibus Dei. Quæstio 13.

Vtrum Deus sit nominabilis à nobis. 1
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter. 2
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso: an omnia ei attribuantur metaphoricè. 3
Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma. 4
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. 5
Vtrum (supposito quòd dicantur analogicè) dicantur per prius de Deo vel de creaturis. 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. 7
Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen naturæ, vel operationis. 8
Vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. 9
Vtrum accipiatur vniuocè, vel æquiuocè secundum quod significat Deum per naturam, per participationem, & secundum opinionem. 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè propriũ nomen Dei. 11
Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo. 12

De scientia Dei. Quæstio 14.

Vtrum in Deo sit scientia. 1
Vtrum Deus intelligat seipsum. 2
Vtrum Deus comprehendat se. 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia. 4
Vtrum inielligat alia à se. 5
Vtrum Deus habeat de rebus propriam cognitionem. 6
Vtrum scientia Dei sit discursiua. 7
Vtrum scientia Dei sit causa rerum. 8
Vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. 9
Vtrum scientia Dei sit malorum. 10
Vtrum scientia Dei sit singularium. 11

Vtrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆST. ET ARTICVLORVM

Vtrum scientia Dei sit infinitorum. 12
Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium. 13
Vtrum scientia Dei sit enuntiabilium. 14
Vtrum scientia Dei sit variabilis. 15
Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam, vel practicam. 16

De ideis. Quæstio 15.

Vtrum sint ideæ. 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantùm. 2
Vtrum ideæ sint omnium, quæ cognoscuntur à Deo. 3

De veritate. Quæstio 16.

Vtrum veritas sit in re vel in intellectu tantùm. 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. 2
De comparatione veri ad ens. 3
De comparatione veri ad bonum. 4
Vtrum Deus sit veritas. 5
Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. 6
Vtrum veritas sit æterna. 7
Vtrum veritas sit immutabilis. 8

De falsitate. Quæstio 17.

Vtrum falsitas inueniatur in rebus. 1
Vtrum falsitas sit in sensu. 2
Vtrum falsitas sit in intellectu. 3
Vtrum verum & falsum sint contraria. 4

De vita Dei. Quæstio 18.

Quorum sit viuere 1
Quid sit vita. 2
Vtrum vita Deo conueniat. 3
Vtrum omnia in deo sint vita. 4

De voluntate Dei. Quæstio 19.

Vtrum in deo sit voluntas. 1
Vtrum Deus velit alia à se. 2
Vtrum quicquid Deus vult, ex necessitate velit. 3
Vtrum voluntas Dei sit causa rerum. 4
Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. 5
Vtrum voluntas Dei semper impleatur. 6
Vtrum voluntas Dei sit immutabilis. 7
Vtrum voluntas Dei imponat necessitatem rebus volitis 8
Vtrum voluntas Dei sit malorum. 9
Vtrum Deus habeat liberum arbitrium. 10
Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi. 11
Vtrum conuenienter ponantur circa diuinam voluntatem quinque signa. 12

De amore Dei. Quæstio 20.

Vtrum in Deo sit amor. 1
Vtrum Deus amet omnia. 2
Vtrum Deus magis amet vnum, quàm aliud. 3
Vtrum Deus meliora magis amet. 4

De iustitia & misericordia Dei. Quæstio 21.

Vtrum in Deo sit iustitia. 1
Vtrum iustitia Dei veritas dici possit. 2
Vtrum in Deo sit misericordia. 3
Vtrum in omni opere Dei sit iustitia, & misericordia. 4

De prouidentia Dei. Quæstio 22.

Vtrum prouidentia Deo conueniat. 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia 2
Vtrum prouidentia diuina immediatè sit de omnibus. 3
Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatè rebus prouisis. 4

De prædestinatione Dei. Quæstio 23.

Vtrum Deo competat prædestinatio hominum. 1
Vtrũ prædestinatio ponat aliquid in prædestinato: & quid sit. 2
Vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum. 3
Vtrum prædestinati eligantur à Deo. 4
Vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, reprobationis & electionis. 5
Vtrum prædestinati infabiliter saluentur. 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus. 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum 8

De libro vitæ. Quæstio 24.

Quid sit liber vitæ. 1
Cuius vitæ sit liber. 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ. 3

De potentia Dei. Quæstio 25.

Vtrum in Deo sit potentia. 1
Vtrum potentia Dei sit infinita. 2
Vtrum Deus sit omnipotens. 3
Vtrum possit facere quòd ea, quæ sunt præterita, nõ fuerint. 4
Vtrum Deus possit facere quæ nõ facit vel prætermittere quæ facit. 5
Vtrum Deus possit ea, quæ facit, meliora facere. 6

De beatitudine Dei. Quæstio 26.

Vtrum beatitudo competat Deo. 1
Vtrum Deus dicatur beatus secundum actum intellectus. 2
Vtrum Deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. 3
Vtrum in beatitudine Dei includatur omnis beatitudo. 4

De processione siue origine diuinarum personarum. Quæstio 27.

Vtrum processio sit in diuinis. 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio 2
Vtrum præter generationem possit esse aliqua processio in diuinis. 3
Vtrum illa processio possit dici generatio. 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ. 5

De relationibus diuinis Quæstio 28.

Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales. 1
Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. 2
Vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ adinuicem. 3
De numero harum relationum. 4

De personis diuinis. Quæstio 29

De definitione personæ. 1
Vtrum persona sit idẽ, quod hypostasis, subsistẽtia, & essentia. 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis. 3
Vtrum nomen personæ in diuinis significet relationem, vel substantiam. 4

De pluralitate personarum in diuinis. Quæstio 30.

Vtrum sint plures personæ in diuinis. 1
Quot sint personæ in diuinis. 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis. 3
Vtrum hoc nomen persona, sit commune tribus personis in diuinis. 4

De his, quæ pertinẽt in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum. Quæstio 31

Vtrum in diuinis sit Trinitas 1
Vtrum filius possit dici alius à patre. 2
Vtrum dictio exclusiua solus, sit addenda termino essentiali in diuinis. 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali. 4

De cognitione diuinarum personarum. Quæstio 32.

Vtrum per rationem naturalem possit cognosci Trinitas diuinarum personarum. 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ. 2
Vtrum sint tantùm quinque notiones in diuinis, vel plures 3
Vtrum liceat circa notiones diuersimodè opinari. 4

De his, quæ pertinent ad personam patris. Quæstio 33.

Vtrum patri competat esse principium filij vel spiritussancti. 1
Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen personæ patris. 2
Vtrum hoc nomen pater, per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter 3
Vtrum sit proprium patri, esse ingenitum 4

De verbo in diuinis. Quæstio 34.

Vtrũ verbũ dicatur in diuinis essentialiter, vel personaliter. 1
Vtrum verbum sit proprium nomen filij. 2
Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas. 3

De hoc nomine filius, quod est imago Quæstio 36.

Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter. 1
Vtrum imago sit proprium nomen filij.

De pertinentibus ad nomen spiritussancti. Quæstio 36.

Vtrum nomen spiritussancti sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. 1
Vtrum persona illa quæ dicitur spiritussanctus, procedat à patre & filio. 2
Vtrum spiritussanctus procedat à patre per filium. 3
Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussancti. 4

De nomine spiritussanti, quod est amor. Quæstio 37.

Vtrum amor sit proprium nomen spiritussancti. 1

Vtrum

PRIMÆ PARTIS INDEX.

Vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto. 2

De nomine spiritus sancti, quod est donum. Quæstio 38.

Vtrum donum possit esse nomen personale. 1
Vtrum sit proprium nomen spiritus sancti. 2

De personis in comparatione ad essentiam. Quæstio 39.

Vtrum essentia in diuinis sit idem, quod persona. 1
Vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentiæ. 2
Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari, vel in plurali. 3
Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus, concretiuè acceptis. 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus, in abstracto acceptis. 5
Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus. 6
Vtrum essentialia attributa sint approprianda personis. 7
Quod attributum cui personæ debeat appropriari. 8

De personis in comparatione ad relationes siue proprietates. Quæstio 40.

Vtrum relatio sit idem, quod persona. 1
Vtrum relationes distinguant, & constituant personas. 2
Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, remaneant hypostases distinctæ. 3
Vtrum relationes secundum intellectum persupponant actus personarum vel econuersò. 4

De personis per comparationem ad actus notionales. Quæstio 41.

Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis. 1
Vtrum huiusmodi actus sint voluntarij, vel necessarij. 2
Vtrum per huiusmodi actus persona procedat de aliquo, vel nihilo. 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium. 4
Vtrum potentia generandi vel spirandi significet relationem, vel substantiam. 5
Vtrũ actus notionales ad plures personas terminari possint. 6

De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42.

Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis. 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, à qua procedit. 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis. 3
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundũ magnitudinẽ. 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia. 5
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam. 6

De missione diuinarum personarum. Quæstio 43.

Vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti. 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna, vel tantum temporalis. 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur. 3
Vtrum cuilibet personæ mitti, & præcipuè patri conueniat. 4
Vtrum inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritus sanct'. 5
Ad quos missio inuisibilis. 6
De missione visibili. 7
Vtrum aliqua persona mittat se ipsam visibiliter, aut inuisibiliter. 8

De prima causa omnium entium. Quæstio 44.

Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium. 1
Vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. 2
Vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum. 3
Vtrum Deus sit causa finalis rerum. 4

De creatione. Quæstio 45.

Quid sit creatio. 1
Vtrum Deus possit aliquid creare. 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura. 3
Cui competat creari. 4
Vtrum solius Dei sit creare. 5
Vtrum sit commune toti trinitati creare, aut proprium alicuius personæ. 6
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis. 7
Vtrum opus creationis admisceatur operibus naturæ & voluntatis. 8

De principio durationis rerum creatarum. Quæstio 46.

Vtrum creaturæ semper fuerint. 1
Vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. 2
Quomodò dicatur Deus in principio cœlum & terram creasse. 3

De distinctione rerum in communi. Quæstio 47.

Vtrum rerum multitudo, & distinctio sit à Deo. 1
Vtrum rerum inæqualitas sit à Deo. 2
Vtrum sit vnus tantum mundus vel plures. 3

De distinctione rerum in speciali, & primò de malo. Quæstio 48.

Vtrum malum sit natura aliqua. 1
Vtrum malum inueniatur in rebus. 2
Vtrum bonum sit subiectum mali. 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum. 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam. 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa. 6

De causa mali. Quæstio 49.

Vtrum bonum possit esse causa mali. 1
Vtrum summum bonum, (quod est Deus) sit causa mali. 2
Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit causa omnis mali. 3

De substantia angelorum absolutè. Quæstio 50.

Vtrum sit aliqua creatura omninò spiritualis, & penitus incorporea. 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma. 2
De multitudine angelorum. 3
Vtrum angeli differant specie. 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles. 5

De angelis in comparatione ad corpus. Quæstio 51.

Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. 1
Vtrum angeli assumant corpora. 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ. 3

De angelis in comparatione ad locum. Quæstio 52.

Vtrum angelus sit in loco. 1
Vtrum possint esse in pluribus locis simul. 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco. 3

De motu locali angelorum. Quæstio 53.

Vtrum angelus possit moueri localiter. 1
Vtrum moueatur de loco ad locum, pertranseundo mediũ. 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an instanti. 3

De virtute cognoscitiua angeli. Quæstio 54.

Vtrum intelligere angeli sit sua substantia. 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere. 2
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua. 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & possibilis. 4
Vtrum in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua, quam intellectus. 5

De medio cognitionis angelicæ. Quæstio 55.

Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species. 1
Si per species, an per species connaturales, vel per species, à rebus acceptas. 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales, quàm inferiores. 3

De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium. Quæstio 56.

Vtrum angelus cognoscat seipsum. 1
Vtrum angelus cognoscat alium. 2
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum. 3

De cognitione angelorum quantùm ad res materiales. Quæstio 57.

Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. 1
Vtrum cognoscant singularia. 2
Vtrum cognoscant futura. 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium. 4
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ. 5

De modo cognitionis angelicæ. Quæstio 58.

Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. 1
Vtrum angelus possit simul multa intelligere. 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo. 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo. 4
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. 6
Vtrum hæ duæ cognitiones sint eædem, vel diuersæ. 7

De voluntate angelorum. Quæstio 59.

Vtrum in angelis sit voluntas. 1

Vtrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum voluntas in angelis sit ipsa natura eorum, vel ipse intellectus. 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium. 3
Vtrum in eis sit vis irascibilis & concupiscibilis. 4

De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60.

Vtrum in angelis sit dilectio naturalis. 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua. 2
Vtrũ angelus diligat seipsũ dilectione naturali, an electiua. 3
Vtrum vnus angelus diligat alium naturali dilectione sicut seipsum. 4
Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quam seipsum. 5

De productione angelorum in esse naturæ.

Quæstio 61.

Vtrum angeli habeant causam sui esse. 1
Vtrum angelus sit productus à Deo ab æterno. 2
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. 3
Vtrum angeli fuerint creati in cœlo empyreo. 4

De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ.

Quæstio 62.

Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati. 1
Vtrum indiguerint gratia ad hoc, quòd conuerterentur in Deum. 2
Vtrum fuerint creati in gratia. 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem 4
Vtrum statim post vnum actum meritorum beatitudinem habuerint. 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium. 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis. 7
Vtrum angelus beatus peccare possit. 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere. 9

De malitia angelorum, quo ad culpam.

Quæstio 63.

Vtrum malum culpæ possit esse in angelis. 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint. 2
Quid appetendo angelus peccauerit. 3
Vtrum angeli naturaliter sint mali. 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. 5
Vtrum aliqua mora fuerit inter creationẽ, & lapsum angeli. 6
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi. 8
Vtrum tot remanserint, quot ceciderunt. 9

De pœna dæmonum. Quæstio 64.

Vtrum intellectus angeli mali sit omninò obtenebratus. 1
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo. 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor. 3
De loco pœnali dæmonum. 4

De opere creationis, quò ad creaturam corporalem. Quæstio 65.

Vtrum creatura corporalis sit à Deo. 1
Vtrum facta sit propter bonitatem Dei. 2
Vtrum sit facta à Deo, mediantibus angelis. 3
Vtrũ formæ corporũ sint ab angelis, an immediatè à Deo. 4

De ordine creationis ad distinctionem.

Quæstio 66.

Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationem ipsius. 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium. 2
Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi. 3
Vtrum tempus sit concreatum materiæ. 4

De opere distinctionis primæ diei.

Quæstio 67.

Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur: 1
Vtrum lux corporalis sit corpus. 2
Vtrum lux sit qualitas. 3
Vtrum conueniens fuerit, prima die fieri lucem. 4

De opere secundæ diei. Quæstio 68.

Vtrum firmamentum factum sit secunda die. 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. 2
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. 3
Vtrum sit tantùm vnum cœlum vel plures. 4

De opere tertiæ diei. Quæstio 69.

Vtrum congregatio aquarum facta fuerit conuenienter tertia die. 1
Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum. 2

De opere ornatus quarto die facto.

Quæstio 70.

Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria. 1
Vtrum conuenienter describatur causa productionis luminarium. 2
Vtrum luminaria cœli sint animata. 3

De opere quintæ diei. Quæstio 71.

Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur. 1

De opere sextæ diei. Quæstio 72.

Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur. 1

De pertinentibus ad diem septimum. Quæstio 73.

Vtrum complectio diuinorum operum ascribi debeat septimo diei. 1
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit. 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei. 3

De omnibus septem diebus in communi.

Quæstio 74.

Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur. 1
Vtrum omnes isti dies sint vnus dies. 2
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei. 3

De homine quantum ad essentiam animæ.

Quæstio 75.

Vtrum anima sit corpus. 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens. 2
Vtrum animæ brutorum sint subsistentes. 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potiùs sit aliquid compositum ex corpore & anima. 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma. 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis. 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo. 7

De vnione animæ ad corpus. Quæstio 76.

Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori, vt forma. 1
Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum. 2
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes. 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animã intellectiuã. 4
Quale debeat esse corpus cuius huiusmodi principium est forma. 5
Vtrum vniatur tali corpori, mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. 6
Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis. 8

Dɔ his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali. Quæstio 77.

Vtrum essentia animæ sit eius potentia. 1
Vtrum sit tantùm vna potentia animæ vel plures. 2
Vtrum potentia animæ distinguantur per actus & obiecta. 3
Vtrum in potentiis animæ sit aliquis ordo. 4
Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum. 5
Vtrum potentia animæ fluant ab eius essentia. 6
Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia. 7
Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata. 8

De potentiis animæ in speciali, & primò de iis, quæ sunt præambula ad intellectum.

Quæstio 78.

Vtrum sint distinguenda quinq; genera potentiarũ animæ. 1
Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ. 2
Vtrum cõuenienter distinguantur quinq; sensus exteriores. 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. 4

De potentiis intellectiuis. Quæstio 79.

Vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua. 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem. 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ. 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium. 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ. 3
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu. 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu. 10
Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. 11
Vtrũ synderesis sit aliqua potẽtia specialis, ab aliis distincta. 12
Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis. 13

De appetitu in communi. Quæstio 80.

Vtrum

Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ. 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitum sensitiuum, & intellectiuum, sicut in potentias diuersas. 2

De sensualitate. Quæstio 81.

Vtrũ sensualitas sit vis appetitiua tantùm, an etiã cognitiua. 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem, sicut in diuersas potentias. 2
Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi. 3

De voluntate. Quæstio 82.

Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate. 1
Vtrum omnia ex necessitate velit, quæcunque vult. 2
Vtrum voluntas sit eminentior, quàm intellectus 3
Vtrum moueat intellectum. 4
Vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. 5

De libero arbitrio. Quæstio 83.

Vtrum homo sit liberi arbitrij. 1
Vtrum liberum arbitriũ sit potentia, vel actus, vel habitus. 2
Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua vel cognitiua. 3
Vtrum liberum arbitrium sit eadem potentia cum voluntate vel alia. 4

Quomodò anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam.

Quæstio 84.

Vtrum anima cognoscat corporalia per intellectum. 1
Vtrum cognoscat corporalia per essentiam, vel per aliquas species. 2
Vtrum anima intelligat omnia per species, sibi naturaliter inditas. 3
Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis. 4
Vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit videat in rationibus æternis. 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat à sensu. 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc, quod actu intelligat. 7
Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virium. 8

De modo & ordine intelligendi. Quæstio 85.

Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species à phantasmatibus. 1
Vtrum species intelligibilis abstracta à phantasmatibus se habeat ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut quo intelligitur. 2
Vtrũ intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia. 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. 4
Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. 5
Vtrum intellectus noster possit errare. 6
Vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere, quàm alius. 7
Vtrum intellectus prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile. 8

Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus.

Quæstio 86.

Vtrum intellectus noster cognoscat singularia. 1
Vtrum cognoscat infinita. 2
Vtrum cognoscat contingentia. 3
Vtrum cognoscat futura. 4

Quomodò anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea, quæ in ea sunt.

Quæstio 87.

Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam per essentiam suam. 1
Quomodò cognoscat in se habitus existentes. 2
Quomodò intellectus cognoscat actum proprium. 3
Quomodò intellectus cognoscat actum voluntatis. 4

Quomodò anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se Quæstio 88.

Vtrum anima humana in statu præsentis vitæ cognoscat angelos per seipsos. 1
Vtrum possit ad eorum notitiã peruenire per cognitionem rerum materialium. 2
Vtrum Deus sit illud, quod à nobis primò cognoscitur. 3

De cognitione animæ separatæ. Quæstio 89.

Vtrum anima separata à corpore possit aliquid intelligere. 1
Vtrum anima separata intelligat substantias separatas. 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia. 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia. 4
Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. 5
Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ. 6
Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. 7
Vtrum animæ separatæ cognoscant ea, quæ hic aguntur. 8

De Productione hominis quantùm ad animam.

Quæstio 90.

Vtrum anima humana sit de substantia Dei, vel aliquid factum. 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem. 2
Vtrum anima rationalis sit facta, mediantibus angelis 3
Vtrum anima humana sit facta ante corpus. 4

De productione corporis primi hominis.

Quæstio 91.

Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ. 1
Vtrum corpus primi hominis sit immediatè productum à Deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientem dispositionem. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4

De productione mulieris. Quæstio 92.

Vtrum in prima rerũ productione debuerit mulier produci. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediatè à Deo. 4

De fine siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Quæstio 93.

Vtrum in homine sit imago Dei. 1
Vtrum imago Dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
Vtrum imago Dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago Dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago Dei sit in homine per comparationem ad essentiam, vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago Dei inueniatur in homine solum secundum mentem. 6
Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus, aut actus. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9

De statu vel conditione primi hominis, quò ad intellectum. Quæstio 94.

Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare vel decipi. 4

De his quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia & virtute & iustitia. Quæstio 95.

Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrum primus homo in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æquè efficacia ad merendum, sicut modò sunt. 4

De dominio, quod homini competebat instatu innocentiæ. Quæstio 96.

Vtrum Adã in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4

De his, quæ pertinent ad statum primi hominis, quantùm ad conseruationem indiuidui.

Quæstio 97.

Vtrum homo In statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impassibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem. 4

De his, quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem.

Quæstio 98.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2

De conditione prolis generandæ quantùm ad corpus in illo statu. Quæstio 99.

Vtrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆST. ET ARTICVL. INDEX.

Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2

De conditione prolis tunc generandæ, quò ad iustitiam. Quæstio 100.

Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2

De conditione prolis tunc generandæ, quo ad scientiam. Quæstio 101.

Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatem habuissent perfectum vsum rationis. 2

De loco producti hominis in paradiso. Quæstio 102.

Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4

De gubernatione rerum in communi. Quæstio 103.

Vtrum mundus ab aliquo gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibus gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur à Deo immediatè. 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8

De effectibus diuinæ gubernationis in speciali Quæstio 104.

Vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur à Deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse à Deo immediate. 2
Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4

De mutatione creaturarum à Deo. Quæstio 105.

Vtrum Deus possit immediatè mouere materiã ad formã. 1
Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus. 2
Vtrum Deus moueat immediatè intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum Deus operetur in omni operante. 5
Vtrum Deus possit aliquid facere præter ordinem, rebus inditum. 6
Vtrum omnia, quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8

De actu angelorum, qui est inuicem illuminare. Quæstio 106.

Vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando. 1
Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit. 4

De locutione angelorum. Quæstio 107.

Vtrum vnus angelus loquatur alij. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur Deo. 3
Vtrũ in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterum. 5

De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108.

Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantùm vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8

De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum. Quæstio 109.

Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subiiciatur prælationi beatorum angelorum. 4

De præsidentia angelorum super corporalem creaturam. Quæstio 110.

Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4

De actione angelorum in homines. Quæstio 111.

Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum vel voluntatem hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum hominum. 4

De missione angelorum ad homines. Quæstio 112.

Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi, qui mittuntur, assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4

De custodia hominum à bonis angelis. Quæstio 113.

Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solùm ad vltimum ordinem angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat, habere angelum custodẽ. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8

De impugnatione dæmonum. Quæstio 114.

Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. 3
Vtrũ dæmones possint facere vera miracula ad seducendũ. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus, ab impugnatione arceatur. 5

De actione corporalis creaturæ. Quæstio 115.

Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6

De fato. Quæstio 116.

Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4

De his, quæ pertinent ad actionem hominis. Quæstio 117.

Vtrum homo possit docere alium causando scientiã in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animę possit immutare materiam corporalem. 3
Vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4

De traductione hominis ex homine, quantùm ad animam. Quæstio 118.

Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrum omnes animæ humanæ fuerint simul creatæ à principio mundi. 3

De propagatione hominis quantùm ad corpus. Quæstio 119.

Vtrum aliquid de alimento conuertatur in virtutem humanæ naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ creationis, sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionum & articulorum Indicis finis.

PRIMA PARS SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS SANCTI THOMAE AQVINATIS,

CVM

COMMENTARIIS REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO, Caietani, ordinis Pradicatorum, S. R. E. Tit. S. Xysti Presbyteri Cardinalis, artium ac sacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi.

INtentio diui Thomæ in hoc Proœmio manifestata, & ex parte officij Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduersari videtur prima fronte intentioni meæ: dum textus nouitiis constructus, à me Doctorum subtilitatibus replendus creditur. Verum, si Autoris rationes hic reditas, diligentius discusserimus, aberrasse meum propositum non videbitur. Nouitiis nanque opus hoc conuenire dicitur nõ ratione facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorij tractatus, sed ratione sectarum, superfluitatum, omissæ repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuẽti. Vt enim in processu apparet, omnes theologales difficultates, & ex propriis hic distinctæ tractãtur. ¶Et quoniã quãdoque minus perspicaces ac impares opus hoc sortitur interpretes, multósque habuit impugnatores, & sectatores multo plures pareret, si perspicuum fieret, necessariũ fore duxi, ptofecturis in theologia exponere opus hoc: & non maiora, sed posteriora, & modernis minus nota apponere, iuxta mei vires ingenij: id omnes monẽs, vt dictorũ tantum rationes videant, atque examinent: & sic acquiescãt vel refutẽt. Nõ enim tãti sum, nec sic arrogans, vt meam proponã authoritatẽ. Sed eatenus dico hic & vbiq; quatenus reddita ratio testatur. Propterea vbi defecero, correctori vt adiutori gratias ago. Verba quoque errori, falsitatis, deceptionis, ignorantiæ, & aliorũ huiusmodi, non contra personas, sed cõtra opiniones, & hoc etiam quatenus minus solidè sunt vel apparẽt, interpretãda esse volo: quoniam personis nullo pacto, opinionibus vero non nisi vt dissonant, aduersari intẽdo.

¶ *Super Quæstionis prima Articulũ primum.*

INtitulo huius primi articuli tres terminos nota. Primò ly Necessarium: dupliciter enim sumitur quinto Metaphysicæ, simpliciter, & ad finem. Hic sumitur secundo modo. ¶Secundo ly Physicas disciplinas. Dupliciter nanque scientia potest dici physica seu naturalis, quod idem est, obiectiuè (& sic est vna pars scientiæ distincta, sexto Metaphysic. contra mathematicam & metaphysicam) & effectiuè: quia secundum se nata est esse à principio naturali scientiarum: id est, lumine intellectus agentis: & sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, vbi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. ¶ Tertiò ly Aliam doctrinam. Non dicit scientiam, opinionem, aut fidem: quod bene notandum esse in dubitando apparebit.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito affirmatiuè. Prima est, Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem acceptam, de multis, quæ humanam rationem excedunt. Secunda est, Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem, de iis quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt.

¶Quintò, de comparatione eius ad alias scientias.
¶Sextò, vtrum sit sapientia.
¶Septimò, quid sit subiectum eius.
¶Octauò, vtrum sit argumentatiua.
¶Nonò, vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus.
¶Decimò, vtrum Scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundum plures sensus exponenda.

¶ Antequàm probẽtur conclusiones, ad euidẽtiã distinctionis & sufficientiæ cõclusionum, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra Gentiles, cap. 3. Duo sunt genera cognoscibilium de Deo principaliter: quę dã demonstrabilia, quædam non nisi per reuelationẽ cognoscibilia. Ista sunt, Trinitas personarũ, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redẽptionis mysteria. Illa verò sunt, Deũ esse vnũ, immortalem, &c. Ratione reuelabilium tantùm, posita est prima conclusio: ratione verò demonstrabilium posita est secunda. Altera distinctio est ex quinto Metaphysic. Necessarium est ad finem dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima cõclusione sumitur Necessarium primo modo, in secunda, secũdo modo. ¶His præhabitis probatur prima conclusio ex littera, Ordinatũ ad Deum vt finem, ignotũ ratione naturali, cõsequendũ tamẽ propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finem cognoscat, & operationes in illum dirigat. homo est huiusmodi, ergo probatur Minor ex 64. cap. Isai.

Circa hanc conclusionem dubium ſtatim occurrit, quid intelligatur hic nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ. Aut enim intelligitur fides, aut theologia. Si fides sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quod idem bis quæreretur. Nam in Secunda secũdæ, quæstion. secunda, articul. tertio, quæritur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est, quòd æquiuocè sumitur sacra doctrina in hoc & in sequentibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quòd fides absque theologia non sufficeret ad salutem hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in littera dicitur, quòd illa doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas verò consequentis & ex se patet, & ex ratione in litera assignata conuincitur: quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere. ¶Ad hoc dicendum est, quòd sacra doctrina neque sumitur pro fide, vt distinguitur contra theologiam: neque pro theologia, vt distinguitur contra fidem: sed sumitur

PROLOGVS.

QVIA catholicæ veritatis Doctor, non solùm proiectos debet instruere, sed ad eum pertiner etiam incipientes erudire (secundum illud Apostoli 1. ad Corinth. 3. Tanquã paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.) propositum nostræ intentionis in hoc opere est, ea quæ ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundum quòd congruit ad eruditionem incipientium.

Dubio 1153.

Considerauimus nanque huius doctrinæ nouitios, in iis quæ à diuersis conscripta sunt, plurimum impediri. Partim quidem propter multiplicationem inutilium quæstionum, articulorum & argumentorum. Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundum ordinem disciplinę: sed secundũ quòd requirebat librorum expositio, vel secundum quod se præbebat occasio disputandi. Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidium & confusionem generabat in animis auditorum.

Hæc igitur & alia huiusmodi euitare studentes, tentabimus cum confidentia diuini auxilij ea, quæ ad sacram doctrinam pertinent, breuiter ac dilucide prosequi, secundum quòd materia patietur.

QVÆSTIO PRIMA DE sacra doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.

ET vt intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessarium est primò inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quæ se extendat.

¶Circa quæ quærenda sunt decem.
¶Primò, de necessitate huius doctrinæ.
¶Secundò, vtrum sit scientia.
¶Tertiò, vtrum sit vna, vel plures.
¶Quartò, vtrum sit speculatiua, vel practica.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶Vtrum sit necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non sit necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quæ supra rationem sunt, homo non debet conari, secundum illud Eccles. 3. Altiora te ne quæsieris. Sed ea, quæ rationi subduntur, sufficienter traduntur in philosophicis disciplinis: superfluum igitur videtur præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

22. 1. q. 2. art. 3. & 4. Et 1. prol. ar 1. Et 1. cont. cap. 4. & 6. Et ver. q. 14. art. 11.

¶2. Præterea, Doctrina non potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi verum, quod cum ente conuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in philosophicis disciplinis, & etiam de Deo: vnde quædam pars philosophiæ dicitur theologia siue scientia diuina, vt patet per Philosophum in 6. Metaphy. Non fuit igitur necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

Tex. 2.

¶SED CONTRA est quod dicitur 2. ad Tim. 3. Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad iustitiam. Scriptura autem diuinitus inspirata, non pertinet ad philosophicas disciplinas, quæ sunt secundum rationem humanam inuentæ. Vtile igitur est præter philosophicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundum reuelationem diuinam præter philosophicas disci-

sumitur pro cognitione à Deo reuelata siue formaliter, siue virtualiter, vt habet rationem disciplinæ, & doctrinæ abstrahendo à ratione crediti, & sciti. Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prout à Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan.6. Omnis qui audiuit à Patre & didicit, venit ad me, & de hac dicitur in conclusione hac, quòd est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, abstrahit à ratione credẽdi & sciẽdi, & à ratione reuelati 58. formaliter. i. in seipso, & virtualiter, in suis principiis; ideo hæc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullũ horũ licet determinate descẽdere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quæretur inferius in Secunda secũdæ: quia hic de doctrina, ibi de credere: & vniuocè sumitur hic sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quòd theologia vt distinguitur cõtra fidem sit necessaria, sed quòd theologia vt abstrahit à fide & sciẽtia, sit necessaria ad salutẽ. quod cõstat esse verũ propter rationẽ in litera assignatam. Nec valet, fides sufficit: ergo theologia non requiritur. Tum quoniã in fide clauditur theologia (vt hic sumitur) sicut anima in homine. Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum 14. de Trinitate, non solùm nutrit, defendit, & roborat fidem, sed gignit eandem. Et verè sic est ex parte credibilium; fides enim licet sit à Deo infundente inclinationem ad credendum, est tamen ex auditu per verbum Christi, quo ad credibilia, vt ad Rom.10. habetur in litera: & à Sanct. Thoma. & sic Theologia clauditur in fide, vt gignens eam. Et si inferatur, Ergo quilibet fidelis adultus explicitè credens, &c. est theologus, dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundum quid, &c. scilicet secundum principia, &c.

plinas, quæ ratione humana inuestigantur. Primo quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quẽdam finem, qui comprehensionem rationis excedit [c], secundum illud Isai.64. Oculus nõ vidit, Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oportet esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones & actiones debẽt ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutẽ, quòd ei nota fierent quædam per reuelationem diuinam, quæ rationem humanam excedunt.

¶ Ad ea etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominẽ instrui reuelatione diuina, quia veritas de Deo per rationem inuestigata, à paucis & per longũ tempus, & cum admistione multorum errorum homini proueniret. A cuius tamen veritatis cognitione depẽdet tota hominis salus, quæ in Deo est. Necessarium igitur est vt salus hominibus & conuenientius & certius proueniat, quòd de diuinis per diuinã reuelationẽ instruantur. Necessarium igitur fuit, præter philosophicas disciplinas, quæ per rationẽ inuestigantur, sacrã doctrinam per reuelationem haberi.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet ea, quæ sunt altiora hominis cognitione, non sint ab homine per rationem inqui-

Circa hanc partem est aduertendum, quòd Scotus in prima quæstione prologi primi sententiarum, nec à conclusione, nec à ratione discordat: sed à causa quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, quòd ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ & propterea, quantumcunque perfectè nota esset nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nunquàm cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talẽ finem: quia extra naturalium latitudinẽ est tam finis quàm illa animæ ratio. Ipse verò tenet illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto sub illa propria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autem finis ille sit naturalis, probat tripliciter. Primò, autoritate Augustini in lib. de Prædestinatione Sanctorum. Proinde posse habere fidẽ sicut posse habere charitatem naturæ est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶ Secundò, ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem. ergo est ei naturalis.

¶ Tertiò, ex ratione naturalitatis. Potentia comparata ad actum aut est naturalis, aut violenta, aut neutra: nec est ibi aliqua supernaturalis: ergo intellectus seu anima naturaliter ordinatur ad visionem Dei seu fruitionem. Antecedens quo ad partem affirmatiuam declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actum, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secundo, violenta: si tertio, neutra. Quo ad partem verò negatiuam declaratur differentia naturalitatis, à supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressum in talem potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia vero probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem suam & præcipuè summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd apud nos potentia, aut est naturalis, aut violenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quàm ad agens, nec aliqua est in rerum natura potentia neutra, omissis artificialibus, vt in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autem potentia obedientialis aptitudo rei ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundum talem potentiam anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinem pollicitam & finem supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quod Augustinus non dixit, quod posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, & aliud esse naturalem.

¶ Primum enim significat subiectum potentiæ, secundum autem modum potentiæ. & ideo primum est verum in proposito, secundum verò falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, non autem in natura leonina, quoniam sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. ¶ Ad secundum negatur antecedens. ¶ Ad tertium verò negatur assumptum, & quo ad tertium membrum partis affirmatiuæ, & quo ad partem negatiuam, supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potentiam ad actũ, quoniam sunt quidã actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gloria, gratia & alia huiusmodi: vt in alia quæstione patebit.

¶ Secunda autem conclusio probatur: Disciplina qua communius, citius & tutius peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium est homini necessaria, disciplina reuelata est huiusmodi, ergo. Omnia patent in litera & diffusius in primo contra Gentiles, capitulo quarto.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quod argumentum erat hoc: Omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo non restat aliquid scibile per doctrinam reuelatam, & consequenter non est necessaria. Consequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi verum, quod cum ente conuertitur. Antecedens verò patet sexto Metaphy. & inductiuè. ¶ Ad hoc autem dupliciter responderi potest secundum quòd antecedens dupliciter distingui potest. Primò sic, Omne ens secundum omnia, quæ sunt cognoscibilia, vel non secundum omnia, sed abstrahibilia tantùm à sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas: in primo sensu est falsum, in secundo verum. Secundò sic, Omne ens omni modo, vel non omni modo, sed inquantum illucescere potest per lumen intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. Quamuis autem vtranque responsionem argumentum recipiat, placuit tamen autori secundam responsionem adhibere, non primam explicitè: tum vt ex propriis huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio iam in corpore articuli in prima conclusione habebatur.

D.696.& 1183.
424.
D.1554.
D.1067.
D.1110.
D.1156.

renda, sunt tamen à Deo reuelata suscipiẽda per fidẽ. Vnde & ibidem subditur, Plurima supra sensum hominum ostẽsa sunt tibi. Et in huiusmodi sacra doctrina consistit.

¶Ad secundum dicendum, quòd diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum [d] inducit. Eandem enim conclusionem demõstrat astrologus & naturalis, puta quòd terra est rotunda: sed astrologus per medium mathematicum, id est, à materia abstractum: naturalis autẽ per medium circa materiam consideratum. Vnde [e] nihil prohibet de eisdem rebus, de quibus philosophicæ disciplinæ tractant, secundum quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, & aliam scientiam tractare, secundum quod cognoscuntur lumine diuinæ [d] reuelationis. Vnde Theologia, quæ ad sacram Scripturam pertinet, differt secundum genus [d] ab illa theologia, quæ pars philosophiæ ponitur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

¶Vtrum sacra doctrina sit scientia.

2
3. dist. 33. q. 1. artic. 2. q. 4. & 1. sent. prolo. artic. 3. q.2. Et veri. q. 14. ar.9.3. m. Et Boe. triq.2. art. 1.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit scientia. Omnis enim scientia procedit ex principiis

Veruntamen Scotus in primo, quæstione prima prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eo quòd secundum eam non saluatur necessitas theologiæ: quem argumentum infringere intendebat. Probat autem hoc sic, Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda. ergo non saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à te assignata: quoniam ex quo illa conclusio, Terra est rotunda, est scita per alteram scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad sciendam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶Ad hoc respondetur, quòd diuersitatem modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti seu rationis formalis obiecti comitatur: compatiendo tamen quandoque identitatem aliquo modo alicuius conclusionis si adæquata est ratio modo, aut saltem comitatur diuersitas multarum veritatum scibilium, si in adæquata est: vt inferius articulo tertio patet. Vnde eædem res sub diuersis rationibus cognoscendi acceptæ diuersitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea dicendo, quòd est diuersa ratio cognoscibilis implicitè insinuauit alienitatem quoque cognoscibilium, quam iam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur Antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicitè non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicitè tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut Astrologia, alio lumine, quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & non in omnes, sic Theologia alio lumine & easdem veritates, quas aliæ scientiæ, & alias veritates de eisdem rebus considerat. Et sic quemadmodum Astrologia quamuis coincidat, quo ad materiam, in aliquam conclusionem physicam: quia tamen alio lumine, & consequenter alias veritates considerat, est non solùm diuersa, sed necessaria scientia: sic & Theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

Super Quæstionis primæ Articulum secundum.

IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo ly Scientia. Secundo ly Sacra doctrina. Scientia enim sumitur hic propriè, vt est intellectualis virtus (sexto Ethicorum) & habitus conclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principiis. Et quoniam talia sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis, consequens est, quòd ly Sacra doctrina sumatur hic pro doctrina reuelata, vt est conclusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniam stultum videtur quærere, an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones, sit scientia, cùm constet principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolutè, vt in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita quod sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probabimus necessariam, quod ad conclusiones suas, habeat rationem scientiæ, an non: sed opinionis, & cætera, & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur vere scitis iuxta doctrinam secundi Posteriorum.

¶ In corpore proposita conclusione responsiua, tria facit. Primò ponitur vnica distinctio. Secundo modificatur conclusio responsiua. Tertio deducitur corollarium. Distinctio est scientia duplex: subalternans & subalternata ex primo Posteriorum differentia inter has est, quod subalternans procedit ex propositionibus per se notis. subalterna vero ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, vt patet in Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua.

¶Circa

per se notis. Sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei, qui non sunt per se noti, cum non ab omnibus concedantur: non enim omnium est fides, vt dicitur secundæ Thessalon. 3. Non igitur sacra doctrina est scientia.

¶2. Præterea. Scientia nõ est singulariũ. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahæ, Isaac & Iacob & similibus. Ergo sacra doctrina non est scientia.

Cap. 1. tom. 3.

¶SED CONTRA est quod August. dicit 14. de Trinit. Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Hoc autem ad nullam scientiam pertinet nisi ad sacram doctrinam. Ergo sacra doctrina est scientia.

¶ Circa hanc distinctionem ac differentiam, vide quòd ex propria ratione scientiæ absolutè nascitur hæc differentia assignata in litera: & propterea tanquam prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui, si doctrina vera est. Scito igitur quod de ratione scientiæ absolutè vt distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessariò. Et ex hoc sequitur, quòd nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiã conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum: verùm in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones visibiles sunt ex & in principiis, immediatè: id est, absque alio medio habitu. subalternatæ verò conclusiones visibiles sunt ex & in principiis per se notis mediatè, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, non subalternæ vt sic. Puta quòd vna dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hæc nanque est conditio subalternationis quoad obiectum, illa vero subalternationis quo ad principia, gratia materiæ, vt infrà patebit. Essentiale ergo omni scientiæ propriè dictæ, id est discursiuæ, est habere conclusiones visibiles non in & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur quinque. Primò, quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet conclusionum. Et vt dicitur primo Posteriorum, Non sciet non habens demonstrationem demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, non curando modo, actu vel potentia. Secundo, quòd scientia subalternata est scientia ex continuatione seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadem ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorum proximorum subalternatæ est habitus scientificus subalternans. Quartò, quod scientia subalternans & subalternata nõ necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum medij: quia scilicet medium in subalternante immediatè iungitur principiis per se notis, subalternatæ vero mediatè, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quinto, quòd subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, vt in litera expressè dicitur, dum in corollario ponitur fides de principiis, & in distinctione ponitur lumen superioris scientiæ de eisdem. Sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali comparatione ex qua habet subalternata quod sit scientia. Fides verò est eorum habitus per accidens, quia ratione subiecti in quo est, puta perspectiui, non geometræ: Est autem vnum hic aduertendum, quòd in prima & essentiali conditione subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primum est ineuidentia in, secundum euidentia ex & in alio. Secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius ineuidentiæ in se: sed primum horum est formale, & consequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa ineuidentia cum visibilitate in alio absque meditatione, nil minus subalternaretur illi. quia vt iam patet ex dictis penes illum modum euidentiæ, est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam: & hinc sequitur quod non oportet principia subalternata, ex formali ratione subalternationis, habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiones ineuidentes & visibiles.

¶ Conclusio modificata est, Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & Beatorum. Probatur, Habitus acquisitus ex principiis notis, lumine scientiæ Dei & Beatorum, est scientia subalternata illi. Sacra doctrina est huiusmodi: ergo.

¶ Corollarium est, Sacra doctrina credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo, &c.

Circa hunc articulum aduerte conclusionem responsiuam habere duas partes, scilicet & quòd Theologia est scientia: & quòd est subalternata scientiæ Dei.

¶ Contra quidem primam partem multipliciter arguitur à Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic à Capreolo, ex conditionibus ipsius scire & demonstrationibus assignatis primo Posteriorum, & sexto Ethicorum. ¶ Ex parte obiecti quia scientia est de necessariis ista est de contingentibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorum: tum quia scientia est ex per se notis: tum quia habitus principiorum scientiæ est superior, habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tum quia sciens scit se scire: tum quia scientia est virtus intellectualis. ¶ Et si dicatur quod Theologus scit se scire ex suppositione, scilicet si articuli fidei sunt veri. ergo, inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarum & non consequentium; & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationum, non rerum. ¶ Ex parte modi. Sacra doctrina, inquit Scotus in tertio sent. distinct. vigesimaquarta, quæstione prima, non est tradita per discursum syllogisticum, sed omnibus æquè assentimus, ita quod non vni propter aliud, ergo. Antecedens manifestatur: quia licet arguatur primæ ad Corint. decimoquinto, & à doctoribus, Nulla tamen maior certitudo est probatæ quàm probantis, aut probatæ, & non probatæ, sed simpliciter propositæ, quod in scientia non contingit. ¶ Ex parte demum subiecti, fides scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem, & quæstione tertia prologi primi. ergo.

¶ Contra secundam autem partem seu minorem allatæ rationis multipliciter arguitur impugnando duo. Primò diuersitatem Theologiæ nostræ à Theologia Dei & beatorum. Secundo, quòd distinctio illa, quæ est inter eas, qualiscunque sit, non est distinctio cum requisitis conditionibus ab subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in 1. sent. q. tertia prologi, dupliciter inuehit contra primum. Scientia Dei non potest esse nisi vna formaliter: igitur nulla est subalternata. Antecedens patet, quia Deitas non est nisi vna ratio formalis. Præterea de eisdem veritatibus primo impossibile est esse subalternantem & subalternatam: quia vbi illa definit, hæc incipit: ista sunt de eisdem: ergo. Hæc duo motiua simul ab Aureolo innuuntur sub alia forma sic, subiectum subalternatæ addit ad subiectum subalternantis: sed subiectum Theologiæ nostræ non addit: ergo. Contra secundum autem Scotus ibidem & in tertio vbi suprà dupliciter arguit, Scientia subalternata dependet à subalternante vt à causa: ista non dependet sic à scientia Beatorum: ergo. Probatur Minor: Causæ scientiæ non est nisi obiectum, potentia, subiectum, vel lumen: quorum nullum est scientia illorum. Præterea subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto. Istæ non sunt compossibiles. ergo. Probatur Minor: quia sequeretur quod idem esset simul comprehensor & viator. Demum contra idem arguit Durandus, subalternans dicit propter quid, & subalternata quia istæ non sic se habent: ergo. Probatur Minor: quia theologalia non habent propter quid: & si habent, idem dicimus nos & Beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanam salutem, &c.

¶RESPONDEO dicendum, sacram doctrinam esse scientiam. Sed sciendum est quod duplex est scientiarum genus. Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine naturali intellectus, sicut Arithmetica, Geometria, & huiusmodi. Quædam vero sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine superioris sciẽtiæ: sicut perspectiua procedit ex principiis notificatis per Geometriam: & Musica ex principiis, per Arithmeticam notis. Et hoc modo sacra doctrina est sciẽtia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei & beatorum. Vnde sicut Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico, ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi à Deo.

¶Ad euidentiam huius difficultatis scito duo. Primum est, quod Theologia nostra potest dupliciter considerari. Vno modo secundum se. Alio modo vt in nobis viatoribus. Si consideretur secundum se, sic proculdubio est scientia subalternata scientiæ beatæ quo ad euidentiam, cùm ex eius continuabilitate scientiæ rationem induat, dum procedit ex principiis secundum se notis lumine beato: & contra hoc paucæ, aut nullæ rationes militant: quoniam primæ rationes infringunt Theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundæ verò, non esse subalternata totaliter, non quo ad aliquid. Si autem consideretur vt in nobis viatoribus, sic difficultates motæ emergunt. Et putatur quod etiam apud Sanct. Thom. sic accepta non sit scientia nisi æquiuocè. vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata, nisi secundum quid, scilicet quo ad euidentiam: & si hæc considerentur, facilis esset quæstionis solutio. Verùm mihi videtur aliter esse interpretandum Sanct. Thom. quo ad secundum præcipuè punctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet quod Theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit scientia, vtraque pars potest sane intellecta dici, & quod non est scientia, scilicet non habet scientiæ rationem perfectam, quia non verè scit qui non potest resoluere in principia euidentia, & hoc intendit vbicunque hoc innuit: & quod est scientia imperfecta ratione status præsentis (scientia enim imperfecta non est extra latitudinem scientiæ) & hoc affirmauit hic litera: & ne daretur occasio male intelligendi, cùm fuisset tantum quæsitum, vtrum esset scientia, responsum est affirmatiuè cum aduersatiua subiuncta, vt completa responsio esset cum conditione specificante, & non absolute: non enim probauit quod est scientia, sed quod est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intellegeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

¶ Quo ad secundum verò punctum de subalternatione, videtur mihi, quòd de subalternatione simpliciter intendat litera. Tum quoniam de tali distinxerat ante conclusionem. Tum quia vt patet ex dictis, subalternatio, quo ad euidentiam, oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendum arbitror quòd Theologia nostra secundum se, est verè scientia simpliciter subalterna: vt in nobis vero viatoribus, est scientia imperfectè, sed simpliciter subalterna. Tu autem nouitie cùm disputas, caue ne fallaris pro eadem accipiens Theologiam secundum se & Theologiam nostram secundum se: hæc enim valde differunt; quoniam Theologia secundum se est scientia: quam nata est parere Deitas secundum se: & hæc est Theologia, quam Deus de seipso habet: sed Theologia nostra distinguitur si ly Nostra demonstraret humanam naturam simpliciter, in Theologia Beatorum & viatorum: non oportet autem distingui si ly Nostra demonstret viatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundum se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimam ex litera, dum in corollario manifestè loquitur de Theologia nostra vt in nobis viatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidem ei, secundum se oriri ex principiis notis secundum se lumine superioris scientiæ, &c. Secundum est: quòd quia omnia nostra translata in Deum, seclusis imperfectionibus transferri intelliguntur, consequens est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis, non quo ad discursus imperfectionem, & quòd subalternare, non quo ad discursu demonstratiuo probare principia subalternatæ: sed quo ad euidentiam illorum & causalitatem notitiæ eorum in aliis, transferatur in Dei scientiam: ac per hoc non oportet ex subalternatione quòd principia Theologiæ nostræ sint conclusiones Theologiæ Beatorum sed sat est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ Beatorum. Sicut si Geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiam de principiis perspectiuæ, sed non eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedunt ex articulis fidei, vt principiis non in se euidentibus, sed in scientia Dei & Beatorum, consequens est quod habet essentialem conditionem constitutiuam scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei & Beatorum: & quod habitus per se principiorum eius est scientia diuina, habitus verò per accidens eorum est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundum euidentiam & ineuidentiam negatiuæ: & quòd sint compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem iudicium de scientia subalternata & fide: quoniam lumen diuinum absolutè est per se ratio formalis huius notitiæ, inquantum

scientifice est. Lumen autem diuinum obumbratum est per se ratio assensus fidei, quæ per accidens est, vt dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria, scientia autem acquisita ex iis remanebit, iuxta illud Hieronymi, Discamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppositum contra primam partem inductas sigillatim propter nouitios respondendo dicitur.

¶ Et ad primum dicitur, quod incarnatio & alia huiusmodi secundum se contingentia, vt subsint huic scientiæ, sunt necessaria, queinadmodum vt scita à Deo sunt necessaria, vt in quæstione decima quarta patebit.

In corp.

¶ Ad secundū vero iam patet, quòd ista scientia est ex per se notis, id est euidentibus mediatè, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorum, Demonstratio est ex per se notis: vel ex iis quæ per illā fidem sumpserunt; habitus quoque per se principiorū huius scientiæ est altior ipsa, quicquid sit de habitu per accidens, id est fide, quæ dici potest altior scientia quo ad adhæsionem, licet non quo ad euidentiam.

3 Infrà art. 4. Et 1. prolo. arti. 2. 3. & 4. c. & 5.2. Text. 43. tom. 1.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Theologus scit se scire non conditionaliter, sed subalternè: hoc autem non est scire illationes tantùm, sed illata ex principiis euidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex tali euidentia, nisi quòd tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus quod scientia subalterna vsquequo non continuatur subalternanti, non est virtus intellectualis, sed inchoatio virtutis intellectualis, & ideò spectat ad eandem virtutis speciem, scilicet scientiam.

¶ Ad quartum, quod est Scoti, negatur Antecedens: quoniam in sacra Scriptura traduntur demonstrationes virtualiter, & generatur alius habitus à fide ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est verum quòd omnibus assentiamus æquè seu eodem modo, quoniam articulis assentimus non propter aliud, conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cùm dicitur quòd æquè assentimus probatis & simpliciter propositis, respondetur, si omnia simpliciter credenda proponerentur. Theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei, sed quo ad nos non esset scientia sed fides: & non solùm æquè, sed eodem modo assentiremus omnibus: verùm quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera autem vt ex articulis deducenda, ideo non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æquè assentimus conclusionibus probatis & non probatis: propter quod circa non probatas, tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina toleratur: & propterea est scientia non solùm in se, sed quo ad nos, imperfecta tamen.

¶ Ad vltimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

¶ Ad argumenta verò contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo, adæquata, non potest esse nisi vna, inadæquata vero potest multiplicari: talis autem est Theologia. Vel dicatur & melius, quamuis in idem tedeat, quod Antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad vnitatem scientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectum, vt in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit vna ratio formalis obiecti vtriusque Theologiæ vt res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti, vt obiectum est in vtraque Theologia: quoniam Deus vt clarè visus obiicitur Beatis. Deus autem vt reuelatus abstrahendo à claritate & obumbratione, obiicitur Theologiæ nostræ absolutè sumptæ.

¶ Ad secundum dicitur, quod Theologia nostra & Beatorum non sunt de eisdem veritatibus, prout manifestè patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est Theologia Beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest quòd subiectum Theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subiectum Theologiæ Beatorum accipiendo subiectum nostræ Theologiæ pro toto aggregato ex subiecto vt re & vt obiecto: sic enim subiectum est Deus reuelatus. Reuelationem autem constat addere differentiam accidentalem. At si pertinaciter ex parte obiecti vt res est additionem talem quis exigat in subiecto subalternatæ, negatur assumptum vniuersaliter: licet in quibusdam verificetur. Nec oppositum dicitur primo Posteriorum: sed docetur ibidem quòd vna scientia non descendit in aliam nisi subiectum sit sub subiecto simpliciter: vel sic, quod concedimus, dum dicimus scientiam Beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum vt res, est omnino idem vtrobique, & vt obiectū, huius est sub obiecto illius.

¶ Ad reliqua verò obiecta contra secundum punctum dicitur, quòd ista scientia dependet à Theologia Beatorum vt à lumine: & quod sunt compossibiles simul in eodem. Nec sequitur quod idem sit simul viator & comprehensor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in via. Alio modo non solùm propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem, quam ex continuatione ad scientiam Beatorum sortitur.

¶ Ad vltimum Durandi negatur theologales conclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis. Et si idem propter quid nos & Beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicantur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sint euidentia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid propriè. Nulla nanque est propositio purè theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

¶ Super quæstionis primæ Articulum tertium.

Creator autem & creatura, de quibus in sacra doctrina tractatur, non continentur sub vno genere subiecti. Ergo sacra doctrina non est vna scientia.

¶ 2. Præterea, In sacra doctrina tractatur de Angelis, de creaturis corporalibus, de moribus hominum. huiusmodi autem ad diuersas scientias philosophicas pertinent. igitur sacra doctrina non est vna scientia.

¶ SED CONTRA est, quòd sacra Scriptura de ea loquitur sicut de vna scientia. dicitur enim Sapien. decimo, Dedit illi scientiam Sanctorum.

¶ RESPONDEO dicendum, sacram doctrinam vnam scientiam esse. Est enim vnitas potentiæ & habitus considerandа secundum obiectum: non quidem materialiter, sed secundum rationem formalem obiectis: puta homo, asinus & lapis conueniūt in vna formali ratione colorati, quod est obiectum visus. Quia igitur sacra Scriptura considerat aliqua secundum quòd sunt diuinitus reuelata (secundum quod

7

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: ly enim in Sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologica: ly Vna, supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte caute quòd hic non quæritur vtrum sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna scientia secundum speciem, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis, &c. Nihil enim refert ad propositum, quid quisque sentiat. Sat est hic discutere an Theologia sit scientia vna secūdum speciem specialissimam, an non: sed sit diuisibilis in multas species: & vt Mathematica diuiditur in Geometriam Arithmeticam, &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

¶ in corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Sacra doctrina est scientia vna. Probatur vnitas potentiæ & habitus est secundum vnitatem rationis formalis obiecti. ergo sacra doctrina est scientia vna. Antecedens declaratur in potentia visiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia verò probatur. Omnia considerata in sacra doctrina communicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

¶ Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationem formalem obiecti in scientiam, alteram obiecti vt res, alteram obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alteram vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primò terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quæ est medium in prima demonstratione, vt entitas in Metaphysica, quantitas in Mathematica, & mobilitas in Naturali. Ratio autem formalis obiecti vt obiectum vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in Metaphysica, cum materia intelligibili tantum in Mathematica, & cum materia sensibili, non tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationum sumenda est ex distinctione duorum generum, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim quod formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet quòd habeat & rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse reali, & rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse scibili, vt sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ nanque sunt differentiæ & species passibilis qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius enim sunt species, Color, Sonus, Odor, &c. Istius vero species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile. Illius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarum, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis. Illæ rursus constituunt subiecta, istæ passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatum secundi modi per se sen passio ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quamcunque diuisionem sensibilis qualitatis, sed solùm secundum illum in illa quinque, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo quod sensibile, per propias scilicet differentias ipsius sensibilis: puta taliter immutatiuum esse sensus, &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionem sensibilis inquantum sensibile. Ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita quod hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in propias species. Entis enim differentiæ propriè sunt constitutiuæ entium in suis generibus realibus: sicut esse per se constituit substantiam, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde illæ intrinsece constituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis, vt speculabile est, per propias differentias ipsius speculabilis: quæ penes diuersitatem modi abstrahendi à materia sumuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primo diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter in quantitatem & mobilitatem, & Deitatem. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen Metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione individualium conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens, quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ dupliceм rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi vt res est: alteram denominatiuam sui simpliciter, Quidditatiuam autem sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniam scibile species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti vt obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionem sensibilis vt sic: ita quòd vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantùm speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis, vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere & si his adiunxeris, quòd differentiæ scibilis vt sic, sunt ipsæ rationes formales obiecti scibilis, vt obiectum est, de

est, de necessitate sequitur, quòd vnitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes vnitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum, vt obiecta sunt, vel quòd idem est rationum formalium sub quibus res sciuntur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare Theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum, id est luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicuntur considerari in Theologia inquantum sunt diuinitus reuelabilia, Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in litera.

Art. præ. D. 1154.

¶ Circa hanc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primū circa ipsam rationem: secūdum circa Antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentię. Et sunt sigillatim absoluenda ordine proposito.

¶ Circa rationem igitur literæ, dubium occurrit, quia in æquiuocationem cecidit. quoniam in antecedēte loquitur de ratione formali obiecti vt res est, (vt patet ex eius probatione) in visu assumitur namque coloris ratio pro ratione formali visibilis: coloris autem ratio est ratio formalis visibilis inquantum res, vt patet. Probatio verò consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti, vt obiectum est: quoniā reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti Theologiæ. Ergo manifestè committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti vt res subsumendo rationem formalem obiecti, vt obiectum.

d 359.

¶ Ad hoc dicitur negando Assumptum. Quoniam Antecedens supponit indistinctè pro ratione formali obiecti, siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestarum quo ad rationem formalem obiecti vt res. tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectum & passio, vt dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti vt obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et meritò magis ratio obiecti, vt obiectum, subsumpta est, quam ratio obiecti vt res: tum quia ratio obiecti theologici, vt res, adhuc non est assignata, sed in articulo septimo discutienda erat: ista verò est assignata & in primo & in secundo articulo. Tum quia ratio illius vt res, non infert speciem specialissimam obiecti vt sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

Sed contra responsionem insurgit maior difficultas. Quoniam si verum est quòd ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, se habent vt subiectum & passio conuertibiliter (vt præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur quòd Theologia Beatorum & nostra conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia secundum speciem specialissimam, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedentis, vt ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probatur sequela sic, Istæ Theologiæ conueniunt in ratione formali obiecti vt res, quia Deitas est ratio formalis: vtrobique: ergo in ratione formali obiecti vt obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio secundum dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti, quòd conueniant in vnitate passionis illius: quoniam inseparabilis est passio à subiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quod illa propositio, scilicet ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, sunt conuertibiles, &c. verissima est, sanè intellecta: scilicet de ratione formali obiecti vt sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti vt obiectum, inadæquata rationi formali obiecti vt res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniam inadæquatam non oportet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessario inferri ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitati respondet vna tantùm ratio formalis adæquata obiecti vt obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est vna in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans abstrahendo ab euidentia, & inevidentia, & lumen diuinum inevidens & primum est ratio sub qua Theologiæ Beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea cum vnitate rationis formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationum formalium obiecti illius vt obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideo quamuis Deitas conuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuò se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius: & consequenter nullam earum determinatè infert, sed infertur à singulis: valet enim, Deus, sub ratione Deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino & econuerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidenti: aut ergo sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt scias radicem responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales sæpius nominatæ se habeant conuertibiliter, vt subiecta & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu vnitatis, ita quòd si altera vna est vnitate specifica specialissimè, altera quoque sit sic vna: & si altera est vna genere, quòd reliqua quoque sit vna genericè, imò totum oppositum in pluribus apparet. Nam in obiecto Metaphysicæ ratio entis est vna minus quam genere: & tamen ratio suæ speculabilitatis, scilicet abstractio à materia sensibili & intelligibili, est vna secundum speciem specialissimam. Et idem apparet in Geometria & Arithmetica: quārum subiecta habent vnitatem genericam vt res, & speciei atomæ vt obiecta. Et per oppositum quandoque ratio rei est vna secundum speciem atomam, & ratio obiecti vt sic est vna secundum genus: & vt in proposito contingit de Deitate & lumine diuino. Et meritò opposito modo obiectum Theologiæ se habet ad obiecta prædictarum scientiarum: quia obiectum formale vt res est, infinitum est. Consonat quippe rationi vt rei species infinita ex cedat species obiecti finitas: quamuis ad æquetur generi. Posset quoque dici, quòd ratio formalis obiecti dupliciter assignatur, scilicet ex parte obiecti: & hæc conuertibiliter se habet ad rationem rei. Vel ex parte defectiuæ potentiæ: & hæc non conuertitur, sed infert rationem formalem rei, & non infertur ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitas & lumen diuinum conuertuntur: sed Deitas & lumen diuinum sic non conuertuntur, sed tale lumen infert & claudit in se Deitatem: non autem econuerso, Et ideo licitum fuisset etiam sub ratione formali rei subsumere lumen reuelationis: quoniam in hoc claudituur illa.

¶ Circa Antecedens est dubium, habens campum valde magnum, de vnitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oporteret de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat sit hic quòd Antecedens illud ex secundo de Anima habetur, vbi potentiæ per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idem est enim de actu & habitu iudicium quo ad hoc.

4 Infrà art. 5. co. Et 1. prol. ar. 5. q. 1. Tex. 3.

Circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet omnia considerata in sacra doctrina conueniunt in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primò contra ipsam in se. Secundo contra ipsam vt applicatur ad inferendum vnitatem specificam Theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus Magnus in 1. libr. Summæ suæ Theologiæ, Reuelabilitas nihil ponit in re reuelata. ergo non est ratio formalis, Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio.

¶ Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinum se habet ad Theologiam vt intellectus agens ad scientias acquisitas. ergo non est ratio formalis.

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio non est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem, vt infert vnitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul Philosophiam & Geometriam, non propterea esset vna scientia. ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, vltra prædicta scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primò vt infundens ad infusum, seu causa efficiens ad effectum: & sic non dat vnitatem scientiæ, quoniam potest omnes scientias, quantumcunque diuersas, infundere. Aliomodo vt ratio seu modus cognoscendi obiecti, sub quo seu qua attingatur res reuelata à cognoscente: & sic dat vnitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hic simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reueleret mihi Geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti Geometriæ meæ: quoniam ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alij Geometræ scirent. Sed in Theologia concurrit vtraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur vt subsunt diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earum. Et propterea vnitas Theologiæ infertur in litera ex vnitate diuini luminis, non vt infundens est, sed vt est ratio formalis sub qua, modo supertius expositō.

¶ Et ex his patet facilè responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti vt res, excludendo rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli defecit. quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tantùm, sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda verò eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non solùm est infusiō, sed ratio rei infusæ sub qua. Et tursus sallum est, quod ab vno præceptore vt sic, possint plures scientiæ prouenire. Ad vltimum autem Aureoli iam patet quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit vt ratio obiecti, vt obiectum est, sed vt infundens tantùm, &c.

¶ Super Quæstionis primæ Articulum quartum.

¶ Ntitulo notandum est quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua vocatur, cuius finis proprius non est nisi scire: scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, vel opere appetitus vel potentiæ executiuæ, dicente Aristotele 2. Ethicor. Huiusmodi sermonem suscipimus non vt scientes simus, sed vt operantes, &c.

¶ In corpore duæ conclusiones. prima est, Theologia nec est purè practica, nec purè speculatiua, sed altior, comprehendens in se eminentius rationem practici & speculatiui.

¶ Antequam conclusio probetur, ad euidentiam sensus conclusionis scito, quòd practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primò diuidentes scientiam in communi sicut nec visiuum & auditiuum sunt differentiæ primò diuidentes sensum in communi. Sed quemadmodum sensus prius diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia prius diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita diuiditur in speculatiuam & practicam. Et ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionem, & quòd sit ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis: etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in dua-

bus fundari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiuè. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate, vtranque in se conditionem comprehendit, altiori modo, quàm sint in rebus finitis, eò quòd dispersa in inferioribus, vnitè præinueniuntur in superiori. Et propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est visus, nec auditus, &c. ita præter scientias speculatiuas & practicas datur sciẽtia altioris ordinis, non speculatiua nec practica, sed eminenter continens vtrãque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in sciẽtiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuũ faciant alietatem, quæ est differentia substantialis: sacra tamen doctrina vna existens cõprehendit vtrunque, vtpote scientia altioris ordinis.

Art. pra.

¶Probatur igitur conclusio in litera sic, Sacra doctrina vna existens extendit se ad ea, quæ spectant ad sciẽtias speculatiuas & practicas. ergo ipsa est altior, comprehendens sub se vtrunque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: Sacra doctrina attendit vnam rationem communem speculabilibus & operabilibus, scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergo Cõsequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui scientia eadem scit se & opera sua: ergo.

factores verbi, & non auditores tantùm. Ergo sacra doctrina est practica scientia. ¶2. Præterea, Sacra doctrina diuiditur per legem veterem & nouam. Lex autem pertinet ad scientiam moralem, quæ est scientia practica. ergo sacra doctrina est scientia practica.

¶SED CONTRA, Omnis sciẽtia practica est de rebus operabilibus ab homine, vt moralis de actibus hominum, & ædificatiua de ædificiis: sacra autem doctrina est principaliter de Deo, cuius magis homines sunt opera. Non ergo est scientia practica, sed magis speculatiua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sacra doctrina (vt dictum est) vna existens se extendit ad ea, quæ pertinent ad diuersas scientias philosophicas propter rationem communem, quam in diuersis attendit: scilicet prout sunt diuino lumine cognoscibilia. vnde licet in scientiis philosophicis alia sit speculatiua & alia practica, sacra tamen doctrina comprehendit sub se vtranque, sicut & Deus eadem scientia se cognoscit, & ea, quæ facit. Magis tamen est speculatiua quàm practica: quia principalius agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis: de quibus agit secundum quòd per eos ordinatur homo ad perfectã Dei cognitionem, in qua æterna beatitudo consistit. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶Aduerte hîc pro claritate literæ tria. Primum circa probationem consequentiæ ex Antecedente probato: quòd illa probatio est optima, & à priori & non per locum à simili. Cùm enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiæ diuinæ (quoniam vtraque est de Deo inquantum Deus: & hæc ab illa deriuatur sub illius luminis propria quamuis parua participatione) consequens est quòd vnitas illius vnitatem istius, & altitudo illius quà ad vtrunque genus extenditur altitudinem istius inferat. Et propterea ly Sicut, in litera pro probatione appositum, non dicit putam similitudinem, sed assimilationem proprij exemplari ad proprium exemplat, &c.

¶Secundum est, quòd media in litera posita sic se habent, quòd hæc doctrina ideo comprehendit sub se vtrunque, scilicet speculatiuum & practicum, quia vna existens extendit se ad omnia. Et hoc ideo, quia sub vna ratione formali omnia considerat: & hoc ideo, quia est imitatio propria scientiæ qua se, & cætera Deus scit, &c.

¶Tertium est circa ly, Vnde licet in scientiis, potest enim elici alia ratio ad probandam eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuerso, vt dicitur in primo Posteriorum: cùm ex Antecedente habeatur vnitas rationis formalis in Theologia, cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarum: & constet quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuam & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate seu vnitate rationis formalis Theologiæ, ipsa erit vna simul continens speculatiuam & practicam.

¶Secunda conclusio est, Theologia est magis speculatiua, quàm practica. Probatur dupliciter. Primò, Agit principalius de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergo. Secundo sic, Agit de actibus humanis propter Dei speculationem: ergo. probatur Antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

¶Circa prædicta aduertenda sunt duo. Primum est, quòd hæc interpretatio primæ conclusionis non est ficta aut noua, sed in corpore articuli insinuata, vt patet diligenter ponderanti, quid importat dicere, quod vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt Theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propriè non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? ¶ Et vt omnis horum euacuetur phantasia, videant Sanctum Thomam Secunda secundæ quæstio. 45. articul. 3. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis quàm sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quanto est altior ratio, tanto ad plura se extendit vna existens. Et affertur alia ratio, quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem. Cùm ergo ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis, tenebris inuolui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli, vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus communis ad sensus proprios: & ideo non diuersificari ex differentiis obiectorum earum, vtpote altioris ordinis. Et tangitur vtraque ratio hic assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris, & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est vna & simplex, non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter vtrunque, stat quòd sit formaliter vtrunque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quod scientia speculatiua magis accedit ad naturam Theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus quàm auditus, sensus esset quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit, quòd est simpliciter speculatiua, & secundum quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergo speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundum quid, & non absolutè, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta, quales sunt illæ, quæ absolutè dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus Theologiæ & vniuersaliter sciẽtiæ, vnus, propter simplicitatem qualitatis, an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium, vtroque nanque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo aut qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuerso. Secundum est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ, potest inferri. Ergo Theologia est speculatiua: aut ergo est practica, vt vna distinguit contra aliam: sed, ergo est speculatiua, vel eminenter continens rationem speculatiuæ: & similiter ergo est practica vel eminenter continens rationes practicæ, & similiter ergo est effectiua, vel eminenter continens rationem effectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæstione 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ, quia scilicet ex eo sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt eam esse practicam. Sed si valent, concludunt (vt dictum est) eam esse vel practicam, vel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea tu qui disputationibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de præcisè & non præcise tali, puta regula operis seu speculari, &c. quod enim est præcisè tale, est aut practicum aut speculatiuum: quod autem est tale, sed non præcisè est quid altius, vt patet ex dictis. Iuxta hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico seorsum habenda.

ARTICVLVS V.

¶*Vtrum sacra doctrina sit dignior aliis scientiis.*

¶ 1.2.q.66. a.5.3. Et 1. prol. art. 1. Et 2. contra cap. 4. fin.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit dignior aliis sciẽtiis. Certitudo enim pertinet ad dignitatem scientiæ. Sed aliæ scientiæ, de quarum principiis dubitari nõ potest, videntur esse certiores sacra doctrina, cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliæ igitur scientiæ vidẽtur ista digniores.

¶*Super Quæstionis primæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiuè: Sacra doctrina est dignior secundum quod speculatiua, omnibus speculatiuis, & secundum quod practica omnibus practicis.

¶Antequam probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundum quod speculatiua, secundum quod practica: non enim frustra hoc actum est. Sed ex præcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primum est, quod est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundum est, quod continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi non est dubium, quin sit dignior cæteris, cùm ponatur altioris ordinis. Sed quo ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quæsitum absolutè, in responsione deuentum est ad id, quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quod ipsa inquantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica practicis: omisso illo liquido, quod absolutè est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

¶Probatur ergo primo quo ad primam partem. Inter speculatiuas dignior est vna altera propter certitudinem & dignitatem materiæ, ex primo de Anima: hoc excellit quo ad vtrunque: ergo. Probatur Minor quo ad primam partem: hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili. ergo ista est certior. Intellige secundum se, non nobis, vt patet ex respõsione ad primum. Quo ad secundum verò, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ de subditis rationi humanæ: ergo ista est de dignioribus. Fundatur hæc ratio super illud 2. Metaphy. Sicut oculus noctuæ ad lumen solis, &c. inde siquidem habetur, quod excedentia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se ac lucidissima: ac per hoc, propriæ rationes substantiarum intellectualium, quæ remanent occultæ propter excellentiam earum, sunt digniores illis earundum conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in Metaphysica, &c. & ideo cùm de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur quod sit de dignioribus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secũda autem conclusionis pars probatur, Practicarum illa dignior, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur: sed finis huius est finis vltimus finium omnium aliarum: ergo. Probatur Maior in ciuili & militari: Minor vero, quia finis huius est beatitudo æterna.

¶Aduerte hic, quod Maior intelligitur non absolutè vt iacet, sed de practicis subordinatis: quoniam non est verum inter practicas disparatas digniorem esse quæ ad vlteriorem finem non ordinatur. Dignius nanque est ministrare superioris ordinis arti, puta aurifici, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, proculdubio Maior est vera: & propterea in litera, non subsumptum est absolutè: quod

tè: quod Theologiæ finis non subordinatur ad alterum, sed sumpta sunt duo: & quòd omnes aliæ practicæ subordinantur isti, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quòd finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni exclusa calumnia. Sed memento hic primò illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatæ: & in finem operantis: quoniã beatitudo æterna non est finis vltimus omnium operantium, cùm multi operentur contra illam à virtute recedendo, secundum artes tamen rectè operando: sed est finis omnium rationũ operandi, & omnium rerum operatarũ. quoniam omnia ordinantur ad bonum rationis, quod tandem ordinatur in beatitudinem æternam: & ideo in litera cautè dicitur, quòd fines aliarũ sciẽtiarum: & non dicitur, fines scientiarum ordinantur ad beatitudinẽ æternam. Memento secundò alterius distinctionis, scilicet finis intrinseci & extrinseci. & intellige quòd finis extrinsecus Theologiæ inquantum practica est beatitudo, quæ est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic sit operari. Nec hoc obstat efficaciæ rationis in litera factæ, quæ de fine intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniam litera loquitur de fine proximo siue extra, siue intus nihil enim refert quo ad dignitatem practicæ, an finis causa nobilitans afferatur intus vel extra, dummodo sit proximus, sic autem est in proposito, quoniam, vt in præcedenti articulo dixit Autor, de operibus nostris tractamus, quatenus per ea ordinamur ad Dei contemplationem: cæteræ autem scientiæ docent operari propter hunc finem remotè. Hoc autem scilicet quod hæc scientia inquãtum practica habet eundem finem proximum, quem habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsecè conuenit huic scientię, quia est secundum quid practica: si enim esset purè practica, specularis remotus eius finis esset.

Incipit hæc epistola, Sebestum nostrum deliñãdo ad finem illius habetur. to. 3.

42.

D.1155.

Tex. 1.

¶Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtitur: accipere dupliciter à superiori vel ab inferiori: & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficitiam accipientis, vel subuentionem defectus alieni. Puta intellectus nostri in proposito.

¶2. Præterea, Inferioris sciẽtiæ est à superiori accipere, sicut Musicus ab Arithmetico: sed sacra doctrina accipit aliquid à philosophicis disciplinis. Dicit enim Hieronymus in epistola ad magnum Oratorem vrbis Romæ, quòd doctores antiqui intantùm philosophorum doctrinis atque sententiis suos resperserunt libros, vt nescias quid in illis prius admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam Scripturarum. Ergo sacra doctrina est inferior aliis scientiis.

¶SED CONTRA est, quòd aliæ scientiæ dicuntur ancillæ huius: Prouerbiorum nono, Misit ancillas suas vocare ad arcem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum ista scientia quantum ad aliquid sit speculatiua, & quantum ad aliquid sit practica, omnes alias trãscendit tam speculatiuas quàm practicas. Speculatiuarum enim scientiarum vna altera dignior dicitur, tum propter certitudinem, tum propter dignitatem materiæ. Et quantum ad vtrunque hæc scientia alias speculatiuas scientias excedit. Secundum certitudinem quidem, quia aliæ scientiæ certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanæ, quæ potest errare: hæc autem certitudinem habet ex lumine diuinæ scientiæ, quæ decipi non potest. Secundum dignitatem verò materiæ: quia ista scientia est principaliter de iis, quæ sua altitudine rationem transcendunt. Aliæ verò scientiæ considerant ea tantùm quæ rationi subduntur. Practicarum verò scientiarum illa dignior est, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur, sicut ciuilis militari. Nam bonum exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autem huius doctrinæ, inquantum est practica, est beatitudo æterna, ad quam sicut ad vltimum finem ordinantur omnes alij fines scientiarum practicarum. Vnde manifestũ est secũdum omnem modum eam d digniorem esse aliis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est certius secundum naturam, esse, quo ad nos, minus certum propter debilitatem intellectus nostri: qui se habet ad manifestissima naturæ, sicut oculus noctuæ ad lumen solis: sicut dicitur in secundo Meta. Vnde dubitatio, quæ accidit in aliquibus circa articulos fidei, non est propter incertitudinem rei, sed propter debilitatem intellectus humani: & tamen minimum, quod potest haberi de cognitione rerum altissimarum, desiderabilius est quàm certissima cognitio, quæ habetur de minimis rebus, vt dicitur in vndecimo de animalibus.

Lib. 2. de part. animalium cap. 9.

¶Ad secundum dicendum, quòd hæc sciẽtia accipere potest aliquid à philosophicis disciplinis, non quòd ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum quæ in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua d principia ab aliis scientiis, sed immediatè à Deo per reuelationẽ. Et ideo non accipit ab aliis scientiis tanquam à superioribus, sed vtitur eis tanquã inferioribus d & ancillis, sicut architectonicæ vtuntur subministrantibus, vt ciuilis militari. Et hoc ipsum quòd sic vtitur eis, non est propter defectum, vel insufficientiam eius, sed propter defectum intellectus nostri: qui ex iis, quæ per naturalem rationem, ex qua procedunt aliæ scientiæ, cognoscuntur, facilius manuducitur in ea, quæ sunt supra rationem, quæ in hac scientia traduntur.

D.603.

D.1113.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum hæc doctrina sit sapientia.*

6 1. Pro. ar. 3. Et 2. prol. prin. Et 1. contra c.4. fi.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit sapientia. Nulla enim doctrina, quæ supponit sua principia aliunde, digna est nomine sapientiæ: quia sapientis est ordinare, & non ordinari. primo Metaphy. lib. 1. met. Sed hæc doctrina supponit principia sua aliunde (vt ex dictis patet.) Ergo hæc doctrina non est sapientia.

Cap. 2.

Art. 2.

¶2. Præterea, Ad sapientiam pertinet probare principia aliarum scientiarum: vnde & caput dicitur scientiarũ, vt sexto Ethic. patet. Sed hæc doctrina non probat principia aliarum scientiarum. Ergo non est sapientia.

Cap. 7.

¶3. Præterea, Hæc doctrina per studiũ acquiritur, sapientia autem per infusionem habetur: vnde inter septem dona Spiritus sancti connumeratur, vt patet Isa. 2. Ergo hæc doctrina non est sapientia.

¶SED CONTRA est quod dicitur Deuteron. quarto in prin. le. Hæc est nostra sapientia & intellectus coram populis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hæc doctrina maximè sapientia est inter omnes sapientias humanas, non quidem in aliquo genere tantùm, sed simpliciter. Cum enim sapientis sit ordinare & iudi-

¶*Super Quæstionis primæ Articulum sextum.*

IN titulo nota ly Sapientia, id est, notitia ordinatiua, & iudicatiua de aliis, vt caput: hoc enim Sapientiæ nomen importat, vt patet sexto Ethicor. in communi loquendo.

¶In corpore vna conclusio est responsiua quæsito affirmatiuè, Sacra doctrina est maximè sapientia inter omnes sapientias humanas, non solùm in genere, sed simpliciter.

¶Et aduerte quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanam: sicut etiam ly In genere: ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maximè sapientia.

¶Probatur, Sacra doctrina determinat propriissimè de Deo, secundum quod est altissima causa: ergo sacra doctrina est maximè sapientia, &c. Antecedens probatur: Determinat de Deo, non solùm vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notus: ergo propriissime, &c.

¶Circa Antecedens & eius probationem nota, quòd ea, quæ nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodum magis propria sunt Deo in cognoscendo, ita & in essendo: & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex propriis Dei: & ideo meritò dicitur quod propriissimè determinat de Deo, & quoniam secundum huiusmodi propria habentur prima supremáque fundamenta causalitatis diuinæ, idcirco dicitur quòd determinat propriissimè de Deo secundum quod est causa altissima. Veruntamen hic cautus esto, quoniam ly Secundum quod est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo vt ly Secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacræ doctrinæ: & sic falsum est assumptum, quoniam, vt in sequenti patet articulo, Deus inquãtum Deus, est subiectum eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, vt ly Secundum, determinet quandam specialem rationem Dei, clausam infra latitudinem conditionum pertinentium ad considerationem sacræ doctrinæ, eo quòd consequitur Deitatem: & sic est verum. Intendit enim litera, quòd sacra doctrina considerat de Deo propriissimè, & consequenter secundum quòd etiam causa altissima: quod ad sapientiam spectat. ¶Consequentia autem probatur: Iudiciũm de inferioribus habetur per causam altiorem: ergo considerans causam altissimam generis alicuius est sapiens in illo genere. ergo considerãs causam simpliciter altissimam totius vniuersi, id est, Deum, est maximè sapiens. ergo, si qua considerat Deum propriissime secundum quòd est causa altissima, illa est maximè sapientia inter omnes, tam in genere, quàm simpliciter: quod erat consequentia probanda. Assumptum est clarũ, & prima consequentia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur verò in genere ædificij, & in genere totius humanæ vitæ, cum autoritatibus Scripturæ adiunctis, vt patet in litera. Secunda verò ex eodem probata relinquitur medio, subintellecta proportionalitate causæ altissimæ in genere, ad sapientiam in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapientiam simpliciter: & ex testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autem in hac deductione sapientia simpliciter maximè sapientia, ad denotandum excessum eius super sapientias in genere. Tertia autem consequentia per se nota relinquitur: quoniam si considerans simpliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maximè sapiens: respectu sapiẽtium in genere hoc aut illo, oportet quod considerans eandẽ causam altissimam ex propriis, non solùm sit simpliciter, sed & maximè sapiens, & respectu sapientium in genere, & respectu sapientis simpliciter, vtpote transcendens ipsum in hoc, quod propria altissimæ causæ rimatur, cùm illa sistat in communibus, & iis quæ per communia sciri possunt, omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt communes, si sunt simplices, vt ens, verum, bonum, aut sunt ex communibus compositæ, si sunt propiæ Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

¶In responsione ad tertium inducitur laus Hierothei magistri Dionysij, quòd erat non solùm discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autẽ causaliter: & dicitur patiens à passione, eo modo quo vehementer affecti circa aliquid passionati dicuntur, in quo denotatur maxima voluntatis inclinatio, vt iam habituata & connaturalis effecta ad diuina, &c.

¶*Super quæstionis primæ Articulum septimum.*

IN titulo nota terminum vtrunque, ly Subiectum, stat pro subiecto formali, & ly Deus, tenetur formaliter, id est, inquantum Deus: ita quod sensus est,

an Deus, inquantum Deus, sit subiectum formale huius scientiæ. Et ad bonitatem doctrinæ, generra quid importet inquantum Deus, ex declaratione Scoti in hac quæstione, quemadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primò vt animal rationale: & sic intelligitur quidditatiuè inquantum homo. Secundo, vt substantia: & sic concipitur in communi. Tertiò, vt naturalis per se subiectis illius, non est præsentis propositi: quamuis manifestè pateat hinc quòd non oportet hanc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ non aliquod commune, sed Deus, vt Deus, quem vt sic constat esse singulare quoddam. Nec obstat quòd in primo sententiarum, articulo quarto prologi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum scientiæ habet hanc conditionem, scilicet quod est commune per prædicationem: quoniam illud est verum secundum communiter accidentia, & non necessatio: videmus enim communiter in subiectis communiter assignatis scientiis à doctoribus, illam conditionem inueniri, non tamen oportet, vt patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoque saluari communitas per prædicationem in omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo: sic enim etiam Deus de omnibus theologalibus prædicatur, quia sunt aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut à Deo, &c. Prima tamen responsio est ad literam.

Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem arguit Gregorius de Arimino, Si Deus sub ratione Deitatis esset subiectum Theologiæ, tam Beatorum quàm nostræ oporteret quòd omnia cognoscibilia de Deo ratione Deitatis caderent sub Theologia. sed hoc est impossibile: Tum quia omnia simpliciter caderent sub Theologia: tum quia infinitæ veritates caderent sub eadem. per Deitatem enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. vt patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiam suam. Ad hominem verò, quia ipsemet Sanctus Thomas in prologo primi Sententiarum, articul. 4. expressè dicit subiectũ huius scientiæ esse ens diuinum per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectum principale: ergo, &c.

¶ Ad primum horum neganda est consequentia propter duplicem rationem. Prima est, quia Theologia siue nostra siue beata illa est vera de scientia adæquata subiecto: conditionalis autem tia adæquata subiecto. solus enim Deus habet Theologiam adæquatam eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil videtur valere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia oportet quòd adæquatè sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto consideret. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, qua in antecedente illius conditionalis non sit mentio de ratione formali sub qua: cùm tamen ex illa pendeat adæquatio vel limitatio cognoscibilium de subiecto formali per rationem formalem illius vt res est. Deus enim etsi ex ratione Deitatis sit infinitè cognoscibilis: tamen Deus vt Deus sub participato lumine gloriæ est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundum certos fines, &c. & ideo ad verificandam illam conditionalem oportet addere, Si Deus inquantum Deus sub lumine sibi adæquato esset subiectum scientiæ alicuius, illa nosset omnia, &c. sed tunc patet falsitas subsumendæ propositionis: quia sola lux diuina in seipsa est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem

7 1. Prol. ar. 4. & 5. Metap. le. 6.

Non procul à prin. Lib. 3. cap. 24.

379

D. 1154.

cium autem per altiorem causam de inferioribus habeatur: ille sapiens dicitur in vnoquoque genere, qui considerat causam altissimam illius generis. vt in genere ædificij artifex, qui disponit formam domus, dicitur sapiens & architector respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna, vel parant lapides. Vnde dicitur 1. Corinth. 3. Vt sapiens architector fundamentum posui. Et rursus in genere totius humanæ vitæ prudens, sapiens dicitur inquantum ordinat humanos actus ad debitum finem. Vnde dicitur Prouerb. 10. Sapientia est viro prudentia. Ille igitur, qui considerat simpliciter altissimam causam totius vniuersi, quæ Deus est, maximè sapiens dicitur. Vnde & sapientia dicitur esse diuinorum cognitio (vt patet per Augustinum 12. de Trin.) Sacra autem doctrina propriissimè determinat de Deo, secundum quod est altissima causa: quia non solùm quantum ad illud quod est per creaturas cognoscibile (quod Philosophi cognouerunt, vt dicitur Roman. 1. Quod notum est Dei, manifestum est illis.) sed etiam quantum ad id, quod notum est sibi soli de seipso, & aliis per reuelationem communicatum. Vnde sacra doctrina maximè dicitur sapientia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacra doctrina non supponit sua principia ab aliqua scientia humana, sed à scientia diuina, à qua sicut à summa sapientia omnis nostra cognitio ordinatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliarum scientiarum principia vel sunt per se nota, & probari non possunt: vel per aliquam rationem naturalem probantur, in aliqua alia scientia. Propria autem huius scientiæ cognitio est, quæ est per reuelationem, non autem, quæ est per naturalem rationem. Et ideo non pertinet ad eam, probare principia aliarum scientiarum, sed solùm iudicare de eis. Quicquid enim in aliis scientiis inuenitur, veritati huius scientiæ repugnans, totum condemnatur vt falsum. Vnde dicitur 2. Corinth. 10. Consilia destruentes & omnem altitudinem, extollentem se aduersus scientiam Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cùm iudicium ad sapientem pertineat secundum duplicem modum iudicandi, dupliciter sapientia accipitur. Contingit enim aliquem iudicare, vno modo, per modum inclinationis, sicut qui habet habitum virtutis, rectè iudicat de iis quæ sunt, secundum virtutem, agenda inquantum ad illa inclinatur. Vnde & in 10. Ethic. dicitur, quòd virtuosus est mẽsura & regula actuũ humanorum. Alio modo per modum cognitionis, sicut aliquis instructus in scientia morali posset iudicare de actibus virtutis, etiam si virtutem non haberet. Primus igitur modus iudicandi de rebus diuinis pertinet ad sapientiam, quæ ponitur donum Spiritus sancti, secundum illud Corinth. 2. Spiritualis homo iudicat omnia, &c. Et Dion. dicit 2. cap. de di. nõ. Hierotheus doctus est non solùm discens, sed & patiens diuina. Secundus autem modus iudicandi pertinet ad hanc doctrinam, secundum quòd per studium habetur, licet eius principia ex reuelatione habeantur.

Cap. 14.

2. 181

Cap. 5. & lib. 3 cap. 4

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ sit subiectum huius scitię. In qualibet enim sciẽtia oportet supponere de subiecto quid est, secũdum Philosophum in primo Posteriorum. Sed hæc scientia non supponit de Deo quid est. dicit enim Damascenus, In Deo quid est, dicere impossibile est. Ergo Deus non est subiectum huius scientiæ.

¶ 2. Præterea, Omnia quæ determinantur in aliqua scientia, comprehenduntur sub subiecto illius scientiæ. sed in Sacra scriptura determinatur de multis aliis quàm de Deo, puta de creaturis & de moribus hominum: ergo Deus non est subiectum huius scientiæ.

¶ SED CONTRA, Illud est subiectum scientiæ, de quo est sermo in scientia. Sed in hac scientia fit sermo de Deo (dicitur enim Theologia quasi sermo de Deo) ergo Deus est subiectum huius scientiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est e subiectum huius scientiæ. Sic enim se habet d subiectum ad scientiam, sicut obiectum ad potentiam vel habitum: propriè autem illud assignatur obiectum alicuius potentiæ vel habitus, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam vel habitum. sicut homo & lapis referuntur ad visum, inquantum sunt colorata: vnde coloratum est proprium obiectum visus: omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus: vel quia habent ordinem ad Deum, vt ad principium & finem: vnde sequitur quòd Deus verè sit subiectum huius scientiæ. Quod etiam manifestum fit ex principiis huius scientiæ, quæ sunt articuli fidei, quæ est de

Cap. 5. & lib. 3 cap. 4

ipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto subiectum est: & ideo iuxta facultatem luminis est extentio scientiæ: non est ergo secundum extentionem rationis forma lis, vt res est absolutè, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur quòd sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens communiter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi, cùm inchoando illam positionem dicit, Si volumus ponere aliquod subiectum, in quo saluentur omnes hæ conditiones. hic autem assertiuè determinauit, quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac sciẽtia sub ratione Dei, quare hoc est simpliciter tenendum: illud verò tanquam opinabile audiendum.

b 2

D. 513.

¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idẽ est subiectum principiorum, & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter continetur in principiis. Minor vero, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

¶ Circa propositionem assumptam ad probandum Maiorem, scilicet, tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis, ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secundum propria singulis, non potest esse scientia vna secundum speciem specialissimam, hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo, & quadrato & figura, &c. non solùm secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei, vt patet in prima secundæ: & in primo posteriorum: ergo. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum, & scientiæ. Tertia autem: quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quo ad propria non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic: sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingerit dubium, non solùm quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in prologo quæstione tertia tenens, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentium ad aliquam scientiam est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia, obiectioni præfatæ consentit, concedens verũ esse id, ad quod ratio deducit, quòdque reputamus falsum. Sciendum est igitur, quòd duplex est de huiusmodi cõtinentia opinio. Scotus nanque putat subiectum scientiæ oportere continere primò virtualiter vt causam sufficientem omnes veritates pertinentes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primò, quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediatæ prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientiæ: ergo. Secundò, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergo continet primò virtualiter totum ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solùm species rerum omnino disparatæ (quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem) sed etiam quòd sunt rationes formales rerum, quarum vna non continetur virtualiter in alia. & sic alia est scientia de animali vt sic, ad quam spectat considerare proprias animalis passiones tantum (quoniam solæ ipsæ virtualiter in animali claudũtur) & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas verò tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolutè, sed prout sunt scibiles, tenet, quòd subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, vt ex litera habetur. Prima est, quod ratione ipsius omnia attingantur ab illa scientia. Secunda, quòd virtualiter contineat totam scientiam, non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem, & in se, & participantibus ipsum, aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. vocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primo, id est, adæquatè est causa alicuius, vt subiectum propriæ passionis: siue immediatè, siue mediante aliqua ptiore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola nõ sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa, & totalis causa est, vt sol est causa Sortis. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continent virtualiter omnes veritates illius, scilicet vt primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediatè, vt patet, neque mediantibus tãtum iis, quæ totaliter ex illis pendent, omnes veritates sciuntur, sed ex illis vt primis, & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri virtualiter in numero primo, id est, adæquatè & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarij, nec ternarij scirentur ibidem, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, &c. oportet omnium passionum subiectum esse primum d est adæquatum. Ac per hoc principia talis scientiæ, quæ habent numerũ pro subiecto, continent virtualiter omnes veritates, vt primæ causæ. Nec oportet, quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones: nisi adiuncta propositionibus, quarum subiectum sit binarius, aut ternarius, &c. vt causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarij, sed vt prima radix earum: & hoc in eo quòd scibiles, id est, inquantum sunt in tali specie scibiles, quicquid sit inesse naturæ. Et secundum hanc viam manifestum est, quod eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere, & multis speciebus secundum singulorum propria. Et si quæratur, quis ergo erit limes scibilium in vna scientia? iam patet responsio ex dictis, limitantur nanque scientiæ secundum species scibilium vt sic & non secũdum species rerum. Et ideo tot species, & genera rerum sub vna possunt comprehendi scientia, quot comprehendi contingit sub vna specie scibili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quæ prima fundat illam speciem scibilem, id est, cui prius conuenit ille modus abstractionis, vel diffinitionis, vel cognitionis, qui cõstituit illam speciẽ scibilis, est ratio formalis subiecti in illa scientia, & est prima radix omnium pertinentium ad illam scientiam vt sic. Quod autem cõtinentia virtualis talis, vt declarata est sufficiat ad subiectum, & principia scientiæ, patet ex processibus scientiarum, tam in Mathematicis, quàm in naturalibus. Vtrobique nanque multarum specierum passiones propriè traduntur, puta trianguli & quadranguli, quas impossibile est adæquatè contineri in subiecto Geometriæ, vt patet.

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. ¶ Ad secundam verò ex eodem fundamento dicitur, quod subiectum habitus continere virtualiter totum habitum, potest dupliciter intelligi: vno modo accipiendo subiectum in seipso, alio modo, vt inuentum in aliis per se partis ipsantibus quomodolibet, ipsum. Et simi iter continere virtualiter dupliciter, scilicet adæquatè, & vt primam causam. Subiectum in seipso continet virtualiter, vt prima causa totum habitum, & non partem: sicut sol continet virtualiter totum hominem, & non partem, vt prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se, & in participantibus cõtinet virtualiter, & adæquatè, vt tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium, & simpliciter, & ad hominem.

¶ Quo ad secundum referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de Sancto Victore. Tertia est Lincolniensis.

¶ Sed aduerte modestiam Autoris, quoniam primo excusando illos dicit, quod attenderunt ad materiam: quasi diceret, quod non intendebant assignare subiectum formale. secundo, omnia suprædicta reducit ad subiectum formale à se assignatum, dicens omnia hæc tractari in ordine ad Deum.

¶ Super Quæstionis primæ Articulum octauum.

IN titulo argumentatiua, id est, probatiua eorum, quæ docet, an non, sed forte simpliciter proponit, vt Sco. dicit contra articulum secundum.

¶ In corpore tres conclusiones. Prima est, Sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principiis. Secunda est, Sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si aliquid eius concedunt. Tertia, Sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.

¶ Et est semper sermo de principiis complexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quicquid sit de principiis in complexis, aut ipsius esse tantum.

¶ Prima conclusio probatur, Nulla scientia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo. Et confirmatur secũda pars conclusionis autoritate Apostoli primæ ad Corinthios 15. Secunda verò, & tertia conclusio similiter probatur. Scientia suprema inter physicas disputat cõtra negantes principia, & defendit, soluendo saltem, si nihil concedunt. ergo & hæc doctrina habet vtrunque. Antecedẽs declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremam. Consequentia verò probatur: quia ista est scientia suprema, Deinde manifestantur sigillatim: secunda quidem, cùm contra hæreticos ex vno articulo probamus alium, &c. tertia verò, quia cõtra veritatem infallibilem nulla potest demonstrativa ratio esse: ergo omnes rationes contra ea quæ sunt istius scientiæ sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina innititur infallibili veritati.

¶ Circa tertiam conclusionem aduerte, quod Theologum posse soluere rationes Philosophorum contra ea, quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex credibilis: vt puta si dicenti, quod omnis vna res numero est vna hypostaticè, reipõdet Nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis solutio nõ soluit nisi credẽdo. ¶ Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, vel quo ad hoc, vt puta si responderet Nego in re infinita: non quia sciat eius contradictoriam, scilicet, res infinita est plures hypostaticè, sed quia scit negatiuè, nullum haberi efficax medium ad illã probandũ. Et dicitur scire negatiuè, quando nullo medio cogitur intellectus, Et sic Theologus soluit ex scitis quo ad hoc. Quandoque autẽ ex scitis simpliciter, vt si soluat rationem cõtra accidentia in sacramento altaris: quia accidentis esse non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito literam hanc intelligo de solutione theologali secũdo modo. Et si insteturi, quia huiusmodi solutio non est Theologi, vt Theologus est: quia non ex principiis Theologiæ, negetur assumptum: quoniam Theologia, non solùm gaudet propriis, sed etiam facit de extraneis propria, dum ad defensionem suam aliarum scientiarum propositionibus vtitur propter nos, vt in articulo quinto, ad secundum tactum est. Et quanuis

8 1. pro. ar 5. Et Boet. trin. q. 5. artic. 7. Et 1. cõtra ca. cap. 3. & 8. Cap. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

pura theologalia oporteat ex principiis manare theologalibus: theologalia tamen ministerialiter non oportet, sed sat est eis seruire. Sic autem theologales sunt huiusmodi solutiones. Vnde minus bene videntur sentire, qui soluere theologicè tribuunt, non nisi ex aliqua propositione credita. Et decepti sunt: quia non discreuerunt inter solutionis, & probationis naturas. Probatio nanque est ex euidentibus, solutio autem est etiam ex iis, quæ non apparent esse falsa, dato quòd non sciantur esse vera. Et propterea Theologus potest semper soluere, nunquam coacto intellectu ab aliqua propositione contraria iis quæ sunt fidei: quamuis eorũ falsitatem non videat.

Probare & soluere non idem.

Ex comm. in Top. Cicer. lib. 6. nõ longe à fin.

Hom. 26. in Euang. in princip.

P, 603.

¶ Circa probationem tertiæ conclusionis, scito, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assumit vnam propositionem creditam, scilicet hæc doctrina innititur veritati infallibili: & propterea conclusio hæc non nobis hic euidens est. Secundum verò in actu exercito consistit, & liber contra Gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (vt dictum est & experimur) non requirit euidentiam, sed non coactionem intellect⁹: & hoc in ipso exercitio solutionis conuincitur dum ratio cogens non adest: ideo scire soluere, seu soluere cõtraria huius doctrinæ non est credere, aut est credere, nisi occasionaliter: quoniam ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inueniendum defectus rationum, & propositionum contrariarum. Et hanc distinctionem bene nota: quia inaduertẽtia eius fortè quosdam in hac litera errare permisit.

¶ In responsione ad secundum nota 4. enumerata, scilicet autoritates sacræ Scripturæ: autoritates Sanctorum doctorum, rationes humanas & autoritates Philosophorum. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & necessariis: ex secundis autẽ vt ex propriis, sed ꝓbabilibus: ex quartis verò vt ꝓbabilibus, sed extraneis: Et sic tertiis nullus assignatur locus. Et ꝓpterea sciendũ est, quod ratio humana de qua hic est sermo, nihil aliud est quàm argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quædam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habet latitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica clauditur. & consequenter extranea est à genere scibili theologico: ac per hoc Theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theologalia vt sic, quoniam theologalia vt sic sunt, oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino: ideo absolutè loquendo, ex ratione naturali procedit Theologia, vt ex extraneis & probabilibus, quemadmodum ex autoritatibus Philosophorum. Et propterea sedes assignata autoritatibus Philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quàm cognouerunt: In cuius signum simul tractabatur vtrunque: & sic omnia enumerata sunt locata.

781. In corp.

¶ Sed dubium hic occurrit, non dissimulandum. Si ex rationibus naturalibus Theologia procedit, vt extraneis & probabilibus, cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est? quorsum libri contra Gentiles rationibus naturalibus pleni. &c. Aut enim hi non tradunt Theologiam, aut in extraneis nimis morati sunt.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod demonstrationes Metaphysicæ, & naturales, quæ afferuntur in sacra doctrina, simpliciter quidem sunt extraneæ, sed vt ministræ Theologiæ ad destruendas positiones cõpositas conclusionibus, aut principiis theologalibus aut ad soluendas rationes contra theologalia factas, aut ad stabilienda ea de quibus Theologia secũdario est, vt Deum esse, & vnum esse, & immortalem, &c. non sunt extraneæ. Sed ex eis procedit Theologia vt ex propriis, & quandoque necessariis, ministerialiter tamen, & non ratione sui, sed propter nostri intellectus infirmitatem, vt in articulo quinto ad secundum dictum est. Et propterea sancti Doctores, qui speculatiuo ingenio præditi fuerunt, intellectus humani defectui subuenire cupientes, rationes philosophicas plurimas conati sunt afferre ad aliquod horũ trium, vt sic viri docti ea, quæ fidei sunt, rationi non contraria comperientes, facilius iis quæ fidei sunt adhærere possint, aut saltem ea non spernere, aut deridere. Suadetur autem huiusmodi rationes, vt ministras proprias effici huius scientiæ propter nos, ex litera in tertia conclusione, & eius manifestatione: non enim aliter possunt solui obiectiones oppositæ sufficienti solutioni, nisi ex rationibus philosophicis. Si nanque ex creditis soluenda essent obiecta Philosophorum, ridiculo philosophi Theologi essent, &c.

¶ Circa hæc diligenter aduerte, quod aliud est loqui de ratione humana, & aliud loqui de præpositionibus notis ratione humana. In litera, vt declarauimus, insinuatur, quod ex ratione humana absolutè loquendo hæc doctrina procedit, vt ex extraneis, quoniam propositiones notæ naturali, non diuino lumini, ne vt sic, sunt extraneæ. sed tamen multæ propositiones notæ naturali lumine & demonstratione secundum seipsas sumptæ sunt veræ & propriæ theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo articulo in responsione ad secundum patet, vt patet de istis, Deus est: Deus est vnus: Deus est bonus, &c. Vnde cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis, quamuis non proprio tantummodo notis, pro quanto sunt non solùm reuelata sed etiam scita.

¶ *Super Quæstionis primæ articulum nonum.*

IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non viuificantur de iis, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad propriè significata, vt cùm dicitur, quòd Deus noster ignis consumens est, vtimur metaphora: quia Deus non est verè ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo Posteriorum, vbi prohibentur metaphoræ in scientiis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina congruè

quæritur: vnde dicitur Ioannis vigesimo: Hæc scripta sunt, vt credatis. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

¶ 2. Præterea, Si sit argumentatiua, aut argumentatur ex autoritate, aut ex ratione. Si ex autoritate, non videtur hoc congruere eius dignitati (nam locus ab autoritate est infirmissimus secundum Boët.) Si etiam ex ratione, hoc non congruit eius fini: quia secundum Gregorium in homelia, fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur ad Tit. 1. de episcopo amplectente eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut aliæ scientiæ non argumentantur ad sua principia probanda, sed ex principiis argumentantur ad ostendendum alia in ipsis scientiis: ita hæc doctrina non argumentatur ad sua principia probanda, quæ sunt articuli fidei, sed ex eis [d] procedit ad aliquid ostendendum, sicut Apostolus primæ ad Corinthios decimoquinto ex resurrectione Christi argumentatur ad resurrectionem communem probandam. Sed tamen considerandum est in scientiis philosophicis, quod inferiores scientiæ, nec probant sua principia, nec contra negantem principia disputant, sed hoc relinquunt superiori scientiæ: suprema verò inter eas, scilicet Metaphysica, disputat contra negantem sua principia, si aduersarius aliquid concedit: si autem nihil concedit, non potest cum eo disputare, potest tamen soluere rationes ipsius. Vnde sacra Scriptura, cùm non habeat superiorem, disputat cum negante sua principia, argumentando quidem, si aduersarius aliquid concedat eorum, quæ per diuinam reuelationem habentur: sicut per autoritates sacræ doctrinæ disputamus contra Hæreticos: & per vnum articulum contra negantes alium. Si verò aduersarius nihil credat eorum, quæ diuinitus reuelantur, non remanet amplius via ad probandum articulos fidei per rationes, sed ad soluendum rationes, si quas inducit, contra fidem. Cùm enim fides infallibili veritati innitatur, impossibile autem sit de vero demonstrari contrarium, manifestum est, probationes quæ contra fidem inducuntur, non esse demonstrationes, sed solubilia argumenta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd licet argumenta rationis humanæ non habeant locum ad probandum, quæ fidei sunt: tamen ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumentatur vt [e] dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd argumentari ex autoritate est maximè proprium huius doctrinæ, eò quòd principia huius doctrinæ, per reuelationem habentur. Et sic oportet quòd credatur autoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ: nam licet locus ab autoritate, quæ fundatur super ratione humana, sit infirmissimus: locus tamen ab autoritate, quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamen sacra doctrina etiam ratione humana, non quidem ad probandum fidem (quia per hoc tolleretur meritum fidei) sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Cùm igitur gratia non tollat naturam sed perficiat, oportet quòd naturalis ratio subseruiat fidei: sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati. Vnde & Apostolus dicit secundæ ad Corinthios decimo, In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et inde est, quod etiam autoritatibus Philosophorum sacra doctrina vtitur, vbi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerunt: sicut Paulus Actuum decimoseptimo inducit verbum Arati, dicens, Sicut & quidam poëtarum vestrorum dixerunt, Genus Dei sumus, sed tamen sacra doctrina huiusmodi autoritatibus vtitur quasi extraneis argumentis, & probabilibus. Autoritatibus autem canonicæ Scripturæ vtitur propriè ex necessitate argumentando: autoritatibus autem aliorum doctorum Ecclesiæ, quasi arguendo ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra reuelationi Apostolis, & Prophetis factæ, qui canonicos libros scripserunt, non autem reuelationi si qua fuit aliis doctoribus facta. Vnde dicit Augustinus in epistola ad Hieron. Solis enim Scripturarum libris, qui canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, vt nullum autorem eorum in scribendo errasse aliquid firmissimè credam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrináque præpolleant: non ideo verum putem, quòd ipsi ita senserunt, vel scripserunt.

Epist. 19. paulo post princip.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrum sacra Scriptura debeat vti metaphoris.*

9 1. prolog. ar. 5. & di. 34. q. 3. ar. 1. & 2. & 3. cõ. c. 150. & tri. ar. 8. Et quo 4. q. 1. & opusc. 60. c. 11. fin.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod Sacra Scriptura non debeat vti metaphoris. Illud enim quod est proprium infimæ doctrinæ, non videtur competere

congruè vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ: ergo conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia verò probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur: Quia omnis nostra cognitio oritur à sensu. Et confirmatur hæc ratio autoritate Dionysii, &c. Secundò Sacra doctrina proponitur omnibus hominibus communiter: ergo congruè spiritualia sub similitudinibus corporalium tradũtur. Antecedens probatur, ad Romanos primo. Consequentia autem probatur: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secundum se, qui vel sic ea capere possunt.

Ar. præc.

In responsione ad primum dubium occurrit quomodo verificetur, quod hæc doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut in corpore ostensa est. Secunda nanque ratio vtilitatem tantum infert, vt patet, prima verò conuenientiam, vt ipsa litera testatur. Et conuinci potest ex eo quòd cõnaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphoricè in Scriptura traditum quod nõ possit propriè doceri: nulla ergo est necessitas vtendi metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & vtiliter eis vtatur.

232.

¶ Ad hoc dicendum mihi videtur, quòd vti metaphoris in hac doctrina, est quodammodo necessarium, & quodammodo non: & hoc respectu non horum aut illorum, puta minus idoneorum, sed respectu hominis viatoris. Et siquidem necessarium propter melius consequendum finem, scilicet cognitionem Dei. & hæc necessitas ostenditur per primam rationem literæ. Et hoc nãque quòd connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debet, vt per metaphoras cognoscat: quoniam metaphoræ supplent vices spiritualium specierum, quæ de spiritualibus haberi deberent secundum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia etsi non absque phantasmatibus, tamen absque metaphoris posset homo etiam in hoc statu capere quæ dicuntur, licet non ita facilè. Et per hoc patet solutio ab obiecta. Prima nanque ratio ostendit non solùm cõuenientiam, sed ostendẽdo cõuenientiam ex hoc ipso ostendit necessitatem, non simpliciter, sed propter melius. ¶ Et si contra hoc instetur autoritate Diony. in litera allata, impossibile est, dici potest, quòd impossibile est distinguitur, sicut & necessarium: quoniam impossibile & necessarium non æquipollent: & perinde est acsi diceretur, necesse est non aliter lucere nobis, &c.

In corp.

¶ *Super quæstionis primæ Articulum decimum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima respondet quæsito affirmatiuè, Sacra doctrina sub vna litera habet plures sensus, scilicet literalem & spiritualem & hunc triplicem, scilicet allegoricum, moralem, & anagogicum. Probatur ex differentia inter hanc scientiam & alias, ex differentia inter autores deriuata. Autor huius doctrinæ est Deus, cæterarum homo: ergo in potestate huius autoris est accõmodatio & vocum & rerũ ad significãdum, & non in potestate autoris aliarum. ergo in cæteris scientiis voces tantùm significant, in hac verò & voces & res. ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes consequentiæ patent. Et vltima declaratur, quia iuxta significationem vocem attẽditur sensus literalis: iuxta significationẽ autem rerum attenditur sensus mysticus. Quo ad secundam verò partem declaratur distinguendo triplicem figurationem, vt clarè patet in litera.

¶ Circa hanc partẽ nota, cùm accommodare res ad significãdum nihil aliud sit quàm facere res esse non solùm res, sed signa aliarum rerũ, dupliciter intelligi potest res fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerum, vt scilicet simul fiant ad hoc vt sint res & signa aliarum rerum. Alio modo aduentitiæ, vt res iã factæ accipiãtur vt signa.

¶ Si accommodatio rerũ ad hoc vt sint signa sumatur hoc secundo modo nõ est proprium Dei, nec excedit hominis facultatem accommodare res ad significãdum: nec est propriũ huius sciẽtiæ, quòd res significent, quoniã res gestæ narratæ in aliis historiis possunt ab homine interpretari, vt signa aliarum, non solùm per modum imitationis, vt gesta antiquorum imitanda sint à successoribus, sed per modum significationis, vt scilicet gesta illa vt signa habeantur gerendorum.

Cap. 3.

¶ Si autem sumatur accommodatio rerum ad significãdũ primo modo, dupliciter potest intelligi, scilicet vniuersaliter & particulariter. Si particulariter, sic nõ excedit hominis potestatem: nam quilibet potest facere aliquos actus vel aliquod artificiale, & faciendo illa intendere per illa significare aliam rem, vt patet. Sed quòd omnia, quæ narrantur gesta in tot historiis vt res ad doctrinam aliquã spectantes, vt sic sint ex sui constitutione signa aliarum rerum, hoc excedit humanam facultatem, hoc Dei est proprium, in hoc hæc doctrina cæteras scientias excellit.

Cap. 2.

¶ Est igitur sensus literæ, quòd accommodare res vniuersaliter spectãtes ad doctrinam ad hoc vt signa sint cùm fiunt, est proprium huius doctrinæ: quia hoc à solo autore huius doctrinæ fieri potest: non enim ex adinuentione nostra, petra de qua fluxit Iudæis aqua in deserto, facta est signum Christi, sed ad hoc ex illa petra fluxit aqua, vt in veritate esset fons aquæ, & esset signum Christi, qui fons est aquæ spiritualis, dicente Apostolo, Bibebant autem de spirituali consequente eos petra: petra autem erat Christus, & sic de aliis.

inter alias tenet locum supremum, vt iam dictum est. Procedere autem per similitudines varias & repræsentationes, est proprium poëticæ, quæ est infima inter omnes doctrinas: ergo huiusmodi similitudinibus vti non est conueniens huic scientiæ.

¶ 2. Præterea, Hæc doctrina videtur esse ordinata ad veritatis manifestationem: vnde & manifestatoribus eius præmium promittitur Ecclesiastici 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Sed per huiusmodi similitudines veritas occultatur. Non ergo competit huic doctrinæ, diuina tradere sub similitudine corporalium rerum.

¶ 3. Præterea, Quanto aliquæ creaturæ sunt sublimiores, tanto magis ad diuinam similitudinẽ accedunt: si igitur aliquæ ex creaturis transumerẽtur ad Deum, tunc oporteret talem transumptionem maximè fieri ex sublimioribus creaturis, & non ex infimis. Quod tamen in scripturis frequenter inuenitur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Oseæ duodecimo, Ego visionem multiplicaui eis, & in manibus prophetarum assimilatus sum. Tradere autem aliquid sub similitudine, est metaphoricum. Ergo ad sacram doctrinam pertinet, vti metaphoris.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conueniens est sacræ Scripturæ diuina & spiritualia sub similitudine corporalium tradere. Deus enim omnibus prouidet secundum quòd competit eorum naturæ: est autem naturale homini, vt per sensibilia ad intelligibilia veniat [e]: quia omnis nostra cognitio à sensu initium habet. Vnde conuenienter in sacra Scriptura traduntur nobis spiritualia sub metaphoris corporalium, & hoc est quod dicit Dionysius primo capitulo cælestis hierarchiæ: Impossibile est nobis aliter lucere diuinũ radium nisi varietate sacrorum velaminum circunuelatum. Conuenit etiam sacræ Scripturæ, quæ communiter omnibus proponitur (secundum illud ad Romanos primo, Sapientibus & insipientibus debitor sum) vt spiritualia sub similitudinibus corporalium proponatur, vt saltem vel sic rudes eam capiant: qui ad intelligibilia secundum se capienda nõ sunt idonei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd poëta vtitur metaphoris propter repræsentationem: repræsentatio enim naturaliter homini delectabilis est. Sed sacra doctrina vtitur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd radius diuinæ reuelationis non destruitur propter figuras sensibiles, quibus circunuelatur, vt dicit Dionysius, sed remanet in sua veritate, vt mentes, quibus fit reuelatio, non permittat in similitudinibus permanere, sed eleuet eas ad cognitionẽ intelligibilium, & per eos, quibus reuelatio facta est, alij etiã circa hæc instrũantur. Vnde ea, quæ in vno loco Scripturæ traduntur sub metaphoris, in aliis locis expressiùs exponũtur. Et ipsa etiam occultatio figurarũ vtilis est ad exercitium studiosorum, & cõtra irrisiones infidelium: de quibus dicitur Matthæi septimo, Nolite sanctum dare canibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd, sicut docet Dionysius capitulo secundo Cælestis hierarchiæ, magis est cõueniens quòd diuina in Scripturis tradantur sub figuris vilium corporum, quàm corporum nobilium: Et hoc propter tria: Primò, quia per hoc magis liberatur humanus animus ab errore. Manifestum enim apparet, quòd hæc secundum proprietatẽ non dicuntur de diuinis: quod posset esse dubium, si sub figuris nobilium corporum describerentur diuina, maximè apud illos, qui nihil aliud à corporibus nobilius excogitare nouerũt. Secundò, quia hic modus cõuenientior est cognitioni, quam de Deo habemus in hac vita. Magis enim manifestatur nobis de ipso quid non est, quàm quid est. & ideo similitudines illarum rerum, quæ magis elongantur à Deo veriorem nobis faciunt æstimationem, quod sit supra illud, quod de Deo dicimus, vel cogitamus. Tertiò, quia per huiusmodi, diuina magis occultantur indignis.

ARTICVLVS X.

¶ *Vtrum sacra Scriptura sub vna litera habeat plures sensus.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quod sacra Scriptura sub vna litera non habeat plures sensus, qui sunt historicus vel literalis, allegoricus, tropologicus siue moralis, & anagogicus: multiplicitas enim sensuum in vna scriptura parit confusionem & deceptionem, & tollit arguendi firmitatem. vnde ex multiplicibus propositionibus non procedit argumentatio, sed secundum hoc aliquæ fallaciæ assignantur. Sacra autem scriptura debet esse efficax ad ostendendam veritatem absque omni fallacia. Ergo non debent in ea sub vna litera plures sensus tradi.

¶ 2. Præterea, Augustinus dicit in libro de vtilitate credendi, quod Scriptura, quæ Testamentũ vetus vocatur, quadrifariam traditur, scilicet secundum historiam, secundum ætiologiam, secundum analogiam, secundum allegoriam. Quæ quidem quatuor à quatuor prædictis videntur esse aliena omnino. Non igitur conueniens videtur quod eadem litera sacræ Scripturæ secundum quatuor sensus prædictos exponatur.

¶ 3. Præterea, Præter prædictos sensus inuenitur sensus parabolicus, qui inter illos sensus quatuor non continetur.

¶ SED CONTRA est quod dicit Gregorius 20. Moraliũ: Sacra Scriptura omnes scientias ipso locutionis suæ more trãscendit: quia vno eodémque sermone dum

¶ Secund

Universidad de Deusto Biblioteca

Secunda conclusio est, Non inconuenit in vna litera scripturæ secúdum sensum literalem esse plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratione: Autor Scripturæ sanctæ est Deus, omnia simul suo intellectu comprehendens: ergo non inconuenit, &c. Probatur consequentia: quia sensus literalis est quem autor scripturæ intendit: secundo autoritate August. 12. confessionum.

Circa hanc conclusionem occurrit dubiú: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit intentus ad literam quolibet præferente suam expositionem interpretationi alterius. Cùm enim de intentione Dei non aliter constet, oportebit omnes literæ expositiones vt literales acceptare, aut nullam.

Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habens multas expositiones, dupliciter se pôt habere ad illas. Primo compatiens illas tam absolutè quàm in ordine ad reliqua, quæ sunt fidei: & tunc multitudo expositionum literalium ad exercitationem nostram confert, dignitatique autoris attestatur, vt Augustinus ibidem vult. *(Cap 5. part. 1.)* Secundo, vt compatiens illas in se, non tamen collata cum aliis literis sacræ Scripturæ. Et tunc ex tali collatione excludi possunt omnes illæ interpretationes repugnantes, non repugnantes vero admitti: sicut enim in responsione ad primum in litera dicitur, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra Scriptura, *(Ex cap. 18. 19. 20. 24. & 31.)* quod non per literalem sensum alicubi manifestè tradatur: quamuis in aliqua litera obscurè habeatur propter multitudinem expositionú. *(In corp.)* Et si deficeret collatio literæ obscuræ ad manifestandum, nunquam tamen deest collatio ad sanctæ Ecclesiæ authoritatem, à qua non solùm certificari possumus de literali sensu Scripturæ, sed certi facti sumus de Scriptura ipsa. Euangelio (inquit August. in epistola contra Fundamentum) nô crederem, nisi me autoritas Ecclesiæ admoneret.

narrat gestum, prodit mysterium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd autor sacræ Scripturæ est Deus, in cuius potestate est, vt non solú voces ad significandum accommodet (quod etiam homo facere potest) sed etiam res ipsas. Et ideo, cùm in omnibus scientiis voces significét, hoc habet proprium ista sciétia, quòd ipsæ res significatæ per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, vel literalis. Illa verò significatio, qua res significatæ per voces, iterum res alias significant dicitur sensus spiritualis, qui super literalem fundatur, & eum supponit.

Hic autem sensus spiritualis trifariam diuiditur. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebræos septimo, Lex vera figura est nouæ legis: & ipsa noua lex, vt dicit Dionysius in eccle. Hierar. est figura futuræ gloriæ. In noua etiá lege ea, quæ in capita sunt gesta, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Secundum ergo quod ea, quæ sunt veteris legis, significant ea, quæ sunt nouæ legis, est sensus allegoricus: secúdum verò quod ea quæ in Christo sunt facta, vel in iis, quæ Christum significát, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus, est sensus moralis: prout verò significant ea, quæ sunt in æterna gloria, est sensus anagogicus. Quia verò sensus literalis est, quem autor intédit: autor auté sacræ Scripturæ Deus est, qui omnia simul suo intellectu cóprehendit: nô est inconueniens, vt dicit August. 12. Confess. si etiam secundum literalem sensum in vna litera scripturæ plures sint sensus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd multiplicitas horum sensuum non facit æquiuocationem, aut aliam specié multiplicitatis: quia, sicut iam dictú est, sensus isti non multiplicantur propter hoc, quod vna vox multa significet, sed quia ipsæ res significatæ per voces aliarum rerum possunt esse signa. Et ita etiam nulla confusio sequitur in sacra Scriptura, cùm omnes sensus fundentur super vnum scilicet literalem, ex quo solo potest trahi argumentum. non autem ex iis, quæ secundum allegoriam dicuntur, vt dicit Augustinus in epistola contra Vincentium Donatistam. Non tamen ex hoc aliquid deperit sacræ Scripturæ, quia nihil sub spirituali sensu cótinetur fidei necessarium, quod Scriptura per literalem sensum alicubi manifestè nô tradat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa tria, historia, ætiologia, analogia, ad vnum literalem sensum pertinent. nam historia est, vt ipse Augustinus exponit, cum simpliciter aliquid proponitur: ætiologia verò, cùm causa dicti assignatur, sicut cùm Dominus assignauit causam quare Moyses permisit licentiá repudiádi vxores, scilicet propter duritiam cordis ipsorum Matthæi decimo nono. Analogia vero est, cùm veritas vnius scripturæ ostenditur veritati alterius non repugnare. Sola autem allegoria inter illa quatuor pro tribus spiritualibus sensibus ponitur, sicut & Hug. de Sanct. Vict. *(Lib. 1 de Sacr. ca. 4.)* sub sensu allegorico etiam analogicum comprehendit ponens in tertio suarum Sententiarum solùm tres sensus, scilicet historicum, allegoricum, & tropologicum.

¶ Ad tertium dicendum, quod sensus parabolicus sub literali continetur: nam per voces significatur aliquid propriè, & aliquid figuratiuè: nec est literalis sensus ipsa figura, sed id, quod est figuratum. Non enim cum Scriptura nominat Dei brachium, est literalis sensus, quòd in Deo sit membrum huiusmodi corporale: sed id, quod per hoc membrum significatur, scilicet virtus operatiua: in quo patet quòd sensui literali sacræ Scripturæ nunquam potest subesse falsum.

QVAESTIO SECVNDA, De Deo, An Deus sit, in tres articulos diuisa.

QVIA igitur principalis intentio huius sacræ doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non solùm secundum quod in se est, sed etiam secundum quòd est principium rerum & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, vt ex dictis est manifestum, ad huius doctrinæ expositionem intendentes.

¶ Primò tractabimus de Deo.

¶ Secundò de motu rationalis creaturæ in Deum. ¶ Tertiò de Christo, qui secundum quòd homo via est nobis tendendi in Deú.

¶ Cósideratio auté de Deo tripartita erit.

¶ Primò nanque considerabimus ea quæ ad essentiam diuinam pertinent. ¶ Secundò ea quæ pertinent ad distinctionem personarum. ¶ Tertiò ea, quæ pertinent ad processum creaturarum ab ipso.

¶ Circa essentiam verò diuinam. ¶ Primò considerandum est an Deus sit. ¶ Secundò quomodo sit, vel potius quomodo non sit. ¶ Tertiò considerandum erit de his, quæ ad operationem ipsius pertinent, scilicet de scientia & de voluntate & potentia.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶ Primò, vtrum Deum esse sit per se notum.

¶ Secundò, vtrum sit demonstrabile.

¶ Tertiò, an Deus sit.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum Deum esse sit per se notum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Deum esse sit per se notum. Illa enim nobis dicuntur per se nota, quorum cognitio nobis naturaliter inest, sicut patet de primis principiis. Sed sicut dicit Damas. in prin. libri sui, Omnibus cognitio existendi Deum naturaliter est inserta: ergo Deum esse est per se notum.

¶ 2. Præterea, Illa dicuntur esse per se nota, quæ statim cognitis terminis cognoscútur. quod Philosophus attribuit primis demonstrationis principiis, in 1. Poster. Scito enim quid est totum, & quid pars, statim scitur, quòd omne totum maius est sua parte: sed intellecto quid significet hoc nomé Deus, statim habetur, quòd Deus est. Significatur enim hoc nomine id quod maius significari non potest: maius autem est quod est in re & intellectu, quàm quod est in intellectu tantum: vnde cùm intellecto hoc nomine Deus statim sit in intellectu, sequitur etiam quòd sit in re: ergo Deú esse est per se notú.

¶ 3. Præterea, Veritatem esse, est per se notum: quia qui negat veritatem esse, concedit veritatem non esse. si enim veritas non est, verum est veritatem non esse. si autem est aliquid verum, oportet quòd veritas sit. Deus autem est ipsa veritas. Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita. Ergo Deum esse est per se notum.

¶ SED CONTRA, Nullus potest cogitare oppositum eius, quod est per se notum, vt patet per Philosophum in 4. Met. & primo Poster. *(Ex Tex. 9. Tex. 5. & vlt.)* circa prima demonstrationis principia. cogitari autem potest oppositum eius, quod est Deum esse, secundum illud Psal. 52. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. ergo Deum esse non per se notum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd contingit aliquid esse per se notum dupliciter. vno modo secúdú se & nô quo ad nos: alio modo secundum se & quo ad nos. Ex hoc enim aliqua propositio est per se nota, quòd prædicatum includitur in ratione subiecti, vt homo est animal: nam animal est de ratione hominis. Si igitur notum sit omnibus de prædicato, & de subiecto quid sit, propositio illa erit omnibus per se nota, sicut patet in primis demóstrationum principiis, *(436.)* [e] quorum termini sunt quædam communia, quæ nullus ignorat, vt ens & non ens, totum & pars, & similia. Si autem apud aliquos totú non sit de prædicato & subiecto quid sit, propositio quidem quantum in se est, erit per se nota, non tamen apud illos qui prædicatum & subiectum propositionis ignorant. *(Circa princ. D. 727.)* Et ideo contingit, vt dicit Boët. in libr. de hebdo. quòd quædam sunt animi conceptiones, & per se notæ apud sapientes tantum: vt [d] incorporalia in loco non esse: Dico ergo quod hæc propositio, Deus est, quantum in se est, per se nota est: quia prædicatum est idem cum subiecto: [d] Deus enim est suum esse, vt infrà patebit. *(D. 822. Q. 3. ar 4.)* Sed quia nos non scimus de Deo quid est, [d] nô est nobis per se nota, sed indiget demonstrari per ea, quæ sunt magis nota quo ad nos, & minus nota quo ad naturam, scilicet per effectus. *(D. 461. & 580.)*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cognoscere Deum esse in aliquo communi sub quadam confusione est nobis naturaliter insertum, in quãtum, scilicet Deus est hominis beatitudo, homo enim naturaliter desiderat beatitudinem [e]: & quod naturaliter desideratur ab homine, naturaliter cognoscitur ab eodem. *(472. D. 933.)* Sed hoc nó est simpliciter cognoscere Deum esse, sicut cognoscere venientem non est cognoscere Petrum: quamuis sit Petrus veniens: multi enim perfectum hominis bonum, quod est beatitudo, existimát diuitias, quidam verò voluptates, quidam autem aliquid aliud.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fortè ille, qui audit hoc nomen Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari nó possit, cùm quidam crediderunt, Deum esse corpus. Dato etiam, quòd quilibet intelligat hoc nomine, Deus, significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur quòd intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantùm. Nec potest argui, quòd sit ĩ re, nisi daretur quòd sit in re aliquid, quo maius cogitari nó potest: quod non est datum à ponentibus Deum non esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd [d] veritatem esse in communi est per se notum: sed primam veritatem esse, hoc non est per se notum, quo ad nos. *(D. 933.)*

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Deum esse sit demonstrabile.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse non sit demonstrabile. Deum enim esse est articulus fidei: sed ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrabilia: quia demonstratio facit scire. fides autem de non apparen- *(12 1. contr. c. 12. 13. & 14. Et p. q. 7. ar. 3. Et op. 3. ca. 4.)*

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum primum.*

IN titulo huius primi articuli ly per se, non per alium medium terminum, ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quæ ex solis propriis terminis est nota euidentia certa & infallibili, vt patet primo Posteriorum. est ergo sensus tituli, Vtrum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

In corpore duo fiunt: primo distinguitur propositio per se nota, secundo respondetur quæsito. Quo ad primum distinctio est propositionis per se notæ, alia secundum se tantùm, alia secundum se & quo ad nos: & hæc aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantùm: & sic fiunt tria membra in litera. Declaratur distinctio cum suis membris ex vna radice propositionis per se notæ in communi. Propositio per se nota est, cuius prædicatum clauditur in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est, cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prædicati, vt, quodlibet est aut non est, &c. & secundum se autem tantùm, cuius prædicatum est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent. ergo secundum se & quo ad sapientes, cuius prædicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia non esse in loco. *(In prolog.)* Et confirmatur hoc membrum authoritate Boëtij.

Circa hanc partem aduerte, quòd propositio per se nota ideo dicitur per se, id est, non per alium medium terminum nota, quia excludit ly Per se quencunque alium medium terminum, & consequenter quamcunque præmissam ad notificandum eam. & cum propositio aliqua possit notificari à priori & à posteriori, oportet quòd ly per se distinguatur, an excludat medium terminum à priori tantum, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est habens prædicatum in ratione subiecti, oportet vt semper ly per se excludat mediú à priori: *(Art. 7. q. præced.)* sed quoniam contingit quòd inter ea, inter quæ nullum est secundum se medium, vt sunt cognita nobis sit medium: ideo non semper excludit medium à posteriori. & propterea in litera distincta est propositio per se nota ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex differentia inter extrema propositionum, vt sunt nobis nota. Illæ enim, quarum extrema non secundum se tantùm, sed vt nota nobis sunt immediata sunt omnibus per se notæ. Illæ verò quarum extrema, licet secundum se, non tamen vt nota nobis, sunt immediata, sunt secundum se tantùm per se notæ non nobis: & similiter quarum extrema vt nota sapientibus sunt immediata, sunt eis per se notæ.

Circa hanc partem sunt multa dubia & argumenta Scoti, Aureo. & Gregorij: sed quoniam hæc ad librum Posterio. spectant, vbi in capite tertio diffusè hanc materiam tractaui, idcirco absque eorum repetitione videndæ sunt ibi solútiones argumentorum cum toto processu: *(12 1. dist. 3. q. 1. ar. 2. Et 1. contra c. 10. & 11. Et veri. qu. 10. ar. 12. Et po. q̃o. 7. ã. 2. 11. Ca. 1. & 3.)* id tantùm hic notato, quòd in litera non diffinitur propositio per se nota. dicendo quod est cuius prædicatum ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causalis: *(Tex. 6.)* scilicet quòd ex hoc quòd prædicatum ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quæ est conuertens respectu illius. & hoc ideo dico, quia bene verum est apud Sanctum Thomam, quòd omnis propositio, cuius prædicatum cadit in ratione subiecti, est per se nota, sed non econuerso, quoniam cùm vnum generalissimum negatur de alio, & cùm prima passio prædicatur de primo subiecto, sunt

sunt propositiones immediatæ secúdum se, & consequéter secúdú se per se notæ. si tamé alicubi sic diffinita reperitur, glossetur ly Esse in ratione subiecti formaliter, vel virtualiter pximè: nô tamen extédatur talis locutio, quia minus pptia est.

Quo ad secundum conclusio responsiua est, hæc propositio, Deus est, est per se nota secundum se non nobis. probatur prima pars: quia prædicatum est idem subiecto. secunda auté, quia nos nescimus quid subiecti, & ex hoc sequitur corrolarium: ergo ista eget manifestari per medium quo ad nos, id est, à posteriori effectu. Patet sequela: quia nobis non euidens: & à priori caret medio.

In responsione ad secundú aduerte, quòd contra secundam responsionem ibi datam satis molestè quidam instant quasi roborãdo argumentum sic, Excedens omne cogitabile non est per tuam responsionem: ergo non est excellens omne cogitabile, quod est oppositum quid nominis ipsius Dei. Probatur consequentia: quia non excedit cogitabile existens: & si ipsum esset cogitaretur maius quá cogitatum non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta in litera: & ideo eadem responsione soluitur distinguédo cósequens, quod excedere omne cogitabile cótingit dupliciter. Vno modo quòd excellit in rerum naturá, alio modo secundum esse cogitatum: & intendo non quod esse in rerum natura, aut obiectiuè sit ratio excessus: sed vtimur eis in proposito, vt conditione rerum cogitatarú. Verbi gratia, Conditiones perfecti oratoris cogitare possunt excedere omnem oratorem dupliciter. Vno modo, quod sit in esse obiectiuo. Primo modo oportet ponere oratorem perfectum existere. Secundo modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum: rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur quod ex illo Antecedente, Excedens omne cogitabile non est, optimè sequitur, Ergo non est excedens in rerum natura omne cogitabile: imò non est sic excedens formicam, aut quodcúque minimum existens. sed non valet, ergo non est excedens in se secundum esse obiectiuum omne cogitabile: imò sic excedit omne cogitabile. Et cùm dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerum natura, negatur hoc. Ista enim replica procedit, aut ex ignorantia propriæ vocis, dum credunt isti, quod responsio data acceptans quid nominis assignatum Dei intendat, quòd cùm significatur hoc, scilicet maius omni cogitabili, significatur aliquid plenum omni perfectione abstrahendo ab existétia, & ideo instant, significetur plenum omni perfectione inclusa existentia in rerum natura, & sic significabitur maius, aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitum. Conuenimus nanque in quid nominis & non dissentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu significato: quamuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit. Vnde conceditur, quod significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentiæ in rerum natura, in actu tamen signato. sed significari & cogitari, ad esse non valet argumentum. Et ideo in litera dicitur, quòd hæc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non conceditur maius omni cogitabili esse in natura rerum, licet concedatur quod maius omni cogitabili significatur, & cogitatur esse in rerum natura, non ergo significatur maius significatum vt existens: sed etsi existeret non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habetur: si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, & vellemus probare illud esse ex termini, scilicet nobilissimú animaliú est: quia si non est, ergo non est nobilissimum animalium: hic enim manifestius liquet quòd ratio excessus est nobilitas rei signatæ in se: conditiones verò excedentis sunt esse obiectiuum, & esse in rerum natura, & qualiter argumentum non valeat, vt patet exercenti. Logice autem iis molestiis vnico verbo silentium imponés, dicens, quod maius omni cogitabili importare existentiam in rerum natura contingit dupliciter, scilicet in actu exercito, vel signato, & quod secundo modo conceditur in proposito, primo modo non & quod si primo modo acceptaretur, sine dubio illa esset per se nota: maius omni cogitabili est: sicut ista quod est, est: ratio autem quare nô clauditur existere in actu exercito, sed vt cóceptum tantum est: quia nominibus res significantur vt conceptæ, verbis autem vt exercitæ. Vnde ista enunciatio, existentia non est, non implicat contradictoria: ista autem, quod existit non est, implicat contradictoria.

In responsione ad tertium aduertédum quod dum litera respódendo concedit veritatem esse in communi esse per se notum, consequentiam factam arguendo acceptare videtur, illam scilicet, nulla veritas est. ergo verum est nullam veritatem esse. Scotus tamen in prima, distin. prima. q. 2. in responsione ad tertium, reprehendit hanc consequentiam dicens eam peccare fallacia consequentis à pluribus causis veritatis ad vná illarum. Tum quia licet valeat, nulla veritas est. ergo non est verum, aliquam veritaté esse. non tamen valet, ergo est verum, nullam veritaté esse: illa enim est negatiua, ista affirmatiua. Tum quia veritas, aut sumitur fundamentaliter, aut formaliter, si nulla veritas est, neutro modo verum est illam esse, non fundamentaliter, quia nulla res fundans remanet: non formaliter, quia nullus intellectus restare poneretur: ergo affirmatiua non sequitur, sed negatiua, vt dictum est.

Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum secundum bonam logicam à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero, sit optima consequentia & econuerso: quia verum non est modus addens supra suam præiacétem: miror quomodo argués huic consequentiæ se opposuit. valet nãque, Sorte, currit: ergo Sor. currere est verum: & similiter Sor. non currit: ergo Sortem non currere est verum, & patet in omnibus, & sic in proposito nulla veritas est, ergo nullam veritatem esse est verum. Et confirmatur, quia ista, scilicet, nulla veritas est, est quædam enuntiatio: ergo significans verum vel falsum, ex primo Periherm. sed apud eos significat verú. ergo significat nullam veritatem esse, esse verum.

Ad primam ergo obiectioné dicitur, quòd nulla fallacia est, quia vtraque illarum sequitur determinatè ex illa: & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergo verú est nullam veritatem esse, quàm illa negatiua, ergo non est verú aliquam veritatem esse: quoniam prima sequitur immeditatè, secunda auté mediante illa: quoniam prima pertinet ad consistétiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autem ad destructionem suæ contradictoriæ, scilicet, aliqua veritas est. Et rursus licet destructio contradictoriæ ipsam statim sequeretur, dicédo nulla veritas est, ergo non aliqua veritas est: destructio tamen contradictoriæ cum modo, de vero non sequitur, nisi in virtute regulæ dictæ, scilicet, quòd propositio vera de inesse æquiualet modali de vero: ideo enim sequitur, nulla veritas est, ergo non est verum aliquam veritatem esse, quia æquiualet negationi illius contradictoriæ, scilicet non aliqua veritas est: & sic Scotus negando consequentiam concessit illam nesciens, dum concessit aliam, super radice illius fundatam.

Ad secundam verò obiectionem dicitur, quod veritas sumitur ad minus fundamentaliter: & cùm dicitur, quod nullum fundamentum remaneret, negatur. Dico enim quod ad remansionem veritatú negatiuarú fundamentaliter, non requiritur remansio rerum: vnde veritas istius: nihil est nihil, omni omnino re & intellectu secluso remanet fundamentaliter: quia si intellectus esset, posset eis suam compositionem adæquare obiectaliter componédo hanc, nihil, & nihil, & hæc remansio sufficit. vnde nec etiam modo ista propositio, nihil est nihil, habet fundamentum ex parte rei significatæ nisi modo dicto. Quod enim dicitur quòd veritas fundamentaliter est entitas, verum est de veritate positiua, non autem negatiua: fundamentum enim negatiuæ veritatis est non esse, & non est esse, vt patet.

Super Quæstionis secundæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

In corpore duo. Primo distinguit demonstrationem, in quia & propter quid, &c. Secundo respondet quæsito affirmatiuè vnica conclusione Deum,

Deum esse, non demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet à propria causa: ergo posito effectu necesse est causam præexistere. ergo ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior potest demonstrari propriam causam eius esse, ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis: omnia Dei sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod inferius patebit.

In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine, dupliciter sumuntur. Vno modo secundum se: alio modo, vt nobis nota. & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & vt crediti. si sumantur vtraque secundum se, sic non est verum, quòd illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedunt, vt Deum esse, Deum esse vnum bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum esse primam causam rerum & cætera huiusmodi: nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiones in Theologia priores primis principiis: quamuis sequatur, quòd sunt aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedentes secundum se, sunt inter principia: iam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se sunt per se principia Theologiæ, vt credita autem per accidens: si verò sumatur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota sunt præambula, propter rationem in litera posita. & hoc tantum litera intendit: quare esto cautus.

In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est vera, est quo ad nos: secundum talem nanque ordinem quæstio quid est sequitur an est: secundum se autem econuerso, vt in secundo Posteriorum docetur.

¶ Super Quæstionis secundæ Articulum tertium.

DNitrulo dubium statim occurrit ex primo Posteriorum, Nulla scientia probat subiectum suum: & vt dicit Auerroes in secũdo Physicor. comment. vigesimosexto, nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notum ad sensum vel intellectum, vel accipit aliunde: sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictum est. ergo non debet hic probari Deum esse, contra artem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quod nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito, quoniam occurrithic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plenè participaremur, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medij, scilicet, quod est quasi extraneum: licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest, si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito: quoniam Theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet notis naturali lumine, quæ absolutè sunt extranea, vt diximus, probat Deum esse: vt patet in decursu quæstionis.

In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet Deus est: & proponitur quinque viis probanda: quas non est opus formare, cum & hic, & in primo contra Genti. & in quæstione de potentia. & in quæstione de ve. & in primo sentent. habeantur.

tibus est, vt patet per Apostolum ad Hebr. vndecimo. Ergo Deum esse non est demonstrabile.

¶ 2. Præterea, Medium demonstrationis est quòd quid est. sed de Deo non possumus scire quid est, sed folum quid non est, vt dicit Dama. ergo non possumus demonstrare Deum esse.

¶ 3. Præterea, Si demõstraretur Deum esse, hoc non esset nisi effectibus eius. Sed effectus eius non sunt proportionati ei, cùm ipse sit infinitus & effectus finiti: finiti autem ad infinitum non est proportio. cùm ergo causa non possit demonstrari per effectum sibi non proportionatum, videtur quòd Deum esse, non possit demonstrari.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Romanos primo, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Sed hoc nõ esset, nisi per ea, quæ facta sunt posset demonstrari Deum esse: primum enim, quod oportet intelligi de aliquo est, an sit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est demonstratio. Vna quæ est per causam: & dicitur propter quid. & hæc est per priora simpliciter. Alia est per effectum & dicitur demonstratio: quia & hæc est per ea, quæ sunt priora quo ad nos. cùm enim effectus aliquis nobis est manifestior quàm sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. ex quolibet autem effectu potest demonstrari, propriam causam eius esse: si tamen eius effectus sint magis noti quo ad nos, quia, cùm effectus dependeant à causa, posito effectu necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundum quòd non est per se notum, quo ad nos[d] demonstrabile est per effectus nobis notos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd Deum esse, & alia huiusmodi quæ per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, vt dicitur Roma. 1. non sunt articuli fidei, sed præambula ad articulos. Sic enim fides præsupponit cognitionem naturalem sicut gratia naturam, & vt perfectio perfectibile, nihil tamen prohibet illud quod secundum se demonstrabile est, & scibile ab aliquo accipi, vt credibile, qui demonstrationem non capit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm demonstratur causa per effectum, necesse est vti effectu loco diffinitionis causæ ad probandum causam esse: & hoc maximè contingit in Deo: quia ad probandum aliquid esse necesse est accipere pro medio, quid significet nomen: non autem quod quid est: quia quæstio quid est, sequitur ad quæstionem an est. Nomina autem Dei imponuntur ab effectibus, vt postea ostendetur: vnde demonstrando Deum esse per effectum, accipere possumus pro medio quid significet hoc nomen Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per effectus non proportionatos causæ, non potest perfecta cognitio de causa haberi: sed tamen ex quocunque effectu potest manifestè nobis demonstrari causam esse: vt dictum est: & sic effectibus Dei potest demonstrari Deum esse: licet per eos non perfectè posimus eum cognoscere secundum suam essentiam.

ARTICVLVS III.
Virum Deus sit.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ sit. Quia si vnum contrariorum fuerit infinitum, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet, quòd sit quoddam bonum infinitum: si ergo Deus esset, nullum malum inueniretur. Inuenitur autem malum in mundo. ergo Deus nõ est.

¶ 2. Præterea, Quòd potest cõpleri per pauciora principia, non fit per plura. Sed videtur, quòd omnia, quæ apparent in mundo possunt compleri per alia principia, supposito, quòd Deus nõ sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducũtur in principium, quod est natura. Ea verò quæ sunt à proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exodi tertio, ex persona Dei, Ego sum qui sum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deum esse, quinque viis probari potest.

¶ Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mũdo: omne autem quod mouetur, ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur. mouet autem aliquid secundum quod est actu. Mouere enim nihil aliud est quàm educere aliquid de potẽtia in actum. De potẽtia autẽ non potest aliquid reduci in actũ, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidũ in actu, vt ignis, facit lignum, quod est calidũ in potentia, esse actu calidũ, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile vt idẽ sit simul in actu & potentia secundum idem, sed solùm secundum diuersa, quod enim est calidũ in actu, non potest simul esse calidũ in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergo quòd secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, vel quòd moueat seipsum. omne ergo quod mouetur oportet ab alio moueri. Si ergo id à quo mouetur moueatur, oportet & ipsum ab alio moueri: & illud ab alio. hic autem non est procedere in infinitum: quia sic non esset aliquod primum mouens & per consequens nec aliquod aliud mouẽs, quia mouentia secunda non mouẽt nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus non mouet, nisi per hoc quòd est motus à manu. ergo necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quòd à nullo movetur[e]: & hoc omnes intelligunt Deum.

Secunda via est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens suiipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile, non autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantum, remota autem causa, remouetur effectus: ergo, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum nec medium. Sed si procedatur in infinitũ in causis efficientibus, non erit prima causa efficiens: & sic non erit nec effectus vltimus, nec causæ efficiẽtes mediæ, quod patet esse falsum. ergo est necesse ponere aliquam causam efficientem primam[e]: quam omnes Deum nominant.

Tertia via est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse: cùm quædam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse & non esse. Impossibile est autem omnia, quæ sunt talia, semper esse, quia quod possibile est nõ esse, quandoque non est: Si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum, etiam nunc nihil esset: quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit, quòd aliquid inciperet esse, & sic modo nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergo omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium vel habet causam suæ necessitatis aliunde, vel non habet. nõ est autẽ possibile, quòd procedatur in infinitum in necessariis, quæ habent causam suæ necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, vt probatum. est ergo necesse ponere aliquid quod sit per se necessariũ, non habens causam necessitatis aliũde: sed quod est causa necessitatis aliis: quod omnes dicunt Deum.

Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minus bonum, & verum, & nobile: & sic de aliis huiusmodi. Sed magis & minus dicuntur de diuersis, secundum quod appropinquãt diuersimode ad aliquid, quòd maximè est: sicut magis calidum est, quod magis appropinquat maximè calido. Est igitur aliquid, quod est verissimum, & optimum, & nobilissimum, & per consequens maximè ens: nam quæ sunt maximè vera, sunt maximè entia, vt dicitur secũdo Metaphysicorum. Quod autem dicitur maximè tale in aliquo genere est causa omnium, quæ sunt illiusmet generis: sicut ignis, qui est maximè calidus, est causa omnium calidorum, vt in eodem secundo libro dicitur. ergo est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis, & cuiuslibet perfectionis, & hoc dicimus Deum.

Quinta via sumitur ex gubernatione rerum: videmus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia operantur propter finem, quòd apparet ex hoc quòd semper aut frequentius eodem modo operantur, vt consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente: sicut sagita à sagittante: ergo est aliquid intelligens, à quo omnes res naturales ordinãtur ad finem: e & hoc dicimus Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Augustinus id Enchirid. Deus cum sit summè bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo. hoc ergo ad infinitatem Dei bonitatem pertinet, vt esse permittat mala, & ex eis elicjat bona.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum natura propter determinatum finem operetur, ex directione alicuius superioris agentis, necesse[e] est ea quæ à natura fiunt etiam in Deum reducere, sicut in primam causam. Similiter etiam quæ ex proposito fiunt, oportet reducere in aliquam altiorem causam, quæ non sit ratio, & voluntas

Universidad de Deusto
Biblioteca

videtur antecedens: quoniam oppositum infinitum contingit dupliciter. Vno modo communicabile aliis secundum eandem rationem: sicut si ignis esset infinitè calidus. Calor enim est cõmunicabilis aliis secundum eandem rationem qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundum eandem rationem, quamuis sit participabile per quandam analogiam: sicut esse Dei est infinitum non tamen communicabile aliis secundum eandem rationẽ. Alioquin possent esse plures dij, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quod si vnũ oppositorum communicabile secundum eandem rationem est infinitum, reliquum non erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunque. Si autem vnum oppositorum incommunicabile secundum eãdem rationem: participabile tamẽ est infinitum; optimè sequitur quòd reliquum formaliter excludet à se, sed non sequitur, ergo reliquum effectiuè excludet à quolibet, etiam si ponatur naturaliter agere. Et ratio est: quia agẽs infinitum infinitè participatum non excludit à participantibus totaliter suum oppositum: sed oppositum infinitum incommunicabile seu bonum infinitum est huiusmodi. ergo. Maior patet ex inductione, Si enim sol esset infinitè calidus, & calor non esset cõmunicabilis inferioribus secundum eãdem rationem, sed secũdum quãdam analogã imitationem tantum: sol in quantum calidus esset infinitum agens, finitè tamẽ participatũ: quia non secũdum eandem rationem, ac per hoc non produceret in aliquo nisi caloris finitam participationem: & cõsequenter non excluderet omne frigus à participantibus ipsum: quia cum calore finitè impresso stat aliquis gradus frigoris. Patet & ratione, quia quantæcunque virtutis sit agẽs non excludit effectiue oppositum, nisi inquantum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito in se, finitè autem participato effectũ nõ oportet esse incompossibilem cuilibet gradui oppositi, quia effectus finitè habet rationem vnius oppositi. ergo agens infinitum finitè tantùm participatum non tollit effectiuè totaliter suum oppositum. Et propterea Deus gloriosus, qui est infinitum bonum, etiam si naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab vniverso: quoniam finitè tantùm participatu à quocunque: & ex bonitate sua prodiret vniversitas bonitatum constituentium gradus diuersos in vniverso: ex quorum naturis necesse est oriri malum, sicut ex natura lupi mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. Et ideo eleuando rationem in litera assignatam meritò negatur consequentia: quia ex infinita bonitate Dei oritur mala esse propter bonum tamen vniversi: & non oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat quòd malum sit in effectibus suis, non in seipso.

in ista ar.

¶ Super quæstionis tertiæ articulum primum.

IN titulo aduerte, quòd vt ex conditionibus, quas Deo conuenire dictum est in præcedenti articulo probando ipsum esse, manifestè pateat quòd non potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse substantiam: idcirco terminata quæstione an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquido constante quòd est substantia, statim inquirit nunc an sit corpus, id est, an sit substantia corporea: ita quòd ly Corpus hic sumitur propriè pro corpore quod est in prædicamento substantiæ, siue illud sit res simplex, vt Auerrois credit de corpore cœlesti, siue non inueniatur simplex, non est curæ. Huiusmodi autem substantia trinam habet dimensionem annexam, secundum omnes, siue ipsa trina dimẽsio sit idem quod ipsa, siue non. Nullum enim horum variat propositum. Substantia autem corporea hoc modo sumpta non solum distinguitur contra incorpoream, puta immaterialem substãtiam: sed etiam contra non corpus, id est, formam etiam quæ est corporis actus: neutrum enim horum est substantia corporea: vt ly Corporea est differentia intrinseca constituens corpus, quamuis formæ naturales dicantur substantiæ corporeæ, denominatiuè à corporibus, quarum sunt formæ: & sic sumitur corpus propriè, vt patet ex secundo de Anima in principio, vbi Arist. quærit an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hic vt singulariter etiã contra proteruos apparet ex tertia ratione in corpore adducta.

Est ergo sensus tituli, an Deus sit corpus, id est substãtia, quæ verè & propriè est quãta seu extensa, an non: sed vel inextensa omnino, aut extensa actu, aut quouis alio modo ab ipsa corpulẽtia distinguitur.

In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, Deus nõ est corpus, probatur tripliciter. Primò Deus est primum mouẽs immobile, ergo nõ est corpus. Antecedens patet ex ar. præcedente, Consequẽtia probatur: quia nullum corpus est mouens immobile, quod probatur inductiuè.

Circa illam propositionẽ, Nullum corpus mouet non motum, ad uerte quòd dupliciter intelligi potest. Primò sumẽdo ly, Non motũ actu vel potentia: & sic est manifesta & verè patet inductiuè: & sic consonat Minori, scilicet Deus est mouens immobile, & habetur intẽtum. Secundò, sumendo ly Nõ motum actu: & sic propositio habet difficultatem, nec apparet inductiuè, sed eget ratione & limitatione, inductioni siquidẽ obstat, quòd magnes immotus trahit ferrum, & nix immota frigefacit, & coloratum immutat visum, &c. inde iudicio meo primo modo sumitur hic. Verũtamen secundo etiã modo est vera loquendo de motione purè locali, & ratio eius assignatur in primo contra Genti. cap. 20. quia mouens oportet simul esse cum moto: ex hoc enim euidenter sequitur, quòd corpus mouens nõ potest manere, & corpus motum mutare locum: quoniam si motum tantum locum mutat, desinit esse simul cum corpore mouente, quod manere supponitur in loco contiguo illi toto: vnde in mouente motum est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarum quoniam non de motione purè locali erant, & de cæteris quidem patet. De magnete autem & similibus habes ab Auerroe septimo Physic. commen. 10. quòd ipsa non mouet, sed alia mouentur ab ipsa: quamuis non vndecunque propter priuationem dispositionis, quam ab eis per modum alterationis spiritualis acquirunt alicubi: sed de his, cùm erit sermo de dependentia reliquorum motuum à motu cæli, amplius dicetur: nunc hæc sufficiant hic, vbi ex locali motu proceditur.

Q. 2. ar. 3.

Secundò, Deus est primum ens, ergo actus purus: ergo nõ est corpus. Antecedens patet ex præcedenti artic. prima consequentia probatur, Actus est simpliciter prior potentia, ergo primum ens est actus absque potentia, quod est esse actum purum. Assumptum declaratur, ostendendo differentiam ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit vtrunque, quia scilicet in respectu ad hoc potentia est prior: sed simpliciter nõ in hoc, vel in illo, actus est prior: quod probatur, quia omne quod est in potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Secunda verò consequentia probatur, omne corpus est in potentia: ergo. Assumptum probatur: quia omne corpus est continuum in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem, est enim diuisibile in semper diuisibilia, vt dicitur in 6. Physic.

Tertiò, Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti articulo. Consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est viuum, aut non viuum: sed neutrum est nobilissimum: quia non viuo viuum præstat, & viuo præstat id quo viuit, quod esse aliud à corpore probatur: quia corpus inquantum corpus, non viuit: alioquin omne corpus viueret. omnia clara sunt.

Verũtamen

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Deus sit corpus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit corpus. Corpus enim est quod habet trinam demensionem: sed sacra Scriptura attribuit Deo trinam dimensionem: dicitur enim Iob 2. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari: ergo Deus est corpus.

¶ 2. Præterea, Omne figuratum est corpus cum figura sit qualitas circa quantitatem: sed Deus videtur esse figuratus, cùm scriptum sit Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. figura enim imago dicitur, secũdum illud Hebr. 1. Cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius: id est, imago. Ergo Deus est corpus.

¶ 3. Præterea, Omne quod habet partes corporeas est corpus: sed Scriptura attribuit Deo partes corporeas: dicitur enim Iob 41. Si habes brachium vt Deus. & in Psal. Oculi Domini super iustos: &, Dextera Domini fecit virtutẽ: ergo Deus est corp⁹. *Psal. 33. & 117.*

¶ 4. Præterea, Situs non cõuenit nisi corporis: sed ea, quæ ad situm pertinẽt, in Scripturis dicũtur de Deo, dicitur enim Esaiæ 6. Vidi Dominum sedẽn. & Esaiæ 3. Stat ad iudicandum Dominus. ergo Deus est corpus. *Psal. 33.*

¶ 5. Præterea, Nihil potest esse termin⁹ localis à quo, vel ad quem, nisi sit corpus vel aliquod corporeum. Sed Deus in Scriptura dicitur esse terminus localis vt ad quem secundum illud Psal. Acce. ad eum, & illu. & vt à quo, secundũ illud Hier. 17. Recedẽtes à te in terra scribentur. ergo Deus est corpus.

SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus.

¶ RESPONDEO dicẽdum absolutè Deum non esse corpus: quod tripliciter ostendi potest. Primò quidẽ, quia nullum corpus mouet non motum, vt patet aducendo per singula. Ostensum est autem suprà, quòd Deus est primum mouens immobile: vnde manifestũ est quòd Deus non est corpus. Secundò, quia necesse est id, quod est primum ens, esse in actu, & nullo modo in potẽtia. Licèt enim in vno & eodẽ quod exit de potẽtia in actũ, pri⁹ sit potẽtia, quã actus tẽpore: simpliciter tamen actus prior est potentia, quia quod est in potentia, non reducitur in actum nisi per ens actu. Ostensum est autem suprà quòd Deus est primum ens. Impossibile est igitur, quòd in Deo sit aliquid in potentia: omne autem corpus est in potentia: quia continuum, inquãtum huiusmodi, diuisibile est in infinitum. impossibile est igitur Deum esse corpus. *Q. 2. ar. 3.*

¶ Tertiò, quia Deus est id, quod est nobilissimum in entibus vt ex dictis patet. Impossibile est autem aliquod corpus esse nobilissimum in entibus: quia corpus aut est viuum, aut non viuum. Corpus autem viuum manifestum est, quòd est nobilius corpore non viuo. corpus autem viuum non viuit inquantum corpus, quia sic omne corpus viueret, oportet igitur quòd viuat per aliquid aliud, sicut corpus nostrum viuit per animam. Illud autem, per quòd viuit corpus, est nobilius quàm corpus. Impossibile est igitur Deum esse corpus. *Q. 2. ar. 3.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut suprà dictum est sacra Scriptura tradit nobis spiritualia & diuina sub similitudinib⁹ corporalium. vnde, cum trinã dimẽsionẽ Deo attribuit sub similitudine quantitatis corporeæ, quantitatẽ virtualẽ ipsius designat: vtpote per profunditatẽ, virtutẽ ad cognoscendum occulta: per altitudinẽ, excellentiã virtutis super omnia: per longitudinem, durationẽ sui esse: per latitudinẽ, affectum dilectionis ad omnia. Vel vt dicit Diony. 2. cap. de diui. no. per ꝓfunditatem Dei, intelligitur incõprehẽsibilitas ipsius essentiæ: per longitudinẽ, processũ virtutis ei⁹ omnia penetrantis: per latitudinem verò, superexẽsio eius ad omnia, inquãtum scilicet sub eius protectione omnia cõtinẽtur.

¶ Ad secundũ dicẽdum, ꝙ homo dicitur esse ad imaginẽ Dei, non secundum corpus sed secundũ id quo homo excellit alia animalia: vnde sequitur Genes. 1. postquã dictũ est, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã, vt præsit piscibus maris, &c. excellit autẽ homo omnia animalia quantum ad rationem & intellectum: vnde secundum intellectum & rationem, quæ sunt incorporea, homo est ad imaginẽ Dei.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd partes corporeæ attribuũtur Deo in Scripturis, ratione suorum actuum secundum quandã similitudinem. sicut actus oculi est videre, vnde oculus de Deo dictus significat virtutem eius ad videndum modo intelligibili non sensibili. & simile est de aliis partibus.

Q. 2. ar. 3.

14 *1. contra. cap. 26. & li. 2. cap. 3. princ. Et li. 4. c. 11. col. 2. Et opus 3. c. 16. & 17.*

Q. 2. ar. 3.

Q. 2. ar. 3.

Psal. 33.

Q. 2. ar. 3.

Q. 2. ar. 3.

*Q. 2. ar. 3

est bonum per participationem: quia bonũ per essentiam prius est bono per participationem: vnde impossibile est quod Deus sit compositus ex materia & forma.

¶ Tertiò, quia vnumquodque agẽs agit per suam formam: vnde secundũ quòd aliquid se habet ad suam formam, sic se habet ad hoc quòd sit agens. quod igitur primum est & per se agens, oportet quod sit primo & per se forma. Deus autem est primum agẽs, cùm sit prima causa efficiens, vt ostensum est. Est igitur per essentiam suam forma, & non compositus ex materia & forma.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima attribuitur [d] Deo per similtiudinem actus quòd enim volumus aliquid nobis, ex anima nostra est: vnde illud dicitur esse placitum animæ Dei, quod est placitum voluntatis ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ira & huiusmodi attribuuntur Deo secundum similitudinem effectus: quia enim proprium est irati punire, eius ira punitio metaphoricè vocatur.

¶ Ad tertium dicendum, [d] quòd formæ, quę sunt receptibiles in materia, indiuiduãtur per materiam, quæ non potest esse in alio, cùm sit primum subiectum substans. forma verò quantum est de se, nisi aliquid aliud impediat, [d] recipi potest à pluribus. Sed illa forma, quæ non est receptibilis in materia sed est per se subsistens ex hoc ipso indiuiduatur, quòd non potest recipi in alio, & huiusmodi forma est Deus. vnde non sequitur quòd habet materiam.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum sit idem Deus quod sua essentia vel natura.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non sit idem Deus quod sua essentia vel natura. Nihil enim est in se ipso, sed essentia vel natura Dei, quæ est deitas, dicitur esse in Deo. ergo videtur quod Deus non sit idem quod sua essentia vel natura.

¶ 2. Præterea, Effectus assimilatur suæ causæ quia omne agens agit sibi simile [e]. sed in rebus creatis non est idem suppositum quod sua natura: non enim idem est homo quod sua humanitas. ergo nec Deus est idẽ quod sua deitas.

¶ CONTRA, De Deo dicitur quòd est vita, & non solùm quod est viuens, vt patet Ioan. 14: Ego sum via, veritas & vita. Sicut autem se habet vita ad viuentem, ita deitas ad Deum. ergo Deus est ipsa deitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Deus est idem quod sua essentia vel natura. Ad cuius intellectum sciendum est, quod in rebus compositis ex materia & forma necesse est quod differant natura vel essentia & suppositum: quia essentia vel natura comprehendit in se illa tantum, quæ cadunt in diffinitione speciei [e]. sicut humanitas comprehendit in se ea, quæ cadunt in diffinitione hominis: hic enim homo est homo: & hoc significat humanitas: hoc, scilicet quo homo est homo. Sed materia indiuidualis cum accidentibus omnibus indiuiduantibus ipsam non cadit in diffinitione speciei [e]: non enim cadunt in diffinitione hominis hæ carnes & hæc ossa, aut albedo, vel nigredo, vel aliquid huiusmodi: vnde hæ carnes & hæc ossa & accidentia designantia hæc, materiam non concluduntur in humanitate: & tamen in eo quod est homo includitur: vnde id, quod est homo, habet in se aliquid quod non habet humanitas: & propter hoc non est totaliter [d] idem homo & humanitas: sed humanitas significatur vt pars formalis hominis: quia principia diffinientia habent se formaliter respectu materiæ indiuiduantis. In his igitur, quæ non sunt [d] composita ex materia & forma, in quibus indiuiduatio non est per materiam indiuidualem, id est per hanc materiam, sed ipsæ formæ per se indiuiduantur, oportet [d] quòd ipsæ formæ sint supposita subsistentia: vnde in eis non differt suppositum & natura. Et sic, cũ Deus non sit compositus ex materia & forma, vt ostensum est, oportet quòd Deus sit [d] sua deitas, sua vita, & quicquid aliud sic de Deo prædicatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd de rebus simplicibus loqui non possumus, nisi per modum compositorum, à quibus cognitionem accipimus: & ideo de Deo loquentes vtimur nominibus concretis, vt significemus eius subsistẽtiam: quia apud nos non subsistent nisi composita. & vtimur nominibus abstractis, vt significemus eius simplicitatem. [e] Quod ergo dicitur. deitas vel vita, vel aliquid huiusmodi, esse in Deo, referẽdum est ad diuersitatẽ, quæ est in acceptione intellectus nostri, & non ad aliquam diuersitatem rei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd effectus Dei imitantur ipsum non perfectè, sed secundum quod possunt, & hoc ad defectũ imitationis pertinet, quòd id, quod est simplex & vnum, non potest repræsentari nisi per multa, & sic accidit in eis compositio, ex qua prouenit, quòd in eis non est idem suppositum quod natura.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in Deo sit idem essentia & esse.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit idem essentia & esse. Si enim hoc sit, tunc ad esse diuinum nihil additur: sed esse cui nulla fit additio est esse commune, quod de omnibus prædicatur: sequitur ergo, quòd Deus sit ens commune prædicabile de omnibus. hoc autem est falsum, secundum illud Sapiẽt. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. ergo esse dei non est essentia.

¶ Præterea, de Deo scire possumus an sit, vt suprà dictum est, non autem possumus scire quid sit, ergo non est idem esse Dei & quod quid est eius, siue quidditas vel natura.

¶ SED CONTRA est quod Hila. dicit in 6. de trini. esse nõ est accidens in Deo sed subsistens veritas. id ergo, quod subsistit in Deo, est suum esse.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ Deus nõ solum est sua essentia, vt ostensum est, sed etiã suum esse: quod quidem multipliciter ostendi potest. Primo quidem quia quicquid est in aliquo quod est præter essentiã eius, oportet esse causatum vel à principiis essentiæ, sicut accidentia propria consequentia speciem, vt risibile cõsequitur hominem, & causatur ex principiis essentiali-

Et propterea nullum compositum ex materia & forma potest esse per se primò actiuum, quoniam omnia agunt non se totis, quia non ratione materiæ: repugnat enim ei esse ratione agendi, cùm de ratione eius sit potentia opposita actui, qui est ratio agendi. ¶ Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens non solùm licet inferre se habere ad formã, sed se habere ad esse formã: vt in litera factum est. & ecõuerso fieri posset à priori, nec vllum est sophisma. Ad instãtiã autem de calore dicitur, q̃ si sermones ponderentur secundum materiã subiectam, non fieret hæc obiectio: esse enim actiuum in cõmuni nullã imperfectionem includit cõuenireque potest alicui rei subsistenti in natura p̃ se primò proprijssimè, vt loquimur: esse vero calefactiuum imperfectioné claudit: quoniã dicit esse actiuum sic, id est materialiter: & impossibile est quòd conueniat alicui primò simpliciter & absolutè loquendo: quia oportet q̃ cõueniat cõposito ex materia & forma, cui nõ potest cõuenire agere nisi secundũ partẽ: sed tamen huiusmodi materiales actiuitates secũdũ p̃prias rationes sumptæ dicũtur conuenire alicui primò eo modo quo possibile est inueniri primò in taliũ cõueniẽtia, id est in genere materialiũ agẽtiũ, & nõ simpliciter. Et propterea instant a nõ est contra p̃positũ: quoniam licet de igne & calore & aliis materialibus rationibus actiuis, non apareat vis consequentiæ: hoc est quia in cis non inuenitur esse agẽs nec esse tale agẽs primò, sed esse tale agẽs primò in genere agẽtiũ materialiũ: vbi primitas nõ excludit partem, & tamen constat partẽ excludi per primitatẽ simpliciter. Stat igitur vis consequentiæ quod si Deus est per se primo agens: ergo est per se primo forma: quia per se primo agens est agens non per aliud, id est nec etiam per partem, sed se toto: ac per hoc oportet totum esse formam, & consequenter incompositum esse ex materia & forma.

¶ In responsione ad tertium dubium nascitur ex Durando contra assignatam ibidem causam indiuiduationis, scilicet recipi in materia, vel nõ posse recipi in ea. Indiuiduũ dicitur indiuiduum per negationem diuisionis, qua superius diuiditur in sua inferiora: & est indiuiduum per negationem essendi in alio sicut in subiecto inferiori, & non per negationé essendi in alio sicut in subiecto informationis: sed tam recipi in materia quàm nõ posse recipi in alia, spectant ad esse & non esse in alio, sicut in subiecto informationis: ergo nihil horũ spectat ad indiuiduationem: sed æquiuocatio cõmissa est circa ly esse in alio: & ly subiectum. Maior patet: alioquin hoc album non esset indiuiduum, cùm sit in alio sicut in subiecto informationis, scilicet in hac substãtia. Minor vero est per se nota. Et confirmatur: materia non est primũ subiectũ prædicationis, id est, infimum subiicibile, sed est primum subiectum informationis: ergo ex hoc quod est primum subiectũ, nõ est indiuiduans. consequentia nota. antecedens probatur: quia materiæ etsi conueniat ex se negatio essendi in alio vt in subiecto informationis, non tamen conuenit ei negatio essẽdi in alio vt in subiecto inferiori: quoniam materia est quoddã vniuersale, & prædicatur de hac & illa materia, vt vniuersale superius de suis inferioribus, vt patet: alioquin materia non esset scibilis, cùm scientia non sit nisi vniuersalium. male igitur videtur litera assignasse rationem indiuidui ex materia.

Ad hoc est breuiter dicendum, concedendo quod alius est modus essendi in alio vt in subiecto inferiori, & alius in subiecto informationis: & similiter quod aliud est esse subiectũ ibi & hic: sed cũ hoc stat, quod naturã esse in alio vt superius in inferiori, non quocũque, sed singulari, & eam esse in alio per informationem, sunt idem non formaliter, sed causaliter: ita q̃ ad quidditatem aliquã esse in alio per informationẽ naturaliter sequitur ipsam esse in alio vt inferiori singulari, & ad quidditatẽ non posse esse in alio per informationem, sequitur ipsam non posse esse in singulari vt inferiori, sed ipsam esse per se singularem, & hoc est, quod in litera dicitur. Assignat enim esse vel non esse in alio per formationem pro radice indiuiduationis, & non pro formali constitutiuo indiuidui: vt obiectiones malè interpretantur: Probare autem quod hæc sit radix indiuiduationis præsentis, excedit limites negotij. Inferius potius, vbi de indiuiduatione ex proposito agetur, tractabitur. Sat est hic pro notitia literæ scire, quod apud nos iste modus essendi in alio per informationẽ, nõ est cõstitutiuus formaliter, sed causaliter indiuidui. Vnde ad obiectionem in oppositũ dicitur, ex hoc, quod hoc album est indiuiduum & in alio per informationẽ, nihil aliud habetur nisi quod esse in alio per informationem non est formale constitutiuum indiuidui: sed cum hoc stat, quod si albedinis natura non posset esse in alio per informationem, nunquam album esset in hoc albo vt superius in inferiori: & rursus hoc album non esset hoc per positionem differentiæ indiuidualis supra naturã, sed per negationem omnis differentiæ indiuidualis: quoniã non esset diuisibilis in plura indiuidua, vt in litera dicitur de formis non receptibilibus in materia. Ad confirmationem quoq; negatur consequentia: quia ex hoc quòd materia est primũ subiectũ informationis, sequitur quod sit prima radix indiuiduationis positiuæ vel negatiuæ. Negatur quoque antecedẽs, quia materia est primum etiam subiicibile, id est infimum, non totale vt indiuiduum completũ sed partiale. Et cùm instatur contrà: quia est vniuersale quoddã, respondetur, quod materia secũdum se non est vniuersale, nec prædicabile, vt patet ex eo quod secundum se non est intelligibilis: & cõsequenter nec scibilis, sed materia in analogia ad formam vniuersalẽ intelligitur vniuersalis & fit prædicabile quodam & scibile, &c. & propterea in litera dicitur, quod forma quantum est de se, potest esse in pluribus, materia autem est primum subiectum, quia ergo omnis vniuersalitas est à forma, materia secundum se vniuersalis non est: & cùm primum subiectum sit omnium prædicamentorum, ipsa est & infimum subiicibile partiale tamen, & primum subiectum informationis ac per hoc vndique indiuiduationis radix. Sed de his in Commentariis de ente & essentia & in quæst. duabus satis dictum est, & inferius amplius dicetur.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum tertium.

IN titulo statim occurrit ambiguitas: pro quo supponit Deus in hoc quæsito, vtrum Deus sit idem quod sua essentia. ex secundo nanque argumento & ex toto processu corporis articuli insinuatur, quod supponit pro supposito diuino, quoniam nihil aliud hic tractatur, nisi an suppositum naturæ diuinæ, & ipsa natura sint idem. Ex ratione vero suppositi ostenditur oppositum: quoniam ad rationem suppositi requiruntur quinque conditiones, scilicet quod sit substantia completa, indiuidua, subsistens, incõmunicabiliter: substantia, propter accidentia: completa, propter partes: indiuidua, propter speciem: subsistens, propter humanitatem Christi: incommunicabiliter, propter essentiam diuinam, quæ est communis tribus suppositis: & sic cùm suppositum diuinum idem significet quod persona diuina. & in hoc articulo nulla fiat mentio de personarum constitutiuis, consequens est quod ly Deus non stat pro supposito diuino. & confirmat hoc, quia inferius quæretur ex proposito vtrum persona & essentia in Deo sint idem. ergo, &c.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd ly Deus potest tripliciter sumi. Primò, vt significat concretum quasi specificum naturæ diuinæ, id est habens deitatem: sicut homo significat habens humanitatem. ¶ Secundo, vt significat concretum indiuiduale naturæ diuinæ, id est hunc habentem deitatem seu hunc Deum: sicut homo potest supponere pro hoc homine. ¶ Tertio, vt significat suppositum naturæ diuinæ: id est hunc incommunicabiliter habentem deitatem, id est hanc personã diuinam: sicut homo potest supponere pro Sorte. ¶ Sed hoc interest inter Deum ex vna parte, & hominẽ cæterarumque naturarum concreta, ex alia parte, quod in aliis non distinguitur indiuiduum naturæ in concreto à supposito: non enim distinguitur hic homo ab humano supposito, aut econuerso. In Deo autẽ distinguitur indiuiduum naturæ in cõcreto, id est hic Deus, à supposito diuino, id est Patre & filio & spiritui sancto, & ratio est, quia hic Deus est simul terminus singularis & cõmunis tribus suppositis q̃ est impossibile conuenire indiuiduo aliarum substantiarum. ¶ Tripliciter ergo cùm accipi possit dico quod hic nõ sumitur primo modo: quia vt in corpore articuli patet id p̃ quo supponit ly Deus claudit in sua ratione principia indiuiduantia Deum inquantum indiuiduantia sunt: quæ non significãtur claudi in ly Deus quasi specifice supponente. Neque etiã sumitur tertio modo: tum quia nulla fit hic mentio de personalibus: tũ quia sub hoc sensu multa supponit prædeterminanda: & propterea inferius in hoc sensu quæretur in tractatu de personis diuinis. sed sumitur secundo modo. Ita quod sensus est, vtrum Deus, id est, hic Deus, sit idẽ quo deitas. Sed aduerte quod hic Deus significans indiuiduum diuinæ naturæ, in concreto habet duas

condit

Q. Præc. ar 3. 1.462. — D.731. 571. — D. 634. — 16 2. Contra 42. & 45. Et opusc. 3. c.10. — 103 113. — e.170. D.731. — D.1147. 424. — c.17.e.b. — D. 46. D. 466. D. 417. D. 639. D. 721. D. 180.

conditiones in re, alteram negatiuam, scilicet quod non significat suppositum naturæ diuinæ & hoc secundũ veritatem loquendo. Alteram affirmatiuam, scilicet, q̃ æquiualet supposito quo ad habitudinẽ idẽtitatis vel distinctionis à natura, quoniã cõparatur ad illã vt habens ad habitum: vt q̃ est ad quo est: vt subsistens ad naturam in qua & qua subsistit &c. Et tertiam conditionem habet in opiniõe Philosophorũ imò totius rationis humanæ secundum facultatem naturę, scilicet q̃ ab omnibus accipitur vt suppositũ naturę diuinę: quia nulla deest sibi cõditio suppositi nisi incõmunicabilitas, quã nõ conuenire sibi, quia cõmunis est tribus personis, non ratione, sed reuelatione fidei nouimus. Et ex hac sequitur quarta conditio quo ad nos quòd licet hic Deus nõ significet suppositum diuinum simpliciter, tamẽ significat suppositũ diuinũ stando infra limites tractatus de absolutis: qualis est præsens. Propter primam conditioné cautè loquitur litera tã quęrẽdo quam concludendo & respondendo: semper enim de deo in speciali sermoné habẽs nominat Deum & deitatẽ & nunquam suppositũ diuinum: propter alias verò tres conditiones vtitur nomine Suppositi & Naturæ in communi loquẽdo: & ex communibus regulis idẽtitatis aut distinctionis suppositi à natura quęstioné determinat: idẽ naque est iudiciũ de distinctione huius Dei à deitate & suppositi à natura: quoniam æquiualet illud indiuiduũ supposito quo ad hoc distinguitur enim suppositũ à natura vt habens ab habito: & quod est à quo est & subsistens ab eo quo subsistit, &c. Nec congruebat doctrinæ ordini, vt tractatui de absolutis immiscerentur respectiua reuelata, tam remota ab his principiis tot intercedentibus mediis quæstionibus decidendis.

¶ In corpore est vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Deus est idẽ quod sua essentia seu natura. Probatur: Ratio differẽtiæ inter naturã & suppositũ est distinctio naturæ à materia indiuiduali: ergo in formis simplicibusque per seipsas indiuiduantur, nõ differt suppositũ à natura: ergo Deus est sua deitas & sua vita, &c. Antecedẽs p̃batur ex ratione distinctionis naturæ & suppositi in rebus materialibus notioribus nobis. Natura comprehendit in se ea tantum, quæ cadunt in diffinitione speciei: ergo non comprehendit materialem indiuidualem: ergo ex hoc distinguitur à supposito. Assumptum patet. Et prima consequentia nunc facta probatur dupliciter. Primò, quia materia indiuidualis non clauditur in diffinitione speciei, vt patet de his carnibus respectu naturæ humanę. Secundò quia principia diffinientia habẽt se formaliter respectu materiæ indiuiduantis, in cuius signũ humanitas significatur, vt pars formalis hominis. secunda autẽ probatur: quia in suppositi ratione si diffiniretur, clauderetur materia indiuidualis vt in Sorte. consequentia autem prima vt per se nota relinquitur. secunda autem probatur, quia Deus non est compositio ex materia & forma, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ Circa terminos assumptos in antecedente, & consequẽter in tota hac ratione distingue primo ly natura, & ly suppositis. Possumus enim de his loqui dupliciter: vno modo secundũ rem tantum, alio modo secundum modũ significãdi. Sumuntur natura & suppositum secundum rem tantùm, quando sumuntur secundum proprias rationes rei quàm significat natura, & rei quam significat suppositum abstrahendo à modis significandi. Verbi gratia, quando sumitur natura humana secundum eius propriam diffinitionem, & Sortes secundum eius rationem propriã non curando an natura significetur in abstracto vel concreto, &c. Sumuntur autem secũdũ modos significandi, cùm sumũtur vt stant sub nominibus primæ intentionis: puta humanitas, homo, Sortes, Sorteitas, &c. Sermo pręsens est de natura & supposito secundum rẽ, & nõ secũdum modum significandi: hoc enim potius logici, illud metaphysici negotij est. Et ideo cessãt omnes argumẽtationes & responsiones, quæ immiscent significari per modũ partis, vel excludere à significatione, aut nec excludere nec includere, & similia, quæ ad differentiã inter hęc ex modis significandi, & nõ ex rebus spectant. Nec obstat, q̃ in corpore eius articuli inferatur, q̃ humanitas significatur vt pars formalis hominis ad probandum quòd natura nõ includat materiam indiuidualẽ: quoniam hoc allatum est vt signum à posteriori notius ad manifestandũ etiam ex modo secundo ly differre seu differentia: est enim duplex secundum rationẽ & secundum rem. Et hæc subdiuiditur in differentiam realẽ inter rem & rem & in differentiam realem inter rem includentem aliquid reale, & non includentem illud. Includere autem & non includere nunc dicimus non ex modo significandi, sed ex ratione formali rei significatæ formaliter sumptæ. Et hæc rursus subdiuiditur in differentiam realem penes inclusionem alicuius realis intrinsecè: sicut homo differt ab animali: quia includit intrinsecè rationale: & penes inclusionem alicuius realis extrinsecè: sicut disciplinabile differt ab homine fingendo quod disciplinabilitas sit eadem res q̃ natura hominis quia includit extrinsecè disciplinam vt actũ, per quẽ diffinitur, quam non includit homo in sua ratione. Quatuor igitur cùm sint modi differẽtiæ, secundũ rationẽ tantùm, vt est inter hominem & humanitatem: inter rem & rem, vt est inter Sortem & Platonem: inter rem includentẽ intrinsecè aliquid reale & abstrahentem, & inter includentẽ extrinsecè aliquid reale & abstrahentem ab illo: in antecedente assumpto, & tota hac ratione ac conclusione, sermo tantum est de differẽtia tertio modo, id est penes inclusionem intrinsecam. Non enim est hic sermo de differentia secũdũ rationẽ tantũ quoniã suppositũ & natura in omnibus, etiam in Deo distinguũtur. Deus enim & Deitas ratione modi significãdi distinguũtur in tãtum q̃ ista est hæretica, Deitas generat deitatẽ. & ista catholica, Deus generat Deũ, vt patet in principio Decretaliũ: Neque etiam est hic sermo de differentia reali, qualis est inter rẽ & rem. Cõstat enim quod natura substantialis & suppositum non possunt naturaliter sic distingui, vt sint totaliter duæ res diuersæ. Nec etiã est hic sermo de differẽtia reali extrinseca: quoniam falsum esset antecedẽs, & falsum esset quod in substantiis immaterialibus non differt suppositũ & natura. In substãtiis enim separatis suppositũ à natura differt extrinsecè: quia suppositum, vt sic includit subsistere, quod est esse per se non intrinsecè, sed quodammodo quasi vt proprium actũ, ad quẽ quodammodo deberet diffiniri si diffiniretur, natura autẽ nõ. Et propterea S. Thom. in quolibe. secundo q. secũda, articu. 2. de tali differẽtia loquens, dixit quod in angelis differt suppositũ à natura. Relinquitur igitur, quòd sit hic sermo de differentia penes inclusioné intrinsecam. Tum quia ratio assumpta in litera manifestè secundum talem differentiam distinguit suppositum à natura in rebus materialibus, quia scilicet suppositum includit materiam indiuidualem, quam non includit natura. Constat enim hoc intelligi de intrinseca inclusione. Tum quia in separatis à materia tali differentia non distinguitur suppositum à natura, vt hic affirmatur, ex eo quòd indiuiduantur p̃ se ipsa, id est quia idem est constituens naturam & indiuiduum: ac per hoc nihil intrinsecum includit indiuiduum quod non claudat natura, & econuerso. Tum quia idem censetur iudicium in litera de identitate suppositi & naturæ in substantiis separatis & Dei cum Deitate: hoc enim non est simpliciter verũ nisi de differentia intrinseca loquendo: quoniã, vt iam dictũ est in quolibetis, aliud protulit iudiciũ loquendo de differẽtia extrinseca. Est ergo sensus antecedẽtis, quod ratio differentiæ intrinsecæ inter naturam & suppositum secundum rem seu rationes formales sumpta est distinctio naturæ à materia indiuiduali: & similiter sensus omnium conclusionum, quæ implicite hîc continentur de supposito & natura in rebus materialibus & in separatis à materia, &c. eodẽ intellectu sumendus est: Et si prædicta diligenter inspexeris, complecteris dispositionem omnium rerũ quo ad identitatẽ & distinctionem inter suppositum & naturã. Habes enim in primis quòd suppositum & natura non substantialiter constituens suppositũ: siue sit natura accidentis, vt Sortes & eius complexio: siue sit substantia quasi aduentitia, vt humanitas verbi Dei; distinguũtur quadrupliciter, scilicet vt res & res, & intrinsecè, & extrinsecè, & secundum rationem. Habes secundò, quòd suppositum & natura in substantiis compositis distinguuntur intrinsecè, & extrinsecè, & secundum rationẽ. Habes tertiò, quòd in substantiis immaterialibus distinguũtur suppositum & natura nõ intrinsecè, sed extrinsecè secundum rem, & secundum rationem. Habes quartò quòd in Deo nullo modo distinguuntur secundum rem Deus & deitas, sed ratione tantum modi significandi. Habes & concordiã dictorũ S. Tho. & intellectũ eorum quæ in diuersis locis de hac materia scripta sunt.

¶ Circa primam cõsequentiam in litera factã, aduerte, quòd ideo relicta est pro cõstati: quia fundatur super illa regula posterioristica satis trita, Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, & econuerso: & quoniam hæc maxima non tenet nisi in causis propriis, ideo in antecedente ly ratio, cũ dicitur ratio differentiæ, &c. supponit pro ratione propria. Itaq; q̃ sensus est p̃pria & præcisa ratio differẽtiæ intrinsecæ inter naturã & suppositum & tunc manifestè patet vis cõsequẽtiæ ex negatione talis rationis, negationẽ sui effectus inferens.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum quartum.

IN titulo ly essentia significat deitatem, quæ per diffinitionem Dei importaretur si diffineretur ly esse importat significatum per ly est secundum adiacens, cũ dicimus, Deus est & similiter, homo est, &c. ly idem importat identitatẽ realem. Ita quòd sensus est, vtrum res significata per ly Deus, sit res significata per ly est: cùm dicitur Deus est. Et scito quod ista quæstio est subtilissima, & p̃pria antiquis metaphysicis, à modernulis autem valde aliena: quia tenent nõ solùm in Deo, sed in omni re essentiã idẽtificari existẽtiæ illius: sit ergo nostra hæc quęstio. Ad alios aũt erit quæst. specialis de distinctiõe esse ab essẽtia vniuersaliter.

¶ In corpore vna conclusio, Deus est suum esse p̃batur tripliciter. Primo Deus est primum efficiẽs. ergo habet esse non causatum ab extrinseco. ergo est suum esse. Antecedens ex dictis patet, consequentia prima patet ex terminis: secunda autem probatur omne conueniens alicui distinctum ab essentia eius, aut causatur ab essentia tãtùm, aut ab extrinseco: ergo, si esse distinguitur, causatur vel ab intra vel extra: sed ab intra tantùm, est impossibile: quia nihil est sibi ipsi sufficiẽs causa, vt sit: ergo si ab extrinseco non est causatũ, est idem: q̃ est consequen-

D.114. — Art. præ. — D.105. — 68. — 17. 1. dist. 8. q. 1. art. 1. Et 1. contra cap. 22. & 25. Et lib. 2. capit. 51. Et lib. 4. cap. 11. co. 4 Et po. q. 7. art. 2. Et quo. 3. quo. 3. Et opusc. 3. 11. 12. & 109. Q. 2. art. 2. Pag. 2. Art. præ.

Universidad de Deusto Biblioteca

tia probāda. Secundò Deus est actus purus : ergo essentia eius nō se habet ad esse vt potentia ad actū. ergo est suum esse. antecedens patet & prima consequentia est nota ex terminis. secūda probatur: esse est actualitas omnis formæ, seu naturæ : ergo omnis natura distincta ab esse comparatur ad ipsum. vt potentia ad actum: ergo si non comparatur vt potentia, est ipsum esse. Assumptum probatur: quia nulla res significatur in actu nisi significetur vt est.

D. 1034. ¶ Aduerte hic ꝙ ista ratio fundatur super hoc ꝙ quæcūque quidditas vel natura, quātumcūque secundū rationem quidditatiuā sit actualis, relata tamen ad esse habet rationem potentiæ. Sapientia nāque & bonitas, &c. actuatur ꝑ hoc quod dico est, & similiter humanitas & equinitas, &c. & propter ea dicitur, & quòd esse est actualitas omnis formæ: & ꝙ nulla natura significatur in actu vltimato, nisi prout significatur esse in actu exercito.

¶ Tertio, Deus est primum ens, ergo est ens per essentiam : ergo est suum esse. Antecedens cum prima consequentia patet. secunda vero probatur à destructione cōsequētis dupliciter : primò ex quid nominis entis ꝑ essentiā sic, nō est suū esse: ergo habet esse, & nō est ipsum est: ergo est ens per participationem : ergo non est ens per essentiā sicut si habet ignem, & non est ignis, &c. secūdò Deus non est suum esse, & sua est essentia. ergo non est ens per essentiā, sed per illud additum omnia clara sunt.

13. 22. D. 56. Q. 2. ar. 3. Art. 3. D. 461.

bus speciei, vel ab aliquo eteriori, sicut calor in aqua causatur ab igne. Si igitur ipsum esse[d] rei sit aliud ab eius essentia, necesse est quòd esse illius rei vel sit causatum ab aliquo exteriori, vel à principiis essentialibus eiusdem rei. Impossibile est autem ꝙ esse sit causatum tantùm ex principiis essentialibus rei, quia nulla res sufficit quòd sit sibi causa essendi, si habebat esse causatum. Oportet ergo quod illud, cuius esse est aliud ab essentia sua habeat esse causatum ab alio. hoc autē non potest dici de Deo : quia Deum dicimus esse primam causam efficiētem[e]. impossibile est ergo, quòd in Deo sit aliud esse, & aliud eius essentia.

¶ Secūdò, quia esse est actualitas omnis formæ vel naturæ[e]: non enim bonitas vel humanitas significatur in actu, nisi prout significamus eam esse: oportet igitur quòd ipsum esse comparetur ad essentiam, quæ est aliud ab ipso[d], sicut actus ad potentiam. cum igitur in Deo nihil sit potentiale, vt ostensum est suprà: sequitur quòd non sit aliud in eo essentia, quàm suum esse: sua igitur essentia est suum esse.

¶ Tertio, quia sicut illud, quod habet ignē & non est ignis, est ignitum per participationem, ita illud, quod habet esse & non est esse, est ens per participationem: Deus autem est sua essētia, vt ostensum est: si igitur non sit suum esse, erit ens per participationem & non per essētiam: non ergo erit primum ens. ꝙ absurdum est dicere. Est igitur Deus[d] suū esse, & non solum sua essentia.

¶ AD PRIMVM ego dicendum, quod aliquid, cui non fit additio, potest intelligi dupliciter: vno modo, vt de ratione eius sit ꝙ non fiat ei additio. sicut de ratione animalis irrationalis est vt sit sine ratione. Alio modo intelligitur aliquid cui non fit additio quia non est de ratione eius quòd sibi fiat additio. Sicut animal commune est sine ratione quia non est de ratione animalis communis, vt habeat rationem, sed nec de ratione eius est, vt careat ratione. Primo igitur modo esse sine additione, est esse diuinum. Secundo modo esse sine additione, est esse commune.

¶ Ad secundum dicendum, quòd esse dupliciter dicitur vno modo significat actū essendi: alio modo significat compositionem propositionis, quam anima adinuenit coniungens prædicatum subiecto. Primo igitur modo accipiendo esse, non possumus scire esse Dei, sicut nec eius essētiam, sed solum secundo modo. Scimus enim quòd hæc propositio, quam formamus de Deo, cum dicimus, Deus est, vera est: & hoc scimus ex ei⁹ effectibus, vt supra dictum est.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum Deus sit in genere aliquo.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit in genere aliquo. Substantia enim est ens per se subsistens: hoc autem maximè conuenit Deo. ergo Deus est in genere substantiæ.

¶ 2. Præterea vnūquodq; mēsuratur per aliquid sui generis: sicut longitudines per longitudinem, & numeri per numerum : sed

illam causam hic adductam, siue propter aliam destructio cōsequentis ab omnibus acceptatur: sensus autem rationis hic adductæ est quòd differentias oportet esse extra genus: sic quòd nec genus ponatur intrinsecè in formali significatō differētiæ, nec ecōuerso: quamuis genus ponatur in ratione differentiæ extrinsecè, seu vt additum sicut subiectū in ratione passionis : nullæ autem inueniuntur rationes reales distinguentes ens : in quarum formalibus significatis non claudatur intrinsecè ens: ergo. Et scito, quòd Sco. in prima distinctione. quæst. tertia. tenet oppositum huius minoris, putat nāque esse quasdam differentias, scilicet vltimas, non includentes formaliter & intrinsecè ens : & rursus tenet passiones entis non includere formaliter ac intrinsecè ens. Sed de passionibus in quæstio. quinta dicitur, de differentiis autem quamuis dicendum hic esset, quoniam tamen oportet nouos terminos ingerere, quia Sco. de differentis sumptis non à formis, sed à realitatibus vltimus loquitur, expedit potius facere quæstionē de hoc specialē ac diffusam præter id quod intactum est de hoc in Commētariis de ente & essentia.

¶ Tertiò probatur: Omnia directè in genere communicant in essentia, & differunt in esse: ergo habent essentiam distinctam ab esse: deus nō est huiusmodi. ergo. antecedens probatur, quia conueniunt in quid generis, & distinguuntur penes aliud & aliud esse: vt patet in homine & equo : consequentia autem relinquitur pro constanti : destructio quoque consequentis applicari ad Deum patet ex præcedenti articulo : ergo, &c.

Q. 2. ar. 5. & 12. 18. 1. di. 8. q. 42. Et distin. 19. q. 4. Et 1. Contrac. 17. & 2. & pot. q. 7. & opusc. 3. c. 12. & op. 42. c. 3. & 5.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit : quia videtur implicare responsio duo contradictoria. si enim scimus quòd hæc propositio est vera, Deus est. ergo cognoscimus ita esse in re quod Deus est: hoc autem est cognoscere esse ꝙ in ipso Deo est: ergo. Ad hoc dubium, quod in secundo Posterio. c. 1. diffusè tractauimus, & Scot. in primo sent. dist. 3. q. 1. in principio affert reprehendendo hāc responsionem, breuiter dicitur quòd hæc responsio est optima & singularis de Deo : in hoc enim differt esse Dei à reliquorū entium esse : ꝙ esse Dei est quod quid est ipsius Dei: vt hic determinatur. Ita quòd hæc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi, per se. esse autem cæterorum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus eorum. Et ex hoc nascitur quòd esse Dei secundum se, & absolutè est proprius terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secundum quid, id est, vt fundat veritatem propositionis. esse verò aliorū non spectat ad quæstionem quid est, quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiuè: homo est, cælum est, &c. sed secundum se & simpliciter spectat ad quæstionem an est. Et propterea cùm de aliis scimus quæstionem an est, & dicimus scire esse, quod significat veritatem propositionis, & esse ipsius rei : quia scitur secundum proprium modum quo scibile est. Cùm autem de Deo scimus an est dicimus scire esse quod significat veritatem propositionis, & nescire esse Dei: non quòd terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniam terminus est esse Dei non absolutè, sed vt respondet veritati propositionis: sed quia per hanc cognitionem non cognoscitur esse Dei propria quæstione, qua est secundum se cognoscibile: quia non scitur per quid.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum quintum.*

IN titulo genus sumitur propriè pro genere logico, prout distinguuntur decem genera rerum.

¶ In corpore duo. Primò distinguitur. Secundò respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duo membra distinctionis adiuncta primæ conclusioni vno corollario. ¶ Quo ad primū distinctio est : esse in genere dupliciter, directè & reductiuè, vt patet. Quo ad secundum prima conclusio responsiua quæsito negatiuè est: Deus non est directè in genere probatur tripliciter. Primò Deus est actus purus : ergo non est directè in genere. probatur sequela, genus sumitur à potentia respectu eius à quo sumitur differentia : ergo omne existens in genere habet actum admixtum potentiæ. ergo si est actus purus, &c. Antecedens declaratur in animali: & rationali: omnia clara sunt. Secundò si Deus esset in genere genus aliquod prædicaretur in quid de esse: ergo ens esset genus. sed hoc est impossibile, ergo prima consequentia probatur essentia Dei est ipsum esse, & genus prædicatur in quid de eo, cuius est genus. ergo si Deus esset in genere, &c. Secunda verò consequentia relinquitur pro constanti : quia ens aut solùm aut maximè significat formaliter esse. Destructio verò vltimi consequentis probatur ex 3. Meta. Omne genus habet differentias extra se, ens non habet differentias extra se: ergo. probatur minor, quia extra ens non remanet nisi, non ens: non entia autem impossibile est esse entis differentias, vt patet.

¶ Circa hanc rationem posset primò dubitari de significatione entis, secundo de prædicatione eiusdem, an scilicet prædicetur in quid, vt in hac ratione oportet tenere aduersarium dicentem Deum esse in genere tertio de cōmunitate eiusdē ad omnes reales rationes formales, an scilicet in omnibus claudatur intrinsece, vt hic ex tertiò Meta. assumitur. De his autem omnibus in cōmentariis de ente & essentia scripsimus: nec censeo replicandū, præcipuè quia siue propter

¶ Circa hanc rationem dubium est. Tum quia æquiuocè sumitur ly esse. In antecedente nanque sermo est de esse specifico, ad quod differentia distinguens, genus conducit: in consequēte autem est sermo de esse actualis existētiæ, quod ad essentia distingui infertur. Tum quia ex distinctione inter principiū conuenientiæ, & principium differentiæ in antecedente assumpta non potest inferri maior distinctio, quam formalis: essentia nanque generis, in qua species conueniunt, & esse specificum, quo quælibet species ab altera differt, non realiter, sed formaliter tantum differunt: & tamen infertur in litera distinctio realis inter essentiam & esse: igitur processus iste malus videtur.

¶ Ad hanc obiectionem valde diffusè dictum est in capit. sexto, de ente & essentia vbi hanc rationem S. Tho. facit, & propterea nunc breuiter dicitur, quòd in antecedente sumitur esse & pro esse specifico & actualis existentiæ: quoniam de vtroque verificatur, imò verificatio vnius infert verificationem alterius, quoniā ideo differentia dicitur concludere ad esse, quia constituit proprium receptiuum ipsius esse actualis existentiæ: vt ibi declaratum est, & supra Porphyrium. Nulla ergo est æquiuocatio: Et licet ex hoc quòd aliquæ duæ rationes formales sic distinguuntur, quòd altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, non possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas : alioquin omne genus realiter oporteret distingui à suis differentiis. ac tamen gratia materiæ, de qua est sermo scilicet essentiæ & esse optime potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolute inter genus & esse in quo distinguitur species. & ratio est quia ista duo mutuo se consequuntur, existentia distinguitur formaliter à quidditate, & existentia distinguitur realiter à quidditate vt ibidem declarauimus. ideo vide ibi, &c.

¶ Corollarium autem annexum primæ conclusioni est: Dei neque est genus, nec differentia, nec diffinitio, nec demonstratio, nisi per effectū patet sequela, quia diffinitio, &c.

¶ Conclusio verò secunda est etiam negatiua, Deus non est in aliquo genere reductiuè, probatur, Deus est principium non alicuius generis tantùm, sed totius esse. ergo non continetur reductiuè in aliquo genere: antecedens supponitur: cōsequentia probatur : omne quod est reductiue in aliquo genere est principium tantùm illius generis : vt patet duodecimo Meta. de principiis Prædicamentorum.

¶ Circa hanc conclusionem occurrit dubium ad hominem: quia in primo sentent. distinctione octaua, quæstione quarta, articulo secundo: ad tertium. & in quæstione de potentia. quæstio. 7. articulo tertio. ad vltimum, Sanct. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiue, quomodo hic determinatur oppositum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd vt manifestè apparet ex primo senten. nulla est repugnantia inter dicta hic & alibi distinguitur siquidem ibi quòd esse in genere vt principium stat dupliciter.

¶ Primo modo vt principium contentum in illo genere : & sic negatur Deum esse in genere, vt principium. Alio modo vt principium continens ipsum genus: & hoc modo Deus est quodāmodo in omnibus generibus & per appropriationem in genere substantiæ, tanquam sibi magis appropinquante: & hoc conceditur in locis prædictis. Aduertendo ꝙ id quod in q. de potentia tacuit, in primo sentent. suppleuit. vnde congruè dici potest, ꝙ Deus est in genere, vt principium, nō quod reducitur ad genus, sed ad quod ipsum genus reducitur. Et quod sit mens sancti Thom. ex eo coniicere potes, ꝙ in litera concludendo de Deo dicitur, vnde non continentur in genere sicut principium: dicendo enim non cōtinetur, præseruauit se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducitur ordine quodam omne genus: & hoc idē insinuat verba præcedētia scilicet principiū, ꝙ reducit in aliquod genus, nō se extēdit extra, &c.

D. 673.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit: quia responsio non satisfacit obiectioni. Responsio siquidē tria dicit. primò, ꝙ maior est vera de mensura homogenea. secūdò, quòd minor est falsa, De⁹ est mensura homogenea. tertiò, quasi glossando Auerroïm dicitur, cūo Deus dicitur mensura omniū: quia vnūquodq; tantū habet de esse quā tum appropinquat sibi. Ex his autem nō satisfit Auerrois autoritati inductę volēti ꝙ Deus, quia est prima substātia sit mēsura substantiarū, sicut primus numerus aliorū numerorū, &c. & hoc ex proposito in eo loco vbi de mensuris homogeneis est sermo, scilicet 10. Meta. cōment. 7.

371. Art. præ. Tex. 10. D. 675.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd S. Tho. ad rē nō verba attendēs optimè satisfacit etiā secūdum mentē Auer. Nam genus potest dupliciter sumi. vno modo propriè, vt hic loquimur, & sic optimè negatur quod Deus sit mensura homogenea generis substantiæ: imò Auer. nullā intelligētiam ponit sic homogeneā substātiæ: & hoc in hac litera dicitur. Alio modo largè pro coordinatione & hoc modo, Deus est mēsura homogenea coordinationis substātiarum magis quàm accidentiū: quia ipse est substātia, & non est accidēs: & hoc voluit ibi Auer. quod tamē est esse mensuram extra genus substātiæ prædicamētalis, & est esse mēsurā omnium generum propriè extra ea, vt patet: & ideo dicitur in litera, quod Deus dicitur mensura omnium.

Art. præ. D. 457. 17. Q. 44. ar. 1. D. 870.

Deus est mensura omnium substantiarum, vt patet per Commentatorem 10. Meta. ergo Deus est in genere substantiæ.

¶ SED CONTRA, Genus est prius secundum intellectum, eo, quòd in genere continetur: sed nihil est prius Deo nec secūdum rem, nec secundum intellectum; ergo Deus non est in aliquo genere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid est in genere[d] dupliciter: vno modo simpliciter & propriè, sicut species quæ sub genere continentur. Alio modo per reductionem, sicut principia & priuationes, sicut punctus & vnitas reducuntur ad genus quantitatis, sicut principia: cæcitas autē & omnis priuatio reducitur ad genus sui habitus. Neutro autem modo Deus est in genere. Quòd enim nō possit esse species alicuius generis, tripliciter ostendi potest.

¶ Primò quidem, quia species constituitur ex genere & differentia : semper autem id à quo sumitur differentia cōstituens speciem se habet ad illud, vnde sumitur genus, sicut actus ad potentiam: animal enim sumitur à natura sensitiua per modum concretionis. hoc enim dicitur animal, quod naturā sensitiuam habet, rationale verò sumitur à natura intellectiua, quia rationale est, quod naturam intellectiuā habet[e]: intellectiuum autem comparatur ad sensitiuum sicut actus ad potentiam, & similiter manifestum est in aliis: vnde, cū in Deo non adiungatur potentia actui, impossibile est quòd sit in genere tanquam species.

¶ Secūdò, quia cum esse Dei sit eius essentia, vt ostensum est: si Deus esset in aliquo genere oporteret quòd genus ei⁹ esset ens: nam genus significat essentiam rei, cum prædicetur in eo quod quid est. Ostendit autem Philosophus in 3. Meta. quòd ens nō potest esse genus alicuius : omne enim genus habet differentias, quæ sunt[d] extra essentiā generis: nulla autē differentia posset inueniri, quæ esset extra ens : quia non ens non potest esse differentia. vnde relinquitur, quòd Deus non sit in genere.

¶ Tertiò, quia omnia, quæ sunt in genere vno, communicant in quidditate vel essentia generis, quod prædicatur de eis in eo quod quid est: differunt autem secūdum esse: non enim idem est esse hominis, & equi: nec huius hominis, & illius hominis, & sic oportet quòd quæcūque sunt in genere, differant in eis esse, & quod quid est id est, essentia. in Deo autem non differt, vt ostensum est : vnde manifestum est quòd Deus[d] non est in genere, sicut species.

¶ Ex hoc patet quòd nō habet genus neque differentias, neque est diffinitio ipsius neq; demonstratio nisi per effectū[e]: quia diffinitio est ex genere & differētia: demōstrationis autem medium est diffinitio.

¶ Quòd autē Deus non sit in genere per reductionem vt principiū, manifestum est ex eo, quòd principium, quod reducitur in aliquod genus, non se extēdit vltra genus illud sicut punctū nō est principiū, nisi quantitatis cōtinuæ, & vnitas quātitatis discretæ. Deus autem est principiū totius esse, vt infrà ostendetur : vnde non continetur in aliquo[d] genere, sicut principium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod Substantiæ nomen nō significat hoc solum quod est per se esse: quia hoc quod est esse nō potest per se esse genus, vt ostensum est: sed significat essentiam, cui cōpetit sic esse, id est, per se esse: quod tamen esse, nō est ipsa eius essentia, & sic patet quòd Deus non est in genere substantiæ.

¶ Ad secundum, dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de mensura proportionata : hanc enim oportet esse homogeneam[d] mēsuratā: Deus autem non est mensura proportionata alicui[e]: dicitur tamen mēsura omniū ex eo quod vnumquodque tantum habet de esse quantum ei appropinquat.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum in Deo sint aliqua accidentia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ in Deo sint aliqua accidentia. Substantia enim nulli est accidens, vt dicitur in 1. Phys. quod ergo in vno est accidens, non potest in alio esse substantia. Sicut probatur quòd calor non sit forma substantialis ignis, quia in aliis est accidens, sed sapientia, virtus, & huiusmodi, quæ in nobis sunt accidentia, Deo attribuuntur: ergo & in Deo sunt accidentia.

¶ 2 Præterea. In quolibet genere est vnū primum. multa autem sunt genera accidentiū. si igitur prima illorum generum nō sunt in Deo, erunt multa prima extra Deum: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA, Omne accidēs in subiecto est: Deus autem nō potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, vt dicit Boët. in libro de Trin. ergo in Deo non potest esse accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum præmissa[e], manifestè apparet ꝙ in Deo accidens esse non potest.

¶ Primò quidem, quia subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum: subiectum enim secundum accidens est aliquo modo in actu. esse autem in potentia omnino remouetur à Deo, vt ex prædictis patet.

¶ Secundò quia Deus est suū esse: vt Boe. dicit in lib. de hebd. & licet id, quod est aliquid aliud possit habere adiunctum, tamē ipsum esse nihil aliud adiunctum habere potest : sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneum quàm calidum, vt albedinem: sed ipse calor nihil habet pręter calorem.

¶ Tertiò, quia omne quod est per se prius est eo ꝙ est per accidens. Vnde cùm Deus sit simpliciter primum ens[e], in eo non potest esse aliquid per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut risibile est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principiis subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatū cū sit causa prima: vnde relinquitur, quòd in Deo nullum sit accidens.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd virtus & sapientia non vniuocè dicūtur de Deo & de nobis, vt infrà patebit. Vnde non sequitur quòd accidentia sint in Deo sicut in nobis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum substātia sit prior accidentibus, principia accidentium reducūtur in principia substantiæ sicut in priora: quamuis Deus nō sit primum cōtentum in genere substātię, sed primū extra omne genus respectu totius esse.

In ratione, quæ ad oppositum in hoc articulo affertur, habetur verbū notandum, & dubitandum, scilicet ꝙ Deo nihil est prius, neque secundum rē, neque secūdum intellectū, & propterea nō habet genus. Videtur enim hoc esse falsum,

quoniam prædicata communia Deo & aliis, priora sunt secundū intellectū ipso Deo vt patet ex eo quod nō conuertitur consequentia. Sed hoc citò aperitur distinguendo prius secundū intellectū dupliciter, ex parte rei, seu rationū formalium, vel quo ad nos nulla siquidem res aut ratio formalis ex parte sui est prior Deo secundū intellectum, in cuius signū nullū prædicatū datur secūdū se abstractius, simplicius, prius ipso. Quo ad nos verò prior est sapiētia quàm sapientia diuina secūdū intellectū : & propterea nō conuertitur cōsequentia, quo ad nos. In litera autem intēdit Autor primo modo: sic enim genus prius est illo ꝙ in genere ponitur.

In corp. D. 870. D. 13.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Artic. sextum.*

IN titulo cōstat, quod quæritur de inesse formali, an scilicet aliqua accidentia sint formaliter i Deo, & est sermo de accidētibus realibus & non de accidentibus, id est, accidētalibus prædicatis : vt accidens est nomen secundæ intentionis: & ponitur quintum prędicabile.

72. D. 1174. 19. 1. dist. 8. q. 4. ar. 3. Et 1. contrac. 23. & 31. Et po. q. 7. ar. 4. Et opusc. 3. c. 13. 23. 57. 65. & 66. Tex. 27. & 30.

¶ In corp ore vna conclusio respōsiua quæsito negatiuè, In Deo nō potest esse accidens, probatur tripliciter. Primo Deus est actus purus, ergo. Secūdo, Deus est ipsum esse, ergo. Tertio, quia aut esset accidens per accidens, aut per se non primum quia Deus est primum ens: nec secūdum, quia Deus est prima causa.

Ante medium. D 1053. 13, 17.

¶ Circa secundam rationem aduerte quòd sicut inter abstractum & concretum secundū intellectum, hęc est differentia, quod abstractum vt sic nihil compatitur secum secūdum intellectum, concretū autem multis permittitur misceri. Albū nanque non incōuenit intelligere esse dulce &c. sed albedo vt sic omne aliud à se excludit: nihil enim aliud est quo aliquid est albū quam albedo. sed quod est albū est etiā aliud quādo que quam album: puta pomum dulce, &c. Ita inter abstractum secūdum rem & cōpositū secundum rem, hęc est differentia, quod res secundum rem abstracta est ipsa tantū. Res verò composita aliquid compatitur secū quod nō est ipsa: & propterea hæc perfectio quā significat ly esse si ponatur abstracta secundū rem, ab omni eo, in quo esse est receptibile, id est, ab omni natura generis, est purum esse: & nihil præter se compatitur in se : & consequēter nullū accidens habere potest. Compositum autem ex esse & natura, quod vocatur quod est : aliquid præter se in seipso permittitur habere: & hoc est quod in litera dicitur, quod ipsum esse, quia est abstractum, & quod nihil habet adiunctum sicut calor. Id autem quod est, quia concretum, & quod potest habere aliquid extraneum, vt calidum est etiam album.

Q. 2. art. 3. A medio. 12. D. 053. 13. 17. Q. 2. art. 3. A medio. 12. Q. 15. ar. 5.

¶ Circa tertiā rationē: aduerte quod ad vtrunq; membrū procedit ex propriis.

Radix enim primi est quia accidens per accidens naturaliter præsupponit accidens per se: quoniã vniuer. aliter secundum quẽcunq; rerum ordiné per se prius est eo q̃ est per accidens, vt in 2. & 8. Phy sic. dicitur. Radix autẽ secundi est: quia vniuersaliter primum alterans est omnino inalterabile: & primũ mouens localiter est omnino immobile localiter: & consequenter prima causa omnino incausata, non esse autem omnino in causata si aliquid causatum in se haberet, vt patet &c.

¶ In responsione ad primum habes optimam glossam illius quod verè est, nulli accidit vniuoce sumptum; analogicè autem sumptũ aliquid in vno est substãtia & in alio accidẽs: vt patet de sapientia.

20. 1. dist. 8. q. 1. Et 1. p. q. 7. artic. 1. Et opusc. 3. cap. 9.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum septimum.*

IN titulo omnino simplex in se ipso, omnẽ à se ipso compositionẽ, non componibilitatem excludens: de componibilitate enim erit sequens articulus, &c.

Cap. 6. & 7.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Deus est omnino simplex: probatur quinque mediis. primò ex sufficienti numeratione modorũ cõpositionis: secundò, quia primum ens: tertiò, quia prima causa: quartò quia actus purus: quintò, quia ipsum esse.

Articulus præc.

¶ In responsione ad primũ aduerte quòd Sco. in primo, di. 8. in quæsito iuxta primam quæstionem, refert hanc positionẽ: quod omne causatum est compositum: & reprehendit ea ratione: quia si quodlibet causatum & compositũ, accipiantur cõponentia, aut sunt simplicia, aut iterum composita: & sic aut procederetur in infinitũ, aut erit status ad res simplices cõponentes, & cum constet componentia esse causata, sequitur q̃ nõ omne causatum est cõpositũ vt hic dicitur.

Q. 2. art. 3.

17.

Q. 3. art. 3.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod obiectio procedit ex malo sensu effectu literæ: causatum enim vel creatura, potest sumi dupliciter: propriè scilicet & largè: & sumitur propriè sic cùm tam causati quàm creaturæ sit propriè fieri & esse, solæ res subsistentes dicuntur causata seu creaturæ, cætera autem dicuntur cõcausata & cõcreata. vt partes, formę, accidẽtia &c. Largè autẽ omne aliud à Deo in rerum natura existẽs quocunque modo causatũ dici potest. In proposito igitur causatum sumitur propriè, vt distinguitur nõ solũ con

19.

tra causam, sed etiam contra concausatum: & ideo obiectio, quæ de concausatis loquitur, nihil obstat. vnde in litera probatur causati compositio ex constantia ex esse & quidditate. hic enim propriè causati sunt compositiua non componẽtium: & vt patet in primo sententiarum, distinct. 8. quæst. artic. 1. Sanct. Thom. fecerat illam rationem adductam à Scoto.

¶ In responsione ad secundum esset videndũ an simplicitas sit perfectio simpliciter. sed scripsi iam de hoc in Commentariis De ente & essentia.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum octauum.*

IN titulo venire in compositionem alicuius exigit quatuor conditiones.

¶ Prima est distinctio realis ab illo, quia eiusdem ab seipsum non est compositio. ¶ Secunda est coniunctio realis cum illo: quia ex sola coniunctione secundum rationem non fit compositio. ¶ Tertia est quòd coniunctio sit secundum suum esse: quia ex sola coniunctione reali secundum situm, vel alium respectum extrinsecum non fit compositio. ¶ Quarta est, quod alterum sit actus alterius, vel tertij actuati ab vtroque, si sit compositio inter album & dulce. si enim aliqua duo iungantur etiam modo compositus esse potest. Et hanc rationem tangit Hil. 7. de Tri. dicens, Deus qui virtus est, ex infirmis non continetur: neque qui lux, ex obscuris coaptans.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum Deus sit omnino simplex.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ Deus non sit omnino simplex. Ea enim, quæ sunt à Deo, imitantur ipsum: vnde à primo ente sunt omnia entia, & à primo bono sunt omnia bona. Sed in rebus, quæ sunt à Deo, nihil est omnino simplex. ergo Deus non est omnino simplex.

¶ 2. Præterea, omne q̃ est melius, Deo attribuendum est. Sed apud nos composita sunt meliora simplicibus: sicut corpora mixta elementis & animalia plantis. ergo non est dicendum, quòd Deus sit omnino simplex.

¶ SED CONTRA est quod Augustꝰ. dicit 6. de Trinit. quòd Deus verè & summè simplex est.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ Deum omnino esse simplicẽ, multipliciter potest esse manifestũ. Primo quidẽ per supradicta in quæstione. Cũ enim in Deo non sit compositio, neq; quantitatiuarum partiũ, quia corpus nõ est: neque compositio formæ & materiæ, neque in eo sit aliud natura & suppositum, neq; aliud essentia & esse, neque in eo sit compositio generis & differentiæ, neq; subiecti & accidentis, manifestum est quòd Deus nullo modo compositus est, sed est omnino simplex.

¶ Secundò, quia omne compositum est posterius suis componentibus & dependens ex eis: Deus autem est primum ens, vt suprà ostensum est.

¶ Tertiò, quia omne compositum causam habet, quæ enim secundum se diuersa sunt, non conueniunt in aliquod vnum, nisi per aliquam causam adunantem ipsa [c]. Deus autem non habet causam, vt supra ostensum est, cum sit prima causa efficiens.

¶ Quarto, quia in omni composito oportet esse potentiam & actum, quod in Deo nõ est [e] quia vel vna partium est actus respectu alterius: vel saltem omnes partes sunt sicut in potentia respectu totius.

333.

¶ Quinto, quia omne compositum est aliquid quod non conuenit alicui suarũ partium, & quidem in totis dissimilium partiũ manifestum est: nulla enim partium hominis est homo: neque aliqua partium pedis est pes. In totis vero similium partium licet aliquid q̃ dicitur de toto dicatur de parte, sicut pars aëris est aër, & aquæ aqua: aliquid tamen dicitur de toto quod non conuenit alicui partium: non enim si tota aqua est bicubita, & pars eius. Sic igitur in omni composito est aliquid quod non est ipsum: hoc autem etsi possit dici de habente formam, quòd scilicet habeat aliquid quod nõ est ipsum: puta in albo est aliquid quod nõ pertinet ad rationem albi: tamen in ipsa forma nihil est alienum. vnde, cum Deus sit ipsa forma vel potius ipsum esse, [e] nullo modo compositus esse potest. Et hanc rationem tangit Hil. 7. de Tri. dicens, Deus qui virtus est, ex infirmis non continetur: neque qui lux, ex obscuris coaptans.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum: quod ea, quæ sunt à Deo, imitantur Deum, sicut causata primam causam [e]. Est autem hoc de ratione causati, quòd sit aliquo modo compositum: quia ad minus esse eius est aliud quàm quod quid est, vt infrà patebit.

¶ Ad secundum dicendum, quod apud nos cõposita sunt meliora simplicibus: quia per fectio bonitatis creaturæ non inuenitur in vno simplici, sed in multis: sed perfectio diuinæ bonitatis inuenitur in vno simplici, vt infrà ostendetur.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum Deus in compositionem aliorum veniat.*

AD OCTAVVM sic procedi-tur. Videtur quòd Deus in compositionem aliorum veniat. Dicit enim Dion. 4. c. cæl. hierarc. Esse omnium est quæ super esse est deitas: sed esse omnium intrat cõpositionem vniuscuiusque. ergo Deus in compositionem aliorum venit.

¶ 2. Præterea, Deus est forma, dicit enim Augustinus in li. de ver. Domini, quod verbum Dei, quod est Deus, est forma quædam nõ formata. sed forma est pars cõpositi: ergo Deus est pars alicuius compositi.

¶ 3. Præterea, Quæcũque sunt & nullo modo differunt, sunt idem: sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergo penitus sunt idẽ. Sed materia prima intrat cõpositionem rerum, ergo & Deus. Probatio mediẽ. Quęcunque differunt, aliquibus differentiis differunt, & ita oportet ea esse composita: sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergo nullo modo differunt.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Diony. 2. ca. de diu. no. quòd neque tactus est eius, scilicet Dei: neque alia quædam ad partes commiscendas communio.

¶ Præterea, diciturin li. de causis. quòd causa prima regit omnes res, præter quam commisceatur eis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuerunt tres errores. Quidã enim posuerunt, quòd Deus esset anima mundi, vt patet, per Aug. in lib. 7. de ciu. Dei. & ad hoc etiã reducitur, quòd quidã dixerũt Deũ esse animã primi cæli. Alij autem dixerunt Deum esse principium formale omnium rerum & hæc dicitur fuisse opinio Almarianorũ. Sed tertius error fuit Dauid de Dinando, quiꝫstultissimè posuit Deum esse materiam primam. Omnia enim hæc manifestam continent falsitatem: neque est possibile, Deum aliquo modo in compositionem alicuius venire: nec sicut principium formale, nec sicut principium materiale.

24. 264.

Q. 4. art. 3. arg. 3. Q. 4. art. 1. & q. 6. ar. 21.

2. 1. dist. 8. q. 3. ar. 2. Et 1. contra. c. 17. 27. & 28. Et ver. q. 21. ar. 6. q. 6. art. 6. Et ma. q. 16. ar. 12 Et opusc. 3. ca. 17. 17. 211. & 222. Ser. 38. to. 19.

Prop. 6 habet inter op. Art. tom. 3. Cap. 6.

¶ Circa hanc rationem occurrit dubium. probatio nanque consequentiæ non videtur ad propositum: ex hoc enim quòd efficiẽs nõ coincidit cum forma, aut materia effectus, nihil aliud sequitur, nisi quòd Deus, quia est efficiẽs, non est forma aut materia sui effectus: sed non sequitur quòd absolutè non sit forma alicuius compositi: Ad hoc breuiter dicitur, quod quia esse compositum infert esse effectum. quia omne compositum est factum, vt in præcedenti patet articulo. esse autem effectum infert esse effectum primæ causæ efficientis, vt patet: ideo de primo ad vltimum esse compositum est esse effectum primi efficientis: & propterea hoc proconstanti supponens ratio literæ, optimè deducit consequentiam: si Deus est prima causa efficiens, non est forma aut materia alicuius compositi: quoniam esset forma vel materia sui effectus, quod est impossibile, quia agens non coincidit, &c.

¶ Secunda ratio, Deus est per se primò agens: ergo non est pars alicuius. probatur consequentia: nullum componens est per se primò agens: ergo si, &c.

¶ Aduerte hic quòd litera hæc cautè interpretanda est: non enim affirmat compositum per se primò agere, quòd superius in artic. 2. negatum est: sed affirma comparatiuam, quòd agere per se primò magis conuenit composito quam componenti: quia illud est quod agit, hoc verò est quo cum hoc tamen stat, quòd absolutè nec componens, nec compositum potest esse per se primò agens, vt prædictum est.

¶ Tertia

¶ Tertia ratio est, Deus est primum ens. ergo non potest esse pars etiam prima, puta materia, aut forma. Probatur consequentia quo ad materiam quidem: quia potentia est posterior actu: quo ad formam verò, quia actus principatus est posterior actu per essentiam, &c.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum primum.*

Q. 2. art. 3. CIrca ordinẽ & titulum quæstionis aduerte, quod perfectio non significat aliquam perfectionem, vt bonitas, vita, sapientia &c. neque significat omnes perfectiones in communi. Non enim quærẽdo an aliquid sit perfectum, quæritur, an habeat omnes perfectiones siue determinatè, siue indeterminatè: sed significat modũ essendi optimum secũdum quancunq; rationem formalem: licet extenso iam ab vsu vocabulo, perfectio supponat sæpe prore, aut ratione formali actuan te aliquid, vt patet cùm dicimus, quod sapientia est perfectio, &c. Proprie igitur loquendo, ly perfectio, licet à totali factione primo deriuatũ sit, apud Philosophos modum essendi significat, non quem cunque, sed optimum: non alicuius certæ rei, sed cuiuscunque rei, cui aponitur, siue sit substantia, siue accidens. Potest enim res intelligi & esse sub modo essendi multiplici, quorum vnus est melior altero, sicut natura plantarum & animaliũ habet in semine quẽdam modũ essendi & alium essendi modum habet in indiuiduis generis. Etrursus aliũ in eisdem augmentariis, &c. & constat quod primus est, & dicitur imperfectus, quia in potentia tantum est ibi natura specifica. secundus autem aliqualiter perfectus. tertius verò simpliciter perfectus, vt patet 4. Meteoro. Perfectum enim vnum quod que ibi dicitur cum potest facere alterum qua le ipsum est. Tũc enim habet naturam optimo modo. Vnde sicut quærere vtrum aliquid sit perfectum secundũ talem vel talem rationẽ puta scientem vel naturam, non est quærere vtrũ illud habeat aliquam aliam perfectionem, sed vtrum habeat illam optimo modo, ita quærere absolutè & sine specificatione vt in proposito sit, vtrum Deus sit perfectus, non est quærere vtrũ Deus habeat aliquam perfectionem, neque vtrum habeat omnes, cùm hoc reseruetur 2. articulo: sed est quærere, vtrũ Deus id quod est sit optimo modo. hoc est enim esse perfectũ. Testatur autẽ hunc esse manifestum sensum quæstionis, causa responsionis assignata in corpore articuli. Dicitur enim quòd Deus est perfectus: quia non est in potentia, sed in actu. Constat enim quod esse in actu vel in potentia ad modum essendi spectat. Et propterea ista quæstio immediate post quæstionem de simplicitate naturæ diuinæ ordinata est: stabilita nanque essentia quærendum statim occurrit de modo essendi ipsius intrinseco: qualem ly perfectum significat. Non enim importat modum essendo rei in respectu ad aliquod circonstans, aut quouis modo extrinsecum, sed in seipsa. Vnde & Aristo. in primo cap. de natura vniuersi tractans, primo an sit perfectum determinat: quoniam & q̃stio an est, & an simplex, an compositum esset: quæ priores erant, relinquebantur per se notæ.

Q. 3. art. 1. D. 630.

Q. 3. art. 3.

22. 1. contra. cap. 28. Et veri. q. 2. art. 3. & 13. & Dion. 2. cap. 13. lect. 1.

¶ Primò quidẽ, quia suprà diximus Deum esse primam causam efficientem. Causa autem efficiens cum forma rei factæ non incidit in idem numero, sed solum in idẽ specie. homo enim generat hominẽ. Materia verò cũ causa efficiẽte non incidit in idẽ numero, nec in idem specie: quia hoc est in potentia, illud verò in actu.

¶ Secundò, quia cùm Deus sit prima causa efficiens, eius est primò & per se agere, quòd autem venit in compositionem alicuius, non est primò & per se agens, sed magis compositum: non enim manus agit, sed homo per manum & ignis calefacit per calorem: Vnde Deus non potest esse pars alicuius compositi.

¶ Tertiò, quia nulla pars compositi potest esse simpliciter prima in entibus, neque etiam materia & forma, quæ sunt primæ partes compositorum: nam materia est in potentia: potentia autem est posterior actu simpliciter, vt ex dictis patet. forma autem quę est [d] pars compositi, est forma participata: sicut autem participans est posterius eo, quòd est per essentiam, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo, quod est per essentiam. Ostensum est autem, quod Deus est primum ens simpliciter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deitas dicitur esse omniũ effectiuè exemplariter, non autem per essentiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum est forma exemplaris, non autẽ forma, quæ est pars compositi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd simplicia nõ differunt aliquibus aliis differentiis, hoc enim compositorũ est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ non differunt amplius abinuicem aliis differentiis: vnde si fiat vis in verbo, non propriè dicuntur differre [d], sed diuersa esse. Vnde secundum Philosophũ 10. Meta. diuersum absolutè dicitur, sed omne differens aliquo differt: vnde si fiat vis in verbo, materia prima & De[a] non differunt, sed sunt diuersa seipsis: vnde non sequitur quòd sint idem.

QVAESTIO QVARTA,

De Dei perfectione, in tres articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ simplicitatis, de perfectione ipsius Dei dicẽdum est. Et quia vnumquodque secundũ quòd perfectum est, sic dicitur bonũ: primo agendum est de perfectione diuina. Secundo de eius bonitate.

¶ Circa primũ quærũtur tria. ¶ Primò, vtrũ Deus sit perfectus. ¶ Secundò, vtrum Deus sit vniuersaliter perfectus, omniũ in se perfectiones habens. ¶ Tertium, vtrũ creaturæ similes Deo dici possint.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum Deus sit perfectus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod esse perfectum nõ conueniat Deo. Perfectum enim dicitur quasi totaliter factum: sed Deo non conuenit esse factũ: ergo nec esse perfectum.

¶ 2. Præterea, Deus est primũ rerũ principiũ: sed principia rerũ videtur esse imperfecta. Semen enim est principiũ animalium & plantarum: ergo Deus est imperfectus.

Q. Præ. art. 4.

¶ 3. Præterea, Ostẽsum est suprà, quòd essentia Dei est ipsum esse: sed ipsum esse videtur esse imperfectissimum, cùm sit communissimum & recipiens omnium additiones: ergo Deus est imperfectus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 5. Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus narrat in 12. Metap. quidẽ antiqui Philosophi, scilicet Pythagorici, & Leucippus, non attribuerunt optimum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia Philosophi antiqui cõsideraverunt principium materiale tantum: primũ autem principiũ materiale imperfectissimũ est. Cùm enim materia, inquantum huiusmodi, sit in potentia: oportet quod primum principium materiale sit maximè in potentia, & ita maximè imperfectum. Deus autẽ ponitur primũ principium, non materiale, sed in genere causæ efficientiæ: & hoc oportet esse perfectissimũ, sicut enim materia inquantũ huiusmodi est in potentia, ita agens inquantũ huiusmodi est in actu: vnde primũ principiũ actiuum oportet maximè esse in actu: & per cõsequẽs maximè esse perfectum. secundum hoc enim dicitur aliquid esse perfectũ, secũdũ quòd est actu: nam perfectũ dicitur, cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis.

13.

Moral. l. ca. 9.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd sicut dicit Grego. balbutiendo vt possumus, excelsa Dei resonamus. quod enim factũ non est, perfectũ propriè dici non potest. Sed quia in his quæ fiunt, tunc dicitur esse aliquid perfectũ, cũ de potentia educitur in actũ, transumitur hoc nomen perfectum ad significandũ omne illud, cui non deest esse in actu, siue hoc habeat per modum perfectionis, siue non.

¶ Ad secundum dicendum, quòd principiũ materiale, quod apud nos imperfectum inuenitur, non potest esse simpliciter primum sed præceditur ab alio perfecto. Nã semen licet sit principiũ animalis generatis ex semine, tamen habet ante se animal vel plantam, vnde deciditur. Oportet enim ante id quod est in potentia esse aliquid actu, cùm ens in potentia nõ reducatur in actum, nisi per aliquod ens in actu.

¶ Ad tertium dicendũ, quod ipsum esse est [d] perfectissimũ omnium: cõparatur enim ad omnia vt actus: nihil enim habet actualitatẽ, nisi inquantum est: vnde ipsum esse est actualitas omniũ rerum & etiam ipsarũ formarũ: vnde non cõparatur ad alia sicut recipiens ad receptũ: sed magis sicut receptum ad recipiens. cùm enim dico esse hominis vel equi vel cuiusque alterius, ipsum esse consideratur vt formale & receptum non autem vt illud, cui competit esse.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sint perfectiones omnium rerum: Deus enim simplex est, vt ostensum est: sed perfectio

In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: In Deo sunt perfectiones omniũ rerũ. probatur tripliciter. Primò ab autoritate, Deus dicitur vniuersali

uersaliter perfectus, id est secundum nobilitates omnium generum, ergo. Antecedens probatur autoritate Auerrois 5. Metaphys. ¶ Secundo ratione sumpta ex Dionysio, Deus est prima causa effectiua rerū, ergo omnium rerum perfectiones præexistunt in Deo eminentiori modo: antecedens supponitur: consequentia probatur. quo ad primam partem effectus præexistit virtute in causa agente: ergo quicquid perfectionis est in effectu, oportet in causa effectiua inueniri: ergo, si Deus, &c. omnium rerum perfectiones sunt in eo. Quo ad secundam verò partem probatur. Agens inquantum agés est perfectum: ergo præexistere in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo. ergo quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa effectiua: vel secundum eandem rationem vt in vniuoca, vel secundum eminentiorum, vt in æquiuoca: ergo si Deus est prima causa omnium, oportet eminentiori modo omnium perfectiones habere.

Assumptum patet ex præcedenti artic. prima consequentia probatur ex opposito, scilicet quia materia est imperfecta. Præexistere in potentia causæ materialis est esse imperfectiori modo. Relinqua relinquuntur per se nota.

¶ Circa illam propositionem præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: dubiū statim occurrit, quia & est falsa, & contradicit alteri dicto literæ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æquè perfecto modo, vt patet, cum Sortes generat Platonem. contra literam verò, quia expressè dicitur & bene, quòd in causa vniuoca præexistit effectus secundum eandem rationem: igitur non perfectiori modo. Non deest quoque noui-tiis occasio dubitandi: quia videmus effectus etiam imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ verè effectiuæ, vt patet in seminibus, ex quibus effectiue producuntur animalia & plantæ.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quod ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primò comparatiue, vt significat ex vi vocabuli: & tunc intelligitur non necessario, sed permissiue: ita quòd particula negatiua non imperfectiori modo intelligitur necessariò, particula verò affirmatiua, sed perfectiori, intelligitur permissiue. & sic est verissima propositio. & significat, quòd præexistere in causa efficiente necessariò est præexistere non imperfectiori modo quàm sit modus essendi effectus, sed possibiliter est præexistere perfectiori modo.

¶ Secundo potest exponi interpretando comparatiuum propositiuo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamen expositio literæ intento seruit: quoniam intendit probare quòd eminentiori modo in causa æquiuoca, Deoque perfectiones effectuum sunt. Ad nouitios autem respondetur ex doctrina Alexandri, vt refert Auerr, 12. Meta. commen. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectuum non assimilantur vniuocè vel imitatiuè, non sunt causæ efficientes, sed instrumenta causarum agentium: & propterea locantur in genere causarum effectiuarum ab Aristotele quinto, Metaph. & secundo Physicorum. Præsens autem sermo de causis actiuis proprie, non solùm vt distinguuntur contra alia genera causarum, sed vt distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non propriè causæ sunt.

¶ Circa vltimam consequentiam aduerte quod fundatur super hoc quòd prima causa effectiua rerum est causa æquiuoca: quod pro constanti relictum est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tum quia manifestè patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationum, nulli earum est vniuoca: & si alicui earū est vniuoca, ergo non est effectiua aliarum: ergo non diuersarum.

¶ Secunda ratio à Dionysio quoque tacta est, Deus est, ipsum esse per se subsistens, ergo continet in se totam perfectionem essendi, ergo omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur. prima consequentia probatur à destructione consequentis, in terminis specialibus, scilicet calotis & calidi perfectione, sic, non continet totam perfectionem essendi: ergo non habet esse secundum perfectam rationem: ergo non est ipsum esse per se subsistens, quod est oppositum antecedentis, quemadmodum A calidum non habet totam calidi perfectionem: ergo non habet calorem secundum perfectā rationem: ergo non est calor per se subsistens. Secunda autem consequentia probatur, Res dicuntur perfectæ secū dum quod habent esse ergo omniū perfectiones pertinent ad perfectionē essendi: ergo si continet totam perfectionem essendi, &c.

¶ In responsione ad tertium aduerte, primò, q̄ vis argumēti fundatur super locum à cōiugātis, dum dicitur, ens est imperfectius quàm viuens: ergo esse quàm vita: & veritas antecedētis cōsistit in hoc: quia ens non includit viuēs sed econuerso. Aduerte secundò, quod in respōsione innuit hāc distinctionē ex parte rei, ipsa potest comparari, ad vitā tripliciter. Primò formaliter. & præcisè vtrinque: ita quòd esse sumitur præcisè pro actu essendi: & vita præcisè pro eo quod formaliter addit supra esse, puta viuere vt sic: & sic significanturnominibus abstractis, puta esse, vita, sapiētia &c. & in litera dicitur cōparati p̄ vt distinguuntur ratione: & sic esse est perfectius, quā viuere & cæteræ perfectiones: quia est actualitas omnium, vt prædictum est. ¶ Secundò potest comparari esse ad vitam absque præcisione: ita quod vita sumatur secundum id quod includit, & nō tā pro eo quod formaliter addidit supra esse: & sic significantur nominibꝰ cōcretis in litera: & dicitur ens, viuens sapiens: & dicitur q̄ viuens est perfectius quā ens: quia includit ens & aliquid perfectionis vltra.

¶ Tertio modo potest comparari esse in sua pura subsistantia ad relinqua quomodolibet sumpta: & sic significatur in litera per ly ipsum esse: & dicitur, quod includit in se vitam, sapientiam & omnem essendi perfectionem: vt in corpore probatum est, & consequenter est perfectissimum omnium. Ex his autem, quæ ex in litera accepta sunt, habemus & q̄ esse formaliter est perfectius cæteris formaliter: & quod ipsum esse est simpliciter perfectius, omnes perfectiones in se præhabens, vt ex primo sciamus quòd prædicatum illud quod soli Deo quidditatiuè conuenit, vt est formaliter nobilius cæteris perfectionibus, & ex secundo, quòd ex hoc quod Deus est ipsum esse habeat omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumentum, quoniam neganda infinuatur consequentia: quoniam in antecedente sumitur viuens vt includit ens & aliquid vltra: In consequente verò sumitur secundum id tantum quod addit supra ens: & sic ostenditur quòd non arguitur per locum à cōiugatis: qui tenet quando concreta præcisè formaliter tenētur sicut & abstracta, cuius oppositum hic accidit.

¶ Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.

IN titulo dubium occurrit, quorsum iste articulus hoc in loco: hic enim arguitur de perfectione substātiæ diuinæ in se ergo non debet admitti quæstio de creatura qualis est ista. Ad hoc dicitur, quòd licet verbo tenus hæc quæstio sit de creatura: secundum sensum tamen est de perfectionē naturæ diuinæ. Quæritur enim hic, an perfectio naturæ diuinæ sit tanta, quòd nulla creatura potuit esse similis, an nō: hoc si quidem inquirendum superetat, postquam determinatū fuerat & quod est perfecta & quod est vniuersaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur vtrū perfectio diuina sit tanta, quòd nulla res possit ei esse similis, sed quod nulla creatura. Primum enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum: & tractabitur, in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

¶ In corpore duo, primò distinguitur similitudo, secundò respondetur quæsito.

Quo ad primum similitudo tripliciter. prima secundum formam eiusdem rationis & modi. secunda secundum formam eiusdem rationis, sed non modi. tertia secundum formam, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio, Similitudo est conuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo tripliciter, &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundū conclusio respōsiua quæsito est: Creaturæ sunt similes Deo non secundum eādē rationē specificam, aut genericam: sed secundum aliquam analogiam. Cōclusio hæc habet quatuor partes: primam affirmatiuam, scilicet q̄ sunt similes Deo: secundam negatiuā, scilicet non secundum speciem, tertiam negatiuā, scilicet nec secundum genus: & quartam affirmatiuā, scilicet sed secundum aliquālem analogiam. Et primò probatur quo ad primam: Omne agens agit per suam formam: ergo necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subiungere: ergo necesse est creaturam esse similem Deo. consequentia probatur: quia omne agens agit sibi simile, inquantum est agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agēdi. Dein de quo ad secundam & tertiā & quartam: quia Deus non est agens cōtentum in specie, aut genere, sed principium vniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera.

¶ In responsione ad vltimum, dubium occurrit circa autoritatem Dion. quoniam distinguit cōtra res vnius ordinis causam & causatum: ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatum sint vniuersaliter diuersorum ordinum, quod patet esse falsum in causis vniuocis: aut quòd ambiguè & malè, membrum hoc distinctionis sit positum. Ambiguè quidē, quia incertū est de qua li causa, & quali causato sit sermo. Malè autē: quia contra res vnius ordinis debēt distingui res diuersorum ordinū, siue causa sint & causatum, siue nō, hoc enim est per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ista artificiosa, certa, & formalis est si rectè intelligitur. Est siquidē nō falsum. sed verissimum & necessarium, quod causa & causatum vniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ & causati vtimur non pro relationibus seu causalitatibus, sed pro re, quæ est ratio causandi: & similiter pro re, seu forma, quam causatum sortitur à causa: hæ enim res sunt fundamenta similitudinis inter causatum & causam, vt in omnibus. Possunt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua dupliciter se habere, vt in litera dicitur vno modo quòd sint eiusdem ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud anima l, &c. Et sic similitudo est relatio æquiparantiæ & mutua. Alio modo quòd alterum eorum formaliter ex propria ratione sit causatum ab altero: vt imago Sortis & Sortes. Non enim accidit imagini Sortis dependentia à Sorte, & sic similitudo non est relatio æquiparantiæ neque mutua: sed reducitur ad tertium genus relationum positum 5. Metaph. de scientia & scibili, &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile nanque est eiusdem ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali vnius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione vnius, est de ratione alterius: & econtra.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut dicit Dio. 9. c. de Di. no. cū sacra Scriptura dicit aliquid non esse simile Deo. non est contrarium assimilationi ad ipsum. Eadem enim sunt similia Deo & dissimilia: similia quidem secundum quòd imitantur ipsum, prout contigit eum imitari, qui non perfectè imitabilis est. Dissimilia verò, secū dū quòd deficiūt à sua causa: non solùm se cundum suam intentionem & remissionē, sicut minus album deficit à magis albo, sed quia non est conuenientia nec secundū speciem nec secundum genus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non se habet ad creaturas sicut res diuersorum generum, sed sicut id, quod est extra omne genus & principium omnium generum c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non dicitur esse similitudo creaturæ ad Deū propter cōmunicantiam in forma, secundū eandem rationem generis & speciei, sed secundum analogiam tantum: prout, scilicet Deus est ens per essentiā, & alia per participationē.

¶ Ad quartum dicendū, quòd licet aliquo modo concedatur quòd creatura sit similis Deo, nullo tamen modo concedendum est, q̄ Deus sit similis creaturæ: d quia, vt dicit Dio. 9. cap. de Diui. no. In iis, quæ vnius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autem d in causa & causato e. Dicimus enim quòd imago sit similis homini, & non econuerso. & similiter dici potest aliquo modo, quòd creatura sit similis Deo: non tamen q̄ Deus sit similis creaturæ.

QVAESTIO QVINTA, DE

bono in communi, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bono. Et primò de bono in cōmuni. Secundò de bonitate Dei.

¶ Circa primū quæruntur sex.

¶ Primo, vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. ¶ Secundo, supposito quòd differant ratione tantum, quid sit prius secundum rationem, vtrum bonum, vel ens. ¶ Tertiò, supposito q̄ ens sit prius, vtrū omne ens sit bonum. ¶ Quarto, ad quā causam ratio boni reducatur. ¶ Quinto, vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine. ¶ Sexto, quomodo diuidatur bonum in honestum, vtile & delectabile.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum bonum differat secundum rem ab ente.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd bonum differat secundum rem ab ente. Dicit enim Boet. in lib. de hebdoma. In tueor in rebus aliud esse quòd sunt bona, & aliud esse quòd sunt: ergo bonum & ens differunt secundum rem.

¶ 2. Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationē entis, vt habetur in commen. libri de causis. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ Vndepatet responsio ad instātiam de causis vniuocis: vbi enim est vniuocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se, sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus formaliter non dependet à forma causæ: non enim humanitas, quæ est in Sorte formaliter sumpta dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris: sed humanitas Sortis, quia est hæc, ideo dependet à patre: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, ni si materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorum eiusdem ordinis. Quæcunque igitur formaliter sumpta sunt causa & causatum, sunt diuersorum ordinum fundamē ta similitudinis, vt subditer in litera adducitur: & consequenter est inter ea similitudo imitationis, & non puræ similitudinis: & propterea non est mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum primum.*

IN titulo quæstionis statim occurrit dubiū circa ordinem ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonum enim neque prius conuenit enti quàm vnum, verū, &c. neque prius conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm vnitas, aut veritas, vt patet. Neque hic ordinantur tractanda de Deo secundum rationem causæ, vt propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rationem causæ finalis. Nulla igitur ratio apparet: quare hoc in loco quæstio de bono ordinata fit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quæstio de bono dupliciter ordinari potest. Vno modo secundum se, & sic nō debetur sibi iste locus, vt obiicitur. do deductum est: sed quæstionem de perfectione statim quæstio de infinitate sequitur quærens de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo vt est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur. Et hoc infinuauit litera iam in principio quæstionis quartæ: vbi tractatus de perfectione inchoatur, & dicitur. Et quia vnumquodque secundum quod perfectum est sic dicitur bonum, primò agendum est de perfectione diuina: Secundò de eius bonitate. Quasi diceret, quod propter perfectionem de bonitate tractandum est simul: quoniam in principio quæstionis septimæ, vbi aperiens quòd de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post consideratiōnem perfectio-

Universidad de [illegible] Biblioteca

¶3. Præterea, Bonũ suscipit magis & minus esse autẽ nõ suscipit magis & minus: ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶SED CONTRA est, quod Augu. dicit in libro de doctrina Christiana, quòd inquantum sumus, boni sumus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd bonum & ens sunt idem secundum rem, sed differũt secundum rationem tantùm: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quod aliquid sit appetibile. vnde Phil. in 1. Ethi. dicit, quòd bonum est, quod omnia appetunt. manifestum est autem, quòd vnumquodque est appetibile, secundum quòd est perfectum: nam omnia appetunt suam perfectionem. Intantum est autem perfectum vnumquodque, inquantum est actu: vnde manifestum est, quod intantum est aliquid bonum, inquantum est ens: esse enim est actualitas omnis rei, vt ex superioribus patet: Vnde manifestum est, quòd bonum & ens sunt idem secundum rem: sed bonum dicit rationem appetibilis, quam non dicit ens.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet bonum & ens sint idem secundum rẽ: quia tamen differunt secundum rationem, non eodem modo dicitur aliquid ens [d] simpliciter, & bonum simpliciter. Nam cùm ens dicat aliquid propriè esse in actu: actus autem propriè ordinem habeat ad potentiam: secundum hoc simpliciter aliquid dicitur ens, secundum quod primò discernitur ab eo quod est in potentia tantùm: hoc autem est esse substãtiale rei vniuscuiusque vnde per suum esse substãtiale, dicitur vnũquodque ens simpliciter: per actus autem superadditos dicitur aliquid esse secundũ quid, sicut esse album significat esse secũdũ quid, Non enim esse album aufert esse in potentia simpliciter, cum adueniat rei iã præexistenti in actu. Sed bonum dicit rationẽ perfecti, quod est appetibile: & per consequens dicit rationem vltimi. vnde id, quod est vltimo perfectum, dicitur bonum simpliciter: quod autem non habet vltimam perfectionem, quam debet habere, quamuis habeat aliquam perfectionem inquantum est actu, non tamen dicitur perfectum simpliciter, nec bonum simpliciter, sed secundum quid. Sic ergo secundum primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter & bonum secundum quid, id est, inquantum est ens: secundum verò vltimum actum dicitur aliquid ens secundũ quid & bonum simpliciter. Sic ergo quod dicit Boëtius, quòd in rebus aliud est quòd sunt bona, & aliud quod sunt, referendum est ad esse bonum & ad esse simpliciter: quia secundum primum actum est aliquid ens simpliciter, & secundum vltimum bonum simpliciter: & tamen secundum primum actum est quodammodo bonum: & secũdum vltimum actum est quodammodo ens.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum dicitur per informationem, prout accipitur bonum simpliciter secũdum vltimum actũ.

¶Et similiter dicendũ ad tertium, quòd bonum dicitur secundum magis & minus secundum actum superuenientem, puta secũdum scientiam vel virtutem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm ens.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd bonum secũdum rationem sit prius quã ens. Ordo enim nominum est secũdum ordinem rerum significatarum per nomina. Sed Dion. inter alia nomina Dei, primò ponit bonũ quàm ens, vt patet in 3. cap. de Diu. no. ergo bonum secundum rationem est prius quàm ens.

¶2. Præterea, Illud est prius, secũdum rationem, quod ad plura se extẽdit: sed bonũ ad plura se extendit quàm ens: quia vt dicit Dio. 5. c. de Diu. no. bonum se extẽdit ad existentia & nõ existentia: ens verò ad existentia tantum. ergo bonum est prius secũdum rationem quam ens.

¶3. Præterea, Quod est vniuersalius, est prius secundum rationem: sed bonum videtur vniuersalius esse quàm ens: quia bonum habet rationem appetibilis, quibusdam autem appetibile est ipsum nõ esse: dicitur enim Matt. 26. de Iuda, Bonum erat ei, si natus nõ fuisset, &c. ergo bonum est prius quã ens secundum rationem.

¶4. Præterea, Nõ solum esse est appetibile: sed & vita & sapiẽtia & multa huiusmodi: & sic videtur quòd esse sit quoddam particulare appetibile, & bonum vniuersale bonum. ergo simpliciter est prius secundũ rationem quàm ens.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in lib. de causis, quòd prima rerum creatarum est esse.

¶RESPONDEO dicendum, quod ens [d] secũdum rationem est prius quam bonum. Ratio enim significata per nomen est id, quod concipit intellectus de re, & significat illud per vocẽ: illud ergo est prius secundum rationem quod prius cadit in conceptione intellectus. Primò autem in conceptione intellectus [d] cadit ens [e]: quia secũdum hoc vnũquodque cognoscibile est, inquãtum est actu, vt dicitur in 9. Metaph. vnde ens est proprium obiectum intellectus, & sic est primũ intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secundum rationem prius est ens quàm bonum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Dio. determinat de Diu. no. secũdum quòd importãt circa Deũ habitudinem causæ, nominamus enim Deum vt ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonũ autẽ cum habeat rationem appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas

nis diuinæ de infinitate, &c. Nulla facta mentione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quare autẽ de bonitate sub tractatu de perfectione quæratur, in promptu causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectũ est ratio quod aliquid dicatur bonum.

¶In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Bonum & ens sunt idẽ secũdum rem, sed differunt secundũ rationem tantum.

¶Antequam probetur conclusio, aduerte nouitie terminos conclusionis differre: nanque secũdũ rationẽ tantum latitudinẽ habet. Nam & quæ differunt in modo tantum significandi vt homo & humanitas, ratione sola differunt. Et multa quæ differunt rationibus diffinitiuis, vt lignum & dolabile, sola ratione differunt. Propterea distingue, quòd differre ratione dupliciter, scilicet ratione significata, seu cõcepta. Alio modo ratione concipiente seu significante. In proposito est sermo de differentia secundum rationẽ significãte: ita quòd sensus est quòd bonum & ens differunt secundum suas rationes formales significatas eorũ nominibus.

¶Probatur ergo conclusio: primò quo ad primã partẽ sic. Bonũ habet rationem appetibilis, ergo perfecti: ergo entis in actu: ergo entis: ergo, bonum & ens sunt idẽ secundum rẽ. Antecedens probatur ex 1. Ethi. Prima consequentia probatur: quia omnia appetunt suam perfectionem. Secunda verò relinquitur vt no. Tertia autẽ probatur: quia esse est actualitas omnis rei. Vltima autẽ patet. Deinde quo ad secundã partẽ, Bonum dicit rationem appetibilis quam non explicat ens: ergo differunt ratione.

¶Circa antecedens dubitatur, quoniam illud, quod dicitur de aliquo in secundo modo dicẽdi per se, non clauditur in ratione illius subiecti, sed econuerso, vt patet primo Posteriorum. Sed appetibile dicitur de bono in secũdo modo dicendi per se; ergo bonum nõ habet rationem appetibilis, sed econuerso. Minor probatur. Tũ quia ideo aliqd est appetibile, quia bonum, & non ecõuerso. Tũ quia bonũ est obiectum formale appetitus. Appetibile autẽ est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile. Constat autem quòd visibile dicitur de colore in secundo modo ex secundo de anima.

¶Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scilicet formaliter & fundamentaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonum dicitur habere rationẽ eius non vt intrinsecam, sed vt passionem: si verò sumatur fundamentaliter, tunc bonũ dicitur habere rationẽ appetibilis intrinsecè: quoniam propria ratio boni est fundamentũ & causa propria appetibilitatis: sicut color visibilitatis. Et licet vtraque glossa sit absolutè vera, & prima ex princ. commenti S. Tho. super libros Ethic. habeatur, secũda tamen in proposito est directè intenta: quoniam de intrinseca boni ratione est quæstio. Sed aduerte hic quòd quãuis quodlibet horum, quæ in deductione rationis assumpta sunt, scilicet bonum, perfectum, ens in actu, & ens importet fundamentum & causam appetibilis: & propterea concluditur identitas realis inter ea solũ, tamen bonum importat proximum fundamentũ appetibilis: quia solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitatem vt fundat & causat eam: ita quòd quanto aliquid propius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentũ appetibilis, vt patet discurrenti per prædicta. Inter ens siquidem & bonum mediãt ens in actu, & perfectum: & constat quod magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu quàm per ens, quoniam vnumquodque appetitur secundum aliquod esse in actu præsens vel futurum: & adhuc magis per perfectũ, quod importat complementum quia esse in actu appetitur ad complementũ, & vltimo per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est aut apparet appetenti. Importat ergo bonũ rationem appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximã, quare aliquid sit appetibile quæ quia eadem est perfectioni, & esse, idẽ est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente, sed absolutè secundum se, ideo distinguitur ab ente ratione formali.

¶Super Quæstionis quintæ Articulum secundum.

IN titulo prius secundum rationem: id est secundum ordinem rationum formaliũ ipsorum: oportet enim ens & bonum cum rationibus distinguantur, qđ secundum eas ordinata sint, non alio procul dubio ordine quàm qui aptus natus est esse inter rationes formales: qui vocatur ordo rationis, & habet consequenter prius & posterius secundum rationem, & consistit ordo iste in hoc quod ratio scilicet posterior, præsupponit aliam secundum se, non ecõuerso. Ita quod sensus est, an boni ratio præcedat merito sui ratione entis.

¶In corpore vna conclusio respõsiua quæsito. Ens est prius secundum rationem quàm bonum. Probatur. Vnũquodque est cognoscibile, inquantum est in actu: ergo ens est proprium obiectum intellectus: ergo est primum intelligibile: ergo primo cadit in conceptione intellectus: ergo est prius secundum rationem quam bonum. Antecedens probatur ex 9. Meta. prima, secunda, & tertia consequentia relinquuntur per se notæ. quarta autem probatur: quia ratio significata per nomen est id quod concipitur de re ab intellectu. omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc non solùm quòd ens est prius secundum rationem bono, sed omnibus aliis, vt patet.

¶Circa hanc rationẽ dubiũ occurrit: quia aut intenditur inferre q; ens sit prius ordine rationis secũdum se, aut quo ad nos. Si secundum se, hoc repugnat supradictis in quæst. 3. art. 1. ibi enim dictum est in litera, quòd Deo nihil est prius neq; secundum rẽ, neque secundum intellectũ. Ex hoc autẽ sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secũdum rationem: quoniã si ens est primum intelligibile, sicut sonus primum audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo Poste. quod enim primò conuenit alicui, cæteris conuenit ratione illius. Si quo ad nos tunc non est respondendo satisfactum quæsito, vertitur nãque in dubium an ratio entis secundum se sit prior ratione boni, & non an quo ad nos sit prior.

¶Ad hoc

Marginal references: *1. Lib. de doct. christia. ca. 32. circa princip. to. 3.* — *Primo Ethi. in prin. to. 5* — *Q. 3. ar. 4. & q. 4. ar. 1. ad 3.* — *D. 925.* — *Loco citato in arg.* — 26 *1. dist. 18. q. 1. ar. 3. Et 1. con. capit. 20. Et veri. q. 20. ar. 3. Et dio. 3. co. 1.* — *proposit. 4. inter opera Arist. to.* 3 — *D. 559.* — *D. 752.* d 52. *Text. 20. to. 3.* — *Cap. 1. & 3. de diui. nomin.*

prima est, quia agens nõ agit nisi propter finem, & ab agente materia mouetur ad formam: vnde dicitur quòd finis est causa causarũ. Et sic in causando bonũ est prius quã ens [e], sicut finis quam forma: & hac ratione inter nomina significantia causalitatẽ diuinam prius ponitur bonum quàm ens. Et iterum quia secundũ Platonicos, qui materia à priuatione non distinguentes dicebãt materiam esse non ens, ad plura se extẽdit participatio boni quàm participatio entis: nã materia prima participat bonum, cùm appetat ipsum: nihil autẽ appetit, nisi simile sibi: non autem participat ens, cùm ponatur nõ ens. Et ideo dicit Dio. quòd bonum extẽditur ad nõ existentia. Vnde patet solutio ad secũdum. Vel dicendum, quòd bonum extenditur ad existentia & non existentia, nõ secũdũ prædicationem, sed secundum causalitatẽ: vt per non existentia intelligamus nõ ea simpliciter, quæ penitus non sunt, sed ea, quæ sunt in potentia, & non in actu: quia bonum habet rationem finis, in quo nõ solũ quiescunt, quæ sunt in actu, sed ad ipsum etiam ea mouentur, quę in actu nõ sunt, sed in potentia tantùm: ens autem nõ importat habitudinẽ causæ nisi formalis tantùm, vel inhærẽtis, vel exemplaris: cuius causalitas non se extendit nisi ad ea, quæ sunt in actu.

¶Ad tertium dicendũ, quòd non esse secundũ se nõ est appetibile, sed per accidẽs: inquãtũ, scilicet ablatio alicuius mali est appetibilis: quod malũ quidẽ aufertur per nõ esse: ablatio verò mali nõ est appetibilis, nisi inquãtũ per malũ priuatur quoddã esse. Illud igitur, quod per se est appetibile, est esse: non esse verò per accidẽs tantùm [e]: inquantum, scilicet quoddam esse appetitur quo homo non sustinet priuari, & sic etiam per accidens non esse dicitur bonum.

¶Ad quartum dicendũ, quòd vita & scientia, & alia huiusmodi sic appetũtur, vt sunt in actu. vnde in omnibus appetitur quoddã esse, & sic nihil est appetibile nisi ens, & per consequens nihil est bonum nisi ens.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum omne sit bonum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q; non omne ens sit bonum. Bonũ enim addit supra ens, vt ex dictis patet. Ea vero, quæ addũt aliquid suprà ens, cõtrahunt ipsum: sicut substantia, quantitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergo bonũ contrahit ens: nõ igitur omne ens est bonũ.

¶2. Præterea, Nullũ malum est bonũ, Isa. 5. Væ qui dicitis malũ bonum, & bonum malum. sed aliquod ens dicitur malum: ergo non omne ens est bonum.

¶3. Præterea, Bonum habet rationem appetibilis: sed materia prima non habet rationẽ appetibilis, sed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem boni: non igitur omne ens est bonum.

¶4. Præterea, Philosophus dicit in 3. Meta. quòd in mathematicis non est bonum: sed mathematica sunt quædam entia, alioquin de eis non esset scientia: ergo nõ omne ens est bonum.

¶SED CONTRA, Omne ens quod non est Deus, est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona, vt dicitur 1. ad Tim. 4. c. Deus verò est maximè bonus: ergo omne ens est bonum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd omne ens inquãtum est ens, est bonũ. Omne enim ens, inquantum est ens, est in actu, & quodammodo perfectũ: quia omnis actus perfectio quædam est: perfectũ verò habet rationẽ appetibilis & boni, vt ex dictis patet, vnde sequitur omne ens inquantum huiusmodi bonum esse.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd substantia, quantitas, & qualitas, & ea quæ sub eis continentur, contrahũt ens, applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam: sic autem non addit aliquid bonum super ens, sed rationem tantum appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunque natura sit, vnde bonum non cõtrahit ens.

¶Ad secundum dicendum, quòd nullũ ens dicitur malum, inquãtum est ens, sed inquãtum caret quodam esse, sicut homo dicitur malus, inquãtũ caret esse virtutis, & oculus dicitur malus, inquãtũ caret acumine visus.

¶Ad tertium dicendum, quòd materia prima sicut non est ens nisi in potentia, ita nec bonum nisi in potẽtia. Licet secundum Platonicos dici possit, quòd materia prima est nõ ens propter priuationẽ adiunctam, sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem vel aptitudinem ad bonum & ideo non conuenit sibi, quòd sit appetibile, sed quòd appetat.

¶Ad quartum dicendum, quòd mathematica non subsistunt separata secundum esse, quia si subsisterent, esset in eis bonum, scilicet ipsum esse ipsorum. sunt autem mathematica separata secundum rationem tantum, prout abstrahuntur à motu & à materia [c]: & sic abstrahuntur à ratione finis

¶Ad hoc potest dupliciter dici. Primò, quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest cõparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes accipiendo rationes rerum vt distinguuntur contra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secundum se, & cætera sunt posteriora secundum intellectum. Sed inter ly cætera, non clauditur quòd quis erat esse Dei, quoniã non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existẽtia cũ sit ipsum esse. Sed si entis ratio comparetur & ad rationes & ad res, tunc nõ est simpliciter primũ intelligibile, sed deitas est primũ intelligibile Ita quòd intelligibilitas prius inest Deo quã enti, imò inest enti: quia inest Deo. Non enim Deus participatiuè est intelligibilis. Et sic vterque textus saluatur, quoniã ibi Deus absolutè dicitur primũ secundum intellectum, hic vero ens dicitur primum inter rationes formales.

¶Secundò potest dici q; hic accidit amphibologia in ly quo ad nos, quoniam potest determinare vel ordinẽ vel intelligibilia. Si determinat ordinem, tunc distinguitur contra ordinem secundum se, & sic procedit obiectio: & respondendum est, quòd intenditur de ordine secundum se, quoniã vt patet ex titulo, non est hic quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius à nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, cuius, scilicet ratio formalis sit prior. Si determinat intelligibilia, tunc distinguit intelligibilia nostra à nõ intelligibilibus à nobis. Et iuxta hunc sensum dicendum est, quòd hic quæritur de intelligibilibus quo ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu à nobis: ita quòd sermo præsens est de ordine secundum se nostrorum intelligibilium: & secundum hoc ens est primum secundum se intelligibile inter intelligibilia à nobis. Deus autem est primum intelligibile simpliciter. Et hic sensus cõsonat superficiei literæ loquenti de obiecto intellectus nostri, dũ significare per vocẽ admiscet. Quãuis hoc nõ cogat, quin sequẽtia de intellectu absolutè inquantum intellectus est, cuius tantum obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sint: omnis nanque intellectus secundum naturam propriam sumptus, aliud sortitus est proprium obiectum. Diuinus siquidem Deitatem, angelicus propriam substantiam, humanus quod quid est rei materialis, &c. vt suis locis patebit.

¶Super Quæstionis quintæ Articulum tertium.

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Omne ens inquantum ens est bonum, & additur ly inquantum in conclusione ad ostendendum quòd non per accidens, sed per se conuenit omni enti esse bonum. probatur sic: Omne ens vt sic est actu, ergo perfectum: ergo appetibile & bonum. omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio quædam est.

¶In responsione ad quartum aduerte, quòd litera duo dicit. Primò nanque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundò respondet argumento.

¶Primum quidem fundatur super hoc, quòd res sunt bonæ (vt infrà patebit) aut quia sunt, aut quia talia sunt, aut quia ordinantur in bonum: mathematica autem vt sic abstrahunt ab his omnibus. Ab esse quidem: quia vt sic non sunt: ab esse: autem tali, eadem ratione: quoniam esse tale supponit esse: ab ordine autem ad bonum, quia abstrahunt à fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt à materia & motu.

¶Circa hanc partem occurrunt duo dubia. Primum est circa illam rationẽ: quòd ideo mathematica non sunt bona prima bonitate, quia non subsistunt separata: si enim hæc ratio valet, sequitur quòd nulla res in vniuersali sumpta est bona: quoniam nulla res vniuersaliter sumpta subsistit per Peripateticos: consequẽs est falsum: ergo. ¶Secundũ dubium est circa illam rationem, quod ideo mathematica abstrahunt à fine, quia abstrahunt à materia & motu: quia finis habet rationem mouentis. dupliciter enim deficere videtur hæc ratio. Primò: quia sequeretur quòd metaphysicalia abstraherent à fine: quia magis abstrahunt à materia & motu quã mathematica.

¶Secũdò, quia æquiuocatur de motu, quoniam finis non habet rationẽ mouentis motu propriè dicto, à quo abstrahit mathematicus, sed motu metaphysi. dicto, quamuis ergo conclusio sit vera, ratio tamen nulla est.

¶Ad primum dubium dicitur, quòd mathematica possunt sumi dupliciter, Vno modo secundum id quòd sunt absolutè, & sic idem est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatem. Non enim triangulus magis abstrahit ab esse quam albedo: & sic de eis non est hic sermo: sed dici de ipsis potest quòd sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secundum sua indiuidua in rerum natura existentia, &c. Alio modo considerantur vt mathematica sunt, inquantum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur par esse iudicium de eis & de aliis rebus in vniuersali sumptis.

¶Ad cuius euidentiam scito, quòd licet omnia vniuersalia in hoc conueniant, quòd non subsistunt in sua vniuersalitate, inter vniuersalia tamen physica, mathematica, & metaphysica est differentia, quo ad subsistere in suis abstractionibus propriis. Metaphysicalia nanque secundum propriam abstractionẽ sumpta subsistunt, quoniã habent in rerũ natura indiuidua abstrahentia ab omni materia sensibili & intelligibili, vt patet de intelligentiis. Mathematica verò secundum propriam abstractionem sumpta nõ existunt, quoniam nullum habent in rerum natura indiuiduum abstrahens à materia sensibili. Non enim inuenitur hæc linea, nisi in terminatione corporis sensibili. Naturalia autem cum nullam habeant propriam abstractionem, sed eam tantùm, quæ cõmunis est omnibus scibilibus, scilicet qua vniuersale abstrahit à particulari, manifestè patet quòd subsistunt in rerum natura dum habent indiuidua subsistentia cum materia sensibili, & cæteris conditionibus in vniuersali scitis. Cùm ergo in litera dicitur, quod mathematica non subsistunt, non est interpretãdum quod vniuersalia mathematica vniuersaliter sumpta non subsistunt, hoc enim esset ridiculum pro ratione afferre: sed quod mathematica vt sic particulariter sumpta non subsistunt, seu quod idem est, quod mathematica vt sic non habẽt aliquod indiuiduum existens in rerum natura. Et propterea neque sunt in vniuersali, neque in particulari: ac per hoc bona esse nõ possunt, quòd de aliis rebus vniuersaliter sumptis dici non potest. Et sic patet nullitas consequentiæ ad oppositum factæ: & quare singulariter dicatur de mathematicis quòd non habent esse.

¶Ad secundũ verò dubium respondetur, q; quia sermones semper interpretandi sunt secundũ subiectam materiam, ideo quãuis non valeat consequentia, abstrahit à materia & motu, ergo à fine, vt patet in 12. Met. tex. 37. vbi ponitur finis in immobilibus: valet tamen consequentia hæc, mathematica abstrahunt à materia & motu: ergo à fine: quia mathematica non sunt nata habere finẽ nisi materiæ & motus: quoniã secũdũ rem sunt entia naturalia: si enim abstrahãt à materia & motu, oportet ea abstrahere à fine materiæ & motus. Et si abstrahunt à tali fine, abstrahunt totaliter à fine: quia non sunt nata habere alio modo finem. Et per hoc patet etiã respõsio ad secundã obiectionẽ. Cũ enim dicitur, finis habet rationẽ mouẽtis, ly mouẽtis, potest significare purã causalitatem finis: & sic æquiuocè dicitur mouens à motu propriè dicto, sed si non sumitur hic. Potest quoque significare,

& ca

Marginal references: *Cap. 5. de diui. nomi. parum à prin.* — 313 — 27 *1. contra. c. 37. 79. & 40. & lib. 3. c. 20. Et veri. q. 21. ar. 2. & 5. Artic. 1.* — *3. met. tex. 4. tom. 3.* — *ar. 1 huius quæst.* — b 424

Universidad de Deusto Biblioteca

qui habet ratioñe mouentis. Non est autem inconueniens, quòd in aliquo ente secundum rationem non sit bonum vel ratio boni, cùm ratio entis sit prior quàm ratio boni, sicut suprà dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum bonum habeat rationem causæ finalis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd bonum non habeat rationem causæ finalis, sed magis aliarum. Vt enim dicit Dio.4. c. de Di.no. bonum laudatur vt pulchrum, sed pulchrum importat rationem causæ formalis: ergo bonum habet rationem causæ formalis.

¶ 2. Præterea, Bonú est diffusiuum sui esse, vt ex verbis Di. accipitur: quibus dicit, q; bonum est ex quo omnia subsistunt & sunt: sed esse diffusiuum importat ratioñe causæ efficientis: ergo bonum habet ratioñe causæ efficientis.

¶ 3. Præterea, Dicit Aug. in primo de doct. Christ. q; quia Deus bonus est, nos sumus: sed ex Deo sumus, sicut ex causa efficiente: ergo bonum importat rationem causæ efficientis.

¶ SED CONTRA est, quod Philoso. dicit in secundo Physic. quòd illud cuius causa est, est sicut finis & bonú aliorum: bonum ergo habet rationem causæ finalis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cú bonú sit, quod omnia appetunt: hoc auté habet ratioñe finis: manifestú est, quòd bonum ratioñe finis importet: sed tamé ratio boni præsupponit ratioñe causæ efficiétis, & ratioñe causæ formalis. Videmus enim quòd id quod est primum in causando, vltimú est in causato. ignis enim primò calefacit, quam formam ignis inducat: cùm tamé calor in igne consequatur formá substátialé: in causando auté primum inuenitur bonum & finis, qui mouet efficientem: secúdò actio efficientis mouens ad formam: tertiò aduenit forma: vnde econuerso esse oportet in causato, quòd primú sit ipsa forma, per quam est ens: secúdò cósideratur in ea virtus effectiua, secundum quòd est perfectum in esse: quia vnumquodque tunc perfectum est, quádo potest sibi simile facere, vt dicit Philoso. in quarto Meteororum. tertiò consequitur ratio boni, per quam in ente perfectio fundatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendú, quòd pulchrú & bonum in subiecto quidem sunt idem: quia super eandem ré fundantur, scilicet super formá: & propter hoc bonú laudatur vt pulchrú, sed ratione differunt: ná bonum propriè respicit appetitú: est enim bonum, quod omnia appetunt: & ideo habet ratioñe finis: ná appetitus est, quasi quidá motus ad rem. pulchrú auté respicit vim cognoscitiuá: pulchra enim dicuntur, quæ visa placent: vnde pulchrum in debita proportione cósistit [c]: quia sensus delectatur in rebus debitè proportionatis: sicut in sibi similibus: ná & sensus ratio quædá est: & omnis virtus cognoscitiua, & quia cognitio fit per assimilationem, similitudo autem respicit formam: pulchrum propriè pertinet ad rationem causæ formalis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum dicitur diffusiuum sui esse eo modo, quo finis dicitur mouere.

& causalitatem finis & effectum eius, & tunc æquiualet huic, quod dico, causantis motum: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua æquiuocatio, sed sumitur vtrobique motus propriè. Et specificatur qualis finis est Mathematicorum, quasi diceret, quòd quia finis Mathematicorum habet rationem mouentis, id est, causantis motum propriè dictum, sicut & finis naturalium: consequens est, quòd si mathematica abstrahant à materia, & motu quòd abstrahant à fine. Et sic ex eadem radice soluitur vtraque obiectio.

Art. præ.

¶ Secúdo in eadem responsione satisfaciat argumento: & argumétú quidem est hoc: mathematica non sunt bona: mathematica sunt entia: ergo quædam entia non sunt bona, in secúdo tertiæ figuræ. responsio autem consistit in negatione argumenti: quoniam sophisma est figuræ dictionis: vel à secundum quid ad simpliciter: ly náque mathematica, videtur significare entia: & tamé significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negatur cóclusio illata, scilicet quòd quædam entia nó sunt bona: & conceditur cóclusio quæ deberet inferri, scilicet quòd quædam entia, vt subsunt tali abstractioni, nó sút bona. Nec hoc incóuenit, vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit à ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibilitate, potest sumi homo in aliquo priori: quia in primo modo dicendi per se in quo conuenit sibi esse animal rationale, & non conuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri: ergo aliquis homo non est risibilis: sed, ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit à risibili, in quo non abstrahit ab hominis ratione.

28
2. dist. 38. lit. 3. Et contra cap. 40 fin. Et lib 3. c. 16. 17. & 19. Et veri. q. 2. ar. 1. c.
Cap. 4. p. 1. ante me. & p. 4. circa princip.
Cap. 4. de diu. nom. circa princ.
Primo de doct. christia. ca. 32. to. 3.
2. phy. tex. 31. to. 2.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: Mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, vt dictum est: & mathematica habet rationem entis, cùm ens non dicatur nisi de eo quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo sanè intellecta stant simul. prima enim nó negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd cum negatione vnius modi essendi stat affirmatio essendi in communi de eodem subiecto: quia potest verificari secundum alium essendi modum mathematica, ergo & non sunt entia tali modo & sunt absolutè entia.

¶ Et si instetur ad propositum, ergo eodem modo dicendum est, quòd non sunt bona tali modo, sed sunt absolutè bona: & consequenter malè dicitur quòd mathematica non sunt bona: neganda est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quod in se sit tale quod ei non repugnet esse in rerum natura, quocunque id modo eueniat, siue secundum suam abstractionem siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni vltra hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finé, &c. modo triangulus & cætera mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quòd eis non repugnat existere, & propterea entis rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis esse negatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectiuá quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantum per formalem: illa enim est propria bono, hæc enti.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

IN titulo habere rationem causæ finalis nó sumitur hic identicè, sed dupliciter, scilicet in actu signato, & in actu exercito. ¶ Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamento proximo. Non enim quæritur vtrum bonum sit ratio causæ finalis, sed an sit proprium fundamentum illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex secundo Physicor. & quinto Metaphy. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. ¶ Vnde sensus tituli est, An res eo quia bona vendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si verò secundo modo intelligitur, tunc habere rationem causæ finalis sumitur formaliter: ita quòd sensus tituli est, Vtrum bonum formaliter sit formaliter ipsa ratio finis in actu exercito, id est, exerceat causalitatem finalem. Verbi gratia, si dicatur quòd A sit: aut est simpliciter aut tale, quia est bonum: an ex hoc ipso reddatur causa finalis.

¶ Et hic sensus est in iudicio meo intentus: quia formalis est, & tanto dignus ingenio. Et responsio ad hoc tendit.

¶ Circa hanc determinationem aduerte breuiter veritatem quam hinc habes, de illa quæstione, vtrum res sit causa finalis in intentione, aut in executione, &c. Cùm enim hic habeas, quòd in secundo quoque Physicorum habetur, quòd bonum importat finis rationem, in actu exercito (quod etiam inductiuè probatur, dum omnis ratio propter bonú, aut melius, finem affert) oportet vt eadem ratione rem aliquam finem dicas, qua bonam eam asseris: ex supradictis autem patet quod bonum formaliter vnumquodque dicitur & est ratione esse: finis igitur rationem habet res ratione esse: ita q; sicut forma est ratio causandi effectiuè, existere autem est conditio formæ efficientis: ita esse est ratio causandi finaliter: esse autem in intétione est conditio esse causantis finaliter: esse autem in executione non est finis, sed terminus & effectus, tam finis, quàm efficientis.

2. de anima. tex. 34

¶ Et hoc inductione, non ratione eget: sanitas enim, scientia, balneum, &c. appetitur vt insit, vt habeatur, &c. non in intentione, sed secundum esse naturale ipsius: & sic esse est ratio quòd appetatur res: quod idem est quod finalizare: sed nunquá aliquid horum finalizaret trahendo appetitum ad se, nisi esset in intentione, vt patet. ex hoc autem experimur sequi executionem rei, quæ vt finis mouet. Et hoc voluit Auer. 12. Metaph. com. 16. Et hoc bene penetratú soluit omnes difficultates apud intellectú abstrahentem rem ab esse extra animam, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo præd.

209

¶ In corpore duo. Primò respondetur quæsito, Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur: Appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile: ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secundum tacita obiectio est hæc: superius iam determinatum est q; bonum non habet rationem primi, sed vltimi potius. modo auté dicitur, quòd habet rationem causæ finalis, quam constat habere rationem primi: cum finis sit causa causarum: quomodo ergo stant hæc simul, quòd bonum habeat rationem vltimi & primi? Hanc obiectionem excludendo, primo ponit responsionem deinde probat ipsam. Responsio est, quòd bonum est vltimum in essendo, primum autem in causando: quamuis in litera prima pars responsionis huius tantum proponatur. Probatio etiam: primum in causando est vltimum in essendo, finis est primum in causando: ergo finis est vltimum in essendo, sed bonum habet rationé finis: ergo maior probatur ex testimonio sensibilium: in quibus primum in causando est vltimum in causato, vt patet in igne & calore: ergo absolutè primum in causando, est vltimum in essendo.

¶ Circa maiorem aduerte terminos quòd ly primum & vltimum denotant in proposito ordinem generationis, & supponunt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: ly verò in causando sumitur vt distinguitur contra in essendo: supponitur siquidem hic duplicem dari ordinem generationis inter res. Alterum in causando, alterum in essendo. Et ille quidé attenditur penes prius & post causare, iste verò penes prius & post esse: ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet à causalitate alterius, sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo cuius esse non præsupponit esse alterius, sed econuerso. Est ergo sensus maioris, quòd res prior ordine generationis quo ad causalitatem est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest considerari absolutè: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere, puta causatorum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta caloris & formæ ignis in causato, manu ducere nos voluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex vi probationis inferre: sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso quod sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eleuare: quod satis hic fit.

¶ Circa huius maioris & totius rationis vim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolutè, aut respectu huius & in hoc. Si absolutè, maior est falsa. Tum quia vltimus finis omnium: puta Deus est primum in causando, & tamen non est vltimum, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo literæ. Forma ignis non solum est primum in essendo

in essendo, sed etiam in causando: nam prius forma ignis causat formaliter igné, siue causantem siue causatum, quam calor effectiuè calefaciat: & simile est in omnibus, semper enim forma præuenit & in esse & in causalitate formali. Si autem respectu huius aut in hoc: ergo non habetur intentum. Intendit enim absolutè ordinem boni ad alia assignare: & non in hoc vel illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quilibet habens voluntatem, dicitur bonus, inquantú habet bonam voluntatem: quia per voluntatem vtimur omnibus, quæ in nobis sunt [c] vnde non dicitur bonus homo, qui habet bonum intellectum, sed qui habet bonam voluntatem: voluntas autem respicit finem vt obiectum proprium, & sic quod dicitur, quia Deus est bonus, summus, refertur ad causam finalem.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum ratio boni consistat in modo, specie & ordine.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratio boni non consistat in modo, specie, & ordine. Bonum enim & ens ratione differút, vt suprà dictú est, sed modus, species & ordo pertinere ad rationem entis videntur: quia sicut dicitur Sapien. 2. Omnia in numero, pondere & mensura disposuisti. Ad quæ tria reducuntur, species, modus & ordo [c]: quia, vt dicit August. 4. super Gene. ad literá, * Mensura omni rei modum præfigit: & numerus omni rei speciem præbet: & pondus omné rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 2. Præterea, Ipse modus, species, & ordo bona quædam sunt: si ergo ratio boni consistit in modo, specie & ordine, oportet etiá quòd modus habeat modum, speciem & ordiné, & similiter species & ordo: ergo procederetur in infinitum.

¶ 3. Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum non tollit totaliter bonum: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 4. Præterea, Illud, in quo consistit ratio boni, non potest dici malú, sed dicitur malus modus, mala species, malus ordo: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 5. Præterea, Modus, species, & ordo ex pondere, numero & mensura causantur, vt ex autoritate August. inducta patet: non autem omnia bona habent pondus, numerum, mensuram. dicit enim Ambros. in Hexam. quòd lucis natura est, vt non in numero, non in pondere, non in mensura creata sit: non ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus à Deo factis: & ita hæc tria vbi magna sunt, magna bona sunt: vbi parua, parua bona sunt: vbi nulla, nullum bonum est. quod non esset nisi ratio boni in eis consisteret. ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

¶ RESPONDEO dicendum, quod vnumquodque dicitur bonum inquantum est perfectum: sic enim est appetibile, vt supra dictum est: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis. cùm auté vnúquodque sit id, quod est per suam formam: forma autem præsupponit quædam, & quædam ad ipsam ex necessitate cósequútur, ad hoc quòd aliquid sit perfectú & bonú, necesse est quod formá habeat, & ea quæ consequuntur ad ipsam. Præexigitur auté ad formam determinatio siue cómensuratio principiorum seu materialium, seu efficiétium ipsam: & hoc significatur per modú: vnde dicitur quòd mensura modú præfigit. Ipsa autem forma significatur per specié: [c] quia per formam vnum quodque in specie constituitur. & propter hoc dicitur quòd numerus specié præbet: quia diffinitiones significátes speciem sunt sicut numeri secundum Philo. in 8. Metap. Sicut enim vnitas addita vel subtracta variat speciem numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita vel subtracta [c]. Ad formam autem consequitur inclinatio ad finé aut ad actioné, aut ad aliquid huiusmodi: quia vnumquodque inquantum est actu, agit & tendit in id quod sibi conuenit secundú suá formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: vnde ratio boni secundú quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ista tria nó consequuntur ens, nisi in quantum est perfectum, & secundú hoc est bonum.

¶ Ad secundum dicendú, quòd modus, species, & ordo eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistétia: sed quia eis alia sunt & entia & bona: vnde nó oportet q; ipsa habeant aliqua alia, quibus sint bona, nó enim sic dicútur bona quasi formaliter aliis sint bona, sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona [c]: sicut albedo nó dicitur ens, quia ipsa in aliquo sit, sed q; aipsa aliquid est secundum quid vt album.

¶ Ad tertium dicédú, quod quodlibet esse est secundum formá aliquam: vnde secundum quodlibet esse rei consequútur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet specié, modú, & ordiné inquantú est homo: & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciem, & ordiné: & inquantum est virtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autem priuat quoddá esse, sicut cæcitas priuat esse visus: vnde non tollit omnem modum, specié, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ consequuntur esse visus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dicit Aug in lib. de natura boni, * omnis modus inquantum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, vel mala species, vel malus ordo, aut ideo dicútur, quia minora sunt quam esse debuerunt: aut quia nó his rebus accómodátur, quibus accómodanda sunt: vel ideo dicútur mala, quia sunt aliena & incógrua.

¶ Ad quintum dicendú, quòd natura lucis dicitur esse sine numero, & pódere, & mensura, nó simpliciter, sed per comparationé ad corporalia: quia virtus lucis ad omnia corporalia se extédit, inquátú est qualitas actiua primi corporis alterantis, s. cæli.

¶ Ad hoc dicitur, q; hic sermo est de ordine & in causando & in essendo absolutè, sed obiectio peccat. Tum quia malè interpretatur maioré: non enim intendimus quòd primú in causando illud idé numero sit vltimú in essendo, respectu eorú, quorum est primú in causando: hæc enim vniuersalis est impossibilis: nec eá somniauimus: sed intédimus illud idé secúdú rationem formalem, siue eandem specie, siue eandé genere, siue eandé secúdú analogiá sic vltimú in essendo in ordine eorum, quorú est primú in causando. Et hoc modo ratio bonitatis diuinæ est prima in causando finaliter: & ipsamet secúdú analogiá est vltima in essendo in re qualibet: vt patet ex articulo primo in responsione ad primú. Tú quia testimoniú ex sensibilibus in litera adductú peruertit. vt enim iá dictum est, sensibilia hic adducta sunt, vt ex ordine in causádo hoc & in essendo in hoc causato, perciperemus ordiné in causando simpliciter: & in essendo simpliciter, nó esse eundem. Vnde licet forma substantialis ignis sit prior in essendo & in causando simpliciter quàm calor, nó tamen est prior in causando hoc, id est, húc igné generandú. Prius enim ordine generationis est calefactio quàm generatio formæ ignis. Alteratio enim præuia est generationi: & tamen primum quod sortitur hic ignis genitus est forma ignis, & calor cósequitur formá: sicut vniuersaliter propria accidétia consequuntur formá. At si in sensibilibus ordiné simpliciter cupis inspicere, aduerte q; causalitas formalis pendet necessario ex effectiua: & liquebit quæsitú. Licet enim in hoc sensibili primum sit quod quid erat esse, quod spectat ad causam formalem, nulla tamé forma aut quidditas verè habet causalitaté formalé secúdú rem, nisi ab aliqua causa sit effectiua: quam oportet propter finem agere. cùm enim forma non sit causa formalis sui ipsius: sed alterius, puta compositi, & omne compositú vt in quæstione tertia dictú est, & Auer. in 12. Meta. cóment. 25. testatur, ab alio sit: oportet ante omnem causalitaté formalem esse effectiuam, & ante hác finalem: in essendo tamé primò inuenitur & in causa forma, & in effectu similitudo formæ. secundò in causa vis actiua, & in effectu eius participatio. tertiò in causa bonitas, & in effectu cóplementú, quod est participatio bonitatis. Et sic simpliciter præposterus est ordo in essendo, & in causando. Pro notitia tamé literæ in calce scito nouitie, quod duplicis perfectionis meminit, scilicet in esse & absolutè & intédit per perfectú in esse, perfectú substantialiter: perfectionem verò absolutè, quá dicit in ente fundari, per boni rationem, perfectionem rei simpliciter, seu totalem: hæc enim secundú boni simpliciter rationem attenditur: vt ex suprà dictis patet: tunc enim nihil omnino deest.

257
118.
29
veri. qõ. 21. art. 6.
Art. 1.
244.
* cap. 3 in med. to. 3.
In argu. 1.
li. 1. Hexa. cap. 9. post med. to. 4.
capit. 3. in med. to. 6.
Art. 1 & 3.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.*

IN titulo nota terminos. Ratio boni non vniuersaliter sed causati: vt patet in articulo sequenti: in Deo enim non habent hæc locú. Et rursus ratio boni non quomodolibet, sed boni vt quod. Modus, species & ordo. Trifariam inuenitur S. Tho. vsum fuisse his terminis. Hic siquidé in corpore per modum intendit commensuratioñe principiorú efficientium seu materialium per specié formam, per ordinem inclinationem ad aliquid. In prima verò secundæ q. 85. art. quarto, per speciem intendit formam absolutè: per modum mensurá ipsius formæ. Species enim rerum sunt mensuratæ sicut numeri. per ordiné verò respectú ad aliud. In qõ. autem de veritate quæstio. 21. intendit per specié formam, per modum cómensurationé ipsius esse ad essentiá, cuius est. Ordiné verò penes respectum perfectiui finaliter in ratione boni clausum. Quæ tres expositiones, quamuis valde differre videantur quo ad vnú terminum, scilicet ly modus, si tamen subtilius perscrutemur, in vnum coëunt: commensuratio nanque principiorum, mensura formæ, & commensuratio esse ad essentiá, mutuò se inferút: ex tali enim principiorú harmonia tantæ perfectionis forma est: & ex tanta forma tátum esse secundú ordinem generationis: secundum verò perfectionis seu finis ordiné, si tátæ perfectionis esse est producendum: ergo tantæ perfectionis formam ac essentiá oportet supponi: & si hanc, ergo talé præcedétium principiorú dispositionem. Constat, rationem boni consistere in modo, specie & ordine, dupliciter potest intelligi. Vno modo vt in partibus essentialibus, sicut ratio hominis cósistit in animali & rationali. Alio modo vt in partibus integralibus nó rationis, sed propriè eius materiæ, sicut ratio hominis cósistit in carnibus, ossibus & neruis. Et hoc modo intelligo in proposito rationé boni consistere in modo, specie & ordine. Est ergo sensus tituli, an ratio boni vt quod causati cóstat in forma antecedétibus & consequétibus, táquam in partibus suæ propriæ materiæ.

244.
8. me. text. 10. to. 3.
255.
73c
51. 4
241.
* ex cap. 3. & 4 elicitur, to. 6.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Ratio boni cósistit in modo, specie, & ordine. Probatur. Vnúquodque est id quod est per suam formam exigentem quædá antecedentia, & cósequentia: ergo cui nihil deest secundú modum suæ naturæ, habet specié, modum, & ordiné: ergo perfectum habet hæc: ergo bonum exigit hæc: antecedés quo ad vtranque parté patet. Prima verò consequentia patet ex quid nominis, speciei, modi & ordinis. Secunda verò tenet per locum à diffinitione ad diffinitú. Tertia autem probatur: quia perfectio est ratio appetibilis.

¶ Circa hanc conclu. occurrit dubiú: quomodo potest saluari modus in bono substantiali Angelorum: exponendo modú, id est, commensurationem principiorú effi-

Universidad de Deusto Biblioteca

efficientium, seu materialium, vt hic dicitur, cùm in Angelis nõ sint principia materialia: & efficiés eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia.

30 ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd iuxta cõpositioné in hoc loco positam saluatur modus boni Angelici secundum substãtiã quo ad principium efficiens, sic Deus enim agens potest dupliciter sumi. Vno modo absolutè: & sic tam ipse quàm sua actio est suprà omnem modum. Alio modo, vt agit secundum hanc vel illã ideam: & sic actio Dei est commensurata ita huic, quòd non alij: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd nõ alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata: & modificãs esse & bonum substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundum materiale principium saluari modus in Angelis: quoniam essentia est vt materia ipsius esse, & est commensurata illi, sed hoc magis ad alias expositiones spectat: quoniam modus hic antecedit formam, vt patet in litera.

q. 99. art. 5. capi. Et 22. q. 45. art. 3. Et 2. dist. 21. q. 1. art. 2. capit. Et 1. Ethic. le. 5. col. 2.

** 1. Ethic. cap. 6. ante med. to. 5.*

** lib. 2. in c. cuius titulus est, vtilitatem hic accipi, non eam quam vulgus.*

** li. 1. c. 9. & 10. to. 1.*

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & vtile, &c.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non conuenienter diuidatur bonum per honestum, vtile, & delectabile. Bonum enim, sicut dicit Philosophus in 1. Ethic.* diuiditur per decem Prædicamenta: honestum autem, vtile, & delectabile inueniri possunt in vno Predicamẽto, ergo non conuenienter per hæc diuiditur bonum.

¶ 2. Præterea, Omnis diuisio fit per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sunt delectabilia: nullũmque inhonestũ est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per opposita, vt opponerẽtur honestũ & vtile: vt etiam dicit Tullius in li. de Offic.* ergo prædicta diuisio non est conueniens.

¶ 3. Præterea, Vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantum est: sed vtile non est bonũ nisi propter delectabile vel honestum: ergo non debet vtile diuidi cõtra delectabile & honestum.

¶ SED CONTRA est quod Ambro. in li. de Officiis * vtitur ista diuisione Boni.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd hęc diuisio propriè videtur esse boni humani. Si tamen altius & cõmunius rationem boni cõsideremus, inuenitur hæc diuisio propriè competere bono, secundum quòd bonum est. Nam bonum est aliquid inquantũ est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. Terminatur autem motus corporis naturalis simpliciter quidem ad vltimum, secundum quid autem etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quod terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus, inquantum aliquam parté motus terminat. Id auté, quod est vltimus terminus motus, potest accipi dupliciter [c], vel ipsa res, in quam téditur, vt pote locus, vel forma: vel quies in re illa. Sic ergo in motu appetitus, id quod est appetibile terminãs motum appetitus secundum quid vt mediũ per quod téditur in aliud vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vt vltimũ terminãs totaliter motum appetitus, sicut quædã res in quam per se appetitus tédit, vocatur honestum: quia honestum dicitur, quod per se desideratur. Id autem quod terminat motum appetitus, vt quies in re desiderata, est delectatio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod bonum, inquantum est idem subiecto cum ente, diuiditur per decem Prædicamenta: sed secundum propriam rationem cõpetit sibi ista diuisio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hæc diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa propriè delectabilia, quæ nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cum aliquando sint & noxia & inhonesta. Vtilia verò dicuntur, quæ non habent in se vnde desiderẽtur, sed desiderantur solùm, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ. Honesta verò dicuntur quæ in seipsis habent vnde desiderentur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum non diuiditur in ista tria sicut vniuocum æqualiter de his prædicatum, sed sicut analogũ, quod prædicatur secundũ prius & posterius: per prius enim prædicatur de honesto & secundariò de delectabili, tertio de vtili.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones, altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est, Hæc diuisio dicitur propriè esse boni humani. Secunda est, Hæc diuisio propriè est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili: ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile & delectabile: ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundum quid, & simpliciter. Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminanté & quietem in ea. Consequentia verò prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda verò: quia bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

258

QVÆSTIO SEXTA DE bonitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bonitate Dei. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrũ esse bonum conueniat Deo. ¶ Secundò, vtrũ Deus sit summum bonum. ¶ Tertiò, vtrum ipse solus sit bonum per suam essentiam. ¶ Quartò, vtrũ omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum esse bonum Deo conueniat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd esse bonum nõ cõueniat Deo: Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: hæc auté non videntur Deo conuenire, cùm Deus immensus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶ 2. Præterea, Bonum est quod omnia appetunt: sed Deum non omnia appetunt, quia non omnia cognoscunt ipsum, nihil autem appetitur nisi notum. ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur, Thren. 3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum esse præcipuè Deo conuenit. Bonũ enim aliquid est secundum quòd est appetibile: vnumquodque autem appetit suam perfectionem: perfectio autem & forma effectus est quædam similitudo agentis, cùm omne agens agat sibi simile. vnde ipsum agens est appetibile, & habet rationem boni: hoc autem est quod de ipso appetitur, vt eius similitudo participetur, cũ ergo Deus sit prima causa effectiua omnium [c], manifestum est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. vnde Diony. in li. de Di. no.* attribuit bonum Deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed bonum in Deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia appetendo proprias perfectiones, appetunt ipsum Deum inquantum perfectiones omnium rerum sunt [d] quædam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet. Et sic eorũ, quæ Deum appetunt, quædam cognoscunt ipsum secundum seipsum, quod est propriũ creaturæ rationalis. Quædam verò cognoscunt aliquas participationes suæ bonitatis, quod etiam extenditur vsque ad cognitionem sensibilem. Quædam verò appetitũ naturalem habent absque cognitione: vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente. [e]

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Deus sit summum bonum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit summũ bonũ. Summũ enim bonũ, addit aliquid supra bonum, alioquin omni bono cõueniret, sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum, ergo summum bonum est compositum, sed Deus est summè simplex, vt suprà ostensum est ergo Deus non est summum bonum.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito: affirmatiuè, Deus est bonus.

¶ Probatur ratione cõfirmata autoritate Dionisij, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergo appetibilis: ergo bonus: antecedens supponitur: prima verò consequentia probatur, vnumquodque appetit suam propriam perfectionem: ergo similitudiné sui efficientis: ergo à fortiori ipsa causa effectiua est appetibilis: ergo si est prima causa, &c. antecedés, assumptum cum omnibus consequentiis ex se est notum. Prima quidem, quia propria perfectio rei, est ipsa similitudo agentis. Secũda verò, quia omne agens agit sibi simile: ac per hoc, si eius similitudo est appetibilis, multo magis ipsum agens erit appetibile. Cætera sunt clara.

31 5. cont. cap. 37. Et ver. q. 21. art. 1.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum secundum.*

IN titulo nihil est difficile, summum enim addit respectum excessus supremi: ita quòd idem est vtrum sit summum bonum, & vtrum sit bonum excedens omnia alia bona tam actu quàm potentia.

¶ In corpore articuli vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Deus est summum bonũ simpliciter. Hæc cõclusio declaratur primò, deinde probatur. Declaratur quidem distinguendo implicitè de summo bono simpliciter, vel in genere. Et vocatur summum bonum in genere, quod excedit cætera in illo ordine rerum, sicut summum bonum humanũ felicitas excedens omnia humana bona: & sic de aliis. Simpliciter verò quod in tota entium latitudine supremum tenet locum: & propterea apponitur in conclusione ly simpliciter. Probatur autem sic bonum conuenit Deo sicut primæ causæ effectiuæ omnium nõ vniuocæ: ergo conuenit ei excellentissimè. ergo est summum bonum simpliciter. Antecedens quo ad vtranque partem ex dictis patet. Prima vero consequentia probatur ex differentia modi essendi effectus in causa vniuoca, & in causa æquiuoca seu analoga: quia in vniuoca eodem modo, in æquiuoca vero excellentiori. Aduerte tamen hic, quod effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo contingit dupliciter. Vno modo formaliter & virtualiter simul. Alio modo virtualiter tantum. Exemplum primi, lumen & diaphaneitas in corporibus cælestibus respectu inferiorum. Exemplum secundi, calor in sole & in corporibus inferioribus. In proposito est sermo, de effectu præexistente in causa non solum virtualiter, sed etiam formaliter: vnde & Deus est

*234 * Cap 4. par. 1.*

D.468. 1170. 1182.

q. 4. ar. 2.

198

32 2 di. 1. q. 2. ar. 2. 4. Et 1. con. c. 41. 74. 95. 3. m & 101. fin. Et li. 3. ca. 17. Et po. q. 7. art. 1. cap. 20. Et mal. q. 3. art. 1. cap. Q. 3. ar. 7.

est bonus formaliter & virtualiter. efficacia rationis fundatur super hoc, quòd vterque effectus causæ æquiuocæ excellentiori modo est in ipsa causa quàm in effectu. Et ideo litera indistinctè de modo essendi effectus in causa æquiuoca loquitur: quoniam hoc sufficiebat intento, scilicet quòd excellentissimo modo bonitas conueniret Deo. Iam enim in præcedenti articulo stabilitum erat quòd formaliter conuenit eidem.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in conuersione propositionis: Bonum est quod omnia appetunt, id est, quod omnia appetunt est bonum.

¶ In respõsione ad tertium aduerte, quòd res diuersorum generũ dicũtur nullo modo comparabiles, quando accipiuntur vt sic, id est, inquantum sunt in diuersis generibus. si enim sumerentur secundum aliquod prædicatum in quo conuenirent, possent comparari.

In princ. primi lib. Eth. te. 5.

q. 8. art. 5. q. 4. art. 3. col. 2.

Primo de Trin. c. 2. circa prin. to. 3.

¶ 2. Præterea, Bonum est quod omnia appetunt, vt dicit Philosophus: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omniũ. ergo nihil est aliud bonum nisi Deus. Quod etiam videtur per id quod dicitur Matth. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. sed summum dicitur in comparatione aliorum, sicut summum calidum in comparatione ad omnia calida. ergo Deus non potest dici summum bonum.

¶ Præterea, Summum comparationem importat, sed quæ non sunt vnius generis, nõ sunt comparabilia: sicut dulcedo inconuenienter dicitur maior vel minor quàm linea. cum igitur Deus non sit in eodem genere cum aliis bonis, vt ex superioribus patet: videtur quòd Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustinus 1. de Trinitate, quòd Trinitas diuinarum personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est summum bonum simpliciter, & non solum in aliquo genere, vel ordine rerum. Sic enim bonum Deo attribuitur, vt dictum est inquantum omnes perfectiones desideratæ effluũt ab eo, sicut à prima causa, non autem effluunt ab eo, sicut ab agente vniuoco, vt ex superioribus patet, sed sicut ab agente, quod non conuenit cũ suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo autem effectus in causa quidem vniuoca inuenitur vniformiter, in causa autem æquiuoca inuenitur excellentius, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cùm bonum sit in Deo sicut in prima causa omnium non vniuoca, quòd sit in eo excellentissimo modo, & propter hoc dicitur summum [d] bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod summum bonum addit super bonum non rem aliquam absolutam, sed relationé tantùm: relatio autem, qua aliquid de Deo dicitur relatiuè ad creaturas, non est realiter in Deo, sed in creatura, [d] in Deo vero, secũdum rationem [e]. Sicut scibile relatiuè dicitur ad scientiam, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quod in summo bono sit aliqua compositio, sed solum quod alia deficiant ab ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quod, cùm dicitur, bonum est, quod omnia appetunt, non sic intelligitur quasi vnumquodque bonũ ab omnibus appetatur: sed quia quicquid appetitur, rationem boni habet. Quod autem dicitur, nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, vt post dicetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ non sunt in eodem genere, siquidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: Deus autem negatur esse in eodem genere cum aliis bonis: non quod ipsum sit in quodam alio genere, sed quia ipsum est extra genus & principium omnis generis [e]. Et sic comparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum tertium.*

IN articulo ly propriũ distinguitur cõtra cõmune. ly per essentiam potest sic terminare subiectum, & potest determinare prædicatum. & si quidem determinat subiectum, tunc ly per essentiam distinguitur contra omne id quod est extra subiecti essentiam. Et est sensus, vtrũ solus Deus per essentiam, ita quod non per aliquid extra suam essentiam sit sufficienter bonus formaliter. Si vero ly per essentiam, determinat prædicatum, tunc distinguitur contra esse tale per participationem. Et est sensus, vtrum solus Deus sit bonus per essentiam, id est, sit bonus non participatiuè. Vocatur auté participatiuè tale quicquid habet aliquam rationem formalem, non secundum totam plenitudiné perfectionis possibilis conuenire tali rationi formali. Oportet enim quòd huiusmodi est partem illius tantum habere: & propterea participatiuè tale dicitur. Et per oppositum tale per essentiã dicitur, quod ex ipso suo modo essendi omnem plenitudinem illi rationi formali possibilem naturaliter claudit: vt calor si per se subsisteret. In proposito autem, quãuis gratia materiæ hi duo modi coincidãt sequendo doctrinã S. Thomæ: quia quod est per essentiam primo modo bonũ, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & econuerso: quia tamen formaliter & vniuersaliter hi duo modi nõ coincidunt, quoniã Socrates est per suam essentiã homo, & tamen nõ est homo per essentiam, sed participatiuè.

Art. præ.

Q. 4. ar. 3.

D.1576. D.1182.

D.1089. 74

Art. seq.

18

Solus enim homo Platonicus si inueniretur, esset homo per essentiam: & presens quæstio mota est de ipso bono per essentiam, & non directè de ipsa essentia diuina: quoniam in quæstione tertia iam stabilita est illius simplicitas, & quòd nihil conuenit sibi per aliquid additum suæ essentiæ, ideo ly per essentiam, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, vt suprà diximus. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiuæ: nam ex parte negatiuæ ly per essentiam se tenet ex parte subiecti, & est sensus, vt suprà diximus. Et huic sensui fauent omnia argumenta literæ, & ratio in corpore assignata. Vnde hic exclusiuè principaliter disputatur propter negatiuã exponentem: quasi affirmatiua ex tertia quæstione habita sit.

¶ In corpore vnica cõclusio responsiua quæsito affirmatiue: Solus Deus est bonus per essentiam. probatur hæc exclusiua quo ad vtranque exponentem simul sic: Triplex perfectio, scilicet secũdum quòd res in suo esse cõstituitur, &c. soli Deo conuenit per suã essentiã, ergo esse perfectũ, ergo esse bonum, ergo solus est bonus per essentiã. Antecedens declaratur distinguendo triplicem gradũ perfectionis rei: & ostendendo sigillatim soli Deo cõuenire quidditatiuè: quia in primo clauditur esse, in secundo accidétia, in tertio finis vltimus. Prima consequentia relinquitur per se nota ex sufficienti diuisione. Secunda probatur: quia vnũquodque intantum est bonum, inquantũ perfectum. Tertia relinquitur per se nota.

¶ Circa antecedens dubium primò est, quòd esse in omnibus circa Deũ sit aliud ab essentia: sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubiũ secundo esset quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc inferius quæretur. Ad propositum tamé scito sufficere, quòd esse & principia operationis sint extra essentias omniũ substantiarum formaliter. in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Intétio tamen literæ est de inclusione & exclusione reali & non tantum formali.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit: quia nõ videtur efficax. Tum quia quælibet res est perfecta quidditatiuè per suam essentiam, vt patet: nec huius oppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequẽtia hæc supponit, quòd esse sit de integritate primæ perfectionis rei, vt patet: hoc autem nõ videtur verũ: quoniam esse est extra integritaté substãtialé cuiusque rei citra Deũ, in cuius signum nulla diffinitio dicit esse, vt dicitur primo posteriorum.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd res potest dici perfecta dupliciter: scilicet simpliciter & secũdũ quid, & quòd quandiu res nõ est in rerum natura quodcũque esse habeat siue obiectũ siue quidditatiuum, siue in causa, non dicitur esse perfecta simpliciter, sed secundũ qd, id est, in tali esse. Secundũ auté esse in rerũ natura dicitur perfecta simpliciter, quo ad perfectionem substantialem. Et propterea esse est de integritate primæ

33 1. contra. c. 39. & 40. Et opusc. 3 cap. 109. 110. 111. Et ver. q. 21. ar. 5. 25. Q. 5. art. 1.

Libr. met. text. 3. 10. 3. Et met. 19. text. 9.

In libro an omne quod est bonum sit in medio præcipuè ad finẽ vsque. D.293.

Q. 3. ar. 6.

D.1191. 17.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod esse bonum per essentiam non sit proprium Dei. Sicut enim vnum conuertitur cum ente, ita & bonum, vt suprà habitum est: sed omne ens est vnum per suam essentiã, vt patet per Philosophũ in quarto Meta. ergo omne ens est bonum per suam essentiam.

¶ 2. Præterea, Si bonũ est quod omnia appetunt, cùm ipsum esse sit desideratum ab omnibus; ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quælibet res est ens per suã essentiam. ergo quælibet res est bona per suã essentiam.

¶ 3. Præterea, Omnis res per suam bonitaté est bona. Si igitur aliqua res est, quæ non sit bona per suã essentiam, oportebit quod eius bonitas nec sit sua essentia. Illa ergo bonitas, cùm sit ens quoddã, oportet quòd sit bona, & siquidem alia bonitate, iterũ de illa bonitate quæretur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut venire ad aliquam bonitatem, quæ non erit bona per aliam bonitatem. eadem ergo ratione standum est in primo: res igitur quælibet est bona per suam essentiam.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Boë. in lib. de Hebdom. * quod alia omnia à Deo sunt bona per participationem: non igitur per essentiam.

RESPONDEO dicendum, quod [d] solus Deus est bonus per suam essentiam. Vnumquodque enim dicitur bonum secundum quod est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundum quod in suo esse constituitur. Secũda verò, prout ei aliqua accidentia superadduntur, ad suam perfectam operationé necessaria. Tertia vero perfectio alicuius est per hoc, quod aliquid aliud attingit sicut finem. Vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suam formam substantialem. Secunda vero eius perfectio consistit in caliditate, leuitate, & siccitate & huiusmodi. Tertia vero perfectio eius est, secundum quod in loco suo quiescit. Hæc auté triplex perfectio nulli creato cõpetit secundum suam essentiã, sed soli Deo cuius solius essentia est suum esse: & cui nõ adueniunt aliqua accidentia: sed quæ de aliis dicuntur accidentaliter, sibi conueniunt essentialiter, vt esse potentem, sapientem & huiusmodi, sicut ex dictis patet. Ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, sed ipse est vltimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est quod solus Deus habet omnimodam perfectionem secundũ suam essentiam: & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vnum non importat rationem perfectionis, [d] seu indiuisionis tantùm [e]: quæ vnicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisæ, & actu & potentia. Compositorũ vero essentiæ sunt indiuisæ secundum actum tantùm: & ideo oportet, quòd quælibet res sit vna per suam essentiam, non autem bona,

primæ perfectionis cuiusque rei non vt pars quidditatis, sed vt actualitas eiusdem. Et per hæc patet responsio ad obiecta. Et si contra hoc instetur, eo quòd res secundum suas essentias comparatæ graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus, ita quòd aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër, &c. igitur esse perfectum simpliciter cõuenit rei ex sua essentia. Ad hoc est dicendũ, q quũm dicitur, nulla res alia à Deo est per suam essentiam perfectam simpliciter, intelligitur, q ly per denotat causam formalẽ: non qualemcũque, sed sufficientem omni alio præciso, licet enim ignis essentia sit qua formaliter ignis habet substantialem perfectionem, non tamẽ est sufficiens ratio quòd ignis sit in sua substãtiali perfectione: sed oportet q actuetur per ipsũ esse. Vnde ad instantiã dicitur, quòd res graduãtur ex suis essentiis in perfectione simpliciter nõ completiuè, sed radicaliter, vel dicatur (& parum differt) quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter nõ præscindẽdo ab earũ esse, imò includendo ordines ad ipsa: quoniam (vt diffusè ostendimus in Cõmentariis de ente & essentia) differentia substãtialis sumitur ab ordine ad esse: vt etiã Porphyri⁹ insinuauit in vltima ac intima differentiæ diffinitione dicens, quòd conducit ad esse, vt ibidem posuimus.

¶ Circa vltimã consequẽtiam aduerte, quòd (vt diximus in titulo) quia gratia materiæ hæc duo mutuo se inferũt: A, est per suã essentiã bonũ, & A, est bonũ per essentiam: ideo litera non discreuit inter hæc. Et conclusio, quòd solus Deus per essentiã est bonus, cõclusum esse voluit, q solus Deus est bonus per essentiã.

¶ In responsione ad primum aduerte, tu Thomista, quòd hic expresse habes, quòd vnũ nõ dicit rationẽ perfectionis, ac consequẽter nec vnitas, nec eius species dicunt perfectionẽ simpliciter formaliter loquendo, sed abstrahunt à perfectione & imperfectione.

In corp. ar. — *19 c* — *29 b*

34. 12. q. 27. art. 3 c. & 1. contr. c. 41. Et veri. quæ. 1. art. 4. & opusc. 72. quæst. 6.

p lib. 8. c. 3. circa princip. tom. 3. — ** In lib. an omne ens sit bonum ante med.* — *D. 336.* — *336* — ** li. 1. met. apud Arist. tex. 6. & 3.*

vt ostensum est.

¶ Ad secũdum dicendũ, quòd licet vnumquodque sit bonum, inquãtum habet esse, tamẽ essentia rei creatæ non est ipsum esse: & ideo nõ sequitur quòd res creata sit bona per suam essentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quod bonitas rei creatæ non est ipsa eius essentia, sed aliquid superadditũ, vel ipsum esse eius, vel aliqua perfectio superaddita, vel ordo ad finem. Ipsa tamen bonitas sic superaddita dicitur bona sicut & ens: hac autem ratione dicitur ens, quia ea est aliquid, nõ quia ipsa aliquo alio sit. Vnde hac ratione dicitur bona, quia ea est aliquid bonum: non quia ipsa habeat aliquam aliam bonitatem, qua sit bona [e].

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod omnia sint bona bonitate diuina. Dicit enim Aug. 8. de Trinit. * Bonum hoc, & bonum illud: tolle hoc, & tolle illud: & vide ipsum bonum, si potes: ita Deum videbis, non alio bono bonum, sed bonum omnis boni, sed vnũquodque est bonum suo bono, ergo vnumquodque est bonum ipso bono, quod est Deus.

¶ 2. Præterea, sicut dicit Boë. in li. de Hebd. * omnia dicũtur bona inquantum ordinantur ad Deũ: & hoc ratione bonitatis diuinę: ergo omnia sunt bona bonitate diuina.

¶ SED CONTRA est, quod omnia sunt bona, inquantum sunt: sed non dicuntur omnia entia per esse diuinum, sed per esse proprium: ergo non omnia sunt bona bonitate diuina, sed bonitate propria.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nihil [d] prohibet in iis, quæ relationẽ important, aliquid ab extrinseco denominari: sicut aliquid denominatur locatum à loco, & mensuratum à mensura. Circa verò ea, quæ absolutè dicũtur, diuersa fuit opinio. Plato enim posuit omnium rerum species separatas: & quòd ab eis indiuidua denominantur quasi species separatas participando, vt puta quod Socrates dicitur homo secundum ideam hominis separatam. Et sicut ponebat idea hominis & equi separatam, quam vocabat per se hominem & per se equum, ita ponebat ideam entis, & ideam vnius separatam, quam dicebat per se ens & per se vnum: & eius participatione vnumquodque dicitur ens vel vnum [e]. hoc autẽ quod est per se ens & per se vnum ponebat esse summum bonum. & quia bonum conuertitur cum ente, sicut & vnum: ipsum per se bonum dicebat esse Deum, à quo omnia dicuntur bona per modum participationis. Et quãuis hæc opinio irrationabilis videatur quantum ad hoc, quod ponebat species rerum naturalium separatas per se subsistẽtes, vt Arist. * multipliciter improbat: tamẽ hoc absolutè verum est quòd aliquid primum est quod per suam essentiã est ens & bonum, quod dicimus Deum, vt ex superioribus patet. huic etiam sententiæ concordat Arist. A primo igitur per suã essentiam ente & bono vnumquodque potest dici bonum & ens, inquantum participat ipsum per modũ cuiusdã assimilationis, licet remotè & efficienter, vt ex superioribus patet. Sic ergo vnumquodque dicitur bonum [d] bonitate diuina, sicut primo principio exemplari effectiuo & finali totius bonitatis. Nihilomin⁹ tamẽ vnũquodque dicitur bonũ similitudine diuinæ bonitatis, sibi inhærente, quæ est formaliter sua bonitas denominans ipsum. Et sic est bonitas vna omnium, & etiam multæ bonitates.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

134 — ** li. 3. met. text. 10. vsque ad finem lib.* — *Q. 2. ar. 3.* — *Q. 4 ar. 3. D. 284.*

QVAESTIO SEPTIMA,

De infinitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST cõsiderationem diuinæ perfectionis considerandũ est de eius infinitate, & de existentia eius in reb. attribuitur enim Deo, quòd sit vbique, & in omnibus rebus, inquantum est incircunscriptibilis & infinitus.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum Deus sit infinitus. ¶ Secũdò, vtrũ aliquid præter ipsum sit infinitũ secundum essentiam. ¶ Tertio, vtrũ aliquid possit esse infinitũ secundum magnitudinem. ¶ Quartò, vtrum possit esse infinitũ in rebus secundum multitudinem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Deus sit infinitus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd deus non sit infinitus. Omne enim infinitũ est imperfectum, quia habet rationem partis & materiæ: vt dicitur in tertio Physico. sed Deus est perfectissimus. ergo non est infinitus.

¶ 2. Præterea, Secundum Philosophum in primo Physic. finitum & infinitum conueniunt quantitati: sed in Deo non est quantitas, cùm non sit corpus, vt suprà ostensum est: ergo non competit sibi esse infinitum.

¶ 3. Præterea, Quod ita est hic quod nõ alibi, est finitum secundum locum. ergo quod ita est hoc quod non est aliud, est finitum secundum substantiam: sed Deus est hoc & non est aliud. non enim est lapis, nec lignũ. ergo Deus non est infinitus secũdum substantiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Damasc. quòd Deus est infinitus, & æternus, & incircunscriptibilis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnes antiqui Philosophi attribuunt infinitum primo principio, vt dicitur in tertio Physico. Et hoc rationabiliter considerantes res effluere à primo principio in infinitum. Sed quia quidam errauerunt circa naturam primi principij, consequens fuit vt errarent circa infinitatem ipsius. quia enim ponebant primum principium materiam, consequenter attribuerunt primo principio infinitatem materialem, dicentes aliquod corpus infinitum esse primum principium rerum. Considerandum est igitur, quòd infinitum dicitur aliquid ex eo quòd non est finitum: finitur autem quodammodo & materia per formam [e], & forma per materiam. Materia quidem per formam, inquantum materia antequam recipiat formam est in potentia ad multas formas, sed cùm recipit vnam, terminatur per illam. Forma verò finitur per materiam, inquantum forma in se considerata communis est ad multa, sed per hoc quod recipitur in materia fit forma determinatè huius rei. Materia autem perficitur per formam, per quam finitur: & ideo infinitum secundum quod attribuitur materiæ, habet rationem imperfecti: est enim quasi materia non habens formam. Forma autem non perficitur per materiam, sed magis per eam eius amplitudo contrahitur. vnde infinitum [d] secundum quod se tenet ex parte formæ non determinatæ per materiam, habet rationem perfecti. illud autem quod est maximè [d] formale omnium, est ipsum esse, vt ex superioribus patet: cùm igitur esse diuinum non sit esse receptum in aliquo, sed ipse sit suum esse subsistens, vt suprà ostensum est: manifestum est quòd ipse Deus sit infinitus & perfectus.

¶ Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd terminus quantitatis est sicut forma ipsius: cuius signum est [d], quòd figura, quæ consistit in terminatione quantitatis, est quædam forma circa quantitatem. Vnde infinitum, quod competit quantitati, est infinitum, quod se tenet ex parte materiæ: & tale infinitum non attribuitur Deo, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum. quòd ex hoc ipso quòd esse Dei est per se subsistens non receptum in aliquo, prout dicitur infinitum, distinguitur ab omnibus aliis, & alia remouentur ab eo. Sicut si esset albedo subsistens [e], ex hoc ipso quòd non esset in alio, differret ab omni albedine existente in subiecto.

35. 1. dist. 4? q. 1. art. 1. & 1. contr. cap. 43. Et po. quæ. 1. arti. 2. Et opusc. 3. ar. 18. 19. & 20.

3. Physic. tex. 66. — *1. Physic. tex. 15. to. 2. q. 3. artic. 1.* — *Lib. 1. orthod. fid. cap. 4.* — *3. Physic. tex. 30. to. 2.* — *362* — *135*

D. 634. — *D. 467.* — *Q. 4 ar. 1. & q. 3. articul. 4.* — *Q. 3. ar. 4.* — *D. 613.* — *In corp.* — *234.*

¶ Super Quæstionis sextæ Articulum quartum.

IN titulo aduerte nouitie, quòd non quæritur hic, vtrum omnia sint bona à bonitate diuina, sed vtrum omnia sint bona bonitate diuina: ita quòd sensus quæstionis non est, vtrum omnia habeant quòd sint bona à diuina bonitate: sed sensus est vtrum bonitas diuina sit qua res bonæ denominantur bonæ, sicut albedine denominantur alba, aut loco locata.

¶ In corpore quatuor facit. primò ponit duas distinctiones, simul innuẽs in quo conueniant & differant Philosophi. secundò ponit opinionem Platonis, tertiò Arist. quarto respondet quæsito. ¶ Prima distinctio est, nominum quædam important absolutum, & quædã relationẽ. ¶ Secunda est, denominatio est duplex quædam intrinseca, & quædam extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, vt album quãtũ, &c. Denominatio verò extrinseca quando forma denominatiui non est in denominato, vt locatum, mensuratum & similia. Conueniunt autẽ omnes in hoc, quòd secundum nomina importantia relationem potest fieri denominatio extrinseca, vt patet de locato & mensurato. Differentia verò est inter Platonem & Aristot. an secundum nomina importantia absolutum possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum: quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

¶ Quo ad secundum ibi, Plato ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est, species rerum sunt separatæ. secunda est, quod particularia denominantur ab illis. tertia est, quòd inuenitur idea entis vnius & boni, ita quòd illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secundum Platonem respondent ad quæsitum affirmatiuè.

¶ Quò ad tertium ibi, & quamuis positio Aristotelis in primis duabus propositionibus discordat, in tertia verò concordat, de quarta nihil dicitur,

¶ Circa hanc partem dubium occurrit, quo pacto verum sit Aristotelem consentire Platoni de idea boni: cum expresse in 1. Ethicorum impugnet eam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Eustrathio & S. Tho. in 1. Ethi. quòd inter Aristo. & Platonẽ non est hic differentia nisi verbalis. Reprehendit enim Aristote. hoc, scilicet bonum per essentiam non debet poni per modum speciei separatæ, sicut homo per essentiam, &c. Non autem quin detur primum bonum per essentiam quod Deus est, vt patet in duodecimo Metaphysi. in fine.

¶ Quo ad quartum vnica est conclusio responsiua habẽs duas partes. Omnia sunt bona bonitate diuina extrinsecè & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsecè. Probatur, A primo per essentiã bono vnũquodque potest dici bonum per modũ assimilationis: ergo vnũquodque dicitur bonũ bonitate diuina effectiuè & exemplariter & finaliter, similitudine autẽ illius formaliter: ergo. Antecedens infertur ex præmissis. consequentia autem notis terminis: clara est ex se. Tres autem termini sunt notandi. Primus est ly per modum cuiusdam assimilationis. dupliciter enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: vno modo ita, quòd ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecũ, vt vrina dicitur sana sola relatione signi ad sanitatem. Alio modo ita, quod ratio denominationis sit nõ ratio similitudinis, aut quæuis alia, sed forma, quæ est fundamentum relationis similitudinis ad illud extrinsecum, vt aër dicitur lucidus luce solari, ea ratione qua participat eam per formã luminis. Et quoniam vbi est denominatio primo modo, ibi est denominatio ab extrinseco pura: vbi autem est denominatio secundo modo, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: quoniam est etiam ab intrinseco, vt patet: & in proposito sic est. ideo in litera dicitur, quòd à primo per essentiam bono omnia dicuntur bona per modum assimilationis. Ex hoc enim statim sequitur, & quòd denominatione extrinseca & intrinseca possunt dici bona. Secundus est ly sicut. notanter non absolutè in litera dicitur, quòd vnumquodque potest dici bonum diuina bonitate extrinseca denominatione, sed apponitur ly sicut, principio effectiuo, &c. Vt enim iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: quædam pura & quædam causalis. Pura quidem est, quando sola relatione ad denominantem formam denominatio fit. Causalis verò, quando participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat. Vnde in proposito, quia vnumquodque dicitur bonum diuina bonitate, extrinsecè non quomodocunque, sed causaliter, ideo dictum est sicut in principio. Et si hoc diligentius consideraueris, inuenies quòd impossibile est in absolutis fieri denominationẽ extrinsecam puram, quãuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari. causa exemplaris distinguitur ab effectiua & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum non solùm facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex sua: quod non accidit sic, quum dicitur Deum facere bouem aut leonem, vt patet.

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum primum.

IN titulo ly Deus, sumitur propriè, vt est nomen naturæ: ita quòd de essentia, non de potentia, aut scientia Dei est quæstio, ly infinitum, cùm sit nomen compositum ex in, & finitum, habet ly in negatiuè non priuatiuè: ly verò finitum, terminos quantitatis perfectionalis dicit, cùm finiti & infiniti ratio quãtitati congruat secundum Philosophum 1. Physico. Et sicut duplex est quantitas, scilicet molis & pfectionis: ita dupliciter sint termini, & duplex est finitas

&in-

& infinitas. hic autem cum exclusa iam sit quantitas molis à Deo, oportet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte, quòd quia, vt dicitur tertio Physicorum, infinitum non est substantia, sed accidens rebus: consequens est, vt secundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur. Alius siquidem est modus infinitatis rei, alius potentiæ, alius scientiæ. Infinitas siquidem quidditatiua attenditur penes exclusionem terminorum essentialium, puta differentiarum & similium: & quia in proposito quæstio est de infinitate naturæ diuinæ, ideo de infinitate perfectionis substantialis sermo est. Ita quod sensus est, vtrum Deus secundum suam essentiam sit tantæ perfectionis, quòd omnes terminos seu limites essentiales excludat.

¶ In corpore tria facit. primò refert opinionem antiquorum. secundo distinguit de finitate & infinitate. tertiò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo facit. Primum est apud antiquos, primum principium est infinitum, quia ex eo fiunt infinita.

¶ Secundum, quidam antiquorum errantes infinitatem molis attribuerunt primo principio: quia posuerunt primum principiũ materiale: inde & consequens fuit ponere infinitatem quantitatiuã, eò quòd quantitas sequitur materiam. Et sic error circa genus principij causauit errorem circa modũ infinitatis.

¶ Quo ad secundum, tam finitas quàm infinitas perfectionis distinguitur: quia quædam se tenet ex parte materiæ, & quædam ex parte formæ. Et differunt in hoc, quòd finitas ex parte materiæ dicit perfectionem, infinitas verò imperfectionem: ex parte verò formæ est econuerso: infinitas enim dicit perfectionem, finitas autem imperfectionem, vt satis clarè dicitur in litera.

Circa hanc partem antequam vltra procedatur, est dubium tam contra finitatem quàm contra infinitatem formæ. Contra finitatem quidem, quia forma bouis, imò apud S. Thom. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam. igitur finitas formæ non dicit imperfectionem, sed perfectionem. Cõtra infinitatem verò, quia negatio nullam perfectionem ponit, nec aliqua res ex sola separatione ab alia perfectionem acquirit. Igitur Infinitas ex parte formæ nõ dicit perfectionem.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma potest sumi dupliciter, scilicet absolutè, in eo quòd forma: & secundum quid, id est, in eo quòd talis, puta informatiua materiæ: forma talis perficitur ex vnione ad materiam: non autem forma in eo quòd forma. Et quia in proposito est sermo absolutè secundum latitudinem formæ, cuius deteriorem partem constat esse illam, quæ est finibilis per materiã. Altera parte libera ac nullis materiæ terminis conclusibili remanente, ideo negandã est consequentia obiecta.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd licet negatio seu separatio non dicat formaliter perfectionem, dicit tamen fundamentaliter eam. Fundamentum enim negationis vnibilitatis ad materiam magnam perfectionem formæ significat: & hoc sufficit.

¶ Quò ad tertium est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Deus est infinitus. Probatur, Deus est suum esse subsistens. ergo suum esse non est receptũ in aliquo, ergo est infinitus & perfectus, id est, infinitæ perfectionis, scilicet infinitate tenente se ex parte formæ. Antecedens patet ex quæstione tertia. Prima vero consequentia est per se nota. secunda autem probatur ex eo, quòd esse est formalissimum omnium.

Circa hunc processum dubium occurrit ex Scoto in 1. sent. distinct. 2. respondendo primæ quæstioni: reprehendit siquidem radices & processum. Inquit in primis, quòd processus noster est talis, forma finitur per materiam: ergo forma, quæ non est nata esse in materia est infinita. Contra Antecedens arguit: Omnis forma prius nata quàm recipiatur in materia, est secundum se in tali graduentium. igitur finita vel infinita. Non igitur primò finitur per respectum ad negationem alicuius extrinseci, puta materiæ, vel cuiuscunque alterius. Contra processum verò, tum quia sequeretur quòd essentia Angeli esset infinita: quia est forma non receptibilis in materia. Nec valet, inquit, si dicatur, quòd natura Angeli finitur per suum esse: quoniam apud nos esse est posterius essentia, & sic natura in primo signo abstrahens ab esse cum sit infinita. ergo in secundo signo non est finibilis per esse. Tum quia peccat secundum sophisma consequentia, sicut illud tertio Physicor. Corpus finitur ad aliud corpus, ergo corpus non finitum ad aliquid aliud est infinitum. Circa eundem processum dubium occurrit: quia concesso toto non videbitur nouitiis quod sit responsum quæsito. Oportebat enim concludere, Deum esse perfectionis tantæ, vt omnes perfectionis limites excederet, nunc autem probatum est quòd Deus nullo est receptiuo coarctatus, quod distans valde videtur à primo.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, aduertendum est, quòd litera occultè subdistinguit infinitatem formalem in infinitatem formæ & infinitatem esse, seu actus, qui est communior forma. Sicut enim duplex est actus, scilicet esse, & forma: ita duplex est potentia receptiua. scilicet essentia & materia: & ita duplex est receptio & irreceptio: & similiter duplex est finitas & infinitas: semper loquendo ex parte actus. Et sicut esse est actus alterius rationis à forma, & essentia est alterius ordinis potentia à materia: vt differentia compositionis ex esse & essentia, & ex materia & forma ostendit: ita alterius rationis est receptio esse in essentia, & formæ in materia: & similiter finitas esse per essentiam, & formæ per materiam, & econuerso, finitas essentiæ per esse & materiæ per formã. Et vt sigillatim dicatur, esse secundum se perfectionem quãdam dicit, sed non potest imaginari quantã perfectionem dicat, nisi alicui naturæ intelligatur applicatum: puta sapientiæ, aut Gabrielis, &c. & ideo esse per hoc quòd recipitur in aliqua essentia, limites perfectionis sortitur, secundum modum naturæ recipientis: ac per hoc si nulli omnino quidditati cõiungi ponitur, sed in seipso naturaliter subsistere, nullum essentialem terminum habebit: forma autem etsi secundum se perfectionem dicat, limitata tamen ad tantam perfectionem intelligi potest, etiam si nulli materiæ sit vnibilis, vt de intelligentiis patet. Vnde manifestè colligitur quàm differens sit finitio esse per essentiam, aut econuerso, & terminatio formæ per materiam, vel econuerso: penes illam nanque attenditur finitum vel infinitum simpliciter, penes istam verò finitum & infinitum secundum quid tantùm. Verùm quia esse & forma conueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formæ ad infinitatem & finitatem esse procedi potest. Et propterea litera ad insinuandam identitatem proportionalem inter vtriusque finitatem, & infinitatem, ex forma ad esse ascendit: ad insinuandam verò diuersam vtriusque rationem subsumpsit, non quòd esse est prima forma, sed quòd est formalissimum omnium. Et ex his patet facilè responsio ad obiecta Scoti. Dico enim primò, quòd antecedens illud, forma finitur per materiam, non loquitur de finitate simpliciter, sed tali, scilicet penes terminos materiales & propterea obiectio nihil obstat. Et similiter ruunt instantiæ contra processum, quoniam verum est naturam Angeli esse infinitam secundum quid. Et si instetur, quomodo ergo ex illo fundamento probat litera infinitatem simpliciter ipsius Dei? patet responsio ex dictis: litera enim ex infinitate formæ, quæ est secundum quid manu duxit ad infinitatem formalissimi omnium, id est esse, quæ est simpliciter, & ex illa infert Deum infinitum simpliciter. Et quoniam eodem modo posset quis sequendo Scotum arguere de esse, sicut arguit de forma: ideo dico secundò, quòd infinitum sicut & immateriale est prædicatum negatiuum, fundamentaliter tamen positiuum. Et sicut positiuum clausum in ly immateriale optimè probatur ex naturali negatione materiæ, tam actu quàm in potentia, ita positiuum clausum in significatione infiniti simpliciter optimè demonstratur conuenire Deo ex negatione terminorum essentialium, vt in litera fit. Vnde concedo quòd esse prius natura est in seipso tantæ perfectionis, puta finitæ vel infinitæ, quàm sit receptibile aut irreceptibile in hoc vel illo: cum hoc tamen dico, quòd hæc mutuò se consequuntur: ita quòd si esse est omnino irreceptibile est infinitum simpliciter & econuerso. Et similiter si est finitum, est receptibile, & econuerso, & propterea potest argui à destructione antecedentis ad destructionem consequentis absque sophismate, vt in conuertibilibus contingit. Et sic patet responsio ad Scotum.

¶ Ad id verò, quod nouitij obiiciunt, ex dictis iam patere potest. iam enim ostensum est, quòd omnimoda negatio receptionis ipsius esse fundatur super infinita perfectione simpliciter. Et aduerte quàm formalis & ex propriis doctrinæ sit Sancti Thomæ: de essentiæ namque infinitate agens essentiales terminos tantum lustrauit, nec digressus est ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut voluntatis: vt alij minus perspicaces faciunt.

¶ Super quæstionis septimæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte ly infinitum per essentiam, non significat idem quod res infinitæ perfectionis: quia ly infinitum non arctatur hic ad infinitum tenens

se ex

Universidad de Deusto Biblioteca

se ex parte formæ, quod dicit perfectionem, sed tenetur communiter, vt contineat etiam infinitum ex parte materiæ: vt patet ex processu in corpore articuli: & in argumento tertio. Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciem aliquam, & hoc siue per se, siue reductiuè. Et est quæstio de rebus singularibus: quarum tantummodo est inueniri posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione sumptas, quas contingit adeo abstrahere, vt secundum aliquam rationem ad nullum sit genus arctare: tamen secundum rem etiam illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciem determinata. Ens enim in homine est in specie humana, &c. Ita quòd sensus quęstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu vel potentia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito negatiue. Nulla res alia à Deo est infinita simpliciter: quãuis possit esse infinita secundum quid. Hæc conclusio habet duas partes, vt patet: & in litera quo ad vtranque probatur: verùm quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potentiæ, seorsum primò probat vtranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formam aliquam, ac per hoc non est infinita simpliciter, & tamen quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitum secundum quid. De hoc verò, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse, & hęc, quia sine materia, ideo infinita secũdum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptum, est finita simpliciter: esse enim coaptatum ita huic certæ naturæ, quòd non alij, limitatum oportet esse simpliciter: alioquin omnis in se naturæ perfectionem contineret, & à partibus vniuersi sufficienter enumeratis conclusio vniuersalis proposita probata est: & satis clarè, si præcedentia recolantur.

¶ Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicit quosdam opinari Angelos esse subsistentes substantias.

28 Infrà q. 30. artic. 2. 4. & q. 86. 2. cap. & 1. dist. 43. q. 1. art. 2. c. & 1. Met. 30.

q. 3. a. 2. & 8. ad 3.

3. Physic. tex. 30. 10. 2.

D. 736.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam. Virtus enim rei proportionatur essentiæ eius. Si enim essentia Dei est infinita, oportet quòd eius virtus sit infinita. ergo potest producere effectum infinitum, cùm quantitas virtutis per effectum cognoscatur.

¶ 2. Præterea, Quicquid habet virtutem infinitam, habet essentiam infinitam: sed intellectus creatus habet virtutem infinitam: apprehendit enim vniuersale quod se potest extendere ad infinita singularia: ergo omnis substantia intellectualis creata est infinita.

¶ 3. Præterea, Materia prima aliud est à Deo, vt suprà ostensum est: sed materia prima est infinita: ergo aliquid aliud præter Deum potest esse infinitum.

¶ SED CONTRA est, quòd infinitum non potest esse ex principio aliquo, vt dicitur in tertio Physic. Omne autem quod est præter Deum, est ex Deo, sicut ex primo principio. ergo nihil, quod est præter Deũ, potest esse infinitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid præter Deum potest esse infinitum secundum quid, sed non [d] simpliciter. Si enim loquamur de infinito secundum quod competit materiæ, manifestũ est quòd omne existens in actu habet aliquam formam, & sic materia eius est determinata per formam. Sed quia materia, secundum quod est sub vna forma substantiali, remanet in potentia ad multas formas accidẽtales, quod est finitum simpliciter, potest esse infinitum secundum quid, vtpote lignum est finitum secundum suam formam, sed tamen est infinitum secundum quid, inquantum est in potentia ad figuras infinitas. Si autem loquamur de infinito, secundum quòd conuenit formæ, sic manifestum est, quòd illa, quorum formæ sunt in materia, sunt simpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autem sint aliquæ formæ creatæ non receptæ in materia, sed per se subsistentes, vt quidam de Angelis opinantur, erunt quidem [d] infinitæ secundum quid inquantum huiusmodi formæ non terminantur, neque contrahuntur per aliquam materiam: [e] sed quia forma creata sic subsistens habet esse, & non est suum esse, necesse est quòd ipsum eius esse sit receptum, & contractum ad terminatam naturam. Vnde non potest esse infinitum simpliciter[e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc est contra rationem facti, quòd essentia rei sit ipsum esse eius: quia esse subsistens non est esse creatum: vnde contra rationem facti est, quòd sit simpliciter infinitum. Sicut ergo Deus licet habeat potentiã infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum[e]: hoc enim esset contradictoria esse simul: ita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum quòd virtus intellectus extendit se quodammodo ad infinita, procedit ex hoc, quòd intellectus est forma, non in materia, sed vel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum, vel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua, corpori coniuncta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd materia prima nõ existit in rerum natura per seipsam, cùm non sit ens in actu, sed potentia tantùm. vnde magis est aliquid concreatum, quam creatum[e]. Nihilominus tamen materia prima etiam secundum potentiã non est infinita simpliciter, sed secundum quid: quia eius potentia non se extendit, nisi ad formas naturales.

D. 112. d 262. 151.b. c 242. 153. 151.b. d 433. e 241.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem. In scientiis enim mathematicis non inuenitur falsum: quia abstrahentium non est mendacium, vt dicitur in secundo Physicor. sed scientiæ mathematicæ vtuntur infinito secundum magnitudinem: dicit enim Geometra in suis demonstrationibus, sit linea talis infinita. ergo nõ est impossibile aliquid esse infinitum secundum magnitudinem.

37. veri. q. 2. art. 2. & 9. quoli. art. 1. & quoli. ar. 1.

2. Physic. text. 18. to. 2.

¶ 2. Præterea, Id, quod non est contra rationem alicuius, non est impossibile cõuenire sibi: sed esse infinitum non est contra rationem magnitudinis: sed magis finitum & infinitum videntur esse passiones quantitatis. ergo non est impossibile aliquam magnitudinem esse infinitam.

¶ 3. Præterea, Magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sic enim diffinitur continuum, quod est in infinitum diuisibile, vt patet in tertio Physico. Sed contraria nata sunt fieri circa idem. cùm ergo diuisioni opponatur additio, & diminutioni augmentum, videtur quòd magnitudo possit crescere in infinitum: ergo possibile est esse magnitudinem infinitam.

¶ 4. Præterea, Motus & tempus habent quantitatem & continuitatem à magnitudine, super quam transit motus, vt dicitur in quarto Physic. sed non est contra rationem temporis & motus, quòd sint infinita, cùm vnumquodque indiuisibile signatum in tempore & motu circulari sit principiũ & finis. ergo nec contra rationem magnitudinis erit, quòd sit infinita.

¶ SED CONTRA: Omne corpus superficiem habet: sed omne corpus superficiem habens est finitum: quia superficies est terminus corporis finiti. ergo omne corpus est finitum. Et similiter potest dici de superficie, & linea. nihil est ergo infinitum secundum magnitudinem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliud est esse infinitum secundum suam essentiam, & secundum magnitudinem. Dato enim, quòd esset aliquod corpus infinitum secundum magnitudinem, vtpote ignis, vel aër, non tamen esset infinitum secundum essentiam: quia essentia sua esset terminata ad aliquam speciem per formam, & ad aliquod indiuiduum per materiam. Et ideo habito ex præmissis, quòd nulla creatura est infinita secundum essentiam[e], adhuc restat inquirere, vtrum aliquid creatum sit infinitum secundum magnitudinem. Sciendum est igitur, quòd corpus, quod est magnitudo completa, dupliciter sumitur, scilicet mathematicè, secundum quòd consideratur in eo sola quantitas: & naturaliter, secundum quòd consideratur in eo materia & forma. Et de corpore quidem naturali, quòd non possit esse infinitum in actu, manifestum est. Nam omne corpus naturale aliquam formam substantialem habet determinatam, cum igitur ad formam substantialem consequantur accidentia, necesse est quòd ad determinatam formam consequantur determinata accidentia: inter quæ est quantitas. Vnde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus. Vnde impossibile est aliquod corpus naturale infinitum esse. Hoc etiam ex motu patet: quia omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem: corpus autem infinitum non posset habere aliquem motum naturalem, nec rectum, quia nihil mouetur naturaliter motu recto, nisi cùm est extra suum locum, quod corpori infinito accidere non posset: occuparet enim omnia loca: & sic indifferenter quilibet locus esset locus eius. & similiter etiam neque secundum motum circularem: quia in motu circulari oportet, quòd vna pars corporis transferatur ad locum, in quo fuit alia pars. quod in corpore circulari, si ponatur infinitum, esse non posset: quia duæ lineæ protractæ à centro, quanto lon-

Ex primo Physic.

Ex primo cæli.

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.

IN titulo possit simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶ In corpore tria, primò assignat causam quæstionis, quòd non est vana, sed necessaria: secundò distinguit corpus. tertiò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum necessitas quæsiti ostenditur extraneitate infinitatis secundum magnitudinem ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundum quantitatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter istas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua vna non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri fortè potest infinitas quantitatis absque infinitate essentiæ, vt patet conditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia vna non infert aliam: quia scilicet nec infinitum secundum essentiam, infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert infinitam essentiam, vt in litera ostenditur, si esset ignis infinitus, & de hac differentia interpretanda est litera: quoniam est admodum ad ad propositum.

Circa hanc partem statim occurrit dubium nouitiorum mentem turbans: eò quòd, vt dicitur octauo Physicorum, in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essentiam infinitam: virtus enim non excedit essentiam. quare si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ, & consequenter essentiæ infinitæ. Falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod obiectio laborat in æquiuoco, ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentiæ, inquantum essentia, quæ vt ex dictis patet, nihil aliud est quàm indeterminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ. Secundò de infinitate communiter sumpta, siue quantitatiua, &c. In proposito obiecto procedit de infinitate secundo modo. Litera autem loquitur de infinitate primo modo. & ideo significanter in litera dicitur, infinitũ secundum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiã, vt patet.

¶ Quo ad secundum distinctio est ista, corpus potest sumi dupliciter, physicè pro subiecto trinæ dimensionis: & mathematicè pro ipsa trina dimensione absolutè. litera est satis clara.

¶ Aduerte hic quod famosa illa distinctio corporis positi à Magno Alberto in primo Physico. de corpore triplici, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quamuis non habeatur explicitè à Sancto Thoma, doctrinæ tamen suæ non solùm non aduersatur, sed congruit: quoniam apud ipsum etiam compositum ex materia & forma substantiali, vt præuenit aptitudinem suiipsius ad quantitatem & motum corpus, est ad metaphysici considerationem spectans. Sed quoniam respectu infinitatis secundum magnitudinem, corpus physicum & metaphysicum non ponunt in numerum, ideo hic substratum trinæ dimensioni compositum, scilicet ex materia & forma vnicum tantùm membrum constituit: & corpus physicũ appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, vt patet inductiuè.

¶ Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positæ membra duabus conclusionibus negatiuè. Prima est: Nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem: Probatur dupliciter, primò à priori, formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus. ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus sequentibus formam substantialem. tertia vero probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

Circa primam consequentiam dubium occurrit quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem genericam, seu specificam: & tunc est sensus, quod talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, vt patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensiones quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quod formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quod non illa, sed ita accidentia in tali gradu seu extensione quod non alio. Et secundum hunc sensum proculdubio est hic intenta: sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primo, quod certam formam sequuntur determinata accidentia non solùm in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quod formam aquæ sequitur certa quantitas, non solùm in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus: & hic sensus alienus est à veritate & proposito: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, vt dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacunque parte data, datur minor inexistens in homogeneis.

¶Secundò

¶ Secundò, quòd certam formam sequuntur determinata accidentia in toto & partibus possibilibus seorsum existere. Et hic sensus est directè intentus: quoniam in partibus inexistentibus tantum non est propriè forma, sed formæ pars tam actu quàm potentia. In litera autem dicitur, quòd formam determinatam sequuntur accidentia & quantitas determinata. Sed vnde in hoc sensu consequentia valeat, quódve sit illius fundamentum, latet. Et ideo vertitur in dubium. Primò quo ad determinationem quãtitatis in minus. Secundò quo ad determinationem eiusdem in maius.

¶ Scotus in 2. sententiarum distinctione secunda, quæstione nona, nititur probare oppositum, & sustinere quòd non datur minimum in homogeneis substantiis, potens per se existere, sed quacunque aqua data potest minor per se existere: & sic forma eius nõ determinat sibi certam quantitatem in minus, vt in litera dicitur. Arguit ergo ex ratione Quanti, quinto Metaphysic. sic: Non magis essentiale est quanto posse diuidi in partes, quàm quòd vtrunque eorum, in quæ diuiditur, possit esse hoc aliquid. ergo singulæ partes quantæcunque aquæ possunt per se existere. Antecedens patet ex quinto Metaphysic. consequentia verò manifesta est ex se & nihilominus consequens confirmatur quadrupliciter. Tum quia partes sunt eiusdem rationis cum toto quo ad materiam & formam: ergo per se existere, quod non repugnat toto, non repugnat parti. Tum quia quælibet pars habet naturam, vnde non repugnat sibi esse indiuiduum eiusdem speciei cum toto. ergo potest esse indiuiduum: & consequenter per se existere. Tum quia partes sunt naturaliter priores toto. ergo eis non repugnat esse prius tempore, &c. Tum quia posita illa aqua minima circunscripto omni corruptiuo etiam continente si diuidatur aut post diuisionem, quæ erat vna aqua in actu & multæ in potentia erunt aquæ plures in actu: & habetur intentum, aut non: & si non, ergo annihilata est aqua absque corruptiuo. probatur: quia sola diuisio non corrumpit. probatur: quia diuidit in partes homogeneas, ex quibus constat totum. ergo diuidit in aquas: aut aqua componitur ex non aquis, vt partibus integralibus. Nec est, inquit, repugnantia ex parte paruæ quantitatis: quia forma aquæ cum tam parua quantitate præfuit.

¶ Contra determinationem verò quantitatis in maius, arguitur ratione autoritate. Ratione quidem, dato quocunque igne si apponatur combustibile dispositũ, certũ est q; combureret. Illud ergo crescit quantũ est ex se in infinitũ. Et cõfirmatur autoritate Arist. 2. de Anima textu quadragesimoprimo, ignis augeretur in infinitum, si in infinitum apponeretur combustibile, non ergo datur maximus ignis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primò, quòd non intendimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositum, sed solùm an detur maximum & minimum ex intrinseco: hoc enim exigit ratio assumpta in litera, volens quòd ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, vnaquæque substantia naturalis vendicet sibi certam quantitatem, tam in maius quàm in minus: & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus. Fiet autem Deo dante specialis quæstio de maximo & minimo vniuersaliter. Nota secundò, quòd duas rationes ab Aristot. habemus ad hoc. Alteram primo Physic. tex. trigesimosexto, scilicet quantitas totius consurgit ex quantitatibus partium, &c. Sed ista ratio, vt patet, procedit ex suppositione: supponit enim dari maximum, & concludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quantitatis. Alteram in primo de Anima. tex. 41. scilicet omnium natura constantium determinata est ratio, &c. Et hæc ratio, vt inquit Scotus, loquitur de animatis, in quibus tantùm habet locum augmentum propriè dictum, de quo ibi est sermo. Verùm quicquid sit de illo textu Sanctus Thomas vniuersalizauit illam: & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpsit, scilicet quòd vendicat sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinam traditam quinto Meta. & secundo Physic. scilicet, quòd causæ effectibus, & econuerso comparantur & commensurantur. Ex hoc enim sequitur, quòd si formam substantialem naturaliter in communi sequitur quantitas: ergo determinatam formam determinata quantitas, sed quantitas non alio modo determinat quàm secundum terminos, non enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, vt posset dici, quòd determinatam formam sequitur determinata quantitas secundum speciem: igitur sequitur quantitas determinata secundum terminos. Quamuis etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quòd determinata forma est vis determinatè: ac per hoc nihil consequens ad ipsam potest esse infinitum: si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem aut quodcunque accidens infinitum, iam à forma finita esset vis infinita: quod non est intelligibile. quia ergo formam physicam in communi sequuntur accidentia, consequens est vt certam formam ac per hoc rem certæ vis sequantur certa accidentia: nõ solùm ita hæc, quòd non illa, sed etiam ita in tali gradu vel termino summo, imò vel medio, quod non in maiori aut minori: & sic habetur, vnde tenet consequentia literæ, non solùm de quantite, sed de omnibus accidentibus.

¶ Ad rationem ergo Scoti, concesso antecedente negatur consequentia: & ratio est: quia vtrunque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si realiter intelligatur non conuenit quanto per se positiuè, sed non repugnanter, vt patet de quantitate cæli. Quantum enim illud nec potest actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eius seorsum existere, & tamen est verè quantum. Vtraque ergo conditio posita in ratione quanti potest impediri ne exerceatur à forma naturali, cui coniuncta est quantitas. Vnde illa diffinitio conuenit quanto vt sic, & tamen alicui quanto repugnat. Et si contra hoc afferatur ratio illa Scoti, quandocunque aliqua per se consequentia aliqua duo sunt incompossibilia, & illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formæ minimi sunt incompossibiles. ergo quantum & forma minimi sunt incompossibiles. Respondetur primò applicando totum argumentum ad naturam cæli, quæ non patitur diuisionem. Secundò, quia multiplicare non est soluere, quòd illa maior est vera de per se consequentibus positiuè: non autem non repugnanter. vnde velocitabilitas in infinitum conuenit motui per se non repugnanter. vnde & demonstratur de eo: motui tamen naturali cuilibet repugnat, vt patet secundo cæli, textu trigesimonono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditiones non intelliguntur secundum actualem diuisionem, sed secundum designationem, & quod sic omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶ Ad primam confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & simile est iudicium de tanto calore, &c.

¶ Ad secundam quoque eodem modo dicitur, quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ indiuiduum, & non aliter.

¶ Ad tertiam negatur consequentia quò ad partes inexistentes tantùm.

¶ Ad vltimum dicitur, quòd si poneretur minimus ignis tantummodo, & diuideretur, quòd non solùm corrumperetur, sed annihilaretur, licet tam antecedens quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud destructiuum quàm diuisionem: quoniam etsi diuisio vt sic non sit corruptiua, diuisio tamen talis, scilicet minimi naturalis, est vniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est vnus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicũtur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per esse non proprium, sed totius, sicut & partes cæli sunt in toto in potentia.

¶ Ad ea verò, quæ contra maximum obiiciuntur, respondetur, quòd maximum ignem dari potest intelligi dupliciter: vno modo loquendo de indiuiduo ignis per se vno: alio modo de vno quasi per aggregationem. Et dico quod datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno indiuiduo: quamuis non detur maximus vnus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quasi scilicet vniuersi natura non patitur ignem superare cætera elementa, &c. Vocatur autem ignis indiuiduum per se vnum, illud quod constat sic ex vna necessario in actu tam forma quàm materia, quòd per solam diuisionem non possent

Universidad de Deusto
Biblioteca

fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo à quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiuè consistuit per se vnum numero ignem. Quantitas autem duorum minimorum & maior facit vnum quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua & aliis alimentis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se vnam quæ est vna in actu & multa in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt. Et ad complementum naturalis individui eius requiritur quod habeat omnes partes, &c. Non sic est in huiusmodi homogeneis, vt patet. Appositio ergo combustibili cuicunque igni, &c. concludendū est quòd combureret, & quòd cresceret in infinitum, sed non esset per se vnus numero ignis.

Et sic patet responsio ad autoritatem Aristotelis.

Circa probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium: quia falsum assumitur, scilicet quòd quantitas sit vnum accidentium sequentium formam substantialem, cùm constet quantitatem esse accidens, consequens materiam. Nec valet dicere, quòd quantitas considerata dupliciter, scilicet absolutè, & vt terminata: & quòd licet absolutè sit consequens materiam: terminatio tamen eius sequitur formam. hæc enim, licet sint vera, non tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas cō sequitur formam, infert, ergo est terminata. vnde si assumptum esset quòd quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset petitio principij.

Art. 1.

D. 732. & 852.

¶ Ad hoc videtur dicendum quantitatem dupliciter sumi posse, vno modo secundum id, quod est in ea de actu, & sic sequitur formam: alio modo secundum id quod est in ea de potentia. & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in ea est quod spectat ad materiam potentiæ, vt patet in definitione Quanti quinto Metaph. ideo absolutè ponitur accidens, consequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito vtens litera quantitate ex parte actus attribuit ipsum formæ & ex hoc quòd ipsa secundum quòd est actu sequitur formam, infert, ergo est terminata, sicut cæteta consequentia formam.

¶ Secundò probatur conclusio ex ratione mobilitatis: Omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem, ex primo Cæli, textu quinto. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, vtendo distinctione motus naturalis facta 1. Cæli. Quia non potest moueri motu recto: eo quòd omne tale potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ à centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinitè. ergo nunquam vna peruenire ad locum alterius. ergo nunquam vna pars corporis infiniti circularis potest venire ad locum vbi est alia. ergo implicat ipsum moueri: & sumpta est hęc ratio ex primo Cæli, textu tricesimoprimo.

¶ Secunda conclusio est, Nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu. Probatur. Si est corpus in actu, ergo habet formam: ergo figuram, ergo terminum: ergo non est infinitum. prima consequentia probatur. quia nihil est actu nisi per formam suam. secunda vero: quia forma corporis de genere quantitatis, vt hic est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio Physicorum textu quadragesimo.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligenter inspicitur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quamuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc affertur textus decimus quintus primi Physicor. scilicet finiti & infiniti, ratio quantitati congruit, in promptu est responsio, quòd hoc non ideo dicitur quod quantitas vendicet sibi infinitatem, sed econuerso: quia infinitas vendicat sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum, nisi quantum, sicut etiam dicitur, vacui ratio conuenit loco. Intendunt enim per hoc philosophi, quod si ista inueniuntur, oportet reperiri in quantitate & loco, &c.

In responsione ad tertium aduerte, quod licet responsio sumpta sit ex tertio Physico. ex quo sumptæ sunt etiam reliquæ responsiones. ad primum quidem ex textu septuagesimoprimo, ad quartum autem ex septuagesimoquarto. Ad hoc vero ex sexagesimosexto. Licet inquam ita sit, obstant tamen hic responsioni dicta Sancti Thomæ in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in 3. sentent. distinctione decimatertia, quæstione secundo, quæstione tertia, ad primum, imo etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedendo augmentum figuratum in infinitum, in tertio quoque Physic. expressè Aristoteles concedit textu quinquagesimonono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum, sicut & diuidi.

¶ Ad hoc breuiter respondetur cum Aristo. ibidem, quod magnitudinem augeri in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales: & sic ibidem dicitur quod augeri potest in infinitum: sed per tale augmentum nunquam excedetur certa magnitudo signata.

¶ Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter: ita quòd excedat omnem certā quantitatem. Et sic distinguendum est: quia aut loquimur de magnitudine, stando intra limites cōtinui, aut de ea vt indutā ratione discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali continuum est augmentabile in infinitū: & causa assignatur in litera. Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus, & ad hoc pertinet augmentum figurarum in infinitum. Dixi autem de continuo vt sic quòd nec intelligibili augmento est augmentabile in infinitum, nō quod intellectus non possit quacunque magnitudine data fingere maiorem: & sic in infinitum. sed quoniam in natura continui vt sic, non est potentia ad huiusmodi augmenti: in natura tamen numeri materialis est: & similiter in natura continui est potentia ad diminutionem in infinitū. vt patet ex eius ratione. Et sic omnia consonant, diuersis modis intellecta.

38 Veri. q. 2. art. 10. Et 9. q. art. 1.

Circa rationem assignatam in litera dubitū occurrit ex Scoto in 3. sentent. distinctio. decimaterria. quæstione prima, impugnat siquidem eam sic, Quilibet numerus est vnus secundum se formaliter ex octauo Meta. ergo in augmentatione numeri acceditur ad formam. ergo accessus ad formam non prohibet augmentum in infinitum. ergo malè in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum: quia accedit ad totum & formam.

¶ Ad hoc dicitur quod cùm numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, vt patet tertio Phys. textu sexagesimooctauo. Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talē, scilicet partium continui, ac per hoc manifestè acceditur non ad totū, sed ad partem: sicut & diuisio continui, ex qua causatur: augmentatio autem continui ad totum simpliciter accedit. Neganda est ergo prima consequentia Scoti, quoniam à numero ad numerum talem, id est materialem arguit, quod non licet in proposito: quia ly materialis minuit rationem numeri, quo ad formalitatem quia addit materialitatem formæ, & permiscet actum potentiæ, vt patet.

tionem autem acceditur ad totum, secundum quòd se habet in ratione formæ: & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantùm.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiuè: vnde habent potentiam per mixtam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod cōuenit quantitati, & se tenet ex parte materię, repugnat totalitati magnitudinis: non autem totalitati temporis vel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd possibile sit esse multitudinem infinitam secundum actum. non enim est impossibile id, quòd est in potentia reduci ad actū. sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶ 2. Præterea, Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod indiuiduum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶ 3. Præterea, Ea quæ non opponūtur adinuicem, non impediunt se inuicem, sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa, quæ eis non opponuntur. ergo non est impossibile aliqua iterū simul

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cum ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiamur omnes multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonat arti, vt possit vniuersalis propositio formari, quod omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est omnes species multitudinis esse species numeri, quod falsum est: & aliud, omnes species multitudinis esse secūdum species numeri, id est proportionales illis: quod assumptum est & verum. vnde multitudo, quia vniuersalius quid est, habet multo plures species quam numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immaterialis, quæ propriè non est numerus, &c. Et per hoc patet ad confirmationē quòd illud voluntariè, non rationabiliter diceretur. Textus autem Arist. nihil officit, quādo quidem nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus: sed hoc nō obstat processui huic: sed magis confirmat secūdum cōsequentiam, vt patet.

Super 3. Phys.

¶ Secundò probatur eadem conclusio: Omnis multitudo in rerum natura actu existens est creata. ergo comprehenditur sub aliqua certa intentionis creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est quòd sit infinita. Antecedens patet: prima verò consequētia probatur: quia non in vanum agens aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur vt euidentes.

Circa hanc rationem dubitatur: quoniam aut assumit falsum aut non infert intentum. Quum enim assumitur q. omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medij, per quod acquiritur finis. Si certitudine finis, tunc dupliciter exponi potest: aut ita quòd ipsum creatum sit certus finis, aut ita quòd habeat certum finem. Si igitur sensus est: quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis vt certus finis, propositio videtur manifestè falsa: quoniam aliquid creatum nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturæ, puta infinita creatura. Si verò est sensus, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua creantis intentione vt ad certū finem, propositio est verissima, quia Deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intentus à creante, sed tunc nihil infert ad propositū: ex hoc enim non sequitur, ergo sub certo numero. Si autem sensus est, quod omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis, vt certum medium per quod acquiritur finis, propositio videtur falsa: & non probata. Falsa quidem, quia potest aliter comprehendi sub intentione creantis quàm hoc modo. potest enim intendi non vt certum medium ad acquirendum finem: sed vt concomitans seu proueniens ex certo medio, per quod acquiritur finis: vt patet ex Auer. 12. Meta. com. 37. vbi vult, q. intelligentiæ mouent orbes vt assimilentur Deo in faciendo entia: & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab ei: & infinitos effectus & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata autē, quia ex illo medio nullum agens operatur aliquid in vanum nihil aliud potest inferri, nisi, ergo agit propter finem. quo concesso diceretur quòd multitudo infinita est propter suum extrinsecum, scilicet Deum & conseruationem perpetuę assimilationis causantis ipsum ad Deum, vt Philosophi dicunt.

¶ Circa eandem rursus rationem dubium occurrit: quia committi in ea videtur sophisma à sensu diuiso ad compositum, à quolibet creato ad multa, imò infinita collectiuè procedendo. Quamuis enim quodlibet creatum sit terminus alicuius certæ intentionis & operationis ipsius creantis: multa tamen creata non oportet esse terminum alicuius intentionis & operationis, sed multarum intentionum & creationum: & consequenter infinita creata erunt termini infinitarum intentionum sicut & creationum.

¶ Circa eandem adhuc rationem dubium est: quia radix eius, scilicet omnes creatum comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis, licet sit vera in creatis per se, in creatis tamen per accidens negaretur Ab Auicen. Multitudo enim per accidens infinita non est intenta nisi per accidens vt in litera dicitur: & consequenter non creatur nisi per accidens. Vocatur autem creatum per accidens, quod ad præparationem alterius opus est creari: vt contingit de anima intellectiua quæ præparato à natura corpore disposito semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata, infinitæ animæ sunt creatæ: quibus vt sic accidit remanisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas non ponitur per se intenta, sed consequens ad æternitatem generationis humanæ.

¶ Ad euidentiam huius processus, nota primò, quod ly creatum potest sumi propriè, vt distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter, vt non referat dicere causatum & creatum. Et quòd sumatur communiter, vniuersalis probatio literæ infinuat, dum ad illius probationem, assumpsit q. non in vanum agens operatur. Quòd autē sumatur propriè ipsa verba formalis significatio ostendit: parum autem aut nihil refert vtro modo sumatur. Si enim sumitur propriè, ponderanda sunt verba probationis quum dicit, aliquid operatur, id est proprium terminū operationis attingit. Et per hoc excluduntur omnia consequentia ad proprium & intentum opus agentis & de omni creato verificatur q. est proprius terminus creationis, si verò sumitur cōmuniter, creatum restringendū est ad proprię causati, vt distinguitur contra creatum. Verum vtroque modo restringitur ad causata vel creata actu existentia: ita q. collapsa excluduntur. & hoc insinuatur in litera, quum dicitur creantis: quod enim creatū est & perseuerat continuè quodammodo creatur, quia conseruatur: pendet enim & in fieri, & in esse à creante. Comprehenditur autē sub creātis intentione non solum quòd actualiter cōprehenditur, sed quòd comprehēsibile est: dato quòd actu non comprehenderetur. Ex hoc autem quod assumpta propositio non est nisi de actu existētibus, quę proprij termini actionis sunt: solutio omnium obiectorum habetur: omnia siquidem actu existentia potest creator & vt medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & vt finem per aliquid aliud assequendum intendere ex quo enim actu existere ponitur iā terminata eius productio ponitur: & consequenter vt medium ad aliquid acquirendum dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intentus & acquisitus per aliquod medium: nec ratio finis, nec ratio medij ad finem repugnat ei quod actu existat. Et propterea cùm intentio non sit propriè nisi finis & medij per quod acquirendus est finis, omne actu actus comprehensibile est sub certa intentione creantis, tam vt finis quàm vt medium. vt finis quidem, tum quia nulla est creatura adeo infinita quæ non sit, aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia saltem est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quantum est ex se. nulli enim creato actu existenti repugnat quantum est ex se ratio finis, quamuis forte aliquid nullius sit finis. Vt medium autem quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari vt medium, quòd iam est ens in actu. Nec obstat prima contra hoc membrum obiectio: quoniam vt iam patet ex dictis formaliter loquendo de creato, non potest esse consequēs proprium creationis terminum, sed oportet creatum creationem terminare. tale autem oportet esse intentum vt finis aut medium ad finem. Nec est verum quod nō sit probata: quoniam ex illa assumpta propositione agens non operatur aliquid in vanum: optime ex sine operationis exterioris concluditur terminus interioris intentionis: ex eo enim quod nullius agentis operatio est in vanum, sed ad certum terminum proprium: oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primò obiecta.

Art. 1. ma.

¶ Ad secundam verò dubitationem dicitur, quòd quia tota multitudo existentiū in actu potest accipi vt vnum creatum, quoniā non excedit vniuersum, q. vnius primò intenti creati rationem habet: consequens est quòd non solum singula creata, sed omnia simul, modo actu coexistant sunt comprehensibilia sub aliqua vna certa intentione creantis. Et propterea nullum sophisma in proposito committitur, vbi ex propositione aduersarij quòd actu existat infinita multitudo infertur, ergo est comprehensibilis sub certa intentione creantis. ergo non est infinita: quia tam ratione medij ad consequendum finem, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.

¶ Ad tertium autem dubium dicitur: quòd creatum per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per accidens distinguitur contra per se. Et hoc modo negatur dari creatum per accidens: quoniam omne creatum est per seipsum intentum à Creatore, sicut etiam est per seipsum terminus creationis: alioquin non fieret ex nihilo. Alio modo vt per accidens distinguitur contra per se primò: & significat idem quod per aliud. Et hoc modo datur creatum per accidens, id est, per aliud saltē occasionaliter. Et hoc modo animæ intellectiuæ tā apud aduersarium quàm nos creantur per accidens: quamuis apud nos magis per accidens, quam apud ipsum. Sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intentæ singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniam quamuis inter se habeant ordinem per accidens, relatæ tamen ad creantem sunt & per se intentæ, & productæ: imò magis per se quam

quodcunque corruptibile: quoniam res incorruptibiles perfectiores & digniores sunt vniuersi partes, ac per hoc magis intentæ. Cuius signum est, quòd in sphæra actiuorum solæ species sunt per se intentæ: quia solæ sunt perpetuæ. Et quoniam non solum singulæ, sed infinitæ simul ponuntur in actu, consequens est (vt dictum fuit) vt omnes sint per se intentæ & productæ, vtpote sub aliqua vna certa intentione cõprehensibiles, imò & simul producibiles, quantum est ex se in actu.

¶ Aduerte hic, quòd ex hoc loco habetur, quod S. Tho. ademit sibi omnem viam cõcordiæ cũ doctrina Aristuxta expositionem suã. Tenet nãque Aristotelem putasse animas intellectiuas immortales & numeratas secundum numerum corporũ, & cõstat. Arist. tenuisse generationem æternam. Ex his autem manifestè sequitur animas humanas esse actu infinitas, q; hic decernitur impossibile. Et in secũdo cõtra Gẽt. c. 81. dicitur nõ repugnare doctrinæ Aristi. in 3. Phys. & 1. Cæli. quia vtrobiq; de infinito materiali sermo fuit.

39 *1. dist. 37. q. 1. art. 1. Et 3. contra. c. 68. Psal. 112.*

¶ Circa hãc conclusionem multa afferuntur à Capreolo arguméta ex Gregorio & Adam: sed omnia ad tria reducũtur. Primò ergo, arguit sic: Dãtur infinitæ partes proportionales in actu cõtinuo, ergo possunt dari separatæ: ergo. Probatur sequela, quia omne absolutum existens, potest diuina potentia conseruari sine eo quod non est de essentia illius: sed continuatio vnius cum alia non est de essentia partium. ergo. ¶ Secundò, Deus in quolibet initio cuiusque partis proportionalis vnius horæ, potest creare angelũ: ergo in vna hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest Deus successiuè, potest simul in rebus permanentibus. ¶ Tertiò, Non minoris potentiæ est Deus quàm infinitę animę si essent: & quàm ignis infernalis: sed illæ possent infinita simul, & ignis infinitos cruciatus, si essent ibi infinitæ animæ. ergo.

¶ Ad prima duo argumenta respõdetur breuiter, quòd ibi est sophisma à sensu diuiso ad compositum. Quamuis enim de ratione singularum partium non sit cõtinuitas cum alia. est tamen ratione omne simul: quia de ratione earũ simul est esse in potentia cui repugnat singularum abinuicẽ separatio. Et similiter implicat numerare initia omnium partium proportionalium horæ, quia ponitur ea successiua numeratione complexa in fine horæ, & tamen infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur. & si complebuntur, non erunt infinita. potest ergo Deus in singulis initiis, non autem in omnibus. Et per hoc ad confirmationem: quia nec simul nec successiuè potest producere infinita actu existentia.

¶ Ad tertium autem concesso toto nihil habetur contra intentum: quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei factibilis consurgit quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat quòd illæ conditionales sunt veræ: sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem.

¶ Secunda conclusio respõsiua est: Infinitum secundum multitudinem inuenitur in potẽtia. Probatur, Infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui, ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis. antecedens patet & probatur: quia proceditur ad materiam.

QVÆSTIO OCTAVA, *De existentia Dei in rebus, in quatuor articulos diuisa.*

QVIA verò infinito conuenire videtur quòd vbique & in omnibus sit: considerandum est vtrum hoc Deo conueniat. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum Deus sit in omnibus rebus. ¶ Secundò, vtrum Deus sit vbique per essentiam & potentiam & præsentiam. ¶ Quartò, vtrum esse vbique sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ sit in omnibus rebus. Quod enim est supra omnia, non est in omnibus rebus: sed Deus est super omnia, secundum illud Psalmo. 112. Excelsus super omnes gentes Dominus, &c. ergo Deus non est in omnibus rebus.

¶ 2. Præterea, Quod est in aliquo, cõtinetur ab eo: sed Deus non continetur à rebus, sed magis continet res: ergo Deus non est in rebus: sed magis res sunt in eo. Vnde Augustin. in lib. 83. quæst. dicit, quòd in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

¶ 3. Præterea, Quanto aliquod agẽs est virtuosius, tãto ad magis distãs eius actio procedit: sed Deus est virtuosissimũ agẽs: ergo eius actio pertingere potest ad ea etiã, quæ ab ipso distãt, nec oportet q; sit in omnibus.

¶ 4. Præterea, Dæmones res aliquæ sunt: nec tamen Deus est in dæmonibus: non enim est cõuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. ad Cor. 6. ergo Deus nõ est in omnibus rebus.

¶ SED CONTRA: Vbicunque operatur aliquid, ibi est. sed Deus operatur in omnibus, secundum illud Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. ergo Deus est omnibus rebus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est in omnibus rebus, non quidẽ sicut pars essentiæ, vel sicut accidens, sed sicut agens adest ei in quod agit. Oportet enim omne agens coniungi ei in quod immediatè agit, & sua virtute illud cõtingere: vnde in 7. Physic. probatur, quòd motũ & moués oportet esse simul. Cùm autẽ Deus sit ipsum esse per suam essentiam, oportet quòd esse creatũ sit proprius effectus eius e: sicut inire est proprius effectus ipsius ignis. Hunc omnino secundum horum non probatur, sed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia verè consequentia valet, vt inferius, quum de dependentia & conseruatione rerum erit sermo, patebit: propterea etiam hic superficie tenus manifestantur: quia inferius in loco proprio probabuntur.

¶ Nota secundò, quòd in consequẽte secundæ consequentię subintelligitur ly immediatũ: vt enim patet ex probatione, sermo est de agente proximo seu immediatè agente, vt sic: nec est sermo de quacũque immediatione, sed suppositi. Agens enim potest dupliciter dici immediatũ, vt docetur in tertio contra Gent. c. 70. scilicet immediatione virtutis, & immediatione suppositi. Est autẽ immediatio virtutis, quoniã virtus agentis iũgitur effectui non mendicãdo talem coniunctionem ab aliqua alia virtute. Et propterea quãto agens est superius, tanto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute superioris, & non econuerso. Immediatio autẽ suppositi est, quãdo inter suppositum agens & effectum nullum mediat suppositum subordinatum coagens. Et propterea quãto agens est inferius, tanto est immediatius immediatione suppositi. Et quoniam hic est sermo de ipso Deo secundum ipsum, an sit in rebus, ideo immediatio suppositalis est ad propositum: ita q; consequens illud intendit, quòd Deus est in omnibus vt agens immediatum suppositaliter, id est, proximum & propinquissimum suppositaliter: ita quòd inter Deum & qualibet rem nullum mediat suppositũ agens illam. Patet autem hunc esse sensum literæ. Tum ex probatione ibidem inducta, quam constat non nisi de sic proximo agente & mouente verificari. Tum quia ex sola immediatione virtutis nõ infertur, ergo Deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusam & participatam virtutẽ, vt Auic. ponens primã intelligientiam tantũ Deũ per seipsum produxisse, eõcederet. Quomodo autẽ hoc verũ sit facilè manifestabitur.

¶ Nota tertiò, quòd consequens primæ consequentiæ, scilicet ergo habet esse pro proprio effectu, potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo vt ly proprium distinguitur contra commune: & sic est sensus, esse est effectus à solo Deo proueniens, excludendo omnem mediam causam effectiuam. Et hũc sensum accipit Scot. in 4. dist. prima, q. prima, & male. sed de hoc in q. 45. inferius disputabitur, Alio modo vt ly proprium distinguitur contra alienum. Alienũ autem in proposito dicitur omni quod per aliud inest, etiam si per se insit: & sic proprium idem significat quod per se primo. Et hic est intentus & verus sensus: esse enim est per se primò effectus primæ causæ & ratio cuique rei, q. sit à prima causa: vt in prædicto loco patebit. Et hoc directè intendit consequentia literæ, volẽs quod abesse per essentiam deriuetur omne esse vt sic & proprius effectus, id est per se primo effectus. Et quamuis, vt ibi patebit, possit multis modis verificari, ad propositum tamen vnus sufficiat: per quem magis liquet præsens litera: dicitur ergo esse proprius, seu per se primo effectus Dei, quia solus Deus potest omnia facere quæ exiguntur ad hoc vt aliquid sit, quicquid sit illud: omnis enim res aut est materialis, aut immaterialis: si materialis, ad esse eius exigitur materia, quæ à solo Deo creatur & conseruatur: si immaterialis, à Deo solo est, vt inferius probabitur, cum de potentia creatiua tractabitur. Et hinc patet, quòd in omni re est aliquid productum & conseruatum à solo Deo proximè & immediatè. In rebus quidem materialibus substantia materiæ primæ, in separatis autem ipsa substantia. Et propterea Deus dicitur agens omnium immediatè immediatione suppositi. Non enim dicitur in litera, quod Deus est agens immediatum omnium, quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediatè quo ad aliquid requisitum ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet Deus respectu ipsius esse, quod omnibus oportet esse cõmune: quod enim non participat esse, non est.

¶ Nota quarto, quod in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium: & merito. nihil enim in re aliqua est, quod non actuetur per esse: siue pars essentialis, siue integralis: siue prædicatum substantiale vel accidentale. omnem enim gradum, omnem rationem esse attingit: multa tamen in re sunt, quæ non sunt substantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat, est esse, &c.

Circa sensum conclusionis & tituli dubiũ occurrit ex Scot. in 2. distin. 2. quæst. 5. Ibi enim, Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præsentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immensitatis. Si primum, ergo committitur petitio principij: quia conclusio est, Deus est in omnibus, id est, coniunctus omnibus vt agens, & medius terminus est hoc idem vt patet in litera. Et præterea hæc conclusio non est ad propositum: quia quæstio tua est de præsentia, quæ spectat ad immensitatem Dei, vt in introductione quæstionis ponis. Si secundum: ergo præsentia immensitatis concluditur apud te à posteriori ex præsentia agentis vt sic. Et tunc sequitur vlterius, ergo substantia spiritualis est in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

¶ Ad hoc dicitur quod coniunctio Dei cum rebus potest sumi dupliciter. Vno modo pro ipso contractu, quo Deus ipse rem per seipsum tangit. Alio modo pro relatione præsentiæ, qua denominatione relatiua dicitur præsens secundum se alicui. Si sumitur primo modo, sic Deum esse in rebus, nihil aliud est quàm immediatè producere & conseruare res. Si verò sumitur secundo modo, sic est relatio rationis in Deo consequens contractum prædictum.

¶ Ad obiectionem ergo Scoti dicitur, quod formaliter loquendo hic est quæstio de præsentia spectante ad immensitatem, sed non de illa, quam ipse fingit priorem omni contractu, sed præsentia immensitatem consequẽs, cùm non possit intelligi absque extremorum existentia, nisi sumatur in potentia. Aut est ipse contractus creaturarũ, quo creaturæ fiunt & sunt sic: quòd impossibile esset aliquid heri aut esse quod non taliter tangatur à Deo, sicut præsentia corporis infiniti ad omnia loca, esset contractus omnium locorũ, sic quòd impossibile esset poni locum, qui non tangeretur ab eo. Sed in hoc fallitur imaginatio: qa contractus localis supponit vtrumque extremum, contractus autem diuinus non supponit, sed facit creaturas, alioquin non esset is quo res fiunt & sunt. Aut est relatio præsentiæ, qua Deus relatiuè dicitur actualiter præsens creaturæ, & hæc manifestè sequitur existentiam creaturæ.

516 508 *Quæst. 20.* *Q. 7. ar. 4.* *In corp.* 69 *7. Phys. à textu. 10. vsque ad 13.* 142 44

¶ Interposito igitur dicendum est quòd quæritur de præsentia immensitatis indistinctæ. Nec sequitur, ergo datur alia præsentia spiritualis substantiæ prior operatione: quoniam præsentia immensitatis, coincidit cum præsentia per operationem. Nec sequitur, ergo est ibi petitio principij: tum quia quæstio & conclusio est de præsentia indistinctè: medium autem est præsentia per modum agentis immediati, & sic est processus ab inferiori ad superius infirmatiuè. Tum quia dato quòd quæstio & conclusio esset de coniunctione contractus, medium est diffinitio ipsius coniunctionis, & sic non est petitio: quoniam concluditur quasi passio de subiecto per diffinitionem passionis: dum ostenditur Deum esse per seipsum coniunctum omnibus, per diffinitionem eius quod est esse coniunctum per seipsum: quod nihil aliud est quàm immediatè immediatione suppositi agere ac conseruare omnia. Tum quia si quæstio & conclusio est de esse in rebus per relationem præsentiæ, medium est quasi causa seu fundamentum maioris extremitatis.

¶ Et sic patet quòd si quæstio ista intelligitur de esse in rebus specialiter, processus est à priori, scilicet à diffinitione passionis, vel à fundamento relationis. Si autem indistinctè, sic est ab inferiori ad superius affirmatiuè: & sic nunquam admittitur vitium.

Circa probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium ex Scot. in primo distin. 37. quæst. vnica. vbi vult, & quòd ista assumpta propositio, Agens oportet coniungi ei, in quod immediatè agit, est falsa: & quod illa Arist. mouens & motum oportet esse simul: est quasi per accidens: & quòd processus iste, ex his inferens Deum secundum seipsum esse præsentem omnibus, non valet. Primum igitur probat sic: Sol agit immediatè vbi non est: ergo, antecedens probatur: quia Sol generat in visceribus terræ, mineram vel aliquid mixtum: & proximũ principiũ elicitiuum talis generationis est substãtia Solis: ergo. Quòd enim substantia Solis sit principium generationis substantialis illius mixti, patet. Quòd autem sit proximum principium, probatur, quia antecedens quodcunque siue lumen, siue quodlibet aliud, non potest esse principium substantiæ. Præterea agens naturale non posse agere in distans nisi præagat in præsens, oritur ex altero horum, scilicet aut ex concursu duarum potentiarum subordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis producere perfectius, nisi procedendo de imperfectiori ad perfectius: exemplum primi, Sol non generat hoc nisi illuminet medium. exemplum secundi, generans non generat nisi alteret & dispona t, &c. ergo agens non posse agere in distans quin agat in præsens, est propter istas conditiones. Igitur non est necessarium simpliciter. Quia potest dari agens, in quo natura harum conditionum habet locum. Et hinc sequitur secundum, quia propter istas conditiones verificatur de mouentibus & motis. Et tertium, quia Deus est agens omnipotens, in quo nulla harum conditionum reperitur: & propterea ex hoc quod immediatè producit aliquid, non sequitur necessariò, ergo secundum seipsum est præsens illi. Et confirmatur, inquit, hoc tertium dupliciter. Primò, quia si Deus esset in aliquo certo situ, posset immediatè producere aliquid in quacunque distantia: quia esset omnipotens: ergo ex immediata productione non necessario infertur præsentia secundum essentiam. Secundò, quia posito priori, non necessario sequitur positio posterioris: sed præsentia Dei secundum potentiam est prior præsentia eius secundum substantiam, ergo posita illa non est necesse poni istam. Probatur minor, quia prius natura creatura terminat actum diuinæ potentiæ quàm sit ei Deus præsens, vt patet in prima mundi productione.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd quia in his agentibus, quæ apud nos sunt, inuenitur duplex præsentia agentis ad passum: Altera situalis qua vltima horum sunt simul. Altera virtualis, qua operatio agentis attingit effectum seu passum, nullum attingendo mediam, siue interfit aliquid, siue non: distincta est etiam in agentibus spiritualibus duplex præsentia. Altera secundum substantiam, qua ipsa substantia agentis definita, aut quasi definita est huic passio. Altera secundum virtutem, sicut in supradictis. Et propter hanc duplicem præsentiam laborauit tantum Scotus imponens Sancti Thomæ, vtrunque contradictionis partem: & quòd posuit primam præsentiam in hoc articulo, & quòd negauit eam in materia de loco angelorum, & quòd plus est, quod apud Sanctum Thomam, hic præsentia secundum substantiam est prior quàm secundum potentiam. Sed longè aliter est, quoniam apud Sanctum Thomam licet aliud sit, esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam, non tamen aliud est esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam immediatè attingentem effectum seu passum: præsentia enim potentiæ, vt in sequenti patet artic. non exigit immediationem suppositi. Nec tamen sunt omnino idem esse præsentem secundum substantiam, & secundum potentiam immediatè agentẽ, &c. Sed distinguntur sicut ratio præsentiæ & res præsens. Quoniam immediatè attingere est ratio præsentiæ non solùm potentiæ, sed substantiæ: ita quòd sicut substantia situata situ est præsens, & tamen ipsa substantia est præsens, ita substantia spiritualis immediata attinctione est præsens. ita quòd ipsa substantia est præsens & nõ operatio eius, vt quod. Et sic istæ duæ præsentiæ in spiritualibus, non omnino duæ sunt nec omnino vna, sed habẽt se medio modo, scilicet vt quo & quod, & propterea diximus q. in litera quæ ex immediatè attingere concludit præsentiam substantiæ, proceditur à diffinitione ad diffinitum, id est à ratione ad id cuius est ratio.

¶ Rationes ergo Sco. sigillatim dicendo. Ad primam negatur quòd Sol agat immediatè in distans, falsumque est quod forma substantialis sit elicitiuum principium generationis mineræ: quoniam substantia nullius operationis est proximum & elicitiuum principium, vt in q. 77. ostendetur diffusè. Nec inconuenit accidens esse principium instrumentale generationis substantiæ, instrumentum enim non est causa: sed causæ organum.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd propter naturam illarum causarum conuenit agentibus naturalibus non posse agere in distans nisi in propinquum præagat, sed est propter imperfectionem negatiuè pertinentem ad virtutem actiuam, inquantum limitata est, & ideo referuatur hoc soli Deo: hanc rationem ex sensibus accepimus. Illas verò Sco. finxit, vnde Aristo. 7. Phys. inductiuè ex sensibilibus probat mouens etiam intentionale & motum oportere esse simul: vt patet ibi de obiectis sensuum.

¶ Et si quæratur quæ vniuersalis ratio sit quòd agens & immediatum patiens oportet esse simul, seu coniungi: respondetur quòd cum esse simul, seu coniungi, & immediatè attingere non vniformiter se habeant, non potest eis vniformis ratio assignari. Iam enim dictum est, quòd præsentia substantiæ & præsentia potentiæ immediatè in quibusdam sunt omnino diuersæ, in quibusdam autem coincidunt. Et propterea dicendum est, quòd vbi hæ præsentiæ sunt omnino diuersæ præsentia operationis infert præsentiam potentiæ ex limitatione agentis. Vbi autem sunt quasi idem, illatio tenet identitate illarum. Et propterea propositio illa, Omne agens, &c. est vniuersaliter vera in omnibus agentibus: quamuis ex diuersis radicibus in diuersis, & ideo ex ipsa metitò procedi potuit ad inferendam præsentiam immensitatis diuinæ in omnibus.

Et per hoc patet responsio ad vtramque confirmationem. Ad primam quidem negatur condítionalis, quoniam ex illo antecedente sequitur & illud consequens & eius contradictorium, ac per hoc neutrum sequitur. Si enim Deus esset in aliquo certo situ, ex eo quòd Deus omnipotens, sequitur quod posset in quodcunque vbicunque: ex eo vero quod incerto situ, sequitur quod in nihil posset nisi mediante proximo: hoc enim spectat ad rationem limitati situaliter. & sic patet quod sequitur vtraque pars contradictionis simul: & consequenter multa.

¶ Ad secundam vero dicitur, quod licet verum sit prius non inferre necessario posterius, quando sunt omnino diuersa attamen hæ præsentiæ non sunt omnino diuersæ, sed, vt dictum est, coincidunt in spiritualibus, vt ratio, & id cuius ratio: & propterea se habent aliquo modo, vt prior & posterior.

¶ In responsione ad tertium aduerte primo, quod distantia in proposito est quadruplex: scilicet situalis, naturalis suppositalis, & virtualis. situalis patet: naturalis vero est dissimilitudo naturæ: suppositalis autem mediatio suppositi: virtualis demũ mediatio virtutis virtualiter. Propositio autem illa, agens quanto virtuosius, tanto potest agere in distantius, loquendo non de agente tali vel tali, sed absolutè, de sola distantia naturæ est vera simpliciter. De distantia enim situs patet quod est falsa: quia non omne agens habet situm etiam diffinitiuè. De distantia quoque virtutis pateret etiam: quia quanto agens est superius & consequenter virtuosius, tanto est propinquius virtualiter, vt patet ex dictis. De distantia autem suppositi est aliquo modo vera: simpliciter autẽ, id est totaliter falsa. Potest siquidẽ dupliciter intelligi. Vno modo sic, agens quanto virtuosius, tanto potest in distãtius suppositaliter quo ad aliquid, & sic est verissima. Vnde Deus posset per infinita quodammodo supposita media cooperantia educere formam bouis de potẽtia vel materia vel aliquid hui usmodi facere, quæ ipse non producit immediatè immediatione suppositi, sed virtutis tantum. Alio modo sic, Tanto potest distantius suppositaliter secundum se totum, & sic propositio est falsissima: imo, vt in litera dicitur, hoc ad maximam Dei potentiam spectat, vt nihil compari possit distans secundum se totum suppositaliter: quia in quolibet subsistente oportet aliquid esse productum ac conseruatum continuè à Deo immediate immediatione suppositi: vt dictum est. Et quia de ista distantia præsens articulus loquitur, de præsentia illi opposita: ideo in litera absque alia distinctione negata est, & bene propositio illa intendens de distantiori secundum se totum & non secundum aliquid sui. De distantia autem naturæ, cuius etiam litera meminit, propositio est simpliciter vera: quia quanto agens est virtuosius, tanto ex elongatiori potentia potest facere sibi simile: adeo vt Creator ex nullo modo simili producere possit, scilicet ex nulla potentia: quia ex nihilo.

¶ Aduerte secundò, quòd in litera fit mentio de distantia suppositali, & de coniunctione virtuali penetrante & superante quodammodo distantiam suppositalem, & de immediatione suppositali: & ex hoc quod non distantia suppositalis, sed coniunctio virtualis penetrans inuentam suppositalem distantiam, spectat ad perfectionem virtutis, infertur implicitè, ergo non distantia, sed coniunctio agétis cum effectu, sequitur perfectionem agentis: & ex hoc infertur explicitè, ergo ad maximam Dei virtutem pertinet vt nihil ad se distare suppositaliter possit secundum se, totũ, sed oporteat ipsum esse coniunctum suppositis, inter omnibus: & est processus iste per locũ à maiori, si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis ipsa distantia non sequitur perfectionem agentis, sed potius cõiunctio penetrans illã: ergo simpliciter ipsa distantia suppositalis non spectat ad perfectioné agentis, sed potius coniunctio: ergo posse agere in distantiis secũdum se totum suppositaliter nõ sequitur perfectionem virtutis, sed potius cõiunctũ oportere esse in omnibus ad maximam virtutẽ spectat.

40 1. dist. 37. q. 2. arti. 1. & 3. Et 3. contra. 68.

Circa prin.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo: primò distinguit: secundò respondet quæsito vnica conclusione bimembri iuxta propositam distinctionem. Distinctio est ista: Esse in loco dupliciter, vt in re, & vt in loco. probatur: quia locus est res, & locus. Conclusio verò responsiua est, Deus est vtroque modo secundũ aliquid vbique, probatur quo ad primum modum. Deus dat esse, virtutem, & operationé omnibus rebus: ergo omnibus locis. Quo ad secundum verò, Deus dat esse omnibus replentibus loca. ergo est in omnibus locis quodãmodo vt replés omnia loca.

¶ Circa hæc aduerte, q̃ replere locum dupliciter dicitur, scilicet formaliter & effectiuè. corpus locatũ replet locũ formaliter, Deus effectiuè. Et ex hoc sequitur differentia in litera posita, quòd corpus replés excludit alia: Deus autem replens non, imo facit alia locari.

¶ Et propterea in conclusione non absolutè dicitur quod Deus est in loco vt in loco absolutè, sed secundum aliquid, id est, quodammodo: quia scilicet non formaliter sed causaliter.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum tertium.*

TItulus ex quid nominis in corpore clarus.

¶ In corpore duo. primò distinguit, secundò respondet quæsito ibi, Sic ergo. Quo ad primum distinctio est illa: Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiuè & obiectiue. Differunt quo ad propositum hi modi, quia primus est generalis, eo quòd effectiuè Deus est in omnibus. Secundus specialis, eo quòd obiectiuè est tantum in creatura rationali. Et vocatur hic modus esse per gratiam, eo quòd ex gratia habet creatura rationis quòd cognoscat ac diligat Deum actu vel habitu. Rursus modus generalis essendi, in omnibus distinguitur in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam: vt patet in Rege respectu loci proprij, & loci in prospectu suo, & regni sui: & inde applicando ad Deum.

¶ Aduerte hic primò, quòd quamuis litera in principio corporis ponat distinctionem modi essendi Dei in rebus, scilicet effectiuè vel obiectiuè: postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam, quoniam falsa esset subdiuisio: sed intendit subdistinguere modum generalem quo Deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis, applicatque ad Deum respectu omnium creatorum.

¶ Aduerte secũdò, quod in litera non solùm applicantur declarati modi, ad Deum, sed probatur quodãmodo retẽtam esse interpretationem eorum, ex eo quòd singuli contra singulos excellentium hominum errores ponuntur. Cõtra Manichæos namque esse per potentiam, id est, esse in omnib⁹ immediatè immediatione virtutis. Ita quòd omnia agũt quicquid agunt virtute Dei. Contra Auer. verò esse per præsentiam penetratiuam omnium & singulorum suo intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediatè immediatione suppositi: quia in quolibet est aliquid creatum à Deo immediatè.

¶ Quo ad secundum respondet quæsito affirmatiuè: Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam.

¶ Circa singulos modos singula occurrunt dubia, ex Aureolo, vt refert Capreolus, in primo, distinctio. 37. Circa illum quidé modum specialé, dubium est. tum quia Deus est obiectiuè in non sanctis, & in quibusdam sanctis: puta infantibus non obiectiuè. tũ quia Augustinus dicit Deũ esse in Sanctis, quia intensus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd iste modus, scilicet per gratiam, nõ distinguitur contra modum essendi Dei obiectiuè, sed est pars eius à sanctis doctoribus per gratiam nominatus: & importat Deum esse obiectiuè, vt intellectum notitia patiente charitatem, quod patet: sanctis Sanctis conuenire, & etiã infantibus: quia habitum fidei & charitatis ex baptismo sortiuntur. Augustin. autem & Magister modum hunc non formaliter, vt Sanctus Thomas, sed causaliter describerunt. Ex hoc enim quòd Deus diformes facit rationales creaturas, quod est intensius & plenius operari, consurgit Deum cognosci & charum haberi ab eis.

Contra modum per præsentiam arguit: quia cognitum est in cognoscente: & non econuerso. Ac per hoc secundum cognitionem non debet dici Deus esse in rebus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo, modus cognoscendi, & vis cognitionis. si attendatur modus, optimè procedit obiectio: si verò vis cognitionis, sic est econuerso: quoniam vis cognitionis consistit in penetratione omnium vsque ad intima quæque. vnde ad Hebræos quarto dicitur de Dei sermone, quem constat esse intellectus signum, quod pertingit vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum cognitionúmque & intentionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit Deum esse per præsentiam in omnibus. Quamuis etiam & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolutè: & aliud de notitia intuitiua, de qua hic est sermo. hic enim ad res ex propria ratione quia intuitiua est tendit. & propterea modum essendi per præsentiam optimè constituit: quamuis ex ratione notitiæ in communi cognoscens non tendat in cognitum.

esse

¶ *Vtrum Deus sit vbique.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit vbique: Esse enim vbique significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco non conuenit Deo: cui non conuenit esse in loco, nam incorporalia, vt dicit Boët. in libro de Hebdo. non sunt in loco. Ergo Deus non est vbique.

¶ 2. Præterea, sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed vnum indiuisibile actionis vel motus, non potest esse in diuersis temporibus, ergo nec vnum indiuisibile in genere rerum permanétium potest esse in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanens. Ergo Deus non est in pluribus locis. Et ita non est vbique.

¶ 3. Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed Deus si est in aliquo loco, totus est ibi: non enim habet partes. Ergo nihil eius est extra locum illum. Ergo Deus non est vbique.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hiere. 23. Cælum & terram ego impleo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm locus sit res quædam: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modum aliarum rerum, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocunque modo, sicut accidentia loci sunt in loco. Vel per modum proprium loci, sicut locata sunt in loco. Vtroque autem modo secundũ aliquid Deus est in omni loco: quod est esse vbique. Primò quidem sic est in omnibus rebus, vt dans eis esse, & virtutem & operationem: sic enim est in omni loco, vt dans ei esse, & virtutem locatiuam. Item locata sunt in loco, inquantum replent locum: & Deus omnem locum replet: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, in quantum non compatitur secum aliud corpus) sed per hoc quòd Deus est in aliquo loco non excluditur, quin alia sint ibi, imo per hoc replet omnia loca, quòd dat esse omnibus locatis, quæ replent omnia loca.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd incorporalia non sunt in loco per contactum quantitatis dimensiuæ, sicut corpora, sed per contactum virtutis.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus locis, vel in pluribus locis: & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia habet determinatum ordinem in motu vel actione, nõ potest esse in pluribus partibus tẽporis. Aliud autem indiuisibile est, quod est extra totum genus continui: & hoc modo substãtiæ incorporeæ, vt Deus, angelus & anima dicuntur esse indiuisibiles. Tale igitur indiuisibile non applicatur ad continuum, sicut aliquid eius, sed inquantum contingit illud suã virtute: vnde secũdum quòd virtus sua se potest extendere ad vnũ vel multa, ad paruum vel magnum, secundum hoc est in vno vel pluribus locis, & in loco paruo vel magno.

¶ Ad tertium dicendum, quòd totum dicitur respectu partiũ. Est autem duplex pars, scilicet pars essentiæ, vt forma & materia dicuntur partes compositi: & genus & differentia partes speciei. Et etiam pars quantitatis, in quam, scilicet diuiditur aliqua quantitas. Quod ergo est totum in aliquo loco totalitate quantitatis, non potest esse extra locum illum: quia quantitas locati commensuratur quantitati loci: vnde non est totalitas quantitatis, si non sit totalitas loci. Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde non oportet quòd illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo modo sit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidens quantitatem habent. albedo enim est tota in quali bet parte superficiei, si accipiatur totalitas essentiæ, quia secundum perfectam rationem suæ speciei inuenitur in qualibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quantitatem, quam habet per accidens, sic non est tota in qualibet parte superficiei. In substantijs autem incorporeis non est totalitas, nec per se, nec per accidens nisi secundum perfectam rationem essentiæ. Et ideo sicut anima est tota in qualibet parte corporis, ita Deus totus est in omnibus & singulis.

¶ *Vtrum Deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd male assignentur modi existendi Deum in rebus, cùm dicitur, quòd Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiã, & præsentiam. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo. Deus autem non est essentialiter in rebus: non enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ 2. Præterea, Hoc est esse præsentẽ alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est Deũ cognosci & charum haberi ab eis.

41 1. dist. 37. q. 1. art. 2. & in expo. lit.

esse per essentiã in rebus, scilicet nõ esse alicui rei. ergo idé est esse Deum in omnibus per essentiam & præsentiã. Superfluum ergo fuit dicere, quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ 3. Præterea, Sicut Deus est principium omnium rerũ per suã potentiã, ita per scientiã & voluntatem. Sed non dicitur Deus esse in rebus per scientiã & voluntatẽ. Ergo nec per potẽtiam.

¶ 4. Præterea, Sicut gratia est quædam perfectio superadditã substãtiæ rei: ita multæ sunt aliæ perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur esse speciali modo in quibusdã per gratiam, videtur quòd secũdum quamlibet perfectionem debeat accipi specialis modus essendi Deum in rebus.

Hom. 8. in Ezech paulo ante me.

¶ SED CONTRA est quod Gregor. dicit super Cantic. Cãticorum, quòd Deus communi modo est in omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia: tamen familiari modo dicitur esse in aliquibus per gratiam.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd Deus dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modũ causæ agentis: & sic est in omnibus rebus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectũ operationis est in operante, quod propriũ est in operationib⁹ animæ, secundum quòd cognitum est in cognoscẽte & desideratum in desiderante. Hoc igitur secundo modo Deus specialiter est in rationali creatura, quæ cognoscit & diligit illũ actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, vt infra patebit, dicitur esse hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus verò aliis ab ipso creatis quomodo sit, cõsiderandũ est ex his, quæ in rebus humanis esse dicuntur. Rex enim dicitur esse in toto regno, scilicet per suã potentiam, licet non sit vbique præsens. Per præsentiã verò suã dicitur aliquid esse in omnibus, quæ in prospectu ipsius sunt, sicut omnia, quæ sunt in aliqua domo, dicũtur esse præsentia alicui, qui tamẽ nõ est, secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Secundum verò substantiam vel essentiam dicitur aliquid esse in loco, in quo eius substantia habetur.

q. 12. art. 4.

136 ¶ Fuerunt ergo aliqui, scilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ potestati subiecta spiritualia esse & incorporalia, visibilia verò & corporalia subiecta esse dicebant potestati principij cõtrarij. Contra hos ergo oportet dicere, quòd Deus sit in omnibus per potentiam suam. ¶ Fuerunt verò alij, qui licet crederent omnia esse subiecta diuinæ potentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum persona dicitur Iob 22. Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat. Et cõtra has oportuit dicere, quòd sit in omnibus per suam præsentiam. ¶ Fuerũt verò alij, qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediatè esse à Deo creata: sed quòd immediatè creauit primas creaturas, & illæ creauerunt aliase. Et contra hos oportet dicere quòd sit in omnibus, per essentiam. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subdũtur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantum adest omnibus vt causa essendi, sicut dictum est.

Artic. 1.

Art. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vbique nõ sit proprium Dei. Vniuersale enim secundum Philosophum est vbique & semper, materia etiam prima, cùm sit omnibus corporibus, est vbique. Neutrum autem horum est Deus, & ex præmissis patet. Ergo esse vbique non est proprium Dei.

¶ 2. Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totũ vniuersum est constitutum in numero, vt patet Sap. 3. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto vniuerso. Et ita vbique.

18. q. 1. articul 2. 1. Poster. tex. 43. Q. 3. ar. 1. vsque ad 5. Tex. 4.

¶ 3. Præterea, Totũ vniuersum est quoddã totũ corpus perfectũ vt dicitur in primo Cæ. & mun. Sed totũ vniuersum est vbique: quia extra ipsum nullus locus est. Nõ ergo solus deus est vbique.

¶ 4. Præterea, Si aliquod corpus esset infinitũ, nullus locus esset extra ipsum. Ergo esset vbique. Et sic esse vbique non videtur proprium dei.

¶ 5. Præterea, Anima vt dicit Augustin. in 6. de Trin. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. Si ergo nõ esset in mũdo nisi vnum solum animal, anima eius esset vbique. Et sic esse vbique non est proprium dei.

¶ 6. Præterea, Vt Aug. dicit i epistola ad Volusianum, anima vbi videt, ibi sentit, & vbi sentit, ibi viuit: & vbi viuit, ibi est. Sed anima videt quasi vbique: quia succesiuè videt etiã totũ cælũ. Ergo anima est vbique.

Cap. 6.

SED CONTRA est, quòd Amb. dicit in libro de Spiritu sancto, Quis audeat creaturam dicere Spiritum sanctum, qui in omnibus & vbique & semper est? quod vtique Diuinitatis est proprium.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd esse vbique primò & per se est proprium Dei. Dico autem esse vbique primò, quod secundum se totum est vbique. si quid enim esset vbique secundum diuersas partes in diuersis locis existens, non esset primò vbique: quia quod conuenit alicui ratione partis suæ, non cõuenit ei primò: sicut si homo est albus dente albedo non conuenit primò homini, sed denti. Esse autem vbique per se dico id, cui non conuenit esse vbique per accidens, propter aliquam suppositionem factam: quia sic granum milij esset vbique, supposito quod nullum aliud corpus esset. Per se igitur conuenit esse vbique alicui, quando tale est, quod qualibet positione facta, sequitur illud esse vbique. Et hoc propriè conuenit Deo: quia quotcunque loca ponantur, etiam si ponerẽtur infinita, præter ista, quæ sunt, oporteret in omnibus esse Deum: quia nihil pót esse, nisi per ipsum. Sic igitur esse vbique primò & per se conuenit Deo: & est proprium eius: quia quotcunque loca ponantur, oportet quòd in quolibet sit Deus, non secũdum partem, sed secundum seipsum.

Epist. 3. aliquantulum à principio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod vniuersale & materia prima sunt quidem vbique, sed non secundum idem esse e.

¶ Ad secundum dicendum, quod numerus, cum sit accidés, non est per se, sed per accidés in loco. Nec est totus in quolibet numeratorum: sed secundum partem, & sic nõ sequitur, quod sit primo & per se vbique.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod totum corpus vniuersi est vbique, sed non primo. quia nõ totum est in quolibet loco, sed secundum suas partes. Nec iterum per se: quia si ponerentur aliqua alia loca, non esset in eis.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quod si esset corp⁹ infinitũ, esset vbique, sed secundũ suas partes.

¶ Ad quintũ dicendum: quod si esset vnum solum animal, anima eius esset vbique, non primo quidem, sed per accidens.

¶ Ad sextũ dicẽdũ, quod cũ dicitur aia alicubi videre, potest intelligi dupliciter. Vno modo secundũ quod hoc aduerbiũ alicubi determinat actũ videdi ex parte obiecti. Et sic verum est quod dum cælum videt, in cælo videt: & eadem ratione in cælo sentit: nõ tamen sequitur quod in cælo viuat, vel sit: quia viuere & esse nõ importãt actũ trãseũtem in exterius obiectũ. Alio modo potest intelligi, secundũ quod aduerbiũ determinat actũ videtis, secundũ quod exit à videte. Et sic verũ est quod anima vbi sentit & videt, ibi est & viuit secundũ istum modum loquẽdi, & ita nõ sequitur quod sit vbique.

¶ Contra modum per essentiã instat: quia coincidit cum modo per potentiam. Ad hoc dictum iam est: quia per potentiam ponit immediationem virtutis: per essentiam vero immediationem suppositi. Illa est respectu omnium quo ad omnia: ista est respectu omnium, sed non quo ad omnia, sed quoad aliquid cuiuslibet vt patet ex dictis.

¶ Contra modum potentiæ instat: quia Rex non est verè in regno secundum potentiam, sed secũdum apprehensionem executorum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd rex est in regno secundũ potẽtiam modo conuenienti sui potẽtiæ. Talis autẽ modus est media apprehensione, &c. Deus autem est in omnibus secundum potẽtiam proportionaliter, id est modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinæ secundũ ré in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus à doctrina alienos quis putet: quod est erroneum in arte sciẽdi.

Lib. 1. c. 7.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue sic: esse vbique per se, & primò est proprium Deo, hac posita, declarantur termini: s. ly primo, & ly per se. Deinde, probatur conclusio. Deum oportet non secundum partem esse in omnibus locis quotcũque ponũtur, ergo esse vbique primò & per se est propriũ Dei, antecedens probatur, quo ad secundam partem: quia nihil potest esse sine Deo in eo: consequentia patet ex terminis.

b 10

¶ Aduerte quod ratione claritatis materiæ litera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiuæ, scilicet quod soli Deo conueniat: sed sola exponens affirmatiua explicitè probata negatiua relicta est, vt nota ex eodem medio. Nihil enim aliud à Deo est quod oporteat esse non secundum partem in quotcunque locis, vt patet. Et propterea hoc non solum conuenit Deo, sed soli Deo: quod est ei proprium.

¶ *Super Quæstionis nonæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis: pbatur tripliciõne, & æternitate diuina, quæ immutabilitatem consequitur. ¶ Circa immutabilitatem verò quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum Deus sit omnino immutabilis. ¶ Secundò, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum Deus sit omnino immutabilis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut dicit August. 8. super Gen. ad literam, Spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum, ergo Deus est aliquo modo mutabilis.

¶ 2. Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapiétia, quòd est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapientia. ergo Deus est mobilis.

¶ 3. Præterea, Appropinquari & elongari, motum significant: huiusmodi autẽ dicuntur de Deo in Scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mala. 3. Ego Deus, & non mutor.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd ex præmissis ostenditur Deum esse omnino immutabilem. Primò quidem: quia suprà ostensum est, esse aliquod primũ ens, quod Deum dicimus: & quod huiusmodi primũ ens oportet esse purũ actu absque permistione alicuius potentiæ, eo quòd potentia simpliciter est posterior actu e. Omne autẽ, quod quocũque modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, quòd impossibile est Deum aliquo modo mutari. secundò, quia omne quod mouetur quantũ ad aliquid manet, & quantum ad aliquid transit: sicut quod mouetur de albedine in nigredinem, manet secundum subst̃tiam, & sic in omni eo quod mouetur attenditur aliqua compositio. Ostensum est autem suprà, quòd in Deo nulla est compositio, sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, quòd Deus moueri nõ potest. Tertio, quia omne quod mouetur, motu suo aliquid acquirit & pertingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus autem, cum sit infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse, non potest aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid ad quod prius non pertingebat. Vnde nullo modo sibi competit motus. Et inde est, quòd quidam antiquorum, quasi ab ipsa veritate coacti, posuerunt primum principium esse immobile.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Augusti. ibi loquitur secũdum modum, quo Plato dicebat primum mouens mouere seipsum, omnem operationem nominans motum: secundum quod etiam ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicuntur. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt, quòd Deus mouet seipsum, non autem secũdum quòd motus & mutatio est existentis in potentia: vt nunc loquimur de mutatione & motu.

¶ Ad secundum dicendum, quod sapientia dicitur mobilis esse similitudinariè, secundum quòd suam similitudinẽ diffundit vsque ad vltima rerum: nihil enim esse potest quod non procedat à diuina sapientia per quandam imitationem, sicut à primo principio effectiuo & formali, prout etiam artificiata procedunt à sapientia artifici. Sic igitur inquantum similitudo diuinæ sapiẽtiæ gradatim procedit à supremis, quæ magis participant de eius similitudine vsque ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantũ radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dio. c. 1. Cæ. hierarch. dicens, quòd omnis processus diuinæ manifestationis venit ad nos à Patre luminum moto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi dicuntur de Deo in Scripturis metaphoricè. Sicut enim dicitur Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deus appropinquare ad nos vel recedere à nobis, inquantum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum esse immutabile sit Dei proprium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod esse immutabile nõ sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Metaph. quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶ 2. Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturæ iam peruenerunt ad vltimum finem, sicut omnes Beati. Ergo aliquæ creaturæ sunt immobiles.

¶ 3. Præterea, Omne quod est mutabile, est variabile, sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in libro sexto principiorũ, quòd forma est simplici & inuariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. in lib. de Natura boni. Solus Deus immutabilis est: quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est omnino immutabilis, omnis autẽ creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequam essent, nõ erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cùm nullum creatum sit æternũ, sed per solam potentiam diuinam, inquantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quòd res in esse produxit, ita ex voluntate eius dependet, quòd res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quam semper eis esse dando: vnde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur, vt patet per Augustinum 4. super Gen. ad literam. Sicut igitur in potẽtia Creatoris fuit, vt res essent antequã essent in seipsis, ita in potentia Creatoris est postquàm sunt in se ipsis, vt non sint. Sic igitur per potentiam, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles, inquãtum ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile per potentiam in ipso existentem, sic etiam aliquo modo omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. dico autem potentiam passiuam, secundum quam aliquid assequi potest suam perfectionem, vel in essendo, vel in consequendo finem. Sic igitur attendatur mutabilitas rei secundum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas, sed in illis solùm, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum non esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secundum esse substantiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quantum ad esse accidentale, si subiectum comparatur secum priuationem accidentis: sicut hoc subiectum homo compatitur secum non album: & ideo potest mutari de albo in non album. Si verò sit tale accidens, quod cõsequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidentis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectum non potest mutari secundum illud accidens, sicut nix non potest fieri nigra. In corporibus verò celestibus materia non compatitur secum priuationem formæ: quia forma perficit totam potentialitatem materiæ. & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiale, sed secundũ esse locale: quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, vel illius. Substantiæ verò incorporeæ: quia sunt ipsæ formæ subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actum, non compatiuntur secum priuationem huius actus: quia esse consequitur formam, & nihil corrumpitur nisi per hoc, quòd amittit formã. Vnde in ipsa formanõ est potentia ad non esse: & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles & inuariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Diony. 4. ca. de Diui. no. quòd substãtiæ intellectuales creatæ mundæ sunt à generatione, & ab omni variatione, sicut incorporales & immateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabilitas: vna secundum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malum, vt Dam. dicit. Alia secundum locum: inquantum virtute sua finita possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant: quòd de Deo dici non potest, qui sua infinitate omnia loca replet, vt supra dictum est. Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationem: vel secundum esse substantiale: sicut corpora corruptibiiia: vel secundum esse locale tantum, sicut corpora cælestia: vel secundum ordinem ad finem & applicationem virtutis ad diuersa, sicut in angelis e: & vniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiam Creantis, in cuius d potestate est esse & non esse earum. Vnde, cùm Deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est omnino immutabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale vel accidentale. De tali enim motu Philosophi tractauerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli boni supra immutabilitatem essendi, quæ competit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina virtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

¶ Ad tertium dicendum, quod formæ dicũtur inuariabiles, quia non possunt esse subiectum variationis: subiiciuntur tamen variationi inquantum subiectum secundum eas variatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt, sic variantur: non enim dicũtur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid est. e.

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO NONA
De Dei immutabilitate, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de immutabilitate, & æternitate diuina, quæ immutabilitatem consequitur. ¶ Circa immutabilitatem verò quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum Deus sit omnino immutabilis. ¶ Secundò, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum Deus sit omnino immutabilis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut dicit August. 8. super Gen. ad literam, Spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum, ergo Deus est aliquo modo mutabilis.

¶ 2. Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapiétia, quòd est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapientia. ergo Deus est mobilis.

¶ 3. Præterea, Appropinquari & elongari, motum significant: huiusmodi autẽ dicuntur de Deo in Scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mala. 3. Ego Deus, & non mutor.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd ex præmissis ostenditur Deum esse omnino immutabilem. Primò quidem: quia suprà ostensum est, esse aliquod primũ ens, quod Deum dicimus: & quod huiusmodi primũ ens oportet esse purũ actu absque permistione alicuius potentiæ, eo quòd potentia simpliciter est posterior actu e. Omne autẽ, quod quocũque modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, quòd impossibile est Deum aliquo modo mutari. secundò, quia omne quod mouetur quantũ ad aliquid manet, & quantum ad aliquid transit: sicut quod mouetur de albedine in nigredinem, manet secundum subst̃tiam, & sic in omni eo quod mouetur attenditur aliqua compositio. Ostensum est autem suprà, quòd in Deo nulla est compositio, sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, quòd Deus moueri nõ potest. Tertio, quia omne quod mouetur, motu suo aliquid acquirit & pertingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus autem, cum sit infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse, non potest aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid ad quod prius non pertingebat. Vnde nullo modo sibi competit motus. Et inde est, quòd quidam antiquorum, quasi ab ipsa veritate coacti, posuerunt primum principium esse immobile.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Augusti. ibi loquitur secũdum modum, quo Plato dicebat primum mouens mouere seipsum, omnem operationem nominans motum: secundum quod etiam ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicuntur. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt, quòd Deus mouet seipsum, non autem secũdum quòd motus & mutatio est existentis in potentia: vt nunc loquimur de mutatione & motu.

¶ Ad secundum dicendum, quod sapientia dicitur mobilis esse similitudinariè, secundum quòd suam similitudinẽ diffundit vsque ad vltima rerum: nihil enim esse potest quod non procedat à diuina sapientia per quandam imitationem, sicut à primo principio effectiuo & formali, prout etiam artificiata procedunt à sapientia artifici. Sic igitur inquantum similitudo diuinæ sapiẽtiæ gradatim procedit à supremis, quæ magis participant de eius similitudine vsque ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantũ radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dio. c. 1. Cæ. hierarch. dicens, quòd omnis processus diuinæ manifestationis venit ad nos à Patre luminum moto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi dicuntur de Deo in Scripturis metaphoricè. Sicut enim dicitur Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deus appropinquare ad nos vel recedere à nobis, inquantum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum esse immutabile sit Dei proprium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod esse immutabile nõ sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Metaph. quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶ 2. Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturæ iam peruenerunt ad vltimum finem, sicut omnes Beati. Ergo aliquæ creaturæ sunt immobiles.

¶ 3. Præterea, Omne quod est mutabile, est variabile, sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in libro sexto principiorũ, quòd forma est simplici & inuariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. in lib. de Natura boni. Solus Deus immutabilis est: quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est omnino immutabilis, omnis autẽ creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequam essent, nõ erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cùm nullum creatum sit æternũ, sed per solam potentiam diuinam, inquantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quòd res in esse produxit, ita ex voluntate eius dependet, quòd res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quam semper eis esse dando: vnde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur, vt patet per Augustinum 4. super Gen. ad literam. Sicut igitur in potẽtia Creatoris fuit, vt res essent antequã essent in seipsis, ita in potentia Creatoris est postquàm sunt in se ipsis, vt non sint. Sic igitur per potentiam, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles, inquãtum ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile per potentiam in ipso existentem, sic etiam aliquo modo omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. dico autem potentiam passiuam, secundum quam aliquid assequi potest suam perfectionem, vel in essendo, vel in consequendo finem. Sic igitur attendatur mutabilitas rei secundum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas, sed in illis solùm, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum non esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secundum esse substantiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quantum ad esse accidentale, si subiectum comparatur secum priuationem accidentis: sicut hoc subiectum homo compatitur secum non album: & ideo potest mutari de albo in non album. Si verò sit tale accidens, quod cõsequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidentis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectum non potest mutari secundum illud accidens, sicut nix non potest fieri nigra. In corporibus verò celestibus materia non compatitur secum priuationem formæ: quia forma perficit totam potentialitatem materiæ. & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiale, sed secundũ esse locale: quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, vel illius. Substantiæ verò incorporeæ: quia sunt ipsæ formæ subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actum, non compatiuntur secum priuationem huius actus: quia esse consequitur formam, & nihil corrumpitur nisi per hoc, quòd amittit formã. Vnde in ipsa formanõ est potentia ad non esse: & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles & inuariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Diony. 4. ca. de Diui. no. quòd substãtiæ intellectuales creatæ mundæ sunt à generatione, & ab omni variatione, sicut incorporales & immateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabilitas: vna secundum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malum, vt Dam. dicit. Alia secundum locum: inquantum virtute sua finita possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant: quòd de Deo dici non potest, qui sua infinitate omnia loca replet, vt supra dictum est. Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationem: vel secundum esse substantiale: sicut corpora corruptibiiia: vel secundum esse locale tantum, sicut corpora cælestia: vel secundum ordinem ad finem & applicationem virtutis ad diuersa, sicut in angelis e: & vniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiam Creantis, in cuius d potestate est esse & non esse earum. Vnde, cùm Deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est omnino immutabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale vel accidentale. De tali enim motu Philosophi tractauerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli boni supra immutabilitatem essendi, quæ competit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina virtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

¶ Ad tertium dicendum, quod formæ dicũtur inuariabiles, quia non possunt esse subiectum variationis: subiiciuntur tamen variationi inquantum subiectum secundum eas variatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt, sic variantur: non enim dicũtur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid est. e.

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMA
De Dei æternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primò, quid sit æternitas. ¶ Secũdò, vtrum Deus sit æternus. ¶ Tertiò, vtrum esse æternum sit proprium Dei. ¶ Quartò, vtrũ æternitas differat ab æuo, & tempore. ¶ Quintò de differentia æui, & temporis. ¶ Sextò, vtrum sit vnum æuum tantum, sicut est vnũ tempus & vna æternitas.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quòd est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ sit cõueniens diffinitio æternitatis, quam Boët. ponit. 3. de Consol. dicens quòd æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiuè dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum quæ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶ 2. Præterea, Æternitas durationẽ quandã significat: duratio autẽ magis respicit esse quàm vitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita, sed magis esse.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor, primo, Modus inuestigandi diuinam æternitatem. secundo prosequitur illum, quo ad particulas positas in diffinitione intrinsecẽ: ibi, cum enim. tertio, quo ad particulas positas in diffinitione, vt addit um, ibi. Item ea dicuntur. quarto, applicando ad propositum omnia, respondetur quæsito affirmatiuè, ibi dem, Sic ergo.

¶ Quo ad primum æternitas cognoscenda est per tempus. probatur: quia se habet ad ipsum, vt simplex ad compositum. Æternitas enim, vt patebit, est vnitas: tempus verò, numerus. Illa absque successione, hoc prioris & posterioris, &c. Constat autem, quod numerus compositus est respectu vnitatis. & similiter prius & posterius componunt respectu eius quod stat absque his differentiis.

¶ Quo ad secundum ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis eius, quòd est omnino extra motum. Declaratur, ratio tẽporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu. ergo. probatur consequentia: quia proportionaliter se habent, sicut tempus ad successionem partis post partem in motu, ita æternitas ad rem carentem his.

¶ Aduerte hic, quod hæc appositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis, cõsistit in apprehensione vniformitatis, potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehensione. Vno modo, quod significet illam consistere in apprehendi seu cognosci, ita quod æternitas sit completiuè ab anima, sicut de tempore dicitur. Et sic iudicio meo non intelligitur, eo quod vnitas vniformitatis perennis actu est absque actu animæ: non minus quàm vnitas essentiæ diuinæ. Alio modo, quod significet idem quod in conceptione obiectiua, qua frequenti vsu vocamus rationem: ac si dixisset, ratio æternitatis consistit in apprehẽsione id est in ratione vniformitatis. Et hic est sensus intentus. Sed tamen adhuc potest dupliciter exponi: quoniam potest interpretari formaliter, vel materialiter: formaliter quidem, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas: Materialiter verò, vt sit vnitas vniformitatis. Et quamuis quidam materialiter hanc literã interpretandam putent propter verba Sanct. Tho. in primo sententiarum distinctione 19. quæstione 2. articulo primo, vbi dicit, quod sicut prius & posterius motus ve

numerata

Universidad de Deusto Biblioteca

¶3. Præterea, Totum dicitur quod habet partes. Hoc autem æternitati non cōuenit, cùm sit simplex. Ergo inconuenienter dicitur tota.

¶4. Præterea, Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora. dicitur enim Michææ 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. & ad Roma. 16. capit. Secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul.

¶5. Præterea, Totum & perfectum sunt idé. Posito igitur quòd sit tota, superfluè additur, quòd sit perfecta.

¶6. Præterea, Possessio ad durationem non pertinet. æternitas autem quædam duratio est. Ergo æternitas non est possessio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in cognitionem simplicium oportet nos venire per composita, ita in cognitionem æternitatis oportet nos venire per tēpus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundum prius & posterius. Cùm enim in quolibet motu sit successio, & vna pars post alteram, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item ea dicuntur tempore mensurari, quæ principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto Physicor. & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliqué finem. Quod vero est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primò ex hoc, quod id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens, vt terminus ad vtrunque referatur. Secundò per hoc quòd ipsa æternitas successione caret, tota simul existens.

Tex. 120.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd simplicia consueuerunt per negationem diffiniri, sicut pūctus est, cuius pars nō est e: quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus noster, qui primo apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

d 52

¶Ad secundum dicēdum, quòd illud, quod est verè æternum, non solùm est ens: sed viuens: & ipsum viuere se extendit quodammodo ad operationem, non auté esse e. protēsio d autem durationis videtur attendi secundum operationem magis quàm secundum esse: vnde & tempus est numerus motus.

III. D. 741.

¶Ad tertium dicendum, quòd æternitas dicitur d tota, non quia habet partes, sed inquantum nihil ei deest.

D. 571.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut Deus, cùm sit incorporeus, nominibus rerum corporalium metaphoricè, in Scripturis nominatur: sic æternitas tota simul existēs nominibus temporalibus successiuis.

¶Ad quintum dicendum, quòd in tempore est duo considerare, scilicet ipsum tempus, quod est successiuum: & nūc tēporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul, ad remouendum tempus & perfecta ad excludendum nunc temporis.

¶Ad sextū dicēdum quòd illud, quod possidetur firmiter & quietè habetur. Ad designandā ergo immutabilitaté & indeficientiam æternitatis, vsus est nomine Possessionis.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum Deus sit æternus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit æternus. Nihil enim factum potest dici de Deo. Sed æternitas est aliquid factum. Dicit enim Boët. quòd nunc fluens facit tempus, nunc stans facit æternitatem. & Augu. dicit in libr. 83. quæstionum, quòd Deus est autor æternitatis. Ergo Deus non est æternus.

Lib. 5. de consol. ex pros. vlt. Quæst. 23. Præpos. 2.

¶2. Præterea, Quod est ante æternitatem, & post æternitatem non mensuratur æternitate. Sed Deus est ante æternitatem (vt dicitur in lib. de causis.) & post æternitatem. dicitur enim Exod. 3. quòd Dominus regnabit in æternum & vltra. Ergo esse æternum non conuenit Deo.

¶3. Præterea, Aeternitas mensura quædam est. Sed Deo non conuenit esse mensuratū. Ergo non competit ei esse æternum.

¶4. Præterea in æternitate nō est præsens, præteritum vel futurum, cùm sit tota simul, vt dictum est. Sed de Deo dicuntur in Scripturis verba præsentis temporis, præteriti vel futuri. Ergo Deus non est æternus.

Artic. præced.

¶SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Aeternus Pater, æternus Filius æternus Spiritussanctus.

In Symb.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ratio æternitatis consequitur immutabilitatem, sicut ratio tēporis consequitur motum, vt ex dictis patet. Vnde cum Deus sit maximè immutabilis, sibi maxime competit esse æternum. Nec solum est æternus, sed est sua æternitas: cùm tamen nulla alia res sit sua duratio: quia nō est suū esse. Deus autem est suum esse vniforme. Vnde sicut est sua essentia, ita sua æternitas.

Artic. præced. 43

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nūc stans dicitur facere æternitatem secundum nostram apprehensionem. Sicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eo quòd apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causatur in nobis apprehensio æternitatis, inquantum apprehendimus nunc stans. Quod autem dicit Augustin. quòd Deus est autor æternitatis, intelligitur de æternitate participata. eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo & suam immutabilitatem.

Eodem cit.

¶Et per hoc patet solutio ad secundum. Nam Deus dicitur esse ante æternitatem, prout participatur à substantiis immaterialibus. Vnde & ibidem dicitur, quòd intelligentia participatur æternitati. Quod dicitur in Exo. Dominus regn. in ætern. & vltra sciendum quòd æternum accipitur ibi pro seculo: sicut habet alia translatio. Sic igitur dicitur quòd regnabit vltra æternum: quia durat vltra quodcunque seculum, id est vltra quancunque durationem datam: Nihil est enim aliud seculum quàm periodus cuiuslibet rei, vt dicitur in libro primo de Cælo. Vel dicitur etiam vltra æternum regnare: quia si etiam aliquid aliud semper esset (vt motus cæli secundum quosdam Philosophos) tamen Deus vltrà regnat: inquantum eius regnum est totum simul.

Proposita eadem. — *Tex. 100.*

¶Ad tertium dicendum, quòd æternitas non est aliud quàm ipse Deus. Vnde non dicitur Deus æternus: quasi sit aliquo modo mensuratus: sed accipitur ibi ratio mēsuræ secundum apprehensionem nostram tantùm.

¶Ad quartum dicendum, quòd verba diuersorum temporum attribuūtur Deo, inquantum eius æternitas omnia tēpora includit e: non quòd ipse varietur per præsens, præteritum, & futurum.

18

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum esse æternum sit proprium Dei.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd esse æternum sit soli Deo proprium. Dicitur enim Danie. 12. quòd qui ad iustitiam erudiūt plurimos erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Non autem essent plures æternitates, si solus Deus esset æternus. non igitur solus Deus est æternus.

¶2. Præterea, Matth. 25. dicitur, Ite maledicti in ignē æternum. Non igitur solus Deus est æternus.

¶3. Præterea, Omne necessarium est æternum. Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis: & omnes propositiones demonstratiuæ, ergo non solus Deus est æternus.

¶SED CONTRA est quod dicit August. lib. de fide ad Petrum cap. 6. Deus solus est qui exordium nō habet: quicquid autem exordium habet, non est æternum: solus ergo Deus est æternus.

Id habet Hieron. Epist. Quoniam vetusto à med. tom. 3.

¶RESPONDEO dicendum, quòd æternitas verè & propriè in solo Deo est: quia æternitas immutabilitatem consequitur: vt ex dictis patet. Solus autem Deus est omnino immutabilis, vt est superius ostensum. Secundum tamen quòd aliqua ab ipso immutabilitaté percipiunt, secundum hoc aliqua eius æternitatem participant c. Quædam ergo quantum ad hoc immutabilitatem sortiuntur à Deo, quòd nunquam esse desinunt: & secundum hoc dicitur Ecclesi. primo de terra, quod in æternum stat: & sic æternitas angelis attribui potest, secundum illud Psa. Illuminās tu mirabiliter à montibus æternis. Quædam etiam æterna in Scripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis: licet corruptibilia sint. sicut in Psalm. dicuntur montes æterni. & Deut. 33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quædam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem vel secundum esse, vel vlterius secundum operationem: sicut Angeli & Beati, qui Verbo fruuntur: quia quantum ad illam visionem Verbi non sunt in Sanctis volubiles cogitationes vt dicit August. 15. de Trinita. Vnde & videntes Deum dicuntur habere vitam æternam: secundum illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c.

Artic. præced. Q. 9. art. 1. & 2. 333 — *Cap. 16.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicuntur multæ d æternitates, secundum quòd sunt multi participantes æternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

D. 572.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignis inferni dicitur æternus propter interminabilitatem tantùm. Est tamen in pœnis eorum transmutatio, secundū illud Iob 24. Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuium. Vnde in inferno non est vera æternitas, sed magis tempus, secundum illud Psalm. Erit tempus eorum in secula.

¶Ad tertium dicendum, quòd necessarium significat quendam modum veritatis. Verum autem secundum Philosophum 6. Metaphy. est in intellectu. Secundum hoc igitur vera & necessaria sunt æterna, quia sunt in intellectu æterno, qui est intellectus diuinus solus. Vnde non sequitur, quod aliquid extra Deum sit æternum.

Tex. 8.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod æternitas non sit aliud à tempore. Impossibile est enim duas esse mensuras durationis simul, nisi vna sit pars alterius. Non enim sunt simul duo

---

numerata constituunt tempus, ita permanentia actus vt vna vnitate vt habet rationem mensuræ, est æternitas, & ex hoc solutas putent omnes obiectiones Aureoli recitatas in 9. dist. 1. à Capreolo: quia procedunt contra hoc dictū formaliter & non materialiter intellectū. Ego tamen formaliter hunc tex. sicut & cæteros intelligo, motus ea ratione: quia nihil cogit ad materialé sensum. semper enim formalis intellectus reliquis præponitur, si saluari æque potest. Scito igitur quòd cum vniformitas sit species vnitatis, dicit enim vnitatem cōtractam ad formam, Rem enim vniformē synonymè dicimus rem vnius formæ, addere vnitaté ad vniformitaté est nugario: sicut addere animal homini: vnde in primo sententiarū nō dicitur quòd vniformitas actus vt vna, sed permanētia actus vt vna. Ac per hoc dicere æternitatem esse vniformitatem, & dicere esse vnitatem, non differunt, nisi quia specialius, perfectius atque melius dicitur vniformitas, sicut vniuersaliter melius explicat naturam rei genus proximum quàm remotum. Et propterea meritò in hac litera postremo edita melior declaratio posita est. Consistit igitur æternitatis ratio in ratione vniformitatis vt vniformitas rationem mēsuræ habet. Patet autem hanc esse mentem literæ, ex eo quod expressè apprehensio, id est ratio vniformitatis, proportionaliter apponitur contra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facilè soluuntur. Cōsistunt enim in his duobus punctis. Primum est, vniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quod mensuratur æternitate: ergo non est formaliter æternitas: tenet cōsequentia, quia aliud attributum est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia vniformitas opponitur motui, quo ad eius varietaté, ergo. Secundum est, Tempus non est formaliter difformitas motus: ergo æternitas nō est formaliter vniformitas eius quod est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hæc siquidem respondetur ostendendo quomodo se habeat vniformitas ad immutabilitatem. res enim, vt in præmissa posuit quæstione, dicitur & est immutabilis per negationem potentiæ quomodolibet ad aliter se habere: & ex hoc innascitur, in se negatio omnis successionis, & consequenter omnis numeri prioris & posterioris: hoc autem adiuncta ratione mensuræ est esse vniforme. vniformitas enim nihil aliud quàm vnum cui primo ratio mensuræ conuenit: vt dicitur 10. Metaph. in forma vniuersalissime accipiendo formam, ponit. Et propterea Vniformitatis nomine vtimur etiam in motu, sicut etiam vnitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd vniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & vnitas. Alia est enim vniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ: & tamen arguens vtitur Vniformitatis vocabulo, ac si esset vniuocum, contra Aristot. doctrinam quarto Metaph. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur, quod vniformitas sit formaliter immutabilitas, imo est vt eius passio: & similiter negatur quod sit quod mensuratur, imo est mensura. Ad probationem vero dicitur quod varietati motus opponitur vniformitas nō absolute, sed motus eo modo, quo primum motum vniformem dicimus, sed non de tali est hic sermo, sed de vniformitate vt mensura est immutabilitatis. Ad secundum vero negatur sequela: quoniam difformitas motus & vniformitas immobilis non proportionaliter se habent ad rationé temporis & æternitatis: quia ad rationem æternitatis sat est vnitas formæ immutabilis. Ad rationé verò temporis non sat est diuersitas formæ motus, sed exigitur quod sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris à posteriori, vt sic: & ideo cum difformitas motus non dicat nisi diuersam formam motus, non ponit numerum talis formæ motus secundum prioritatem & posterioritatem: & consequenter non sufficit ad temporis rationé. vniformitas autem rei immobilis, quia ponit vnitatem omnis formæ, id est conditionis rei immutabilis, omnia cōplectitur constituentia æternitaté formaliter.

¶Quo ad tertium: Res omnino immutabilis caret principio & fine. Probatur, qua caret successione declaratur: quia mensuratum tempore habet principium & finem in tempore, ex eo quod omne momentum habet principium & finem.

¶Aduerte hic breuiter, quia hæc ex quarto Physic. sumpta sunt, quod directè sermo præsens est de principio & fine durationis, excepta vltima propositione, in qua probatur mensuratum tēpore habere terminos durationis, ex terminis subiecti motus. Non enim loquitur de terminis durationis subiecti, cùm possit mobile, puta cælū, poni æternum, sed de terminis magnitudinis subiecti. Et intendit quod quia omne mobile ab aliquo in se termino incipit moueri, & vsque ad aliū in se terminum mouetur: ideo omne mēsuratū tēpore habet principium & finem durationis. Et est optima ratio à priori: eo quòd prius & posterius in motu & tempore ex priori & posteriori magnitudinis mobilis & spatij sunt, vt patet in 4. & 6. Physi. Alium auté dixi terminum à quo & ad quem, siue formaliter & materialiter vt in motu recto, siue formaliter tantum, vt in motu circulari. Nec obstat si cælum ponatur semper ab æterno motu: quia vt in secundo Cæli dicitur sat est quòd inceperit virtualiter, id est habet in se, vnde si incepisset inchoatus esset eius motus, puta punctū arietis.

¶Quo ad quartum conclusio responsiua elicitiuè ponitur affirmatiuè, scilicet diffinitio illa est cōueniens: probatur quia notificat æternitatem ex duobus, scilicet, ex proprio mensurato in ly interminabilis vitæ, & ex propria quidditate, in ly tota simul existens.

¶Aduerte hic, q. quia diffinitio processu compositiuo inuestigatur ministrāte diuisione, idcirco in litera distinxit ex parte mensuræ mensuram durationis in mēsuram per modum numeri successiui, & per modum vnitatis immobilis. & exclusa prima quia tempus est, secundam intulit ex parte vero mensurati distinxit mēsuratum in terminatū principio & fine, & in interminatum vtrinque, & excluso primo, quia temporale est, intulit secundum. Cúmque hæc in æternitatis diffinitione adducta ponantur, cōueniens cōclusa est. Nec officit, quod omissum est ly perfecta. Tum quia implicitè tactum est ponendo vniformitatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cùm non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo directè respondet quæsito affirmatiuè: Deus est maximè æternus, probatur: Deus est maximè immutabilis, ergo est maximè æternus. probatur sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. Secundo assignatur modus, quo est æternus, ponendo aliā cōclusionem, scilicet, Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quod nō est æternus denominatiue, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primo ostendit claudere in se quandam singularem Dei excellētiam. Secundo probat. Tertio declarat. Cùm enim æternitas species sit durationis, dicendo quod Deus est sua æternitas, dicitur quoque quod est sua duratio, hoc autem, id est rem esse suam durationem, singulare est in Deo: nulli siquidé alteri cōuenire in litera dicitur. Probatur deinde simul & cōclusio & singularitas inclusa in ea: Deus est suū esse vniforme: & nihil aliud à Deo est suū esse. ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremò à simili: quia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶Circa vim ac sensum pbationis secundæ cōclusionis aduerte, quod res hic sumitur pro re subsistēte: cuius tantū est esse propriè loquēdo. Ita quod nō intēdit litera quod omnis res alia à Deo distinguatur à sua duratione: cùm tempus nō distinguatur ab ipsa: sed intendit quod nulla res quæ est quod est: & quod durat est sua duratio. Vis autem rationis consistit in hoc quod cùm res esse & duratio ordine quodam se habeant (quoniam duratio non inest rei nisi mediante esse. Non enim res durat nisi ratione sui esse. quia nanque retinetur esse, durat res omnis, & non ob aliud) cùm inquam ita sit, consequens est quòd si alterum extremorum non est idem medio, quòd nec sit idem reliquo extremo. Magis enim distant extrema inter se quàm à medio. Res autem durans alia à Deo, quæ est vnum extremum, non est idem quod suū esse, vt supponimus. ergo nec est idem quod sua duratio: quæ extremum alterum est.

¶Circa eandem probationem dubium ex Aureolo apud Capreolum in nona distinctione, primi occurrit. impugnat siquidem id, quòd implicitè dicitur, quòd æternitas Dei sit formaliter duratio: quia omnis duratio alteri comparata est maior, minor, aut æqualis æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior secluso post vel ante plus durare: ergo omnis duratio maior habet ante vel post: quod repugnat æternitati.

¶Ad hoc breuiter potest dupliciter responderi. Primò negando minorem: & approbationem dicitur, quòd durationem maiorem includere prius & post in se, contingit dupliciter: vno modo formaliter: alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole. & quod æternitas est est maior cæteris, & verificatur de ea durare prius vel post tempus aliquod: quia in se illa præhabet eminenter. Secundo potest respōderi negando maiorem propriè loquendo: quoniam comparatio propriè non fit nisi in vnius rationis rebus. Æternitas autem est duratiō alterius omnino rationis à tempore. Et hoc secundum se loquendo: quamuis concepta vt coëxistens tempori comparetur etiam à viris illustribus.

¶In responsione ad primum aduerte duo. Primum est, quod sicut punctum motum dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse: & propterea non est causa lineæ in esse reali, sed est causa eius in esse cognito, quia facit cognitionem illius in nobis: ita nunc stans dicitur causare æternitatem non in esse reali, sed in esse cognito, quia causat rationem illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctum moueri, & tamen concipimus, & dicimus punctum motum, id est si moueretur, causare lineam: ita dato quod impossibile sit nunc dare, attamen optimè dicimus, nunc stans facit æternitatem, id est, si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quod hinc patet quàm vanus contra nos fuerit labor rationum Aur. vbi suprà ad impugnandum hoc dictum Boëtij & Sancti Thomæ, quia nunc non potest concipi vt stans: & ad remouendum nunc à Deo, æquiuocat nanque de nunc: imò supponit non dari nisi nunc temporis: cùm tamen nunc æternitatis sit alterius rationis à nunc temporis. Et rursus, vt dictum est, ipsum nunc temporis si staret æternitatem constitueret: sicut punctus si moueretur lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas adducere: Ex his enim facillimè soluuntur.

¶*Super Quæstionis decimæ Articulum tertium.*

IN titulo proprium distinguitur contra cōmune.

¶In corpore duæ conclusiones. Prima est, Æternitas verè & propriè est in solo Deo, Probatur: Solus Deus est omnino immutabilis. ergo solus Deus est verè & propriè æternus. tenet sequela: quia æternitas immutabilitatem cōsequitur. Secunda est Æternitas participatiuè inuenitur in aliis. probatur. Immutabilitas principatur quadrupliciter ab aliis. ergo æternitas tenet sequela: quia inquātum aliqua sunt immutabilia intātū sunt æterna, antecedens declaratur secūdū quatuor gradus immutabilitatis. Primus est secundum diuturnitatem: & in hoc sunt corruptibilia, sed longæua valde: vt montes & colles. Secundus est secundum perpetuitatem secundum totum: & in hoc sunt elementa corruptibilia secundū partes & non secundum totum: quamuis in litera propostero ordine numerentur hi gradus. Tertius est secundum incorruptibilitaté substantialem simpliciter: & in hoc sunt cælestia & angeli. Quartus est secundum immutabilitatem operationis eiusdem numero omnino, & in hoc sunt beati vt sic.

¶In responsione ad tertium, si nescis nouitie, quomodo intelligatur quod necessarium significat quēdam veritatis modum, memento secundi libri Perihermenias, vbi de modalibus agitur: & videbis necessarium in actu signato modum cōpositionis, in qua sola est veritas addere supra propositionem. Et sic intelliges necessariū in actu exercito: cuius argumentum hoc meminit, modum compositionis verè exercere: à quo necessaria dicuntur, & principia & conclusiones demōstrationum.

¶*Super Quæstionis decimæ Articulum quartum.*

IN titulo aliud realiter.

¶In corpore quinque primo ostēdit quod dubium in hoc quæsito sit non quæsitum, sed ratio quæsiti. Secundo refert quandam opinionem circa dubium: scilicet rationem alietatis inter hæc, scilicet propter habere principium & finem, & non habere. &c.

dies, vel duæ horæ: sed dies & hora sunt simul, quia hora est pars diei. Sed æternitas & tempus sunt simul, quorum vtrunque mensuram quandam durationis importat. Cùm igitur æternitas nō sit pars temporis, quia æternitas excedit tempus & includit ipsum, videtur quòd tempus sit pars æternitatis, & non aliud ab æternitate.

Tex. 121. & 104.

¶ 2. Præterea, Secūdum Philosophum in 4. Physico. nunc temporis manet idem in toto tempore. Sed hoc videtur cōstituere rationem æternitatis: quòd sit idem indiuisibiliter se habens in toto decursu temporis. Ergo æternitas est nunc temporis. Sed nūc temporis non est aliud secundum substantiam à tēpore. Ergo æternitas nō est aliud secundum substantiam à tempore.

Tex. 123.

¶ 3. Præterea, Sicut mensura primi mot⁹ est mensura omnium motuum, vt dicitur in 4. Physic. ita videtur quòd mensura primi esse sit mensura omnis esse. Sed æternitas est mēsura primi esse, quod est esse diuinum: Ergo æternitas est mensura omnis esse. Sed esse rerum corruptibilium mensuratur tempore. Ergo tempus vel est æternitas, vel aliquid æternitatis.

¶ SED CONTRA est, quòd æternitas est tota simul. In tempore autem est prius & posterius. Ergo tempus & æternitas non sunt idem.

Pros. 6. lib. 5. *Tex. 120.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd manifestum est tempus & æternitatem non esse idem. Sed huius diuersitatis rationem quidem asignauerunt ex hoc quòd æternitas caret principio & fine, tempus autem habet principium & finem. Sed hæc est differentia per accidens, & non per se: quia dato, quòd tempus semper fuerit, & semper futurum sit secundum positionem eorum, qui motum cæli ponunt sempiternum, adhuc remanebit differentia inter æternitatem & tempus, vt dicit Boëtius in libro de Consolatione Philosoph. ex hoc quòd æternitas est tota simul quod tempori non conuenit: quia æternitas est mensura esse permanentis, tempus verò est mensura motus. Si tamen prædicta differentia attendatur quantum ad mensurata, & non quantum ad mensuras, sic habet aliam rationem: quia solùm illud mensuratur tempore quod habet principium & finem in tempore, vt dicitur in 4. Physic. Vnde si motus cæli semper duraret, tempus non mensuraret ipsum secundum suam totam durationem, , cum infinitum non sit mensurabile: sed mensuraret quamlibet circulationem, quæ habet principium & finem in tempore. Potest tamen & aliam rationem habere ex parte istarum mensurarum, si accipiatur finis & principium in potentia: quia etiam dato, quòd tempus semper duret, tamen possibile est signare in tempore & principium & finem, accipiendo aliquas partes ipsius, sicut dicimus principium & finem diei vel anni, quod non contingit in æternitate. Sed tamen istæ differentiæ cōsequuntur eam, quæ est per se & primò differentiam, per hoc quòd æternitas est tota simul, non autem tempus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, si tempus & æternitas essent mensuræ vnius generis: quod patet esse falsum ex his, quorum est tempus & æternitas mensura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nunc temporis est idem subiecto in toto tempore: sed differens ratione: eo quòd sicut tempus respondet motui, ita nunc temporis respondet mobili: mobile autem est idem subiecto in toto decursu temporis, sed differens ratione inquantum est hic & ibi: & ista alternatio est motus. Similiter fluxus ipsius nunc, secundum quod alternatur ratione est tempus. Aeternitas autem manet eadem & subiecto & ratione. Vnde æternitas non est idem quod nunc temporis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut æternitas est propria mensura ipsius esse, ita tempus est propria mensura motus. Vnde secundum quòd aliquod esse recedit à permanentia essendi, & subditur transmutationi, secundum hoc recedit ab æternitate, & subditur tempori. Esse ergo rerum corruptibilium: quia est transmutabile non mensuratur æternitate, sed tempore. tempus enim mensurat non solum quæ trāsmutantur in actu, sed quæ sunt transmutabilia. Vnde non solum mensurat motum, sed etiā quietem: quæ est eius quod natum est moueri & non mouetur.

ARTICVLVS V.

¶ De differentia æui & temporis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd æuum nō sit aliud à tempore. Dicit enim August. 8. super Genes. ad lite. quod Deus mouet creaturam spiritualem per tempus. sed æuum dicitur esse mensura spiritualium substātiarum. Ergo tempus non differt ab æuo.

¶ 2. Præterea, De ratione tēporis est, quòd habeat prius & posterius, de ratione verò æternitatis est, quòd sit tota simul, vt dictū est: sed æuum non est æternitas. Dicitur enim Ecclesiast. 1. quòd sapientia æterna est ante æuum. Ergo non est totum simul, sed habet prius & posterius: & ita est tempus.

¶ 3. Præterea, Si in æuo non est prius &

Tertio improbatur: quia hoc est per accidens. Probatur quia hac differentia sublata, remaneret alia à Boë. posita, scilicet per esse totum simul, & esse successiuum. Quartò saluatur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illam differentiam quo ad mensurata, vel de principio & fine in potentia. Quintò respondetur quæsito, inquantum dubitabile est: vna conclusione cōplectente quodammodo omnia dicta & est prima. Inter æternitatem & tempus per se primo differentia est per esse totum simul. & nō esse huiusmodi. Ita quod reliqua hanc consequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

¶ Aduerte hic quod opinio recitata in litera tres sensus habere potest. primo, de habere principium & finem in seipsa mensura, in actu tamen. secundo, in mensuratis similiter in actu. tertio, in potentia, in se ipsa tamen mensura. Et quia cùm aliqua differētia de aliquo assignatur, intelligitur quod illa differētia insit illi in seipso. Et rursus cū absolutè dicimus principium aut finem, intelligitur in actu, ideo primus sensus absolutè improbatus est. secundus verò & tertius qui possunt exponendo sufferri: deinde appositi vt veri sunt. Sed quoniam nō radicalem differentiam, sed secundariam tangebant, ideo vltimo respondendo radicem posuit. Omnia in litera clarè patent.

¶ Circa illud dictum in secundo sensu, scilicet quod motus cæli si esset æternus nō mensuraretur tempore secundum totum, sed secundum partes: dubium occurrit ex Scoto in secundo. disti. secunda q. tertia. Sed quia hoc spectat ad quartum Physicorum in textu 117. ideo hic vbi nō ex proposito tangitur omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactam in responsione ad secundum, quum tractatur in eodē quarto à textu 103. vsque ad textū 108. ibidem Deo dante tractabitur. & de his est quæstio specialis.

¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum, scilicet quod esse rerum generabiliū mensuretur tempore. Arguit enim contra illud Scot. in secundo. dist. secunda q. quarta, volens quod absolutè mensuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo æui natura notificanda est, & eodem vtitur Scot. argumento contra hoc & contra mensuram operationis angelicæ: idcirco vsque in sequentem differatur articulum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primò respondet quid in hoc quæsito clarum quidve ambiguum. secundò tractat quādam opinionem. tertio aliam. quarto propriam respondendo quæsito.

¶ Quo ad primam clarum est, æuum medium esse inter æternitatem & tempus: ambiguum quomodo est medium propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secundum. Primò ponitur opinio dicens, mediationem attendi penes habere principium & finem. Secundo improbatur, quia mediatio hæc est per accidens, vt patet si æuiterna producta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium. Primo ponitur secunda opinio dicens, mediationem attendi penes carere innouatione & veteratione: & tamen habere prius & posterius, quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in secundo cum tempore. Secundo improbatur dupliciter, iuxta duplicem intellectum, quem habere potest, scilicet vel referendo vtranque conditionem ad ipsum æuum, vel referendo secundam ad æuum, & primam ad æuiternum mensuratum æuo. Contra primum sensum arguit sic, Prius & posterius secundum durationem non potest esse simul: ergo recedente priore de nouo aduenit posterius. ergo si in æuo est prius & posterius, erit innouatio & inueteratio. Contra secundum sic, æuiternum, nec est innouabile, nec inueterabile, ergo est intrāsmutabile, ergo mēsura eius caret priore & posteriore. Antecedens est tuū. prima cōsequentia patet ex se: & probatur ex quarto Physic. quia trāsmutabilitas est propria causa inueterationis: ergo intransmutabilitas non inueterationis iuxta illud, Si affirmatio est causa affirmationis, &c. Secunda vero consequētia probatur ex quarto Physic. quia trāsmutabilitas mensurati est causa prioris & posterioris in mēsura: ergo intransmutabilitas erit causa negationis prioris & posterioris in eandē, iuxta eādē radicem.

¶ Circa has rationes aduerte, quòd Scotus in secūdo distinct. secunda, quæstio secunda, hanc opinionē non sequitur: soluere tamen nititur has rationes literæ defendendo secundum sensum. Dans exēplum sic, Si poneretur caro nō habēs partem & partem sub quātitate, tunc in mensura essent partes, & non in eo cuius essent, & sic in proposito esse angeli est absq; innouatione: & tamen mēsura est successiua. Vnde ad rationē factā directè cōtra hoc respondet, negando in sententia quod transmutabilitas mensurati, sit præcisa causa successionis in mensura. *D. 1151.* Sed contra, hæc responsio facile conuincitur falsa: tum ad hominem, tum simpliciter. Ad hominem quidem: quia si successio in mensura stat cum mutatione & immutatione proprij subiecti seu mensurati: ergo arguere à successione mēsuræ ad trāsmutationem subiecti non valet, sed est sophisma consequentis. *49. Lotis supra artic. 4. notatis Ca. 20. 21 & 23.* sed ipse Scotus ibidem fatetur, quòd ille processus est bonus, & ab effectu ad causam, ergo. Et confirmatur: quia Arist. vsus est illo, nec processus literæ est alius ab illo. *Artic. præced.* si enim successio est in mensura, dicimus, ergo in mensurato: quia variatio mensurati est causa successioni in mensura. Mirum valde est de hoc homine cum eandemmet rationem, quia Aristotel. approbat: quia Sanctus Thom. improbat. Et propterea necesse est vt aut approbationem aut improbationem propriam neget. Simpliciter autem quoniam indiuisibile impossibile est, quòd certificetur ex propriis per diuisibile: ergo impossibile quòd mensuretur per illud, & tenet sequela, quia mensura est certificatio mensurati. Antecedens vero patet in exemplo suo. Nunquam enim sciretur quanta esset caro indiuisibilis per quantitatem diuisibilem: si eius esset. Vnde & de facto per quantitatem specierum in eucharistia non mensuratur corpus Christi: quia non est sub ea diuisibiliter. Et idem est iudicium in quantitate durationis: si enim ipsa est extensa, nunquam mensurabitur indiuisibile & inextensum secundum durationem. Quomodo enim scietur sic illius duratio naturalis: etiam fingi non potest. oportet igitur mensuræ extensæ respondere mensuratum extensum: & indiuisibili indiuisibile. vt litera ex Arist. deduxit.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est: Æuum est medium inter æternitatem & tempus: quia est immutabile, mutabilitati tamen coniunctum. probatur: Æternitas est propria mensura esse totaliter permanentis. ergo penes recessum

posterius, sequitur quòd in æuiternis non differat esse vel fuisse, vel futurum esse. Cùm igitur sit impossibile æuiterna nō fuisse, sequitur quòd impossibile sit, ea non futura esse. Quod falsum est, cùm Deus possit ea reducere in nihilum.

¶ 4. Præterea, Cùm duratio æuiternorum sit infinita ex parte pòst, si æuum sit totum simul, sequitur quòd aliquod creatum sit infinitum in actu: quod est impossibile. Non igitur æuum differt à tempore.

Lib. 3. de consol. met. 9.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boët. qui tempus ab æuo ire iubes.

Ar. prec.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd æuum differt à tempore, & ab æternitate, sicut medium existens inter illa. Sed horum differentiam aliqui sic assignant dicentes, quòd æternitas principio & fine caret. Aeuum habet principium, sed non finem: tempus autem habet principium & finem. Sed hæc differentia est per accidens: sicut supra dictum est: quia si etiam semper æuiterna fuissent, & semper futura essēt, vt ali qui ponunt: vel etiam si quandoque deficerēt (quod Deo possibile esset) adhuc æuum distingueretur ab æternitate, & tempore. Alij verò assignant differentiam inter hæc tria per hoc, quod æternitas non habet prius & posterius, tempus autem habet prius & posterius cum innouatione & veteratione: æuum habet prius & posterius sine innouatione & veteratione. Sed hæc positio implicat contradictoria. Quod quidem manifestè apparet, si innouatio & veteratio referantur ad ipsam mēsuram. Cùm enim prius & posterius durationis nō possit esse simul, si æuum habet prius & posterius, oportet quòd priore parte æui recedente, posterior de nouo adueniat: & sic erit innouatio in ipso æuo sicut in tempore. Si vero referatur ad mēsurata, adhuc sequitur inconueniens. Ex hoc enim res temporalis inueteratur tempore, quod habet esse transmutabile, & ex transmutabilitate mensurati est prius & posterius in mensura vt patet ex 4. Physico. *Tex 120.* Si igitur ipsum æuiternum non sit inueterabile nec innouabile, hoc erit, quia esse eius est intransmutabile. Mensura ergo eius non habebit prius & posterius. Est ergo dicendum, quòd cum æternitas sit mensura esse permanentis, secundum quòd aliquid recedit à permanentia essendi, secundum hoc recedit ab æternitate. Quædam autem sic recedunt à permanentia essendi, quod esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit: & huiusmodi mensurantur tempore: sicut omnis motus, & etiam esse omnium corruptibilium. Quædam verò recedunt minus à permanentia essendi, quia esse eorum nec in transmutatione cōsistit, nec est subiectum transmutationis: tamen habent transmutationem adiunctam, vel in actu, vel in potētia: sicut patet in corporibus cælestibus, quorum esse substātiale est intransmutabile: tamen esse intransmutabile habet cum transmutabilitate secundum locum. & similiter patet de angelis, quod si habent esse transmutabile

recessum à permanentia attenditur elongatio ab æternitate. ergo mutatio aut mutationis subiectum maximè recedit ab ipso. ergo medium est immutabile, mutationi tamen annexum actu vel potentia. Patet secunda sequela, quia mutatio permanentiæ opponitur directè: & æternitas ipsa nec mutatio est, nec mutationem quouis modo secum compatitur. vltima autem cum cæteris clarè patet.

¶ In responsione ad primum aduerte, quod Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, Operationes angeli mēsurantur tempore. Secunda est negatiua virtualiter inclusa in præcedente. Operationes angeli non mensurantur æuo. Tertia est affirmatiua, Visio beata in angelis mensuratur æternitate participata. Et hæ omnes habentur in hac responsione ad primum vt patet in litera. Quarta verò etiam affirmatiua est, Esse rerum generabilium mēsuratur tempore: hæc enim in responsione ad vltimum articuli præcedentis & in corpore huius posita est, cum dictum est, quòd tam id, quod in transmutatione consistit, id est motus, quàm id, quod mutationi subiicitur, quod experimur esse nostrum esse substantiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2. sent. distin. 2. qō. 4. contra secundam propositionē probando illius contradictoriam, quam tenet vt veram, scilicet operationes angeli mensurantur æuo tripliciter. Primo sic, Esse & operatio angeli habent vniformem modū manendi dum manent: ergo habent mensuram eiusdem rationis. Antecedens patet: quia vtrunque est indiuisibile, & tamen defectibile. probatur: quia mēsuræ proportionantur diuersis modis manendi, vt patet de successiuis & permanentibus. Secundo sic, Actus beatificus mensuratur æuo: vt per Aug. patet de fide ad Petrum, cap. 18. ergo. Tertio, Operatio angeli non mensuratur æternitate, nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis aduerte, quòd Scotus ibidem tres mensuras durationis ponit, tempus, æuum, & æternitatem. ita quod tempus rem successiuam, æuum permanentem, defectibilem tamen: æternitas autem rem omnino indefectibilem mensuret. Et propterea tenet esse substantiale rerum, ad quas impossibile est esse motum, & operationes Angelicas, &c. secundum se mensurari æuo, & tota radix eius est illa maxima, Quæcunque vniformem habent modum manendi, dum manent, habent mensuram eiusdem rationis. In præsenti autem litera distinguuntur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et verè sic est: quoniam mensura durationis est certificatiua naturalis durationis rei secundum se: alioquin frustra esset. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili vel immutabili propriè, id est ex intrinseco: quoniā ex tali mutabilitate tātùm pēdet naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalē durationē rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an nō, sed solùm an in ipsa sit vnde possit deficere, an non. & in hoc errauit manifestè Scot. dicēs, nec aliquādo non esse, nec posse non esse per propriam potentiā variat mēsuram rei. Et fundamentū eius est valde debile, scilicet quia si angelus annihilādus esset, nil minus mēsuraretur æuo. Liquet enim quod naturaliter nō fore aliquando, & similiter posse naturaliter nō esse variant naturā rei: quia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Metaphy. sunt substātia aut in substantia: variant inquā naturā genericè, adeo vt nihil sit eis vniuocū. ergo nec propria mēsura est eadē. Et ex hoc prouenit quod annihilandus angelus mensuratur æuo: quia scilicet annihilatio nō ꝓuenit ex natura eius, sed ab extraneo. ipse enim quantū est per se semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem æternitate mēsurari immutabilē autem simpliciter & mutabilem secūdum quid æuo, mutabilē autem simpliciter tēpore. Et propterea, cùm angelus immutabilis substātialiter, mutabilis tamen accidentaliter, æuo mensuratur. Operationes verò eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, æuo mēsurari nequeunt, Æuo nanque mensuratum æuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est, nullum autem naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoticum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si sit in sensu composito, est falsissima, quoniam, vt dicitur in primo Perier. vnumquodque necesse est esse dum est: & sic omnia manentia dum manēt habent vniformem modum essendi, quia sunt necessario: & tamē non habent eandem mensuram. Nec ad hunc sensum arguens facit illam, sed absolute seu in sensu diuiso. Et tunc dicitur, quod modus manendi est multipliciter distinguibilis, scilicet vel penes necessarium & possibile, vel penes permanens & successiuum. vel penes defectibile & indefectibile: & quocunque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mensura: sed alia est mensura necessarij omnino, vt Dei, & alia necessarij simpliciter: possibilis autem secundum quid, vt sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia nō mensurantur vna mensura, quoniam quædam tempore continuo & quædam tempore discreto, vt dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mensura, vt patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniam alia est mensura successiuorum successione continua, & alia succedentium successione discreta, vt dicetur. De defectibili autem & indefectibili iam patet defectibilitatem non esse modum rei, vt ab eis sumitur, sed dicere potentiam extraneam, & propterea non est ad propositum: & esset nihil minus falsa, ex eo quòd non omne defectibile vnica mensura certificatur. Ex his autem simplicibus patet responsio ad modos compositos: puta permanens defectibile, & similes. Ad formam ergo propositionis dicendum est, quod habere vniformem modum manendi intrinsecum rei & per se respicientem naturalem durationem rei, est ratio vniformis seu eiusdem mensuræ durationis, & non absolute habere vniformem modum manendi: & ideo falsum est antecedens illius consequentiæ. Et iam exclusa est eius probatio.

¶ Ad secundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec est verum quod August. dicat illud nisi in sensu inferius manifestando, accipiendo scilicet æuum pro æternitate participata.

¶ Ad tertiū negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur nunc temporis non continui sed discreti.

¶ Contra primam propositionem, scilicet angeli mensurantur tempore, arguit Scot. ibidē: sed quoniam argumēta sua militant contra tenentes eas mensurari tempore discreto, quod sit species quantitatis: & hæc ꝓpositio nō est S. Tho. quoniam apud nos tempus discretum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu discreto, qui nihil aliud est quā successio operationis spiritualis ad aliā operationem spiritualē, quales sunt duæ intellectiones sine phantasmatū seruitio, numerus autem de prædicamento quantitatis sequitur diuisionē continui: oportet vt tempus hoc sit numerus transcendens cōpositus ex vnitatibus transcēdentibus: quia inquam sic est, vnum tātum ex Scoto motiuum afferēdum censui, scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate, oportet etiam multiplicari tempora non solùm in pluribus, sed in eodem respectu actuum intellectus & voluntatis, &c. hæc autem videntur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod necessitas magna est multiplicandi tēpus in continuum & discretum: propter spirituales operationes substantiarū spiritualium: carerent enim aliter proportionatis mensuris. Illæ enim cùm sint immediatè sibi inuicem succedentes & instantaneæ secundū se, quia quælibet est tota simul, eleuantur manifestè supra tempus continuum & eius instantia: ad æui autem excellentiam nō attingunt, quia corruptibiles materialiter sunt. Oportet ergo vt sine propria mensura remaneant tam nobilia entia, aut tempus discretū ponere: cuius instantibus operationes ipsæ in se mensurentur. Hæc enim sunt ipse motus spiritualis angelorum: cuius numerus est tempus, per quod dicit Aug. mouere Deum spiritualem creaturam. Multiplicatio auté temporis discreti in pluribus angelis aut in eodem, iudicio meo non est necessaria nisi materialiter: quemadmodū etiā tempus continuum quo nostra mēsurantur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & æuum in omnibus æuiternis. Consonum nanque rationi videtur, vt sicut omnia æuiterna simplicissimo æuo mensurantur, quod solū est æuum formaliter, ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatione seu simplicissimo nunc illius mēsuretur: & similiter omnis successio operationū simplicissima successione. Talis auté operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inuenitur: quem constat esse supremum angelum, in quo, vt dicetur est etiā æuum. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores & simpliciores operationibus voluntatis, erit vnum tempus omnium huiusmodi temporalium, quod est primo mensura operationum succedentium in intellectu primi angeli: & ex consequenti & extrinsece mensura cætararum operationū tam suarum quam aliorum spiritualium. Cum his tamen (vt dictum est) stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus iuxta numerum mēsuratorum operum: eo quod vnum & multa, quæ consequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipsis. Dixi autem quasi materialiter: quia non oportet quod omnino vniuocè saluetur proportio temporum nostrorum ad tempus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est si est quasi talis.

¶ Contra tertiam verò propositionem, scilicet operatio beata mensuratur æternitate participata, arguit idem in 4. dist. 49. q. 6. Operatio beata non est immutabilior æuiterno: ergo non mensuratur æternitate, sed æuo. Consequentia nota. Et antecedens probatur. Tum quia operatio beata est simpliciter minus nobilis quàm substantia angeli beati, quoniam substantia est nobilior accidente. Tum quia perfectio ipsius operationis beatæ non est immutabilior substantia eiusdem operationis: quoniam id quod inest alicui per accidens, non est immutabilius eo quod inest per se. Constat auté quòd substantia operationis mēsuratur æuo, ergo.

Præterea

¶ Præterea, Æternum vt distinguitur contra æuiternum, non solum est totum simul, sed est indefectibile carens potentia ad non esse: sed nullum creatum est huiusmodi. ergo.

¶ Ad euidẽtiam huius difficultatis scito, quòd quamuis æuũ nihil aliud sit, quàm æternitatis participatio, distinguitur tamen à S. Thom. hic & in 3. contra Gen. cap. 16. & in 4. Sentent. 49. q. 1. articul. 2. q. 3. æternitas participata ab æuo: non sicut perfectum à minus perfecto in eadem specie, sed sicut perfectius à minus perfecto diuersorum ordinum. Æternitas quippe cum sit propria mensura diuini esse, participata æternitas consequenter est propria mẽsura esse diuini ordinis. Esse autem diuini ordinis dico, quod possibile est connaturale esse cuicunque creaturæ factæ, aut factibili: de quo in quæst. 12. latior erit sermo. Æuum autem est mensura esse immutabilis quidem. sed naturalis ordinis. Et hæc est per se primò differẽtia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates soluuntur.

D. 122.

44
333
4

D. 129. Cap 20. D. 585 & 871.

Quia enim operatio beata diuini est ordinis ideo æternitate dicitur mẽsurari participatiuè. Hinc etiam oritur vis conclusionis impugnatæ à Scot. scilicet, Intellectus creatus non potest ex se in operationem beatam, ergo mensuratur æternitate. Ex primo siquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & post, ergo mensuratur æternitate.

¶ Vnde ad primam rationem Scot. negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato quòd ipsa in se non esset immutabilior æuiterno: est tamen immutabilioris ordinis: quia diuini, & propterea dicitur. est immutabilior secundũ suum genus. Dixi autem, dato quòd non sit, &c. quia minor mutatio sufficit ad non esse operationis beatæ quàm substantiæ angeli, quia hæc exigit annihilationem, illa non. Est & rursus immurabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet: vna siquidem visio beata absque omni mutatione continet visiones omnium sperantium ad vniuersum eminenter. Nullum autem æuiternum ad hãc immutabilitatem ascendere potest.

¶ Ad probationem autem primam dicitur, quod sicut actus est simpliciter nobilior potentia: & tamen substantia est simpliciter nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi e contra, Ita in proposito, & hæc est vera, quod substantia est nobilior accidente. Et similiter hæc, quod esse diuini ordinis est nobilius esse naturali: & propterea vtrũque est verum in diuersis ordinibus. Substantia quippe angeli est nobilior secundum esse naturæ, operatio autem beata secundum excellentiam deitatis. Et si propriè loqui volumus, æquiuoce comparari videntur.

¶ Ad secundam autem probationem negatur, quod substantia operationis beatæ mensuretur æuo, substantia enim operationis & eius perfectio vna res numero sunt & eadem mensurantur mensura. vnde non solum beatitudo operationis sed ipsa operatio beata mensuratur æternitate participata. falsum quoque est quod perfectio non sit immutabilior substantia operationis, eo modo quo distinguuntur: quoniam substantia operationes si sine perfectione beatitudinis esset, in instanti temporis discreti mensuraretur. Perfectio autem Deitatis mensurã æternitatis adducit: non eo modo quo accidens superinducitur, sed eo potius modo quo differentia generi adueniens naturam affert specificam. Et propterea non valet probatio in oppositum de Deo quod inest per accidens. constat enim quod natura generica aut quasi generica secundum se non talis aut tantæ perfectionis ex perfectione differentiæ aduenientis: quæ tamen generi accidere cõceditur, perfectionem tantam ac talem assequitur, ita quod vnum ens perfectum sit, & sic est in proposito.

¶ Ad secundam autem obiectionem principaliter dicitur, quod propriè loquendo beatus vt sic, caret potentia ad non esse beatum: sicut cælum caret potentia ad non esse rotundum. Quemadmodum enim materia prima si reciperet formã vnam æquiualentem omnibus formis generabilium & corruptibilium, careret potentia ad non esse illius formæ: ita intellectus habens actum beatum caret potentia ad non esse illius actus. Actus enim ille est omnino bonorum non aggregatione, sed eleuatione perfectus: & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit. Extenso autem vocabulo, vt Arguens vtitur, vocando potentiam non esse potentiam logicam vel obiectiuam, dicitur, quod æternum per essentiam oportet carere omnino potentia ad non esse, non autem per participationem, sed sat est vt distinguatur contra æuiternum diuersitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam, istud vero naturæ.

¶ Contra quartam propositionem arguit Scotus in secundo vbi supra non aliter quàm contra primam, scilicet esse substantiale habet eundem manendi modum, quandiu est, quem habet æternum: quia successione caret, &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter respondere quàm superius. Non enim penes habere esse modo successiuo vel permanẽti distinguuntur mensuræ, sed penes mutabile & immutabile, vt dictum est. Sed aduerte hic, quod Scotus ibidem nititur soluere rationem San. Tho. ad hoc in responsione ad tertium in præcedenti articulo factam, scilicet quia motus est mensura non tantum motus, sed etiã quietis. Ait enim quod substantia bouis absolutè mensuratur æuo: quies autem eius tempore nec aliud ex illa sequitur ratione. Sed hæc responsio non est sufficiens cum transmutabilitate secũdum electionem: quantum ad eorum nuturam pertinet: & cum transmutabilitate intelligentiarum & affectionum & locorum suo modo. c. Et ideo huiusmodi mẽsurantur æuo: quod est medium inter æternitatem & tempus. Esse autem, quod mẽsurat æternitas, nec est mutabile. nec mutabilitati ãdiũctum. Sic ergo tempus habet prius & posterius: æuum autem non habet in se prius & posterius, sed ei coniungi possunt. æternitas autem non habet prius neque posterius, neque ea com patitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd creaturæ spirituales quãtum ad affectiones & intelligẽtias, in quibus est successio mẽsurantur tempore. d Vnde & Augustinus ibidem dicit, quòd per tempus moueri, est per affectiones moueri. Quantum verò ad eorum esse naturale mensurantur æuo. Sed quantũ ad visionẽ gloriæ participant d æternitatẽ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd æuum est totum simul. non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quòd in ipso esse angeli in se considerato non est differentia præteriti & futuri, sed solùm secundũ adiunctas mutationes. Sed quòd dicimus angelũ esse vel fuisse vel futurũ esse, differt secundũ acceptionem intellectus nostri, qui accipit esse angeli per comparationem ad diuersas partes temporis. Et cùm dicit angelum esse vel fuisse, supponit aliquid, cùm quo eius oppositum non subditur diuinæ potẽtiæ e. Cùm vero dicit futurum esse, nondum supponit aliquid. Vnde cum esse & nõ esse angeli subsit diuinæ potentiæ, absolutè considerando potest Deus facere, quòd esse angeli non sit futurum: tamen d non potest facere quòd non sit dum est, vel quòd non fuerit post quam fuit.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd duratio æui est infinita: quia non finitur tempore. Sic autem esse aliquod creatum d infinitum, quod non finiatur quodam alio, non est inconueniens.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum sit vnum æuum tantum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit tantum vnum æuum. Dicitur enim in apocryphis Eldræ, Maiestas, & potestas æuorum est apud te Domine.

¶ 2. Præterea, Diuersorũ generum diuersæ sunt mẽsuræ. Sed quædã æuiterna sunt i ge nere corporaliũ, scilicet corpora cælestia: num non continuè fit propriè loquendo, sed conseruatur à Deo. Nec potest deficere ab esse ex intrinseco, sed Deus potest ipsum annihilare. Et propterea non sequitur, ergo non est totum simul. Si enim posset ex intrinseco esse plus, aut minus, aut præcisè tantum secundum durationem, tunc nõ esset totum simul, sed ex eo quod Deus potest, nõ sequitur hoc in natura æui, seu æuiterni. Natura enim rei non est metienda secundum vires diuinas, sed proprias. In casu autem annihilationis & recreationis dicitur quod esset successio instãtium mensurantium creationem, annihilationẽ, & recreationẽ, & non ipsius æui. Instantia enim illa nihil æui sunt: sed sunt partes temporis discreti, cuius iam meminimus. Idẽ enim esset tunc iudicium de illo angelo, sicut esset de duobus angelis: quorum vnus prius altero crearetur, vtitur enim æuo tunc ille vnus quasi duo.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quod ibi distinguitur esse angeli dupliciter: vno modo absolute, & sic non habet præteritum, nec futurum, sed subditur diuinæ potentiæ, & potest non esse per potentiam in alio. Alio modo vt coëxistens differentiis temporis realis vel imaginarij, & habet præteritum & futurum: & sic dicimus quod fuit & quod erit. & sic secundum futurum subditur diuinæ potentiæ, non secundum præteritum. Quia supponitur in compossibile, vt in littera dicitur. Et nota quod autoritas Hierony. ad Marcellan. Solus Deus non nouit præteritum & futurum. & similiter Augusti. Præsens si stat, est æternitas. & similes, intelliguntur secundum se, & omnia quæ in eis sunt. Angelus enim secundum affectiones habet præteritum & futurum, similiter æuum. patet adiuncta, non stat, vt in præcedenti artic. dictum est.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum sextum.

IN titulo vnum numero.

¶ In corpore 4. Primo ponuntur opiniones diuersæ de quæsito. Secundo ponitur via discutiẽdi quæ opinio sit verior: & dicitur quòd ex causa vnitatis temporis est procedẽdum: & probatur, quia in cognitione spiritualium per corporalia peruenimus. Tertiò ipsam viam ingreditur, vbi quatuor opiniones de causa vnitatis tẽporis afferuntur. Prima ex vnitate numeri. Secunda ex vnitate principij, scilicet æternitatis. Tertia ex vnitate primi subiecti, scilicet materiæ primæ. Quarta ex vnitate primi motus. Et prima quidem reprobatur sic, Tempus non est numerus absolutus, sed numeratus in motu scilicet continuo: ergo nõ ex vnitate numeri est vna. Secunda verò & tertia simul sic, Tempus est vnũ simpliciter. ergo non est vnum principio, & subiecto remoto tantum tenet sequela: quia vnum subiecto vel principio sunt vnum secundum quid. Quarta autem probatur sic, Primus motus est simplicissimus. ergo mensura cæterorum. ergo comparatur ad tempus, non solum vt mensuratum ad mensuram, sed vt subiectum ad accidens: ergo ex eius vnitate est tempus vnum. consequentia prima probatur ex 10. Metaphysic. Aliæ verò relinquuntur per se notæ, quoniam cõstat, quòd quantitas primi mensurati est ipsius mensura coniuncta, cæterorum verò separata. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, sed primi tantum sicut vniuersaliter accidens multiplicatur ad multiplicationem subiecti. cùm ergo primum non multiplicatur: ergo nec mensura, vt in proposito. Quarto principaliter ex ista assignata via ad quæsiti responsionem inducit, iuxta duas opiniones de angelis duas conclusiones ponens. Altera est, Æua sunt multa. probatur, prima æuiterna sunt multa: ergo. Altera est, Æuum est vnum tantum. probatur, primum æuiternum est vnum tantum. ergo. Antecedentia sunt ipsæ opiniones diuersæ. consequentiæ fundantur super processu facto de vnitate tẽporis: cuius radix fuit. mensura multiplicatur ad multiplicationem primi mensurati. & quoniam ex his non habetur responsio ad quæsitum certa, ideo subdit tenendam esse secundam conclusionem. Quia probabilior est illius opinio, vt inferius patebit, & sic conclusio responsiua est, Æuum est tantum vnum.

¶ Aduerte hic, quod sicut quilibet motus habet proprium prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum, & consequenter proprium tempus: sed quoniam non cuiuslibet motus numerus est certificatiuus omnium motuum ex natura sua, sed tantum numerus primi motus propter eius simplicitatem maximam, ideo solus primi motus numerus temporis completè rationem habet. Et propterea tempus est vnum numero formaliter completeque sumptum: & sunt multa tempora quasi mortaliter seu incompletè. Et simile est iudicium de æuo. Eodem enim modo est vnum & multa. Vtrum autem æuum sit accidens, aut esse, aut essentia quiterni, in quæstione speciali quærendum est, Metaphysici quippe negotij hoc est.

421.

Lib. 4. Phy. Tex. 101.

CIrca ea, quæ his definita sunt complura sunt dubia. Primò nanque Sco. in 2. dist. 2. & q. 5. reprehendit quòd primum æuiternum mensuretur æuo, quamuis ipsum primum sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione: Mensura ex natura rei est notior ex natura rei mensurato, sed nihil est in primo æuiterno notius ipsa substantia æuiterni. ergo nihil est in eo, quod habeat rationem mensuræ substantiæ eius. Durandus autem reprehendit mensurationem vnius æuiterni per aliud æuiternum tripliciter. Primò sic: Illud cuius duratio est certior ex propria ratione, quàm ex comparatione ad extrinsecam, non mensuratur secundum durationem per extrin secum: sed æuiternum est huiusmodi. probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundò, Duratio infinita non est mensurabilis: ergo. Tertiò, Non quantum non est mensurabile. ergo. tenet sequela: quia æuũ caret successione. Hæc & plura alia recitantur à Capreolo in secundo. distinct. secunda: consulto tamen omissis cæteris dicemus. vnde omnia soluentur.

¶ Ad euidentiam igitur huius scito, quod vt ex dictis patere iam potest, æuiternum non mensuratur æuo siue intrinsecè, siue extrinsecè per modum quantitatis continuæ aut successiuæ aut etiam discretæ, sed per modum vnitatis: quoniam æuum est indiuisibile totum simul, &c. Cùm enim æuũ sit vnitas immutabilis vitæ mutabilitati coniũctæ, quanto aliquod mutabile minus est immutabilitati coniunctũ, tanto est immutabilius & minus compositum. ac per hoc simplicius, & consequẽter magis vnũ supponimus autẽ, nũc q. æuiternũ quanto inferius, tantò pluralitati maiori coniunctius est, vnde & habet species minus vniuersales, & operationes minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea supremum æuiternum tanquam maximè immutabile inter immutabilia sic, id est mutationi iuncta est maximè vnum: & consequenter ex natura sua habet, vnde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sit mensurantur extrinsecè.

Tex. 4.

¶ Ad Scotum ergo negatur minor. Dico nanque quòd æuum existens in primo æuiterno siue sit ipsius substantia, aut existentia, siue non est notius in ratione mẽsuræ ipsa æuiterni substãtia, vt immutabilis quoniã æuum nihil aliud est quàm vnitas per modum mensuræ talis immutabilitatis: ac per hoc ipsum æuum est formaliter vnitas, cui primò debetur ratio mensuræ, vt patet 4. & 10. Meta. substantia autem sic immutabilis est de nominatiuè vna, & hanc denominationem importat ly æuiternum. Constat autem vniuersaliter, quòd id quod est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quod est denominatiuè tale.

quædam verò sunt spirituales substantiæ, scilicet angeli. Non ergo est vnum æuum tantum.

¶ 3. Præterea, Cũ æuũ sit nomen durationis, quorum est vnum æuum, est vna duratio. Sed non omnium æuiternorum est vna duratio: quia quædam post alia esse incipiunt, vt maximè patet in animabus humanis. Nõ est ergo vnum æuum tantum.

¶ 4. Præterea, Ea, quę nõ dependent ab inuicem, non videntur habere vnam mensuram durationis. Propter hoc enim omniũ temporalium videtur esse vnum tempus: quia omnium motuum quod immodo causa est primus motus: qui prius tempore mensuratur. Sed æuiterna non dependent ab inuicẽ: quia vnus angelus nõ est causa alterius. Nõ ergo est vnum æuum tantum.

¶ SED CONTRA, Aeuum est simplicius tẽpore, propinquis se habens ad æternitatem. Sed tempus est vnum tantum. Ergo multo magis æuum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd est vnum æuum tantùm: quidam quòd multa. Quid autem horũ verius sit oportet considerare ex causa vnitatis tẽporis. In cognitionem enim spiritualiũ per corporalia deuenimuse, Dicũt autẽ quidã, esse vnum tempus omnium temporalium propter hoc, quod est vnus numerus omnium numeratorum, cum tempus sit numerus secundum Philosophum. Sed hoc non sufficit: quia tempus nõ est numerus, vt abstractus extra numeratum, sed vt in numerato existens, alioquin non esset continuus: quia 10. vlnæ panni continuitatem habent non ex numero, sed ex numerato. Numerus autem in numerato existens non est idem omniũ, sed diuersus diuersorũ. Vnde alij assignat causam vnitatis temporis ex vnitate æternitatis, quæ est principium omnis durationis. Et sic omnes durationes sunt vnum, si consideretur eorum principium. Sunt verò multæ, si consideretur diuersitas eorum, quæ recipiunt durationem ex influxu primi principij. Alij verò assignant causam vnitatis temporis ex parte materiæ primæ, quæ est primum subiectũ motus, cuius mensura est tempus. Sed neutra assignatio sufficiens videtur: quia ea, quæ sunt vnũ principio, vel subiecto, & maximè remoto, non sunt vnum simpliciter, sed secundum quid. Est ergo ratio vnitatis tẽporis, vnitas primi motus, secundum quem cùm sit simplicissimus, omnes alij mensurãtur, vt dicitur in 10. Metaphys. Si ergo tẽpus ad illũ motum comparatur non solùm vt mensura ad mensuratũ, sed etiam vt subiectum ad subiectũ: & sic ab eo recipit vnitatem. Ad alios autẽ motus cõparatur solùm, vt mensura ad mensuratum. Vnde secundum eorum multitudinẽ non multiplicabitur: quia vna mensura separata multa mensura ri possunt. Hoc igitur habito, sciẽdũ, quòd de substantiis spiritualibus duplex fuit opinio. Quidã enim dixerunt, quòd omnes processerunt à Deo in quadã æqualitate, vt Orige. dixit: vel etiã multæ earum, vt quidã posuerunt e. Alij verò dixerũt, quòd omnes substantiæ spirituales processerunt à Deo quodã gradu & ordine. Et hoc videtur sentire Dionys. qui dicit 10 c. cæl. hierar. quod inter substantias spirituales sunt primæ, mediæ, & vltimæ, etiã in vno ordine angelorũ e. Secundũ igitur primã opinionem necesse est dicere quòd sunt plura æua secundum quòd sunt plura æuiterna prima æqualia. Secundum autem secundã opinionem oportet dicere, quòd sit vnum æuum tantùm: quia cùm vnũquodque mensuretur simplicissimo sui generis, (vt dicitur in 10. Metaphys.) oportet quòd esse omniũ æuiternorum mensuretur esse primi æuiterni: quòd tantò est simplicius, quantò prius. Et quia secũda opinio verior est, (vt infrà ostendetur:) concedimus ad præsens vnum esse æuum tantum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd æuũ aliquando accipitur pro seculo: quod est periodus durationis alicuius rei: & sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd licet corpora cælestia & spiritualia differant in genere naturæ: tamen conueniunt in hoc, quòd habent esse intransmutabile. Et sic mensurantur æuo.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd nec omnia tẽporalia simul incipiunt, & tamen omniũ est vnũ tempus propter primũ, quod mensuratur tẽpore. Et sic omnia æuiterna habent vnum æuum propter primũ: etiam si non omnia simul incipiant.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd ad hoc, quòd aliqua mensurenturper aliquod vnũ, non requiritur, quòd illud vnũ sit causa omniũ eorum, sed quòd sit simplicius.

QVAESTIO VNDECIMA

De vnitate Dei in quatuor articulos diuisa.

POST præmissa cõsiderandũ est de diuina vnitate.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò vtrũ vnũ addat aliquid supra ens.

¶ Secundò, vtrum opponantur vnum & multa.

¶ Tertiò, vtrum Deus sit vnus.

¶ Quartò, vtrum sit maximè vnus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum vnum addat aliquid supra ens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnum addat aliquid supra ens. omne enim, quod est in aliquo genere determinato, se habet ex additoQuamuis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimum omnium, quæ in eo sunt, æuum tamen in genere seu in ratione mensuræ est notius illius substantiæ, sicut quamuis substantia corporea sit notior secundum se quantitate, in genere tamen mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶ Ad Durandum verò respondendum est negando maiorem, vt patet in perfectione & mensura quidditatiua. Perfectio nanq; quidditatiua melius cognoscitur ex intrinseco: & tamẽ vnaquęque quidditas mensuratur prima quidditate sui generis. est ergo sophisma secundum non causam vt causam: non enim causa mensuræ extrinsecæ est melior certitudo ab extra quã intra. Sed dependẽtia certitudinis intrinsecæ ab extrinseca vt à simplicioti, vt dictum est. Ad secundũ verò & tertium similiter dicitur, quòd nihil valent de mensurabili per vnitatem. Infinitum enim & non quantum vniformitatis rationẽ non subterfugiunt. Restat adhuc dubiũ quid sit illud primum æuiternum: sed quoniam per accidens esset huic proposito, in tractatu de angelis dicetur.

Lib. 1. Periarchẽ. Cap. 8.

530. a. b. c. d.

Tex. 3. & 4.

Q. 50. ar. 4

¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum primum.

CIrca ordinem quæstionis huius, & pcedentium dubiũ est: quoniã vnũ prius conuenit enti quã simplicitas, immutabilitas, & reliqua tractata à quæstione tertia hucusque. ergo inconuenienter vltimo loco tractatus de vnitate, antecedens probatur, quoniã omne ens est vnũ. nõ autẽ simplex nec immutabile. prius autẽ est à quo non conuertitur consequentia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sicut tractatus de animalis natura secundũ omnia prædicata quidditatiua præcedit tractatum de vnitate animalis, ita tractatus de natura diuina secundũ omnia prædicata quasi quidditatiua præcedit tractatum de vnitate illius, quoniã vnitas est quasi passio entis: & vnitas talis rei est quasi passio illius. Quatuor autẽ de quibus tractatum hactenus est, post quæstionem an est de natura diuina, scilicet simplicitas & pfectio infinitas & immutabilitas: in latitudine quidditatiuorum prædicatorum clauduntur, vt patet inductiuè. & ideo prius de illis pertractatum est, & ad eorum complementum insertę sunt quæstiones de bonitate, de existentia Dei in rebus, deque æternitate. Et sic quasi expedita quidditate, ad passionem primam, scilicet vnitatem, deuenit. Hanc autem esse mentem Autoris, ex introductione quæstionis tertiæ superius in littera posita coniicere potes: ibi enim hæc quinque tractanda supra dictis. Et ad probationem dicitur, quòd prius est à quo non conuertitur consequentia ratione sui, non autem si ratione alterius. Verbi gratia, esse coloratum respectu hominis est à quo non conuertitur consequentia, non tamen est prius homine, quamuis sit communius prædicatum: & hoc quia coloratum non ratione sui, sed ratione subiecti sui est à quo non conuertitur consequentia. ratione nanque subiecti valet: est homo: ergo est coloratum, & non econuerso. Vnde id à quo non conuertitur consequentia, est prius vel includit aliquid prius, ratione cuius non conuertitur consequentia, & sic

51. Infrà q. 30. ar. 3 c. Et 1. dist. 24. 3 c. Et 3. Met. lib 12. & 13. sc

Universidad de Deusto Biblioteca

In proposito, vnum non est formaliter prius, sed includit ens ratione cuius non valet sequela: est vnum, ergo immutabile, sed econuerso.

¶ Titulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima directè responsiua quæsito: Vnum addit supra ens non rem aliquam, sed solam negationem diuisionis. probatur: Vnū nihil aliud significat quam ens indiuisum. Ergo. Secunda verò conclusio est corollaria: vnum conuertitur cum ente: & nihilominus probatur: Esse cuiuslibet rei consistit in diuisione, ergo. antecedens probatur dupliciter. Primo inductiuè in esse simplicium & compositorum. Secundo à signo quo vnumquodque custodit suam vnitatem sicut entitatem. omnia patent clarè in litera.

ne ad ens, quòd circuit omnia genera. Sed vnum est in genere determinato: est enim principium numeri, qui est speciei quantitatis, ergo vnum addit aliquid supra ens.

¶ 2. Preterea, Quod diuidit aliquod cómune, se habet ex additione ad illud. Sed ens diuiditur per vnum & multa. Ergo vnum addit aliquid supra ens.

¶ 3. Preterea, Si vnum non addit supra ens, idem esset dicere vnum & ens. Sed nugatoriè dicitur ens ens. Ergo nugatio esset dicere ens vnum. Quod falsum est. Addit igitur vnum supra ens.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dion. vl. c. de Diuin. nom. Nihil est existentiū non participans vno. Quod non esset si vnum adderet supra ens, quod contraheret ipsū. ergo vnum, non habet se ex additione ad ens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnum non addit supra ens rem aliquam, sed tantum negationé diuisionis. Vnum enim nihil aliud significat quàm ens indiuisum. Et ex hoc ipso apparet quòd vnū conuertitur cum ente. Nam omne ens aut est simplex, aut cōpositum. Quod autem est simplex est indiuisum, & actu, & potentia. Quod autem est compositum, non habet esse, quandiu partes eius sunt diuisæ, sed postquā constituunt & componunt ipsum compositum. Vnde manifestum est, quòd esse cuiuslibet rei consistit in indiuisione. Et inde est, quòd vnumquodque, sicut custodit suum esse, ita custodit suam vnitatem.

¶ AD PRIMVM igitur dicédū, quòd quidam putantes idem esse vnum, quod cóuertitur cum ente, & quod est principiū numeri, diuisi sunt in cōtrarias positiones. Pythagoras enim & Plato vidétes, quòd vnū quod conuertitur cum ente, non addit aliquam ré supra ens, sed significat substantiam entis prout est indiuisa, existimauerūt sic se habere de vno, quod est principium numeri. Et quia numerus cōponitur ex vnitatibus, crediderūt quod numeri essent substantiæ omnium rerum. Et contrario autem Auicen. cōsiderās, quòd vnū, quod est principium numeri, addit aliquā rem supra substantiā entis. (aliàs numerus ex vnitatibus compositus non esset species quantitatis.) credidit quòd vnum quod conuertitur cū ente, addat rem aliquam super substantiam entis: sicut album supra hominem. Sed hoc manifestè falsum est: quia quælibet res est

¶ Circa primam conclusionem occurrit dubium ex duplici capite: quoniam & Aui. tenet vnum addere ré aliquam supra ens: &
P.79. Sco. tenet addere realitatem quandam. Sed quia contra Aui. positioné 4. Meta. ab Arist. & hic disputatur in litera, Sco. opinio in quarto Metaphy. tangenda est. Putans ergo vnum signare passionem entis, dicit ipsum importare formaliter rem positiuam, eandem realiter ipsi enti: sicut vniuersaliter tenet passionem identificari proprio subiecto. Probareque nituntur sequaces eius intentum ibidem multipliciter. Primò: vnum formaliter, id est vt distinctum cōtra ens, est idé realiter quod ens. ergo est aliquid positiuum. tenet sequela, quia negatio nō potest idétificari enti reali. Secūdò: Vnū formaliter ex extra nihil, vtpote entis passio. ergo est positiuum. Tertio: Vnum formaliter habet rationem primæ mésuræ & principij numeri: ergo vt prius. Quartò: vnum dicit perfectionem simpliciter. ergo probatur antecedés. tum quia in vnoquoque est melius ipsum quam nō ipsum. Tum quia sit reductio ad summè vnum: sicut ad summè bonū & iustum, &c. hoc enim est proprium perfectionum simpliciter.

¶ Ad hoc breuiter respondetur, & primò quidem distinguitur antecedens, quia esse idem contingit dupliciter, scilicet positiuè & negatiuè. Vnum autem formaliter, est idem enti negatiuè: quia non aliam naturam significat, sed eadem alio modo, vt dicitur quarto Metaphysic. consequentia nihil valet.

¶ Ad secundū verò dicitur, ꝙ vna formaliter nō est magis extra nihil quā alia priuatiua seu negatiua in genere. est ergo extra nihil sic: & tūc negatur cōsequétia.

¶ Ad tertium autem negatur consequentia, quoniam mensurare cōmune est positiuis & negatiuis. non solùm enim in generibus entium simplicissimum mensurat reliqua, sed etiā in generibus ægritudinum & peccatorum, vt patet in moralibus. Minimum enim in vitiis gulæ mensura est reliquorum: & minimum absolutè, id est vnum mensurat multitudinem absolutè. vtrunque tamen est negatiuum, scilicet multitudo & vnum, vt in litera huius quæstionis dicitur. Idem autem intelligo numerum transcendentem & multitudinem absolutè: & propterea consequens est negatiui numeri negatiuum principium esse.

¶ Ad quartum negatur antecedens. Vnum enim non dicit perfectionem nisi diuisio priuata dicat imperfectioné. Vnde sicut relatio formaliter non dicit perfectionem simpliciter, ita nec vnitas eius, alioquin Paternitas & Filiatio diuinæ essent simul imperfectæ: quia non vna. Et sicut esse substantiale dicit perfectionem: ita & vnitas eius. Abstrahit ergo vnum à perfectione, & imperfectione.

¶ Ad primam verò probationem ex diffinitione Ansel. dicitur, quòd deficit hic illa particula melior. Quoniam quod non est bonum, non potest esse melius.

¶ Ad secundam verò dicitur, quod reductio illa non est propria perfectionibus simpliciter, sed cōmunis etiam negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summè immutabile, ad summè immateriale, &c. Quamuis etiam posset congruè dici quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogum absolutè inuestigatum quæritur pro primo, ac per hoc primò vnum, quod est vnum substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summè vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentū nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ita inest.

vna per suam substantiā. Si enim per aliquid aliud esset vna quælibet res, cū illud iterū sit vnum, si esset iterum vnum per aliquid aliud, esset abire in infinitum. Vnde standū est in primo[e]. Sic igitur dicendum est quod vnum quod conuertitur cū ente. nō addit aliquam rem supra ens[e], sed vnum quod est principium numeri addit aliquid supra ens ad genus quantitatis pertinens. b. 29. 33.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est vno modo diuisum, esse alio modo indiuisum: sicut quod est diuisum numero, est indiuisum secundum speciē: & sic contingit aliquid esse vno modo vnum, alio modo multa. Sed tamen si sit indiuisum simpliciter, vel quia est indiuisum secundū id quod pertinet ad essentiā rei licet sit diuisum quantū ad ea, quæ sunt extra essentiā rei: sicut quod est vnum subiecto, & multa secundū accidétia: vel quia est indiuisum in actu, & diuisum in potétia. sicut quod est vnum toto & multa secundū partes: huiusmodi erit vnum simpliciter, & multa secundū quid. Si vero aliquid econuerso sit indiuisum secundū quid, & diuisum simpliciter, vtpote quia est diuisum secundū essentiam, & indiuisum secundum rationé, vel secundū principium siue causam: inerunt multa simpliciter, & vnū secundū quid: & quæ sunt multa numero & vnū specie, vel vnum principiū. Sic igitur ens diuiditur per vnū & multa[c], quasi per vnum simpliciter, & multa secundum quid. c.
Nā & ipsa multitudo non contineretur sub ente nisi contineretur aliquo modo sub vno. 175. Dicit enim Dio. vlt c. de Di. no. quod non est multitudo non participās vno: sed quæ sunt multa partibus, sunt vnū toto: & quæ sunt multa accidentibus, sunt vnū subiecto: & quæ sunt multa numero, sunt vnū specie: & quæ sunt speciebus multa, sunt vnum genere: & quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd ideo non est nugatio, cùm dicitur ens vnū, quia vnum addit aliquid secundū rationem supra ens.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum vnum & multa opponantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vnum & multa non opponantur. Nullum enim oppositum prædicatur de suo opposito: sed omnis multitudo est quodammodo vnum, vt ex prædictis patet. ergo vnum non opponi- 52. 1 dist. 2[illegible] q. 1. arti. 4. Et 10. Me. le. [illegible] Art. pr[illegible]

¶ In respōsione ad primū aduerte, quod Scotistæ inuehuntur cōtra rationé Auer. in 4. Metaph. cōment. 3. contra Auic. qua hic vsus ex Sanct. Tho. aiunt enim quod est sophisma figuræ dictionis, quoniam mutatur quo in quod. Id namque quo res est vna est vnū vt quo: nō vt quod. & ideo non sequitur processus in infinitum: sicut nec ab albo & albedine. Sed hęc reprehensio valde rudis est. Tum quia constat in transcendétibus cōcretum verè prædicari de abstracto. Entitas enim est ens, & vnitas vna: ac per hoc nō mutatur quo in quod. Sed vtitur ratio ipso quo vtroque modo, scilicet vt quo & quod. Et ideo optimè concludit: nec est simile de albo & albedine, quia non est alba. Tum quia vnum addit naturam aliā supra ens, puta supra hominé, aut leoné: qua ratione hęc est vera, Natura hominis est vna eadé erit vera, Natura vnitatis est vna: omnis enim natura vna est. Nec excusat hoc adiacentia naturæ, scilicet quia natura vnitatis semper in est aliis: & ꝓpterea est quo. Cōmune nāque est omni naturæ siue subsistenti, siue in existenti esse vnā, vt patet in accidétibus. ergo stat ratio in suo robore. De vno auté, quod est principium numeri, quale accidens sit, præsentis non est negotij, sed erit quæstio specialis.

¶ In responsione ad secundum nota diligenter, quoniam hoc argumentum fluctuare facit eruditos, quia non penetrant hanc responsioné. Scito ꝙ responsio literę stat in illis verbis, Ens diuiditur ꝑ vnū & multa, quasi ꝑ vnū simpliciter, & multa secūdū quid. Et ly simpliciter & secūdum quid nō determinat ly vnū, aut ly multa, sed determinat diuiditur. Et est sensus, ꝙ ens diuiditur simpliciter ꝑ vnū, & secundū ly quid per multa, id est vnum continetur simpliciter sub ente, multa autem secundum quid. vnde & statim hoc probatur in litera. Nam & ipsa, inquit, multa non continentur sub ente, nisi vt participant vno. Et quoniam constat quod natura talis diuisionis est, quòd membrum simpliciter æquatur diuiso absolutè sumpto: & meritò quoniam membrum secundum quid non sapit diuisum, nisi secundum quid ideo stat responsio optime, & quod vnum conuertitur quum ente: & tamen est diuisionis membrum. Exemplum huius est, si distinguitur homo in hominem in actu, & hominem in potentia. Et similiter domus in domum in actu & potentia, &c. Reliqua in hac responsione posita sunt ad perfectionem doctrinæ, & ad explanationem intenti: quoniam & vnum tam simpliciter quàm secundum quid, & multa tam simpliciter quàm secundum quid, vno participant.

¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, vnum opponitur multis diuersimode. probatur: Vnum principium numeri opponitur numero vt mensura mensurato: vnum autem conuersum cum ente opponitur vt indiuisum diuiso. ergo. Antecedens pro prima parte probatur ex 10. Metaph. quia in primo conuenit mensura, & numerus est multitudo mensurata. pro secunda patet. consequentia autem est euidens, quia alia est oppositio relatiua, alia priuatiua.

¶ Aduerte hic, quòd quamuis litera intendat de diuersis vnitatibus & multitudinibus loqui, ex hac tamen doctrina optime deducere poteris, quòd eadem vnitas

tas diuersimodè sumpta, scilicet vt principium numeri, & vt indiuisa opponitur diuersimode eidem multitudini diuersimode sumptæ, scilicet sub ratione numeri, & sub ratione diuisi. Et sic hic distinctio erit quandoque rerum, quandoque rationum: & quando est rationum conuenit vtrique vni, & vtrique multitudini: quoniam & vnum conuersum cum ente principium est numeri transcendentis, & vnum in prædicamento quantitatis est indiuisum.

tur multitudini.

¶ 2. Preterea, Nullū oppositū constituitur ex suo opposito: sed vnum constituit multitudiné. Ergo non opponitur multitudini.

¶ 3. Præterea, Vnum vni est oppositū. Sed multo opponitur paucum. Ergo non opponitur ei vnum.

¶ 4. Præterea, Si vnū opponitur multitudini, opponitur ei sicut indiuisum diuiso: & sic opponetur ei, vt priuatio habitui. Hoc auté videtur incōueniens, quia sequeretur quòd vnū sit posterius multitudine, & diffiniatur per eam, cùm tamen multitudo diffiniatur per vnum. Vnde erit circulus in diffinitione: quod est inconueniens. Non ergo vnum & multa sunt opposita.

¶ SED CONTRA, Quorum rationes sunt oppositæ, ipsa sunt opposita. Sed ratio vnius consistit in diuisibilitate: ratio verò multitudinis diuisionem continet. Ergo vnum & multa sunt opposita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnum opponitur multis, sed diuersimodè: Nā vnum quod est principium numeri, opponitur multitudini, qui est numerus, vt mensura mensurato. Vnū enim habet rationé primæ mensuræ, & numerus est multitudo mensurata per vnū: vt patet ex 10. Metaphysicæ. Vnum verò quod conuertitur cum ente, opponitur multitudini per modū priuationis, vt indiuisum diuiso.

¶ AD PRIMVM ergo dicédum, quòd nulla priuatio tollit totaliter esse, quia priuatio est negatio in subiecto secundū Philosophum. Sed tamen omnis priuatio tollit aliquod esse. Et ideo in ente ratione suæ communitatis accidit quòd priuatio entis fundatur in ente: quod non accidit in priuationibus formarum spiritualium, vt visus, vel albedinis, vel alicuius huiusmodi. Et sicut est de ente, ita est de vno & bono, quæ conuertuntur cum ente. Nam priuatio boni fundatur in aliquo bono: & similiter remotio vnitatis fundatur in aliquo vno. Et exinde cōtingit, quòd multitudo est quoddā vnum, & malum est quoddam[d] bonum, & non ens est quoddā ens[e]. Non tamen oppositum prædicatur de opposito: quia alterum horum est simpliciter, & alterum secundum quid. Quod enim secūdum quid est ens (vt in potentia) est non ens simpliciter, id est actu, vel quod est ens simpliciter in genere substantiæ, est non ens secundum quid, quātum ad aliquod esse accidentale. Similiter ergo, quod est bonum secundum quid, est malum simpliciter, vel ecōuerso: & similiter quod est vnum simpliciter, est multa secundum quid: & econuerso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd duplex est totum. Quoddam homogeneum, quod cō-

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit, quomodo verificatur quod multitudo componitur ex vnitatibus, non secundum id quod habent de indiuisione, sed secundum id quod habent de entitate. hoc enim in multitudine transcendenti de qua litera loquitur manifestè, est impossibile. Quoniam aut hic est sermo de multitudine, vt multitudo est: aut de rebus multis. Non de rebus multis: vt patet ex vi argumenti, & responsionis, cum dicitur, quòd multitudo est totum heterogeneum. De ipsa autem multitudine constat, quòd non componitur ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alioquin multitudo transcédens vt multitudo est, esset
Tex. 2. substantia, vtpote ex substantiis rerum composita.

¶ Ad hoc dicitur, quòd tam vnū quàm multa transcendéter sumi possunt dupliciter. vno modo substantialiter, alio modo complectiuè, seu formaliter.
In post præ Cap. de op posit. & 4. Metaphy. Tex. 4. Si sumantur primo modo, cōstat quòd multitudo componitur ex rebus vnis: & quod est substantia seu ens reale, & sic videtur secundum planum literæ sensum textus primo interpretandus. Etsi obiiciatur, ergo nō loquitur de multitudine formaliter, dicetur, ꝙ loquitur de multitudine formaliter quantum
D.291. 153. ad id quod realiter est. Altius tamen atq; formalius loquédo, dicendū mihi videtur, quòd hic est sermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuersaliter & quòd per illa verba vnitates secundum id quod habent de entitate, non intendit litera lem, quæ est vna, sed intendit ipsam vnitatis naturam, prout entis actum exercet. Quod vt clarius percipiatur ab vno in genere quātitatis incipiamus. Vnitas de genere quātitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est nō numerus, quod est esse non diuisum in se, quemadmodum numerus est diuisus in plures vnitates. & sic patet quòd non componit numerum: sicut nec domus componit domum. Alio modo vt est in se talis entitas, puta accidens, & sic componit numerum. vnitas quoque transcendens dupliciter sumi potest. Primò vt est indiuisa, quod est esse non multitudinem: Et sic impossibile est componere multitudinem ratione dicta. Alio modo secundum id quod est, id est secundum ipsam negationem diuisionis: non inquantum exercet actum priuationis, sed inquantum habet entis rationem. Et sic componit multitudinem formaliter, & complectiuè sumptam. Ita quòd hæc distinctio contracta ad vnum & multa transcendenter, non est distinctio priuationis à subiecto positiuo: sed est distinctio actus priuatiui ab actus positiuo. Ita quòd ipsa indiuisio vt exercet actum priuationis non cōponit. Et ipsam & vt eiusdem entitatis rationem habet, componit multitudinem: quæ secundum veritatem negatiuum ens formaliter est magis quam vnum. & quod hæc sit mens literæ, non solùm ex formali sensu patet, sed ex responsione ad quartū. vbi dicitur, ꝙ diuisa non habent rationem multitudinis nisi vtrunq; diuisorum habeat ratione vnius. hic enim manifestè apparuit, quod multitudo formaliter ex vnitatibus formalitas consurgit. & consequenter ex negationibus, quoniam solam negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶ In responsione ad quartum dubium occurrit quomodo verificantur illa verba, Diuisio est prior vnitate non simpliciter: sed secundum nostræ apprehensionis rationem. Videtur enim quod diuisio sit simpliciter prior vnitate: quoniam habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autem se habet ad vnitatem vt habitus ad priuationé. ergo. Nec potest dici, quòd diuisio non est verè habitus quo priuat vnitas secundū se. Sed est habitus secūdum nostrum modum intelligendi, quia oporteret assignare saltē circumlocutiuè quis est ille habitus quo priuat secundum se vnitas. Nec facile esset hoc fingere quia ille habitus secundum se aut est quid positiuum, aut negatiuum. Si positiuum, ergo aliquid positiuum vltra ens est ante vnitatem, quod est impossibile. Si negatiuum, ergo aliqua negatio est ante vnitatem. Et si hoc non inconuenit cur inconuenit diuisionem, quæ negatio est esse ante vnitatem?

ponitur ex similibus partibus, quoddam vero heterogeneū, quod cōponitur ex dissimilibus partibus. In quolibet autem toto homogeneo totum cōstituitur ex partibus habétibus formā totius[d], sicut quęlibet pars aquæ est aqua. & talis est constitutio continui ex suis partibus. D.1157. In quolibet autem toto heterogeneo quęlibet pars caret forma totius. Nulla enim pars domus est domus, nec aliqua pars hominis est homo. Et tale totū est multitudo. Inquātū ergo pars eius nō habet formā multitudinis, componitur multitudo ex vnitatibus, sicut domus ex nō domibus: nō ꝙ vnitates constituant multitudinem secundum id quod habent de ratione indiuisionis, prout opponūtur multitudini, sed secundum hoc quod habent de entitate: sicut & partes domus constituūt domum per hoc quòd sunt quædam corpora, non per hoc quod sunt non domus.

¶ Ad tertium dicendum, quod multum accipitur dupliciter. Vno modo absolutè, & sic oponitur vni. Alio modo secundū quòd importat excessum quendam, & sic opponitur pauca. vnde primo modo duo sunt multa, non autem secundo.

¶ Ad quartum dicédum, quòd vnum opponitur priuatiuè multis: inquantum in ratione multorum est quòd sint diuisa.

¶ Vnde oportet, quòd diuisio sit prius vnitate, nō simpliciter, sed secundum rationé nostræ apprehensionis[c]. Apprehédimus enim simplicia per composita. a. 45. Vnde diffinimus punctum, cuius pars nō est[c] vel principium lineæ. 431 Sed multitudo etiam secūdum rationem consequenter se habet ad vnum: quia diuisa non intelligimus habere rationem multitudinis, nisi per hoc ꝙ vtrique diuisorum attribuimus vnitatem. Vnde vnum ponitur in diffinitione multitudinis, nō autē multitudo in diffinitione vnius. Sed diuisio cadit in intellectu ex ipsa negatione entis: ita ꝙ primo cadit in intellectu ens[e]. 26. Secundo quod hoc ens nō est illud ens. & sic secundo apprehédimus diuisionem. Tertiò vnum, quartò multitudinem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus sit vnus.

53. Infra q. 103. ar. Et 1. dist. 2. ar. 1. Et 2. dist 21. q. 1. ar. 1 & 1. con. ca. 44. & pet. q. 3. ar. 6. & ep. 3. cap. 15. Et 12. Meta. fin.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō sit vnus. Dicitur enim 1. ad Cor. 8. Siquidem sunt dij multi & domini multi.

¶ 2. Præterea, Vnū quòd est principium numeri nō potest prædicari de Deo, cum nulla quātitas de Deo prędicetur. similiter nec vnum quod conuertitur cum ente: quia importat priuationem, & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Non est igitur dicendum quod Deus sit vnus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd labor est in æquiuoco. Ambæ siquidem propositiones sunt veræ, & quod diuisio est prior vnitate simpliciter, id est secundum se, in esse intelligibili tamen: eo quòd diuisio negatio est, quæ ens rationis est. Et quod diuisio est posterior vnitate simpliciter, id est secundum esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Esse enim intellegibile est secundum quod tantum. Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non sit prior negatione. Esse autem vnum est esse hoc, & non esse non hoc: vbi patet, quod in ratione vnius clauditur negatio alterius extremę cōtradictiōis. Extremæ igitur cōtradictionis quorum est ipsa diuisio, prę cedunt naturaliter vnitatem. Primò enim est homo, & in eodem priori est non homo in esse intelligibili. Et sic est diuisio. Deinde homo est homo & non est non homo, quod est esse vnum, id est indiuisum. Non enim est diuisum in se, ita vt sit homo & non homo. Penes priuationem enim huiusmodi diuisionis vnumquodque est & dicitur vnum, si vnum priuatiuum nomen est secundum veritatem, vt supponimus. Nullum autem inconueniens est negationem diuisionis esse prioré negatione vnitatis. Quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem vnitatis. Secunda autem propositio patet ex se. Non enim oportet ad hoc quòd homo sit & intelligatur vnus, vt negatio hominis sit in aliqua natura, puta bouina, aut cælesti. Si enim solus homo esset, vnus nihilominus esset, sicut ante mundi creationem Deus erat vnus, & Deus in nulla erat re. Creatis autem aliis posita est diuisio Dei à non Deo in rerum natura. De qua diuisione dicit litera, quod non est prior simpliciter, vt patet ex calce responsionis, vbi dicitur. Secundo apprehendimus quod hoc ens non est illud ens, & sic apprehendimus diuisionem. Quid clarius hoc ens non est illud ens, dicendo diuisionem in rerum natura expressit. Et propter eandem diuisionem dixit, quod simplicia ex compositis diffinimus. Diuisionem ergo tam realem quàm positiuam postposuit vnitati formaliter. Non autem contradictoriam in esse intelligibili.

¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum tertium.

Titulus quærit de vnitate numerali.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiuè: Deus est vnus. probatur tripli

Universidad de
Biblioteca

tipliciter. Primo Deus eodem formaliter est Deus & hic: ergo est vnus. antecedens patet ex quęstione tertia: quia idem est omnino hic Deus & natura diuina: consequentia probatur. impossibile est plurificari hunc, ergo & Deū. Secundò, Deus est vniuersaliter perfectus: ergo vnus. probatur consequētia à destructione consequentis ducendo ad oppositum antecedentis, vt clarè patet in litera.

Q.3. art.3. Tertiò. Deus omnia quæ in vniuerso sunt per se reducit in vnum ordinem, ergo Deus est vnus.

Q.4.ar.2. ¶ Quo ad primam partem antecedentis, probatur: quia diuersa nō cōueniunt in vnum ordinem nisi ab aliquo.

¶ Quo ad secundū verò sic, Deus est perfectissimū & primū principium. ergo est per se & nō per accidens principium. consequentia vero probatur dupliciter. Tū quia melius per vnum disponuntur res quam per plura principia. Tum quia vnius nō est causa per se nisi vnū per accidēs autē plura.

¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulū quartum.

502. Titulus clarus ex dictis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiuè, Deus est maximè vnus. probatur: Deus est maximè ens & maximè īdiuisus. ergo: antecedēs probatur: quo ad primā partem: quia est ipsum esse: quo ad secūdam quia omnino simplex omni diuisibilitate caret, consequentia autem probatur ex ratione vnius includētis ens & indiuisionem: omnia clara sunt in litera.

175. ¶ In respōsione ad primum dubium est, quomodo priuatio suscipit magis & minus propter diuisionem. Ipsa enim diuisio negatio est, de qua est eadem quęstio quomodo suscipit magis & minus.

¶ Ad hoc respondetur breuiter, quod diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enim rationale distat à lapide quàm boue. Et propterea maior est diuisio inter hominē & lapidē, & propterea minor est vnitas generis in quo conueniunt homo & lapis, vt patet.

54. Infr. q.18. ar.3. c. & q.38. ar.3. & de causis 1.21.

52. *¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum primum.*

IN titulo intellectus creatus nō humanus: & hoc bene nota, possit, absolute, siue per potentiam in alio, siue in se videre per essentiam id est intelligere quidditatiuè. Ita vt cōpletè sciat terminare quæstionē quid est de Deo. Cognoscere enim de aliquo quid est videre illud per essentiam, cōplete autem dico terminare quid est, vt distinguitur cōtra incōpletè: eo modo quo sciens cōmunia prædicata essentialia alicuius incōpletè scit, oportet enim sciētē quia habere omnia prædicata quidditatiua vsque ad vltimā differētiam inclusiuè. Et nō sumo cōpletè, id est cōprehēsiuè, imo scire quid est habere latitudinē quo ad modum sciendi. Diuiditur enim in comprehendere & apprehendere. Et rursus apprehendere habet multos gradus, vt infrà patebit. Est igitur quæstio, an aliquis creatus intellectus possit scire de Deo quid est. Et si dubitas de hac expositione vide primum contra Gēt. cap. & tertiū eiusdē c.4. & 5.

260. ¶ In corpore 4. primò ponitur causa dubitandi. secūdò recitatur opinio negatiua. tertiò improbatur. quartò respōdetur quæsito.

¶ Quo ad primum est vna propositio: Deus est in se maximè cognoscibilis: propter excessum tamen eius respectu alterius est alicui incognoscibilis. prima pars probatur: quia Deus est actus purus, secunda verò declaratur exemplo solis & visus.

¶ Aduerte hic, quòd cū ex 2. Metap. habeatur, quod difficultas cognoscēdi ex duobus oriri possit, scilicet ex obiecto vel potēt. & hic est quæstio de huiusmodi difficultate seu possibilitate consonū fuit vt nō prętermitteretur hic quod causa dubij non est ex parte obiecti, sed ex parte

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deut.6. Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est.

¶ RESPONDEO dicendum quod Deum esse vnum ex tribus demonstratur. Primò quidem ex eius simplicitate manifestū est enim quòd illud vnde aliquid singulare est hoc aliquid, nullo modo est multis cōmunicabile. Illud enim vnde Sortes est homo multis communicari potest: sed id, vnde est hic homo nō potest cōmunicari nisi vni tātū. Si ergo Sortes per id esset homo per quod est hic homo, sicut non possunt esse plures Sortes, ita nō possent esse plures homines. Hoc autē cōuenit Deo: nā ipse Deus est sua natura, vt suprà ostēsum est. Secundum igitur idem est Deus & hic Deus. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶ Secundo verò ex infinitate eius perfectionis. Ostēsum est enim suprà, quod Deus comprehendit in se totam perfectionē essendi. Si ergo essent plures dij, oporteret eos differre. Aliquid ergo cōueniret vni quod nō alteri. & sic ille, in quo esset priuatio, nō esset simpliciter perfectus. Si autē hoc esset perfectio, alteri eorum deesset. Impossibile est ergo esse plures deos. Vnde & antiqui Philosophi quasi ab ipsa coacti veritate ponētes principium infinitū, posuerunt vnū tantū principiū. ¶ Tertiò ab vnitate mundi. Omnia enim quæ sunt inueniūtur esse ordinata adinuicem, dū quædā quibusdā deseruiunt. Quę autē diuersa sunt, in vnū ordinē nō cōuenirent, nisi ab aliquo vno ordinarētur. Melius enim multa reducūtur in vnū ordinē per vnū, quàm per multos: quia per se vnius vnū est causa, & multa nō sunt causa vnius nisi per accidēs: inquātū scilicet sunt aliquo modo vnū. Cū igitur illud, quod est primū sit perfectissimū, & per se nō per accidens, oportet quod primū reducēs omnia in vnum ordinem sit vnum tantum. Et hoc est Deus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd dicuntur dij multi secūdum errorem quorūdam, qui multos deos colebant: existimātes planetas & alias stellas esse deos, vel etiam singulas partes mūdi. Vnde subdit. Nobis autem vnus Deus, &c.

¶ Ad secūdum dicendū, quod vnum secūdum quod est principiū numeri, nō prædicatur de Deo, sed solū de iis, quæ habet esse in materia. [c]Vnū enim, quod est principiū numeri est de genere mathematicorū: quę habēt esse in materia, sed sunt secundū rationē à materia abstracta. Vnum verò, quod cōuertitur cū ente, est quoddā metaphysicū, quod secundū esse non dependet à materia. Et licęt in Deo nō sit aliqua priuatio, tamen secundū modū apprehēsionis nostræ nō cognoscitur à nobis, nisi per modū priuationis & remotionis. Et sic nihil prohibet aliqua priuatiuè dicta de deo prædicari, sicut quod est corporeus infinitus, & similiter de deo dicitur quòd sit vnus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Deus sit maximè vnus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non sit maximè vnus, vnū enim dicitur secundum priuationē diuisionis [c]. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus nō dicitur magis vnus quam alia, quæ sunt vnum.

¶ 2. Pręterea, Nihil videtur esse magis indiuisibile quā id quod est indiuisibile actu & potētia, cuiusmodi est pūctus & vnitas. Sed in tantū dicitur aliquid magis vnum inquantum est indiuisibile Ergo deus non est magis vnum quàm vnitas & punctus.

¶ 3. Pręterea, Quod est per essentiā bonū, est maximè bonum. Ergo quod est per essentiā suā vnū, est maximè vnū. Sed omne ens est vnū per suā essentiā, vt patet per Philosophum in 4. Meta. Ergo omne ens est maximè vnū: Deus igitur nō est magis vnū quā alia ētiā. Tex.3.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boe. quod inter omnia, quæ vnum dicuntur, arcem tenet vnitas diuinæ Trinitatis.

¶ RESPONDEO dicendum quòd cū vnū sit ens indiuisum, ad hoc quod aliquid sit maximè vnū, oportet quod sit maximè ens, & maximè indiuisum. Vtrūque autē competit Deo. Est enim maximè ens, inquātum est nō habēs aliquod esse determinatū per aliquā naturā, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistens omnibus modis indeterminatum. Est autem maximè indiuisum, inquantum neq; diuiditur actu, neque potētia secundū quēcunq; modū diuisionis, cū sit omnibus modis simplex, vt suprà ostēsum est. Vnde manifestum est, quòd Deus est maximè vnus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod licet priuatio secundū se nō recipiat magis & minus, tamē secundū quod eius oppositū recipit magis & minus, etiā ipsa priuatiua dicūtur secundū magis & minus[e]. Secundum igitur quod aliquid est magis diuisum, vel diuisibile, vel min⁹, vel nullo modo, secundū hoc aliquid dicitur magis & min⁹ vel maxime vnū.

¶ Ad secundum dicendū, quòd pūctus & vnitas quæ est principiū numeri, non sunt maximè entia, cùm non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maximè vnum. Sicut enim subiectum non est maximè vnum propter diuersitatē accidentis & subiecti, ita nec accidens.

¶ Ad tertium dicēdū, quòd licet omne ens sit vnū per suam substantiā, nō tamen se habet æqualiter substātia cuiuslibet ad causandā vnitatē: quia substantia quorundam est ex multis cōposita, quorundā verò non.

QVAESTIO DVODECIMA,

quomodo Deus à nobis cognoscatur, in 13. articulos diuisa.

QVIA in superioribus considerauimus qualiter Deus sit secūdū seipsum, restat considerandum qualiter sit in cognitione nostra, id est quo cognoscatur à creaturis ¶ Et circa hoc quęrūtur 13. ¶ Primò, vtrū aliquis intellect⁹ creatus possit videre essentiā Dei. ¶ Secūdò, vtrū Dei essentia videatur ab intellectu per aliquā speciē creatā. ¶ Tertiò, vtrū oculo corporeo Dei essētia possit videri. ¶ Quartò, vtrū aliqua substātia intellectualis creata ex suis naturalibus, sufficiēs sit videre Dei essentiā. ¶ Quintò, vtrū intellect⁹ creat⁹ ad vidēdā Dei essentiā indigeat aliquo lumine creato. ¶ Sextò, vtrū vidētiū essentiā Dei vnus alio perfecti⁹ videat. ¶ Septimò, vtrū aliquis intellect⁹ creat⁹ possit cōprehēdere Dei essentiā. ¶ Octauò, vtrū intellect⁹ creatus vidēs Dei essentiā omnia in ipsa cognoscat. ¶ Nono, vtrū ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. ¶ Decimo, vtrū simul cognoscat omnia quę in Deo videt. ¶ Vndecimò, vtrū in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiā Dei videre. ¶ Duodecimò, vtrū per rationē naturalē Deū in hac vita possimus cognoscere. ¶ Tertiò decimò, vtrū supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti vita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullus intellectus creatus possit Deū per essentiā videre. Chryso. enim super Ioā. exponēs illud quod dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquā: sic dicit, Ipsum quod est Deus nō solū prophetæ, sed nec angeli viderūt nec archāgeli. Quod enim creabilis est naturæ qualiter videre poterit quod increabile est? Diony. etiam 1. ca. de Diui. no. loquēs de Deo dicit. Neque sensus est eius: neque phantasia, neque opinio, nec ratio, nec scientia.

¶ 2. Pręterea, omne infinitū inquātū huiusmodi, est ignotū: sed De⁹ est infinit⁹, vt supra ostēsum est: ergo est secūdū se ignot⁹.

¶ 3. Pręterea, intellect⁹ creatus nō est cognoscitiuus nisi existētiū. Primum enim quod cadit in apprehēsione intellectus, est ens.

55. 12.q.5. 1.c. & 93.ar.2. 3.con.c. 54. & Et veri. q.8 ar. & quo. ar. ... 14. ... post ... Q.7.art.

excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

¶ Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest videre Dei essentiam: ratio autem eorum est ipsa excellentia Dei supra intellectum creatum, vt in litera dicitur, ibi, hoc igitur quidam attendentes.

¶ Aduerte hic, quòd hæc opinio iudicio meo non est Aui. aut Philosophorum: quoniam saltem prima intelligētia creata cognoscit quid est Deus apud Auic. quoniam ipse est illius proximum principium, sed hæc opinio fuit aliquorum Christianorum, vt puto. & ideo contra eam ex his, quæ fidei sunt, disputat vt patebit.

35 26 d 32.

¶ Quo ad tertiū reprobatur opinio præfata dupliciter. Primò, si nullus intellectus creatus potest videre Deum, ergo vel vnquam suam beatitudinem obtinebit vel beatitudo eius in alio consistet quàm in Deo. consequentia probatur: quia beatitudo hominis consistit in altissima eius operatione quæ est intelligere. consequens autem pro prima parte est manifestè impossibile, pro secunda est alienum à fide. Et ne hoc voluntariè dici videatur, probatur: Deus est principium essendi creaturæ rationali: ergo felicitas creaturæ rationalis cōsistit in coniunctione ad Deum. consequentia probatur: quia vnumquodque intantum est perfectum, inquantum suo cōiungitur principio: & est propositio sumpta ex lib. de causis.

D.761. 211.

¶ Circa probationē consequētiæ posset dubitari: quia arguit à superiori ad inferius affirmatiuè, scilicet ad altissimā operationē, quæ est intelligere, ad talē intellectionem. Sed facilè respōdetur: quia altissimæ operationis nomine nō intelligitur ipsū genus operis, puta intelligere, vt superficies litterę præ se fert, sed summum illius generis, id est, intellectio altissima &c. vnde nulla intercedit fallacia.

17. D.366. Paulò ante med.

ense. Sed Deus non est existēs, sed supra existentia, vt dicit Dio. ergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum.

¶ 4. Pręterea, Cognoscētis ad cognitū oportet esse aliquā proportionē, cùm cognitū sit perfectio cognoscētis. Sed nulla est proportio intellectus creati ad deum: quia in infinitū distant. ergo intellectus creatus nō potest videre essentiam Dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur primæ Ioan. 3. Videbimus eum, sicuti est.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd cū vnumquodque sit cognoscibile, secundum quòd [d] est in actu, Deus, qui est actus purus absque omni permixtione potētiæ, quantū in se existēs, maximè cognoscibilis est. Sed quod est maximè cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile nō est, propter excessum intelligibilis supra intellectū. Sicut Sol qui est maximè visibilis, videri non potest à vespertilione propter excessum luminis. Hoc igitur attēdentes quidam, posuerunt, quòd nullus intellectus creatus essentiam Dei videre potest. Sed hoc incōueniēter dicitur. Cùm enim vltima hominis beatitudo in altissima eius operatione consistat, quæ est operatio intellectus[e], si nunquam essentiam Dei videri potest intellect⁹ creatus, vel nūquam beatitudinem obtinebit, vel in alio eius beatitudo cōsistet, quàm in Deo, quod est alienum à fide. In ipso enim est vltima perfectio rationalis creaturæ: quod est ei principium essendi. Intantum enim vnumquodque perfectum est, inquātum ad suum principium attingit. similiter etiam est præter rationē. Inest enim homini naturale desideriū cognoscendi causam, cùm intuetur effectū: & ex hoc admiratio in hominibus cōsurgit. Si igitur intellect⁹ rationalis creaturæ pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desiderium naturę [e]. Vnde simpliciter concedendum est quòd beati Dei essentiam videant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd vtraque autoritas loquitur de visione cōprehensionis [d]. Vnde præmittit Dionysius immediatè ante verba proposita dicens, Omnibus ipse est vniuersaliter incomprehensibilis, & nec sensus est, &c. Et Chrysosto. parum post verba prædicta subdit, visionem hic dicit certissimam Patris considerationem & comprehensionem tantam quantam Pater habet de Filio.

¶ Ad secundum dicendum quòd infinitum quod se tenet ex parte materiæ non perfectæ per formam ignotum est secundum se [e]: quia omnis cognitio est per formam. Sed infinitum quod se tenet ex parte formæ nō limitatæ per materiam, est secundum se maximè notū. Sic autem Deus est infinitus, & nō primo modo, vt ex superioribus patet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus nō sic dicitur nō existens, quasi nullo modo sit existens, sed quia est supra omne existens: inquantum est suum esse. Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quod omnem cognitionem excedat: quod est ipsum non comprehendi.

¶ Ad quartum dicendum, quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundum quòd duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis, alio modo quælibet habitudo vnius ad alterū proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturæ ad Deum inquantum se habet ad ipsum vt effectus ad causam, & vt potentia ad actum. Et secundum hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendū Deū.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus quoniam cùm apparuerit similes ei erimus & videbimus eum sicuti est.

¶ 2. Præterea, August. dicit 9. de Trinit. Cū Deum nouimus, fit aliqua Dei similitudo in nobis.

¶ 3. Præterea, Intellectus in actu est intelligibile in actu, sicut sensus in actu est sensibile in actu. Hoc autem non est nisi inquantū informatur sensus similitudine rei sensibilis & intellectus, similitudine rei intellectę. Ergo si Deus ab intellectu creato videtur

Nec obstat, quòd determinauerit genus operis. hoc enim propter hominem cui insunt alterius generis opera, puta sensibilia, fecit. Meminit autem hominis in probatione: & tamen illatio erat de intellectu creato in communi, vt ex notioribus doctrinam traderet: & eandem esse rationem quo ad hoc de intellectu creato omni innueret, imò & à minori argumentum faceret, si nanque hominis beatitudo in intellectione altissima consistit, à fortiori aliorū quoque intellectualium fœlicitas, altissima erit speculatio.

¶ Circa destructionem consequentis, quo ad secundam partem, aduerte quòd volens Autor aduersarios conuincere, quòd illud sit cōtra fidem, attulit propositionem quam oportet expressè credere, scilicet quòd Deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio assumit antecedens vt creditum: & consequentiam ratione deducit: & ideo optimè concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Thom. referunt.

¶ Secundo improbatur opinio sic, Si intellectus creatus non potest videre Deū, ergo non potest ipsam rerum causam videre: ergo desiderium naturæ erit inane. ergo. prima consequentia relinquitur per se nota. secunda autem probatur: homini inest naturale desiderium videndi causam, visis effectibus, vt eius admiratio attestatur. ergo.

¶ Circa hanc rationem dubium duplex occurrit. Primum est simpliciter, & ad hominem. Non enim videtur verum, quod intellectus creatus naturaliter desideret videre Deum: quoniam natura non largitur inclinationem ad aliquid, ad quod tota vis naturæ perducere nequit: cuius signum est, quòd organa natura dedit cuilibet potentiæ, quam intus in anima posuit. Et in secundo Cæli dicitur, quòd si astra haberent vim progressiuam, natura dedisset eis organa opportuna. Implicare igitur videtur, quòd natura det desiderium visionis diuinæ. Et quòd non possit dare requisita ad visionem illam, puta lumen gloriæ, &c. Apud S. Tho. quoque doctrinam, vt dictum est in primo articulo huius operis, homo non naturaliter sed obedientialiter ordinatur in felicitatem illam: ergo.

¶ Secundum verò dubium est: quia concesso toto processu, non sequitur intentum: infert enim tantùm, ergo prima causa videri potest, & non. ergo Deus. Dicam enim quòd Deus, inquantum causa rerum, videri desideratur, & non secundum substantiam suam in se. Et sic scietur, non quid est absolutè, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substantia: vt primus motor, & huius conditionibus, vt sic notis quiescit desiderium, vt patet in complemento scientiarum.

¶ Ad euidentiam horū scito, quòd creatura rationalis potest dupliciter considerari, vno modo absolutè, alio modò vt ordinata est ad felicitatem. Si primo modo consideretur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem. & sic concedo quòd non naturaliter desiderat visionem Dei in se absolutè. Si verò secundo modo consideretur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic nouit quosdā effectus, puta gratiæ, & gloriæ: quorum causa est Deus vt Deus est in se absolutè, non vt vniuersale agens. Notis autem effectibus naturale est cuilibet intellectuali desiderare notitiā causæ. Et propterea desideriū visionis diuinæ etsi nō sit naturale, intellectui creato absolutè, est tamen naturale ei supposita reuelatione talium effectuum. Et sic tam ratio hic allegata quā reliquæ rationes ad idē collectæ, in cap. 50. tertij contra Gen. concludunt inane fore desiderium intellectualis naturæ creatæ, si Deum videre non possit. Non oportuit autem exprimi, quòd de creatura intellectuali non absolutè, sed vt ordinata ad felicitatem esset sermo. Quia commune est cuilibet sciētiæ, quod semper intelligantur termini formaliter, vt subsunt illi scientiæ, vt patet de quātitate in Physicis. Constat autem ex secundo contra Gen. cap. 4. quòd creaturæ non sunt de consideratione theologica, nisi vt ordinantur, gubernantur, prædestinantur à Deo in Deum vt supremum omnium finē, alioquin non in ordine ad altissimam causam & propriam Theologo theologica considerarentur, vt de se patet.

a 433 Q.7.art.1.

56 4.di.49.q. 2.ar.8. Et ve.q.8.ar. 1. Et quol. 7.art.1.& 3.contra.c. 49.& opu. 3.c.105. Cap.11.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, Beati vident Dei essentiam. nec aliter probatur quam reprobatione contradictoriæ: oportet enim alteram contradictionis partem esse veram.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte, quòd aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærendi. quæritur enim indefinitè an ad visionem diuinam concurrat aliqua similitudo, quomodocunque concurrat: sed quærendi occasio est quia dubitatur, an Deus possit videri per aliquam similitudinem ex parte rei visæ, id est, quæ sit repræsentatiua ipsius Dei, vt ratio videndi, sicut species visibilis repræsentat corporali visui coloratum.

¶ In corpore tria. Primò naturam visionis quo ad hoc, quòd est requirere similitudinem declarat. Secundò respondet quæsito, ibi: Manifestum est autem. Tertiò epilogat expressius quædam manifestans.

¶ Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quartum oportunum insinuatur.

¶ Primū est numerus requisitorum ad visionem: & dicitur, quod sunt duo, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. Et probatur, Visio non fit actu nisi res visa sit aliquo modo in vidente. ergo.

¶ Secundum est modus vnionis: & dicitur, quod est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei visæ: & per similitudinem eius: & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. vterque enim modus expressus est, quamuis alter negatur à corporalibus, quasi per hoc innueret in spiritualibus non impossibile fore.

¶ Tertium est modus similitudinis: & dicitur, quod est duplex, scilicet ex parte rei visæ, & ex parte virtutis visiuæ: declaratúrque secundum membrum ex vi illius conditionalis veræ, Si virtus visiua habet esse à re visa, virtus visiua non solum esset ipsa, sed similitudo rei visæ, vt patet: quia effectus est similis causæ. Ex his autem habes quartum, scilicet quòd visio potest tripliciter fieri: primò per essentiam rei visæ. secundò per essentiam virtutis visiuæ. tertiò per similitudinem mediam repræsentantem rem visam visiuæ virtuti: vt enim patet ex dictis to-

actu, oportet quòd per aliquam similitudinem videatur.

Cap. 9.
¶ SED CONTRA est, quod dicit August. 15. de Trini. quòd cùm Apostolus dicit, Videmus nunc per speculum & in aenigmate, Speculi & aenigmatis nomine quaecunque similitudines ab ipso significatae intelligi possunt, quae accommodatae sunt ad intelligendum Deum. Sed videre Deum per essentiam, nõ est visio aenigmatica, vel speculatiua, sed ea contra eam diuiditur. Ergo diuina essentia non videtur per similitudines.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad visionem tam sensibilem quàm intellectualem duo requiruntur, scilicet virtus visiua, & vnio rei visae cum visu. Non enim fit visio in actu, nisi per hoc quòd res visa quodammodo est in vidente. Et in rebus quidem corporalibus apparet, quòd res visa non potest esse in vidente per suam essentiam, sed solum per suam similitudinem. Sicut similitudo lapidis est in oculo, per quã fit visio in actu, non autem ipsa substantia lapidis. Si autem esset vna & eadem res, quae esset principium visiuae virtutis, & quę esset res visa: oporteret videntem ab illa re & virtutem visiuam habere, & formam per quam viderit. Manifestum est autem, quòd Deus & est autor intellectiuae virtutis, & ab intellectu videri potest. Et cùm ipsa intellectiua virtus creaturae non sit Dei essentia, relinquitur, q fit aliqua participatiua similitudo [d] ipsius, qui est primus intellectus. Vnde & virtus intellectualis creaturae lumen quoddam intelligibile dicitur, quasi à prima luce deriuatum [e]: siue hoc intelligatur de virtute naturali, siue de aliqua perfectione superaddita gratiae, vel gloriae. Requiritur ergo ad videndum Deũ aliqua Dei similitudo ex parte visiuae potentiae, qua scilicet intellectus sit efficax ad videndum Deum. Sed ex parte visae rei, quam necesse est aliquo modo vniri videnti, per nullam similitudinem creatam Dei essentia videri potest. Primò quidem: quia sicut dicit Dionysius primo de Diuin. nomin. per similitudines inferioris ordinis rerum nullo modo superiora possunt cognosci. Sicut per speciem corporis non potest cognosci essentia rei incorporeae, multo igitur minus per speciem creatam quamcunque potest essentia Dei videri. Secundo quia [d] essentia Dei est ipsum esse eius, vt supra ostensum est: quod nulli formae creatae competere potest. Non potest igitur aliqua forma creata esse similitudo [d] repraesentans videnti Dei essentiam. Tertio, quia diuina essentia est aliquod incircunscriptum continens in se supereminenter quicquid potest significari vel intelligi ab intellectu creato [e]. Et hoc nullo modo per aliquam speciem creatam repraesentari potest: quia omnis forma creata est determinata secundum aliquam rationem vel sapientiae, vel virtutis, vel ipsius esse, vel alicuius huiusmodi. Vnde dicere Deum per similitudiné videri, est dicere diuinam essentiam non videri: quod est erroneum. Dicendum ergo quòd ad videndum Dei essentiam requiritur aliqua similitudo ex parte visiuae potentiae, scilicet lumen diuinae gloriae confortãs intellectum ad videndum Deum. De quo dicitur, in Psal. In lumine tuo videbimus lumé. nõ [d] autem per aliquam similitudinem creatam Dei essentia videri potest, quae ipsam

D.485.
c 65 420.
D.48? Q.3.art.4 D.485.
65
D.1082.

modis contingit vnionem rei visae cum vidente variari. Verùm vt literae consoni simus, nomine essentiae virtutis visiuae, non intelligas tantum ipsam vim visiuam, sed quicquid se tenet ex parte eius, scilicet quodcunque confortatiuum aut eleuatiuum, &c. ipsius vis visiuae: siue illud sit lumen gratiae, vel gloriae. Totum enim hoc alio vocabulo dicitur similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quae subiunguntur in litera.

¶ Quo ad secũdũ duae conclusiones responsiuae quaesito ponuntur. Prima affirmatiua: Ad videndum Deum exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuae. Secunda negatiua: ad videndum Deum impossibile est concurrere aliquam similitudinem mediam ex parte rei visae. Prima conclusio probatur: Deus est autor intellectus creati potentis ipsum videre: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsi essentiae diuinae: ergo ad visioné Dei, &c. antecedens patet cum prima cõsequentia, quae nihilominus confirmatur per locum à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia. consequens quoque confirmatur à signo: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secũda autem cõclusio probatur tripliciter. Primo sic: Res superior non videtur per similitudinem inferioris ordinis: ergo Deus non videtur per aliquã creatam similitudinem, Antecedens probatur autoritate Dionisij, & declaratur exemplo corporeae similitudinis. cõsequẽtia verò patet per locum à minori. Secundò: Nulla res creata est suum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur, quia Deus est suum esse. Tertiò sic: Omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest videri Deus. Vltima consequentia probatur, quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶ Contra has rationes quamuis Aureolus apud Capreolum in quarto di. 47. q. 5. multipliciter arguat: tota tamen vis rationum contra hoc consistit, in hoc quod omnes allatae rationes peccant non distinguendo, sed idem iudicium faciendo de specie in essendo, & in repraesentando: cùm tamen constet valde magnam differentiam inter esse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repraesentando, & supremi ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita. Haec enim insunt ei obiectiuè, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quam speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiuè, &c.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd indistinctio inter per se & per accidens errandi occasionem praebet. species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quod sint substantiae, vel accidentia: sed hoc accidit eis, verum per se exigit talis species quòd sit repraesentatiuum alterius non per modum signi: quoniam quodlibet potest significare quodcunque, sed per modum similitudinis. Vnde Philosophi, vt primo de Anima dicitur, conuenerunt in hoc quod cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem, non solùm secundum genus, sed speciem specialissimam formaliter, vel eminenter. Nunquam enim anima nostra domum quidditatiuè nouit, nisi apud se speciem domus, quae sit quod quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videnda est res, esse quod quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei visae, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentiali: vt de se patet. Et exigit quod sit nobilior, aut saltem aeque nobis quàm sit nobilitas modi essendi rei visae, vt inductiuè patet. Et ratione probatur: quia cognoscens vt sic, habet nobiliori essendi modum cognitum in seipso: vt cognitionem terminat. Ex his autem ad rationem literae descendendo dicitur, quod speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, sumitur quum consideratur quod per accidens est in essendo. Per se verò, quum consideratur quod est magis vel minus de articulata: aut eleuata qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasiae: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, vt patet in exemplo literae. Deus enim adeò eleuatae est naturae, vt omnis quouis modo dearticulata specie, qualem oportet creatam quamcunque esse, inferioris sit ordinis per se, inquantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quod in essendo vel in repraesentando. Iam enim ostensum est, quòd loquendo de esse speciei formaliter & per se vt sic, nihil refert dicere in essendo, & in repraesentando: quoniam oportet speciem secundum proprium esse, quod quid est rei visae & consequenter eiusdem ordinis cum re. Et secundum modum essendi per accidens se habere ad substantiale, aut accidentiale esse cùm in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens: Si species igitur est inferioris ordinis per se, impossibile est quòd sit similis quidditatiuae rei superioris ordinis. Et nota, quòd nõ dicitur quòd species inferior non possit visionem facere superioris, quoniam angelus inferior videt fortè superiorem naturaliter, sed dicimus, quòd species inferioris ordinis hoc nõ potest. Constat enim Deum non solum superiorem omni creato in intellectu, sed ordinis altioris esse, etiam apud Philosophos, vt patet in duodecimo Metaphy. cõment. quadragesimo quarto. Secunda quoq; ratio assumit, & bene, quod queadmodũ species domus in mẽte oportet quòd sit forma domus, ita species Dei, cuius forma est ipsum esse, oportet quod sit ipsum esse: & super hoc fundetur similitudo ad Deum: nec vult ista ratio, quòd species Dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est Deus: sed quòd sit ipsum esse in aliquo modo essendi. Alioquin similis nõ esset species quidditati diuinae, sed repugnat aliquid esse secundum rẽ ipsum esse, in quocũq; modo essendi creato, aut creabili: quoniã quouis modo reali ponatur res esse, semper est ens per participationem in illo modo essendi. ergo. Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem nanque Dei quidditatiuam oportet esse non hoc vel illud, sed infinitum ens, aut secundum esse naturale, aut secundum aliquid aliud esse reale, alioquin realis similitudo & adaequata qualem cognitio exigit non habetur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari vnum aliquod simile adaequatè infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet, quòd distinctio de esse & repraesentari contracta ad repraesentare per modum similitudinis non est distinctio, nisi diuersarum conditionum essendi. Et propterea quod vniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repraesentando per modum similitudinis. Et propterea diuinum S.Thomae ingenium ad distinctionem descendere dedignatum est: puerile siquidem putauit quae de esse creato liquido negando probauerat, ad talem & talem essendi conditionem creatam adaptare. Sed alij decepti sunt, vt dictum est, propter non distinguere inter per se & per accidens.

¶ Quo ad tertium duo epilogando concludit, & q. exigitur similitudo rei ex parte potentiae eleuandae, & quod nulla est similitudo ex parte Dei, scilicet repraesentatiua. Confirmatúrque primum autoritate Scripturae.

¶ Aduerte quod licet superficietenus considerante appareat, quod similitudo ex parte videntis per accidens concurrat ad Dei visionem inquantum similitudo est: quoniam non ponitur vt assimilet: sed vt confortet eleuétque intellectum. Interius tamen perscrutanti apparebit, quod per se requiritur inquantum similitudo non vt repraesentandi actum habeat, sed constituendi in esse simili ipsi Deo, quasi eiusdem rationis. Oportet enim videntem Deum, esse Deum quodammodo diuinaéque naturae consortem. Constitutiuum aut intellectus creati in esse diuino est ipsum gloriae lumen: & propterea meritò similitudo haec à sanctis exaltatur atque repetitur.

¶ Aduerte hic, quòd huic habetur, quod Beati non possunt formare verbum Deo clarè viso vt sic, quamuis possint formare verbum de his, quae in Deo videntur. Cùm enim verbum sit similitudo expressa, clarius praesentans rem conceptam quàm species impressa, si impossibile est inueniri speciem impressam creatam respectu alicuius propter eminentiam rei cognitae, multò magis impossibile est inueniri speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam sunt, non contra istam, & omnem aliam speciem. Videbunt ergo omnia in verbo Dei, quod in principio erat apud Deum, & non in aliquo verbo creato: quia iam non videret, vt in litera dicitur.

¶ In responsione ad tertium aduerte quod hic ponitur essentia diuina cõstituens intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis. Hoc auté qualiter possibile sit, dupliciter exponi potest. Primo secundum communem cursum iudicantium de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc viam dicitur quod species intelligibilis potest dupliciter sumi, primo vt est forma inhaerens, secundo vt gerit vicem intelligibilé. Et q. primum per accidens concurrit ad intelligere, secundum verò per se. Quoniam & hoc habet cõprincipiare intellectioné. Et propterea si inuenitur obiectum per se ipsum potés cõprincipiare intellectioné cum tali intellectu, ipsum per se ipsum dicitur vniri

diuinam essentiam repraesentet, vt in se est.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd autoritas illa loquitur de similitudine, quę est per participationem luminis gloriae.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd Augustin. ibi loquitur de cognitione Dei, quae habetur in via.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliae formae intelligibiles, quae non sunt suum esse, vniuntur intellectui secundum aliquod esse, quo informat ipsum intellectũ, & faciunt ipsum in actu, ita diuina essẽtia vnitur intellectui creato vt intellectum in actu, per seipsam faciens intellectum in actu.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum essentia Dei videri possit oculis corporalibus.*

57. 4.di.49.q.2.ar.1.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd essentia Dei videri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob. 19 In carne mea videbo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nũc autem oculus meus videt te.

¶ 2. Praeterea, Aug. dicit vlt. de ciui. Dei. ca. 29 Vis itaque praepollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, nõ vt acutius videant, quàm quidem perhibẽtur videre serpẽtes vel aquilę. Quãtalibet enim acrimonia cernẽdi eadé animalia vigeãt, nihil aliud possunt videri quã corpora: sed vt videant & incorporalia. Quicũque autem potest videre incorporalia, potest eleuari ad videndum Deum: ergo oculus glorificatus potest videre Deum.

¶ 3. Praeterea, Deus potest videri ab homine visione imaginaria, Dicitur enim Isa. 6. Vidi Dominum sedenté super soliũ &c. Sed visio imaginaria à sensu originem habet: phãtasia enim est motus factus à sensu secundũ actum vt dicitur in tertio de Anima: ergo Deus sensibile visione videri potest.

Epist. 112. Cap. 9.
¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustinus in libro de videndo Deum ad Paulinam, Deum nemo vidit vnquam: vel in hac vita sicut ipse est: vel in angelorum vita sicut visibilia ista, quae corporali visione cernuntur.

Art. sequenti. & q.78.
¶ RESPONDEO dicendũ, quòd impossibile est Deũ videri sensu visus, vel quocũque alio sensu, aut potẽtia sensitiuae partis. Omnis enim potẽtia huiusmodi est act[us] corporalis organi, vt infrà dicetur. Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere vltra corporalia. Deus autem incorporeus est, vt supra ostensum est. Vnde nec sensu, nec imaginatione videri potest, sed solo intellectu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, In carne mea videbo Deum saluatoré meum, nõ intelligitur quòd oculo carnis sit Deũ visurus, sed quòd in carne existens post resurrectioné visurus sit Deũ. Similiter quod dicitur nũc oculus meus videt te, intelligitur de oculo mentis: sicut Eph. 1. dicit Apostolus: Det vobis Spiritũ sapientiae in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri.

¶ Ad secundum dicendum, quod August. loquitur inquirédo in verbis illis. & sub cõditione. Quod patet ex hoc q praemittitur lõgè itaq; potẽtię alterius erũt scilicet oculi glorificati, si per eos videbitur incorporea illa natura. Sed post modum hoc determinat dicés: Valde credibile est sic nos visuros mundana tunc corpora caeli noui & terrae nouae, vt Deum vbique praesentem, & vniuersa etiam corporalia gubernanté clarissima perspicuitate videamus, non sicut nunc inuisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sed sicut homines inter quos viuentes motusque vitales exercentes viuimus, mox vt aspicimus, nõ credimus videre, sed videmus. Ex quo patet, q hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum visuros: sicut nũc oculi nostri vidẽt alicuius vitam. Vita autem nõ videtur oculo corporali, sicut per se visibile, sed sicut sensibile per accidens. Quod quidem à sensu nõ cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia virtute cognoscitiua. Quòd autem statim visis corporibus diuina praesentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinae claritatis in corporibus innouatis.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, quòd in visione imaginaria nõ videtur Dei essentia, sed aliqua forma imaginatione formatur, repraesentans Deum secundum aliqué modũ similitudinis, prout in Scripturis diuinis diuina p res sensibiles metaphoricè describũtur.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit.*

58. 4.dist.ar.6 Et veri.q.8 art.3. Et 3 contra c.50.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre posit. Dicit enim Diony. 4. ca. de Diui. no. quòd angelus est speculum pu-

D.?7?.

vniri intellectui & facere ipsum in actu absq; hoc quod det esse formaliter ipsi intellectui. Et quamuis hanc viam quandoque sectatus docuerim, & forte scripserim, eleuatis tamen mentis oculis vilem nimis aspicere videor naturam cognoscitiuam, si de ea quasi de naturalibus agentibus iudicatur. Si anima enim supra naturam est, vt vegetatiua, quae est infima, testatur, dum ad omnes positionis differétias simul mouet, quãto magis intellectus: dicendũ est ergo quod quamuis intellectus & species intelligibiles, se habeant quasi duo partialia agentia: quorũ alterũ substantiam, alterum speciem intellectioni praebet: hęc tamé pportio non est prima, sed ante ipsã est, quod se habent sicut materia & forma, & hoc per se loquendo. Et propterea quamuis secunda proportio ex dictis saluetur: non tamen prima praesertim quod est intellectu & specie sit magis vnum quam ex materia & forma, vt Auerr. in tertio de Anima rectè docuit. Oportet igitur saluare quod intellectus vidés Deum, prius natura sit, Deus est tamé nulla in intétio intellecta sit in eo: & post videat Deũ. Vt autẽ in tertio cõtra Gen. cap. 51. dicitur essentia diuina, etsi nullius forma esse possit in genere entium, id est, in essendo: potest tamé esse forma intellectus creati in genere intelligibilium. Et ibi quidem redditur pro causa: quia est ipsa actualitas in genere intelligibiliũ, quia est ipsa veritas, quę est propria forma intellectus in genere intelligibili, vt habes ibi diffusè. Hic vero assignatur p causa: quia est ipsum esse, & intédit iudicio meo quod ex hoc quod natura aliqua nõ est suũ esse, habet quod non sit omne suum esse. Et per oppositũ, ex hoc q natura aliqua est ipsum esse, habet quod sit omne suũ esse, suum autem dico, id est, sui ordinis. Ex his enim subintellecta illa maxima declarata in litera, scilicet cognitio quidditatiua non fit nisi per esse eiusdem vel superioris ordinis respectu rei cognitae: manifestè sequitur, quod essentia diuina habet hoc singulare, quod est illud esse intelligibile, quod existimaretur dare in intellectui si vniretur illi per speciem. Ac per hoc ipsa ex hoc quòd est ipsum esse, habet & quòd sit, & quod sit forma intelligibilis seipse respectu intellectus videntis ipsam. Sed adhuc mens non quiescit, oportet enim dicere quid importat: hoc scilicet essentiam diuinam facere formaliter intellectum in actu, in genere intelligibilium.

¶ Ad euidentiam huius scito, quòd in communi loquendo, speciem intelligibilem vniri perfectè intellectui, non est ipsam inhaerere intellectui, quoniam ista vnio constituit intellectum, non in actu: sed in habitu, sed est ipsum cõstituere in actu secundo. Ad hoc enim ponitur, species intelligibilis vt sit, vt intelligens sit intellectum in actu completo. Ipsam auté constituere in actu secundo, est ipsum non esse actum secundum: sed habere se ad actum secundum, vt forma ad esse. Quemadmodum enim forma est principium essendi materiae, ita quod idem est esse materiae & formae diuersimode, vt patet de lumine in diaphano, & colore in aqua, &c. Ita species intelligibilis, si actus est in genere intelligibilis, est intelligendi principium. ita quod intelligere est vt ipsius esse. Et propterea quamuis aliquo modo actiua sit species intellectionis, melior tamen & potior est proportio ipsius formalis quàm actiua. Speciem igitur vniri actu intellectui, est constituere ipsum in hoc quod esse actu intelligentem. Esse autem actu intelligentem, nihil aliud est quàm intellectum esse perfectè ipsum cognitum. Cognoscere nanque aliquid, vt inferius patebit, nihil aliud est quàm esse etiam illud actu completo. Ex his autem ad diuina balbutiendo accedentes dicimus, quòd diuinam essentiam vniri intellectui per seipsam, & constituere formaliter ipsum in actu genere intelligibili, est ipsam facere formaliter intentionem esse actu, vltimo ipsum Deum intelligibiliter, sublatis omnibus, quae imperfectionis sunt. Hoc autem sufficienter fit substantia ipsa diuina concurrente ad visionem beatam immediate vt obiectum: & principium visionis formale. Dixi autem sublatis imperfectionibus: quia visio beata non est actus & esse substantiae diuinae, quia hoc imperfectionis esset, sicut esset speciei intelligibilis creatae si poneretur.

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulum tertium.* Q.1. art.1.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio negatiuè responsiua quęsito: Impossibile est Deum videri sensu visus, & quacũq; alia vi sensitiuae partis. probatur, Potentia sensitiua est actus corporis ergo est commensurata corpori, ergo non se extendit vltra corporalia, ergo non ad Deum, antecedés patet: consequẽtia prima probatur: quia actus proportionatur ei cuius est actus. secunda patet ex se cũ tertia: quia Deus est omnino incorporeus, omnia plana sunt.

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulum quartum.*

IN titulo nihil est obscurum aduertẽtibus quod ly per sua naturalia, denotat causam sufficientem.

¶ In corpore est vnica conclusio responsiua quaesito negatiuè: Impossibile est q. aliquis intellectus creatus per suã naturalé essentiam Dei videat. Probatur vnica ratione sic: Cognitio fit secundũ quod cognitum est in cognoscente: ergo secũdum modum cognoscentis, ergo secũdum modum naturae ipsius cognoscentis. ergo si modus essendi alicuius rei cognitae excedat modum naturae cognoscẽtis, cognitio illius rei est supra naturam illius cognoscẽtis. ergo cognoscere ipsum esse subsistens est supra facultatem naturalem cuiuscunq; intellectus creati, soliq; intellectui diuino connaturale: ergo in intellectus creatus non potest Deum per essentiã videre, nisi per gratiam. Prima consequẽtia probatur: quia cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis. Secundo verò relinquitur nota. Tertia autem manifestè sequitur ex praecedentibus, & nihilo minus in litera declaratur, & à posteriori inductiuè probatur, distinguendo modos essendi rerum cognoscibilium, vt sic, in tres, & ostendédo eos proportionaliter respondere tribus modis essendi naturae cognoscitiuae, vt clarè patet in litera. Quarta autem consequentia probatur: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum: vltima autem est per se nota.

¶ Circa declarationem ac probationem tertiae consequentiae aduerte duo. Primò, quòd licet in litera ponantur tres tantùm modi essendi ex parte rei cognitae, scilicet esse in hac materia, & esse sine materia, & esse ipsum esse subsistens id est, sine omni potentia: quia tamen primus modus distinguitur, non in plures modos essendi, & ideo tres tantùm sunt sed in duos modos, quorum alter est rei, alter rationis, scilicet esse in hac materia, & abstrahere ab illa, seu singulariter, & vniuersaliter & singularia vt sic ad naturam spectant cognoscitiuã, cuius est esse actum corporis, quia ad sensitiuam: vniuersalia verò ad naturam, quae quodammodo est in corpore, & quodammodo non, quia ad intellectiuam humanam, quae partim est separata & partim coniuncta, vt dicitur in secundo Physic. tex. 26. ideo ordines cognoscentium multiplicari possunt, secundum modos essendi, magis quam ordines cognitorum. Et propterea in litera in homine, in quo vtraque iungitur natura, ponitur intellectus in altiori ordine quam sensus: ex hoc tamen nihil deerit rationis efficaciae. Tum quia sicut vniuersale & singulare ad vnũ essendi modum spectant, scilicet ad esse in materia, ita anima

sensitiua & humana ad vnum modum essendi pertinent, scilicet ad esse formam, quod quid erat esse, & perfectionem corporis physici, vt in secundo de Anima probatur. Tum quia ex his optimè habetur quod modus essendi naturæ cognitæ, nunquam excedit modum naturæ cognoscentis: quod est intantum. Secundo aduerte, quòd ex hoc processu literæ inducendo ex singularibus & sensu: vniuersalibus & intellectu humano, substantiis immaterialibus & intellectibus separatis optimè infertur, quod modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis: & est signum, quòd ille excessus est causa non cognitionis, vt in probatione consequentiæ à priori est assumptum, & sic optimè infertur, ergo cognitio ipsius esse per se subsistentis soli intellectui diuino est connaturalis, ac per hoc supra cæteros est.

¶ Circa tertiam consequentiam dubium occurrit. Scotus siquidem in quarto distinct. 46. q. 11. & in primo dist. 3. q. 3. & in quolibet. q. 14. articul. 2. eam impugnat. ad diuersa tamen proposita. nam in primo quolib. arguit eam quo ad intellectū nostrum respectu sui naturalis obiecti: in quarto autem respectu essentiæ diuinæ, & intellectus creati. Art. 1.

¶ Arguit ergo sic, primò, Conditionalis illa non sequitur ex præmissis. ergo, antecedens probatur: quia ex hoc quòd cognitum est in cognoscente secundum modum naturæ cognoscentis, nihil aliud habetur, nisi quòd cognitio est perfectio proportionata cognoscenti: & similiter obiectum cognitionis. Ex hoc autem non sequitur æqualitas intenta scilicet, quòd cognoscentis natura debet æquari obiecto vel excedere. Et confirmatur. Ex proportione inter obiectum & potentiam sequitur magis dissimilitudo & inæqualitas, sicut inter motiuum & mobile, & materiam & formam. Talis siquidē est proportio inter potētiam & obiectum. vnde oculus videt & cęlū & terram: & tamen nō habet modū essendi similem cælo & terræ, quum illud sit incorruptibile, & magis ad propositum: idem lapidis non est similis lapidi in modo essendi,

281. 26. 424.

¶ Secundo, quia si illa cōditionalis esset vera, sequeretur ꝙ angelus inferior non cognosceret superiorē: quia modus essendi superioris excedit modum inferioris.

¶ Tertio, quia ex illa sequitur ꝙ intellectus creatus etiam illustratus lumine gloriæ, non posset videre Deum, probatur sequela: quia modus essendi Dei excedit modum essendi totius, huius scilicet intellectus illustrati, & habituati, &c.

¶ Quartò specialiter arguit contra eā vt applicatur ad intellectum nostrū & obiectum in litera assignatū quia si ista cōditionalis est vera ex natura potētiæ cognoscitiuæ, sequitur ꝙ Beati nunquā videbunt Deū: probatur sequela, quia nulla potētia potest eleuari supra suum obiectum adæquatū. visus enim non potest eleuari ad videndum phantasma, nec aliquis habitus aut vis superaddita potest eleuare potentiam supra suū obiectum, sed infrà obiecti latitudinem: quoniam potentia prius respicit obiectum ex se quàm habitus adueniat, vt patet.

¶ Vltimò addit, quod arguit litera ex propositionibus non sillogisticis.

rum clarissimum suscipiens totam (si fas est dicere) pulchritudinem Dei. Sed vnūquodque videtur dum videtur eius speculū. Cū igitur angelus per sua naturalia intelligat seipsum, videtur quòd etiam per sua naturalia intelligat diuinam essentiam.

¶ 2. Preterea, Illud quod est maximè visibile, fit minus visibile nobis propter defectū nostri visus vel corporalis vel intellectualis. Sed intellectus angeli nō patitur aliquē defectum. Cùm ergo Deus secundum se sit maximè intelligibilis, videtur quòd ab angelo sit maximè intelligibilis. Si igitur alia intelligibilia per sua naturalia intelligere potest, multò magis Deum.

¶ 3. Preterea, Sensus corporeus non potest eleuari ad intelligendā substantiā incorpoream: quia est supra eius naturam. Si igitur videre Deum per essentiā sit supra naturam cuiuslibet intellectus creati, videtur quòd nullus intellectus creatus ad vidēdum Dei essentiam pertingere possit. Quod est erroneum: vt ex supradictis patet: Videtur ergo quod intellectui creato sit naturale, diuinā essentiam videre.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Ro. 6. Gratia Dei vita æterna. Sed vita æterna consistit in visione diuinæ essentiæ, secūdum illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cogn. te solum verum Deum, &c. Ergo videre Dei essentiam, cōuenit intellectui creato per gratiam, & non per naturam.

¶ RESPONDEO dicendum: quòd impossibile est, ꝙ aliquis intellectus creat⁹ per sua naturalia essentiam Dei videat. Cognitio enim contingit secundum quòd cognitum est in cognoscente. Cognitum autē est in cognoscente secundum modū cognoscētis. Vnde cuiuslibet cognoscentis cognitio est secundū modū suæ naturæ. Si igitur modus essendi alicuius rei cognitæ excedat modum naturæ cognoscentis, oportet quod cognitio illius rei sit supra naturam illius cognoscentis. Est autem multiplex modus essendi rerum. Quædam enim sunt, quorum natura non habet esse nisi in hac materia indiuiduali, & huiusmodi sunt omnia corporalia: Quædam verò sunt, quorū naturæ sunt per se subsistentes, non in materia aliqua, quę tamen non sunt suum esse, sed sunt esse habentes. Et huiusmodi sunt substantiæ incorporeæ, quas angelos dicimus. Solius autem Dei proprius modus essendi est, vt sit suum esse subsistēs. Ea igitur quæ non habent esse nisi in materia indiuiduali, cognoscere est nobis connaturale[e]. eo quòd anima nostra per quam cognoscimus est forma alicuius materiæ. Quæ tamē habet duas virtutes cognoscitiuas. Vnam, quæ est actus alicuius corporei organi. Et huic connaturale est cognoscere res, secūdum quòd sunt in materia indiuiduali, Vnde sensus nō cognoscit nisi singularia. Alio verò virtus cognoscitiua eius est intellectus, qui non est actus alicuius organi corporalis. Vnde p intellectum cōnaturale est nobis[d] cognoscere naturas, quę quidē nō habēt esse nisi in materia indiuiduali, nō tamen secūdum quòd sunt in materia indiuiduali, sed secundum quòd abstrahuntur ab ea per considerationem intellectus. Vnde secundum intellectum possumus cognoscere huiusmodi res in vniuersali quod est supra facultatē sensus. Intellectui autē angelico connaturale est cognoscere naturas non in materia existentes[e]. Quod est supra naturalem facultatē intellectus animæ humanæ secundū statum præsentis vitæ, quo corpori vnitur. Relinquitur ergo, quòd cognoscere ipsum esse subsistens sit connaturale soli intellectui diuino, & quod sit supra facultatem naturalem cuiuslibet intellectus creati: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatū. Nō igitur potest[d] intellect⁹ creat⁹ Deū p essentiā videre nisi inquātū De⁹ p suā gratiā se intellectui creato coniungit, vt intelligibile ab ipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd iste modus cognoscendi Deum est angelo cōnaturalis, vt scilicet cognoscat eum per similitudinem eius in ipso angelo refulgentem. Sed cognoscere Deum per aliquam similitudinem creatam non est cognoscere essentiam Dei, vt supra ostensum est. Vnde non sequitur quòd angelus per sua naturalia possit cognoscere essentiam Dei.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd intellectus angeli non habet defectū, si defectus accipiatur priuatiuè, vt scilicet careat eo quod habere debet. Si verò accipiatur negatiuè, sic quælibet creatura inuenitur deficiens Deo comparata, dum non habet illam excellentiam, quæ inuenitur in Deo.

¶ Ad tertiū dicēdū ꝙ sensus visus, quia omnino materialis est, nullo modo eleuari potest ad aliquid immateriale. Sed intellectus noster, vel angelicus, quia secundū naturā à materia aliqualiter eleuatus est potest vltra suā natura p gratiā ad aliquid altius eleuari. Et huius signū est, quia visus nullo modo potest ī abstractiōe cognoscere id, ꝙ in concretione cognoscit: nullo enim modo potest percipere naturā, nisi vt hāc. Sed intellectus noster potest in abstractione cōsiderare quod in cōcretione cognoscit. Etsi enim cognoscat res habētes formā in materia, tamē resoluit cōpositū in vtrūq; & cōsiderat ipsam formā per se. Et similiter intellect⁹ āgeli licet cōnaturale sit ei cognoscere esse cōcretū ī aliqua natura, tamē potest ipsum esse secernere per intellectū, dum cognoscit quod aliud est ipse, & aliud est suū esse. Et ideo cū intellectus creatus per suā naturā natus sit apprehēdere formā cōcretam, & esse concretū in abstractiōe per modum resolutionis cuiusdam: potest per gratiā eleuari vt cognoscat substantiā separatam subsistentem, & esse separatū subsistēs.

¶ Ad euidentiam horum scito, quod vt in q. 14. latius dicetur, radicaliter initiū cognitionis est, ex eo quod natura aliqua est non solum ipsa, sed alia. Et quoniā esse alia non contingit vnū tantū modo, diuersi ordines cognoscendum surgunt ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autem modi essendi alia surgunt ex diuersis gradibus ipsarum naturarum. Quæ sunt non solum ipsæ, sed alia. Et propterea secundum diuersum ordinē ipsarū naturarum cognoscētium oportet ponere diuersos modos, quibus cognoscens est cognitū. Et ex hoc manifestē sequitur, quod esse cognitum modificatur secūdum modū naturę cognoscentis, & non ecōuerso. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo naturaliter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quod mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura. Verbi gratia anima humana est substantia vltima inter intellectuales, ac per hoc naturaliter sortitur quod sint infimo modo intellecta ea, quę cognoscēda sunt. Et hinc surgit, ꝙ ipsam oportet esse cognitam dearticulatè, iuxta ipsorum naturas: & hinc surgit, quod ipsam oportet habere cognita à phātasmatibus, & consequenter ꝙ capacitas eius naturalis non extendat se ad hoc quod sit illa cognoscibilia, quæ sunt separata à materia. Angelus autem, quia eleuatoris est essentiæ vt puta materiam nullo modo requirentis ad sui modi essendi perfectionem, & ipse est alia excellentiori modo quàm anima nostra: vnde est hæc materialia & inferiora eminēter, superiora autem participatiuè. Et hæc est radix rationis factæ in litera: quæ fundatur supra hoc quòd cognitum est in cognoscente secūdum modū naturæ cognoscētis: & quòd cognitio sit secūdum modum quo cognitum est in cognoscēte. iam enim ex declarata radice patet, quod ex his sequitur, quod si cognoscentis natura est inferioris ordinis quàm sit natura cognita, quòd non poterit ex propriis viribus ad visionem illius se extendere, an quòd nō est illud nisi modo proprio sibi: quod est non esse illud nisi diminuta quadā participatione: quæ ad visionē non sufficit. Ex hac eadē quoque radice omnia obiecta facilè soluuntur, terminos literæ prius notatibus. Est siquidem hic sermo non de cognitione vniuersaliter, sed de visione: id est, cognitione complete quidditatiua. Rursusque sermo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili: sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autē essendi cognoscentis & cogniti, non secundū speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur ꝙ obiecta, quæ assignātur potentiis non sunt obiecta adæquata extensiuè, sed sunt obiecta adæquata intensiuè naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potentia quidditatiuè penetrare, sed infra.

D.75. 422. D.143. Art. 2.

¶ Vnde ad primam obiectionem dicitur, quod optimè illa conditionalis sequitur ex præmissis subtiliter intellectis, vt expositum est. Et hoc enim quòd cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscenti manifestè sequitur, quòd natura cognoscens non potest esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitum ab ea quidditatiuè. Talis nanque cognitio inferiores vires excedit. Nec est verum quod Scotus imponit literæ, scilicet quòd velit æqualitatem seu similitudinem inter cognitum & naturam co-

gnosci

gnoscitiuam secundum se. Hoc enim nec somniauimus, sed litera hic docuit quòd inter cognitum & naturam cognoscitiuam secundū se exigitur non excessus ex parte cogniti, & vt dictum est, sermo est de non excessu in modo essendi generico & cognitio quidditatiuè ac naturaliter. Vnde non oportet aliter ad opposita respondere. Intellectus siquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere & plusquam genere: & tamē omnia quidditatiuè nōuit. Quod autem de oculo respectu cæli affertur, puerile est: quoniam cælū vt visibile nō habet alium essendi modum quàm mixtum. vtrunq; enim est singulare sententiæ &c. Corruptibile autē & incorruptibile sunt differentiæ accidentales visibilis vt sic: quemadmodū & cæteræ substātiales differentiæ accidunt visibili, cùm substantia sit per accidens visibilis. vnde visus nō videt aliquod visibile excedens ipsum in modo essendi: quòd est intentum literæ

59 3. contra. c. 51. 52 & 55. Et opusc. 3. c. 105. & 4. di. 49. q. 2. artic. 7. Et ver. q. 3. ar 3. 14.

¶ Ad secūdam verò obiectioné negatur sequela: quia Angeli nō differunt inter se in modo essendi genericè, sed omnes conueniunt, vt in litera dicitur, in hoc ꝙ sunt formæ non in materia omnino.

¶ Ad tertiā similiter negatur sequela: quoniam excessu obiecti suprà modū cognoscentis nō assignatur in litera pro causa visionis obiecti quomodocūque, sed ex propriis viribus cognoscentis. Argumentū autē supponit esse causam non visionis absolutè, & ideo peccat secundū non causam, vt causam.

¶ Ad quartam negatur quoque sequela: quoniam, vt iam patet, de obiecto non quocunque, sed quidditatiuè cognoscibili naturaliter est sermo. Concedo autem quòd intellectus ex natura sua non potest quidditatiuè cognoscere altius quid quam sit natura animæ nostræ, cum quo tamen stat quòd potest per gratiā eleuari ad quidditatiuè cognoscendum etiam Deum, non enim conuenit potentiam eleuari ad cognoscendum aliquid quidditatiuè, quod est extra obiectum quidditatiuè cognoscibile à se naturaliter. Sed obiectio procedit ac si obiectum hoc assignatum esset obiectum adæquatum extensiuè, vt sonus respectu auditus. & ideo peccat. Iam enim dictum est, quòd hic est sermo de obiectio adæquato intensiuè ex natura potentiæ secundum proprias vires: & non de obiectio adæquato extensiuè, extra quod nullus habitus adducere quomodolibet potest potentiam. Propositiones autem, ex quibus litera procedit, etsi non sunt syllogisticæ formaliter, sunt tamen virtualiter, vt superius eas ordinauimus valde facile, absque tanta mixtura, quantam fecit Scotus.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus creatus ad videndum essentiā Dei aliquo lumine creato non indigeat. Illud enim quod est per se lucidum in rebus sensibilibus, alio lumine non indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo non videtur per aliquod lumen creatum.

¶ 2. Præterea, Cùm Deus videtur per mediū non videtur per suam essentiam. Sed cum videtur per aliquod lumen creatum, videtur per medium. Ergo non videtur per suam essentiam.

¶ 3. Præterea, Illud, quod est creatum, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia videtur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo alio lumine ad videndum Deum. Quod est impossibile. Non est ergo necessarium quòd omnis creatura ad vidēdum Dei essentiam lumen superadditum requirat.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne quod eleuatur ad aliquid, quod excedit suam naturā, oportet quòd disponatur aliqua dispositione, quæ sit supra suam naturam[e]. Sicut, si aër debeat accipere formā ignis, oportet quòd disponatur aliqua dispositione ad talem formam. Cùm autem aliquis intellectus creatus videt Deum per essentiam, ipsa essentia Dei fit forma intelligibilis intellectus. Vnde oportet, quòd aliqua dispositio supernaturalis[d] ei superaddatur ad hoc, quòd eleuetur in tantam sublimitatem. Cùm igitur virtus naturalis intellectus creati non sufficiat ad Dei essentiam videndam, vt ostensum est, oportet quòd ex diuina gratia superacrescat ei virtus intelligendi. Et hoc augmentum virtutis intellectiuæ illuminationem intellectus vocamus, sicut & ipsum intelligibile vocatur lumen, vel lux. Et istud est lumen, de quo dicitur Apo. 21. quod claritas Dei illuminabit eam, scilicet societatem Beatorum Deum videntiū. Et secundum hoc lumē, efficiuntur Dei formes, id est Deo similes: secundum illud primæ Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd lumen creatum, est necessarium ad videndū Dei essentiam, nō quòd per hoc lumen Dei essentia intelligibilis fiat, quæ secundum se intelligibilis est, sed ad hoc quòd intellectus fiat potens ad intelligendum, per modum, quo potentia fit potentior ad operandum per habitū. Sicut etiam[d] & lumen corporale necessarium est in visu exteriori inquātum facit medium transparens in actu, vt possit moueri à colore.

¶ Ad secundum dicendū, quòd lumē istud

& sic deinceps. Secundò oritur dubium: quia dato quòd illa maxima sit vera, non tenet tamen nisi in verè formis & materiis. Modo essentia diuina non est verè forma intellectus creati videntis ipsam, cùm non det formaliter illi esse vndique. ergo ratio ruere videtur.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur cum S. Tho. alibi, quòd illa propositio est verissima de forma, quæ est vt terminus generationis: non autem de illa, quæ est vt via ad terminū. videmus enim in naturalibus quòd est eadem ratio vt materia disponatur pro forma substantiali terminante generationem: & pro accidentalibus præuiis ad illam, vt patet de aqua, igne & calore, & propterea non sequitur processus in infinitum, sed est status in forma, quæ se habet vt dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionem, sicut formæ oportet esse dispositionem. Ad secundum autem dicitur per interemptionē: essentia nanque diuina est verè forma intelligibilis, & nō naturalis: & ideo non oportet quòd det formaliter esse, sed quòd det formaliter intelligere: speciei nanque intelligibilis in actu perfecto esse, est ipsum intelligere. Nec solum essentia diuina est verè forma in esse intelligibili intellectus creati vidētis ipsam, sed etiam est forma vt vltimus generationis terminus. Non enim est vt forma intelligibilis in habitu, sed in actu, cum qua intelligere non ponis in numerum: sicut necesse ponit in numerum cum forma cuius est. Non enim sunt duo termini generationis forma & eius esse: sed vnus eodem quippe cursu proportionaliter currit esse intelligibile.

312. D.910. 936. Art pre. In 4. dist. 49. D.361.

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ aduerte, quod litera simul duo facit, dum & consequentiam probat, & quasi aliud medium ad conclusionem innuit. probat quidem sub intelligens quòd essentiam diuinam esse formā intellectus, & videre Deum idem sint. Ac per hoc dispositio eleuans ad diuinam essentiam est id quod eleuat ad vidēdum. Et consequenter, cum intellectus creatus sit insufficiens ex se, illa dispositio est ipsa eleuatio seu augmentatio virtutis intellectiuæ reddens ipsam sufficientem ad videndum. Aliud quodammodo innuit medium pro quanto augmentum hoc ad duo poni insinuatur: & ad disponendum intellectum pro tam excelsa forma intelligibili, & ad vires præbendum eidem, vt possit elicere actum visionis. Hoc enim secundum tangitur cum de insufficientia intellectus ad videndum, & augmento virtutis intellectiuæ fit mentio.

¶ Circa terminos consequentis nota primo ly augmentum ex 3. contra Gen. c. 53. quod dupliciter potest virtus agentis augeri. Vno modo per simplicem intentionem, & sic aqua calida fit calidior. Alio modo per alterius formæ appositionem, sicut virtus aëris augetur per superadditum lumen. In proposito est sermo de augmento secundo modo, & non primo. Quoniam prima augmentatio non dat nisi operationem eiusdem rationis, perfectionem tamen: secunda autem eleuat ad operationem alterius speciei & generis & ordinis quandoque, vt patet. Secundò ly gratuitum. Cùm enim quæstio sit de intellectu tam creato quàm creabili, oportet si augmento opus est, augmentum ipsum esse supra naturam omnis intellectus tam creati quàm creabilis. Ac per hoc extra eorum ordinem connaturalium, & cōsequenter quòd si de ordine gratuitorum non ex modo consequendi tantum vt vita resurgentium, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, vt charitas.

¶ Contra hanc conclusionem multi arguunt: in primis Scotus in 3. distinct. 14. q. 1. & in 4. dist. 49. q. 11. arguit quadrupliciter. Primò. Obiectum ex se lux intelligibilis, sufficienter potens mouere intellectum ad sui visionem non eget lumine coagente sibi ad causandam visionem. Deus est huiusmodi. ergo. Secundò, si lumē gloriæ ponitur vt forma, quia intellectus fiat & sit sufficiens ad videndum Deum: ergo per aliquam formam creatā possibile esset naturaliter videre Deum. probatur sequela: quia sicut cæcus miraculosè illuminatus naturaliter videt: ita Beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter videt Deum. Lumen enim gloriæ sicut quælibet perfectio posita in intellectu, perficit intellectum naturaliter, quamuis supernaturaliter ponatur. Tertiò: quia quicquid potest Deus mediante causa effectiua secunda, potest sine illa. Sed lumē gloriæ ponitur vt efficiat visionem. ergo. Quartò: quia magis videtur necessarium ponere speciem intelligibilem Dei quàm lumen gloriæ: sed illa non ponitur: ergo. probatur antecedens: quia illa esset propter perfectionem intellectus, vt memoria est: istud autem perficit in actu secundo, ad quod sufficit obiectum præsens in seipso, vt ex dictis patet.

¶ Durandus deinde dupliciter arguit. Primò, lumen gloriæ ponitur propter excellentiā obiecti super intellectum creatū, vt patet in litera huius articuli. ergo frustra probatur cōsequētia: quia obiectū in infinitū excedit, nō solū intellectū creatū secūdū se, sed etiā cum tali lumine. Et cōsequēter lumē tale nō reddit intellectum de improportionato proportionatum. Secundò, quia quicquid sit, frater Thomas in 4. dist. 49. tenet quòd visio Dei potest communicari huiusmodi in solis dispositionib. viæ, ergo non exigitur lumē gloriæ, qđ est propria dispositio patriæ. Multa alia recitantur apud Capreolum. di. 49. q. 4. argumēta: quæ cōsultò omitto. aut enim supponunt intellectū purè passiuè concurrere ad visionem Dei: aut quia ex

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum quintum.

IN titulo intellectus creatus actu vel potentia indigeat, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam visionem Dei.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Intellectus creatus eget lumine creato ad visionem diuinam, probatur: Intellectus creatus videns Deum, habet essentiam diuinam pro forma intelligibili. ergo eget dispositione supernaturali eleuante ad tantam sublimitatem. ergo augmento gratuito virtutis intellectiuæ. ergo lumine creato. antecedens patet ex art. secundo: consequentia prima probatur ex illa maxima, Omne quod eleuatur ad aliquid excedens suam naturam: oportet disponi dispositione, quæ sit supra suam naturam: declaraturque in natura aëris, & ignis. Secunda autem consequentia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati non sufficit ad videndum Dei essentiam. Tertia verò probatur, quia augmentatio intellectiuæ vis illuminatio vocatur. quod declaratur: quia ipsum intelligibile vt sic, dicitur lumen vel lux. Et confirmatur autoritate Apocalypsis 21. Demum ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur, quòd est facere deiformes: probatúrque autoritate primæ Ioan. 3. Et sic declarauit an est, & quid est ipsius luminis.

¶ Circa illam maximam, nota quod aliquid esse supra naturam alicuius contingit dupliciter. Vno modo dignitate, quòd scilicet est supra gradum essentialem naturæ alterius: vt ignis respectu aëris. Alio modo potestate, seu efficacia: quia scilicet est supra posse alterius: vt lumen respectu aëris: quamuis aër sit substantia, & lumen sit accidens. In proposito sumitur secundo modo. Et propterea supernaturale simpliciter. si primo modo sumitur, Deus tantum est, secundo autem modo charitas, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiuè quàm passiuè: actiuè quidē quia possunt in effectus quos non potest natura aliqua. Passiuè verò: quia non possunt fieri aut pullulare à quacunque natura: & sic sumitur hic supernaturalis dispositio.

¶ Circa primæ consequentiæ probationem dubium est. Primò, quia si illa maxima est vera, sequitur processus in infinitum in dispositionibus, & patet sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quædam forma. ergo oportet ipsum antecedi ab alia dispositione supernaturali: & iterum illam ab alia eadē ratione;

Universidad de Deusto Biblioteca

requiritur ad videndum Dei essentiã, quasi similitudo, in qua Deus videatur: sed quasi perfectio quædã intellectus confortans ipsum ad videndum Deum. Et ideo potest dici, quòd non est mediũ, in quo Deus videatur, sed sub quo videtur. Et hoc nõ tollit immediatam visionem Dei.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd dispositio ad formam ignis non potest esse naturalis nisi habenti formã ignis. Vnde lumen gloriæ nõ potest esse naturale creaturæ, nisi creatura esset naturæ diuinæ: quod est impossibile. Per hoc enim lumen fit creatura rationalis deiformis, vt dictum est.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum videntium essentiam Dei vnus alio perfectius videat.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd videntium essentiam Dei vnus alio perfectius non videat: Dicitur enim 1. Io. 3. Videbimus Deũ sicuti est, sed ipse vno modo est. Ergo vno modo videbitur ab omnibus. Non ergo perfectius & minus perfectè.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in li. 83. quæst. quòd vnam rem non potest vnus alio plus intelligere. Sed omnes videntes Deum per essentiam, intelligũt Dei essentiam. Intellectu enim videtur Deus non sensu: vt suprà habitum est. Ergo vidẽtium diuinam essentiam vnus alio non clarius videt.

¶ 3. Præterea, Quòd aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest, vel ex parte obiecti visibilis, vel ex parte potentiæ visiuæ videntis. Ex parte autem obiecti per hoc quod obiectum perfectius in vidente recipitur, scilicet secundũ perfectiorẽ similitudinẽ, quod in proposito locũ nõ habet. Deus enim non per aliquã similitudinẽ, sed per eius essentiã præsens est intellectui essentiã eius videnti. Relinquitur ergo quod si vnus alio perfectius eum videat: quòd hoc sit secundũ differentiã potentiæ intellectiuæ. Et ita sequitur, quòd cuius potentia intellectiua naturaliter est sublimior, clarius eũ videat. Quod est inconueniens, cũ hominibus promittatur in beatitudine æqualitas Angelorum.

¶ SED CONTRA est, quod vita æterna in visione Dei consistit: secundum illud Io. 17. Hæc est vita æterna, &c. Ergo si omnes æqualiter Dei essentiam vident in vita æterna, omnes erunt æquales: cuius cõtrarium dicit Apostolus 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd videntium Deum per essentiam vnus alio perfectius eum videbit. Quod quidem non erit per aliquam Dei similitudinem perfectiorem in vno quàm in alio: cùm illa visio non sit futura per aliquam similitudinem, vt ostensum. Art. 2. Sed hoc erit per hoc, quòd intellectus vnius habebit maiorem virtutem seu facultatem ad videndum Deum quàm alterius. Facultas autem videndi Deum non cõpetit intellectui creato secundum suã naturam, sed per lumen gloriæ: quod intellectũ in quadam deiformitate constituit, vt ex superioribus patet. Art. præ. Vnde intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius Deũ videbit. Plus autem participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate: quia vbi est maior charitas, ibi est maius desideriũ. Et desiderium quodammodo facit desiderantem aptum & paratum ad susceptionem desiderati. Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius Deum videbit, & beatior erit.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod cùm dicitur, Videbimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti, determinat modum visionis ex parte rei visæ: vt sit sensus, videbimus eum ita esse, sicuti est: quia ipsum esse eius[c] videbimus quod est eius essentia. 79 Non autẽ determinat modum visionis ex parte videntis: vt sit sensus, quòd ita erit perfectus modus videndi, sicut est in Deo perfectus modus essendi.

¶ Et per hoc etiã patet solutio ad secundũ. Cùm enim dicitur, quòd rem vnam vnus alio melius non intelligit, hoc habet veritatem, si referatur ad modum rei intellectæ: quia quicunque intelligit rẽ esse aliter, quã

his facilè soluuntur: vel à suis autoribus soluta sunt. ¶ Ad primum Scoti breuiter potest concedi totum: & dici quòd indigentia non est ex parte Dei seu obiecti: sed ex parte intellectus creati. vnde consideratis vtrisque negatur maior.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hic est seruandum illud, Sententiam tene, sed linguam cohibe: simpliciter quidem nullum inconueniens est concedere, quòd per aliquam formam creatam, non tamen vt speciẽ, intellectus creatus naturaliter videt Deũ. Quoniam quilibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principiũ proprij actus. Habens enim charitatẽ vt sic, naturaliter diligit Deũ meritoriè, &c. Nõ enim minus charitas inclinat ad actũ propriũ quàm cæteri habitus: signũ autẽ naturalitatis est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari: quorum habitus habemus, siue naturales, siue supernaturales. *In corp.* Veruntamẽ ne errandi occasio sumatur, distinguendum est, quòd videre Deum naturaliter per aliquam formã creatam potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatã & naturalẽ, seu cõnaturalem. alio modo per formam creatã supernaturalem & non solùm supernaturaliter. Et quòd primo modo est impossibile, ac refutatum: secundo verò modo est necessariũ. Et tale est lumẽ gloriæ, illuminatus quidẽ illo naturalissimè videt Deum: adeo vt impossibile sit non videre illũ, stante lumine. Vnde patet, quòd non est simile de cæco illuminato, & de intellectu illuminato: quia ibi vis data est naturalis. licet supernaturaliter data: hic verò vis data est supernaturaliter, & data est super naturalis.

60. 4. di. 49. q. 2. ar. 4. & 3. con. cap. 56.

Quæst. 32. in princip.

57

Art. 3.

¶ Ad tertiũ negatur argumentum. est enim sophisma figuræ dictionis: mutatur siquidem qd in quale, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata non significat rẽ absolutè, sed significat actum in ordine ad agens creatum. & sic est simile, sicut si argueretur, Deus producit actum meritoriũ mediante voluntate & charitate Petri: ergo potest producere illum sine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet, quoniam memoria intellectiua impertinens est felicitati, quæ consistit in actu & non in habitu. Et bene aduerte, quòd Scotus cum sequacibus non potest amplius in hac materia sustineri: quoniam in Clementina, ad nostrũ. de hære. expressè erroris: dãnantur dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndum Deum, vbi cernis Ecclesiam amplexam S. Tho. doctrinam determinasse non solũ indigentiam luminis, sed causam, scilicet vt eleuetur anima ad talem visionem, vt in litera dicitur.

¶ Ad primum Durandi, concesso antecedente, negatur sequela. Ad probationem dicitur, quòd ex peruersa interpretatione procedit: poni enim propter excellentiam obiecti supra potentiã contingit vno modo, vt adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio, sed contra nullum militat. Alio modo, vt excessus non prohibeat attractionem potentiæ ad tam excellens obiectum Et ad hunc sensum ponitur lumen gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra autem hunc sensum manifestè patet probationem nõ procedere. Quòd si fiat vis in hoc, quòd de non proportionato fieri dicitur proportionatus: iam habita est responsio in litera, in articulo primo in responsione ad vltimum declarando, quomodo intelligitur Proportionis nomen in proposito.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Durandus noluit intelligere illa S. Thom. verba, q. secunda, art. 7. Lumen siquidem gloriæ potest dupliciter haberi. Vno modo per modum passionis: alio modo per modum habitus. Primo modo non ponit hominem extra viam. Secundo modo est propria patriæ dispositio. & ideo quum in solis dispositionibus viæ dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominẽ extra viam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens vera San. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. art. 11. ponit idem, quod in quarto: & tamẽ in eiusdem q. de ve. q. 11. art. 1. & q. 20. art. 1. sic exponit: & similiter in Secunda secundæ q. 195. art. 3. quare indubiè sic tenendum est.

¶ In responsione ad tertiũ quoniam subtilis valde doctrina traditur, aduerte duo. Primò, quid est tam esse quam fieri connaturale alicui. Secundò, quæ sit proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam, esse connaturale est oriri seu pullulare ex intrinsecis illius naturæ, vt ex secundo Physi. patet, & in motu elementorum apparet. Fieri verò connaturale est fieri quòd id, quod non fluit ex principiis alicuius, fluat ex principiis eius: hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam: sic enim solummodo principia, à quibus aliquid fluit, effici possunt principia eius, à quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ, sed in esse intelligibili, est proportio proprij cõnaturalis ad naturã à qua fluit. Quod sic ex dictis probatur, lumen gloriæ nihil aliud est quã vis vt propria dispositio vnitiua diuinæ essentiæ, vt formæ intelligibilis atque factiua visionis diuinæ. Ad hæc enim duo lumen gloriæ poni patet ex dictis: sed habere diuinã essentiã vt formã intelligibilem, & similiter videre Deum soli Deo est cõnaturale, ergo lumen gloriæ soli diuinæ naturæ cõnaturale est. Et hinc sequitur diuinã essentiam & lumen gloriæ esse eiusdẽ ordinis eo modo, quo dispositio vltima & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatem: quia scilicet cuicunque naturale est vnum & reliquum: & cui non vnum neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non potest esse connaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in prima quæst. prolo. primi sent. volentis, quòd naturale & supernaturale nõ distinguant res sed habitudines ad causas actiuas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona spiritus sancti, & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia, non solùm quia à solo agente supernaturali causari possunt, sed quia nulli creaturæ factæ aut factibili connaturalia esse possunt, propter q̃ dicuntur entia supernaturalia, imò diuini ordinis. Et si contra hoc obiiciatur, de distantia infinita inter Deum & lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quod licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem, de quo tamẽ loquimur, facilè responderi potest, quod distantia infinita nihil aliud infert nisi quod inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum sunt infiniti medij gradus. Inter dispositionem nanque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longè maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem: & istæ non: quamuis istæ magis conueniant in natura, quia forte sunt eiusdem speciei, vt Sortes & Plato, &c. Maior ergo vel minor distantia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incommunicabiliter ad extra. Citra summum verò communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis, sed in summo incommunicabiliter: limitate autem communicatur, non tamen connaturale fit alteri. Sicut si lux acceptetur propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantùm, sed in summo incommunicabiliter, Circa summum verò communicabilis: non ita vt sit connaturale aliis, quia non vt fluat ab illis (si astra ponantur extraneæ naturæ à solis natura) sed vt sit eorum ex diffusione à luce solari.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum sextum.

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet videntium Deum vnus perfectius videbit quàm alius. Secundò excluditur falsa huius causa. Tertiò probatur ex vera causa.

¶ Quo ad secundum aduerte, quòd idẽ obiectum melius ab vno videri quàm ab alio ex duobus oriri potest. Primò, quia per limpidiorem speciẽ ab vno videtur quàm ab alio: sicut experimur quod per speciem in aëre melius videmus quam per eam in aqua, & per meliora ocularia similiter. Secũdò etiã oriri potest ex acutiore visu. patet. stãte nanque idẽtitate visibilis cum æqualitate speciei & visiuæ virtutis, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia nanque & medium, &c. omnia ad speciei qualitatẽ spectant. litera ergo primã causã excludit sufficiẽter, ex hoc, quòd visio illa non est futura per speciem: secundam autem amplectitur.

a

424

420

Ar. præc.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic: Videntiũ Deum vnus alio habet maiorẽ charitatem. ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumẽ gloriæ. ergo maiorem facultatem ad videndum Deum, ergo perfectius videbit Deum quàm alius. Antecedens supponitur. prima consequẽtia nota est ex terminis cum secunda & tertia, charitas enim ipsa est desideriũ Dei. Desideriũ autẽ constat præparationẽ magnã esse ad desiderati complexum: lumen verò gloriæ nihil aliud esse quàm dispositionem ad Dei susceptionem, vt iam dictum est. Et propterea desiderij quantitati respondere oportet: sicut dispositionẽ aptitudini & præparationi. quarta aũt cõsequentia probatur: quia non naturæ, sed gloriæ lumen cõstituit intellectum in quadam Dei formitate. Ex hoc nanque quòd diuinæ naturæ participes simul possumus ipsũ videre. Vlti. autem patet.

61 4. dist. 49. q. 1. arti. 3. Et 3. contra. cap. 53. & ver. qu. 8. artic. 2.

Epist. 112. Cap. 9.

Ar. præc.

Loco cit.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum septimum.

TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè. Impossibile est cuicũque intellectui creato cõprehẽdere Deum. Probatur, Impossibile est lumẽ gloriæ creatũ in quocunque intellectu esse infinitũ. ergo impossibile est cuicunque intellectui creato infinitè cognoscere Deũ. ergo impossibile est cognoscere quantũ cognoscibilis est. ergo impossibile est cognoscere pfectè. ergo impossibile est cõprehendere Deũ. Antecedens patet. Prima cõsequentia probatur, ex eo quòd magis & minus videre Deum attẽditur secundũ maius & minus lumẽ gloriæ: & consequenter infinitè videre secundum infinitum lumẽ gloriæ. Secunda verò consequentia probatur: q̃a Deus

Qu. 7. ar. 1.

60

sit, non verè intelligit: non aũt si referatur ad modũ intelligendi: q̃a intelligere vnius est perfectius quàm intelligere alterius[e].

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas videndi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectum omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatione obiecti per differentes similitudines, sed erit per diuersam facultatem intellectus, nõ quidem naturalem, sed gloriosam, vt dictũ est.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum videntes Deum per essentiam, ipsum comprehendant.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd vidẽtes Deũ per essentiam, ipsum cõprehendant. Dicit enim Apost. Philip. 3. Sequor autem si quomodo cõprehendam. Non autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse 1. Cor. 9. Sic curro, nõ quasi in incertum. Ergo ipse comprehẽdit: & eadẽ ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens, sic currite vt comprehendatis.

¶ 2. Præterea, Vt dicit Aug. in li. de vidẽdo Deum ad Paulinam, illud comprehenditur quod ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntẽ: sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil eius latet videntem: cum Deus sit simplex: ergo à quocunque videtur per essentiam, comprehenditur.

¶ 3. Si dicatur quòd videtur totus, sed non totaliter, contrà, Totaliter vel dicit modũ videntis, vel modũ rei visæ. Sed ille, qui videt Deum per essentiam, videt eum totaliter, si significetur modus rei visę: quia videt eum sicuti est: vt dictum est. Similiter videt eũ totaliter, si significetur modus videntis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potẽs, dominus exercituum nomen tibi: magnus cõsilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quod comprehendere Deum impossibile est cuicunque intellectui creato: attingere verò mente Deum qualitercũque magna est beatitudo, vt dicit Aug.

¶ Ad cuius euidentiã sciendum est, quòd illud cõprehenditur, quod perfectè cognoscitur. perfectè aũt cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantũ est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiã demonstratiuam opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, non cõprehenditur, puta si hoc quod est triangulũ, haberet tres angulos æquales duobus rectis aliquis sciat, per demonstrationẽ cõprehendit illud. Si verò aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc quòd à sapiẽtibus vel pluribus ita dicitur, non cõprehendet ipsum: quia nõ pertingit ad illũ perfectũ modum cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus autẽ intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modũ cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est. quod sic patet. Vnumquodq; enim sic cognoscibile est, secundũ quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitũ, vt suprà ostensum est, infinitè cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus potest Deum infinitè cognoscere. Intantum enim intellectus creatus diuinam essentiam perfectius vel minus perfectè cognoscit, inquã tũ maiori vel minori lumine gloriæ perfunditur. Cùm igitur lumẽ gloriæ creatum in quocunque intellectu receptũ non possit esse infinitũ, impossibile est, quòd aliquis intellectus creatus Deum infinitè cognoscat. Vnde impossibile est[d] quòd Deum comprehendat. *D. 668. & 366.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cõprehensio dicitur dupliciter. Vno modo strictè & propriè, secũdũ quod aliquid includitur in cõprehendente. Et sic nullo modo Deus cõprehenditur nec intellectu nec aliquo alio: quia cùm sit infinitus nullo finito includi potest[e]: vt aliquid finitũ eum infinitè capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehẽsione nunc quæritur. Alio modo cõprehensio largius sumitur secũdũ quod comprehensio insecutioni opponitur. Qui enim attingit aliquem quãdo iam tenet ipsum, cõprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehenditur à Beatis, secundum illud Cant. 3. Tenui eum, nec dimittam. Et sic intelliguntur autoritates Apostoli de cõprehensione. Et hoc modo cõprehensio est vna de tribus dotibus animæ, quæ respondet spei, sicut visio fidei, & fruitio charitati. Nõ enim apud nos omne quod videtur iam tenetur vel habetur, quia videntur interdum distantia, vel quæ non sunt in potestate nostra. Neque iterum omnibus, quæ habemus fruimur: vel quia non delectamur in eis: vel quia non sunt vltimus finis desiderij nostri: vt desideriũ nostrum impleant & quietent. Sed hæc tria habent Beati in Deo: quia & vident ipsum: & videndo tenent sibi præsentem in potestate habentes semper eum videre: & tenentes fruuntur sicut vltimo fine desiderium implente.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ non propter hoc Deus incomprehẽsibilis dicitur, quasi aliquid eius sit quod nõ videatur: sed quia nõ ita perfectè videtur sicut visibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur: nõ est aliquid eius quod non cognoscatur, nec subiectum, nec prædicatum, nec cõpositio, sed tota non ita perfectè cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde August. diffiniẽdo cõprehensionem dicit, quòd totum comprehenditur vidẽdo, quod ita videtur vt nihil eius lateat videntem: aut cuius fines circumspici vel circumscribi possunt: tunc enim fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem peruenitur. *Loco cit.*

¶ Ad tertium dicendum, q̃ totaliter dicit modum obiecti: non quidẽ ita quòd totus modus obiecti non cadat sub cognitiõe, sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis[e]. Qui igitur videt Deum per essentiam, videt hoc in eo quod infinitè existit: & infinitè cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus nõ competit ei, vt scilicet ipse infinitè cognoscat. Sicut aliquis probabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiuè non cognoscat.

60 a

70 c

424

450

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum videntes Deum per essentiam, omnia in Deo videant.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant. Dicit enim Gregor. in 4. Dial. Quid est quod non vident, qui videntem omnia vident? sed Deus est videns omnia. Ergo qui vident Deum, omnia vident.

¶ 2. Item, Quicunque videt speculum, videt ea, quæ in speculo resplendent. Sed omnia quæcunque fiunt, vel fieri possunt, in Deo resplendent, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque videt Deum, videt omnia, quæ sunt, & quæ fieri possunt.

61 4. dist. 49. artic. 5. Et veri. qu. 2. artic. 4. & 3. cont. cap. 54. & 57. Cap. 33 & lib. 2. Mora. c. 3.

¶ 3. Præterea, Qui intelligit id, quod est maius, potest intelligere minima, vt dicitur 3. de Anima. *Tex. 7.* Sed omnia, quæ Deus facit vel facere potest, sunt minus, quàm eius essentia. Ergo quicunque intelligit Deum, potest intelligere omnia, quæ Deus facit vel facere potest.

¶ 4. Præterea, Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur videndo Deũ non omnia sciat, non quietatur eius naturale desiderium. Et ita videndo Deũ non erit beata: quod est inconueniens. Videndo igitur Deum omnia scit.

¶ SED CONTRA est, quod angeli vidẽt Deũ per essentiã, & tamen nõ omnia sciunt. Inferiores enim angeli purgantur

est infinitè cognoscibilis: quia est infinitæ entitatis & actualitatis. Tertia autem probatur inductione in propositione scibili, quæ si opinione teneatur, nõ perfectè cognoscitur. Quarta autẽ probatur ex diffinitione ipsius cõprehendere, quòd scilicet est perfecta cognitio. 60.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum octauum.

IN titulo, ly omnia distribuit pro omnibus rebus rerumque rationib. absolutis, & respectiuis, realibus & rationis, nõ solùm quæ sunt quocunque modo, sed quæ non implicãt contradictionẽ esse, id est, pro omnibus simpliciter: ly in Deo intelligitur obiectiuè: ita quod in hoc obiecto qđ est Deus videant omnia inclusa in eo quomodolibet.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè. Nullus intellectus creatus videre potest in Deo omnia, sed plura vel pauciora iuxta modum videndi Deũ. Probatur, Quæcũque vidẽtur in Deo, videntur secũdum quod sunt in ipso, ergo videntur vt effectus virtualiter contenti in causa: ergo plura vel pauciora, secundum quod perfectius vel min' perfectè videtur Deus, ergo nõ omnia nisi Deus totaliter cõprehẽdatur: ergo à nullo intellectu creato videri possunt omnia in Deo, sed plura vel pauciora iuxta modum videndi ipsum.

Antecedens patet: consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo vt in causa eminentissima. secunda verò probatur: quia quanto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures in ea effectus videntur. Et manifestatur hoc ex differentia intellectuum humanorum circa propositum aliquod principiũ multarum conclusionum. tertia ex secunda euidenter sequitur. quarta autem probatur: quia nullus intellectus creatus potest Deũ comprehendere.

a 521 288 209

¶Circa primam consequentiam dubium occurrit ex Scoto, & cæteris ponẽtibus in Deo esse res vt in speculo voluntario. Formatúrque ratio contra literã sic: Res sunt in Deo non solùm vt in causa, sed vt in speculo voluntario, ergo sophisma consequentis committitur, inferendo, ergo res in Deo videntur præcisè vt in causa. Constat enim quòd ly præcisè subintelligitur in litera. Alioquin non inferet intentum, vt patet. Antecedens probatur & autoritate Aug. in lib. de videndo Deũ. Deus est speculum voluntarium, & si vult videtur: & si non vult, non videtur & ratione: quia Deus repræsentat omnia distinctè vt speculum, & non indistinctè tãtùm vt causa. & propterea cùm totus literæ processus fundetur super hoc, quòd Deus repræsentet non nisi vt causa indistinctè, tuere videtur.

D. 277.

84

Ar. prae.

¶Ad euidentiam huius scitò ex quæstio. de ver. quæst. 12. artic. sexto, quòd res sunt in Deo proprie vt in causa: Metaphoricè autem vt in speculo. Deus enim est verè & propriè causa, non est verè & proprie speculum, sed metaphoricè. ¶Dicitur enim speculum, quia distinctè repræsentat: sed non est propriè speculum, quia non repræsentat impressa ab alio, vt speculi ratio habet, propter quam conditionem verbo Dei à patre procedenti speculum appropriatur, Sapient. 7. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula: vtpote patris expressa imago. Constat autem ex Dion. & Aug. theologiam symbolicam non esse argumentatiuam. nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo Augustini dicitur quòd est locutio metaphorica: propter illam conditionem: quia scilicet distinctè repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione voluntariæ collationis luminis gloriæ: & tanti luminis. Et hoc respectu visionis beatæ: respectu verò nouarum reuelationum Deus non concurrit obiectiuè, sed causaliter: & propterea omnino est voluntarium, & quasi speculum exemplare.

¶Ad rationem autem in oppositum dicitur, quòd verè peccat secundum fallaciam consequentis: ac si repræsentare distinctè vno modo contingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scito quòd repræsentare distinctè dupliciter contingit.

¶Vno modo, quòd distinctio se teneat ex parte repræsentantis, vt apparet in speculo, in quo quælibet species repræsentans aliquid, remanet distincta à specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte repræsentatorum: vt si dicamus, anima intellectiua repræsentat distinctè formam corporeitatis, & formam mixti, & animam vegetatiuam, & animam sensitiuam. hæc enim non habent in natura intellectiuæ animæ distincta fundamenta similitudinum illarum ad eam, sed per vnum & idem natura animæ intellectiuæ omnibus respondet: vt similis non minus quàm si singulorum proprium similitudinis fundamentum haberet: ita enim repræsentat propriàs conditiones cuiusque, ac si singulorum adæquata esset species. Et ratio est: quia excedere non impedit perfectionem repræsentandi: nihil enim minus species albi repræsentaret ipsum, si cum hoc per idem repræsentaret etiam nigrum. Peccat ergo ratio dupliciter. Primò, quia ex sensu metaphorico arguit. Secundò, quia supponit, quòd distinctè repræsentare non sit nisi distinctio ex parte repræsentantis: quod iam patet esse falsum, & in proposito falsissimum. Deus enim gloriosus non habet in sua natura effectus suos distinctè ex parte sui, sed ex parte effectuum: quia ipse est actus perfectissimus omnia vnitissimè præhabens; & ex perfectione tam eminente habet, quòd ita est proprium exemplar huius, & illius, id est, ita propria huius & propria illius habet, ac si singulorum distinctum exemplar esset. Vnde consequentia literæ intelligitur cum ly præcisè, vt arguendo dicitur, & optima est: quia in Deo omnia alia à se non sunt nisi indistinctè & vnitissimè, quod est esse virtualiter in causa. Hæc enim est verè veritas secundum Theologiam: & Philosophiam: vt in quæst. 14. S. Thom. dicet. Et benè nota: quoniam sine hoc fundamento semper errabis de Deo, & aliis in eo existentibus aut visis loquens, & in pueriles vulgaresque loquacitates incides.

¶Circa probationem secundæ consequentiæ dubium occurrit. Nam Scotus in 3. distin. 14. quæst. 2. dicit, quòd hæc probatio continet fallaciam consequentis. Quoniam dato quòd sit verum, quod in litera dicitur, scilicet quòd cognoscens perfectius causam, plures effectus in ea videat, non propterea sequitur esse verum econuerso, scilicet quòd eum, qui plura videt, oporteat causam perfectius videre. Et tamen totus processus fundatur super hanc propositionem sub-

tum in se est sufficienter continet omnia & demonstrat. Non tamen sequitur quòd vnusquisque videns Deum omnia cognoscat: quia non perfectè comprehendit ipsum.

¶Ad secundum dicendum, quòd videns speculum non est necessarium, quòd omnia in speculo videat, nisi speculum visu suo comprehendat.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet maius sit videre Deum, quàm omnia alia: tamen maius est videre sic Deum, quòd omnia in eo cognoscantur, quàm videre sic ipsum: quòd non omnia, sed pauciora vel plura cognoscantur in eo. Iam enim ostẽsum est, quod multitudo cognitorum in Deo, consequitur modum viuendi ipsum vel magis perfectum vel minus perfectum.

In corp.

¶Ad quartum dicendum, quòd naturale desiderium rationalis creaturæ est, ad sciendum omnia illa, quæ pertinent ad perfectionem intellectus. & hæc sunt species & genera rerum & rationes earum, quæ in Deo videbit quilibet videns essentiam diuinam. Cognoscere autem alia singularia & cogitata & facta eorum, non est de perfectione intellectus creati: nec ad hoc eius naturale desiderium tendit: nec iterum cognoscere illa quæ nondum sunt, sed fieri à Deo possunt. Si tamen solus Deus videretur, qui est fons & principium totius esse & veritatis, ita repleret naturale desiderium sciendi, quòd nihil aliud quæreretur: & beatus esset. Vnde dicit Augustinus confes. Infelix homo, qui scit omnia illa, scilicet creaturas: te autem nescit, beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui verò te & illa nouit, non

cap. 4.

Durandus quoque & Gottifre. contra eandem instant probationem: pro quanto innititur manifestatiõi illi de principio & conclusionibus. Tum quia non simile est quoad contineri: quoniam conclusiones continentur in principio, in potentia & confusè. in causa autem prima effectus continentur in actu & distinctè. Tum quia non est simile quo ad cognosci: quoniam in principio non cognoscũtur conclusiones in actu, nisi facta deductione, subsumptione, applicatione, &c. in prima autẽ causa simpliciter effectus videntur.

¶Ad horum euidentiam scito, quòd videri aliquid potest dupliciter. Vno modo in seipso obiectiuè, sicut speculum oppositum visui videtur in seipso. Alio modo in alio obiectiuè: sicut res possit tergum videntis situæ, videntur in speculo. Videntur enim non in se, sed in sibi similibus speciebus in speculo relucentibus: & sicut est in corporalibus, ita in spiritualibus. In proposito igitur non est sermo de omnium visione in seipsis, sed in alio obiecto, scilicet, non tamen vt in speculo, sed vt in causa: vt ex dictis patet. Videri autem aliquid in vel ex causa, intelligimus non qualitercunque se habente visa causa ad effectus visionem, sed si se habeat vt per se sufficiens causa illius. Alioquin non ex vi visionis causæ videretur effectus, sed aliunde. Hoc autem stante declaratur intentum sic: Idem manens idem semper quantum est ex se facit idem, ergo causa cognita in aliquo gradu manens eadem omnino tam in esse quàm in cognosci, semper faciet idem. ergo impossibile est quòd vt sic faciat cognosci aliquem effectum, quem à principio cognosci non fecit. ergo non potest plurium effectuum notitiam parere, nisi mutata: sed non in esse, ergo in cognosci. & nõn in minùs, vt patet: ergo in magis cognosci: quod est intentum. Vnde patet quòd plura videre in causa & perfectius videre causam, sunt conuertibiliter se consequentia. quoniam & si perfectius causam videt, plura in ea videt: & si plura in ea videt, perfectius ipsam videt. Alioquin plura in eo videre esset effectus sine causa. Si enim perfectior modus viuendi causam, huiusmodi causa non est, aliqua alia causæ noua dispositio huius effectus causa erit, nec facilè erit fingere illam dispositionem in esse vel in cognosci.

¶Ex his autem iam patet responsio ad Scotum. In conuertibilibus enim non cadit sophisma consequentis sed vno posito reliquum poni intelligitur.

¶Ad obiectiones autem quas contra veritatem manifestatam, quæ est vera in causa & effectibus, & in principio: non solùm in cognoscẽdo, sed essendo: & conclusionibus facilè respondetur, dicendo: quòd Scotus aut fuit aut simulauit se cæcum. Aliud est enim notitiam conclusionum in, aut ex principio: vt causa sufficiente præexigere perfectiorem notitiam principij. Et aliud est facere ipsam perfectiorem. Hæc enim distant plusquam cælum & terra: In litera docetur primũ, & non secundum. Et arguens in prima & tertia ratione impugnat secundũ tantum. Vnde breuiter concedatur gratis: quòd nec cognitio principij vt causæ, perficitur per notitiam conclusionis: nec quòd notitia quid est, perficitur per notitiã quia est, quæ est demonstrationis effectus: sed vtrobique cæteris paribus supponitur maior notitia principij. & quicquid est: si ex vi cognitionis ipsorum illa sciuntur modo & prius non.

¶Ad secundã verò obiectionẽ, quæ interrogat, vtraq; pars responderi potest. Primò dicẽdo, quòd principiũ in aliquo gradu cognitũ vt sic, nullius est principium in cogn

in cognoscendo actu propter imperfectionem cognitionis, & non ex natura illius principij, hoc enim nullum inconueniens est. Secundò, dato quòd in quolibet gradu cognitum sit principium alicuius conclusionis etiam in cognoscendo, negatur sequela. ergo ipsum non aucta eius cognitione erit principium cognoscendi vnam aliam: & si quæratur, quare est quòd ad aliquã conclusionem sufficiat minima visio principij, & ad aliã nonte-spódet Sanct. Thom. in quæstionibus de ver. q. octa. art. 4. ad duodecimum, q; visa causa, in promptu est vnde aliquas cõclusiones in aut ex ea percipiamus: quia sunt manifestius in ea, non sic autem est de omnibus: quia multi sunt latẽtiores effectus: vt experientia testatur.

63 veri. q. 2. arti. 5.

¶Ad primam autem aliorum obiectionum dicitur, quòd imò est simili continẽtia: quoniam principium demonstrationis inquantum habet vim actiuam respectu cõclusionum, continet eas in actu: & consequenter nõ confusè, sed distinctè ex parte contentorum, in suo tamen ordine. Commune est enim omni causæ actiuæ continere effectus in actu formaliter vel eminenter.

¶Ad secundam autem dicitur quòd licet multum referat cognosci ex alio, & cognosci in alio, & per discursum & sine discursu, &c. quo ad notitiam tamen pluralitatis effectuum propter causam notam: ita quòd ly propter denotet causam sufficientem: nihil refert. Par enim est iudicium cæteris paribus. Et propterea litera vtriusque meminit & cognitionis in alio, quasi per totum, & cognitionis ex alio: in manifestatione adducta de principio demonstratiuo. Posset etiam dici, quòd litera intendit de cognitione in alio tantùm: & quòd etiam conclusiones cognosci possunt in principio, & non solùm ex principio, vt patet in termino scientiæ: vbi resolutis conclusionibus in principiis videntur omnia. Et quòd si quis in principio viso, plures videre incipit cõclusiones, ille procuidubio absque omni discursu perfectius principium penetrat, & angelicæ potius quàm humanæ naturæ est. quoniam illius est intelligere: nostrum est ratiocinari. Nec obstat quòd litera nominet cognitionem ex principio, quoniam declaratio est à posteriori. Ex hoc enim quòd experimur, quòd cognoscere ex principio plura prouenit ex maiori cognitione principij, signum habemus, quòd cognoscere plura in causa, non nisi ex maiori causæ cognitione procedit: q ita si de quo minus videtur & inest, ergo de quo magis. non ergo adductum est principium demonstratiuum, vt simile causæ in cognitionis modo respectu conclusionum, &c. sed vt signum à posteriori, quare taceant mordaces.

¶Circa tertiam consequentiam dubium ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis occurrit. primò ex Aureolo & Gottifre. directè contra consequentiam sic: Cognoscere omnia in Deo habet latitudinem, ergo non infert comprehendere Deum: quod stat in indiuisibili. consequentia nota, & antecedens probatur: Cognoscere omnia in Deo contingit dupliciter, & habendo cognitionem infinitam extensiuè, & habendo cognitionem infinitam intensiuè, quæ sola est comprehensio: quia perfectio cognitionis penes intẽsionem attenditur per se loquendo: ergo contingit cognoscere omnia in Deo clarè & magis clarè & infinitè clarè, quod est comprehendere. habet igitur visio omnium in Deo latitudinem. Et confirmatur, omnia alia à Deo si ponerentur, non adæquarent in essendo, Dei infinitum esse, ergo si omnia ponantur cognosci, non adæquant eius cognoscibilitatem. Ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omnium.

¶Scotus quoque vbi suprà dupliciter contra hoc arguit. Primò sic, Si A in sunt B. & C. ordine quodã, ita quòd B. sit tota ratio, quare inest C. si videns B. non comprehendit A. ergo multo minus videns C. comprehendit A. Exemplum de subiecto & de duabus passionibus, quarum vna inest mediante alia, si videns primam non comprehendit subiectum, ergo nec videns secundum. Sed Deo inest infinitas intensiua, & in eo sunt omnia: & infinitas intensiua est ratio quare in eo sunt omnia. & ad videre infinitatem intensiuam, non sequitur comprehensio Dei, vt patet. ergo nec ad videre omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶Secundò sic: Cognoscens vnum effectum in verbo non comprehendit illum effectum, nec verbum vt est illius causa: ergo quotcunque effectus cognoscat non comprehendet vllum eorum, nec verbum vt est causa alicuius eorum. ergo cognoscens omnes non comprehendit nec eos nec Deum.

¶Ad euidentiam horum scito, quòd videre omnia est non solum videre quot, sed quantum potest diuina virtus: quoniam ibi est non solum extensio secundum numerum, sed intensio secundum perfectionem: quoniam Deus non solùm potest quocunque facto facere aliud, sed quocunque facto potest semper facere perfectius. vnde, quamuis impossibile sit omnia fieri, siue in esse, siue in cognosci: hæc tamen conditionalis est vera, quod si fierent, fieret adæquatus effectus diuinæ potentiæ: & similiter si cognoscerentur, cognosceretur adæquatus effectus eiusdem. Constat autem quòd cognitio adæquato effectu alicuius virtutis ipsam virtutem comprehendere facile est. Quòd si sic accidit ex cognitione omnium in se, multo magis cognitio omnium in causa præsupponit comprehensionem ipsius causæ. Quoniam tanta præsupponitur cognitio quanta est vis causandi: alioquin ex causæ notitia effectus adæquatus, id est, vniuersalitas possibilium nesciretur.

His autem præmissis, ad primum negatur antecedens. Probatio autem assumit aut supponit vnum falsum. quòd possit in Deo sciri quot, absque eo quòd sciatur quantum potest. hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & Deum infinitè, mutuo se consequuntur.

¶Ad confirmationem potest dici dupliciter. Primo negando consequentiam vltimam: quia licet ex cognitione omnium non sequatur comprehensio, sequitur tamen ex cognitione omnium in Deo, seu causa. Et de hac est sermo non de illa. Videtur quoque mihi quòd possit dici secundo, quod omnia adæquare diuinum esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. vno modo quod æqualis sit entitas aut cognoscibilitas Dei & illorum. Et hoc modo non adæquarent. Alio modo, quòd cognoscibilitas Dei seu diuinæ virtutis vt sic, non esset maioris cognoscibilitatis quàm eius quàm repræsentarent omnia: sicut dicimus quòd intelligere est effectus adæquatus animæ intellectiuæ, & tamen non est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo, sed secundo: & hoc modo omnia adæquarent diuinum esse, & diuinam cognoscibilitatem. Verùm, vt dictum est contradictionem implicat, omnia fieri siue in esse siue in cognosci: semper enim quocunque facto potest aliud, atque perfectius facere: & quocunque reuelato potest aliud reuelare, in exhauribilis quippe est diuina virtus.

cap. 3. & 28. to. 3.

¶Ad primum Scoti dicitur, quod maior est vera seruato codẽ modo essendi in, non autẽ variato. In his enim quæ formaliter alicui insunt ordine quodam, &c. propositio illa est vera. & propterea tenet in exemplo adducto. In his autem, quorum primum inest formaliter, & secundum causaliter, vera nõ est. Quoniam sicut à priori

propter illa beatior est, sed propter tesolum beatus.

ARTICVLVS IX.

¶Vtrum ea, quæ videntur in Deo à videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ea, quæ videntur, in Deo, à videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum: sic enim intellectus in actu fit intellectum in actu, & visus in actu visibile in actu, inquantum eius similitudine informatur, vt pupilla similitudine coloris. Si igitur intellectus videntis Deum per essentiam, intelligat in Deo aliquas creaturas, oportet quod ea-

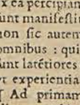

rum similitudinibus informetur.

¶2. Præterea, Ea, quæ prius vidimus, memoriter tenemus. Sed Paulus videns in raptu essentiã Dei (vt dicit Aug. duodecimo super Gene. ad literam) postquam desiit essentiam Dei videre, recordatus est multorum, quæ in illo raptu viderat: vnde ipse dicit, quòd audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. 2. Cor. 12. Ergo oportet dicere, q; aliquæ similitudines eorum, quæ recordatus est, in eius intellectu remanserint. Et eadem ratione quãdo præsentialiter videbat Dei essentiam, eorum, quæ in ipsa videbat aliquas similitudines vel species habebat.

¶SED CONTRA est, quòd per vnam speciem videtur speculum: & ea quæ in speculo apparent. sed omnia sic videntur in Deo sicut in quodam speculo intelligibili. Ergo si ipse Deus non videtur per aliquam visio causæ infert visionem formaliter existentium in ea, non autem omnium contentorum virtualiter in illa: quoniam illa manifestè in ea apparent, hæc autem latent in virtute: ita econuerso, visio omnium virtualiter contentorum in causa, infert à posteriori comprehensionem causæ: visio autem formaliter inexistentium infert visionem tantùm ipsius causæ: quia illa sunt de ordine latentium: ista verò manifestorum in causa. Et propterea quando B. inest formaliter A causæ, & C. inest virtualiter, stat quòd visio bene inferat comprehensionem A: & tamen visio C. infert illam. Sic autem est in proposito: quoniam infinitas intensiua est in Deo formaliter: omnia autem sunt in eo non formaliter, sed virtualiter. Et consequenter illa patet visio Deo: & econtra. Ista autem quia latenter insunt, iuxta modum visionis Dei videntur. Et propterea visio istorum omnium in causa, vt pote de ordine occultorum præsupponit comprehensionem eius, non autem visio finitatis. Variato igitur modo essendi in, falsa est illa maior, hic autem constat variari ergo.

¶Ad secundum eiusdem dicitur, quòd comprehendere aliquem effectum potest intelligi dupliciter. Vno modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia etiam possibilia per potentiam in eo existentem. Alio modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia etiam possibilia quomodolibet: siue per potentiam in se, siue in alio. Si primo modo sumitur comprehendere, nego quòd videns lapidem in verbo non comprehendat ipsum. Dico enim, quòd anima Christi videt in verbo omnem creaturam, & quicquid est in potentia eius. Et consequenter comprehendit omne creatum primo modo. Et eadem ratione comprehendit verbum, vt est illius vt sic causa. Cuius signum est, quòd ad comprehendendum hoc non exigitur quòd perfectius videat verbum: nec hoc est comprehendere Deum nisi secundum quid, quod non inconuenit. Si autem sumatur comprehendere secundo modo, sic negatur vltima consequentia: quoniam aliquis, & aliqui effectus quodcunque non sunt adæquatum obiectum diuinæ potentiæ. omne autem possibile est eius obiectum adæquatum, & effectus adæquatus. Et propterea non est idem iudicium de vno aut aliquibus & omnibus: sicut nec de inadæquato effectu. Peccat ergo argumentum ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere enim inæqualem effectum in causa: quamuis non præexigat comprehensionem illius, cognoscere tamen æqualem præexigit. Multa alia argumenta in hac materia habes in Capreolo in tertio distinctio. decimaquarta quæstione secunda. Et in quarto distinctio. quadragesima nona quæstio. sexta. vide ibi: hæc enim loco huic opportuna visa sunt.

¶ Super Quæstionẽ duodecimæ Articulum nonum.

TItulus clarus est, intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè: Videntes Deum non vident in eo alia per species eorum, sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam. Probatur: Vnumquodque sic cognoscitur, secundum quod similitudo eius est in cognoscente. ergo dupliciter contingit aliquid cognosci, scilicet per similitudinem sui, & per similitudinem similis. ergo in se & in alio: ergo alia videri in Deo est videri non per proprias similitudines, sed secundum similitudines suas in Deo: ergo visa in Deo non per species, sed per solam essentiam diuinam intellectui vnitam videtur. Prima consequẽtia probatur ex eo, quòd quæcunque vni & eidem sunt similia, sibi etiam inuicem sunt similia. Ex hoc enim manifestè sequitur alterum membrum, quod poterat verti in dubium. Secunda verò consequentia probatur per locum à conuertibilibus: cognosci nanque per sui speciem est in seipso vt obiecto cognosci, & econuerso, & similiter cognosci per alterius speciem est in alio obiecto cognosci. Tertia autem probatione non eget. Constat nanque quòd res videri in Deo est videri in alio, cui res assimilantur, & pro tanto dicuntur habere suas similitudines in Deo, sicut quilibet effectus habet aliquid in causa cui assimilatur. Vltima autem consequentia quo ad secundam partem tenet ex ante determinatis, quòd essentia diuina non per speciem sed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea cùm in litera ex vi præsentis discursus debuisset concludi, ergo visa in Deo non per proprias species sed per speciem Dei videntur: illatum tamen est, per ipsam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur. Tenet nanque ipsa non solùm locum obiecti in quo alia videntur, sed supplet etiam vices speciei qua intellectus assimilatur obiecto. Circa hæc Capreolus in tertio distinctione decimaquarta, quæstione secunda & in quarto distinctione quadragesimanona quæstione sexta, quædam recitat argumenta ex quodam Hibernico & Aureolo omissione digna hoc in loco: aut quia etiam ex litera pueri scirent soluere: aut quia quærunt distinctionem cognitionis matutinæ à vespertinæ: de quibus vt sic inferius erit tractandum.

¶Titulus

similitudinem, sed per suam essentiam: nec ea quæ in ipso videntur, per aliquas similitudines siue species videntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd videntes Deum per suam essentiam ea, quæ in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ipsam essentiam diuinam intellectui eorum vnitam e. Sic enim cognoscitur vnumquodque secundū quòd similitudo eius est in cognoscente. Sed hoc contingit dupliciter. Cùm enim quæcunque vni & eidem sunt similia, sibiinuicem sint similia: virtus cognoscitiua dupliciter assimilari potest alicui cognoscibili e. Vno modo secundum se, quando directè eius similitudine informatur. Et tunc cognoscitur illud secūdum se. Alio modo secundum quòd informatur specie alicuius: quod est ei simile. Et tunc non dicitur res cognosci in seipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio, qua cognoscitur aliquis homo in seipso, & alia qua cognoscitur in sua imagine e. Sic ergo cognoscere res per earum similitudines in cognoscente existentes, est cognoscere eas in seipsis seu in propriis d naturis, sed cognoscere eas prout earum similitudines præexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hæ duæ cognitiones differūt. Vnde secundum illam cognitionem, qua res cognoscuntur à videntibus Deum per suam essentiam, in ipso Deo non videntur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam diuinam intellectui præsentem: per quam & Deus videtur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus creatus videntis Deū assimilatur rebus quæ vidētur in Deo: inquantum vnitur essentiæ diuinæ: in qua rerum omnium similitudines præexistunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primò conceptis alias formare possunt. Sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis & auri, format speciem montis aurei: & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ format rationem speciei. & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago. Et sic Paulus, vel quicunque alius videns Deum, ex ipsa visione essentiæ diuinæ potest formare in se similitudines rerum, quæ in essentia diuina videntur. Quæ remanserunt in Paulo etiam postquam desiit Dei essentiam videre. Ista tamen visio, qua videntur res per huiusmodi species sic conceptas, est alia à visione, qua videntur res in Deo.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrum videntes Deum per essentiam, simul videant omnia, quæ in ipso vident.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd vidētes Deū per essentiam non simul videāt omnia, quę in ipso vident. Quia secundum Philo. cōtingit multa scire, intelligere verò vnum. Sed ea, quæ videntur in Deo intelliguntur. Intellectu enim videtur Deus. Ergo non contingit à vidētibus Deum simul multa videri in Deo.

¶2. Præterea, Aug. dicit octauo super Gene. ad literam, quod Deus mouet creaturā spiritualem per tempus, hoc est per intelligētiam & affectionem. Sed creatura spiritualis est Angelus, qui Deum videt. Ergo vidētes Deum successiuè intelligunt & efficiūtur, tempus enim successionem importat.

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit vlt. de Trin. Non erunt volubiles nostræ cogitationes ab aliis in alia euntes atque redeuntes: sed omnem scientiam nostram vno simul conspectu videbimus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ea, quæ videntur in verbo, non successiuè, sed simul videntur. Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ ideo nos simul non possumus multa intelligere, quia multa per diuersas species intelligimus: diuersis autem speciebus d non potest intellectus vnius simul actu informari ad intelligendum per eas e: sicut nec vnum corpus potest simul diuersis figuris figurari. Vnde contingit quòd quando aliqua multa vna specie intelligi possunt simul intelliguntur e. Sicut diuersæ partes alicuius totius, si singulæ propriis speciebus intelligantur, successiuè intelliguntur, & non simul. Si autē omnes intelligātur vna specie totius simul intelligētur. Ostensum est autem quòd ea quæ videntur in Deo, nō vidētur singula per suas similitudines, sed omnia per vnā essentiam Dei e. Vnde simul & nō successiuè vidētur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum quòd sic vnum tantum intelligimus, inquantum vna specie intelligimus. Sed multa vna specie intellecta, simul intelliguntur. Sicut in specie hominis intelligimus animal & rationale: & in specie domus parietē & tectū.

¶Ad secundum dicendū, quòd Angeli quātum ad cognitionē naturalem, qua cognoscūt res per species diuersas, eis inditas, nō simul omnia cognoscunt. Et sic mouētur secundum intelligentiam per tempus, sed secundū ꝙ vidēt res in Deo simul eas d vidēt.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ aliquis in hac vita possit Deū per essentiam videre. Dicit enim Iacob Gene.32. Vidi Deum facie ad fa-

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum.

Titulus clarus ex dictis.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Omnia quæ videntur in verbo non successiuè, sed simul videntur. Probatur: Omnia visa in verbo videntur non per proprias species, sed per solam essentiam diuinam. ergo simul antecedens ex præcedente articulo patet: cōsequentia probatur. Ratio quare nō possumus simul multa intelligere, est pluralitas specierum: ergo vbi nō est pluralitas specierū, nihil prohibet multa simul intelligere. 56 Assumptum probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidem sic, Intellectus non potest simul pluribus speciebus ad intelligēdum, id est, in actu 84 completo informari, vt 285 patet à simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierum impedit simul multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur quòd intelligere multas partes alicuius totius per 296 proprias species non pos- 297 sumus simul: & tamen D.141. easdem per speciem totius simul intelligimus in toto. Cum vnitate ergo speciei stat multa intelligere simul non autem cum pluralitate.

¶ Aduerte hic primò, quòd sunt multa dubia, An scilicet de omnibus speciebus sit vnum, quòd pluralitas impediat: An tantum de his quæ sunt eiusdē ordinis. Et rursus: an de quacunque pluralitate specierum sit sermo, an de aliqua, quæ scilicet non ordinetur ad vnum, &c. Verùm quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur: ideo differantur.

¶ Aduerte secundò, ꝙ ex hac ratione non habetur quòd oporteat omnia per vnā speciem repræsentata simul intelligi. Sed habetur ꝙ possibile est secundum naturam intellectus ex quo nullum adest impedimentum. Et quia in visione verbi omne bonum possibile poni de facto debet, quoniā beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: & in bonis melior est actus potentia, vt dicitur nono Meta. ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur.

¶Contra conclu. huius literæ Scotus in tertia distinctio. decima quarta, quæstione secunda, tenens quòd anima Christi non omnia simul in verbo, sed successiuè ad quodcunque se voluerit conuerti, videat: arguit dupliciter. Primò sic: Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta: ergo impossibile videtur potentiam finitam perfecta attentione videre infinita simul. Secundò sic, Si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitum excederet perfectionem alterius animæ: quòd videtur inconueniens.

¶Ad hæc breuiter supponendo quòd anima Christi videat in verbo infinita, vt etiam argumenta supponunt, & est verum: facilè respondetur, quòd attentio circa plura vt plura intelligibilia est minus perfecta simul: sed non circa plura vt vnum intellectum: Quæcunque autem vnica specie intelliguntur, vt vnum intelligibile obiiciuntur. Vna enim species vnum intelligibile per se est: nec est multa nisi vt vnum sunt. Et propterea videre siue plura, siue infinita in vno non minuit attentionem circa singula in illo: quoniam non ponunt in numerum, nec inter se, nec cum illo vt visa in eo. Et hoc bene nota. Vnde vana est ista alia causa ficta à Scoto ad impediendum multa simul intelligere. Diminutio siquidem attentionis ex diuersitate specierum causatur. cum vnitate enim speciei stat perfectissima attentio.

¶ Ad secundum verò & potest negari consequentia. videre enim finita aut infinita in Deo non specificat aut per se modificat, seu, quantificat visionem Dei: sed eius causa, scilicet perfectius vel imperfectius videre Deū. 64 Nec valet, videt adeò perfectè vt videat infinita. 3 cont cap. 58. & 59. ergo videt infinitè: quo niā visis infinitis vnius ordinis, 4. Top. c.4. restant infinita alterius ordinis: & visis illis restant alia. Et vt potuit nūquam omnia videri possunt. Et potest negari destructio consequentis. Anima quippe Christi, vt alibi videndum est, excedit cap.22. & 23. in infinitum omnes alias animas & Angelos: non sicut infinitum excedit finitum, quia etiam anima Christi finitum habet gloriæ lumen, sed sicut rex superioris ordinis excedit cap.16. omnia inferioris ordinis: quia scilicet si in infinitū inferiora crescerent, nūquam adæquarent rem superioris ordinis, vt patet inductiuè. Christus enim est caput super omnem Ecclesiam triumphantem, &c. D.195. & 76.

¶Circa illam similitudinem in litera positā, scilicet, sicut corpus nō potest simul formari diuersis figuris, &c. dubium occurrit: 291 Scotus nanque in primo dist. 3. q.1. tertiæ partis illius distinctionis, 86 in responsione ad tertium argumentum, reprehēdens Algazerem autorē huius similitudinis dicit, Ar. pr. quòd nihil valet propter duo. Primò, quia hic tollitur id quod ibi est ratio impossibilitatis. 63 probatur: quia rationes oppositorum non sunt oppositæ in intellectu: vt patet nono Metaph. Secundò, quia species intelligibiles non sunt figuræ, sed formæ simplices secundū Commentatorem sexto Metaphysicæ.

¶Ad hæc breuiter dicitur, cū S. Thom. in prima secundæ quæst. 54. artic.1. ad vltimū, quòd D.129. & 140. ratio similitudinis consistit in hoc, quod est terminare. sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis non in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, vt ex supradictis patet. 65 4. dist. 49 q.2. art. 7 & ver. 9 10. art. 11 & quo. 1 q. 1. art. 1 & 3. contra c.45. Et propterea sicut impossibile est pluribus terminis idem corpus simul terminari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam: non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio propriè dicta, cùm inter figuras non sit contrarietas, nec in re, nec in intellectu. Et ideo illud ex nono Metaphysic. non est ad propositum.

¶Ad secundam autem dicitur, quòd species intelligibiles in actu non sunt vt figuræ quo ad multa, puta extensionem, limitationem, &c. sunt tamen vt figuræ quo ad hanc conditionem, scilicet terminare id, cuius sunt: & hoc stat cum simplicitate formæ: imò ex sua simplicitate habent, quòd termini sint in tam excellenti esse, quale est esse intellectiuum.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum vndecimum.

IN titulo possit, absque speciali miraculo quo ad hoc quòd sit in vita, & non sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem.

¶In corpo

ciem. Sed videre facie ad faciem, est videre per essentiam, vt patet per illud quod dicitur 1. Corin.13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate: tūc autem facie ad faciem. Ergo Deus in hac vita per essentiam videri potest.

¶2. Præterea, Numeri duodecimo dicit Dominus de Moyse, Ore ad os loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palam, & non per ænigmata & figuras, videt Deum. Sed hoc videre, est Deum per essentiam videre. Ergo aliquis in statu huius vitæ potest Deū per essentiam videre.

¶3. Præterea, Illud, In quo alia omnia cognoscimus & per quod de aliis iudicamus, est nobis secundum se notum. Sed omnia etiam nunc in Deo cognoscimus. Dicit enim Augustin. duodecimo Confes. Si ambo videmus verum esse quod dicis: & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso illud videmus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate. Idē etiā in libro de vera religione dicit, quòd secundum veritatem diuinam de omnibus iudicamus. Et duodecimo de Trini. dicit, quòd relationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales & sempiternas e. Quæ nisi supra mentem essent, incommutabiles profectò non essent. Ergo & in hac vita ipsum Deum videmus.

¶4. Præterea, Secundum August. duodecimo super Gen. ad literam, Visione intellectuali videntur ea, quæ sunt in anima per suam essentiam. Sed visio intellectualis est de rebus intelligibilibus, non per aliquas similitudines sed per suas essentias, vt ipse ibidem dicit. Ergo, cùm Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam videtur à nobis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 32. Non videbit me homo, & viuet, glo. Quandiu hic mortaliter viuitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ab homine puro d Deus videri per essentiā non potest, nisi ab hac vita mortali separetur. Cuius ratio est: quia, sicut supra dictum est, modus cognitionis sequitur modum naturæ rei cognoscentis. Anima autem nostra quādiu in hac vita viuimus, habet esse in materia corporali. vnde naturaliter non cognoscit aliqua nisi quæ habent formam d in materia e: vel quæ per huiusmodi cognosci possunt. Manifestum est autem quòd per naturas rerum materialium diuina essentia cognosci non potest. Ostensum est enim supra, quòd cognitio Dei per quamcunque similitudinem creatam non est visio essentiæ ipsius. Vnde imposibile d est animæ hominis secundum hanc vitam viuentis essentiam Dei videre. Et huius signum est, quòd d anima nostra quantò magis à corporalibus abstrahitur, tantò intelligibilium abstractorum fit capacior e: Vnde in somniis & alienationibus à sensibus corporis magis diuinæ reuelationes percipiuntur, & præuisiones futurorum. Quòd ergo anima eleuetur vsque ad supremum intelligibilium, quod est essentia diuina, esse non potest, quandiu hac mortali vita vtitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Dionysium quarto capite cælestis hierar. sic in Scripturis dicitur aliquis Deum vidisse, inquātum formatæ sunt aliquæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ, secundum aliquam similitudinem aliquod diuinum repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob, Vidi Deum facie ad faciem referendum est non ad ipsam diuinam essentiam, sed ad figuram, in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel loquens Deus, licet imaginaria visione, vt infrà patebit, cùm de gradibus prophetiæ loquemur. Vel hoc dicit Iacob ad designandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum.

¶Ad secundum dicēdum, quòd sicut Deus miraculosè aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter & præter communem ordinem mentes aliquorum in hac carne viuētium, sed non sensibus carnis vtentium, vsque ad visionem suæ essentiæ eleuauit, vt dicit Augustin. duodecimo super Gen. ad literam. & in lib. de videndo Deum, de Moyse, d qui fuit magister Iudæorum, & Paulo, qui fuit magister gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cùm de raptu eius agemus.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnia dicimur in Deo videre, & secundum ipsum de omnibus iudicare, inquantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudicamus. Nam & ipsum lumen naturale rationis participatio quædam est diuini luminis e, sicut etiam omnia sensibilia dicimus videre & iudicare in Sole, id est, per lumen Solis. Vnde dicit Augustinus primo Soliloquiorum, Disciplinarum spectamina videri non possunt: nisi aliquo velut suo Sole illustrentur, videlicet Deo. Sicut ergo ad videndum aliquid sensibiliter non est necesse quòd videatur substantia Solis, ita ad videndum aliquid intelligibiliter non est necessarium, quod videatur d essentia Dei.

¶Ad quartum dicendum, quòd visio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima Beatorum, non autem in anima nostra, sed per præsentiam, essentiam, & potentiam e.

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd per naturalem rationem Deum in hac vita cognoscere non possimus. Dicit enim Boë. in libro de conso. ꝙ ratio non capit simplicem formam: Deus autem maximè est simplex forma, vt suprà ostensum est. Ergo ad eius co-

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue: Deus non potest videri per essentiam ab homine puro in hac vita mortali. Vbi nota duos terminos, ly puro, propter Christum, qui simul erat viator & comprehensor: ly mortali, propter statum hominum post resurrectionem, in quo corpus non impediet visionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primò à priori: Modus cognitionis sequitur modum naturæ cognoscētis. ergo modum essendi animæ nostræ, quo est in corpore mortali, sequitur cognoscere formas in materia, aut per eas. ergo non potest in statu tali videre Deum per essentiam. Antecedens cum prima consequentia patet: quia hoc cognoscere quidam modus cognoscendi est, præcipuè respectu superiorum. Secundò autem probatur: quia per nullam speciē aut naturam creatam potest videri Deus. Secundò probatur à signo: cap. 25. Quātò magis anima nostra à corporalibus abstrahitur, tantò intelligibilium abstractorum fit capacior. ergo eleuatio ad supremum intelligibilium, quod est diuina cap. 31. essentia, exigit separationē ab hac vita mortali. cap. 2. Antecedens manifestatur: quia in somniis & alienationibus à sensibus corporis, magis 397 diuinæ reuelationes percipiūtur & præuisiones futurorum.

Contra signum allatum in litera inuehit Scotus in quarto, cap. 25. & praced. distinctio. quadragesimaquinta, quæstio. secunda, contra somnium dupliciter. Primò: quia tunc quantò somnus esset profundior, tantò magis talia viderentur. hoc est falsum. ergo. consequētia probatur: quia tunc est maior abstractio à sensibus. Secundò: quia maius miraculum videtur, quòd in somno reuelatur veritas quam in vigilia, intellectu non nimis circa sensibilia intento: quoniam naturale D. 667. est in vigilia habere vsum rationis, non autem in somno. Contra alienationes verò Art. 4. inuehit, quia hoc fundamentum videtur sumptum ex fictionibus Mahumeti, qui dicitur D.354. & 752. epilepticus fuisse: & ad operiendam miseriam suam dicebat oportere 414 se cadere, Angelo loquente sibi, &c. Inde Auicen. reueritus legem suam Art. 2. & 9. in Metaphysica, docuit hæc de alienationibus. D. 482.

¶ Ad euidentiam horum scito primò ex Sancto Thoma in quæstione de Ver. quæstio. b duodecima. artic. nono, & Secunda secun- 435 dæ quæstio.172. articulo primo. ad cognitionem duo concurrere, scilicet receptionem & iudicium. Quo ad receptionem cognoscibilium abstractio à sensibus confert: quo ad iudicium verò non, quoniam impressiones subtiles superiorum, quiescentes melius percipimus, sed iudicare perfectè nequimus nisi facta resolutione, an consonent sensibilibus, vt dicitur tertio cæli, & sexto Ethicorum. Vnde litera semper vtitur nominibus pertinentibus ad receptionem, scilicet capacem esse & percipere. Scito secundò: quòd cùm sermones intelligendi sint infra genus, de quo est sermo: & hic sit sermo de nostro intellectu, & consequenter de phantasia in actu, quia oportet intelligentem phantasmata speculari: manifestè sequitur vt hic non sit sermo de quali, aut quantacunque abstractione à corporalibus, sed infra latitudinem intellectus in actu. Et ex his omnia soluuntur: quoniā patet, quòd prima sequela nihil valet: quia somnus profundus abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculum iudicium veritatis in somno, non tamen receptio. Et simile est in omnibus alienationibus iudicium, vndecunque veniant: si enim infra latitudinem intellectus in actu abstrahunt, quāto magis phantasia circa spiritualia occupatur ministrando intellectui tanto intellectus intelligibilium superiorum est capacior, vt pote vicinior & minus turbata. 2.2.q.174. Et inde prouenit, quòd melancholicorum alij omnino expertes sunt superiorum: quia, scilicet adeò turbatam habent phantasiam vt intellectus in actu haberi nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. D.10. Alij superiorum multa loquuntur, & prædicunt vera, cap.26.27. & 28. alij pauca, secundum quod plus aut minus Epist. 112. impediuntur interiores vires. D. 482. et 484. Et secūdum quod melius habent disposita phantasmata, & secundum altiora phantasmata 2.2.q.175. art.3. in his quàm in illis, &c. Nec sunt hæc ex lege Mahumeti, vt hic dicere non est veritus, sed ex Philosophia naturali, ex experientia, ex sacra scriptura, ex sacris Doctoribus. Et de Philosophia & experientia dictum est: cap. 8. quanuis non desint Philosophorum autoritates in de somno & vigilia. Sacra autem scriptura plena est visionibus in somniis: imò Numeri duodecimo Deus locuturū se D.191. 192. et 193. Prophetis in somniis promittit. Et Ioëlis secundo dicitur: Inter effectus Spiritussancti somnia somniabūt, &c. Augusti. quoque duodecimo super Gen. ad literam inquit. 49 Animæ humanæ secundum ꝙ à sensibus abstrahitur, conuenit futura præuidere. Greg. quoque in quarto dial. hoc idē docet: imò dicit hoc cōuenire animæ, vel ex naturæ subtilitate, aut reuelatione superiorum. Taceat ergo præsumptuosa hæc vox: 66 Christianissima doctrina hæc est, & Philosophica simul. Boë. tri. q. 1. art. 2. Et 1. dist. 3. q. 1. art. 1. Li. 5 pros. 4. Q.3. art. 7.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum duodecimum.

IN titulo cognoscere non dicit videre, vt superius, sed cognoscere, id est, intelligere: quomodocunque id contingat. Per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶In corpore

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiuè cùm corollario. Conclusio est: Possumus in hac vita per rationem naturalē cognoscere Deū secundum quòd est prima omnium causa excellentissima. Probatur: Naturalis nostra cognitio oritur à sensu: ergo tantum extenditur quātū sensibilia manuducūt: ergo extenditur nō ad visionē Dei, sed ad cognitionē eius, secundū quod prima omnium causa excellentissima. Antecedēs cum prima consequētia patet. secūda vero quo ad primā partē probatur: Sensibilia non sunt adæquatus effectus diuinæ virtutis: ergo ex eis non potest tota virtus diuina cognosci: ergo nec essētia eius videri. Quo ad secūdam vero partem probatur: Sensibilia sūt effectus dependentes à Deo, scilicet vt prima causa. ergo ex eis potest Deus vt prima causa cognosci. Corollarium est: Tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo causalia, negatiua, & supereminentia. Ad causalitatē qdē pertinētia sunt secundū triplex genus causæ, nō solū prædicata causalitatem importātia, puta exēplar, factiuum: finis, &c. sed prædicata absolutā, quæ ex causalitate à posteriori inferūtur, vt esse, viuere, nosse, &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autē, quæ ex conditionibus ante dictis consequuntur: vt quod incorporeus, q̄d infinitus, quod immutabilis. Ad supereminentiam autem spectantia ex eisdem consequuntur: vt quòd est super omne esse, & intelligibile, & intellectum. hæc enim omnia ex necessitate cōsequuntur ex habitudine inter Deū & sensibilia. Reliqua autē obscura sunt naturaliter nobis in hac vita.

Text. 30. habentur etiam de me. & reminisc. c. 1. to. 2.

cap. 2. par. 3. to. 3.

422

23

Lib. 1. c. 4. to. 1. id dixerat.

Aug. 1. lib. solilog. cap. 1. to. 1.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimumtertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè: perfectior cognitio de Deo habetur per gratiam à nobis quàm per rationem naturæ. Probatur: Humana cognitio per gratiam iuuatur, & quo ad lumē intellectuale: & quo ad phātasmata. ergo perfectior est cognitio: cōsequentia probatur: quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedēs vero probatur, quia per gratiā interdum formātur phātasmata melius exprimentia diuina, interdum res sensibiles, interdum voces. ergo. Exemplum primi in visionibus Prophetarum.

67

Infrà q. 8. 32. art. 1. Et 1. dist. 3. q. 1. art. 4. Et veri. q. 10. ar. vl. Et Boët. tri. q. 1. art. 4. cap. 1. in fi.

gnitionem ratio naturalis peruenire non potest.

¶ 2. Præterea, Ratione naturali sine phantasmate nihil intelligit anima, vt dicitur in tertio de Anima. Sed Dei, cum sit incorporeus, phantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci non potest à nobis cognitione naturali.

¶ 3. Præterea, Cognitio, quæ est per rationē naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis communis est: sed cognitio Dei competit tantùm bonis. Dicit enim Augusti. primo de Trini. quod mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom. 1. Quod notum est Dei, manifestū est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationem naturalem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod naturalis nostra cognitio à sensu principiū sumit. Vnde tantum se nostra naturalis cognitio extendere potest, inquantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem nō potest vsque ad hoc intellectus noster pertingere, quòd diuinam essentiam videat: quia creaturæ sensibiles sunt effectus Dei, virtutem causæ non adæquantes. Vnde ex sensibiliū cognitione nō potest tota Dei virtus cognosci: & per cōsequens nec eius essentia videri. Sed quia sunt eius effectus à causa dependentes ex eis in hoc perduci possumus, vt cognoscamus de Deo an est: & vt cognoscamus de ipso ea, quæ necesse est ei conuenire: secundum quòd est prima omnium causa excedens omnia sua causata e. Vnde cognoscimus de ipso habitudinē ipsius ad creaturas: quòd scilicet omnium est causa. & differentiam creaturarum ab ipso: quòd scilicet ipse non est aliquid eorū quæ ab eo causantur: & quòd hæc non remouentur ab eo propter eius defectum, sed quia superexcedit e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio ad formam simplicem pertingere non potest, vt sciat de ea quid est: potest tamen de ea cognoscere, vt sciat an est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus naturali cognitione cognoscitur per phantasmata effectus sui.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd cognitio Dei per essentiam, cum sit per gratiam, non cōpetit nisi bonis. sed cognitio eius quæ est per rationem naturalem, potest competere bonis & malis. Vnde dicit August. in lib. Retractationum. Non approbo quòd in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verū scire voluisti. responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera, scilicet per rationem naturalem.

ARTICVLVS XIII.

¶ Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei quàm ea, quæ habetur per rationem naturalem.

AD DECIMVM tertium sic proceditur. Videtur quòd per gratiam non habeatur altior cognitio Dei quā ea, quæ habetur per naturalē rationē. Dicit enim Dion. 1. lib. de mystica Theologia, quòd ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto. Quod etiam de Moyse dicit: Qui tamen excellentiā quādam obtinuit in gratiæ cognitione. Sed cōiūgi Deo ignorādo de eo q̄d est, hoc cōtingit etiam per rationem naturalē. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur à nobis Deus, quàm per rationem naturalem.

¶ 2. Præterea, per rationem naturalem in cognitionem diuinorum peruenire nō possumus nisi per phantasmata, sic etiam nec secundū cognitionē gratiæ. Dicit enim Dio. primo ca. Cæle. hierar. quòd impossibile est nobis aliter lucere diuinū radium, nisi veritate sacrorum velaminum circunuelatum. ergo per gratiam nō plenius cognoscimus Deum, quàm per rationem naturalem.

¶ 3. Præterea, Intellectus noster per gratiā fidei Deo adhæret. Fides autem non videtur esse cognitio. Dicit enim Greg. in Hom. quòd ea, quæ non videntur, fidem habent & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis aliqua excellētior cognitio de Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Apost. 1. Cor. 2. Nobis reuelauit Deus per Spiritum suum illa, scilicet quæ nemo principum huius seculi nouit, id est, Philosophorum: vt exponit glo.

¶ RESPONDEO dicendum, quod per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis quàm per rationē naturalem. Quod sic patet: Cognitio enim, quàm per naturalem rationem habemus, duo requirit, scilicet phantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

¶ At quantum ad vtrunque iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionem luminis gratuiti: & interdum etiam phantasmata in imaginatione hominis formantur diuinitus magis exprimentia res diuinas: quam ea, quæ naturaliter à sensibilibus accipimus: sicut apparet in visionibus prophetalibus. Et interdum etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut etiam voces ad aliquid diuinum exprimendum, sicut in baptismo visus est Spiritussanctus in specie columbæ: & vox Patris audita est, Hic est filius meus dilectus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet per reuelationem gratiæ in hac vita nō cognoscamus de Deo quid est, & sic ei quasi ignoto coniungamur: tamē plenius ipsum cognoscimus inquantum plures & excellentiores effectus eius nobis demonstrantur, & inquantum ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, vt Deum esse trinum & vnum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex phantasmatibus vel à sensu acceptis secundum naturalem ordinem, vel diuinitus in imaginatione formatis tantò excellentior cognitio intellectualis habetur, quantò lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationem ex phantasmatibus plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fides cognitio quædam est, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad vnum non procedit ex visione credentis, sed à visione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest visio, deficit à ratione cognitionis, quæ est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad vnum per visionem, & intellectum primorum principiorum.

QVÆSTIO DECIMATERTIA, de nominibus diuinis, in duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad considerationem diuinorum nominum. vnumquodque enim nominatur à nobis secundum quòd ipsum cognoscimus.

¶ Circa hoc ergo quæruntur duodecim.

¶ Primò, vtrum Deus sit nominabilis à nobis.

¶ Secundò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter.

¶ Tertiò, vtrū aliqua nomina dicta de Deo propriè dicātur de ipso, an omnia attribuantur ei metaphoricè. ¶ Quartò, vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma. ¶ Quintò, vtrum nomina aliqua dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. ¶ Sextò, supposito quòd dicantur analogicè, vtrum dicantur de Deo per prius vel de creaturis. ¶ Septimò, vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempora. ¶ Octauò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ, vel operationis.

¶ Nonò, vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile.

¶ Decimò, vtrum accipiatur vniuocè vel æquiuocè secundum quod

Secundi in columba baptismi Christi, tertij in voce ibidem audita.

¶ Aduerte hic, quod cognitio per gratiam in hac vita de Deo, præfertur naturali nō ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cùm sit per modū euidentiæ (vt in responsione ad tertium dicitur) sed ex parte obiecti extēsiuè & intensiuè: vt in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali: ac per hoc nobiliora & manifestiora secūdum se per gratiam cognoscimus: vt quod est trinus, &c. Hæc enim tanto aliis præstāt, quanto eorū cognoscibilitas tā alta est, vt soli Deo sint naturaliter euidētia: vt in principio libri contra Gentil. aperitur.

Hom. 26. in euang.

Hiero. illum locum to. 9.

quòd significat Deum per naturam, & per participationem, & secundum opinionem.

¶ Vndecimò, vtrum hoc nomen, Qui est, sit maximè proprium nomen Dei.

¶ Duodecimò, vtrum propositiones affirmatiuæ posśint formari de Deo.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen Deo conueniat. Dicit enim Dionysius primo capitulo de Diuin. nomin. quòd neque nomen eius est, neque opinio. Et Prouerb. 30. dicitur, Quòd nomen eius & quòd nomen filij eius sit, nosti.

¶ 2. Præterea, Omne nomen aut dicitur in abstracto, aut in concreto: sed nomina significantia in concreto non competunt Deo, cùm simplex sit: neque nomina significantia in abstracto, quia non significant aliquid perfectum subsistens. Ergo nullum nomen potest dici de Deo.

¶ 3. Præterea, Nomina significant substantiam cum qualitate, verba autem & participia significant cum tempore: pronomina autem cum demonstratione, vel relatione. Quorum nihil competit Deo: quia sine qualitate est, & sine omni accidente, & sine tempore, & sentiri non potest, vt demonstrari posśit, nec relatiuè significari: cùm relatiua sint aliquorum antedictorum recordatiua, vel nominum, vel participiorum, vel pronominum demonstratiuorum. Ergo Deus nullo modo potest nominari à nobis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exod. 15. Quasi vir pugnator omnipotens nomen eius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum voces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt rerum similitudines. Et sic patet, quòd voces referuntur ad res significandas mediante conceptione intellectus. Secūdum igitur quòd aliquid à nobis intellectu cognosci potest, sic à nobis potest nominari: ostensum est autem suprà, quòd Deus in hac vita d non potest à nobis videri per suam essentiam, sed cognoscitur à nobis ex creaturis secundum habitudinem principij, & per modum excellentiæ & remotionis e: sic igitur potest nominari à nobis ex creaturis. Non tamen ita quòd nomen significans ipsum exprimat diuinam essentiam secundum quòd est. Sicut hoc nomen homo exprimit sua significatione essentiam hominis secundum quòd est: significat enim eius diffinitionem declarantem eius essentiam. Ratio enim quam significat nomen, est diffinitio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea ratione dicitur Deus non habere nomen, vel esse supra nominationem, quia essentia eius est supra id, quod de Deo intelligimus & voce significamus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus: nomina, quæ Deo attribuimus hoc modo significant, secundum quòd competit creaturis materialibus: quorum cognitio est nobis connaturalis, vt suprà dictum est. Et quia in huiusmodi creaturis ea, quæ sunt perfecta & substantia sunt composita: forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quò aliquid est, inde est quòd omnia nomina à nobis imposita ad significandum aliquid completum subsistens significant in concretione e, prout competit compositis. Quæ autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non vt subsistens, sed vt quo aliquid est: sicut albedo significat vt quo aliquid est album. Quia igitur & Deus simplex est, & subsistens est, attribuimus ei nomina simplicia & nomina abstracta ad significandam simplicitatem eius, & nomina concreta ad significādum subsistentiam & perfectionem ipsius e: quamuis vtraque nomina deficiant à modo ipsius e, sicut intellectus noster non cognoscit eum, vt est secundum hanc vitam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd significare substantiam cum qualitate, est significare suppositum cum natura, vel forma determinata in qua subsistit. Vnde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretione ad significandum * substantiam, & perfectionem ipsius, sicut iam dictum est, ita dicuntur de Deo nomina significantia subsistentiam cum qualitate. Verba verò & participia consignificantia tempus dicuntur de ipso, ex eo quòd æternitas includit omne tempus. Sicut enim simplicia subsistentia non possumus apprehendere & significare nisi per modum compositorum, ita simplicem æternitatem non possumus intelligere vel voce exprimere, nisi per modum temporalium rerum: & hoc propter connaturalitatem intellectus nostri ad res compositas & temporales. Pronomina verò demonstratiua dicuntur de Deo, secundum quòd faciunt demonstrationem ad id, quod intelligitur, non ad id, quod sentitur. Secundum enim quòd à nobis intelligitur, secundum hoc sub demōstratione cadit. Et sic secundum illum modū, quo nomina & participia, & pronomina demōstratiua de Deo dicuntur, secundum hoc & pronominibus nominibus relatiuis significari potest.

** al. subsistentiam.*

¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè cum modificatione. conclusio est: Deus potest à nobis nominari ex creaturis, non autem secundum quòd est secundum se. Probatur cōclusio quo ad vtranque partem simul: voces sunt signa intellectuum: & intellectus sunt similitudines rerum: ergo voces referuntur ad res significandas mediis intellectibus: ergo secundū quod aliquid à nobis intelligitur sic, potest à nobis nominari: ergo Deus potest nominari à nobis ex creaturis, & non secundum quòd est secundum se. Antecedens est Philosophi primo Perihermenias. consequentia verò tam prima quam secunda relinquitur nota. Vltima autē probatur: quo ad primam consequentis partem: quia Deus cognoscitur à nobis ex creaturis tripliciter, vt dictum est. Quo ad secundum vero: quia Deus in hac vita non potest videri à nobis per essentiam. Et ad claritatem terminorum subditur in litera declaratio exemplaris ab opposito: quomodo nomina non significāt Deum secundum quod in se est. & intendit, quòd significare rē secundum quòd est, est significare terminum naturæ illius: vt ly homo, quod impossibile est hic de Deo haberi: quoniam omnia nomina significant terminos, aut rerum communium, aut negationum: vel respectuum, &c. vel compositorum ex his, vt patet inductiuè.

68

1. dist. 22. q. 1. art. 1.

Lib. 1. Peher. cap. 1.

Att 11. q. p ec. D. 482.

66

Circa hanc partem occurrit dubium. Scotus siquidem in primo. dist. vigesimasecunda quæst. vnica, discutiens hāc propositionem assumptam sicut res intelligitur: ita & nominatur: distinguit eam, scilicet quo ad impositionem nominis, vel quo ad vsum nominis impositi, & tria dicit.

¶ Primò quòd quo ad impositionem videtur falsa, quod probat sic: Substantia non intelligitur à nobis distinctè in propria natura: & tamen significatur, ergo imponere possumus nomina distinctius significantia quām intelligimus: cōsequētia verò & antecedens pro secūda parte probatur: quia cognitis, verbi gratia, accidētibus & proprietatib[9] lapidis, imponimus nomen illi substantiæ lapidis, intendētes illam significatum iri per nomen: & tamen non cognoscimus distinctè illam. Secundò, quòd quo ad vsum est simpliciter falsa. Tertiò, quòd multis nominibus potest vti viator exprimentibus diuinam essentiam sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probantur hæc duo: quia verisimile est esse in sacra Scriptura huiusmodi nomina, vt Iudæi dicunt de nomine tetragrammaton &c. siue imposita fuerint hæc nomina à Deo, siue ab Angelo.

¶ Ad hæc pro quanto veritati non consonant, dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabile imponi nomen distinctius significans quàm concipiatur: & in litera redditur causa: quia voces significant res non nisi media conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionem, & confusa confusam, & maior maiorem, & minor minorem, &c. Quare ab hac vniuersalissima regula de causa & causato hæc excipienda sunt. Probatio autem sua nihil valet, tum quia antecedens pro prima parte est falsum. Tum quia pro secunda parte malè probatur. Dico enim & ita esse experimur, q̄ cognitis accidentibus cognoscimus rem quandam sublatere, & secundum se esse & subsistere, &c. & huiusmodi res nunquā magis significabitur quàm cognoscetur: si enim cognoscetur cōfusè, vt in exēplo dato nunquam significabitur nisi confusè: ex tali siquidem nomine nunquam aliquis plus intelliget, quā perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio proprio cognito alicuius nominis significato in re discurrendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquere tandem videtur. De secundo verò bene dicit Scotus: experimur enim quòd multis nominibus vtimur confusè notis antequam ad notitiam distinctam illorum terminorum veniamus. De tertio autem, quia experientia teste nullum tale nomen diuinum habeamus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quoniam nos non possumus Deum secūdum se cognoscere. Et quia sine sufficienti autoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Diony. in primo cæle. Hierar. dicit impossibile esse nobis aliter lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminū occultatum: videtur mihi simpliciter falsum dictū Scoti, & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita nō est à nobis nominabilis nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum.

Q. præc. art. 6.

181

16. a

70

72

b In solutione præced.

In responsione ad secūdum dubitare nouitius posset, quo pacto abstractū significatur, quo & non per modum subsistentis: cùm sit nomen substantiuum, vt albedo. Substantiui autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophisma cōsequentis à modo substantiæ ad hunc modū determinatè affirmando. Substantiuum quidem significat per modum substantiæ, id est, per se stantis, id est, solitariè, & non per modum subsistentis. Et si instetur, quòd etiam simitas significat curuitatem in naso: & consequenter non significat formam solitariè, sed cum subiecto: respondetur quod hic non est quæstio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi: abstractum autem & concretum in significatione conueniunt: quia vtrunque puram formam significat, vt in prædicamentis de albo dicitur: & ex natura significatæ formæ oportet vtrunque copulare subiectum formæ significatæ. Sed ex modo significandi differentia est: quia concretum importat subiectum: & compositum ex modo significandi: vt primum significatum, in cuius signum dicimus quòd signum est nasus curuus: prius nasum quàm curuitatem exprimentes. Abstractum verò subiectum ex modo significandi, aut non importat sed ex natura rei significatæ: aut si importat, non importat principaliter, sed vltimò. Vnde econuerso dicimus quòd simitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractum per se modum substantiæ, quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cum alio ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principa-

Universidad de Deusto Biblioteca

liter. Concretum autem ex modo significandi principaliter significat aliud cum re primo significata. Vnde dictum Auicennæ reprehensum ab Auerroi quinto Metaphy. commenta. decimoquarto si ratione modi significandi intelligitur, verum fuit. Nec ratio Auerrois cócludit oppositum: quoniam non tenet nisi in formaliter significatis ex vi significationis.

69 *Po. q̃. 7. art. 4. & 5. & 1. di 1. articul. 3. Et 1. contra ca. 5. Lib. 1. cap. 4.*

¶ Super Quæstionis decimætertiæ Articulum secundum.

IN titulo nomen dicatur, id est, secundum suum formale significatum attribuatur, & non secundum id quod copulat: aut pro quo supponit, &c. substantialiter vt distinguitur contra accidentaliter, vocando accidens omne quod est extra esse rei. sic enim homo dicitur substantialiter de Sorte, disciplinabile verò & album dicuntur accidentaliter de eodem. Nec restringés quæstionem, sed iuxta tituli amplitudinem, siue substantialiter completè, vt vltima differentia, vel diffinitio: siue substantialiter incompletè, vt animal respectu hominis dicatur totum sub quæsito præsenti concluditur, quum quærimus an aliquod nomé substantialiter de Deo dicatur.

Cap. 1. & 7. & lib. 6. cap. 4.

¶ In corpore quinque. primò ponit, in quibus nominibus habet locum hæc quæstio. secundò refert duas opiniones. tertiò reprobat eas. quartò respondet quæsito affirmatiuè. quintò ostendit quis sit sensus, quum huiusmodi nomina Deo attribuuntur: & patet particularũ distinctio in litera.

4 74

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo, quod sunt tria genera nominum de Deo. Negatiua, vt incorporeus, immensus, &c. Relatiua, vt Dominus, finis, efficiens. Et positiua absoluta, vt ens, sapiens, viuens, &c. Secundò, quod quæstio non est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantùm: quia constat quod illa purá negationem, aut relationem significant, sicut album purá qualitatem.

Lib. qui dicitur Doctor dubiorum.

¶ Quo ad secundũ duç sunt opiniones: prima est ponentium nomina hæc dici de Deo negatiuè, secunda relatiuè, vt patet.

¶ Quo ad tertium contra vtranque opinioné simul tripliciter arguitur clare: in secunda tamen ratione aduerte, quod fundatur super illa maxima: Omne nomen primum di-

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen dicatur de Deo substantialiter. Dicit enim Dam. Oportet singulum eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, vel operationem.

¶ 2. Præterea, dicit Dionys. primo capite de Diui: no. Omnium sanctorum Theologorum hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiuè & laudatiuè Dei nominationes diuidentem. Et est sensus, quòd nomina, quæ in diuinam laudem sancti Doctores assumunt, secundum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

¶ 3. Præterea, Secundum hoc nominatur aliquid à nobis secundum quòd intelligitur. Sed non intelligitur Deus à nobis in hac vita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomen impositum à nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augusti. 7. de Trinit. Deo hoc est esse quod fortem esse, vel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significantur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinam substantiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de nominibus quæ de Deo dicuntur negatiuè, vel quæ relationem ipsius ad creaturam significant, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant c, sed remotionem alicuius ab ipso, vel relationem eius ad alium, vel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolutè & affirmatiuè de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerũt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmatiuè de Deo dicantur, tamen magis inuenta sunt ad aliquid remouendum à Deo, quam ad aliquid ponendum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse viuentem, significamus, quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ, & similiter accipiendum est in aliis, & hoc posuit Rabbi Moyses. Alij verò dicunt, quòd hæc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creata, vt cùm dicimus, Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed vtrunque istorum videtur esse inconueniens propter tria. Primo quidem, quia secundum neutram harum positionum posset assignari ratio: quare quædã nomina magis de Deo diceretur quam alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cùm dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tãtùm sicut materia prima. Secundò, quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerétur, de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eò quòd significat hoc tantum, quòd sit causa sanitatis in animali, quod per prius dicitur sanum. Tertiò, quia hoc est contra intentionem loquentium de Deo. Aliud enim intendunt dicere, cum dicunt Deum viuentem, quàm quòd sit causa vitæ nostræ: vel quòd differat à corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam & prædicantur de Deo substantialiter, sed deficiunt à repræsentatione ipsius. quod sic patet. Significant enim sic nomina Deum, secundum quod intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Ostensum est autem suprà, quòd Deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & vniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intantùm eum repræsentat, & est ei similis, inquantùm perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsentet eum, sicut aliquid eiusdem speciei, vel generis, sed sicut excellens principium, à cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant virtutem solaré. Et hoc suprà expositum est, cùm de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfectè tamen, sicut & creaturæ imperfectè eam repræsentant. Cùm igitur dicitur, Deus est bonus, nõ est sensus, Deus est causa bonitatis, vel Deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistit in Deo, & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd Deo competat esse bonum, inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit: secundum illud August. de doctrina Christiana, Inquantum bonus est, sumus.

Q. 3. art. *Q. 3. 2. & 3.* *Lib. 1. c. 32.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est Deus, quia à nullo istorum nominum exprimitur quid est Deus perfectè, sed vnũquodque imperfectè eum significat, sicut & creaturę imperfectè eum repræsentant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quandoque, à quo imponitur nomen ad significandum, & id, ad quod significandum nomen imponitur. Sicut hoc nomen lapis imponitur ab eo, quòd lædit pedem, non tamen imponitur ad hoc significandum, quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporũ, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quòd huiusmodi diuina nomina imponuntur quidem à processibus Deitatis. Sicut enim secundum diuersos processus perfectionum creaturæ Deum repræsentát, licet imperfectè: ita intellectus noster secundum vnumquemque processum Deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandum ipsos processus, vt cùm dicitur Deus est viuens, sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad significandum ipsum rerum principium, prout in eo præexistit vita; licet eminentiori modo quam intelligatur vel significetur.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd essentiam Dei in hac vita cognoscere non d possumus, secundũ quòd in se est, sed cognoscimus eam secundũ quòd repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina à nobis imposita eam significant.

D. 1.

citur de eo, de quo dicitur formaliter, quàm de cæteris, quomodolibet aliter dicatur.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est: Huiusmodi nomina dicũtur de Deo substantialiter, imperfectè tamẽ. probatur: Nomina significant Deum, vt à nostro intellectu cognitum. ergo vt cognitum ex creaturis. ergo vt repræsentatum ex creaturis. ergo vt assimilantur ei creaturæ. ergo vt supereminens principium: cuius forma defectiuè participatur ab eis. ergo substantialiter. Antecedens patet ex primo Perihermenias cum prima & secunda consequentia, tertia autem est per se nota. quarta verò probatur ex quarta quæstione: quia non vt repræsentatum similitudine specifica aut generica. igitur analoga vt principium, &c. Vltima autem manifestè sequitur: si enim quod quid est cuiusque creaturæ, diminuta quædam similitudo est substantiæ diuinæ simplicissimæ, oportet vt ipsa diuina substantia participetur, repræsentetur, cognoscatur, nominetur & significetur, &c.

¶ Quo ad quintum sensus propositionum ex dictis aperitur, explicitè dicendo, quòd quum dicimus: Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, est in Deo: & hoc altiori modo.

¶ Aduerte hic duo. Primò, quòd ly est, denotat habitudinem formalem: ita quòd intendit, est in Deo formaliter. Non sic potest exponi, Deus est corpus, &c. Secundò, quòd ly, & hoc altiori modo, non est accipiẽdum, vt pars significati. Non enim quum dicimus, Deus est bonus, significatur bonitas Dei & eminentia eius, sed bonitas tantum. Eminentia verò ex modo significandi innuitur, vt ex sequẽti articulo patet: ita quòd dicendo, Deus est bonus, ex significato non habetur, nisi q̃, id quod Boni nomine formaliter importatur, est in Deo formaliter. Et quoniam Boni nomen importat bonitatem in cõcretione: quæ in Deo non habet locũ: quia est modus imperfectus, ideo insinuatur quod bonitas est in Deo eminentiori modo, quàm significetur: quia significatur vt est in creaturis.

¶ In responsione ad primum aduerte, q̃ apud excellentes Doctores non est idem significare quid est, & esse nomen substantiale: quoniam ad primum exigitur perfectio, ad secundum non: vt in litera dicitur. Et radix est: quia loquuntur propriè de quid posterioristicè, & metaphoricè, quòd absque propriis non est, & non topicè: quod communibus contentatur.

¶ In responsione ad secundum. Distinctio est sub aliis verbis: importare processus dupliciter formaliter, vel originaliter.

¶ Super Quæstionis decimætertiæ Articulum tertium.

IN titulo ly propriè potest sumi dupliciter. vno modo distinguitur contra communiter. Et sic animal non dicitur propriè de homine: quia dicitur de aliis. Alio modo vt distinguitur contra metaphoricè: & sic animal dicitur propriè de homine. florere autem non. Propriè enim dici est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundum se, Metaphoricè autem est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundm suam similitudinem tantum: hic sumitur propriè, vt distinguitur contra metaphoricè.

70 *Po. q. 7. ar. 4. ad 6. Et 1. dist. 8. q. 4. art. 3. Et distin. 22. art. 2. Et 1. cõtra c. 30. Art. 1.*

Circa ordinem horum articulorum dubium occurrit: quoniã præposterus videtur ordo seruatus in 2. & 3. articulo; quia in ordine compositiuo communiora prius tractanda sunt. Communius autem est nomen propriè dictum de aliquo quam substantialiter: quoniam accidentalia nomina etiam propriè dicuntur, vt patet dicẽdo, Sortes est albus.

In Proleg. lib. 2. de fide ad Gratianum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ordo horum articulorũ est optimus: non tamen attenditur penes communitatem maiorem & minorem: sed intimiorem ac priorem rationem dubitandi. Prima nanque quæstio cùm sit quæstio an est, ideo prima quærendi ratio est, an Deus sit nominabilis. Secundam verò quæstionem constat esse quæstionem quid est, & ideo secunda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabile: substantia, scilicet sua an relatio, an negatio, &c. Tertia verò quæstio, quoniam est quia est, ideo tertio loco quærendum est quomodo Deus nominatur, & inter hos modos datur latitudo. Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationem, scilicet propriè vel metaphoricè, secundus ad vnitatem & multitudinem, scilicet synonyme, &c. Constat autem quòd talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec est verum quòd dici propriè sit communius quam dici substantialiter: sed habent se sicut excedentia & excessa: quoniam dici substantialiter contingit & propriè, & metaphoricè. Possumus enim quod quid est rerum metaphoricè significare, vt antiqui fecerunt, vnde post determinationem quòd dicuntur nomina de Deo substantialiter, meritò dubitatum est an dicantur de Deo propriè.

Art. præ.

¶ In corpore duo: primò distinguit: secundo respondet quæsito. Quo ad primum distinguit ea, quæ sunt in nomine dicto de Deo sic: In nominibus Deo attributis sunt duo, scilicet perfectio significata, & modus significandi. Probatur hæc distinctio sic: Perfectiones procedentes in creaturas à Deo, sunt eminentiori modo in Deo quàm in creaturis: ergo habent in se duo, scilicet ipsam perfectionem & modum essendi: ergo conceptus nostri de Deo habent in se duo proportionabiliter, scilicet rem conceptam & modum concipiendi: ergo nomina attributa Deo habent in se duo, scilicet rem significatam, & modum significandi. antecedens patet cum prima consequentia: secunda verò probatur, quia Deum ex his perfectionibus cognoscimus non quomodolibet, sed secundum modum, quo sunt in creaturis: id est quòd Deum ex affectibus suis sic cognoscimus, quòd modus essendi effectum, redundat in nostrum modum concipiendi proportionaliter: & sic conceptus de Deo in duo distingui oportet, non tanquam in diuersa concepta, sed in vnum vt rem conceptam: & alterum vt modum non rei conceptæ, sed ipsius conceptus: qui tamen modus ipsius conceptus à modo rei conceptæ deriuatur. tertia autem sequela euidens est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo propriè.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen dicatur de Deo propriè. Omnia enim nomina, quæ de Deo dicimus, sunt à creaturis accepta: vt dictum est. Sed nomina creaturarum metaphoricè dicuntur de Deo, sicut cùm dicitur, Deus est lapis, vel leo, vel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de Deo dicuntur metaphoricè.

¶ 2. Præterea, Nullum nomen propriè dicitur de aliquo, à quo verius remouetur, quã de eo prædicetur. Sed omnia huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, verius remouentur à Deo, quàm de eo prædicentur: vt patet per Dionysium secundo capitulo Cælestis Hierarchiæ. Ergo nullũ istorum nominum propriè dicitur de Deo.

¶ 3. Præterea, Nomina corporum non dicuntur de Deo nisi metaphoricè: cùm sit incorporeus. Sed omnia huiusmodi nomina implicant quasdam corporales conditiones. significant enim cum tempore, & compositione, & cum aliis huiusmodi, quæ sunt conditiones corporum. Ergo omnia huiusmodi nomina dicuntur de Deo metaphoricè.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambro. in lib. 2. de fide. Sunt quædam nomina quæ euidenter proprietatem diuinitatis ostendunt: & quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. alia verò sunt quæ translatiuè per similitudinem de Deo dicuntur. Non igitur omnia nomina dicuntur de Deo metaphoricè: sed aliqua dicuntur propriè.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, Deum cognoscimus ex perfectionibus procedentibus in creaturas ab ipso: quæ quidem perfectiones in Deo sunt secundum eminentiorem modum quàm in creaturis. Intellectus autem noster: eo modo apprehendit eas, secundum quòd sunt in creaturis, & secundum quòd apprehendit, ita significat per nomina. In nominibus igitur, quæ Deo attribuimus, est duo considerare, scilicet perfectiones ipsas significatas, vt bonitatem, vitam, & huiusmodi, & modum significandi. Quantum igitur ad id, quod significant huiusmodi nomina, propriè competunt Deo, & magis propriè quam ipsis creaturis: & per prius dicuntur de eo. Quantum verò ad modum significandi, non propriè dicũtur de Deo: habent enim modum significãdi, qui creaturis competit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quædam nomina significãt huiusmodi perfectiones à Deo procedentes in res creatas: hoc modo q̃ ipse modus imperfectus quo à creatura participatur, diuina perfectio in ipso nominis significato includitur: sicut lapis significat aliquid materialiter ens: & huiusmodi nomina non possunt attribui Deo nisi metaphoricè e. Quædam verò nomina significant ipsas perfectiones absolutè absque hoc q̃ aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione, vt ens, bonum, viuens, & huiusmodi: & talia propriè dicuntur de Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ideo huiusmodi nomina dicit Dion. negari à Deo, quia id quod significatur per nomen non conuenit eo modo ei, quo nomẽ significat, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Dion. Quod est super omnem substantiam & vitam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista nomina quæ propriè dicuntur de Deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quantum ad modum significandi. Ea verò quæ metaphoricè de Deo dicuntur, important conditioné corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum nomina dicta de Deo sint nomina synonyma.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ista nomina dicta de Deo sint nomina synonyma. Synonyma enim nomina dicuntur, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idem significant in Deo: quia bonitas Dei est eius essentia, & similiter sapientia. Ergo ista nomina sunt omnino synonyma.

¶ Quo ad secundum iuxta membra duo distinctionis factæ respondet quæsito vnica conclusione bimembri. Est autem conclusio hæc: Aliqua nomina dicta de Deo propriè, & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi: hæc vltima pars probatur: quia habent modum significandi proprium creaturarum. Prima autem pars relinquitur per se nota ex dictis in q. 4.

¶ In responsione ad primum aduerte ly in ipso nominis significato, quòd intelligitur de significato formali proprio, non autem de materiali & communi: sapientia enim non significat qualitatem nisi gratia materiæ, & tanquam quid commune: ex formali enim & sibi proprio significato, nec qualitas, nec habitus: nec aliquid aliud insinuatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regẽdique, &c. quam contingit esse substantiam & accidens, habitum & actum, &c.

125 9

¶ Super Quæstionis decimætertiæ Articulum quartum.

IN titulo synonyma, id est idem omnino significatum habentia. Ita quòd idem sit dicere, Deus est sapiens: &, Deus est bonus, &c.

¶ In corpore respondet quæsito vnica conclusione negatiuè sic: Nomina huiusmodi attributa Deo, non sunt synonyma. Probatur dupliciter, primò secũdum illas duas vias in articulo secundo confutatas. Secundò iuxta sententiam, quam sequimur. Prima probatio est, Rationes horum nominum sunt diuersæ secundum diuersa negata, aut causata apud illos: ergo nõ sunt synonyma. Secunda probatio est: Intellectus noster cognoscit Deum ex creaturis: ergo conceptiones nostræ de Deo sunt proportionatæ perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: ergo sunt variæ & multiplices, atque vni omnino simplici correspondentes. ergo rationes huiusmodi nominũ Deo attribuitorum sunt diuersæ: ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens cum prima consequentia patet. Secunda autem probatur ex vi proportionis. Quia sicut idem simpliciter omnino multis perfectionibus repræsentatur in esse reali, ita in esse intentionali: quod est dicere ita multis conceptionibus: tertia verò probatur, quia conceptio ipsa est ratio nominis. vltima est per se nota.

71 *Po. q. 7. ar. 7. & 1. cõt. ca. 5.*

Circa illam propositionem assumptam ad probandum tertiam consequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubium: tum quia quarto Metaphysicæ, textu, commét. 28. dicitur, q̃ ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificetur diffinitio: tum quia ratio nomen est secundæ intentionis: conceptus autem primæ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd ratio apud Philosophos & Theologos in proposito dupliciter sumi potest, scilicet formaliter, vel denominatiuè: sicut album sumitur pro albedine formaliter, & pro re, quæ est alba denominatiuè. Si sumitur formaliter, sic est nomen intentionis secundæ, & significat relationem quandam: si denominatiuè, sic significat conceptionem & diffinitionem, sed diuersimode, conceptio enim mentalis ratio nominis dicitur: quia est id, quo refertur nomen significatum extra animam: Diffinitio autem, quia est id, quo explicatur nominis significatum. In præsenti autem litera constat rationem sumi denominatiuè pro conceptione mentali: & dicta est significari per nomen: quia significatur proximè. Diffinitio autem est ratio significata per nomen vltimò, & sic patet solutio obiectorum.

¶ Aduerte hic quòd quæstio præsentis literæ non est de rebus, sed de nominibus. Et propterea, quamuis præsens quæstio potuisset forte decidi ex diuersitate rationum formalium obiectiuarum, vt Scotistæ faciunt, immiscendo materiam de rebus, scilicet de distinctione attributorum diuinorum: diuinum tamen Autoris ingenium quum didicit ex 1. Perihermenias, quòd nomina sunt

ſigna earum quæ ſunt in anima paſſionum, formaliſſimè diuerſitatem ſignificationis in nominibus oſtendit, ex diuerſitate conceptionum animæ ſignificatarum abſque mixtione aliarum difficultatum de rebus. Cum hac enim deciſione ſtat vtraque pars contradictionis in materia de attributis: propter quod ne tanta operis diuinitas fœdetur, non eſt hic tractandum de diſtinctione illa attributorum: ſed ſit quæſtio ſpecialis.

¶ In reſponſione ad ſecundum nota, quòd in pluribus conceptibus clauduntur duo, ſcilicet aſſimilatio ad obiectum, & pluralitas eorum. Si quæratur ergo multis de rebus, puta de conceptibus, quid reſpondet in re? reſpondendum eſt, ꝙ ipſis conceptibus reſpondet res vna multipliciter imitabilis, ſeu repræſentabilis. Pluralitati autem ipſorum conceptuum non reſpondet pluralitas in re obiecta, ſed eminentia illius: ex qua habet quòd vnitè contineat, quòd diuiſim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex diſtinctione cõceptuum, ad diſtinctionem obiectæ rei, eſt arguere à diſtinctione effectuum ad diſtinctionem cauſæ. Quod patet eſſe ridiculum. Quoniã cum multitudine effectuum ſtat vnitas cauſæ, vt patet: & propterea in litera vtrunque tangitur, dum dicitur, quòd eis reſpondet vnũ ſimpliciter multipliciter repræſentatum.

Art. 2.

¶ In reſponſione ad tertium aduerte quòd illa propoſitio, Deus eſt vnus re & plures ſecundum rationem, poteſt dupliciter percipi. Vno modo, vt ſit multiplex ratione, ſubiectiuè, id eſt quòd ſit ſubiectum plurium cõceptuum. & eſt falſa: quoniam vnicus eſt conceptus in intellectu diuino, quo ſe, & omnia ſimul intelligit. Alio modo obiectiuè, id eſt quod eſt obiectum plurium conceptuum, ſiue actualiter, ſiue virtualiter, & ſic eſt vera, & ad propoſitum. Ita quòd Deus dicitur multiplex ſecundum rationem, id eſt obiectum verificans actu vel virtute plures conceptiones de eo. (Art. 1.) (27)

¶ 2. Si dicatur quòd iſta nomina ſignificant idem ſecundum rem, ſed ſecundum rationes diuerſas: Contrà, ratio cui non reſpondet aliquid in re, eſt vana: ſi ergo iſtæ rationes ſunt multæ & res eſt vna, videtur quòd rationes iſtæ ſint vanæ.

¶ 3. Præterea, Magis eſt vnum, quod eſt vnũ re & ratione, quàm quod eſt vnum re & multiplex ratione. Sed Deus eſt maximè vnus: ergo videtur quòd non ſit vnus re & multiplex ratione. Et ſic nomina dicta de Deo non ſignificant rationes diuerſas. Et ita ſunt ſynonyma.

¶ SED CONTRA, Omnia ſynonyma ſibiinuicem adiuncta nugationem adducunt: ſicut ſi dicatur, veſtis, indumentum. Si igitur omnia nomina dicta de Deo ſunt ſynonyma, non poſſet conuenienter dici Deus bonus, vel aliquid huiuſmodi, cum tamen ſcriptum ſit Hiere. 32. Fortiſsime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huiuſmodi nomina dicta de Deo non ſunt ſynonyma. Quod quidem facile eſſet videre, ſi diceremus quòd huiuſmodi nomina ſunt inducta ad remouendam, vel ad deſignandam habitudinem cauſæ reſpectu creaturarum. Sic enim eſſent diuerſæ rationes horum nominum ſecundum diuerſa negata, vel ſecundum diuerſos effectus connotatos. Sed ſecundum quod dictum eſt, huiuſmodi nomina ſubſtantiam diuinam ſignificare licet imperfectè: etiam plane apparet ſecundum præmiſſa, quòd habent rationes diuerſas. Ratio enim, quam ſignificat nomen, eſt conceptio intellectus de re ſignificata per nomen. Intellectus autem noſter, cùm cognoſcat Deum ex creaturis format ad intelligendum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas. Quæ quidem perfectiones in Deo præexiſtunt vnitè & ſimpliciter, in creaturis verò recipiuntur diuisè & multipliciter. Sicut igitur diuerſis perfectionibus creaturarum reſpondet vnum ſimplex principium repræſentatum per diuerſas perfectiones creaturarum variè & multipliciter, ita variis & multiplicibus conceptibus intellectus noſtri reſpondet vnũ omnino ſimplex, ſecundum huiuſmodi conceptiones [e], imperfectè intellectum.

¶ In eadem reſponſione aduerte radicem prædictæ propoſitionis ex parte Dei, eſſe eminentem eius vnitatem. Ex parte verò intellectus noſtri eſſe proportionem eius ad ſenſibilia. Et intendit, quòd cauſa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo, quæ nominibus ſignificatur, eſt tanta elongatio noſtri intellectus ab illa ſumma vnitate, quod adeo dearticulatè intelligit, quemadmodum in rebus extra diuerſificantur imitationes diuinæ. Sicut enim extra aliud eſt iuſtitia aliud ſapientia, &c. ita etiam in intellectu noſtro, & hoc vt infrà patebit: quia eſt infimus intellectus. Et nota quòd non dixit quia intellectus accipit à rebus, ſed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehendit: ſicut res multipliciter repræſentat: vnde ſi intellectus noſter non acciperet ſcientiam à rebus, vt contingit in Adam, nihil minus idem ſequitur, ex hoc quòd intellectus proportionalis eſt rebus, vt in litera dicitur. Ex hac autem radice tu qui alios reſpicis, habere facile potes radicem pluralitatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ſumma vnitate obiecti reſpectu intellectus tã remoti, minor pluralitas orietur ex eadem reſpectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit reſpectu propinquiſſimi. Et cum conſtet, quòd propinquiſſimus intellectus non ſit, qui ab intellecto aliquo modo diſtinguitur, ſolus diuinus intellectus reſtat, reſpectu cuius ex illa ſumma vnitate nulla conceptuum pluralitas oritur. Radix ergo abſolutè & vniuerſaliter loquendo, & non tantum reſpectu noſtri, quare Deus eſt multiplex ratione, eſt eius perfecta vnitas, & finitas intellectus creati. Quod ideo hic dicimus, quia eſt hac litera deducitur non quòd ad hanc ſpectet quæſtionem, quæ de nominibus eſt, & conſequenter non niſi de dependentibus à nobis.

¶ Super Quæſtionis decimætertiæ Articulum quintum.

In titulo ly vniuocè ſumitur vt in Prædicamentis diffiniũtur vniuoca. Nec oportet addere aut minuere. vt etiam in fine huius articuli dicitur.

¶ In corpore quatuor. Primò reſpondet quæſito negatiuè, quòd non vniuocè: ſecundò, quòd nec æquiuocè purè. tertiò affirmat quòd analogicè: quartò comparat analogiam ad duo prædicta. Quo ad primum concluſio negatiua eſt: Nomina communia Deo & creaturis non dicuntur de eis vniuocè: probatur ſic. Omnis effectus inadæquatus recipit diuiſim & multipliciter, quòd in cauſa eſt ſimpliciter & eodem modo: ergo recipit ſimilitudinẽ agentis, non ſecundum eãdem rationem: ergo creaturę participant diuiſim, &c. perfectiones, quæ in Deo vnitę ſunt. ergo nomina communia perfectionem importantia quũ de creaturis dicuntur, ſignificant aliquid diſtinctũ ab aliis. De Deo autem dicta non ſignificant aliquid vt diſtinctum. ergo huiuſmodi nomina dicta de creaturis comprehẽdunt rem ſignificatam. De Deo autem relinquunt rem ſignificatam vt excedẽtem nominis ſignificationem: ergo huiuſmodi nomina non dicuntur de Deo: & aliis ſecundum eandem rationem: ergo non dicuntur vniuocè de Deo & creaturis, Antecedens declaratur exemplo Solis & inferiorũ. Ita quod declaratio nõ eſt tam exemplaris quã proportionalis. Ex qua etiam proportionalitate prima conſequentia manifeſta relicta eſt cũ ſecunda. tertia autem cum reliquis in litera, vt per ſe nota relinquitur, eo quòd à ſignificatis formalibus, ad ſignificantia, vt ſic quo ad vnitatem & pluralitatem rationis liquidum eſt proceſſum eſſe optimum. Ipſum tamen conſequens tertiæ conſequentiæ & quartæ declaratur exemplariter in ly ſapiens, quod eſt nomen commune Deo, & creaturis multis. (D. 286.) (Art. 2.)

Et ideo nomina Deo attributa licet ſignificent vnam rem, tamen quia ſignificant eã ſub rationibus multis & diuerſis [d], non ſunt ſynonyma.

¶ Et ſic patet ſolutio ad primum: quia nomina ſynonyma dicuntur, quæ ſignificant vnum ſecundum vnam rationem. Quæ enim ſignificant rationes diuerſas vnius rei, non primò & per ſe vnum ſignificant: quia nomen non ſignificat rem, niſi mediante conceptione intellectus: vt dictum eſt.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd rationes plures horum nominum non ſunt caſſæ & vanæ: quia omnibus eis reſpondet vnum quid ſimplex per omnia huiuſmodi multipliciter, & imperfectè repræſentatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipſum ad perfectam Dei vnitatem pertinet: quòd ea, quæ ſunt multipliciter & diuiſim in aliis in ipſo ſunt ſimpliciter & vnitè. Et ex hoc contingit, quòd eſt vnus re & plures ſecundum rationem: quia intellectus noſter ita multipliciter apprehendit eum, ſicut res multipliciter ipſum repræſentant.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum ea quæ de Deo dicuntur & creaturis vniuocè dicantur de ipſis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ea, quæ dicuntur de Deo & creaturis vniuocè de ipſis dicantur. Omne enim æquiuocum reducitur ad vniuocum, ſicut multa ad vnum. Nam ſi hoc nomen canis, æquiuocè dicitur de latrabili & marino, oportet quòd de aliquibus vniuocè dicatur, ſcilicet de omnibus latrabilibus. Aliter enim eſſet procedere in infinitum. inueniuntur autem quædam agentia vniuoca, quæ conueniunt cum ſuis effectibus in nomine & diffinitione, vt homo generat hominem, quædam verò agentia æquiuoca, ſicut ſol cauſat calidum, cum tamen ipſe non ſit calidus niſi æquiuocè. Videtur igitur quòd primũ agens, ad quod omnia agentia reducuntur, ſit agens vniuocum. Et ita quæ de Deo

(7. pot. q. arti. 7. opuſ. 3. 27. contra 32. 33. 34.)

Circa primam conſequẽtiam occurrit pro nouitiis dubium. quia non videtur valere, eo quòd multa ſunt eiuſdem rationis genere: vel ſaltem vniuocè vniuocatione logica, de qua eſt ſermo in corporalibus inferioribus & cæleſtibus, & tamen inferiora hæc comparantur ad cæleſtia corpora, vt cauſas ad vnitè habentia, quæ hic diuiſim participantur. Antecedens patet, Corporeitas enim & diaphaneitas, & lumen, &c. ſunt eiuſdem rationis hic & ibi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd illa maxima aſſumpta in antecedente, ex qua infertur diuerſitas rationis, intelligitur formaliter, id eſt, vt ſic: ita quòd ſemper participatio diuiſim eius quod ſimpliciter ac vnitè eſt in cauſa, excludit identitatem rationis etiam logicam, ab illa re participata: non autem ab aliis ſi qua alia ſunt effectui & cauſæ communia, non ex vi talis participationis. Sic autem contingit in obiectionibus allatis. Nam diaphaneitas, & ſimilia diuiſim ſunt in ſuperioribus ſicut & hic. Corporeitas autem ſi vnitè ibi eſt, ſcilicet abſque compoſitione materiæ & formæ, vt putat Auer. vniuocè non dicitur de illis & iſtis. vnde ipſe Auerr. negat ſuper Porphyrio, corpus eſſe genus prædicamenti ſubſtantiæ. Et ponit corpus compoſitum, &c. ſi autem ex materia & forma reſultat etiam ibi, iam patet quòd diuiſim etiam ibi habetur. Propterea dicito, quòd corpora cæleſtia inquantum habent aliquid vnitè, quod participatur hic diuiſim, vt videtur de virtutibus actiuis, quarum omnes aut multas in vnica lucis natura habẽt: nihil habent eiuſdem rationis cum iſtis.

Circa tertiam conſequentiam difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primò, quòd conſequentia nihil valet: quoniam procedit à rerum conditionibus ad nominum conditiones. Conſtat enim intellectum noſtrum, à quo dependent nomina, natum eſſe adunata diuidere, & propterea poſſe intelligere & ſignificare perfectionem, puta ſapientiam abſque intellectione & ſignificatione conditionum ſuarum: quas habet in re, puta quòd ſit idem cum aliis aut non idem. vnde conſequentiæ iſtæ nihil valent: ſapientia eſt in creaturis res diſtincta à iuſtitia, &c. ergo nomen Sapientiæ dictum de creaturis ſignificat ſapient

ſapientiam cum diſtinctione eius à iuſtitia, &c. ſicut non valet, quantitas in mixtis eſt res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictum de mixtis, ſignificat quantitatem coniunctam colori, &c. Secundò, quia quicquid ſit de conſequentia, ipſa tamen propoſitio conſequens, in qua ſuſtentatur præſens poſitio, eſt in ſe falſa. Et manifeſtatur hoc ratione ſic: Sapientiæ nomen abſolutè aut ſignificat ſapientiam finitam, aut infinitam, aut vtranque, aut neutro modo, ſed abſtrahit à finitate & infinitate. Non primum, quia ſic iſta eſſet falſa: Deus eſt ſapiens. Non ſecũdum: quia ſic iſta eſſet falſa, Homo eſt ſapiẽs. Nec tertium, quia ſic vtraque prædictarũ eſſet falſa: ergo quartũ, & ſi ſic ergo dicendo, homo eſt ſapiens: &, Deus eſt ſapiens: ly ſapiens non magis ſignificat quid diſtinctum in prima quàm in ſecunda, quia ſimpliciter & abſolutè in vtraque prædicatur abſque additione aliqua. Et confirmatur: quia poſitionis huius autor in hoc videtur deceptus, quòd non diſtinxit inter formale ſignificatum nominis, & materiale ſuppoſitum eiuſdem. Quãuis enim quum dico, homo eſt ſapiens, ly ſapiens gratia materiæ ſubiectæ, prædicet rem diſtinctam, &c. quia ſcilicet ipſa ſapientia in homine eſt res diſtincta ab eius eſſe, &c. Ex formali tamen ſuo ſignificato non prædicat niſi ſapientem eſſe: ſiue limitatè ſiue nõ ibi ſit ſecundum rem. (Tex. 4. to. 3.)

¶ Ad euidentiam horum, tria facere oportet: primò declarare terminos aſſumptos. Secundò excludere falſum ſenſum huius proceſſus. Tertiò manifeſtare verum. Scito quòd ſignificare aliquid vt diſtinctum ſeu in ratione diſtincti, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: id eſt ſignificare aliquam diſtinctionem illius ab aliis: & ſic non intelligitur in litera. Alio modo fundamentaliter, ſeu cauſaliter & hoc ſignificare aliquid, vt fundans diſtinctionem ſui ab aliis: & ſic ſumitur in propoſito. Intendit enim litera quòd ſapientia & alia huiuſmodi ſignificent in creaturis, non quod quid eſt ſapiẽtiæ & diſtinctionem eius à iuſtitia, ſed quod quid eſt ſapientiæ, vt fundat diuerſitatem ſui à iuſtitia. Hoc autem, vt infrà patebit, non aliunde habet ſapientia quàm ex ſua quidditate. Et ideo ſignificare ſapientiam, vt diſtinctam ab aliis, nihil aliud eſt quàm ſignificare ſapientiam vt quidditatem. Quum autem aliis ly ab aliis, non intelligas ab vniuerſis cæteris, quoniam ſic omne nomen etiam in Deo ſignificat aliquid diſtinctum. Nec eſt in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum. Sed intelligas ab aliis perfectionibus ſimpliciter, vel ab aliis poſſibilibus in eodem inueniri, vt litera aperte præ ſe fert. Poteſt autem proceſſus iſte habere duos ſenſus. Primus eſt, vt ex identitate & diſtinctione reali perfectionum, inferatur differentia nominum quo ad ſignificare perfectionem & diſtinctam, & ſignificare non vt diſtinctam: & iuxta hunc ſenſum procedunt obiectiones factæ: ſed hic ſenſus eſt falſus vt obijciendo probatum eſt: nec eſt intentus in litera. Alter verò ſenſus eſt, vt ex identitate & diſtinctione formali perfectionem inferatur prædicta nominum differentia, & hic ſenſus eſt intentus verus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam ſcito, quòd duas perfectiones iungi ad propoſitum, contingit dupliciter, ſcilicet identicè & formaliter. Identicè quidem, vt ſi fingamus quod ſapientia Sortis & eius iuſtitia ſint vnamet res. Formaliter autem poteſt imaginari dupliciter. Primò, ſi fingamus, quòd prima ratio formalis ſapientiæ, & propria ratio iuſtitiæ ſint vna ratio formalis. Ita quòd illa vna ratio non ſit tertia ratio, ſed ſit tantùm propria ſapientiæ, iuſtitiæ ratio, & huiuſmodi identitas eſt ſimpliciter impoſſibilis implicánſque duo contradictoria. Si enim illæ duæ non ſunt vna ratio tertia, ergo non ſunt vna ratio: quoniam nulla ratio eſt identitatis formalis vnius ad aliam: ex quo ſecundum ſe non ſunt vna. & ſi ſint vna ratio, ergo ſunt vna tertia ratio, eo quòd vna ſecundum ſe non eſt altera. Secundò poteſt intelligi, ſi fingamus rationem ſapientiæ, & rationem iuſtitiæ eminenter claudi in vna ratione formali ſuperioris ordinis & identificari formaliter. Et hæc identitas eſt non ſolùm poſſibilis, ſed de facto, omnium perfectionum in Deo: non eſt enim putandum rationem formalem propriam ſapientiæ eſſe in Deo, ſed, vt in litera habetur, ratio ſapientiæ in Deo non ſapientiæ propria eſt, ſed eſt propria ſuperioris, puta Deitatis, & communis eminentia formalis iuſtitiæ, bonitati potentiæ, &c. Sicut enim res quæ eſt ſapientia: & res, quæ eſt iuſtitia in creaturis. eleuantur in vnam rem ſuperioris ordinis, ſcilicet Deitatem, & ideo ſunt vna res in Deo: ita ratio formalis ſapientiæ, & ratio formalis iuſtitiæ, eleuantur in vnam rationem formalem ſuperioris ordinis, ſcilicet rationem propriam Deitatis: & ſunt vna numero ratio formalis eminenter vtranque rationem continens, non tantùm virtualiter, vt ratio lucis continet rationem caloris, ſed formaliter, vt ratio lucis continet rationem virtutis calefactiuæ. Vnde ſub-

& creaturis dicũtur, vniuocè prędicantur.

¶ 2. Præterea, Secundum æquiuoca non attenditur aliqua ſimilitudo. Cùm igitur creaturæ ad Deum ſit aliqua ſimilitudo. ſecundum illud Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, videtur ꝙ aliquid vniuocè de Deo & creaturis dicatur.

¶ 3. Præterea, Menſura eſt homogenea mẽſurato, vt dicitur in 10. Metaphy. Sed Deus eſt prima menſura omnium entium, vt ibidẽ dicitur. Ergo Deus eſt homogeneus creaturis. Et ita aliquid vniuocè de Deo & creaturis dici poteſt.

¶ SED CONTRA, Quicquid prædicatur de aliquibus ſecundum idem nomẽ & non ſecundum eandem rationem, prędicatur de eis æquiuocè. Sed nullum nomen conuenit Deo ſecundũ illam rationem, ſecundum quam dicitur de creatura. Nam ſapientia in creaturis eſt qualitas, non autem in Deo: genus autẽ variatum mutat rationem, cùm ſit pars diffinitionis: & eadem ratio eſt aliis. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuocè dicitur.

¶ Præterea, Deus plus diſtat à creaturis quàm quæcunque creaturæ ab inuicem. Sed propter diſtantiam quarundam creaturarum contingit quòd nihil vniuocè de eis prædicari poteſt: ſicut de his, quæ non conueniunt in aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid vniuocè prædicatur, ſed omnia prædicantur æquiuocè.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impoſsibile eſt aliquid prædicari de Deo, & creaturis vniuocè. Quia omnis effectus non adæquans virtutem cauſæ agentis recipit ſimilitudinem agentis, non ſecundum eandem rationem, ſed deficienter: ita quòd & diuiſim & multipliciter eſt in effectibus, in cauſa eſt ſimpliciter & eodem modo. [e] ſicut Sol ſecundum vnam virtutem, multiformes & varias formas in iſtis inferioribus producit. Eodem modo, vt ſupra dictum eſt, omnes rerum perfectiones, quæ ſunt in rebus creatis diuiſim & multipliciter, in Deo præexiſtunt vnitæ. Sic igitur, cum aliquod nomen ad perfectionem pertinens de creatura dicitur, ſignificat illam perfectionem diſtinctam ſecundum rationem diſtinctionis ab aliis: puta cùm hoc nomen ſapiens de homine dicitur, ſignificamus, aliquã perfectionem diſtinctam ab eſſentia hominis, & à potentia, & ab eſſe ipſius, & ab omnibus huiuſmodi. Sed cùm hoc nomen de Deo dicimus, non intendimus ſignificare aliquid diſtinctum ab eſſentia, vel potentia, vel eſſe ipſius. Et ſic, cùm hoc nomẽ ſapiens de homine dicitur, quodammodo deſcribit & comprehendit rem ſignificatã, non autem cùm dicitur de Deo: ſed relinquit rem ſignificatam vt incomprehenſam & excedentem nominis ſignificationem: vnde patet quòd non ſecundum eandem rationem hoc nomen [d] ſapiens de Deo, & de homine dicitur. Et eadem ratio eſt de aliis. Vnde nullũ nomen vniuocè de Deo & creaturis prędicatur. Sed nec etiam purè æquiuocè, vt aliqui dixerunt. Quia ſecundum hoc ex creaturis nihil poſſet cognoſci de Deo, nec demõſtrari, ſed ſemper incideret fallacia æquiuocationis. Et hoc eſt tam contra Philoſophum, qui multa demonſtratiuè de Deo probat, quàm etiam contra Apoſtolum dicentem Rom. 1. Inuiſi-

tiliſſimè diuinum ſancti Thomæ ingenium, ex hoc quòd ratio ſapientiæ in Deo eſt formaliter, non ſolùm ipſa, ſed etiam ratio iuſtitiæ, & conſequenter eſt ratio propria non ſapientiæ, ſed alicuius tertij. In creaturis autem eſt formaliter ipſa propria ratio ſapientiæ: Intulit, ergo alia ratio ſapientiæ in Deo, & alia ſapientiæ in creaturis: ac per hoc nomen commune non dicitur de eis ſecundum vnam rationem. Quod vt clarius percipiatur, exempla ſubdamus. Si enim quęratur quid eſt homo, inquantum ſapiens, reſpondebitur quòd ordinatiuus vel aliquid huiuſmodi. Si verò quæratur quid eſt Deus inquantum ſapiens, reſpondendum eſt, quòd aliquid eminenter pręhabens in ſe eſſe ordinatiuum. Vbi manifeſtè patet, quod licet ly ſapiens ſit nomen commune Deo & homini, ratio tamen vtriuſque ſecundum illud nomen nõ eſt omnino eadem propter hoc: quia ratio ſapientię in homine eſt ſolùm ipſa, in Deo verò eſt ipſa & aliæ: imo nec ipſa, nec aliæ, ſed altior quædam ratio: & hoc eſt quòd in litera acutè perſpecta dicitur. (230) (Art. præ.)

¶ Ad obiectiones autem in oppoſitum dicitur. Et ad primam quidem dicitur, quòd proceſſus iſte non arguit ex conditionibus rerũ ad conditiones nominum abſolutè, ſed ex diuerſitate rationis formalis ſignificatæ per nomen in hoc & in illo, ad deſtruẽdam vniuocationẽ nominis, vt enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuerſitate reali, ſed ex identitate & diuerſitate formali perfectionũ inter ſe intellecta procedit litera. Nec licuiſſet etiam ex formali identitate perfectionem inter ſe deſtruere vniuocationem nominis, niſi ex formali identitate eorum, quæ ſecundum ſe non ſunt idem, conſtaret ſequi tertiam rationem altiorem omnibus huiuſmodi diuerſis. Ex hoc enim quòd non niſi tertia ratio eſt, proximè liquet formalis diſtinctio perfectionis eleuatæ & non eleuatæ, ſeu identificatæ formaliter aliis, & non identificatæ formaliter aliis. (D. 174.) (8. li. phyſ. & 12. me. to. 3.)

¶ Ad ſecundam verò dicitur, quòd argumentum ſupponit Sapientiæ nomen abſolutè, non vt ſignificet ſpeciem qualitatis, ſed tranſcendenter ſumptum ſignificat aliquam rationem formalem vnam ſimpliciter. Quod tamen hic quæritur & diſputatur, & concluditur eſſe falſum: quia ſignificat rationem formalem vnam ſecundum analogiam, & non ſimpliciter. Quomodo autem ratio vna ſecundum analogiam prædicatur de pluribus, diffusè tractatum à nobis eſt in tractatu de analogia nominum. Vnde ad quæſitum dicendum eſſet quòd importat vtranque ſapientiam, ſed non per modum vniuoci. & ideo ſequela nihil valet, quæ hoc ſupponit.

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quòd quum dico, Deus eſt ſapiens, ly ſapiẽs ex formali ſuo ſignificato importat ſapientiã eandem formaliter iuſtitiæ, &c. imò vt rectius loquar, ſignificat non ſapientiam, ſed aliquid eminenter præhabens rationem ſapientiæ. Quum verò dico, homo eſt ſapiens, ly ſapiẽs prædicat ipſam ſapientiæ rationem, vt patet ex reſponſionibus reddendis quærẽtibus quid eſt Deus vt ſapiens: & quid eſt homo vt ſapiens. Illud enim formaliter nomen ſignificat, quod reſpondetur quærenti quid eſt A, inquantum habet illud nomen, Non eſt igitur deceptus Autor, ſed rationem vniuocorum formalem formaliſſimè eſt intuitus, iuxta Ariſt. diffinitionem.

Contra prædictam concluſionem Scotus in primo, diſt. 3. quæſtionibus prima & tertia, & diſt. 8. quæſt. 2. arguit multipliciter. Tum quia nomina huiuſmodi habent conceptum certum in communi, ſtante dubitatione de conceptibus Dei & creaturæ. Tum quia proceſſus metaphyſicales vtuntur vna ratione formali in huiuſmodi, & auferendo ab ea omnes conditiones imperfectionis attribuũt eam Deo. Tum quia aliter Deus non eſſet naturaliter cognoſcibilis aliquo ſimplici conceptu, eo quòd ille conceptus non clauderetur eſſentialiter, nec virtualiter in aliquo relucente in phantaſmate. Tum quia omnis comparatio eſt in aliqualiter vniuoco ex 7. Phyſic. Conſtat enim Deum eſſe perfectius ens quàm creatura. Et quamuis diffusè hæc in Commentariis de ente & eſſentia tractata ſint: nunc tamen breuiter reſpondetur.

¶ Ad primum quidem: illud argumentum nihil aliud concludit, niſi alietatem conceptus ſapientiæ. Verbi gratia, in communi ſapientia Dei & ſapientia creaturæ: ſed ex hoc inferre, ergo vniuocus conceptus, eſt ſophiſma conſequentis. Quoniam conceptus analogus eſt etiam alius ab inferioribus, non tamen eo alietatis modo, quo eſt alius conceptus vniuocus ab vniuocatis: quia hic eſt alius vt præciſus ab eis, ille verò, vt continens eos, vt diffusè ſcripſimus in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad ſecundum verò dicitur, quòd metaphyſicales proceſſus vtũtur vna ratione ſimpliciter in principio inquiſitionis, ſed in termino vtuntur ratione vna non ſimpliciter, ſed ſecundum analogiam: ſic enim eſt vna ratio ſapientiæ quando expo

Universidad de Deusto Biblioteca

expoliata est ab imperfectionibus. Vnde non est par ratio, vt Scotus obijcit de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest remanere vna analogicè saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto relucente in phantasmate participatiuè vel imitatiuè. Nec oportet quòd contineatur essentialiter, aut virtualiter. datur enim tertius modus.

D. 100. ¶ Ad quartum deinde dicitur, quod comparatio fit etiam in analogo, quod medium est inter vniuocum &
77 æquiuocum: & ideo negatur assumptum. Quũ enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis vna secũdum analogiam, & sic communi vtrique, vt alibi docuimus.

Art. 1. ¶ Quo ad secundum cõclusio negatiua est, Huiusmodi nomina non dicuntur de Deo & aliis purè æquiuocè. Probatur sic, si dicerentur æquiuocè, nihil posset ex creaturis cognosci, aut demonstrari de Deo. Sed hoc est contra Philosophum & Apostolũ: ergo. Consequẽtia probatur: quia incideret fallacia æquiuocationis, destructio verò cõsequentis patet.

¶ Aduertenda sunt hic duo. Primum est, ly purè: non enim in litera dicitur absolutè, quòd non æquiuoca, sed cum limitatione dicitur, quòd non sunt purè æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secundum veritatem, analoga cõprehenduntur sub æquiuocis: quæ in Prædicamentis diffiniuntur. Aequiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quædam enim sunt quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur purè æquiuoca. Et de his loquitur litera hæc. Quædam verò sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehendũntque sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundum est ly nihil, in consequente positum: non supponit pro nihilo simpliciter, quoniam dato quòd omnia huiusmodi nomina æquiuoca essent, adhuc possemus cognoscere quòd Deus est creator & super omnia: & quòd non est corpus, &c. sed supponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum, sapientem, &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo, sed semper incideret fallacia æquiuocationis, vt patet.

bilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Dicendum est igitur, quòd huiusmodi nomina dicũtur de Deo & creaturis secũndum analogiam, id est proportionem. Quod quidem dupliciter[d] cõtingit in nominibus: vel quia multa habent proportionem ad vnum, sicut sanum dicitur de medicina & vrina: inquãtum vtrunque habet ordinem & proportioné ad sanitatem animalis[e]: cuius hoc quidé signum est, illud verò causa: vel ex eo quòd vnũ habet proportionem ad alterum: sicut sanum dicitur de medicina & animali, inquantum medicina est causa sanitatis, quæ est in animali. Et hoc modo aliqua dicuntur de Deo & creaturis analogicè, & nõ æquiuocè neque vniuocè. Non enim possumus nominare Deum, nisi ex creaturis, vt suprà dictũ est. Et sic quicquid dicitur de Deo & creaturis, dicitur secũdum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, vt ad principiũ & causam: in qua præexistunt excellenter omnes rerum perfectiones. Et iste modus cõmunitatis medius est inter puram æquiuocationem & simplicem vniuocationem. Neque enim in iis, quæ analogicè dicuntur, est vna ratio, sicut est in vniuocis: nec totaliter diuersa sicut in æquiuocis, sed nomé quod sic multipliciter dicitur, significat diuersas proportiones ad aliquid vnum. Sicut sanũ de vrina dictum significat signum sanitatis animalis, de medicina verò dictũ, significat causam eiusdem sanitatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet in prædicationibus oporteat æquiuoca ad vniuocum reduci, tamé in actionibus agẽs non vniuocum ex necessitate præcedit agens vniuocum. Agens enim non vniuocum est causa vniuersalis totius speciei, vt Sol est causa generationis omnium hominum. Agens verò vniuocum non est causa agẽs vniuersalis totius speciei (alioquin esset causa suiipsius, cùm sub specie contineatur) sed est causa particularis respectu huius indiuidui: quod in participatione speciei constituit. Causa igitur vniuersalis totius speciei non est agens vniuocũ. Causa autem vniuersalis est prior particulari. Hoc autem agens vniuersale, licet non sit vniuocum, non tamen est omnino æquiuocum: quia sic non faceret sibi simile, sed potest dici agens analogicum. Sicut in prædicationibus omnia vniuoca reducuntur ad vnum primum non vniuocum, sed analogicum, quod est ens.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd similitudo creaturæ ad Deum est imperfecta: quia etiam nec idem secundum genus repræsentat, vt suprà dictum est.

¶Ad tertium dicédum, quòd Deus non est mensura proportionata mensuratis[e]. Vnde non oportet, quòd Deus & creaturæ sub vno genere contineantur.

¶Ea verò, quæ sunt in contrarium, concludunt, quòd nõ vniuocè huiusmodi nomina de Deo & creaturis prædicentur, nõ autem quòd æquiuocè.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua affirmatiuè hæc est, Quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicuntur de eis secundum analogiam vnius ad alterum, id est creaturæ ad Deũ. Declaratur, ly vnius ad alterum, distinguendo analogiam nominum, scilicet quia vel est ratione proportionis aliquorum inter se: & hæc vocatur vnius ad alterum. vel ratione proportionis aliquorum non inter se, sed ad tertium: & hæc vocatur duorum ad tertium, seu multorum ad vnũ. Exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio, quo ad primam quidem partem per locum à diuisione, propter quod in litera dicitur, Dicendum est igitur, &c. Quo ad secundam verò sic: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis: ergo nomina communia vtriusque dicuntur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam verò, quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

¶ Memento hic quòd exempla ponimus, non quòd ita sint, sed vt discentes intelligant. Non enim ens est analogum Deo & creaturis secundum denominationem extrinsecam, vt sanum: sed in hoc tenet similitudo, quòd vtrobique est analogia ratione ordinis duorum inter se: quamuis dissimiliter sit hic & ibi. Nam inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ etiam in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, vt causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal verò sanum, & vrinam, non est similitudo, sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas secundum prædicationem formalem, hic autem propriè est communitas attributionis ad vnum secundum prædicationem quamcunque, siue extrinsecè, siue intrinsecè, &c.

¶Quo ad quartum conclusio est: Iste modus prædicationis medius est inter vniuoca & æquiuoca. probatur per locum à diffinitione ad diffinitũ: Hic non est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter, sed secundum quid eadem, & secundũ quid diuersa. significat enim diuersas proportiones ad vnum: & propterea ratione diuersarum proportionem est diuersitas secundum quid: ratione verò vnius rei ad quam vel secundum quam illæ diuersæ proportiones fiunt, est secũdum quid vna, vt patet in exemplo de sano, &c. ergo: hanc materiam si vis plenè intelligere, vide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ In responsione ad primum dubium occurrit, quia finis responsionis contradicit principio eiusdem. In principio siquidem dicitur, quòd æquiuoca reducuntur in vniuocum in prædicationibus. In calce autem dicitur, quòd in prædicationibus vniuoca reducuntur in non vniuocum.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primò in hac responsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter vniuoca, & purè æquiuoca, & hæc facta est in principio. Secunda est inter vniuoca & non vniuoca, & hæc facta est in fine. & ideo nulla est contradictio. Sed hæc responsio difficultatem patitur, eo quòd sic non est satisfactum argumento. Vis enim argumenti stat in hoc, quòd vniuocum habet se ad æquiuocum, vt vnum ad multa. Constat autem quòd hoc est verum non solùm de purè æquiuocis, sed Q. 4. art.
quocunque modo æquiuocis, seu non vniuocis. Quoniam vnum 18
non solum est prius multis simpliciter, sed multis secundum quid. Et sic vniuocum restat prius omnibus non vniuocis. vtpote aliquo modo multitudinem includentibus in se. Propterea respondendum videtur secundò, quod vtrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet vniuoca & æquiuoca in communi, seu non vniuoca. Et tamen nulla est contradictio. 73 1. contr
Quoniam in principio est sermo de reductione cap. 34
resolutiua prædicati in se: in fine autem de reductione resolutiua diuersorum prædicatorum. Aliud est enim resoluere diuersa in vnum, aliud autem resoluere aliquid in seipso. Ibi enim vnum reducitur in aliud, hic autem vnum distinguitur in sua: vt patet in naturalibus. Ad propositum igitur quando sermo fuit de ordine diuersorum prædicatorum, dictum est quòd non vniuocũ est prius. Quia ens est primum ad quod cætera reducuntur. Quum verò sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quòd vniuocum, præcedit non vniuoca, sicut vnum multa. Eo quòd ens ipsum, quod analogicè dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuocè dictum de hominibus, & vniuocè quoque dictum de albis, & hoc concludebat vis argumenti. Conclude ergo, quòd comparando diuersa prædicata inter se, analogum præcedit: resoluendo autem idem prædicatum in se, vniuocum præcedit, vt vnum multa. Reliqua quæ in hac responsione de agentium ordine dicuntur, infrà, quum de actione Dei ad extra tractabitur, patebunt.

ARTICVLVS VI.

¶*Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quàm de Deo.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd nomina prius dicantur de creaturis quàm de Deo. Secundum enim quòd cognoscimus aliquid, secundum hoc illud nominamus, cùm nomina secundum Philosophum sint signa intellectuum: Sed per prius cognoscimus creaturã quàm Deum. Ergo nomina à nobis imposita per prius conueniunt creaturis quàm Deo.

¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum sextum.*

Titulus vt iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex responsione patet.

¶ In corpore quatuor. Primò regula traditur ad discernendum de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundò respondetur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertiò quo ad propriè dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam: quartò secundum veritatem.

¶Quo ad primũ regula est: Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorũ diffinitione quã de aliis. Probatur: In omni nomine analogo est vnum respectu à cæteris, ergo illud vnum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud vnũ est prius cæteris secundum rationem illius analogi. Declaratúrque hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima cõsequentia nõ aliter probatur. secunda verò consequentia probatur: quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secũdum eius rationem: quod nihil aliud est quàm analogum prius dici de illo quod diffinit cætera, quàm de aliis.

¶ Circa antecedens & primam eius consequentiam dubium non dissimulandum occurrit. Primò ad hominem: quia ipsemet S. Th. in q. de ve. q. 2. artic. 11. dicit non esse verum vniuersaliter, quòd primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundò simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogicè dici de Deo & aliis, & tamen creatura non dicitur sapiens in ordine ad Deum: nec econuerso, vt patet: sed vterque dicitur sapiens absolutè. Tum quia in ratione hominis vt sapiens non clauditur sapientia Dei. Nec in ratione Dei, vt sapiens est clauditur sapientia hominis. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd analoga inueniuntur duobus modis. Quædam enim significant ipsos respectus ad primum analogatum, vt patet de sano. Quædam verò significant fundamenta tantùm illorum respectuum: vt communiter inuenitur in omnibus verè analogis propriè & formaliter saluatis in omnibus analogatis. Propositio ergo illa vniuersalis in antecedente assumpta, intelligenda est vniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogicè, id est secundum diuersos respectus dicuntur, oportet poni vnum. In quæstione autem de veritate, de secundo modo analogiæ dixit oppositum. Et hæc responsio est vniuersalior ea, quam alibi assignauimus, ex q. de ver. quia ista responsio habet locum etiam in analogicis secundum proportionalitatem, metaphoricè tamen dictis. in his enim etiam vnũ ponitur in ratione alterius propter prædictã causam. Ad ea verò, quæ secundo loco obiiciuntur, in quarta parte huius articuli dicetur.

lib. 1. periher. c. 1.

Cap. 1. ¶2. Præterea, Secundum Diony. in libr. de Di. no. Deum ex creaturis nominamus. Sed nomina à creaturis translata in Deum per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo: sicut leo, lapis & huiusmodi. Ergo omnia nomina, quæ de Deo & de creaturis dicuntur, per prius de creaturis quàm de Deo dicuntur.

¶3. Præterea, Omnia nomina, quæ communiter de Deo & creaturis dicuntur, dicuntur de Deo, sicut de causa omnium, vt dicit
Cap. 1. de mystic. theolo. Dio. Sed quod dicitur de aliquo per causam, per posterius de illo dicitur: per prius enim dicitur, animal sanum quàm medicina, quæ est causa sanitatis. Ergo huiusmodi nomina per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ephes. 3. Flecto genua mea ad patré domini nostri Iesu, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur: & eadem ratio videtur de nominibus aliis, quæ de Deo & creaturis dicuntur. Ergo huiusmodi nomina per prius de Deo quàm creaturis dicuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogicè dicuntur, necesse est quòd omnia dicantur per respectum ad vnum. Et ideo illud vnum oportet, quòd ponatur
77 in diffinitione omnium[e]. Et quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, vt
Text. 28. fo. 3. dicitur in quarto Metaphysic. necesse est
D. 107. quòd illud nomé[d] per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorum, &
100. per posterius de aliis secundum ordinem, quo appropinquant ad illud primum, vel magis vel minus. Sicut sanum, quòd dicitur de animali, cadit in diffinitione sani, quod dicitur de medicina, quæ dicitur sana inquantum causat sanitatem in animali, & in diffinitione sani, quod dicitur de vrina, quæ dicitur sana: inquantum est signum sanitatis animalis. Sic ergo omnia nomina, quæ metaphoricè de Deo dicuntur, per prius de creaturis dicuntur quàm de Deo: quia dicta de Deo nihil aliud significãt quàm similitudines ad tales creaturas. Sicut enim ridere dictum de prato, nihil aliud significat quàm quòd pratũ similiter se habet in decore cùm floret, sicut homo cùm ridet, secundum similitudinem proportionis: sic nomen leonis dictum de Deo nihil aliud significat, quàm quòd Deus similiter se habet vt fortiter operetur in suis operibus, sicut leo in suis[e]. Et sic patet, quòd secundum quòd dicuntur de Deo, eorum significatio diffiniri non potest, nisi per illud, quod de creaturis dicitur. De aliis autem nominibus, quæ non metaphoricè dicuntur de Deo, esset etiam eadem ratio, si dicerentur de Deo causaliter tantùm, vt quidam posuerunt[e]. Sic enim cùm dicitur, Deus est bonus, nihil aliud esset quàm Deus est causa bonitatis creaturæ. Et sic hoc nomen bonum dictum de Deo clauderet in suo intellectu bonitatem creaturæ. Vnde bonum per prius diceretur de creatura quàm de Deo. Sed suprà ostensum est, quòd huiusmodi nomina non solùm dicuntur de Deo causaliter, sed etiã essentialiter. Cùm enim dicitur, Deus est bonus, vel sapiens, non solùm significatur quòd ipse sit causa sapientię vel bonitatis, sed quòd hęc in eo eminétius præexistunt. Vnde secundum hoc dicédum est, quòd quantum ad rem significatam per nomen, per prius dicuntur de Deo quàm de Creaturis, quia à Deo huiusmodi perfectiones in creaturas manant, sed quãtum ad impositionem nominis, per prius à nobis imponuntur creaturis, quas prius cognoscimus. Vnde & modum significandi habent, qui competit creaturis, vt supra dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit quantum ad impositionem nominis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est eadem ratio de nominibus, quæ metaphoricè de Deo dicuntur, & de aliis, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procederet, si huiusmodi nomina solùm de Deo causaliter dicerentur,[d] & non essentialiter, sicut sanum de medicina.

¶Quo ad secundũ conclusio respõsiua est. Nomina metaphorice dicta prius dicuntur de creaturis quàm de Deo. Probatur: Ratio horũ nominum, vt dicuntur de Deo, non potest intelligi absque ratione eorundem, vt dicuntur de creaturis: ergo. Antecedens patet exéplariter, in communi quidem de ridere, in proposito autem de leone consequentia verò tenet ex regula assignata.

¶Quo ad tertium conclusio hypothetica est: Si communia nomina propriè dicta dicerẽtur de Deo causaliter tantũ, dicerẽtur per prius, de creaturis quàm de Deo. Probatur: Eorum significatio, vt de Deo dicuntur, nõ posset intelligi sine significatione eorũdem in creaturis: ergo. Antecedés patet in exéplo boni: cõsequentia verò tenet ex assignata regula.

¶Quo ad quartum cõclusio respõsiua est: Huiusmodi nomina quo ad rem significatã prius de Deo, quo ad impositionem nominis prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem: Hæc nomina non solùm significãt Deum esse talé causaliter, sed etiam essentialiter: & à Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad rem.

¶ Quo ad secundã verò partem: Creaturas prius cognoscimus & nominamus: ergo. Probatur secundò ex signo: Habent modum significandi, quod conuenit creaturis: ergo.

Circa illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solum significant quòd Deus sit causa, sed quòd sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur, Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter & formaliter bonus, sequitur primò, quòd ly bonus, dictum de Deo non significet vnum, contra Aristot. 4. Metaphysic. Sequitur secundò oppositum intenti: quoniam esset sensus, Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens: vbi manifestè patet aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba illa possunt dupliciter sanè intelligi. Primò vt intelligantur de possibili seorsum, id est quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamen: ita quòd ista, Deus est bonus, est vera causaliter sumpta: & est etiam vera formaliter sumpta: & non quòd simul importet vtrunque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur. Secundò, vt exponantur de vtroque significato simul: & sic oportet dicere, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo formaliter & causaliter, sed fundamentaliter. Verbi gratia, quum dicitur, Deus est bonus, non solùm significatur quòd Deus est habens bonitatem, sed etiam quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatem bonitatis aliorum: ita quòd ly talem non modum aut rationem aliquam addit supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deus dicitur bonus. Iam enim diffinitum est, quòd illa non est eadem cum nostra, nisi secundum analogiam. Illa autem tatio quàmuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proximè, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet cointelligi bonitatem creaturæ: quoniam non important causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tãtùm. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et constat quòd opinio illa loquebatur significatione causaliter, non fundamentaliter, sed formaliter vt patet.

¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partem, aduerte quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatam, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd hoc verificari oprtet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera cõplectitur vtrunq; necessarium ad hoc: scilicet & ꝙ nomen saluatur formaliter: & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probatur: quia est causa cæterarum. Neutrum enim horũ seorsum sufficeret ad concludẽdũ nomina prius dici de illo, vt patet inductiuè. Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem 187
ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni licet sit formaliter in homine, non tamen prius 69
dicitur de eo quàm de aliis. Nec te conturbet quispiam dicens, ergo non est eadem ratio de omnibus nominibus communibus Deo & aliis. Eo quòd Art. 2.
quædam sunt, quorum formales rationes & si saluantur in Deo, non sunt causæ quòd cætera sint talia: quoniam illæ rationes formales nullam causalitatem habent: memento autoritatis Apostolicæ in litera positæ ad Ephes. 3. Flecto genua mea ad pedes domini mei Iesu Christi: ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Si nanque paternitas diuina, quæ relatio est, atque per hoc à Art. 5.
causalitate aliorum remotissima, causa est cęterarum paternitatum. à fortiori bonitas, & scientia omnis scientiæ: & sic de aliis. Et si quæratur in quo genere causæ, nunquam duo genera desunt, scilicet finalis & formalis In cor. ar.
exemplaris: quicquid sit de efficientia.

Circa eandem partem dubium adhuc occurrit ad hominé. a e d 70
Tum quia in articulo secundo huius quæstionis oppositũ videtur dictum: quum dictum est, quòd dicendo, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, eminentius in Deo præexistit. Ecce apertè vides in significatione boni in Deo posita, claudi bonitatem creaturæ: & consequenter prius dici debere de creaturis. Rursus in articulo quinto dictum est, quòd hæc nomina dicuntur de creaturis in ordine ad Deum: ergo in ratione horum nominum, vt dicuntur de creaturis clauditur Deus: ergo prius de Deo: ita quòd Deus ponitur in diffinitione aliorum cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogicè, id est proportionaliter: & prius de Deo quàm aliis: quia cum in vtrisque dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secundum rem formalitate illa in aliis. Non tamen est sic prior, vt scilicet diffiniens est prius diffinito, sed est prior vt causa exemplaris, saltem est prior exemplato. Et propterea, sicut omnia exemplata sunt talia in ordine ad exemplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinam bonitatem. Et sicut non oportet exemplata significari cum ordine ad exemplar, quamuis illud habeant: ita non oportet bonitatem creaturæ significari in ordine ad bonitatem diuinam: quamuis secundum esse illam semper respiciat vt exemplar: verba igitur quinti articuli, & similia, hic non sunt confutata, sed exposita: quòd scilicet intelliguntur secundum esse, & non secundum significari, nisi fundamentaliter, pro quanto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundant ordinem ad Deum vt causam. Verba autem secundi articuli non fuerunt inducta vt diffiniretur significatio nominis in Deo posita, sed vt exponeretur ex notioribus nobis, & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam quum de Deo, quàm quum de creaturis dicuntur, sed verè absolutè dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

¶ *Super Quaestionis decimaetertiae Articulum septimum.*

Titulus clarus ex tempore, scilicet Dominus, Saluator, Creator, &c.

¶ In corpore quinque facit. ¶ Primò proponit conclusionem responsiuam quaesito. ¶ Secũdò claudit amplam viam probandi conclusionem. ¶ Tertiò ibi, Veruntamen, veram viam aggreditur. ¶ Quartò ibi, Quũ igitur Deus, probat conclusionem. ¶ Quintò ibi, Non propter aliquam, excludit tacitam obiectionem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quaesito est affirmatiua & particularis, scilicet quaedã nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore.

¶ Quo ad secundum scito, quòd haec conclusio ideo difficultatẽ aliquã habere videtur, quia nulla res noua potest Deo aduenire, & propterea si huiusmodi nomina non ponunt rem aliquã realem in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponunt rem realem, secus esset. Et quoniã litera intendit probare conclusionem ex hoc medio, scilicet quia non ponunt in Deo, nisi relationem rationis, idcirco amplissima via, quae ad hoc statim ducebat, scilicet, nulla relatio est res naturae: quia erronea est, statim exclusa, & hoc est primũ. Recitatur autem hic error ab Auerroe 12. Metaphy. commen. 19. Confutatúrque hic sic: Res naturales habent ordinem, habitudinémque naturalem abinuicem. ergo. consequentia patet, & antecedens, praeter euidẽtiam quam habet ex 12. Meta. com. 52. vbi ordo vniuersi bonum eiusdẽ dicitur, vt per se manifestum assumitur.

¶ Hic esset quaerendum an dentur relationes reales: sed quoniam egrederemur propositi limites fiat quaestio specialis.

74 Infra q. 34. ar. 3. & q. 43 ar. 2. & 1. di. 14. q. 1. & di. 30. ar. 1. & 2. cor. & di. 37. q. 2. art. 3. c. & 3. di 38. ar. 4. ad 1. & 3. di. 32. ar. 3. Lib. 1. de fide cap. 1.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum nomina quae important relationem ad creaturas dicantur de Deo ex tempore.*

AD SEPTIMVM sic proceditur: Videtur quòd nomina, quae importãt relationem ad creaturas, non dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambrosius dicit quòd hoc nomen Dominus, est nomen potestatis, quae est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quae est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis, sed aeterna. Ergo huiusmodi nomina non dicũtur de Deo ex tempore, sed ab aeterno.

¶ 2. Praeterea, Cuicũque cõuenit aliquid ex tempore, potest dici factum, Quod enim ex tempore est album, fit album. Sed Deo non conuenit esse factum. Ergo de Deo nihil praedicatur ex tempore.

¶ 3. Praeterea, Si aliqua nomina dicũtur de Deo ex tempore propter hoc, quòd importãt relationem ad creaturas, eadẽ ratio videtur de omnibus, quae relationẽ ad creaturas important. Sed quaedam nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ab aeterno. Ab aeterno enim sciuit creaturam & dilexit, secundũ illud Iere. 31. In charitate perpetua dilexi te. Ergo & alia nomina, quae important relationẽ ad creaturas, vt Dominus & Creator, dicuntur de Deo ab aeterno.

¶ 4. Praeterea, Huiusmodi nomina relationẽ significant. Oportet igitur quòd relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tantum. Sed non potest esse quòd sit in creatura tãtùm: quia sic Deus denominaretur dominus à relatione opposita, quae est in creaturis, nihil autem denominatur à suo opposito. Relinquitur ergo, quòd relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cùm ipse sit supra tẽpus. Ergo videtur, quòd huiusmodi nomina non dicãtur de Deo ex tempore.

¶ 5. Praeterea, Secundũ relationem dicitur aliquid relatiuè; puta secundum dominium dominus: sicut secundum albedinem albus. Si igitur relatio dominij non est in Deo secundum rem, sed solùm secundum rationem, sequitur, quòd Deus non sit realiter dominus: quod patet esse falsum.

¶ 6. Praeterea, In relatiuis, quae non sunt simul natura, vnum potest esse altero nõ existente: sicut scibile non existente scientia, vt dicitur in Praedicamentis. (Cap. ad aliquid.) Sed relatiua, quae dicuntur de Deo & creaturis, non sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiuè de Deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina Dominus & Creator dicũtur de Deo ab aeterno, & non ex tempore.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. quinto de Trin. quòd haec relatiua appellatio dominus, Deo conuenit ex tẽpore. (Cap. 16.)

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quaedam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de Deo dicuntur, & non ab aeterno. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd quidam posuerunt relationem non esse rem naturae, sed rationis tãtum. Quod quidem apparet esse falsum, ex hoc, quòd ipsae res naturalẽ ordinem & habitudinem habent adinuicem [e]. (165) Veruntamen sciendum est quòd cùm relatio requirat duo extrema, tripliciter se habere ad hoc quòd sit res naturae & rationis. Quandoque enim ex vtraque parte est res rationis tantùm: quando scilicet ordo, vel habitudo nõ potest esse inter aliqua nisi secundum apprehensionem rationis tantùm, vtpote, cùm dicimus idem eidem idẽ. Nam secũdum quòd ratio apprehendit bis aliquod vnum, statuit illud vt duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnibus relationibus, quae sunt inter ens & non ens: quas format ratio, inquantum apprehendit nõ ens, vt quoddam extremum. Et idem est de omnibus relationibus, quae consequuntur actum rationis, vt genus & species & huiusmodi. Quaedã vero relationes sunt quantum ad vtrunque extremum res naturae [e], (165) quando scilicet est habitudo inter aliqua duo secundum aliquid realiter cõueniens vtrique. sicut patet de omnibus relationibus, quae consequuntur quantitatem, vt magnũ & paruum, duplum & dimidium & huiusmodi. nam quantitas est in vtroque extremorũ. & simile est de relationibus, quae consequũtur actionẽ & passionem, vt motiuum & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque verò relatio in vno extremorum est res naturae, & in altero est res rationis tantùm: & hoc cõtingit, quandocũque duo extrema nõ sunt vnius ordinis, sicut sensus & sciẽtia referũtur ad sensibile & scibile. quae quidẽ inquantum sunt res quaedã in esse naturali existentes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. Et ideo in sciẽtia quidẽ & sensu est relatio realis, secundum quòd ordinantur ad sciendum vel sentiẽdum res: sed res ipsae in se consideratae sunt extra ordinem huiusmodi. vnde in eis nõ est aliqua relatio realiter ad scientiam & sensum, sed secundum rationẽ tantùm: inquantũ intellectus apprehendit ea, vt terminos relationũ sciẽtiae & sensus. (Tex. 26.) Vnde Philosophus dicit in 5. Metap. quòd non dicũtur relatiuè, eo quòd ipsa referantur ad alia, sed quia alia referũtur ad ipsa. Et similiter dextrum nõ dicitur de columna, nisi inquantum ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna, sed in animali.

¶ Cùm igitur Deus sit extra totũ ordinem creaturae, & omnes creaturae ordinẽtur ad ipsum, & non ecõuerso, manifestũ est quòd creaturae realiter referũtur ad ipsum Deũ. sed in Deo non est aliqua realis relatio eius ad creaturas [d], (169) sed secũdũ rationẽ tantũ, inquantũ creaturae referũtur ad ipsum. (D. 1087.) Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importãtia relationẽ ad creaturã praedicari de Deo ex tẽpore, non propter aliquã mutationem ipsius, sed propter creaturae mutationẽ [e], (b 227) sicut colũna fit dextera aĩali, nulla mutatione circa ipsã existẽte, sed animali trãslato.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd relatiua quaedã sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt dominus, seruus, pater & filius, & huiusmodi: & haec dicuntur relatiua secundũ esse. Quaedã verò sunt [d] imposita ad significãdas res, (D. 1099.) quas cõsequuntur quaedã habitudines, sicut mouens, & motum, caput & capitatũ, & alia huiusmodi, quae dicũtur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina haec differẽtia est considerãda dupliciter. Nam quaedã significant ipsam habitudinẽ ad creaturã, vt Dominus. Et huiusmodi nõ significant substantiam diuinã directè, sed indirectè, inquantũ praesupponunt ipsam: sicut dominiũ praesupponit potestatem, quae est diuina substantia. Quaedam verò significant directè essentiam diuinam, & ex consequenti important habitudinem, sicut Saluator, Creator, & huiusmodi, significant actionem Dei, quae est eius essentia. Vtraque tamen nomina ex tẽpore de Deo dicũtur, quantũ ad habitudinẽ quã important vel principaliter vel consequenter, nõ autem quantum ad hoc, quòd significant essentiam, vel directè, vel indirectè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut relationes, quae de Deo dicuntur ex tempo-

¶ Quo ad tertium, via propria ad inuestigandum medium conclusionis inferendae, est videre, quando relatio est res naturae, & quando non: & vnde habet quòd sit res naturae, & vnde quòd non sit nisi rationis. Hanc ergo viam ingrediendo sic proceditur. Relatio exigit duo extrema, ergo tripliciter potest inueniri res naturae aut rationis, scilicet aut ex parte vtriusque erit res rationis, aut ex parte vtriusque erit res naturae: aut ex altero res naturae, & ex altero res rationis. antecedens patet: consequentia verò probatur, Extrema tripliciter variantur, scilicet quòd inter aliqua non nisi per rationem est habitudo, aut in vtroque est res aliqua: vnde alterum respiciat: aut, vnum respicit alterum non eiusdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur ex contentis sub ea tribus modis relatiuorum scilicet respicientium idem & non entium: & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quòd in primo gradu intellectus facit extrema, non entia, sed extrema: dum distinguit vnum in duo. In secundo verò intellectus facit vnum extremum, & ens ei extremum. Quo ad secundam verò partem declaratur ex duobus generibus relatiuorum sub ea contentorum, scilicet consequentiam, quantitatem & actionem & passionem, vt patet in quinto Metaphy. Quo ad tertiam verò declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu scientia, &c. & dextro in columna. Autoritatéque Aristotelis confirmatur.

Hic multa dicuntur, contra quae obiiciuntur ab aliis, puta quòd inter ens & non ens, non est relatio realis. Et quòd inter motiuum & mobile est relatio realis. Et quòd scientia habet relationem realem ad scibile: sed quoniam haec per accidens hic dicuntur, ideo fient de his speciales quaestiones.

¶ Veruntamen vnum valde arduum dubium dissimulandum non est circa illa verba literae, in quibus dicitur, quòd relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea vt terminos relationum oppositarum: puta scientiae & sensus. Est autem dubium duplex. primò circa sensum literae. Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quòd correlatiuum exigatur ad hoc vt extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui. Verbi gratia, An relatio dominij exigatur ad hoc, vt Deus intelligatur, vt dominus est creaturae, inquantum eius est seruare: vel potius intendat, quòd correlatiuum comitatur intellectum alterius extremi sub ratione termini: ita quod relatio dominij concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur de intrinseca ratione termini, imò ponitur terminus ipse: in secundo vero ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur quod terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo verò, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quaestio, An terminus relatiui vt sic, sit ens absolutum, vel respectiuum.

¶ Et quoniã haec quaestio necessaria est hic, & intacta, nisi à Scoto à quo videtur malè definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in primo distin. 30. quaest. prima. motus, vt reor, ex verbis huius literae, vt more suo carperet, probat multipliciter, quòd terminus relatiui inquantum terminus, est res absoluta: ac per hoc nullũ oportet ponere correlatiuum, vt terminet alterum relatiuum: nec secundum rationem. Probátque hoc quadrupliciter. Primo sic: Per se differentia inter relatiua tertij modi & alia, est: quia caetera sunt mutua. Ista autem, quae sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertij modi terminus est res absoluta. Antecedens patet, quinto Metaphysic. cap. Ad aliquid. consequentia verò est per se nota: quia ex quo non est correlatiuum, & est terminus: ergo res absoluta est, quae determinat. Secundò sic: Actus diffinit potentiam, & non econuerso: ergo actus vt terminus est res absoluta, Antecedens patet 9. Metaphy. consequentia probatur: Actus diffinit potentiam vt terminat relationem potentiae ad ipsum, & diffinit vt prior est quã potentia. ergo vt terminus est prior potentia, sed vt correlatiuum non est prior potentia: quia correlatiua mutuo se diffiniunt, vt dicit Porphyrius: ergo vt correlatiuum non est terminus: ergo vt res absoluta. Tertiò sic: Relatiuum vt sic diffinitur per terminum. ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus non est ipsum correlatiuum. Antecedens patet, prima verò consequentia tenet ex septimo & nono Metaphysicae. ibi enim prioritas substantiae respectu accidentis: hic actus respectu potentiae habetur: ex hoc quòd diffiniunt illa. secunda verò consequentia patet: quia aliter daretur circulus in priore & posteriore secundum diffinitionem, quod est impossibile.

¶ Quarto sic. In relatiuis tertij modi alterum extremum nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante: imò etiam existente: ergo terminat ratione absoluti & non ratione relationis cointellectae. Haec sunt motiua Scoti satis subtilia: & putauit ea efficacia, ita vt eorum conclusionem veram asseverat. Vt autem cognoscatur quantum à vero distet opinio haec, ex textu quinti Metaphysicae, in quo se fundauit, inchoandum est. Errauit siquidem dupliciter in illo textu. Primò, quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relatiuorum, ita quòd Arist. voluerit dicere, quòd quaedam extrema sunt, quae dicuntur ad aliquid propter relationes, quas habent adinuicem: quaedam verò propter relationem quae est in vno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imò verba Arist. patet sic, Aristoteles ibi explicitè dicit se ponere differentiam inter ea, quae secundum se sunt ad aliquid. Sed constat quòd fundamenta relationum non sunt ad aliquid, nisi per accidens, vt ibidem expressè dicitur: ergo non intelligitur textus ille de rebus, quae denominantur relatiuè, sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille. ¶ Secundò, errat in differentia assignata. In textu siquidem illo non dicitur, quòd quaedam sunt mutua relatiua, & quaedam non sunt, vt Scotus somniauit: sed differentia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. ita quòd textus affirmat etiam relatiua tertij modi vtrinque esse ad aliquid. Sed differentiam ponit in hoc, quòd in relatiuis primi & secundi modi ratio quod sint ad aliquid, est vtrunque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relatiuis verò tertij modi ex parte vnius extremi, ratio quòd sit ad aliquid non est: hoc ipsum quod est ad aliud se habere, sed aliud se habere ad ipsum: vbi manifestè patet quòd tota differentia consistit in ratione essendi ad aliquid, & non in esse mutua, vel non mutua. Et quoniam textus ille est fundamentum Theologorum in materia huius articuli

articuli speculatiuè scribentium, ideo ad maiorem claritatem discutiendus est sic: Textus ille implicat duo contradictoria. ergo: antecedens manifestatur. Textus loquitur de his, quae secundum se sunt ad aliquid: & negat de aliquo illorum hoc ipsum quod est, esse ad aliud se habere. ergo negat diffinitionem à diffinito, seu quod aequiualet à parte subiectiua per se diffiniti. Antecedens patet pro vtraque parte. In illo textu, dicit enim scibile & sensibile, & alia huiusmodi sunt per se ad aliquid, & quod non dicuntur ad aliquid: quia ipsa ad aliud sint, sed quia alia dicuntur ad ipsa: consequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in Praedicamentis. Et cùm haec contradictio sit manifesta, dicẽdum videtur quod Arist. loquitur de ad aliquid secundũ sua fundamenta, quum dicit, ipsa non sunt ad aliud, sed alia ad ipsa. Et hic paralogismus (vt reor) mente retentus decepit omnes qui in hoc textu errauerunt. Ad cuius solutionẽ scito, quòd quia Metaphysicus tractat de relatiuis vt sunt per se partes entis, id est vt sunt entia realia: idcirco differentia ista est intelligenda de relatiuis secundum quòd entia realia sunt, & non de eis sumptis vt abstrahunt ab ente reali, id est secundum quòd important, ad, non curando de esse eorum: quéadmodũ in Praedicamẽtis diffinita sunt. Et propterea omissa ibidem est differentia ista. Inter relatiua ergo per se differentia ponitur, quo ad esse reale, quòd ponunt, non quòd supponunt, in hoc quòd quaedam relatiua sunt, quae ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerum natura talia entia, quòd ad aliud se habent. Quaedam verò non sunt entia realia, quia ipsa in rerum natura sint ad aliud. Sed hac sola ratione inter realia numerari possunt: quia alia realia dicuntur ad ipsa, ita quòd differentia consistit in hoc, per se relatiuorum quaedam sunt relatiua realia per denominationem seu praedicationem intrinsecam. Quaedam vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius enim realitate relatiua ipsa quoque inter realia relatiua connumerantur. Et iuxta hunc sensum consonat dictum commune, scilicet quòd ex hoc textu habetur, quòd omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciatur quòd textus non meminit de esse reali: quoniam supponitur quòd de tali esse loquatur, ex eo quòd Metaphy. sic est tractare de rebus, vt sunt partes entis realis: & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & non vt intelliguntur ad aliquid. Et hinc patet, quòd nulla est contradictio: quoniam non negatur diffinitio, de diffinito, sed insinuatur quòd illa diffinitio conuenit ad aliquid, siue sit ens reale, siue sit ens rationis: nec illa negatur ad aliquid, sed negatur à quibusdam, poni esse in rerum natura quòd sit ad aliud: cum quo tamen stat quòd formaliter illamet, hoc ipsum quòd sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in aequiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertij modi, quòd alterum ideo tantum est in re ad aliquid, quia reliquum est ad ipsum.

¶ Ex his autem facilè patet responsio ad quaesitũ quo ad relatiua tertij modi. Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito quod nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relatiuum dicitur, & quod in diffinitione relatiui oportet ponere. haec enim duo ipsemet Scotus concedit cõuenire termino, Tunc sic: si absolutum vt sic, esset terminus relatiui, sequeretur primò quòd quum in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum quod sunt, est ad aliud se habere: ly aliud supponeret pro re absoluta: & sic duplum, hoc ipsum quod est, est ad aliud, id est dimidium: nec seruus est ad dominum: nec pater ad filium, &c. hoc autem ex praedicamentis & expositoribus constat esse falsum: omnes enim dicunt quòd ly aliud, supponit pro termino: & assignãdo illud, dant correlatiuum. Imò textus expressè dicit, quòd dominus non dicitur ad aliquid aliud in seruo existens, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibidem dicit quod semper id, ad quod dicitur relatiuum, oportet esse in Praedicamento relationis. Sequeretur secundò, quòd in diffinitione alicuius creaturae necessario caderet Deus sub propria ratione absoluta. Et quũ hoc sit impossibile, sequeretur quod aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiua; de relatione vniuersi ad Deum vltimum finem, &c. Sequeretur tertiò, quod relatiuum exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuum & absolutum. Et quum ex praedicamentis patet quòd correlatiuum exigitur vt id ad quod dicitur, illud absolutum quare exiget, nulla est ratio.

¶ Sequeretur quartò, quòd in diuinis personis non possent saluari relationes ad intra, nisi ponendo personas distingui realiter in absolutis: tenet sequela, quia relatiuum reale exigit terminum realiter à se distinctum. Si ergo paternitatis diuinae terminus est res absoluta. ergo aliqua res absoluta in diuinis distinguitur à patre realiter, Dicẽdum est ergo cum Peripateticis & caeteris Philosophis, quantum vidisse me recolo, quòd terminus relatiui & correlatiuum idem sunt: imò terminare relatiuum est in ratione correlatiui cuiusque.

¶ Et ad primam obiectionem Scoti iam patet responsio. Terminus enim relatiui tertij modi est correlatiuum illius: & hoc ex illo textu 5. Metaph. expressè dicitur, quum dicitur ibidem de termino, quòd est ad aliquid secundum se: & quòd ad ipsum dicitur aliud. hoc enim non potest nisi de correlatiuo verificari. ergo. Quomodo autem de eodem verificetur etiam quod ipsum non dicitur ad aliud, iam declaratũ est.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quod falsum supponitur, scilicet quòd de actu, vt terminat relationem potẽtiae, ibi fit sermo. Ibi enim tractatur de natura potentiae, & de natura secundum transcendentes relationes, quibus essentialiter potentia respicit actum. Et actus talis respicit potẽtiam. Et vult Arist. quòd quia potentia nõ potest absque actu intelligi: actus autẽ potest & intelligi & esse absque potentia, vt patet de actu puro: ideo actus est prior potentia ex malo ergo intellectu literae illius procedit obiectio, quamuis possit dici quòd huiusmodi relatiua, quorum vnum importat actum, & reliquum potentiam non sunt bene assignata: & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicem, &c. vt Auerrois in Praedicamentis dixit.

¶ Ad tertiam obiectionem propriè loquendo negandum est antecedens: quia, vt Magnus docuit Albert. Relatiuum non diffinitur per terminum, sed ad terminum: quia non habet esse per terminum in quocunque genere causae, sed ad terminum, consequentia autem omnino est falsa: quia stat diffiniens esse simul natura & intellectu cum diffinito.

¶ Ad autoritates autem Arist. dicitur quòd tenent: quia loquuntur in materia, in qua inter diffiniens & diffinitum est ordo. vbicunque enim inter diffiniẽs & diffinitum oportet esse ordinem, ibi valet consequentia: ergo diffiniens est prius. vbi autem nullus est ordo, non potest inferri prioritas, Inter correlatiua autẽ nullus est ordo, sed sunt omnino simul, vt patet in Postpraedicamentis. ergo. Et aduerte quòd hic obiectio militat contra autorem suum, arguendo sic: Quicquid sit de termino, certum est in relatiuis mutuis vnum esse diffinitiuum alterius, & econuerso. ergo prius & posterius secundum diffinitionem, &c. consequentia nota. antecedens verò est Porphyrij hic allegati à Scoto pro se. ergo.

¶ Ad vltimam, quae terret nouitios, patet solutio ex verbis Arist. Negatur siquidem antecedens: quoniam in relatiuis tertij modi vtrunque extremum simul habet relationem, sed dissimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem, quae est in ipso ad aliud. Reliquum verò est relatiuum propter relationem realem alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existẽtia istius correlatiui, quàm existentia sui comparis: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertij modi, quod relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi denominatione extrinseca: qui tamen est realis fundamentaliter: seu quo ad substractum, vel denominatum. Ex his autem patet respõsio ad dubitationem motam circa sensum literae huius. Ex quo nanque constat quod Deus non terminat seruitutem, nisi vt Dominus formaliter: quia ly Dominus, est proprius terminus serui: vt patet quod intentio literae est, quod correlatiuum oportet cointelligi in aliquo, si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant hic verba Sancti Thomae, in quaestione de potentia Dei, quaestione 7. artic. 10. ad quartum: vbi dicit, quod terminare ordinem seruitutis creaturae, quod clauditur in ratione dominij conuenit Deo. Et intendit quod conuenit Deo secundum rem, vt patet ex argumento ad quod respondet Hoc, inquam, non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc enim conuenit Deo secundum rem. sicut potestas coërcendi subditos. Et quod hoc intendat, ex eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat conuenire Deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter Deus habet vnde ordinetur ad subditos.

¶ Quo ad quartum probatur conclusio intenta sic: Deus est extra totum ordinem vniuersi, ita quod creaturae ordinantur ad ipsum, & non ecõuerso. ergo creaturae realiter referuntur ad Deum. In Deo autem non est ad creaturas relatio nisi rationis. ergo nihil prohibet quaedam nomina importantia relationem dici de Deo ex tempore. Antecedens patet. prima autem consequentia ex illa maxima in praecedenti parte posita, scilicet quandocunque extrema non sunt vnius ordinis, & vnum respicit aliud in reliquo, non est relatio nisi rationis: ergo, si Deus est extra ordinem, &c. secunda autem consequentia est per se nota.

¶ Contra rationem adductam in litera pro hac conclusione: Scotus dupliciter instat in loco praeallegato. Primo, inquit, Ratio ista petit principium: quia

E 5 quum

re, non sunt in Deo nisi secundũ rationem: ita nec fieri, nec factũ esse dicitur de Deo, nisi secundum rationem, nulla mutatione circa ipsum existente, sicut est id, Domine refugium factus es nobis.

¶Ad tertium dicendum, quòd operatio intellectus & voluntatis est in operante. Et ideo nomina, quæ significãt relationes consequentes actionem intellectus vel volũtatis, dicuntur de Deo ab æterno. Quæ verò cõsequuntur actiones procedentes secundum modũ intelligendi ad exteriores effectus, dicuntur de Deo ex tempore, vt Saluator, Creator, & huiusmodi[c].

¶Ad quartum dicendũ, quòd relationes significatæ per huiusmodi nomina, quæ dicuntur de Deo ex tempore, sunt in Deo secundum rationem tantùm: oppositæ autẽ relationes in creaturis sunt secundum rem. Nec est inconueniens quòd à relationibus realiter existentibus in re Deus denominetur: tamen secundum quòd cointelliguntur per intellectum nostrũ oppositæ relationes in Deo, vt sic Deus dicatur relatiuè ad creaturã: quia creatura refertur ad ipsum, sicut Philosophus dicit in quinto Metaph. quòd scibile dicitur relatiuè, quia scientia refertur ad ipsum.

¶Ad quintũ dicẽdum, quòd cùm ea ratione referatur Deus ad creaturam, quia creatura refertur ad ipsum: cum relatio subiectionis realiter sit in creatura: sequitur quòd Deus nõ secundum rationem tãtum, sed realiter sit dominus. Eo enim modo dicitur dominus, quo creatura ei subiecta est.

¶Ad sextum dicendũ, quòd ad cognoscendum vtrum relatiua sint simul natura vel non, non oportet considerare ordinem rerum, de quibus relatiua dicũtur, sed significationes ipsorum relatiuorum. Si enim vnum in sui intellectu claudat aliud, & econuerso, tunc sunt simul natura: sicut duplum dimidium, & pater & filius, & similia. Si autem vnum in sui intellectu claudat aliud, & non econuerso: tunc non sunt simul natura. Et hoc modo se habent scientia & scibile. Nam scibile dicitur secundum potentiam: scientia autem secũdum habitum vel secũdum actum. Vnde scibile secũdum modum suæ significationis præexistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundũ actum tunc est simul cum scientia secundũ actum. Nam scitũ non est aliquid nisi sit eius scientia. Licet igitur Deus sit prior creaturis: quia tamen in significatione Domini clauditur quòd habeat seruum, & econuerso, ista duo relatiua dominus & seruus, sunt simul natura. Vnde Deus non fuit Dominus antequam haberet creaturam sibi subiectam.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Deus non sit nomen naturæ. Dicit enim Damascenus in 1. lib. quòd Deus dicitur à thein quod est curare & fouere vniuersa. vel ab æthein, id est ardere. Deus enim noster ignis cõsumens est, vel à theasthai quod est cõsiderare omnia. Hæc autẽ omnia ad operationem pertinẽt. Ergo hoc nomen Deus, operationem significat & nõ naturam.

¶2. Præterea, Secundum hoc aliquid nominatur à nobis, secundum quòd cognoscitur. Sed diuina natura est nobis ignota. Ergo hoc nomen Deus nõ significat naturam diuinam.

¶SED CONTRA est quod dicit Amb. in li. 1. de fide, quòd Deus est nomẽ naturæ. (In prol. lib. 2.)

¶RESPONDEO dicendum, quòd non est semper idem id, à quo imponitur nomen ad significandum, & id ad quod significandum nomẽ imponitur[e]. Sicut enim substantiam rei ex proprietatibus vel operationibus eius cognoscimus, ita substantiam rei denominamus quãdoque ab aliqua eius operatione vel proprietate. Sicut substantiam lapidis denominamus ab aliqua actione eius, quia lædit pedem: non tamen hoc nomen impositum est ad significandum hanc actionem, sed substantiam lapidis. Si qua vero sunt, quæ secundum se sunt nota nobis vt calor, frigus,

[Commentarius]

quum Deus manifestè sit prior creatura, ac per hoc aliquem ordinem habet, vt prius ad posterius: assumendo quòd in eo non est ordo, nihil aliud quam assumere quod Deus non habet ordinem realem ad creaturam: hoc autem erat probandum. Secundò, peccat, vt dicit, secundum sophisma consequentis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi: quoniam non negationem relationum æquiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis negat omnẽ realem relationem.

¶Aureolus quoque vt habes in tertia distinct. primi in Capreolo contra hanc rationem instat: sed quoniam assumit vel motiua soluta à Sancto Thoma expressè, vel assumit aliud ab hac ratione loco illius ideo omittenda censui.

¶Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quòd in æquiuoco laboramus. in litera enim est sermo nõ de ordine formaliter, quia est relatio, sed de ordine fundamentaliter. (a 94 191 b) Ita quòd esse eiusdẽ ordinis nihil aliud est quã esse eiusdẽ rationis quo ad causam relationis, & esse nõ eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. Ita quòd inter ea sola est relatio realis vtrinque, in quibus est eadem causa referendi vnum ad aliud. (Tex. 20.) Sed hoc contingit multis modis: quia in relatiuis primi modi, scilicet pertinentium ad quantitatem est identitas specifica in causa. In relatiuis autẽ secũdi modi, scilicet pertinentiũ ad actionem & passionem est idẽtitas quasi specifica, seu formalis: quia vtrinque causa est perfectior propria: quãuis in patiẽte vt habeatur, & in agente vt conseruetur, vt Auer. de intelligentiis 12. Metaph. commen. 36. docuit. In relatiuis autem tertij modi, scilicet spectantium ad mensuram & mensuratum, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suæ ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur, quo ad causam relationis. Vnde patet, quod non petit principium: non est enim idem dicere, in Deo nulla causa, vt referatur ad creaturam, quamuis in creatura sit causa referendi ipsam ad Deum. Et dicere in Deo non est ordo realis ad creaturas, sed illud est causa huius. Et propterea processus iste est à causa ad effectum. Nec peccat secundum consequens: quia nõ loquitur de ordine formaliter, sed fundamentaliter: quem etiam in relatiuis æquiparantiæ oportet esse. duo enim alba eiusdem rationis sunt & simpliciter: & quo ad hoc vt causent ad se inuicem respectus: hoc autem est esse eiusdem rationis.

¶Quo ad quintum aduerte, quod intenta conclusio ex duobus impediri posset. Primò ex ipso significato formali horum nominum, scilicet si significarent in Deo aliquam rem naturæ: quia in Deo nulla res naturæ potest corporaliter poni. Secundò, ex fundamento illius rationis. Dato enim quòd Dominus non ponat supra Deum nisi relationem rationis, & ex hoc non prohibeatur temporalitas: si tamen ista relatio rationis nõ posset denominare temporaliter, nisi propter mutationẽ aliquam in ipso denominabili, oporteret dicere, quòd nullũ huiusmodi nomen potest dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla possibilis est mutatio, sed est omnino immobilis, vt in quæstione nona dictum est. Quia igitur litera ista iam impedimentum ex formali significato excluserat, vt confirmatam conclusionis probationem afferret: secundum impedimentum exclusit, præfatæ obiectioni tacitè respondendo, dum dixit, quòd Deus dicitur ex tempore Dominus, verbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipso, sed in creatura: probãtque hoc ex simili.

¶In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuum tertij modi vt scibile seu in proposito Dominus, & similia, possunt iudicari esse secundum duo entis genera. Primò in genere entis simpliciter. Secundò in genere entis secundum quid: id est entis rationis. Si loquamur de eis secundum esse simpliciter, tunc ipsa non alia ratione sunt, nisi quia comparia sua, quæ terminãtur ad ipsa formaliter sunt in rerum natura, ita quòd ad eorum esse extra animam hoc sufficit. sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic esse Dominum nihil ponit in Deo secluso omni intellectu, nisi terminare formaliter relationẽ serui: quam Deus secundum se terminat subiectiuè, id est, vt quasi subiectum termini formalis: sed ponit vel supponit bene aliquid in creatura, scilicet relationem seruitutis ad Deum vt subiectum, &c. nec ipsum terminare formaliter seruitutis relationem plus aliquid ponit, quàm sit esse ipsius terminari: licet alio modo illud ponat. Et secundum hoc Deus est Dominus de nouo, & sine omni intellectu sola seruitute creaturæ: quia esse Dominum, nullum esse in rerum natura ponit nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua vnum oppositorum esse, quia aliud est, vt Aristoteles docuit. & ratio est, quia opposita relatiua in hoc à cæteris oppositis differunt, quòd se simul ponunt, nec vnum in distinctione alterius constituitur, vt Sanctus Thomas docuit. At si obiiceris, quòd in materia relatiua non fit denominatio ab extrinseco, vt in secundo contra Genti. capitulo decimo tertio determinatur, respondeo quòd hoc est verum formaliter, non autem realiter. Non enim Deus dicitur Dominus à seruitute formaliter, sed à relatione dominij: quæ est velut ei inhærens, sed tamen Deus dicitur Dominus, & realiter Dominus: à realitate seruitutis: quia esse Dominum nullum esse ponit, nisi quod terminus est realis seruitutis. (75 1. dist. 2. in expo. lit. & dist. 18. art. 5. 6m. Et dist. 3. q. 2. ar. 2. Capit. 12.) Et sic ista denominatio est formaliter ab intrinseco & realiter ab extrinseco. Si autem loquamur de eis secundum esse rationis, sic esse Dominum ponit in Deo relationem rationis. Et sic dicitur & verè, quòd Deus Dicitur Dominus à Dominio, quia est relatio rationis: non quòd hic sint duæ relationes dominij, altera extra animam, & altera rationis: sed quia illa relatio dominij, quæ tam debili modo ens dicitur, dupliciter iudicata est à Doctoribus: quandoque secundũ esse proprium, & sic dicta est relatio & ens rationis tantùm: (b 69 112) quia nullum habet proprium esse nisi per rationem. Quãdoque secundum esse alienum, scilicet oppositi: à quo entis nomẽ vtrunque meretur, & sic dicta est ens, & inter entis partes numerata quinto Metaphysico. quia alia dicitur ad ipsam. Et quia sic nullum esse ponit in denominato, sed in terminato tantùm. Ideo semper & simpliciter de istis dicitur, quòd nullum esse ponunt in denominato, puta Deo aut scibili, nisi rationis: quod spectat ad esse proprium. Et bene nota, quòd non dicitur, quòd nullum esse ponunt, sed quòd nullum esse in denominato ponũt: quia ponũt esse in terminato opposito, quod sufficit ad eorum esse extra. Et si hanc distinctionem perspexeris, atque sciueris applicare, diuersa Doctorum dicta verificabis, puta quòd istæ relationes non sunt entia extra animam, hoc enim verum est secũdum esse proprium: & quòd ista sunt, quia opposita sunt. hoc verum est secundum esse alienum. Videbisque Sanctum Thomam, vtrunque tetigisse in hac responsione: Augustinum quoque in quinto de Trinitat. capitulo vltimo. Aduertes quoque quod nouitiis compatiens Autor magis vsus est relatiuis istis secundum esse rationis, quã secundum illam essendi diminutionem, non facilè intelligibilem. Ex his quoque patet, quomodo nullo intellectu considerante potest dici Dominus Deus formaliter: & quomodo non nisi fundamentaliter. &c. distinguendo de esse proprio vel alieno ipsius. Habésque hinc defectum Scoti in primo distinct. 30. quæstio. prima, credentis quòd Deus dicitur Dominus ex sola relatione, quæ est in creatura. ponit enim effectum formalem, scilicet esse Dominum, absque causa formali, scilicet relatione dominij, quod non est intelligibile.

¶Super Quæstionis decimatertiæ Articulum octauum.

IN titulo nomen Naturæ sumitur, vt distinguitur contra nomen tam Operationis, quam perfectionis, quasi superadditæ naturæ per modum proprietatis.

¶In corpore vna est conclusio responsiua quæsito cum distinctione sic: Deus est nomen naturæ, quo ad id, ad quod nomen impositum est: operationis verò, quo ad id à quo impositum est. Hæc conclusio in litera probatur, quo ad duo: scilicet quod ad distinctionem quam in se claudit, & quo ad secundam partem. Prima autem pars vt nota relinquitur. Probatur ergo distinctio sic, Nomina rerum per se cognitarum habent id à quo & ad quod nomen imponitur idem. rerum autem per alia tantùm, puta effectus, operationes, aut proprietates cognitarum habent id à quo, aliud ab eo, ad quod nomen imponitur. sed nomina diuina sunt rerum secundi ordinis, ergo in eis aliud est à quo, &c. ergo ly Deus habet aliud à quo, &c. Maior probatur: quia sicut cognoscitur, ita nominatur.

Et ma

albedo, & huiusmodi, non ab aliis denominantur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat, & id à quo imponitur nomẽ ad significandum. Quia igitur Deus nõ est notus nobis in sua natura, sed innotescit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his possumus eum nominare, vt suprà dictũ est. (Artic. 1.) Vnde hoc nomen Deus est nomen operationis quãtum ad id, à quo imponitur ad significandum. Imponitur enim hoc nomẽ ab vniuersali rerum prouidentia. Omnes enim loquentes de Deo, hoc intendunt nominare Deum: quod habet prouidentiam vniuersalem de rebus. vnde dicit Dionysius duodecimo capitulo de Diui. nomin. quòd Deitas est quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta. Ex hac autẽ operatione hoc nomẽ Deus assumptum impositum est ad significandum diuinam naturam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia, quæ posuit Damasce. pertinẽt ad prouidentiam, à qua imponitur hoc nomen Deus ad significandum.

¶Ad secundum dicendum, quòd secũdum naturã alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eam nomine possumus significare. Vnde quia substãtiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam, sciẽdo quid est lapis, hoc nomẽ lapis ipsam lapidis naturam, secũdum quòd in se est, significat. Significat enim diffinitionem lapidis, per quam scimus, quid est lapis. Ratio enim, quã significat nomẽ, est diffinitio, vt dicitur in 4. Meta. (Tex. 28.) Sed ex effectibus diuinis diuinam naturã non possumus cognoscere secundum quòd in se est, vt sciamus de ea quid est, sed per modũ eminẽtiæ & causalitatis & negationis, vt suprà dictum est. (Q. 12. ar. 12.) Et sic hoc nomen Deus significat naturã diuinam. Impositum est enim nomẽ hoc ad aliquid significandum supra omnia existens: quod est principium omnium & remotum ab omnibus. Hoc enim intẽdunt significare nominantes Deum.

ARTICVLVS IX.

¶Vtrum hoc nomen Deus sit communicabile.

(76. q. 39. ar. 4. ad 1. Et 1. dist. 4. q. 1. art. 2. ad 3. Et dis. 21. q. 2. ar. 1. ad 4. Et po. q. 7. art. 3. ad 1.)

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomẽ Deus sit communicabile. Cuicũque enim communicatur res significata per nomen, communicatur & nomen ipsum. Sed hoc nomẽ Deus (vt dictum est) significat diuinam naturã, (Ar. prec.) quæ est communicabilis aliis: secundum illud 2. Petri 1. Magna & pretiosa promissa nobis donauit, vt per hoc efficiamur diuinæ cõsortes naturæ. Ergo hoc nomẽ Deus est communicabile.

¶2. Præterea, Sola nomina propria nõ sunt communicabilia. Sed hoc nomẽ Deus non est nomen propriũ, sed appellatiuũ: quod patet ex hoc, quòd habet plurale secũdum illud Psal. Ego dixi, dij estis. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶3. Præterea, Hoc nomen Deus imponitur ab operatione, vt dictum est. (Ar. prec.) Sed alia nomina quæ imponuntur Deo ab operationibus siue ab effectibus sunt communicabilia, vt bonus, sapiens, & huiusmodi. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Sapien. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerũt: & loquitur de nomine Deitatis. Ergo hoc nomen Deus est nomen incommunicabile.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd aliquod nomen potest esse cõmunicabile dupliciter. Vno modo ꝓpriè. Alio modo per similitudinem. Propriè quidem cõmunicabile est, quod secundum totam significationem nominis est cõmunicabile multis. Per similitudinem autem communicabile est, (D. 1148.) quod est communicabile secũdum aliquid eorũ, quæ includũtur in nominis significatione. Hoc enim nomẽ leo[d] propriè cõmunicatur omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quã significat hoc nomẽ leo. Per similitudinẽ verò cõmunicabile est illis, qui participãt, quid leoninũ, vt puta audaciã, vel fortitudinẽ[e]: qui metaphoricè leones dicũtur. Ad sciendum autem, quæ nomina propriè sunt cõmunicabilia, considerandũ est, (72.) quod omnis forma in supposito singulari existẽs, per quod indiuiduatur, cõmunis est multis vel secundũ rem vel secũdum rationem saltem. Sicut natura humana cõmunis est multis secundum rem[d] & rationẽ: natura autẽ Solis non est communis multis secundum rem, sed secũdum rationẽ tantũ. (D. 1307. & 1197.) Potest enim natura Solis intelligi, vt in pluribus suppositis existens. Et hoc idèo: quia intellectus intelligit naturã cuiuslibet speciei per abstractionẽ à singulari. Vnde esse in vno supposito singulari vel in pluribus, est præter intellectũ naturæ speciei. Vnde seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi vt in pluribus existẽs. Sed singulare ex hoc ipso, quòd est singulare est diuisum ab omnibus aliis. Vnde omne nomẽ impositũ ad significandũ aliquod singulare est incommunicabile & re & ratione. Non enim potest in apprehensione cadere pluralitas huius indiuidui. Vnde nullũ nomen significãs aliquod indiuiduũ est communicabile multis propriè, sed solùm secundum similitudinem, sicut aliquis metaphoricè potest dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, scilicet fortitudinem. Formæ verò, quæ non inuiduãtur per aliud suppositum, sed per seipsas, quia scilicet sunt formæ subsistentes, si intelligerentur secundum quòd sunt in seipsis, nõ possent[d] cõmunicari nec re neque ratione: (D. 6, 4.) sed fortè per similitudinẽ, sicut dictũ est de indiuiduis[e]. (68) Sed, quia formas simplices per se subsistẽtes, nõ possumus intelligere secundum quòd sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia: ideo vt dictum est imponimus eis nomina concreta significantia naturam in aliquo supposito. (Artic. 1. ad 2.) Vnde quantum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum cõpositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponũtur ad significandũ naturas simplices subsistẽtes. Vnde, cùm hoc nomen Deus impositũ sit ad significandum naturam diuinam, vt dictum est, (Ar. prec.) natura autem diuina multiplicabilis non est, vt suprà ostensum est: (Q. 11. ar. 3.) sequitur quòd

[Commentarius]

Et manifestatur exemplo lapidis, quo ad secundam partem: & qualitatum sensibilium, quo ad primam. Minor patet ex dictis in quæstione duodecima. Secunda autem conclusionis pars probatur: ly Deus est impositum ab vniuersali prouidẽtia. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primò ex communi vsu loquentium. Secundò autoritate Dio. Et confirmatur in responsione, autoritate Damas.

¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulum nonum.

TItulus clarus.

¶In corpore quatuor. Primò distinguit ly communicabile. Secundò tradit regulas quasdam. Tertiò respõdet quæsito. Quartò perficit doctrinam de communicabilitate diuinorum nominum.

¶Quo ad primũ, Communicabilitas duplex ponitur, scilicet propriè & metaphoricè: & satis clara est litera: in qua & definitur vtrunque mẽbrum: & exemplo in leonis nomine aperiuntur.

¶Quo ad secũdum ponuntur quatuor regulæ ad discernẽda nomina cõmunicabilia ab aliis: & quàm differẽter sint communicabilia. Duæ regulæ ad sensibilia spectant, duæ autẽ ad formas separatas, & sic nihil vniuersi prætermissum est.

¶Prima regula est, Omne nomen significans naturam distinctam ab indiuiduo, est communicabile propriè, secundum rem vel secũdum rationẽ saltem. Probatur à priori. Omnis forma in supposito indiuiduante existens, est secundũ se prædicto modo cõmunis: Ergo. Antecedens quo ad cõmunitatem rei probatur in natura hominis: quo ad cõmunitatem verò rationis tantùm probatur ex natura solis. Sic natura specifica intelligitur à nobis abstrahendo à singulari, ergo esse in vno vel pluribus singularibus est præter intellectũ naturæ specificæ: ergo seruato intellectu naturæ specificę, potest etiam sol intelligi, vt in pluribus existens.

¶Aduerte hic quòd cõmunicabilitas propriè subdiuisa insinuatur in hac regula, scilicet in cõmunicabilitatem secundum rem, & rationem simul, & secũdum rationem tantùm: & insinuatũ est simul, quod fundamentum communicabilitatis realis est inuẽtio illius naturę in multis. Quæ vt Auicen. dixit trifariam inuenitur, scilicet, aut in actu simultaneo, vt patet in natura humana, cuius sunt simul actu plura singularia: aut in actu successiuo, vt dicitur de Phœnice, quod vita sequentis mortem exigit prioris: aut in potentia tãtum, vt domus mille angulorum, si nũquam fiet. Fundamentum autem communicabilitatis secundum rationem tantùm, ex parte nostri intellectus assignatum est, & dictum, quòd est cognitio naturæ absque cognitione indiuiduantium, & hæc pluribus modis contingit, vt infrà patebit.

¶Secunda regula est, Omne nomen significans singulare est incommunicabile propriè, tam secundum rem quàm rationem: licet sit communicabile metaphoricè. Probatur à priori quo ad primam partem: quia singulare vt sic, est diuisum ab omnibus aliis. Quo ad secundam verò: quia non potest in apprehensione intellectus cadere pluralitas huius indiuidui. Quo ad tertiã autem exẽplo Achillis.

¶Tertia regula est, Omne nomen significans formam non indiuiduam per aliud suppositum, sed per seipsam, secundũ quòd in se est, est incommunicabile propriè & re & ratione, quãuis nõ metaphoricè. ꝓbatur à priori quo ad primã partẽ: quia sunt per seipsas subsistentes. Quo ad secundam verò: quia sic intelligerentur secũdũ quod sunt. Sed scito q. huiusmodi nominibus caremus: quia nõ possumus intelligere tales formas secundum q. in se sunt.

¶Quarta regula est, Omne nomen, quòd habemus significans huiusmodi formas per se subsistentes, est communicabile propriè nõ secũdum rem, sed secũdum rationem tantum. probatur vltima pars à priori, Huiusmodi formę intelligũtur à nobis non suo modo, sed modo rerum compositarum, scilicet habentiũ formam in materia: ergo quantũ ad rationẽ nominũ idem est iudiciũ de nominibus significãtibus formas, siue separatæ sint, siue in alio. Antecedẽs probatur ex signo. Imo ponimus illis formis nomina concreta. ergo intelligimus illas modo cõpositorum. Antecedens patet: & consequentia probatur, Concreta significant naturã in aliquo. ergo si, &c.

¶Aduerte hic latitudinẽ insinuatã in cõmunicabilitate nominũ secũdũ rationẽ. Sol enim & Gabriel verbi gratia, nomina cõmunia sunt secũdum rationem, sed dissimiliter. Sol enim ideo cõmunicabilis dictus est, quia natura sua abstrahit ab hoc: & cõsequẽter præter eius rationẽ est vnitas, aut pluralitas singularium. Gabriel verò, quia intelligitur per modum, quo intelligũtur naturæ cõpositorum. Quæ vt planius intelligas, scito q. ly secundũ rationem, vniuersaliter & propriè loquendo, in proposito non sonat idem quod secundũ diffinitionem, sed importat modũ essendi in ratione nostra. Ita q. sensus est, quòd omnis natura specifica vt obiecta est intellectui nostro cõmunis est pluribus: quia obiicitur nõ vt hæc, sed vt natura specifica: siue ipsa secundũ rẽ sit ex alio hic, vt natura Solis, & sensibiliũ omniũ: siue ex se sit hic vt de Deo patet, & de angelis probabile est. Latitudo autem manifestè hic habetur, q. natura Solis cũ non sit ex se hic, & ex parte sui & ex parte intellectus, habet q. obiiciatur intellectui nostro, nõ vt hic & consequẽter communitas eius secundum rationem, habet vtrinque fundamentum. Natura autem Gabrielis cùm sit ex se hic, ex solo modo intelligendi nostro, sortitur, quòd nobis obiiciatur vt ipsa, & non vt hic. Et propterea communicabilitas ista ex nostra tantùm parte habet fundamentum.

Vnde

Universidad de Deusto Biblioteca

hoc nomen Deus incõmunicabile[d] quidem ſit ſecundum rem, ſed cõmunicabile quidē ſit ſecundũ opinionem: quemadmodũ hoc nomen ſol eſſet communicabile ſecundum opinionē ponētium multos ſoles. Et ſecundum hoc dicitur Gala. 4. His qui natura nõ ſunt dij ſeruiebatis. Gloſ. nõ ſunt dij natura, ſed opinione hominum. Eſt nihilominus cõmunicabile hoc nomē Deus, nõ ſecundũ ſuam totam ſignificationem, ſed ſecundum aliquid eius per quãdam ſimilitudinem, vt dij dicantur, qui participãt aliquid diuinũ per ſimilitudinem ſecundũ illud, Ego dixi, dij eſtis. Si verò eſſet aliquod nomē impoſitum ad ſignificandum Deum non ex parte naturæ, ſed ex parte ſuppoſiti, ſecundum quòd conſideratur vt hoc aliquid, illud nomen eſſet omnibus modis incommunicabile: ſicut fortè eſt nomē tetragrammaton apud Hebræos. Et eſt ſimile ſi quis imponeret nomen Soli, deſignãs hoc indiuiduum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura diuina nõ eſt cõmunicabilis: niſi ſecundũ ſimilitudinis participationē.

¶Ad ſecundũ dicendum, quòd hoc nomen Deus eſt nomen applicatiuum & non proprium: quia ſignificat naturã diuinam, vt in habente: licet ipſe Deus ſecundum rem nõ ſit nec vniuerſalis nec particularis. Nomina enim nõ ſequuntur modũ eſſendi qui eſt in rebus: ſed modum eſſendi, ſecundũ quòd in cognitione noſtra eſt. Et tamen ſecundũ rei veritatem eſt incommunicabile, ſecundum quòd dictum eſt de hoc nomine Sol.

¶Ad tertium dicendum, quòd hæc nomina bonus, ſapiens, & huiuſmodi ſimilia, impoſita quidem ſunt à perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: nõ tamen ſunt impoſita ad ſignificandum diuinam naturam, ſed ad ſignificandum ipſas perfectiones abſolutè. Et ideo etiam ſecundum rei veritatem ſunt communicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impoſitum eſt ab operatione propria Deo: quam experimur continuè ad ſignificandam diuinam naturam.

ARTICVLVS X.

¶Vtrum hoc nomen Deus vniuocè dicatur de Deo per participationem, ſecundum naturam & ſecundum opinionem.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Deus vniuocè dicatur de Deo per naturam & per participationem, & ſecundum opinionem. Vbi enim eſt diuerſa ſignificatio non eſt contradictio affirmantis & negantis: æquiuocatio enim impedit contradictionem. Sed Catholicus dicens, idolum non eſt Deus, contradicit Pagano dicenti, idolum eſt Deus. Ergo Deus vtrobique ſumptũ vniuocè dicitur.

¶2. Præterea, Sicut idolũ eſt Deus ſecundũ opinionem & nõ ſecundum veritatem, ita fruitio carnalium delectationũ dicitur felicitas ſecundũ opinionem & non ſecundũ veritatem. Sed hoc nomē beatitudo vniuocè dicitur de hac beatitudine opinata, & de hac beatitudine vera: ergo & hoc nomē Deus vniuocè dicitur de Deo ſecundũ veritatem, & de Deo ſecundum opinionem.

¶3. Præterea, Vniuoca dicuntur, quorũ eſt ratio vna. Sed Catholicus cũ dicit, vnũ eſſe Deũ, intelligit nomine Dei rem omnipotētem, & ſuper omnia venerandã: & hoc idē intelligit Gētilis cùm dicit, idolũ eſſe Deũ. Ergo hoc nomen vniuocè dicitur vtrobique.

¶4. SED CONTRA, Illud, quod eſt in intellectu, eſt ſimilitudo eius quod eſt in re, vt dicitur in primo Periher. *Cap.1.* Sed animal dictũ de animali vero & de animali picto, æquiuocè dicitur. ergo hoc nomen Deus dictum de Deo vero, & de Deo ſecundum opinionem æquiuocè dicitur.

¶5. Præterea, nullus poteſt ſignare id quod non cognoſcit. Sed Gentilis non cognoſcit naturam diuinam. Ergo cùm dicit, idolum eſt Deus, non ſignat veram Deitatem: hanc autem ſignat Catholicus dicens vnum eſſe Deum. Ergo hoc nomen Deus non dicitur vniuocè, ſed æquiuocè, de Deo vero, & de Deo ſecundum opinionem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen Deus in præmiſſis tribus ſignificationibus nõ accipitur neque vniuocè, neque æquiuocè, ſed analogicè. Quod ex hoc patet. Quia vniuocorũ eſt omnino eadem ratio, æquiuocorum eſt omnino ratio diuerſa. in analogicis verò oportet quod nomē ſecundũ vnã ſignificationē acceptũ ponatur in diffinitione[d] eiuſdē nominis ſecundum alias ſignificationes accepti. *D.110.* ſicut ens de ſubſtãtia dictũ ponitur in diffinitione entis, ſecundũ quod de accidēte dicitur *72 ti73* & ſanum dictum de animali ponitur in diffinitione ſani, ſecũdũ quòd dicitur de vrina & de medicina. Huius enim ſani, quod eſt in animali, vrina eſt ſignificatiua, & medicina factiua. ſic accidit in propoſito. Nã hoc nomen Deus ſecũdum quòd pro Deo vero ſumitur in ratione Dei: ſumitur ſecundum quòd dicitur Deus ſecundum opinionem vel participationē. Cùm enim aliquē nominamus Deum ſecundum participationem, intelligimus nomine Dei aliquid habens ſimilitudinem veri Dei. Similiter cùm idolum nominamus Deum, hoc nomine Deus intelligimus ſignificari aliquid, de quo homines opinantur quòd ſit Deus, & ſic manifeſtum eſt, quòd alia & alia eſt ſignificatio nominis: ſed vna illarũ ſignificationũ clauditur in ſignificationibus aliis. Vnde manifeſtũ eſt quòd analogicè dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nominum multiplicitas non attēditur ſecundum nominis prædicationē, ſed ſecundum ſignificationem. Hoc enim nomen homo, de quocũque prædicetur, ſiue verè, ſiue falsè, dicitur vno modo. Sed tunc multipliciter diceretur, ſi per hoc nomē homo intenderemus ſignificare diuerſa: puta, ſi vnus intenderet ſignificare per hoc nomen homo, id quod verè eſt homo, & alius intenderet ſignificare eodem nomine lapidē, vel aliquid aliud. Vnde patet quòd Catholicus dicēs idolum nõ eſſe Deum, contra dicit Pagano, hoc aſſerēti: quia vterque vtitur hoc nomine Deus ad ſignificandum verum Deum. Cùm enim Paganus dicit idolum eſſe Deum, nõ vtitur hoc nomine, ſecũdum quòd ſignificat Deum opinabilem. Sic enim verum diceret, cùm etiam Catholici interdum in tali ſignificatione hoc nomine vtantur: & cùm dicitur, Omnes dij gentium dæmonia.

¶Et ſimiliter dicēdum ad ſecũdum & tertium. Nam illæ rationes procedunt ſecũdum diuerſitatem prædicationis nominis: & non ſecundum diuerſam ſignificationem.

¶Ad quartum dicēdum, quòd animal dictum de animali vero & de picto, nõ dicitur purè[d] æquiuocè. Sed Philoſophus largo modo accipit æquiuoca, ſecundũ quod includũt in ſe analoga: *D.112. In præd. capit. de æquiuocis.* quia & ens quod analogicè dicitur, aliquando dicitur æquiuocè prædicari de diuerſis Prædicamentis.

¶Ad quintum dicēdum, quòd ipſam naturã Dei prout in ſe eſt neque Catholicus, neque Paganus cognoſcit, ſed vterque cognoſcit eã ſecundũ aliquã rationē cauſalitatis, vel excellētiæ, vel remotionis, vt ſuprà dictũ eſt. *Q.12. art. 12.* Et ſecundum hoc in eadem ſignificatione accipere poteſt Gētilis hoc nomē Deus (cum dicit, idolũ eſt Deus) in qua accipit ipſum Catholicus dicēs idolum non eſt Deus. Si verò aliquis eſſet, qui ſecũdum nullam rationem Deum cognoſceret, nec ipſum nominaret, niſi fortè ſicut proferimus nomina, quorum ſignificationes ignoramus.

ARTICVLVS XI.

¶Vtrum hoc nomen, Qui eſt, ſit maximè nomen Dei proprium.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd hoc nomen, Qui eſt, non ſit maximè proprium nomen Dei. Hoc enim nomen Deus eſt nomen incommunicabile, vt dictum eſt. *Artic.* Sed hoc nomen, Qui eſt, non eſt nomen incommunicabile. Ergo hoc nomen, Qui eſt, non eſt maximè proprium nomen Dei.

¶2. Præterea, Diony. dicit 3. c. de Diu. no. quòd boni nominatio excellenter eſt manifeſtatiua omnium Dei proceſſionum. Sed hoc maximè Deo conuenit, quòd ſit vniuerſale rerum principium. ergo hoc nomē bonum, eſt maximè proprium Dei, & non hoc nomen, Qui eſt.

¶3. Præterea, Omne nomen diuinũ videtur importare relationem ad creaturas, cùm Deus nõ cognoſcatur à nobis, niſi per creaturas. Sed hoc nomen, Qui eſt, nullam importat habitudinē ad creaturas. Ergo hoc nomen, Qui eſt, non eſt maximè proprium nomen Dei.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Exodi 3. quòd Moyſi quærenti, Si dixerint mihi, quod eſt nomen eius, quid dicam eis? & reſpondit ei Dominus, ſic dices eis: Qui eſt, miſit me ad vos. Ergo hoc nomen, Qui eſt, eſt maximè proprium nomen Dei.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen, Qui eſt, triplici ratione eſt maximè proprium nomen Dei. Primò quidem propter ſui ſignificationem. Non enim ſignificat formam aliquam, ſed ipſum eſſe: Vnde cùm eſſe Dei ſit ipſa eius eſſentia: & hoc nulli alij cõueniat, vt ſupra oſtēſum eſt: *Q.3. art. 4.* manifeſtũ eſt, quòd inter alia nomina hoc maximè propriè nominat Deum. Vnum quodque enim denominatur à ſua forma. Secundò propter eius vniuerſalitatem. Omnia enim alia nomina vel ſunt minus communia: vel ſi conuertantur cum ipſo, tamē addunt aliqua ſupra ipſum ſecundum rationem. Vnde quodammodo informant & determinant ipſum. Intellectus autem noſter non poteſt ipſam Dei eſſentiam cognoſcere in ſtatu viæ, ſecundum quod in ſe eſt: ſed quemcunque modum determinet circa id quod de Deo intelligit, deficit à modo, quo Deus in ſe eſt. Et ideo quanto aliqua nomina ſunt minus determinata & magis communia & abſoluta, tanto magis propriè dicuntur de Deo à nobis. Vnde & Damaſcenus dicit, quod principalius omnibus, quæ de Deo dicuntur nominibus, eſt, Qui eſt: *Libr.1. cap.12.* totum enim in ſeipſo comprehendens velut quoddam pelagus ſubſtantiæ infinitum, & indeterminatum. Quolibet enim alio nomine determinatur aliquis modus ſubſtantiæ rei: ſed hoc nomen Qui eſt, nullum modum eſſendi determinat, ſed ſe habet indeterminatè ad omnes. Et ideo nominat ipſum pelagus ſubſtantiæ infinitum. Tertiò verò ex eius ſignificatione. Significat enim eſſe in præſenti. Et hoc maximè propriè de Deo dicitur, cuius eſſe nõ nouit præteritum vel futurum, vt dicit Auguſtinus in quinto de Trin. *Cap.2. & libr. 83. quæſt.17.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc nomē, Qui eſt, eſt magis proprium nomen Dei, quàm hoc nomen Deus, quantum ad id, à quo imponitur, ſcilicet ab eſſe: & quantum ad modum ſignificandi & conſignificandi, vt dictum eſt. Sed quantum ad id ad quod imponitur nomen ad ſignificandum, eſt magis proprium hoc nomē Deus, quod imponitur ad ſignificãdum naturam diuinam. Et adhuc magis proprium nomen eſt Tetragrammaton, quod eſt impoſitum ad ſignificãdam ipſam Dei ſubſtantiam incõmunicabilem, & (vt ſic liceat loqui) ſingularem.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd hoc nomen bonum, eſt principale nomen Dei, inquantum eſt cauſa, non tamen ſimpliciter. Nam eſſe abſolutè præintelligitur cauſæ[e]. *4*

¶Ad tertium dicendũ, quòd non eſt neceſſarium, quòd omnia nomina diuina importent habitudinem ad creaturas, ſed ſufficit quòd imponantur ab aliquibus perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: inter quas prima eſt ipſum eſſe, à qua ſumitur hoc nomen, Qui eſt. *46*

D.465. Vnde hinc habere potes, quomodo intelligēdum ſit q̃ Gabriel eſt vniuerſale & prædicabile de multis, & ſpecies, &c. Hęc enim & ſimilia ſufficit verificari, nõ de eis abſolutè: ſed vt obiectis ſeu cognitis à nobis. Et quoniam diffusè de his in Cõmentariis de ente & eſſentia ſcripſimus, nõ eſt opus hic eadem replicare.

¶Quo ad tertiũ reſpondet quæſito vna cõcluſione trimēbri: Hoc nomen Deus eſt incõmunicabile ſecũdum rem, communicabile autem ſecundum opinionem, & ſecundũ ſimilitudinem. Probatur prima pars: Natura diuina ſignificata hoc nomine eſt incõmunicabilis ſecũdũ rē. ergo. Secunda quoque declaratur exēplo Solis: & cõfirmatur autoritate gloſſæ ad Galatas 4. Tertia vero pars declaratur in participãtibus diuina adiũcta autoritate Pſalmi.

¶Aduerte hic, q̃ quia prædicta cõcluſio cum ſequēte ex prædictis regulis ſequitur manifeſtè, ideo nõ oportuit alias addere ꝓbationes. *In corp.*

¶Quo ad quartum ponitur hæc concluſio, Si eſſet aliquod nomē diuinum ſignificans naturam illã inquantũ hác, illud eſſet omnino incõmunicabile propriè ad extra. Manifeſtatúrque exēplo ficto in Sole: inſeritúrque dubium de nomine tetragrammaton. Aduerte hic q̃ hæc cõcluſio nõ ſolum ad doctrinæ huius cõplementũ poſita eſt: ſed ex vera (vt reor) dubitatione, quæ eſt illo nomine quod apud Heb. in tãta fuit reuerentia. Nos enim nomen illud in actu exercito latet: quãuis in actu ſignato dicatur tetragrãmaton. Et propterea litera dubitatiuè loquitur.

¶Super Quæſt. decimætertiæ Art. decimũ.

IN titulo aduerte q̃ ly Deus quãdoque verificatur de his tribus ſuppoſitis: ſcilicet Deo vero, & Deo participatiuè & Deo opinatiuè: vt patet quum Moyſes dictus eſt Deus Pharaonis: & Beelzebub, Deus Accaron. Quãdoque autem de ſolo vero Deo affirmatur: vt quum dicitur q̃ vnus tãtum eſt Deus. Non vertitur hic in dubium, an ly Deus, vt ſignifiat habentē veram Deitatem, ſit vniuocũ: hoc enim eſt per ſe notum, eſſe nõ ſolum vniuocum, ſed incõmunicabile, vt dictum eſt. Et propterea de omnibus aliis prædicatur negatiuè ſecundũ illam ſignificationē. Sed quod dubitatur hic eſt, an quum verè affirmatur ly Deus de his tribus: cum ſcilicet dicitur q̃ dominus ipſe eſt Deus, & q̃ Moyſes eſt Deus Pharaonis & Beelzebub, eſt Deus Accarõ: vniuocè ſumatur an ęquiuocè, vel analogicè: id eſt vnam vel plures. Et ſi plures, omnino aut ſecũdum quid habeat ſignificationes. Et ſic patet titulus cum reſpõſione ad primum.

¶In corpore vna cõcluſio reſponſiua quæſito. Hoc nomē Deus dicitur de his tribus nõ vniuocè, nec æquiuocè, ſed analogicè. Probatur ex rationibus terminorũ quo ad ſingulas partes vniuoca eãdē omnino, Æquiuoca diuerſã omnino, analoga primã in aliis clauſam rationem habēt. ſed ly Deus dictũ de his nõ primo, nec ſecundo, ſed tertio modo ſe habet: ergo eſt analogũ. Maior eſt ex ſe nota quã optimè notabis ad effugandam à te & aliis ignorantiã prauæ diſpoſitionis in materia de analogia, &c. Minor autē probatur inducendo in ſingulis. Cõſtat enim q̃ participatiuè Deus, & ſimiliter opinatus Deus abſque veri Dei ratione intelligi nequit, ſed bene econuerſo, ſicut depictus aut opinatus leo abſque veri leonis intellectione intelligi non poteſt.

¶Super Quæſtionis decimætertiæ Articulum vndecimum.

IN titulo ꝓpriũ cũ tripliciter ſumi poſſit, vt diſtinguitur contra commune: & vt diſtinguitur contra metaphoricorum: & vt diſtinguitur cõtra extraneum. In propoſito directè ſumitur tertio modo: ita quòd proprium intimum, maximè autem proprium, id eſt maximè intimum ſignificat in propoſito. Inter nomina ſiquidem non metaphoricè dicta de aliquo, datur latitudo, dum vnius formalis ratio magis intrinſeca eſt illi, quam alterius, &c.

Ly maximè autē comparationem exceſſiuam dicit reſpectu cæterorũ diuinorum nominum, ſiue communia ſint, vt bonus, ſapiens, &c. ſiue propria, vt Deus creator, &c. Vtrum autem hæc comparatio extendatur etiam ad nomina diuina compoſita, non apparet: quoniam nulla ſit in toto articulo de compoſitis mentio, ſed ſolùm de ſimplicibus. ꝓpterea reſtabit adhuc ſub dubio an ly Qui eſt ſit magis proprium nomen Dei, quàm ly Summum bonum, ſeu ly Ens infinitum, &c.

¶In corpore vna eſt cõcluſio reſponſiua quæſito affirmatiuè.

¶Sed aduerte quod hęc concluſio poteſt dupliciter formari. Primò ſic: Hoc nomē, Qui eſt, eſt maximè proprium nomen Dei triplici ratione. Ita quòd ly triplici ratione ſit pars concluſionis, & ſic determinatio ly maximè proprium: & ſic ſenſus, eſt maximè proprium quo ad tria, ſcilicet ſignificationē, modum ſignificãdi & conſignificãdi, vt in reſponſione ad primum exprimitur. Alio modo poteſt formari ſine tali limitatione ſic, Hoc nomen Qui eſt, eſt maximè proprium nomen Dei. & ſic ly triplici ratione, non eſt pars cõcluſionis, ſed continuatio cõcluſionis cum probationibus: quaſi diceret, & probatur tripliciter.

¶Primo ſenſui duo fauent, ſcilicet interpoſitio ly triplici ratione inter ſubiectum & prædicatum concluſionis in litera, & explicatio in reponſione ad primum facta. ¶Secundo quoque ſenſui fauent duo. Primò, quia in litera ſecundum ſingulas rationes ſigillatim infertur concluſio ſine limitatione. Secundò, quia ſine limitatione concluſio eſt ſimpliciter vera, & quoniam parui refert quo quis modo eam formet, age vt lubet.

¶Probatur ergo in litera concluſio quo ad primum, vt primò ſic: Qui eſt, ſignificat non formam aliquam, ſed ipſum eſſe: ergo ſignificat eſſentiam ſolius Dei. ergo eſt maximè proprium Dei. Prima conſequentia probatur, quia ſolius Dei eſſentia, eſt eſſe. ſecunda autem, quia vnumquodque denominatur à ſua forma.

¶Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. ſecunda enim conſequentia non infert, quòd hoc nomen ſit magis proprium quàm alia nomina: ſed quòd hoc nomen conueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia ſignificatio eius in Deo ſaluatur eſſentialiter: in aliis verò eſt extra eſſentiam: & tamen concludendum erat vt etiam in litera infertur, quòd hoc nomen eſt magis proprium quàm alia nomina.

¶Ad hoc breuiter dicendum eſt, quòd ratio literæ concludit vtrunque: quoniam ex hoc quòd ſignificatum formale ly Qui eſt, eſt ipſum eſſe, optimè ſequitur, & quòd magis conueniat Deo quàm aliis, quia illi eſſentialiter, aliis non: & quòd magis conueniat Deo quàm alia nomina: quia eſt eſſentiale prius cæteris, cùm cætera poſterius quid ſignificent. Hoc autem implicitè in litera inſinuatum eſt in ly eſſe, vel in ly non formam aliquam: quaſi diceret, non ſignificat formam aliquam, vt cætera nomina, puta ſapiens, viuens, &c. De tranſcendentibus autem conſtabat ea poſteriora eſſe ipſo eſſe: & propterea non oportuit ſolicitare Autorem circa hæc.

¶Quo ad ſecundum vel ſecundò probatur concluſio ſic: Eſſentia Dei non poteſt à nobis pro ſtatu viæ intelligi modo quo in ſe eſt. ergo omne intellectũ quocunque modo determinatum, deficit à modo quo Deus in ſe eſt. ergo quantò aliqua nomina ſunt minus determinata, tanto magis propriè dicuntur de Deo à nobis. ergo. Qui eſt, eſt maximè proprium nomen Dei: vltima cõſequentia probatur in litera: quia cætera nomina, aut ſunt minus communia: aut ſi conuertuntur, addunt aliquid rationi, ſaltem ſupra ipſum. Et confirmatur autoritate Damaſceni. Priores autem conſequentiæ in litera non probantur, Et prima quidem ratione non egebat, quoniam ex ſe ſatis liquet. Si enim modus Dei eſt incognitus, ſequitur quod omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secunda quoque planè inde deducitur: quoniam ſi omnis modus cognitus deficit à modo Dei, ergo quantò determinatior modus, tantò magis deficit: quoniam defectus iſte ex eminentiſſima amplitudine modi eſſendi Dei procedit, ac per hoc quantò ratio ſignificata per nomen eſt amplior, aut abſolutior, tantò minus recedit ab illo interminato pelago diuinæ ſubſtantiæ: & hoc eſt magis propriè dici. non enim aliquod nomen adæquat modum Dei, ſed quia minus deficit, magis proprium dicitur. Ita quòd minimè inter alia recedere, eſt maximè propriè dici. Deficere autem in propoſito communiter ſumitur: quædam enim nomina vt tranſcēdentia minus determinata deficiunt negatiuè: plus tamen & minus, vt dictum eſt: adeo vt quædã alia ſcilicet determinata, deficiant contrariè, vt corpus, &c. Omnis ergo determinatio deficit, quãuis diſſimiliter.

¶Aduerte hic, quòd ly eſt, dupliciter poteſt determinari, ſcilicet ex parte prædicati, & ex parte ſubiecti. Prædicati quidem, quum dicitur, eſt ſapiens, vel bonus, &c. ſubiecti autem quũ dicitur, homo vel bos eſt, &c. hoc autem nomen, Qui eſt, meritò indeterminatiſſimũ dicitur: quia vtrinque ly qui eſt, indeterminatũ ſignificat. Non enim ſignificat qui eſt bonus aut ſapiens, aut ſubſtantia, ſed abſolutiſſimè, Qui eſt abſque quacunque determinatione. *In corp.* Ex parte etiam ly qui, cùm nulla ſignificetur natura, ſed cùm ſit relatiuũ ſubſtantiæ: communiſſimè importat ſubſtantiam, non vt eſt certum genus, ſed vt omnis eſſentia, ſubſtantia dicitur. Et propterea Damaſcenus pelagus infinitum ſubſtantiæ ſignificare dixit: ſubſtantiæ quidē, ratione ly Qui: pelagus autē infinitum ratione ly Eſt, abſque omni determinatione. poteſt enim determinari infinitis determinationibus: hoc autē maximè manifeſtat, quoniam adeò eminēs eſt, vt infinities infinitos eſſendi modos etiam cogitabiles eminentiſſimè comprehendat.

¶Quo ad tertium verò, vel tertiò probatur concluſio ex ſignificatione Qui eſt, ſignificat eſſe in præſenti. ergo maximè propriè conuenit Deo, tenet ſequela, præſentialitas enim eſt maximè propria Deo, vt patet per Auguſtinum.

¶Aduerte hic quòd ly, Qui eſt, tripliciter poteſt conſiderari. Vno modo abſolutè & formaliter: & ſic conſiderandum eſt hic. nec differt ly, Qui eſt, ab ente formaliter. ſed quo ad tres conditiones. Prima eſt: quia ens non ita explicitè explanat actum eſſendi. Secunda eſt: quia ens non conſignificat tempus aliquod. Tertia eſt: quòd relatiuum clauſum in ly ens, eſt neutri generis, vt patet exponendo ens, id eſt quod eſt, vt expreſſè ab Ariſtotele exponitur pluries. neutrum autem genus cùm informe ſit magis ex parte materiæ ſe tenet. Maſculinum autem cum formatum ſit, actualitatem inſinuat. Vnde dicendo, Qui eſt, actualitas magis inſinuatur exiſtentis quàm dicendo quod eſt, propter quas conditiones adiunctas his quæ in litera dictæ ſunt, ly Qui eſt, ſecundo modo conſideratur vt merito appropriatum Deo: & ſic cùm ratio appropriationis ſit, quia ipſe ſolus in rei veritate eſt, cætera autem ſunt & non ſunt, pro quando deeſſe poſſunt: & dum ſunt non ſunt, niſi ſic, id eſt tantæ & talis perfectionis, & non abſolute: & oportet, vt hoc nomen ſic ſumptum eminentiam ſummam in eſſendo inſinuet, non ex ſignificatione, ſed ex appropriatione: ſicut ſi hoc nomen cognoſcens, inter homines alicui excellentiſſimi intellectus approprietur: quaſi cæteri in comparatione ad ipſum non cognoſcerent, & cætera. Tunc enim, licet non variaretur nominis ſignificatio, plus tamen inſinuaret quàm ſignificaret formaliter, cùm ex huiuſmodi appropriatione oſtenderetur excellentia illius. Vnde in propoſito, licet Qui eſt, formaliter ſumptum de omni exiſtente verificetur, nec pelagus ſubſtantiæ infinitum denotet niſi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen conſideratur, eſſe quod eſt ipſa Dei eſſentia eminentiſſimè in Deo ponit, pelagúſque illud infinitum in diuino eſſe ponit: ac per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communi importat: ad infinitatem per eminentiam trahit æternum eſſe illud innuendo: propter quod nullum nomen ſimplex, quo ad conceptum habemus, quod magis explicet diuinam naturam quidditatiuè, quàm ly, Qui eſt. Tertiò modo conſideratur, Qui eſt, vt eſt primum membrum huius analogi. ſcilicet Qui eſt, & ſic ly, Qui eſt, non ex appropriatione, ſed ex propria ratione eſt nomen proprium Dei: & verificantur de eo omnia ſupradicta. Alia tamen ratione: quia non ex appropriatione, ſed ex propria ſignificatione, vt dictum eſt: & quoniam analogum ſimpliciter prolatum ſtat pro primo, idcirco ly Qui eſt, abſolutè pro primo ſumitur: & eſt propriiſſimum Deo propter ſupradicta: & hæc ſequere, quoniam & vera, & Autori conſona ſunt abſolutè ac formaliter loquenti.

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd propositiones affirmatiuæ non possunt formari de Deo. Dicit enim Dionysius 2.ca. Cælestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt veræ, affirmationes autem incompactæ.

Art.me. ¶ 2. Præterea Boëtius dicit in libr. de Trin. quòd forma simplex subiectum esse nõ potest, Sed Deus maximè est forma simplex, vt suprà ostensum est. Ergo non potest esse subiectum: sed omne illud, de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur, vt subiectum. Ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest. (Q.3.ar.7. & 8.)

¶ 3. Præterea, Omnis intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, vt supra probatum est. Cùm igitur omnis intellectus affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quod propositio affirmatiua verè de Deo formari non posit. (Q.3.ar.7.)

¶ SED CONTRA est, quòd fidei non subest falsum: sed propositiones quædã affirmatiuæ subdũtur fidei, vtpote quod Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. Ergo propositiones affirmatiuæ possunt verè formari de Deo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd propositiones affirmatiuæ possunt verè formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera oportet quod prædicatum & subiectum significent idem secundũ rem aliquo modo, & diuersum secundum rationem. Et hoc patet tam in propositionibus, quæ sunt de prædicato accidentali, quàm in illis, quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idem subiecto, & differunt ratione. alia enim est ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cùm dico, hmmo est animal. Illud enim ipsum quod est homo, verè animal est. In eodem enim supposito est & natura sensibilis, à qua dicitur animal, & rationalis, à qua dicitur homo [c]. Vnde & hic etiam prædicatum & subiectum sunt idem supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur: inquantũ intellectus, id quod ponit ex parte subiecti trahit ad partẽ suppositi[d]: quod vero ponit ex parte prædicati, trahit ad naturam formæ in supposito existentis: secundum quod dicitur quod prædicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic vero diuersitati, quæ est secũdum rationem, respondet pluralitas prædicati & subiecti: identitatem vero rei significat intellectus per ipsam compositionem, Deus autem in se consideratus est omnino vnus & simplex: sed tamẽ intellectus noster secundum diuersas [d] cõceptiones ipsum cognoscit, eo quod non potest ipsum vt in seipso est videre. Sed tamen quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamen, quod omnibus suis conceptionibus respondet vna & eadem res simpliciter. Hanc ergo pluralitatem, quæ est secundum rationem, repræsentat per pluralitatem prædicati & subiecti: vnitatem verò repræsentat intellectus per compositionẽ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dionysi. dicit affirmationes de Deo esse incompactas vel incontinentes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significandi, vt suprà dictum est.

¶ Ad secundũ dicendum, quod intellectus noster non potest formas simplices subsistentes secundum quod in seipsis sunt comprehendere: sed apprehendit eas secundum modum compositorum in quibus est aliquid quod subiicitur, & est aliquid quod inest. Et ideo apprehendit formam simplicem in rõne subiecti, & attribuit ei aliquid.

¶ Ad tertium dicendum, quod hæc propositio, Intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est duplex, ex eo quod hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc verbum, intelligit, ex parte intellecti, vel ex parte intelligentis[e]: Si ex parte intellecti, sic propositio vera, Et est sensus: Quicunque intellectus intelligit rem esse aliter quã sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia intellectus noster formãs propositionem de Deo non dicit eum esse compositum, sed simplicem. Si verò ex parte intelligẽtis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligendo, quàm rei in essendo. Manifestum est enim quòd intellectus noster res materiales infrà se existentes intelligit immaterialiter: non quòd intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt suprà se, intelligit ea secundum modum suum, scilicet compositè: non tamen ita quòd intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster non est falsus formans compositionem de Deo.

¶ In responsione ad primum dubium occurrit quia distinctio facta ibidem non habet locum in proposito, quoniam in ly Qui est idem est, à quo nomen imponitur, & ad quod nomen imponitur: ergo si est magis proprium nomé quo ad vnum, erit quo ad vtrumque: & tamen in litera dicitur, quòd est magis propriũ quo ad id à quo, & non quo ad id ad quod, quomodo possunt hæc simul stare? (371 c)

428 ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod licet idem sit: non tamen ad idem comparatur. In vtroque enim nomine, scilicet ly Qui est, & ly Deus, (D. 1052.) sunt duo, scilicet à quo & ad quod, & comparationem proportionaliter faciendo, scilicet cõparando à quo vnius ad à quo alterius, & ad quod vnius ad quod alterius, facile patet sensus clarus literæ, quòd esse est magis propriũ Deo, quàm vniuersalis prouidentia: & quòd Deitas est magis propria Deo, quam esse: (D. 286.) quoniã Deitas importat illam naturam quasi secundum differentiam specificam, ly verò Qui est, importat eandem quasi secundum genus. Veruntamen quodquia conceptum, ly Dei, quantum ad id adquod imponitur, non habemus nisi in alio. Conceptum verò ly, Qui est quantum ad vtrunque habemus. Idcirco licet Deus secundum se magis proprium nomen ac intimius sit, quo ad nos: tamen magis explicatiuum est Dei, ly Qui est, quàm ly Deus propter rationem dictam. Et scito quod ly Qui est vt appropriatũ, seu primum analogatũ nomen est: vnicum tantum conceptum formalem importat. Ita quòd non componitur ex duobus conceptibus vt color albus: neque vt ens per se, neque vt summum bonum: neque vt ens infinitum. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitum substantiæ, imò si rectè ac perfectè cõcipiatur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: non enim quia ens infinitum, ideo est Qui est: sed quia est, Qui est, ideo esse infinitæ perfectionis est. vnde non rectè sensisse videtur Scotus in 1. di. 3. q. 1. dicens, quòd simplicior & perfectior cõceptus proprius Deo, nobis possibilis sit conceptus huius nominis ens infinitũ. Iam enim patet quòd conceptus ly Qui est, simplicior, perfectior ac prior est. (Artic. 3. huius q. & 1. di. 22 ar. 1, ad 1 & dist 34. q. 3 art. 1. Cor. & po. q. 7. ar. 5. ad 1. — 424 — 430)

¶ Super Quæstionis decimætertiæ Articulum duodecimum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. propositiones affirmatiuæ verè possunt de Deo formari. Probatur, Omnis propositio affirmatiua significat identitatem aliquam secundum rem prædicati & subiecti, cum distinctione eorundem secundũ rationem: sed in Deo inueniuntur hæc duo. ergo. Maior probatur dupliciter. Primò inductiuè in propositionibus accidentalibus, & essentialibus dupliciter, scilicet & in quibus prædicatum & subiectũ habent secundum se rationes diuersas, & in quibus non. Secundò ratione: Propositio affirmatiua habet copulam, prædicatum & subiectum. ergo importat identitatem ratione copulæ, & distinctionem ratione pluralitatis extremorum. Minor vero probatur: Deus non cognoscitur à nobis, vt est in sua omnimoda vnitate, sed sub diuersis rationibus vnus & simplex: ergo.

¶ Aduerte Thomista, quod hinc habes, quòd Deus apud Sanctũ Thomam est vnius tantũ rationis formalis eleuatè cõprehendentis omnia &c. hoc enim intendit quum dicit hic, quòd est omnino vnus & simplex. Alioquin aduersatiua subiũcta cum eius causa nõ consona scilicet, sed tamen intellectus noster secundũ diuersas cõceptiones ipsum cognoscit: quia nõ potest ipsum vt in se est videre. Si ergo posset ipsum vt est videre, nõ distingueret Deitatem à sapientia, nec sapientiam à bonitate secundum rationẽ: vt modò facit, dicẽdo Deus est sapiẽs & bonus, &c. Vnica ergo est in deo formalis ratio tantum.

QVAESTIO DECIMAquarta, De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandum de iis, quæ pertinent ad operationem ipsius. Et quia operatio quædam est, quæ manet in operante, quædam verò quæ procedit in exteriorem effectum: Primò agemus de scientia & voluntate (nam intelligere in intelligente est, & velle in volente) & postmodum de potentia Dei: quæ consideratur vt principium operationis diuinæ in effectum exteriorem procedentis. Quia verò intelligere quoddam viuere est, post cõsiderationem diuinæ scientiæ considerandum est de vita diuina. Et quia scientia verorũ est, erit etiam considerandum de veritate & falsitate. Rursum quia omne cognitum in cognoscente est, rationes autẽ rerum secundùm quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ vocãtur, cum consideratione scientiæ erit etiam adiungenda consideratio de ideis.

¶ Circa scientiã verò quæruntur sexdecim. ¶ Primò, vtrum in Deo sit sciẽtia. ¶ Secũdò, vtrum Deus intelligat seipsum. ¶ Tertiò, vtrum comprehendat se. ¶ Quartò, vtrum suum intelligere sit sua substãtia. ¶ Quintò, vtrum intelligat alia à se. ¶ Sextò, vtrum habeat de eis propriã cognitionẽ. ¶ Septimò, vtrum sciẽtia Dei sit discursiua. ¶ Octauò, vtrum scientia Dei sit causa rerum. ¶ Nonò, vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. ¶ Decimò, vtrum sit malorum. ¶ Vndecimò, vtrum sit singularium. ¶ Duodecimo, vtrum sit infinitorum. ¶ Decimotertio, vtrũ sit contingentium futurorum. ¶ Decimoquarto, vtrum sit enũtiabilium. ¶ Decimoquinto, vtrum scientia Dei sit variabilis. ¶ Decimosexto, vtrum Deus de rebus habeat speculatiuã scientiam vel practicam.

ARTICVLVS I.

Vtrum in Deo sit scientia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod in deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui deo non competit, cùm sit medius inter potentiam & actum. Ergo scientia non est in deo.

¶ 2. Præterea, Sciẽtia, cùm sit cõclusionum, est quædã cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorũ. Sed nihil causatũ est in deo. Ego scientia non est in deo

Super Quæst. decimæquartæ Artic. primum.

Titulus Scientia. nomine Sciẽtiæ intelligimus

¶ 3. Præterea, Omnis scientia vel vniuersalis, vel particularis est. Sed in Deo non est vniuersale & particulare, vt ex superioribus patet. Ergo in Deo non est scientia.

¶ SED CONTRA est, quòd Apost. dicit Rom. 2. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Deo perfectissimè est scientia. Ad cuius euidentiam considerandũ est, quòd cognoscentia à non cognoscentibus in hoc distinguuntur: quia nõ cognoscentia nihil habẽt nisi formam suam tantum: sed cognoscens natum est habere formam etiam rei alterius: nam species cogniti est in cognoscẽte. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis est magis coarctata & limitata. Natura autem rerum cognoscẽtium habet maiorem amplitudinem & extensionem. propter quod dicit Philosophus 3. de Anima, quòd anima est quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ est per materiam. Vnde & suprà diximus, quòd formæ secundum quòd sunt magis immateriales, secundum hoc magis accedunt ad quandam infinitatem[e]. Patet igitur, quod immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Vnde in 2. de Anima dicitur, quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem[e]. Sensus autẽ cognoscitiuus est, quia receptiuus est specierum sine materia: & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separatus est à materia, & immixtus, vt dicitur in 3. de Anima. Vnde cum Deus sit in summo immaterialitatis, (vt ex superioribus patet) sequitur, quòd ipse sit in summo cognitionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia perfectiones procedẽtes à Deo in creaturas, altiori modo sunt in Deo (vt suprà dictum est) oportet, quòd quandocunque nomen sumptum à quacunque perfectione creaturæ Deo attribuitur, secludatur ab eius significatione omne illud quod pertinet ad imperfectum modũ, qui competit creaturæ. Vnde scientia [d] non est qualitas in Deo, vel habitus, sed substantia, & actus purus.

¶ Ad secundum dicendũ, quod ea quæ sunt diuisim & multipliciter in creaturis, in Deo sunt simpliciter & vnitè, vt suprà dictum est. Homo autem secundum diuersa cognita habet diuersas cognitiones. Nam secundum quòd cognoscit principia, dicitur habere intelligentiam: sciẽtiam verò, secundum quòd cognoscit cõclusiones: sapientiam, secundum quòd cognoscit causam altissimam: cõsilium vel prudentiam, secundum quòd cognoscit agibilia. Sed hæc omnia Deus vna & simplici cognitione cognoscit, vt infrà patebit. Vnde simplex Dei cognitio omnibus istis nominibus nominari potest: ita tamen, quòd ab vnoquoque eorum, secundum quòd in diuinam prædicationem venit, secludatur quicquid imperfectionis est, & retineatur quicquid perfectionis est. Et secundum hoc dicitur Iob 12. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd scientia est secundum modũ cognoscentis. Scitum enim est in sciẽte secundũ modũ sciẽtis[e]. Et ideo cũ modus diuinæ essẽtiæ sit altior, quã modus quo creaturæ sunt, sciẽtia diuina nõ habet modũ creatæ sciẽtiæ, vt scilicet sit vniuersalis[d] vel particularis, vel in habitu, vel ĩ potẽtia: vel secundũ aliquẽ talẽ modũ disposita.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus intelligat se.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ intelligat se. Dicitur enim in lib. de causis, quod omnis sciẽs qui scit suam essentiam, est re-

cognitionem intellectiuam certam & euidentem.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: In Deo est scientia perfectissimè, probatur: Immaterialitas est ratio quod aliquid sit cognoscitiuum: & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis: sed Deus est in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: quod est habere perfectissimè sciẽtiam.

Maior habet duas partes, & quo ad vtranque probatur. Quo ad primam partem dupliciter. Primò ratione sic: (Q.3.ar.5) Esse cognoscens est ex habere formam suam & alterius: ergo ex amplitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedens probatur: quia in hoc differt cognoscens à non cognoscẽte. Prima verò consequẽtia ex se est euidẽs: quia quod est ipsum & alia, est magis ampliũ quàm quod est ipsum tantùm: & confirmatur autoritate tertij de Anima, Anima est quodammodo omnia. Secunda verò consequẽtia probatur ex dictis in quæst. 7. quod coarctatio formæ est ex materia: (Tex. 37.) & infinitas formarum per recessum à materia. Secundò probatur maior autoritate Arist. 2. de Anima, quòd plantæ non cognoscũt propter suam materialitatem. (35, 36) Quo ad secundam vero partem probatur maior ex gradibus cognoscẽdi in sensu & intellectu. (Tex. 124. 427) Ille enim cognoscitiuus est: quia receptiuus specierum sine materia, Iste magis: quia separatus & immixtus, vt dicitur 3. de Anima. Minor autem ex supradictis est nota. (Tex. 4. vsque ad 7. q. 7. art. 1.)

¶ Circa differentiam assignatam inter cognoscentia, & non cognoscentia dubitatur. (Q.5.ar.4. & q.13. artic.5.) Aut quum dicitur quòd cognoscens natum est esse etiam alia, intendit quòd ly esse, intelligatur per identitatem: & sic falsum est, quoniam anima intellectiua non est nata esse idem quod lapis, quod bos, &c. Aut per informationem, & tunc aut per intentionalem, & sic est falsa differentia: quia aër nõ est cognoscens: & tamen recipit colores intentionaliter. Aut naturalem: & tunc est falsissima. Tum quia lapis non est in anima. Tum quia non cognoscentia hoc modo sunt alia. Similiter ly alia, aut stat pro omnibus: & sic est falsum, quia sensus nõ est natus esse omnia, sed quædam. Aut pro quibusdam: & sic differentia est nulla quoniam commune est omnibus, quæ apud nos sunt esse non solùm ipsa, sed quædam alia aliquo modo, scilicet per informationem: quoniam omnia non solum sunt substantiæ in se, sed habent ad minus sua accidentia conformia naturis propriis. Ignis enim non solùm est ignis, sed leue, ratum, lucidum, calidum. Et quemadmodum hæc habent sua accidentia, ita cognoscens habet sua propria accidentia, species intentionales. vnde in hoc nulla apparet differentia inter cognoscentia & non cognoscentia.

¶ Ad euidentiam huius difficilis ac ardui fundamenti, magnæ partis Metaphysicæ ac Philosophiæ naturalis, duo facienda sunt. Primò formaliter dicendum est ad obiectiones. Secundò radix omnium producenda est in lucem. Ad obiecta facilè dicitur, quòd ly esse abstrahit à modis essendi per identitatem, aut informationem: & similiter ly alia, abstrahit ab omnibus aut quibusdam. Sicut etiam ly cognoscitiuum abstrahit à tali & tali cognoscitiuo. Aliquod enim cognoscens est, quod est omnia per identitatem, vt Deus. Aliquod quod est aliqua per identitatem, & aliqua per informationem, vt angeli. Aliquod quod est omnia per informationem, vt anima nostra. Aliquod quod est aliqua per informationem, vt anima purè sensitiua. Et propterea differentia in communi posita, abstrahit ab omnibus his modis, vt nullus excludatur; sed omnes in confuso contineantur.

¶ Radix autem ista elucescit, si intuemur per se differentiam inter modum quo cognoscens est cognitum, & quo materia habet formam. Et similiter quàm differenter fit vnum ex cognoscente & cognito, & materia & forma. Idem enim iudicium est de esse & de vno, cùm eandem naturam significent, vt in 4. Metaph. dicitur. Sciendum est ergo, quòd per se differentia in hoc est, Quòd cognoscens est ipsum cognitum actu vel potentia. Materia autem nunquam est ipsa forma. Et ex hac differentia quo ad esse sequitur differentia quo ad vnitatem: quòd scilicet cognoscens & cognitum sunt magis vnum, quàm materia & forma, vt egregiè dixit Auer. in 3. de Ani. commen. 5. Et rationem reddidit modo dictam: quia ex intellectu & intellecto non fit tertium, sicut ex materia & forma: assignando enim pro ratione maioris vnitatis exclusionem tertij, apertè docuit vnitatem cõsistere in hoc, quia vnum est aliud. Vnde Ari. in 3. de Ani. hoc idem prædocuit dicens, quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostenditur autem hanc esse veram per se differentiam ex eo quòd omnes communes animi conceptiones & conclusiones ei consonant, scilicet quòd accidit cognitiuo & cognito diuersitas inter ea, & similiter compositio eorum. Et similiter quòd cognitum habeat esse intentionale in cognoscente, & quòd in nulla natura possunt adeo eleuari materia & forma, subiectum & accidens, vt vnum sit idem alteri saluis rationibus eorum, vt de cognoscente & cognito comperimus.

¶ Necessitas autem hoc ponendi ex duabus nascitur positionibus. Altera est, Vnumquodque operatur secundũ quod est actu 3. Physico. (D. 475.) Altera est, Cognitũ est principium specificatiuum cognitionis ex 12. Metaphysic. Ex his sequitur, quod cùm cognoscens debeat esse sufficiens principiũ suæ propriæ operationis, quæ est cognoscere: (Q.3.ar.4.) quia hoc omnibus perfectis naturis commune est: oportet quòd sit specificatiuum principium illius quod est esse cognitum. Et si his adiungas ex 2. Cæli text. com. 17. quod vnũquodque est propter suam operationem, (Artic. 7.) sequetur quòd natura cognoscitiua est talis secundum se, vt sit actu vel potentia ipsum cognitum: quod est esse nõ solum ipsa, sed alia, vt in litera dicitur. Et si hæc comparaueris ad reliqua entia, videbis differentiam inter cognoscentia, & non cognoscẽtia manifestari ex hoc. (66) Reliqua nãque entia, aut recipiunt formas propter ipsarũ formarũ operationes, aut propter operationẽ tertij compositi ex recipiente & recepto. (D. 632. & 285.) Exẽplum primi in aqua calida, & vniuersali in subiecto & accidentali forma. Calefactio enim non est propria operatio aquæ, sed caloris. (Propos. 15.) Et idem est iudicium quo ad hoc de aqua frigida: licet enim frigiditas sit naturalis potentia aquæ, frigefacere tamen frigidi, non aquæ propria est operatio. Exemplum secundi patet in formis substantialibus: materia enim non recipit formam propter operationem ipsius materiæ, sed cõpositi ex ipsa & forma. Cognoscens autem recipiens cognitum, non recipit ipsum propter operationem alicuius compositi resultantis ex eis: neque propter operationem ipsius cogniti, sed propter specificationem propriæ operationis ipsius cognoscentis. Visus enim recipit visibile, propter speciem visionis: quam constat esse visus propriam operationem. Nec obstat quòd visibile vt receptum in visu sit accidens, & visus sit subiectum: quoniam hoc est per accidens, id est ex necessitate materiæ: & non est per se primò intentum: forma enim, intentio, seu species visibilis, non inquantum accidens, sed inquantum visibile & transiens in visum specificat. sed quia hoc non patitur talis natura sensibilis, nisi per intentionem esse, ideo gratia materiæ concurrit accidens, non tamen destruit per se intentum, sed in gradu minus perfecto constituit. Vt enim alibi discutiendum est, & ab Auerroi duodecimo capite Metaphysicorum & 3. de Anima habetur, Cognoscibile & cognitum non eadem intentione in omnibus sunt vnum, sed magis & minus diminutè: adeo quòd in solo Deo sunt omnino idem. Et sic patet sensus differentiæ assignatæ: & quàm subtiliter naturam cognoscentium tradidit hic diuus Thomas. Quam in hoc consistere non solùm ex Aristotele & Auerroi vt patet ex dictis, sed etiam ex Alberto, ostenditur in tractatu de intellectu & intelligibili. Et hoc diligentissimè oportet pro fundamento habere, quotiens de intellectu est sermo, quoniam ex eo multarum quæstionum conclusiones pendent, puta de concursu obiecti, & intellectus ad intellectionem. Et similiter de concursu speciei intelligibilis. &c. Et hinc apparebit, quàm rudes fuerint qui de sensu & sensibili, intellectu & intelligibili, déque intelligere & sentire tractantes, tanquam de aliis rebus iudicant. Et disces eleuare ingenium, altiúmque rerum ordinem ingredi.

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Deus intelligit seipsum per seipsum. probatur: Deus est absque omni potentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt omnibus modis idem: ergo intelligit seipsum per seipsum. Antecedens patet. prima verò consequentia fundatur super duas propositiones. Altera est: Obiectum intellectus oportet esse actu intelligente ad hoc vt intelligat. Altera est: Omnis diuersitas intellectus ab obiecto est propter admixtam naturam potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanentem; quia ista intus habet

habet terminum. Secundò ex lib. de Anima sic: Sensus in actu est idem cum sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Non autem est hic eadem potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatem status eorum: diuersitas verò potentialitatem. Ex his enim manifestè patet sequela primæ sic: intelligibile oportet esse in intelligente, & non est aliquo modo distinctum nisi per potétiam, ergo intellectuale illius in quo nulla est potentia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est absque potentia, &c. ergo, &c. Deinde in litera explanatur consequens, quo ad ly omnibus modis, excludendo duos diuersitatis modos, scilicet inter actum & potétiam, & inter substantiam & accidens, secunda consequentia patet.

Tex. 12. & 28.

Libr. 3. de Trin. non longe à fine.

¶ Circa verba literæ in secunda propositione fundante consequentiam, aduerte quòd hoc quod dicitur, scilicet secundum hoc tantum sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili, quia vtrúque est in potentia, dupliciter exponi pót. Primò, vt ly vtrunque, referat potentiam & obiectum. Secundò, vt referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuam & intellectiuam. Et si iste secundus sensus teneatur, nihil scabrositatis occurrit, & planus literæ sensus seruatur. Si verò primus sensus intentus dicatur, eget nitore: quoniam ex hoc haberetur expresse, quod ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum exigitur potentialitas non solum in cognoscente, sed etiam in cognito: quod non est vsquequáque verum. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primò, quòd exigatur potentialitas in vtroque, ita quod vtrúque sit secundum se potentiam habens: & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum, vt patet quum deus videtur ab aliquo intellectu creato. Tunc enim obiectú est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectum. Secúdò, quòd exigatur potentialitas vtriusque respectu huius id est quòd obiectú sit potentia intelligibile ab ipso intellectu, & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est verum. Sed iudicio meo non est hic intentum. Tum quia vna potentialitas, scilicet potentia sufficit. Tum quia ista potentialitas obiecti non in se, sed respectu huius non est potétialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tum quia vtraque ista potentia resoluitur tandem quo ad hunc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potentiam: inter potentialitatem ipsius cognoscitiuæ virtutis. Tum quia planus sensus literæ primam expositionem optimè amplectitur, & proposito satisfacit: & ideo primum sequamur.

Lib. 15. de trin. cap. 1. & libr. 6. sup. Gen. cap. 12.

Tex. 15.

Lib. 3. tex. 36 & 37. D. 762. 280

T. 1223.

¶ Circa expositionem consequentis, vbi ly omnibus modis idem explanatur per exclusionem duorum, scilicet status potentialitatis, & diuersitatis intellectus à specie intelligibili: dubium occurrit. Quia exclusio horum non sufficienter explanat omnimodam identitatem intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente seipsum. Constat enim quòd nec est in potentia, neque species, qua se intelligit, est aliud à substantia sua: & tamen intellectus & intellectum non sunt omnibus modis idem etiam intelligendo seipsum. Tum quia, hoc est proprium Dei. Tum quia conceptus, quem format de seipso non est substantia sua quicquid ille sit.

diens ad essentiam suam reditione completa, Sed Deus non exit extra essentiam suam, nec aliquo modo mouetur: & sic non competit sibi redire ad essentiam suam. Ergo ipse non est sciens essentiam suam.

¶ 2. Præterea, Intelligere est quoddá pati & moueri, vt dicitur in 3. de Anima: scientia etiam est assimilatio ad rem scitá: & scitum etiam est perfectio scientis. Sed nihil mouetur vel patitur vel perficitur à seipso, neque similitudo sibi ipsi est. vt Hilarius dicit. Ergo Deus non est sciens seipsum.

¶ 3. Præterea, Præcipuè Deo sumus similes secundum intellectú: quia secundum mentem sumus ad imaginem Dei, vt dicit Aug. Sed intellectus noster non intelligit se nisi sicut intelligit alia, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo Deus non intelligit se, nisi fortè intelligendo alia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Corint. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit nisi Spiritus Dei.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus se per seipsum intelligit. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd licet in operationibus, quæ transeunt in exteriorem effectum, obiectum operationis, quod significatur vt terminus, sit aliquid extra operanté: tamen in operationibus, quæ sunt in operáte obiectum, quod significatur vt terminus operationis, est in ipso operáte: & secundú quod est in eo, sic est operatio in actu. Vnde dicitur in lib. de Anima, quòd sensibile in actu est sensus in actu, & [d] intelligibile í actu est intellectus in actu [e]. Ex hoc enim aliquid in actu sentimus vel intelligimus, quo intellectus noster vel sensus informatur in actu per speciem sensibilis vel intelligibilis. Et secundú hoc tantùm sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili: quia vtrunque est in potentia. Cùm igitur Deus nihil potétialitatis habeat, sed sit actus purus, oportet quòd in eo intellectus & intellectum sint idem omnibus modis, ita scilicet vt neque careat specie intelligibili: sicut intellectus noster cùm intelligit in potétia, neque species itelligibilis sit aliud à substantia intellectus diuini: sicut accidit in intellectu nostro, cùm est actu intelligens: sed ipsa species intelligibilis, est ipse intellectus diuinus. & sic seipsum per seipsum intelligit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd redire ad essentiam suam, nihil aliud est, quam rem subsistere in seipsa. Forma enim inquátum perficit materiam dádo ei esse, quodammodo supra ipsam effunditur: inquantum verò in seipsa habet esse, in seipsam redit. Virtutes igitur cognoscitiuæ, quæ nó sunt subsistentes, sed actus aliquorum organorum, non cognoscunt seipsas: sicut patet in singulis sensibus. Sed virtutes cognoscitiuæ [d] per se subsistétes cognoscút seipsas. Et ꝓpter hoc dicitur in lib. de Causis, quòd sciens essentiam suam redit ad essentiam suam. Per se autem subsistere maximè conuenit Deo. Vnde secundum hunc modum loquendi, ipse est maximè rediens ad essentiam suam, & cognoscens seipsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd moueri & pati sumuntur æquiuocè secundum quòd intelligere dicitur esse quoddam moueri vel pati [c]: vt dicitur in 3. de Anima. Nó enim intelligere est motus, qui est actus imperfecti, qui est ab alio in aliud: sed actus perfecti existens in ipso agéte [e]. Similiter etiam quòd intellectus perficiatur ab intelligibili vel assimiletur ei, hoc conuenit intellectui qui quádoque est in potentia: quia per hoc quod potentia, differt ab intelligibili, & assimilatur ei per specié intelligibilé, quæ est similitudo rei intellectæ: & perficitur per ipsam, sicut potentia per actú. Sed intellectus diuinus, qui nullo modo est in potentia, non perficitur per intelligibile, neque assimilatur ei: sed est sua perfectio & suum intelligere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd esse naturale non est materiæ primæ, quæ est in potentia: nisi secundum quòd est reducta in actú per formam. Intellectus auté noster possibilis se habet in ordine intelligibiliú, sicut materia prima in ordine rerum naturalium: eò quòd est in potentia ad intelligibilia, sicut materia prima ad naturalia. Vnde intellectus noster possibilis non potest habere intelligibilium operationem, nisi inquantum perficitur per specié intelligibilé alicuius. Et sic intelligit seipsum per speciem intelligibilem [e], sicut & alia. Manifestum est autem quòd ex eo quod cognoscit intelligibile, intelligit ipsum suum intelligere, & per actum cognoscit potentiam intellectiuam. Deus autem est sicut actus purus tam in ordine existentiú quàm in ordine intelligibiliú: & ideo per seipsum, seipsum intelligit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus comprehendat seipsum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nó comprehédat seipsum. Dicit enim Augu. in libr. 83. Quæstionum, quòd id quod cóprehendit se, finitum est sibi. Sed Deus est omnibus modis infinitus. Ergo non comprehendit se.

¶ Si dicatur quòd Deus infinitus est nobis, sed sibi finitus: Contra, verius est vnum quodque secundum quod est apud Deum, quàm secundum quod est apud nos. Si igitur Deus sibiipsi est finitus, nobis autem infinitus, verius est Deum esse finitum, quàm infinitum. Quod est contra prius determinata. Non ergo Deus cóprehendit seipsum.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit ibidem, Omne quod intelligit se, comprehendit se. Sed Deus intelligit se. ergo comprehendit se.

¶ RESPONDEO dicendú, quòd Deus perfectè cóprehédit seipsum. Quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quando peruenitur ad finé cognitionis ipsius. & hoc est quádo res cognoscitur ita perfectè, sicut cognoscibilis est [e]. Sicut propositio demonstrabilis cóprehenditur quá

283 455 304 436 d 370 83

¶ Ad hoc dupliciter dicitur. Primò, quòd ly ita, scilicet vt neque careat specie, neque species sit aliud, &c. accipiatur limitatiuè, id est quòd per hæc duo limitetur id quod dixerat, scilicet omnibus modis idem: ac si dixisset, sunt omnibus modis idé quo ad hæc duo: & sic dubium motum locum non habet.

¶ Et licet hic sensus literæ cósonet pro quanto in articulo quarto, quærendú restat vtrum intelligere Dei sit idem quod ipse Deus. Consideratibus tamé quòd hic est sermo de intellecto, & intellectus idé titate, & quod dubium restás de intelligere remanet pro quanto sunt aliquæ difficultates, ex propriis ipsius intelligere, vt distinguitur cótra intellectum, dici aliter posse videtur, acceptando quòd ly ita, scilicet vt neque careat specie, &c. teneatur expositiuè.

¶ Et ad dubium motum respondetur, quod exclusio horum duorum adæquat omnimodam identitatem intellectus & intellecti. Sed nomine speciei nó est intelligéda species impressa tantùm, sed vniuersaliter tam impressa quàm expressa: vbi enim intellectus & species vniuersaliter non distinguitur, ibi intellectus & intellectum omnino est idem. Et hoc in doctrina. San. Tho. est indubiè verum: quoniam cóceptus ipse est species expressa, quę in solo Deo est substátia. Et sic in nullo alio saluatur integrè exclusio horum duorum. Vtrum autem hoc sufficiat secundum aliorum Philosophorum dogmata, non est præsentis negotij: sed in 3. de Anima vel in 12. Metaph. dicetur. Quod auté sic vniuersaliter in pręsenti litera sumatur species, textus insinuat per illa verba, quum est actu intelligens. Si de specie impressa tantùm intenderet, non oportuisset dicere quum est actu intelligens: cùm illa etiá insit, quum intellectus noster non est in actu intelligés, sed dormiés. vnde explanando speciem intelligibilé per statum intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd vniuersaliter de specie loqueretur concurrente ad actum secundum, qui est intelligere. Cóstat autem ad illum concurrere vtranque speciem. De specie ergo vniuersaliter est sermo interpretandus, vt vniuersalior sit sensus.

81 3. dist. 14 ar. 2. q. 1 & 2. Et i cótra ... Et veri. 2. art. 2 & q. 10 art. 4. Et opusc. 3 ... 106. 213 & 264 ... 9 Et opusc. 9. q. 79. Quæst. 14 Q. 7. art. 1 Quæst. 14 dem.

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus ex corpore.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deus perfectè comprehendit seipsum, Probatur, Deus ita perfectè cognoscit seipsum sicut est perfectè cognoscibilis est: ergo perfectè comprehendit seipsum. Antecedens probatur: sic vnumquodque tantum est cognoscibile quantum est actu, ergo tanta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscitiuus per hoc quod est actus ab omni materia & potentia separatus: ergo tanta est vis cognoscitiua, quanta est actualitas. igitur vtrunque concludendo, sequitur, tanta est cognoscibilitas quanta vis cognoscitiua, & ecó uerso. Assumptum primú patet ex nono Metaphy. Assumptum verò secundum ex articulo primo & secundo. Consequentia autem probatur ex ratione cóprehensionis sic: Comprehendere est ad finé cognitionis alicuius peruenire: ergo est ita perfectè cognoscere ré, sicut res est cognoscibilis. ergo si Deus ita perfectè cognoscit, sequitur. ergo comprehendit omnia sunt clara: & tamé in litera declaratur ratio comprehensionis exemplariter: in cognitione propositionis demonstrabilis, finis enim cognitionis ipsius non habetur, quousque demonstretur: quoniam semper maneret plus cógnoscibilis quam cognita esset.

81. 55. Tex. 20. 81 60

do scitur per demonstrationem, non auté quádo cognoscitur per aliquam rationem probabilem. manifestú est auté, quòd Deus ita perfectè cognoscit seipsum, sicut perfectè cognoscibilis est, est enim vnumquodque cognoscibile secundum modum sui actus [e]. Non enim cognoscitur aliquid secúdum quòd in potentia est, sed secundum ꝙ est actu, vt dicitur in 9. Metaphy. Tanta est autem virtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in existendo: quia per hoc quod actu est, & ab omni materia & potentia separatus, Deus cognoscitiuus est, vt ostensum est. Vnde manifestum est, quòd tantum seipsum cognoscit quantum cognoscibilis est. Et propter hoc seipsum perfectè comprehendit.

¶ AD PRIMVM ergo dicédum, quòd comprehendere, si propriè accipiatur, significat aliquid habens & includens alterum. Et sic oportet quod omne comprehensum sit finitú sicut omne inclusum [e]. Non sic autem comprehendi dicitur Deus à seipso, vt intellectus suus sit aliud quam ipse, & capiat ipsum & includat. Sed huiusmodi locutiones per negationem sunt exponendæ. Sicut enim Deus dicitur esse in seipso, quia à nullo exteriori continetur: ita dicitur comprehendi à seipso: quia nihil est sui quod lateat ipsum. Dicit enim. August. in lib. de videndo Deum, quod totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm dicitur, Deus finitus est sibi, intelligendum est secundum quádam similitudinem proportionis: quia sic se habet in nó excedendo intellectum suum, sicut se habet aliquid finitú in non excedédo intellectum finitú. Nó auté sic dicitur Deus sibi finitus, quòd ipse intelligat se esse aliquid finitum.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum ipsum intelligere Dei sit eius substantia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ipsum intelligere Dei non sit eius substantia. Intelligere enim est quædá operatio. Operatio autem aliquid significat procedens ab operante. Ergo ipsum intelligere Dei non est ipsa substantia.

¶ 2. Præterea, Cum aliquis intelligit se intelligere, hoc nó est intelligere aliquid magnum vel principale intellectum, sed intelligere quoddá secundarium & accessoriú. Si igitur Deus sit ipsum intelligere, intelligere Deú erit sicut cum intelligimus intelligere. Et sic non erit aliquid magnum intelligere Deum.

¶ 3. Præterea, Omne intelligere est aliquid intelligere. Cum ergo Deus intelligit se, si ipsemet non est aliud quam suum intelligere, intelligit se intelligere, & intelligere se intelligere se, & sic in infinitum. Non ergo ipsum intelligere Dei est eius substantia.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augusti. lib. 7. de Trini. Deo hoc est esse quod sapientem esse. Hoc autem est sapientem esse quod intelligere. Ergo Deo hoc est esse, quod intelligere. Sed esse Dei est eius substantia, vt suprà ostensum est. Ergo intelligere Dei est eius substantia.

¶ RESPONDEO dicédum, quòd est necesse dicere quod intelligere Dei est eius substantia. Nam si intelligere Dei sit aliud quam eius substantia, oportet, vt dicit Philosophus in 12. Meta. ꝙ aliquid aliud esset actus & perfectio substantiæ diuinæ: ad ꝙ se haberet substátia diuina, sicut potétia ad actum. quod est omnino impossibile. Nam intelligere est perfectio & actus intelligentis. Hoc autem qualiter sit cósiderádum est. Sicut enim supra dictum est, intelligere nó est actio progrediens ad aliquid extrinsecum, sed manet in operante sicut actus & perfectio eius: prout esse est perfectio existentis. Sicut enim esse consequitur formá ita intelligere sequitur speciem intelligibilem. In Deo autem non est forma, quæ sit aliud quàm suum esse, vt suprà ostensum est. vnde cum ipsa sua essentia sit etiam species intelligibilis, vt dictum est: ex necessitate sequitur, quòd ipsum eius intelligere sit eius essentia & eius esse. Et sic patet ex omnibus præmissis, quod in Deo intellectus intelligens, & id quod intelligitur, & species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino vnum & idem. Vnde patet per hoc quòd Deus dicitur intelligens, nulla multiplicitas ponitur in eius substantia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intelligere non est operatio exiens ab ipso operante, sed manens in ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quod cùm intelligitur illud intelligere, quod nó est subsistés, nó intelligitur aliquid magnum: sicut cùm intelligimus intelligere nostrú. Et ideo non est simile de ipso intelligere diuino: quod est subsistens.

¶ Et per hoc patet respósio ad tertiú. Nam intelligere diuinum, quod est in seipso subsistens, est suiipsius & nó alicuius alterius: vt sic oporteat procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum Deus cognoscat alia à se.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus nó cognoscat alia à se. Quæcúque enim sunt alia à Deo, sút extra ipsú. Sed Aug. dicit in lib. 83. Quæst.

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo primo conclusio respósiua quæsito affirmatiuè, secúdo epilogus antè dictorum.

Epist. 112. Cap. 9.

¶ Quo ad primum conclusio est: Intelligere Dei est eius substantia: probatur dupliciter. Primò ducendo ad impossibile cum Aristo. Si intelligere dei esset aliud à substantia, sequeretur quod diuina substantia se haberet ad aliquid aliud, vt potentia ad actum perfectioré: hoc est impossibile. ergo cósequétia probatur: quia intelligere est perfectio & actus intelligentis. Secundò probatur osté siuè: Substantia Dei est suum esse, & sua species intelligibilis. ergo intelligere Dei est sua substantia. Antecedés quo ad primam partem patet ex quæstione tertia.

83 1. contra. c. 46 & 47. & li. 4. c. 11. & 12. Et opusc. 3. cap. 29. & 30. & 31.

¶ Quo ad secundum ex secundo articulo huius quæstionis, consequentia verò probatur: Intelligere est actus manens in intelligente vt esse: ergo si substantia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis, oportet quod sit suú intelligere. Assumptum probatur: quia intelligere consequitur speciem, vt esse formam.

¶ Ad euidentiam consequentię cum sua probatione, quoniam occulta aliqualiter est propter sui profunditatem, ac formalitatem: notanda sunt duo. Primò quòd in litera quatuor dicuntur de intelligere, scilicet quod manet in intelligente, quòd vt actus & perfectio eius, quod vt esse est actus existentis, quod consequitur intelligibilem speciem, vt existere formam: quorum duo prima non probantur, quia clara sunt. tertium autem probatur per quartum, quod relictum est pro constanti. Aduerte secundò, quòd quartum dictum, scilicet quod intelligere consequitur speciem intelligibilem, vt esse formam quo ad tria, quantum ad propositum spectat, verificatur. Primò, quo ad causalitatem: quoniam forma est ratio essendi: & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundò, quo ad necessitatem: quoniam formam in actu necessariò commitatur existere: & speciem intelligibilem in actu, non medio modo inter potentiam & actum, necessariò commitatur intelligere. Tertiò, quo ad modum causandi, quoniam forma complendo quod est facit esse: & species intelligibilis in actu non in genere entis, sed in genere intelligibilis, complendo intellectum, facit intelligere, vt ex primo articulo huius quæstionis & dictis in quæstione 12. patere potest: ex his autem, & præcipuè ex hoc vltimo liquet tertium dictum literæ quod est effectus huius quarti, Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis: vt existere est perfectio existentis, id est intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imo intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili: sicut esse est ipsum esse entis in genere entium. Aduerte tertio, quod substantia diuina & est forma, imò actus purus & in genere entium, & in genere intelligibilium. Et ratione primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione verò secundi est ratio intelligendi, & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respondet substantiæ suæ vt puro actui in genere entium, intelligere verò respondet eidem in genere intelligibilium. Et proportionaliter sic, quòd intelligere est esse substantiæ diuinæ vt species est intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequétia cum sua probatione fuit optima & formalis arguens ex concursu vtriusque formæ in vnú & identificatione illius vnius cum proprio esse secundum vnum genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primò quòd substantia est ipsa species intelligibilis, ac per hoc est forma in vtroque genere: & quòd substantia Dei est suum esse, ac per hoc identificat sibi esse in genere entium, infertur, ergo oportet etiam quod sit suum intelligere, id est quòd identificet sibi esse suum, quod sibi conuenit in genere intelligibili. Non enim minor est efficacia, infinita, aut actualitas substátiæ diuinę in genere intelligibili: quam in genere entium. Et si oppositum diceretur, sequeretur quod non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili, qui claudit in se naturam cognoscentis & cogniti vt sic, comparatur ad intelligere vt potentia ad actú, vt ens ad esse.

Cap. 7. Q. 3 art. 4. Tex. 39. Art. 2. Q. 2. art. 2. & 7. Q. 3. art. 7.

¶ Quo ad secundú epilogus adunans triplicé identitatem patet, cum corollario suo, quod nullam ponit diuersitatem in Deo ipsum esse intelligentem. Omnia clara sunt.

84 1. dist. 35. art. 2. & veri q. 2. art. 4. Et 1. contra ca. 48. & 49. Quæst. 46. post med.

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quintum.

Titulus in communi quærit, non distinguendo quod quid est, ab an est.

¶ In corpore duo, primò respondet quæsito affirmatiuè. secundò assignat modum, quo verificatur conclusio.

¶ Quo ad primum conclusio est. Necesse est Deum cognoscere alia à se. Probatur dupliciter. ¶ Primò sic, Deus perfectè seipsum intelligit: ergo perfectè cognoscit virtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit virtus sua: ergo alia à se. Antecedens, licet ex prædictis probatum sit, iterum probatur, ducendo ad impossibile, scilicet, si Deus non perfectè se intelligit: ergo esse suum non est perfectum, hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligere. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda verò probatur: quia aliter virtus non perfectè cognoscitur, vt patet. Tertia autem quia virtus diuina se extendit ad alia à se, quod probatur: quia est prima causa omnium. ¶ Secundò probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causæ est eius intelligere. ergo

omnes effectus preexistétes in prima causa sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea modo intelligibili. probatur sequela: quia vtrumquodque est in altero modo eius in quo est.

¶ Circa has rationes aduerte, quòd bis in litera assumitur hæc propositio: Esse Dei est eius intelligere, semel ad probandum antecedens primæ rationis: & semel constituitur antecedens secundæ rationis. Et prima quidem vice, de diuinis humano more loquendo interpretari potest vtroque modo, scilicet formaliter & identicè. Formaliter quidem: quia intelligere est formaliter esse Dei inquantum intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei cõcluderetur imperfectum. *Art. pre.* Identicè verò: quia etiam sic infertur intentum, subintellectis propositionibus communibus: quoniam cùm intelligere Dei subiectiuè & obiectiuè sit capax perfectionis omnimodæ secundum se, & sit idem cum esse Dei: si est imperfectum necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectum à posteriori, ex imperfectione posteriori, inferendo imperfectionem prioris identificantis sibi posterius. 81. si enim omnino perfectum esset identificans, nullam imperfectioné idétificari permitteret. 90. Sed secunda vice ambiguum est, quonam pacto sumatur. *Q. 2. art. 3.* Si enim sumitur formaliter, falsũ est: quoniam hic est sermo nõ de esse Dei quasi in communi vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutem actiuam, quia in tali esse præexistunt omnes effectus causæ actiuæ. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cùm sit perfectio naturaliter prior, &c. Si verò sumitur identicè, assumptum est verum: sed ratio nihil valet: 63 quoniam ex formali & idética non sequitur formalis, sic autem esset in proposito: quoniam ista, Omnes effectus pręexistunt in esse primæ causæ, est formalis. Ista verò, Esse primæ causæ est suum intelligere, est identica. Et consequenter ex eis non potest inferri ista formalis, ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet, Omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione, & per modum relationis. Et similiter non valet subsumendo, esse Dei est eius velle. ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum voluntatis: igitur nec de intelligere valet.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primò, quod in hoc antecedente illa propositio, Intelligere Dei est suum esse, identica est, quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cùm dicitur, Ex identica & formali, &c. conceditur. Sed cum hoc stat, quòd ex tali identica cum tali formali sequatur formalis, id est licet non sequatur gratia formæ, sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: quoniam de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, est identitate earum sequitur, quòd quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habent naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, secundum suas rationes formales. Et cùm omnes possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali ad omnia se naturaliter extendit ad quæ vna se extendit. Et propterea cùm intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter, & sunt idem, consequens est quod quæcunque sunt in esse vt esse, & per modum entis, sunt in intelligere, vt in intelligere & per modum intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instantias. Nã relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter, velle autem alia, cum pertinentibus ad ipsum, licet sit perfectio: non tamen est naturalis, sed libera. ¶ Secundò dicitur & melius & proculdubio ad mentem literæ, quod illa propositio est formalis quicquid enim sit de esse Dei, esse tamen Dei vt primæ causæ vt sic intelligere est: quoniam non ex eo quòd est, sed ex eo quòd intelligit: & vt intelligit non vt est, causat & causatiuus naturaliter est. Nec est verum quod effectus intellectualis causæ vt sic præexistat in esse vt præuenit intelligere; imò quod præexistat in esse, est per accidens, id est, ex hoc quod intelligere est esse: vt in nobis respectu artificialium experimur. Intelligere quippe fundat actiuam virtutem omnis intellectualis causæ vt sic, & consequenter primæ. Et propterea notanter in litera dicitur hoc esse euidentius, si adiungatur, quod esse primę causæ sit eius intelligere. Et sic cessant obiectiones. velle enim est determinãs causam intellectualem ad alterũ oppositorum producendum, non autem constituens ipsam: & propterea esse primę causæ non est velle formaliter sed intelligere.

quod neque quicquam Deus extra seipsum intuetur. Ergo non cognoscit alia à se.

¶2. Præterea, Intellectum est perfectio intelligentis. Si ergo Deus intelligat alia à se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso, quod est impossibile.

¶3. Præterea, Ipsum intelligere specié habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus à suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quãto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, vt ex dictis patet. si igitur Deus intelligit aliquid aliud à se, ipse Deus specificatur per aliquid aliud à se: quod est impossibile. Non igitur intelligit alia à se.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est Deum cognoscere alia à se. Manifestum est enim, quòd seipsum perfectè intelligit[e]. Alioquin suum esse non esset perfectum, cùm suum esse sit suum intelligere. Si autem perfectè aliquid cognoscitur, necesse est quod virtus eius perfectè cognoscatur. Virtus autem alicuius rei perfectè cognosci non potest, nisi cognoscãtur ea, ad quæ virtus se extédit[e]. Vnde cùm virtus diuina se extendat ad alia, eò quòd ipsa est prima causa effectiua omnium entium (vt ex supradictis patet) necesse est quòd Deus alia à se cognoscat. Et hoc etiam euidentius fit si adiungatur, quòd ipsum esse causæ agentis primæ, scilicet Dei, est eius intelligere. Vnde quicunque effectus præexistunt in Deo, sicut in causa prima, necesse est, quod sint in ipso eius intelligere: & quod omnia in eo sint secundum modum intelligibilem. Nam omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

¶ Ad sciendum autem qualiter alia à se cognoscat, considerandum est, quòd dupliciter aliquid cognoscitur[e]. Vno modo in se ipso: alio modo in altero. In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adæquatam ipsi cognoscibili: sicut cùm oculus videt hominé per speciem hominis. in alio autem videtur id, quod videtur per speciem continentis: sicut cùm pars videtur in toto per speciem totius: vel cùm homo videtur in speculo, per speciem speculi, vel quocunque alio modo contingat aliquid in alio videri.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd Deus seipsum videt in seipso, quia seipsum videt per essentiam suam. Alia autem à se videt non in ipsis, sed in seipso, inquantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd verbum August. dicétis, quod Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quòd sit extra se intueatur: sed quia id, quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso, vt dictum est. *In corp.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectũ est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem: secundum quam est in intellectu, vt forma & perfectio eius[c]: Lapis enim non est in anima, sed species eius, vt dicitur in 3. de Anima. 820 *Tex. 38.* Ea verò, quæ sunt alia à Deo, intelliguntur à Deo, inquantum essentia Dei continet species eorum, vt dictum est. *In corp.* Vnde non sequitur, quòd aliquid aliud sit perfectio diuini intellectus, quam ipsa essentia Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsum intelligere non specificatur per id, quod in alio intelligitur, sed per principale intellectum in quo alia intelliguntur. Intantum enim ipsum intelligere specificatur per obiectum suum, inquantum forma intelligibilis est principium intellectualis operationis. Nam omnis operatio specificatur per formam, quæ est principium operationis: sicut calefactio per calorem. Vnde per illam formam intelligibilem specificatur intellectualis operatio, quæ facit intellectum in actu. Et hæc est species principalis intellectui: quæ in Deo nihil est aliud quam essentia sua: in qua omnes species rerum cõprehédũtur[e]. Vnde nõ oportet, quòd ipsum intelligere diuinum, vel potius ipse Deus specificetur per aliud quàm per essentiam diuinam. 93

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum Deus cognoscat alia à se propria cognitione.*

¶ Circa consequentiam secundam eiusdem rationis, aduerte, quòd cõsequens dupliciter interpretari potest, secũdum quòd intelligibile dupliciter sumitur. Vno modo vt distinguitur cõtra sensibile, & sic esse modo intelligibili in aliquo, nihil aliud est quã esse immaterialiter in illo: & iuxta hũc sensum plana est consequentia: quoniã si esse est idem quod intelligere, cùm intelligere sit necessariò immateriale quod est in esse, erit immaterialiter: quia vnũquodque est in aliquo modo illius in quo est. Alio modo vt distinguitur cõtra ens: prout genus intelligibile distinguitur à genere entis. Et sic esse modo intelligibili in aliquo, est relucere in eo, vt obiectũ possibile intelligi. Et iuxta hunc sensum cõsequétia quoque plana est, quia si est esse in intelligere, omnia quę sũt in esse, sunt in intelligere, vt intelligere est, id est, intelliguntur: & si intelligũtur, ergo sũt vt intellecta seu intelligibilia: quoniã vnumquodque est in aliquo per modum eius in quo est ac per hoc quæ sunt in intelligere, sunt modo intelligibili. Inter hos autem duos sensus hoc referre videtur in proposito, quòd iuxta primum sensum ex primo antecedente, absque medio sequitur. Iuxta secũdum verò per consequentiã aliam mediã, quæ in litera fit. Et quãuis litera neutrã excludat: quia tamen secundus infert primum, & subtilior ac formalior est, ideo amplectendus est.

¶ Quo ad secundum assignatur modus, quo alia à Deo cognoscuntur ab ipso vnica conclusione: Alia à Deo cognoscuntur non in seipsis, sed in ipso Deo. Probatur: Deus videt seipsum & alia per essentiam suam. ergo seipsum in seipso, alia autem à se non in seipsis, sed in substantia sua. antecedens patet, consequentia verò probatur, distinguendo videre dupliciter, in seipso, & in alio, & diffiniendo vtrũque. Ex diffinitionibus nãque eorum patet sequela, nam si videri in seipso est videri per propriã & adæquatam specié, videri verò in alio, est videri per specié alterius in quo illud est, vt in litera dicitur: consequés est, quòd ex hoc quod Deus per essentiam suam, vt speciem videt se & alia, ꝙ se in se, alia non in seipsis, sed in ipso videat: quia constat quod essentia sua est species adæquata Deo, & non aliis.

¶ Aduerte hic duo pro explanatione literæ. Primò sensum distinctionis factæ in litera de cognitione in seipso, vel in alio, quod ly in seipso seu alio tenetur obiectiuè, ita quod videri in seipso, significat videri non in alio obiecto, seu viso. Videri autem in alio, significat videri in alio obiecto, seu in alio viso. Secundo verificationem diffinitionum membrorum, cùm enim quælibet species intelligibilis aut sensibilis habeat aliquod adæquatum obiectum, & illud proculdubio sit primò & primum, & illius repræsentatum & obiectum: oportet quòd si aliquod est adæquatum obiectum speciei, quòd non in alio obiecto repræsentetur ab illa, sed in seipso, & econuerso, si aliquod non in alio obiecto repræsentatur ab aliqua specie, oportet quod sit adæquatum, repræsentatum per illam. Si enim est inadæquatum, ergo repræsentatur in alio, scilicet adæquato. nam omni speciei oportet respondere aliquod obiectum adæquatum: in quo omnia continentur repræsentata per illam: alioquin non esset adæquatum illi. Et similiter si aliquid repræsentatur in alio obiecto, oportet quòd sit inadæquatum obiectum repræsentatum per illam speciem, vt patet, vnde patet ratio vtriusque diffinitionis, optimè enim diffinitur visum in seipso esse, quod per adæquatam sibi speciem videtur. Et similiter visum in alio esse quod per specię in continentis, in quo scilicet, videtur.

Circa

¶ Circa has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus videt alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet prælibare, quod species repræsentatiua plurium ad obiectum adæquatum comparatur vno modo, ab obiectum verò inadæquatum comparari potest duobus modis. Nam obiectum adæquatum non nisi immediate immediatione obiectiua repræsentare potest, obiectum verò inadæquatum potest repræsentare mediatè, & immediatè: mediatè quidem, repræsentando ipsum prout est in obiecto adæquato: tũc enim repræsentat ipsum mediantè obiecto adæquato. immediatè verò repræsentando ipsum secundũ se abstrahendo à modo, quo est in obiecto adæquato: tũc enim immediatè immediatione obiectiua de qua sola est hic sermo, ipsum repræsentat: & vt sic nõ repræsentat ipsum mediante obiecto primo. Exéplum huius est: si ponatur aliquod visibile, puta lignum iuxta speculum & in prospectu Sortis videntis: & ponamus siue verè siue falsè quòd non sit alia species in Sorte qua videt ipsum lignum in seipso, & qua videt lignum in speculo (vtroque enim modo experimur nos simul idem videre) apparet enim quod species visibilis illa existens in vidente comparatur ad lignum dupliciter, scilicet immediatè, inquantum est ratio videndi illud in seipso: & mediatè, inquantum est ratio videndi illud in speculo. Ex hac autem enucleatione ruit primo definitio prima. Nam hanc manifestè sequitur, quod stat aliquid videri in seipso, & tamen non per speciem adæquatam sibi, vt patet in adæquato repræsentato inquantum immediatè refertur ad speciem repræsentantem. Ruit secundo totus processus literæ circa modum, quo alia à Deo cognoscuntur. Nam hic dicitur quod licet valeat consequentia, A videtur per speciem continentis: ergo videtur in alio non tamen valet, ergo videtur tantum in alio: seu quod idem est, ergo non videtur in seipso: quia illa species cõtinentis potest ad contentum dupliciter comparari, immediatè scilicet & mediatè, &c. & tamen in litera expresè vtrunque infertur. Oritur tertio hinc diuersa circa modum diuinæ cognitionis opinio. Nam opinantes, quod essentia diuina, quę sola est ei ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia à Deo dupliciter, immediatè scilicet & mediatè: conceduat consequenter, quod Deus cognoscit alia à se dupliciter, scilicet in seipso & in seipsis rebus cognitis per vnam tantum rationem cognoscendi, essentiam scilicet diuinam solam. Opinantes vero quod essentia diuina vt ratio cognoscendi non potest repræsentare cognitum aliquod immediatè, nisi obiectum adæquatum: consequenter dicunt Deum seipsum tantum in seipso, alia vero in se Deo, & non in seipsis videre.

85 *1 dist. 36. art. 3. & d. 36. q. 1 art. 1. & 1. con. c. 50. & 56. vsque 7. & li. 3 ca. 75. & 76. Et veri. q. 2. artic. 4 & 5. Et opusc. 3. c. 134. & 135.*

Q. 13. ar. 1.

¶ Circa conclusionem quoque & diffinitionem visi in alio, occurrit dubium ex Scoto in 35. dist. primi tenente, quod Deus per essentiam suam vt rationem cognoscendi cognoscit alia à se in seipsis in esse obiectiuo, seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest contra prædicta talis formari ratio. Visum in alio, & visum per specié continentis non conuertuntur: igitur hæc non est diffinitio illius, consequentia patet, & antecedens probatur: lapis videtur à Deo per speciem continentis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorum eminenter, & tamen videtur in seipso obiectiue: ergo. Probatur hæc secunda pars assumpti: Intellectus diuinus actuatus quodammodo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficienti ad producendum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: ergo intellecto se, intelligendo lapidé producit lapidem in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in seipso. Argumenta verò Scoti, quæ in eadem quæst. facit, ad sequentem articulum magis spectant: vbi de cognitione indistincta aliorum agetur.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis duo notanda sunt. ¶ Primò, quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina, siue vt ratio cognoscendi, siue vt obiectum cognitionis (vtrunque enim sibi conuenit) eminenter continet omnia intelligibilia: in hoc tamen est dissensio: quoniam rudiores putant quod in essentia diuina contineantur alia cum quadam distinctione, vt relucent res in speculo. Sapientes verò docent, quod in essentia diuina continentur omnia indistinctè & eleuatè, vt effectus in causis eminentibus: sic tamen perfectè, ac si distinctè continerentur. Et quoniam hoc proculdubio est verum, vt naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest quòd essentia diuina vt species intelligibilis non repræsentat alia immediatè, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere. ¶ Secundò notandum est: quod esse cognitum seu obiectiuum, &c. non vniformiter ab omnibus Doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quod esse cognitum repræsentatum & quicquid aliud æquiualet, est esse quoddam distinctum contra esse in rerum natura: non tamen est apud eum esse essentiæ, sed potius esse secundum quid, & essentiæ & existentiæ rerũ. Nec putat tale esse; esse relatiuum, sed absolutum, secundum quid tamen, & fundans relationem vt patet ibidem. Et quo ad hoc non differre dicit respectu huius intellectus, puta humani aut illius: puta diuini. & in tali esse ponit omnia alia à Deo produci per actum intellectus diuini: & sic intelligi in seipsis, & non solum in essentia diuina vt in causa.

¶ Sanctus Thomas autem in quæst. de Ve. q. 21. docuit chimericũ hoc esse, quoniã ens rationis distinctum contra ens reale, sufficienter euacuari dixit per negationem & relationé. Constat enim quòd tale esse non est reale: igitur rationis: igitur negatiuum, aut relatiuum. Et verè mirum est, quomodo in medium lumen offenderunt isti. Constat enim primo ex significatione nominum, quòd cognosci est denominatio extrinseca, & quod res dicitur visa aut cognita denominatione extrinseca: & consequenter non per aliquod esse cognitum quod formaliter habeat. Constat secundo, quod esse repræsentatum non est aliquid in repræsentato, sed sola extrinseca denominatio: alioquin imago alicuius chimerę haberet vim productiuã chimeræ in tali esse quod est fatuũ. Constat tertio, quod quia nõ est pluralitas sine necessitate ponenda, & omnia optimè saluantur, ponédo esse cognitum repræsentatũ, &c. esse tantum modo esse relatiuum, frustra excogitatum est tale esse. secunda pars assumpti patet inductiuè: & ideo nolo morari. Aduersatur quoque hoc propriis dictis Scoti: quoniam sequitur ex hoc, quòd lapis prius habet tale esse, quàm intelligatur à Deo, probatur: quia prius ponitur in esse repræsentato per essentiam diuinam vt speciem intelligibilem quam in esse cognito per actum intellectionis: quia prior est repræsentatio quam cognitio vt causa effectu. 90. Nõ benè quoque sonat apud fideles, dicere ꝙ Deus naturali necessitate non liberè producit extra se alia à se in esse absoluto: quamuis secundum quid. Contrariatur demum hoc Philosophiæ explicitè, optimè confitenti, quod Deus nihil intelligit extra se, non solùm formaliter, sed obiectiuè: quia quidquid intelligit, intelligit per essentiam propriam vt formam intelligibilem, & in essentia propria vt obiecto: nec alio potest diuertere intuitum suum, vt isti fingunt.

¶ Ad obiectiones ergo in oppositum dicitur, quòd illæ diffinitiones formaliter intellectæ, nullam habent instantiam, sed sunt in communi verissimæ, & quacunque hypothesi facta. Visum enim in se vt sic non per alterius speciem sed propriã aut vt propriam, quod est idem quod per propriam formaliter videri oportet apud species concedentes, inter quos est sermo: & econuerso, ꝙ per propriam aut communé: vt propriam videtur, in seipso videtur. Et similiter est de diffinitione visi in alio. Visum, enim in alio vt sic, per illius continentis speciem videtur: & econuerso quod per continentis speciem vt sic videtur, in alio videtur. Vnde siue verũ siue falsum sit, quod eadem species possit mediatè, & immediatè repræsentare inadæquata, nihil refert in proposito, quoniam formaliter loquimur. Illa autem distinctio materialiter specié continentis, seu adæquatam considerat, vt patet ex dictis.

¶ Ad obiectionem autem ex Scoto dicitur, quòd fundamentum illud Scoticum supponit hoc falsum, scilicet quòd esse cognitum sit quoddam esse absolutum, &c. extra intellectum quoniam, vt ex dictis patet, nihil aliud est quàm esse relatiuum denominatione extrinseca. Vnde ad rationem formaliter concedatur, quòd Deus per essentiam suam vt speciem, est in actu primo sufficienti ad producendum quodcunque in esse cognito. Et cum infertur, ergo lapidem, concedatur. Sed cum vlterius infertur, ergo talia producta habent esse in seipsis, negatur, quoniam nihil aliud tali productione fit, nisi denominatio extrinseca. Ex hoc enim quod Deus intuendo suam essentiam intuetur in ea lapidem, consequitur quòd lapis habet istã denominationem extrinsecam, quod dicitur cognitus à Deo: nec aliquid aliud oportet acquirere, vt patet, cùm hoc sufficiat.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ cognoscat alia à se propria cognitione. Sic enim cognoscit alia à se vt dictum est[e]. secundum quòd alia ab ipso in eo sunt: sed alia ab eo sunt in ipso sicut in prima causa communi & vniuersali. Ergo & alia cognoscuntur à Deo, sicut in causa prima & vniuersali. Hoc auté est cognoscere in vniuersali, & non secundum propriam cognitionem. Ergo Deus cognoscit alia à se in vniuersali, & nõ secundum propriam cognitionem.

¶2. Præterea, Quãtum distat essentia creaturæ ab essentia creaturæ. Sed per essentiã creaturæ non potest cognosci essentia diuina, vt suprà dictum est. Ergo nec per essentiam diuinam potest cognosci essentia creaturæ. Et sic cùm Deus nihil cognoscat, nisi per essentiam suam, sequitur quòd non cognoscat creaturam secundum eius essentiã vt cognoscat de ea quid est, quòd est propriam cognitionem de re habere.

¶3. Præterea, Propria cognitio non habetur, de re, nisi per propriam eius rationem. Sed cũ Deus cognoscat omnia per essentiã suam, nõ videtur quòd vnumquodque per propriam rationem cognoscat. Idem enim non potest esse propria ratio multorum & diuersorum. Non ergo habet propriam cognitionem Deus de rebus, sed communem. Nam cognoscere non secundum propriam rationem, est cognoscere res solum in communi.

¶ SED CONTRA, Habere propriam cognitionem de rebus, est cognoscere res non solum in communi, sed secũdum quòd sunt adinuicem distinctæ. Sic autem Deus cognoscit res. Vnde dicitur Heb. 4. quòd pertingit vsque ad diuisionem spiritus & animæ, compagum quoque, & medullarum & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc quidam errauerunt, dicétes[e] ꝙ Deus alia à se non cognoscit nisi in communi, scilicet inquantum sunt entia. Sicut enim ignis si cognosceret seipsũ vt est principium caloris, cognosceret naturã caloris & omnia alia inquãtũ sunt calida: ita Deus inquãtũ cognoscit se, vt principium essen-

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum sextum.*

TItulus, propria cognitione. Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest. Primò, vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscendi, id est de ipso solo: & sic de nulla re Deus habet propriam cognitionem, quia solam vnicam habet cognitionem quæ nullius est solius, sed ita est huius quòd etiam omnium aliorum. ¶ Secundò vt distinguitur contra communem ex parte rei cognitæ, id est de propriis ipsius. Et sic sumitur in proposito. Quærimus enim an Deus sic cognoscat alia à se, vt intueatur quæ sunt propria singulorum.

¶ In corpore tria. Primò respondet quæsito affirmatiuè. Secundo assignat modum verificationis eius. Tertiò probat simul conclusionem responsiuam & modum eius duabus rationibus.

¶ Quo ad primum tria. Primo ponitur opinio Auerrois ex 12. Meta. comment. 5. Et de hac recitantur duo, scilicet ipsa opinio, scilicet quòd Deus cognoscit omnia secundum quòd communicant in esse, & modus eius, quia scilicet cognoscendo se vt est primum essendi principium, declaratúrque hoc, exemplo ignis.

¶ Secundo reprehenditur, ducendo ad impossibile: Si Deus sciret alia tantum in quantum entia, ergo intelligeret entia in communi tantum. ergo in confuso & in potentia, ergo imperfectè: ergo intelligere Dei non esset omnibus modis perfectum: ergo nec esse Dei, quod impossibile.

¶ Aduerte, quod cognitio attingens aliquid secundũ prædicata communia tantum, potest dici imperfecta in potentia, confusa in communi, vniuersalis, &c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ; hoc modo proculdubio verũ est, quòd cognitio talis habet has conditiones. Alio modo ex parte ipsius cognitionis in se. & sic non semper est verum quod cognitio talis, id est sistens in communibus habeat has cõditiones: alioquin Metaphysica, quæ sistit in cõmunibus omnium, esset imperfecta ex parte actus, &c. Vnde tres primæ consequentiæ, ex parte rei cognitæ, sumptæ sunt ex se euidentes. & probantur in litera ex primo Physicor.

Universidad de Navarra
Biblioteca

vt patet. Nec euadit responsio Auerrois dicentis, quod quia obiectum scientiæ Dei, non est ens, quod est vniuersale ad omnia entia in communi in potentia cõfuse & imperfecte omnia comprehendens. Sed essentia Dei, quæ nec est vniuersalis nec particularis, &c. ideo scientia Dei non est vniuersalis, nec particularis non cõmunis, nec propria, sed æquiuocè est à nostra scientia elevata. Hoc enim licet sit verum, non tamẽ soluit obiectũ, quia prædicata cognita de rebus in essentia diuina, oportet esse aut cõmunia, aut ppria rebus aut particularia, aut vniuersalia, quamuis primum obiectũ neutrum sit: & ad prædicata cognita referendo procedunt optimæ tres primæ cõsequẽtiæ, oportet enim scientiam Dei si terminatur ad communia tãtùm rerum: q. vt sic ex parte rerum cognitarũ dicatur in cõfuso in potẽtia, &c. quia istæ sunt conditiones prædicatorum cognitorum.

426 *Intex. prioribus.*

Q. 4. art. 1. & ar. 3. 4. & 5. huius quæst. D. 471.

¶ Circa quartam consequentiam in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa transitur, aduerte q. nõ infertur, ergo cognitio Dei est im perfecta priuatiuè: quia negaret consequentiã Auerrois dicẽdo, quòd cognitio Dei est perfectissima: & tamen nõ attingit res nisi vt sunt entia: quia non est apta nata attingere plus de reb⁹. Sed infertur, ergo non est omnibus modis perfecta, quòd negari non potest à ponentibus antecedẽs: quia per esse ponitur hic modus perfectionis, quo scilicet attingat ad propria rerum. Hic enim modꝰ aliquam perfectionem dicit cũ nulla admixta imperfectione, & consequenter aptus natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omnium intelligentiũ ab imperfectionibus præcisibiles: qualis est intelligere Dei: sicut & esse eius habet omnium entiũ nobilitates: vt in litera dicitur.

Q. 4. ar. 1. & 2.

¶ Tertiò ex hac reprehensione infertur conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deꝰ cognoscit alia à se propria cognitione. Ex quo enim impossibile est q. sistat in cõmunibus, ergo oportet q. veniat ad ppria. & declaratur in litera, quid importet cognoscere propria cognitione, scilicet cognoscere res non solùm secũdum conditiones in quibus communicant, sed secundum eas quibus abinuicem distinguuntur: hæc enim sunt singulis propria.

¶ Quo ad secundum tria sunt. Primò recitantur exempla, quibus alij nituntur ostendere modum, quo Deus cognoscendo se, nouit alia: & sunt de luce & colore, & patet. Secundò ostenduntur exempla non ostendere intentum sic, Res in & à Deo sunt secundum duo, scilicet secundum id in quo communicant & propria quibus distinguuntur: hæc exempla non sunt similia quo ad propria, sed quo ad id in quo communicant. ergo huius rationis in litera primò ponitur, & declaratur minor. in vtroque exemplo de lineis respectu centri, & coloribus respectu lucis: & patet secundo maior sic: Quicquid perfectionis est in rebus, continetur in Deo eminenter. sed non solum id in quo communicant, sed distinguens est perfectio, ergo totum est in & à Deo: hęc vltima minor declaratur inductiuè in viuentibus, in cognoscentibus, in propriis formis rerum. ¶ Tertiò affertur proportionatum exemplum ad declarandum intentum, & est, quod Deus se habet ad alia, sicut actus perfectus ad imperfectos, vt homo ad animal. probatur quo ad esse: quia essentia Dei continet omnes rerum perfectiones excellenter. Deinde probatur quo ad cognosci: quia perfecte cognito actu perfecto, cognoscuntur in eo omnes imperfecti, & quo ad communia, & quo ad propria, vt patet in exemplo adducto.

¶ Aduerte hic, quod essentia Dei habet duas conditiones in continentia aliorũ: vna est excellentia, quia scilicet est in infinitum perfectior cæteris: & sic eminenter res continet. Altera cõprehensio: quia scilicet comprehendit in seipsa omnem perfectionem positiuã reperibilem in quacunque: ita quod nulla res comparata ad ipsum addit aliquid positiuum, quod non contineatur in essentia Dei. Et hoc quia est ipsum esse, præhabens in se omnem essendi modum. Ambas autem has conditiones inueniri in aliqua re creata non videtur possibile, comparando tamen actum perfectum posteriorem ordine generationis ad actus imperfectos priores generatione, ac, vt hominem ad animal, animam intellectiuã ad alias, tetragonum ad trigonum, senarium ad trinarium, &c. aliquo modo hoc saluatur & idcirco in litera exẽpla hæc afferuntur, vt scilicet ostẽdatur & excellentia & comprehẽsio omnis positiui: vtrũque enim hæc exẽpla ostendunt: & ideo ostẽdunt intetum, quamuis inepta sint exempla omnia ad tam eminẽté continentiam. Et præterea in litera inducẽdo exẽpla, dicitur, vt si diceremus homo ad animal: quasi diceret, si cõcessa licentia licet, &c.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio simul cum declarato eius modo, dupliciter. Primo: Essentia Dei habet in se quicquid perfectionis est in quocũque & amplius, ergo Deus cognoscendo se, cognoscit omnia propria cognitione. Antecedẽs patet ex dictis: consequentia verò probatur à destructione cõsequentis sic: Si Deus cognoscendo se non nouit alia propria cognitione: ergo non nouit quomodocũque est participabilis sua perfectio. Patet ista sequela ex illa propositione implicitè cõtenta in antecedẽte, scilicet propria cuiusque natura cõsistit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfectè nouit seipsum. Tenet ista ex ipso antecedẽte, in quo dicitur quòd ipse claudit in se omnem modũ perfectionis.

¶ Sequitur igitur ex destructione consequentis aut falsitas antecedẽtis, aut hoc impossibile quòd Deus nõ perfectè nouit seipsum, quòd etiam redundat falsitatẽ antecedentis: quia si sic esset, essentia diuina non esset infinitæ perfectionis: & cõsequẽter nõ omnem modum perfectionis possibilem eminenter contineret.

¶ Secũdo probatur sic, si Deus cognoscẽdo se, non cognosceret alia propria cognitione: ergo non perfectè cognosceret omnes modos essendi. ergo nõ perfectè cognoscereꝰ naturã essendi: omnes consequentiæ sunt euidentes formaliter, seu vt sic acceptæ ex antedictis.

¶ Et aduerte hæc quòd ratio directè est contra opinionem in principio corporis recitatam: imò ex illius fundamento procedens contra ipsam. quia quum sit ipsũ esse, cognoscendo perfectè se, cognoscit naturam essendi: sicut homo separatus apud Platonem cognoscendo se, cognosceret perfectè humanitatis naturam, ergo omnem modum essendi: ergo omnem naturam. Quia omnis natura nihil aliud est, quam aliquis modus essendi.

¶ Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus non cognosceret humanitatem cum hoc modo quo est in materia Sortis: & cum illo quo est in materia Platonis: imò ex hoc confurgas ad intuendum propositum. Ideo enim homo separatus cognoscendo se, non cognosceret hos modos particulares: quia isti modi aliunde sunt, quam ex ipsius participatione: scilicet ex materia: sed si singas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quod nihil aliud adsit, de necessitate sequetur quod cognita humanitate cognoscerentur omnes eius modi. Sic autem constat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, non aliunde quàm ab esse prouenit. Et secluso eo quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat: quoniam & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia constituunt secundum quamcunque positiuam rationem, sequitur quòd cognita natura essendi cognoscantur omnia secundum proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatem non vidit prima opinio, ideo erravit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus, scilicet viuere, intelligere &c. prætet quæ & eorum modos sunt alia: cũ tamen, vt patet, præter esse & illius modos restet nihil.

¶ Aduerte hic, q. quum tota dissensio in hac quæstione versetur circa modum, quo in vno obiecto cognito omnia cognosci possint, manifestè apparet, quod cõmunis animi cõceptio sapientum fuit, quod Deus non aliter intelligit alia à se, nisi intelligendo ea in se. Quare cautus esto, quum nouas legis adinuentiones.

281. *b*

86 *1. contra. c. 55. 56. & 57. & po. q. 9. articu. 2. 10. & quo. 11. artic. 2. 2. m. Et op. 3. cap. 29.*

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd quum dicitur, lapis videtur in Deo, ly in potest denotare modum obiecti, id est modum quo lapis obiicitur: & potest denotare modum rei cognitæ vt sic, id est modum cognitum, quia lapis non solùm obiicitur in ipso Deo, sed etiam modus ille essendi in Deo cognoscitur. Sed inter hęc est in differentia: quoniam denotando modum obiecti verificatur cum dictione exclusiua ita quod ista est vera, lapis videtur à Deo in ipso Deo tantum, quia nõ aliter obiicitur Deo quam in ipso Deo contentus, vt ex dictis patet. Sed denotando modum cognitum non verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd lapis videtur à Deo secũdum esse quod habet in ipso Deo, sed non tantum: quia lapis etiam videtur à Deo secundũ esse quod habet in hoc & illo lapide: & secundum esse quod habet in causis suis, tam materiali quàm effectiuę: & breuiter secundum omnes modos essendi non solùm sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in seipso tantum lapidem, videt lapidem secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera aliis verbis dicitur, vt patet.

Cap. 14.

46.

Ar. 4. & 5. 292. 427.

¶ In responsione ad tertiũ, aduerte quòd hinc patet quòd apud sanctum Thomam ad hoc, vt Deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum proprias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ, qua omnes & singulas perfectiones omnia ipsam diuersimodè imitantium obiicit & amplius. Nec exigit poni ad hoc aliquas relationes: vt in secunda opinione recitata à Scoto in 35. distinctione prima dicitur. Propterea rationes, quas contra illas rationes Scotus facit, non sunt contra sanctum Thomam in hac materia. Quantùquòd in seipso continet res, cognoscit eas in propria natura, & tantò perfectius quantò perfectius est vnumquodque in ipso.

¶ Ad secũdum dicendũ quod essentia creaturæ comparatur ad essentiam Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ nõ sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ sed econuerso.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd idem non potest accipi vt ratio diuersorum per modum adæquationis e: Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque secundũ quòd diuersimodè est participabilis, vel imitabilis, à diuersis creaturis.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum scientia Dei sit discursiua.

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur quòd scientia Dei sit discursiua. Sciẽtia enim Dei non est secundum scire in habitu. Sed secundũ Philosophum in 2. Topic. scire in habitu contingit multa simul, sed intelligere actu vnũ tantum. Cùm ergo Deus multa cognoscat (quia & se & alia, vt ostensum est) videtur quòd non simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.

¶ 2. Præterea, Cognoscere effectum per causam est scire discurrentis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶ 3. Præterea, Perfectius Deus scit vnamquãque creaturam quàm nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus: & sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.

¶ SED CONTRA est, quòd Augustinus dicit in 15. de tri. quod Deus nõ particulatim vel sigillatim omnia videt velut alter nante conceptu hinc illud, inde huc, sed omnia videt simul.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in scientia diuina nulluseſt discursus: quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. vnus secundum successionem tãtum. Sicut cùm postquam intelligimus aliquid in actu, conuertimus nos ad intelligẽdum aliud. Alius discursus est secũdũ causalitatem, Sicut cùm per principia peruenimus in cognitionem cõclusionum. Primus autem discursus Deo conuenire nõ potest. Multa enim, quæ successiuè intelligimus, si vnumquodque eorum in seipso consideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo vno ea intelligamus e. Puta si partes intelligamus in toto, vel si diuersas res videamus in speculo. Deus autẽ omnia videt in vno, quòd est ipse e, vt habitũ est. Vnde simul & nõ successiuè omnia videt. Similiter etiam & secundus discursus Deo competere non potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primum: procedentes enim à principiis ad conclusiones non simul vtrunque considerant. Deinde quia discursus talis est procedẽtis de noto ad ignotũ. Vnde manifestum est, quòd quando cognoscitur primum, adhuc ignoratur secũdum. Et sic secundum nõ cognoscitur in primo, sed ex primo. Terminus verò discursus est quando secundum videtur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tũc cessat discursus e. Vnde cùm Deus effectus suos in seipso videat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd licet sit vnum tantum intelligere in seipso: tamen cõtingit multa intelligere in alio vno vno: vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quod Deus non cognoscit per causam, quasi prius cognitam, effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus causarum creatarum videt quidem Deus in ipsis causis, multo melius quam nos: nõ tamẽ ita quòd cognitio effectuum causetur in ipso ex cognitione causarum creatarum sicut in nobis e. Vnde eius scientia nõ est discursiua.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

AD OCTAVVM sic procedi tur. Videtur quòd scientia Dei nõ sit causa rerum. Dicit enim Origines super epistolam ad Roma. Non propterea aliquid erit: quia id scit Deus futurum, sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat.

¶ 2. Præterea, Posita causa ponitur effectus: sed scientia Dei est æterna. Si ergo scientia Dei est causa rerum creatarum, videtur q. creaturæ sint ab æterno.

¶ 3. Præterea, Scibile est prius scientia & mẽsura eius, vt dicitur in 10. Metaph. Sed id, quòd est posterius & mensuratum, non potest esse causa. Ergo scientia Dei nõ est causa rerum.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus 1. de Tri. vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit Deus: sed ideo sunt, quia nouit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd scientia Dei est causa rerum. Sic enim scientia Dei se habet ad omnes res creatas, sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo quòd artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet, quòd forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principium calefactionis. Sed considerãdum est, quòd forma naturalis inquantum est forma manens in eo, cui dat esse, nõ nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectum. Et similiter forma intelligibilis non nominat principium actionis secundum quòd est tãtum in intelligente, nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per voluntatem. Cùm enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cùm sit eadem scientia oppositorum) non produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad vnum per appetitum, vt dicitur in nono Metaphy. Manifestum est autem quòd Deus per intellectũ suum causat res e: cum suum esse sit suum intelligere. Vnde necesse est quòd sua scientia sit causa rerum, secundum quod habet voluntatem cõiunctam. Vnde scientia Dei secundum quòd est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate, vt dictum est e.

¶ Sed quod dicit ideo præscire Deũ aliqua quia sunt futura, intelligẽdum est secũdum causam consequentiæ, non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, quòd Deus ea præsciẽrit: non tamen res futuræ sunt causa, quòd Deus sciat.

¶ Ad secũdum dicẽdum, quòd sciẽtia Dei est causa rerum, secũdum quod res sunt in sciẽtia. Nõ fuit autem in scientia Dei quod res essent ab æterno. Vnde quamuis sciẽtia Dei sit æterna, nõ sequitur tamẽ quod creaturæ sint ab æterno.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod res naturales sunt mediæ inter scientiam Dei & sciẽtiam

autem valeant contra positionem sancti Thomæ de ideis in sequenti quæstione videbitur.

In corp. 423

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum septimum.*

119. TItulus clarus est in principio corporis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè: Scientia Dei nullo modo est discursiua. Probatur. In scientia Dei non est discursus secundum successionem, neque secundum causalitatem. ergo nullo modo est discursus. consequẽtia probatur ex sufficienti distinctione discursus, quę in nobis manifestatur clarè. Antecedens autem quo ad primã partem probatur, Discursus secundum successionem consistit intelligendo vnum post aliud: sed Deus omnia videt in vno quod est ipse: ergo non discurrit intelligẽdo vnum post aliud. Quo ad secundum verò probatur dupliciter. Primò, quia discursus secundus includit primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum. & consequenter est notitia secundi ex primo: & non in primo, sed Deus cognoscit omnia in primo. ergo non discurrit. Sed scientia sua est sicut scientia in termino discursus: ea enim resolutis iam effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut proportionaliter: absque præuia tamen resolutione: Deus omnia in seipso omnium causa videt. Et memento hic corrigere codicem, si hoc modo se habet, Tertius verò discursus. debet enim legi, Terminus verò discursus est.

87 *1. dist. 38. art. 1. & 1. contra. cap. 61. & 62. Et vers. q. 2. artic. 14. Lib. 7. super illud, quos vocauit hos & iustificauit. Tex. 5.*

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum octauum.* *Tex. 10.*

118. TItulus.

¶ Aduerte quòd hic articulus est magni momenti: quoniam hic incohat quæstio de modo quo Deus producit res extra se. Quærere enim an scientia Dei sit causa rerum, nihil aliud est quam quærere, vtrum Deus causet per intellectum. Verùm, quia causalitas rerum potest dupliciter cõsiderari: primo secundum se: & sic de ea inferiꝰ erit specialis tractatus, vbi omnia plenè examinabuntur. Alio modo vt est qualitas scientiæ diuinæ: & sic hoc in loco quæritur vt completè ostendatur, qualis sit scientia Dei, an scientia Dei habeat hanc cõditionem, scilicet esse causam rerum.

In corp.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito

Universidad de Deusto Biblioteca

nostrâ. Nos enim scientiam accipimus à rebus naturalibus, quarum Deus per suam scientiam causa est. Vnde sicut scibilia naturalia sunt priora quàm scientia nostra & mensura eius, ita sciētia Dei est prior quàm res naturales, & mēsura ipsarum [e]. Sicut aliqua domus est media inter scientiam artificis, qui eam fecit: & scientiam illius, qui eius cognitionem, ex ipsa iam facta capit.

88 1. dist. 38. artic. 4. Et veri. quæst. 1. art. 8. Et 1. contra capi. 69.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrum Deus habeat scientiam non entium.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non habeat scientiam nisi entiū. Scientia enim Dei nō est nisi verorum. Sed verum & ens conuertuntur. Ergo scientia Dei non est non entium.

¶ 2. Præterea, Sciētia requirit similitudinē inter scientiam & scitum. Sed ea, quæ non sunt, non possunt habere aliquam similitudinem ad Deum, qui est ipsum esse. Ergo ea quæ non sunt, non possunt sciri à Deo.

¶ 3. Præterea, Scientia Dei est causa scitorū ab ipso. Sed non est causa non entium, quia non ens non habet causam. Ergo Deus non habet scientiam de non entibus.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apostolus ad Romanos 4. Qui vocat ea, quæ nō sunt, tanquam ea quæ sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus scit omnia, quæcunque sunt quocunque modo. Nihil autem prohibet ea, quæ non sunt simpliciter, aliquo modo esse. Simpliciter enim sunt, quæ actu sunt. Ea verò quę nō sunt actu, sunt in potētia, vel ipsius Dei, vel creaturæ siue in potētia actiua siue in passiua siue in potentia opinādi, vel imaginādi, vel quocunque modo significandi.

Quæcunque igitur possunt per creaturam fieri, vel cogitari, vel dici, & etiam quæcunque ipse facere potest, omnia cognoscit Deus, etiam si actu non sint. Et pro tanto dici potest quòd habet etiam non entiū scientiam. Sed horum, quæ actu non sunt, est attendenda quædā diuersitas. Quædam enim licet non sint nunc in actu, tamen vel fuerunt vel erunt: & omnia ista dicitur Deus scire scientia visionis. Quia cùm intelligere Dei, quod est eius esse, æternitate mensuretur, quæ sine successione existens totum tempus comprehēdit, præsens intuitus Dei fertur in totum tempus, [e] & in omnia quæ sunt in quocunque tempore, sicut in subiecta sibi præsentialiter.

¶ Quædam verò sunt, quæ sunt in potentia Dei vel creaturæ, quæ tamen nec sunt, nec erunt, neque fuerunt. Et respectu horū non dicitur habere scientiam visionis, sed simplicis [d] intelligentiæ. Quod ideo dicitur: quia ea, quæ videntur apud nos, habent esse distinctum extra videntem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quòd sunt in potentia, sic habēt veritatem [e] ea, quæ non sunt actu, verū est enim ea esse in potētia: & sic sciūtur à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quod cùm Deus sit ipsum esse, intantum vnumquodque est, inquantum participat de Dei similitudine: sicut vnumquodque intantum est calidum, inquātum participat calorem. Sic & ea, quę sunt in potentia, etiam si non sunt in actu, cognoscuntur à Deo.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ scientia est causa rerum voluntate adiuncta [e]. Vnde non oportet quòd quæcunque scit Deus, sint, vel fuerint, vel futura sint, sed solùm ea, quæ vult esse vel permittit esse. Et iterum. Non est in scientia Dei, vt illa sint, sed ꝙ esse possint.

ARTICVLVS X.

¶ *Vtrum Deus cognoscat mala.*

fito affirmatiuè: Scientia Dei est causa rerum. Circa quam conclusioné in litera tria fiunt. Primo probatur. Secundo ostenditur in communi modus, quo scientia Dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter conclusio cum modo iam expresso.

¶ Quo ad primum, Scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificialium. ergo sciētia Dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertiā partem corporis. Minor autem probatur: Artifex operatur per suū intellectum: ergo forma intellectus est principium operationis, sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus eius, ergo omnia sunt clara. 13.

¶ Quo ad secundum determinatur in communi, Sciētia est causa nō nisi adiūcta voluntate, probatur: Scientia non significat rationé causę ex hoc tantùm quòd est in sciente, sed ex inclinatione ad effectum. ergo non nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore, consequentia verò probatur: Scientia ex se, se habet ad opposita, ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptum & consequentia habentur nono Metaphysic.

¶ Aduerte hic quod litera satis cautè loquitur de forma naturali: non enim dicit quòd forma naturaliter actiua, puta calor eget aliqua inclinatione super addita ad hoc, vt sit principium actionis, cum hoc sit falsum: sed dicit quod ipsa forma, scilicet calor inquantum habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto ex hoc siue vt sic, non habet quòd sit seu significetur vt principium actionis. Et hoc verum est, quoniam aliter sequeretur quod omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab extrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de colore: an ab extrinseco, vt contingit in scientia, quæ vt probatum est, causæ in actu secundo rationem non habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquam causabit, nisi causaret opposita simul: quòd est impossibile.

¶ Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum, secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione: quę est etiā ꝓbatio maioris in principio assumptæ. Esse Dei est suum intelligere. ergo Deus est causa rerum per intellectum. ergo scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Antecedens patet: & prima consequentia relinquitur vt nota. secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum, patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia Dei vt causa consueuit dici scientia approbationis.

¶ Circa primam consequentiam huius rationis dubium occurrit, quæ scilicet sit radix huius consequentiæ, esse Dei est suum intelligere; ergo Deus est agens per intellectum: habet enim instantiam dupliciter. Primò secundum veritatem: non enim valet, esse Dei est suum intelligere: ergo Deus producit Filium vel Spiritum sanctum, per intellectum: cùm vterque producatur à Deo per naturam, vt infrà patebit. Secundo secundum opinionem tenentium Deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi Philosophi, quòd esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd Deus producit res per intellectum concomitanter tantùm: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter.

Ad hoc breuiter dicitur quòd radix huius consequentiæ est ista propositio, Agere per intellectum est perfectius superius & vniuersalius, quam agere per naturam. quæ propositio probatur in secundo contra Gentiles, capitulo vigesimotertio, super hac enim supposita optimè sequitur, Si esse Dei est eius intelligere, ergo omnes effectus Dei sunt in Deo intelligibiliter, vt ex supradictis patet: quia oportet effectus præexistere in ipsa essentia causæ secundum modum essentiæ ipsius causæ: si autem omnia sunt & in esse Dei & in intelligere eius, vt sic, & perfectius superius vniuersaliúsque est esse causam rerum per intelligere, quam per esse tantum, cum constet Deo attribui deberi quòd perfectissimum, quòd supremū, quòd vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur, ergo Deus est causa rerum per intellectum.

¶ Ad obiectionem ergo in oppositum pro Philosophorum aliquorum opinione iam patet, quòd male negarent consequentiam. Ad eam verò, quæ tangit materiam de Trinitate, dicitur quod obiectio non est ad propositum: quia sermo est de verè causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autem ab intra nō sunt causalitates verè & propriè. Nec pater est verè & propriè causa filij: cum eadem numero sit vtriusque substantia, & ideo non est mirum si non tenet ibi. Posset quoque nihilominus aliter dici, quòd hæc consequentia tenet, supposito quòd ex parte producibilis non repugnet produci per intellectum: si enim repugnaret ex parte producibilis, quamuis haberet esse intelligibiliter in causa, &c. nunquam tamē sequeretur quod posset per intellectum produci, vt patet. Cōstat autem quòd sic est in proposito. nā personis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autem aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerum infertur, ergo Deus est agens per intellectum, & non respectu personarum diuinarum. Earum enim est autor per naturam, vt infrà patebit. 91. D.747. 101. b

¶ In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam, cùm per se de causalitate rerum tractabitur, discutietur. 118.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum nonum.* 87.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito affirmatiuè. Secundo assignat differentiam quandam inter scientiam diuersimodè non entium.

¶ Quo ad primum conclusio est: Potest dici quòd Deus habet scientiam non entium. Probatur: Deus scit omnia quæ sunt quocunque modo: ergo omnia quæ possunt per potentiam tam suam, quam creaturæ fieri, cogitari, & dici, ergo eorum quæ non sunt actu. ergo potest dici, quòd Deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur distinguendo modos essendi, id est simpliciter & secūdum quid: & subdiuidendo secundum quid iuxta multiplicem diuersitatem potentiæ, scilicet creatoris vel creaturæ, actiuæ vel passiuæ, realis vel opinatiuæ &c. Secunda verò consequentia est per se nota: quia non sunt actu hæc omnia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potentia, quæ est conditio diminuens, optimè de eis verificatur absolutè negatio entis: & sic sunt non entia, sicut de homine in potentia verè dicitur non homo, & de arca in potentia non arca.

¶ Quo ad secundum differentia est nominalis: quòd quædam non entia dicitur Deus scire scientia visionis, quædam verò simplicis intelligentiæ. Et ratio nominum est, quia visa apud nos habent duas conditiones. Altera est quòd sunt præsentialiter obiecta videnti. Altera, quòd habent esse distinctum extra videntem. Et propterea illa quæ quandoque sunt visionis scientia, intelligi dicuntur: quæ verò nunquam, non videri, sed simplici intelligentia sciri dicuntur. Illa enim habent has duas conditiones propter æternitatem scientiæ diuinæ, &c. ista neutram.

¶ Circa hanc partem est dubitatiuncula, quoniam ista differentia non spectat ad non entia vt sic, sed magis ad non entia inquantum sunt entia: & consequenter per accidens pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia non entium agitur. Assumptum patet: quia ea quæ quandoque sunt pertinent ad scientiam visionis, ea ratione, quia sunt entia; quandoque in actu: & non inquantum non entia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur: quod ista differentia tangit non entia vtroque modo scilicet inquantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quæ nunquam sunt, sed semper sunt in potentia, non solum ipsæ entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligentia noscuntur. Et similiter eorum, quæ quandoque actu sunt, non solum entitates in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tempore: visionis scientia cognoscuntur ab æterno. Et horum ratio est: quia negatio per affirmationem cognoscitur: & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est completè complectens non entia ad propositum.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimum.*

Titulus

89 1. dist. 36. q. 1. art. 2. & ver. q. 2. artic. 15. & 1. cōtra c. 71. & 11. q⁹ol. q. 2. a. ante. Tex. 25. Enchir. ca. 11. & lib. 3. conf. Cap. 7. Art. 2.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat mala. Dicit enim Philosophus in 3. de Anima, ꝙ intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, vt dicit Augustinus. Igitur, cùm intellectus Dei nunquam sit in potentia, sed semper actu (vt ex dictis patet [e].) videtur quòd Deus non cognoscat mala.

¶ 2. Præterea, Omnis scientia vel est causa sciti, vel causatur ab eo. Sed scientia Dei nō est causa mali nec causatur à malo. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶ 3. Præterea, Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, vel per suum oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus, cognoscit per suam essentiam: vt ex dictis patet. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, neque ei malum opponitur. Diuinæ enim essentiæ nihil est contrarium, vt dicit Augustinus duodecimo de Ciuitate Dei. Ergo Deus non cognoscit mala. (Art. 5. & 6.) (Cap. 2.)

¶ 4. Præterea, Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud imperfectè cognoscitur. Sed malum non cognoscitur à Deo per seipsum: quia sic oporteret quod malum esset in Deo. Oportet enim cognitum esse in cognoscēte. Si ergo cognoscitur per aliud scilicet per bonū, imperfectè cognoscetur ab ipso. Quod est impossibile: quia nulla cognitio Dei est imperfecta [e]. Ergo scientia Dei non est malorum. (85.)

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Prouerbiorum 15. Infernus est perditio coram Deo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quicūque perfectè cognoscit aliquid, oportet quod cognoscat omnia, quæ possunt illi accidere. Sunt autem quædam bona, quibus accidere potest, vt per mala corrumpātur. Vnde Deus non perfectè cognosceret bona, nisi etiam cognosceret mala. Sic autē est cognoscibile vnumquodque, secundum quòd est vnde cùm hoc sit esse mali, quod est priuatio boni: per hoc ipsum quòd Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebræ. Vnde dicit Diony. 7. capitu de Diui. no. quòd Deus per semetipsum tenebrarum accipit visionem nō aliunde videns tenebras quàm à lumine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd verbum Philosophi est sic intelligendum, quod intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem per priuationem in ipso existentem: Et hoc congruit cū eo quod suprà dixerat, quod punctum & omne indiuisibile per priuationem diuisionis cognoscitur [e]. Quod contingit ex hoc: quia formæ simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro, sed in potentia tantum. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur: Et sic cognoscuntur simplicia à substantiis separatis. Deus igitur nō cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum. (51 d. 431.)

¶ Ad secundū dicendum, quòd scientia Dei nō est causa mali, sed est causa boni: per ꝙ cognoscitur malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet malum non opponatur essentiæ diuinæ, quæ non est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiam suā cognoscit. Et eos cognoscēs mala opposita cognoscit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cognoscere aliquid per aliud tātum, est imperfectæ cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed malum nō est per se cognoscibile: quia de ratione mali est quòd sit priuatio boni. Et sic neque difiniri, neque cognosci potest nisi per bonum.

ARTICVLVS XI.

¶ *Vtrum Deus cognoscat singularia.*

90 1. dist. 3 ar. 3. & d. 6. q 2. articu. 1. & 1 contra ca. 50. 63. vsque 72. & li. 3. cap. 75. Tex. 1.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus immaterialior est quàm intellectus humanus. sed intellectus humanus propter suam immaterialitatem nō cognoscit singularia. sed sicut dicitur in primo de Anima. ratio est vniuersalium, sensus verò particularium. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶ 2. Præterea, Illæ solæ virtutes in nobis sunt singularium cognoscitiuæ, quæ recipiunt species nō abstractas à materialibus conditionibus. Sed res in Deo sunt maximè abstractæ ab omni materialitate. Ergo De⁹ non cognoscit singularia.

¶ 3. Præterea, Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquātum sunt singularia, nō videtur esse in Deo: quia principium singularitatis est materia, quę cum sit ens in potētia tātū, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerbio. 16. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd De⁹ cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuentæ, in Deo præexistunt secundum altiorem modum, vt ex dictis patet. Cognoscere autem singularia pertinet ad perfectionem nostram. vnde necesse est quod Deus singularia cognoscat. (Q. 4. ar. 2.) Nam & Philosophus pro inconueniēti habet, quod aliquid cognoscatur à nobis ꝙ non cognoscitur à Deo. Vnde contra Emped. arguit in primo de Anima, & in tertio Metaphysic. quod accideret Deum esse insipiētissimum, si discordiam ignoraret. (Li. 1. de Anima text. 80. & lib. 3. metaph. tex. 5. 80) Sed perfectiones, quæ in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & vnitè existūt [e]. Vnde licet nos per aliam potētiam cognoscamus vniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suum simplicem intellectum vtraque cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidam manifestare volentes, dixerunt, quod Deus cognoscit singularia per causas vniuersales [e]. (117 85) Nam nihil est in aliquo singularium quod nō ex aliqua causa oriatur vniuersali. Et ponūt exemplum, Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus vniuersales cæli, posset pronūtiare omnes eclipses futuras. Sed istud nō sufficit, quia singularia ex causis vniuersalibus sortiuntur quasdam formas & virtutes, quæ quātumcunque adinuicem coniungantur, non indiuiduantur, nisi per materiam indiuidualem. Vnde qui cognosceret Socratē per hoc quod est albus, vel Sophronici fili⁹, vel quicquid aliud sic dicatur nō cognosceret ipsū inquātum est hic homo. Vnde secūdū modum prædictum Deus nō cognosceret singularia in sua singularitate. Alij verò dixerūt, quòd De⁹ cognoscit singularia applicādo causas vniuersales ad particulares effectus. Sed hoc nihil est: quia nullus potest applicare aliquid ad alterum, nisi illud præcognoscat: vnde dicta applicatio non po-

Titulus clarus. ¶ In corpore primo respondet quæsito affirmando quòd sic est: secundo, quomodo est.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua directè quæsito affirmatiuè est: Deus cognoscit mala. probatur, Deus perfectè cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quæ possunt quibuscunque illorum accidere, ergo scit mala. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro euidenti. secunda verò probatur. quia sunt quædam bona, quibus potest accidere vt per mala corrumpantur: vt patet tam de bono naturali, quam morali.

¶ Quo ad secundū modū cognoscendi est per aliud: ita quòd hæc conclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur & confirmatur. Probatur primo: Esse mali consistit in priuatione boni, ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus ꝓpter hoc cognoscit mala, quia bona scit. Antecedens patet, consequētia verò probatur: quia vnumquodque eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exemplo: sicut tenebræ noscuntur per lumen. Cōfirmatur demum autoritate Dionys. vt patet in litera.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum vndecimum.*

Titulus singularis rerum materialiū, De his enim est dubiū, nō de singularibus immaterialibus. cùm iam dictum sit, quòd nouit seipsum, quem singularē esse constat.

¶ In corpore primo respondet directè quæsito quòd sit. Secūdo tractatur quomodo.

¶ Quo ad primum tria. Primo respondet quæsito affirmatiuè: Deus cognoscit singularia. Probatur: Omnes perfectiones in creaturis inuentæ præexistunt in Deo altiori modo. cognitio singularium est perfectio hominis: ergo præexistit in Deo altiori modo.

¶ Secundo ostēdit vim huius motiui ex autoritate Aristotelis. Ratio enim ista fundatur in hoc: quod opus sit omne cognitum à nobis cognosci à Deo: & hoc assumpsit Aristoteles cōtra Empedoclem. Tertiò declarat illam particulam in conclusione adiunctam ex vi medij scilicet altiori modo, in hoc attendit dicens ꝙ nos per diuersas potentias cognoscimus singularia & vniuersalia. De⁹ autem simplici intellectu omnia tam materialia quàm immaterialia comprehendit, & probatur: quia quæ diuidūtur in inferioribus, sūt simpliciter & vnitè in Deo.

¶ Aduerte hîc, quòd quia maior propositio nō est vera de præexistentia formali, nisi in perfectionibus simpliciter: ideo licet nostrū cognoscere singulare & sentire sint idem, litera non dixit, sentire, sed, cognoscere singulare pertinet ad perfectioné nostram. Sentire enim non est perfectio simpliciter, nec præexistit in Deo formaliter, sed virtualiter tantùm. Cognoscere autem singulare, est perfectio simpliciter. & concludédum erat hic quòd præexistit in Deo formaliter.

¶ Quo ad secūdum tria sunt, iuxta opiniones duas & determinationem. prima ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit singularia, stat in hoc, quòd Deus cognoscit singularia, cognoscendo omnes eorum causas vniuersales. Probatur hoc sufficere: Nihil est in aliquo singulari, quod nō ex aliqua vniuersali causa insit: ergo cognitis omnibus causis vniuersalibus, cognoscitur totum singulare. Declaratur etiam exemplo in eclipsi. Refutatur hæc opinio, si Deus cognosceret singularia cognoscendo tantùm vniuersales causas: ergo non cognosceret singularia in sua singularitate, cuius oppositum probatum est, consequentia probatur. Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur: quia dempta materia signata seu principio indiuiduationis, quicquid illud sit, cum vniuersale non esse constet, nūquam constituetur singulare. Manifestatur verò hoc in homine exēplariter.

¶ Secunda verò opinio stat in hoc: Deus cognoscit singularia applicando vniuersalia ad particularia. Contra, applicatio non est nisi ad præcognitum, ergo applicatio vniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem singularis.

¶ Determinatio autem est, Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quo ad primam partem sic: Scientia Dei est causa rerum. ergo se extendit ad omnia, ad quæ se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedens cum prima cōsequentia est notum. Secunda verò probatur. quia Deus est causa non solum formæ, sed materiæ indiuiduātis. Quo ad secundam partem sic, Deus scit alia

test esse ratio cognoscendi particularia, sed cognitionem singularium præsupponit. Et ideo aliter dicendum est, quod cùm Deus sit causa rerum per suam scientiam, vt dictum est, intantum se extendit scientia Dei inquantum se extendit eius causalitas e. Vnde, cùm virtus actiua Dei se extendat non solùm ad formas, à quibus accipitur ratio vniuersalis, sed etiam vsque ad materiam (vt infrà ostendetur) necesse est quòd sciētia Dei vsque ad singularia se extendat, quę per materiā indiuiduantur. Cùm enim sciat alia à se per essentiam suam, inquantū est similitudo rerum vel vt principium actiuum earum: necesse est quòd essentia sua sit principium sufficiens cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt, nō solùm in vniuersali, sed etiam in singulari. Et esset similia de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & nō formæ tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intellectus noster speciem intelligibilē abstrahit à principiis indiuiduantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus non potest esse similitudo principiorum indiuidualium. Et propter hoc intellectus noster singularia d non cognoscit e. Sed species intelligibilis diuini intellectus, quæ est Dei essentia nō est immaterialis per abstractionem, sed per seipsam, principium existens omnium principiorum, quæ intrant rei cōpositionem, siue sint principia speciei, siue principia indiuidui. Vnde per eam Deus cognoscit non solùm vniuersalia, sed etiam singularia.

¶Ad secundum dicendum, quod quamuis species intellectus diuini secūdū esse suum non habeat cōditiones materiales, sicut species receptæ in imaginatione & sensu, tamē virtute se extēdit ad immaterialia & materialia, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd materia licet recedat à Dei similitudine secundum suam potentialitatem, tamen inquantum vel sic esse habet, similitudinem quandam retinet diuini esse.

ARTICVLVS XII.

¶Vtrum Deus poßit cognoscere infinita.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non posśit cognoscere infinita. Infinitum enim secundum quod est infinitum, est ignotum: quia infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra assumere, vt dicitur in tertio Physico. Augustinus etiam dicit 12. de Ciuitate Dei, quòd quicquid scientia comprehenditur scientis comprehensione finitur. Sed infinita nō possunt finiri. Ergo non possunt scientia Dei comprehendi.

¶2. Si dicatur quòd ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt: Contra, Ratio infiniti est, quod sit impertransibile: & finiti, quod sit pertrāsibile vt dicitur in tertio Physicorum. Sed infinitum non potest transiri nec à finito, nec ab infinito, vt probatur in sexto Physicorum: Ergo infinitum non potest esse finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientiæ Dei, quæ est infinita.

¶3. Præterea, Scientia Dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est quòd sic mensuratum. Ergo infinita non possunt sciri à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus duodecimo de Ciuitate Dei: Quāuis infinitorum numerorū nullus sit numerus, nō tamen incomprehensibilis ei, cuius scientiæ non est numerus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm Deus sciat nō solùm ea quæ sunt actu, sed etiam ea, quæ sunt in potētia vel sua vel creaturæ, vt ostensum est, hæc autem constat esse infinita, necesse est dicere, ꝙ Deus sciat infinita. Et licet scientia visionis, quæ est tantùm eorū quæ sunt vel erunt, vel fuerunt, nō sit infinitorum, vt quidam dicunt, cùm non ponamus mundū ab ęterno fuisse, nec generationem & motum in æternū mansura, vt indiuidua in infinitum multiplicentur, tamen si diligētius cōsiderentur, necesse est dicere ꝙ Deus etiā d scientia visionis sciat infinita. Quia Deus scit etiā cogitationes & affectiones cordium, quæ in infinitū multiplicabūtur creaturis rationalibus permanētibus absque fine. Hoc autem ideo est quia cognitio cuiuslibet cognoscētis se extendit secundum modū formæ, quæ est principium cognitionis. Species enim sensibilis quæ in sensu, est similitudo solū vnius indiuidui: vnde per eam solum indiuiduum cognosci potest. Species autem intelligibilis intellectꝰ nostri est similitudo rei quātū ad naturā speciei, quæ est participabilis à particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per speciem intelligibilem hominis, cognoscit quodammodo homines etiā infinitos, sed tamen non inquantum distinguūtur ab inuicem, sed secundum quod communicāt in natura speciei, propter hoc quòd species intelligibilis intellectus nostri non est similitudo hominū, quantum ad principia indiuidualia, sed solum quantum ad principia speciei. essentia autem diuina, per quam intellectus diuinꝰ intelligit, est similitudo sufficiens omnium, quæ sunt, vel esse possunt, nō solum quātum ad principia communia, sed etiā quātū ad principia d propria vniuscuiusque, vt ostensum est: vnde sequitur quòd sciētia Dei se extendat ad infinita, etiā secūdum quod sunt ab inuicē distincta.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd infiniti ratio congruit quantitati secundū Philosophum in 1. Physic. De ratione autem quantitatis est ordo partium. Cognoscere ergo infinitū secūdum modum infiniti, est cognoscere partē post partē. & sic nullo modo cōtingit cognosci infinitum. Quia quātacunque quātitas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipiētem. Deus autem nō sic cognoscit infinitum vel infinita, quasi enumerādo partem post partem, cum cognoscat omnia simul nō successiuè, vt supra dictum est. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita. *Art. 7.*

¶Ad secundum dicendum, quod transitio importat quādam successionem in partibus. Et inde est, quod infinitum transiri non potest, neque à finito, neque ab infinito. Sed ad rationem comprehensionis sufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehēdētem. Vnde nō est cōtra rationem infiniti, quod comprehendatur ab infinito. Et sic ꝙ in se est infinitum, potest dici finitum scientiæ Dei, tanquā cōprehensum, non tamen tanquam pertransibile.

¶Ad tertium dicendum, quòd scientia Dei est mensura rerum nō quantitatiua, qua quidem mensura carent infinita, sed qua mensurat essentiam & veritatem rei. Vnumquodque enim intātum habet de veritate suæ naturæ, inquātum imitatur Dei sciētiam: sicut artificiatum inquantum concordat arti. Dato autē, quòd essent aliqua infinita actu secūdum numerum, puta infiniti homines, vel secūdum quātitatem cōtinuam, vt si esset aer infinitus (vt quidam antiqui dixerūt) tamē manifestum est ꝙ haberent esse determinatum & finitum e: quia esse eorum esset limitatum ad aliquas determinatas naturas. vnde mēsurabilia essent secundum scientiam Dei. 37.

ARTICVLVS XIII.

¶Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.

AD DECIMVM tertium sic proceditur. Videtur, quòd sciētia Dei nō sit futurorum contingentiū. A causa enim necessaria procedit effectus necessarius: sed scientia Dei est causa scitorum, vt supra dictū est. Cum ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria. nō ergo sciētia Dei est cōtigētiū.

Præter

alia à se per essentiam suam vt similitudo, seu actuum principium est eorū. ergo essentia sua est sufficiens principiū cognoscēdi omnia, quæ per ipsum fiunt etiam in singularia. ergo cognoscit singularia per suam essentiam. Antecedens patet ex dictis: consequentia verò ex terminis & probatione primæ partis patet. Vltimò declaratur tota ratio exemplo sciētiæ artificis, si fingamus ꝙ sit causa formæ & materiæ artificiati. *Art. 8. 135. 287.* *Q. 44 a. 2.*

¶Aduerte, quod tota determinatio huius literę supponit Deū esse causam proximam materiæ primæ: de quo, quia inferius erit specialis quæstio, supponatur nunc. hoc enim concesso reliqua clara sunt & indubitata.

¶In responsionibus ad argumenta multa discutienda sunt, sed non hic, sed inferius in locis propriis patebunt. *D. 753. 424. 432.*

¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum duodecimum.

TItulus clarus.

¶In corpore tria. Primò respondet quæsito absolutè. Secūdò specialiter de scientia visionis. Tertiò assignat causam vtriusque conclusionis.

¶Quo ad primum conclusio responsiua de scientia absolutè est. Deus scit infinita. Probatur. Deus scit omnia in actu, & omnia quæ sunt in potentia tā sua quā creaturæ: ergo scit infinita. Patet sequela. omnia ista constat esse infinita. *In corp. D. 80.*

¶Quo ad secundum, an scientia visionis sit infinitorum, duo dicit. Primo refertur opinio negatiua cum eius motiuo: Generatio nec est æterna à parte antè, nec à parte post. ergo quæ sunt, erunt, & fuerunt, sunt finita: ergo scientia visionis non est infinitorum. Secunda confutatur motiuum: & probatur conclusio affirmatiua. Cognitiones & affectiones creaturæ rationalis multiplicabuntur ęterno à parte post. ergo scientia visionis est infinitorum. Et sic opinio prima non lustrauit omnem generationem sed eam tantùm, quæ ex cæli motu pendet: & ideo errauit. *91 Comment. 3 q. x. ar. 3. Et 1. d. 39. q. 1. arti. 2. ar. 9. & articulus 5. ad 4. & 1. con. ca. 69. & 71. & opus. 3. cap. 135. Tex. 63. Cap. 18. Tex. 34. A text. 60. vsque 66.*

¶Quo ad tertium assignatur propter quid Deus nouit infinita absolutè & scientia visionis sic: Cognitio se extendit secundum extensionem formæ, quæ est cognitionis principiū: ergo cognitio Dei est secundum extēsionem essentiæ suæ: ergo extendit se ad infinita, secundum quòd sunt ab inuicem distincta. Et sic simul probatur, quia & propter quid quæsiti. Antecedens probatur inductiuè, inchoando à cognitione & specie sensibili, & procedendo per intellectionem & speciem intelligibilem nostram. in sensu species se extēdit ad vnum numero tantùm, & sic sensatio in intellectu nostro species ad vnum formaliter, in quo communicant infinita in potentia, & similiter intellectio nostra se extendit. Prima consequentia probatur, quia essentia Dei est forma, per quam intellectus diuinꝰ intelligit. Secunda verò, quia essentia Dei extendit se in repræsentādo ad omnia quæ sunt & esse possunt, non solùm quo ad principia cōmunia, sed propria cuiusque, vt iā dictum est. *Cap. 18.* *Art. 4.* *D. 47. & 1215.*

¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumtertium.

TItulus clarus tam quo ad ly futura, quam quo ad ly contingentia.

¶In corpore quatuor. Primo respondet ꝙ sic. Secundo quomodo ex parte cogniti. ibi. Ad cuiꝰ euidentiā. Tertiò quo modo & quare ex parte cognoscētis. ibi. Et licet. Quartò ponitur quoddam corollarium. ibi, Vnde manifestum est. *D. 472. Art. 11.* *Tex. 35.*

92 Infra q. 86. artic. 4. Et 1. di. 38. artic. 5. & 1. cōtra cap. 67. & verit. q. 2. art. 12. & quo. 12. q. 3. Art. 8.

¶2. Præterea, Omnis conditionalis, cuius antecedens est necessarium absolutè, consequens est necessarium absolutè. Sic enim se habet antecedens ad consequens, sicut principia ad conclusionem. Ex principiis autem necessariis non sequitur conclusio nisi necessaria, vt in 1. Poste. probatur. Sed hæc est quędam conditionalis vera, si Deus sciuit hoc futurum esse, hoc erit, quia scientia Dei non est nisi verorum. Huius autem conditionalis antecedens est necessarium absolutè: tum quia est æternum, tum quia significatur vt præteritum. Ergo & consequēs est necessarium absolutè. Igitur quicquid scitur à Deo, est necessarium. Et sic scientia Dei non est contingentium. *Text. 17. to. 1.*

¶3. Præterea: Omne scitū à Deo necesse est esse: quia etiam omne scitū à nobis necesse est esse: cùm tamen scientia Dei certior sit quàm scientia nostra. Sed nullum contingens futurum necesse est esse. Ergo nullum contingens futurum est scitum à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Qui finxit sigillatim cor eorum, qui intelligit omnia opera eorum, scilicet hominum. Sed opera hominum sunt contingentia, vtpote libero arbitrio subiecta. Ergo Deus scit futura contingentia. *Psal. 32.*

¶RESPONDEO dicendū quod cùm suprà ostensum sit, quòd Deus sciat omnia non solùm quæ actu sunt, sed etiā, quæ sunt in potētia sua, vel creaturæ: horum autem quædam sunt contingētia nobis futura: sequitur, quod Deus contingentia futura cognoscat. ¶Ad cuius euidentiam considerādum est, quòd contingens aliquod dupliciter potest cōsiderari f. Vno modo in seipso, secundū quod iā in actu est. & sic nō consideratur vt futurū, sed vt præsens, neque ad vtrumlibet contingēs, sed vt determinatū ad vnū. & propter hoc sic infallibiliter subdi potest certæ cognitiōi, vtpote sensui vi- *Art. 9.*

¶Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est: Deus cognoscit futura contingentia. Probatur: Deus scit omnia, non solùm quæ sunt actu, sed quæ sunt in potentia sua & creaturæ: ergo scit futura contingentia: Antecedens patet ex dictis, consequentia probatur: quia quædam horum sunt contingentia futura nobis.

¶Aduerte quod ista additio, scilicet nobis, nō ponitur vt limitatio, aut conditio diminuēs rationem futuri, sed vt declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter: quia sunt secūdum seipsa futura, & non tantùm quo ad nos. Sed declarantur futura simpliciter, per futura nobis: quia sunt futura secundum illam mensuram duratiōis qua nos mēsuramur, scilicet secundum tempus, & nō secundum æternitatē, vt infrà patebit.

¶Quo ad secundum ponuntur duo modi, quibus contingentia futura subduntur diuinæ cognitioni, differenter tamen. Et sic ponitur hæc conclusio: Contingentia futura cognoscuntur à Deo prout sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis, sed primo modo certè, secundo modo vero inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum. scilicet in actu, & in potentia causarum: & ponendo differentias tres inter hos status. Prima est quo ad differentiam temporis: quia vt in actu, habet rationem præsentis: vt in potentia, futuri. Secundā quo ad contingentiam: quia vt in actu habet rationem determinati ad vnum: vt in potentia, contingentis ad vtranque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturæ, &c. Ex his enim manifestè sequitur intentum.

¶Aduerte hic, quòd aliud est loqui de natura contingentiæ, & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cùm enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnumquodque secundum propriam naturam in seipso est ens contingens, vel necessarium, &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quòd res contingens siue sit in actu & præsens, siue in potentia & futura, semper sit naturæ contingentis: ac per hoc differentia posita in litera inter contingens in actu & in potentia præsens & futurum, non est differentia naturæ, quasi aliam naturam habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim vna eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere status in actu & in potentia, præsentis & futuri, &c. Status enim actualitatis est status determinati ad alteram partē contradictionis: status verò in causa ad vtramlibet, est status indeterminationis. Constat autem, quòd contingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura & in potentia dicitur habere rationem contingentis quò ad statum, vt præsens autem in actu, & dicitur habere rationem necessarij quò ad statum. Rursus res quantumcunque contingens ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status ad ipsam sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo Perihermenias: quia vnumquodque quod est, quando est, necessariò est. Res autem vt futura seu in potentia, cùm non sit, talem necessitatis modum non contrahit, sed contingens & in statu contingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur, quòd contingens vt præsens, potest subdi infallibili & certæ scientiæ: & in calce responsionis ad secundum dicitur, quòd vt sic est necessarium.

¶Quo ad tertium primò ponitur modus, quo Deus hæc nouit, scilicet simul. Et quoniam ex eadem radice pendet ratio quare Deus hæc cognoscat, Ideo in litera proposito modo simultatis ex eius causa, propter etiam quid quæsitæ conclusionis ostenditur. Propterea formato conclusionem continentem etiam modum & causam: & ponatur hæc conclusio, Deus cognoscit omnia futura contingentia secundum statum quo actu sunt, ab æterno simul. Probatur, æternitas tota simul existens ambit totum tempus: &, Dei cognitio mensuratur æternitate: ergo & simul quæ successiuè fiunt nouit, & omnia quæ sunt in tempore sunt præsentia Deo ab æterno: non solùm quia rationes eorum habet præsentes apud se, sed quia eius intuitus ab æterno fertur supra omnia, vt sunt in sua præsentialitate, ergo contingentia etiam inquantum secundum suam præsentialitatem subduntur diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur à Deo. Antecedens quo ad secundam partem probatur: quia esse Dei mensuratur æternitate.

¶Quo ad quartum: Corollarium est, quod ex his patet, quòd hæc duo stant simul, scilicet quod aliquid sit futurum contingens, & quod certitudinaliter cognoscatur: quia secundum diuersos status hæc insunt. Subdi enim certæ cognitioni conuenit ei, secundum quod est actu: sic enim terminat diuinum intuitū: esse verò contingens, futurum conuenit ei, secundum quod est in causis suis, vt iam patet ex dictis.

¶Circa dicta in hoc articulo aduertendum est, quòd hic sunt duo dicta dubitabilia. Primum & præcipuum est ratio adducta ex parte æternitatis. secundū est ratio inclusa ex parte rationum rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quod omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solùm propter rationes rerum quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur, &c. vbi manifestè duæ causæ assignantur: quod res sint præsentes Deo ab æterno, scilicet rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti, id est, vt cognita cognoscenti. Per æternitatem autem vt coexistentia coexistenti. Primò ergo examinabitur, & cùm Dei lumine ac diui Thomæ suffragiis defendetur principalis ratio de æternitate. Secundò ratio inclusa de rationibus rerum.

¶Circa rationem de æternitate duo vertuntur in dubium. Primo illa propositio, Omnia, quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati. ¶Secundo, applicatio huius ad conclusionem intentam, scilicet quod ideo Deus cognoscit certò contingentia futura.

¶Contra propositionem ergo illam Scotus in primo dist. 39. arguit quadrupliciter. Primo, quod non est, nulli potest coexistere. sed futura non sunt. ergo. Maior probatur: quia coexistere dicit relationem realem. ¶Secundo, si omnia coexistūt æternitati, ergo omnia sunt simpliciter in actu ergo non possunt postmodum poni in actu, prima cōsequētia probatur: quia quod habet esse in actu in seipso respectu causæ primæ, est simpliciter in actu: qđ enim est tale respectu primæ causæ, est tale simpliciter. ¶Tertiò quia si est, ergo sessio mea crastina bis produceretur à Deo. probatur cōsequentia: quia iam est præsens in seipsa æternitati, ergo producta: & adhuc nō est, ergo producenda, &c. ¶Quartò, & est confirmatio primi & destructio exempli S. Thomæ in primo contra Gent. cap. 67. & fundamenti eius. Coexistētia fluentium circa stans, exigit existentiam vtriusque extremi pro eadem mensura durationis. sed impossibile est, quòd duo instantia temporis simul existant in eadem mēsura durationis. ergo impossibile est quod coexistant simul alteri extremo, scilicet æternitati. Maior patet in centro & in circunferentiæ punctis, si fingamus puncta illa non stare, sed fluere. Certum est enim quod singula quando essent coexisterent centro, sed nunquam simul, non ex defectu centri, sed ipsorum: quia scilicet simul non sunt, & ita est de æternitate & tempore. *435.*

¶Contra applicationem rationis ad conclusionem, arguit idem Scotus ibidem tripliciter. Primo sic: Sessio mea futura vt futura est, aut scitur à Deo certè, aut nō: si sic, ergo nō oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc vt certè sciatur: si nō, ergo aliter nouit Deus facta quàm fienda, contra Augustinum quinto super Gen. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cùm facta erit dicta sessio, certè scietur à Deo. Secundo sic: Scientia Dei non accipit certitudinē ab alio obiecto quàm propria essentia: ergo non est certa ex hoc quòd sessio est in actu, sed aliunde. Antecedens probatur: quia alioquin intellectus diuinus vilesceret. Tertio sic: Aeuum angeli secundum istos coexistit toti tempori. ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶Ad has obiectiones respondendo præmitto, quod iste locus ab aduersantibus iudicatur plenus contradictionis & erroris, à sequentibus autem doctrinam sancti Thomæ reputatur adeo obscurus, vt neminem hactenus viderim, siue scripto siue verbo assertiuè tueri hoc dictum: & me iam annis fortè quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dum super cōmemoratione huius articuli meditarer, illuxit (vt arbitror) diui Thomæ ope, veritas plana & in manifesto posita: & ideo paucissimis verbis pertransita. Sciendū est igitur primo ad euidentiam terminorum, quòd esse præsens, seu coexistere æternitati, formaliter loquendo, abstrahit à præsentia cogniti ad cognoscentem. Quoniam si æternitas esset res non cognoscitiua, & lapis quandoque esset: esset ibi vera præsentia siue coexistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quod sermo est de esse rerū, quæ fiunt in tempore, non obiectiuo nec potentiali, &c. sed de esse in actu in rerum natura secundum seipsas extra causas suas: ita quòd sermo præsens est de coexistentia reali contingētium in actu ad æternitatem, & sic quum dicitur omnia esse præsentia æternitati, sensus est, omnia secundum suum esse in actu in rerum natura, sunt præsentia, id est, coexistunt æternitati.

¶His prælibatis aduerte, quòd res tēporales esse præsentes æternitati, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quod in quolibet nunc temporis sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem mensuratur quolibet instanti tempori. Et hunc sensum acceperunt, quātum videtur mihi, aduersarij ex verbis sancti Thomæ. Sed errauerunt. hoc enim nunquam somniauit Thomas, imo manifestè implicat contradictionem. Quoniā coexistentia rei ad æternitatem, æquatur in duratione mensuræ eiusdem existentiæ, cùm non coexistat, nisi secundum suam actualem existentiam: sed existentia instātis, in quo cras sol oritur, non mensuratur instāte aliquo præcedēte aut sequente. ergo nec quolibet. Præterea, Si instans semper, id est pro quolibet instanti tēporis coexisteret æternitati, ergo coexisteret aliis instantibus temporis tam præteritis quàm futuris. Et sic illud instans non esset labens. & omnia instantia essent vnum instans in veritate, & plura instantia temporis eiusdem essent simul, & præteritum & futurum esset præsens, &c. quæ omnia sunt manifestè impossibilia. Alio modo potest intelligi quòd in quolibet nūc æternitatis sint præsentes æternitati, ita quod coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem saluetur in quolibet nunc æternitatis: & hic sensus est verus & intentus à diuo Thoma. Verus quidem: quia cum æternitas non habeat nisi vnum nunc, quod æquatur ipsi æternitati, & excedit omne tempus: necesse est quod omne instans nostri temporis, & quicquid in illo est aut fit, saluetur in nunc æternitatis, & mensuretur ab illo: non vt à mensura adæquata, sed excessiua. Vnde vt clarius euadas laqueos à rebus ad propositiōes, & à propositionibus ad res procedendo: istæ propositiones, omnia, quæ fiunt in tēpore, sunt præsentia æternitati, vel sunt præsentia Deo ab æterno, vel sunt semper præsentia Deo, & similes distinguendæ sunt. Quia ly sunt, aut consignificat nunc temporis, aut nunc æternitatis. Et similiter ly ab æterno, aut ly semper, aut tenetur syncategorematicè, id est quòd distribuat pro omni temporis differentia: aut categorematicè, id est quod importet sempiternitatem perfectam quæ importatur in æternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsæ, secundo autem veræ. Verum quippe est & indubitatum primum instans huius horæ esse in nunc æternitatis. Et similiter verum est, vltimum instans istius horæ, non in hoc nūc temporis quod est principium huius horæ, sed in nunc æternitatis eodem esse, pro alio tamen instanti temporis. vt de se patet. Et propterea non inconuenit duo contradictoria secundum nunc temporis esse in eodem nunc æternitatis, &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo, ex eo quod sua

omnia

omnia dicta verificantur & consonant. Cùm enim nunc siue temporis, siue æternitatis non possit distingui in præsens, præteritum & futurum, sed præsens tantùm est demonstrando in actu signato nunc æternitatis: verum est dicere omnia æternitate esse præsentia, vt patet dicendo, omnia in nunc æternitatis sunt præsentia æternitati. Et similiter consignificando in actu exercito nunc æternitatis. Verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dum respicit ly sunt, & ex consuetudine nostra, puta consignificare oportere nunc temporis. Secundò ex eo quod sic optimè redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc nanque quod omnium existentiæ temporales secundum nunc æternitatis sumptæ sunt præsentes æternitati, optimè ac directè sequitur, quòd illi visioni quæ æternitate mensuratur, omnia secundum suas existentias simul simultate instantanea æternitatis sunt præsentia.

D.441. 283 435

sus, sicut cum video Sortē sedere. Alio modo potest considerari contingens, vt est in sua causa. Et sic consideratur, vt futurum & vt contingens, nondum determinatum ad vnū: quia causa contingens se habet ad opposita: & sic contingens non subditur per certitudinē alicui cognitioni. Vnde quicūque cognoscit effectum contingentem in causa sua tantùm, non habet de eo nisi coniecturalem cognitionem. Deus aūt cognoscit omnia contingentia[d], non solū prout sunt in suis causis, sed etiā prout vnūquodque eorum est in actu in seipso. Et licet cōtingentia fiant in actu successiuè, nō tamē Deus successiuè cognoscit contingentia, prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul: quia sua cognitio mensuratur æternitate, sicut etiam suum esse. Aeternitas autem tota

Ac per hoc visio illa, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

¶Et confirmatur: quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quòd illud visibile sit, & adsit pro mensura durationis qua mensuratur & est ipsa visio: ita ad hoc quòd aliquid sit præsens secundum se diuino conspectui, exigitur quòd sit & adsit secundum illam durationis mensuram, qua mensuratur visio diuina. hæc autem est æternitas. ergo sat est quod sint secundum æternitatem sumpta, præsentia & non præterita aut futura, quamuis secundum tempus sumpta sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, contra illam propositionem. Omnia sunt præsentia Deo ab æterno, Omnes enim laborant in æquiuoco accipientes res vt sunt in tempore vel instantibus: cùm tamen hic sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus: vt sunt seu vtuntur æternitate. ¶Et per hæc eadem patet responsio ad argumenta quæ afferuntur à Capreolo in 36.d.primi, ex Aureolo.

¶Ad obiectiones autem secundo loco contra applicationem rationis ad propositum, respondetur, & ad primam, quum dicitur, Sessio mea crastina vt futura autem scitur certè, aut non. respondetur distinguendo quòd quia ista sessio futura vt futura, non habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter comparari. vno modo vt indeterminatas ad producendam crastinam sessionem meam, vel eius negationem. Alio modo vt determinatas ad illius productionem magis quàm oppositi: vel cum exclusione oppositi. Futura primo modo non sumuntur vt futura, sed vt futura penitus contingentia. Futura autem secūdo modo sumuntur quidem vt futura, sed declinant ad contingentia: secundū quod determinatio causarum ad alteram partem magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingentia vt futura ex causis indeterminatis non sunt scibilia, vt in litera dicitur, nec à Deo, nec à quocunque: quia non sunt entia, nec in actu, nec in potētia, magis ipsa quàm opposita. Ex causis autem determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationem causarum. Et quum dicitur: ergo Deus aliter nouit facta quàm fienda, simpliter negatur consequentia. quia ly aliter in autoritate August. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo non variatur.

¶Ad probationem autem superfluum est respondere, adeo puerilis videtur, dicit enim: cognoscit autem cessionem certitudinaliter Deus: quum illa fuerit actu. quis enim ignorat Deo nullam accedere cognitionem, vnde debet dicere, & tamen cognoscit illam certitudinaliter secundum eius actualem existentiam. sed hoc non probat consequentiam. Aliud est enim quòd aliter se habeant res vt factæ, quàm vt fiendæ ad Dei cognitionem: & aliud quòd aliter Deus nouit facta quàm fienda, Illud enim est verum in materia contingenti loquendo hoc autem est falsum. Illud significat quòd res aliam dispositionem habet vt facta, & aliam vt fienda: quia vt facta inducit necessitatem quandam, vt fienda non. Et sic vt facta est scibilis certè, vt fienda non. Et rursus vt facta potest certum intuitum Dei terminare, vt fienda non.

¶Ad secundā dicitur, quòd aliud est scientiā Dei capere certitudinē ex sessione Sortis, & aliud est sessionem Sortis non esse capacem vt sit terminus certę Dei notitiæ, nisi secundum quod est in se certa. Primum enim inconuenit. Secundum autem est necessarium. Primum non habetur ex litera, sed secundum. quare conceditur tota ratio, vtpote nihil contra nos dicens: sed supponens falsum, scilicet quòd ex hac positione habeatur, quòd scientia Dei capiat certitudinem ab alio obiecto quàm subiecta sua: deberet enim supponere, quòd exigit certitudinem etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, non solùm in substantia sua. hoc enim hinc habetur, & non quòd capit certitudinem ab alio.

¶Ad tertiā dicitur, q dupliciter deficit. Primò: quia cognitio angeli, qua cognoscit tēporalia, nō mensuratur æuo: & ideo ratio nihil infert. Secundò: quia repræsentatio singularium temporalium per principium cognitionis angelicæ, scilicet speciei intelligibilis non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est quòd futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt inferius patebit.

Contra secundam autem rationem conclusionis, scilicet quia Deus habet apud se rationes omnium rerum, arguit Scotus vbi suprà, interpretans per rationes rerum ideas earum quadrupliciter. Tum quia rationes extremorum quantumcunq; perfectæ, non pariunt notitiam compositionis eorum cōtingentis. Tum quia merè naturaliter ante omnem determinationem voluntatis diuinæ repræsentant: quando adhuc contingentia determinata non sunt. Tum quia ex eadem radice sequitur quòd eodem modo sunt contingentium futurorum de facto & non futurorum, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentent hoc fore illo tempore quàm alio ex eadem radice.

¶Ad huius difficultatis solutionem præmittenda sunt tria. ¶Primò, quòd licet idea & ratio se habeant sicut superius & inferius: quoniam idea est terminus tantum intellectus, ratio autem communis est, & ad terminum, & ad principium intellectionis, Quia tamen, vt in quæstione sequente dicitur, principium intelligē-

di in Deo non plurificatur, sed terminus in intelligendo creaturas: & in litera pluraliter dicitur rationes rerū esse apud Deū præsentes: idcirco meritò per ly rationes rerum interpretamur ideas earum, quas constat comparari ad intellectum diuinum vt quod intelligit: & non vt quo: vt in sequenti quæstione dicitur. ¶Secundò præmitto, quòd hæc quæstio non coincidit cum illa, an per eandem ideam Deus cognoscat subiectum & accidētia: quoniam aduersarij per has argumentationes intēdunt inferre, quod nec per eandem, nec per diuersas ideas Deus cognoscit complexiōem contingentem. Hæc dixerim, ne quis credat anticipari hic quæstionem ibi tractandā. Sed disputatur hic, quod ideæ non se extendunt ad repræsentandū complexionem contingentem: quod potius esset in sequenti quæstione differendum, sed propter rationē S. Thomæ hic inclusam, & à Scoto, Aureolo & Gregorio in hac materia impugnatam, hoc in loco

q.10. artic. 2.& 4 435 D 324

simul existēs ambit totum tempus, vt suprà dictum est. Vnde omnia, quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia, non solū ea ratione qua habet rationes rerum apud se præsentes, vt quidā dicunt: sed quia eius intuitus fertur ab æterno supra omnia[e], prout sunt in sua præsentialitate. Vnde manifestum est quòd contingētia & infallibiliter à Deo cognoscuntur, inquantum subduntur diuino conspectui secundum suam præsentialitatem: & tamen sunt futura contingentia suis causis comparata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet causa suprema sit necessaria, tamē effectus[d] potest esse cōtingens propter causam proximā contingentem. Sicut germinatio plantæ est contingens propter causam proximā contingentem, licet motus solis,

tractanda visa est. Præmitto tertiò, quòd licet secundum viam tenentium quòd ideæ non sunt idem cum substantia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenentes tamen ideas esse ipsam diuinam essentiam, facillime patet ideas se extendere ad repræsentandas veritates contingentes. Cùm enim essentia diuina sit & ratio intelligendi omnia vt principium, & ratio intelligendi omnia vt obiectum, vt patet ex supradictis: & ipsa vt principium seu species intelligibilis sit etiā secundum Scotum hic sufficiens repræsentatiuum omnium etiam veritatum contingentium: oportet quòd ipsamet vt obiectum sit etiam sufficiens ratio omnium etiam veritatum contingentium, alioquin ipsa vt obiectum non adæquaret seipsam vt speciem intelligibilem, quod est impossibile. Et sic cùm ideæ sint ipsa essentia vt est obiectiua ratio rerum, consequens est quòd se extendāt etiam ad veritates contingentes.

¶His prælibatis dicitur, quòd cùm apud S.Tho. ideæ sint ipsa essentia Dei, vt est obiectiua rerū ratio: optimè dictum est, quòd quia rationes seu ideas rerum præsentes apud se habet Deus, ideo nouit omnia futura contingentia certè. Vnde ad primam obiectionem simpliciter negandū est assumptum. Potest tamen pro claritate doctrinæ distingui, quòd idea alicuius quidditatis potest dici dupliciter perfecta. Vno modo vt perfectio dicit modum intrinsecum rei cuius est, & sic verum est assumptum: quia quantumcunque perfectè repræsentetur homo secundū omnem, scilicet suæ intrinsecæ entitatis modum, nunquam repræsentaretur coniunctio eius cum sessione seu fortuita inuentione thesauri. Alio modo vt perfectio dicit totalitatem omnimodam rei, & sic falsum est assumptum: quoniam si homo repræsentatur secundum omne esse suum: hoc enim est totaliter repræsentari: quia secundum omnia sua esse necesse est, quòd repræsentetur secundū esse quod habet in tali, & tali coniunctione contingenti. Sic autem perfectè repræsentant ideæ diuinæ res, & ideo assumptum in proposito est falsum.

¶Ad secundum autem & reliqua negatur antecedēs, quod est radix omnium, scilicet quòd ideæ merè naturaliter repræsentent quicquid repræsentant. Dicimus nanque quòd aliquid repræsentent merè naturaliter, puta quidditates rerum: & aliquid non merè naturaliter, sed naturaliter ex suppositione libera, scilicet existentias rerum & coniunctiones contingentes. Illa enim repræsentant ante omnem actum voluntatis diuinæ: ista autem supposita libera determinatione diuinæ voluntatis ad alteram partem contradictionis, vt ipsemet Scotus acceptat de repræsentatione horum in essentia, vt ratione intelligendi. Et sic patet cætera ruere: quoniam non eodem modo se habent ad futura, & non futura, & ad hoc tempus & aliud, sed determinatæ sunt ex supposita voluntate diuina.

¶Et per hæc patet responsio ad argumenta Gregorij contra idē in 38.dist. primi.

In responsione ad primum aduerte, quòd duo ex ea habentur ambigua. Primū est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria. Secundum est, quòd scita Deo sunt contingētia propter causas proximas, necessaria autem relata ad sciētiam Dei. Et quamuis secunda pars huius dicti non habeatur hic formaliter, explicatur tamen formaliter in responsione ad secundum, & tertium.

¶Contra primum enim dictum manifestè obstat libertas diuinæ scientiæ respectu creaturarum vt factibilium: & diuinæ causalitatis. Deus enim liberè fecit scibilem factionem creaturarum: quia ipsam voluit; si ipsam noluisset, nec à Deo, nec ab alio sciretur. Et ex eadem radice patet quòd est causa libera. igitur scientia Dei respectu eorum, quæ fiunt vt sic, nec est necessaria quo ad scire, nec quo ad causare. Omnino igitur falsum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa est necessaria.

¶Contra secundū autem dictum obijcitur, aut intendit quòd vnum & idem in se est cōtingens & necessarium simul, scilicet quòd contingentiam habeat à causis propriis, necessitatem verò à causa prima. Et hoc est impossibile. quia contingēs & necessarium sunt differentiæ substantiales entium & oppositæ, vt patet: ergo impossibile est quòd idem sit contingens & necessarium secundum idem, quantumcunque ad diuersas causas comparetur. & tenet sequela, quia natura rei non mutatur in se propter diuersitatem habitudinum ad diuersas causas. Aut intēdit, quòd res in se contingens ad primam causam, habet habitudinem necessariam. Ad causas aūt proximas habet habitudinem contingentem, seu econuerso, quòd prima causa habet habitudinem necessariam ad effectum in se contingentem. Causæ verò proximæ habent habitudinem contingentem ad eundem. Et contra hoc arguit Scotus in 1.dist.2.q.2.& dist.8.q.4.& dist.39.in hac q.4. Primò sic: Causa, quæ mouet inquantum mota, si necessariò mouetur, necessariò mouet, sed omnis causa secunda mouet seu agit inquantum mota à prima, ergo, si necessariò mouetur à prima, necessariò quoq; mouet ipsa: & sic nulla datur causa cōtingens.

¶Præterea, Causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectū quàm causa posterior: ergo in illo priori, causa prima dabit effectui necessitatem. Igitur in secundo instanti naturæ causa proxima non potest eidem dare contingentiam.

¶Præterea, Omnis effectus contingens causæ secundæ potest produci à Deo immediatè, stante identitate naturæ illius effectus. ergo esset contingens, sublatis causis

causis secundis: à sola prima causa dependens. ergo.

¶Præterea, Deus de facto multa contingentia immediatè produxit: ergo res non sunt contingentes ex proximis causis, sed à prima causa principaliter.

¶Ad huius difficultatis euidentiam scito, quòd de radice vnde oritur contingentia disputare, directè non spectat ad hunc locum, in quo de contingentibus in eo quod scitis, nō in eo q causatis est quęstio, sed spectat partim ad quæstionē decimam nonā, in qua de volūtate Dei vt causa est rerū, quæritur: quoniam scientia nō causat nisi determinata à volūtate: partim ad q.115. in qua de necessitatione inferiorū à superiorib. corporib. disputatur. Sed q a in hoc primo argumento literæ agitur de cōtingentibus in eo quòd causatis à sciētia Dei: quia illa scientia est non solū sciētia, sed causa scitorū. & in responsione dicitur nō solū quod stat causam proximam esse contingentem & remotā necessariā, sed quòd stat etiā causam simpliciter

136

qui est causa prima, sit necessarius. Et similiter scita à Deo sunt contingentia propter causas proximas, licet scientia Dei, quæ est causa prima, sit necessaria[e].

¶Ad secundum dicēdum, quòd quidam dicunt, quòd hoc antecedēs, Deus sciuit hoc contingens futurū, nō est necessarium, sed contingens: quia licet sit præteritum, tamē importat respectum ad futurum. Sed hoc nō tollit ei necessitatem, quia id, quod habuit respectum ad futurum, necesse est habuisse, licet etiā futurū non sequatur quandoque. Alij verò dicunt hoc antecedēs esse contingens: quia est compositum ex necessario & cōtingenti, sicut istud dictū est contingens, Sortem esse hominem album. Sed hoc etiam nihil est, quia cum dicitur, Deus sciuit esse futurū hoc contingens, cōtingens non ponitur ibi nisi vt materia ver

primā esse necessariā, & hoc isti reputant impossibile: ideo duo agenda sunt. Primò agetur de hoc in cōmuni an repugnēt ista. Secundò ostendetur quid de facto sit: quomodo, scilicet Deus est causa necessaria, & quis sit sensus huius literæ.

¶Quo ad primum ne simus in æquiuoco, necessarium dupliciter sumitur ad propositū, primo modo simpliciter, scilicet quòd omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, q scilicet non pōt mutari de hoc in oppositum: quamuis absolutè potuisset esse oppositum, & nō hoc. In litera de vtraque necessitate sit mentio respondendo ad primū. De necessitate quidē simpliciter, quum dicitur in communi, quod causa remota potest esse necessaria & effectus contingens, & exemplificatur de motu solis, quē constat numerari à Philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate autem immutabilitatis: quū in speciali de scientia Dei dicitur, q est causa necessaria. Non enim est necessaria causa simpliciter, cùm potuisset non esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: quia ex quo determinata est vt causa sit, & ad tales effectus tantum producendos non potest mutari. In proposito igitur dico quòd non repugnat effectum esse contingentem & causam remotā, siue illa ponatur prima simpliciter, siue nō esse simpliciter necessariam. Et hoc conuincitur in syllogismis, vbi conclusio cōtingens sequitur ex maiore necessaria, & minore cōtingente, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendent. Conuincitur etiā ratione: quia pluralitas ab vniformitate, motus ab immobili, difforme ab vniformi oportet quòd procedat. Sed cōtingens habet rationem pluralitatis, motus, & difformitatis: quia potest aliter se habere. Necessarium aūt vnius immobilis, & vniformis: quia impossibile est aliter se habere, ergo contingens à necessario, & non econuerso procedit naturaliter, ac per hoc nō repugnat, sed consonat contingenti, quòd à simpliciter necessario ortum habeat. Conuincitur etiam euidentia causalium, quæ apud nos accidunt, vt in litera dicitur: nisi quis neget veram contingentiā in istis inferioribus. Suadetur quoque autoritate Arist. & Auer. & pluriū Philosophorū.

¶Nec sustinendus est Scotus in 2.dist.1.q.3. dicens, q Philosophi concesserunt latenter duo cōtradictoria, dicendo aliquid contingenter fieri, & primā causam necessariò causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est eius Achilles, quam toties replicauit, respondetur ex duplici capite, distinguitur enim sam. si præinquantum mota ab anima: aut ostendit causam præcisam, aut concau- primò ly cisam, sic illa propositio implicat in adiecto. si enim causa secunda est causa, ergo non præcisè mouet, quia mota: sed etiā ex se aliquid cōfert. Et si præcisè mouet, quia mota, nihil ex se confert: & sic nō est causa, Si verò concausam, principalem tamen, negatur assumptū, quoniam stat quod necessario moueatur, & non necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secunda secundum modum ipsius causæ secundæ. Et sic licet à prima causa moueatur necessario secunda: recepta tamen motio in secunda, si secūda causa imaginetur contingens, modificatur contingentia recipientis. Et quoniā prius natura modificatur quam impellat ad mouendum, motio illa iam modificata ad causam contingentem, mouebit secundam ad mouendum non necessario, sed contingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis: possibilis tamen deficere, motio illa iam modificata ad naturam causæ secundæ, mouebit illam secundā ad mouendum non necessariò, sed vt in pluribus iuxta modum proprium ipsius causæ secundæ, & non primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificij ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia altera distinctione, scilicet aut motione præuia propriæ actioni: sicut aqua calefacit calefacta ab igne. Aut motione cooperāte intrinsecè ad propriā actionē. Primo modo, dato quòd esset vera aut sustentabilis, secundo tamen modo sustineri non potest dicta propositio: quoniam causa cooperans intrinsecè, cooperatur vnicuique secundum modum eius, cui cooperatur. Talis est autem cooperatio primæ causæ, de qua scriptū est, quòd attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modum cuiusque cooperans vnicuique. Ad secundam verò obiectionem dicitur, quòd illa prioritas vniuersaliter non est secundum aliquam quasi durationē naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur à prima causa, & in alio à secunda, vt arguens imaginatur: sed est secundum independentiam & immediationē virtutis: quia prior independentius & immediatius immediatione virtutis attingit effectum quàm secunda: in eodem tamen instanti naturæ effectus ab vtraque attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatē & contingentiam: quia non attingitur à prima secūdum se quòd seorsum, sed modificatā in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam à duabus causis simul necessaria & cōtingente. Ad tertiam autem & quartam obiectionē dicitur, quòd non est contra hoc quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nuncnunc quid dicendum.

¶Quo ad secundum igitur, scilicet quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, quòd prima causa propriè loquendo nec est causa necessaria simpliciter neque contingens, sed superior vtraque. Nec habemus magis proprium vocabulum quā vt dicitur quòd est causa libera. Necessitas enim simpliciter repugnat libertati, cōtingentia verò imperfectionem in libertate importat, quia potuit immutabilitatem: & idcirco diuus Tho. in primo sen. di.38. præueniens inepta modernorum vocabula, negat Deum causare contingenter. Cùm enim regulare sit, quod superius præhabet in se vnitè quæ in inferioribus sunt sparsa. consequens est. vt causa prima superior necessariis & contingentibus, præhabeat in se nō formaliter, sed eminenter naturā & modum causarum necessariarū & contingentium, & sit causa vtrorumque, & cooperatur vtrisque ad earū proprios effectus secūdum modos earū. Et propterea nos quib* omnis causa videtur necessaria aut contingens stupemus, non præualētes videre quomodo vna causa sit communis necessariis & cōtingentibus immediatè, sed si eleuemus mentis oculos in excellentius genus causæ, eminentioremq; causandi modū, cessat stupor, & omnia consonant: quāuis remaneamus in caligine non intuentes illū modum, quo omnibus intrinsecè illabens, cunctis iuxta suos modos cooperatur: & hoc est valde attendendum in huiusmodi materiis. Appellatur tamen Deus vel eius scientia causa necessaria, propter necessitatem non simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiā inquantum causa formaliter saluatur. Vnde cùm quæritur, vtrum prima radix cōtingentiæ sit diuina voluntas, an causæ proximæ, respondendum est cum duplici distinctione circa sensum quæsiti. Prima est, de ly diuina volūtas: potest enim intelligi diuina voluntas, id est contingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligitur: & sic respondendū est negatiuè. Tum quia supponit falsum scilicet velle diuinū esse contingens: cùm non contingens nec necessarium, sed liberum & necessarium immutabilitatis necessitate sit. Tum quia etiā si voluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluari potest contingentia vt patet ex dictis, propter modificatam pertingentiam ad effectus vltimarum causarum defectibilium, aut ad vtrumlibet. Potest etiā intelligi diuina voluntas absolutè, id est efficacia sui velle: & sic respondetur cum diuo Thoma affirmatiuè: quoniā diuina voluntas est causa adeò efficax, vt suo imperio efficiat & necessaria, & cōtingentia. Secunda autem distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, id est propria: & dicendū est negatiuè, vt patet ex dictis. Potest quoque intelligi prima, id est principalis & primaria: & sic patet, quòd respondendū est affirmatiuè. Ex his autem patet quid ad tertiā, & quartam obiectionem Scoti dicendum est: concedendo enim assumpta dicitur, quòd illa essent contingentia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementum supplens vicem causæ contingentis in tertia obiectione. Et ipse est causa proxima in quarta obiectione, non contingens formaliter, sed contingens virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus autem verborum literæ, in responsione ad secundum & tertium, quo ad hoc, res scitæ relatæ ad scientiam Dei sunt necessariæ, nihil obstat proposito: quoniam non est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiā Dei vt causam, sed vt sciētiam. Si enim omnia scita referātur ad scientiā diuinā, vt effectus ad causam, sic quædā sunt necessaria, & quædam contingentia. nec aliquid est simul necessarium & contingens, nec aliquid habet habitudinem necessariam ad talem causam ex parte causæ seu rectius loquendo, nec ad aliquid habet habitudinem necessariam talis causæ, sed liberam ad omnia & immutabilem, vt patet ex dictis. si autem referātur ad diuinam scientiam vt scientiam, cùm omne scitum vt sic, sit impossibile aliter se habere, vt patet primo Posteriorū. sic omnia scita sunt necessaria, non in se simpliciter, sed ex suppositione, secundum eam dispositionem, ex qua habent, quòd sint scita, id est terminantia diuinum intuitum: hoc est dictum, quod licet cursus Sortis sit in se & simpliciter cōtingens, tamē cursus Sortis supposito quòd sit, necessarius est, dū est, vt patet primo Perihermenias. Et si adiūgas hic, quòd cursus Sortis non est capax, vt terminet intellectum certum, nisi vt præsens dū est: consequens erit, quòd cursus Sortis relatus ad diuinam scientiam vt sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis: quamuis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingens. Et sic patet & ratio & sensus omnium, & responsio ad obiecta. benedictus Deus.

bi, & non sicut principalis pars propositionis. Vnde contingentia eius vel necessitas nihil refert ad hoc, quod propositio sit necessaria vel contingens, vera vel falsa. Ita enim potest esse verum, me dixisse hominē esse asinum, sicut me dixisse Sortē currere, vel Deum esse, & eadem ratio est de necessario & cōtingenti. Vnde dicendū est, quòd antecedens est necessariū absolutè. Nec tamen sequitur (vt quidā dicunt) quod consequēs sit necessarium absolutè: quia antecedēs est causa remota cōsequētis, quod propter causam proximam contingens est. Sed hoc nihil est. Esset enim conditionalis falsa, cuius antecedens esset causa remota necessaria, & cōsequens effectus contingens. Vt puta, si dicerē, si sol mouetur, herba germinabit. Et ideo aliter dicendum est, quòd quādo in antecedente ponitur aliquid per

In responsione ad secundū tria sunt ambigua. Primum est, quod illud antecedens est absolutè necessarium. Secundum est: illa regula, Quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, cōsequens est accipiendū non secundum esse q habet in se, sed in anima. Tertiū est applicatio huius ad propositum.

¶Circa primum diligenter aduerte, quod disceptantibus de hoc æquiuocatio pabulum præbet. Adeoque abducit vt Thomistæ quidam cæcutiant in medio lumine: glossantes literā contra eius intentionē. Scito igitur, quòd quæstio de necessitate scientiæ, vel præsentiæ Dei respectu futurorū potest, quantum ad propositum spectat, dupliciter discuti. Primo absolutè & secundum rem, an scilicet Deus necessario sciat A esse futurum. & hæc quæstio clara iam est: quia nō necessario absolutè. sed libere nouit A esse futurum: cum quo tamen stat, quòd necessario necessitate immutabilitatis nouit A esse futurum, vt patet ex dictis. Et in hoc nescio Doctorum aliquē discordare. Sed hoc est extra propositum præsentis argumenti, quod vim propositionum discutit, non rerū absolutè. Alio modo potest discuti vt significatur per tales propositiones. Et sic de ea in hoc argumēto est sermo, Vnde licet primo modo, id est, secundum rem absolutè, nulla sit differentia inter istam Deus scit A futurum: & istam, Deus sciuit A futurū: quia scientia Dei in se est æterna, nec transit in præteritum, &c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire Dei, vt præsens: in secunda verò, vt præteritum. Et ideo tanta est differentia inter eas, quāta inter necessitatem propositionis de præsenti & de præterito in materia contingenti. accipiendo contingens, vt est differentia materiæ propositionum, quum distinguitur triplex materia propositionum scilicet remota, necessaria, & contingens. Constat autem ex cōmunibus, quod inter propositionem de præsenti & præterito veram in materia contingenti, puta Sortes sedet, & Sortes sedit, hæc est differentia, quòd illa de præsenti non est necessaria absolutè, quamuis sit necessaria cum appositione, dū sedet vt dicitur in primo Periherm. Ista verò de præterito est necessaria absolutè vt patet,

vt patet ex contradictoriis earum: huius enim contradictorium est simpliciter impossibile, etiam per diuinam potentiam, scilicet Sortes non sedit. Illius verò cõtradictorium absolutè est possibile, scilicet Sortes nõ sedet. Quia quamuis verè sedeat, non tamen necessariò, sed qui iam sedit, non solùm verè sedit, sed necesse est ipsum sedisse: quoniam impossibile est ipsum non sedisse. Hoc enim solo priuatur Deus, ingenita facere quæ facta sunt, dixit Agathon sexto Eth. Cùm igitur omnis propositio vera de præterito sit necessaria, consequens est, quod licet 43 ista sit contingens, Deus vult A fore, ista tamen est necessaria, Deus voluit A fore. Et similiter licet hæc sit contingens Deus scit 574 A fore: ista tamen est necessaria, Deus sciuit A fore. Et sic patet quã optimè, ac subtiliter diuus Thomas in litera dixerit, quod istud cap.6.to.1. antecedens, Deus sciuit A fore necessarium absolutè. Et quod non intendit quòd sit tantum necessarium, id est immutabile, vt quidam glossant, & malè, nam frustra addidisset ly absolutè, & laborasset 435 alios reprehendendo. Patet etiam quod nihil officit necessitati absolutè illius trãsitus actus sciendi super futuro cõtingenti: quamuis multum hoc referat, loquendo de scientia Dei absolutè. Patet etiam quod posteriores non videntur intellexisse hunc locum. Et ideo ventilantes hoc argumentum ad scientiam Dei in se absolutè, & propositiones, de præsenti diuerterunt, ac si æquiualerent illis de præterito. Hæc de primo.

tinens ad actum animæ, cõsequens est accipiendũ non secundũ esse quod in se est: sed secũdum quòd est in anima. Aliud enim est esse rei in seipsa, & esse rei in anima^e. vt puta, si dicam, si anima intelligit aliquid, illud est immateriale: intelligendum est, quòd illud est immateriale, secundum quòd est in intellectu, non secundum quod est in seipso. Et similiter si dicam, si Deus sciuit aliquid, illud erit^e. Consequens intelligendum est prout subest diuinæ scientiæ, scilicet prout est in sua præsentialitate. Et sic necessarium est, sicut & antecedens. Quia omne quòd est dum est, necesse est esse, vt dicitur, in 1. Periher.

¶Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ temporaliter in actum reducuntur, à nobis successiuè cognoscuntur in tẽpore, sed à Deo in æternitate, quæ est supra tempus. Vnde nobis, quia cognoscimus futura contingẽtia, inquantum talia sunt, certa esse nõ possunt, sed soli Deo, cuius intelligere est in æternitate supra tempus^e. Sicut ille, qui vadit per viam, non videt illos, qui post eum veniunt: sed ille, qui ab aliqua altitudine totam viam intuetur, simul videt omnes trãseuntes per viam. Et ideo illud, quod scitur à nobis, oportet esse necessarium, etiam secundũ quòd in se est: quia ea, quæ in se sunt cõtingẽtia futura, à nobis sciri nõ possunt. Sed ea, quæ sunt scita à Deo, oportet esse necessaria secundum modum, quo subsunt diuinæ scientiæ, (vt dictum est) non autem absolutè secũdum quòd in propriis causis considerantur. Vnde & hæc propositio, Omne scitum à Deo necessariũ est esse: consueuit distingui, quia potest esse de re, vel de dicto. si intelligatur de re, est diuisa & falsa. Et est sensus, omnis res, quã Deus scit est necessaria. Vel põt intelligi de dicto: & sic est cõposita & vera: & est sensus, hoc dictum scitum à Deo esse est necessarium. Sed obstant quidã dicẽtes, quòd ista distinctio habet locũ in formis separabilibus à subiecto. Vt si dicam, album possibile est esse nigrum. Quæ quidem de dicto est falsa, & de re est vera. Res enim, quæ est alba, põt esse nigra: sed hoc dictum, album esse nigrum, nunquam potest esse verum. In formis autẽ inseparabilibus à subiecto nõ habet locum prædicta distinctio. Vt si dicam, coruum nigrum possibile est esse albũ: quia in vtroq; sensu est falsa. Esse autem scitum à Deo est inseparabile à re: quia quod est scitũ à Deo, non potest esse non scitum. Hæc aũt instantia locum haberet, si hoc, quod dico scitũ,

Quo ad secundum Greg. de Arimino in primo dist. 38. arguit hanc regulam falsitatis: quia valet, Scio lapidem esse materiale. ergo lapis est materialis, & tamen constat, quòd consequens intelligitur de lapide in seipso, & non secundum esse quod habet in anima. Et similiter possunt afferri mille instantiæ. Puta scio Sortem currere. ergo Sortes currit, &c.

¶Ad hoc dicitur, quòd ista regula formaliter, & bene intellecta, est verissima. Formaliter quidem. Tum quia intelligenda est de consequente quo ad id, quod infertur in eo ex vi actus animæ positi in antecedente, & non ex aliquo alio assumpto in antecedente. Tum quia intelligenda est de illo ex vi actus animæ illato, vt sic seu inquantum infertur ex tali actu, & non absolutè. Bene autem, quia esse in anima & ly esse in se, non sic interpretanda sunt vt prima facie apparet, prout scilicet esse in anima distinguitur contra esse in rerum natura. Sed ly esse in anima sumitur hic, vt est commune ad illum modum essendi, quo distinguuntur entia in anima ab entibus extra animam: & ad illud esse seu illam dispositionem, qua res terminat actum animæ. Esse verò in se sumitur hic strictè, pro esse quod debetur ei absolutè, vt sic, id est, inquantum conuenit ei absolutè, siue tale esse conueniat sibi secundum prædicata quidditatiua. Puta, homo est animal: siue secundum prædicata existentiæ, vt Sortes est, aut currit. Ita quod sensus regulæ est, quòd quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ: consequens inquantum sequitur ex vi illius actus animæ, est intelligendum secundum esse quod habet in anima, id est secundum esse obiectiuum, vel secundum conditiones in obiecto terminantes actum animæ, & non secundum esse quod habet in se, id est, & non est illud intelligendum absolutè & simpliciter, vt sic. Quòd autem regula sic intellecta sit verissima, probatur: quia actus animæ, de quibus est sermo, sunt immanentes: nec sunt nisi cognoscere & appetere. Tales autem actus, vt sic nihil ponunt in suis obiectis, & ideo quòd ex eorum vi infertur conuenire obiectis vt sic, non conuenit rebus obiectis absolutè. Dico autem vt sic, quia gratia materiæ, propter coincidentium conuenientiam absolutè alicui, & illatorum de eodem ex vi actus animæ: contingit id quod infertur ex actu animæ conuenire rei absolutè & in se, sed hoc accidit illato, inquantum pendet ex actu animæ. Vnde, quum ista consequentia, scio Sortem cursurum, ergo Sortes curret, sit optima, & consequentia teneat ex vi actus sciendi, quia scilicet est certus, verus, & infallibilis: consequens non est accipiendum in se, id est tanquam vna propositio vera, certa & infallibilis per seipsam seorsum, sed vt consequens ex tali antecedẽte, id est, ergo Sortes curret, ea veritate certitudine & infallibilitate, qua scitur cursurus. Et hoc ideo dictum est, quia actus animæ non infert in eo aliam certitudinem, veritatem, & infallibilitatem. Ista verò consequentia, Scio hominem esse corruptibilem, ergo est corruptibilis, est bona, sicut præcedens, & formaliter intellecta infert consequens intelligendum sicut præcedens: sed gratia materiæ. consequens etiam seorsum sumptum, est certum. Quòd autem hæc sit mens literæ patet ex eo quod in litera sub ly esse in anima, duo subsumuntur. Alterum pertinens ad esse obiectiuum in illo exemplo, intelligo lapidem: ergo lapis est immaterialis. Alterum spectans ad conditionem inhærentem rei obiectæ, quæ res terminat actum animæ in illa propositione, quæ est cõsequens conditionalis propositæ, scilicet A erit, exponendo quòd debet accipi, vt subest diuinæ scientiæ, id est, vt est in sua præsentialitate. Constat enim quòd de esse in actu præsentialiter ipsius A in rerum natura loquitur. Illud enim est illa conditio, secundum quam terminat diuinum intuitum, vt patet ex dictis. ¶Et si iunxeris simul, quòd esse in actu conuenit A in seipso, & quòd accipere A vt terminat scientiã Dei, id est, secundum suam præsentialitatem, non est accipere A in seipso, sed secundum quod est in anima, manifestè videbis, quòd A tunc tantum sumitur secundum esse in se, quando sumitur secundum id quod cõuenit ei absolutè vt sic, & non vt infertur ex actu animæ, vt exposuimus.

¶Et sic patet responsio ad obiecta: quia materialiter militant, non formaliter: & malè interpretantur, ly esse in anima. Hæc de secundo.

Quo ad tertium, scilicet applicationem regulæ ad proposita, ambiguitas surgit. ¶Primò, quia in litera committitur implicatio in adiecto, dicendo quòd consequens sumitur vt subest scientiæ Dei, scilicet prout est in sua præsentialitate; implicat enim quòd aliquid si sumitur vt futurum vt sic, sumatur vt præsens. Constat autem quòd in consequẽte dicente, A erit, A sumitur vt futurum, ergo non stat quòd hoc cõsequẽs significans A vt futurum sumat vt præsens, quãuis stet, quòd res futura sumatur vt presens. In cor. art. Aliud enim est iudicium de ipsa vt significata per orationẽ de futuro, vt patet ex dictis, vnde non videtur intelligibile quod hoc consequens, A erit sumatur vt præsens: q̃a si sumitur vt præsens, iam non est ly A erit, sed A est, & si est illa propositio A erit, iam nõ sumitur vt præsens. Secũdo dubitatur quia incompacta & dissona videtur responsio hæc, quoniã antecedens accipit scientiam vt significatam in præterito, & non vt æternitate mensuratam. Et consequens accipiendum dicit, vt præsens: hæc enim nõ congruunt adinuicem, eo quod, vt patet ex dictis, res vt præsens respondet æternitati, & actus cognitionis, vt mensuratur æternitate. Tertiò dubitatur: quia ista responsio dato quod sit vera, non tamen est sufficiens: quia tota responsio recurrit tandem ad necessitatem rei in sua præsentialitate. Ex dictis autem superius constat, quòd etiã sublata illa ratione præsentialitatis rerum ad æternitatem, adhuc Deus habet certam notitiam contingentium, propter rationes rerum apud se præsentes. Igitur cùm hoc argumentum militet simpliciter: & non secundum illam rationem tantum, oportebat respondere simpliciter, & non iuxta illam rationem tantum, vt in litera fit. ergo insufficiens.

¶Ad euidentiam horum prædeclarandus est sensus literæ. Ad cuius perceptionem, nota quòd istud consequens verum, scilicet A erit, claudit duo, scilicet futuritionem ipsius A & præsentialitatem quandoque ipsius A. Oportet enim ad eius veritatem vtrunque concurrere, & quòd sit futurum, & quòd quandoque de illa secundo adiacente de præsenti sibi correspondens, s. A est, sit vera. Quum autẽ vt ex dictis patet A in sua tantum futuritione inspectum, non sit certi intuitus capax, propter sui defectum, quia scilicet non habet rationem certi cognoscibilis, Oportet quòd A vt præsens sumatur ad hoc vt certi intuitus terminus sit. Ac per hoc istud consequens A erit, quum ratione futuritionis non sit terminus certi intuitus, quòd A quandoque sit, relinquitur quòd ratio quare terminet certum intuitum, est inclusa in eo propositio de præsenti sibi correspondens, scilicet A est. ita quòd istud consequens A erit. non aliunde certo intuitu cognoscitur verum, nisi quia videtur ista sibi respondens & inclusa in eo, scilicet A est quandoq;. Est igitur sensus literæ, quòd ista propositio scilicet A erit, quæ est consequens in conditionali proposita, potest sumi dupliciter, primò absolutè, & sic nõ est necessaria: & potest sumi vt substantia diuinæ scientiæ, id est, vt est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quo ista est necessaria, A est, dum est: quia ly A erit, est terminus diuini intuitus inquantum includit in se illam de præsenti, scilicet A est: & non inquantum est futurum.

¶Ad primam ergo obiectionẽ negatur, quòd hic sit implicatio in adiecto, quoniã hic non accipitur futurum formaliter, vt præsens: sed est explicatio & distinctio inclusorũ in propositione de futuro. Distinguitur hic præsentialitas futura ipsius A contra futuritionem eius: & vtraque clauditur in illo consequente. Et docetur quod illud consequens est certæ cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & nõ ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate est necessarium, sequitur quòd hoc consequens sumptum secundum eam dispositionem, qua subest diuinæ scientiæ, sit necessarium: vbi patet nullam intercedere implicationem.

¶Ad secundam autem obiectionem facilè dicitur, quòd actus sciendi in Deo per verbum præteriti temporis non consignificatur vt præteritus (consignificaretur enim falsò) sed consignificatur vt coexistens præterito. Nihil autem obest æternitati actus coexistentia A ad præteritum: imò eam concomitatur.

¶Ad tertiam autem dicitur breuiter, quod obiectio procedit ex malo intellectu literæ. Non enim responsio ista fundatur super æternitate actus, aut super coexistẽtia rerum ad æternitatem, vt obiectio supponit, sed fundatur super dispositione, secundum quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim contingens futura vt sic, non est scibilis, sed vt præsens est scibilis: vt patet ex dictis, & hoc est verum, siue sciatur præsentialitas rei ratione æternitatis, siue ratione idearum in mente diuina repræsentantium res cum conditionibus existentiæ: siue ratione essentiæ diuinæ repræsentantis prædicta in ratione speciei intelligibilis, siue ratione specierum infusarum in mente alicuius: puta alicuius angeli, vel animæ Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognosci. Stat ex proposito, quòd consequens non est cognoscibile certè, nisi ratione præsentialitatis inclusæ correspondentis.

¶In responsione ad tertium omnia ex prædictis patent. Illud tamẽ aduerte, quòd in principio respõsionis, vbi assignatur differẽtia inter necessitatẽ sciti à nobis, & à Deo, quia illud dupliciter oportet esse certam, scilicet in se, & vt subest sciẽtiæ, hoc autẽ, vt scitum tantũ: redditur ratio huius differentiæ ex æternitate intuitus diuini. Et quidẽ ratio est bona sufficiensque, sed nõ est sola, quare caue ne fallaris.

¶Super

¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquartum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo, primò respondet quod sit. secundò quomodo.

¶Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est: Deus scit enuntiabilia. Probatur, Deus scit quicquid est in potentia tam sua quàm creaturæ: sed enuntiabilia sunt in potestate nostra. ergo De^9 scit omnia illa.

¶Quo ad secundũ ostẽditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna conclusione: Deus scit enuntiabilia nõ cõponendo & diuidẽdo, sed per simplicẽ intelligentiã, id est, non per modũ secundæ operationis intellectus, sed primæ. Probatur dupliciter. Primò à simili: Deus scit materialia immaterialiter: cõposita simpliciter. ergo enũtiabilia nõ enũtiando, sed intuẽdo. Et declaratur quo modo hoc esse possit, exemplo ficto in intellectu nostro, si intelligendo quid hominis, intelligeremus ipsum esse albũ, &c. ¶Secundo rõne: Species intellectus diuini, id est, eius essentia sufficit ad demonstrandũ omnia, ergo Deus intelligẽdo essentiã suã intelligit essentias omnium, & quæcunque eis accidere possunt. Antecedens patet: consequens fundatur super hoc, quòd ratio necessitans ad intelligendum cõponendo & diuidẽdo est, quia species intelligibilis est limitata in repræsentãdo: quod probatur in litera sic: Species intelligibilis repræsentat sic vnum, q. non aliud: ergo intelligẽdo per illã speciẽ vnum, puta quid est homo, nõ intelligũtur alia, quæ ei accidũt, seu possunt accidere: ergo diuisim homo & accidentia intelliguntur. ergo oportet ea in vnũ redigere componẽdo, vt intelligamus vnũ inesse aliis. igitur de primo ad vltimum, si species repræsentat sic vnum quòd non aliud: intellectus cogitur cõponere. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, in causis propriis, consequẽs est, quòd si species intelligibilis repræsentat sic vnum quòd etiam alia quòd nulla est compõnẽdi necessitas, sed simplici intuitu obiecti p illam speciem repræsentati omnia intelliguntur, vt consequentia assumpta dicebat.

importaret aliquam dispositioné subiecto inhærentem: sed cùm importet actũ scientis ipsi rei scitæ (licet semper sciatur) potest aliquid attribui secundũ se, quod nõ attribuitur ei, inquantum stat sub actu sciẽdi. Sicut esse materiale attribuitur lapidi secundum se, quod non attribuitur ei secundum quòd est intelligibile.

ARTICVLVS XIIII.

¶*Vtrum Deus cognoscat enuntiabilia.*

93 infra q.16. arti.5. primum. Et 1. dist. 38. ar.3. & dist.41. ar. 5.c. Et 1. contr.c.58. sic vlt. &c. 59. Et ver. q.2. ar. 7.

AD DECIMVMQVARTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non cognoscat enuntiabilia. Cognoscere enim enuntiabilia conuenit intellectui nostro, secundum quòd componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus nõ cognoscit enuntiabilia.

¶2. Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enuntiabilium, cùm sit omnino simplex. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 93. Dominus scit cogitationes hominum. Sed enuntiabilia continentur in cogitationibus hominum. Ergo Deus cognoscit enuntiabilia.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ cũ formare enũtiabilia sit in potestate intellectus nostri, Deus autem scit quicquid est in potentia sua, vel creaturæ, vt supra dictũ est, Artic. 9. necesse est quòd Deus sciat omnia enuntiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immaterialiter & cõposita simpliciter: ita scit enuntiabilia non per modum 294 enuntiabilium^e, quod scilicet in intellectu eius sit compositio vel diuisio enũtiabiliũ, sed vnumquodque cognoscit per simplicẽ intelligentiã intelligendo essentiam vniuscuiusq;. Sicut si nos in hoc ipso quod intelligimus quid est homo, intelligeremus omnia, quæ de homine p̃dicari possunt. Quod quidem intellectu nostro non contigit, qui de vno in aliud discurrit, propter hoc, q̃d species intelligibilis sic repræsentat vnum, 921 quòd non repræsentat aliud^e. Vnde intelligendo quid est homo, non ex hoc in ipso alia, quæ ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundum quandam successionem. Et propter hoc ea, quæ seorsũ intelligimus, oportet nos in vnum redigere per modum compositionis vel diuisionis enũtiationem formando. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia sufficit ad demõstrandum omnia. Vnde intelligendo essentiam suam cognoscit essentias omnium, & quęcunque 427 eis accidere possunt^e.

294

¶Aduerte hic quòd ista verba literæ possunt dupliciter accipi. primo vt limitatio speciei intelligibilis in repræsentando, sit ratio componendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & contra mentem sancti Thomæ. inferret enim, quod angeli componendo intelligerent, quoniam habent species limitatas. ¶Secundò, vt limitatio talis, id est respectu eorum, quæ nata sunt alicui conuenire, sit ratio componendi. Et hic sensus est verus & intentus. Verus quidem, quia ex hoc quòd species ita repræsentat subiectum & non prædicatũ, oritur cõpositio. Et non ex hoc quod repræsentat subiectũ, & non quodcunq; aliud omnino impertinẽs tali subiecto. Intentus autem: quia in litera bis hoc inuenitur. Primò in exemplo de homine: & quum dicitur intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt. ¶Secundò, quum in ratione infert sequendo idem exemplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. verùm de hac materia in tractatu de Angelis diffusè dicetur inferius.

¶*Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquintum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Scientia Dei non est variabilis. probatur. Substantia Dei est omnino immutabilis: ergo sciẽtia Dei est omnino inuariabilis. Probatur consequentia: quia scientia est ipsa substantia Dei.

In responsione ad tertiũ, circa illud dictum, scilicet hæc non est vera, quicquid Deus sciuit, scit, si ad enuntiabilia referatur, dubium occurrit ex triplici capite. Primo sic: Sicut enuntiabilia quandoque sunt vera & quandoque non, & ideo prius scita nesciuntur: ita res quædam, puta Sortes quandoque est ens, & quandoque non. ergo etiam res corruptibiles prius scitæ nesciuntur: ergo nulla est differentia inter enuntiabilia & res quo ad hoc: cuius oppositum ex litera habetur. consequentia patet, & propositio p̃batur: quia non magis fundat scibile verum quàm ens. Vnumquodque enim cognoscibile est secundum quòd est ens. Et cõfirmatur, quia sicut Deus ab æterno intuetur natiuitatẽ Christi pro tali tempore, ita hoc enuntiabile, Christus nascitur pro eodẽ tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi pro aliis temporibus: ita falsitatẽ prædicti enuntiabilis: ergo sicut non dicitur nescire natiuitatem Christi quam sciuit, sic nõ debet concedi nescire illud enuntiabile quod sciuit. ¶Secundò sic optimè sequitur, De^9 nescit aliquid eorum, quæ sciuit: ergo pauciora scit quàm sciuit. Cõsequens dicitur nõ concedendum in respõsione ad secundũ: quia implicat sensum compositum. consequentia autẽ probatur, quia minutus est de facto numer^9 scitorũ. ¶Tertiò sic Deus sciuit aliquod enuntiabile, quòd nescit: ergo scire suum transiuit in nescire: ergo variatio est in scientia Dei. Nec videtur sufficere respõsio posita in litera: quia non idẽ esse iudiciũ de enuntiabili & de re litera sustinet.

¶Ad euidentiam huius materiæ notanda sunt duo. primò quod inter enuntiabile & rem hæc est differẽtia ad propositum, quòd enuntiatio eadẽ manens & perseuerans mutatur de vera in falsam & consequenter de scibili in nescibilẽ, & econuerso: vt patet. Res autẽ si mutatur de esse in non esse aut ecõuerso, non perseuerat: & propterea nõ potest demonstrari vna & eadem res manens modo scibilis, & modo nescibilis, sicut vna enuntiatio. Secundò aduertendum est, quòd de variatione scientiæ Dei põt dupliciter esse sermo. Primò ex parte actus sciendi: & sic omnino est immutabilis, tam actu quàm potentia, vt dicitur in responsione ad secundum: quamuis scientia visionis potuisset ad plura vel pauciora determinari ab æterno absolutè loquendo. Sed semel determinata omnino ex parte Dei inuariabilis est. Alio modo ex parte scitorum. Et sic non quo ad res, sed quo ad enuntiabilia nihil prohibet ipsam mutari: quia mutatio ista nullam mutationem ponit in Deo, sed in enuntiabili scito: quia scilicet mutatur de scibili in nescibile: & econuerso. Ex his autem patet responsio ad obiecta. Ad primum enim iam assignata est differentia inter rem & enuntiationem illius: quare non eadem ratio, &c. Et ad confirmationem nihilominus addendum est, quòd res scilicet natiuitas Christi, determinat sibi certum sui esse tempus. Enuntiatio autem, scilicet Christus nascitur, nullum certum tempus cõsignificat, sed præsens in communi, seu vage secundum tempus quo formatur aut profertur: & ideo modo est verum, & modo falsum: quia alicui præsenti adæquatur & alicui non: perseuerans tamen idem omnino. quod non potest dici de re, quæ certum habet sui esse tempus præsens.

¶Ad secundum autem conceditur referendo ad enuntiabilia ex parte eorum nec oppositum docuit litera in responsione ad secundum: quoniam ibi est sermo de augmento & diminutione scientiæ diuinæ ex parte Dei, & reputatur inconueniens augmentatio non solum de facto, sed de possibili. Et propterea quantum est ex parte Dei negandum est plura scire quam sciat. Et quòd hæc sit mens literæ patet: quia potentiam Dei ad determinandam scientiam visionis pertractat, inferens non

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ratio illa procederet, si Deus cognosceret enuntiabilia per modum enuntiabilium.

¶Ad secundum dicendum, quòd cõpositio enũtiabilis significat aliquid esse rei. Et sic Deus per suum esse quod est eius essentia, est similitudo omnium eorũ, quæ per enuntiabilia significantur.

ARTICVLVS XV.

¶*Vtrum scientia Dei sit variabilis.*

AD DECIMVM quintum sic proceditur. Videtur quòd sciẽtia Dei sit variabilis. Scientia enim relatiuè dicitur ad scibile. Sed ea, quæ important relationem ad creaturam, dicuntur de Deo ex tẽpore, & variantur secundum variationem creaturarum. Ergo scientia Dei est variabilis secundum variationem creaturarum.

94 infra q.19. a ti.7. cor. Et 1.di.38. ar.2 & ar. 5.cor. & 1. art 3 ad 5. Et ver.qu. 2.art.5.

¶2. Præterea, Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere, quàm faciat. Ergo potest plura scire quã sciat. Et sic scientia sua potest variari secundum augmentum & diminutionem.

¶3. Præterea, Deus sciuit Christum nasciturum. Nunc autem nescit Christum nasciturum: quia Christus nasciturus non est. Ergo non quicquid Deus sciuit scit. Et ita sciẽtia Dei videtur esse variabilis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Iac. primo, quòd apud Deum non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd cũ sciẽtia Dei sit eius substãtia, vt ex dictis patet, sicut substantia eius est omnino immutabilis, vt suprà ostensum est, ita oportet scientiam eius omnino inuariabilem esse. Ar.1.huius q. q.9.ar.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Dominus & creator & huiusmodi important relationes ad creaturas, secundum quod in seipsis sunt. Sed scientia Dei importat relationẽ ad creaturas, secũdum quòd sunt in Deo: quia secundum hoc est vnumquodq; intellectum in actu quod est in intelligente. Res autem creatę sunt in Deo inuariabiliter, in seipsis autem variabiliter. Vel aliter dicendum est, quòd Dominus & creator & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelligũtur terminari ad ipsas creaturas, secundum quod in seipsis sunt: & ideo huiusmodi relationes, variè de Deo dicuntur, secundum variationem creaturarum. Sed scientia & amor & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur in Deo esse^e. Et ideo inuariabiliter prædicantur de Deo. c 174 191 b

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ Deus scit etiã ea, quæ potest facere, & nõ facit. Vnde ex hoc

Universidad de … Bibliote…

quòd poteſt plura facere quàm facit, nō ſequitur quòd poſsit plura ſcire quàm ſciat, niſi hoc referatur d ad ſcientiā viſionis e, ſecundum quam dicitur ſcire ea quæ ſunt in actu ſecundum aliquod tempus. Ex hoc tamen quòd ſcit, quòd aliqua poſſunt eſſe, quæ non ſunt, vel etiam non eſſe, quæ ſunt, non ſequitur, quòd ſcientia ſua ſit variabilis: ſed quòd cognoſcat rerum variabilitatem. Si tamē aliquid eſſet, quod prius Deus neſciuiſſet & poſtea ſciret, eſſet eius ſcientia variabilis: ſed hoc eſſe non poteſt: quia quicquid eſt, vel poteſt eſſe ſecundum aliquod tempus, Deus in æterno ſuo ſcit. Et ideo ex hoc quòd ponitur aliquid eſſe ſecūdum quodcunque tempus, oportet poni, ꝙ ab æterno ſit ſcitum à Deo. Et ideo non debet concedi, quòd Deus poſsit plura ſcire quàm ſciat. quia hæc propoſitio implicat, quòd antè neſciuerit, & poſtea ſciat.

¶Ad tertium dicendum, quòd antiqui nominales dixerunt idē eſſe enuntiabile Chriſtum naſci & eſſe naſciturum, & eſſe natū: quia eadem res ſignificatur per hæc tria, ſcilicet natiuitas Chriſti: & ſecundum hoc ſequitur quòd Deus quicquid ſciuit ſciat: quia modo ſcit Chriſtum natum, quod ſignificat idem ei, quod eſt Chriſtum eſſe naſciturum. Sed hæc opinio falſa d eſt. Tum quia diuerſitas partium orationis diuerſitatem enuntiabilium cauſat. Tum etiā quia ſequeretur quòd propoſitio, quæ ſemel eſt vera, eſſet ſemper vera, quod eſt contra Philoſophum, qui dicit, quod hæc oratio, Sortes ſedet. vera eſt eo ſedente: & eadem falſa eſt eo ſurgente. Et ideo concedendum eſt, quòd hæc non eſt vera, quicquid Deus ſciuit ſcit, ſi ad enuntiabilia referatur: ſed ex hoc non ſequitur quod ſcientia Dei ſit variabilis. Sicut enim abſque variatione diuinæ ſcientiæ eſt, quòd ſciat vnam & eandem rem quandoque eſſe, & quandoque non eſſe, ita abſque variatione diuinæ ſciētiæ eſt, quòd ſcit aliquod enuntiabile quandoque eſſe verum, & quandoque eſſe falſum. Eſſet autem ex hoc ſcientia Dei variabilis, ſi enuntiabilia cognoſceret per modum enuntiabilium, componendo, & diuidendo, ſicut accidit in intellectu noſtro. Vnde cognitio noſtra variatur, vel ſecundum veritatem & falſitatem: puta ſi mutata re, eandē opinionem de re illa retineamus. Vel ſecūdum diuerſas opiniones, vt ſi primò opinemur aliquem ſedere, & poſtea opinemur, eum non ſedere: quorum neutrum poteſt eſſe in Deo.

ARTICVLVS XVI.

¶Vtrum Deus de rebus habeat ſcientiam ſpeculatiuam.

AD DECIMVMSEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd Deus de rebus nō habeat ſcientiam ſpeculatiuam. Scientia enim Dei eſt cauſa rerum, vt ſupra oſtenſum eſt. Sed ſcientia ſpeculatiua non eſt cauſa rerum ſcitarum. Ergo ſciētia Dei non eſt ſpeculatiua.

¶2. Præterea, Scientia ſpeculatiua eſt per abſtractionem à rebus: quod diuinæ ſcientiæ non competit. Ergo ſcientia Dei nō eſt ſpeculatiua.

¶SED CONTRA, Omne quod eſt nobilius, Deo eſt tribuendum: ſed ſcientia ſpeculatiua eſt nobilior quàm practica, vt patet per Philoſophum in principio Meta. ſic ergo Deus habet de rebus ſciētiam ſpeculatiuam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliqua ſcientia eſt ſpeculatiua tantùm, aliqua practica tantùm, aliqua verò ſecundū aliquid ſpeculatiua, & ſecundum aliquid practica. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd aliqua ſcientia poteſt dici ſpeculatiua tripliciter.

¶Primò ex parte rerum ſcitarum, quæ non ſunt operabiles à ſciente: ſicut eſt ſcientia hominis, de rebus naturalibus, vel diuinis.

¶Secundò, quantum ad modum ſciendi. Vt puta, ſi ædificator conſideret domum diffiniendo & diuidendo & conſiderando vniuerſalia prædicata ipſius. Hoc ſiquidem eſt operabilia modo ſpeculatiuo conſiderare, & non ſecundum quod operabilia ſunt. Operabile enim eſt aliquid per applicationē formæ ad materiam, non per reſolutionem compoſiti in principia vniuerſalia formalia.

¶Tertiò quātum ad finem. Nam intellectus practicus differt fine à ſpeculatiuo ſicut dicitur in tertio de anima. Intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus ſpeculatiui eſt conſideratio veritatis. Vnde ſi quis ædificator conſideret qualiter poſſet fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, ſed ad cognoſcendum tantùm, erit, quantū ad finem, ſpeculatiua conſideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quæ eſt ſpeculatiua ratione ipſius rei ſcitæ, eſt ſpeculatiua tantùm. Quæ verò ſpeculatiua eſt ſecundum modum vel finem, eſt ſecundum quid ſpeculatiua, & ſecundum quid practica. Cùm verò ordinatur ad finem operationis, eſt ſimpliciter practica. Secundum hoc ergo dicendum eſt, quod Deus de ſeipſo habet ſcientiam ſpeculatiuam tantùm: ipſe enim operabilis non eſt. De omnibus verò aliis habet ſcientiam & ſpeculatiuam & practicam: Speculatiuam quidem quantum ad modum. Quicquid enim in rebus nos ſpeculatiuè cognoſcimus diffiniendo & diuidendo, hoc totum Deus multò perfectius nouit. Sed de his, quæ poteſt quidem facere, ſed ſecundum nullum tempus facit: non habet practicam ſcientiam, ſecūdum quòd practica ſcientia dicitur à fine. Sic autem habet practicam ſcientiam de his, quæ ſecundum aliquod tempus facit. Mala verò licet ab eo non ſint operabilia, tamen d ſub conditione practica ipſius cadunt, ſicut & bona, inquantum permittit vel impedit, vel ordinat ea, ſicut & ægritudines cadunt ſub practica ſcientia medici, inquantum per artem ſuam curat eas.

geas non debere concedi Deum poſſe plura ſcire, quam ſciat propter ſenſum compoſitum inferentem mutabilitatem ex parte Dei: quia infert ſcientiam Dei iam determinatam poſſe à Deo mutari.

¶Ad tertium verò negatur ſequela, vt patet ex dictis: quia hoc non eſt propter variationem ſcientiæ, ſed ſciti. Et licet non ſit idem iudicium de re & enunciatione, quo ad hoc, quòd idem ſe ſaluo mutetur de ſcibili in non ſcibile, vt dictum eſt: tamen quo ad hoc quòd variatio vtriuſque non redūdat in variationem diuinæ ſcientiæ, idem eſt iudicium. Et quod ad hoc adducitur in litera declaratio à ſimili, ex rerum variatione ſumpta, nō quo ad primum.

¶Super Quæſtionis decimæquartæ Articulum decimumſextū.

Titulus clarus.

¶In corpore duo, primò in communi diſtinguit ſcientiam ſpeculatiuam & practicā: ſecūdo reſpondet quæſito.

¶Quo ad primum diſtinctio eſt iſta: Sciētia quædā eſt ſpeculatiua tantùm, quædā practica tantùm, quædam ſecundum quid practica, & ſecundum quid ſpeculatiua. Declaratur ſic, Scientia dicitur ſpeculatiua tripliciter, ſcilicet ex obiecto, aut modo, aut fine: ergo quędā eſt ſpeculatiua tātùm, &c. Antecedens declaratur exemplariter, conſequētia probatur: quia ſpeculatiua ex obiecto eſt ſpeculatiua tantùm, ſpeculatiua verò ex modo tantùm, aut fine tantùm, eſt ſecundum quid practica, & ſecundum qd ſpeculatiua, quæ verò nullo horum modorum ſpeculatiua eſt, relinquitur quòd practica tantùm ſit.

¶Circa hanc partē aduerte primò, quod practicum & ſpeculatiuū hic ſumitur non ſolùm vt ſunt cōditiones ſciētię, ſecūdum ſe, ſed etiā ex parte ſciētis. Et propterea dicitur quòd ars domificatiua non intēdentis domificare eſt ſpeculatiua ex fine & practica ex modo & obiecto. gloſſandum eſt enim de fine ex parte ſcientis & non ipſius ſciētiæ. Quoniam ſi loquimur de fine ipſius ſcientiæ, ipſa eſt etiam practica ex fine, quoniā finis eius eſt domificatio. Et hoc ſi aduerteris, deludes irriſiones aduerſatiorum. Aduerte ſecundò, quod ſicut ſpeculatiua eſt tripliciter, ita practica. Prima ex obiecto modo, & fine etiam ſcientis, & hæc eſt tantū practica. Secunda ex obiecto, modo & fine ſcientiæ non ſcientis, & hæc eſt verè practica. Sed in litera dicitur ſecundum quid ſpeculatiua ex parte finis ſcientis. Tertia ex obiecto: ſed non modo neque fine ſciētiæ, & hæc eſt etiam ſecundum quid practica, ſcilicet ex parte obiecti: & ſecundum quid ſpeculatiua, ſcilicet ex modo & fine ſcientiæ; quia ſe concomitatur. Quum enim aliquid practicè ſcitur, iam ex ſe ad opus ordinatur, & econuerſo. ¶Aduerte tertiò, quod per ſpeculatiuam ex modo tantùm, id eſt, de obiecto operabili modo ſpeculatiuo, non intelligitur ſcientia de operabili in vniuerſali, quoniam ſcientia de operabili ſiue ſit per principia proxima operationis, ſiue per principia remota & vniuerſalia operationis, ſub eodem membro cadit. Sed intelligitur ſcientia de operabili ſcrutans non quomodo res fiat, ſed quid eſt, &c. vt in litera dicitur. Talis enim cognitio non ſpectat ad artifices, ſed ad Philoſophos: qui cùm ſciant quid eſt cithara, aut domus, ſcientiam tamen illa faciendi non habent.

¶Quo ad ſecundum tria dicuntur. Primò comparatur ſcientia Dei ad ipſum Deū. ſecundò ad alia à ſe. tertiò reſpondetur cuidam tacitæ obiectioni. De primo ponitur concluſio, Scientia Dei de ſeipſo eſt ſpeculatiua tantùm. probatur, quia ipſe non eſt operabilis. De ſecundo ponitur concluſio: Scientia de aliis à ſe eſt ſpeculatiua & practica: etiam diuerſimode, probatur primò quòd ſit ſpeculatiua, quia omnia nouit modo ſpeculatiuo quid ſunt, &c. Deinde quòd ſit practica, diuerſimode: quia de factibilibus, quæ nunquam fiunt, practicā habet virtute, id eſt, ex obiecto & modo & fine ſciētiæ, non fine ſcientis. De his verò quæ de facto quandoque fiunt, habet practicam ſimpliciter & actu. Obiectio autē, cui reſpondetur, eſt, quia mala non facit Deus, neque ſunt de numero factibiliū, aut factorum à Deo. quomodo ergo hæc ad ſcientiam practicam ſpectabunt? Reſpondetur quòd ſicut medicina eſt non ſolùm ſani, ſed ægri: ita ſcientia Dei nō faciendo, ſed permittēdo, ordinando, impediendo, &c.

¶Aduerte hic, quòd de ſcientia Dei poſſumus loqui dupliciter. Primò abſolutè ſecundū quòd in ſe eſt: & ſic cùm ſit vna & ſimplex præhabens in ſe eminēter omnem ſcientiæ perfectionem, neque eſt practica, neque ſpeculatiua, ſed altius quid eminenter cōtinens vtrunque, iuxta ea, quę in ꝓlogo dicta ſunt. Alio modo in reſpectu talis ſciti: & ſic dicitur hic de ea quòd eſt ſpeculatiua, aut practica. Reſpectu quidem huius ſciti quod eſt eſſentia ſua, non vt eſſentia eſt adęquatum obiectum ſcientiæ, ſic enim pertinet ad ſcientiam Dei abſolutè: ſed vt eſt quoddā ſpeciale ſcitum diſtinctum contra alia ſcita, ſcilicet alia à Deo, eſt ſpeculatiua. Reſpectu verò aliorum eſt practica, &c. vt in litera dicitur.

Circa poſitas cōcluſiones dubium occurrit ex Scoto. ipſe ſiquidem in prologo primi Sententiarum tenet oppoſitum primæ concluſionis, dum definit ſcientiam Dei de ſeipſo eſſe ſimpliciter practicam: aut nihil ſibi deeſſe quin ſit practica, niſi quod voluntas Dei nō eſt bona ex regula, ſed naturaliter ex ſeipſa. & in 38. diſtinct. primi tenet oppoſitum ſecundæ concluſionis, quo ad hoc quod Deus habet ſcientiam practicam de aliis à ſe: vult enim quod non habeat ſcientiam practicam de aliis à ſe, ſed ſpeculatiuam. Ratio eius contra primam concluſionem conſiſtit in hoc, ſcientia de eſſentia Dei eſt prior naturaliter amore illius eſſentiæ, & rectificatiua illius: ergo eſt practica. Et ad rationem pro concluſione in litera poſitam, ſcilicet quia Deus non eſt operabilis, reſpondet quòd Deus eſt operabilis: id eſt, attingibilis per operationem immanentem, amoris ſcilicet. Ratio verò contra ſecundam conſiſtit in hoc: Nulla notitia de rebus ante determinationem diuinæ voluntatis dictat res eſſe agendas: ergo nulla eſt ibi notitia practica de rebus. Antecedens patet, & cōſequentia probatur: quia ſcientia practica eſt dictatiua ad operandū. In prologo autem fundat ſe ſuper prioritate ſic, Nulla notitia de rebus, &c. eſt prior actu voluntatis diuinæ, &c. ergo non eſt practica.

¶Ad has

D.725. 88. — D.478 — In prædicam. ca. de Subſt. to. 1. — 95. Infra qu. 34. ar. 3 co. & 12. q. 3. ar. 5. primū & 1. ſent. in prolog. Et ver. q. 3. ar. 3. cōt. Ar. 8. huius qu. — lib. 6. met. tex. 2. et lib. 1. c. 2. to. 3. — Text. 4 to. 2. — D.713 D.479

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ſcientia Dei eſt cauſa, nō quidem ſuiipſius, ſed aliorum. Quorundam quidem actu, ſcilicet eorum, quæ ſecundum aliquod tempus fiunt. Quorundam verò virtute, ſcilicet eorum, quæ poteſt facere, & tamen nunquam fiunt.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſcientiam eſſe acceptam à rebus ſcitis, non per ſe cōuenit ſcientiæ ſpeculatiuæ, ſed per accidēs inquantum eſt humana.

¶Ad id verò, quod in cōtrarium obiicitur, dicendum, quòd de operabilibus perfecta ſcientia non habetur, niſi ſciātur, inquantū operabilia ſunt. Et ideo, cùm ſciētia Dei ſit omnibus modis perfecta, oportet ꝙ ſciat ea, quæ ſunt à ſe operabilia inquantum huiuſmodi, & nō ſolùm ſecundum quòd ſunt ſpeculabilia. Sed tamen non receditur à nobilitate ſpeculatiuæ ſciētiæ, quia omnia alia à ſe videt in ſeipſo. Seipſum autem ſpeculatiuè cognoſcit, & ſic in ſpeculatiua ſui ipſius ſcientia habet cognitionem, & ſpeculatiuam & practicam omnium aliorum.

QVAESTIO DECIMAquinta *de Ideis, in tres articulos diuiſa.*

POST Conſiderationem de ſcientia Dei, reſtat conſiderare de ideis.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primò, an ſint ideæ.

¶Secundò, vtrum ſint plures vel vna tantùm.

¶Tertiò, vtrum ſint omnium quæ cognoſcuntur à Deo.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum ideæ ſint.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ideę non ſunt. Dicit enim Dio. 7. cap. de diui. no. quòd Deus non cognoſcit res ſecundū ideam. Sed ideæ non ponuntur ad aliud niſi vt per eas cognoſcantur res. Ergo ideæ non ſunt.

¶2. Præterea, Deus in ſeipſo cognoſcit omnia, vt ſuprà dictum eſt, ſed ſeipſum nō cognoſcit per ideam. ergo nec alia.

¶3. Prætera, Idea ponitur, vt principiū cognoſcēdi, & operādi. ſed eſſentia diuina eſt ſufficiēs principiū cognoſcendi & operandi omnia. nō ergo neceſſe eſt ponere ideas.

¶SED CONTRA eſt, ꝙ dicit Aug. in lib. 83. q. Tāta vis in ideis cōſtituitur, vt niſi his intellectis, ſapiens eſſe nemo poſsit.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ neceſſe eſt ponere in mēte diuina ideas. Idea enim Gręcè, Latinè forma dicitur, Vnde ꝑ ideas intelligūtur formæ aliarū rerū præter ipſas res exiſtētes. Forma aūt alicuius rei præter ipſam exiſtēs, ad duo eſſe pōt: vel vt ſit exēplar eius cui' dicitur formae: vel vt ſit principiū cognitionis ipſius ſecundū ꝙ formæ cognoſcibiliū dicūtur eſſe in cognoſcēte. Et quantū ad vtrunque eſt neceſſe ponere ideas: quod ſic patet. In omnibus enim, quę non à caſu generantur, neceſſe eſt formam eſſe d finē generationis cuiuſcunque. Agens autem non ageret propter formam niſi inquantū ſimilitudo formæ eſt in ipſo e. Quod quidem cōtingit dupliciter. In quibuſdam enim agentib. præexiſtit forma rei fiēdæ ſecundū eſſe naturale, ſicut in his, quæ agunt per naturā. ſicut homo generat hominem, & ignis ignem. In quibuſdā verò ſecundum eſſe intelligibile, vt in his, quæ agunt per

¶Ad has autem obiectiones ſuppoſitis his, quæ in Prologo dicta ſunt, & in quæſtione ſpeciali de praxi, non eſt difficile reſpondere. Ad primam enim neganda eſt conſequentia, quicquid ſit de antecedēte: plus enim exigitur ad notitiam practicam, vt ibi patuit. Solutio rationis noſtræ à Scoto data valeret quidem, ſi Deus aut operatio, qua à ſe amatur, fieret, vel etiam regularetur ſcientia practica.

¶Oportet nanq; omnē cauſam eſſe cauſam vel operationis vel effectus: ſcientia autē practica cauſam ſonat, vt patet ex nomine: & 9. Met. Et reſpectu quidē creaturarū factibilium cauſa in Deo ponitur in ordine ad effectū, nō in ordine ad factionē: quia illa eſt ſubſtantia Dei. Reſpectu autē ipſius Dei quo ad neutrū poni pōt: quia nec ipſe, nec operatio fit, aut pēdet. Ridiculum ergo eſt audire Deū eſſe opabilē ſcientia ſua practica.

¶Ad obiectionē verò contra ſecundā concluſionem primo loco factā negatur cōſequentia, falſum enim manifeſtè eſt, quòd notitia practica debeat eſſe dictatiua ad operandum, ſatis eſt enim quòd ſit regulatiua. Ars enim domificatiua nō dictat domificandū eſſe, imò eſt indifferēs ad oppoſita, vt patet 9. Metaphy.

¶Et per hoc patet reſpōſio ad obiectionem ſecundo loco adductā: falſum quippe eſt aſſumptum, quoniam, vt dicitur 9. Met. potentia rationalis, quàm cōſtat eſſe notitiam practicā, determinatur ab appetitu, & non econuerſo. Et ideo præſupponitur ab appetitu vt indifferens. Vnde mirum eſt de iſto homine, quomodo præclarum eius ingenium nō aduertit, quòd quemadmodum ars domificatiua abſolutè, præuenit actum voluntatis & præuenitur à voluntate, vt determinatiua ipſius ad operandum, & præuenit executionē, ſcilicet ipſam domificationem: ita rationes omnium operum factibilium à Deo naturaliter in eſſentia diuina relucent, præueniendo omnem voluntatis actum: ſed præueniri eas oportet à voluntate diuina, vt determinentur ad operandum, Vnde quædam rationes ſunt determinatæ ad operandum, & quædam nō, vt in litera dicitur. Et illæ etiam quæ determinatæ ſunt à diuina voluntate, præueniunt executionem, ſcilicet factionem ad extrà. Nec refert ad propoſitum, vtrum potentia executiua in Deo ſit ipſa voluntas, an tertia potentia: quoniam etiam ipſa voluntas vt determinans præcedit, & vt exequens ſequitur.

¶Super Quæſtionis decimæquintæ Articulum primum.

IN titulo nihil aliud notādū eſt, niſi ꝙ quid nominis ideæ in corpore declaratur.

¶In corpore tria. Primò proponit concluſionem reſponſiuam quæſito. ſecundò aſſignat quid nominis ideæ, tertiò probat concluſionem reſponſiuam.

¶Quo ad primum concluſio reſponſiua quæſito affirmatiuè eſt: Neceſſe eſt ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte quòd eſſe in mente ſumitur formaliter, id eſt, inquantum mens eſt. Hoc autem eſt eſſe obiectiuè, vt intellectum in intelligente, & non vt forma in eo, cuius eſt forma. Senſus ergo concluſionis eſt, quòd neceſſe eſt ponere ideas obiectiuè in intellectu diuino.

¶Quo ad ſecundum, idea ſignificat formam alicuius rei præter rem ipſam exiſtentem, & declaratur ex idiomate Græco. Si vis ideæ diffuſæ diffinitionem videre, lege quæſtio. 3. de Veri. art. primo.

¶Quo ad tertium probatur concluſio propoſita ſic: Mundus non eſt factus à caſu, ſed eſt factus à Deo per intellectum agentem: ergo forma mundi eſt finis ſuæ generationis: ergo in mente diuina eſt forma, ad ſimilitudinem cuius mundus eſt factus. ergo in mente diuina eſt idea. Antecedens quo ad vtranque partem ſupponitur, vt inferius monſtrandum in loco ſuo. Prima autem conſequentia probatur ex illa maxima: In omnibus, quæ generantur non à caſu forma eſt finis generationis. Secunda verò conſequētia duo infert, ſcilicet, & quòd forma ad cuius ſimilitudinem, &c. eſt in Deo, & quòd eſt tali modo, ſcilicet in mēte diuina, id eſt, obiectiuè, & quo ad vtrunque in litera probatur. quo ad primum: quia commune eſt omni agenti præhabere ſimilitudinem intentæ formæ. quo ad ſecundum verò eſt differentia inter agens naturale, & à propoſito in modo habendi illā ſimilitudinem: quia illud ſecundum eſſe naturale, vt patet in igne, hoc ſecundū eſſe intelligibile, vt patet in artifice. ſi ergo Deus eſt agens per intellectum: ergo, &c. Tertia deinde conſequentia probatur: quia in hoc conſiſtit ratio ideæ, probatur: Ratio ideæ eſt vt ſit forma præter rem, exemplar rei, & principium cognitionis, &c.

¶Aduerte hic diligenter, quòd in litera cautè dicitur, quòd idea ponitur vt exemplar, & non dicitur vt principium eſſendi. Quia principium eſſendi ſonaret formam, qua agens agit. Idea autem non ſignificat talem formam, ſed formam, quā agens concipit, ad cuius ſimilitudinem operatur, & non qua operatur. & hoc eſt propriè exemplar. Et proptera in exemplo de domificatore expreſsè ſubiungitur, quòd idea domus eſt forma quam mente concipit, & non ars domificatiua. Similiter quum litera dixiſſet, quòd idea eſt principium cognitionis, ſtatim addidit limitationem, ſecundum quòd formæ cognoſcibilium dicuntur eſſe in cognoſcente. quaſi diceret, non dico quòd idea eſt principium cognitionis (quia hoc ſonaret, quòd ipſa eſſet ratio cognoſcendi, vt ſpecies intelligibilis) ſed quòd ipſa eſt principium cognitiōis eo modo, quo formæ cognoſcibilium obiectiuè in cognoſcēte exiſtētes, principia cognitionis ipſarum rerū cognoſcibilium dicūtur. Et quoniam in penultimo conſequēte totum hoc continebatur, ſcilicet forma mundi præter mundum exiſtēs, & cauſalitas exemplaris, & modus eſſendi intelligibiliter ſeu obiectiuè, ideo meritò vltima conſequētia ex his quæ ad rationem ideæ ſpectant & iam poſita erāt probata eſt prægnantibus verbis ſcilicet, & in hoc cōſiſtit ratio ideæ.

In reſpōſione ad tertium dubium occurrit: quia falſum & incōſonans videtur, ꝙ idea ſit eſſentia diuina. Falſum quidē inquit Scot. in 1. diſt. 35. quia tota ratio ideæ ſaluatur in lapide, habente eſſe obiectiuū in intellectu diuino: ergo idea in Deo non eſt eſſentia diuina. Antecedens patet applicando totam ideæ rationem: Et confirmari poſſet aſſumendo diffinitionem poſitā in quæſt. de Ver. q. 3. à principio, & eam, quæ ex hoc ar. habetur ſcilicet, quòd eſt forma alicuius rei præter ipsā rem exemplar atq; principium ſic cognitionis eiuſdem: conſequentia autē probatur. Eſſe obiectiuū nō eſt eſſe reale ſed eſt eſſe diminutum. ergo nō eſt eſſentia diuina. Inconſonans autem, quia idea aut eſt eſſentia diuina vt eſt, aut eſſentia diuina vt obiecta intellectui diuino. ſi primo modo, vt in art. ſequenti innuitur, vt dicitur, quòd idea vt eſſentia diuina eſt ſic immutabilis, hoc enim conuenit eſſentiæ diuinæ ſecundū quòd ens eſt. Malè ergo reſponſum eſt ad principale quæſitum articuli. Et probatur ſequela: Quæſtioni an eſt de re habente eſſe in rerū natura, & in intellectu, malè reſpondetur affirmatiuè, per eſſe quòd habet in intellectu prætermiſſo eſſe in rerum natura: ſicut quærenti an ſphæra ignis ſit, malè reſponderetur, quòd eſt in intellectu. Et ratio eſt: quia eſſe in intellectu eſt eſſe ſecūdum quid, eſſe in rerū natura eſt eſſe ſimpliciter. Quæſtio aūt an eſt quærit de eſſe ſimpliciter. & propterea ſi reſpondeatur de eſſe in mente, inſinuatur quòd illa res non habet aliud eſſe, ſed eſſe in mente eſt eius eſſe ſimpliciter. Si igitur idea eſt eſſentia ſecundum eſſe reale, malè reſponſum eſt quæſito. Neceſſe eſt ponere ideas in mēte diuina. Si autem idea eſt eſſentia vt obiecta eſt intellectui diuino, malè ergo dictū eſt quòd eſt ipſa eſſentia diuina: quoniā eſſentia diuina vt obiecta, non habet eſſe reale ſed obiectiuū. Et ſi per impoſſibile eſſentia diuina non eſſet in rerū natura, & eſſet obiecta intellectui, ideæ ratio ſaluaretur. Ideā ergo eſſe idē ꝙ eſſentia, eſt per accidēs, imò ſuperfluum: quia natura cuiuſq; rei eſt obiecta intellectui diuino, ſecundariò tamen. etiā ſi nunquā identificaretur eſſentiæ diuinæ vt obiecta eſt intellectui diuino: quoniam ipſa cognoſcitur à Deo, non ſolùm vt eſt in priori obiecto, ſed ſecundum ſe. Hæ rationes non ſunt ex Sco. formaliter: ſed vt veritas eluceſcat, partim ex ipſo, partim ex litera, eas formandas credidi.

¶Ad euidentiam horum duo videnda ſunt: ex quibus ſolutio omniū pendet. primò, quomodo idea ſe habeat ad eſſe. ſecundò, quid ſit eſſe obiectiuum.

¶Quo ad primum ſcito quòd vt ex allegatis locis patet, de ratione ideæ eſt eſſe exemplar rei. De ratione autem exemplaris eſt eſſe formatiuū rei mediante agente per intellectum. Vnde ibidem dicitur, quòd ſi omnia agerent de neceſſitate naturæ, non ponerentur ideæ. De ratione autem formatiui ſic eſt eſſe in mente: nūquam enim exemplar aliquod eſt ſic formatiuum, niſi potentia remota, niſi ſit in mente, & ſi eſt in mente tantum, formatiuum ſic ſaluatur. Modus ergo eſſendi exemplari neceſſarius eſt eſſe in mente: Cæteri autem modi eſſendi ſunt per accidens abſolutè loquendo. Et propterea in litera, quæſtioni an eſt, de ideis reſponſum eſt, quòd ſunt in mente diuina. Eſſe nanque in mente eſt ſimpliciter neceſſarium eſſe idearum, & formaliter conuenit ideæ vt idea eſt. Nec curauit Autor de eſſe idearum in rerum natura, vt Platoni aſcribitur. Quoniam hic Theologiam tradebat & de diuino intellectu: Illa autem diſcuſſio metaphyſicalis eſt, ad tractatum de ſeparatis ſubſtantiis ſpectans. Vnde patet, quòd idea in Deo eſt, formaliter loquendo, eſſentia diuina, vt in mente eſt diuina. Nec oppoſitum in illis verbis ſequentis articuli dicitur. Quoniam ly immutabile, claudere intelligitur in ſe rationem exēplaris, ac per hoc, vt ex dictis patet, idea dicitur eſſentia diuina vt exemplar eſt, id eſt, vt formatiua eſt rei medio intellectu: hoc autem patet nō conuenire eſſentiæ ſecundum quòd eſt merè naturaliter, ſed ſecundum quòd eſt obiectiua diuinæ menti. Sed quid eſt eſſe ſic, ſcilicet obiectiuè, quòd ſecundo loco videndum erat, Scot. in 1. diſt. 36. determinat quòd eſſe cognitum non eſt eſſe

reale

95 infra quæ. 44. art. 3. Et 1. di. 36. qu. 2. art. 1. Et ver. qu. 3. ar. 1. — Q. 14. ar. 3. & 6. — q. 46. to. 4. — 256 — D.783 — b 236

intellectum: sicut similitudo domus praeexistit in mente aedificatoris. Et haec potest dici idea domus: quia artifex intendit domũ assimilare formae, quam mente concepit. Quia igitur mundus nõ est casu factus, sed est factus à Deo per intellectum agentem (vt infrà patebit) necesse est quòd in mente diuina sit forma ad similitudinẽ cuius mundus est factus. Et in hoc consistit ratio ideae.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Deus non intelligit res secũdum ideam extra se existentem, & sic etiam Arist. improbat opinionem Platonis de ideis, secũdum quòd ponebat eas per se existentes, non in intellectu.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet Deus per essentiam suam se & alia cognoscat, tamen essentia sua est principium operatiuũ aliorum, non autem suiipsius: ideo habet rationem ideae, secundum quòd ad alia comparatur, non autem secundum quòd comparatur ad ipsum Deum.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus secundum essentiam suam est similitudo omnium rerum. Vnde idea in Deo nihil est aliud, quàm Dei essentia.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum sint plures ideae.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sint plures ideae. Idea enim in Deo est eius essentia: sed essentia Dei est vna tantùm: ergo & idea est vna.

¶2. Praeterea, Sicut idea est principium cognoscendi & operandi, ita ars & sapientia: sed in Deo non sunt plures artes & sapientiae. ergo nec plures ideae.

¶3. Si dicatur quòd ideae multiplicantur secundum respectus ad diuersas creaturas: Contra, Pluralitas idearum est ab aeterno: si ergo ideae sunt plures, creaturae autem sunt temporales: ergo temporale erit causa aeterni.

reale absolutum, aut respectiuum, nec est esse relatiuum secundum rationem, sed est esse diminutum rei, siue absolutè siue relatiuè, quod vocatur esse secundum quid: ita quòd res habens talem modum essendi, fundat ralationem rationis ad intellectum, putatque lapidem & caetera entia producta esse ab aeterno à Deo per actum intellectus diuini in tali esse, & huiusmodi entia secundum quid esse & vocari ideas: quia eis conueniunt omnes cõditiones idearum, vt arguendo fuit deductum. Ego autẽ Peripatetico lacte educatus, ac in aëre, vt aiũt, loqui nesciens, praeter latitudinem entis realis, solum ens rationis noui. 5. & 6. Met. Ens autem rationis relationem, aut negationem didici à S. Tho. in quaest. de Ver. qu. 21. art. Vnde cùm esse obiectiuum non sit modus essendi secundum rem, neque sit negatio, restat quòd sit esse relatiuum secundum rationem in cõmuni loquendo. Sed quoniam esse diuinum est tantae excellentiae, vt omnes essendi modos siue extra animã, siue in anima eminenter praehaberet, oportet vt esse naturale ipsius diuinae essentiae, sit non solùm ordinis intelligibilis & in actu purissimo, sed sit etiã (& non per accidens) esse obiectiuum eiusdem respectu intellectus sui: alioquin non omnes essendi modos vnico modo eminentissimè cõtineret. ac per hoc nec essentia diuina vt obiecta intellectui habet esse diminutum. nec aliqua res vt obiecta diuino intellectui habet esse diminutum. Et de essentia diuina quidẽ manifestè sequitur, quia eius esse obiectiuũ est esse naturale ipsius Dei propter eius eminentiã. De aliis verò sequitur ex eo quod alia nõ aliter possũt obiici Deo quàm in obiecta essentia diuina: nihil enim Deus intelligit extra se, sed omnia in se tantùm. Ita quòd in se cognoscit vtrunque, scilicet & lapidem in essentia obiecta, & lapidem absolutè, & lapidem hunc, & lapidem in anima mea, &c. omnia enim haec nouit: sed modus quo haec obiiciuntur est vnus, scilicet in essentia diuina. Et consequenter esse obiectiuum rerum respectu intellectus diuini, non est esse relatiuum: sed absolutum relatissimum, scilicet esse Dei. Et quia idea in Deo, de qua est sermo, significat res secundum tale esse, ideo meritò dictum est, quòd est ipsa essentia diuina, &c.

q. 46. a. — 236 — 97 — li. 3. met. a tex. 10. vsque ad fin. lib. 10. 3.

¶Ad primam ergo obiectionem in oppositum negatur sequela. Ad probationem autem dicitur, quòd licet esse obiectiuum in communi, non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intellectum diuinum, est reale.

¶Ad secundum autem iam patet, quòd idea in Deo est essentia diuina, vt obiecta diuino intellectui, &c. Et cùm arguitur, ergo malè dictum est, quòd essentia sit: negatur sequela. Tum quia non est dictum, quod est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine duplicatione fuisset dictum, verificaretur propter vnitatem vtriusque in Deo. Essentia enim diuina habet vtrunque modum essendi eminenter, in suo vnico excellentissimo modo essendi. Et propterea affirmando identitatem ideae cum essentia, non sequitur formaliter loquendo more humano. ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est in rerum natura. In litera autem non affirmatur hoc secundum, sed primum. Et ideo illae duae consequentiae, quae obiiciendo subiunctae sunt, scilicet, ergo ideam in Deo esse idem cum essentia diuina, est per accidens: Et, ergo est superfluum: nihil valent, quia identitas cum essentia est per se & necessaria, ex eo quod nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina: ita quod modus, quo res obiectae obiiciuntur, necessariò est esse in obiecta essentia: alioquin Deus intelligeret aliquid extra se, & vilesceret eius intellectus, vt 12. Meta. patet. vnde falsum & impossibile est, quòd lapis obiiciatur in Deo in seipso lapide obiectiuè. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia Metaphy.

97 — 1. di. 36 q. 2. a. 2. & 1. cont. c. 54. Et ver qu. 3. artic. 2. Et opus. 9. q. 66.

¶Ad illam autem hypotheticam deductionem, si essentia diuina non esset in rerum natura, & esset obiecta suo intellectui, saluaretur ratio ideae: ergo identitas ideae cum essentia est per accidens. Admissa conditionali, negatur vlterior sequela: imò sequitur oppositum: quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia vt obiecta. Et si dicatur, ergo ideam esse essentiam diuinam secundum esse reale est accidens, negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentiae diuinae apud intellectum Dei non est per accidens reale, sed per se, ex eminentia propria ipsius. Sed falli multos contigit in hoc, ex eo quod consideratur esse obie-

¶4. Praeterea, Respectus isti aut sunt secundum rem in creaturis tantùm, aut etiam in Deo: si in creaturis tantùm, cùm creaturae non sint ab aeterno, pluralitas idearum non erit ab aeterno, si multiplicentur solùm secundum huiusmodi respectus. Si autem realiter sunt in Deo, sequitur, quòd alia pluralitas realis sit in Deo quàm pluralitas personarum: quod est contra Damas. dicentem quòd in diuinis omnia vnũ sunt praeter in generationem, generationem & processionem. Sic igitur non sunt plures ideae.

¶SED CONTRA est, quod dicit Augustinus in libro 83. Quaestio. ideae sunt principales quaedam formae, vel rationes rerum stabiles atque incommutabiles: quia ipsae formatae non sunt, ac per hoc aeternae. ac semper eodem modo se habentes, quae diuina intelligentia continentur. Sed cùm ipsae neque oriantur, neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri & interire potest, & omne quod oritur & interit.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est ponere plures ideas. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd in quolibet effectu illud, quod est vltimus finis propriè est intentum à principali agente: sicut ordo exercitus à duce. Illud autem quod est optimum in rebus existens, est bonum ordinis vniuersi, vt patet per Philosophum in 12. Metaph. Ordo igitur vniuersi est propriè à Deo intentus, & nõ per accidẽs proueniẽs secundum successionem agentium: prout quidam dixerũt, quòd Deus creauit primum creatum tãtùm: quòd creatũ creauit secundũ creatum, & sic inde quousque producta est tanta rerum multitudo: secundum quam opinionem Deus non haberet nisi ideam primi creati. Sed, si ipse ordo vniuersi est per se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est quòd habeat ideam ordinis vniuersi. Ratio autem alicuius totius haberi non potest, nisi habeantur propriae rationes eorum, ex quibus totum constitui-

ctiuum absolutè, & reale absolutè: quae constat non esse idem. cùm hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & tali reali, ex quibus oritur identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

¶Super Quaestionis decimaequintae Articulum secundum.

Titulus clarus,

¶In corpore tria facit. Primò respondet quaesito affirmatiuè. Secundò ostendit quòd haec pluralitas nõ repugnat diuinae simplicitati. Tertiò ostendit quomodo hic pluralitas est.

¶Quo ad primum conclusio responsiua est: Necesse est ponere ideas plures: probatur. Vltimus finis in quolibet effectu est propriè intentus à principali agente: ergo ordo vniuersi est propriè intentus & per se factus à Deo: ergo in mente diuina est idea ordinis vniuersi: ergo in ea sunt propriae rationes omnium rerum. ergo in ea sunt plures ideae. Antecedens manifestatur in ordine exercitus & duce. Prima verò consequentia probatur: quia optimum in rebus existens est ordo: quod firmatur ex 12. Metaphy. Et confirmatur veritas consequentis ex destructione opinionis Auic. &c. Secunda autem est per se nota. Tertia verò probatur, quia ratio totius haberi non potest, nisi habeantur rationes omnium ex quibus totum constituitur, vt patet in domo & eius partibus. Confirmaturque veritas consequentis autoritate Aug. vltima demum consequentia non eget probatione.

lib. 1. ca. 9. 10. & 11. — qu. 46. ar. 4. — Text. 52. — 246

¶Aduerte, quod notanter in primo antecedente non dicitur vltimus finis, sed dicitur vltimus finis in quolibet effectu, quoniam hic est sermo de fine intrinseco effectus, & non de fine, qui est extra effectum: vt enim patet 12. Metaph. tex. 52. bonum vniuersi est duplex, scilicet in ipsó vniuerso manens, & aliud extra ipsum primum est ordo, secundum est Deus, propter quem est etiam ipse ordo. Ordo ergo vniuersi, quia est optimum in toto vniuerso oportet esse vltimum in hoc effectu, qui est vniuersum, & consequenter respondere principali agenti: quod supponimus esse Deum. Et sic Deus est actor per se, & finis ipsius ordinis: quemadmodum dux respectu ordinis exercitus.

¶Aduerte secundò, quòd litera, vt ostenderet vim huius medij, ad inferendam pluralitatem idearum in Deo, inseruit opinionem Auic. de modo quo pluralitas emanauit creaturarum, de qua inferius erit sermo: si enim distinctio creaturarum non per se intenta esset à Deo, sed ex parte Dei esset per accidẽs, scilicet propter successionem agentium: seu quouis alio modo, non habemus viam concludendi in Deo exemplaria multorum, sed vnius tantùm. Nullus enim opifex exigit ideã eorum, quae sunt per accidens.

¶Quo ad secundũ ostenditur, quòd pluralitas idearum non repugnat diuinae simplicitati ex differentia, quae est inter quod & quo aliquis intelligit: vtitúrque tali ratione, Multiplicare quod, non repugnat simplicitati, sed multiplicare quo, sed idea est quod & quo: ergo multitudo idearum non repugnat simplicitati diuinae, maior probatur: quia multa intelligere non ponit compositionem, aut imperfectionem, &c. sed benè hoc ponit multis speciebus intelligere. minor probatur inductiuè ex idea domus in mente artificis, &c.

Circa differentiam in litera assignatam inter quod & quo intelligitur: dubium occurrit. Primò, aut est sermo de pluralitate reali, aut rationis. si reali vtriusque pluralitas praeiudicat diuinae simplicitati: si rationis, vtrunque potest pari rationi plurificari. Quoniam essentia diuina vt species comprehendit omnes species intelligibiles, quemadmodum ipsa vt obiecta comprehendit omnia obiecta, & sic aequa est vtrinque pluralitas secundum rationem. Secundò intellectum à Deo non potest esse nisi vnum numero, vt patet 12. Metaphy. ergo repugnat multiplicare quod intelligitur à Deo falsum est. ergo, quòd pluralitas eius quod intelligitur: non praeiudicat. Tertiò, In Deo est sapientia & ars, & scientia: ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. probatur sequela: quia se habent vt quo Deus intelligit: vt etiam expressè litera dicit in responsione ad secundum.

¶Ad euidentiam horum scito, quantum ad ly quo & quod, quòd hic est sermo de quo & quod in actu exercito, scilicet de illis rationibus formalibus, seu rebus quae

tur. Sicut aedificator speciem domus concipere nõ posset, nisi apud ipsum esset ꝑpria ratio cuiuslibet partiũ eius. Sic igitur oportet, q in mẽte diuina sint propriae rationes omniũ rerum. Vnde dicit Aug. in lib. lxxxiij. quòd singula propriis rationibus à Deo creata sunt: vnde sequitur, q in mente diuina sint plures ideae. Hoc autem quomodo diuinae simplicitati nõ repugnet, facile est videre, si quis consideret ideam operati esse in mente operantis, sicut quòd intelligitur, non autẽ sicut species, qua intelligitur, quae est forma faciẽs intellectũ in actu. Forma enim domus in mente ędificatoris est aliquid ab eo intellectum: ad cuius similitudinem domum in materia format. Non est autẽ cõtra simplicitatẽ diuini intellectus, quòd multa intelligat: sed cõtra simplicitatem eius esset, si per plures species eius intellectus formaretur. Vnde plures ideę sunt in mẽte diuina, vt intellectae ab ipso. Quod hoc modo potest videri. Ipse enim essentiã suam perfectè cognoscit: vnde cognoscit eam secundum omnem modũ, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci non solũ secũdum quòd in se est, sed secũdum quòd est participabilis secũdum aliquem modum similitudinis à creaturis. Vnaquaeque autẽ creatura habet propriam speciem secũdum quòd aliquo modo participat diuinae essẽtiae similitudinẽ. Sic igitur in quãtum Deus cognoscit suam essentiam, vt sic imitabilem à tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationem, & ideam huius creaturae: Et similiter de aliis. Et sic patet, quòd Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum: quae sunt plures ideae.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q idea non nominat diuinã essentiam, inquãtum est essentia, sed inquantum est similitudo, vel ratio huius vel illius rei. Vnde secundum quòd sunt plures rationes intellectae ex vna essentia, secundum hoc dicuntur plures ideae.

¶Ad secundum dicendum, q sapientia & ars significãtur, vt quo Deus intelligit: sed idea, vt quod Deus intelligit. Deus autẽ vno intellectu intelligit multa, & nõ solũ secundũ quòd in seipsis sunt, sed etiam secũdum quòd intellecta sunt: quod est intelligere plures rationes rerum. Sicut artifex dũ intelligit formam domus in materia, dicitur intelligere domum: dum autẽ intelligit formam domus, vt à se speculatam, ex eo quòd intelligit se intelligere eam, intelligit ideã vel rationem domus. Deus autem non solùm intelligit multas res per essentiam suã, sed etiam intelligit se intelligere multa per essentiam suã e. Sed hoc est intelligere plures rationes rerum, vel plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas.

¶Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi respectus, quibus multiplicantur ideae, non causantur à rebus, sed ab intellectu diuino, comparante essentiam suam ad res.

¶Ad quartum dicendum, quòd respectus multiplicantes ideas nõ sunt in rebus creatis, sed in Deo. Non tamẽ sunt reales respectus: sicut illi quibus distinguuntur personae, sed respectus intellecti à Deo.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum omnium, quae cognoscit Deus, sint ideae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nõ omnium quae cognoscit Deus, sint ideae in ipso. Mali enim idea non est in Deo, quia sequeretur, malũ

bus quae exercent actũ ipsius quo, vel actum ipsius quod, vt in proposito. Idea est, quod intelligitur in actu exercito: quoniam significat id quod se habet ad intellectionẽ vt obiectũ vel terminus. Ars verò est quo in actu exercito: quia importat id quod se habet vt principiũ formale intellectionis, & sic de aliis. Quantũ verò ad multitudinẽ seu pluralitatẽ, scito q hic est sermo nõ de pluralitate reali, nec de pluralitate rationis, formaliter loquẽdo, sed pluralitate simpliciter quod aut quo. Ita q intẽtio literae est ponere differẽtiam in hoc, q ratio formalis exercens actũ quod potest multiplicari simpliciter, potẽstque absolutè dici multae: Ratio verò exercens actũ quo nõ potest sic multiplicari vt possit absolutè dici multae. ¶Ad primã ergo obiectionẽ in oppositũ patet responsio, dicimus enim q quia idea est q intelligitur, & ad pluralitatẽ cogniti sufficit omnis distinctio rationis (nã aliud cognitũ est punctum vt principiũ, & aliud vt finis) ideo ad pluralitatẽ idearum sufficit distinctio illa relatiua, qua essentia vt sic imitabilis est vnũ cognitum, & vt sic imitabilis est aliud cognitũ, &c. Ad pluralitatẽ verò principij intelligendi non sufficit quaelibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secundum propriam & per se rationẽ principij intelligendi. Ideo non est par ratio multitudinis ipsius quo & ipsius q quũ ergo dicitur, essentia diuina ita plura continet obiecta sicut ratio conceditur, sed negatur q sicut pluralitas illa, quae intelligitur in ipsa obiecta sufficit ad pluralitatẽ simpliciter ipsius quod. ita eadẽ pluralitas quae intelligitur in eadem vt ratio seu species intelligendi, sufficiat ad pluralitatẽ ipsius quo, propter rationem iam dictam.

Quest. 45. post med.

¶Ad secundam autem obiectionem dicitur dupliciter. Primò, quòd intellectum à Deo non est nisi vnum, vt distinguitur contra multa disparata, & non vt simpliciter distinguitur contra multa. Ideo non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniã quaelibet est ipsa essentia. Contra simplicitatem nanque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic, id est in esse cognito (formaliter enim loquimur) haberet: vt in nobis contingit, quoniam triangulũ & bouem intelligimus. Habere autem multa cognita non disparata, imò in vno numero communicantia non praeiudicat simplicitati. Secundo quòd intellectum per se primò à Deo oportet esse vnum. Idea autem est intellectum per se secũdò, & ideo cõpatitur multitudinem. Nõ enim dictum est in litera, q omne quod potest multiplicari, sed quod multiplicare, quod non praeiudicat simplicitati. Sat autem hoc verificatur, si quod per se secundo plurificari potest.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd laborat in aequiuoco. Non enim intendit litera quòd in Deo non possint poni plura diuersarum rationum quo, sed quòd nullum eorum potest multiplicari: non enim sunt in Deo multae sapientiae, neque multae artes, &c. sed sunt in Deo multae ideae.

¶Quo ad tertium ostẽditur modus, quo praedicta pluralitas obiectiua est in intellectu diuino: Deus perfectè intelligit essentiam: ergo cognoscit eam omni modo, quo cognoscibilis est: ergo cognoscit eam nõ solùm secundum se, sed secundum quòd est quocunque modo participabilis à creatura: ergo cognoscit vt sic imitabilem à tali creatura: ergo vt propriam rationem huius creaturae: ergo cognoscit plures rerum rationes, quas vocamus ideas. Antecedens patet cum prima consequentia, secunda autem probatur. Quia Deus vtroque modo est cognoscibilis. Quarta autem probatur: quia species creaturarum sunt secundum modos participandi diuinae essentiae similitudinem. Quinta autem patet ex eo, quia par est de creatura hac & aliis iudicium.

¶In responsione ad primum aduerte diligenter, quòd hic non est sermo de quacunque similitudine, sed exemplari tantùm. Imitabile autem exemplariter nõ est, nisi obiectum intellectus. Et propterea, licet essentia diuina absolutè sit prius imitabilis quam sit obiecta, non tamen est prius imitabilis exemplariter, quã sit obiecta: quia de ratione exemplaris, vt dictum fuit, est esse obiectum. vnde, si Deus non esset intellectuale agens, essentia sua esset quidem imitabilis, sed non exemplariter: ac per hoc non haberet rationem ideae: & hoc insinuat litera dicẽs, quòd non nominat essentiam, sed rationem intellectam ex ea.

¶In responsione ad secundũ & tertium, propter clariorem intellectũ nota simul tria. Primò, quòd idea significat essentiã diuinã imitabilem exemplariter. Et quia imitabilitas potest sumi dupliciter, scilicet fundamentaliter, id est, pro absoluto: & formaliter, id est, pro respectu: tripliciter ideae significatio imaginari potest. Primò, vt significet absolutũ tantùm. secundò, respectiuũ tantum. tertiò, vtrunque. Et quidem q non tantum fundamẽtum imitabilitatis significet, ex eo probatur: quia cum illud sit omnino vnũ in omnibus ideis, quia est ipsa simplicissima essentia diuina, in qua nõ potest distingui absolutè imitabile à lapide, ab absoluto imitabili à leone, nõ posset sustineri pluralitas idearũ in Deo. Plures enim ideas intelligere est impossibile, nisi significatũ ideę plurificatũ intelligatur. Quod etiã nõ tãtũ respectũ significaret, ex eo patet, q essentiã diuinã significare dicitur. Vnde relinquitur q vtrunque significet, nõ eo modo quo ly vestis significaret hominẽ albũ, si vtrique imponeretur: quoniã sic idea nõ haberet vnã rationẽ, sed eo modo quo nomina significant absolutũ relatiuè, vt Saluator & Creator, &c. ac per hoc de ratione ideę in Deo sunt & essentia & religio, nõ vt partes cõponentes vnã communẽ rationem, sed vt res & modus, vt determinabile & determinatio, vt commune & proprium. Secũdò nota, q ideas tam in artificibus quàm in Deo cõtingit intelligi dupliciter. primò, vt aliorũ sunt ideę, secundò, vt in seipsis sunt. Exemplũ vtriusque mẽbri habetur in litera, in respõsione ad secundum. Quum artifex faciẽdam domũ cõtemplatur, ad ideã domus intellectio terminatur, vt idea est domus. Quum autẽ artifex in actu reflexo ipsam quã mente cõcipit ideã cõsiderat, ad ipsam intellectio terminatur, vt in se est: eodem quoque modo in Deo contingit. Ex hac autem distinctione facilè percipere potes ideas cõstitui nõ per intelligi ipsas vt in se, sed per intelligi ipsas vt ideas aliorũ. Nec refert ad propositum, an illud intelligi sit actualiter. Et propterea conceditur q in Deo sunt plures ideae, antequam sint ideę intellectę secundũ se. Et propter hoc in litera in calce respõsionis ad secũdum de secundo modo quo intelliguntur, dicitur, & hoc est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas: quia aliud est plures ideas esse in intellectu eius, & aliud est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas. Primũ enim dicit eas esse obiectiuè in intellectu, vt aliorũ rationes: secundum verò dicit eas esse obiectiuè, vt secundũ se intellectae, ideo addidit vt intellectas. Tertiò nota, quod respectus isti indistinguentes ideas, quum sint etiã constitutiui earum non cõsequuntur actum intellectus diuini intelligẽtis ideas, sed fiunt per actum intellectus diuini intelligẽtis essentiam suã comparatiuè. Ita quòd non est imaginandum, q prius intelligatur essentia vt imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis: sed q ipsa intellectio essentię, vt imitabilis, est cõstitutio respectus idealis. Ex hoc autem habes, quòd respectus ideales non ponuntur necessarij ad hoc, vt Deus distinctè intelligat creaturas, vt quidam interpretari videtur. Constat enim quòd perfectio intellectionis diuinae non mẽdicat à respectibus rationis, sed ponuntur necessarij, vt necessariò cõstituti ex perfectione intellectionis diuinę. Vnde in corpore articuli Autor dixit, quòd quia Deus perfectissimè intelligit essentiam suã, ideo intelligit eam vt tot modis imitabilem: hoc enim est constitui plures respectus ideales, intelligitque plures ideas: vt aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distinctè in essentia diuina sibi obiecta. Et haec si bene contẽplatus fueris, obiectiones aliorum deridebis: quas non adduxi, quia non contra sensum expositum doctrinae Sancti Thom. militant.

191 d — 98 — 1. dist. 36. q. 1. artic. 3. & 1. d. 1. q. 1. art. 2. c. Et ver. q. 3. art. 4. 5. 6. & 7. & 8.

¶Super Quaestionis decimaequintae Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. primò distinguit, secundò respondet quaesito.

¶Quo ad primum, Idea diuina dupliciter sumitur, vt exemplar, & vt ratio. Manifestatur distinctio dupliciter. primò ex differentia duorum officiorum attributorum ideis à Platone, generare & cognitionem facere: secundò ex differentia speculatiui & practici.

¶Quo ad secundum respondet quaesito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis praemissae. Prima est: Idea secundum quod exemplar, est omnium, quae à Deo secundum quodcunque tempus fiunt. Secunda est: Idea vt ratio, est omnium factibilium & cognoscibilium secundum proprias rationes tam speculatiuè quàm practicè. Hae propositiones non aliter in litera probantur, quoniam ex quaest. 14. ex praedictis patent. Illud tamen non praeterea, quòd idea vt ratio sumitur pro ratione obiectiua, vt in primo articulo ipsa litera exposuit: dicitur igitur idea ratio obiectiua rei. Hoc etiam modo idea Platonica ratio cognoscendi esset.

¶In respõsione ad tertiũ, aduerte, quòd hic Sãct. Thom. retractat dicta in quaestio. de ve. quaest. 3. artic. 5. & in 1. Sent. dist. 36. artic. vltimo, de idea materiae primae. Nec oportet fingere glossas: quoniã medius terminus hic assumptus, scilicet quia secundum se nõ est cognoscibilis, expressè alibi dicta elidit, vt patet intuẽti. Sed dubium hic restat cuius cõpositi idea materiae primae sit idea. Si tamen litera perspicaciter videatur, facile patebit, q idea vt ratio respondẽs materiae primae, est idea corporis, quod est genus in praedicamẽto substantiae: quoniã secundũ illius formã

diffinirentur si diffinirentur. Idea enim vt ratio, est omnis cognoscibilis per propriã rationẽ, vt in litera dicitur. Idea autem eius vt exẽplar, nõ est alio modo quærẽda quam ideæ generũ, de quibus in litera dicitur quòd nõ habẽt aliã ideam à specie, &c.

Art. 9. præ. quæst.

¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo: primò respondet quæsito, secundo assignat rationem plurium diffinitionum veritatis, ibi, Et secundum hoc veritas.

Lib. quæst. 3. q. 46.

¶ Quo ad primum, conclusio respõsiua quæsito est: Veritas principaliter est in intellectu, secũdario in reb⁹ in ordine ad intellectũ, à quo dependẽt. Hęc cõclusio habet tres partes: & quo ad primam quidem probatur: Verum est terminus intellectus, ergo est in intellectu. Antecedẽs declaratur ex proportionali cõuenientia inter verũ & bonũ: quia sicut bonum significat id, in quod tendit appetitus, ita verum id, ad quod tendit intellectus. consequentia verò probatur ex differentia inter appetitũ & cognitionẽ ex 6. Met. qa ille extrã, hęc intus perficitur.

Ibidem.

¶ Quo ad secundã verò partẽ, scilicet quòd secundario in rebus, probatur ibi, sicut autẽ bonum. Verũ est in intellectu secundũ quòd cõformatur rei intellectę: ergo ratio veri ab intellectu ad rẽ intellectã deriuatur: ergo res intellecta vera dicitur secundum quòd habet ordinẽ ad intellectũ. Antecedens manifestatur, ex proportionali cõuenientia inter bonũ & verum: quia sicut bonũ est in re vt conueniens est appetitui, ita verum in intellectu, &c. cõsequentia quoque vtraq; ex eadem radice probatur: prima, quia ex bono in re bonitas ad appetitũ derivatur. secũda quoq; qa ex hoc apparet quòd qa ex hoc apparet tus boni dicitur bonus.

235 241 b

¶ Quo ad tertiam autẽ partẽ, scilicet à quo dependẽt, probatur ibi, Res autem intellecta, dupliciter. primò ratione. secundo ab effectibus.

¶ Ratio est: Iudiciũ de vnaquaque re nõ fit secundum ea, quæ insunt per accidens, sed per se: ergo vnaquæque res dicitur vera absolutè secũdum ordinem ad intellectum à quo dependet. Antecedens patet: consequẽtia verò probatur ex differẽtia inter ordinem rei ad intellectum causatiũ vel cognoscitiuũ tãtum: quia scilicet ad ipsum per accidens, ad illum per se ordinem habet: quod declaratur exemplo domus respectu artificis & nõ artificis. Effectus auducit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidentia diuina non solùm se extendit ad species, sed ad singularia, vt infrà dicetur.

Q. 22. ar. 3.

QVÆSTIO SEXTADECIMA, De veritate, in octo Articulos diuisa.

QVONIAM autem scientia verorũ est, post considerationem scientiæ Dei de veritate inquirendum est.

¶ Circa quã quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum veritas sit in re, vel tantum in intellectu. ¶ Secũdo, vtrum sit tantum in intellectu componente & diuidente. ¶ Tertiò, de cõparatione veri ad ens. ¶ Quartò, de cõparatione veri ad bonum. ¶ Quintò, vtrum Deus sit veritas. ¶ Sextò, vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus. ¶ Septimo, de æternitate veritatis. ¶ Octauò, de incommutabilitate ipsius.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum veritas sit tantùm in intellectu.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd veritas non sit tantùm in intellectu, sed magis in rebus. Aug. enim in libr. Solil. reprobat hanc notificationem veri. Verum est id quod videtur: quia secũdum hoc lapides, qui sunt in abditissimo terræ sinu non essent veri lapides, quia non videntur. Reprobat etiam istam, Verum est quod ita se habet, vt videtur cognitori, si velit & possit cognoscere: quia secundum hoc sequeretur, quòd nihil esset verum, si nullus posset cognoscere. Et diffinit sic verum, Verum est id quod est. Et sic videtur quòd veritas sit in rebus, & non in intellectu.

99 1 dist. 19. q 5. ar. 1. c. Et ver. q. 1. ar. 1. Lib. 2. cap. 5.

¶ 2. Præterea, Quicquid est verum, veritate verum est. Si igitur veritas est in intellectu solo, nihil erit verũ, nisi secundũ quòd intelligitur: quod est error antiquorum Philosophorum, qui dicebant omne qꝺ videtur esse verum. Ad quod sequitur cõtradictoria simul esse vera: cùm cõtradictoria simul à diuersis vera esse videantur.

Vt patet 4. metaph. tex. 6. & libr. 4. à tex. 19. vsque ad 25. Lib. 1. tex. 5. Cap. de sub. Tex. 8.

¶ 3. Præterea, Propter quod vnũquodque & illud magis, vt patet primo Posteriorum. Sed ex eo quòd res est, vel non est, est opinio, vel oratio vera vel falsa secũdum Philosophũ in Prædicamẽtis. Ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

¶ SED CONTRA est, qꝺ Philosophus dicit sexto Metaphy. qꝺ verum & falsum non sunt in rebus, sed in intellectu.

D. 222. 163 259. 414 409

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut bonum nominat id in quod tendit appetitus, ita verum nominat id, in quòd tendit intellectus. Hoc autẽ distat inter appetitũ & intellectũ, siue quãcunque cognitionem. Quia cognitio dest secundũ qꝺ cognitum est in cognoscente: appetitus autem est secundũ qꝺ appetens inclinatur in ipsam rem appetitãe. Et sic terminus appetitus, quod est bonum, est in re appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso intellectu. Sicut autẽ bonum est in re inquantum habet ordinem ad appetitum, & propter hoc ratio bonitatis deriuatur à re appetibili in appetitum, secũdum quòd appetitus dicitur bonus prout est boni: ita (cũ verum sit in intellectu secundũ quòd conformatur rei intellectæ) necesse est qꝺ ratio veri ab intellectu ad rẽ intellectã deriuetur vt res etiã intellecta vera dicatur, secundum qꝺ habet aliquem ordinem ad intellectum, Res autem intellecta ad intellectum aliquem potest habere ordinẽ e, vel per se, vel per accidens. Per se quidem habet ordinẽ ad intellectũ, à quo dependet secundum suum esse: per accidens autẽ ad intellectũ, à quo cognoscibilis est. Sicut si dicamus quòd domus comparatur ad intellectũ artificis per se, accidẽs autẽ cõparatur ad intellectũ, à quo nõ dependet. Iudiciũ autem de re nõ sumitur secundũ id quod ineſt ei per accidẽs, sed secũdũ id quod ineſt ei per se. Vnde vnaquæque res dicitur vera absolutè secũdũ ordinẽ ad intellectũ, à quo dependet. Et inde est qꝺ res artificiales dicũtur veræ per ordinẽ ad intellectũ nostrũ, dicitur enim domus vera, quæ assequitur similitudinẽ formæ, quæ est in mente artificis. Et dicitur oratio vera, inquãtũ est signũ intellectus veri. Et similiter res naturales dicũtur esse veræ, secũdum qꝺ assequũtur similitudinẽ specierũ, quæ sunt in mẽte diuina. Dicitur enim

107 131

¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum secundum.

TItulus clarus apud retinentes, quòd intellectus componens & diuidens non significat substantiam aut potentiam aliquam: sed operationem intellectus, vocatam compositio & diuisio in 3. de Anima.

¶ In corpore est vnica cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Veritas propriè loquẽdo est tãtùm in intellectu componẽte & diuidẽte. Hęc conclusio habet duas exponẽtes, scilicet, veritas propriè loquendo est in intellectu cõponente & diuidente, & quòd in nullo alio. Pro bãtũrq; ambæ simul in litera sic, Omnis res est vera secundũ quod habet propriam formam suæ naturæ: ergo intellectus vt cognoscẽs est verus secundum quòd assimilatur rei cognitæ: ergo veritas est cõformitas intellectus & rei: ergo cognoscere veritatẽ est cognoscere cõformitatẽ cognitionis ad cognitum: ergo nec sensus nec intellectus quod quid est, sed intellectus iudicans ita esse sicut apprehenditur eo quòd scit primò & dicit verum: ergo intellectus componens & diuidẽs cognoscit verum: ergo in eo tãtùm est verum secundũ proprium modum nomine. Veri importatum: ergo in eo tãtùm est verum propriè loquẽdo. Prima consequentia probatur: quia similitudo rei cognitæ est propria forma intellectus vt cognoscẽs. Secunda verò manifestè tenet ex suo antecedẽte probato: adiecta illa propositione in principio corporis articuli posita: scilicet verũ secundum sui primã rationem est in intellectu. Si enim sic est, & veritas intellectus attẽditur secundum similitudinẽ ad rem: consequẽs est, qꝺ veritas per conformitatem intellectus & rei definienda sit.

Cap. 36.

Cap. 36.

Dial. de verit. cap. 2.

Tex. cit.

Tertia autem vt nota relinquitur & verè nota est: quoniam si veritas cognitionis consistit in similitudine seu conformitate intellectus & rei, oportet vt cognoscere veritatem sit cognoscere conformitatem hanc, scilicet intellectus & rei: & cognoscẽs, cognoscere hanc conformitatem, sit cognoscere veritatem. Quarta verò quo ad partem negatiuam declaratur in visu & intellectu simplici. Quo ad affirmatiuam verò, nec probatione, nec manifestatione eget. Quinta autem probatur: quia in omni propositione aliquam formam significatam per prædicatum applicat rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea. Sexta verò & probatur: quia veram est perfectio intellectus vt cognitum: & manifestatur ex differentia, ex supradictis consequente inter cognoscentem esse verum & cognoscentem cognoscere verum. Illud enim est cognoscentem esse verum vt quãdam rem. Et ideo conuenit sensui & intellectui quod quid est, & vocibus incomplexis: hoc autem est habere verum vt cognitum in cognoscente: & ideo in intellectu componente vocibũsque complexis vt signis, &c. Vltima demũ consequentia per se nota est: vt patet.

¶ Ad euidentiam horum aduerte, quòd planus sensus, qué superficies huius literę prima fróte ostendit, videtur quòd quia cognitio sensus, puta visus, aut etiã simplicis intellectus, conformis est rei: ideo vera dici potest. Sed quia non potest illam conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionem simplicem & rem cognoscere, ideo non cognoscit verum. Et quia intellectus componens illam cognoscit, ideo cognoscit verum. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera secũdum veritatem. Tum quia falsum est, quòd intellectus simplex non cognoscat illam conformitatem, quoniam conformitas illa diffinibile quoddam est, & consequenter simplici intellectu cognoscitur. Tum quia illa conformitas nõ cognoscitur nisi reflexè ab intellectu, verum autem cognoscitur directè & non reflexè tantum. Tum quia medius terminus in litera adductus ad probandum, quòd conformitas, in qua consistit veritas, cognoscatur ab intellectu componendo vel diuidendo, non esset ad propositum, vt patet applicanti. Vt igitur præsens litera cum qualibet sibi simili pateat, notato quatuor. Primò, quòd aliud est loqui de intellectu etiam in actu secundo, & aliud de intellectu inquantum cognoscens: & similiter aliud est loqui de veritate illius, & aliud de veritate istius. Ad veritatem enim intellectus in actu secundo non plus requiritur quàm ad veritatem sensus in actu secundo: vnde & intellectus & sensus in actu, verus dicitur vt quædam res vera, quando cognitio assimilatione ad cognitum informatur. Ad veritatem autem intellectus vt cognoscens est, exigitur quòd veritas sit in eo vt est cognoscens, hoc autem non est nisi sit in eo vt cognita. Et propterea litera inuestigans vbi propriè verum sit à propria forma intellectus non in actu primo aut secundo, sed vt cognoscẽs est procedit: & vult qꝺ propria eius forma ac perfectio est

Art. pro.

similitudo cogniti, non quæ est principium cognitionis, sed q̃ est terminus, vel quasi terminus seu pfectio ad quã attingẽdo cognitio perficitur. Pro quo nota secundò, qꝺ similitudo rei cognitæ dupliciter sumitur quantum ad propositum spectat. Primo pro specie intelligibili siue sensibili simplici, id est, per modũ incõplexi repræsentantis, quicquid sit illa species. Secundò pro specie repræsentatiua cogniti, vt sic siue cõplexe siue incõplexe quicquid sit illa, siue species impressa, siue expressa, siue ipsa cognitio: hæc enim non variant propositum. In præsenti litera non sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intelligit, sed secundo, ita quòd sensus literæ est, quòd similitudo attracta seu assequuta à cognitione est propria forma: & perfectio intellectus vt cognoscens est & illa cognitio quæ suiipsius cõformitatẽ cũ re cognoscitilla cognoscit verũ, & nulla alia, quomodo cũque sit illa cõformitas, scilicet siue per modum complexi siue incomplexi. Tertiò nota, quòd cognoscere conformitatẽ sui ad cognitũ cõingit dupliciter, scilicet in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere conformitatẽ in actu signato, est cognitionẽ terminari ad relationem cõformitatis. Cognoscere verò cõformitatẽ in actu exercito, est cognoscere aliquid in se vt conforme cognito: q. vt clarius percipiatur, manifestatur in actu dicẽdi, quoniam clarius apparet propositum in ipso. Dicit quispiam conformitatẽ intellectus & rei in actu signato, quũ hæc verba seu significata eorum in cõmuni vel in speciali materia, quã intelligit, dicit mentaliter vel vocaliter: dicit autem in actu exercito, quando aliquid dicit vt conforme rebus. Nunquam autẽ dicit aliquid vt conforme vel difforme rei: quandiu incomplexum aliquod dicit: dicẽdo enim homo, aut centaurus, aut vacuum, nihil dico vt cõforme vel difforme rei alicui: sed cum primò dicit, homo est, aliquid dicitur conforme vel difforme rei: quoniam dicit aliquid significans hominem esse, vt de se patet: & simile est de credere, & cognoscere. Cognoscere igitur conformitatẽ sui ad rem, nihil aliud est quam cognoscere aliquid in se vt conforme rei: hoc autem nihil aliud est quàm apprehendere cõplexum aliquod. Apprehendendo enim ly homo est, apprehendo aliquid vt conforme. In proposito non sumitur cognoscere conformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secũdo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoscere sui conformitatem ad rem, est proprium intellectus componentis & diuidentis. Ex eo quòd enuntiatio omnis ponit vel remouet aliquid à subiecto: si enim cognoscere conformitatem sui ad rem, est cognoscere aliquid in se vt conforme rei. Et nunquam cognoscitur aliquid in se vt conforme, nisi quum cognoscitur enuntiatio, quã constat esse in enuntiante & conformitatem, vel difformitatem ad rem importare: oportet quòd solus intellectus enuntians cognoscat ac dicat conforme vel difforme vt sic. Et quia hoc solum est dicere & cognoscere verum in actu exercito, ideo solus intellectus componens & diuidens cognoscit, & dicit verum. Et verum in actu exercito est in solo intellecto componente & diuidente, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicente. Ita enim distinguendum est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de prædictis. Quam distinctionem si non capis, ex distinctione hac quo ad significationem percipies etiam nouitius quilibet. Significare enim verum, vt in logicalibus instructionibus habetur, dupliciter inuenitur, scilicet in actu exercito & significato. Nam ly verum, significat verum, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes, significat verum, quia exercet ipsam veritatem. Et ly homo est alatus, significat falsum in actu exercito, &c. Et propterea in primo Perihermenias dicitur: quòd enuntiatio est oratio significans verum vel falsum, scilicet in actu exercito: quod est significare conforme rei, vel difforme vt sic.

Tex. 2.

101

¶ Ex his autem patet quartum, quod obscuritatem magnã in hac materia ponit

scilicet, quòd veritas est conformitas intellectus & rei. hoc enim potest intelligi de veritate rei, vel de veritate absolutè. Et primo modo est optimè dictum: quoniam veritas, qua omnis res in suo gradu essendi dicitur vera, siue cognoscat siue non, consistit in conformitate horum duorum, vt patet ex litera hac & præcedente. Secundo autem modo, vt prima fronte apparet, est bene dictum, sed particulariter intelligendum: quia non cōformitas cuiuscunque intellectus, sed intellectus complexi tantum est veritas, vt patet ex dictis. Sed si altius diffinitionem hāc perscrutati fuerimus, inueniemus quòd vniuersaliter & propriè loquendo, hæc diffinitio soli veritati absolutè conuenit, & non veritati rei nisi extensiuè. Conformitas enim intellectus ad rē dupliciter potest in intellectu inueniri. vno modo per antecedens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incōplexo vt sic, conuenit per se conformitas ad rem: quia incomplexū vt sic respectum nullū æqualitatis, aut inæqualitatis, ad alterum exercet: quamuis fortè adæquatum alteri de facto sit, vt patet inductiuè. Complexa autē enuntiatio mentalis omnis per se exercet in ꝓpria ratione, quòd sit æqualis & inæqualis enuntiatę rei: quoniam essentialiter est similitudo, ꝙ hoc insit vel non insit illi. Et si quidē inest

101 Ver q. 1. art. 2. 1. m & 1. dist. 19 q. 5. a. 1. ad 7. m

quod repræsentat inesse, conformis dicitur: sin autē, difformis. Quū igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione cōformis aut difformis, & de ratione veritatis absolutè sit conformitas intellectus: cōsentaneum est, quòd de intellectu, cui per se conuenit conformitas, est sermo. Ita ꝙ sensus est, veritas est conformitas intellectus & rei, id est, veritas est intellectus per se conformis rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitati, vt sic in diffinitione veritatis ponatur intellectus tanquam subiectum non per accidens, sed per se. Talis autem est intellectus componens, vt dictum est. Vnde Arist. 4. Meta. text. 27. diffiniuit verū & falsum per enūtiabile, dicens, quòd verum est ens esse & non ens non esse: falsum autem, ens non esse & non ens esse. Ita quòd enuntiabile diffinit verum, & verum enuntiationem; vt ostendatur verum propriè in huius compositione tantum inueniri, vt verum exercitè.

Art. 1.

Tex. 4.

quod ipse apprehendit de ea. Intellectus autem conformitatem sui ad rem intelligibilem cognoscere potest: sed tamen non apprehendit eam, secūdum ꝙ cognoscit de aliquo quod quid est. Sed quando iudicat rem ita se habere, sicut est forma, quā de re apprehēdit, tunc primò cognoscit, & dicit verum. Et hoc facit componendo, & diuidendo. Nam in omni propositione aliquam formam significatam per prædicatū vel applicat alicui rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea: & ideo benè inuenitur, ꝙ sensus est verus de aliqua re vel intellectus cognoscendo quod quid est, sed non quòd cognoscat, aut dicat verum. Et similiter est de vocibus complexis, aut incōplexis. Veritas quidē igitur potest esse in sensu, vel in intellectu cognoscēte, quod quid est, vt in quadam re vera, non autem vt cognitum in cognoscente: quod importat nomen veri. Perfectio enim intellectus est verum vt cognitum. Et ideo, propriè loquendo, veritas est in intellectu componente & diuidente, non autem in sensu, neque in intellectu cognoscente quod quid est.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta,

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum verum & ens conuertantur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd verum & ens non conuertantur. Verum enim est propriè in intellectu (vt dictum est), ens autem propriè est in re. Ergo non conuertuntur.

¶ 2. Præterea, Id quod se extēdit ad ens, & non ens, non conuertitur cum ente. sed verum se extēdit ad ens, & non ens: nam verū est, quod est esse, & quod non est non esse. Ergo verum & ens non conuertuntur.

¶ 3. Præterea, Quæ se habent secūdum prius & posterius, non videntur conuerti. sed verum videtur prius esse quàm ens: nam non intelligitur nisi sub ratione veri. Ergo videtur, quòd non sint conuertibilia.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus 2. Metaphysic. quòd eadem est dispositio rerum in esse & veritate.

Tex. 37.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut bonum habet rationem appetibilis, ita verum habet ordinem ad cognitionē. Vnumquodque autē inquantū habet de esse, intātum est cognoscibile. Et propter hoc dicitur in 3. de Anima, ꝙ anima est quodammodo omnia secundum sensum & intellectū. Et ideo sicut bonum cōuertitur cum ente[e], ita & verum. Sed tamen sicut bonum addit rationem appetibilis supra ens, ita & verū comparationem ad intellectum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ verum est in rebus & in intellectu (vt dictum est.) Verum autem quod est in rebus, conuertitur cum ente secundum substantiam. Sed verum quod est in intellectu, cōuertitur cum ente, vt manifestatiuum cum manifestato. Hoc enim est de ratione veri, vt dictum est. Quamuis posset dici, quòd etiam ens est in rebus & in intellectu, sicut & verum: licet verū principaliter in intellectu: ens verò principaliter in rebus. Et hoc accidit propter hoc, quòd verum & ens differunt ratione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non ens nō habet in se, vnde cognoscatur, sed cognoscitur, inquātum intellectus facit illud cognoscibile. Vnde verū fundatur in ente, inquātum non ens est quoddam ens rationis apprehensum, scilicet à ratione.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd cùm dicitur, quòd ens non potest apprehēdi sine ratione veri: hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo ita quòd non apprehēdatur ens, nisi ratio veri assequatur apprehēsionem entis. Et sic locutio habet veritatem. Alio modo posset sic intelligi, quòd ens non posset apprehendi, nisi apprehenderetur ratio veri. Et hoc falsum est. Sed verum nō potest apprehendi, nisi apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in ratione veri. Et est simile, sicut si comparemus intelligibile ad ens. nō enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile. Sed tamen potest intelligi ens ita, quod non intelligatur eius intelligibilitas. Et similiter ens intellectum est verum: non tamen intelligendo ens, intelligitur verum.

ficet cognoscibile in communi. sufficit enim quòd vel significet cognoscibile in communi, vel significet tali modo: sic quòd ille modus sit ita amplus quòd se extendat ad omnia, ad quæ se extendit cognoscibile in communi: nihil enim refert ad vim rationis, an verum importet cognoscibile in communi, an aliquid illi æquiualens: vtrobique enim sequitur conuertibilitas veri cum ente. Sic autem est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extendit ad quæ se extendit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile: & vnumquodque quantum habet de esse, tantum habet de intelligibilitate. Inchoauit autem à cognoscibili litera, & peruenit ad intelligibile, vt à facilioribus traderet disciplinam, hoc quod diximus subintelligendum relinquens, Sicut etiam dicens, vnumquodque inquantum habet esse, in tantum est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quod tamen subintelligi oportet, vt conuertibiliter se consequantur ens & verum.

27

25

Art. 4

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: quoniam respōsio hæc repugnare videtur suprà & alibi dictis Sanct. Thom. Dictum est enim in 1. art. quòd verū est, in quod tendit intellectus, sicut bonum est in quod tendit appetitus. Et alibi dicitur quòd verum est obiectum intellectus. Modò autem dicitur, quòd veri ratio assequitur apprehēsionem entis: obiectum enim intellectus non sequitur, sed præuenit potius intellectionem: videtur etiam contra veritatem, quoniam non ideo ens est verū quia apprehenditur: sed econuerso quia est verum, ideo apprehenditur siue actu siue potentia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verum dupliciter sumitur, vt patet ex dictis, scilicet pro veritate rei & propriè, & quòd propriè est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius: imò propria intelligentis perfectio obiectiua. Et sic verum non consequitur, nec præcedit intellectionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed litera articuli primi: quia infertur verum esse in intellectu. Verum autem rei est posterius quidem ente, prius autem cognitione, & est obiectum intellectus non formale. quoniam illud est ens, sed est conditio propria obiecti formalis. ens enim licet secundum omnes conditiones & modos & rationes terminet intellectum, dum omnia intelliguntur actu vel potentia: certam tamen exigit conditionem generalem: qua exercet hoc quod est perficere intellectum obiectiuè: & hanc, addit verum supra ens. Non enim quomodolibet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet perficit appetitum, nec quomodolibet agit. Vnde inter verum & bonum, quamuis conueniant in hoc quòd vtrunque est obiectum & terminans, &c. hoc interest, quod bonum obiectum formale voluntatis: verum autem conditionem obiecti formalis significare videtur. Et propterea omnis appetitio est appetitio boni formaliter, omnis autem intellectio non est intellectio veri formaliter, vt in litera dicitur, sed rei veræ. ita quòd ly rei notat rem intellectam, & ly veræ conditionem, qua res intelligitur. propter quod rationes Scoti in 1. dist. 3. quæst. 4. vol. 5. quibus impugnat verum esse proprium obiectum intellectus, non oportet soluere: quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hoc litera docetur non esse. Ad opposita igitur dicendum est, quòd dicta Sanct. Thom. nec inter se nec veritati aduersantur: quoniam non intendit hoc litera, quòd ratio veri consequatur apprehensionem de veritate rei loquendo: sed quod ratio veri astat seu assistit apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur. assequi enim propriè loquendo non est sequi, sed potius pertingere. Manifestè enim litera ostendit, quòd nihil aliud intendit, nisi quòd verum est quando ens intelligitur: & tamen verum non intelligitur, vt etiam exemplum de intelligibilitate ostendit. Constat autem prius obiectum esse intelligibile quàm apprehendatur. Nec propterea ponimus verum in re absque ordine ad intellectum, sed ponimus primò ens, deinde ens vt perfectiuum intellectus, & tertiò intelligibile: quoniam intelligibile est quia verum est, & non econtra. In hoc autem quod est esse perfectiuum intellectus, manifestè patet ordo ad intellectum.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum tertium.*

IN titulo ly verum, in suæ analogiæ communitate sumitur, vt ex responsione ad primum habetur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, verum & ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul vim medij & manifestationem ex proportionali similitudine veri & boni. Vis medij est, Vnumquodque inquantum habet de esse, intantum est cognoscibile: ergo ens & verum conuertuntur. Antecedens manifestatur ex autoritate 3. de Anima, in qua dicitur, animam esse omnia: quia est omnia cognoscibilia. hoc enim non esset verum, nisi cognoscibilitas adæquaret esse, vt patet. Consequentia verò probatur: quia verum importat ordinem ad cognitionem, id est, cognoscibile, Proportionalis autem similitudo consistit in tribus. Primò in hoc, sicut bonum significat appetibile, ita verū cognoscibile. Secundò, quòd sicut bonum conuertitur cum ente, ita verum. Tertiò, sicut bonum addit supra ens ordinem ad appetitum, ita verum ordinem ad intellectum.

¶ Circa hoc est vnum dubium: quoniam vis medij consistit in hoc, quòd verum importet cognoscibile in communi, vt patet & in verbis literæ & ex autoritate inducta ex 3. de Anima, hoc autem esse falsum litera in calce dicit. Quoniam dicit, quòd importat ordinem ad intellectum: ac per hoc importat cognoscibile sic, scilicet per intellectum, & non cognoscibile in communi: & verè sic est, quoniam, vt in primo articulo dictum est, verum importat id in quod tendit intellectus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur negando, quòd vis medij exigat, quòd verum signi-

¶ Super

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.*

102 Ver. q. 21. art. 3.

IN titulo ly secundum rationem, propriè cadit supra ly bonum & verum, & non supra ly prius: quamuis in idem redeat vterque sensus, si accipiatur prioritas rationis secundum se, vt ex responsione ad primum sumi potest, non quo ad nos tantum. Est ergo sensus, vtrū ratio boni sit prior ratione veri.

Tex. 49.

¶ In corpore duo. primò excluditur tacita obiectio contra ipsam quæstionē. secundò respondetur quæsito.

Art. 2.

¶ Quo ad primum dicitur, quòd licet vtrunque horum conuertatur cum ente supponenter: distinguuntur tamen ratione. Dixit enim hoc: quoniam cùm ordo supponat distinctionem, & quæstio hæc est de ordine boni & veri oportet ipsorum distinctionem præhabere. Ex dictis autem hactenus habetur, quòd idem sunt bonum & verum, quod ens: & consequenter inter se. Quo modo ergo nunc, quæritur de ordine? Hæc enim obiectio per pauca illa verba in principio literæ excluditur: quoniam in eis declaratur quòd identitas est in supposito, non in ratione formali horū: sed in hac distinguuntur.

Cap. 7.

Lib 6. cōtra Iulia. ca. 7.

25

26

¶ Quo ad secundum respondetur quæsito vnica conclusione: Veri ratio absolutè est prior ratione boni. Probatur dupliciter: primò, Verum sequitur esse simpliciter, & immediatè. Bonum autem consequitur esse secundum quòd est aliquo modo perfectum, id est, secundum quòd habet aliquo modo rationem perfectionis, ergo verū est propinquius enti quam bonum: ergo est prius: Antecedēs pro secunda parte probatur: quia ens est sic appetibile, id est, ens non habet rationem appetibilis, nisi vt rationem perfectionis induit. Quod patet. Tum quia ens non secūdum quācunque considerationem comitatur boni ratio: vt patet in Mathematicis. Tum quia omne appetens appetit perfectionem aliquam. Secunda quoque consequētia probatur: quia ens constat esse prius bono, imò primū simpliciter. Secundò probatur conclusio, Verum respicit cognitionem, bonum autem appetitum: ergo verum est prius bono. probatur sequela: quia cognitio naturaliter præcedit appetitionem.

410

26

107 Art. 1.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm verum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd bonum secūdum rationem sit prius quā verum. Quod enim est vniuersalius, secundum rationē prius est: vt patet ex primo Physicor. Sed bonū est vniuersalius quàm verum. Nam verum est quoddam bonum, scilicet intellectus. Ergo bonum prius est secundum rationem quàm verum.

¶ 2. Præterea, Bonum est in rebus, verū autem in compositione & diuisione intellectus, vt dictum est. Sed ea quæ sunt in re, sunt priora his quæ sunt in intellectu. Ergo prius est secundum rationem bonum quàm verum.

¶ 3. Præterea, Veritas est quædā species virtutis, vt patet in 4. Ethic. Sed virtus continetur sub bono. Est enim bona qualitas mētis: vt dicit Aug. Ergo bonū est prius quàm verum.

¶ SED CONTRA, Quod est in pluribus, est prius secundum rationem. Sed verum est in quibusdam, in quibus non est bonum, scilicet in Mathematicis. Ergo verum est prius quàm bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd licet bonum & verum supposito conuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et secundum hoc verum absolutè loquendo prius est quàm bonum. quod ex duobus apparet. Primò quidem ex hoc, quòd verum propinquius se habet ad ens, quod est prius, quàm bonum. Nam verum respicit ipsum esse simpliciter & immediate: ratio autem boni consequitur esse, secundum quòd est aliquo modo perfectum. sic enim appetibile est[e]. Secundò apparet ex hoc, quòd cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cùm verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonū secundum rationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas & intellectus mutuò se includunt[e]. nam intellectus intelligit voluntatem, & voluntas vult intellectum intelligere. Sic ergo inter illa, quæ ordinantur ad obiectum voluntatis, continentur etiam ea, quæ sunt intellectus, & econuerso. Vnde in ordine appetibilium bonum se habet vt vniuersale, & verum vt particulare. in ordine autem intelligibilium est econuerso. Ex hoc ergo, quòd verum est quoddam bonum: sequitur, quòd bonum sit prius in ordine appetibilium, non autem quòd sit prius simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secūdum hoc est aliquid prius ratione, quod prius cadit in intellectu[e]. Intellectus autem per prius apprehendit ipsum ens, & secūdariò apprehendit se intelligere ens, & tertiò apprehendit se appetere ens. Vnde primò est ratio entis, secundò ratio veri, tertiò ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus, quæ dicitur veritas, non est veritas communis, sed quędam veritas, secundum quam homo in dictis & factis ostendit se vt est. veritas autem vitæ dicitur particulariter: secundū quod homo in vita sua implet illud, ad ꝙ ordinatur per intellectum diuinum[e]: sicut etiam dictum est veritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quòd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particularibus veritatibus non est procedendum ad veritatem communem.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum Deus sit veritas.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit veritas. Veritas enim cōsistit in cōpositione & diuisione intellectus[e]. sed in Deo non est cōpositio & diuisio. Ergo non est ibi veritas.

¶ 2. Præterea, Veritas secundum Aug. in lib. de vera Relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo non est veritas.

¶ 3. Præterea, Quicquid dicitur de Deo, dicitur de eo vt de prima causa omnium. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquem peccare est verum: ergo hoc erit à Deo. quod patet esse falsum.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, veritas inuenitur in intellectu secundum quòd apprehendit rem vt est, & in re secundum quòd habet esse conformabile intellectui. Hoc autem maximè inuenitur in Deo. Nam esse suum, non solùm est conforme suo intellectui, sed etiam est ipsum suum intelligere[e]: & suum intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus[e]: & ipse est suum esse & intelligere. Vnde sequitur, quòd nō solùm in ipso sit veritas, sed quòd ipse sit ipsa summa & prima veritas.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ licet in intellectu diuino nō sit compositio & diuisio: tamen secundum suam simplicem intelligentiam iudicat de omnibus, & cognoscit omnia complexa. Et sic in intellectu eius est veritas.

¶ Ad secūdum dicendū, quòd verum intellectus nostri est secundum quòd cōformatur suo principio, scilicet rebus à quibus cognitionem accipit, veritas etiam rerū est secundum ꝙ conformantur suo principio, scilicet intellectui diuino. sed hoc propriè loquēdo non potest dici in veritate diuina: nisi forte secundum quod veritas appropriatur filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, non potest intelligi, nisi resoluatur affirmatiua in negatiuam: sicut cum dicitur, Pater est à se: quia nō est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij veritas diuina, inquantum esse suū nō est suo intellectui dissimile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non ens, & priuationes non habent ex seipsis veritatē, sed solùm in apprehensione intellectus[e]. Omnis autem apprehēsio intellectus à Deo est. Vnde quicquid est veritatis in hoc, quod dico. istum fornicari est verum, totū est à Deo. Sed si arguatur, ergo istum fornicari est à Deo, est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum sit vna sola veritas, secundum quam omnia sunt vera.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd vna sola sit veritas, secundum quam omnia sunt vera. Quia secundum August. nihil est maius mente humana nisi Deus. Sed veritas est maior mente humana: alioquin mens iudicaret de veritate. Nunc autem omnia iudicat secundum veritatem, & non secundum seipsam. Ergo solus Deus est veritas. Ergo non est alia veritas quàm Deus.

¶ 2. Præterea, Ansel. dicit in libro de veritate, quòd sicut tempus se habet ad tēporalia, ita veritas ad res veras. sed vnum est tempus omnium temporalium. Ergo vna est veritas quæ omnia vera sunt.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quintum.*

TItulus clarus. 103

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito. In Deo non solū est veritas, sed ipse est veritas prima & summa. Cōclusio hæc claudit in se quatuor partes, prima est, quòd in Deo est veritas, vt in re. secūda, ꝙ in Deo est veritas obiectiuè: tertia, ꝙ Deus est veritas. quarta, quòd est prima & summa. Et quo ad omnes in litera probatur.

12 q 3. art. 7. cor. & q. 93. art. 1. 3m. & 22. quæst. 27. art. 4. cor. & 1. contra. c. 59. & 60. 61. & 62. Et lib. 3. cap. 51. & opusc. 3. cap. 105. & le. 14. le. 2. col. 1. fin.

¶ Quo ad primam quidē: Esse Dei est non solùm cōforme suo intellectui, sed etiam ipsum intelligere: ergo est maximè verū veritate rei. probatur sequela: quia veritas in re est secundum ꝙ habet esse conformabile intellectui.

100 Cap. 36.

Art. 1. & 2.

¶ Quo ad secundam verò, Intelligere Dei est mēsura omnis alterius esse & intellectus: ergo cognoscit verū. probatur sequela: quia veritas in intellectu est secūdū quod apprehendit rem vt est. Constat enim intellectionem mēsurantem omne esse, oportere apprehēdere res esse vt sunt: & similiter mēsurātem omnem intellectum etiam componentem & diuidentem oportere apprehendere quicquid à quocunque apprehenditur.

83.

131.

¶ Quo ad tertiā autem: Deus est suum esse & suū intelligere: ergo est ipsa veritas: & patet sequela. ex eo enim quod est suum esse, sequitur ergo est ipsa veritas rei. Ex eo autem quod est suum intelligere, sequitur ergo est ipsa veritas in intellectu.

¶ Quo ad quartam autem particulam, probatio non specialiter affertur: sed ex insertis in pręcedentibus habetur. Ex eo nanque quòd est suum esse & intelligere, habet rationem primæ mensuræ, & causæ omnis esse, & intellectus, manifestè sequitur quòd quę illic est veritas, summa & prima est.

b

253.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito. Veritas, qua omnia sunt vera quodammodo est vna, & quodammodo nō. Probatur hæc cōclusio quo ad vtranque partem simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus in ordine ad intellectum diuinum: ergo veritas in intellectu existens, secundū propriam rationem multiplicatur & in diuersis intellectibus creatis, & in vno

104

1. 2. q. 95. art. 2. & 3. & 1. di. 19. q. 5. art. 2. & ver. q. 1. ar. 4. & 8. & Psal. 11. lect. 2.

Lib. 14. de trin. cap. 8. & lib 15. Cap. 1.

Cap. 14.

in vno & eodem secundum diuersa cognita: veritas autem, qua omnes res veræ dicuntur, est vna ac prima. Antecedens patet ex dictis: consequétia autem quo ad vtriusque partis illationem probatur ex differentia inter vniuocum & analogum, in hoc, quòd illud in quolibet vniuocato saluatur secundum propriam rationem istud autem in primo tantùm ponit propriam rationem, in aliis autem fundatum ordinem ad primum. Exempla habentur in litera. Quo ad id verò, quòd in secunda parte consequentis implicitè clauditur, scilicet quòd omnia respiciant veritaté intellectus diuini, probatur: quia illi vnumquodque assimilatur secundum suá entitatem. Et confirmatur prima pars consequentis autoritate glossæ, vt patet in litera.

D.547.
D.118.

¶ Circa partem primam consequentis, dubium occurrit: Aut illa pars, scilicet veritas intellectus multiplicatur: non est in litera probata nisi autoritate glossæ, aut veritas inuenitur vniuocè in omnibus intellectibus salté creatis, vtrunque autem horum est inconueniens, ergo. Assumptum probatur. in litera nulla probatio est nisi ex differentia inter vniuocú & analogum, & ex parte analogi (vt patet in litera) non infertur multiplicatio, sed ex parte vniuoci: ergo aut non probatur, aut probatur ex conditione vniuoci, quod multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorum: & sic supponitur veritatem vniuocè inueniri in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem vtrunque horú sit inconueniens, manifestatur. Et primum quidem: quia in litera post differentiam inter vniuocum & analogum ac applicationem eius ad materiam, de qua est sermo, statim cum nota illationis concluditur, dicendo, Si ergo loquamur, &c. Secundum autem, quia veritas in intellectu nostro est compositio & diuisio. in intellectu verò angelico & diuino est simplex intelligentia eminenter, præhabens quicquid & nostra simplex intelligentia & compositio & diuisio habet.

D.1098.

Art.1.

Ex Aug. in eum locum.

D 191.
e
63

¶ Circa eádem quoque partem dubium occurrit: quia videtur litera implicare. Quoniam si analogum in vno tantùm secundum propriam rationem saluatur, & ex quæst. 13. constat omnia nomina communia Deo & aliis esse analoga, & consequenter veritatem analogicè inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur quòd in multis intellectibus non sunt multæ veritates, sed omnes intellectus sunt veri vna sola veritate, scilicet intellectus diuini: & econuerso, si veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum verorum: ergo nó per prius & posterius dicitur de eis: quia quod per prius & posterius dicitur, in vno tantum formaliter inuenitur vt litera sonat.

¶ Circa secundam quoque partem consequentis dubium occurrit. Quia cùm dicitur omnia esse vera veritate diuina loquendo de veritate rei, aut intelligitur secundum denominationem extrinsecam, aut intrinsecam: non intrinsecam, vt patet: ergo extrinsecam: & si sic, ergo res aut non sunt veræ formaliter: quod est inconueniens: quia vnaquæque res habet in se propriam veritatem rei, qua dicitur vera, vt patet de sensu respectu proprij sensibilis. Aut sunt veræ vtroque modo: sicut in q. de Bono dictum est, quòd omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiuè, & tamen cum hoc sunt bonitatibus propriis formaliter bonæ. Et si sic, ergo non sunt veræ sola veritate diuina.

¶ Ad primam dubitationem dicitur negando disiunctiuam illam: quoniam datur tertius modus exponendi literam. Ad cuius euidétiam scito, quòd in vniuoca prædicatione duo clauduntur, scilicet prædicari formaliter de vniuocatis, & prædicari de eis secundum eandem omnino rationem formalem, vt patet in animali respectu bouis & leonis, Multiplicatio autè eius ad multiplicationé subiectorum, non conuenit ei ex secundo, quoniam ipsi soli conueniret: quod cóstat esse falsum, sed cóuenit ei ex primo, in quo cómunicat cum aliquibus nó vniuocis. Vnde, cum in proposito sit sermo de vniuoco, inquantum multiplicatur ad multiplicationé subiectorum, cósequens est, quòd propositio, in cuius virtute tenet sequelá, quo ad primá partem nó est ista, Vniuocú multiplicatur ad multiplicationé vniuocatorum: sed ista cómunior, & clausa in prædicta, Prædicatú formaliter multiplicatur ad multiplicationé subiectorú. Et tunc cócedo, quòd subsumi intelligitur, quòd veritas sit formaliter prædicatú respectu intellectus: & sic infertur, ergo veritas multiplicatur ad multiplicationé intellectuum, imò intellectorú, siue in vno siue in diuersis intellectibus. Meminit autem litera potius vniuoci quàm prædicati formaliter, vt á notiorib⁹ traderetur disciplina.

¶ Ad secundá verò dubitationé dicitur, quòd illa regula de analogo tradita in litera non est vniuersalis de omni analogiæ modo, imò propriè loquédo, vt patet primo Ethic. nulli analogo cóuenit: sed cóuenit nominibus ad vnum vel in vno, aut ab vno quæ nos abusiuè vocamus analoga. Veritas autem si cóparetur ad res & intellectus, est nomen ab vno: quoniá in intellectu sólo est veritas, á qua res dicútur veræ. Si verò comparetur ad intellectus inter se, sic est nomen analogum. Nam proportionaliter saluatur, formaliter tamé in quolibet intellectu cognoscéte verum. Esse ergo nomen aliquid secundum propriam rationem in vno tantùm est conditio nominum, quæ sunt ad vnum, aut ab vno, &c. & nó nominum proportionaliter dictorú. Veritas auté respectu intellectus diuini & aliorum proportionale nomen est. & ideo nó sequitur quòd in solo Deo sit. Iam enim dictú est in solutione primi dubij, quòd omni prædicato formaliter de pluribus, conuenit plurificari ad plurificationem subiectorum, siue illud sit vniuocú, vt animal: siue proportionale, vt ens, &c. ¶ De huiusmodi autem differétia nominum plene scriptum inuenies in tractatu de analogia nominum.

Q.10. art. 5.

Art. 1.

47. c.

Art. 1.

¶ Ad dubium autem contra secúdam partem conclusionis responsio ex litera habetur: vbi dicitur, quod licet plures sint essentiæ vel formæ rerum, tamen vna est veritas, &c. ¶ Hæc enim verba post probatam conclusionem adiuncta sunt, ad declarandam differentiam inter bonitatem & veritatem, quo ad hoc: quoniam res omnes dicuntur bonæ dupliciter, intrinsecè & extrinsecè, vt in q. 6. dictum est: veræ autem dicuntur extrinsecè tantum denominatione: ita quòd nulla est in rebus formaliter veritas, sed imitatiuè seu adimpletiuè respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici potest, nisi æquiuocè, vt in quæst. de Ve. quæst. prima articulo quarto dicitur. quemadmodum si non esset sanitas animalis medicina nulláque diæta sana dici posset. Et omnium vna est ratio: quia scilicet in ratione veri in rebus cadit veritas intellectus, & sani in medicina & diæta cadit sanitas animalis, & sic de aliis, sublata enim diffinitione non remanet idem nomen nisi æquiuocè.

¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.

Titulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, Nulla veritas creata est æterna. Probatur, Veritas enuntiabilium, & rerum, nihil aliud est quàm veritas intellectus: ergo, si nullus intellectus esset æternus, nulla veritas creata esset æterna, ergo in solo intellectu diuino veritas æternitatem habet: ergo nulla veritas creata est æterna. Antecedés quo ad primá parté probatur, enútiabile in voce est verú significatiuè tantum, sicut vrina est sana. In méte autem est per seipsum, id est, formaliter verum: ergo. Quo ad secundá verò ex dictis assumitur. prima cósequétia relinquitur nota per se: eò quòd non datur alia veritas præter tres has, scilicet in re, in signo, & in intellectu. Secúda probatur, quia solus intellectus diuinus est æternus. tertia auté: quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus, vt in ar. 5. dictum est. Creata autem veritas est aliud à Deo.
¶ Aduerte hic duo. primò, quòd cóclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersaliore propositione. Nihil aliud, quam Deus est æternum: quia veritas Deus est.
¶ Secúdò, quòd ex hoc loco apertissimè habes, quòd nullú secundariò obiectum diuini intellectus ponendum est quod sit aliud à Deo: quoniam si propositiones cognitæ seu earú veritates, quod idé est, in intellectu diuino sunt Deus, quáto magis lapis, & quicquid aliud incóplexè significatur: & hoc est bene notádum, ad cófirmandam notitiam de intelligere diuino traditam.

¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum octauum.

106
1. dist. 19. q. 5. art. 3. & ver. q. 1 art. 6. Lib. 2. cap. 12. & de ver. relig. Cap. 30.

Titulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito cum vno corollario. conclusio est, Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri auté intellectus est mutabilis. Circa quá cóclusionem tria dicútur. Primò redditur ratio, quare respódetur de veritate intellectus, cùm quæsitú fuerit, de veritate in cómuni: & dicitur in principio corporis quòd hoc fit, quia veritas in solo intellectu est formaliter, ergo & mutabilitas & immutabilitas eius. Cæteræ enim conditiones sequuntur esse. Secundò probatur cóclusio. Tertiò declaratur ille terminus mutabilis, in conclusione positus. Potest enim sumi dupliciter, scilicet subiectiuè & terminatiuè. in proposito sumi dicitur terminatiuè & nó subiectiuè: & ratio est, quia formę sic, id est, terminatiuè, vocátur mutabiles, non subiectiuè. Probatur igitur cóclusio sic: Veritas intellectus est cóformitas intellectus ad res: ergo potest variari ex parte intellectus & rei: ergo si sit aliquis intellectus absq; alternatione opinionum, & cuius acceptioné nulla res subterfugiat: eius veritas est immutabilis: ergo veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri verò mutabilis. antecedés patet. prima cósequétia probatur: quia omnis similitudo potest ex parte extremorum variari. secúda autem quia ista variatio ex parte intellectus consistit in mutatione acceptionum: ex parte verò rei in latente mutatione rei. tertia autem relinquitur euidés. Corollarium autem est: Veritas, secundum quam res naturales dicuntur veræ, est omnino immutabilis. Probatur quia est veritas intellectus diuini.

Dial. de ver. cap. 8. & 12.

Art. 1.

Q. 14. ar. 13.

44. c.

¶ Super Quæstionis decimæseptimæ Articulú primum.

Titulus clarus.
¶ In corpore tria. primò declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundum quid rerum. Deinde ponútur duæ cóclusiones respósiuæ quæsito, Prima est, Falsitas simpliciter nó est in rebus dependétibus à Deo, nisi fortè in volútariis. Secunda est, Falsitas secundum quid est in rebus dupliciter.
¶ Quo ad primum intédit, quòd falsitas simpliciter rei, cósistit in difformitate rei ad intellectum, à quo dependet: falsitas autem secúdum quid in difformitate rei ad intellectú à quo non depédet. Vtrúq; auté horú simul probatur sic: Verú & falsum opponuntur: ergo vbi primò est veritas, ibi primò fal

¶ SED CONTRA est quod in Psal. dicitur, Diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quodammodo vna est veritas, qua omnia sunt vera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiam sciédum est, quòd quando aliquid prędicatur vniuocè de multis, illud in quolibet eorum secundum propriam rationem inuenitur, sicut animal in qualibet specie animalis: sed quando aliquid dicitur analogicè de multis, illud inuenitur secundum propriam[d] rationem in vno eorum[d] tátum, à quo alia denominantur. Sicut sanum dicitur de animali, & vrina, & medicina: non quòd sanitas sit nisi in animali tantùm, sed à sanitate animalis denominatur medicina sana, inquantum est illius sanitatis effectiua: & vrina inquantum est illius sanitatis significatiua. Et quamuis sanitas[d] non sit in medicina, neque in vrina, tamen in vtroque est aliquid, per quod hoc quidem facit, illud autem significat sanitatem. Dictú est autem, quòd veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus, secundú quod ordinantur ad intellectum diuinum. Si ergo loquamur de veritate, prout existit in intellectu secundum propriam rationé, sic in multis intellectibus creatis sunt multæ veritates etiam in vno & eodem intellectu, secundum plura cognita. Vnde dicit glos. sup illud Psal. 11. Diminutę sunt veritates à fi. hom. &c. quòd sicut ab vna facie hominis resultant plures similitudines in speculo, sic ab vna veritate diuina resultant plures veritates. Si verò loquamur de veritate secundum quòd est in rebus, sic omnes sunt veræ vna prima veritate, cui vnumquodque assimilatur secundum suam entitaté. Et sic licet plures sint essentiæ vel formæ rerum, tamen vna est veritas diuini intellectus, secundum quam omnes res denominantur veræ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendú, quòd anima non secundum quamcunque veritatem iudicat de rebus omnibus, sed secundum veritatem[d] primam[e]: inquátum resultat in ea sicut in speculo secundum prima intelligibilia. Vnde sequitur quòd veritas prima sit maior anima. Et tamen etiam veritas creata, quæ est in intellectu nostro, est maior anima non simpliciter, sed secúdum quid, inquantum est perfectio eius, sicut etiam scientia posset dici maior anima. Sed verum est quòd nihil subsistens est maius mente rationali, nisi Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dictum Anselmi veritatem habet, secundum quòd res dicuntur veræ per comparationem ad intellectum diuinum.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum veritas creata sit æterna.

105
1. dist. 19. q. 5. art. 3. Et Veri. q. 1. art. 1. Lib. 2. cap. 8.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd veritas creata sit æterna. Dicit enim Aug. in li. de libero arbit. quòd nihil est magis æternú quá ratio circuli, & duo & tria esse quinque. Sed horum veritas est veritas creata. Ergo veritas creata est æterna.

¶ 2. Præterea, Omne quod est semper, est æternum: sed vniuersalia sunt vbique & semper: ergo sunt æterna. Ergo & verum quod est maximè vniuersale.

¶ 3. Præterea, Id quod est verum in præsenti, semper fuit verum esse futurum. Sed sicut veritas propositionis de præsenti est veritas creata, ita veritas propositionis de futuro. Ergo aliqua veritas creata est æterna.

¶ 4. Præterea, Omne quod caret principio & fine, est æternum: sed veritas enuntiabilium caret principio & fine. Quia si veritas incepit, cum ante non esset: verum erat veritatem non esse, & vtique aliqua veritate verum erat, & sic veritas erat antequam inciperet. Et similiter si ponatur veritaté habere finem, sequitur quòd sit postquam desierit. verum enim erit veritatem non esse. Ergo veritas est æterna.

¶ SED CONTRA est, quòd solus Deus est æternus, vt suprà habitum est.

¶ RESPONDEO dicendú, quòd veritas enuntiabiliú non est aliud quàm veritas intellectus. Enuntiabile enim est in intellectu, & est in voce. Secundú auté quòd est in intellectu, habet per se veritaté: sed secúdum quòd est in voce, dicitur verú enútiabile, secundum quòd significat aliquam veritatem intellectus: nó propter aliquam veritatem in enuntiabili existentem, sicut in subiecto: sicut vrina dicitur sana non à sanitate, quæ in ipsa sit, sed à sanitate animalis, quam significat. Similiter etiam suprà dictú est, quòd res denominantur veræ à veritate in intellectus. Vnde si nullus intellectus esset æternus, nulla veritas esset æterna: sed quia solus intellectus diuinus est ęternus, in ipso solo veritas æternitatem habet[e]. Nec propter hoc sequitur quòd aliquid aliud sit ęternú quàm Deus: quia veritas intellectus diuini est ipse Deus, vt suprà ostensum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendú, quòd ratio circuli & duo & tria esse quinque, habent æternitatem in mente diuina.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid esse semper & vbiq;, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde se extendat ad omne tépus & ad omném locum, sicut Deo competit esse vbique & semper. Alio modo, quia nó habet in se quo determinetur ad aliquem locum vel tempus, sicut materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam, sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ, sed per remotionem omnium formarum distinguétium. Et per hunc modum quodlibet vniuersale dicitur esse vbique & semper, inquantum vniuersalia abstrahuntur ab hic & núc: sed ex hoc non sequitur ea esse æterna nisi in intellectu, si quis sit æternus.

¶ Ad tertium dicédum, quòd illud quod nunc est, ex eo futurum fuit antequá esset: quia in causa sua erat, vt fieret. Vnde sublata causa, non esset futurum illud fieri. sola autem causa prima est æterna. Vnde ex hoc non sequitur, quòd ea quę sunt semper, fuerit verú ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, vt essent futura. Quæ quidem causa solus Deus est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quia intellectus noster non est æternus, nec veritas enuntiabilium, quæ à nobis formantur, est æterna, sed quandoque incœpit. Et antequam huiusmodi veritas esset, non erat verum dicere veritatem talem non esse, nisi ab intellectu diuino, in quo solùm veritas est æterna: sed nunc verum est dicere veritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est verum, nisi veritate, quæ nunc est in intellectu nostro, non autem per aliquam veritatem ex parte rei: quia ista est veritas de non ente. Non ens autem non habet ex se vt sit verum, sed solummodo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde intantum est verum dicere veritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse ipsius vt præcedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum veritas sit immutabilis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd veritas sit immutabilis. Dicit enim August. in lib. de lib. arb. quòd veritas non est æqualis menti: quia esset mutabilis sicut & mens.

¶ 2. Præterea, Id, quod remanet post omné mutationem, est immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis: quia remanet post omnem generationem & corruptionem. Sed veritas remanet post omnem mutationem. quia post omnem mutationem verum est dicere esse vel non esse. Ergo veritas est immutabilis.

¶ 3. Præterea, Si veritas enútiationis mutatur maximè mutatur ad mutationé rei. Sed sic nó mutatur. Veritas enim secundú Ansel. est rectitudo quædá in quátum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Hęc autem propositio, Sortes sedet, accipit à mente diuina, vt significet Sorté sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo veritas propositionis nullo modo mutatur.

¶ 4. Præterea, Vbi est eadem causa, & idem effectus. sed eadé res est causa veritatis harum trium propositionum, Sortes sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum veritas. Sed oportet quòd alterum horú sit verum. Ergo veritas harum propositionum immutabiliter manet. Et eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur in Psal. 11. Diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) veritas propriè est in solo intellectu, res autem dicuntur veræ à veritate, quæ est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas veritatis consideranda est circa intellectum. Cuius quidem veritas in hoc consistit, quòd habeat conformitatem ad res intellectas. Quæ quidé conformitas variari potest dupliciter, sicut & quælibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde vno modo variatur veritas ex parte intellectus ex eo quòd de re eodem modo se habente aliquis aliam opinionem accipit. Alio modo si opinione eadem manente, res mutetur. Et vtroque modo fit mutatio de vero in falsum. Si ergo sit aliquis intellectus in quo nó possit esse alternatio opinionum, vel cuius acceptioné non potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis veritas. Talis autem est intellectus diuinus, vt ex superioribus patet. Vnde veritas diuini intellectus est immutabilis, veritas autem intellectus nostri mutabilis est, Non quòd ipsa sit subiectum mutationis[e], sed inquantum intellectus noster mutatur de veritate in falsitatem: sic enim formæ mutabiles dici possunt. Veritas autem intellectus diuini est secundum quam res naturales dicuntur veræ, quæ est omnino immutabilis.

¶ AD PRIMVM ergo dicédum, quòd Aug. loquitur de veritate diuina.

¶ Ad secúdum dicendú, quòd verum & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, neque corrumpitur per se, sed per accidens, inquantum hoc vel illud ens corrúpitur vel generatur, vt dicitur in 1. Physic. ita veritas mutatur, non quòd nulla veritas remaneat, sed quia non remanet illa veritas quæ prius erat.

Tex. 76.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propositio non solùm habet veritaté, sicut res aliæ veritaté habere dicútur, inquantú implent id, quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere veritatem quodam speciali modo, inquantum significat veritaté intellectus. Quæ quidem consistit in cóformitate intellectus & rei. Qua quidem subtracta mutatur veritas opinionis: & per cósequés veritas propositionis[e]. Sic igitur hæc propositio, Sortes sedet, eo sedéte vera est, & veritate rei inquantú est quædá vox significatiua, & veritate significationis, inquantum significat opinioné veram: Sorte vero surgente remanet prima veritas, sed mutatur secunda.

e
94

¶ Ad quartum dicendú, quòd sessio Sortis, quæ est causa veritatis huius propositionis, Sortes sedet, non eodem modo se habet dum Sortes sedet, & postquá sederit, & antequá sederet. Vnde & veritas ab hoc causata diuersimode se habet, & diuersimode significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde non sequitur quòd licet altera trium propositionum sit vera, quòd eadem veritas inuariabilis maneat.

QVÆSTIO DECIMA SEPTIMA
de Falsitate, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de falsitate. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum falsitas sit in rebus. ¶ Secundò, vtrum sit in sensu. ¶ Tertiò, vtrum sit in intellectu. ¶ Quartò, de oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum falsitas sit in rebus.

107
Suprà, q. 16. artic. 1. & 2. & 1. di. 9. q. 5. art. 1. & 1. cótra g. 60. & Ver. q. 1. ar. 10. & Periher. lect. 3. Lib. 2. ca. 8 Cap. 33. Q. 16. artic. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd falsitas nó sit in rebus. Dicit enim Aug. in lib. Soliloq. Si verum est id quod est, falsum non esse vspiam concludetur quouis repugnante.

¶ 2. Præterea, Falsum dicitur à fallédo. Sed res non fallunt, vt dicit Aug. in libro de vera Relig. quia non ostendút aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

¶ 3. Præterea, Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectum diuinú, vt suprà dictú est, sed quælibet res inquátum est, imitatur Deum. Ergo quælibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

sitas: ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum: ergo falsitas simpliciter rerum consistit in difformitate ad intellectum, quẽ per se respicit: ergo ad intellectum, à quo dependet: ergo falsitas secundum quid rei consistit in difformitate ad intellectũ per accidẽs: ergo à quo non dependet. prima consequentia probatur: quia opposita sunt circa idẽ. secunda quoque, quia veritas est in intellectu & nõ in rebus nisi in ordine ad intellectum. tertia autem, quia vnũquodque nominatur simpliciter ab eo quod conuenit per se. quarta verò, quia intellectus à quo dependet res, per se respicitur. quinta autem cũ sexta probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ: quia scilicet ab intellectu per accidens denominatur res secundũ quid. Et quia intellectus, à quo res non pendet, est per accidens.

¶Quo ad secũdum prima conclusio responsiua, scilicet falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo, nisi fortè in volũtariis, probatur, Res naturales dependent ab intellectu diuino, sicut artificiales ab intellectu humano: ergo falsitas simpliciter naturalium consisteret in difformitate ad intellectũ diuinum: ergo in rebus dependentibus à Deo non est falsitas simpliciter, nisi fortè in volũtariis. Antecedens supponitur: consequentia probatur: quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter, inquantum deficiunt à forma artis. & manifestatur hoc ex vsu loquendi, dicitur enim aliquis falsam grammaticam fecisse, quia defecit ab arte grãmaticæ. Et sumitur hic deficere non negatiuè, sed cõtrariè. quod idem est quod esse difforme. defectus enim negatiuè constituit opus imperfectum. Sed contrariè cõstituit falsũ. Et ideo, vt clarior esset sensus, vsus sum in consequẽtiis difformitatis nomine. Secũda verò consequẽtia probatur, Quicquid in reb⁹ accidit exceptis his, in quorum potestate est subducere se ab ordine diuini intellectus, ex ordinatione intellectus diuini procedit: ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. Et cõfirmatur exceptio autoritate Scripturæ directè, & ex opposito autoritate quoque Scripturæ confirmato, scilicet veritate vitę dicta de actu virtuoso.

¶Aduerte hic tria. Primũ est, quòd litera res naturales proponit pẽdere ab intellectu diuino, vt artificiales ab humano & tamen non infert, ergo in naturalibus: sed vniuersalissime, ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. fecit autem hoc: quia idem iudicium est de omnibus & de naturalibus: omnia enim quatenus ab ipso pendent, statutum in eo habent quid eis conueniat: cui cõformia oportet esse, exceptis voluntariis. Secundum est quòd omnia alia à Deo, possunt comparari ad intellectum diuinum dupliciter. Vno modo vt cognita ad cognoscẽtem, Alio modo vt mẽsurata ad mensuram, seu regulata ad regulam. Si primo modo cõparentur, nulla est differentia inter alia & voluntaria, quo ad subductionem ab ordine respectu intellectus diuini, quoniam omnia æquè nuda & aperta sunt corã eo. Sed si comparentur secundo modo, sic est differentia posita in litera, quoniam in rebus aliis nihil accidit nisi ex aliquo ordine regulato à diuino intellectu, licet ille ordo non congruat huic, vt patet in monstris. In voluntariis autem accidit deformitas moralis nõ ex ordine aliquo à Deo statuto. Nullum enim rerum ordinem statuit, ex quo culpa fieret, nullaque regula in Deo est, cui culpa cõformis sit. Sed ex potentia peccandi liberi arbitrij, quæ vt sic nec per se, nec per accidens est à Deo, vt alibi patet. Tertium est, quod in litera dicitur. Nisi fortè in voluntariis: non quia dubium est: sed quia nõ est necesse in voluntariis inueniri huiusmodi falsitatem. Vel quia adhuc de voluntariis non est determinatum.

¶Secunda verò cõclusio, scilicet falsitas secũdum quid est in rebus, dupliciter declaratur, res naturales relatæ ad intellectum nostrum, sunt & significatæ, & causæ, & significantur quandoque secundum id quod non inest, & natæ sunt quædam facere de se falsam opinionem: ergo vtroque modo in eis potest dici falsitas secundum quid. Antecedens patet quo ad omnes partes inductiuè: consequentia autem probatur ex ratione falsi, & confirmatur vtrunque membrum autoritatibus Augustini & Aristotelis, vt patet in litera. Omnia clara sunt.

Cap. 34.

¶4. SED CONTRA est quòd dicit August. in lib. de vera Relig. quòd omne corpus est verum corpus, & falsa vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est vnitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem, & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ cùm verum & falsum opponantur, opposita autem sunt circa idem: necesse est, vt ibi prius quæratur falsitas, vbi primò veritas inuenitur, hoc est in intellectu [e]. In rebus autem neque veritas neque falsitas est nisi per ordinem ad intellectum. Et quia vnumquodque secundum id, quod conuenit ei per se, simpliciter nominatur: secundum autem id, quod conuenit ei per accidens, non nominatur nisi secundum quid: res quidem simpliciter falsa dici posset per comparationem ad intellectum, à quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autẽ ad aliũ intellectum, cui comparatur per accidens, non posset dici falsa nisi secundum quid. Dependent autem ab intellectu diuino res naturales, sicut ab intellectu humano res artificiales. Dicũtur igitur res artificiales [d] falsæ simpliciter & secundum se, inquantũ deficiunt à forma artis. Vnde dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quãdo deficit ab operatione artis. Sic autẽ in rebus dependentibus à Deo falsitas inueniri non potest per comparationem ad intellectum diuinum, cùm quicquid in rebus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: Nisi fortè in voluntariis agentibus tantum, in quorum potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpæ consistit, secũdum quòd ipsa peccata falsitates & mendacia dicuntur in Scripturis, secundũ illud Psal. 4. Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum operatio virtuosa veritas vitæ nominatur, inquãtum subditur ordini diuini intellect⁹ [c], sicut dicitur Ioã. 3. Qui facit veritatem, venit ad lucem. Sed per ordinem ad intellectum nostrum, ad quem comparantur res naturales per accidens, possunt dici falsæ non simpliciter, sed secundum quid. Et hoc dupliciter. Vno modo secundum rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, quod significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso. secundum quem modum quælibet res potest dici esse falsa quantum ad id, quod ei non inest. Sicut si dicamus diametrum esse falsum commensurabile, vt dicit Philosophus in 5. Metaph. & sicut dicit Aug. in lib. Soliloquiorũ, quòd tragœdus est falsus Hector. Sicut econtrario potest vnumquodque dici verum secũdum id, quod cõpetit ei. Alio modo per modum causæ. Et sic dicitur res esse falsa quæ nata est facere de se opinionem falsam. Et quia innatum est nobis per ea quæ exterius apparent de rebus iudicare, eo ꝙ nostra cognitio à sensu ortum habet, qui primò & per se est exteriorum accidentium: ideo ea quæ in exterioribus accidentibus habẽt similitudinem aliarum rerum, dicuntur esse falsa secũdum illas res, sicut fel est falsum mel, & stannum est falsum argentum. Et secũdum hoc dicit Aug. in lib. Soliloquiorum, ꝙ eas res esse falsas nominamus quæ verisimilia apprehẽdimus. Et Philosophus dicit in 5. Meta. quòd falsa dicuntur quęcũque apta nata sunt apparere aut qualia nõ sunt, aut quæ nõ sunt. Et per hunc modum etiam dicitur homo falsus, inquantum est amatiuus falsarũ opinionum vel locutionum, non autem ex hoc quòd potest eas confingere: quia sic etiam sapientes & scientes falsi dicerentur, vt dicitur in quinto Metaphysicorum.

D. 594. 102 • Tex. 34. Lib. 2. cap. 10. Lib. 2. cap. 6. Tex. 34. Loco nunc cit.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd res comparata ad intellectum secundùm id quod est, dicitur vera: secundũ id quod nõ est dicitur falsa. Vnde verus tragœdus est falsus Hector, vt dicitur in secundo Soliloquiorum. Sicut igitur in his, quæ sunt inuenitur quoddam non esse, ita in his quę sunt inuenitur quædam ratio falsitatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd res per se non fallunt, sed per accidens. Dant enim occasionem falsitatis, eò quòd similitudinem eorum gerunt, quorum non habẽt existentiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd per comparationem ad intellectum diuinum non dicuntur res falsæ, quod esset eas esse falsas simpliciter, sed per comparationem ad intellectum nostrum: quod est eas esse falsas secundum quid.

¶Ad quartum, quod in oppositum obiicitur, dicendum, quòd similitudo vel repræsentatio deficiens non inducit rationem falsitatis, nisi inquantum præstat occasionem falsæ opinionis. Vnde non vbicunque est similitudo, dicitur res falsa, sed vbicunque est talis similitudo, quæ nata est facere opinionem falsam, non cuicunque, sed vt in pluribus.

Cap. 10.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in sensu sit falsitas.

108 ver. q. 1. art. 10. & periher. l. 3. Cap. 33.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in sensu non sit falsitas. Dicit enim Aug. in libro de vera Religione: Si omnes corporis sensus ita nũtiãt vt afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debemus ignoro. Et sic videtur quòd ex sensibus non fallamur: & sic falsitas in sensu non est.

¶2. Præterea, Philosophus dicit in quarto Metaphysicorum, quòd falsitas nõ est propria sensui, sed phantasiæ.

Tex. 24.

¶3. Præterea, In incomplexis non est verũ nec falsum, sed solùm in cõplexis. Sed componere & diuidere nõ pertinet ad sensum. Ergo in sensu non est falsitas.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. Soliloq. Apparet nos in omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.

Lib. 2. cap. 6.

¶RESPONDEO dicendum, quòd falsitas non est quærenda in sensu, nisi sicuti ibi est veritas. Veritas autem non sic est in sensu, vt sensus cognoscat veritatem, sed inquantum veram apprehensionem habet de sensibilibus, vt supra dictũ est. Quod quidem contingit eo quòd apprehendit res vt sunt. Vnde contingit falsitatẽ esse in sensu ex hoc quòd apprehẽdit vel iudicat res aliter quàm sint. Sic autem se habet ad cognoscendũ res inquantum similitudo rerũ est in sensu. Similitudo autẽ alicuius rei est in sensu tripliciter. Vno modo primò & per se sicut in visu est similitudo colorũ, & aliorum propriorum sensibilium. Et alio modo per se, sed non primò. sicut in visu est similitudo figuræ vel magnitudinis, & aliorũ cõmunium sensibilium omnium. Tertio modo nec primò nec per se, sed per accidens. Sicut in visu est similitudo hominis, non inquantum est homo, sed inquantum huic colorato accidit esse hominem. Et circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidens [e], & in paucioribus: ex eo scilicet, quòd propter indispositionem organi, non conuenienter recipit formam sensibilem, sicut & alia passiua propter suam indispositionem deficienter recipiunt impressionem agentium. Et inde est, quòd propter corruptionem linguæ

Q. 16. art. 2.

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum secundum.*

264

Titulus ex principio corporis est clarus:

¶ In corpore duo: primò declarat tituli sensum. secũdò respondet quæsito ibi, Sic autem.

¶Quo

¶Quo ad primum dicit, quòd sensus quæstionis est, vtrum sensus sit falsus, id est habens falsam apprehensionem, id est apprehendat rem aliter quàm est: & non vtrum sit falsus, id est cognoscat vel dicat falsum, probátque hoc ex veritate sensus: quia eodem modo in eo inuenitur veritas, scilicet vt consistit in apprehensione rei sicut est. Et sic etiam patet quid significat falsitas sensus, scilicet apprehẽdere rem aliter quã est.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua quæsito est: Sensus respectu proprij obiecti non est falsus nisi per accidens, sed respectu sensibilis communis, & per accidens est, falsus. Probatur. Sensus sic cognoscit res vt assimilatur eis: ergo quædam per se primo, quædam per se non primò, & quædam per accidens cognoscit. ergo respectu sensibilis proprij nõ nisi per accidens fallitur. Respectu verò aliorum falli potest. Antecedens patet. cõsequentia autem prima probatur, quia tripliciter similitudo in sensu inuenitur, scilicet per se primò, &c. Secunda autem consequẽtia in litera non probatur, nisi ex hoc, quòd ad per se primò sensibile directè sensus refertur. Ad alia verò ex cõsequenti, vel per accidens. In articulo tamen sequenti ratio assignabitur. Quo ad exceptionem tamẽ, id est nisi per accidens, manifestatur: & de quali accidẽte intelligatur, quia de indispositione organi. Et ꝓbatur, quia hoc est commune omnibus passiuis, scilicet in dispositionem eius impedire receptionem formæ. Et confirmatur experientia in sensu gustus.

¶In responsione ad primum nota distinctionem sensus ex quæstio. de ver. quæst. prima art. 2. Sẽsus dupliciter. Vno modo vt cognoscit res, secundo, vt offert superiori potentiæ: & hoc dupliciter, scilicet vt res quædam & vt indicatiuus rerum. Primo modo sensus tractatus est hic, & dictum est, quòd est verus respectu proprij sensibilis, &c. Secũdo autẽ modo, scilicet vt res offerẽs se in actu secundo superiori, est semper simpliciter verus: sicut & cæteræ res iuxta determinationem in articulo præcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augustinus in autoritate inducta. Tertio autem modo, scilicet vt nuntius rerum, est fallus quandoque causaliter; quia natus est pluries facere falsam æstimationem de re. Semper ergo sensus veram æstimationem de dispositione propria, sed non de dispositione rerum sensatarum, & hoc intendit responsio literæ huius distinguens iudicium ex sensibus dupiex, scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad primum non fallimur per sensum, sed quo ad secundum.

infirmis dulcia amara esse videntur. De sensibilibus verò communibus & per accidẽs potest esse falsum iudicium etiam in sensu rectè disposito: quia sensus non directè refertur ad illa, sed per accidens, vel ex cõsequenti inquantum refertur ad alia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensum affici est ipsum eius sentire. Vnde per hoc quòd sensus ita nuntiant, sicut afficiuntur, sequitur quod non decipiamur in iudicio, quo iudicamus nos sentire aliquid: sed ex eo quòd sensus aliter afficitur interdum quàm res sit, sequitur quòd nuntiet nobis aliquando rem aliter quàm sit. Et ex hoc fallimur per sensum circa rem, non circa ipsum sentire.

¶Ad secundum dicendum, quòd falsitas dicitur non esse propria sensui: quia non decipitur circa proprium obiectiuum. Vnde in alia translatione planius dicitur, quod sensus proprij sensibilis falsus non est. Phantasiæ autem attribuitur falsitas: quia repræsentat similitudinem rei etiam absentis. Vnde quando aliquis conuertitur ad similitudinem rei tanquam ad rem ipsam, prouenit ex tali apprehensione falsitas. Vnde etiam Philosophus in quinto Metaphysi. dicit quòd vmbræ & picturæ & somnia dicuntur falsa, inquantum non subsunt res, quarum habent similitudinem.

Tex. 34.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd ratio illa procedit, quòd falsitas non sit in sensu, sicut in cognoscente verum & falsum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum falsitas sit in intellectu.

109 Ver. q. 1. art. 12. & 1. dist. 19 q. 5. artic. 1. ad 7m. & 3. contra G. 107 § 4. Quæst 32. in princip. Tex. 51.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in intellectu. Dicit enim diuus Augustinus in libro octogintatriũ Quæstionum, Omnis qui fallitur, id in quo fallitur, non intelligit. Sed falsum dicitur esse in aliqua cognitione secundum quod per eam fallimur. Ergo in intellectu non est falsitas.

¶2. Præterea, Philosophus dicit in tertio de Anima, quòd intellectus semper est rectus. Non ergo in intellectu est falsitas.

¶SED CONTRA est quod dicitur in tertio de Anima, quòd vbi compositio intellectuum est, ibi verum & falsum est. Sed compositio intellectuum est in intellectu. Ergo verum & falsum est in intellectu.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua habet cognoscere per similitudinem rei cognitæ. Vnde sicut res naturalis non deficit ab esse, quod sibi competit secundum suam formam, potest autem deficere ab aliquibus accidentalibus, vel consequentibus: sicut homo ab hoc quod est habere duos pedes, non autem ab hoc quod est esse hominem: ita virtus cognoscitiua non deficit in cognoscendo respectu illius rei, cuius similitudine informatur. potest autem deficere circa aliquid consequens ad ipsam vel accidens ei, sicut est dictum, quòd visus non decipitur circa sensibile proprium, sed circa sensibilia communia, quæ consequenter se habent ad ea, & circa sensibilia per accidens. Sicut autem sensus informatur directè similitudine propriorum sensibilium, ita intellectus informatur similitudine quidditatis rei. Vnde circa quod quid est intellectus non decipitur, sicut neque sensus circa sensibilia propria [c]. In componendo verò vel diuidendo potest decipi dum attribuit rei cuius quidditatem intelligit aliquid, quod eam non consequitur, vel quod ei opponitur. Sic enim se habet intellectus ad iudicandum de huiusmodi, sicut sensus ad iudicandum de sensibilibus communibus, vel per accidens. Hac tamen differentia seruata, quæ suprà circa veritatem dicta est, quòd falsitas in intellectu esse potest, non solum quia cognitio intellectus falsa est, sed quia intellectus eam cognoscit sicut & veritatem. In sensu autem falsitas non est vt cognita, vt dictum est. Quia verò falsitas intellectus per se solùm circa compositionem intellectus est per accidens etiam in operatione intellectus, qua cognoscit quod quid est, potest esse falsitas, inquantum ibi compositio intellectus admiscetur. Quod potest esse dupliciter. Vno modo secundum quòd intellectus diffinitionem vnius attribuat alteri [c]. Vt si diffinitionem circuli attribuit homini. vnde diffinitio vnius rei est falsa de altera. Alio modo secundum quòd partes diffinitionis componit adinuicem, quæ simul sociari non possunt. Sic enim diffinitio non est solùm falsa respectu alicuius rei, sed est falsa in se. vt si formet talem diffinitionem, animal rationale quadrupes, falsus est intellectus sic diffiniendo: propterea quòd falsus est in formando hanc compositionem, ali-

Art. præc. 429 295 q. 16. art. 2. Art. præc. 295 429

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primò in quo intellectus est, aut non est falsitas. Secundò ibi, Hac tamen differentia, quomodo in illo intellectu, in quo est, vt inuenitur falsitas. Tertiò ibi, Quia verò falsitas, quomodo & quando ex illo deriuatur falsitas in intellectu, in quo non est.

¶Quo ad primum est hæc conclusio, Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. Hæc conclusio probatur ratione, & manifestatur simul in se & in sua probatione, ex proportionali similitudine intellectus & sensus. Ratio igitur est hæc: Res naturalis non deficit ab esse quod sibi conuenit secundum suam formam, sed deficere potest ab accidentibus vel consequentibus: ergo virtus cognoscitiua nõ deficit à cognitione illius, cuius similitudine informatur, sed accidẽtium eius vel consequentium: ergo intellectus circa quod quid est non decipitur, sed in componẽdo vel diuidendo. Antecedens probatur inductiuè in homine, consequẽtia verò probatur, Sicut res se habet ad esse per formam ita virtus cognoscitiua ad cognoscere per similitudinem rei cognitæ: ergo si res non potest deficere, &c. Secunda verò consequentia quo ad primam partem probatur: quia intellectus informatur similitudine quidditatis. quo ad secundam verò, quia componendo attribuitur quidditati aliquid, vel non consequẽs, vel oppositum. Similitudo autẽ proportionalis est: sicut sensus visus se habet ad sensibile proprium, ita intellectus ad quod quid est. Et sicut ille informatur directè similitudine ꝓprij sensibilis, ita hic similitudine quidditatis: & propterea in neutro vt sic est falsitas. Sicut quoque ille se habet ad sensibilia communia & per accidens, ita hic ad iudicandũ de cõsequentibus, vel accidentibus quidditati: quod fit cõponendo vel diuidẽdo. Et propterea in vtroque potest esse falsitas.

¶Circa antecedens aduertẽ, quòd potest bene & malè interpretari. Malè quidẽ, si intelligatur quod esse rei naturalis nõ potest deficere: hoc enim nõ est verum nisi in rebus incorruptibilibus. Bene autem si intelligatur, quòd esse rei naturalis non potest deficere, ipsa re naturali salua: & sic intendit litera: vnde non dicit, ꝙ nulla res naturalis potest deficere, sed dicit quod non potest deficere ab esse, quod sibi cõpetit secundũ suam formam, tanquã si diceret, quod nulla res habens aliquam formam, dum habet illam, potest deficere ab esse, quod conuenit secundum illam. Et est propositio per se nota, quia esse est de ratione formæ, vt patet 7. Metaphysic.

¶Circa probationem consequentiæ, illam scilicet proportionalem, Sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua cognoscere per similitudinem rei cognitæ: aduerte, quòd cognoscere est ipsum esse speciei cognoscibilis: quando est verè actu in genere cognoscibili, sicut diximus quod intelligere est ipsum esse speciei intelligibilis actu in genere intelligibili, & nõ medio modo existentis: ita ꝙ hoc est cõmune omni cognoscitiuæ virtuti, sicut sensitiui siue intellectiui ordinis, scilicet, quòd cognoscere est esse speciei, quæ cognoscit sumẽdo illã speciem (quicquid illa sit) in actu in genere cognoscibili, quicquid sit de esse eius actu in genere entium. Et hoc est valde notandum pro notitia partis sensitiuæ & intellectus.

¶ Quo ad secundum est hæc conclusio. Falsitas est in intellectu componente dupliciter, scilicet formaliter & obiectiuè. probatur & manifestatur. Probatur quidẽ: quia veritas est in eodem intellectu eisdem modis. Manifestatur verò ex differentia ad sensum, vt patet.

¶Quo ad tertiũ ponitur conclusio vna cum suo corollario, conclusio est. Falsitas est in intellectu quod quid est per accidens. probatur & manifestatur. probatur quidem sic: Falsitas per se est in cõpositione intellectuum tantùm: ergo in intellectu quod quid est habet locum ratione compositionis admixtæ. ergo inuenitur in eo per accidens. omnes consequentiæ sunt notæ: prima enim fundatur super hoc quòd ex primo tali cætera oportet dici talia, inquantum participant illud vt patet primo Posteriorum. secunda super hoc, quòd non est de ratione quod quid est esse compositum. quod etiam patet. Manifestatur autem conclusio, distinguẽdo duos modos, quibus compositio admiscetur intellectui circa quod quid est. primus consistit in coniunctione distinctionis cum diffinito, secũdus in coniunctione partium diffinitionis, vt patet in litera, & differunt in hoc hi modi, quod

di, quod error in secundo constituit quod quid est in se falsum, primus autem falsum huic.
¶ Corollarium est, quòd in cognoscendo quidditates simplices, intellectus non potest esse falsus, sed aut verus aut nullus.
¶ Circa primum modum falsitatis & hoc corollarium occurrit dubium. tum quia coniunctio diffinitionis cum diffinito est extra intellectum quod quid est. intellectus enim quod quid est lineae nō dicit, linea est lōgitudo cuius extrema sunt duo puncta: sed dicit tātum lōgitudo cuius extrema sunt duo puncta. haec enim est diffinitio quā solā cōstat ad primam operationē intellectus spectare. Illud autem totum, linea est lōgitudo &c. ab intellectu cōponente dicitur: sicut etiā dicitur, linea est curua vel recta: cur ergo magis falsitas illius coniunctionis quàm huius primae, imponitur operationi. Tum quia iste modus falsitatis ità habet locum in simplicibus, sicut in compositis potest enim simplicissimus conceptus iungi, cui non cōuenit quidditatiuè. Et sic in simplicibus potest etiā esse error per accidens: cuius oppositum litera sonat in corollario.

quod animal rationale est quadrupes. Et propter hoc in cognoscendo quidditates simplices non potest esse intellectus falsus: sed vel est verus, vel totaliter nihil intelligit.

D. 752. 422. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia [d] quidditas rei est proprium obiectum intellectus [e]: propter hoc tūc propriè dicimur aliquid intelligere, quando reducentes illud in quod quid est sic de eo iudicamus: sicut accidit in demonstrationibus in quibus non est falsitas. Et hoc modo intelligitur verbum August. quòd omnis, qui fallitur non intelligit id in quo fallitur: non autē ita quòd in nulla operatione intellectus aliquis fallatur.

¶ Ad secundum dicendū, quòd intellectus semper est rectus, secundum quod intellectus est principiorum, circa quae non decipitur ex eadem causa, qua non decipitur circa quod quid est. Nam principia per se nota sunt illa, quae statim intellectis terminis cognoscuntur, ex eo quod praedicatum ponitur in diffinitione subiecti.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum verum & falsum sint contraria.*

110. 12. quaest. 64. art. 3. 3m & 1. dist. 19. q. 5. artic. 1. 8m & ver. q. 1. art. 10. 5m.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd verum & falsum non sint contraria. Verum enim & falsum opponuntur sicut quod est & quòd non est. nam verum est id quod est, vt dicit August. Sed quod est & quod non est, non opponuntur contrariè. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

Lib. 2. Solil. cap. 5. ¶ 2. Praeterea, Vnum contrariorum non est in alio. Sed falsum est in vero. Quia sicut dicit August. in lib. Soliloq. Tragoedus non esset falsus Hector, si non esset verus Tragoedus. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

Lib. 2. cap. 10. ¶ 3. Praeterea, in Deo nō est cōtrarietas aliqua: nihil enim diuinae substantiae est contrarium, vt dicit Augustin. 12. de ciuita. Dei. (Cap. 2.) Sed Deo opponitur falsitas, nam idolum in Scriptura mendacium nominatur Ierem. 8. Apprehenderunt mendacium. gloss. id est idola. (Ex Hier. in eum locum.) ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo Periher. Ponit enim falsam opinionē verę contrariam. (Cap. vlt.)

¶ RESPONDEO dicendum, quòd verum & falsum opponuntur vt contraria, & non sicut affirmatio & negatio, vt quidam dixerunt.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd negatio neque ponit aliquid neque determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente, quàm de non ente, sicut non videns non sedens. Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum [e]. Est enim negatio in subiecto vt dicitur quarto Metaphysicorum. (25 Tex. 44. & libr. 5. tex. 27.) Caecum enim non dicitur nisi de eo quod est natum videre. Contrarium verò & aliquid ponit & subiectum determinat. Nigrum enim est aliqua species coloris. Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsum (vt dicit Philosophus quarto Metaphysicorum) (Tex. 27.) ex eo quod dicitur vel videtur aliquid esse quod non est, vel non esse quod est. Sicut enim verum ponit acceptionem adaequatam rei, ita falsum acceptionem rei, non adaequatam. Vnde manifestum est, quòd verum & falsum sunt contraria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id, quòd est in rebus, est veritas rei, sed id quod est vt apprehensum, est verum intellectus, in quo primò est veritas. Vnde & falsum est id quod non est vt, apprehensum. Apprehendere autem esse & non esse, contrarietatem habet, sicut probat Philosophus in secundo Periher. (Cap. vlt.) quod huic opinioni, Bonum est bonum, contraria est, Bonum non est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd falsum non fundatur in vero sibi contrario, sicut

coniunctio diffinitionis cum diffinito est extra intellectum quod quid est. [Commentary continues:]

¶ Ad euidentiā horum scito, q sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantū differt coniunctio diffinitionis cum diffinito à coniunctione cū caeteris, tantum interest vt exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est: & non cōiunctionis cum aliis. Cōiunctio enim diffinitionis cū diffinito dat diffinitioni q sit quod quid est. Nulla enim ratio est quidditas nisi inquātum est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere q quid est, non contingit nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cū diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nesciendo cuius rei sit, non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomen: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionem apprehendens, sicut modo se habet formans conceptum montis aurei vel cuiuscunque alterius figmenti ex non impossibilibus. non sic autem se habet ad quod quid est cōiunctio cum passionibus & aliis, quoniam absque illis quidditatis ratio saluatur. Quia ergo quod quid est essentialiter exigit in essendo id cuius est, quamuis non hoc vel illud, oportet vt etiam in cognosci illud exigat. ac per hoc illa coniunctio ad primam spectat operationem intellectus, sicut & coniunctio partiū diffinitionis: quamuis haec vltima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si secundum se iudicetur, consurgit ex compositione diffiniti, nisi enim esset compositum, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quantum est ex se: cum nihil abstrahat secūdum se ab omnino seipso. Propterea si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, vt scilicet sit rei simplicis quidditas, circa illam nullus ex parte sua error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ In responsione ad primam aduerte, quòd ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi, se habet ad quidditatem sicut visus ad colorem, ita quòd per se primo cognoscit quod quid est, & ab ipso tantùm perficitur, & mouetur per se primo. Huius autem ratio assignatur. Tum quia species intelligibilis primò est quidditatis, vt in corpore articuli dicitur. Tum quia in quod quid est clauditur cognitio omnis complexionis, siue conuenientis, siue disconuenientis: adeo quòd si quis perfectè penetraret quidditates rerum, perfectè intelligeret in eis omnes propositiones de earum accidentibus, vt inferius in tractatu de Angelis patebit. Tum quia quod quid est, cognoscibile est ex se, complexio autem non nisi ex quod quid est, In cuius signum principia cognoscimus inquātum terminos cognoscimus, vt dicitur primo Poster. Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicamus.

¶ *Super Quaestionis decimaeseptimae Articulum quartum.*

IN titulo ly contraria sumitur propriè, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito affirmatiuè, Verum & falsum sunt contraria. Probatur sic, falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionem inadaequatam rei: ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum: ergo nec contradictoriè nec priuatiuè, sed contrariè opponitur verò. Antecedens probatur ex quarto Metaphysicorum, textu vigesimoseptimo. Prima consequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionem adaequatam rei, confirmatur. secunda autem est ex se euidens: quia acceptio difformis est aliquid. vltima autem probatur ex differētia inter opposita contradictoriè, priuatiuè & contrariè: quia scilicet in illa alterū est pura negatio absque subiecto. In secunda negatio in subiecto. In tertia positio in subiecto.

¶ Aduerte hic, quod litera supponit verum & falsum opponi tāquam per se notum, & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullā patitur calumniam. Confirmatio quoque primae consequentiae ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorum creditur: quoniam ibidem nulla disparitas, quo ad significare positiuum ponitur: & tamen vtrunque diffinitur. vtrum enim, inquit Aristot. est ens esse, & nō esse: falsum autē, ens nō esse, & nō ens esse. vnde qua ratione verū significat positiuū, scilicet enuntiationem enti & non enti conformem, eadem falsum significat enuntiationem vtrique difformem: & non significat negationem conformitatis, vt illi in litera recitati putauerūt.

¶ Circa primum consequens, scilicet falsum ponit acceptionem inadaequatam rei, aduerte, quod dupliciter potest intelligi. vno modo quod falsum significat formaliter acceptionem difformem, vt nigrum colorem congregatiuum. Alio modo, quod ponat relationem difformitatis formaliter, & acceptionem fundamentaliter: sicut dissimile significat relationem & ponit qualitatem. Primo modo non potest intelligi: quoniam sequeretur quòd vnum contrariorum formaliter sumptum transiret in reliquum: quod non est intelligibile. non enim potest percipi quòd albedo fiat nigredo, sed quod res quae est alba, mutetur in nigram. patet autem sequela ex Praedicamentis vbi dicitur, quod eadem numero oratio suscipit verum & falsum. si enim vnamet enuntiatio modò est vera & modò est falsa, & tam verum quàm falsum formaliter significat enuntiationem, oportet quòd vnum contrariorum formaliter recipiat alterum. Vnde ex hoc ipso, quòd vnamet numero oratio est modo vera, modo falsa, patet quòd verum & falsum aliquid in oratione significant, & non ipsam enuntiationem. In cuius signum cum sumendum esset in litera, quòd falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est nisi quòd falsum ponit acceptionem inadaequatam, vt indaequationem significari in acceptione intelligeres. Est tamen circa hoc aduertendum, quòd sicut simile & dissimile contrariè opponuntur, & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamenti, sicut quum album simile alteri albo mutatur in nigrum, quod est dissimile albo, & ratione termini, si scilicet terminus mutaretur in nigrum: ita verum contrariè quidem opponitur falso, & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cum eadem oratio de vera fit falsa, propter mutationem rei significatae, vt patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti, quum fundamenta ipsa sunt contraria, fundamentum autem veritatis & falsitatis, vt ex dictis patet, est enuntiatio seu acceptio intellectus. Enūtiationem autem, vt in secundo Periher. probatur, contrarietas inuenitur primò inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem, &c. quarum altera oportet esse veram, & alteram falsam. Igitur de primo ad vltimum, mutatur intellectus de vero in falsum ex parte fundamenti, dum de enuntiatione vnius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falso, aut non est verè contrarietas, eò quòd sine sui mutatione de vno in aliud mutatio transit: aut si pro vera contrarietate, qualis inter relatiūa esse potest, acceptatur, non habet contrarietatis rationem, ex mutatione termini: quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium, & de affirmatione in negationem, aut econuerso: mutatio autem de vero in falsum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta: quia scilicet mutatio intellectus de opi

nec malum in bono sibi cōtrario, sed in eo quod sibi subiicitur [e]. Et hoc ideo in vtroque accidit: quia verum & bonum contraria sunt falso & malo, & cōuertuntur cum ente. Vnde sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, quod est ens, ita [d] omne malum fundatur in aliquo bono, & omne falsum in aliquo vero.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia contraria & opposita priuatiuè nata sunt fieri circa idem, ideo Deo prout in se cōsideratur, non est aliquid contrarium, neque ratione suae bonitatis, neque ratione suae veritatis: quia in intellectu eius non potest esse falsitas aliqua. Sed in apprehensione nostra habet aliquid contrarium. nam verae opinioni de ipso contrariatur falsa opinio. Et sic idola mendacia dicuntur opposita veritati diuinae, inquantum falsa opinio de idolis contrariatur verae opinioni de vnitate Dei.

QVAESTIO DECIMAOCTAVA, *De vita Dei, in quatuor articulos diuisa.*

QVONIAM autem intelligere viuentium est, post considerationem de scientia & intellectu diuino, considerandum est de vita ipsius. Et circa hoc quaeruntur quatuor. ¶ Primò, quorum sit viuere. ¶ Secundò, quid sit vita. ¶ Tertiò, vtrum vita Deo conueniat. ¶ Quartò, vtrū omnia in Deo sint vita.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum omnium naturalium rerum sit viuere.*

111 1. contra Gent. capit. 97.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod omnium rerum naturalium sit viuere. Dicit enim Philosophus, in octauo Physicorum, (Tex. 1.) quòd motus est vt vita quaedam natura existētibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motum. Ergo omnes res naturales participant vitam.

¶ 2. Praeterea, Plantae dicuntur viuere, inquantum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis est perfectior & prior secundum naturam, quàm motus augmenti & decrementi, vt probatur in octauo Physico. (Tex. 55. & 57.) Cùm igitur omnia corpora naturalia habeant aliquod principium motus localis, videtur quòd omnia corpora naturalia viuant.

¶ 3. Praeterea, Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elementa. Sed eis attribuitur vita. Dicuntur enim aquae viuae. Ergo multo magis alia corpora naturalia vitam habent.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Dionysi. sexto capit. de Diuin. nomin. quòd plantae secundum vltimam resonantiam vitae habent viuere. Ex quo potest accipi, quòd vltimum gradum vitae obtinent plantae, Sed corpora inanimata sunt infra plantas. Ergo eorum non est viuere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex his, quae manifestè viuunt, accipere possumus, quorum sit viuere, & quorum non sit viuere. Viuere autem manifestè animalibus conuenit. Dicitur enim in libro de Vegetabilibus, (Arist. li. 1. de Plāt. capitul. 1. tom. 4.) quòd vita animalibus manifesta est. Vnde secundum illud oportet distinguere viuentia à non viuentibus secundum quòd animalia dicuntur viuere. Hoc autem est in quo primò manifestatur vita, & in quo vltimo remanet.

¶ Primò autē dicimus animal viuere, quādo incipit ex se motum habere, & tandiu iudicatur animal viuere quandiu talis motus in eo apparet: quando verò iam ex se non habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectū vitae. Ex quo patet, quòd illa propriè sunt viuentia, quae seipsa secūdum aliquem speciem motus mouent, siue accipiatur motus propriè, sicut motus dicitur actus imperfecti, id est existentis in potētia, siue motus accipiatur cōmuniter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri [e], vt dicitur in tertio de Anima: (113 a Tex 23.) vt sic viuentia dicantur quaecunque se agunt ad motum vel operationem aliquam: ea verò, in quorum natura non est vt se agant ad aliquem motum vel operationem, viuentia dici nō possunt, nisi per aliquam similitudinem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod verbum illud Philosophi potest intelligi vel de motu primo, scilicet corporum caelestium, vel de motu communiter. Et vtroque modo motus dicitur quasi vita corporum naturalium per similitudinem, & non per proprietatem. Nam motus caeli est in vniuerso corporalium naturarum, sicut motus cordis animali quo conseruatur vita. Similiter etiam quicunque motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales, vt quaedam similitudo vitalis operationis. Vnde si totum vniuersum corporale esset vnū animal, ita quòd iste motus esset à mouēte intrinseco, vt quidam posuerunt, sequeretur quòd motus esset vita omnium naturalium corporum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corporibus grauibus & leuibus non competit moueri nisi secundum quòd sunt extra dispositionem suae naturae, vtpote cùm sunt extra locum proprium. Cùm enim sunt in loco proprio & naturali, quiescunt. Sed plantae & aliae res viuentes, mouentur motu vitali: secūdum hoc quòd sunt in sua dispositione naturali, non autem in accedendo ad eam vel in recedendo ab ea. Imò secundū quòd recedūt à tali motu recedūt à naturali dispositione. Et propterea corpora grauia & leuia mouentur à motore extrinseco vel generante, qui dat formā [e], vel remouente prohibens, vt dicitur in octauo Physico. (513 Tex 32) & ita non mouent seipsa, sicut corpora viuentia [e]. (389)

¶ Ad tertium dicendum, quòd aquae vitae dicuntur, quae habent continuum fluxum. Aquae enim stantes quae non continuantur ad principium continuè fluens: dicuntur mortuae, vt aquae cisternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantum enim vidētur se mouere, habent similitudinem vitae. Sed tamen non est in eis vera ratio vitae: quia hunc motum non habent à seipsis, sed à causa generante eas: sicut accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum vita sit quaedam operatio.*

112 12. q. 3. art. 2. 3m. & q. 56. ar. 1. 2m. & 22. q. 19. art. 7. cor. & 1. Meta. co. 5. princip. Tex. 13. & 34.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vita sit quaedam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quae sunt sui generis. Sed viuere diuiditur per operationes quasdam, vt patet per Philosophum in 2. lib. de Anima: qui distinguit viuere per quatuor, scilicet alimento vti, sentire, moueri secūdum locum, & intelligere. ergo vita est operatio quaedam.

¶ 2. Praeterea, Vita actiua dicitur alia esse à cōtemplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuersificantur nisi secundum operationes quasdam. ergo vita est quaedam operatio.

¶ 3. Praeterea, Cognoscere Deum est operatio quaedam. Haec autem est vita, vt patet per illud Ioan. 17. Haec est autem vita aeterna, vt cognoscant te solum verum Deum. Ergo vita est operatio.

¶ SED

52 D. 291. de opinione affirmatiua in negatiuā, aut ecōuerso est verè inter cōtraria. Et quod plus est, ex cōtrarietate fundamentorū innascitur cōtrarietas veri & falsi secundūterminū. nā ideo haec oratio, Sortes sedet eo surgēte dicitur suscipere aliud contrariū, scilicet falsum, quia est cōtraria illi, quae est vera, scilicet Sortes nō sedet: nisi enim esset inter ipsas orationes cōtrarietas, mutatio de vero in falsum, verae cōtrarietatis ratione nō haberet. Et propterea in litera non fit mētio nisi de contrarietate ex parte fundamenti innata. & meritò: quia relationis naturam secundum fundamenti naturam maximè videmus, eo quòd aut est idem cum eo, aut naturalis eius quasi passio.

¶ In responsione ad secundum, videto quòd largè vtitur Contrarietatis vocabulo idem: prout scilicet etiam priuatiuam cōtinet oppositionem: vt patet de bono & malo trāscendenter sumptis: & ex verbis subiunctis, scilicet sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, ita omne malū, &c. Fecit autē hoc Autor: nō incuria, sed quia quo ad vim argumenti idem est iudiciū de cōtrariis & priuatiuè oppositis insinuare voluit, quòd responsio propria etiam debet esse ea lē, siue cōtrariè siue priuatiuè opponantur. Et propterea contrarietatis nomen extendere docuit.

¶ *Super Quaestionis decimaoctauae Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito: Illa propriè sunt viuētia, quę seipsa secundum aliquam speciem motus mouent. Haec conclusio primo probatur, deinde explanatur. Probatio est, differentia viuētium à nō viuētibus, ex manifestè viuentibus sumēda est: ergo ex vita animaliū: ergo ex eo in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimò remanet: ergo ex mouere seipsum. ergo illa propriè sunt viuētia, quae seipsa secundū speciē aliquam motus mouent. Prima consequentia probatur autoritate libri de Vegetabilibus. Tertia autē probatur: quia tandiu iudicatur animal viuere, quandiu ex eo motus apparet, &c. Explanatur vero quo ad terminos, dicēdo quod ly motus, cōmuniter sumitur & ab opposito: quia quae nō se agunt, nō nisi similitudinariè viuere dicuntur.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quod non intēdit litera limitare conclusionem iam probatam, quasi addenda fuisset haec particula scilicet in sua naturali dispositione: sed intendit quòd ex ista differentia, scilicet quòd grauia & leuia nō mouent se in sua naturali dispositione, viuētia autem sic, habetur quòd illis non conuenit absolutè mouere se, sed viuentibus tantùm: propterea quia hic manifestatur quòd motus illorum per se spectat ad accessum ad perfectionem naturalem, & consequēter spectat ad cōplementum generationis ipsorum. Et quia nihil generatur, sed ab eo à quo generatur, completur suum generari: ideo motus grauium & leuium generāti attribuitur. In motu autem viuentiū manifestè patet nihil horum inueniri. Et propterea sola viuentia seipsa mouēt. Et haec sunt valde notāda in materia de motu grauium & leuium: quoniā subtilissima & clarissima ratio eorum motus hinc habetur.

¶ *Super Quaestionis decimaoctauae Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito: Vita propriè est esse substātiale, minus propriè verò est operatio. Haec conclusio quo ad vtranque partē simul probatur sic. Intellectus noster accipit à sensu: ergo ex his, quę apparēt exterius de rerū cognoscimus essentiā: ergo plerunque ex proprietatib' exterioribus imponūtur nomina ad significandas essentias rerum. ergo huiusmodi nomina quandoque accipiuntur propriè pro ipsis essentiis, & minus propriè pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo Vitae nomen sumitur propriè

Universidad de Deusto Biblioteca

Q. præced. artic. 3. D. 752. 66 107

priè pro substantia, cuius naturæ cōuenit mouere se & minus propriè pro operatione vitali, ergo viuere propriè nihil aliud est quā esse in tali natura: ergo vita significat hoc ipsum: ergo viuum nō est prædicatū accidentale, sed substātiale: ergo de primo ad vltimū vita propriè est esse substantiale, minus propriè est operatio. Prima consequentia secundum duo causa in consequente, scilicet exteriora & quidditas, ex duobus in antecedēte clausis, scilicet intellectu & sensu ꝓbatur, primū est, quia intellectus est cognitiuus quidditatis rei, secundū verò est quia accidētia exteriora sunt ꝓpria sensus. Secunda cōsequentia probatur: quia sicut cognoscimus sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substātiæ & quātitatis. Quarta ꝓbatur, quia vitę nomē sumitur ex exterius apparēte, scilicet mouere se, &c. Quinta per se nota relinquitur. Sexta probatur: quia vita non differt à viuere nisi penes modū significādi, scilicet in abstracto: & declaratur exemplo cursus. Septima est per se nota. Et cōfirmatur nihilominus secunda pars cōclusionis autoritate 9. Ethicorum.

Q. 13 ar. 1. b 60 b 775

¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulū tertium.

IN titulo cōueniat, intelligitur formaliter: nam virtualiter Deo vitæ perfectionem cōuenire, in quæstio. 4. probatum est.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito: Vita maximè propriè in Deo est. vbi antequam probetur, nota quòd Autor aliud quærit, & aliud respondet: Quærit enim simplicem quæstionē an est de vita Dei. Respōdet autem de eminentissimo modo viuendi, fecit autem hoc: quoniā Deum viuere, ex supradictis satis cōstabat, cùm declaratum iam sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed quō viuat, ex propriis ostendēdum erat. Probatur ergo sic: Viuere dicūtur aliqua inquātum operātur ex seipsis nō quasi ab aliis mota: ergo quantò perfectius hoc cōuenit alicui, tantò perfectius in eo inuenitur vita: ergo mouentia se quo ad finem, formā & executionem perfectius viuūt quàm mouētia se quo ad formam & executionē tantùm: & hæc quàm mouentia se tantùm quo ad executionem: ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quòd naturaliter habet, nō determinatur sibi ab alio, obtinet summum vitæ gra-

Cap. 9. Capit. 9.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo de Anima, Viuere viuentibus est esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex dictis patet) intellectus noster, qui propriè est cognoscitiuus[d] quidditatis rei vt proprij obiecti, accipit à sensu[e]: cuius propria obiecta sunt accidentia exteriora. Et inde est, quòd ex his, quæ exterius apparent de re, deuenimus ad cognoscendam essentiam rei. Et quia sic nominamus aliquid sicut cognoscimus illud (vt ex supradictis patet) inde est quòd plerunque à proprietatib⁹ exterioribus imponūtur nomina ad significandas essentias rerum. Vnde huiusmodi nomina quandoque accipiuntur propriè pro ipsis essentiis rerum, ad quas significandas principaliter sunt imposita[e]: aliquando autem sumuntur pro proprietatibus, à quibus imponuntur, & hoc minus propriè. Sicut patet quòd hoc nomen corpus impositum est ad significandum quoddam genus substantiarum, ex eo quòd in eis inueniuntur tres dimensiones. Et ideo aliquando ponitur hoc nomen corpus ad significandas tres dimensiones, secundum quod corpus ponitur species quātitatis. Sic ergo dicendum est & de vita. Nam vitæ nomen sumitur ex quodam exterius apparenti circa rem, quod est mouere seipsum: non tamen est impositum hoc nomen ad hoc significandum, sed ad significandum substantiam, cui conuenit secundum suam naturam mouere seipsam, vel agere se quocunque modo ad operationē. Et secundum hoc viuere nihil aliud est quā esse in tali natura, & vita significat hoc ipsum, sed in abstracto[e]. sicut hoc nomen Cursus significat ipsum currere in abstracto. Vnde viuum non est prædicatum accidentale, sed substantiale. Quandoque tamē vita sumitur minus propriè pro operationibus vitæ, à quibus nomē vitæ assumitur: sicut dicit Philosophus nono Ethicorum, quòd viuere principaliter est sentire, vel intelligere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd Philosophus ibi accipit viuere ꝓ operatione vitæ. Vel dicēdum est melius, quòd sentire & intelligere & huiusmodi quandoque sumuntur pro quibusdam operationibus, quādoque autem pro ipso esse sic operantium. Dicitur enim nono Ethic. quòd viuere est sentire vel intelligere, id est habere naturam ad sentiendum, vel intelligēdum. Et hoc modo distinguit Philosophus viuere per illa quatuor. Nam in istis inferioribus quatuor sunt genera viuentium. Quorum quædam habent naturam solùm ad vtendum alimento, & ad consequentia, quæ sunt augmentum & generatio. Quædam vlterius ad sentiendum, vt patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. Quædā verò cum his vlterius ad mouendum se secundum locum, sicut animalia perfecta, vt quadrupedia, & volatilia, & huiusmodi. Quædam verò vlterius ad intelligendum sicut homines.

¶Ad secundum dicendum, quòd opera vitæ dicuntur, quorum principia sunt in operantibus, vt seipsos inducant in tales operationes. Contingit autem aliquorum operum inesse hominibus non solùm principia naturalia (vt sunt potentiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, vt sunt habitus inclinantes ad quædam operationum genera, quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur quasi per quandam similitudinem, quòd illa operatio, quæ est homini delectabilis, & ad quam inclinatur, & in qua conuersatur, & ordinat vitam suam ad ipsam, dicitur vita hominis. Vnde quidam dicuntur agere vitam luxuriosam, quidam vitam honestam. Et per hunc modum vita contemplatiua ab actiua distinguitur. Et per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur vita æterna.

¶Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum Deo conueniat vita.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deo nō conueniat vita. Viuere enim dicuntur aliqua secundum quod mouent seipsa, vt dictum est. Sed Deo non competit moueri: Ergo neque viuere.

¶2. Præterea, In omnibus quæ viuunt, est accipere aliquod viuendi principium. Vnde dicitur in 2. de Anima, quòd anima est viuentis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principium. Ergo sibi non competit viuere.

¶3. Præterea, Principium vitæ in rebus viuentibus, quæ apud nos sunt, est anima vegetabilis, quæ non est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus nō competit viuere.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 83. Cor meum & caro mea exul. in de. vi.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd vita maximè propriè in Deo est.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum viuere dicātur aliqua secundū quòd operantur ex seipsis, & non quasi ab aliis mota[e], quātò perfectius competit hoc alicui, tātò perfectius in eo inuenitur vita. In mouētibus autem & motis tria per ordinem inueniuntur. Nam primò finis mouet agentem. Agens verò principale est quod per suam formam agit. Et hoc interdum agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex virtute suæ formæ, sed ex virtute principalis agentis. Cui instrumento competit sola executio actionis. Inueniuntur igitur quædam, quæ mouent seipsa non habito respectu ad formam vel finem, quæ inest eis, à natura: sed solùm quantum ad executionem motus: sed forma, per quam agunt, & finis propter quem agunt, determinantur eis à natura: Et huiusmodi sunt plantæ, quæ secundum formam inditam eis à natura mouent seipsas secundum augmentum & decrementum[e]. Quædam verò vlterius mouent seipsa non solùm habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quæ est principium motus, quam per se acquirunt. Et huiusmodi sunt animalia, quorū motus principium est forma non à natura indita, sed per sensum accepta. Vnde quantò perfectiorem sensum habent, tantò perfectius mouent seipsa. Nam ea, quæ non habent nisi sensum tactus, mouentur solùm infra seipsa motu dilationis & constrictionis, vt ostrea parū excedentia motum plantæ. Quæ verò habent virtutem sensitiuam perfecta, non solùm ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia, mouent seipsa in remotū motu processiuo. Sed quāuis huiusmodi animalia formā, quæ est principium motus, per sensum accipiant, nō tamē per seipsa præstituunt sibi finē suæ operationis, vel sui motus, sed est eis indit⁹ à natura, cuius instinctu ad aliquid agēdū mouētur per formā sensu apprehēsam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouēt seipsa[e], etiā habito respectu ad finem, quē sibi præstituunt. Quod quidē non fit nisi per rōnē & intellectū, cui⁹ est cognoscere

113 1. con. cap. 97. 98. 99. & lib. 4. cap. 13. fi. & 10. 14. li. 2. co. 2. & 2. Met. l. 2. co. 5. fi. Ar. præc. Tex. 36.

dum: ergo in Deo maximè est vita.

¶Ad euidentiam secundæ consequentiæ, quia cōparatio intelligi nō potest nisi gradus comparatorum ostendatur, litera graduat mouētia se, & ex ipsa graduatione necessitatem consequentiæ ostendit. Duo ergo facit. primò ostendit ea, ex quibus graduātur viuentia. secundò tres gradus viuentium ordinat. Tria autē sunt, ex quibus mouentia se graduantur, scilicet finis, forma & executio. Et propterea aliqua mouent se ad executionē tantùm. Aliqua ad executionē & formam, & hæc perfectius mouent se. Aliqua ad executionem & formam & finem, & hæc perfectissimè. In primo ordine sunt plantæ, vt patet ex motu augmenti. In secūdo sunt animalia, vt patet ex eo quòd principium motus eorū nō est forma à natura indita, sed per sensum accepta: & ratione latitudinis in ipsis animalibus inuentæ, scilicet quòd quantò perfectius sentiunt, tantò perfectius mouēt seipsa, quod manifestatur in differenti motione animaliū perfectorum & imperfectorū. In tertio sunt intellectum habentia. quod probatur: quia solius rationis ac intellectus est cognoscere proportionem finis & eius quod est ad finem: vnūmque in alterum ordinare: ergo & præstituere sibi finē: & declaratur signo eminētia huius vitæ, ex eo quòd in vno & eodem homine pars intellectiua mouet potētias sensitiuas, & per illas corporalia organa. Cōfirmatúrque exemplo, in artificialibus. Pro tertia autem consequentia ponit litera in supremo viuendi gradu latitudinem: & sic summum in eo declarat. Mouentiū ergo se ad executionē formam & finem, alia mouent se quo ad quædam: quædam verò ab alio sortiūtur. Alia mouent se quo ad omnia, id est ita quòd nihil ab alio habent. In primo ordine sunt intellectus creati. In secundo verò Deus ipse. Et primum probatur in intellectu nostro. Quo ad intellectum quidem, quia præstituta sunt ei prima principia. Quo ad voluntatē verò, quia præstitutus est ei vltimus finis: quē nō potest nō velle. Cætera sunt nota: & cōfirmatur processus ex processu Aristo, 12. Metaphysi.

111 385 369 411

500

¶Circa secundum viuendi gradum dubium occurrit, quomodo verum sit, quòd animalia per seipsa acquirant formam, qua se mouent. Sensus enim, vt in secūndo de Anima dicitur, est potentia passiua à sensibili, & sentire in pati consistit: ergo animalia ad habendam formam sensibilem purè passiuè concurrunt, nō ergo acquirunt eam per seipsa.

124 497

¶Ad hoc breuiter, verè tamen, quia nō est hic locus ꝓprius huius materiæ, dicitur, quòd licet ad habēdam formā sensibilē in genere entium seu medio modo inter potentiā & actum sensus exterior concurrat purè passiuè: ad habendam tamen eam in genere cognoscibilium seu in actu simpliciter, seu puro, sensus etiam exterior concurrit, non solùm passiuè, sed etiam actiuè. Et ratio est, quia aīa, vt in 2. de Anima dicitur, est causa effectiua illius alterationis, in qua cōsistit sentire: seu & in idem redit, illius alterationis, quę est sentire. Constat autē quòd sentire nō est pati à sensibili, quoniam etiam diaphanum videret, sed est pati vitaliter à sensibili, hoc autem est sensum esse actu ipsum sensibile vt sic, vt ex dictis in q. 14. patet. Igitur animal habet formam sensibilem & ab alio, & facit eam in se. Et propterea optimè in litera dicitur, quòd mouet se quo ad formam, & acquirit eā per seipsum, &c. Et hæc bene nota, vt scias diuersa & Aristotelis & Sancti Thomæ dicta sanè intelligere.

Tex. 51. Tex. 16. 425 276 283

¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Omnia in Deo sunt vita diuina. probatur: In Deo idem est intellectus, intellectum & intelligere: ergo quicquid est in Deo vt intellectum est Dei vita: ergo omnia in Deo sunt vita diuina. Prima consequentia probatur: quia viuere Dei est eius intelligere. Secunda verò: quia omnia quæ facta sunt: in ipso sunt vt intellecta.

114 4. contra capit. 13. fi. Et veri. q. 4. art. 8.

¶Aduerte hic primò, quòd quia perfecta vitæ ratio non saluatur nisi in rebus, quę quandoque fiunt, vt in responsione ad quartū patebit, ideo litera quasi limitauit ly omnia, ad omnia facta, id est, quæ secundum aliquod tempus facta sunt, fiunt aut fient. Aduerte secundò, quòd vt ex respōsione ad quartum patet, hæc

Cap. 29.

scere proportionē finis, & eius quod est ad finem[e], & vnum ordinare in alterum. Vnde perfectior modus viuendi est eorū quæ habent intellectum. Hæc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signū, quod in vno & eodē homine virtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentiæ sensitiuæ per suum imperium mouent organa, quæ exequuntur motum. Sicut etiam in artibus videmus, quòd ars, ad quam pertinet vsus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei quæ inducit formam nauis, & hæc præcipit illi, quæ habet executionem tantùm in disponendo materiam. Sed quamuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei præstituta à natura, sicut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere, & vltimus finis, quem non potest non velle[e]. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quòd quantum ad aliqua ab alio moueatur. Illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, quod naturaliter habet non determinatur ab alio, hoc est quod obtinet summum gradum vitæ. Tale autem est Deus. Vnde in Deo maximè est vita. Vnde Philosophus in 12. Metaph. ostenso, quòd Deus sit intelligens, concludit quòd habeat vitam perfectissimam & sempiternā: quia intellectus eius est perfectissimus & semper in actu.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut dicitur in 9. Metaphy. duplex est actio. Vna quæ trāsiuit in exteriorem materiam, vt calefacere & secare. Alia, quæ manet in agēte, vt intelligere, sentire & velle[e]. Quarum hæc est differentia. Quia prima actio non est perfectio agentis, quod mouet, sed ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis. Vnde quia motus est actus mobilis, secunda actio, inquātum est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, quòd sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet mot⁹ sit actus imperfecti: scilicet existentis in potentia. huiusmodi autem actio est actus perfecti, id est existentis in actu, vt dicitur in tertio de Anima. Hoc igitur modo quo intelligere est motus, id quod se intelligit, dicitur se mouere. Et per hunc modum etiam Plato posuit, quòd Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus est actus imperfecti.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus est ipsum suum esse & suum intelligere, ita & suum viuere. Et propter hoc sic viuit, quòd non habet viuendi principium.

¶Ad tertium dicendum, quòd vita in istis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quæ indiget & generatione ad cōseruationem speciei, & alimēto ad conseruationem indiuidui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur vita sine anima vegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum omnia sint vita in Deo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd nō omnia sint vita in Deo. Dicitur enim Actuum 17. In ipso viui. mo. & su. sed non omnia in Deo sunt motus. ergo nō omnia in ipso sunt vita.

¶2. Præterea, Omnia sunt in Deo sicut in primo exēplari. Sed exemplata debēt conformari exemplari. Cùm igitur non omnia viuant in seipsis, videtur quòd non omnia in Deo sint vita.

¶3. Præterea, Sicut Aug. dicit in lib. de vera Reli. substantia viuens est melior qualibet substantia non viuente. Si igitur ea quæ in seipsis non viuūt, in Deo sunt vita, videtur quòd verius sint res in Deo quàm in seipsis. Quod tamen videtur esse falsum, cùm in se ipsis sint in actu, in Deo verò in potentia.

¶4. Præterea, sicut sciuntur à Deo bona, & ea quæ fiunt secundum aliquod tempus, ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquam fiunt. Si ergo omnia sunt vita in Deo inquantum sunt scita ab ipso, videtur quòd etiam mala, quæ nunquam fiunt, sunt vita in Deo: inquantum sunt scita ab eo. Quod videtur inconueniens.

¶SED CONTRA, est quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat. Sed omnia præter Deum facta sunt. ergo omnia in Deo sunt vita. *Ita legit August. tract. 1. super Ioan.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) viuere Dei est eius intelligere. in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius. Vnde quicquid est in Deo vt intellectum, est ipsum viuere vel vita eius. Vnde cum omnia quæ facta sunt à Deo, sint in ipso vt intellecta, sequitur quòd omnia in ipso sunt ipsa vita diuina. *Ar. præc.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturæ in Deo esse dicuntur dupliciter. Vno modo, inquantum continentur & conseruantur virtute diuina, sicut dicimus ea esse in nobis quæ sunt in nostra potestate. Et sic creaturæ dicuntur esse in Deo etiam prout sunt in propriis naturis. & hoc modo intelligendum est verbum Apostoli dicentis, in ipso viuimus, mouemur & sumus: quia etiam nostrum viuere & nostrum esse, & nostrum moueri causantur à Deo. Alio modo dicūtur res esse in Deo sicut in cognoscente. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, quæ non sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vnde res prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est vita, non autem motus, inde est quòd res hoc modo loquendi in Deo non sunt motus, sed vita.

¶Ad secundum dicendum, quòd exemplata oportet conformari exemplari secundum rationem formæ, non autem secundum modum essendi. nam alterius modi esse habet forma quandoque in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mēte artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale & sensibile. Vnde rationes rerum, quæ in seipsis non viuunt, in mente diuina sunt vita: quia in mente diuina habent esse diuinum.

¶Ad tertium dicendum, quòd si de ratione rerum naturalium non esset materia, sed tantum forma omnibus modis, veriori modo essent res naturales in mente diuina per suas ideas quam in seipsis. Propter quod & Plato posuit, quòd homo separatus erat verus homo, homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerum naturalium est materia[e], dicendum, quòd res naturales verius esse habent simpliciter in mēte diuina quàm in seipsis: quia in mente diuina habent esse increatum, in seipsis autem esse creatum. Sed esse hoc vtpote homo vel equus, verius habent in propria natura quàm in mente diuina: quia ad veritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mēte diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis quàm in materia: sed tamen verius dicitur domus quæ est in materia, quàm quæ in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia. 366

¶Ad quartum dicendum, quòd licet mala sint in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur, non tamen sunt in Deo sicut creata à Deo, vel conseruata ab ipso: neque sicut habentia rationem in Deo. Cognoscuntur enim à Deo[d] per rationes bonorum. Vnde non potest dici, quòd mala sint vita in Deo. D. 713. Ea verò, quæ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse vita in Deo, secundum quod viuere nominat intelligere tantum, inquantum intelliguntur à Deo[e]: 97 non autem secundum quòd viuere importat principium operationis.

propositio hic posita, Quicquid est in Deo vt intellectum, est vita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludēdum mala quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.

¶In responsione ad tertium si eleuare vis responsionem ac rationem hanc ad omnia, nomine Materiæ intellige omne, quod se tenet ex parte materiæ, id est, potentiam. Idea enim diuina in hoc excedit Platonicam: quod ista est immaterialis tātùm: illa verò & materiæ & potentiæ expers, actus purus est. Et propterea Gabriel, de cuius ratione non est materia, sed potentiā, verius in seipso est Gabriel, quam in Deo. sed litera, meminit materiæ tantum: quia de non viuentibus argumentū loquitur, quę cōstat materialia esse & manifestum impedimentū habere, ne sint verius ipsa in Deo.

¶In respōsione ad quartū recolito, quod in articulo secundo dictum est: quod viuere ꝓpriè significat ipsum esse viuentis, quod est principium operationis vitalis, minus propriè verò operationem vitalem. Ex hoc autem sequitur. quòd aliquid potest dici viuere vel vita dupliciter. vno modo, quia est ipsa operatio vitalis, & sic omnia quorū in Deo est ratio seu similitudo viuūt in ipso: quia sunt eius intelligere. Secundò, quia est principium vitalis operationis: & sic sola bona, quæ quādoq; fiunt, viuunt in Deo. quoniā sola hæc in Deo mouent seipsa ad se esse extra Deum. sunt enim in Deo velut creatrices essentiæ.

Universidad de Deusto Biblioteca

essentiæ. Reliqua autem factibilia non viuunt hoc modo: quoniam nūquam mouent se ad hoc quòd sint in seipsis. Et intendit litera in calce huius responsionis quod clarius expressum fuerat in q. de Ver. q. 4. articulo vltimo.

QVAESTIO DECIMANONA, *De voluntate Dei, in duodecim articulos diuisa.*

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam scientiam pertinent, considerandum est de his, quæ pertinent ad voluntatem diuinam, vt sit prima consideratio de ipsa Dei voluntate. Secunda de his quæ ad volũtatem absolutè pertinent. Tertia de his quæ ad intellectum in ordinis ad voluntatem pertinent. ¶Circa ipsam autem voluntatem quæruntur duodecim. ¶ Primò, vtrum in Deo sit voluntas. ¶Secundò, vtrum Deus velit alia à se. ¶Tertiò, vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit. ¶Quartò, vtrum voluntas Dei sit causa rerum. ¶Quintò, vtrũ voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. ¶Sextò, vtrum voluntas diuina semper impleatur. ¶Septimò, vtrum voluntas Dei sit mutabilis. ¶Octauò, vtrũ voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat. ¶Nonò, vtrum in Deo sit voluntas malorũ. ¶Decimò, vtrum Deus habeat liberum arbitrium. ¶Vndecimò, vtrum sit distinguéda in Deo voluntas signi. ¶Duodecimò, vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in Deo sit voluntas.

115 3. q. 18. ar. 1. cor. Et dist. 45. art. 1. Et 1. contra capit 72. & 73. § 2. & lib. 4. cap. 19. co. 2. Et veri. q. 23 ar. 1. Et opus. 3 capit. 32. & 35. Tex. 54. Tex. 49.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit voluntas. Obiectum enim voluntatis est finis & bonum. sed Dei non est assignare aliquem finem. Ergo voluntas non est in Deo. ¶2. Præterea, Volũtas est appetitus quidā. Appetitus autem, cùm sit rei nó habitæ, imperfectionem designat, quæ Deo non competit. Ergo voluntas non est in Deo. ¶3. Præterea, Secundum Philosophum in 3. de Anima, voluntas est moués motum. Sed Deus est primum mouens immobile, vt probatur 8. Physic. Ergo in Deo non est voluntas.

¶SED CONTRA est, quod dicit Apostolus Roma. 12. Vt probetis, quæ sit voluntas Dei.

¶RESPONDEO dicendum, in Deo voluntatem esse, sicut & in eo est intellectus. Voluntas enim intellectum consequitur. Sicut enim res naturalis habet esse in actu per suam formam, ita intellectus intelligens actu per suam formam intelligibilem. Quælibet autem res ad suam formam naturalem hanc habet habitudinem, vt quando non habet ipsam, tendat in eam: & quando habet ipsam, quiescat in ea. & idem est de qualibet perfectione naturali, quod est bonum naturæ. Et hæc habitudo ad bonum in rebus carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis e. Vnde & natura intellectualis ad bonum apprehésum per formam intelligibilem similem habitudinem habet, vt scilicet cùm habet ipsum, quiescat in illo, cùm verò non habet, quærat ipsum. & vtrunque pertinet ad voluntatem. Vnde in quolibet habente intellectũ est voluntas, sicut in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Et sic oportet in Deo esse voluntatem, cum sit in eo intellectus. Et sicut suum intelligere est suũ esse e, ita suum velle.

198

83

¶AD PRIMVM ergo dicendum, licet nihil aliud à Deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omnium, quæ ab eo fiunt, & hoc per suam essentiam, cùm per suam essentiam sit bonus, vt suprà ostensum est. Finis enim habet rationem boni. q. 6. arti.

¶Ad secundum dicendum, quòd voluntas in nobis pertinet ad appetitiuam partem. Quæ licet ab appetendo nominetur, non tamen hunc solum habet actum, vt appetat quæ non habet: sed etiam vt amet quod habet & delectetur in illo. Et quantum ad hoc voluntas in Deo ponitur. Quæ semper habet bonum quod est eius obiectum, cum sit differens ab eo secundum essentiam, vt dictum est. In corp.

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas cuius obiectum principale est bonũ, quod est extra volũtatem, oportet quòd sit mota ab aliquo. Sed obiectum diuinæ voluntatis est bonitas sua, quæ est eius essentia. Vnde, cũ voluntas Dei sit eius essentia, non mouetur ab alio à se, sed à se tantùm, eo modo loquendi quo intelligere & velle dicitur motus e. Et secundum hoc Plato dixit, quòd primum mouens mouet seipsum. 111

¶Super Quæstionis decimanonæ Articulum primum.

IN titulo voluntas sumitur dupliciter. Primò pro actu volendi: secundò pro principio seu potentia elicitiua actus volendi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat: quia vbi vnum, ibi reliquum, & econuerso.

¶In corpore tria. primò proponitur conclusio responsiua quæsito cum suo medio termino. Secundò probatur medium: manifestatur vis eius, deducitúrque conclusio quo ad primam partem. Tertiò idem probatur quo ad secundam partem in calce.

¶ Quo ad primum conclusio est: In Deo est voluntas sic, quòd suũ velle est suum esse, medium autem & voluntas sequitur intellectũ: in Deo autem est intellectus: ergo.

¶Aduerte hic duo. Primò, quòd licet secũda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantùm in calce implicitè, tamen proposita intelligitur in ly, sicut, quum proponitur voluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundò, quòd quia medium est proprium subiectum voluntatis. Intellectiuũ enim est per se primo volitiuum. Idem erit probatum quòd intellectum sequitur voluntas: & probare à priori voluntatem esse, & quid est voluntas, & propter quid est voluntas: quamuis voluntatem esse in communi probatione non egeat, quia experimur eam esse in nobis. Et propterea valde notanda sunt quæ sequuntur, vtpote arduum arcanũ indicatura.

¶ Quo ad secundum proceditur sic: Intellectus intelligés actu est per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, quum non habet, quærit: quum habet, quiescit in illo: ergo in quolibet habente intellectum est voluntas: ergo in Deo est voluntas. Prima consequentia probatur ex vi proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo. primum est, habitudo talis ad formam seu perfectionem naturalem vt in habita quiescat, in non habitam verò inclinetur. Secundum est, quòd talis habitudo in carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis. Secunda verò probatur ex eadem radice dupliciter: primò, quia vtrunque illorum spectat ad voluntatem: secundò ex proportionali: quia ex eadem causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Tertia autem consequentia probatur: quia in Deo est intellectus.

¶ Circa primam consequentiam dubium est: quia expresse declinat proportionalis similitudo à forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus iste, vt illatum esset, ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilem, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur: quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamen in litera declinatum est ad bonum apprehensum per formam intelligibilem. Malus ergo videtur hic processus, vtpote sine fundamento. Et augetur dubitatio: quia forma intelligibilis est intus, bonum verò apprehensum est extra: vt patet in sexto Metaphysicorum.

¶Circa secundam quoque consequentiam dubium est: quia ex tali processu nihil habetur, nisi quòd in natura intellectuali est appetitus formæ intelligibilis, vel etiam rei apprehensæ: sed non habetur ex hoc, quòd ille appetitus sit actus elicitus (quod tamen probandum erat) probatio siquidem illius consequentiæ, scilicet quia istud appetere spectat ad voluntatem, præsupponit voluntatem quam quærimus.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitum naturalem & animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum, &c. Differunt nanque primò: quia animalis est speciale genus potentiæ animæ, vt patet secundo de Anima: naturalis verò communis est omnibus. Secundò: quia naturali consequitur rationem formalem rei absolutæ, animalis verò sequitur naturam inquantum apprehensiua est. Tertiò, quia naturalis est actu ex sola natura, animalis verò non potest exire in actum nisi ex apprehensione. Quartò quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio huius ad hoc, appetere autem animaliter, est operatio, quæ est actus secundus. Quintò, quia appetitus naturalis est ad vnum, animalis verò ad multa, iuxta multitudinem apprehensorum bonorum. Sextò, quia naturalis est rei, quia conueniens illi particulari potétiæ appetenti. Animalis verò est rei, quia conueniens toti seu supposito. Septimò, quia naturalis in actu inest rei ab alio animalis vero ex se: quia bonum mouet inquātum apprehensum à seipso appetente, & non ab alio. Ex his autem patet, quod modo intendimus, scilicet quòd quicquid appetitur non quatenus apprehensum, naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur, quia apprehensum elicito actu appetitus sensitiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest apperi. Primò naturali appetitu, & sic ab intellectu appetitur inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quæ est apprehendere res. Secundò rationali appetitu, & sic à voluntate appetitur, vt apprehensa, vt patet. Cùm considerando quàm excelsum ac optimũ sit videre Deũ aut intelligere naturas corporũ cœlestiũ, &c. optamus illam habere cognitionem, & gauderemus si illam haberemus. hos enim actus voluntatis, non naturæ opera esse experimur in nobisipsis. Habetur autem ex hac veritate manifestè, quòd appetere actu elicito sequitur apprehensionem, sicut appetere naturaliter, sequitur naturam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiam primam. Et si contemplatus fueris, quòd cognoscere est cognoscentem esse actu cognitum, & quòd quia omne esse est secundum aliquam formam: quòd hoc esse quod significat cognoscere, est secundum formam cognoscibilem actu in genere cognoscibili: videbis duo. Primò, quòd formam intelligibilem constituere intellectum in actu, est constituere ipsum in esse rem apprehensam vt sic. Et consequenter in processu literæ à forma intelligibili ad rem apprehensam in prima consequentia, nullum fuit vitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expressio: quòd de forma intelligibili loquebatur, non in genere entium, sed in genere intelligibili: non qualitercunque, sed inquantum constituit intellectum esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundò, quòd quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus: meritò, quia duo tantum sunt genera essendi: primum secundum quòd res est aliquid secundum naturale esse: secundum verò, secundum quod res est aliquid apprehensibiliter: oportet duplicem appetitum ponere, & proportionaliter, vt scilicet quia primum genus essendi consistit in esse per modum actus primi, secundum autem consistit in esse per actum secundum, qui est apprehendere: ideo appetere appetitu sequente esse naturale non est actus secundus, sed inclinatio, vt dictum est. Appetere verò appetitu sequente esse quod in cognitione consistit, est actus secundus elicitus à virtute appetitiua consequente naturam, inquantum apprehensiua est. Et hoc est verè fundamentum in litera assumptum. hæc est proportionalis similitudo formæ naturalis & intelligibilis. Vnde manifestè incipit ex hoc, quòd sicut forma naturalis constituit ens, ita forma intelligibilis constituit cognoscens, id est ens tali modo: vt hic & ex præcedentibus patet. Ac per hoc patet solutio ad vtrunque dubium. Neque enim probatio secundæ cõsequentiæ præsupponit voluntatem, sed conclusio ex prima consequentia, quod tendere in apprehensum non habitum & quiescere in habitu in natura intellectuali vt sic sunt, quod esse actus elicitos, optimè illatum est, ergo voluntas ibi est: quia actus

actus hi ad voluntatem spectant, vt experientia testatur, & ratio conuincit.

¶Quoad tertium probatur secũda pars conclusionis sic: Intelligere Dei est suum esse: ergo velle Dei est suum esse. consequentia probatur ex similitudine portionaliter per ly sicut. Cùm enim vtrunque sit actus secundus & immanens, &c. oportet si alterum identificatur esse diuino, quòd etiam reliquum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus velit alia à se.

116. 1. dist. 45. articul. 2. Et 1. contra capit. 74. 75. & 84. & veri. quæst. 23 ar. 4. Tex. 54.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nó velit alia à se. Velle enim diuinum est eius esse: sed Deus non est aliud à se. ergo nó vult aliud à se.

¶2. Præterea, Volitum mouet volenté, sicut appetibile appetitum, vt dicitur in 3. de Anima. Si igitur Deus velit aliquid aliud à se, mouebitur eius voluntas ab aliquo alio: quod est impossibile.

¶3. Præterea, Cuicunque voluntati sufficit aliquod volitum, nihil quærit extra illud. Sed Deo sufficit sua bonitas, & voluntas eius, ex ea satiatur. Ergo Deus non vult aliquid aliud à se.

¶4. Præterea, Actus voluntatis multiplicatur secundum volita. Si igitur Deus velit se & alia à se, sequitur quòd actus voluntatis eius sit multiplex, & per consequens eius esse: quod est eius velle. Hoc autem est impossibile. Non ergo vult alia à se.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. Thessa. 4. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra.

115.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus non solùm se vult, sed etiam alia à se. Quod apparet à simili prius introducto e. Res enim naturalis nó solùm habet naturalem inclinationem respectu proprij boni, vt acquirat ipsum cùm non habet, vel vt quiescat in illo, cùm habet, sed etiam vt proprium bonum in alia diffundat secundum quòd possibile est e. Vnde videmus, quòd omne agens inquantum est actu perfectum, facit sibi simile. Vnde & hoc pertinet ad rationem volũtatis vt bonum quod quis habet aliis communicet secundum quòd possibile est. Et hoc præcipuè pertinet ad voluntaté diuinam, à qua per quandam similitudinem deriuatur omnis perfectio: Vnde si res naturales inquantum perfectæ sunt, suum bonum aliis cõmunicant, multo magis pertinet ad voluntatem diuinam, vt bonum suum aliis per similitudinem communicet, secundum quòd possibile est. Sic igitur vult & se esse, & alia. Sed se vt finem: alia verò vt ad finem, inquantum condecet diuinam bonitatem, etiam alia ipsam participare. 28 b

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet diuinum velle sit eius esse secũdum rem, tamen differt ratione secundum diuersum modum intelligédi & significandi, vt ex superioribus patet. In hoc enim quòd dico, Deum esse, non importatur habitudo ad aliquid, sicut in hoc quòd dico, Deum velle. Et ideo licet non sit aliquid aliud à se, vult tamen aliquid aliud à se. q. 13. ar. 4.

¶Ad secundum dicédum, quòd in his, quæ volumus propter finem, tota ratio mouédi est finis: & hoc est quod mouet volũtatem. Et hoc maximè apparet in his quæ volum' tãtùm propter finem. Qui enim vult sumere potionem amaram, nihil in ea vult nisi sanitatem: & hoc solum est quod mouet eius voluntatem. Secus autem est in eo, qui sumit potionem dulcem, quam non solùm propter sanitatem, sed etiã propter se aliquis velle potest. Vnde cùm Deus alia à se non velit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, vt dictum est: non sequitur quod aliquid aliud moueat volũtatem eius, nisi bonitas sua. Et sic sicut alia à se intelligit intelligendo essentiam suam, ita alia à se vult volendo bonitatem suam. Ar. præc.

¶Ad tertium dicendum, quod ex hoc quòd voluntati diuinæ sufficit sua bonitas, nó sequitur quòd nihil aliud velit, sed quod nihil aliud vult, nisi ratione suæ bonitatis. Sicut etiam intellectus diuinus, licet sit perfectus ex hoc ipso quòd essentiam diuinam cognoscit, tamen in ea cognoscit alia.

¶Ad quartum dicendum, quod sicut intelligere diuinum est vnum, quia multa non videt nisi in vno, ita velle diuinum est vnum & simplex: quia multa non vult, nisi per vnum, quod est bonitas sua.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit.

117 1. dist. 43. q. 2. per totum & distin. 47. articul. 1. Et 1. contra capit. 80. 81. 82. 83. & 89. fin. Et lib. 2. cap. 25. & 27. fin. Et li. 3. ca. 97. co. 3. Et veri. q. 23. art. 4. Et po. q. 3. art. 1.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd quicquid Deus vult, ex necessitate velit. Omne enim æternum est necessarium: sed quicquid Deus vult ab æterno vult, alias volũtas ei' esset

¶ Super Quæstionis decimanonæ Articulũ secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore articuli duo. primò respondet quæsito, quòd sic est. secundo ostendit quomodo est in calce, ibi. Sed se vt finem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est: Deus vult se & alia. probatur: Res naturales in quātum perfectæ sunt, naturaliter inclinantur ad communicandum suum bonum aliis, ergo ad rationem voluntatis pertinet, vt bonũ, quod quis habet, aliis communicet: ergo hoc præcipuè pertinet ad voluntatem diuinam: ergo Deus vult se & alia. Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo duplicem inclinationem naturæ, scilicet ad bonum proprium, & aliorum, probatur verò ab effectu: quia omne agens perfectum agit sibi simile. Prima cõsequentia probatur ex proportionali similitudine inter naturalem inclinationem & rationalem, quæ est voluntas. Secunda autem probatur: quia à diuina voluntate deriuatur omnis perfectio tāquam illi similis, vt domus in lignis, est similis domui volitæ ab artifice. Tertia autem probatione non eget.

¶ Circa hūc processum dubium est. Processus iste videtur fundari in hoc, quod quicquid perfectionis est in inferiori, ponendũ est proportionaliter in superiori. Super hoc enim videtur fundari tam prima quam secunda consequentia. Prima quidem quoniam ex quo inclinatio naturæ inquantum perfecta tendit in bonum alterius, fatendum est quòd inclinatio apprehensiua tendat etiam in bonum alterius. Secunda quoque: quia si hoc inuenitur in aliqua voluntate, præcipuè in diuina, vt pote perfectissima, & quæ magis facit sibi simile, quàm quæcunque alia voluntas, & quodcunque agens perfectum, quoniam ab ea omnis deriuatur perfectio. In hoc autē processu sic fundato, latet hæc propositio falsa, scilicet Deum velle alia est perfectio quædam suæ voluntatis, ergo processus malus. Quòd enim ista propositio in hoc claudatur processu, patet: quia si inclinatio in bonum alterius, perfectio non supponeretur, non valeret processus, ergo ponenda est in voluntate: &, ergo in diuina, præsertim, quòd omnia, quæ Deo & creaturis communia sunt, vt voluntas & intellectus, &c. ad ipsum omni imperfectione sublata transferri intelligimus, quo ad id, quòd perfectionis est. Quòd autem illa propositio sit falsa: patet, quia si Deus nullum aliud à se vellet, esset æquè perfectus, sicut modò est. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit.

¶Ad hoc potest dupliciter responderi, iuxta duos sensus, quibus potest intelligi Deum velle alia. Primò velle actualiter alia esse. Secundò velle potentialiter alia, id est esse volitiuum aliorum, siue velit alia, siue non. Et si quidem intelligatur conclusio ista secundo modo, nulla est ambiguitas: quoniam esse volitiuum aliorum est perfectio in Deo, sicut esse factiuum aliorum est perfectio naturæ. Nec potuit Deus non esse volitiuus aliorum, quamuis potuit nõ velle alia. Si verò intelligatur conclusio etiam primo modo, difficile est soluere. dicendũ tamen mihi videtur, quòd de voluntate in communi loquendo, consequentia est optima: quoniam ad perfectionem actus voluntatis spectat amor amicitiæ, & liberalitas, &c. quibus aliorum bona volumus: deesset enim huiusmodi perfectio actibus voluntatis: in cuius signum charitas voluntati infunditur. gratia enim non mutat naturam subiecti, sed perficit illud per modum ipsius. De voluntate autem diuina loquendo, consequentia bona est. Sed proportionalitas valde ponderanda, si inclinatio in bonum aliorum est perfectio naturæ per modum naturæ, consequens est quòd inclinari in bonum aliorum erit perfectio voluntatis per modum voluntatis, id est voluntaria. Et si inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis, est perfectio voluntatis, ergo inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis diuinæ, erit perfectio voluntatis diuinæ. Sed quum dices per modum voluntatis diuinæ, duas limitationes addis perfectionis: altera est quod est volũtaria: altera est q; omnino libera, ac indepédens: vt pote primæ voluntatis naturæ conformis. Concedere autem quòd Deũ velle alia, est perfectio voluntaria & omnino libera, nullum inconueniens est. Neque enim ex hoc sequitur, quòd Deo potuit deesse aliqua perfectio, scilicet velle alia, sed quod potuit deesse aliqua perfectio volũtaria ac omnino libera. Hæc enim est conditio diminués rationem perfectionis respectu ei' in quo est: quoniam significat suũ oppositum non esse in perfectionem.

¶Circa eandem deductionem, imò verba literæ dubium occurrit. Quoniam & ex hoc processu sequi videtur, quòd Deus non solùm velit alia, sed quod velit omnia quæ velle potest. Et hoc in litera exprimitur dum dicitur, quòd ad diuinam spectat voluntatem, vt bonum aliis communicet secundum quòd possibile est. hoc autem est falsum: quoniam multa posset Deus velle quæ non vult: vt patet. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cùm Deum velle alia, vt in sequēti articulo patebit, si omnino liberum, nec vllam habeat causam, nõ potest nisi post factum, aut ex reuelatione cognosci, quòd Deus vult alia, & consequenter quòd vult hæc vel illa. Nec ad hoc ostendendum factus est literæ huius processus: sed ad ostendendum quòd velle alia ad perfectionem voluntariam tamen voluntatis diuinę spectat: omnia autem vel quædam, hæc vel illa velle, hinc non habetur nec haberi potest: quoniam cum hic concludatur perfectio voluntaria & diuina voluntas sibiipsi sit lex & ratio, nihil aliud rationabiliter dici hinc potest quā q; in litera dicitur, quòd scilicet ad eā spectat alia velle secundũ quòd possibile est, sumendo possibile à potentia ordinata, & non à potentia simpliciter. Nam hoc tantundem est, ac si diceretur, secundum quòd ipsa diuina voluntas vult.

¶Quo ad secundum distinguitur duplex modus, quo aliquid est volitum, scilicet vt finis, & vt ad finem, & dicitur q; Deus vult se vt finé, alia vt ad finé. Et probatur seu manifestatur quomodo vtrunque horũ fit, quum dicitur inquantum cõdecet diuinā bonitatem etiā alia ipsum participare. Experimur siquidem in nobis, quòd quum nosipsos perfectè amamus, non solùm volumus nos esse, viuere, &c. sed etiam volumus nobis quod nos decet: & ex hoc volumus benefici esse, non principaliter, vt aliis bona velimus, sed quia volumus quod nos decet, sequitur aliorũ bonũ. Cùm autem deceat diuinā bonitatem participari, Deus aliis vult bona: quia decet se, seu bonitaté suam. & consequéter se vult vt finé, & alia à se vt ad finem, quia propter se modo dicto. Nec hoc est minuere liberalitatem aut amorem Dei erga nos adeo cõmendatum, sed est aperire quā immensæ amabilitatis sit diuina bonitas, ostédereque creaturam non esse talis modi amabilitatis capacem. Nihil enim minus habet, quod eo quo non potest modo amari, à Deo non amatur: quinimò amor liberalissimus versus non manifestatur, quum videtur quod diuinam bonitatem sic participari decet, quòd oppositum nõ dedecet, sic decet quòd nihil sibi sed nobis tantum confert. Hinc enim patet, quòd Deum velle liberè hāc decentiam est nostrum eligere bonum: quia est velle sic suam bonitaté, vt etiam nos sumus, poterat enim absque vllo damno suo velle etiam sic eam quòd nihil eam participaret, vt in sequenti patet articulo.

Super Quæstionis decimænonæ Articulum tertium.

TItulus in corpore declaratur.

¶In corpore duo. Primò declaratur ly necessariò in titulo positum, quot modis sumitur. & distinguitur necessarium absolutè, & ex suppositione vt claré

Universidad de D… Biblioteca

mutabilis. Ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

¶ 2. Praeterea, Deus vult alia à se inquãtum vult bonitatem suam. Sed Deus bonitatem suam ex necessitate vult. ergo alia à se ex necessitate vult.

¶ 3. Praeterea, Quicquid est Deo naturale, est necessarium: quia Deus est per se necesse esse & principium omnis necessitatis, vt suprà ostensum est[e]: sed naturale est ei velle quicquid vult, quia in Deo nihil potest esse praeter naturam, vt dicitur in 5. Metap. ergo quicquid vult, ex necessitate vult.

¶ 4. Praeterea, Non necesse esse, & possibile non esse, aequipollent. Si igitur non necesse est Deum velle aliquid eorũ quae vult, possibile est etiam eum nõ velle illud, & possibile est eum velle illud quod non vult. Ergo voluntas diuina est contingens ad vtrũ libet. Et sic imperfecta: quia omne contingens est imperfectum & mutabile.

¶ 5. Praeterea, Ab eo, quod est ad vtrumlibet nõ sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad vnum, vt dicit Commen. in 2. Phy. Si ergo volũtas Dei in aliquibus se habet ad vtrumlibet, sequitur quòd ab aliquo alio determinetur ad effectum, & sic habet aliquam causam priorem.

¶ 6. Praeterea, Quicquid Deus scit, ex necessitate scit. sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita voluntas diuina. Ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

¶ SED CONTRA, est quod dicit Apost. Ephes. 1. Qui operantur omnia secundum consilium voluntatis suae. Quo autem operamur ex consilio voluntatis, nõ ex necessitate volumus. nõ ergo quicquid Deus vult ex necessitate vult.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessariũ dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolutè, & ex suppositione[e]. Necessarium absolutè iudicatur aliquid ex habitudine terminorũ, vt pote quia praedicatum est in diffinitione subiecti, sicut necessarium est hominem esse animal, vel quia subiectum est de ratione praedicati, sicut hoc est necessarium, numerum esse parem vel imparem. sic autem non est necessarium Sortem sedere. Vnde non est necessarium absolutè, sed potest dici necessariũ ex suppositione. Supposito enim, quòd sedeat, necesse est eum sedere, dum sedet[e].

¶ Circa diuina igitur volita hoc considerandum est, quòd aliquid Deum velle est necessarium absolutè, non tamen hoc est verum de omnibus, quae vult. Volũtas enim diuina necessariam habitudinem habet ad bonitatem suam, quae est proprium eius obiectum. Vnde bonitatem suam esse Deus ex necessitate vult, sicut & volũtas nostra ex necessitate vult beatitudinem[e]. Sicut & quaelibet alia potentia necessariam habitudinem habet ad proprium & principale obiectum, vt visus ad colorem, quia de sui ratione est vt in illud tendat. Alia autem à se Deus vult, inquantum ordinantur ad suam bonitatem, vt in finem. Ea autem, quae sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest[e]. sicut volumus cibum, volentes conseruationem vitae, & nauem volentes transfretare. Non sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse potest, sicut equum ad ambulandum, quia sine hoc possumus ire: & eadem ratio est in aliis. Vnde cùm bonitas Dei sit perfecta, & esse possit sine aliis, cùm nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quòd alia à se eum velle non sit necessarium absolutè, & tamen necessariũ est[d] ex suppositione. Supposito enim quod velit, non potest non velle: quia non potest voluntas eius mutari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc quòd Deus vult ab aeterno quicquid vult, non sequitur quòd necesse est eum illud velle nisi ex suppositione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet Deus ex necessitate velit bonitatem suam, non tamen ex necessitate vult ea, quae vult propter bonitatem suam: quia bonitas eius potest esse sine aliis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quae non ex necessitate vult: neque tamen innaturale, contra naturam, sed est voluntarium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquando aliqua causa necessaria habet non necessariam habitudinem ad aliquem effectum: quod est propter defectum effectus, & non propter defectum causae. Sicut virtus Solis habet non necessariam habitudinem ad aliquid eorum, quae contingenter hic eueniunt, non propter defectum virtutis solaris, sed propter defectum effectus, non necessariò ex causa prouenientis. Et similiter, quòd Deus non ex necessitate velit aliquid eorum, quae vult, non accidit ex defectu voluntatis diuinae, sed ex defectu, qui competit volito secundum suam rationem: quia scilicet est tale, vt sine eo esse possit perfecta bonitas Dei. Qui quidem defectus cõsequitur omne bonum creatũ.

¶ Ad quintum ergo dicendum, quòd causa, quae est ex se contingens, oportet quòd determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. Sed voluntas diuina, quae ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitúm, ad quod habet habitudinem non necessariam.

¶ Ad sextum dicendum quòd sicut diuinum esse in se est necessarium, ita & diuinum velle, & diuinum scire. Sed diuinum scire habet necessariam habitudinem ad scita, non autem diuinum velle ad volita: quod ideo est, quia scientia habetur de rebus, secundum quòd sunt in sciente, voluntas autem comparatur ad res secundum quòd sunt in seipsis[e]. Quia igitur omnia alia habent necessarium esse secundum quòd sunt in Deo, non autem secundum quòd in seipsis, habent necessitatem absolutam, ita quòd sunt per seipsa necessaria, propter hoc Deus quaecunque scit, ex necessitate scit: non autem quaecunque vult, ex necessitate vult.

[…] clarè patet. Secundò ponitur conclusio responsiua quaesito, scilicet Deus necessitate absoluta vult aliquid, non omnia, nisi ex suppositione. Haec conclusio habet tres partes. Et primo probatur quo ad primam sic: Voluntas sicut & quaelibet potentia necessariam habet habitudinem ad proprium principale obiectum: ergo Deus ex necessitate vult bonitatem suam esse. ergo Deus vult necessariò aliquid. Antecedens probatur dupliciter, scilicet inductione & ratione: inductio fit in voluntate nostra, & in visu. Ratio affertur: quia de ratione potentiae est vt in illud, scilicet proprium & primum obiectum tendat. Consequentia autem probatur: quia bonitas
83 diuina est proprium & adaequatum obiectum voluntatis diuinae. Deinde probatur quo ad secundam partem sic: Ea quae sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sunt talia sine quibus finis esse non potest. Sed alia à se vult Deus, inquantum ordinantur ad diuinam bonitatem vt finem, & sine eis potest diuina bonitas esse. ergo alia à se Deus non ex ne-
Com.48. cessitate vult. non ergo omnia ex necessitate absoluta vult. Maior probatur, manifestatúrque inductiuè in tribus exemplis quorum prima duo spectant ad exceptionem, & tertium directè ad praeiacentem. Minor verò probatur; quia bonitas Dei ex se sola sic est perfecta, quòd ex aliis nihil ei perfectionis accrescit. Demum probatur conclusio quo ad tertiam partem sic: Voluntas Dei non potest
122 mutari. ergo supposito
407 quòd velit, non potest non velle. ergo necessitate suppositionis vult alia à se: quod erat probandum, & sic probata est tota conclusio proposita.

¶ Circa probationem primae partis conclusionis aduerte, quòd illa maxima, Omnis potentia habet habitudinem necessariam ad proprium obiectum, non intelligitur quo
416 ad exercitiũ actus, sed quo ad specificationem eius. id est, non sonat quòd omnia potentia necessariò exercetur circa obiectum, cùm experiamur potentias quandóque otiosas esse: sed quod si exerce-
55 tur, oportet quod cir-
11 ca proprium obiectum exerceatur. Hoc enim idem est ac si diceretur, quòd exercitus actus necessariam habet habitudinẽ ad proprium potẽtiae obiectum: hoc autem est quod per illam maximam intenditur, & optimè proposito deseruit, in quo non quaeritur de exercitio actus, sed de specificatione exerciti actus. Non enim est quaesitum an Deus velit, sed an quicquid vult necessariò velit. Vbi manifestè patet, quòd de exercito actu insinuato in ly quicquid vult specificationem quaerit, an scilicet necessariam aut non necessariam habitudinem ad volitum habeat. De veritate autem inductionis, quo ad vtrumque inductorum non est praesentis speculationis, an scilicet visus sic se habeat ad colorem, & voluntas nostra ad beatitudinem. Nihil enim ad propositum hoc refert: quoniam si sic non se habent ad ista, habẽt se tamen sic ad propria obiecta, quaecunque sint illa. Exempla enim ponimus vt discentes intelligant.

¶ Circa probationem secundae partis dubium occurrit. Falsum nanque videtur quòd nihil perfectionis accrescat diuinae bonitati ex aliorum volitione. Nam & in articulo praecedente, & in primo contra Genes. cap. 76. expressius habetur, quod ex hoc quòd Deus vult suam perfectionem, vult alia: Igitur ex volitione aliorum pendet perfectè esse volitam essentiã diuinam. Et si sic est, cùm oporteat essentiam diuinam esse perfectissime volitã à Deo: 408 sequitur, ergo necessariò alia sunt volita à Deo: cuius oppositum hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, quod praesens litera non dicit, quòd ex D.49 volitione aliorum nihil perfectionis diuinae bonitati accrescit, sed ex ipsis aliis volitis nihil perfectionis ei accrescit. hoc enim puerile est. Tum quia sic processus literae de volitione inquirens aliorum nullus esset. Tum quia obiectio militat contra ipsam volitionem: etiam si nunquam esset haec litera. Nec potest rursus dici, quod diuinam bonitatẽ perfectè amari non pendet ex volitione aliorum, sed potius econuerso, scilicet quòd volitio aliorum pendet ex hoc quòd diuina bonitas est perfectè volita. Quoniam licet hoc sit verum, vt ibidem dicitur, non euaditur tamen à difficultate obiecta: stante enim hoc adhuc sequitur alia necessariò esse volita à Deo: quoniam diuina bonitas necessaria est ab eo non solùm volita: sed perfectè volita: hoc autem necessariò concomitatur aliorum volitio, vt dictũ est. ergo.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd modus, quo res est volita, est duplex: quidam intensiuus, quidam extẽsiuus. Et quod inter hos tantum differt, quòd primus graduat perfectionem amoris, secundus autem nõ, sed extendit ipsum. Et si quandóque inueniatur scriptum quod secundus pertinet ad perfectionem, intelligendum est de perfectione extensiua, & nõ simpliciter. Vnde in proposito diuina bonitas necessariò est perfectissimè volita, à Deo perfectione intensiua: quia est infinitè amata: sicut est infinitè amabi- 120 b lis: sed non necessario est perfectè volita perfectione extensiua, sed liberè. Amari autem sic, scilicet secundum condecentiam ad extra seu vt diffundatur, participetur, & multiplicetur secundum suam similitudinem, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertinet: & consequenter non cum necessariò, sed cum liberè conuenientibus Deo computandum est. Quia igitur diuina bonitas liberè est sic perfectè volita à Deo, ideo liberè alia vult & non econuerso. Et ideo propriè loquendo nec ex aliis nec ex aliorum volitione, aliquid perfectionis etiam extensiuè diuinae bonitati accrescit, sed econuerso ex perfecta extensiuè volitione suae bonitatis, Deus esse & alias perfectiones vult aliis.

¶ In responsione ad quintum & quartum, nota diligentissime doctrinam in primo

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum voluntas Dei sit causa rerum.

118. 1. distin. 4. artic. 3. Et 3. contra G. 97. & li. 4. ca. 10. princ. & po. q. 3. ar. 15. Et Psa 50. co. 2. Et Io. 5. l. 3. co. 9.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei non sit causa rerum. Dicit enim Diony. cap. 4. de Diui. no. Sicut noster Sol nõ ratiocinãs, aut praeeligens, sed per ipsum esse illuminat omnia participare lumen ipsius volentia: ita & bonum diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinae radios. Sed omne quod agit per volũtatem agit, vt ratiocinans & praeeligens. Ergo Deus non agit per voluntatem. Ergo voluntas Dei non est causa rerum.

¶ 2. Praeterea, Id quod est per essentiam, est primum in quolibet ordine. Sicut in ordine ignitorũ est primum, quod est ignis per essentiam. Sed Deus est primum agens. Ergo est agens per essentiam suam, quae est natura eius: Agit igitur per naturam, & non per voluntatem. Voluntas igitur diuina nõ est causa rerum.

¶ 3. Praeterea, Quicquid est causa alicuius per hoc quod est tale, est causa per naturã, & nõ per voluntatem[e]. Ignis enim causa est calefactionis, quia est calidus: sed artifex est causa domus, quia vult eam facere. Sed Augustin. dicit in primo de doct. Christia. quod quia Deus bonus est, sumus. Ergo De⁹ per suam naturam est causa rerum, & non per voluntatem.

¶ 4. Praeterea, Vnius rei vna est causa. Sed rerum creatarum est causa scientia Dei, vt supra dictum est. Ergo voluntas Dei nõ debet poni causa rerum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere nisi tu voluisses?

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere voluntatem Dei esse causam rerum, & Deum agere per voluntatem non per necessitatem naturae, vt quidam existimauerunt[e]. Quod quidem apparere potest tripliciter. Primo quidem ex ipso ordine causarum agentium. Cùm enim propter finem agat intellectus & natura (vt probatur in 2. Physicor.) necesse est vt agenti per naturam praedeterminetur finis & media necessaria ad finem ab aliquo superiori intellectu[e]. Sicut sagittae praedeterminatur finis & certus modus à sagittante. Vnde necesse, quòd agens per intellectum & volũtatem sit prius agente per naturam. Vnde cùm primum in ordine agẽtium sit Deus[e], necesse est quòd per intellectum & voluntatem agat. Secundò, ex ratione naturalis agẽtis, ad quod pertinet vt vnum effectum producat: quia natura vno & eodem modo operatur[e], nisi impediatur. & hoc ideo, quia secũdum quod est tale, agit. vnde quãdiu est tale non facit nisi tale. Omne enim agens per naturam habet esse determinatum. Cum igitur esse diuinum non sit determinatum, sed contineat in se totam perfectionem essendi[e] non potest esse quòd agat per necessitatem naturae, nisi fortè causaret aliquid indeterminatum & infinitum in essendo: quod est impossibile, vt ex superioribus patet. Non igitur agit per necessitatem naturae, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione procedunt secundum determinationem voluntatis & intellectus ipsius. Tertiò ex habitudine effectuum ad causam. Secundum hoc enim effectus procedunt à causa agente, secundum quòd praeexistunt in ea: quia omne agens agit sibi simile. Praeexistunt autem effectus in causa secundum modum causae. Vnde cum esse diuinũ sit ipsum eius intelligere[e], praeexistunt in eo effectus eius secundum modum intelligibilem, & per modum intelligibilem procedunt ab eo, & sic per consequens per modum voluntatis. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur Dei est causa rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Dion. per verba illa non intendit excludere electionem à Deo simpliciter, sed secundum quid, inquantum scilicet non quibusdam solùm bonitatem suam communicat, sed omnibus[e]: prout scilicet electio discretionem quandam importat.

¶ Ad secundum dicendum, quod quia essentia Dei est eius intelligere & velle ex hoc ipso quòd per essentiam suam agit, sequitur quòd agat per modum intellectus & voluntatis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd bonum est obiectum voluntatis. Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est, sumus, inquantum sua bonitas est ei ratio volendi omnia alia, vt supradictum est.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd vnius & eiusdem effectus etiam in nobis est causa scientia vt dirigẽs, qua concipitur forma operis & voluntas vt imperans: quia forma vt est in intellectu tantum, non determinatur ad hoc quòd sit vel non sit in effectu, nisi per volũtatem.[e] Vnde intellectus speculatiuus nihil dicit de operando. Sed potẽtia est causa vt exequens, quia nominat immediatum

mo contra Gent. ca. 83. de contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoque ex parte causae, & quandoque ex parte eius, ad quod dicitur. Et plenè intelliges ea, quae hic dicuntur breuissimè. Ex his autem, quae hic dicuntur & ibi explanãtur: habes quàm rudis & nouus sermo sit Scoti in primo dist. 39. voluntatem diuinam primam causam contingentem appellantis. Fas quippe nõ est in diuina voluntate contingentiam dicere. Sed vt in litera dicitur, est in se necessaria non necessariam habens habitudinem ad secundariò volita, si necessarium aut contingens tribuẽdum est. Magis proprio enim vocabulo liberã illam dicere debemus, vt alibi sanctus Thomas docet: quoniam libertas media est inter necessitatem & contingentiam. Illa enim impossibilitatem aliter se habendi, haec possibilitatem aliter se habendi successiuè, id est, mutabiliter ponit: libertas autem absque mutabilitate aliter se haberi posse significat.

¶ In responsione ad sextum aduerte, quod illa propositio, Quaecũque Deus scit, de necessitate scit, si intelligatur de scientia simplicis intelligentiae, quę scilicet naturaliter praecedit actũ volũtatis, verissima est,
215 nec est in ea dubiũ. Et sic videtur intendere litera, quae de scientia a-
Cap. 32. liorum vt distinguitur contra voluntatem eorum tractat in hoc argumento. de his enim verum est, quòd habẽt esse in Deo ex necessitate. Si quis autem dictum hoc
Q. 14. ar. 8. accipit de scitis à Deo omnibus qualitercũque animaduertat, quòd complexiones cõtingentes puta me nunc scribere, nõ sunt verè necessariò sed liberè: & consequẽter liberè in Deo habẽt esse, & non ex necessitate. Ac per hoc praedi-
87 cta responsio in his nõ
215 habet locum. Est tamen quidam necessitatis modus etiam in horum scientia apud Deum, qui
Tex. 49. non est in eorum volitione: quoniam omne scibile quam primũ est
b scibile, oportet scitum
13 esse à Deo, nõ autem omne volibile quàm primum est volibile, oportet esse à Deo volitum,
13 vt patet. Et ratio diuersitatis est quia omne verũ oportet esse in Deo, & consequenter cognitum: quia cognitum secundum quod in cognoscente est cognoscitur. omne autem bonum non oportet esse aut fore in seipso, & consequenter non oportet esse volitum à Deo. Ex hoc autem patet differentia supradicta inter diuersa scita à Deo: quia illa, quae ex se sunt scibilia absoluta necessitate cognoscuntur à Deo: Illa verò, quae sortiuntur veritatem & consequenter scibilitatem ex voluntate diuina, supposita eorum veritate, necessariò sciuntur. nihil autem aliud à Deo, quantumcunque supponatur bonum, necessariò est ab eo volitum, vt patet. Vnde de scibilibus & amabilibus, formaliter loquendo possunt verba literae vniuersaliter intelligi, vt scilicet omne scibile sit necessariò scitum à Deo, non autem omne amabile est necessariò volitum, quia omne scibile habet necessariò esse in Deo: quamuis quorundam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessariò. Et bene notato sanéque intelligito verba literae in redditione causae praefatae, quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab vniuerso excludere: quam in secundo contra Genti. cap. 30. probat, sed necessitatem essendi: quoniam nullam rem esse est simpliciter necessarium, nisi Deum: & hoc insinuant illa verba, ita quòd sint per seipsa necessaria, & simpliciter intendit, quòd necesse est omnia vel omnia scibilia habere esse in Deo.

¶ Super Quaestionis decimaenonae Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo: primo proponit conclusionem, secundo probat conclusionem tripliciter.

¶ Quo ad primum tria dicit: Primò, conclusionem responsiuam quaesito affirmatiuè, scilicet voluntas Dei est causa rerum. Secundò quid hoc importat, scilicet, Deum agere per voluntatem & non per naturae necessitatem. Tertio quòd quidã existimarunt Deum agere per naturae necessitatem.

¶ Vbi aduerte, quod agere per necessitatem naturae, dupliciter potest intelligi. Primò, vt idem sonat, quòd agere naturaliter eo modo, quo agentia naturalia. secundo Physi. tex. 49. & 9. Meta. tex. 3. & 10. distinguuntur cõtra agentia à proposito. 215. Et sic agere naturaliter est agere, non quia agens vult hoc, dato etiã quod velit illud. Sed est agens, quia est tale, vt patet in generatione 23. hominis, quamuis enim Sortes velit generare, non tamen generat quia vult, sed quia est talis dispositionis Q. 7 ar. 2. naturalis, &c. Secundò sumi potest vt idem sonat quod agere non liberè, eo modo quo dicimus quod non liberè, sed necessitate naturali Deus vult se, & nos volumus bonum. Et quamuis vtrunque de Deo existimatum sit, & quod agat, non quia 83. vult quamuis volens, sed quia est talis naturae, vt in secundo cõtra Gent. cap. 21. dicitur. Et quod agat quia intelligit & vult, naturali tamen necessitate tale intelligere & velle habẽs vt ibidem in ca. 26. & 27. tangitur. In praesenti tamen litera primo modo sumitur agere per necessitatem naturae. Ita quod intentio praesens est ostendere, 238. quòd Deus agit quia vult, & non quia est. Ex coniunctione autẽ conclusionis pręcedentis articuli cum hac sufficienter habetur solùtio secundę quaestionis: quia si agit quia vult, vt hic ostẽditur, & se tãtùm vult naturaliter, & caetera liberè, vt ostensum est: ergo aget alia, quia illa vult liberè.

¶ Quo ad secũdum probatur tripliciter intẽta Artic. 2. ad 2. conclusio. Primò ex ordine agentium sic. Tã natura quã intellectus agit propter finem: ergo agenti per naturam praedeterminatur finis & medium ab aliquo intellectu. ergo agens 87. per intellectum est pri⁹ agente per naturam, ergo Deus est agens per intellectum & voluntatem. antecedens probatur ex secundo Physicor. prima consequentia manifestatur exemplo sagittae. secunda relinquitur per se nota. tertia vero probatur quia Deus est primum agens. Nec te moueat quòd secunda consequentia sic leuiter tacta est: quia communis animi conceptio est, quòd agere propter finem exigit finem cognosci, vel ab ipso tendente in finem vel aliquo dirigente, vt in sagitta contingit. Et quia constat naturam vt sic non cognoscere, ideo liquet, quòd oportet à cognoscente dirigi. Inter agere quoque per intellectum & per voluntatem nulla differentia est in proposito: quoniam nec intellectus agit absque voluntate, quae est appetitus intellectiuus: nec voluntas absque intellectu: quia bonum intellectum mouet eam. Et ideo nullum vitium committitur. ex vno aliud declinando.

¶ Secundo probatur ex ratione naturalis agentis sic, Agens per naturam agit quia est tale, ergo operatur vno modo. ergo vnum effectum: ergo habet esse determinatum: ergo Deus non potest agere per naturam: ergo determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundum determinationem intellectus & voluntatis. Antecedens probatur ab effectu: quia quandiu est tale, non facit nisi tale. prima consequentia cum secunda & tertia relinquitur nota: & prima quidẽ cum secunda procedit à priori. tertia propter quam antecedens cum prioribus est inductum, à posteriori infert prius, vt patet. quarta verò primo probatur: quia esse diuinum non est determinatum. quod ex eo patet, quod continet in se totam essendi perfectionem. secundò manifestatur vis probationis ducendo ad impossibile, si esse infinitum causaret naturaliter, causaret aliquid infinitum in essendo: hoc est impossibile: ergo. Quinta autem consequentia ex vi distinctionis agentiũ

principium operationis. Sed hæc omnia in Deo vnum sunt.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum voluntatis diuinæ sit aßignare aliquam causam.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntatis diuinæ etiam sit asſignare aliquam causam. Dicit enim August. lib. 83. Quæst. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Sed agenti voluntario, quod est ratio operandi, est etiam causa volendi. Ergo voluntas Dei habet aliquam causam.

¶ 2. Præterea, In iis quæ fiunt à volente, qui propter nullam causam aliquid vult, non oportet aliam causam asſignare, nisi volūtatem volentis. sed voluntas Dei est causa omnium rerum, vt ostensum est. Si igitur voluntatis eius non sit aliqua causa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam causam quærere, nisi solam voluntatem diuinam. Et sic omnes scientiæ essent superuacuæ: causas aliquorum effectuum asſignare nituntur, quòd videtur incōueniens. Est igitur asſignare aliquam causam voluntatis diuinæ.

¶ 3. Præterea, Quod fit à volente, non propter aliquam causam dependet ex simplici volūtate eius. si igitur voluntas Dei non habeat aliquam causam, sequitur quòd omnia quæ fiunt, dependeāt ex simplici eius volūtate, & non habent aliquam causam aliam: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. 83. q. Omnis causa efficiens maior est eo quod efficitur: nihil tamē maius est volūtate Dei. Non ergo causa eius quærēda est.

¶ RESPONDEO dicendum quòd nullo modo voluntas Dei causam habet.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est quòd cùm voluntas consequatur intellectum e: eodem modo contingit esse causam alicuius volentis vt velit, & alicuius intelligentis vt intelligat. In intellectu autē sic est quòd si seorsum intelligat principium, & seorsum conclusionem, intelligentia principij est causa sciētiæ cōclusionis. Sed si intellectus in ipso principio inspiceret conclusionem, vno intuitu apprehendens vtrūque in eo scientiæ conclusionis non causaretur ab intellectu principiorum: quia idē non est causa suiipsius, sed tamen intelligeret principia esse causas conclusionis. Similiter est ex parte voluntatis, circa quam sic se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, sicut in intellectu principia ad conclusiones e. Vnde si aliquis vno actu velit finem, & alio actu ea quæ sunt ad finem, velle finem erit ei causa volendi ea quæ sunt ad finem: sed si vno actu velit finem, & ea quæ sunt ad finē, hoc esse non poterit: quia idem non est causa suiipsius. Et tamen erit verum dicere, quòd velit ordinare ea, quæ sunt ad finem, in finem. Deus autem sicut vno actu omnia in essentia sua intelligit e, ita vno actu vult omnia in sua bonitate e. Vnde sicut in Deo intelligere causam non est causa intelligendi effectus, sed ipse intelligit effectus in causa e, ita velle finem, non est ei causa volendi ea quæ sunt ad finem. Sed tamen vult ea, quæ sunt ad finem ordinari in finem e. Vult ergo d hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd voluntas Dei rationalis est, non quòd aliquid sit Deo causa volendi, sed inquantum vult vnum esse propter aliud.

¶ Ad secundum, dicendum, quod cum velit Deus effectus sic esse, vt ex causis certis proueniat ad hoc, quòd seruetur ordo in reb⁹, non est superuacuum etiam cum volūtate Dei, alias causas quęrere. Esset tamen superuacuū, si aliæ causæ quærerentur vt primæ, & non dependentes à diuina voluntate. Et sic loquitur August. in 3. de Tri. Placuit vanitati Philosophorum etiam aliis causis effectus contingētes tribuere: cùm omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei. Cap. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cū Deus velit effectus esse propter causas, quicunque effectus præsupponunt aliquem alium effectum, non dependent ex sola Dei voluntate, sed ex aliquo alio, sed primi effect⁹ ex sola diuina volūtate dependent, vtpote, si dicamus quod Deus voluit hominem habere manus, vt deseruirent intellectui, operādo diuersa opera: & voluit eum habere intellectum ad hoc, quòd esset homo: & voluit eū esse hominem vt frueretur ipso e, vel ad cōplementum vniuersi. Quæ quidem non est reducere ad alios fines creatos vlteriores. Vnde huiusmodi dependent ex simplici voluntate Dei, alia vero ex ordine etiam aliarum causarum.

patet. Et aduerte, quòd ista ratio concludit, quod Deus non potest naturaliter agere aliquem vnum effectum per seipsum solum. Si quis autem poneret Deum solum, nullam rem integraliter causare, sed concausantibus aliis causis ipsum dare esse effectibus, diceret quod proprius effectus diuini esse infiniti est esse indeterminatè secundum se, sed determinatè tamen semper inuentū propter secūdas causas. Sed hoc à seipso discordat, quoniam si esse diuinum est infinitum, oportet ab ipso præmanasse esse omnium illarum causarum concausantium: quoniā omnē essendi modum ab infinito esse oportet prouenire: & si sic est, ergo cōcedere oportet quod Deus aliquem effectū per se ipsum solū integraliter producere potest. ergo non per necessitatem naturæ nisi dari possit effectus infiniti esse, vt in litera dicitur: stat ergo ratio.

119. 1. disti. 41. artic. 3. co. Et 1 con. c. 86. & li. 2. c. 28. & 29. & lib. 3. c. 97. Quæst. 86 paulò post med.

¶ Tertiò probatur ex habitudine effectuū ad causam sic: Effectus præexistunt in causa secundum modum causæ. ergo effectus præexistunt in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedunt ab eo secūdum modum intelligibilē, ergo per modū voluntatis, ergo voluntas Dei est causa rerum. prima consequētia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secūda probatur: quia effectus procedūt à causa secundum modum, quo præexistunt in causa, quod probatur, quia omne agēs agit sibi simile. tertia consequentia probatur, quia inclinatio ad agendum id, quod per intellectum conceptum est, voluntatis est. Vltima est per se nota. Art. præ. Quæst. 27. in fine.

¶ Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ dubium occurrit. Quia aut est falsa, aut dissonat à sua probatione. vtrūque est inconueniens: ergo propositio enim literæ est ista, effectus procedunt à causa, secūdum quod præexistunt in ea: & probatio subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tunc sic, Aut propositio intendit de modo effectus procedentis, aut de modo procedendi, si intendit quod effectus procedens à causa habet modum essendi similem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est consona, vt patet: sed ipsa est falsissima, quoniam domus procedens ab artifice non assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quātum ad formam qua agit. Si autem intendit de modo procedendi, scilicet, quod effectus à causa procedit illo vel simili modo, quo præexistit in ea, tunc probatio non est ad propositum: quia vt diximus, intelligitur quo ad formam qua agens agit: & non quo ad modum, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instantias, quoniam domus habet esse intelligibile in agente, procedit tamen ab eo sensibiliter: & calor habet esse incorruptibile & vniuersale in luce solis, procedit tamen corruptibiliter & particulariter. Vndique igitur ambiguitas est. 115.

¶ Ad hoc dicitur, quòd illa maxima, Omne agens agit sibi simile, quamuis vniuersaliter non verificetur, nisi quo ad formam, non tamen est arctanda ad formam, sed est intelligenda cum ly quantum potest. Videmus enim quòd si fuerit actiuum vniuocum vehementis virtutis, quod facit sibi simile, non solum quo ad formam, sed quo ad indiuiduales conditiones. Mas enim fortis generat marem, & iracundus iracundum, vt in 7o. dicitur Ethi. In modo igitur quo effectus procedit à causa, considerandi sunt duo. Primò modus processionis tenens se ex parte causæ. Et secundò modus eiusdem tenens se ex parte effectus. Si enim attendimus ad modum procedendi ex parte causæ, vniuersaliter verificatur quòd processio est similis modo existendi in causa: quia est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis: ita quòd sicut forma procedens est à forma in causa, & propterea similis illi: ita modus procedendi ex parte causæ, est à modo præexistendi in causa & consequenter similis illi: quia omne agens agit sibi simile. & sic patet, quo modo illa proportio assumpta est vera, de modo procedendi: & optimè probatur per istam maximam.

¶ Sed si attendamus modum procedendi ex parte effectus, sic propositio assumpta, vt dictū est, non vniuersaliter verificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio neque ipsa, quoniam modus iste, propriè loquendo, magis est modus participandi vel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiæ allatæ non militant contra intentum, quoniam de modo participandi loquuntur ex parte effectus. Litera autem loquitur de modo procedendi à causa ex parte ipsius causæ. Domus enim procedit ab arte intelligibiliter, quoniam à prohæresi, vt dicitur 9. Metaphysic. quamuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat. Effectus quoque corporum cælestium ex parte eorum procedunt incorruptibiliter, & vniuersaliter iuxta modū formarum, quibus agunt. procedunt enim per actiones eorum æternas & commensuratas eis, quāuis participatio eorum apud sphæram generabilium, &c. sic corruptionis & dearticulationis plena: quia passio non æquatur actioni. 415

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum quintum.*

TItulus intelligendus, vt sonat de vera causa. 84, 89

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè: Voluntatis diuinæ nulla est causa. Hæc cōclusio probatur, manifestatur, & saluatur simul id, quòd difficultatem in hac re facit scilicet Deus vult alia propter finē. 129 86 c 143 D.48 Probatio est. Voluntas eodē actu volens finem, & ea quæ sunt ad finem, non habet volitionem causatam: ergo voluntas diuina non habet causam. Antecedens probatur: quia idem non est causa suiipsius; & manifestatur ab opposito, scilicet quādo alio actu volumus finē, & alio ea, quæque ad finem. cōsequentia verò probatur: quia voluntas diuina vno actu vult omnia in sua bonitate. Manifestatio verò cōsistit in proportionali similitudine inter intellectū & volūtatē quo ad modū habēdi, vel nō habēdi causā habendi quidē, quia intellectus alio actu intelligens principia & conclusiones habet scientiā causatā. Nō habendi verò: quia intellectus eodē actu principia & conclusiones intelligēs non habet conclusionum scientiam causatam ex principiis eadem ratione: quia scilicet idem non est causa suiipsius. Idem autem quod difficultatē ingerit, scilicet quòd Deus vult alia propter finem saluatur: primò distinguendo, quod aliud est velle alia propter finem, & aliud est velle alia esse propter finem: & quod hoc secundum est verum, non autem primum. Secundo aperiendo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligens vno actu conclusiones & principia nō intelligit conclusiones ex principiis, tamē intelligit conclusiones esse ex principiis, & proportionaliter est in voluntate: causa autem totius proportionalitatis huius in litera tangitur cum dicitur, quia voluntas sequitur intellectum.

¶ Ad euidentiam eorū, quæ hic dicuntur, & in responsione ad tertiū aduerte has quatuor propositiones. Prima est, Hoc est propter hoc. Secunda, Deus vult hoc esse propter hoc. Tertia, Hoc est volitum à Deo propter hoc aliud volitū ab eodem. Quarta, Deus vult hoc quia vult illud aliud. Inter has autē manifesta est differentia, quoniā prima de rebus absolutè loquitur. Secūda autē de eisdē vt volitis simplici volūtate à Deo. Tertia autē & quarta causalitatem vnius volitionis respectu alterius includere videntur. Et quantū ex hac litera apparet, negādæ videntur istæ duæ vltimæ, cū expresse dicitur, quòd Deus nō propter hoc vult hoc, verū si diligentius consideremus intentionē Autoris & respōsionē ad tertiū cū doctrina tradita in 1. contra Gent. c. 87. 88. Quo ad rē quidē dicendum est, quòd actus volūtatis diuinæ attingens hoc volitum, puta vniuersum, vel hominē ex parte actus, causa non solum vt tale ens est, sed etiam vt attingens tale volitū, quòd attingētia velle diuini respectu vniuersi ex parte actus nō causatur ex attingētia velle diuini respectu bonitatis suæ. Et hoc intendit cùm dicit, q Deus non propter hoc vult hoc. Idem tamē actus ex parte voliti habet causam ita q attingentia passiua vnius causatur ex attingētia passiua alterius, id est, esse volitū vnius causatur ex esse volito alterius: ita q nō solū hominē esse causatur in genere causæ finalis ex vniuersi perfectione, sed etiā hominē esse volitū à Deo causatur ex hoc q vniuersum est volitum à Deo. Et si instetur à passiua ad actiuā, volitū causatur à volito, ergo velle causatur à velle. Negādus est processus. Vel distinguendū est quòd processus talis tenet, quando passiuū æquatur actiuo. Quādo autē actio excedit passionem, ita quod actio est vna, passiones sunt multæ: stat passionē causari ex passione absque

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum voluntas Dei semper impleatur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei nō semper impleatur. Dicit enim Apostolus primæ ad Timoth. 2. quod De⁹ vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita euenit. Ergo voluntas Dei non semper impletur.

¶ 2. Præterea, Sicut se habet scientia ad verum, ita voluntas ab bonum. sed Deus scit omne verum. ergo vult omne bonum. Sed non omne bonum fit. multa enim bona possunt fieri quæ non fiunt. Non ergo volūtas Dei semper impletur.

¶ 3. Præterea, Volūtas Dei cùm sit causa prima, nō exludit causas medias, vt dictū est. Sed effectus causæ primæ potest impediri per defectum causæ secundæ. Sicut effectus virtutis motiuæ impeditur propter debilitatē tibię. Ergo & effectus diuinæ volūtatis potest impediri propter defectum secundarum causarum. Nō ergo voluntas Dei semper impletur.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur in Psal. Omnia quæcunque voluit Deus fecit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est volūtatem Dei semper impleri e.

¶ Ad cuius euidētiā cōsiderandū est, quod cùm effectus cōformetur agenti secūdum suā formā, & eadem ratio est in causis agētibus, quæ est in causis formalibus. In formis autē sic est, q licet aliquid posſit deficere ab aliqua forma particulari, tamen à forma vniuersali nihil deficere potest. Potest enim esse aliquid, quod nō est homo vel viuū, nō autem potest esse aliquid quod nō sit ens. Vnde hoc idē in causis agētibus cōtingere oportet. Potest enim aliquid fieri extra ordinē alicuius causæ particularis agētis, nō autē extra ordinē alicuius causæ vniuersalis, sub qua omnes causæ particulares comprehēdūtur e: quia si aliqua causa particularis deficiat à suo effectu, hoc est propter aliquā aliam causam particularem impediētem, quæ cōtinetur sub ordine causæ vniuersalis. Vnde effectus ordinem causæ vniuersalis nullo modo potest exire. Et hoc etiā patet in corporalibus. Potest enim impediri quod aliqua stella nō inducat suū effectum. Sed tamen quicūque effectus ex causa corporea impediēte in rebus corporalibus consequatur, oportet quod reducatur per aliquas causas medias in vniuersalem virtutem primi cæli. Cùm igitur volūtas Dei sit vniuersalis causa omniū rerum, impossibile est, quòd diuina volūtas suum effectum nō consequatur. Vnde quod recedere videtur à diuina voluntate secūdum vnum ordinem, relabitur in ipsam secūdū alium. Sicut peccator, qui quantū est in se, recedit à diuina voluntate peccando, incidit in ordinem diuinæ voluntatis, dum per iustitiam punitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud verbum Apostoli, quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, &c. potest tripliciter intelligi. Vno modo vt sit accommoda distributio secundum hunc sensum, Deus vult saluos fieri omnes homines, qui saluantur: non quia nullus homo sit quē saluum fieri non velit: sed quia nullus homo sit quē nō velit saluum fieri, vt dicit Augustinus. Secūdo potest intelligi, vt fiat distributio pro generibus singulorum, & nō pro singulis generum, secundum hunc sensum: Deus vult de quolibet statu hominē saluos fieri mares & fœminas, Iudęos, & Gentiles, paruos & magnos, nō tamen omnes de singulis statibus. Tertiò secundum Damascē. intelligitur de voluntate antecedente, non de voluntate consequente. Quæ quidē distinctio nō accipitur ex parte ipsius voluntatis diuinę, in qua nihil est prius vel posterius, sed ex parte volitorum. Libr. 1. de præd. Sanct. capit. 8. & Ench. cap. 103 & lib. 4. contra Iul. cap. 8. Lib. 2. cap. 29.

¶ Ad cuius intellectum considerandum est, quòd vnumquodque secūdū quod bonum est, sic est volitum à Deo. Aliquid autem potest esse in prima sui consideratione, secundum quòd absolutè consideratur bonū vel malum, quòd tamen prout cum aliquo adiuncto consideratur, qua est consequens cōsideratio eius. ecōtrario se habet. Sicut hominem viuere est bonum: & hominem occidi est malū secundū absolutā cōsiderationem. Sed si addatur circa aliquē hominē, q sit homicida vel viuens in periculum multitudinis, sic bonum est eum occidi, & malū est, eū viuere. Vnde potest dici quòd iudex iustus antecedenter vult omnem hominem viuere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem saluari: sed consequēter vult quosdam damnari secundum exigentiam suæ iustitiæ. Neque tamen id quod antecedenter volumus, simpliciter volumus, sed secūdum quid: quia voluntas comparatur ad res secundum quòd in seipsis sunt: in seipsis autem sunt in particulari. Vnde simpliciter volumus aliquid secundū quod volumus illud, consideratis omnibus circūstātiis particularibus: quod est consequenter velle. Vnde potest dici, q iudex iustus simpliciter vult homicidam suspendi, sed secūdum quid vellet eum viuere, scilicet, inquātum est homo. Vnde magis potest dici velleitas, quàm absoluta voluntas. Et sic patet quod quicquid Deus simpliciter vult, fit, licet illud quod antecedenter vult, non fiat.

¶ Ad secundum dicēdū, quod actus d cognoscitiuæ virtutis est, secūdū quòd cognitū est in cognoscēte: actus autem virtutis appetitiuæ est ordinatus ad res, secūdum quod in seipsis sunt e. Quicquid autē potest habere rationem entis & veri, totum est virtualiter in Deo, sed nō totum existit in rebus creatis. Et ideo Deus cognoscit omne verū, nō tamē vult omne bonū: nisi inquātū vult se, in quo virtualiter omne bonū existit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd causa prima tūc potest impediri à suo effectu per defectum causæ secūdæ, quando nō est vniuersaliter prima, sub se omnes causas comprehendēs, quia sic effectus nullo modo posset suum ordinem euadere. Et sic est de voluntate Dei, vt dictum est.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q voluntas Dei sit mutabilis: dicit enim Dominus Gen. 6. Pœnitet me fecisse hominem. Sed quēcūque pœ-

hoc, quòd actio causetur, & meritò: quia causare & causari diuersitatem exigunt. Et propterea vnitas actionis attingentis tot passa causalitatē à se excludit, multiplicatio autē passionū iuxta numerū passorū causalitatē vnius ab altera nō excludit. Quo ad propositiones verè dicendū videtur, q nō solū primæ duæ, sed etiā tertia bene sonat, quoniā nō ponit depēdentiā volitionis ex parte actus, sed ex parte voliti: & expresse in loco allegato dicitur q vnū volitū à Deo est causa alteri, q cadat sub ordine volūtatis diuinæ. Quarta autē, quoniā dependentiā significat ex parte act⁹, cōcedenda seu in vsum deducēda nō est, sed piè exponenda, & ex parte voliti interpretanda, si alicubi inuenitur. Hinc quoque habes differentiā inter secundū argumentū & tertiū in litera: secūdū enim loquitur de causis rerū volitarū absolutè. Tertiū verò de causis rerū in ordine ad volūtatē diuinā ex parte tamē voliti, verbi gratia, primū intēdit q nō sit quærendū, quare homo habet manus: secundū verò, q non sit quærendum quare Deus voluit hominē habere manus, & illud quidem spectat ad primam propositionē, hoc ad tertiam propriè loquendo: & sic intelliges responsiones.

134. 120 1. dist. 47. artic. 1. & arti. co. Et veri. q. 23. art. 2. cor. Et quoli. 11. artic. 3. cor. & quo. 12. artic. 4. cor. Art. præ.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum sextum.*

IN titulo nota duo. Primò, q voluntas sumitur hic non pro velleitate, sed p velle simpliciter. Secūdo quòd aliud est quærere vtrum omne quid sit, De⁹ velit: & aliud, vtrū omne quid Deus vult fiat. hic non quæritur primū, sed secundum: quoniam hoc solum importat titulus, de primo autem in articulo nono erit sermo. 113. 136.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Necesse est volūtatem Dei semper impleri. Probatur sic. In formis sic est, q à forma vniuersali nihil potest deficere: quāuis aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari. ergo hoc idem oportet esse in causis agentibus: quod extra ordinem agentis simpliciter vniuersalis, sub quo omnes causæ particulares comprehenduntur, nihil fieri potest: quamuis extra ordinē alicui⁹ agentis particularis aliquid fiat. Ergo impossibile est, q diuina volūtas suum effectū nō cōsequatur. Oportet igitur ipsam semper impleri. 136. Antecedens declaratur in prædicatis essentialiter ordinatis, quoniam ibi manifesta est vniuersalitas formarū. prima verò consequentia probatur: quia effectus conformatur agenti secundum suam formam. secunda verò cōsequētia probatur: quia volūtas Dei est vniuersalis causa omnium rerum. Præter has autem probationes primū consequens, quod est proprium fundamentū huius conclusionis, confirmatur, & manifestatur. Confirmatur quidem ex ratione deficiendi ab intento effectu: quia scilicet est concursus alterius causæ non contentæ vt sic sub illa. Manifestatur autem effectibus stellarum, & primi Cæli. Secundum quoque consequens, quod est ipsa conclusio, manifestatur ex peccatore: in quo videtur non impleri diuinam voluntatem, & omnia clara sunt in litera.

¶ Circa hūc processum nota quatuor. Primò, quod effectus, de quo est sermo in litera non sumitur hic negatiuē, sed contrariē: quoniam in vtroque genere causæ potest defectus negatiuè ab vniuersalissima causa inueniri. Cæcitas enim non est ens, nec tamen est enti contraria, sed tali enti, puta visui: & peccator peccando deficit à diuina voluntate negatiuè. nō enim agit quòd Deus vult, non tamen contrariè, vt patebit. Secundò, quod eadem ratio est quo ad causas agentes & formales quo ad hoc expressum, id est, vniuersalem extensionem: & non oportet quo ad cætera: hoc enim sequitur ex illa maxima, Effectus conformatur agenti secundum formā: manifestè nāque hinc sequitur, quòd extensio formæ & agentis proportionaliter se habet. Tertiò, quòd notanter in litera dicitur: Peccator recedere videtur à diuina voluntate, quoniam simpliciter non agit peccans contra voluntatem Dei consequentem, vt patet ex eo, quòd Deus vult permittere hunc nunc sic, &c. peccare sed agit pro tanto contra diuinam voluntatem, quia contra antecedentem eius voluntatem agit, & quia non volitum à Deo voluntate consequente agit: quia & contra præcepta ac prohibitiones eius, quod dicitur in litera, agere cōtra vnum ordinem voluntatis eius facit: & quia digna odio voluntatis diuinæ perpetrat. Quartò, quòd ea, quæ hic dicuntur de impedimento causarum agētium, intelligenda sunt formaliter, infrà ordinem causarum effectiuarum, vt sic, quoniam si considerarentur impedimenta materiæ vt sic, aliter fortè diceretur. D. 222. Sed de his inferi⁹ erit sermo diffusus, cū de gubernatione rerum loquemur. 59. Nunc hæc sat sunt, quoniam voluntas diuina adeo vniuersalis est causa, vt etiam omnis materiæ conditiones eidem subsint. 11. f

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum septimum.* In corp. 121 1. disti. 39. cor. & ad 3m. & 4. Et contra. c. 82. Et li. 2. c. 15. fi. & lib. 3. ca. 91. & 98. fin. & pet. q. 3. ar. 15. ad 7.

TItulus est clarus. ¶ In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Voluntas Dei est omnino immutabilis. Probatur. Voluntas est boni. ergo dupliciter tantum potest incipere velle, scilicet quia

Universidad de Deusto Biblioteca

incipit vel esse vel cognosci sibi bonum. ergo non potest incipere velle absque præsuppositâ mutatione intellectus, vel dispositionis substantiæ propriæ. ergo nõ est mutabilis absque aliqua horum mutationum, ergo voluntas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur: ipsum tamen consequens declaratur quo ad vtranque partem, ex calefieri & consilio. Secunda est per se nota. Tertia autem ex differentia inter mutare voluntatem, & velle mutationē, manifestatur. Quarta demum probatur: quia tam substantia quam scientia Dei est omnino immutabilis.

nitet de eo quo fecit, habet mutabilem voluntatem. ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

¶ 2. Præterea. Ieremiæ 18. ex persona Domini dicitur, loquar aduersus gentem & aduersus regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud: sed si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malū quod cogitaui vt facerem ei. Ergo Deus habet mutabilem voluntatē.

¶ 3. Præterea, Quicquid Deus facit, voluntariè facit. sed Deus non semper eadem facit. Nam quandoque præcepit legalia obseruari quandocunque prohibuit. Ergo habet mutabilem voluntatem.

Art. 3. ¶ 4. Præterea, Deus non ex necessitate vult quod vult, vt supra dictum est. Ergo potest velle & non velle idem. Sed omne, quod habet potentiam ad opposita, est mutabile. Sicut quod potest esse & non esse, est mutabile secundum substantiam: & quod potest esse hic & non esse hic, est mutabile secundū locum. Ergo Deus est mutabilis secundum voluntatem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Nume. 25. Non est Deus quasi homo, vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur.

¶ RESPONDEO dicendum quòd voluntas Dei est omnino immutabilis. Sed circa hoc considerādum est quòd aliud est mutare voluntatem, & aliud est velle aliquarum rerum mutationem. Potest enim aliquis eadem voluntate immobiliter permanente velle quòd nunc fiat hoc: & postea fiat contrarium. Sed tunc volūtas mutaretur, si aliquis inciperet velle, quod prius nō voluit, vel desineret velle q voluit. Quod quidem accidere non potest, nisi præsupposita mutatione, vel ex parte cognitionis, vel circa dispositionem substantiæ ipsius volūtatis. Cū enim voluntas sit boni, aliquis de nouo dupliciter potest incipere aliquid velle. Vno modo sit, quod de nouo incipiat sibi illud esse bonum, quod non est absque mutatione eius. Sicut adueniente frigore, incipit esse bonum, sedere ad ignem, quod prius non erat. Alio modo sic, quod de nouo cognoscat illud esse sibi bonum cùm prius hoc ignorasset. Ad hoc enim consiliamur, vt sciamus quid nobis sit bonum. Ostensum est autem suprà, quod tam substantia Dei, quàm eius scientia: est omnino immutabilis. Vnde oportet voluntatem eius omnino esse immutabilem.

Q 9. art. 1. & qu. 14. ar. 15.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd illud verbum Domini metaphoricè intelligendum est, secundum similitudinem nostram c. Cum enim nos pœnitet, destruimus quòd fecimus: quamuis hoc esse posit absque mutatione voluntatis, cùm etiam aliquis homo absque mutatione voluntatis interdum velit aliquid facere, simul intendens postea illud destruere. Sic igitur Deus pœnituisse dicitur secundum similitudinem operationis, inquantum hominem quem fecerat, per diluuium à facie terræ deleuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas Dei cum sit causa prima & vniuersalis, non excludit causas medias, in quarum virtute est, vt aliqui effectus producatur. Sed quia omnes causæ mediæ non adæquant virtutem causæ primæ c, multa sunt in virtute & scientia & voluntate diuina, quæ non continentur sub ordine causarum inferiorum, sicut resuscitatio Lazari. Vnde aliquis respiciens ad causas inferiores, dicere poterat, Lazarus nō resurget: respiciens verò ad causam primam diuinam, poterat dicere, Lazarus resurget. Et vtrunque harum Deus vult scilicet quòd aliquid quandoque sit futurū secundum causam inferiorem: quod tamen futurum non sit secundum causam superiorem: vel econuerso. Sic ergo dicendum est, quòd Deus aliquando pronunciat aliquid futurum, secundum quod continetur in ordine causarum inferiorum, vt puta secundum dispositionem naturæ vel meritorum: quod tamen non fit, quia aliter est in causa superiori diuina. Sicut cum prædixit Ezechiæ, Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues (vt habetur Esa. 38.) neque tamen ita euenit, quia ab æterno aliter fuit in sciētia & voluntate diuina quæ immutabilis est. Propter quod dicit Gre. quòd Deus immutat sententiam,[d] non tamen mutat consilium, scilicet voluntatis suæ. Quod ergo dicit potentiam agam ego, intelligitur metaphoricè dictum. Nam homines quādo nō implent q cōminati sunt pœnitere vidētur. Libr. 10. mor. ca. 15. D. 490.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex ratione illa non potest concludi, quod Deus habeat mutabilem voluntatem, sed quod mutationem velit.

¶ Ad quartum dicendum, quod licet Deum velle aliquid non sit necessarium absolute, tamen necessarium est ex suppositione propter immutabilitatem diuinę voluntatis, vt suprà dictum est.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum voluntas D. necessitatem rebus volitis imponat.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd volūtas Dei rebus volitis necessitatē imponat. Dicit enim Aug. in Enchi. Nullus saluus, nisi quem Deus voluerit saluari. Et ideo rogandus est vt velit, quia necesse est fieri, si voluerit.

¶ 2. Præterea, Omnis causa, quæ non potest impediri, ex necessitate suum effectum producit: quia & natura semper idē operatur, nisi aliquid impediat, vt dicitur in 2. Physic. sed voluntas Dei non potest impediri. dicit enim Apost. ad Roma. 9. Voluntati enim eius quis resistit? Ergo voluntas Dei imponit rebus volitis necessitatem.

¶ 3. Præterea, Illud, quod habet necessitatē ex priori, est necessarium absolutè. Sicut animal mori est necessarium, quia est ex contrariis compositū. Sed res creatæ à Deo cō parantur ad voluntatem diuinam sicut ad aliquid prius, à quo habent necessitatem: cum hæc conditionalis sit vera, si aliquid Deus vult, illud est. omnis autem conditionalis vera est necessaria. sequitur ergo q omne, quod Deus vult, fit necessarium absolutè.

¶ SED CONTRA, Omnia bona, quæ fiunt, Deus vult fieri. Si igitur eius volūtas imponat rebus volitis necessitatem, sequitur quod omnia bona ex necessitate eueniunt. Et sic perit lib. arbitrium, & consiliū, & omnia huiusmodi.

¶ RESPONDEO dicendum quòd diuina voluntas quibusdam volitis necessitatem imponit, non autem omnibus. Cuius quidem rationē aliqui assignare voluerunt ex causis mediis: quia ea, quæ producit per causas necessarias, sunt necessaria: ea verò quæ producit per causas contingentes sunt contingentia c. Sed hoc non videtur sufficienter dictum propter duo. Primò quidem: quia effectus alicuius primæ causæ est contingens propter causam secundam, ex eo quod impeditur effectus causæ primæ per defectum causæ secundæ. Sicut virtus solis per defectum plantæ impeditur. Nullus autem defectus causæ secundæ impedire potest quin voluntas Dei effectum suum producat c. Secundò, quia si distinctio contingentium à necessariis referatur solùm in causas secundas, sequitur hoc esse præter intentionem & voluntatem diuinam: quod est inconueniens. Et ideo melius dicendum est, quod hoc contingit propter efficaciam diuinæ voluntatis. Cùm enim aliqua causa efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam: non tantum secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi vel essendi. Ex debilitate enim virtutis actiuæ in semine contingit quòd filius nascitur dissimilis patri in accidentibus, quæ pertinent ad modum essendi. Cùm igitur voluntas diuina sit efficacissima, nō solùm sequitur quod fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quòd eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Vult autem quædam fieri Deus necessariò, quædam contingenter, vt sit ordo in rebus ad complementum vniuersi. Et ideo

---

¶ Circa has consequentias duo nota. Primo, quòd antecedens tanquam vulgata propositio est diminutè scriptum: subintelligi enim oportet ly intellecti. Et tūc manifestè patet primam consequentiam non egere probatione, quoniam si velle est tantum respectu boni intellecti, oportet quod noua volitio sit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectioni. Secundo, quod tertia consequentia in litera non habetur in se, sed in sua tantùm probatione: sed ad claritatem maiorem expressimus illam.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit propter ly sibi in consequēte positum, videtur enim quod illa particula falsificet consequens & non consequatur ex antecedente: Falsum quidem reddat cõsequens, quia potest aliquis incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alteri, vt manifeste patet in amore amicitiæ. Quòd non sequatur verò ex antecedente, clare liquet: quoniam bonū alterius sub bono clauditur intellecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vt patet 8. Ethic. Amabile quidem bonū, vnicuique autē proprium: & propterea voluntas primo est boni proprij, secundò autem est boni alieni. vnde & ibidē dicitur, quod amicabilia quę sunt ad alios, venerūt ex amicabilibus quæ sunt ad se. Propter quòd cõsequentia ista si de bono per se primo volito seu volibili intelligatur, est optima formaliter. Si autem de 125 bono vniuersaliter intelligitur, vt antecedēs sonat, consequentia tenet etiam formaliter: & fundatur super hoc quod mutabilitas seu nouitas volitionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris proprij, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter: quia amor aliorum oritur ex proprio. Ex hoc enim patet, quod in consequente, alienus amor etsi non formaliter, virtualiter tamen est inclusus: & consequenter incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alteri, non est alia ratio seu alius modus incipiendi velle ab his, qui in consequente sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsitatis: quia illi alij modi non ponuntur in numerum cum istis, nec excluduntur, sed clauduntur in his virtualiter. Et obiectio consequentiæ, quia vt dictum est infertur nouitas volitionis respectu boni vniuersaliter, quamuis difformiter: quia respectu proprij formalis, respectu alieni virtualiter. Fecit autem hoc Autor non tantum breuitatis gratia, sed ea potius ratione motus: quia de voluntate diuina loquebatur, de qua perspicuum ex dictis erat, quod alia non vult nisi bonitatem propriam volendo: ita quod ipsa sola est ei volendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio, sat fuit vniuersalem maiorem de proprio bono assumere, verissimam formaliter, minor enim iam probata est, scilicet, Deus quicquid vult bonitatem propriam volendo vult.

¶ In responsione ad quartum diligenter aduerte, quod intentio eius est negare in Dei voluntate potentiam ad opposita: quoniam in ea nulla omnino est potentia, sed est velle eius aut necessarium simpliciter, vt velle se: aut necessarium immutabiliter, vt velle alia, & huc tendunt manifestè verba literæ in responsione ex negatione necessarij absolutè, eligendo necessarium immutabiliter: quasi dixisset, quod ex negatione necessarij absolutè consequitur potentia seu possibile secundum aliquam potentiam, sed stat quod ponatur necessarium immutabiliter. Non enim cùm dicitur, Deus potest velle hoc, aut oppositum, ly potest, denotat possibile secundum aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine terminorum, vt expressè habes in primo contra Gentiles, cap. 83. Et propterea imaginatio Scotica in primo, distin. 39. quę. 1. de potentia priore naturaliter actu absque mutabilitate, quam in voluntate diuina fingit, voluntaria est: omnis enim potentia contradictionis est cum mutabilitate aliqua, vt 9. Metaphysic. habetur & argumentum hoc in litera factum conuincit. 66. 72.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum octauum.*

IN titulo nota duo. Primo, quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quædam partes vniuersi dicuntur necessaria, vt corpora cælestia, & intelligentiæ: quidam verò contingentia, vt fortuita, & casualia & libera. Secūdò, quod aliud est quærere, vtrum omnia sint necessaria: & aliud est quærere vtrum omnibus volitis à Deo imponatur necessitas. primum enim non est præsentis negotij, quoniam non est hic cōsideratio de vniuerso, aut partibus eius, sed de diuina voluntate. Secundum autem importat, an ex hoc, quod aliquid est volitū à Deo, sequatur illud esse in se necessarium absolutè. Et hic quæritur. nihil enim aliud ad hunc spectat tractatum, nisi quid ex diuina volitione res volitæ sortiuntur, hic est ergo sensus tituli.

Art. 3. 122. 12. q. 10. art. 4. & 1. contra G. 85. & lib. 2. c. 29. & li. 3. ca. 73. vsq; ad 79. & ver. q. 23. ar. 5. & 1. perihe. lec. 14. Cap. 103.

¶ In corpore tria facit. Primo ponit conclusionem responsiuam quæsito. Secūdò tractat circa rationem illius conclusionis quandam opinionem. Tertiò assignat ipse veram rationem conclusionis.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua clarè patet in litera: Diuina voluntas quibusdam volitis à se necessitatem imponit, & quibusdam non.

¶ Quo ad secundum duo facit. Primo recitat opinionem, scilicet quod quidam putarunt rationem huius esse disparitatem mediorum agentium: quia scilicet quædam agit per causas medias necessarias, & quædam per causas contingentes: Deinde reprehendit hanc opinionem dupliciter. Primò sic, Diuina voluntas est causa prima non impedibilis ob defectum cuiuscunque causæ secundæ: ergo diuina voluntas non habet effectum contingentem propter causam secundam: & probatur consequentia: quia effectus primæ causæ est contingens propter defectum causæ secundæ: ex eo quod impeditur effectus primæ causæ per defectum secundæ: vt patet de Sole, & planta, respectu perficiendi fructus. Secundò ducendo ad inconueniens sic, Distinctio necessarij à contingente refertur tantū in causas secundas: ergo est præter intentionem, & voluntatem diuinam: quod est inconueniens.

¶ Circa primam rationem dubium est: eo quòd prima propositio, supra quam tota fundatur ratio, falsa videtur. Non enim distinguit inter modificari & impediri. Effectus enim contingens propter contingentiam secundæ causæ non prouenit ex impeditione semper primæ causæ, sed quandoque ex modificatione primæ causæ in secunda: & sic videtur intellexisse opinio illa, quod quia diuina voluntas

voluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes.

¶ Circa secūdam quoque rationem duplex dubitandi ratio occurrit. Tum quia antecedens recedit à quæsito, vt in titulo declaratum est. Loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingens absolutè: tum quia consequentia nihil valet. Dato enim quòd contingentia esset propter causas secundas, stat contingentiam esse volitā à Deo, quoniam ab eo sunt volitæ propter perfectionem vniuersi ipsæ causæ contingentes: & consequenter effectus earum: & sic vndique ruere videntur rationes Tex. 84. ambæ.

¶ Circa ipsam opinionis reprehensionem etiam dubium occurrit, quoniam irrationabiliter reprehendi videtur. Quia dato, quòd sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tamen natura causarum secundarum defectibilium seu liberarum propria contingentiæ, causa est: ac per hoc reprehensioni non debuit esse locus quando effectui propria est reddita causa, quāuis nō omnis. Ad euidentiam horum sciendum est, quòd quāuis, vt in titulo dictum est, alia quæstio formaliter sit de causa cōtingentiæ & alia de causa contingentiæ volitæ à Deo: quia tamen voluntas diuina vnumquodque vult esse propter suam causam in quocū que genere causæ coincidunt ambæ quæstiones quo ad materiam, & propterea non extra propositum, imò ad hoc necessarium est de causa contingentię disserere. Et reuera nihil aliud in dubium vertitur hic, nisi quæ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc in genere causæ efficientis.

¶ Nec descendit sermo præsens ad contingentiam talem vel talem, sed contingentiæ absolutè propriam ac primam radicem quærit, an scilicet sit aliqua conditio causarum secundarum, an sit aliqua conditio ipsius diuinæ voluntatis, quæ est prima omnium causa. ¶ Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehensa, credit radicem huiusmodi, esse conditionem secundæ causæ, id est defectibilitatem seu possibilitatem contradictionis in causis secundis inuentam. Quod vt melius intelligatur, sciendum est quòd instrumentum defectiuum dupliciter contingit cōcurrere ad artis opus.

¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice: sed sit consequens instrumentum electum ex necessitate materiæ.

¶ Secundo modo, vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia, Scriptor dupliciter potest vti malo calamo. Primò, quia statuit se vti omni genere calami. Secundò, quia statuit se facturum malas literas. In primo casu cùm scriptor vtens calamo lapideo, malas format literas, aduertenda sunt duo. Primò quòd tam malitia calami, quam malitia literarum non cadit sub electione scriptoris, sed consequitur malitia ex necessitate materiæ. ¶ Non enim ipse malum elegit calamum, sed quia omne genus calami eligit, ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarum reducitur vt propriam & primam radicem in ipsam conditionem calami, & non in scriptorem, qui si idoneo vteretur calamo, bonas literas faceret: & sic conditio calami est impeditiua virtutis scriptoris modificatæ per calamum. In secundo verò casu deformitas literarum cum defectu calami sub electione cadit scriptoris: imo ex hoc ipso malum calamum elegit, vt malas literas formet, quatenus instrumentum habeat cōforme malo effectui intento, & sic virtus scriptoris modificatur quidem in calamo malo, sed non impeditur, imo defectus ipse calami obsequitur eidem, quoniā electus est ad modificationem virtutis suæ, vt suauiter intentum defectuosum effectum attingat. ¶ Tenet igitur ad propositum applicando, recitata opinio, quòd Deus gloriosus, quia omni genere causarum secundarum vti statuerit, & infrà latitudinem causarum secundarum inueniuntur quædam defectiuæ vel ad vtrumlibet, propterea sequatur contingentia. Et sic intellecta opinio hæc optimè reprehensa est: est enim reprehensibilis, vt in litera dicitur ob modestiam Autoris: quia insufficienter causam reddit contingentiæ: imò vt in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis iam patere potest, propriam causam contingentiæ non reddidit. Quoniam dum conditionem secundæ causæ propriam radicem dixit, primæ causæ in qua est vera radix locum non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis.

¶ Reprehensa quoque rationabiliter vtroque ex medio: quoniam virtutem primæ causæ modificari in secunda etsi contingat dupliciter, scilicet cum impedimento & sine impedimento eius, vt in exemplo dato manifestum est, vtrobique enim virtus scriptoris malo modificata est calamo, semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionem causæ secundæ tanquam in primam radicem, oportet quòd conditio causæ secundæ sit impediens, & non solùm modificans primæ efficaciam. Et quia sic opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autem quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamento patet responsio: non enim recessum est à proposito: quia quæstiones, vt iam diximus, quo ad materiam coincidunt. ¶ Neque sub directa voluntate diuina caderet contingentia, sed esset in vniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarum causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valde inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in naturis purè sensibilium, & in naturis purè intellectualium, & in natura media inter vtranque puta humana.

¶ Quo ad tertium tria facit. ¶ Primo reddit causam veram propositæ conclusionis, dicēs, quod est efficacia diuinæ voluntatis. ¶ Secundo manifestat hoc sic, Effectus consequitur causam efficacem, non tamē secundū id quod fit, sed etiā secundū modū essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri 22. sortiuntur à voluntate sua, nō solū quòd fiant sed etiam modum quo vult quòd sint & fiant: ergo quædam ab ea habent quòd sint necessariò, & quædam contingenter. ergo ex hoc quibusdam effectibus adaptauit causas necessarias, & quibusdam contingentes: non imponit 120. ergo omnib⁹ volitis necessitatem diuina volūtas: quia tantæ efficaciæ est vt fiant res etiā quo modo vult. Antecedēs manifestatur in litera in generatione filij quo ad similitudinem accidentiū, prima verò consequentia probatur: quia voluntas Dei est efficacissima causa. secunda autem, quia Deus vult contingentiam & necessitatem: quod probatur ex causa finali, propria scilicet ex perfectione vniuersi. tertia autē manifestatur: quia contingentia præexistunt causas contingentes: & necessarias vt proximas & conformes sibi causas: aliter enim non essent omnia disposita suauiter. Vltima autem patet de primo ad vltimum. ¶ Tertiò ex determinatione iam facta redit ad reprehendendum prærecitatam opinionem dicens, quòd est totum oppositum eius, quod illa dixerat quoniam ex hoc sequitur, quòd ideo Deus voluit causas contingentes, quia voluit contingentia in vniuerso, & non econuerso: quia causæ contingentes, sunt volitæ ideo consecutiuè volita est contingentia. Et hæc quidem iam in exēplis suprà positis explanata sunt. Ad pleniorem tamen determinationis huius intelligentiam scire debent nouitij, quod aliud est velle aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solùm est voluntas, sed efficax causa, quamuis respectu causabilis idem sit velle & facere: ex velle tamen discurri conceditur ad facere: & sic in litera, quia Deus vult res & modos essendi ac fiendi rerum, ad efficere proceditur, vt scilicet quia illud velle efficacissimum est, & res & modi voliti fiunt.

¶ Circa istam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, quòd post hæc scripta diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita à Scoto in primo sentent. distinct. quæstio. 2. & distinct. octaua, quæstio. 2. & distinct. trigesimanona. quæst. Credit enim, quod prima radix contingentiæ sit quidem conditio diuinæ voluntatis, & in hoc concordat nobiscum. sed nos dicimus quod illa conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. Et quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina voluntate, intendit libertatem illius, ita quòd imaginatur, quod quia Deus libere vult & causat, ideo est cōtingentia in vniuerso, adeóque huic sententiæ inhæret vt dicat nihil posse euenire contingenter, si Deus omnipotens liberè non causaret: dixitque Aristo. cum cæteris Philosophis contradictoria concessisse, dum aliquid contingenter fieri asseruerunt: & tamen Deum agere de necessitate putauerunt. Affert autem complura tum ad probationem tum ad defensionem suæ positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est rerum subditarum corporibus cælestibus: & de his erit sermo proprius, cum de gubernatione rerum inferius agetur, ideo illa tantum hic afferenda censui quæ contingentiam absolutè respiciunt. Afferam ergo primò rationes suas: deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur. tertiò respōdebitur rationibus eius. ¶ Prima ratio & potissima, quæ mouit Scotum est hæc: Causa mouens inquantum mota, si necessariò mouetur, necessariò mouet. sed omnis causa secunda est mouens inquantum mota à prima, ergo si necessariò mouetur, necessariò mouet. igitur si prima causa non contingenter causat, nihil in vniuerso contingēter fit: & sic contingentia in vniuerso est, ex hoc quòd Deus contingenter vult & causat. & probatur minor, quia nulla causa secunda agit aliquid nisi in virtute primæ. ¶ Secunda ratio est. Prima causa prius naturaliter respicit effectum, quàm quæcūque alia causa: ergo si necessariò causat, omnis effectus in illo priori habet necessariam habitudinē ad ipsam: ergo nullus effectus fit contingenter. & probatur secunda sequela: quia impossibile est, quòd idem effectus habeat habitudinem contingentis & necessarij, respectu tam eiusdem quàm diuersarum causarum. Videtur autem mihi hanc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam.

¶ Primò, quia ex illa sequitur hanc partem vniuersi non esse à Deo vt ab agente à proposito. Quod est & contra Theologos, & contra Philosophos: & probatur sequela sic: Effectus agentis à proposito vt sic, oportet esse electum ab eo, vt patet 9. Metaphysic. vbi potentia rationalis à prohæresi determinari ad agendum dicitur: sed si contingentia oritur ex modo volendi ipsius Dei, ipsa non est electa, sed consequens modum eligendi. ergo ipsa non est effectus Dei vt agentis à proposito. Et sic contingentia est in vniuerso præter intentionem Dei: vt potè consequens modum volendi eius, non volitionem ipsam. ¶ Secundò: quia dato quòd diuina voluntas non liberè, sed naturali necessitate vellet & cau-

Universidad de […] Biblioteca

fare, salua tamen efficaciæ suæ virtute hoc vniuersum quale nunc est, adhuc contingentia saluaretur. Tum quia essent causæ defectibiles. Tum quia essent agentia libera, puta homines. Et hoc euidentius apparet, si fingamus mundum non esse à Deo sed quasi ex se: tunc enim manifeste apparet, quòd ex hoc ipso, quod non omnis effectus habet per se causam, aliquid contingenter euenit vt patet 6. Metaphys.

¶ Ad primam autem rationem Scoti multipliciter responderi potest. ¶ Primo distinguendo ly mota, seu ly mouetur. Dupliciter enim cōtingit secundam causam moueri à prima. [238.] Vno modo motiōe præuia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidem motus à manu. [D.32.] Alio modo motione cooperatiua intrinsecè propriæ actioni. & quicquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamen est falsa: in quo tantum verificatur minor. [117.] non enim oportet cùm aliquis vult aliquid, seu cùm sol illuminat primam causam præuia motione cooperari, sed sufficit & exigitur eam intrinsecè cooperari tali electioni vel illuminationi. & hoc quia cooperatio in vnoquoque est secundū naturam vniuscuiusque, sic enim disponit omnia suauiter, Vnde siue necessariò siue liberè cooperetur Deus nihil minus creata voluntas liberè vtitur illa cooperatiōe. ¶ Secundò, distinguendo ly inquantum mota quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam. [123] ¶ Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. [2.dist.46. artic.4. Et 1.contra.c. 95.fin. Et lib.2.] nō enim causa secunda mouet ob hoc precisè, quia mouetur, sed etiam ex virtute propria. [Cap.25 fi. & pet q.1. artic.6.& quol.5 q.3. ar.2.] Si autē denotet concausam, maior est falsa: quoniā stat causam secundam necessariò moueri à prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ, [Cap.96. Ca.10.& 11.] & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & modo proprio ipsius causæ secūdæ. Ex tali autem modo consurgere potest, [97] quod nō necessariò mouet, vt patet in causis defectibilibus. illa autem propositio adiuncta, scilicet causa secunda nihil agit nisi in virtute primæ, non iuuat: quoniam non est sensus quòd causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed [Quæst.2.] quòd ipsa secunda nullum effectum producit nisi virtute primæ concurrente, & coniungente virtutem secundæ suo effectui: quoniā prima omnia attingit immediatè immediatione virtutis. vt in quæstione 8. declaratum est. Ad secundam verò rationē dicitur, quod prima consequentia nihil valet: quoniam prima causa non attingit effectum secundæ causæ in seipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in illo priori haberet necessariam habitudinem ad primam, sed solam ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim propositio assumpta non est sic intelligenda, quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum: & in secundo causa secunda. ¶ Puerilis enim hic est sensus, ex quo tamen consequentia processisse videtur, sed est intelligenda quo ad independentiam & intimitatem. attingit enim prima causa effectum secundæ & independentius & intimius quàm secunda, vt patet in principio libri de Causis. Et propterea dicitur respicere prius. Et hoc autem sensu nihili consequentiam valere patet.

quibusdam effectibus aptauit causas necessarias, quæ deficere non possunt, ex quibus effectus de necessitate proueniunt. quibusdam autem aptauit causas cōtingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter eueniant [e]. Non igitur propterea effectus volitià Deo eueniunt contingenter, quia causæ proximæ sunt contingentes, sed propterea, quia Deus voluit [d] eos contingenter euenire cōtingentes causas ad eos pręparauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd per illud verbum Augu. intelligenda est necessitas in rebus volitis à Deo, non absoluta, sed conditionalis [e]. Necesse est enim hanc cōditionalem veram esse, si Deus hoc vult necesse est hoc esse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc ipso quòd nihil voluntati diuinæ resistit, sequitur quòd non solùm fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quod fiant contingenter vel necessariò, quæ sic fieri vult.

¶ Ad tertium, dicendum, quod posteriora habent necessitatem à prioribus secundum modum priorum. Vnde & ea, quæ fiunt à voluntate diuina, talem necessitatem habent, qualem Deus vult ea habere, scilicet, vel absolutam, vel conditionalem tantùm. Et sic non omnia sunt necessaria absolutè.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum voluntas Dei sit malorum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei sit malorum. Omne enim bonum, quòd fit, Deus vult, Sed mala fieri bonum est. dicit enim August. in Enchi. Quamuis ea, quæ mala sunt in quantum mala sunt, non sint bona: tamen vt non solum sint bona, sed etiam vt sint mala, bonum est fieri. Ergo Deus vult mala.

¶ 2. Præterea, dicit Dion. 3. cap. de Diu. no. Erit malum ad omnis, id est, vniuersi perfectionem conferens. Et August. dicit in Enchi. Ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commodat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint dum comparantur malis. Sed Deus vult omne illud, quòd pertinet ad perfectionem & decorem vniuersi [e], quia hoc est quod Deus maximè vult in creaturis. Ergo Deus vult mala.

¶ 3. Præterea, Mala fieri, & non fieri sunt contradictoriè opposita: sed Deus nō vult mala non fieri, quia cùm mala quædam fiāt, non semper voluntas Dei impleretur. Ergo Deus vult mala fieri.

¶ SED CONTRA est quod dicit Au. in lib. 83. Quæst. Nullo sapiente homine autore, fit homo deterior. Est autem Deus omni sapiente homine præstantior. multo igitur minus Deo autore fit aliquis deterior. illo autem autore fit aliquid quod fit illo volente. Non ergo volente Deo fit homo deterior. Constat autem, quòd quolibet malo fit aliquis deterior. Ergo Deus non vult mala.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm ratio boni sit ratio appetibilis (vt suprà dictum est) malum autem opponatur bono: impossibile est quòd aliquod malū [d] inquantum huiusmodi appetatur nec appetitu naturali nec animali nec intellectuali qui est voluntas. Tamen aliquod malum appetitur per accidens [e]: inquantum consequitur ad aliquod bonū. Et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens naturale intendit priuationem vel corruptionē sed formam, cui coniungitur priuatio alterius formæ: & generationem vnius, quæ est corruptio alterius. Leo enim occidens ceruum intendit cibum, cui coniungitur occisio animalis. Similiter fornicator intendit delectationem, cui coniungitur deformitas culpæ. Malum autem, quod coniungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquam igitur appeteretur malum, nec per accidens nisi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, quàm bonum quod priuatur per malum. Nullum autem bonum Deus magis vult, quàm suam bonitatem. Vult tamen aliquod bonum magis quam aliud quoddam bonum. Vnde malum culpæ, quod priuat ordinem ad bonum diuinum, Deus nullo modo vult sed malum naturalis defectus, vel malum pœnæ vult, volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Sicut volendo iustitiam vult pœnam, & volendo ordinem naturæ seruari, vult quædam naturaliter corrumpi [e].

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum quòd quidam dixerunt, quod licet Deus non velit mala, vult tamen mala esse vel fieri, quia licet mala non sint bona, bonum tamen est mala esse, vel fieri. Quod ideo dicebāt quia ea, quæ in se mala sunt, ordinātur ad aliquod bonum. Quem quidem ordinem importari credebant in hoc, quod dicitur mala esse vel fieri. Sed hoc non rectè dicitur, quia malum non ordinatur ad bonum per se sed per accidens. Præter intentionē enim peccātis est, quod ex hoc sequatur aliquod bonum. Sicut præter intentionem tyrannorum fuit, quod ex eorum persecutionibus claresceret patientia martyrum. Et ideo nō potest dici, quòd talis ordo ad bonum importetur per hoc quod dicitur, quòd malum esse vel fieri sit bonum, quia nihil iudicatur secundum illud, quod cōpetit ei per accidens, sed secundum illud, quod competit ei per se.

¶ Ad secundum dicendum, quod malum [d] non operatur ad perfectionem & decorem vniuersi, nisi per accidens, vt dictum est: Vnde & hoc quod dicit Dion. quòd malum est ad vniuersi perfectionem conferens, concludit inducendo quasi ad inconueniens.

¶ Ad tertium dicendum, quod licet mala fieri & mala non fieri, contradictoriè opponantur: tamen velle mala fieri & velle mala non fieri, non opponuntur contradictoriè, cùm vtrunque sit affirmatiuum. Deus igitur neque vult mala fieri, neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri. Et hoc est bonum.

¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum nonum.

[Q.5.art.1.] IN titulo aduerte duo. [D.784. 1061.& 1200. 26.] ¶ Primò, quod voluntas hic non sumitur vt se extendit ad velle & nō velle, eo modo quo videre se extendit ad videre & nō videre: dum visu percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi & ad voluntatem spectare per velle aut non velle. Nec rursus sumitur velle vt se extendit ad velle & nolle: quoniam constat Deū multa mala nolle, quæcunque scilicet non permittit suos electos incurrere: sed sumitur velle propriè pro actu positiuo per modū acceptantis: nolle enim significat actū positiuum, sed per modum repellētis: & quod sic sumatur hic volūtas patet ex ratione, quæ in litera ponitur ad probandam conclusionem responsiuam: in hoc enim solo sensu probatur. ¶ Secundò, quod malum est priuatio boni debiti, oportet enim omnes has conditiones [b] habere negationem, si mali rationem habet. [136] Malum verò pœnæ præter hoc includit rationem inuoluntarij, culpæ autem volūtarij. hic autem quæritur de malo in communi. respondebitur autē distinctè. ¶ In corpore vna est cōclusio responsiua quæsito, habens tamen plures partes: Deus nullo modo vult malum culpæ: vult tamen per accidens malum naturalis defectus, & malum pœnæ. ¶ Probatur: Malum bono opponitur: ergo impossibile est malum appeti, nisi coniunctum bono magis appetito quam alterum bonum priuatum per malū: ergo impossibile est malum culpæ esse volitum à Deo: [D.856. In solu. ad praced.] possibile tamen est malum tam naturalis defectus, quàm pœnæ esse à Deo volitum. Prima consequentia probatur, quia ratio boni est ratio appetibilis: & quo ad primam partem declaratur, atque manifestatur in omni genere appetitus, scilicet naturalis, animalis, & intellectualis, in actione naturali, & appetitu leonis, & voluntate fornicatoris. Quo ad secundā autem partem probatur: quia omne malum coniunctum alicui bono est priuatio alterius. Secunda autem consequentia, quo ad primam partem probatur: quia nihil est magis volitum à Deo quàm bonum suum, cui malum culpæ opponitur. quo ad secundam manifestatur: quia Deus vult vnum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis vult iustitiam quam bonum pœna priuatum: in naturalibus quoque magis vult ordinem naturæ, quàm vitam huius agni comesti à lupo.

¶ Circa

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ aduerte, quod in litera non dicitur, quòd malū culpæ priuat bono diuino, sed quod priuat ordine ad ipsum. [124 1.dist.25.q. 1.ar.1.quæ. 24.artic.3. & mal.16. artic 5.cor. Epist. ad Damas.nō longè à fi. Art.præ. Lib 2. de fid.cap.3.] ¶ Et propter hoc dubiū oritur, quia nihil videtur valere illa ratio: omne enim malum priuat aliquo ordine ad bonitatem diuinam: quoniā omnis ordo ad eam est sicut ad vltimum finē, & primum fontem, &c. ergo ex hoc quod malum culpæ priuat ordine ad bonum diuinum non sequitur quòd non possit esse volitum à Deo per accidens, & si de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod malum culpæ in hoc differt à cæteris malis, quod ipsum quātùm est ex se, [412.] est priuatiuum boni diuini secū dum seipsum, si esset priuabile: [113.] quemadmodum amor amicitiæ erga Deum est positiuum [412.] boni diuini secundum se, [117.] si esset ponibile: cætera autem mala respiciunt [Art.3.] bonitatem diuinam in aliquo particulari effectu. ¶ Et propterea cautè in litera vtrunque insinuatum est, scilicet & quod priuaret bono diuino secundum se, in hoc quòd dixit, quod Deus [Art.3.] nihil magis vult quam bonitatem suam: & quod de facto non priuat ipso sed ordine ad ipsū. quod intellige, secundum seipsum, vt hinc habeas differentiam à cæteris malis. Et per hoc patet responsio ad dubium. Non enim est eadem ratio de ordine ad diuinam bonitatem secundum seipsam, & de ordine ad eam secū dum aliquam certam participationem ipsius. [125 2.dist.45. arti.vlt.& veri.q.13. arti.3.] ¶ In responsione ad primum aduerte duo. ¶ Primò, quod in litera iudicium de malo culpæ secundum se fit ex intentione peccantis, propterea, quia malum culpæ non est effectus reducibilis in causas superiores, sed pro propria causa habet ipsum peccantem vt sic. Iudicium autē de vnaquaque re secundum propriam eius causam agendum est. ¶ Secundò, quod autoritati Augu. arguendo adductæ nihil in litera respondetur, & nisi sit defectus codicis, omissa non videtur: quia ex dictis hic apparet glossa illorum verborum Augustini, scilicet quod intelligenda sunt per accidens: mala enim [Q.13 ar.3.] esse est bonum fieri non per se, sed per accidens.

[D.462.] *¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum decimum.*

Titulus in corpore & ex vsu clarus est quo ad quid nominis quod hic sufficit. ¶ In corpore vna conclusio responsiua, Deus habet liberum arbitriū. Probatur: Deus vult nō ex necessitate alia à se. ergo respectu illorum habet liberum arbitriū. probatur consequentia: quia liberum arbitrium est eorum, quæ non necessario, vel naturali instinctu sunt volita: quod manifestatur: & in nobis respectu felicitatis: & in aliis animalibus, respectu eorum, quæ naturali instinctu appetunt.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quod Deus nō habeat liberum arbitriū. Dicit enim Hieronymus in Homilia de filio prodigo, Solus Deus est in quem peccatum non cadit, nec cadere potest: cætera cùm sint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti possunt.

¶ 2. Præterea, Liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua bonum & malū eligitur: sed Deus nō vult malū, vt dictū est. Ergo liberum arbitrium nō est in Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambrosius in lib. de fide, Spiritus sanctus diuidit singulis prout vult: id est libero voluntatis arbitrio, non necessitatis obsequio.

¶ RESPONDEO dicendum, quod liberum arb. habemus respectu eorum, quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Non enim ad li. ar. pertinet quòd volumus esse felices, sed ad naturalē instinctū [e]. Vnde & alia animalia quæ naturali instinctu mouentur ad aliquid, non dicuntur libero arbitrio moueri [e]. Cùm igitur Deus ex necessitate suam bonitatem velit, alia verò non est necessitate (vt suprà ostensum est) respectu illorum, quæ non ex necessitate vult, lib. ar. habet.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod Hierony. videtur excludere à Deo lib. ar. nō simpliciter, sed solum quātum ad hoc quod est deffecti in peccatum.

¶ Ad secundum dicendum quod, cùm malum culpæ dicatur per auersionem à bonitate diuina: per quam Deus omnia vult (vt supra ostensum est) manifestum est quod impossibile est eum malum culpæ velle. Et tamen ad opposita se habet inquantum velle potest hoc esse, vel non esse. Sicut & nos nō peccando possumus velle sedere, & nō velle sedere.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quod non sit distinguenda in Deo voluntas signi. Sicut enim voluntas Dei est causa rerum, ita & scientia. sed nō assignātur aliqua signa ex parte diuinæ scientiæ: Ergo neque debent assignari aliqua signa ex parte diuinæ voluntatis.

¶ 2. Præterea, Omne signum, quod non concordat ei, cuius est signum, est falsum. Si igitur signa, quæ assignantur circa voluntatem diuinam, non concordant diuinæ voluntati, sunt falsa: si autem concordant, superfluè assignantur. Non igitur sunt aliqua signa circa voluntatem diuinam assignanda.

¶ SED CONTRA est, quòd voluntas Dei est vna, cùm ipsa sit Dei essentia: quandoque autem pluraliter significatur, vt cū dicitur, Magna opera Domini exquisita in omnes volūtates eius. Ergo oportet, quòd aliquando signum voluntatis pro voluntate accipiatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in Deo quædam dicuntur propriè, & quædam secundum metaphoram, vt ex suprà dictis patet. Cùm autem aliquæ passiones humanæ in diuinam prædicationem metaphoricè assumuntur, hoc fit secundum similitudinem effectus [d]. vnde illud, quod est signum talis passionis in nobis, in Deo nomine illius passionis metaphoricè significatur. Sicut apud nos irati punire consueuerunt. Vnde ipsa punitio est signum iræ. Et propter hoc ipsa punitio nomine Iræ significatur, cum Deo atribuitur. Similiter id, quod solet esse in nobis signum voluntatis, quandoque metaphoricè in Deo voluntas dicitur. Sicut cùm aliquis præcipit aliquid, signum est quòd velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quandoque metaphoricè voluntas Dei dicitur, secundum illud Matthæi 6. Fiat voluntas tua: sicut in cælo & in terra. Sed hoc distat inter volūtatem & irā, quia ira de Deo nunquam propriè dicitur, cū in suo principali intellectu includat passionem: voluntas autem propriè de Deo dicitur. Et ideo in Deo distinguitur voluntas propriè, & metaphoricè dicta. Voluntas enim propriè dicta vocatur voluntas bene placiti. Voluntas autem metaphoricè dicta est voluntas signi, eo quòd ipsum signum voluntatis voluntas dicitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd scientia non est causa eorum, quæ fiunt, nisi per voluntatem [e]. Non enim quæ scimus facimus, nisi velimus. Et ideo signum non attribuitur scientiæ, sicut attribuitur voluntati.

¶ Ad secundum dicendum, quod signa voluntatis dicuntur voluntates diuinæ, non quia sint signa quod Deus velit, sed quia ea quæ in nobis solēt esse signa volēdi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio non est signum quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso quod in nobis est signū iræ, in Deo dicitur ira.

¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum vndecimum.

Titulus in corpore declarabitur, quo ad illum terminum, voluntas signi. [87.] ly verò distinguenda, signat non participationem ipsius voluntatis signi in plures, sed distinctionem ipsius à voluntate beneplaciti, de qua hactenus habitus est sermo. Ita quod sensus quæstionis est, vtrum distinguenda sit volūtas signi in Deo à voluntate simpliciter seu beneplaciti. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, In Deo distinguitur voluntas signi à voluntate simpliciter. ¶ Manifestatur, In Deo signum voluntatis dicitur voluntas: [126 1.di.45 ar.4. Et veri. quæst.23. articu.3.] ergo voluntas dicitur in Deo metaphoricè: ergo distinguenda est voluntas signi à voluntate beneplaciti. Antecedens declaratur autoritate Matthæi 6. cōsequentia verò prima manifestatur ex proportionalitate signi alicuius passionis & signi volitionis: vt patet in ira & punitione, &c. secunda autem consequētia manifestatur ex differentia inter iram & voluntatē, in hoc quod illud inuenitur etiam propriè in Deo: & ex terminis quia voluntas signi nihil aliud est quàm voluntas metaphoricè dicta: voluntas vero beneplaciti, est voluntas propriè dicta. Vnde patet quòd distinctio voluntatis diuinæ in voluntatem beneplaciti & signi non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes. [Cap.6.]

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circa diuinam voluntatē ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptum, consiliū, operatio, & permissio. Nā eadem quæ nobis præcipit Deus, vel consulit in nobis quandoque operatur: & eadem quæ prohibet, quandoque permittit. Ergo non debent ex opposito diuidi.

¶ 2. Præterea, Nihil Deus operatur, nisi volēs vt dicitur Sapientiæ 11. Sed voluntas signi distinguitur à voluntate beneplaciti. Ergo operatio sub voluntate signi comprehendi non debet.

¶ 3. Præterea, Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinēt, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio pertinēt ad solam rationalem creaturam. Ergo non veniunt cōuenienter in vnam diuisionem, cū non sint vnius ordinis.

¶ 4. Præterea, Malum pluribus modis contingit quam bonum: quia bonū cōtingit vno modo, sed malū omnifariā, vt patet per Philosophum in 2. Ethi. & per Diony. in 4. c. de diu. no. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur vnum signum tātùm, scilicet prohibitio: respectu verò boni duo signa, scilicet consilium & præceptum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi signa volūtatis dicūtur ea, quibus consueuimus demonstrare nos aliquid velle. potest autem aliquis declarare se velle aliquid vel per seipsum vel per alium. per seipsum quidem inquantum facit aliquid vel directè vel indirectè, & per accidēs. Directè quidem, cum per se, aliquid operatur & quantum ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirectè autem, inquantum non im-

¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum duodecimum.

Titulus in primo argumento explanatur, dum explicantur ipsa quinque signa in versu contenta, Præcipit, ac prohibet, permittit, consulit, implet.

¶ In

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiuè: Ista quinque signa conuenienter ponuntur circa diuinam voluntatem. ¶ Manifestatur primo ex parte volentis, ex eo quòd his quinque modis declaramus nos aliquid velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quod distinguuntur penes præsens, vel futurum malum & boni necessarium & superabundans, interseritúrque ꝙ ita sit de facto, scilicet ꝙ hæc quinque dicãtur diuinę voluntates autoritate Matth. 6. & Augustini.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulũ primũ.*

Tex. 32. Titulus clar⁹ est quę rit enim de in esse formaliter. Iã enim manifestum est omnia in Deo esse virtualiter.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. In Deo est amor. ¶ Probatur: Motus volũtatis & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tẽdit in bonũ ꝑ se, in malũ aũt ꝑ aliud: ergo primus voluntatis motus & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est in bonũ in cõi: ergo prim⁹ act⁹ volũtatis & appeti t⁹ est amor: ergo in quocũq; est volũtas vel appetitus oportet esse amorẽ: ergo in Deo necesse est ponere amorẽ. Antecedens declaratur quia malum non cadit sub appetitu: nisi inquãtum opponitur bono.

¶ Cõsequentia vero prima quo ad primã partẽ scilicet ꝙ primus actus tendat in bonũ. Probatur ex eo ꝙ id quod est ꝑ se, pri⁹ est eo ꝙ est ꝑ aliud. Quo ad secũdã vero scilicet, in cõi, quia cõmuni⁹ naturaliter est pri⁹: cuius signũ ad propositũ est, ꝙ intellectus prius respicit verũ cõe quã vera particularia.

¶ Secũda aũt cõsequentia ꝓbatur ex differẽtia obiecti amoris ad obiecta aliorũ actuũ volũtatis & appetit⁹ qa amor est respectu boni in cõi desideriũ aũt spes & delectatio respectu boni specialis, puta præsẽtis vel futuri. Et cõfirmatur ex hoc ꝙ oẽs alij motus appetitiui nascũtur ex amore: qd manifestatur inductiuè in actib⁹ desiderij, gaudij, odij, tristitiæ, &c. ¶ Tertiã aũt cõsequẽtia probatur: qa remoto primo remouentur alia. Quarta aũt probatur: quia in Deo est voluntas.

¶ Circa prędicta duo occurrunt notanda. ¶ Primo, quòd cũ in litera dicitur, ꝙ amor respicit bonũ in cõmuni, ly in cõi, nõ significat idem quod vniuersale, sed significat idem quod absolutè. Amor enim omnis est boni absque alia limitatione, delectatio autem est boni coniuncti, &c. Dixit autem hoc quia litera vsque ad vltimam consequentiam loquitur tam de amore qui est in appetitu sensitiuo, quem constat nõ attingere bonum secundum sensum vniuersale hoc absolutè. Nec tamẽ efficaciæ illius probationis quod est communi⁹ naturaliter est pri⁹, per hoc aliquid adimitur: quoniã bonũ absolutè, ad bonũ cum certa conditione se habet proportionaliter, vt cõmune ad proprium. seu vt cõmunius ad minus commune. ¶ Secundo, quod cum in litera dicitur, quod amor est primus actus voluntatis & appetitus, nomine appetitus intelligit totam latitudinem appetitiuè virtutis in qualibet natura, & non quamlibet potẽtiam appetitiuam. Et per hoc excluditur instantia de primo actu irascibilis. Licet enim primus eius actus non sit amor, sed spes: primus tamen actus totius appetitus sensitiui distincti in cõcupiscibilẽ & irascibilem est amor. *D. 105.* *Q. 6. ar. 3.*

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum secundum.*

128. Titulus est clarus. ¶ In corpore vnica est cõclusio: Deus amat omnia existentia, nõ tamẽ eo modo sicut nos. Hæc conclusio quo ad primam partem sic probatur: Omnia existẽtia inquantum sunt, bona sunt: & sic quod hoc habẽt inquantum sunt volita à Deo: ergo cuilibet existenti Deus vult aliquod bonum: ergo Deus omnia quæ sunt, amat. Antecedens quo ad primam partem probatur: quia ipsum esse & quælibet rei perfectio bonitas quædã est. quo ad secundam verò quia voluntas Dei est causa rerum: cõsequentia vero prima probatione non eget. secunda autẽ probatur ex eo, quòd amare nihil aliud est quam velle alicui bonum. Quo ad secundam autem partem manifestatur conclusio, qa amamus moti à bonitate rei amatæ, Deus autem amat creando & infundẽdo bonitatem, quam amat. *12. q 110. art. 1. cor. Et 3. dist. 32. art. 1. 2. & 3. Et 1. cont. 91. Et lib. 3. cap. 150. prin. & verit. q. 27. ar. 1. co. & vir. q. 2. ar. 7. ad 2.* 304 *Cap. 2. & 11.*

¶ *Super Quæstionis vigesimę Articulum tertium.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo facit. ¶ Primo distĩguit quod inæqualiter amare contingit dupliciter & probat distinctionẽ ex eo, quòd amare est velle bonũ alicui. ¶ Secũdo respondet quæsito duabus conclusionibus iuxta prædicta membra distinctionis. ¶ Prima conclusio est: Deus ex parte actus amandi omnia æqualiter amat. ꝓbatur. Amat vno simplici & semꝑ eodẽ modo se habente actu volũtatis: ergo æqualiter. Secunda conclusio est: Deus ex parte boni voliti amati, quædã amat magis aliis. probatur. Si Deus non vellet vni maius bonum quam alteri: non esset aliquid alio melius. hoc est manifestè falsum: ergo. cõsequẽtia probatur: quia amor Dei est causa bonitatis rerum. *Q. 19. ar. 4.* 127 87 118 d 142

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulũ quartum.*

84 Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiuè. De⁹ magis diligit meliora. probatur: Voluntas Dei est causa bonitatis in rebus: ergo Deum magis diligere aliquid, nihil aliud est quã velle illi maius bonum. ergo ex hoc aliqua sunt meliora quod Deus magis bonũ vult. ergo meliora plus amat. ¶ In

pedit operationem: nã remouens prohibẽs dicitur mouẽs per accidens, vt dicitur in 8. Physic. Et quantum ad hoc dicitur signum permissio. Per alium autem declarat se aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum vel necessaria inductione. quod fit præcipiẽdo, quod quis vult: & prohibendo cõtrarium, vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad cõsiliũ. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid, propter hoc ista quinque nominantur interdum nomine voluntatis diuinæ, tã quam signa voluntatis. Quòd enim præceptum consilium, & prohibitio dicantur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat volũtas tua sicut in cælo & in terra. Quòd autem permissio vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per Augu. qui dicit in Enchi. Nihil fit nisi omnipotens fieri velit vel sinendo vt fiat, vel faciendo. *Enchi. cap. 95.* Vel potest dici, quòd permissio & operatio referãtur ad præsens: Permissio quidem ad malũ, operatio verò ad bonum: ad futurum verò prohibitio respectu mali respectu verò boni necessarij præceptum, respectu verò superabundantis boni consilium.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd nihil prohibet circa eandem rem aliquẽ diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idẽ significantia. Vnde nihil prohibet, idẽ subiacere præcepto & consilio & operationi, prohibitioni vel permissioni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut De⁹ potest significari metaphoricè velle id ꝙ non vult voluntate propriè accepta, ita potest metaphoricè significari velle id, quod propriè vult. Vnde nihil prohibet de eodẽ esse voluntatem beneplaciti, & voluntatem signi. Sed operatio semper est eadem cũ voluntate beneplaciti, non autem præceptum vel consilium. Tum quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum est.

¶ Ad tertiũ dicẽdum quòd creatura rationalis est domina sui actus. Et ideo circa ipsam specialia quædam signa diuinæ voluntatis assignantur, inquantum rationalem creaturam Deus ordinat ad agendũ voluntariè & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias non habent locum nisi operatio & permissio.

¶ Ad quartum dicendum, quod omne malũ culpæ, licet multipliciter contingat, tamen in hoc conuenit, quod discordat à voluntate diuina. Et ideo vnum signũ respectu malorum assignatur, scilicet prohibitio. Sed diuersimodè bona se habent ad bonitatem diuinam, quia quædã sunt, sine quibus fruitionem diuinæ bonitatis consequi nõ possumus, & respectu horũ est præceptũ: quædam verò sunt, quibus perfectius cõsequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum, quòd consilium est nõ solùm de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

QVAESTIO VIGESIMA de amore Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iis, quæ absolutè ad voluntatem Dei pertinent. In parte autem appetitiua inueniuntur in nobis, & passiones animæ, vt gaudium, amor, & huiusmodi, & habitus moralium virtutũ vt iustitia, fortitudo, & huiusmodi. Vnde primo considerabimus de amore Dei. Secundo de iustitia Dei & misericordia eius.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo vtrum in Deo sit amor. ¶ Secundò, vtrum amet omnia. ¶ Tertio, vtrum magis amet vnum quam aliud. ¶ Quartò, vtrum meliora magis amet.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum amor sit in Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ amor non sit in Deo. Nulla enim passio est in Deo. Amor est passio. Ergo amor non est in Deo. 127 *Infra q. 81 art. 5. 1m. Et 3. dist. 32. ar. 1 1m. Et 1. cont. ca. 89. 90. 91. & 96. & lib. 4. c. 19.*

¶ Præterea, Amor, ira, tristitia, & huiusmodi contra se diuiduntur. Sed tristitia, & ira non dicuntur de Deo nisi metaphoricè. Ergo nec amor.

¶ 2. Præterea, Dionysius dicit 4. cap. de Diui. nomi. Amor est vis vnitiua & concretiua: Hoc autem in Deo locum habere nõ potest cum sit simplex. Ergo in Deo non est amor.

¶ SED CONTRA est quod dicitur primæ Ioan. 4. Deus charitas est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est amor. Cùm enim actus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuę virtutis tendat in bonũ & malũ, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius & per se est obiectum voluntatis & appetitus: malum autem secundariò & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonũ his, qui respiciũt malum, vt gaudium quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est cõmunius, naturaliter est prius. Vnde & intellectus per prius habet ordinem ad verum cõmune, quàm ad particularia quædam vera. Sunt autem quidam actus volũtatis & appetitus respicientes bonum sub aliqua speciali conditione: sicut gaudiũ & delectatio est de bono præsenti & habito, desiderium autem & spes de bono nondũ adepto. Amor autem respicit bonum in communi siue sit habitum siue nõ habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus volũtatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij mot⁹ appetitiui præsupponunt amorẽ, quasi primã radicẽ. Nullus enim desiderat aliquid nisi bonum amatũ: neque aliquis gaudet nisi de bono amato. Odium etiã non est nisi de eo, quod contrariatur rei amatę. Et similiter tristitiam & cætera huiusmodi, manifestũ est in amorẽ referri sicut in primum principium. Vnde in quocunque est voluntas vel appetitus, oportet esse amorẽ. Remoto enim primo remouentur alia. *Q. 19. art. 1.* Ostensum est autem in Deo esse voluntatem. Vnde necesse est in eo ponere amorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vis cognitiua non mouet, nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio vniuersalis mouet, mediãte ratione particulari, vt dicitur in tertio de Anima, ita appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo. *Tex. 57. & 58.* Vnde proximum motiuũ corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actum appetitus sensitiui concomitatur aliqua trãsmutatio corporis & maximè circa cor, quod est primum principium motus in animali. Si igitur actus appetitus sensitiui, inquantũ habẽt trãsmutationem corporalem annexam, passiones dicũtur, non autem actus voluntatis. Amor igitur & gaudium & delectatio secundum quòd significant actus [d] appetitus sensitiui, passiones sunt, nõ autem secundũ quòd significãt actus appetitus intellectiui. *D. 978.* Et sic ponuntur in Deo. Vnde dicit Philos. in 7. Eth. quod Deus vna & simplici operatione gaudet. *Cap. vlt.* Et eadem ratione sine passione amat.

¶ Ad secundum dicendum, quod in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, scilicet corporalẽ transmutationẽ: & aliquid quasi formalẽ, ꝙ est ex parte appetitus. Sicut in ira (vt dicitur in primo de Anima) materiale est accẽsio sanguinis circa cor, vel aliquid huiusmodi, formale verò appetitus vindictæ. *Tex. 15. 63. & 64.* Sed rursus ex parte ei⁹, ꝙ est formale in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio. Sicut in desiderio, ꝙ est boni nõ habiti, & in tristitia, quæ est mali habiti. Et eadem ratio est de ira, quæ tristitiã supponit. Quędã verò nullã imperfectionem designant, vt amor & gaudiũ. Cùm igitur nihil horum Deo conueniat secundum illud, quòd est materiale in eis (vt dictũ est) illa, quæ imperfectionẽ important, etiam formaliter Deo conuenire nõ possunt, nisi metaphoricè propter similitudinem effectus, vt supra dictum est. Quæ autẽ imperfectionẽ non important, de Deo propriè dicuntur, vt amor & gaudium: tamen sine passione vt dictum est. *In solu. ad præced. Q. 3. art. 2. ad 2. & q. præc. ar. 11. In hoc art. & q. præc. art. 11.*

¶ Ad ter

¶ Ad tertium dicendum, quod actus amoris semper tendit in duo, scilicet in bonum, quod quis vult alicui, & in eum, cui vult bonum; Hoc enim est propriè amare aliquẽ velle ei bonum. Vnde in eo, ꝙ aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quærit sibi vnire inquãtum potest. Et pro tãto [d] dicitur amor vis vnitiua etiam in Deo, sed absque cõpositione: quia illud bonũ, quod vult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt suprà ostẽsum est. In hoc vero quod aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic vtitur eo tanquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis concretiua, quæ alium aggregat sibi habens se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus est vis concretiua absque compositione, quæ sit in Deo, inquantum aliis bona vult.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Deus omnia amet.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Deus non omnia amet. Quia secundũ Dio. 4. ca. Diuin. nom. amor autem amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autẽ est dicere, quod Deus extra se positus, in alia transferatur. Ergo inconueniens est dicere, quòd Deus alia à se amet.

¶ 2. Præterea. Amor Dei æternus est. Sed ea, quæ sunt alia à Deo, non sunt ab æterno nisi in Deo. Ergo Deus non amat ea nisi in seipso. sed secundũ ꝙ sunt in eo nõ sunt aliud ab eo. Ergo Deus non amat alia à seipso.

¶ 3. Præterea, Duplex est amor, scilicet cõcupiscentiæ & amicitiæ. sed Deus creaturas irrationales non amat amore concupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiã amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum. Ergo Deus non omnia amat.

¶ 4. Præterea, In Psal. dicitur, Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Nihil autem simul odio habetur & amatur. Ergo Deus non omnia amat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 2. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus omnia existẽtia amat. Nam omnia existentia inquantum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonũ est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem supra, quòd voluntas Dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quod intantum habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitum à Deo. Cuilibet igitur existẽti, Deus vult aliquod bonũ. Vnde, cùm amare nil aliud sit, quàm velle bonum alicui [c], manifestum est, quod Deus omnia quæ sunt, amat. Non tamen eo modo, sicut nos. Quia enim volũtas nostra non est causa bonitatis rerũ[c], sed ab ea mouetur sicut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui volumus, non est causa bonitatis ipsius, sed econuerso bonitas eius vel vera vel æstimata prouocat amorem, quo ei volumus & bonum conseruari, quod habet, & addi, quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundens & creãs bonitatem in rebus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod amans sic fit extra se in amatum translatum inquantum vult amato bonum, & operatur per se suam prouidentiam, sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius 4. cap. de Diuin. nomin. Audendum est autem & hoc pro veritate dicere quod & ipse omniũ causa per abundantiam amatiuæ bonitatis, extra seipsum fit ad omnia existentia prouidentiis.

¶ Ad secundum dicendum, quod licet creaturæ ab æterno non fuerint nisi in Deo [c], tamen per hoc quod ab æterno in Deo fuerunt, ab æterno Deus cognouit res in propriis naturis. Et eadẽ ratione amauit. Sicut & nos per similitudines rerum, quæ in nobis sunt cognoscimus res in seipsis existentes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd amicitia nõ potest haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contigit esse redamationem & cõmunicationem in operibus vitæ: & quibus contigit bene euenire, vel male secundum fortunam & felicitatem: sicut & ad eas propriè beneuolentia est. Creaturæ autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatæ vitæ, qua Deus viuit. Sic igitur, Deus, propriè loquendo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantum ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad seipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatẽ. Concupiscimus enim aliquid & nobis & aliis.

¶ Ad quartum dicendum, quod nihil prohibet vnum & idem secundum aliquid amari, & secundum aliquid odio haberi. Deus autem peccatores [d] inquantum sunt naturæ quædam amat. *D. 96.* Sic enim & sunt & ab ipso sunt. Inquantum verò peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. Et hoc in eis à Deo non est. Vnde secundum hoc ab ipso odio habentur.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.*

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur quod Deus æqualiter diligat omnia. Dicitur enim Sap. 6. æqualiter est ei cura de omnibus. Sed prouidentia Dei quam habet de rebus, est ex amore, quo amat res. Ergo æqualiter amat omnia. 129. *2, dist. 26. a. 1. 2m. & 3. di 19. ar. 5. q. 1. & di. 32. ar. 4. & 1. con. ca. 91.*

¶ 2. Præterea, Amor Dei est eius essentia. Sed essentia Dei magis & minus non recipit. Ergo nec amor eius. Non igitur quædam aliis magis amat.

¶ 3. Præterea, Sicut amor Dei se extendit ad res creatas, ita & scientia & voluntas. Sed Deus non dicitur scire quædam magis quam alia, neque magis velle. Ergo nec magis quædam aliis diligit.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. super Io. Omnia diligit Deus quæ fecit, & interea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quæ sunt membra vnigeniti sui: & multo magis ipsum vnigenitum suum. *Tract. 110.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod cum amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliquid magis vel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus voluntatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus non magis quædam aliis amat quia omnia amat vno & simplici actu voluntatis [c], & semper eodem modo se habente. 119. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquem magis alio amare, cui volumus maius bonum: quamuis non magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere quod Deus quædam aliis magis amat. Cùm enim amor Dei sit causa bonitatis rerum (vt dictum est) non esset aliquid alio melius, si Deus non vellet vni maius bonum quam alteri. *Ar. præc.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod dicitur Deo æqualiter esse cura de omnibus, non quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex æquali sapientia & bonitate omnia administrat.

¶ Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de intentione amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonum autem quod Deus creaturæ vult, non est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶ Ad tertium dicendum, quod intelligere & velle significant solum actus, non autem in sua significatione includunt aliqua obiecta, ex quorum diuersitate possit dici Deus magis vel minus scire aut velle, sicut circa amorem dictum est. *In corp.*

ARTICVLVS IIII.

¶ *An Deus semper magis diligat meliora.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non semper diligat meliora. Manifestum est enim quod Christus est melior toto genere humano, cum sit Deus & homo. Sed Deus magis dilexit genus humanum, quam Christum: quia dicitur Ro. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ergo Deus non semper magis diligit meliora. 130. *3. dist. 32. art. 5. q. 1. 2. 3. & 4. & dis. 31. q. ar. 3 q. 3.*

¶ 2. Prẹterea, Ang. est melior homine. Vnde in Psal. 8. dicitur de homine, Minuisti eũ paulominus ab Angelis. Sed De⁹ plus dile

¶ In responsione ad quintum, dubium ingerunt verba in calce posita, scilicet quòd peccator prædestinatus secūdum aliquod tēpus non est nec bonus neque malus. Videtur enim sententia hæc & falsa & cōtra Autoris doctrinam: quoniā tam angelus quam homo secundum ipsum fuit creatus in gratia: & quilibet homo cōtrahit peccatum originale. Et dato quod non essent creati in gratia vno tantum instanti, & non per aliquod tempus fuissent neque boni neque mali: omnino igitur apparent hæc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur.

Tract. vlt. inter prin. & med.

Super cap. 3. Esai.

¶ Primo, quod hæc verba sunt vera de possibili: quicquid sit de facto & nomine temporis intelligitur omnis mensura durationis etiam instātanea. Tam angelus enim quam homo quādoq;, scilicet in primo instanti potuit esse neque bonus neq; malus mortaliter.

¶ Secundò, quod verificantur de bonitate & malitia morali personali, id est per proprium actum. infans enim quāuis sit malus peccato naturæ, ex proprio tamen opere neque bonus neque malus est.

Art. 2. & 3.

¶ Tertiò, quod ista sunt simpliciter vera & absolute intelligenda absq; restrictione aliqua & licet peccator prædestinatus postquam habuit esse, semper fuerit bonus aut malus: quandoque tamen, scilicet per infinitum tempus quo non fuit neque bonus neque malus fuit.

¶ Et hæc expositio magis formalis est & proposito consona, & absq; quæstione. Intendit enim litera docere non esse mirū peccatorem prædestinatū esse pro aliquo tēpore peiorē & minus amatum, ex eo ꝙ pro aliquo tempore non erat aliquo modo amatus, quando scilicet non erat: quoniam tunc neque bonus neque malus erat, vniuersaliter loquendo de bono & malo: vt patet.

Ar. præc.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum primum.*

129

Titulus vt iam patet ex dictis quærit, vtrum iustitia sit formaliter in Deo.

¶ In corpore duo facit. ¶ Primo enim distinguit iustitiam in duas species, scilicet commutatiuam, & distributiuā.

¶ Secūdo respōdet quæsito duabus conclusionibus, iuxta numerum specierum iustitiæ.

¶ Prima conclusio est negatiua, In Deo nō est iustitia commutatiua. ꝓbatur autoritate Apostoli. Quis prior, &c.

Tract. vlt. in Ioan. à med.

¶ Secunda est affirmatiua, In Deo est iustitia distributiua: & probatur. Iustitia distributiua est, secundum quam datur vnicuique secundū suā dignitatem. ergo ordo vniuersi demōstrat Dei iustitiā: igitur in eo est iustitia: cōsequētia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familiæ congruus ostendit iustitiam in gubernante, ita ordo vniuersi, &c. & confirmatur autoritate Dio.

xit hominem quam Angelum. Dicitur enim Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ 3. Præterea, Petrus fuit melior Ioanne: qa plus Christum diligebat. Vnde Dominus sciens hoc esse verum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioannis diligis me plus his? Sed tamen Christus plus dilexit Ioannem quam Petrum. Vt enim dicit Augu. super illud Io. 20. Simō Ioānis diligis me? hoc ipso signo Ioannes à cæteris discipulis discernitur: non quod solum eum, sed quòd plus eū cæteris diligebat. Non ergo semper magis diligit meliora.

¶ 4. Præterea, Melior est innocens pœnitēte, cùm pœnitētia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier. Sed Deus plus diligit pœnitentem quam innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur enim Luc. 15. Dico vobis, quòd maius gaudium erit in cælo super vno peccatore, pœnitentiam agente, quam super nonagintanouem iustis, qui non indi. pœni. Ergo Deus non semper magis diligit meliorem.

¶ 5. Præterea, Melior est iustus ꝑscitus, quā peccator prædestinatus. Sed Deus plus diligit peccatorem prædestinatū, quia vult ei maius bonum, scilicet vitam æternam. Ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ SED CONTRA, Vnūquodque diligit sibi simile, vt patet per illud, quod habetur Eccl. 13. Omne animal diligit sibi simile. Sed intantum aliquid est melius, inquātum est Deo similius. Ergo meliora magis diligūtur à Deo.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ necesse est dicere secundum prædicta ꝙ Deus magis diligat meliora. Dictum est enim, quod Deū diligere magis aliquid nihil aliud est quam ei maius bonum velle. Voluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, ꝙ Deus eis maius bonum vult. Vnde sequitur ꝙ meliora plus amet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus Christum diligit, non solùm plus quā totum humanū genus, sed etiam magis quā totam vniuersitatem creaturarū: quia scilicet ei maius bonum voluit, quia dedit ei nomen quod est semper omne nomē, vt verus Deus esset. Nec eius excellentiæ deperiit ex hoc, quod Deus dedit eum in mortem pro salute humani generis: quinimo ex hoc factus est victor gloriosus. Factus enim est principatus super humerum eius, vt dicitur Esa. 9.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ naturam humanam assumptam à Dei verbo in persona Christi (secundū prædicta) Deus plus amat quam omnes Angelos, & melior est maximè ratione vnionis. Sed loquēdo de humana natura communiter, eam Angelicæ comparando secundum ordinem ad gratiam & gloriam æqualitas inuenitur e: cum eadem sit mensura hominis & Angeli, vt dicitur Apo. 20. ita tamen ꝙ quidam Angeli quibusdam hominibus, & quidā homines quibusdam Angelis quantum ad hoc pauciores inueniūtur. Sed quantum ad conditionem naturæ Angelus est melior homine. Nec ideo naturam humanā assumpsit Deus, quia hominē absolutè plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bonus pater familias aliquid pretiosius dat seruo ægrotanti, quod non dat filio sano.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ hæc dubitatio de Petro & Ioāne multipliciter soluitur. Aug. nanque refert hoc ad mysterium dicens, ꝙ vita actiua, quæ significatur per Petrū, plus diligit Deum quàm vita cōtemplatiua, quæ significatur per Ioannem, quia magis sentit præsentis vitæ angustias, & æstuātius ab eis liberari desiderat, & ad Deum ire. Cōtemplatiuam verò vitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. Non enim finitur simul cum vita corporis, sicut vita actiua.

¶ Quidam verò dicunt, quòd Petrus plus dilexit Christum in membris. Et sic etiam à Christo plus fuit dilectus. Vnde ei Ecclesiā commendauit. Ioannes verò plus dilexit Christum in seipso. Et sic etiam plus ab eo fuit dilectus. Vnde ei commendauit matrē. Alij vero dicunt, quòd incertum est, quis horum plus Christum dilexerit amore charitatis, & similiter quem Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriam vitæ æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse quantum ad quandam promptitudinem, vel feruorem. Ioannes verò plus dilectus quantum ad quædam familiaritatis indicia quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutem & puritatem. Alij verò dicunt, quod Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellētius donum charitatis. Ioannem verò plus quantum ad donū intellectus, Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus: sed Ioannes secundum quid. Præsumptuosum tamen videtur hoc diiudicare, quia dicitur Prouerb. 16. Spirituum pōderator est Dominus & nō alius e. 145

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœnitētes & innocentes se habent sicut excedentia & excessa. Nam siue sint innocētes, siue pœnitētes, illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamen paribus innocētia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente quàm de innocente: quia plerunque pœnitentes cautiores, humiliores, & feruētiores resurgunt. Vnde Greg. dicit ibidem, quod dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam cōuersus fortiter hostē premit, quam qui nūquam fugit, nec vnquā fortiter fecit. Vel alia ratione, quia æquale donum gratiæ plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quàm innocenti, qui non meruit. Sicut centum marchæ maius donum est, si dentur pauperi, quam si dentur regi.

Hom. 34. in Euang. paulò post princ.

¶ Ad quintum dicendū, quod cùm volūtas Dei sit causa bonitatis in rebus, secundū illud tēpus pēsanda est bonitas eius, qui amatur à Deo, secūdum quod dandum est ei ex bonitate diuina aliquod bonū. Secundū ergo illud tēpus, quo prædestinato peccatori dandum est ex diuina voluntate maius bonum, melior est, licet secūdū aliquod aliud tempus sit peior: quia & secundum aliquod tempus non est nec bonus, neque malus.

QVÆSTIO VIGESIMAPRIMA de Iustitia & Misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem diuini amoris de iustitia & misericordia, eius agendum est. ¶ Et circa hoc quęrūtur quatuor. ¶ Primò vtrum in Deo sit iustitia. ¶ Secūdò, vtrum iustitia eius veritas dici possit. ¶ Tertiò, vtrum in Deo sit misericordia. ¶ Quarto, vtrum in omni opere Dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum in Deo sit iustitia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ in Deo nō sit iustitia. Iustitia enim contra tēperentiā diuiditur. Tēperantia autē nō est in Deo. Ergo nec iustitia.

131. 4. di. 46. q. 1. art. 1. & 1. contra c. 93.

¶ 2. Præterea, Quicunque facit omnia pro libito suæ voluntatis, non secundum iustitiam operatur. Sed sicut dicit Apo. Ad Ephe. 1. Deus operatur omnia secūdum consilium suæ voluntatis. Non ergo ei iustitia debet attribui.

¶ 3. Præterea, Actus iustitiæ, est reddere debitum: sed Deus nulli est debitor: ergo Deo non competit iustitia.

¶ Præterea

¶ Circa primam conclusionem dubium est.

¶ Tum quoniā falsum videtur in Deo nō esse iustitiam cōmutatiuam quoniam forma diuini iudicij sit secundum iustitiam commutatiuam dum recompensant & præmia meritis & supplicia peccatis, vt expressè Autor dicit in Secunda secundæ q. 61. ar. 4. ad primum. ¶ Tum quoniam probatio non videtur sufficiens: quoniam ad iustitiam commutatiuam spectat non solum retributio, sed etiam ipsa prior datio. Non solum enim emptio, sed etiam venditio iustitia commutatiua regulatur. Et propterea ex negatione secundi actus in Deo non videtur sufficienter illata negatio talis iustitiæ: quoniam saluatur etiā in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur, quòd neuter actus commutatiuæ iustitiæ locum habet in Deo: quia sicut non potest dare pro acceptis, ita nec potest dare pro accipiendis, nihil enim sibi ex creaturis accrescere potest prius aliquid dare Deo, vterque actus ab ipso, quoniam si nemo potest prius dare, cōsequens est, quod nemo possit æquiualēs reddere, & consequenter quod Deus non possit pro æquiualente accipiendo dare: & sic cōmutatiua iustitia, quæ æqualitatem inter datum, & acceptum facit, locum in eo habere nō potest. Ad primam verò dicitur, ꝙ inde non potest haberi, nisi quod quidam modus cōmutatiuæ iustitiæ in diuina distributione seruatur, dum pro demeritis supplicia & pro meritis præmia dispēsat, hic autem intenditur quòd in Deo non est ipsa iustitia commutatiua.

¶ In responsione ad tertium aduerte doctrinam traditam in 2. contra Gent. in capit. 28. &

Circa fin. ¶ 4. Præterea, Quicquid est in Deo, est eius essentia: sed hóc nō competit iustitiæ. dicit enim Boe. in lib. de Heb. quod bonum essentiam, iustum verò actum respicit. Ergo iustitia non competit Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 10. Iustus Dominus, & iustitiam dilexit.

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ duplex est species iustitiæ. Vna quæ consistit in mutua datione & acceptione: vt puta quę consistit in emptione & vēditione, & aliis huiusmodi communicationibus, vel commutationibus. Et hæc dicitur à Philosopho in 5. Eth. Iustitia commutatiua, vel directiua commutationum, siue communicationum: & hæc non competit Deo, quia vt dicit Apost. Rom. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia, quæ consistit in distribuendo, & dicitur distributiua iustitia, secundum quod aliquis gubernator, vel dispensator dat vnicuique secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familiæ, vel cuiuscunque multitudinis gubernatæ demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernāte: ita ordo vniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus, quam in rebus voluntariis, demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dio. 8. c. de Diui. no. Oportet videre in hoc veram Dei esse iustitiam, quod omnibus tribuit propria, secundum vniuscuiusque existentium dignitatem, & vniuscuiusque naturam in proprio saluat ordine & virtute.

Cap. 4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod virtutum moralium quædā sunt circa passiones: sicut temperantia circa concupiscētias: fortitudo circa timores & audacias: mansuetudo circa iram. Et huiusmodi virtutes Deo attribui nō possunt, nisi secundum metaphoram: quia in Deo neque passiones sunt (vt suprà dictum est) neq; appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi virtutes, sicut in subiecto, vt dicit Philosophus in 3. Eth. Quædam verò virtutes morales sunt circa operationes, vt puta circa dationes & sumptus, vt iustitia d & liberalitas & magnificentia d, quæ etiam nō sunt in parte sensitiua, sed in voluntate. Vnde nihil prohibet huiusmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles, sed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum est enim secundum virtutes politicas Deum laudare, vt dicit Philosophus in 10. Eth.

Q. 19. art. 11. et q. 20. art. 1. Cap. 10. D. 815 D. 833 Cap. 8.

¶ Ad secundum dicendum, quod cùm bonum intellectum sit obiectum voluntatis, impossibile est Deum velle nisi quod ratio suæ sapientiæ habet. Quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius voluntas recta & iusta est. Vnde quod secundum suam voluntatem facit, iustè facit, sicut & nos quod secundum legem facimus iustè facimus. Sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, Deus autem sibiipsi est lex.

¶ Ad tertium dicendum, quod vnicuique debetur quod suum est. Dicitur autē esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruus est domini, & nō econuerso. Nam liberū est, quod sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentiæ vel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est aūt duplex ordo cōsiderandus in rebus. Vnus, quo aliquid creatū ordinatur ad aliud creatum. Sicut partes ordinātur ad totum, & accidentia ad substātias, & vnaquæque res ad suum finem. Alius ordo, quo omnia creata ordinantur in Deum. Sic igitur
D. 1065 & debitū attendi potest dupliciter in operatione d diuina. Aut secundum quod aliquid debetur Deo. Aut secūdum quod aliquid debetur rei creatæ. Et vtroque modo Deus debitum reddit. Debitū enim est à Deo, vt impleatur in rebus id, quod eius sapientia & voluntas habet, & quod suam bonitatem manifestat. Et secundum hoc iustitia Dei respicit decentiam ipsius, secundum quā reddit sibi quod sibi debetur. Debitum etiam est alicui rei creatæ, quòd habeat id, quod ad ipsam ordinatur e.
119 Sicut homini ꝙ habeat manus, & ꝙ ei alia animalia seruiant.
c Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat vnicuique
134 quod ei debetur secundū rationē suæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum depēdet ex primo: quia hoc vnicuiq; debetur, quod est ordinatum ad ipsum secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia nō ordinatur, sed potius
D. 802 alia in ipsum. Et ideo de iustitia quandoque dicitur in Deo d condecentia suæ bonitatis: quandoque verò retributio pro meritis. Et vtrunque modum tangit Ansel. dicens: Cùm punis malos iustum est: quia illorum meritis cōuenit: Cùm verò parcis malis, iustum est: quia bonitati condecens est.

¶ Ad quartum dicendum, quod licet iustitia respiciat actū, nō tamen per hoc excluditur quin sit essentia Dei: quia etiam id, quod est de essentia rei, potest esse principium actionis. Sed bonum non semper respicit actum, quia aliquid dicitur esse bonum non solùm secundum quod agit, sed etiam secundū quòd in sua essentia perfectum est. Et propter hoc ibidem dicitur, quod bonum cōparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum iustitia Dei sit veritas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd iustitia Dei nō sit veritas. Iustitia enim est in voluntate. Est enim rectitudo voluntatis, vt dicit Ansel. veritas autem est in intellectu secundum Philosoph. in 6. Meta. & in 6. Ethi. Ergo iustitia non pertinet ad veritatem.

13. 4. dist. 4. q. 1. arti. 1. 2. & 3. In dial. de ver. Cap. 13. Tex. 8. Cap. 2. Cap. 7.

¶ 2. Præterea, Veritas secundū Philosophū in 4. Eth. est quædā alia virtus à iustitia, Nō ergo veritas pertinet ad rationem iustitiæ.

¶ SED CONTRA est quod in Psal. 84. dicitur, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi & ponitur ibi veritas pro iustitia.

¶ RESPONDEO dicendū, quod veritas consistit in adæquatione intellectus & rei, sicut suprà dictum est. Intellectus autē, qui est causa rei comparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Econuerso autem est de intellectu qui accipit scientiam à rebus e. Quando igitur res sunt mensura, & regula intellectus, veritas consistit in hoc quòd intellectus adæquatur rei vt in nobis accidit. Ex eo enim quòd res est vel non est, opinio nostra & oratio vera vel falsa est. Sed quando intellectus est regula vel mensura rerum, veritas cōsistit in hoc, quod res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere verum opus quando cōcordat arti. Sicut autem se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, cui concordant. Iustitia igitur Dei, quæ constituit ordinē in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius e, conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

Q. 16. ar. 1.

e 87

b 11

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione vel intellectu. Sed quantum ad imperium, quo opera regulantur secundū legem est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd veritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quędam virtus, per quam aliquis demonstrat se talē in dictis vel factis, qualis est e. Et sic consistit in conformitate signi ad significatum, non autem in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de veritate iustitiæ dictum est.

e 102

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum misericordia competat Deo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ misericordia Deo non cōpetat. Misericordia enim est species tristitiæ, vt dicit Damasc. Sed tristitia non est in Deo. Ergo nec misericordia.

133 2. 2. q. 30. ar. 1. ad 1. m. & 4. dist. 46. q. 2. ar. 1. q. 1. & 1. con. ca. 91. fi. & Psal. 24. co. 6. Li. 2. c. 14.

¶ 2. Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ. Sed Deus non pōt prætermittere id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsū negare non pōt. Negaret aūt seipsum, vt dicit gl. ibidē, si dicta sua negaret. Ergo misericordia Deo non cōpetit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 110. Miserator & misericos Dominus.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ misericordia est Deo maximè attribuenda, tamen secundum effectum non secundū passionis affectum e. ad cuius euidētiā considerandū est, ꝙ misericors dicitur aliq̄s, quasi habēs miserū cor: quia, s. afficitur ex miseria alterius ꝑ tristitiā, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc seq̄tur, ꝙ operetur ad depellēdā miseriā alterius, sicut miseriā propriā. & hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius nō cōpetit Deo: sed repellere miseriā alteri⁹ hoc maximè ei cōpetit, vt per miseriā quemcunq; defectum intelligamus. Defectus autē non tolluntur nisi per alicuius bonitatis perfectionē. Pri

e 127

melius hæc intelliges, vidēs quod hoc potius est iustum cōdecentiæ in ordine ad Deū, quā simpliciter iustum.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum secundum.*

Titulus ex dictis est clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. ¶ Probatur: veritas intellectus regulantis, & mensurantis res consistit in adæquatione rerum ad intellectum: iustitia autem consistit in conformitate operum ad legem, cui concordat. ergo iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. Antecedens pro prima parte ꝓbatur ex cōuenientia, & differētia veritatis intellectu accipiente à rebus, & causante res: Cōuenientia quidem quia veritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, quia in intellectu causato est adæquatio intellectus ad res: in causante autem est adæquatio rerum ad intellectum. pro secunda vero parte: quia sicut se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem. cōsequentia autem probatur, quoniā iustitia Dei facit ordinem in rebus conformem sapientiæ suæ, quæ est omniū lex. Et cōfirmatur tota manifestatio ex eo quod etiam in nobis sic inuenitur veritas iustitiæ.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum tertium.*

In corp.

Titulus iam patet ex vsu.

¶ In corpore duo facit. Primo respōndet quæsito. Secundo clarificat responsionem, Conclusio responsiua est. Misericordia est maximè in Deo non secundū passionis affectum sed secundum effectum. Probatur: Tristari de miseria aliena non conuenit Deo, sed repellere ea, hoc maximè ei cōuenit. ergo misericordia nō quātū ad effectū, sed quātū ad effectum maxime Deo cōuenit. Antecedens explanatur, quo ad ly miseria, vt scilicet sonet defectū quē cunq;. & probatur quo ad secundam partem sic: Defectus nō tolluntur nisi per alicuius bonitatis perfectionem: ergo hoc maximè pertinet ad Deum, quia ipse est prima bonitatis origo. Consequentia autē probatur: quia effectus misericordiæ est tristitia, effectus vero est depulsio alienę miseriæ, Clarificatio autem consistit in differēti habitudine diffusæ à Deo profectionis ad eius

Q. 6 ar. 4.

ma autē origo bonitatis Deus est, vt suprà ostensum est. Sed considerandum est quod elargiri perfectiones rebus, pertinet quidē & ad bonitatem diuinam & ad iustitiam, & ad liberalitatem & misericordiam: tamē secundum aliam & aliam rationem. Communicatio enim perfectionum absolutè considerata pertinet ad bonitatē, vt suprà ostensum est. Sed inquantum perfectiones rebus à Deo dantur secundum earū proportionem, pertinet ad iustitiam, vt dictum est supra. Inquantū verò non attribuit rebus perfectiones propter vtilitatem suam, sed solùm propter suam bonitatē[e], pertinet ad liberalitatem. Inquantum verò perfectiones datae rebus à Deo omnem defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod obiectio illa procedit de misericordia quātum ad passionis affectum.

¶Ad secundum dicendū, quòd Deus misericorditer agit, nō quidē contra iustitiam suam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operādo. sicut si aliqui, cui debentur centū denarij, aliquis ducentos det de suo, tamē non cōtra iustitiā facit, sed liberaliter vel misericorditer operatur. Et similiter si aliquis offensam in se cōmissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. Vnde Apostolus remissionem donationem vocat Ephes. 5. Donate inuicem, sicut & Christus vobis donauit. Ex quo patet quòd misericordia non tollit iustitiam, sed est quaedam iustitiae plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quod misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd nō in omnibus Dei operibus sit misericordia & iustitia. Quaedā enim opera Dei attribuūtur misericordię, vt iustificatio impij. Quaedā verò iustitiae, vt dānatio impiorū. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui nō fecerit misericordiam. Nō ergo in omni opere Dei apparet misericordia & iustitia.

¶2. Praeterea, Apostolus ad Ro. 15. cōuersionem Iudaeorū attribuit iustitiae & veritati, conuersionem autem Gentium misericordiae. Ergo non in quolibet opere Dei est iustitia & misericordia.

¶3. Pręterea, Multi iusti in hoc mundo affliguntur. Hoc autē est iniustū. Nō ergo in omni opere Dei est iustitia & misericordia.

¶4. Praeterea, Iustitię est reddere debitū, misericordiae autem subleuare miseriam. Et sic tam iustitia quā misericordia aliquid praesupponit in suo opere. Sed creatio nihil praesupponit[e]. Ergo in creatione neque misericordia est, neque iustitia.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 24. Omnes viae Domini misericordia & veritas.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ necesse est ꝙ in quolibet opere Dei misericordia & veritas inueniantur, si tamen misericordia pro remotione cuiuscunque defectus accipiatur, quamuis non omnis defectus propriè possit dici miseria, sed solùm defectus rationalis naturae, quam contingit esse felicem. Nam miseria felicitati opponitur. Huius autem necessitatis ratio est: Quia cùm debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit vel debitum Deo, vel debitū alicui creaturae, neutrum potest in aliquo opere Dei praetermitti. Nō enim potest facere aliquid Deus, quod non sit cōueniens sapientiae & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus aliquid esse debitum Deo.[c] Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secūdum conuenientē ordinē & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiae. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus aūt diuinae iustitię semper pręsupponit opus misericordiae, & in eo fundatur. Creaturae. n. non debetur aliquid nisi propter aliquid, in eo praeexistēs, vel praeconsideratū. Et rursus si illud creaturae debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, ꝙ ex sola bonitate diuinae voluntatis dependeat, quae est vltimus finis. Vtpote si dicamus quod habere manus debitū est homini propter animā rationalē[e]: animam verò rationalem habere, ad hoc quod sit homo, hominem verò esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primam radicē eius. Cuius virtus saluatur in omnibus consequentibus, & etiam vehementius in eis operatur, sicut causa primariae vehementius influit quam causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quae alicui creaturae debentur, Deus ex abundantia suae bonitatis largius dispensat quàm exigat proportio rei. Minus enim est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiae, quam quod diuina bonitas confert, quae omnem proportionem creaturae excedit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quaedam opera attribuuntur iustitiae, & quaedam misericordiae: quia in quibusdā vehementius apparet iustitia, in quibusdam misericordia: Et tamen in damnatione reproborum apparet misericordia: nō quidem totaliter relaxans, sed aliqualiter alleuians, dum punit citra cōdignum. Et in iustificatione impij apparet iustitia, dū culpas relaxat propter dilectionem, quam tamen ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. c. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

¶Ad secundū dicendū, ꝙ iustitia & misericordia Dei apparet in conuersione Iudęorū, & Gentiū. Sed aliqua ratio iustitiae apparet in cōuersione Iudaeorū, quae nō apparet in conuersione Gentiū, sicut ꝙ saluati sunt ꝓpter ꝓmissiones Patrib. factas.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in hoc etiā quòd iusti puniuntur in hoc mūdo, apparet iustitia & misericordia, inquantū per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgantur & ab effectu terrenorū in Deū magis eriguntur, secundū illud Greg. Mala, quae in hoc mundo nos premunt, ad Deum nos ire cōpellunt.

Ex lib. 26. moral. c. 9.

¶Ad quartum dicendū, quòd licet creationi nō praesupponatur aliquid in rerū natura, praesupponitur tamē aliquid in Dei cognitione. Et secundum hoc etiam saluatur ibi ratio iustitiae inquātum res in esse producitur, secundum quod conuenit diuinae sapientiae, & bonitati. Et saluatur quodammodo ratio misericordiae, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVAESTIO VIGESIMASECVNDA *de Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.*

CONSIDERATIS aūt his, quae ad voluntatem absolutè pertinēt, procedendū est ad ea, quae respiciunt simul intellectum & volūtatem. Huiusmodi autē est prouidentia quidem respectu omniū: praedestinatio verò & reprobatio, quae ad haec consequuntur respectu hominum specialiter in ordine ad aeternā salutem. Nam & post morales virtutes in scientia morali consideratur de prudētia, ad quam prouidentia pertinere videtur. ¶Circa prouidentiam autem Dei quaerūtur quatuor. ¶Primò, vtrum Deo conueniat prouidentia. ¶Secundò, vtrum omnia diuinae prouidentiae subsint. ¶Tertiò, vtrum diuina prouidentia immediatè sit de omnibus. ¶Quartò, vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum prouidentia Deo conueniat.

135. 3. contra 6. 94. collu. 1. & ver. q. 5. art. 1. Lib. 2. de inuen. Ca. 5. &

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod prouidentia Deo non conueniat. Prouidentia enim secundum Tullium est pars prudentiae. Prudentia autem, cum sit bene consiliatiua secundum Philosophum in 6. Eth. Deo competere non potest: qui nullum dubium habet, vnde eum consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

¶2. Praetera, Quicquid est in Deo, est aeternum. Sed prouidentia non est aliquid aeternum est enim circa existentia, quae non sunt aeterna secundum Dam. Ergo prouidentia non est in Deo.

¶3. Prae-

eius bonitatem, iustitiam, liberalitatem, & misericordiam: & satis clarè est in litera.

¶Super Quaestionis vigesimaeprimae Articulum quartum.

Titulus est clarus.

Q. 6. art. 2. & 4.

¶In corpore vnica est cōclusio responsiua quaesito affirmatiuè, scilicet in quolibet opere Dei misericordiā & iustitiā oportet inueniri.

Art. 1.

128 c

¶Circa quam tria facit Primò misericordię nomen extendit, extendēdo nomen miseriae ad omnem defectum, & rationem extensionis assignat: quia cum miseria opponatur felicitati, in sola rationali creaturā, quae felicitatis est capax miseria propriè inueniri potest.

¶Secundo probat conclusionem quo ad iustitiam sic. Debitum ex diuina iustitia contingit dupliciter, scilicet Deo vel creaturae & neutrū potest in aliquo opere Dei praetermitti: ergo in omni opere Dei oportet esse iustitiā: Antecedens quo ad primā partē habetur ex dictis in primo articulo ad tertiū: quo ad secūdam vero manifestatur, quia non potest facere Deus aliquid, quod non congruat sapientiae & bonitati ipsius: & similiter quicqd in rebus creatis facit, cōueniēti ordine & proportiōe disponit.

134 4. di. 46. q. 2. ar. 2 qu. 2 Et 2. cōtra ca. 28. & veri. q. 23. ar. 1. ad 8 et pet. q. 5. art. 4. ad 6. & Psal. 24. & ad Rom. 15.

¶Aduerte hic, quòd illa propositio in litera posita, Neutrum potest in aliquo opere Dei praetermitti, nō est intenta ab autore prout sonat. quoniam in opere creationis propriè nulla potest inueniri ratio debiti respectu alicuius creaturae, sed solū respectu sapientiae & voluntatis diuinae, vt in respōsione ad quartum hic habes: sed est interpretanda quo ad opera prouidētiae & gubernationis: ad quod insinuandum cū illa manifestatur in litera, notanter dicitur, Quicquid in rebus creatis facit De9. quasi diceret, ꝙ qcquid facit, facit creatione supposita.

238.

¶Probatur deinde conclusio quo ad misericordiam sic, Opus diuinae iustitiae semper praesupponit opus misericordiae, & in eo fundatur: ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia', quantū ad primam eius radicē. Antecedēs ꝓbatur: quia reducitur debitum in aliquid ex sola diuina bonitate collatum. quod probatur: quia aliter procederetur in infinitum. & declaratur exemplariter

¶Tertio, quia ex hac probatione videbatur quod misericordia concurreret ad opera Dei quasi remota causa: ideo declarat, ꝙ concurrerit eminentius quā iustitia, & hoc dupliciter.

c 131.

¶Primò, quia causa primaria vehementius influit quam secunda: & sic vis misericordiae & saluatur, & vehementius operatur in omnibus consequentibus.

¶Secūdo ab effectu, q̄a debita alicui creaturae largius Deus dispensat, quam proportio rei exigat: & hoc ex abundātia bonitatis suae. Patet autem sic esse, quia minus eo quod de facto diuina bonitas cōfert, ad conseruandum iustitiae ordinem sufficeret.

c 119 131

¶Super Quaestionis vigesimaesecundae Articulum primum.

Titulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio responsiua quaesito affirmatiuè: Necesse esse prouidentiam in Deo. Et probatur: Omne bonū quod est in rebus, est creatū à Deo: ergo bonum ordinis rerum in finē, & praecipuè vltimum est creatum à Deo: ergo ratio ordinis rerum in finem in mente diuina praeextitit: ergo in eo est prouidentia. Antecedens patet. Prima verò consequētia probatur: quia in rebus creatis nō solùm inuenitur bonitas secundum substantias rerum, sed secundū ordinem earum in finem, & praecipuè vltimum. Secunda autem probatur, quia Deus est causa rerum per intellectum. Tertia autem probatur, ex ipsa diffinitione prouidētiae: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finem, & declarantur singulae particulae. Primò, quod sit ratio: quia est principalis pars prudentiae. Secundo, quod sit ordinis in finem: quia propriū prudentiae est ordinare in finem, Tertio, quod sit rerum ex differentia inter prudentiam monasticam & oeconomicam, vel politicā, quoniam illa est ratio ordinis propriorum actuū ad finem vitae suae, ista verò est ratio ordinis subiectorum sibi in finem eorum, vt patet Matth. 24. Ex hac enim distinctiōe sequitur, ꝙ prouidentia diuina nō est pars prudentiae monasticae: quoniam ista impossibilis est Deo: quia nihil habet ordinabile in finem, sed est pars prudētiae quasi politicae, imo monarchicae: & consequenter oportet quod sit ordinās res ipsi subiectas in suos fines. Et confirmatur haec diffinitio authoritate Boē. &c. & ex differētia inter prouidentiam & dispositionem.

q. 6. art. 4. — q praeced. artic. 4. — 1. dist. 39. q. 2. ar. 1. et 3. cont. 77. q. 19. ar. 4. — C. 12. to. 5. — Prosa. 5. — C. 9 & 10. 10. 15.

¶Circa diffinitionē prouidentiae dubium difficile occurrit, an quum dicitur ordinis rerum in finem intelligatur & ipse ordo in finem, & peruentio ad finem: & an ordo tantum. Est autē ratio dubitandi: quia expressè in quęstionib. de veritate, q. 6. art. 1. dicitur quòd prouidentia diuina est ratio ordinis in finem & non euētus, id est, cōsecutionis ipsius finis, in sequentib. autem pluries habetur in oppositū, & in sequēti art. in responsione ad primum: & in arti. 4. apertissime: & in arti. 6. sequētis quaestionis, ita vt non sit locus infitiationi. Ad hoc breuiter iudicio meo dicendum est, quod Autor mutauit sententiam in melius, & id de mente sua tenendū est quod hinc & ex tertio cōtra Gen. ca. 94. habetur, scilicet quod prouidentia est ratio ordinis in finē quo ad vtrunq; scilicet ordinationis & consecutionis. Et hoc rationabilius est: quoniam prouidentia ad voluntatem Dei consequentem spectat: & ad omnia quomodolibet entia, vt in sequentibus patebit, se extēdit vt causa per se, cum his enim non stat prouidentiā ordinē tantum respicere. sic enim multa praeter ipsā euenirēt, sicut de facto praeter rerum ordinem eueniunt, sed non praeter ordinem & euentum.

a 137 505 — D. 1077. — cap. 12. — q. 19 art. 1. & 3.

¶3. Praeterea, Nullum compositū est in Deo. Sed prouidentia videtur esse aliquid compositum: quia includit in se voluntatem & intellectū. Ergo prouidētia non est in Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur Sapiē. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ necesse est ponere prouidētiam in Deo. Omne enim bonum, quod est in rebus, à Deo creatū est, vt supra ostensum est. In rebus autē inuenitur bonum, non solùm quantum ad substantiam rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem, & praecipuè in finem vltimum, qui est bonitas diuina, vt suprà habitum est. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existens à Deo creatū est, Cùm autem Deus sit causa rerum per suum intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus oportet rationem in ipso praeexistere (vt ex superioribus patet) necesse est quod ratio ordinis rerū in finem in mente diuina praeexistat. ratio autem ordinādorum in finem propriè prouidentia est. Est enim principalis pars prudentiae, ad quam aliae duae partes ordinātur, scilicet memoria praeteritorum & intelligentia praesentium: prout ex praeteritis memoratis & praesentibus intellectis coniectamur de futuris prouidēdis. Prudentiae autem proprium est secundum Philosophum in sexto Ethi. ordinare alia in finem, siue respectu suiipsius, sicut dicitur homo prudēs, qui benè ordinat actus suos ad finem vitę suę: siue respectu aliorum sibi subiectorum in familia, vel ciuitate vel regno. secundū quem modum dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam. Secundum quē modum prudentia, vel prouidentia Deo conuenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finem ordinabile, cùm ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem prouidentia in Deo nominatur. Vnde Boē. 4. de Consola. dicit quòd prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quae cuncta disponit. Dispositio autem potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio ordinis partium in toto.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd secundum Philo. 6. Ethi. Prudentia propriè est praeceptiua eorū, de quibus eubulia rectè consiliatur: & synesis rectè iudicat. Vnde licet consiliari nō competat Deo secundum ꝙ consiliū est inquisitio de rebus dubiis, tamen praecipere de ordinandis in finem quorū rectā rationem habet, competit Deo, secundum illud Psal. Praeceptum posuit, & non praeteribit. Et secundū hoc competit Deo ratio prudentiae, & prouidētiae. Quamuis etiam dici possit, quòd ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniunt. Vnde dicitur Ephe. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae.

¶Ad secundum dicendum, quòd ad curam duo pertinent[e], scilicet ratio ordinis, quę dicitur prouidentia, & dispositio & executio ordinis, quae dicitur gubernatio. Quorum primum est aeternū, secundū tēporale.

¶Ad tertium dicendum, quòd prouidētia est in intellectu, sed praesupponit voluntatem finis. Nullus enim praecipit de agendis propter finē, nisi velit finem. Vnde praesupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonū, vt dicitur in 6. Eth. Et tamen si prouidentia ex aequali respiceret voluntatem & intellectum diuinum, hoc esset absque detrimento diuinae simplicitatis, cū voluntas & intellectus in Deo sint idem, vt supra dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum omnia sint subiecta diuinae prouidentiae.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nō omnia sint subiecta diuinae prouidentiae. Nullum enim prouisum est fortuitum: Si ergo omnia sunt prouisa à Deo, nihil erit fortuitū. Et sic perit casus & fortuna. Quod est contra communem opinionem.

¶2. Prętera, Omnis sapiēs prouisor excludit defectum & malum, quantum potest ab his, quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur Deus non potest ea impedire (& sic nō est omnipotens) aut non de omnibus curam habet.

¶3. Praeterea, Quae ex necessitate eueniunt, prouidentiam seu prudentiam non requirunt. Vnde secundum Philosophū in sexto Eth. Prudentia est recta ratio contingentiū de quibus est consilium, & electio. Cùm igitur multa in rebus ex necessitate eueniant non omnia prouidentiae subduntur.

¶4. Praeterea, Quicunq; dimittitur sibi, nō subest prouidentiae alicuius gubernantis. Sed homines sub ipsis dimittūtur à Deo, secundum illud Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Et specialiter mali secundum illud, Dimisit illos secundum desideria cordis eorum. Non igitur omnia diuinae prouidentiae subsunt.

¶5. Praeterea, Apostolus 1. Corinth. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus. Et eadem ratione de aliis creaturis irrationabilibus. Non igitur omnia subsunt diuinae prouidentiae.

¶SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia, quod attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ quidā totaliter prouidentiam negauerunt, sicut Democritus & Epicurei, ponentes mūdum factum esse casu[e]. Quidam verò posuerunt incorruptibilia tantum prouidentiae subiacere, corruptibilia verò non secundum indiuidua, sed secundum species: sic enim incorruptibilia sunt. Ex quorum persona dicitur Iob 22. Nubes latibulum eius, & circa cardines caeli perambulat, neq; nostra considerat. A corruptibilium autem generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splendorē intellectus, quo participāt. In aliis autem indiuiduis corruptibilibus aliorum opinionem est secutus. Sed necesse est dicere omnia diuinae prouidentiae subiacere, non in vniuersali tantùm, sed etiam in singulari. Quod sic patet. Cùm enim omne agens agat propter finem, tantum se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cōtingit in operibus alicuius agentis aliquid prouenire nō ad finem ordinatum, quia effectus ille consequitur ex aliqua alia causa praeter intentionem agentis. Causalitas autem Dei, qui est primum agens, se extendit vsque ad omnia entia non solùm quantum ad principia speciei, sed etiam quantum ad indiuidualia principia[e], non solum incorruptibilium, sed etiam corruptibilium. Vnde necesse est omnia, quae habent quocunque modo esse, ordinata esse à Deo in finem, secundum illud Apostoli ad Ro. 13. Quae à Deo sunt, ordinata sunt. Cùm ergo nihil aliud sit Dei prouidentia quam ratio ordinis rerum in finem, vt dictum est, necesse est omnia in quantum participant esse, in tantum subdi diuinae prouidentiae. Similiter etiam supra ostensum est[c] quòd Deus omnia[a] cognoscit, & vniuersalia[d] & particularia. Et cū cognitio eius cōparetur ad res, sicut cognitio artis ad artificiata ad

136 Infrà qu. 103. art. 5. & 1. di. 39. q. 2. art. 2. & 3. cont. c. 164. 94. & 111. & Ver. qu. 5. ar. 2. & 4. & op. 3. ca. 124. 132. et 133. & opus. 15. ca. 13. 14. & 15.

¶Super Quaestionis vigesimaesecundae Articulum secundum.

Titul9 nulla eget expositiōe, q. n. dicit omnia, nihil excludit.

¶In corpore duo facit. Primo refert tres opiniones circa quaesitum. Prima est Democriti & Epicuri, dicentiū nihil esse subiectum diuinae prouidētiae. Secūda est Auerrois in 12. Metaph. commen. 52. & 54. dicētis res incorruptibiles solas subdi diuinae prouidētiae. Tertia est Rabbi Moysi, dicētis nō solū incorruptibilia, sed etiā singularia humanę tamen speciei tantum diuinae subiecta prouidentiae: rationes autem ex quibus emanarūt opiniōes in litera arguēdo adducuntur. Secundo respōdet quaesito secūdū veritatē vnica cōclusione, quam dupliciter probat. Est ergo cōclusio respōsiua: omnia diuinae prouidētiae subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari. & probatur primo sic: Omne agens agit propter finē: ergo omnia subiecta causalitati primi agentis sunt etiam subiecta ordinationi eiusdem in finē. ergo omnia quae habēt quocunque modo esse, sunt ordinata à Deo in finem. ergo omnia inquantum habent quomodolibet esse, in tantum diuinae subiiciuntur prouidentiae. Prima cōsequentia manifestatur ab opposito, ꝙ scilicet propterea in operibus alicuius agētis aliquid interuenit, nō subditū illius ordini, quoniam effectus ille non subiicitur causalitati illius causę, sed ex aliqua alia causa praeter intentioné ipsius prouenit. Secunda verò cōsequētia probatur ex eo, ꝙ causalitas Dei extendit se vsque ad omnia etiā indiuidualia, &c. Et cōfirmatur eius cōsequēs autoritate apostoli. Tertia autem consequentia probatur ex ipsa diffinitione prouidētiae: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finem.

Ex cap. 5. q. 10. — 25 — 90 287 235

¶Circa hanc rationem nota tria. Primū est, ꝙ prima cōsequētia propterea est à posteriori, quoniā per se ex vi antecedentis tenet: cū enim dico, Omne agens agit propter finē, causalitatis

Ar. prec. — 88 85 D. 472. D. 237.

sitatis agentis, significo, in hoc quod dico, agit. ordinationem verò effectus in finem significat ly propter finem: Causalitas ergo amplior nō est ordinatione, nisi agat non propter finem; & propterea optimè sequitur, & sine alio modo, quod si actio est propter finem tātum se extendit ordinatio in finem, quantum causalitas: quia ly propter, adæquatly agit. ¶Secundum est, quòd Causalitatis nomen in litera positum quo ad præsens negotium ponderandū est, & satis propriè accipiendum: quoniam non sumitur pro quocunque modo aliquid facere, sed pro facere aliquid: sic quod per ipsam actionē suam faciat id quòd effectus dicitur per seipsum: ita quod illud verè illam conditionem, quę facta est ab illa causalitate, habeat, in cuius signum in litera effectus per accidēs alicuius causæ dicitur esse per causalitatem alterius causæ, & non illius causæ, cuius dicitur effectus per accidens, sic aūt intellecta causalitas nihil aliud est quàm causalitas per se. Nec tamen oportuit in litera exprimi ly per se: quoniam in sermonibus scientificis omnia interpretanda sunt per se. ¶Tertium est, quòd quum dicitur hic, quod causalitas Dei extendit se vsque ad omnia, &c. intelligendum est prout dictum, & expositū fuit in quæstione octaua, scilicet per essentiā, & potentiam: aliàs processus iste nihil valeret, vt facilè patere potest consideranti.

q.14. ar.6. & 11.

¶Secunda ratio ad conclusionem est: Deus omnia cognoscit etiam in particulari, vt artifex eorum, ergo necesse est quòd omnia supponantur suo ordini. & probatur sequela: quia omnia artificiata subdūtur ordini artis.

¶Aduerte hic quòd nō est intentio literæ ponere identitatem artis, & prouidentiæ: quoniā earum differentia est manifesta dum ars respicit ipsam substantiā artificiatorum, prouidētia autem ordinem in finem: sed intēdit proportionaliter se habere artem & prouidentiam, & propterea, &c. In cuius signum litera in probatione consequentiæ vtitur ly sicut, quod est nota non identitatis, sed similitudinis proculdubio proportionalis hic.

123

¶In responsione ad primum aduerte quòd tā fortuitū quàm casuale relatiuum est: & propterea non opportet quòd id quod in se, & simpliciter est fortuitum, esset fortuitum respectu omnis agentis. Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quòd quando est aliquid in se simpliciter tale secundum aliquod prædicatum absolutum, non desinit esse aut dici tale ex comparatione ad quodcunque, quando verò aliquid est tale in se, & simpliciter secundum aliquod prædicatum respectiuum: nō solùm nō habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlatiuum tantùm, verùm etiam oppositum prædicatum respectiuum, in ordine tamen ad aliud correlatiuum, sortiri potest: vt patet de albo, quod quum absolute sit alteri albo simile, ad nigrum tamen comparatū est dissimile. Sic igitur quia res dicūtur fortuitæ vel casuales in ordine ad naturam, & intentionem creatam, non inconuenit, quod in ordine diuinam intentionem non fortuitæ, sed per se intentæ sint & dicantur: ita tamen, quod secundum se sumptæ simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sint & dicantur, ea ratione, quia vnaquæque res est, & iudicatur secundum proprias & proximas causas. Et per hoc patet non contradicere doctrinam hanc de prouidentia diuina doctrinæ traditæ in Philosophia naturali, & 6. Meta. quoniam vtrobique res examinatæ iudicatæque sunt secundum quod pendent ex proximis vel saltem particularibus causis: quales sunt omnes causæ creatæ, quarum nec intentionibus nec causalitatibus subest modus, quo effectus causatur, scilicet necessario, vel cōtingenter. hoc enim proprium est primæ causæ, quæ respicit ens in eo quod ens.

(vt suprà dictum est) necesse est quod omnia supponantur suo ordini, sicut omnia artificiata subduntur ordini artis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd aliter est de causa vniuersali, & de causa particulari. Ordinē enim causæ particularis aliquid potest exire, non autē ordinem causæ vniuersalis. Non enim subducitur aliquid ab ordine causę particularis, nisi per aliquam aliam causam particularem impedientem. Sicut lignum impeditur à combustione per actionem aquæ. Vnde, cùm omnes causæ particulares cōcludātur sub vniuersali causa, impossibile est aliquem effectum ordinem causæ vniuersalis effugere. Inquantum igitur aliquis effectus ordinem alicuius causæ particularis effugit, dicitur esse casuale, vel fortuitum respectu causæ particularis: sed respectu causæ vniuersalis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisum. Sicut & concursus duorum seruorum, licet sit casualis inquātum ad eos, est tamen prouisus à domino, qui eos scienter sic ad vnum locum mittit, vt vnus de alio nesciat.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliter de eo est, qui habet curam alicuius particularis, & de prouisore vniuersali, quia prouisor particularis excludit effectum ab eo, quod eius curæ subditur, quātum potest: sed prouisor vniuersalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius. Vnde corruptiones, & defectus in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturam particularem, sed tamen sunt de intentione naturæ vniuersalis, inquantum defectus vnius cedit in bonum alterius, vel etiam totius vniuersi. Nā corruptio vnius est generatio alterius, per quam species conseruatur. cùm igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum vniuersi perfectum. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent vniuerso, nō enim esset vita leonis, si non esset occisio animalium: nec esset patientia martyrum, si non esset persecutio tyrannorum. Vnde dicit Aug in Ench. Deus omnipotens nullo modo sineret malum aliquod esse in operibus suis nisi vsque adeo esset omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Ex duabus autem rationibus quas nunc soluimus, videntur moti fuisse, qui diuinæ prouidentiæ subtraxerūt corruptibilia, in quibus inueniuntur casualia & mala.

C.11. to.3.

¶Ad tertium dicendum, quòd homo non est institutor naturæ, sed vtitur in operibus artis & virtutis ad suum vsum rebus naturalibus. Vnde prouidentia humana non se extendit ad necessaria, quæ ex natura proueniūt, ad quæ tamen se extendit prouidentia Dei, qui est autor naturæ. Et ex hac ratione videntur moti fuisse, qui cursum rerum naturalium subtraxerūt diuinæ prouidentiæ, attribuentes ipsum necessitati materiæ, vt Democritus & alij Naturales antiqui.

¶Ad quartum dicēdum, quod in hoc quod dicitur, Deum hominem sibi reliquisse, non excluditur homo à diuina prouidentia, sed ostenditur, quòd non præfigitur ei virtus operatiua determinata ad vnum sicut rebus naturalibus: quæ aguntur tātum quasi ab altero directæ in finem, non autem seipsa agunt, quasi se dirigentia in finem, vt creaturæ rationales per liberū arbitrium, quo consiliantur & eligunt. Vnde signanter dicit. In manu consilij sui. Sed quia ipse actus lib. arbit. reducitur in Deum sicut in causam, necesse est vt ea, quæ ex libe. arbitrio fiunt, diuinæ prouidentiæ subdantur. Prouidentia enim hominis continetur sub prouidentia Dei, sicut causa particularis sub causa vniuersali. Hominum autem iustorum quodam excellentiori modo Deus habet prouidentiam, quam impiorum, inquantum non permittit contra eos euenire aliquid, quod finaliter impediat salutem eorum. Nam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, vt dicitur Ro. 8. Sed ex hoc ipso, quod impios non retrahit à malo culpæ, dicitur eos dimittere: non tamen ita, quod totaliter ab eius prouidētia excludantur, alioquin in nihilum deciderent, nisi per eius prouidentiam conseruarētur. Et ex hac ratione videtur motus fuisse Tullius, qui res humanas, de quibus consiliamur, diuinæ prouidentiæ subtraxit.

¶Ad quintum dicendum, quòd quia creatura rationalis habet per lib. ar. dominium sui actus (vt dictum est) speciali quodā modo subditur diuinæ prouidentiæ, vt scilicet ei imputetur aliquid ad culpam vel ad meritum: & reddatur ei aliquid vt pœna vel præmium. Et quantum ad hoc curam Dei Apostolus à bobus remouet, non tamen ita quod indiuidua irrationabilium creaturarum ad Dei prouidentiam non pertineant, vt Rabbi Moyses existimauit.

q.19. ar. 10.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Deus immediatè omnibus prouideat.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō immediatè omnibus prouideat. Quicquid enim est dignitatis, Deo est attribuendum. Sed ad dignitatem alicu-

Infrà qu. 113. arti. 6. & 3. cont. ca 76. 77. 83. & 94. colum. 2. et opusc. 3. cap. 154. & opusc. 15. ca. 14.

¶In responsione ad secundum dubium occurrit, quo pacto mala culpæ sint permissa à Deo propter perfectionem vniuersi. Tum quia si Deus cooperatus fuisset cum gratia sua, tam angelis, quàm hominibus, qui lapsi sunt, ad perpetuam in bono perseuerantiam, vt possibile fuit, vniuersum multo melius esset, eo quod nihil ab ordine respiciente diuinam voluntatem secundum se, qui est supremus ordo in vniuerso defecisset: quoniā in tali defectu malum culpę consistit, vt suprà dictum fuit. Tum quia virtutes, quæ ex malo culpę occasionantur, vt patiētia martyrum, & pœnitentia, &c. non deessent vniuerso: quoniam inuenirentur secundum præparationem animi. Ad hoc dicitur quod integritas vniuersi maius bonum est, quàm quodcunque particulare bonum creatum, vt patet Gen. primo. exigit autē vniuersi integritas virtutes, & si qua sunt alia ex malo occasionaliter prouenientia nō solùm in statu imperfecto, sed in statu perfecto: cōstat autem perfectum virtutis statum consistere in actu secundo, & non in habitu, vt patet primo Ethi. & 12. Metaph. deessent ergo multæ perfectiones vniuerso, puta iustitia punitiua, patientia martyrum, & similia: imò, quod maximè ponderandum est deesset vniuerso hostia illa diuini suppositi, quam in cruce obtulit, quod adeo bonum fuit & est, vt excedat in bonitate omne malū culpæ, non solùm hominum, sed dæmonū. Vnde & ipse ordo in diuinam bonitatem secundum se, quamuis ex malo culpæ sit læsus, & tantum tamen boni ad eundem ordinem spectantis ex malo culpæ Deus effecit, vt feliciter actum cum vniuerso dicere possimus, quā Deus mala culpæ permisit: iuxta illud Gregorij, O felix culpa, &c. Subest etiam naturalis ratio, cur malum culpæ permissum fuerit, scilicet suauis rerū dispositio: potentia namque peccandi ab vniuerso subtrahi non potuit sine illius maxima iactura, in amissione omnium creaturarū intellectualium: vt alibi patet, actus autem peccati ab huiusmodi potentia progrediens, quāuis prohiberi, id est, nō permitti potuisset, suauis tamen dispositio liberi arbitrij creati hoc non exigit, sed magis vt sua vi seipsum agat: & quoniam ad prouidentiam diuinam spectat disponere omnia suauiter, sapientissimè elegit Deus permissionem malorum culpæ. Nec fallaris, cùm legis in litera, mala esse de intentione naturæ vniuersalis: ac perinde mala culpæ esse de intentione primi, & vniuersalissimi agentis. Hæc enim non ita sunt intelligenda, vt ipsa mala sint volita seu intenta siue per se, siue per accidens. quoniā hoc esse impossibile de malo culpæ suprà manifestatum est: sed quod ipsa mala non sunt nolita seu exclusa per intentionem seu volitionem causæ primæ, & quod permissio malorum culpæ est intenta propter integritatem ac perfectionem vniuersi: & secundum permissionem hanc tenet similitudo proportionalis inter intentionem naturę vniuersalis respectu malorum naturalium, & intentionem Dei gloriosi respectu malorum culpæ.

223

d 110

b 504 554 137

¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum tertium.*

IN titulo ly immediatè, significat negationem medij prouisoris ad prouidentiæ diuinæ complementum: & sensus est, vtrum ad actum prouidendi omnibus, qui Deo conuenit, requiratur, vt etiam concurrat aliquis medius prouisor vt sic.

¶In corpore tria facit. Primò distinguit actus prouidentiæ in duo, scilicet in ordinare & executionem statuti ordinis, & primus propriè dicitur prouidere, secundus

ius Regis pertinet, quòd habeat ministros, quibus mediantibus subditis prouideat. Ergo multo magis Deus non immediatè omnibus prouidet.

¶2. Præterea, Ad prouidentiā pertinet, res in finem ordinare. Finis autē cuiuslibet rei est eius perfectio & bonum. Ad quamlibet autem causam pertinet effectum suum perducere ad bonum. Quælibet igitur causa agens est causa effectus prouidentiæ. Si igitur Deus omnibus immediatè prouidet, subtrahuntur omnes causæ secundæ.

C.17. to.3.

¶3. Præterea, Aug. dicit in Ench. quod melius est quædam nescire quàm scire, vt vilia. Et idem dicit Philosophus in 12. Met. Sed omne quod est melius, Deo est attribuendum. Ergo Deus non habet immediatè prouidētiam quorundam vilium & malorum.

Text. 51. to.3.

¶SED CONTRA est quod dicitur Iob. 34. Quem constituit alium super terrā? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Super quo dicit Greg. Mundum per seipsum regit, quem per seipsum condidit.

lib.14. moral. ca.26.

¶RESPONDEO dicendū, quòd ad prouidentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerū prouisarū in finem, & executio hui[us] ordinis, quæ gubernatio dicitur. ¶Quantum igitur ad primum horum Deus immediatè omnibus prouidet, qui in suo intellectu habet rationem omnium etiam minimorum, & quascunque causas aliquibus effectibus præfecit, dedit eis virtutem ad illos effectus producendos. Vnde oportet quòd ordinem illorum effectuum in sua ratione præhabuerit.

b 235 105

¶Quantum autem ad secūdum sunt aliqua media diuinæ prouidentiæ: quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiā suæ bonitatis, vt dignitatē causalitatis etiā creaturis communicet. Et secundum hoc excluditur opinio Platonis (quam narrat Gre. Nyssenus) triplicem prouidentiam ponentis. Quarū prima est summi Dei, qui primò & principaliter prouidet rebus spiritualibus, & consequenter toti mundo quantū ad genera, species & causas vniuersales. Secunda verò prouidētia est, qua prouidetur singularibus generabiliū, & corruptibiliū. Et hanc attribuit diis, qui circumeunt cælos, id est, substantiis separatis, quę mouent corpora cælestia circulariter. Tertia verò prouidentia est rerum humanarum: quam attribuebat dæmonibus, quos Platonici ponebant medios inter nos, & Deos, vt narrat Aug. 9. de Ciuit. Dei.

li 8. de prouiden. c.3.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd habere ministros executores suæ prouidentię, pertinet ad dignitatem Regis. Sed quòd non habeat rationem eorum, quæ per eos agenda sunt, est ex defectu ipsius. Omnis enim scientia operatiua tantò perfectior est quanto magis particularia considerat, in quibus est actus.

C.1. & 2. to. 5. & li. 8. ca 14.

¶Ad secundum dicendum, quòd per hoc quod Deus habet immediatè prouidentiā de rebus omnibus, non excluduntur causæ secūdæ, quæ sunt executrices huius ordinis, vt ex supradictis patet.

¶Ad tertium dicēdum, quòd nobis melius est nō cognoscere mala, & vilia, inquantū per ea impedimur à cōsideratione aliquorum meliorum: quia non possumus simul multa intelligere: & inquantum cogitatio malorum præuertit interdum voluntatem in malum. Sed hoc non habet locū in Deo, qui simul omnia vno intuitu videt, & cuius voluntas ad malum flecti non potest.

q.19. ar.5. & 9. D.929.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum prouidentia rebus prouisis necessitatem imponat.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod diuina prouidētia necessitatem rebus prouisis imponat. omnis enim effectus qui habet aliquā causam per se quæ iam est vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, prouenit ex necessitate, vt philosophus probat in 6. Meta. Sed prouidentia Dei (cùm sit æterna) præexistit, & ad eā sequitur effectus de necessitate. Non enim potest diuina prouidentia frustrari. Ergo prouidentia diuina necessitatem rebus prouisis imponit.

¶2. Præterea, Vnusquisq; prouisor stabilit opus suum quantum potest ne deficiat. Sed Deus est summè potens. Ergo necessitatis firmitatem rebus à se prouisis tribuit.

¶3. Præterea, Boe. dicit 4. de Cons. quod fatum ab immobilibus prouidentiæ proficiscens exordiis, actus fortunasque hominū indissolubili causarum connexione astringit. Videtur ergo, quòd prouidētia necessitatem rebus prouisis imponat.

138

sup. qu. 19. ar. 8. & 11. q.10. ar.4. & 1. di.39. q.2. art 2. & 2. cont. ca.69. 70. 71. 91. fi. & 94. & opusc.3. cap. 141. & 142. & opusc.15. ca. 15. Li. 6. met. text.7. Pros.6.

secundus verò gubernare. Secundo respondet quæsito duabus conclusionibus, iuxta hos duos actus. Prima est, Deus immediatè prouidet omnibus quo ad rationē ordinis. Secunda verò est: Deus per aliqua media prouidet quantum ad executionem. Probatur prima: Deus habet in intellectu suo rationem omnium etiam minorum, & dedit causis quas effectibus perfecit virtutē ad illos effectus producendos: ergo in sua ratione præhabet ordinem illorum effectuum in finē: ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationē ordinis. Secunda verò probatur: quia Deus gubernat inferiora per superiora. & excluditur statim tacita obiectio cōtra eam: dū dicitur, quòd gubernare per media conuenit Deo non propter defectum virtutis, &c. vt patet in litera.

¶Attēde nouitie, quòd inter prouidere & gubernare hoc interest, quod prouidere est operatio immanens, gubernare verò transiens. Et propterea prouidere non per seipsum ponit imperfectionem in ipso prouidente, quoniam importat ipsum non stare in mente sua totum omnium ordinem in omnem finē, sed partem tantùm: gubernare verò per media non ponit imperfectionem in gubernante, nisi ex eius defectu procedat, sed ponit actionem eius transeuntem multis quasi in instrumentis expleri: quod non inconuenire Deo patet.

¶Tertiò excluditur ex dictis opinio Plat. satis clarè, de qua tamen si diffusè videre cupis quomodo impugnetur, lege tertiū contra Gen. c.76. ibi enim aduertes etiam, quòd non est intentionis præsentis excludere medios prouisores vt executores diuini ordinis pertingentis vsq; ad minima: hoc enim esset etiam tollere prudentiam humanam, sed excludere medios prouisores vt prouisores tantùm, id est, ita prouisores quòd nō executores præfati ordinis, sed alterius, in diuino actu aliter non comprehensi. Et si vis perspicere cōclusiones plenius hic positas, lege tertium contra Gen. c.94. vbi nunc facta distinctio cum eisdem conclusionibus diffusius ponitur, & manifestatur in principio solutionis.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum quartum.*

TItulus ex dictis in quæstione 19. arti. 8. clarus est. Est enim quæstio, vtrum expositione diuinæ prouidentiæ modo declarato, sequatur quod omnia prouisa sint necessaria.

¶In corpore duo facit. Primò proponit conclusionem responsiuam, annexa recitatione oppositæ opinionis. Secundò probat conclusionem ipsam. Conclusio est, diuina prouidentia imponit necessitatem quibusdam & non omnibus. Probatur sic. Ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem: ergo ad perfectionem vniuersi: ergo omnes gradus entium producere: ergo quibusdam effectibus præparare causas necessarias, & quibusdam contingentes: non igitur ad eam spectat omnibus necessitatem imponere. prima consequentia probatur: quia perfectio vniuersi est principale bonum existens in ipso: bonitas enim diuina est longe maius bonum, sed separatum ab vniuerso. & finis eius separatus, vt patet 12. Meta. secunda autem probatur: quia perfectio vniuersi non esset, si non omnes essendi gradus inuenirentur in rebus. tertia verò, quia oportet ad hoc vt necessariò vel contingenter eueniāt effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationem de contingentia, sufficiunt siquidem supradicta etiam huic loco.

¶In responsione ad primum dubitatio occurrit valdè ardua, & fortè ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidentiam vt melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertendum est quod aliud est A contingenter euenire, & aliud est A necessariò euenire, & aliud est A infallibiliter, seu ineuitabiliter euenire: tā primum enim quàm secundum importat ordinem effectus ad causam in actu positam. Illud quidem quod sua causa habet potentiam ad vtrumlibet: hoc verò, quòd sua non potest deficere ab ipsius causalitate, sed tertium communius est vtroq;, quoniā & contingentia, & necessaria sequuntur diuinā prouidentiam positam in actu infallibiliter, seu ineuitabiliter: & cum hoc illa sequuntur contingenter, & ista necessariò. Ex his enim, quamuis quiescat intellectus antecedens ad responsionem in litera positam circa saluationē contingentiæ, fluctuat tamē circa cōnexionem prædictæ infallibilitatis cum libero arbitrio, imo vt rectius loquar cum libero euentu ipsarum operationum, quas liberas dicimus: & similiter cum ambiguo euentu contingentiū aliorū. Cùm enim in operatione libera sit considerare ipsam voluntatem, illius causam, & euentum, seu executionē ipsius nūc, ita quod non oppositē: quāuis difficile non sit saluare naturā talis causę, scilicet liberè cū prædicta infallibilitate, eo quia huiusmodi infallibilitas nihil dat vel aufert causæ ad vtrūlibet: sed cum ipsa stat, quod causa habeat potentiā indifferentem ad illud infallibile, & ad ei[us] oppositum, & propter hoc diuina prouidentia nō adimit contingentiā à rebus, verum saluare prædictā infallibilitatē cum indifferentia seu libertate executionis seu euētus, hoc opus, hic labor est. Si enim infallibile est me diluculo primo futuro scribere: quāuis potentiā habeā ad vtrūlibet, id est, ad scribendū tunc, vel ad non scribendū tunc: attamē potentia ista atque libertas nō exibit in actū negationis scribēdi, sed affirmationis. sic quòd ineuitabile est quin affirmatio eueniat. & si sic est, cum iā ab æterno diuina prouidentia sit in actu determinata respectu omniū, & immutabilis & infallibilis, &c. sequitur quòd de facto omnia ineuitabiliter eueniant, quāuis quædā cōtingenter, & quædā necessariò. Notanter autem dixi de facto, quia de possibili, absolutè loquendo, pōt Deus non determinare prouidentiam suam ad hoc, vel illa futura. Sed cùm iam determinata est, repugnat immutabilitati efficaciæ, vniuersalitati atq; certitudini suæ, euitabilitas euenientiū. Et si omnia ineuitabiliter eueniūt de facto: vt quid consiliamur, & conamur ad hæc magis quàm illa prosequenda vel vitanda? Nil enim minus videtur ex hoc destrui pars moralis, omnisque conatus Ecclesiæ, atque exhortatio ad bonum, quàm ex negatione contingentiæ, Quamuis enim negatio euitabilitatis, & negātio contingentiæ nōn æquiualeant, vt iā patet ex dictis quo ad proposita tamen incontingētia æqualiter videntur. Nullus enim consiliatur de ineuitabili, nec aliquis conatur, aut hortatur, aut orat circa ineuitabilia.

¶Ad hanc dubitationem nihil scriptum reperi in S. Thoma: quoniam nullibi eum mouisse hanc recolo, sed semper studuit ad saluandam contingentiam: in aliis quoque Doctoribus nihil hactenus comperi ad quæstionem istam, nisi quæ communiter dicuntur de sensu composito, & diuiso, de necessitate consequentiæ & consequentis, de libertate electionis diuinæ in æternitate, deque natura causarum ad vtrumlibet in vniuerso inuentarum. Sed hæc omnia, vt ex dictis patet, intellectum non quietant: quoniam vt iam dictum est, non de Deo secundum se considerato, sed secundum quòd de facto est: & similiter non de ipsis naturis causarum, aut rerum, nec de necessitate, aut contingentia, sed de compossibilitate ineuitabilium euentuum, cum contingentia & libertate eorundem est quæstio. Non enim satisfit quæsito, dicendo, quòd actus eueniens est euitabilis & ineuitabilis. Euitabilis quidem secundum se, ineuitabilis verò secundum quòd est prouisus. licet enim hoc sit verum, tamen non soluit nodum: quoniam actus eueniens de facto est iam prouisus ab æterno: & esse prouisum vincit conditiones ipsius secundum se: & cōsequenter actus eueniens est simpliciter, id est omnibus consideratis ineuitabilis, & secundum quid, id est, solitariè sumptus euitabilis: sicut proiectio mercis tempore naufragij est simpliciter volita, quia omnibus consideratis est volita, & secundum quid est nolita: quia secundum se proiectio ipsa displicet. Nihil quoque ad propositum facit dicere, quòd esse prouisum nihil ponit in actu eueniente: in hoc enim exemplo manifestè apparet nihil ad rem referre, an ponat vel non ponat. esse nanque volitum nihil ponit in proiecta merce: & tamen, &c. Nec etiam euaditur dicendo, quòd quia actus eueniens est prouisus à Deo, & ineuitabilitas eius sequitur esse prouisum, vt res respectiua ad Deum

ad Deum actus euenies est de facto ineuitabilis respectu Dei, non autem respectu nostri. Hoc enim æquiualet in nihilo: quoniam si de facto ineuitabilis est à Deo, ergo & de facto ineuitabilis est & simpliciter, & à nobis: quoniam impossibile est à quocunque vitari, quod à Deo de facto vitari non potest, propter ipsius summam efficaciam. Oportet igitur, si quæstionis huius veritas quietare debet intellectum nostrum, alterũ duorũ dicere, aut quòd esse prouisum nõ sequatur ineuitabilitas, aut quòd ineuitabilitas euentus prouisi nõ deroget euitabilitati eorundem euentuum. Et hoc secundum quidem propter rationem supra adductam non capio quomodo possit verificari. Liquet enim quòd non nisi secundũ quid euitabilitas saluari apparet. Primum autem, quamuis communiter à Docto. destruatur, dicentibus quòd esse prouisum seu volitum seu prædestinatum (pro eodem enim quo ad hanc difficultatem omnia accipio) sequitur ineuitabilitas. Ego aũt non vt opponã me contra torrentem, nec asserendo, sed stante semper captiuitate intellectus in obsequium Christi, suspicor, quòd quemadmodum esse prouisum, nec cõtingentiam, nec necessitatẽ ponit in euentu prouiso, vt in litera dicitur, eo qa Deus est causa superexcedens eminenter præhabẽs necessaria & contingẽtia: per hoc enim euadit S. Th. ab illa ratio. 6. Met. hic allata. Intẽdit enim quòd propositiões Ari. verificantur in causis particularibus, quarum aliæ sunt necessariæ, aliæ contingentes, aliæ per se, & aliæ per accidens, non autem in causa vniuersalissima excedente necessarias & cõtingentes per se & per accidens: quoniam ad eam spectat producere effectus electos: non solùm res, sed omnes rerum & euentuum modos. Ita eleuando alius mentis oculos, ipse Deꝰ ex sua altiori, quam cogitare possumus, excellentia, sic rebus euentibusq; prouidet, vt esse prouisum ab eo, sequatur aliquid altius, quã euitabilitas vel ineuitabilitas, vt sic ex passiua prouisione euẽtus, neutrius combinationis alterum membrum oportẽat sequi. Et si sic est, quiescet intellectus nõ euidentia veritatis in specie, sed altitudine in accessibili veritatis occultę. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur. Tum propter rationem prædictam. Tum quoniam, vt ait Gre. minus de Deo sentit, qui hoc tantum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatem, actualitatem, certitudinem, atq; vniuersalitatem, & similia spectare scimus, aut ex fide tenemus, sed suspicor aliquod occultum latere, vel ex parte ordinis, quæ est inter Deum & euentum prouisum: vel ex glutino inter ipsum euentũ, & esse prouisum arbitror: & sic intellectum animæ nostræ oculum noctuæ esse considerans, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim tam fidei catholicæ, quàm philosophiæ fateri cæcitatem nostram, quàm asserere tanquam euidentia, quæ intellectum non quietant euidentia nanq; quietatiua est. Nec propterea omnes Doctores præsumptionis accuso: quoniam balbutiendo vt potuerunt immobilitatem an efficaciam summam, & æternam diuini intellectus voluntatis potestatisque insinuare intenderunt omnes per ineffabilitatem ordinis diuinæ electionis ad euẽtus omnes: quorũ nihil præfatæ suspicioni obstat, quæ altius quid in eis latere credit. Et verè si sic prædicaretur, nullus fere circa prædestinationẽ erraret Christianus, sicut non errat in materia Trinitatis, quia dicitur, & scribitur: & ita est quod occulta est humano intellectui, & sola fides sufficit. Optimum autem atque salubre consilium est in hac re, inchoare ab his, quæ certè scimus & experimur in nobis, scilicet quòd omnia, quæ sub libero arbitrio nostro continẽtur, euitabilia à nobis sunt, & propterea digni sumus pœna vel præmio. Quomodo autem hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio, &c. credere quod sancta mater Ecclesia credit. Scriptum est enim, Altiora te ne quæsieris, plurima enim sunt, tibi supra sensus hominum reuelata. Et hoc est vnum de illis.

¶ Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum primum.

IN titulo aduerte, q hic quæritur de diuina prædestinatione, nõ simpliciter ex modo quærendi, sed respectu hominum, vtrunque tamen est intentum. Et propterea in corpore determinat quæstionẽ an est simpliciter, in responsionibus verò argumentorum respectu hominum.

¶ In corpore ponitur vnica conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, In Deo est prædestinatio, cum vno corollario in calce. Probatur conclusio sic. Vita æterna in diuina visione consistens est finis excedens proportionẽ & facultatem naturæ creatæ: ergo ratio nalis creatura illius capax perducitur in ipsam. quasi à Deo transmissa: ergo huius transmissionis ratio in Deo præexistit: ergo in Deo est prædestinatio. Antecedens declaratur distinguendo duplicem finem in quem à diuina prouidentia creatura ordinatur, scilicet proportionatum & superexcedentem: & probatur ex supradictis in quæstione 11. Prima cõsequentia probatur: qa ad id, quod non potest aliquid sua virtute pertingere, oportet ab alio transmitti: sicut sagitta à sagittante. Secunda verò probatur: quia in eo est ratio ordinis omnium in finem, quæ vocatur prouidentia. Tertia autem probatur sic: Ratio rei fiendæ in mente actoris præexistens est quædam præexistentia: ergo ratio huiusmodi transmissionis fiendæ est præexistens transmissio: ergo est prædestinatio. probatur hoc vltimum: quia destinare est mittere: & prædestinatio, est ratio huiusmodi transmissionis in vitam æternam. Corollarium verò est, præprobatur: quia prouidentia quantum ad obiecta, est pars prouidentiæ. & diuinæ subiacent omnia quo ad ordinem in finem.

¶ Aduerte hic, quòd prædestinatio ex parte actus non ponitur pars prouidentiæ: quoniam actus diuinus nec partis nec totius rationem in se habet: sed quantum ad obiecta pars ponitur prouidentiæ, quoniam quodlibet trium subiectorum prædestinationi, pars est subiectorum prouidentiæ. res est enim creatura rationalis: ordo verò transmissio, finis vita æterna. constat autem quodlibet horum partem esse totius entis, ordinis, & finis creati prouidentiæ subiecti.

¶ Circa hanc partem nota differentiam inter S. Tho. doctrinam & alios, de quorum numero est Scot. in 40. distinct. primi. putant enim prædestinationem proprie electionem & consequenter actum diuinæ voluntatis significare. Hic autem expresse dicitur, quòd actum intellectus importat sicut & prouidentia: quoniam pars est prudentiæ. Ad cuius maiorem claritatem recolito, quòd diuinus intellectus nostro more loquendo, primo excogitauit ordinem eligendorum ac mittendorum in vitam æternam, eúmque suæ voluntati proposuit acceptandum: deinde libera sua voluntas illum ordinem exequendum elegit, & sic tertius ordo, qui prius, id est, secundum se rationem excogitati habebat, modo habet rationem

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 4. c. de Diui. no. quòd corrumpere naturam nõ est diuinæ prouidentiæ. Hoc autem habet quarundam rerũ natura, quod sint contingentia. Non igitur diuina prouidentia necessitatem rebus imponit, contingentiã excludens.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd prouidentia diuina quibusdam rebus necessitatem imponit, nõ autẽ omnibus, vt quidam crediderũt. Ad prouidentiã enim pertinet, ordinare res in finem. Post bonitatem autẽ diuinam, quæ est finis à rebus separatus, principale bonum in ipsis rebus existẽs est perfectio vniuersi. Quæ quidem nõ esset, si non omnes gradus essendi inuenirentur in rebus. Vnde ad diuinã prouidentiam pertinet, omnes gradus entium producere. Et ideo quibusdam effectibus præparauit causas necessarias, vt necessario euenirent: quibusdam verò causas contingentes, vt euenirent contingenter, secundum conditionem proximarum causarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd effectus diuinæ prouidentiæ non solùm est aliquid euenire quocunque modo, sed aliquid euenire vel contingenter vel necessariò. Et ideo euenit infallibiliter & necessariò, quòd diuina prouidentia disponit euenire infallibiliter & necessariò: & euenit cõtingenter, quod diuinæ prouidentiæ ratio habet, vt contingenter eueniat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in hoc est immobilis & certus diuinæ prouidẽtiæ ordo, quòd ea, quæ ab ipso prouidentur, cuncta eueniunt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessariò siue contingenter.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd indissolubilitas illa & immutabilitas quam Boe. tangit, pertinet ad certitudinem prouidẽtiæ, quę non deficit à suo effectu neque à modo euẽniendi, quem prouidit, non autem pertinet ad necessitatem effectuum. Et considerandum est quòd necessarium & contingens propriè consequuntur ens inquantum huiusmodi. Vnde modus contingentiæ & necessitatis cadit sub prouisione Dei, qui est vniuersalis prouisor totius entis: nõ autem sub prouisione aliquorum particularium prouisorum.

QVAESTIO VICESIMA-tertia de *Prædestinatione, in octo articulos diuisa.*

POST Cõsiderationem diuinæ prouidentiæ agendum est de prædestinatiõe & de libro vitę. Et circa prædestinationẽ quæruntur octo.

¶ Primò, vtrũ Deo cõueniat prædestinatio.
¶ Secundò, quid sit prædestinatio: & vtrum

ponat aliquid in prædestinato.
¶ Tertiò, vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum.
¶ Quartò, de comparatione prędestinationis ad electionem, vtrum scilicet prædestinati eligantur.
¶ Quintò, vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, vel reprobationis, aut electionis.
¶ Sextò, de certitudine prædestinationis, vtrum scilicet prædestinati infallibiliter saluentur.
¶ Septimò, vtrum numerus prædestinatorum sit certus.
¶ Octauò, vtrum prædestinatio posit iuuari precibus Sanctorum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum homines prædestinentur à Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non prædestinentur à Deo. Dicit enim Damas. in 2. lib. Oportet cognoscere quòd omnia quidem præcognoscit Deus: non autem omnia prædeterminat. Præcognoscit enim ea, quæ in nobis sunt: non autem prædeterminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis, inquantum sumus nostrorum actuum domini per liberũ arb. Ea ergo, quæ pertinent ad meritum vel demeritum, non prædestinantur à Deo, & sic hominum prædestinatio tollitur.

¶ 2. Præterea, Omnes creaturæ ordinantur ad suos fines per diuinã prouidentiã. vt suprà dictũ est. Sed aliæ creaturæ non dicuntur prædestinari à Deo. Ergo nec homines.

¶ 3. Præterea, Angeli sunt capaces beatitudinis sicut & homines. Sed angelis non cõpetit prædestinari (vt videtur, cùm in eis nunquam fuerit miseria: prædestinatio autem est propositum miserendi, vt dicit Aug.) Ergo homines non prædestinantur.

¶ 4. Præterea, Beneficia hominibus à Deo collãta per Spiritum sanctum, viris sanctis reuẽlantur, secundum illud Apostoli 1. Cor. 2. Nos autem non spiritum huius accepimus mundi, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Sed ergo homines prædestinarentur à Deo (cùm prædestinatio sit Dei beneficium) esset prædestinatis nota sua prædestinatio. Quod patet esse falsum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit.

¶ RESPONDEO dicendum, q Deo conueniens est homines prædestinare. Omnia enim diuinæ prouidentiæ subiacent, vt suprà ostensum est. Ad prouidentiam autẽ pertinet res in finem ordinare, vt dictũ est. Finis autem, ad quem res creatæ ordinantur à Deo est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturæ creatæ & facultatem, & hic finis est vita æterna, quæ in diuina visione consistit: quæ est supra naturam cuiusli-

¶ Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum secundum.

IN titulo, vtrum ponat aliquid, id est cũ dicitur, Sortes est prædestinatus, vtrũ ly prædestinatus, prædicet aliquod ens in Sorte substantiale, aut accidentale. vt cum dicitur, Sortes est animal, vel Sortes est albus: aut nihil ponit in eo, sed denominat tantùm denominatione extrinseca, ficut cum dicitur, album videtur.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito negatiuè: Prædestinatio nõ est aliquid in prędestinato, sed in prędestinãte tantùm. probatur & manifestatur cõclusio. Probatur quidem sic: Prouidẽtia nihil ponit in prouisis, sed in intellectu tantũ prouisoris ratione ordinis, &c. ergo prædestinatio in mẽte tantũ diuina ponit rationẽ ordinis Electorũ, &c. Et probatur cõsequentia, quia prædestinatio pars est prouidẽtiæ. Manifestatur verò ex differentia inter ipsam prædestinationem, & illius executionem: quoniam hæc actiuè sumpta ponit aliquid in exequẽte ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et declaratur hoc ex differẽtia simili inter prouidẽtiam, & gubernationẽ, quæ actiuè quidẽ in gubernãte, passiuè verò in gubernatis ponit aliquid. Et quoniã executio prędestinatiõnis aliquo vno proprio catet nomine, idcirco in litera duob' exprimitur, dũ subditur, q est vocatio, & magnificatio, & testimonio Apostoli, &c.

¶ Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulũ tertium.

IN titulo, reprobare in communi significat repulsionem alicuius tanquam indigni. in proposito autem indignitas ista attenditur respectu vitæ æternæ.

¶ In corpore duo facit: Primo respõdet quęsito ne consistit: quæ est supra naturam cuiusli-

paratio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Ergo prædestinatio non est aliquid æternũ. Et ita oportet quòd non sit in Deo, sed in prædestinatis. Nam quicquid est in Deo, est æternum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit, quòd prædestinatio est præscientia beneficiorũ Dei. Sed præscientia non est in præscitis, sed in præscitẽte. Ergo nec prędestinatio est in prædestinatis, sed in prædestinante.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædestinatio non est aliquid in prædestinatis, sed in prædestinante tantum. Dictum est enim, quòd prædestinatio est quædam pars prouidentiæ. Prouidentia autem non est in rebus prouisis, sed est quædam ratio in intellectu prouisoris, vt supra dictũ est. Sed executio prouidentiæ, quę gubernatio dicitur, passiuè quidem est in gubernatis, actiuè autem est in gubernante. Vnde manifestum est, quòd prædestinatio est quędã ratio ordinis aliquorum in salutẽ æternam in mente diuina existens: executio autem huius ordinis est passiuè quidem in prędestinatis, actiuè autem est in Deo. Est autem executio prædestinationis vocatio & magnificatio, secundũ illud Apostoli ad Rom. 8. Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & magnificauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q actiones in exteriorẽ materiam transeũtes inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio e, nõ autẽ actiones in agẽte manẽtes vt sunt intelligere & velle, vt supra dictum est. Et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio non ponit aliquid in prædestinato. Sed executio eius, quę tràsit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

¶ Ad secundũ dicendũ, q destinatio aliquã do sumitur pro reali missione alicuius ad aliquẽ terminũ: & sic destinatio non est nisi eius quod est. Alio modo sumitur destinatio pro missione, quã aliquis mẽte cõcipit, secundum q dicimur destinare quod mẽte firmiter proponimus. Et hoc secũdo modo dicitur 2. Macha. 6. c. q Eleazarus destinauit nõ admittere illicita propter vitę amorem. Et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tamẽ prędestinatio ratione anteceẽsionis, quã importat, potest esse eius, quod nõ est, qualitercũque eius destinatio sumatur.

¶ Ad tertium dicendum, q duplex est præparatio. Quædã patiẽtis, vt patiatur. & hæc præparatio est in præparato. Quædam alia est agentis vt agat. & hæc est in agente. Et talis præparatio est prędestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se præparare ad agendũ, inquantum præconcipit rationẽ operis fiendi. Et sic Deus ab æterno præparauit prædestinando, concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd gratia non ponitur in diffinitione prædestinationis, quasi aliquid existẽs de essentia eius: sed in quãtum prædestinatio importat respectum ad gratia, vt causæ ad effectum: & actus ad obiectum. Vnde non sequitur, quòd prædestinatio sit aliquid temporale.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus nullum hominem reprobet. Nullus enim reprobat, quẽ diligit. sed Deus omnem hominem diligit, secũdum illud Sapiẽ. Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Ergo Deus nullum hominem reprobat.

¶ 2. Præterea, Si Deus aliquẽ hominẽ reprobat, oportet q sic se habeat reprobatio ad reprobatos, sicut prædestinatio ad prędesti-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

actum, scilicet permittere aliquos deficere à vita æterna: quoniam creaturæ rationales sunt defectibiles ab hoc fine. Et si quæras fundaméntum illius præmissæ, scito quòd est suauis dispositio rerum prouisarum. ex hoc enim quòd prouidentia suauiter disponit, defectibilia suis viribus relinquit, & sic eueniunt defectus.

¶Quo ad secundú tria de reprobatione dicit. Primò, quòd est pars prouidentiæ: & probat hoc ex proportionalitate ad prædestinationem. Secundò, q nó est tantú præsciétia. & probat hoc ex suo toto, scilicet ex prouidétia, quæ manifestè addit supra præscientiá. Tertiò, q includit voluntatem permittendi casum & puniendi culpam: & pbat hoc rursus ex proportionalitate ad prędestinationé in hoc, quòd illa respicit & id, quod est præsentis seculi, & quod futuri, &c. Ex his autem facile colligitur quid est reprobatio, q scilicet est præscientia cum voluntate permittendi culpam & damnandi propter culpam.

130

natos. Sed prædestinatio est causa salutis prędestinatorúe. Ergo reprobatio erit causa perditionis reproború. Hoc autem est falsum. Dicitur enim Oseę 13. Perditio tua Israel ex te est, tantummodo ex me auxilium tuum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

¶3. Præterea, Nulli debet imputari, quod vitare non potest. Sed si Deus aliquem reprobat, non potest vitare quin ipse pereat. Dicitur enim Eccle. 7. Considera opera Dei, q nemo possit corrigere quem ipse despexit. Ergo nó esset hominibus imputandú, quòd pereunt. Hoc autem est falsum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

¶SED CONTRA est quòd dicitur, Mal. 1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus aliquos reprobat. Dictú enim est suprà, q prædestinatio est pars prouidentiæ: Ad prouidentiá autem pertinet permittere aliquem defectú in rebus quæ prouidentiæ subdútur, vt suprà dictú est. Vnde, cum per diuiná prouidentiá homines in vitam ęternam ordinentur, pertinet etiam ad diuiná prouidentiam vt permittat aliquos ab isto fine deficere. Et hoc dicitur reprobare. Sic igitur sicut prædestinatio est pars prouidétiæ respectu eorú, qui diuinitus ordinántur in æternam salutem, ita reprobatio est pars prouidentiæ respectu illorú qui ab hoc fine decidunt. Vnde reprobatio non nominat præscientiam tantum, sed aliquid addit secundum rationem, sicut & prouidentia: vt suprà dictum est. Sicut enim prædestinatio includit volútatem conferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntaté permittendi aliquem cadere in culpam & inferendi damnationis pœnam pro culpa.

Art. 1.

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum quartum.*

Q. 22. ar. 2

IN titulo Electionis vocabulum propriè sumitur, prout sonat actú voluntatis, quo optione proposita vnú mauult altero.

¶In corpore vna est cóclusio respósiua affirmatiua: Omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo. Probatur, Prudentia est ratio in intellectu existés præceptiua ordinationis aliquorú in finé. ergo prouidentia est ratio pręceptiua, &c. Ergo prædestinatio est ratio præceptiua ordinis aliquorú in vitá æterná. ergo prædestinatio aliquorú præsupponit, q Deus illorum velit saluté: ergo prędestinatio præsupponit electionem, & electio dilectionem: ergo omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo. prima cósequentia probatur. quia sicut est de prudétia, ita de puidentia. Et aduerte q ly sicut, potius expressiue quá similitudinariè tenetur, quoniá prouidentia, vt superius dictú fuit, principalis prudentiæ pars est, imò est ipse præcipuus actus prudétiæ politicæ. Secunda verò in litera explicitè nó habetur, sed ob clariorem contextú apposita est: & patet ex eo q prædestinatio est pars prouidentiæ. Tertia auté probatur, quia non præcipitur aliquid ordinádú in finem nisi præexistéte voluntate finis. Et hoc intellige de verè interiori præcepto: quod dico propter exterius præceptú: quod signum diuinæ volútatis in qó. 19. positú est: illo enim modo præceptú suméndo multa De⁹ præcepit quæ non vult, vt patet in peccatoribus. Quarta auté probatur, quia ad tale velle diuinú pertinet electio & dilectio. Et quoniá in hac quarta cósequentia tria inferútur, scilicet electio & dilectio & ordo inter electioné & dilectioné diuiná: ideo singula í litera manifestátur. Et primò, q ex tali velle sequatur dilectio: qa eis vult hoc bonú. diligere enim est velle illi bonú. Secúdò, q electio quia hoc bonú vult illis præ aliis quos reprobat. Tertiò, q electio dilectioné præsupponit: & hoc ex differétia inter ordinem horú actuum in nobis & in Deo: quoniá in Deo dilectio electionem præcedit, in nobis verò econtra: & ratio est, quia voluntas sua causat bonitatem rerum, nostra autem à bonitate rerum mouetur.

¶Circa differentiá nunc assignatá aduerte, q prædicta differétia est intelligenda respectu vnius & eiusdé obiecti, & rursus de prima ratione electionis aliter nó apparet vera differétia ista vniuersaliter intellecta. Cú enim amor sit primus actus voluntatis, nó possumus eligere nisi præamemus: sed tamé ex amore circunstátiarú eligimus hunc vt ipsum amemus, vt patet in electione vxoris: & sic respectu huius & non simpliciter in nobis electio dilectioné præcedit: manifestè quoq; in dilectione nostra benefica patet, q quáuis benefacere præcedat electioné eiusdé cui benefaciat, dú omnes ęquo amore prosequeremur: fieri tamé nó potest, vt effectus in amato ex solo nostro amore proueniens ad electioné eiusdem nos ducat: quoniá státe paritate amoris sequi non potest electio. disparitas auté si fiat in amádo ab obiecti circústátiis magis amatis mouemur ad eligendú húc præ aliis vt ametur. Et sic dilectio nostra non potest esse prima electionis ratio respectu eiusdé, quáuis possit esse secúdaria: vt cum ex amore alicuius eligitur ille met vt ametur ad aliquod aliud bonum, vt quotidie fit. In Deo autem oportet dilectioné huius præcedere vt primam & totá causam ex parte amati electionis illius, quia electio disparitatem vnius ab altero supponit, & tota disparitatis ratio in creatura est bonú illi à Deo volitum, & sic dilectio electionis est ratio apud Deum.

Q. præc. ar. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q Deus omnes homines diligit, & etiam omnes creaturas, inquantum omnibus vult aliquod bonum: non tamen quodcunque bonum vult omnibus. Inquátum igitur quibusdam non vult hoc bonum, quod est vita æterna, dicitur eos habere odio, vel reprobare.

D. 86. Aug. lib. 1. ad Simplicia. q. 2. & lib. 1. de prædest. & grat. cap. 2. & Iul lib. 1. de dup. præd. Dei.

¶Ad secundum dicêdum, q aliter se habet reprobatio in causando qua prædestinatio. Nam prædestinatio est causa & eius quod expectatur in futura vita à prædestinatis, scilicet gloriæ, & eius quod percipitur in præsenti, scilicet gratiæ. Reprobatio verò non est causa eius, quod est in præsenti, scilicet culpæ, sed est causa derelictionis à Deo. Est tamé causa eius, quod redditur in futuro, s. pœnæ æternæ. Sed culpa prouenit ex lib. arbi. eius, qui reprobatur & à gratia deseritur. Et secundum hoc verificatur dictum Prophetæ, Perditio tua Isral ex te.

Aug. lib. 1. de præd. cap. 6. & 9. & ad art. falso sibi impositos art. 13. 14. 15. et Ansel. de conc. præde. cap. 2.

¶Ad tertium dicendum, quòd reprobatio Dei non subtrahit aliquid de potentia reprobati. Vnde cum dicitur quòd reprobatus non potest gratiam adipisci, non est hoc intelligendum secundum imposibilitatem absolutam, sed secundum imposibilitatem códitionatam, sicut suprà dictum est, quòd prædestinatum necesse est saluari necessitate conditionata, quæ non tollit libertatem arbitrij. Vnde licet aliquis non possit gratiam adipisci qui reprobatur à Deo, tamen quòd in hoc peccatum vel illud labatur, ex eius lib. arbi. contingit. Vnde & meritò sibi imputatur in culpam.

Q. 9. art. 3.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum prædestinati eligantur à Deo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd prædestinati non eligátur à Deo. Dicit enim Dio. 4. cap. de Di. no. q sicut sol corporeus non eligendo omnibus corporibus lumé immittit, ita & Deus suam bonitatem e. Sed bonitas diuina communicatur pręcipuè aliquibus secundum participationem gratię & gloriæ. Ergo Deus absque electione gratiá & gloriam communicat. Quod ad prædestinationem pertinet.

142 *Infra q̃. 24. art. 1. cor. & 1. di. 41. art. 1. & 2. & Ver. q̃. 6. art. 1. ad 2m. & Rom. 9. l. 2. co. 3.* 118

¶2. Præterea, Electio est eorú quæ sunt. sed prædestinatio ab ęterno est, etiam eorum quę non sunt. Ergo prędestinantur aliqui absque electione.

¶3. Præterea, electio quádam discretionem importat. Sed Deus vult omnes homines saluos fieri, vt dicitur 1. Tim. 2. Ergo prædestinatio quæ præordinat homines in salutem est absque electione.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eph. 1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd prædestinatio secundú rationé præsupponit electionem, & electio dilectionem. Cuius ratio est: quia prædestinatio (vt dictum est) est pars prouidentiæ. Prouidentia autem, sicut & prudentia, est ratio in intellectu existens præceptiua ordinationis aliquorum in finem, vt suprà dictum est. Non autem præcipitur aliquid ordinandum in finem, nisi præexistente voluntate finis. Vnde prædestinatio aliquorum in salutem æternam præsupponit secundum rationem, quòd Deus illorum velit salutem. Ad quod pertinet electio & dilectio. Dilectio quidem, inquantum vult eis hoc bonum salutis æternæ. Nam diligere est velle alicui bonum, vt suprà dictum est. Electio autem inquantum hoc bonum aliquibus præ aliis vult, cùm quosdam reprobet, vt suprà dictum est. Electio tamen & dilectio aliter ordinantur in nobis & in Deo, eo quòd in nobis voluntas diligendo non causat bonum, sed ex bono præexistente incitamur ad diligendum e. Et ideo eligimus aliquem quem diligamus. Et sic electio dilectionem præcedit in nobis. In Deo autem est econuerso. Nam voluntas eius, qua vult bonum alicui diligendo, est causa quòd illud bonum ab eo præ aliis habeatur. Et sic patet, quòd dilectio pręsupponitur electioni secundum rationem, & electio prædestinationi. Vnde omnes prædestinati sunt electi & dilecti.

Art. 1.

Q. 22. ar. 1.

Q. 20. art. 2. & 3.

¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum quintum.*

Art. 3.

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore tria facit. primò declarat titulú: secúdò tractat tres opiniones circa quæsitum: tertiò respódet quæsito. Quo ad primú distinguit q prædestinationé causari ex præscitis meritis potest intelligi dupliciter: primò ex parte actus: & sic nulla est quæstio. secúdò, ex parte effectus: & sic vertitur in dubium. Manifestátque hác distinctionem cú suis mébris ex diuina volútate, quoniá ipsa clauditur in prędestinationé, cadé siquidé distinctione vti oportet, cum de causa, quare Deus velit aliquid, quęstio est, vt ex suprà dictis patet: & litera est clara.

128

¶AD PRIMVM ergo dicendú, quòd si consideretur cómunicatio bonitatis diuinę in communi, absque electione bonitaté suá cómunicat, inquantum, scilicet nihil est quod non participet aliquid de bonitate eius, vt supra dictú est. Sed si cósideretur cómunicatio istius vel illius boni, nó absque electione tribuit, quia quædam bona dat aliquibus, quæ non dat aliis. Et sic in collatione gratiæ & gloriæ attenditur electio.

Q. 6. art. 4

¶Ad secundú dicendú, q quádo volútas eligétis puocatur ad eligendum à bono in re præexistente, tunc oportet quòd electio sit eorum quæ sunt, sicut accidit in electione nostra. Sed in Deo est aliter, vt dictum est. Et ideo sicut dicit August. Eliguntur à Deo qui non sunt, neque tamen errat qui eligit.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictú est) Deus vult omnes homines saluos fieri antecedenter: (quod non est simpliciter velle, sed secundum quid) non auté cósequenter, quod est simpliciter velle.

In corp. & q. 20. ar. 2. Ser. 11. de verb. Apost.

Q. 19. ar. 6.

¶Quo ad secúdum prima opinio est Origenis dicentis præterita ante hác vitá merita, animarú causam esse prædestinationis. Et confutatur autoritate Apostoli. Cú nondum boni aliquid egissent, &c. Secunda est Pelagianorum dicentium, quòd merita præexistentia in hac vita sunt ratio prędestinationis, quia initiú bene faciédi ex nobis est. sed hæc cófutatur autoritate Apostoli,

stoli, quòd nó sumus sufficientes cogitare, &c. Constat enim quòd cogitatio est primú ex nobis initium cooperádi bene. Tertia opinio est, quòd merita futura in hac tantú vita sunt causa prædestinationis. Et ad hác opinionem reducitur opinio retractata ab Augustino, scilicet quòd fides futura fuit ratio prædestinationis Iacob magis quàm Esau. Sed hác opinioné confutat Autor in litera sic: Si aliquid ex parte nostra esset causa prædestinationis, illud nó clauderetur sub prædestinationis effectu: sed totú quòd inuenitur in bono vsu gratiæ, est effectus prędestinationis: ergo nihil, quòd est in bono vsu gratiæ, est causa prædestinádi, probatur destructio cósequétis, Non est distinctum id quod à causa secunda & à causa prima. ergo nó est distinctum quod est ex libero arbitrio & prædestinatione: ergo id quod est per liberum arbitrium, est ex prædestinatione. prima cósequentia núc facta probatur: quia diuina prouidentia producit effectus per operationes causarum secundarum.

¶Circa hác parté aduerte q Henricus de Gandauo quęst. 4. art. 9. & q. 5. art. 5. tenet opinionem satis propinquam huic modò confutatæ, dicés q bonus vsus non gratiæ, vt præcedens dixit opinio, sed liberi arbitrij est causa prędestinationis. Et quoniá ratio facta in litera directè militat cótra talé opinioné: idcirco conatur soluere eá, & pbare suá opinioné. Et suá quidé probat autoritate Aug. Venit de occultissimis meritis, &c. vt habes à Magist. 41. distin. deinde ratione tripliciter. Tú quia electio pręsupponit disparitaté eligédi à reprobádo: tú quia iustitia semper est comes misericordiæ: & sic aliquá cógruentiam ex parte prædestinandi oportet inueniri ad misericordé prædestinationé. tú quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostri: ergo & prædestinationis. Rationé autem præsenté arguit negando, quòd ex indistinctione eius quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur q id quod est ex parte liberi arbitrij, totaliter claudatur sub prædestinatione seu eius effectu: quoniá stat indistinctú esse bonú vsum liberi arbitrij, q est à gratia & libero arbitrio, & tamé ipsum esse quodam modo à libero arbitrio, quo non est à gratia: & sic eo modo quo est noster & nó gratiæ, potest esse causa prędestinationis. Quòd auté bonus vsus liberi arbitrij aliquo modo sit ipsi⁹ quo nó est gratiæ, patet autoritate Au. super illud, Adiuua nos Deus salutaris noster: vbi vult nos cooperari gratiæ.

143 *1. di. 41. ar. 3. & 3. con. ca. vlt. & verit. q. 6. artic. 2. & Ro. 15. lec. 3 & Rom. 1. lect. 3. & ca. 8. lec. 6. & ca. 9. l. 3. & Ep. 1. lect. 1. & 4.*

De præde. Sanct. cap. 10.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd præscientia meritorum sit causa prædestinationis. Dicit enim Apost. Rom. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit. Et glo. Amb. super illud Rom. 9. miserebor cui miserebor, &c. dicit, Misericordiam illi dabo quem præscio toto corde reuersurum ad me. Ergo videtur quòd præscientia meritorum sit causa prædestinationis.

¶2. Pręterea, Prædestinatio diuina includit diuinam volútatem, quæ irrationabilis esse non potest, cùm prædestinatio sit propositum miserendi, vt Aug. dicit. Sed nulla alia ratio potest esse prædestinationis nisi præscientia meritorum. Ergo pręscientia meritorum est causa, vel ratio prædestinationis.

¶3. Præterea, Non est iniquitas apud Deú, vt dicitur Rom. 9. Iniquum autem esse videtur, vt æqualibus inæqualia dentur. Omnes autem homines sunt æquales & secundum naturam & secundum peccatum originale. Attenditur autem in eis inæqualitas secundum merita vel demerita propriorum actuum. Non igitur inęqualia pręparat Deus hominibus prædestinando & reprobando, nisi propter differentium meritorum præscientiam.

¶SED CONTRA est quod dicit Apostol. ad Tit. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Sicut autem saluos nos fecit, ita prædestinauit nos saluos fieri. Non ergo præscientia meritorum est causa vel ratio prædestinationis.

Ar. præc.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cú prædestinatio includat volútatem (vt supradictum est) sic inquirenda est ratio prędestinationis, sicut inquiritur ratio diuinę voluntatis. Dictum est autem suprà, quòd non est asignare causam diuinæ volútatis ex parte actus volendi, sed potest asignari ratio ex parte volitorum, inquantum scilicet Deus vult esse aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita insanæ mentis, qui diceret merita esse causam diuinæ prædestinationis ex parte actus prædestinátis. Sed hoc sub quæstione vertitur, vtrum ex parte effectus prædestinatio habeat aliquam causam. Et hoc est quærere, vtrú Deus præordinauerit se daturum effectum prædestinationis alicui propter merita aliqua. Fuerút igitur quidam qui dixerunt quòd effectus prædestinationis præordinatur alicui propter merita præexistentia in alia vita. Et hęc fuit positio Orige. qui posuit animas humanas ab initio creatas, & secundú diuersitaté suorú operum diuersos status eas sortiri in hoc múdo corporibus vnitas e. Sed hác opinionem excludit Apostolus Rom. 9. dicens, Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, non ex operibus, sed ex vocáte dictú est: quia maior seruiet minori. Fuerút ergo alij qui dixerút, q merita præexistentia in hac vita sunt ratio & causa effectus prædestinationis. Posuerút enim Pelagiani, q initium benefaciédi sit ex nobis, consummatio autem à Deo. Et sic ex hoc cótingit, quòd alicui datur prædestinationis effectus, & non alteri: quia vnus initium dedit se præparando, & non alius.

Q. 19. ar. 5.

¶Sed cótra hoc est quod dicit Apostolus 2. Cor. 3. q non sumus sufficiétes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. Nullú auté anterius principiú inueniri potest, quàm cogitatio. Vnde non potest dici, q aliquod in nobis initiú existat, quod sit ratio effectus prædestinationis. Vnde fuerút alij, qui dixerunt, q merita sequentia prædestinationis effectum, sunt ratio prædestinationis: vt intelligatur q ideo Deus dat gratiá alicui, & præordinauit se ei daturum, quia prędsciuit, eum bene vsurum gratia. Sicut si rex det alicui militi equú, qué scit eo bene vsurú. Sed isti videntur distinxisse inter id, quod est ex gratia, & id quod est ex lib. arb. quasi non possit esse idem ex vtroque. Manifestum est autem, quòd id quod est gratiæ, est prędestinationis effectus: & hoc nó potest poni vt ratio prædestinationis cú hoc sub prædestinatione cócludatur. Si igitur aliquid aliud ex parte nostra sit ratio pdestinationis, hoc erit præter effectú prædestinationis. Nó est autem distinctum quod est ex lib. arb. & ex prædestinatione: sicut nec est distinctum q est ex causa secunda & causa prima. Diuina enim prouidétia producit effectus per operationes causarú secundarú, vt supra dictú est, Vnde & id quod est per lib. arb. est ex prædestinatione. Dicendum est ergo, q effectú prędestinationis cósiderare possum⁹ dupliciter. Vno modo in particulari, & sic nihil prohibet aliquem effectú prædestinationis esse causam & rationé alterius. Posteriorem quidé prioris secundú rationé causæ finalis, prioré verò posterioris secúdum rationé causę meritorię. Quę reducitur ad dispositionem materiæ. Sicut si dicamus, q Deus præordinauit se daturú alicui gloriá ex meritis, & q præordinauit se daturú alicui gratiá, vt mereretur gloriá. Alio modo potest cósiderari prædestinationis effectus in communi. Et sic imposibile est, q totus prædestinationis effectus in cómuni habeat aliquá causá ex parte nostra. Quia quicqd est in homine ordinás ipsum in saluté, comprehenditur totú sub effectu prædestinationis, etiá ipsa præparatio ad gratiam. Neque enim hoc fit nisi per auxiliú diuinú e, secúdú illud Thren. vlt. Cóuerte nos Domine ad te, & cóuertemur. Habet tamé hoc modo prædestinatio ex parte effectus pro ratione diuiná voluntaté, ad quá totus effectus prędestinationis ordinatur vt in finem, & ex qua procedit sicut ex principio primo mouéte.

¶AD PRIMVM ergo dicendú, q vsus gratiæ præscitus non est ratio collationis

¶Ad hæc quoniam manifestè eiusdem est difficultatis hæc opinio cum recitata in litera, breuiter nunc est dicendú. Et autoritati Aug. Magister respondet dicens eá retractatá in simili: & bene dicit: quoniá expressè ipse Aug. hác retractationú suarum regulá tradidit vt senténtia alicubi retractata vbique in operibus suis retractata cęseatur. Ad rationes autem dicitur, quòd electio supponit dilectioné, ex qua est disparitas: sed dilectio non est extra prædestinationé: iustitia quoq; in primis effectibus nó in ordine ad creaturas & bonitaté, sed sapientiá diuiná comes est requirenda. Nec est idem iudiciú de reprobatione & prædestinatione: quoniá in reprobatione est aliquid extra totú reprobationis effectum, s. culpa, non sic auté est in prædestinato, in quo totú ordinans ipsum in vitá æterná, est prædestinationis effectus. Et ex hoc apparet error solutionis allatæ, videtur enim quòd iste idé fecit iudiciú de gratia gratú faciente. de qua loquitur Aug. & de qua verificatur, q bonus vsus liberi arbitrij aliquo modo est à nobis, quo nó est à gratia. & de gratia prędestinationis, id est, gratuita prædestinatio: cú tamé distent plusquá cælum & terra, quoniá sub ista cadunt non solú actus charitatis, sed omnes eorum modi & gratuita auxilia. Et breuiter vt in litera dicitur, omne ordinás prædestinatum in vitá æterná: & sic, cú bonus vsus liberi arbitrij prout est à nobis, sit vnú de his, quibus ordinamur in vitá æterná, quia ordinamur vt libere cooperádo, bene illá cósequamur: sequitur, q nó solú ipse bonus vsus lib. ar. sed etiam modus quo est à nobis, cadat sub pdestinatione, quáuis nó cadat sub gratia gratú faciéte. & sic in litera cú dicitur non esse distinctú quod est à lib. arb. & prędestinatione, intelligédú est nó solú quo ad ipsum actú sed etiá quo ad omné modum eius: ac per hoc de omnimoda distinctione interpretandú est. & sic sit finis opinionum.

250
361

¶Quo ad tertiú, respódet quæsito cum distinctione tribus cóclusionibus. Distinctio est: Effectus prædestinationis potest sumi dupliciter, s. in cómuni, vel in particulari. Et non intédit de cómunitate & singularitate secundú prædicationé, sed secundum totalitaté & partitioné, ita q per cómune intédit prędestinationis totum effectú siue in omnib⁹ siue in aliquo vno prædestinatio per particulare verò intendit parté aliquá totius effectus prædestinationis in aliquo vno prędestinato particulari: siue etiam in omnibus in cómuni. hoc enim nihil refert ad propositú. Prima ergo conclusio est Effect⁹ particulares prędestinationis nihil phibet habere causam: sic q alter alterius sit causa, & ecóuerso. Declaratur. quia posterior est finis prioris: & prior velut materia posterioris, vt meritú præmij, &c. Secúda verò conclusio est: Totus effect⁹ prędestinationis nullá habet causam ex parte nostra: Probatur, quia totum in nobis nos ordinans in vitá æternam, est prædestinationis effectus. quia etiá ipsa præparatio, iuxta illud, Cóuerte nos Domine ad te, & cóuertemur. Tertia autem conclusio est, Totus effectus prædestinationis habet pro causa diuinam bonitaté: probatur: quia ipsa est & vltimus illius finis, & eiusdem prima ratio tanquam primum mouens voluntatem diuinam ad prædestinandum.

q. 19. art. 5. 138 122

312

¶Respondeo ad tertium, quoniá multa cótinet singula ferè verba impugnata sunt ab Henrico & Aureolo, distinctè tractáda, ac examináda est. Tria igitur in hac respósione facit. Primò causam reprobationis & prædestinationis in communi assignat. Secundò, causam earundem in singulari ibi, Sed quare hos elegit. Tertiò directè respondet argumento, ibi: Neque tamen, &c.

Universidad de De… Biblio…

¶Quo ad primum, intendit hãc conclusionẽ, Deus homines quosdam reprobat, & quosdã prædestinat, vt bonitas sua repræsentetur, & per modum misericordiæ participatiuæ, & per modum iustitiæ punitiuæ. Probátque hoc dupliciter. primò ratione. secundò autoritate Apostoli ad Rom. 9. & ad Tit. 2. Ratio sumitur ex proportionali similitudine vniuersi & generis humani in ordine ad vitã æternã: & consistit in hoc quòd quemadmodum bonitas diuina est

In corp.

causa finalis perfectionis vniuersi, sic ex ea habetur ratio diuersitatis graduum rerũ secundum summũ & infimũ,

In corp.

quod promissionis malorum: ita ex eadẽ habetur ratio diuersorũ graduum in genere humano secũdum misericordiam parcẽdo: & secundum iustitiã puniendo: & declaratur assumptũ:

249
250
138

quia bonitas diuina est finis omnium vt repræsentabilis per ea: & cum sit vna & simplex, nec aliqua creatura ad eius simplicitatẽ pertingere possit, oportet vt diuersis rebus repræsentetur: & cõsequẽter, si vniuersum perfectè infra latitudinem tamẽ creaturæ debet illã repræsentare, oportet ex omnibus cõstare gradibus ab imo vsque ad summum: & si hæc debent conseruari, multa oportet mala permittere: vt superius declaratum fuit.

q. 22. ar. 2. Aug. lib. 1. ad Simp. q. 2. & de præd. & gr. capit. 3. & lib. 6. Hypog. & lib. 1. de præd. Sanct. cap. 12. & lib. 2. ca. 8.

¶Circa hãc rationẽ 4. occurrunt impugnata. primum est proportio inter genus humanum & vniuersum. arguit enim hoc Henricus, dicens debuisse fieri proportionem inter vniuersam creaturam rationalem, & vniuersum, saluatur nanque repræsentatio diuinæ bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonum, & sic ratio in hominibus nihil valet.

gratiæ, nisi secundum rationem causæ finalis, vt dictum est.

¶Ad secundũ sic dicendũ, ꝙ prædestinatio habet rationem ex parte effectus in cõmuni ipsam diuinã bonitatẽ. In particulari autẽ vnus effectus est ratio alterius, vt dictũ est.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ ex ipsa bonitate diuina ratio sumi potest prædestinationis aliquorum & reprobationis aliorũ. Sic enim Deus dicitur omnia ꝓpter suã bonitatẽ fecisse, vt in rebus diuina bonitas repræsentetur. Necesse est autẽ ꝙ diuina bonitas (quæ in se est vna & simplex) multiformiter repræsentetur in reb. & ꝓpter hoc quòd res creatæ ad simplicitatẽ diuinã attingere nõ possũt. Et inde est ꝙ ad cõplexionẽ vniuersi requiruntur diuersi gradus rerũ, quarum quædã altum, & quædã infimum locum teneant in vniuerso. Et vt multiformitas graduũ cõseruetur in rebus, Deus permittit aliqua mala fieri ne multa bona impediãtur, vt supradictum est. Sic igitur consideremus totum genus humanum, sicut totam rerum vniuersitatem. Voluit igitur Deus in hominibus quantũ ad aliquos quos prædestinat, suã repræsentare bonitatem, per modum misericordiæ parcẽdo: & quantũ ad aliquos, quos reprobat per modum iustitiæ puniendo. Et hæc est ratio, quare Deus quosdã eligit, & quosdam reprobat. Et hãc causam assignat Apostol. ad Roma. 9. dicens, Volens Deus ostendere iram, id est vindictam iustitiæ: & notã facere potentiã suã, sustinuit, id est permisit in multa patiẽtia vasa iræ apta in interitũ, vt ostẽderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriã. Et 2. Ti. 2. dicit, In magna domo nõ solũ sunt vasa aurea & argẽtea, sed etiã lignea & fictilia. Et quædã quidẽ in honorẽ, quædã in cõtumeliã. Sed quare hos elegit in gloriã & illos reprobauit, nõ habet rationẽ, nisi diuinã volũtatẽ. Vnde Aug. dicit sup Ioã. Quare hũc trahat, & illũ nõ trahat noli velle diiudicare, si nõ vis errare. Sicut etiã in rebus naturalib. potest assignari ratio (cũ prima materia tota sit in se vniformis) quare vna pars eius est sub forma ignis, & alia sub forma terræ à Deo in principio cõdita: vt sic sit diuersitas specierũ in rebus naturalib. Sed quare hæc pars materiæ est sub ista forma, & illa sub alia, dependet ex simplici diuina voluntate: sicut ex simplici voluntate artificis depẽdet, ꝙ ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia: quamuis ratio artis habeat quòd aliqui sint in hac, & aliqui sint in illa. Neque tamen propter hoc est iniquitas apud Deum si inæqualia non inæqualibus præparat. Hoc enim esset contra iustitiæ rationem, si prædestinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur ex his enim quæ ex gratia dantur, potest aliquis (pro libito suo dare cui vult plus, vel minus dum modo nulli subtrahat debitũ) absque præiudicio iustitiæ. Et hoc est quod dicit paterfamil. Matt. 20. ca. Tolle quod tuũ est, & vade, an non licet mihi quod volo facere?

Tract. 26. non longè à princ.

¶Secundum est proportio inter gradus vniuersi & gradus hominũ. non est, inquit Henr. par de eis ratio: quoniam omnes species vniuersi sunt de perfectione per se vniuersi, nõ autẽ omnes actuũ moraliũ quod probatur, quia nullus defectus siue culpæ siue pœnæ pertinet per se ad perfectionem vniuersi. Constat autem multos actus morales vt mendacium, furtum, & his similia mali culpæ esse species.

¶Tertium est applicatio iustitiæ ad reprobos. Saluatur enim iustitia, inquit Aug. in prædestinatis, iuxta illud Apostoli, Quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.

¶Quartum est causalitas finalis attributa iustitiæ punitiuæ respectu reprobationis in communi: contra hoc enim arguit vterque. Henr. quidem quia non videtur rationabile vt Deus fieri peccata permittat, vt ea postmodum puniat: imò in hominibus videmus quòd qui permittit aliquem peccare, si posset eum prohibere, vel impedire, peccat. non igitur hoc attribuendum est Deo. Et confirmat hoc Aureo. quia non sunt faciẽda mala vt veniant bona: sed reprobatio absque omni demerito est mala: ergo non est à Deo facienda propter hoc solum vt appareat in sua iustitia bonitas: Præterea, inquit Aure. iustitia punitiua non est per se intenta, sed tantùm ex suppositione culpæ punibilis: ergo ipsa non est principalis causa reprobationis, sed peccatum prius ipsa: & rursus, ergo nulla necessitas est vt aliquid fiat in vniuerso, ad hoc vt iustitia punitiua elucescat.

¶Ad primũ horum dicẽdum est, ꝙ licet potuisset tota creatura rationalis poni vt vniuersum: rationabiliter tamẽ Autor genus humanũ posuit, nõ quia duo vniuersa constituant homines & Angeli, sed quoniam de facto constat quosdam homines reprobari & quosdam prædestinari: tanquam ipsum genus humanum cuiusdã vniuersi ex tot gradibus constantis rationem habeat. & quòd hæc sit mens literæ insinuant illa verba, Si igitur consideremus totum genus humanum vt totam rerũ vniuersitatem, ex nota siquidem conditionali inuenit, quòd non tam ex vi rationis, quàm ex facto proportionalitatem hanc exercebat.

¶Ad secundum dicitur, quòd Arguens fortè somnians, hoc obiecit huic literæ, nusquam enim reperitur talis proportio facta.

¶Ad tertium verò dicitur dupliciter. Primò, quod non ex relucentia iustitiæ, sed iustitiæ talis reprobationem litera infert, talis autem non saluatur in prædestinatis. Secundò dicitur, quòd etiam ex ratione iustitiæ potest inferri reprobatio: quoniam iustitia propriè dicitur opus in quo maximè ipsa relucet ei minus misericordia sicut econuerso misericordia, absolutè dicitur vbi quasi totum ipsius est paruum relinquens locum iustitiæ: & sic licet in prædestinatis aliquid iustitiæ saluetur, vt abundantia tamen eius eluceat, reprobatio fit.

¶Ad quartũ, vt benè intelligatur respõsio & S. Tho. doctrina, prælibare oportet, ꝙ in reprobatione sunt tria, ꝑmissio peccati, ipsum peccatum & æterna punitio. nec hæc tria sunt effectus repobationis diuinæ quẽadmodũ omne ordinãs in vitam æternã erat effectus prædestinationis, ꝓpter quod nõ possumus hic rectè dicere totum effectũ reprobationis, vel partem vt distinximus de effectu prædestinationis, sed debemus cautius loquẽdo dicere totũ quod est in reprobatione, vel id qđ est in ea ex virtute reprobãtis. Et tũc scito, ꝙ apud diuũ Th. vt patet sup. 9. c. epist. ad Ro. diuersa est sentẽtia de causa prædestinationis & reprobationis: quoniã vltimus effectus reprobationis, s. punitio, habet causam ex parte reprobati, s. culpã, cuius nullo modo Deus est actor: prædestinationis autẽ vltimi effectus, scilicet beatitudinis licet sit aliqua causa in nobis, scilicet meritũ, id tamẽ totũ est à prædestinante. Et sic, si de effectu toto vtriusq;, scilicet reprobationis & prædestinationis est sermo, nulla de peccato quæstio inferi debet, sed de his tantũ, q̃ à reprobãte & prædestinãte sunt: quæ bona oportet esse: & de his dicitur, ꝙ diuina bonitas eorũ causa est. si autẽ est sermo de toto eo qđ in reprobo inuenitur, sic aliquid est à Deo, atq; diuina bonitate: aliquid verò nec à Deo, nec ꝓpter diuinã bonitatẽ, imò auersio est ab illa, vt patet de peccato mortali. Et ideo licet præsciẽtia meritorũ non cõcedatur causa ꝑdestinationis, ꝑsciẽtia tamẽ demeritorũ causam quodã speciali modo est reprobationis, q ꝓpter demerita præscita nec à se præparata statuit Deus à se quosdã perpetuo puniẽdos, vt sua bonitas etiã in tali iustitia participetur. Atq; sic modi illã participãdi à sua sapientia staturi impleãtur. Cùm igitur relucẽtia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua finis & ratio reprobationis in litera dicitur referẽdũ ad ipsos effectus reprobationis, s. ꝑmissionẽ peccatorũ, & pœnas culpæ præparatas vel redditas, & nõ quo ad peccatũ. Non enim finis eius est bonũ aliquod, vt ex supradictis patet. Nec ad ipsos effectus sic referendum est vt aliæ causæ singulorũ excludãtur, vt aduersarij intellexisse videntur. Et ideo decepti sunt: quoniã, vt in litera expressè dicitur, ꝑmissiones malorũ, cõseruatio diuersorũ est causa. Et ad mala culpæ applicãdo, suauis dispositio creaturarũ rationalium & hominum, manifestè est causa ꝑmissionis peccatorum, dum homines quidã relinquuntur in manu ꝓprij cõsilij: punitionis quoque culpa, quæ nullo modo est à Deo, est causa demeritoria. Vnde omnia argumẽta tã Hẽrici quã Aureoli à falsa interpretatione huius literæ procedũt, dum relucentiã diuinæ iustitiæ finem reprobationis effectuum excludẽdo, alias causas & præcipuè culpã intellexerũt è S. Th. poni cuius oppositũ iã manifestauimus. Sigillatim igitur respõdendo, ad primũ dicitur, ꝙ alius est ordo inter effectus prædestinationis & effectus reprobationis. nõ enim posterior est finis prioris, quẽadmodũ ibi præmiũ est finis meriti. nõ enim dicimus ꝙ ideo Deus ꝑmittit peccata vt puniat, sed dicimus ꝙ ꝑmittit & punit ꝓpter relucentiã iustitiæ suæ: & quia hoc est totus reprobationis effectus, idcirco reprobationis ratio diuina iustitia meritò dicitur. Nec est verũ ꝙ quicunq; potens impedire peccatũ alterius, peccat si permittit. hoc enim nõ habet locũ nisi in eo qui tenetur ad impediendũ, vt in regimine etiã humano experientia docet: multa enim suauitas regiminis deperiret, si permissio non esset licita. Ad cõfirmationẽ verò Aur. dicitur, ꝙ reprobatio quo ad primũ effectũ, id est, punitionẽ, dato ꝙ esset mala sine omni demerito, quo ad primũ tamẽ s. permissionẽ demeriti: etiã si nulla subesset causa nisi relucentia iustitiæ diuinæ mala nõ est: quoniã ꝑmissio ipsa nihil adimit cadẽti de his quæ sibi debẽtur, sed tantum gratuitũ negat amorẽ Dei ad tenẽdum ne cadat. Vnde, cum permissio secundũ se nõ sit mala, & relucẽtia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua sit magnũ bonum, si ad nihil aliud permissio ordinaretur, adhuc bona esset. Negãdũ est ergo & ꝙ reprobatio quo ad primum eius effectũ (seclusa omni alia causa) esset mala, & ꝙ reprobatio quo ad omnes eius effectus ponatur à nobis sine omni alia causa, vt iam patet ex dictis. Ad vltimum dicitur negãdo assumptum scilicet iustitia punitiua nõ est per se intenta, nõ enim vno modo dicitur per se intentũ aliquid. Est enim per se primò intẽtum, & aliquid per se nõ primò: id enim est per se primò intẽtum, qđ bonum cum sit, in se intentionẽ omnium ad ipsum, quomodolibet facientiũ adæquat, id est, ꝙ tã ipsum quã omnia ad ipsum quomodolibet cõcurrentia intẽduntur, ab eo respectu cuius est per se primo intentũ. Id autẽ dicitur per se non primo intẽtum, quod in se quidẽ bonum est ac intentũ, sed ex aliquo nullo modo intẽto occasionatur: & de horũ numero est iustitia punitiua, quæ ex peccatis puniendis occasionẽ habet. Quòd autem huiusmodi perfectiones malũ culpæ præsupponentes, per se intentæ sint & dicẽdæ sint, relucentia diuinæ bonitatis in passione Christi testatur. cõstat enim eã per se intentã esse à Deo dũ per ipsam intẽta fuerit tota latitudo felicitatis omnium purè hominum prædestinatorũ: & gloria sui corporis cum cæteris, quæ sibi & aliis meruit & tamen ex malo culpæ occidentiũ ipsum occasionari oportuit. Vnde neutra consequentia aliquid valet, & de prima quidem satis patet, de secunda quoque solicitari non oportet: quoniam manifestè liquet, quòd propter hæc bona ex malo culpæ occasionata multa in vniuersa rationabiliter fieri expedit, vt patet in exemplis adductis.

¶Quo ad secundum intendit conclusione, Causa quare Deus istos prædestinat, illos reprobat, est sola Dei voluntas. Et probat eam autoritate Au. atque proportionali similitudine ad partes ac situs materiæ tã in naturalibus quam artificialibus, vt clarè patet in litera.

¶Circa hãc partẽ tria occurrũt impugnata. primũ est ipsa cõclusio. secũdũ est exẽplũ naturale. tertiũ exẽplum artificiale. Cõtra exẽplum qdem vtrunq; obiicit Hẽr. primò, qa in partibus materiæ siue arti siue actori naturæ subiectis æqua est ratio. in hominibus autẽ istis & illis est dispar ratio, aliter disposito hoc quã illo. Aureo. deinde, qa huiusmodi partes materiæ carẽt sensu, ac experientia boni & mali: homines autẽ isti & illi experiũtur & bona & mala pœnæ, & ꝓpterea nõ est par ratio: quoniã in exẽplis sola volũtas sufficit, qa nulli fit iniuria, in proposito autẽ nõ sufficit qa fit iniuria patiẽtibus & afflictis. Cõclusionẽ quãuis arguat. Aureo. ac Henr. quia tamẽ nõ alia tãgitur difficultas, quàm dudũ discussa & manifesta pertransire

trãsire expedit. Non enim hæc cõclusio aliud intendit nisi ꝙ stãtibus supradictis s. causis reprobationis & prædestinationis in communi nulla est causa quare illæ causæ cũ suis effectibus magis applicentur ad hũc hominem quàm ad illum, nisi diuina voluntas: quare enim hũc permittat cadere, illum verò teneat ne cadat, ex sola eius volũtate dependet: quare verò hunc puniat, nõ ex sola Dei voluntate dependet, sed ex demerito huius, vt diximus de punitione reprobatorum in communi. Vnde cõcludendo quare in hoc reprobationis effectus primus, & nõ in illo, sola Dei volũtas est causa. Non enim ex diuina bonitate, aut ex inæquali dispositione (quoniã nulla est ante primũ effectũ: vt in corpore articuli probatũ fuit contra Hẽrici positionem) ratio habetur quare in hoc magis quã illo hic ponatur effectus. Ex his autẽ patet primò solutio obiectionũ Aureoli: quoniã impugnat quòd nunquã somniauimus, scilicet ꝙ Deus pro libito volũtatis suæ magis hunc, quàm illum punit & affligit: putans hoc intendisse literam hãc & exẽpla adducta, cùm tamen ad primos effectus, scilicet permissionem & dilectionem omnia respiciant. Patet quoq; responsio ad Hẽricum: quoniã ante primos effectus prædictos æquè sunt dispositi isti & illi sicut partes materiæ primæ & lapides respectu domus, &c.

144 1. dist. 40. q. 3. artic. vnic. & 5. quol. q. 1. artic. 2. & 11. quolib. artic. 3. & 12. quol. artic. 3. & Ver. q. 6. art. 3. & 5. et ad Heb. 12. l. 4. col. 4. fi. Lib. de correct. & grat. cap. 13.

Ex Aug. lib. de bono pers. cap. 14

Art. 1.

¶Quo ad tertiũ respondetur argumento, non esse iniquitatis æqualibus inæqualia præparare in gratuitis, sed in debitis. Et confirmatur autoritate patrisfamilias Matthæi vigesimo.

Q. 22. ar. 4.

¶Aduerte hic quòd tam Henr. quàm Aur. hunc passum reprehẽdere conantur: quia reprobatio non est de numero gratuitorũ: punire enim nõ est gratiæ, sed iustitiæ.

Q. 14. art. 13. & q. 19. art. 8.

in iustis autẽ locũ non habet verbum patrisfamilias. Sed ad hoc facillima est respõsio: reprobatio enim, vt iam dictum fuit, quo ad vltimum effectũ id est, punire, iustitiæ actũ exercet, in qua, vt expressè litera dicit, nõ licet vnicuique facere ꝙ vult. Quo ad primum autem effectum id est, permissionem peccati, &c. negationem actus misericordiæ, seu gratiæ exercet. & quia non solùm gratuitum est dare maiorem vel minorem gratiã, sed simpliciter dare, & nõ dare illam infra latitudinem gratuitorum comprehenduntur, idcirco reprobare & prædestinare, inter gratuita meritò connumerantur, quamuis diuersimode, vt patet ex dictis, & propterea optimè ad ea sententia patrisfamilias est applicata.

ARTICVLVS VI.

¶*Vtrum prædestinatio sit certa.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd prædestinatio non sit certa. Quia super illud Apoc. 3. cap. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuã: dicit Aug. quòd alius nõ est accepturus, nisi iste perdiderit. Potest ergo & acquiri & perdi corona, quæ est prædestinationis effectus. Non est igitur prædestinatio certa.

¶2. Præterea, Posito possibili nullũ sequitur impossibile. Possibile est autem aliquẽ prædestinatũ (vt Petrũ) peccare, & tũc occidi. Hoc autẽ posito, sequitur prædestinationis effectum frustrari. Hoc igitur nõ est impossibile. Non ergo est prædestinatio certa.

¶3. Præterea, Quicquid Deus potuit potest. Sed potuit non prædestinare quem prædestinauit. Ergo nunc potest non prædestinare. Ergo prædestinatio non est certa.

¶SED CONTRA est, quod super illud Rom. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit, &c. dicit glo. Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorũ Dei, qua certissimè liberantur quicunque liberãtur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd prædestinatio certissimè & infallibiliter consequitur suum effectum, nec tamen imponit necessitatem, vt scilicet effectus eius ex necessitate proueniat. Dictum est enim suprà, quòd prædestinatio est pars prouidentiæ. Sed non omnia, quæ prouidentiæ subduntur necessaria sunt: sed quædam cõtingenter eueniunt secundum cõditionem causarum proximarum, quas ad tales effectus diuina prouidentia ordinauit. Et tamẽ prouidentiæ ordo est infallibilis, vt suprà ostensum est. Sic igitur & ordo prædestinationis est certus, & tamen libertas arbitrij non tollitur, ex qua contingenter prouenit prædestinationis effectus.

¶Ad hoc etiã consideranda sunt, quæ suprà dicta sunt de diuina scientia & de diuina voluntate, quæ contingentiam à rebus non tollunt, licet certissima & infallibilia sint.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ corona dicitur esse alicuius dupliciter. Vno modo ex prædestinatione diuina: & sic nullus coronã suam amittit. Alio modo ex merito gratiæ. Quod enim meremur, quodãmodo nostrum est. Et sic suam coronam aliquis amittere potest per peccatum mortale sequens. Alius autem illam coronam amissam accipit, inquãtũ loco eius subrogatur. Non enim permittit Deus aliquos cadere, quin alios erigat, secundum illud Iob 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Sic enim in locũ angelorum cadentium substituti sunt homines, & in locum Iudæorum Gentiles. Substitutus autem in statum gratiæ etiam, quantum ad hoc coronam cadentis accipit, quòd de bonis, quæ alius fecit in æterna vita gaudebit, in qua vnusquisque gaudebit de bonis, tam à se quàm ab aliis factis.

¶Ad secundũ dicendum, ꝙ licet sit possibile eum, qui est prædestinatus, mori in peccato mortali, secundum se cõsideratum, tamẽ hoc est incõpossibile posito, prout scilicet ponitur eũ esse prædestinatum. Vnde nõ sequitur, quòd prædestinatio falli possit.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ cùm prædestinatio includat diuinam voluntatem, sicut suprà dictum est, ꝙ Deum velle aliquid creatum est necessariũ ex suppositione propter immutabilitatem diuinæ voluntatis, nõ tamen absolutè ita dicendum est hic de prædestinatione. Vnde non oportet dicere, quòd Deus possit nõ prædestinare quẽ prædestinauit in sensu cõposito accipiendo, licet absolutè considerãdo. Deus possit prædestinare, vel non prædestinare: sed ex hoc non tollitur prædestinationis certitudo.

ARTICVLVS VII.

¶*Vtrum numerus prædestinatorum sit certus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd numerus prædestinatorum non sit certus. Numerus enim, cui potest fieri additio, non est certus, sed numero prædestinatorum potest fieri additio, vt videtur. Dicitur enim Deuteron. 1. cap. Dominus Deus noster addat ad hunc numerum multa millia. Glos. id est diffinitum apud Deum, qui nouit qui sunt eius. Ergo numerus prædestinatorum non est certus.

¶2. Præterea, Nõ potest assignari ratio quare magis in hoc numero, quã in alio, Deus homines præordinet ad salutẽ: sed nihil à Deo sine ratione disponitur. Ergo non est certus numerus saluãdorum præordinatus à Deo.

¶3. Præterea, Operatio Dei est perfectior quã operatio naturæ. Sed in operibus naturæ bonũ inuenitur vt in pluribus, defectus autem & malum vt in paucioribus. Si igitur à Deo institueretur numerus saluandorũ, plures essent saluandi quàm damnandi. Cuius contrarium ostenditur Matth. septimo, vbi dicitur, Lata & spaciosa est via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrãt per eam. Angusta est porta & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Non ergo est præordinatus à Deo numerus saluandorum.

¶*Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum sextum.*

IN titulo aduerte ex quæst. de veritate, quæstione 6. art. 3. quòd ly certa, potest dupliciter intelligi, scilicet certitudine cognitionis, vel certitudine ordinis. Cum enim prædestinatio duo in se claudat, scilicet præcognitionẽ, & præcausalitatem, potest attẽdi certitudo eius, & quo ad cognitionẽ vt scilicet habeat certã cognitionem de prædestinatis effectibus & euentibus: & potest rursus attendi eius certitudo quo ad causalitatẽ, vt scilicet habeat infallibilem ordinem in attingẽdo ac perducẽdo ad prædestinatos effectus. Et quoniã prima certitudo nõ exit limites sciẽtiæ diuinæ, de qua satis abunde tractatum est, certitudo verò ordinis proprias habet difficultates in hac materia: propterea hic titulus de certitudine ordinis est intelligendus, ita quod sensus est, an prædestinatio, inquantum causa, habeat infallibilem ordinẽ ad effectus intentos. ¶In corpore vna est conclusio responsiua, habens tamen duas partes: Prædestinatio est certa, non tamen necessitatem imponit. Probatur quo ad vtranque partem simul dupliciter. primò, ex parte prouidẽtiæ sic, Prouidentiæ ordo est infallibilis, & tamen quædam prouidentiæ subiecta cõtingenter eueniunt secundum conditiones causarum proximarum. Ergo & prædestinationis ordo est certus, & tamen prædestinationis effectus contingenter eueniunt iuxta libertatem arbitrij. Antecedens patet in quæstione præcedente, consequentia autem probatur, quòd prædestinatio est pars prouidentiæ.

¶Secũdò manifestabilis dicitur cõclusio ex supradictis similibus conditionibus scientiæ & voluntatis diuinæ respectu contingentium. ¶Aduerte hic, ꝙ manifestè litera adæquat certitudinem prouidentiæ certitudini prædestinationis, imò ex certitudine ordinis illius probat à priori certũ ordinẽ istius. Ita ꝙ sicut omne prædestinatũ, ita omne prouisũ infallibiliter euenit. Verba autẽ S. Tho. in quæst. de Veritate q. 6. art. 3. quũ ponitur differentia inter prædestinationẽ & prouidentiã in hoc, ꝙ ꝓuidentia nõ est certa respectu euentus finis particularis in materia contingẽti, prædestinatio autẽ est certa, non sunt interpretãda vt sonant, vt ex hac litera & supradictis patet. Non enim intendit, ꝙ prouidentiæ diuinæ nõ subiacent tales euẽtus, nec ꝙ oppositũ eueniat prouisi euẽtus, sed quòd multi ordines huiusmodi causarũ cõtingentium ad aliqua futura, sub diuina ꝓuidentia cadũt: & tamẽ illa futura nunquã erũt vt patet de multis præparationibus huiusmodi causarum, quibus tamẽ nõ eueniunt intenta: sub prædestinatione autem nullus cadit ordo particularis alicuius ad aliquod futurum, quia etiã sub eadem cadat euentus illius futuri. Et nascitur hæc differẽtia ex amplitudine ambitus prouidentiæ: quia scilicet sub ipsa omnis ordo clauditur, siue cũ euentu futuri, siue non: sub prædestinatione autem soli ordines habentes euentum ad intentũ finem etiam in particulari: nullus enim ordo deficiẽs à proprio intento vt sic, sub ipsa cadit, Veruntamen nõ sunt extendenda nec vsitanda verba illa: quoniã ordo deficiẽs à proprio euẽtu, nõ est ꝓuisus à Deo, quo ad euentũ, sed quo ad ipsum ordinẽ, & nõ euentum proprium: & propterea nihil certitudinis adimit prouidentiæ huiusmodi nõ euentus. Propter quod dicimus & dicimus, quòd in melius verba mutauit Autor simpliciter de ꝓuidentiæ certitudine tractans hic, adæquãdo eã prædestinationi. Nec illorũ meminit, quoniã nunc dicta pia interpretatione ex parte rerum sustineri vtcunque possunt. Cætera autem, quæ circa certitudinem prædestinationis disputanda essent, iam discussa sunt in præcedenti quæstione de prouidentia, vnde non oportet eam amplius repetere.

Art. 4.

115 1. d. 4. c. 3. art. vni. & Ver. q. 6. art. 4.

¶*Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore tria facit. primò de certitudine numeri prædestinatorum absolutè. secundò, de numero reproborũ. tertiò, de certitudine quo ad nos numeri prædestinatorum tractat.

¶Quo ad primũ hæc est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Numerus prædestinatorũ est Deo certus, nõ solùm formaliter, sed materialiter, non solũ vt cognitus, sed vt electus & prædefinitus. Conclusio hæc habet tres partes principales: & prima quidẽ, scilicet quòd sit Deo certus pro cõstanti relinquitur. Secunda autem scilicet nõ solùm formaliter, sed materialiter: & declaratur quo ad terminos, dum quidam hoc negãtes afferuntur, & probatur ducẽdo ad incõueniens sic, si numerus prædestinatorum esset Deo certus formaliter tantùm, tolleretur certitudo ordinis prædestinationi attributa in præcedenti articulo: hoc est inconueniens: ergo patet consequentia, quia staret Petrum esse prædestinatum, & tamen nõ saluari, & sic prædestinatio non infallibiliter suum sortiretur effectum. Tertia autem, scilicet non solùm vt cognitus, sed vt prædefinitus, & declaratur quo ad terminos exemplo numeri guttarum pluuiæ, & arenæ maris quo ad ly cognitus, & differentia inter numerum mãsionum domus, & mensurarum parietis, &c. & numerũ

lapidum respectu ædificatoris,quo ad ly prædefinitus,& probat sic, Omne agens intendit facere aliquod finitum:ergo intendit aliquam determinatam mensuram in suo effectu: ergo excogitat aliquem numerum in partibus principalibus per se requisitis ad totum: ergo Deus prædordinauit, in qua mensura debet esse totum vniuersum:ergo prædefiniuit quis esset conueniens numerus vniuersi essentialibus partibus,id est,perpetuis: ergo prædefiniuit certum numerū prædestinatorum. Antecedens ex questione septima supponitur, secūda autem cōsequentia declaratur ex differentia inter numerum principaliter requisitorum ad opus, & numerum eorum, quæ requiruntur solum propter aliud. illorum nāque numerus prædefinitur, istorū autem tantus præcipitur, quanto opus erit ad cōstructionem priorum. tertia autem probatur: quia totum vniuersum est ꝓprius effectus Dei, quarta verò, quo ad illum terminum, scilicet partes vniuersi,declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia vt sic: in hoc ꝙ illa propter se, hæc autem propter speciei salutem ad vniuersum spectant.& ex hoc infertur corollarium pertinens ad prouidentiam Dei, s. quòd numerus individuorum corruptibilium extra speciē humanam est Deo certus non prædefinitiue, sed prægnoscitiue, numerus autem specierum vtroque modo est Deo certus:& similiter numerus elemētorum, astrorum & spherarum. Quinta demum probatur:quia creaturę rationales beatitudinem cō sequentes ordinātur ad bonum vniuersi præ cęteris creaturis,quod probatur: quia ex eo quòd rationales sunt simpliciter incorruptibiles vt sic, ex eo autem ꝙ beatitudinem consequuntur, immediatius attingunt ipsum vltimum finem totius vniuersi,scilicet Deum.

Cap.13.

Ar. prae.

Q.7.ar.2. & 3.

¶Circa antecedens dubium occurrit propter infinitatem motus.Cōstat enim quòd apud Philosophos motores orbium intendunt sem per mouere, & consequenter intendunt facere effectum infinitum: & tamen in litera assumitur, ꝙ omne agens intēdit facere finitum. Ad hoc dupliciter respondetur. Primò quòd hoc assumptum intelligitur de effectu in actu.de tali enim probatum est in quæst.7.quòd non potest intendi ab aliquo agente.motus autem cæli constat, quòd non est infinitus in actu: & propterea non obstat proposito. Dicerent secundò Philosophi,quòd motores orbium non intendunt per se primò circulationes infinitas, sed assimilationem ad Deum in causando alia: quæ quia mouendo conseruantur, ideo quasi per accidens intendunt semper mouere, tanquam infinitæ circulationes non sint propter se, sed quia tot requiruntur ad motorum perfectionem conseruandam, seu diffundendam quo ad Deum gloriosum.

b 251 488

D.805.

¶Circa declarationem partium vniuersi dubiū occurrit, quoniam in primo Cęli, Arist.& S.Tho. corpora tantum simplicia partes secundum speciem vniuersi ponunt,hic autem adiunguntur species mixtorum & vegetabilium & animaliū. Ad hoc dupliciter dici potest. primò, quòd in primo Cæli est sermo de perfectione substantiali vniuersi: hic autem de perfectione quasi per modum passionis: habent enim se omnes corporales species ad simplicia corpora, vt passiones ad subiectum, dum ex eis & actiue & materialiter fiunt & constant. Secundò dicitur, quòd vniuersum potest sumi dupliciter. Vno modo pro vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractatur in primo Cæli, & constituitur ex solis simplicibus corporibus: quoniam nulla corpulentia est in vniuerso nisi simplicium corporum: omnis enim mixtorum corporalis materia ex elementis est alio modo pro vniuerso perfectionis, & sic tractatur hic, & ad eius integritatem exiguntur omnes species, vt in litera dicitur, non enim perfectiones specificæ corporum istorum ex simplicibus corporibus vt sic sunt, sed ex altiori quadam natura, vt patet de perfectione vitali.

¶Circa conclusionem ipsam aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in quarto dist.primi, eam nititur impugnare, sed quoniā nōn arguit ex propriis certi numeri,sed ex omnibus pertinentibus ad discretionē prędestinatorum à reprobis, & æquiuocat de fine vniuersi,& hęc superius patēt: idcirco,pertā seundum cēsui:ex his enim facile patet omnium solutio.

¶Quo ad secundum est hæc cōclusio, numerus reproborū non est omnino sic certus.Et ꝓbatur: electis omnia cooperantur in bonū: ergo reprobi prędestinati sūt à Deo in bonū electorum: ergo numerus reproborum non est sic omnino certus.

¶Aduerte hic ly sic omnino:in reprobis enim sunt duo, scilicet ipsa creatura,& id quod pertinet ad esse reprobum: quo ad naturam eodē modo prædefinitus est numerus electorum & reproborum, quoniam vtrique eiusdem naturę sunt incorruptibilis,rationalis,&c. quo ad gratuita verò, sicut electi prædiffiniti sunt propter seipsos, vt scilicet propriis actibus atque felicibus vltimum finē simpliciter attingāt,reprobi verò quasi irratiobabiles creaturæ prout sunt non ad bonū protium:quoniā felicitate priuati sunt,sed alienū, s. Dei & electorum:ita numerus electorum est certus propter se.Numerus autem reproborum propter aliud,id est electos.Vnde considerando reprobos ratione subiecti, dicimus quòd est certus eorū numerus etiam prædiffinitiuē: considerando autem eos quatenus reprobi sunt, dicimus ꝙ non sunt in certo numero prędiffinitiuē,sed quasi tot diuina prouidentia reprobis vtitur quot ad electorum bonum cōferre conspicit. Et hanc distinctionem per illa verba (non sic autem omnino est) intendit litera, dicens enim (non sic) excludit reprobos à principalibus & per se primò partibus vniuersi,apponens autem ly (omnino) eximit eos à partibus purè propter aliud,sic quasi medios locauit propter incorruptibilitatem subiecti, &c.vt diximus.

¶Quo ad tertium, tractatur numerus prædestinatorum hominum an nobis sit certus,referuntúrque tres opiniones:& nulla earum approbatur, sed quarta apponitur melior.

¶Aduerte hic,quòd opiniones istæ non reprehenduntur. Tum quia in materia valde dubia,& per certitudinem occulta nobis, opinatiuè locuti sunt Autores.Tū quia Autores opinionum harum illustres ac etiam sancti videntur fuisse: secundam nanque opinionem Gregorij esse constat, melior autem omnibus quarta dicitur:quia autoritati Ecclesiæ innititur dicentis in collecta, secreta Deus cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus:& ad hoc innuēdum eisdem verbis Autor vsus est in litera.

¶ *Super Questionis vigesimæ tertię Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primò duas opiniones tractat. Secundò respondet quæsito. Quo ad primum opiniones & earum improbationes satis in litera patent. Et scias, quòd, vt in articulo sexto quæstionis sextæ de veritate habetur,pri

tur, prima opinio ex Epicureis. Secunda ex Stoicis orta videtur aut potius ex Aegyptiis in Stoicos derivata, & in eam Auicenna quoque incidisse videtur.Et quoniā extremæ sunt, prima credente quòd nostra nihil conferunt: secunda verò, ꝙ totum faciunt,dum etiā ipsum prædestinantem mutāt, rationabiliter media sententia vero cōprobatur,scilicet quòd aliquo modo sic,&aliquo modo nō, vt in litera subiūgitur. Quo ad secūdū ergo respōdet quæsito duabus conclusionibus iuxta duo distinctionis membra. Distinctio est, In prędestinatione sunt duo, s. præordinatio & effectus. Prima cōclusio est: Prædestinatio quo ad prœordinationē nullo modo iuuatur precibus Sāctorum, ꝙbatur:quia non fit Sanctorum precibus ꝙ aliquis prædordinetur à Deo in vitam æternam. Secunda est, prædestinatio quo ad effectum iuuatur precibus Sāctorum & aliis bonis operibus: & probatur, prouidētia nō subtrahit causis secundas, sed eis vtitur sic, vt sine illis prouisi effectus non proueniant, ergo prædestinatio salutis alicuius cōtinet sub suo ordine quicquid illum promouet in salutem,quęcunque sint illa, ita ꝙ sine eis salutem ille nō consequeretur:ergo prædestinationis effectus per huiusmodi orationes, & opera certitudinaliter impletur, quod erat intentum. Antecedens patet ex dictis, & manifestatur in naturalibus: prima verò consequētia, quæ sola explicitè habetur in litera, probatur:quia prædestinatio est pars prouidētiæ: reliqua ex se patent,annectitur quoque corollariū in litera: imò inseritur per modum exhortationis : quia ad mores plurimū res hęc prodest. Confirmatūrque autoritate Petri Apostoli: vt satis clarè patet in litera.

Ex Greg. lib.1.Dial. cap.8.

¶ *Super Questionis vigesimæquartę Articulum primum.*

IN titulo aduerte, ꝙ non incipit à questione an est,sed à questione quid est, supponens ex autoritate Scripturæ libtum vitę esse,& propter affinitatem cum prædestinatione quærit quid sit, quærendo an sit idē quod prędestinatio, quatenus ex diuersitate illa habeatur quid est.

¶In corpore duo facit. primò dicit quid nominis. secundò quid rei. Quo ad primum tria dicit. Primò,quòd liber vitæ non propriè, sed metaphoricè dicitur in Deo.Secundò, ꝙ significat scriptionem prædestinatorum. Tertiò, originem huius metaphoræ,quòd scilicet ex humanis libris, in quibus scribuntur consiliarij, seu milites sumpta est.

¶Quo ad secundum est hæc conclusio, liber vitæ in Deo est notitia firma ac significativa prædestinatorum: hæc conclusio quo ad duas partes manifestatur.Primò,quo ad ly firma,autoritate Prouerb. 3. deinde ratione:quia conscriptio in libris materialibus fit ad succurrēdum memoriæ. Secundò, quo ad ly significativa, & hoc ex ratione metaphoræ, quia sicut scriptura libri est signū agendorum, ita notitia Dei est signum repræsentans ipsi perducendos in vitam æternam: & confirmatur secūdæ ad Thim. secundo. Ex his autem facile patet quæstium, quod in responsione ad quartū expressius primitur:quoniā principaliter quęrebatur quid est liber vitæ, quod in in corpore decisum est.

137

Q.19.ar.6.

147 1. dist. 40. q.1.art. 1. 2. 5 m. & 3. dist. 31. q.1. art. 2. q.2.per totum. & q. 3. 1 m. & Ver.qō. 7. art. 4. & Psaml. 39. coi. 8. & Phil. 4.co. 1.fi.

¶ *QVAESTIO VIGESIMAquarta,de Libro vitæ,in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de lib.vitæ.¶Et circa hoc quęrūtur tria. ¶ Primò, quid sit liber vitæ.¶Secundò, cuius vitæ sit liber. ¶ Tertiò,vtrū aliquis possit deleri de libro vitæ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum liber vitæ sit idem quod prædestinatio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur,quòd liber vitæ non sit idem quòd prædestinatio. Dicitur enim Eccles.24. Hæc omnia liber vitæ. Gloss.Id est nouum & vetus Testamentum.Hoc autem non est prædestinatio. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio.

Cap.14.

¶2.Præterea,Aug.in lib.20.de Ciuita.Dei. ait , ꝙ liber vitæ est quædam vis diuina,qua fiet vt cuicunque opera sua bona vel mala in memoriā reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere prædestinationem,sed magis ad tributum potentiæ. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio.

¶3.Præterea, Prædestinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber vitæ esset prædestinatio,inueniretur liber mortis,sicut liber vitæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur in glossi. super illud Psal.68.Deleantur de libro viuētium:Liber iste est notitia Dei, qua prædestinauit ad vitam quos præscīuit.

Ex Cassiod. in eū locum.

¶RESPONDEO dicendum,quòd liber vitæ in Deo dicitur metaphoricè secūdum similitudinē à rebus humanis acceptam.Est enim consuetum apud homines, ꝙ illi,qui ad aliquid eligūtur,cōscribūtur in libro:vt pote milites vel cōsiliarij,qui olim dicebātur Patres cōscripti.Patet autē ex præmissis,quòd omnes prædestinati eliguntur à Deo ad habēdam vitā æternā. Ipsa ergo prędestinatorū cōscriptio dicitur liber vitę.Dicitur enim metaphoricè aliquid cōscriptū in intellectu alicuius, qđ firmiter in memoria tenet secundū illud Prouerb.3.Ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiāt. Et post pauca æquitur, Describe illa in tabulis cordis tui.Nam & in libris materialibus aliquid cōscribitur ad succurrendū memoriæ.Vnde ipsa Dei notitia,qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitā æternam,dicitur liber vitæ.Nā sicut Scriptura libri est signū eorū, quæ fiēda sunt,ita Dei notitia est quoddam signum apud ipsum eorum qui sunt perducendi ad vitam æternam, secundū illud 2. Tim.2. Firmū fundamentū Dei stat, habens signaculum hoc nouit Dominus qui sunt eius.

Art.4.q. præced.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū,quòd liber vitæ potest dici dupliciter.Vno modo cōscriptio eorū,qui sunt electi ad vitā,& sic loquimur nūc de libro vitæ. Alio modo potest dici liber vitæ cōscriptio eorū,quæ ducūt in vitā. Et hoc dupliciter. Vel sicut agēdorū:& sic noum & vetus testamentū dicitur liber vitæ.Vel sicut iam factorū:& sic illa vis diuina qua fiet, vt cuilibet in memoriā reducātur facta sua, dicitur liber vitæ. Sicut etiam liber militiæ potest dici, vel in quo scribuntur electi ad militiam,vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicēdum,quòd non est consuetum conscribi eos qui repudiantur,sed eos qui eliguntur. Vnde reprobationinon respondet liber mortis,sicut prædestinationi liber vitæ.

¶Ad quartum dicēdum, quòd secūdum rationem differt liber vitæ à prædestinatione. Importat enim notitiam prædestinationis,sicut etiam ex glossa inducta apparet.

In arg. sed contra.

148 Ver. q. 7. ar. 5. c. & 7. & 3. dist. 3. q. 1. art. 2. q. 2.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum liber vitæ sit solùm respectu vitæ gloriæ prædestinatorum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd liber vitæ non sit solùm respectu vitæ gloriæ prędestinatorũ. Liber enim vitæ est notitia vitæ. Sed Deus per vitam suam cognoscit omnem aliam vitam. Ergo liber vitæ præcipuè dicitur respectu vitæ diuinæ, & non solùm respectu vitæ prædestinatorum.

¶ 2. Præterea, Sicut vita gloriæ est à Deo, ita vita naturæ. Si igitur notitia vitæ glorię dicitur liber vitæ, etiam notitia vitæ naturæ dicetur liber vitæ.

¶ 3. Præterea, Aliqui eliguntur ad gratiam, qui non eliguntur ad vitam gloriæ, vt patet per id quod dicitur Ioan. 6. Nonne duodecim vos elegi & vnus ex vobis diabolus est? Sed liber vitæ est conscriptio electionis diuinæ, vt dictum est. Ergo etiam est respectu vitæ gratiæ.

Art. præc.

¶ SED CONTRA est, quòd liber vitæ est notitia prædestinationis, vt dictũ est, sed prædestinatio non respicit vitam gratiæ, nisi secundum quòd ordinatur ad gloriam. Non enim sunt prædestinati qui habẽt gratiam, & deficiunt à gloria. Liber igitur vitæ non dicitur nisi respectu gloriæ.

Art. præc.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd liber vitæ, vt dictum est, importat cõscriptionem quandam, siue notitiam electorum ad vitã. Eligitur autem aliquis ad id quod non cõpetit sibi secundum suam naturam. Et iterũ id ad quod eligitur aliquis, habet rationem finis. Non enim miles eligitur aut conscribitur ad hoc quòd armetur, sed ad hoc q pugnet. hoc enim est proprium officium, ad quod militia ordinatur. Finis autem supra naturam existens, est vita gloriæ, vt suprà dictum est. Vnde propriè liber vitæ respicit vitam gloriæ.

Q. 23. ar. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q vita diuina etiã prout est vita gloriosa, est Deo naturalis. Vnde respectu eius non est electio, & per consequens neque liber vitæ. Non enim dicimus q aliquis homo eligatur ad habendũ sensum, vel aliquid eorum quę cõsequuntur naturã. Vnde per hoc etiã patet solutio ad secundũ. Respectu enim vitæ naturalis, nõ est electio, neq; liber vitæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita gratiæ nõ habet rationem finis, sed rationem eius, quod est ad finem. Vnde ad vitam gratiæ non dicitur aliquis eligi, nisi inquãtum vita gratiæ ordinatur ad gloriam. Et propter hoc illi qui habent gratiam, & excidunt à gloria, non dicuntur esse electi simpliciter, sed secundum quid. Et similiter non dicuntur esse scripti simpliciter in libro vitæ, sed secundum quid, prout, scilicet de eis in ordinatione & notitia diuina existit, quòd sint habituri aliquem ordinẽ ad vitam ęternam, secundum participationem gratiæ.

149 1. di. 31. q. 1. art. 2. q. & dist. 40. q. 1 art. 2. 5m. & q. 3. 3m. & Phi. 4. co. 1. fin. & Heb. 11. l. 4. co. 4. fin. Cap. 15.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum aliquis deleatur de libro vitæ.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nullus deleatur de libro vitę. Dicit enim Aug. in 20. de Ciuit. Dei, quòd præscientia Dei quæ non potest falli, liber vitæ est. Sed à præscientia Dei non potest aliquid subtrahi. Similiter neque à prædestinatione. Ergo nec de lib. vitæ potest aliquid deleri.

¶ 2. Præterea, Quicquid est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est. sed liber vitę est quid æternũ & immutabile: Ergo quicquid est in eo, est ibi non temporaliter, sed immobiliter & indelebiliter.

¶ 3. Præterea, Deletio scripturæ opponitur. Sed aliquis non potest de nouo scribi in libro vitæ. Ergo neque inde deleri potest.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 69. Deleantur de lib. viuentium.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q quidã dicũt, quòd de libro vitæ nullus potest deleri secundũ rei veritatẽ: potest tamen aliquis deleri secundũ opinionẽ hominũ. Est enim cõsuetũ in scripturis, vt aliquid dicatur fieri, quãdo innotescit, & secundũ hoc aliqui dicũtur esse scripti in lib. vitæ, inquãtum homines opinãtur eos ibi scriptos propter præsentẽ iustitiã, quã in eis vidẽt. Sed quãdo apparet vel in hoc seculo vel in futuro, q ab hac iustitia exciderũt, dicũtur inde deleri. Et sic etiã exponitur in glo. deletio talis super illud Psal. 68. Deleãtur de lib. viuentium. Sed qa nõ deleri de libr. vitæ ponitur inter præmia iustorũ, secundũ illud Apoc. 3. Qui vicerit sic, vestietur vestimẽtis albis, & non delebo nomen eius de lib. vitæ. quod autẽ Sanctis repromittitur, nõ est solũ in hominũ opinione, potest dici, quòd deleri vel nõ deleri de libro vitæ, non solũ ad opinionẽ hominũ referendũ est, sed etiam quantũ ad rẽ. Est enim liber vitæ cõscriptio ordinatorũ in vitã ęternam. Ad quã ordinatur aliquis ex duob', scilicet ex prędestinatione diuina (& hæc ordinatio nũquã deficit) & ex gratia. Quicũque enim gratiã habet, ex hoc ipso est dignus vita æterna. Et hæc ordinatio deficit interdũ, quia aliqui ordinati sunt ex gratia habita ad habẽdum vitam æternam, à qua tamen deficiunt per peccatũ mortale. Illi igitur, qui sunt ordinati ad habendum vitã æternã ex prædestinatione diuina, sunt simpliciter scripti in lib. vitæ, quia sunt ibi scripti, vt habituri vitam æternã in seipsa, & isti nunquã delẽtur de libro vitę. Sed illi, qui sunt ordinati ad habẽdum vitam æternam, non ex prædestinatione diuina, sed solùm ex gratia dicuntur esse scripti in lib. vitæ, non simpliciter, sed secundum quid: quia sunt ibi scripti, vt habituri vitam æternam, non in seipsa, sed in sua causa. Et tales possunt deleri de lib. vitæ, vt deletio nõ referatur ad notitiam Dei, quasi Deus aliquid pręsciat, & postea nesciat, sed ad rem scitã: quia scilicet Deus scit aliquẽ prius ordinari in vitam æternam, & postea non ordinari cùm deficit à gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deletio (vt dictum est) non refertur ad librum vitæ ex parte præscientiæ, quasi in Deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte prescitorum, quæ sunt mutabilia.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q licet res in Deo sint immutabiliter, tamen in seipsis mutabiles sunt. Et ad hoc pertinet deletio libri vitæ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd eo modo quo aliquis dicitur deleri de lib. vitæ, potest dici q ibi scribatur de nouo vel secũdũ opinionem hominum, vel secundũ quod de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiã sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

In corpore est vna conclusio respõsiua quęsito affirmatiuè: Liber vitæ propriè respicit vitã gloriæ. Probatur sic, Liber vitæ est notitia electorum ad vitã: ergo ad vitam supra naturã, & finalem. ergo propriè ad vitam gloriæ. prima consequentia probatur: quia ad id q aliqui eliguntur habet duas conditiones, scilicet & q non conueniat eis secundũ suas naturas, & quòd habeat rationẽ finis. & declaratur hoc secundũ exẽplo militis. secunda verò consequentia probatur: quia vita gloriæ est finis supernaturalis. Aduerte hic, quòd litera assignans primã conditionẽ eius, ad quod aliquid eligitur, non dixit q est supra facultatem naturæ: quia hoc falsum fuisset: cum pugnare ac cõsulere, vires naturæ non excedant: sed dixit negatiuã, scilicet non conuenit ex natura: non enim ex natura sortitur aliquis, quòd ad hanc rempub. tutãdam pugnet, aut cõsulat: sed ex alio principio gubernante, scilicet Rempu. & ex hac accõmodatione extulit librum vitæ ad vitam, non solum nõ ex natura, sed supra omnẽ facultatẽ cuiuscunque naturæ creatæ.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit, primò tractat quãdam opinionem: secũdò respõdet quæsito secundum propriam sententiam. Quo ad primum, primò refert duas propositiones quorundam opinantium. prima est, Nullus deletur de libro vitæ secundum rei veritatem. Secunda est, Aliqui delentur de libro vitæ secundum opinionem hominum. & declaratur secũdæ propositionis consonantia cũ sacra Scriptura: quia apud ipsam quandoque dicitur res fieri, quãdoque innotescit, & cõsequenter deleri, quando apparet deleri propter priuationẽ gratiæ. Deinde arguit primã propositionem cũ summa modestia falsitatis: quia præmium repromissum Sanctis secundum rem & non solum secundũ opinionem intelligendum est, &c.

¶ Quo ad secundũ duo facit. primò respondet quæsito, sic: Deleri vel nõ deleri de libro vitę, non solùm ad opinionem hominũ referendum est, sed etiã quantum ad rẽ. Et probatur hæc conclusio quo ad partẽ vltimam, quã intendit sic, Liber vitę est conscriptio ordinatorũ in vitam ęternam, ergo ordinatorum ex prędestinatione & præsenti gratia: ergo ordinatorũ indefectibiliter & defectibiliter: ergo scriptorum simpliciter & secundum quid: ergo indelebilium & delebilium secundum veritatem rei: quod erat intentum. Prima consequentia probatur: quia ad vitam æternam ex his duobus aliquis ordinatur, & de prædestinatione quidem patet, de præsenti autem gratia probatur: quia quicunque habet gratiam, ex hoc ipso dignus est vita æterna. Secunda autem probatur: quia ordo gratiæ est defectibilis, prędestinationis verò, indefectibilis. Tertia verò, quia indefectibiles sunt scripti ad vitã ęternã in seipsa, defectibiles verò sunt scripti ad vitã ęternã in sua causa, scilicet meritoria. Vltima autẽ patet ex terminis. secundo explanatur sensus, in quo intelligenda est dicta cõclusio ibi, (vt deletio nõ referatur, &c.) potest enim dupliciter interpretari. Vno modo ex parte intellect' diuini, secũdo modo ex parte rei scriptæ. vt clarè patet in litera.

¶ Circa antecedẽs super quo fundatur totus discursus, dubiũ occurrit. Quoniã cũ diffinitũ nõ se extẽdat vltra suã diffinitionẽ, aut liber vitæ malè diffinit' est in primo articulo, dicẽdo, q est cõscriptio pdestinatorũ, aut malè extẽditur hic liber vitę ad ordinatos in vitã æternã, siue prædestinatos siue nõ. Et augetur dubitatio: qa si liber vitæ extenditur ad omnes ordinatos in vitã æternã, nõ solũ cõstituti in psenti gratia, sed omnes Christiani, imò & omnes homines essẽt scripti in lib. vitæ: qm oẽs ordinati sunt in vitam æternam, ex hoc ipso, q rationales sunt, iuxta illud Augustini de prędestinatione Sãctorũ, Posse habere charitatẽ, naturæ est hominũ. ¶ Ad hoc respõdetur, q diffinitio superius data fuit perfecta, vtpote explicãs substãtialia libri vitæ: conscriptio enim pdestinatorũ ad substãtiã pertinet libri vitæ: cõscriptio autẽ ordinatorũ secundũ præsentẽ iustitiã habet se ad librũ vitæ vt antecedẽs: quia vt cõsequẽs substãtiale. Nõ enim ad librũ vitæ spectat taliũ cõscriptio nisi ex hoc ipso, q est liber vitę gloriæ, ad quã soli pdestinati cõscribũtur. nã, vt in respõsione ad tertiũ pręcedẽtis articuli dicitur, constituti in pręsenti gratia pro tãto ad conscriptionẽ libri vitæ spectãt, p quanto vitã illã gloriosam pro nũc aliquo modo participãt, & hic dicitur & in idẽ redit q, ppterea conscribũtur, qa vitam æternã in sua causa habituri sunt. Ex his em patet, q ad librũ vitę pertinet cõscriptio habẽtium psentẽ gratiã ex cõsequẽti: & sic talis cõscriptio est extra substãtiã libri vitę. Nec in diffinitione debuit exprimi, sed (vt in litera fit) postmodum deduci. Ad aliã autẽ obiectionẽ tacitè ex litera respõdetur, quòd nõ quomodolibet ordinati in vitam æternã, sed ordinati sic, quòd sunt digni vita æterna, cõscribũtur in libro vitę. Et ppterea neque oẽs Christiani (si aliquis est q nũquã fuit in gratia, qd posset accidere in fictè accedẽte ad baptismum) neque omnes homines sunt aliquo modo scripti in lib. vitæ: quamuis potentiam quandã valde remotam ad illã vitam habeant. *In corp.*

¶ Circa ea quæ in calce literæ posita sunt, scito quòd deleri, ex parte deletorum non importat Scripturæ cessationem, sed mutationem de scriptis in non scriptos, qui enim heri fuit in gratia, & consequenter inter scriptos lapsus, hodie mutatus est per peccati maculam, desiitque inter scriptos esse. & hoc vocatur deleri ex parte, vt patet in litera.

QVAESTIO VIGESIMAQVINTA, *De Diuina potentia, in sex Articulos diuisa.*

POST cõsiderationem diuinæ præsciẽtiæ & voluntatis & eorũ quæ ad hoc pertinent restat considerandũ de diuina potentia. ¶ Et circa hoc q̃runtur sex. ¶ Primò, vtrũ in Deo sit potentia. ¶ Secundò, vtrum eius potẽtia sit infinita. ¶ Tertiò, vtrum sit omnipotẽs. ¶ Quartò, vtrũ possit facere, quòd ea quæ sunt præterita, nõ fuerint. ¶ Quintò, vtrũ Deus possit facere quæ non facit, vel prætermittere quæ facit. ¶ Sextò, vtrum quæ facit possit facere meliora.

150. 1. dist. 42 q. 2. art. 1. Et 1. contra cap. 16. & lib. 2. c. 7. 8. 9. & 10. Et po. q. 1. ar. 1. Tex. 19.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum in Deo sit potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit potentia. Sicut enim prima materia se habet ad potẽtiam, ita Deus (qui est agens primum) se habet ad actum. Sed prima materia secundum se cõsiderata, est absque omni actu. Ergo agens primum (quod est Deus) est absque potentia.

¶ 2. Præterea, Secundũ Phil. in 9. Meta. quãlibet potentia, melior est eius actus. Nam forma est melior quàm materia, & actio quã potentia actiua. Est enim finis eius. Sed nihil est melius eo quod est in Deo: quia quicquid est in Deo, est Deus, vt suprà ostẽsum est. Ergo nulla potentia est in Deo.

Q. 3. ar. 3.

¶ 3. Præterea, Potentia est principiũ operationis. Sed operatio diuina est eius essentia, cùm in Deo nullum sit accidens. Essentiæ autem diuinæ non est aliquod principium. Ergo nulla potentia est in Deo.

Q. 14. ar. 8. & q. 19. art. 4.

¶ 4. Præterea, Supra ostẽsum est, q scientia Dei & voluntas eius sunt causa rerum. Causa autem & principium idem sunt. Ergo non oportet in Deo assignare potentiam, sed solum scientiam & voluntatem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 88. Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Q. 3. ar. 2. & q. 4. ar. 1. & 2.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quod duplex est potentia, scilicet passiua (quæ nullo modo est in Deo) & actiua, quam oportet in Deo summè ponere. Manifestum est enim, quòd vnumquodque secũdum quod est actu & perfectum, secundum hoc est principium actiuũ alicuius. Patitur autem vnumquodque secundũ quod est deficiens & imperfectum. Ostensum est autem supra, quod Deus est purus actus & simpliciter & vniuersaliter perfectus, neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Vnde sibi maximè cõpetit[d] esse principium actiuum, & nullo modo pati. Ratio autẽ actiui principij conuenit potentiæ actiuæ. Nam potentia actiua est principium agẽdi in aliud, potentia verò passiua est principium patiendi ab alio, vt Philosophus dicit. 5. Meta. Relinquitur ergo quòd in Deo maximè sit potentia actiua. D. 494. Tex. 17.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q potentia actiua [d] nõ diuiditur cõtra actũ, sed fundatur in eo. Nã vnũquodque agit, secundum q est actu, potẽtia verò passiua diuiditur cõtra actum. Nam vnumquodque patitur secũdum quod est in potẽtia. Vnde hæc potẽtia excluditur à Deo, non autẽ actiua. D. 55.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quãdocũque actus est aliud à potẽtia, oportet quòd actus sit nobilior potẽtia. Sed actio Dei nõ est aliud ab eius potentia, sed vtrunque est essentia diuina: quia nec esse eius est aliud ab eius essentia. Vnde non oportet [d] quòd aliquid sit nobilius quàm potentia Dei. D. 153.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd potentia in rebus creatis non solũ est principiũ actionis, sed etiã effectus. Sic igitur in Deo saluatur ratio potentiæ quãtum ad hoc, q est principium effectus, non autem quantum ad hoc, q est principium actionis[e], quæ est diuina essentia: nisi fortè secũdum modum intelligẽdi, prout diuina essentia (quæ in se simpliciter præhabet quicquid perfectionis est in rebus creatis[e]) potest intelligi & sub ratione actionis & sub ratione potẽtię: sicut etiã intelligitur & sub ratione suppositi habẽtis naturã, & sub ratione naturæ. Sic igitur in Deo saluatur ratio potentiæ, quantum ad hoc, quod est principium effectus. e 117 23

¶ Ad quartum dicendum, q potentia non ponitur in Deo vt aliquid differẽs à sciẽtia & volũtate secũdum rem, sed solùm secundum rationem, inquãtum scilicet potentia importat rationem principij exequẽtis[e], id quod voluntas imperat, & ad quod sciẽtia dirigit. Quæ tria Deo secundũ idem conueniunt. Vel dicendum, quod ipsa sciẽtia vel voluntas diuina secundum quod est principium effectiuum, habet rationem potentiæ. Vnde cõsideratio sciẽtiæ & volũtatis præcedit in Deo cõsiderationem potẽtiæ, sicut causa præcedit operationem & effectum. d 118

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum potentia Dei sit infinita.*

151 1. d. 43. q. 1. ar. 1. Et 4. contra ca. 44. co. 2 & c. 65. 13. & po. q. 1. arti. 2. & opusc. 3. cap. 19. & opusc. 9. q. 4. & 11. Metap. li. 6. fin. Tex. 63. 64. & 65.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q potentia Dei nõ sit infinita. Omne enim infinitum est imperfectũ, secũdum Philo. in 3. Phy. Sed potẽtia Dei non est imperfecta. Ergo non est infinita.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.*

IN titulo Potentia significat principium operationis ad extra, seu trãseuntis, extenso operationis nomine tam ad actionem quàm ad passionem.

¶ In corpore respõdetur quæsito vnica distinctione & duabus cõclusionib' mixtis iuxta duo distinctionis membra. Distinctio est: Potentia est duplex, actiua, s. & passiua. Cõclusio prima est, potẽtia passiua nullo modo est in Deo. secũda est: Potẽtia actiua maximè est in Deo. Probatur hæc secunda: vnũquodque secũdũ q est in actu & perfectũ, est principium actiuũ: ergo Deo maximè cõpetit esse principiũ actiuũ: ergo in eo maximè est potẽtia actiua. Prima cõsequentia pbatur ex eo quod Deus est act' purus & vniuersaliter perfectus. Secũda verò quia rõ principij actiui cõuenit potẽtiæ actiuę, vt patet ex diffinitione eius 5. & 9. Met. &c. Prima autẽ eodẽ modo ex negatione oppositorũ pbatur, Vnũqdque patitur scdm qd est deficiens & imperfectum. ergo Deo nullo modo conuenit pati. ergo nec potentia passiua. consequentia eodẽ modo pbatur: quia, s. in Deo nulla est imperfectio, &c.

¶ In respõsione ad secũdum, & tertiũ difficilia valde verba discutiẽda occurrũt. Tria nãque de actione vt distinguitur, cõtra effectũ dicuntur. Primũ est, q actio si est distincta à potẽtia actiua, est nobilior ipsa potentia. Secũdũ est, quòd actio in creaturis principiatur à potẽtia. Tertiũ est, q actio sic se habet ad potẽtiã actiuã: q si trãsferatur in Deum, oportet actionẽ ipsam esse essentiam diuinã. Hæc em oĩa liquido habentur in litera. Est aũt ratio arduæ dubitatiõis hæc: actio trãsiens puta mouere, vt distinguitur contra effectũ, aut solũ dicit motũ ab hoc, aut aliquid aliud: si tãtũ significat motũ ab hoc, oportet ea q hic dicuntur, verificari, aut de sola relatione ab hoc, aut de solo motu, aut de toto cõposito, scilicet motu ab hoc. sed de nullo horũ verificãtur primũ & tertium dictum: nihil enim horũ est nobilius potentia actiua motoris Saturni. Et quod magis vrget, nihil horũ est qd oporteat idẽtificari diuinæ substantiæ, si ponamus Deum sine omni medio mouere corpus aliquod: quod constat non esse impossibile: tunc enim manifestè videre quisque potest motum non oportere identificari substantiæ diuinæ. Et similiter relationem nõ oportere identificari eidem, quãuis oporteret ipsam non esse realem ex parte Dei, vt ex supradictis patet. & consequenter nec motum ab hoc, idẽtificari eidem diuinæ essentiæ oportere. Si verò significat aliquid aliud ruunt oĩa in 3. Phy. tradita. Ruere quoque videtur opi. dicens actionem esse subiectiuè in passo quæ tamen ex Arist. ibidem. & in 2. de Ani. sumpta videtur. Ad hoc dicendum mihi videtur quod apud S. T. actio transiens præter motum & relationẽ dicit aliquid subiectiuè in agente. Probatur hoc & manifestatur. Probatur quidem ratione vnica iã tacta conuincente intellectum meum. Sustinendo vtranque viã positã in respõsione ad 4. actio transiens significat aliquid subiectiuè existens in agente creato, identificatum autem realiter substantiæ in agente increato: sed motus ab hoc vt importat tm motum & relationem, nõ significat aliqd huiusmodi: ergo motus ab hoc modo exposito nõ est totũ actionis trãseuntis. Maior habetur & in 2. con. Gen. c. 9. rõne vlt. & quo ad scdm partẽ habetur in mille locis, vbi de creatione, gubernatione & quibusuis aliis actionibus & potentiis diuinis ad extra est sermo, vt hic etiã patet. Minor aũt patet resolutiuè: cõstat em, q Deo mouente vel Angelo, in neutro motus esset: relatio aũt, quãuis in Angelo esset, in Deo, tñ nullo reali modo esset: qa nec per inhæsionẽ, vt patet, nec per idẽtitatẽ, vt in 2. cõtra Gẽ. c. 11. in prin. probatur manifestè. Et si diceretur ad hãc rõnẽ, q maior est vera, non ex vna, sed ex diuersis radicibus, quia quo ad agẽtia creata est vera rõne relationis: q̃ oportet subiectiuè existere in agente: quo ad agens vero increatum est vera rõne actionis immanentis, q̃ solã in Deo ponit actio trãsiens præter factũ & relationem. Si sic inquã diceretur pcipuè ppter autoritatem S. T. in 2. cõtra Gen. c. 3. rõne 4. subtiliter quidẽ euaderetur, non tñ sufficiẽter. Ad cuius euidentiã scito q vt ĩ hoc art. ad quartum litera dicit, duob' modis sustinetur potentia actiua in Deo. Vno mõ, vt sit velut potẽtia executiua intellectus & voluntatis. Alio modo, vt sit ipsa voluntas cõsulta, &c. vt efficax respectu effectuum. Et si hic scdm modus, qui fortè verior est, ponatur: nulla in hac materia ex actionis transeuntis natura angustia esset: qm in rei veritate nulla in Deo poneretur tunc actio trãsiens, sed immanens tãtùm habens efficaciam transeuntium, iuxta illud, dixit & facta sunt. Et hanc viã secutus videtur S. T. in autorita. allegata, & in ca. 35. vbi expressè negat mediã actionẽ. Si autem primus mod' teneatur, tunc mota difficultas vim habet. Nec satis fit ex respõsione data, quæ ad actiones immanẽtes iuxta alterum modum dicẽdi recurrit. Oportet em si potentia quasi media in Deo ponitur, q actio trãsiens in eo quoque ponatur: & consequenter idẽtificata substãtiæ suæ, vt hic patet: & expressè in 2. contra Gen. c. 9. dicitur. dum eadem asseritur ratio de identificatione intellectualium operationum & aliarũ cum substãtia diuina. & qm, vt in litera patet, S. T. vtramque viam sustinet, cõsequẽs est q non insufficiẽter saluatur mẽs atque doctrina eius, recurrendo ad actiões immanẽtes. Et sic relinquitur quod maior assumpta ex vna & eadẽ radice in oĩ agente, cui verè cõuenit actio trãsiens, sit vera: alioquin non esset formalis. Et cum nec rõne relationis, nec rõne motus verificetur vniuersaliter, relinquitur quod aliquid aliud actio transiens significat in agẽte. Verba autẽ in oppositũ adducta ex 23. c. & ex 35. & similia possunt interpretari, quòd pcedunt iuxta illam viam: nãq; illud opus oibus viis vti videtur ad intẽtum. ¶ Declaratur aũt occultum hoc latuisse etiã in 3. phy. & similib' locis ex suo cõpari, scilicet passione: de qua proportionaliter dicitur, q est motus in hoc, sicut de actione, q est, motus ab hoc: quẽadmodũ em cõstat, q in passione sunt tria s. mot', relatio, inhærentiæ ipsius motus ad subiectũ & fundamẽtũ illius relationis q est essentialiter passio: siue illud sit passiua actuatio subiecti, siue esse formæ fluẽtis vt actuãs subiectum, siue quodcunque aliud, ita ex parte actionis non solum motus & relatio significatur, sed ly ab, significat prius ipsam essentiã actionis, operationem, scilicet in agente propter perficiendum aliud. Sed quoniam propriis vocabulis caremus, nominibus relationum, scilicet præpositionibus ab & in, vtimur ad occulta significanda, vt sæpe contingit: & sic omnes textus consonãt. Cum his enim stat actionis transeuntis & passionis eundem esse actum: quoniam actio huiusmodi, vt sic propter perficiendum passum est: & propterea ratione illius actus perfectio passi & esse in passo, &c. dicitur ipsa actio. Nec plura hic dicenda videntur, quoniam præsenti proposito sat sunt.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum secundum.*

IN titulo ly infinita significat infinitatem intensiuam.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua ad quæsitũ affirmatiuè. Potẽtia Dei est infinita. Probatur: esse Dei est infinitũ: ergo actiua potentia Dei est infinita. Antecedens patet ex quæstio. 7. cõsequentia probatur: quia potentia actiua Deo conuenit secundum, quòd est in actu, id est, fundatur super eius actu: & quãtitas potẽtiæ cõsequitur quãtitatẽ actus: quod probatur ex illa vniuersali, q̃to aliquod agẽs est

Universidad de Deusto Biblioteca

¶2.Præterea, Omnis potētia manifestatur per effectum, aliàs frustra esset. Si igitur potentia Dei esset infinita, posset facere effectum infinitum, quod est impossibile.

¶3 Præterea, Philosophus pbat in 8.Physicorum, quòd si potentia alicuius corporis esset infinita, moueret in instāti. Deus autē non mouet in instāti, sed mouet creaturam spiritualem per tempus, creaturā verò corporalem per locum & tempus, secundum August. octauo, super Genesim ad literam. Non ergo est eius potentia infinita.

¶SED CONTRA est quod dicit Hila. octauo, de Trinit. quòd Deus est immensæ virtutis viuens, & potēs. Omne autem immensum est infinitum. Ergo virtus diuina est infinita.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictum est, secundum hoc potentia actiua inuenitur in Deo, secundū quod ipse actu est. Esse autem eius est infinitū, inquantum non est limitatum per aliquid recipiens, vt patet per hæc quæ suprà dicta sunt, cùm de infinitate diuinæ essentiæ ageretur. Vnde necesse est, quòd actiua potentia Dei sit infinita. In omnibus enim agentibus hoc inuenitur, quòd quantò aliquod agens perfectius habet formā, qua agit, tanto est maior eius potentia in agendo. Sicut quātò est aliquid magis calidum, tantò habet maiorem potētiam ad calefaciendū. Et haberet vtique potentiam infinitā ad calefaciendum, si eius calor esset infinitus. Vnde, cùm ipsa essentia diuina (per quā Deus agit) sit infinita, sicut supra ostēsum est, sequitur quòd eius potentia sit infinita.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Philosophus loquitur de infinito quòd est ex parte materiæ non terminatæ per formam: cuiusmodi est infinitum, quod congruit quantitati. Sic autem non est infinita diuina essentia (vt supra ostensum est) & per cōsequens nec eius potentia, Vnde non sequitur quod sit imperfecta.

¶Ad secundum dicendum, quod potentia agētis vniuoci tota manifestatur in suo effectu. Potentia enim generatiua hominis nihil potest plusquā generare hominem. Sed potentia agentis non vniuoci non tota manifestatur in sui effectus productione. Sicut potentia Solis nō tota manifestatur in productione alicuius animalis ex putrefactione generati. Manifestū est autē, quòd Deus non est agens vniuocum. Nihil enim aliud potest cum eo conuenire neque in specie, neque in genere, vt suprà ostensum est. Vnde relinquitur, quòd effectus eius semper est minor, quàm potentia eius[e]. Non ergo oportet quòd manifestetur infinita potentia Dei in hoc quòd producat effectum infinitum. Et tamen etiam si nullum effectum produceret, non esset Dei potentia frustra: quia frustra est quod ordinatur ad finem, quem non attingit. Potentia autem Dei, nō ordinatur ad effectum sicut ad finem, sed magis ipsa est finis sui effectus.

¶Ad tertiū dicendū, quòd Philosophus in 8.Physi. probat, quòd si aliquod corpus haberet potentiam infinitā, quod moueret in non tempore. Et tamē ostendit, quòd potētia motoris cæli est infinita: quia mouere potest tempore infinito[e]. Relinquitur ergo secundum eius intentionem, quòd potentia infinita corporis si esset, moueret in non tempore: non autem potentia incorporei motoris. Cuius ratio est, quia corpus mouens aliud corpus est agens vniuocum. Vnde oportet quod tota potentia agentis manifestetur in motu. Quia igitur quāto mouentis corporis potentia est maior, tanto velocius mouet: necesse est quod si fuerit infinita, moueat improportionabiliter citius, quod est mouere in non tempore, Sed mouens incorporeum, est agens non vniuocum. Vnde nō oportet quod tota virtus eius manifestetur in motu ita quod moueat in non tempore, & præsertim, quia mouet secundum dispositionem suæ voluntatis.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum Deus sit omnipotens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō sit oipotens. Moueri enim & pati aliquid omniū est: sed hoc De⁹ non pōt: Est enim immobilis, vt suprà dictū est. Non igitur est oipotens.

¶2.Præterea, Peccare aliquid agere est. Sed Deus non potest peccare, neque seipsum negare, vt dicitur secundæ Tim. secundo, ergo Deus non est omnipotens.

¶3.Præterea, De Deo dicitur, quod omnipotentiam suam parcendo maximè, & miserendo manifestat. Vltimum igitur, quod potest diuina potentia, est parcere & misereri. Aliquid autem est multo magis quàm parcere & misereri, sicut creare alium mundum, vel aliquid huiusmodi. Ergo Deus nō est omnipotens.

¶4.Præterea, Super illud 1.Cor.1. Stultā fecit Deus sapientiam huius mundi. dicit glo. Sapientiam huius mūdi fecit Deus stultam ostendēdo possibile, quod illa impossibile iudicabat. Vnde videtur q̄ non sit aliquid iudicandū possibile vel impossibile secundūm inferiores causas, prout sapiētia hui⁹ mundi iudicat, sed secūdum potentiam diuinam. Si igitur Deus sit omnipotēs omnia erūt possibilia. nihil ergo impossibile. Sublato autem impossibili, tollitur necessariū. Nam quod necesse est esse, impossibile est non esse. Nihil ergo erit necessarium in rebus, si Deus est omnipotens. hoc autem est impossibile. ergo Deus nō est omnipotens.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Lucæ primo, Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

¶RESPONDEO dicendū, quòd cōmuniter cōfitentur omnes, Deum esse omnipotētē, Sed rationē omnipotētiæ assignare videtur difficile. Dubiū enim potest esse quid cōprehēdatur sub ista distributione, cū dicitur omnia posse Deū. Sed si quis rectè cōsideret (cū potētia dicatur ad possibilia) cū Deus omnia posse dicitur, nihil rectius intelligitur quā quòd possit omnia possibilia, & ob hoc omnipotēs dicatur: possibile autē dicitur dupliciter secūdū Philoso. in 5.Met. Vno modo per respectū ad aliquā potētiā. Sicut q̄ subditur humanæ potentiæ, dicitur esse possibile homini. Nō autē pōt dici, quòd De⁹ dicatur omnipotēs, quia possit oia quæ sunt possibilia naturę creatæ: quia diuina potentia in plura extenditur. Si aūt dicatur q̄ Deus sit omnipotens, quia pōt omnia quæ sunt possibilia suæ potētiæ, erit circulatio in manifestatione omnipotentiæ. Hoc enim nō erit aliud quā dicere q̄ Deus est omnipotēs: quia pōt omnia quę pōt. Relinquitur igitur quòd Deus dicatur omnipotēs, quia pōt omnia possibilia absolutè. q̄d est alter modus dicēdi possibile. Dicitur aūt aliquid possibile vel impossibile ab solutè ex habitudine terminorū. Possibile quidē, quia prædicatū nō repugnat subiecto, vt Sortē sedere. Impossibile verò absolutè, quia prædicatū repugnat subiecto, vt hominē esse asinū. Est aūt cōsiderandū q̄ cùm vnūquodque agēs agat sibi simile. vnicuiq; potētiæ actiuæ correspōdet possibile, vt obiectū proprium secundum rationem illius actus, in quo fundatur potētia actiua. Sicut potentia calefactiua refertur vt ad propriū obiectum ad esse calefactibile. Esse autem diuinum, super quod rō diuinæ potentiæ fundatur, est esse infinitū non limitatū ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius esse perfectionē[e]. Vnde quicquid potest habere rōnē entis continetur sub possibilibus absolutis, respectu quorū Deus dicitur oipotens. Nihil aūt opponitur rationi entis nisi nō ens. Hoc igitur repugnat rōni possibilis absoluti, q̄d subditur diuinæ omnipotētiæ: q̄d implicat in se esse & non esse simul. Hoc enim oipotentiæ non subditur, nō propter defectum diuinæ potētiæ, sed quia nō potest habere rationem factibilis, neq; possibilis. Quæcūque igitur contradictionē nō implicāt, sub illis possibilibus continētur re

Tex.79. Ca.20.22. & 23. Non longè ante medium. Ar.præc. Q.7.ar.1. Q.7.art.1. Q.7.art.1. Q.3.art.3. & quæ.4.ar.3. 152 3.q.13.art.1.co.& 1.contra ca.22.& 25.& po.qō.7.artic.1. Q.2.ar.3.& qu.9.artic.1. Ex Amb. in eum locum. Tex.17. 23

perfectius in forma, qua agit, tātò maior est potentia eius, vt patet in calefactiuo, &c. litera est clara.

¶In respōsiōe ad tertiū multa dicēda essent de infinitate potētiæ motiuę, quæ plixa valde sunt & in speciali, quam de hoc fecimus quęstione, discussa sunt: quare pro nunc transeundū puto.

¶Super Quæst. vigesimæquintæ Ar. tertium.

IN titulo ly oipotens dupliciter distribui potest, s. p oipotentia, & p oī possibili. nō q̄ritur hic, vtrū sit oipotens, id est habeat omnē potentiā. Quoniā iam in 1.ar. determinatū ē q̄ in Deo nulla est potētia passiua: sed q̄ritur: vtrū sit oipotēs, id est possit omnia.

¶In corpore duo principaliter facit. Primò q̄d hic certū & ambiguū sit dicit. Scd̄ò ambiguitatē soluit, ibi, Sed si q̄s, &c.

¶Quo ad primū duo dicit, primo q̄ pars affirmatiua qōnis est ab omnibus confessa, Secūdò quòd diffinitio omnipotētiæ quæ deberet esse propriū mediū ad inferendā cōfessam conclusionem difficilis est: q̄a dubitatur p quibus distribuitur ly oīa, quū dicitur Deū posse oīa.

¶Quo ad secūdū tria dicit primo quòd ly oīa distribuit possibile absolutè. Secundò, quòd ly possibile absolutè denominat quicquid habet rōnē entis, actu vel potētia, ibi, Est autē cōsiderādū. Tertio excludit ab huiusmodi distributione & denominatiōe sola implicātia cōtradictionē, ibi, Nihil autem opponitur, &c.

¶Primū horū, s. ly oīa distribuit possibile absolutè, pbatur distinguēdo possibile dupliciter, s. scd̄m aliq̄ potētiā, vel absolutè, ex 5.Metap. Et destruēdo q̄ nō pōt intelligi de possibili prīo modo: q̄a nec respectu potētiæ creatę (quoniā diuina potētia excederet datū obiectū) nec respectu potētię increatæ quoniā eēt circul⁹ in huiusmodi explanatiōe & infert p locū à diuisiōe q̄ intelligitur de possibili scd̄o modo, explanā: qd significat huiusmodi possibile, q̄d, s. cōsistit in habitudine terminorū, &c. Scd̄m aūt, s. q̄ possibile absolutè denominat quicq̄d pōt esse, pbatur sic: Omne agēs agit sibi simile. ergo vnicuiq; potētię actiuæ rīdet vt p proprium obiectū possibile scd̄m illū actū, q̄ est rō agēdi. ergo potētię actiuę Dei rīdet possibile scd̄m rōnē entis. prima cōsequētia manifestatur in potētia calefactiua, & eius obiecto. scd̄a aūt pbatur: q̄a esse Dei q̄d est ei rō agēdi, est esse phabēs quidē in se totius esse pfectionē nō tñ esse tale vel tale scd̄m quodcūque genus. Tertiū vero prædictorū duo claudit primū est, oīa quæ contradictionē nō implicāt claudūtur sub oī potētia. secūdū est oīa, quæ cōtradictionem implicant nō claudūtur sub oī potētia. Et primo probatur vtrūque simul sic: Nihil opponitur rōni entis nisi non ens. ergo nihil repugnat possibili absolutè, nisi implicās in se esse & non esse simul. ergo sola implicātia cōtradictionē nō habent rōnē possibilium. ergo ea quæ implicāt, nō claudūtur: & ea, quę non implicāt, clauduntur sub oīpotentia. Deinde docet modū loquēdi honestū in exclusis ab oīpotentia: & demū ostēdit hanc exclusionem non esse cōtra Angelicam autoritatē, vt clarè patet in litera.

¶Circa prædictam assignationē obiecti diuinæ potentiæ dubiū occurrit. Quia si omne possibile absolutè omnēq; ens ac nō implicās cōtradictionem sub omni potētia clauditur, Deus ipse cōtinebitur sub sua omnipotentia: quoniā Deum esse, de numero horum est, vt patet.

¶Ad hoc & similia dicendū est, quod cū sermo p̄sens sit de oīpotētia factiua, quū dicim⁹ oē possibile, oē ens, omne nō implicās cōtradictionē semper subintelligitur causabile effectiuè: sic enim excludūtur & diuina, & peccata, & quæcunque sunt potentiarū passiuarum, & imperfectarum vt sic.

¶Circa probationem secundi dubium occurrit, quoniā non videtur sufficienter inferri intentum. Ex hoc enim quod potētia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisset inferri. ergo obiectum potentiæ actiuæ Dei est possibile esse infinitè & vniuersaliter perfectè: sicut de potentia calefactiua infertur quod est calefactibile: quòd in litera non fit, sed infertur, ergo obiectū eius est possibile esse absque alia probatione.

¶Ad hoc dicitur, quòd ex præcedēti patet art. hæc est differētia inter causam vniuocā & æquiuocā, quod causæ vniuocæ respondet aliquod adęquatū obiectū in effectu, æquiuocę verò non: & propterea cū esse Dei duas habeat conditiones ad propositū, scilicet eleuationē supra genera & vniuersalitatem perfectionis, nec possit fingi aliquod causabile cū his conditionibus in singulari: consequens est vt sumatur in vniuersali. Tale autē est esse, quoniā ad nullū determinatū est genus: & ad omnes se perfectionū modos extendit, & pptērea satis subtiliter in litera proportionale obiectū sicut potētiis vniuocis assignatū est, quicquid potest entis rōnē habere.

¶Circa probationē tertij dicti dubiū occurrit quoniā prætermissum videtur non ens. Ex eo nāque quod nihil opponitur enti nisi non ens, inferendū erat: ergo nō ens opponitur possibili absolutè, quia opponitur enti: & nō debebat tantū inferri, ergo quæcūque implicant simul ens & nō ens repugnāt possibili. Nec potest ad hoc dici q̄ implicitè vtrūque illatum est, quoniā, vt patet in litera, illatum est, quòd sola implicantia contradictionem repugnāt possibili. Constat enim quod nō entia absque implicatione contradictionis inueniūtur. Vnde ambiguitas relinquitur quomodo eo omisso saltatum sit ad ens & nō ad ens simul.

¶Ad hoc dicitur, quod vt patet 5.Met. & 2.Phy. eadem est causa actiua obiecti & sui oppositi, diuersimodè tamē, quia faciendo causat obiectum proprium, non faciendo autem oppositū, vt patet de nauta ibidē. Et sic in dubio non erat non ens cadere sub actiua potentia Dei: cuius proprium obiectum assignatum est ens. oportet enim illam faciēdo ens, non faciendo non ens respicere: & cū multa non entia absque implicatione cōtradictionis sint non entia, vt patet in materia contingente: consequens est quòd nō ens ptermissū non fuit sed clauditur sub non implicantibus cōtradictionē. Propter quod saltus nullus in litera factus est, sed ex eo quod solū non ens opponitur enti, & constat quod non opponitur ei diuisum, sed coniunctū in eodē de eodē ad idē, &c. optimè illatum est, ergo continens ens & nō ens simul solum repugnat possibili, & non debuit, nec potuit inferri, ergo non ens repugnat possibili: quia nec repugnat enti, nisi cum illis conditionibus cōnstituentibus contradictionem, vt de se patet.

¶Circa hanc positionē aduerte q̄ p̄senti pposito sufficit q̄ quicq̄d implicat cōtradictionem, inquantum huiusmodi, excludatur ab oīpotētia: nec hoc vertendum est ī dubiū. Vtrū aūt hoc vel illud implicet cōtradictionē alterius negotij est. Et similiter vtrū vno de pluribus modis cōtigat īplicari cōtradictionē nihil refert. Oīa enim q̄ secundū se implicāt cōtradictionē, verè impossibilia sunt, vt fiāt etiā à Deo. Et p hoc patet responsio ad argumenta Aureoli apud Capreo. in 1.di.42.q.1.

¶In respōsione ad quartū aduerte q̄ per sapientiā huius mūdi nō intelligimus Philosophiā secūdū se, quoniā illa nō iudicat falsū, sed intelligit. Philo. scd̄m q̄ vtuntur ea hoīes hui⁹ mūdi ex quorū defectiuo lumine temerariū pdiit iudiciū, quo īpossibilia causis secūdis impossibilia absolutè iudicata sunt, vt incarnatio Dei, &c.

tur, respectu quorum dicitur Deus omnipotens. Ea verò, quæ contradictionem implicat, sub diuina omnipotentia non continētur; quia non possunt habere possibilium rationem. Vnde conuenientius dicitur, quòd ea non possunt fieri, quàm quòd Deus ea non possit facere. Neque hoc est contra verbum Angeli dicentis, non erit impossibile apud Deum omne verbum. Id enim q̄ contradictionem implicat, verbum esse nō potest, quia nullus intellectus potest illud concipere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur omnipotens secūdum potentiam actiuam[d], non secūdum potētiam passiuam, vt dictum est. vnde quod nō potest moueri & pati, nō repugnat omnipotētiæ.

¶Ad secundum dicēdum, quòd peccare est deficere à perfecta actione. Vnde posse peccare est posse deficere in agēdo, quod repugnat omnipotētiæ. Et ppter hoc Deus peccare nō potest, qui est omnipotēs. Quamuis Philosophus dicat in 4.Topic. quòd pōt Deus & studiosus praua agere. Sed hoc intelligitur sub conditione, cuius antecedēs sit impossibile, vt puta si dicamus quòd pōt Deus praua agere si velit. Nihil enim prohibet conditionalem esse verā, cuius antecedens & consequens est impossibile. Sicut si dicatur, si homo est asin⁹, habet quatuor pedes. Vel vt intelligatur, q̄ Deus potest aliqua agere, quæ nūc praua videntur, quæ tamen si ageret, bona essent. Vel loquitur secundum communem opinionē Gentilium, qui homines dicebāt transferri in Deos, vt Iouem vel Mercurium.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ Dei omnipotentia ostenditur maximè in parcendo & miserendo: quia per hoc ostenditur Deum habere summam potestatē, quòd liberè peccata dimittit. Eius enim, qui Superioris legi astringitur, non est liberè peccata cōdonare. Vel quia parcēdo hominibus & miserēdo perducit eos ad participationem infiniti boni, qui est vltimus effectus diuinæ virtutis. Vel quia (vt supra dictū est) effectus diuinæ misericordiæ est fundamentū omniū diuinorum operum. Nihil enim debetur alicui nisi propter id, quod est datū ei à Deo nō debitum. In hoc autem maximè diuina omnipotētia manifestatur, quòd ad ipsum pertinet prima institutio omnium bonorum.

¶Ad quartū dicendū, q̄ possibile absolutū nō dicitur neque secūdum causas superiores, neque secundum causas inferiores, sed secundum seipsum. Possibile verò, quòd dicitur secundum aliquam potētiam, nominatur possibile secūdum pximam causam. Vnde ea, quæ immediatè nata sunt fieri à Deo solo, vt creare, iustificare & huiusmodi dicūtur possibilia secundū causam superiorem. Quæ autem nata sunt fieri à causis inferioribus, dicuntur possibilia secūdum causas inferiores. Nam secūdum conditionem causæ proximæ, effectus habet cōtingentiam vel necessitatem, vt suprà dictum est. In hoc autem reputatur stulta mūdi sapientia, quia ea, quæ sunt impossibilia naturæ, etiam Deo impossibilia iudicabat. Et sic patet, quòd omnipotētia Dei impossibilitatem, & necessitatem à rebus nō excludit.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum Deus possit facere quòd præterita non fuerint.

AD QVARTVM sic proceditur: Videtur quòd Deus possit facere quòd præterita nō fuerint. Quod enim est impossibile per se, magis est impossibile, quā quod est impossibile per accidēs. Sed Deus potest facere id quod est impossibile per se, vt cæcum illuminare, vel mortuum resuscitare. Ergo multo magis potest Deus facere illud, quod est impossibile per accidens. Sed præterita nō fuisse est impossibile per accidens. accidit enim Sortem non currere, esse impossibile ex hoc quòd præteriit. Ergo Deus potest facere, quòd præterita non fuerint.

¶2.Præterea, Quicquid De⁹ facere potuit, pōt, cùm eius potentia non minuatur. Sed Deus potuit facere antequam Sortes curreret, quòd nō curreret. Ergo postquā cucurrit, potest Deus facere q̄ non cucurrerit.

¶3.Præterea, Charitas est maior virtus quā virginitas. Sed Deus potest reparare charitatem amissam. Ergo & virginitatem. Ergo potest facere quòd illa, quæ corrupta fuit, non fuerit corrupta.

¶SED CONTRA, est quod Hieronymus dicit: Cùm Deus omnia possit, non potest de corrupta facere incorruptam. Ergo eadem ratione non potest facere de quocunque alio præterito quod non fuerit.

¶RESPONDEO dicēdū quod sicut suprà dictum est, sub omnipotētia Dei non cadit aliquid quod contradictionem implicat. Præterita autem nō fuisse, contradictionem implicat. Sicut enim contradictionem implicat dicere, quòd Sortes sedet, & nō sedet: ita quòd sederit & non sederit. Dicere autem quòd sederit, est dicere q̄ sit præteritum. Dicere autem quòd nō sederit, est dicere, quòd non fuerit. Vnde præterita non fuisse, non subiacet diuinæ potētiæ. Et hoc est quod Aug. dicit contra Faustum: Quisquis ita dicit, Si Deus omnipotēs est, faciat vt quæ facta sunt, facta nō fuerint, nō videt hoc se dicere: si Deus omnipotēs est, faciat vt ea, quæ vera sunt, eo ipso quòd vera sunt falsa sint. Et Philosophus dicit in sexto Ethi. quòd hoc solo priuatur Deus[d], ingenita facere quæ sunt facta.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd licet præterita nō fuisse, sit impossibile per accidens, si consideretur id, quod est præteritum, id est, cursus Sortis: tamen si consideretur præteritū sub ratione pręteriti, ipsum non fuisse est impossibile, non solùm per se, sed absolutè contradictionem implicās. Et sic est magis impossibile quā mortuum resurgere, quod non implicat cōtradictionē. quod dicitur impossibile secundū aliquam potentiam, scilicet naturalem. Talia enim impossibilia diuinæ potentiæ subduntur.

¶Ad secundum dicendū, quòd sicut Deus quātum est ad perfectionem diuinæ potentiæ omnia potest, sed quædā non subiacent eius potētiæ, quia deficiūt à ratione possibilium: ita si attēdatur immutabilitas diuinæ potētiæ, quicquid De⁹ potuit potest. Aliqua tamen olim habuerūt rationem possibiliū dum erant fienda, quæ iam deficiūt à ratione possibilium dum sunt facta. Et sic dicitur Deus ea non posse, quia non possunt fieri.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnem corruptionē[d] mentis & corporis Deus auferre potest à muliere corrupta: hoc tamen ab ea remoueri non poterit[d], quòd corrupta non fuerit: sicut etiam ab aliquo peccatore auferre non potest quòd non

D.1498. Artic.1. Cap.2. Q.21.ar.4. Q.14.art.13. 153 2.20.qō. 152.arti.3.3m. Et 1.dist 42.qō.2.artic.2. Et 2.contra c.25. Et po.q.1.Ar.3. Et 5.quo.quæ.2.art.1. Ad Eust. de custod. virg. paulo post princ. Ar.præc. & q.7.ar.2.ad.1. Li.26.c.5. Capit.2. D.499. D.499. D.1169.

¶Super Quæst. vigesimæquintæ. Art. quart.

IN titulo aduerte, q̄ pteritū sumitur dupliciter, s. formaliter & denominatiuè, id est, pro ipsa pteritione, & p re quæ pteriit, ī proposito q̄uis vtroq; modo sumi possit, directè tñ & per se primò sumitur pro re, q̄ præteriit. Ita q̄ sensus qōnis est, an Deus possit expoliare rem, q̄ præterit à præteritiōe: hoc enim est facere eā non fuisse: sicut quærimus an Deus possit expoliare substātiā à quātitate: & facere hoc esset facere substātiam, quæ est quanta, non quantā.

¶In corpore vnica est cōclusio respōsiua q̄sito negatiuè. Præterita nō fuisse nō subiacet diuinę potētię, pbatur primò rōne. Sub oīpotētia Dei nō cadit implicans contradictionē: pterita nō fuisse implicat contradictionē. ergo pbatur minor: Dicere quod Sortes sederit & nō sederit, implicat: sicut q̄ sedet & non sedet: sed hoc est dicere pteritum nō fuisse. ergo. Cōfirmatur autoritate Au. & Ari.

¶Aduerte hic q̄ pteritū significatur in actu signato per ly præteritū: & in actu exercito per verba præteriti temporis, vt fuit, cucurrit, sedit, &c. & propterea in litera p actū exercitū declaratur act⁹ signat⁹. & si diligēter pspecta fuerit hæc rō, cessant oīa argumēta ex Gre. allata apud Capr. 42.di.1. Ex hac enī liq̄t rō quare Deus nō pōt expoliare Adā à præteritione: hoc enī esset expoliare ipsum à fuisse. Et cū alterū contradictoriū oporteat de quocūq; semper verificari si Adā expoliaret' nūc à fuisse, verificaretur de ipso non fuisse: & sic fuisset & non fuisset: fuisset quidem, quia ex quo semel vestit⁹ est

fuisse

fuisse verè fuit.non fuisset autem quia expoliatus esset ipso fuisse: & sic duo contradictoria essent simul vera,quod nō est intelligibile.Ex hoc etiā patet quod nihil officit proposito quod fuisse acciderit Adæ:sicut & esse & fore,nō enim magis cōtradicūt,Sortes est homo & nō est homo: q̄ sortes currit & non currit,& quàm curret & nō curret,& quā cucurrit & nō cucurrit.Nihil enim refert ad contradictionē materia necessaria vel cōtingēs. Et propterea in respōsione ad primū vtrūque tāgitur, scilicet accidētalitas & impossibilitas absoluta concomitans implicationem cōtradictionis.

¶Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum quintum.

154 1.dist.43. q̄.2. Et 2.contra c. 23. vsque 30. Et lib. 3.c.98.fin. Et po.q̄. 1.artic.5.

Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit,primò tractat quandam opinionē. secūdò tractat aliam.tertio respondet quæsito.

¶Quo ad primū opinio quædam erronea tenet partē negatiuā,quia tenet Deū agere ex necessitate naturæ,& declaratur ex actione naturaliū proportionaliter & tandem reprehēditur, quia falso innititur fundamēto,vt patet ex dictis in q.19. vbi vterque mod⁹ naturalis necessitatis scilicet spectans ad naturam & spectans ad voluntatē,à diuina actione remotus est.

¶Quo ad scd'm tria ordinatè facit. primò ponit ipsam opinionē tenētē quoq; partē negatiuam,sed alia ratione, quę est talis,Deus nihil pōt operari absq; ordine sapiētiæ & iustitiæ suę: ordo aūt sapiētiæ & iustitiæ suæ nō extēdit se vltra ea,quæ quādoque fiūt.ergo.Secūdò examinatur hæc ratio quo ad primā ppositionē approbādo eā, (Q.19.ar.3.) quia diuina potētia æqualis est suæ sapientiæ & cōuerso, propter idētitatem mutuā. Tertio examinatur & rephenditur quo ad secundā propositionem (117, 122, 138) probādo suā cōtradictoriā,scilicet diuina sapiētia nō actatur ad ordinē stabilitum qui nunc est tali ratione. Tota ratio ordinis,q̄ sapiens reb⁹ à se factis imponit , sumitur à fine:ergo à fine pportionato rebus propter finē sapiētia facientis limitatur ad certū ordinem,& à fine improportionabiliter excedēte limitatur:ergo diuina sapiētia nō determinatur ad aliquē rerū ordinē sic,vt nō possit alius affluere. (Q.21.ar.2) antecedens patet cū prima cōsequentia:cui⁹ cōsequentis secundā partem apposui. (132, 66, 72, b c, 121, 118) quoniā implicitè tātum in litera habetur: & tamē ex illa pēdet vis rationis.Constat aūt eam subintelligendā fuisse ex posterioristica regula.Si affirmatio est causa affirmatiōis,&c,si enim cōmēsuratio finis ratio est limitationis ad certū ordinē,qa tota ratio ordinis est à fine:oportet q̧ incōmensuratio finis. per excessum sit ratio nō limitationis ex eadē causa.secūda verò cōsequentia probatur : quia diuina bonitas q̄ finis est omnium improportionabiliter excedit omnem stabilitum ordinem rerum.

¶Quo ad tertiū cōclusio respōsiua quæsito est:De⁹ pōt alia facere q̄ quæ facit. Nec aliter & conclusio probatur:quia examinādo propositas opiniones,exclusæ sunt oēs causæ restrictiuę diuinæ potentię ad ea quæ facit.cū enim obiectū eius,vt dictū est,sit possibile absolutè,si restringeretur ad possibile quod facit,aut hoc esset rōne naturæ agētis,aut rōne q̄si potentiarū,aut rōne q̄si habituū,cū in Deo non cadāt impedimenta & indispositiones,&c.Hæc autem oīa sunt exclusa in litera: in prima quidē opinione,natura & volūtas ac per hoc intellectus implicitè.in secunda verò habitus,scilicet sapientia & iustitia. Vnde oībus restrictiuis exclusis restat ambit⁹ diuinę potentiæ in sua latitudine ad possibile absolutè.

¶ Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum sextum.

IN titulo continētur duæ qōnes:altera formaliter:scilicet , vtrum Deus possit meliora facta. Altera virtualiter, scilicet,vtrū Deus possit facere alia meliora factis. Clauditur enim hæc scd'a i prima rōne primi facti, qd' est vniuersum,quoniā melioratio vniuersi ex aliis rebus pēdet,vt in respōsione ad tertiū dicitur.

¶In corpore vtriq; quæsito respōdetur duabus distinctionib⁹,& tribus cōclusionib⁹.Prima distinctio explicata est de bonitate,scilicet substātiali vel accidētali.Secūda est implicitè de re eadē vel diuersa.Prima cōclusio est.Res eadē non pōt fieri melior substātialiter,& probatur: qa differētia substātialis se habet vt vnitas in numeris,&c.Scd'a est,Res eadē pōt fieri melior accidentaliter. Tertia, est Deus qualibet re à se facta potest facere aliam meliorē. Nec aliter hic pbātur hæ cōclusiones quoniā expdictis sequūtur.si enim obiectū diuinæ potentiæ est possibile absolutè,& hæc sūt de numero possibilium qd' ex eo pcipi pōt, q̧ nulla apparet contradictio in his.Consequens est , quòd hæc possit Deus facere.

¶Circa tertiā conclusionem dubitatur ex Scoto & ex Aureolo. Scot⁹ siquidē implicitè in 3. sententiarū di.13.q.1.tenet oppositū tali rōne: Accepta aliq̄ terminata creatura ex parte inferiori quæ sit A, q̄ritur ascendēdo, aut est stat⁹ ad aliquā supremā:& habetur oppositū:aut nō, sed pōt procedi in infinitū,& tūc sic quāto aliqua creatura magis excedit A,tāto est pfectior,& per consequens creatura q̄ in infinitum excedit , est in infinitū perfectior: & ita erit in se extensiuè infinita, q̧ est impossibile. Aureolus vero apud Capreolum in 43.di. primi sex mediis contra hāc conclusionē inuehitur valde prolixis quorū vim tantū afferā.primò ergo arguit

peccauerit,& quòd charitatē nō amiserit.

ARTICVLVS V.

¶*Vtrum Deus possit facere quæ non facit.*

AD QVINTVM sic proceditur.Videtur quòd Deus nō possit facere nisi ea,quæ facit. De⁹ enim nō potest facere , quæ nō præsciuit, & præordinauit , se facturum.Sed non præsciuit, neque præordinauit se facturum,nisi ea,quæ facit. Ergo non potest facere nisi ea,quæ facit.

¶2.Præterea , Deus nō potest facere nisi q̧ debet,& quod iustum est fieri. sed Deus nō debet facere quæ non facit,nec iustum est vt faciat quæ non facit.ErgoDeus non potest facere nisi quæ facit.

¶3. Præterea , Deus non pōt facere nisi q̧ bonum est,& conueniens rebus factis. Sed rebus factis à Deo non est bonum, nec conueniens aliter esse quàm sint.Ergo Deus nō potest facere nisi quæ facit.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 26.An non possum rogare Patrem meum , & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum. Neque autem ipse rogabat , neque Pater exhibebat ad repugnandum Iudæis.ergo Deus potest facere quod non facit.

¶RESPONDEO dicendum , quòd circa hoc quidam dupliciter errauerunt. Quidam enim posuerunt Deum agere quasi ex necessitate naturæ, vt sicut ex ratione rerum naturalium non possunt alia prouenire,nisi quæ eueniūt,vtpote ex semine hominis homo,ex semine oliuę oliua:ita ex operatione diuina non possint aliæ res , vel alius ordo rerum effluere,nisi sicut nūc est. Sed supra ostendimus,Deū non agere quasi ex necessitate naturæ,sed voluntatem eius esse omnium rerum causam : neque etiam ipsam voluntatem naturaliter & ex necessitate determinari ad has res e. Vnde nullo modo iste cursus rerum sic ex necessitate à Deo prouenit,quòd alia prouenire nō possent.Alij verò dixerunt,quod potentia diuina determinatur ad hunc cursum rerum propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ,sine quo Deus nihil operatur. Cùm autem potentia Dei, (quæ est eius essentia,) non sit aliud quàm Dei sapientia , conuenienter quidē dici potest quod nihil sit in Dei potētia,quod non sit in ordine diuinæ sapiētiæ. Nā diuina sapiētia totū posse potentiæ cōprehendit , sed tamē ordo à diuina sapiētia rebus inditus(in quo rō iustitiæ consistit,vt suprà dictū est) non adæquat diuinam sapientiā e sic,vt diuina sapientia limitetur ad hunc ordinē e. Manifestū est autem,quòd tota ratio ordinis,quā sapiēs rebus à se factis imponit,à fine sumitur.Quādo igitur finis est proportionatus rebus propter finē factis sapientia faciētis limitatur ad aliquem determinatū ordinē. Sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapiētia non determinatur ad aliquem ordinem rerum,vt non possit alius cursus rerū effluere.Vnde dicendū est simpliciter,quod Deus potest alia facere quàm quæ facit.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum,quòd in nobis,in quibus est aliud potētia & essentia à voluntate & intellectu, & iterū intellectus aliud à sapiētia,& voluntas aliud à iustitia,potest esse aliquid in potētia, quod non potest esse in voluntate iusta, vel in intellectu sapiente.Sed in Deo est idē potentia,essentia,& voluntas & intellectus,& sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potentia diuina,qd nō possit esse in voluntate iusta ipsius, & intellectu sapiētiæ eius. Tūc,quia volūtas non determinatur ex necessitate ad hæc vel illa,nisi fortè ex suppositione,vt suprà dictū est, neq; sapiētia Dei & iustitia determinatur ad hūc ordinē, vt suprà dictū est,nihil prohibet esse aliquid in potētia diuina,quod non vult: & quod non continetur sub ordine quē statuit rebus. Et quia potentia intelligitur vt exequens,voluntas autē vt imperans,& intellectus & sapientia vt dirigens : quod attribuitur potentiæ secundū se consideratæ,dicitur Deus posse secūdum potētiam absolutam. Et huiusmodi est omne illud in quo pōt saluari ratio entis, vt suprà dictum est. Quod autem attribuitur potētiæ diuinæ secundū quod exequitur imperiū voluntatis iustæ hoc dicitur Deus posse facere de potētia ordinata.Secundū hoc ergo dicendū est,q̧ Deus potest alia facere de potētia absoluta quā quæ præsciuit & præordinauit se facturū:nō tamē potest esse: quod aliqua faciat,q̄ non præsciuerit & præordinauerit se facturū:quia ipsum facere subiacet præscientiæ & præordinationi , nō autē ipsum posse,q̧ est naturale.Ideo enim De⁹ aliquid facit,quia vult,non tamē ideo potest, quia vult:sed quia talis est in sui natura.

Q.19.ar.3. In corp. D. 101. Artic.3.

¶Ad secundum dicendum,quòd Deus non debet aliquid alicui,nisi sibi. Vnde cum dicitur , quòd Deus non potest facere,nisi q̧ debet , nihil aliud significatur nisi q̧ Deus non potest facere nisi quod est ei cōueniēs & iustū.Sed hoc quod dico conueniens & iustū potest intelligi dupliciter.Vno modo sic,quòd hoc quod dico conueniens & iustum prius intelligatur coniungi cum hoc verbo est,ita q̧ restringatur ad standū pro præsentibus,& sic referatur ad potentiā.Et sic falsum est,q̧ dicitur:est enim sensus,De⁹ non potest facere, nisi quod modo conueniens est & iustū : Si verò prius coniūgatur cum hoc verbo potest(quod habet vim ampliandi)& postmodum cum hoc verbo est, significabitur quoddam præsens & confusum,& erit locutio vera sub hoc sensu: De⁹ non potest facere,nisi id quod si faceret esset conueniens & iustum.

¶Ad tertium dicendū,q̧ licet iste cursus rerum sit determinatus istis rebus, quæ nunc sunt,non tamē ad hunc cursum limitatur diuina sapiētia & potestas. Vnde licet istis rebus,quæ nūc fiunt,nullus alius cursus esset bonus & conueniēs,tamē Deus posset alias res facere , & alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

¶*Vtrum Deus possit meliora facere ea,quæ facit.*

155 1.dist 44. ar.1.2.& 3.Et 13 di. 13.art.21. q̄.2.2m. & 1. Et po.q.3.art. 16. cor. ad 17m. Li.3.ca.7.

AD SEXTVM sic proceditur.Videtur quòd Deus non possit meliora facere ea quæ facit. Quicquid enim Deus facit potentissimè & sapientissimè facit : sed tantò fit aliquid melius,quantò fit potētius & sapientius.Ergo Deus non potest aliquid facere melius quàm facit.

¶2.Præterea,Aug.contra Maximinū sic argumentatur.Si Deus potuit & noluit gignere filium sibi æqualem,inuidus fuit.eadē ratione si De⁹ potuit res meliores facere quā fecerit & noluit, inuidus fuit. Sed inuidia est omnino relegata à Deo, ergo Deus vnūquodque facit optimum. Non ergo Deus potest aliquid facere melius quàm fecit.

arguit si procederetur in infinitū in perfectionibus specificis,superior esset quoddam totale perfectionale respectu inferioris:& cōsequēter esset cōtinens pfectiones omniū aliarū creaturarū,& cōsequēter infinitæ perfectionis,quod est impossibile.prima cōsequētia tenet:quia superior cōtinet perfectionem inferioris,& adhuc plus.Vltima aūt tenet:quia huiusmodi perfectiones apud se sunt infinitæ. Secundò sic processus ad mēsurā est infinit⁹:ergo processus ad superius in specificis perfectionib⁹ est finit⁹.cōsequētia patet ex 10.Met. (Cap.10.) Tertiò sic vniuersitas specierum creabiliū distat à diuina pfectione,sicut finitū ab infinito.ergo est finitæ perfectionis. ergo impossibile est in ipsa i infinitū procedere ascēdēdo.patet sequela:quia processus in infinitū secūdum perfectionē excedit omnem finitā perfectionē. Quartò, Processus ad vnitatē & totalitatē est finitus.ergo processus iste est finit⁹. probatur sequela:quia est ad vnitatē & totalitatem vniuersi. Quintò sic,Id in q̧ primo à Deo incipiēdo descenditur, oportet dari,ergo nō p ceditur in infinitū ascēdendo,cōsequentia nota,& antecedēs pbatur ex illa maxima Diony. Infima iungūtur supremis per media,ita q̧ supremū infimi attingit infimū supremi,&c. (Tex.10.) Sexto sic Deus & infima creatura sunt duo extrema,nō distātia in infinitū p modū intercidētis medij,sed per infinitatē alterius extremi. ergo inter ea nō possunt esse infinita media.

¶Ad euidētiā horū scito q̧ quū hic nō sit sermo nisi de potētia Dei & possibili absolutè:quū dicimus, quòd quacūq; creatura facta potest fieri alia perfectior,nō denotatur aliqua potentia in creatura ad aliam vlteriorem creaturā,sicut in numeris accidit, sed denotatur incōsummabilitas possibilis absolutè: est enim infinitū sicut infinitum materiale quod quocūque posito vel accepto semper restat aliud accipiendum. Denotatur quoq; inexhauribilitas diuinæ potentiæ : quoniā est infinitæ actualitatis simpliciter.ita quòd nullo participato actu exhauritur,sed semp restat vlterior exhauriendus act⁹. Vnde ad rationē Scoti facile respondetur concesso processu in infinitum,negando quòd sequeretur aliqua creatura,in infinitū excedens infimā:quoniā inter infimam & quamcunque aliā signabilem,semper est finita distātia, vt patet in numeris.Omnes enim hæ obiectiones adductæ,aut multæ earum in hoc falluntur, quòd non discernunt inter processum in infinitum,id est aliquod vnum numero infinitum,& inter processum in infinitum,id est nunquam in vltimum:sed semper in aliquod sic,quod restat aliud vlterius.Et si bene aduertimus iuxta primum sensum,ly infinitum est terminus ad quem processus : & habet vim nominis. in 2.aūt habet vim aduerbij,& est modus ipsius processus:Nos enim vtimur processu in infinitum iuxta secundum sensum:quoniam nominibus est vtendum vt plures vtuntur:& manifestè patet ex 3.Phy.sic accipi.Arguentes autē accipiunt implicitè vel explicitè procedi in infinitum iuxta primum sensum, quod nec somniauimus,nec ex processu in infinitum quem ponimus,sequitur.

¶ Ad primā aūt Aureoli obiectionē dicitur, q̧ rō illa peccat tripliciter. Primò in hoc quod modo diximus.Secūdò,in hoc q̧ male interpretatur illam propositionem,Perfectio superior includit inferiorē,& aliquid vltra : ista enim nō est vera de perfectionibus vltimarū differētiarū:in nulla siquidē intelligētia clauditur virtualiter quicquid positiuè pfectionis ponit vltima differētia bonis:hoc enim est Dei propriū,vt alibi vidēdū est.Tertio,in hoc q̧ nō distinguit inter esse infinitæ perfectionis simpliciter,& esse infinitæ perfectionis in genere.In quo etiā errauit tertia ratio:quoniā si tota vniuersitas creabiliū esset,essent quidē infinitæ perfectiones specificæ,nō tamē essent infinitū ens:quoniā singula & oīa simul essent entia per participationē. Et similiter si essent alia vna creatura æquiualens oībus illis,non essent infinitæ perfectionis simpliciter,sed in genere. Sicut si essent infinita animalia,aut vnum animal eis æquiualēs,nō sequeretur nisi infinita pfectio in genere animalis. Et sic minima intelligentiarū cùm sit altioris ordinis forma, esset perfectior omnib⁹ eis, vtpote sub genere animalis.

¶Ad scd'am obiectionē dicitur quod peccat tripliciter.Primò, quia pcessus iste nō est ad mēsurā,cum nō sit ad tertium aliquē. Secundò, qa nō distinguit inter totalē pcessum,de quo tamē est tota qō:& singulos partiales pcessus,de quibus nō est quęstio: quoniā cōstat quēlibet esse finitum & ad mēsurā materialiter, id est ad rē, quæ si esset,esset mēsura. Et hic est terti⁹ error,q̧.s.nō distinguit inter pcessum ad mēsurā materialiter & in potētia,nō naturali,sed logica & diuina:& mēsurā i actu,& vt sic.Tertia quoq; rō tripliciter errat.Primò,qa putat vniuersitatē creabiliū plus posse actu accipi q̄ vniuersitatē numerorū.Secundo,in hoc quòd diximus quod æquiuocat de infinita pfectione. Tertia in hoc quòd nō videt, quòd infra infinitum in genere, finitum autē simpliciter:pōt in infinitum pcedi simpliciter,qd' est intentum. Quarta autē peccat sicut scd'a. Tum quia processus iste totalis nō est ad vnitatē & totalitatē vniuersi:qa nullū habet tertium, vt iam dicēdū est.Tum quia singuli ptiales pcessus sunt ad vnitatē & totalitatem vniuersi nō nisi in potētia logica & diuina.Tū quia sunt ad huiusmodi vnitatē & totalitatē materialiter & formaliter: non enim implicat cōtradictionem quod fierēt plures creaturę absque aliquo vniuerso p se ex eis resultante.

156 Infra q̄. 62.arti.4. cor. Et 2. dist.1.q.2. art.2. 4m. Et dis.15. q.3.arti.3. 1m. Et 1. con.c.100. & 101. Prosa 2. Cap.9.

¶Ad quintā autē patet responsio quod illud dictum Dio. intelligitur de creaturis inter se & non de cōnexione inter creaturā & Deum. Vnde non datur primū possibile descendēdo à Deo,nec vltimū ascendendo ad eundē : & sic vana est qō,vtrū sit finitum vel infinitum. De facto autē semper datur primum factum , quod est perfectionis finitæ.

Sexta demū obiectio seipsam interimit: quoniam infinita distantia ex infinitate alterius extremi,infert necessariò infinita intercidentia media,si non actu, tamē in potētia,vt manifestè patet in quātitate continua:non enim pōt intelligi, quod inter lineā infinitā & lineā pedalem,non possint intercedere infinitæ lineæ mediæ,s.bipedalis,tripedalis & sic in infinitum.Vnde cōsequentia allata nihil valet.

¶ Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna est conclusio respōsiua quæsito affirmatiuè. Beatitudo maximè conuenit Deo.Probatur.beatitudo est bonum perfectum intellectualis naturæ.ergo maximè conuenit Deo.Antecedens habet duas partes,scilicet quòd sit bonum perfectū: & quòd sit intellectualis naturæ:prima quasi per se nota relinquitur.Secunda autem probatur ratione trium cōditionum intellectualis naturæ, scilicet cognitionis,sufficiētiæ, capacitatis boni vel mali, & dominij operationū, & secunda quidem respondet bono,prima perfecto,tertia autē vtrique.cōsequentia verò probatur: quia vtraque pars antecedentis maximè inuenitur in Deo.

221 33 20

¶Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum secundum.

Titulus formaliter intelligendus est: ita quòd est sermo de intellectu vt intelligitur formaliter distinctus à substantia & voluntate diuina. Et quoniam

¶3.Præterea,Id q̧ est maximè & valde bonū,nō potest melius fieri: quia maximo nihil est mai⁹.Sed sicut Aug.dicit in Ench.bona sunt singula,quæ De⁹ fecit, sed simul vniuersa valde bona : quia ex omnibus cōsistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo.Ergo bonū vniuersi nō potest melius fieri à Deo.

4.Præterea,Homo Christus est plen⁹ gratia,veritate,& Spiritū habet nō ad mēsurā. Et sic nō potest esse melior. Beatitudo etiā creata dicitur esse summū bonū: & sic non potest esse melius. Beata etiā virgo Maria est per omnes choros angelorū exaltata:& sic nō potest esse melior. Non igitur omnia quæ fecit Deus,potest facere meliora.

¶SED CONTRA est quod dicitur ad Ephes.3. quòd Deus potest omnia facere abundātius quam petimus,aut intelligimus.

¶RESPONDEO dicendum quòd bonitas alicui⁹ rei est duplex.Vna quidē, quæ est de essentia rei:sicut esse rationale est de essentia hominis:& quantū ad hoc bonum, Deus nō potest facere aliquam rem meliorem quàm ipsa sit(licet possit facere aliquā aliam ea meliorem) sicut etiā nō potest facere quaternarium maiorem. Quia si esset maior,iam nō esset quaternarius, sed alius numerus , sic enim se habet additio differētiæ substātialis in diffinitionib⁹,sicut additio vnitatis in numeris,vt dicitur in 8.Met. Alia bonitas est;quæ est extra essētiam rei. Sicut bonū hominis est esse virtuosum vel sapientem : & secundum tale bonum potest De⁹ res à se factas facere meliores. Simpliciter autem loquendo qualibet re à se facta potest Deus facere d aliam meliorem.

D.502. 115.202. & 294.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̧ cum dicitur Deum posse aliquid facere melius, quàm facit, si ly melius sit nomen verū est: qualibet enim re potest facere aliam meliorem.Eandem verò potest facere meliorem quodammodo,& quodammodo non,sicut dictum est.Si verò ly melius sit aduerbium, & importet modum ex parte facientis : sic Deus non potest facere melius quam sicut facit , quia non potest facere ex maiori sapientia & bonitate.Si autem importet modum ex parte facti,sic potest facere melius: quia potest dare rebus à se factis meliorem modum essendi quantum ad accidentalia, licet non quantum ad essentialia.

In corp.

Ad secūdum dicendum,quòd de ratione filij est,quòd æquetur patri , cum ad perfectum venerit,nō est autem de ratione creaturæ alicuius,quod sit melior quàm à Deo facta est.Vnde non est similis ratio.

D.502.

Ad tertium dicendum,quòd Vniuersum (suppositis istis rebus)nō potest esse meli⁹ d propter decentissimum ordinem, his rebus attributum à Deo , in quo bonum Vniuersi consistit.Quorum si vnum aliquod esset melius,corrumperetur proportio ordinis. Sicut si vna chorda plus debito intenderetur, corrumperetur citharæ melodia.Posset tamen Deus alias res facere, vel alias addere illis reb⁹ factis:& sic esset illud Vniuersum melius.

¶Ad quartum dicendum, quòd humanitas Christi ex hoc,quòd est vnita Deo, & beatitudo creata ex hoc quòd est fruitio Dei: & Beata Virgo ex hoc quòd est mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus : & hoc ex hac parte non potest aliquid fieri melius eis:sicut non potest aliquid melius esse Deo.

QVAESTIO VIGESIMA-sexta, De Diuina Beatitudine,in quatuor Articulos diuisa.

VLTIMO autē post considerationem eorum , quæ ad diuinæ essentiæ vnitatē pertinēt, cōsiderandū est de diuina beatitudine. Et circa hoc quæruntur quatuor.¶ Primò,vtrum beatitudo Deo cōpetat.¶ Secundò,secundū quid dicitur De⁹ esse beatus.Vtrum secundum actum intellectus.¶ Tertiò,vtrum sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. ¶ Quartò,vtrū in eius beatitudine oīs beatitudo includatur.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum Beatitudo Deo competat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo Deo non conueniat.Beatitudo enim secundum Boet. in 4.dę Conso. est status omnium bonorum aggregatione perfectus:sed aggregatio bonorum non habet locum in Deo , sicut nec compositio.Ergo Deo non conuenit beatitudo.

¶2.Præterea , Beatitudo siue felicitas est præmium virtutis,secundum Philosophum in 1.Ethi.Sed Deo non conuenit præmiū, sicut nec meritum.Ergo nec beatitudo.

¶SED CONTRA est,quòd dicit Apostolus 1.ad Timo.vlt. Quem suis temporibus ostendet Deus,beatus, & solus potēs Rex Regum & Dominus Dominantium.

¶RESPONDEO dicendum , quòd beatitudo maximè Deo cōpetit.Nihil enim aliud sub nomine Beatitudinis intelligitur nisi bonū perfectum intellectualis naturæ, cuius est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet,& cui competit,vt ei cōtingat aliquid vel bene vel malè , & sit suarum operationum domina. Vtrūque autem istorum excellentissimè Deo cōuenit,scilicet perfectum esse & intelligentem c. Vnde beatitudo maximè conuenit Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̧ aggregatio bonorū est in Deo,nō p modū cō-

niam eadē est ratio, vt in corpore dicitur de beatitudine Sanctorū. Idcirco ad hūc articulum spectat quæstio illa cōis ac trita, vtrū beatitudo cōstat in actu intellect⁹ aut volūtatis. reliquorū enim beatitudo similitudo quędā diuinę est beatitudinis. ¶In corpore vnica est cōclusio respōsiua quęsito affirmatiuè. Beatitudo attribuēda est Deo, & aliis Beatis scdm intellectū. Hæc cōclusio & ꝓbatur & declaratur. probatur quidē sic. Beatitudo est Bonū perfectū intellectualis naturæ: ergo est perfectissimū in intellectuali natura: igitur consistit intelligendo: ergo tam Deus quā alij Beati sunt secundū intellectū. Antecedens & patet ex dictis, & manifestatur ab effectu: quia scilicet intellectualis natura naturaliter appetit esse beata, sicut vnaquæque res suā perfectionem. Prima verò consequentia in litera non habetur explicitè, sed apposuimus eam ad claritatē doctrinæ: & ex se patet. secunda autem probatur, quia perfectissimū in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio: ꝙ probatur, quia secūdum eam capit quodāmodo omnia. Vltima autē & patet ex se, & quo ad alios probatur, quia alij dicūtur Beati perassimilationē ad beatitudinē Dei: manifestatur aūt quo ad ly intellectū in Deo ex hoc, quod licet esse & velle & intelligere in Deo sint idem: quia tamen differūt ratione, ideo conuenienter secundū rationē formalem loquēdo intellectui Dei specialiter attribuitur beatitudo.

¶Circa hic dicta triplex est quæstio. prima, vtrū beatitudo naturaliter appetatur. Secunda vtrum operatio intellectus sit omniū perfectissima, & quantū valeat ratio hic assignata ad hoc. Tertia vtrū ipsa cōclusio vera sit. hæc enim omnia dicūtur in litera, & habēt diuersos opinantes. Et quoniā quæstio in quæstione 28. tractabitur, sufficiat hic scire quod natura intellectualis tripliciter naturaliter appetit beatitudinem. Primò, appetitu, id est inclinatione naturali: & sic verificatur vniuersaliter. Secundò, appetitu, id est actu appetendi naturali simpliciter: & sic verificatur de Deo & beatis. Tertiò, appetitu, id est actu appetēdi naturali quo ad specificationem actus, libero autem quo ad exercitium eiusdem: & sic verificatur quo ad homines. ¶Experimur enim quod respectu beatitudinis non possumus habere nolle: quamuis in potestate nostra sit liberè velle, vel nō velle illam actualiter. Sed de his erit tunc sermo latior.

[Margin: Q.4.ar.2. & q.18. artic.4. — 157 2.dist.16. ar.2.cor. — 35 Circa finē. — Cap.5. — Lib.22.de Ciuit. Dei cap.29. — Ar.præc. — 117 142 c — D.171.& 308.& 656.]

positionis, sed per modum simplicitatis, quia quæ in creaturis multiplicia sunt, in Deo præexistunt simpliciter & vnitè, vt suprà dictum est.

¶Ad secundū dicendū, quòd esse præmium virtutis accidit beatitudini vel felicitati, in quātum aliquis beatitudinē acquirit: sicut esse terminū generationis accidit enti inquantum exit de potētia in actū. Sicut igitur De⁹ habet esse quāuis nō generetur, ita habet beatitudinē, quamuis non mereatur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum Deus dicatur beatus secundum intellectum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non dicatur beatus secundum intellectū. Beatitudo enim est summum bonum: sed bonū dicitur in Deo secundū essentiā. Et bonum respicit esse secundum essentiam secūdum Boët. in lib. de Hebd. Ergo & beatitudo dicitur in Deo secundum essentiam & non secundum intellectum.

¶2. Præterea Beatitudo habet rationē finis. Finis autē est obiectū volūtatis, sicut & bonum. Ergo beatitudo dicitur in Deo secundum voluntatē, & non secundū intellectū.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit 32. Moralium: Ipse gloriosus est qui dum se ipso perfruitur, accidentis laudis indigens non est. Esse autem gloriosum significat esse beatum: Cùm igitur Deo fruamur secundū intellectum, quia visio est tota merces (vt dicit August.) videtur quòd beatitudo dicatur in Deo secundum intellectum.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd beatitudo (sicut dictum est) significat bonum perfectum intellectualis naturæ. Et inde est quòd sicut vnaquæque res appetit suā perfectionem, ita & intellectualis natura naturaliter appetit esse beata [e]. Id autem quòd est perfectissimum in qualibet intellectuali natura, est intellectualis operatio, secundū quam capit quodammodo omnia. Vnde cuiuslibet, intellectualis naturæ creatæ beatitudo consistit [d] in intelligendo. In Deo autem non est aliud esse & intelligere secundum rem, sed tantum secundum intelligentiæ rationem. Attribuēda ergo est Deo beatitudo secundum intellectum, sicut & aliis beatis, qui per assimilationem ab beatitudinem ipsius beati dicuutur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa ratione probatur, quòd Deus sit beatus secuudum suam essentiam, non autem quòd beatitudo ei cōueniat secundum rationem essentiæ, sed magis secundum rationem intellectus:

¶Ad secundum dicēdum, quòd beatitudo, cùm sit bonum, est obiectum volūtatis: obiectum autem præintelligitur actui potentiæ. Vnde secundum modum intelligendi prius est beatitudo diuina, quam actus voluntatis, in ea requiescentis. Et hoc non potest esse nisi actus intellectus. Vnde in actu intellectus attenditur beatitudo.

¶Secūda quoque quæstio ibidē ex ꝓposito tractabitur. & propterea pertranseundum nunc est. Circa tamē rationē hic allatā aduerte, quòd nobilitatē actus intelligendi supra cæteros non ex obiecto, vt tunc fiet, sed ex modo probat: intellectio enim fit capiēdo intellectū: quod constat esse omnia. Amatio autē & vniuersaliter volitio nō fit capiēdo rem amatā, sed potius ecōuerso. Intellectus enim intelligēdo habet intellectū in se, voluntas autē amando quasi exit ad amatū: & cū nobilius sit (cæteris paribus) habere aliquid, quàm tēdere illud: ideo intellectio ex modo proprio sui generis nobilior est omni alia operatione. Vnde cum Deus essentiam propriam habeat pro obiecto tam intellectus quā volūtatis & actus intellectus ex modo sui generis sit nobilior: meritò secundum intellectū beatus dicitur: & idē est iudiciū de aliis Beatis: quoniā ex parte obiecti æqualitas est. ¶ Vnde ad tertiā quæstionē descēdendo scito quod Scotus in 4. dist. quadragesimanona, q. 4. tenet oppositum: volens beatitudinē cōsistere principaliter in actu volūtatis, quæ est non delectatio sed amor. probātque intētum tripliciter. Primò, Sic velle tēdit immediate in Deū, vt in finē vltimū. ergo immediatius est vltimo fini, & cōsequēter primo appetibili quā intelligere. Secūdò, Aut velle est propter intelligere, vel ecōuerso, aut neutrū ꝓpter alterū: sed primū est peruersum secundū Ansel. lib. 2. cur Deus homo, c. 1, tertiū autē est impossibile. vt patet. ergo relinquitur secdm. ergo amare est finis intellectionis, & cōsequenter nobilius. Tertiò sic: Inter intrinseca summè volēdū est aliquid velle: ergo in eo cōsistit beatitudo. Antecedēs probatur: & de appetitu naturali, qui est inclinatio. & de appetitu libero recto, quoniā volūtas plus appetit ꝑfectionē sui in vltimo fine ꝙ perfectionē intellectus. Fiunt & multa alia argumēta cōtra hāc cōclusionē recitata à Capreolo 49. di. 4. q. 2. quā breuitatis causa omitto, præsertim, quia ex dicēdis in q. 82. & in solutione horum omnia quodāmodo patebūt. Scito igitur, ꝙ valde differt cōparare intellectionem & amorē Beati inter se, & Viatoris. Et rursum simpliciter aut secundū quid, i. secundum hoc genus. Tā simpliciter enim quam in Beato, intellectio melior est & finis volitionis. In Viatore autē dilectio præstat, quia tendit in Deū secundū seipsum. Et similiter secūdum quid, in rōne agētis seu mouentis primū tenet locū. Et inde prouenit ꝙ secundū volūtatem dicamur simpliciter boni ac mali. Et cōsequenter ꝙ actus eius dicatur pessimus & optimus, & quod tēdat in Deū secundū genus nobilissimū causæ, s. vt finē eius enim est mouere agēs, & ꝙ sit domina & formaliter libera, &c. hæc enim oīa ad nobilitatē, secūdum qd spectāt. Vnde ad primū Scoti patet respōsio quoniā peccat secundū non causam vt causam: oportet enim immediatius cōiunctū esse optimo absolutè & nō vt fini, si beatitudo concludenda est quæ consistit in perfectissimo simpliciter.

¶Ad secūdum quoque iam patet quod Anselmus de amore Viatoris interpretandus est.

¶Ad tertiū autē nihil omnino valet. Tū quia sicut voluntas naturali appetitu magis vult volitionem, ita intellectus intellectionē oīs potentia tali appetitu tēdit in sua primo. Tū quia falsum est quod volūtate libera, volūtas sibi magis quā intellectui velit: quoniā actus elicitus ad hoc ab institutore naturæ datus est appetitui animali, vt primo appetat supposito. Et ꝓpterea si intellectio est maior perfectio suppositi, quam volitio, recta voluntas mauult intellectionem quàm volitionem.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum Deus sit beatitudo cuiuslibet beati.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ De⁹ sit beatitudo cuiuslibet beati. De⁹ enim est summū bonū, vt suprà ostēsum est. Impossibile est autē esse plura sūma bona, vt etiā ex superiorib⁹ patet. Cū igitur de rōne beatitudinis sit ꝙ sit sūmū bonū, videtur ꝙ beatitudo nō sit aliud ꝙ De⁹.

¶2. Præterea, Beatitudo est finis rationalis naturæ vltimus. Sed esse vltimum finem rationalis naturæ, soli Deo cōuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus Deus.

¶SED CONTRA, Beatitudo vnius est maior beatitudine alterius, secūdum illud 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate. Sed Deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quàm Deus.

¶RESPONDEO dicēdū, quòd beatitudo intellectualis naturæ cōsistit in [d] actu intellectus. In quo duo possunt cōsiderari, scilicet obiectū act⁹, quod est intelligibile: & ipse act⁹, qui est intelligere. Si igitur beatitudo cōsideretur ex parte ipsius obiecti, sic solus Deus est beatitudo: quia ex hoc solo est aliquis beat⁹ quod Deū intelligit, secundum illud Aug. in 5. lib. Cōfes. Beatus est qui te nouit etiā si alia ignoret. Sed ex parte act⁹ intelligētis beatitudo est quid creatum in creaturis beatis, in Deo autem est etiam secundum hoc aliquid increatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd beatitudo quantum ad obiectum, est summum [d] bonum simpliciter: sed quantum ad actum in creaturis beatis, est summum bonum, non simpliciter, sed in genere bonorum participabilium à creatura.

¶Ad secundum dicēdum, quod finis est duplex, scilicet cuius & quo, vt Philosoph⁹ dicit, scilicet ipsa res & vsus rei [e]. Sicut auaro est finis pecunia, & acquisitio pecuniæ: creaturæ igitur rationalis est quidem Deus finis vltimus, vt res, beatitudo autem creata, vt vsus, vel magis fruitio rei.

[Margin: 158 121. q̃ō.3. artic.1. Et 4.dist. 42. q.1.arti.2. q.1. Et 1. con.c.102. §.3. Q.6.ar.2. Q.6.ar.2. & 4.& q. 411. artic.3. — D.271.& 308. — Cap.4. — D.1176. & 287. — 36]

¶Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum tertium.

IN titulo ly Beatitudo non est arctandum ad beatitudinem Dei, sed simpliciter & absolutè respectu omnis Beati interpretandum est.

¶In corpore duæ sunt distinctiones bimembres cum tribus conclusionibus. Prima distinctio est: Beatitudo est duplex, scilicet obiectiua & formalis, qui est ipse actus. Secunda est Beatorum, scilicet Dei & creaturarum beatarū. Prima conclusio est, Deus est beatitudo obiectiua omnium Beatorum: & ad hoc affertur autoritas Aug. Secunda est, Deus non est beatitudo formalis creaturarum beatarum. Tertia est, Deus beatitudo formalis suiipsius. Nec alia ratione probatur, nisi quia actus intelligendi creaturæ est quid creatum, in Deo autem increatus.

¶Circa secundā cōclusionem scito, quòd quidā apud Capreolū in secundo dist. 3. q. 2. impugnant illam, moti tum ex perpetuitate infinitæ visionis beatæ, tum ex impossibilitate naturali infinitarū intensissimarū specierum in eodem intellectu creato: tum ex possibilitate partis affirmatiuæ: scilicet quòd ipsa intellectio diuina potest esse æquè prǫsens & intima cuilibet intellectui creato, sicut intellectio creata: tum autoritate Aug. & Philosophorum, sed hæc parum valent. Visio namque beata Sanctorū, creatū quid est finitæ ꝑfectionis simpliciter, infinitæ verò secūdū quid, i. obiectiuè incorruptibilis quoq; est vndiq; secdm potētiā naturalē loquēdo, quoniā & ex parte subiecti & obiecti, & coniunctionis vtriusque nulla ad corruptionē potētia est. Nec ex hoc sequitur, animā nō tot posse recipere species intēsas simul quin plures: visio in primis beata nō ponit numerū cū aliis intellectionibus: quoniā cōissimi, altiorisq; ordinis est, Datur deinde status in speciebus, ad quas est naturalis potētia & præcipuè simul in actu, vt in tractatu de Angelis clarius patebit. Impossibile quoque est operationē vitalē meā nō ab intrinseco meo esse: cū in hoc ratio meæ vitæ cōsistat: esset enim vitalis & nō vitalis, & ꝓpterea cū beatitudo sit operatio vitalis Beatorū, implicat diuinā essentiā esse illā: & aut antecedens est falsum, aut est sophisma figuræ dictionis ab æquali præsentia ad modum. Autoritates quoque obiectiuè intelligendæ sunt, si verè adducuntur.

¶Super

¶Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum quartum.

IN titulo omnis beatitudo distribuit pro omni specie felicitatis. Ly vero in eius beatitudine non significat substantialem, seu primam simpliciter beatitudinem de qua in præced. 2. art. habitus est sermo, sed statum potius beatificum de quo 1. art. tractatum est. Ita ꝙ sensus q. est, vtrū Deus sit in tali statu beatitudinis, quòd omnem habeat felicitatis speciem ac perfectionem.

¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito, In diuina beatitudine eminētius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam vera quam falsa. Et probatur inductiuè in triplici genere felicitatis, scilicet contemplatiuæ, actiuæ, & terrenæ consistentis in quinque, vt omnia clarè patent in litera.

¶Circa cōtemplatiuam felicitatem aduerte, ꝙ quidam ex verbis Ari. 3. de Anima dicentis, quod intellectus speculatiuus nihil dicit de fugiendo aut prosequēdo, resecant à contemplatiua felicitate omnem delectationem & amorem: glossantes, vt potuerunt admirabiles delectationes 10. Ethi. Sed re vera errasse videntur. in communi siquidem loquendo contemplationem rerū excellentium sequitur delectatio intellectualis per modum naturalis resultantiæ, quoniam operationem optimam coniungentem naturalissimo obiecto necessariò sequitur delectatio, vt patet ex delectationis diffinitione 2. Rheto. Nec contra hoc militat autoritas 3. de Anima, quæ de prosecutione animaliter nō naturaliter loquitur, id est de actu appetitus tā quam eligibili, non tan quam naturaliter concomitante, vt hic accidit. Ad propositum autem descendendo ambiguitas hæc non habet locum, quoniam visio beata nec practica, nec speculatiua est, sed altioris ordinis eminenter vtranque præhabens.

[Margin: 159 1.con.cap. vlt.§.7. — Q.4.ar.2 — D.710.]

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum in Dei beatitudine omnis beatitudo includatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo diuina non complectatur omnes beatitudines. Sunt enim quædā beatitudines falsæ. Sed in Deo nihil potest esse falsum. Ergo diuina beatitudo non complectitur omnem beatitudinem.

¶2. Præterea, Quædā beatitudo secundum quosdam consistit in rebus corporalibus, sicut voluptatibus, diuitiis, & huiusmodi. Quæ quidem Deo conuenire non possunt, cùm sit incorporeus. Ergo beatitudo eius non complectitur omnem beatitudinem.

¶SED CONTRA est, quòd beatitudo est perfectio quædam: diuina autē perfectio complectitur omnem perfectionem vt suprà ostensum est. Ergo diuina beatitudo complectitur omnem beatitudinem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quicquid est desiderabile in quacūque beatitudine vel vera vel falsa, totū eminentius in diuina beatitudine præexistit. De contemplatiua enim felicitate habet continuā & certissimam contemplationem sui & omnium aliorū: de actiua verò, gubernationem totius vniuersi. De terrena verò felicitate, quæ consistit in voluptate, diuitiis, potestate, dignitate [d] & fama, secundum Boët. in 3. de Consol. habet gaudium de se & de omnibus aliis pro delectatione. Pro diuitiis habet omnimodam sufficientiam, quam diuitiæ promittunt. Pro potestate, omnipotentiam: pro dignitate, omnium regimen: pro fama verò, admirationem totius creaturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beatitudo aliqua secundū hoc est falsa, secundum quòd deficit à ratione veræ beatitudinis: & sic nō est in Deo. Sed quicquid habet de similitudine quantumcunque tenuis beatitudinis, totum præexistit in diuina beatitudine.

¶Ad secundum dicendum, quòd bona, quæ sunt in corporalibus corporaliter, in Deo sunt spiritualiter secundum modum suum. Et hæc dicta sufficiant de his, quæ pertinēt ad diuinæ essentiæ vnitatem.

¶Circa actiuam felicitatē aduerte hic, quòd quidē minus penetrātes perfectiones rerū, ac per hoc non aduertentes quòd perfectio actiuæ partis consistit in agere, dixerunt quòd felicitas practica cōsistit in actu voluntatis. Litera autem propter dictam rationem ponit eam in actione executiua, vniuersali tamen, scilicet gubernatione vniuersi: & meritò, quoniam finis practicæ est operari.

¶Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum primum.

ORdo præsentis tractatus satis patet in litera. Vnde ad articulum primum descendēdo aduerte in tit. illius. primo, quòd ly processio, sumitur communiter, non descendendo ad talem, vel talem processionem. secundò, quòd ly esse sumitur propriè vt distinguitur esse contra intelligi, id est esse secundum rem contra esse secundū rationem. Tertiò, quòd ly, in sumitur propriè, vt denotat modum essendi in aliquo formaliter. Quartò, quòd ly diuinis, sumitur strictissime pro his quæ sunt verè Deus. Ita quòd sensus quæstionis est, an in ipso Deo formaliter inueniatur secundum rem processio aliqua.

¶In corpore tria facit. Primò respondet quæsito quo ad id quod liquet. Secundò duos errores circa id, quod latet, tractat. Tertiò respondet quæsito determinando & aperiendo occultum.

¶Quo ad primum vnum dicit, de quo non est dubium, scilicet diuina Scriptura vtitur nominibus processionem significantibus quum de Deo loquitur: ex hoc enim subintellecto, quod Scriptura non dicit falsum, nec loquitur in hac parte metaphorice, manifestè habetur, quòd oportet in diuinis aliquam processionem esse ac saluari: sed ambiguum restat qualis sit illa processio. Vnde circa hoc ambiguum reliquum huius literæ occupatur.

¶Quo ad secundum ponitur primò error Arrij dicentis, hanc processionem esse effectus à causa: & reprehenditur autoritatibus Scripturæ. Ponitur deinde error Sabellij exponentis hanc processionem esse causæ in effectum: & similiter reprehenditur. Et quidem hic breuiter errores hi tanguntur, quoniam diffusius sunt alibi confutati & tractati, vt patet in quarto contra Gentiles.

¶Quo ad tertium tria dicit. Primò iter parās ad duo processionum genera vtriusque erroris cæcitatem aperit, ex quod diligenter intuēti dū vterque studet saluare processionem in Deo, neuter in eo, sed extra eum processionē ponit. & causa fuit quia vterque processionem ad extra tantum posuit. Secundò duplex processionis genus inueniri dicit, scilicet ad extra & ad intra: manifestatur hoc sic, sicut actio est duplex, scilicet transiens, & immanens: ita processio quædā est secundum actionem transeuntem, & quędam secundum immanentem: cùm omnis processio actionem sequatur. ergo quædam est processio secundū hanc actionem, quæ est intelligere: & probatur hæc sequela, quia processio ad intra, id est secundum actionem immanētem maximè patet in intellectu: quod probatur, quia in quocunque intelligente ex hoc ipso quod intelligit, procedit conceptio rei intellectæ, ex vi intellectiua & eius notitia proueniens, nūcupata verbum cordis & significat verbo vocali apud nos. Tertiò & vltimò ponit conclusionem responsiuam: In Deo est processio secundum emanationem intelligibilem. & probatur sic, Deus est super omnia: ergo ea quæ in Deo dicuntur, sunt intelligenda secūdum similitudinē non corporum sed intellectualiū substātiarum. ergo processio non est in eo secundum actionem in exteriorem effectū, sed secundum emanationē intelligibilem. Et confirmatur, quia sic fides catholica ponit ꝓcessionem in diuinis. prima cōsequentia probatur ex eo quòd corpora sunt infimæ creaturæ intellectus verò supremæ, quamuis etiam ipsę deficiant à diuina similitudine. secunda vero vt nota inductiue in motu locali & alteratione relinquitur.

TRACTAT. DE TRINITATE.

QVAESTIO VIGESIMA septima, De Processione diuinarum personarum, in quinque Articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem iis quæ ad diuinæ essentiæ vnitatem pertinent, restat cōsiderare de iis quæ pertinēt ad Trinitatem personarum in diuinis. Et quia personæ diuinæ secundum relationes originis distinguuntur, secundū ordinem doctrinæ, prius cōsiderandum est de origine, siue de processione. Secūdò de relationibus originis. Tertiò de personis.

¶Circa processionem quærūtur quinque. ¶Primò, vtrū processio sit in diuinis. ¶Secundò, vtrū aliqua processio in diuinis generatio dici possit. ¶Tertiò, vtrum præter generationem aliqua alia processio possit esse in diuinis. ¶Quartò, vtrum vlla alia processio possit dici generatio. ¶Quintò, vtrum in diuinis sint plures processiones quam duæ.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum processio sit in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo nō possit esse aliqua processio. Processio enim significat motum ad extra: sed in diuinis nihil est mobile neque extraneum [e]. Ergo neq; processio.

¶2. Præterea, Omne procedens est diuersum ab eo à quo procedit. Sed in Deo non est aliqua diuersitas, sed summa simplicitas. Ergo in Deo non est processio.

¶3. Præterea, Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare. sed Deus est primū principium, vt suprà ostēsum est. ergo in Deo processio locum non habet.

¶SED CONTRA est quod dicit domi. Ioan. septimo, Ego ex Deo processi.

¶RESPONDEO dicendum, quòd diuina Scriptura in reb⁹ diuinis nominibus ad processionē pertinentibus vtitur. Hanc autem processionem diuersi diuersimode acceperunt. Quidam enim acceperūt hanc

[Margin: 160 1.dist.13. articul.1. Et 4.contra cap.11. Et po.q̃.10.art.1. 19 — Q.2 ar.3.]

¶Circa prædicta plura occurrūt dubia, primò circa illam propositionem. Secundū actionē immanētem est processio quædam ad intra: vt enim apud Capreolum 27. dist. 1. q. 2. patet, arguunt cōtra hoc Scot. Aur. Dur. Pet. de Palu. & Gerar. de Carmelo. Et cōsistit vis arguendi in hoc, inter actionē immanentem & transeuntem hoc interest, & per istam est aliquid operatum, per illam nihil. ergo ruit propositio fundamentalis in materia de processione diuina. Antecedens patet ex 9. Meta. & 1. Eth. consequētia verò est per se nota. Et confirmatur, inquit Durand. quia ex sentire & velle nihil producit, ergo nec ex intellectione. Et confirmatur addit Gerar. quia cuiuscunque operationis est aliquid operatum, illud est ea nobilius: actu autem secundo immanente nihil est nobilius. ergo. Circa eādem propos. aliud occurrit dubium, an ipsa actio immanens sit ipsa productio actiua eius, quod procedere dicitur secundum ipsam. Scot. enim 27. dist. 1. q. 1. tenēs partem negatiuā arguit cōtra hoc tripliciter. Primò ex ratione iam dicta: quia operatio immanens est actus vltimus. Secundò, quia si intellectio esset actio productiua termini, impossibile esset intelligere eam esse & non esse illius terminum, vt patet de calefactione & calore: sed nō est impossibile intelligere intellectionem esse absque termino. ergo. Tertiò, quia sic intelligentia gigneret verbum, & non memoria: quod est contra August.

¶Circa illam propositionem, quicunque intelligit ex hoc ipso quòd intelligit, procedit aliquid intra ipsum, dubium occurrit. Tum quia beati vt sic, intelligunt Deum: & tamen non formant verbum de eo. ergo falsa est dicta propo. Antecedens patet: Aliter Deus vt obiectum beatitudinis posset aliqua specie creata repræsentari: quod in 11. q. reprehēsum est. Tum quia seclusa fide, scimus, quod Deus intelligit: & tamen non possumus ex hoc probare processionem esse in eo. ergo ista propositio est credita, & non scita aut intellecta, vel est falsa.

¶Circa eandem dubium occurrit, an conceptus intellectus sit aliud ab ipsa actuali intellectione, vt litera vult, an sit idem quod ipsa. Scot. enim in 27. dist. 1. oppositum tenet cum multis aliis à Capreolo recitatis ibidem quæst. 2. Quadrifariam autem diuisi sunt impugnatores. Quidam namque ipsam dis. ab actu intelligendi impugnant. Quidam verò causam dist. veram. Alij autem causam non veram, sed impositam, scilicet ad perfectius repræsentandum vel cognoscendum. Alij demum ducendo ad impossibile. Et dist. ipsam quidem Scot. & Du

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Durandus cōatur infringere ratione & autoritate. Ratio quidem Scoti in 27. distin. primi per viam diuisionis infert verbum esse actualem intellectionem. Et quoniam excluso via nostra in secundo dubio adducta fuit, nunc pertractemus. Durandus autem ibidem arguit sic, Verbum seu cōceptus consistit in ratione manifestatiui sibi, vel alteri ergo ne detur processus in infinitum, primū verbū quod est verbū cordis, est ipsa manifestatio per essentiam: hæc autem est ipsa actualis intellectio, ergo. Et confirmatur, quia tale per denominationē extrinsecā reducitur ad tale intrinsecē, ergo quū ratio manifestatiui nō cōueniat nisi extrinsecē verbo exteriori oportet fieri reductionem ad aliquid, quod intrinsecē per essentiā manifestet: hoc autem est actualis intellectio. ergo vt prius. Secundo sic: Quandocunque aliqua virtus eget duabus formis ad operandum habita vna adhuc est in potentia essentiali, quia est in potentia non solum ad operationem, sed formā. ergo si ponitur verbum, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia essentiali. Tertiō arguit in 6. distin. primi quia duæ formæ eiusdē speciei essent in eodem subiecto. Cætera autem quæ contra causam distinctionis aut contra possibilitatē eius adducuntur, vide si vis sigillatim in Capreolo, ex dicendis nanque omnium solutio facillimè exercitatis patebit.

¶ Circa aliam propositionem, scilicet conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & eius notitia procedit, dubium est de quali notitia intelligatur, scilicet habituali, an actuali. Quod enim non verificetur de habituali probat Durandus in 27. distin. primi. quia perfectius non procedit à minus perfecto. intellectus autem cum sola specie imperfectior est verbo, seu conceptu. Nec valet si dicatur, quòd licet species sit imperfectior conceptu: tamen intellectus cum specie est perfectior conceptu: hoc inquam nihil est. Tum quia sicut producens est intellectus cum specie, ita productū est intellectus cum verbo. Tum quia de quasi formali principio & termino processionis est quæstio quid eorum sit perfectius, & non de compositis, vt patet inductiuè in omnibus: hic autem constat terminum id est conceptum esse nobiliorem specie: igitur species non est illa notitia à qua procedit. Quod autem non sit actualis notitia, multiplicitèr probat Scotus in primo distin. 2. cuius argumenta omitto: quia vt patebit non sunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd differentia illa inter actionem immanentem & transeuntem non est sic ample intelligenda vt sonat, sed vel quo ad necessitatem, vel quo ad ordinem. Et iuxta primam glossam sensus est: Operatio transiens habet necessariò operatum, immanens autem non necessariò infert aliquod operatum & sic cessant obiectiones omnes, vt patet. Et absque dubio hæc fuit mens Philosophi, & manifestè continet veritatem: ex eo enim quòd habitus ex frequentatis actibus immanentibus generaatur, manifestè patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter se. Iuxta secundam verò glossam sensus est, quod actio transiens habet opus: sic quòd ordinatur ad ipsum opus. Actio verò immanens non habet opus, quia non per se ordinatur ad opus aliquod: sed si quando habet opus, illud ordinatur ad ipsam. Et vtrunque horum accidit in proposito: quia nec intelligere necessariò producit conceptum, nec quando format ipsum ordinatur ad conceptum, sed econuerso conceptus ordinatur potius ad perfectionem ipsius intelligere. Vnde patet responsio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi: quoniam operatum est nobilius, quando operatio per se ordinatur ad ipsum, non autem quando est potius econuerso, vt manifestè patet in actu & habitu.

¶ Ad secundam subitationem dicendum, quòd omnes videntur in hoc conuenire, quòd productio intellectualis verbi est dicere intellectualiter, excepto Durando in 27. dist. primi. Sed differēta opinionum est in hoc, an dicere in ratione sua claudat actum intelligendi, an solam productionem, siue illa sit aliquis actus secundus, siue relatio significata per modum actus secundi. Scotus enim, vt patet in 1. dist. 2. quæst. vlt. & distin. 26. & in quolibetis, quæst. 1. distinguit in intellectu duplicem actum secundum. alterum qui est operatio, & alterum, qui est productio: & vult quod intelligere sit actus secundus, qui est operatio: dicere vero sit actus secundus, qui est productio: ordinātque istos duos actus inter se respectu eiusdē principij, scilicet intellectus in actu primo, sic quòd intellectus prius naturaliter est operans quàm producens, seu dicens: & sic apud ipsum dicere seu producere verbum non est actus intelligendi: quamuis sit actus intellectus. Sed quòd hæc positio non sit conueniens vnica tantùm ratione ad hominem, suadetur sic: Causa habens duos effectus inter se ordinatos, ita quod neuter est alterius causa, sic se habet, quod essentialior est comparatio vtriusque ad causam, quàm inter se: ita quòd si per impossibile adimeretur primus, non propter hoc negandā est habitudo secūdi ad causam: sed intellectus in actu primo est vt causa habens hos duos effectus, scilicet intelligere & dicere, ordinatos inter se, ita quod neutrum est causa alterius: ergo si per impossibile subtraheretur intelligere, non propter hoc sequitur quòd subtrahatur dicere: & sic ista bilis, si intellectus non intelligeret, diceret, quod manifestè implicat contradi-

processionē secundū quòd effectus procedit à causa. Et sic accepit Arrius, dicēs Filiū procedere à Patre, sicut primā eius creaturam: & Spiritum sanctū procedere à Patre & filio sicut creaturā vtriusque. Et secundū hoc neq; Filius neq; Spiritussanct⁹ esset verus Deus. Quod est contra id, quod dicitur de Filio 1. Io. vlt. Vt simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus. Et de Spiritusancto dicitur 1. Cor. 3. Nescitis, quia mēbra vestra templum sunt Spiritussancti? Templum autem habere solius Dei est. Alij verò hāc processionem acceperūt, secundū quòd causa dicitur procedere in effectum, inquantum vel mouet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimit. Et sic accepit Sabellius dicens, ipsum Deum patrem filium dici, secundum ꝙ carnem assumpsit ex Virgine, & eundem dici Spiritumsanctum, secundū quòd creaturam rationalem sanctificat, & ad vitā mouet. Huic autem acceptioni repugnāt verba Domini de se dicētis Io. 5. non potest facere à se Filius quicquam. & multa alia, per quæ ostenditur, quòd nō est ipse Pater qui Filius. Si quis autem diligenter cōsideret, vterq; accipit processionem, secundum ꝙ est ad aliquid extrà. Vnde neuter posuit ꝓcessionem in ipso Deo. Sed cùm omnis processio sit secūdum aliquam actionem, sicut secundum actionem, quæ tēdit in exteriorem materiā, est aliqua processio ad extra, ita secundum actionem, quæ manet in ipso agente, attēditur processio quædam ad intrà. Et hoc maximè patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere, manet in intelligēte. Quicunq; autē intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, ꝓcedit aliquid intra ipsum quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua prouenies, & ex eius notitia pro

cedens. Quā quidē conceptionē vox significat: & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis. Cùm autem Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicūtur non sunt intelligenda secundū modū infimarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secūdū similitudinē suprematū creaturarū, quæ sunt intellectuales substantiæ, à quibus & similitudo accepta deficit à repræsentatione diuinorum. Nō ergo accipienda est processio, secundū quòd est in corporalibus, vel per motum localē, vel per actionē alicuius causæ in exteriorē effectū, vt calor à calefaciēte in calefactum, sed secundum emanationem intelligibilem, vtpote verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod obiectio illa procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secundū actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum, talis autē processio non est in diuinis, vt dictum est.

¶ Ad secundū dicendū, ꝙ id, quod procedit secundum processionem, quæ est ad extrà, oportet esse diuersum ab eo, à quo procedit. Sed id, quod procedit ad intrà processu intelligibili, non oportet esse diuersum: imò quātò perfectius procedit, tātò māgis est vnū cum eo, à quo procedit. Manifestum est enim, quòd quātò aliquid magis intelligitur, tātò cōceptio intellectualis est magis intima intelligēti, & magis vnum. Nam intellectus secundū hoc, quòd actu intelligit, secūdum hoc fit magis vnū cum intellecto. Vnde cùm diuinū intelligere sit in fine perfectionis (vt suprà dictum est) necesse est quod verbum diuinū sit perfectè vnū cum eo, à quo procedit absq; omni diuersitate.

Quæst. 14. artic. 2.

cōmuni est sermo. Et quoniam principium est, prolixum esse decet secundū Platonis præcepta: quatenus ex principiis bene discussis facilior sit ad reliqua aditus.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti ex dictis iam patet responsio: quia ideo operatio immanens dicitur, & est actus vltimus: & quia non necessariò producit opus, & quia si producit illud magis est propter ipsam quàm econuerso.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd aliquam operationem esse actionem productiuam termini contingit dupliciter: vno modo necessariò, alio modo permissiuè: & quòd conditionalis assumpta à Scoto non est vera in actione productiua per missiuè, qualis est intellectio, vt in solutione primi dubij dictum est.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd æquiuocatur, intelligentia enim apud August. non gignit verbum vt principium formale, seu actiuum vt quo, sed memoria: cum hoc tamen stat quòd aliqua intelligentia sit ipsa gignitio verbi, vt nos dicimus.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd ly quicunque, distribuit tantùm pro hominibus viatoribus: intendit enim ex his, quæ in nobis videntur eleuare ad inuisibilia & incomprehensibilia Dei. Nos enim intelligendo semper conceptum aliquem formamus adæquatum, vel inadæquatum actui primo, perfectum vel imperfectum, &c. Vnde ad obiectiones non est aliter respondendum, sed concedenda est earum conclusio, scilicet, quòd non oportet omnem intellectum in actu proferre verbum, & non solùm in Deo & Beatis, sed etiam in intelligentiis quo ad intellectionem suiipsius, hoc verum videtur. Beatus enim verbum partiale, non autem adæquatum visioni proferre potest: plus enim videt quàm dicere possit quocunque creato verbo. Angelus autem seipsum per seipsum etiam obiectiuè præsentialiter habens vane verbum formaret de se sibi. Vnde vniuersaliter de omni intellectu loquendo illa propositio, quicunque intelligit, &c. credita est, non scita.

¶ Ad quartam dubitationem, licet multi cum Scoto in 27. distin. primi, respondeant affirmando identitatem conceptus & actualis intellectionis cuiusdam primo genitæ, &c. San. Thom. tamen, vt expresse habetur inferius, quæst. 34. artic. 1. secundum, tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi, vt terminum ab eo cuius est terminus.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in parte intellectiua præter potentias actus, & habitus, ponit terminum actus ea necessitate, vt obiectum actus secundi haberetur præsens ipsi actui obiectiuè. Obiectum enim intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primò, vt comprincipium actus intelligendi, & hoc fit per speciem intelligibilem. Secundò vt obiectum. obiectum enim vt obiectum non significat causam, vel principium actus, sed terminum actus: & hoc oportet fieri per conceptum, qui verbum speciesque expressa quandoque dicitur. Alioquin obiectum intellectus non esset intra actualiter actualitate actus secundi. Quòd enim ad hoc officium non sufficiat species intelligibilis, ex eo patet: quia hoc est officium termini, illi autem competit ratio principij. Quod etiam nō sufficiat ipse actus intelligēdi, ex eo probatur, quod officium obiecti nō est officiū ipsius actus secūdi, nisi intellectione reflexa. Vnde cōceptus seu verbū apud nos est res nō intelligibilis, sed intellecta actu in esse intētionali

& ea

& ea necessitate ponitur, qua ponitur obiectū intellectus in actū intus. Hanc autem esse mentē sanc. Tho. si quis dubitat, legat ipsum in primo contra Gen. c. 3. & in 4. cap. xj. & in quæstionibus de potentia: q. 8. art. 1. & q. nona, ar. 1. & tertio: vnde patet eos, de quorum numero videtur Durandus in 29. dist. primi, qui imponunt nobis verbum poni propter notitiam perfectionem, aut expressiorē repræsentationem: minus bene dixisse. Aduerte tamen & diligenter quòd conceptum seu verbum esse obiectum & terminum actus intelligēdi, potest intelligi dupliciter. Vno modo, inquātū imago alterius, id est, secundum rem repræsentatā, id est, ꝙ ipsa res concepta terminat actū intelligendi. Modus verò essendi sic spiritualiter in tus est conditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquātum res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo quidem modo intendimus nos conceptū esse obiectum intellectus in actu & non secundo nisi respectu actus reflexi. Vnde patet ruina omnium argumentorum contra hāc viā procedentium, & ex eo, quod res ipsa, puta leo, bos, &c. intelliguntur actu recto, & nō species in anima, & ex eo quòd idē quod quid est obiectum est omnino intellectuum, & ex aliis huiusmodi. Non discernere enim inter obiectum, vt rē & obiectum vt rei imaginem, vt fuit causa erroris est. Discernentes autem hæc & attendentes duabus præfatis cōditionibus cōceptus scilicet, quòd est res, & quod est imago vtendo illa propositione Arist. in De memoria & reminiscentia. Idem est motus in imaginem, & rem cuius est imago: facilè omnia soluunt & interpretantur: qua ratione dicitur quod verbum est obiectum, &c. & quoniam actus intelligendi & conceptus simul sunt & non sunt: simul quoque sunt & non sunt principium alicuius: sic quod sicut cōtingit actum intelligendi esse causam alterius actus intelligendi vel volendi, ita & conceptum: pro vno enim computantur quo ad agere.

183.

161

4. contra. cap. 10. & 11. Et op. 3. ca. 52.

In corp.

Art. præ.

¶ Ad tertium dicendum, quod procedere à principio, vt extraneum & diuersum, repugnat rationi primi principij: sed procedere vt intimum & absque diuersitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus in ratione huius principij, includitur conceptio suę artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primum principium. Deus autem qui est primum principium rerum, comparatur ad res creatas, vt artifex ad artificiata.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd processio quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

¶ 2. Præterea, in Deo est processio secundū modum intelligibilem, vt dictum est: sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo.

¶ 3. Præterea, Omne genitū accipit esse à generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptum. Sed nullum esse receptum est per se subsistens, cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistēs (vt suprà probatū est) sequitur quod nullius geniti esse sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Ego hodie genui te.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd processio verbi in diuinis dicitur generatio.

¶ Ad cuius euidentiam, sciendum est, quòd nomine Generationis dupliciter vtimur. Vno modo cōmuniter ad omnia generabilia & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est, quàm mutatio de nō esse ad esse. Alio modo propriè in viuētibus: & sic generatio significat originem alicuius viuētis à principio viuente cōiuncto: & hæc propriè dicitur natiuitas. Nō tamen omne huiusmodi dicitur genitū, sed propriè quod procedit secūdum rationem similitudinis. Vnde pilus vel capillus nō habet rationē geniti & filij, sed solū quod ꝓcedit secundū rationē similitudinis nō cuiuscunque. Nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationē generationis & filiationis licet sit similitudo secundum genus: sed requiritur ad rationē talis generationis quod ꝓcedat secundum rationem similitudinis in natura eiusdem speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viuentibus autem, quæ de potentia in actum vitæ procedunt, sicut sunt homines & animalia, generatio vtranque generationem includit. Si autem sit aliquod viuens, cuius vita non exeat de potentia in actum, processio (figura in tali viuente inuenitur) excludit omnino primam rationem generationis, sed potest

Q. 7. art. 1. & q. 11. ar. 4.

567.

464.

breuiter dicitur, quòd procedere secundum actionem ad extra computari videtur in litera inter processiones corporales, non ea ratione, quod ipsa in corporalibus tantū inueniatur: sed quia est à Deo communis, vt etiam in corporibus inueniatur, & in ipsis corporalibus manifestius relucet. Valde enim vilem oportet esse processionem quæ rei omni quantucunque infimæ conuenit propter quod in proposito vbi graduantur processiones inter corporales tanquam infimas, meritò computata est & exciusa à proprio processionis modo inuento in substantiis intellectualibus, quæ suprēmum tenent locum in vniuerso.

¶ In responsione ad tertium caue ne sis præceps, colligendo ex verbis istis in ratione primi principij claudi realem processionem: quam ponit fides absolutè, sed quomodo hoc intelligatur, inferius quæstione 25. artic. 6. patebit.

¶ Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum secundum.

TItulus de generatione formaliter intendit, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore duo facit. Primo diffinguit prædicatum quæsiti, id est, generationem. Secundo respondet quæsito affirmatiuè.

¶ Quo ad primum diffinguit, describit & comparat generationē. Diffinctio est Generatio dupliciter, scilicet communiter & propria viuentibus. Descriptio verò membrorum est: Generatio communis omnibus, est mutatio de non esse ad esse, vt patet 5. Phyſi. Generatio propria viuentibus, (quæ natiuitas proprie dicitur,) est origo viuentis, à viuente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ. Comparatio demum est quo ad separationem & coniunctionem vtriusque cùm enim constet, quòd prima separatur à secunda, & rursus, quòd in viuentibus quæ apud nos sunt, vtraque simul concurrit ea ratione, quia exeunt de potentia ad actum, de necessitate sequitur, quod si aliquod viuens nascitur absque exitu de potentia ad actum, quod ibi generatio secunda separatur à prima.

¶ Circa definitionem natiuitatis sola illa particula: coniuncto, obscura aliqualiter est, eius tamen expositionem prolixam habes quarto contra Gen. ca. xj.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, Processio verbi in diuinis habet rationem generationis, secundo modo. Et probatur, sigillatim probando tali processioni conuenire quatuor conditiones integrantes rationem natiuitatis. Quod enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quod verò à principio cōiuncto patet ex articulo præcedente: & præcipuè in responsione ad secundum. Quod autem sit secundum rationem similitudinis, probatur: quia cōceptio intellectus simil: tudo est rei intellectæ. Quod demum sit in eadem natura, probatur: quia in Deo idem est intelligere & esse: & sic non solùm infertur conclusio, sed etiam ipsius corolarium, scilicet quod verbum procedens in diuinis est filius.

¶ Circa rationē vltimi dicti in litera scilicet quòd ideo verbum dicendū procedit vt res eiusdem naturæ cū Deo, quia ibi intelligere est esse: Aduerte ꝙ hæc ratio pluries in hoc opere repetita in quarto contra Gentiles ca. 11. exponitur: & dicitur quòd tenet ꝙ tanto, quia in cōi loquendo esse conceptus seu verbi, est intelligi. & propterea vbicunque intelligere qd idētificatur ipsi intelligi, est accidens, ipsū quoque verbū est accidens: vbi autem intelligere est esse substantiale, ibi quoque verbum est substantia: & quia sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substantia diuina. Conceptus autem omniū creaturarum intellectualium sunt accidentia.

¶ Sed circa hāc rationem dubium occurrit ex duplici capite. Primo ex eo quod intelligi, nihil ponit in re intellectā: & cōsequenter nō potest esse, reale esse ipsi' conceptus. Secundo, quia actus intelligendi distinguitur realiter à conceptu: & secundum hanc viam est ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur non potest esse ipsum esse conceptus.

Universidad de Deusto Biblioteca

habere rationem generationis quæ est propria viuêtium. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rationem generationis. procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ, & à principio côiuncto, vt suprà iam dictum est: & secundû rationem similitudinis quia côceptio intellectus est similitudo rei intellectæ: & in eadem natura existens: quia in Deo idem est intelligere & esse, vt suprà ostensum est. Vnde processio verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

¶ AD PRIMVM ergo dicêdum, quod obiectio illa procedit de generatione secûdum rationem primam, prout importat exitum de potentia in actum. Et sic non inuenitur in diuinis, vt suprà dictum est.

¶ Ad secundum dicêdum, quod intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum quod secundum intelligibilê operationem procedit in nobis non est eiusdem naturæ cum eo à quo procedit. Vnde non propriè & completè competit sibi ratio generationis. Sed intelligere diuinû est ipsa substantia intelligentis, vt supra ostensum est. Vnde verbum procedens procedit vt eiusdê naturæ subsistens. Et propter hoc propriè dicitur genitû & filius. Vnde & his quæ pertinent ad generationem viuentium vtitur Scriptura ad significandâ processionê diuinæ sapientiæ, scilicet côceptione & partu. Dicitur enim ex persona diuinæ Sapiêtiæ, Prouerb. 8. Nondû erât abyssi, & ego iâ côcepta erâ. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro vtimur nomine côceptionis [c], secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet non inueniatur naturæ identitas.

¶ Ad tertium dicendum, quod non omne acceptum est receptum in aliquo subiecto, alioquin non posset dici, quod tota substantia rei creatæ sit accepta à Deo, cùm totius substâtiæ nô sit aliquod subiectum receptiuû. Sic igitur id quod est genitû in diuinis accipit esse à generante, non tanquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat subsistentiæ diuini esse: sed secûdum hoc dicitur esse acceptum, inquâtum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa enim perfectione diuini esse côtinetur & verbum, intelligibiliter procedês & principiû verbi, sicut & quæcunque ad eius perfectionem pertinent, vt supra dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum sit in diuinis alia processio à generatione verbi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod nô sit in diuinis alia processio à generatione verbi. Eadem enim ratio erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procederetur in infinitum quod est inconueniês. Standû est igitur in prima, vt sit vna tantû pcessio in diuinis.

¶ 2. Præterea, in omni natura inuenitur tâtû vn' modus côicationis illius naturę [e]. Et hoc ideo est: qa operationes secundû terminos habêt vnitatê & diuersitatê. Sed processio in diuinis nô est nisi secundû côicationê diuinæ naturæ. Cùm igitur sit vna tâtû natura diuina (vt supra ostêsum est) relinquitur quod vna sit tâtû pcessio in diuinis.

¶ 3. Præterea, Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione verbi, non erit nisi processio amoris: quæ est secûdû voluntatis operationê. Sed talis pcessio nô pôt esse alia à pcessione intellectus intelligibili, quia volûtas in Deo nô est aliud ab intellectu, vt suprà ostêsum est. Ergo in Deo non est alia processio pręter processionê verbi.

¶ SED CONTRA est quod Spûssanctus procedit à Patre: vt dicitur Io. 15. Ipse aût est alius à filio, secundum illud Ioan 14. Rogabo Patrem meum: & alium paracletû dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter processionem Verbi.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in diuinis sunt duæ processiones, scilicet processio verbi & quædam alia.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est quod in diuinis non est processio nisi secûdum actionem, quæ nô tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Hmôdi autem actio in intellectuali natura est actio intellectus & actio voluntatis. Processio autê Verbi attêditur secundû actionem intelligibilem. Secundum autem operationê voluntatis inuenitur in nobis quædam alia

Art. præ. — Q.14. art.4. & q. 14. art.4. — In corp. — Q.14. art. 4. — c d 106. — Q.4.ar.2. & q. 14. ar.4. — 162 1.dist.18.q. 1.arti.2. & 4. contra. ca.23.fi. & po. q. 10. art.2. — 163 e — Q.11 ar.3. — Q.19.ar.1.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quod quia verbum vt verbum est ipsum intellectum in actu interius, habet tria. Ex eo enim quod est intellectû in actu, sequitur, ergo esse eius vt sic est intelligi, vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo verò quod est interius intellectum, id est, in quo res intellecta actu intelligendi exprimitur, sequitur, ergo esse eius est sic intelligi, vt scilicet interi' in quo, &c. Sic autem intelligi est aliquod esse reale, quoniam est esse expressam actu similitudinem obiecti. Ex eo verò quod est sic obiectum in actu habet quòd sit vnum de côcurrêtibus ad perfectionê actus intelligêdi. Et côsequenter quod intellectio, quæ est ipsum esse intellectus in actu, ac per hoc est esse omniû côcurrentium ad perfectionem intellectus in actu sit esse ipsius verbi. ¶ Vnde ad primâ obiectionem dicitur, quod licet intelligi nihil ponat in re intellecta: intelligi tamê sic, id est, vt propriû interius intellectum, aliquid reale ponit, non in re intellecta vniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est secundum esse quod habet interius in conceptu. ¶ Ad secundâ verò dicitur, quod intellectio est esse, & intellectus & speciei intelligibilis, & verbi diuersimode tamen quia intellectus & speciei est esse intelligere: verbi autê in intelligi, illorû quasi principiorum istius vt terminis: illorum quasi vnius côpleti subiecti, istius vt obiecti. Vnde nullum incôueniens sequitur, nisi quis putet eadê esse nô posse distincta realiter existere: quod falsû esse patet in materia, forma & composito. ¶ Circa rationê generationis applicatę ad diuinâ processionê dubium occurrit ex Aureolo apud Capreolum in 9. dist. primi. Arguit enim sic: Si diuina processio prædicta ratione diceretur generatio, sequerêtur duo impossibilia. Primum est, quod filius nô esset eo verbum quo filius: ecôtra côtra Aug. 7. de Trinit. cap. 4. & tenet sequela: quia nec generatio verbi in nobis est generatio substantiæ viuę, nec generatio filij apud nos est generatio verbi. Secundum est, quod processio Spiritussancti esset generatio. Et probatur sequela: quia sibi competit tota illa definitio. Sed ad hæc facilis est responsio, negando vtranque consequentiam: nec probatio primi aliquid valet: quia in nobis filius procedit per actionem transeuntem: & verbum per operationem quæ est accidens: in Deo autem nihil horum locum habet. Quare autem proprietas filij exprimatur etiam verbi nomine, in 34. quæst. artic. 2. ad tertium patet. Probatio quoque secundæ consequentiæ falsum assumit: quoniam, vt in artic. 4. ex proposito tractabitur, deficit illa conditio per modum similis.

¶ In responsione ad tertium, notato aurea verba in calce illius, s. in ipsa processione diuini esse continetur & verbum, &c. Perspicuè enim apparet hic, quod nulla est distinctio formalis actu in essentiam diuinam proprietas personales, & attributas & reliqua quæ in Deo formaliter saluantur. ipsa enim perfectio diuini esse si secundum se, (vt sic liceat loqui) diffiniretur, hæc omnia in se concluderet & propterea omnem huiusmodi distinctionem in Deo non nisi virtualiter, in intellectu verò secundum rationem ponito.

¶ Super Quæstionis vigesimæseptimę Articulum tertium.

IN titulo ly alia significat verâ alietatem, & propter ly fit, oportet quod significet alietatem realem: non enim est vera alietas processionum realium, nisi sit realis: ly in diuinis, sumitur sicut in primo arti. declaratum est: & eodem modo est intelligendum in singulis istius quæstionis articuli: nec oportet idem pluries repetere. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. In diuinis præter processionem verbi est alia processio, quæ est processio amoris. Et probatur sic, In natura intellectuali apud nos, præter processionem verbi secundum actionem intelligibilem, est alia processio, s. amoris secundum operationem voluntatis: ergo in diuinis præter processionem verbi est alia processio, &c. Antecedens probatur ex proportionali: quia sicut per conceptionem verbi intellectum est in intelligente: ita per processionem amoris amatum est in amante. Consequentia vero probatur quia in diuinis non est processio nisi secundum actionem immanentem naturæ intellectualis: quam constat esse secundum hanc duplicem intellectus & voluntatis.

¶ Circa hoc occurrit primò dubium simile dubio moto circa processionê verbi an scilicet per actum voluntatis procedat aliquid in ea tanquam terminus eiusdem. Et præter communes rationes ex parte obiectionis immanentis sunt aliæ ex propriis voluntatis. Videtur enim primò contradicere hoc ipsimet S. Tho. in q. de Ve. q. 4. ar. 2. ad septimum, vbi dicit quòd in voluntate nihil procedet nisi per modum operationis & quòd secus est in intellectu. Secundo, contra hoc arguunt tâ Sco. quam alij tenentes amorem productum esse actum amandi, vt spiratum quemadmodum verbum tenent esse actum intelligendi genitum magisque autoritatibus arguunt quam rationibus. Omnes autem autoritates & rationes huc tendunt quòd Spiritussanctus est amor: amor autem est amandi amor. ¶ Circa illa verba secundum quam amatum est in amante, dubium occurrit ex Aureolo apud Capreolum, 10. dist. primi. Is enim multis argumentis nititur hoc impugnare & simpliciter & ad hominem. Verun tamen omnia eius motiua in hoc consistunt amor, seu impulsus voluntatis consistit intentia ad rem amatam & nô in similitudine illius: ergo per processionem amoris nô sit amatum in amâte: sed econuerso amans trahitur, trâsformatur & est in re amata: iuxta illud Mat. 6. Vbi est thesaurus tu' ibi est cor tuum. ¶ Ad euidentiâ horum sciendum est, quòd quia ea quæ sunt voluntatis, minus nota minusque nominata sunt, ex his quæ in intellectu apparent pportionaliter. ea quæ in voluntate sunt, Autor definiuit: ita quod quemadmodum intelligendo formamus conceptum, ita amâdo inclinationê quâdâ in amatû facimus intus: quę qa nomine caret, amor impulsus, inclinatio, affectióque vocatur verû inter intellectû & voluntatê nô solû differêtia est in hoc, quod terminus illius est similitudo, isti' autem affectio: sed etiam in hoc, quod res quę in intellectu est terminus, habet modû & nomen termini, vt patet de verbo & conceptu. Res verò terminâs in voluntate, licet secundum rem sit terminus nec modû tamen nec nomen habet termini, quê & est & significatur vt in aliud tendens: constet autem, quod in aliud tendere, conditio est non termini, sed viæ. Et propter hâc rationem scripta sunt verba illa in q. de Ve. vt patet diligenter totâ responsionem conferenti ac penetranti. vnde nihil officiunt proposito. Et ex eadem radice patet responsio ad reliqua obiecta in primo dubio: penuria siqdem vocabulorum amoris, nomen ad ei' terminû extendit. ¶ Ad secundâ autem dubitationem dicitur quod argumenta in duobus peccat. Primò in hoc quod non vident tertium modum essendi in, Præter per essentiâ & similitudinem, s. per inclinationem seu affectionem quomodo esse deorsum est in graui, & esse sursum in leui. hic enim vt in 4. contra Gent. c. 19. explanatur, tertius est modus: & iuxta hunc amatû est in amante: vt de se patet. Secundo in hoc, quod non librâdo quid sit amatum esse in amâte, putât hâc consequentiâ valere, amatum fit à voluntate in amâte, ergo amatum trahitur ad amâtem, cum tamen nihil valeat: qa amatû non aliter sit in amâte nisi secundum affectionem amâtis in amatum & consequenter ex hoc ipso quod sic fit, trahitur, transformatur, impellitur amâs in amatum obiectiuê. Et sic in eo est. Patereque facile poterat hoc ex ipsa amati ratione. amari enim non est trahi, sed trahere amantem: & consequenter fieri vt amatum non est fieri vt tractum, sed vt trahens, ac per hoc si aliquid fit in voluntate vt amatum, non fit vt tractum ad ipsam: sed econtrario vt trahens ipsum. Et hoc modo fatemur similitudinem proportionalem literæ inter intellectum & voluntatem currere, scilicet quo ad hoc quod sicut ibi fit res intellecta, ita hîc res amata: sed diuersimode: vt dictum est, & amplius dicetur inferius. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in hoc quod maior illa non tenet in natura infinita identificante sibi omnia: quamuis inueniatur vera in aliis: quia finitæ sunt & propterea ex eis assumpta est velut maxima. ¶ In responsione ad tertiû nota duo: Primum est, quod tertium argumêtum intêdêbat concludere nô esse maiorê distinctionem inter has pcessiones, quam sit inter intellectum & voluntatê: & consequenter sicut inter intellectû & voluntatê in Deo non est vera alietas, ita nec inter pcessiones. Responsio aût intendit ostêdere quod distinctio inter processiones est maior, imo quod inter eas est alietas stâte identitate intellectus & voluntatis: & hoc propter ordinem originis inter eas: quæ tamen oritur ex ratio-

processio scilicet, processio amoris, secundum quâ amatum est in amâte, sicut per côceptionem verbi res dicta vel intellecta est in intelligête. Vnde & præter processionê verbi ponitur alia processio in diuinis, quę est processio amoris.

¶ AD PRIMVM ergo dicêdum, quòd nô est necessariû procedere in diuinis processionibus in infinitû. Processio enim, quę est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis.

¶ Ad secûdum dicêdum, quod quicquid est de Deo, est Deus, vt suprà ostensum est. Quod nô côtigit in aliis rebus. Et ideo p quâlibet processionem, quæ nô est ad extra, cômunicatur diuina natura, nô autem aliæ naturæ.

¶ Ad tertium dicêdum, quòd licet in Deo nô sit aliud volûtas & intellectus, tamê de ratione volûtas & intellect' est quod processiones, quæ sunt secûdû actionê vtriusq; se habeât secûdû quêdâ ordinem. Nô enim est pcessio amoris nisi ordine ad processionem verbi. Nihil enim potest volûtate amari nisi sit in intellectu côceptû. Sicut igitur attêditur quidâ ordo verbi ad principiû à quo pcedit, licet in diuinis sit eadê substâtia intellectus & côceptio intellectus: ita licet in Deo sit idê volûtas & intellectus, tamê qa de rône amoris est quod nô pcedat nisi à côceptiône intellectus habet ordinis distictionê pcessio amoris à pcessiône verbi in diuinis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod pcessio amoris in diuinis sit generatio. Quod enim pcedit in similitudine naturę in viuêtibus, dicitur generatû & nascês. Sed id quòd procedit in diuinis per modû amoris procedit in similitudine naturæ, aliâs esset extraneû à natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo quòd procedit in diuinis per modû amoris procedit vt genitum & nascens.

¶ 2. Præterea, Sicut similitudo est de rône verbi, ita est etiâ de rône amoris. Vnde dicitur Ecc. 13. quod omne animal diligit simile sibi. Igitur ratione similitudinis verbo procedêti côuenit generari & nasci, videtur etiâ quòd amori præcedenti conuenit generari.

¶ 3. Præterea, Non est in genere quod non est in aliqua eius specie, Si igitur in diuinis sit quędam processio amoris, oportet quod præter hoc nomê côe habeat aliquod nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo videtur quòd processio amoris in diuinis sit generatio.

¶ SED CONTRA est quia: secûdum hoc sequeretur, quod Spiritussanctus qui procedit vt amor, procederet vt genitus. Quod est côtra illud Athanasij. Spiritussanctus à Patre & Filio nô factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

¶ RESPONDEO dicendum, quod processio amoris in diuinis non debet dici generatio. Ad cuius euidêtiam sciendû est, quòd hæc est differentia inter [d] intellectum & volûtatem, quòd intellectus sit in actu p hoc quòd res intellecta est in intellectu secundum suâ similitudinê. Volûtas aût sit in actu, & nô per hoc quòd aliqua similitudo voliti sit in voluntate [e], sed ex hoc quòd voluntas habet quâdam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attêditur secundum rationê intellectus, est secundû rônê similitudinis. Et in tâtum potest habere rônê generatiôis, qa omne generâs generat sibi simile. Processio autê quæ attenditur secundum rônê voluntatis, non côsideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rônem impellentis & mouentis in aliqd [e]. Et ideo qd procedit in diuinis p modû amoris, non procedit vt genitû vel vt filius, sed magis procedit vt Spirit'. Quo nomine quædâ vitalis motio & impulsio designatur: prout aliquis ex more dicitur moueri vel impelli ad aliquid faciendum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendû, quòd quicqd est in diuinis, est vnû cû diuina natura. Vnde ex parte huius vnitatis nô pôt accipi propria rô huius pcessionis, vel illius: secundû quâ vna distiguatur ab alia, sed oportet quòd propria rô huius vel illius processionis accipiatur secundû ordinê vnius p-

Q.4.ar.3. & 4. — 163 1.distin.13. artic 3. Et 4 con.c.23. — In Symbo. — D.77 3. — 99. — 194.

ex rationibus principiorum, s. intellectus & voluntatis: inter quæ non est talis ordo. Ita quòd est distinctio in principiatis: & non est in principiis, & ex ratione ipsorum principiorum est ordo originis, non in seipsis, sed in processionibus secundum ipsa: & sic alietas processionum quæsita in corpore articuli: implicitè tâtùm determinata, hic implicitè manifestatur ex ordine originis.

¶ Secundum aduertendum hic est quòd in litera dicitur quòd de ratione amoris est quòd procedat à conceptione intellectus, & consequenter in diuinis quòd processio sit à processione. Est enim primò hic dubium an sit de ratione processionis amoris in principio dicêdi per se, an in secundo. Est & rursus dubium an de ratione amoris sit procedere à verbo inquantû verbum, an solum inquâtum verbum est res intellecta. Est & tertio dubium, an præfatus ordo originis sit præcise id quo realiter distinguuntur ipsæ processiones. Ita quòd secluso ipso non esset realis inter eas distinctio. Sed quoniam in q. 36. art. 2. discutienda hæc sunt vbi melius quoque intelligentur post tractatum personarum duarum, idcirco hic pertrâseamus. ¶ Quinque tamen nullo pacto prætereunda censui. Primû est, quòd constat quòd accipiêdo conceptum pro re conceptâ seu cognita vt sic, processionem amoris oportet esse à côceptu, incognita enim nequaquam diligere possum': & propterea in litera quasi per se notû dicitur quòd de ratione amoris est oriri à conceptu. Secundum est quod res cognita est causa amoris in genere causæ efficientis, quod ex eo patet, quod in litera dicitur, quòd amor habet ordinem originis ad côceptum. Constat enim ordinem originis in pposito ordinem esse secundum modum efficientiæ, consonâtque huic sententiæ illud Auerrois in 12. Metaph. com. 36. Balneum in anima est agens desiderium, &c.

¶ Tertium est quod quâuis amor oriatur effectiuê à duobus, scilicet à voluntate & à re amabili cognita: sicut & verbum ab intellectu & intelligibili vnà cum intellectu magna tamen differentia percipienda in hoc. Conceptus enim producitur ab vtroque in vi vnius efficientis côpleti, & in ratione rei. Amor aût producitur à voluntate & re amabili cognita, nô vt integrantibus vnum agens, sed vt è diuerso ac diuersis rationibus concurrentibus, à voluntate enim oritur in ratione rei, ab amabili autem in ratione cogniti: Amabile enim vt cognitum amorem parit, voluntas autem vt talis res. Et hæc pro nunc sufficiant pro fundamentis dicendorum de amore & Spiritusancto.

¶ Quartum est quod Sco. in 1. di. 13. ex primo verbo ordinis intellexit hunc locû de distinctione pcessionum secundum prius & posterius: & impugnauit tripliciter, primo quia ista non est prius distinctio processionum, nam ideo illa prior, hęc posterior: quia illa est talis & ista talis, secunda, quia processiones diuinæ sunt relationes. Relationes autem non distinguuntur primo per alias relationes. ¶ Tertio, quia istæ relationes ordinis sunt aliæ à relationibus originis quod probatur, quia sunt inter alia extrema. Nam relatio originis est inter productum & producens. relatio verò ordinis est inter originem & originem: malè ergo exposita est litera. sed ad hæc facilis est responsio. ex ipso enim progressu istius tractatus apparet sensus literæ simul cum ratione: quare sic quasi diminute locutus sit hoc in loco Autor, manifestabitur enim inferius, quòd in diuinis non est ordo nisi originis: & quod ille non includit relationes prioris & posterioris. Et propterea distinctio ordinis hic posita male exposita est pro distinctione secundum prius & posterius: quoniam est distinctio ordinis originis. Et si contra hoc dicatur, quòd ista distinctio non est prima, de distinctione reali loquendo, negatur assumptum: nam vt inferius patebit solæ relationes originis realiter distinguunt in diuinis. de formali autem distinctione iam patet responsio ex corpore articuli, & ex articulo sequenti, quod, s. distinguuntur, vna per intellectum, alia per voluntatem. Vnde iste ordo non addit super ipsas origines alias relationes, vt secûda obiectio vult. Nec est verum, quòd alia sunt secundû rê extrinsecâ relationum originis & ordinis: quoniâ productû & eius passiua origo in diuinis sunt vnamet relatio, eodémque ordine quo productum, s. Spiritussanctus est à producto, s. filio, processio illius est à processione istius, quod est oriri ab illa. Tacuit autem Autor hic hæc: quoniam more suo à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia suo loco tractanda procedit: ordinem deinde specificabit originis.

¶ Quintû est, quod argumêta Scoti ibidem côtra tenentes processiones istas distingui penes principia distincta secûdum rônê, puta intellectû & voluntatê, nô sequûtur viam nostram, quoniam non militant nisi contra tenentes quòd distinctio realis processionum pendet ex distinctione rationis principiorum, quod alienum est à doctrina S. Thom. Quamuis enim (vt in litera dicitur) ex ratione intellectus & voluntatis nascatur harum distinctio, non tamen distinctio harum oritur ex distinctione illorum. Aliud est enim dicere, ex intellectu & voluntate seu ex rationibus eorum, & aliud est dicere ex distinctione ipsorum, primum enim significat ipsum Deum seu rem realem, secundum verò ens rationis.

¶ Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quartum.

IN titulo aduerte diligêter ly generatio. Cû enim in præcedêti art. determinatum sit quòd processio amoris nô est processio verbi, & in 2. art. determinatum fuit quòd processio verbi est generatio absque quæstione liquet quod processio amoris nô est illa generatio, quæ est processio verbi, & consequenter constat quod processio amoris realiter distinguitur à generatione illa in diuinis, & de his non hic est quæstio. Vnde nil aliud hic quæritur, nisi vtrum amoris processioni in diuinis conueniat ratio formalis generationis. Et sic diligêter perscrutanti apparet quod sicut præcedens titulus quæsiuit distinctionem realem processionis à processione, ita hic quærit formalem: non secundum quamcunque rationem, sed secundum rationê generationis. Et verè restabat hoc quærendum: quoniam stabilitis processionib' verbi & amoris in diuinis, & quòd illa est generatio, & illud filius: oportebat inquirere ac dicidere an ista quoque sit generatio, & consequenter iste quoque filius an non. Et hoc est quod quæritur. ¶ In corpore duæ sunt conclusiones. prima est directe responsiua quæsito: Processio amoris in diuinis non est generatio, secunda est responsiua intento: Procedens in diuinis per modum amoris procedit vt spiritus. Antequam tamen probentur conclusiones, aduerte quòd licet quæsitum vnum fuerit, ad perfectionem tamen doctrinæ probatio non solum quæsito simplici, sed etiam intentæ differentiæ quasi constitutiuæ ipsius processionis satisfacit, ita quòd simul manifestatur in litera & quare processio amoris non est generatio, & quæ sit differentia eius constitutiua: quæ differt à generatione, & est spiratio.

¶ Probatur ergo directè primò prima conclusio ex differentia inter intellectum & voluntatem: sic intellectus habet hæc tria ordinate: primò, quòd sit in actu per similitudinem rei intellectæ: secundo, quòd ex hoc processio in intellectu est secundû rationem similitudinis. tertio quòd hic ex hoc habet rônê generationis: quia omne generâs generat sibi simile. voluntas autem totaliter ex opposito. primo sit in actu: nô secundû similitudinê voliti sed secundum inclinationem in illud, secundò, ex hoc processio in voluntate nô est secundum rationê similitudinis sed impellentis. tertio ex hoc processio ista nô est generatio nec procedês est genitus, aut filius: & tunc subiungitur probatio secundæ conclusionis, quia, pcedat vt spûs per modû subsequentis côsequentiæ sic. Spûs importat vitalem quâdâ motionem cum impulsu non qualemcunque: sed eâ qua ex amore dicimur moueri vel impelli: ergo procedens in voluntate p modum impulsus procedit vt spûs quod erat intentum. Et sic vtraq; côclusio simul est probata. Et fundatur processus vis super illa particula posita in diffinitione generationis, scilicet secundum similitudinê. Ita quod qa processio aliqua ex propria rône formali est vel non est, secundum similitudinem est aut non est generatio. Sane tamen intelligendo quo ad constructiuam: quia intelligitur concurrentibus cæteris particulis, quæ sunt de rône generationis: ad destructiuam enim sufficit istius tantum particulæ negatio, eo quòd rationes formales sunt sicut numeri, vt dicitur 8. metaphysic.

¶ Circa differentiâ primâ inter intellectû & voluntatê assignatâ dubiû occurrit de quo actu interpretâda sit, an de primo an de secundo. Et si quidem interpretatur de actu primo, falsa videtur ex parte voluntatis: quoniam fictio videtur, quod ad hoc quod voluntas velit aliquid, præexigatur in ea aliqua inclinatio faciens ipsam formaliter in actu primo, sicut spês intelligibilis se habet ad intellectum proportionaliter. Si verò intelligitur de actu secundo oportet assignare quomodo oriatur ex hac differentia secunda. cum hac enim stat, quòd vtrobique sit processio secundum similitudinem, vt patebit in sequenti dubio.

¶ Circa secundam differentiam dubium occurrit: quia falsa quoque videtur ex parte voluntatis, nec sequitur ex prima, imò potius contradiceret primæ quod sic manifestatur. Procedere secundum similitudinem in proposito, est terminus processionis ex vi processionis esse similem producenti in actu, vt patet de verbo

Universidad de Bibliote

cessionis ad aliā. Huiusmodi autē ordo attēditur secundū rōnem volūtatis & intellectus. Vnde secundum horum propriā rationē sortitur in diuinis nomē vtraq; processio, quod imponitur ad propriā rationem rei significādam. Et inde est quod procedēs per modum amoris: & diuinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum.

¶ Ad secūdum dicendum, quod similitudo aliter pertinet ad verbū, & aliter ad amorē. Nam ad verbū pertinet inquantū ipsum est quædā similitudo rei intellectæ, sicut genitum est similitudo generantis. Sed ad amorē pertinet, nō quod ipse amor sit similitudo; sed inquantum similitudo est principiū amandi. Vnde non sequitur quòd amor sit genitus, sed q genitū sit principiū amoris. *D.1126.*

¶ Ad tertiū dicendū, quod Deū nominare nō possumus nisi ex creaturis, vt dictum est suprà. Et quia in creaturis communicatio naturæ non est nisi per generationem, processio in diuinis non habet proprium vel speciale nomen nisi generationis. Vnde processio quæ non est generatio remansit sine speciali nomine, sed potest nominari spiratio, quia est processio spiritus. *Q.13.art.1.*

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum sint plures processiones in diuinis quàm duæ.

164. Infra q. 28. arti. 4. cor. & q.37 ar.1. cor. & q.41. ar.6. cor p. & po q.10. ar.2. arg. ad op.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q sint plures pcessiones in diuinis quā duę. Sicut enim sciētia & voluntas attribuitur Deo, ita & potētia. Si igitur secundū intellectū & voluntatē accipiūtur in Deo duæ processiones, videtur q tertia sit accipienda secundum potentiam.

¶ 2. Præterea, bonitas maximè videtur esse principiū pcessionis, cū bonū dicatur diffusiuū sui esse. Videtur igitur q secūdū bonitatē aliqua pcessiò i diuinis accipi debeat.

¶ 3. Præterea, Maior est fœcūditatis virtus in Deo, q̄ in nobis. Sed in nobis nō est tātū vna processio verbi, sed multæ: quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex vno amore ali⁹ amor. Ergo & in Deo sunt plures processiones, quam duæ.

¶ SED CONTRA est, quòd in Deo nō sunt nisi duo procedētes, s. filius & Spiritus sanct⁹. Ergo sunt ibi tātum duę pcessiones.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod pcessiones in diuinis accipi nō possunt nisi secundum actiones quæ in agente manent. Hmōdi autē actiones in natura intellectuali & diuina nō sunt nisi duæ, scilicet intelligere & velle. Nā sentire, quod etiā videtur esse operatio in sentiēte, est extra naturā intellectualē: neq; totaliter est remotum à genere actionum quæ sunt ad extrà. Nā sentire perficitur per actionē sensibilis in sensū. Relinquitur igitur: quòd nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi & amoris. *D.1122.*

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum quòd potentia est principium agendi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extrà. Et sic secundum attributum potētiæ nō accipitur processio diuinæ personæ, sed solum processio creaturarum.

¶ Ad secūdum dicēdū quod bonū (sicut dicit Boet. in li. de hebdomadib⁹) pertinet ad essentiā, & nō ad operationē nisi fortè sicut obiectū volūtatis. Vnde, cū processiones diuinas secūdū aliquas actiones necesse sit accipere secūdum bonitatē & hmōi alia attributa: nō accipiuntur aliæ processiones nisi verbi & amoris, secundum qd De⁹ suā essentiā veritatē & bonitatem intelligit & amat. *Circa finē.*

¶ Ad tertium dicēdū q (sicut supra habitū est) Deus vno simplici actu omnia intelligit & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse pcessio verbi ex verbo, neq; amoris ex amore, sed est in eo solùm vnū verbū perfectum, & vnus amor perfectus. Et in hoc eius perfecta fœcunditas manifestatur. *Q.14. art. 5. & 7. & q.19. art. 5.*

respectu intellectus in actu primo: sed amor procedit similis voluntati in actu primo, quia impulsus procedit ab impulsu, sicut in intellectu similitudo expressa à similitudine impressa, ergo & falsum est, q in voluntate nō sit processio secundū similitudinem: & ex hoc ipso, q voluntas sit in actu per inclinationem, sequitur quòd producat inclinationem, & consequenter sibi simile agat non minus q̄ intellectus proportionalitate seruata. Nec refert quo ad propositum vtrum voluntas sit in actu primo per seipsam aut per inclinationem superaddita, ipsa namque secundum se est inclinatio quædam.

¶ Circa tertiā differentiā, imo potius circa ipsius radicem in litera allatā, s. quia omne generās generat sibi simile, dubiū occurrit, quoniā affertur nō causa vt causa: facere enim sibi simile nō est propriū generanti, sed cōmune omni agēti, omne enim agēs producit sibi simile secundū formā quā agit: & consequēter, cū voluntas sit agens, nō minus ista causa cōcludet de processione volūtatis quā de processione intellectus, & sic nō solum est hic peccatum secundum non causam vt causam: sed quod peius est infertur oppositum intenti.

¶ Circa totum hūc processum dubium occurrit ad hominē: quoniā cōtradicere videtur doctrina hæc dictis in quęstionibus de potentia Dei, q.10. ar.2. ibi nāque negatur processiones has distingui seipsis: hic verò determinatur eas distingui propriis earum rationibus: hoc autem idem est quod seipsis formaliter.

¶ Ad euidentiā horum prælibāda sunt duo. Primò, quòd illa maxima. omne agens agit sibi simile secundum formam qua agit, est vera, quando forma est ratio agendi, ratione rei non oportet autem verā esse, quādo forma est quasi ratio agendi vt cognita. Et est ratio diuersitatis, quia agere vt res, est agere quia talis est: ac per hoc oportet agere tale quale ipsum est: agere verò vt cognitum, nō est agere quia est tale, sed quia cognoscitur esse tale. Ex hoc autem quòd aliquid cognoscitur tale, non oportet sequi simile illi, sed stat, sequi solum inclinationem in illud, vt in nobis experimur. Secundò, quòd pars appetitiua, quoniam necessariò mouetur à cognito, hoc habet singulare: & quod aliquo modo agat in ratione rei, aliquo modo ratione cogniti. Cū enim amor primum locū tenens in appetitu, ab appetitu & appetibili cognitio necessario oriatur si consideremus amorem vt procedit ab appetitu: sic procedit vt à re si autē ab appetibili sic vt à cognito, & si vt ab vtroque similiter quasi ab agente, & quasi ratione agēdi: diuersa tamen ratione prædiximus sic meliori vocabulo, mixtum hoc fieri procedēdique modū exprimere nō occurrit q̄ per modū appetitus vitalis. Et secundū hoc facilis est respōsio ad tria dubia primò mota: & vt ordine retrogrado respōdeatur sigillatim à radice incipiendo.

¶ Ad tertium dubium dicitur, q licet non sit proprium generātis, vt distinguitur contra agens, agere sibi simile: est tamen proprium ei, vt distinguitur contra agēs per modum impulsus, seu vitalis appetitus intus, vt in litera accipitur: quia hic distinguitur: contra agens in se ratione cogniti, quale ex appetitiuum: & sic est sibi proprium: & sic assignata causa, & est verè causa seu differentia & infert intētum.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd cōparando amorem ad quasi partiales cās, sic inuenitur oriri à simili non simili, & à simili quidem pro quāto oritur ab appetitiua, à non simili verò pro quanto ab appetibili. Sed comparando ipsum ad totale suum productiuum, s. voluntatem quasi agentem & volibile cognitum quasi rationem agendi sic procedit à non simili: non enim amor est similitudo rei amatæ, sed inclinatio in illam: & sic manifestè tractatur in litera. Ponit nanque differentiam in hoc quòd conceptus est similitudo rei intellectæ. Amor autem vt sic non est similitudo eiusdem quæ res est amata: vnde patet responsio ad obiecta.

¶ Ad primum autem dubium dicitur q litera potest de vtroque actu intelligi. Et de primo quidem non sic intelligenda est, vt argumentum fingit, sed q voluntas in actu primo in se sit actu per inclinationem, non curando vtrum illa inclinatio sit rei superaddita voluntati an sit idem quod ipsa: vtrunque nanque videtur verū respectu diuersorum in voluntate nostra: inclinatur nanque naturaliter voluntas in habitudinem: & inclinatur rursus affectione superaddita in hæc vel illa bona, quibus afficitur ex consuetudine, passione, aut ratione. De actu vero secundo non est dubium. Quo ad illationem vero consequentiū differentiarū, & literę contextū, de actu secundo interpretāda est. Ex hoc enim ipso quòd terminus intellectus in actu est similitudo rei intellectæ, terminus autem voluntatis in actu nō est similitudo rei volitæ: sed impulsus potius in illā, manifestè sequitur quod totale productiuum conceptus facit sibi simile secundum formam quæ est ei ratio agendi. Totale vero productiuum amoris non facit sibi simile secundum illam formam, quæ est ei quasi ratio agendi, id est rem volitam: & sic satis fit obiectis. ¶ Ad quarti dubij euidentiam sciendum est primo, quod aliud est aliqua distingui seipsis formaliter, & aliud est aliqua formaliter distingui, seipsis primo. Ad primum enim sufficit, quod per aliquid sibi essentiale fiat diffinitio, siue illud sit pars diffinitionis siue tota diffinitio. Ad secundum autem non sufficit hoc, sed exigitur quòd sint primo diuersa: ita quòd distinguantur non per aliud distinctiuum. Secūdò scito, quòd quemadmodum diuersorum ordinum entia sunt, ita & rationes formales eorum: & propterea oportet quorundā entiū diffinitiones includere aliquid extra essentiā diffinitā, nō propter melius sed ex necessitate absoluta, vt patet de relationibus propter quod, de huiusmodi entibus sermo est, & dicim⁹, q seipsis distinguuntur, aut non distinguūtur, aut aliqd aliud habent: attendere oportet, quòd dubitāter pōt intelligi. Vno modo vt ly seipsis ostēdat proprias essentias. Alio mō vt ostēdat proprias essētias cū præcisione: non solum eorum quæ sunt in suis diffinitionibus per additamentum clausa, sed est trāscēdentis ordinis ad similia. At siquidem hoc secundo modo intelligatur, vt plurimū propriè vocis ignorātia est, quoniā huius essentiæ intrinsecæ claudūt talē ordinē in seipsis nec ab eo abstrahi potest, primo autē modo optima est interpretatio, quoniā vna quæq; res intrinsecū cōstitutiuū, & consequenter distinctiuū oportet quòd habeat: & quoniā hmōi intrinseca ordinem quēdā ad extrinseca habēt, ideo, & à Philosophis & à S. Th. frequēter dicūtur hæc conuenire per extrinseca: puta terminū obiectum subiectū, &c. Idē enim est sensus horum cum primo apud sane intelligētes. Et hic oportet valde notare in materia de potētiis & operationib⁹ motib. & aliis hmōi. Ex his nāque oīm veritas facilè apparet. His prælibatis ad dubium dicēdū est, quòd apud S. T. pcessiones istę nō distinguuntur seipsis primo, imò exponendo ly seipsis cum pcisione ordinis trāscēdentis ad principia terminos, & cætera huiusmodi, dicere q distinguātur seipsis primò est nihil dicere: & hic duo intēdebat in loco adducto vt ibidē patet: qm̄ de vltimatè distinctiuis loqtur: & principia terminósque examinat. Sed distinguitur apud ipsum formaliter illas particulas, seu in earū diffinitionibus clausas intrinsece, s. per modū similis, & per modum impulsus, vt expresse patet in litera. Et hūc sensum seruando, pōt cōcedi q distinguuntur seipsis sicut etiam pōt eodem modo cōcedi de boue & homine: nō tamen consueuimus hōi sermone vti, nisi in vltimate distinctiuis & distinctis, sed non est qō. facienda de verbis. Hinc autem patet in hoc Sco. 13. di. prima, dissentire à S. Tho. quoniā tenet istas processiones distingui seipsis primo, ita quòd in nullo conueniunt: nec tamen aliqua hoc ratione probat. Et in promptu erat & est contra eum obiectio, quòd istæ processiones conueniunt in multis prædicatis quidditatiuis, vt puta quòd processio diuinæ personæ sit immaterialis.

¶ Super Quæstionis vigesimæseptimę Articulum quintum.

TItulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito, Nulla processio potest esse in diuinis nisi verbi & amoris. Probatur sic, processiones diuinæ nō possunt accipi nisi secundum actiones immanentes, ergo non nisi secundum intelligere & velle: ergo non nisi verbi & amoris. Prima cōsequentia probatur dupliciter: primò quia in natura intellectuali nō est aliud gen⁹ actionis immanentis: cōstat enim Deum naturæ esse purè intellectualis. Secundo, quia sentire, quod tertium est genus immanentium, non est omnino extra operationes trāseuntes: pro quāto fit ab obiecto extrinseco.

¶ Circa antecedens, quod est fundamentum dictorū & dicendorum in materia de Trin. aduerte quod dupliciter impugnari potest à negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immānentes, in hac enī negatiua cōueniunt Sco. & Durand. vt superius allegatum fuit & contra Scotum quidem argutum est, recitata eius opinione. Vnde nunc restat Durandi dicta refellere. Ipse nanque in 10. dist. primi non annuens huic rationi ad sextā distinctionem se remittit: in qua & hāc literā impugnauit, & suam fundauit opinionem. Arguit ergo quod pcessiones diuinæ nō attenduntur penes intelligere & velle: quia hæc sunt essentia alia cōmunia omnibus personis, & idem realiter. productiones autem sunt secundum oēs actus notionales: nec omnibus cōueniunt & distinguuntur realiter. Opinatur autem ipse processiones diuinas attendi secundum actus naturæ præcisis intellectu & voluntate, & omnibus actibus eorum: & in hoc etiam à Sco. dissentit, ponente eas attendi secundum actus intellectus & voluntatis: quāuis illos act⁹ distinguat ab intelligere & velle. Fundatque Durandus opinionem suam sic: Cōmunicatio naturæ prouenit ex fœcunditate ipsius naturæ, ergo nō prouenit ex intellectu & voluntate. Seclusis igitur his, sicut remanet natura, ita remanet & fœcunditas & actus cōicatiuus naturæ, ergo, &c. Antecedēs & patet inductiuè, & est p se notum, & cōfirmatur autoritate Hilarij. Omnibus creaturis substātiā volūtas attulit, &c. cōsequētia vero probatur ex eo quod qualis est ordo inter aliqua cum distinguūtur realiter similis est ordo inter illa cum distinguuntur ratione: patet autem quod nā prior est intellectu & voluntate: & simile actus naturæ actibus eorum. Et confirmatur, quia si calor esset intelligens & volens, non calefaceret inquātum intelligens aut volens, sed ex natura nunc sicut per se igitur & primò communicare naturam est actus naturæ. omni alio secluso: hæc est vis positionis Dur.

¶Ad

QVAESTIO VIGESIMA octaua, de Relationibus Diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de relationibus diuinis. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrū in Deo sint aliquæ relationes reales. ¶ Secundò, vtrū illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. ¶ Tertiò, vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ ab inuicem. ¶ Quartò, de numero harum relationum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales.

165. 1. di. 26. q. 2 art. 1. & di. 33. ar. 1. cor. & 4. cont ca. 14. & pot. q. 2. art. 6. corp. & q. 8. ar. 1. & op. 3. ca. 53. In medio. 166. a 214. Circa finē.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sint aliquæ relationes reales. Dicit enim Boe. in lib. de Trini. quòd cum quis prædicaméta in diuinam vertit prædicationem, cūcta mutantur in substantiam, quæ prædicari possunt: [e] ad aliquid vero omnino non potest prædicari. Sed quicquid est realiter in Deo, de ipso prædicari potest. ergo relatio non est realiter in Deo.

¶ 2. Præterea, Dicit Boe. in eodem lib. quod similis est relatio in Trinit. Patris ad Filiū, & vtriusque ad Spiritū sanctū, vt eius quod est idē ad id quod est idē. Sed huiusmodi relatio est rationis tātùm: quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter [e]. Ergo relationes quæ ponuntur in diuinis, non sunt reales relationes, sed rationis tantum.

¶ 3. Præterea, Relatio paternitatis est relatio principij. Sed cū dicitur, De⁹ est principiū creaturarū, nō importatur aliqua relatio realis, sed rationis tātū. Ergo nec paternitas in diuinis est relatio realis. Et eadem rōne nec aliæ relationes, quæ ponūtur ibi.

¶ 4. Præterea, Generatio in diuinis est secūdū intelligibilis verbi processionē. Sed relationes, quæ consequūtur operationem intellectus, sunt relationes rationis. Ergo paternitas & filiatio, quæ dicūtur ī diuinis secūdū generationē, sunt relatiōes rōis tātū.

¶ SED CONTRA est quod pater nō dicitur nisi à paternitate, & fili⁹ à filiatiōe: si igitur paternitas & filiatio nō sūt in Deo realiter, sequitur, quòd Deus nō sit realiter pater aut filius, sed secundū rationē intelligentiæ tantum: quod est hæresis Sabelliana. 160.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd relationes quædā sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd solum in his quæ dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundum rationem tantū, & non secundum rem. Quod nō est in aliis generibus: quia alia genera (vt quantitas & qualitas) secundum propriam rationem significant aliquid alicui inhærens. Ea verò quæ dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. Qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rerum, vt pote quādo aliquæ res secūdum suā naturam adinuicē ordinatæ sunt, & inuicem inclinationem habent [e]. Et huiusmodi relationes oportet esse reales. 74. Sicut in corpore graui est inclinatio & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medij: & similiter est de aliis huiusmodi. Aliquādo verò respectus significatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantùm in ipsa apprehensione rationis conferentis vnū alteri & tunc est relatio rationis tātum. Sicut cùm cōparat ratio hominē animali, vt speciem ad genus. Cum autē aliquid procedit à principio eiusdē naturæ necesse est quod ambo, scilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine cōueniāt, & sic oportet quod habeāt reales respectus adinuicē. Cū igitur processiones in diuinis sint in idētitate naturæ (vt ostensum est) necesse est quòd relationes, quæ secundū processiōes diuinas accipiuntur, sint relationes reales. *Q. præc. ar. 2. & 4.*

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primò, quòd natura nullū actū habere potest nisi ille sit actio immanens, aut transiens: impossibile nāque est tertium genus operationis seu productionis inuenire, etiā si fingendi detur licentia: eo quod oportet omnem actum secundum esse perfectiuum esse agentis aut acti, & inducē do singulas vniuersi naturas sufficiens huic propositioni testimonium perhibetur: etiam si adducta ratio deesset.

¶ Nota secundo, q fœcūditas nō est cōditionis naturę, nō enim oīs natura pōt cōicare seipsam secundū eādē rōnē seu vniuocè, sic enī nō loquimur. Cōstat nāque solem nō posse generare aliū solem, & similiter procul est ab intelligentiis actus cōicatiuus ppriè naturæ cui⁹ ratio redditur inferius. q. 45. art. 5. ad primum.

¶ Nota tertio, quòd in illa natura, cui cōuenit fœcūditas, eo modo inuenitur communicare se, quo inuenitur agere ad communicationem sui. Quū autē in definitione naturæ 2. Phys. ponatur primum non proximum principium, nō est in quacunque natura requirēdū q sit seclusa qualibet potētia pxi mū & immediatū principiū operatiōis: sed sat est quòd sit primū illius principium mediāte potētia eius naturali, vt in elemētis & animalibus patet. Ex his autē inductiuè manifestis atque rōni cōsonis deducitur priō q si qua est natura fœcūda cōicabilis p suā 74 actionē trāseuntem, illa nō inquātū intelligens volēs aut sentiēs: sed seclusis omnib⁹ his habet actū sui cōicatiuum per potētiā suā qui est actio trāsiens, Si qua aūt natura est fœcūda, cui repugnet cōicari p actionē trāseuntē, qualis est omnis natura purè intellectualis, illa habet per potentiā vel potētias suas actū cōmunicatiuū sui de generatione actionū immanētium: & cū huiusmodi actiones in natura intellectuali non sint nisi actus intellectus & voluntatis, solæ nanque istæ sunt naturales potentiæ propriæ naturæ purè intellectualis: seqtur quod si qua natura purè intellectualis est fœcunda, actus cōicatiuus ipsius est actus intellectus, aut voluntatis, vel vterque, & hæc est ratio literæ huius inchoata iā à primo artic. huius quæstionis contra Arrium, &c.

¶ Ad obiectiones igitur in oppositum dicitur: & primo ad primā, quòd ex omnibus illis nihil aliud habetur, nisi quòd processiones seu productiones non sunt actiones immanentes præcisè: quod nos docemus, tenentes quòd sunt intelligere exprimendo verbum, & similiter velle spirando, & sic de aliis, vt inferius latius patebit. Ad radicem autem opinionis concessa antecedente propositione, negāda est sequela: quoniam stat quòd actus communicatiuus naturæ sit ex fœcunditate eius & tamen non præueniat quocunque ordine actum intellectus aut voluntatis, eo quòd naturę illi repugnat communicari per alium actum quàm intellectus aut voluntatis. Ad probationem verò sequelæ cum dicitur, Qualis est ordo, &c. concessa maiore negatur minor quo ad id quòd supponit, s. quòd naturæ fœcundæ debeatur actus sui communicatiuus seclusis cæteris. hoc enim est falsum: vt declarauimus. Et si insterur, quia intellectus præsupponit naturam fœcundā, ergo actus intellectus præsupponit actum naturę fœcundæ: negāda est causalis & sequela, quā uis præiacens illius causalis sit vera. & ratio negationis est quoniam huiusmodi argumentationes non tenent in subordinatis, quorum eadem est operatio: ita q primum non nisi per secundum operari potest, vt contingit in proposito. Et si quę ratur causa, quare natura non potest seclusa potentia operari, nulla est alia ratio, nisi quia est natura. debetur enim sibi ex hoc esse primum non proximum operis principium. repugnat enim naturæ communicari per talem priorem actum, vt diximus. Falli autem videtur imaginatio ex hoc quòd imaginatur quis naturā & in intellectū se habere quasi duas naturas: cū tamē ad propositum oporteat imaginari quòd intellectualitas sit differentia constitutiua naturæ in tali ordine, seu genere rerum, quòd aut sit in fœcunda, aut infœcunda, ita fœcunditas eius sit per actus intelligibiles: & sic est in rei veritate. Et ex hoc patet, nihil officere proposito veritatem illius conditionalis: de calore & similibus: quoniam verè sunt de formis communicabilibus per actionem ad extra & quas fingimus habere se vt sic ad intellectualitatem vt proprietatem & non vt determinatiuam differentiam ad modum communicationis sui, vt in proposito accidit. Vnde processiones diuinæ putandum est quòd omnium processionum in se perfectiones præhabeant eminenter. Et quia sunt ex fœcunditate naturæ, ideo sunt ipsius communicatiuæ. Et quia sunt in natura purè intellectuali, ideo sunt actus intellectus & voluntatis. Et quia sunt perfectæ simpliciter, ideo neutra multiplicatur, &c.

¶ Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum primum.

IN titulo ly reales, quid significet patet: quare autem addatur, in corpore litera dicet: quia scilicet non omnes relationes sunt reales, ly sint in Deo significat modum essendi in Deo formaliter. Et quoniam in numero plurali quæritur, insinuatur quod intendit an in Deo sint plures relationes reales, & quòd de relationibus ad intra est quæstio. Relationes enim ad extra & superius tractatæ sunt, & magis essent Dei ad alia inquam ipso Deo secundum seipsum: quomodo de eo loquimur.

¶ In corpore tria facit: primo proponit cōclusionem responsiuam: secundo tractat illum terminum reale: tertiò probat conclusionem. Quò ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est, Relationes quædam sunt in diuinis realiter. Quo ad secundum, & redditur ratio quare apponatur supra relationem realitas & quis sit respectus realis, & quis rationis. Ratio primi est differentia inter ad aliquid & alia genera, quoniam cæterorum generum omnia sunt secundum rem: ad aliquid vero aliqua sūt secundum rationem tātum, & aliqua secundū rem. Et nascitur hæc differentia ex vna alia, s. quòd cætera secundum propriam rationem significat aliquid alicui inhærere, ad aliquid verò secundum propriā rationem significat tantum respectum ad aliud. 74.

¶ Circa hæc dicta multa sunt dubia. primo circa primam differentiā ex parte vtriusque extremi. Ex parte quidem ad aliquid, sic: Ad aliquid, vt est vnum genus distinctum contra alia genera secundum propriam rationem suā formalem, est ens reale, quoniam est pars membrum seu modus entis realis, diuisi in decem genera, ergo falsum est, quod hoc sit singulare in genere ad aliquid, quòd aliqua inueniantur secūdum rationem. Et si diceretur, quòd hic non est sermo de ad aliquid, vt est vnum genus, sed vt est analogum quoddam ad omnia relatiua: repellitur hæc responsio ex litera distinguente: ad aliquid contra illa genera. Constat enim distinctum contra genera vnum ex generibus esse. Ex parte autem reliquorum generum dubitatur. Quoniam in omnibus videtur inueniri aliquid secundum rem, aliquid secundum rationem: rosa enim intellecta, substantia est secundum rationem: & similiter triangulus abstractus, & sic de aliis. ergo non est proprium relationi habere aliquid secundum rem, & aliquid secundum rationem. In genere quoque quantitatis inueniuntur vtroque modo species, reales quidem, vt corpus rationis, formaliter autem, vt tempus, saltem apud sanctum Thomam. ergo.

¶ Circa secundam differentiam dubium quoque vtrinque occurrit. ex parte quidem ad aliquid simile præmisso quoniam genus ad aliquid non significat ex propria ratione solum ad, sed ad reale, alioquin pars entis realis non esset formaliter. Ex parte vero aliorum generum: quoniam actio secundum propriam rationem non significat aliquid alicui inhærens, vt etiam sanctus Tho. testatur alibi, id est in quæst. de potentia, quæstione. 8. articu. 2. Non ergo omne aliud genus accidentis secundum propriam rationem significat aliquid inhærens alicui.

¶ Ad has dubitationes ordine retrogrado respondendo, vt à radice inchoemus: dicendum est quod ad aliquid seu relatio secundum propriam rationem nihil aliud est, quàm id quo primo à cæteris diuersum est, hoc autem neque est esse ens, neque esse accidens, seu inhærens, neque esse quid reale: quoniam hæc omnia cōmunia sunt, sed est ad aliud se habere, quod dictione simplici optimè significatur per ly ad. Et proprerea quandocunque de ad aliquid seu relatione secundum propriam rationem loquimur de ad est sermo. Et quoniam multæ relationes sunt reales, multæ rationis tantùm, & quælibet habet suum ad consequens est ad inquantum ad neque reale neque rationis ens necessario sit: sed vtrunque permissiuè. Nec inconuenit aliquod sic abstrahens à reali, esse secundum quandam sui partem modificatum ad differentiam entis realis. & quoniam in illa parte includitur formaliter ly. Ad tanquam proprium distinctiuum, licet modificatum, idcirco etiam de relationibus realibus loquendo formaliter, secundum id quod est eis proprium quo distinguntur à reliquo rerum genere, intelligi potest de ad inquantum ad. Et sic patet, quod non refert quandoque loqui de ad aliquid, & de ad aliquid reali, cum scilicet loquimur de eis secundum eam conditionem simplicem, quæ est eis propria: quia interpretandum est vtrobique de ad. hoc enim non solum est inter simplicia, proprium, vt de se patet. Et per hoc patet responsio tam ad primum quā ad secundum dubium ex parte ad aliquid. Et patet ratio quare dicatur: quod relationes secundum propriam rationem nihil ponunt in relatiuo, &c. hæc enim omnia quantum est ex ratione ad, vt sic vera sunt: quamuis ex tali ad, puta reali, falsa essent. Et propterea cautè loqui oportet: nam aliter loquendum est de speciebus & vniuersaliter relationibus necessariò realibus ex propriis rationibus, vt paterni-

tas & filiatio, & alia huiusmodi: & aliter de relationibus absolutè: istæ enim significare tantum ad aliquid illæ verò ad aliquid reale. Ad obiectionem verò ex parte aliorum generum in secundo dubio dicitur, quod literæ non comparat ad aliquid ad cætera omnia genera in secunda differentia: sed ad genera absoluta, vt scilicet quantitatem quæ tantum in litera exprimuntur. Et hanc esse

San. Tho. mentem testã tur verba eiusdem in primo distinctio. 26. quæst. 2. articu. primo expresse in hac differẽtia explicantis omnes alias formas absolutas. Et propterea si actio est forma absoluta, quicquid sit de modo significandi de quo loquitur Autor in quæstio. de potentia, ex parte rei & est & habet quod significetur inhærens. Si autem

166 a 173. est forma respectiua, nihil obstat proposito. Posset tamen concessa extensione ad alia genera dici, quod per ly inhærens intelligitur non hoc quod significat formaliter hoc vocabulum inhærens: sed omnis modus essendi, ex sua ratione formali significans esse in rerũ natura. Et hoc modo clauduntur omnia genera alia ab ad aliquid, etiã substantia: imo & reliqua entia, siue in genere siue extra genus. Et hanc esse mentem litera sumi potest eo quod

74 117 118 nec propria ratio qualitatis, nec quantitatis cõsistit in inesse, cũ in esse commune sit omni

bus generibus accidentis: sed consistit in quodam modo ineſſendi. tali tamen, q̃ ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura cuius oppositum in relatione intendebat litera ostendere.

¶ Ad primum verò dubium ex parte aliorum generum dicitur, quòd procedit ex malo intellectu assignatę differentiæ. Relatio enim est (vt sic loquar) essentia quædam, cuius quibusdam subiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura: & vendicant sibi esse rationis tantum, quibusdam autem conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in ratione non est conditio diminuens, sicut in aliis, rosa enim secundum rationem est rosa, neque Homerus in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est vera relatio. Et iterum relatio non secundum aliquid non est ens naturæ, & secundum aliquid rationis puta cõpletiue, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. tempus enim & similia completiuè tantum pendet ratione. Nec rosa aut triangulus, secundum esse rationis est vera rosa, aut triangulus verus. Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersarum quidditatum: quarum vna sit ens reale, & altera sit ens rationis, vt in relatione contingere diximus: sed est distinctio vnius & eiusdem secundum diuersos modos essendi scilicet simpliciter vel secundum quid.

¶ Quis autem sit respectus realis, & quis rationis explanatur distinguendo quòd respectus quandoque est in ipsis naturis rerum, quandoque in apprehensione rationis tantum: & ille quidem est cùm duæ aliquæ res inclinationem seu ordinem adinuicem habent vt patet de graui & loco deorsumiste autem est, cùm ratio cõsert vnum alteri, vt ostenditur in specie & genere.

¶ Aduerte hic duo. Primum est quòd litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniam de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamẽtali, vt quæstio. 13. expositum est. Secundum est, quod nomine rationis conferentis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens vnum in comparatione ad alterum, vt vniuersalis sit doctrina, quot autem modis hoc contingat in 1. senten. distinctio. 26. quæstio. 2. arg. 1. & quæstio. de potentia quæstio. 7. articul. 11. habet.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit ex 45. distinc. primi ipsius Sco. putantis q̃ non omnis relatio rationis sit ab intellectu, sed aliqua à voluntate & aliqua ab imaginatiua: probãtque hoc tali ratione. Omnis potentia potens habere actum circa obiectum existens, non vt existens, & illud obiectum comparare ad aliud ad quod ex natura rei non comparatur, potest in obiecto vt obiectum est, causare relationem ipsius ad aliud: sed voluntas est huiusmodi, quoniam potest vti Deo ad creaturam & aliis similiter, ergo potest causare huiusmodi relationem. Tunc vltra talis relatio constat quod non est realis: ergo rationis, non per opus intellectus.

¶ Ad hoc ex 5. & 6. Metaphysicæ dicendum est, quod quum ens non inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decem genera: & ens per accidens discussum in 6. Metaphysicæ, & ens verum in 5. inchoatum & in 6. determinatum: fictio videtur ponere alium modum essendi: ipse nanque Aristoteles ens in anima sufficienter se determinasse putauit determinando de ente vero. Vnde huiusmodi relationes nullum aliud habent actuale esse, nisi quoniam propositio de ipsis est vera. Distinguendum tamen est quòd relatio rationis potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suum esse, & sic non habet esse nisi in intelligi. Alio modo secundum suam quasi proximam causam seu fundamentum: & sic causatur & à voluntate & ab imaginatiua, imo etiam à visu exteriori: visus nanque attingendo colorem, causat in eo relationem visi ad videntem. Et similiter dextrum animalis causat relationem dexteritatis in columna: & tamen hæ relationes non sunt actu nisi cùm intelliguntur. Vnde cùm voluntas ex se distincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causent relationem in obiecto: quia non alio modo causant: quàm si essent causæ naturales in patiente disposito, &c. efficerent vt resultaret relatio realis, faciunt enim & hoc modo vt

resultet relatio rationis, quando ens rationis esse potest, hoc autem quum constat in intelligi, nunquam est actualiter nisi intelligatur: præexistentibus nanque prædictis fundamentis quasi habitualiter est. Vnde maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis secundum esse actuale, falsa est: vera autem secundũ esse fundamentale. Et propterea in litera dicitur, quòd huiusmodi respectus est in

Q. 19. ar. 3. & 4. & q. 14. artic. 2. D. 1089.

sola apprehensione rationis.

¶ Quo ad tertiũ probatur proposita conclusio sic, quandocunque aliquid procedit à principio eiusdem naturæ ambo sunt eiusdem ordinis, & consequenter habent reales respectus adinuicem: sed processiones in diuinis sunt in identitate naturæ. ergo relationes secundum processiones diuinas sũt reales: quòd erat intentum, omnia ex dictis clara sunt.

Cap. ad alb quid.

¶ In responsione ad primũ nota nouitie, quod quia prædicari fundatur super in esse, eadem ratione qua relatio ex propria ratione non in est, & tamen secundum rem quandoque inest, dicitur etiam, quod nõ prædicatur & tamẽ prædicatur sic scilicet per modum ad aliud.

168 a

Q. 3. ar. 4. & q. 4. ar. 2.

166 1. di. 33. ar. 1. & 4. id. c. 14. & pa. q. 8. arti. 2. & quo. 6. ar. 1. & op. 3. ca. 54. 55. & 57. & opu. 9. q. 6. 10. & 16. fin.

¶ In responsione ad secundum habes, quo relatio identitatis specificæ seu generice est relatio realis mutua, ex illo verbo. Secus autem est, &c. quamuis etiã si hoc nõ diceretur, posset ratione conuinci. Quia non minus duæ humanitates similes sunt in natura, quàm duæ albedines: sed relatio similitudinis specificæ inter duo alba est realis: ergo inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & aduertendum, quum tractatur de fundamento relationis, aut de distinctione relationis à fundamento. Habes enim hinc quòd relatio immediate fundatur in substantia, & quòd distinguitur realiter à fundamẽto, quoniam constat apud S. Tho. huiusmodi relationes esse accidentia in Prædicamento relationis posita. Nec obstat primo dicto quòd alibi dicatur relationem oportere fundari in substantia mediantibus aliis generibus propter sui debilitatem: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo enim est relatio, quæ dicitur fundari supra quantitatem: quia vnum fundat illam, vt patet 5. Metaphy. & tamen constat quod secundum rem qualitates & vniuersaliter formæ eiusdem rationis fundant illam, sub ratione tamen vnius, prout vnum in substantia facit idem, in quantitate æquale in æqualitate simile. Secundo autem dicto quomodo reliqua consonent, posterius perserutandum est.

Cap. 5.

¶ Super Quæstionis vigesimæ tertiæ & Articulum secundum.

TItulus in corpore artic. clarificatur.

¶ In corpore tria facit. Primo refert errorem quendam. Secundo tractat radicem recitati erroris, & eliciendæ veritatis. Tertio ibi (quicquid autem) respondet quæsito secundum veritatem. Quo ad primum tria dicit. Primum errorem circa quæsitum, scilicet relationes in diuinis sunt assistentes seu extrinsecus affixæ. Secundum est quòd hic error dicitur, quod fuit Gilberti Porretani. Tertium est quod dicitur errorem suum postmodum reuocasse.

¶ Quo ad secundum tria dicuntur. Primò distinguitur tam relatio quàm quodcunque aliud genus accidentis in duas rationes formales, quarum altera communis est omnibus huiusmodi generibus, & hæc est ratio accidentis, id est inesse subiecto, quoniam accidentis esse est inesse. Altera est propria ratio vniuscuiusque eorum: & penes hanc relationis genus differt ab aliis absolutis: quòd aliorum propriæ rationes significant ratio in ordine ad subiectum, relationis autem non in ordine ad subiectum, sed terminum, id est differunt quo ad affirmationem & negationem huius causalis ex propria ratione ponit aliquid in subiecto. Affirmatiua enim est vera in aliis generibus. Negatiua autem in relatione, vt ex suprà dictis patet. Secundo quòd relationes etiam in rebus creatis si sumantur secundum id quod habent ex propria ratione relationis tantum. sic sunt assistentes. Si autem secundum id quod habent inquantum sunt accidentia, sic sunt inhærentes. Tertiò quòd ratio erroris Gilberti fuit, quia considerauit relationem secundum id tantũ quod ex propria ratione habent: propterea enim dixit eas extrinsecus affixas. Si enim inhæsionem considerasset, vt litera subsequenter facit, aliter dixisset.

¶ Quo ad tertiũ ergo vnica ponitur cõclusio responsiua cũ vno corollario. Conclusio est relatio realiter existẽs in Deo est idẽ essentiæ secũdũ rẽ: & nõ differt ni si secũdũ rationẽ. Et probatur quo ad primã partẽ sic: Quicqd in rebus creatis habet esse accidẽtale, trãslatũ in Deũ habet esse subsẽtiale: ergo relatio in Deo existens habet esse essentiæ. Antecedẽs probatur: quia in Deo nihil est vt accidẽs in subiecto, sed quicqd est, est ei⁹ substantia: cõsequẽtia verò, quia relatio in creaturis, ex parte in habet esse accidentale. Quo ad secundã autẽ partẽ sic. In relatione importatur respectus ad suũ oppositum, in Essentiæ verò nomine nõ. ergo, &c.

¶ Corollarium est: Esse relationis, & esse essentiæ in Deo, est omnino vnũ & idẽ. Vbi diligẽter aduerte, q̃ quia esse in significat esse actualis existentiæ accidentis in proposito. Actualis autem existentia etiam relationis non est ad aliquid, vt ex præsse docet S. Tho. in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad primũ. Ideo actualis existentia relationis diuinæ est omnino idem cum actuali existentia ipsius diuinæ essentiæ, quia nõ differt ab illa etiã ratione, sicut quicquid relationis intelligitur differre à q̃ quid est essentiæ, vt respectiuũ ab absoluto. Et hoc est quod Aug. dixit. q̃ idem est Deus, & quod est nõ autẽ eo pater, quo Deus, & sic habemus nõ solum realẽ identitatẽ relationis cũ essentia, sed omnimodã identitatẽ existentiæ vtriusque. Et propterea vna est actualis existentia omniũ diuinarum relationum, quamuis

quamuis inter se distinguantur realiter ipsæ relationes.

¶ In responsione ad secundum, circa illa verba (id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res: in Deo autẽ non est alia res, &c.) dubium magnum est de relationis distinctione à fundamẽto, & simpliciter: & in doctrina S. Tho. Quidam enim etiam Thomistæ tenent relationem esse eandem rem cum fundamento. Quidã autem tenent, quòd distinguitur realiter à fundamento. Alij autem tenent quasdam relationes identificari fundamentis, quasdam verò distingui realiter ab eis. Quid autem horum verius sit, aut secundum mentem S. Thom. ex rationibus & propositionibus suis discutere oportet. Opinio ergo prima cõsona videtur S. T. ex quatuor propositionibus eius. Prima est cõmunis omnibus, scilicet esse proprium vniuscuiusque formæ simplicis incipit & desinit cũ illa. Secunda etiam cõmunis est quinto Phys. Relatio generatur in aliquo nulla mutatione in eo facta. Tertia propria scilicet Tho. Ineſſe cuiusque formæ accidentis, distinguitur realiter essentia accidentis, & ab ex esse subiecti. Quarta etiam propria sancti Tho. Ineſſe relationis non est ad aliud se habere. Ex his enim sequitur, quòd forte solo, existente albo, similitudo coalborũ nõ est, genito autem pluribus albedinibus: & nulla absolutũ de nouo acquisiuit, alioquin vere mutatus esset. Ergo autin esse similitudinis est id quod in esse albedinis, & cõsequenter similitudo est idẽ quòd albedo secundũ rem: aut præter in esse similitudinis absque similitudine: quòd est contra primã propositionem. Simpliciter autem & ad hominem fundatur hæc opinio super facto fundamenti, scilicet generationis absque mutatione. Super cõpositione: quia scilicet nõ est cõpositius albũ, simile quã albũ, & expresse in q. 7. de potentia Dei art. 8. dicitur, quòd relatio nõ cõponit cum eo cuius est. Et super minima sua entitate inter cætera Prædicamenta, vt dicit Auer. in 12. Meta. comment. 19. per hoc enim oportet quòd sit minoris entitatis quàm tempus, quod est vt cunque ens sine anima, vt dicitur 4. Phy. Opinio verò distinguens quasdam relationes à fundamentis & quasdam nõ est Sco-

Cap. 1.

D. 1086.

ti in secundo distinct. 1 quæstio. 5. & in tertio distinct. 8. & in quolibetis. quæstio. 3. tenentis has duas vniuersales: Relatio cuius fundamentum potest remanere sine termino, distinguitur realiter à fundamento. Altera est: Relatio, cuius fundamentum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundamento. Probatque vtranque propositionem ex eadem radice: primam quidem, quia ex quo non implicat contradictionem, fundamentum remanere absque relatione sequitur quod sunt duæ res: implicat enim vnam & eandem rem simul esse & non esse secundum vero ex opposito: quia ex quo implicat contradictionem fundamẽtum esse sine relatione sequitur quod sunt vna res. Opinio verò dicens relationem oesse sine relatione sequitur quod sunt vna res. Opinio verò dicens relationem oesse sine relatione seqũt

Universidad de Deusto Biblioteca

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ relationes, quæ sunt in Deo realiter abinuicē nō distinguātur. Quæcūque enim vni & eidem sunt eadē, sibi inuicem sunt eadem. Sed omnis relatio in Deo existens est idem secundum rem cum diuina essentia. ergo relationes secundum rem abinuicem non distinguuntur.

¶2. Præterea, Sicut paternitas & filiatio secundū nominis rationē distinguūtur ab essentia diuina, ita & bonitas & potētia. Sed propter huiusmodi rationis distinctionem nō est aliqua realis distīctio bonitatis & potentiæ diuinæ. Ergo neque paternitatis & filiationis.

¶3. Præterea, In diuinis nō est distinctio realis nisi secundum originem: sed vna relatio nō videtur oriri ex alia. Ergo relationes nō distinguuntur realiter abinuicem.

¶SED CONTRA est quod dicit Boe. in lib. de Tri. quod substantia in diuinis cōtinet vnitatem, relatio multiplicat trinitatē: si ergo relationes nō distinguūtur abinuicē realiter, nō erit in diuinis trinitas realis sed rationis tantū quod est Sabelliani erroris[e].

¶RESPONDEO dicēdū, quòd ex eo ꝙ aliquid alicui attribuitur, oportet ꝙ attribuātur ei oīa quæ sunt de ratione illius. Sicut cuicūq; attribuitur homo, oportet ꝙ attribuatur ei esse rationale. De ratione aūt relationis est respect⁹ vnius ad alterū, secundum quē aliquid alteri opponitur relatiuè. Cùm igitur in Deo realiter sit relatio (vt dictum est) oportet ꝙ realiter sit sibi oppositio. Relatiua[d] aūt oppositio in sui ratiōe includit distīctionē. Vnde oportet qd in Deo sit realis distinctio, nō quidē secundū rē absolutā, quæ est essentia, in qua est summa vnitas & simplicitas, sed secundū rem relatiuā.

¶AD PRIMVM ergo dicendū quòd secundū Phil. in 3. Phys. argumētū illud tenet quòd quæcūq; vni & eidē sunt eadē, sibiinuicē sunt eadē, in his quæ sunt idē re & rōne, sicut tunica & indumētum: nō aūt in his quæ differunt ratione. Vnde [d]ibidē dicit, ꝙ licet actio sit idem motui, similiter & passio: non tamen sequitur qd actio & passio sint idē: quia in actione importatur respectus vt à quo est motus in mobili, in passione verò vt q est ab alio. Et similiter licet paternitas sit idem secundum rem cum essentia diuina & similiter filiatio: tamen hæc duo in suis propriis rationibus importāt oppositos respectus. Vnde distinguūtur abinuicē.

¶Ad secundum dicendū, ꝙ potentia & bonitas nō importāt in suis rationibus aliquā oppositionem, Vnde nō est similis ratio.

¶Ad tertium dicendū quòd quāuis relationes, propriè loquendo non oriātur vel procedat abinuicem, tamen accipiuntur p oppositū secundū processionē, alicui⁹ ab alio.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales scilicet paternitas, filiatio, spirati & processio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ in Deo nō sint tātū quatuor relatiōes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, pcessio. Est enī cōsiderare & i Deo relatiōes intelligētis ad intellectū & volētis ad volitū. Quæ vidētur esse relatiōes reales, neq; sub pdictis cōtinētur. Nō ergo sūt solū quatuor relat. reales in Deo.

¶2. Præterea, Relationes reales accipiūtur in Deo secundum processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicātur in infinitum, vt Auic. dicit. Ergo in Deo sunt infinitæ relationes reales.

¶3. Præterea, Ideæ sunt i Deo ab æterno, vt supra dictum est, non autem distinguuntur abinuicem nisi secundum respectum ad res vt supra dictum est. ergo in Deo sunt multo plures relationes æternæ.

¶4. Præterea, Aequalitas & similitudo & identitas sunt relationes quædā, & sunt in Deo ab æterno. Ergo plures relationes sunt ab ęterno in Deo, quam quę dictę sunt.

ctu fundamenti similitudo completum esse habebat, sed ex defectu termini, & propterea consequens est, quòd posito termino cui deficiebat compleat fundamētum quasi prolem aut fructum seu effectum suum. Cuius exemplum simile, & ad hoc propositum affert S.T. in q.7. de potentia Dei ar.9. ad 7. de esse actionis: subtracto nanque calefactibili si esset calor calefactiuus, calefactio actiua non esset actualiter, nec inesset agenti vt accidens in subiecto, & tamen apposito calefactibili statim esset & inesset actio in agente, propter eādem causam: quia scilicet tā relatio quā actio tollitur actu subtracto extrinseco termino, vel passo, & remanet radicaliter seu causaliter. Et ex hoc vt ibidem dicitur, soluitur ratio de mutatione: quòd enim sic remanet, non oportet noua mutatione generari: quoniā ex parte causarum sufficiētia iā est in actu, sed quasi impediūtur ex substractione extrinseci. Et similiter in corruptione non ppriè est mutatio: ex quo remanet actu illa causarū sufficientia: mutatio enim propriè dicta terminus est alterationis: hic aūt interuenit tantū naturalis quædā resultatio aut illius desitio. Cōponere autē relationem cum fundamento, cōpositiúsque esse albū simile, quā album, non solū non inconuenit, imo est necessarium: quia similitudo realis est essentialiter accidens, sed fallitur imaginatio quādo que quoniā relationum nomina nō explicitè offerūt sua significatione inesse. Nec obstant Autoris verba in loco obiecto: quoniā causa ibidem ostendit quòd de relatione formaliter, id est de ad loquitur dum dicit quia non significat aliquid in subiecto, &c. vt expresse in sequēti ar. ad septimum aperuit. Minimæ demum entitatis relatio, inter cætera præsentia, & est & dicitur: qa ex proprio sibi, id est, ad non habet quòd sit reale, imo quantum est ex hoc, potest in responsione solum inuenire: & ideo quidam putauerunt esse de secundis intellectis. Tempus autem & reliqua oportet (vt dictum est) esse entia realia aliquo modo.

167 Inf. q. 30. ar.1. cor. & ar.2. co. & po.q.2. ar. 5. & 6. co. — Non lōgè à fine. — 160 — Art.1. D.954. — Li.3. Phy. tex.2.

¶ Circa prædicta aduerte, quod licet quibusdam relationibus essentia Sco. S.Th.q. distinguātur realiter à fundamentis: vt patet ex dictis: non tamen conueniunt in hoc, quòd inesse relationis distinguatur realiter ab eius essentia: sicut nec vniuersaliter quòd esse & essentia distinguantur in creaturis realiter. Nec tamen intelligas inesse relationis distingui ab ipsa, sicut alia relatio, aut sicut res omnino absoluta, vtrunque enim horum est falsum: esse nanque relationis in genere est relationis reductiuè tamen vt eius actualitas: sicut esse substantiæ, & in genere substātię & esse qualitatis in genere qualitatis, &c. Scot. autem non potest vitare vnum impossibile, s. quòd idem relatiuum dicatur bis, id est, ad terminos ex duabus partibus. Si enim verbi gratia similitudo realiter refertur ad terminum & fundamentum seipsa manifestum est quòd simile bis dicitur sed actualis inhærentia similitudinis in fundamento apud Sco. est ipsa relatio similitudinis: quia ipsa relatio similitudinis quasi fundans relationem inhæsionis non potest absque contradictione esse sine fundamento, vt ipsemet dicit: ergo similitudo bis dicitur.

¶ In responsione ad tertium dubium occurrit circa illa verba, Sequeretur quòd eius esse esset imperfectum, vt pote ad aliquid aliud se habens. Ex hoc enim videtur quòd relatio dicat imperfectionem, quòd tamen constat esse falsum, quia nec perfectionem dicit alioquin vel imperfectio esset in Deo, vel vna persona haberet aliquam perfectionem, quam non haberet alia. Quod autem hoc sequatur ex his verbis manifestatur sic: Si esse ad aliquid non diceret imperfectionem ex hoc quòd alicuius esse esset ad aliud se habere non sequeretur quòd esset imperfectū, vt patet: sed secundum literā sequitur illud esse esset imperfectum, ergo esse ad aliquid dicit imperfectionem. Ad hoc dicitur quòd litera non assumpsit pro antecedente esse aliquod sed esse solum ad aliquid excludendo omne absolutum: non tantum formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, In perfectione diuina non solum in abstractione conceptus, sed in rerum natura, vt patet in litera: Ex hoc autem antecedente liquido sequitur, ergo esset imperfectum, quia omne quod nihil aliud est secundum rem in rerum ordine, quàm relatio: aut est eius rationis, aut accidens quorum vtrunque est imperfectum. Non obstāt ergo verba literæ veritati illi, quod relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

¶ Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum tertium.

IN titulo ly relationes indefinitè non vniuersaliter tenentur: quoniam non est præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguantur realiter abinuicem, vt patet de paternitate & spiratione actiua: sed an sint aliquæ in Deo relationes reales, quæ distinguantur realiter abinuicem.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, In Deo est realis distinctio secundum rem, non absolutā, sed relatiuā. Probatur sic, In Deo est realiter relatio: ergo in eo est respectus relatiuè oppositus alteri. ergo relatiua oppositio: ergo realis distinctio: ergo non secundum rem absolutam, quia in ea est summa vnitas & simplicitas: ergo secundum rem relatiuam. Prima consequentia cum cæteris probatur ex illa maxima. Quando aliquid attribuitur alicui oportet attribui etiam omnia quæ sunt de ratione illius, hæc enim patet inductiuè in homine & reliquis subsumēdo sub ista quod respectus oppositus est de ratione relationis, & oppositio de ratione respectus huiusmodi: & distinctio de ratione oppositionis, &c. vt clare patet in litera.

D.34. Tex.22. — b c — 224 — 273. — c

¶Circa prædicta duplex occurrere potest nouitio dubium. Primò circa illam maximam, qa non videtur vera quoniam multa attribuuntur Deo absque his quę sunt de diffinitione eorum, vt patet de sapientia & iustitia, & aliis huiusmodi. Secundo circa illam consequentiā, ergo in eo est oppositio relatiua: quoniam non valet, in Sorte non est respectus realis similitudinis relatiuè oppositus. ergo in eo est oppositio relatiua: sed ergo in eo est alterum extremum oppositionis relatiuæ: & consequenter non valet vlterior illatio literæ, ergo in eo est distinctio relatiua: sed in eo est vnum extremum distinctionis relatiuæ: & sic ruit totus processus literæ.

168 Infr. q. 33. ar.1. cor. & ar.2. co. & ad 1.

¶ Ad primum horum facillimè ex supradictis patet responsio, quòd scilicet illa maxima intelligitur de ratione formali quo ad id quod est illi proprium nō excludendo communia trāscendentia: quicquid enim clauditur in huiusmodi ratione formali rei attributæ Deo, saluatur in Deo. Obiectiones autē in oppositum semper assumunt falsum, puta quod de tali ratione iustitiæ seu sapientiæ sit qualitas aut habitus, &c.

Q.15. ar.2. — Q.15. ar.2.

¶ Ad secundum vero dicitur quòd in primo antecedente ex supradictis ac manifestatis includitur ly ad intra. Ita quòd antecedēs totū est, in Deo est realiter relatio ad intra: & tunc optimè valent consequentiæ quoniā sequitur vtrunque extremum oportere esse in ipso Deo & per hoc cessant obiectiones ad oppositum tactæ, quoniam procedunt de relatiuis ad extrà.

¶ In responsione ad primum aduerte Aureoli obiectionē apud Capreolum in primo di. secundo q. tertia art.1. Talis est identitas extremorum inter se qualis est eorū in tertio: sed ista in proposito est realis: ergo & illa. maior probatur qa aliter rueret fundamentum syllogismorum ex veritate medij inferens extrema coniuncta vel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simpliciter maior, nec super illa fundantur syllogismi in primo priorum, sed super ista. Eadem medio sunt eadem inter se: aliud est enim loqui de identitate, & aliud de qualitate identitatis. Hæc autem propositio dupliciter quantum ad propositum spectat glossatur. Primo vt litera dicit, quòd est absolutè vera quando sunt omnino eadem tertio id est realiter & formaliter, alioquin sophisma accidentis non comitteretur in syllogismis ex huiusmodi variatione. Secundo ꝙ est vera quo ad id secundum quod identificātur medio, seu quo ad rationē identificationis in medio: secundum id enim eadē medio, sunt etiā eadē inter se. Et hæc est directè mens Arist. (vt puto) & cōprehēdit sub se primā glossam, & sic vniuersaliter videtur vera. Non autē oportet eadem medio identificari inter se, secundum id in quo nō idētificātur medio: id est, ꝙ non est ratio idētificationis ipsi medio. Et propter hoc multa accidunt sophismata in his, q̄ aliquo mō vniuntur & aliquo modo nō: & sic est in proposito vt ex præcedēti patet articulo.

¶ Super quæstionis vigesimæ octauę Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: In Deo sunt tātum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio & processio. Probatur sic, In Deo sunt relationes reales, & nō cōsequentes quātitatem nec actionem ad extra. ergo sunt cōsequentes actiones ad intra, ergo in eo sunt tantū relationes consequentes duas processiones ad intra, ergo sunt quatuor tantum relationes reales: ergo sunt istæ paternitas, filiatio, spiratio & processio. Antecedens quo ad quātitatē probatur, quia in eo non est quātitas, vt patet ex Aug. quo ad actionē ad extra probatur ex supradictis in qō.13. Prima verò consequentia pbatur ex quinto Meta qa s. relatio oīs fundatur super quantitatem, aut actionē & passionē. Secunda aūt probatur ex dictis, qa s. secdm actiones immanentes duæ tantū sunt pcessiones. Altera secdm intellectū & altera secdm voluntatē: illa verbi, hęc amoris. Tertia aūt quia secdm qualibet processionē oportet duas oppositas relationes esse pcedētis & à quo procedit Quarta demum probatur: quo ad nomina primarū duarū sic processio verbi dicitur generatio secundū propriam rationē natiuitatis viuentium & relatio principij huius natiuitatis dicitur paternitas. nati verò dicitur filiatio. ergo quo ad duas verò reliquas manifestatur sic processio amoris caret nomine proprio

¶5. SED CONTRA Videtur quòd sunt pauciores: qa secundū Phil. in 3. Phy. eadem via est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo videtur ꝙ pari ratiōe eadē sit relatio de patre ad filiū, q̄ dicitur paternitas: & de filio ad patrē, q̄ dicitur filiatio. Et sic nō sūt quatuor relatiōes in Deo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secūdum Phil. in 5. Met. relatio omnis fundatur vel supra quantitatem, vt duplum & dimidium, vel supra actionem & passionem, vt faciens & factum, pater & filius, dominus & seruus & huiusmodi. Cùm autē quantitas[d] non sit in Deo: est enim sine quantitate magnus, vt dicit Aug. Relinquitur ergo quod realis relatio in Deo esse non possit nisi super actionem fundata, nō autē super actiones secūdum quas procedit aliquid extrinsecum à Deo[d]: quia relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, vt supra dictum est. Vnde relinquitur quòd relatiōes reales in Deo non possunt accipi nisi secūdum [d]actiones, secundum quas est processio in Deo intrà, sed non extrà. Huiusmodi autem processiones sunt duę tantùm, vt supra dictum est. Quarum vna accipitur secūdum actionem intellectus, quæ est processio verbi: alia secūdum actionē voluntatis, q̄ est processio amoris. Secundum quālibet autē processionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum vna sit procedentis à principio, & alia ipsius principij. Processio autē verbi dicitur generatio secundum propriam rationem, quæ cōpetit rebus viuentibus. Relatio autem principij generationis in viuētibus perfectis dicitur paternitas. Relatio verò procedens à principio dicitur filiatio. Processio verò amoris non habet nomē proprium, vt supra dictum est. Vnde neq; relationes, quæ secundum ipsam accipiūtur. Sed vocatur relatio principij huius processionis, spiratio, relatio autem procedentis, processio: quamuis hæc duo nomina ad ipsas processiones vel origines pertineant, & non ad relationes.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in his, in quibus dicitur intellectus & intellectum, volens & volitū, pōt esse realis relatio, & scientiæ ad rem scitā, & volentis ad rem volitā. Sed in Deo est idem omnino intellectus & intellectum: qa intelligēdo se, intelligit omnia alia, & eadem ratione voluntas & volitū. Vnde in Deo huiusmodi relationes non sunt reales, sicut neq; relatio eiusdem ad idem. Sed tamē relatio ad verbum est realis[e]: qa verbū intelligitur vt procedens per actionem intelligibilem, non autem vt res intellecta. Cùm enim intelligimus lapidem, id quod est ex re intellecta concipit intellectus, vocatur verbum.

¶Ad secundum dicēdum, quòd in nobis relationes intelligibiles in infinitū multiplicātur, quia alio actu[d] intelligit homo lapidem, & alio actu intelligit se intelligere lapidem, & alio etiā intelligit hoc intelligere. & sic in infinitū multiplicantur actus intelligendi[e], & per cōsequens relationes intellectæ. Sed hoc in Deo non habet locum, quia vno actu tantum omnia intelligit.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ respectus ideales sunt intellecti à Deo[e]. Vnde ex eorum pluralitate non sequitur, quod sunt plures relationes in Deo: sed quòd Deus cognoscat plures relationes.

¶Ad quartum dicēdum, quod æqualitas & similitudo in Deo non sunt relationes reales, sed rationis tantùm: vt infrà patebit.

¶Ad quintum dicendum, quòd via est eadē ab vno termino ad alterum, & econuerso, sed tamen respectus sunt diuersi[e]. Vnde ex hoc non potest concludi, quod eadem sit relatio patris ad filium, & econuerso. Sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea.

QVAESTIO VIGESIMANONA *de personis diuinis, in quatuor articulos diuisa.*

PRAEMISSIS autem his, quæ de processionibus & relationibus præcognoscenda videbantur, necessarium est aggredi de personis.

¶Et primò secundum considerationem absolutam, & deinde secundum cōparatiuam considerationem. Oportet autem absolutè de personis primò quidem in cōmuni considerare, deinde de singulis personis.

¶Ad communem autem considerationem personarum quatuor pertinere videtur, primò quidē significatio huius nominis persona. Secundò verò numerus personarū. Tertiò, ea quæ consequuntur numerum personarum, vel ei opponūtur, vt diuersitas & similitudo & huiusmodi. Quartò verò, ea quæ pertinent ad notitiam personarum.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, de diffinitione personæ. ¶Secundò, de comparatione personæ ad essentiam, subsistentiam & hypostasim. ¶Tertiò, vtrum nomen personæ competat in diuinis. ¶Quartò, quid ibi significet.

ARTICVLVS I.

¶ De diffinitione personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd incompetens sit diffinitio personę, quam Boetius assignat in libro de duabus nat. quæ talis est, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Nullum enim singulare diffinitur. Sed persona significat quoddam singulare. Ergo persona inconuenienter diffinitur.

¶2. Pręterea, Substātia (put ponitur in diffi

proprio: ergo & relationes secundum ipsam. Et rursus vocatur processio seu spiratio: ideo conuenienter relatio principij hic vocatur spiratio. Relatio verò spirati vocatur vsurpato nomine processio. & sic patet totum.

¶Circa propositionem illam ex 5. Met. iterum aduerte quæs. de poten. Dei, q.7. ar. 9. quod intelligitur secundum modum, non secundum rem. i. omnis relatio realis fundatur super quantitatem, &c. id est, super re, quæ est quātitas, aut alia re quæ induit rationem quantitatis. vnde vnum in substantia facit idem, & vnū in qualitate facit simile. vnū enim ad quantitatem pertinet modaliter.

Tex.21. — Text.10.

¶Sed nunc duplex occurrit hic dubiū. primò quātum valeat ratio literæ procedens ex eo, quòd in Deo non est quātitas secundum rē, vt patet ex inducta autoritate Aug. 2. quia falsò adduci videtur autoritas ex 5. Met. quoniam ibi ponitur tertius modus relatiuorum vt etiā ibi S.Tho. exponit, scilicet mēsuræ & mensurabilis, non quantitatiuę.

D.1080 — Li.1. de tri. c.1. & li.6. ca.7. — D.1089 — Q.13. ar.7.

¶Ad primum horū dicitur, quòd quia secundum veritatem Autor tenet nullam relationē realem in Deo cōsequi quantitatem, tam secundum rem quàm secundum modum: & inferi⁹ tractaturum se promittit in responsione ad quartum de huiusmodi relationibus cōsequentibus quantitatem secūdum modū: puta æqualitate & similitudine: ideo hic summariè pertransiuit contentus ratione de quantitate secundum rem. Et si instes, ergo ex hoc ar. nō sufficienter cōcluditur intentum, respondetur quòd sufficienter quantum præsentis loci erat quoniam ab hoc loco illæ relationes relegantur inferius tractandæ: quamuis non sufficienter absolutè, si omnia hic fuissent perlustranda, propter quod ne limitatus hic tractatus errandi occasio alicui foret, protestatur in responsione ad quartum se inferius hoc cōpleturum in loco proprio, vbi de conditionibus relationibus diuinis personis agetur: sic enim constitutus ordo exigebat.

D.555 — Q.27. ar.3. præcipuè. — Q.27. art. 4. — 81 — 83

¶Ad secūdum verò dubium dicitur, quod qa hic est sermo de realibus relationibus inter res eiusdē ordinis: imò eiusdem naturæ seu saltē mutuis. Relatiua autem tertij modi, vt ibidem patet, in hoc differunt ab aliis: quia non sunt mutua: ideo nulla commissa est in allegando falsitas, est enim vera illa vniuersalis in realibus relatiōibus mutuis: de quibus est sermo.

d — 165

¶ Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum primum.

IN titulo aduerte, quòd cùm vnaquæque ars terminis vtatur, prout in illa arte consueuerunt accipi, quod ex eo licet, quia significatio nominum est ad placitū, & tanto magis translatio ex vna significatione in aliam: cum inquam sic sit, rationabile est vt princeps omnium scientiarum sacra Theologia propriis quoq; gaudeat vocabulis. Et propterea non quæritur hic de personæ nomine vtcunque, sed vt est in vsu Theologorum. cōstat enim aliter personam accipi apud Canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurentius Valla ineruditè Boetium arguit malę diffinitionis personæ. est enim ea optima, vt in hoc patebit art. si de persona hoc modo intelligatur, vt etiam ipse intendebat.

¶In corpore tria facit. Primò ostenditur dignitas indiuidui substantiæ: secundò dignitas indiuidui⁹ rationalis naturæ: tertio respōdetur quæsito. Quo ad primum intendit, quod indiuiduum substantiæ cōuenit quidem cum indiuiduis omnium generum in hoc, quod vnumquodq; est particulare seu indiuiduum, differt tamen ab aliis quo ad duo, scilicet quo ad causam indiuiduatiōis, & quo ad nominis specialitatem. Substantia enim indiuiduatur per seipsam: accidens autem per subiectum, quod est substantia, quod manifestatur in hac albedine. Et propterea indiuiduum substantiæ speciale sortitum est nomen: & vocatur hypostasis, seu prima substantia: quod non inuenitur in generibus accidentium.

¶Circa hæc dicta multiplex occurrit dubiū. Primò ex parte substantiæ, quomodo sit verum in doctrina S.T. quòd substantia indiuiduatur per seipsam, cùm apud ipsum distinctio numeralis primò conueniat quantitati, & per illam substantiis materialib. ac cæteris: & sic de ratiōe indiuidui substantiæ, cū sit distinctio ab aliis, sequitur quòd in substātia indiuiduetur quo ad intrinsecū distinctum per quantitatē, & non per seipsam, vt in litera dicitur.

D.720 — 41 — 32 — b — 438

¶Secundò dubiū est ex parte accidētium: quoniam quantitas per seipsam indiuiduatur, vt patet ex diffinitione 5. Met. Quātum est quod diuiditur in ea quæ insunt, quorum singulum natum est esse hoc: & in mathematicis abstractionib. manifestè patet dari hāc lineā, &c. nullo imaginato subiecto. Dubium quoq; nonnullum parit litera in eo, quod exprimit subiectum indiuiduans accidens esse substantiam, cùm manifestè pateat, hanc conditionalē esse verā, si albedo esset in hac quātitate, sine substantia esset hæc: & consequenter illa categorica est falsa.

d — 97 — Q.42. art. 4. ad 3. — 197 — a c

¶Tertiò dubium est ex parte quoq; accidentis, quomodo intelligitur, quia indiuiduantur per subiectum, an s. intrinsecè, an extrinsecè. i. an quum dicitur hæc albedo, in ly hæc claudatur intrinsecè subiectum, an extrinsecè, eo modo quo nasus cadit in significatione simitatis vel simi. Si enim clauditur extrinsecè tantū, sequitur quod accidens indiuiduatur p seipsum intrinsecè: si autē clauditur intrinsecè, sequitur quòd hæc albedo non est ens, nec vnum per se, & cōsequēter in nullo genere: ac per hoc male dicitur in litera, quod in quolibet genere inuenitur vniuersale & particulare.

¶Ad primū horū quantum spectat ad hanc literā, facilè dici potest, quòd hic non est sermo de substantia tali, puta materiali, sed de substātia absolutè: ac per hoc de vniuersis substantiæ indiuiduis: non quatenus indiuidua sunt talis, vel talis substantiæ: sed quatenus indiuidua sunt substantiæ. Tum quia sic tantum est sermo formalis. Tum quia sic propriè interpretatur intenta differentia inter indiuiduum substantiæ & indiuiduum accidentis. hæc enim differunt, primò inquantum indiuiduum substātiæ & inquantum indiuiduum accidentis: per communia omnibus, substantiæ indiuiduis ex vna parte, & per communia omnibus accidentibus indiuiduis ex alia parte. Talia enim sunt quæ conueniunt his, inquātum huiusmodi sunt indiuidua. Et per hoc patet responsio ad reliqua dubia: quoniam instantias afferunt de indiuiduis accidentium: non quatenus accidentium sunt indiuidua, sed quatenus sunt talium accidentium indiuidua, puta quantitatis vel qualitatis mediatè afficientis substātiā vt albedo est, quæ exempli causa in litera est adducta, vt addiscentes intelligāt. Stat ergo literæ veritas inconcussa, quòd indiuiduum substantiæ, vt sic, per seipsum est indiuiduum, quoniā cōstat vt sic nullam habere dependentiā ab accidente, & ꝙ indiuiduum accidentis vt sic, quoniam à nullo alio oportet dependere subiecto, nisi substātia per substantiā subiectam indiuiduetur.

169 — 39 2. ar.2. co. & 1. di. 25. ar.1. & po. q. 9. art. 2. & de vnio. art. 1. Pag. 3.

¶Ad vltimum aūt dubium dicendum est propter rationem in obiiciendo tactam, quòd hoc accidens non includit subiectum intrinsecè, sed per additamentum: ita quòd sicut in diffinitione accidentis clauditur subiectum, vt non essentiæ intrinsecum, sed per additamentum: ita in diffinitione huius accidentis, si diffiniretur, clauderetur hoc subiectum per additamentum & non intrinsecè. Nec hoc repugnat literæ in differentia assignata; quoniam sicut accidens non potest intelligi

Universidad de Deusto Biblioteca

intelligi absq; dependentia à subiecto, ita nec hoc absq; dependentia ab hoc subiecto: hæc aût substantia vt sit nullã includit dependentiã ad aliquid extrinsecũ, & ideo per seipsam substantia indiuiduatur: accidens autem per substantiam.

¶De substantia autem materiali & de talibus accidentibus quomodo indiuiduentur, alterius negotij est, eritq; de hoc quæstio specialis. Nũc auté scito, quòd apud me substãtia materialis indiuiduatur per materiã sub certis dimensionibus tanq̃ per propriũ & intrinsecum, non solum constitutiuum, sed distinctiuũ: chimericũ est. n. hos actus separare secundum rem. Per materiam autem sub certis dimensionibus non intelligo (vt olim exposui in Cõmentariis de ente & essentia) materiã cũ potentia ad quãtitatem quoniam potentia illa (vt patet in 12. Meta. in tractatu de principiis Prædicamentorum) est in genere quantitatis & sic Sortes nõ esset vnũ per se, sed intelligo materiam distinctã numero: non vt subiectum quantitatis, sed vt prius natura ipsius fundamẽtum, radix & causa, ita quod ipsa materia in se est prius sic distincta q̃ quãta: vt sic effectus ꝓportionetur causæ. Distinctio enim numeralis qua Sor. distinguitur à Platone inquãtũ sũt isti homines, non est distinctio quãtitatiua, sed fundamentũ quantitatiuę distinctionis. Et similiter principiũ distinctiuũ hui⁹ hominis ab illo: vt sit est radix & fundamentum quãtitatis, & consequenter distinctionis sequẽtis ipsam. Hoc aũt est materia, quæ est altera pars cõpositi primò terminãtis generationẽ substantialem in rerum natura in primo instãti naturæ ante adhæsionem accidentium, oportet enim pro tunc esse singulare distinctum ab vniuersali, & per se ens, ac vnũ: quod absq; constitutiuo in esse hoc intelligi nequit: per idem autem vnumquodque est hoc, & à cæteris distinguit. Nec ꝓpterea nego illam maximam ex sensibus Arist. ac S. Tho. habitam, scilicet quòd distinctio numeralis materialis primò cõuenit quantitati & cõsequenter per illam cæteris secundum doctrinam Posteriorum: quoniã participare naturã eius, cui primò cõuenit aliquid, pluribus modis contingit. Nec oportet illã formaliter saluari in omnibus ipsam participantibus, vt in Primo Posteriorum ostẽdimus. Materia autem, quæ radix fundamentũq; est quãtitatis, non est etiam in illo priori extra participantia quantitatis naturam: imò (vt melius loquamur) est quasi præhabẽs quãtitatis naturam. Et quoniã, magis est præhabere quam participare, si participantia naturam aliquam, quoquo modo possunt in effectum illis: quanto magis præhabentia naturam illam, hoc poterũt: oportet enim omnem effectum primo alicui conuenientem ab illo in se vel suis participantibus aut à præhabentibus fieri, vt inductiuè patet etiam in effectibus formalibus in vegetatiuo & sensitiuo & similibus: quamuis distinctio de qua loquimur, non sit formalis effectus quantitatis: nec materia huiusmodi sic cõtineat quantitatem. Sed hæc dicta sunt, vt legentes intelligant: reliqua autem huius materiæ ibidem tractata sunt.

Text.3. D.17 240 D.729 Prædic ca. de Subst. D.1026, D.728

nitione personæ) aut sumitur pro substãtia prima, aut pro substantia secũda: si pro substantia prima, superfluè additur indiuidua, qa substãtia prima est substãtia indiuidua, si verò stat pro substãtia secũda, falsò additur, & est oppositio in adiecto. Nã secundæ substantiæ dicuntur genera vel species. Ergo diffinitio est malè assignata.

¶3. Præterea, Nomen intentionis nõ debet poni in diffinitione rei. Non. n. esset bona assignatio, si quis diceret, homo est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis, cũ igitur persona sit nomẽ rei: significat enim substantiam quandam rationalis naturæ. Ergo inconuenienter indiuiduum, quod est nomen intentionis, in eius diffinitione ponitur.

¶4. Præterea, Natura est principiũ motus & quietis in eo in quo est per se, & nõ per accidẽs, vt dicitur in secũdo Phy. Sed persona est in rebus immobilibus, sicut in Deo & in Angelis. Non ergo in diffinitione personæ debuit poni natura, sed magis essentia.

¶5. Præterea, Anima separata est rationalis naturæ indiuidua substantia: non autem est persona. Inconuenienter ergo persona sic diffinitur.

¶RESPONDEO dicendum, quod licet vniuersale & particulare inueniantur in omnibus generibus, tamen speciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere substantiæ. Substãtia enim indiuiduatur per se ipsam, sed accidẽtia[d] indiuiduãtur per subiectum, quod est substantia[e]. Dicitur enim hæc albedo, inquãtum est in hoc subiecto. Vnde etiam conuenienter[d] indiuidua substantiæ habent aliquod speciale nomen prę aliis. Dicuntur enim hypostases vel primæ substantiæ. Sed adhuc quodam specialiori modo inuenitur particulare & indiuiduum in substantiis rationalibus, quæ habent dominium sui actus: & non solũ aguntur sicut alia, sed per se agunt, actiones autem in singularibus sunt. Et ideo etiam inter cæteras substantias, etiam quoddã speciale nomen habent singularia rationalis naturæ: & hoc nomẽ est persona. Et ideo in prædicta diffinitione personæ ponitur substantia indiuidua, inquantum significat singulare in genere substantiæ: additur autem rationalis naturæ inquantum significat singulare in rationalibus substantiis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet hoc singulare vel illud diffiniri nõ possit, tamen id quod pertinet ad communem rationem singularitatis, diffiniri potest. Et sic Philosophus diffinit substantiã primam: & hoc modo diffinit Boetius personam.

¶Ad secundum dicẽdum, ꝙ secundũ quosdam[d] substãtia in diffinitione personæ ponitur pro substantia prima, quę est hypostasis: neque tamen superfluè additur quia nomine Hypostasis vel substantiæ primæ excluditur ratio vniuersalis & partis. Non enim dicimus quòd homo communis sit hypostasis: neque etiam manus[d] cùm sit pars. Sed per hoc quod additur, indiuiduum, excluditur à persona ratio assumptibilis. Humana enim natura in Christo non est persona, qa est assumpta à digniori, scilicet à verbo Dei: sed melius dicendum est, quòd substantia accipitur communiter prout diuiditur per primam & secundam: & per hoc quòd additur indiuidua, trahitur ad standum pro substantia prima.

¶Ad tertiũ dicẽdum, quòd quia substantiales differentiæ nõ sunt nobis notæ, vel etiã nominatæ nõ sunt: oportet interdũ vti differẽtiis accidẽtalibus loco substãtialium: puta si quis diceret, ignis est corp⁹ simplex, calidum & siccũ. Accidentia enim propria sunt effectus formarũ substãtialium, & manifestãt eas. Et similiter nomina intentionũ possunt accipi ad diffiniendũ res, secundũ quod accipiũtur pro aliquibus nominibus rerum quæ nõ sunt posita. Et sic hoc nomen indiuiduũ ponitur in diffinitione personæ ad designandum modum subsistendi, qui competit substantiis particularibus.

¶Ad quartũ dicendum, ꝙ secundum Phil. in 5. Met. nomen naturæ primo impositũ est ad significãdũ generationẽ viuẽtiũ, quæ dicitur natiuitas[e]. Et quia huiusmodi generatio est à principio intrinseco, extensum est hoc nomẽ ad significandũ principiũ intrinsecũ cuiuscunq; motus. Et sic diffinitur natura in 2. Phy. Et qa huiusmodi principium est formale vel materiale, cõmuniter tã materia quam forma dicitur natura. Et qa per formam cõpletur essentia vniuscuiusq; rei, communiter essentia vniuscuiusq; rei (quã significat ei⁹ diffinitio) vocatur natura. Et sic accipitur hic natura. Vnde Boe. in eodẽ li. dicit, qđ natura est vnumquodque informãs specifica differẽtia. Specifica. n. differẽtia est quæ cõplet diffinitionẽ, & sumitur à propria forma rei. Et ideo conuenientius fuit, ꝙ in diffinitione personæ, quæ est singulare alicuius generis determinati, vteretur nomine naturæ, quàm essentiæ, quæ sumitur ab esse quod est communissimum.

¶Ad quintũ dicendũ, ꝙ anima est pars humanæ speciei. Et ideo licet sit separata, qa tamẽ retinet naturã vnibilitatis, nõ potest dici substãtia indiuidua, quę est hypostasis, vel substantia prima, sicut nec manus, nec quæcũq; alia partiũ hominis[e]. Et sic nõ cõpetit ei neq; diffinitio ꝑsonæ, neque nomẽ.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum persona sit idem quod hypostasis, subsistentia & essentia.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ persona sit idem ꝙ hypostasis, subsistẽtia & essẽtia. dicit enim Boe. in li. de duab. na. ꝙ Græci naturæ rationalis indiuiduã substãtiam hypostaseos noĩe vocauerũt. Sed hoc etiam apud nos significat nomen personæ[e]. Ergo persona omnino idem est quod hypostasis.

¶2. Præterea, Sicut in diuinis dicimus tres personas, ita in diuinis dicimus tres subsistentias. Quod non esset nisi persona & subsistentia idem significarẽt. Ergo idem significant persona & subsistentia.

¶3. Præterea, Boe. dicit in cõ. Prædicamẽtorum, quod vsia (quod est idẽ quod essentia) significat cõpositum ex materia & forma. Id aũt quod est cõpositũ ex materia & forma, est indiuiduum substantiæ: quod & hypostasis & ꝑsona dicitur. Ergo omnia prædicta nomina idem significare videntur.

¶4. SED contra est ꝙ Boe. dicit in lib. de duab. naturis, quod genera & species subsistunt tantũ, indiuidua verò non subsistũt tantum, verum etiam substant. Sed à subsistendo dicuntur subsistẽtiæ, sicut à substando substãtiæ vel hypostases. Cùm igitur esse hypostases vel personas non conueniat generibus vel speciebus, hypostases vel personæ non sunt idem quod subsistentiæ.

¶5. Præterea, Boe. dicit in com. Prædicamẽtorũ, quod hypostasis dicitur materia, vsiosis autem (id est subsistentia) dicitur forma. Sed neq; forma neque materia potest dici persona. Ergo persona differt à prædictis.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ secundũ Phil. in 5. Met. substantia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur substãtia quidditas rei, quam significat diffinitio, secundum quod dicimus quòd diffinitio significat substantiam rei, quam quidem substantiam Græci vsiam vocant, quod nos essentiã dicere possumus. Alio modo dicitur substantia subiectum vel suppositum, quod subsistit in genere substãtiæ. Et hoc quidem cõmuniter accipiendo nominari potest, & nomine significante intentionem. Et sic dicitur suppositum. Nominatur etiã tribus nominib. significantibus rem. Quæ quidẽ sunt res naturę, subsistentia, & hypostasis secundum triplicem considerationem substantiæ sic dictæ. Secundum enim quòd per se existit, & non in alio, vocatur subsistentia. Illa enim subsistere dicimus, quæ nõ in alio, sed in se existũt. Secundũ verò quod supponitur alicui naturę cõmuni, sic dicitur res naturæ, sicut hic homo est res naturæ humanæ: secũdum verò ꝙ supponitur accidẽtibus, dicitur hypostasis vel substantia. Quod autẽ hæc tria nomina significant communiter in toto genere substantiarũ, hoc nomẽ persona significat in genere rationalium substantiarum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hypostasis apud Græcos ex propria significatione nominis habet, quod significet quodcũque indiuiduum substantiæ: sed ex vsu loquendi habet quod sumatur pro indiuiduo rationalis naturæ ratione suæ excellentiæ.

¶Ad secundũ dicendum, quod sicut nos dicimus in diuinis pluraliter tres personas & tres subsistentias, ita Græci dicunt tres hypostases[e]. Sed quia nomen Substãtiæ quod secundum proprietatem significationis respondet hypostasi æquiuocatur apud nos, cùm quandoq; significet essentiã, quãdoq; hypostasim, ne possit esse erroris occasio, maluerunt pro hypostasi transferre subsistentiam, quàm substantiam.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd essentia propriè est id quod significatur ꝑ diffinitionẽ. Diffinitio aũt complectitur principia speciei: nõ autem principia indiuidualia. Vnde in rebus cõpositis ex materia & forma, essentia significat nõ solùm formam, nec solum materiã, sed cõpositum ex materia & forma communi, prout sunt principia speciei. Sed compositum ex hac materia & ex hac forma habet rationem hypostasis & personæ. Anima enim & caro & os sunt de ratione hominis. Sed hæc anima, & hæc caro, & hoc os, sunt de ratione huius hominis. Et ideo hypostasis[d] & persona addũt supra rationem essentiæ principia indiuidualia, neque sunt idem cum essentia in compositis ex materia & forma: vt suprà dictum est, cùm de simplicitate diuina ageretur.

¶Ad quartũ dicendum, ꝙ Boe. dicit genera & species subsistere inquantum indiuiduis aliquibus cõpetit[d] subsistere, ex eo ꝙ sunt sub generibus & speciebus in prædicamento substantiæ comprehensis. non quod ipsę species vel genera subsistant nisi secundum opinionẽ Platonis[e], qui posuit species rerũ separatim subsistere à singularibus. Substare verò competit eisdem indiuiduis in ordine ad accidentia, quæ sunt præter rationem generum & specierum.

¶Ad quintũ dicendũ, ꝙ indiuiduũ cõpositũ ex materia[d] & forma habet quòd substet accidenti ex proprietate materiæ. Vnde & Boe. dicit in lib. de Tri. Forma simplex subiectũ esse nõ põt. Sed quod per se subsistit, habet ex proprietate suæ formæ, quæ non aduenit rei subsistenti, sed dat esse actuale materię, vt sic indiuiduũ subsistere possit. Propter hoc ergo hypostasim tribuit materiæ, & vsiosim siue subsistentiã formæ, quia materia est principium substandi, & forma est principium subsistendi.

Text.5. 564 Text.3. Pag.2. 365 170 1.di.23.ar.3. Et posit. q.9.ar.1. Pag.3. 169

¶Quo ad secundum ostenditur dignitas indiuiduorum rationalis naturæ inter omnia indiuidua substãtiæ: Similiter quo ad duo. Primo quo ad modũ essendi principium operationum: quia scilicet indiuiduum rationalis naturæ solum habet dominiũ sui actus: & quod hoc spectet ad dignitatẽ indiuidui, probat litera ex hoc, quod actiones sunt singularum, primo Metaphysi. Secundò quo ad specialitatem nominis, qa reliqua vt indiuidua sunt talis naturæ, puta irrationabilis, nomẽ proprium non meruerunt: hoc autem sortitum est speciale nomen, qđ est persona, propter prædictam dignitatem. Et sic habemus & propositas dignitates & qd nominis personæ in hoc ꝙ dicitur, quod est nomẽ indiuidui rationalis naturæ. restat ergo tertiũ.

¶Quo ad tertium igitur respõdetur quæsito vnica cõclusione respõsiua affirmatiuè, implicitè tamen. diffinitio personæ est competens & manifestatur sic præfata diffinitio explanat ambas proprietates indiuidui rationalis naturæ: ergo est cõpetẽs. Antecedẽs declaratur, quia eam, q̃ conuenit sibi inquantũ est singulare substantię explanat ꝑ ly substãtia indiuidua. Eã verò quæ conuenit sibi inquantũ singulare rationalis naturę, explanat per ly rationalis naturæ: cùm. n. indiuiduũ inferioris sit etiã indiuiduum superioris: vtriusque conditiones habere oportet. Et rursus quum indiuiduo duo attribuantur, s. esse & operari: vniuersalia enim neutrum habent: per vtrunque, primò scilicet per esse, secundò per operari, indiuidua significauit.

¶In respõsione ad primum & tertium, habes, quòd aliquid reale, s. modus subsistendi vltra naturam specificam, cõuenit indiuiduis substãtiæ, vt latius declarauimus in Prędicamentis. Ex responsione verò ad secundum habes, quòd substãtia indiuidua nõ sumitur hic, vt distinguitur contra substantiam vniuersalem, sed vt distinguitur contra essentiam substantię, tã vniuersalem quam particulare. Hæc enim tantum vocatur substantia prima, suppositum, persona, &c. Quid autẽ addat supra hanc humanitatem substãtia prima, seu suppositum, cùm tractabitur de vnione verbi cum natura humana, discutietur.

¶Ad oppositũ autẽ sufficit scire, quod addit omnimodam incõmunicabilitatẽ: ita quod nec communis esse potest nec assumi: ratione enim primi deitas, ratione verò secundi hæc humanitas, suppositum non est.

¶In responsione ad quintum aduerte quòd hinc habes, quod ex hac Boetij diffinitione nõ sequitur, animam esse personam, vt Sco. in 1. dist. 23. voluit, non penetrans quid importat substantia prima, quæ hic dicitur indiuidua.

¶Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum secundum.

IN titulo ly sit, ostendit quod de vera identitate est quæstio.

¶In corpore vna est cõclusio respõsiua: Persona significat in genere rationaliũ substãtiarũ, ꝙ hæc tria nomina, s. subsistẽtia, res naturæ, & substãtia, seu hypostasis, significant communiter in toto genere substantiarum. Et manifestatur duab. distinctionibus. Prima est substantię in essentiam & substantiã primam. Secunda est ipsius primæ substãtiæ in nomina, tria quidẽ rei & vnum intentionis, vt clarè patet in litera. Ex his namque manifestatur, & quomodo persona non est idem quod essentia, & quomodo est idem quod hypostasis & subsistentia.

Pag.3. Tex.15. 73 a D.1147. Q.3.ar.3. D.1137. 54

¶Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum tertium.

IN titulo quæritur vtrum sit formaliter.

¶In corpore vnica est conclusio habens duas partes: Persona de Deo dicitur excellẽtiori modo quam de creaturis. Probatur quo ad primã partem, essentia Dei continet in se omnem perfectionem: ergo omne quod est perfectionis, est Deo attribuendum, ergo id quod est perfectissimum in tota natura: ergo persona. Et declaratur hæc vltima consequentia: quia significat subsistens in rationali natura. Quo ad secundam verò partem, quia alia nomina communia Deo & creaturis excelsiori modo dicuntur, vt patet ex supradictis.

¶Circa hũc processum dubium est, quomodo sit verum quod persona significet perfectissimũ in tota natura: Tum quia natura specificata perfectior videtur indiuiduo. Tum quia sequeretur quòd in diuinis esset distinctio imperfectissima.

¶Ad horum euidentiã sciendum est quod persona in communi loquendo significat perfectissimum in tota natura: non quia personalitas sit perfectissimum omnium: sed quia natura intellectualis (quæ est omnium perfectissima in suo cõpleto esse) est ens perfectissimum omnium. cõstat autem quòd nisi per seipsam in rerum natura subsistat quomodocunque hoc sit, perfectè nõ est. Et propterea quia persona significat dignitatem talis naturæ subsistentis, ideo perfectissimũ in tota natura merito significat. Vnde non obstat si indiuidua materialia sint propter naturam. Tum quia nõ sit hic comparatio personæ ad naturam: imò natura clauditur in persona. Tum qa sermo præsens de persona in communi & non in naturis materialibus est. Secunda verò obiectio soluitur per hoc, quod in ratione personæ in communi, etsi claudatur aliquid perfectissimum in tota natura clauditur tamen aliquid abstrahẽs à perfectione & imperfectiõe, significat enim rem naturæ intellectualis subsistentem incommunicabiliter. incõmunicabilitas. n. nec perfectionem nec imperfectionem dicit. Et quo ad hoc distinguũtur ꝑsonæ diuinæ: non autẽ quo ad ea quę perfectionis sunt. Et sic neganda est sequela, vel distinguendum, vt diximus. Sed adhuc restat dubiũ, quoniã si persona quo ad aliquid abstrahit à perfectiõe, sequeretur quod ex vi ꝓcessus facti in litera, integra ratio personæ non concluderetur in Deo: quoniã ex perfectiõe essentiæ diuinę litera infert ratione personæ tãquam rem perfectissimam in Deo reperiri.

¶Ad hoc dicitur, quod ex perfectione diuinæ essentiæ prouenit, non solum quod sit omnis perfectio: sed quicquid necessario inest his q̃ perfectionem dicũt, de quorum numero est incõmunicabilitas, & ꝓpterea ex perfectione essentiæ diuinæ est, qđ sit persona quo ad omnia quæ clauduntur ratione personæ, imo (vt superius habitum est) de ratione perfectionis diuinæ est quòd Deus ipse sit trinus secũdum huiusmodi res incommunicabiles, quas personas dicimus.

D.639 Ante med. 171 1.di.23.ar.2. & pos.q.9.ar.3. Pag 3.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum nomen personæ sit ponendum in diuinis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod nomẽ personæ nõ sit ponendum in diuinis. Dicit enim Dion. in prin. de Di. no. Vniuersaliter nõ est audendum aliquid dicere nec cogitare de supersubstãtiali occulta diuinitate, præter ea quæ diuinitus nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa. Sed nomen personæ nõ exprimitur nobis in sacra Scriptura noui vel veteris Testamenti. Ergo nõ est nomine personæ vtendum in diuinis.

¶2. Pręterea, Boe. dicit in lib. de Du. na. Nomẽ personæ videtur traductũ ex his ꝑsonis quę in Comœdiis Tragœdiisq; homines repræsentabãt. Persona. n. dicta est à personãdo, qa concauitate ipsa, maior necesse est vt voluatur sonus. Gręci verò has personas prosopa vocant ab eo, ꝙ ponantur in facie, atq; ante oculos obtegant vultum. Sed hoc non potest competere in diuinis, nisi fortè secundũ metaphoram. Ergo nomẽ personæ non dicitur de Deo nisi metaphoricè.

¶3. Præterea, Omnis persona est hypostasis. Sed nomẽ hypostasis non videtur Deo cõpetere: cùm secundum Boe. significet id quod subiicitur accidentibus, quæ in Deo non sunt, Hier. etiã dicit, quod in hoc nomine hypostasis venenum latet sub melle: Ergo hoc nomen persona non est dicendum de Deo. *In epist. ad Damasum quæ incipit: Quoniam vetusto In medio.*

¶4. Præterea, A quocũque remouetur diffinitio & diffinitum. Sed diffinitio personæ suprà posita non videtur Deo competere. Tum quia ratio importat discursiuam cognitionem, quæ nõ competit Deo, vt suprà ostensum est. Et sic Deus non potest dici rationalis naturæ. Tum etiam quia Deus dici non potest indiuidua substantia, cùm principium indiuiduationis sit materia: Deus autem immaterialis est[e]. Neque etiam accidentibus substat vt substantia dici possit. Nomen ergo personæ Deo attribui non debet. *Art.1. arg.1. Quæst.14. ar.11.* 15 19

¶SED CONTRA est quod dicitur in Symbolo Athanasij, Alia est persona Patris, alia filij, alia Spiritussancti.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ persona significat id quod est perfectissimũ in tota natura, scilicet subsistẽs in rationali natura. Vnde, cùm omne illud quod est perfectiõis, Deo sit attribuendũ, eo quod eius essentia cõtinet in se omnem perfectionẽ: cõueniens est[e] vt hoc nomẽ persona de Deo dicatur. Nõ tamẽ eodẽ modo quo dicitur de creaturis, sed excellẽtiori modo sicut & alia noĩa, q̃ creaturis à nobis imposita Deo attribuuntur, sicut suprà ostẽsũ est, cũ de diuinis nominib. ageretur. 23 Q.13.ar.3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet nomen personæ in scriptura veteris vel noui Testamenti nõ inueniatur dictum de Deo, tamen id quod nomen significat multipliciter in sacra Scriptura, inuenitur assertum de Deo, s. quod est maximè per se ens[e], & perfectissimè intelligens. Si autem oporteret de Deo dici solum illa secundum vocem, quæ sacra scriptura de Deo tradit, sequeretur quod nũquam in alia lingua posset aliquis loq de Deo nisi in illa, in qua primo tradita est scriptura veteris vel noui Testamenti. Ad inueniendum autẽ noua nomina antiquã fidẽ de Deo significantia, coegit necessitas disputãdi cũ hæreticis. Nec hæc nouitas vitãda est cũ nõ sit prophana, vtpote à Scripturarum sensu nõ discordans. Docet autem Apostolus[e] prophanas vocum nouitates vitare 1. ad Tim. vlt. 54 80 a

¶Ad secundũ dicendum, quod quamuis hoc nomen Persona non conueniat Deo quantum ad id à quo impositum est nomen, tamen quantum ad id ad quod significandum imponitur, maximè Deo cõuenit. Quia enim in Comœdiis & Tragœdiis repræsentabantur aliqui homines famosi, impositũ est hoc nomẽ Persona ad significandum aliquos dignitatem habentes. Vnde consueuerunt 182 195 a

Universidad de Deusto Biblioteca

cōſueuerunt dici Perſonæ in Eccleſiis quæ habēt aliquā dignitatē. Propter quod quidā diffiniūt perſonā dicētes, ꝙ perſona eſt hypoſtaſis proprietate diſtincta ad dignitatē pertinente[c]. Et quia magnæ dignitatis eſt in ratiōali natura ſubſiſtere: ideo omne indiuiduū rationalis naturæ dicitur perſona vt dictū eſt. Sed dignitas diuinæ naturæ excedit omnem dignitatem. Et ſecūdum hoc maximè competit Deo nomen perſonæ.

¶Ad tertium dicendū, ꝙ nomen hypoſtaſis nō competit Deo quantum ad id, à quo eſt impoſitum nomē: cùm nō ſubſtet accidentibus. cōpetit autē quantum ad id, ad quod eſt impoſitum ad ſignificandum rem ſubſiſtentem. Hier. autem dicit ſub hoc nomine venenum latere: quia antequam ſignificatio huius nominis eſſet plenè nota apud Latinos, hæretici per hoc nomen ſimplices decipiebant, vt cōfiterentur plures eſſentias, ſicut confitētur plures hypoſtaſes: propter hoc quod nomen ſubſtantiæ (cui reſpondet in Græco nomen Hypoſtaſis) communiter accipitur apud nos pro eſſentia.

¶Ad quartū dicēdum, ꝙ Deus pōt dici ratiōalis naturæ, ſecundū quod ratio nō importat diſcurſum, ſed cōmuniter intelligibilē naturā: indiuiduum aūt Deo cōpetere non pōt quantū ad hoc, quod indiuiduationis principiū eſt materia, ſed ſolū ſecundū quod importat incōmunicabilitatē[e]. Subſtātia vero cōuenit Deo ſecūdū quod ſignificat exiſtere per ſe[c]. Quidā tamē dicunt ꝙ diffinitio ſuperius à Boe. data, nō eſt diffinitio perſonæ, ſecundum quod perſonas in Deo dicimus. Propter quod Ric. de ſan. Victo. corrigere volens hanc diffinitionem, dixit quod perſona ſecundū quod de Deo dicitur, eſt diuinæ naturæ incōmunicabilis exiſtentia.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum hoc nomen perſona ſignificet relationem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ hoc nomē perſona nō ſignificet relationē, ſed ſubſtātiā in diuinis. Dicit enim Aug. in 7. de Tri. Cùm dicimus perſonam Patris, non aliud dicimus quam ſubſtantiam Patris. ad ſe quippe dicitur perſona, non ad filium.

¶2. Præterea, Quid quærit de eſſentia. Sed ſicut dicit Aug. in eodē loco, cùm dicitur, Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritusſanctus, & quęritur, quid tres? reſpondetur tres perſonæ: Ergo hoc nomen perſona ſignificat eſſentiam.

¶3. Pręterea, Secūdū phil. in 4. Met. Id quod ſignificatur per nomen, eſt eius diffinitio: ſed diffinitio perſonæ eſt ratiōalis naturæ, indiuidua ſubſtātia, vt dictum eſt. Ergo hoc nomen perſona ſignificat ſubſtantiam.

¶4. Præterea, perſona in hominibus & Angelis non ſignificat relationem, ſed aliquid abſolutum. Si igitur in Deo ſignificaret relationem diceretur æquiuocè de Deo & hominibus & Angelis.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Boe. in lib. de Trin. quòd omne nomen ad perſonas pertinens, relationē ſignificat. Sed nullum nomen magis pertinet ad perſonam quam hoc nomen perſona. Ergo hoc nomē perſona relationem ſignificat.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd circa ſignificationem huius nominis perſona in diuinis difficultatem ingerit, quod pluraliter de tribus prædicatur præter naturā eſſentialium nominum: neque etiā ad aliquid dicitur, ſicut nomina quæ relationem ſignificāt. Vnde quibuſdam viſum eſt, quod hoc nomen perſona ſimpliciter ex virtute vocabuli eſſentiā ſignificet in diuinis, ſicut hoc nomen Deus: & hoc nomē ſapiens. ſed propter inſtantiam hæreticorum eſt accommodatum ex ordinatione cōcilij, vt poſsit poni pro relatiuis, & præcipuè in plurali, vel cum nomine partitiuo, vt cùm dicimus tres perſonas, vel alia eſt perſona patris, alia filij. In ſingulari verò pōt ſumi pro abſoluto & pro relatiuo. Sed hæc non videtur ſufficiens ratio. Quia ſi hoc nomē perſona, ex vi ſuæ ſignificationis non habet quod ſignificet niſi eſſentiā in diuinis, ex hoc quod dictum eſt, tres perſonas, nō fuiſſet hæreticorum quietata calūnia, ſed maioris calūniæ data eſſet eis occaſio. Et ideo alij dixerunt, quòd hoc nomen perſona in diuinis ſignificat ſimul eſſentiam & relationem. Quorum quidā dixerunt, quod ſignificat eſſentiā in recto, & relationē in obliquo: quia perſona dicitur quaſi per ſe vna. vnitas autem pertinet ad eſſentiā: quod autem dicitur per ſe, implicat relationem obliquè. Intelligitur enim Pater per ſe eſſe quaſi relatione diſtinctus à filio. Quidam verò dixerunt ecōuerſo, quod ſignificat relationem in recto & eſſentiam in obliquo: quia in diffinitione perſonæ natura ponitur in obliquo. Et iſti propinquius ad veritatem acceſſerunt.

¶Ad euidentiā igitur huius quæſtionis cōſiderādum eſt, ꝙ aliquid eſt de ſignificatione minus cōmunis, quod tamen non eſt de ſignificatione magis communis. Rationale enim includitur in ſignificatione hominis, quod tamē non eſt de ſignificatione animalis. Vnde aliud eſt quærere de ſignificatiōe animalis, & aliud eſt quærere de ſignificatione animalis, quod eſt homo. Similiter aliud eſt quærere de ſignificatione huius nominis perſona in cōmuni, & aliud de ſignificatione perſonæ diuinę. Perſona enim in communi ſignificat ſubſtantiam indiuiduā rationalis naturæ, vt dictum eſt. Indiuiduū autem eſt[d] quod eſt in ſe indiſtinctum ab alijs verò diſtinctum. Perſona igitur in quacunque natura ſignificat id quod eſt diſtinctum in natura illa. Sicut in humana natura ſignificat has carnes, & hæc oſſa, & hāc animā, quæ ſunt principia indiuiduantia hominem: quæ quidem licet non ſint de ſignificatione perſonæ, ſunt tamē de ſignificatione perſonæ humanæ. Diſtinctio autem in diuinis nō fit niſi per relationes originis, vt dictum eſt ſupra. Relatio autem in diuinis nō eſt ſicut accidēs inhærens ſubiecto, ſed eſt ipſa diuina eſſentia[c]. Vnde eſt ſubſiſtens ſicut eſſētia diuina ſubſiſtit. Sicut ergo deitas eſt Deus, ita paternitas diuina eſt Deus pater, quæ eſt perſona diuina. Perſona igitur diuina ſignificat relationem vt ſubſiſtentē. Et hoc eſt ſignificare relationem per modū ſubſtantiæ, quæ eſt hypoſtaſis ſubſiſtēs in natura diuina: licet ſubſiſtēs in natura diuina non ſit aliud quàm natura diuina. Et ſecundum hoc verum eſt, ꝙ hoc nomen perſona ſignificat relationem in recto, & eſſentiam in obliquo: non tamen relationē inquantū eſt relatio, ſed inquātū ſignificatur per modum hypoſtaſis. Similiter etiā ſignificat eſſentiam in recto & relationē in obliquo, in quātum eſſentia idem eſt quod hypoſtaſis. Hypoſtaſis aūt ſignificatur in diuinis vt relatiōe diſtincta. Et ſimiliter relatio per modum relationis ſignificata cadit in ratione perſonæ in obliquo. Et ſecundū hoc etiā dici pōt, quod hæc ſignificatio huius nominis perſona non erat percepta ante hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vſu hoc nomen perſona, niſi ſicut vnum aliorū abſolutorum. Sed poſtmodum accōmodatum eſt hoc nomen perſona ad ſtandū pro relatiuo ex congruētia ſuę ſignificationis: vt ſcilicet hoc quod ſtat pro relatiuo, non ſolum habeat ex vſu (vt prima opinio dicebat) ſed etiam ſignificatione ſua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ hoc nomē perſona dicitur ad ſe, non ad alterū: quia ſignificat relationem non per modum relationis, ſed per modum ſubſtātiæ: quæ eſt hypoſtaſis. Et ſecundum hoc Aug. dicit, quòd ſignificat eſſentiā, prout in Deo eſſentia eſt idem cum hypoſtaſi[e], quia in Deo nō differt quod eſt, & quo eſt.

¶Ad ſecundū dicendum, ꝙ quid quandoq; quęrit de natura quā ſignificat diffinitio: vt cū quæritur, quid eſt homo? reſpōdetur animal ratiōale mortale[c]. Quādoq; verò quęrit ſuppoſitū, vt cùm quæritur, quid natat in mari? reſpondetur, piſcis. Et ſic quærētibus quid tres, reſponſum eſt, tres perſonæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd in intellectu ſubſtantiæ indiuiduæ, id eſt, diſtinctæ vel incommunicabilis, intelligitur in diuinis relatio vt dictum eſt.

¶Ad quartū dicēdum, ꝙ diuerſa ratio minus cōmunium non facit æquiuocationem in magis communi. Licet enim ſit alia propria diffinitio equi & aſini, tamē vniuocantur in nomine animalis: quia cōmunis diffinitio animalis cōuenit vtrique. Vnde non ſequitur quod licet in ſignificatione perſonæ diuinę contineatur relatio, non autem in ſignificatione angelicæ perſonæ vel humanæ, quòd nomen perſonæ æquiuocè dicatur. Licet nec etiā dicatur vniuocè, cùm nihil vniuocè de Deo dici poſsit & de creaturis, vt ſuprà oſtenſum eſt.

QVAESTIO TRIGESIMA

de pluralitate perſonarum in diuinis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE quæritur de pluralitate perſonarū. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum ſint plures perſonę in diuinis. ¶Secundò, quot ſint. ¶Tertiò, quid ſignificent termini numerales in diuinis. ¶Quartò, de communitate huius nominis perſona.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ſit ponere plures perſonas in diuinis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod nō ſit ponere plures perſonas in diuinis. Perſona enim eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtātia. Si ergo ſunt plures perſonæ in diuinis, ſequitur, ꝙ ſint plures ſubſtantiæ. Quod videtur hæreticum.

¶2. Præterea, Pluralitas proprietatum abſolutarum non facit diſtinctionem perſonarum, neque in Deo neque in nobis, multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo nō eſt alia pluralitas niſi relationum, vt ſupra dictum eſt. Ergo non poteſt dici, quòd in Deo ſint plures perſonæ.

¶3. Præterea, Boe. dicit de Deo loquens, quod hoc verè vnum eſt in quo nullus eſt numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non ſunt plures perſonæ in diuinis.

¶4. Præterea, Vbicunq; eſt numerus, ibi eſt totum & pars. Si igitur in Deo ſit numerus perſonarū, erit in Deo ponere totū & partem. Quod ſimplicitati diuinæ repugnat.

¶SED CONTRA eſt quod dicit Athanaſius, Alia eſt perſona Patris, alia filij, alia Spiritusſancti. Ergo Pater & Filius & Spiritusſanctus ſunt plures perſonæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd plures eſſe perſonas in diuinis, ſequitur ex præmiſsis. Oſtenſum eſt enim ſuprà, quod hoc nomē perſona, ſignificat in diuinis relationem, vt rem ſubſiſtentem in natura diuina. Suprà autem habitum eſt, quod ſunt plures relationes reales in diuinis. Vnde ſequitur ꝙ ſint plures res ſubſiſtētes in diuina natura. Et hoc eſt eſſe plures perſonas in diuinis.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd ſubſtantia[d] nō ponitur in diffinitione Perſonæ ſecundum quod ſignificat eſſentiā, ſed ſecūdum quod ſignificat ſuppoſitum. Quod patet ex hoc ꝙ additur, indiuidua. Ad ſignificandum autē ſubſtantiā ſic dictam, habent Græci nomen hypoſtaſis. Vnde ſicut nos dicimus tres perſonas, ita ipſi dicunt tres hypoſtaſes. Nos aūt non conſueuimus dicere tres ſubſtantias, ne intelligerentur tres eſſentiæ, propter nominis æquiuocationem.

¶Ad ſecundum dicēdum, quòd proprietas abſolutè in diuinis (vt bonitas, & ſapientia) non opponuntur adinuicem: vnde neque realiter diſtinguuntur. Quamuis ergo eis conueniat ſubſiſtere, non tamē ſunt plures res ſubſiſtentes: quod eſt eſſe plures perſonas. proprietates autem abſolutæ in rebus creatis non ſubſiſtunt licet realiter abinuicem diſtinguantur, vt albedo & dulcedo. Sed proprietates relatiuæ in Deo & ſubſiſtunt, & realiter abinuicem diſtinguuntur, vt ſuprà dictum eſt. Vnde pluralitas talium proprietatum ſufficit ad pluralitatem perſonarum in diuinis.

¶Ad tertiū dicēdum, quòd à Deo propter ſummā vnitatem & ſimplicitatem excluditur omnis pluralitas abſolutè dictorū, non autē pluralitas relationum, quę relationes prędicantur de aliquo, vt ad alterum[e]. Et ſic cōpoſitionem in ipſo de quo dicuntur non important, vt Boe. in eodem libro docet.

¶Ad quartum dicēdum, ꝙ numerus eſt duplex, ſcilicet numerus ſimplex vel abſolutus, vt duo & tria & quatuor. Et eſt numerus quod eſt in reb' numeratis, vt duo homines & duo equi. Si igitur in diuinis accipiatur numerus abſolutè ſiue abſtractè, nihil prohibet in eo eſſe totū[d] & partē. Et ſic nō eſt niſi in acceptione intellectus noſtri. Non enim numer' abſolutus à rebus numeratis eſt, niſi in intellectu. Si autem accipiamus numerum, prout eſt in rebus numeratis, ſic in rebus quidem creatis vnum eſt pars duorum, & duo trium, vt vnus homo duorū, & duo trium. Et ſic nō eſt in Deo: quia tātus eſt Pater quanta tota Trinitas, vt infrà patebit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in Deo ſint plures perſonæ quàm tres.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in Deo ſint plures perſonę quā tres. Pluralitas enim perſonarum in diuinis eſt ſecundum pluralitatē proprietatum relatiuarum, vt dictum eſt. Sed quatuor ſunt relationes in diuinis (vt ſupra dictum eſt) ſcilicet paternitas, filiatio, communis ſpiratio, & proceſsio. Ergo quatuor perſonæ ſunt in diuinis.

¶2. Præterea, Nō plus differt natura à volūtate in Deo, quā natura ab intellectu: ſed in diuinis eſt alia perſona, quę procedit per modum voluntatis, vt amor: & alia quæ procedit per modū naturæ, vt filius. Ergo eſt etiā alia, quæ procedit per modum intellectus, vt verbum: & alia, quæ procedit per modū naturæ, vt filius. Et ſic iterum ſequitur ꝙ non ſunt tantùm tres perſonæ in diuinis.

¶3. Præterea, In rebus creatis quod excellētius eſt, plures habet operationes intrinſecas. Sicut homo ſupra alia animalia habet intelligere & velle, ſed Deus in infinitū excedit oēm creaturā. Ergo non ſolum eſt ibi perſona procedens per modum voluntatis & per modum intellectus, ſed infinitis aliis modis. Ergo ſunt infinitæ perſonæ in diuinis.

¶4. Præterea, Ex finita bonitate Patris eſt ꝙ

¶Super Quæſtionis vigeſimænonæ Articulum quartum.

TItulus clarus eſt, & in corpore magis explanabitur.

212 a Art.1. ¶In corpore quatuor facit: primò rationē difficultatis inſinuat, ſecundò refert quaſdā opiniones: tertiò reſpōdet quæſito, quartò ex determinatione præmiſſa ſaluat quodammodo prætecitatas opiniones.

Loco ſupra citato. ¶Quo ad primū duas cōditiōes oppoſitas in hoc nomine inuentas, cauſas aſſignat difficultatis. Non ſignificat.n. ad aliquid & pluraliter tamen in diuinis ponitur. hæc enim eſt cōditio relatiuorum repugnans abſolutis. Illa ad abſoluta ſpectat.

¶Quo ad ſecundū tres affert opiniones. prima Perſonæ nomē æquiuocat: & videtur Magiſtri 25. di. primi. Sed hæc refellitur quo ad cauſam & rem: quia maior data fuiſſet occaſio calūniç, &c. Secunda eſſentia in recto, relationē verò in obliquo: tertia verò econuerſo perſonā ſignificare dicit, vt ſatis clarè habetur in litera. a 15 170 b

Art.1. arg.1. Lib. 4. de tri. cap.18. & 23. ¶Quo ad tertiū concluſio reſponſiua quæſito eſt: Perſona diuina ſignificat relationem per modū ſubſtātiæ, i. hypoſtaſis in natura diuina, hæc concluſio ex parte ſubiecti includit duos terminos, ſ. perſona diuina: ex parte verò prædicati includit tres terminos, ſ. ly relationē, ly per modum hypoſtaſis, & ly in natura diuina: & quo ad ſingulos declaratur in litera, quo ad ſubiectū quidē dicitur primo, quòd aliud eſt quærere & loqui de ſignificatione perſonæ & aliud de ſignificatione perſonæ diuinæ. Secūdò, quòd perſona & perſona diuina ſe habent ſicut animal & homo. & ex hoc ſequitur tertium, ꝙ ly perſona diuina ponitur ad circū loquēdū incōplexū nomē, ſicut ſi animal rationale poneremº loco hominis. Et ſic titulus quæſtiōis clarior apparet: quoniā quæſtio eſt de ſignificatione non ly perſonæ, cū prædicatur de Deo: quoniā ſic diſcuſſa eſt eius diſtinctio. prædicatur.n. perſona cōmuniter dicta: ſed perſonæ diuinæ an ſcilicet totū hoc ſignificet relationē aut eſſentiā. Ex parte autē prædicati ſigillatim manifeſtatur cōcluſio, & primo quidem quòd ſignificet relationē ſic: Perſona in cōmuni ſignificat ſubſtantiā indiuiduā ratiōalis naturæ: ergo perſona talis naturę ſignificat diſtinctum in illa natura, ergo perſona diuina ſignificat relationē originis. Prima cōſequentia probatur: quia de ratione indiuidui eſt indiſtinctio in ſe & diſtinctio ab aliis, & explanatur in perſona humana. Secunda aūt cōſequētia probatur. quia diſtinctio in diuinis nō eſt niſi per relatiōes originis. Deinde probatur, ꝙ per modū ſubſtātię, i. hypoſtaſis ſic: Relatio in diuinis non eſt accidens, ſed diuina eſſentia. ergo eſt ſubſiſtēs ſicut illa. ergo paternitas diuina eſt Deus pater, ſicut deitas eſt Deº. ergo perſona diuina ſignificat relationem ſubſiſtentē: ergo per modū hypoſtaſis. demum quo ad ly in natura diuina declaratur, excludendo tacitā obiectionem de identitate naturæ & hypoſtaſis in diuinis: & intendit, quod licet ſubſiſtēs in diuina natura ſit idē quod ipſa: cū hoc tamen ſtat quod perſona ſignificat rem ſubſiſtentem, non per modū naturæ, ſed per modum ſubſtantiæ, quæ eſt hypoſtaſis in illa natura qua ratione diſtinguuntur.

172 1.di.23. ar.3. & di.26. q.1.ar.1. et poſ. qu.9. art.4. Cap.6. Li 6.ca.4. & ſequen. & li 5.c.9. Tex.28. Art.1. Poſt med.

Art.1. D.728. ¶Circa illā particulam Relationem, aduerte ꝙ vt S. Tho. in q. de potentia. q.8. ar.4. exponit perſonā diuinam ſignificare relationem, pōt intelligi dupliciter. Vno modo formaliter, alio modo materialiter, & vult ibidem quod materialiter tantum ſignificet relationē originis, formaliter verò hypoſtaſim diuinæ naturæ. Et per hanc diſtinctionē multæ ſoluuntur obiectiones. Videtur tamen mihi, quod hoc in loco altius perſcrutās propriā rationem ſubiecti, i. perſonæ diuinæ, intendat quòd non ſolùm materialiter. i. tanquam id in quo neceſſariò ſaluatur: ſed etiā formaliter relationem diuinam perſona includat, non tamen determinatè paternitatem aut filiationē. Q.27.art.2.&3. 166 De ratione. n. formali diuinæ hypoſtaſis ſecūdum veritatem eſt relatio originis, quāuis nō iſta vel iſta. In cuius ſignum nihil hic ſoluitur ex illa diſtinctione: ſed omniū difficultatū ratio redditur, diuerſitas inter modum ſignificandi & rem ſignificatam: quia ſcilicet res ſignificata eſt relatiua, ſignificatur aūt abſolutè per modū hypoſtaſis.

¶Circa probationem illius particulæ per modum hypoſtaſis, aduerte quòd licet nō valeat, A ſignificat relationem ſubſiſtentem: ergo ſignificat eam vt ſubſiſtentem, vt in litera fieri videtur: valeret tamen ſi A ex propria ratione ſignificaret per modum ſubſiſtentis id quod ſignificat, & quoniā probatio manifeſtè ſignificat per modū ſubſiſtentis ad probādū, quòd ſignificaret relationē per modū ſubſiſtētis, nō erat opus niſi probare quod ſignificaretur relatio, & quod ipſa ſubſiſteret: & hoc fit perſpicuè in litera.

¶Circa prædicta ſimul occurrunt obiectiones Scot. ex primo diſt. 23. & 25. arguit enim quòd nec relatio, nec ſubſtantia prima aut ſecunda, nec aliquid poſitiuum quidditatiuum diuinis perſonis, ſignificatur nomine Perſonæ in diuinis. Et quòd non relatio quidem, probat, quia ad quodcunque dicitur relatiuum inferius, ad idem dicitur relatiuum ſuperius, licet non primò, ergo, ſi perſona dicit relationē ſicut pater eſt pater filij primò, ita eſſet perſona filij non primò, quod eſt falſum.

16 D.1081 17 16 Quòd verò nihil poſitiuū quidditatiuū perſonis, probat quia ab vltimis diſtinctiuis & cōſtitutiuis perſonarū nihil poteſt abſtrahi commune dictum de eis in quid, quia ſunt primo diuerſa: alioquin poſſet de eis quæri in quo cōueniunt, & in quo differunt. Quod aūtem nec ſubſtantia prima, probat, quia ſubſiſtens, indifferens eſt ad abſolutum & relatiuum.

In corp. ¶Ad has obiectiones, loquēdo de perſona diuina de qua videtur etiā Sco. loqui, vt patet ex ſecundo motiuo adducto, breuiter dicendū eſt, propter rationē adductam in litera, quod ipſa ſignificat relationē originis in communi, non per modum relationis, ſed hypoſtaſis. Et quia reſolutio originis conſtitutiua diuinę perſonæ, non ſolum in ſpeciali vt paternitas, ſed etiam ſecundum rationē relationis hypoſtaticæ clauditur quidditatiuè in ratione diuinę perſonæ: puta patris, eo modo quo ſuperius clauditur in ratiōe inferioris: & ipſa eadē relatio eſt ſubſtantia prima, ſeu hypoſtaſi diuinæ naturæ. Q.13.ar.5. Idcirco oppoſitum omniū trium illatorum à Sco. tenęmus. Et ad primam obiectionem patet reſponſio ex litera: quoniam illa maior non eſt vera, quādo relatiuum ſignificatur per modum abſoluti, vt contingit in propoſito: & idcirco ſequela eſt nulla. 173 1.d.2.ar.4. & 5. & 4. con.c.5. & 25. & po. q.9.ar.5 et op.3.c.5.& qu.7.qu.3. art.1. Ad ſecundam verò obiectionē dicitur, quod aliud eſt loqui de rebus, & aliud de conceptibus, quamuis enim à rebus ſub cōceptibus vltimatè diſtinctiuis nō poſſit abſtrahi commune aliquid dictum in quid de illis cōceptibus, præter trāſcendentia: à rebus tamen ipſis abſolutè quantumcunque ſimplicibus, poteſt abſtrahi prędicatum aliquod cōmune vniuocū quaſi generis vel ſpeciei, & non ſolum quaſi proprium: modò nulla cauſa eſt in propoſito. Q.27.ar.3. Li.de.trin. ante med. quod ſi perſona diuina ſignificat aliquid commune prædicatum in quid de diuinis perſonis, quòd illud oportet eſſe commune cōſtitutiuis perſonarū: quo ad vltimos ſuos conceptus abſtractè & præcisè ſumptis per hāc enim cōditionalem ſupponit illud motiuum, quam non oportet eſſe verā, nec ab ipſo eſt probata. In ſuo Symb. Q.præced. art.4. Q.27.ar.1. 3.& 4. Ad tertiam autem obiectionem negatur, quòd ratio ſubſiſtentis, accipiendo ſubſiſtens per modum hypoſtaſis, vt tam in diffinitione Boe, quā in diffinitione Ric. exprimitur, applicando ad diuina, abſtrahat ab abſoluto & reſpectiuo: imò eſt reſpectiua: quamuis poſſit à nobis abſolutè concipi, vt de facto ſignificatur Perſonæ diuinæ nomine. Et quoniam nihil aliud eſt prima ſubſtātia in diuinis quàm huiuſmodi res reſpectiua ſubſiſtēs, &c. Ideo perſona diuina ſignificando rem reſpectiuam huiuſmodi, ſignificat ſubſtantiam primam diuinæ naturæ: & ſignificando ſubſtantiam primam diuinæ naturæ, ſignificat relationem originis ſubſiſtentem, &c.

¶Quo ad quartū redit ad opiniones præcitatas. D.1026 Aug. li.5. de tri. ca.8. et li.7.c.6. Et primò ad tertiā de relatione in recto, & natura in obliquo: dicitq; hoc verificari de relatione, nō vt relatio, ſed vt ſubſiſtēs. Relatio enim dupliciter ſumi poteſt, ſcilicet vt relatio, puta paternitas, ſeu qua aliquid ad aliud refertur: & vt hypoſtaſis, ſeu quod quaſi denominari intelligitur relatiuum, vt ly Pater ſubſtātiuè ſumptum. Deinde ad ſecundam opinionē de eſſentia in recto, & relatiōe in obliquo: & dicit hoc verificari de eſſentia non formaliter ſed identicè, id eſt, vt identificatur hypoſtaſi: & de relatione, vt relatio eſt: Q.28.ar.3. Demum ad primā opinionem de ęquiuocatione & accōmodatione, & dicit tria primo ſignificationē fuiſſe olim occultā: ſecūdò affirmat accōmodationem: tertiò, quòd cauſa accōmodationis nō eſt vſus, vt prima dicebat opinio, ſed ipſa vera & propria ſignificatio nominis, & ſic patet ſolutio nodi propoſiti in principio corporis: nā Perſonæ nomē ratione rei ſignificatæ pluraficatur realiter in diuinis: ratione verò modi ſignificandi non dicitur ad aliquid. a 165 c 166 a D.974

¶ Super Quæſtionis trigeſimæ Articulum primum.

TItulus manifeſtè quærit de reali pluralitate.

¶In corpore vnica eſt cōcluſio reſpōſiua quęſito affirmatiuè: In diuinis ſunt plures perſonę & probatur ſic ex dictis. Q.42.ar.1.& 4. In diuinis ſūt plures relatiōes reales: ergo ſūt plures res ſubſiſtētes in diuina natura. ergo plures perſonæ: & tenet ſequela, quia perſona diuina ſignificat relationē vt rem ſubſiſtētem. 174 Infr. q.31. art.1.& q.41.ar.6.& 2.di.10.ar.5.&4.con.c.12.ve.13.& c.25.vel 26.& poſ. q.9.art.9. et opuſ.2.c. Ar.præc.

¶In reſponſione ad ſecūdum, vbi ex eo quod nō opponuntur in diuinis ſapiētia & bonitas, infertur quòd nō diſtinguuntur realiter, nō oportet aliud huius conſequentiæ fundamentū iacere, quam quòd ſola oppoſitio relatiua res diuinas diſtinguit. Nō enim abſolutè intulit ex negatione oppoſitionis, negationem diſtinctionis: ſed explicitè appoſuit ly in diuinis. Et propterea hoc ſufficit ad oppoſitum.

¶ Super Quæſtionis trigeſimæ Articulum ſecundum.

IN titulo aduerte, quod intentio literæ eſt nō ſolùm diſcutere, an ſint plures

Universidad de Deusto – Biblioteca

infinitè seipsum communicet producendo personam diuinam. sed etiam in Spiritu sancto est infinita bonitas. Ergo Spiritus sanctus producit diuinam personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

¶5. Praeterea, Omne quod continetur sub determinato numero, est mensuratũ: numerus enim mensura quaedam est. Sed personae diuinae sunt immensae, vt patet per Athana. (In suo Symb.) Immensus Pater, immensus filius, immẽsus Spiritus sanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Ioan. vlt. Tres sunt qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Quaerentibus auté quid tres? respondetur, Tres personae, vt Augu. dicit 7. de Tri. Sunt igitur tres personae tantum in diuinis.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd secundum praemissa necesse est ponere tantũ tres personas in diuinis. Ostẽsum est enim quod plures personae sunt plures relationes subsistẽtes ab inuicem realiter distinctae. Realis auté distinctio inter relationes diuinas nõ est nisi ratione oppositionis relatiuae. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quae auté relationes oppositae nõ sunt, ad eandem personam necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cũ sint oppositae relationes) ad duas personas ex necessitate pertinent. Paternitas igitur subsistens est persona Patris: & filiatio subsistẽs est persona filij. Aliae autem duae relationes ad neutrum harum oppositionem habent, sed sibiinuicem opponuntur. impossibile est igitur, quòd ambae vni personae cõueniant. Oportet ergo quod vel vna earũ conueniat vtrique dictarum personarum, aut quod vna vni, & alia alij: non auté potest esse, quòd processio conueniat Patri & filio, vel alteri eorum: quia sic sequeretur, ꝙ processio intellectus, quae est generatio in diuinis, secundum quam accipitur paternitas & filiatio, prodiret ex processione amoris, secũdum quam accipitur spiratio & processio, si persona generans & genita procederent à spirãte. Quod est cõtra praemissa. Relinquitur ergo, ꝙ spiratio conueniat & personę Patris, & personae filij, vt pote nullam habẽs oppositionem relatiuã, nec ad paternitaté, nec ad filiationé. Et per consequẽns oportet, quòd conueniat processio alteri personae, quae dicitur persona Spiritus sancti, quae per modũ amoris procedit, vt suprà habitum est. Relinquitur ergo tantum tres personas esse in diuinis, scilicet Patrẽ, & filium, & Spiritum sanctum[e].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet sint quatuor relationes in diuinis: tamen vna earum, s. spiratio, non separatur à persona Patris & filij, sed cõuenit vtriq;. Et sic licet sit relatio, nõ tamé dicitur proprietas. Quia nõ cõuenit vni tantũ personae: neque relatio personalis, id est, cõstituẽs personãe. Sed hae tres relatiões, paternitas, filiatio: & processio, dicũtur proprietates personales quasi psonas cõstituẽtes. Nã paternitas est psona Patris, filiatio persona filij, processio psona Spiritussancti procedẽtis.

¶Ad secundũ dicẽdum, quòd id quod procedit per modũ intellectus vt verbũ, procedit secundũ rationem similitudinis: sicut etiam id quod procedit per modũ naturae. Et ideo suprà dictũ est, quòd processio verbi diuini est ipsa generatio per modum naturae. (Q.27.ar.3.) Amor aũt inquantum huiusmodi non procedit vt similitudo illius à quo procedit, licet in diuinis amor sit coessentialis in quantum est diuinus. Et ideo processio amoris non dicitur generatio in diuinis[e].

¶Ad tertium dicendũ, quod homo, cùm sit perfectior aliis animalibus habet plures operationes intrinsecas, quã alia animalia, quia eius perfectio est per modũ compositionis. Vnde in angelis, qui sũt perfectiores & simpliciores, sunt pauciores operatiões intrinsecae quã in homine[e]: quia in eis non est imaginari, sentire & huiusmodi. Sed in Deo secundũ rem nõ est nisi vna operatio, quę est sua essentia. Sed quomodo duę sunt processiones suprà ostensum est. (Q.27.ar. 1. & 4.)

¶Ad quartũ dicẽdum, quod ratio illa procederet si Spiritus sanctus haberet aliã numero bonitaté à bonitate Patris. oporteret enim quod sicut Pater per suam bonitatem producit personã diuinam, ita & Spiritus sanctus. Sed vna & eadé bonitas Patris est & Spiritus sancti. Neque etiã est distinctio nisi per relationes personarum[e]. Vnde bonitas conuenit Spiritui sancto, quasi habita ab alio. Patri aũt sicut à quo cõicatur alteri. Oppositio aũt relatiõis nõ permittit, vt cũ relatione Spir. sanct. sit relatio principij respectu diuinae personae: ꝙ ipse procedit ab aliis personis, quę in diuinis esse possũt.

¶Ad quintũ dicendũ, quòd numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex qui est tantũ in acceptione intellectus) per vnũ mẽsuratur. Si verò accipiatur numerus rerum in diuinis personis, sic non cõpetit ibi ratio mensurati: quia eadé est magnitudo trium personarum, vt infrà patebit. (Q.42.art. 1. & 2.) Idem autem non mensuratur per idem.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum termini numerales ponãt aliquid in diuinis.* (1. di. 14. q. 1. art. 3. & pos. q. 9. ar. 7. et quoli. 10. q. 1. ar. 1)

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ termini numerales ponãt aliquid in diuinis. vnitas enim diuina est eius essẽtia. Sed oĩs numerus est vnitas repetita.

plures personae quàm tres, sed etiam an sint pauciores, puta duae tantũ. Et hoc patet tum ex propositione quaesitorum in principio huius quaestionis, dicit enim litera ibi, quod secundò quaerendum est quot sunt. Tum ex conclusione responsiua in corpore articuli proposita & illata: est enim vna exclusiua, scilicet personae diuinae sunt tantum tres, ad cuius veritaté patet oportere verificari, quòd nec sunt plures nec pauciores.

¶In corpore vnica conclusione exclusiua respõdet quaesito: Necesse est ponere personas in diuinis tres tantum. Et probatur simul quo ad vtranq; exponenté sic: plures personae diuinae sunt plures relationes subsistẽtes ab inuicé realiter distinctae sola oppositione relatiua: ergo omnes relatiões oppositae ad distinctas personas, nõ oppositae, ad eã dé pertinẽt: ergo paternitas & filiatio ad duas spectãt personas: sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filij. (Cap. 4. & sequent. Ar. praec. & qu. 29. art. 4. Ar. praec.) Tunc vltra, ergo aliae duae relationes, scilicet spiratio & processio, neutri praemissarũ, sed sibi inuicé oppositae, ad vnã personã nõ spectãt: ambae ergo vel vna earũ cõuenit vtriq; dictarũ personarũ, vel vna vni, & alia alij: sed processio nõ potest cõuenire vtrique, qa processio intellectus prodiret ex processione amoris: ergo spiratio cõuenit vtrique, vtpote nulli earũ opposita, ergo processio cõuenit alij personae. ergo sunt tantum tres personae, scilicet Pater & filius & Spiritussanctus.

¶Circa hũc processum dubiũ occurrit nõ paruum de modo procedẽdi: diminutus enim manifestè videtur & truncus. Tum quia proponit disiunctiua, scilicet ꝙ spiratio & processio sic se habẽt, quod vel vna earum cõuenit patri & filio, vel vna patri & alia filio; & tamé nõ discutit secundum partem disiunctiuè, ex cuius discussione pendet, an personę sint pauciores quã tres. (Q.27.ar.3. & 4.) Tũ quia proponit etiam negatiuã, habenté duas partes, scilicet processio nõ conuenit patri & filio vel alteri eorũ. Et tamen nõ probat eam nisi quo ad primã parté: vt manifestè cõuincit ratio literae & subiuncta verba testantur scilicet si persona generans & genita procederent à spirante. (Loco nunc citato.) 219

¶Circa eundé quoque processum dubium est: quoniam implicare videtur contradictoria. Ex vna enim parte dicitur quod sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis, & quod relationes secundae concubinationis, scilicet spiratio & processio, non opponuntur relationibus primae, scilicet paternitati & filiationi: & ex illa parte probatur realis distinctio processionis à paternitate & filiatione. Ex his enim arguo sic: Ex primo dicto sola oppositio relatiua distinguit realiter: sed processio non opponitur relatiuè paternitati aut filiationi ex secundo dicto. ergo non distinguitur realiter. Et econuerso, processio distinguitur realiter à paternitate & filiatione: ergo opponitur illi relatiuè: vel ergo nõ sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis: omnia sunt contra literam: ergo.

¶Ad primã dubitationem dicendũ est, ꝙ decuit oĩa membra discutienda proponere explicitè, ne aliquod eorũ videretur obliuioni traditũ: & ostenderetur ex cõclusiõe processus proposita omnia implicitè fuisse discussa. Modus aũt, quo absq; defectu omnia discussa intelligũtur in hac breui litera, est hic: illato in cõmuni, ꝙ altera earũ, scilicet spiratiõis & processiõis inest vtrique, scilicet Patri & filio aut vna vni, & altera alteri: & subiuncto in speciali, quòd processio nec vtriq; nec alteri inest: incipit prosequi primã parté tã primae quàm secũdae propositionis, an scilicet vna vtrique. i. Patri & filio insit: & hoc examinando inchoauit à processione intulitque parté negatiuã, s. quòd ipsa nõ cõuenit vtrique. Et eadem via gradiendo cõsequenter reliquam, scilicet spirationem, conclusit conuenire vtrique.

Et sic absoluto prius mẽbro prius proposito, vt rectus ordo poscebat, reliqua membra proposita non fuit opus amplius discutere: quoniam ex affirmatione primi, & praemissis huius processus manifestè inueniuntur exclusa: dictum est enim quod spiratio & processio ad eandem non possunt pertinere personam, & nunc illatum est, quod spiratio conuenit Patri, & filio: ergo manifestè sequitur quod processio nec vtrique nec alteri conuenit, & quod non potest esse quod vna vni, & altera alteri cõueniat: quae proposita fuerãt. Nec obstat processui huic sic exposito, quod cum nota illationis litera inferat dicẽs: Relinquitur ergo, qd spiratio. illatio enim illa non respicit omnia antedicta: sed communes canones hic praemissos & vim dualitatis relatiõnum, scilicet processionis & spirationis: & intendebat, quod quia si non obuiat oppositio altera harũ identificatur vtrique, scilicet Patri & filio: & processio nõ potest identificari vtrique: relinquitur quòd spiratio identificetur vtrique: vtpote nullam habens ad vtranque oppositionem: sic enim infert litera, & non absolutè sine additione praefati medij, vt patet intuẽti.

¶Ad secundã verò dubitationem, breuiter dicitur, quòd cum oppositio relatiua distinguens diuina sit secundũ ordinem originis: dupliciter possunt dici aliqua ibidem relatiuè opposita, scilicet ratiõe relationis, vel ratione originis: opposita ratione relationis sunt tantum correlatiua, vt pater & filius ab inuicem: & spirans & procedens ab inuicem. ratione autem originis opposita sunt quaecunque sic se habent, quod vnum oportet esse ab aliõ, & non ecõtra. Dico ergo primo, quod secunda combinatio non opponitur primo ratione relationis: & hoc intendit litera dicens neutram harum oppositionem habere ad aliquã illarum. Secundo, quod processio opponitur vtrique ratione originis: quia origo amoris est ab intellectu, & non econtra. Et hoc intendebat litera excludens processionem à Patre & filio. est enim oppositio hic oppositio relatiua originis: spiratio autem nec ratione relationis, nec ratione ordinis originis aliquam habet ad paternitatem & filiationem oppositionem: & propterea merito coincidit cum vtraque. Et sic diuersis rationibus interpretanda oppositionem relatiuam, nulla est implicatio in hoc processu: vt patet ex dictis, & efficaciter probatum est personas diuinas esse tres tantum.

¶In responsione ad secundum aduerte, si vis completè videre quare processio intellectus & naturae coincidit, non autem voluntatis, tres differentias positas in quaestionibus de potentia q. 10. ar. 2. ad vndecimum.

¶*Super Quaestionis trigesimae Articulum tertium.*

IN titulo termini numerales sunt vnus, duo, tres, &c. ponere aliquid est significare aliquid positiuum: ita quod sensus est, cùm dicimus quod Pater & filius sunt duo, an ly duo praedicet aliquid positiuè, vt sapiens, aut pater: an solam negationem, vt ly incorporeus.

¶In corpore quatuor facit. Primò refert duas extremas opiniones: alteram Magistri in 24. dist. 1. tenentis solam negationem his terminis significari, alteram oppositam. Secundò ponit quandam distinctionem de pluralitate pro fundamento tam veritatis inueniendae, quam erroris vitandi. Tertiò praerecitatarum opinionum radices ostendit. Quartò respondet determinando.

¶Quo ad secundum, quia primum patet, distinctio est ista. Pluralitas est duplex, s. materialis & transcendens. Et probatur sic: Diuisio est duplex, s. continui & oppositarum

Ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiam. Ergo ponit aliquid in Deo.

¶2. Praeterea, Quicquid dicitur de Deo & creaturis, eminẽtius cõuenit Deo quã creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶3. Pretera, Si termini numerales nõ ponũt aliquid in diuinis, sed inducũtur ad remouendum tantùm, vt per pluralitatem remoueatur vnitas, & per vnitaté pluralitas: sequitur ꝙ sit circulatio. in ratione confundens intellectum, & nihil certificans, quod est inconueniens. Relinquitur ergo ꝙ termini numerales aliquid ponunt in diuinis.

¶SED CONTRA est, quod Hila. dicit in 4. de Tri. (Ante med.) Sustulis singularitatit ac solitudinis intelligentiã professio cõsortij, ꝙ est professio pluralitatis. Et Amb. dicit in li. de fide. (Lib. 1. ca. 2.) Cùm vnũ Deũ dicimus, vnitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quib' videtur, ꝙ huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, non ad ponendum aliquid.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd Magister in Sentẽtiis ponit, quod termini numerales nõ ponunt aliquid in diuinis, sed remouẽt tantum. Alij verò dicunt contrariũ.

¶Ad euidentiam igitur huius considerandum est quòd omnis pluralitas cõsequitur aliquam diuisionem. est autem duplex diuisio[e]. Vna materialis, quę fit[d] secundum diuisionem continui, & hanc consequitur numerus: qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quae fit per oppositas vel diuersas formas. Et hanc diuisioné sequitur multitudo quae non est in aliquo genere, sed est de transcendentibus, secundum quod ens diuiditur per vnum & multa. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes nisi multitudinem solam, quae est species quantitatis discretae (quia videbant ꝙ quantitas discreta non habet locum in diuinis) posuerunt, quod termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed remouent tantum. Alij verò eandem multitudiné considerantes dixerunt, quòd sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriã scientiae, non autem secũdum rationem sui generis[e] (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secũdum propriã rationem numeri, non autem secundum rationem sui generis quod est quantitas. Nos auté dicimus, quòd termini numerales secundum quod veniunt in praedicationé diuinam, non sumuntur à numero, qui est species quantitatis, quia sic de Deo non dicerentur nisi metaphoricè, sicut & aliae proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo & similia. Sed sumuntur à multitudine, secundum quod est trãscendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa de quibus praedicatur sicut vnum quod conuertitur cũ ente ad ens. Huiusmodi autem vnum (sicut supra dictũ est, cùm de Dei vnitate ageretur) non addit aliquid supra ens nisi negationem diuisionis tantum. (Q. 11. ar. 1.) Vnũ enim significat ens indiuisum. Et ideo de quocunque dicatur vnum, significatur illa res indiuisa: sicut vnum dictum de homine significat naturam, vel substantiam hominis non diuisam. Et eadem ratione cùm dicuntur res multae, multitudo sic accepta significat res illas cũ in diuisione circa vnamquanque earum. Numerus auté qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additũ supra ens & similiter vnũ quod est principium numeri. Termini ergo numerales significãt in diuinis illa, de quibus dicũtur, & super hoc nihil addunt nisi negationem vt dictum est[e]. & quantum ad hoc, veritatem dixit Magister in Sentẽtiis. Vt cùm dicimus, essentia est vna, vnũ significat essentiã indiuisam. Cùm dicimus, persona est vna, significat personã indiuisam. Cùm dicimus, personae sunt plures, significãtur illae personae, & indiuisio circa vnãquamque earum: quia de ratione multitudinis est, quod ex vnitatibus constet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum cùm sit de trãscendentibus, est communius quàm substãtia, & quàm relatio: & similiter multitudo. Vnde potest stare in diuinis & pro substantia & pro relatione secundum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, vel relationé: additur ex eorum significatione propria, negatio quaedã diuisionis vt dictum est.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd multitudo quae ponit aliquid in rebus creatis, est species quãtitatis, quae nõ transsumitur in diuinam praedicationem, sed tãtùm multitudo trãscendens, quae non addit supra ea de quibus dicitur, nisi indiuisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

¶Ad tertium dicẽdum, quod vnum non est remotiuũ multitudinis, sed diuisionis, quae est prior secũdum rationem, quã vnum vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem, sed remouet diuisionem circa vnumquodque eorum, ex quibus cõstat multitudo. Et haec suprà exposita sunt, cùm de diuina vnitate ageretur. (Q. 11. ar. 2.) Sciẽdum tamé est quod autoritates in oppositum inductae, non probant sufficienter propositum. licet enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitate deorum pluralitas: non tamen sequitur quod his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamé nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.* (1. di. 25. ar. 3. & Posi. q. 8. art. 3. 11m. & qu. 9. ar. 4. 4m.)

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod hoc nomen persona non possit esse cõmune tribus personis, nihil enim est commune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona non significat essentiam in recto[e]. Ergo non est commune tribus.

¶2. Praeterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personae est, qd sit incommunicabilis: vt manifestatur ex diffinitione Ricar. de sancto Victo. suprà posita. (Q.29.ar.3. ad 4.) Ergo hoc nomen persona non est cõmune tribus.

¶3. Praeterea, Si est cõmune tribus, aut ista communitas attẽditur secundum rem, aut secundum rationé. Sed nõ secundum rem: quia sic tres personae essent vna persona. Nec iterum secundum rationem tantum: quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare: neque genus, neque species: vt suprà ostẽsum est. Non ergo hoc nomen persona est commune tribus.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. 7. de Tri. (Cap. 4. & seq. & li. 5. ca. 9.) quod cũ quaereretur quid tres, respõsum est, tres personae: quia commune est eis id quod est persona.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ipse modus loquẽdi ostẽdit hoc nomé persona tribus esse cõmune, cùm dicimus tres personas: sicut cùm dicimus tres homines, ostendimus hominem esse commune tribus.

positarum vel diuersarum formarum: ergo & pluralitas, quoniam diuisionem sequitur. Et manifestantur membra distinctiõis ex duabus aliis differentiis praeter praedictam radicalem: quia scilicet materialis est species quantitatis, transcendens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi in quantis, ista est in separatis à materia.

¶Quo ad tertium vtraque opinio solam materialé multitudiné quae numerus vocatur, inspexit, sed alio calle incessit, dum imperfectioné altera, altera verò vltimam differentiã quasi absq; imperfectione cõsiderauit. Et sic illa ad remouendũ, ista ad ponendũ terminos numerales assumptos dixit.

¶Quo ad quartum, conclusio responsiua quaesito est, termini numerales in diuinis significant illa, de quibus dicuntur, solam negationé addendo. Et probatur ac declaratur, probatur quidem sic. Termini numerales in diuinis nõ sumũtur à numero, qui est species quantitatis, sed à multitudine trãscendente, ergo significãt illa de quibus dicuntur sola negatiõe addita. Antecedẽs quo ad partem negatiuã, quae directè est contra radicé vtriusque opinionis praemissae probatur: quia aliter sequeretur, quod non dicerentur de Deo nisi metaphoricè, & probatur sequela: quia proprietates corporales nõ nisi metaphoricè de Deo dicũtur, vt patet de latitudine & longitudine, &c. Quo ad partem verò affirmatiuam, licet explicite nõ probetur, sequitur tamen ex differentia inter vtrãque multitudinem: & praecipuè ex illa, quae se tenet ex parte subiecti: cõstat enim diuina esse de ordine immaterialium. Cõsequentia verò probatur ex differentia inter vtranq; multitudinem ac vtriusque principiũ vnitatem: quo ad significãdum aliquid positũ vel negatiuũ sic, Vnum transcendenter significat rem, quae vna dicitur addita tãtum negatione diuisionis: ergo multa trãscendenter significat res, quae plures dicũtur addita tantũ negatione diuisiõis circa vnãquanq;: multitudo enim ex vnitatibus constat, vnum verò qd est principium numeri, & ipse numerus: certum accidens positiuumque significat. alioquin quãtitatis species non esset &c. ergo si termini numerales in diuinis sumpti sunt à multitudine trãscendenti, significãt res illas, quibus addun tur sola negatione addita: quod erat probandum: manifestatur autem applicando ad essentiam & personas, vt clarè patet in litera.

¶Circa praedicta aduerte primò, quod ex litera habes: quod opinio Autoris differt quo ad radicẽ ab vtraque opiniõe praemissa. Quo ad cõclusionem verò simpliciter differt à secunda, quam tamen absque ratione aliqua approbare videtur Scotus in quolibet. quęst. 14. circa principium art. primi, dum trini nomen de Deo dictum à specie quãtitatis discretae abstrahit. A prima verò differt secundum aliquid: quia scilicet nõ purè negatiuè significare dicit, quamuis etiã negationé importare concedat cum ipso magistro. (In corp. & locis ibi citatis.)

¶Aduerte secundo, qd sunt hic multae propositiones disputabiles, scilicet, quòd numerus est vna certa species quantitatis, & quod non inuenitur nisi in rebus quãtitatis. Et quòd vnũ principium numeri est aliquod accidens positiuum materiale. Sed quoniam praesentis negotij non sunt, erit, si tempus dabitur, de his quaestio specialis.

¶Aduerte tertiò, quod cum in litera dicitur, ꝙ multitudo nihil addit supra res nisi indiuisioné circa vnamquãque, dupliciter intelligi potest. Primò, quod ly Nihil supponat positiuo: praesens enim discussio ad hoc sit, vt sciatur an positiuum aliquid addat, aut solam negationem non curando, vtrum vnã vel plures: certum est enim multitudinem includere plures negationes, scilicet eam quã claudit vnitas, quae est indiuisio in se, & eam quam addit multitudo, quae est distinctio vnius vnitatis ab alia. Secundò, quod põderetur ly res illas in numero plurali: significat enim in actu exercito diuisioné vnius ab alia: & sic supra res diuisas multitudo nõ addit nisi negationem diuisiõis circa vnãquãque, & hoc modo ly Nihil stat tam pro positiuo, quàm pro negatiuo.

¶*Super Quaestionis trigesimae Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primò ostendit qd clarum & quid ambiguum hic sit. Secundo refert aliorũ opiniones, circa illud ambiguũ. Tertiò respondet quaesito determinãdo. Quo ad primum tria dicit. Primò de cõmunitate hui' nominis, quod est manifesta: & probat ex ipso modo loquendi: dicimus enim tres personas. Secundò, de modo communitatis, quod est etiã manifestus negatiue, quoad modum illũ quo essentia,

Universidad de D[…] Biblioteca

tia diuina est cõmunis, quia non est vna persona cõmunis tribus personis. Tertiò de modo cõmunitatis, quod restat ambiguus: quomodo scilicet persona sit communis tribus.

¶Quo ad secũdum duę referuntur opiniones. Altera, quod est cõmunitas negationis. Altera quod est cõmunitas intentionis. illa super diffinitione Ricardi, ista super diffinitione Boetij fundata est: vtraq; tamen reprehenditur ex

170 prędeterminatis in præcedẽti quæstione, de significatiõe personæ, ꝙ scilicet est nomẽ significãs in diuinis relationem per modũ hypostasis, & in cõmuni substãtiam primam rationalis naturę: ac per hoc nec intẽtionis nec negationis est nomen. Et cùm cõmunitas attendatur penes significatũ sequitur quod non sit communitas intentionis, aut negationis, sed rei significatæ.

D.730. ¶Quo ad tertium: conclusio respõsiua quæsito est. Nomen personæ est cõmune tribus personis diuinis secũdum rationem, non sicut genus, vel species, sed sicut indiuiduum vagũ. Hæc conclusio primò declaratur, secũdò probatur. Declaratur quidẽ ex differentia inter significationes nominũ generici, seu specifici, indiuidui, vagi & singularis, & rursus ex differentia diuersorũ nominũ indiuidui vagi: quia scilicet homo seu animal significat ipsã naturã: aliquis homo, seu persona humana significat naturam cum determinato modo essendi. Sortes verò significat hoc subsistens in natura. Sed & aliquis homo, & persona non eodem modo idem significant: quoniam persona ex parte modi, scilicet substantiæ. Aliquis verò homo ex parte naturæ particularizatiõis adiuncto modo significat. Probatur autẽ sic: Esse subsistens distinctum ab aliis, cõmune est tribus personis diuinis: ergo Personæ nomen est eis sic commune, etsi antecedenti adiungas, quod ipsum nõ se habet ad personas diuinas vt species, aut genus, sed vt indiuiduum vagũ, infertur tota conclusio, vt proposita est.

a / 16 / 8 / 1 / 123

¶Circa prædicta aduerte ꝙ cùm in diuinis dicimus, Pater est Deus, & rursus, Pater est persona diuina, licet prædicatum, secũdæ respectu prædicati primæ dicat modum illius, ac propterea dicatur commune, vt indiuiduum vagũ respectu tamẽ subiecti est prædicatũ essentiale. Tum ex ratione communi: quia modus subsistendi essentialis, est ex singularibus substãtiæ.

Manifestum est autem, quod non est cõmunitas rei, sicut vna essentia communis est tribus: quia sic sequeretur vnam esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit communitas, inuestigantes diuersimodè locuti sunt. Quidam enim dixerunt, quod est communitas negationis propter hoc, quod in diffinitione personæ ponitur incommunicabile. Quidam autẽ dixerunt, quod est communitas intentionis, eo quod in diffinitione personæ ponitur indiuiduũ, sicut si dicatur, quod esse speciem est commune equo & boui: & vtrunque horum excluditur per hoc, quod hoc nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis, sed est nomen rei[c]. Et ideo dicẽdum est, quod etiam in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis: non sicut genus vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Nomina enim generum vel specierum, vt homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, non autem intentiones naturarum communium quæ significãtur his nominibus genus vel species. Sed indiuiduum vagũ (vt aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, vt scilicet sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed in nomine singularis[d] designati significatur determinatum distinguens. Sicut in nomine Sortis hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest, quòd aliquis homo significat naturam, vel indiuiduum ex parte naturæ cum modo existendi, qui competit singularibus. Hoc autẽ nomen persona non est impositum ad significandum indiuiduum ex parte naturæ, sed ad significandũ rem subsistentem in tali natura. Hoc aũt est cõmune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt vnaquæq; earum subsistat in natura diuina distincta ab aliis. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis diuinis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio illa procedit de communitate rei.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet persona sit incommunicabilis, tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis[e].

¶Ad tertium dicendum, quòd licet sit communitas rationis & non rei, tamen non sequitur quòd in diuinis sit vniuersale vel particulare, vel genus vel species[e]: tũ quia neque in rebus humanis communitas personæ est communitas generis vel speciei, tum quia personæ diuinæ habent vnum esse, genus autẽ & species & quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus, secundum esse differentibus.

QVAESTIO TRIGESIMA PRIMA *de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor articulos diuisa.*

POST hæc considerandum est de his, quæ ad vnitatẽ vel pluralitatem pertinent in diuinis. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò de ipso nomine Trinitatis.

¶Secundò, vtrum posit dici, filius est alius à Patre.

¶Tertiò, vtrum dictio exclusiua, quæ videtur alietatem excludere, posit adiungi nomini essentiali in diuinis.

¶Quartò, vtrũ posit adiungi termino personali.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum sit Trinitas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit Trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel significat substantiam vel relationem. Sed hoc nomen Trinitas non significat substantiam. Prædicaretur enim de singulis personis: neq; significat relationem, quia non dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine Trinitatis non est vtendum in diuinis.

¶2. Præterea, Hoc nomen Trinitas, videtur esse nomen collectiuũ, cũ significet multitudinem. Tale autem nomẽ non conuenit in diuinis, cùm vnitas importata per nomen collectiuũ sit minima vnitas. In diuinis autẽ est maxima vnitas. Ergo hoc nomen Trinitas non conuenit in diuinis.

¶3. Præterea, Omne trinũ est triplex. sed in Deo non est triplicitas, cùm triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec Trinitas.

¶4. Præterea, Quicquid est in Deo, est in vnitate essentiæ diuinę, q̃a Deus est sua essentia. Si igitur Trinitas est in Deo, erit in vnitate essentiæ diuinæ. Et sic in Deo erũt tres essentiales vnitates. quod est hæreticum.

¶5. Præterea, In omnibus quæ dicuntur de Deo concretum prædicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, & paternitas est pater. Sed Trinitas non potest dici trina: quia sic essent nouem res in diuinis, quod est erroneum. Ergo nomine Trinitatis non est vtendum in diuinis.

In suo Symb.

¶SED CONTRA est quod Athanasius dicit quod Vnitas in Trinitate, & Trinitas in Vnitate veneranda sit.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ nomen Trinitatis in diuinis significat determinatũ numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in diuinis, ita vtẽdum est nomine Trinitatis: quia hoc idẽ, quod significat pluralitas indeterminatè, & significat hoc nomen Trinitas determinatè.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc nomẽ Trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare vnam essentiam trium personarum, secundum quod dicitur Trinitas quasi trium vnitas. Sed secũdum proprietatem vocabuli significat magis numerũ personarum vnius essentię, & propter hoc non possumus dicere, quod Pater sit trinitas: quia nõ est tres personæ. Nõ autem significat ipsas relationes personarum: sed magis numerum personarum adinuicem relatarũ: & inde est, quod secundum nomen ad aliud non refertur.

D.358. ¶Ad secundum dicẽdum, quod nomen[d] collectiuum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum & vnitatem quandam, scilicet ordinis alicuius. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantũ ergo ad primum, hoc nomen Trinitas conuenit cum nominibus collectiuis, sed quantum ad secundum differt: quia in diuina Trinitate non solum est vnitas ordinis, sed cum hoc est etiam vnitas essentiæ.

¶Ad tertium dicẽdum, quod Trinitas absolutè dicitur. Significat enim numerum ternarium personarũ. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis. Est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boe. in arithmetica. Et ideo nõ est in Deo triplicitas, sed trinitas. Li.1.c.24

¶Ad quartum dicẽdum, quod in Trinitate diuina intelligitur & numerus, & personæ numeratæ. Cùm ergo dicimus trinitatem in vnitate, nõ ponimus numerum in vnitate essentiæ, quasi sit ter vna, sed personas numeratas ponimus in vnitate naturæ: sicut supposita alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. E cõuerso autem dicimus vnitatem in trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

¶Ad quintũ dicẽdum, quòd cũ dicimus, Trinitas est trina ratione numeri importati, significatur multiplicatio eiusdẽ numeri in seipsum, cùm hoc quòd dico trinũ, importet distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur. Et ideo nõ potest dici quòd Trinitas sit trina: quia sequeretur, si Trinitas esset trina, quòd tria essent supposita Trinitatis: sicut cùm dicitur, Deus est trinus, sequitur quòd sunt tria supposita Deitatis.

Artic.

Tum ex ratione speciali: quia persona diuinã relationem significat, quam cõstat essentialiter prædicari de paternitate vel filiatione. Et esset simile de colore respectu albedinis & nigredinis, si albedo & nigredo cõstituerent singulari substantię. Vnde patet, quòd Scotus de significatione & cõmunitate personæ in supra dictis tractans locis, & ponens cõmunitatẽ negatiõis, aut positiui per modũ proprij: & à præsenti deuiauit doctrina & nihil probauit oppositum.

177 1. di.24. q. 2. ar. 1 2 et di.1. q.1. ar. 5. co. & op. 3. ca. 30. to. 51. & 52.

¶ *Super Quæstionis trigesimaprimæ Articulum primum.*

IN titulo Trinitas, secundum propriam significationem vocabuli sumitur.

¶In corpore vnica est conclusio affirmatiuè respondens, Trinitatis nomine in diuinis est vtẽdum. Et probatur sic: In diuinis ponitur pluralitas personarum: ergo ponenda est etiã trinitas earundem. probatur consequentia: quia quod significat pluralitas indeterminatè significat trinitas determinatè. importat enim determinatum numerum, scilicet trinarium. Et procedit hæc ratio supposita veritate fidei, scilicet quòd in diuinis sunt verè tres personæ.

Super

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum Filius sit alius à Patre.*

178 1 dist. 5. ar. 1. & dist. 24. q. 2. artic. 1. Cap. vlt.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Filius non sit alius à Patre. alius enim est relatiuũ diuersitatis substantiæ. Si igitur Filius est alius à Patre, videtur quòd sit à Patre diuersus. Quod est contra August. 7. de Trinit. vbi dicit quòd cùm dicimus tres Personas, non diuersitatem intelligere volumus.

Lib.1. ¶2. Præterea, Quicũq; sunt alij abinuicẽ, aliquo mõ abinuicẽ differũt. si igitur Fili' est alius à Patre, seq̃tur ꝙ sit differẽs à Patre. Quod est cõtra Amb. in 1. de fide vbi ait, Pater & Fili' deitate vnũ sunt: nec est ibi substãtiæ differẽtia, neq; vlla diuersitas.

Cap. 2. Non longè à fine. ¶3. Præterea, Alienũ ab alio dicit. Sed Pater nõ est alien' à filio. Dicit enim Hil. in 7. de Tri. ꝙ in diuinis personis nihil est diuersum, nihil alienũ, nihil separabile. Ergo Fili' nõ est alius à Patre.

¶4. Prǽterea, Alius & aliud idem significant: sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo Filius est alius à Patre, videtur sequi quòd Filius sit aliud à Patre.

¶SED CONTRA quod Aug. dicit in lib. de fide ad Petrũ.

Cap.1. Vna enim est essentia Patris & Filij & Spiritussancti, in qua nõ est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritussanctus, quãuis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritussanctus.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ quia ex verbis inordinate ꝓlatis incurritur hęresis (vt Hiero. dicit) ideo cũ de Tri. loquimur, cũ cautela & modestia est agendũ: q̃a vt Aug. dicit in 1. de Trin. Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de Trin. loq̃mur, duos errores oppositos cauere, tẽperatè inter vtrũque procedentes, scilicet errorẽ Arrij[c], qui posuit cum Trinitate personarum trinitatẽ substantiarũ, & errorem Sabellij, qui posuit cum vnitate essentiæ vnitatẽ personæ.

Refert. 4. sent. di. 3. Cap. 3. — 160

¶Ad euitãdũ igitur errorẽ Arrij vitare debemus in diuinis nomẽ Diuersitatis &[d] Differẽtię, ne tollatur vnitas essẽtiæ. Possumus autẽ vti nomine Distinctionis, ꝓpter oppositionẽ relatiuã. Vnde sicubi in aliqua scriptura authẽtica diuersitas vel differẽtia ꝑsonarũ inuenitur, sumitur diuersitas, vel differẽtia pro distinctione. Ne autẽ tollatur simplicitas diuinæ essẽtiæ, vitandũ est nomẽ Separationis & Diuisionis quę est totius in partes. Ne autẽ tollatur ęqualitas, vitandũ est nomẽ Disparitatis. Ne verò tollatur similitudo, vitãdũ est nomẽ Alieni & discrepãtis. Dicit enim Amb. in lib. de fide, ꝙ in Patre & Filio nõ est discrepans, sed vna diuinitas. Et secundũ Hil. (vt dictũ est) in diuinis nihil est separabile. Ad vitandũ verò errorẽ Sabellij vitare debemus singularitatẽ, ne tollatur cõmunicabilitas essentiæ diuinæ. Vnde Hil. dicit 7. de Trin. Patrẽ & Filiũ singularẽ Deũ prædicare sacrilegũ est. Debemus etiã vitare nomẽ Vnici, ne tollatur numerus personarũ. Vnde Hil. in eodẽ lib. dicit, quòd à Deo excluditur singularitas, atq; vnici intelligẽtia. Dicimus tamẽ vnicũ Filiũ, quia nõ sunt plures filij in diuinis. Neque tamẽ dicimus vnicum Deũ, quia pluribus Deitas est cõmunis. Vitamus etiam nomen Cõfusi, ne tollatur ordo naturæ à personis. Vnde Amb. dicit 2. de fide. Neque cõfusum est q[d] vnũ est, neque multiplex esse potest quod indifferens est. Vitandum est etiã nomen Solitarij ne tollatur consortium trium personarũ. Dicit enim Hil. in 4. de Trin. Nobis neq; solitarius neque diuersus Deus est cõfitendus. Hoc autẽ nomẽ alius, masculine sumptum, nõ importat nisi distinctionẽ suppositi: vnde cõuenienter dicere possumus quòd filius est alius à Patre: quia scilicet est aliud suppositum diuinæ naturæ: sicut est alia persona & alia hypostasis.

D. 701. — Lib. 1. cap. 2. argumẽ. 3. — Nõ longè à fine. — Loco citato. — Non longè ante med.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd alius, quia est sicut quoddam articulare nomen, se tenet ex parte suppositi, vnde ad eius rationem sufficit distinctio substantiæ, quæ est hypostasis vel persona. Sed diuersitatis requirit distinctionem substãtiæ, quæ est essentia. Et ideo non possumus dicere quòd Filius sit diuersus à Patre, licet sit alius.

D. 934. ¶Ad secundũ dicẽdum, ꝙ differẽtia[d] importat distinctionem formæ. Est autẽ tãtũ vna forma in diuinis, vt patet per id q[d] dicitur Phil. 2. Qui cũ in forma Dei esset. Et ideo nomen Differẽtiæ nõ propriè cõpetit in diuinis, vt patet per autoritatem inductam. Vtitur tamen Dam. nomine differentiæ in diuinis personis, secundum quod proprietas relatiua significatur per modum formæ. Vnde dicit quòd nõ differunt abinuicem hypostases secundum substãtiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differentia sumitur pro distinctione, vt dictum est.

argumẽ. 2. Lib. 3. cap. 6. & 7. In corp.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ alienum est quod est extraneum & dissimile. Sed hoc non importatur, cùm dicitur Alius. Et ideo dicimus Filium alium à Patre, licet non dicamus alienum.

D. 598. ¶Ad quartũ dicẽdũ, ꝙ neutrũ genus est informe, masculinũ autẽ est formatũ, & distinctũ, similiter[d] fœmininũ. Et ideo cõuenienter per neutrũ genus significatur essentia cõmunis, per masculinũ autẽ & fœmininũ aliquod[d] suppositũ determinatũ in cõmuni natura. Vnde etiã in rebus humanis, si quæratur. Quis est iste, respondetur, Sortes. Quod nomen est suppositi. Si autem quæratur quid est iste, respondetur, animal rationale & mortale[e]. Et ideo quia in diuinis distinctio est secundum personas, non autem secundum essentiam, dicimus quòd Pater est alius à Filio, sed non aliud. Et econuerso dicimus, quòd sunt vnum, sed non vnus.

D. 848.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum dictio exclusiua Solus, sit addenda termino essentiali in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ dictio exclusiua Solus nõ sit addenda termino essentiali in diuinis, q̃a secundũ Philosophum 2. Elenc. Solus est qui cum alio nõ est. Sed Deus est cum angelis & sanctis animabus. Ergo nõ possumus dicere Deum solum. Cap. 3.

¶2. Præterea, Quicquid adiungitur termino essentiali in diuinis, potest prædicari de qualibet persona per se, & de omnibus simul. Quia enim cõuenienter dicitur sapiẽs Deus, possumus dicere, pater est sapiens Deus, & Trinitas est sapiens Deus. Sed Aug. in 6. de Trin. dicit, Cõsideranda est illa sententia, qua dicitur, non esse patrem verum Deum solum. Ergo nõ potest dici solus De'. Cap. 9.

¶3. Præterea, Si hæc dictio solus adiungitur termino essẽtiali, aut hoc erit respectu prędicati personalis, aut respectu prædicati essentialis. Sed non respectu prædicati personalis. Quia hæc est falsa, Solus Deus est pater, cum etiã homo sit pater. Neq; etiã respectu prædicati essentialis: quia si hæc esset vera, Solus Deus creat, videretur sequi, quòd hæc esset vera, solus pater creat. Quia quicquid dicitur de Deo, potest dici de Patre. Hæc autem est falsa, quia etiam Filius est creator. Non ergo hæc dictio Solus, potest in diuinis adiungi termino essentiali.

¶SED CONTRA est ꝙ dicitur 1. ad Ti. 1. Regi sæc. immortali, inuisibili, soli Deo.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd hęc dictio, solus, potest accipi vt categorematica, vel syncategorematica. Dicitur autem dictio categorematica, quæ absolutè ponit rem significatã circa aliquod suppositum, vt albus circa hominem, cum dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur hæc dictio Solus, nullo modo potest adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret solitudinem circa terminum cui adiungeretur: & sic sequeretur Deum esse solitarium. Quod est cõtra prædicta. Dictio verò syncategorematica dicitur quæ importat ordinem prædicati ad subiectũ: sicut hæc dictio omnis vel nullus. Et similiter hæc dictio solus, quia excludit omne aliud suppositum à cõsortio prædicati. Sicut cùm dicitur, Solus Sortes scribit, nõ datur intelligi, ꝙ Sortes sit solitarius, sed quòd nullus sit ei cõsors in scribendo: quãuis cum eo multis existentibus. Et per hunc modum nihil prohibet, hãc dictionem Solus adiungere alicui essentiali termino in diuinis, inquantum excludũtur omnia alia à Deo à consortio prædicati. Vt si dicamus, solus Deus est æternus: quia nihil præter Deum est æternum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd licet angeli & animę Sanctorum semper sint cum Deo: tamen si non esset pluralitas personarum in diuinis, sequeretur, quòd Deus esset solus vel solitarius. Nõ enim tollitur solitudo per associationem alicuius quod est extraneę naturę. dicitur enim aliquis solus esse in horto, quamuis sint ibi multæ plantæ & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus vel solitarius, angelis & hominibus cum eo existentibus, si nõ essent in diuinis personæ plures. Cõsociatio igitur angelorum & animarum non excludit solitudinem absolutam à diuinis. multo minus solitudinem respectiuã & per comparationem ad aliquod prædicatum.

¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ hæc dictio, solus, ꝓpriè loquẽdo, nõ ponitur ex parte prædicati[d] quod sumitur formaliter: respicit enim suppositũ, inquantum excludit aliud suppositũ ab eo cui D.1052.

¶ *Super Quæstionis trigesimaprimæ Articulũ secundum.*

IN titulo hoc & sequẽtibus huius quæstionis, quæstio est de his terminis secũdũ ꝓprias suas significationes, ita ꝙ veras ac sanas reddãt ꝓpositiones, puta Filius est alius à Patre, &c. 17 b

¶In corpore quatuor facit. Primò ostendit modum seruandũ in sermone de Trinitate, scilicet cautè & modestè, & declarat hoc dupliciter. Primò in cõmuni, autoritatibus Hieronymi & Augustini. Secundò in speciali, propter extremos errores Arrij & Sabellij. Secũdò dicit quatuor cauenda nomina propter Arriũ, scilicet diuersitatis, diuisionis, disparitatis, & alieni. Tertiò, quatuor similiter cauẽda propter Sabelliũ, scilicet singularis, vnici, cõfusi, & solitarij. Quartò respondet quæsito affirmatiuè, Filius est alius à Patre: probãtq; hoc sic, Alius masculinè sumptũ non importat nisi distinctionẽ suppositi. ergo, probatur cõsequentia: quia Filius est aliud suppositũ diuinæ naturæ: quod patet ex æquiualenti, quia scilicet est alia persona & alia hypostasis. Quòd autem distinctio locum habeat in diuinis, vt deductio supponit in corpore articuli, probatur ex natura oppositionis relatiuæ.

179 1. dist. 21. q. 1. ar. 1.

¶ *Super Quæstionis trigesimaprimæ Articulum tertium.*

TItulus intelligentibus terminos satis clarus est. ¶In corpore tria dicuntur. Primò distinguitur ꝙ ly Solus, potest accipi dupliciter, scilicet vt dictio categorematica, & syncategorematica: & satis clarè explanãtur membra in litera. Deinde ponitur vna cõmunio respõsiua quæsito negatiuè, scilicet Solus categorematicè non potest addi termino essentiali in diuinis: probatur, quia sequeretur, Deũ esse solitarium. Deinde ponitur altera cõclusio affirmatiuè, Solus syncategorematicè potest addi termino essentiali in diuinis, & probatur, q̃a possunt excludi cætera à consortio prædicati, vt patet dicendo, Solus Deus est æternus. Ar. præc.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulū Quartum.

Titulus limitat⁹ est: nō est em̄ quæstio vtrū possit addi dictio exclusiua termino p̄sonali, puta patri absolutè, sed respectu p̄dicati cōmunis, puta viuere, intelligere, esse, &c. ¶In corpore respōdet q̄sito quatuor cōclusionib⁹ & corollario: posuit autē eas tali arte. Accipit primò vnā ꝓpositionē, in qua dictio exclusiua additur termino p̄sonali respectu p̄dicati cōmunis: vt in ipsa clarè cęteræ inspiciantur, s. solus Pr̄ est Deus. Deinde distinxit quatuor sensus eiusdē, distinguendo ly Solus multipliciter: & iuxta singulos sensus posuit singulas conclusiones. Distinctio est: ly Solus dupliciter: categorematicè, & sic est falsa, quia ponit patrē solitariū: syncategorematicè, & tunc dupliciter vel à forma subiecti, & sic vera & impropria: vera q̄dē autoritate Aug. impropria autē, q̄a nō nisi cū implicito subintellecto. Vel à cōsortio prædicati: & hoc dupliciter, scilicet vel masculinè, & sic falsa & propria: vel neutraliter, & sic vera & impropria. & probātur ambæ: quo ad propriè & impropriè: quia Solus propriè respicit subiectū, magisq; excludit aliū quā aliud. Quo ad veritatē verò & falsitatē, quia Filius & similiter est alius à Patre & nō aliud: creatum enim oportet esse quod est aliud. Corollariū autem est, q̄ huiusmodi propositiones impropriæ, non sunt extendendæ, sed piè exponendæ.

D.1132. 186 187 180

1. di. 21. q. 1. art. 2. & 4. con. ca. 23. & po. q⁵. 10. art. 4. ad 12.

adiūgitur. Sed hoc aduerbiū tātū, cū sit exclusiuū, pōt poni ex parte subiecti & ex parte p̄dicati. Possumus enim dicere, tātū Sortes currit, id est null⁹ alius. Et sortes currit tātū, id est nihil aliud facit. Vnde nō ꝓpriè dici potest, Pater est sol⁹ Deus: vel[d] Trinitas est solus Deus: nisi fortè ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, vt dicatur, Trinitas est Deus, q est solus Deus. Et secundum hoc etiā posset esse vera ista, Pater est Deus, q est sol⁹ De⁹: si relatiuū referret p̄dicatū & nō suppositū. Aug. autē cū dicit Patrē nō esse solū Deū, sed Trinitatē esse solū Deū, loq̄tur expositiuè, ac si diceret, cū dicitur, Regi seculorū inuisibili, soli Deo nō esse exponēdū de p̄sona Patris, sed de sola Trin. ¶Ad tertiū dicendū, quòd vtroq; modo potest hæc dictio Solus, adiūgi termino essentiali: hęc enim ꝓpositio, solus Deus est Pater, est duplex: q̄a ly Pater potest prædicare personā Patris[e]. & sic est vera. Nō enim homo est illa persona, vel potest prædicare relationem[e] tātum: & sic est falsa: quia relatio paternitatis etiā in aliis inuenitur: licet nō vniuoce. Similiter hæc est vera solus Deus creat. Nec tamē sequitur, ergo solus Pater. Quia vt sophistę dicūt, dictio exclusiua immobilitat terminū, cui adiūgitur, vt nō possit fieri sub eo descēsus pro aliquo suppositorū: nō enim sequitur, solus homo est animal rationale mortale, ergo solus Sortes.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.

AD QVARTVM sic ꝓceditur, videtur, q̄ dictio exclusiua possit adiūgi termino p̄sonali, etiā si prędicatū sit cōmune. Dicit enim Dn̄s ad Patrē loquēs, Io. 17. Vt cognoscāt te solum Deū verū. Ergo sol⁹ pater est De⁹ verus. ¶2. Præterea, Mat. 11. dicit, Nemo nouit Filiū nisi Pater. Quod idē significat ac si diceretur, solus Pater nouit Filium. Sed nosse Filium est commune. Ergo idem quod prius. ¶3. Præterea, Dictio exclusiua nō excludit illud q[d] est de intellectu termini cui adiūgitur. Vnde nō excludit partē neq; vniuersale. Nō enim sequitur, Solus Sortes est alb⁹: ergo manus eius non est alba. vel, ergo homo non est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut Pater in intellectu Filij, & ecōuerso. Nō ergo per hoc quod dicitur, solus Pater est Deus, excluditur Filius vel Spiritussanctus. Et sic videtur hæc locutio esse vera. ¶4. Prętерea, ab Ecclesia cātatur, Tu sol⁹ altissim⁹ Iesu Christe.

¶SED CONTRA, Hęc locutio, Solus pater est Deus, habet duas expositiuas, scilicet pater est Deus, & nullus alius à patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa: quia Filius alius est à Patre, qui est Deus. Ergo hæc est falsa, Solus pater est Deus. & sic de similibus.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ cum dicimus, Solus pater est Deus, hæc propositio potest habere multiplicem intellectum. Si enim Solus ponat solitudinem circa Patrem, sic est falsa, secūdum quòd sumitur categorematicè. Secundū verò quòd sumitur syncategorematicè, sic iterum potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti, sic est vera: vt sit sensus, Solus pater est Deus, id est, ille cum quo nullus alius est pater

Cap. 7. est Deus. Et hoc modo exponit Aug. in 6. de Trin. cùm dicit: Solum Patrem dicimus, non quia separatur à Filio, vel Spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, quòd illi simul cum eo non sunt Pater. Sed hic sensus nō habetur ex cōsueto modo loquēdi, nisi intellecta alia implicatione: vt si dicatur, Ille qui solus dicitur pater, est Deus. Secundum verò proprium sensum excludit à cōsortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit alium masculine. Est autē vera si excludit aliud neutraliter tantùm. Quia Filius est alius à Patre, non tamen aliud. Similiter & Spiritussanctus. Sed quia hæc dictio Solus respicit ꝓpriè

Ar. prec. subiectum (vt dictum est) magis se habet ad excludendum aliū quàm aliud. Vnde non est extendenda talis locutio, sed piè exponenda sicubi inueniatur in authentica Scriptura.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ cū dicimus, Te solum Deum verū, nō intelligit de p̄sona Patris, sed de sola Trinitate,

Lib. 6. de Trin. ca. 9. vt Aug. exponit. Vel si intelligatur de persona Patris, nō excluduntur aliæ personæ, propter essentiæ vnitatem, prout ly solus excludit tantùm aliud, vt dictum est. ¶Et similiter dicēdū est ad secundū. Cū em̄ aliquid essentiale dicitur de Patre, nō excluditur Filius, vel Spiritussanctus ꝓpter essentię vnitatē. Tamē sciendū est, q̄ in autoritate p̄dicta, hęc dictio, Nemo, nō idē est quod nullus homo, q[d] videtur significare vocabulum. Nō enim posset excipi p̄sona Patris: sed sumitur secundum vsum loquendi distributiuè pro quacunque rationali natura. ¶Ad tertium dicendum, quòd dictio [d] exclusiua non excludit illa quæ sunt de intellectu termini cui adiungitur: si nō differunt secundum suppositum, vt pars & vniuersale. Sed Filius differt supposito à Patre. Et ideo non est similis ratio. ¶Ad quartū dicēdū, q̄ nō dicim⁹ absolutè, q̄ sol⁹ Filius sit altissim⁹, sed q̄ solus sit altissimus cum Spirituss. in gloria Dei Patris.

QVÆSTIO TRIGESIMASECVNDA

De diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirendum est de cognitione diuinarum personarū. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum per rationem naturalem possint cognosci diuinæ personæ. ¶Secundò, vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ. ¶Tertiò, de numero notionum. ¶Quartò, vtrum liceat diuersimodè circa notiones opinari.

¶ Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum primum.

In corp.

Titulus satis patet. ¶In corpore tria facit. Primò respōdet quęsito vnica conclusione negatiua, scilicet. Impossibile est per rationē naturalē ad cognitionē Trinitatis diuinarū personarum peruenire. Et probatur sic: Homo per rationē naturalem cognoscit Deū tantum ex creaturis, ergo cognoscit ipsum secundum id tātum quod est principium entiū: ergo secundū id tantū q[d] pertinet ad vnitatē essentiæ: ergo nō cognoscit ea quę pertinēt ad distinctionē personarū. Prima cōsequētia ꝓbatur, q̄a creaturæ ducunt tantum in Dei cognitionem, sicut effectus in causam. Secūda verò, quia virtus creatiua cōmunis est toti Trinitati, & omnia sunt manifesta. Secūdo declarat, q̄ afferre rationes naturales ad Trinitatē p̄sonarū, nocet dupliciter. Primò, ratione dignitatis fidei. Secūdò, vtilitatis hominū: quæ clarè habentur in litera. Tertiò infert quomodo ea quę sunt fidei, tractāda sunt tam cū fidelibus quā cū infidelibus: adiuncta autoritate Dionysij, quæ ex suprà dictis in q. 1. clara sunt.

D.588.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum Trininitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.

181

1. q̄. 39. art. 7. cor. & 1. dist. 3. q. 1. art. 4. Et 1. contra c. 14. Et Ver. q. 10. art. 13. Et po. q. 9. artic. 5. cor. Et Boet. Trin. q. 1. artic. 4. Et Ro. 1. lib. fin.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Trinitas diuinarū personarū possit per naturalem rationē cognosci. Philosophi enim nō deuenerunt in Dei cognitionem nisi per rationem naturalem. Inueniuntur autē à Philosophis multa dicta de Trinitate personarū. Dicit em̄ Arist. in 1. de Cæ. & mun. Per hunc numerū, scilicet ternarium, adhibuimus nosipsos magnificare Deū vnū eminentē ꝓprietatibus eorū quæ sunt creata. Aug. etiā dicit 7. Cōfes. Ibi legi, scilicet in libris Platonicorū, nō quidē his verbis, sed hoc idē omnino multis & multiplicibus suaderi rationib⁹, quòd in principio erat Verbum, & Verbū erat apud Deū, & Deus erat Verbum: & huiusmodi quæ ibi sequuntur. In quibus verbis distinctio diuinarum personarum traditur. Dicitur etiā in gl. Ro. 1. & Exo. 7. quòd magi Pharaonis defecerūt in tertio signo, id est in notitia tertiæ p̄sonæ, scilicet Spirituss̄ā. Et sic ad minus duas cognouerūt. Trimegistus etiā dixit, Monas genuit monadem, & in se suum reflexit ardorē. Per quod videtur generatio Filij & Spiritus ꝓcessio intimari. Cognitio ergo diuinarum personarum potest per rationem naturalem haberi. ¶2. Prętерea, Ric. de sanc. Vict. dicit in lib. de Tri. Credo sine dubio, quòd ad quācunq; explanationē veritatis nō modo ꝓbabilia, imò etiā necessaria argumēta nō desint. Vnde etiā ad probandū Trinitatē p̄sonarum aliqui induxerūt rationē ex infinitate bonitatis diuinæ, quæ seipsam infinitè cōmunicat in ꝓcessione diuinarū p̄sonarum. Quidā verò per hoc, q̄ nullius boni sine cōsortio potest esse iucunda possessio. Aug. verò procedit ad manifestādum Trinitatē personarum ex ꝓcessione Verbi & amoris in mente nostra. Quam viam suprà secuti sumus. ergo per rationē naturalem potest cognosci Trinitas personarum. ¶3. Præterea, Superfluum videtur homini tradere quod humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum, quòd traditio diuina de cognitione Trinitatis sit superflua. Ergo Trinitas personarum ratione humana cognosci potest.

Tex. 2. Cap. 9. In Pomandro. Lib. 1. cap. 4. Lib. 10. de Trinit. cap. 11. & 12. & lib. 9. cap. 4. & sequentib. Q. 27. art. 1. & 3.

¶SED CONTRA est, quòd Hil. dicit in lib. 1. de Trin. Nō putet homo, sua intelligētia generationis sacramentū posse cōsequi. Amb. etiā dicit: Impossibile est generationis scire secretum. Mēs deficit: vox silet. Sed per originē generationis & processionis distinguitur Trinitas in personis diuinis, vt ex suprà dictis patet. Cū ergo illud homo nō possit scire & intelligētia consequi, ad quod ratio necessaria haberi non potest, sequitur quòd Trinitas personarum per rationem cognosci non possit.

pag. 5. Lib. 1. de fide cap. 5. Q. 30. art. 2.

¶RESPONDEO dicēdum, q̄ impossibile est per rationē naturalē ad cognitionē Trinitatis diuinarū personarū ꝓuenire. Ostensum est em̄ suprà, q̄ homo per rationē naturalē in cognitionē Dei ꝓuenire nō pōt nisi ex creaturis. Creaturæ autē

Q. 21. art 4. & 12.

ducunt

ducunt in Dei cognitionē sicut effectus in causā. Hoc igitur solū rōne naturali de Deo cognosci pōt, q[d] cōpetere ei necesse est secundū q̄ est omniū entium principiū. Et hoc fundamento

66 vsi sumus suprà [c] in cōsideratione Dei. Virt⁹ autē creatiua Dei

243 est cōmunis toti Trinitati[c]. Vnde ꝑtinet ad vnitatē essentię, nō ad distinctionē p̄sonarū. Per rationē igitur naturalē cognosci possunt de Deo ea q̄ pertinēt ad vnitatē essentiæ, nō autē ea q̄ pertinēt ad distinctionē personarū. Qui autem ꝓbare nititur Trinitatē p̄sonarū naturali rōne, fidei dupliciter derogat. Primò quidē quantū ad dignitatē ipsius fidei, quæ est vt sit de reb. inuisibilibus quæ rationē humanā excedūt. Vnde Apo. dicit ad Heb. 11. q̄ fides est de nō apparētibus. Et Apo. dicit 1. Cor. 2. cap. Sapientiā loquimur inter perfectos, Sapientiā verò non huius seculi, neq; principiū huius seculi, sed loquimur Dei sapientiā in mysterio, quæ est abscōdita. Secūdò quantū ad vtilitatē trahēdi alios ad fidē. Cum enim aliquis ad probandā fidē inducit rationes, quæ nō sunt cogētes, cadit in irrisionē infideliū. Credunt enim quòd huiusmodi rationib⁹ innitamur, & ꝓpter eas credamus. Quæ igitur fidei sunt, nō sunt tentāda ꝓbare nisi p

8 autoritates[e] his q autoritates suscipiunt. Apud alios verò sufficit defendere non esse impossibile quod prędicat fides. Vnde Dion. dicit 2. ca. de Di. no. Si aliquis est q totaliter eloquiis resistit, longè erit à nostra Philosophia. Si autem ad veritatem eloquiorum, s. sacrorum respicit, hoc & nos canone vtimur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Philosophi non cognouerūt mysteriū Trinitatis diuinarū p̄sonarū per ꝓpria, quę sunt paternitas, filiatio, & ꝓcessio, sc[dm] illud Apos. 1. ad Cor. 2. Loq̄mur Dei sapientiā, quā nemo principū huius seculi cognouit, i. Philos. sc[dm] gl. Cognouerūt tn̄ q̄dā essētialia attributa, q̄ appropriātur p̄sonis, sicut potētia Patri, sapiētia Filio, boni-

109 tas Spiritui sancto, vt infrà patebit[e]. Quod ergo Arist. dicit per hūc numerū adhibuimus nosipsos, &c. nō est sic intelligēdū, q̄ ipse poneret ternariū numerū in diuinis. Sed vult dicere, q̄ antiqui vtebātur ternario numero in sacrificiis & orationib⁹ propter quādā ternarij numeri p̄fectionē. In libro etiā Platonicorū inuenit, In principio erat verbū, nō secundū q[d] verbū significat personā genitā in diuinis, sed secundū q[d] per verbū intelligitur ratio idealis, p quā Deus omnia cōdidit, q̄ Filio appropriat. Et licet appropriata trib⁹ p̄sonis cognoscerēt, dicuntur tamē in tertio signo defecisse, id est in cognitione tertiæ personę, q̄a à bonitate, q̄ Spirituisancto appropriatur, deuiauerunt: dū cognoscētes Deū, nō sicut Deū glorificauerūt, vt dicit Ro. 1. vel q̄a ponebāt Platonici vnū primū ens q[d] etiā dicebāt esse patrē totius vniuersitatis rerū: cōsequēter ponebāt aliā substātiā sub eo, quā vocabāt mentē vel paternū intellectū: In qua erāt rationes omniū rerum, sicut Macrobius recitat super Som-

Lib. 1. non longè à medio. niū Scipionis. Non autē ponebāt aliquā substantiā tertiā separatā, quæ videretur Spirituisancto respōdere. Sic autē nos non ponimus Patrem & Filium secundum substantiā differētes, sed

Super cap. 1. Ioan. fuit error Origenis & Arrij sequētium Platonicos. Quòd verò Trimegistus dixit, Monas monadē genuit, & in se suum reflexit ardorem: non est referendum ad generationem Filij vel processionem Spirituss̄ancti, sed ad productionem mundi. Nā vnus Deus produxit vnum mūdum propter suiipsius amorem.

¶Ad secundū dicendū, q̄ ad aliquā rē dupliciter inducitur rō. Vno modo ad ꝓbādū sufficiēter aliquā radicē. Sicut in sciētia naturali inducitur ratio sufficiēs ad ꝓbādū q̄ motus cœli semper sit vniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio, nō q̄ sufficiēter ꝓbet radicē, sed q̄ radici iā positę ostēdat cōgruere cōsequētes effectus. Sicut in Astrologia ponitur ratio œcētricorū & epicyclorū ex hoc, q̄ hac positione facta possūt saluari apparētia sensibilia circa motus cęlestes: nō tamē ratio hęc est sufficienter ꝓbās, q̄a etiā fortè alia positione facta saluari possent. Primo ergo modo pōt induci ratio ad probādum Deū esse vnū, & similia. Sed secundo modo se habet ratio q̄ inducitur ad manifestationē Trinitatis: quia, s. Trinitate posita cōgruunt hmōi rationes, nō tamē ita q̄ per has rōnes sufficiēter ꝓbetur Trinitas p̄sonarum. Et hoc patet per singula. bonitas em̄ infinita Dei manifestatur etiā in ꝓductione creaturæ, q̄a infinitę vir-

c 242 tutis est ex nihilo ꝓducere[c]. Nō em̄ oportet si infinita bonita-

335. te se cōmunicat, q̄ aliq̄d infinitū à Deo ꝓcedat, sed secundum

c modū suū recipiat diuinā bonitatē. Similiter etiā q[d] dr̄, q̄ sine cōsortio nō potest esse iucūda possessio alicuius boni: locū habet, q̄ī. in vna persona nō inuenitur p̄fecta bonitas. Vnde indiget ad plenā iucunditatis bonitatē bono alicuius alterius consociati sibi. Similitudo autē intellectus nostri non sufficienter probat aliquid de Deo, propter hoc q̄ intellectus non vniuoce

Tract. 27. circa med. inuenitur in Deo & in nobis. Et inde est quod Aug. super Ioan. dicit, quòd per fidē venitur ad cognitionē, & non econuerso.

¶Ad tertiū dicendum, q̄ cognitio diuinarum personarum fuit necessaria nobis dupliciter. Vno modo ad rectè sentiendum de creatione rerū. Per hoc enim quòd dicimus Deū omnia fecisse verbo suo, excluditur error ponentiū Deū ꝓduxisse res ex necessitate naturę. Per hoc autē quòd ponim⁹ in eo ꝓcessionē amoris, ostenditur q̄ Deus nō ꝓpter aliq̄ indigētiā creaturas ꝓduxit neq; ꝓpter aliquā aliā causam extrinsecam, sed propter amorem suæ bonitatis. Vnde & Moyses postq̄ dixerat, In principio creauit Deus cælum & terrā: subdit, dixit Deus, fiat lux, ad manifestationem diuini Verbi. Et postea dixit, vidit Deus lucem q̄ esset bona, ad ostēdendū ꝓbationem diuini Amoris. Et similiter in aliis operibus. Alio modo & principalius ad rectè sentiendum de salute generis humani, quæ perficitur per Filium incarnatum, & per donum Spiritus sancti.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum sint ponendæ notiones in diuinis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sint ponendę notiones in diuinis. Dicit enim Diony. in 1. cap. de Diui. no. quòd non est audendum dicere aliquid de Deo, præter ea quæ nobis ex sacris Eloquiis sunt expressa[e]. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquiis sacræ Scripturæ. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis. ¶2. Præterea, Quicquid ponitur in diuinis, aut pertinet ad vnitatē essētię, aut ad Trinitatem p̄sonarum. Sed notiones nō pertinēt ad vnitatem essentię nec ad trinitatē personarum. De notionib⁹ enim neq; prædicātur ea quæ sunt essentię. nō enim dicimus quòd paternitas sit sapiēs, vel creet. Neq; etiā ea, q̄ sunt personæ. Nō enim dicimus quòd paternitas generet, & filiatio generetur. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis. ¶3. Præterea, In simplicib⁹ nō sunt ponenda aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscendi: quia cognoscuntur seipsis. sed diuinæ personæ sunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponendę in diuinis personis notiones.

¶SED CONTRA est, quòd dicit Ioā. Dam. differentiā hypostaseō, id est p̄sonarū in tribus ꝓprietatibus, i. paternali & filiali & processionali, recognoscimus. Sūt ergo ponēdæ ꝓprietates & notiones in diuinis.

Lib. 3. cap. 5.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd prępositiuus attendens simplicitatē personarū dixit nō esse ponendas ꝓprietates & notiones in diuinis. Et sicubi inueniātur, exponit abstractū pro cōcreto. Sicut enim cōsueuimus dicere, rogo benignitatem tuā, id est te benignum: ita cùm dicitur in diuinis Paternitas, intelligitur De⁹ pater. Sed sicut ostensum est suprà, diuinæ simplicitati nō præiudicat, q̄ in diuinis vtamur nominib⁹ cōcretis & abstractis. Quia secūdum q[d] intelligimus sic nominamus. Intellect⁹ autem noster nō potest pertingere ad ipsam simplicitatē diuinā, secūdum q̄ in se est considerāda: & ideo sc[dm] modū suū diuina apprehēdit & nominat, id est, sc[dm] q̄ inuenit in reb⁹ sensibilibus, à q̄bus cognitionē accipit. In q̄b⁹ ad significādum simplices formas nominib. abstractis vtimur: ad significādum verò res subsistētes vtimur nominibus cōcretis. Vn̄ & diuina, sicut suprà dictū est, rōne simplicitatis p nomina abstracta significam⁹. ratione verò subsistētiæ & cōplementi per nomina cōcreta. Oportet autē non solum nomina essentialia in abstracto & in cōcreto significare (vt cū dicimus deitatē & Deū, vel sapientiā & sapientem) sed etiā personalia, vt dicamus Paternitatem & Patrē. Ad quod duo p̄cipuè nos cogunt. Primò q̄dem hæreticorum instātia. Cūm enim cōfiteamur Patrem & Filium & Spiritūsan. esse vnum Deū & tres p̄sonas, quærentibus quo sunt vnus Deus, & quo sunt tres, sicut respōdetur q̄

Q. 3. art. 3. ad 1. & q. 13. art. 1.

¶Super Quęstionis trigesimęsecundæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte duo: qm̄ quæstio est de qōne an est, an, s. sint notiones in diuinis. Primò q̄d nominis ipsius notionis. Notio nāq; in cōmuni notificationē seu manifestationē importat ꝓpriè loquēdo passiue seu formaliter: sicut lectio, & auditio & similia. Ad diuina aūt applicata sumitur ꝓ ꝓprietate vni⁹ vel duarū p̄sonarū. Et vr̄ q̄ beatus Aug. primò introduxerit in hanc materiā Notionis vocabulū: dū 5. de Tri. cap. ait, q̄ alia est notio qua intelligitur ingenitus, & alia qua Genitor. Sc[d]o ad perfectionē doctrinæ scito, q̄ notio vt sumitur à Theologis, in litera sequentis articuli diffinitur sic, Notio est ꝓpria rō cognoscēdi diuinā p̄sonā. Vbi nota q̄ ly rō cognoscēdi, insinuat q̄ sit formale principiū cognoscēdi: & ex hoc sequitur, strictè loquēdo, q̄ significetur in abstracto: sicut em̄ formale principiū essendi oportet esse formā, ita formale principiū cognoscēdi vt sic, oportet cōcipi ac significari vt formā. hoc autē vt quo ad aliq̄d est: hoc aūt importat abstractū. Et propterea in p̄senti art. disputatio cū Præpositiuo circa abstractū & cōcretū versat̄: nō. n. est hic q̄ō de reb⁹ absolutè, sed vt significatis ac innotescētibus per nomina, ly verò ꝓpria, insinuat q̄ significat aliquid speciale: aliter nō esset propria cognoscendi rō, & ꝓpter hoc (vt dicet) esse ab alio nō est notio. Ly vero diuinā p̄sonā, īsinuat tria. Primò, q̄ significat aliq̄d ꝑtinens ad originē: quia ordine originis distinguuntur diuinæ p̄sonæ. Secūdò q̄ illud pertineat ad dignitatē nō essētialē, sed p̄sonalē, q̄a persona dignitatis nomē est. Tertiò quòd sit vnius in eo quod vnū, id est quòd significet aliquid conueniens pluribus (vt de spiratione patet) cōueniat illis inquantum vnū. Et sic patet titulus. ¶In corpore duo pricipaliter facit: proponit opinionē Præpositiui. Secundò cōfutando illam respondet quæsito. ¶Quo ad primum, tria ꝓpositiuus dicit, s. opinionē: q̄, s. nō sunt ponēdæ ꝓprietates in abstracto, seu notiones in diuinis. Et radicem opinionū, s. ꝓpter simplicitatē personarū diuinarū. Et expositionem sacrorum eloquiorū, quo ad hoc scilicet quòd abstractum exponendum est per cōcretum. ¶Quo ad secundū duo ex opposito fiunt. primò destruit̄ radix opinionis p̄dictæ. Secūdò ꝓbatur opposita opinio. Primū fit sic, secundū q̄ intelligimus, sic nominam⁹. ergo nominamus diuina modo non suo, sed sensibiliū: ergo nominamus ea rōne simplicitatis nominib⁹ abstractis: rōne verò subsistentiæ, nominibus cōcretis. ergo nō p̄iudicat diuinæ simplicitati vti in diuinis abstractis & cōcretis. prima

182. Infra q̄. 40. art. 1. cor. & 1. dist. 26. q. 2. art 1. Et dis. 33. art. 2. cor.

a argumen. 171 195 argumen. a

Universidad de ... Biblioteca

sis.prima consequentia probatur.quia intellectus noster non pertingit ad cognoscendum Deum secundum quod in se est, sed cognoscit eum more sensibilium. Secunda verò probatur:quia in sensibilibus abstracti nomen ex simplicitate,concreti verò ex complemento standi sumptum est:reliqua per se patent.

¶Cõtra hãc rõnẽ Aureo.apud Capreolum in 26.dist.primi,arguit,volens probare q notio in diuinis distinguit ab eo cuius est notio,puta Paternitas à Patre:nõ solũ ex modo intelligẽdi ex sensibilibus orto,vt dicit litera, sed etiã ex parte rei. Et arguit sic,vbicũque abstractũ differt à cõcreto,solo modo significãdi,q eqd reale dr de vno,dr de reliquo,vt pater de Deitate & Deo: sed Paternitas & Pater nõ sic se habẽt, qm̃ Paternitas se tota distin- 195 guit à filio,nõ autẽ pater.ergo. ¶Ad hoc breuiter dicit, q distinctionẽ inter abstractũ & cõcretũ in diuinis ex diuina re oriri,põt dupl'r intelligi.Vno modo,q in Deo est aliqd, vnde verificat abstractũ & concretũ. & hoc proculdubio est verũ:qm̃ simplicitate abstractũ,subsistẽtia cõcretũ fundat. Alio modo q in diuinis sit aliqua distĩctio ex qua oritur distinctio inter abstractũ & cõcretũ: & hoc est chimericũ. Vñ ad rõnẽ in oppositũ negãda est maior:eiúsque pbatio falsa est, qm̃ generare pdicat de Deo, nõ autẽ de Deitate. Ad veritatẽ nãque locutionum exigitur,q pdicatũ cõueniat rei significatæ p subiectũ sub illo modo,quo significatur, vt patet extra de Trinitate & fide catholica.

Q.28.ar.1. ad 3.

sunt essẽtia vel Deitate vnum:ita oportuit esse aliqua nomina abstracta,qbus respõderi possit psonas distingui.& hmõi sunt proprietates vel notiones in abstracto significãtes,vt paternitas & filiatio.Et ideo essentia significatur in diuinis vt qd,psona verò vt qs, pprietas aũt vt quo.Secũdò,qa vna persona iuenitur in diuinis referri ad duas psonas, s.persona Patris ad psonã Filij&personã Spi.san.Nõ autẽ vna relatione,quia sic sequeretur, q etiã Filius & Spiritussanctus vna & eadẽ relatione referrẽtur ad Patrẽ. Et sic cũ sola relatio in diuinis multiplicet Trinitatem,sequeretur quòd Filius & Spiritussanctus nõ essent duæ psonæ. Neq; tamẽ põt dici (vt Præpositiuus dicebat) q sicut Deus vno modo se habet ad creaturas,cum tamen creaturæ diuersimode se habeant ad ipsum,sic Pater vna relatione refertur ad Filiũ & ad Spi. san.cùm tamẽ illi duo duabus relationibus referãtur ad Patrẽ.Quia cùm ratio specifica relatiui cõsistat in hoc q ad aliud se habet:necesse est dicere q duæ relationes nõ sunt diuersæ secundũ speciẽ,si ex opposito vna relatio eis correspõdeat. Oportet enim aliã speciẽ relationis esse Dñi & patris secundũ diuersitatem filiationis& seruitutis.Oẽs aũt creaturæ sub vna specie relationis referũtur ad Deũ,vt sunt creaturæ ipsius.Filius aũt & Spiritussanctus nõ secundũ relationes vnius rõnis referũtur ad Patrẽ.vnde nõ est simile.Et iterũ in Deo nõ requiritur relatio realis ad creaturã, vt suprà dictũ est. Relationes autẽ rõnis in Deo multiplicare nõ est incõueniẽs.Sed in Patre oportet esse relationem realem, qua referatur ad Filium & Spir.sanct.Vnde secundum duas relationes Filij & Spi. sanc.quibus referuntur ad Patrem, oportet intelligi duas relationes in Patre,quibus referatur ad Filium & Spiritum sanctũ. Vnde, cum non sit nisi vna Patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicuntur proprietates & notiones.

AD PRIMVM ergo dicendũ,q licet de notionibus nõ fiat mẽtio in sacra Scriptura,fit tamẽ mẽtio de psonis,in qbus intelligũtur notiones, sicut abstractũ in cõcreto.

¶Ad secundũ dicendũ, q notiones significãtur in diuinis non vt res, sed vt rationes quædam,quibus cognoscuntur personę,licet ipsæ notiones vel relationes realiter sint in Deo,vt suprà dictum est. Et ideo ea quæ habent ordinem aliquem ad actũ aliquem essentialem vel personalẽ,nõ possunt dici de notionibus:quia hoc repugnat modo significãdi ipsarum. Vnde nõ possumus dicere quòd paternitas generet, vel creet, sicut sapiẽtia vel intellectus.Essentialia verò,quæ nõ habẽt ordinem ad aliquem actũ, sed remouent cõditiones creaturæ à Deo, possunt prædicari de notionibus:possumus enim dicere quòd paternitas est æterna,vel immensa,vel quodcunq; huiusmodi. Et similiter propter identitatem rei possũt substantiua personalia & essentialia prædicari de notionibus:possumus enim dicere,quòd paternitas est Deus, & deitas est pater.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd licet personæ sint simplices,tamẽ absq; pręiudicio simpli-

¶Secundò proponit oppositã opinionẽ,& est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè:Oportet in diuinis significari in abstracto & cõcreto non solũ nomina essentialia , sed etiã personalia,scilicet Paternitatem & Patrẽ,&c. Et probatur cõclusio duabus rationibus:quarũ prima extẽdit se ad essentialia & personalia:secũda autem ad personalia tãtũ.Est ergo prima ratio,vt hæreticorũ instãtiæ habeamus propria respõsiua:& formatur sic ratio à cõfitentibus Patrẽ & Filiũ & Spiritũsanctum esse vnum Deum & tres personas:oportet respõderi interrogãtibus,quo sunt vnus Deus , & quo vel quibus sunt tres personæ:ergo oportet dicere q Deitate sunt vnũ, pprietatibus autem,scilicet paternitate,filiatione,&c.sunt plures,sic enim & non aliter tribus interrogatiuis,scilicet quid,quis,& quo , reddimus tria propria responsiua.

¶Contra hanc rationem Greg.de Arimino.in 26.dist.primi instat,intendens eam soluere,dicẽs,quòd propter hæreticorũ instantiã non oportet proprietates has distinguere.Quia Aug.docuit respõdere in sermone de fide & symbolo : Credimus Trinitatem personis distinctam substãtia vnitã.Et Hiero.in expositione fidei catholicæ. Substantia vnum sunt:sed personis ac nominibus distinguuntur, ergo absque proprietatibus habemus responsiuam , quo sunt vnum , & quo plures.

¶Ad hoc tripliciter dicitur.Primò,q Gregorius malè immiscere videtur hanc literæ huius rationẽ tractatui de rebus absolutè:quem videtur ipse ibidẽ intendere. vt enim patet ex titulo totius quæstionis , hic tractatur de cognitione diuinarum personarũ,& non de esse earundẽ.Secundò dicitur,q malè ponderauit verba literæ dicentis,quòd oportet habere respõsiuum ad interrogatiuum quo non respectu huius termini qui est Trinitas,sed respectu etiã huius termini Persona:quod constat ex neutra illarũ autoritatũ haberi.Tertiò,quòd litera iuxta morẽ suum loquitur formaliter,& consistit vis eius in hoc , q interrogatiuo quo oportet reddi responsiuũ,quod ex proprio modo significandi significat vt quo, alioquin nõ quiescet instantia quærentiũ.Constat autem quòd persona non significat vt quo , cum sit concretum nomen.Oportet igitur vt habeamus proprium responsiuum quo,nõ respectu huius,aut illius termini,sed simpliciter respectu concretorum diuinorum proprietates in abstracto admittere in diuinis : & hoc directè intendit litera.

¶Secunda verò ratio primò ponitur,deinde à Præpositiuo saluatur.Tertiò excluditur solutio dupliciter.Est ergo secũda ratio,Persona Patris vna refertur ad duas personas,s.Filij & Spiritussancti , non vna relatione.ergo oportet in Patre distinguere rationes.Antecedẽs quo ad secundã partem probatur ducẽdo ad impossibile sic:Si Pater vna relatione respiceret Filium & Spiritumsanctũ,Filius & Spiritussanctus,vna quoq; relatione respicerẽt Patrẽ:& si sic,ergo Filius & Spiritussãctus nõ essent duę personæ. Et probatur hęc vltima sequela:qa sola relatio multiplicat Trinitatẽ. Præpositiuus autẽ secundã partẽ antecedentis negãs cõsequentiã quoq; primã ducentem ad impossibile negabat:afferebatq; instantiã.Ex eo q Deus vnica relatione se habet ad creaturas,& tamẽ creaturæ pluribus relationibus referuntur ad ipsum:sicque proportionaliter cẽsebat de Filio & Spiritusancto ad Patrem.

¶Cõtra hãc autem respõsionem dupliciter in litera arguitur,Primò sic,Ratio specifica relatiui cõsistit in hoc q est ad aliud se habere. ergo vni relationi secundũ speciẽ nõ possunt ex opposito correspõdere duæ diuersæ secundũ speciẽ : ergo relationibus Filij & Spi.san.nõ potest respõdere vna relatio Patris:quãuis omnibus relationibus creaturarũ possit respõdere vna relatio ex parte Dei. Prima cõsequẽtia declaratur in patre & Domino respectu filij & serui.Secũda autẽ quia relationes Spir.sanc.& Filij sunt diuersarũ rationum,creaturarũ autẽ ad Deũ vnius sunt rationis. Secundò peccat instãtia:quia sermo præsens est de relationibus realibus vtrinq;. Ratio autem Dei ad creaturam non est realis : & propterea non oportet q sit vna.Nullum enim inconueniẽs est multiplicare relationes rationis in Deo.

¶Circa antecedens assumptum, scilicet ratio specifica relatiui consistit in esse ad aliud , aduerte quòd non intendit per hoc , quòd ratio specifica relatiua sumatur ex correlatiuo ad quod est : quem tamen sensum superficies deductionis præ se fert : quasi arguere velit, quòd quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est relationi vnius speciei correspondere termino diuersarũ specierum: hoc enim est falsum, quoniam apud ipsum ex causa seu fundamento consurgit relationis species.Sed intendit quòd specifica ratio relatiui cõsistit in esse ad aliud proportionale sibi:quemadmodũ enim relatiuum in cõmuni cõsistit in esse ad aliud in communi, ita relatiui species cõsistit in ordine ad aliud secundũ speciẽ,ac p hoc vnicũ specie relatiuum cõsistit in esse ad aliud vnicũ specie correlatiuum. Sic enim p se descẽdit ad aliquid ppriis differẽtiis i suas species.

Q.28.ar.1.

¶Circa prædicta occurrit multiplex dubium. 181 Dubitatur enim primò de illa propositione, Pater refertur ad Filiũ & Spiritũ sanctũ,nõ vna, sed duabus relationibus. Aut enim est sensus, q ibi sunt relationes duæ secundum rẽ:& hoc est falsissimum:quoniã spiratio & paternitas in Patre sunt vna res numero.Aut est sensus, quòd sunt duæ secundum rationẽ. Et hoc licet sit verum , non est tamen ad propositum.Tũ quia de rebus in hac ratione est sermo, quæ ex natura relationum procedit. Tum quia ex præmissis prædictæ rationi manifestè sequitur,si est valida,quòd diuersis specie relationibus oportet diuersas specie relationes correspondere. Constat autem , quòd ad diuersitatem specificam in rerum natura non sufficit distinctio rationis.

¶Dubium secundò est circa propositionem illam assumptam contra Præpositiuũ, scilicet vni relationi secundum speciem non possunt correspondere duæ secundum speciem.Manifestè enim tenemus oppositum:quoniam vni filiationi Sortis respondent diuersarum specierum relationes,scilicet paternitas & maternitas parentum ipsius, vt in Tertia parte,quæst.35.artic.5.expressè habetur.

¶Ad primum dubium dicendum est , quòd hic sunt duo , scilicet pluralitas relationis , & modus pluralitatis. De pluralitate quidem asserit litera partem affirmatiuam, volens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales : quia distinguuntur differentiis relationis. De modo autem quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis:quia non opponuntur adinuicem relatiuè:& sic nõ sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentiis rei. Affirmare verò quòd sunt duæ formaliter secundum rationem tantùm,non quietat multorum intellectum,quia esse duo secundũ rationem,nõ est esse duo,sed intelligi duo sicut esse quantũ secundũ rationem,non est esse quantum,sed intelligi quantum.Vnde cum nulla sit actualis distinctio præter realẽ aut rationis,restat quòd sint duæ virtualiter, id est perinde se habent ac si essent duæ & hoc consonat excellentiæ diuinæ rei.Et est in rerum natura absque omni opere intellectus:sufficitque proposito,reliquisque difficultatibus soluendis:nam specifica diuersitas duarum relationum infert specificam diuersitatem relationum sibi correspondentium formaliter vel virtualiter,id est,quòd illæ relationes correspondentes habeant specificam distinctionem in rerum natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionem actualiter.Et sic,quoniam persona Patris habet relationes duas,sic quòd vnaquæque vẽdicat sibi propria,ac si essent seorsum actualiter duæ in re:ideo oportet duas relationes in abstracto tanquam duas patris notiones ponere. Alioquin responderi non posset quærenti,quo Pater, & quo Spirator : cum constet Patrem ad Filium, Spiratorem verò ad Spiritum sanctum esse:veruntamen proposito sufficere videtur affirmare,quod distinguuntur formaliter : quoniam tractatus iste non est de rebus absolutè, sed vt intellectis & significatis , vt patet ex litera.

¶Ad secundum verò dubium dicitur, quòd cum radix propositionis S. Thom. sit illa propositio Arist.5.Metaph.c. de ad aliquid, scilicet nullum relatiuum dicitur bis propter eandem rationem:quia ad aliquid hoc ipsum quod est,sui primò termini est, quem patet esse vnum : iuxta limitationem illius fundamenti limitanda sunt consequentia.Relatiuum igitur non dici bis, potest dupliciter intelligi. Primò non dicitur bis, id est ad duo correlatiua solo numero distincta. & sic credimus hoc esse falsum : quia Sortes albus eadem similitudine similis est omnibus albis. Secundò non dicitur bis, id est ad duo correlatiua diuersarum rationum. & sic potest intelligi dupliciter, scilicet vel diuersarum rationum partialium. Et sic etiam non est verum,vt ex illo articulo Tertiæ partis patet. Vel non partialiũ, & sic est verum. Vnde notanter S. Thom. ibidem in vltimo argumento ex hoc eodem fundamẽto non infert, Ergo impossibile est vnum relatiuum dici ad duo: sed , Ergo impossibile est , quòd vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa: per ly omnino , non partialia innuens. Voco autem relatiua partialia in proposito , illa quorum fundamenta partialiter concurrunt ad vnum numero effectum , vt patet de patre & matre respectu filij : consona autem veritati glossa hæc ostenditur, ex eo quòd propriè loquendo , relatiuum non dicitur bis,quando plura ex eadem parte respicit , quasi partes adæquati extremi. sed quando vnum

vnum ex vna,& alterum ex altera parte respiceret, bis diceretur, vt species ad genus , & ad indiuiduum : & scientia diceretur ad scibile & scientem, &c.S.Thom. ergo hic contra Præpositiuum intendit impossibile esse , quòd vna relatio secundum speciem habeat extrema diuersarum rationum non partialium : processio nãque & filiatio non habent partialia fundamenta , sed diuersarum omnino rationum secundum se perfectarum : quoniam Filius perfectè terminat processum intellectus, & similiter Spiritus sanctus perfectus est terminus processionis voluntatis. In tertia autem parte extrema diuersarum rationũ partialia reddidit filiationi, vt patet.

183 *1. dist. 26. q.2. art.3. & di. 27. q. 1.art. 1. & pos. q. 9. artic. 9. 21. & 27. & q. 10. artic.5. 12. & opu.3.c. 57. 58. 59. 60. & 61.* Q.28.art.5.

¶In responsione ad secundum dubium occurrit:quid sit significari vt res , & quid significari vt ratio. Si enim hoc idem est quod significari in concreto & in abstracto:litera contradicit sibi,quia sapientia abstractum nomen est: & tamen de Deo dicitur quòd disponit omnia suauiter , &c. Non obstante sibi tali modo significandi. Si autẽ intenditur differentia inter rem realem & rationis , manifestè falsum dicitur,quoniã paternitas rem realem significat , sicut & sapientia.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia ly vt, aliquam cõditionem importat , & conditio rei est existere vel subsistere : nulla siquidẽ res vt res est nisi sit:& similiter nulla res vt res significatur, nisi vt ens:seu existẽs significetur.Ratio autẽ,quia innotescendi gratia. 6. Topico. dicitur inuẽta, principiúmque notitiæ sit actus & forma , ex nono Meta.cõditio rationis est,vt sit formaliter notificatiua : & proportionaliter vt significetur vt rationale principiũ in cognoscendo. sic enim modus significandi correspõdet cõditioni rationis vt ratio est. Et quia hæc exercẽt abstractũ & concretũ, ideo conceditur quòd significari vt res, coincidit cum concreto , & vt ratio cum abstracto.

¶Et ad obiectionem in oppositũ dicitur , quòd licet omnibus abstractis ex modo significandi commune sit non congruere operationibus,inter abstracta tamen est magna latitudo,ex parte ipsius rationis formalis significatæ.Quorundã enim ratio formalis secundum se nullum habet ordinem ad opus,vt patet in relationibus,quorundam autem secundum se habet ordinem ad opus:vt sapientia ad ordinare,iustitia ad reddere vnicuique ius,&c.illa abstracta , quæ ex re formaliter significata opus respiciunt,congruam propositionem admittunt,vt in litera de sapientia & intellectu dicitur.Reliqua autẽ vt paternitatis & reliquæ notiones,quia nec ex modo significandi , nec ex propria ratione formali operis principia sunt, congruas enuntiationes habere non possunt circa operationes , vt in litera dicitur,vnde nulla est contradictio.

citatis possunt propriè rationes personarũ in abstracto significari,vt dictum est.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum sint quinque notiones*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q nõ sint quinq; notiones. Proprie enim notiones personarũ sunt relationes quibus distinguũtur. Sed relationes in diuinis non sunt nisi quatuor,vt suprà dictũ est.Ergo & notiones sunt tãtũ quatuor.

¶2.Præterea, Propter hoc,quòd in diuinis est vna essentia,dicitur Deus vnus. propter hoc autem quòd sunt tres personæ, dicitur Deus trinus. Si ergo in diuinis sunt quinque notiones, dicetur quinus. quod est inconueniens.

¶3.Prçterea, Si tribus personis existentibus in diuinis,sunt quinque notiones , oportet quòd in aliqua personarum sint aliquæ notiones duæ vel plures , sicut in persona Patris ponitur innascibilitas,& paternitas, & communis spiratio.Aut igitur istæ tres notiones differunt re,aut non. si differunt re, sequitur quòd persona patris sit composita ex pluribus rebus.Si autem differunt ratione tantum,sequitur quòd vna earum possit de alia prædicari , vt dicamus , quòd sicut bonitas diuina est eius sapientia propter indifferentiam rei : ita communis spiratio sit paternitas. quod non conceditur.Igitur non sunt quinque notiones.

¶4.SED CONTRA Videtur , quòd sint plures.Quia sicut pater à nullo est,& secundum hoc accipitur notio , quæ dicitur innascibilitas:ita à Spiritu sancto non est alia persona.Et secundum hæc oportebit accipere sex notiones.

¶5.Præterea,Sicut Patri & Filio commune est q ab eis procedat Spiritussanctus:ita cõmune est Filio & Spirituisancto quòd procedat à Patre.Ergo sicut vna notio ponitur cõmunis Patri & Filio : ita debet poni vna notio communis Filio & Spirituisancto.

¶RESPONDEO dicẽdum,quòd notio dicitur id quod est propria ratio cognoscendi diuinam personam. Diuinæ autem personæ multiplicantur secundum originẽ.Ad originẽ autẽ pertinet à quo alius, & qui ab alio : & secundum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona Patris nõ potest innotescere per hoc, quòd sit ab alio , sed per hoc quòd à nullo est.Et sic ex hac parte eius notio est innascibilitas. Sed inquantum aliquis est ab eo,innotescit dupliciter.Quia inquantũ filius est ab eo , innotescit notione paternitatis : inquantum autem Spiritussanctus est ab eo innotescit notione cõmunis spirationis.Filius autẽ potest innotescere per hoc, quòd est ab alio nascendo,& sic innotescit per filiationem. Et per hoc quòd est alius ab eo, scilicet Spiritussanctus, & per hoc innotescit eodem modo sicut & Pater , scilicet communi spiratione.Spiritussanctus autem innotescere potest per hoc , q est ab alio vel ab aliis , & sic innotescit processione. Non autẽ per hoc quòd alius sit ab eo:quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis,scilicet innascibilitas, paternitas,filiatio, communis spiratio & processio. Harum autẽ tantùm quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas nõ est relatio nisi per reductionem, vt infrà dicetur. Quatuor autem tantùm proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas : quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales,id est constituentes personas,scilicet paternitas, filiatio & processio.Nam communis spiratio & innascibilitas dicuntur notiones personarum,non autem personales , vt infrà magis patebit.

AD PRIMVM ergo dicendum,quòd præter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem,vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum,quòd essentia in diuinis significatur vt res quædam, & similiter personæ significantur vt res quædam, sed notiones significantur vt rationes significãtes personas.Et ideo licet dicatur Deus vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum : non tamẽ dicitur quinus propter quinque notiones.

¶Ad tertiũ dicẽdum,quòd cùm sola oppositio relatiua faciat pluralitatẽ realẽ in diuinis, plures proprietates vnius personæ, cùm nõ opponantur adinuicẽ relatiuè,nõ differũt realiter. Nec tamẽ de inuicẽ prædicantur:quia significantur vt diuersæ rationes personarũ.Sicut etiã nõ dicimus, quòd attributũ potentiæ sit attributum scientiæ: licet dicamus, quòd scientia sit potentia.

¶Ad quarum dicendum , quòd cùm persona importet dignitatem, vt suprà dictum

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum tertium.*

Titulus intendit de numero quinario adæquatè : ita quod neque plures neque pauciores sint notiones quàm quinque.

¶In corpore duo facit.Primò respondet quæsito. Secundò ponit differentiam inter notiones,relationes,proprietates & notiones personales, quo ad numerum,

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est , Notiones sunt quinque,scilicet innascibilitas,paternitas, communis spiratio,filiatio,& processio. Et probatur sic : Notio est propria ratio cognoscendi diuinam personam : ergo attenditur secundum originem : ergo secundum hæc duo , scilicet à quo alius, & qui ab alio : ergo sunt quinque. Antecedens est descriptio notionis superius exposita. Prima consequentia probatur : quia diuinæ personæ multiplicantur secundum originem. Secunda autem, quia hæc duo spectant ad originem , & secundum ea innotescunt diuinæ personæ. Tertia verò manifestatur sigillatim ad singulas applicando personas vtrunque modum originis. Et quo ad personam quidem Patris , ex illo modo qui ab alio non positiuè licet negatiuè habetur innascibilitas. Ex illo verò à quo alius Paternitas & Spiratio , quo ad personam verò filij, ex ly qui ab alio, habetur Filiatio:ex ly verò à quo alius habetur eadem Spiratio.Quo ad personam verò Spiritus sancti , ex ly qui ab alio , habetur processio. Ex ly verò à quo alius,nec positiuè , nec negatiuè aliqua ponitur,propter rationem subiunctam in responsione ad quartum.

¶ Quo ad secundum determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorum quatuor, scilicet notionis,relationis , proprietatis , & personalitatis , vt formaliter possit locutio interpretari:nec vnũ confuse pro alio accipiatur.Et in litera clarè patent. Si qua verò circa hæc sunt dubia cõstitutiua aut circa innascibilitatem,inferius propriis locis patebunt. 188

¶Circa discussionem factam in litera post responsiones ad argumẽta occurrit dubium motum à Scoto in 28. distinc.prima. qõ. prima. argumento 3.& hic intactum : Quare scilicet non est ponenda sexta notio,scilicet inspirabilitas communis Patri & Filio: sicut enim Pater innotescit positiuè dupliciter , & negatiuè negatione vtriusque originis , vel priuatiuè earum : ita Filius , cum sibi conueniat negatio vnius earum debet illa innotescere.

¶Ad hoc dubium nihil inuenio à S.Tho. dictũ in speciali respectu personæ filij.Inferius nanque qõ.33. artic.4.Et in primo sentent. dist. 28. q.1.art.1.solutionem huius dubij dedit inquãtum tangit personam patris dicens , quòd innascibilitas importat negationem vtriusque originis. Ex hoc enim manifestè patet quòd in Patre non est opus inspirabilitate . Sed præsens dubium est de persona Filij. Ea quoque quæ de sufficientia notionum 26. distin.primi dicit, malè possent ad hoc applicari. Tum quia etiam inspirabilitas dicit aliquid speciale , est enim negatio in genere,&c. Tum quia etiam innascibilitas cõceditur à S.Tho. notio, vt est negatio natiuitatis , vt patet infrà. Scotus autem vbi supra quasi vellet introducere sextam notionẽ,non audet tamen se contra torrentẽ opponere Doctorum,quinque tãtum notiones approbantiũ. 71 Vnde nisi (inquit) assignetur aliqua ratio de hoc,sexta erit concedenda notio.Videtur autem mihi quòd sufficiens habetur ratio, quare inspirabilitas non est ponenda inter notiones.

Q.33.ar.4. ad 3.
Q.40.art. 1. ad 1.
In corp.
Q.29.art. 3.

¶Ad cuius euidentiam scito,quòd cum notio innotescẽdi gratia ponenda sit (vt eius nomen ostendit) & priuatio per habitum negatióque per affirmationem naturaliter cognoscatur, & non econuerso:consequens est q negationes modorum originis inter notiones computari regulariter non debeant, in cuius signum persona Spiritus sancti vnã tantùm notionem habet,& tamen sibi conuenit negatio natiuitatis Filio conuenientis.Et quoniam inspirabilitas negatio quædam est,ideo inter notiones locum habere non debet.Quòd autem innascibilitas notio posita sit negatiua,præter regulariter est propter tres singulares rationes locum nõ habentes in aliis negationibus. Prima est quia persona Patris sola se habet in Trinitate in ratione primi principij.solus enim Pater ibi est principium,non de principio.Et propterea tum quia ratio primi optimè per negationem notificatur.Tum ad commendandã hãc tantam Patris autoritatem propter quam secundum Hilarium maior dicitur Filio: & Filius in Euangelio solitus est omnia referre ad Patrem:& Ecclesia omnes fere orationes ad Patrem dirigit:merito huiusmodi negatio notio posita est. Et hæc ratio tangitur in litera in responsione ad quartum in calce,& in primo Sententiarum vbi suprà. Secunda ratio est propter variam connexionem istorum terminorum in communi,scilicet Pater & ingenitus. hæc enim duo separata inueniũtur apud nos : omnis enim Pater est genitus,id est ab alio,vel etiam genitus propriè,excepto Adam,qui fuit Pater & ingenitus.Ex propriis tamen rationibus cõiungi possunt,& in paterna persona iuncta sunt , non sic autem est de Filio & inseparabili:hæc enim vbique cõnexa sunt : & ideo merito negatio illa inter notiones numerata est.Et sumitur hæc ratio ex Aug.5.de Trin.cap.8. Tertia ratio ex Hilario in libro de Synodis ad commendãdam vnitatem diuinæ naturæ:ponendo siquidẽ innascibilem vnã personam,ponitur vnum principium & caput in natura diuina. Inquit enim Hilarius,q ponere duos innascibiles , est ponere plures deos & plures naturas diuinas.ac per hoc ponere vnũ innascibilem cõmendat vnitatẽ

naturæ: propter quòd sacri Doctores non qualitercunque ponunt innascibilitatē esse notionem, sed vt propria est Patri: ita quòd nec essentiæ, nec Spirituisancto conuenit: accessit fortè ad hæc, quòd nominibus propriis processionis Spiritussancti caremus. Quia igitur rationem habemus quare singulari priuilegio innascibilitas est notio: & regulariter negationes à notionibus excluduntur, rationabiliter à sacris Doctoribus inspirabilitas omissa est.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd significari vt res quædam, est significari vt res singularis in rerum natura: & quoniam nominibus Personarū in actu exercito, (vt Pater & Filius & Spiritussanctus) & nomine similiter Essentiæ (vt Deus) significantur personæ & natura in diuinis vt res singulares: notionum autem proprietatum & relationum vt sic nominibus, id est abstractis, rationes potius rerum significantur: ideo ex horum numero non dicitur Deus quinus vel quatrinus, &c.

D. 931.
184 1. dist. 33. art. 5.
Cap 3.

¶In responsione ad tertium dubium est propter obiectionem Scot. in quolibet. 5. in calce articuli secundi: Si distinctio, inquit rationis inter paternitatem & spirationē sufficeret ad impediendam prædicationem in abstracto, impediretur etiam ista, Sapientia est bonitas: quoniam distinguuntur formaliter. Consequens autem est falsum apud te hic: ergo. Exemplū quoque quod de attributo adducitur, non est ad propositum, sed potius ad oppositū. Extra propositum quidem, quia attributum est nomen intentionis, quæstio autem est de nominibus primæ intentionis. Ad oppositum verò, quia ex illo exemplo habetur, quòd sicut attributum potentiæ non est attributum scientiæ, & tamen potētia est scientia: ita notio paternitatis non est notio spirationis, & tamen paternitas est spiratio: quod est oppositum intentæ conclusionis.

Ar. prec.

¶Ad hoc dicitur, quòd obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imò ex diminuta inspectione eius. Non enim dicitur in litera, quòd ideo non prædicantur de inuicem, quia distinguuntur ratione: sed quia significantur vt diuersæ rationes personarum, id est, vt diuersæ rationes relatiuæ. Personæ enim diuinæ relationes sunt subsistentes: vt prædictū fuit. Et intendit de diuersitate in actu exercito, non sub notionis vocabulo, sed sub relationis ratione. Fūdatur enim responsio hæc super doctrina in 5. Metaphy. cap. de vno, scilicet quòd sub illo aliqua propriè multiplicantur, cuius differentiis distinguuntur, ita quòd intendit q; quia paternitas & spiratio sub diuersis differētiis diuinæ relationis sunt. illa enim est ad Filium, hæc ad Spiritum sanctum, ideo & duæ relationes reales diuinæ sunt. Et quia hanc distinctionem important in actu exercito, paternitas & spiratio, ex hoc quòd significantur vt diuersæ rationes personarum, id est relatiuorum personalium: ideo non prædicantur de se inuicem. Vnde ad obiectionem negādum est antecedens. Et de exemplo dicendum est, quòd est valde ad propositum si sanè intelligatur: non enim adductum est nisi ad manifestandum fundamentum illud ex 5. Metaphy. scilicet quòd sub illo retinet aliquam pluralitatem, sub cuius pluribus differentiis comprehenduntur. Et quia sub attributi intentione & non rei, scientia & potentia Dei distinguuntur, ideo plura attributa dicuntur, nec vnum dicitur aliud: licet vna sit alia, quia non distinguuntur rei differentia. Ita quoque dicitur in proposito, non solum respectu intentionis importatæ per ly notio, sed etiam respectu rationis formalis subtractæ, id est relationis diuinæ. sicut enim attributum numeratur in potentia & scientia, ita relationis ratio, & non solum notionis intentio numeratur in paternitate & spiratione. Et propterea sicut hoc attributum non est illud, & ita hæc notio non est illa (quod in litera tacetur) & paternitas non est spiratio: sunt enim relationis nomina. Et quòd hæc sit S. Thom. intentio, percipi potest ex primo Sent. distinct. 27. q. 1. art. 1. in corpore, & ad tertium.

¶Contra hanc quoque responsionem inquantum dicit, quòd paternitas & spiratio sunt idem, realiter argumenta extant Durandi apud Capreolum 13. dist. 1. artic. 2. contra primam conclusionem. Sed non sunt mihi visa recitatione digna.

est, non potest accipi notio aliqua Spiritus sancti ex hoc, q nulla persona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad dignitatē ipsius, sicut pertinet ad autoritatem Patris, quòd sit à nullo.

¶Ad quintum dicendū, quòd Filius[d] & Spiritussanctus non cōueniunt in vno speciali modo existendi à Patre: sicut Pater & Filius conueniunt in vno speciali modo producendi spiritum sanctum. Id autem quod est principium innotescendi, oportet esse aliquid speciale. Et ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum liceat contrariè opinari de notionibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q nō liceat cōtrariè opinari de notionibus. Dicit enim Aug. in 1. de Trin. quòd non erratur alicubi periculosius, quā in materia Trinitatis, ad quā certū est notiones pertinere. Sed contrariæ opiniones nō possunt esse absque errore. Ergo contrariè opinari circa notiones nō licet.

¶2. Preterea, Per notiones cognoscūtur personę, vt dictū est. Sed circa psonas nō licet cōtrariè opinari. Ergo nec circa notiones.

¶SED CONTRA, Articuli fidei non sunt de notionibus. Ergo circa notiones licet sic vel aliter opinari.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad fidem pertinet aliquid dupliciter. Vno modo directè, sicut ea quæ nobis sunt principaliter diuinitus tradita, vt Deum esse trinum, & vnū filium Dei esse incarnatū, & huiusmodi. Et circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maximè si pertinacia adiungatur. Indirectè verò ad fidem pertinent ea, ex quibus consequitur aliquid contrarium fidei. Sicut si quis diceret Samuelē non fuisse filium Helcanæ. Ex hoc enim sequitur, Scripturam diuinam esse falsam.

¶Circa huiusmodi ergo absque periculo hæresis aliquis falsum potest opinari, antequam consideretur vel determinatum sit, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, & maximè si non pertinaciter adhæreat. Sed postquam manifestum est, & pręcipuè si sit per Ecclesiā determinatum, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare, non esset absq; hæresi. Et propter hoc multa nunc reputantur hæretica, quæ prius non reputabantur propter hoc, quòd nunc est magis manifestum, quid ex eis sequatur. Sic igitur dicendum est, quòd circa notiones aliqui absque periculo hæresis contrariè sunt opinati, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei. Sed si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans quòd ex hoc sequatur aliquid contrarium fidei, in hæresim laberetur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

QVÆSTIO TRIGESIMATERTIA, De persona Patris, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandū est de personis in speciali. Et primò circa personam Patris. ¶Circa quā quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum Patri competat esse principiū. ¶Secundò, vtrum persona Patris propriè significetur hoc nomine pater. ¶Tertiò, vtrum per prius dicatur in diuinis Pater, secundum quòd sumitur personaliter, quàm secundum q sumitur essentialiter. ¶Quartò, vtrum sit proprium Patri esse ingenitum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum competat Patri esse principium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd pater nō possit dici principiū Filij, vel Spiritussancti. Principiū enim & causa idem sunt secundum Philosophum. Sed non dicimus Patrem esse causam Filij. Ergo non debet dici quòd sit eius principium.

¶2. Præterea, Principium dicitur respectu principiati. Si igitur Pater est principium Filij, sequitur Filium esse principiatum: & per consequens esse creatum. Quod videtur esse erroneum.

¶3. Præterea, Nomen principij à prioritate sumitur. Sed in diuinis nō est prius & posterius vt Athana. dicit. Ergo in diuinis non debemus vti nomine principij.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. 4. de Trin. Pater est principium totius Deitatis.

¶RESPONDEO dicendū, quòd hoc nomē principiū nihil aliud significat quàm id à quo aliquid procedit. Omne enim à

¶Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum quartum.

TItulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primò docet in communi, in qua fidei materia liceat vel non liceat contrariè opinari. Secūdò respondet quæsito.

¶Quo ad primum duplex ponit genus pertinentium ad fidem, scilicet directè & indirectè. De primo genere dicit, quòd opinari falsum, est hæresis, & maximè adiuncta pertinacia. De secundo verò dicit duo, primò quòd antequam cōsideretur, seu determinatum sit, consequi aliquid contrarium fidei, opinari falsum, non est hæresis maximè sine pertinacia. Secūdum est, quòd error huiusmodi post manifestationem, aut Ecclesiæ determinationem est hæresis. Et ex his deducitur corollariè, quòd multa hodie reputātur hæretica, &c.

¶Aduerte hic quòd ad rationem hæresis in se sufficit quòd sit error in his quæ sunt fidei, sed ad rationem hæretici formaliter requiritur vltra hæc pertinacia: & propterea in litera per modum additionis adiungitur si adsit, aut absit, pertinacia. Rursus in secundo genere quādo deest determinatio Ecclesiæ, nō vocatur manifestum consequi aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex hoc quòd multi Doctores credunt sic aliis oppositū scientibus. Vnde in huiusmodi falsum opinantes non solùm ab hæresi, sed etiam à peccato excusantur: qui iuxta gradū suum quantum cognoscunt, rationabiliorem viam arbitrantur sequi: salua Ecclesiæ reuerentia.

185 Infrà q. 36. art. 4. & 1. dist. 29 artic. 2. & op. 1. c. 2. & po. q. 10. art. 1. & 10.
Lib. 4. Metaph. tex. 3.
In Symb.

¶Quo ad secundū conclusio responsiua est, q licet contrariè opinari de notionibus si nihil est aut consideratur cōsequens contrarium fidei: & probatur, quia notiones sunt in secundo genere.

Cap. 20.

¶Super Quæstionis trigesimætertię Articulum primum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio: Pater est principium. Probatur, Principium est à quo aliquid procedit: & econuerso: pater est à quo procedit alius, scilicet Filius & Spiritussanctus, ergo Pater est principium.

¶In responsione ad primum aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in primo dist. 29. duo dicta huius literæ impugnat. Primum est differentia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim contra hoc Hilarium in quarto de Trinitate Patri autoris nomen tribuentem: & Augustinum in septimo de Trinit. cap. 4. dicentem de Patre: Illud quod est ei causa vt sit, est ei causa vt sapiens sit. Secundum est, q ideo nomine Principij & non Causæ vtimur in diuinis, quia est cōmunius: quoniam extendit se, &c. Contra hoc instat. Nomen ratione communitatis conueniēs Deo hoc habet, quia ratio minus communis non conueniret ei, sed principiū non est huiusmodi secundum dicta tua: quoniam nulla ratio Principij posita in 5. Metaph. conuenit patri respectu filij, vt patet discurrenti.

¶Ad primum horum dicitur dupliciter. primò quòd satis est literæ quòd Latini doctores non habuerunt causæ vocabulum in vsu, dato quòd aliquando inueniretur. Secundò dicitur ad illud Hilarij cum Sācto Thoma in primo Sentent. dist. 29. q. 1. art. 1. q; Autor non importat causalitatem, sed principiū nō ab alio: & ideo Patri attribuitur. Illud vero Aug. non est ad propositum: de essentialibus enim loquitur, in quibus constat non esse causam nisi secundum rationem.

¶Ad secundum verò dicitur, quòd falsum est, nullam rationem principij ex 5. Metaph. in Patre saluari, expressè namque ibidem dicitur, communissimam rationem principij esse primum ex quo est vt cognoscitur aliquid. Constat autem Patrem esse primū ex quo est Filius, iuxta illud, ex Patre natum ante omnia secula. In litera autem manifestatur ista maior communitas ex notioribus nobis, scilicet punctō, &c. non quòd istæ acceptiones locum habeant in diuinis, sed vt ex his tanquam ex notioribus notificetur maior abstractio principij, quàm causæ.

¶Super

quo aliquid procedit quocūque modo dicimus esse principium, & econuerso. Cùm ergo Pater sit à quo procedit alius, sequitur quod pater est principium.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Græci vtuntur in diuinis indifferenter nomine Causæ, sicut & nomine Principij. Sed Latini doctores non vtuntur nomine Causæ sed solum nomine Principij. Cuius ratio est: quia[d] principium communius est quàm causa: sicut causa communius quàm elementum. Primus enim terminus, vel etiā prima pars rei dicitur principium, sed non causa. Quantò autem aliquod nomē est communius, tātò conuenientius assumitur in diuinis, vt suprà dictū est. Quia nomina quātò magis specialia sunt, tantò magis determinant modum conuenientē creaturæ. Vnde hoc nomen Causa videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam non importat nomen Principij. In omnibus enim causæ generib' semper inuenitur distantia inter causam, & id cuius est causa, secundum aliquam perfectionem, aut virtutem. Sed nomine Principij vtimur etiam in his, quę nullam huiusmodi differentiā habent, sed solùm secundum quendā ordinem. Sicut cùm dicimus, punctum esse principiū lineæ, vel etiā cùm dicimus frontē lineæ esse principiū lineæ.

D.1055.
Q.13.ar.11.

¶Ad secundum dicendum, q apud Græcos inuenitur de Filio vel Spiritusancto dici q principientur. Sed hoc non est in vsu Doctorum nostrorum. Quia licet attribuamus Patri aliquid autoritatis ratione principij: nihil tamen ad subiectionem vel minorationem quocunque modo pertinens attribuimus Filio vel Spiritui sancto, vt vitetur omnis erroris occasio. Secundum quē modum Hila. dicit 9. de Trin. Donantis autoritate Pater[d] maior est, sed minor non est Filius, cui vnum esse donatur.

Inter med. & finem.
D.617.
75
69.b.
186.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet hoc nomen Principium, quantum ad id à quo imponitur ad significandum, videatur à prioritate sumptum: non tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est quod significat nomen, & à quo nomen imponitur, vt suprà dictum est.

Q.13.ar.8.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum hoc nomen pater sit nomen propriè diuinæ personæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q hoc nomē pater non sit propriè nomen diuinæ personæ. Hoc enim nomen pater significat relationē. Persona autem est substantia indiuidua. Non ergo hoc nomen pater est propriè nomen significatiuum personæ.

186 Infrà q. 40. art. 2. co. & 3. q. 60. art. 7. 2 m. & 4. dis. 3. art. 2. q. 1. 5m.

¶2. Præterea, Generans cōmunius est quàm pater. Nā omnis pater est generans, sed non econuerso. Sed nomen communius magis propriè dicitur in diuinis, vt dictum est. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

Q.13.ar.11.

¶3. Preterea, Nihil quod secundū metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicuius. Sed verbum metaphoricè apud nos dicitur genitum vel proles. Et per consequens ille cuius est verbum, metaphoricè dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis potest propriè dici pater.

¶4. Præterea, Omne quod dicitur in diuinis, per prius dicitur de Deo, quā de creaturis, sed generatio per pri' videtur dici de creaturis quàm de Deo: Verior enim ibi videtur esse generatio, vbi aliquid procedit ab alio distinctū, non secūdum relationē tātùm, sed etiam secundum essentiā. Ergo nomen Patris quod à generatione sumitur, non videtur esse proprium alicuius diuinæ personæ.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur in Psal. Ipse inuocabit me, Pater meus es tu.

¶RESPONDEO dicēdum, q nomen propriū cuiuslibet personæ significat id per quod illa psona distinguitur ab omnib' aliis. Sicut enim de ratione hominis est anima & corpus, ita de intellectu huius hominis est hæc anima & hoc corp'. vt dicitur in 7. Meta. Hic autem homo ab omnibus aliis distinguitur. Id autē per quod distinguitur persona Patris ab omnibus aliis, est paternitas. Vnde propriū nomē personæ Patris est hoc nomen Pater, quod significat paternitatem.

Tex. 34. & 35.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q apud nos relatio nō est subsistēs persona. Et ideo hoc nomen Pater apud nos non significat personā, sed relationē personę: nō autē est ita in diuinis, vt quidam falsò opinati sunt. Nam relatio quam significat hoc nomē Pater, est subsistens persona. Vnde suprà dictū est, q hoc nomē persona in diuinis significat relationē vt subsistētē in diuina natura.

166
Q. 29. art. 4.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundum Philo. in 2. de Anima, denominatio rei maximè debet fieri à perfectione & fine. Generatio autem significat vt in fieri. Sed paternitas significat complementum generationis: & ideo potius est nomen diuinæ personæ Pater, quam generans vel genitor.

Tex. 44.

¶Ad tertiū dicendum, quòd verbū non est quid subsistēs in natura humana. Vnde non propriè potest dici genitum vel filius. Sed verbū diuinum est aliquid subsistens in natura diuinae. Vnde propriè nō metaphoricè dicitur filius, & eius principium pater.

161 b

¶Ad quartum dicendum quòd nomē generationis & paternitas, sicut & alia nomina, quæ propriè dicuntur in diuinis, per prius dicuntur de Deo, quàm de creaturis, quantum ad rem[d] significatam, licet non quātum ad modum significādi. Vnde & Apostol. dicit ad Ephes. 3. Flecto genua mea ad Patrem Domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestū est enim quòd generatio accipit speciē à termino qui est forma generati. Et quāto hic fuerit propinquior formæ generātis, tantò verior & perfectior est generatio. Sicut generatio vniuoca est perfectior quàm nō vniuoca. Nam de ratione generantis est, quòd generet sibi simile secundum formam. Vnde hoc ipsum quòd in generatione diuina est eadem numero forma generantis & geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed specie tantum: ostendit quòd generatio, & per consequens paternitas per prius sit in Deo quàm in creaturis. Vnde hoc ipso, quòd in diuinis est distinctio geniti à generante, secundum relationem tantùm ad veritatem diuinæ generationis & paternitatis pertinet.

D. 107. 73
Anno.
161 a b c

ARTICVLVS III.

¶Vtrum hoc nomen pater, dicatur in diuinis per prius secundum quod personaliter sumitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod hoc nomen pater non dicatur in diuinis per prius, secundum quod personaliter sumitur. Commune enim secundum intellectum est prius proprio: sed hoc nomen pater secundum quòd personaliter sumitur, est propriū personæ Patris: secundum verò quòd sumitur essentialiter est cōmune toti Trinitati. Nam toti Trinitati dicimus, Pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quàm personaliter.

187 1. dist. 2.

¶2. Præterea, In his quæ sunt eiusdem rationis, nō est pręedicatio per prius & posterius. Sed paternitas & filiatio secundum vnā rationem videntur dici, secundum quòd persona diuina est Pater Filij. & secundū quod

¶Super Quæstionis trigesimætertię Articulū secundum.

IN titulo ly pater, vt in solutione dubij patebit, sumitur prout in diuina Trinitate admittitur. Ly propriè, sumitur & vt distinguitur contra metaphoricè, & vt distinguitur contra commune, & vt distinguitur contra extraneè. Extraneum autem dico quomodolibet adiacēs, quemadmodū dicimus de aliquo, quòd Sortes est nomē propriū eius, filius verò Platonis primogeniti, non esse eius nomen proprium, quia significat accidens adiacens Sorti, & non eius substantiam. Et hoc tertio modo principaliter & directè sumitur in hoc titulo: vtroque autem alio modo concomitantur. Ita quòd intentio quæstionis est, an Pater sit nomen significans propriā substantiam seu proprium substantiale alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid adiacens illi. Vnde ly diuinę personæ, supponit pro ipsa hypostasi, vt sic.

¶In corpore vnica est cōclusio responsiua quęsito affirmatiuè. Pater est nomen proprium personæ Patris. Et probatur sic, Significans id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen proprium illius: sed pater significat paternitatem, per quam persona Patris distinguitur ab omnibus aliis: ergo est nomen proprium personæ Patris. Minor probatur in litera virtualiter sic: Nomen propriū huius hominis significat hāc animam & hoc corpus: ergo significat id per quod distinguitur ab omnibus aliis, par autē ratio est de cæteris: igitur. Antecedens manifestatur, & ratione: quia sicut de intellectu hominis sunt carnes & ossa: ita, &c. & autoritate, 7. Metaphy.

¶Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniam medius terminus, scilicet significare id quo persona hæc distinguitur à cæteris, aut importat significare formaliter & in actu ipsum distinctiuum personæ, aut materialiter & in potentia: eo modo quo superius dicitur significare contenta sub eo. Si sumitur pro significatione formali, sic falsa est minor: Pater enim non significat personale, distinctiuum diuinæ personæ. Quoniam significat formaliter id quo pater conuenit cū cæteris patribus, conuenientia saltem analoga. Non est autem idem distinctiuum alicuius, & quo cum aliis cōuenit: quia hoc est cōmune, illud propriū. Si verò sumitur de significatione in potentia, vanā est maior, vanúsque est totus processus corporis: quoniā expresè loquuntur de significare actualiter: alioquin homo esset nomē proprium huius hominis, nec oportuisset hęc adducere.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionē ad oppositum respōdetur, quòd ly Pater dupliciter sumi potest. Primò vt est nomen analogū ad omnē quomodolibet Patrē, & sic proculdubio falsa esset minor: sic enim significat commune quid proportionaliter omni patri. Alio modo est vt primum & caput huius analogiæ, & sic significat constitutiuū distinctiuumq;, personale primæ personæ Trinitatis diuinæ: vt enim q. 13. declaratū est, alia est formalis ratio reddenda quærendi quid est prima persona diuina quatenus pater, & quid est Sortes quatenus pater: sicut in aliis analogis communibus Deo & creaturæ. Ipsa autem alietas rationis consurgit ex eleuatione relationis paternitatis ad subsistentiā, personalitatē, &c. Et propterea ly pater, sic sumptum ex propria sua ratione, significat illius personalitatē, propter quod absque additione tradidit dominus baptizādum esse in nomine Patris, &c. Dubium autem remanens circa minorem: an scilicet paternitas sit personale distinctiuum Patris, in q. 4. art. 2. tractabitur.

¶In respōsione ad quartum nota, q de ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & vnitas formæ quæ communicatur. Et quoniam generans vt sic assimilat sibi genitum, similitudo autem species est vnitatis, quanto stante distinctione suppositali maior est vnitas formę, tātò generatio est perfectior.

¶Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum tertium.

IN titulo aduerte tria. Primò ly Pater secūdū quòd personaliter. Pater enim dupliciter de Deo dicitur, scilicet personaliter, quum dicitur, Pater domini nostri Iesu Christi: & essentialiter, quum dicitur, Pater misericordiarum. Et ideo non immeritò additur ly secundum q personaliter. Secundo ly dicatur. non enim quæritur an in diuinis prius sit esse Patrem ad intra, an esse Patrem ad extra: sed an ratio formalis Patris nomine significata, per pri' dicatur de

Hom. de fide circa med. to. 1.

tota Trinitas est Pater noster vel creaturæ, cũ secundum Basilium accipere sit communæ creaturæ, & filio. Ergo non per prius dicitur Pater in diuinis secundum quod sumitur essentialiter, quam secundum quod sumitur personaliter.

¶3. Præterea, Inter ea quæ non dicuntur secundum rationem vnam, non potest esse comparatio. Sed Filius comparatur creaturæ in ratione filiationis, vel generationis, secundũ illud Col.1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Ergo non per prius dicitur in diuinis paternitas personaliter sumpta, quam essentialiter, sed secundum rationem eandem.

¶SED CONTRA est quòd æternum prius est tẽporali. Ab æterno autẽ Deus est pater filij, ex tempore autem pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu filij, quã respectu creaturæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per prius dicitur nomen de illo in quo saluatur tota ratio nominis perfectè, quàm de illo, in quo saluatur secundum aliquid. De hoc enim dicitur quasi per similitudinem ad id, in quo perfectè saluatur: quia omnia imperfecta sumuntur à perfectis. Et inde est, quòd hoc nomen leo per prius dicitur de animali, in quo tota ratio leonis saluatur, quod propriè dicitur leo, quam de aliquo homine in quo inuenitur aliquid de ratione leonis, vt puta audacia, vel fortitudo, vel aliquid huiusmodi. De hoc enim per similitudinem dicitur. Manifestum est autẽ ex præmissis, & perfecta ratio paternitatis & filiationis inuenitur in Deo patre & Deo filio, quia patris & filij vna est natura & gloria. Sed in creatura filiatio inuenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cum non sit vna natura creatoris & creaturæ, sed secundum aliqualem similitudinem. Quæ quãtò perfectior fuerit, tantò propinquius acceditur ad verã filiationis rationem. Dicitur enim Deus alicuius creaturæ pater propter similitudinem vestigij tantum, vt pote irrationalium creaturarũ: secundum illud Iob. 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicuius verò creaturæ, scilicet rationalis secũdum similitudinem imaginis: secundũ illud Deut. 32. Nónne ipse est pater tuus qui possedit & fecit & creauit te? Aliquorum verò est pater secundum similitudinem gratiæ. Qui etiam dicũtur filij adoptiui, secundũ quod ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum: secundũ illud Rom.8. Ipse spiritus reddit testimoniũ spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autẽ filij, & hæredes. Aliquorũ verò secũdum similitudinẽ gloriæ, prout iam gloriæ hęreditatẽ possident, secundum illud Rom.5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. sic igitur patet, quòd per prius paternitas dicitur in diuinis secundũ quod importatur respectus personæ ad personam, quàm secundũ quòd importatur respectus Dei ad creaturam.

Q. 27. ar. 2. & q. 28. art. 4.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cõmunia absolutè dicta secundũ ordinem intellectus nostri, sunt priora, quam propria, quia includuntur in intellectu propriorũ, sed non econuerso. Intellectu enim personæ patris intelligitur Deus, sed non conuertitur. Sed cõmunia quæ important respectũ ad creaturam per posterius dicuntur, quam propria, quæ important respectus personales: quia persona procedens in diuinis, procedit vt principium productionis creaturarum. Sicut enim verbum conceptũ in mẽte artificis per prius intelligitur procedere ab artifice, quam artificiatũ quod producitur ad similitudinẽ verbi concepti in mẽte: ita per prius procedit filius à Patre, quàm creatura, de qua nomen filiationis dicitur secundũ quod aliquid participat de similitudine filij vel patris: vt patet per illud ꝙ dicitur Rom.8. Quos præsciuit, & prædestinauit fieri conformes imaginis Filij eius.

¶Ad secundũ dicẽdum, ꝙ accipere dicitur esse cõmune creaturæ & Filio, nõ secundũ vniuocationẽ, sed secũdum similitudinem quandã remotam: ratione cuius dicitur primogenit⁹ creaturæ. Vnde in autoritate inducta subditur, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquã dixerat cõformes fieri aliquos imaginis filij Dei. Sed fili⁹ Dei naturaliter habet quoddam singulare præ aliis, scilicet habere per naturam id quod accipit: vt idem Basilius dicit. Et secundum hoc dicitur vnigenitus: vt patet Ioã.1. Vnigenit⁹ qui est in sinu Patris, ipse nobis enarrauit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum esse ingenitum, sit Patri proprium.

188 1. dist. 13. artic. 4. & dist. 26. q. 1. art. 1. & opusc. 1. cap. 9.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd esse ingenitũ, non sit Patri propriũ. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo cuius est ꝓprietas. Sed ingenitus nihil ponit in Patre, sed remouet tãtum. Ergo nõ significat proprietatẽ Patris.

¶2. Præterea, Ingenitũ aut dicitur priuatiuè, aut negatiuè. Si negatiuè, tũc quicquid nõ est genitũ, põt dici ingenitũ. Sed Spiritussãctus non est genitus, neq; etiã essentia diuina. Ergo ingenitum etiam eis cõuenit. Et sic non est propriũ Patri. Si autem priuatiuè sumatur, cũ omnis priuatio significet imperfectionem in priuato, sequitur, quòd persona Patris sit imperfecta. Quod est impossibile.

¶3. Præterea, Ingenitus in diuinis nõ significat relationẽ, qa nõ dicitur relatiuè: significat ergo substãtiã. Ingenitus igitur & genitus secũdũ substãtiã differũt. Filius autẽ qui est genitus, nõ differt à Patre secundũ substantiã. Pater ergo nõ debet dici ingenitus.

¶4. Præterea, Proprium est quod vni soli cõuenit. Sed cum sint plures ab alio procedẽtes in diuinis, nihil videtur prohibere quin etiam sint plures ab alio non existentes. Nõ igitur est proprium Patri esse ingenitum.

¶5. Præterea, Sicut Pater est principiũ personæ genitæ, ita personæ procedentis. Si ergo propter oppositionem, quam habet ad personam genitam, proprium Patris ponitur esse, quòd sit ingenitus: etiam proprium eius debet poni, quòd sit improcessibilis.

¶SED CONTRA est quòd dicit Hil. 4. de Trin. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque, & innascibilitatis & originis.

Lib. 4. non longè à fine.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut in creaturis inuenitur principium primũ, & principium secundum: ita in personis diuinis, in quibus non est prius & posterius, inuenitur principiũ nõ de principio, quod est Pater, & principium à principio quod est Filius. in reb⁹ autẽ creatis aliquod principium primum innotescit dupliciter. Vno quidem modo, inquantum est principiũ primum, per hoc quòd habet relationẽ ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo inquantum est primũ principiũ, per hoc ꝙ non est ab alio. Sic igitur, & Pater innotescit quidẽ paternitate & cõmuni spiratione per respectũ ad personas, ab eo procedentes. Inquantũ autem est principium non de principio, innotescit per hoc quòd non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis [e], quam significat hoc nomen Ingenitus.

183

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dicunt, quòd innascibilitas quam significat hoc nomen Ingenitus, secundum quod est proprietas Patris,

tur de deo, vt est Pater intra, quàm de Deo, vt est Pater extrà. Tertio ly prius: quamuis enim ex ratione in opposituũ facta in litera prioritatẽ indistinctè significare videatur, directè tamen in ꝓposito stat proprietate secundũ naturę ordinẽ: qui inter interiores vnius nominis inueniri est solitus, vt patet in toto quinto Metaphy. Ita ꝙ sensus est, an ratio Patris nomine significata, personaliter dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quã ratio eiusdem essẽtialiter dicta.

¶In corpore vnica est cõclusio respõsiua quęsito affirmatiuè: Pater per prius dicitur in diuinis personaliter quã essentialiter. Probatur sic: Omnia imperfecta sumuntur à perfectis: ergo omne nomẽ prius dicitur de illo in quo saluatur tota eius ratio perfectè quàm de illo in quo saluatur secundum aliquid. ergo paternitas prius dicitur in diuinis secũdum quod importat respectũ personæ ad personã, quam secundum quod dicit respectum Dei ad creaturas: ergo. Prima consequentia probatur. primò, quia de eo de quo nomen dicitur secundũ aliquid, dicitur quasi per similitudinem ad id in quo perfectè saluatur. manifestatur deinde in Leonis nomine. Secunda autẽ probatur, quia in Deo patre & Deo filio inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in Deo autem & creatura nõ, sed secundum aliqualem similitudinem. Et probatur prima pars huius assumpti, quia diuinarũ personarum vna est natura ac gloria. Secunda verò pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturę est cum Deo. Quo ad affirmationẽ verò manifestatur graduando latitudinem filialis assimilationis creaturæ ad Deũ iuxta quatuor modos similitudinis, scilicet vestigij, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Cõfirmãturq; oĩa autoritatibus satis clarè in litera.

¶In respõsione ad primum diligenter notato tria, scilicet distinctionem, comparationes, & rationes earum. Distinctio est hæc, Communium, id est essentialiũ, quædam dicuntur absolutè vt bonus, sapiens, &c. quædam respectiuè ad extrà, vt dominus, &c. Cõparationes sunt duæ, prima est: Communia absoluta sunt priora secundũ intellectum personalib⁹. Altera est, Communia respectiua ad extrà sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, quoniam communia absoluta claudũtur in personalibus, & non econuerso, priora enim constat esse, à quibus non conuertitur cõsequentia. Ratio verò secundæ comparationis est, quoniam processio diuinarum personarum est principium processionis creaturarum, ac per hoc personalia præsupponuntur à respectiuis ad extrà. Et aduerte diligenter hanc secũdæ cõparationis rationẽ, quod non loquitur nisi de respectibus ad extrà consequẽtibus actiones transeuntes. hi enim tãtùm spectant ad propositionem creaturarũ. Et propterea ex hoc loco non habemus mentem Autoris, circa communia respectiua ad creaturas spectãtia ad actiones immanentes, an scilicet posteriora sint personalibus, puta an secũdum ordinem intellectus prius sit, Deum intelligere creaturas, quã producere Filium, aut econuerso. Et est dubitatio de simplici intelligentia quæ inest Deo naturaliter, non autem de scientia visionis, quę inest ei liberè. Et quoniam impertinens est difficultas hęc proposito, quoniam secundum huiusmodi non dicitur Deus pater: erit de hoc specialis quæstio iuxta hunc articulum. Alia autem difficultas, an scilicet processio personarum sit principium processionis creaturæ: inferius q.45. art. 6. ex proposito tractabitur.

¶Super Quæstionis trigesimætertię Articulum quartum.

IN titulo Proprium distinguitur contra cõmune. Et excludit, vt in responsione ad secundum habetur, non solùm alias personas diuinas, sed etiam naturam ipsam.

¶In corpore vnica est conclusio non nisi implicitè respõsiua quæsito, ac posita: Ingenitum esse est proprium Patris. Probatur sic: Pater & Filius in diuinis sunt principium nõ de principio, & principium de principio: quemadmodum in creaturis hæc est principium primũ, illa principium secundum: ergo pater dupliciter innotescit, scilicet inquantum principium paternitate & communi spiratione: & inquantum non de principio per non esse ab alio: ergo per esse ingenitum. Et si subintellexeris, quòd esse principiũ non de principio, seu non esse ab alio, est proprium Patri, concludes non solùm quòd ingenitum conuenit Patri, quod in litera explicatur: sed etiam quòd est proprium Patri: quod quæsitum erat: & quod determinate intendebat litera. Antecedens declaratur, quia in personis diuinis non est prius & posterius, vt inferius patebit. Cõsequẽtia verò prima probatur, quia principiũ primũ in creaturis dupliciter innotescit, scilicet relatione ad ea quæ sunt à se, & negatione sui ab alio. Secũda verò consequentia probatur, quia nõ esse ab alio spectat ad innascibilitatem significatã ingeniti noĩe.

non dicitur tantum negatiuè, sed importat vel vtrũque simul, scilicet quod Pater à nullo est, & quod est principium aliorũ: vel importat vniuersalem autoritatem, vel etiam fontalem plenitudinẽ. Sed hoc non videtur verum: quia sic innascibilitas non esset alia proprietas à paternitate & spiratiõe, sed includeret eas, sicut includitur propriũ in cõmuni. Nã fontalitas, & autoritas nihil aliud significant in diuinis, quàm principiũ originis. Et ideo dicendum est secundum Aug. in 5. de Trin. quòd ingenitus negationẽ generationis passiuè importat. Dicit enim quòd tantùm valet quod dicitur ingenitus, quãtum valet quod dicitur nõ filius, nec ꝓpter hoc sequitur ꝙ ingenitus non debeat poni propria notio Patris: quia prima & simplicia per negationes notificantur. Sicut dicimus punctum esse cuius pars non este.

Capit. 7.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd ingenitum quandoque sumitur negatiuè tantùm. Et secundũ hoc Hie. dicit Spiritumsanctum esse ingenitum, id est, non genitum. Alio modo potest dici ingenitũ aliquo modo priuatiuè. non tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim [d] dicitur priuatio. Vno modo, quãdo aliquid non habet ꝙ natũ est haberi ab alio, etiã si ipsum non sit natum habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua: quia caret vita quam quædam res natæ sunt habere. Alio modo dicitur priuatio quando aliquid non habet quod natum est haberi ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cęca. Tertio modo quãdo ipsum non habet quod natũ est habere. Et hoc modo priuatio imperfectionem importat. Sic autem ingenitum non dicitur priuatiuè de Patre, sed secundo modo, prout scilicet, aliquod suppositum diuinæ naturæ nõ est genitum, cuius tamẽ naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hãc rationem etiã de Spiritusancto potest dici ingenitum. Vnde ad hoc quòd sit proprium soli Patri, oportet vlterius in nomine Ingeniti intelligere quod conueniat alicui personæ diuinæ, quæ sit principiũ alterius personæ, vt sic intelligatur importare negationẽ in genere principij personaliter dicti in diuinis. Vel vt intelligatur in nomine Ingeniti, quòd omnino non sit ab alio, & non solùm quòd non sit ab alio per generationem. Sic enim nec Spiritui sancto conuenit esse ingenitum, qui est ab alio per processionem, vt persona subsistens: nec etiam diuinæ essentiæ, de qua potest dici quòd est in Filio vel in Spiritusancto ab alio, scilicet à Patre.

a 45 52 d 431 Refert lib. 1. Sent. di. 13. parag. f. D. 1059.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ secundum Damasce. Ingenitũ vno modo significat idem quod increatum, & sic secundum substantiam dicitur. per hoc enim differt substãtia creata ab increata. Alio modo significat id quod non est genitum. Et sic relatiuè dicitur eo modo quo negatio reducitur ad genus affirmationis [e]: sicut non homo ad genus substantiæ, & non album ad genus qualitatis. Vnde, cùm genitum in diuinis relationem importet, ingenitum etiam ad relationem pertinet. Et sic non sequitur quòd Pater ingenitus distinguatur à Filio genito secundum substãtiam, sed solùm secundum relationem, inquantum, scilicet relatio Filij negatur de Patre.

Lib. 1. c. 9. *18*

¶Ad quartum dicendum, ꝙ sicut in quolibet genere oportet ponere vnum primũ, ita in diuina natura oportet ponere principiũ quod nõ sit ab alio, quod ingenitũ dicim⁹. Ponere igitur duos innascibiles est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. Vnde Hil. dicit in lib. de Synodis, Cum vnus De⁹ sit, duo innascibiles esse nõ possunt. Et hoc præcipuè, qa si essent duo innascibiles, vn⁹ eorum non esset ab alio. Et sic nõ distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igitur, ꝙ distinguerentur diuersitate naturæ.

De finit. 16.

¶Ad quintum dicendum, quòd proprietas Patris, prout non est ab alio, potius significatur per remotionem natiuitatis Filij, quã per remotionem processionis Spiritussancti. Tum quia processio Spiritussancti non habet nomen speciale, vt suprà dictum est. tum quia etiam ordine naturæ præsupponit generationem Filij. Vnde remoto à Patre quòd nõ sit genitus, cùm tamen sit principium generationis: sequitur quòd nõ sit procedens processione Spiritussancti: quia Spiritussanctus non est generationis principium, sed à genito procedens.

Quæst. 27. art. 4.

QVAESTIO TRIGESIMAquarta, *De persona Filij in tres articulos diuisa.*

DEINDE cõsiderandũ est de persona Filij. Attribuũtur autẽ tria noĩa Filio, s. filius, verbum & imago. Sed rõ Filij ex rõne Patris cõsideratur. Vnde restat cõsiderandũ de verbo & imagine. ¶Circa Verbum quæruntur tria. ¶Primò, vtrum Verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter. ¶Secundò, vtrum sit propriũ nomen Filij. ¶Tertiò, vtrum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum Verbum in diuinis sit nomen personale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ Verbum in diuinis nõ sit nomen ꝑsonale. Nomina enim personalia ꝓpriè dicũtur in diuinis, vt pater & filius. Sed Verbũ metaphoricè dicitur in diuinis, vt Origen. dicit super Ioã. Ergo Verbũ non est ꝑsonale in diuinis.

189 12. qđ. 93. artic. 1. Et Ver. q. 4. artic. 2. & 4. & opusc. 1. capit. 11. Super ca. 1. Li. 9. c. 10. Ex cap 31. 32. & 34.

¶2. Præterea. Secundũ Aug. in lib. de Trin. Verbum est notitia cum amore. Et secundũ Anselm. in Monol. dicere summo spiritui nihil aliud est, quàm cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo Verbum non dicitur personaliter in diuinis.

¶3. Præterea, De ratione Verbi est ꝙ dicatur. Sed secundũ Ansel. sicut Pater est intelligens, & Filius est intelligẽs, & Spiritussanctus est intelligẽs: ita Pater est dicẽs, Filius est dicẽs, & Spũssan. est dicens, & similiter qlibet eorũ dicitur. Ergo nomẽ Verbi essentialiter dicitur in diuinis, & nõ ꝑsonaliter.

In monol. cap. 58.

¶4. Præterea, Nulla persona diuina est facta. Sed verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psalm.148. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt Verbum eius. Ergo Verbum non est nomen personale in diuinis.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in 7. de Trin. Sicut Filius refertur ad Patrem ita & verbum ad eum cuius est verbum. Sed Filius est nomen personale, quia relatiuè dicitur: Ergo & Verbum.

Cap. 1.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen Verbi in diuinis si propriè sumatur est nomen personale, & nullo modo essentiale.

¶Ad cuius euidẽtiam sciendũ est ꝙ verbũ tripliciter quidẽ in nobis ꝓpriè dicitur. Quarto autẽ modo dicitur impropriè, siue figuratiuè. Manifestius autẽ & cõmunius in nobis dicitur verbũ, quod voce ꝓfertur, ꝙ quidẽ ab interiori ꝓcedit quantum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniũtur, s. vox ipsa, & significatio vocis. Vox enim significat intellectus cõceptũ secundũ Philos. in lib.1. Perih. Et iterũ vox ex significatione vel imaginatione ꝓcedit, vt in libr. de Anima dicitur. Vox autem quæ non est significatiua, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorẽ mentis cõceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mẽtis cõceptus verbum dicitur. Secundariò verò ipsa vox interioris cõceptus significatiua. Tertiò verò ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damas. in 1. lib. dicens quòd verbũ dicitur naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux & splẽdor quantum ad primum. Rursus verbum est, quod non verbo

In princi. Lib. 2. tex. 90. *Cap. 17.*

¶In responsione ad secundũ aduerte, ꝙ ingenitũ, cũ cõstet ex in, & genitũ: vtrũque est multiplex. Nam ly in, dupliciter sumitur, s. purè negatiuè, aut priuatiuè: & hoc multipliciter aut in certo ente, aut in genere, aut in seipso: & hoc solo modo dicit imperfectionẽ. Hic autẽ sumitur priuatiuè in genere, aut principij personaliter, aut diuinæ rei. Genitum quoque dupliciter sumitur, s. propriè, id est ab alio per generationẽ: & communiter, id est quouis modo ab alio. Vnde in litera quinque dicũtur. Primò, ꝙ ingenitum purè negatiuè nõ est propriũ Patri. Secũdò, ꝙ ingenitum priuatiuè in seipso nõ cõuenit Patri. Tertiò, ꝙ ingenitum priuatiuè in genere diuini suppositi nõ est propriũ Patri: quia cõuenit Spirituisancto. Quartò, ꝙ ingenitũ in genere principij personaliter dicti, est propriũ Patri. Et in his quatuor acceptionib⁹ ly genitũ sumitur propriè. Quintò, quòd in genere rei diuinæ sumẽdo ly genitum cõmuniter, ingenitum est proprium Patri, quoniã solus nullo modo est ab alio. Essentia nanque etsi non simpliciter, tamen vt in Filio & Spũs. est à Patre.

¶In respõsione ad quartum aduerte, quòd litera duas assignat rationes quare non possunt esse in diuinis duæ personæ ingenitæ: iuxta illud Hilarij. Cùm vnus Deus sit, duo innascibiles esse nõ possunt: vnitatẽ diuinæ naturæ assignantis pro causa vnitatis personæ innascibilis. Et prima quidem deductio literæ est, quia in omni natura oportet ponere vnũ primũ. ac per hoc si plura prima sunt, plures naturæ erunt. Secunda est, quia si essent duo innascibiles, distinguerentur diuersitate naturarũ, quia non relationibus originis oppositis: neuter enim esset ab altero, aut alio. Veruntamen Scot. in 1. dist. 2. q. 5. hanc secundã rationem reprehendit, eo quod mediũ non est notius conclusione: qui enim plures personas ingenitas poneret, non concederet eas relationibus originis distingui. & Hilarius quidẽ inquit hoc dicit, sed nõ probat. Sed reuera tam Hilarij rõ quã illius in litera deductio, non solũ rationabilis, sed necessaria est: qm̃ aut in diuinis nõ est personarũ distinctio, vt dicũt Philo. & sic vna tñ persona est ingenita: aut sunt tres ꝑsonæ, vt fides catholica docet: & sic cũ distĩctiõ ꝑ absoluta nõ sit intelligibilis, restat ꝙ per ordinẽ tãtũ originis esse possit. Vñ mediũ notius est cõclusione: sicut notius est, nõ posse esse distinctionẽ realẽ ꝑsonarũ in absolutis absq; diuersitate ꝑfectiõis. Sed Sco. actus cõcepta passione q̃ expressur⁹ erat in 26. dist. eiusdem, hæc dixisse videtur: qua de re inferius erit sermo.

¶Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum primum.

TItulus satis clarus est ex cõi vsu vocabulorũ in materia Trinitatis. Et ly sit, denotat ꝙ est qõ, an ex propria sui significati rõne sit nomẽ personale, an nõ. Non enĩ quæritur vtrũ possit supponere ꝑ persona, vel an ex accommodatiõe sit personale nomẽ: sed simpliciter in diuinis tñ, id est cum de Deo prædicatur.

¶In corpore tria facit. Primò ꝓponit cõclusiõnẽ rñsiuã quæsito, s. Verbi nomẽ ꝓpriè sumptũ in diuinis, est personale, & nullo modo essentiale. Secũdo statim declarat illos terminos cõclusionis ꝓpriè sumptũ ĩ diuinis. Tertio probat conclusionem ibi, Ipse autẽ conceptus cordis.

¶Quo ad scd̃m ad declarationẽ ly ꝓpriè sũptũ, distinguit verbi nomẽ, & ordinat eius modos. Distinguit quidem ꝙ sumitur dupliciter, s. ꝓpriè & metaphoricè. Et rursus ꝓpriè sumitur tripliciter: & sic adiuuãdo oẽs modos, quadrupliciter dicitur: tribus quidẽ primis modis ꝓpriè, & quarto similitudinariè. Primo igitur ꝓ verbo ĩ voce. Secũdo in cogitatiua. Tertiò in intellectu. Quartò autem pro aliquo facto, quòd verbo significatum imperatum, vel effectũ est. Ordinat autem primò verbum cordis, secundò oris, tertiò cogitatiuè locans: probánsque primorum ordinem, ex hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc quòd vox exterior verbi rationem non habet, nisi quia significat interiorem mentis conceptum. Ad declarādum verò ly in dicitur, dicit, quòd verbū dicitur pro verbo intellectus, confirmātque hoc autoritate Augustini. De his modis accipiendi verbum, diffusè ac clarè scriptum inuenies in q. de Ve. q. 4. ar. 1. & 2. Et in primo Sent. dist. 27. q. 2. artic. primo, secundo. quare vide ibi.

¶ Circa ordinem inter verba positū in litera, dubiū est qualis sit, an quo ad nos, an secundū se. Quòd em nō sit quo ad nos, ex eo patet, q̄ iuxta hunc ordinem nō verbū cordis, sed verbū vocis, locum primū haberet debet, vt etiā in literæ principio insinuatur. Quòd verò non sit secundū naturam, ex eo appareat, quia verbū eo gitatiue secundū in hoc ordine locum sibi vendicat, quoniā cōstat vocale verbū ex imaginatione dependere. Et sic quouis ordine dicatur, malè verbū oris secūdo loco positum videtur. debetur enim sibi natu- Cap. 10.
ræ ordine vltimus, quo ad nos vero, primus.

¶ Ad hoc dicitur q̄ assignatus ordo est naturæ ordo iter intēliēs verbi nomine significatas. ¶ Ad cuius euidētiā sciēdum duos esse canones in huiusmodi. Primus est, Q. 27. ar. 3. & 5. D. 1161.
Omne nomē per prius dicitur formaliter, quā secundū denominationem extraneā, vt patet inductiuè. Alterest, Omne nomen formaliter dictū de pluribus, prius dicitur de eo à quo aliud dependet, quam de dependente ab illo, & hoc etiā patet inductiuè. Verbum igitur, quia formaliter saluatur in verbo cordis & oris tātum, in cogitatiua autē causaliter: ideo iuxta primam regulā vltimò dicitur de verbo cogitatiuè. Et ad hoc infinuādū litera dixit, imaginatio verbū dicitur, innuens quod in cogitatiua ea rōne dicitur verbum: quia est verbi imaginatio causa: is tantum. ¶ Quia autē verbi ratio formalis in intellectu sine dependentia à verbo vocis, in voce autem cū dependētia est à verbo cordis: ideo prius de verbo cordis quam de verbo vocis dicitur formaliter tamen vt dictum est, & non secundum extrinsecam denominationem, vt Durandus putauit. Quod ex eo patet, quod vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus: in illo enim priori vox verbum erat, & ratio verbi in conceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem non sumpsit à verbo cordis.

¶ Præterea, Vox est signum expressiuum non denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus. Sed ratio verbi in voce est esse expressiuū, seu manifestatiuū signū cōceptus mentis alteri, vt in litera dicitur: sicut etiā ratio verbi in cōceptu est esse expressiuū signū habitualis notitiæ ſibi, vt in quæstio. de ver. dicitur. Igitur significatiua vox formaliter est verbum, sicut formaliter est expressiua.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attenditur secundum ordinem rerum, in quibus intentiones saluantur, nec secundum ordinem illarum intentionum in esse naturæ. Sol enim quamuis sit prior calefacto à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, quàm calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidum de eo, quàm de calefacto, fed ecōtra: sed attenditur secundum habitudinem ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non econtra. Sic autem se habent intentio formalis, & secundum denominationem extrinsecam. Et propterea licet causalitas cogitatiuæ, qua in ea dicitur verbum, sit prior vocali verbo, posteriùs tamē prædicationem eius recipit.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic: Verbum in diuinis significat cōceptum intellectus: ergo significat aliquid ab alio procedens: ergo aliquid personale: ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum.

¶ Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius conceptus cordis est quòd procedat ab alio, scilicet notitia concipientis. Secunda verò probatur: quia per fonæ diuinæ distinguuntur secundum originem. Tertia est per se nota.

¶ Circa hanc rationem ad conclusionem dubium occurrit propter tria. Primò quia procedere abstrahit à processu reali & processu secundum rationem. Et simi

verbi rationem habet, nisi quia significat interiorem mentis conceptum. Ad declarādum verò ly in dicitur, dicit, quòd verbū in Deo sumitur pro verbo intellectus, confirmātque hoc autoritate Augustini. De his modis accipiendi verbum, diffusè ac clarè scriptum inuenies in q. de Ve. q. 4. ar. 1. & 2. Et in primo Sent. dist. 27. q. 2. artic. primo, secundo. quare vide ibi.

¶ Circa ordinem inter verba positū in litera, dubiū est qualis sit, an quo ad nos, an secundū se. Quòd em nō sit quo ad nos, ex eo patet, q̄ iuxta hunc ordinem nō verbū cordis, sed verbū vocis, locum primū haberet debet, vt etiā in literæ principio insinuatur. Quòd verò non sit secundū naturam, ex eo appareat, quia verbū eo gitatiue secundū in hoc ordine locum sibi vendicat, quoniā cōstat vocale verbū ex imaginatione dependere. Et sic quouis ordine dicatur, malè verbū oris secūdo loco positum videtur. debetur enim sibi natu- Cap. 10.
ræ ordine vltimus, quo ad nos vero, primus.

¶ Ad hoc dicitur q̄ assignatus ordo est naturæ ordo iter intēliēs verbi nomine significatas. ¶ Ad cuius euidētiā sciēdum duos esse canones in huiusmodi. Primus est, Q. 27. ar. 3. & 5. D. 1161.
Omne nomē per prius dicitur formaliter, quā secundū denominationem extraneā, vt patet inductiuè. Alterest, Omne nomen formaliter dictū de pluribus, prius dicitur de eo à quo aliud dependet, quam de dependente ab illo, & hoc etiā patet inductiuè. Verbum igitur, quia formaliter saluatur in verbo cordis & oris tātum, in cogitatiua autē causaliter: ideo iuxta primam regulā vltimò dicitur de verbo cogitatiuè. Et ad hoc infinuādū litera dixit, imaginatio verbū dicitur, innuens quod in cogitatiua ea rōne dicitur verbum: quia est verbi imaginatio causa: is tantum. ¶ Quia autē verbi ratio formalis in intellectu sine dependentia à verbo vocis, in voce autem cū dependētia est à verbo cordis: ideo prius de verbo cordis quam de verbo vocis dicitur formaliter tamen vt dictum est, & non secundum extrinsecam denominationem, vt Durandus putauit. Quod ex eo patet, quod vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus: in illo enim priori vox verbum erat, & ratio verbi in conceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem non sumpsit à verbo cordis.

¶ Præterea, Vox est signum expressiuum non denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus. Sed ratio verbi in voce est esse expressiuū, seu manifestatiuū signū cōceptus mentis alteri, vt in litera dicitur: sicut etiā ratio verbi in cōceptu est esse expressiuū signū habitualis notitiæ ſibi, vt in quæstio. de ver. dicitur. Igitur significatiua vox formaliter est verbum, sicut formaliter est expressiua.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attenditur secundum ordinem rerum, in quibus intentiones saluantur, nec secundum ordinem illarum intentionum in esse naturæ. Sol enim quamuis sit prior calefacto à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, quàm calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidum de eo, quàm de calefacto, fed ecōtra: sed attenditur secundum habitudinem ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non econtra. Sic autem se habent intentio formalis, & secundum denominationem extrinsecam. Et propterea licet causalitas cogitatiuæ, qua in ea dicitur verbum, sit prior vocali verbo, posteriùs tamē prædicationem eius recipit.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic: Verbum in diuinis significat cōceptum intellectus: ergo significat aliquid ab alio procedens: ergo aliquid personale: ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum.

¶ Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius conceptus cordis est quòd procedat ab alio, scilicet notitia concipientis. Secunda verò probatur: quia per fonæ diuinæ distinguuntur secundum originem. Tertia est per se nota.

¶ Circa hanc rationem ad conclusionem dubium occurrit propter tria. Primò quia procedere abstrahit à processu reali & processu secundum rationem. Et simi

profertur, sed in corde pronūtiatur quantum ad tertium. Rursus etiam verbū est angelus, id est nuntius intelligētiæ quantū ad secūdum. Dicitur autem figuratiue quarto modo verbū id quod verbo significatur vel efficitur, sicut consueuimus dicere, hoc est verbū qđ dixi tibi vel quod mandauit Rex, demōstrato aliquo facto, quod verbo significatū est, vel simpliciter enūtiatis, vel etiā imperantis. Dicitur autem propriè verbum in Deo secundū quod verbū significat conceptū intellectus. Vnde Aug. dicit in 15. de Tri. Quisquis potest intelligere verbum, nō solùm antequā sonet, verumetiam antequā sonorū eius imagines cogitatiōe inuoluātur, iam potest videre aliquā verbi illius similitudinē, de quo dictum est. In principio erat Verbum. Ipse autē cōceptus cordis de ratione sua habet q̄ ab alio procedat, scilicet à notitia cōcipientis. Vnde Verbum secundū quòd ꝓpriè dicitur in diuinis, significat aliquid ab alio ꝓcedēs, quod pertinet ad rationē nominū personalium in diuinis eo quòd personæ diuinæ distinguuntur secundum originem, vt dictum est. Vnde oportet quòd nomen Verbi, secundum quòd propriè in diuinis accipitur, non sumatur essentialiter, sed personaliter tantùm.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Arriani, quorum fons Origenes inuenitur, posuerunt Filiū alium à Patre esse in diuersitate subſtantiæ. Vnde conati sunt, cum filius Dei verbum dicitur, astruere non esse propriè dictum, ne sub ratione Verbi procedentis cogerentur fateri filium Dei non esse extra substantiam Patris. Nam verbum interius sic à dicēte procedit, quòd in ipso manet. Sed necesse est si ponitur verbū Dei metaphoricè dictū, quòd ponatur verbum Dei, propriè dictum. Non enim potest aliquid metaphoricè verbum dici, nisi ratione manifestationis. Quia vel manifestat sicut verbum, vel est verbo manifestatum. Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere verbum quo manifestetur. Si autem dicitur verbū, quia exterius manifestat ea, quæ exterius manifestant, non dicuntur verba nisi inquātum significant interiorem mentis conceptum, qué aliquis etiam per exteriora signa manifestat. Et si ergo verbum aliquando dicitur metaphoricè in diuinis, tamen oportet ponere verbum propriè dictum, quòd personaliter dicatur.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ nihil eorum quæ ad intellectum pertinent, personaliter

liter ly ab alio, potest vtroq; modo intelligi, scilicet alio secundum rem, vel secundum rationem: & tamē litera infert & processum & alietatem realem. Secundò est cōfirmatio præcedentis, propter multas instantias: intelligere enim amare, & quodcunque aliud simile, significat aliquid procedens ab alio, puta intellectu & voluntate, &c. & tamen non sequitur, ergo huiusmodi dicitur in diuinis, nisi solùm verbū. Solum enim verbum significat aliquid ab alio emanans. Id enim quod intellectus in cōcipiēdo format, est verbum. Intellectus autē ipse secundum quod est per speciem intelligibilem in actu, consideratur absolutè. Et similiter intelligere, quòd ita se habet ad intellectum in actu sicut esse ad ens in actu. non enim intelligere significat actionem ab intelligente exeuntem, sed in intelligente manentem. Cùm ergo dicitur, quòd verbum est notitia, non accipitur notitia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo eius habitu: sed pro eo quod intellectus concipit, cognoscendo. Vnde & Augustinus dicit, quod verbum est sapiētia genita. quod nihil aliud est quàm ipsa cōceptio sapientis, quę etiā pari modo notitia genita dici pōt. Et per eundē modum potest intelligi, quòd dicere, Deo sit cogitādo intueri, inquātum scilicet intuitu cogitationis diuinæ cōcipitur verbum Dei. Cogitationis tamen nomen, Dei vero propriè nō conuenit. Dicit enim Aug. 15. de Trini. Ita dicitur illud verbum Dei, vt cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi volubile credatur in Deo, quòd non accipiat formam vt verbum sit, camque dimittere posit, atque informiter quodāmodo volūtari. Cogitatio enim propriè in inquisitione veritatis consistit. Quæ in Deo locum non habet. Cùm verò intellectus iam ad formam veritatis pertingit, nō cogitat, sed perfectè veritatē contemplatur. Vnde Anselmus impropriè accipit cogitationem pro contemplatione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut propriè loquendo, verbum dicitur personaliter in diuinis & non essentialiter: ita & dicere. Vnde sicut verbum non est commune Patri & Filio & Spiritui sancto, ita non est verum quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus sint vnus dicens. Vnde August. dicit. 7. de Trin. Illo coæterno Verbo non singulis intelligitur in diuinis, sed dici conuenit cuilibet personæ. Dicitur enim non solum verbum, sed res, quæ verbo intelligitur, vel significatur. Sic ergo vni soli personæ in diuinis conuenit dici eo modo quo dicitur verbum. Eo verò modo quo dicitur res in verbo intellecta, cuilibet personæ conuenit dici. Pater enim intelligendo se, & Filium, & Spiritum sanctum, & omnia alia quæ eius scientia continentur, concipit verbum: vt sic tota Trinitas verbo dicatur, & etiam omnis creatura. Sicut intellectus hominis

in intellectu significat conceptū procedētem ab alio: ita quòd processio determinat ly conceptū secundum rem, quoniam aliter processio nō est. Et propriè dicitur in diuinis. ergo saluatur ibi quo ad vtrunque, aliter non ꝓpriè diceretur. ergo est nomen personale: quia ibi nihil est ab alio nisi persona: quamuis multa intelligantur vt ab alio. Et per hoc patet responsio ad instantias. Amare enim non significat aliquid procedens ab alio, sed significat aliquid per modum procedentis ab alio. Et eadem ratio est de cæteris huiusmodi. Quo ad Autorem verò dicitur, quòd vt apparet diligenter intuēti eius libros, paulatim in hac dubitatione ad veritatis perfectionem peruenit. Nam in primo Sen. secutus est illorū opinionem qui Verbi nomen, sicut amoris nomen, considerantes, quandoque essentiale, quandoque personale dixerunt, postmodum quæst. de Veri. declinauit in alteram partem, scilicet quòd dicitur personaliter, non tamen absque formidine alterius, vt patet ex eo quòd respondet rationibus ad vtranque partem: altera vt rationabiliori amplexa. ¶ Postremò hoc in loco alteram partem, scilicet quòd personaliter dicitur, asserit cum expressa destructione alterius, scilicet quòd nullo modo essentialiter. ¶ Et hoc, quia vidit omnia illa quæ dubium fecerant aliquando, hac vna ratione cessare, scilicet quod Verbi nomen significat aliquid procedens ab alio, per hoc secernens ipsum ab his quæ significant per modum procedentis. Contra hoc enim nulla instantia militat, in hoc nulla distinctio habet locum, vt patet ex dictis. Neque assumpsit hoc absque probatione, sed probauit hoc ex ipsa ratione rei significatæ: Ipse, inquit, conceptus cordis de ratione sua habet quòd ab alio procedat. Non ergo est aliquid essentiale, quoniam in nullius essentialis ratione claudit ur siue intrinsecè, siue vt necessario concomitans, quòd procedat ab alio, Nec derogat hoc dignitati Doctoris, quoniā naturale est intellectui humano perfici in processu temporis. ¶ Retractauit ergo antedicta, nō cōmemorādo seipsum aliter sensisse, sed repellēdo opinionē, quā fustinuerat.

¶ In resp

¶ In rēspōsione ad primum aduerte, q̄ conditionalis illa, Si ponitur verbū Dei metaphoricè dictū, oportet poni verbum Dei propriè dictū, nō tenet gratia formæ, sed gratia materiæ. Quoniam vt in litera dicitur si ponitur verbum Dei metaphoricè, ponitur aut manifestatū verbo Dei, aut manifestās verbum Dei. Hisenim duobus modis dicitur metaphor. vtrobiq; autem clauditur verbū ꝓpriè dictū & cōsequenter ꝓsonaliter, vt deductū est in litera: nihil enim est in ratione verbi q̄ imperfectionem importet, sed tantum esse ab alio, &c.

Quæst. 14. art. 2. & 4.

¶ In rēsponsione ad secundū aduerte, quòd cū dicitur in litera, q̄ intelligere ita se habet ad intellectū in actu, sicut esse ad ens in actu, est locutio nō similitudinaria, sed potius expressiua: ac si diceret, quod sicut esse in cōmuni ad ens in actu in cōi, ita tale esse, id est intelligere ad tale ens in actu, id est intellectum in actu. Declaratū est enim superius, quòd cognoscere aliquid est esse illud, & quod in cognoscentib⁹ in potētia, cognoscitiui est primò in potētia ipsum cognitum: deinde medio mō inter potētiā, & actum: & demum est ipsum, & tunc tātū dicitur actu cognoscens. Nec obstat quod itelligere dicatur actio: tum q̄a est immanens, vt in litera dicitur: tum quia scēm veritatē magis habet de significati, quàm esse actionis.

190 1. dist. 27. q. 2. art. 2. q. 1. Et veri. q. 4. ar. 3. Et opus. 1. cap. 11.

Cap. 11.

¶ In rēspōsione ad tertium dubium est, an verbum diuinū ꝓcedat ex oibus quæ sunt in scientia Patris, scilicet Patre, Filio, & Spiritu san. & oib⁹ creaturis. Sed quoniam hoc in artic. 3. huius qōnis tractatur magis ex proposito, ibidē dilucidabitur.

183

¶ Super Quæstionis tricesimæquartæ Articulum secundum.

Lib. 5. cōtra Eunom. cap. 11.

¶ In titulo ly proprium, distinguitur & cōtra cōmune, & cōtra extraneum id est adiacēs, vt de Patris nosse dictum fuit. Ita quod sēlus qōnis est, vtrum Verbi nomen in diuinis, soli Filio cōueniat vt eius personalis proprietas, vt patet ex argumentis.

Cap. 2.

¶ In corpore vnica est cōclusio rēspōsiua quæsito affirmatiuè. Verbi nomē propriè dictū in diuinis est propriū nomen ꝑsonæ filij. Et probatur sic: Verbū significat emanationē intellectus, id est procedēs secundū emanationē intellectus, ergo significat Filiū. ergo solus Filius propriè est verbū. Probatur prima cōsequētia, quia & ꝑsona procedens secūdum talem emanationem est Filius, & huiusmodi processio est generatio.

Q. 27. ar. 2

¶ Aduerte hic, q̄ si vis

verbo, quod concipit intelligendo lapidē, dicit. Anselm. verò impropriè accepit dicere pro intelligere. Quæ tamē differunt, nam intelligere importat solam habitudinem in telligentis ad rem intellectam. In qua nulla ratio originis importatur: sed solùm informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ. In Deo autem importat omnimodam identitatem, quia in Deo est omnino idem intellectus & intellectum, vt suprà ostensum est. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum. nihil enim est aliud dicere quàm proferre verbum. Sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona quæ profert verbum, est dicēs in diuinis, cùm tamen singula personarum sit intelligens & intellecta, & per consequens verbo dicta.

¶ Ad quartum dicendū, ꝙ verbum sumitur ibi figuratiuè, prout significatū vel effectus verbi dicitur verbum, sic enim creaturæ dicuntur facere verbū Dei inquātū exequuntur effectum aliquem, ad quē ordinātur ex verbo concepto diuinæ sapiētiæ: sicut aliquis dicitur facere verbum Regis, dum facit opus ad ꝙ ex verbo Regis instigatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Verbum sit proprium nomen Filij.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Verbum nō sit proprium nomen Filij. Filius enim est persona subsistens in diuinis. Sed verbum non significat rem subsistētem, vt in nobis patet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personæ Filij.

¶ 2. Præterea, Verbū prolatione quadā procedit à dicēte: si ergo Filius est propriè verbum, non procedit a Patre, nisi per modum prolationis. Quod est hæresis Valentini, vt patet per August. in lib. de Hæresibus.

¶ 3. Præterea, Omne nomē propriū alicuius personæ significat proprietatem aliquam eius: si igitur verbum sit proprium nomen Filij, significabit aliquā proprietatem eius: & sic erunt plures proprietates in diuinis quàm suprà enumeratæ sunt.

¶ 4. Præterea, Quicunq; intelligit, intelligendo concipit verbum. Sed Filius intelligit. Ergo Filij est aliquod verbum. Et sic nō est proprium Filij esse verbum.

¶ 5. Præterea, Heb. 1. dicitur de Filio: Portās oia verbo virtutis suæ. Ex quo Basilius accipit quòd Spiritus sanctus sit verbum Filij. Non est ergo proprium Filij esse verbum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 6. de Trin. Verbum solus Filius accipitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd verbum propriè dictū in diuinis personaliter accipitur, & est proprium nomē personæ Filij, significat enim quādam emanationem intellectus. Persona autem, quæ procedit in diuinis secundum emanationem intellectus, dicitur filius, & huiusmodi processio dicitur generatio, vt supra ostēsum est. Vnde relinquitur, quòd solus Filius propriè dicatur verbum in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in nobis nō est idē esse & intelligere. Vnde illud, quod habet in nobis esse intelligibile nō pertinet ad naturā nostram: sed esse Dei est ipsum ei⁹ intelligere e. Vnde verbū Dei, non est aliquod accidēs in ipso, vel aliquis effectus eius, sed pertinet ad ipsam naturā eius. Et ideo oportet quòd sit aliquid subsistens. Quia quicquid est in natura Dei, subsistit. Et ideo Damasc. dicit, ꝙ verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens. Reliqua verò verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.

¶ Ad secundū dicendum, quòd nō propter hoc error Valētini est damnatus, quia Filiū dixit prolatione natum, vt Arriani calūniātur, sicut Hila. refert 6. de Trinit. sed propter varium modum ꝓlationis, quē posuit, sicut patet per Aug. in lib. de Hæresibus.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ in nomine verbi eadē proprietas importatur, quæ in nomine Filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur Verbum quo filius. Ipsa enim natiuitas Filij quæ est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuūtur ad ex primendū diuersimode perfectionem eius. Nā vt ostendatur cōnaturalis Patri, dicitur Filius: vt ostēdatur coæterna, dicitur Splēdor: vt ostēdatur oīno similis, dicitur Imago: vt ostēdatur immaterialiter genitus, dicitur Verbū. Non autē potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia ista designarētur.

¶ Ad quartū dicendū, ꝙ eo modo cōuenit Filio esse intelligentem, quo cōuenit ei esse Deū, cùm intelligere essentialiter dicatur in diuinis, vt dictum est. Est autē filius Deus genitus, non autē generans Deus. Vnde est quidem intelligens, non vt producens verbum, sed vt verbum procedens, prout scilicet in Deo verbū procedēs secundum rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio verbi.

¶ Ad quintum dicēdum, quòd cùm de Filio dicitur, portans omnia verbo virtutis suæ, verbum figuratè accipitur pro effectu verbi. Vnde glos. ibi dicit, quòd verbum sumitur pro imperio, inquantum, scilicet ex effectu virtutis verbi est, quòd res cōseruentur in esse: sicut ex effectu virtutis verbi est, ꝙ res producātur in esse. Quod verò Basilius interpretatur verbum pro Spiritu sancto. impropriè & figuratè locutus est, prout verbum alicuius dici potest omne illud quod est manifestatiuum ei⁹, vt sic ea ratione dicatur Spiritus sanctus verbum Filij, quia manifestat Filium.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum in nomine Verbi importetur respectus ad creaturam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod in nomine Verbi nō importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum in creatura essentialiter in diuinis dicitur. sed Verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter, vt dictum est. Ergo Verbum non importat respectum ad creaturam.

¶ 2. Præterea, Quæ important respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, vt Dominus & creator: sed verbum dicitur de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturam.

¶ 3. Præterea, Verbū importat respectū ad id à quo procedit. si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur quòd procedat à creatura.

¶ 4. Præterea, Ideæ sunt plures secundū diuersos respectus ad creaturas. Si igitur verbum importat respectum ad creaturas, sequitur quòd in Deo nō sit vnum verbum tantùm, sed plura.

¶ 5. Præterea, Si verbum importat respectū ad creaturam, hoc non est nisi inquantū creaturæ cognoscuntur à Deo, sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia. quod videtur falsum.

¶ SED CONTRA est ꝙ dicit Aug. in lib. 83. Quæstionum, quod in noīe Verbi significatur nō solùm respectus ad Patrē, sed etiam ad illa quæ per verbū facta sunt operatiua potentia. Quæst. 63.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Verbo importatur respectus ad creaturā c. Deus enim cognoscēdo se cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa, quæ intelligimus. Sed quia Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solùm Patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia, Dei quidē est cognoscitiua tātùm, creaturarum autē cognoscitiua & factiua: ita verbum

Dei

huius probationis perspicue inspiciatur, secūda cōsequentia absque probatione meritò ponita est. ¶ Ex eo nāque quod persona procedēs secundū emanationem intellectus, est Filius, sequitur q̄ verbi nomen conueniat Filio. Ex eo verò q̄ talis ꝓcessio est ipsa generatio, quā cōstat terminari ad Filiū, sequitur q̄ idem sit esse Filiū & esse verbū. Ac ꝓhoc esse, verbū est proprium ipsi Filio, quēad modum esse Filium: & sic soli ꝓprie conuenit.

Nō longè à princip.

¶ Super Quæstionis tricesimæquartæ Articulum tertium.

d 174 Q. 14. art. 2. & 4.

IN titulo nota ly si nomine verbi: non enim quæritur vtrū res quęcūque verbū, respiciat creaturas, sed vtrū res illa diuina, vt verbi nomine significatur, claudat respectū aliquē ad creaturas

¶ In corpore tria facit. ¶ Primò proponitur cōclusio directè rēspōsiua quæsito affirmatiuè, simul cū medio, ac phoc respōdet quo ad respectū in cōi. ¶ Secūdò determinādo qualis est ille respect⁹, respōdet de tali respectu, cōmuni tamen Patri & creaturis. ¶ Tertiò distinguendo, rādet de respectu quo tātū respicit creaturas. ¶ Quo ad primū cōclusio est de respectu in cōmuni, sicut in cōmuni quoq; quæstū fuit. & est ita. In verbo Dei importatur respectus ad creaturas. Et ſubiūgitur ſtatim medium: quia Deus cognoscendo se, cognoscit creaturas. ¶ Quo ad secundū autē, ꝓpositum, medium explicatur magis applicādo ipsum ad cōclusionē contractā ad respectum talē, scilicet verbū Dei est expressiuū Patris & creaturarū. Probatur enim sic, Verbū est repræsentatiuū oīs eius quod actu ſtelligitur: ergo verbū Dei est expressiuum, non solū Patris, sed etiā creaturarū. Anteceđes ꝓbatur, In nobis apud quos sūt diuersa verba sēm diuersa intellecta in actu.

191 1. dist. 27. q. 2. art. 2. Et veri. q. 4. art. 5. & quoli. 4. q. 4. artic. 1. im.

Art. 1.

199

'c

Universidad ... Biblio

in actu. consequentia verò probatur: quia Deus vnico actu se & omnia intelligit. ¶Quo ad tertiū est hæc conclusio, Verbū Dei ei⁹ qd̄ est in Deo patre, est expressiuum tātum, creaturarum verò est expressiuum & operatiuum. Probatur, Scientia Dei est Dei quid est cognoscitiua tantū, creaturarum autē cognoscitiua & factiua: ergo verbum Dei, &c. Et confirmatur autoritate Scripturæ, Dixit & facta sunt.

¶Circa prædicta vniuersamq; hāc materiā, aduerte hic esse 4. ¶Primò, res dicta verbo. ¶Secundò, relatio inter verbum & rem dictā. ¶Tertiò, modus quo verbum refertur ad res dictas. ¶Quartò, ratio quare sic refertur. Et quo ad res dictas, quidē in primo art. huius quæstio. in responsione ad tertiū habuim⁹, quòd sunt hęc tria, s. essentia diuina, personæ diuinæ, & oīs creatura. Pater em̄ dicit hæc omnia verbo. Relatio verò verbi ad res dictas vt sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad expressum vt in litera dicitur: & in his duobus cōueniunt alij nobiscū, coacti fortè autoritate August. In reliquis autē duobus, s. in modo & causa, diuersitas est opinionū. Sco. enim in 2.di.1.q.1.art. 2. & in quolibetis, q.14.ar. 2. tenet quod verbū Dei ex vi productionis suæ nō procedit ex scientia creaturarum, sed diuinę essentiæ. Et rursus (vt ex dist.32.1.q. 1. ad vltimū eiusdē sumitur) tenet q verbum sic procedit de scientia solius essentiæ quod non procedit vt verbū personæ, nisi cōcomitāter, ita q imaginatur Patrē ex hoc q intelligit diuinā essentiā verbū producere, quòd quidē ex vi productionis suæ exprimit essentiam, personas autē diuinas cōcomitāter tanquā res necessario iunctas essentia, creaturas verò habet, quod reprę sentet cōpleta iā productione ipsius verbi. ¶Est autē fundamētum positionis suæ: quia ponit in 35.dist.primi, creaturas pduci à Deo in esse cognito. Et propterea imaginatur, q essentia diuina primo quasi mouet intellectū paternū ad productionē termini infiniti, id est verbi, & deinde ad terminum finitū, id est creaturā in esse cognito. Et sic verbum nō pōt produci de scientia creaturarū, quę est in secundo instanti naturæ. Arguit quoque ad hoc in secūdo vbi supra tripliciter. Primò, Si Verbū procederet vt verbū diuinæ essentię & oīs intelligibilis, pari rōne Spūssan. spiraretur, vt amor diuinę essentiæ, & oīs amabilis intellecti: sed hoc est falsum: ergo probatur falsitas: quia tūc vel Deus necessariò amaret creaturas, vel Spiritussanct. nō necessariò produceretur. quorum vtrumque est impossibile. Secundò, Si verbum pcederet ex omnibus, &c. ergo procederet de seipso verbo vt noto Patri, quòd est incōueniens. & tenet sequela: quia vnū de intellectis formaliter à Patre est verbum. Tertiò, Nulla relatio realis alicuius personæ diuinæ est ad creaturam, sed geniti ad id de quo gignitur, si est distinctum realiter, est relatio realis, ergo verbum nō est genitum de lapide vt noto Patri. ¶San.Th. autē, vt hic patet, tenet verbū Dei natū esse in oībus quæ sunt in scientia Patris, s. essentia personis & omni alio intelligibili simplici, quod dico propter scita à Deo scientia visionis. Imaginatur em̄, vt expressè in 1. ar. dixit, quod Pater intelligendo se & Filium & Spiritūsan. & oēm creaturā (subaudi tu simplici intelligētia) cōcipit verbum; ita quod prius scd̄m ratione Deus pater intelligit quicquid naturaliter reducet in diuina essentia, quā pducat filium. Verum tamē est, quòd verbū principaliter exprimit essentiā suam, & secundariò creaturas, sicut & Deus pater principaliter intelligit essentiā suā, & secūdariò creaturas: ita quod ly principaliter & ly secūdariò nihil aliud significāt nisi in se & in alio. Creatura em̄ ī essentia diuina, ipsa aūt essentia in se itelligitur & exprimitur. ¶Ad imaginationes aūt Scoticas facile est respōdere. Primariū enim fundamētū nihil valere ex eo patet, q pductio illa creaturarū chimerica est, & periculosam ingerens doctrinā. sequitur enim, Deum gloriosum nō posse esse absq; hoc quod sint creaturæ in esse diminuto, qd̄ in Philosophia ridiculū, in fide aūt scādalū videtur: sed de his alias. Nos enim essentiā diuinā & formaliter & obiectiuè omne intelligibile cōprehēdere tenētes, ex superius determinatis dicimus, q quia verbū procedit nō ex qualicūque cognitione essentiæ diuinæ, sed ex cōprehensione eiusdē, oportet vt pcedat ex notitia oīm quæ sciūtur cōprehendēdo diuinā essentiam. sed hæc sunt oīa supradicta, vt patet ex q.14. ergo. Et hoc pculdubio fuit fundamētum S.Th. Et quo ad primā obiectionem Sco. dicit breuiter, quod vniformiter loquendo s. de creatura intellecta in Deo, & similiter amata in Deo, par ratio est de Verbo & Spiritusan. nec aliquod sequitur incōueniens. Posset tamē simpliciter negari sequela, & paritas ratiōis: quia amor respicit res amabiles in seipsis, verbum autē res in intellectu. Ad secundā verò dicitur, quod nullū incōueniens est Verbū procedere ex seipso & Spūs san. vt notis Patri, id est ex notitia quā habet Pater de eis, imò hoc est necessarium propter allatā rationem. Quin potius, quum ipse Sco. expressè in 6.di. primi teneat, quòd Pater prius intelligit Filiū, quā producat ipsum voluntariè reputatur hoc incōueniēs. ¶Tertia autē obiectio responsione nō est digna: qm̄ Verbū nō distinguitur realiter ab his, à quibus pcedit vt cognitis, sed à quo procedit vt dicente vt de se patet, Esto tamē in hac materia cautus, ppter veritatē cōditionalem. s. si Deus nihil intelligeret in sua essentia, nisi ipsam solā, adhuc haberetur productio verbi. Ex hac enim sequi videtur, quòd productio verbi nō est posterior intellectiōe creaturarū ī Deo. Habes nāque aliā cōditionalē, Si Deus nō esset productiuus ad intra intelligēdo se, intelligeret nihilominus oē intelligibile. Ex hac enim sequitur q Deū intelligere creaturas in se, nō est posterius pductione ad intra. Quare ne ex his fallaris, q d naturaliter de facto sit sequēdū, dicito vt suprà. Dixi autē naturaliter, qm̄ ea quæ Deus de facto liberè nouit, cū naturale præcedat liberū, pcul ab ipsa disputatiōe sunt. Et qm̄ in cōprehēsione naturalis vis sciētiæ diuinæ clauditur ars creaturæ factiua, quāuis nō concludatur volitio earū: idcirco verbum Dei adæquans naturalem eius scientiam, habet respectum ad creaturam, nō solūm expressiui, sed etiam operatiui, vt in litera ex August. dicitur.

¶In respōsione ad primū nota q cōtra eā sunt argumēta Aur. apud Capr. in 17.di. 1.q.2. in cōclus.5. ad pbandū, q verbū ex psonali pprietate habet quod referatur ad creaturas: oīa em̄ ex hoc ruūt, q supponūt, quod idē sit dicere, Verbū secundū ppriā rōnē refertur ad creaturas: & dicere, Verbū ex pprietate psonali habet q referatur ad creaturas, cū tn̄ hæc multū distēt, & primū cōcedi possit, scd̄m autē nō. Et huius rō est: quoniā verbū claudit in propria rōne notitiā quæ est de numero essentialium propter quā (vt in litera dicitur) refertur ad dicta nota & facienda. ¶In rn̄sione ad quartū aduerte, q in illis verbis, Nomē verbi principaliter impositū est ad significādā relationē ad dicentē, iudicio meo, retractat S.Th. id qd̄ in q. de ve.q.4.ar.5. dixerat, s. q Verbi nomē principaliter significet absolutū. Et seqtur hæc retractatio determinationē quā in 1.ar. hic fecerat, s. q Verbū sit nomē psonale tm̄: ita q verbū significat primo proprietatē psonalē ipsius filij in concreto, & qm̄ quasi subtractū est notitia cōnotata, ideo refertur etiam ad dicta, &c. Et hoc cōsonat rn̄sioni ad primū, & verbis pcedētis art. s. verbū significat quandā emanationē intellect⁹. Cōstat em̄ q emanatio illa pprietas psonalis est Filij. Nisi enim hoc eēt primo eius significatū ex ppria eius significatiōe nō significaret pprietatē psonalē Filij in diuinis, sed ex cōnotato tantū, cuius oppositū ibidē dicitur.

¶Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum primum.

Titulus ex supradictis clarus est. ¶In corpore duo facit. Primo ponit tres cōditiones requisitas ad imaginem. Secundò respondet quæsito.

177
74
c
4
4₁
97
b
98
Lib. 15. de Trin. c.14.
98

Dei eius quod in Deo patre est, est expressiuum tātum, creaturarum verò est expressiuum & operatiuū. Et propter hoc dicitur in Psal. Dixit & facta sunt, quia importatur in verbo ratio factiua eorū quæ Deus facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nomine Personæ includitur etiā natura obliquè [c]. Nam persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: in nomine igitur Personæ diuinæ quātum ad relationē personalē nō importatur respectus ad creaturam, sed importatur in eo quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet inquantum includitur in significatione eius essentia, q importetur respectus ad creaturam. Sicut enim proprium est Filio quòd sit filius, ita proprium est ei, q sit genitus Deus, vel genitus creator. Et per hūc modum importatur relatio ad creaturam in nomine Verbi.

¶Ad secundū dicendū, quòd cum relatiōes cōsequantur actiones, quædā nomina important relationem Dei ad creaturā, quæ consequitur actionem Dei in exteriorē effectū trāseuntem, sicut creare & gubernare. & talia dicuntur de Deo ex tempore [e]. Quædā verò relatio est, quæ cōsequitur actionē non transeuntem in exteriorē effectum, sed manentē in agēte, vt scire & velle. & talia non dicuntur de Deo ex tēpore [e]. Et huiusmodi relatio ad creaturam importatur in nomine Verbi. nec est verum, quòd nomina importantia relationē Dei ad creaturas omnia dicātur ex tēpore, sed sola illa nomina quæ important relationē consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem ex tempore dicuntur [e].

¶Ad tertium dicendū, quòd creaturæ non cognoscuntur à Deo per scientiā à creaturis acceptam, sed per essentiam suam. Vnde nō oportet, quòd à creaturis procedat verbum, licet verbū sit expressiuū creaturarū.

¶Ad quartū dicendum, quòd nomē Ideæ, principaliter est impositū ad significandum respectum ad creaturam. Et ideo pluraliter dicitur in diuinis [e], neque est personale. Sed nomē verbi principaliter impositum est ad significandam relationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas, inquantum Deus intelligendo se, intelligit omnē creaturam. Et propter hoc in diuinis est vnicum tantùm verbum, & personaliter dictum.

¶Ad quintum dicendum, q eo modo quo scientia Dei est non entium, & verbum Dei est non entium, quia non est aliquid minus in verbo Dei quàm in scientia Dei, vt Aug. dicit. Sed tamen verbum est entium, vt expressiuum & factiuum: non entium autem, vt expressiuum & manifestatiuum [e].

QVAESTIO TRIGESIMA quinta, *De Imagine, in duos articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de imagine. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primò, vtrum imago in diuinis dicatur personaliter. ¶Secūdò, vtrū sit proprium Filij.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd imago non dicatur personaliter in diuinis. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctæ Trinitatis diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

¶2. Præterea, Hila. dicit in li. de syno. quòd imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferēs. Sed species, siue forma, in diuinis dicitur essentialiter: ergo & imago.

¶3. Præterea, Imago ab imitādo dicitur. In quo importatur prius & posterius. Sed in diuinis personis nihil est prius & posterius. Ergo imago non potest esse nomen personale in diuinis.

¶SED CONTRA quod dicit Augus. Quid est absurdius quàm imaginem ad se dici: Ergo imago in diuinis relatiuè dicitur. Et sic est nomen personale.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de ratione imaginis est similitudo. Non tamen quæcunque similitudo sufficit ad rationem imaginis, sed similitudo quæ est in specie rei [c], vel saltem in aliquo signo speciei. Signum autem speciei in rebus corporeis maximè videtur esse figura. Videmus enim quòd diuersorum animalium secundū speciem sunt diuersæ figuræ, nō autem diuersi colores. Vnde si depingatur color alicuius rei in pariete, nō dicitur esse imago nisi depingatur figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit vel figuræ, sed requiritur ad rationem imaginis origo. Quia vt Aug. dicit in lib. 83. Quæstionum, vnum ouum nō est imago alterius, quia non est de illo expressum [c]. Ad hoc ergo, q verè aliquid sit imago, requiritur quòd ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo speciei. Ea verò quæ processionem siue originem important in diuinis, sunt personalia. Vnde hoc nomen imago est nomen personale.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd imago propriè dicitur quod procedit ad similitudinē alterius. Illud autem, ad cuius

192
Infrà q. 93. artic.5.
4. Et 1.di. 18.q.2. articul.2.
Capit.1.
Pag.6.
Lib. 7. de Trin. ca.1.
193
c
Quæst.73 & 74.
463

¶Quo ad primum conditiones sunt similitudo specifica seu secundū specificum signum, puta figuram, orta ex illo cuius dicitur imago. Et prima quidem conditio scilicet similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autem quo ad figurā declaratur in animalibus & picturis. Tertia autem probatur autoritate Aug. afferēdo instantiam de ouis. Et aduerte diligēter quod hæc tertia conditio intelligitur per se id est, quòd origo terminetur ad ipsam, inquantū similitudo est, id est, ad hoc quod similitudo, & non per accidēs res illa sit similis. Et hoc bene nota, quoniā super hoc fundatur processus sequētis articuli: nisi enim sic intelligeretur, omnes imaginis conditiones conuenirent Spiritusancto. ¶Contra hanc tamē tertiam imaginis cōditionem arguit Aure. quia sequeretur, quòd soli artifices imaginū haberent imagines. Sed hæc obiectio exrudi intellectu procedit: quoniam etsi verum sit, imaginē semper oriri à repræsentato, memorē tamen oporteret esse, q hoc non contingit vno tantum modo: quoniā quādoq; oritur à repræsentato secundum esse naturale principiāte, sicut filius oritur à patre: quādoque secundū esse intellectum, seu cogitatū, vt statua Cæsaris oritur à Cæsare cogitato in mente artificis: vnde patet, consequentiam nihil valere. ¶Quo ad secundū conclusio responsiua quæsito affirmatiuè est, Imago in diuinis est nomē personale. Probatur, Nomina importantia origini em in diuinis, sunt personalia: ergo imago est nomen personale. Antecedens patet, consequētia verò tenet ex ratiōe imaginis assignata.

¶ Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum secundum.

Titulus clarus est. ¶In corpore tria facit. Primò dicit quid vsus de hoc quæsito habeat. secundò tractat duas opiniones. tertiò determinat. ¶Quo ad primum tria dicit, primò vsum Græcorum, secūdò, Latinorum, tertiò sacræ Scripturæ: quæ omnia clarè patent in litera. ¶Quo ad secundū, quia vsus Latinorum autoritate Scripturæ sacræ cō firmatus est, circa eius rationem diuersæ affetuntur opiniones, quare scilicet sol⁹ Filius imago dicitur. Et prima quidem opinio propter cōuenientiam in notione cum Patre excluditur: quia secundum notionalia non attenditur æqualitas: ergo nec similitudo: ergo nec imago. Secunda autem discurrens per singula: nec inueniens cuius possit dici Spiritussanctus, imago, excluditur: qui posset dici Patris & Filij, inquantum sunt vnum. Et confirmatur, quia homo est vna imago totius trinitatis. ¶Quo ad tertium redditur prædicti vsus Latinorum & Scripturæ ratio. & quia, vt dicitur in secundo, Post idem est scire causam conclusionis & ipsam simul, respondetur quæsito affirmatiua conclusione, scilicet, imago est nomen proprium Filij: & eius probatio nihil aliud est, quā ratio, quare Spiritussanctus non dicatur imago, Filius autem sic. Et consistit ratio in hoc, Filius procedit vt verbum, de cuius ratione est similitudo specifica ad id à quo procedit: Spiritus verò sanctus procedit vt amor de cuius ratione non est talis similitudo, ergo Filius solus est imago. Antecedens ex quæstio.27. quo ad vtranque partem patet. Consequentia autem tenet ex ratione imaginis. Et manifestatur ac confirmatur vis rationis huius assignantis pro causa modum procedendi: ex simili differentia propter similem causam ibi inuentam, inter Filium & Spiritumsanctum, in hoc quod est esse natum, quamuis enim vterque sua processione Patris accipiat naturam, solus tamen Filius dicitur natus, propter modum procedendi differentem vtriusque, vt suprà manifestatum est: quia scilicet procedit vt similis, &c. Et ne aliquis sollicitus restaret vnde habet Spiritussanctus, quòd sit similis Patri & Filio: aut crederet hoc ex modo procedendi habere, subiunxit, quòd similitudo conuenit Spiritui sancto non inquantum amor, sed inquantum amor diuinus.

¶Circa hæc dubium occurrit ex Aureolo, apud Capreolum in vigesima septima distinctio. primi, quæst. secunda conclusione sexta. Et est dubium ex præsenti litera ortum habens, eandémque infringens sic: Spiritussanctus procedit vt amor diuinus. ergo vt similis. ergo ratio adducta nihil valet. prima cōsequētia tenet ex litera dicēte, quòd Spūssanctus inquantum amordium⁹, habet quòd sit similis. secunda autem & antecedens per se patent. ¶Ad euidentiam huius difficultatis distinguendi sunt termini in antecedente positi, scilicet, ly amor diuinus & ly proceditur. Quo ad primum scito, quod forma communis potest dupliciter contrahi, & à contrahente denominari. primò per aliquam differentiam per se illius, secūdò per aliquid extra latitudinem formalem illius. Exemplū primi color albus. Exēplum secundi, color naturalis, albedinis enim differentia est coloris per se diuersificatiua: natura verò, sicut & ars, extra genus coloris est. Amor igitur dupliciter contrahi potest. primò per amoris proprias differētias, puta amicitiæ, vel concupiscentiæ. secundò per naturas amantes, puta angelicam vel humanam. Et si quidem amor contrahatur per omnes suæ latitudinis per se differentias: nunquam inuenies aliquā, ex quā habebit rationem similis ei à quo procedit. Tū quia omnes per se differentiæ infra appetitus ambitum continentur, in quo nihil habet rationem similis. Tum quia vt infrà patebit, impulsio quædam est. Ac per hoc, omnes per se eius differētias oportet esse impulsionis per se diuersificatiuas, quòd à similis ratione, quamuis non causaliter, formaliter tamen remotum est. Si verò per aliquid extraneum contrahatur, nihil prohibet similis quandoque rationem habere: sed hoc est per accidens naturaliter & identicè, vt de se patet. Quando ergo dicitur amor diuinus, si ly diuinus non trahat amorem extra latitudinem differentiarum per se amoris, sed infra latitudinem voluntatis, inquantum voluntas est, latitudinem stando, denotet cuius sit vt obiecti & amantis scilicet Dei: Negandum est quòd inquantum huiusmodi sit similis. Nec in hoc sensu intelligenda est propositio in calce literæ subiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sit denominatio sumpta, quasi ab extraneo, puta à natura, cui identificatur, tunc concedendum est ratione identitatis, inter amorem & naturam, quòd amor diuinus vt sic, est similis ei à quo procedit. Et in hoc sensu intelligas literam præsentē. Quo ad aliū terminum aduerte, quòd cùm dicitur, Spiritussanctus procedit vt amor diuinus, & in aliis similibus locutionibus: duplex sensus fieri potest. Primò propriè, vt denotentur tantùm formalia & propria illius modi procedendi. Secundò, extensiuè, vt denotentur etiam communia & concomitantia modum procedendi, siue terminum. Verbi gratia in proposito: Cùm dicitur, Spiritussanctus procedit vt amor diuinus: si ly vt, sumatur propriè, propositio non est vera, accipiēdo amorem di

193
1. dist. 18.
2.art.3. Et dist.31.q.3. artic.1.cor.
Et Heb.1.
l.2.co.3.fi.
Li.1.c.18.
Q.73.& 74
Cap.2.
D.931.
c
197
b
Libr. 1. de Trin.ca.4. & lib. 5. cap.6.

similitudinē aliquid procedit, propriè dicitur exemplar, impropriè verò imago. Sic tamen August. vtitur nomine Imaginis cum dicit diuinitatem sanctæ Trinitatis esse imaginem ad quam factus est homo.

¶Ad secundum dicendum, quòd species (prout ponitur ab Hila. in diffinitione imaginis) importat formā deductam in aliquo ab alio. Hoc enim modo imago dicitur esse species alicuius, sicuti id quod assimilatur alicui, dicitur forma eius, inquātum habet formam illi similem.

¶Ad tertium dicendum, quòd imitatio in diuinis personis non significat posteritatē, sed solam assimilationem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum nomen Imaginis sit proprium Filio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nomen Imaginis nō sit propriū Filio. Quia vt dicit Damas. Spūssan. est imago Filij. Non est ergo propriū Filij.

¶2. Pręterea, De ratiōe imaginis est similitudo cum expressione [e] (vt Aug. dicit in lib. 83. Quæstionū.) Sed hoc conuenit Spūisancto. Procedit enim ab alio secūdum modum similitudinis. Ergo Spūssanctus est imago, & ita non est proprium Filij, quòd sit imago.

¶3. Præterea, Homo etiā dicitur imago Dei secundum illud primæ ad Corint.2. Vir non debet velare caput suum, quoniā imago & gloria Dei est. Ergo non est proprium Filio.

¶SED CONTRA est, quòd Aug. dicit 7. de Tri. q solus Filius est imago Patris.

¶RESPONDEO dicendum, quòd doctores Græcorum communiter dicunt Spiritumsan. esse imaginē Patris & filij. Sed doctores Latini soli Filio attribuūt nomē Imaginis. non enim inuenitur in canonica Scriptura, nisi de Filio. Dicitur enim Col.1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus creaturæ. Et ad Heb.1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Huius autem rationem assignant quidam ex hoc, quòd Filius conuenit cum Patre, non solum in natura, sed etiam in notione principij: Spiritus [d] autem sanctus non conuenit cum Filio, nec cum Patre in aliqua notione. Sed hoc non videtur sufficere: quia sicut secundum relationes non attenditur in diuinis, neque æqualitas neq; inæqualitas [e] (vt Aug. dicit) ita neque similitudo, quæ requiritur ad rationē imaginis. Vnde alij dicunt, quòd Spiritussan. nō potest dici imago Filij, quia imaginis non est imago: neque imago Patris, quia etiam imago refertur immediatè ad id cuius est imago. Spiritussan. autem refertur ad Patrem per Filium. Neque etiam est imago Patris & Filij, quia sic esset vna imago duorum, quod videtur impossibile. Vnde relinquitur, quòd Spiritussanct. nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est, quia Pater & Filius sunt vnū principium [d] Spiritussan. vt infrà dicetur. Vnde nihil prohibet sic Patris & Filij (inquantum sunt vnum) esse vnam imaginem, cùm etiam homo totius Trinitatis sit vna imago.

¶Et ideo aliter dicendū est q sicut Spiritussanc. quāuis sua processione accipiat naturam Patris, sicut & Filius, non tamē dicitur natus: ita licet accipiat speciem similem Patris, nō dicitur imago: quia Filius procedit vt verbū, de cuius ratione est similitudo speciei ad id à quo procedit nō autē de ratione amoris [e], quāuis hoc cōueniat amori, qui est Spiritussan. inquātum est amor diuinus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damasc. & alij doctores Græcorum communiter vtuntur nomine Imaginis pro perfecta similitudine.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet Spiritussan. sit similis Patri & Filio, non tamē sequitur, quòd sit imago ratione iam dicta.

¶Ad tertium dicendum, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdem naturæ secūdum speciem, vt imago Regis inuenitur in filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago Regis inuenitur in denario. Primo autem modo Filius est imago Patris, secūdo autē modicitur homo imago Dei. & ideo ad designandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solùm dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tēdentis in perfectionem designatur. Sed Filius Dei non dicitur esse ad imaginem, quia est perfecta Patris imago.

QVAESTIO TRIGESIMA sexta, *de persona Spiritussancti, in quatuor Articulos diuisa.*

POST considerationem prædictam cōsiderandum est de his, quæ pertinent ad personā Spiritussancti: qui non solùm dicitur Spiritussanctus, sed etiam amor & donum Dei.

¶Circa Spiritūsan. ergo quærūtur quatuor. ¶Primò vtrū hoc nomen Spiritussan. sit proprium alicuius diuinæ personæ. ¶Secundò, vtrū illa persona diuina quę Spiritussan. dicitur, pcedat à Patre & Filio. ¶Tertiò, vtrū pcedat à Patre per Filiū. ¶Quartò, vtrum Pater & Filius sint vnū principiū Spiritussan.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum hoc nomen Spiritussanctus sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Spūssanctus non sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ: sed hoc nomen Spiritussanctus est cōmune tribus personis.

D. 1134.
Quæst. 36. artic. 4.
b
163
In corp.
194
22.q.14. art. 1. cor. & 1. dist. 10.arti. 4. Et 4.cont. Gent.cap. 19.fi. Et mal. q. 3. art. 14. cor. & opusc.3.cap. 46.& 47.

rem diuinã identicè, quoniã ex propriis processionisamoris etiã diuini infrà latitudinẽ volũtatis solius stando, Spũssan. non habet q̃ sit Deus, sed quod sit amor Dei: vt amantis & amati: sed est vera pro amore diuino formaliter. Sed tunc concesso antecedente, nihil valet prima cõsequentia, vt patet ex dictis. Nec oppositũ habetur in litera loquẽte de amore diuino idẽticè. Si verò ly vt denotat etiã communia, tunc est vera de amore diuino, & formaliter & identicè: & sic habet rationẽ ffis. sed quoniã propriè & formaliter de modis procedẽdi à Theologis formo habetur, id circo ssillud antecedens de amore diuino primo modo intelligẽdum est & admittendũ, sed neganda est prima cõsequẽtia, s. ergo ꝓcedit vt similis.

Circa med.

¶Et ad probationẽ dicendum est, quòd laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis, quoniã ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur obiectiuè & effectiuè, vt in antecedẽte sumitur, & cũ sumitur idẽticè, vt in probatione consequentię fit.

Declinãdo ad finẽ lib.

¶Super Quæstionis trigesimæsextæ. Articulum primum.

IN tituloaduerte, quòd ly Spiritussan. dupliciter sumi potest. Primò in viduarũ distinctionum, vt scilicet ly Spiritus, sit subst̃atiuũ, & ly sanctus adiectiuũ. Alio modo in vi vnius nominis: ficut si alicui imponeretur nomen proprium, homo bonus. In proposito hoc secundo modo quæritur, ad quod denotandum dicitur in titulo vtrum hoc nomen, &c.

Capi. 4. & sequentib.

Q. 27 art. 4 ad 3.

¶In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè, hoc nomen Spiritussan. est ꝓprium diuinæ personæ procedẽtis per modum amoris ex accõmodatione sacræ Scripturæ. Et quoniam conclusio hæc duo includit, scilicet necessitatem accõmodationis, & conuenientiam talis accõmodationis: ideo in litera vtrunque fit: Declaratur enim primo necessitas accõmodationis sic: Altera processio in diuinis, quæ scilicet est per modum amoris, caret nomine proprio. ergo & relationes: ergo & persona procedens: ergo ficut relationes nominatæ sunt ex accommodatione, ita & persona. Deinde assignatur ratio talis accmodationis ex partialibus significationibus. Tum quia communes Patri & Filio. Tum quia amoris diuini quo ad vtrumque proprietatem insinuant, vt clarè patet in litera.

Quæst. 28. artic. 4.

Cap. 19. & lib. 5. ca. 11.

¶Super Quæstionis trigesimæsextæ. Articulum secundum.

IN titulo aduerte, quòd articulus iste continet in se duas quæstiones, scilicet an Spiritussan. procedat à Filio, & an Spiritussan. sic procedat à Filio, quòd si non procederet ab eo, non distingueretur personaliter ab ipso. Et prima quidem quæstio inter Græcos & Latinos versatur. Secunda autem inter Latinos inter se.

¶Propter quod dubium statim occurrit circa titulum: quoniam quæstiones sunt æquales numero his quæ verè scimus. hæc autem quæstio est vna, & scita sunt duo vt patet in corpore. Et inconuenit hoc, præcipuè articulatim scribenti: eius est enim sigillatim singulas quæstiones discutere.

¶ Ad hoc dupliciter respondeti potest. Primò quòd quia, vt dicitur in 1. Poste, idem est quærere an luna eclipsetur, & an sit aliqua ratio eclipsis lunæ: idem est quærere, an Spiritussan. procedat à Filio, & an sit aliqua ratio processionis eius à Filio: pari autem quæsito constat optimè respondeti, & quòd ita est, & quòd propter talem rationem ita est, vnde in hoc articulo nihil est vitij, sed respondendo explicatum est quod implicitè in titulo continebatur. Nec oportuit in duos articulos diuidere quæstitum & quæstiti rationẽ, alioquin oporteret omnẽ articulum diuidere in duos. Secundò dicitur, quòd quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & inquantum tale, & non est præsentis intentionis discutere processionem Spiritussancti qualitercunque, sed per se: ita quòd intentum est, vtrum Spiritussanct. procedat à Filio, id est vtrum de ratione propria personæ Spiritussan. sit procedere à Filio, quod enim conuenit alicui per se, conuenit ei ex propria ratione. Ad hoc autem quæstitum affirmatiuè respondendo oporter non solum ostendere Spiritumsanctum procedere à Filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua personali proprietate sine forma, aliter nõ ostẽderetur hoc conuenire ei inquantum huiusmodi.

¶Ad cuius euidentiam plenioremscito quod alicui ꝓducto potest dupliciter cõuenire produci necessario à pluribus personis diuinis. Vno modo ex parte producentis, alio modo ex parte producti. Exemplum primi habeturin productione creaturæ à Deo, necessario enim est à tribus personis: qa indiuisa sunt opera Trinitatis ad extra, & non ratione producti: quia creatura posset produci: & esse sicutest, etiam si à solo Patre produceretur. Exemplum secũdi haberetur, si creatura suo formali constituto priuaretur, si non esset à pluribus personis. Ad propositũ Spiritussan. procedit à Patre & Filio necessariò, ex parte producentis secũdum omnes, quia omnia Patris non repugnantia Filio, sunt necessario communia ipsi filio. An autem ex parte producti procedat necessario à Filio, in dubium vertitur. Quia verò conuenientia producto per se conueniunt ei ex parte sua: cætera enim conueniunt per accidens, aut quasi per accidens: ideo per se loquendo quæritur vtrũ Spiritussan. ex ꝓprio constitutiuo ac distinctiuo habeat quod procedat à Filio.

¶ In corpore duo facit. Primòrndet quæsito. Secundò arguit Græcos.

¶Quo ad primum ponitur vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet Spiritussan. necessariò procedit à Filio. Et probatur tribus rationibus. Prima est. Si Spiritussa. non esset à Filio non posset ab eo personaliter distingui. ergo. Et probatur sequela sic: Personæ diuinæ nõ distinguunturabinuicem per aliquid absolutum sed solum relationibus oppositis originis secundum esse principiũ & à principio: ergo si Spiritussan. non habet huiusmodi relationem originis à Filio, non distingueretur ab eo personaliter. Assumptum quo ad omnes sui partes sigillatim probatur. Prima quidem scilicet non per aliquid absolutum, quia deesset vnitas essentiæ, eo quod omne absolutum est essentiale. Secunda verò, scilicet: quòd solis relationibus ex prima sequitur manifestè. Tertia autem, scilicet oppositis manifestatur ex eo, quòd in Patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia non sunt oppositæ relatiuè. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, quod est intelligendum de relationibus propriis. Quinta demum, scilicet secundum principium & à principio, ex præcedentibus manifestè sequitur, consequentia verò probatur sic, Stante assumpto, aut Filius procedit à Spiritusanctо, aut econtra: sed primum nullus dicit, ergo necesse est Spiritum esse à Filio.

¶Circa conditionalem assumptam & eius probationem dubium occurrit ex Scoto in primo distinctio. 11. quæstio. secunda, tenente oppositum. Arguitque contra fundamentum positionis, scilicet sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. Primò disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito distinguit realiter, vbicunque inuenitur: sed duo modi totales accipiendi naturam eandem, scilicet per modum natiuitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. Iuxta hoc motiuum soluit probationem adductam in litera de duabus relationibus in Patre, dicens, quòd non est eadem ratio de actiuis & passiuis productionibus. vnum enim potest dare esse pluribus, non tamen potest accipere esse pluries, nisi forte desierit esse. Et confirmatur motiuum hoc ex parte productionum argumentis Aureoli in nona distinctio. primi, quæstione prima articulo primo, consistentibus in hoc: Generari & spirari sunt incompossibilia in eodem supposito seclusò, quòd ipsi generari coniunctum sit spirare. ergo

scipsis

Canon. 7.

Li. 1. ca. 11.

Non lõge a princip.

Tene 32.

1. dist. 11. artic. 1. Et po. qõ. 10. artic. 4. & opusc. 1. ca. 49. 50. & 51. & opusc. 3. c. 49. & 4. con. ca. 24. & 25. Capit. 1. de diu. nom. paulò post princ.

scipsis realiter distinguuntur, cõsequẽtia plana est, & antecedens quo ad primam ptẽ est euidens. Quo ad secũdã vero probatur tripliciter. Primò, quia quicquid in diuinis cõuenit alicui rei formaliter & ex se: ergo etiã incõpossibilitas ista rũ cõuenit ex se. Et confirmatur, quia incõpossibilitas ista oritur ex ordine, quo vna processio præsupponit aliã. Ordo aũt otitur ex rationibus formalibus. ergo ex seipsis prio sunt incõpossibiles. Secundò, si incõpossibilitas ista est ex eo q̃ genera cõiungitur spirare, in quo genere causę, spirare dat hanc incõpossibilitatẽ ipsi generationi effectiuè, aut finaliter, vt patet: nec formaliter, quia tunc sequeretur, q̃ generari & spirari essẽt idem formaliter. ¶ Tertiò, quia si hinc est incõpossibilitas ista, aut hoc est quia generari & spirare sunt idẽ re: aut quia simul conueniunt in Filio: aut quia vnũ est prę uiũ alteri: sed nihil horũ põt dici, quia hæc ofa conueniunt ipsi spirare respectu essentiæ, cui cõstat non dare incõpossibilitatem ad spirari.

¶Secũdum caput, vnde mouetur Sco. est, si Patre per impossibile non esset actiua spiratio, sed in solo Filio, adhuc eẽt Trinitas personarũ: ergo nõ requiritur oppositio relatiua, inter Spiritũsanctũ & personã à qua distinguitur, & sicruit totus processus.

¶ Tertiũ caput ex parte constitutiui ipsius Filij est, Filius cõstituitur in esse personali filiationi: ergo de facto distinguitur personaliter à Spiritusan. filiatione: ergo seclusa à Filio per intellectũ spiratione actiua, adhuc remanet, quo Filius personaliter distinguitur à Spiritu san. ergo, &c. prima cõsequentia ꝓbatur ex illa maxima: idẽ est principium constitutiuum & distinctiuum ab aliis, vt patet per Porphyrium, & inductiuè.

Non lõge a princip.

¶Quartum autem caput econuerso sumitur ex personali distinctiuo ad constitutiuum sic, Filius distinguitur personaliter à Spiritusancto, ergo per aliquid, quod est de ratione personali ipsius Filij, ergo nõ per spirationem actiuam: ergo seclusa illa adhuc remaneret personalis distinctio inter Filium & Spiritumsanctum.

¶Prima consequentia probatur inductione & ratione. ¶ Inductione quidem, quoniam valet, A distinguit B realiter, ergo est de eius ratiõe realiter distinguit essentia liter, ergo est de ratione essentialiter distinguit ꝰsuppositaliter, ergo est de rõne suppositaliter distinguit relatiuè, ergo est de ratione relatiua, &c. Ratione autem, quia si distinctio personalis posset fieri per aliquid quod non est de rõne personali, non poterit sustineri humanitatẽ Christi non distingui personaliter à Verbo: dicam enim q̃ distinguitur personaliter per aliquid, quod tamen non cõstituit personã. Et confirmatur hoc motiuũ ex parte distinctiui personalis, ab Aureolo vbi suprà art. 1. sic: Si spiratio distingueret personaliter Filium à Spiritusancto, Patre & Filio essent vna persona: sed hoc est falsum, ergo. cõsequentia probatur, spiratio distinguit Patrem & Filium à Spiritusancto, vt sunt vnus Spirator. Et per te distinguit personaliter ergo esse vnum spiratorem est esse vnam personam: & si non est esse vnam personã, ergo non distinguit personaliter. Et fundatur processus super illa maxima, Omne vnũ formale distinctiuũ pluriũ ex vna parte ab aliquo ponit in illis pluribus aliquod vnum fundamẽtum illius distinctionis proportionale illi.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, quamuis tractare de cõstitutiuis personarum spectet ad 40. q. propter tamen discussam ex consuetudine hanc materiam, scito quòd cùm in diuinis non sit formaliter nisi subst̃atia & relatio, & subst̃atia vtpote communis, nec cõstituat nec distinguat hypostases, oportet quòd vtrũque relationi tribuatur. Relationi autem cum possit aliquid conuenire dupliciter, scilicet secundum propria relationis, & secundũ cõmunia sibi & absolutis: quæcũque attribuuntur diuinis relationibus, necesse est cõuenire eis inquãtũ relationes sunt. Et sic constituere ac distinguere, relationi diuinæ (prout relatiua res est) cõuenit. Inter rem aũt relatiuã & absolutã, hoc interest, q̃ res absoluta constituit rẽ in se, relatio vero cõstituit rẽ ad aliã. Et q̃m vnũquodque sicut est ens, ita vnũ & distinctũ cõstituitur absolutũ sicut constituit ens in se, ita distinguit illud secundũ se: & cõsequẽter ab vniuersis aliis. Cõstituiuũ verò in esse relatiuo, quia cõstituit ens ad aliud vnũ correlatiuũ, sic ita distinguit illud ab alio vno tantũ, alioquin diuersitas seu distinctio nõ esset ꝓportionata passio entis. Plus emfaceret cõstitutiuũ aliquid distinguẽdo q̃ cõstituendo, qã non videtur intelligibile. ¶ Si igitur in diuinis sola relatio multiplicat Trinitatẽ & hoc non cõueni relationi ꝑ accẽs, fed quatenus res relatiua est. Et res relatiua vt sic, cõstituit & distinguit relatiuè tantũ: q̃cunq; em aliã distinct. habet, nõ facit inquãtũ res relatiua, sed haberet eã ex cõmunibus sibi & absolutis: vt patet de disparatione. hæc em non est ꝓpria relatiuis & sic nõ põt cãri à relatione sicm rõne relationis. Cõsequẽs est, q̃ in diuinis nullia sit distinctio realis nisi relatiua, ita q̃ nõ solũ res distinctæ sunt relatiuę, sed distinctio ipsa est relatiua. Et cũ cõstet distinctionẽ relatiui nõ esse sine relatiua oppositione, & esse respectu correlatiui tũ manifestè sequitur, quòd sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. Et hæc nõ aduertere aut peuertere, fuit cã dissentionis in hac materia. Si em aduertissent q̃ Ecclesia tradendo Vnitatem substãtiæ, & Trinitatẽ rerũ relatarũ ex formali locutiõe, insinuat, quòd hoc forma liter intellegendũ est: vidissent profectò ex hoc ipso, q̃ distinctio nõ traditur nisi relatiuorũ, q̃ etiã dictio ipsa ꝓpria relatiuis, quaten' relatiua sunt, esse debet quod saluare nõ pñt dũ dicũt res qdẽ distinctas eę relatiuas, distingui cũ absque oppositione relatiua: qa sunt disparatæ & incõpossibiles, &c. hæc em cõia sunt non propria relatiuis, vt iã dixi mus. Ex his aũté habetur rũsio ad obiectiões ex pte cõstitutiui ipsi' Filij, quũ em dicit, q̃ idẽ est constitutiuũ & distinctiuũ alicui⁹, ab oĩ alio distinguẽdũ est de duplici cõstitutiuo, sab soluto, vel ut spectiuo: & q̃ in absolutis verũ est. In relatiuis vero subdistinguẽdum est de duplici dictõe, s. relatiua vel quacũq; alia, puta dicto ria, seu etiam priuatiua. ¶ Et dicẽdũ, q̃ de distõne relatiua loquẽdo, fal sissimũ est assumptũ, quia cõstitutiuũ alicuius in esse distinctiuũ illius distõne relatiua nisi à correlatiuo, ꝓpter ipsã relatiõis naturã. à cæteris aũt di stinguit quouisaliomõ duplũ em vt sit, q̃a non est nisi ad dimidiũ, non distinguit etiã relatiuè nisi à dimidio: à triplo aũt & quadruplo & reliqs entibus, distinguit qdẽ duplicitate inequalitatum est hoc ens nõ relatiuè, vt de se patet. Et q̃a in diuinis ꝑsona est for maliter relatiuũ, nõ est distinctio ꝑsonalis neque realis nisi sit relatiua. Et ꝓpterea de facto ista est falsa, Filius distinguitur realiter siue personaliter à Spũsan. siue filatione, q̃a ista est falsa, Filius filiatione distinguitur relatiuè à Spũsan. quãuis ista sit vera, Filius distinguitur filiatione à Spũsan. sed talis distinctio nõ sufficit ad realẽ distinctionẽ, imò est sophismа cõsequẽtis, arguere à distõne ad distõnẽ relatiuã. Et bene hoc aduerte, q̃a ex hoc oím pẽdet solutio. ¶ Patet quoq; ex his, q̃ signã literæ de duab⁹ relationibus in Patre, stat in suo robore. Est em signũ, q̃ tota relatiua distõ & oppositio est ibi realis. Solutio aũté Sco. nõ est ad ꝓpositum, quia diuertit à relationibus ad processiones, de relationib⁹ eñ litera loquit, nõ de emanationib⁹. quare. Sed cõtra hæc S. T. verba vehemẽtius quidã arguunt, de ipsis relationibus loquẽdo, dicẽtes, quòd peccãt circm non cãm vt cãm. Cã em quare duæ relationes nõ opponũt: non constituunt duas ꝑsonas, non est negatio oppõnis. Tũ quia constat quòd de facto processio & paternitas, & similiter filiatio, constituunt plures personas. & tamẽ processio nulli earũ opponitur relatiuè. Tum quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmationis, scilicet quòd oppositæ relationes constituerent duas personas: hoc autem constat esse falsum, quia communis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamen spiratio nullam personã cõstituit.

In Symb.

Q. 27. art. 3. & q. 30. art. 2.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, q̃ procedunt ex mala interpretatione literę. Quũ enĩ dicitur, q̃ quia non sunt oppositæ nõ cõstituunt duas personas, ly cõstituunt, determinat ly duas, & non determinat ly personas, nisi inquãtum duas scilicm rẽ, ita quod sensus est, quod q̃a nõ sunt oppositæ, non cõstituũt duas ꝑsonas, id est non faciũt distinctionẽ realẽ personarũ: constituere em duo vt sic, nihil aliud est quã distinguere, &c. Et sic assignatur vera & præcisa cã. Spũs em sanc. non cõstituitur in esse distincto à Filio & Patre, nisi vt spiratib⁹: ita q̃ spiratio cõstituit Patrẽ & Filiũ in hoc quod sint distinctæ ꝑsonæ à Spũsa. quãuis ĩter se distinguãtur paternitate & filiatione. Radix aũt horũ est, q̃a sunt res relatiuę, &c. non em salua vnitate substãtiæ, põt aliter distõ ꝓnarũ saluari, nisi ꝑ relationẽ originis: de quarũ rõne sit distõ realis ꝓpria relationibus originis, hãc autẽ cõstat ex oppõne fieri, vt patet ex dictis. Vñ patet rñsio ad obiecta, æquiuocãt enim dũ cõstituere in esse distincto, nõ aduertunt in sermone verſari, & hoc in materia relatiuè habere singularẽ constituẽdi distinguẽdiq; modũ, &c. obiecta aũté ex parte distinctiui, difficultatẽ ex vi verborũ magis q̃ rei facere videtur. Scim rẽ q̃dẽ dicẽdum est, quòd spiratio distinguit realiter relatiuè personã Filij à Spũsan. Et ꝓpter hoc dicit distinguere personaliter: patet aũté quod nõ oportet q̃ relatiuè distinguit ꝑsona esse personalitatẽ aut de quadruplo & reliqs entibus, distinguit qdẽ duplicitate inequalitatum est hoc ens nõ relatiuè, vt de se patet. Et q̃a in diuinis ꝑsona est formaliter relatiuũ, nõ est distinctio ꝑsonalis neque realis nisi sit relatiua. Et ꝓpterea de facto ista est falsa, Filius distinguitur realiter siue personaliter à Spũsan. siue filatione, q̃a ista est falsa, Filius filiatione distinguitur relatiuè à Spũsan. quãuis ista sit vera, Filius distinguitur filiatione à Spũsan. sed talis distinctio nõ sufficit ad realẽ distinctionẽ, imò est sophismа cõsequẽtis, arguere à distõne ad distõnẽ relatiuã. Et bene hoc aduerte, q̃a ex hoc oím pẽdet solutio. ¶ Patet quoq; ex his, q̃ signã literæ de duab⁹ relationibus in Patre, stat in suo robore. Est em signũ, q̃ tota relatiua distõ & oppositio est ibi realis. Solutio aũté Sco. nõ est ad ꝓpositum, quia diuertit à relationibus ad processiones, de relationib⁹ eñ litera loquit, nõ de emanationib⁹. quare. Sed cõtra hæc S. T. verba vehemẽtius quidã arguunt, de ipsis relationibus loquẽdo, dicẽtes, quòd peccãt circm non cãm vt cãm. Cã em quare duæ relationes nõ opponũt: non constituunt duas ꝑsonas, non est negatio oppõnis. Tũ quia constat quòd de facto processio & paternitas, & similiter filiatio, constituunt plures personas. & tamẽ processio nulli earũ opponitur relatiuè. Tum quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmationis, scilicet quòd oppositæ relationes constituerent duas personas: hoc autem constat esse falsum, quia communis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamen spiratio nullam personã cõstituit.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, q̃ procedunt ex mala interpretatione literę. Quũ enĩ dicitur, q̃ quia non sunt oppositæ nõ cõstituunt duas personas, ly cõstituunt, determinat ly duas, & non determinat ly personas, nisi inquãtum duas scilicm rẽ, ita quod sensus est, quod q̃a nõ sunt oppositæ, non cõstituũt duas ꝑsonas, id est non faciũt distinctionẽ realẽ personarũ: constituere em duo vt sic, nihil aliud est quã distinguere, &c. Et sic assignatur vera & præcisa cã. Spũs em sanc. non cõstituitur in esse distincto à Filio & Patre, nisi vt spiratib⁹: ita q̃ spiratio cõstituit Patrẽ & Filiũ in hoc quod sint distinctæ ꝑsonæ à Spũsa. quãuis ĩter se distinguãtur paternitate & filiatione. Radix aũt horũ est, q̃a sunt res relatiuę, &c. non em salua vnitate substãtiæ, põt aliter distõ ꝓnarũ saluari, nisi ꝑ relationẽ originis: de quarũ rõne sit distõ realis ꝓpria relationibus originis, hãc autẽ cõstat ex oppõne fieri, vt patet ex dictis. Vñ patet rñsio ad obiecta, æquiuocãt enim dũ cõstituere in esse distincto, nõ aduertunt in sermone verſari, & hoc in materia relatiuè habere singularẽ constituẽdi distinguẽdiq; modũ, &c. obiecta aũté ex parte distinctiui, difficultatẽ ex vi verborũ magis q̃ rei facere videtur. Scim rẽ q̃dẽ dicẽdum est, quòd spiratio distinguit realiter relatiuè personã Filij à Spũsan. Et ꝓpter hoc dicit distinguere personaliter: patet aũté quod nõ oportet q̃ relatiuè distinguit ꝑsona esse personalitatẽ aut de quadruplo & reliqs entibus, distinguit qdẽ duplicitate inequalitatum est hoc ens nõ relatiuè, vt de se patet. Et q̃a in diuinis ꝑsona est formaliter relatiuũ, nõ est distinctio ꝑsonalis neque realis nisi sit relatiua. Et ꝓpterea de facto ista est falsa, Filius distinguitur realiter siue personaliter à Spũsan. siue filatione, q̃a ista est falsa, Filius filiatione distinguitur relatiuè à Spũsan. quãuis ista sit vera, Filius distinguitur filiatione à Spũsan. sed talis distinctio nõ sufficit ad realẽ distinctionẽ, imò est sophismа cõsequẽtis, arguere à distõne ad distõnẽ relatiuã. Et bene hoc aduerte, q̃a ex hoc oím pẽdet solutio. ¶ Patet quoq; ex his, q̃ signã literæ de duab⁹ relationibus in Patre, stat in suo robore. Est em signũ, q̃ tota relatiua distõ & oppositio est ibi realis. Solutio aũté Sco. nõ est ad ꝓpositum, quia diuertit à relationibus ad processiones, de relationib⁹ eñ litera loquit, nõ de emanationib⁹. quare. Sed cõtra hæc S. T. verba vehemẽtius quidã arguunt, de ipsis relationibus loquẽdo, dicẽtes, quòd peccãt circm non cãm vt cãm. Cã em quare duæ relationes nõ opponũt: non constituunt duas ꝑsonas, non est negatio oppõnis. Tũ quia constat quòd de facto processio & paternitas, & similiter filiatio, constituunt plures personas. & tamẽ processio nulli earũ opponitur relatiuè. Tum quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmationis, scilicet quòd oppositæ relationes constituerent duas personas: hoc autem constat esse falsum, quia communis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamen spiratio nullam personã cõstituit.

Q. 27. art. 3. & q. 30. art. 2.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, q̃ procedunt ex mala interpretatione literę. Quũ enĩ dicitur, q̃ quia non sunt oppositæ nõ cõstituunt duas personas, ly cõstituunt, determinat ly duas, & non determinat ly personas, nisi inquãtum duas scilicm rẽ, ita quod sensus est, quod q̃a nõ sunt oppositæ, non cõstituũt duas ꝑsonas, id est non faciũt distinctionẽ realẽ personarũ: constituere em duo vt sic, nihil aliud est quã distinguere, &c. Et sic assignatur vera & præcisa cã. Spũs em sanc. non cõstituitur in esse distincto à Filio & Patre, nisi vt spiratib⁹: ita q̃ spiratio cõstituit Patrẽ & Filiũ in hoc quod sint distinctæ ꝑsonæ à Spũsa. quãuis ĩter se distinguãtur paternitate & filiatione. Radix aũt horũ est, q̃a sunt res relatiuę, &c. non em salua vnitate substãtiæ, põt aliter distõ ꝓnarũ saluari, nisi ꝑ relationẽ originis: de quarũ rõne sit distõ realis ꝓpria relationibus originis, hãc autẽ cõstat ex oppõne fieri, vt patet ex dictis. Vñ patet rñsio ad obiecta, æquiuocãt enim dũ cõstituere in esse distincto, nõ aduertunt in sermone verſari, & hoc in materia relatiuè habere singularẽ constituẽdi distinguẽdiq; modũ, &c. obiecta aũté ex parte distinctiui, difficultatẽ ex vi verborũ magis q̃ rei facere videtur. Scim rẽ q̃dẽ dicẽdum est, quòd spiratio distinguit realiter relatiuè personã Filij à Spũsan. Et ꝓpter hoc dicit distinguere personaliter: patet aũté quod nõ oportet q̃ relatiuè distinguit ꝑsona esse personalitatẽ aut de quadruplo & reliqs entibus, distinguit qdẽ duplicitate inequalitatum est hoc ens nõ relatiuè, vt de se patet. Et q̃a in diuinis ꝑsona est formaliter relatiuũ, nõ est distinctio ꝑsonalis neque realis nisi sit relatiua. Et ꝓpterea de facto ista est falsa, Filius distinguitur realiter siue personaliter à Spũsan. siue filatione, q̃a ista est falsa, Filius filiatione distinguitur relatiuè à Spũsan. quãuis ista sit vera, Filius distinguitur filiatione à Spũsan. sed talis distinctio nõ sufficit ad realẽ distinctionẽ, imò est sophismа cõsequẽtis, arguere à distõne ad distõnẽ relatiuã. Et bene hoc aduerte, q̃a ex hoc oím pẽdet solutio. ¶ Patet quoq; ex his, q̃ signã literæ de duab⁹ relationibus in Patre, stat in suo robore. Est em signũ, q̃ tota relatiua distõ & oppositio est ibi realis. Solutio aũté Sco. nõ est ad ꝓpositum, quia diuertit à relationibus ad processiones, de relationib⁹ eñ litera loquit, nõ de emanationib⁹. quare. Sed cõtra hæc S. T. verba vehemẽtius quidã arguunt, de ipsis relationibus loquẽdo, dicẽtes, quòd peccãt circm non cãm vt cãm. Cã em quare duæ relationes nõ opponũt: non constituunt duas ꝑsonas, non est negatio oppõnis. Tũ quia constat quòd de facto processio & paternitas, & similiter filiatio, constituunt plures personas. & tamẽ processio nulli earũ opponitur relatiuè. Tum quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmationis, scilicet quòd oppositæ relationes constituerent duas personas: hoc autem constat esse falsum, quia communis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamen spiratio nullam personã cõstituit.

Q.27 ar.2 & 4. & q.28 ar.4.

quòd necesse est dicere, vel Filiũ esse à Spiritusſ. (quod nullus dicit) vel Spiritũsan. esse à Filio, quod nos cõfitemur: & huic quidẽ consonat ratio processionis vtriusq;. Dictũ enim est supra, quòd Fili9 pcedit per modũ intellectus vt verbum. Spũsanc. autem per modum voluntatis vt amor. Necesse est aũt quod amor à verbo procedat. Nõ enim aliquid amamus nisi scdm quod conceptione mentis apprehẽdimus c. vnde secũdũ hoc manifestũ est quod Spũsan. procedit à filio. Ipse etiã ordo rerum hoc docet. Nusquam enim hoc inuenimus, quòd ab vno procedant plura absq; ordine nisi in illis solũ quæ materialiter differunt. Sicut vnus faber pducit multos cultellos materialiter abinuicem distinctos nullum ordinẽ habentes adinuicẽ. Sed in rebus in quibus nõ est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitudine productorũ aliquis ordo. Vnde etiã in ordine creaturarum productarũ, decor diuinæ sapientiæ manifestatur. Si ergo ab vna persona patris procedunt duæ personæ scilicet Filius & Spũsſan. oportet esse aliquem ordinem eorum adinuicem. Nec potest aliquis ordo alius assignari, nisi ordo naturæ, quo alius est ex alio. Nõ est igitur possibile dicere quod Filius & Spũs. sic procedant à patre, quod neuter eorũ procedat ab alio, nisi quis poneret in eis materialẽ distinctionem quod est impossibile. Vnde etiã ipsi Græci processionem Spiritusſ. aliquem ordinem habere ad Filium intelligunt. Concedunt enim Spiritũsan. esse. Spiritum Filij, & esse à Patre per Filium. Et quidam eorum dicuntur cõcedere quod sit à Filio vel pfluat ab eo nõ tamẽ quòd pcedat. Quod videtur vel ex ignorantia, vel ex proteruia esse. Quia si quis rectè cõsideret inueniet Processionis verbum inter omnia quæ ad originem qualẽcunque pertinent, cõmunissimũ esse. Vtimur enim eo ad designandũ qualẽcunque originem. Sicut quòd linea procedit à puncto, radius à sole, riuus à fonte. Et similiter in quibuscunque aliis. Vnde ex quocunque alio ad originem pertinente potest cõcludi, quòd Spiritussanctus procedit à Filio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd de Deo dicere non debemus quod in sacra Scriptura non inuenitur, vel per verba vel per sensum. Licet autem per verba nõ inueniatur in sacra Scriptura, quod Spũsan. pcedit à Filio, inuenitur tamẽ quantũ ad sensum, & præcipuè vt dicit Filius, Io. 16. de Spiritusſan. loquẽs, Ille me clarificabit: quia de meo accipiet. Regulariter etiã in sacra Scriptura tenendum est, quòd id quod de Patre dicitur, oportet de Filio intelligi: etiam si dictio exclusiua addatur, nisi solùm in illis, in quibus Pater & Filius secundum oppositas relatiões distinguũtur. Cùm enim Dominus Matth. 11. dicit, Nemo nouit Filium, nisi Pater, non excluditur quin Filius seipsum cognoscat c. Sic igitur cum dicitur, quòd Spiritussanctus à Patre procedit, etiam si adderetur, quòd à solo Patre procedit, non excluderetur inde Filius: quia quantum ad hoc, quod esse principium Spiritussancti, non opponuntur Pater & Filius: sed solùm quantum ad hoc, quòd hic est Pater & ille Filius. 180 b

¶ Ad secundum dicendũ, quòd in quolibet Concilio, institutum fuit symbolũ aliquod propter errorem aliquem, qui in Concilio damnabatur. Vnde sequens Concilium non faciebat aliud symbolũ, quàm primum: sed id quod implicitè continebatur in primo symbolo, p aliqua addita explanabatur cõtra hæreses insurgentes. Vnde in determinatione Calcedone. synodi dicitur, qd illi qui fuerunt congregati in concilio Constantinopolitano, doctrinam de Spũsan. tradiderũt: nõ quòd minus esset in præcedentibus, qui apud Niceã cõgregati sunt, inferentes: sed intellectũ eorũ aduersus hæreticos declarãtes. (Circa med.) Quia igitur in tempore antiquorũ Conciliorum, nondum exortus fuerat error dicentium Spiritũsan. non procedere à Filio, nõ fuit necessarium. quòd hoc explicitè poneretur. Sed postea insurgente errore quorundam, in quodam Cõcilio in Occidentalibus partibus congregato, expressum fuit autoritate Romani põtificis: cuius autoritate etiam antiqua Concilia congregabantur & cõfirmabantur. Continebatur tamen implicitè in hoc ipso, quòd dicebatur Spiritussanctus à Patre procedere.

¶ Ad tertium dicendum quod Spiritũsanctum nõ procedere à Filio, primò fuit à Nestorianis introductum, vt patet in quodam symbolo Nestorianorum damnato in Ephesina synodo. Et hunc errorem sequutus fuit Theodoricus Nestorianus, & plures post ipsum. Inter quos fuit etiam Damasc. Vnde in hoc, eius sentẽtiæ non est standũ. (In histor. duorum vilit.) Quam uis à quibusdam dicatur, quòd Damas. sicut non cõfitetur Spiritumsanctum esse à Filio, ita etiam non negat ex vi illorum verbum.

¶ Ad quartũ dicẽdum, quòd per hoc, quòd Spiritussanctus dicitur qescere vel manere

personæ. & tñ spiratio distinguit personã & filij & Patris personaliter, faciẽdo distinctionẽ nõ personalitatẽ à Spũsan. Ad obiecta aũt ex pte emanationũ rñsio habetur in litera ad 7. & cõsistit in hoc quod emanationes Filij & Spũsan. possunt sumi dupliciter. Vno modo scdm suas integras rões. & sic includũt ordinẽ originis vnius ab alia, & cõsequẽter Filiũ & Spũmsa. distingui ex suis pduxionib9, & distingui oppositiõe relatiua originis idẽ est, Alio mõ possunt sumi secluso ordine originis inter eas, vt arguẽtes accipiũt. Et sic dicim9, primo, quod accipiũtur scdm suas rões icõpletas: & ppterea nõ est mirũ, si fallũt vtẽtes eis tanquã cõpletis. Secundò quòd nõ sunt duæ totales acceptiões eiusdẽ naturę. Sed prima est acceptio naturę simpliciter. scda aũt scdm qd. Sic eñ secluderetur ordo originis inter eas, Fili9 pgñationẽ acciperet naturã simpliciter & ipsemet p pcessionẽ acciperet eã scdm qd. Et sic argumẽta q̃ supponunt vel assumunt has emanationes esse totales & incõpossibiles, secluso ordine originis inter eas ruũt, in cõpossibilitas eñ, totalitas, & alia huiusmodi cõueniũt in eis integraliter, & non imperfectè sumptis. Ad obiectiões aũt Aure. iuxta hoc motiuũ ex pte pductionũ, sigillatim rñdetur. Et ad primũ qdẽ ex dictis patet, quòd sumẽdo generari & spirari secluso ordine originis inter se, nõ sunt incõpossibilia. Nec est verũ, quod incõpossibilitas eorũ oriatur ex illo ordine, quo vna pexigit aliã, sed ex ordine originis, quo vna est ab alia constituitur. Ad scdm autẽ quũ quęritur de genere causalitatis, dicitur quod spirare dat genito incõpossibilitatẽ hãc formaliter, sicut albedo dicitur dare formaliter subiecto incõpossibilitatẽ nigredinis. Nec valet cõsequentia, ergo generari esset spirari, qd est correlatiuũ ipsius spirare: sicut non valet, ergo subiectũ albedinis est nigredo, q̃ est cõtraria albedini. Ad tertiũ autẽ dicitur quòd ppter nullũ illorũ triũ est ista incõpossibilitas, sed ppter hoc, quia spiratio est notio personæ relatiua ad ipsum Spiritum sanctum.

162. c

¶ Ad vnicum vero motiuum ex parte Patris, dicitur quod si Spũsan. procederet à solo Flio, ad hũc distingueretur à Patre ordine originis: & si non immediatè, tamen mediatè. ¶ Et eodem modo esset inter eos relatiua oppositio, dum ista esset vera: Pater spirat mediãte Spiritusanct Sic enim Pater sub altero oppositorum clauderetur. ¶ Non esset tamẽ consubstãtialitas trium personarum. Exclusio namque Patris ab immediata spiratione in substantiæ inæqualitatem redundaret. ¶ Secunda ratio in litera posita ad probãdam principalem conclusionẽ est, nihil amamus nisi quod conceptione mentis apprehendimus, ergo amor procedit à verbo, ergo Spiritussanctus à Filio, quia ille vt amor, iste vt verbum procedit. ¶ Circa hanc rationẽ aduerte, quod in litera adducitur magis vt rationabilis, quàm vt necessaria, vt illa verba ostendunt, scilicet huic consonat ratio processionis vtriusq;. Dico autẽ hoc, quia ratio ista fundatur super hoc, quòd amor est ab amãte & amabili vt cõcepto, quia incognita diligere nõ possumus, hoc autẽ fundamẽtum de amore & cõceptione essentiali, in omni natura intellectuali verũ est, quã uis (vt dicitur) de amore notionaliter, & similiter de cõceptu notionaliter euidẽtem necessitatẽ non ostẽdat. Dicere eñ quispiã posset, quòd Pater producit amorẽ sui notionalẽ cognoscendo se essentialiter. Verũtamẽ satis rationabile est vt qualis sit ordo inter essentialia intellectus & volũtatis, talis etiã sit ordo inter notionalia vtriusque, ac per hoc amor notionaliter, qui est Spiritusſ. sit ex cõceptu notionaliter quod verbũ est, sicut amor essentialis oritur secundũ rationẽ ex conceptu essentiali, quo formaliter pater omnia nouit. Quidã tamẽ cõsequentiã huius rationis labefactare conati, arguunt contra eam dupliciter. Primò, potest fieri apprehensio intellectus absque conceptu, ergo põt fieri etiã amor, igitur. Antecedens est falsum. Assumptum probatur, tum in visione beata: tum in actu credendi: tum quia verbum est aliud apud te & ab actu intelligendi. Secundò, quia non valet, non possumus intelligere sine sensu, ergo intellectio est à sensu, vt à principio pductiuo, igitur consequẽtia nihil valet, &c. Ad hæc dicitur, quòd antecedẽs est verum de intellectione naturali. vnde nihil obstat beata visio. Per actũ autem credendi formatur fidei verbum. Et licet verbũ sit aliud ab intellectione, inseparabile tamen est ab ipsa, nec potest ab ipsa secludi in naturalibus. Secunda vero obiectio puerilis valde est, credit enim latuisse diuum Thomam, quòd ex concurrentia alicuius nõ sequatur concursus illius, vt principij productiui, quod infantes sciunt. litera enim supponit cõmunia, scilicet quòd bonũ cognitum sit principiũ productiuũ amoris, vt patet 3. de Ani. & 12. Met. & assumit quod esse cognitum, est esse cõceptum mẽte: quod in q. 17. stabilitũ est: & sic infert intẽtum. vnde instãtia allata contra rudem illum sensum non contra verum & intẽtũ militat. ¶ Tertia ratio est ex rerũ ordine talis, Ab vno nunquã procedunt plura absq; ordine inter se, nisi in materialiter tãtũm differentibus, ergo ab vno Patre nõ procedũt Filius & Spũsſ. absq; ordine inter se: ergo inter eos portet esse ordinem originis. Antecedens manifestatur, quo ad primam partem in creaturis: quia in hoc manifestatur decor diuinæ sapientiæ. Quo ad secundam vero in artificialibus, puta duobus martellis. Vltima autẽ consequentia probatur ex eo quòd personę diuinæ non distinguũtur materialiter, nec quemcunque ordinẽ, nisi originis, compatiũtur, cæteris nanque imperfectionem aliquam claudunt. ¶ Et hanc rationẽ si confirmare noueris, efficacem inuenies: vbi enim est pluralitas realis sine reali ordine, ibi est confusio. ¶ Contra hãc tamen rationem quidã arguunt. Primò, quia antecedẽs falsum est. Tum quia si Deus produceret plures Gabrieles, esset pluralitas immaterialis sine ordine. Tum quia Deus immediatè potest per se omnia producere. secundò, quia litera obstat sibiipsi: dum subdit quòd Græci concedũt ordinem importatum per ly, per & absque pbatione assumit quòd non potest esse ibi ordo nisi importatus per ly a vt ab. ¶ Ad hæc dicitur, quòd Pluralitatis materialis nomine hic intelligitur pluralitas materialis, vt distinguitur contra specificam, qualis de facto est inter duas intellectiones eiusdem speciei, & esset inter Gabrieles. Plura quoque seu omnia à Deo non producuntur specificè distantia sine ordine inter se, quamuis à Deo immediatè. Nec alium ordinem Græci mente tenus intellexerunt, per ly per, quàm nos intelligamus per ly à: quoniam (vt in articulo sequenti patet) ly per causalitatem denotat: & resoluendo facillimè patet, quod ad efficientis genus in proposito reduci oportet. Et ppterea patet quod non absque subintellecta, pbatione assumpsit litera, quòd ibi nõ potest esse ordo realis, nisi à quo alius & qui ab alio: cæteros enim constat imperfectionẽ claudere. ¶ Quo ad secundam partem huius articuli, Græcos arguit, tria eorum dicta recitando, scilicet quod communiter concedunt, ordinem inter Filium & Spiritum sanctũ. Secundò quòd aliqui concedunt, quòd sit vel profluat à Filio. Tertiò, quòd negatur, quòd procedit à Filio. Ex quibus arguit eos ignorantiæ, vel proteruiæ: quoniam tertium contradicit primo & secundo. quod probat sic procedere est cõmunissimum inter omnia spectantia ad originem, ergo ex quocunque concesso pertinente ad originem, puta ordine, seu esse à, seu profluere, sequitur affirmatio processus: & sic priores affirmationes repugnant negationi processionis. Antecedens probatur, quia vtimur processione in omnibus, vt patet inductiuè. ¶ In responsione ad tertium, scito, quòd quidam inuehuntur contra hæc verba: quia ex his sequitur, Damasc. fuisse hæreticum, quod & simpliciter est inconueniens, & in illo specialiter opere, quia illud recepit Papa Eugenius. Ad hoc dicitur, quòd non sequitur illum fuisse hæreticum, quoniam vt in quæstione 32. art. vltimo dictum est. Antequam consideretur aut determinetur per Ecclesiam, absque hæresis vitio opinatur quis falsum, quòd postmodum si pertinaciter sustineret, esset hæreticus. Dicitur autem, Damascenum illo fuisse tempore quo decisum hoc nou erat. quare, &c.

¶In

in Filio, nõ excluditur qn ab eo pcedat, qa & Filius in patre manere dicitur cũ tamẽ à Patre procedat. Dicitur etiã Spũsanct9 in filio quiescere, vel sicut amor amantis quiescit in amato: vel quantũ ad humanã naturã Christi propter id quod scriptũ est Ioan. 1. Super quẽ videris Spiritum descendentẽ & manentem super eum, hic est qui baptizat.

¶ Ad quintum dicendũ quod verbum in diuinis non accipitur secundum similitudinẽ verbi vocalis à quo non procedit Spiritus quia sic tantum metaphoricè diceretur, sed secundum similitudinem verbi mentalis, à quo amor procedit.

¶ Ad sextum dicẽdum quòd per hoc, quòd Spiritussanctus perfectè procedit à Patre non solũ non superfluũ est dicere, quòd Spiritussanctus procedat à Filio, sed omnino necessarium: quia vna virt9 est Patris & Filij & quicquid est à Patre, necesse est esse à Filio nisi proprietati filiationis repugnet. Nõ enim Filius est à seipso, licet sit à Patre.

¶ Ad septimum dicendum quòd Spiritussanctus distinguitur personaliter à Filio in hoc, quod origo vnius distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differẽtia orginis est propter hoc, quòd Filius est solùm à Patre, Spiritussanctus vero à Patre & Filio. Non enim aliter processiones distinguerẽtur: sicut supra ostensum est.

In corp. & q.27.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Spiritussanctus procedat à patre per filium.

196 1.di.12.ar. 3.& op.2. cap.41.& op.9.c.27.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Spiritussanct9 nõ procedat à Patre p Filiũ. Quod enim pcedit ab aliquo per aliquẽ, non procedit ab eo immediatè. Si igitur Spiritussanctus procedit à Patre per filium non procedit à Patre immediatè. Quod videtur inconueniens.

¶ 2. Præterea, Si Spiritussanct9 pcedit à Patre p filiũ, nõ pcedit à Filio, nisi propter Patrẽ. Sed ppter quod vnũquodq; & illud magis. Ergo magis procedit à Patre quàm à Filio.

¶ 3. Præterea, Filius habet esse p generationẽ, si igitur Spũsanct9 est à Patre p Filiũ, sequitur quod prius generetur Filius, & postea pcedat Spiritussanct9. Et sic pcessio Spiritussancti nõ est æterna: Quod est hæreticũ.

¶ 4. Præterea, Cùm aliquis dicitur p aliquẽ operari, põt ecõuerso dici. Sicut enim dicimus quod Rex operatur per Balliuũ, ita põt dici quod Balliuus operatur p Regẽ. Sed nullo modo dicimus quòd Fili9 spiret Spiritũsanctũ per patrem: ergo nullo modo põt dici quod Pater spiret Spiritum sanctum per Filium.

Lib.12. in fine.

¶ SED CONTRA est qd Hil. dicit i li. de Tri. Cõserua hãc, oro, fidei meæ religionẽ vt semper obtineã Patrẽ, s. te: & filiũ tuũ vna tecum adorem, & spiritum sanctũ tuũ qui est per vnigenitum tuum promerear.

¶ RESPONDEO dicendum quod in omnibus locutionibus, in quib9 dicitur aliquis per aliquẽ operari hæc oppositio per, designat in causali aliquã causam, seu principium illius actus. Sed cum actio sit media inter faciens & factum, quandoque illud causale cui adiungitur hæc præpositio per, est causa actionis, secundum quòd exit ab agente: & tũc est causa agenti quòd agat, siue sit causa finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua. Finalis quidẽ, vt si dicamus quod artifex operatur per cupiditatẽ lucri. Formalis vero vt si dicamus quod operatur per artẽ suã. Motiua verò, si dicamus quòd operatur per imperiũ alterius. Quandoque verò dictio causalis cui adiũgitur hæc præpositio per est causa actionis secũdũ quod determinatur ad factum: vt cùm dicimus artifex operatur per martellum: nõ enim significatur quòd martellus sit causa artifici, quod agat, sed quòd sit causa artificiato, vt ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est quod quidã dicunt quòd hæc præpositio per quãdoque notat autoritatẽ in recto vt cũ dicitur, Rex operatur p Balliuum. Quãdoq; aũt in obliquo, vt cũ dicitur, Balliuus operatur per Regẽ. Quia igitur Fili9 habet à Patre, quod ab eo procedat Spiritussanct9, põt dici quod Pater per Filiũ spirat Spiritum sanctum vel quod Spiritussanctus procedat à patre per Filium: quod idem est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quod in qualibet actione est duo cõsiderare, scilicet suppositum agens & virtutem qua agit sicut ignis calefacit calore. Si igitur in Patre & Filio cõsideretur virt9, qua spirant Spũm sanctũ, nõ cadit ibi aliquid mediũ: quia hęc virt9 est vna & eadẽ: Si aũt cõsiderẽtur ipsæ psonæ spirãtes, sic cũ Spũsanct9 cõiter pcedat à Patre & Filio, inuenitur Spũsanct9 immediatè à Patre pcedere, inquãtũ est ab eo & mediatè inquãtũ est à Filio. Et sic dicitur pcedere à Patre per Filium. Sicut etiã Abel pcessit immediate ab Adã, inquãtũ Adã fuit pater eius: & mediatè, inquãtũ Eua fuit mater eius, quæ processit ab Adam. Licet hoc exẽplũ materialis processionis ineptum videatur ad significandã immaterialem processionem diuinarum personarum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si Filius acciperet à Patre aliam virtutem numero ad spirandũ Spiritumsanctũ, sequeretur quod esset sicut causa secunda & instrumẽtalis, & sic magis pcederet à Patre, quã à Filio. Sed vna & eadem numero virtus spiratiua est in Patre & Filio: & ideo æqualiter procedit ab vtroque. Licet aliquãdo dicatur principaliter vel propriè procedere de Patre, propter hoc quod Filius habet hanc virtutẽ à Patre.

¶ Ad tertium dicẽdũ, quod sicut generatio Filij est coæterna generãti (vnde non prius fuit Pater q̃ gigneret Filiũ) ita pcessio Spiritussancti est coæterna suo principio. Vnde nõ fuit prius Filius genitus, q̃ Spiritussanctus procederet, sed vtrunque æternum est.

¶ Ad quartum dicendum quod cùm aliquis dicitur per aliquid operari non semper recipitur conuersio. Non enim dicimus quod martellus operetur per fabrũ: dicimus autẽ qd Balliuus operatur per Regẽ. Quia Balliui est agere, cum sit dominus sui actus. Martelli autem non est agere, sed solum agi: vnde nõ designatur nisi vt instrumentũ. Dicitur autẽ Balliuus operari per Regẽ: quãuis hæc præpositio per denotet medium: quia quanto suppositum est prius in agendo tãto virt9 eius est immediatior effectui: quia virtus causæ primæ coniungit causam secundam suo effectui. Vnde & prima principia dicuntur immediata in demonstratiuis sciẽtis. Sic igitur inquantum Balliuus est medius secundũ ordinẽ suppositorum agentiũ dicitur Rex operari per Balliuum: secundũ ordinem vero virtutum, dicitur Balliuus operari per Regem. quia virtus Regis facit quòd actio Balliui cõsequatur effectum. ordo autẽ non attenditur inter Patrem & Filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita & ideo dicitur quod Pater spirat per Filium: & non econuerso.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Pater & Filius sint vnum principium Spiritussancti.

197 1.di.11.ar. 2.& 4 & 4.con.c.25. fi.& op.1. ca.11.fi.& op.9.ca.25. & Io.8.le. 3.& ca.15. lec.3.

AD QVARTVM sic proceditur videtur quod Pater & Fili9 non sint vnum principium Spiritusancti: Quia Spiritussanctus nõ videtur à Patre & Filio procedere, inquãtum sũt vnũ: neq; ĩ natura, qa Spũsanctus sic etiã procederet à seipso qui est vnum cum eis in natura. Neq; etiã inquãtũ sunt vnũ in aliqua proprietate, quia vnũ proprietas nõ põt esse duorum supposito-

¶ In responsione ad septimum aduerte quod ex istis verbis videtur elicitum quod apud S. Th. emanationes diuinę distinguũtur p hoc quod vna est ab vno altera vero à duobus: vt in 13. distin. 1. Scotus attulit. Sed reuera ista dicta distant sicut cælum & terra, dicere quòd differentia sit, quia vna est ab vno & alia à duobus suppositis: & dicere quod differentia est, quia vna est à Patre solum, alia vero à Patre & filio. Ibi enim sola differẽtia inter vnitatem & pluralitatẽ suppositorum pro causa redditur quod est ridiculum: contra quod & laborauit Scotus. Hic autem ordo originis inter eas pro causa redditur. Hoc enim verba illa important. Non enim potest aliter originis ordo saluari, nisi altera sit à Patre & Filio. Hunc autem ordinem originis, quia ad integritatẽ rationum formaliũ ipsarum originũ, vt distinctæ realiter sunt spectare iam ostẽsum est, ideo hoc sano sensu intelligendo, nihil nocet concedere, personam Spiritussancti ex sua origine distingui à Filio.

¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum tertium.

IN titulo nihil est ambiguum accipiẽdo ipsum sic communiter vt sonat absque scilicet dictione exclusiua, &c.

¶ In corpore duo facit. Primo ostẽdit quot modis sumitur ly per in huiusmodi propositionibus. Secundo respondet quæsito in calce articuli.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur. Primum est, quòd ly per, denotat aliquam causalitatem in accusatiuo casu, super quem cadit. Secundum est, quòd illa causalitas quãdoque est respectu actionis secundum quod exit ab agente: & declaratur hoc in triplici genere causæ. Tertium est, quod illa causalitas quandoque est respectu actionis, secundum quod determinatur ad factum, vt patet in artificialibus instrumẽtis. Quartum est quòd hęc distinctio coincidit cum illa aliorum, scilicet quod quandoque denotat autoritatem in recto & quandoque in obliquo.

¶ Quo ad secundum cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè est, Spiritussanctus procedit à Patre per Filium. Et probatur, Filius habet à Patre quod ab eo procedat Spiritussanctus ergo potest dici quod Pater spirat per Filium Spiritum sanctum, &c. Consequẽtia tenet ex opposita significatione ly per, quãdo denotat medium ex parte producti, scilicet quòd denotat quòd sit medium habens à principali, quòd producat: sic enim sumitur in proposito, & nõ primo modo. Filius enim non est medius ex parte Patris, nõ enim est ratio spirationis vt exit à Patre, sed potius vt terminetur ad Spiritumsanctum Ex hoc cõsiderãdo Spiritumsanctum vt est à Patre mediatè, secus enim dicendum est loquendo de ipso, vt est immediate à Patre. Et ideo litera dicit, quod põt dici Patrẽ spirare per Filiũ & Spũm sanctũ & nõ dixit quòd oportet omnino sic dici: secundum vnã enim acceptionem tantum verificatur.

¶ Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum quartum.

IN titulo scito quòd hic est quæstio, & de re, an ita sit, s. quod Pater & Filius sint vnum numero principiũ Spiritussancti & de propositiõe ista, an sit propriè sumpta vera.

¶ In corpore duo facit: Primò respondet quæsito quo ad rem. Secundo quo ad proprietatẽ propositionis.

¶ Quo ad primũ est hęc conclusio: Pater & Fili9 sunt vnum principium Spiritussancti. Et probatur. Pater & Filius sunt vnũ in omnibus in quibus non distinguuntur relatiua oppositione: ergo sunt vnũ principiũ Spiritussancti. & tenet sequela, quia in hoc qd est esse principium Spiritussancti, nõ opponuntur relatiuè adinuicem.

¶ Quo ad secũdum tria facit. Primo refert quãdam opinionem tenentem hanc propositionẽ esse impropriã, tali ratione: ly principium significat proprietatem, ergo tenetur adiectiuè: ergo non potest addi alteri adiectiuo: & sic ly vnũ nõ tenetur nominaliter: ergo vt sit vera, tenetur ly vnum aduerbialiter: & consequẽter est impropria. Secundo arguit opinionem, & vtrunque eius fundamẽtum ordine retrogrado. Et primo qdẽ, quod ly vnũ nõ sit sumendum aduerbialiter: quia sic posset dici pater nõ vnũ principiũ Filij & Spũsancti quia pluribus modis est illorũ principiũ. Secundò, quod nõ valet sequela. principiũ significat proprietatem. ergo tenetur adiectiuè: quoniã significat proprietatem substantiuè sicut patet etiã in creaturis, in nominibus patris & filij. Et sic tertio infert oppositum præfatę opinionis ratione & exemplo ipsum confirmans. Ratio est, Principiũ est nomẽ substantiuum: ergo accipit numerũ iuxta numerũ formæ significatæ per ipsum: sed forma significata, id est proprietas est vna numero in Patre & Filio: ergo conuenientissime dicitur: Pater

ter

Universidad de Navarra
Biblioteca

ter & Filius sunt vnum principium Spiritussancti. Exemplum vero est quia ista eadem ratione dicitur Pater & Filius & Spiritussanctus sunt vnus Deus quia scilicet deitas est vna numero in eis.

¶ In responsione ad primum, circa illa verba, Spiritussanctus procedit à Patre & Filio vt sunt plures, dubium occurritur an principium spiratiuum quòd, exigat vt sic pluralitatem suppositorum. Dico autem vt sic ad excludendum concursum pluralitatis per accidens, vt contingit in principio creatiuo. Accidit enim creationi quòd à tribus sit persónis, nihil enim minus Deus crearet, si non esset trinus. Est igitur hic dubium, an ipsa spiratio per se sit à duobus an non: sed quasi per accidens, vt creatio est à tribus. Scotus enim in primo distin. 12. tenens pluralitatem non exigi fundat se super omnimoda perfectione principij spiratiui in vno supposito. Sanctus Thomas autem in primo senten. distinct. 12. articu. vlti. ad secundum, ponens differentiam inter creationem & spirationem, quo ad hoc ens tite videtur oppositum iuxta determinationé à se factam in secundo articulo eiusdem distinctionis: quod & in hac litera confirmare videtur. Est autem ratio dubitandi in hac re: quoniam nulla apparet ratio conuincens alterá partē: perfectio nanque principij qđ & quo in solo vnico supposito saluari ex eo videtur, quia aliter Pater solus imperfectum esset principium Spiritussancti. Ità re autem omnimoda perfectione vtriusque principij in vno supposito, sequitur veritas istius conditionalis qđ si illud solum esse posset perfectè spirare Spiritum sanctum & sic nó per se requiritur pluralitas in principio quod spirationis: Modus autem procedendi vt nexus, communio atque mutuus amor vnitiuus qui conuenire dicitur Spiritui sancto, intelligi nó potest nisi sit à duobus ad minus: ac per hoc oportet per se pluralitatem inuenire in spiratiuo principio qđ. Neutra tamen harum viarum ducit necessariò ad intentum. Prima quidem deficit, quoniam non ratione imperfectionis: sed ratione non habitæ nec possibilis haberi conditionis i vnico supposito solus Pater aut solus Filj non posset spirare Spiritum sanctum consubstantialem & personaliter distinctum, &c. Secunda autem deficit, qa connectere, vnire, & similia, non conueniunt Spiritui sancto ex proprietate personali, sed est ex essentiali inclusis: scilicet amore, vt in quæst. sequenti. articulo primo. ad secundum literadicit, & ibidem clarius patebit. Et quamuis huiusmodi non cogant, quia tamen Sanct. Tho. expressè, superius dicit in hac eadem quæstione quòd de ratione Spiritussancti est quod sit à Patre & Filio, & hic apponit notam reduplicationis dicens, quod procedit à Patre & Filio, vt sunt plures personaliter. Communéque Sanctorum dictum sit Spiritum sanctum mutuam esse charitatem Patris & filij:

Lib. 1. non longè à fine.

Cap. 14.

rum, vt videtur. Ergo Spiritussanctus procedit à Patre & Filio, vt sunt plures. Non ergo pater & Filj[a] sunt vnũ principiũ Spũssancti.

¶ 2. Præterea, Cũ dicitur pater & Filius sũt vnum principium Spiritussancti non potest ibi designari vnitas personalis, quia sic pater & Filius essent vna persona, Neque etiã vnitas proprietatis. Quia si propter vnã proprietatem Pater & Filius sunt vnum principium Spiritussancti, pari ratione propter duas proprietates pater videtur esse duo principia Filij & Spiritussancti: Quod est in conueniens. Non ergo pater & Filius sunt vnum principium Spiritussancti.

¶ 3. Præterea, Filius nó magis cõuenit cum patre qm Spiritussanctus, sed Spiritussanctus & Pater nõ sunt vnũ principiũ respectu alicui[b] diuinæ personæ. Ergo neq; pater & filj[a]. ¶ 4. Præterea, Si Pater & Filius sunt vnũ principium Spiritussancti, aut vnum quod est pater, aut vnum quod nó est pater. Sed neutrũ est dare. Quia si vnum quod est pater, sequitur quod filius sit pater, Si vnum quod non est pater, sequitur quòd pater non est pater. Non ergo dicendum est quod pater & Filius sint vnum principiũ Spiritussancti. ¶ 5. Præterea, Si Pater & filius sunt vnum principiũ Spirituſſancti, videtur ecõuerso dicendũ quod vnum principium Spiritussancti sit Pater & Filius. Sed hæc videtur esse falsa. Quia hoc quod dico principiũ oportet quod supponat vel pro persona Patris vel pro persona Filij: & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa: Pater & filius sunt vnum principium Spiritussancti.

¶ 6. Præterea, Vnum in substantia facit idẽ. Si igitur Pater & filius sunt vnũ principiũ Spiritussancti, sequitur qm sint idem principium. sed hoc à multis negatur. Ergo non est concedendum quòd pater & Filius sint vnum principium Spiritussancti.

¶ 7. Præterea, Pater & Filius & Spiritussanctus quia sunt vnum principium creaturæ, dicuntur esse vnus creator, sed Pater & Filius nõ sunt vnus spirator, sed duo spiratores, vt à multis dicitur. Quod etiã consonat dictis Hilar. qui dicit in secundo de Trin. quod Spiritussanctus à Patre & Filio autoribus confitendus est. Ergo Pater & Filius non sunt vnum principium Spiritussancti.

¶ SED CONTRA est quod Augustꝰ. dicit in septimo de Trinit. quod Pater & Filius non sunt duo principia, sed vnum principium Spiritussancti.

¶ RESPONDEO dicendum quod Pater & Filius in omnibus vnum sunt in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde cum in hoc quod est esse principium Spiritussancti non opponatur relatiuè, sequitur quod Pater & Filius sunt vnũ principium Spiritussan. Quidam tamen dicunt hanc esse impropriam, Pater & Filius sunt vnum principium Spiritussancti. Quia cũ hoc nomen principiũ singulariter accessum non significet personam, sed proprietatem, dicunt qm sumitur adiectiuè. Et quia adiectiuũ nõ determinatur per adiectiuum non potest conuenienter dici quod Pater & Filius sint vnum principium Spiritussancti: nisi vnum intelligatur quasi aduerbialiter positum, vt sit sensus, sunt vnum principium, id est vno modo. Sed simili ratione

tenendum esse arbitror, quòd principium spiratiuum, vt quod in quantum huiusmodi, exigit pluralitatem: ita quòd dualitas est conditio spiratoris, nullam addens perfectionem supra vnitatem suppositi, sed secunda persona addit solam conditionem requisitam ad principium quod. Ob cuius defectum (negatiuè sumendo defectum) vna sola persona non spiraret sicut ob eius abstractionem à perfectione & imperfectione nulla imperfectè, sed singula quæque perfectè spirat. Nec hoc absque ratione credimus.

Si enim processio Spiritussancti necessario est à Patre & filio, vt superius probatum est, necessario sequitur quòd sit ab eis inquantum tales: ergo inquãtum plures, non enim sunt intelligibiles vt sic nisi vt plures. Ratio quoque assumpta ex litera, quia scilicet procedit vt amor vnitiuus, manifestat intentum, si animaduertimus quòd in hac re etiam vocabulis caremus, & sic ex appropriatis propria intelligere ac insinuare oporter. Accedit ad hoc ratio in primo Sentent. distinct. 29. artic. vltimo à san. Tho. assignata: quia scilicet spirare est actio personalis. Nec propter ea ex his oblitũ me credas supradictorum. stat enim hæc simul, scilicet quòd Spiritussanctus procedit à Patre & filio inquantum duo sic, id est inquantum habent talem pluralitatem, seu dualitatem: & quòd processio Spiritussancti nõ differt à generatione sufficienter ex hoc qđ est à duobus, & ista ab vno, quoniam dualitas suppositalis absolute ad hoc non sufficit, vt suprà diximus. Argumenta autem Scoti non oportet afferre: quia non militant contra positionem nostram, dualitatem suppositorũ ex parte principij quod, tantum dicentem, nisi id quod ad duximus de perfectione, sed contra Hericum ponentem concordiam, &c.

¶ In responsione ad secundum, dubium est circa illa verba Patet non potest dici plura principia: quia implicaretur pluralitas suppositorũ. Quia si regula de pluri ficatione nominis substantiui, penes pluralitatem formæ significatæ vera est, volũtarium appareret excipere pluralitatem principij in Patre. Constat enim formas significatas esse plures: puta paternitatem & spirationé. Nec potest dici rectè (vt quidam credunt) quod illa regula est vera tantum quãdo est pluralitas realis formæ significatæ. Nam constat autem sũtoriam distingui realiter à frenefactiua, & tamẽ Sortes habens vtrãque non est duo artifices.

¶ Ad hoc dicitur quòd aliud est loqui de nomine substantiuo, & aliud de substantiuo concreto, substantiuum enim vt sic penes pluralitatem formæ significatæ pluificatur: sufficienter quidem si est abstractiuum: exactiuè autem absolutè, id est quòd ad sui pluralitatem exigit pluralitatem formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue non. Substantiuum autem concretũ, quia substantiuum, exigit pluralitatem formæ, quia verò concretum exigit pluralitatem

D. 403.

D. 496.

204

D. 134.

D. 1062.

In solu. ad præced.

In solu. ad præc.

D. 411. & 1133.

D. 927. & 18.

D. 40.

D. 1234. b

tem suppositorum. Et sic cùm principium sit substantiuum concretum optimè in litera dicitur quod implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo. Pater est plura principia. Nec disceditur à regula de substantiuo sanè intellecta, vt exposuimus.

¶ In responsione ad quartum & quintum, dubium est logicale, motum à Gregorio in duodecima distinctio. primi, tractatúmque à Capreolo in fine quomodo scilicet ly principiũ supponat confusè. Tum quia nullus est confusium. Tum quia si staret confusè, liceret descendere sub prædicato ad eius singularia per propositionem de disiuncto extremo: quod hic non licet.

¶ Ad horum primum dicitur dupliciter. Primo, quòd non oportet quærere confusium, respectu termini communis concreti substantiui: quia hoc habet ex naturali sua suppositione, vt sanctus Tho. dicitin tertio Sententiarum. distinct. 1. quæst. 2. articu. 4. sed oporteret quærere discretium, quando supponeret determinate. Secundò dicitur quòd confunditur à ly & quando est prædicatum.

¶ Ad secundum verò motiuum, similiter dupliciter respõdetur. Primò, quòd illa regula non habet locum vbi sub prædicato nõ sunt plura singularia, vt contingit in propositio: singulare enim principij non est Pater, aut filius sed hoc principia: cum autem ibi non sint plura numero principia, sed Pater & filius sunt vnum numero principium Spiritussancti, nõ restat descensus ad singularia principij: sed si ad Patrem vel Filium venitur, iam extra regulam sumus. Et est sophisma figuræ dictionis. Secundò dicitur ab aliis concedendo consequẽtiam, & negando falsitatem consequentis, videre potes in Capreolo.

¶ In responsione ad sextum, aduerte quòd hoc in loco Autor determinauit, quod indecisè dimisit in primo Sententiarum, distinctio. 29. ad vltimum.

¶ In responsione ad septimum, aduerte, quod hoc in loco Autor arguit opinionem quam ipse sequutus fuit in primo Sententiarum, distinct. 1. & 20. articulis vltimis. Ratio autem in litera adducta examinabitur in tertio articulo 36. quæstionis, vbi ex proposito tractabitur de adiectiuis & substantiuis.

¶ Super Quæstionis trigesimæ septimæ Articulum primum.

TItulus clarus ex dicendis in corpore, & superius discussis, de nomine Patris & verbi.

¶ In corpore vna est distinctio cum vna conclusione. Distinctio est,

Hom. 30. in Euang. circa prin.

Q. 27. ar. 3. 4. & 5.

Q. 27. art. 4. ad 3.

D. 1201.

198 1. dist. 10. artic. 4. & di. 27. q. 2. arti. 2. q. 2. ver. Et ver. q. 4. artic. 2 7 m. Cap. 17.

Q. 36. ar. 2.

cit quòd Spiritussanctus est à Patre & filio autoribus exponendum est quòd ponitur substantiuum pro adiectiuo.

QVÆSTIO TRIGESIMA septima de nomine Spiritussancti, quod est amor, in duos articulos diuisa.

DEINDE quæritur de nomine amoris. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrum sit proprium nomen Spiritussancti. ¶ Secundò, vtrum Pater & Filius diligãt se Spũsancto.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum amor sit proprium nomen Spiritussancti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur qm amor non sit propriũ nomen Spiritussancti. Dicit enim Augustꝰ. 15. de Trin. Nescio cur sicut sapientia dicitur & Pater & Filius & Spiritussan. & simul omnes non tres, sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur Pater & Filj[a] & Spiritussan. & simul omnes vna charitas. Sed nullũ nomen qđ de singulis psonis prædicatur, & de omnibus in cõi singulariter, est nomẽ proprium alicuius personæ. Ergo hoc nomẽ amor nõ est ꝓpriũ Spiritussancti.

¶ 2. Præterea, Spũs. est persona subsistẽs. sed amor nõ significatur vt psona subsistẽs, sed vt actio quædã ab amãte trãsiens in amatũ. Ergo amor non est propriũ nomen Spũssan.

¶ 3. Præterea, Amor est nexus amantium: qa scdm Dio. 4. c. de Diui. no. est quædã vis vnitiua: sed nexus est medium inter ea quæ cõnectit, non autem aliquid ab eis procedẽs. Cùm igitur Spiritussanctus procedat à Patre & Filio (sicut ostẽsum est) videtur quod non sit amor aut nexus Patris & Filij.

¶ 4. Præterea, Cuiuslibet amãtis est aliquis amor: sed Spiritussanctus est amans. Ergo eius est aliquis amor. Si igitur Spiritussanctus est amor, erit amor amoris, & Spiritus à spiritu. Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit in Hom. 30. Pẽtecost. Ipse Spiritussan. est amor.

¶ RESPONDEO dicendũ, qm nomen Amoris in diuinis sumi potest essentialiter & personaliter. Et secũdũ quod personaliter sumitur, est propriũ nomen Spiritussancti, sicut verbum est proprium nomen Filij.

¶ Ad cuius euidentiã sciendũ est, qm cũ in diuinis, vt suprà ostẽsum est, sint duæ ꝓcessiones, vna per modũ intellectus, quæ est ꝓcessio verbi: alia per modũ volũtatis, quæ est ꝓcessio amoris: quia prima est nobis magis nota ad singula significãda, quæ in ea cõsiderari possunt, & sunt magis propria noia adinuenta, non aũt in processione voluntatis. Vnde & quibusdã circũlocutionibus vtimur ad significãdã personã procedẽtẽ: & relationes etiã quæ accipiũtur scdm hãc ꝓcessionẽ & processionis & spirationis nominibus nominantur, vt suprà dictum est, quæ tamẽ sunt magis nomina originis quã relationis secundum proprietatẽ vocabuli. Et tamen similiter secundũ vtrãque processionẽ cõsiderari oportet. Sicut enim ex hoc qm aliquis rẽ aliquã intelligit, prouenit quædã intellectualis cõceptio rei intellectæ in intelligẽte, quæ dicitur verbũ, ita ex hoc qm aliquis rẽ aliquã amat prouenit quædã impressio d (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amãtis, secũdũ q̃ amatũ dicitur esse in amante, sicut & intellectũ in intelligẽte: ita cũ aliquis seipsũ intelligit & amat, est in seipso, nõ solũ pidẽtitatẽ rei, sed etiã vt intellectũ in intelligẽte & amatũ in amãte. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuẽta ad significandũ respectũ intelligentis ad rẽ intellectã vt patet in hoc qm dico intelligere. Et sunt etiã alia vocabula adinuẽta ad significandũ ꝓcessũ intellectualis cõceptionis, sipsum dicere & verbũ. Vnde in diuinis intelligere solũ essentialiter dicitur, quia nõ importat habitudinẽ ad verbũ ꝓcedẽs: sed verbũ psonaliter dicitur quia significat id qm procedit. Ipsum verò dicere dicitur notionaliter, quia importat habitudinẽ principij verbi ad verbũ ipm. Ex parte aũt volũtatis præter diligere & amare, quæ importãt habitudinẽ amãtis ad rẽ amatã, nõ sunt aliqua vocabula imposita, quæ importet habitudinẽ ipsius impressionis vel affectionis rei amatæ, quæ prouenit in amãte ex hoc qm amor, ad suũ principiũ aut ecõuerso. Et ideo propter vocabulorũ inopiã huiusmodi habitudines significam[a] vocabulis amoris & dilectiõis, sicut si verbũ nominarem[a] intelligentiã cõceptã vel sapiẽtiã genitã. Sic igitur inquãtũ in amore vel dilectione nõ importatur nisi habitudo amãtis ad rẽ amatã, amor & diligere essentialiter dicũtur, sicut intelligẽtia & intelligere. Inquãtũ vero his vocabulis vtimur ad exprimẽdã habitudinẽ ei[a] rei quæ ꝓcedit p modũ amorisad suũ principiũ, & ecõuerso. ita qm p amorẽ intelligatur amor procedẽs, & p diligere intelligatur spirare amorẽ ꝓcedẽtẽ: sic amor est nomẽ personæ, & diligere vel amare est verbum notionale, sicut dicere vel generare.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum qm Aug. loquitur de charitate secũdum quod essentialiter sumitur in diuinis, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd intelligere & velle & amare licet significẽtur per modũ actionum trãseũtium in obiecta: sunt tamẽ actiones manẽtes in agẽtibus (vt suprà dictum est) ita tamẽ quod in ipso agẽte importãt habitudinem quãdam ad obiectum. Vnde amor etiã in nobis est aliquid manẽs in amãte, & verbum cordis manẽs in dicẽte, tamẽ cũ habitudine ad rẽ verbo expressam vel amatã. Sed in Deo in quo nullũ est accidẽs, plus habet: quia tam verbum quã amor est subsistẽs. Cum ergo dicitur, quòd Spiritus. est amor Patris in Filiũ, vel in quicquam aliud, nõ significatur aliquid trãsiẽs in aliũ, sed solum habitudo amoris ad rem amatã: sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, qm Spiritus sanctus dicitur esse nexus Patris & Filij, inquãtũ est amor: quia cum pater amet vnica dilectione se & Filium, & ecõuerso. importatur in Spũsan. (qui est amor) habitudo Patris ad Filiũ, & ecõuerso, vt amãtis ad amatum. Sed ex hoc ipso qm Pater & Filj[a] se mutuò amãt, oportet qm mutuꝰ amor q̃ est Spũssanctus, ab vtroq; ꝓcedat. Secũdum igitur originẽ Spũssanct. nõ est medi[a], sed tertia in Trinit. persona. Secũdum verò prædictã habitudinem est medius nexus duorum ab vtroque procedẽtis.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd sicut Filio licet intelligat, nõ tamẽ sibi cõpetit producere verbum, quia intelligere cõuenit ei vt verbo procedẽti: ita licet Spiritussanctus amet, essentialiter accipiẽdo, nõ tamẽ cõuenit ei, qm spiret amorẽ: quod est diligere notionaliter sumptũ: qa sic diligit essentialiter vt amor ꝓcedẽs, no vt à quo ꝓcedit amor.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Pater & Filius diligant se Spiritussancto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Pater & Filius non diligãt se Spiritussancto. Augustꝰ. enim in 7. de Trinitat. probat

In corp. & 9. 34. ar. 2. ad 4.

Q. 34. ar. 4

1. dist. 14. q. 1. artic. 1. cor. Et di. 32. q. 1. ar. 1. Et 4. 18 c. 23 fin. & po. q. 2. ar. 3. & 11. & 9. 9. ar. 9. & 13. Cap. 1

quod Pater non est sapientia genita. Sed sicut Filius est sapiens sapientia genita, ita Spiritussanctus est amor procedēs, vt dictū est. Ergo Pater & Filius non diligunt se amore procedente, qui est Spiritussanctus.

¶2. Præterea Cùm dicitur, Pater & Filius diligūt se Spiritusancto, hoc verbū diligere aut sumitur essentialiter, aut notionaliter. Sed nō potest esse vera secūdū quod sumitur essentialiter: quia pari ratione posset dici quòd Pater intelligit Filio. Neque etiam secundum quod sumitur notionaliter: quia pari ratione posset dici quod Pater & Fili⁹ spirant Spiritusancto, vel quòd Pater generat Filio. Ergo nullo modo hæc est vera, Pater & Filius diligunt se Spiritusancto.

¶3. Præterea, Eodē amore Pater diligit Filiū & se & nos. Sed Pater nō diligit se Spiritusancto: quia nullus actus notionalis reflectitur super principium actus. Nō enim potest dici quòd Pater generat se, vel spirat se. Ergo etiā nō potest dici quod diligat se Spiritusancto, secūdum quod diligere sumitur notionaliter. Item amor quo diligit nos, non videtur esse Spiritussanctus: quia importatur respectus ad creaturam: & ita ad essentiam pertinet. Ergo & hæc est falsa, Pater diligit Filium Spiritusancto.

Cap. 5.

¶SED CONTRA est quod August. dicit. 6 de Trini. quòd Spiritussanctus est quo genitus à generante diligitur, genitorémque suum diligit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hanc quæstionem difficultatem affert quòd cùm dicitur, Pater diligit Filium Spiritusancto, cum ablatiuus cōstruatur in habitudine alicuius causæ, videtur quod Spiritussanctus sit principium diligendi & Patri & Filio: quod est oīno impossibile. Et ideo quidam dixerunt hanc esse falsam, Pater & Filius diligunt se Spiritusancto. Et dicunt hanc esse retractatā ab August. suo simili, cū scilicet retractauit istam, Pater est sapiens sapientia genita. (Libr. 1. retract. cap. 26.) Quidam vero dicūt quod est propositio impropria: & est sic exponenda, Pater diligit Filium Spiritusancto, id est amore essentiali qui appropriatur Spiritui sancto. Quidā verò dixerunt quòd ablatiu⁹ iste cōstruitur in habitudine signi: vt sit sensus, Spiritussanctus est signū quod Pater diligat Filium, inquantum procedit ab eis Spiritussanctus vt amor. Quidam verò dixerūt quod ablatiuus iste construitur in habitudine causæ formalis, quia Spiritussanctus est amor quo formaliter Pater & Filius se inuicē diligunt. Quidā verò dixerūt ꝙ cōstruitur in habitudine effectus formalis. Et isti ꝓpinquius ad veritatē accesserūt. Vnde ad huius euidentiam sciendum est: quod cùm res communiter denominētur à suis formis sicut album ab albedine, & homo ab humanitate: omne illud à quo aliquid denominatur, quantum ad hoc habet habitudinem formæ. Vt si dicam, iste est indutus vestimēto, iste ablatiuus construitur in habitudine causæ formalis, quāuis nō sit forma. Cōtingit autem aliquid denominari per id quod ab ipso procedit, non solū sicut agens actione, sed etiā sicut ipso termino actionis, qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicim⁹ enim quod ignis est calefaciēs calefactione, quāuis calefactio non sit calor, qui est forma ignis, sed actio ab igne procedēs. Et dicimus qđ arbor est florens floribus quāuis flores non sunt forma arboris sed quidā effectus ab ipsa ꝓcedētes. Secundū hoc ergo dicēdū ꝙ cū diligere in diuinis dupliciter sumatur essentialiter, scilicet & notionaliter. secūdū quod essentialiter sumitur, sic Pater & Filius nō diligūt se Spiritusancto, sed essentia sua. Vnde August. in 15. de Tri. (Cap. 7.) Quis audet dicere Patrem nec se nec Filiū nec Spiritumsanctum diligere nisi per Spiritumsanctum? Et secūdum hoc procedunt primæ opiniones. Secūdum verò quod notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud quàm spirare amorem, sicut dicere est producere verbū, & florere est ꝓducere flores. Sicut ergo dicitur arbor florēs floribus, ita dicitur pater dicens Verbo vel Filio se & creaturam. Et Pater & Filius dicuntur diligentes Spiritusancto, vel amore procedente, & se & nos.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum quod esse sapientem, vel intelligentem, in diuinis non sumitur essentialiter e. Et ideo non potest dici quod Pater sit sapiēs, vel intelligēs Filio. (198.) Sed diligere sumitur non solum essentialiter, sed etiā notionaliter. Et secundum hoc possumus dicere quod Pater & Filius diligunt se Spiritusancto, vt dictum est. (In corp.)

¶Ad secundum dicendū, quod quādo in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus potest denominari principium actionis ab actione & ab effectu: sicut possumus dicere ꝙ arbor est florēs floritione & floribus. Sed quando in actione nō includitur determinatus effectus, tunc nō potest principiū actionis denominari ab effectu sed solum ab actione. Nō enim dicimus ꝙ arbor producit florem flore, sed productione floris. In hoc igitur quod dico spirat vel generat importatur actus notionalis tātum. Vnde nō possumus dicere, ꝙ Pater spiret Spiritusancto, vel generet Filio. Possum⁹ autē dicere quòd Pater dicit verbo tanquā persona procedēte, & dicit dictione tāquā actu notionali: quia dicere importat determinatā personā procedentē, cùm dicere sit ꝓducere verbū. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorē. Et ideo potest dici ꝙ Pater diligit Filiū Spiritusancto, tanquam persona procedēte, & ipsa dilectione tanquam actu notionali.

¶Ad tertium dicendū, quod Pater non solum Filiū, sed etiam se & nos diligit Spiritusancto: quia (vt dictum est) diligere prout notionaliter sumitur non solum importat productionem diuinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rē dilectā. (In hoc art.) Vnde sicut pater dicit se & omnem creaturā verbo quod genuit inquantū verbum genitum sufficienter repræsentat Patrem & omnem creaturam, ita diligit se & omnē creaturā Spiritusancto inquantū Spiritussanctus procedit vt amor bonitatis primæ, secundum quam pater amat se & omnem creaturā. Et sic etiā patet quod respectus importatur ad creaturam & in verbo & in amore procedente quasi secundario, inquantū scilicet bonitas & veritas diuina est principium intelligendi & amandi omnem creaturam. (198.)

difficultatis est circa propositionem: quia ille ablatiuus, Spiritussancto, videtur importare habitudinem principij respectu dilectionis in patre & Filio: quod tamen est impossibile.

¶ Quo ad secundum opiniones satis claræ sunt in litera.

¶ Quo ad tertium ponit duas cōclusiones iuxta membra distinctionis præmissæ scilicet diligere sumitur dupliciter essentialiter & notionaliter. Prima conclusio est, quod sumēdo diligere essentialiter, Pater & Filius nō diligūt se Spiritusancto. (Art. præ. & q. 27. art. 3.) Secūda est, quòd sumēdo diligere notionaliter, Pater, & Filius diligūt se Spiritusancto. Declarat eas ac probat trahendo quintam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamētis: alterum est de ly forma lis, alterū de modo denominādi. Primum igitur est, Omne denominans vt sic habet rationem formalis. Et declaratur dupliciter. primò quia res communiter à formis denominantur. secūdò, exemplo de vestimento. Secundum verò est, Producens denominari pōt ab eo qđ ab ipso procedit, nō solum vt actio, sed etiā vt effectus, sed hoc quando ipse effectus in intellectu actionis clauditur. Prima pars huius declaratur in igne & calefactione. Secunda autē in arbore & florib⁹. ex his enim subiūcto intellectu ipsius, diligere notionaliter. pro secunda cōclusione talis est formāda ratio, quandocunque in intellectu actionis clauditur effectus, agens potest denominari ab actione & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo Pater & Fili⁹ possunt denominari & dilectione & Spiritusancto. Minor declaratur dupliciter primo exponendo ly diligere notionaliter, secūdo ex simili illi dicere. Prima autem cōclusio Augu. autoritate probata relinquitur, vt pote euidens.

¶ Circa hæc dicta pro secūda conclusione dubium est multiplex. Scotus enim in 1. distinctio. 32. quæstione prima, arguit quadrupliciter. Primo contra fundamentum positionis, ædificare importat ædificium, cum sit ædē facere: & tamen non dicitur, ædificator ædificat ædē: & in proposito, spirare importat spiritū. est enim emittere spiritum & tamen non conceditur ꝙ spirēt Spiritusancto. ergo fundamētum nullū. (D. 450.) Secundo, Dato quod talis positio quandoque concederetur, nō tamē esset conuersiua super agens: quod tamen in proposito accidit cum dicitur diligunt se. Tertio. In cōstructione trāsitiua nunquā effectus vt effectus construitur in ablatiuo, diligere autem est verbum transitiuū, ergo. Quarto arguit contra exēplum de florere dupliciter. primò quia florere non est florē producere. Tum quia est verbum neutrum, quod significat idem quod suum adiectiuum si esset impositum: sicut calere est esse calidum. Tum quia addit Aur. Si Deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tum quia exemplum non est simile: quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, non construitur vt terminus actionis. in proposito autem est sermo de termino actionis in ablatiuo, respectu verbi actiui, quale est diligere.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis nota duo. Primo, quod cum in fundamento positionis dicitur. Quādo intellectu actionis, &c. dupliciter intelligi potest primo de intellectu actionis absolutè, secūdo de intellectu actionis sic significatæ. In ꝓposito nō intelligitur primo, sed secundo. Actus enim notionalis quo Pater & Filius producunt Spiritūsanctum vnius tātum rationis est absolutè. Alterius tamē est significatus nomine spirare & nomine diligere, pro quāto aliquid in ratione sua, vt significatur dilectionis nomine quod nō claudit, vt significatus spirationis vocabulo: vt in litera habetur in respōsione ad secundū. Secūdò aduerte, ꝙ in intellectu actus sic significati claudi effectū cōtingit dupliciter. Vno modo vt specificātē seu determinātē qualitatē actionis: sicut in dealbare clauditur albedo & in calefacere clauditur calor: & sic de aliis, vt enim ostēdatur quòd nō quodcūq; facere, sed tale significetur, calefacere & dealbare & ædificare dicimus. Secundo modo clauditur effectus vt cōiunctus illi actioni vt productum suæ productioni: vt in ly dico, vocaliter sumpto, clauditur verbum vocale: est enim dicere verbū proferre. Et hoc modo sumitur in proposito: ita quòd sensus illius fundamēti est, quā docunque in intellectu actionis tali termino significāte clauditur effectus vt effectus coniunctus suæ productioni. tunc producens denominari potest ab illo effectu in ablatiuo, &c. Et si quæratur causa quare quidā termini sic significāt & quidam nō, non est alia rō, nisi quia hi sunt impositi ad sic significandum hi autē nō. Discernuntur tamē hi ab aliis in hoc, quòd verba sic includētiā effectū sic cōstruuntur cū aliquo alio trāsitiue nō significantur habere habitudinem ad aliud ꝓducentis ad productum vt patet quum Sortes dicit historiam Troiæ. Illa verò sit, vt patet dicēdo, Sortes ædificat cælum. Et hoc ex prima oritur differentia quia scilicet illa claudunt in se propriū effectum, ista non. Et sic habitudo ad effectum manet in illis immutata quo ad terminum: in istis autem determinatur secundū adiunctum. His autem stātibus ad primā partē respōdeo negādo assumptum: quoniam ædificare, spirare & alia huiusmodi non important effectum nisi specificatiuè.

¶ Ad secundum autem dicitur ꝙ potest fieri cōstructio conuersiua super se quādo obiectum actus potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito & in similibus: potest

QVÆSTIO TRIGESIMAoctaua de nomine Spiritussancti, quod est donum, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de dono. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrū donum possit esse nomen personale. ¶ Secundo, vtrum sit proprium Spiritussancti.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum donum sit nomen personale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd donum non sit nomen personale. (200 1. dist. 18. art. 1.) Omne enim nomen personale importat aliquam distinctionem in diuinis: Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enim Augustin. 15. de Trin. (Cap. 19.) quod Spiritussanctus ita datur, sicut Dei donum: vt etiam seipsum det, sicut Deus. Ergo donum non est nomen personale.

¶2. Præterea, nullum nomen personale conuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum quod Pater dat Filio, vt patet per Hil. 8. de Trin. (Circa med.) Ergo donum non est nomen personale.

¶3. Præterea, Secundum Dama. (Ex lib. 4. cap. 19 & lib 3. ca. 21.) nihil est subiectum aut seruiens in diuinis personis. Sed donum importat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

¶4. Præterea, Donum importat respectum ad creaturam, Et ita videtur de Deo dici ex tempore. Sed nomina personalia dicuntur de Deo ab æterno, vt Pater & Filius. Ergo donum non est nomen personale.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 15. de Tri. (Cap. 19.) Sicut corpus carnis nihil aliud est quàm caro: sic donum Sp. san. nihil aliud est quàm Spir. sanct. Sed Spir. san. est nomen personale. Ergo & donum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in nomine Doni importatur aptitudo ad hoc quòd donetur. Quod autē donatur, habet aptitudinē vel habitudinem & ad id à quo datur & ad id cui datur. Non enim daretur ab aliquo nisi esset eius: & ad hoc alicui datur: vt eius sit. Persona autē diuina dicitur esse alicuius, vel secūdū originē sicut filius est Patris: vel inquantū ab aliquo habetur. (228) Habere autē dicimur id quo libere possumus vti vel frui, vt volumus. Et per hūc modū diuina persona nō potest haberi nisi à rationali creatura Deo cōiuncta. Aliæ autem creaturæ moueri possunt à diuina persona: non tamē sic quod in potestate earū sit frui diuina persona, & vti effectu eius. Ad quod quādoque pertingit rationalis creatura, vt puta cū sic sit particeps diuini verbi & procedentis amoris vt possit liberè Deum verè congnoscere & rectè amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinam personam. Sed ad hoc quòd sic eā habeat, nō pōt ꝓpria virtute peruenire. Vnde oportet ꝙ hoc ei desuper detur: Hoc enim dari nobis dicitur quod aliunde habemus. Et sic diuinę personę cōpetit dari & esse donum.

¶AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ nomen Doni importat distinctionē personalē secundū quod donū dicitur esse alicuius ꝑ originē. Et tamē Spiritussanct⁹ dat seipsum, inquantū est suiipsius vt potēs se vti vel potius frui: sicut & homo liber dicitur esse sui ipsius. Et hoc est quòd Aug. dicit super Ioā. Quid tam tuū est q̄ tu? Vel dicēdum & melius, quòd donū oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius dicitur multipliciter. Vno modo per modum identitatis, sicut dicit Aug. super Ioan. Et sic donum non distinguitur à dante, sed ab eo cui datur. Et sic dicitur quòd Spiritussanctus dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicuius vt possessio vel seruus. Et sic oportet quòd donū essentialiter distinguatur à dante: Et sic donum Dei est aliquid creatum. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tātùm. Et sic Filius est Patris, & Spiritussanctus vtriusque. Inquantū ergo donū hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomen personale.

¶Ad secundum dicendum quod essentia dicitur esse donū Patris primo modo: quia essentia est Patris per modum identitatis.

¶Ad tertium dicendum quòd donū secundum quod est nomen personale, nō importat subiectionem, sed originem tantum in comparatione ad dātem. In comparatione verò, ad eum, cui datur, importat liberum vsum vel fruitionem, vt dictum est.

¶Ad quartum dicendum, quòd donum nō dicitur ex eo quòd actu datur, sed inquantum habet aptitudinem vt possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donū licet ex tempore detur. Nec tamen per hoc, quòd importatur respectus ad creaturam oportet quod sit essētiale: sed quod aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, vt suprà dictum est. (Q. 29. art. 4. & q. 34. ar. 3 ad 1.)

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum donum sit proprium nomen Spiritussancti.

AD SECVNDVM sic proceditur. (201 1. dist art. 2. Et ver. q. 7. ar. 35.) Videtur quod donū non sit proprium nomē Spiritussan. Donum enim dicitur ex eo ꝙ datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis: ergo esse donum conuenit Filio sicut Spirituisancto.

¶2. Præterea, Omne nomē propriū alicuius personæ significat aliquā eius proprietatē.

¶Ad tertium autem negatur quoque assumptum in verbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum: qualia sunt diligere, dicere, &c. construuntur enim cum obiecto transitiuè, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante: vt patet dicēdo, Sortes dicit verbo historiam. Ad ea verò quæ quarto loco contra exemplum de florere adducuntur, facile dici potest quod exempla ponimus non vt ita sit &c. Veruntamen sustinēdo exemplum dicimus quòd florere verè significat flores emittere vt patet ex vsu loquentium. Nec huic repugnat neutralitas verbi, quoniam hæc ad modum significādi spectat non ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quamuis verè diceretur arbor florida non tamē quod floruit. esset enim ista vera, Arbor quæ non floruit, est florida. Vltimum quoque assumptum falsum esse in hoc exemplo apparet, nec oppositum ab eis est probatum. Et aduertè quod in hac materia satis iudicio meo est rationabilia afferre ratione materiæ, scilicet vocabulorum. Hæc enim omnia ex terminis sic significantibus accidunt. Vnde & in responsione ad secundū patet, quod & si conuenienter dicatur, Sortes dicit verbo historiā: inconuenienter tamen poneretur loco dicit, totum eius significatum, dicendo, Sortes profert verbo historiam Troiç. Hoc enim ex diuersa habilitate terminorum ad constructionem accidit, qa scilicet ly proferre non potest construi cum illo effectu denominante: ly autem dicit, sic. Et simile est de spirare & diligere respectu Spiritus sancti, generare & dicere respectu verbi, vt patet in litera.

¶ Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulum primum.

INtitulo aduerte, quòd vt patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis intentionis est quærere an donū sit nomen personale non necessario, sed possibiliter, id est an secundum aliquam eius significationem sit nomen personale, cum eo vtimur diuinis.

¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Diuinæ personę competit donū esse & dari. Probatur sic Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & haberi à creatura rationali sola, non ex propria virtute: ergo cōuenit sibi donū esse & dari. Antecedens quo ad primam partem patet: quia Filius est Patris per originem. Quo ad secundā verò, quia creatura rationalis libere potest frui persona diuina, & vti eius effectu. Quo ad tertiam autē, quia nulla alia creatura potest adduci in potestatem fruendi diuina persona. Quarta demū per se patet. Consequentia autē probatur ex tribus conditionibus doni, s. quòd sit alicuius vt donatoris & possit haberi ab eo cui est donabile: & quòd sit supra vires illius, id est nō debitum illi. Et primæ quidem conditiones ponuntur in principio literæ atque probantur ad hoc quod donum importat aptitudinem vt donetur. Tertia autem ponitur in calce literæ. Et si vis potes vertere hanc rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

¶ Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulum secundum.

TItulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Donum personaliter sumptum in diuinis est proprium nomen Spiritussancti. Et probatur: Donum est datio irreddibilis: ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis: ergo amorem: ergo amor est primum donum: ergo Spiritussanctus procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet autoritate Philosophi. Prima vero cōsequentia explanatur qa irreddibilis datio est gratuita donatio. Secunda autem quia ideo gratis damus alicui, quia bonū illi volumus. Tertia autem, quia amor cum hoc quòd est ratio dandi, est etiam datum. Quarta autē, quia solus Spiritussanctus procedit vt amor. Et confirmatur conclusio autoritate Augustini.

¶Circa prędicta occurrit primo commune dubium an donum significet primo proprietatē personalē Spiritussancti vel respectū aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud. ¶ Occurrit quoque dubiū ex Aureo. apud Capreolum in 18. distin. primi, multiplex. Tum quia hæc litera contradicit quæstioni præcedenti. Ibi siquidem dictum est quod Spiritussanctus procedit vt impressio: hic autem, quod procedit vt amor. Tum quia hoc dictum est falsum. Si enim Spi. san. procedit vt amor, igitur quo spiritus, eo amor: igitur eo Deus bonus & sapiens, &c. quoniam amor essētiale quid est. Tum quia cùm dicitur Spiritussāctus procedit vt amor aut ly amor sumitur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non est ad propositum & etiam sequeretur quod Spiritussāctus ex vi processionis suæ specialem clauderet causalitatem respectu creaturæ illam, scilicet quam claudit amor essentialiter dictus. Si personaliter, consequentia nihil valet, ergo procedit vt donum primum, quoniam ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto: is enim est ratio omnis gratuitæ collationis.

¶ Ad horum euidentiā (In corp.) sciendum est, quod donum in communi tria manifeste importat, scilicet rem donabilem respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis, id est quod est Filius qui potest aliud donare. Sed rem donabilem importat denominatiuè, quia denominat illam: respectum verò donabilitatis, id est, vt aptum sit alteri donari significat primo, vt ex litera sumitur vtriusque articuli. Ex hac enī parte in vtroque processit articulo, vt patet intuenti. Respectum verò ad donatorem cōsignificat magis (iudicio meo) quàm significet. Vel dicatur, quòd significat illum secundariò. Donum autem in diuinis personaliter, quia primum donum denominat amorē vt rem donabilem: quia donantis per originem est relationem processionis constitutiuæ Spiritussancti significat: quia vero donabile creaturis tantum rationalibus, respectum rationis ad eas significat, Eodem (iudicio meo) ordine quem diximus in dono in communi. Veruntamen non est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui namque sancto primo conuenit sua proprietas personalis ratione cuius est Patris & Filij donantium: secundo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis: & tertio respectus donabilitatis. Quod enim respectus donabilitatis conueniat Spirituisancto ratione amoris essentialis inclusi, & ratione probatur quia scilicet nullum personale vt sic includit respectū ad creaturas & literæ testimonio conuincitur in responsione ad quartum primi art. vbi expresse docemus, quòd sicut in diffinitione personæ clauditur aliquid essentiale ita in ratione doni, & quòd ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturam, & ratione notionalis est nomen personale. Quod autem amor essentialis claudatur in Doni nomine, ex eodem patet fundamento: quia, s. respectus ad creaturam exigit aliquid essentiale claudi in significante ipsum. Vnde secundum rem & secundum nomen excepto ordine significandi donum se habet vt verbum, Sicut enim verbum tria dicit, s. respectum originis

sed hoc nomé donú non significat proprietatem aliquám Spiritussancti. Ergo donum non est proprium nomen Spiritussancti.

¶3. Præterea, Spússanctus potest dici Spiritus alicuius hominis, sed nó potest dici donú alicuius hominis sed solú donú Dei. Ergo donú non est propriú nomé Spússancti.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in 4. de Tri. Sicut natú esse est Filio à Patre esse, ita Spúsanctú donú Dei esse est à Patre & filio ꝓcedere. Sed Spi.s. sortitur propriú nomé inquantú ꝓcedit à patre, & Filio. Ergo donum est propriú nomé Spiritussancti.

¶RESPONDEO dicendum quod donum secundú quod personaliter sumitur in diuinis est proprium nomen Spiritussancti. ¶Ad cuius euidentiá sciédum est, quòd donum propriè est datio irredibilis, secúdum Philo. id est, quod nó datur intétione retributionis. Et sic importat gratuitá donationem. Ratio autem gratuitæ donationis est amor: Ideo enim damus gratis alicui aliq̄d quia volumus ei bonum. Primú ergo q damus ei, est amor quo volumus ei bonú. Vnde manifestú est q amor habet rationé primi doni, per q̄d omnia dona gratuita donãtur. Vnde cú S.s. ꝓcedat vt amor (sicut iá dictú est) ꝓcedit in róne doni primi. Vnde dicit Au. 15. de Tri. q p donú q est Sp.san. multa propria dona diuidútur mébris Christi.

¶AD PRIMVM ergo dicendú, quòd sicut Filius: quia procedit per modú Verbi, q de ratióe sua habet q sit similitudo sui principij, dicitur propriè imago, licet etiá Spússanctus, sit similis Patri: ita etiá Spiritussanctus quia à Patre procedit vt amor, dicitur propriè donum, licet etiá Filius detur. Hoc enim ipsú, q Filius datur est ex Patris amore, secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitú daret.

¶Ad secundum dicendum, quod in nomine Doni importatur quod sit dantis per originem. Et sic importatur proprietas originis Spiritussancti, quæ est processio.

¶Ad tertium dicendum, quòd donum antequam detur, est tantum dantis: sed postquam datur, est eius cui datur: Quia igitur donum non importat dationé actu non potest dici quod sit donum hominis, sed donú Dei dantis[c]: Cùm autem iam datum est: tunc hominis est vel Spiritus vel datum.

QVÆSTIO TRIGESIMA nona de personis ad essentiam relatis in octo articulos diuisa.

POST eas quæ de personis diuinis absolutè tractata sunt, cósiderandum restat de personis in cóparatione ad essentiá, & ad proprietates, & ad actus notionales & de comparatione ipsarú adinuicé. ¶Quantum igitur ad primum horum octo quæruntur. ¶Primò, vtrum essentia in diuinis sit idem quod persona. ¶Secúdò, vtrum dicendum sit quod tres personæ sunt vnius essentiæ. ¶Tertiò, vtrum nomina essentialia prædicáda sint de personis in plurali, vel in singulari. ¶Quartò, vtrum adiectiua notionalia aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essétialibus cócretiuè acceptis. ¶Quintò, vtrú prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis. Sextò, vtrú nomina personarú prædicari possint de nominibus essentialib' cócretis. ¶Septimò, vtrú essentialia attributa sint appropriáda personis. ¶Octauò, quod attributú cuique personæ debeat appropriari.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum in diuinis essentia sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q in diuinis, essentia non sit idem quod persona. In quibuscúque enim essentia est idem quod persona seu suppositú, oportet quòd sit tantùm vnum suppositú vnius naturæ, vt patet in omnibus substátiis separatis. Eorum enim quæ sunt idé re vnum multiplicari nó potest quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis est vna essentia, & tres personæ, vt ex supradictis patet. Ergo essentia non est idé quod persona. ¶2. Præterea, Affirmatio, & negatio simul & semel nó verificantur de eodé. Sed affirmatio & negatio verificátur de essentia & psona. Ná psona est distincta, essétia verò nó est distincta. Ergo psona & essétia nó sunt idé. ¶3. Præterea, Nihil subiicitur sibiipsi. Sed persona subiicitur essentiæ. Vnde suppositum vel hypostasis nominatur. Ergo persona non est idem quod essentia.

ginis notitiam, & respectum ad res dictas & faciendas: ita donum dicit respectum originis, amoré respectú ad amata & susceptiua doni. Et sicut ibidé argumentú à rebus ad nomina & econuerso non tenet quoniá nó valet, verbú inquantú verbú dicit respectú ad res dictas, ergo proprietas Filij dicit talé respectú, nec econuerso proprietas filij non dicit respectú talé: ergo nec verbú inquantú verbum quoniá plus importat Verbi nomen quá proprietas illa ita proportionaliter de dono censendú est. Nó enim valet à Doni nomine arguere ad proprietaté Spússancti, aut econuerso: quoniá plus includit Doni nomé, vt patet ex dictis. Esto igitur cautus intuendo, an de rebus purè sit sermo an digrediatur ad res subnominibus. Si enim de reb' purè est sermo, nulla persona procedés ex vi processionis suæ, habet aliquá ré realem, aut rónis propriam, nisi relationem originis, quæ est idé quod ipsa. Et sic neq; personæ verbi conuenit notitia seu respectus ad res dictas, neque personæ Spússancti amor, seu relatio vt donetur. Sed si de eisdé personis vt significátur his terminis, s. verbo & dono est sermo, tunc dicimus Verbi personæ esse propriú respectum ad res dictas & Doni persone respectú ad res doni capaces, &c. & per hoc patet solutio argumentorú multorú apud Capreolú vbi supra volentiú quòd respectus donabilitatis nó est proprius alicui psonę. Hoc enim est verú ratione proprietatis personalis simpliciter consideratę: falsum aút róne absoluti inclusi nó extraneæ, sed vt in obliquo cadentis in eius róne, sicut in diffinitióne persone ponitur rónalis natura. & si diffineretur persona diuina, caderet in eius ratione natura diuina & similiter si diffiniretur verbú diuinú, diffiniretur per notitiá diuiná: & similiter donú per amoré diuinum, &c. Ad argumenta ergo Aureo. veniendo, dicitur quod ex inopia vocabulorú modo dicitur q Spússanctus procedit vt impressio, modo vt impulsus vt amor, &c. vt vel tot nominibus ré obscurá atque innominatá significare possimus. Quod aút additur falsum est quòd spiritussanctus procedit vt amor, negatur quoniá hoc cómune dictú Sanctorú esse videtur. Et ad primá in oppositum probationem neganda est sequela de amore essentiali loquendo quoniá non eo Spi.san. quo amor quáuis eadé processione sit spi.san. & Deus, & amor & beatus, &c. vt patet per Aug. & Hila. in 1. dist. Ad secundum verò dicitur quòd ly amor sumitur personaliter, & quòd valet consequentia: Spi.san. procedit vt amor, id est vt impressio amãdo procedens, ergo procedit vt primú donú q̄a amor essentialiter sumptú ex modo procedendi clauditur in ratione illius impressionis in obliquo, sicut diximus de verbo respectu notitię, & persona respectu naturæ. Et sic nihil obstat quòd de amore essentiali probatum sit esse donú, & tamé hoc conueniat amori personaliter sumpto ratione illius inclusi. Quamuis dici possit & vere quòd esse primum donú probatur de impressione illa in cómuni, & deinde ascendendo, ad diuina infertur conuenire Spúisancto qui est illa impressio. Sed quoniam est res relatiua, & iste respectus doni inuenitur conuenire impressioni in cómuni ratione absoluti, ideo subintelligimus quòd Spirituisancto cóueniat hoc róne absoluti, vt clausi in róne respectiui. Posset & tertiò dici, quòd cú Spússanctus procedit vt amor, ly vt notat modú amoris essentialis quoniá reuera ad modú illius procedit. Et sic ex modo procedendi magis quá ex proprietate procedentis, probatur donú quo ad respectú rónis ad illius susceptiua esse propriú nomé Spiritussancti cointellecta relatione originis. Et ne fallaris in huiusmodi nominibus plura importantibus iudica de eis, sicut de completis ex notionali, & essentiali, puta sapientia genita, amor productus & similibus. Quolibet enim horum proprium nomen est alicuius personæ, ratione totius coniuncti similis, vel vna pars ratione alterius in propria computatur, sic enim accidit de dono & similibus vt de se patet resoluendo clausá in eorum significationibus.

Cap. 20.
Q.37. ar. 1. Cap. 29.
200 bd

¶Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum primum.

IN titulo ly idem significat identitatem realem.

¶In corpore quatuor facit. primo reddit rationem quæsiti, secundo refert opinionem quandam ibi. Et quia Boe. tertio improbat eam ibi, Sed sicut suprà ostensum est, quarto respondet quæsito ibi, Ex quo sequitur.

¶Quo ad primum aduerte, quòd potuisset obiici Autori superfluitas huius articuli. Quoniá superius in q.3. de diuina simplicitate quæsitum & determinatum fuit in Deo esse idé omnino suppositú cú essentia. Et propterea in principio huius articuli rationé necessitatis eius assignauit, intendens quòd quantú est ex parte simplicitat's quæstio ista manifeste erat nec iteranda, sed ex parte Trinitatis suppositorú seu personarum ostensæ postmodú in vnitate essentię difficilis emersit q. & ꝓpterea de nouo discutiéda: tûc enim nó erat locus huic tractatui. ¶Quo ad secundú opinio (vt videtur) Porretanorú refertur quòd persona nó idé quod essentia quia relatio est tantum assistens, & consequenter nó transit in essentiá. ergo nec persona, cùm sit ipsa relatio. ¶Quo ad tertiú reprehéditur hæc opinio, quòd falsum antecedés assumat, q̄a relatio in rebus creatis non solú assistit, sed inest, ergo in Deo nó solú adest: sed substátiale esse habet vt latius in 24. quæst. dictum est. ¶Quo ad quartum conclusio respósiua est: Persona est idé realiter q̄d essentia, ipsæ tamé psonę inter se distinguútur realiter. Et ꝓbatur quo ad vtranque parté, persona est relatio subsistés in diuina natura: ergo est idé realiter quod essentia & distincta realiter ab altera persona relatiuè illi opposita. Et ꝓbatur sequela, quia relatio in Deo cóparata ad essentiam nó differt re, sed ratione tantú. Cóparata aút ad oppositá relationé habet distinctioné realé & hoc vi oppositionis relatiuæ realis. ¶Circa illá propositioné relatio seu psona nó differt re, sed ratióe tátú ab essentia diuina, occurrút obiectiones Sco. in primo dist. 2. q. 4. vult enim q persona & essentia distinguátur sine omni actu intellectus. Arguit ergo rationibus & autoritatibus. Prima ratio est, Pater secluso actu intellectus habet in re entitatem communicabilem: ergo habet in se rem diuersarum rationum formalium. probatur sequela, quia si esset res vnius rationis in se, vel esset tantum communicabilis, vel tantum incómunicabilis, quorum vtrunque est hæreticum. Secunda ratio est, Pater intelligens in primo signo originis se, aut intelligit essentiá & paternitaté, vt duo obiecta formaliter distincta, aut nó. si sic, habetur intentú quia cognitio intuitiua est rei secundum esse præsens in se: si nó ergo distinguútur tátum in modo concipiendo: ergo distinctione inter ea non est hoc cóicabile & hoc incómunicabile. & tenet sequela, quia distinctio, secundú modú cócipiendi nihil facit in re. Autoritates autem sunt Aug. 7. de Tri. Omnis essentia quæ relatiuè dicitur, est aliquid excepto relatiuo. Et rursus ibidem, Si pater non est aliquid ad se non est ad aliud. Et rursus de filio, Non eo verbum quo sapientia. Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in rem absolutam & ad aliud. ¶Ad euidétiá horú scito, q sicut in Deo secundú rem siue in ordine reali est vna res non purè absoluta, nec purè respectiua nec mixta, aut composita, aut resultans ex vtraque sed eminentissimè & formaliter habés quòd est respectiui, imò multarú rerum respectiuarum, & quod est absoluti: ita in ordine formali seu rationum formalium secundum se nó quo ad nos loquédo, est in Deo vnica ratio formaliter, nó purè absoluta nec pure respectiua, non purè cóicabilis nec purè incommunicabilis, sed eminentissimè ac formaliter continens, & quicquid absolutæ perfectionis est, & quicquid Trinitas respectiua exigit. Oportet aút sic esse, quia oportet cuilibet simplicissimæ rei secundú se maximè vni, respódere vná adæquatá róné formalé. Alioquin nó esset ꝑ se primò vnú intelligibile à quouis intellectu: Et cófirmatur, quia verbum Dei vnicum tantú est. Constat enim verbum, si perfectum est adæquare id cuius est, Fallimur aút, ab absolutis & respectiuis ad Deum procedendo: eo quòd distinctioné inter absolutú & respectiuum quasi prioré re dicimus & consequenter illá sub altero mébro oportere poni credimus & tamen est totum oppositum. Quoniá res diuina prior est ente & omnibus differétiis eius, est enim super ens & super vnum, &c. Et propterea quéadmodum virtutes inferiores non vt dearticulatæ ac distinctæ inter se ad vná solis virtuté etiam formaliter eleuátur, multo magis absolutum & respectiuum ad vná ré & rónem formalem diuiná eleuátur. Vnde ad primum Scoti negatur cósequentia. Et ad probationem

202 Sup. q. 3. ar. 3. & 1. di. 34. q. 1. ar. 1.
Q.10. ar. 2. & q.28. ar. 3.

¶SED CONTRA est quod Au. dicit 7. de trini. Cùm dicimus personam Patris, nó aliud dicimus quàm substantiam patris.

¶RESPONDEO dicendú quod considerátibus diuinam simplicitatem quæstio ista in manifesto habet veritatem. Ostésum est enim suprà, quod diuina simplicitas hoc requirit, quod in Deo sit idem essentia & suppositum, quod in substantiis intellectualibus nihil est aliud quá persona. Sed difficultaté videtur ingerere, quia multiplicatis personis diuinis, essentia retinet vnitatem. Et quia, vt Boe. dicit, relatio multiplicat personarú Trinitaté, posuerunt aliqui hoc modo in diuinis differre essentiam & personá, quarum relationes dicebant esse asistentes, considerátes in relationibus solú quòd ad alterum sunt, & non quòd res sunt. Sed (sicut supra ostensum est) sicut relationes in rebus creatis accidentaliter insunt: ita in Deo sunt ipsa essentia diuina. Ex quo sequitur, quod in Deo nó sit aliud essentia, quàm persona secundú rem, & tamé quòd personæ realiter abinuicé distinguátur. Persona enim (vt dictum est suprà) significat relationé, prout est subsistens in natura diuina. Relatio autem ad essentiam comparata non differt re, sed ratione tantum[e]. Comparata autem ad oppositá relationem habet virtute oppositionis realem distinctionem. Et sic remanet vna essentia & tres personæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendú quòd in creaturis nó potest esse distinctio suppositorú per relationes, sed oportet quod sit per essentialia principia, quia relationes nó sunt subsistentes in creaturis. In diuinis autem relationes sunt subsistentes. Ideo secundú quòd habent oppositioné adinuicé, possunt distinguere supposita: neque tamen distinguitur essentia quia relationes ipsæ non distinguuntur abinuicem, secundum quod sunt realiter idem cum essentia.

¶Ad secundum dicendum, quod inquátum essentia & persona in diuinis differunt secundum intelligentiæ rationem, sequitur quòd aliquid possit affirmari de vno quod negatur de altero: & per consequens quod supposito vno non supponatur alterum.

¶Ad tertium dicédum quòd rebus diuinis nomina imponimus secundum modum rerum creatarum: vt suprà dictú est.[e] Et quia naturæ rerum creatarú indiuiduantur per materiam, quæ subiicitur naturę speciei: inde est quòd indiuidua dicútur subiecta vel supposita vel hypostases. Et propter hoc etiam diuinæ personæ supposita vel hypostases nominantur, non quòd ibi sit aliqua suppositio vel subiectio secundum rem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum sit dicendum tres personas esse vnius essentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sit dicédum, tres personas esse vnius essentiæ. Dicit enim Hilarius in lib. de Synodis, quòd Pater & Filius & Spiritussanctus sunt quidé per substantiam tria, per consonátiam verò, vnum. Sed substátia Dei est eius essentia. Ergo tres personæ non sunt vnius essentiæ.

¶2. Præterea, Nó est affirmandú aliquid de diuinis quod autoritate Scripturę sacrę nó est expressum, vt patet per Dió. 1. cap. de Di. no. Sed nunquá in Scriptura sacra exprimitur, q Pater & Filius & Spiritussanctus sunt vnius essentiæ. Ergo hoc non est asserendú.

¶3. Præterea, Natura diuina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere, quòd tres personæ vnius sunt naturæ.

¶4. Prçterea, Non consueuit dici, quòd persona sit essentiæ, sed magis quod essentia sit personæ, Ergo neq; cóuenienter videtur dici, quod tres personæ sunt vnius essentię.

¶5. Præterea, Aug. dicit quod non dicimus tres personas esse ex vna essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essétia & persona. Sed sicut propositiones sunt transitiuæ, ita & obliquæ. Ergo pari ratióe nó est dicédú, quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶6. Præterea, Id quod potest esse erroris occasio, non est in diuinis dicendum. Sed cum dicuntur tres personæ vnius essentiæ, vel substantiæ, datur erroris occasio. Quia, vt Hilarius dicit in lib. de Syno. vna substantia Patris & Filij prædicata, aut vnum qui duas nuncupationes habet, subsistentem significat, aut diuisam vnam substantiá duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quæ à duobus & vsurpata sit & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse vnius substantiæ.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 3. contra Maximinú, Quòd hoc nomé homousion, quòd in cócilio Niceno aduersus Arrianos firmatum est, idem significet quod tres personas esse vnius essentiæ.

¶RESPONDEO dicendum quod (sicut suprà dictum est) intellectus noster res diuinas nominat: non secundum modú earum, quia sic eas cognoscere nó potest, sed secundú modum in rebus creatis inuétum. Et quia in rebus sensibilibus, à quibus intellectus noster scientiá capit, natura alicuius speciei per materiá indiuiduatur. & sic natura se habet vt forma, indiuiduum auté vt suppositum formę: propter hoc etiam in diuinis quátum ad modú significandi essentia significatur vt forma trium personarum: dicimus autem in rebus creatis, formam quá cunque esse eius, cuius est forma: sicut sanitatem vel pulchritudiné hominis alicuius. Rem autem habentem formam nó dicimus esse formæ nisi cùm adiectione alicuius adiectiui, quod designat illam formam. Vt cú dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, iste homo est perfectę virtutis. Et similiter, quia in diuinis multiplicatis personis non multiplicatur essentia, dicimus vnam essentiam esse triú personarum & tres personas vnius essentiæ, vt intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendú q substátia sumitur ꝓ hypostasi, & nó ꝓ essentia.

¶Ad secundú dicendú, quòd licet tres personas esse vnius essentiæ, non inueniatur in sacra Scriptura ꝑ hæc verba: inuenitur tamé quantú ad húc sensum. Sicut ibi, Ego & Pater vnú sumus. Et, Ego in Patre & Pater in me est. Et per multa alia haberi pót idem.

¶Ad tertium dicendum, quod quia natura designat principium actus, essentia verò ab essendo dicitur, possunt dici aliqua vnius naturæ, quæ conueniút in aliquo actu, sicut omnia calefaciétia. Sed vnius essentiæ dici nó possunt nisi quorum est vnú esse. Et ideo magis exprimitur vnitas diuina per hoc, q dicitur quòd tres personæ sunt vnius essentiæ, q̄ si diceretur quod sunt vnius naturæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd forma absolute accepta cósueuit significari, vt eius cuius est forma, vt virtus Petri. Econuerso autem res habens formá aliquam non consueuit significari vt eius, nisi cum volumus determinare siue designare formá. Et tunc requirútur duo genitiui, quorú vnus signi-

bationé eius negatur assumpta códitionalis ex hoc enim quòd est vnius rationis in se nó sequitur, ergo tantum cóicabilis vel in tantum incómunicabilis: sed stat quòd sit & cómunicabilis, & incómunicabilis, & hoc propter infinitaté illius rationis formalis. Nec est mirabilius vnicá rationé formalé habere vtrúq; q̄ vnicá ré, imò illud secundú rectá philosophiá sequitur ex hoc positio per fidem. Poteris quoque nouitiis distinguere illá códitionalé, dicédo, quòd est verade vna ratione formali limitata, nó auté de illimitata, vt in proposito contingit. ¶Ad secundá verò dicitur quòd Pater nó intelligit essentiá & paternitaté vt duo obiecta formalia secundú se, sed vt vná formaliter & multa virtualiter, vt patet ex dictis. nó ita quòd in illa summa re atq; róne formali paternitas & essentia sint virtualiter, sed ita quòd sint formaliter & realiter, sed distinctio earú est virtualiter: q̄a ita ibi sunt acsi essét distinctæ: & rursus q̄a ita exercet propria vtriusq; ac si essét distinctę. Vnde Sco. errauit dimittédo húc modú loquédi: & introducendo vt ꝓpriissimum aliú de distóne formali ex natura rei. Nouus siquidé hic modus alienus valde est à diuinitatis eminétia formali. Dearticulat enim eá formaliter. Is autem quem nos sequuti sumus, tantæ rei vtcunque consonat. ¶Ad autoritates autem dicitur, quòd q̄a balbutiédo vt possumus, excelsa Dei resonamus. ideo Aug. & Doctores de essentia & relatione, vt de distinctis formaliter, loquuntur. hoc enim ex parte rei fundatur super hoc quia sunt formaliter distincta: virtualiter, quamuis non actualiter, ex parte auté nostri, quia ratione obiectiua apud nos distinguuntur actualiter: sed hoc nihil in Deo ponit nisi relatiuam denominationé entis rationis. ¶In responsione ad primú aduerte quòd summa responsionis consistit in hoc q illa maxima non tenet vbi natura est absoluta, & suppositum respectiuú: & hoc propter oppositioné relatiuam, vt patet ex supradictis. ¶In responsione ad secundum, aduerte quòd argumentum confirmatur ab Aureolo contra hanc responsioné apud Capreolú in 2. dist. primi. qu. 3. sic, Effectus in actu habet causam in actu: sed non contradicere cóicabile & incóicabile distingui & non distingui est effectus in actu ante omné actum intellectus: ergo habet causá in actu: sed causa eius est distinctio. ergo est ibi distinctio ante oém actum intellectus. Nec sufficit respondere quòd ibi est distinctio fundamétaliter: si enim causa nó esset in actu, & tamen effectus esset in actu contra Philosophum quinto Metaph. & secundo Physicorú. ¶Ad hoc à quibusdá respondetur negando minoré, quoniá negatio, quæ est alterum extremum cótradictionis, non est actu ante opus intellectus, quoniá non est nisi ens rationis. Sed hæc responsio nihil valet. errat enim non discernendo inter non esse. quod negatio significat in actu exercito inter illudmet non esse inquantum induit rationé entis rationis. hominé enim non esse boué, nec ens reale nec ens rationis significat, sed non esse bouem. Et quáuis nullo intellectu consideráte, ista propositio non esset, & illud non esse non haberet rationem entis, significatum tamen propositionis ab intellectu nó pendet. Verú argumentú potest quasi fortius fieri. Effectus in actu habet causam in actu: sed affirmationes includentes in se contradictoria s. cómune & proprium sunt effect' in actu &c. Vnica tamen responsione ad hæc omnia & similia dicitur, negando vniuersaliter illam propositioné, s. quòd sola distinctio est causa huius effectus. ná iste effectus potest oriri à distinctione, vt à causa quasi vniuoca: & à virtualiter cótinéte distinctionem, vt à causa æquiuoca: modo constat, quod quando effectus potest oriri à causa vniuoca sola, & à causa æquiuoca sola, ad positionem effectus in actu, non sequitur determinatè altera causarum, sed sub disiunctione. & quia sic est in proposito cócedo quod effectus in actu habet causá in actu: sed illa est vel distinctio in actu vel continens virtualiter distinctioné, & hoc secúdum mébrum est verum in proposito, nec aliquid obiectorú contra hoc militat. Et bene hoc nota in omnibus materiis, vbi de causa distinctióis secundú rationem ex parte rei à Scotistis & aliis molestaberis, hoc enim vno omnium ora obstrues.

Cap. 6.
Q.3. ar. 3.
Lib. de Trin. nó lõgè à fine.
Q.28. ar. 2.
Q.28. ar. 4.
166
66
203 1. di. 34. q. 1. ar. 1.
Pag. 4.
Lib. 7. de Tri. cap. 6.
Pag. 3.
Cap. 14.
Q.13. ar. 1. & 11.

¶Super quæst. trigesimæ nonæ Artic. secundum.

IN titulo id solú aduertendum est, quod de propositióe est quæstio an sit vera & congrua.

¶In corpore vnica est cóclusio respósiua quæsito affirmatiuè, scilicet dicimus vnam essentiá trium personarú, & tres personas vnius essentię. Probatur, Diuina nominátur à nobis secúdum modum non suum, sed in rebus creatis inuentum: ergo essentia in diuinis significatur vt forma trium personarum. ergo dicimus vnam essentiam trium, & tres vnius. Antecedens probatur, quia sic diuina cognoscimus: cósequétia autem, quia insensibilibus natura per materiá indiuiduantur, & se habet vt forma, & indiuiduum vt suppositú illius. Secúda verò probatur, quia in istis forma dicitur esse suppositi, & suppositum formæ, si adiectiuum oppositum sit determinans formam, vt patet exempliter. omnia enim clara sunt in litera.

Universidad de Deusto Biblioteca

ficet formã, & alius determinationẽ formę vt si dicatur, Petrus est magnæ virtutis. Vel etiã requiritur vnus genitiuus habens vim duorũ genitiuorũ, vt cũ dicitur, vir sanguinum est iste, id est effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur vt forma respectu personæ, conuenienter essentia personæ dicitur, non autẽ ecõuerso nisi aliquid addatur ad designationẽ essẽtiæ, vt si dicatur ꝙ Pater est persona diuinæ essentiæ, vel ꝙ tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶Ad quintum dicendum, quòd hæc præpositio ex, vel de, non designat habitudinem causæ formalis, sed magis habitudinem causæ efficientis, vel materialis. Quæ quidem causæ in omnib' distinguũntur ab his quorum sunt causæ. Nihil enim est sua materia, neque aliquid est suum principium actiuũ. Aliquid tamen est sua forma vt patet in omnibus rebus immaterialibus. Et ideo per hoc quòd dicimus, tres personas vnius essentiæ significãdo essentiam in habitudine formæ, non ostenditur aliud esse essentia quàm persona: quod ostenderetur, si diceremus tres personas ex eadem essentia.

¶Ad sextum dicendum, quòd sicut Hila. dicit in libro de Syno. male sanctis rebus præiudicatur: si quia non sanctæ à quibusdam habentur, esse non debeant. Sic si malè intelligitur homousion, quid ad me bene intelligentem? Sic ergo vna substantia ex vna geniti proprietate, non sic autem ex proportione aut ex vnione, aut ex communione.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ nomina essentialia (vt hoc nomẽ Deus) nõ prædicentur singulariter de tribus personis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur vt habẽs humanitatem, ita Deus, ita significatur vt habẽs deitatem. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

¶2. Præterea, Ge. 1. vbi dicitur, In principio creauit Deus cælum & terra, Hebraica veritas habet Elohim: quod potest interpretari dij siue iudices. Et hoc dicitur propter pluralitatem personarum. Ergo tres personæ sunt plures dij, & non vnus Deus.

¶3. Præterea, Hoc nomen res (cum absolutè dicatur videtur ad substantiam pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prædicatur de tribus personis, Dicit enim Aug. in lib. de doc. Christiana: Res quibus fruendum est, sunt Pater & Filius & Spiritussanc. Ergo & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

¶4. Præterea. Sicut hoc nomen Deus significat habentẽ deitatem: ita hoc nomẽ persona significat subsistentẽ in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres ꝑsonas. Ergo eadẽ ratione dicere possumus tres Deos.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Deuteronomij 6. Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ nominũ essentialium quædã significãt essentiã substatiuè: quædã verò adiectiuè. Et, q dẽ quæ substãtiuè essentiã significant, prædicantur de tribus personis singulariter tantũ & nõ pluraliter. Quæ verò adiectiuè essentiam significant, prædicatur de tribus personis in plurali. Cuius ratio est, quia nomina substãtiua significant aliquid per modum substantię: nomina verò adiectiua significant aliqd per modum accidentis, quod inhæret subiecto. Substantia autem sicut per se habet esse ita per se habet vnitatem vel multitudinem. Vnde singularitas, vel pluralitas [d]nominis substantiui attenditur secundũ formã significatam per nomen[e]. Accidentia autẽ sicut esse habẽt in subiecto, ita ex subiecto [d]suscipiunt vnitatem, vel multitudinẽ[e]. Et ideo in adiectiuis attenditur singularitas & pluralitas secundum supposita. In creaturis autẽ nõ inuenitur vna forma in plurib' suppositis nisi vnitate ordinis, vt forma multitudinis ordinatæ. Vnde nomina significãtia talẽ formã si sint substãtiua, prædicãtur de pluribus in singulari, nõ autem si sint adiectiua. Dicimus enim ꝙ multi homines sunt collegium vel exercitus, aut populus: dicim' tamẽ quòd plures homines sunt collegiati. In diuinis autẽ essentia diuina significatur per modum formæ, vt dictũ est. Quæ quidẽ simplex est maximè vna, vt supra ostensum est. Vnde nomina significãtia diuinã essentiam substãtiuè singulariter & non pluraliter de trib' ꝑsonis prædicãtur. Hęc igitur est ratio quare Sortẽ & Platonẽ & Ciceronem dicimus tres homines: patrẽ autẽ & filiũ & Spiritumsanctum nõ dicim' tres deos, sed vnũ Deũ: q a in tribus suppositis humanæ naturę sunt tres humanitates, in trib' autẽ personis est vna diuina essentia. Ea verò quæ significant essentiam adiectiuè, prędicãtur pluraliter de tribus, propter pluralitatem suppositorum. Dicimus em̃ tres existẽtes, vel tres sapientes, aut tres æternos & increatos & immensos, si adiectiuè sumatur. Si verò substantiuè sumantur dicimus vnum increatũ, immensum & æternum, vt Athana. dicit. *In Symb.*

¶AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ licet Deus significet habentem deitatẽ, est tamen alius modus significãdi. Nam Deus dicitur substãtiuè, sed habens deitatem dicitur adiectiuè. Vnde licet sint tres habentes deitatem, non tamen sequitur quod sint tres dij.

¶Ad secundũ dicendum, quod diuersæ linguæ habẽt diuersum modũ loquendi. Vnde sicut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases: ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos autem nõ dicimus pluraliter neq; Deos neq; substãtias, ne pluralitas ad substantiã referatur.

¶Ad tertium dicendũ, quòd hoc nomen res est de transcendẽtibus. Vnde secundum qd pertinet ad relationem pluraliter prædicatur in diuinis: secundum verò quòd pertinet ad substãtiam, singulariter prædicatur. Vnde Augustinus dicit ibidem, quòd eadẽ Trinitas quædam summa res est.

¶Ad quartum dicendum, quod forma significata per hoc nomen persona, non est essentia vel natura, sed personalitas. Vnde cùm sint tres personalitates, id est tres personales proprietates in patre & filio & Spiritusancto, non singulariter sed pluraliter prędicatur de tribus,

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.

AD QVARTVM sic ꝓcedi tur. Videt' q[d] nomina essẽtialia, cõcretiua nõ possunt supponere pro persona, ita quod hęc sit vera, De' genuit Deum. Quia (vt sophistæ dicũt) termin' singularis idẽ significat & supponit. Sed hoc nomen Deus videtur esse terminus singularis, cùm pluraliter prædicari non possit, vt dictum est. Ergo cùm significet essẽtiam videtur ꝙ supponat pro essentia & non pro persona.

¶2. Præterea, Terminus in subiecto positus nõ restringitur per terminũ positũ in ꝑdicato ratione significationis, sed solũ ratione tẽporis cõsignificati. Sed cũ dico, Deus creat, hoc nomẽ Deus supponit pro essentia. Ergo cùm dicitur, Deus genuit: nõ potest iste terminus Deus ratione prædicati notionalis supponere pro persona.

¶3. Præterea, Si hæc est vera, De' genuit, q a Pater gñat, pari ratione hęc erit vera, De' non generat, quia filius non generat. Ergo est Deus generãs & Deus non generans. Et ita videtur sequi, quòd sint duo Dij.

¶4. Pręterea, Si De' genuit Deũ, aut se Deũ, aut alium Deum. Sed non se Deum, quia vt Aug. dicit in 1. de Tr. nulla res generat seipsam. *Cap. 1.* Neq; alium Deũ: quia non est nisi vnus Deus: ergo hęc est falsa, Deus genuit Deũ.

¶5. Præterea, Si Deus genuit Deũ, aut Deũ qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Si Deum qui est Deus Pater, ergo Deus Pater est genitus: si Deum qui non est Deus Pater, ergo Deus est qui non est Deus Pater. Quod est falsum. Nõ ergo potest dici quòd Deus genuit Deum.

¶SED CONTRA est quod in symbolo dicitur, Deum de Deo.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ quidã dixerunt quòd hoc nomẽ Deus, & similia propriè secũdum suam naturam supponũt pro essentia, sed ex adiuncto notionali trahuntur ad supponẽdum pro persona. Et hæc opinio processisse videtur ex cõsideratione diuinæ simplicitatis: quæ requirit quòd in Deo idem sit habẽs, & ꝙ habetur. Et sic habẽs deitatem, ꝙ significat hoc nomẽ Deus, est idem ꝙ deitas. Sed in proprietatibus locutionum nõ tãtum attendẽda est res significata, sed etiã modus significandi. Et ideo quia hoc nomẽ Deus significat diuinã essẽtiam, vt in habẽte ipsam, sicut hoc nomẽ homo humanitatẽ significat in supposito: alij melius dixerũt, ꝙ hoc nomẽ Deus ex modo significãdi habet vt ꝓpriè possit supponere ꝓ ꝑsona, sicut & hoc nomẽ homo. Quãdoq; ergo hoc nomẽ Deus supponit ꝓ essentia, vt cũ dicitur, De' creat. q a hoc ꝑdicatũ cõpetit subiecto ratione formæ significatæ q̃ est deitas. Quãdoque verò supponit personã vel vnã tãtum, vt cũ dicitur, Deus generat: vel duas, vt cũ dicitur, De' spirat: vel tres, vt cùm dicitur, Regi seculorũ immortali, inuisibili, soli Deo, &c. 1. Tim. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hoc nomẽ Deus, licet cõueniat cum terminis singularibus, in hoc ꝙ forma significata non multiplicatur[e]: cõuenit tamẽ cum terminis communibus in hoc ꝙ forma significata inuenitur in pluribus suppositis. Vnde nõ oportet quòd semper supponat pro essentia, quam significat.

¶Ad secundum dicẽdum, quod obiectio illa procedit contra illos qui dicebãt, quod hoc nomẽ Deus non habet naturalem suppositionem pro persona.

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ aliter se habet hoc nomẽ Deus ad supponendũ pro persona, q̃ hoc nomẽ homo. Quia. n. forma significata per hoc nomẽ homo, i. humanitas, realiter diuiditur in diuersis suppositis, ꝑ se supponit pro persona, etiãsi nihil addatur quod determinet ipsum ad personã, quę est suppositum distinctum. Vnitas autem siue cõmunitas[d] humanę naturæ nõ est secundũ rem, sed solum secundum cõsiderationem[e]. Vnde iste terminus homo nõ supponit pro natura cõmuni: nisi propter exigẽtiã alicuius additi, vt cũ dicitur, homo est species. Sed forma significata per hoc nomẽ Deus, s. essentia diuina, est vna & cõmunis secũdum rem. Vnde per se supponit pro natura cõmuni[d], sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personã. Vnde cũ dicitur, Deus generat, ratione actus notionalis supponit hoc nomẽ Deus pro persona Patris. Sed cũ dicimus, Deus nõ generat, nihil additur qd determinet hoc nomẽ ad personã Filij. Vnde datur intelligi ꝙ generatio repugnet diuinæ naturæ. Sed si addatur aliquid pertinens ad personã Filij, vera erit locutio, vt si dicatur, Deus genitus nõ generat. Vnde etiam nõ sequitur est Deus generãs & Deus nõ generãs, nisi ponatur aliquid pertinens ad personas: vt puta si dicamus, Pater est Deus generãs: &, Filius est Deus nõ generãs. & ita nõ sequitur ꝙ sint plures dij, quia Pater & filius sunt vnus Deus, vt dictũ est.

¶Ad quartum dicendũ, quod hęc est falsa, Pater genuit se Deum: quia ly se (cũ sit reciprocum) refert idem suppositũ. Neque est contrarium quod Aug. dicit ad Maximinũ, quòd Deus pater genuit alterũ se. Quia ly se vel est casus ablatiui, vt sit sensus, genuit alterum à se: vel facit relationem simplicẽ, & sic refert idẽtitatẽ naturæ: sed est impropria vel emphatica locutio: vt sit sensus, genuit alterum simillimum sibi. Similiter & hæc est falsa, genuit alium Deum: quia licet Filius sit alius à Patre (vt suprà dictum est) nõ tamen est dicẽdum, quòd sit alius Deus, quia intelligeretur quod hoc adiectiuum alius, poneret rem suam circa substãtiuum, quod est Deus: & sic significaretur distinctio deitatis. Quidã tamen concedunt istã, genuit alium Deũ: ita quòd ly alius, sit substãtiuum, & ly Deus, appositiuè cõstruatur cũ eo. Sed hic est impropri' modus loquẽdi, & euitandus ne detur occasio erroris.

¶Ad quintũ dicẽdum, ꝙ hæc est falsa, Deus genuit Deum, qui est Deus pater. Quia cùm ly pater appositiuè construatur cũ ly Deus, restringit ipsum ad standum pro persona patris: vt sit sensus genuit Deum qui est ipse pater: & sic pater esset genitus, quod

---

¶Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum tertium.

IN titulo notatur dicitur, Vt hoc nomen Deus ad infinuãdum quòd præsens quæstio est de noibus essentialibus in concreto siue adiectiua, siue substantiua sint. ¶In corpore duo facit. Primo distinguit subiectũ quæstionis, ꝓponẽs iuxta distinctionis membra, duas cõclusiones responsiuas quæsito. Secundò probat eas simul.

¶Quo ad primũ distinctio est, Nominum diuinorũ essentialium quędam sunt substãtiua, & quædã adiectiua. Prima cõclusio est, Substãtiua prædicantur de tribus personis singulariter tantũ: itaq; non pluraliter. Secũda, Adiectiua prædicãtur de tribus personis in numero plurali. ¶Quo ad secundũ, probatur vtraq; conclusio tali ordine. Primo ponitur maior in communi. Secundò antequam sub sumatur minor in diuinis explanatur in creaturis ipsa maior ibi, In creaturis autem. Tertiò subsumitur minor & infertur vtraq; conclusio, explanãdo etiam Athanasij verba. est ergo ratio ex differentia inter substãtiua & adiectiua in modo significãdi sũpta: substantiua significant per modũ substantiæ. Adiectiua verò per modum accidentis: ergo singularitas vel pluralitas substantiui attenditur penes formam significatã, adiectiui autẽ penes suppositum: & tenet sequela quo ad primam partem: quoniam substantia sicut esse habet ex se, ita vnitatẽ & pluralitatem: accidens verò sicut esse non habet nisi in subiecto, ita vnitatem & multitudinem ex ipso suscipit. *Pag. vlt.*

204 *1. di. 42. ar. 2. ad 5 & B. e. tri q. 1. ar. 4.* ¶Circa hãc partẽ dubiũ occurrit. Primo, de regula. secundò, de efficacia ratiõis adductę. Circa regulam quidem dubiũ est. Tum quia, vt in quæst. 36. tactum fuit, Sortes habens plures artes nõ dicitur plures artifices. Tum q a sanctus Tho. expresse inferius in tertia parte quæst. tertia. art. 7. ad secundum, dicit, quòd si verbũ Dei assumeret duas naturas humanas, nõ diceretur duo homines, & tamen forma significata hominis nomine plurificaretur.

¶Circa rationem verò: quoniã Scot. in primo dist. 12. putat hanc rationẽ insufficientẽ arguẽs contra eam sic: *Lib. 1. ca. 5.* Terminus numeralis ponit significatũ suum circa significatum sui determinabilis, sed significatũ adiectiui & substantiui est idẽ, quoniã vtrunq; significat formam: ergo vtrobique determinat formã, nec hoc ei auferre potest modus significandi, igitur ratio nihil valet.

¶Ad primum dubium dicendũ est, quòd differentia inter adiectiuum & substantiuũ consistit in hoc, quod pluralitas substantiui exigit pluralitatẽ formæ & pluralitatẽ suppositi. Ad adiectiui verò pluralitatem sufficit pluralitas suppositorum. Nec diminuta est propterea Autoris doctrina: quoniã non oportuit hic exprimere nisi id in quo differt substantiuum ab adiectiuo. Cõparanti em̃ ea facile apparet quòd cõueniunt in pluralitate suppositorum, & differunt quo ad vnitatem & pluralitatem formæ. Vtriusque enim pluralitas reqrit plura supposita: sed adiectiui pluralitas nõ requirit pluralitatẽ formæ substantiui aũt sic. Sat ergo fuit hoc in loco hanc expressisse differentiã, de substantiuis cõcretis loquendo vt differunt ab adiectiuis. Nec tamẽ reticuit reliquã conditionẽ: quoniã sup rius in q. 6. eius meminit in destructione illius propositionis, *D. 927.* pater est plura principia & clarissimè eadem docuit in loco ꝓprio: vbi scopus erat. s. in tertia parte loco allegato: vbi & reprehendit oppositã opinionẽ quã ipsemet sequutus fuerat in tertio sent. dist. prima q. 2. ar. 5. quicquid alij dixerint prætermittendo. 179 *D. 17.* 169

¶Ad secundã verò dubitationem dicitur, quòd maior est omnino falsa: quoniã ꝑ se primo terminus numeralis ponit significatum suum circa suppositum determinabilis: & hoc tã in substantiuis q̃ adiectiuis, vt patet ex dictis: *Ar. prec. et q. 3. ar. 3. Q. 3. art. 7. & quæ. 11. art. 4.* sed in concretis substantiuis, quia substãtiua sunt, ponit etiã significatũ suũ circa significatũ illius. Et sic nec obiecto aliqd valet nec modus significãdi exclusus est, quin operetur quod substantiua etiã quo ad formã numerẽtur, seu termino numerali determinent. Stabilita igitur regula vniuersali loco maioris ex rõne, manifestat eã Autor in creaturis, vbi & duo docet. Primũ est ꝙ inter vnitatẽ formæ in plurib' suppositis diuinis & in suppositis creatis tantum interest, quòd in pluribus suppositis creatis nõ inuenit' forma vna numero, nisi vnitate ordinis: in diuinis aũt suppositis inuenitur vna numero essentialiter & indiuisibiliter. Scd'm est ꝙ etiã in ista minima vnitate attẽditur res creatæ præfatæ regulæ: vt patet in collegiatis. Demum sub sumpta minore, ꝙ essentia diuina est simplex & maximè vna in tribus ꝑsonis cõcludit primã conclusionẽ, s. de substãtiuis, & applicat eã ad differentiã inter tria indiuidua hominis & tria supposita diuina, Deinde infert conclusionem secundam de adiectiuis adiectiuè sumptis propter Athanasiũ qui substãtiuè vsus est adiectiuis in Symbolo: nec op' ẽ ampliori declaratiõe.

¶Super Quæst. trigesimæ nonæ Articu. quartum.

TItulus clarus est ex præcedentibus.

¶In corpore duo facit. Priò refert opinionẽ q̃dã. Scd'o im ꝓbat eã, simulq; respõdet quęsito. 205 *1. dist. 4. q. 1. ar. 2.*

¶Quo ad primũ, opinio qdã fuit ꝙ noiã essẽtialia ex se supponũt ꝓpriè ꝓ essẽtia, sed ex adiunctio notionali trahuntur ad standũ pro ꝑsona. Et est huius fundamẽtũ diuina simplicitas, q̃ fit ꝙ essentia ꝓ qua supponit abstractum, est idem supposito, pro quo supponit concretum.

¶Quo ad secundũ improbatur primo pręfata opinio: quia in ꝓprietate locutionis attendenda sunt ambo, s. significatio & modus significandi. Prædicta aũt opinio significationẽ tantũ inspexit, ad quã spectat idẽ esse habentẽ & rem habitã. Ponitur deinde altera opinio respõsiua quæsito, s. nomina essentialia in cõcreto possunt propriè supponere pro personis. *Ar. prec. q. 13. art. 9.* Et probatur ex eodẽ fundamẽto ex modo significandi, Deus, & similia significant naturã in habẽte: ergo possunt supponere pro personis. Antecedens manifestatur inductiuè in ly homo, &c. Tertiò explanatur quomodo de facto ly Deus quandoq; pro persona vna, vel duabus vel tribus supponit.

¶Circa dicta hic tria occurrũt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolum 1. di. 4. q. 1. ar. 3. Primum est, quòd ly Deus quandoq; pro essentia, & quãdoq; pro persona supponit: Deus semper supponit pro habente deitatẽ: ergo semper pro persona. Et cõfirmatur: q a ista est ratio literæ fundans responsiuam conclusionem.

¶Secũdũ est, ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit ꝓ essentia. Actiones sunt suppositorum: ergo. Præterea creatio nõ abstrahit à suppositis, sicut nec clarè videri essentiam: ergo.

¶Tertiũ est, ꝙ in ly Regi seculorũ, &c. ly Deo, supponit ꝓ tribus. Hoc enim repugnat præcedẽti dicto: illi. n. soli q creat, debetur honor & gloria: sed ille per te nõ demonstrat aliquid suppositum: ergo nec hic, si hic ostendit tria supposita: ergo & ibi.

¶Præter hæc autẽ tria dubia adhuc tria alia dubia sunt circa tria dicta in respõsione ad tertiũ, quæ oportet simul cum istis tractare, vt facilior ac breuior sit disciplina connexorum. 243 181 Dicitur ergo primo in respõsione ad tertium, quod differentia est inter ly Deus & ly homo, in supponendo, &c. vbi duplex est ratio dubij. Prima est, aut ista differentia attenditur penes suppositionẽ pro persona determinata, aut pro persona indistinctè. Si primo modo, nulla est differẽtia: q a nec Deus stat pro patre aut filio, sine addito: nec homo pro Sorte aut Pla. sine aliquo cõtractiuo. 475 Si secũdo modo, nulla quoque est differentia, quia sicut homo naturaliter supponit pro habente naturam humanam indefinitè, ita Deus pro habente naturam diuinam indistinctè, vt etiam S. Tho. in primo, dist. 4. dicit. Secunda verò ratio est, quia videtur differentia hæc contradicere his quæ dicta sunt in corpore. Dum ibi dictum est, quòd Deus ex se ratione modi significandi stat pro persona: reprehensaq; est altera opinio dicens, quòd supponere pro persona, habet ex adiuncto notionali: hic autem in reprehensam incidit opinionem, dum dici , quòd in hoc differunt ly Deus & ly homo: quòd ly Deus ex se ꝓ natura, ex adiuncto pro persona: ly homo verò econtra supponit, manifestè nanque hæc videntur contrariari.

¶Secundum autẽ dubiũ est, quod ibi dicitur, hanc esse falsam, Deus non generat. Contra hoc enim multa habes argumẽta apud Capreolum in 1. dist. 4. q. 1. ar. 2. quæ oportet soluere. Aureolus ergo arguit primo sic, In ista, Deus non generat, ly Deus stat pro natura vt dicis: ergo est vera. probatur sequela: quia natura non generat, vt patet extra de summa Trinitate. Præterea, non generare est notionale: ergo contrahit ly Deus ad standum pro persona. Antecedens probatur: quia affirmatio & negatio sunt eiusdem generis. Præterea, Deus non generat, & omnis Deus generat, sunt contradictoria: ergo supponunt pro eisdem: sed in secunda supponit pro persona, ergo & in prima. Deinde arguunt Durandus & Greg. de Arimi. quod de virtute sermonis vera est hæc propositio, quamuis propter erroris periculum à Magistris non accepteretur. Durandus quidẽ igitur sic, De Deo prædicantur omnia quæ de personis diuinis verificantur: sed non generare verificatur de duabus personis: ergo. Præterea Deus secundum naturam est singularis, secundum verò supposita plurificatur: ergo respectu prædicatorum essentialium habet vim termini singularis, respectu verò personalium habet vim termini communis indefiniti, vt patet: q a dicimus, Deus est generans: Deus est genitus: & verificatur pro distinctis suppositis: ergo & consequentia seu concomitantia, s. generat non generat similiter verificari oportet. Gregorius autẽ sic, ista est indefinita, & habet duas singulas res veras, sicut & ista persona diuina non generat: quam constat esse simul veram cum altera indefinita, s. persona diuina generat: ergo nõ est falsa. *D. 367 a 207*

¶Tertiũ dubiũ est circa rationem literæ, s. quòd cùm dicitur Deus non generat, datur intelligi quod generatio repugnat diuinæ naturæ. Hoc enim inquit Aureolus non est verum: *D. 928* quoniam ex negatione alicuius ab aliqua natura, non sequitur repugnãtia: stat enim quod abstrahat.

¶Ad euidentiã horum notandũ est diligẽtissimè, quod inter Deum & cæteras substantias hoc interest, quòd in reliqs hæc duo, s. naturã & habens naturã, oportet sic se habere, vt habens naturã sit suppositum. Natura verò sit ipsa essentia: in Deo autem habẽs naturam dupliciter inuenitur, *Ar. prec.* scilicet suppositum, vt Pater, vel fili', & singulare, id est hic Deus. Itaque in diuinis consideranda sunt tria, scilicet essẽtia hic De', & supposita diuina, s. pater & Filius & Spiritussanctus. *In Epist. ad Maximũ mediũ, quæ est 66. paulò ante med.* In reliquis autẽ duo tantum inueniuntur puta humanitas & Sor. nõ. n. hic homo est aliud quã Sortes. Hic tamẽ Deus est Pater & filius & Spiritussanctus, & generat & genitus est, &c. *Q. 31. ar. 2.* de quo scriptum est Exod. 5. Iste Deus meus, & glorificabo eũ: vt in calce vltimi articuli huius quæstionis S. Th. exponit. Est autẽ ratio diuersitatis, q a natura diuina seipsa subsistit, nec mẽdicat subsistentiam à suppositis: imo confert eam illis. Reliquæ autem naturæ non subsistunt nisi in supposito. Cum autem naturalissimum sit cuique termino concreto supponere pro habente significatam formam, consequens est quòd Deus primo supponat pro hoc Deo. Et quia hic Deus significat singulare naturæ diuinæ, ideo dicitur, quòd pro natura in concreto. Et quia hoc singulare est commune tribus suppositis, ideo quandoque dicit quòd stat pro personis indistinctè. Et quia est idem cuilibet supposito, & concretè significatur: ideo potest stare pro singulis personis. Ex hoc autem fundamento sigillatim respondendo & inchoando à primo dubio, in responsione ad tertium, propter ordinem doctrinæ, dicitur quod inter Deum & hominem supponendo, differentia attenditur, quo ad suppositionem pro persona indeterminatè. Et stat differentia in hoc, quod Deus sine aliquo adiuncto reddit propositionem singularem: quoniam supponit pro hoc Deo communi secundum rem tribus personis, homo verò sine aliquo adiuncto constituit propositionem indefinitam, quoniam supponit personaliter, quamuis indeterminatè. Et econtrà, homo ex adiuncto constituit propositionem singularem, quum habet suppositionem simplicem, vt puta homo est species. Deus verò ex adiuncto constituit propositionem indefinitam: supponendo personaliter. Et oritur hoc, vt in litera dicitur, ex hoc quòd inuenitur hic Deus in rerum natura tribus personis communis, non autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpore, vt secunda ratio obiiciebat, quoniam in corpore articuli de potẽtia ad supponendũ personaliter, fuit sermo. Et dictum est quòd potest ex modo

Universidade de ... Biblioteca

significādi supponere pro persona, sicut & homo. In responsione aūt ad tertiū est sermo de domo reductionis potētiæ ad actū. Et dicitur quòd ly Deus, quum possit ex se supponere pro essentia, i. pro hoc Deo pro persona, i. pro patre & filio & spiritusancto, ad supponēdū actualiter pro hoc Deo nō eget reducēte, ad supponēdū verò pro personis reducitur per aliquid additū. In homine verò in cuius significato nō inuenitur vnum cōmune, nisi vt subest intellectui ecōtra accidit reductio, vnde nulla ē repugnātia īter dicta.

est falsum. Vnde negatiua est vera, Genuit Deū q̃ nō est Deus pater. Si tamē intelligeretur cōstructio nō esse appositiua, sed aliquid esse interponendū, tūc ecōuerso affirmatiua esset vera, & negatiua falsa: vt sit sensus genuit Deū, qui est Deus, qui est pater. Sed hæc est extorta expositio. Vnde melius est ꝙ simpliciter affirmatiua negetur, & negatiua cōcedatur. Præpositiuus tamen dixit, quòd tā negatiua q̃ affirmatiua est falsa: qa hoc relatiuū Qui, in affirmatiua pōt referre suppositū, sed in negatiua refert & significatū & suppositū. Vnde sēsus affirmatiuè est, qd̄ esse Deū patrē, cōueniat ꝑsonæ filij, negatiuè verò sēsus est, ꝙ esse Deū patrē, nō tātū remoueatur à persona filij, sed etiā à diuinitate eius. Sed hoc irrationabile videtur, cū secundū Philosophū de eodē de quo est affirmatio possit esse negatio.

Li.2. Periher. ex Cap. vlt.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd nomina essentialia in abstracto significata possūt supponere pro persona, ita quod hæc sit vera, essētia generat essentiā. Dicit enim Aug. 7. de Tri. Pater & filius sunt vna sapientia, quia vna essentia: & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia.

206 1. dist.5. q. 1. art.1.

Ca.1. et 2.

¶2. Præterea, gñatis nobis vel corruptis generātur vel corrūpūtur ea q̃ in nobis sunt. Sed filius gñatur. Ergo cū essētia diuina sit in filio, videtur ꝙ essētia diuina generetur.

¶3. Præterea, Idē est Deus & essentia diuina vt ex supra dictis patet. Sed hæc est vera, Deus generat Deum, sicut dictum est. Ergo hæc est vera, essentia generat essentiam.

Q.3. art.3. & 4. Ar. præc.

¶4. Præterea, De quocūq; ꝓdicatur aliquid potest supponere pro illo, Sed essētia diuina est pater. Ergo essentia potest supponere pro persona patris. Et sic essentia generat.

¶5. Præterea, Essentia est res generans, quia est pater qui est generans. Si igitur essentia non sit generans, erit essentia res generans & non generans, quod est impossibile.

Cap.10.

¶6. Præterea, Aug. dicit in 4. Trin. Pater est principium totius deitatis: sed non est principium nisi generando vel spirando. Ergo pater generat vel spirat deitatem.

Cap.1.

¶SED CONTRA est qd̄ Au. dicit in 1. de Tr. ꝙ nulla res generat seipsā. Sed si essētia generat essentiā, non generat nisi seipsā, cū nihil sit in Deo ꝙ distinguatur à diuina essentia. Ergo essentia nō generat essentiam.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ circa hoc errauit Abbas Ioachim, asserens, ꝙ sicut dicitur, Deus genuit Deū: ita potest dici ꝙ essentia genuit essentiā, cōsiderās ꝙ propter diuinā simplicitatē non est alius Deus q̃ diuina essentia. Sed in hoc deceptus fuit, quia ad veritatē locutionum non solū oportet considerare res significatas, sed etiā modū significandi, vt dictū est. Licet autē secundum rē sit idē Deus quod deitas, nō tamen est idē modus significādi vtrobiq;. Nā hoc nomen Deus, qa significat diuinā essentiā vt in habente, ex modo suæ significationis naturaliter habet ꝙ possit supponere pro persona. Et sic ea q̃ sunt propria personarū, possunt prædicari de hoc nomine Deus, vt dicatur ꝙ Deus est genitus vel generans sicut dictum est. Sed hoc nomen essentia non habet ex modo suæ significatiōis ꝙ supponat pro persona: quia significat essentiā vt formam abstractā. Et ideo ea quæ sunt propria personarum, quibus abinuicem distinguuntur, non possunt essentiæ[d] attribui. Significaretur enim quòd esset distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

Ar. præc.

D.436

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ad exprimēdā vnitatē essentiæ & ꝑsonæ, sancti Doctores aliqñ expressius loquuti sunt, q̃ proprietas locutiōis patiatur. Vnde huiusmodi locutiones nō sunt extēdēdæ, sed exponēdæ, vt s. nomina abstracta exponātur ꝑ concreta, vel etiā per nomina personalia: vt cū dicitur, essentia de essentia, vel sapiētia de sapientia, sit sensus, filius qui est essentia & sapientia, est de patre qui est essentia & sapientia. In his tamē nominibus abstractis est quidā ordo attendendus: quia ea q̃ pertinent ad actum, magis propinquè se habēt ad ꝑsonas, qa actus sunt suppositorū. Vnde minus impropria est ista, Natura de natura vel sapiētia de sapia, q̃ essentia de essentia.

b 208 216 b

¶Ad secundū dicendum, quòd in creaturis gñatū nō accipit naturā eādem numero q̃ gñans habet, sed aliam numero, q̃ incipit in eo esse per gñationē de nouo, & desinit esse per corruptionem, & ideo gñatur & corrūpitur per accidēs. Sed Deus genitus eandem naturam numero accipit, quā generās habet. Et ideò natura diuina in filio non generatur, neque per se, neque per accidens.

¶Ad tertium dicēdum, quòd licet Deus & diuina essentia sint idem secundum rem, tamen ratione alterius modi significandi, oportet loqui diuersimodè de vtroque.

¶Ad quartum dicendum, quòd essentia diuina prædicatur de patre per modū idētitatis, ꝓpter diuinā simplicitatē: nec tamē sequitur quòd possit supponere ꝓ patre propter diuersum modū significādi. Ratio aūt procederet in illis, quorū vnū prædicatur de altero, sicut vniuersale de particulari.

¶Ad quintū dicēdū, ꝙ hæc est differētia inter noīa substātiua & adiectiua, quia noīa substantiua ferunt suū suppositum, adiectiua verò nō, sed rē significatā ponunt circa substantiuū. Vnde sophistæ dicunt ꝙ nomina substantiua supponūt, adiectiua verò nō supponunt, sed copulant. Nomina igitur ꝑsonalia substātiua possunt de essētia prædicari propter identitatē rei. Neq; sequitur ꝙ proprietas personalis distinctā determinet essētiā[e]. Sed ponitur circa suppositū importatū per nomē substātiuū. Sed notionalia & ꝑsonalia adiectiua nō possūt prędicari de essētia, nisi aliquo substātiuo adiuncto. Vñ nō possumus dicere ꝙ essētia est generans[d] possumus tamē dicere ꝙ essētia est res generās vel Deus gñans, si res & Deus supponāt ꝓ persona, non aūt si supponāt pro essētia. Vnde nō est cōtradictio, si dicitur ꝙ essētia est res generās & res nō generās: qa primò res tenetur ꝓ persona, secundò pro essētia.

210.b

D.666

¶Ad sextum dicēdum quòd deitas inquantū est vna in pluribus suppositis, habet quādam cōuenientiam cum forma nominis collectiui. Vnde cū dicitur pater est principiū totius deitatis, potest sumi pro vniuersitate personarū: inquantū, s. in omnib. personis diuinis ipse est principiū. Nec oportet ꝙ sit principium suiipsius, sicut aliquis de populo, dicitur rector totius populi, non tamen suiipsius. Vel potest dici quod est principiū totius deitatis: nō quia eam generet & spiret, sed quia eam generando & spirando communicat.

¶Ad primū aūt dubiū in corpore articuli motū, breuiter ex dictis patet respōsio, negāda est enim sequela, supponit pro habēte deitatē: ergo pro persona: stat enim quòd supponit pro hoc Deo. Nec approbo, ꝙ alij sentire videntur de mente S.T. esse ꝙ semper Deus stat pro persona distinctè, vel indistinctè. Tū qa in ꝓsenti litera expressè distinguitur, quādo Deus stat pro ꝑsonis, etiā oībus, & quādo stat ꝓ essētia. Tū quia aliter nō saluatur differentia posita in litera in respōsione ad tertiū. Tum qa in ista, Deus non generat, si ly Deus staret pro ꝑsonis indistinctè, esset vera: vtpote indefinita. Tum qa in ista, Deus est Pater & filius & Spirituss. seu Trinitas, ly Deus nō stat pro supposito, vt in ar.6. litera cōtra Porretanū dicet, sed pro vna numero re cōi. Nec obstat si quādoq; supponēdo pro natura dicatur, etiā supponere pro personis indistinctè. Hoc enim cōcomitanter intelligendū est. primò.n. pro natura in concreto supponit. Et quia etiam verificatur pro ꝑsonis aliquādo ꝓdicatū, ideo supponere pro ꝑsonis indistinctè, tūc secūdario tamē acceptari pōt. ¶Ad secūdū autē dubiū in corpore motū iā patet quod Arguēs deceptus est, intelligens pro essentia essentiā in abstracto: cū tamē Autor intelligat de essentia in concreto, quū dicit ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro natura: stat.n. secundū veritatē pro hoc Deo vnico singulari cōi tribus suppositis. Et propterea creationis actio ratione illius omnibus suppositis cōuenit. Nec est verum quod actiones sint suppositorum vniuersaliter, sed singulatium subsistentiū, quale est hic Deus: & nihil refert nō abstrahere à suppositis huiusmodi actiones, vt de se patet. ¶Ad tertiū autē dubiū ibidē motum dicitur, ꝙ vt iā ex dictis patet, nō repugnat: imò quādoq; vnū sequitur ad alterū, Deū supponere pro natura & pro omnib. personis: quāuis difformiter vt dictū est. Vnde licet in vtraq; istarū scilicet Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro Trinitate, quia tamen Aug. de tota Trinitate exclusiuam exponit, vt in q.31. habitū est, ideo hanc in exemplum allatam puto. oportet autem distingui hoc membrū contra primum quia primus separatur ab eo: stat enim Deus quandoq; pro natura, & non pro aliquo supposito, vt dictum est.

¶Ad secundū autē dubiū motū in respōsione ad tertiū circa veritatē istius, Deus non generat, ex fundamēto iam dicto respōdetur. Et ad primum quidē Aureo. iam patet, quòd æquiuocat de natura: qm̄ nos dicimus, ꝙ stat pro natura in concreto, i. pro hoc Deo, de quo falsum est dicere, non generat: quāuis verificetur de deitate. ¶Ad scd̄m verò negatur, quòd nō gñare sit notionale: qm̄ ad esse notionale reqritur quòd sit aliqd speciale: nō gñare aūt est cōe, cū cōueniat etiā naturæ. Nec ex hoc quòd negatio & affirmatio sūt eiusdē gñis, seqtur ꝙ nō gñare sit notionale, qm̄ illud intelligitur de gñre rei, nō aūt in genere principij cognoscēdi. Non.n. si affirmatio est ꝓpria rō cognoscēdi aliqd, sequitur quòd negatio sit ꝓpria rō cognoscēdi aliquid aliud speciale, quū negatio verificetur tā de ente q̃ de nō ēte. Notionale autē ꝓpriā rōnē cognoscēdi ꝑsonare patet ex dictis. ¶Ad tertiū verò dicitur quod q̃uis nefas sit dicere oīs Deus: qm̄ vnꝰ numero tantū est: respondēdo tamen negatur, ꝙ in ly oīs Deus, ly Deus stet pro suppositis: quoniā nō pōt distribuere nisi pro indiuiduis deitatis: quod cōstat esse vnū tantū. Et si tu accipis ea prosuppositis, nō sunt contradictoria. ¶Ad argumēta aūt Durādi & Greg. breuiter dicitur, quòd cōueniētia personis sunt duplicia suppositis, vt generare & generari, & similia. Et quædam communia suppositis & naturis, vt distingui, nō gñare, & similia. Inter q̃ tantum differt, quòd ꝓpria trahūt terminos ad stādū suppositaliter, eo, quia propria suppositis sunt. Cōia aūt, qa cōia sunt nō cōtrahūt. Et ex hoc sequitur alia differētia, s. ꝙ propria ꝓdicata de ꝑsonis ꝓdicātur etiā de concretis substātialib. Ex eo.n. quòd trahūt illa ad supponēdū ꝑsonaliter nō significāt ꝑsonale determinare essentiā, sed tantū supposita. Cōia verò, q̃uis verificata de ꝑsonis, nō prædicātur de cōcretis substātialib. ex eo.n. quòd nō cōtrahūt ipsa, significaretur personalia cōuenire essētię. Et ꝓpter ea quāuis concedatur. Pater distinguitur realiter à filio: nō tamē ista, Deus distinguitur realiter à Deo. Et ex hoc patet ad argumēta tā Durādi q̃ Greg. qm̄ vterq; fundatur sup hoc quòd quicqd ꝓdicatur de aliqua persona pōt ꝓdicari de Deo. Quāuis etiā sit aliud peccatū vtriusque in hoc quòd putāt ꝙ ista, Deus non gñat, sit indefinita, cū tamen sit singularis: quoniam supponit pro hoc Deo. ¶Ad vltimū demū dubiū dicitur, ꝙ quamuis ex negatione nō sequatur repugnātia vniuersaliter, sequitur tamē in materia necessaria: oportet enim vel conuenire vel repugnare qcquid necessario attribuitur. cōstat aūt quòd generare & non generare Deo nō nisi necessario attribui potest: cū hæc non conueniant pactum voluntatis.

¶Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum quintum.

Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primò refert errorem Abbatis Ioachim. Secundò, respondet quæsito.

¶Quo ad primū, Abbas Ioachim, vt patet in principio Decretal. tenuit partē affirmatiuā: & fundamētū eiꝰ erat diuina simplicitas cū autoritate Aug. malè īcellectis.

¶Quo

¶Quo ad secundū cōclusio respōsiua est negatiua, s. quòd huiusmodi nomina abstracta nō possunt supponere pro ꝑsonis. Et ꝓbatur, Ad veritatē propositionū oportet seruare & rē significatā modū significandi, sed Deus & deitas habēt diuersos modos significādi: ergo, &c. litera.n. plana est. Et additur cōfirmatio ducens ad incōueniens: qa si de huiusmodi abstractis dicerētur personalia, significaretur distinctio in ipsis.

¶In respōsione ad quintū aduerte, quòd in illis verbis (Possumus dicere ꝙ essentia est res, vel Deus generans, si res & Deus supponūt pro ꝑsona, nō aūt si supponant pro essētia) ly supponere pro essentia sumitur iuxta propositū præsentis articuli, s. pro essentia in abstracto, & non sumitur pro essentia in cōcreto iuxta propositū præcedentis articuli. Et ratio conuincens ad hāc expositionē est, qa de quolibet de quo contingit negare, pōt affirmari contradictoriè, & cōsequēter, cū de essentia in concreto falsa sit negatiua, s. Deus nō generat, verā oportet esse affirmatiuam contradictoriam, s. Deus generat, & sic hæc affirmatiua est vera: non solum accipiendo ly Deus pro patre, sed etiam pro essentia in concreto. sumitur ergo in hac litera essentia pro essentia in abstracto.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus.

217 1. di.48. q. 2. art.2. ad 6 m.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ personę nō possunt prędicari de nominibus essentialib. cōcretis, vt dicatur Deus est tres personæ, vel est trinitas. Hæc enim est falsa, homo est omnis homo: quia pro nullo suppositorū verificari potest. neque enim Sor. est omnis homo, neque Plato, neque aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est trinitas, ꝓ nullo suppositorum naturæ diuinæ verificari potest. Neque enim Pater est Trinitas, neque Filius Spiritussanctus. Ergo hæc est falsa, Deus est Trinitas.

¶2. Præterea, Inferiora nō ꝓdicātur de suis superioribus nisi accidētali prædicatione, vt cū dico, animal est homo. Accidit.n. animali esse hominem. Sed hoc nomē Deus se habet ad tres personas, sicut cōmune ad inferiora, vt Damas. dicit. Ergo videtur quòd nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine Deus nisi accidentaliter.

Lib.3. c.4.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. de fide ad Petrum, Credimus vnū Deum vnam esse diuini nominis Trinitatem.

In Serm. 129. de tēp. & ser 3. in cæn. Dom.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ sicut iā dictū est, licet nomina personalia vel notionalia adiectiua nō possint prædicari de essentia: tamē substātiua possunt propter realem identitatē essentiæ & personæ. Essentia aūt diuina non solū idē est realiter cū vna persona, sed cū tribus. Vnde & vna persona & duę & tres possūt de essētia ꝓdicari, vt si dicamus, essētia est Pater & Filius & Spiritussanct. Et quia hoc nomen Deus per se habet qd̄ supponat pro essentia (vt dictū est) ideo sicut hæc est vera, essentia est tres personæ: ita hæc est vera Deus est tres personæ.

Ar. præc.

Ar.4.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod (sicut suprà dictū est) hoc nomē homo [d] per se habet supponere pro persona, sed ex adiuncto habet quod stet pro natura cōmuni. Et ideo hæc est falsa, homo est omnis homo: quia pro nullo supposito verificari potest. Sed hoc nomē Deus per se habet quod stet pro essentia. Vnde licet pro nullo suppositorū diuinæ naturæ hæc sit vera, Deus est Trinitas, est tamē vera pro essentia. Quod non attendens Porretanus eam negauit.

Art.4. D.928.

¶Ad secundū dicēdum, quod cùm dicitur, Deus vel diuina essētia est pater [d] prædicatio per identitatē, non autem sicut inferioris de superioris quia in diuinis non est vniuersale & singulare [e]. Vnde sicut [d] est per se ista, pater est Deus, ita & est Deus est pater: & nullo modo per accidens.

D.1053

18 D.29

ARTICVLVS VII.

¶Vtrū nomina essentialia sint appropriāda personis.

208 1. dist.31. q. 1. ar.2.

AD SEPTIMVM sic ꝓceditur. Videtur quòd noīa essentialia nō sint appropriāda personis. Quod enim pōt vergere in errorē fidei, vitādū est in diuinis: qa vt Hie. dicit, ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. Sed ea q̃ sunt cōia tribus ꝑsonis, appropriare alicui, potest vergere in errorē fidei: qa pōt intelligi quod vel illi tantū personæ cōueniant cui approprientur, vel quod magis conueniant ei, quam aliis. Ergo essentialia attributa non sunt approprianda personis.

Refertur in 4. Sent. di.13. in fi.

¶2. Præterea, Essentialia attributa in abstracto significata significāt per modū formæ. Sed vna persona nō se habet ad aliā vt formā, cū ab eo cuius est forma supposito non distinguatur. Ergo essentialia attributa maximè in abstracto significata, nō debent appropriari personis.

¶3. Præterea, Propriū eius est appropriato. Proprium enim est de ratione appropriati. Sed essentialia attributa secūdum modum intelligēdi sunt priora personis: sicut commune est prius proprio: ergo essentialia attributa non debent esse appropriata.

¶SED CONTRA est quod Apo. dicit 1. Cor.1. Christū Dei virtutē, & Dei sapientiā.

¶RESPONDEO dicendū, quòd manifestationem fidei conueniens fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet enim Trinitas personarum demonstratione probari nō possit (vt suprà dictum est) cōuenit tamen, vt per aliqua magis manifesta declaretur. Essentialia verò attributa sunt nobis magis manifesta secūdum rationem, quam propria personarum quia ex creaturis ex quibus cognitionem accipimus possumus per certitudinem deuenire in cognitionē essentialium attributorum, non autē in cognitionem personalium proprietatū, vt suprà dictum est. Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuenta vtimur ad manifestationem diuinarum personarum: ita & essentialibus attributis. Et hęc manifestatio personarum per essentialia attributa, ap ꝓpriatio nominatur. Possunt autem manifestari personæ diuinæ per essentialia attributa dupliciter. Vno modo ꝑ viā similitudinis, sicut ea quæ pertinēt ad intellectum, appropriantur Filio, qui procedit per modū intellectus, vt verbū. Alio modo per modum dissimilitudinis: sicut potentia appropriatur Patri (vt Aug. dicit) qa apud nos patres solent esse propter senectutē infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

Q.32. ar.1.

Q.33. ar.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod essentialia attributa non sic appropriantur personis, vt eis esse propria asserantur, sed ad manifestandum personas per viam similitudinis vel dissimilitudinis: vt dictum est. Vnde nullus error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis.

In corp.

¶Ad secundū dicēdum, ꝙ si sic approprientur essentialia attributa personis, quod essent eis propria: sequeretur quod vna persona se haberet ad aliam in habitudine formæ. Quod excludit Aug. in 6. de Tri. ostendens ꝙ Pater non est sapiētia quam genuit. quasi solius filius sit sapientia, vt sic Pater & Filius simul tantum possint dici sapientia, non autem Pater sine filio. Sed Filius dicitur sapientia Patris, quia est sapientia de Patre, sapientia vterque enim per se est sapientia & simul ambo vna sapientia. Vnde pater non est sapiens sapientia qua genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

Cap.2. ad iuncto 1.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ licet essentiale attributū secundum rationem propriā sit prius quā persona secundum modum intelligendi: tamen inquantum habet rationē appropriati, nihil prohibet propriū personæ esse prius quàm appropriatum. Sicut color posterior est corpore, inquantum est corpus: prius tamen est naturaliter corpore albo, inquantum est album.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum conuenienter à sacris Doctoribus sint essentialia personis attributa.

209 1. di.3. q. 1. ar. vni. & ibidē qu.3. ar.1 ... 34 q.2 ... vnico.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur ꝙ incōuenienter à sacris Doctorib. sint essentialia personis attributa. Dicit enim Hilar. in 2. de Trin. æternitas est in Patre, species in imagine, vsus in munere. In quibus verbis ponit tria nomina propria personarū, s. nomē Patris, & nomē Imaginis, qd̄ est propriū

filio

¶Super Quæst. trigesimænonæ Art. sextum.

Titulus clarus.

¶In corpore est vna cōclusio habēs duas partes, & est hæc, Noīa tā personalia q̃ notionalia si sunt adiectiua, nō ꝓdicantur de essentia: si verò substantiua, ꝓdicantur de ea. Et quo ad primā quidē partem satis ꝓbata relinquitur ex pręcedenti articulo. Quo ad secundā verò manifestatur ex reali idētitate inter essentiā & personas singulas & oēs: & hoc respectu essentiæ tā in abstracto quā in cōcreto. Ita qd̄ vtraq; est vera essentia & tres personæ, & Deus est tres personæ, vt clarè patet in litera. Et aduerte, ꝙ id quod dicitur de substātiuis, licet verificetur respectu essētiæ tā in abstracto q̃ in cōcreto: quod tamē dictū est de adiectiuis in prima parte conclusionis, respectu essentiæ in abstracto tantū intelligas: eo quod idē est iudiciū de adiectiuis & verbis, ac per hoc quo verificatur quod generat, verificatur etiā quod est generās: & de quo negatur vnū, negatur aliud. Et iā patet ex dictis, quantum hæc differant respectu concreti & abstracti substantialis.

¶In respōsione ad secūdum dubium occurrit: quoniā expressè in qu. 8. de potētia Dei ar.2. ad 6. Autor dicit non esse prædicationem per se, quum paternitas prædicatur de essentia: imo ibi incidere sophisma accidētis. hic aūt dicit, quòd hæc est per se, & nullo modo ꝑ accidēs, Pater est Deus. Et posse augeri dubitatio simpliciter. at quoniā vnico verbo difficultas euacuatur, pertranseo distinguendo quòd prædicatio per se est duplex: quædā identica, & quędā formalis: Inter quas tantum distat, quòd identica per se non vocatur absolutè per se, sed cum determinatione, s. per se identica, Illa autem simpliciter vocatur per se: quum autem vtrobique dicantur huiusmodi propositiones identicæ, salua veritate potuit ibi dici, quòd non sunt per se: quia non formales, vt ibi exponitur. Et dic qd̄ sunt per se in latitudine idēticarū, vt hic innuitur, & in principio responsionis & in intento: intendit namq; quod nō accidit Deo esse patrē: cum tamen accidat animali identificari homini. Est ergo nullo modo per accidens, quo ad identitatem. Et tamen interuenit fallacia accidentis, quo ad formalitatem: Et sic omnia consonāt: & euacuātur argumēta de prædicationibus formalibus & directis, & ꝑ se iuxta modos positos in libris Posteriorū: nihil enim horum identicam prædicationē molestat, propriè loquendo.

¶Super Quæst. trigesimænonæ Art. septimū.

IN titulo appropriari nō significat propriū fieri: quoniā essentialia nulli personę possūt fieri propria, sed significat accōmodari & adaptari, vt cōsueuerunt Doctores facere, attribuentes sapientiā Filio, quia est verbum, &c.

¶In corpore duo facit primo respōdet quæsito affirmatiue vnica conclusione. Cōueniēs fuit ad manifestationem fidei essentialia ap ꝓpriari personis. Et probatur breuiter sic, Trinitas, quāuis indemōstrabilis est, tamen notificabilis per magis manifesta nobis, ergo cōuenit ipsum manifestari per essentialia, ergo essentialia cōuenit appropriare personis: Prima cōsequentia probatur dupliciter. primò quia essentialia possunt ratiōe naturali cognosci. personales autē proprietates non. Secūdo ex simili, sicut persona manifestatur per similitudinē vestigij vel imaginis, ita per essentialia. Secunda autē sequela declaratur, quia appropriatio in proposito nihil aliud est quā manifestatio personarum per essentialia attributa. Secundo ponit duos generales modos appropriādi, s. per similitudinē ad propria personarū, aut per dissimilitudinē ad imperfectiones inuētas apud nos in personis eorūdē nominum, puta patribus aut filiis, &c. vt in sequenti articulo clarè patet.

¶Super Quæst. trigesimænonæ Art. octauum.

Titulus valde amplus est, cōprehendit enim quæstiones de tot appropriatis, quot arguēdo tāguntur, quæ omnia in Scriptura tradita cōtineri videntur.

¶In corpore nihil addēdum puto, quoniam distinctus ordinatus, formatiuus, facileque intelligibilis ex se est. Vnde lectione potius quàm expositione eget.

Q.35.ar.2. Q.38.ar.2. filio (vt suprà dictū est) & nomē Muneris siue donum, quod est proprium Spiritusſ. (vt suprà habitū est) Ponit etiā tria appropriata. Nam æternitatē appropriat Patri, speciē filio, vsum Spiritusſ. Et videntur quòd irrationabiliter. Nam æternitas importat durationem essendi, species verò est essendi principiū, vsus verò ad operationem pertinere videtur. Sed essentia & operatio nulli personæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter videntur ista appropriata personis.

Cap.5. ¶2. Præterea, Aug. in 1. de Doc. Christ. sic dicit, In patre est vnitas, in filio ęqualitas, in Spiritusſ. ęqualitatis vnitatisq; cōcordia. Et videtur qđ incōueniēter: qa in vna persona nō denominatur formaliter p id quod appropriatur alteri. Non. n. est sapiens pater sapientia genita, vt dictū est. Sed sicut ibidē subditur, tria hæc vnum omnia sunt propter Patrem, æqualia omnia propter filiū, connexa omnia propter Spiritumſ. Nō ergo conuenienter appropriātur personis. *Ar. præc. ad 2. & q. 37. arti. 2. arg. 1.* Itē secundū Aug. patri attribuitur potētia, filio sapiētia, Spiritusſ. bonitas. Et videtur hoc esse inconueniens. Nā virtus ad potentiā pertinet. Virtus autē inuenitur appropriari filio, secūdū illud 1. ad Cor. Christū Dei virtutē. Et etiā Spiritusāncto, scđm illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat oēs. Nō ergo potētia patri est appropriāda.

Li.6.c.10. ¶3. Itē, Aug. in li. de Tri. dicit, Nō confuse accipiendū est quod ait Apo. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: ex ipso dicens propter patrem, per ipsum propter filium, in ipso propter Spiritumsanctum. Sed videtur quod incōuenienter: quia per hoc, quod dicit in ipso, videtur importari habitudo causæ finalis, quæ est prima causarum. ergo ista habitudo causæ deberet appropriari patri, qui est principium non de principio.

¶4. Itē, Inuenitur veritas appropriari filio, secūdū illud Io. 14. Ego sum via, veritas, & vita. similiter liber vitæ: secundū illud Psal. 39. In gl. 1. c. lib. scriptū est de me. apud Patrē qui est caput meū. Et similiter hoc qđ dico, q est. Quia super illud Isa. 65. Ecce ego ad gētes, dicit gl. Filius loqtur q dixit Moysi, Ego sum, qui sum. *Cap.26.* Sed videtur quod propria sint filij, & nō appropriata. Nā veritas secundū Aug. in lib. de Vera relig. est summa similitudo principij absq; omni dissimilitudine. Et sic videtur ꝙ ꝓpriè conueniat filio, qui habet principiū. Liber etiā vitæ videtur propriū aliquid esse: qa significat ens ab alio. Omnis enim liber ab aliquo scribitur. Hoc etiā ipsum q est, videtur esse propriū filio. Quia, si cū Moysi dicitur, Ego sum qui sum, loquitur Trinitas, Ergo Moyses poterat dicere, ille qui est pater & filius & Spiritusſ. misit me ad vos. Ergo & vlterius, Ille qui est pater, & filius & Spiritusſ. misit me ad vos, demōstrando certā personā. Hoc autē est falsum, quia nulla persona est Pater & filius & Spiritusſ. Nō ergo pōt esse cōe trinitati, sed est propriū filij.

¶RESPONDEO dicendum, quòd intellectus noster qui ex creaturis in Dei cognitionē manu ducitur, oportet quod Deū cōsideret secundū quē ex creaturis assumit. In consideratione aūt alicuius creaturæ quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nā primò cōsideratur res ipsa absolutè, inquātū est ens quoddā. Secunda aūt consideratio rei est, inquantum est vna. Tertia consideratio rei est secundū quod inest ei virtus ad operandū, & ad causandum. Quarta autē consideratio rei est secundum habitudinem quā habet ad causata. Vnde hæc etiā quadruplex consideratio circa Deū nobis occurrit. Secundū igitur primā consideratione, qua consideratur absolutè Deus secundū esse suum, sic sumitur appropriatio. Hila. secundum quā æternitas appropriatur Patri, species filio, vsus Spiritusāncto, æternitas enim inquantum significat esse non principiatū, similitudinem habet cum proprio Patris, qui est principium nō de principio, species autem siue pulchritudo habet similitudinem cum propriis filij. Nā ad pulchritudinē tria requiruntur. Primò quidē integritas siue pfectio. Quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio siue consonantia. Et iterum claritas. Vnde quæ habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur.

¶Quantum igitur ad primum, similitudinē habet cum proprio filij. inquantum est filius habens in se verè & perfectè naturam Patris. *Libr. 6. de Tri. c. 10.* Vnde ad hoc innuendum Aug. in sua expositione dicit vbi scilicet in filio summa perfecta vita est, &c.

¶Quantū verò ad scđm conuenit cū proprio filij inquantū est imago expressa patris. Vnde videmus ꝙ aliqua imago dicitur esse pulchra, si pfectè repsentat rē, quāuis turpē. Et hoc tetigit Aug. cū dicit, Vbi est tāta cōuenientia, & prima æqualitas, &c. *Loco proximè citato.*

¶Quantum verò ad tertiū conuenit cum proprio filij, inquantum est verbum, quod quidem lux est, & splēdor intellectus: vt Da. dicit. *Lib.1.c.8.* Et hoc tangit Aug. cum dicit, Tanquam verbum perfectum cui non desit aliquid, & ars quædā omnipotentis Dei, &c. *Loco nunc dicto.* Vsus autem habet similitudinē cum propriis Spiritusſ. largo modo accipiendo vsum, secundum quod vti comprehēdit sub se etiā frui: prout vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui est cum gaudio vti, vt Aug. 10. de Tri. dicit. *Cap.11.* Vsus ergo quo pater & filius se inuicē fruuntur, cōuenit cū proprio Spiritusſ. inquantum est amor. Et hoc est quod Aug. dicit, *Loco nunc dicto.* Illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vsus ab illo appellatus est. Vsus verò, quo nos fruimur, similitudinē habet cū ꝓprio Spiritusſ. inquantum est donum. Et hoc ostēdit Aug. cum dicit, Est in Trinitate Spiritussanctus, Genitoris Genitiq; suauitas ingēti largitate atque vbertate nos vel creaturas perfundēs. Et sic patet quare æternitas, species, & vsus personis attribuātur vel approprientur: non aūt essentia vel operatio, quia in ratione horum, propter sui communitatem, non inuenitur aliquid similitudinem habens cum propriis personarum.

¶Secunda verò consideratio Dei est, inquantum consideratur vt vnus. Et sic Aug. Patri appropriat vnitatem, filio æqualitatē, *Libr. 1. de doc. Christ. ca. 5.* Spiritusāncto concordiā siue connexionem. Quæ quidē tria vnitatem importarē manifestum est, sed differēter. Nam vnitas dicitur absolutè, non præsupponens aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui non præsupponit aliquam personam: cùm sit principium non de principio, æqualitas autem importat vnitatē in respectu ad alterum. Nā æquale est quod habet vnam quantitatē cum alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio qui est principiū de principio. Cōnexio aūt importat vnitatem aliquorum duorū. Vnde appropriatur Spiritusſ. inquantum est à duobus: ex quo sensu etiā intelligi potest quod dicit Aug. tria esse, vnum propter Patrē, æqualia propter filium, cōnexa propter Spiritumsanctum. *Loco proximè citato.* Manifestū est enim, quod illi attribuitur vnumquodq; in quo primo inuenitur: sicut omnia inferiora dicuntur viuere propter animā vegetabilē, in qua primo inuenitur ratio vitæ in istis inferioribus. Vnitas autē statim inuenitur in persona Patris, etiā per impossibile remotis aliis personis. Et ideo aliæ personæ à Patre habent vnitatē. Sed remotis aliis personis nō inuenitur æqualitas in Patre. Sed statim posito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicuntur oīa ęqualia propter filium: non ꝙ filius sit principiū æqualitatis Patri, sed quia nisi esset patri æqualis filius, Pater æqualis nō posset dici: æqualitas enim eius primo cōsideratur ad filiū. Hoc. n. ipsum, quod Spiritussanctus Patri æqualis est à filio habet. Similiter excluso Spiritusſ. q est duorū nexus, nō posset intelligi vnitas cōnexionis inter patrē & filiū. Et ideo dicūtur oīa esse cōnexa propter Spiritūſ. Quia posito Spiritusāco inuenitur rō cōnexionis in diuinis ꝑsonis. Vnde pater & filiꝰ possunt dici connexi.

¶Secundū verò tertiā considerationem, qua in Deo sufficiēs est virtus consideratur ad causandū, sumitur tertia appropriatio, *243* scilicet potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. Quæ quidem appropriatio fit & secundum rationem similitudinis, si consideretur quod in diuinis personis est: & secundū rationem dissimilitudinis, si consideretur ꝙ in creaturis est. potentia enim habet rationem principij: Vnde habet similitudinē cum Patre cælesti *208* qui est principium totius diuinitatis. Deficit aūt interdū patri terreno propter senectutē. Sapientia verò similitudinem habet cum filio cælesti inquantum est verbum, quod nihil aliud est quā conceptus sapientiæ. Deficit autem interdū filio terreno propter temporis paucitatē. Bonitas autē cum sit ratio & obiectum amoris, habet similitudinem cum Spiritu diuino qui est amor: sed repugnantiā habere videtur ad spiritum terrenū, secundum ꝙ importat violentiā quandā & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorū quasi turbo impellens parietem. Virtus autem appropriatur filio & Spiritusāncto[d] non secundū quod virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum ꝙ *D.233* interdū virtus dicitur id, ꝙ à potentia rei procedit, prout dicimus aliquod virtuosum factum esse virtutem alicuius agentis.

¶Secundum verò quartam cōsiderationem prout consideratur Deus in habitudine ad suos effectꝰ, sumitur illa appropriatio ex quo, per quem, & in quo. Hæc enim præpositio ex importat habitudinem quandam causæ materialis, quæ locum non habet in diuinis: Aliquando verò habitudinem causæ efficientis. Quæ quidem competit Deo ratione suæ potentiæ actiuæ. Vnde appropriatur patri, sicut & potentia. Hæc verò præpositio per, designat quidem quandoq; causam mediam: sicut dicimus quòd faber operatur per martellū. Et sic ly per quandoq; non est appropriatum, sed proprium filij[c] secundum illud Io. 1. *196 b 243* Omnia per ipsum facta sunt: non quia filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium de principio. Quandoq; verò designat habitudinem formę, per quam agens operatur, sicut dicimus quòd artifex operatur per artē. Vnde sicut sapientia & ars appropriantur filio: ita & ly per quem. Hæc verò præpositio in denotat propriè habitudinem continentis. cōtinet autē Deus res dupliciter. Vno modo secundū suas similitudines, prout s. res dicuntur esse in Deo, inquantum sunt in eius scientia. Et sic hoc quod dico in ipso, esset appropriatū filio. Alio verò modo cōtinētur res à Deo, inquantū Deus sua bonitate eas cōseruat & gubernat, ad finē cōuenientē adducendo. Et sic ly in quo appropriatur Spiritusāncto, sicut & bonitas. Nec oportet ꝙ habitudo causæ finalis (q̄uis sit prima causarū) approprietur patri q est principiū nō de principio: qa ꝑsonæ diuinæ, quarū pater est principium, non procedunt vt ad finē (cùm quælibet illarum sit vltimus finis) sed naturali processione, quę magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere videtur. ¶Ad illud verò

verò quod de aliis quæritur aliis dicendū quòd cùm veritas pertineat ad intellectum (vt suprà dictū est) appropriatur filio, nō tamen est propriū eius. Quia veritas, vt suprà dictum est, considerari pōt prout est in intellectu, vel prout est in re. Sicut igitur intellectꝰ & res essentialiter sumpta, sunt essentialia & nō ꝑsonalia, ita & veritas. Diffinitio autē Aug. inducta datur de veritate secundū quod appropriatur filio. Liber autē vitæ in recto quidē importat notitiā, sed in obliquo vitam. Est. n. vt suprà dictum est, notitia Dei de his qui habituri sunt vitam æternā. Vnde appropriatur Filio, licet vita approprietur Spiritui sancto, inquātum importat quendā interiorē motum, & sic conuenit cū proprio Spiritussancti, inquantum est amor. Esse aūt scriptum ab alio nō est de ratione libri, inquātum est liber, sed inquātum est quoddā artificiatum. Vnde non importat originem, neq; est personale, sed appropriatur personæ. Ipsum autē nomē Qui est, appropriatur personæ Filij, non secundum propriā rationē, sed ratione adiuncti: inquantum s. in locutione Dei ad Moysen præfigurabatur liberatio humani generis, quæ facta est per Filiū. Sed tamē secundum quod ly Qui, sumitur relatiuè, posset referri interdum ad personā Filij: & sic sumeretur personaliter, vt puta si dicat, Filius est genitus, qui est, sicut & Deus genitus personale est. Sed infinitè sumptum est essētiale. Et licet hoc pronomē iste, grammaticè loquendo, ad aliquā certā personā videatur pertinere: tamen quælibet res demonstrabilis, grammaticè loquendo, persona dici potest, licet secundum rei naturā nō sit persona. Dicimus enim, iste lapis & iste asinus. Vnde & grāmaticè loquendo, essentia diuina secundum quod significatur & supponitur per hoc nomen Deus, potest demōstrari hoc pronomine iste, secundū illud Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum.

QVAESTIO QVADRAGESIMA *de personis in comparatione ad relationes & proprietates, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE quęritur de personis in cōparatione ad relationes, siue proprietates. Et quærūtur quatuor. ¶Primò, vtrum relatio sit idem quod persona. ¶Secundò, vtrum relationes distinguant & cōstituant personas. Tertiò, vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis remaneant hypostases distinctæ. ¶Quartò, vtrum relationes secundum intellectū præsupponāt actus personarum, vel ecōuerso.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum relatio sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur quòd in diuinis nō sit idē relatio quod ꝑsona. Quæcunq; enim sunt idē, multiplicato vno eorū, multiplicatur & aliud. Sed cōtingit in vna persona esse plures relationes, sicut in persona Patris est paternitas & communis spiratio. Et iterum vnam relationem in duabus personis esse, sicut communis spiratio est in Patre & Filio. Ergo relatio non est idem quod persona.

¶2. Præterea, Nihil est in seipso secūdū Phil. in 4. Phy. Sed relatio est in persona. Nec pōt dici quòd ratione identitatis, quia sic esset etiam in essentia: ergo relatio, siue proprietas & persona non sunt idem in diuinis.

¶3. Præterea, Quæcunq; sunt idem, ita se habent, quòd quicquid prædicatur de vno, prædicatur & de alio. Non autem quicquid prædicatur de persona prædicatur de proprietate. Dicimus enim, Pater generat, sed non dicimus, quòd paternitas sit generans. Ergo proprietas non est idem quod persona in diuinis.

¶SED CONTRA In diuinis nō differūt qđ est, & quo est, vt habetur à Boe. in lib. de Hebd. *Post med.* Sed pater paternitate est pater. Ergo pater idem est ꝙ paternitas. Et eadē ratione alię proprietates idē sunt cum personis.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ circa hoc aliqui diuersimodè opinati sunt. Quidā. n. dixerunt proprietates neq; esse personas, neq; in personis. Qui fuerūt moti ex modo significandi relationum, q̄ quidem nō significant vt in aliquo, sed magis vt ad aliquid. Vnde dixerunt relationes esse assistētes, sicut suprà expositū est. *Q.28.ar.2* Sed qa relatio secundum quod est quædā res in diuinis, est ipsa essentia: essentia autē idem est quod persona (vt ex dictis patet) *Q. præced. art. 1.* oportet quod tunc relatio sit idē quod persona. Hāc igitur identitatē alij considerantes dixerunt proprietates quidem esse personas, nō aūt in personis: qa non ponebant proprietates in diuinis, nisi secundum modum loquendi, vt suprà dictū est. *Q.32. ar. 2.* Necesse est autem ponere proprietates in diuinis, vt suprà ostendimus. *Ibidem.* Quæ quidem significantur in abstracto, vt quædā formæ personarum. Vnde, cùm de ratione formæ sit, quod sit in eo cuius est forma, oportet dicere proprietates esse in personis, & eas tamē esse personas: sicut essentiam esse in Deo dicimus, q̄ tamen est Deus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ persona & ꝓprietas sunt idē, re differunt tamē secundum rationē. Vnde nō oportet quòd multiplicato vno multiplicetur reliquum. Considerandum tamē est quod propter diuinā simplicitatē cōsideratur duplex realis identitas in diuinis, eorum quæ differūt in rebus creatis. Quia enim diuina simplicitas excludit compositionē formæ & materiæ, sequitur quod in diuinis idē est abstractum & cōcretum, vt deitas & Deus. Quia verò diuina simplicitas excludit cōpositionem subiecti & accidentis, sequitur quod quicqd attribuitur Deo, est eius essentia: & propter hoc sapiētia & virtus idē sunt in Deo, quia ambo sunt in diuina essentia. Et secundum hāc duplicē rationem identitatis proprietas in diuinis est idē cum persona. Nam proprietates personales sunt idē cum personis, ea ratione qua abstractū est idē cum cōcreto. Sunt enim ipsæ personæ subsistentes, vt paternitas est ipse Pater, & filiatio Filius, & processio Spiritussanctus. proprietates autē nō personales sunt idem cum personis secundum aliā rationē idētitatis qua illud quod attribuitur Deo, est eius essentia. Sic igitur cōmunis spiratio est idē cum persona Patris & cum persona Filij: non quòd sit vna persona per se subsistens: sed sicut vna essentia est in duabus personis, ita & vna proprietas, vt suprà dictum est. *Q.30. ar. 2*

¶Ad secundum dicendum, quòd proprietates dicuntur esse in essentia per modū idētitatis tātum, in personis autem dicuntur esse per modum identitatis, non quidem secundum rem tantum, sed quantum ad modum significādi, sicut forma in supposito. *D.958.* Et ideo proprietates determinant & distinguunt personas, non autem essentiam.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ participia & verba notionalia significant actus notionales. Actus autē suppositorum sunt. Proprietates autē nō significāt vt supposita, sed vt formę suppositorum[e]. Et ideo modus significandi repugnat, vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum personæ distinguantur per relationes.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ personæ nō distinguantur per relationes. Simplicia enim seipsis distinguūtur: sed personę sunt maximè simplices. Ergo distinguuntur seipsis, & non relationibus. *1.di.26.q.2.artic.& Pot. qu. 8. ar.3 etq 9. ar.5 ad 18.*

¶Præterea.

¶Super Quæstionis quadragesimæ Articulum primum.

Q.16.ar.1. Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primò tractat opinionē Porretani. Secūdò Præpositiui: tertiò respōdet quæsito. Antequā vltra procedatur, aduerte quòd quatuor modi possunt variari opiniones in proposito. *Q.34.ar.1.* Primò, tenēdo proprietates neq; esse ꝑsonas, neq; in personis. Secundò esse personas sed nō in personis. Tertiò ecōtra, esse in personis, sed nō esse personas. Quartò, esse personas & in personis: non pōt enim quintus modus imaginari. Et significāt diuersas habitudines ly esse, & ly in. Nā ly esse, identitatē: ly verò in formalem denominationē significant. Vnde oēs hi modi, excepto tertio, sortiti sunt opinātes, vt in articulo patet. Primū enim, s. proprietates neque esse personas neq; in personis. Porretani ea ratione dicebant, qa relationes vt assistentes cōsiderabant in ordine ad aliud. Sed hoc in litera reprehēditur, ratione pluries dicta: quia scilicet relatio est idem quod essentia diuina.

¶Circa hanc partē dubiū occurrit: quia malè adduci videtur opinio Porretani: quoniā vt in q. præcedente allegatū est, ponebat ipse relationē esse personam, personā aūt nō esse essentiā, malè ergo hic sibi attribuitur, relationem non esse personam.

¶Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ in hoc loco supponit Autor personam idētificari essētiæ: quòd nō supponit, sed quærebat in primo articulo quæstionis præcedētis. Et propterea hic & ibi verū recitauit. Nam loquendo de persona diuina, nō curando vtrū sit eadē essentiæ, dicebat Porretanus ipsam relationem assistentem esse personā. Supposito aūt quod persona sit idē quod essentia, sequebatur ex Porretano, quòd relatio nō est persona: quia relatio assistit, & nō identificatur essentiæ: sic autem patet, in hoc articulo sermonē haberi de persona: quare nullus error est. *210 1.di.26.q.2.art.1.& di.33.ar.2.& opusc.3.c.58.66.& 67.*

¶Quo ad secundū Pręposìtiuus dicebat proprietates esse personas & nō in personis, ea ratione qua in q. 32. negauit notiones, exponendo semper abstractum pro concreto. *Tex.24.& sequent.* Vnde & in litera reprehēditur, quia necesse est ponere proprietates in abstracto, vt formalia principia personarum, vt ibidem probatum fuit.

¶Quo ad tertium conclusio respōsiua amplectitur quartum modū, & est, Proprietates sunt personæ & in personis, & manifestatur dupliciter. Primo ratione sic, De ratiōe formæ est esse in eo cuius est forma, ergo proprietatem oportet esse in ꝑsona. Et probatur sequela: qa est forma personæ. Secundò quo ad vtrāque partem simul ex simili, Deitas est in Deo, & est Deus: ergo.

¶Aduerte hic, quòd ꝓprietates esse in personis, potest intelligi & trāsitiuè & intrāsitiuè. Et si quidē intransitiuè intelligatur, redit opinio Prepositiui: quoniā nihil aliud significatur nisi proprietates esse personas. Si aūt transitiuè, dupliciter intelligi pōt. Primò vt ly in, denotet transitionē secundum rem, & sic est falsum. Alio modo, vt denotet transitionem secundū rationē, nō qualēcunque; sed velut formæ in supposito: & sic sumitur in proposito. Est aūt ratio necessitās ad vtramq; affirmationē, s. esse personam & in persona: qa si sola identitas poneretur, cū proprietas sit etiam eadem essentiæ, non pluribus modis esset proprietas in persona quā in essentia. Et sic idē esset iudicium in hac, Paternitas est in patre, & paternitas est in essentia: cùm tamen ista sit identica tantum, prima autē sit identica & formalis. Et scito quòd fundamentū identitatis est indistinctio realis, fundamētum aūt denominationis formalis exigit aliquid secūdum rationē, s. distinctionem inter quod & quo. Et ex his facilè respōdere potes ad arg. Gre. de Arimino in 26. & 27. dist. primi, negantis dari proprietates in personis. omnia enim soluuntur, aduertendo quod nō denotatur transitio formalis, nisi secundū rationem. Vnde & ratio facta in litera ex hoc eodē fundamento tenet, s. quod sicut de ratione formæ inhærentis secundum rem suppositio est quod realiter insit illi: ita de ratione formæ seu principij formalis in cognoscēdo, est quod secundum rationem insit: ita quod sola distinctio importata per ly in est, est secundū rationē, coniunctio enim proprietatis in supposito est secūdum rem, sicut formæ in supposito.

¶Quæstionis quadragesimæ Articulum secundum.

IN titulo quæritur nō de quocunque, sed de primo distinctiuo, an scilicet relatiōes distinguant primo personas. *b 182*

¶In corpore quatuor facit. Primo præmittit quædam necessaria: Secundò refert quandam *211*

opinionem. Tertiò improbat eam. Et quartò respondet quæsito.

¶Quo ad primum istia præmittit, scilicet necessitatem quæsti, quia sunt ibi plura communis sentia in vno. Et limites quæstionis: quia non est vagandum in quæstio distinctiua: sed standum infrà hæc duo, scilicet relationem & originem: quia secundum hæc duo personæ differunt. Et differentia inter hæc duo atque conuenientiam quoniam sunt vna res, & differunt in modo significandi. Nam relatio significatur per modum formæ, origo verò per modum actus.

¶Circa limites quæsiti aduerte primò, quòd Scot. in 26. dist. primi, nisi timeret Ecclesiæ cõtradicere, ostẽdit se vel le hbentèr tenere quod in persona diuina præter essentiam communem tribus, & relationem ac originem cuiq; personæ ꝓpriã, sit quædam entitas absoluta incommunicabilis, quę est constitutiua diuinæ personæ. Inchoatq; positionem hanc à dicto quodam Bonauenturæ in 25. dist. primi, fundat quę se super autoritate Scripturæ Prouerb. 30. quòd nomen eius & q̃ nomen filij eius sit notũ: argues sic, Quæstio quærit dubium, & supponit aliquid certũ: ista supponit filij nomẽ, & quærit nomen proprũ eius: ergo filiatio non est eius nomen proprium & constitutiuũ. Affert quoque multas rationes & autoritates: quibus quia ipsemet resp̃ndet dimissis, prædicta duo declarãda sunt. S. Bonauentura in primis nõ est talis opinio nis, quòd personæ diuinæ sint absolutæ, vt expresè patet in 26. distinct. primi sui, vbi ponit proprietates & origines distinguere personas: ita quòd eis abstractis non remanẽt hypostaseꝫ. Ponitq; omnes proprietates esse relationes seu origines excepta innascibilitate, q̃ est negatiua. Illa verò verba, quæ Scotus adducit, sunt quidẽ Bonauenturę, sed ad aliud propositum: ipse enim in 25. dist. primi ar. primo, quærens de significatione huius nominis persona, tenet quòd persona de generali & primo significato importat substantiam: de speciali verò & vltimo significato importat relationem, quia in diuinis proprietas personalis est relatio. Et arguit cõtra se; quia dici secundum substantiã & secundum relationem, distinguuntur in diuinis ex opposito: ergo non potest persona simul dici secundum substantiam ex generali & primo, & secundũ relationem ex speciali & vltimo. Et respondet quòd dici secundũ substantiã inueniatur dupliciter. primò secundũ substantialẽ essentiã: secundò secundũ hypostasim. Et quod dici secundum substantiã primo modo distinguitur cõtra dici secundum relationẽ, non autẽ secundo modo: quia substãtia, i. hypostasis, ad diuina contrahitur per relationẽ. Ex hoc autem dicto liquet etiam cæcis, quod non ponitur à Bonauentura dulpex res absoluta: altera essentialis & altera hypostatica, vt Sco. fingere veller, sed habetur tantũ, quòd substantia dupliciter sumitur, & pro essentia & pro hypostasi: quod etiam habetur 5. Met. & quòd substantia secundo modo, i. hypostasis, dicitur formaliter de persona diuina, & quod simul & semel persona diuina est hypostasis & tamen relatio, &c. Hæc enim omnia communia sunt omnibus Theologis. Valde autem mirum est hoc imponi Bonauenturæ: cùm in calce illius articuli dicat, quòd persona patris non potest abstrahi à paternitate, salua sua personalitate, quid clarius? Ad id verò Salomonis, quod Scotus tanti facit, facillimè resp̃nderur, quod est æquiuocatio de nomine filij Dei. Dupliciter enim potest nominari, sicut & concipi. Vno modo secundum suum (vt ita dicam) quod quid est. Alio modo secundum conceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidem modo nullum nomen non solum filij, sed nec Dei habemus, scriptum est Isaiæ 54. Generationem eius quis enarrabit? & sic filius est nomẽ proprium secundæ personæ diuinæ inter nomina parientia no bis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen proprium pertinens ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut etiam Deus est nomen proprium ipsius Dei, & tamen nomen significans quid est Deus, ineffabile est.

¶Circa eosdem limites quæsiti aduerte secundo, quòd relationis nomine Autor intelligit ipsam relationẽ indistinctè, i. non curando ipsam distinguere in seipsam vt habet actum relationis, & in seipsam vt habet actum ꝓprietatis. Et propterea pluries in hac litera simul dicit proprietatem vel relationem. Dico autem hoc, quoniam (vt inferius patebit) in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquantum relatio, & vt proprietas indiuidualis seu personalis. Litera tamen vltimos modos sub vno hic comprehendit triplici, vt reor, ratione. Primò, quia non habemus nomina primarum intentionum pertinentia ad proprietates nisi relationis vel originis, vt patet discurrendo. Secundò, quia alterum membrum, scilicet relatio, salua sua ratione, poterat subdistingui, vt de facto subdistinctum est in litera quarti articuli huius quæstionis. Tertiò, quia cùm personalitas secundum ve ritatem sit relatio, personamq̃ue reponat in genere ad aliquid, generis nomine large accepto, consequens est vt relationi daretur hic actus.

¶Circa differẽtiam assignatam inter relationẽ & originem dubium oc currit: quoniam falsum videtur quòd differant in modo significandi. Ambæ enim significantur & in abstracto & in concreto, & adiectiuè & substãtiuè, & cæteris modis significandi: ergo in hoc non differũt. Est & aliud maius dubium circa subiunctam differẽtiã, scilicet quod relatio significatur per modum formæ, origo verò per modum actus. Aut enim per significari per modum formæ, intendit significari per modum principij formalis in denõminãdo, id est, vt quo aliquid est tale, & sic differentia nulla est. quoniam sicut paternitas est quæ aliquis est, & dicitur pater, ita generatio é quæ aliquid est, & dicitur generans. Aut intendit significari vt rem inhærẽtem: & sic falsum est, quòd relatio significetur per modum formæ: quoniam vt ipsemet S. Tho. in q. de potentia q. 8. ar. 2. docuit, relatio licet insit, nõ tamen significatur vt inhærens, imo differentia nulla est: quoniam, vt ibidẽ dicitur eadem est de actione & relatione quo ad hoc ratio. Ad hęc simul dicitur quòd non est hic sermo de modis significandi grammaticẽ, seu ex parte nominis significãtis, sed potius metaphoricè seu ex parte rei significatæ plures vnius rei rationes, appellando plures illius modos. Itaque intentio literæ est, quòd illa vna res, alio modo, id est, alia ratione significatur nomine originis & nomine relationis, siue in abstracto, siue in concreto, siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter respondetur ad secundam ambiguitatem: quod quia forma est quæ dat esse rei formaliter, significari per modum formæ est in proposito significari per modum dantis esse formaliter. Et quoniam hoc contingit dupliciter, scilicet ex parte nominis, & ex parte rationis significatæ: & iam dictum est, quod hic non est sermo de modo significandi ex parte nominis, ideo conceditur secundum membrum. Et ad obiectionem in oppositum dicitur, vt iam tactum est, quòd aliud est loqui de relatione vt relatio, & aliud est loqui de reali relatione simpliciter. Relatio enim, vt relatio non est aliquid inhærens, de ratione tamen relationis realis est vt insit. Itaque inter realem actionem & realem relationem hoc interest, quod actio tam vt actio quam vt realis actio, habet rationem egredientis: quamuis fortè insit. Relatio autem realis etsi vt relatio non habeat rationem nisi assistentis, tamen vt relatio realis habet rationem assistentis & inhærentis, & propterea ex parte rationis significatæ significatur per modum formæ. Et in hoc differt ab origine: & est ratio quare inferius relationi attribuitur distinguere ac constituere personam, & non origini: vt plenius patebit in 4. articulo.

¶Quo ad secundum recitatur opinio quam sequitur Bonauentura tria dicens: primò quòd relatio non distinguit hypostases, quia consequitur actum. Secundò, quòd origo distinguit eadem ratione, quia scilicet est prior relatione. Tertiò, quòd relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates individuales.

¶Quo ad tertium duæ rationes contra præfatam opinionem adducuntur. Prima est distinctiuũ oportet esse intrinsecũ & propriũ: ergo nec origo, nec essentia distinguit. ergo relatio. Antecedens probatur in creaturis: in quibus distinctio aut est per materiã, vt per formã, prima verò consequentia quo ad primã partẽ probatur: quia origo vt sic habet rationem viæ à re, vel ad rem. & sic non est intrinseca. quo ad secundã verò, quia essentia est cõmunis: & sic non est propria. Secunda verò consequentia probatur per locũ à diuisione: quoniam in persona præter essentiam & originem, sola relatio restat. Secunda autem ratio est, Distinctiuum personale in diuinis est constitutiuum personæ: sed origini repugnat esse constitutiuum personæ, non autem relationi: ergo non origo, sed relatio distinguit. Antecedens declaratur inquendo duplicem modum distinguendi, scilicet cõstituendo distinctum, vel distinguendo tantum, iuxta duplicẽ modum se habendi ad distinctũ: contingit enim rem præexistentem distinguere, vt patet in diuisione aquæ, & tunc sola distinctiõe opus est: contingit etiã rem non præexistentem distinguere, & tunc constitutione & distinctione simul opus est. Essentia igitur diuina, quamuis præexistere intelligatur relationibus distinctiuis, non tamen patitur seu distinguitur ꝑ relationes: quoniã sem per indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere, & cõstituere personas, vtpote non præexistentes: vt in antecedẽte assumptum est. Minor autem quo ad primã partem probatur, quia origo actiuè præsupponit personam: passiuè autẽ est via in eam. Quo ad secundam autem, quia relatiões sunt ipsæ personæ subsistentes, eo q̃ non differunt ibi abstractum & concretum.

¶Circa hanc rationem dubium est de hac vltima probatione, quo ad duo. Primò, quid sibi velint illa verba, Relationes constituunt personas, inquantum sunt ipsæ personæ. Secundò, quam vim habeant, cũ illa adiuncta propositione, Abstractum & concretum ibi non differunt. Est autem ratio dubitandi, quoniam si est verũ omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personam, vt patet ex illatione reduplicatiua, & sic origo inquantum est ipsa persona constituit eam, & similiter essentia, &c. Nihil etiam videtur dictum, quòd hoc constituit illud, inquantum est ipsum, nisi quod idem cõstituat se quod non est ad propositum. Extra propositum quoque subiuncta videntur verba illa de abstracto & concreto. De efficacia autem nulla apparentia est, dato quòd sint vera: quoniam & esse personas, & abstractum non differre à concreto, verificatur de originibus.

¶Ad hæc dicitur, quod per esse personas, non intelligit Autor tantummodo identitatem, sed identitatẽ ex ratione ipsius proprietatis: seu relationis. In hoc enim, vt suprà dictum est, differt ab origine: quòd ipsa ex sua ratione inest, loco cuius in diuinis est idem ille cuius est, origo autem secundum propriam rationem non inest: & consequenter non identificatur ei cui attribuitur. Ly autem, inquantum, non tenetur reduplicatiuè, sed specificatiuè. determinat enim condicionem secundum quam conuenit relationi constituere, & non origini: sicut cùm dicitur, homo est crispus inquantum capillatus, conuenit enim relationi secundum quod esse aliquid significat in diuina persona constituere ipsam. Et quia non constituit ipsam vt pars, nec distinguit vt aduentitium: ideo dixit quòd constituit ipsam inquantum est ipsa. Itaque sensus est, quòd quia relatio est propria ratione non pars, nec aduentiens aliquid, licet ipsa persona: ideo & constituit & distinguit, subintelligendo semper sermonem de propriis personarum. Et ad manifestandum quod relatio sit ipsa persona, & non pars vel aliquid, adductum est, quod ibi abstractum est idem quod concretum, hoc enim non est verum in his, quæ se habent vt totum & pars. Vnde patet responsio ad obiecta omnia. Latens enim sententia occasio fuit obiectionum. Hæc autem intelligas de his inquantum huic rationi deseruiunt. Sed quomodo absolutè vera sit apud Autorem hæc propositio, Relatio constituit inquantum est persona ipsa, in articulo sequenti dicetur.

¶Circa dicta in his rationibus aduerte duo. Primum est in prima ratione, quòd omnis distinctio oportet quod sit per aliquid intrinsecum, formam scilicet vel materiam: hoc enim oportet habere pro fundamento, in materia de principio individuationis, vt non ponatur quantitas intrinsecum distinctiuum Sortis à Platone. Secundum est in secunda ratione, quod distinguere etiam personam contingit constituendo & non constituendo. Et hoc oportet habere præ oculis in quæstione de distinctione Filij & Spiritussancti, vt in quæst. 26. diffusè diximus.

¶Quo ad quartum conclusio respõsiua est, Hypostases diuinæ, melius dicitur quod distinguantur rationibus, quam per originem. Et quoniam melius supponit vtrunque bonum, declarando conclusionem, primò dicit quod vtrunque est verum. Secundò, quòd hoc est melius: quia secundum modum intelligendi, prius & principalius distinguũtur per relationes. Et demum deducit corollarium consistens in differentia inter patris & genitoris nomen, quia pater est non solum proprietatis, sed personæ nomen, genitor autem proprietatis tantum. Et patet sequela: quia relatio constituit, origo autem non. Ad fundamentum autẽ alterius opinionis, scilicet origo est prior relatione, vtpote consequente ipsam respondebitur in quarto articulo, vbi distinguitur relatio.

¶In responsione ad primum aduerte, quod de personis diuinis possumus loqui dupliciter, scilicet secundum se: & sic verum est quod distinguuntur seipsis: vt Præpositiuus & Grego. de Arimino tenent. Et hoc expresè concedit Sanct. Thom. in primo sententiarum distin. 29. quæst. secunda articulo primo ad quintum. Si autem consideremus vt notæ & significatæ nobis, sic quum non distinguantur à relationibus nisi in modo significandi, constituuntur & distinguuntur rationibus, sicut Deus constituitur & distinguitur dignitate à reliquis.

¶In responsione ad tertium aduerte, quod distinctio relatiua ponitur prima inter distinctiones reales. Tũ quia secundum veritatem ipsa sola est simpliciter & omnino necessaria, reliquas enim non implicat cõtradictionem non esse: quoniam extra Deum sunt. Tum quia nihil imperfectionis ponit, aut præsupponit. Et propterea ordine perfectionis est prima, & hoc intellige ordinando distinctiones in ordine entium simpliciter: secus enim esset in ordine distinctionũ vt sic, vt in post prædicamentis diffusè diximus.

¶In responsione ad quartum habes tria. Primò, quòd relatio subsistens facit distinctionem suppositalem: & de hoc inferius erit sermo. Secundò quòd ly aliud, positum in diffinitione ad aliquid seu relatiui, stat pro correlatiuo. Et ex hoc habes quam conformiter diximus in quæstione decimatertia de termino relatiui. Tertiò, quod ly aliud, non præsupponitur à relatiuo, sed est simul cum eo. Et hinc habes quam benè quoque dictum sit, quod vnum relatiuum diffinit reliquum, non vt prius, sed vt simul natura & intellectu.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum tertium.*

IN titulo ly abstractis, quod distinguẽdũ erat, in principio corporis distinguitur: per proprietates autem intelligit notiones, siue personales, siue non.

¶In corpore tria facit. Primò distinguit abstractionem in titulo positam. Secundò respondet quæsito. Tertiò tractat quandam oppositam opinionem.

¶Quo ad primum distinguit abstractionem, & applicat eam ad diuina. Distinguit quidem in abstractionem totalem formalem, id est, qua totum vniuersale abstrahit à partibus subiectiuis: & qua forma abstrahit à materia, ponitque inter eas vnicam differentiam, scilicet quòd in totali, abstracti tantùm conceptus remanet: in formali verò vtriusque scilicet abstracti & eius à quo abstrahitur, vt patet in exemplis literæ. Et si vis diffusè has abstractiones videre, lege Commentaria nostra in De ente & essentia, in prima quæstione: applicat verò ad diuina non secundum rem, sed secundum modum significandi, autoritate vtens Damasceni.

¶Quo ad secundum respondet quęsito tribus conclusionibus. Prima iuxta abstractionem totalem: Abstractis proprietatibus, non remanent personæ, sed sola essentia. Et probatur, quia personæ se habent vt particularia, essentia vt vniuersale, id est remanet Deus, & non remanet Pater & Filius & Spiritussanctus: habet enim se Deus ad personas vt vniuersale ad particularia, vt Damascenus dixit. Secunda conclusio iuxta abstractionem formalem est: abstractis proprietatibus nõ personalibus, remanent personæ: & declaratur in ambabus, scilicet innascibilitate & spiratione.

¶Circa hæc cõclusioné dubiũ occurrit. Quoniã cõtradicere videtur doctrinæ tradi-

Universidad de Bibliotec

ditæ in quæstione trigesima sexta, vbi dictum est quòd abstracta spiratione à filio, non distingueretur personaliter à Spiritu sancto: si enim abstracta spiratione, filius remanet persona, vt hic dicitur, ergo remanet hypostasis distincta à personis, quæ esse possunt in natura diuina: & consequenter non distinguitur personaliter à Spiritu sancto per spirare. Et econuerso, si distinguitur personaliter per spirare, ergo non remanet hypostasis distincta, abstracta spiratiõe: cuius oppositum hic dicitur.

Art. præc.

¶Ad hoc breuiter ex fundaméto supra posito dicitur quòd vtrunque sane intellectũ est verum: abstracta siquidem spiratione, remanet hypostasis filij, vt hic dicitur: & tamen abstracta spiratione nõ remanet distinctio illius hypostasis à Spiritu sancto, vt ibi dicitur. Hæc auté non contradicũt, & ratio est, quia hypostasis illa est relatiua, & cui nõ remaneret relatiua ab illa non remaneret distincta. Falsum enim est, quod persona diuina & vniuersaliter res relatiua per vnum & idem constituatur & distinguatur relatiuè à cęteris, etiam in eadem natura, vt suprà ostensum est.

Art. præc.

Li. de dua. naturis à princip.

¶Tertia verò cõclusio est iuxta eãdem abstractionem formalem, abstractis proprietatibus personalibus, nõ remanẽt hypostases. Et probatur ex vtroque actu proprietatis personalis, scilicet constituere & distinguere. Ex constituere quidem proprietates personales nõ adueniunt præexistentib⁹ hypostasibus sed ferũt secum sua supposita, inquantum sunt ipsæ: ergo ipsis abstractis non remanent supposita. Ex distinguere verò hypostasis est substantia indiuidua, ergo est aliquid distinctum in diuinis: ergo remota relatione personali, non remanet hypostasis, & tenet hæc vltima sequela quia sola relatio ibi distinguit.

188

¶Circa hãc partem aduerte, quod illa propositio pluries repetita, scilicet proprietates cõstituunt personas, seu ferunt secum supposita, inquantũ sunt ipsę personæ: non est singularis, sed in omnibus puris & simplicibus communis. Deitas enim cõstituit Deum inquantũ est ipse Deus & gabrielitas Gabrielé, inquantum est Gabriel, si sunt omnino idem. Et significant hę propositiones specialem modum cõstituendi: dupliciter enim cùm contingat constituere, primò, sicut forma constituit compositum, secũdò, sicut simplex constituit simplex, cum de primo modo constituendi loquimur, quoniam realis est constitutio: simpliciter dicimus quòd anima rationalis constituit hominem, &c. Et sic constituens non est constitutum. Quum autem de secũdo constituendi modo est sermo, ad differentiam primi dicitur cum additione, quod constituit inquantũ est ipsum constitutiuũ, nihil aliud intendendo per hoc, nisi quòd constitutiuum pro tanto dicitur constituere, pro quanto ponit se: ponendo enim se, constituit, quia ly se monstrat constitutum, & hoc significat ly inquãtum est ipsum. Itaque paternitas ponendo se constituit patrem, quia ipsa est pater. Et sic ly inquantum, tenetur reduplicatiuè: modumque constituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc habes facilem viam respondendi obiicientibus contra huiusmodi propositiones.

213 1. di. 27. q. 1. art. 2. & post. qu. 10. ar. 3. ca. 63. & 64. Parag. 6.

¶Quo ad tertium, refert & cõfutat opinionem quandam dicentem, quod abstractis relationibus remanent hypostases, sed non personæ: Et ratio primi est, quia remanent origines distinguentes. Ratio verò secundi: quia relationes pertinent ad dignitatem quæ est de ratione personæ, non autem hypostasis. Cõfutatur auté dupliciter. Primò, ratio primi dicti, quia relationes probatum est esse prima distinctiua. Secundò, ratio secundi dicti: quia dignitas qua differt persona ab hypostasi tenet se ex parte naturæ. Persona enim addit supra hypostasim ex parte naturæ intellectualitatem. Ex parte autem ipsius indiuidui nihil penitus addit, vt patet ex diffinitione Boetij. Vnde quia relationes se tenẽt ex parte indiuiduationis falsum est quòd relationes sint proprietates personæ & non hypostasis. sunt enim æque abstracta, persona & hypostasis ex parte indiuiduationis: quamuis ex parte naturæ dignioris, persona sit quid magis determinatum.

Sed (sicut dictũ est) aliqui dicunt quod hypostases in diuinis nõ distinguuntur per relationes, sed per solam originem, vt intelligatur Pater esse hypostasis quædã per hoc quòd non est ab alio: filius autem per hoc quòd est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatem pertinentes, constituunt rationem personæ. Vnde & personales dicũtur. Vnde remotis huiusmodi relationibus per intellectum, remanent quidem hypostases, sed non personæ. Sed hoc non potest esse propter duo. Primò, quia relationes distinguunt & constituunt hypostases vt ostensum est. Secundò, quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, vt patet per diffinitionem Boe. dicentis: quod persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Vnde ad hoc quod esset hypostasis, & nõ persona, oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatem, non autem ex parte personæ proprietatem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd persona nõ addit supra hypostasim proprietatem distinguẽtem absolutè, sed proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem. Totum enim hoc est accipiendum loco vnius differentiæ. Ad dignitatem auté pertinet proprietas distinguens, secũdum quod intelligitur subsistẽs in natura rationali. Vnde remota proprietate distinguente à persona non remanet hypostasis: sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturæ. Tã enim persona quam hypostasis est substantia indiuidua. Vnde in diuinis de ratione vtriusque est relatio distinguens.

¶Ad secundum dicendum, quod paternitate Pater non solum est pater, sed est persona: & est quis siue hypostasis. Nec tamé sequitur quod filius nõ sit quis siue hypostasis, sicut non sequitur quòd nõ sit persona.

¶Ad tertium dicendũ, quòd intentio Aug. nõ fuit dicere quòd hypostasis Patris remaneat ingenita, remota paternitate: quasi innascibilitas constituat & distinguat hypostasim Patris. Hoc enim esse nõ potest: cum ingenitum nihil ponat, sed negatiuè dicatur: vt ipsemet dicit[c]. Sed loquitur in cõmuni: quia non omne ingenitum est Pater. Remota ergo paternitate, non remanet in diuinis hypostasis Patris, vt distinguitur ab aliis personis, sed vt distinguitur à creaturis: sicut Iudæi intelligunt.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd actus notionales præintelligantur proprietatibus. Dicit enim Magister 27. distin. 1. Senten. quòd Pater semper est, quia genuit filium. Et ita videtur quòd generatio secundum intellectum præcedat paternitatem.

¶2. Præterea, Omnis relatio præsupponit in intellectu id supra quod fundatur sicut æqualitas quãtitatem. Sed paternitas est relatio fundata super actione, quæ est generatio. Ergo paternitas præsupponit generationem.

¶3. Præterea, Sicut se habet generatio actiua ad paternitatem, ita se habet natiuitas ad filiationem. Sed filiatio præsupponit natiuitatem. Ideo enim filius est, quia natus est. Ergo & paternitas præsupponit generationem.

¶SED CONTRA Generatio est operatio personæ Patris. Sed paternitas cõstituit personam Patris. Ergo prius est secundũ intellectũ paternitas quàm generatio.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ secundũ illos, qui dicunt, quòd proprietates nõ distinguunt & constituunt hypostases, sed manifestant hypostases distinctas & constitutas, absolutè dicendum est quòd relationes secundum modum intelligendi consequũtur actus notionales, vt dici possit simpliciter, quod quia generat est pater. Sed supponendo quod relationes distinguant & constituant hypostases in diuinis, oportet[d] distinctione vti. Quia origo significatur in diuinis, actiuè & passiuè: actiuè quidem, sicut generatio attribuitur Patri, & spiratio sumpta pro actu notiõali attribuitur Patri & filio. Passiuè aũt, sicut natiuitas attribuitur filio & processio Spiritui sancto. Origines enim passiuè significatę simpliciter præcedunt secũdum intellectum proprietates personarum præcedentium etiam personales. Quia origo passiuè significata significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Similiter & origo actiuè significata prior est secundum intellectum, quam relatio personæ originantis, quæ non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis, secundum intellectum præcedit proprietaté relatiuam innominatam, communem Patri & filio, sed proprietas personalis Patris potest cõsiderari dupliciter. Vno modo vt est relatio, & sic iterum secũdum intellectum præsupponit actum notionalem. Quia relatio inquantum huiusmodi fundatur super actum. Alio modo secundum quod est constitutiua personæ. Et sic oportet quod præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cùm Magister dicit, quod quia generat est pater: accipitur nomen Patris secundum quod designat relationem tantùm, non autem secundum quod significat personã subsistentem. Sic enim oporteret ecõuerso dicere, quod quia pater est generat.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de paternitate secundũ quod est relatio, & non secundum quod est constitutiua personæ.

212

¶In responsione ad secundum aduerte, ꝙ, vt dicitur 5. Met. nõ inconuenit quædã dici ad aliquid secũdum nomina specifica, quæ nõ dicuntur ad illud secundũ nomina generica. Et propterea non inconuenit similiter accidere in proposito, s. quòd Pater, Patris nomine & re referatur ad filiũ, personæ aũt re quidem, sed non nomine referatur ad eũdem. Accidit enim hoc quia (vt in litera dicitur) paternitate Pater est pater, & persona: sed persona significat esse illam per modum absoluti. Dixi auté hæc propter argumenta Aureoli & Scoti: quæ tacẽda censui. Ex hoc enim facilè soluuntur.

211

¶Super Quæstionis quadragesimæ Articulum quartum.

Titulus satis ex pcedẽtibus est clarus. ¶In corpore duo facit. Primò respondet secũdum opinionem superius minus probatã. Secundò respondet iuxta viam quam sequitur. ¶Quo ad primum conclusio secundũ illos est vnica: Relationes cõsequuntur actus notionales: & manifestatur, quia apud eos nõ distinguũt nec constituunt hypostases, &c. ¶Quo ad secũdum, primò distinguit originé in actiuam & passiuam, manifestando eas exẽplariter. Secundò ponit conclusioné vnã de origine passiua. Origo passiuè præcedit proprietates personarum præcedẽtium etiam personales. Probatur, quia significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Tertiò ponit secundam conclusionem de origine actiuè. Origo actiuè pręcedit relationé originãtis nõ personalé. Et manifestatur in communi spiratione vt est actus, & vt est relatio. Quartò distinguit personalé proprietaté Patris, quæ sola restabat: quod potest dupliciter considerari, scilicet, vt relatio, & vt constitutiua personæ. Et ponit hanc conclusionem quod paternitas, vt relatio, sequitur generationem, vt vero constitutiua personæ præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur super actum: secundam verò, quia actio præsupponit personam agentem.

¶Circa vltima dicta dubium occurrit. Primò, quia videntur hæc contrariari supradictis in art. 2. Quia aut loquitur de origine & relatione secundum rem: & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cùm vtraque earum sit multiplex, quoniam potest sumi origo, vt origo, & vt constitutiua personæ, sicut & relatio. Et nec relatio vt relatio, nec origo vt origo constituit: aut distinguendum erat de origine, sicut de relatione distinctum est: aut affirmandum non erat, quòd relatio magis quam origo constituit & distinguit.

¶Circa eandem quoque partem dubium occurrit maius. Quoniam paternitas[s], verbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis: aut, sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradicta: quibus conatus est Autor ostendere, quod constituere & distinguere personam sit actus relationis, vt distinguitur

stinguitur contra essentiã, & contra originé, vt patet in art. 2. & 3. Et confirmatur atq; augetur dubiũ, quoniã à S. Th. quatuor prędicata habemus realia, ratione quorũ attribuitur relationi constituere personã. Primũ est essentia diuina, inquit enim in Quæstionibus de Potẽta. q. 8. art. 3. in respõsione ad septimũ, ꝙ relationes cõstituũt hypostases inquantũ sunt essentia diuina. Secũdum est ly diuina. inquit enim in 1. Sẽt. dist. 26. art. 2. ad primũ, ꝙ relatio inquãtũ diuina distinguit hypostasim. Tertium est ly subsistens. dixit enim in 2. art. huius quæstionis in respõsione ad quartũ, ꝙ relatio si sit subsistẽs, fert secũ distinctioné suppositalé. Quartũ est ly ipsa persona: dixit enim in prædicto articulo, ꝙ relationes cõstituũt & distinguũt hypostases, inquantũ sunt ipsæ personæ subsistentes. Ex quibus omnibus cõflatur ambiguitas, an de mẽte S. Tho. relatio sit cõstitutiua personæ, stando infra latitudiné relationis & cõditionũ eius, an vt includit essẽtiã, seu aliquod essẽtiale. Vndiq; enim angustiæ sunt. Si enim infra latitudiné relatiuã cõstituit, ruunt allegata ex locis prædictis. Si auté, vt est idé alicui absoluto, cõstituit, sequitur ꝙ personalitas in diuinis est formaliter absoluta, cuius oppositum cõfessi sumus. Accedunt quoq; argumẽta Aur. apud Capre. in 26. dist. primi specialiter contra illud dictum sumptum ex quęstionib⁹ de Potẽtia Dei. Et rursus cõtra tertium dictum sumptum ex secundo articulo huius quæstionis, scilicet relatio vt subsistẽs cõstituit quærendo quid importat ly vt subsistẽs: & breuiter inferẽdo, ꝙ hoc nihil aliud est nisi quòd idé constituat se, vel ꝙ constituens vt constitutum constituat.

214 Opusc. 3. ca. 65. In medio.

& a 166

Cap. 4. & 5.

¶Ad euidentiã horum scito, quòd licet nõ desint Thomistę tenentes oppositum propter illa adducta ex Quæstionibus disputatis, & illis, alludẽtia in primo Sententiarũ: mihi tamen videtur de mẽte S. Tho. ꝙ relationes illæ quas dicimus ꝑsonales, scilicet primæ & incõmunicabiles, infra latitudiné relatiuã suã: tamé cõstituunt ꝑsonas. Moueor auté ex doctrina huius quęstionis, expressè enim in primis actus cõstituẽdi ꝑsonaliter in secũdo articulo attributus est relationi, vt distinguitur cõtra essentiã, & etiã originé: ergo nõ inquãtum est essentia, cõstituit personã. Deinde in art. 3. expressè dictũ est ꝙ relationes ꝑsonales ferũt secũ sua supposita: ergo secũ ferũt nõ inquantũ sunt essentia supponũt, quoniã cõstat ꝙ nõ ferũt secum essentiã. Postmodũ etiã ibidé respõsione ad scd'm explicitè dictũ est, ꝙ Pater est paternitate nõ solũ pater, sed quis & hypostasis. Cõstat auté ꝙ id quod cõuenit ꝑsonæ paternitate formaliter, nõ cõuenit ei inquantũ est eadé essentia, sed vt potius distinguitur ab ea. Vt tamé omnia cõsonẽt, & melius percipiat intentũ, scito ꝙ aliud est relationé habere aliqd, q͂a est eadé essentia: & aliud est relationé habere aliqd, vt est essentia. Primũ em significat relationé habere illud ab essẽtia radicaliter: secundũ auté, formaliter. Exẽplum primi relatio est realis: exemplũ secũdi relatio est creatrix. Vñ in ꝓposito imaginor, ꝙ quẽadmodũ relatio illa nõ ex hoc ꝙ relatio, sed ex esse ꝙ de numero essentialiũ est, est realis, vt suprà dictũ est contra Porretanos: & tñ realitas cõuenit relationi illi ꝑ se ipsam formaliter, per essentiã auté radicaliter. Ita esse subsistẽtis naturæ subsistẽtia hypostatica, cõuenit illi relationi, puta paternitati ꝑ seipsam formaliter, per essentiã auté radicaliter: & sic relatio illa, nõ inquãtũ relatio, q͂a cõueniret omni relationi, sed inquãtũ illa, id est inquãtũ res relatiua hypostatica & prima cõstituit ꝑsonã. Itaq; esse cõstitutũ hypostasis seu esse hypostaticũ, nõ rõne alicuius absoluti formaliter illi cõuenit, sed ratione sui. Nec oppositũ volũt loca allegata, qm in quæstionib⁹ disputatis intẽdit, ꝙ cõstituere habẽt ab essentia radicaliter, vt patet ex q. 9. art. 5. ad 13. vbi idé iudicium de hoc cẽset & de rõne, quare Pater est paternitas, scilicet ꝓpter idẽtitaté cũ essẽtia: quod cõstat radicaliter intelligi. Relatio quoque potest dupliciter dici diuina, vno modo idẽticè, q͂a scilicet est eadé deitati. alio modo formaliter, q͂a scilicet est in genere diuinorũ. In ꝓposito hoc secũdo modo relatio est diuina. est em paternitas illa increati & supremi, ac ꝑ hoc diuini ordinis se ipsa formaliter quãuis ab essẽtia hoc habeat radicaliter, cui est eadé. Et quoniã res ex hoc ꝙ diuina formaliter subsistẽs, seu substãtifica est (nihil em diuinũ accidẽtis naturã habere potest) idcirco in idem redit, dicere relatio vt diuina, & vt subsistẽs: ita quòd relatio, puta paternitas vt substantifica relatiua res est, personã Patris cõstituit: subintellectis aliis cõditionib⁹, scilicet incõmunicabilitate & primitate ad differentiã spirationis: quæ etiã si soli Patri cõueniret, quia nõ est prima, nõ cõstitueret personã. Vnde patet q͂d est dictũ relatio vt subsistẽs, s. vt substantificę naturæ secundũ se formaliter est. Ex hoc enim habet quòd cõstituat hypostasim, & ꝙ nõ includit essentiam intrinsecè. sed cõnotatã vt radicem. Et quoniã secundũ veritaté hic nõ est distinctio inter cõstituens & cõstitutum, nisi in modo significandi: idcirco ad hoc insinuandũ, dicendum est

¶Ad tertium dicendum, quòd natiuitas est via ad personam filij. Et ideo secundum intellectum præcedit filiationé, etiam secundum quod est cõstitutiua personæ filij. Sed generatio actiua significatur vt progrediés à Persona Patris. Et ideo præsupponit proprietatem personalem Patris.

QVÆSTIO QVADRAGESIMAPRIMA, *De personis in comparatione ad actus notionales, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de personis in comparatione ad actus notionales. ¶Et circa hoc quæruntur sex. ¶Primò, vtrum actus notionales sint attribuendi personis. ¶Secũdò, vtrũ huiusmodi actus sint necessarij, vel voluntarij. ¶Tertiò, vtrum secundum huiusmodi actus persona procedat de nihilo, vel de aliquo. ¶Quartò, vtrum in diuinis sit ponere potentiam respectu actuum notionalium. ¶Quintò, quid significet huiusmodi potentia. ¶Sextò, vtrum actus notionales, ad plures personas terminari possint.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum actus notionales, sint attribuendi personis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ actus notionales non sint ꝑsonis attribuendi. Dicit em Boe. in lib. de Trin. ꝙ omnia genera cũ quis in diuinã vertit prædicationem, in diuinã mutãtur substantiam, exceptis relatiuis[c]. Sed actio est vnũ de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuitur, ad eius essentiã pertinebit, & non ad notioné.

¶2. Præterea, Aug. dicit 5. de Trinit. ꝙ omne quod de Deo dicitur, aut dicitur secũdum substãtiam, aut secundũ relationem. Sed ea quæ ad substantiam pertinent, significantur per essentialia attributa: quæ verò ad relationem per nomina personarum, & per nomina proprietatum. Non sunt ergo præter hæc attribuendi personis notionales actus.

¶3. Prçterea, Propriũ actionis est ex se passionem inferre. Sed in diuinis non ponimus passiones. Ergo neque actus notionales ibi ponendi sunt.

¶SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in lib. de fi. ad Pe. Propriũ quidé Patris est ꝙ Filiũ genuit. Sed generatio act⁹ q͂dã est, ergo actus notionales ponẽdi sunt in diuinis.

Cap. 2.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in diuinis personis attenditur distinctio secũdum originem. Origo autem conueniẽter designari nõ potest nisi per aliquos actus[e]. Ad significandum igitur originis ordinem in diuinis personis necessarium fuit attribuere personis actus notionales.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ omnis origo designatur ꝑ aliquẽ actũ. Duplex auté ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidé secũdum q͂d creatura ab eo progreditur: & hoc commune est tribus personis. Et ideo actiones quæ attribuuntur Deo ad designandum processum creaturarũ ab ipso, ad essentiã pertinẽt. Alius autem ordo originis in diuinis attẽditur scd'm processioné personæ à ꝑsona. Vnde actus designãtes huius originis ordiné, notionales dicũtur: quia notiones personarũ sunt personarũ habitudines adinuicé, vt ex dictis patet.

¶Ad secũdum dicendũ, ꝙ actus nationales secũdum modũ significãdi tãtum differũt à relationibus personarũ, sed re sunt omnino idé[c]. Vnde magister dicit in primo Sẽtentiarũ 26. dist. ꝙ generatio & natiuitas aliis nominibus dicũtur paternitas & filiatio.

¶Ad cuius euidentiã attendendũ est, quòd primò oportet cognoscere originé alicuius ab alio ex motu. Quia enim aliqua res à sua dispositione remoueretur per motũ, manifestũ fuit hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio secũdum primã nominis impositioné importat originé motus. Sicut enim mot⁹ prout est in mobili ab aliquo, dicitur passio: ita origo ipsius motus secũdũ quod incipit ab alio, & terminatur, in id quod mouetur, vocat actio. Remoto[d] igitur motu, actio nihil aliud importat, quàm ordiné originis, secũdum quod à causa aliqua, vel principio procedit[c] in id quod est à principio. Vnde, cũ in diuinis non sit motus, actio

quòd relatio constituit inquantum est ipsa persona, id est relatio constituit personã, hoc solo modo scilicet ponẽdo seipsam, quia est ipsa persona. Et propterea cõstituens & cõstitutũ sunt omnino idem realiter & formaliter, solóque modo significandi distincta. Colligẽdo igitur omnia, quum dictũ est, relatio cõstituit personã, quia est diuina essentia, quia diuina, quia subsistẽs, quia ipsa persona essentia radicé, diuina denominatio cõditioné formalé in cõmuni, subsistentia eandé in speciali, & ipsa persona modũ cõstituendi personam expressit. Tantæ enim celsitudinis cõstitutio pluribus debuit quo ad plures cõditiones nominib⁹ explicari.

211.

Vnde Aureoli rationes omnes cessant. Aduertentes nãque quãdo de radice, quãdo de cõditione formali, & quãdo de modo cõstituẽdi est sermo: nec miscentes vnũ alteri: animaduertẽtẽt pariter, aut in ęquiuoco laborare, aut non esse incõueniens quod inconueniens apparet: puta quòd constituens cõstituat inquãtum est ipsum cõstitutum, si ly inquantũ specificet modum constituendi, &c.

Q. 33. ar. 5.

211. Parag. 2.

Expedita igitur vltima difficultate retrogradũ ꝓsequendo ordiné ad reliquas dicendũ est. Et ad secundã quidé dicitur, quòd sicut apud Logicos relatio dupliciter significatur, scilicet vt cõcepta, & vt exercita, & tamen vnamet relatio est: ita in proposito paternitas vt exercita consequitur actũ generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt cõcepta, præcedit generationé & constituit hypostasim, vnde nõ coincidunt mẽbra. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquantum relatio, cõmunicando in vocabulis cũ litera: quoniã in litera paternitas vt relatio significat paternitaté, vt exercet actum relationis vt relatio est: paternitas verò vt cõstitutiua personæ significat paternitaté eãdem vt exercet actum hypostaticæ formæ. Et licet vtrunque infrà relatiuã illius latitudinem cõprehendatur simul tamen non sunt secundum rationis ordinem, sed paternitas vt præcedit generationem, constituit & distinguit relatiuã personã Patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter, sed non relatiuè exercito: & ideo vocatur paternitas, non vt relatio, sed vt cõstitutiua. Vt consequitur autem generationem, constituit & distinguit eandem personam non esse in hypostatico, sed in esse relatiuè exercito: & ideo vocatur paternitas vt relatio: ita quòd nõ sunt duo esse relatiua in Patre, sed vnũ tantum datum à paternitate formaliter ante generationé vt hypostaticum, & post vt exercitum. Et similiter vnica est distinctio relatiua Patris à Filio: sed data prius vt hypostatica, & post vt exercita: & sic de similibus. Et hæc si perspicies, omnia consonabunt & videbis quomodo Sco. ratio in 1. dist. 28. q. vlt. cõtra hãc distinctionem literæ nihil valet, quia laborat in æquiuoco: non percipiens, quòd ly vt relatio, hic significat non naturã, sed actum seu officium relationis, vt expositum iã est. Percipies quoque quã vanus fuerit tãtus eiusdem labor in quoli. q. 4. eodem pollutus peccato. paternitas enim vt constitutiua, & vt relatio non duas naturas, sed vnam, & illã atomam scilicet paternitaté, importat, significando distinctas eiusdem relationis rationes secundum quarum vnã præcedit generationem, & secundum alterã sequitur: sed relationis vocabulum eũ decepit, & motiuum de quo in q. 42. art. 3. erit sermo, vbi reliqua soluentur.

D. 39. & 34.

b 239 a 167

¶Ad primã verò dicitur, ꝙ relatio distingui & affirmari debuit, & non origo. Primò, quia opinantes oppositum non distinguunt de origine, sed vt originem ipsam constituentem faciunt, non curantes de modo significandi. Secundò, quia relatio realis, vt dictum est secundum propriã rationem, non solum adest, sed est vt dictũ est, contra Porretanos. origo autem vt sic, viæ tãtum habet rationem. Tertiò & potissimè quia in diuinis duo tãtum genera saluãtur, secũdum Boetium, scilicet substantia & ad aliquid: persona autem diuina est formaliter ad aliquid, vt supponimus, & consequenter oportet constitutiuum personæ esse ad aliquid. Et propterea oportuit relationem affirmare, & deinde distinguere in duplicem eius actum, scilicet relationis, & talis, vt expositum est. Si communis autem doctrina Sãctorum

In diuinis genera originis, puta actionis, & passionis posuisset, & non relationis, proculdubio origo affirmaretur constituens, & distingueretur. Quia igitur oppositum de facto est, idcirco optimè relatio præaffirmata ac distincta est.

rius in q.33.art.3.ad primum, docuit, ꝙ absoluta cõmunia toti Trinitati sunt priora notionalibus, cõstat auté ꝙ velle generationem Filij, sicut etiã velle essentiã diuinã, est absolutũ cõmuneq; toti Trinitati: ergo prius Pater vult generationé Filij quàm generet. Tum quoniã par videtur ratio de processione Spiritussancti, quam cõstat prius amari secundũ rationé, quàm oriri: qm̃ Pater amãdo se & Filiũ & Spiritumsanctũ, & eadé ratione spirationé ipsam, spirat Spiritũsanctum. Nec obstant dicta in q. de Potentia Dei, q.2.ar.3. quoniã ibi per voluntatem præcedenté & voluntaté prioré tempore, natura, siue intellectu, intelligit voluntaté, vt principium, vt patet diligenter consideranti.

¶ Super Quęstionis quadragesimęprimæ Articulum primum.

personalis producẽtis personã, nihil aliud est quã habitudo principij ad personã quæ est à principio. Quę quidé habitudines sunt ipsę relationes vel notiones[e]. Quia tamé de diuinis & intelligibilibus rebus loqui non possumus, nisi secundũ modum rerũ sensibiliũ à quibus cognitionem accipimus, & in quibus actiones & passiones, inquantũ motũ implicant, aliud sunt à relationibus quæ ex actionibus & passionibus cõsequuntur: oportuit seorsũ significari habitudines personarũ per modũ act⁹, & seorsum p modũ relationũ. Et sic patet ꝙ sunt idé secũdũ ré, sed differũt solũ secundũ modũ significãdi.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd secundũ quod actio importat originem motus, infert ex se passionem: sic autem non ponitur actio in diuinis personis. Vnde non ponuntur ibi passiones, nisi grammaticè loquendo, quãtum ad modum significandi, sicut Patri attribuimus generare, & Filio generari,

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum actus notionales sint voluntarij.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd actus notionanales sint voluntarij. Dicit enim Hil. 1. lib. de Syno. Nõ naturali necessitate ductus Pater genuit Filium.

¶ 2. Præterea, Apos. Col. 1. Trãstulit nos in regnũ Filij dilectiõis suę. Dilectio aũt volũtatis est. Ergo Fili⁹ genit⁹ est à Patre volũtate.

¶ 3. Præterea, Nihil magis est volũtariũ quã amor: sed Spiritussanctus procedit à Patre & Filio vt amor. Ergo procedit voluntariè.

¶ 4. Præterea, Filius pcedit per modũ intellectus vt verbum, sed omne verbũ pcedit à dicéte per voluntaté. Ergo Filius procedit à Patre per voluntaté, & non per naturam.

¶ 5. Præterea, Quod nõ est volũtariũ, est necessariũ. si igitur Pater genuit Filiũ nõ volũtate, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est cõtra Aug. in lib. ad Orosium. Dialog.65.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. dicit in eodem libro, quòd neque voluntate genuit Pater Filium, neque necessitate. Cap.7.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd cum dicitur aliquid esse vel fieri volũtate, dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt ablatiuus designet concomitãtiam tantùm: sicut possum dicere, ꝙ ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominé. Et hoc modo potest dici, ꝙ Pater genuit Filium voluntate, sicut & est voluntate Deus: quia vult se esse Deũ, & vult se generare Filium. Alio modo sic, ꝙ ablatiuus importet habitudiné principij. Sicut dicitur, ꝙ artifex operatur voluntate, q̃a volũtas est principium operis. Et secundum hũc modum dicendum est, ꝙ Deus Pater nõ genuit Filium voluntate, sed volũtate produxit creaturã. Vnde in lib. de Syno. dicitur, ꝙ si quis volũtate Dei tanquã vnum aliquid de creaturis Filium factũ dicat, anathema sit. (Hil. circa medium.) Et huius ratio est: quia volũtas & natura secundũ hoc differũt in causando, quia natura determinata est ad vnũ[e]: sed voluntas nõ est determinata ad vnũ. Cuius ratio est: quia effect⁹ assimilatur formę agẽtis per quã agit. Manifestum est autem, quòd vnius rei nõ est nisi vna forma naturalis p quã res habet esse[e]. Vnde quale ipsum est, tale facit. Sed forma per quã voluntas agit, nõ est vna tantũ sed sunt plures, secundũ quod sunt plures rationes intellectæ. Vnde quod volũtate agitur, nõ est tale quale est agens, sed quale vult, & illud intelligit esse agens. Eorum igitur voluntas principiũ est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Eorum auté quę non possunt nisi sic esse, principiũ natura est. Quod auté potest sic, vel aliter esse, longe est à natura diuina, sed hoc pertinet ad rationé creaturæ, quia Deus est per se necesse esse, creatura autem est facta ex nihilo. Et ideo Arriani volentes ad hoc deducere ꝙ Filius sit creatura, dixerunt, quòd Pater genuit Filium voluntate, secundum quod voluntas designat principium. Nobis autem dicendum est quòd Pater genuit Filium non voluntate sed natura. Vnde Hila. dicit in lib. de Syno. Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, sed naturam dedit Filio ex impassibili, ac non data substantia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt qualia Deus esse voluit: filius autem natus ex Deo talis subsistit qualis & Deus est. (Pag.2.post med.)

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd autoritas illa inducitur cõtra illos, q̃ à generatione Filij etiã cõcomitantiam paternæ voluntatis remouebãt dicentes, sic eum natura genuisse Filium, vt tamen voluntas generandi ei non adesset, sicut & nos multa naturali necessitate contra voluntatem

Titulus ex prædictis patet; sunt enim actus notionales, generare, spirare, dicere, &c.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiuè: Act⁹ notionales attribuẽdi sunt personis. & pbatur sic: (198, 211) In diuinis personis est distinctio secundũ ordiné originis: ergo necesse fuit actus notionales attribuere personis, & probatur sequela: quia huiusmodi ordo nõ potest cõueniẽter designari, nisi cum his actibus.

¶ In respõsione ad secũdum aduerte, ꝙ duo dicit scilicet ꝙ actiones istæ sunt idem realiter quod relationes, & ꝙ differũt rõne ab eis. Et primũ pbatur, q̃a actio subtracto motu non est nisi relatio, &c. Secundum verò, quia de diuinis sensibiliũ more, intelligimus & loquimur, &c. (215; 1.dist.6.ar.1.2.& 3.& po.q.2.art.3. Disinit.25) Et hic est locus quo vtuntur dicentes actionem esse subiectiuè in passo. Sed facilè ad hoc respondetur, quòd hic est sermo de actione vt actio est, & non vt accidens est, vel substantia: & ideo nihil iuuat.

¶ Super Quęstionis quadragesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus intelligendus est ita ampiè vt sonat: in corpore nãque distinguetur.

¶ In corpore vnica est distinctio bimébris, cũ singulis conclusionib⁹ iuxta ipsa membra. Distinctio est, Aliqd esse, vel fieri volũtate contingit dupliciter, scilicet concomitanter, vel causaliter, seu principatiuè. exéplũ primi, Sortes est homo sua voluntate. exemplũ secundi, Sortes ædificat domum sua voluntate. Conclusio prima iuxta primũ mébrum, Pater genuit Filiũ voluntate concomitãte. Et manifestatur, quia etiã pater est Deus volũtate concomitãte. ergo à fortiori, &c. Secũda verò cõclusio iuxta secundũ mébrum est: Pater genuit Filiũ natura, nõ volũtate principiãte. sed sic pduxit creaturã. Hæc conclusio quo ad omnes sui partes primò probatur autoritate Hil. secundò ratione: Tertio ab opposita hæresi Arriana. Et autoritas quidem Hilarij plana est in litera. Ratio verò sumitur ex quadruplici differétia naturæ & voluntatis in causando sic: Vnius rei vna tm̃ est forma naturalis qua est: volũtatis auté nõ vna est forma per quam agit, sed plures, secundũ qđ sunt plures rõne intellectæ: ergo natura est determinata ad vnũ, voluntas verò non. ergo naturale agens, quale ipsum est, tale agit: voluntariũ auté quale vult & intelligit, & nõ quale ipsum est, agit. ergo natura est principiũ eorũ quę nõ possunt nisi sic esse: volũtas autem eorũ quæ possunt sic, vel aliter esse. ergo natura nõ voluntas est principiũ diuinæ personæ, creaturæ autem voluntas. Prima cõsequentia manifestatur in litera: q̃a effectus assimilatur formæ agentis per quã agit. Vltima autem, quia persona diuina, vt pote diuinæ naturæ, procul est à sic & aliter se habere, quia Deus est per se necesse esse: quo ad creaturam verò, quia est ex nihilo. Reliqua, vt nota, relinquuntur. Testimonium autem ab Arrij errore affertur: quod satis patet in litera, cum ipsius confutatione ex Hil. autoritate vulgata.

¶ Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni Filij & Spiritussancti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalibus vniuersaliter quærente, & ex tertio argumento. Expressit autem in conclusionibus Autor generationem Filij tãquam priorem secundum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefaceret, quomodo se habeant ad voluntatem.

¶ Circa primã conclusioné & distinctioné simul aduerte, ꝙ voluntas concomitãs vocatur volũtas cõparata ad illud, vt ad obiectũ præcisè. Voluntas auté principiãs vocatur volũtas cõparata ad illud, vt causa seu principiũ ad effectum. Et propterea voluntas concomitãs potest inueniri dupliciter, scilicet antecedéter, sicut cùm desidero pluuiã futurã: & consequenter, sicut cùm pluit pluuia quæ est aut fuit. Vtrũ autem cõclusio prima verificetur de voluntate concomitante, & prius post secundum intellectũ, an non, in litera nõ exprimitur. Sco. tamen in primo dist. 6. tenuit partem affirmatiuã, quam credo cõsonam S. Tho. Tamen quoniã apud ipsum superius in q.33.art.3.ad primum, docuit ...

¶ Circa rationem adductã pro secunda cõclusione aduerte, ꝙ tres ibi differentiæ inter volũtaté & naturam in causando ponũtur. Et quarta in essendo. (218) Alio tamé ordine eas numerauimus quam in litera ponuntur, vt vis illationis à priori fieret. Differétia ergo in essendo in antecedente assumpta est. (372) reliquæ auté tres in tribus cõsequentibus successiuè ponũtur. Est auté sensus primæ differétiæ, ꝙ vnius rei naturalis in actu vnica est forma. Et quãtum ad propositũ spectat, nihil refert, vtrũ vna res naturalis habeat plures formas subordinatas, vt putant tenentes pluralitatem formarũ in eodé, an sit solùm vna forma substãtialis. Tum quia omnes quo ad propositũ sumuntur, vt habét vim vnius. Tum quia quælibet vna tantũ est. Voluntas autem vna & eadé plures vt plures, id est non vnius vim habentis formas sortitur: vt patet quum omnino disparata vult: & nulla sua forma dat vnũ velle, sed opposita: quoniã, vt dicitur 6. Metaph. potentia rationalis oppositorũ est. Differt igitur voluntas à natura, quia natura constituitur in esse per vnicã formam, voluntas autem constituitur in suo esse, quod est velle, per multas formas, id est obiecta volita. Tũ volendo multa per multa. Tum volendo opposita per vnum. Vltima auté differentia ex parte productorum se tenens, intelligéda est nõ absolutè, sed vt stant sub talibus causis. hoc siquidé duplici modo intelligi potest, scilicet simpliciter, & sic falsum est, ꝙ effectus naturæ nõ possint aliter se habere, vt manifestè patet. Et vt stat sub tali causa, & sic est verum intétum: quoniã effectus naturalis deductis impedimétis, oportet quòd sit talis quale est agens: nec potest aut potuit secus ab illo agente fieri: effectus verò voluntarius potest, aut potuit sic & aliter fieri, ex quo voluntarius est.

¶ Circa probationem primę cõsequentię, qua deducitur secunda differentia, & tertia ex prima, ex ista propositione, Effectus assimilatur formæ agentis per quã agit: dubium occurrit, Aut ista propositio est vera de assimilatione ad formã & modum essendi illius formæ, aut de assimilatione ad formã tãtùm. Si quo ad formã tãtùm, ergo vanè affertur in litera ad probãdum naturam determinari ad vnum, & quale est naturale agens, tale agere ex hoc quòd vnius rei naturalis est vna forma, per quã res constituitur in suo esse naturali: quia effectus assimilatur formæ agentis. Et manifestatur sequela ex differentia inter secundã & tertiam differentiam: nam secũda scilicet naturam determinari ad causandum vnum, spectat ad assimilationem ad formam: nam si agens, vnicam habet formam, & produxit simile, oportet quòd producat simile vni formæ, & consequenter vnum tantum.

¶ Tertia auté secundũ agere tale quale ipsum in se est, pertinet ad assimilationé ad formã & modũ essendi illius, vt patet, & est hic principaliter intenta: quoniam ex hac sequitur quarta, quæ proximũ mediũ est conclusionis. Si igitur propositio illa nõ tenet quo ad assimilationé ad modũ essendi, nõ probatur intentũ. Si auté dicatur ꝙ est vera quo ad assimilationé vtriusq;, scilicet formæ & modi, sequitur cõtra alterum mébrum. nã sequitur, ergo effectus voluntatis assimilatur formę in mente in modo essendi: quod patet esse falsum: nam domus in mente est sine materia.

¶ Ad hoc dubium quãuis ad pauca respicientes distinguerent de agente naturali & voluntario: si tamen attendimus, quòd hac propositione litera cõmuniter vtitur ad naturale & voluntariũ, & infert ex ea ꝙ illud agit quale ipsum est, hoc auté quale vult, nõ quale est, aliter oportet dicere. Dicito ergo propositionem illam esse verã quo ad formã & modum per se illius. inquantũ est ratio agédi, Omne nãque agés siue na

patimur, vt morté, senectutem, & huiusmodi defectus. Et hoc patet per præcedentia & subsequétia. sic enim ibi dicitur. Nõ enim nolente Patre, vel coactus Pater, vel naturali necessitate inductus, genuit Filium.

¶ Ad secundum dicédum, ꝙ Apost. nominat Christum filium dilectionis Dei, inquãtum est à Deo superabundanter dilectus, non ꝙ dilectio sit principium generationis Filij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam volũtas inquantum est natura quædam, aliquid naturaliter vult, sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem[e]. (117; In corp. & q.19.art.3. præcipuè.) Et similiter Deus naturaliter vult & amat seipsum. Sed circa alia à se voluntas Dei se habet ad vtrunque quodammodo, vt dictum est. Spiritus autem sanctus procedit vt amor, inquantum Deus amat seipsum. vnde naturaliter procedit quamuis per modum voluntatis procedat.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd etiã in cõceptionibus intellectualibus fit reductio ad prima, quæ naturaliter intelliguntur. Deus auté naturaliter intelligit seipsum. Et secũdũ hoc cõceptio verbi diuini est naturalis.

¶ Ad quintum dicédum, quòd necessarium dicitur aliquid per se, & per aliud. Per aliud quidem dupliciter[e]. Vno modo sicut per causam agentem & cogentem & sic necessarium dicitur quod est violétum. Alio modo sicut per causam finalem: sicut dicitur aliquid esse necessarium in his quæ sunt ad finé, inquantũ sine hoc nõ potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorum modorũ diuina generatio est necessaria. Quia Deus non est propter finem neque coactio cadit in ipsum. Per se auté dicitur aliquid necessarium quod non potest non esse. Et sic Deũ esse est necessarium. Et hoc modo Patrem generare Filium, est necessarium.

siue naturale, siue voluntariũ, quantũ potest facit simile sibi secundũ formã, & per se cõditiones seu modũ eius. Vocatur auté & est modus per se alicuius, qui modificat eam infra propriã latitudinem. Modus enim per se docédi infra doctrinæ latitudiné est, & sic de aliis. Inter naturale autem & voluntariũ agens, hoc interest, ꝙ naturale agit quia est, voluntariũ verò quia vult: ac per hoc forma naturalis est ratio agédi quia est: forma verò voluntaria est ratio agédi quia volita. Et ppterea modus per se formæ naturalis est sic vel sic esse: nã sic esse ad latitudiné essendi spectat. Modus verò per se formæ voluntarię est sic vel sic volitũ, & non sic esse. nam sic volitũ spectat ad latitudiné voliti: sic auté esse distinguitur contra illud. Ex his autem vlterius sequuntur duo. Primò ꝙ forma volũtaria habet duplicem essendi modum, vnum inquantum est vnũ entium in mũdo: & hic est esse immaterialiter in mente. Et alterum inquantum est ratio agendi: & hic est esse sic, vel sic volitum. forma autem naturalis eundem essendi modum habet, inquantum est ens, & inquantum est ratio agédi, & ratio est quã diximus: quia ista agit quia est, illa quia volita: velle enim est aliud ab esse. Secũdò, quòd agens naturale assimilat sibi in forma, & modo formæ quãtum potest effectũ absque distinctione aliqua: & propterea Filius assimilatur Patri, etiam in indiuidualibus conditionibus, si virtus generatiua sit fortis. Et inde prouenit etiam quòd tantùm substantiæ compositæ possunt immediatè producere substantias materiales apud Peripateticos. Agens verò voluntarium assimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non auté modo eius inquantum ens. Et hinc patet solutio ad obiecta: quia scilicet malè subsumitur quòd modus essendi formæ voluntariæ sit modus formæ de quo est sermo in illa maxima: nam in ea est sermo de modo per se formæ, inquantum est ratio agendi: & est vniuersaliter vera. Agens enim voluntarium conatur quantum potest vt faciat quod vult, sicut quando, vbi & quomodo vult, vt patet. Et sic vides quàm perspicuè ex illa maxima Autor tertiam differentiam intulerit, quòd scilicet naturale agit quale ipsum est: voluntarium verò quale vult, non quale est: & hæc benè notato & applicato quando oportet.

¶ Circa has differentias aliud occurrit dubiũ ex parte voluntatis, an scilicet verificentur de ea vt productiua ad extrà tantùm, an etiam vt productiua ad intrà. Nam si ad extrà tantùm, vanus est hic labor vbi de productionibus ad infrà est quæstio. Si verò etiã ad intrà, sequitur quòd nihil erit productum à voluntate intus, nisi in actu reflexo: & tenet sequela, quia ex prædictis omne voluntariè productũ, est productum vt volitum. nihil est enim in voluntate volitum nisi reflexè, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd aliquid esse in voluntate volitum contingit dupliciter: vno modo vt rem quandam, & sic reflexè est volitum. Alio modo vt tendentiam in obiectum amatum, & sic est directè volitum, eadem volitione qua volitum. potest quoque & aliter volitum distingui in volitum vt rationem volendi, & vt obiectum volitum. Et iuxta vtranque distinctionem intus & extra saluatur id quod de voluntate hic dicitur. Est enim intus productum: quia volitum actu recto, vel vt ratio volendi, vel vt tendentia in aliud. Et hoc sufficit. sic enim voluntarium est ipsum velle, & liber ipse amor.

¶ In responsione ad tertium nota distinctionem & responsionem. Distinctio est de voluntate in communi, quòd potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quædam, & vt se habet ad vtrunque, & quòd primo modo naturaliter vult, secundo autem modo, liberè. Et declaratur primus modus, in volũtate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus verò in voluntate Dei respectu aliorum à se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri, quòd scilicet Spiritussanctus procedit naturaliter, per modum tamen voluntatis.

¶ Circa distinctionem voluntatis dubium occurrit. Sco. enim in primo distinctione secunda in quæstione de numero productionum diuinarũ, & distinctione decima eiusdem, & in quolibetis. quæstione decimasexta, tenens Spiritum sanctum procedere liberè, conatur infringere hanc distinctionem: & ostendere quòd voluntas nullum actum habet merè naturaliter. Arguit ergo primò sic: volũtas & natura habet oppositos modos principianda, ita quòd nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo voluntas non potest naturaliter operari, nec natura liberè. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum: voluntas autem nõ ex se naturaliter inclinatur, sed seipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam verò partem, quòd vnus non reducitur in alterum, probatur: quia tũc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis gratia pertranseo. Et confirmatur: quia oppositi modi agendi primò distinguentes potétiam actiuam, non sunt eiusdem potentiæ actiuæ, sed liberè & naturaliter operati sunt huiusmodi: ergo. probatur minor ex Arist. & in Physicis, & in Metaphy. ponente primas differentias actiui principij, naturale & liberum, sub diuersis tamen nominibus. Nam in secundo Physic. vocatur à proposito & in 9, Metaphy. vocatur potentia rationalis, &c. Et confirmatur, quia voluntas tendit in ea quæ sunt ad finem, vt potentia libera: ergo sub ratione etiam potentiæ liberæ vult ipsum finem. Et tenet sequela quia eadem est potentia circa vtrunque.

¶ Præterea, Conditio intrinseca potentiæ absolutæ vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat perfectioni in operando: sed libertas est huiusmodi. ergo potest stare cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est necessitas. ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur: Firmitas operationis perficit: sed necessitas importat firmitatem: ergo perficit operationem liberam. Et confirmatur vltimò: quia non est eadem diuisio in principium actiuum necessarium & contingens, & in naturale & liberum, sicut igitur aliquid naturale potest contingenter agere, quia potest impediri: ita aliquod liberum potest necessariò agere. Affert quoque ad hoc autoritatem Aug. Aut voluntas non est, aut libera dicenda est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solum non velimus, sed nequaquam velle possimus. Ex quibus omnibus duo intendit, scilicet quòd omnis actus voluntatis est liber: & quod cum libertate actus stat necessitas simpliciter eiusdem: & dicit Spiritum procedere libere & necessariò.

¶ Circa eandem distinctionem applicatam ad Spiritumsanctum dubium occurrit ad hominem. Spiritussanctus est à voluntate vt principio. ergo Spiritussanctus potest sic & aliter se habere. Antecedens probatur: quia voluntas paterna est principium Spiritussanctus sicut intellectus paternus est principium Verbi: consequentia autem tenet ex dictis in corpore huius articu. vbi dictum est, quòd est à voluntate vt principio potest aliter se habere. 407 Et si dicatur, ꝙ esse à voluntate vt principio distincto cõtra naturam, dat sic & ly se habere, esse autem à voluntate vt natura, non. Contra: Spiritussanctus est à voluntate, vt voluntas est distincta contra naturam: ergo. antecedens pbatur tripliciter: quia aliter numerus processionũ diuinarum malè fuisset probatus superius in q.27.art.5. ex hoc quòd in natura intellectuali non est nisi intelligere & velle. Secundò, quia voluntas in productione Spiritussancti cõcurrit vt potentia distincta secundum rationem ab essentia, seu natura, & ab intellectu. Tertiò, quia vt in hac responsione dicitur Spiritussanctus procedit per modum voluntatis.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, distinctionis, ac propriè locutionis aduerte primò, quòd quemadmodum intellectus trifariam cõsideratur. Primò absolutè, vt est potentia intellectiua: & sic vocatur intellectus. Secundò, prout est cognoscitiuus absque discursu: & sic etiam vocatur intellectus. Tertiò prout est discursiuus: & sic vocatur ratio. Ita proportionaliter, non eodem tamen ordine, voluntas trifariam sumi potest, primò pro potentia volitiua: & sic vocatur voluntas. Secundò, pro eadem potentia inquantum est naturaliter determinata ad aliquod obiectũ seu opus: & sic vocatur voluntas vt natura. Tertiò, pro eadem potentia vt est indeterminata ad vtrumlibet: & sic vocatur quandoque liberum arbitrium, quandoque voluntas. Et quia cõtingit voluntatem determinari ex se dupliciter. Vno modo quo ad specificationem actus, id est ꝙ si operatur circa tale obiectum, oportet exire in actum talem, ita quòd non oppositum, sicut voluntas nostra determinata est ad beatitudiné. Alio modo quo ad specificationem & exercitium actus, sicut volũtas vidétis Deum determinatur ad amandum ipsum: ita quòd nõ solũ non potest habere actũ odij erga ipsum, sed etiã non potest suspendere actum amandi eundem. Ita dupliciter volũtas habet rationem naturæ. Primò, vt determinata est ex se respectu alicuius obiecti ad velle, ita ꝙ non potest nolle illud: vel ecõuerso, ad nolle aliquid, ita ꝙ nõ potest velle illud. Et sic concorditer dicimus, quòd volũtas habet rationem naturæ respectu beatitudinis & miseriæ: sed cum hac naturaliter stat libertas quo ad exercitium actus, id est velle, aut nõ velle, & similiter nolle, aut nõ nolle. Secundò, vt determinata est ex propria natura respectu alicuius obiecti ad velle: non solum vt distinguitur contra nolle, sed etiã vt distinguitur contra non velle, scilicet quòd oportet ipsam ex se præsentatum tale obiectum velle absque libertate suspendendi actum. Et in hoc dissentire intendit Scotus, ita ꝙ ratio naturæ in voluntate respectu exercitij actus est in qua dissentimus, & quæ impugnatur.

¶ Aduerte secundò, quòd quia potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta, cõsequens est, quòd si actus plures habent distinctiones ac differétias, oportet distinguendo cõsiderare, quòd differentiæ actuum, quæ attenduntur penes per se primò differentias obiectorum formalium, sunt distinctiuæ potentiarum. Reliquę auté differentiæ actuũ non distinguunt potentias, quãtumcunque inter se sint diuersæ. Et propterea, si naturale & liberum non sunt differentiæ actuum penes per se, primo, obiecta distinctiua potentiarũ non inferent ex hac parte distinctionem potentiarũ. Videtur auté naturale & liberũ esse differentiæ modi agendi, quemadmodum discurrere & simpliciter intueri sunt modi intelligendi. Et quemadmodũ intelligere per discursum & simpliciter, sunt quidé oppositi modi cognoscendi, & per se primò nõ diuersificant potentias, sed modũ operandi præsuppositiuè tamen potest dici diuersificare potentiã, pro quanto scilicet præsupponunt diuersas potentias, vnã ita intellectualem, ꝙ non rationalem. Alterã verò ita rationalé, ꝙ etiã intellectualé. non enim potest esse rationalis absque intellectu, quia posterius nõ potest absolui à participatione prioris. Ita naturale & liberũ per se primò diuersificat non potentiam, sed modum operandi. præsupponunt tamen diuersitaté potentiarum naturalis & liberæ: nõ ita quòd sicut datur potentia merè naturalis, ita detur potentia merè libera, quia hoc est impossibile: quoniam in posteriori oportet saluari rationé prioris, & infimũ inferioris participare superius. constat enim, ꝙ natura prior est voluntate, sed datur potentia verè libera, quæ secũdum sui supremũ habet rationé naturæ, secundũ verò reliquum est merè libera. His igitur prælibatis, ad rationé Sco. negatur, ꝙ neuter istorũ modorũ agendi reducatur in alterum: quoniam liberum reducitur ad naturale, habét enim se liberũ ad naturale vt multa ad vnum, vt motus ad immobile, vt variũ ad vniforme. Et propterea oportet ꝙ oriatur ab ipso, & fundetur in ipso, sitq; ipsius effectus: vt inferius in q.60.art.2.& 82.art.1. manifestatur. Et cum probatur oppositum: quia sequeretur ꝙ liberũ secũdum totũ genus suum esset imperfectũ, accipiendo imperfectũ priuatiuè & propriè: negatur cõsequentia loquẽdo de naturali & libero ex parte producẽtis. Si autem est sermo ex parte etiã producti, dico ꝙ productio libera dicit imperfectioné in realiter producto liberè: quoniã dicit illud in se posse sic & aliter se habere, vt in corpore art. deductum est. Dixi auté realiter producto, propter liberã volitioné qua Deus vult bonũ creaturis, ipsa enim nõ est producta realiter, & propterea non potest in se sic & aliter se habere, aut habuisse, quãuis possit aliter habuisse habitudinem rationis ad creaturas, propter imperfectionem termini. Et sic ruit fundamentum Sco. ex hoc art. ex hac propositione. Productio libera vt distinguitur cõtra naturalé, dicit imperfectionem in realiter producto, & pptera poni nõ potest in diuinis ad intrà. Et hic est alius defectus sui fundaméti. Vnde ad cõfirmationé

primâ dicitur, & quia differentiæ posteriores nõ variant suum prius & naturale & liberũ, sunt differentiæ modi agendi: ideo non variãt differẽtias actionũ quibus distinguunt potẽtias. Cõcedo ergo q naturale & liberũ sunt distinẽti modi agendi, nõ tamẽ quòd sint oppositi modi distinctiui potentiarũ: sed propriè loquẽdo sunt distinctiui modorũ possendi. Et hoc intendit Arist. in locis adductis: nõ enim intendit excludere à proposito & rationali naturã identicè & causaliter, sed vt sic formaliter: vt etiã Autor in hoc articulo distinxit voluntatem cõtra naturam. Et tamẽ non sequitur, ergo est alia potẽtia: sed ergo est alia potẽtia, vel alia ratio eiusdem potẽtiæ. Posset tamẽ hæc materia vnico verbo absolui, dicẽdo, q volũtas distinguitur cõtra naturã pcisè & nõ cõtra naturam intrinsecã volũtati, quæ est simul natura & volũtas. Ad aliam verò confirmationẽ dicitur, q eadẽ quidẽ est potẽtia attingẽs finẽ & referens in finẽ, sed nõ eodẽ modo. Sicut etiã idẽ est intellectus principiorũ & cõclusionum, non tamẽ eodẽ modo. Ita enim se habẽt liberum & naturale in voluntate, sicut discurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliã verò rationẽ distinguendum est de necessitate aut simpliciter aut immutabilitatis: & dicendũ, q actui libero vt sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: qua Spiritussanctus necessario procedit, ita q eius oppositũ implicat contradictionẽ secundum se. Necessitas autẽ immutabilitatis est firmitas quæ stat cum libertate, & perficit operationem liberã. Et per hoc patet responsio ad confirmationes: supponũt enim libertatẽ esse cõpossibilẽ necessitati simpliciter alicuius actus vt sic: quod vt ex pono Metaphysic. patet falsum est. oportet enim libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

Cap 1. ¶ Ad secundã dubitationẽ, quæ est ad hominẽ, dicitur, q labor est in æquiuoco, nã Spiritussanctus procedit à volũtate vt principio, & à volũtate vt volũtas: sumẽdo Volũtatis nomẽ pro potẽtia volitiua: & hoc cõcludunt omnes obiectiones. Sic enim voluntatem accipiẽdo, verum est q producẽdo Spiritumsanctũ est à voluntate vt principio, &

vt distincta contra naturam, id est substantiam volentis: non autem contra naturam, id est rationem naturæ in se quasi participatam, id est contra modum operãdi naturæ, & quòd penes intellectum & voluntatem sumitur numerus processionum diuinarum, & quòd Spiritussanctus procedit per modũ voluntatis. Ex hoc enim q procedit per operationem volitiuæ potentiæ, habet illas tres conditiones, in quibus differt modus voluntatis à modo naturæ: quas vide in quæstionibus disputatis de potentia Dei q. 10. art. 2. ad 11. Cum his omnibus tamen stat, quòd conueniunt in hoc vnico modo, scilicet naturaliter, vt in litera habes. Accipiẽdo autem voluntatis nomen pro ratione voluntatis, inquantum est liberalis: sic negatur, quòd processio Spiritussancti sit à voluntate: & dicitur quòd est à voluntate, non inquantum voluntas, sed inquantum natura, & similia. Vnde hic oportet aduertere quomodo vtatur his vocabulis.

¶ Restat vnum dubium, an voluntas æquiuocè sumatur in prima & secunda conclusione, quæ tamen sunt cõmunes omnibus Theologis, & determinatæ in primo Sententiarum dist. 6. Si enim sumitur vniuocè, sequitur quòd Pater voluntate concomitante ad vtrumlibet, velit generationem Filij: de hac enim est sermo in secunda. Si autem æquiuocè, satis leuis videtur disputatio & differentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd sumitur vniuocè vtrobique, scilicet pro potentia volitiua, seu actu volendi absolutè & indistinctè. Et in prima ostenditur, quòd actus volendi non curando qualis respicit generationem Filij, siue processionem Spiritussancti, vt obiectum. in secunda verò determinatur, quòd velle etiam non curando quale, non habet rationem principij ad vtrumlibet respectu actuum notionalium. Verùm habere rationem principij ad vtrumlibet significatur per actum procedendi & ablatiuum voluntatis, vtputa genuit voluntate: & sic non est æquiuocatio.

2.16 2. distin. 15. q. 1. art. 1. 2. & 3. dist. 31 art 1. ad primum.

Non longe à fine.

Q. 41. ar. 3. Lib. 7. de ciuit. cap. 7.

Cap. 37. art. 2. & q. 33. art. 2. & 3.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum actus notionales sint de aliquo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd actus notionales non sint de aliquo. Quia si Pater generat Filiũ de aliquo, aut de se ipso aut de aliquo alio. Si de aliquo alio, cũ id de quo aliquid generatur, sit in eo quod generatur, sequitur quòd aliquid alienũ à Patre sit in Filio. Quod est contra Hil. 7. de Trin. vbi dicit, Nihil in his diuersum est vel alienum. Si autem Filium generat Pater de seipso, id autẽ de quo aliquid generatur, si sit permanẽs, recipit eius prædicationẽ q d generatur sicut dicimus, quòd homo est albus, quia homo permanet, cum de non albo fit albus. Sequitur igitur quòd Pater vel non permaneat genito Filio, vel quòd Pater sit Filius, quod est falsum. Non ergo Pater generat Filium de aliquo, sed de nihilo.

¶ 2. Præterea, Id de quo aliquid generatur, est principiũ eius q d generatur: si ergo Pater generat Filiũ de essentia vel natura sua, sequitur q essentia vel natura Patris sit principiũ Filij. Sed nõ principiũ materiale, quia materia locũ in diuinis non habet. Ergo est principiũ quasi actiuum, sicut generans est principiũ geniti. Et ita sequitur, quòd essentia generet. Quod suprà improbatum est.

¶ 3. Præterea, Aug. dicit, q tres pſonæ nõ sũt ex eadẽ essentia: quia nõ est aliud essentia & persona. Sed persona Filij nõ est aliud ab essentia. Ergo Filius nõ est de essentia Patris.

¶ 4. Præterea, Omnis creatura est ex nihilo: sed filius in Scripturis dicitur creatura. Dicitur enim Eccle. 24. ex ore Sapiẽtiæ genitę: Ego ex ore Altissimi prodij primogenita ante omnẽ creaturã. Et postea ex ore eiusdẽ Sapientiæ dicitur, Ab initio & ante secula creata sum. Ergo Filius nõ est genit⁹ ex aliquo, sed ex nihilo. Et similiter potest obiici de Spiritu sancto propter hoc quod dicitur Zach. 12. Dixit Dominus extendẽs cælum, & fundans terram, & creans spiritũ hominis in eo. Et Amos 4. secundum aliam literam: Ego formans montes: & creans spiritum.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. dicit in lib. de fi. ad Pe. Pater Deus solus est de sua natura, sine initio genuit Filiũ sibi æqualẽ.

¶ RESPONDEO dicendum, q Filius non est genitus de nihilo, sed de substantia Patris: Ostensum est enim suprà, quòd paternitas, & filiatio, & natiuitas verè & propriè est in diuinis. Hoc autem interest inter generationẽ veram per quam aliquis procedit vt Filius: & factionem qua faciens facit aliquid de exteriori materia: sicut scamnũ facit artifex de ligno: homo autẽ generat filium de seipso. Sicut autem artifex facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt infrà ostendetur) nõ quòd nihilum cedat in substantiam rei, sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio præsupposito. Si ergo filius procederet à Patre, de nihilo existens, hoc modo se haberet ad Patrem, vt artificiatum ad artificẽ: quod manifestum est nomẽ filiationis propriè habere non posse, sed solũm secũdum aliquam similitudinẽ. Vnde relinquitur, q p si filius Dei, procederet à Patre, quasi existẽs ex nihilo, nõ esset verè & propriè filius. Cuius cõtrariũ dicitur. 1. Io. vlt. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus nõ est ex nihilo, nec factus⁹, sed tantum genitus. Si qui autem ex nihilo à Deo facti filij Dei dicantur, hoc erit metaphoricè secundum aliqualem assimilationem ad eum, qui verè filius est. Vnde inquantum solus est verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, secundum illud Io. 1. Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit: inquãtum verò per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptiui, quasi metaphoricè dicitur esse primogenitus, secundum illud Ro. 8. Quos præscinit & prædestinauit, fieri conformes imaginis Filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo, quòd Dei filius sit genitus de substantia Patris, aliter tamẽ quàm filius hominis. Pars enim substãtiæ hominis generantis transit in substantiã geniti. Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est quòd Pater generando Filium, non parte naturæ in ipsum transfuderit, sed totam naturã ei cõmunicauerit, remanente distinctione solũm secundum originem, vt ex dictis patet.

D. 616.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q cum filius dicitur natus de patre, hæc præpositio de, significat principiũ generãs cõsubstãtiale, nõ autẽ principiũ materiale. Quod enim producitur de materia, fit per trãsmutationem illius de quo producitur in aliquã formam. Diuina autẽ essentia, non est transmutabilis, neque alterius formæ susceptiuæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur filius genitus de essẽtia Patris, secundũ expositionẽ Magist. 5. di. 1. Sẽtentiarũ, designat habitudinẽ principij quasi actiui. Vbi sic exponit, Filius est genitus de essẽtia Patris, id est de Patre essẽtia: propter hoc quod Aug. 15. lib. de Trin. dicit, Tale est quòd dico de Patre essentia: ac si expressius dicerẽ de Patris essentia. Sed hoc nõ videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere, quòd creatura est ex Deo essentia: non tamen quòd sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, quòd hæc præpositio de, semper denotat consubstantialitatẽ.

Cap. 34.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum tertium.*

Q. 45. ar. 1.

TItulus quærit de actibus notionalibus, &c. in actu exercito, an scilicet Pater generet Filiũ de sua substantia, an de nihilo.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito, Filius est genitus non de nihilo, sed de substantia Patris. Probatur primò quo ad partem negatiuam ducendo ad impossibile: Si Filius procederetur de nihilo, ergo esset factus: ergo non esset verè & propriè filius, prima consequẽtia probatur ex proportione materiæ ad artificem, & nihil ad Deum. Secunda autem est ex differentia inter factionem & natiuitatem. Destructio autem consequentis manifestatur autoritate 1oã. Apostol. Deinde respondet obiectioni tacitæ: scilicet quòd in Scriptura filius Dei verificatur de aliquo, qui est ex nihilo, dicẽs quòd hoc non verificatur de vero Filio, sed de Filio per assimilationẽ, allatis ad hæc autoritatibus. Infertur postmodum secunda pars conclusionis per locum à diuisione, & subiũgitur

Q. 27. ar. 2.

tibus. Infertur postmodum secunda pars conclusionis per locum à diuisione, & subiũgitur quãm differenter interligatur hęc secũda pars, de substantia patris humani, & de substãtia patris diuini: quia ibi de parte, hic de toto.

¶ In responsione ad primum, in quo negatur, essentiam diuinam habere rationem materiæ: & secundum, in quo dicitur, quòd habet rationẽ formæ subsistentis, argumenta occurrunt Henrici & Durandi, apud Capreolum in 5. distin. primi, ad probãdum quòd Filius est genitus de substantia Patris vt materia, quo ad cõditiones materiæ non importantes imperfectionem. Assentiuntur autem quatuor conditiones sic: esse intrinsecum genito, non accipiens esse, & præexistere ac inexistere, & generatur, vt ly de quo distinguitur cõtra de nihilo, conueniunt essentiæ diuinę respectu generationis Filij: & sunt propriæ conditiones materiæ. ergo de essentia vt materia, vel quasi materia generatur Filius. Assumptum quo ad omnia manifestatur inductiuè. Et quo ad vltimum probatur, ex differentia inter creationem & generationem: quòd illa de nullo subiecto, hæc de præexistenti subiecto est. Adducuntur & confirmationes, si Pater de patre, aut de aliena substantia generaret Filium, proculdubio substantia illa haberet rationem materiæ. ergo si de tota & propria generat, eandem habet rationem. Totum enim & pars, proprium & alienum, non variant propositum. Et confirmatur rursus, quia essentia recipit proprietatem constituiuam geniti, & est quasi potẽtia passiua in generatione, alioquin non omnipotentię actiuæ naturali respondet passiua: ergo habet rationem materiæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd quãuis secundũ quid tolerari possit diuinã essentiam habere aliquam cõditionem materiæ in generatione, vt in dist. 5. primi. q. 2. art. 1. sustinuit Autor: simpliciter tamẽ, cũ litera huius articuli negandã est filium genitũ de Patris substãtia vt materia, & affirmãdum vt forma. Nec aliqua propria cõditio materiæ saluatur in diuina essentia. Esse enim de quo, vt distinguitur cõtra de nihilo, nõ est proprium materię, sed præexistentis intrinseci: quod est commune formæ & materiæ, vt patet si fingamus ex præexistente Sortis anima, & nunc noua materia fieri à Deo Sortem, tunc enim non crearetur: quia ex præexistente aliquo fieret, & tamen non fieret ex aliquo subiecto. Sed error in hac & in aliis cõditionibus accidit, quia vt plurimum ista consueuimus per subiectum, seu materiam declarare, vt etiam in hoc articulo fit, vbi de nihilo, per propositionem ad de subiecto artificialium declaratur: cum tamen opponatur Ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma præexistente. Et similiter reliquæ tres conditiones communes sunt præexistẽti intrinseco. Ad confirmationem autem de patre & alieno negandum est assumptum: & quo ad alienũ quidem patet in natura angelica, quò ad patrem verò in fictione propositi exempli de Sorte. Ad ea autẽ quæ in vltima cõfirmatione adducuntur, negandum est essentiã recipere proprietatẽ, quoniam comparantur vt idem, & non vt recipiens & receptum. Potentia quoque passiua, procul est à productione omnino simplicium, de quorum numero constat esse diuinam personam. Nec ali quod inconueniens est, huiusmodi potẽtiis actiuis non respõdere passiuas: sufficit enim respõdere terminos, vt potẽtia creatiua (quæ tamẽ inferior est) testatur.

Pag. 2.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum quartum.*

2.17 1. di. 7. q. 1. ar. 1. & pos. q. 2. art. 1.

IN titulo, potentia, vt patet quinto & nono Metaphy. dupliciter sumitur. Primò pro potẽtia logica: quæ consistit in non repugnantia terminorum, & de hac nõ est sermo. Secundò pro principio operationis, & sic sumitur hic. vnde in diuinis esse potentiã significat esse potentiæ rationem formalem respectu notionalium: sicut etiam cum quæritur vtrũ in Deo sit scientia, nihil aliud quæritur nisi an scientia dicatur de Deo formaliter.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Necesse est ponere in diuinis potentiam respectu actuũ notionaliũ. Hæc cõclusio primò in litera probatur sic: In diuinis ponuntur actus notionales, ergo necesse est ibi ponere potentiam horum. Et probatur sequela: quia potentia nihil aliud significat, quàm principium actus. Secũdò explanatur vis rationis huius in speciali, sic: Omne generans generat aliquo: ergo in omni generante oportet ponere potentiã generãdi: ergo necesse est Patri attribuere potentiam generandi. Prima consequentia probatur: quia potentia generãdi significat id quo generans generat. Secunda verò probatur: quia Pater est generationis principium. Et similiter potes formare rationẽ de spirante & potentia spirativa: idem enim est iudicium.

2.35. ar. 1.

Art. pre.

¶ Circa hæc aduerte, quòd quamuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7. distin. primi, contra rationem & conclusionem arguat: duo tamen afferenda censui. Alterum contra rationem & conclusionem similiter. Alterum contra conclusionem. Arguitur ergo primò sic. Aut potentia ponitur in Deo respectu actuum notionalium secundum rem: & hic non, quia non est secundum rem principium elicitiuum actus notionalis, vt patet: quoniam actus est idem cum ipsa potentia. Aut secundum rationem tantum: & hoc non, quia sic etiam intellectus haberet rationem potentiæ, quoniam secundum rationem est principium intelligendi. nullo igitur modo valet ratio literæ fundata super hoc, quòd potentia est principium actus. Secundò arguitur sic, ex opposito, Negatio potentiæ generandi non est negatio potentiæ, ergo affirmatio potentiæ generandi non est affirmatio potentiæ. Antecedens est Augustini: consequentia verò patet ex primo Perihermenias, Affirmatio & negatio de eodem sunt.

Q. 25. ar. 1. ad 3. & 4.

Lib. 3. cap. 12.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd potentia ponitur in diuinis respectu actuum notionalium secundum rem. Sed aduertendum est, quòd aliquis actus potest inferre potentiam sui principium, ex dupli conditione. Prima est esse elicitum. Secunda est terminus eius realiter per ipsum productus. Ita quòd quodlibet horum per seipsum separatim infert potentiam secundum rem. Verùm quando actus est elicitus, infert potentiam principium illius, non secundum se, sed secundum suum effectũ, seu terminum. Et quoniam generatio non est actus elicitus à Patre, sed ipse Pater, habet tamen quasi effectum Filium realiter distinctũ: Ideo in Patre est potentia generandi, quæ est principium secundum rem generationis, non secundum se, sed secundum quod ponit genitum. Vnde ratio literæ ex actu sumpta valida est, cum distinctione tamen prædicta intelligenda, scilicet de actu vel secundum se, vel secundum suum terminum realiter emanante. Et ad hoc insinuandum, in litera expresè dicitur, quòd sicut ponuntur ibi actus, ita potentiæ, significando per ly sicut, & ly ita, quòd iuxta modum actus est modus potentię. Et hoc quia pluribus modis actus vendicatæ potest ibi potentiam, vt diximus, & in litera respondendo ad tertium, exprimitur. Ad secundũ verò conceditur totũ: quoniam potentia generandi nõ affirmat potentiam, sed potentiam sic, id est potentiam realem respectu talis actus, scilicet notionalis, nihil enim aliud in hoc articulo concluditur. Vnde & Augustinus optimè dixit, quòd Filius non genuit: non quia non potuit, hoc enim esset negatio potentiæ absolutæ, quam constat communem esse toti Trinitati: cum quo tamen stat, quòd in solo Patre, vt infrà dicetur est potentia generandi.

D. 494.

D. 493.

b 289

Universidad de Deusto

¶ Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quintum.

TItulus clarus est ex præcedentibus. Tantum hoc aduertat nouitius, quòd potentia sumitur hic, non pro respectu principij, sed pro re cui conuenit ille respectus. vtrunque nanque clauditur in ratione potentiæ: sed de illa re dubitatur hic, an sit essentia, vel paternitas, &c.

¶ In corpore quatuor facit. Primò refert opinionem quandam. Secundò, reprehendit illam. Tertio reprehendit quandam aliam opinionem ibi, Nec etiam essentiam, &c. Quartò respondet quæsito.

218 1 dist. 7. q. 1. artic. 2. & post. q. 2. art. 2.

¶ Quo ad primum, recitata opinio est, quòd potentia generandi significat relationé tantum. Quo ad secundum reprehenditur hæc opinio, ostendendo quòd significat diuinā essentiam principaliter sic: Potentia in vnoquoq; agente, id est quo agēs agit: ergo est forma cui sit assimilatio: ergo potentia generatiua est in quo genitum assimilatur generanti: ergo natura diuina in Patre est potentia generandi: ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantū. Prima cōsequentia probatur: quia omne producens producit sibi simile quantum ad formam qua agit: quod manifestatur in generatione hominis. Tertia autē probatur, quia filius Dei assimilatur patri in natura diuina. Et cōfirmatur autoritate Hilarij. Quartò verò cōsequēs quo ad primam partem confirmatur autoritate Magistri in 7. dist. primi.

¶ Quo ad tertiū reprehendenda opinio est, q; potentia generandi significat essentiam inquantum est idem relationi: ita quòd ex æquo significat vtrunque, reprehenditur autem sic, forma indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantem, & non est quo generās generat: ergo in diuinis paternitas est constituens personā patris ge-

Non longè a fine & lib. 5. ad finem.

D. 497.

nerantis, & nō est quo pater generat. Antecedens probatur quo ad secundam partem: quia alioquin Sortes generaret Sortem. Consequentia verò probatur: quia paternitas licet sit forma, est tamen forma indiuidualis: & applicatur probatio secūdæ partis antecedentis secundæ parti consequentis, ducendo ad impossibile, scilicet quòd pater generaret patrem sicut ibi Sortes Sortem gigneret.

¶ Quo ad quartum conclusio respōsiua quæsito est: potentia generandi significat diuinam naturam in recto, & paternitatem in obliquo. Et infertur ex supradictis sic: Quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius: & generatio apud Damaſ. opus est naturæ, non vt quod, sed vt quo. ergo.

¶ Et aduerte quòd pro constanti cum cæteris Theologis supponit Autor, potentiā generandi claudere in se relationem: & ideo non fuit solicitus vt probaret ipsam includi, sed sat fuit probare quòd non sola, & quòd nō sic, scilicet ex æquo includitur. Et sciro, quòd secunda opinio reprehēsa in litera, est ea quam Autor sequutus fuerat in 7. dist. primi. q. 1. art. 2. ac per hoc est hic retractata.

¶ Circa primum assumptum, scilicet potentia in vnoquoque agente est id quo agens agit, dubium occurrit, an hoc sit verum de omni quo agens agit, aut solum de quo primo aut solùm de quo proximè. Non potest dici, quòd omne quo agens agit, sit potentia: quia tunc sequeretur quòd in Sorte essent plures potentiæ generatiuæ: quoniam generat humanitates, & generat potentia generatiua, quæ est vis partis vegetatiuæ. Nec potest dici quòd verificatur solùm de quo primò quoniam sequeretur quòd caloc in igne non esset potentia calefactiua, sed eius substantia, quæ est primum principium calefactionis. Nec potest dici, quòd verificatur tantùm de quo proximè: quia sic falsum dictum esset in litera, quòd natura humana est potentia generatiua hominis. Et similiter malè inferretur conclusio principalis: quoniam natura diuina non nisi mediante intellectu & voluntate est principium generationis & spirationis, vt ex supra dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur, quòd assumptum est verum de omni quo agens agit, duabus conditionibus seruatis, scilicet quòd illud sit aliqua forma agētis, & hoc ad differentiam instrumentorum: & quòd sit per se principium illius actionis, siue elicitium, siue principale, & hoc ad differentiam concomitantium. Nec propterea sequitur esse plures potentias eiusdem rationis in eodem: quia secundum se potentiæ in eodem sunt diuersorum ordinum, dum altera prima, altera proxima est, vt patet de natura humana & potentia generatiua: in ordine verò ad actum vnitatem habent: sunt enim vnius & eiusdem generationis principium: & ideo vt sic, computātur quasi vnum principium & vna potentia, constans ex proximo & primo concurrentibus.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum potentia generandi significet relationem & non essentiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd potentia generandi vel spirandi significet relationem, & non essentiam. Potentia enim significat principiū, vt ex eius diffinitione patet. Dicitur enim potentia actiua esse principium agendi, vt patet in 5. Meta. Sed principiū in diuinis respectu personæ dicitur notionaliter. Ergo potentia in diuinis non significat essentiam sed relationem.

¶ 2. Præterea, In diuinis non differt posse, & agere: sed generatio in diuinis significat relationem. Ergo & potentia generandi.

¶ 3. Præterea, Ea quæ significant essentiam in diuinis communia sunt tribus personis: sed potentia generandi non est communis tribus personis, sed propria Patri. ergo non significat essentiam.

¶ SED CONTRA est quòd sicut Deus potest generare filium, ita & vult. Sed voluntas generandi significat essentiam. Ergo & potentia generandi.

¶ RESPONDEO dicendum, q; quidam dixerunt, quòd potentia generandi significat relationem in diuinis. Sed hoc esse non potest. Nā illud propriè dicitur potentia in quocunq; agente quo agēs agit. Omne autē producens aliquid per suam actionem producit sibi simile, quantum ad formam, qua agit. Sicut homo genitus est similis generanti in natura humana, cuius virtute pater potest generare hominem. illud ergo est potentia generatiua in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti. Filius autem Dei similatur patri gignenti in natura diuina. Vnde natura diuina in patre est potentia generandi in ipso. Vnde Hilarius dicit in 2. de Trin. Natiuitas Dei non potest eam ex qua perfecta est, non tenere naturā: nec enim aliud quàm Deus subsistit, quòd non aliunde quàm de Deo subsistit.

¶ Si igitur dicendum est, quòd potētia generādi principaliter significat diuinā essentiam, vt magister dicit 7. dist. primi sent. non autem tantum relationem. Nec etiam essentiam inquantum est idem relationi. vt significet ex æquo vtrunque. Licet enim paternitas vt forma Patris significetur, est tamē proprietas personalis habens se ad personā Patris vt forma indiuidualis ad aliquod indiuiduum creatum. Forma autem indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantem, nō autem est quo generās generat: alioquin Sortes generaret Sortē. Vnde neque paternitas potest intelligi vt quo Pater generat, sed vt constituens personam generantis: alioquin Pater generaret Patrem. Sed id quo Pater generat, est natura diuina, in qua sibi Filius assimilatur. Et secundum hoc Dam. dicit, quòd generatio est opus naturæ non sicut generātis, sed sicut eius quo generans generat. Et ideo potentia generandi dicitur significat in recto naturam diuinam, sed in obliquo relationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q; potentia non significat ipsam relationem principij, alioquin esset in genere relationis: sed significat id quod est principiū: nō quidem sicut agens dicitur principiū, sed sicut id quo agens agit, dicitur principiū. Agens autem distinguitur à facto, & generans à generato. Sed id quo generans generat, est commune genito & generanti: & tātò perfectius, quantò perfectior fuerit generatio. Vnde cùm diuina generatio sit perfectissima e, id quo generans generat, est commune genito & generanti: & idem numero nō solùm specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo quod dicimus, quòd essentia diuina est principium quo generans generat, non sequitur, quòd essētia diuina distinguatur: sicut sequeretur, si diceretur, quòd essentia diuina generat.

¶ Ad secundū dicendum, q; sicut est idem in diuinis potentia generādi cum generatione: ita essentia diuina cū generatione & paternitate est idem re, sed non ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cùm dico potentiam generandi, potentia significatur in recto, & generatio in obliquo: sicut si dicerem essentiam Patris. Vnde quantum ad essentiam quæ significatur, potentia generandi communis est tribus personis. Quantum autem ad notionem quæ connotatur, propria est personæ Patris.

¶ Circa positionē quarenus affirmat potentiam generatiuam esse diuinam naturam, ex duplici capite dubium occurrit. Primò ex diuina natura, vt distinguitur cōtra perfectiones attributales, puta intellectum & volūtatem: & contra hoc afferuntur argumēta à Sco. Secundò ex eadem vt distinguitur contra relationem. Et cōtra hoc afferuntur argumenta Bonauenturæ, Garronis, Henr. & Duran. Vera quia Autor non sumit hic diuinam naturam vt distinguitur cōtra intellectū & voluntatem, nisi fortè secundum quid: quoniā apud ipsum, etsi natura diuina sit primum principium quo generationis non tamē sola, sed ipsa est vt primum quo, intellectus autem est vt proximum quo, vt ex tractatis de processione Filij & Spiritussancti, manifestē patet. Vnde diuina natura hic sumitur non solùm vt ipsa, sed comprehendens quodcunque absolutum vt principium quo concurrens ad huiusmodi actus notionales. Et propterea nihil refert quantum ad propositum spectat, loqui de diuina natura, & de quocunque alio absolutoessentiali. Propter quod Scotica argumēta emittēda sunt, aliorū verò qui essentiam, vt distinguitur cōtra relationes impugnat rationes ex essentiæ ratione, ex forma personali, ex actu notionali atque autoritate procedunt. Ex essentia quidem primò sic, formæ quæ est formalis ratio alicuius actionis, deberur illa actio, etiam si sit separata à subiecto, vt patet de albedine separata respectu disgregationis: sed deitati vt intelligitur separata à Patre, non debetur ista actio, puta generare: ergo ipsa non est ratio generādi. Præterea Deitas est vnius simplicissimæ rationis, ergo non est ratio tantum duarum actionum, scilicet generationis & spirationis, sed aut vnius aut infinitatum. Præterea Deitas est communis tribus personis, ergo non est propria ratio actus proprij vnius personæ. Ex forma verò constitutiua Patris paternitate, quia idem est principium essendi & operandi, imperfectionis enim est vt forma det actum primum & non secundū. Ex actu verò, quia sicut actus essentialis à forma essentiali, ita personalis à personali. autoritas autem est Aug. 5. de Trin. cap. 6. Eo Pater quo est ei Filius, ergo non diuinitate, sed paternitate est eius Filius. & tenet sequela, quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd in hoc videntur opponentes decipi: quia non discernunt quantum interfit inter diuinam naturam & diuinam naturam in hoc, puta in Patre. Non intendit Autor quòd diuina natura sit potentia generatiua, sed quòd natura diuina in principio non de principio est potentia generatiua. Et ad hoc insinuandum, in litera immediate ante autoritatem Hilarij dicitur, vnde diuina natura in Patre est potentia generatiua in ipso: vbi bis personam nominauit, semel ex parte naturæ, & semel ex parte potentiæ generandi, vt ostenderet quòd neutrū sumitur purè absolutè. Diuina siquidem natura communis est tribus, cum omnibus suis proprietatibus. Diuina autem natura non solū vt Pater, sed vt in Patre, solius est Patris: ipsa enim vt sic, id est vt in Patre, seu vt Patris, potentia est generādi. Et propterea in litera dicitur, q; potentia generādi includit paternitatē, non in recto, sed in obliquo: Deitas enim non vt paternitas, sed vt Patris potentia est generandi, & Patri propria. Et per hoc facile respondetur obiectionibus: vnde primæ rationis licet possit negari maior, quoniā albedo separata à quantitate non disgregaret: distinguatur tamen quòd actus attribuitur dupliciter alicui formæ, vno modo absolutè, ac per se posttiuè. Et sic dato quòd maior esset vera, minor est falsa: quoniā generatio non attribuitur diuinæ naturæ absolutè, nec per se posttiuè, quoniam conueniret ei in quocunque inueniretur: sed quasi permissiuè, eo modo quo particularia cōueniunt vniuersalibus, sic enim competant personæ ad essentiam, vt in q. 40. dictum est. Alio modo attribuitur actus formæ vt in hoc & sic maior est falsa, & minor vera. Et per hoc patet responsio ad ter-

ad tertium. Commune enim vt commune, non est propria ratio proprij, sed bene commune vt proprij, id est personæ, est propria ratio actus proprij ipsi personæ.

¶ Ad secundū verò potest per idem respōderi: q; licet deitas secundū se nō magis respiceret duo quā mille, tamen vt in hoc, id est vt in principio non de principio, & vt in eo, & principio de principio simul, duos tantū inchoat actus. Potest tamē ratio hæc pluribus aliis modis solui, scilicet qa deitas cū intellectu vnius & cū volūtate alterius est principiū. Nec pluriū: quia præter actū intellectus & volūtatis, non datur tertius in natura intellectuali. Ex parte quoq; certi ordinis ipsarū productionū inter se dici potest, q; nō incōuenit ab vno ordinatè oriti. Ad rationem verò ex parte formę falsum est assumptū secundū cōmunem Philosophiæ viā, tenentē, non omnē formā esse actiuā, & specialiter relationē. Posset tamen dici q; quodāmodo paternitas cōstituēdo Patrem, dat generare pro quāto, dat ei concurrere actiuè ad generationem vt quod, nec pl' sibi debetur. Ad illud verò de actu negāda est proportionalis similitudo, quoniā actus essentialis infra latitudinem purè essentialiū inuenit quod & quoa: actus verò personalis infrā latitudinē purè personaliū repugnat, q; inueniat quo: q; a personalitas nō potest esse ratio faciendi sibi simile, nisi idē posset generare se: quod non est intelligibile. Ad autoritatē demū Aug. dicēdum est, q; labor est in æquuoco: quoniā loquitur de quo formaliter. Deitas autem Patris est quo causaliter pater generat, & ei est Filius.

¶ In responsione ad primū aduerte, q; inter generans & genitum inueniuntur duo, scilicet cōueniētia & distinctio. Et distinctio quidē cōditio est: assimilatio autē ratio est: generās enim nō generat vt distinguat, sed vt assimilet distinctū. Et propterea quantò maior est conuenientia, tantò perfectior est generatio, salua distinctione hypostatica. Et quātò minor est huiusmodi suppositalis distinctio, tātò perfectior est generatio. Vnde in diuinis distinctio est minima: quia relatiua & cōueniētia est summa: quia sunt eadē res numero simplicissima & omnino indiuisa, &c.

¶ Super Quæstionis quadragesimæprimę Articulum sextum.

IN titulo aduertę, quòd non quæritur hic, an personæ diuinæ possint esse plures tribus: hoc enim in q. 30. discussum est: sed hic tantùm quæritur an ratio formalis atoxnis alicuius personæ, possit pluificari: ita, scilicet quòd nō sit tantùm vnus Filius, aut vnus Spiritussanctus, vt sic ista quæstio differat ab illa, quòd ibi de pluralitate personarum simpliciter: hic autem de pluralitate personarum eiusdem rationis formalis quæstio est. Duplicitet autem imaginari possumus talem pluralitatem. Primò, vt sint plures Filij, quorum neuter sit Pater, aut Spiritus. Secundò, vt sint plures Filij, vt etiam Spiritussanctus sit filius alia filiatione. Et similiter potest distingui de duobus Spiritibus sanctis, scilicet aut vt neuter sit Filius aut vt etiam Filius sit Spiritussanctus alia numero spiratione passiua. Vtroque enim modo essent plures Filij & plures Spiritussancti, & vno modo essent plures personæ quam tres. Alio verò modo non, propter quod si subtiliter consideretur quæstio ista, stat cum Trinitate personarum, & ideo posita est post determinatū numerum personarum. Nec ad eam spectat discutere nisi pluralitatem purè numeralem, seu indiuidualem.

¶ In corpore vnica est cōclusio ex Athanasij symbolo, in diuinis est tātum vnus pater, vnus filius, vnus spiritussanctus. Et probatur quadrupliciter, & rationes quidem in litera satis formatę sunt: quia tamē impugnātur, figillatim examinabuntur.

¶ Prima ergo ratio fundata super hoc, q; forma vnius speciei non multiplicatur nisi secundū materiā, multos habet aduersarios, scilicet Sco. Aureolum, Adam, &c. Quorū instantiæ consistunt in hoc, q; inuenitur multiplicatio formæ accidentalis in eadem materia, & asserunt lumen, speciem in medio, seu oculo, & relationem. In eadem siquidem parte diaphani videmus multa lumina secundū multitudinē illuminantium: vt oppositā multitudo vmbrarum & illuminationum testatur. In eodē quoque medio species est vtriusq; parietis eiusdem quātitatis, coloris, figuræ, &c. ita vt nō sit aliqua ratio diuersitatis specificæ. Vnūquodque albū multas habet similitudines ad reliqua alba. Et similiter vnus pater pluribus paternitatibus refertur ad plures filios: alioquin relatio remaneret, corrupto termino. Afferuntur & alia contra hanc rationem: quæ vide, si vis, apud Capreolum in septima dist. primi. ex dicendis quidē soluetur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco. in quol. q. secunda directè multipliciter, q; inmaterialitas formæ, non est ratio, quòd ipsa sit ex se hæc, seu multiplicabilis numero. Primò sic, Quo primò aliquid est in actu extra causam & intellectū, eo est hoc primò: sed quælibet entitas absoluta seipsa primò est extra causam & intellectum: ergo probatur maior: quia esse extra causam & intellectum, non conuenit nisi huic. Et cōfirmatur, res non est hoc per illud, quod non est per se causa eius: sed materia nō est causa formæ, secundū Auicē. ergo forma nō est hæc per materiam. Præterea, sequetur q; Gabriel esset ex se hic, & consequenter absq; cōtradictione nō potest poni vniuersalis prædicabilis de pluribus, &c. Præterea, cōtra hanc propositionē sunt articuli Parisiis dānati, si formæ non recipiunt diuisionē nisi secundum materiam: ergo, &c. Et tandē infert, nō esse sanam doctrinā, conclusionem adeo certam & necessariam tenere per propositiones generales nimis & cū tot instātiis.

¶ Ad horum euidētiam nota primò, q; Materiæ nomine hoc in loco intelligitur omne receptiuum. Nam constat q; charitas forma est vni' speciei multiplicata ad multitudinē beatorum angelorum & hominū, & tamen nulla est in voluntate materia, quæ est pars cōpositi: sed receptiua tantū potentia. Vnde sensus propositio nis est, q; forma specifica nō multiplicatur nisi secundū receptiuū: & intendit, q; si est forma receptibilis, plurificatur ad plurificationē receptiuorū actū vel potē tia: quod dico propter animas intellectiuas: si autē est irreceptibilis, eo ipso est implurificabilis. Aduerte secundò, q; (vt patet quinto Metaphy. vbi fundamenta omnis scientiæ traduntur) ū omniū seminū rationes habemus, vnū numero sunt quorū materia est vna: identitas igitur numeralis penes vnitatē attenditur materiæ: nec cum vnitate materiæ stat pluralitas numeralis formæ eiusdē speciei. Et propterea Aristotelem consequentes, negamus omnia in instātiis assumpta. Quoniam stat formam esse vnam in essendo, & multiplicem in dependendo, vel repręsentando, vel respiciendo, vel aliis huiusmodi. Et sic similitudo albi ad omnia alba, vna est relatio in essendo, & multiplex in respiciendo. De defectu autem ad defectum termini, distingue, quòd deficit ad defectum termini adæquati, non autem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respectu ab vno singulorum enim inadæquatur extensiuè. Et ideo altero remanente, nō sufficit ad hoc vt desit relatio quæ erat ad ipsum, sed ad hoc quòd designat ipsum respicere. Species quoque in medio etiam respectu obiectorum intēli & remissi vnica est secundum esse, multiplex autem in repræsentando, & dependendo. Et propterea vt intentio est huius, ducit ad hoc, & vt illius ad illud. Et similiter est de lumine, est enim vnum lumen secundum esse, & multiplex in dependentiis. Et propterea conceduntur multæ illuminationes, & conceditur quòd est multiplex secundum vias, seu tendentias & obstacula. Et propterea apparēt multæ vmbræ. Stat igitur in fuo robore assumpta propositio, in tractatu de angelis stabilienda. Ad primam autem Scoti rationem dicitur primò, quòd ipse non intellexit propositionē tanto studio à se impugnatam. non enim immaterialitas, id est carentia materiæ (quæ est altera pars compositi) sed immaterialitas, id est carentia materiæ, id est potentiæ receptiuæ, est de qua Autor loquitur, vt manifestā uimus, & etiam litera insinuat hic in exemplo de albedine, si subsisteret. Et propterea vanè articulos Parisienses, qui de materia vt materia loquuntur, affert, cùm secundum veritatē materia, vt potentia receptiua, formaliter loquendo, in hac propositione, intelligatur. Verum ne eadem argumenta fierent contra irreceptibilitatem, respondetur primò ad singula. Ad primum quidem, falsa est minor: quia vnūquodque est primò extra causam & intellectum esse, significato per secundū adiacens, & tamē nō est illo hoc. Probatio verò nihil valet, etiam secundum apparentiam, ex hoc quòd non nisi singulari aliqua duo, scilicet esse extra intellectum & causam, & esse hoc conueniunt, inferēs identitatem formalem, vtriusque quo. Ad secundam verò, quòd nec somniauimus, quòd forma in materia existens, sit hæc per materiā intrinsecē, seu formaliter, seu causaliter. Et licet materia secundum Auicen. non sit causa materialis formæ, sed compositi: quia causa materialis nominat causam intrinsecam, est tamen materia causa formæ in genere causæ materialis: deducitur enim de ea vt materia, & hoc sufficit. Ad ea verò quæ de angelis tangunt, suo loco dicetur, & dictum est in cōmentariis de ente & essentia, vbi etiam articulos Parisienses glossauimus. Et aduerte, quòd hæc doctrina modo tradita, non est noua, sed fortè ascendens ad altiudinem intenti diui Thomæ. Nominauit autem irreceptibilitatē immaterialitatem. Tum quia in substantiis separatis, irreceptibilitas non nisi immaterialitatem

219 1 dist. 7. q. 2. art. 2. & in lib. & post. q. 2. art. 1. ad 10. & art. 4.

Lib. 3. cap. 12.

Lib. 1. cap. 8.

D. 984.

D. 200.

In symb.

160 b 161 b 186 d

173 174

174 234

Art. 2.

Q. 42. art. 6. ad 3.

c 225 e

personis. ¶Secūdò, vtrū persona procedés sit æqualis ei à qua procedit secundū æternitaté. ¶Tertiò, vtrū sit aliquis ordo in diuinis personis. ¶Quartò, vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum magnitudinem. ¶Quintò, vtrū vna earū sit in alia. ¶Sextò, vtrum sint æquales secundum potentiam.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd æqualitas non cōpetat diuinis personis, æqualitas enim attenditur secundum vnum in quantitate, vt patet per Philosophum 5. Metaphysi. In diuinis autem personis non inuenitur, neque quantitas continua intrinseca, quæ dicitur magnitudo: neque quātitas continua extrinseca, quæ dicitur locus & tempus: neque secundum quantitatem discretam inuenitur in eis æqualitas, quia duæ personæ sunt plures quàm vna. Ergo diuinis personis non conuenit æqualitas.

¶2. Præterea, Diuinæ personæ sunt vnius essentiæ, vt suprà dictum est. Essentia autem significatur per modum formæ. Cōuenientia autem in forma non facit æqualitatem, sed similitudinem. Ergo in diuinis personis est dicenda similitudo, & non æqualitas.

¶3. Præterea, In quibuscunq; inuenit' ęqualitas, illa sunt sibiinuicé æqualia: q̄a æquale dicitur æquali æquale. Sed diuinæ personæ non possunt sibi inuicé dici æquales. Quia, vt Aug. dicit 6. de Trin. imago si perfectè implet illud cui⁹ est imago, ipsa coæquatur ei: nō illud imagini suæ. Imago auté Patris est Filius. Et sic Pater nō est æqualis Filio. Non ergo in diuinis psonis inuenitur æqualitas.

¶4. Præterea, Aequalitas relatio quędā est: sed nulla relatio est cōmunis omnibus personis, cùm secundum relationes personæ abinuicem distinguantur. Non ergo æqualitas diuinis personis conuenit.

¶SED CONTRA est quòd Atha. dicit, quòd tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

¶RESPONDEO dicendū, q necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Quia secūdū Philosophū in 10. Meta. ęquale dicitur quasi per negationé minoris & maioris. Nō auté possumus in diuinis personis ponere aliq̄d maius & minus. Quia, vt Boe. dicit in lib. de Trin. eos differentia, scilicet deitatis comitatur, q̄ vel augēt vel minuūt, vt Arriani, qui gradib⁹ numerorū trinitatē variátes, distrahunt, atq; in pluralitaté deducūt. Cuius ratio est: quia inæqualium nō potest esse vna quātitas numero. Quantitas auté in diuinis nō est aliud quā ei⁹ essentia. Vnde relinquitur, q si esset aliqua inæqualitas in diuinis personis, q nō esset in eis vna essentia. Et sic non essent tres personæ vnus Deus. quod est impossibile. Oportet igitur æqualitatem ponere in diuinis personis.

¶AD PRIMVM ergo dicédum, quòd duplex est quātitas, Vna scilicet q̄ dicitur [d] quātitas molis, vel quātitas dimésiua, q̄ in solis rebus corporalibus est. Vnde in diuinis [d] psonis locū nō habet. Sed alia est quātitas [d] virtutis, q̄ attéditur secundum perfectionem alicuius naturæ, vel formæ. Quæ quidé quātitas designatur secundum quod dicitur aliquid magis vel minus calidum, inquantum est perfectius vel minus perfectū in tali caliditate. Huiusmodi auté quātitas virtualis attenditur primò quidé in radice, id est in ipsa perfectione formæ, vel naturæ: & sic dicitur magnitudo specialis, sicut dicitur magnus calor propter suā intensioné & perfectioné. Et ideo dicit Aug. 6. de Trin. quòd in his quæ nō mole magna sunt, hoc est maius esse, quod est meli⁹ esse. Nam melius dicitur quod perfectius est. Secundò autem attenditur quātitas virtualis in effectibus formæ. Primus autem effectus formæ est esse. Nam omnis res habet esse secundū suam formam. Secundus autem effectus est operatio. Nam omne agés agit per suam formā. Attenditur igitur quātitas virtualis, & secundum esse, & secundum operationé. Secundū esse quidem, inquantū ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt maioris durationis. Secūdū operationé verò inquātū ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt magis potétia ad agendū. Sic igitur, vt Aug. dicit in lib. de fi. ad Pet. Aequalitas intelligit' in Patre & Filio & Spiritusancto [e] inquantū nullus horū aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate.

¶Ad secundū dicendū, quòd vbi attenditur ęqualitas secūdū quātitaté virtualé, ęqualitas includit in se similitudinem, & aliquid plus: quia excludit excessum. Quæcunque enim cōmunicāt in vna forma, possunt dici similia, etiā si inæqualiter illā formā participāt, sicut si dicatur aër esse similis igni in calore. Sed nō possunt dici æqualia, si vnū altero perfectius formā illā participet. Et quia non solum vna est natura Patris & Filij, sed

220 / 3.q.58 art. 3.& 1.dist. 19.q.1.art. 1.& 4.cōs. 4a.9. / Text.20. / Q.39.ar.2. / Cap. 10. / In Symb. / Tex.15.16. & 17. / Paulò à princip. / D.1080. / D.470. / D.555. / Cap. 8. / Cap. 1. 223.

terialitatem subsistétem in specie significat. Tum quia potentia receptiua ex parte materiæ se tenet: & facilè propterea erat ex hac illam intelligere. Et sic patet prima ratio sumpta ex communibus omnibus omnino immaterialibus formis subsistentibus. Nec inconuenit eam adduxisse ad proprietates personales: imò necesse fuit, quoniam ipsæ de talium numero sunt, & non cognoscimus eas secundū seipsas, sed ex creaturis vt possumus, ad eas ascendimus, vt teneamus conclusionem certam & necessariam, ex propositione certissima communi omnibus Philosophis, imò communi animi conceptioni sapientum.

¶Secunda ratio sumitur ex modo specificāte processiones, scilicet per modum verbi & amoris: & fundatur super vnitate actus intelligendi, ac vnitate actus amandi in diuinis. Cōtra quam rationem instāt quidam sic, Si vnitas actus intelligendi infert vnitatem Filij, aut intendit de vnitate reali, aut secundum rationem. Si reali, ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferret vnitatem personę productæ: si secundum rationem, ergo distinctio secundū rationem inferret distinctionem personarū. sicut enim vnitas ad vnitaté, sic distinctio ad distinctionem se habet.

¶Scotus auté in Quolibetis, vbi suprà contra hāc rationé, dicit, quòd non est valida: quia fundatur super hac propositione, Vbi non potest esse nisi vnicus actus intelligendi, non potest esse vnicum dicere & vnicum verbum: hęc auté propositio est vera in nobis gratia materię, quia in nobis omne intelligere est expressum per actum dicendi: non sic autem est in diuinis, &c. Et breuiter, inquit, ex vnitate formæ absolutæ eiusdé rationis non potest inferri vnitas productionis & termini vniuersaliter, & in omni materia: ergo ex vnitate intellectionis non sequitur gratia formæ, vnitas dictionis & verbi.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd hic est sermo de vnitate numerali q̄ supponit vnitaté formalem, vt patet 5. Meta. c. De vno: quoniā de multiplicatione numerali tantùm personalium est quæstio, ita quòd ratio consistit in hoc, intellectio Dei est vna numero, ergo verbū est vnum numero, & si essent intellectiones Dei plures secundum numerum, essent plura verba secundum numerum. Ad argumentum ergo dicitur, quòd intédit de vnitate numerali formali, id est, quæ infert vnitaté formalem, non autem de vnitate numerali identica, qualis est inter actum intellectus & volūtatis diuinæ, & propterea negatur sequela. Quomodo autem ex distinctione formali secundum rationem inter intellectum & volūtatem inferatur distinctio personarum, in q. 27. declaratum fuit, & dictum quòd hoc nō sequitur immediatè, sed mediante ordine originis. Ad obiectionem verò Scoti dicitur, quòd ratio literæ non fundatur super illa propositione, sed super hoc, quòd vbi est vnum tantùm intelligere & dicere adæquatum illi, ibi non est nisi vnum dicere & vnum verbum, quod patet esse verum: superflueret nanque aliud dicere. Et similiter ex vnitate formæ absolutæ optime infertur vnitas formæ respectiuæ, seu actionis adæquatæ. Et ad hanc adæquationem insinuandam dicitur in litera, quòd Deus omnia simplici actu intelligit, ac per hoc dicit.

¶Tertia ratio sumitur ex communi modo procedendi, qui verè est modus, quòd scilicet procedunt naturaliter, distinguitur contra liberè. Et fundatur super hoc quòd natura determinatur ad vnum.

¶Cōtra quā etiam rationem instant quidam, Aut intendis, quòd natura determinatur ad vnum numero: & hoc est falsum, etiā in naturis limitatis. Aut ad vnum modum producendi: & hoc est falsum in natura infinita. Neutro igitur modo ratio aliquid valet.

¶Ad hoc breuiter dicitur q intendit tertio modo, scilicet q natura determinatur ad vnum formaliter: sub hac enim subsumitur & rectè de natura eadem pluribus modis communicabili, quòd secundum vnumquenque modū est determinata ad vnum formaliter illius modi, & cōsequéter q hæc natura secundum hūc modum est determināta ad hoc vnum: & sic concluditur vnitas numeralis producti vno modo. Et inducta est hæc ratio ad ostendendā differentiā inter naturale & voluntarium agés, in largiédo vnitaté numeralem effectui vnica simul actione agendo: ab agente enim voluntario possunt simul plura pduci, vt inqui: Auerrois, cōmét. 44.12. Metaph. à naturali auté nō nisi vnum ab vno. Et ex his patet respōsio ad obiectioné Scoti, vbi suprà infringentis quoq; hāc rationem, quia natura non determinatur ad vnum numerum.

¶Quarta verò ratio ex perfectione diuina sumitur. Et fundatur super hoc, q omnis res diuina habet quicquid inueniri potest infra latitudinem illius rationis formalis. Ex hoc enim manifestè seqtur, quòd non cōpatitur sui partitionem, & consequenter nec pluralitatem.

¶Sed cōtra hanc quoq; rationé instatur quòd nihil valeat: quia sic sequeretur q esset vnum tantum productū in diuinis: & pbatur sequela, quia productum est res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudiné pduci inueniri potest, & sic excludit multiplicationé sui: quòd si hic non valet, ergo nec in ratione tua.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd fundamétum illud intelligendum est de re diuina, quę est vna per modum speciei specialissimæ, & non de re diuina, quæ est vna per modum generis: quoniā sub specie non nisi materialis restat differétia: sub genere auté latét multa, & sic directè deseruit proposito: quoniam de pluralitate numerali, vt iam dictū est, quæritur, & cessant obiectiones, productum enim non specificā, sed genericā rationé significat, Filius autem specificam, & ideo de Filiatione tenet ratio, de productione auté non. Et nota hāc rationem: quoniā cōcludit vniuersaliter nullum prędicatum specificum, siue absolutum, siue respectiuū in Deo plurificari. Vnde patet, quòd nulla sit instantia Scoti vbi suprà, contra hanc rationem: quia Filius est perfectus Deus, & tamé nō habet deitatem omni modo habendi: ergo filiatio potest esse perfecta, & tamen haberi alia ab alio. Similitudo enim nulla est, vt patet: quia est à modo habendi ad diuersitatem numeralem: imò quia filius est perfectus Deus, sequitur, ergo habet quicquid est infra latitudinem deitatis, & consequenter est multiplicabilis secundum deitatem.

¶Super Quęstionis quadragesimæsecundæ Articulum primum.

TItulus satis clarus est: ita enim indeterminatè vt sonat, interpretandus est: discutiendum est enim & an sit & quomodo sit, &c.

¶In corpore vnica est cōclusio directè respōsiua quæsito, necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Et probatur sic: In diuinis personis nō possumus ponere maius & minus: ergo necesse est ponere æqualitaté. Consequentia probatur, ex 10. Meta. quia æquale dicitur quasi per negationem maioris & minoris. Antecedés verò probatur dupliciter. primò autoritate Boetij: secundò ratione sic, si esset inæqualitas in diuinis personis, non esset in eis vna numero quantitas, ergo nec vna essentia: ergo tres personæ non essent vnus Deus: quod est impossibile, prima consequentia probatur: quia inæqualium non potest esse vna numero quantitas. Secunda autem, quia quantitas in diuinis nihil aliud est quam essentia.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd licet ex negatione inæqualitatis non sequatur simpliciter affirmatio æqualitatis, vt patet de puncto respectu lineæ & propter hoc in litera dixit Autor, quòd æquale dicitur quasi per negationem. Supposita tamen quantitate in distinctis extremis sequitur ex negatione inæqualitatis, affirmatio æqualitatis. Vtrum autem sequatur æqualitas quæ sit relatio realis, aut non, inferius patebit.

¶In responsione ad primum aduerte Thomista, quòd apud S. Thom. hic, intensio & remissio formæ est ipsius essentiæ formę, & non solùm ipsius esse: hoc in primo modo quantitatis virtualis habes.

¶In responsione ad secundum habes solutioné omnium argumentorum Aureoli apud Capreolum in dist. 19. primi. æqualitas enim fundata in substātia distinguitur à similitudine & identitate secundum modū: sicut etiam fundamenta sic distinguuntur, vt in litera manifestatur de æqualitate & similitudine alborum vt sic: album enim vt habet rationem albi non excedentis nec excessi in perfectione ab alio albo, dicitur simile & æquale eadem relatione, & idem est iudicium de substantia per modum quantitatis sumpta, semper nanque æqualitas includit prioré relationem, & addit modum fundamenti.

etiá æque perfectè est in vtroque: ideo non solùm dicimus Filium esse similem Patri, vt excludatur error Eunomij, sed etiam dicimus æqualem, vt excludatur error Arrij.

¶Ad tertium dicendū, q æqualitas vel similitudo dupliciter pōt significari in diuinis, scilicet per nomina, & per verba. Secūdum quidé quod significatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in diuinis psonis, & similitudo. Filius enim est æqualis, & similis Patri, & ecōuerso. Et hoc ideo: quia essentia diuina nō magis est Patris quā filij. vnde sicut Filius habet magnitudiné Patris, quòd est esse eum æqualem Patri: ita Pater habet magnitudinem Filij, quod est esse eum æqualé Filio. Sed quantum ad creaturas (vt Diony. dicit 9. c. de Diui. no.) nō recipitur conuersio æqualitatis, & similitudinis. Dicuntur enim causata similia causis inquantū habét formam causarum, sed non ecōuerso: quia forma principaliter est in causa, & secūdariò in causato. Sed verba significāt æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in diuinis, est tamen ibi accipere. Quia igitur Filius accipit à Patre, vnde est æqualis ei, & non ecōuerso [d]: propter hoc dicimus, quòd Filius coæquatur Patri, & non econuerso.

¶Ad quartum dicédum, q in diuinis personis nihil est cōsiderare nisi essentiam, in qua cōmunicant, & relationes in quib⁹ distinguuntur: æqualitas auté vtrunq; importat, scilicet distinctioné personarū, quia nihil sibiipsi dicitur æquale: & vnitatem essentiæ, quia ex hoc personæ sunt sibiinuicem æquales. quòd sunt vnius magnitudinis & essentiæ. Manifestū est aūt q idem ad seipsum refertur aliqua relatione reali: Nec iterū vna relatio refertur ad aliam per aliquam aliam relationem. Cum enim dicim⁹, quòd paternitas opponitur filiationi, oppositio nō est relatio media inter paternitatem & filiationem. Quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo æqualitas & similitudo in diuinis personis non est aliqua realis relatio distincta à relationibus psonalibus, sed in suo intellectu includit & relationes distinguétes personas & essentię vnitatem. Et propterea Magister dicit in trigesimaprima, dist. primi sent. quòd in his appellatio tantùm est relatiua.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum persona procedens sit coæterna suo principio, vt filius patri.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd persona procedens non sit coæterna suo principio, vt filius patri. Arrius enim 12. modos generationis assignat. ¶Primus modus est iuxta fluxum lineæ à pūcto: vbi deest æqualitas simplicitatis. Secūdus modus est iuxta emissionem radiorū à sole: vbi deest æqualitas naturæ. ¶Tertius modus est iuxta characterem seu impressioné à sigillo: vbi deest consubstantialitas & potentiæ efficiétia. ¶Quartus mod⁹ est iuxta immissioné bonę voluntatis à Deo: vbi etiā deest consubstātialitas. ¶Quintus modus est iuxta exitum accidentis à substantia: sed accidenti deest substantia. ¶Sextus modus est, iuxta abstractionem speciei à materia: sicut sensus accipit specié à re sensibili: vbi deest æqualitas simplicitatis spūalis. ¶Septimus modus est, iuxta excitationem voluntatis à cogitatione. Quæ quidem excitatio temporalis est. ¶Octauus modus est, iuxta transfigurationem, vt ex ære fit imago: quæ materialis est. ¶Nonus modus est motus à mouente, & hic etiam ponitur effectus & causa. ¶Decimus modus est, iuxta eductionem specierum à genere. Qui non cōpetit in diuinis: quia Pater nō prædicatur de Filio, sicut genus de specie. ¶Vndecimus mod⁹ est, iuxta ideationé: vt arca exterior ab ea, quæ est in méte. ¶Duodecimus modus est, iuxta nascétia: vt homo est à patre: vbi est prius & posterius secundū tépus. Patet ergo, q in omni modo, quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ, aut æqualitas durationis. Si igitur Filius est à Patre, oportet dicere, vel eum esse minorem Patre, aut posteriorem, aut vtrunque.

24 d / D.80. / 221 / 4. contra cap.11. Et po.q.2. articul.3 col. & q.3.art. 13 Et opu. 3.cap.41.

¶In responsione ad tertium aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum ibidem impugnat vltima verba, volens quòd Pater est æqualis & æquatur Filio. Et consistunt rationes suæ in hoc: Æquari non significat æqualitaté accipere, sed æqualitatem habere per modū fluxus, vt cætera verba: ergo potest conuenire Patri. Antecedés patet ex se, & inductiuè: dicimus enim quòd duæ lineæ coæquantur, & tamen neutra ab altera æqualitatem sumit, &c. Ad hoc dicitur, quòd æquari secundum proprietatem vocabuli significat motum, seu accessum quédam ad id cui æquatur, vnde non propriè dicimus lineam æquari lineæ, nisi cùm sit secundum rem vel designationé æqualis alteri: vnde negandum est antecedens. & inductio est ad oppositum. Verum gratia materiæ in diuinis omne accipere, accedere, &c. spectat ad originé, & propterea ibi sequitur differentia in litera posita, inter nomen & verbum quo ad Patrem & Filium: quāuis etiam in creaturis quū linea æquatur: per lineā, ab illa æquatur, sicut imago Cæsaris à Cæsare fit.

¶In respōsione ad quartum aduerte opinioné Doctoris & eius fundaméta. Opinio est, quòd æqualitas diuinarū personarum nō est relatio realis: & quòd quum dicitur, Pater & Filius sunt æquales: ly æquales, tria includit, scilicet vnitatem essentiæ, distinctionem realem relationum subsistentium, id est personarum, & relatiuam appellationem, qua formaliter denominantur æquales: & quòd secundum illa duo, æqualitas ponit aliquid reale in diuinis: secundum tertium autem, relationem tantùm rationis ponit, quod & autoritate Magistri confirmatur in trigesimaprima distinctio. primi. Fundamenta autem positionis sunt duo, secundum duas conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorum, altera est fundatio non super alia relatione.

¶Verum contra hæc arguitur à tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in trigesimaprima distinct. primi, & in quoli. q. 6. vbi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primò contra illam conditionem de reali distinctione fundamentorum. Æqualitas fundatur super vna quantitate distinctorum extremorum: ergo super simpliciter vna quantitate distinctorum verior est æqualitas, quàm super quantitate vna secundum quid: ergo super quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secundò, quia ad relationes reales sufficiunt tres cōditiones, scilicet distinctio realis extremorum realium, fundamentum reale, & quòd insint extremis absque omni opere intellectus: ergo. Tertiò, quia sic relationes originis non possent distingui realiter: quoniam si essentia est fundamentum, ipsa est indistincta: si relatio, obstat secunda conditio. Et confirmatur: quia si vna albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur cōtra conclusionem sic: Æqualitas est in Filio ex vi productionis: & est prima æqualitas apud August. sexto de Trinit. cap. vlt. & est perfectio simpliciter apud eundem de quantitate Animæ, cap. septimo, ergo est relatio realis. Et confirmatur: quia secluso omni intellectu Filius est realiter æqualis Patri, ergo aliqua æqualitate æqualis: ergo non æqualitate, quæ est relatio rationis.

¶Præterea, Inquit Scotus, si esset inæqualitas inter Patrem & Filium, esset relatio realis: ergo æqualitas est realis. Et confirmatur: Inuenitur inæqualitas perfecta in re, ergo & æqualitas, sed nulla potest esse nisi in diuinis personis, quoniam omnis alia quantitas est imperfecta. ergo.

¶Ad euidentiam horum aduerte, quòd defectus primæ cōditionis positæ in litera, id est, si non est distinctio realis fundamentorum, infert quòd impossibile est fundatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quæ primò referuntur, sicut albedo primò disgregat. Et de eis primò intelligitur, quum dicitur, quòd exigitur distinctio extremorum (est enim æquale) primò conuenit quanto, & cuicunque subtracto vel coniuncto non conuenit nisi ratione quanti. Secunda autem conditio non facit relationes non esse reales, sed facit eas nō esse alias à fundamentis. Vnde quælibet duo correlatiua realibus relationibus oppositionis opponuntur adinuicem, sed sunt illamet correlatiua: seipsa enim paternitas opponitur relatiuè filiationi. Et propterea si prima cōditio non deficeret, æqualitas filij ad Patrem esset ipsa filiatio, & Patris ad Filium esset paternitas. Vnde ad rationem primam dicitur, quòd antecedens est sanè intelligendum. Potest enim dupliciter intelligi. Primò vt sonant verba, scilicet quòd vnitas quantitatis faciat æquale. Alio modo, quòd vnitas, id est indistinctio quantitatis ab alia secundum magis & minus faciat æquale. Rursus æquale potest dupliciter sumi. Vno modo vt significat relationem æqualitatis realis: alio modo vt significat æqualitatem indistinctè siue secundum rem, siue non. Si primo non sumatur, antecedens verū est de æquali secundo modo, id est confusè sumpto, & non de æqualitate, id est reali relatione, & ideo ratio nihil valet. Si secūdo modo, antecedens verum est de æqualitate reali, & est radix positionis nostræ. Et ex his patet, quòd secūda ratio malè interpretatur conditiones relationum realium, debent enim extrema realiter distingui secundum fundamenta si relationes sunt præexigentes fundamenta. Ad tertium autem dicitur dupliciter, primò, q relationes originis fundantur super actibus notionalibus. Et cum dicitur, illi sunt tres respectiuè, respōdetur, quòd ex hoc bene sequitur, ergo relationes originis non sunt aliæ relationes ab illis, & non sequitur, ergo non sunt relationes reales. Secūdo dicitur & melius, q illa conditio intelligitur de relationibus in exigentibus fundamentum. Sunt enim relationes duplicis ordinis. Quædam ferunt secum non solùm fundaméta, sed etiam supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas diximus cōstituere hypostases, &c. Quædā verò non fuerunt, sed supponunt fundamenta & hypostases, & tales sunt æqualitas & similitudo, & ideo illæ reales, istæ non. Et per hoc patet solutio rationum Scoti in Quoli. procedunt enim ex hoc, quòd essentia est fundamentum relationū originis, quod non est verum propriè loquendo. Ad confirmationem verò de albedine negatur quòd ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi forte ratione diuersarum partium ipsius albedinis extensæ, quòd est extra propositum.

¶Ad ea verò quæ primò contra conclusionem obiiciuntur vnica est responsio, quòd Filius est secluso omni intellectu verè & realiter æqualis Patri, quo ad vnitatem essentiæ, & distinctionem personarum, & quo ad relatiuam appellationem fundamentaliter: hæc enim habet ex vi generationis. Et sic est prima æqualitas, & non per realitatem additæ relationis. Sicut etiam Filius est idem sibiipsi realissimè secluso omni intellectu, & hoc habet à Patre, &c. tamen non sequitur, ergo relatio identitatis sibi est realis. est enim idem sibi identitate fundamentaliter, & ita Filius æqualis æqualitate fundamentaliter sumpta. Hæc enim instantia manifestat vitiū obiectionū. Nec est verum quòd æqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Aug. hoc dicit, quamuis dicat, q æqualitatem inæqualitati iure proponis. Album enim nigro iure præpones, & tamen neutrum est perfectio simpliciter. Scito tamen veritatem, q æquale non quo ad relationem, sed quo ad fundamentum præponitur inæquali: quia vnū præponitur multo, & sicut vnum præponitur multo, vnum auté perfectionem simpliciter non dicit, nisi ens denominatum vnū sit perfectio simpliciter, & ppterea æquale à genere perfectionum simpliciter est valde remotū. Nec realitas inæqualitatis, si esset in diuinis infert realitaté æqualitatis, quoniā illa habet duas quantitates numero distinctas, maiorem, s. & minoré. Hæc auté vnā tantū de facto habet. De perfectiōe auté æqualitatis dupliciter contingit loqui, s. absolutè & vt realis relatio. Et vtroque modo concedo quod inuenitur in re perfecta æqualitas, sed primo modo sumpta in diuinis, secūdo auté mō in aliis rebus. Falsum est enim, imò impossibile, q secūdo modo inueniatur in diuinis: qm̄ est forma imperfectionem coexigens, s. distinctionem numeralem absolutorum. Et bene in re hac aduertas, & concedas in diuinis veram æqualitaté & perfectam, & primam summam, &c. vt in corpore articuli probatum est, sed non inquātum est relatio realis, vt in respōsione ad quartum dicitur. Nec fallaris, digrediendo ab æqualitate vno modo ad eā alio modo.

¶Super Quęstionis quadragesimæsecundæ Articulum secundum.

TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Necesse

¶2.Præterea, Omne quod est ex altero, habet principium, sed nullum æternum habet principium. Ergo Filius nō est æternus, neque Spiritussanctus.

¶3.Præterea, Omne quod corrumpitur desinit esse. Ergo omne quod generatur, incipit esse. Ad hoc enim generatur, vt sit. Sed filius est genitus à patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus Patri.

¶4.Præterea, Si Filius genitus est à patre, aut semper generatur, aut est dare aliquod instans suæ generationis. Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est imperfectum sicut patet in successiuis, quæ sunt semper in fieri, vt tempus & motus) sequitur quòd filius semper sit imperfectus, quod est inconueniens. Est ergo dare aliquod instans generationis filij. Ante illud ergo instans filius non erat.

In symb. ¶SED CONTRA est quod Athanasius dicit, quòd totæ tres personæ coæternæ sibi sunt.

¶RESPONDEO dicendū, quòd necesse est dicere filium esse coæternū patri. ¶Ad cuius euidentiam considerandum est quòd aliquid ex principio existēs posterius esse suo principio, potest cōtingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis: alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus volūtariis aliter in agētibus naturalibus. In agentibus quidem voluntariis propter electionem temporis. Sicut enim in agentis voluntarij potestate est eligere formam quam effectui conferat, vt suprà dictū est: ita in eius potestate est eligere tempus in quo effectum producat[c]. In agentibus autem naturalibus hoc cōtingit, quia agens aliquod non à principio habet perfectionem virtutis naturalis ad agendū, sed ei aduenit post aliquod tēpus, sicut homo nō à principio generare potest. Ex parte actionis impeditur, ne id quod est à principio simul sit cum suo principio, propter hoc quòd actio est successiua. Vnde dato quòd aliquod agens tali actione agere inciperet statim cùm est, non statim eodem instanti esset effectus, sed in instanti ad quod terminatur actio. Manifestum est autem secundum præmissa, quòd pater non generat filium volūtate, sed natura. Et iterum quòd natura patris ab æterno perfecta fuit[e]. Et iterum quòd actio, qua pater producit filium, non est successiua[e]: quia sic filius Dei successiuè generatus esset, & eius generatio materialis & cum motu esset, quod est impossibile. Relinquitur ergo quod filius fuit quādocunque fuit pater. Et sic filius est coæternus patri, & similiter Spiritussan. vtrique.

Serm. 38. ¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut Augustinus dicit in lib. de Verbis Domini, nullus modus processionis alicuius creaturæ perfectè repræsentat diuinam generationem. Vnde oportet ex multis modis colligere similitudinem: vt quod deest ex vno, aliqualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in synodo Ephesina, Coexistere semper coæternum patri filiū splēdor tibi denuntiet. Impassibilitatē natiuitatis ostendat verbum, consubstātialitatem filij nomen insinuet. Inter omnia tamen expressius repræsentat processio verbi ab intellectu. Quod quidem non est posterius eo à quo procedit: nisi sit talis intellectus qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

D. 570. ¶Ad secundum dicendum, quòd æternitas[d] excludit principium durationis, sed non principium originis.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis corruptio est mutatio quædā. Et ideo omne quod corrumpitur, incipit nō esse, & desinit esse. Sed generatio diuina nō est transmutatio, vt dictum est suprà. Vnde filius semper generatur, & pater semper generat.

¶Ad quartum dicendum, quòd in tempore aliud est quod est inuisibile, scilicet instans: & aliud est quod est durans, scilicet tēpus. Sed in æternitate ipsum nunc indiuisibile est & semper stans, vt suprà dictum est. Generatio verò filij non est in nunc temporis: aut in tempore, sed in æternitate. Et ideo ad significandum præsentialitatem & permanentiam æternitatis, potest dici quòd semper nascitur, vt Origenes dixit. Sed (vt Gre. & August. dicunt) melius est quòd dicatur semper natus: vt ly semper, designet permanentiam æternitatis: & ly natus, perfectionem geniti. Sic ergo Filius non imperfectus est, neque erat quando non erat, vt Arrius dixit.

Quæst. 17 artic. 2. — *Quæst. 10. artic. 4.* — *Hom. in 1. cap. Ioā. à med.* — *Lib. 29. mer. ca. 1.* — *In Psal. 2. super illud, Hodie genui te.*

ARTICVLVS III.

¶Vtrum in diuinis personis sit ordo naturæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in diuinis personis non sit ordo naturæ. Quicquid enim in diuinis est, vel est essentia, vel persona, vel notio. Sed ordo naturæ non significat essentiam, neque est aliqua personarum, aut notionū. Ergo ordo naturæ non est in diuinis.

In symb. ¶2.Præterea, In quibuscunque est ordo naturæ, vnum est prius altero, saltem secundum naturam & intellectum, sed in diuinis psonis nihil est prius & posterius. vt Athan. dicit. Ergo in diuinis personis non est ordo naturæ.

¶3. Præterea, Quicquid ordinatur distinguitur: sed natura in diuinis non distinguitur. Ergo non ordinatur. Ergo non est ibi ordo naturæ.

¶4.Præterea, Natura diuina est eius essentia. Sed non dicitur in diuinis ordo essentiæ. Ergo neque ordo naturæ.

In symb. ¶SED CONTRA, Vbicunque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio. sed in diuinis personis non est confusio, vt Athan. dicit. Ergo est ibi ordo.

¶RESPONDEO dicendum quòd ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principiū. Vnde sicut dicitur principium, multipliciter, scilicet secundum situm, vt punctus, secundum intellectum, vt principium demonstrationis, & secundum causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In diuinis autē dicitur principium secundum originem absque prioritate, vt suprà dictū est. Vnde oportet ibi esse ordinem secundū originem absque prioritate. Et hic vocatur ordo naturæ secundum Aug. non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero.

Q. 3. ar. 1. ad. 3. præcipue. Ex lib. 4. sup. Gen. c. 34. & 35.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ordo naturæ significat notionem originis in communi, non autem in speciali[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd in rebus creatis etiam cùm id quod est à principio, sit suo principio coæuum secundum durationem: tamen principium est prius secundum naturam & intellectum, si considerentur id quod est principium. Sed si considerentur ipsæ relationes causæ & causati, & principij & principiati, manifestū est quòd relatiua sunt simul natura & intellectu, inquātum vnum est in diffinitione alterius. Sed in diuinis ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. Vnde neque ex parte naturæ, neque ex parte relationum, vna persona potest esse prior alia, neque etiam secundum naturam & intellectum.

c 229

¶Ad tertium dicendum, quòd ordo naturæ dicitur, non quòd ipsa natura ordinetur, sed quòd ordo in diuinis personis attēditur secundum naturalem originem.

¶Ad quartum dicendū, quòd natura quodammodo importat rationem principij, nō autem essentiæ[e]. Et ideo ordo originis melius nominatur ordo naturæ, quàm ordo essentiæ.

c 230

ARTIC

---

est Filium esse coæternum patri. Probatur sic, Oē ex principio existens posterius illo, aut procedit ab illo voluntariè, aut à natura paulatim pfecta, aut actione successiua: sed Pater non generat Filium voluntate, sed natura ab æterno perfecta, & absque actione successiua: ergo habet Filium coæternū. Et similiter est de Spiritusancto. Maior declaratur distinguendo causam posterioritatis ex parte agētis, vel actionis, &c. vt patet in litera. Minor verò quo ad vltimam partem declaratur ducendo ad impossibile, & scilicet quod filius esset successiuè natus & cum materia & motu. Nec fundatur hic illatio materiæ super hoc quòd vbicunque est successio, ibi sit materia: sed quòd vbicunque est generatio successiua substantiæ, ibi est materia.

¶Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum tertium.

IN titulo ly naturæ, nō est obliquus determinatus p ly ordo: sed econtra determināsipsum ordinem. Ita quòd non est sensus, vtrū sit ordo naturæ tanquā rei ordinatæ. sed vtrum sit ordo naturæ, id est naturalis: vt naturale distinguitur cōtra volūtarium.

Q. 41. ar. 2 2460

¶In corpore vna est cōclusio, In personis diuinis est ordo naturę. Probatur: Ordo semper est per comparationem ad aliquod principium: ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principij: ergo est in diuinis secundū originē absq; prioritate: ergo est ordo naturæ. prima cōsequētia explanatur in situ, in intellectu & singulis causis. Secunda autē probatur, quia principiū in diuinis est secundum originē absque prioritate, ex quæstio. trigesimatertia, artic. 1. Tertia autem manifestatur autoritate August. qui & hoc vocabulum induxit.

Q. præced. artic. 2. 36 46

¶Circa hanc partē, pro quarto ponatur ordo absque prioritate, dubiū insurgit apud multos putantes de ratione ordinis esse prioritatem & posterioritatem: & sicut ibi ponitur ordo originis, ponendum est quòd ibi sit prioritas & posterioritas originis. Verum, quia non est Theologorum contentionibus deseruire, & in re hac nulla dissensio est nisi in verbis: idcirco breuiter scito, q cum ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc, & in eo secundum rem inuenitur à quo alius, & qui ab alio, & rursus à quo alius est quandoque à se producens, vt patet de primo producente: & in his nulla sit discordia: consequēs est quòd internos & Scotum his omnibus consentientē in prima distinct. vigesimaoctaua, quæst. vlt. & quolibetis quæst. 4. non sit controuersia secundum rem, sed tantum differētia est in vocabulis. Quoniam ipsi vocant prius origine à quo alius, & etiam à se producens: posterius vero origine, qui ab alio: ita quòd prioritas originis est ly à quo, seu à se: posterioritas vero ly ab alio: vt patet ab ipsomet in prima distin. decimasecunda, quæstio. secunda, & alibi. Vnde in huiusmodi propter sanctorum Doctorum reuerentiam qui his vocabulis vsi non sunt, & ad tollendas erroris occasiones sententiam teneant, sed linguam cohibeant. Pariunt quoque huiusmodi loquutiones obscuritatem in rebus manifestis, vt patet quum sit quæstio de identitate vel diuersitate signi originis, quo vel quibus Pater & Filius spirant: cum tamē res clara sit, quòd Pater à se, & Filius à Patre, vnico simul actu spirant, vt vnicum principium, vt dictum est.

222 1. dist. 12. art. 1. & 8. 20. artic. 3. Et po. q. 10 art. 3. cor.

¶In responsione ad secundum, dubium occurrit, non præteritum à Sco. in vigesimaoctaua distin. primi, quæst. vlt. quòd hoc dictum repugnat dictis in quæstio. quadragesima, articulo vltimo. Hic nanque dicitur: Paternitas siue Pater nullo modo est prior Filio: ita q nec secundum naturam, nec secundum intellectum: ibi autem expresse dictum est quòd hypostasis Patris est prior secundum intellectum actu notionali, qui est generatio actiua, & consequenter prior Filio, qui sequitur generationem passiuam: vt ibidē dicitur: non ergo stant hæc duo simul.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, & simpliciter, & ad hominem scito, q de Patre & Filio in diuinis contingit loqui dupliciter. Vno modo secūdum rem purè, & sic loquitur hic Autor, negans omnē prioritatem & posterioritatem: & probat hoc efficacissima ratione, scilicet quod in eis non est nisi relatio & essentia, in essentia nulla est prioritas, cùm sit vna: relationes sunt simul

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum Filius sit æqualis Patri secundum magnitudinem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q Filius nō sit æqualis Patri in magnitudine. Dicit enim ipse Io. 14. Pater maior me est. Et Apo. 1. Cor. 15. Ipse Filius subiect9 erit illi, qui sibi subiecit oīa.

¶2.Præterea, Paternitas ptinet ad dignitatem Patris, sed paternitas non conuenit filio. ergo nō quicquid dignitatis habet Pater, habet Filius. Ergo non est æqualis Patri in magnitudine.

¶3.Præterea, Vbicūque est totū & pars, plures partes sunt aliquid maius quā vna tantum vel pauciores, sicut tres homines sunt aliquid maius quam duo vel vnus: Sed in diuinis videtur esse totum vniuersale & pars. Nā sub relatione vel notione plures notiones cōtinentur, cùm igitur in Patre sint tres notiones, in Filio autem tantùm duæ, videtur quòd Filius non sit æqualis Patri.

¶SED CONTRA est quod dicitur Phil. 2. Non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo.

¶RESPONDEO dicendū, q necesse est dicere Filiū esse æqualē Patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei non est aliud quā perfectio naturæ ipsius. Hoc aūt est de ratione paternitatis & filiationis, q Filius per generationē pertingat ad habendā perfectionem naturæ, quæ est in Patre, sicut & Pater. Sed quia in hominibus generatio est transmutatio quædam exeuntis de potētia in actum, nō statim à principio homo Filius est æqualis Patri generāti, sed per debitum incremētum ad æqualitatē perducitur, nisi aliter eueniat propter defectū principij generationis. Manifestum est autē ex dictis, q in diuinis est propriè & verè paternitas & filiatio. Nec potest dici, quòd virtus Dei patris fuerit defectiua in generando, neque q Dei filius successiuè & per transmutationē ad perfectionem peruenerit[e]. Vnde necesse est dicere q ab æterno fuerit Patri æqualis in magnitudine. Vnde & Hila. dicit in lib. de Synodis, Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores & omnē humanam necessitatem, omnis Filius secundum naturalem natiuitatē æqualitas Patris est, quia est & similitudo naturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd verba illa intelliguntur dicta de Christo secundum humanam naturam, in qua minor est Patre, & ei subiectus. Sed secundū naturam diuinā æqualis est Patri. & hoc est qd Atha. dicit, Aequalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secūdū humanitatē. Sed secundum Hila. in 9. lib. de Trinit. donantis[d] autoritate Pater maior est, sed minor nō est cui vnum esse donatur. Et in lib. de Syno. dicit quòd subiectio filij naturæ pietas est, id est recognitio autoritatis paternæ. Subiectio autem cæterorū, creationis infirmitas.

¶Ad secundū dicendū, q æqualitas attenditur secūdum magnitudinem. Magnitudo autē in diuinis significat perfectionē naturæ (vt dictum est) & ad essentiam pertinet. Et ideo æqualitas in diuinis & similitudo secundū essentialia attēditur: nec potest secundum distinctionem relationum inæqualitas vel dissimilitudo dici. Vnde Aug. dicit cōtra Maximinū, Originis quæstio est quid de quo sit, æqualitatis autem qualis aut quātus sit. Paternitas igitur est dignitas Patris, sicut & essentia Patris. Nā dignitas est absoluta, & ad essentiā pertinet. Sicut igitur eadē essentia quæ in Patre est, paternitas in filio est Fliatio[e]: ita eadē dignitas quæ in Patre est paternitas, in Filio est filiatio. Verè ergo dicitur q quicquid dignitatis habet Pater, habet Filius, nec sequitur paternitatē habet Pater, ergo paternitatē habet Filius. Mutatur enim quid in ad aliquid. Eadē enim est essentia & dignitas Patris & Filij. Sed in Patre est secundū relationem dātis, in filio secundum relationem accipientis.

¶Ad tertiū dicēdum, q relatio in diuinis[d] non est totum vniuersale, quāuis de similibus relationibus prædicetur, quia oēs relationes sunt vnum secūdum essentiā & esse. Quod repugnat rationi vniuersalis: cuius partes secundum esse distinguuntur. Et similiter persona (vt suprà dictum est) non est vniuersale in diuinis. Vnde neque omnes relationes sunt maius aliquid quàm vna tantum: nec omnes personæ maius aliquid quàm vna tantum, quia tota perfectio diuinæ naturæ est in qualibet personarum.

a 225 — *D. 1088.* — *Q. 30. art. 4. ad 3.*

ARTICVLVS V.

¶Vtrum Filius sit in Patre, & econuerso.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q filius nō sit in patre, & ecōuerso. Philosophus enim in 4. Physi. ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & secundum nullum horum Filius est in Patre, aut ecōuerso: vt patet discurrēti per singulos modos. Ergo Filius non est in Patre, nec econuerso.

224 1. dist 19. q. 2. art. 1. Et 4. contra. c. 9. fi. & 65. Et lo. 10. l. 6 col. 1. fi. & c. 16. l. 7. co. 2. Tex. 23.

¶2.Præterea, Nihil qd exiuit ab aliquo, est in eo. sed Filius ab æterno exiuit à Patre, scdm illud Mich. 5. Egressus eius ab initio à dieb9 æternitatis. Ergo filius nō est in patre

¶3.Præterea, Vnū oppositorū non est in altero. Sed Filius & pater opponuntur relatiuè. Ergo vnus non potest esse in alio.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 14. Ego in patre, & pater in me est.

¶RESPONDEO dicendū, q in Patre & Filio tria est cōsiderare, scilicet essentiā, & relationē, & originem, & secundū quodlibet istorū Filius est in Patre, & econuerso. Secundum essentiā enim Pater est in Filio, quia Pater est sua essentia, & communicat suam essentiā Filio nō per aliquā suam trāsmutationē. Vnde sequitur q cū essentia Patris sit in Filio, quòd in Filio sit Pater. Et similiter cū Filius sit sua essentia, sequitur q sit in Patre, in quo est eius essētia. Et hoc est quod Hil. dicit 5. de Trin. Naturā suā (vt ita dicā) sequitur immutabilis Deus immutabilē gignens Deum subsistentē. Ergo in eo Dei naturam intelligimus, cū in Deo Deus insit. Secundū etiā relationes manifestū est, quòd vnū oppositorū relatiuè est in altero scdm intellectū. Secundū originē etiā manifestū est quòd processio verbi intelligibilis nō est aliquid extrà, sed manet in dicente. Id etiā q verbo dicitur, in verbo cōtinetur. Et eadē ratio est de Spiritusancto.

Circa finē.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ea q̄ in creaturis sunt, nō sufficienter repræsentāt ea quæ Dei sunt. Et ideo secūdū nullum eorū modorū quos Philosop. enumerat, filius est in patre, aut ecōuerso. Accedit tamē magis ad hoc modus ille, scdm quem aliquid dicitur esse in principio origināte: nisi q deest vnitas essentiæ in rebus creatis inter pricipium, & id quod est à principio.

¶Ad scdm dicendū, quòd exitus Filij à Patre est secundū modum processionis inte-

---

mul natura & intellectu: ergo. Alio mō contingit loqui de eis sub aliquo partiali cōceptu seu modo cōcipiendi. & sic loquutus est superius. Et meritò q a titul9 articuli erat de præintellectione ꝓprietatū respectu actuū, & econuerso. Et sic Pater similiter & paternitas, cōceptus & hypostasis, præcedat scdm intellectū generationē & Filiū: vñ nulla est in dictis cōtradictio. Imò & hoc loco manifestè apparet, q Sco. tā in loco allegato, q̄ in Quolibetis. q. 4. imposuit S.T. motiuū ad faciēdā illā distōnē de paternitate, vt cōstitutiua & vt relatio, vt saluaret patrē esse priorem Filio: neq; enī hoc somniauit Autor vnq̄, sed hic docuit oppositū dicens ipsas relationes subsistētes quæ sunt Pater & Filius oportere esse oīno simul etiā intellectu: & hoc ex meritis rerū. Rō enī quæ mouit Autorē ad illā distōnē, fuit, q a relatio vnica habet duos actus, s. cōstituere hypostasim, & referre: vt ibi patuit. & scito, q cū hac vnica distōne præmissa, s. de rebus scdm se, aut de eis secūdum aliquē spālem conceptū seu cōcipiēdi modū, solues obiectiones eorū q oīno prioritatē in diuinis probare volunt, vel ex eo quod Augu. dicit, quòd nihil generat se eo q esset antēq̄ esset: & sic de rōne generātis est esse ante genitū, vel ex eius similibus. Hæc enī oīa non cōcludūt rē, seu psonam generantē, &c. esse priorē etiā secundū intellectū, sed rē illā sic cōceptā, esse priorē secundū rōnem. Cōstat autē non valere argumētum à re sic cōcepta ad eandem simpliciter. Est enim sophisma à secundū quid ad simpliciter.

213 1. dist. 9. q. 1. art. 2. Et 4. contra. c. 7. ratione 11. & c. 21. co. 7. & po. q. 2. art. 3. cor. fi. & q. 10. art. 4. cor. col. 1. Et Boe. de Trin. q. 3. art. 4.

¶Super Quæst. 42. Articulum quartum.

Q. 33. ar. 2. & 3. TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est cōclusio. Necesse est Filiū esse æqualem Patri in magnitudine ab æterno. Et ꝓbatur primò quo ad primā partē sic: De rōne paternitatis & filiationis est, q fili9 accipiat perfectionem naturæ, sicut pater. Ergo filius in diuinis habet perfectionem naturæ paternæ: ergo est æqualis Patri in magnitudine. Antecedēs declaratur in creaturis. Prima verò consequentia probatur: quia in diuinis est verè & propriè paternitas & filiatio. Secunda autē: quia magnitudo nihil aliud significat quā perfectionem naturę. Quo ad secundā verò partē, s. ab æterno, probatur. Virtus Dei patris non est defectiua, neque filius Dei successiuè perficitur: ergo ab æterno: & declaratur sequela: quia ex horū oppositis accidit in humanis, q filius non statim æquatur patri. Et confirmatur totum autoritatē Hilarij.

221 — *Pag. 3. ante finem.* — *In symb. Inter med. & fin. D. 617. Paulo à medio.* — *Art. 1. ad 1.*

¶Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quintum.

Lib. 3. ca. 8. TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est cōclusio habēs tres partes: Pater est in Filio & ecōuerso secūdum essentiam & relationem, & originē. Quo ad primam partem probatur sic, Essentia Patris est in Filio: ergo Pater est in Filio. antecedens manifestatur: quia Pater communicat essentiam Filio absque aliqua transmutatione. consequentia verò probatur: quia Pater est sua essentia: & similiter econuerso, essentia filij est in patre: ergo filius est in Patre, quia filius est sua essentia. Et confirmatur autoritate Hilarij.

¶Circa hanc partē aduerte duo. Primū est q, Patrē esse in Filio rōne essentiæ, potest intelligi dupliciter. Vno modo q ipsa essentia secūdum se, sit ratio essendi in Filio: quēadmodū dicimus, quòd Pater intelligit ratione essentiæ. Et hic sensus alienus est à mente Autoris: sic enī optimè sequeretur, ergo Filius est in Filio, sicut sequitur, ergo Filius intelligit. Alio modo, quòd essentia vt vna in pluribus sit ratio vni, quòd sit in alio: quēadmodum etiam dicimus quod essentia, vt in principio est ratio generādi. Et sic verificatur in proposito. Esse enim in alio quum duo exigat, coniunctionē & distinctionē extremorū, dupliciter contingit: vel secundum rationē quo ad distinctionē, vt Deitas in Deo, & vniuersaliter forma in supposito à quo non distinguitur realiter: vel secundū rem, in proposito intelligitur secundum rem ita q adesse in inuicē diuinarum personarum concurrit, & realis alietas, & realis cōiunctio. Est enim pater in filio, vt consubstantialis in alio consubstantiali: ratione vnius essentiæ in vtroque. ex hoc autem scito secundò, quod esse in persona, vt modo loquimur, est de numero notionaliū mixtorum, sicut potētia generādi, quoniā claudit in se distinctionem personarū, & vnitatē essentiæ. Et propterea sicut in aliis huiusmodi mediis inter essentialia & notionalia non valet argumentum ad essentialia, purè sūpta, ita nec hic. Vnde sicut essentia non generat, & tamē in Patre est ratio generandi, ita ipsa non est in aliqua persona eo modo quo persona vna est in alia: & ipsa tamē in pluribus est ratio essendi inuicem. Et ex his pater primò efficacia rationis literæ, quæ non ex identitate Patris, aut Filij cū essentia, vt quidam intellexisse videntur, sed ex vnitate essentiæ vtriusque procedit. Et optimè hic insinuatur in ipsis Patris & Filij ac essentiæ nominibus. Patet secundo solutio rationū allatarū in 19. dist. primi apud Capr. Ambæ nanque cōditiones simul iunctæ reddunt processum validum.

¶Vnde tamen restat dubiū, an ista ratio valeat ex vnitate essentiæ vtriusq;, ita q par fuerit dixisse, essentia Patris est in Filio: ergo, &c. & essentia Patris est Fili9: ergo, &c. id est, an ad vim processus exigatur ille modus in, vt iacet in litera, scilicet essentia patris est in filio, ergo, &c. Et ratio dubij est, quia ly in, non nisi relationem rationis dicit: Pater autem in Filio secundum rem. Et rursus essentia alio modo est in Filio quàm Pater in Filio: quia illa vt forma in supposito, hic vt suppositum substantiale in alio supposito.

¶Ad hoc

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad hoc dicitur, q quia ad veritatem propositionũ modus significandi tantum spectat quod quãdoq; variat veritatem, idcirco licet processus iste quo ad rẽ super vnitate essentiæ in pluribus fundetur (hic enim consubstantiales personas reddit, & vnam substantialiter in alia ponit secundum rem) tamen quo ad manifestandũ quod propriè verificatur hæc loquutio, Pater est in Filio, & econuerso: fundatur etiã supra ly in. Ex hoc 360 enim quod vna est essentia plurium, cõgruè admittit ly in respectu singularũ personarum: optimè sequitur, ergo quælibet persona rõne illius essentiæ põt quoque dici esse in alia. *In corp.* Nec obstat diuersitas modi, imò de necessitate oportet diuersum esse modum rationis essendi, & entis, vt patet inductiuè: nec officit q relationem significat ra- 225 *1. dist. 10. artic. 2.* tionis: qm̃ rationis quoque relatio est, quum dicitur Pater est in Filio, sicut quum dicitur æqualis Filio: nulla siquidem in diuinis est realis relatio præter illas quatuor relationes originis. Vnde sicut de æqualitate & similitudine personarum distinctum est quo ad fundamẽtum & extrema, &c. ita de esse in inuicem proportionaliter dicendum est. includit enim vnitatem essentiæ & distinctionem personarum, sicut ille, vt ex dictis patet.

¶Quo ad secundam vero partẽ probatur, *Lib. 3. c. 7.* Vnũ correlatiuũ est in alio secundum intellectum; ergo vna persona diuina est in alia secundum relationem.

Q. 41. arti. 5. ad 1. ¶Circa hanc rationem arguũt Aureolus & Durandus apud Capr. vbi suprà. Primò, quia vnũ relatiuum non est in alio, sed ad aliud, & distinguitur ac opponitur. Secundò, quia sic Spiritussanctus non esset ĩ Patre & Filio: quia non refertur ad eos, sed in spiratore ad quem refertur. Sed hæc & similia facillime apparet nihil obstare: *Artic. 1. & 4.* in solisque verbis differentiam esse. Neque enim vult Autor Patrem esse in Filio secundum rem quo ad relationẽ: quoniam liquet, Patrẽ vt sic, ad Filium esse, non in Filio, sed secundũ intellectũ, seu diffinitiuam rationem: frequẽtissimo nãque vsu dicimus, vnum correlatiuum in ratione alterius esse, vt Porphy. in Prædicabilibus dicit. *Pag. 1. post med.* Et cum in litera explicitè ponatur ly secundum intellectum, mirũ est quomodo isti arguãt contra hoc. Rursus quũ vnicuique modo sat sit propria habere infra suam rationem formalem, nullum inconueniens est concedere, q Spiritussanctus non est secundum intellectum quo ad relationẽ in Patre & Filio, nisi vt sunt spirantes ipsum. Non enim à quolibet modo exigẽdum est quicquid ex omnibus simul modis habetur: vt arguens 219. somniat fuisse de intentione Autoris. Vnde si ex hoc inferretur, ergo Spiritussanct. non est in Patre & Filio: vel, ergo nõ est in Patre & Filio, nisi vt spirantibus: sophisma est à secundum quid ad simpliciter. Est nanque in eis sic, & est in eis ratione essentiæ vt consubstantialis, vt in primo modo dictum est: & etiam secundum originem, vt dicetur. Non valet igitur argumentum, Spiritussanctus secundum relationem non est in Patre & Filio nisi sic. ergo Spiritussanctus non est in eis nisi sic, ly enim secundum relationem, se habet vt secundum quid.

¶Quo ad tertiam autem partem, probatur: Verbum non procedit extra dicentem, & quod verbo dicitur, in verbo continetur. ergo vna persona diuina est in alia secundum originem.

¶Cõtra hanc rationem arguit Aureo. suprà dupliciter primò, quia modus essendi in alio, sicut principio, est imperfectior: vt Commentator vult 4. Physic. com. 14. & non est reciprocus. Modus autem quo vna persona diuina est in alia, est perfectissimus & reciprocus: ergo. Secundò, quia secũdum hanc rationem pater esset in verbo, sicut totus mundus est in verbo. probatur sequela: quia esset vt res dicta, & cõstat totum mundum verbum Dei dictum esse.

¶Ad hæc dicitur, quòd esse in principio actiuo contingit dupliciter, scilicet extraneo & intraneo, id est secundum operationem transeuntẽ & immanentem. Et q licet esse in principio actiuo extraneo sic imperfectionis, sicut esse causarum: esse tamẽ in principio intraneo, nullius imperfectionis est: vnde in litera probatio sumpta est, quia verbũ non procedit extra dicentem. 226 *1. dist. 15. q. 1. art. 1. Et 4. contra. cap. 23. co. 2. & capit. 24. ratione 2.* Reciprocatio autem etiam in extraneis admittitur dũ cãm in effectibus esse per imitationem, seu repræsentationẽ cõcedimus. ad secundum verò dicendũ, q res dicta non est vno modo. Quædam enĩ est res essentialiter dicta. quædam verò repræsentatiuè. Pater igitur est in Filio vt res essentialiter dicta verbo, *Libr. 7. de Trin. non lõge à fin.* Creaturæ autem oẽs dicũtur repræsentatiuę inquantum, scilicet repræsentãt in Deo, cuius essentialiter est verbũ, vt dicti & dicentis.

¶*Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiuè. Filius est æqualis Patri in potestate, probatur, ratio paternitatis & filiationis exigit æqualitatem in magnitudine & perfectione naturæ: ergo æqualitatẽ in ptãte. Antecedens patet ex ar. 4. consequẽtia verò probatur, quia potentia actiua sequitur perfectionem naturæ, quod probatur, quia in creaturis quantò aliquid est perfectioris naturæ, tanto est maioris virtutis in agendo, vt 549 patet inductiuè, & in eadem specie in genere corporum, & vniuersaliter substantiarum.

¶*Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum primum.*

Titulus ex consuetudine Scripturæ clarus est. ¶In corpore vnica est cõclusio responsiua affirmatiuè: Alicui personæ diuinæ potest conuenire mitti, Probatur sic, Missio includit duo, scilicet habitudinem processionis à mittente vel secundum imperiũ vel secundũ consilium, vel secundũ originẽ, & habitudinẽ ad id quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, vel nouo modo: ergo personę diuinæ potest competere missio, vt importat habitudinẽ processionis secundum originem, & habitudinẽ inceptionis noui modi essendi in alio. & cõfirmatur cõsequens: quia de facto Filius est missus à Patre, vt nouo modo esset in mundo, scilicet per assumptã carnẽ.

rioris, prout verbum exit à corde, & manet in eo[c]. Vnde exitus iste in diuinis est secundum solam distinctionem relationum, non secundum essentialem aliquam distantiam.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd Pater & Filius opponuntur secundũ relationes, non autẽ secundum essentiam, & tamen oppositorũ relatione vnum est in altero, vt dictum est.

ARTICVLVS VI.

¶*Vtrum filius sit æqualis patri secundum potentiam.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q filius nõ sit æqualis Patri secundum potentiam. Dicitur enim Ioan. 5. Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Pater autem à se potest facere, Ergo Pater maior est Filio secundum potentiam.

¶2. Præterea, Maior est potẽtia ei' qui præcipit & docet, quàm eius qui obedit & audit: sed pater mandat Filio, secundum illud Io. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet Filium secundum illud Io. 5. cap. Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Similiter & filius audit, secundum illud Ioan. 5. Sicut audio, iudico. Ergo pater est maioris potentiæ quàm Filius.

¶3. Præterea, Ad omnipotentiã Patris pertinet q possit Filium generare sibi æqualẽ. Dicit enim August. in lib. contra Maximinum: Si non potuit generare sibi æqualem vbi est omnipotentia Dei patris? Sed Filius non potest generare Filium, vt suprà ostensum est. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam Patris, potest Filius. Et ita nõ est ei in potestate æqualis.

¶SED CONTRA est q dicitur Ioan. 5. Quæcunque Pater facit, hæc & Filius similiter facit.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est dicere quòd filius est æqualis Patri in potestate. Potentia enim agendi cõsequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, quod quãto aliquis habet perfectiorem naturam, tãto est maioris virtutis in agendo. Ostẽsum est autem suprà, quòd ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit quòd Filius sit æqualis Patri in magnitudine, id est in perfectione naturæ. Vnde relinquitur quòd filius sit æqualis Patri in potestate. Et eadem ratio est de Spiritusancto respectu vtriusque.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc quòd dicitur Filius, non potest à se facere quicquam, non subtrahitur Filio aliqua potestas, quàm habeat Pater, cùm statim subdatur, quod quodcũque Pater facit filius similiter facit: sed ostẽditur, quòd Filius habet potestatem à Patre, à quo habet naturam. Vnde dicit Hila. 9. de Trini. Naturæ diuinæ hæc vnitas est, vt ita per se agat Filius, quòd non à se agat.

¶Ad secundum dicendum, quòd in demonstratione Patris & auditione Filij nõ intelligitur, nisi quòd Pater cõmunicat scientiã Filio, sicut & essentiã. Et ad idem potest referri mandãtũ Patris, per hoc, q ab æterno dedit ei scientiam & voluntatem agendorum, eum generando. Vel potius referendũ ad Christũ, secundum humanam naturam.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut eadem essentia, quæ in Patre est paternitas, in Filio est filiatio: ita eadem est potentia qua Pater generat, & qua filius generatur[c]. Vnde manifestum est, q quicquid potest Pater, potest filius: non tamen sequitur quòd possit generare, sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo filius eandem potentiam quã pater, sed cum alia relatione. Quia pater habet eam vt dans. Et hoc significatur cùm dicitur quòd potest generare. Filius autem habet eam, vt accipiens. Et hoc significatur cum dicitur, quod potest generari.

QVAESTIO QVADRAGESIMATERTIA, *de Missione diuinarum personarum, in octo Articulos diuisa.*

DEINDE considerandum de missione diuinarũ personarũ. ¶Circa hoc quæruntur octo. ¶Primò, vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti. ¶Secundò, vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum. ¶Tertiò, secundum quid diuina persona inuisibiliter mittatur. ¶Quartò vtrum cuilibet personæ conueniat mitti. ¶Quintò, vtrum inuisibiliter mittatur tam Filius quã Spiritussanctus. ¶Sextò, ad quos fiat missio inuisibilis. ¶Septimò, de missione visibili. ¶Octauò, vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd personæ diuinæ non cõueniat mitti. Missus enim minor est mittente. Sed vna persona diuina non est minor alia. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶2. Præterea, Omne quod mittitur, separatur à mittẽte. Vnde Hiero. dicit sup Ezech. Quod coniunctũ est, & in corpore vno copulatum, mitti nõ potest. Sed in diuinis personis nihil est separabile, vt Hila. dicit. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶3. Præterea, Quicũque mittitur, ab aliquo loco discedit, & ad aliquem locum de nouo vadit. Hoc autem diuinæ personæ nõ conuenit, cùm vbique sit. Ergo diuinæ personæ non conuenit mitti.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 8. Non sum ego solus, sed ego & qui misit me, pater.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd in ratione missionis duo importantur. Quorum vnum est habitudo missi ad eum, àquo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum, ad quem mittitur. Per hoc autẽ, quod aliquis mittitur, ostenditur processio quædam missi à mittente, vel secundum imperium, sicut Dominus mittit seruum, vel secundum consilium. vt si consiliarius mittere dicatur regem ad bellandum, vel secundum originem, vt si dicatur quòd flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiam habitudo ad terminum ad quem mittitur, vt aliquo modo ibi esse incipiat: vel quia pri' ibi omnino nõ erat, quo mittitur: vel quia incipit ibi aliquo mõ esse, quo prius non erat[c]. Missio igitur diuinæ personæ conuenire potest secundum quod importat ex vna parte processionem originis à mittente, & secũdum quod importat ex alia parte nouum modũ existẽdi in alio. Sicut Filius dicitur esse missus à patre in mundum, secundum quod incepit in mundo esse per carnẽ assumptã: & tãmẽ antè in mũdo erat, vt dicitur Ioã. 1.

¶Aduerte hic q simul litera tradidit & quid sit missio & quot includat, & quotupliciter dicatur & absque alio medio intulit cõclusionẽ: qm̃ constat alicui personæ diuinæ cõuenire processionẽ secundum originẽ & nouũ modũ essendi in aliquo, vt de *In corp.* Filio explanatur. Dubiũ autẽ quod circa rationẽ missionis est, in vltimo huius qõnis art. tractabitur: quoniã ibi ex proposito accidit.

¶*Sup Quæst. quadragesimætertiæ Art. secũdũ.*

IN titulo ly tãtùm, positum est propter processionẽ quæ distinguitur in æternam & tẽporalem, 14. di. primi Sententiarũ. Ita quod quæstio est an missio diuinæ psonæ distinguẽda sit in æternã & tẽporalem, an inueniatur tantum missio tẽporalis: & 227 *1 dist. 15. q. 1. artic. 2. Hom. 26. in Euang. Paulò post princip.* nulla sit missio æterna.

¶In corpore ponitur vna distinctio trimembris, cũ tribus cõclusionib' iuxta singula mẽbra. Distinctio est: Nominum significantium originẽ diuinarũ personarũ, quædã significant solũ habitudinẽ ad principiũ, vt processio: Quædã cũ habitudine ad principiũ processiõis terminũ æternũ, vt generatio & spiratio: Quædã cũ habitudine ad principiũ processionis terminũ tẽporalem, vt missio & datio. Quod probatur: quia mittitur aliquid ad hoc quod in aliquo sit simpliciter vel nouo modo. Datur vero ad hoc vt habeatur, vtrũque autem horũ est tẽporale. Cõclusiones autẽ sunt, quòd noĩa tertij ordinis dicuntur tẽporaliter tantũ, secũdi verò æternaliter tantũ: primi aũt vtroq; modo. Et sic patet respõsio satis clara.

¶In respõsione ad tertiũ aduerte diligẽter, q duæ rñsiones ibi datæ nõ differũt in numero significatorũ, quoniam secundũ vtrãque missio importat processionẽ à principio & terminum, seu effectũ temporalẽ, sed in qualitate seu specie processionis. Nam prima responsio intẽdit q missio importat processionem in communi in terminum temporalem. Secunda autem intendit quòd missio includit processionem æternam & effectum temporalem. Et hanc responsionem secundam præfert Autor primæ ex hoc, quia habitudo diuinæ personæ ad suum principium est vna tantùm, illa scilicet quæ æternaliter procedit ab ea: secũdum autem primam responsionem persona missa, puta Filius, præter generationis respectum, refertur ad Patrem vt mittentem ipsum in terminum temporalem, puta assumptam carnem. Et ad hoc confirmandum exponitur distinctio quæ fit de gemina processione temporali, scilicet & æterna, quòd ibi nõ geminatur respectus ad principium, sed ad terminum: quoniam alter est æternus, alter temporalis. Et hanc secundam responsionem sectatur Autor communiter.

¶*Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo missio inuisibilis dicitur, qm̃ (vt ab August. 4. de Tri. & in 15. dist. primi, tractatur) missio distinguitur in missionẽ visibilẽ, & in missionẽ inuisibilem. Et dicitur visibilis illa quæ fit cum aliquo signo sensibili: sicut Spiritussanctus missus est in forma ignis & columbæ: & Filius, in carne humana. Inuisibilis autẽ cũ sit intus in anima absque exteriorib' signis, vt cum infunditur gratia cõmuniter. De hac ergo inuisibili missione diuinæ personæ ad animã, est nũc qõ vtrũ attẽdatur tantum secundum gratiã gratũ facientẽ, quæ filios Dei cõstituit: an etiã secundũ alia dona cõmunia bonis & malis, puta secundũ scientiã, fidẽ, prophetiam, &c. Et dicitur gratia gratum faciens, ad differentiam gratiæ gratis datæ, vt sunt illæ de quibus Apostolus ad Corinthios.

¶In corpore tria intendit probare. Primũ est, quòd persona diuina mittitur inuisibiliter secundũ solã gratiam gratũ facientẽ: & hæc est cõclusio directè responsiua quæsito. Secundum est, q persona diuina datur etiã secundum solam gratiã. Tertiũ est, quòd persona diuina in ipso gratiæ dono simul datur & mittitur ibi, sed tamẽ in ipso dono. Probat autẽ hæc, adunãdo duo principia sic, Diuinæ psonæ missio quidem existit existẽtiam nouo modo in aliquo, datio autẽ exigit quòd habeatur ab aliquo: ergo vtrũque exigit gratiã gratũ facientem. 74 Et probatur sequela: quia neutrũ horũ est nisi secundũ perfectam gratiam quod in litera sigillatim probatur. & primò de nouo modo existendi sic, Modi existendi Dei in creaturis sunt duo, cõmunis, scilicet & specialis. Prim' attenditur secundũ participationẽ causæ ab effectibus, & distinguitur per essentiã, præsentiã, & potẽtiam, de quibus in q. 8. diffusè tractatum est. Secundus vero specialis attenditur secundum esse obiectiuum respectu solius creaturę rationalis. 228 *1. dist. 14. q. 2. art. 1.* Et quia secũdum hunc modũ Deus ipse attingitur vt amatus & cognitus, ideo sic existit nouo modo in creatura rationali vt in templo suo, & consequenter secundum solam gratiam nouo modo existit.

¶Circa hanc deductionem dubium occurrit, de intento & de vi processus. De intento quidem, an intendat nouum modum existendi tanquam disparatum ab illis quatuor enumeratis, s. per essentiam, præsentiam, potentiam, & vt cognitum ac amatũ: ita quòd detur quintus modus proprius gratiæ, *Cap. 20.* secundum quem persona diuina existat cum mittitur: aut intendit nouum modum existendi tanquam nouam speciem alicuius istorum quatuor modorũ. Si primum intendit, ergo falsum dicit, quòd secundum illum modũ quo amatum est in amante, Deus habitat in creatura rationali, vt in templo. Si verò intẽdit secundum, pari & fortè meliori ratione nouus hic modus potest poni noua alicuius illorum trium priorum modorum specie, puta esse per essentiam: quoniam gratia est in essentia animæ à Deo immediatione virtutis & suppositi.

¶De vi autẽ processus dubium est primò, quoniã causa reddita in litera non est causa. In litera enim dicitur, quia cognoscẽdo & amãdo creatura rõnalis attingit operatione sua ad ipsum Deum: ideo secundũ istũ modũ Deus habitat in ea vt in tẽplo. Quòd enim hoc nõ sit causa, manifestè probatur: quia cũ posita causa ponatur effectus, sequeretur quòd in omni creatura rõnali cognoscẽte & amante Deũ habitaret vt in tẽplo suo, q patet esse falsum in Gentilibus Philosophis, &c.

¶Dubium est secundò, quia concesso, quòd assignata causa sit efficax, ambiguum tamen restat vnde sequatur exclusiua, scilicet quod secundum solam gratiam sit nouus modus. Quamuis enim Deus vt cognitus & amatus nouo modo sit per gratiam, non tamen per solam: quia per fidem & prophetiam etiam est vt cognitus & amatus nouo modo, vt patet in Christianis existentibus in mortali peccato & multa opera bona amore Dei facientibus. Et quicquid sit de re dato q sit verũ quod per solã gratiã sit nouus modus, vnde hoc probatur in litera: & tñ cũ nota illationis subditur, Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio quod diuina persona

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd missio importat minorationẽ in eo qui mittitur, secundũ quod importat processionẽ à principio mittente, aut secundũ imperiũ, aut secundũ consiliũ: quia imperans est maior, & cõsilians est sapientior. Sed in diuinis nõ importat nisi processionẽ originis, quę est secundũ æqualitatem, vt suprà dictum est.

¶Ad secundũ dicendũ, q illud quod sic mittitur, vt incipiat esse vbi pri' nullo mõ erat, sua missione localiter mouetur. Vnde oportet q loco separetur à mittente. Sed hoc nõ accidit in missione diuinæ psonæ: quia persona diuina missa, sicut non incipit esse vbi prius nõ fuerat, ita nec desinit esse vbi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione, sed habet solam distinctionem originis.

¶Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de missione, quæ fit secũdum motum localem, quæ nõ habet locũ in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantùm.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd missio possit esse æterna. Dicit enim Greg. eo mittitur Fili', quo generatur. Sed generatio Filij est æterna. Ergo & missio.

¶2. Præterea, Cuicunque conuenit aliquid temporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina non mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

¶3. Præterea, Missio processionem importat. Sed processio diuinarum personarum est æterna. Ergo & missio.

¶SED CONTRA est quod dicitur Galat. 4. Cùm venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum.

¶RESPONDEO dicendum, q in his quæ important originẽ diuinarum personarum, est quædã differẽtia attẽdẽda. Quædã enim in sui significatione importãt solã habitudinem ad principium, vt processio & exitus. Quædã verò cũ habitudine ad principium determinant processionis terminũ. Quorum quædam determinant terminum æternũ, sicut generatio & spiratio. Nam generatio est processio diuinæ personæ in naturam diuinam. Et spiratio passiuè accepta importat processionẽ amoris subsistentis. Quædã verò cum habitudine ad principiũ importãt terminum temporalem, sicut missio & datio. Mittitur enim aliquid ad hòc vt sit ĩ aliquo, & datur ad hoc q habeatur. Personam autem diuinã haberi ab aliqua creatura, vel esse nouo modo existendi in ea, est quiddam tẽporale. Vnde missio & datio in diuinis dicuntur temporaliter tantùm: Generatio autem & spiratio, solùm ab æterno. Processio autem & exitus dicuntur in diuinis & æternaliter & tẽporaliter: nam Filius ab æterno processit vt sit Deus: temporaliter autem, vt etiam sit homo secundum missionem visibilem: vel etiam vt sit in homine secundum inuisibilem missionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Greg. loquitur de generatione tẽporali Filij non à patre, sed à matre. Vel quia ex hoc ipso Filius habet, quòd possit mitti, quòd est ab æterno genitus.

¶Ad secundum dicendum, q diuinam personam esse nouo modo in aliquo, vel ab aliquo haberi tẽporaliter: non est propter mutationẽ diuinæ psonæ, sed propter mutationẽ creaturæ[c], sicut & Deus tẽporaliter dicitur Dominus propter mutationẽ creaturæ.

¶Ad tertium dicendum, q missio non solũ importat processionem à principio, sed determinat processionis terminum temporalem. Vnde missio solùm est temporalis, vel missio includit processionem æternam, & aliquid addit, scilicet tẽporalem effectum. Habitudo enim diuinæ personæ ad suum principium non est nisi ab æterno. Vnde gemina dicitur processio æterna, scilicet & tẽporalis: non propter hoc quòd habitudo ad principium geminetur, sed geminatio est ex parte termini temporalis & æterni.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ sit solùm secundum donum gratiæ, gratum facientis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd missio inuisibilis diuinæ personæ nõ sit solùm secundum donum gratiæ gratum facientis. Diuinã enim personam mitti, est ipsam donari. Si igitur diuina persona mittitur solùm secundum dona gratiæ gratũ facientis, nõ donabitur ipsa persona diuina, sed solùm dona eius. Quod est error dicentium Spiritumsanctũ non dari, sed eius dona.

¶2. Præterea, Hæc præpositio Secundũ, denotat habitudinẽ alicuius causæ: sed persona diuina est causa, q habeatur donum gratiæ gratum facientis, & non ecõuerso secũdum illud Rom. 6. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritũsanctum, qui datus est nobis. Ergo incõueniẽter dicitur, quòd persona diuina secundum dona gratiæ gratum facientis mittatur.

¶3. Præterea, Aug. dicit 4. de Trin. q Filius cùm ex tẽpore mente percipitur, mitti dicitur. Sed Filius cognoscitur nõ solũ per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gratis datã, sicut per fidem & per sciẽtiam. Non ergo persona diuina mittitur secundum solam gratiam gratum facientem.

¶4. Præterea, Rabanus dicit q Spiritussanctus datus est Apostolis ad operationẽ miraculorum. Hoc autem non est donum gratiæ gratum faciẽtis, sed gratiæ gratis datæ.

Universidad de Deusto Biblioteca

persona existat nisi gratia gratum faciens,&c.Nulla enim alia causa huius illationis in litera apparet,nisi supradicta,quæ aut solã exponentem affirmatiuam, aut nullam infert.voluntariè igitur exclusiua illata est,&c.
¶Ad primum dubium dicitur quòd intendit nõ de disparato modo, sed de specie noua quarti modi.& quod quartus modus sit magis habilis, ad hoc in litera duplex ratio insinuatur secundũ duas differẽtias inter ipsum& alios positas. Prima est, q; iste est specialis,i.proprius rationali creaturæ.reliqui verò cõmunes sunt omnibus. Secunda est, q; per istum Deus ipse attingitur à creatura p illos effectus eius tantum.Oportet enim eam excellẽtem missionem vtpote diuinæ personæ ad rationalia, attẽdi secundũ proprium & supremũ rationalis creaturæ.Hoc autem cõstat nõ esse actum aliquem primũ, qm̃ est sicut dormiens, nec quemlibet actũ secundũ, sed eum quo cognoscitur ac amatur ipse Deus optimus: vnde Deus vt per gratiæ habitũ in anima existẽs ignobiliori mõ existit,quam ipse in eadem per gratiæ actus,s. cognitionem& amorẽ: quanto actus præstat habitui:& tangere secundum se præstat actui p aliud,solus igitur quartus modus est secundũ quẽ nouus inquirendus est modus existẽdi Dei in creatura rationali.
¶Ad secundum verò & tertium dubium simul dicitur, q; litera potest dupliciter exponi. Primò, vt reddat causam, quasi ꝓprij generis. Secũdò, vt reddat causam quasi ꝓpriæ formæ.Pòt siquidem intelligi de amore & cognitiõe Dei absolutè,& potest intelligi de amore & cognitione Dei in se, vt est ex charitate diligendus. Si de amore Dei absolutè intelligamus, tunc redditur ratio ꝓprij & per se generis illius noui modi q quæritur.Ex eo enim quod iste modus quart⁹ est specialis creaturæ rationali, & secũdum eum Deus ipse attingitur operatiõe creaturæ, sequitur quod excellens ille modus quæsitus infra latitudinem istius cõtineatur,& hic sensus apertè ꝓtenditur in litera.Et sic patet nihil obstare obiectionẽ secũdi dubij: qm̃ stat,q; sit vera causa assignans ꝓprium gen⁹,& tamen nõ valet,ergo vbi est illa causa, ibi est illa species: sed ergo ibi est illud gen⁹: licet em̃ animal sit ꝓpriũ leonis gen⁹ inuenitur tamẽ extra leonem. Et qm̃ oĩs species cõstituitur differẽtia per se sui generis, & nõ differẽtia per accidens vt patet 7. Metap. ideo ex hoc q; quartus ille modus est ꝓprium genus istius noui, oportet q; iste nouus mod⁹ consistat in differentia Dei,vt amati & cogniti, Et quũ Deus vt amatus & cognitus, præter cõmunẽ modũ nõ sit nisi vno modo, simpliciter loquẽdo, s. per charitatem, seu gratiam sancti-

Ex cap.4. — 41 — 299

Ergo persona diuina non solùm datur secũdum gratiam gratum facientem.

¶SED CONTRA est quod Augu.dicit 3.de Tri.q; Spiritussan.procedit tẽporaliter ad sanctificandã creaturã. Missio aũt est tẽporalis processio. Cũ igitur sanctificatio creaturæ non sit nisi per gratiam gratũ facientem, sequitur q; missio diuinæ personæ non sit nisi per gratiã gratũ facientem.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd diuinæ personæ cõuenit mitti, secundũ quòd nouo modo existit in aliquo: dari aũt secundum quod habetur ab aliquo: neutrum aũt horum est nisi secundum gratiã gratum facientẽ. Est enim cõmunis modus quo Deus est in omnibus rebus per essentiã, potentiã, & præsentiã, sicut causa in effectibus participantibus bonitatem ipsius. Super istũ modum autem cõmunem est vnus specialis, qui cõuenit naturæ rationali: in qua Deus dicitur esse sicut cognitum in cognoscente, & amatum in amante[e]. Et quia cognoscendo & amando creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deum, secundum istum specialem modum Deus non solum dicitur esse in creatura rationali, sed etiam habitare in ea sicut in templo suo. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quòd diuina persona sit nouo modo in rationali creatura nisi gratia gratum faciens. Vnde secundum solam gratiam gratum facientem mittitur & procedit temporaliter persona diuina. Similiter illud solũ habere dicimur, quo liberè possumus vti vel frui[e]. Habere autem potestatem fruendi diuina persona est solùm secundum gratiam gratum facientem. Sed tamen in ipso dono gratiæ gratum facientis Spiritussanctus habetur, & inhabitat hominem. Vnde ipsemet Spiritussanctus datur & mittitur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd per donum gratiæ gratũ facientis perficitur creatura rationalis, ad hoc q; liberè non solũ ipso dono creato vtatur, sed vt ipsa diuina persona fruatur. Et ideo missio inuisibilis fit secundum donum gratiæ gratum facientis, & tamen ipsa persona diuina datur.

¶Ad secundum dicendum, q; gratia gratũ faciens disponit animã ad habendam diuinam personam. & significatur hoc cùm dicitur, quòd Spiritussanctus datur secundum donum gratiæ. Sed tamen ipsum donũ gratiæ est à Spiritusancto. Et hoc significatur, cùm dicitur quòd charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritumsanctum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet per aliquos effectus fili⁹ cognosci possit à nobis, non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis.

¶Ad quartum dicẽdum, quòd operatio miraculorum est manifestatiua gratiæ gratum facientis, sicut & donum prophetiæ: & quælibet gratia gratis data. Vnde 1.Cor. 2.Gratia gratis data nominatur manifestatio Spiritus. Sic igitur Apostolis dicitur datus Spiritussanctus, ad operationẽ miraculorum: quia data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante. Si autem daretur solùm signum gratiæ gratum facientis sine gratia, non diceretur dari simpliciter Spiritussanctus: nisi fortè cum aliqua determinatione, secundum quòd dicitur, quòd alicui datur Spiritus propheticus vel miraculorum, inquantuum à Spiritusancto habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum Patri conueniat mitti.*

ficantem tẽplum suum, consequens est q; ex illa causa habeatur etiam exclusiua, de qua est tertiũ dubium. At si dixeris, q; in litera non habetur, quòd Deus nõ est præter cõmunẽ modũ amatus, nisi ab his quos inhabitat,&c. fateor. Sed memẽto quod Autor hic supponit proprietates gratiæ & charitatis. Et ꝓpterea tacitis his, cucurrit ad conclusionẽ. Ipsa quoque exercitatio ecclesiastica nobis hoc insinuat. Deum enim à nullo amari (nisi cõmuniter) cõcedimus existenti in peccato mortali, seu extra gratiam: quare hoc quasi in prõptu esset, ex practica subintellectũ est. Si verò de amore Dei, quo ex charitate diligitur, interpretemur, breuior est via. Ex eo nãque q; amando & cognoscendo creatura rationalis ad tantã celsitudinẽ cõscendit, quòd Deum ipsum, i. secundũ quod in se est ex charitate diligẽdus, attingit: sequitur statim, & quod secundũ hunc quartum modũ in hac sui celsitudine tãtũ diuina persona nõ solũ existat sed inhabitet, vt in templo quo actibus cognitiõis & amoris colitur: quoniã extra hãc celsitudinẽ nõ attingitur ipse secundum quod in se est, prout ex charitate diligitur. Et quoniam hæc celsitudo & hoc tẽplũ sola gratia fit, ideo optimè infertur, ergo sola gratia gratũ faciens est ratio vt Deus nouo mõ sit in creatura rationali. Et sic patet solutio vtriusque dubij.
¶Deinde probatur in litera assumptũ de habere personam diuinam ab aliquo, habetur solũ quo liberè quis potest vti vel frui. ergo ꝑsona diuina, sola gratia habetur. probatur sequela, quia per solã gratiã potest quis persona diuina frui. Tertiũ autẽ, scilicet quod ipsa persona diuina simul datur & mittitur, probatur: quia ipso gratiæ dono Spũs. inhabitat creaturam.

¶*Sup.Quæst.quadragesimætertiæ Art.quartũ.*
TItulus clarus.
¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito: Patri nõ conuenit mitti, sed Filio & Spiritui sancto. Probatur: Missio importat ꝓcessionem ab alio, & in diuinis secundum originem: ergo nõ Patri, sed Filio & Spirituisancto conuenit mitti. consequentia probatur: quia Pater nullo modo est ab alio, sed Filius & Spiritussanctus.

¶*Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ, Articulum quintum.*
TItulus ex præcedẽtibus patet.
¶In corpore vna conclusio. Tam Filio quã Spũisancto cõuenit inuisibiliter mitti. Probat. Mitti inuisibiliter ꝑsonam diuinam significat originẽ eius ab alia, & inhabitationẽ illius per gratiã, sed vtriq; cõuenit vtrũq; horũ. ergo vtriq; conuenit mitti. Maior manifestatur ab opposito, & ex tota Trinitate & ex Patre: qm̃ eis cõuenit alterũ tãtũ, scilicet inhabitare ꝑ gratiam.
¶Super

229 — 1.dist.15.q. 2.ar.vnic.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Patri etiã conueniat mitti. Mitti enim diuinam personam est ipsam dari. sed Pater dat seipsum (cùm haberi non possit nisi seipso donante) ergo potest dici quod pater mittat seipsum.

¶2.Præterea, Persona diuina mittitur secũdum inhabitationem gratiæ. Sed per gratiam tota Trinitas inhabitat in nobis, secundum illud Io.14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ergo quælibet diuinarum personarum mittitur.

¶3.Præterea, Quicquid cõuenit alicui ꝑsonæ, conuenit oĩbus, ꝑter notiones & personas. Sed missio non significat aliquã personam neque etiã notionem, cùm sint tantum quinque notiones, vt suprà dictum est, ergo cuilibet personæ diuinæ conuenit mitti. Q.32.art. 3.

¶SED CONTRA est quod August. dicit in 2.lib. de Trin. quòd solus Pater nunquam legitur missus. Cap.5.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd missio in sui ratione importat processionem ab alio: & in diuinis secundum originem, vt suprà dictum est. Artic.1. & 2. Vnde cùm Pater non sit ab alio, nullo modo conuenit sibi mitti, sed solùm Filio & Spirituisancto quibus conuenit esse ab alio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si dare importet liberalẽ cõmunicationem alicuius, sic Pater dat seipsum, inquantũ se liberaliter cõmunicat creaturę ad fruendũ. Si verò importet autoritatẽ dantis respectu ei⁹ q; datur, sic nõ conuenit dare in diuinis, nisi personæ quæ est ab alio, sicut nec mitti.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet effectus gratiæ sit etiã à Patre qui inhabitat per gratiam, sicut & Filius & Spũssanctus: quia tamen non est ab alio, non dicitur mitti. Et hoc est quod dicit August.4.de Trinit. Cap.20. quòd Pater cum in tempore à quoquam cognoscitur, non dicitur missus. Non enim habet de quo sit, aut ex quo procedat.

¶Ad tertium dicendũ, quòd missio inquantum importat processionem à mittente includit in sui significatione notionem, non quidem in speciali, sed in generali[e], prout esse ab alio est cõmune duabus notionibus.

ARTICVLVS V.

¶*Vtrum Filio conueniat inuisibiliter mitti.*

4 — 222 — 230 — 230 — 1.dist.15.q. 4.art.1.& 4.cõ.ca.8. co.9.& 23.col.2.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q; filio nõ conueniat inuisibiliter mitti. Missio enim inuisibilis diuinę personę attẽditur secũdũ dona gratiæ: sed omnia dona gratiæ pertinent ad Spũmsanctum secundum illud 1. Corin.12. Omnia operatur vnus atque idem Spiritus. ergo inuisibiliter non mittitur nisi Spiritussanct⁹.

¶2.Præterea, Missio diuinæ ꝑsonæ fit secũdum gratiam gratum facientem. Sed dona quæ pertinent ad perfectionem intellectus nõ sunt dona gratiæ gratum facientis, cùm sine charitate possint haberi, secundũ illud 1. ad Cor. 13. Si habuero prophetiam, & nouero myst.o.& omnem scientiam, & habuero omnem fi. ita vt mon. transf. charitatem autem non habeam, nihil sum. Cum ergo Fili⁹ procedat vt verbum intellectus, videtur quòd non conueniat sibi inuisibiliter mitti.

¶3.Præterea, Missio diuinæ personæ est quędam processio, vt dictum est. Art.præc. & art.1. Sed alia est processio Filij, alia Spiritussancti. Ergo & alia missio, si vterque mittitur. Et sic altera earum superflueret, cum vna sit sufficiens ad sanctificandam creaturam.

SED CONTRA est quod Sap.9. dicitur de diuina Sapiẽtia. Mitte illã de Cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ.

¶RESPONDEO dicendum, q; per gratiam gratum facientem tota Trinitas inhabitat mentem, secundum illud Ioã. 14. Ad eum veniemus & mansionẽ apud eũ faciemus. Mitti aũt personam diuinã ad aliquem per inuisibilẽ gratiam significat nouum modum inhabitandi illius personæ, & originẽ eius ab alia. Vnde cùm tam filio quã Spirituisancto cõueniat, & inhabitare per gratiã, & ab alio esse, vtrique conuenit inuisibiliter mitti. Patri autem licet conueniat inhabitare per gratiam, nõ tamen sibi conuenit ab alio esse, & per consequens nec mitti[e].

b — 224 — 201

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet omnia dona inquantũ dona sunt, attribuantur Spirituisancto (quia habet rationẽ primi doni secundũ quod est amor, vt suprà dictũ est) aliqua tamẽ dona secundũ proprias rationes attribuũtur per quãdam appropriationẽ Filio, scilicet illa quæ pertinẽt ad intellectum. Et secundum illa dona attenditur missio Filij. Vnde Augu. dicit 4. de Trinit. Capit.20. quod tunc inuisibiliter Filius cuiquam mittitur, cum à quodam cognoscitur atque percipitur.

¶Ad secundum dicendũ, quòd anima per gratiã conformatur Deo. Vnde ad hoc, q; aliqua persona diuina mittatur ad aliquẽ per gratiã, oportet quod fiat assimilatio illius ad diuinã personã, quæ mittitur per aliquod gratiæ donũ. Et quia Spũssanct. est amor, per donum charitatis anima Spirituisancto assimilatur. Vnde secundum modum charitatis attenditur missio Spiritussancti. Filius autem est verbum, nõ qualecũque, sed spirãs amorem. Vnde Aug. dicit in lib.9. de Trini. Cap.10. 329 Verbum autẽ quod insinuare intẽdimus, cum amore notitia est[e]. Non igitur secundum quamlibet perfectionẽ intellectus mittitur Filius: sed secundum talem institutionẽ vel instructionem intellectus, qua prorumpat in affectum amoris, vt dicitur Ioã.6. Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me. Et in Psal. In medi. mea exardescet igni. Et ideo signãter dicit Aug. Loco citato in solut. ad 1. quòd Filius mittitur cùm à quoquam cognoscitur atque percipitur. Perceptio aũt experimentalem quandam notitiam significat. Et hæc propriè dicitur sapientia quasi sapida scientia, secundum illud Eccles. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

¶Ad tertium dicendum, quòd cùm missio importet originem personæ missæ, & inhabitationẽ per gratiam (vt suprà dictum est) In corp.& art.1. si loquamur de missione quantum ad originem, sic missio Filij distinguitur à missione Spiritussancti, sicut & generatio à processione. Si autẽ quantum ad effectum gratiæ, sic cõmunicant duæ missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illuminatio intellectus & inflãmatio affectus. Et sic manifestum est, quòd vna non potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec vna persona separatur ab alia.

ARTICVLVS VI.

¶*Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ.*

231 — 1.dist.15.q. 5.art.1.q. 5.arti.1.q. 1.2.3.&4.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd missio inuisibilis non fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ. Patres enim veteris Testamenti gratiæ participes fuerunt, sed ad illos non videtur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur enim Ioan.7. Nondum erat Spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes, qui sunt participes gratiæ.

¶2.Præterea, Profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio inuisibilis nõ videtur attẽdi secundũ profectũ virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut proficiat, aut deficiat. Et sic missio esset continua. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes participes gratiæ.

¶3.Præterea, Christus & Beati plenissimè habent gratiam. Sed ad eos non videtur fieri missio. Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem secundum quod homo, & omnes Beati perfectè sunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ fit missio inuisibilis.

¶4.Præterea, Sacramenta nouæ Legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Non ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit missio inuisibilis.

¶SED CONTRA est quod secundum Aug. Lib.3.de Trin.ca.4. & lib.15. cap.27. missio inuisibilis fit ad significandam creaturam. Omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnem creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

226

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est[e]) missio de sui ratione importat, quòd ille qui mittitur vel incipiat esse vbi prius nõ fuit (sicut accidit in reb⁹ creatis) vel incipiat esse vbi prius fuit, sed quodam modo nouo, secũdum quod missio attribuitur diuinis ꝑsonis. D. 902. Sic ergo in eo[d] ad quẽ fit missio, oportet duo cõsiderare, scilicet inhabitationẽ gratiæ & innouationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus hæc duo inueniuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd missio inuisibilis est facta ad patres vete. Testamenti. Vnde dicit Aug.4.de Trinit. quòd secundũ quod Filius mittitur inuisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in Patribus & Prophetis. Cùm ergo dicitur, nondũ erat datus Spiritus, intelligimus de illa datione cũ signo visibili, quæ facta est in die Pẽtecostes.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam secundum profectum virtutis, aut augmẽtum gratiæ fit missio inuisibilis. Vnde Aug. dicit 4.de Trin. quod tunc cuiquam mittitur Filius, cum à quoquam cognoscitur, atque percipitur quantum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficientis animæ in Deũ, vel perfectæ animæ rationalis in Deo. Sed tamen secundum illud augmẽtum gratiæ præcipuè missio inuisibilis attenditur, quando aliquis proficit in aliquem nouum actum vel nouum statum gratiæ, vt puta cũ aliquis proficit in gratiã miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc quòd ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenũtiat his, quæ possidet, aut quodcũque opus arduum aggreditur.

¶Ad tertium dicendum, q; ad Beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodũ autem ad eos fit missio inuisibilis: non secundũ intentionẽ gratiæ, sed secundũ quod aliqua mysteria eis reuelantur de nouo. Quod erit vsque ad diẽ iudicij. Quod quidẽ augmentũ attẽditur secundũ extensionẽ gratiæ ad plura se extendẽtis. Ad Christum autẽ fuit facta inuisibilis missio in principio suæ conceptionis[e]: non autẽ postea, cùm à principio suæ conceptionis fuerit plenus omni sapientia & gratia.

¶Ad quartum dicendum, quòd gratia est in sacramentis nouæ Legis instrumẽtaliter, sicut forma artificiati est in instrumẽtis artis, secundum quendam discursum ab agẽte in patiens. Missio autem non dicitur fieri nisi respectu termini. Vnde missio diuinæ personæ non fit ad sacramenta, sed ad eos, qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICVLVS VII.

¶*Vtrum Spirituisancto conueniat visibiliter mitti.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Spirituisancto non cõueniat visibiliter mitti. Filius enim secundum quod visibiliter missus est in mũdo, dicitur esse minor Patre. Sed nunquam legitur Spiritussanctus minor Patre, Ergo Spirituisancto non conuenit visibiliter mitti.

¶2.Præterea, Missio visibilis attenditur secundum aliquam creaturã visibilem assumptam, sicut missio Filij secundum carnem. Sed Spiritussanctus non assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde non potest dici quòd in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo quàm in aliis, nisi fortè sicut in signo: sicut est etiam in sacramẽtis, & in omnibus figuris legalibus. Non ergo Spiritussanctus visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quod secundũ omnia huiusmodi, eius missio visibilis attenditur.

¶3.Præterea, Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrãs totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur Spiritussanctus, quàm alia persona.

¶4.Præterea, Filius visibiliter est missus secundum dignissimam visibilium creaturarum, scilicet secundum naturam humanam. Si igitur Spiritussanctus visibiliter mittitur, debuit mitti secundum aliquas creaturas rationales.

¶5.Præterea, Quæ visibiliter fiũt diuinitus dispẽsantur ꝑ ministeriũ Angelorũ, vt Aug. dicit 3.de Trin. Cap.4.5. & 9. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerũt, hoc factũ fuit per Angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non Spiritussanctus.

¶6.Præter

¶*Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum sextum.*
TItulus clarus est.
In corpore vna est conclusio implicite respõsiua quæsito affirmatiuè. Capit.20. Missio inuisibilis fit ad oẽs participes gratiæ, Probatur, Missio importat inceptionẽ essendi vel simpliciter, vel nouo modo. ergo in eo ad quẽ fit missio inuisibilis, oportet ponere gratiam & eius nouitatem. Capit.20. ergo missio inuisibilis fit ad oẽs in quib⁹ sunt hæc duo: ergo ad oẽs participes gratiæ.
¶Aduerte hic, q; nouitas gratiæ nõ est à gratia distincta, tanquã gratia possit esse nonnoua, sed ad ostendendũ tempus quãdo fit inuisibilis missio. Ad hoc enim nõ sufficit sola inhabitatio gratiæ, vt patet in his qui sunt in gratia ꝑ illo tẽpore quo eorũ gratia nõ augetur. Est siquidem tunc inhabitãs gratia: sed quia deest innouatio aliqua, ideo tunc eis nõ fit missio. Et propterea puto Autorẽ subticuisse cõclusionẽ vltimò illatã, quasi intulisset q; missio inuisibilis fit ad oẽs participes gratiæ cũ aliqua nouitate: nõ ad excludẽdũ quosdã participes, sed quoddam tempus: vt dictum est, & diffusè patet in responsionibus argumentorum, in quibus ea quę dicuntur de sacramẽtis & Christo, loco proprio discutienda sunt. 232

¶*Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum septimum.*
TItulus ex præcedẽtibus est notus & de solo q̃rit Spũssancto: qm̃ de Filio constat q; missiõe visibili miss⁹ est cũ verbũ caro factũ est.
¶In corpore duo facit. Primo respõdet quæsito vniuersalius quã quæsitum fuerit. i. nõ solum de Spiritusancto sed Filio. Secundò ponit differẽtiam inter modum vtriusque missionis. 232 Locus suprà art.6. inductis.
¶Quo ad primũ cõclusio est: Cõueniens fuit Filium & Spm̃sanctum visibiliter mitti: ꝓbatur sic: Modus cõnaturalis hominis est, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur: ergo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. ergo sicut seipsum & æternas ꝓcessiones per visibilia De⁹ hominibus quodãmodo demõstrauit: ita conueniens fuit, vt inuisibiles missiones personarum, secundũ aliquas visibiles creaturas manifestaret. hoc autẽ est ipsas visibiliter mitti. prima cõsequentia probatur: quia Deus ꝓuidet oĩbus secũdum vniuscuiusque modũ: reliqua sunt satis rationabilia.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Quo ad secundū differētia est, quia est Filius missus visibiliter tāquā sanctificatiōis autor, vt patet in processu sacræ scripturæ. Spūs aūt sanctus tāquā sanctificatio nis indiciū, vt in baptismo Christi apparet. Rō aūt huius differētiæ satis accōmoda redditur ex conditionibus notionalibus: quia, scilicet Filius est principiū Spiritussan. ipse autem Spiritussan. est donum, inquātum procedit vt amor: vt ex supradictis patet.

¶*Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum octauum.*

Q.12. art. 12.

Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primò refert duas opiniones: secundò saluat vtrāque: tertiò excludit obiectioné ibi, Non autē propter hoc homo, & quoniā oīa ordinatē sunt in litera ac clarè, non opus est mora. Ad euidentiā tñ hui⁹ qōnis, scito, ꝙ optima via oēs difficultates soluendi, est dicere, ꝙ missio est nomē multiplex habēs multas intentiones quēadmodū nomina tractata in 5. Meta. & quod intētiōes ei⁹ sunt hæ quæ narrātur in litera, s. processio missi à mittēte secundū se, & secūdū nouū modū essendi. Et rursus permissio missi secundū se ab aliquo, & secundū nouum modū essendi à mittente, & secūda intentio reducitur ad primā, tanq̄ ad potiorē. Et ꝓpterea in 1. art. huius qōnis Autor dixit, ꝙ de rōne missionis est processio missi à mittēte: loquebatur enim de primaria intentione missionis, hic autē non oblitus distinguit, vt secundā intentionē eiusdē adiiceret, præsertim ob reuerentiam Aug. Sanctorū & Magistri in 15. dist. 1. vbi q. 3. ar. 1. diffusè rationē scd'ę intētiōis inuenies.

¶6. Præterea, Si Spiritussanctus visibiliter mittatur, hoc non est nisi ad manifestādum inuisibilem missionem, quia inuisibilia per visibilia manifestantur. Ergo ad quem missio inuisibilis facta nō fuit, nec missio visibilis fieri debuit: & ad omnes ad quod fit missio inuisibilis, siue in nouo, siue in veteri testamēto, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo Spiritussanctus visibiliter mittitur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Mat. 3. quòd Spiritussanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus prouidet omnibus secundū vniuscuiusque modum. Est autem modus cōnaturalis hominis, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur (vt ex supradictis patet.) Et ideo inuisibilia Deo oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur seipsum Deus & processiones æternas personarum per creaturas visibiles secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstrauit: ita conueniens fuit vt etiam inuisibiles missiones diuinarū personarum secūdum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamen Filius & Spiritussanctus. Nam Spirituisan. inquantum procedit vt amor, competit esse sanctificationis donum: Filio autem inquantum est Spiritussancti principiū, competit esse sanctificationis huius autorē. Et ideo Filius visibiliter missus est tanquam sanctificationis autor: sed Spiritussan. tanquam sanctificationis indicium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Filius creaturam visibilem in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumptæ Filius dicitur minor Patre. Sed Spiritussan. nō assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit in vnitatem personæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde nō potest dici minor Patre, propter inuisibilem creaturam.

Capit. 6.

¶Ad secundum dicēdum, quòd missio visibilis Spiritussancti nō attenditur secūdum visionē imaginariam quæ est visio prophetica: quia, vt Aug. dicit 2. de Trin. visio prophetica non est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Colūbam verò illam & ignem oculis viderunt quicunque viderūt. Neque iterū sic se habuit Spiritussanctus ad huiusmodi species, sicut filius ad Petrā: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quam significabat. Sed illa columba & ignis ad hæc tantum significanda repente extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columnæ, quā populus in eremo sequebatur, & fulguribus ac tonitruis, quæ fiebāt, cum lex daretur in mōte. Ad hoc enim rerum illarū corporalis extitit species, vt aliquid significaret atque prædiceret. Si igitur apparet, quòd missio visibilis neque attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ & nō corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris & noui Testa. in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed Spiritussanct⁹ visibiliter dicitur esse missus, inquantū fuit mōstrat⁹ in quibusdā creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ licet illas creaturas visibiles tota Trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demōstrandū specialiter hāc vel illam personā. Sicut enim diuersis nominibus significatur Pater & Filius & Spiritussan. ita etiā diuersis rebus significari potuerūt, q̄uis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

In corp.

¶Ad quartū dicēdum, ꝙ personam Filij declarari oportuit, vt sanctificationis autorem (vt dictū est.) Et ideo oportuit quòd missio visibilis Filij fieret secūdum naturā rationalē, cuius est agere, & cui potest cōpetere sanctificari. Indiciū autē sanctificationis esse potuit quæcūque alia creatura. Neque oportuit quòd creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta à Spiritu sancto in vnitatē personæ, cùm nō assumeretur ad aliquid agēdum, sed ad indicandum tantū. Et ꝓpter hoc etiam nō oportuit, quòd duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

¶Ad quintum dicendum quòd illæ creaturæ visibiles formatæ sunt ministerio angelorum: non tamen ad significādum personam angeli, sed ad significandā personam Spiritussancti. Quia igitur Spiritussanctus erat in illis creaturis visibilibus sicut signatum in signo, propter hoc secundum eas Spiritussanctus visibiliter mitti dicitur & non angelus.

¶Ad sextum dicendum, quòd non est de necessitate inuisibilis missionis, vt semper manifestetur per aliquod signum visibile exterius: sed, sicut dicitur 1. Cor. 12. manifestatio Spirit⁹ datur alicui ad vtilitatem sanctæ Ecclesiæ. Quæ quidem vtilitas est, vt per huiusmodi visibilia signa fides confirmetur & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum & per Apostolos, secundum illud Hebr. 2. Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter decuit fieri missio visibilis Spiritussancti ad Christum, ad Apostolos, & ad aliquos primitiuos Sanctos, in quibus quodammodo Ecclesia fundabatur, ita tamen, quòd visibilis missio facta ad Christum, demonstraret missionem inuisibilem: non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam[e]. Facta autē est missio visibilis ad Christum in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in Christo autoritatem donandi gratiam per specialem regenerationem: vnde vox Patris intonuit (Hic est filius meus dilectus) vt ad similitudinem vnigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione vero sub specie nubis lucidæ ad ostendendum exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum est, Ipsum audite. Ad Apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendā potestatē ministerij in dispensatione sacramentorum. Vnde dictum est eis, Quorū remiseritis peccata remittuntur eis. Sed sub linguis igneis ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur quòd cœperunt loqui variis linguis. Ad Patres autem veteris Testamenti missio visibilis Spiritussancti fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio visibilis Filij, quàm Spiritussancti, cùm Spiritussanctus manifestet Filium, sicut Filius Patrem. Fuerunt autem factæ visibiles apparitiones diuinarum personarum Patribus veteris Testamenti. Quæ quidem missiones visibiles dici non possunt: quia non fuerunt factæ (secundum August.) ad designādum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

231 c

Libr. 2. de Trin. c. 17.

ARTICVLVS VIII.

¶*Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter.*

231 1. di. 15. q. 1. Et po. q. 10. art. 4 ad 4m. Capit. vlt.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea qua procedit æternaliter. Quia sicut dicit Aug. 4. de Trini. Pater à nullo mittitur, quia à nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet quòd sit ab illa.

¶2. Præterea, Mittens habet autoritatem respectu missi, sed respectu diuinæ personæ non potest haberi autoritas, nisi secundum originem. Ergo oportet quòd diuina persona quæ mittitur, sit à persona mittente.

¶3. Præterea, Si persona diuina potest mitti ab eo à quo nō est, nihil prohibebit dicere ꝙ Spiritussanctus detur ab homine quamuis non sit ab eo. Quod est cōtra Aug. 3. de Trin. Ergo diuina persona non mittitur nisi ab ea à qua est.

Lib. 15. ca. 26.

¶SED CONTRA est quod filius mittitur à Spiritusancto, secundum illud Isa. 48. Nunc misit me Dominus Deus & Spiritus eius, Filius autem non est à Spiritusancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea à qua non est.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ circa hoc inueniuntur aliqui diuersimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona diuina non mittitur nisi ab eo, à quo est æternaliter. Et secundum hoc cùm dicitur filius Dei missus à Spiritusancto, referendum est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad prædicandum à Spiritusancto. August. autem dicit 2. de Trinit, quòd Filius mittitur & à se & à Spiritusancto: & Spiritussanctus etiam mittitur & à se & à Flio, vt sic mitti in diuinis non cōueniat cuilibet personæ, sed solùm personæ ab alio existenti: mittere autem cōueniat cuilibet personæ. Vtrunque autem habet aliquo modo veritatem, quia cùm dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existēs, & effectus visibilis, aut inuisibilis, secundum quē missio diuinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur vt principiū personæ quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solùm illa cui cōuenit esse principiū illius personæ. Et sic Filius mittitur tātùm à Patre[d], Spiritussanctus autem à Patre & Filio. Si verò persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Non autem [d] propter hoc homo dat Spiritum sanctum, quia nec effectum gratiæ potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Capit. 5. D. 901. D. 430.

QVAEST.

¶*Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum primum.*

IN titulo omne ens, non stat pro omni re alia à Deo, alioquin superflueret sequens articulus, sed stat pro omni re quæ propriè dicitur ens, vt sunt apud nos composita: & in superioribus, quæ subsistunt, ly creatum non propriè sumitur: quoniam in toto decursu huius artic. nulla fit difficultas de causalitatis modo significato per creationē: sed significat ly creatū in proposito, causatum effectiuè. hoc enim intendit discutere. Vnde hic idem titulus in distinctione articulorum huius quæstionis proponitur in litera: primo sic, Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium, vbi manifestè patet quod diximus: & idē etiam ostendit litera in conclusione respōsiua. Vsus est autem Autor non casu ly causa efficiens & ly creatum, sed ea ratione vt ostēderet quòd gratia materiæ hæc duo coincidunt, omne ens est creatum, & omne ens est factum à Deo, &c.

¶In corpore vnica est conclusio respōsiua quę sito affirmatiuè: Necesse est omne quod quocunque modo est à Deo esse. & ꝓbatur sic, Omne inuentum in aliquo per participationem causatur, ab eo cui inest per essentiam. Sed esse inuenitur in omnibus aliis à Deo per participationē & in Deo per essentiam. ergo omnia alia entia causata sunt ab ipso Deo. Maior manifestatur in ferro ignito & igne. Minor vero quo ad Deum probatur ex quæstione tertia, in qua probatum est quod Deus est ipsum esse subsistens, quo ad alia verò à Deo sic: esse subsistens, nō est nisi vnum: ergo omnia alia à Deo non sunt suum esse: ergo participant esse. Antecedens & probatū dicitur, quæst. septima articulo primo ad tertiū. & clarius articulo secundo eiusdem quęstionis: & manifestatur exēplo, sicut si albedo esset subsistens &c. & additur ratio, quia multiplicatio est secundum recipientia. Et confirmatur ratio autoritatibus Platonis & Arist.

234 1. di. 1. q. 1. ar. 2. & 3. di. 17. q. 1. ar. 2. & 2. con. c. 6. 15. & 6. et op. 3. ca. 68. & 68. & op. 15. cap. 9.

Tex. 4.

¶Circa hanc rationem multa sunt aduertenda, & circa literam & circa rem. Circa literam quidē aduerte primo, quòd quum in conclusione dicitur, omne quod quocunque modo est significatur omnis modus entis constitutiuus cuiuscunque generis, & non communis seu transcendens modus, quo ens distinguitur per actum & potentiam: ita quòd sensus est, omne quod est quid, quale, vel quantum, &c. & non est sensus, omne quod est actu, vel potentia. dico autem hoc propter materiam primam quæ sequēti reseruatur articulo: & propter ipsum actum essendi de quo verificari non potest quod non est suum esse, quod tamen in minore subsumitur de omni alio à Deo. Aduerte secundo, quod pro eodem reputat litera, quod omnia alia à Deo non sunt suum esse, & participant esse. Quo ad rem verò scito quòd illa ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: dissensio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quod illa communis est Platonicis & Peripateticis, si illud per essentiam inuenitur, & est propositio secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta à perfectis, & per aliud à per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres conditiones. Primò, quod est ipsa natura, puta bonitas vel albedo. Secundo, quod non est contracta quouis modo: quòd dico propter animam intellectiuam & imaginarias positiones, si albedo vt quatuor separetur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertiò, quod est in seipsa naturaliter subsistens: quod dico propter modum significandi nominis abstracti: res enim Albedinis nomine significata, non est albedo per essentiam nisi secundum modum significandi. Res autē per participationē cōstituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis quouis modo contingat siue substātiuè gradualiter, siue quouis alio modo.

¶Circa minorem nota quod omnes concedunt solum Deum esse ens per essentiam: diuersimodè tamen exponunt. Scot. enim in primo quæstione tertia ad tertium principale: & distinctione octaua ad secundum iuxta primam quæstionem exponit. ideo Deum diciens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & infinitum, & ideo creaturam diciens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus respectu ipsius esse quod natum est esse infinitum: & ideo reduci ad infinitum vt imperfectum ad perfectum. A sancto Thoma autem Auicen. Boet. Alpharabio & Algazele exponitur: quia esse est ipsa quidditas Dei: in creaturis vero esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera ex subsistentia ipsius esse manifestatur, quod est per essentiam.

Q. 3. ar. 4. Q. 11. ar. 3. & 4. 34 333 Tex. 4.

¶Circa probationem vtriusq; partis minoris aduerte diligēter, quod subsistere solùm, nō facit rem subsistētem esse talem per essentiam, vt patet de subsistentiis separatis: & etiam compositis materialib⁹. Sed subsistere actus receptibilis secundū suum ordinem constituit talem actum per essentiam: & negatio subsistentię cōstituit eundem per participationē. Vnde quia esse secundum suum ordinem est receptibilem in alio, & similiter sapientia: & bonitas, &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibiles erāt in materia: ideo quodcunque horum si subsistat, est tale per essentiam, etsi non subsistat, per participationē. Et propterea in litera datur exemplum de albedine quam constat esse formam receptibilem in alio. Et quoniā naturaliter subsistere includit irreceptibilitatē, & non subsistere receptionē in alio, propterea in litera subsistentia ad recipi declinatur, dū dicitur quod albedo nō multiplicatur nisi secūdum recipientia. Restāt tamē hic duo dubia. Alterum superius prætactum, & infrà discutiendum; scilicet an multiplicatio indiuiduorum eiusdem rationis sit solùm penes recipientia. Alterum an verum sit quod omnia alia à Deo non sunt suum esse, quod in Commentariis de ente & essentia capi. quinto require: ibidem quoque multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius irreceptione reperies: vnde & hic pertranseo.

Tex. 6. 27 d

¶Circa vim huius rationis aduerte duo. Primò quòd licet non concludat explicitè, nisi ergo omne ens est à Deo, omittendo quod effectiuè, pro constanti tamen relictum est, quod effectiuè: quoniam cùm naturalissimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinem efficere quam id quod est tale per essentiam: consequens est necessario, quòd ipsum sit primum faciens talia per participationem, nisi fortè inuenitur aliquid eminentius præhabens illud: quod in proposito non habet locum, cum nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundo, quòd Autor tractans de creatione hic subtilissima arte vsus est: processit nanque ex verè propriis. Creare enim, cùm nihil aliud sit quàm facere quòd res sint & non includat quod sint tales vel tales, idem est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium inquantum entia, vt etiam inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entium inquātum entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic sicut viuentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (in-

QVÆSTIO QVADRAGESIMA quarta, de processione creaturarum à Deo, & de omnium entium prima causa, in quatuor articulos diuisa.

POST cōsiderationem diuinarum personarū cōsiderandum restat de processione creaturarum à Deo. Erit autē hæc cōsideratio tripartita, vt primo cōsideretur de productione creaturarum. Secūdo, de earum distinctione. Tertio, de cōseruatione & gubernatione. Circa primum tria sunt cōsiderāda. Primo quidē, quæ sit prima causa entium. Secundo, de modo procedēdi creaturarum à prima causa. Tertiò verò, de principio durationis rerum.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium.

¶Secundo, vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. ¶Tertio, vtrum Deus sit causa exēplaris rerum, vel sint alia exemplaria præter ipsum. ¶Quartò, vtrum ipse sit causa finalis rerum.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum sit necessarium omne ens esse creatum à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non sit necessarium omne ens esse creatum à Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod nō est de ratione rei: sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. Ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet esse aliqua entia non creata à Deo.

¶2. Præterea, Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quod non potest non esse, non indiget causa efficiente, Sed nullum necessarium potest non esse: quia quod necesse est esse, non potest non esse. Cùm igitur multa sint necessaria in rebus, videtur quòd non omnia entia sint à Deo.

¶3. Præterea, Quorūcunq; est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illam. Sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, vt per Philosophum patet in tertio Metaphysicorum. Non igitur omnia entia sunt à Deo sicut à causa agente.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Romanorum vndecimo cap. Ex hoc ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

¶RESPONDEO dicendum quod necesse est dicere omne ens quod quocunque modo est, à Deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est quod causetur in ipso ab eo cui essentialiter conuenit: sicut ferrum fit ignitum ab igne. Ostensum est autem suprà, cùm de diuina simplicitate ageretur, quod Deus est ipsum esse per se subsistens. Et iterum ostensum est, quod esse subsistens non posset esse nisi vnum sicut si albedo esset subsistens, nō posset esse nisi vna, cum albedines multiplicentur secundum recipientia. Relinquitur ergo quod omnia alia à Deo non sint suum esse, sed participant esse. Necesse est igitur, quòd omnia quæ diuersificantur secundum diuersam participationem essendi, vt sint perfectius, vel minus perfectè, causari ab vno primo ente, quòd perfectissimè est.[e] Vnde & Plato dixit, quòd necesse est ante omnem multitudinem ponere vnitatem. Et Aristot. dicit in secundo Metaphysicorum, quòd id quod est maximè ens & maximè verum est causa omnis entis & omnis veri: sicut id quod maximè calidum est, est causa omnis caliditatis.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum quòd licet habitudo ad causam non intret diffinitionem entis, quod est causatum, tamen sequitur ad ea quæ sunt de eius ratiōe: quia ex hoc quod aliquid per participationem est ens, sequitur quod sit causatum ab alio. Vnde huiusmodi ens non potest esse quin sit causatum, sicut nec homo quin sit risibile. Sed quia esse causatum non est de ratione entis simpliciter, propter hoc inuenitur aliquod ens non causatum.

¶Ad secundum dicendum, quod ex hac ratione quidam moti fuerunt ad ponendum quod id quod est necessarium, non habeat causam, vt dicitur in 8. Physic. Sed hoc manifestè falsum apparet in scientiis demonstratiuis, in quib⁹ principia necessaria sunt causæ cōclusionum necessariarum. Et ideo dicit Arist. in 5. Metap. quod sunt quædam necessaria, quæ habent causam suæ necessitatis. Non ergo propter hoc solum requiritur causa agens quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset si causa non esset. Hæc enim conditionalis est vera siue antecedens & consequens sint possibilia, siue impossibilia.

¶Ad tertium dicendum, quod mathematica accipiuntur, vt abstracta secundum rationem[e], cum tamen non sint abstracta secundum esse. Vnicuique autem competit habere causam agentem, secundum quod habet esse. Licet igitur ea quæ sunt mathematica, habeant causam agentem: non tamen secundum habitudinem quam habent ad causam agentem, cadunt sub consideratione mathematici. Et ideo in scientiis mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem.

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum materia prima sit creata à Deo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd materia prima non sit creata à Deo. Omne enim quod fit, componitur ex subiecto & ex aliquo alio, vt dicitur in primo Physi. sed materiæ primæ nō est aliquod subiectum. ergo materia prima non potest esse facta à Deo.

¶ 2. Præterea, Actio & passio diuiduntur cōtra se inuicem. Sed Sicut primum principium actiuum est Deus, ita primum principium passiuum est materia. Ergo Deus & materia prima sunt duo principia contra se inuicē diuisa: quorum neutrum est ab alio.

¶ 3. Præterea, Omne agens agit sibi simile. Et sic cùm omne agens agat inquantū est actu, sequitur quòd omne factū aliquo modo sit in actu. Sed materia prima est tantùm in potentia inquantum huiusmodi. Ergo contra rationem materiæ primæ est quòd sit facta.

Cap 7. ¶ SED CONTRA est q̄ dicit Aug. 12. cōfes. Duo fecisti Domine, vnū ꝓpe te, s. angelum: aliud prope nihil, s. materiā primam.

¶ RESPONDEO dicendum quod antiqui Philosophi paulatim, & quasi pedetentim intrauerunt in cognitionem veritatis. A principio enim quasi grossiores existētes non existimabāt esse entia nisi corpora sensibilia c. Quorum qui ponebant in eis motū, non considerabant motum nisi secundum aliqua accidentia, vt puta secundum raritatem & densitatem, per congregationem & segregationem. Et supponentes ipsam substantiam corporum increatam, assignabant aliquas causas huiusmodi accidentalium transmutationum, vt puta amicitiam, litem, intellectū aut aliquid huiusmodi. Vlterius verò procedentes distinxerunt per intellectum inter formam substantialem & materiam quam ponebāt increatam: & perceperunt transmutationem fieri in corporibus, secundum formas essentiales. Quarū transmutationum quasdam causas vniuersaliores ponebant, vt obliquum circulum, secūdum Arist. vel ideas, secundum Platonē. Sed considerandum est quòd materia per formam cōtrahitur ad determinatam speciem, sicut substantia alicuius speciei per accidēs ei adueniens contrahitur ad determinatū modum essendi, vt homo contrahitur per album. Vtrique igitur considerauerunt ens particulari quadam consideratione: vel inquantum est vel quantum est tale ens. & sic rebus causas agentes particulares assignauerūt. Et vlterius aliqui erexerunt se ad cōsiderandum ens inquantum est ens: & considerauerunt causam rerum nō solum secundum quod sunt hæc vel talia, sed secundum quod sunt entia. Hoc igitur quod est causa rerum inquantum sunt entia, oportet esse causam rerum, non solum secundum quòd sunt talia per formas accidentales, nec secundum quod sunt hæc per formas substantiales, sed etiam secundū omne illud quod pertinet ad esse illorum quocūque modo e. Et sic oportet ponere etiam materiam primam creatam ab vniuersali causa entium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd Philoso. in 1. Phy. loquitur de fieri particulari quod est de forma in formam siue accidē talem, siue substantialem: nunc autē loquimur de rebus secundum emanationem earum ab vniuersali principio essendi. A qua quidē emanatione nec materia excluditur, licet à primo modo factionis excludatur.

¶ Ad secundum dicendum quòd passio est effectus actionis. Vnde & rationabile est quòd primum principium passiuum sit effectus primi principij actiui. Nam omne imperfectum causatur à perfecto. Oportet enim primum principium esse perfectissimum, vt dicit Arist. in 12. Met.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ ratio prima non ostendit, quòd materia non sit creata, sed quòd non sit creata sine forma. Licet enim omnem creatū sit in actu, nō tamē est actus purus. Vnde oportet quòd etiā illud quòd se habet ex parte potētiæ sit creatum, si totum quod ad esse ipsius pertinet, creatū est.

quantum vera, veritas per essentiam: iuxta autoritatē secundi Met. & propositionē 18. lib. de causis subintellecta proprietate causæ effectiuæ, quæ est facere sibi simile.

¶ In respōsione ad primum esset dubium an relatio creationis passiuè distinguatur realiter à re creata: sed de hoc erit sermo, art. 1. quæst. quadragesimæ quintæ.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio formalis cōsistit in negatione illius maioris, q̄ non potest non esse nō indiget causa efficiente seu non indiget causa dante sibi quòd sit & ratio assignatur in litera: quia est fallacia consequentis, à pluribus causis veritatis, &c. Indigere enim causa efficiente cōtingit ex duobus: vel ex eo quod potest esse & non esse, vel ex eo quod non esset si causa in quantum causa non esset, id est si ab alio nō haberet illud esse. hunc enim sensum Causę nomen insinuat. Et hāc interpretationem diligenter notato, per eā enim soluitur dubitatio minus penetrantium hāc literā, & instantiū quòd non valet: hoc nō esset si illud non esset: ergo illud est causa huius, vt patet in correlatiuis & etiam in homine & risibili. homo enim non esset, si risibile non esset, & tamen risibile nō est causa hominis. Cessant enim hęc omnia, si perspectum fuerit quòd litera de causa in quantū causa, & non de re, quæ est causa, absolutè loquitur. Valet enim A non esset, si causa illius non esset, id est si non causaretur. ergo A eget causa. Illi autem interpretabantur de re quæ est causa materialiter.

235 *Supra q. 14. art. 11. cor. Et 1. d. 36. q. 1. Et veri. q. 3. ar. 5. & po. q. 3. ar. 5. et q. 4. & op. 3. ca. 69 q. 229. & 230. et Ro. 11. lec. 5 & Ph. 8. le. 2. Tex. 62.*

261

¶ Circa eandem respōsionē diligenter aduerte, quòd Autor explicitè concedit plura entia necessaria: quòd etiam probat in secundo cōtra Gent. cap. 3. Et scito, quòd secundū rem nulla forte est dissentio Scoti ab Autore: sed tātū modo in vocabulis, quoniam Scotus & alij sequaces eius nomine Necessarij simpliciter intelligunt id quod nulla potentia potest non esse: & sic solum Deum dicunt necessariū simpliciter. S. Tho. aūt Peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intentiones quinti Meta. necessarium simpliciter vocat id quod non potest non esse per potentiā in se. Et propterea cōcēdit & probat multa entia necessaria simpliciter. Et reuera: quia iudiciū de rebus debet dari & dici secundum propria ipsarū rerum, & non secundum extranea: rationabilior est nominatio Autoris quoniā multa entia sunt quæ in se nullā habent potentiā ad non esse. & sic verū est simpliciter, quòd non possunt nō esse, & consequenter quòd sunt entiā necessaria, quāuis secundū potentiā logicā, & potentiā in alio, s. Deo omnia alia à Deo possint non esse. Et hinc habes quam pueriliter (ne dicā ignoranter) præsumpserunt quidam dicere, quòd verba S. Thom. in hac materia malè sonant. Attendant naturis rerum, sermoni formali ac proprio, & intentionibus metaphysicis: & deprehendent cæcitatem propriam.

¶ Circa eandem responsionem notā, quòd quidam autoritates allatas in litera ex quinto Met. tex. 6. & 8. Phy. tex. 15. dicunt non esse ad propositum: quia Arist. loquitur de complexis & non de incomplexis. Sed rudis valde interpretatio hæc est. Tum quia 8. Phys. hoc dicit tractando de principio motus æterni contra Democritum volens quòd rei æternæ quærenda sit causa: & ad hoc manifestandū inducit de triangulo habente tres angulos. Tum quia 5. Met. postquā de complexis tractauit, subdit duplex esse necessarium, scilicet ex se & ab alio & vult quòd necessariū ex se sit omnino simplex, & loquitur de Deo. Tum quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse quod sub affirmatione vel negatione subiacet, quod constat esse incomplexū: omnis nanq; cōplexio in sola est anima.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum secundum.*

IN titulo creatum non accipitur propriè, vt distinguitur contra concreatum, sed vt distinguitur contra increatum, scilicet incausatum effectiuè.

¶ In corpore duo facit. Primo ponit tres ordines causarum efficientium, paulatim à Phylosophis inuentos. Secundo ibi, hoc igitur, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, quatuor dicit. Primo primum ordinem causarum transmutationum accidentalium. Secundo, secundum ordinem causarum transmutationum substantialium: Tertio ibi: Sed considerandum est, conuenientia inter hos ordines inter se, & consistit in hoc quòd vtrobique Philosophi causas agentes particulares rebus assignauerunt, quod probatur: quia vtroque modo considerauerunt ens particulare particulariter, scilicet inquantum est tale ens: vel inquantum est hoc ens, quod probatur: quia sicut subiectum per formam accidentalem contrahitur ad determinatum modum essendi, ita materia prima per formam substantialem ad determinatam spēm. Quarto tertium ordinē ponit causarum & in eo est cā entiū inquantum sunt entia: & inuestigata dicitur hæc cā ex cōsideratione entiū, nō solū secūm quod sunt hæc vel illa, vt in prioribus, sed secundū quòd sunt entia.

¶ Circa hos causarum ordines aduerte primo, qūo sumatur ens, seu esse in loco. Tres enim hic ponuntur rerum conditiones, s. esse accidentale, esse substantiale & esse absolutè, quæ inter se non vniformiter distinguuntur. Nam inter esse substantiale & accidentale manifesta est disparatio. Esse aūt absolutè nō est tertia res sed se habet ad illa, quasi sicut animal ad tale & tale animal. Et propterea, quamuis semper quū fit aliquod esse siue substantiale, siue accidentale fiat esse, sicut quum fit homo fit animal: & quum album fit coloratum. Nō tamē semper esse, fit ꝑ se sed quandoque per accidēs & quādoque per se quū quidē fit esse per accidens, ab omni causa fit & extra præsens est propositū: quū aūt fit per se à sola cā entis inquantum ens fit. Et hoc mō præsens litera de ipso esse seu ente loqtur: & hoc insinuat illa specificationis nota inquantū entia. Et propterea in litera dicitur q̄ cōsiderātes cās transmutationū tam substātialiū q̄ accidētaliū: cōsiderauerunt res sub quadā particulari cōsideratione, i. secūdum quandā rationem specialem & non secūdum rationem vniuersalissimam, i. considerauerunt inquantum sunt hæc puta homo, bos, animal &c. vel talia, puta grauerarum, album, dulce, &c. & non inquātum sunt.

Lib. 2. de gener. tex. 56.

136

Tex. 52.

¶ Circa conuenientiam inter primos ordines & differentiā eorum à tertio, dubiū occurrit quātum valet ratio reddita in litera: dum dicitur q̄ quia materia contrahitur per formā sicut substantia, &c. ideo vtrobique cōsideratæ sunt rationes, & causæ particulares, & propterea restat considerandum ens secundum quòd ens, & causa prima ac vniuersalissima. Hæc satis ambigua sunt & propter autoritatem & propter rationem. Propter autoritatem quidem: quia vt patet 12. Meta. tex. 28. causæ entis inquantum ens sunt causæ facientes substantiā ex pura potentia. Et 5. Physi. text. 9. dicitur, quod in generatione substātiali fit ens simpliciter ex non ente simpliciter: ergo fit ens secundum quod ens & idē millies habetur in Phi. Ari. Propter rationē autē quia fieri ens inquantum ens, & inquātum ens actu, idē est: quoniā potentia est conditio diminuēs, vt dicitur 4. Met. com. 15. sed ens in actu fit per se ex ente in potentia pura: ergo per transmutationē substātialē fit ens inquantum ens. Et sic differentia assignata in litera nulla est, & ratio eius ruit: quia materia etsi contrahatur, non tamen contrahitur quasi secundum se sit, sed quia ex cōtractione accipit esse in actu simpliciter: quoniā secundū se neq; quid nec quale, neque aliquid est aliorum generum, vt dicitur 7. Metaphy. tex. 8.

¶ Circa ipsum tertium ordinē, dubium occurrit falsum supponit quòd ens inquantum ens habeat causam effectiuam. Si enim ens inquantū ens haberet causam effectiuam omne ens haberet causam effectiuam: secundum quod est ens, & sic Deus vt ens esset causatus, &c, & valet sequela: etiā si ly inquantum teneatur specificatiuè, vt patet quum dicitur ens inquantum ens, est subiectum Metaphysi. ergo omne ens, secundum quòd est subiectum Metaph.

¶ Antequam ad hoc respondeatur secunda pars corporis articuli tractanda est, vt simul omnia pateant, quoniam connexa sunt. Respondet igitur Autor quæsito affirmatiuè, s. oportet materiam primam esse creatam ab vniuersali entiū causa quæ Deus est. Probatur: causa entium, inquātum entia est causa entium secundū omne illud quod pertinet ad esse ipsorum quocunque modo: ergo oportet materiam primā esse ab vniuersali entium causa: consequentia patet & antecedens infertur in litera ex præmissa differentia inter causam entiū inquantum entia & causas trāsmutationū, s. q̄ istæ sunt causæ entiū inquantū hæc, vel talia illa, inq̄tū sunt entia.

¶ Circa aīs huius rationis dubium occurrit: quantum valeat A est cā entiū inquātum entia: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorū. Quum non valeat A est causa hominis inquantum homo: ergo est causa omnis eius quòd pertinet ad esse hominis & similiter de causa bouis, & cæterorum. Et quòd non valeat, pater, si fingamus ideas Platonicas esse per se causas sensibilium: constat enim quòd idea hominis esset causa hominum, vt sic: & tamen non causaret materiam quæ tamen est pars hominis: & idem iudicium de quocunque transmutante est.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, prælibādum est quando ens fit per se. Iuxta doctrinam igitur primi Phy. tex. 76. dupliciter in communi loquendo contingit fieri aliquid, s. per se & per accidens. Et vt ibi dicitur, illud fit per se cuius ratio immediate ante hoc non fuit. Illud vero fit per accidens, cuius ratio antequam fieret,

ret, erat exemplū primi qñ coloratū fit ex non colorato: exemplum secundi qñ ex nigro fit coloratū, quia fit album. In nigro non ꝑerat coloratum: & ratio huius differentiæ assignatur ibidem optima, s. quia nullum agens per se intendit facere id quòd est, sed quòd non est, vt fit. Et sumitur ly ex in proposito non vt denotat habitudinem subiecti sed ordinem durationis ad terminum à quo, ita quod significat idem quod post, vt patet ibidem. Ens igitur dupliciter contingit fieri, s. per accidens & per se. Per accidēs quidē fit qñ factio inuenit ens seu quando fit ex ente, sicut quando coloratū fit ex nigro. Per se autē quando fit ex non ente, sicut quum coloratum fit ex non colorato propter eandē cām. Et quoniam omne trāsmutans aliquod ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu: ideo nullū transmutans facit per se ens sed per accidens tātum. Ex quo enim inuenit ens licet non illud quod intēdit generare, non ideo agit per se vt faciat ens: sed accidit vt intendendo facere tale ens, faciat etiā ens: vñ si non intenderet facere nisi ens, non ageret, quia iam ante actionē suam est. Si itaque Peripatetica hæc doctrina, & optime fundata super cōtinua experiētia & ratiōe vera est, oportet dicere quòd sicut ad hoc quòd coloratū fiat ꝑ se oportet quod nō ꝑfuerit coloratū, ita ad hoc quòd ēs fiat per se, oportet quod non præfuerit ens, hoc autē est nihil præesse, & totum fieri non ex aliquo. Et sic oportet quod si ens fit ꝑ se, quòd fiat post nihil ipsius entis. Et ex his patet ratio dictorum in litera ex eo namq; quòd transmutans oē inuentum subiectum determinat, manifestè patet sequela quòd non facit ꝑ se ens sed determinat ad hoc, vel illud. Materia enim prima etsi secundum se nō sit quod, vel quale, est tamē tali pacto ens quod vnumquodque ex se producibile seipsa ponit extra nihil. est enim aliquid omnium. Et propterea merito impedit causationem entis in eo quòd ens, & ab agente per se ens, oportet produci effectum totum syncategorematicè vt in litera dicitur.

236 *P. q. 7. ar. 1. ad 3m. Et 1. cor. u. l. in pri.*

Art. 1.

336

Quest. 46. ante med.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum causa exemplaris sit aliquid præter Deum.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur quòd causa exemplaris sit aliquid præter Deum. Exemplatum enim habet similitudinem exemplaris: sed creaturæ longè sunt à diuina similitudine. Non ergo Deus est causa exemplari earum.

¶ 2. Præterea, Omne quod est per participationem, reducitur ad aliquid per se existēs, vt ignitum ad ignem, sicut iam dictum est. Sed quæcunque sunt in sensibilibus rebus, sunt solum per participationem alicuius speciei. Quod ex hoc patet quòd in nullo sensibilium inuenitur solum id quod ad rationē speciei pertinet, sed adiungūtur principiis speciei principia indiuiduātia. Oportet ergo ponere ipsas species per se existentes, vt per se hominem & per se equum, & huiusmodi. Et hęc dicuntur exēplaria. Sunt igitur exemplaria res quædā extra Deum.

¶ 3. Præterea, Scientiæ & diffinitiones sunt de ipsis speciebus, nō secundum quòd sunt in particularibus: quia particularium non non est scientia, nec diffinitio. Ergo sunt quædam entia quæ sunt entia vel species non in singularibus. Et hæc dicuntur exemplaria. Ergo idem quod prius.

¶ 4. Præterea, Hoc idem videtur per Diony. qui dicit 5. cap. de Diui. no. quòd ipsum secūdum se esse, prius est eo quod est per se vitā esse & eo quod est per se sapientiam esse.

¶ SED CONTRA est, quòd exēplar est idem quod idea. Sed ideæ (secundum quod Aug. lib. 83. dicit) sunt formæ principales, quæ diuina intelligentia continentur. Ergo exemplaria rerum non sunt extra Deum.

¶ RESPONDEO dicēdū quòd Deus est prima causa exemplaris omnium rerum. Ad cuius euidentiam considerandum est q̄ ad productionē alicuius rei ideo necessariū est exēplar, vt effectus determinatā formā cōsequatur. Artifex enim ꝓducit determinatā formā in materia ꝓpter exēplar ad q̄ inspicit, siue illud sit exēplar ad quod extra intuetur, siue sit exemplar interius mente conceptum. Manifestum autem, quòd ea, quæ naturaliter fiunt determinatas formas consequuntur. Hæc autem formarum determinatio oportet q̄ reducatur, sicut in primum principiū, in diuinā sapientiā quæ ordinem vniuersi excogitauit, qui in rerum distinctione consistit. Et ideo oportet q̄ in diuina sapiētia sint rationes omnium rerum: quas suprà diximus ideas, id est formas exēplares in mente diuina existētes. Quę quidē licet multipliciter secundum respectum ad res, tamen non sunt realiter aliud à diuina essētia, prout eius similitudo à diuersis participari potest diuersimode. Sic igitur ipse Deus est primū exēplar omniū. Possunt etiā in creatis quædā aliorum exēplaria dici secundū quod quædā sunt ad similitudinē aliorū, vel secūdum eandem speciem, vel secundum analogiam alicuius imitationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum quòd licet creaturæ non pertingāt ad hoc quòd sint similes Deo secundum suā naturam similitudine speciei, vt homo genitus homini generanti: c attingunt tamen ad eius similitudinem secundum repræsentationē rationis intellectæ à Deo, vt domus quæ est in materia domui quæ est in mente artificis.

¶ Ad secundum dicendum, quod de ratione hominis est quod sit in materia. Et sic nō potest inueniri homo sine materia. Licet igitur hic homo sit per participationē speciei, non tamen potest reduci ad aliquid existēs per se in eadem specie sed ad speciem superexcedentem e, sicut sunt substātiæ separatæ. Et eadem rō est de aliis sensibilibus.

¶ Ad tertiū dicēdum, q̄ licet quælibet scientia, & diffinitio sit solum entium, non tamē oportet quòd res eundem modum habeant in essendo, quem intellectus habet in intelligēdo e. Nos enim per virtutem intellectus agentis abstrahimus species vniuersales à particularibus cōditionibus: nō tamē oportet quòd vniuersalia præter particularia subsistant vt particularium exemplaria.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ sicut dicit Dio 11. c. Diui. no. per se vitā, & per se sapientiam quandoq; nominat ipsum Deum, quandoq; virtutes ipsis rebus datas: non autem quas-

¶ Ad primum ergo dubium dicitur quòd de causis intrinsecis loquendo, eædem quamuis nō eodē modo, sunt causæ entium in eo quòd entia: & transmutabilium vt sic, s. materia & forma, vt patet primo Phy. & 7. Meta. Transmutabilia enim entia inquantum entia ex materia & forma constant, separata autē à materia ex sola forma. De principiis quoque extrinsecis loquendo, principia transmutabilium & entium vt sic materialiter coincidunt, quoniam Deus gloriosus est, & primus motor, & supremus finis, & primum essendi principiū & propterea indistinctè quandoque inuenitur de causis entium in eo quòd entia, & causis transmutationum. Oportet tamen diligenter lectorē discernere quādo formaliter, & qñ materialiter sermo verificatur, Nos enim hic quia formaliter loquimur ideo causas entium in eo quòd entia à causis transmutationis separamus. Id vero quod additur ex 5. Phy. & similibus, non obstat: quoniam aliud est fieri ens simpliciter, & aliud est fieri omnis secundum quòd ens. Illud enim importat fieri ens ex pura potētia vt subiecto, hoc aūt fieri ens post non ens simpliciter. Ad rationē aūt concesso quòd idē sit fieri per se ens & ens in actu, negandū est q̄ ens in actu fit per se quādo fit ex pura potētia, nunq̄ enim per se fit nisi quādo fit post nō ens in actu: hoc autē nunquā potest per trāsmutationē contingere, vt patet ex dictis. Et caue ne fallaris nesciēs discernere inter has propositiones, ens in actu fit ex ente in potentia per se & ens in actu fit per se. In prima enim notatur habitudo termini ad subiectū, & est vera: quia si ens in actu habet subiectū, eius subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12. Meta. text. 8. In secunda autē notatur habitudo termini ad suum fieri absolutè: & propterea nunquā verificatur, quādo ratio termini præerat.

¶ Ad secundū dubiū dicitur, quòd à specificatiua ad vniuersalē, nec valet cōsequētia simpliciter, nec cū nota specificationis formaliter loquendo. Non enim valet, Sortes est crispus secundū quo capillatus: ergo omnis capillatus vt sic est crispus, &c. vnde cū in ista, ens inquantū ens habet causas, teneatur ly inquantū specificatiuè, quoniā sensus est, quòd ens habet cās nō solū secundū speciales rationes essendi, puta humanū, equinū, &c. sed etiā secundū ipsam entis rationē, quāuis nō in quolibet, quia nō in Deo, nō solū enim Sortes depēdet quia est homo, vel animal: sed etiā quia est, &c. De instātia verò allata, nihil nocet: qa tenet gratia materiæ.

¶ Ad tertium verò dubiū dicitur, quòd formaliter loquēdo, in omni materia valet, A est causa effectiua per se B. inquantum B. ergo causa est omnis eius quod pertinet ad esse B, vt sic, alioquin non esset sufficiens & per se propria causa B. & sic propria causa hominis inquantum homo, est causa omnis eius quod pertinet ad hominis esse, vt sic, & similiter causa entis inquātū ens, est causa omnis eius quòd pertinet ad ens, vt sic: & in hoc non est differentia. Sed disparitas est in vlteriori consequentia, gratia materiæ. Quum enim inter ens, & reliqua specialia, puta hominē, animā &c. tātum distet, q̄ in aliis aliud est materia absolutè, & aliud materia vt ē ens, quoniā materia absolutè est ingenerabilis & incorruptibilis: vt autē est propria hominis, est ab agēte hominem. In ente verò, idē est materia, & materia vt entia: quoniam materia absolutè non nisi entis esse potest: ideo in terminis specialibus nō valet sequela, A est causa per se hominis, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad hominem. sed oportet addere vt sic, & post modū non valet vlterior sequela: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse hominis, & ergo est causa materiæ quæ est pars hominis: sed in termino vniuersalissimo, s. ens valet primo, A est causa entis vt ens, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad ens vt sic & valet vlterius: ergo est causa omnis eius qd̄ ꝑtinet ad ens: & ergo est causa materię, q̄ est pars entis, vt in litera infert.

Q. 15. ar. 1.

24

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum tertium.*

IN titulo causa exemplaris nō est quintum genus causæ: sed coordinatur in quinto Metap. inter causas formales: est enim causa formalis rei, separata tñ. Nec vocatur exemplar ars factiua rei, sed id ad cuius imitationem ars facit effectū: siue illud sit res extra animā, siue intus, siue sit idem quod ipsa ars, siue nō, formaliter enim loquimur. Prçter Deū autē dicitur directe cōtra positionē Pla. attributā, de exemplaribus sensibiliū, &c.

b 336

79 85

¶ In corpore est vna cōclusio respōsiua quæsito, Deus est primū exemplar omniū rerum: hæc conclusio primò probatur: secundo ibi, Possunt etiam in rebus creatis, manifestatur illa particula primum. Probatur: Determinatio formæ effectus est à causa exemplari, & res naturales determinatas formas consequūtur: ergo determinatio formarum naturalium reducitur sicut in primum principiū in diuinā sapiētiam, quæ ordinē vniuersi excogitauit: ergo in diuina sapientia sunt exemplares formæ omnium rerum. ergo ipse Deus est primum exemplar omnium rerum. Antecedēs pro prima parte declaratur in artificialibus de exemplari tam intus quàm extra. Quo ad secundam verò partem manifestum est, consequētia verò probatur, quia ordo vniuersi in rerum distinctione consistit. Cōsequentia autem tertia probatur excludendo simul obiectionem quādam, Probatio est: quia illæ exemplares rationes non sunt aliud realiter à diuina substantia. Obiectio verò est, quia huiusmodi formæ sunt multæ, substantia verò Dei vna. Exclusio autem obiectionis est, quod multitudo ista non multiplicat diuinam rem, sed respectum ad creatas seu creabiles res, vt in 15. q. patuit. Deinde declaratur cur dixerit in conclusione ly primum, dicens quia possunt dari secundaria exemplaria perfectiora, siquidem entia exemplaria dici possunt inferiorum, vt Philosophi dicunt.

¶ Circa necessitatem exemplaris causæ, scito, quòd determinationem formæ effectus esse proprium effectum causæ exemplaris, vt in litera dicitur, inductiua experientia manifestat. Videmus enim artifices formas artificialibus determinare secundum quod proponunt petentes huiusmodi artificialia: ipsum autem proponere, quod tale quid sit tantum, &c. volo, est exemplar dare: ex quo certa datur forma effectus. Verumtamen est quod huiusmodi operationem non habet exemplar per seipsum, sed per agens diuersimode tamē, quia per agēs à proposito immediate: per agēs verò naturale mediatè, mediāte s. datore naturæ. Et sic ꝑ quāto op9 naturę est opus intelligentiæ: exēplaris cā ad determinandū omnibus effectibus formas necessaria est. Et exēplaris cā sufficientiā agētis siue naturalis, siue à ꝓposito nō tollit. Nec ipsa suꝑfluit; sed in suo ordine idē facit qd̄ agēs alio causādi genere facit.

¶ Circa radicem conclusionis rursus aduerte quod quia Autor supra determinationē formarum naturalium, quam manifestè videmus fundat processum suū ad ponendum Deum esse causam exemplarem: & Aristo. confutat Pla. credentem exemplaria esse præter particularia agentia, vt res certas formas sortiantur, ne errari hîc contingat dupliciter potest ex determinatione formarum inferri quòd sunt exemplaria. Vno modo sic, quod ex determinatis formis concludamus determinata exemplaria tanquam proximas rerum causas. Et sic falsum est, quoniam

perireet principaliter actio agentis quæ sunt apud nos: bos enim non generaret bouem. Alio modo sic, vt ex determinatis formis, inquantum ex eis consurgit ordo Vniuersi, concludamus earum exemplaria in prima causa: quæ ordinem excogitauit Vniuersi, tanquam partes ideæ ipsius ordinis. Et hoc est rationabile, eo quod exemplar alicuius totius perfectè non habetur, nisi propria partium exemplaria habeantur. & sic manifestè hoc procedit: vnde non aufertur causalitas proximarũ causarum, sed cùm opus naturæ sit opus intelligentiæ, primæ rationes naturalium operum assignantur. Et sic habes vim primæ consequentiæ.

237 Inf. q 65. ar. 2. & q. 103. art. 2. & 2. d. 1. q. 2. ar. 2. co. & 3. cõ. & 17. & 18. Tex. 70.

¶In responsione ad secundũ habes glossam illius propositionis: Omne tale per participationẽ reducitur ad tale per essentiam, glossatur enim vel ad aliquid eminentius continens illud.

¶*Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum quartum.*

IN titulo ly omniũ, distribuit pro omnibus rebus aliis à Deo: quoniã tractatus iste de causalitate Dei ad extra est.

¶In corpore vnica est cõclusio, Diuina bonitas est finis rerũ omniũ. Probatur sic, Primum agens intẽdit solùm cõmunicare suã bonitatẽ & vnaquæque creatura intendit consequi illius similitudinem. ergo diuina bonitas est finis omniũ rerũ. Antecedẽs quo ad primã partẽ declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agentia imperfecta, s. quod illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia similiter agunt & patiuntur. hic verò nõ propter acquisitionem, sed propter communicationẽ tantùm finis, agit: Quo ad secundã verò partẽ probatur: quia idem est finis agentis & patiẽtis, vt sic, quamuis diuersimode. Consequentia verò probatur quo ad primum agens ex duabus propositionibus. prima est, quòd omne agens agit propter finem: quod probatur, quia alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quàm illud: nisi casu. secunda est, Idem est finis agentis & patientis. Quo ad creaturas vero, ex antedicta propositione, scilicet idem est finis agentis & patientis.

316

31

dã subsistentes res, sicut antiqui posuerunt.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum Deus sit causa finalis omnium.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ sit causa finalis omniũ. Agere enim propter finẽ videtur esse alicuius indigẽtis fine. Sed Deus nullo est indigẽs. Ergo nõ cõpetit sibi agere propter finẽ.

¶2. Præterea, Finis generationis, & forma generati, & agens non incidunt in idem numero (vt dicitur in secundo Physic.) Quia finis generationis est forma generati. Sed Deus est primum agens omnium. Non ergo est causa finalis omnium.

¶3. Præterea, Finẽ omnia appetunt. Sed Deũ nõ omnia appetunt: quia neq; omnia ipsum cognoscunt. Deus ergo nõ est omniũ finis.

¶4. Præterea, Finalis causa est prima causarum. Si igitur Deus sit causa agens & causa finalis, sequitur quod in eo sit prius & posterius. Quod est impossibile.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Prouerb. 6. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

¶RESPONDEO dicendum quod omne agens agit propter finem. Alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quam illud nisi à casu [e]. Est autem idem finis agẽtis & patientis inquantum huiusmodi, sed aliter & aliter. Vnum enim & idem est quod agens intẽdit imprimere, & quod patiens intẽdit recipere. Sunt autem quædam quæ simul agunt & patiuntur, quę sunt agẽtia imperfecta: & his conuenit quod etiam in agendo intendant aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui est agens tantùm, nõ conuenit agere propter acquisitionem alicuius finis, sed intẽdit solùm communicare suam perfectionẽ, quę est eius bonitas. Et vnaquęque creatura intendit consequi suam perfectionẽ, quæ est similitudo perfectionis & bonitatis diuinæ [e]. Sic ergo diuina bonitas est finis rerum omnium.

¶Circa prædicta pro quanto ponunt quòd omnium rerum, comprehendẽdo etiã primum agẽs, diuina bonitas est finis, aduerte quod Deus potest dupliciter sumi. Primo modo absolutè, & sic eius nullus est finis. Alio modo vt primum agens, & tunc dupliciter. Vno modo quantum ad rem, quæ est actio qua dicitur agens. Et sic rursus nullum habet finem, quia actio Dei est eius substantia: & sic consueuit dici, quod Deus agit propter finem non sui, sed aliorum, vt in quæst. 19. art. 1. ad primum tactum est. Alio modo formaliter secundum rationem actionis, & sic habet suam bonitatem finem suæ actionis: quia omne agens, vt in litera dicitur, agit propter finem. Et confirmatur, quia finis est causa causarum, id est causalitatis cæterarum causarũ: ergo est causa causalitatis agẽtis, quod est esse causam suæ actionis. si igitur finis propter quem agit Deus est sua bonitas, ipsa erit causa quare De[us] agit. Et hoc expressè conatur litera docere in corpore, & in responsione ad primũ, distinguendo de agente propter finem consequendum vel communicandum, & in responsione ad quartum, docendo quod non inconuenit in Deo secundum rationem distinguere bonitatem suam vt priorem causam à seipso vt agente. Et sic responsio amplior quodammodo est quam quæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, vt finis ad plures res quàm sint omnes creaturę: sed ad aliquam rationem in ipso creatore: vt sic vt patet ex dictis.

¶Circa differentiam inter alia agentia & primum, scito quòd agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quædam quæ agunt & patiuntur ab his in quæ agunt per actionem. Et ista sunt quæ communicant in materia, vt dicitur in secundo de Generatione. Quædam vero sunt quæ agunt & patiuntur, id est agunt mota ab alio. Et ista conditio est omnium secundorum agentium. Et dicuntur imperfecta eodem imperfectionis modo quo etiam omnia entia citra primum dicuntur imperfecta: quia deficiunt à primi nobilitate, & de his loquitur directè litera condistinguens contra ea primũ agens: ex eo nanque quod agunt quasi acta, consequens est vt in agendo tendant quasi patientia in acquirendum seu conseruandum (non enim refert quid horum dicatur in proposito: quoniam agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem non est) aliquam propriam perfectionem, & vt inquit Auer. 12. Meta. com. 36. saltem assimilationem ad primam causam in faciẽdo entia. Et hæc est summa perfectio, quoniam vt Diony. inquit omnium diuinissimum, est Dei cooperatorem fieri.

¶In responsione ad secundum nota tria, Primum est quòd inuenitur quædam distinctio, cuius alterum tantum membrum exprimitur, scilicet forma geniti dupliciter: vno modo vt similis formę generationis: alio modo tacetur. Inuenitur enim hæc distinctio, quum dicitur, quod non nisi vt similis, est finis: est igitur alia eius acceptio. Secundum est quod ibi dicitur scilicet quod forma geniti non nisi vt similis generanti est finis. Tertium est, quod hoc probatur: quia finis est nobilior iis quæ sunt ad finem. Circa quorum singula est dubium. Circa distinctionem ambiguum est quòd sit alterum distinctionis membrum. Circa responsionem verò: tum quia falsa videtur quoniam forma geniti etiam absolutè est finis generationis: vt de se patet. Tum quia ex ea non satisfit argumento inferenti, ex hoc quòd forma geniti est finis generationis quòd ipsũ agens non est finis suæ actionis: quoniam finis generationis non coincidit in idem numero cum agente. Cum enim ex hac responsione hoc solum habeatur, quòd forma geniti non est finis nisi vt similis. Confirmatur potius argumentum: quia siue sit finis, vt similis, siue non vt similis, sufficit quòd ipsa est finis, quam constat non coincidere in idem numero. Et confirmatur, quia ipsa vt similis est distincta à forma agentis: quoniam de ratione similitudinis est diuersitas, vt dicitur 5. Metaphy. Circa rationẽ demum dubium est: quia quum in vniuocis par sit nobilitas generantis & geniti, (si forma geniti non potest esse finis: quia non est nobilior his quæ sunt ad finem) pari ratione nec forma generantis, nec forma geniti, vt similis generanti, potest esse finis.

¶Ad euidentiam huius difficultatis sciendum, quòd quamuis comparando corruptibilia ad sempiterna, vt in 2. de Anima tex. 34. & in 2. Cæli con. 17. dicitur, agentia corruptibilia agunt propter aliud. Et enim vt hic ostenditur omnia agunt vt participent perfectionem diuinam. Absolute tamen & non de his vel illis agentibus loquendo, & comparando ea ad affectus vt in hoc argumento fit, dicendum est quod omnibus agentibus commune est agere propter se quamuis diuersimode. Quod sic manifestatur, omne agens intendit facere sibi simile: ergo intendit seipsum diffundere, extẽdere, & ampliare, ob hoc nanq; generans generat, vt perseueret semper, eo quo potest modo, vt Philosophus dixit ibidem. In hoc autem quòd dico ipsum diffundere seu communicare duo clauduntur, scilicet diffundere, & ly seipsum. & quum constet quòd nullum agens seipsum intendat propter diffundere seu communicare vt finem, restat vt diffundere intendat propter seipsum vt finem: & sic ipsum & communicationis finis, & non econuerso. Differunt autem agentia cætera à primo quo ad hoc quòd reliqua communicationem ordinant ad se, id est ad suam vtilitatem. Quamuis hoc etiam fit diuersimode in substantiis sempiternis & corruptibilibus: quoniam illæ ad conseruandam indiuidualiter assimilationem ad primam causam, istæ ad conseruandam assimilationem, vt possunt ad eandem agunt. Prima autem causa communicationem ordinat ad se, id est ad suam bonitatem, & ideo reliqua agunt vt sic sint aut conseruentur: Deus autem, quia est. Et propterea liberalissimæ actionis etiam à Philosophis dicitur, vt in responsione ad primum dicitur. His prælibatis ad primum dubium dicitur, quod distinctio est hæc forma geniti dupliciter, si vt est geniti, & vt est similis generanti: quoniam intendit Autor excludere, quòd vt est geniti, non est finis agentis: vt sustineat, quòd Deus non agit propter creatam naturam vt finem, sed propter seipsum. Ad secundum verò negatur, quod hoc sit falsum: generatio enim potest dupliciter sumi, vno modo vt ab agente, alio modo absolute: puta vt via. Et hoc quidem modo finis generationis est forma etiam vt geniti, sed primo modo non vt in litera dicitur. Nec est verum quod hinc non satisfit argumento: quoniam forma vt similis formæ generantis significat formam geniti quidem: sed ex ea parte quæ est vna cum illa, quæ est altera ipsa: quæ est quasi vicaria illius, ac per hoc insinuat, si ipsa vt quasi induit illam est finis: quia illa est vere finis. Et sic formaliter satisfit argumento: quòd licet finis generationis non coincidat in idem numero: cum forma agentis redundat tamen in idem numero: & ex eo quòd forma geniti non est finis nisi vt similis formæ agentis. Ad confirmationem verò dicitur quòd similitudo, quum distinctorum eadem qualitas sic ex parte vnitatis magis se tenet, quàm significat, quàm distinctionis, quàm vt subiectorum conditionem exigit, & ideo Autor ad vnitatem insinuandam illa vsus est. Ad dubium demum contra rationem dicitur, quòd ratio literæ optimè concludit, quòd forma geniti, vt sic non potest esse finis generationis vt ab agente, quia non est nobilior agente. Sed non põtest reflecti contra formam geniti, vt similem agẽti, id est contra formam agentis: quia nulla comparatio habet locum seclusa distinctione: non enim oportet idem esse nobilius se, quum agit propter se, sed quũ finis est aliud agente, oportet finem esse nobiliorem agente.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum quòd agere propter indigentiã non est nisi agentis imperfecti, quod natum est agere & pati. Sed hoc Deo non cõpetit. Et ideo, ipse solus est maximè liberalis: quia nõ agit propter suã vtilitatẽ, sed solum propter suã bonitatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd forma generati nõ est finis generationis, nisi inquantum est similitudo formæ generãtis [e], quod suam similitudinem communicari intendit. Aliàs forma generati esset nobilior generãte, cũ finis sit nobilior iis quæ sunt ad finẽ.

¶Ad tertium dicendũ, quòd omnia appetunt Deum [e] vt finẽ appetendo quodcũque bonũ, siue appetitu intelligibili, siue sensibili, siue naturali, qui est sine cognitiõe. Quia nihil habet ratione boni & appetibilis, nisi secũdum quod participat Dei similitudinẽ.

¶Ad quartum dicendũ quod cum Deus sit causa efficiens, exemplaris & finalis omniũ rerum, & materia prima sit ab ipsa: sequitur quod principium omnium rerũ sit vnum secundũ rem. Nihil tamen prohibet in eo cõsiderari multa secundum rationem, quorum quædã prius cadãt in intellectu nostro, quàm alia.

96

31 b

QVÆSTIO QVADRAGESIMA quinta de Modo emanationis rerum à primo principio, in octo articulos diuisa.

DEINDE quæritur de modo emanationis rerũ à primo principio qui dicitur creatio. De qua quærũtur 8. ¶Primo, quid sit creatio. Secũdò, vtrũ Deus possit aliquid creare. ¶Tertio, vtrum creatio sit aliquod ens in rerum natura. ¶Quartò, cui competit creari. ¶Quinto, vtrum solius Dei sit creare. ¶Sexto, vtrũ cõe sit toti Trinitati, aut proprium alicuius personæ. ¶Septimo, vtrũ vestigiũ aliqd Trinitatis sit in rebus creatis. ¶Octauò, vtrũ op[us] creationis

¶Super

admisceatur in operibus naturæ volũtatis.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum creare sit ex nihilo aliquid facere.*

¶*Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum primum.*

238 1. di. 1. q. 1. artic. 2. Et po. q. 3. ar. 1. Cap. 24.

TItulus in principio corporis manifestabitur.

¶In corpore duo facit. Primo dicit quid nominis creationis, secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primũ duo dicit: primò, quod creatio significat emanationem totius entis à causa vniuersali. secũdo quod significatũ inuenitur, quod probat, quia non solum oportet in rebus inspicere emanationẽ particularẽ, sed vniuersalẽ, vt iam patet ex dictis.

¶Quo ad secundũ conclusio rñsiua est: Creatio est ex nihilo. Et probatur sic: Quod procedit secũdum emanationem particularem, non præsupponitur. ergo quũ totũ ens procedit emanatione vniuersali, impossibile est aliqđ ens præsupponi, ergo quod creatur fit ex non ente, quod est nihil: antecedens probatur inductiuè. Quũ fit homo, & album, &c. consequentia aũt manifesta relinquitur ex cõmuni ratione factionũ proportionaliter applicata. Secunda autem sequla manifestatur & quo ad terminos (quia nihil idẽ est quòd nullũ ens: & creatio & emanatio totius entis) & quo ad similitudinem proportionis in generatione hominis.

Ex Beda in eum locum. Q. præ. ar. 1

¶Circa prædicta aduerte duo. Primũ est, quòd antecedens cum suis inductionibus & consequentibus nõ loquitur de fieri ex nõ homine, aut non albo, & vniuersaliter ex nõ tali vt subiecto, quoniam sic intelligendo, nihil cõcluderet. Posset enim dici, quod fit totũ ens ex nõ ente: quod est ens in potentia: sicut homo ex nõ homine quod tñ est homo in potẽtia, & albũ ex nõ albo: quod tñ est albũ in potẽtia. Sed intẽdit, Ex id est post. Oportet enim hominẽ fieri post non hominẽ, & albũ post nõ albũ, si per se fit. Nihil enim aliud hic intendit, nisi supradictũ fundamentũ in 1. Physi. tex. 76. Vnde & verba sua hic manifestè insinuãt hunc sensum, quum dicit, sicut si generatur homo non fuit prius homo, contra ex non homine distinguẽs prius hominẽ insinuauit, quòd ly ex significat post. Secundo, quod nomine totius entis in proposito nihil refert vtrũ intelligas totũ vniuersum, aut aliquod particulare ens totũ syncategorematicè: semper enim oportet quòd creatur, ex nihilo sui fieri, id est, post nihil sui. Et ex hoc habes solutionem dubitationis quomodo anima intellectiua creatur, & tñ fit semp in subiecto. quia s. post nihil sui fit per se quod de nulla alia forma in materia verificatur.

335.

In corp.

6

47

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creare non sit ex nihilo aliqd facere: dicit enim Aug. contra aduersarium legis & Prophetarũ: Facere est quod omnino nõ erat, creare verò est ex eo quod iam erat ducendo aliquid constituere.

¶2. Præterea, Nobilitas actionis & motus ex terminis cõsideratur. Nobilior igitur est actio quæ ex bono in bonum est, & ex ente in ens, quã quæ est ex nihilo in aliquid. Sed creatio videtur esse nobilissima actio: & prima inter omnes actiones. Ergo nõ est ex nihilo in aliquid sed magis ex ente in ens.

¶3. Præterea, Hæc propositio ex importat habitudinem alicuius causę & maximè materialis: sicut cùm dicimus quod statua fit ex ære. Sed nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare non est ex nihilo aliquid facere.

¶SED CONTRA est quod sup illud Ge. 1. In princ. creauit Deus cælũ, &c. dicit glos. quòd creare est aliquid ex nihilo facere.

¶RESPONDEO dicendũ quod (sicut suprà dictũ est) non solũ oportet considerare emanationẽ alicuius entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiã emanationẽ toti[us] entis à cã vniuersali, quæ est De[us] & hanc quidẽ emanationẽ designamus nomine creationis. Quod aũt procedit secundũ emanationem particularẽ, non præsupponitur emanationi. Sicut si generatur homo, nõ fuit prius homo, sed homo fit ex nõ homine, & album ex non albo. Vnde si consideretur emanatio totius entis vniuersalis à primo principio, impossibile est quod aliquod ens presupponatur huic emanationi. Idẽ autem est nihil, quod nullũ ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non ente, quod est non homo, ita creatio quæ est emanatio totius esse, est ex non ente: quod est nihil [e].

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd Aug. æquiuocè vtitur nomine creationis secundum quòd creari dicũtur ea quæ in meli[us] reformãtur, vt cùm dicitur aliquis creari in Episcopũ. Sic autem non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est.

¶Ad secũdũ dicẽdũ, quod mutationes accipiũt speciem & dignitatem nõ à termino à quo, sed à termino ad quẽ. Tãto ergo perfectior, & prior est aliqua mutatio, quãto terminus ad quem illius mutationis est nobilior & prior: licet termin[us] à quo, qui opponitur termino ad quem, sit imperfectior. Sicut generatio simpliciter est nobilior & prior quàm alteratio, propter hoc quod forma substantialis est nobilior, quam forma accidẽtalis: tñ priuatio substantialis formæ, quæ est terminus à quo in generatione, est imperfectior quam contrarium, quod est terminus à quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior quàm generatio & alteratio, quia terminus ad quem est tota substantia rei. Id autem quod intelligitur vt terminus à quo est simpliciter non ens.

¶Ad tertium dicendum, quod cum dicitur aliquid ex nihilo fieri hæc prępositio ex, nõ designat causam materialem, sed ordinẽ tãtum, sicut cum dicitur, ex mane fit meridies id est post mane fit meridies. Sed intelligendum est quod hæc propositio ex potest includere negationem importatam in hoc quod dico nihil, vel includi ab ea. Si primo modo tunc ordo remanet affirmat[us]: & ostenditur ordo eius quod est ad non esse præcedens. Si verò negatio includat præpositionẽ, tũc ordo negatur & est sensus, Fit ex nihilo, id est non fit ex aliquo [e]: sicut si dicatur, iste loquitur de nihilo, quia nõ loquitur de aliquo. Et vtroque modo verificatur cum dicitur ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo hæc præpositio ex importat ordinem, vt dictum est. Secundo modo importat habitudinem causæ materialis quæ negatur.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum Deus possit aliqua creare.*

¶*Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum secundum.*

TItulus patet.

¶In corpore vnica est conclusio: Non solũ est possibile, sed etiam necessarium omnia esse creata à Deo. Et probatur sic: Si Deus non ageret nisi ex aliquo præsupposito, sequeretur quod illud per suppositũ non esset causatũ ab ipso: sed nihil est in entibus in causatũ ab ipso. ergo necesse est quod Deus ex nihilo præsupposito res in esse produxerit: hoc autẽ est creare. Conditionalis assumpta probatur ex illa categorica vniuersali. Omne faciẽs aliquid, ex aliquo nõ facit sed præsupponit illud ex quo facit: quod manifestatur inductiuè, primo in artificialibus, secũdò in naturalibus. Destructio autẽ consequentis probatur ex quæst. præcedente, vbi ostensum est quod Deus est causa vniuersalis totius esse.

239 2. di. 1. q. 1. artic. 2. & 3. & dist. 37. q 1 ar. 2 & 2. cõ. 4.6.15. & 16. & po. q. 3 ar 6. co. Tex. 34.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Deus nõ possit aliquid creare. Quia secundũ Philosophũ primo Physico. antiqui Philosophi acceperunt vt cõmunem cõceptionem animi, ex nihilo nihil fieri. Sed potentia Dei nõ se extẽdit ad contraria primorũ principiorum, vt pote quod Deus faciat quòd totum non sit maius sua parte, vel quod affirmatio & negatio sint simul vera. ergo Deus non potest aliquid ex nihilo facere vel creare.

¶2. Præterea, Si creare est aliquid ex nihilo facere: ergo creari est aliquid fieri. Sed omne fieri est mutari: ergo creatio est mutatio. Sed omnis mutatio est ex subiecto aliquo vt patet per diffinitionem motus. Nam motus est actus existentis in potentia. ergo est impossibile aliquid à Deo ex nihilo fieri. Lib. 3. Ph. tex. 6.

¶3. Præterea, Quod factũ est, necesse est aliquãdo fieri. Sed non potest dici quod illud quod creatur, simul fiat & factũ sit: quia in permanentibus quod fit non est, quod autẽ factum est, iã est: simul ergo aliquid esset & nõ esset. Ergo si aliquid fit, fieri eius præcedit factum esse. Sed hoc non potest esse nisi præexistat subiectũ, in quo sustentetur ipsum fieri. ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.

¶4. Præterea, Infinitã distantiã nõ est pertrãsire. Sed infinita distãtia est inter ens & nihil. Ergo nõ cõtigit ex nihilo aliqd fieri.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ge. 1. In principio creauit De[us] cælũ & ter. vbi dicit gl. quod creare est aliqd ex nihilo facere. Ex Beda in eũ locũ.

¶RESPONDEO dicẽdũ, quod nõ solũ est impossibile à Deo aliquid creari, sed necesse est ponere à Deo omnia creata esse, vt ex præmissis habetur. Quicunque enim facit aliquid ex aliquo, illud ex quo facit, præsupponitur actioni eius & non producitur per ipsam actionẽ. (Q præ. art. 1.) Sicut artifex operatur ex rebus naturalibus, vt ex ligno & ære, quæ per artis actionem nõ causantur sed causantur per actionẽ naturæ. Sed & ipa natura causat res naturales quantum ad formam, sed præsuponit materiam. Si ergo Deus nõ ageret nisi ex aliquo præsupposito, sequeretur quod illud præsuppositum non esset causatum ab ipso. Ostensum est autem supra, quod nihil potest esse in entibus quòd non sit à Deo qui est causa vniuersalis totius esse. (Q præ. ar. 1. & 2.) Vnde necesse est dicere quòd Deus ex nihilo res in esse producit.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ quod antiqui Philosophi, sicut supra dictum est, non considerauerunt, nisi emanationem effectuũ particulariũ à causis particularibus, quas necesse est præsupponere aliquid in sua actione. (Q. præc ar. 1. & 2.) Et secundum hoc erat eorum communis opinio, ex nihilo nihil fieri. Sed tamen hoc locũ nõ habet in prima emanatione ab vniuersali rerum principio.

¶Ad secundum dicendũ, quod creatio nõ est mutatio nisi secũdum modum intelligendi tantum. Nam de ratione mutationis est, quod aliquid idem se habeat aliter nunc, & prius. Nam quandoque est idem ens actualiter se habens nũc & prius sicut in motibus secundum quantitatem & qualitatem. Quandoque verò est idẽ ens in potentia tantùm, sicut in mutatione, secundũ substantiam cuius est subiectum materia, sed in creatione per quã producitur tota substantia rerũ) non põt accipi aliquid idẽ aliter se habẽs nunc & prius nisi secundum intellectũ tantũ: sicut si intelligatur aliqua res prius nõ fuisse totaliter, & postea esse. Sed cum actio [d] & passio cõueniant in substantia motus, & differãt solũ secundum habitudines diuersas, vt dicitur in 3. Phy. oportet quod subtracto motu non remaneãt nisi diuersæ habitudines, (D. 34. Tex. 10. & 21.) in creante & creato. Sed quia modus significandi sequitur modum intelligendi vt dictum est, creatio significatur per modũ mutationis. Et propter hoc dicitur quod creare est ex nihilo aliqd facere, quamuis facere & fieri magis in hoc conueniunt quam mutare & mutari: quia facere & fieri importãt habitudinẽ causæ ad effectũ, & effectus ad cãm: sed mutationem ex cõsequẽti.

¶Ad tertiũ dicendum quod in his quæ fiunt sine motu similiter est fieri & factũ esse, siue talis factio sit terminus motus, sicut illuminatio (nam simul aliquid illuminatur & illuminatum est [c],) siue non terminus motus, sicut simul formatur verbum in corde & formatum est. 274. Et in his quod fit, est cum dicitur fieri. Sed significatur ab alio esse prius non fuisse, Vnde cum creatio fit si

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quaestionis quadragesimaequintae Articulum tertium.*

IN titulo creatio sumitur pro creatione passiua, qua scilicet aliquid significatur creari. Et ly aliquid sumitur pro ente reali, vt patet ex propositione articulorum in principio quaestionis.

¶ In corpore vnica est conclusio, Creatio ponit in creato relationem tantum. Et probatur sic: Productio totius esse à cã vniuersali, non est ex aliquo p existēte: ergo Deus creādo producit res sine motu & mutatione: ergo creatio in creatura non est nisi relatio quaedam creatorē principiū sui esse. Antecedens pbatur ex differentia inter productiones particulares, & productionē totius esse, seu vniuersalē. Prima vero cōsequētia probatur: quia oē q fit per motū vel mutationē, fit ex aliquo praeexistente. Secunda autē qa substracto motu ab actiōe & passione nihil remanet nisi relatio. Et cōfirmatur quia sicut in passione, q̃ est cū motu importatur relatio ad principium motus, ita in creatione passiua, importatur relatio ad principium essendi.

240. 1.di.40.q.1.ar.1.ad 1. & pot.q.3. ar.3.

¶ In responsione ad tertium manifestè habes conferendo eam argumēto quod relatio creationis est accidens, & non est relatio transcēdens; quod etiam manifestè in quaestionibus de potentia. qō. tertia. art.3. ad tertium, explicatur. Et quoniam accidens distinguitur realiter à substantia, oportet vt creatio distinguatur realiter à substantia creata quacunque secūdum doctrinam quam sequimur.

¶ Circa tamen hoc dubiū est. Sco.n. in secūdo dist. 1. quaestionibus 4. & 5. tenens creationem passiuè sumptā esse relationem transcendentem: & eandem realiter fundamento, tr p'iciter nititur hoc probare: Primo, illud qd' propriè inest alicui, & sine quo illud non pōt esse absque contradictione, est idē sibi realiter: sed relatio lapidis ad Deū est huiusmodi: ergo. pbatur maior sic, contradictio secūdū esse & nō esse dicta de aliquibus, infert distinctionē realē illorū: ergo impossibilitas recipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorum. Et hoc inquit ipse vbi non est depēdentia essentialis. Et declaratur sic: qa impossibilitas, q A sit sine B, aut est propter idētitatē illorū, aut propter simultatē in natura eorundē, aut propter posteritatem ipsius A. sed nihil horū duorum vltimorū conuenit lapidi respectu illius relationis ad Deum, vt patet, & tamen nō potest esse sine illa: ergo est idem illi. Praeterea, Q d' vniformiter dicitur de omni alio à Deo ad ipm, nulli accidit: sed talis relatio vniformiter cōuenit oi creaturae ad Deū: ergo nulli accidit, & sic est idē fundamēto. Probatur maior qa par rō est de oibus. Praeterea, Substantia 7. Meta. est prior accidēte, natura diffinitione, & tpe, & ly tpe intelligitur sic quod nulla est cōtradictio ex parte substātiae qn possit esse prior duratione oi accidēte: ergo nō est contradictio, quod lapis esset prior duratione oi dependentia ad Deū: & si esset absq; eo q dependere à Deo, si dependentia est accidens: hoc autem est absurdum, ergo.

D.34. Art.pre. ad 2. Q.13.ar.7 Art.pre.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis non est opus alia iacere fundaméta sed superi' determinata sequendo dicendū est, quod huiusmodi relatio depēdentiae ad Deū in qualibet creatura est accidens distinctū realiter à substantia, & q tñ creatura non potest esse sine hmōi depēdentia: sicut nec hō qn sit risibilis, vt in q. praecedente art.1. ad primum. Autor docuit ex ratione, q.a.f. ōis creatura est ens per participationē Dei, nec ab hoc potest denudari. Ad primā ergo rationē Scoti in opposituū negatur maior, & ad probationē eius dicitur q añs est falsum, vniuersaliter loquēdo: vt superi' quū de relatione & fundamento tractatū est, ostēdimus, Et rursus consequentia nihil valet formaliter loquēdo, vt ipsemet fatetur ponēdo exceptionē vnā, cur & mihi nō licebit aliā exceptionem ponere. Ad declarationē aūt negatur diuisio illa, qa insufficiēs est etiā apud ipsū, vt patet de partibus simul sūptis respectu tertiae entitatis, illę em nō psūt esse qn tertia entitas sit, & tñ nō sunt posteriores, nec simul natura, nec eaedē illi tertię ētitati, nec depēdent essentialiter ab illa, Vnde ratio nihil valet, dicim' enim q inseparabilitas qnq; est pter necessariā rerū connexionē, & sic est in proposito propter assignatā cām. Ad scdā vero rōnē negatur minor: quoniā, vt hic dicitur in rñsiōe ad scdm depēdentia ad Deū aliter cōuenit substantiis creatis & aliter ipsis relationibus, depēdentiae: quoniā substātiae depēdēt p relatiōes: ipsae aūt relationes dependēt sei psis. nō ergo vniformiter hmōi relatio cōuenit oibus aliis à Deo. Ad tertiū verò dicitur q ad missa expositiōe illa nō valet sequela. ergo substantia creata pōt esse sine oi accñte: quoniā ad veritatē illius propositionis substātia est prior &c. sufficit q aliqua substātia sit huiusmodi. talis est aūt prima substātiā scdm veritatē: & quę libet intelligētia secundū Auer. 12. Meta. com. 25.

Q.42 art.1. ad 4. Autor. 241. Infr.art. & ver. 27. art.3. ad 9. & pot. q.3. ar.5 ad 1. & ar.3 ad 2. & art. ad 3. & p 5. art.1. & opusc. 37. cap.4. Prop.4.

ne motu, simul aliquid creatur & creatū est.

¶ Ad quartū dicendū q obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliqd' infinitum medium inter nihilū & ens. Quod patet esse falsum. Procedit aūt falsa hęc imaginatio ex eo q creatio significatur vt quaedam mutatio inter duos terminos existens.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum creatio sit aliquid in creatura.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q creatio nō sit aliquid in creatura. Sicut em̃ creatio passiuè accepta attribuitur creaturae, ita creatio actiuè accepta attribuitur creatori, sed creatio actiuè accepta nō est aliquid in creatore. Quia si sic, sequeretur q in Deo esset aliquid temporale. Ergo creatio passiuè accepta nō est aliquid in creatura.

¶ 2. Praeterea, Nihil est mediū inter Creatorē, & creaturā. Sed creatio significat' vt mediū inter vtrūq;. Nō.n. est creator' (cū nō sit aeterna) neq; creatura, qa oportet eadē ratiōe aliā ponere creationē qua ipsa crearet' & sic in infinitū. Creatio ergo nō est aliqd.

¶ 3. Praeterea, Si creatio est aliqd pter substātiā creatā oportet q sit accidēs eius. Oē aūt accidēs est in subiecto. ergo res creata esset subiectū creationis, & sic idē est subiectum creationis & termin' q est impossibile: quia subiectū pri' est accñte, & cōseruat accñs. Terminus aūt posterius est actiōe & passiōe cui' est termin': & eo existēte cessat actio & passio. igitur ipsa creatio nō est aliqua res.

¶ SED CONTRA, Maius est fieri aliquid scdm totā substātiā q̃ scdm formā substātialē vel accidētalē. Sed generatio simpliciter vel scdm quid qua fit aliquid scdm formam substantialē vel accidentalē, est aliqd ī gñato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliqd secundū totā substantiā est aliqd in creato.

¶ RESPONDEO dicēdum, q creatio ponit aliquid in creato secundū relationē tātū, quia quod creatur, nō fit p motū, vel per mutationē. Quod .n. fit p motum vel mutationē, fit ex aliquo pręexistēti. Quod quidē cōtingit in productionibus particularibus aliquorū entiū. Nō aūt pōt hoc cōtigere in pductiōe totius esse à cā vniuersali oīm entiū, q̃ est De'. Vn' De' creādo pducit res sine motu. Subtracto d' aūt motu ab actiōe & passione nihil remanet nisi relatio, vt dictū est. Vñ relinquitur q creatio in creatura nō sit nisi relatio quaedā ad Creatorē, vt ad prīcipiū sui esse: sicut in passione quae est cū motu, importatur relatio ad principium mot'.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd creatio actiuè significata significat actionē diuinam, quae est eius essentia cū relatione ad creaturā. Sed relatio in Deo ad creaturā nō est realis, sed secundum rationem tantū. Relatio verò creaturę ad Deū ē relatio realis, vt supra dictū est, cū de Di. no: ageretur.

¶ Ad secundū dicendū q quia creatio significatur vt mutatio, sicut dictū est: mutatio aūt media quodāmodo est inter mouens & motū, ideo ēt creatio significatur vt media inter creatorē & creaturā. Tñ creatio passiue accepta est in creatura, & est creatura. Neque tñ oportet q alia creatione creetur. Quia relationes (cum hoc ipsum q sunt ad aliquid dicātur) nō referuntur per reliquas alias relatiões, sed p seipsas sicut etiā suprà dictū est', cū de aequalitate psonarū ageret'.

¶ Ad tertiū dicēdum, q creationis scdm qd' significatur vt mutatio creaturae est termin'. Sed scdm quod verè est relatio creatura est eius subiectum, & prius ea in esse sicut subiectū accidente. Sed habet quādam rōnē prioritatis ex parte obiecti ad qd' dicitur q est principiū creaturae. Neq; tñ oportet q quādiu creatura sit dicatur creari, quia creatio importat habitudinem creaturae ad creatorem, cum quadā nouitate, seu incoeptione.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum creari sit proprium compositorum & subsistentium.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd creari nō sit pprium cōpositorū & subsistentiū. Dicitur .n. in li. de Causis. Prima rerū creatarū ē esse. Sed esse rei cratae non est subsistens. Ergo creatio propria nō est subsistentis & compositi.

¶ 2. Praeterea, Quod creatur est ex nihilo. Cōposita aūt nō sunt ex nihilo, sed ex suis cōponētib'. Ergo cōpositis nō cōuenit creari.

¶ 3. Praetereà, Illud pprię pducitur per primam emanationē quod supponitur in secūda. Sicut res naturalis per generationē naturalē, quae supponitur in operatione artis. Sed illud quod supponitur in generatione naturali, est materia. Ergo materia est quae propriè creatur, & non compositum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis'. In principio creauit Deus cae. & ter. Caelū aūt & terra sunt res compositae subsistentes. Ergo horum propriè est creatio.

Art.pre. 239. 240. 452.

¶ RESPONDEO dicendū q creari est quoddā fieri, vt dictū est. Fieri aūt ordinatur ad esse rei. Vñ illis propriè conuenit fieri & creari, quibus cōuenit esse'. Quod quidē conuenit propriè subsistentibus, siue sint simplicia, sicut substantiae separatae: siue sint cōposita, sicut substantiae materiales. Illi enim propriè conuenit esse quod habet esse & quod est subsistēs in suo esse. Formę aūt & accidētia, & alia huiusmodi, non dicuntur entia quasi ipsa sint, sed qa eis aliqd est', vt albedo ea ratione dicitur ens, quia ei' subiectū est albū. Vñ secundū Philosophū accidēs magis pprię dicitur entis quā ens'. Sicut igitur accidētia & formae & hmōi, quae nō subsistunt magis sunt coexistentia q̃ entia, ita magis debent dici concreata q̃ creata. Propriè verò creata sunt subsistentia.

336. 337. Lib.7. met.tex.2. 542. 452.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū quod cū dicit pria rerū creatarū est esse, ly esse, non importat substantiā creatā, sed importat ppria rōnē obiecti creationis. Nā ex eo dicitur aliquid creatum quod est ens, non ex eo quod est hoc ens, cùm creatio sit emanatio toti' esse ab ente vniuersali, vt dictū est. Et est similis modus loquēdi, sicut si diceretur quod primum visibile est color quamuis illud qd' propriè videtur, sit coloratum.

Art.1. & q.44. art.2.

¶ Ad secundum dicendū quod creatio non dicit cōstitutionem rei cōpositae ex principiis praeexistentibus: sed compositum sic dicitur creari quod simul cùm omnibus suis principiis in esse producitur'.

¶ Ad tertium dicendum, q ratio illa non p-

36.

¶ *Super Quaestionis quadragesimaequintae Articulum quartum.*

IN titulo proprium distinguitur contra cōmune: & creari distiguitur contra cōcreari: ita q sensus quęstionis est vtrū creari sic sumptū sit tantū subsistentiū siue sint cōposita, siue nō.

¶ In corpe vnica est cōclusio, Creata propriè sūt tantū subsistentia. Et pbatur sic: Creari est qd' dā fieri, ergo propriè cōuenit illis qb' cōuenit esse, ergo propriè cōuenit subsistētibus. Prima cōsequētia pbatur qa fieri ordinatur ad esse. Secunda verò: quia esse propriè conuenit subsistētibus, quod probatur ex differentia inter subsistentia & formas, accidētia, & alia hmōi in hoc quòd subsistentia habent esse sic quod in suo esse subsistunt: reliqua autem dicuntur habere esse non quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, vt patet de albedine. Et confirmatur autoritate Philosophi, & ex hac sequitur alia differentia in conclusione contenta, nam sicut sola subsistentia sunt entia, & reliqua sunt existentia: ita sola subsistentia sunt creata, & reliqua sunt concreta.

¶ *Super Quaestionis quadragesimae quintę Articulum quintum.*

TItulus ex praedictis clarus est.

¶ In corpore quatuor facit. Primo respondet quaesito quo ad creare virtute propria. Secundo refert quandam opinionem quo ad creare instrumentaliter ibi, Contingit autem. Tertio improbat praefatam opi. in cōi, ibi Sed hoc esse nō potest. Quarto improbat eandem in speciali quo ad agens corporeū ibi, & hoc praecipuè.

¶ Quoad primum conclusio responsiua quęsito est, Creare est ppria actio solius Dei. Et probatur sic, Esse est proprius effectus primae, & vniuersalissimae causae, quae est Deus: & producere esse absolutè pertinet ad rationē creationis, ergo creatio est propria actio solius Dei. Prima propositio probatur dupliciter. Primo ratione, quia effectus vniuersaliores oportet ī vniuersaliores & priores causas reducere. Esse autem inter omnes effectus est vniuersalissimum. Secundo autoritate ex lib. de causis quod neque intelligentia, neque anima nobilis dat esse, nisi inquantum operatur operatione diuina.

242. 2.di.1.q.1. art.3.& 4. di.5.q.1.ar.3.q.3.& 2. con.cap.21. 85. & 96. & lib.3.ca. 68. & po. q.3. art.5. & op.3.ca. 70.94.& 95. & op 5.ca.10. Lib. 2. de animā tex. 34.

¶ Circa hāc partē multiplex dubium occurrit. Et primo circa primam propositionem assumptam. Arguit enim Sco. in 4. distin.1. cōtra eam dicens eam esse falsam quod probat sic: Esse cōpositi est à generante compositum. ergo non est propriuseffect' Dei. & tenet sequela, quia compositum, puta bos, est ab vniuersalissimo generante. &c.

Q.7.ar.2. 3.& 4. Cap. 8.

¶ Dubium est secundò circa probationes illius.

bat quod sola materia creetur, sed quod materia non sit nisi ex creatione. Nā creatio est productio totius esse, & nō solùm materiae.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum solius Dei sit creare.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q nō soli' Dei sit creare. Quia scdm Philosophū pfectū est q pōt sibi simile facere, Sed creaturę immateriales sūt pfectiores creaturis materialib', q̃ faciūt sibi simile. Ignis.n. gñat ignem & homo generat homine. Ergo substantia immaterialis pōt facere substantiam sibi similē. Sed substātia immaterialis non pōt fieri nisi p creationē cū nō habeat materiā ex qua fiat. Ergo aliqa creatura p̄ creare.

¶ 2. Praeterea, Quanto maior est resistētia ex parte facti, tanto maior virtus requiritur in faciēte. Sed plus resistit contrariū quàm nihil. Ergo maioris virtutis est aliqd facere ex contrario (quod tamē creatura facit) quàm aliquid facere ex nihilo. Multo magis igitur creatura hoc facere potest.

¶ 3. Pręterea, virtus faciētis cōsideratur secundū mensurā eius qd' fit. Sed ens creatum est finitū, vt suprà pbatū est cum de Dei infinitate ageretur. Ergo ad producendū per creationē aliquid creatū nō requiritur nisi virtus finita. Sed habere virtutem finitā non est contra rationem creaturae. Ergo non est impossibile creaturam creare.

¶ SED CONTRA est q Aug. dicit 3. de Trin. quòd neque boni neque mali angeli possunt esse creatores alicuius rei. Multo minus igitur aliae creaturae.

¶ RESPONDEO dicendū, q satis apparet in primo aspectu secundū praemissa, q creare nō pōt esse propria actio nisi soli' Dei. Oportet enim vniuersaliores effect' in vniuersaliores & priores causas reducere. Inter oēs aūt effectus vniuersalissimū est ipsum esse. Vñ oportet q pprius sit effectus primae, & vniuersalissimae cāę, quę est Deus. Vñ etiā dicit' in lib. de Causis quod neq; intelligētia, vel aīa nobis dat esse, nisi inquātū operatur operatione diuina. Producere aūt esse absolutè nō inquātū est hoc, vel tale, ptinet ad rōnē creationis. Vñ manifestū est q creatio est ppria actio ipsius Dei. Cōtigit aūt quod aliqd pticipet actionē ppriā alicuius alteri' nō virtute ppria sed instrumētaliter inqtū agit ī virtute alterius: sicut aër p virtutē ignis hēt calefacere & ignire. Et scdm hoc aliq opinati sunt q licet creatio sit ppria actio vniuersalis cāe tñ aliqua inferiorū cārū inquātū agit ī virtute primae cāę pōt creare. Et sic posuit Auicēna', quod prima substātia separata creata à Deo creat aliā post se, & substantiā orbis, & animā ei' & quod substātia orbis creat materiā īferiorū corporū. Et scdm hunc etiā modū Magister dicit in 5. dis. quarti Sētentiarū, q Deus pōt creaturę cōicare potētiā creādi vt creet p ministeriū nō ppria autoritate. Sed hoc d' esse nō pōt qa cā secūda instrumētalis nō pticipat actiōē cāe superioris, nisi inquātum per aliqd sibi ppriū dispositiue operatur ad effectū principialis agētis. Si igitur nihil ibi ageret scdm illud q est sibi ppriū frustra adhiberetur ad agendū. Nec oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum. Sic .n. videmus quòd securis scindēdo lignū quod habet ex proprietate suae formae, producit scamni formā, quę est effectus proprius principalis agentis. Illud aūt q est pprius effectus Dei creantis, est illud

Prop.3. 41. 249. Parag.3. D.410.& 418.

Arguit enim ibidem contra eas. Et primò cōtra primā: aut ibi est sermo de vniuersalitate causae & effectus secundum praedicationem, aut secundum perfectionem, aut de vniuersalitate effectus secundum praedicationem, causae verò secundum perfectionem. Si semper est sermo de vniuersalitate secundum praedicationē, minor etiam est falsa quia Deus non est cā vniuersalissima in praedicando: & vt patet, non concluditur intentum. Si vero sermo est de vniuersalitate secundum perfectionem, minor etiam est falsa: quia esse nō est perfectissimus effectus quod probatur, quia quodcunque includitur in multis nō potest esse perfectius quocunque illorum in quo includitur. Si autem difformiter accipiatur, ita quod ex parte causę sumatur vniuersalius secundum perfectionem, & ex parte effectus secundum praedicationem, tunc dupliciter peccat ratio, quia primo maior est falsa: Nam effectus vniuersalissimus in pręedicatione pōt esse à cā imperfecta, quia saluatur in pluribus effectibus imperfectis. Secundo: quia peccat secundū sophisma consequentis: quoniam ex hoc quod effectus vniuersalissimus in praedicatione est à cā vniuersalissima secundum perfectionem & esse est hmōi, sequitur ista cōclusio, ergo esse inquantum hmōi non potest esse nisi à cā vniuersalissima secundum perfectionem, sed ex hoc nō sequitur, ergo esse eius creabilis non potest esse nisi à tali cā: patet ergo quod in illatione est fallacia consequentis. Quod si distinguat, quod in isto producto est considerare esse huius & esse simpliciter, hoc non soluit quia ista nō sic distinguūtur quin ab eodem sint causa, quū sint idem. Deinde contra aliā probationem inuehitur, quod concludit oppositum intenti quia non absolute negat propositio illa intelligentiam dare esse, imo magis affirmat dum dicit quod non competit sibi dare esse nisi inquantum operatur operatione diuina.

¶ Circa vim illationis rōnis factae dubitatur sic: Aut Autor intendit quod esse sic est proprius effectus primae causae, quòd est à sola prima causa, & tunc militāt obiectiones Sco. Aut quod sic est proprius, quod per se primo est à solo Deo: & tunc illatio nihil videtur valere, nisi in virtute istius categoricae, Producere esse per se primò est creare. haec autem est falsa, quoniam producere per se primo esse in boue non est creare: alioquin cum bos generatur, vel esse eius à nullo producitur per se primò, vel creatio semper admiscetur omni operationi naturae quod est contra Sanctum Thomam in vltimo articulo huius quaestionis.

¶ Ad euidentiā horū scito, quod magna differētia est inter aliquē effectū & seipsū cum conditione per se primo. Valde enim distant A fit à B, & A per se primo fit à B. In primo enim significatur solum quod A fit. In secundo quo per se primo fit. Vnde haec duo, esse fit, & esse per se primo fit distāt plusquā caelū & terra. In primo nanque significatur tantū, quod esse terminat factionē: in secūdo verò quod terminat & modus quo terminat. In primo quoq; non infert, ergo immediatè ante hoc non erat ens, in secundo aūt sic vt patet ex supradictis ex primo Physic. In primo rursus non infert agens pprium, in secundo aūt infert agens pprium, & per se primò. In primo demū non infert quod in quocūq; fiat ab illa cā. In scdo aūt infert quod in quocunq; fit ab illo agente fit quoniā oportet vniuersaliter ab illo fieri à quo per se primo fit. Vnde cum in pñti rōne non sit sermo de effectibus, vt qūo libet fiunt: sed vt per se primo fiūt, vt patet ex verbis literae dicētis, quod vniuersaliores effectus oportet in priores & vniuersaliores causas reducere: reductio .n. A per se primo fit, manifestè liquet quod male intellecta est ratio ista à Sco. interpretāte eā de fieri effectuū absq; ly p se primo. Vnde ad primum dubium dicitur quod ppositio illa est verissima, sed male intellecta ab Arguēte, debet enim accipi conclusio vt sequitur ex pręmissis ex qbus habetur quod esse est pprius effectus cāe vniuersalissimae, quae est Deus, id est esse est per se primò effectus Dei. hoc enim significat ly proprius, & nō significat idē quod solū, seu tātū, vt arguens intellexit imponēs Autori, quod esse est effectus solius Dei, hoc enim nūquā somniauimus, imo omnem cām tenemus dare esse, virtute tñ primae cāe vt propositio libri de causis adducta insinuat. Vnde frustra nixus est Scotus cōtra hunc articulum quo ad hoc.

¶ Ad secundū verò dubiū cōtra pbatiōes dicitur quod directè loquēdo maior intelligit difformiter vniuersale ex parte cāe & effect' qm sēsus est q effectus vniuersalior secundū pdicationem reducitur in cām vniuersaliorē secūdū causalitatē, seu secūdū pfectionē. Et ad primā obiectionē in opposituū dicitur q ista maior est verissima, vt etiā ipse postmodū cogitur fateri ibidē. Et quod pbatio ad oppositum nihil valet. Nā cū hoc q effectus vniuersalissim' fit à pluribus, imo ab oib' causis, stat, q à sola prima causa est per se primo. Non enim diximus q effectus vniuersaliores sunt tantū à causis vniuersalioribus vt Arguēs intellexit, sed quod reducitur in eas. i. quod sunt per sese primo ab eis. Et mirū est quomodo in hoc caligauerit, cùm in promptu erat nosse hāc maiorem ex 2. Physicorum & 5. Metaphysic.

¶ Ad secūdā verò pbationem ducitur, q cōsequētia est optima, Esse per se primo est cā vniuersalissima: ergo esse huius & illius & cuiuscunq, est p se primo ab eadē cā. Et fundatur cōsequentia super illa categorica, Esse in quocunque fit, ab eo oportet fieri à quo p se primo fit q̃ constat esse per se notā. Nec huic veritati obstat, quod quum fit bos esse fiat à boue generāte, quoniam non fit ab eo nisi per se accidens, illo accidentalitatis modo quo coloratum fit per accidēs, cum ex nigro fit albū. Ad obiectionē verò contra allegatā autoritatem, iam patet responsio: quia non est allata ad probandum, quòd esse est à solo Deo, sed quòd esse est per se primo à Deo.

¶ Ad tertiū autem dubium dicendum est, quod rō literae pōt dupliciter intelligi. Primo, vt ex identitate productionis esse per se primo, & creationis, inferatur quod creatio est ppria actio solius Dei, id est cōueniat soli Deo ex ppriis, seu virtute propria & sic processus pateret ex dictis in praecedente qōne. Et licet vera diceret, nō multum tamen artificiosus videtur. Nec propositiones assumptae de reductione effectū in cās multum viderentur ad propositum. Vnde secundo intelligitur, vt ex identitate per se primò termini actioni primae cāe & creationis inferatur quod creatio est propria solius Dei actio. & sic artificiosus valde & efficaciter ex assumptis ppositionibus fit pcessus. Ex eo nāque quod esse est per se prima rō, quod aliquid fiat à prima cā, & etiā quod aliquid creetur, optimè sequitur quod creatio primae cāe propria est & hunc sensum manifestè insinuat litera dū primā ppositionem, s. quod esse est per se primo rō, quod aliquid attingatur ab vniuersalissima cā, pbatur ex regula reductionis effectuū vniuersaliorū in causas vniuersaliores. Secundā verò, s. quod esse est rō quod aliquid creetur ponit dicendo, quod producere esse non inquantum est hoc, vel tale sed inquantum esse pertinet ad rationē creationis. In his enim verbis ostenditur quod esse ratio creationis est & sic subtiliter ex idētitate per se primo termini cōclusum est intentum. Et quia hoc ex dictis satis in promptu erat, ideo litera dicit quod satis apparet in primo aspectu q creatio est propria actio solius Dei. Vñ ad obiectionē in oppositū dicitur q categorica fundans hunc processum non est illa propositio quāuis sit vera, s. producere per se primo esse est creare, sed quod respicere per se primo esse, est operatio propria primae causae, vel creare est respicere p se primo esse. Quū verò dicitur, quod ista est falsa, dare per se prio esse est creare: quia in factione bouis. &c. respōdetur quod nullū inconueniēs est, imò oportet in factione rerū naturalium esse à nullo fieri per se prio tūc: qm fit semper vnūquodq; ex alio ente, sed per accidēs, & vt milies iā dictū est, nō fit per se primo, & consequenter à nullo fit per se primo id cuius rō immediatē añs illud erat siue per se siue per accidens, vt patet ex Primo Phy. Notāter aūt dixi, tūc ne ex hoc errares aut imponeres mihi aliquem effectum positiuum per se vnū in vniuerso à nullo agente per se primo. quodlibet enim ens quod à natura fit, in productione totius vniuersi, in qua pducta sunt oīa secundum vnam sui partem, s. materiā, inchoatiuè à prima causa coepit pendere, & post modū ex eo operatione primae causae in secundis causis, vnumquodque cōpletè fit ens. Et sic per se primo quodlibet inquātū ens est à prima causa: sed nō per actionem totaliter nouam, & similiter conseruatur ab ipsa. Et sic esse omne reducitur in actionem Dei, vt per se primo causae, sed non totaliter nouam.

¶ Quo ad secundū ponit opiniones Auic. & magistri satis clarè circa cōicationē actus creandi, quod s. pōt cōicari creaturae. Et licet eorū rationes non nisi arguēdo afferātur: hic tamē ostenditur quod positio haec nō repugnat conclusioni determinatae. cū hoc .n. quod creatio ppria est Dei actio, stat quod pōt alteri cōuenire nō ex pprio, sed inquātū participat Deū, cuius est illa actio ppria, & hoc quātum est ex ratione proprietatis. & hoc ostenditur in litera de actione ignis respectu aeris.

ꝙ ꝑsupponitur oib⁹ aliis, s. esse absolutè. Vñ nõ põt aliqd operari dispositiuè, & instrumẽtaliter ad hũc effectũ cũ creatio nõ fit ex aliquo ꝑsuppositoe, ꝙ possit disponi ꝑ actionẽ istrumẽtalis agẽtis. Sic igitur impossibile est ꝙ alicui creaturę cõueniat creare neq; virtute ꝓpria neq; instrũaliter siue ꝑ ministeriũ. Et hoc ꝑcipuè icõueniẽs est dici de aliquo corꝑe ꝙ creet, cũ nullũ corp⁹ agat, nisi tãgendo vel mouendo. Et sic requirit in sua actiõe aliqd præexistẽs ꝙ possit tãgi & moueri. Quod est contra rationem creationis.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ ꝙ aliquod ꝑfectũ participãs aliq̃ naturã facit sibi simile nõ q̃dẽ ꝓducẽdo absolutè illã naturã sed applicãdo eã ad aliqd. Nõ enim hic hõ põt esse cã naturæ humanæ absolutè q̃a sic esset cã suiipsius: sed est cã ꝙ natura humana sit in hoc hoie gñato. Et sic ꝑsupponit in sua actione determinatã materiã ꝑ q̃ est hic homo. Sed sicut hic homo ꝑticipat humanã naturã, ita quodcũq; ens creatũ participat, vt ita dixerim, naturã essendi, q̃a solus De⁹ est suũ esse: vt supra dictũ est. Nullum igitur ens creatũ põt ꝓducere aliqᵈ ens absolute, nisi inquantũ esse cãt in hoc. Et sic oportet ꝙ ꝑintelligatur id ꝑ quod aliqd est hoc actioni, qua facit sibi simile: in substãtia aũt immateriali nõ põt ꝑintelligi aliquid ꝑ qᵈ sit hęc q̃a est hæc ꝑ suã formã ꝑ quã habet esse, cũ sint formæ subsistentes, igitur substantia immaterialis nõ põt ꝓducere aliã substãtiam immaterialẽ sibi similẽ, quantũ ad esse eius, sed q̃tũ ad ꝑfectionẽ aliquã superadditã: sicut si dicamus ꝙ superior angel⁹ illuminat inferiorẽ vt Dionys. dicit. Scdm quẽ modũ etiã in cælestibus est paternitas vt ex verbis Apostoli patet, Eph. 3. Ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominat̃. Et ex hoc etiam euidenter apparet, quod nullum ens creatum potest causare aliquid, nisi ꝑsupposito aliquo, quod repugnat rõni creationis.

¶Ad scdm dicendũ ꝙ ex cõtrariis fit aliqd ꝑ accidẽs, vt dicitur in 1. Phy. Per se aũt fit aliqd ex subiecto qᵈ est in potẽtia. Cõtrariũ igitur resistit agẽti, iquãtũ impedit potẽtiã ab actu in quẽ intẽdit reducere materiã agẽs. Sicut ignis intẽdit reducere aq̃ in actũ sibi similẽ, sed impeditur ꝑ formã & dispositiões cõtrarias quib⁹ quasi ligatur potẽtia, ne reducatur i actũ. Et q̃tò magis fuerit potẽtia ligata tãtò requiritur maior virtus in agente ad reducendã materiã in actũ. Vnde multo maior potentia requiritur in agente

¶Aduerte hic ꝙ Autor recitando Magistrum refert quoq; seipsum in prima dist. secundi q.1.art.10.& 5.dist. quarti q.1.art.1.q.2. ad quartũ nõ aspernatum opinionem Magistri, quam hic repellit cum sequacibus, etiamsi ipsemet fuit vnus ex illis.

¶Quo ad tertiũ reprehenditur positio prædicta, tali ratione: Cã secunda instrumẽtalis nõ participat actionem cãæ superioris, nisi inquantũ per aliquid sibi propriũ dispositiuè operatur ad effectum principalis agentis: sed nullum agens secundum potest aliquid dispositiuè operari ad effectum Dei creantis: ergo nulla potest esse cã instrumentalis ad creationis actum. Maior probatur dupliciter ducendo ad inconueniẽs: primò q̃a si nihil ageret cã instrumentalis scdm propriũ frustra adhiberetur ad agendum. Scdo, q̃a non oportet esse determinata instrumenta determinatarũ actionum. Deinde manifestatur inductione ad sensum, quia sic videmus in securi, &c. Minor quoque ꝓbatur dupliciter. Primo ex termino, q̃a esse absolutè, quod est propri⁹ effectus creantis, omnibus aliis præsupponitur. secũdò ex mõ, quia creatio non est ex aliquo: & sic excludit omne disponibile.

238.
335.
Q.3.art.4.

¶Circa hanc rationem occurrunt obiectiones primò Scoti, quia vbi supra dupliciter maiorem assumptam impugnat volens cãm esse falsam cũ illa particula, dispositiuè, sine illa aũt posse bene & male intelligi. Et quia Autor expressè ponit illã particulam & in illa constituit vim medij termini, vt patet ideo singula afferenda sunt distinctè. Vult ergo primo, quod cã instrumentalis non oportet quod habeat actionẽ propriam, cuius oppositũ in litera dicitur concedẽs quoque quod causa instrumentalis habet aliquid proprium per quod agit, negat ꝙ per illud propriũ habeat actionẽ, nisi in virtute principalis agẽtis. Et hoc probat. Quia in quacunque actione quã habet instrumentũ non in virtute principalis agentis, In illa non est instrumentum, sed principale agens. Tertiò arguit contra ly dispositiuè, instrumentum põt attingere effectum principalis agentis: ergo nõ oportet vniuersaliter ꝙ agat dispositiue. Antecedens conceditur, inquit etiã ab ipso, s. S.Tho. alibi, i. in 4. sen. di. 1. q. 1. art. 4. Et manifestatur in factione monetæ, & sigillatione. Quarto inuehitur contra exemplum de securi & similibus volens ꝙ ex his non potest trahi intentum: quia sunt instrumẽta ad actionẽ præuiã alteri actionis: securis. n. est, instrumentum ad scissionẽ q̃ est præuia formationi scamni: non sic aũt est in omnibus causis instrumentalibus, qm̃ aliqua sunt instrumenta, vt dictũ est, ad solã actionem quæ principalis effectus fit. Durandus deinde arguit, volens primo ꝙ rõ supponit vnum falsum, s. quod oĩs causa secũda sit causa instrumẽtalis respectu Dei. Hoc inquit est falsum quoniam angelus nullo mõ mouetur à Deo quũ agit. Et ꝑterea sequeretur quod oẽm naturalem actionẽ sequeretur effectus Dei. Scdò quod rõ in secunda ꝑcipue probatione minoris supponit aliud falsum, s. quod omnis actio cãæ secundæ sit ex subiecto, hoc inquit, nõ est necessarium, quia non minus potest Deus separare accñs à subiecto, dum fit à naturali agente, quam cum factum est tũc si separet Deus accidẽs à subiecto, dum fit à naturali agente. ergo illud fieri erit non ex subiecto, nõ ergo sic oportet cãm secundam agere ex subiecto, quin possit oppositum diuina fieri potentia.

¶Ad euidentiã huius difficultatis scito quod vr̃r loquẽdo dupliciter intelligi põt cãm instrumẽtalẽ exigere actionem, s. propriã & principalis agentis. Vno modo sic, vt sint duæ actiões habẽtes diuersas res pro terminis, sicut calor animæ & calefacit & generat carnẽ, & hoc, iudicio meo, non est necessarium, & cõtra hoc tẽdit Scotus. Alio modo sic, vt vna operatio prout est ex propria instrumenti virtute faciat aliquid præuium ordine naturæ, ei quod facit prout est ex virtute principalis agentis sicut situalis cõpositio triãguli ex virtute motiua sua ponit tres virgas, ex ratione aũt facit formam trianguli, nulla alia actione adiũcta, & simile est in sculpturis. Et hoc est indubitatum & intentũ. Certum quidem quia oĩs cã instrumentalis ꝓpriã aliquam virtutem actiuam habet, alioquin vt in litera dicitur frustra ad agendũ assumeretur, &c. Omni aũt virtuti actiuæ respondet per eã factibile, alioq̃n esset actiua nihil. Et quũ constet ꝙ primum in intentione est vltimũ in generatione. & ꝙ concurrentibus cã principali & instrumentali simul, primum in intẽtione est effectus, secundum id quod habet ex causa principali, consequens est ꝙ id qᵈ habet effectus ex cã instrumentali est pręuium ei qᵈ est ex causa principalis, siue illa duo sint multæ res, siue vna, & distinguantur vt res & modus eius, siue quouis alio modo, nihil refert. Intentũ aũt quia & nomina alludũt & efficax processus est. Nomine enim dispõnis intelligitur oẽ pręueniens, nomine propriæ actionis intelligitur operatio inq̃tum est ex instrumenti virtute. Efficacia aũt processus liquet: qm̃ si oĩs causa instrumẽtalis cãt virtute ꝓpria aliquid pręuium termino formali principalis agentis, & in creatione nihil potest causari pręuium quocunq; mõ: cõsequens est nullam posse in creando instrumentalem causam concurrere. Vñ ad rationes Sco. quę contra primum sensum tendunt rñdere quamuis forte nõ oporteret, dico tñ ꝙ cã instrumentalis hẽt actionẽ ꝓpriã, coincidẽtẽ tñ materialiter cũ actiõe q̃ habet vt instrumentũ agentis. Et quũ secũdo dicitur, ꝙ quicquid operatur per illud proprium causat in virtute principalis agẽtis, põt dupl'r intelligi. Primo sic, in virtute principalis agentis, i. ꝑ virtutem principaliter existentem in principali agente, & sic est falsissimum qm̃ ꝑ virtutem in se, & non in principali cãt illud ꝓpriũ, alioq̃n, vt deductum est, per illud proprium nihil proprij faceret. Alio modo sic, in virtute principalis agentis, i. vt fiat sub principali agente. Et sic videtur verũ qm̃ principale agens dupliciter se habet ad causam instrumentalem, s. vt vtẽs ꝓpria instrumenti virtute, & vt eleuãs ipsam ad aliquid altius ꝯãndum intentum, s. ab ipsa principali causa. Et sic instrumentum ad hoc quod sit instrumentũ, exigit virtutẽ & actionẽ propriam & participationem actionis principalis. Et licet in secunda tantum dicatur propriè instrumentaliter cãre, in prima tamen non dicitur agens principale, sed causans ex propria virtute. vnde consequentia Scoti, in hac actione non causat in virtute principalis agentis, ergo ipsum est agens principale, nõ valet, non enim oportet quod respectu omnis actionis causa sit aut principalis, aut instrumentalis propriè loquendo: sed datur mediũ, s. quod est causa instrumentalis, ex propriis illam causans. Extensis tñ vocabulis potest dici, & causa instrumẽtalis etiam illius ꝓprię actionis ꝑ quãto agit applicata ab alio, sicut q̃a anima vtitur calefactione ad generationem carnis, animæ calor potest dici instrumentum animę etiam in calefaciendo & põt dici principalis: quia propria virtute causat. Nec inconuenit, imò oportet omnem causam instrumentalem esse sic principalem, i. habentẽ propriam virtutem diuersimode. nec hoc accidit sed per se cõuenit instrumento, sicut vnicuiq; formæ ꝓpria materia. Ratio nãq instrumẽti nõ nisi in propria virtute actiua saluari põt sicut rõ hoïs i talibus carnibus & ossibus.

Cap.4. & 10. Cal. Hier. à med.

¶Ad secundũ vero negatur consequentia, ꝓtingit ad vltimam formam quandoque: ergo non dispositiuè: disponẽdo nanque ex ꝓpriis ꝑtingit ad vltimũ ex virtute agẽtis pricipalis: etiã ponẽdo dispositionem ꝓ dispositione realiter distincta, vt ibidẽ dat Autor exẽplũ de qualitatibus actiuis & formis naturalium & per oppositum animæ intellectiuæ.

Tex.43. & sequentib.

¶Ad vltimũ dicitur, quod doctrina à notioribus tradenda est. Et propterea Autor exẽplũ de securi induxit: in quo tamen declarauit intentũ dicendo ꝙ producit formã scãni, insinuans per hoc ꝙ nihil aliud intendebat, nisi qᵈ instrumenta etiã attingendo formã intentam à principali disponunt, id est præuium aliquid faciũt.

¶Ad Durandum aũt dicitur primo quod ratio literæ non eget illa propositione, s. omnis causa secunda est instrumentum Dei: sed illa, quæcunque causa secunda assumeretur ad creationis actũ, esset causa instrumentalis q̃ constat nõ posse inficiari, quia secundum omnes creatio est propria actio solius Dei, & quæcunq; causa assumitur ad exequendam propriam superioris actionem constat quod vt instrumentalis causa adhibetur. Dicitur secundo quod etiam illa propositio est vera vt patet ex q. De potentia q.3. art.7. vbi angelus & omnis causa secũda non agit, nisi agatur à Deo multipliciter, vt diffusè ibidẽ ostenditur. Nec inconuenit, imò oportet omnem actionem creaturæ attingere ad effectum Dei: quia semper attingit ad esse, quod nulla causa dat nisi in virtute primæ causæ, vt hic & in tertio contra Gen. capitulis 64. & 65. ostenditur.

¶Ad obiectionem aliã verò eiusdem dicitur qᵈ licet semꝑ possit accidẽs à subiecto separari in sensu diuiso, nõ tñ compossibile est qᵈ accidẽs separetur à subiecto & fiat ab agente naturali: nisi forte eidẽ in fieri tribuatur, vt gerat vicem subiecti: sicut in Sacramẽto altaris dicimus qᵈ quãtitas gerit vicem substãtiæ etiam in corruptione. Ratio disparitatis inter possibilitatem separationis accidentis in fieri & facto esse, est, quia esse accidentis nõ est in esse actualiter, sed aptitudinaliter in subiecto. Et propterea stat quòd separetur, & sit. Fieri aũt eius ab agente naturali est actualiter educi de potentia, nõ enim aliter agens naturale agit nisi educendo de potentia subiecti. Et propterea sicut non stat simul quod fit ab agente naturali, & non reducatur de potentia subiecti, quia implicat, ita non stat simul quod fiat ab agente naturali, & fit separatum à subiecto, est enim manifesta implicatio quã si aduertisset Durandus fortè tacuisset.

¶Quo ad quartũ cõfutatur ꝑdicta opinio specialiter quo ad corp⁹ q̃a oẽ corpus agit tãgẽdo. ergo ꝑexigẽdo aliq̃d suæ actiõi: nullũ aũt creãs ꝑexigit aliq̃d. ergo, &c.

¶In responsione ad primũ aduerte, ꝙ Scotus eam refert vbi supra, per modum rationis contra Auicennam, sic participans naturã aliquam facit sibi simile non ꝓducendo naturam absolutè, sed applicando, &c. Et contra eã multipliciter arguit. Primo quia hic assumuntur duo alibi improbata, s. quod homo non est hic nisi per materiam. Et quod angelus est hic per suam formam. Secundò, quia illa maior aut fundatur super hoc, productum oportet participare naturam. Et sic sequitur, quod nec à Deo posset creari angelus. Aut super hoc, quod ꝓducens angelus participat naturam. Et sic nihil valet, quia angelus producens non habet aliquid præsuppositum ipsi esse: ergo nec in producendo requiritur aliquid præsuppositum ipsi esse, producendum enim oportet esse simile producenti. Tertio contra illam propositionem minorem, Omne ens creatum participat naturam essendi aut esse participatum tanquam actus posterior, essentia autem tanquam idem essentiæ, sed neutro modo conceditur intentum, ergo.

¶Ad hæc breuiter dicitur, & ad primum, quod illa alibi improbata sunt etiã alibi sustẽtata & verificata. Ad secundum verò dicitur quod vt in litera apertè monstratur maior ipsa verificatur, quia agens participat illam naturam: & probatur in litera maior inducendo ad impossibile quia, s. participans aliquam naturam causaret illam absolute & non in hoc sequeretur quod causaret illam in seipso. & tenet sequela quia causa alicuius naturæ absolutæ est causa illius vniuersaliter & cõsequenter in quocunque est participata & consequenter in seipso, ex quo seipsum quoq; est de numero participãtiũ illã naturã. Ad obiectionẽ ergo dicit̃, ꝙ ex hoc antecedẽte ãgel⁹ ꝓducit aliũ angelũ, sequũt̃ duo cõtradictoria, s. & ꝙ angel⁹ ꝓducẽdus hẽt aliq̃d ꝑsuppositũ: & ꝙ nõ hẽt. Ex eo naq; ꝙ oportet esse similẽ ꝓducenti sequtur ꝙ nõ hẽt. Ex eo verò quòd ꝓducẽs est ens per participationẽ, sequit̃ quod ꝓducẽdi aliquod præexistat q̃a eius actio non põt esse nisi factio esse in hoc. Nec est mirũ hoc q̃a antecedẽs implicat: Vnde argumentum Scoti nihil valet ex sequela vnius contradictorij Inferens non sequelam alterius, dicimus enim quod sequitur vtrumque, & hoc ostendit quòd antecedens est omnino impossibile & vt in

si nulla potentia præexistat. Si ergo patet ꝙ multò maioris virtutis est facere aliquid ex nihilo, quam ex contrario.

¶Ad tertiũ dicendum, ꝙ virtus faciẽtis nõ solũ consideratur ex substãtia facti, sed etiã ex modo faciendi. Maior enim calor non solũ magis sed etiã citius calefacit. Quãuis igitur creare aliquẽ effectum finitũ nõ demonstret potentiã infinitã, tñ creare ipsum ex nihilo demõstrat potẽtiã infinitã. Quod ex prædictis patet. Si enim tãto maior virt⁹ requiritur in agẽte quãto potentia est magis remota ab actu, oportet ꝙ virtus agẽtis ex nulla præsupposita potentia, quale agẽs est creans, sit infinita: quia nulla proportio est nullius potentiæ ad aliquã potentiam, quã ꝑsupponit virtus agẽtis naturalis, sicut non entis ad ens. Et quia nulla creatura habet simpliciter potẽtiam infinitã, sicut neq; esse infinitũ, vt suprà probatũ est, relinquitur quod nulla creatura possit creare.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum creare sit proprium alicuius personæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ creare sit propriũ alicui⁹ personæ. Quod enim est prius est causa eius ꝙ est post, & perfectũ imperfecti. Sed processio diuinæ personæ est prior quam processio creaturæ, & magis perfecta: quia diuina persona procedit in ꝑfecta similitudine sui principij, creatura verò in imperfecta. Ergo processiones diuinarũ personarũ sunt causa processionis rerum. Et sic creare est proprium personæ.

¶2. Præterea, Personæ diuinæ nõ distinguũtur abinuicẽ, nisi per suas ꝓcessiones & relationes. Quicquid igitur differẽter attribuitur diuinis personis, hoc cõuenit eis secundũ processiones personarũ & relationes. Sed causalitas creaturarũ diuersimodè attribuitur diuinis personis. Nã in symbolo fidei Patri attribuitur, ꝙ sit creator omniũ inuisibiliũ & visibiliũ. Filio aũt attribuitur, ꝙ per eum omnia facta sunt: sed Spirituis. ꝙ sit dominus & viuificator. Causalitas ergo creaturarum conuenit personis secundum processiones & relationes.

¶3. Præterea, Si dicatur, ꝙ causalitas creaturæ attẽditur secundũ aliquod attributũ essentiale ꝙ appropriatur alicui personę, hoc nõ videtur sufficiens. Quia quilibet effectus diuinus causatur à quolibet attributo essẽtiali, s. potentia, bonitate, & sapientia: & sic nõ magis pertinet ad vnũ, quã ad aliud. Nõ debet ergo aliquis determinatus modus causalitatis attribui vni personę magis quã alij, nisi distinguerentur in creando secundum relationes & processiones.

¶SED CONTRA est quod dicit Dio. 2. c. de Di. no. quòd communia totius Diuinitatis sunt omnia creabilia.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ creare est propriè causare, siue producere esse rerum. Cùm autẽ omne agens agat sibi simile, principium actionis considerari potest ex actionis effectu: Ignis enim est, qui generat ignẽ. Et ideo creare conuenit Deo secundũ suũ esse, quod est eius essentia, quæ est cõmunis tribus personis. Vnde creare nõ est propriũ alicui personæ, sed cõmune toti Trinitati. Sed tamen diuinæ personæ secundũ rõnem suæ ꝓcessionis habẽt causalitatẽ respectu creationis rerũ. Vt enim suprà ostẽsum est, cũ de Dei sciẽtia & volũtate ageretur. Deus est causa rerũ per suũ intellectũ & voluntatẽ, sicut artifex rerũ artificiatarum. Artifex autẽ per verbũ in intellectu conceptum, ꝙ ꝑ amorẽ suæ volũtatis ad aliq̃d relatũ operatur. Vñ & De⁹ pater operat⁹ est creaturã per suũ verbũ ꝙ est Filius, & ꝑ suũ amorem, qui est Spiritussanctus. Et secundũ hoc processiones personarum sunt rationes productionis creaturarũ, inquãtũ includũt essentialia attributa, quæ sunt sciẽtia & volũtas.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ quòd processiones diuinarum personarum sunt causa creationis, sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut natura diuina, licet sit cõmunis tribus personis, ordine tamẽ quodã eis cõuenit, inquãtum Filius accipit naturã diuinam à Patre, & Spiritus. ab vtroq;, ita etiã & virtus creandi licet sit cõmunis tribus personis, ordine tamẽ quodã eis cõuenit. Nã Filius habet eã à Patre, & spiritus. ab vtroq;. Vnde creatorẽ esse attribuitur patri, vt ei q̃ nõ habet virtutẽ creãdi ab alio. De Filio aũt dicitur, Per quẽ omnia facta sunt, inquantum habet eãdem virtutẽ, sed ab alio. Nã hæc præpositio per, solet denotare causam mediã, siue principium de principio. Sed spirituisancto, qui habet eãdem virtutẽ ab vtroq;, attribuitur ꝙ dominando gubernet, & viuificet quæ sunt creata à Patre per Filiũ. Potest etiã huius attributionis communis ratio accipi ex appropriatione essentialium attributorũ. Nã sicut suprà dictum est, Patri attribuitur & appropriatur potẽtia, quæ maximè manifestatur in creatione: & ideo attribuitur Patri creatorẽ esse. Filio autẽ appropriatur sapiẽtia, per quã agens per intellectum operatur. Et ideo dicitur de Filio, Per quẽ omnia facta sunt. Spirituisancto autem appropriatur bonitas, ad quã ꝑtinet gubernatio deducẽs res in debitos fines, & viuificatio. nam vita in interiori quodã motu consistit. Primum autem mouens est finis & bonitas.

¶Ad tertium dicẽdum ꝙ licet effectus Dei procedat ex quolibet attributorũ, tñ reducitur vnusquisque effectus ad illud attributum, cum quo habet cõuenientiã secũdum propriã rationẽ. Sicut ordinatio rerum ad sapientiã, & iustificatio impij ad misericordiã & bonitatẽ se superabundanter diffundentẽ. Creatio verò, quæ est productio ipsius substantiæ rei reducitur ad potentiam.

vt in litera dicitur, ex hoc euidenter patet, quòd nulla creatura potest creare.

¶Ad tertiũ autẽ dicitur, quòd nihil refert ad propositũ, identitas aut diuersitas essentiæ ab esse, satis est quòd sint entia per participationem, aut omnino simplicia, aut inseparabiliter cõposita, sic quòd nihil eorum põt præsupponi ante aliquid aliud eorundẽ. iã. n. ostensum est quòd maior cũ toto processu solida est, quicquid horũ sit. Quod arguens subdit, quod apud nos subiectũ nõ supponitur propter naturã agentis participatam, sed quia forma quæ est pars naturæ participatæ, est materialis: ipsæ rerũ actiones & ratio in litera ad probandũ maiorem allata ostẽdunt rude esse.

335 c

¶In responsione ad tertium habes respõsionẽ inquirẽtibus, quare potentia creãdi nõ põt cõmunicari creaturæ quare repugnat, &c. ratio est, quia virtus creatiua est infinita, & si nõ rõne facti, tamẽ ratione modi faciendi. Et per hoc solues multa argumentorum à Capreolo recitatorum in 2. dist. 1. q. 3. cõtra hanc conclusionem: q̃ vide si vis in eo. Veruntamẽ Scotus vbi suprà hanc rationẽ affert: & quãuis malè videatur subsumere inferendo distantiam potẽtiæ ab actu: nihilo minus, quia euidẽter apparet, quòd hũc literæ passum reprehendere nititur, recitãda est solutio eius, & confutanda. Dicit ergo, quòd licet nullius potentiæ ad aliquã potẽtiã nulla sit proportio, negatur tamẽ sequela, ergo virtus quæ põt super hanc, nullã habet proportionẽ ad virtutẽ quæ põt super illam. Et ratio negationis est, q̃a prima extrema, s. nulla potentia & aliqua potẽtia sunt, inter quæ non est nata esse proportio: quia alterum non est quantũ, alia verò extrema, s. virtutes, sunt inter q̃ nata est esse proportio, quia ambæ sunt quãtæ. Et datur exemplũ de puncto & linea, inter q̃ nulla est ꝓportio, & tamẽ virtutes potẽtes super illis, nõ sunt improportionales.

D. 404 In solut. ad 2.
D. 736 Q.7.ar.2.
243 2.pro.co.1. & po.q. 9.art.5. ad 10.
211

¶Ad hanc solutionem confutandã & firmitatẽ rationis factæ in litera scito, quod ratio literæ non fundatur præcisè supra improportionem primorum extremorũ, vt arguens dissimulare videtur, sed fundatur super illa regula Peripatetica quãdo sunt duo extrema sic se habentia, quòd quantum vnũ minuitur, reliquum crescit tantũ proportionaliter, & econuerso: si vtrunque numeraliter multiplicatum ponatur & combinetur, ita quòd quælibet combinatio constet ex vno vnius, & altero alterius extremi, si vnum ponitur diminui vsque ad non gradum suum, compar crescit supra omnem gradũ, id est in infinitum, ac per hoc sicut inter minutum vsque ad nõ gradum, & retinentem gradum nulla est proportio, ita inter reliqua duo crescentia nulla est proportio. Verbi gratia, & est exemplum ad propositum ex quarto Phy. tex. 72. velocitas motus & corpulentia spatij sunt duo extrema quæ cæteris paribus ita se habent, quòd quantò minuitur corpulentia, tantò motus est velocior vt patet ad sensum. Si multiplicetur vtrunq;, & ponamus duos motus, & duo spatia vnũ motum in vno spatio, & reliquum in alio, & corpulentia vnius spatij minuatur vsq; ad non gradum, id est, quòd nullum sit corpus: oportet quòd velocitas motus in illo spatio augeatur in infinitum, & qualis est proportio spatij sine corpore ad spatium corpore plenum, talis sit proportio velocitatis istius ad velocitatem illius. Super hac regula fundatur processus Philosophi ibidem ad probandũ quòd motus in vacuo & pleno sunt improportionales. Super hac regula fundatur processus literæ, vt patet ex ipsa litera expressè assumente in prima proportione duo extrema, s. & proportionale augmentum, & decrementum eorum dicens, quòd si tanto maior virtus exigitur in agente, quanto potentia elegantior est ab actu, hoc enim diminutionem importat: & postmodum subdit alterum extremum ad non gradum: oportet inquit, quòd virtus agentis ex nulla præsupposita potentia sit improportionalis, &c. Et quamuis hæc, etiam si fingendi licentia daretur, non potest negari: potest tamen probari, & ad propositum in nostris terminis. Quia aliter sequeretur quod virtus potens facere ex aliqua potentia, & virtus potens facere ex nulla potentia, essent æquales: quod nõ est intelligibile: repugnat enim illi per se notæ maiori assumptæ in litera, quam Scotus tanquam eam nõ viderit, tacuit. Et patet sequela, arguẽdo mõ Arist. sumpta aliqua virtute faciente ex nulla potentia, & finita secundum eos, puta A, & alia virtute certa, puta B, faciente ex aliqua potentia, puta C: & statuta inter eas certa proportione, puta decupla: arguatur sic, si sumatur potẽtia in decuplo elongatior ab actu, quam C, virtus faciens ex ista potentia in decuplo excedet B: ergo erit æqualis ipsi A, quod in decuplo tantum excedit B, ergo virtus agens ex aliqua potentia erit æqualis virtuti agẽti ex nulla. Et aduerte quòd nihil refert vtrũ possit dari in natura potentia in decuplo, aut centuplo remotior: sicut nihil refert vtrum possit dari corpus in cẽtuplo, &c. subtilius, & motus semper velocior sufficit enim veritas cõditionalium. Quicquid enim repugnat veritati huiusmodi conditionalium, est impossibile. Et si hoc negas, Philosophiam naturalem Arist. destruis, vt patet in 46. 7. & 8. Phy. Ad Scotum ergo dicitur, quòd ratio non arguit extremis improportionalibus absolutè, sed ex eis vt terminis progressus augmẽtationis & diminutionis proportionalis, vt patet: & ideo valet. Exemplum verò de puncto & linea, quæ extrema improportionalia absolutè sunt, nil obstat quia ad nullum est propositum. Stat ergo solida demonstratio literę, quòd virtus creatiua est infinita & ideo incommunicabilis: omnis enim virtus finita est alteri virtuti finitæ proportionalis: vt etiam ipse fatetur: quoniam vtraque quanta est & finita.

Q.14.ar.8. & q.19.ar.4.
In corp.
Q.39.ar.8.

¶Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Articulum sextum.

IN titulo proprium distinguitur contra cõmune.

¶In corpore duæ conclusiones. Prima est: Creare non est proprium alicui personæ, sed commune toti Trinitati. Probatur, Creare est propriè causare esse rerum, ergo conuenit Deo secundum suum esse: ergo est commune toti Trinitati. Prima consequentia probatur: quia principium actionis ex effectu consideratur, quia omne agens agit sibi simile: secunda verò, quia esse Dei est eius essentia, quæ communis est toti Trinitati.

¶Circa antecedens nõ oportet solicitari: quia iã patet ex dictis, quòd causare per se primo, esse & creare, idem sunt: & ideo in litera ponitur ly proprium.

¶Secunda conclusio est. Personæ diuinæ secundum rationem suæ processionis, inquantum includunt essentialia attributa, scientiam & voluntatem, habent causalitatem respectu productionis rerum. Et probatur: Artifex per verbum & amorem relatiuũ, &c, operatur: ergo Deus Pater per Filium & Spiritumsanctum operatus est creaturam, consequentia probatur, quia Deus Pater est rerum causa, sicut artifex. Et Filius est verbum, & Spiritussanctus amor.

¶Aduerte hic, quòd argumenta, quæ in secundo distinctione prima facit Scotus, non faciunt nec militant contra positionem istam, sed contra (vt ibidem dicitur) Henricum, ponentem quòd personæ diuinæ ratione propriorum habent causalitatem, nos enim ratione appropriatorum dicimus: & ideo nihil contra nos.

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICULUS VII.

¶ *Vtrum in creaturis sit necesse inueniri vestigium Trinitatis.*

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quòd in creaturis nō sit necesse inueniri vestigium Trinitatis. Per sua enim vestigia vnumquodq; inuestigari potest, sed Trinitas personarum non potest inuestigari ex creaturis, vt suprà dictum est. Ergo vestigia Trinitatis non sunt in creatura.

¶2. Præterea, Quicquid in creatura est, creatū est. Si igitur vestigiū Trinitatis inuenitur in creatura secundū aliquas proprietates suas & omne creatū habet vestigiū Trinitatis, oportet in vnaquaq; illarū inueniri etiā vestigium Trinitatis. Et sic in infinitum.

¶3. Præterea, Effectus non repræsentat nisi suā causam. Sed causalitas creaturarū pertinet ad naturā cōmunē: nō autē ad relationes quibus personæ & distinguūtur & numerātur. Ergo in creatura nō inuenitur vestigium Trinitatis, sed solum vnitatis essentię.

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit sexto de Trinitate, quòd Trinitatis vestigiū in creatura apparet.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ omnis effectus aliqualiter repræsentat suam causam sed diuersimodè: nā aliquis effectus repræsentat solam causalitatē causæ, nō autē formam eius, sicut fumus repræsentat ignē: & talis repręsentatio dicitur esse repræsentatio vestigij. Vestigium autē demōstrat motum alicuius transeuntis, sed non qualis sit. Aliquis aūt effectus repręsentat causā, quātum ad similitudinē formæ eius, sicut ignis generatus, ignē generantem, & statua Mercurij Mercurium, & hæc est repræsentatio imaginis. Processiones aūt diuinarū personarum attēduntur secundum actus intellectus & voluntatis, sicut suprà dictū est. Nā Filius ꝑcedit vt verbum intellectus. Spiritussanctus vt amor voluntatis. In creaturis igitur rationalib. in quibus est intellectus & volūtas, inuenitur repræsentatio Trinitatis per modū imaginis, inquātum inuenitur in eis verbum cōceptum, & amor procedens[c]. Sed in creaturis omnib. inuenitur repræsentatio Trinitatis per modum vestigij, inquātū in qualibet creatura inueniuntur aliqua quæ necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam. Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formā per q̃ determinatur ad speciē, & habet ordinē ad aliquid aliud. Secundū igitur ꝙ est quædā substātia creata, repræsentat causā & principium: & sic demonstrat personam Patris, qui est principium nō de principio. Secundum autē ꝙ habet quandā formā & speciē repræsentat Verbum secūdum ꝙ forma artificiati est ex conceptione artificis. Secundum aūt ꝙ habet ordinē repræsentat Spiritumsanctum inquātum est amor: quia ordo effectus ad aliquid, alterum est ex voluntate creātis. & ideo dicit Aug. in 6. lib. de Tri. ꝙ vestigium Trinitatis inuenitur in vnaquaque creatura, secundū ꝙ vnū aliquid est, & secundū ꝙ aliqua specie formatur, & secundum ꝙ quendā ordinē tenet. Et ad hęc etiā reducuntur illa tria, numerus, pondus, & mēsura, q̃ ponuntur Sa. 11. Nā mēsura refertur ad substātiā rei limitatā suis principiis, numerus ad speciē, pondus ad ordinem. Et ad hæc tria reducuntur alia tria quæ ponit Aug. modus, species, & ordo. Et ea quæ ponit in lib. 81. q. quod constat, ꝙ discernitur, quod congruit. Constat enim aliquid per suam substantiam, discernitur per formam, congruit per ordinem. Et in idem de facili reduci possunt quæcunque sic dicuntur.

¶AD PRIMUM ergo dicendū, quòd repræsentatio vestigij attenditur secundum appropriata: per quem modum ex creaturis in Trinitatem diuinarum personarum veniri potest, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendū, quod creatura est res ꝑpriè subsistens, in qua est prędicta tria inuenire. Neq; oportet ꝙ in quolibet eorū quę ei insunt, hęc tria inueniātur, sed secundum ea vestigium rei subsistēti attribuitur.

¶Ad tertium dicēdum, quod etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, vt dictum est.

ARTICULUS VIII.

¶ *Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ & artis.*

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod creatio admisceatur in operibus naturæ & artis. In qualibet enim operatione naturæ & artis producitur aliqua forma. Sed non producitur ex aliquo cū non habeat materiā partē sui: ergo producitur ex nihilo. Et sic in qualibet operatione naturæ & artis est creatio.

¶2. Præterea, Effect⁹ nō est prior sua causa, sed in rebus naturalib. nō inuenitur aliquid agēs, nisi forma accidētalis, quæ est forma actiua vel passiua: nō ergo per operationē naturæ producitur forma substantialis. Relinquitur igitur quod sit per creationem.

¶3. Præterea, Natura facit sibi simile. Sed quædā inueniuntur generata in natura non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalib. generatis per putrefactionem. Ergo eorum forma non est à natura, sed à creatione. Et eadem ratio est de aliis.

¶4. Præterea, Quod non creatur, non est creatura. Si igitur in his quæ sunt à natura, non adiungatur creatio, sequitur quod ea quæ sunt à natura, nō sunt creaturæ. Quod est hæreticum.

¶SED CONTRA est quod Aug. super Ge. ad lit. distinguit opus propagationis, ꝙ est opus naturæ ab opere creationis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hæc dubitatio inducitur propter formas, quas quidam posuerunt non incipere per actionem naturæ, sed prius in materia extitisse, ponentes[d] latitationem formarum. Et hoc accidit eis ex ignorantia materiæ, quia nesciebant distinguere inter potentiam & actum. Quia enim formæ præexistunt in materia & potentia, posuerunt eas simpliciter præexistere. ¶ Alij verò posuerunt formas dari vel causari ab agente separato per modum creationis. Et secundum hoc cuilibet operationi naturæ adiungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorantia formæ. Non enim considerabant, quòd forma naturalis corporis non est subsistens, sed qua aliquid est. Et ideo cùm fieri & creari non conueniat propriè nisi rei subsistenti, sicut suprà dictum est, formarū non est fieri, neque creari, sed concreata esse. Quod autem propriè fit ab agente naturali est compositum, quod fit ex materia. Vnde operibus naturæ non admiscetur creatio, sed præsupponitur aliquid ad operationem naturæ.

¶AD PRIMUM ergo dicendum, quòd formæ incipiunt esse in actu compositis factis: non quòd ipsæ fiant per se, sed per accidens tantùm.

¶Ad secundum dicendum, quòd qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialium: & ideo agens naturale non producit sibi simile solum secundum qualitatem sed secundum speciem.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, quod est virtus cælestis, cui assimilantur non secundum speciem, sed secundum analogiam quandam[e]. Neque oportet dicere, quòd eorum formæ creantur ab agente separato. Ad generationem verò animalium perfectorum non sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens proprium, quod est generans vniuocum.

¶Ad

¶*Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum septimum.*

344 IN titulo vestigiū metaphoricè sumitur ꝓ repræsentatiuo per modum quo vestigium repræsentat impressorem eius. Et sumptum est ex 3. dist. primi Senten. vbi à Theologis hoc tractatur.

Suprà q. 5. ar. 3. & inf. qu. 93 art. 16. cor. Et 1. di. 3. q. 2. ar. 3. & 4. & cōt. c. 25. fin. et pot. q. 9 art. 9. col fi.

¶In corpore tria. primo quid nominis vestigij & imaginis. Secundo, cōclusioné responsiuā. Tertiò, quo ad vestigiū.

Q. 32. ar. 1.

¶Quo ad primū. Cōmune est vestigio & imagini repræsentare: quia omnis effectus repræsentat sua causam. Differentia est inter ea, quia vestigium repræsentat causalitatē, imago formā eius. declaratur: quoniam his duob⁹ modis inueniuntur effectus repræsentare causā: & hi congruunt vestigij & imaginis rationibus.

Non lōgè à fine.

¶Aduerte hic quòd q̄a vestigium metaphoricè tantum sumitur in proposito, & trāslatio metaphorica potest secundū multas conditiones fieri: ideo non cōuenit quod vestigium dicatur, vt repræsentatiuum causalitatis, & nō formæ, vel vt repræsentatiuum partis & nō totius: vel repræsentatiuū imperfectum, i. secundum cōmunia omnibus creaturis: & nō propria rationalibus, &c. Vnicuique nanque in hoc suo abundare sensu cōceditur, modo à vero non declinetur.

Qu. 27. per totam.

¶Quo ad secundū conclusio est: In creaturis rationalibus est imago Trinitatis: ꝓbatur: Processiones diuinæ sunt verbi & amoris intellectualis: ergo in creaturis rōnalibus est imago earū: probatur, quia in eis sunt verbū & amor. Sed quoniā de hac re erit q. 93. ideo trāseam⁹.

468

¶Quo ad tertiū cōclusio est: In creaturis omnibus inuenitur vestigium Trinitatis. Probatur. In qualibet creatura inueniuntur aliqua quæ oportet reducere in diuinas personas, sicut in causam: ergo in qualibet est vestigium Trinitatis. Antecedens manifestatur secūdum quatuor assignationes triplicitatis inuentæ in qualibet creatura, & clarè patet litera.

29

Cap. vlt.

¶Aduerte in antecedēte duo. Primò, quod ly in qualibet creatura distribuit etiā pro rationalibus, quoniā in his habet locum imago vt infrà patebit, secundū rationem & vestigium secūdum proportionales cōditiones earum, puta modi, speciei, & ordinis, &c. Secundo, quod quū dicitur quod oportet reducere in diuinas personas, vt causam, intelligitur modo iā determinato, s. in diuinas personas ratione appropriatorum, ratione quorum sunt causæ creaturarum.

Li. de nat. boni. c. 3. Qu. 18. in princip.

Q. 32. ar. 1. ad 1.

¶*Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum octauum.*

IN titulo hoc aduerte, quòd quæstio est non de singulis operib. naturæ & artis, sed de omnibus aut plurib⁹, an creatio in omnib. aut pluribus operibus naturæ & artis misceatur. Dico autē hoc, propter generationem hominis, quoniā de ea nulla hic fit mētio, quia quod in pluribus est, tractatur hic.

In corp. & art. præc.

245

2. di. 1. ar. 3. ad 5. et pot. q. 3 ar. 8.

¶In corpore quatuor facit. Primo reddit causā quæsiti: secundo tractat vnam opinionē, tertio oppositā: quarto respondet quæsito.

¶Quo ad primū, ratio quęsiti est factio formarum, de qua apud omnes fuit, & est maxima quæstio. Quū enim cōmunis animi cōceptio omnium esset, ꝙ ex nihilo nihil fit: & similiter nihil reuertitur in nihil. Et intelligitur ex nihilo sui, & similiter in nihil sui: & nō vt rudes intelligūt, ex nullo præsupposito: & viderēt formas substantiales pręcipuè quandoq; apparere & quandoq; non, in varias inciderūt opiniones extremas. Nā quidā ponentes latitationē, respōdebāt negatiuè quæstioni: quia negabāt omne fieri, ne ponerent aliquid ex nihilo fieri, & hos reprehendit Autor ignorātiæ materiæ. Alij de quorū numero vidētur Plato & Auic. &c. ponētes formas propriè fieri, respōderūt affirmatiuè: quia fiunt ex nihilo sui: subiecta tamē materia velauit oculos eorū, ne aduerterēt ponere se ex nihilo aliquid fieri. Et hos arguit Autor, quia nescierunt naturam formæ, quod s. formæ materialis (de qua loquimur) non est fieri nec esse. Solus diuinus ille Ari. quo ad ingenium viam inuenit mediā, qua & verè res fierent, & nihil fieret ex nihilo sui. Ponendo enim quod formæ sunt & non sunt absq; generatione & corruptione, id est quod earum non est fieri, nec corrumpi, sed quòd sola composita fiunt, generantur & corrūpuntur, omnia saluauit: semper enim aliquid compositi præest, & remanet materia, & sic respōdetur negatiuè quęstioni, sed non quia nihil fit, sed q̄a sola cōposita fiunt: formæ aūt sunt ad factionē cōpositorum, & non sunt ad corruptionē eorūdem. Creatio autē non admiscetur operibus naturæ sed pręsupponitur eidē, & sic patēt omnia quæ sunt in litera.

Cap. 14. & 15.

D. 642

Art. 4.

24

¶In responsione ad secundum tractādum esset an qualitates actiuæ possint īducere formas substātiales virtute substantiarum. Sed quoniā inferius vbi de potētiis angeli & animæ agetur, vniuersaliter tractabitur, an substantia creata possit esse immediatum principium alicuius operationis, ideo illuc vsque differatur.

¶In responsione ad tertiū aduerte duo. Primò ꝙ quum dicitur ad generationē animalium imperfectorum sufficere agens vniuersale, nō excluditur virtus proportionalis seminis, q̃ est proxima causa generationis: sed excluditur proximum vniuocum formaliter, à quo deriuata sit vis illa: sicut à boue generate dicitur semen generatiuum bouis, &c. An autem illæ virtutes necessario ponendę sint, alterius negotij est. Sat est hic qđ illæ non excluduntur ex sufficientia agentis vniuersalis: quoniā illæ sunt instrumēta vniuersalis agentis, si sunt: de quib. vide Auer. 11. Met. Com. 13. Secundo quod quia adhuc non est decisum, an virt⁹ cælestis sit animata vt possit animal facere, aut virtutē separatæ vitæ sufficiēter participans: idcirco nō ad hunc spectat locum, quo cælū viuum facere pōt: suo igitur loco quęstio relinquatur.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ operatio naturæ non est nisi ex præsuppositione principiorum creatorum: & sic ea quæ per naturā fiunt, creaturæ dicuntur.

QUAESTIO QUADRAGESIMASEXTA de Principio durationis rerum creatarum, in tres articulos diuisa.

CONSEQUENTER considerandum est de principio durationis rerum creatarum.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primò, vtrum creaturæ semper fuerint. ¶Secundò, vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. ¶Tertiò, quomodo Deus dicatur in principio cęlum & terrā creasse.

ARTICULUS I.

¶ *Vtrum vniuersitas creaturarum semper fuerit.*

246

1. di. 1. q. 2. ar. 5. & di. 2. q. 1. ar. 3. cor. Et 2. con. c. 34. et 37. fi. Et pot. q. 3. ar. 17. Et quoli. 3. qu. 14. ar. 2. cor. & 1. cæl. l. 6. col. 3. et 4.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur ꝙ vniuersitas creaturarū, q̃ nunc mundi nomine nuncupatur, nō incœperit, sed fuerit ab æterno. Omne enim quòd incœpit esse antequam fuerit, possibile fuit ipsum esse: alioquin impossibile fuisset ipsum fieri. Si ergo mūdus incœpit esse, antequā inciperet, possibile fuit ipsum esse. Sed quòd possibile est esse, est materia, quæ est in potētia ad esse, ꝙ est per formā: & ad nō esse, quod est per priuationē: si ergo mundus incœpit esse, ante mundū fuit materia. Sed nō potest esse materia sine forma. Materia autē mūdi cū forma est mundus. Fuit ergo mundus antequā esse inciperet, quod est impossibile.

¶2. Præterea, Nihil ꝙ habet virtutem vt sit semper, quādoq; est, & quādoq; nō est: quia ad quantū se extendit virtus alicuius rei tādiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutē vt sit semper: nō enim virtutē habet ad terminatū durationis tēpus. Nihil ergo incorruptibile quādoq; est, & quādoq; nō est. Sed omne ꝙ incipit esse quādoq; est, & quādoque nō est: nullū ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sūt in mūdo incorruptibilia, vt corpora cælestia, & oēs substātię intellectuales. Ergo mūdus non incœpit esse.

¶3. Præterea, Nullū ingenitū incœpit esse. Sed Phil. in 1. Phy. dicit ꝙ materia est ingenita. Et in 1. de Cæ. & mun. ꝙ cælū est ingenitum. Nō ergo vniuersitas rerū incœpit esse.

Tex. 82.
Tex. 20.

¶4. Præterea, Vacuū est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mūdus incœpit esse, vbi nūc est corpus mūdi, prius nō fuit aliquod corpus, & tamē poterat ibi esse. Alioquin nunc ibi non esset. Ergo ante mundum fuit vacuum. Quod est impossibile.

¶5. Præterea, Nihil de nouo incipit moueri nisi per hoc, ꝙ mouēs & mobile aliter se habet nunc quàm prius. Sed quod aliter se habet nūc quàm prius, mouetur. Ergo ante omnem motum de nouo incipiētem fuit aliquis motus. Motus ergo semper fuit. Ergo & mobile, quia motus nō est nisi in mobili.

¶6. Præterea, Omne mouēs aut est naturale aut est voluntariū, sed neutrū incipit mouere nisi aliquo motu præexistēte. Natura enī semp eodē modo operatur. Vnde nisi præcedat aliqua immutatio vel in natura mouētis, vel in mobili, nō incipiet à mouēte in naturali esse motus, qui nō fuit prius. Volūtas autē absque sui immutatione retardat facere ꝙ proponit. Sed hoc non est nisi per aliquā immutationē, quā imaginatur ad minus ex parte ipsius temporis[e]. Sicut qui vult facere domum cras & non hodie, expectat aliquid futurum cras quòd hodie nō est: & ad minus expectat, quod dies hodiernus trāseat, & crastinus adueniat, quod sine mutatione non est, quia tēpus est numerus motus. Relinquitur ergo quòd ante omnē motum de nouo incipientem, fuit alius motus: Et sic idem quod prius.

221

¶7. Præterea, Quicq̄d est semper in principio, & semper in fine, nec desinere, nec incipere potest. Quia quod incipit, nō est in suo fine, quod aūt desinit, non est in suo principio. Sed tēpus semper est in suo principio & fine: quia nihil est tēporis nisi nunc, ꝙ est finis pręteriti, & principiū futuri. Ergo tēpus nec incipere nec desinere potest. Et per cōsequēs nec motus cuius numerus tēpus est.

¶8. Præterea, Deus aut est prior mundo natura tantum, aut duratione. Si natura tantum, ergo cùm Deus sit ab æterno[e], & mundus est ab æterno. Si aūt est prior duratiōe, prius autē & posterius in duratione constituunt tempus. Ergo ante mundum fuit tempus. Quod est impossibile.

¶9. Pręterea, posita causa sufficiēti ponitur effectus. Causa enim ad quā non sequitur effectus, est causa imperfecta indigēs alio ad hoc quòd effectus sequatur. Sed Deus est sufficiēs causa mundi, & finalis ratione suæ bonitatis, & exemplaris ratione suæ sapientiæ, & effectiua ratione suæ potentiæ, vt ex superioribus patet. Cùm ergo Deus sit ab æterno, & mundus fuit ab æterno.

¶10. Præterea, Cuius actio est æterna, & effectus æternus. Sed actio Dei est eius substantia q̃ est æterna. Ergo & mūdus est æternus.

¶SED CONTRA est ꝙ dicitur Io. 7. Clarifica me Pater apud temetipsum claritate quā habui prius q̃ mundus fieret. Et prouer. 8. Dominus possedit me in initio viarū suarum, antequam quicquā faceret ab initio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nihil potest pręter Deum ab ęterno fuisse. Et hoc quidem ponere nō est impossibile. Ostensum est enim suprà, quòd voluntas Dei est causa rerum. Sic ergo aliqua necesse est esse, sicut necesse est Deum velle illa cum necessitas effectus ex necessitate causæ dependeat, vt dicitur in 5. Meta. Ostensum est autē suprà quòd absolutè loquendo non est necesse Deū velle aliquid nisi seipsum. Non est ergo necessarium Deum velle quòd mūdus fuerit semper, sed eatenus mundus est quatenus Deus vult illum esse, cū esse mundi ex voluntate Dei depēdeat sicut ex sua causa. Nō est igitur necessarium mundū semper esse. Vnde nec demōstratiuè probari potest. Nec rationes[d] quas ad hoc Arist. inducit[e], sunt demōstratiuę simpliciter, sed secundum quid, scilicet ad contradicēdum rationibus antiquorū ponētium mundum incipere secundum quosdā modos in veritate impossibiles. Et hoc apparet ex tribus. Primo quidē, quia tam in 8. Phy. quā in 1. de Cæ. præmittit quasdam opiniones, vt Anax. & Emp. & Plat. contra quos rationes contradictorias inducit. Secundo, quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorū. Quod nō est demōstratoris, sed probabiliter persuadentis. Tertio, quia expressè dicit in li. Topi. ꝙ quædā sunt problemata dialectica de quibus rationes nō habemus, vt vtrum mundus sit æternus.

¶AD PRIMUM ergo dicendum, quòd antequam mūdus esset, possibile fuit mundum esse, non quidem secundum potentiam passiuam, quæ est materia: sed secundum potentiam actiuam Dei[e]. Et etiam secundum quod dicitur aliquid absolutè possibile non secundum aliquam potentiam, sed ex sola habitudine terminorum qui sibi non repugnant secundum quod possibile opponitur impossibili, vt patet per Phil. in 5. Meta.

¶Ad secūdum dicēdū: ꝙ illud ꝙ habet virtutē vt sit semper, ex quo habet illam virtutē, nō quādoque est, & quādoque nō est: sed antequā haberet illā virtutē non fuit. Vnde hæc ratio quæ ponitur ab Arist. in 1. de Cæ. nō cōcludit simplicitur, ꝙ incorruptibilia nō incœperunt esse, sed quod nō incœperunt esse per modū naturalē, quo generabilia & corruptibilia incipiūt esse.

¶Ad tertium dicendum, quòd Arist. in 1. Phy. probat materiam esse ingenitam per hoc, quòd non habet subiectum de quo sit: in primo autem de Cæ. & mun. probat cælum ingenitum, quia nō habet contrariū ex quo generetur. Vnde patet quòd per vtrunque nō concluditur nisi quòd materia & cælum non incœperunt per generationem, vt quidam ponebāt: præcipuè de cælo. Nos autem dicimus, quòd materia & cælū producta sunt in esse per creationem: vt ex dictis patet.

¶Ad quartum dicēdum, quod ad rationem vacui nō sufficit in quo nihil est, sed requiritur quod sit spatium capax corporis, in quo non sit corpus vt patet per Arist. in 4. Physic. Nos autem

dicimus

¶ *Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio cum duobus corollariis. conclusio est: nihil præter Deū fuit ab æterno, ita quod hoc nō est impossibile. Vbi aduerte, quod conclusio dicit duo, asserit enim primo nihil aliud à Deo fuisse semper. Et quoniā hoc ex fide tenetur, nec hoc est probādum, addit secūdum, s. quòd hoc assertum est possibile. Et hoc probat sic, voluntas Dei est causa rerū, ergo sic necesse est aliqua esse sicut necesse est Deum velle illa, ergo non est necessarium Deum velle ꝙ mundus fuerit semper: ergo eatenus mundus est; quatenus Deus vult illū esse: ergo nō est necessariū mundū semper esse. Antecedēs patet ex supradictis: prima verò consequētia probatur, quia necessitas effect⁹ ex necessitate causæ dependet ex 5. Meta. Secūnda verò: quia nō est necesse Deum velle aliqd nisi seipsum. Tertia autē: quia esse mūdi ex voluntate Dei pendet sicut ex causa.

¶Primū corollariū est: Nō potest demonstrari nè probari mundū semper fuisse. Secundū est: Rationes quas ad hoc probandum adducit Arist. nō sunt demōstratiuę simpliciter, sed secūdum quid. Quod manifestatur tripliciter, s. ex opinionibus cōfutatis, ex testimoniis inductis, & expressa eius cōfessione: omnia plana sunt in litera.

¶In respōsione ad decimum, dubium est an actio Dei sit actu ab æterno formaliter, i. inquantum actio: an solū materialiter, i. secundū quod res est. Si enim primo modo intelligitur, sequitur quòd Deus ab æterno non est actu agens, creans, causans, &c. & si sic, ergo ab æterno est aliquid creatum, actum, causatum, &c. Et tenet sequela, ex 5. Met. Causæ singulares in actu inquantum causę, & effectus simul sunt & non sunt. Si autē secundo modo tātum intelligitur, ergo ab æterno est causa agens in potētia, & postmodum est causa in actu agens: quod est incōueniens.

¶Ad hoc dubiū cū cautela respōdendum est, ne dicamus vel Deum ab ęterno causam in potentia tantum: quod in secundo contra Gent. c. 5. reprobatur, vel Deū ab æterno creantem mundum quod constat esse erroneum, quoniā creans ad creatum dicitur, sicut creatiuum ad creabile, vt dicitur 5. Metaphy. Media ergo via distinguendo dicamus, quod actio Dei est in actu ab æterno,

46

Q. 44. art. 1. 3 & 4.

Q. 19. ar. 4

Tex. 6.

Q. 19. ar. 3.

D. 912. &
236
Li. 8. Phy. à princ. per multos tex.
136
251
Tex. 101 et sequent & 8. Physi. à princi. per multos tex.
Cap. 9.
152
Tex. 17.
Tex. 120.
Tex. 82.
Tex. 20.
Q. 44. art. 1. & 2.
Tex. 60.

dicimus non fuisse locum aut spacium ante mundum.

¶Ad quintū dicédū, q primus motor semp eodem modo se habuit: primum autem mobile non semper eodé modo se habuit: quia incœpit esse cùm prius non fuisset. Sed hoc nō fuit per mutationem, sed per creationé, quæ non est mutatio, vt suprà dictum est. Vnde patet quòd hęc ratio, quā ponit Arist. in 8. Phy. procedit cōtra eos qui ponebant mobilia æterna, sed motū non æternum, vt patet ex opinionibus Anax. & Emp. Nos autem ponimus, ex quo mobilia incœperunt, semper fuisse motum.

¶Ad sextum dicendū, quòd primum agens est agens voluntarium. Et quāuis habuit voluntaté æternā producendi aliqué effectū, nō tamen producit æternum effectum. Nec est necesse, quòd præsupponatur aliqua mutatio, nec etiā propter imaginationé temporis. Aliter enim est intelligēdum de agente particulari, quod prę supponit aliquid, & causat alterum, & aliter de agente vniuersali quod producit totū, sicut agens particulare producit formā, & præsupponit materiā: vnde oportet, quòd formā inducat secundum proportioné ad debitā materiam. Vnde rationabiliter in ipso cōsideratur q inducit formā in talé materiā, & non in aliā ex differentia materiæ ad materiā. Sed hoc nō rationabiliter videtur in Deo, qui simul producit formā & materiā: sed cōsideratur rationabiliter in eo, q ipse producit materiā congruā formæ & fini. Agens autē particulare præsupponit tépus sicut & materiā. Vnde rationabiliter consideratur in eo qđ agit in tépore posteriori, & non priori secūdum imaginationé successionis téporis post tépus. Sed in agente vniuersali q producit rem & tépus, non est cōsiderare quod agat nunc & nō prius secundum imaginationé temporis post tempus, quasi tempus præsupponatur eius actioni: sed considerandum est q dedit effectui suo tépus quātum voluit, & secundū quod conueniens fuit ad suā potentiā demonstrandā. Manifestius enim mūdus ducit in cognitioné diuinæ potentiæ creantis, si mundus non semper fuit, quā si semper fuisset: omne enim q nō semper fuit manifestū est habere causam. Sed nō ita manifestum est de eo, quod semper fuit.

¶Ad septimū dicédum, quod, sicut dicitur in 4. Phy. prius & posterius est in tépore secundū quod prius & posterius est in motu. Vnde principium & finis accipiéda sunt in tempore, sicut & in motu. Supposita autem æternitate motus necesse est q quodlibet momētum in motu acceptum sit principiū & terminus motus. Quod nō oportet si motus incipiat. Et eadem ratio est de nunc temporis. Et sic patet q ratio illa instantis nūc, quod semper sit principiū & finis téporis, præsupponit ęternitaté temporis & motus. Vnde Arist. hāc rationem inducit in 8. Phy. contra eos qui ponebant æternitatem temporis, sed negabant æternitatem motus.

¶Ad octauum dicendum, q Deus est prior mundo duratione. Sed ly prius nō designat prioritaté téporis, sed æternitatis. Vel dicédum quod designat æternitaté téporis imaginati, & non realiter existentis: sicut cùm dicitur, suprà cælum nihil est, ly supra, designat locū imaginatū tātùm, secundū quod possibile est imaginari, dimensionibus cælestis corporis dimensiones alias superaddit.

¶Ad nonum dicendum, q sicut effectus sequitur à causa agente naturaliter secūdum modū suæ formę, ita sequitur ab agéte per voluntaté secundum formam ab eo præcōceptam & diffinitam, vt ex superioribus patet. Licet igitur Deus ab æterno fuerit sufficiens causa mundi, nō tamen oportet quod ponatur mūdus ab eo productus: nisi secūdum quod est in prædefinitione suæ voluntatis, vt scilicet habeat esse post non esse, vt manifestius declarat suum autorem.

¶Ad decimum dicendū, quod posita actione sequitur effectus secundum exigentiam formæ quæ est principium actionis. In agentibus autem per voluntatem quod conceptum est & prædiffinitum, accipitur vt forma, quæ est principium actionis. Ex actione igitur Dei æterna non sequitur effectus æternus, sed qualem Deus voluit, vt scilicet haberet esse post non esse.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum mundum incœpisse sit articulus fidei.

AD SECVNDVM sic pceditur. Videtur quòd mūdum incœpisse nō sit articulus fidei, sed cōclusio demonstrabilis. Omne enim factū habet principiū suæ durationis. Sed demonstratiuè probari potest, q Deus sit causa effectiua mundi: & hoc etiam probabiliores Philosophi posuerunt. Ergo demōstratiuè probari potest quòd mundus incœperit.

¶2. Præterea, Si necesse est dicere q mūdus factus est à Deo: aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed nō ex aliquo: qa sic materia mūdi præcessisset mundū: cōtra q procedunt rationes Arist. ponentis cælum ingenitum. Ergo oportet dicere, quòd mundus sit factus ex nihilo. Et sic habet esse post nō esse. Ergo oportet quod esse incœperit.

¶3. Præterea, Omne quòd operatur per intellectū, à quodā principio operatur, vt patet in omnibus artificialibus. Sed Deus est agens per intellectum. Ergo à quodam principio operatur. Mundus igitur qui est eius effectus, non fuit semper.

¶4. Præterea, Manifestè apparet, artes aliquas & habitationes regionum ex determinatis temporibus incœpisse. Sed hoc non esset, si mundus semper fuisset. Mūdum igitur non semper fuisse manifestum est.

¶5. Præterea, Certum est nihil Deo æquari posse. Sed si mundus semper fuisset, æquipararetur Deo in duratione. Ergo certum est, non semper mundum fuisse.

¶6. Præterea, Si mundus semper fuit, infiniti dies præcesserunt dié istum. Sed infinita non est pertransire. Ergo nūquam fuisset peruentum ad hunc diem. Quod est manifestè falsum.

¶7. Præterea, Si mūdus fuit ætern', & generatio fuit ab ęterno. Ergo vnus homo genit' est ab alio in infinitū. Sed pater est causa efficiens filij, vt dicitur in 2. Phy. Ergo in causis efficientibus est procedere in infinitum. Quod improbatur in 2. Meta.

¶8. Præterea, Si mūdus & generatio semper fuit, infiniti homines præcesserunt. Sed anima hominis est immortalis. Ergo infinitæ animę humanæ nunc essent actu. Quod est impossibile. Ergo ex necessitate sciri potest, quòd mundus incœperit, & non sola fide tenetur.

¶SED CONTRA fidei articuli demonstratiuè probari nō possunt: quia fides de nō apparétibus est, vt dicitur ad Heb. 11. Sed Deū esse creatoré mūdi, sic q mūdus incœperit esse, est articulus fidei. Dicimus enim, Credo in vnū Deum, &c. Et iterū Greg. dicit in Hom. 1. Ezechielis, quòd Moyses prophetizauit de præterito dicēs, In principio creauit Deus cælū & terrā. In quo nouitas mundi traditur. Ergo nouitas mundi habetur tantū per reuelationé. Et ideo non potest probari demonstratiuè.

¶RESPONDEO dicendum, quòd mundū nō semper fuisse, sola fide tenetur, & demonstratiuè probari non potest: sicut & suprà de mysterio Trinitatis dictū est. Et huius ratio est: quia nouitas mundi non potest demonstrationem recipere ex parte ipsius mundi. Demonstrationis enim principium est q quid est. Vnumquodque autem secundum rationem suæ speciei abstrahit ab hic & nunc: propter quod dicitur q vniuersalia sunt vbiq; & semper. Vnde demonstrari non potest, q homo, aut cælum, aut lapis, non semper fuit. Similiter etiā neq; ex parte causæ agentis, quæ agit per voluntaté. Voluntas enim Dei ratione inuestigari non potest, nisi circa ea, quæ absolutè necesse est Deum velle. Talia autem non sunt quæ circa creaturas vult, vt dictum est. Potest autem voluntas diuina homini manifestari per reuelationem, cui fides innititur. Vnde mūdum incœpisse est credibile, nō aūt demonstrabile vel scibile. Et hoc vtile est, vt consideretur, ne fortè aliquis quod fidei est demonstrare præsumens, rationes non necessarias inducat, quæ præbeant materiam irridendi infidelibus, existimantibus, nos propter huiusmodi rationes credere, quæ fidei sunt.

¶Ad

nō solum materialiter, sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Primò vt sit in actu secūdum id quod ponit actio, inquantum actio in agente. Secundò, secundum quod infert ex se passioné vel effectū. Primo modo actio Dei est in actu ab æterno: secundo modo non. Et propter primum Deus non est causa in potētia sed in actu ab æterno. Propter secundū verò Deus non creauit mundū ab æterno, nec creat modo animā Antichristi. Et si quæratur quomodo illatio passionis vel effectus est in Deo ab æterno actu vel potētia: Respōsio in promptu est, quod est in eo & in potētia actiua, & nūquā est, fuit aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, incōueniens est ponere aliquid in potētia in Deo. Et propterea actioné secundū totū id quòd in agente ponit formaliter, oportet ab æterno in Deo esse actu, &c.

Q.45.art.2.ad2.

¶Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum secundum.

IN titulo, articulus fidei sonat, quod sola fide tenere oportet.

¶In corpore vnica est cōclusio respōsiua quæsito, s. mundum incœpisse, sola fide tenetur, ita quod demōstratiuè probari non potest. Quā cōclusioné primo probat quo ad secundam parté. Secūdo manifestat, quo ad primā. Et tertiò ostēdit quantæ vtilitatis sit nosse propositam conclusionem. Quo ad primum igitur, intendit talem rationem. Nouitas mundi nō pōt demonstrari ex parte mundi, nec ex parte suæ causæ: ergo est indemōstrabile. Antecedens quo ad primā parté probatur. demōstrationis principiū est quod quid est, & vnumquodq; secūdum rationem suę speciei abstrahit ab hic & nūc: ergo non potest demonstrari, quod homo, aut cælū, aut lapis non semper fuit. Secunda pars antecedentis manifestatur à cōmuni dicto qđ vniuersalia sunt vbique & semper. Quo ad secūdā verò partem probatur. Voluntas Dei ratione inuestigari nō pōt, nisi circa necessario volita: ergo non potest demonstratiuè sciri quid circa creaturas voluerit. & tenet sequela: qa nihil circa creaturas necessario vult.

Tex.99. *Tex.10.*

¶Circa probationé primæ partis antecedētis assumpti aduerte quod vis rationis consistit in hoc q quid est vniuscuiusque rei creatæ specificè sumptum, abstrahit ab hic & nunc: ergo nō potest esse sufficiēs medium ad inferendā nouitaté rei: quia nouitas ipsa temporis differentiam continet. Liquido enim cōstat, nō esse rationem essendi nunc & non prius, quòd secundum se indifferens est ad nunc & prius, vnde Autor nō solū de mundo, sed de quacunq; re mundi intulit, quod ex eius quidditate non potest monstrari eius nouitas simpliciter.

Q.14 ar.8. & qu.41. ar.2.

221

¶Circa principalé cōsequētiam aduerte, quòd quū mundus significet vniuersitatem rerum & extra vniuersum nihil sit nisi caput ipsius: cōsequés est quod nullus locus relinquatur demōstrationi: quia ad inferédum nouitatémundi, & ppterea litera exclusa causa, & quòd quid est ipsius & omnium eius partium pro cōstāti relinquit, nouitaté mundi indemonstrabilem.

247 Locū supra ar. 1. adduct.

¶Quo ad primam verò partem conclusionis, s. quod fide teneatur, manifestatur. Voluntas diuina pōt homini manifestari per reuelationé: ergo mundum incœpisse est credibile. & tenet sequela, quia fides reuelationi innititur.

Libr. 1. de cæl. à text. 20. vsque ad 32.

¶Tertiò, Vtile est, inquit, hoc considerare: & hoc ex duabus vtilitatibus manifestat. Prima est repressio præsumptionis. Secūda est euitatio irrisionis ab infidelibus, vt claré patet in litera.

Tex.29. Tex 5. Q.32.ar.1. Q.32.ar.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q sicut dicit Aug. 11. de ci. Dei, Philosophorum ponentium æternitatem mundi duplex fuit opinio. Quidam enim posuerunt, q substātia mundi non sit à Deo. Et horum est intolerabilis error. Et ideo ex necessitate refellitur. Quidam autem sic posuerunt mundum æternum[d], quod tamen mundum à Deo factum dixerunt. Non enim mundū tépus voluit habere, sed suæ creatiōis initiū, vt quodāmodo vix intelligibili semper sit factus. Id aūt quomodo intelligāt, inuenerunt, vt idem dicit in 10. de ciui. Dei. Sicut enim, inquiūt, si pes ex æternitate semper fuisset in puluere, semp subesset vestigiū, q à calcāte factū nemo dubitaret: sic & mūdus semper fuit, semp existente qui fecit. ¶Et ad hoc intelligēdū cōsiderandū est, q causa efficiés quæ agit per motum de necessitate præcedit tempore suū effectum, quia effectus nō est nisi in termino actionis: agés autem omne oportet esse principiū actionis. Sed si actio sit instātanea & successiua, nō est necessarium, faciens esse prius facto duratione, sicut patet in illuminatione. Vnde dicūt q non sequitur ex necessitate, si Deus est causa actiua mundi, q sit prior mūdo duratione, q a creatio qua mundū produxit, nō est mutatio successiua, vt suprà dictum est.

¶Ad secundū dicédum: quod illi qui ponerent mundū æternum, dicerent mundū factum à Deo ex nihilo: non q factus sit post nihilū secundū quod nos intelligimus per nomé creationis[e], sed quia nō est factus de aliquo. Et sic etiā nō recusant aliqui eorum creationis nomé: vt patet ex Aui. in sua Met.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa est ratio Anax. quæ ponitur in 3. Phys. Sed non de necessitate cōcludit, nisi de intellectu qui deliberando inuestigat quid agendū sit quod est simile motui. Talis autem est intellectus humanus, sed non diuinus, vt suprà patet.

¶Ad quartum dicendum, ponentes æternitaté mundi, ponūt aliquā regionem infinities esse mutatam de inhabitabili in habitabilé, & econuerso. Et similiter ponūt, quod artes propter diuersas corruptiones & accidentia infinities fuerunt inuentę, & iterū corruptæ. Vnde Arist. dicit in lib. Meteo. q ridiculum est, ex huiusmodi particularibus mutationibus opinionem accipere de nouitate mundi totius.

¶Ad quintum dicédum, q etsi mundus semper fuisset, non tamen parificaretur Deo in æternitate, vt dicit Boe. in fine de Conso. quia esse diuinū est esse totum simul absque successione. Non autem sic est de mundo[e].

¶Ad sextum dicédum, quòd transitus semper intelligitur à termino in terminū. Quæcunq; autem præterita dies signetur, ab illa vsque ad istam sunt finiti dies, qui pertrāsiri potuerunt. Obiectio autem procedit ac si positis extremis sint media infinita.

¶Ad septimum dicédum, quòd in causis efficientib. impossibile est procedere in infinitum per see, vt puta si causę quæ per se requiruntur ad aliquem effectum: multiplicarétur in infinitum. Sicut si lapis moueretur à baculo, & baculus à manu, & hoc in infinitum. Sed per accidés in infinitū procedere in causis agentibus nō reputatur impossibile, vt puta si omnes causæ quæ in infinitum multiplicātur, nō teneant ordiné nisi vnius causæ, sed earū multiplicatio fit per accidés[e]. Sicut artifex agit multis martellis per accidens: quia vnus post vnum frāgitur. Accidit ergo huic martello, q agat post actioné alteri' martelli. Et similiter accidit huic homini inquātum generat quod sit generatus ab alio. Generat enim inquantū homo & non inquantum est filius alterius hominis. Omnes enim homines generātes habēt gradum vnum in causis efficientibus, scilicet gradum particularis generantis. Vnde non est impossibile quòd homo generetur ab homine in infinitum. Esset autem impossibile, si generatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & à corpore elementali & à sole: & sic in infinitum.

¶Ad octauum dicendum, quòd hāc rationem ponētes æternitatem mundi, multipliciter effugiunt. Quidam enim nō reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in Meta. Algazelis, dicentis hoc esse infinitum per accidens. Sed hoc improbatum est superius. Quidam verò dicunt animam corrumpi cum corpore. Quidā verò, quod ex omnibus animalib. remanet vna tātum. Alij verò (vt Aug. dicit) posuerunt propter hoc circuitum animarum, vt scilicet animæ separatæ à corporib. post determinata témporum curricula iterum redirét ad corpora. De quibus omnibus in sequētibus est agendum[e]. Cōsiderandum tamen quòd hæc ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis quod mundus fuit æternus, vel saltem aliqua creatura, vt angelus: non aūt homo. Nos autem intendimus vniuersaliter an aliqua creatura fuerit ab æterno.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporu.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd creatio rerū nō fuit in principio temporis. Quod enim nō est in tempore nō est in aliquo temporis. Sed creatio rerum non fuit in tépore. Per creationem enim rerum substātia in esse producta est. Tempus autē non mensurat substantiam rerum, & præcipuè incorporalium. Ergo creatio non fuit in principio temporis.

¶2. Præterea, Philosophus probat q omne quod fit, fiebat. Et sic omne fieri habet prius & posterius. In principio autem temporis (cùm sit indiuisibile) nō est prius & posterius. Ergo cùm creari sit quoddam fieri, videtur quòd res non sint creatæ in principio temporis.

¶3. Præterea, Ipsum etiam tempus creatum est. Sed non potest creari in principio temporis: cùm tempus sit diuisibile, principium autem temporis indiuisibile. Non ergo creatio rerū fuit in principio temporis.

¶SED CONTRA est quod Gene. 1. dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram.

¶RESPONDEO dicendum, quod illud verbum Gene. 1. In principio creauit Deus cælum & terram, tripliciter exponitur ad excludēdum tres errores. Quidam enim posuerunt mundū semper fuisse, & tempus nō habere principiū. Et ad hoc excludendum exponitur, In principio, s. temporis. Quidam verò posuerunt duo esse creationis principia, vnum bonorū, aliud malorum. Et ad hoc excludendum exponitur, In principio, id est, in Filio. Sicut enim principium effectiuum appropriatur Patri propter potentiam, ita principium exemplare appropriatur Filio propter sapiētiam: vt sicut dicitur. Omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur Deum omnia fecisse in principio, i. in Filio, secundum illud Apostoli ad Col. 1. In ipso, scilicet Filio, condita sunt vniuersa. Alij verò dixerūt corporalia esse creata à Deo mediantibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludendum exponitur, In principio creauit Deus cælum & terram, id est, ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata, scilicet cælum empyreum, materia corporalis, quæ nomine terræ intelligitur, tempus & natura angelica.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd non dicuntur in principio temporis res esse creatæ, quasi principium téporis creationis sit mensura: sed quia simul cum tempore cælum & terra creata sunt.

¶Ad secundum dicédum, q verbum illud Philosophi intelligitur de fieri quod est per motum, vel quod est terminus motus. Quia cū in quolibet motu sit accipere prius & posterius ante quodcunq; signum in motu signato, dum scilicet aliquid est in moueri, & fieri est accipere prius, & etiam aliquid post ipsum, quia q est in principio motus vel in termino, nō est in moueri. Creatio autem neque est motus neq; terminus motus, vt suprà dictum est. Vnde sic aliquid creatur quod nō prius creabatur.

¶Ad

Ca.4. et li. 10. ca. 31.

¶In respōsione ad septimum aduerte nouitie, q aliud est dicere, Sortes pater est causa per se Platonis filij, & Plato p se causa Ciceronis: & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causæ Ciceronis. Primum. n. est verissimum: quoniā sicut homo generat hominé per se, ita te pater tuus, vt dicitur 13. Met. tex. 17. Secundū aūt est falsissimū, quoniā causæ per se ordinatæ respectu alicuius effectus sunt, vt in litera dicitur, diuersorum ordinum simul causātes effectum illum, & propterea nō possunt infinitari. Pater autē & auus eiusdē ordinis causę sunt nō simul causantes tertium: q̃uis vt dictum est, inter se auus fuerit per se causa patris, & pater filij: & ppterea ad productioné Sortis nō refert finitas, vel īfinitas pgenitorū.

D. 407 *Cap. 31.* *Q.45.ar.2.*

¶In respōsione ad octauum diligēter aduerte quid ibi dicitur, & quare dicatur. Post recitatas nāq; opiniones subdit cōsiderandum esse, quòd hæc tō particularis est & verū dixit: quoniā particularis est non in se, sed respectu q̃siti, vt ipsemet subdit. Quæsitum est. n. hic, vtrum mundum, i. vniuersitaté creaturarum incœpisse sit articulus fidei, & nō vtrum singulas species creaturarum incœpisse, sit articulus fidei. Dato nāq; quòd hominé incœpisse sit demōstrabile, adhuc dubium restat vtrum vniuersum incœpisse sit demonstrabile: quoniam stat cum incœptione hominis ęternitas mundi, vel angelorum vt in litera dicitur. Causa autē quare hoc dixerit est, quia secundum doctrinam Autoris ratio inducta cōgit: parum tamen vtilis ab eodé dicitur in 2. cōtra Gent. c. 38. quoniam multa supponit in qb' discordāt Philosophi.

238 *Lib.9.c.4.* *Q.14.ar.12* *Lib.1. cap. vlt.* *Li.4. pros. 6.* *48* *49*

¶Circa eandem responsionem aduerte, quòd secundum Autoris doctrinam sustinentem immortalitatem animę numeratæ sine circulo, & impossibilitatem infinitatis in actu simul etiam per accidens: intelligibile nō est, quod generatio humana sit æterna. Et propterea cauti sint Thom. in concedendo mundum potuisse esse ab æterno: concedant mundū quo ad substantiā, cōstanté ex quinque corporibus simplicibus. Cōcedant mundum etiam quo ad motum cæli & generatiōes omnes, præter humanam. Ineuitabile. n. est quin aut sit infinitū in actu, aut ad miracula recurratur, ponendo vnum hominem infinito tempore vixisse, & à certo tēpore generasse, & sic etiam nō saluaretur generatio humana æterna, sed species humana. Sed ridiculum iudicio meo est, hoc miraculum interponere: vbi de possibilitate productionis mundi talis, qualem videmus, est sermo.

13 *38*

¶Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum tertium.

TItulus satis clarus est.

Q.7.art.4.

¶In corpore conclusio respōnsiua est, quod ly in principio creauit Deus cælum & terrā, tripliciter exponitur, contra tres errores, scilicet in principio temporis contra Philosophos. In Filio, contra Pythagoricos & Manichæos. Ante omnia, cōtra Platonem, Auic. & sequaces. omnia plana sunt in litera. Ex quibus habetur conclusio respōsiua quæsito affirmatiuè, & ad perfectionem doctrinæ cum multis adiunctis.

Lib. de hæres. c. 46. et Serm. 143. de temp. *582 367 370 & b*

¶In responsione ad primum aduerte, quod Autor negat primum temporis instans mensurasse creationem, Non quod diutius emanatio illa durauerit cùm instantanea sit, vt in respōsione ad primum in articulo pręcedente dictum est: sed quia creatio ad substantias etiā incorporales, quę supra tempus & temporis instantia sunt, se extēdit. Vnde primum instans temporis, etsi nō fuerit

248 2. di. 1. q. 1. ar. 6. tertio Et quolib. 5. q. 1. ar. 1. cor. et opus. 9. q. 100.

Li 6. Phy. tex. 40 & sequen.

D. 1152

Qu. præced. art. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

mensurãs creationem, fuit tñ coexistens creationi: quæ instanti temporis discreti quo mensurantur operationes spirituales, vt infra patebit, mensurata est.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum primum.

IN titulo quæritur, an distinctio sit à Deo nõ quomodolibet, sed vt per se intẽta, vt in processu articuli patet.

¶In corpore tria facit. Primò tractat opinionẽ antiquorũ: secundò opinionem Auic. tertiò respondet quæsito.

¶Quo ad primum refertur opinio Democriti & Anaxagoræ: quod distinctio rerum est à materia sola & causaliter, vel á materia simul & agente. Reprehenditur autẽ vtraq; opinio quo ad hoc in quo cõmunicat, s. quòd distinctio est à materia vt à causa prima, i. in reducibili in aliam priorem causam, dupliciter. Primò, quia ipsa materia est à Deo. Secundò, quia ẽtia forma est prior materia, quoniam materia est propter formam.

¶Quo ad secundum refertur opinio Auic. qđ distinctio est ex secundis agentibus: & improbatur dupliciter. Primo ꝙa hoc est falsum de distinctione incorruptibili, quoniã à solo Deo fieri possunt. Secundò, quia distinctio rerũ esset à casu: & cõsequẽter cõplementũ vniuersi esset à casu: & tenet prima sequela, quoniam quod fit ex concursu multarũ causarũ agentium, non per se intentum ab aliquo dirigente, eas in vnũ casũ fit. Secunda autẽ sequela tenet, qa perfectio vniuersi in rerum diuersitate consistit.

¶Quo ad tertiũ conclusio respõsiua est: Distinctio seu multitudo rerũ est ex intentione primi agẽtis, qui est Deus. Probatur: Deus produxit res in se propter suam bonitatem communicãdã creaturis & per eas repræsentandam: ergo produxit multas creaturas, & diuersas, & tenet sequela, quia per vnam creaturam sufficienter repræsentari nõ potest. Quod probatur, qa bonitas quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur: quia perfectius participat diuinam bonitatem totum vniuersum, quã quæcunque creatura. Secundo probatur cõclusio autoritate Scripturæ, Ge. 1. DixitDeus, &c.

¶Circa hanc rationem aduerte, quod cum dicitur nominatur, aut quæritur sufficiens repræsentatio bonitatis diuinæ: non est sermo de sufficientia simpliciter: quoniã nec mille mundi sufficerent ad id, sed de sufficientia cõtingenti.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. quod Deus distinxit lucem à tenebris & diuisit aquas ab aquis. Ergo distinctio & multitudo rerum est à Deo.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ causam distinctionis rerum multipliciter aliqui assignauerũt. Quidam enim attribuerunt eam materiæ vel Ioli, vel simul cum agente: soli quidem materiæ, sicut Democritus & omnes antiqui naturales ponentes solam causam materialem, secũdum quos distinctio rerum prouenit à casu secundum motũ materiæ. Materiæ verò & agẽti simul distinctionem & multitudinẽ rerum attribuit Anax. qui posuit intellectũ distinguẽtem res, extrahẽdo quod erat permixtum in materia. Sed hoc non potest ĩtare propter duo. Primo quidem, quia supra ostensum est, quod etiam ipsa materia à Deo creata est. Vnde oportet & distinctionem, si qua est ex parte materiæ, in altiorem causam reducere. Secundo, quia materia est propter formam & non econuerso, distinctio autem rerum est per formas proprias. Nõ ergo distinctio est in rebus propter materiã, sed potius econuerso in materia creata est differentias, vt esset diuersis formis accommodata. Quidã verò attribuerunt distinctionem rerum secundis agẽtibus, sicut Auic. qui dixit, quòd Deus intelligendo se produxit intelligentiam primæ: in qua, quia non est suum esse ex necessitate incidit compositio potẽtiæ & actus, vt infrà patebit. Sic igitur prima intelligentia inquãtum intelligit causam primam, produxit secũdam intelligentiam: inquãtum autem intelligit se, secundũ quod est in potentia, produxit corpus cęli, quod mouet: inquantum verò intelligit se secundũ illud quod habet de actu, produxit animam cæli. Sed hoc nõ potest ĩtare propter duo. Primo quidem, quia supra ostẽsum est, quod creare solius Dei est. Vnde ea quę nõ possunt causari nisi per creationem, à solo Deo producuntur. Et hæc sunt omnia quæ non subiacent generationi & corruptioni. Secundò, quia secundum hanc positionem nõ proueniret ex intentione primi agentis vniuersitas rerum, sed ex concursu multarum causarum agentium: tale autem dicimus prouenire à casu. Sic igitur cõplementum Vniuersi, quod in diuersitate rerũ consistit, esset à casu, quod est impossibile. Vnde dicendum est, quod distinctio rerum & multitudo est ex intentione primi agentis, quod est Deus. Producit enim res in esse propter suam bonitatem communicandam creaturis e, & per eas repręsentandã. Et quia per vnam creaturam sufficienter repræsentari non potest, producit multas creaturas & diuersas: vt quod deest vni ad repræsentandam diuinam bonitatem, suppleatur ex alia. Nam bonitas quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisime. Vnde perfectius participat diuinam bonitatem, & repræsentat eam totum vniuersum, quã alia quæcunq; creaturæ. Et quia ex diuina sapientia est causa distinctionis rerum, ideo Moyses dicit res esse distinctas verbo Dei, quod est cõceptio sapientiæ. Et hoc est ꝙ dicitur Gen. 1. Dixit Deus, Fiat lux. Et diuisit lucem à tenebris.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod agẽs per naturã agit per formam per quam est, quæ vnius tantũ est vna. Et ideo nõ agit nisi vnum. Agens autem voluntarium, quale est Deus, vt supra ostẽsum est, agit per formam intellectam. Cùm igitur Deum multa intelligere non repugnet vnitati & simplicitati ipsius, vt supra ostensum est: relinquitur quod licet sit vnus, posit multa facere.

¶Ad secundum dicendum, quod ratio illa teneret de exemplato quod perfectè repræsentat exemplar, quod non multiplicatur nisi materialiter. Vnde imago increata quæ est perfecta, est vna tantum. Sed nulla creatura repræsentat perfectè exemplar primũ, quòd est diuina essentia: & ideo potest per multa repræsentari. Et tamẽ secundũ quod ideæ dicuntur exemplaria, pluralitati rerũ correspondet in mente diuina pluralitas idearum.

¶Ad tertium dicendum, quod in speculatiuis medium demonstrationis, quod perfectè demonstrat conclusionem, est vnũ tantum. Sed media probabilia sunt multa. Et similiter in operatiuis quãdo id quod est ad finem, adæquat (vt ita dixerim) finem, non requiritur ꝙ sit nisi vnum tantũ. Sed creatura non sic se habet ad finẽ, qui est Deus e. Vnde oportuit creaturas multiplicari.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum inæqualitas rerum sit à Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ inæqualitas rerum non sit à Deo. Optimi enim est optima adducere. Sed inter optima vnum nõ est maius altero. Ergo Dei qui est optimus, est omnia æqualia facere.

¶2. Præterea, Aequalitas est effectus vnitatis, vt dicitur. In Meta. Sed Deus est vnus. Ergo fecit omnia æqualia.

¶3. Præterea, Iustitiæ est inæqualia inæqualibus dare e. Sed Deus est iustus in omnibus operibus suis: Cùm ergo operationi eius quæ esse rebus communicat, non præsupponatur aliqua inæqualitas rerum. Videtur quod fecerit omnia æqualia.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ecc. 33. c. Quare dies diem superat, & iterũ lux lucem, & annus annum, sol solem, à Domini scientia separata sunt.

perfectiõi vniuersi, huic enim tẽdit ratio, vt huiusmodi repræsentationẽ diuinæ bonitatis in rerum vniuersitate per se intentam à Deo fateamur: qa vnica creatura ad huiusmodi repræsentationẽ non sufficeret.

¶In responsione ad secundum aduerte quod exẽplar dupliciter Deo attribui litera vult. Primo ratione subsistentiæ simpliciter, & sic Deus est vnum exemplar omnium. Secundo, ratione subsistãtiæ, sic vel sic imitabilis: & sic in mente diuina sunt multa rerũ exemplaria iuxta multitudinem idearum.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum secundum.

TItulus intelligẽdus est sicut præcedẽs.

¶In corpore duo facit. Primò tractat opinionẽ Origenis. Secundò respondet quæsito.

¶Quo ad primum ponitur in litera opinio Origenis, satis clarè continens tria, s. rationales creaturas, ꝙales creatas, & inæqualitatẽ ex libero arbitrio, & diuersitatem, imo & creationem corporum ex punitione, & sic respõdet quæsito negatiue. Refertur quoq; & occasio huiusmodi opinionis, quia s. excludere conatus est opinionem ponentem distinctionem ex contrarietate peinciporum boni & mali, quæ videtur fuisse Empedoclis & Manichæorũ. De quib⁹ omnibus, si diffusè tractatum videre vis in 2. contra Gent. à c. 19. vsq; ad 46. hic enim hæc breuiter tanguntur. ¶Cõtra hãc autem opinionẽ arguitur in litera. Quia sequetur, quòd vniuersitas corporalium creaturarum non esset propter Dei bonitatem cõmunicandam, sed propter peccatum puniendum, sed hoc esse inconueniens, probatur autoritate Genesis & Aug.

¶Aduerte hic, quòd nõ excluditur in hac rõne totaliter diuina bonitas, quoniã etiã iustitię punitiuæ finis est diuina bonitas: sed excluditur diuina bonitas à solitudine sufficienti. Hęc enim est differentia inter bona absolutè, & bona nõ nisi punitiuè: qđ primorum ratio sola diuina bonitas est, secundorum verò nunquam diuina bonitas causa est, nisi de merito supposito, quod non est à Deo. Et propterea in litera non est simpliciter negata diuina bonitas, sed opposita est aduersatiua, s. ad puniendum peccatũ. Ex hoc. n. infinuatur quod diximus. Manifestatur verò optimè incõueniens ex inducta autoritate, Vidit Deus cũcta quę fecerat & erat valde bona, quæ em nõ nisi ad puniẽdũ bona

bona sunt, inter simpliciter bona nõ cõnumerantur: quoniã nõ sunt simpliciter appetibilia.

¶Quo ad secundũ conclusio respõsiua est, Sapiẽtia Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis. Et probatur primò, quòd sit causa inæqualitatis: secundò quòd sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis. Primũ ergo probatur sic: Sapientia Dei est causa distinctionis rerum, ergo est causa distinctionis formalis: ergo est causa inæqualitatis. Prima cõsequẽtia probatur: quia distinctionis formalis est principalis distinctio, quod probatur, qa duabus tantum existentibus distinctionibus, scilicet numerali & formali, materia est propter formam: ergo distinctio materialis est propter formalẽ. Et rursus manifestatur à signo, quod videmus vbi tatem & pluralitatẽ numeralem esse propter formam specificam. Secunda autẽ consequentia probatur: quia distinctio formalis semper inęqualitatem requirit: quod probatur dupliciter: primò quia formæ rerum sunt sicut numeri ex octauo Met. secundo quia in rebus naturalib⁹ species ordinatæ gradatim apparent, vt patet inductiuè. Secundo probatur, quod sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis, sic vniuersum nõ esset perfectum si vnus tantum bonitatis gradus inueniretur, ergo perfectio vniuersi requirit inæqualitatem, ergo sic inęqualitas est à Deo propter perfectionem vniuersi, sicut & distinctio. Totus processus patet.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum tertium.

IN titulo fermo est de vnitate numerali, & de mundo, nõ solũ corporeo, sed vniuerso, & de facto, nõ de possibili non enim nunc de potẽtia Dei disputamus, sed de diuersitate inuẽta in rebus in cõmuni.

¶In corpore duo facit. Primò respõdet quæsito, secundò ex ratione data deducit corollariè quid alij potuerunt opinari.

¶Quo ad primum cõclusio responsiua est, ꝙ mundus est tantum vnus. Et probatur sic, Quæcunque sunt à Deo, ordinem habent adinuicem ad ipsum Deum: ergo omnia ad vnũ mundum necesse est pertinere, & probatur sequela, quia mundus iste vnus est vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur secundò corollariè differentia inter Philosophos, scilicet quòd illi ꝙ posuerũt mũdi causam aliquam ordinantem sapientiam, nõ potuerunt plures mũdos: qui verò res à casu dixerũt vt Democritus, plures potuerunt dicere mundos.

¶In responsione ad tertium aduerte, quod tota responsio sumpta est ex Arist. in primo Cæli & mundi. Veruntamen cùm in litera dicitur, quòd non est possibile esse aliam terrã: ly possibile non sumitur pro possibili secundum actiuam potentiam Dei, neque pro possibili logico, sed pro possibili sumpto ex potentia indita rebus creatis: secundum quã dicimus, quòd impossibile est mortuum resurgere. Tractatus enim iste, vt iam diximus, attestatur quòd non quid possit, aut nõ possit Deus, sed quid di requiritur.

¶Circa rationem in litera adductã ex Arist. ad probandam vnitatẽ terræ, quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc medium, vbicunque esset. Et eadem ratio est de aliis corporibus, quæ sunt partes mundi.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum sit vnus mundus tantum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod non sit vnus mundus tantum, sed plures. Quia, vt Aug. dicit in li. 83. q. incõueniens est dicere quod Deus sine ratione res creauit. Sed ea ratione qua creauit vnũ, potuit creare multos: cùm eius potentia non sit limitata ad vnius mundi creationem, sed est infinita, vt supra ostensum est. Ergo Deus plures mundos produxit.

¶2. Præterea, Natura facit quod melius est & multo magis Deus. Sed melius esset esse plures mundos quã vnum: quia plura bona paucioribus meliora sunt. Ergo plures mundi facti sunt à Deo.

¶3. Præterea, Omne quod habet formã in materia, potest multiplicari secundum numerũ manente eãdem specie, qua multiplicatio secundum numerum est ex materia. Sed mundus habet formã in materia. Sicut enim cũ dico, homo, significo formam: cùm autem dico, hic homo, significo formam in materia: ita, cùm dicitur mundus, significatur forma: cùm autem dicitur hic mundus, significatur forma in materia. Ergo nihil prohibet esse plures mundos.

¶SED CONTRA est quod dicitur Io. 1. Mundus per ipsum factus est. Vbi singulariter mundum nominauit, quasi vno solo mundo existente.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ ipse ordo in rebus sic à Deo creatis exist ẽs vnitatẽ mundi manifestat. Mundus enim iste vnus dicitur vnitate ordinis secundũ ꝙ quædã ad alia ordinantur. Quæcunq; autem sunt à Deo ordinẽ habent adinuicem & ad ipsum Deum: vt supra ostensum est. Vnde necesse est quod omnia ad vnum mundũ pertineãt. Et ideo illi potuerũt ponere plures mundos, qui causam mundi non posuerunt aliquam sapientiã ordinantem sed casum, vt Democ. qui dixit ex cõcursu atomorum factum esse hunc mundum, & alios infinitos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc ratio est quare mũdus est vnus, quia debẽt omnia esse ordinata vno ordine ad vnũ. Propter ꝙ Arist. in 2. Met. ex vnitate ordinis in rebus existentis concludit vnitatem Dei gubernãtis. Et Plato ex vnitate exemplaris probat vnitatem mundi, quasi exemplari.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ nullum agens intendit pluralitatem materialem vt finẽ: quia materialis multitudo non habet certum terminum, sed de se tẽdit in infinitum: infinitum autem repugnat rationi finis. Cùm autem dicitur plures mundos esse meliores quam vnum, hoc dicitur secũdum multitudinem materialem. Tale autem melius non est de intentione Dei agentis quia eadem ratione dici posset, quod si feciſſet duos, melius esset quod essent tres. Et sic in infinitum.

¶Ad tertium dicendũ, quòd mundus cõstat ex sua tota materia, nõ est enim possibile esse aliam terrã, quam istam, quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc medium, vbicunque esset. Et eadem ratio est de aliis corporibus, quæ sunt partes mundi.

QVAESTIO QVADRAGESIMAOCTAVA DE *rerum distinctione in speciali, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de distinctione rerum in speciali. Et primò de distinctione boni & mali. Deinde de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

¶Circa primũ quærendũ est de malo, & de causa mali.

¶Circa malũ quæruntur sex. ¶Primò, vtrum malum sit natura aliqua. ¶Secũdò an malũ inueniatur in rebus. ¶Tertiò, vtrum bonum sit subiectũ mali. ¶Quartò, vtrum malum totaliter corrumpat bonum. ¶Quintò, de diuisione mali per pœnã & culpã. ¶Sextò, quid habeat plus de ratione mali, pœna vel culpa.

ARTI-

naturaliter mouetur ad hoc medium vbicunque esset dubium est, sed quoniã hoc ex intentione spectat ad librũ de Cælo, vnde sumpta est tractatio: idẽ fiet aut hic quæstio specialis, aut in loco proprio.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primo ponit modũ seiendi quæstitũ. Secundo exequendo illum respõdet quæsito. Tertio reddit rationem euiusdam dicti Dionysij.

¶ Quo ad primũ modus consistit in hoc, quod oportet ex ratiõe boni accipere quid sit malũ. Probatur, quia vnũ oppositorum cognoscitur per reliquũ, vt tenebra per lucem.

Quo ad secundũ, malũ est quẽdam absentia boni. Probatur, omne appetibile est bonum: ergo esse & perfectio cuiusq; naturæ est bonitas, ergo malũ nõ signi ficat esse aut formã aut naturã aliquã: ergo est quædam boni absentia. prima cõsequẽtia probatur, quia omnis natura appetit suum esse & suam perfectionem.

¶ Aduerte, quod in conclusione ideo dicitur quædam absentia, quia nõ omnis negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, vt in tertio contra Gent. c. 6. patet: absentia ergo debitæ præsentiæ boni malum est: debita autẽ præsentia est, quãdo, sicut, vbi, in quo, &c. debet. Probatio verò cõclusionis, ideo de hoc non curauit quia præsenti intentioni sufficit genus mali inuenire: p hoc enim scitur an natura sit aliqua: merito igitur inuẽto, quod est absentia, quæra negationem cõstat esse, tiett processus.

¶ Quo ad tertium, quia malum negatione boni stabiliti est, & Dionys. (vt in argumento ad oppositum littera dicit) malum negatione non solum boni, sed entis definiuit: ideo Autor dicit hoc dictũ esse secundario: quoniam ens vt sic est bonum: negatio igitur vnius est negatio alterius, & econuerso: & ideo malum negatio vtriusque à Dionysio posnitur, sed quia boni est primo, ideo per bonum est definitum à nobis.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum secundum.

IN titulo, malum inueniri in rebus, nõ significat esse reale: quoniã iam hoc excluſum est: sed significat esse communiter in rebus. in rebus autẽ dicitur propter ea quæ solum inueniũtur in anima, vt secũdæ intentiones. Et est quæstio de inuentione formali: vtrũ malum habeat fundamentũ in re-

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum malum sit natura quædam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod malũ sit natura quædam, quia omne genus est natura quẽdam. Sed malum est quoddam genus. Dicitur enim in Prædicamentis, quod bonum & malum non sunt in genere, sed sunt genera aliorũ. Ergo malum est natura quædam.

¶ 2. Præterea, Omnis differẽtia cõstitutiua alicuius speciei est natura quædam. Malum autem est differẽtia constitutiua in moralibus. Differt enim specie malus habitus à bono, vt liberalitas ab illiberalitate. Ergo malum significat naturam quandam.

¶ 3. Præterea, Vtrunq; contrariorum est natura quædam. Sed malum & bonum non opponuntur, vt priuatio & habitus, sed vt contraria, vt probat Philosophus in prædicamentis, per hoc quod inter bonum & malũ est aliquid medium: & à malo potest fieri reditus ad bonum. ergo malum significat naturam quandam.

¶ 4. Præterea, Quod nõ est, nõ agit. Sed malum agit: quia corrumpit bonum, ergo malum est quoddam ens, & natura quædam.

¶ 5. Præterea, Ad perfectionem vniuersitatis rerum non pertinet, nisi quod est ens & natura quædam. Sed malum pertinet ad perfectionem vniuersitatis rerum. Dicit enim Aug. in Ench. quod ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, benè ordinatum & suo loco positum, eminẽtius commendat bona. Ergo malum est natura quædam.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. ca. de Di. no. Malum est non existens, neque bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ vnum oppositorum cognoscitur per alterum, sicut per lucem tenebræ. Vnde & quid sit malum, oportet ex ratione boni accipere. Dicimus autem suprà, quòd bonũ est omne id quod est appetibile: & sic cùm omnis natura appetat suum esse & suam perfectionem, necesse est dicere quòd esse & perfectio cuiuscunque naturæ rationem habeat bonitatis. Vnde non potest esse quod malum significet quoddam esse[d], aut quandam formã, seu naturam. Relinquitur ergo quod nomine Mali significetur quẽdam absentia boni: & pro tanto dicitur quod malum neque est existens, nec bonum. Quia cum ens inquantum huiusmodi sit bonum, eadem est remotio vtrorumque.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Arist. ibi loquitur secundum opi. Pytagoricorum, qui malum existimabãt esse naturã quandam. Et ideo ponebant bonum & malum genera. Cõsueuit enim Arist. & præcipuè in libris Logicalibus ponere exempla quæ probabilia erant suo tempore secundũ opinionem aliquorum Philosophorum. Vel dicẽdum, sicut dicit Philosophus in 4. Met. quod prima contrarietas est habitus & priuatio: quia scilicet in omnibus contrariis saluatur, cum semper vnum contrariorum sit imperfectum respectu alterius: vt nigrũ respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et pro tanto bonum & malum dicuntur genera, non simpliciter, sed contrariorum: quia sicut omnis forma habet rationem boni: ita omnis priuatio inquantum huiusmodi habet rationem mali.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod bonum & malum non sunt differentiæ constitutiuæ, nisi in moralibus quæ recipiunt species ex fine, qui est obiectum voluntatis à quo moralia dependent: Et quia bonum habet rationem finis, ideo bonum & malum sunt differentiæ specificæ in moralibus: Bonum per se, sed malum inquantum est remotio debiti finis. Nec tamen remotio debiti finis constituit speciem in moralibus, nisi secundum quod adiungitur fini indebito. Sicut neque in materialibus inuenitur priuatio formæ substantialis, nisi adiuncta alteri formæ. Sic igitur malum quod est differentia constitutiua, in moralibus est quoddam bonum adiunctum priuationi alterius boni. Sicut finis intemperati est non quidem carere bono rationis, sed delectabile sensus absq; ordine rationis. Vnde malum inquantum malum non est differentia constitutiua, sed ratione boni adiuncti[d]. D.1200

¶ Et per hoc etiam patet respõsio ad tertiũ. Nam ibi Philosophus loquitur de bono & malo secundũ quod inueniuntur in Moral. Sic enim inter bonum & malum inuenitur medium: prout bonum dicitur quod est ordinatum: malum aũt quod nõ (solùm est ordinatũ, sed etiam nociuum alteri. Vnde dicit Philosophus in 4. Ethic. quòd prodigus vanus quidem est, sed non malus. Cap. 1.

¶ Ab hoc etiam malo quod est secundũ morem, contingit fieri reditum ad bonum: nõ autem ex quocunquemalo: nõ enim ex cæcitate fit reditus ad visionem, cum tamen cæcitas sit malum quoddam.

¶ Ad quartum dicẽdum, quod aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter eo modo loquendi quo dicitur albedo facere album. Et sic malum etiam ratione ipsius priuationis dicitur corrumpere bonum: q̃a est ipsa corruptio vel priuatio boni. Alio modo dicitur aliquid agere effectiuè, sicut pictor dicitur facere album parietem. Tertio modo per modũ causæ finalis, sicut finis dicitur efficere mouendo efficiẽtem. His autem duobus modis malum non agit aliquid per se, id est secũdum quòd est priuatio quædam, sed secũdum quòd est bonum adiungitur. Nam omnis actio est ab aliqua forma: & omne quod desideratur, vt finis, est perfectio aliqua. Et ideo, vt Dio. dicit 4. c. de Diu. no. malum non agit, neq; desideratur nisi virtute boni adiuncti. Per se autem est infinitum, & præter voluntatem & intentionem.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut suprà dictum est, partes vniuersi habent ordinem adinuicem secundum quod vna agit in alteram: & est finis alterius & exemplar. Hæc autem vt dictum est, non possunt cõuenire malo nisi ratione boni adiuncti. Vnde malum[d] neq; ad perfectionẽ vniuersi pertinet, neq; sub ordine vniuersi concluditur nisi per accidens, id est ratione boni adiuncti.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum malum inueniatur in rebus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd malum nõ inueniatur in rebus. Quicq̃d enim inuenitur in rebus, vel est ens aliquod, vel priuatio entis alicuius quod est non ens. Sed Dio. dicit 4. ca. de Di. no. quòd malum distat ab existente, & adhuc plus distat à non existente: ergo malum nullo modo inuenitur in rebus.

¶ 2. Præterea, Ens & res cõuertuntur. Si ergo malum est ens in rebus, sequitur quod malũ sit res quædam. Quod est contra prædicta.

¶ 3. Præterea, Albius est q[d] est nigro impermixtius: vt dicitur in tertio lib. Topicorum Arist. ergo & melius est quod est malo impermixtius: Sed Deus facit semp quod melius est multo magis, quã natura. Ergo in rebus à Deo conditis nihil malum inuenitur.

¶ SED CONTRA est quod secundum hoc remouerentur omnes prohibitiones & pœnæ, quæ non sunt nisi malorum.

se ponit in re, sed est tãtùm ens in anima: ergo nõ inuenitur formaliter in reb[s]. Quoniã stat q̃ inueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito: imò sequitur oppositum, remouet esse in subiecto: ergo in uenitur in re vt exercés negationis nõ positionis actum. Sic autẽ hæc inueniti in rebus, est simpliciter ipsa inueniti, quia formaliter inueniuntur: & secundum modum proprium sui generis, puta non entis, vel priuationis.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum tertium.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè: Malum est in bono vt in subiecto. Probatur: Malum est boni remotio non negatiuè, sed priuatiuè: ergo malum & bonum priuatum sunt in eodem subiecto, scilicet ente, in potentia simpliciter, vel secundũ quid: ergo malum est in bono sicut in subiecto. Antecedens quo ad secundam partem probatur ducẽdo ad impossibile duplex. Primũ est quòd ea quæ nullo modo sunt, essent mala: secundum est quòd omnia essent mala: Quo ad tertiã verò ex sufficientia bimembris distinctionis, ipsius remotionis boni. prima consequentia probatur, quia priuationis & formæ idem est subiectũ, scilicet ens in potẽtia simpliciter, vel secundum quid: secũda verò quia vtrũque est bonũ, & de ente quidem in potẽtia secundũ quid, probatur quia ens est in actu: actus autẽ bonitas, quædã est: de ente verò in potentia simpliciter, q̃a bonum dicitur sicut & ens, ac per hoc sicut ens in potentia ens quoddã est, ita bonũ in potẽtia, bonum quoddam est.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum quartum.

IN titulo, corrumpere, sumitur formaliter. totum verò bonũ sumitur pro toto integrali, vel quasi integrali, circa q̃d malũ ponitur. Ita quòd sensus est, vtrũ malum positum in aliquo aufert formaliter quicquid bonitatis inuenitur in illo.

¶ In corpore vnica est principalis cõclusio directè respõsiua quæsito negatiuè. Malũ nõ potest totaliter cõsumere bonum. Hanc autẽ conclusionẽ manifestat vna distinctione trimembri adiunctis singulis membris cõclusionibus specialibus. Distinctio est, Bonũ triplex est, scilicet forma, subiectum, & habilitas subiecti ad formã. Prima cõclusio est, Bonũ vt forma, tollitur totaliter per malũ: probatur: quia est sibi oppositũ: & manifestatur, ficut lumen tollitur per tenebras, & visus per cęcitatẽ. Secunda conclusio est, Bonũ vt subiectũ nec tollitur, nec diminuitur per malũ: & manifestatur in aëre & tenebra. Tertia est, Bonũ vt habilitas subiecti ad actum, diminuitur per malum, & nõ totaliter tollitur. Et declaratur hæc conclusio. Primò quãtum ad diminutionem. secundo, ibi, Si igitur cõtrariæ dispositiones quantũ ad non totalem ablationem. Intendens ergo declarare qualis & quanta sit huiusmodi diminutio, infinuat duplicem diminuendi modũ inueniri, scilicet p subtractionẽ, & p remissionẽ. prima est quantitativa, secũda est qualitatiua: & rursus diminutio per remissio nem, seu qualitatiua duplicẽter cõtingit. Primò per remissionem ipsius qualitatis, & p cõtrarias dispositiones subiecti ad talẽ actũ. In proposito diminutio sumenda est per remissionem, nõ in quolibet, sed per appositionem cõtrariarũ dispositionũ. Et probatur hoc secundum sic, Habilitas inteditur per dispositiones præparantes materiã ad actum: ergo remittitur per dispositio nes impedientes potentiã ad actũ. Antecedens manifestatur: quia quãto magis multiplicãtur dispositiones materiæ, tanto habilior est actu. Consequẽtia verò probatur: quia remissio sumitur econtrario intẽtioni. Deinde intẽdens manifestare quomodo nunquam tollitur habilitas bonũ, distinguit remissionẽ p cõtrarias dispositiones duplicẽter inueniri posse, primò finitè, secũdo infinitè. Et neutro modo totaliter habilitatem subiecti ad actũ tolli ostẽdit. Quòd enim finita sit quandoque remissio habilitatis, probatur ex eo quòd finita est multiplicatio dispositionũ contrariarũ, vt patet in multiplicatione qualitatum elementorũ, quibus materię habilitas ad formã ignis, verbi gratia, diminuitur. Quòd verò in huiusmodi remissione nõ tollatur totaliter habilitas, ex eo patet, q̃ finitis existẽtibus, appositione cõtrariorũ & remissione nõ est opus eradicati habilitatem remanẽtis subiecti. Quòd autem infinita quandoque sit remissio, manifestatur ex infinita multiplicatione opacorũ corporũ inter solẽ & aërẽ. Et proportionaliter ex infinita multiplicatione peccatorũ inter iustitiæ solem & animam.

Qũòd verò ex huiusmodi infinita

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum malum sit in bono sicut in subiecto.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd malum non sit in bono sicut in subiecto. Omnia enim bona sunt existẽtia. Sed Dio. dicit 4. capit. de Diu. no. quòd malum nõ est existens, neque in existentibus. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ 2. Præterea, Malum non est ens: bonum verò est ens. Sed non ens, non requirit ens, in quo sit sicut in subiecto. Ergo nec malum requirit bonum, in quo sit sicut in subiecto.

¶ 3. Præterea, Vnum contrariorum non est subiectum alterius. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum non est in bono, sicut in subiecto.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ Deus & natura, & quodcunque agens facit quòd melius est in toto: sed non quod melius est in vnaquaque parte, nisi per ordinem ad totum, vt suprà dictum est. Ipsum autem totum, quod est vniuersitas creaturarum, melius & perfectius est, si in eo sint quædam quæ à bono deficere possunt: quæ interdum deficiunt, Deo hoc non impediente. Tum quia prouidentiæ non est naturã destruere, sed saluare vt Dion. dicit 4. cap. de Diuin. nomin. Ipsa autem natura rerum hoc habet, vt quę deficere possunt quãdoque deficiant. Tũ quia, vt dicit Aug. in Enchi. Deus est adeò potẽs, quòd etiã bona potest facere de malis. Vnde multa bona tollerétur si Deus nullũ malum permitteret esse. Nõ enim generaretur ignis nisi corrũperetur aër. Neque cõseruaretur vita leonis, nisi occideretur asin[s]. Neque etiam laudaretur iustitia vindicans & patientia sufferens, si non esset iniquitas.

¶ Ad quartum sic dicendum, quòd prophetа imprecatur, Væ illis qui dicunt id quod est bonum secundum quòd est bonum, esse malum: hoc autem non sequitur ex præmissis, vt per prædicta patet.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum malum corrumpat totum bonum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd malũ corrumpat totum bonum. Vnum enim contrariorum totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum potest corrumpere totum bonum.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in Enchi. quòd malum nocet inquantum adimit bonum. Sed bonum est sibi simile, & vniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

¶ 3. Præterea: Malũ quandiu est nocet, & au-

di infinita remissione nō totaliter tollitur habilitas, probat ratione. Quia semper manet in sua radice q̄ est substātia subiecti, & manifestatur in allatis exéplis, in naturalibus & moralib⁹, in diaphano siquidé respectu luminis, & anima respectu gratiæ. Et sic patet principalis cōclusio, scilicet, quòd nunquā malū totaliter aufert bonum, quī relinquit subiectū & aliquid habilitatis ad actum.

Cap. 12.

¶In responsione ad tertiū nota, q̄ tāta est differētia inter diminui per se, & per accidés, id est, ratione sui vel alteri⁹, q̄ cū impossibile sit finitū non cōsumi infinita & æquali subtractione per se: possibile tamé est, vt in litera dicitur, à finito in infinitū etiā æqualiter subtrahi; & tamé illud nō cōsumi, cū diminutio est per accidés, id est p aliud, vt in pposito, minuitur enim habilitas propter oppositum impedimentum, & non secundum se.

260

¶Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum quintum.

Titulus suscipiatur vt iacet intelligendo per culpam, malum quod agimus: per pœnā verò, malū qd patimur.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito limitate, scilicet omne malū in rebus voluntariis est pœna vel culpa. In qua cōclusione tria cōtinentur, scilicet omne malum, & in rebus volūtariis est pœna vel culpa. ¶Et propterea hæc tria ordinatè procedendo declarat. Primo igitur distinguit malū in cōmuni, in malū rei, & malum operis. Quā distinctioné probat ex distinctione boni in bonitatem per modum actus primi, & actus secundi. Secundò ostēdit q̄ rationabiliter malū in volūtariis sortitū est speciales rationes distinctione, & nomina sic, Bonū simpliciter est obiectū voluntatis, ergo malum secundū specialem ratioē inuenitur in voluntariis creaturis. Probatur cōsequentia: quia malū est priuatio boni, ac per hoc, sicut bonū specialiter reperitur in voluntario, ita & malum. Demū tertium principaliter intentum manifestat sic: Malū rei habet rationem pœnæ in rebus voluntariis, supposito præcipuè, q̄ omnia diuinę prouidétiæ & iustitiæ subduntur, malum verò operationis in eisdé habet rationem culpæ. ergo omne malū in rebus volūtariis est pœna, vel culpa. Antecedens quo ad primā parté manifestatur, quia de ratione pœna est, q̄ sit cōtraria voluntati, quo ad secūdā verò: q̄a hoc alicui imputatur in culpā, qñ sci-

In corp.

fert bonū, sed illud à quo semp aliquid aufertur, quādoq; consumitur nisi sit infinitū: quod nō potest dici de aliquo bono creato. Ergo malum consumit totaliter bonum.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in Ench. quòd malum non potest totaliter consumere bonum.

¶RESPONDEO dicendū, quòd malum non potest totaliter cōsumere bonum. ¶Ad cuius euidentiā cōsiderandū est, q̄ est triplex bonum. Quoddā, qd per malū totaliter tollitur, & hoc est bonum oppositum malo. Sicut lumé totaliter per tenebras tollitur, & visus p cæcitaté. Quoddā verò bonum est, quod nec totaliter tollitur per malum, nec diminuitur, scilicet bonū quod est subiectū mali. Nō enim per tenebras aliquid de substantia aëris diminuit̃. Quoddā verò bonū est quod diminuitur quidé per malū, sed nō totaliter tollitur, & hoc bonū est habilitas subiecti ad actū. Diminutio auté huius boni nō est accipiéda per subtractioné, sicut est diminutio in quātitatib⁹, sed per remissionem, sicut est diminutio in qualitatibus & formis. Remissio auté huius habilitatis est accipiéda ecōtrario intésioni ipsius. Intéditur enim huiusmodi habilitas per dispositiones quibus materia præparatur ad actū: quę quāto magis multiplicātur in subiecto, tantò habilius est ad recipiédam perfectioné & formā, & ecōtrario remittitur p dispositiones cōtrarias. Quæ quantò magis multiplicatæ sunt in materia & magis intésæ, tātò magis remittitur potétia ad actum. Si igitur cōtrariæ dispositiones in infinitū multiplicari & intédi nō possunt, sed vsque ad certū terminum, neq; habilitas prædicta in infinitū diminuitur vel remittitur, sicut patet in qualitatibus actiuis & passiuis elemétorum. Frigiditas enim & humiditas, per q̄ diminuitur siue remittitur habilitas materiæ ad formā ignis, non possunt multiplicari in infinitū. Si verò dispositiones cōtrariæ in infinitum multiplicari possunt, & habilitas prædicta in infinitū diminuitur vel remittitur: non tamen totaliter tollitur: quia semper manet in sua radice quæ est substantia subiecti, sicut si in infinitū interponātur corpora opaca inter solé & aërem, in infinitum diminuitur habilitas aëris ad lumé, nūquam tamen manéte aëre tollitur totaliter, qui secundum naturā suā est diaphanus. Similiter in infinitū potest fieri additio in peccatis, per quæ semper magis ac magis minuitur habilitas animæ ad gratiā. Quæ quidé peccata sunt quasi obstacula inter posita inter nos & Deū, secūdū illud Isa. 59. c. Peccata nostra diuiserunt inter nos & Deū. Neque tamé tollitur totaliter ab anima prædicta habilitas, quia cōsequitur naturā ipsius.

¶AD PRIMVM ergo dicédū, q̄ bonū qd opponitur malo totaliter tollitur: sed alia bona nō totaliter tolluntur, vt dictū est.

¶Ad secundū dicendū, q̄ habilitas prędicta est mediū inter subiectū & actū. Vnde ex ea parte qua attingit actū, diminuitur per malū: sed ex ea parte qua tenet se cū subiecto, remanet. Ergo licet bonum in se sit simile: tamen propter comparationem eius ad diuersa, non totaliter tollitur, sed in parte.

¶Ad tertiū dicędum, q̄ q̄dā imaginātes diminutioné boni prædicti ad similitudiné diminutionis quātitatis dixerunt, q̄ sicut cōtinuum diuiditur in infinitū facta diuisione scdm eādem pportioné, vt puta q̄ accipiat̃ mediū medij, vel tertiū tertij: sic in pposito accidit. Sed hæc ratio hic locū nō habet, q̄a in diuisione, in qua seruatur eadé pportio, semp subtrahit̃ minus. Minus em̃ est mediū medij, quā mediū toti⁹. Sed secūdum peccatum nō de necessitate min⁹ diminuit de habilitate prædicta, q̄ præcedés, sed fortè aut æqualiter, aut magis. Dicendū est ergo q̄ licet ista habilitas sit quoddā finitū, diminuitur tamen in infinitū, non per se sed per accidés, secundum quod cōtrariæ dispositiones etiā in infinitū augentur, vt dictum est.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ malum sufficienter diuidatur per pœnā & culpā. Omnis enim defectus malum quoddā esse videtur. Sed in omnibus creaturis est quidam defectus, quòd se in esse conseruare non possunt, qui tamen nec pœna, nec culpa est. Non ergo sufficienter malum diuiditur per pœnam & culpam.

¶2. Præterea, In rebus irrationalibus nō inuenitur culpa nec pœna, inuenitur tamé in eis corruptio & defectus, quæ ad rationem mali pertinent. Ergo non omne malum est pœna vel culpa.

¶3. Præterea, Tétatio quoddā malū est. Nec tamen est culpa, quia tentatio cui nō cōsentitur, nō est peccatū, sed materia exercédæ virtutis, vt dicitur in gl. 2. Cor. 12. Nec etiam pœna, quia tentatio præcedit culpam, pœna autem subsequitur. Insufficienter ergo malum diuiditur per pœnam & culpam.

¶4. SED CONTRA videt̃, q̄ diuisio sit superflua. Vt em̃ Aug. dicit in Ench. malū dicitur q̄a nocet. Quod aūt nocet pœnale est. Omne ergo malum sub pœna continetur.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ malū (sicut suprà dictū est) est priuatio boni, quod in perfectione & actu cōsistit principaliter & per se. Actus auté est duplex, primus & secūdus. Actus q̄dem primus est forma & integritas rei. Actus auté secundus est operatio. Cōtingit ergo malū esse dupliciter. Vno modo p subtractioné formæ, aut alicuius partis, q̄ requiritur ad integritatem rei, sicut cæcitas malū est, & carere mébro. Alio modo per subtractionem debitæ operationis, vel q̄a omnino nō est, vel quia debitū modū & ordiné non habet. Quia verò bonū simpliciter est obiectū voluntatis, malū quod est priuatio boni secundum specialé rationé, inuenitur in creaturis rationalib⁹ habétibus voluntaté. Malū igitur, qd est per subtractioné formæ & integritatis rei habet rōné pœnæ: & pcipuè supposito q̄ omnia diuinæ puidétiæ & iustitiæ subdātur, vt suprà ostésum est. De ratione em̃ pœnę est q̄ sit cōtraria voluntati. Malū auté qd cōsistit in subtractione debitæ operationi in reb⁹ voluntariis, habet rationem culpæ. Hoc enim imputatur alicui in culpā, cum deficit à pfecta actione, cui⁹ dominus est secundū volūtaté. Sic igitur omne malū in reb⁹ volūtariis cōsideratum est pœna vel culpa.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd quia malum priuatio est boni, & nō negatio pura, vt dictum est suprà, nō omnis defectus boni est malum, sed defectus boni quod natum est, & debet haberi. Defectus enim visionis non est malum in lapide, sed in animali: quia cōtra rationem lapidis est quòd visum habeat. Similiter etiam cōtra rationem creaturæ est quòd in esse conseruetur à seipsa, quia idem dat esse & cōseruat. Vnde iste defectus non est malum creaturæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd pœna & culpa non diuidunt malum simpliciter, sed malum in rebus voluntariis.

¶Ad tertium dicendum, q̄ tétatio prout importat puocationé ad malū, semp malum culpæ est in tentante: sed in eo qui tentatur nō est propriè nisi secundum quod aliqualiter immutatur. Sic enim actio agentis est in patiente. Secundum autem quod tentatus immutatur in malum à tentante, incidit in culpam.

¶Ad quartum dicendum, quòd de ratione pœnæ est quòd noceat agenti in seipso. Sed de ratione culpæ est quòd noceat agenti in sua actione. Et sic vtrunque sub malo cōtinetur secundum quod habet rationem nocumenti.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum habeat plus de ratione mali pœna quàm culpa.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ habeat plus de ratione mali pœna quā culpa. Culpa enim se habet ad pœnam, vt meritum ad præmium. Sed prēmiū habet plus de ratione boni quàm meritū, cùm sit finis eius. Ergo pœna plus habet de ratione mali, quàm culpa.

¶2. Præterea, Illud est maius malum, quod opponitur maiori bono. Sed pœna, sicut dictum est, opponitur bono agentis, culpa autem bono actionis. Cum ergo melius sit agés quàm actio

videtur

licet deficit à perfecta actione existéte in potestate eius. cōsequentia verò nota est ex distinctione mali præposita.

¶Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum sextum. In corp.

Titulus clar⁹ ex prçcedétibus. ¶In corpore vna est conclusio respōsiua quæsito. Culpa plus habet de ratione mali quā pœna quæcunque tam sensus quā damni. Et probatur dupliciter. primò. Ex malo culpæ fit aliquis malus, ex malo pœnæ, nō. ergo, Antecedens probatur dupliciter. Primò auctoritate Dionysij. secūdò, ratione sic, Bonū simpliciter consistit in actu. ergo bonū hominis simpliciter consistit in bono vsu rerū habitarum: ergo ex bona voluntate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur bonus homo, & ex mala malus: ergo perfectius habet rationem mali culpa quā pœna. prima cōsequentia probatur: q̄a vltimus actus est operatio, seu vsus rerum: secunda verò, quia vtimur rebus omnibus per voluntaté: & explanatur secūda pars consequentis eius, s. ex ma-

256 2. di. 35. art. 1. & 3. dist. 34. q. 2. art. 3. q̄. 1. cor. & mal. q. 1. art. 4.

Ordin.

Cap. 12.

Art. 9

Q. 22. art. 2

Art. 3.

509

257 22. q. 19. artic. 1. cor. & q. 76. art. 4. cor. & 2. di. 37. q. 3. art. 2. & cor. Mal. q. 1. art. 5. Art. præ.

la malus, q̄a potest quis etiā bono malè vti, vt patet de grāmatico, tertia auté quia culpa cōsistit in deordinato actu volūtatis, pœna verò in priuatione alicuius eorū quib⁹ vtitur volūtas. Secunda verò ratio est, Deus est actor mali pœnæ, & non mali culpæ: ergo malū culpæ est incōparabiliter peius. Antecedens probatur sic, Malū pœnæ priuat bono creaturæ, malū verò culpæ opponitur propriè bono increato. ergo illius potest esse causa Deus, nō huius. Antecedés hoc quo ad primā partem manifestatur in duplici bono creaturæ, scilicet possessio & participatio. Quo ad secūdā verò pbatur sic: Malū culpæ cōtrariatur impletioni diuinæ volūtatis, & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur. ergo opponitur bono increato.

¶Esset hic dubitādum, quomodo bono diuino potest aliqd opponi, & diuina volūtas non impleri. Sed quoniam hoc in tractatu de volūtate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur: ideo nūc trāseamus.

¶Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum primum.

D. 503. & 840. Titulus, vt iacet de causa in communi, sumendus est.

¶In corpore duo facit, Primò respōdet quæsito in communi affirmatiuè. Secundò in speciali secundum singula genera causarum.

¶Quo ad primū conclusio respōsiua est: Causa mali est bonū. Et probatur sic: Malum est defectus boni debiti: ergo omne malum habet aliquā causam: ergo causa mali est bonum. Prima consequétia probatur: quia defectus à naturali & debita dispositione necessariò prouenit ex aliqua causa trahéte ré extra suā dispositioné. Quod pbatur inductiuè primò in malo rei exéplo motus grauis: secūdò in malo actionis, quoniā nō nisi ex impediméto prouenit. Secunda autem consequentia probatur, quia esse causam soli bono cōuenit. quod dupliciter probatur. Primo vniuersaliter: quia esse causam, cōuenit soli enti, ergo soli bono: & tenet sequela, quia omne ens inquantum huiusmodi, est bonum. Secundò, in singulis generibus causarū, quia agens, finis & forma perfectioné & consequenter bonitaté important. Materia quoq; boni rationem habet, prout potentia bonum est. omnis igitur causalitas bono soli conuenit.

¶Quo ad secūdum ponit quatuor conclusiones, iuxta quatuor gene-

videtur quòd peius sit pœna quàm culpa.

¶3. Præterea, Ipsa priuatio finis pœna q̄dā est, quæ dicitur carétia visionis diuinæ. Malū auté culpæ est per priuationé ordinis ad finē; ergo pœna est mai⁹ malū quàm culpa.

¶SED CONTRA, Sapiens artifex inducit minus malum ad vitandum maius, sicut medicus præcidit membrum ne corrumpatur corpus. Sed Dei sapientia infert pœnam ad vitandam culpā. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ culpa habet plus de ratione mali quā pœna: & nō solùm quàm pœna sensibilis, quæ cōsistit in priuatione corporaliū bonorum cuiusmodi pœnas plures intelligunt, sed etiam vniuersaliter accipiendo pœnā, secundum qd priuatio gratiæ, vel gloriæ pœnæ quædam sunt. Cui⁹ est duplex ratio. Prima quidé est, quia ex malo culpę fit aliquis malus, nō autem ex malo pœnæ, secundū illud Dio. 4. ca. de Di. no. Puniri nō est malū, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, quia cùm bonū simpliciter cōsistat in actu & nō in potétia, vltimus autem actus est operatio vel vsus, quarumcūq; rerū habitarū, bonū hominis simpliciter consideratur in bona operatione, vel bono vsu rerū habitarum. Vtimur auté reb⁹ omnibus per voluntaté. Vnde ex bona volūtate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur homo bonus, & ex mala malus. Potest enim qui habet malā voluntatem, etiā bono quod habet malè vti, sicut si grammaticus voluntariè incōgruè loquatur. Quia ergo ipsa culpa cōsistit in deordinato actu voluntatis, pœna verò in priuatione alicuius eorum quibus vtitur volūtas: perfectius habet rationem mali culpa quàm pœna.

¶Secunda ratio sumi potest ex hoc, q̄ Deus est autor mali pœnæ, non auté mali culpæ. Cuius ratio est, quia malum pœnæ priuat bonum creaturæ siue accipiatur bonū creaturæ aliquid creatum, sicut cæcitas priuat visum: siue sit bonum increatum, sicut per carentiam visionis diuinę tollitur creaturę bonum increatum. Malum verò culpæ opponitur propriè bono increato. Cōtrariatur enim impletioni diuinæ volūtatis & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur, & non solùm secundum quod participatur à creatura. Sic igitur patet q̄ culpa habet plus de ratione mali quàm pœna.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ licet culpa terminetur ad pœnā, sicut meritū ad præmiū: tamen culpa nō intenditur propter pœnam, sicut meritū propter præmium, sed potius ecōuerso pœna inducitur vt vitetur culpa. Et sic culpa est peius quàm pœna.

¶Ad secundū dicendum, quòd ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonum agentis, cùm sit perfectio secunda, quàm bonum quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prima.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est comparatio culpæ ad pœnam sicut finis & ordinis ad finem: quia vtrumque potest priuari aliquo modo, & per culpam & per pœnam. Sed per pœnā quidem secundum quod ipse homo remouetur à fine & ab ordine ad finem. Per culpam verò, secundum quod ista priuatio pertinet ad actionem, quæ non ordinatur ad finem debitum.

QVÆSTIO QVADRAGESIMA nona de Causa mali in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de causa mali. ¶Et circa hoc quęruntur tria. ¶Primò, vtrum bonum possit esse causa mali. ¶Secundò, vtrum summum bonum, quod est Deus, sit causa mali. ¶Tertiò, vtrum sit aliquod summum malum quod sit prima causa omnium malorum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum bonum possit esse causa mali.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum nō possit esse causa mali. Dicitur enim Matthæi 7. Non potest bona arbor malos fructus facere.

¶2. Præterea, Vnum cōtrariorum nō potest esse causa alterius. Malū auté est cōtrarium bono. Ergo bonū nō potest esse causa mali.

¶3. Præterea, Effectus deficiens nō procedit nisi à causa deficiente: sed malum si causam habeat, est effectus deficiés. Ergo habet causam deficientem. Sed omne deficiens malū est. Ergo causa mali non est nisi malum.

¶4. Præterea, Dion. dicit 4. cap. de Diui. nomi. quòd malum non habet causam. Ergo bonum non est causa mali.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit contra Iulianum, Non fuit omnino vnde oriri posset malum nisi ex bono.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ necesse est dicere, quòd omne malum aliqualiter [d] causam habeat. Malum enim est defectus boni, quod natum est, & debet haberi [e]. Quòd autem aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Non enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellente. Nec agens deficit à sua actione nisi propter aliquod impedimétum. Esse autem causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Omne autem ens, inquātum huiusmodi, bonum est. Et si consideremus speciales rationes causarum, agens & forma, & finis perfectionem quandā important, quæ pertinent ad rationem boni. Sed & materia, inquantum est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem quòd bonū sit causa mali [d] p modū causæ materialis, iā ex prēmissis patet. Ostensum est enim, quòd bonū est subiectum mali. Causam autem formalem malum non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitum. Non solum enim finis habet rationem boni sed etiam vtile quod ordinatur ad finem [e]. Causam autem per modum agentis habet malum, non autem per se, sed per accidens. ¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd aliter causatur malum in actione, & aliter in effectu. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis, vel principalis agentis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel propter debilitaté virtutis motiuæ, vt in pueris: vel propter solā ineptitudinem instrumenti, vt in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamé in proprio effectu agentis, quādoque ex virtute agentis, quādoque autem ex defectu ipsius, vel materiæ. Ex virtute quidé vel perfectione agentis, quando ad formam intentā ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio, sicut ad formā ignis sequitur priuatio formæ aëris, vel aquæ. Sicut ergo quātò ignis fuerit perfectior in virtute, tantò perfectius imprimit formam suā, ita etiā tantò perfectius corrūpit contrariū. Vnde malum & corruptio aëris & aquæ est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens. quia ignis non intendit priuare formā aquæ [d]: sed inducere formam propriam: sed hoc faciendo causat & illud per accidés. Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta quòd deficiat à calefaciendo, hoc est vel propter defectū actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, vt dictū est: vel ex indispositione materiæ, quæ nō recipit actioné ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono cui per se competit agere [e]. Vnde verum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali.

¶AD PRIMVM ergo dicendum q̄ sicut Augustinus dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus voluntatem malam: & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex voluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cùm ex ipsa voluntate bona iudicetur actus moralis bonus. Sed tamé ipse motus malæ voluntatis causatur à creatura rationali quę bona est. Et sic est causa mali.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum non causat illud malū quod est sibi contrarium. sed quoddā aliud. Sicut bonitas ignis

ra causarum. Prima est iuxta causam materialé. Bonum est causa mali materialiter. Probatur: quia est eius subiectum. Secunda est, Malum non habet causam formalé. Probatur: quia est priuatio formæ. Tertia est: Malum nō habet causam finalem. Probatur: quia est priuatio ordinis ad debitum finé, ac per hoc boni vtilis, id est ad finem. Quarta est: Malū habet causam efficienté nō per se, sed per accidés. Et hanc manifestat distinguédo sic; Malū actionis & malū rei diuersimodè causantur. nam malū actionis causatur ex defectu principij principalis, vel instrumentalis: malū verò rei, non curando vtrum illa res sit effectus proprius agentis, vel non, causatur tripliciter: quādoque ex virtute agétis, quandoque ex defectu agentis, quandoque ex defectu materiæ. Hęc distinctione stante probatur, quòd nūquam malum habet causam efficienté, nisi per accidés, & pri

258 12. q̄. 75. ar. 1. Et 2. di. 1 q. 1. ar. 1. 2 m. Et distin. 34. artic. 3. Et 2. con. c. 46. Et li. 3 ca. 9. & 10. Et Mal. q̄. 1. art. 3.

Cap. 9.

D. 838. 254

D. 291. Q. prac. ar. 4.

D. 1061.

In hoc art.

253

Lib. 1. cap. vlt.

Et primò quidem quando causatur ex virtute agentis:quia agens per se intendẽs inducere formam propriam per accidens,intendit nocere opposite.Secundò reducit cæteros modos in vnum,quod est agens esse deficiens,& probat intentum sic, Esse deficiẽs accidit bono:ergo malũ secundum nullum modũ habet causam nisi per accidens:& tenet sequela,quia bono per se competit agere.Reductio autẽ præfata fit sic, Reliqui modi cõtinebant malũ,aut effectus proprij, aut actionis:sed defectus effectus proprij est vel ex defectu actionis, vel ex defectu passionis:& hic quidem ex materia, ille verò ex defectu actiui principij, procedit: & vterque rursus constituit causam deficere:ergo omnis modus quo malum prouenit ad deficere agentis, reducitur vndecunque oriatur defectus. Et sic breuiter Autor omnia mẽbra totius diuisionis perlustrauit ad duo reducta, scilicet malum effectus extranei,& malum effectus proprij, in hoc enim etiam malũ actionis comprehendit quo ad causam.

In corp. & q.19.ar.9.

¶In responsione ad tertiũ aduerte, quòd cùm dicitur quòd defectus subiectionis regulæ, nõ est culpa, sed cùm sequitur culpa,potest benè & malè intelligi. Si intelligatur de defectu tali absolutè,verum dicitur:si autem de defectu hoc, id est applicato ad hunc operantem sine regula, falsum est: quoniam ex ipsa applicatione ad hunc nunc sic operantem,culpæ rationem sortitur.

In corp. — In corp.

259 — 3 dist.32.q.2.ar.1 Et di.36.q͞o.3.art.1.& 2. con.ca.40.co.3.& li.3.ca.71.& Io 9.co.2 & Ro.1 l.7.co.5.fin.

¶*Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum secundum.*

TItulus satis ex prædictis patet.

¶In corpore duas conclusiones responsiuas ponit iuxta duo genera malorũ superius distincta. prima est: Malum actionis non reducitur in Deum sicut in causam.Et probatur sic:Malum actionis causatur ex defectu agentis : ergo non reducitur in Deum vt causam: & tenet sequela,quia in Deo nullus est defectus sed summa perfectio.

Ar. prec. Q.6.art.1. & 4. Tex.30. Quæst. 21. Ar. præc.

¶Secunda cõclusio est: Malum rerum aliquarum reducitur in Deum sicut in causam,& probatur hoc tam in naturalibus quàm in voluntariis.& primò in naturalibus sic,Deus intẽdit vt formam principaliter intentam in rebus creatis, bonum ordinis Vniuersi, exigens quædam defectiua & actualiter interdum deficiẽtia : ergo causando bonum ordinis Vniuersi per accidẽs causat mala rerum. Consequentia probatur:quia agens per se producens formam, ad quam sequitur corruptio & defectus causat illam corruptionem & defectum per accidens. Et confirmatur consequens autoritate Scripturæ; & simul excluditur instantia au-

Q.4. per totam. Ar. prec. D.806. Q.48. art.2.& q.22. art.2.

causat malum aquæ,& homo bonus secundum suam naturam causat malum actum secundum morem.Et hoc ipsum per accidẽs est, vt dictum est. Inuenitur autem quòd etiam vnum contrariorum causat aliud per accidens,sicut frigidum exterius ambiens calefacit inquantum calor retrahitur ad interiora.

¶Ad tertium dicendum, quòd malũ habet causam deficientem aliter in rebus voluntariis & naturalibus.Agens enim naturale producit effectum suum talem quale ipsum est,nisi impediatur ab aliquo extrinseco. & hoc ipsum est quidẽ defectus eius. Vnde nunquã sequitur malũ in effectu,nisi præexistat aliquod aliud malum in agẽte,vel materia, sicut dictum est. Sed in rebus voluntariis defectus actionis à voluntate actu deficiẽte,procedit inquantum non subiicit se actu suæ regulæ. Qui tamen defectus nõ est culpa, sed eum sequitur culpa ex hoc quòd cum tali defectu operatur.

¶Ad quartum dicendum, quòd malum non habet causam per se, sed per accidens tantum, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum summum bonum, quod est Deus sit causa mali.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd summum bonum, quod est Deus, sit causa mali. Dicitur enim Esa.45. Ego dominus & non est alter Deus for.luc.& cre.te.fa.pa.& creans malum. Et Amos 3. Si erit malum in ciuitate quod Dominus non fecerit.

¶2.Præterea,Effectus causæ secundæ reducitur in causam primam.Bonũ autẽ est causa mali,vt dictum est.Cùm igitur omnis boni causa sit Deus (vt suprà ostensum est) sequitur quòd etiam omne malum sit à Deo.

¶3.Præterea,Sicut dicitur in 2.Phy.idem est causa salutis nauis & periculi. Sed Deus est causa salutis omnium rerum. Ergo est ipse causa omnis perditionis & mali.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in libr. 83. quòd Deus non est autor mali, quia non est causa tendendi ad non esse.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut ex dictis patet, malum quod in defectu actionis consistit, semper causatur ex defectu agentis.In Deo autẽ nullus defectus est, sed summa perfectio, vt suprà ostensum est.Vnde malũ quod in defectu actionis consistit, vel quod ex defectu agentis causatur, non reducitur in Deum sicut in causam.Sed malum quod in corruptione rerum aliquarum consistit, reducitur in Deum sicut in causam.Et hoc patet tam in naturalibus, quã in voluntariis.Dictũ est enim, quòd aliquod agẽs inquantum sua virtute producit aliquã formam ad quã sequitur corruptio & defectus causat sua virtute illã corruptionẽ & defectum. Manifestum est autem, quòd forma, quam principaliter Deus intendit in rebus creatis est, bonum ordinis Vniuersi. Ordo autem Vniuersi requirit,vt suprà dictũ est, quòd quædam sint quæ deficere possint, & interdum deficiãt.Et sic Deus in rebus causando bonũ ordinis Vniuersi,ex cõsequenti & quasi per accidens causat corruptiones rerum, secundum illud quod dicitur.1. Reg.2.Dominus mort. & viuificat.Sed quod dicitur Sapien. 1. quòd Deus mortem non fecit,intelligitur quasi per se intentam. Ad ordinem autem vniuersi pertinet ordo iu-

toritatis apparentis in oppositum, Sapientiæ primò. Deinde ex eodem membro probat in voluntariis sic,ordo vniuersi exigit ordinem iustitiæ punitricis peccatorum. ergo malum pœnæ est etiam à Deo.

¶Circa hæc dubiũ occurrit, an prima conclusio intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis an tantum in voluntariis.Si enim intelligitur vniuersaliter ,tũc sequitur quòd claudicatio Sortis non sit in Deo,quia est malum actionis.Et si hoc conceditur, manifestè sequitur, Deum non esse actorẽ mali pœnæ, quũ claudicatio sit de numero pœnarum. Et quòd de hoc dicitur, simile potest adduci de cæteris defectibus actionũ, puta visionis, auditionis, &c. Et sic periret scriptorum sanctorum doctrina tradens hæc omnia esse à Deo, vel ad punitionem, vel ad augmentum meriti &c. Si autem intelligitur in voluntariis tantùm, oblitus videtur autor limitationis: quod literæ non consonat,eo quòd manifestè secundã cõclusionem vniuersaliter tractat: & locus iste de malo vniuersalem tractatum exigit.

D.503. 257

¶Ad hæc breuiter dicitur, quòd conclusio intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, in quantum actio est. Et quum dicitur:ergo claudicatio Sortis non reducitur in Deũ, distinguatur quòd claudicatur inquantum sonat defectum actionis vt sic, non reducitur in Deum vt effectiuã causam, sed in defectum causæ secundæ. Et rursus claudicatio inquãtum est voluntaria, reducitur in Deum vt autorem pœnæ, inquantum verò est à charitate ordinata reducitur in Deum vt autorem meriti: & sic de aliis.

260 — 2.q͞o.172.art.6.cor.& 2.dist.1.q.1.art.1.& dist.34.art.1.4m.& ar.1.co.& 3.cõ.cap.13.& 15 & po.q.3.art.6.& opus.15.cap.16. Tex.18.

stitiæ, qui requirit vt peccatoribus pœna inferatur. Et secundum hoc Deus est autor mali quod est pœna,non autem mali quod est culpa,ratione suprà dicta.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd autoritates illæ loquuntur de malo pœnæ non autem de malo culpæ.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd effectus causæ secũdæ deficiẽtis reducitur in causam primã nõ deficientẽ,quantũ ad id quod habet entitatis & perfectionis : non autẽ quantũ ad id quod habet de defectu. Sicut quicquid est motus in claudicatione,causatur à virtute motiua:sed quod est obliquitatis in ea, non est ex virtute motiua:sed ex curuitate cruris.Et similiter quicquid est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in Deũ sicut in causam:sed quod est ibi defectus nõ causatur à Deo, sed ex causa secunda deficiẽte.

¶Ad tertium dicendum, quòd submersio nauis attribuitur nautæ vt causæ,ex eo quòd non agit quod requiritur ad salutem nauis. Sed Deus non deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem.Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum sit vnum summum malum,quod sit causa omnis mali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sit vnum summũ malum quod sit causa omnis mali. Contrariorũ enim effectuum contrariæ sunt causæ. Sed in rebus inuenitur cõtrarietas, secundum illud Eccl.33.Contra malum bonum est,& contra vitam mors. Sic & contra virum iustũ peccator.Ergo sunt contraria principia:vnum boni,& aliud mali.

¶2.Præterea, Si vnum contrariorum est in rerum natura,& reliquum, vt dicitur in 2. de Cælo & mundo.Sed summum bonum est in rerũ natura quod est causa omnis boni, vt suprà ostensum est. Ergo est & summum malum ei oppositum causa omnis mali.

Q.6.ar.2.& 4.

¶3.Præterea,Sicut in rebus inuenitur bonũ & melius:ita malum & peius: sed bonum & melius dicuntur per respectum ad optimũ. Ergo malum & peius dicuntur per respectũ ad aliquod summum malum.

¶In responsione ad tertium aduerte, quòd tũc tantùm absentia causæ agentis dicitur causa defectus, quando debebatur præsentia. Et propterea quia nunquam cum rebus debetur, Deus subtrahit influxum: ideo non sequitur propriè loquendo, quòd Deus sit causa defectuum ex hoc solo quòd non facit. Quamuis quandoque Scriptura ipsam tali modo causam appellet: vt patet circa indurationẽ Pharaonis.

234

¶4.Præterea,Omne quod est per participationẽ,reducitur ad illud quod est per essentiam. Sed res quæ sunt malæ apud nos,non sunt malæ per essentiam, sed per participationem.Ergo est inuenire aliquod summum malum quod est causa omnis mali.

¶5.Præterea, Omne quod est per accidens reducitur ad illud quod est per se. Sed bonum est causa mali per accidens.Ergo oportet ponere aliquod summũ malum, quod sit causa malorũ per se. Neq; potest dici quòd malũ nõ habeat causam per se, sed per accidens tantùm. Quia sequeretur quòd malum nõ esset vt in pluribus,sed vt in paucioribus.

¶6.Præterea,Malũ effectus reducit ad malũ causæ: quia effectus deficiẽs est à causa deficiente, sicut suprà dictũ est.Sed hoc non est procedere in infinitũ.Ergo oportet ponere vnũ primũ malũ quod sit causa omnis mali.

¶SED CONTRA est, quòd summũ bonum est causa omnis entis:vt suprà ostẽsum est. Ergo non potest esse aliquod principiũ ei oppositum,quod sit causa malorum.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd ex prædictis patet nõ esse vnũ primũ principiũ malorũ,sicut est vnũ primũ principiũ bonorũ.

¶ Primò quidẽ:quia primũ principiũ bonorũ est per essentiam bonũ,vt suprà osten-

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum tertium.*

TItulus directè quærit de causa efficiente.

Art.1.& 2.

¶In corpore duo facit. Primò respondet quæsito vnica conclusione negatiuè. Secundò radicem erroris aliter opinantium ostendit.

Q.6.ar.4.

¶Quo ad primum conclusio est: Non datur vnum summum malũ primum principiũ omnium malorum, sicut ecõtra datur vnũ summum

Q.44.ar.1. D.837. Q.6.art.3.& 4.

inum bonum.Et probatur tripliciter.Primò,quia nõ datur malũ per essentiã,id est aliquid per essentiã malũ. Secundò,quia non datur malum summũ,id est integrũ. Tertiò,quia hæc duo repugnant rationi primi principij:& malum & omnia clarè patent in litera.

¶Quo ad secundũ,narrantur errores,& cõfutantur ex vna cõmuni radice.Errarũt ponẽtes duo prima principia bonũ & malum in duobus. Primũ est,aliqua natura est in se mala.Secundum est,prima principia sunt cõtraria. Ratio primi erroris fuit quia considerauerũt naturã aliquã, puta igneã, vt nociuam huic.Confutatio autẽ eius est, quòd simpliciter debẽt considerari vt pars totius Vniuersi, quoniã sic omnis res ordinatissimè suum locum obtinet,atq; bona est.Ratio verò secũdi erroris fuit quia effectus cõtrarios in causas tantùm cõtrarias reducere nouerunt.Confutatio verò eius est, quòd reducẽda sunt cõtraria in communem & vniuersalẽ causam : quod probatur, quia omnia contraria conueniũt in aliquo, puta genere & subiecto. Par enim est iudicium de vnitate formæ & agentis,quum similia sint : & actiui & passiui, quum debeant adæquari. Et manifestatur in corpore cælesti respectu inferiorum.

D.291. Q.6.art.4.& q.præc.ar.3.& 4. Q.præ art.4. 23 32 255 Cap. 5. Art.1.& 2. Tex.66. 248 333

¶Communis autem radix horum & similium errorum est:quia particulares causas & nõ vniuersalem causam entiũ in eo quòd entia attigerũt. Omnia enim ad vnum essendi principium reducuntur, quoniã omnia in participatione esse conueniunt, vt patet ex supradictis.

235 b 253

¶In respõsione ad secũdum, dubium occurrit. Quoniã in articulo vltimo præcedẽtis quæstionis dictũ est & probatũ, quòd malũ culpæ opponitur propriè bono increato,nõ vt in nobis,sed vt in seipso:hic autẽ dicitur & probatur,quòd bono increato nullũ malũ opponitur,nõ videntur ergo stare hæc duo simul.

Q.11.ar.3.& q.44.art.2.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd malũ opponi increato bono,põt intelligi dupliciter, scilicet formaliter, vel obiectiuè. Formaliter quidem est impossibile, malum aliquod opponi diuino bono, propter rationẽ in litera tactã, scilicet bonũ habens malum formaliter oppositũ exigit potentiam, circa quam habet fieri malũ: Deus autem est actus purus: ergo. Obiectiuè autem malũ culpæ opponitur bono diuino in seipso: quod optimè probatur in loco allegato,ex obiecto charitatis. Vult enim explicitè vel interpretatiuè quilibet peccans quantum in se est, Deum non esse vltimũ finem, quod est opponi ei obiectiuè secundum id quod in se est:sicut ecõtra amans ex charitate vult Deo quicquid est & ei debetur & sic non repugnant dicta.

Quæst.2.art.3. Q.47.art.7. Q.præ.ar.1.2.& 3. D.1059. a 54 215

sum est.Nihil autem potest esse per suã essentiam malũ.Ostensum est enim, quòd omne ens inquantum est ens,bonum est, & quod malum non est nisi in bono, vt in subiecto.

¶Secundò, quia primũ bonorũ principium est summum & perfectũ bonum quod præhabet in se omnem bonitatẽ,vt suprà ostensum est. Summum autẽ malum esse non potest:quia sicut ostensum est, etsi malũ semper diminuat bonum nunquam tamen illud potest totaliter consumere.Et sic semper remanente bono,non potest esse aliquid integrè & perfectè malum.Propter quod Philosophus dicit in 4.Ethic.quod si malum integrum sit,seipsum destruet. Quia destructo omni bono(quod requiritur ad integritatẽ mali)subtrahitur etiam ipsum malum cuius subiectum est bonum.

¶Tertiò , quia ratio mali repugnat rationi primi principij,tum quia malũ causatur ex bono,vt suprà ostensum est, tum quia malũ non potest esse causa nisi per accidẽs. Et sic non potest esse prima causa, quia causa per accidens est posterior ea quæ est per se, vt patet in 2.Phy.Qui autem posuerũt duo prima principia, vnum bonum & alterum malum, ex eadem radice in hunc errorẽ inciderunt, ex qua & aliæ extraneæ positiones antiquorum ortum habuerunt,quia, s. non considerauerũt causam vniuersalem totius entis,sed particulares tantum causas particularium effectuum. Propter hoc enim,si aliquid inuenerunt esse nociuum alicui rei per virtutem suæ naturæ, æstimauerunt naturam illius rei esse malã. Puta si quis dicat naturam ignis esse malam,quia cõbussit domum alicuius pauperis.Iudicium autem de bonitate alicuius rei non est accipiendũ secundũ ordinem ad aliquid particulare, sed secundum seipsum & secundum ordinẽ ad totum vniuersum,in quo quælibet res suum locũ ordinatissimè tenet,vt ex dictis patet. Similiter etiã qui inuenerunt duorum particulariũ effectuum contrariorũ duas causas particulares cõtrarias, nesciuerũt reducere causas particulares cõtrarias in causam vniuersalẽ cõmunem.Et ideo vsq; ad prima principia cõtrarietatẽ in causis esse iudicauerunt. Sed cũ omnia contraria cõueniant in vno cõmuni, necesse est in eis supra causas cõtrarias proprias inueniri vnã causam communẽ.Sicut supra qualitates cõtrarias elementorum inuenitur virtus corporis cælestis.Et similiter supra omnia quę quocunque modo sunt, inuenitur vnum primum principium essendi, vt suprà ostensum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cõtraria cõueniũt in genere vno,& etiã cõueniũt in ratione essendi. Et ideo licet habeãt causas particulares cõtrarias, tamẽ oportet deuenire ad vnã primã causam cõmunẽ.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd priuatio & habitus nata sunt fieri circa idẽ.Subiectũ autẽ priuationis est ens in potentia, vt dictũ est.Vnde cũ malũ sit priuatio boni,vt ex dictis patet, illi bono opponitur cui adiũgitur potẽtia, non autẽ summo bono, quod est actus purus.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd vnumquodq; intenditur secundum propriã rationem.Sicut autem forma est perfectio quædam, ita priuatio est quædam remotio. Vnde omnis forma & perfectio , & bonum per accessum ad terminũ perfectũ attẽditur:priuatio autem & malũ per recessum à termino. Vnde nõ dicitur malum & peius per accessum ad summum malum , sicut dicitur bonum & melius per accessum ad summum bonum.

¶Ad quartum dicendum, quòd nullum ens dicitur malum per participationẽ, sed per priuationẽ participationis.Vnde nõ oportet fieri reductionem ad aliquid quod sit per essentiam malum.

¶Ad quintum dicẽdum, quòd malum non potest habere causam nisi per accidens , vt suprà ostensum est. Vnde impossibile est fieri reductionẽ ad aliquid quod sit per se causa mali.Quod autem dicitur quòd malum est, vt in pluribus simpliciter , falsum est. Nam generabilia & corruptibilia,in quibus solũ cõtingit esse malũ naturę,sunt modica pars totius Vniuersi. Et iterũ in vnaquaq; specie defectus naturæ accidit, vt in paucioribus. In solis autem hominibus malũ videtur esse vt in pluribus:quia bonũ hominis secundũ sensum corporis non est bonum hominis in quãtum homo, sed secũdum rationẽ.Plures autem sequuntur sensum quàm rationem.

¶Ad sextum dicendum, quòd in causis mali non est procedere in infinitum, sed est reducere omnia mala in aliquã causam bonam, ex qua sequitur malum per acccidens.

QVÆSTIO QVINQVAGEsima de Substantia Angelorum absolutè in quinque articulos diuisa.

POST hæc considerandum est de distinctione corporalis & spiritualis creaturæ.Et primò de creatura puræ spirituali , quæ in Scriptura sacra Angelus nominatur.Secũdo de creatura purè corporali. Tertiò,de creatura cõposita ex corporali & spirituali , quæ est homo. ¶Circa verò Angelos considerãdum est primò de iis, quæ pertinẽt ad eorũ substantiã. Secũdò de iis quæ pertinẽt ad eorũ intellectum. Tertiò,de iis quæ pertinent ad eorum voluntatem. Quartò, de iis quæ pertinent ad eorum creationem. De substantia autem eorum cõsiderandum est & absolutè, & per cõparationem ad corporalia. Circa substantiam verò eorum absolutè quinque quæruntur. ¶ Primò vtrum sit aliqua creatura omnino spiritualis, & penitus incorporea. ¶Secundò, supposito quòd Angelus sit talis , quæritur vtrum sit compositus ex materia & forma. ¶Tertiò quæritur de multitudine eorum. ¶ Quartò, de differentia ipsorum abinuicem. ¶ Quintò, de immortalitate, seu incorruptibilitate ipsorum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum Angelus sit omnino incorporeus.*

AD PRIMVM sic proceditur.Videtur quòd Angelus non sit omnino incorporeus. Illud enim quod est incorporeũ solũ quo ad nos , non quo ad Deum,non est incorporeum simpliciter.Sed Damas. dicit in lib. 2. quòd Angelus incorporeus & immaterialis dicitur quantum ad nos:sed comparatus ad Deum corporeus & materialis inuenitur. Nõ ergo est incorporeus simpliciter.

¶2. Præterea, Nihil mouetur nisi corpus, vt probatur in 6.Physi.Sed Dam. dicit ibidem, quòd Angelus est substantia intellectualis semper mobilis. Angelus ergo est substãtia corporea.

¶3.Præterea, Amb. dicit in li. de Spiritu sancto. Omnis creatura certis suæ naturæ circũscripta est limitibus.Circũscribi autẽ proprium est corporũ.Ergo omnis creatura est corporea.Angeli autem sunt Dei creaturæ, vt patet in Psal. Laudate Dominum omnes Angeli eius. Et postea subditur , Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.Ergo Angeli sunt corporei.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum primum.*

IN titulo nota duo, ly incorporeus,& ly omnino.Corporeum dicitur quantũ , seu extensum,siue per se,vt quantum:siue per accidens,vt albedo. Incorporeum ergo dicitur quod neutro modo est extensum. Omnino dupliciter intelligi potest, primò ad differentiam animæ nostrę, quę licet in se sit inextensa , est tamen forma corporis, & sic non sumitur hic, vt patet ex primo articulo quæstionis sequẽtis,vbi dubitatur an angelus sit forma corporis,nõ ergo hic hoc excluditur.secũdò ad differentiam animarũ animalium perfectorũ quę licet sint incorporeæ,id est inextensæ apud S. Thom.q.76.art.8. non tamen sunt omnino incorporeæ, quia nullam habent operationẽ nisi corporalem.Per omnino ergo incorporeum intendit substãtiam sic eleuatam supra corpus, quòd nec ipsa , nec operatio sua sit corporea , id est per organum corporeum exercita.

Art.1. D.839.& 295.

¶In corpore tria.primò respõdet quæsito vnica cõclusione.secũdò Antiquos & Sadducæos arguit ibi,Antiqui autem, tertiò conclusionẽ confirmat ex reprehẽsione eorũ,ibi , Sed hoc ipsũ: Conclusio est , Necesse est ponere aliquã creaturã incorpoream. Probatur. Necesse est vniuersum esse perfectum, ergo perfectè simile Deo: ergo simile Deo secundum intellectiuã naturam:ergo necesse est ponere aliquã creaturam incorporeã. Antecedẽs patet:prima verò cõsequentia probatur , quia perfectio Vniuersi consistit in assimilatione ad Deum quod probatur , quia est præcipuè intenta inter omnia in rebus ipsis creatis à Deo. Secunda verò cõsequẽtia probatur: quia Deus agit secũdum intellectum & volũtatem. Tertia verò cõsequẽtia probatur,eo quòd intellectus nullius corporis est actus : quod probatur , quia omne corpus determinatur ad hic & nunc.

¶ Sed sunt hic plura dubia. Dubitatur enim primò circa sensum cõsequentis primæ cõsequentiæ. hoc enim videtur falsum. Quia aut intendit de similitudine perfecta simpliciter, quæ est similitudo vniuoca:& sic patet esse falsum. Aut de perfecta in tali genere , puta creaturarũ.Et cũ hoc cõtingat dupliciter, scilicet aut in genere creaturarum factibilium,aut factarum : si factibiliũ est falsum , quia quacũque facta potest perfectiorẽ ac similiorem sibi Deus facere.Si factarum,quãuis sit verum, non tamẽ infert propositũ suum: quoniam ex hoc quòd effectus perfectissimè assimilatur suæ causæ analogè , seu æquiuocè inter omnes effectus factos

261 — 2.cõ.c.46.& 50. & pot.q.6 ar.6. cor. & Spi.ar.5.& opus.3.cap.74.& op.15.ca.1. Cap. 3. Tex.12. Lib.2.c.3. Cap.7.

stos ab eam non sequitur, ergo assimilatur sibi in natura, qua agit, vt patet de effectibus inferioribus respectu corporum cælestium, & intelligentiarum.

¶ Secundum hoc ipsum est circa medium assignatum ad probandā secundā cōsequētiam, scilicet Deus agit secundū intellectū & voluntatē, ergo Vniuersum, qđ eius est effectus perfecte similis, habet in se naturā intellectualē. Non enim videtur vadere, qa secundū ipsum & omnes cōmuniter ad perfectā similitudinem inter effectū & causam requiritur, & sufficit qđ effectus sit similis nō naturæ, aut potentiæ agētis, sed rationi agendi: non vt res est, sed vt ratio agēdi est, vt patet de arte & artificiato. Intellectus autem & voluntas & natura intellectualis sue in Deo sue in quocunque alio agente per artem, non se habet vt ratio agendi, vt ex se patet. igitur malē illatum est, ergo oportuit esse naturas intellectuales.

¶ Tertiò dubitatur circa tertiam cōsequentiam. Non enim videtur concludere intentum, quia ex hoc quòd ponitur aliqua creatura intellectualis, non sequitur, ergo omnino incorporea. Dicit enim quispiā quòd illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ incorporeæ, puta cæli, aut aëreæ, aut humanæ creaturæ.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd sermo est de similitudine perfecta in genere creaturarum factibilium. Vbi scicdum, quòd aliud est cōparare vniuersum ad gradus rerum, & aliud ad species modos habēdi gradus illos. Gradus siquidem rerum finiti sunt actu & potētia, nisi forte in thesauris esse per essētiam lateat aliquis, & supremus inter eos similimūs: Deo apud Aug. 14. de Trin. est intellectualis. Modi autē essendi quantūm & actu simpliciter sint finiti, & potentia tamen logica & Dei loquendo, sunt infiniti: quia non datur suprema creatura factibilis à Deo. Vnde perfectio vniuersi exigit quidem continentiam omnīū graduum creabilium, sed non omnes creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione Vniuersi optimē infertur gradus intellectualis, ac per hoc perfectissima similitudo Vniuersi ad Deum, vt pote consequens etiam perfectissimum gradum factibilē.

Vniuersum igitur esse perfectē simile Deo in genere factibiliūm, dupliciter potest intelligi, scilicet gradu aut creaturārum. primo modo est verum, secūdo modo non. Et quia vt ex dictis patet, Vniuersum perfectē simile secundo modo non est dabile, nec perfectio Vniuersi exigit talem similitudinem, cōsequēs est quòd simpliciter & absolutē loquendo, rectē dicitur, Vniuersum perfectē simile Deo, quum secundum omnes essendi gradus ei est simile.

¶ Ad secundum dubium dicitur præmittendo, quòd aliud est comparare quemcunque singularem effectum suæ causæ, & aliud ipsum Vniuersum, qui effectus est primo intentus, propter quem cæteri sunt effectus. ad hoc enim requiritur assimilatio ad causam secundum omnes gradus possibiles participari ab illa causa. ad primum verò hoc non requiritur. Dicitur ergo, quod per intellectum & voluntatem S. Thom. intendit formam intelligibilem, seu actum Dei qua egit quidum per actionem intellectus & voluntatis.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd cùm ratio agendi claudat in se duo, scilicet ipsam agendi rationem & modum essendi eiusdem effectus, qui assimilantur causis, in ratione agendi tantum minus perfectè eis assimilantur, quàm illi qui assimilantur etiam in modis essendi. Domus enim in materia producta ab artifice similior esset arti domificatoris si esset immaterialis. Et ideo, cùm Deus agat per formam habētem esse intelligibile: consequens est quòd vniuersum in quo similitudo illius formæ secundum omnes modos possibiles saluanda est, assimiletur illi & in forma & in modo essendi, ac per hoc & sit tale quale ibi describitur est, & sit talis qualis illa est, & sic contineat in se esse intellectuale.

¶ Ad tertium dubium dicitur tripliciter. Primò, quòd instantia nō est ad propositum, eo quòd sermo nostet est de creaturis. Anima autem, quæ pars est cuiusque substantiæ, constat non esse creaturam propriè loquendo, sed creaturæ partem essentialem. Secundò dicitur iuxta calcem corporis huius articuli, qđ ex ista instantia confirmatur magis propositum, eo quòd si ponitur natura intellectualis creata, vt pars substantiæ corporeæ, rationabile est quòd ponatur in genere creaturarum substantia intellectualis altior, & à corpore absoluta. Tertiò potest dici iuxta explanationē tituli, quòd ly omnino incorporeum non sumitur hic adeo strictè. Reliqua sunt plana.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In eo tamen aduerte, quòd remota ab angelis corporeitate, hoc est substantia quātitata subtracta, remanebat adhuc dubium, an talis substantia indiuisibilis quantitatiuè, esset diuisibilis essentialiter, id est composita ex materia & forma.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primò refert opinionem Auicebron, secundò improbat eam.

¶ Quo ad primum, quia ordinatè refert fundamentum, positionem, & modū, scilicet quòd materia, quam ponebat in angelis, ponebatur tali modo, quod erat vna omnium, non oportet aliter laborare.

¶ Quo ad secundum materiæ, quia sequeretur quod angelus esset quantus. Positio verò materiæ, quia intelligere est operatio penitus immaterialis, ergo substantia intellectualis est penitus immaterialis. consequentia tenet, quia modus operandi attestatur modo operantis. Antecedens verò probatur ex natura obiecti, quia intellectum oportet esse immateriale, ergo & intelligere: quia ab obiecto operatio specificatur: fundamentum autem elidit. Tum in communi: quia modus quo res intelligitur à nobis, non est modus

est modus quo res est in se, cuius signum est, quòd materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quàm in se. Tum in speciali proposito, quia superiora intelligimus per modum rerum compositarum, in quibus aliud est in quo conueniunt, & aliud in quo distinguuntur: & ex hoc emanauit fundamentum illud. Tum in natura diuina.

¶ Circa improbationē vniuersitatis materiæ dubitationcula occurrit. Nam posse dici con sequentiam non valere, eo quòd materia ista cōmunis omnibus sic diuisa est, quòd per receptionem quantitatis facta est vna pars materiæ corporalium. Reliquum verò materiæ absque quātitate remānet, & sic est materia spiritualis distincta à corporali per hoc quòd nō est affecta quantitate.

¶ Ad hoc potest tripliciter respondēri. primò, quòd quia S. Tho. præuidit hanc fugam: ideo adiungit reprobationē materiæ simpliciter, qđ erat principaliter intētum. Secundò & melius potest dici, quòd ista reprobatio non euadit quin materia spiritualis sit diuisibilis quantitatiuè, quāuis sustineat, quòd non sit diuisa actu: quoniam quum sit vna ante receptionem quantitatis, non est maior ratio cur secundū hanc proportionem vel illam affecta sit quantitate. Ponere autem substantias spirituales, esse actu vel potentia quantitas, seu actu vel potentia, diuisibiles quantitatiuè, eiusdem rationis est. Tertiò & melius potest dici, quòd ista responsio non potest dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, imò eadem ratione arguerētur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cùm sit eiusdē rationis, partita fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate caret partibus, &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualium, ratio Sancti Thomæ efficax fuit.

¶ Circa efficaciam rationis in litera factæ cōtra positionem Auicebron, dubium ex Dutando occurrit. Quia non videtur valere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales secundū se totos. Stat nanque quòd detur substantia intellectualis secūdum partem, id est formam: & tamen sit composita ex materia & forma, vt patet de homine & cælo, si est animatum, &c. Et si sic est. ergo nihil valet ratio contra Auicebron: quoniā ipse non videtur tenere illam viam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd quicquid sit de mente Auicebron, ratio literæ manifestè concludit, quòd substantia intellectualis vt sic, est immaterialis, id est independens in esse à materia, hoc enim ex operatione & obiecto probatur. Ac per hoc si est substantia in specie completa omnino est immaterialis, vt patet. Et quoniam Angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cuius signum est, quia alia est quæstio de animabus cælorum & aliorum animatorum, & alia de angelis, ideo euidenter sequitur quòd euadi non potest ab hac ratione per illam responsionem obiiciendo allatam. negando enim, quòd supponamus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substantiam intellectualem in specie completam. Et sic procedit formaliter ratio.

¶ In respōsione ad primū aduerte, qđ quia vis argumēti, cōsistit in illa propositione Philosophi, ideo S. Tho. tria facit. Primò ostendit quid formaliter requiritur ad rationē differentiæ, ſdeterminare ad aliquē gradū in entibus. Secūdò ex hoc declarat in quibus habeat locū propositio Philosophi, scilicet in materialibus. Tertio ex eodē fundamēto ostēdit aliter poni in angelis differētiā & genus. ¶ In eadē respōsione diligēter notato, S. Tho. à Peripateticis nō discrepare, in ponēdo angelos in genere: qa vt hic patet etiā verba Arist. ex 8. Metaph. textu vltimo imitatur: & nō ex parte rei, sed nostræ cōsiderationis, gen^s dicit in eis distingui à differētia. Et hæc intellige de intrinsecis eorum loquendo.

¶ In respōsione ad secūdum dubiū est, de differētia assignata inter receptionē materię & intellectus: quia illa recipiēdo cōstituitur in esse specifico, & naturali receptæ formæ: hic autē recipit formā secūdum ipsam rationē formę qđ est recipere secūdū ipsā rationē formæ. Aut hoc est recipere quod quid erat esse formæ: & hoc non, quia etiā materia hoc recipit. Aut est recipere solā formā: & hoc non, quia etiam materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc non, quia etiam aër recipit intentionaliter. Aut recipere vniuersaliter: & hoc nō potest secundū S. Tho. dici: quia apud ipsum qcqd recipit in intellectu, est indiuidualis, seu singularis res, puta hæc species intelligibilis.

¶ Et auget ur difficultas, quia hic distinguitur receptio formæ secūdum ipsam rationem formæ contra receptionē quæ res cōstituuntur in esse. Cōstat enim quòd receptio contra istam distantiam, est receptio intentionalis. Et tamen hæc est etiam receptio materialis, vt patet ex S. Tho. secundo contra Gentiles, cap. 51. ratione tertia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd recipere secundū ipsam rationem formæ, est recipere formā per modū formę. Modus autē formæ est, quem secundū se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimum est recipere formam, salua eius cōmunitate & ampliuditine ad quæcūque: & hæc est recipere vniuersaliter.

¶ Ad obiectionē autem in oppositum dicitur, qđ recipere vniuersaliter nō opponitur cuilibet singularitati, sed singularitati materiali, quæ est ad hic & nūc: quoniam vnum indiuiduū immateriale æquiualet infinitis materialis ordinis. Et species lapidis in anima est lapis vniuersalis, quamuis sit vna quæda res numero alterius ordinis, scilicet immaterialis.

¶ Ad secundam obiectionem dicitur, quòd receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in vniuersalem & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio sancti Thomæ insinuate, quòd receptio secundum ipsam rationem formæ & receptio intentionalis conuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet purè materialis, quæ consistit in esse, & purè formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus: & media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis particulariter conueniens sensibus. Contra vnum extremum scilicet receptionem simpliciter materiæ Sanct. Thom. alterum extremum distinxit, scilicet receptionem intentionalem vniuersalem, insinuans etiam ex hoc sapientibus distinctionem ipsius recipere intellectus à tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

QVAEST. L.

¶2. Præterea, In quocunq; inueniūtur proprietates materiæ, ibi inuenitur materia. Proprietates autem materiæ sunt recipere & substare. Vnde dicit Boet. in lib. de Trin. qđ forma simplex subiectum esse non potest. Hoc autem inuenitur in angelo. Ergo angelus est compositus ex materia & forma.

¶3. Præterea, Forma est actus. Quod ergo est forma tantū est actus purus. Sed angelus nō est actus purus. Hoc enim solius Dei est. Ergo non est forma tantum, sed habet formam in materia.

¶4. Præterea, Forma propriè limitatur & finitur per materiam e. Forma ergo quæ non est in materia, est forma infinitæ. Sed forma angeli non est infinita, quia omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est in materia.

¶SED CONTRA est qđ Dion. dicit 4. cap. Diu. no. quòd primæ creaturæ sicut incorporales, ita & imateriales intelligūtur.

¶RESPONDEO dicendum, qđ quidā ponūt angelos esse cōpositos ex materia & forma: & hanc opinionem astruere nititur Auicebron in lib. Fōtis vitæ. Supponit enim quòd quæcunque distinguuntur secundum intellectum sint etiam in rebus distincta. In substātia autem incorporea intellectus apprehendit aliquid per quod distinguitur à substantia corporea, & aliquid per quod cū ea conuenit. Vnde ex hoc vult concludere qđ illud per quod differt substantia incorporea à corporea, sit ei quasi forma: & illud qđ subiicitur huic formæ distinguēti quasi cōmune, sit materia eius. Et propter hoc ponit quòd eadem est materia vniuersalis spiritualium & corporalium: vt intelligatur qđ forma incorporeæ substantię sic sit impressa in materia spiritualium, sicut forma quātitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo aspectu apparet esse impossibile vnā esse materiā spiritualiū & corporaliū. Nō enim est possibile quòd forma spiritualis & corporalis recipiatur in vna parte materiæ: quia sic vna & eadē res numero esset corporalis & spiritualis. Vnde relinquitur qđ alia pars materiæ sit quæ recipit formam corporalē, & alia quę recipit formam spirituālem. Materiā autem diuidi in partes nō cōuenit nisi secūdum quod intelligitur sub quantitate: qua remota remanet substantia indiuisibilis, vt dicitur in 1. Physi. Sic igitur relinquitur, quòd materia spiritualium sit substantia subiecta quantitati, quod est impossibile. Impossibile est ergo quòd vna sit materia corporalium & spiritualiū. Sed adhuc vlterius impossibile est quòd substātia intellectualis habeat qualēcunq; materiā. Operatio enim cuiuslibet rei est secundum modum substantiæ eius. Intelligere autē est operatio penitus immaterialis c. Quod ex eius obiecto apparet, à quo actus quilibet recipit speciem & rationem. Sic enim vnūquodque intelligitur inquantum à materia abstrahitur, quia formæ in materia sunt individuales formæ, quas intellectus non apprehendit secundum quod huiusmodi. Vnde relinquitur, quòd substantia intellectus est omnino immaterialis. Non est autem necessarium quòd ea quæ distinguuntur secūdum intellectū, sint distincta in rebus, quia intellectus non apprehendit res secundum modum rerum, sed secundum modū suum e. Vnde res materiales, quæ sunt infra intellectum nostrum, simpliciori modo sunt in intellectu nostro, quàm sint in seipsis. Substātiæ autem angelicæ sunt supra intellectum nostrum. Vnde intellectus noster nō potest attingere ad apprehendendum eas secundū quod sunt in seipsis, sed per modum suum secundum quod apprehendit res compositas. Et sic etiam apprehendit Deum, vt suprà dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd differentia est, quæ cōstituit speciem. Vnūquodque autem constituitur in specie, secundum quod determinatur ad aliquem specialem gradum in entibus, quia species rerum sunt sicut numeri, qui differunt per additionem & subtractionē vnitatis, vt dicitur in 8. Meta. In rebus autem materialib^9 aliud est quod determinat ad specialē gradum, scilicet forma, & aliud quòd determinatur, scilicet materia. Vnde ab alio sumitur genus, & ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans & determinatume, sed vnaquæque earum secundum seipsam tenet determinatū gradum in entibus. Et ideo genus & differentia in eis non accipitur secundum aliud & aliud, sed secundum vnum & idem e: quæ tamen differunt secundum considerationē nostram. Inquantum enim intellectus noster considerat illam rem vt indeterminatè, accipitur in eis ratio generis: inquantū verò considerat vt determinatè, accipitur ratio differentiæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa ponitur in lib. Fontis vitæ. Et esset necessaria, si idem esset modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum c. Materia enim recipit formam, vt secundum ipsam constituatur in esse alicuius speciei, vel aëris, vel ignis, vel cuiuscūque alterius. Sic autē intellectus nō recipit formam: alioquin verificaretur opinio Empedo. qui posuit quòd terram terra cognoscimus, & ignem igne. Sed forma intelligibilis est in intellectu, secundum ipsam rationem formæ: sic enim cognoscitur ab intellectu. Vnde talis receptio non est receptio materiæ, sed est receptio substantiæ immaterialis.

¶Ad tertium dicendū, quòd licet in Angelo non sit cōpositio formæ & materiæ, est tamen in eo actus & potentia. Quod quidem manifestū potest esse ex consideratione rerum materialium, in quibus inuenitur duplex cōpositio. Prima quidē formæ & materiæ, ex quibus constituitur natura aliqua. Natura autem sic cōposita nō est suū esse d, sed esse est actus eius. Vnde ipsa natura cōparatur ad suum esse sicut potentia ad actū. Subtracta ergo materia, & posito quòd ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet comparatio formæ ad ipsum esse, vt potentiæ ad actum. Et talis compositio d inquantum est modus quo res est in se, cuius signum est, quòd materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quàm in se. Tum in speciali proposito, quia superiora intelligimus per modum rerum compositarum, in quibus aliud est in quo conueniunt, & aliud in quo distinguuntur: & ex hoc emanauit fundamentum illud. Tum in natura diuina.

¶ Circa improbationē vniuersitatis materiæ dubitationcula occurrit. Nam posse dici consequentiam non valere, eo quòd materia ista cōmunis omnibus sic diuisa est, quòd per receptionem quantitatis facta est vna pars materiæ corporalium. Reliquum verò materiæ absque quātitate remānet, & sic est materia spiritualis distincta à corporali per hoc quòd nō est affecta quantitate.

¶ Ad hoc potest tripliciter respondēri. primò, quòd quia S. Tho. præuidit hanc fugam: ideo adiungit reprobationē materiæ simpliciter, qđ erat principaliter intētum. Secundò & melius potest dici, quòd ista reprobatio non euadit quin materia spiritualis sit diuisibilis quantitatiuè, quāuis sustineat, quòd non sit diuisa actu: quoniam quum sit vna ante receptionem quantitatis, non est maior ratio cur secundū hanc proportionem vel illam affecta sit quantitate. Ponere autem substantias spirituales, esse actu vel potentia quantitas, seu actu vel potentia, diuisibiles quantitatiuè, eiusdem rationis est. Tertiò & melius potest dici, quòd ista responsio non potest dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, imò eadem ratione arguerētur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cùm sit eiusdē rationis, partita fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate caret partibus, &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualium, ratio Sancti Thomæ efficax fuit.

¶ Circa efficaciam rationis in litera factæ cōtra positionem Auicebron, dubium ex Dutando occurrit. Quia non videtur valere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales secundū se totos. Stat nanque quòd detur substantia intellectualis secūdum partem, id est formam: & tamen sit composita ex materia & forma, vt patet de homine & cælo, si est animatum, &c. Et si sic est. ergo nihil valet ratio contra Auicebron: quoniā ipse non videtur tenere illam viam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd quicquid sit de mente Auicebron, ratio literæ manifestè concludit, quòd substantia intellectualis vt sic, est immaterialis, id est independens in esse à materia, hoc enim ex operatione & obiecto probatur. Ac per hoc si est substantia in specie completa omnino est immaterialis, vt patet. Et quoniam Angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cuius signum est, quia alia est quæstio de animabus cælorum & aliorum animatorum, & alia de angelis, ideo euidenter sequitur quòd euadi non potest ab hac ratione per illam responsionem obiiciendo allatam. negando enim, quòd supponamus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substantiam intellectualem in specie completam. Et sic procedit formaliter ratio.

¶ In respōsione ad primū aduerte, qđ quia vis argumēti, cōsistit in illa propositione Philosophi, ideo S. Tho. tria facit. Primò ostendit quid formaliter requiritur ad rationē differentiæ, ſdeterminare ad aliquē gradū in entibus. Secūdò ex hoc declarat in quibus habeat locū propositio Philosophi, scilicet in materialibus. Tertio ex eodē fundamēto ostēdit aliter poni in angelis differētiā & genus. ¶ In eadē respōsione diligēter notato, S. Tho. à Peripateticis nō discrepare, in ponēdo angelos in genere: qa vt hic patet etiā verba Arist. ex 8. Metaph. textu vltimo imitatur: & nō ex parte rei, sed nostræ cōsiderationis, gen^s dicit in eis distingui à differētia. Et hæc intellige de intrinsecis eorum loquendo.

¶ In respōsione ad secūdum dubiū est, de differētia assignata inter receptionē materię & intellectus: quia illa recipiēdo cōstituitur in esse specifico, & naturali receptæ formæ: hic autē recipit formā secūdum ipsam rationē formę qđ est recipere secūdū ipsā rationē formæ. Aut hoc est recipere quod quid erat esse formæ: & hoc non, quia etiā materia hoc recipit. Aut est recipere solā formā: & hoc non, quia etiam materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc non, quia etiam aër recipit intentionaliter. Aut recipere vniuersaliter: & hoc nō potest secundū S. Tho. dici: quia apud ipsum qcqd recipit in intellectu, est indiuidualis, seu singularis res, puta hæc species intelligibilis.

¶ Et auget ur difficultas, quia hic distinguitur receptio formæ secūdum ipsam rationem formæ contra receptionē quæ res cōstituuntur in esse. Cōstat enim quòd receptio contra istam distantiam, est receptio intentionalis. Et tamen hæc est etiam receptio materialis, vt patet ex S. Tho. secundo contra Gentiles, cap. 51. ratione tertia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd recipere secundū ipsam rationem formæ, est recipere formā per modū formę. Modus autē formæ est, quem secundū se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimum est recipere formam, salua eius cōmunitate & ampliuditine ad quæcūque: & hæc est recipere vniuersaliter.

¶ Ad obiectionē autem in oppositum dicitur, qđ recipere vniuersaliter nō opponitur cuilibet singularitati, sed singularitati materiali, quæ est ad hic & nūc: quoniam vnum indiuiduū immateriale æquiualet infinitis materialis ordinis. Et species lapidis in anima est lapis vniuersalis, quamuis sit vna quæda res numero alterius ordinis, scilicet immaterialis.

¶ Ad secundam obiectionem dicitur, quòd receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in vniuersalem & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio sancti Thomæ insinuate, quòd receptio secundum ipsam rationem formæ & receptio intentionalis conuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet purè materialis, quæ consistit in esse, & purè formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus: & media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis particulariter conueniens sensibus. Contra vnum extremum scilicet receptionem simpliciter materiæ Sanct. Thom. alterum extremum distinxit, scilicet receptionem intentionalem vniuersalem, insinuans etiam ex hoc sapientibus distinctionem ipsius recipere intellectus à tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur qđ angelus sit cōpositus ex materia & forma. Omne enim qđ cōtinetur sub aliquo genere est cōpositū ex genere & differētia, quæ adueniens generi constituit speciē. Sed genus sumitur ex materia, differentia vero ex forma, vt patet in 8. Meta. Ergo omne quod est in genere, est compositum ex materia & forma. Sed angelus est in genere substantiæ. Ergo est compositus ex materia & forma.

retrogrado ordine hæc tria impugnantur, vnitas quidem

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint in aliquo magno numero.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quantitatis est, & sequitur diuisionem continui. Hoc autem non potest esse in angelis, cùm sint incorporei, vt supra ostensum est. Ergo angeli nō possunt esse in aliquo magno numero.

¶2. Præterea, Quanto aliquid est magis pro pinquum vni, tanto minus est multiplicatū, vt in numeris apparet. Natura autem angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior c. Cū ergo Deus sit maximè vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimum de multitudine.

¶3. Præterea, Proprius effectus separatarū substantiarū videtur esse motus corporum cælestium. Sed motus corporum cælestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui à nobis apprehēdi potest. Ergo angeli nō sunt in maiori multitudine quàm motus corporum cælestium.

¶4. Præterea, Dion. dicit 4. cap. de Diui. no. qđ ppter radios diuinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius nō multiplicatur, nisi secundum diuersitatem recipientiū. Non autem potest dici quòd materia sit receptiua intelligibilis radij, cum substantiæ intelligenda est in angelis. Et hoc est quod à quibusdam dicitur, quòd angelus est compositus ex quo est & quod est, vel ex esse & quod est e, vt Boe. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum autem esse est quo substantia est, sicut cursus est quo currens currit. Sed in Deo nō est aliud esse, quo est: vt suprà ostensum est. Vnde solus Deus est actus purus.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnis creatura est finita d simpliciter inquantum esse eius non est absolutè subsistens, sed limitatur ad naturam aliquā cui aduenit. Sed nihil prohibet aliquam creaturam esse secundum quid infinitam. Creaturæ autem materiales habent infinitatem ex parte materiæ: sed finitatem ex parte formæ, quæ limitatur per materiam in qua recipitur. Substantiæ autem immateriales creatæ sunt finitæ secundum suum esse, sed infinitæ d secundū quod eorū formæ nō sunt receptæ in alio e, sicut si diceremus albedinem separatā existentem esse infinitam, quantum ad rationē albedinis: quia non contrahitur ad aliquod subiectum. Esse tamē eius esset finitum, quia determinatur ad aliquā naturā specialē. Et propter hoc dicitur in lib. de Causis, quòd intelligentia est finita superius, inquantum scilicet recepit esse à suo superiori: sed est infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint in aliquo magno numero.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quantitatis est, & sequitur diuisionem continui. Hoc autem non potest esse in angelis, cùm sint incorporei, vt supra ostensum est. Ergo angeli nō possunt esse in aliquo magno numero.

¶2. Præterea, Quanto aliquid est magis propinquum vni, tanto minus est multiplicatū, vt in numeris apparet. Natura autem angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior c. Cū ergo Deus sit maximè vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimum de multitudine.

¶3. Præterea, Proprius effectus separatarū substantiarū videtur esse motus corporum cælestium. Sed motus corporum cælestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui à nobis apprehēdi potest. Ergo angeli nō sunt in maiori multitudine quàm motus corporum cælestium.

¶4. Præterea, Dion. dicit 4. cap. de Diui. no. qđ ppter radios diuinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius nō multiplicatur, nisi secundum diuersitatem recipientiū. Non autem potest dici quòd materia sit receptiua intelligibilis radij, cum substantiæ intelle-

Universidad de Deusto Biblioteca

ctuales sint immateriales, vt suprà ostensum est. Ergo videtur quòd multiplicatio substantiarum intellectualium non possit esse nisi secundum exigentiam primorum corporum: scilicet cælestium, vt ad ea quodammodo processus prædictorum radiorũ terminetur. Et sic idem quod prius.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Daniel. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ circa numerũ substantiarũ separatarũ diuersi diuersis viis processerũt. Plato enim posuit substãtias separatas esse species rerũ sensibiliũ, vtpote si poneremus ipsam naturã humanam esse separatã: & secũdum hoc oportebat dicere, ꝙ substantię separatæ sint secundũ numerũ specierũ sensibiliũ. Sed hãc positionẽ improbat Arist. ex eo ꝙ materia est de ratione specierũ sensibiliũ e. Vnde substantiæ separatæ nõ possunt esse species exẽplares horum sensibilium, sed habent quasdã naturas altiores naturis rerũ sensibiliũ. Posuit tamẽ Arist. ꝙ illæ naturæ perfectiores habent ordinem ad sensibilia ista secundum rationem mouentis & finis. Et ideo secundum numerum primorũ motuum conatus est adinuenire numerum substantiarum separatarũ e.

¶Sed quia hoc videtur repugnare documẽtis sacræ Scripturæ, Rabbi Moyses Iudæus volens vtrunque concordare, posuit ꝙ angeli secundũ quod dicuntur substantiæ immateriales, multiplicantur secundũ numerum motuum vel corporum cælestiũ, secũdum Arist. Sed posuit ꝙ angeli in Scriptura dicũtur etiã homines diuina annuntiantes. Et iterũ virtutes rerũ naturalium, quæ Dei omnipotentiã manifestant. Sed hoc est alienum à cõsuetudine Scripturæ, ꝙ virtutes rerum irrationabilium angeli nominentur. Vnde dicendũ est, ꝙ etiã angeli, secundum ꝙ sunt immateriales substantiæ, in quadam multitudine maxima sunt omnem materialem multitudinẽ excedẽtes. Et hoc est quod dicit Dio. 9. c. Cæl. hier. Multi sunt beati exercitus supernarũ mentium, infirmã, & constrictã excedentes nostrorũ materialiũ numerorum cõmensurationẽ e. Et huius ratio est, quia cũ perfectio Vniuersi sit illud, quod præcipuè Deus intendit in creatione rerũ, quãtò aliqua sunt magis perfecta, tantò in maiori excessu sunt creata à Deo, sicut autẽ in corporibus attenditur excessus secundũ magnitudinẽ, ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secũdum multitudinẽ. Videmus autem, ꝙ corpora incorruptibilia quæ sunt perfectiora inter corpora, excedũt quasi incõparabiliter secundũ magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota sphæra actiuorũ & passiuorũ est aliquid modicũ respectu corporũ cælestium. Vnde rationabile est quòd substantiæ immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales, quasi incomparabiliter.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in angelis nõ est numerus, qui est quãtitas discreta, causatus ex diuisione cõtinui, sed causatus ex distinctione formarũ, prout multitudo est de transcendẽtib', vt suprà dictũ est.

Quæst. 11.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex hoc quòd natura angelica est Deo propinqua, oportet quòd habeat minimum de multitudine in sui compositione, non autem ita quòd in paucis saluetur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa est Ari. in 11. Met. Et ex necessitate concluderet si substantiæ separatæ essent propter substãtias corporales. Sic enim frustra essent immateriales substantię nisi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non est autem hoc verum, quòd substantiæ immateriales sint propter corporales: quia finis nobilior est iis quæ sunt ad finem. Vnde etiam Arist. dicit ibidem, quòd hæc ratio non est necessaria, sed probabilis. Coactus autem fuit hac ratione vti: quia ad cognoscendum intelligibilia nõ possumus peruenire, nisi per sensibilia.

¶Ad quartũ dicendũ, ꝙ ratio illa procedit secundũ opinionẽ eorũ, qui causam distinctionis rerum ponebãt esse materiam. Hoc autem improbatum est. Vnde multiplicatio angelorum neq; secundũ materiam, neque secundum corpora est accipiẽda, sed secundum diuinam sapientiam, diuersos ordines immaterialiũ substãtiarum excogitantem.

Q. 47. art. 1.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum angeli differant specie.

2. di. 3. q. 1. art. 4. & 2. con. cap. 91. 92. & 93. ratione 4. & Spir. artic. 9. & opusc. 30. l. 6. & lec. 9 princ. & opusc. 32.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli non differãt specie. Cùm enim differẽtia sit nobilior genere, quæcunque conueniunt secundum id quod est nobilissimũ in eis, conueniunt in vltima differentia cõstitutiua: & ita sunt eadem secundũ speciem. Sed omnes angeli cõueniunt in eo quod est nobilissimũ in eis, scilicet in intellectualitate. Ergo omnes angeli sunt vnius speciei.

¶2. Præterea, Magis & minus non diuersificant speciem. Sed angeli non videntur differre adinuicem nisi secundum magis & minus: prout scilicet vnus alio est simplicior, & perspicacioris intellectus. Ergo angeli non differunt specie.

¶3. Præterea, Anima & angelus ex opposito diuiduntur: sed omnes animæ sunt vnius speciei. Ergo & angeli.

¶4. Præterea, Quantò aliquid est perfectius in natura, tantò magis debet multiplicari. Hoc autem non esset, si in vna specie esset vnum tantùm indiuiduum. Ergo multi angeli sunt vnius speciei.

¶SED CONTRA est, quòd in iis quę sunt vnius speciei, non est inuenire prius & posterius, vt dicitur in 3. Meta. Sed in angelis etiã vnius ordinis sunt primi, & medij, & vltimi, vt dixit Dio. 10. ca. Angelicæ hierar. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei.

Tex. 11.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd quidam dixerunt omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas e.

¶Alij verò, ꝙ oẽs angeli sunt vnius speciei sed nõ animæ. Quidã verò quod omnes angeli vnius hier. etiã vnius ordinis. Sed hoc est impossibile. Ea enim quæ cõueniunt specie, & differũt numero conueniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt cõpositi ex materia & forma, vt dictum est suprà, sequitur d quòd impossibile sit esse duos angelos vnius speciei sicut etiã impossibile esset dicere, quod essent plures albedines separatæ e, aut plures humanitates, cũ albedines nõ sint plures, nisi secũdũ quod sunt in pluribus substãtiis e. Si tamen angeli haberent materiam, nec sic possent esse plures angeli vnius speciei. Sic enim oporteret quod principiũ distinctionis vnius ab alio, esset materia: non quidem secundum diuisionem quantitatis, cùm sint incorporei, sed secũdum diuersitatem potentiarum. Quæquidem diuersitas materiæ causat diuersitatem & speciei & generis.

Artic. 1. D. 11.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd differẽtia est nobilior genere: sicut determinatum indeterminato, & proprium cõmuni, non autem sicut alia, & alia naturae. Alioquin oporteret, quòd omnia animalia irrationalia essent vnius speciei, vel quòd esset in eis aliqua alia perfectior forma, quã anima sensibilis. Differunt ergo specie animalia irrationalia secundum diuersos gradus determinatos naturæ sensitiuæ. Et similiter omnes angeli differunt specie secũdum diuersos gradus naturæ intellectiuæ.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ magis & minus secũdum quod causantur ex intẽsione & remissiõe vnius formæ, nõ diuersificãt d speciem. Sed secundum quod causantur ex formis diuersorum graduum, sic diuersificãt speciem: sicut si dicamus, quòd ignis est perfectior aëre. Et hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus.

D. 648.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ bonũ speciei præpõderat bono indiuidui. Vnde multo meli' est ꝙ multiplicentur species in angelis, quã ꝙ multiplicentur indiuidua in vna specie.

¶Ad quartũ dicendum, ꝙ multiplicatio secundum numerũ, cùm in infinitum protẽdi possit, nõ intenditur ab agẽte, sed sola multiplicatio secũdum speciem, vt suprà dictũ est. Vnde perfectio naturæ angelicæ requirit multiplicationem specierum, nõ autem multiplicationẽ indiuiduorũ in vna specie.

Quæst. 47. artic. 1.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum Angeli sint incorruptibiles.

2. dist. 3. q. 1. art. 1. co. Et d. 7. q. 1. art. 1. co. Et 2. contra cap. 54. Et 91. 3m. Et po. quæ. 5. art. 3. & 4. cor. Et opusc. 2. art. 74. Et quæ. 9. q. 47. Lib. 2. c. 3. Pag. 5.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod angeli non sint incorruptibiles. Dicit enim Dam. de Angelo, quòd est substantia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem suscipiens.

¶2. Præterea, Plato dicit in Timæo, O Dij deorũ quorum opifex idem patérque ego. Opera siquidem vos mea dissolubilia natura. Hos autem deos non aliud quam angelos intelligere potest. Ergo angeli natura sua sunt corruptibiles.

¶3. Præterea, Secundũ Greg. omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus Omnipotẽtis cõseruaret. Sed quod in nihilum redigi potest, est corruptibile. Ergo cùm angeli sint à Deo facti, videtur quòd sint corruptibiles secundum suam naturam.

Lib. 16. mor. ca. 18.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 4. c. de Di. No. quòd intellectuales substantiæ vitam habent indeficientem ab vniuersa corruptione, morte, & materia, & generatione, mundæ existentes.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est dicere angelos secundum suã naturam esse d incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrumpitur nisi per hoc quòd forma eius à materia separatur. Vnde, cum angelus sit ipsa forma subsistens, vt ex dictis patet: impossibile est quòd quod eius substantia sit corruptibilis. Quod enim conuenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest e. Ab eo autẽ cui cõuenit per aliud, potest separari, separato eo secũdum quod ei cõueniebat. Rotunditas enim à circulo separari nõ potest: quia cõuenit ei secundum seipsum: sed æneus circulus põt amittere rotunditatẽ per hoc quod circularis figura separatur ab aëre. Esse autẽ secũdum se cõpetit formæ e. Vnũquodque enim est ens actu secundum quod habet formam. Materia verò est ens actu per formam. Cõpositum igitur ex materia & forma desinit esse actu per hoc, quòd forma separatur d à materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in angelis, vt dictum est, non potest amittere esse. Ipsa igitur immaterialitas angeli est ratio quare angelus est incorruptibilis secundũ suã naturã. Et huius incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione: Quia enim vnumquodque operatur secundum quod est actu, operatio rei indicat modũ esse ipsius e. Species autẽ & ratio operationis ex obiecto comprehenditur. Obiectũ autẽ intelligibile cùm sit suprà tempus, est sempiternum. Vnde omnis substãtia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

D: 122. Artic. 1. & 2. D. 1131. Artic. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Damas. accipit immortalitatem perfectam, quæ includit omnimodam immutabilitatem e: quia omnis mutatio est quædã mors, vt Aug. dicit. Perfectam autem immutabilitatem angeli non nisi per gratiam assequuntur: vt infrà patebit.

Lib. 3. cõtra Max. Cap. 12. & in Epistol. ad Dios. Circa med.

¶Ad secundum dicendum, quòd Plato per deos intelligit corpora cælestia, quæ existimabat esse ex elementis composita. Et ideo secũdum suam naturam erant dissolubilia, sed voluntate diuina semper conseruabantur in esse e.

Quæst. 62.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ, sicut suprà dictũ est, quoddã necessariũ est quod habet causam suæ necessitatis. Vnde nõ repugnat necessario nec incorruptibili, quòd esse eius depẽdeat ab alio, sicut à causa. Per hoc ergo ꝙ dicitur, ꝙ omnia deciderẽt in nihilũ, nisi continerentur à Deo, & etiam angeli,

Quæst. 44. artic. 1.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶In corpore sunt duo. Primò referũtur tres opiniones, Platonis, Aristotelis, & Rabbi Moysi, & sigillatim improbãtur. Secũdò respõdetur quæsito tali conclusione: Angeli sunt in quadã maxima multitudine, omnẽ materialẽ numerũ excedentes. Et probatur dupliciter, scilicet autoritate Dion. & ratione tali: Quãtò aliqua sunt in entib' perfectiora, tãtò in maiori excessu creata sunt. Angeli sunt perfectissimi, ergo. Maior probatur dupliciter, primò, quia perfectio Vniuersi est principaliter intenta, secũdò: quia videmus corpora cælestia creata in maximo excessu secũdum magnitudinẽ.

Art. 2.

¶Circa hanc rationem aduerte, ꝙ probatio maioris satis obscurè habetur in litera: q'a clarius posita fuerat in secundo cõtra Gent. ca. 92. vbi apertè probatur, ex hoc ꝙ perfectio vniuersi, q in ordine consistit exigit vt partes eius principales, q propter seipsas sunt plurificentur quãtum possibile est: eo ꝙ hęc differentia est inter quęsita propter aliud, & quæsita propter se: quòd quæsita propter aliud exiguntur in tanto numero quantũ sufficit ad illum finẽ. Quæsita verò propter se quantò plura sunt, tãtò melius est vniuersum. Et quia perfectiora in entibus, inter partes propter se sunt, & imperfectiora sunt propter ipsas: ideo ab intendente principaliter vniuersi perfectionem: quãto aliqua sunt perfectiora, tãto in maiori excessu secundum multitudinẽ vel magnitudinem erant creanda.

Vt refert. Arist. 1. Meta. tex. 6. Lib. 1. Metaph. text. 3. per multes tex. Lib. 22. Meta tex. 33. Lib. 2 per plex. Cap. 4. & 6. Lib. 12. met. tex. 43.

¶Circa maiorẽ eiusdẽ rationis occurrit dubiũ quia nõ videtur verũ, ꝙ quãto aliqua sunt perfectiora, excedũt alia magnitudine, vel multitudine. Aurũ enim neutro modo excedit ferrum. Gẽmæ quoq; incõparabiliter excedũtur à lapidibus, & tamẽ cõstat hæc pretiosiora esse.

Cap. 14. in med.

¶Ad hoc videtur dicẽdum, ꝙ vt in primo de Cælo & mundo discutitur, partes vniuersi sunt duplices. Quædam velut integrãtes substãtiam eius: & hæ pertinent ad primã integritatem vniuersi. Quædã verò sunt velut perficiẽtes ipsum ad secundariã perfectionem Vniuersi, & sunt effectus primarum. Primæ partes sunt tantùm elemẽta, corpora cælestia & intellectuales creaturæ. Secũdæ verò sunt quælibet mixta. In primis partibus intelligenda est maior S. Tho. & in illis est verissima: & satis sufficit proposito suo. Quoniam ex hoc non solũ cõcluditur quòd numerus angelorũ, id est intellectualium substantiarũ excedit numerum cælorum & elementorum. Sed quemadmodum excessum magnitudinis incomparabiliter intuemur inter superiora corpora & inferiora, à fortiori quum longè plus distent substantiæ immobiles & spirituales à corporalibus, quàm quæcunque corpora inter se: consequens est eas incomparabiliter excedere & prædictorum & cæterorum materialium multitudinem.

¶Circa cõclusionem principalẽ dubium occurrit, an intelligatur de omni multitudine materiali, s. secundum species, & secundum numerũ, an de multitudine specifica materialium tantùm, an de multitudine primarum partium materialiũ Vniuersi. Si hoc tertio vel secundo modo intelligitur, non tam magnus & excessiuus videtur numerus angelorum, quatenus dici solet. Et tamen tertio modo intelligi oportere, solutio præcedens ostendit, alioquin æquiuocatio cõtingeret in præmissis & cõclusione. Si autem primo modo, absurditas non parua videtur, puta ꝙ sint plures angeli quã grana milij, frumẽti, &c. numerus enim horũ & lapillorũ, & arenæ, & aliorum huiusmodi, nõ sapienter comperari videtur rebus intellectualibus.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ sermo iste per se loquendo est de multitudine specifica. Tum quia in angelis non reperitur alia multitudo. Tum quia vis medij super quo fundatur ratio, non exit limites talis multitudinis: quia primæ partes Vniuersi, elementa, & corpora cælestia, scilicet singulis indiuiduis cõtẽta sunt. Nec ex hoc sequitur non esse excessiuum numerum angelorum: quia multitudo incomparabiliter excedens multitudinem specificam materialem, valde magna est: quemadmodum magnitudo primi orbis incomparabiliter excedens quantitatem elementalem, valde etiam magna est. Et hæc est absque dubio mens Sanct. Thom. Vnde inferius q. 112. articul. 6. ad secundum, de hoc loquens apposuit naturæ nomen dicens, quòd excedunt omnes naturas corporeas. Et in quol. de potentia Dei. q. 6. artic. 4. in corpore apposuit nomen Speciei, dicens quòd excedunt omnes species materialium. Id autem quod in oppositum obiicitur de primis partibus Vniuersi, non obstat, quoniam primæ partes corporales Vniuersi continent cæteras species: & si non formaliter, saltem virtualiter. Et ideo loqui de multitudine primarum partiũ Vniuersi, & loqui de multitudine specifica omnium materialium, non refert nisi secundum implicitum & explicitum. Ac per hoc excedens improportionabiliter multitudinem primarum materialium partium Vniuersi, excedere etiam improportionabiliter intelligitur multitudinem implicitè & virtualiter contentam in illis. Et si obiiciatur, ergo intelligitur etiam de materiali distinctione: quia etiam virtualiter continetur in illis primis: patet responsio, quòd non est similis ratio: quoniam cùm ex habitudine partium Vniuersi eiusque perfectione, ratio robur trahat, vt patet ex dictis: & propterea de illa tantùm multitudine sermo esse debet, quæ ad perfectionem spectat Vniuersi, qualis non est multitudo numeralis, sed specifica primarum partium formaliter, secundarum virtualiter.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo recitat tres opiniones clarè. tertia est quam sequitur Sco. Secundo impugnat simul omnes quo ad propositum dupliciter: vt patet.

¶Prima ratio, Angeli non sunt compositi ex materia & forma: ergo nec plures in vna specie. consequentia probatur, quia quæcunque conueniunt in specie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter.

¶Secundò impugnat, posito quòd essent materiales, probando eandem conclusionem, sic, Distinctio causata ex materia, aut est secundum diuersitatem quantitatis, aut secundum diuersitatem potentiæ: ibi non est prima, quia sunt incorporei, ergo esset secunda, sed hæc non solùm excludit identitatem specificam, sed genericam: ergo.

¶Circa probationẽ cõsequentiæ in prima ratione occurrit dubiũ, quia aut assumit falsum, aut nihil probat, Si enim ly differũt materialiter, significat differre materia propriè dicta, quæ sit altera pars rei differẽtis, falsum assumitur, quia duæ animæ differunt materialiter: & tamẽ non differunt in materia, quia carent illa. Et similiter duæ lineæ mathematicè sumptæ, & similiter duo accĩtia eiusdẽ speciei in angelis. Si verò ly differũt materialiter, significat differẽtiã in materia propriè dicta, nõ tamẽ quæ sit pars rei differẽtis, tunc & falsum assumitur, vt patet in duabus instãtiis vltimò dictis. Et de hoc sunt argumẽta multa Sco. quæ in q. de Ente & essentia hẽs. Et intentũ nõ probat: eo ꝙ differre materialiter hoc mõ superius est ad differre materialiter, per hoc quod est cõpositum ex materia & forma, & ad differre materialiter per hoc ꝙ aliquo modo differt secũdum materiam. Ac per hoc ex negatione compositionis non põt inferri negatio differẽtiæ materialis: sed est fallacia consequẽtis ab inferiori ad superius negatiuè. Si aũt ly differũt materialiter, significat differentiã in materia cõiter sumpta, i. in eo ꝙ se habet vt mãle respectu speciei: hoc mõ acceptatur ab oĩbus. Sed tũc nihil oĩno probatur ad propositũ propter eandem rõnem: quia scilicet minor subintellecta, s. angeli non differũt mãliter, non probatur ex hoc, qm nõ sunt cõpositi ex materia & forma, s. deest sophisma consequẽtis.

¶Ad hoc dr: cũ propositio S.T. sit vniuersalis tertio mõ intelligenda est: in cuius signũ subdit exẽplũ de plurificatiõe albedinis, q cõstat indiuiduari non ex materia, sed ex quanto. Ad instãtiã aũt in oppositum dr, quòd S.T. breuitati studẽti sat fuit afferre probationẽ efficacẽ in illa materia, de qua loquebatur. Ad cuius euidentiam scito quòd cũ apud ipsum oĩs differẽtia purè materialis oriatur aut ex quãtitate (vt accidit in reb' materialib') aut ex subiecto (vt accidit in accidentibus spũalibus) differẽtia verò ex quantitate orta in substantiis locũ non habeat, nisi rõne materiæ, materia autẽ non alio pacto in substantia cõpleta sit, nisi vt pars eius, consequẽs est quod de substãtiis completis, quales sunt angeli, loquendo, sufficiẽter excluditur ab eis differentia materialis per hoc ꝙ excluditur ab eisdem cõpõ ex mã & forma.

¶Circa primũ argumẽtũ nota ꝙ S.T. nõ ex defectu argumẽtorũ ex propriis, vt consueuit, arguit argumẽtatur ex cõmunibus: sed argumẽtũ hoc propria angelorũ scrutatur.

¶Ad cuius euidentiam aduertendæ sunt duæ propositiones quasi per se notæ. Prima est, quòd in substantiis quæ apud nos sunt, ratio generis inuenitur seorsum existens in rerum natura absque nobilitate superadditæ naturæ. Corporeitas enim inuenitur absque perfectione mixtionis, vt patet in elementis: & mixtum absque vita, vt patet in mixtis inanimatis. Et viuum absque sensu, vt patet in plantis: & sensus absque motu, vt patet in ostreis. Et hoc absque intellectu, vt patet in brutis. Secunda est, quòd intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso. Ex his enim duabus propositionibus productum est argumentum. Maior enim ex prima, & minor ex secunda, scilicet propositione. Si enim genus seorsum inuenitur à summa natura, quia natura imperfectio: consequẽs est quod non omnes angeli conueniãt in summa natura. Et si conueniũt in summa natura, quod illa non sit genus, quia non potest extra seipsam inueniri: sed angeli cõueniunt in intellectualitate, quæ est nobilissimum omnium: ergo.

¶Circa responsionẽ ad primũ aduerte duo. Primo quod ibi nõ est sermo de quacũque alietate inter naturã generis & differẽtiæ. Sed de alietate realis separationis, non rõnis genericæ ratione perfectioris differẽtiæ, sed ratiõis gñicæ à tota vna latitudine differẽtiarũ perfectioris ordinis: puta viui à rationibus sentiẽdi, & sensitiui à rõnibus bipedis & quadrupedis, &c. Ita ꝙ intẽdit Autor interimere primã propositionẽ, volens eã non esse necessariã vniuersaliter, quãuis quandoq; verificetur. & probat hoc dupliciter: primò ostẽsiuè: qui gen' & differẽtia sat est, ꝙ differãt, vt indeterminatũ & determinatũ. Secũdo dicẽdo ad inconueniẽs, s. quod irrõnalibus aĩalibus esset præter naturã sensitiuã quæ est genus alia perfectior forma, vel essent vnius spẽi: vtrumque enim est inconueniẽs, vt inferius patebit.

¶Secundo: quòd respõsio formaliter consistit in hoc, quòd cõuenire in nobilissimo sui contingit dupliciter. Primò in nobilissima natura, Secũdò in nobilissimo gradu naturæ eius cõis. Primo mõ maior est falsa. scdo verò mõ est vera, sed tũc minor ẽ falsa.

¶Super Quæst. quinquagesimæ Artic. quintum.

Titulus clarus est.

¶In corpore vna conclusio: Angeli sunt incorruptibiles secundum suam naturã. Probatur dupliciter. Primò sic: Omne qđ corrũpitur, per hoc corrũpitur, quòd eius forma separatur à materia, ergo angeli sunt incorruptibiles: tenet consequentia: quia angeli sunt formæ subsistentes, & oĩno immateriales: ac per hoc in eis nõ potest habere locum separatio formæ à materia. Antecedens verò probatur sic: Esse per se conuenit formæ. ergo inseparabile est à forma. ergo ĩ omni corruptione fit separatio à materia. Antecedẽs primum nunc assumptum probatur ex eo, ꝙ cuicũque cõuenit esse, cõuenit rõne formæ, vt patet ĩ materia quæ maximè distat à forma. Prima verò cõsequẽtia patet ex primo Posteriorũ: vt declaratur exẽplo rotũditatis circuli & aëris, seu circuli ænei. Secũda verò cõsequẽtia fundatur super duobus: primũ est corruptio est mutatio de esse in nõ esse. Secũdum est, in omni corruptione oportet mãm remanere, ex his enim manifestè seqtur separatio formæ à mã: quia cum in omni corruptiõe destruatur aliquod esse, & esse nõ possit separari à forma, oportet ꝙ esse & forma similiter pereant: & cũ ex alia parte in oĩ corruptione oporteat subiectũ remanere, necesse est quòd si corruptio sit, quòd esse separatur à subiecto remanẽte: ac per hoc forma etiam ab eodem separetur: alioquin corruptio intelligi non potest.

¶Circa primã rationem dubitatio accidit de veritate illius propositionis assumptæ, scilicet, esse per se conuenit formæ. Hæc enim aut est falsa, aut nihil infert ad propositum. Dupliciter enim interpretari potest. Primò, vt ly per se, distinguatur contra per aliud, & idem significat quod sine medio seu immediatè. Et hoc mõ licet si vera, propositũ tamen non probat: quia ex hoc non sequitur, ipsum esse inseparabile esse à forma. Non enim valet, A conuenit B immediatè, ergo inseparabiliter, vt patet de forma respectu materiæ, & de albedine respectu superficiei. Obstarẽt huic interpretationi declaratio S.T. ex rotũditate & circulo, &c. Secundo mõ potest accipi ly per se, vt distinguitur cõtra per accidẽs. Et sic propositio est falsa, tum in doctrina S.T. tum simpliciter. Apud S.T. q. de esse per accidens prędicatur de qualibet forma citra Deũ: ita ꝙ nec est de essentia alicui' formæ, nec fluit

Universidad de [illegible] Biblioteca

non datur intelligi quod in angelis sit aliquod corruptionis principiū, sed quòd esse angeli dependeat à Deo sicut à causa. Non autem dicitur aliquid esse corruptibile, per hoc quod Deus possit illud in nō esse redigere subtrahendo suam conseruationem, sed per hoc quod in seipso aliquod principium corruptionis habet[e], vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMAPRIMA, De comparatione Angelorum ac corpora, in tres Articulos diuisa

DEINDE quæritur de Angelis per comparationé ad corporalia. Et primò de comparatione angelorum ad corpora. Secundò, de cōparatione angelorum ad loca corporalia. Tertiò, de cōparatione angelorum ad motum localem.

¶Circa primum quęrūtur tria, ¶Primò, vtrum angeli habeāt corpora naturaliter sibi vnita. ¶Secundò, vtrum assumant corpora. ¶Tertiò, vtrum in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita.*

266 2. di. 8. ar. 3. Et 2. cōtra ca. 48. 89. & 90. Et po. q. 6 artic. 6. Et mal. 16 ar. 1. Et Spū ar. 5. Et opus 11. ar. 3. capit. 21. Et opu. 15. cap. 18. Li. 1. ca. 6. Circa pri. & serm. 5. Lib. 2. cap. 17. & lib. 3. cap. 10.

AD PRIMVM sic pceditur. Videtur quòd Angeli habeāt corpora naturaliter sibi vnita. Dicit em̄ Ori. in li. Periarchon, Solius Dei id est Patris, & Filij, & Spūssancti, naturæ illud propriū est, vt sine materiali substātia & absque vlla corporeæ adiectionis societate intelligatur existere. Bernardus etiā dicit in 6. Hom. super Cāt. Demus Deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitaté, cuius natura sola neq; propter se neque pter alium solatio indiget instrumenti corporei. Liquet autem omnem spiritum creatum corporeo indigere solatio. Aug. etiam dicit super Gen. ad lit. Dæmones aërea dicuntur animalia: quia corporum aëreorum natura indigent. Eadem autem est natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶2. Præterea, Greg. in Hom. Epiphaniæ nominat angelum rationale animal. Omne autem animal componitur ex corpore & anima. ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita. Homil. in Euāg. circa princ.

¶3. Præterea, Perfectior est vita in angelis, quam in animalibus. Sed anima non solū viuit, sed etiam viuificat corpus. Ergo angeli viuificant corpora naturaliter sibi vnita.

¶SED CONTRA est quod dicit Dion. 4. cap. de Di. no. quòd angeli sicut incorporales ītelligūtur, ita & immateriales.

¶RESPONDEO dicendum q angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. Quod enim accidit alicui naturæ, nō inuenitur vniuersaliter in natura illa, sicut habere alas, quia non est de ratione animalis, non cōuenit omni animali. Cùm autem intelligere non sit actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, vt infrà patebit: habere corpus vnitum non est de ratione substantiæ intellectualis inquantum huiusmodi, sed accidit alicui substātiæ intellectuali propter aliquid aliud, sicut humanæ animæ competit vniri corpori: quia est imperfecta & in potentia existens e in genere intellectualium substātiarum nō habens in sui natura plenitudiné scientiæ, sed acquirens eā per sensus corporeos à sensibilibus rebus, vt infrà dicetur. In quocunque autem genere inuenitur aliquid imperfectū, oportet præexistere aliquid perfectū in genere illo. Sunt igitur aliquæ substantiæ perfectæ intellectuales in natura intellectuali nō indigētes acquirere sciétiā à sensibilibus rebus. Nō igitur oēs substantiæ intellectuales sunt vnitæ corporibus, sed aliquæ sunt corporibus separatæ. Et has dicimus Angelos. Quest. 75. artic. 2. Q 84. art. 6. & q. 89. artic. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, quorundam opinio fuit, quòd omne ens esset corpus. Et ex hac existimatione deriuatum Quest. 50. artic. 1.

ab alia vt passio: vt supetius in q. 3. ar. 4. dixit: quia nulla res est sibi sufficiens causa quòd sit. Simpliciter autē, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius quod conuenit per se. Constat autem quod absque contradictione, de quacūque forma, excepta diuina, potest dici quòd non est. igitur esse, non per se conuenit formæ.

¶Ad hoc dicitur, quòd ly per se vtroq; modo interpretari potest. Et quo ad primū modū distinguendū est de medio, s. de media actione & de media forma, ex cōiunctione em̄ aliquorum immediatè, idest sine media forma, non pōt concludi inseparabilitas, vt obijciédo probatum est. Quandocunque vero aliqua duo sic se habent, quòd coniungantur vniuersaliter absque media actione coniungente: tunc illa duo oportet esse inseparabilia abinuicem: propterea, quia quæcunque eadē generatione generantur, eadē quoq; corruptione corrūpuntur. Talis autem immediatio actionis nō inuenitur inter materiā & formam: & alias huiusmodi, qm̄ constat præexistentibus subiectis agēs sua actione coniūgere illa. Sed inter formam quācunque & existentiam rei, nulla media actio iungēs hāc illi: quoniā nō prius sit forma, & per aliam actionem fungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad illam coniunctioné terminatur, & pptereà inseparabiliter se habent. 267.

¶Ad euidentiā verò secūdi modi sciendū est, q aliquid cōuenire alicui per se, id est nō per accidens, contingit dupliciter. Vno modo, simpliciter: alio modo physicè. Vocatur autē perseitas simpliciter, quæ fundatur super habitudine terminorum absolutè sumptorum. Perseitas verò physica, quę fundatur super habitudine terminorum in esse naturali positorum. Exéplum primi, quinarius est impar. Exemplū secundi, Sortes quandoque corrūpetur. Cōueniunt autē hæ duæ perseitates in hoc quòd quéadmodum q conuenit alicui per se simpliciter necessario & inseparabiliter adhæret illi absolutè sumpto, ita proportionabiliter quòd conuenit alicui per se physicè, necessario & inseparabiliter comitatur illud in esse naturali positum. Differunt vero, quia prædicata per se simpliciter nihil nō necessarium supponūt: quoniam respiciunt subiecta absolutè sumpta; prædicata verò per se physicè supponunt aliquid non necessarium, s. subiecta producta fuisse in rerum natura: productio autem rerū non semper est necessaria & hoc est, quia talia prædicata respiciunt subiecta in esse physico. Ex hoc autē differunt secundò: quia perseitas prima adeo est necessaria vt oppositum implicet contradictionem. Perseitas verò secunda non est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus, & ideo oppositū non implicat contradictionem. Patent hæc oia dicta de perseitate physica cōparando actualem corruptionem non nunc, sed quandoque ad quodcunque corruptibile. Nō enim accidit mixto alicui quod corrūpatur quādoque: sed per se cōuenit illi ex principiis essentialibus: & tamen non implicat contradictioné, illud nunq̄ corrumpi: sed illud suæ naturæ dimissum nunq̄ corrumpi. Et per hoc patet respōsio ad obiecta, quia existere est prædicatū accidētale respectu cuiusque naturæ citra diuinā, i. non per se simpliciter, & ideo oppositū non implicat cōtradictioné. Dicitur verò pdicatum per se respectu formæ, quia perseitate physica illi coniungitur: quoniā forma pducta necessario comitatur existere, & non per accidens: & hoc est verū & efficaciter infert ppositum. Notādum est autē & præ oculis habēda distō hæc: qm̄ & ad theologalia, & ad physica multis materiis est vtilis & necessaria. Soluitur quoque ex dictis obiectio de separatione existentiæ propriè ab aīa Christi producta in rerū natura. Quoniā illa apud S.T. proprium nō habet esse existentiæ. Iam enim ex dictis patet quòd esse per se & inseparabiliter, comitatur formā productā quātum est ex se: seu sibi dimissam. Anima autē Christi producta non sibi dimissa est, sed præuenta à verbo diuino & ad illius esse assumpta est.

¶Secunda ratio à signo est ista: Obiectum intellectus est sempiternum, ergo intellectualis substantia est incorruptibilis. Antecedēs probatur: quia est suprà tempus; consequentia verò, quia intellectionis species & ratio ex obiecto comprehēditur, & operationis modus operantis essendi modum ostendit: quia vnumquodque operatur secundum quod est actu.

¶Notanda hic sunt duo circa antecedēs, Primò quòd subiectū antecedēs, s. ly obiectum intellect[9], dupliciter sumi pōt, s. materialiter p re obiecta intellectui. Alio mō formaliter, i. pro intelligibili in actu, vt sic primo mō non sumitur hic sed secundo. Secundo, quòd pdicatū antecedētis, s. ly sempiternū dupliciter sumi pōt, s. positiue & negatiuè. Et q̄uis secūdo mō expositū sit indubiè verum, & primo mō aliqualiter sit ambiguū, in vtroq; tamen sensu pposito seruit, & magis in primo. Nulli siqdé dubiū est, q ītelligibile ī actu vt sic, cū abstrahat à motu & mutatiōe, sit immutabile & necessarium, ac per hoc perpetuū negatiuè. Si quis quoque profundius scrutatus fuerit, inueniet, q quia intelligibile, vt sic est supra tēpus & motum, consequēs est, & quòd intelligibile per se loquendo vēdicet sibi sempiternitatem: quéadmodum motus velocitaté in infinitū, ac per hoc accidit intelligibili corrūpi, quia est sic intelligibile, puta in phātasmatibus: & quòd intelligibile in actu si extra aīam, in quantum tale existeret sempiternū positiuè: secundum suū esse poneretur: quoniam existere supra tépus & motū poneretur habere, intelligibile ergo in actu vt sic, si existit, est sempiternum positiuè: & si non est, sempiternum per se negatiuè.

¶Circa consequētia aduerte, q vis consequentiæ consistit in hoc, intelligibile in actu vt sic est supra tépus. ergo intellectio est eorū quæ sunt supra tempus. ergo intellectualis substantia. Prima cōsequentia pbatur: quia rō operationis ex proprio obiecto formaliter sumpto sumitur. Si enim intelligibile vt sic supra motum, & tépus eleuatur, immobilitaté sempiternitatéque exposcit, consequés esse debet, vt intellectionis cōditio ex immobilitate & sempiternitate sumatur: ac p hoc ad eundem spectet ordinem. Secunda vero cōsequentia probatur: quia si intelligere est operari hoc modo, s. supra tēpus, &c. ergo modus essendi intellectualis substātiæ erit etiam supra tépus & motum, ergo erit sempiternum ens. Aduerte bene hic q ex sempiternitate obiecti nō intulimus sempiternitatem operationis: sed illam esse de ordine sempiternorum: id est eleuatā supra temp[9] & motū. Et hoc per se loquendo de intellectiōe vt sic, qm̄ per accidens cōtingit, q intellectio tali modo, s. per phantasmata sit cum cōtinuo & tépore. Ex hoc autem quòd intellectio sic est eleuata suprà tépus, signū habem[9] magnum, q intellect[9] vt sic, magis est eleuat[9], ac p hoc subsistit incorruptibiliter. 390

¶ *Super Quęstionis quinquagesimæprimæ Articulum primum.*

TItulus clarus est. ¶In corpore arti. vna conclusio respōsiua, s. angeli nō habēt corpora sibi naturaliter vnita. Probatur sic: Dantur aliquæ substātiæ intellectuales perfectæ nō indigētes accipere scientiā à sensibus. ergo dātur substātiæ intellectuales separatæ à corporibus. Tales dicimus angelos. ergo. Antecedens probatur quia in quolibet genere in quo inuenitur imperfectū, oportet præexistere perfectū. Sed in genere substātiali intellectuali inuenit[ur] aliqua imperfecta indigēs sensibus ad acquisitioné sciæ: quia est potétia in genere intelligibilium, vt patet de aīa humana. ergo, &c. cōsequétia vero pbatur sic, in aṅte duo assumpsim[9], s. ly substātiæ intellectuales, & ly perfectæ absque indigétia, &c. Et ideo primo pbatur, q substātię intellectuales nō hñt q sibi cōueniat vniri corpori, deinde probat q nec inquātū tales substātiæ hoc hñt. Primū ergo pbat sic: intelligere nō est actus corporis, nec alicui[9] virtutis corporeæ, ergo esse vnitū corpori nō est de rōe intellectualis substātiæ vt sic: ergo non cōuenit oī intellectuali substātiæ. Ista vltima cōsequētia probatur, quia q accidit alicui naturæ, nō vltra inuenitur in illa: & declaratur exéplo aīarum respectu aīalis. Secundū verò pbatur sic. Substantiæ intellectuali accidit vniri corpori pter imperfectioné & indigentiam scientiæ, vt patet de anima hominis. sed hæc non inuenitur in substantiis perfectis, &c.

¶Circa aīs & eius probationé occurrit triplex dubium. primò enim dubitatur de terminis assumptis, s. perfectū & imperfectū, qūo in illa pbatione sumantur: quū dr̄, in quocunque genere inuenitur impfectū, in eodé oportet pexistere perfectum. Aut em̄ hæc ppō fundatur super illo principio, Act[9] est naturaliter prior potétia. Et hoc nō, quia veritas illius principij non certificatur nisi ex hoc: quia id q est in potétia, oportet reduci ad actū ab eo quòd est in actu, quòd in proposito nō habet locū. Ex hoc nāque principio nō pōt cōcludi, nisi aliqua substātia intellectualis q̄ sit reductiuè in actu aīæ nostræ q̄ est in potétia: talis aūt est intellectus agēs quicquid ille sit. Aut fundatur sup illo alio principio, s. differétiarū eiusdem gñis oportet vnā se hr̄e vt habitū & pfectioné, alterā verò vt priuationé & impfectioné. Et hoc etiā nō sufficit proposito: qm̄ ex hoc nihil aliud pōt cōcludi, nisi q datur aliqua substātia intellectualis sc̄d̄m naturā suæ spéi pfectior aīa humana. Vtrū aūt illa pfectior spés habeat sciam cōpletā ex se inditā, aut nō, ex hoc principio nō sufficiéter cōcludit: quia stat esse spém pfectioré & tñ nō habere tali mō sciam, & cōfirmat hoc ex nr̄a sensiti, in qua qm̄ inuenitur natura sensitiua imperfecta in aīalib[9] im pfectis, cōsequés est vt détur aīalia perfectiora, i. hñtia virtutes sensitiuas pfectiores, nō tñ ex hoc seqtur q détur aīalia hñtia spés sensibiles cōgenitas siue iteriores siue exteriores, sic ergo erit ī pposito. Scd̄o dubitatur circa aliū terminū ibidé assumptū, s. ly ī eodé gñe. Aut enim sumitur gen[9] strictè. Et hoc nō: quia

videtur, quòd aliqui existimauerunt nullas substātias incorporeas esse nisi corporibus vnitas, adeò quòd quidā etiam posuerunt Deum esse animā mundi[e]: vt Aug. narrat in 7. de Ciui. Dei. Sed quia hoc fidei catholicę repugnat, quæ ponit Deū super omnia exaltatum secundū illud Psal. 8. Eleuata est magnificentia tua sup cælos. Orig. hoc de Deo dicere recusans, de aliis secutus est aliorū opinionem, sicut & in multis aliis deceptus fuit, sequens antiquorum Philosophorum opiniones. Verbū autē Ber. potest exponi q spiritus creati indigeant corporali instrumento, nō naturaliter vnito, sed ad aliquid assumpto, vt infrà dicetur. Augu. autem loquitur non asserendo, sed opinione Platonicorum vtens, qui ponebant esse quædam animalia aërea, quæ dæmones nominabāt. 11 Cap. 6. Art. seq.

¶Ad secundum dicendum, quòd Greg. nominat Angelum rationale animal metaphoricè propter similitudinem rationis.

¶Ad tertiū dicendū, q viuificare effectiuè simpliciter perfectionis est. Vnde & Deo cōuenit, sc̄d̄m illud 1. Reg. 2. Dn̄s mortificat & viuificat, sed viuificare formaliter est substātię, quæ est pars alicuius naturæ: & nō habétis in se integrā naturā speciei. Vnde substātia intellectualis, quæ nō est vnita corpori, est perfectior q̄ ea quæ est corpori vnita.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum Angeli assumant corpora.*

267 2. dist. 8. artic. 2. Et Po. q. 5. artic. 7.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q angeli nō assumāt corpora. In opere enim angeli nihil est superfluū, sicut neq; in opere naturæ. Sed superfluū esset, si angeli corpora assumerent. Angelus enim non indiget corpore, cum eius virtus omnem virtutem corporis excedat. Ergo angelus non assumit corpus.

¶2. Præterea, Omnis assumptio ad aliquam vnionem terminatur: quia assumere dicitur quasi ad se sumere. Sed corpus nō vnitur angelo vt formæ, sicut dictum est. Ex eo autē quòd vnitur sibi vt motori, nō dicitur assumi: alioquin sequeretur quòd omnia corpora mota ab angelis essent ab eis assumpta. Ergo angeli non assumunt corpora. Art. præc.

¶3. Præterea, Angeli nō assumūt corpora de terra vel aqua: quia nō subito disparerent. Neque iterum de igne: quia cōburerent ea, quæ contingerent. Neque iterum ex aëre: quia aër infigurabilis est, & incolorabilis: Ergo angeli corpora non assumunt.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 15. de Ciui. quòd angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt. Cap. 29. & li. 16. c. 29.

¶RESPONDEO dicendū, q quidam dixerunt angelos nunquā corpora assumere: sed omnia quæ in Scripturis diuinis leguntur de apparitionibus angelorū, contigisse in visione prophetiæ, hoc est secundum imaginationem. Sed hoc repugnat intentioni Scripturæ. Illud enim quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura autem diuina sic introducit interdum angelos apparentes, vt cōmuniter ab omnibus viderentur. Sicut angeli apparentes Abrahæ visi sunt ab eo, & tota familia eius, & à Lot, & à ciuibus Sodomorum. Similiter angelus, qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestum fit huiusmodi contigisse secundum corpoream visionem, qua videtur id quod positum est extra videntem: vnde ab omnibus videri potest. Tali autem visione non videtur nisi corpus. Cùm igitur angeli neque corpora sint, neq; habeant corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet, relinquitur q interdum corpora assumant. Ar. præc. & artic. 1. q. 50.

¶AD PRIMVM ergo dicédum, quòd Angeli non indigent copore assumpto propter seipsos, sed pter nos, vt familiariter cum hominibus conuersando demonstrent intelligibilem societaté quā homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc autem, q angeli corpora assumpserūt in veteri testamento, fuit quoddā figurale indicium, q verbū Dei assumpturū esset, corpus humanū. Omnes enim apparitiones veteris

quia sequeretur quod ista ratio non valeret, nisi ex suppositione, quòd angeli sunt in genere, quod ab omnibus non cōceditur, imò à Peripateticis discrepare videtur. Aut sumitur genus p coordinatione, iuxta consuetudiné qua solemus dicere in genere entium, & in genere intelligibilium, &c. Et si sic sumitur, intentum non concluditur, quāuis verum assumatur. Quoniā dicetur, quòd substantia illa intellectualis perfecta, quam oportet pexistere in genere intelligibilium, est Deus gloriosus, ac per hoc malè illatū est. tales dicimus Angelos. Tertiò circa ipsum aīs dubitatiuncula occurrit: qm̄ in numero plurali dicitur, q sunt aliquæ substantiæ intellectuales, &c. & tamé ex probatione adducta nō potest inferri nisi in numero singulari. ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta, &c. Malè igitur cōclusum videtur illud antecedens.

¶Ad euidentiā harum dubitationum notandū est, quòd vis rationis assumptæ ad probandum aīs consistit in hoc q quādocunq; datur aliqua natura distinguibilis per plures modos, aut differétias essentiales, necesse est quòd si inuenitur secundū imperfectioré modū aut differentiam, quòd inueniatur etiam secundū perfectiorem. Et huius ratio est multiplex: tum quia cū vtrūque sit possibile, natura nō est magis solicita circa impfecta q̄ circa pfecta. Tum quia imperfectiora sunt pter magis pfecta. Tū qa diuisiua naturæ plurificabilis, aut sūt simul natura, vt patet de differentiis condiuidentibus genus, ex post prædicabilibus: aut alterū se habet vt prius, & alterum vt posterius, vt contingit in diuisione analogi: & sic etiam posterius infert prius.

¶Hoc igitur stante, dicitur ad primū dubiū, q hic accipitur ppositio ex secundo fundamento.

¶Et ad obiectionem in oppositum respōdetur dupliciter. Primò, q quia hæc duo, scilicet perfectior natura intellectualis quā sit tota aīa humana: & natura intellectualis, ita perfecta q non indiget acquirere scientiā à sensibilibus, conuertuntur adinuicem: ideo S.T. efficaciter conclusum antecedēs p constanti dimisit. Et declaratur cōuertibilitas hic ex inferius dicendis: dum manifestabitur in q. 70. animam intellectiuā propter ipsum intelligere in solo homine intelligere corpore. Et potest etiam colligi ex dictis Arist. in 3. de Anima in fin. & potest ratione probari: sed nolo nunc insistere. secundo dicitur, quòd dato, quòd supra animam hominis essent aliquæ substātiæ intellectuales, non habétes sciētiā inditam à natura, adhuc tamen ratio concludit intentū: quoniā habere sciéntiam congenitā est modus possibilis secundum naturam intellectualis substantiæ, & est perfectus: ergo si dentur imperfecti modi habendi naturā intellectualem, debet inueniri modus perfectus habendi eandem: ac per hoc détur substantiæ intellectuales nō indigentes acquisitione scientiæ. Et per hoc patet responsio ad confirmationé: quia non est similis ratio in natura intellectuali & sensitiua quo ad hoc, scilicet, quòd in natura intellectuali modus habendi illam cum plenitudine virtutis & specierum ab intrinseco est modus possibilis in natura. Modus verò habendi naturam sensitiuam sic perfectam quòd habet etiam species sensibiles inditas, est modus īpossibilis in natura. & ideo rō pcedit in natura intellectuali, non aūt in sensibili.

¶Ad secundam dubitationé dicitur, quod quomodocunque sumatur genus, intétum cōcluditur. Tum quia Deus non clauditur in coordinatione substantiarum intellectualiū, qm̄ non est pars vniuersi, sed bonū separatum eiusdem: vt dicitur in 12. Met. tex. 4. Tum quia restringendo minoré, scilicet in genere intellectualium substantiarum conditarū, nihilominus sequitur propositum, vt patet discurrenti.

¶Ad tertium dubium dicitur, quòd numero plurali vsus est S.T. non ex vi rationis huius præcisæ: sed ex hac ratione simul & supradictis in præcedente q. de numero intellectualium substantiarum.

¶Circa probationem illius consequentiæ, scilicet accidit, ergo nō conuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non videtur necessaria. Quoniam stat aliquid accidere alicui, & tamen conuenire omni: nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamen inueniri in omni animali.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd accidentia, id est prædicata accidentalia sunt in duplici ordine: quædam sunt accidentalia & superiori & inferioribus: quædā vero sunt accidentalia quidem superiori, essentialia tamen & constitutiua inferiorū: vel consequentia essentialiter constitutiua inferiorum, vt rationale vel risibile, respectu animalis est accidens: respectu verò hominis est essentiale. Quum ergo dicitur quod accidens alicui naturæ non conuenit ei vniuersaliter, vera & necessaria propositio est de accidente secundo modo. Vera etiam vt in pluribus de accidente vt in primo modo: Et quia S.T. de accidente secundo modo loquebatur, ideo non solum ex veris, sed ex necessariis processit.

¶Circa probationé consequētiæ, quo ad secundā parté dubitari posset, quòd non nisi vnus modus excluditur quo substātia intellectualis corpus naturaliter vnitū habere potest, illa scilicet quòd animæ humanæ cōpetit. Posset em̄ aliquis dicere, quòd insufficiéter concluditur separationaturalis à corpore ex hoc, nisi probetur, quòd nullus alius modus est possibilis, quòd cum S. Th. nō fecerit, insufficienter conclusisse videtur.

¶Ad hoc dicitur quòd formaliter loquédo de substātia intellectuali & tota eius latitudine per se id est de oibus substantiis intellectualib[9] & inquantū intellectuales sunt, & inquantum sic vel sic intellectuales sunt: sufficiens fuit processus S.T. quoniā hoc tñmodo contingit, intellectualé operationē egere corpore, scilicet pter acquisitioné sciētiæ & seruitiū phātasmatum, vt contingit in hoīe. Et quia S.Th. formaliter de substātia intellectuali loquebatur, ideo hoc vno modo exclusō pertrāsiuit. Et verè sapienter pcessit: qm̄ dato quod alicui substātiæ intellectuali, puta animæ cæli, vel alicuius corporis ac rei aliūde posset competere naturalis vnio ad corpus, nihilominus ratio ista in suo perseuerat robore: qm̄ si in altitudine intellectualium discurrendo per oēs differentias intellectualitatis, vt sic non inuenitur vnio ad corpus, nisi propter imperfectionem vis intellectualis: consequens est vt præinueniatur perfecta vis intellectualis absque indigétia corporis. Et sic interpretādus est processus S.T.

¶Sed contra hanc responsionem quāuis subtilé instari potest: quoniam ex vi istius processus non potest inferri, quod sunt substantiæ tales à corporibus separatæ simpliciter, sed inquantum intellectuales sunt. Diceret autem quispiam, quod cum hoc stat, quod sunt coniunctæ corporibus aliunde, puta quia motiuæ seu operatiuæ sunt ad extra. Ad hoc dicitur quòd opinari talem causam vnionis ad corpus, non est rationabile circa omnes substantias intellectuales: quamuis circa aliquas sit fortè dubium propter earum imperfectionem: oportet enim tales esse tā limitatæ & imperfectæ virtutis motiuæ, vt non nisi coniuncto secundum esse organo applicari possunt immediatè: cæteris autem mediante illo. Vnde si substantia intellectualis inuenitur secundum hunc gradum imperfectum, necesse est quod præinueniatur secundum gradum imperfectum, in quo vis operatiua ad extra sit proportionalis virtuti intellectiuæ, quòd scilicet vtraque sit eleuata, ita quòd neutra egeat coniuncti secundum esse corporis adminiculo. Quia ergo intentio S.T. erat concludere particularem, scilicet quòd aliquæ substantiæ intellectuales sunt separatæ à corporibus, non discutere vniuersalem, scilicet an omnes substantiæ intellectuales perfectæ secundum scientiam sunt separatæ à corporibus: imò inferius q. 70. vertetur in dubium. Et per istammet rationem qua vsus est excludebatur obiectio ista, pro quanto obstaret illi particulari, & ista instantia sumpta est à conditione extra latitudinem intellectualitatis: vt sic: & idcirco ab intendente processum ex vi intellectualitatis potuit silentio pertransiri. Secundo potest dici quod instantia ista quamuis possit facere ambiguitatem simpliciter: non potest tamen hanc parere, stantibus supradictis de numero angelorum, quod tantus est numerus talium substantiarum, & quòd non sunt propter mouere: necesse est enim vt latitudo earum attendatur non penes mouere, sed penes intelligere. Tertio potest dici, quod intentio S.T. est quidem concludere specificatiuam hanc, scilicet quod angeli quantum est ex meritis intellectualitatis eorum, sunt separati à coporibus: Affirmare autem simpliciter hanc, scilicet angeli sunt separati à corporibus: nec hoc vitiosum est. Tum ex parte medij quo vsus est de perfecto, & imperfecto quod eadem ratione infert illam præiacentem, vt in prima responsione dictum est. Tum ex parte illatæ conclusionis: quoniā esse intellectiuum est principale & essentiale. Esse verò motiuum quasi accidētale & secundarium est: vtpote rationi primi conueniés. Ac per hoc si essentiale præcipuum non exigit corpus, & vnibile esse corpori, sit de numero essentialium, consequés est vt aliquæ tales sint non egentes corporibus, iuxta secundā responsioné. Tum ex parte dicédorum inferius, vbi de eis, inquātum motores, erit sermo. Nunc enim cum de substātia eorum sit sermo, & substātialia rerum ex operatione principalis pēsanda sint, & cætera suis ppriis locis discutiéda: sat est ostendere quod operatio ppria & essentialis earum ducit ad ponēdam substantiam earum posse ita eleuatam: quòd corpore non egent. Ac p hoc hic simpliciter dici potest, quòd separatæ sunt

Universidad de Deusto Biblioteca

sum à corporibus. In substantialibus enim nō differunt possibile & necessarium.

¶Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus quo ad quid nominis, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, quod significat ad se sumere, id est ad suiipsius manifestationem, & non ad sua opera peragenda. Secundò scripturæ consuetudo attendenda est; in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes.

¶In corpore tria facit. Primò refert quandam opinionē Rabbi Moysi. Secundò improbat eam. Tertiò respondet quæsito vnica cōclusione.

¶Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet & quòd angeli non assumunt corpora: & quod ea quæ dicuntur in Scripturis de corporea apparitione angelorū, intelligūtur de imaginaria tātùm apparitione.

D.117.

¶Quo ad secundum arguitur contra vltimum dictum sic: Communiter visum ab omnibus videtur visione corporali, quia videtur illud quod est positum extra videntem. sed angeli corporaliter apparentes fuerunt visi communiter ab omnibus: ergo. Maior patet ex differētia inter visionem corporalem exteriorem & imaginariam ex parte obiecti: quia puta imaginaria terminatur ad obiectum intra: oculorum vero visio terminatur ad obiectum extrinsecum. Et ex hoc sequitur alia differentia: quia visum imaginariè vt sic, solū est in imaginante, & consequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis, quia extra videntem existit, ab omnibus cōmuniter videri potest. Minor verò ex scriptura probatur, de angelis: quia apparuerunt Abrahæ, Loth & Tobiæ.

D.117.

268 1.distin.8. artic.4. Et po.q.6.art.8. Et quo.3.art.5.

Tex.13. so.2.

¶Quo ad tertium conclusio respōsiua est ista: Angeli interdū assumūt corpora. Probatur sic q; est substātia, quæ nō est corp⁹, nec habet corpus naturaliter vnitum, & qñque videtur visione corporali, interdum assumit corpus: angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo & præcedentibus: & similiter maior.

Tex.90.

¶Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum tertium.

Titulus clarus est in corpore articuli.

¶In corpore articuli vna cōclusio responsiua, scilicet angeli p corpora assumpta possunt operari quædam opera vitę quantū ad id in quo cōmunicāt cum corporibus non vitalibus, non autē quantū ad id quod est proprium viuentiū, cōclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quantum ad distinctiōes quas supponit, pbatur verò quātum ad vltimā particulam. Distinctiones sunt istæ. Operationū quædā est vitalis, q̃ scilicet est ab anima inquantū anima: & quædam non vitalis, quæ scilicet est à

Ar.præc. arg.1.præcipue.

Testamenti ad illam apparitionē ordinatæ fuerunt, qua filius Dei apparuit in carne.

¶Ad secundum dicendum, quòd corpus assumptum vnitur angelo, nō quidem vt formæ, neque solùm vt motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptū. Sicut enim à sacra Scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describūtur: ita corpora sensibilia [d] diuina virtute sic formātur ab angelis, vt congruant ad repræsentandū angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

¶Ad tertium dicendū, quòd licet aër in sua raritate manēs non retineat figuram neque colorem: quādo tamen cōdensatur, & figurari & colorari potest: sicut patet in nubib⁹. Et sic angeli assumunt corpora ex aëre, cōdēsando ipsum virtute diuina[d], quantū necesse est ad corporis assumēdi formationē.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant.

AD TERTIVM sic pceditur. Videtur quòd angeli in corporib⁹ assumptis opera vitæ exerceant, angelos enim veritatis nō decet aliqua fictio. Esset autem fictio, si corpus ab eis assumptum quod viuum videtur, & opera vitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera vitæ exercent.

¶2. Præterea, In operibus angeli nō sunt aliqua frustra: frustra autem in corpore assumpto per angelū formarentur oculi & nares & alia sensuū instrumenta, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per corpus assumptū. Quod est propriissimū opus vitæ.

¶3. Præterea, Moueri motu processiuo est vnum de operibus vitæ, vt patet in 2. de Anima. manifestè autem angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim Gen. 18. quòd Abraham simul gradiebatur deducens angelos qui ei apparuerant. Et angelus Tobiæ quærenti, Nosti viā quæ ducit in ciuitatem Medorum: respondit, Noui & omnia itinera eius frequenter ambulaui. Ergo angeli in corporibus assumptis frequenter exercent opera vitæ.

¶4. Præterea, Locutio est opus viuētis. Fit enī p vocē, quæ est sonus ab ore aīalis prolatus. vt dicitur in 2. de Anima. Manifestum est autem ex multis locis scripturæ, angelos in assumptis corporib⁹ locutos fuisse. Ergo in corporib⁹ assumptis exercēt opera vitæ.

¶5. Præterea, Comedere est ppriū opus animalis. Vnde Dominus post resurrectionē in argumentum resumptæ vitæ cum discipulis māducauit, vt habetur Lucæ vlti. Sed angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, & Abraham eis cibos obtulit: quos tamen prius adorauerat: vt habetur Gen. 17. ergo angeli in assumptis corporibus exercent opera vitæ.

¶6. Præterea, Generare hominem est actus vitæ. Sed hoc competit angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim Gene. 6. Postquā ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerūt: isti sunt potentes à seculo viri famosi. Ergo angeli exercent opera vitæ in corporibus assumptis.

¶SED CONTRA, Corpora assumpta ab angelis, nō viuunt, vt supra dictū est. Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt.

¶RESPONDEO dicendū q; quædam opera viuētium habent aliquid cōmune cū aliis operibus. Vt locutio, quæ est opus viuentis, conuenit cum aliis sonis inanimatorum, inquantum est sonus: & processio cum aliis motibus, inquantum est motus. Quantum ergo ad id, quod est commune vtrisque operibus, possunt opera vitæ fieri ab angelis per corpora assumpta, nō autem quantum ad id, quod est proprium viuentium: quia secundum Philosophum in lib. de Som. & vig. cuius est potentia, eius est actio. Vnde nihil potest habere opus vitæ, quod non habeat vitam, quæ est potentiale principium talis actionis.

Capit.1.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut non est cōtra veritatem, quod in Scriptura intelligibilia sub figuris sensibilibus describuntur: quia hoc non dicitur ad adstruendum, quòd intelligibilia sint sensibilia, sed quod per figuras sensibilium proprietates intelligibilium secundum similitudinem quandam dantur intelligi: ita non repugnat veritati sanctorum angelorum, q; per corpora ab eis assumpta videntur homines viuentes, licet non sint. Non enim assumuntur, nisi vt per proprietates hominis & opera hominis, spirituales proprietates angelorum, & eorum spiritualia opera designentur. Quod non ita congruè fieret, si veros homines assumerent, quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in angelos.

¶Ad secundum dicendum, quòd sentire est totaliter opus vitæ. Vnde nullo modo est dicendum, quòd angeli per organa assumptorum corporum sentiant, nec tamen superfluè sunt formata. Nō enim ad hoc sunt formata, vt per ea sentiatur, sed ad hoc vt per huiusmodi organa virtutes spirituales angelorum designentur: sicut per oculum designatur virtus cognitiua angeli, & per alia membra aliæ eius virtutes: vt Dio. docet vl. c. Cæ. hierar.

¶Ad tertium dicēdum, quòd motus qui est à motore coniuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem non mouētur corpora assumpta ab eis, quia angeli non sunt eorum formæ. Mouentur tamen angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus: cū sint in eis sicut motores in mobilibus, & ita sunt hic, quòd non alibi. Quod de Deo dici non potest. Vnde licet Deus non moueatur motis iis in quibus est, quia vbique est: angeli tamen mouētur per accidens ad motum corporum assumptorū. Non autē ad motū corporum cælestium: etiam si sint in eis sicut motores in mobilibus: quia corpora cælestia nō recedunt de loco secūdum totū. Nec determinatur spiritui mouēti orbem locus secundum aliquam determinatam partem substantiæ orbis, quæ nunc est in Oriente, nunc in Occidente, sed secūdum determinatum situm: quia semper est in Oriente virtus mouens[e], vt dicitur in 8. Physic.

270 Text.8.

¶Ad quartum dicendum, q; angeli propriè non loquūtur per corpora assumpta, sed est aliquid simile locutioni, inquātum formāt sonos in aëre, similes vocibus humanis.

¶Ad quintum dicēdum, quòd nec etiam comedere, propriè loquēdo angelis cōuenit, quia comestio importat sumptionem cibi conuertibilis in substantiam comedētis. Et quamuis in corpus Christi post resurrectionem cibus non cōuerteretur, sed resolueretur in præiacentē materiam: tamē Christus habebat corpus talis naturæ, in q; posset cibus cōuerti. Vnde fuit vera comestio. Sed ci-

natura tantū, vt motus sursum vel deorsum. Operationū rursus vitalium quædam habent aliquid cōmune cū non vitalibus, & aliquid proprium inquantum vitales sunt, quædā verò nihil habēt cōmune cū nō vitalibus. Exēplū vtrarūque habetur in litera, probatio vero vltimæ particulæ est, quia eius est actio cuius est potētia, vt dicitur in li. de Sōno & vigilia: sed angelorū in corporibus assumptis non est potētia propria animæ, ergo nec actio.

¶Circa distinctionē secundam, & primā partē cōclusiōis simul dubiū occurrit. Quoniam quū assignatur talis distō, aut intendit, q; in quibusdā operationibus inueniantur duo realiter distincta: alterum cōmune vitalibus, & non vitalib⁹, & alterū ppriū vitalibus: aut q; illa duo sint scdm rationē tantum distincta quéadmodum superius & inferi⁹. Si primo mō, falsum apparet: qm̄ operationes oēs aīæ sunt simplices, & nō cōpositæ ex duabus realiter distinctis. Si secundo modo, falsum quoque videtur: quia in hoc nō differunt operationes animæ inter se, quoniā oēs operatiōes animæ cōmunicant cū operationibus inanimatorum in aliquo prędicato communi, & sic distinctio est nulla.

¶Ad hoc est dicēdū, q; intētio S.T. (vt patet ex q. 6. de Potentia Dei ar. 8.) est loqui de duobus realiter distinctis, nō tñ cōponētibus operationē, sed cōcurrētibus ad ipsam. Ita q; sensus distinctionis est q; operationum vitalium quædam sunt cōmunicātes cum nō vitalibus in effectu, seu termino: quāuis differant in principio. Quædam verò sunt q̃ nec in principio nec in termino, seu effectu cōicāt cum nō vitalib⁹. Primæ sunt locutio & motus processiuus & generatio quorū termini seu effectus sunt diuisio aëris, motus localis & alteratio: quæ possunt etiā per actiones nōvitales causari. Secūdæ verò sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quæ non solum ab anima sunt, sed ad animatum corpus, vt sic terminantur.

¶Circa pbationē conclusionis, aduertedi ligē ter q; ex ista rōne sufficiēter cōcluditur, qđ angeli nullū opus vitæ, absolutè loquēdo ī corporib⁹ assumptis exercent eo q; nullā potētiā vitalē in assumpto corpore habent. Et sic neque locutio, neq; motus progressiuus verè competit angelis. Sed qa quartum dā actionū vitaliū terminus potest fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potētiis animę vt verberare aërem, & moueri localiter: ideo talia opera vitę angelis p corpora assumpta attribuūtur: non scdm q; opera vitę, nec scdm q; talia opera vitę, sed secūdum multitudinē effectus: id est attribuuntur eis opera similia istis vitalibus quo ad effectū. Similiter aūt dico non metaphoricè, sed pprię, quemad-

bus assumptus ab Angelis neque conuertebatur in corpus assumptum, neq; corpus illud talis erat naturæ, in quod posset alimētum conuerti. Vnde nō fuit vera comestio, sed figuratiua spūalis comestionis. Et hoc est quod Angelus dixit Tobiæ 12. Cū essem vobiscum, videbar quidem māducare & bibere, sed ego potu inuisibili, & cibo vtor. Abraham autem obtulit eis cibos, existimās eos homines esse, in quibus tamē Deum venerabatur, sicut solet Deus esse in Prophetis, vt August. dicit 16. de Ciui. Dei.

Cap.29.

Cap.23.

¶Ad sextum dicēdum, q; sicut Aug. dicit 15. de Ciui. Dei, multi se expertos, vel ab expertis audisse confirmant, Syluanos & Faunos (quos vulgus incubos vocat) impbos sæpe extitisse mulieribus, & earum expetisse atq; peregisse concubitum. Vnde hoc negare impudentiæ videtur. Sed Angeli Dei sancti nullo modo sic labi ante diluuium potuerunt. Vnde per filios Dei intelliguntur filij Seth, qui boni erant. Filias autem hominum nominat Scriptura eas quæ natæ erant de stirpe Cain. Neque mirandum est, quòd de eis gigantes nasci potuerunt. Neque enim omnes gigantes fuerūt, sed multò plures antè diluuium quam post. Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascūtur, hoc nō est per semen ab eis decisum, aut à corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum, vtpote, quòd idem dæmon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem: sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem (vt Aug. dicit 3. de Trin.) vt sic ille qui nascitur, non sit filius dæmonis, sed illius hominis, cuius est semen acceptum.

Ca.8.&9.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMASECVNDA, De comparatione Angelorum ad loca, in tres Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de loco Angeli.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primò, vtrum Angelus sit in loco. ¶Secundò, vtrum possit esse in pluribus locis simul. ¶Tertiò, vtrum plures Angeli possint esse in eodem loco.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum Angelus sit in loco.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Angelus nō sit in loco. Dicit enim Boet. in lib de Heb. Communis animi cōceptio apud sapientes est incorporalia in loco non esse. Et Arist. in 4. Physi. dicit quòd non omne q; est, est in loco, sed mobile corpus. Sed Angelus non est corpus (vt suprà ostensum est) Ergo Angelus non est in loco.

269 1.dist.37.q.3. artic.1. & 2. & 2. dist.6. art.3. Et po q.3. artic.19. & quo.11. q.1. Circa prin. Tex.45. Quest.50. artic.1.

¶2. Præterea, Locus est quantitas positionem habens. Omne autem quod est in loco, habet aliquem situm: sed habere situm non potest conuenire Angelo, cùm substātia sua sit immunis à quantitate, cuius propria differentia est positionem habere. Ergo Angelus non est in loco.

¶3. Præterea, Esse in loco est mensurari loco, & contineri à loco, vt patet per Philosophum in 4. Physic. Sed Angelus non potest mensurari neque contineri à loco: quia continens est formalius contento, sicut aër aqua: vt dicitur in quarto Physicorum: Ergo Angelus non est in loco.

Ex Text. 119.

Text 35. & 49.

¶SED CONTRA est quòd in Collecta dicitur, Angeli tui sancti ha. in ea, nos in pace custod.

¶RESPONDEO dicendum, q; Angelo conuenit esse in loco: æquiuocè tamē dicitur Angelus esse in loco & corpus. Corp⁹ enim est in loco per hoc q; applicatur loco secundum contactum dimēsiuæ quātitatis. Quæ quidē in Angelis non est, sed est in eis quātitas virtualis[e]. Per applicationem igitur virtutis angelicæ ad aliquem locū qualitercunq;, dicitur Angelus esse in loco corporeo, & secundū hoc patet, q; nō oportet dicere, quòd Angelus cōmensuretur loco, vel quòd habeat situm in continuo: hoc enim cōuenit corpori locato, prout est quantum quantitate dimensiua. Similiter etiam non oportet propter hoc, quòd cōtineatur à loco. Nā substātia incorporea sua virtute cōtingens rem corpoream, cōtinet ipsam, & non continetur ab ea. Anima enim est in corpore vt cōtinens, & non vt cōtenta[e]. Et similiter Angelus dicitur esse in loco corporeo, non vt cōtentū, sed vt cōtinens aliquo modo. ¶Et p hoc patet respōsio ad obiecta.

a b 40

b 30

quemadmodum album albo simile est. Nam metaphorica similitudine omnia opera vitæ eis attribui possunt.

¶Circa dicta Sanct. Thom. in hac materia hic & in q. de potentia loco allegato, dubium occurrit: ex eo quòd ponit generationem in genere operum vitalium communicantium cum non vitalibus, sed separat eum à corporibus assumptis Angelorum: quia materia corporalis non obedit Angelis ad trāsmutationē formalem. Hoc enim non videtur verum: quia generatio vitalis terminatur ad animatum inquantum animatum est: & consequēter dato quòd nō concurrat, transmutatio formalis esset disconueniens Angelo: & est sub altero genere operationum vitalium.

¶Ad hoc dicitur, quòd distinctio ibidem facta à S.Th. quamuis potuisset fieri amplior, restricta tamen est ab eo ad opera quæ sunt ab eadem anima in eodem numero ab his quæ nō sunt huiusmodi. Et sic generatio quæ terminatur ad animam non eādem numero, sed specie, posita est in secundo membro, & exclusa propter aliam causam. Non contradicit tamen his amplior distinctio, qua animæ opera distinguuntur in ea quæ incipiunt ab anima, & terminantur ad animam, siue eandem numero, siue non: & ea quæ tantum incipiunt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excluduntur, scilicet & quia terminantur ad animatum vt sic: & quia sunt transmutationes formales.

¶Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum primum.

Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primò respondet quæsito vnica conclusione. Secundò ex ipsa cōclusione deducit quasi tria corollaria.

¶Quo ad primum conclusio est ita, Angelus est in loco: æquiuocè tamen respectu corporis. Probatur sic secunda pars directè, Corpus est in loco per contactum quantitatiuum: ergo Angelus est in loco per contactum virtualem, tenet consequentia: quia in Angelo non est quantitas dimensiua.

¶Quo ad secundam partem tres proprietates corporis inquantum locati excludit à locatione Angeli, scilicet commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, vt clarè patet in litera.

¶Circa probationem positæ conclusionis aduertenda sunt duo. Primò, quòd licet formaliter quæratur, an Angelus sit in loco, intentio tamen Theologorum quærentium est quærere de modo quo Angelus est in loco: quia hoc tantum cadit sub dubio. Et idcirco Sanct. Thom. de prima parte conclusionis non nisi implicitè curauit: & secundæ directè respondit. Secundò, quòd vis conclusionis Sanct. Thomæ consistit in hoc, Omne quòd est in loco, ratione suæ quantitatis est in eo: quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quod habet quantitatem molis ratione illius locari potest. Quod autem caret illa, non nisi propter quantitatem virtutis in loco esse potest. Rursus cùm neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco: consequens est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur nisi tactu quantitatiuo coniungatur loco: ita res spiritualis actualiter non est in loco nisi quantitas virtutis contactu virtuali coniungatur loco. Ac per hoc æquiuocè vtrunque locari dicitur.

¶Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primò dubitatur circa conclusionem quid intendat Sanct. Tho. per contactum seu applicationem virtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum: si actum primum, aut absolutum, aut respectiuum: si actum secundum, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor potest dici. ergo. Quòd enim non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter. Primò, quia omne absolutum in Angelo aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens à loco. Secundò, quia tactus virtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc penes coniunctionem quæ est inter formam & materiam, siue substantialem, siue accidentalem; inter eas quidem, cum non nisi fortè per accidens sit quantitatiuus actus per se loquendo, virtualis tantùm cōtactus est secundum esse substantiale vel accidentale. Constat autem nihil Angeli dare vel recipere formaliter esse à loco, igitur. Quòd autem non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo adueniens alicui, sequitur aliquam mutationem: non autem apparet quæ & qualis est illa mutatio, quam sequitur hæc forma respectiua. Quoniam nō est necesse, quòd sequatur fieri secundum substantiā, neque quantitatem, neque qualitatem, neque motum localem: quia necesse est quod Angelus fiat in loco, nec quòd moueatur ad locum, ad hoc quòd sit in loco. Patent hæc si supponatur, Angelos creatos fuisse ante creaturam corpoream, vt multi Doctores tenuerūt. hac enim hypothesi facta saltem conditionaliter: patet quòd creata postmodum creatura corporea, Angeli non cœperunt esse in loco per hoc tantum, quòd locus qui non erat est: quia non esset maior ratio ex hoc quare hic esset in hoc loco, & ille illo. Nec oportuit moueri tūc motu locali, quia nusquā erat. Moueri enim localiter præsupponit esse in loco. Quòd verò non sit actus secundus immanens, patet. Tum quia omnis actio immanens Angeli est omnino immaterialis. Tum quia intelligere aut velle locum, non sufficit quòd aliquis sit in loco. Quod demum nō sit actio transiens, multipliciter probari potest. Primò ex eo quòd omnis actio transiens est cum motu, aut mutatione formali vel locali subiecti, in quòd transit: non facile autem est fingere quomodo aliquid nouum conuenit Angelo respectu cæli empyrei. Secundò, quia hoc videtur contra Sanctum Thomam in Quolibetis quolibeto primo, quæstione secunda, articulus primus, vbi expressè exponens illam propositionem, scilicet Angelus est in loco, solum per operationem, dicit, quòd si per operationem intelligimus notionem quòd propositio non est vera: si verò per operationem intelligimus quamcunque vnitionem virtutis, propositio est vera: aliud igitur apud ipsum significat in hac materia cōtactus virtutis, quam actionem transeuntem.

¶Tertiò contra hoc sunt sex argumenta Scoti in secundo sent. dist. 2. q. 6. quæ habes à Capreolo. distin. 2. q. 1.

¶Ad euidentiam huius ambiguitatis, quantum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sciendum est, quòd omnes & Philosophi & Theologi concedentes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc, quòd Angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per contactum quantitatiuum, sed per quantitatem & contactum virtualem. Et rursus in hoc etiam conuenire omnes videntur, quod contactus ille sit relatio præsentiæ Angeli ad locum causaliter vel formaliter. Sed differentia opinionum & difficultas consistit in assignando quòd sit illius præsentiæ fundamentum. Excedit enim euidentia eius humani ingenij capacitatem: propterea, quia ex sacris eloquiis habemus Angelos alicubi esse: & non apparet quomodo tangant illum locum. Propterea quinque hic videnda occurrunt. Primò, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsentem esse loco. Secundò, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertiò applicabimus ad Angelos. Quartò videbimus quæ sit mens Sancti Thomæ: & sic respondebitur quæsito. Quintò satisfiet obiectionibus.

¶Quo ad primum, præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circunscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda verò importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, id est, esse ita hic quòd non alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substātialem, & præsentiam causalem. Vocatur autem præsentia substantialis, relatio præsentiæ, qua formaliter substantia etiā indiuisibilis præsens est ita huic loco, qood non alij: etiā si nullam causalitatem habere posset respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicem statum

causæ

causæ effectiuæ distinguitur in triplicem, scilicet in præsentiam ordinis, & præsentiam approximationis, atque præsentiam operationis. Appellatur autem præsentia ordinis relatio proportionis, quæ est inter agens & patiens: quando sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficientéque ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia verò approximationis vocatur relatio approximationis immediatè agentis in patiens immediatè: quæ præuenit actionem ordine naturæ saltem. Præsentia autem operationis dicitur relatio agentis ad passum immediatè inseparabilis ab actione: ita quòd vel est ipse respectus in actione importatus: vel nō est sine illo. Possunt autē hi tres modi præsentiæ causa exempli declarari in nauta & naui. Est enim primo nauta præsens naui præsentia ordinis existentis inter virtutem suam, & nauē, vt gubernalis ab ipso est. Et deinde præsens eidē secundū approximationē, dum ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertiò fit præsens naui secundū actualem operationem, siue hæc relatio præsentiæ cōcomitans operationem sit idem quod relatio mouentis ad motum, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.

¶Quo ad secundū sciendū est, quod harū quinq; præsentiarū tres tantū sunt certæ, scilicet circunscripta, & ordinis, & operationis. Aliæ autē duæ ambiguæ valde sunt, & coincidunt, & propter eas est vniuersa hæc difficultas. De præsentia quidem circunscriptiua laborare non oportet: quia est nota ad sensum. Præsentia verò ordinis ex hoc conuincitur, q̄ si nullum corpus esset, & vna substantia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: antequā intelligeretur agere vna in aliam esset inter eas ordo actiui ad passum, quo altera posset potentia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc enim præsentia cōsequitur rationes potentiæ actiuæ & passiuę proximè deductis impedimentis, &c. Et inuenitur tam in corporalibus, quā in spiritualibus. Præsentia verò operationis manifesta est, oportet enim agens immediatum immediatione suppositi, indistans esse à patiente, quandiu agit, vt patet 7. Physi. longo processu. Ambiguitatē verò habent reliquæ duæ præsentiæ propter rationes ex vtraque parte. Et pro parte quidem affirmatiua præsentiæ substantialis ratio est potissima. Quia talis præsentia non est res impossibilis: cùm non implicet cōtradictionē, substantiam esse sic præsentem loco. igitur ponenda est in quæstione tam difficili. Antecedens declaratur, nō solū de possibili, sed de facto, sic: Substantia particularis, puta hæc terra locata in hoc loco, puta in hoc vase, si per intellectū separaretur ab ea sua quātitas, nihilominus esset ita in hoc vase quod nō alibi, quod est habere relationē præsentiæ substātialis ad hunc locū. Datur ergo præsentia substātialis, qua substantia indiuisibilis præsens est loco, seclusa omni habitudine actiui ad passiuum, vel econuerso. Pro parte verò negatiua est: quia positio ista nō est intelligibilis. Omnis enim respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus adueniens, exigit aliquod fundamentū. Sed talis respectus præsentiæ substātialis nullum habet fundamētum. ergo fictio est ponere ipsum. Maior probatur. Tum inductiuè: Tum quia aliter voluntariè posset quilibet respectus cuilibet attribui: ex quo fundamētum nullum requirēdum est, quòd sit ratio quare hoc sibi cōueniat respectu actus vel potentiæ. Tum quia respectus omnis, aut conuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni enti, assignanda est eius ratio ex ente inquantum ens: vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdam, assignanda est ratio quare illis potius quam aliis ex fundamento illis, & nō in aliis, inuento. Tum quia posse certum respectum habere est prædicatum demonstrabile de re: quamuis habere illum in actu sit fortè contingens: ergo habet in subiecto causam necessariam, per quam à priori infertur, & per quā inest illi: alioquin contingenter inesset. Causa autem illa aut fundamentum est, aut ex ipsa illud habetur. Minor verò probatur: quoniam aut fundamentum talis respectus est aliquod absolutum inuētum in pura substantia: aut absolutum cum aliquo extrinseco connotato. Sed neutrum potest poni. ergo. Quòd enim non sit absolutum aliquod, patet distinguendo ea quæ in pura substantia inueniuntur, scilicet ratio substantiæ & limitatio eiusdem, & similiter virtus eius & limitatio eiusdem. Substantia enim inquantum substantia hunc non fundat respectū. Tum quia non omnis substantia potest illum fundare. Tum etiam quia ponentes illum, fatentur iuxta articulum Parisiensem 218. quòd substantia nō est ratio essendi in loco diffinitiuè. Inquantum verò limitata siue ad genus, siue ad speciem, siue ad singulare, hoc etiā non habet: quoniā æquiuocè dicitur limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locum. Modi enim entis & differentiæ essentiales & indiuiduales contrahunt ad tale & hoc ens, & non ad ens in loco seu locabile, nisi quum cōtrahitur ens per quātum quātitate mobilis. Tunc em̄ manifestè cōtrahitur cōsequēter ad locabile. Per alios autē entis modos cùm per se primo non contrahatur ad locabile, oportet assignare quomodo consequenter cōtrahatur, & cum non possit assignari, restat quod sit fictio, simile quoque iudicium, est de virtute substātiæ, quæ ponitur eadē realiter cum substātia & limitatione eius: quoniam limitatio virtutis entitatiua est limitatio ad talē & tātum effectum, nō localis. Quòd autē fundamentum & ratio talis respectus nō sit substātia cōnotato aliquo alio, probatur. Tale extrinsecum non potest esse nisi aut negatio aut relatio, sed relatio non est: quia iterū de illius fundamento quærendo eadē redibit q̄ō. Negatio verò nō apparet ad propositū, nisi in distantiæ: vt putari fortè possit q̄ substātia indistans à loco fundat præsentiæ relationē ad locū. Sed hoc nihil est: quia talis negatio cōuenit substātiæ indiuisibili etiā nusquā existēti: vt patet, & sic substantiā nusquā existentē cōtingeret esse præsentē huic loco. ac per hoc esset nusquā, & esset hic, quod implicat contradictionem. Si hæc vera sunt patet q̄ imaginatio ponentiū talē respectū, in falso fundatur. Credit enim q̄ quēadmodum hæc aqua existens in vase, habet duo, scilicet q̄ sit ibi diffinitiuè, & sit ibi circunscriptiuè: ita habeat duo fundamēta, scilicet quantitatē fundantem circunscriptionē & substātiam fundantē diffinitionē. Cùm tamē ex prædictis habeatur, q̄ vnū tantū est hic fundamentū, scilicet quātitas: mediāte qua hæc aqua & diffinitur & circūscribitur hic. Et ex hoc vlterius sequitur, q̄ quēadmodū hæc aqua secluso colore implicat cōtradictionem, quòd sit visibilis. ita seclusa quātitate, q̄ sit locabilis. Et hoc loquēdo, vt modo loquimur, de substantia, seclusa omni virtute actiua & passiua quocūq; modo. Et sic positio illa est impossibilis simpliciter. Ad exēplum quod adducitur de hac aqua existēte in vase remota per intellectum quātitate, &c. dicitur, quòd imaginatio in hoc decipitur: quoniā seclusa quantitate, aqua illa nusquā remaneret: quoniā nullā habitudinē haberet ad locū. Sed restaret cum negatione distantiæ ab illo loco, & quocūque alio. Et propterea non oportet quærere quò ierit: sed vas plenum aëre reperiretur aqua indiuisibili reddita, & nusquā existente. Nec hoc est mirabile: sed cōsequens ad hypothesim factam. Sicut si poneretur à Sorte remoueri quātitatē, oporteret cōsequēter fateri q̄ nō haberet partes integrales, scilicet cor, hepar, caput, &c. quia remaneret substantia indiuisibilis: & tamē imaginamur, quòd remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum. Pro parte quoque affirmatiua præsentiæ approximationis agentis ad passum, præueniētis actionem potissima ratio: quia agens agere in passum immediatū, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturæ ordinem. Et cùm actio non sit prior simultate, relinquitur quòd simultas est prior actione. Declarantur singula. Primum: quia quum dicitur ex 7. Physic. quòd oportet agens & patiens immediata esse simul, si esse simul nihil aliud est quàm illud agere & hoc pati, dicendum oportet agens & patiens esse simul: nihil aliud diceremus, quàm oportet agens agere & patiens pati: quod est ridiculum. Differunt ergo hæc inter se. Deinde declaratur secūdum, scilicet quòd sunt hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine ibi est confusio. Demū declaratur tertiū, scilicet q̄ actio non sit prior simultate: qm̄ non ideo agēs ꝓximum est passo quia agit: sed quia approximatū est passo, ideo agit. Pro parte verò negatiua est, quia talis præsentia præueniens operationem, aut coincidit cum prædictis, aut est vna fictio. Quoniā vel vtrūque, scilicet agens & patiens est corporeū, aut vtrūque spūale, aut alterum spirituale, & alterum corporeū. Si vtrūque est corporeū, simultas præueniēs actionē, est quātitatiuus contactus. vt patet in 7. Phy. hæc autē ad præsentiā circūscriptionis pertinet. Si verò vtrunq; est spūale, etiā si fingendi daretur licētia, simultas præueniens actionē est præsentia ordinis, nō cuiuscunque, sed talis, scilicet immediati, &c. Et meritò: quia vt Augus. docuit: hoc facit ordo in spiritualibus, quod situs in corporalibus. Et propterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus attenditur secundum situm, ita in spiritibus secundum ordinem. Si autem alterum est spirituale, & alterū corporeum, approximatio ista non potest fingi quòd sit situalis: quia spirituale insituabile est. Oportet ergo, quòd coincidat cum approximatione ordinis & approximatione secundū substantiā. Non facile enim esset tertiū quid fingere. Et prædicta vera sunt: ita quòd præsentia substātialis sit fictio, restat vt sola præsentia ordinis intelligi possit præueniens operationē. Et sic ista pręsentia approximationis coincidit cum præsentia ordinis, & addit in corporibus præsentiam secundū contactum quantitatiuum, aut pura fictio est si aliquid aliud esse dicatur. Rationi autem pro parte affirmatiua adductæ satis fit ex nunc dictis: cōcedendo quòd simultas agentis & passi sit aliud ab operatione, & quòd sit prior natura quā operatio. Sed negatur, quòd sit aliud quid quā præsentia ordinis in cōmuni loquendo. Descendendo aūt ad corporalia negatur quòd sit aliud à præsentia ordinis & situs. hæ. n. duæ sufficiunt ad hoc, quòd illud immediatè agat, & illud immediatè patiatur. Situalis quidem præsentia requiritur, quia quanta sunt: ordinis verò, quia actiua & passiua sunt. Et quoniā vtriusque huius ambiguitatis tractatæ pars negatiua rationi magis est cōsona, & ex notis nobis resolutę intellectum quietare videtur: ideo partem negatiuam tenendam arbitror. Et sic tres tantum præsentias acceptabimus: secundum situm, secundum operationem, & secundum ordinem.

¶Sed dubiū circa præsentiā secūdū operationē remanet, an formaliter in cōmuni loquēdo inter agens in actu, & patiēs pręter relationes agētis & patiētis, sit relatio præsentiæ ad inuicē: præsentiæ dico, non præuenientis, sed concomitantis operationē, qua relatione ipsum agens formaliter dicatur præsens passo, & econuerso. Si enim ponitur, cùm talis præsentia sit relatio æquiparantiæ, ac per hoc exigens fundamentū eiusdem rationis in vtroque extremo, surgit quæstio de fundamento eius, & deinde de inseparabilitate eius ab operatione. Nec video quomodo possit his quæstionibus satisfieri stantibus supradictis. Si verò non ponitur, nullas patiemur angustias, quoniam nulla est necessitas eā ponendi. Ex ratione nanque agentis & patientis vt sic, nullam oportet consurgere aut cōcomitari relationem æquiparantiæ. Ex hoc habetur ratio ad partem negatiuam, quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens, primò esse simultatem secundum præsentiam ordinis, secundò secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia secundum quantitatiuum contactum. Hæc de secundo.

¶Quo ad tertium, dicendum breuiter est: licet quidā de quorum numero est Scotus in secundo sen. dist. 3. posuerint Angelū esse in loco per præsentiā substātialē: penes quā etiā attendi dicunt approximationē agentis ad patiēs, quia tamen præsentia huiusmodi volūtaria ac sine rōne ponitur, imò contradicit notis nobis ex sensib. vt ex dictis patet, & Angeli substātiæ sunt incorporeæ & immateriales: & cōsequēter à p̄ntia situali alienæ: nō nisi duobus modis p̄ntes esse possunt loco, s. secundum præsentiā ordinis, vel secundum præsentiā operationis. Hæc de tertio.

¶Quo ad quartum, circa intentionem S. Thom. diuersimode à diuersis dicitur. Quidam in duabus his propositionibus consistere eius opinionem putant. Prima est sola operatio transiens est Angelo ratio essendi in loco. Secunda est, Substantia Angeli est coniuncta huic loco, quòd est ab alio loco distans. Imaginantur em̄ quòd quemadmodū quantitas est ratio substātiæ corporeæ, quòd sit in loco: & cum hoc ipsa substātia corporea mediante quantitate est in loco sic, quòd verè ab alio loco distat, & alteri propinquior est. Ita operatio transiens sit ratio Angelo, quòd existat in loco, ipse tamen Angelus per illam ad locum diffinitur: ita q̄ à remotiori magis distat loco, quàm à propinquo. Quidam autem primæ propositioni non consentiunt. Sed dicunt quòd vel operatio transiens vel quæcunque relatio per modum operationis transeuntis significata est Angelo ratio essendi in loco propter verba San. Tho. ex quolibetis adducta. De secunda verò propositione affirmant primam partem, scilicet quòd substantia Angeli est cōiuncta loco, & non solùm operatio eius. Fundant autem vtrique secundam propositionem super verbis S. T. expresè in 3. Parte q. 52. ar. 2. dicētis, quòd anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, scilicet per operationē, & per substantiam: in aliis verò per operationem, seu effectum tantùm. Et in Quolibeto 6. artic. 2. respondens argumento primo tali, Si Angelus ageret per imperium voluntatis, posset agere ita in propinquum sicut in distans: & sic nō oporteret ipsum descendere de cælo in terram, vt hic operaretur: dicit, quòd quia oporteret mouens esse simul cū mobili quod ab eo mouetur, vt dicitur in 7. Physic. ideo oportet substantiam Angeli aliqualiter coniungi rebus quas mouet. Ex his clarè habetur, quòd etiam apud substantias spirituales modus essendi in loco per substantiam distinguitur à modo essendi in loco per operationem, & quòd vterque conuenit substantiæ spirituali. Quinetiam ex secunda autoritate videtur haberi distantia & propinquitas quæ posita est in secunda propositione. Mihi autem dicēdum occurrit, quòd tria quærantur, ratio essendi in loco, res existens in loco, & modus secundum distātiam & propinquitatem. Primum apud San. Tho. est quantitas virtualis tāgens locum. Tactus autem iste nihil aliud est, quàm præsentia secūdum operationem, & præsentia ordinis, siue vtraque simul concurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primò, quòd præsentia ordinis non distinguitur à præsentia operationis, sicut potentia ab actu secundo: sed potius quemadmodum habitus ab actu secundo. Non enim ex hoc quòd Angelus potest operari alicubi dicitur ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substantiæ Angeli negationē situalis distantiæ, eo modo quo sibi potest conuenire, vt inferius dicetur. Ex parte verò intellectus cognitionem practicā talis operis in hoc corpus vt à se exercendi. Ex parte verò potētiæ executiuæ, expeditionem: ita quòd potentia sua nec detineatur seu impediatur virtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata promptáque habeatur. Ex parte autem voluntatis electionem prædictæ præparationis ad hoc opus in hoc corpus exercendum. Hæc enim est ratio habitus, vt cùm voluerit quis, operetur. Secundò sciendum est, quòd quemadmodum operationum duplex est genus, (quoniam quædam sunt cum continua exteriori actione, vt mouere: quædam verò interposita actione exteriori sunt contentæ, vt præsidere, custodire, & his similia.) ita dupliciter contingit Angelos præsentes esse loco secundum operationem. Vno modo, quia

actualiter

actualiter exteriori operatione attingunt corpora. Alio modo, quia actualiter attendunt & vacant vt cœpera bene succedant, quamuis non cōtinuè exteriori operatione aliquid ibi agant. Et hoc modo Angeli custodientes homiens, & præsidētes prouinciis aut locis, dicūtur ibi esse. Non em̄ qui custodit aut præsidet, oportet quòd semper in custodito aut subdito aliquid faciat: sed quòd semper vigilet studeat & vacet ad hoc & nunc impedimenta amoueat, nūc verò promoueat, nunc euentum rei expectet occurrentibus prouisurus, &c. De secundo verò, scilicet quum dicitur Angelum alicubi esse: quæ res sit existens in loco: dicitur quòd nō solùm operatio seu effect⁹ Angeli est in loco, sed ipsa substātia proculdubio. Sed diuersimode. Nam operatio est in corpore, vt perfectio in perfectibili. Substantia verò Angeli est vt res per seipsam seorsum habens suum subsistere. Locatum enim non est idem secundum esse substantiale vel accidentale ipsi loco, cùm neutrum alterius accidens aut substantia quoquo modo sit.

[Marginal note: 270 1. dist. 17. q. 3. artic. 2. Et quæst. 4. arti. 1. cor. & 4. dist. 44. q. 2. art. 3. q. 2. 1m. & po. q. 3. artic. 29. 1m. — Lib. 6. de Trin. ca. 6.]

¶Sed est aduertendum, quòd sicut dupliciter contingit Angelum operari in corpus, scilicet immediatè immediatione suppositi, & mediatè: ita dupliciter potest dici esse in loco mediante operatione, scilicet per potentiam, & per substantiam. In corpore enim in quo immediatè operatur, est per operationem, & per potentiam: quia attingit illud sua virtute, & per substantiam: quia immediatè immediatione suppositi attingit ipsum concurrente negatione distantiæ situalis, vt causa seu conditione, sine qua non. In corpore verò in quo mediatè agit, est per operationem, & per potentiam, non autem per substantiam. Tertium autem, scilicet an substantia Angeli existens in loco distet ab alio loco, distinctione eget. Distantia enim dupliciter sumi potest. Primò, propriè pro distantia locali seu situali. Secundò, pro distantia inter agens & patiens vt sic, id est in proportione inter hoc & illud, vt alterum agat, & alterum patiatur ab eo. Si hoc secundo modo loquimur de instantia, tunc manifestè patet Angelum esse vni loco propinquiorem quam alteri: quia hoc nihil aliud est, quàm esse proportionatum agens respectu vnius magis quam alterius. Si autem loquimur de distantia situali, tunc distinguendum est, & per se, aut per accidens. Et per accidens dupliciter, iuxta doctrinam Philos. 8. Phys. text. 45. & dicenda sunt tria. Primò, quòd Angelus non est per se distans aut propinquus loco alicui. Secundò, quòd Angelus secundum seipsum non est per accidens distans, aut propinquus alicui loco, quemadmodum albedo quanta per accidens in vno loco distat per accidens ab alio loco. Tertiò, quòd Angelus est per accidens distans, aut propinquus loco alicui secundum corpus in quo est: ita quòd distantia non redundat in ipsum Angelum, sed prædicatur de ipso ratione corporis in quo est, & sic est propinquus loco propinquo illi corpori, & distat à distante. Sicut apud Arist. motor orbis inferioris dicitur moueri per accidēs ad motum superioris. Et per hæc patet quomodo diuersa S. Th. dicta sint intelligenda. Nam ea quæ dixit in 3. Parte de anima Christi, ideo dixit: quia in vna parte inferni immediatè operari ipsam posuit, in aliis verò mediatè. Non quòd nūtium miserit, sed quia mediante effectu, quem in limbo Patrum habuit, ad alios descendit: quoniam per virtuosum descensum ad limbum Patrum, & damnatos confutauit, & purgandis spem dedit, &c. vt ex verbis S. Th. in responsione ad tertium ibidem patet. Potest quoque in vno tantum inferni loco fuisse animam Christi secundum substātiam, intelligi alia ratione, quia scilicet ab aliis partibus erat distans per accidens. Modo præexposito, & tamen diuinitatis virtute, effectū in illa loca faciebat. Quæ verò in Quolibeto 6. dixit propter simultatem ordinis quæ præuenit operationem, & excludit distantiam istam situalem, per accidens dixit. Patet quoque ex his ratio quare S. Th. in Quolibeto 1. distinxit contactum virtutis ab operatione, quia scilicet contactus virtutis attenditur non solum secundum exteriorem operationem cōtinuè exercitam, sed etiam penes studium & attentionem ad cœpta sequenda, &c. Vnde ibidem statim subdit, quòd per operationem, non sola motio intelligatur, sed quæcunque vnitio qua sua virtute contingit corpus: siue præsidendo, siue continendo. Et intendit non de continentia substantiali, qua in superioribus inferiora naturaliter continentur eminenter: quia sic quilibet Angelus esset vbique. Sed de continentia quæ nata est competere formis: quæ est similiter tenere corporis partes. hoc enim modo anima continet corpus, vt dicitur in 1. de Anima, tex. 9. in cuius signum ipsa recedente, partes defluunt, &c. Assistentia ergo Angeli ad simul tenendum corpus quo ad aliquid esse vel operari, est continentia sufficiens ad hoc quod Angelus ibi dicatur esse. Nec ex his mihi imponas, quòd dixerim Angelos locari apud S. Th. ex sola præsentia ordinis, hoc enim adhuc non est habitum. Sed ad hoc tantum peruentum est, quòd Angelus præsens est loco dupliciter secūdum operationem, & secūdum ordinem. Et quòd ista præsentia præuenit naturaliter illam, quia est ipsa appropinquatio agentis ad patiens. Vtrum autem talis præsentia sufficiat ad hoc quod Angelus dicatur esse in loco, crediderim ego distinguendum, q̄ esse in loco Angelum contingit dupliciter. Vno modo complete, & sic non sufficit præsentia ordinis. Alio modo incōplete, & sic sufficit. Quum enim sola est præsentia ordinis, inchoata quidem est præsentia Angeli ad locū, sed non est completa. Quum verò actualiter incipit operari, tunc est cōplete præsens. Et secundū hoc possent diuersa Theologorum dicta interpretari, modo de esse in loco cōplete, modo de esse in loco incompletè. De S. Th. autem intentione non clarè constat: quia ipse & in illo 1. Quolibe. & hic, notanter dixit, q̄ per applicationem virtutis angelicę qualitercunque ad locum, Angelus est in loco, & consequenter cum hic applicationis modus non sit extra qualitercunque, inclusus videtur ab eo, & verè sic est exponendus, nisi obstet quòd applicationis modus de quo loquitur, est talis, quòd duo Angeli non possunt simul habere illum respectu eiusdem loci. Videtur autem quòd præsentia ordinis respectu eiusdem loci possit pluribus Angelis simul conuenire. Secundò potest obstare, quod in responsione cuiusdam argumenti in prædicto Quolibeto dicitur, q̄ quo ad esse in loco prius natura est operari quā esse in loco, ergo præsentiā ordinis, quæ prius natura est quā operatio, nō tenuit sufficere ad esse in loco: quia sic prius esset in loco, quàm operaretur. Sed ad hoc potest dupliciter dici. Primò, q̄ apud S. Th. p̄sentia ordinis includitur sub præsentia secundū operationē qualitercūque: quoniā vt ex dictis patet, tripliciter pōt variari, vel secūdū cōtinuatā exteriorē operationē: vel secūdū continuatā attentionem interceptam verò exteriorem operationē, cū reliquis conditionibus (vt suprà dictum est) vel secundū habitualē applicationē, quā importat præsentia ordinis. Et sic cōmuniter accipiendo operari actualiter vel habitualiter, clare cōstat operari non prius esse in loco quā esse: imò sunt idē, sed eo mō quo ratione distinguuntur, operari est prius: quia est ratio essendi in loco. Secūdò potest dici q̄ respōsio S. T. intelligenda est formaliter, id est vt euacuat vim argumēti: dato etiā q̄ per solā operationē actualiter exercitā, Angelus esset in loco, q̄cquid de hoc sit oportet em̄ responsionē illā ab omnib⁹ admitti, quicquid sit de cōsideratione. Vnde & Sco. in 37. dis. 2. fingens præsentiā imméſitatis inter Deum & vbique, fatetur q̄ prius natura potentia Dei habet terminū suæ operationis, q̄ eius imméſitas terminum cōpręsentē. De primo verò obstaculo, q̄d dicendū sit, in 3. ar. huius q. discutietur. Satis ergo nunc sit nosse, q̄ relatio præsentiæ substantiæ spūalis ad locū, semper pertinet ad actionē, vel etiam passionē transeuntem actualiter vel habitualiter exercitam. Quantum ego capere hactenus possum, hæc de quarto.

[Marginal note: Lib. 2. c. 3. & lib. 1. cap. 17.]

¶Quo ad quintum, vt dictum iam est Sco. multipliciter contra S. Th. arguit: quæ quoniā diffusè à Capreolo tractātur in 1. q. 2. di. secundi, sen. breuiter perstringenda duxi. Et primò arguit, q̄ detur præsentia substantialis dupliciter. Primò ad hominem: quia S. T. in hac prima parte, q. 8. ar. 1. hanc posuit, & hunc negat, ergo. Deinde simpliciter, Virtus operatiua Angeli, aut se habet mediatè, aut immediatè ad actionem in loco: si mediatè, quæratur de illo medio: & sic deinceps, si immediatè, ergo substantia operantis est immediata loco, & habetur intentum.

¶Sed ad hoc patet respōsio ex dictis. Ad primū quidē ex dictis in 8. q. Ad secūdū verò ex nunc ostensis: conceditur em̄ immediatio suppositalis, & indistantia localis: vtraq; enim est conditio præsentiæ, tā secundū ordinē quam secundū operationem. Ad has enim tātum ratio illa ducit, & nō ad aliquam positiuā præsentiam substantialē: vt Arguēs fingit, & nulla hac ratione probauit, sed supposuit.

¶Secundò arguit, quòd operatio non sit ratio Angelo essendi in loco tripliciter. Primò ducendo ad incōueniēs tripliciter, scilicet quòd Angelus frequenter esset nusquā: quia in cælo empyreo nihil operatur. Et quod Angelus mouens cælum, esset in toto cælo, quia totum primò mouet, quia est sibi proportionatum: ita quòd si adderetur stella orbi, moueret cum labore, secundo Cæli, textu 71. Et quod Angelus esset in loco commensuratiuè, quia operatio sua est in loco commensuratiuè per accidens, & ipse non nisi per eam ibi est. Secundò ostensiuè ratio essendi in loco est in Angelo formaliter. Alioquin Angelus nō esset formaliter in loco. Sed operatio transiens non est in angelo formaliter. ergo. Tertio autoritatibus Damasceni: quæ dicunt Angelum operari & esse in loco. ergo aliud est operari, & aliud esse in loco in Angelo: alioquin superfluè vtrunque diceretur.

¶Sed ad hæc quoque ex dictis facilè respondetur. Primum quidem, quòd reputatur inconueniens, scilicet Angelum nusquam esse, non inconuenit. imò, vt Arist. primò Cæli, tex. 100. dixit, entia illa beata non sunt apta esse in loco. Quod verò in argumento miscetur de operatione circa cælum empyreum, potest multipliciter solui. Primò quòd Angelos esse in cælo empyreo, est loquutio metaphorica: quia sunt in gloria ad quam sanctificatum est cælum empyreum. Cuius signū est, quòd (vt Magister adducit in 2. dist. secundi) dicitur quòd cælum illud est plenum Angelis, quod non potest nisi metaphoricè intelligi. Secundò, quòd Angeli in cælo empyreo operantur, sed nos latet qualis est operatio illa. Quod autem à quibusdam dicitur, quòd sunt ibi per exornationē, vel aliquid huiusmodi, quod est relatio per modum operationis significata: imaginariè magis quam rationabiliter dictum puto. nihil enim ad q. hanc de modo significandi qui à nobis fit. Si ergo secundum rem solus respectus sine omni operatione actu vel habitu tāgente locum, poni potest in Angelo, quo formaliter præsens sit Angelus loco: iā ponitur secundum rem præsentia substātialis superius impugnata, iam Angelus ponitur in loco, & non vt operās in operato: & vniuersa quæ diximus ruūt. At si quis rationabilē non putat hanc operationis ignorantiam, primam necesse est amplectatur responsionē, si autoritatē Gregorij Nazianzeni negare veretur. Ait enim q̄ abusiuè dicimus Angelos esse in loco: quoniam deberemus dicere q̄ operātur in loco. Alterius verò inconuenientis sequela negatur, vt enim patet 8. Physi. Motor cæli non est primo in toto cælo, sed in circulo æquinoctiali, cuius motus est velocissimus. Nec in toto illo, sed in loco oriētali, vt patet in 2. Cæli: quia ibi est dextrū ex natura rei determinatum non materialiter, sed formaliter, vt dicit [illegible] r. & bene in 2. Cæli. com. 15. Nec est quærendū vbi quiescat: quoniā non eget loco, nec quiescit: sed est immobilis omnino. Tertij quoque incōueniētis sequela nulla est, vt patet, de se: per accidēs enim effectus tali modo nō redundat in causam, imò, vt Sanct. Thom. dicit, Angelus est per se in loco non simpliciter, sed vt operans.

¶Ad rationem ostensiuam dicitur, quòd licet maior sit vera de esse in loco localiter: non tamen de esse in loco æquiuocè, scilicet vt operans in eo, vt patet. Ad autoritatem Damasc. dicitur, quòd propter nostrum modum intelligendi, quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus, cùm hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco: copulauit de illis loquens esse & operari. Vnde ibi non distinguuntur re, sed ratione tantum concipiente illum modum, per modum operationis & per modum præsentiæ.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum Angelus possit esse in pluribus locis simul.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Angelus possit esse in pluribus locis simul. Angelus enim non est minoris virtutis, quam anima, sed anima est simul in pluribus locis, quia est tota in qualibet parte corporis, vt August. dicit. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

¶2. Præterea, Angelus est in corpore assumpto, & cum assumat corpus continuū videtur quòd sit in qualibet eius parte. Sed secundū partes ei⁹ cōsiderātur diuersa loca. Ergo Angelus est simul in pluribus locis.

¶3. Præterea, Damas. dicit q̄ vbi Angelus operatur, ibi est. Sed aliquando operatur simul in pluribus locis, vt patet de Angelo subuertente Sodomam. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.

Titulus clarus est. Hoc tamen in eo notandum est, quod ly possunt, dicit potētiam naturalē ipsorū Angelorum, & ordinariā ipsius Dei: quoniā hic non examinamus quid Dei potētia de hac re possit absolutè, sed quid rerum ordo habeat.

¶In corpore articuli quinq; facit. Primò respōdet quæsito. Secūdò ex hoc excludit quendā errorem. Tertiò remouet quandam obiectionem. Quartò infert quam differēter corpus, Angelus, & Deus sint in loco. Vltimò ex dictis soluit argumēta.

¶Quo ad primum conclusio responsiua habet tres partes: & hæc est, Angelus nō est vbique sed in vno particulari loco. Et probantur singulæ particulæ. Primò, q̄ non sit vbique, ex differentia inter virtutem Angeli, & virtutem diuinam. Quia altera est finita, altera infinita. Altera est causa particularis, altera est vniuersalis omnium. Deinde probatur secunda & tertia particula simul, scilicet quod sit in vno loco, & quòd sit in particulari loco, sic, Angelus non potest habere nisi vnū effectum particularem. ergo non potest esse nisi in vno loco particulari. Antecedens probatur, quo ad primam partem: quia quodcunque comparatur ad aliquam vnam virtutem, cōparatur vt vnum. Quo ad tertiam vero sic: Sicut se habet vniuersum ens ad Dei vniuersalem virtutem: sic aliquod particulare ens, ad virtutem Angeli. ergo, &c. Consequentia autem probatur: quia Angelus non est in loco nisi per applicationem virtutis suæ ad locum.

¶Circa

Universidad de Deusto Biblioteca

¶SED CONTRA est quod Da. dicit, quòd Angeli dum sunt in cælo, non sunt in terra.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Angelus est virtutis & essentiæ finitæ, Diuina autem virtus & essentia infinita est, & est vniuersalis causa omniū, & ideo sua virtute omnia contingit[e], & nō solū in pluribus locis est, sed vbiq;: virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad oīa, sed ad aliquid vnum determinatum. Oportet enim quicquid cōparatur ad vnam virtutem, vt vnum aliquid cōparari ad ipsam. Sicut igitur vniuersum ens comparatur vt vnum aliquid ad vniuersalem Dei virtutē, ita & aliquod particulare ens cōparatur, vt aliquid vnum ad Angeli virtutem. Vnde cum Angelus sit in loco per applicatiōnē virtutis suæ ad locum, sequitur quòd non sit vbiq;, nec in pluribus locis, sed in vno loco tantum.

¶Circa hoc tamen aliqui decepti sunt. Quidam enim imaginationem trāscendere non valentes cogitauerūt indiuisibilitatem Angeli ad modum indiuisibilitatis puncti. Et ideo crediderunt, quòd Angelus nō posset esse nisi in loco punctali. Sed manifestè decepti sunt. Nam pūctum est indiuisibile habens sitū, sed Angelus est indiuisibile extra genus quantitatis & situs existens[c]. Vnde nō est necesse quòd[d] determinetur ei vnus locus indiuisibilis secundum situm, sed vel diuisibilis vel indiuisibilis, vel maior vel minor, secundum quod voluntariè applicat suam virtutem ad corpus maius, vel minus. Et sic totum corpus cui per suam virtutem applicatur, correspondet ei vt vnus locus. Nec tamen oportet quòd si aliquis Angelus mouet cælum, quòd sit vbique. Primò quidem, quia non applicatur virtus eius nisi ad id quod primo ab ipso mouetur. Vna autē pars cæli est in qua primo est motus, scilicet pars orientis. Vnde etiam Philosophus in octauo Physic. virtutem motoris cælorum attribuit parti Oriētis. (Tex.84. 268) Secundò, quia non ponitur à Philosophis, quòd vna substantia separata moueat omnes orbes immediatè. Vnde nō oportet, quòd sit vbique. Sic igitur patet quòd esse in loco, diuersimode conuenit corpori, & Angelo, & Deo. Nam corpus est in loco circunscriptiuè, quia cōmensuratur loco. Angelus autem nōn circunscriptiuè, cùm non cōmensuretur loco, sed diffinitiuè: quia ita est in vno loco, quòd non in alio. Deus autem neque circunscriptiuè, neque diffinitiuè, quia est vbique.

¶Et per hoc patet de facili responsio ad obiecta, quia totum illud cui immediatè applicatur virtus Angeli, reputatur vt vnus locus eius, licet sit continuum.

¶Circa hanc partem multiplex dubitatio occurrit. Et primò in probatione secundæ particulæ conclusionis. Quoniam aut ibi assumitur falsum, aut non probatur intentum. Tum ex parte prædicati assumptę propositionis. Tum ex parte subiecti. Quum enim dicitur, quodcunque comparatur ad vnam aliquam virtutem, comparatur vt vnum, aut est sermo de omni virtute vniuersaliter, aut de aliqua, puta creatura. Si de aliqua, tria incōueniētia sequūtur. (Lib.2.c.3.) Primò, quòd assumitur probādum. Secūdò, ꝙ malè intulisset Sanctus Thomas ex hac ꝓpositione ꝓportionalitatem vniuersi entis ad virtutem Dei, & particularis entis ad virtutem Angeli. (549) Tertiò, ꝙ esset irrationabilis restrictio aut saltē ambigua. Quoniam ex duobus capitibus posset fortè restringi ꝓpositio hæc, scilicet ex differentia inter virtutem naturalem & voluntariam, aut inter virtutem finitam & infinitam. Sed neutra ratione potest restringi: quoniā Angelus etiam est agēs à proposito. Ac per hoc si propositio non tenet nisi de virtute naturali, non erit ad propositū. Finiti autem & infiniti ratio nihil facit ad vnitatem & pluralitatem effectus: quoniam virtus naturalis siue finita, siue infinita, ad vnum est determinata: voluntaria verò, siue finita, siue infinita ad opposita se habet, vt patet 10. Metaph. (40 b D.111.) ergo. Si aūt vniuersaliter de omni virtute intelligitur, quæstio emergit. Tum quia ex hoc sequitur, ꝙ diuina virtus est determinata ad vnum: Tum quia ex hoc etiam sequitur, quòd virtus agens à proposito sit determinata ad vnum.

¶Secundò dubium est de quali vnitate virtutis sit hic sermo: reali scilicet, an formali, an vtraque simul. Si reali tantùm, instantia est manifesta: de virtute generatiua, spiratiua & creatiua Dei: quæ sunt vna res & tamen non est determinata ad vnum. Si verò de formali est sermo, tunc propositio quamuis sit vera, non tamen est ad propositum: quoniam ponere multas virtutes formaliter tantùm distinctas in Angelis non incōuenit: puta virtutem motiuam, virtutem custoditiuam, & sic de aliis iuxta diuersas rationes formales effectus. Et sic ex hac ratione non probaretur intentum: quoniam dici posset quòd Angelus quamuis secundum vnam virtutem sit in vno tantum loco: secundum plures tamen est in pluribus locis. Non enim inconuenit vnum & idem agens vti pluribus virtutibus simul, vt patet de anima quæ simul audit & videt, & operationes partis vegetatiuæ & intellectiuæ agit vnica existens apud Sanct. Thom. Et per idem habetur quòd non intelligit de reali & formali simul. hoc enim membrum infertur à præmisso, vt patet.

¶Tertiò dubium est, de quali vnitate effectus sit sermo, scilicet de formali, an numerali. Si de formali, non sequitur intentum: quoniam ex vnnitate formali nō sequitur vnitas numeralis, effectus. Si de numerali aut intelligitur de vno numero simpliciter, seu omnino, & tunc hoc est falsum. Quia sic sequeretur quòd Angelus non posset mouere simul duos lapillos discontinuos: quoniam motus illorum essent distincti numero à distinctione subiectorū: nec possent dici vnus numero nisi fortè secundum quid. Aut intelligitur vnum numero quocunque modo, quo etiam modo aceruus lapidum est vnus, & sic etiam videtur esse falsum. Tum quia sequeretur quòd Deus non posset producere plura numero, vt plura. Tum quia inter Angelum & Deum non esset differentia in producendo simul vnum, aut plura, sed maius aut minus tantùm. Et similiter non esset differentia inter eos in existendo in vno aut pluribus locis, sed in maiore aut minore tantùm. omnis enim virtus determinatur ad vnum numero secundum hoc. Sed diuina ad vnum, id est, totum vniuersum: cæteræ verò ad particularia quæque. Hoc autem est manifestè inconueniens: quoniam Deus potest simul plura, vt plura producere, & in pluribus simul esse. Tum quia sequeretur oppositum principalis intenti, Angelum scilicet posse simul esse in pluribus locis. Nam si talis vnitas numeralis possibilis est in effectu ipsius Angeli, cum hæc vnitas non requirat continuitatem: qua ratione potest mouere simul duos lapides distantes ab inuicem per cubitum, pari ratione potest mouere distantes per decē cubitos, cum non sit opus agendo in eos agere simul in distantiam mediam, & sic posset simul mouere duos lapillos, alterum Romæ & alterum in Francia, & consequenter esset in multis locis.

¶Ad euidentiam harum difficultatum, sciendum est, quòd effectus dupliciter potest comparari ad suam causam. Primò, vt obiectum ad potentiam. Secundò, vt effectus ad causam. verbi gratia, calefactum comparatur ad virtutem calefactiuam vt obiectum possibile, & vt effectus executioni mādatus. Primo modo attenditur comparatio inter rationem formalem effectus, & rationem operandi ipsius causæ. Secundo verò modo attenditur suppositum seu indiuiduum ipsum effectus & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus modis cùm interpretari posset propositio assumpta, dicitur quòd si primo modo interpretetur hæc propositio, æquiualet illi, Ab vno inquantum vnum non procedit nisi vnum: quæ de vnitate formali tam causæ quam effectus intelligitur, & est vniuersaliter vera. Quoniam omnis virtus respicit vnam rationem formalem in suo adæquato obiecto: alioquin vna non esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, quòd potentia rationalis non sit ad opposita aut quod virtus diuina non possit plura formaliter producere, nisi multiplicata formaliter. Quoniam tam potentia rationalis, quam virtus diuina, per se primò respicit vnum. Et de potētia quidem rationali ex 10. Met. patet. vbi dicitur, quòd potentia rationalis per se primo agit alterum oppositorum: reliquum verò per se secundò. De potentia verò diuina patet, quia per se primò respicit esse. Reliqua verò inquantum sunt essendi modi & participationes, & propterea potest plura producere formaliter sub ente: quemadmodum & visus potest plures colorum species videre, sub vno tamen genere. Et per hoc excluditur instantia de multiplicatione formali virtutis angelicæ. Dicitur enim quòd in Angelo est vna virt[9] operatiua, sed eius vnitas formalis nō attenditur penes istas rationes formales specificas, sed penes genericā seu analogam aliquam rationem, sub qua comprehendūtur multæ specificæ rōnes formales. Vnde non solùm realiter, sed etiam formaliter eadē est virtus, qua Angelus custodit, præsidet, mouet, & facit quicquid facit. Et sic ꝓpositio ista in hoc sensu vera est, nō tamē sic principaliter intenta: quoniā vnitatē numeralem loci concludere intēdimus. Dixi autem principaliter, quia secūdario est sic intēta: quoniam, vt dicitur 5. Met. quod est vnum numero per se, est etiam vnum ratiōe. Quia ergo in secundo sensu propositio hæc est principaliter intenta, ad cuius euidētiā sciēdum est, quod quēadmodū ex parte causæ inuenitur vsitata distinctio in causam totalem, & in causas partiales, id est, in causam quæ in suo ordine sola sufficit, & causas quæ plurium concursum requirunt eiusdem ordinis: vt patet de pluribus trahētibus nauem, & de vno solo trahēte nauiculā. ita proportionaliter ex parte effectus distingui potest: ita quod quidam est effectus totalis, & quidam effectus partialis. Ita quod quēadmodum partiales causæ alicuius effectus dicūtur non quæcūque duæ causæ etiam eiusdem generis, sed illæ tantùm quæ & in eodem genere causæ, & in eodē ordine cōcurrunt ad integrandam vnā illius ordinis causam. Non enim sol & homo partiales causæ Sortis sunt. Sed plures trahentes nauem partiales causæ tractus dicuntur: quia ad integrandum vnum perfectè trahentem conueniunt. Ac per hoc vim vnius causæ totalis obtinent cōcurrentibus tamen superiorib[9] causis in ordinibus suis. Similiter effectus partiales alicuius virtutis dicuntur, non quicunque duo effectus illius, sed illi tantùm qui ad integrandum vnum totalem effectum producuntur. Ac per hoc ratio effectus partialis distinguitur à ratione effectus totalis in hoc, quòd ille necessariò sit vt pars alterius, iste verò absolutè.

¶Secundò, sciendum est quòd effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia, respectu virtutis motiuæ hominis triplex est mobile, aliquod adæquatum, aliquod excedens, & aliquod minus: ita quod maius illo potest mouere. Tertia distinctio est de fieri simul, vel successiuè. Ex his enim tribus distinctionibus habetur interpretatio illius propositionis. Est enim sic interpretanda, Quodcunque comparatur vt effectus totalis & adæquatus, vel quasi & simul, ad virtutem vnam realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero, & sic est vniuersaliter vera de omni virtute siue finita siue infinita, siue naturali siue libera. Vnde & Sanctus Thomas in hoc articulo post hanc propositionem statim subintulit, virtuti diuinæ respondere vniuersum ens, quasi adæquatum effectum. Sed aduertito, quòd licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolutè, secunda tamen non est opus si contrahitur ad virtutem angelicam: quia etiam duos effectus defectiuos non potest simul producere. Tertia quoque opus est si contrahitur ad virtutem infinitam: quoniam illa quicquid potest producere successiuè, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obiiciendo adducta sunt. Nam sequitur primò quòd Deus non possit producere plura numero vt plura: quoniam illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus compatitur secum totam latitudinem tam numeralem quàm formalem possibilem. Est enim illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione virtutis creatiuæ ad vnum formaliter, id est ad esse, stat quòd possit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cum determinatione virtutis eiusdem in actu exercito ad vnum numero, id est vniuersum, stat multitudo ista rerum, ex quibus consurgit vniuersum. Nec huic determinationi obstat, quod Deus possit simul extra hoc vniuersum aliud vniuersum, vel aliam creaturam produxisse. Tum quia vniuersum hoc & quicquid & quocunque, qualitercunque separatim & seorsum produci ponantur: necessario partes erunt vniuersi entis: quamuis non essent partes huius, vel illius vniuersi. Propter quod notanter Sanctus Thomas, in litera nō assignauit virtuti diuinæ velut adæquatum effectum vniuersum, sed vniuersum ens. Nec dixit, quodcunque fit ab aliqua vna virtute, &c. sed quodcunque comparatur, vt insinuaret quod de adæquato, vel quasi adæquato effectu loquebatur. Qualem constat non esse respectu diuinæ, quodcunque ens factum aut factibile, sed vniuersum ens tantum. Tum quia, vt in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinario hic est sermo, à qua non nisi vnum vniuersum emanare potest, vt effectus adæquatus concludens in se multos defectiuos & partiales effectus. Non sequitur etiam secundum inconueniens: quoniam attingere aliquos effectus partiales contingit dupliciter. Primò secundum id in quo conueniunt tantùm. Secundò, secundum ea etiam in quibus distinguuntur. Et

in hoc differunt virtus diuina & angelica: quoniā angelica attingit multos effectus partiales secundum id tantum in quo vniuntur. Virtus verò diuina attingit in omnibus Vniuersi partibus, etiam ea in quibus distinguuntur: & ideo angelus vnū tantū numero potest simul facere. Diuina verò virtus plura: quia illa nō attingit plura nisi vt vnum, hæc verò attingit plura, vt vnū, & vt plura. Propter quòd S. Tho. in litera vtrunque insinuans, duo dixit & conuenientiam virtutis angelicæ & diuinæ, in hoc quod sunt determinatæ ad vnam numero differentiam in hoc quod diuina est determinata ad tale vnum numero. (201 1.dist.17.q.3.art.3. Et pt.q.3.art.71.11. & ar.29.1 m.) Ex quo sequitur necessariò, ipsam attingere plura sub illo vno. Ex hoc nanque ꝙ vniuersum ens attingitur, consequēs est quod multitudo vt multitudo est, attingatur: quoniā de ratione vniuersi est habere non solum multa vt vnum, sed multa vt multa, id est non solum id in quo multa conueniunt, puta ordinem: sed ea in quibus distinguūtur. (Tex.52. & 58. Tex 58.) Angelica verò virtus est determinata ad vnum tale, ex quo non sequitur multitudo quia ad particulare ens.

¶Ad tertium demū inconueniens dicitur ꝙ quamuis angelus possit mouere duos lapides discontinuos, vt partialia mobilia vnius totalis motus consurgentis ex duabus passiuis partialibus motionibus, nō tamen posset mouere eosdem vt duo mobilia totalia, id est quòd neutrū moueretur vt cōpars alterius, sicut patet in trahente paruum lignum potentéque trahere simul vnum aliud æquale. Is enim posset trahere ambo simul vt duo partialia mobilia eadem actione tacta, non tamen posset dum trahit vnum alia actione seorsum trahere aliud. Quanta autem distantia intercipi possit inter duos partiales effectus: certum non habemus, Necessarium tamen videtur quod quemadmodum cæteræ virtutes finitæ naturales habent certam spheram actiuitatis suæ, vltra quam non possunt immediatè operari. Contingit enim aliquid simul coagulari, vt dicitur de sensu & sensato. Sic virtus angelica habet certā sphærā suæ actiuitatis infrà quā quęcūque simul moueat tanquam in loco vno existentia respicit. Nec posset illamet simul mouere si alterum eorum extra sphærā actiuitatis suæ poneretur. Et propterea negatur quòd sit eadem ratio de parua & magna distātia partialium effectuum inter se. Vnde non sequitur quod angelus possit esse simul in diuersis locis.

¶Circa illam propositionem, scilicet angelo potest attribui locus indiuisibilis vel diuisibilis, maior vel minor, secundum quod voluntariè applicat virtutem suam dubium occurrit. An angelus possit in loco diuisibili quantumcunque paruo, aut quantumcunque magno esse. Sco. enim in 1. Sent. dist. 1. q. 6. tenet partem negatiuam & dupliciter probat angelum non posse esse in loco quantumcunque paruo quamuis concedat in loco punctali. Primò ex 36. primi Euclidis, vbi dicitur quòd quicquid potest esse in vno æqualium, potest etiam esse in alio, si sibi figuratio non repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequitur quòd angelus potest esse in loco quantumcunque longo: quia semper est inuenire quadrangulum strictius æquale cuicunque quadrato dato. Secūdò ratione naturali: quia sequeretur angelum esse infinitæ virtutis. Probatur consequentia: quia determinata virtute angeli ad maximum locum posse illam applicare ad maiorem, est aliquātæ virtus actiuæ: & posse applicare adhuc ad minorem, est magis & perfectius posse. & sic in infinitū. ergo si potest ad locum quantumcunque paruiorem se semper transferre, erit virtutis infinitæ. S. Tho. autem tenet in re hac tria. Primò, ꝙ potest esse in loco indiuisibili. Secundo quod non potest esse in loco quantūcunque magno quia virtus eius est finita. Nec potest arbitrium voluntatis suæ efficax esse nisi iuxta vires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo quòd angelus, potest esse in loco quantūcunque paruo, quoniā proculdubio potest operari in loco quantumcunque paruo: cū nulla repugnantia sit ex parte effectus, aut virtutis, &c. vt de se patet. Motus enim localis saltem non determinat sibi minimum locum, vt patet sexto Physi. Vnde in quantumcunque paruo potest causari ab angelo.

¶Ad rationes autem Scoti faciliter responderi potest. Ad primam quidem ꝙ non est ad propositum propositio Euclidis. Quoniā manifestè loquitur de esse in loco commensuratiuè, volens quod omne cōmensurabile alteri æqualiū sit cōmensurabile reliquo nisi figuratio obstet, quod ridiculum est ad propositum reducere. Quamuis etiam posset secundo dici quod aliud est posse esse in quantumcunque longo simpliciter & aliud est posse esse in quantūcunq; longo respectu datæ magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitū crescere secundum partes auferibiles ex data linea, vt patet tertio Physi. Quamuis enim longum in infinitum simpliciter non posset respondere angelo: quod tamen esset infinite longum per restrictiones assignati quadrati posset respondere angelo vt locus. Tale enim esset simpliciter finitum secundum longitudinem, & nunquā quacunque excrescentia facta excederet certam quātitatem. Ac per hoc nisi longitudo intantum protraheretur, quòd exiret sphæram actiuitatis angeli qua ratione posset operari in quadratum, posset etiam in quadrangulum. Si autem sphæram actiuitatis exiret iam habetur ratio quare in illo esse non posset: obstare enim exitus extra sphæram quemadmodum Euclides dicit, quod corporali alicui obstaret figuratio.

¶Ad secundam rationem dicitur ꝙ falsum est maioris virtutis esse ad minorem & ad minorem locum se posse applicare, hoc enim non est ex quantitate virtutis sed ex libertate pendet, vt S. Tho. dicit. Vnde quamuis applicare se ad totum locum sit aliquantæ virtutis, quia nullus effectus potest esse quin ab aliquanta virtute sit, applicare tamen se ad maiorem vel minorem infra propriam sphæram, nō maiorem aut minorem, per se loquendo, exigit virtutem sed libertatem vsus illi[9]. Et per hoc patet quid secundū S. Tho. de ambiguitate quā ī fine mouet Scot. tenendum sit an, s. si angelus est in loco, de necessitate sit in tanto loco determinatè puta vnius palmi, ipse enim reputat vtranque quæstionis partem, nullū parere incōueniens. Ex dictis autem S. Th. manifestè sequitur negatiua: ita quod affirmatiua opposita inconueniens induceret: quia sequeretur quod latitudo virtutis angelicæ non esset libera sed naturalis: quemadmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamen genere causæ.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum plures angeli posśint simul esse in eodem loco.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd plures angeli posśint simul esse in eodem loco. Plura enim corpora nō possunt esse simul in eodem loco, quia replent locum. Sed angeli non replent locum: quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum, vt patet per Philosophum in quarto Physicorum. Ergo plures angeli possunt esse in vno loco.

¶2. Præterea, Plus differt angelus & corp[9], quàm duo angeli. Sed angel[9] & corpus sunt simul in eodem loco: quia nullus locus est, qui non sit plen[9] sensibili corpore. vt probatur in 4. Physic. Ergo multo magis duo angeli possunt esse in eodem loco.

¶3. Præterea, Anima est in qualibet parte corporis secūdum Aug. (Lib.6. de Trin. ca.6. & Epi.28. ad Hierō.) sed dæmones licet nō illabantur mētibus, illabūtur tamē interdum corporibus. Et sic anima & dæmō sunt in eodem loco. Ergo eadem ratione quæcunque aliæ spirituales substantiæ.

¶SED CONTRA, Duæ animæ non sunt in eodē corpore. Ergo pari ratione neque duo angeli in eodem loco.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd duo angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio huius est: quia imposśibile est quòd duæ causæ completæ sint immediate vnius & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum. Vna enim est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens: licet posśint esse plures motores remoti. Nec habet instantiam de pluribus trahentibus nauem. Quia nullus eorum est perfectus motor: cū virtus vniuscuiusque sit insufficiens ad mouendum. Sed omnes simul sūt in loco vnius motoris, inquantum omnes virtutes eorum aggregātur ad vnum motum faciendum. Vnde cum angelus dicatur esse in loco per hoc, quòd virtus eius immediatè cōtingit locum per modum continentis perfecti, vt dictum est: non potest esse nisi vnus angelus in vno loco. (Q. præ. ar. 1.)

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quod plures angelos esse in vno, loco, non impeditur propter impletionem loci, sed propter aliam causam, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd angelus & corpus non eodem modo sunt in loco. Vnde ratio non sequitur.

¶Ad tertiū dicendum, quòd nec etiam dęmon & anima comparātur ad corpus secūdum eandem habitudinem causæ, cùm anima sit forma, non autem dæmon. Vnde ratio non sequitur.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum tertium.

Titulus clarus est ex prædictis. Quæritur enim directè de possibili, secundum rerum potentiam.

(In corp.) In corpore articuli vnica conclusione respondet quæsito. Angeli plures nō possunt simul esse in vno loco. Probatur sic: Impossibile est duas cās totales & immediatas simul esse eiusdem effectus. Ergo impossibile est plures angelos esse simul in eodem loco. Probatur antecedens inductiue, & in causis efficientibus & formalibus: deinde ex illa particula, Totalis seu perfecta, excluditur instantia de pluribus immediate trahentibus nauem. Consequentia verò probatur ex eo, quod angelum esse in loco, nihil aliud est, quam perfectè & immediatè continere illum in genere causæ efficientis.

¶Circa hanc conclusionem aduerte quod dupliciter potest intelligi, scilicet de potentia naturali & de potentia logica. & si quidem intelligatur de potentia logica multas habes instantias: Tum quia nulla apparet contradictio, plures angelos virtute diuina alligari vni & eidem loco imò de facto fortè est de pluribus animabus damnatorum ęqualis omnino demeriti. Tum quia confusio operationum quāuis sit inconueniens quoddam sequens ex hoc quod angeli sunt in eodem loco, non liquet tamen quod sit omnino impossibilis. Tum quia duo corpora simul esse in eodem loco non est sic impossibile quamuis nisi hoc fide teneremus diceremus quòd implicat contradictionem. Si verò de naturali potentia intelligitur, tria obstant. Primum est medium assumptum à S. Tho. propositio enim illa: Impossibile est duas causas completas immediatas eiusdem ordinis esse simul: eiusdem verificatur de impossibili logico, quoniam fundatur super hoc, quòd sequerentur aliter duo contradictoria, scilicet quòd idem simul dependeret & non dependeret à sua per se causa: patet sequela quia stante dualitate causarum per se, ex vna parte sequitur, ergo effectus dependet ab vtraque: quia ponuntur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera verò parte sequitur, ergo effectus à neutra dependet patet sequela, quia ab illa non dependet, quia seclusā nihil minus esset vel fieret. Sed quamuis altera earum seclusā effectus esse vel fieri: ergo à neutra pendet: ergo implicat contradictionem. Secundum est quia non inconuenit, in vno & eodem loco secundum easdem partes produci simul duos diuersarum rationum effectus ab agentibus diuersarum rationum potest enim vnum & idem secundum eandem partem ab vno agente fieri calidum, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce: simul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est quod secundum hoc præsentia ordinis non videtur esse sufficiens ratio existendi in loco: quoniam plures angeli possunt vni & eidem loco pręsentes fieri, quoniam ex hoc non sequitur conclusio operationum.

¶Ad hoc breuiter dicitur iudicio meo, quòd conclusio intelligenda est non de potentia logica, sed potentia naturali. Moueor autem ad hoc ex parte medij assumpti à sancto Thoma, quoniam illud medium non habet locum nisi in naturali modo, quo angelus est in loco, scilicet per operationem suam. Cum tamen constet dæmones locari per pati, potius quàm per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositæ in litera: fecit enim categoricam propositionem de inesse, scilicet quod duo angeli non sunt simul in eodem loco: & non modalem de possibili. Moueor tertio ex consuetudine S. Tho. qui semper ex propriis de propriis rei de qua agitur, determinare consueuit. Quærimus enim hic (vt in titulo diximus) quid rerum habeat, non quid Dei potentia possit. Vnde ad instantias in oppositum dicendum est & ad primum dicitur dupliciter. Primo quod cum tales duæ causæ se habeant, vt causæ eiusdem rationis solo numero distinctæ, vt patet dicitur quod ibi non est contradictio. Tum quia non ab omnibus videtur concedi, quòd hic effectus sit per se ab hac causa propterea quia posset esse hic & non ab hac causa, vt dicunt. Tum quia concessa perseitate non sequitur contradictio, sed superfluitas. Nam non sequitur, quòd dependeat ab vtraque & neutra: sed quòd dependeat ab vtraque inquantum vniuntur: cum quo stat, quòd ambæ istæ sint falsæ, ab vtraque dependet, & à neutra dependet. Declarantur hæc & patent, si fingas duo luminosa eiusdem rationis & virtutis, quæ proxima alicui secundum se totum medio primo illuminabili perfectè, id est in summo à quouis eorum & vt non negatur ista fictio, nec dissimilis sit proposito, ponātur per Dei potentiā illa duo luminosa in eodem loco. Tunc quæratur, aut medium illuminatum erit

Universidad de Deusto Biblioteca

ab altero aut vtroque,&c. Est enim iste præcise casus de quo disputamus. Vnde est talis fictio non implicet contradictionem, sed de potentia Dei absoluta posset poni in esse sequitur, quòd ponere duas totales,&c. non sit impossibile. Logicum sed Phisicum. Quocirca in tali casu illa duo luminosa se haberent vt partes vnius luminosi superexcedentis in duplo, vel amplius sua actiuitate potentiam passiuá cui approximatur. & cōstat quòd non secundū partes diuisim, sed vt vniuntur in vno, effectus depéderet, & sic in proposito à duobus agentibus non vt duo sunt dependeret, sed vt vniū tur: duo tamen essent. Secundo dicitur, quòd aliud est, plures angelos esse simul in eodem loco: & aliud est plures angelos esse naturaliter simul in eodem loco. Primum enim non implicat contradictionem, dato, quòd secundum implicaret contradictionem propter rationem adductam & sic posset sustineri iuxta istam distinctionem vtraque pars. Propter qđ S. Tho. conclusioné quidem de inesse, maioré autem assumpsit de impossibili: Logico quidé loquédo de talibus causis vt plures sunt: Physico quidem loquendo de eisdem causis pluribus, sed non inquantū plures. Ad secundam instantiam dicitur, quòd cum angelus sit per se in loco, vt operans in operato, quemadmodū operata cōtingit esse diuersa realiter & formaliter, & tamen esse vnū subiecto, ita nō inconuenit plures angelos esse in eodem loco materialiter non tamen formaliter.

¶ Ad tertiam dicitur, quod sicut naturaliter fieri nequit, vt duo agentia naturalia perfecta, & eiusdem ordinis, &c. sint æquè approximata immediatè vni & eidem passo secundum eandem rationem: ita naturaliter est impossibile, vt duæ intelligentiæ sint præsentes vni & eidem loco secundum eandem potentiam passiuam & ratio vtrobique est. Quia tam natura quàm intellectus horret superfluitates tan quam ociosas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis á sufficienti ratione locandi angelum.

¶ Circa probationem consequentiæ dubium occurrit: quoniam assumpta propositio, scilicet angelus est in loco per medum continentis perfecti, non videtur necessaria. Quoniam perfectio causalitatis, aut est conditio necessario requisita ad hoc quod angelus sit in loco: aut est conditio necessario comitans ad idem. Sed neutrum potest dici: ergo, &c. Quod enim non necessario requiratur, patet ex duobus. Tum ex pluribus trahentibus nauem quorum quilibet seclusa corporeitate diceretur esse ibi. Tum ex eo quod supra dicit San. Tho. quod angelus est in loco per applicationem suæ virtutis immediate æqualitercunque. Quod vero non necessario concomitetur, ex eo patet quòd angeli sunt virtutis finitæ, & possunt eiusdem rationis effectum immediatè producere in loco: ex his enim duobus manifestè sequitur, quòd est possibile aliquem effectum, puta motum localem alicuius concutiendæ molis debere produci, ad quem plurimum angelorum motiuæ virtutes requirantur.

¶ Ad hoc est dicendū q́ cum præsens quæstio sit ad potentia naturalia & nō logica, sat est, si propositio ista necessaria est necessitate physica, i. vt in pluribus. Et quoniam hæc sunt remotissima à sensibus, sat est si est nobis nota propositio hæc ex mediis rationabilibus, vt patet ex 2. Cæli, & 12. Meta. consentaneum siquidem est rationi, vt quilibet angelus tantùm dignitatis inter causas obtineat vt imperfectionis huius, quæ est esse causam partialem, expers sit, quoniam dignitas hæc astris omnibus tributa à natura creditur quanto magis immaterialibus causis: quarum minima excedit incomparabiliter omnem corporalem causam. Accedit ad hæc, quod boni angeli virtute suffulti diuina ad loca hæc applicantur: & ideo ad omnia, ad quæ mittuntur sufficere dixit S. Thomas in primo sententiarūm, dist. 37. Vnde ad rationes in oppositum non oportet aliter respondere. Quoniam fatemur, quod propositio illa non est necessaria necessitate logica, sed physica. Et rursus, quod eius necessitas talis non est nisi probabiliter nota nobis. Et propterea posset sustineri, si quandoque inuenitur à sanctis aut illustribus Doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco, quod Ricar. sentire videtur.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMATERTIA de Motu locali angelorum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de motu locali angelorum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primo, vtrum angelus possit moueri localiter. ¶ Secundo vtrum moueatur de loco ad locū, pertranseūdo mediū. ¶ Tertiò, vtrum motus angeli sit in tempore vel in instanti.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angelus possit moueri localiter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angel' nó possit moueri localiter. Vt enim probat Philosoph' in 6. Physic. nullum impartibile mouetur: quia dum aliquid est in termino à quo non mouetur, nec etiá dum est in termino ad quem sed tunc mutatum est: vnde relinquitur, q́ omne quod mouetur, dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

Tex. 6.

¶ 2. Præterea Motus est actus imperfecti vt dicitur in 3. Physic. Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶ 3. Præterea, Motus non est nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

¶ SED CONTRA, eiusdem rationis est angelum beatum moueri, & animam beatá moueri. Sed necesse est dicere, animam beatam localiter moueri: cum sit articulus fidei quòd Christus secundum animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiter.

¶ RESPONDEO dicendū quod angelus beatus pōt moueri localiter. Sed sicut esse in loco æquiuocè cōuenit corpori & angelo ita etiá & moueri secundum locum. Corpus enim est in loco inquantum continetur sub loco, & cōmensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secundū locū cōmensuretur loco, & sit secundū exigentiá eius. Et inde ex, quod secundū continuitatem magnitudinis est cōtinuitas motus. Et secundū prius & posterius in magnitudine est prius & posterius in motu locali corporis, vt dicitur in 4. Physic. Sed angelus nō est in loco vt cōmensuratus & cō tentus, sed magis vt cōtinens. Vnde motus angeli in loco nō oportet q́ cōmensuretur loco, nec quod sit secundum exigentiá eius vt habeat continuitaté ex loco, sed est motus nō cōtinuus. Quia enim angelus nō est in loco, nisi secundum contactū virtutis, vt dictū est, necesse est, q́ motus angeli in loco nihil aliud sit quàm diuersi contactus diuersorū locorū successiuè, & nō simul: quia angelus non potest simul esse in pluribus locis, vt supra dictum est. Huiusmodi autem contactus [d], non est necessarium esse continuos. Potest tamen in huiusmodi contactibus cōtinuitas quædam inueniri: quia, vt dictum est, nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum suæ virtutis: sicut corpori assignatur locus diuisibilis per contactum suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus successiue, & non simul dimittit locū in quo prius erat: & ex hoc causatur continuitas in motu locali eius: ita etiá angelus pōt dimittere successiuè locū diuisibilem in quo prius erat. Et sic motus eius erit cōtinuus. Et potest etiá totū locū simul dimittere, & toti alteri loco simul se applicare. Et sic motus eius nō erit cōtinu'.

Tex. 99.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd illa ratio dupliciter deficit in ꝓposito. Primo quidem, quia demōstratio Ari. procedit de indiuisibili secundū quátitaté cui respōdet de necessitate loc' indiuisibilis. Quod non potest dici de angelo [e]. Secūdo quia demonstratio Aristot. procedit de motu continuo. Si enim motus nō esset cōtinuus, posset dici, quod aliquid mouetur dū est in termino à quo, & dum est in termino ad qué: quia ipsa successio diuersorum vbi circa eádem rem motus diceretur. Vnde in quocūque illorum vbi esset res illa, posset dici moueri. Sed continuitas motus hoc impedit q̃ nullū cōtinuū est in termino suo vt patet: quia linea non est in pūcto & ideo oportet quod illud quod mouetur, non sit totaliter in altero terminorū dū mouetur, sed partim in vno & partim in altero. Secundū ergo quòd motus angeli non est cōtinuus, demonstratio Arist. nō procedit in proposito: sed secundum quod motus angeli ponitur cōtinuus, sic concedi potest quod angelus dum [d] mouetur, partim est in termino à quo & partim in termino ad quem vt tamé partialitas non referatur ad substátiam angeli, sed ad locum, quia in principio sui motus cōtinui [d] angelus est in toto loco diuisibili, à quo incipit moueri. Sed dū est in ipso moueri, est in parte primi loci qué deserit & in parte secundi loci quem occupat. Et hoc quidem quod possit occupare partem duorum locorum, compètit angelo ex hoc quod potest occupare locum diuisibilem p applicationem suę virtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Vnde sequitur de corpore mobili secundum locū, q̃d sit diuisibile secundum magnitudinem: de angelo autem quod virtus eius possit applicari alicui diuisibili.

D. 119. D. 120

¶ Ad secundum dicendum, quod motus existentis in potentia est actus imperfecti. Sed motus, qui est secundum applicationem virtutis, est existentis in actu: quia virtus rei est secundum quod actu est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus existētis in potentia, est propter indigentiam suá: sed motus existentis in actu, nó est propter indigentiam suam: sed propter indigétiam alterius. Et hoc modo angelus propter indigentiam nostram localiter mouetur, secundum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hęreditatem capiūt salutis.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum primum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli duo principaliter facit. Primo proponit conclusionem responsiuam habentem duas partes, scilicet angelus potest moueri localiter æquiuocè tamen respectu corporis. Secundo declarat, & probat simul eam quo ad tria. Primum est, quod non eadem ratione motus competit corpori & angelo. Secundum est quod sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primum talem rationem inducit. Corpus est in loco vt contentum & commensuratum: igitur motus eius necessario est secundum exigentiam loci. ac per hoc ex continuitate eius est continuitas motus, & ex priori, & ex posteriori eiusdem est prius & posterius in motu. Angelus verò est in loco vt continens locum non commensuratum eidem. igitur eius motus non est necessario secundum exigentiam loci, nec continuus. Assumpta patent ex dictis in præcedente quæstione, & ex 6. Physic. Remanent tamen hic duo dubia. Primum est, quia sanctus Thomas. in processu isto arguit à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis, ac per hoc sophisticè procedere videtur. Secundum est an vera sit propositio illa causalis, quòd continuitas ex magnitudine seu spatio redundet in motum per hoc, quòd mobile commensuratur illi magnitudini. ex hoc enim pendet quæstionis multiplicis solutio, an scilicet indiuisibile possit moueri vt subiectum veri motus localis continui: & an diuisibilitas spatij sola sit sufficiens ratio continuitatis motus, &c. Et quoniam hæc dubitatio 6. Physic. est propria: ideo ibidem discutienda est, Domino concedente: vbi opinio & rationes Scoti circa hoc in 2. sen. dist. 2. q. 9. examinabuntur.

Tex. 99.

¶ Ad primam tamen dubitationem pro nūc dicendum est, quod processus Sancti Tho. fundatur super illa regula tradita in primo Poster. Si affirmatio est cā affirmationis, negatio est causa negationis: quæ tenet in propriis causis. qualem se assumere supponit, hic. Quo ad secundam intendit hoc: Motus angeli est diuersorum locorū virtualis contactus successiue. Et declaratur quo ad duo, & quòd sit contactus: quia esse in loco nihil aliud est, quam virtualiter tangere locum. Et quod sit diuersorum locorum: quia non potest esse simul in pluribus locis, ac per hoc diuersa loca tangi successiue oportet. Sed quoniam diuersa loca contingit non simul tangere, intercedente quiete media. Et tunc tales contactus non dicerentur angeli motus, ideo additur ly successiuè, id est immediatè & consequenter se habendo. Quo ad tertiam intendit hoc, Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur vtraque pars: quia potest totum locum simul deserendo, ad alium se transferre: & potest paulatim vnum deserendo partem alterius continuè occupando acquirere.

D. 118.

¶ Circa prædicta aduerte diligenter, quod mens Sancti Tho. expressè, & absque dubitatione sentit motum localem propriè loquendo nō conuenire substātiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiuè, & æquiuoce nominibus vtendo vt plures dicitur substantias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: vnde moueri eas, nō est esse subiectū motus, sicut nec locari eas est esse subiectū vbi. Sed virtualiter tangere in genere causæ efficientis diuersa loco. Et ex hoc patet primò, quòd inanis fuerit labor Scoti in loco allegato ad probandum angelum posse verè moueri localiter: quia susceptiuum alicuius generis, & non vt determinatum & limitatum, &c. Supponit enim quod nunquam probauit, angelum scilicet esse susceptiuum ipsius vbi diffinitiuè secundum substantiam: vt in quæstione præcedente dictum est. Patet secundo quòd non consona eorum videtur sententia, qui vel San. Tho. attribuunt substantias spirituales motu locali localiter verè moueri, vel hoc de mente eius suspicantes, vt verum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere S. Th.

¶ Circa continuitatem motus angeli dubium occurrit, an ibi sit vna tantùm operatio, an multæ. Si enim vna est in vno tantùm loco per illam erit: & sic moueretur, & non moueretur simul. quia esset in diuersis locis propter motum: & esset in vno tantùm loco propter vnitatem operationis. Sequitur etiam, quod motus angelicus male diffinitus esset per diuersitatem contactuum: quoniam vnitas operationis infert vnitatem contactus. Si verò necessario multæ ibi sunt operationes, sequitur quod non sit motus continuus. Et sequeretur etiam quod angelus non posset manutenere seu continuare eandem operationem, de loco ad locum quod tamen homo potest.

¶ Ad hoc dicitur quod quum dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & vnam tantum, & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duæ distinctiones notandæ sunt. Prima est, dupliciter potest intelligi angelum continuè applicari diuersis locis: primo modo, ita & locus & patiens sese comitentur, quo ad vnitatem & diuersitatem. Alio modo, vt cum diuersitate locorum sit vnitas patientis. Tertius siquidem modus, scilicet cum diuersitate patiētiū si vnitas loci non est ad propositum: quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua modo loquitur. Secunda distinctio est quod operationé esse vnam aut multas contingit dupliciter, vno modo secundū quod exit ab operante, alio modo secundū quod terminatur in patiens. Et hoc dupliciter, s. vel in ordine ad aliquid extrinsecū ipsi patiēti: vel secūdum seipsum. Ex his enim patet primo, q́ siue angelus dicatur moueri ex eo quod eundem lapidé defert de loco ad locum: siue ex eo quod vnā magnam aquam paulatim per partem post partem continuè mouet: semper interuenit diuersitas contactus & operationis ex parte patientis, vel in ordine ad extrinsecum tantum, scilicet magnitudinem seu spacium: vt quando defert lapidem, vel in ordine extrinsecum, & secundum seipsum patiens: vt quando modo prædicto mouet aquam. Concurrere autem hac continuitate diuersitatem operationis ex parte operantis, nec video esse necessarium nec impossibile. Sat enim est ad saluandam descriptionem motus angelici, talis diuersitas contactuum ex parte patientis. Neque sequitur ex vnitate operationis quod per eam non attingat diuersa loca continuè: sicut est vnitate corporis locati non sequitur semper in codé loco esse. Sed quemadmodū cum corpus mouetur: in qualibet parte temporis & in quibuscunque instantibus: est in diuersis locis, alioquin quiesceret: in singulis tamé instantibus in vno sibi adæquato est loco. Ita angel' operans operatione vna ex parte sui, multiplici verò ex parte passi simpliciter, vel secundum q̃d in quocunque instanti vnum respicit locum, in singulis tamen partibus temporis, & in quibuscunque duobus instantibus diuersa attingit loca.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit, eo quod S. Tho. & sibi ipsi & veritati contrarius videtur, dum dicit quod angelus potest dici moueri dū est in termino à quo, vel ad qué. Nam in primo Sent. distinct. 37. quæst. 4. artic. 1. ad tertium dicit, quod angelus in neutro termino mouetur: sed in successione vnius ad alium: & ratio est, quia motus angeli non componitur ex motibus, sed ex mutatis esse potius: ac per hoc partes motus eius non sunt motus: & consequenter in neutro termino mouetur. Et confirmatur: quia motus angeli comparatur ad esse in terminis, sicut numerus ad vnitates, apud S. Tho. Et consequenter sicut numerus non potest dici esse altera tantum vnitate existente: nec angelus moueri altero tantum termino existente. Et sic quemadmodum motus continuus non est suo termino adueniente, ita nec motus angeli cuius oppositum hic dicitur.

¶ Ad huius difficultatis solutionem duo attendenda sunt. Primum est quod termini motus angelici sunt de natura instantanearum mutationum quo ad hoc, quòd in eis inueni tur, simul fieri & factum esse, vt dicitur sexto Physic. ita quod terminus quicunque angelici motus potest distingui in fieri & factum esse. Et inquantum continet in se factum esse, verificatur negatiua, scilicet quod in eo angelus non mouetur: inquantum verò continet in se fieri verificatur affirmatiua, scilicet quod in eo angelus mouetur. Et merito, quia termin' à quo motus angelici, non habet rationé partis motus nec rationem termini à quo, nisi respectu ad succedentem terminum, & econtra de termino ad quem: secundum tales tamen respectus successio attenditur terminorū, & consequenter motus angelicus. Secundò attendendum est qđ cum motus sit de genere successiuorum & non permanétium motus angelicus se habet non vt numerus permanens, sed vt numerus successiuus. Numerum autem successiuum cōstat sufficiente esse in successione suarum vnitatum. Vnde non requirit vnitates, ex quibus componitur simul esse, sed esse in actu successiuo, & ex his patet responsio ad obiecta. Nec mihi imponas quod in loco termini à quo dixerim respectum esse ad terminum ad quem: quum angelus relinquendo lapidem in quo fuit, cælo empyreo se applicauerit. Sed ex verbis meis accipito potius, quòd in ipso angelo operante circa vnum terminū, est actus permixtus potentię: pro quanto operando circa illud operabitur immediate circa aliud. Et similiter operatio circa terminū ad quem, habet necessariò duo, scilicet succedere præcedenti terminádo prædictam potentiam. Et id quod est absolute & quandoque tertium scilicet permixtam potentiam ad succedenté operationem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum angelus transeat per medium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod angelus non transeat per medium. Omne enim quod pertransit medium, prius pertransit locū sibi æqualem, quam maiorem. Locus autem æqualis angeli, qui est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium oportet quod numeret puncta infinita suo motu. Quod est impossibile.

¶ 2. Præterea, Angelus est simplicioris substantiæ, quam anima nostra. Sed anima nostra sua cogitatione potest transire de vno extremo in aliud, non pertranseundo mediū: possum enim cogitare Galliá, & postea Syriá, nihil cogitádo de Italia, quę est in medio. Ergo multo magis angelus potest de vno extremo trásire ad aliud, nó per mediū.

¶ 3. SED CONTRA, Si angelus mouetur de vno loco ad alium, quádo est in termino ad quem, non mouetur: sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse, præcedit mutari. Ergo alicubi existens mouebatur. Sed non mouebatur dum erat in termino à quo. Mouebatur ergo dū erat in medio. Et ita oportet quod pertranseat medium.

¶ RESPONDEO dicendum, q́ sicut suprà dictum est, motus localis angeli [d] potest esse continuus, & non continuus. Si ergo sit continuus, non potest angelus moueri de vno extremo in alterum, quin tráseat per medium: quia vt dicitur in 6. Physicorū medium est in quod prius venit, quod continuè mutatur, quàm in quod mutatur vltimum. Ordo enim prioris & posterioris in motu continuo est secūdum ordinem prioris & posterioris in magnitudine, vt dicitur in 4. Physicorum. Si autem motus angeli nō sit continuus, possibile est, quòd pertráseat de aliquo extremo in aliud, non pertrásito medio. Quod sic patet. Inter quælibet enim duo extrema loc[d] sunt infinita loca media siue accipiantur loca diuisibilia, siue indiuisibilia. Et de indiuisibilibus manifestum est, quia inter quælibet duo puncta sunt infinita puncta media, cum nulla duo puncta cōsequátur se inuicem sine medio, vt in 6. Physi. probatur. De locis auté diuisibilibus necesse est hoc dicere. Et hoc demonstratur ex motu continuo alicuius corporis. Corp' enim non mouetur de loco ad locum nisi in tempore. In toto autem tempore mensurante motum corporis nō est accipere duo nūc in quibus corpus quod mouetur non sit in alio & alio loco. Quia si in vno & eodé loco esset in duobus nunc, sequeretur quod ibi quiesceret cū nihil aliud sit quiescere quá in loco eodem esse nūc & prius. Cùm igitur inter primum nūc & vltimū temporis mēsurantis motum sint infinita nūc, oportet quòd inter primum locū à quo incipit moueri, & vltimū locū ad qué terminatur motus, sint infinita loca. Et hoc sic etiá sensibiliter apparet. Sit enim vnum corpus vnius palmi, & sit via per quam tráſit, duorū palmorū: manifestum est quòd locus primus à quo incipit motus, est vnius palmi, & loc' ad qué terminatur motus, est alterius palmi. Manifestum est autem, quod quádo incipit moueri, paulatim deserit primum palmum: & subintrat secūdum. Secūdum ergo quod diuiditur magnitudo palmi, secūdum hoc multiplicantur loca media, quia quodlibet pūctum signatum in magnitudine primi palmi est principium vnius loci, & pūctum signatum in magnitudine alterius palmi est terminus eiusdem. Vnde, cum magnitudo sit diuisibilis in infinitum & pūcta sint etiá infinita in potétia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quælibet duo loca sint infinita loca media. Mobile auté infinitaté mediorū locorū nó consumit nisi per continuitaté motus: quia sicut loca media sunt infinita in potétia, ita & in motu cōtinuo est accipere infinita quædam in potentia. Si ergo motus non sit continuus,

Ar. præc. D. 118. Extex 77 & libr. 5. tex. 22. Tex. 99. D. 218. A princi. per 10. tex.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore quatuor facit. Primo distinguit motum angeli in continuum, & non cōtinuum. Secundo respōdet quæsito cōclusione affirmatiua, de motu cōtinuo. Tertiò respondet quæsito quo ad motum non continuum conclusione negatiua. Quarto reddit causam emergentis differentiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medij.

¶ Quo ad primum nihil oportet addere: quia ex præcedenti articulo manifesta est distinctio hic repetita.

¶ Quo ad secundum conclusio est ista: Angelus motu continuo necessario pertrāsit media. Et probatur ex ratione medij ex sexto Physicorum. Et eius ratio adducitur ex quarto Physicorum, vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium conclusio est ista: Angelus motu non continuo nō potest pertrāsire omnia media: Et probatur sic, Media inter quæcūque extrema loca sunt infinita: ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia non possunt, aut infinita actu numerabū tur. Sed infinita actualiter numerando coniumi est impossibile. ergo impossibile est quod omnia media discontinuo motu pertranseát. Antecedens probatur. Tum quo ad loca indiuisibilia. Tum quo ad loca diuisibilia ratione & exemplo, quæ satis patent in litera. Consequentia

quentia verò deducitur ex eo quòd infinitas locorum non consumitur à mobili quocunque, nisi propter continuitatem motus: & merito, quoniam infinitas potentialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibique inuicem possunt respondere. vt quemadmodum in locis sunt infinitæ partes & infiniti termini, in potentia ita in correspondente sibi sit potentialis infinitas partium & terminorum, vt partes partibus, & termini terminis æquentur: stat ergo vis probationis in hoc: infinita loca sola continuitate motꝰ à mobili quocunque consumi possunt: ergo motu discontinuo aut nõ pertranseantur, aut si transire dicantur actu dinumerabuntur, quoniã singula loca actualiter terminabunt partiales mutationes integrãtes motũ discontinuũ. 272

¶ Quo ad quartum quia ex dictis sequitur, quod angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio pertransito, quando mouetur motu discontinuo: imo necessario, oportet ipsum in tali motu aliquod medium omittere. Et ex alia parte constat corpus non posse transire de extremo ad extremum, nisi per omnia media. Differentiæ huius ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potẽtia secundum totum vel partes: angelus verò cõtinet locum, &c.

¶ Circa antecedens assumptum ad secundam conclusionem quæstiũcula occurrit, quomodo sit verum inter quælibet duo loca diuisibilia esse infinita loca media, cum manifestè pateat, inter duas medietates alicuius continui vnũ tantum medium inueniri, scilicet indiuisibile: quod est terminus communis ad quem copulatur, & nullũ inter eas inuenire mediũ diuisibile.

274. 2. dist. 57. q. 4 art. 3. & 4 dist. 44 quæ. 2. arti. 3. q. 3. & quol. 1. q 3 art. 2. & quol. 9. q 4. art 3. & quo. 11 art. 4.

¶ Ad hoc est dicendum breuiter quod aliud est loqui de duabus partibus continui, & aliud de duobus locis. Quoniam formaliter loquẽdo, duo loca non sunt, quæ vt sic situaliter nõ distãt. Et propterea duę partes continuæ magnitudinis dupliciter sumi possunt: vno modo ex ea parte, qua continuãtur vel contingãtur & sic cum in eodem sint loco, duorum locorum rationẽ habere non possunt. Nec inter eas localis motus esse põtest. Si verò sumãtur ex ea parte qua aliqualiter ab inuicem distant, sic vna in aliam potest esse motus localis, & inter eas sunt infinita media tã diuisibilia quàm indiuisibilia: vt patet ex ratione continui. Et quia S.Th. de pluralitate locorum vt plura sunt formaliter loquebatur & nõ de partibus continui absolutè, ideo optime dixit, quod inter quælibet duo loca sunt infinita loca media, & non dixit, quòd inter quaslibet duas partes sunt infinitæ partes.

¶ Circa secundam conclusionem aduerte, quòd Sco. in secundo distinct. 2. quæst. vlti. tenens, quod angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminum distantem à termino à quo nisi pertransito medio, arguit tali ratione: Ordo præfixus à superiore agente videtur esse necessarium cuicunque agenti inferiori quãdo habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium Vniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus à Deo cuilibet virtuti creatæ: igitur quando angelus mouet per se talia corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. Et confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunque distantia aut distinctio impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod minor est falsa simpliciter: quoniam talis ordo non est præfixus virtuti immateriali inquantum motiua est in motu discõtinuo quoniã ex parte sua absoluta est à legibus distantiæ situalis, vt pote superioris ordinis. Nec ex parte effectus alligatur ad ordinẽ istũ qm̃ discõtinui ponũtur. Ad cõfirmationẽ vero dicitur, quòd nec distantia locorum inter se, nec distinctio eorũ

omnes partes motus erũt numeratę in actu. Si ergo mobile quodcũq; moueatur in motu non continuo, sequitur quòd vel nõ transeat omnia media, vel quod actu numeret media infinita, quod est impossibile. Sic igitur secundũ quod motus angeli non est cõtinuus, non pertransit omnia media. Hoc autem, s. moueri de extremo in extremum & non per medium potest conuenire angelo, sed non corpori: quia corpus mensuratur, & continetur sub loco. Vnde oportet quod sequatur leges loci in suo motu. Sed substãtia angeli non est subdita loco, vt cõtenta, sed est superior eo vt continẽs. Vnde in potestate eius est applicare se loco prout vult vel per medium vel sine medio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ locus angeli nõ accipitur ei æqualis secũdũ magnitudinem, sed secundum contactũ virtutis. Et sic locus angeli potest esse diuisibilis & non semper pũctabilis. Sed tamen loca media etiam diuisibilia sunt infinita, vt dictum est. Sed consumuntur per continuitatem motus, vt patet ex prædictis.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd angelus dũ mouetur, localiter applicatur eius essentia diuersis locis: animæ autem essentia nõ applicatur rebus quas cogitat, sed potius res cogitatæ sunt in ipsa. Et ideo non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in motu cõtinuo mutatum esse nõ est pars moueri, sed terminus. Vñ oportet ꝙ moueri sit ante mutatum esse. Et ideo oportet quòd talis motꝰ sit per mediũ. Sed in motu nõ continuo mutatum esse est pars, sicut vnitas est pars numeri. Vnde successio diuersorum locorum etiam sine medio constituit talem motum.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum motus angeli sit in instanti.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ motus angeli sit in instanti. Quãto enim virtus motoris fuerit fortior, & mobile minus resistens motori, tanto motus est velocior. Sed virtus angeli mouentis seipsum improportionabiliter excedit virtutem mouentẽ aliquod corpus. Proportio autẽ velocitatum est secundum minorationem temporis. Omne autẽ tempus omni tempori proportionabile est. Si igitur aliquod corpus mouetur in tempore, angelus mouetur in instanti.

¶ 2. Præterea, Motus angeli simplicior est quã aliqua mutatio corporalis, sed aliqua mutatio corporalis est in instanti vt illuminatio: tũ quia nõ illuminatur aliquid successiuè sicut calefit successiuè: tũ q̃ radiꝰ nõ priꝰ pertingit ad propinquũ q̃ ad motũ. Ergo multo magis motus angeli est in instãti.

¶ 3. Præterea, Si angelus mouetur in tẽpore de loco ad locum, manifestum est quòd in vltimo instanti illius temporis, est in termino ad quem: in toto autem tempore præcedenti aut est in loco immediatè præcedenti, qui accipitur vt terminus à quo aut partim in vno & partim in alio. Si autẽ partim in vno & partim in alio, sequitur quod sit partibilis: quod est impossibile. Ergo in toto tempore præcedenti est in termino à quo. Ergo quiescit ibi, cùm quiescere sit in eodem esse nunc & prius, vt dictum est. Et sic sequitur quòd non moueatur nisi in vltimo instanti temporis.

¶ SED CONTRA, In omni mutatione est prius & posterius. Sed prius & posterius motus numeratur secundum tẽpus. Ergo omnis motus est in tempore, etiam motus angeli, cùm in eo sit prius & posterius.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd quidam dixerũt motum localem angeli esse in instanti. Dicebant enim, quòd cùm angelus mouetur de vno loco ad alium in toto tempore præcedenti, angelus est in termino à quo, in vltimo autem instanti illius temporis est in termino ad quẽ. Nec oportet esse aliquod mediũ inter duos terminos, sicut nõ est aliquod mediũ inter tempus & terminũ temporis. Inter duo autem nũc temporis est tempus mediũ. Vnde dicunt quod nõ est dare vltimũ nunc in quo fuit in termino à quo: sicut in illuminatione, & in generatione substãtiali ignis non est dare vltimũ instãs, in quo aër fuit tenebrosus, vel in quo materia fuit sub priuatiõe formę ignis. Sed est dare vltimum tẽpus, ita quod in vltimo illius tẽporis est vel lumen in aër, vel forma ignis in materia. Et sic illuminatio & generatio substantialis dicuntur motus instãtanei. Sed hoc nõ habet locũ in proposito quod sic ostenditur. De ratione enim quietis est, ꝙ quiescens non aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nũc temporis mensurantis quietem, quiescens est in eodem, & in primo, & in medio, & in vltimo. Sed de ratione motus est, ꝙ id quod mouetur, aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nunc temporis mensurãtis motum mobile se habet in alia & alia dispositione. Vnde oportet, quòd in vltimo nunc habeat formam quã prius non habebat. Et sic patet quòd quiescere in toto tẽpore in aliquo, puta in albedine, est esse in illo in quolibet instanti illius temporis. Vnde non est possibile vt aliquid in toto tempore pręcedente quiescat in vno termino, & postea in vltimo instanti illius temporis sit in alio termino. Sed hoc est possibile ĩ motu, quia moueri in toto aliquo tempore non est esse in eadẽ dispõne in quolibet instãti illius temporis. Igitur oẽs huiusmodi mutationes instantaneæ sunt termini motus continui. Sicut gñatio est terminus alterationis materiæ, & illuminatio terminus motus localis corporis illuminãtis. Motus autem localis angeli nõ est terminus alicuius alterius motus continui, sed est ꝑ seipsum à nullo alio motu depẽdens. Vñ impossibile est dicere: ꝙ in toto tempore sit in aliquo loco & in vltimo nũc sit in alio loco. Sed oportet assignare Nunc in quo vltimo fuit in loco præcedenti. Vbi aũt sunt multa Nunc sibi succedentia, ibi de necessitate est tẽpus, cũ tẽpus nihil aliud sit q̃ numeratio prioris, & posterioris ĩ motu. Vnde reliquitur, ꝙ motus angeli sit in tẽpore. In cõtinuo quidẽ tẽpore, si sit motꝰ eius cõtinuus: in non cõtinuo aũt si motus sit nõ cõtinuus. Vtroq; em̃ modo cõtingit esse motũ angeli, vt dictũ est. Continuitas enim tẽporis, est ex cõtinuitate motus, vt dicitur in 4. Phy. Sed istud tp̃s siue sit tp̃s continuũ siue nõ, non est idẽ cũ tẽpore ꝙ mẽsurat motũ cæli: & quo mẽsurãtur omnia corporalia quæ habent mutabilitatẽ ex motu cæli. Motus enim angeli nõ dependet ex motu cæli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ si tẽpus motus angeli non sit continuũ, sed successio quædam ipsorum Nunc, non habebit proportionem ad tempus, quod mensurat motum corporalium, quod est continuum: cum non sit eiusdem rationis. Si verò sit cõtinuum, est quidẽ proportionabile: nõ quidem propter proportionẽ mouentis & mobilis, sed propter proportionem magnitudinum in quibus est motus. Et propterea velocitas motus angeli non est secundum quantitatem suæ virtutis, sed secũdum determi-

Impedit quin succedẽs operatio possit ad alterum terminari, quoniã absoluta ab vno loco operatione indifferenter & indistanter se habet ad quẽcunque locum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articulum tertium.*

TItulus eget diligentissima annotatione. Aduertendum est enim, ꝙ cum Motus nomen commune sit motui & mutationi, tripliciter intelligi potest quæstio ista. Primo de simplici acquisitione loci: vtrum, s. angelus in instãti acquirat locum. Et talis sensus non est ad propositum, vt patet ex solutione eius. Quoniã potest angelus in instãti applicare se ad locũ, si prius nusquã fuisset. Secundo modo põt intelligi de acquisitione loci succedẽte mãsioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter. Primò, vt quæstio sit de mensura transitus de vno in aliũ: seu, quòd idem est, de mẽsura desitionis prioris loci, & acquisitiõis posterioris. Et hæc quæstio euidentem etiã habet solutionem: quoniã constat talẽ mensurã esse instantis, nec in isto sensu quæritur à S. Th. Et propterea multa argumenta Grego. recitata à Capreolo in 6. distinct. secundi: quia ad hunc sensum spectant, contra S.Th. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi quod in instãti acquiritur terminus ad quem: in quo etiam deseritur terminꝰ à quo cuius oppositum creditur nos opinari. Alio igitur modo potest intelligi de comparatione mẽsuræ propriæ acquisitionis termini ad quẽ, ad mensuram propriã termini à quo, vtrum scilicet se habeant hæ duæ mensuræ vt instans & instans, aut vt tempus & tempus, aut vt instãs & tempus. Et hæc est quæstio præsens quam discutere intẽdit S.Th. Vnde quærere, vtrum motus angeli sit in instanti in proposito, est quærere vtrum mensura transitus angeli de loco ad locũ sic se habeat quod mensura acquisitionis termini ad quem se habeat ad terminum à quo vt instans ad tempus: & hoc est valde notandum. Art. pre. D. 744. D. 719.

¶ In corpore articuli facit quinq;. Primo refert q̃dã opinionẽ, scd̃ò, impugnat illã: tertio, respõdet iuxtã ꝑpriã opinionem, ibi. Sed oportet assignare: quartò ostẽdit quale sit tempus in quo mouetur angelꝰ. ibi, Cõtinuo quidem. quinto ostendit quomodo differat tale tempus à tempore cõmuni, ibi, Sed istud tempus.

¶ Quo ad primum quatuor propositiones opinionis refert. Prima est, quòd cum angelus mouetur, in toto tempore præcedenti est in termino à quo: in vltimo autem instanti est in termino ad quem: ac per hoc mouetur instantaneè. Secunda est quod inter duos terminos non est aliquod medium: sicut nec inter tempus & terminum temporis, Tertia est, quod non est dare vltimum nunc in quo fuit in termino à quo, sicut nec in generatione, &c. Quarta est quod est dare vltimum tempus in quo fuit in termino à quo: & hæc est opinio quam sequitur Scot.

¶ Quo ad secundum impugnatur prima propositio tali ratione, Omnis mutatio instantanea est terminus alicuius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius motus, ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior verò probatur ex conuenientia inter motum & quietẽ, quo ad mẽsuram: in hoc quòd quicquid mouetur in aliquo toto tempore in quolibet illius temporis aliter & aliter se habet. Et similiter quicquid quiescit in aliquo toto tempore, in quolibet illius eodem modo se habet. Ex hac enim cõuenientia sequũtur duæ modales. Altera est. Impossibile est aliquid toto aliquo tempore quiescere & in vltimo illius aliter se habere. Altera est possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autem manifestè patet maior.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio responsiua est ista, Motus angeli necessario est in tẽpore.

Et proba-

¶ Et probatur sic, In motu angeli sunt duo Nunc: ergo ibi est tempus. Antecedẽs patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius non potest esse tempus: sed est vltimum Nũc in quo fuit in termino à quo, & posterius est alterum Nunc: vt patet ex improbatione præcedentis opinionis. Consequentia vero probatur, ex eo quod vbicunque sunt plura Nunc ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartum dicitur quòd motus angeli continuus est in tempore continuo, motus verò discontinuus est in tempore discreto. Et probatur: quia tempus habet continuitatem à motu.

¶ Quo ad quintum dicitur quòd vtrunque tempus mensurãs motũ angeli, aliud est à tẽpore mensurante motum cæli: quia motus angeli non dependet ex eo. D. 118. & 128.

¶ Circa improbationẽ primæ opinionis dubiũ occurrit, de propositione illa super qua fundatur ratio S.T. s. impossibile est aliqd in aliquo toto tempore quiescere & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere. Et similiter de illa: Omne quiescens in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius eodem modo se habet. Dubium inquã est, an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicũtur veritatẽ habere gratiã formæ, oportet eas in omni materia verificari. Et tamen habent nonnullas instãtias. Quoniam ista non est vera necessario, Omne quod mouetur in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius mouetur. Tum quia in nullo instanti mouetur. Tum quia in primo instanti non aliter se habet nunc & prius. Alioquin sequeretur quòd daretur primum mutatum esse in motu. Nec etiam quicquid est album aut homo, in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius est homo, aut album. Sed stat quòd in vltimo instanti illius non sit, vt patet in corruptione omnium permanentium. De his enim vere enuntiatur quòd in toto tempore præcedente sint, & quòd in vltimo instanti non sunt. Si autem est vera gratia materiæ: ita quod in istis terminis, s. in quiete & eodẽ modo, se habere verificentur tantum, oportet primo reddere rationem quare tenet in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias quas contra hoc affert Sco. in 2. di. secundi. q. 11. quas etiã habes recitatas in Capreolo, in 6. di. secundi. Et prima instantia est de instantanea transsubstantiatione panis in corpus Christi, cùm tamen in toto tempore præcedente panis quieuerit. Art. 1.

¶ Secunda verò est de aere tenebroso, & subito illuminato: qm̃ in toto tẽpore præcedenti quieuit sub tenebris. Et si dicatur, inquit ipse, ꝙ illuminatio est terminus motus localis, hoc nihil facit. Tũ q̃ hoc est per accidens. Tũ q̃ deus posset instãtaneè producere corpus luminosum præsens aeri quiescẽnti in tenebris toto tẽpore præcedente. Tũ quia ex hoc non euaditur, quin ex parte subiecti aer quieuerit toto tempore in rei veritate. Et tamen in vltimo instanti aliter se habet.

¶ Tertia instãtia est de ipso angelo: quoniã ex ista ꝑpositione sequeretur ꝙ angelus aliquo tempore quiescens, nunquam moueretur postmodũ. Probatur sequela quoniam posito quòd in vna hora quiescat, an incipiat moueri in vltimo instanti illius horæ: & hoc non per se. Aut in aliquo instanti mediato vel immediato illi. Non mediato: quia tunc in tempore intermedio quieuisset. Nec immediato: quia instans non est immediatum instanti. Et si dicatur incipere in instanti temporis discreti, quæratur, quod de tempore nostro respondet illi instanti, an s. vltimum instans horæ an tempus immediatè sequens, an aliquid instans mediatum. Et cùm non possit assignari nisi tempus immediatè sequens, sequitur quòd angelus quiescens non potest incipere moueri instantaneè: quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis primo videndus est sensus propositionis, deinde respondendum quæsito.

¶ Quo ad primum, sciendum est quod quidã duas distinctiones subintelligi putãt in prædictis propositionibus. Vna est de ly in toto aliquo tempore, s. primo vel non primo. Altera est de ly in quolibet instanti, s. intrinseco vel extrinseco. Et dicunt ꝙ propositio sic moderãda est, omne quiescens in aliquo toto tẽpore primo id est adæquate: in quolibet instãti intrinseco illius eodẽ mõ se habet. Et hoc modo dicunt, ꝙ propositio est per se nota: sicque eã assumptã fuisse à S.Th. Sed salua pace eorũ dixerim, vocẽ propriã ignorare videtur. Quoniã apud S.Th. eorũ iudicio, ex ista propositione non habetur, ꝙ si aliquid est tale, puta hõ vel album in aliquo toto tempore, oportet ꝙ sit etiam tale in vltimo instanti illius. Et tamen si ista propositio esset sic intelligenda, euidenter constat, quod quicquid est homo in aliquo tempore adæquatè, in quolibet instanti illius est homo. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinseco posset euasionem præbere. Quoniã prima opinio quam improbat S.Tho. non dicebat aliquid quiescere in toto aliquo tempore, & in vltimo instanti intrinseco aliter se habere: vt patet in lttera. Quia ergo intentio Doctoris ex proposito in quo loquitur, colligenda est: & manifestè patet primam opinionem iudicasse motum angeli ad eius quietem præcedentem se habere vt instãs generationis ad tẽpus præuiæ alterationis: & constat, ꝙ nec alteratio illa mensuratur toto illo tempore primo, nec instans illud generationis est intrinsecum temporis, vt mensuranti alterationem: consequens est, quod si S Thom. efficaciter improbare intendit positionem prædictam, quod assumat propositionem vniuoce cum aduersario, alioquin in solis verbis esset quæstio. Sciendum est igitur, quod in toto tempore dupliciter distribui potest: Primo, in partes tantum, vt idem sit dicere: in toto aliquo tempore, & in qualibet parte illius tẽporis. Secundo, in partes & in quascunque illius sunt. Et sic idem est dicere, in toto aliquo tempore, & in qualibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quamuis vtroque modo propositio sit in vsu, in proposito tamen in primo sensu à Philosophis & Theologis intelligitur. Alioquin esset implicatio in adiecto dicere cum ex aqua fit ignis, in toto illo tempore est aqua, & in vltimo instanti est ignis. Et in hoc sensu constat, primam opinionem dixisse, quod angelus in toto aliquo tẽpore quiescit, & in vltimo illius instãti nouum locum acquirit. Et quoniam realiter & non apparenter S.Th. intendit sibi contradicere, idcirco oportet dicere in eodẽ sensu distribui ly in toto tẽpore. Ita quod controuersia est an ista propositio, A quiescit in aliquo toto tempore, id est in qualibet parte alicuius temporis, & in vltimo instanti illius aliter se habeat: sit possibilis. Prima enim opinio reputauit eam possibilem & super ipsam fundauit positionem suam. S. Thom. vero reputat eam esse impossibilem. & hæc de primo.

¶ Quo ad secundum dicitur, quod hæc propositio est vera, gratia materiæ, non autem gratia formæ, id est non verificatur in omnibus terminis, sed in istis. Et declaratur vtrũque: primo pars negatiua, quia ex esse tale in aliquo toto tẽpore, non formaliter infert esse etiã tale in vltimo instãti illius temporis: Ista enim conditionalis nõ est necessaria, si est homo in aliqua hora, ergo in termino illius horæ est homo: imo de facto apparet illius falsitas, de hora mensurante eiꝰ corruptionem, euidens est autem ratio, quare non teneat formaliter: quia, scilicet totum tempus præcedens suũ terminum, comparatur ad illud, vt prius ad posterius. Nec est necessariũ, quòd si est tale in priori mensura, perseuerare tale in posteriori. Pars verò affirmatiua declaratur, aduertendo quod cum intentio S.Tho. sit tractare de naturis & naturaliter competentibus ipsis angelis: tam secundum statum naturæ, quàm gratiæ, non est hic sermo de possibili aut impossibili logico, & respectu potentiæ diuinæ. sed de possibili physico, in quo attenditur quid rei ordini congruat, seclusis miraculis: non quid Deus possit. Et hoc semper est attendendum in scrutandis rerum naturis sectantibus S.Th. doctrinam. Dicitur ergo, quod impossibile est secundum ordinem rerum naturalium aliquid habere esse quietum in toto aliquo tempore: & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factum esse in ratione termini ad quem, seu omnis terminus, præceditur secundum naturæ cursum ab aliquo fieri, habet enim hoc rerum ordo experientia teste, vt nihil nouum tam repente fiat per se, quin aliqua præcesserit via ducens ad illum terminum. Et propterea cùm habere aliquid esse sub quiete, non sit via ad alteritatem siue acquisitiuam, siue deperditiuam: sed habere illud esse in motu (quia hoc est acquirere vel perdere) consequens est, vt quiescens in aliquo toto tempore, in termino illius eodem modo se habeat. Alioquin venisset ad terminum ad quem non processisset. Quod autem in termino aliter se habet quam prius, præcedente motu ad terminum peruenit. Tex. 99.

¶ Ad instantias autem adductas contra propositionem sic intellectam, facile patet ex dictis respõsio. Quod enim adducitur de transsubstãtiatione, dupliciter deficit. Primo, quia illud non est naturale, sed miraculosum valde, ac per hoc ad potentiam Dei spectat. Secundo in hoc, quòd transsubstantiatio nullam habet quietem oppositam nisi abuti velimus vocabulis, cùm nec motus ipsa sit.

¶ Ad secundam instantiam de illuminatione dicitur, quod illuminatio est terminus motus localis. Et ad obiectiones contra hoc respondendo ad primam dico, quod quamuis illuminatio absolute per accidens terminet motum localem: quoniam scimus partes propinquas corporis solaris perpetui esse luminis, nullo accessu vel recessu solis ab eis concurrente: tamen illuminatio noua, de qua tantum præsens potest esse sermo ad propositum, per se est terminus motus localis: non per se primo, sed per se secundo secundum naturæ cursum. Et ex hoc patet responsio ad secundam, quia scilicet non est ad propositum, quia de Dei potentia non de naturæ cursu loquitur. Ad tertiam verò dicitur, quod quamuis aer quiescat, secundum esse absolutum in toto tempore præcedente præsentiam solis: non tamen quiescit secundum esse relatiuum, quia continuè aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum vel distans: sed quia ad relationem non est per se motus, vt dicitur 5. Physic. Sed aliquid potest aliter se continuè habere secundum esse relatiuum: propter motum non in se, sed in alio ad ipsum habentem ordinem aliquem: ideo stat, quòd aer non quiescat sub tenebra, nec moueatur, sed habens eam continuè aliter se habeat propter motum alterius, secundum esse respectiuum ducens ad exclusionem tenebræ: & acquisitionem luminis. Et vtrunque horum ponitur satis rationabiliter. Nam quia ad relationem non est motus, ergo nec quies: quoniam circa idem habent fieri: sed loco motus est aliter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, scilicet tenebra, non radicatur in aliqua forma contraria lumini, sed in relatione distantiæ seu absentiæ inter diaphanum & lucem: consequens est quòd aer absque motu in se, aliter se habet continuè secundum esse tenebrosum consecutiuè, ex hoc, quod aliter se habet continuè secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit: non intelligens mentem Sancti Thomæ loquentis de propria mensura motus angelici, & de aliter vel eodem modo se habere in vltimo instanti in ratione termini ad quem, & non qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicem ipsius termini, sed vt exposuimus in titulo. Vnde instantia illa æquiuocat. Primo de motu angeli: intendens Motus nomine termini acquisitionem. Secundo conueniendo etiam secum in vocabulo, dico quòd angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco: & vt in termino ad quem, vt in principio motus: vt in principio quidem motus, quia potest postquam nusquam fuit, in vno instanti sui temporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se loco. Tunc enim in toto hora nusquam fuit: & in vltimo illius est hic: quod apud S.Thom. non est moueri sed mutatum esse. Vt in termino verò ad quem: quia potest angelus in duobus instantibus sui temporis, immediatis diuersis locis successiuè se applicare, ita quòd illa duo instantia coexistant vni horæ, sic quòd secundum coexistat vltimo instanti horæ: & primum toti tempori præcedenti. Et si dicatur quod hoc est quod dicebat prima opinio: & quod impugnatur hic à San. Thom. respondetur quòd non est verum, sed ex malo intellectu San. Thomæ. hoc creditur. Vt enim in titulo dictum est, quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriam termini à quo. Et prima opinio dicebat quod se habent vt istans & tempus immediatè præcedens, & ideo non datur vltimo istãs in termino à quo, &c. San. Tho. verò vult quòd se habent vt istans, & instans im-

meãtata, & quòd detur vltimũm in termino à quo. Et si contingat illa instantia coexistere tempori, nostro modo prædicto, hoc est per accidens, & coexistenter, & non tanquam in propria mensura. Et rursus quòd etiam in tali contingentia coexistenter loquendo & non mensuratiuè, non diceretur angelus in toto tempore præcedente quieuisse, sed inchoasse motum. Et sic in vltimo esse in termino ad quem, vel in toto tempore precedente nõ motum fuisse in vltimo autem inchoare motum. Et quia hæc non adueterunt Scotus, & alij, ideo ipsum non intellexerunt impugnantes ignotum. D.719.

¶ Circa quartam partem & quintam, vbi S. T. ponit motum angeli non mensurari tempore, quod est mẽsura primi motus sed alio siue continuo siue discreto: dubitatio multiplex est, s. de natura talis temporis discreti, & necessitate ponendi illud. Et similiter de diuersitate temporis continui à tempore communi. Et quoniam hæc partim spectant & tractata sunt in quæstio. 10. partim seorsum tractanda essent speciali quæstione: ideo hic tantum asferendas censui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici se tenent. Scotus igitur in 2. distin. 2. q. 1. cõtra tempus discretum tripliciter arguit. Primo, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate, nulla autem ratio cogit ponere tale tempus: quod declaratur tripliciter. Primò quia angelus est in loco apud te per operationem: aut ergo transeuntem, aut immanẽtem. Si immanentem, illa mensuratur æuo: si transeuntem, illa mensuratur tempore communi vel instanti. Secundò, quia quicquid saluatur per tempus discretum, potest saluari per tempus continuum. Tertio quia quemadmodum non inconuenit angelos conuenire cum corporibus in aliqua corporali conditione eiusdem rationis aliquo modo, scilicet esse in loco. Ita non inconuenit secundum tale esse mensurari eadem mensura qua mensurantur similes conditiones in corporibus. Secundò specialiter arguit contra alietatem talis temporis continui. Quia si poneretur, propter hoc maximè deberet poni: quia motus angeli non dependet à motu cæli. Sed hoc nihil facit ad propositum. Tum quia mensuratio qualis à quali, vel quanti à quanto, non exigit dependentiam essentialem, sed sufficit quod quantitas huius certa cognitione certificari possit. ex illo. Tum quia ambulatio Petri post resurrectionem non potest fingi, quod mensuraretur alio tempore quàm communi: & tamen non dependet à motu cæli, qui tunc non erit. Tum etiam quia quies cæli tempore communi mensurabitur: & tamen motus cæli non erit. Tum etiam quia tempore Iosue stante cælo motus, qui facti sunt interim, tempore communi mensurabantur. D.741.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd necessitas ponendi tempus discretum ex natura operationum angelicarum consequenter se habentium in q. 10. est ostensa. Necessitas verò ponendi aliud tempus continuum à tempore communi, assignatur à S. Th. hic ex hoc quòd mutabilitas alicuius non dependet à motu cæli. Ad obiectiones autem in oppositum respondendo dicitur, quòd prima instantia falsum vtrinque assumit. Nam neque operationes immanentes naturales angeli mensurantur æuo, sed tempore discreto. Neque operationes transeuntes, quas secundum communem cursum habent. Quod dico propter motores orbium, vt sic mensurentur tempore communi: aut eius instanti: vt in litera dicitur, Secunda quoque instantia falsum assumit. Nam sine tempore discreto non potest saluari, quòd detur vltimum esse operationis angelicæ. Nec potest saluari quòd habeant mensuras sibi proportionales: inconueniens siquidem est quòd operationes angelicæ, quæ immediatè se consequuntur, sita quòd ambæ totæ simul successiue tamen existunt) ad temporis nostri mensurationem aptentur: quoniam vt patet, neque tempus nostrum secundum quamcunque partem est totum simul, neque instãs nostrum est stabile. Tertia similiter instantia falsum supponit, angelum, s. esse subiectum ipsius vbi & motus localis: vt ex dictis patet. Ad primam verò obiectionem specialiter contra motum continuum dicitur quòd verũ est, independentiam & motus & mutabilis alicuius mobilis esse rationem: quòd non mensuretur à motu cæli. Et ad rationem in oppositum dicitur, quòd quantum mensurari à quãto contingit dupliciter, s. per se, & per accidens, Et quamuis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis, ad mensurari tamen per se ab aliquo requiritur dependere per se ab illo: non in genere causæ efficientis, vt q. 10. art. vlt. ad vltimum docuit Autor: sed in genere causæ formalis eo modo quo simplicioria in entibus exemplaria per se sunt cæterorum: ita quòd alia non possunt eorum simplicitati perfectionique æquari, nedum excedere. Intelligi enim non potest, vt ex natura alicuius insit illi mensurabilitas ab A, & tamen ab A non dependeat. vnde & in 10. Metaphy. text. 22. Ari. dicit quòd mensurabile refertur quidem ad mensuram, sed mensura non refertur ad ipsum. Vnde nullum inconueniens est dicere ambulationem Petri post resurrectionem non mensurari per se tempore communi. Sicut & motum angeli de quo loquimur: quia potest esse velocior motu cæli &c. Art. prael. D.119. & 120. Art. 1.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMAQUARTA *de cognitione Angelorum in quinque articulos diuisa.*

CONSIDERATIS iis quæ ad substantiam angeli pertinẽt procedendum est ad cognitionem ipsius. Hæc autem consideratio erit quadripartita. Nã primò considerandum est de iis quæ pertinent ad virtutem cognoscitiuam angeli. Secundo, de iis quæ pertinent ad medium cognoscendi ipsius. Tertio, de iis quæ ab eo cognoscuntur. Quarto, de modo cognitionis ipsorum. ¶ Circa primum quæruntur quinque. ¶ Primò vtrum intelligere angeli sit sua substãtia. ¶ Secundò, vtrum eius esse sit suum intelligere. ¶ Tertiò, vtrum eius substantia sit sua virtus intellectiua. ¶ Quartò, vtrum in angelis sit intellectus agens & possibilis. ¶ Quintò, vtrum in eis sit aliqua alia potẽtia cognoscitiua, quã intellectus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum intelligere angeli sit eius substantia,

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q. intelligere angeli sit eius substantia. Angelus enim est sublimior & simplicior quàm intellectus agens animæ. Sed substantia intellectus agẽtis est sua actio, vt patet in 3. de Anima per Ari. & eius Comm. ergo multo fortius substantia angeli est sua actio, quæ est intelligere.

¶ 2. Præterea, Philosoph. dicit in 11. Metaph. q actio intellectus est vita. sed cum viuere sit esse viuẽtibus, vt dicitur in 2. de Anima, videtur quod vita sit essentia. Ergo actio in tellectus est essentia intelligentis angeli.

¶ 3. Præterea, Si extrema sunt vnum, mediũ non differt ab eis: quia extremum magis differt ab extremo, quàm medium. Sed in angelo idem est intellectus & intellectum ad minus, inquãtum intelligit essentiam suam. Ergo intelligere quod cadit medium inter intellectum & rem intellectam, est idẽ cum substantia angeli intelligentis.

¶ SED CONTRA, Plus differt actio rei à substantia eius, q̃ ipsum esse eius. sed nullius creati suũ esse est sua substãtia. Hoc enim solius Dei proprium est, vt ex superioribus patet. Ergo neque angeli, neque alterius autem cæli tunc, si quietis rationem haberet, tempore communi potentiali rationaliter mensurari diceretur. Sed quoniam non quietis, sed fictionis miraculosæ rationem habebit. & ideo cælum stans æuo potius mẽsuratur, vt pote nulla in ipso existente potentia ad fictionis status remotionem. Tempore autem Iosue primum mobile stetisse non constat, sed tantùm corpus solare. Vnde instantia non est ad propositum. Quamuis posset etiam cõcessa cessatione primi motus dici, quòd miraculum nõ aufert quin motus inferiores ex natura sua dependeant à primo. Quamuis quia ista dependentia est respectu extrinseci, diuina virtus suspẽdere aut supplere an possit.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum primum.

TIulus clarus est. Tantummodo requirit vt noteur, quòd substantia pro essentia & non pro esse substantiali Angeli supponit. Et quod ista quæst. est cum Philosophis tenentibus, in substantiis immaterialibus omnino quales sunt intelligentiæ, nullum esse accidens, vt Auer. tenet in 12. Metaphy. comm. 25. 275 2. dist. 2 q 1. artic. 1 cor. & 7. Et 2. cont. ca. 52. & quol. 2. ar. 3. & 4. & op. 30. lect. 7. & 9. Tex. com. 19. Tex. 39. Tex. 37.

¶ In corpore vna conclusione responsiua tripliciter probata respondetur. Est autem conclusio talis, Nec intelligere, nec actio cuiuscũque creaturæ est eius substantia. Hęc conclusio habet duas partes. Altera est de intelligere respectu angeli. Altera est de quacunque actione respectu cuiuscunque substãtiæ creatæ. & prima quidem tangit vtranque partem intendit S. Thom. probare. Duabus verò reliquis circa intelligere persistere. Est ergo prima ratio talis, Solus actus purus est sua actualitas. Solus Deus est actus purus. Ergo solus Deus est sua actualitas. Sed agere est propria actualitas virtutis, quemadmodum esse est propria actualitas essentiæ. igitur solus Deus est suum esse, & suum agere. Maior propositio habet duas exponentes, scilicet actus purus est sua actualitas, & nihil aliud ab actu puro est sua actualitas: & quo ad hanc secundam probatur in litera sic, Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admixtum: ergo non est sua actualitas, quia actualitas possibilitati repugnat. Q. 3. art. 4. & q. 44 art. 1.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit de veritate assumptarum propositionum efficaciãque earundem ad propositum inferendum. Et ratio dubitandi est: quia aut propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter duo inconuenientia sequuntur. Primum est quòd prima exponens maioris implicat in adiecto, dicens, actus purus est sua actualitas. Quoniam si est sua actualitas formaliter loquendo, ergo aliquid puri actus habet rationem actualitatis, & aliquid habet rationem eius quod actuatur. Tenet sequela: quia ratio formalis actus est respectiua. Et si ad intrinseca rei terminatur, vt hic dicitur, per illud pronomen, sua, necesse est quod terminus eius, scilicet potentia vel potentialitas sit in eodem: & sic non est actus purus. Secundum inconueniens est quod actio virtus, esse & essentia formaliter, & communissimè sumpta, ex propriis rationibus formalibus vendicarent sibi hoc, quòd alterum, s. pura actio esset actualitas alterius, scilicet virtutis: & similiter esse respectu essentiæ. Patet sequela: quia super hac propositione fundatur processus S. Th. vt patet in litera si formaliter intelligatur. Et confirmatur, quia cũ dicit S. Th. actio est propria actualitas virtutis, sicut esse essentiæ aut intendit de eis in communi, aut in speciali. Non speciali, quia non potuisset ex hoc arguere communiter ad Deum & creaturam vt fecit. ergo in communi. Quod autem concedere hanc propositionem sit inconueniens, ex eo patet, quia sequeretur quòd in quocunque ista formaliter inueniretur, alterũ esset actus, & alterum potentia: Alioquin secundum suas rationes formales in eo non essent. Si verò intelligendæ sunt materialiter, tunc etiam duo sequũtur inconuenientia. Primò, petitio principij in maiore, dicendo solus actus purus est sua actualitas, id est operatio: hoc enim est quod vertitur in dubium, & quod à sectatoribus oppositæ opinionis negatur, vt patet de Auer. 12. Meta. Com. 25. Secundò nullitas processus S. Tho. non enim facile esset fingere quomodo processus iste apparentiam aliquam, ne dicam veritatem habeat, si ratio actus & potentiæ prædicatur, cum totus super his fundetur.

¶ Circa secundã exponentem maioris, scilicet nihil aliud ab actu puro est actualitas: dubium occurrit. Quoniam ineficax videtur eius probatio: Nam aut intendit hic concludere distinctionem formalem tantùm, aut formalem & realem simul. Non primum, quia ex hoc non haberetur intentum, vt de se patet, ergo secundum. Sed hoc non sequitur. Tum quia illa propositio assumpta, actualitas potentialitati repugnat, est vera de identitate formali: non autem reali. Stat enim quòd eadem res sit actualis & potentialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quædam est potentialis ad existentiam. Tum quia ex habere aliquid potentiæ admixtum non sequitur exclusio omnis actualitatis, sed pure tantùm. Non enim valet, A habet aliquid de potentia permixtum, ergo non est actus: sed, ergo non est actus purus. Et tamen S. Tho. hoc assumpsit, dicens quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et confirmatur ex illo verbo (sua) quòd idem importat quod propria, sic propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtum, est defectiua & quodammodo potentialis, cùm nõ sit actus purus: ergo nullam habet repugnantiam vt identificetur rei quæ sic est actus, quòd habet aliquid potentiæ admixtum. Patet sequela propter proportionem quam habent adinuicem.

¶ Ad euidentiam huius rationis S. Tho. sciendum est primo, quòd duæ rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad identitatem realem. Aut enim ex seipsis vendicant sibi identitatem realem. & istæ in quocunque inueniuntur, sunt eædem realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & similia. Aut ex seipsis vendicant, nõ identitatem seu distinctionem realem: vt ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocunque inueniuntur, distinguuntur realiter. Aut ex seipsis neutrum sibi vendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædam indifferenter se habent ad identitatem & diuersitatem realem: quædam verò magis ad diuersitatem, quàm identitatem declinant. Sunt enim quædam rationes formales rerum quæ nec ex seipsis, nec ex conditionibus quæ comitarentur eas, si inuenirentur sibi ipsis derelictæ, aliquam per se vnionem haberent: vt patet de rationibus iustitiæ & sapientiæ. Quædam verò sunt quæ quamuis ex seipsis neutrum sibi vendicent: tamen ex seipsis aliquam inter se sibi vendicant per se coniunctionem. & ex coniunctionibus concomitantibus eas quantum est ex parte ipsarum si solæ inuenirentur, coniunctio illa realè distinctionẽ exigeret extremorum, Et tales sunt rationes virtutis & operationis. Nam nec ex seipsis identitatem realem habent, alioquin in omnibus essent idem realiter. Nec ex ipsis diuersitatem habent realem, alioquin in Deo distinguerentur realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni coniunctione inter se: imo & ex seipsis habent coniunctionem quandam per se quasi vt propria perfectio, & id cuius est illa perfectio. Et si rationes istæ solæ considerentur: quantum ex earum meritis pendet coniunctio ista, non est aliter per se quam per naturam actus & potentiæ. Nullo enim alio modo etiam si fingendi daretur licentia, imaginari potest talium per se coniunctio. Ex hoc autem quòd coniungerentur per se vt actus & potentia, sequitur vlterius quòd distinguerentur realiter. Si enim essent realiter idem, iam essent coniuncta identicè. Et sic neutrum esset actus alterius. Quamuis enim posset forte intelligi vt actus suipsius, intelligendo vnum vt duo: impossibile tamen est vt idem sit actus suipsius. In coniunctione autem aliquorum per se vt actus & potentiæ, alterum non solùm intelligitur, sed est vere actus: & alterum verè potentia illius. Sciendum est secundò, quòd aliqua duo habere se vt actum & potentiam, contingit dupliciter, formaliter & virtualiter. Formaliter quidem quando alterum ita inuenitur in re alteri coniunctum, quòd actuat secundum rem reliquum. virtualiter autem quando aliqua duo identicè quidem sunt vnum: habent tamen tales rationes formales, quæ si coniungerentur abstrahendo ab eo ex quo habent, quòd sint vnum identicè, alterum reliquum secũdum rem actuaret. Et hoc modo se habent virtus & operatio. Nam in quibusdam actua liter operatio virtutem secundum rem actuat, & virtus operatiua per illam perficitur: vt patet in nobis. In quibusdam verò virtus & operatio eadem res sunt, ac per hoc operatio virtutem secundum rem perficere nequit. Non perdit tamen operatio ex hoc quin sit tale ens, quòd si non præueniretur ab identificante ipsam cum virtute, actuaret secundum rem illam. Et propterea potest dici quòd se habẽt adinuicem tunc, sicut actus & potentia virtualiter seu conditionaliter. Quemadmodum æternitas & immutabilitas dicimus quòd se habent sicut causatum & causatiõn formaliter (quia æternitas non causatur secundum rem ex immutabilitate, quia sunt idem) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his autem patet & vis rationis S. Tho. & responsio ad obiecta. Vis quidem rationis in hoc consistit: Quæ se habent vt proprius actus & propria potentia, non sunt idẽ nisi in actu puro. Virtus & operatio se habent vt proprius actus & propria potentia. ergo. Maior fundatur super hoc, Quia talia in quocunque inueniuntur cum ratione actus & potentiæ, inter se distinguuntur realiter. ergo à destructione consequentis si non distinguuntur realiter, non saluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia: ergo aut vtrunque in illo habebit rationem potentiæ: quod est impossibile, aut vtrunque rationem actus. Vel ergo illud in quo talia idẽficantur absque remansione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habetur intentum: aut est potentia pura. Sola enim hæc duo per se loquendo sunt propriæ rationes & causæ excludentes permixtionem actus & potentiæ: sed impossibile est, quòd sit pura potentia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter continet actũ, imo est imperfectissimum omnium entium. ergo actus purus, qui eminenter continet in se & rationem actus & rationem potentiæ: Et ex eo, quòd actus actualitatẽ habet. ex eo verò quòd purus imperfectionem omnem potentialitatis excludit. ¶ Ad obiecta verò in oppositum dicitur, quòd propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter: sed cum formali intelle ctu propositionum stat distinctio supra dicta de actualiter & virtualiter: vt patet in exemplo adducto, & similibus. Et expresse etiam docetur ab Arist. in 2. Cæli: qui hanc propositionem motus cæli incipit ab Oriente, non materialiter, sed formaliter sustinens exponit dupliciter, scilicet actualiter, & sic dicit quòd est falsa, quia apud ipsum motus cæli nunquam incœpit: vel virtualiter, id est, si inciperet, ab Oriente inciperet. & sic dicit esse veram, Similiter igitur in proposito, Actus purus est sua actualitas, distingui potest formaliter intellecta: actualiter vel virtualiter. Et primo modo videtur implicare vt obiiciendo tactum est. Secundo verò modo est verissima & proculdubio ad hunc sensum fiunt huiusmodi propositiones à Doctoribus. Non enim intendunt dicere quod actus purus sit id quod ipsum actus: sed sit id quod ipsum actuaret, si actuabilis esset. Sicut cum dicimus quòd Deus sit sua perfectio, non intendimus quòd Deus sit id quod perficit ipsum, sed quod ipsum perficeret si esset perfectibilis. Illa verò propositio communis, operatio & virtus se habent vt actus & potentia, de virtute & operatione in communi intelligitur. Sed vtendum est eadem distinctione, scilicet actualiter vel virtualiter, & sic nõ sequitur, vel quòd in Deo inueniantur cum ratione actus & potentiæ, vel quòd ratio sit ineficax: quoniam vt ostendendo vim rationis declaratuimus, hoc sufficit. Ex his quoque patet quod ad secundam dubitationem dicendum sit, vnica siquidem distinctione omnia soluuntur, scilicet quòd aliud est loqui de actu & potentia absolutè: & aliud de actu proprio & potentia propria. Quamuis enim vna res quæ non sit actus purus, possit habere rationem actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamen est quòd vna res sit proprius actus & propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc eminenter præhabeat: quoniam si actualiter inueniuntur distinguerentur realiter: aut idem esset proprius actus suipsius, quod non est intelligibile. Dicitur ergo quòd intendit S. Tho. inferre distinctionem realem, & illa propositio, actualitas potentialitati repugnat, est vera quo ad identitatem realem si potentialitas propriæ actualitati de qua loquimur comparetur. Et similiter quamuis ista consequentia non valeat, A habet aliquid potentialitatis admixtum. ergo nõ est actualitas aliqua. valet tamen ista, ergo nõ est propria actualitas, respectu cuius est potentialis. Et similiter quamuis nihil prohibeat tem habentem aliquid potentiæ esse actum defectiuum, impossibile tamẽ est esse suum actum quamuis defectiuum. Quia iam (vt pluries dictum est) actus suus non esset, quamuis intelligeretur. Aduerte tamen diligenter, quòd prædictæ propositiones dupliciter possunt applicari ad intentũ S. T. Primò, ad ostendendum, quòd angelus non sit sua operatio; quia est potentialis respectu illius. Et sic in hoc processu supponeretur angelum esse in potentia respectu operationis. & probatur ex hoc distinctio realis ab eadem. Secundò ad ostendendum quòd in angelo non est ratio identificationis inter virtutem & operationem, quæ se habent vt proprius actus, & propria potentia. Et secundum hoc supponitur angelum non esse actum purum. Et probatur distinctio realis angeli à sua operatione. Quia ratio identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus, non est nisi puritas actus. Et ad hoc, non ad primum applicandæ sunt propositiones adductæ: quoniam primo modo supponeretur quodammodo probandum. Secundò verò efficax redditur processus: vt patet ex dictis.

¶ Secunda ratio est ducens ad impossibile sic: Si intelligere angeli esset eius substantia: ergo esset subsistens. ergo vnum tantum. ergo vnus angelus, neque distingueretur ab altero, neque à Deo. Secunda consequentia probatur: quia intelligere subsistens non potest esse, nisi vnum, quod probatur: quia nullum abstractum subsistens potest esse nisi vnum.

¶ Circa hanc rationem multiplex dubitatio occurrit. Primo dubitatur circa primam consequentiam, s. intelligere angeli si esset subsistantia eius, esset subsistens. Aut enim ibi sumitur subsistere simpliciter & sic ista quidẽ cõsequẽtia, est optima, quoniã de substãtia completa, de qua hic est sermo, loquendo, ista categorica est necessaria, Substantia est subsistens: sed secunda consequentia tunc nihil valet, scilicet est subsistens, ergo vnum tantum, vt in sequenti dubio patet. Aut hic sumitur subsistere in seipso præcidendo omne posterius. & sic consequentia ista nõ valet: quia categorica non est necessaria, sed contingens, substantia est subsistens in seipsa abstracte. Perfectio namque simpliciter Substantiæ nomine importata indifferenter se habet ad subsistendum in seipsa, vt contingit in Deo: & ad subsistendum in aliquo contrahente ipsam ad naturam permixtam potentiæ, vt contingit in angelis & aliis completis subsistantiis, sicut intelligere contingit esse substantia, puta in Deo: & accidens, puta in nobis.

¶ Secundo dubitatur an ista consequentia, intelligere angeli est subsistens, ergo vnum tantum, intelligenda sit gratia materiæ: vel gratia formæ. Non gratia formæ, quia non tenet in omnibus. Non enim valet, A est subsistens, ergo non est nisi vnum specie & numero: de tali enim vnitate est hic sermo: vt patet de prædicatis quidditatiuis ipsarum substantiarum. Tale enim est commune pluribus substantiis secundum speciem & tamen subsistit. Non enim inficiari potest quin aliquod prædicatum essentiale sit commune pluribus angelis & tamen subsistat in eis. Et sic non valet, talis res est subsistens, ergo est vna tantum specie & numero. Similiter si essent albedo & nigredo subsistentes, non valeret. Color est subsistẽs, ergo est vnum tantum secundum speciem & numerum. Nec etiam gratia materiæ, Tum quia oportet assignare illam conditionem in intelligere angeli: ratione cuius teneret: quòd hic non fit: Tum quia probatio assumpta in litera est vniuersalis, ac per hoc significans, quòd non gratia materiæ est sermo.

¶ Tertio circa illam categoricam assumptam ad probationem secundæ consequentiæ, scilicet intelligere subsistens nõ potest esse nisi vnum, dubium occurrit. Quoniã aut non est ad propositũ, aut est falsa. Probatur hoc distinguendo, primo ly intelligere, secundo coniunctionem eius cum ly subsistens. Intelligere enim potest supponere vel pro intelligere puro, vel pro intelligere tali, id est tantæ perfectionis puta quantam ponit naturalis intellectio Gabrielis. Si intelligatur de intelligere simpliciter, dato quod propositio sit vera, nõ est ad propositum. Quoniã intelligere angelicum non est purum intelligere, sed tale. Si verò intelligatur de intelligere contracto, nihil aliud infert, nisi quòd tale intelligere, puta Gabrielis, est vnũ specie & numero, quemadmodum substantia eius. & sic vltima cõsequentia scilicet quòd vnus angelus non distingueretur ab altero, nec à Deo nihil valeret. Similiter intelligere quouis modo supponat, dupliciter contingit, quod subsistat, s. formaliter & identicè, formaliter quidem si ex perfectione propria vendicet sibi subsistere: identicè verò, si subsistere non secundum propriam rationem sibi conuenit. sed ex eo cui coniungitur. Exemplum vtriusque modi habetur in casu posito, si albedo & nigredo subsisterent. Tunc enim color quidem subsisteret identicè albedo & nigredo formaliter. Aut ergo in ista propositione intenditur, quòd intelligere subsistens formaliter non potest esse nisi vnum, & sic non est ad propositum, quoniam intelligere angeli non concederetur sic subsistere. Aut intenditur quòd intelligere subsistens identice non potest esse nisi vnum: & sic in proposito est falsa vt ex exemplo dato patere potest. Et hoc modo dicet Auerrois, quòd intelligere angeli est subsistens, quia scilicet est idem substantiæ angeli.

¶ Quarto circa illam aliam vniuersaliorem propositionem assumptam, s. quodlibet abstractum subsistens est vnum tantum, dubium occurrit, de quali abstractione intelligatur, an s. secundum modum significandi, an secundum modum essendi. Si secundum modum significandi, ad propositum non est. Tum quia actus intelligendi non significatur abstractè per hoc nomen intelligere, sed per hoc nomen intellectio. Tum quia de rebus & realibus rerum modis quæstio est, & nõ de modis significandi. Si verò de abstractione secundum esse intelligitur, aut de abstractione à receptiuo, aut de abstractione à quocunque posteriore tota sua ratione formali. Si primo modo, propositio est falsa, vt patet in casu posito de colore. Tunc enim color abstractum quoddam esset ab omni recipiente: & tamen multiplicaretur in albedine & nigredine subsistentibus. Si verò intelligitur secundo modo, dato quod esset vera, nihil aliud inferret, nisi & quòd intellectio præcisa ab omni contrahente, si subsistit non est nisi vna: & quòd intellectio talis, id est tantæ perfectionis abstrahens ab omni posteriore sua propria ratione, si subsistit, non est nisi vna. Quemadmodum ex ipsa sequitur quod si color præcisè subsisteret, quod esset tantum vnus. Et si color talis, puta albedo, subsisteret, esset tantum vna albedo. Et sic non sequeretur intentum: quia cum hoc stat quod essent plures intellectiones distinctæ specie: quemadmodũ stat quòd essent plures colores subsistentes distincti specie, quamuis non posset esse multitudo purè numeralis.

¶ Circa vltimam consequentiam in eadem ratione illas, s. ergo nõ distingueretur à substantia Dei, dubium occurrit: quoniam non videtur valere. Posset namq; saluari quòd intelligere subsistens distingueretur à substantia Dei, per hoc quòd intelligere Dei esset non solum intelligere, sed velle, & quicquid in Deo est. Intelligere autem subsistens non esset nisi intelligere. Et cõfirmatur, quia ex hoc quòd alicui rei tribuitur subsistere, nulla perfectio intrinseca ei accrescit: vt patet si fingamus albedinem subsistere per diuinam potentiam: eiusdẽ enim rationis intrinsecæ esset subsistens, & non subsistens, quamuis differenter se haberet à sentiti ad dependere à subiecto, ad agere, & pati, & similia.

¶ Ad has obiectiones dicendum est tali ordine, quòd primò ad quartam, secundò ad secundam, tertiò ad tertiam, quartò ad primam, & quintò ad quintam dicendũ est: quia sic exigit ordo doctrinæ, vt à magis vniuersalibus & formalibus ad minus vniuersalia & materialia descendamus.

¶ Ad quartam igitur dubitationem dicitur, quòd in illa propositione vniuersali, Omne abstractũ subsistens non põt esse nisi vnum ex parte subiecti, duo termini

Universidad de Deusto Biblioteca

ponuntur ly abstractū, & ly subsistens. Et ly quidē subsistēs modum essendi significat ly verò abstractū modū cōcipiēdi. Ita q̄ sensus ꝓpositionis est, omnis res abstractè concepta seu conceptibilis, si sic abstractè subsistit, nō potest esse nisi vna. Et est sermo de abstractione in cōmuni à quocunq; contrahente seu contractiuo: siue illud sit receptiuū, siue sit differētia essentialis, &c. Et sic intellecta propositio hæc ambiguitate caret.

rius creaturæ sua actio est eius substantia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est, quòd actio angeli vel cuiuscunque alterius creaturæ sit eius substātia. Actio enim est proprie actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substantię, vel essentiæ. Impossibile est autē quòd aliquid quòd nō est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum, sit sua actualitas: quia actualitas potētialitati repugnat. Solus autē Deus est actus purus. Vnde in solo Deo[d] sua substantia est suum esse, & suum agere.

¶Præterea, Si intelligere angeli esset sua substantia oporteret quòd intelligere angeli esset subsistens. Intelligere autē subsistēs non pōt esse nisi vnum sicut nec aliquid abstractum subsistēs[e]. Vnde vnius angeli substātia non distingueretur neque à substātia Dei, quæ est ipsum intelligere subsistens, neque à substātia alterius angeli. Si etiā angelus ipse esset suū intelligere, non posset esse

Nec habet aliquā instātiam: qm̄ color abstractè conceptus tā à differētiis quā à subiectis, si in tali abstractione subsisteret nō eēt nisi vnus. Formaliter enim multiplicari non posset: quia à formalibus differētiis abstraheret: materialiter verò, minimè. Tum q̄a à distinctiuis numeraliter abstraheret. (P.568.) Tum quia non esset assignare per quid alter ab altero distingueretur, cum in vtroque nihil aliud esset nisi color & subsistētia. Nec est extra propositū abstractio secundū modū concipiendi, (234) sed maximè propositū clarificat. Tum quia de abstractione cōceptus ex parte rei, & nō ex parte nostri tantū est sermo. Tū quia à notioribus nobis occulta hæc hoc modo insinuantur. Quemadmodū enim ratio aliqua formalis in abstractu non multiplicatur si sola sumatur, ita & si secūdum rem in seipsa subsistere ponatur, multitudinē excludere manifestatur. Quomodo autem propositio hęc intentum S.Tho. inferat, ex sequētibus est manifestū.

¶Ad secundā aūt dubitationē dicitur, q̄ consequentia illa dupliciter pōt accipi. Primò vt iacet: & sic est bona, gratia materiæ. Alio modo secundum id quod implicitè importat: & sic est bona, gratia formæ. Si enim formetur sic. Si intelligere est subsistens, ergo non est nisi vnū, non tenet gratia formæ. Quia ista est falsa: oē subsistens non est nisi vnum. Sed tenet gratia materiæ, nō spālis, i. huius quod est intelligere: sed generalis, id est huius quod est esse abstractū. Ita q̄ in materia abstractorum ista est vera, omne subsistens non est nisi vnū. Et q̄a intelligere est de numero abstractè conceptorum, quamuis significetur non per nomen, sed per verbum infinitiui modi: ideo consequentia tenet. Si verò consequentia hæc secundum id quòd implicitè continet, explicitè sic formaretur, si intelligere in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vnum, est bona gratia formæ. Et quia eius categorica in cuius virtute tenet non est ista, scilicet omne subsistens non est nisi vnum. sed ista scilicet omne abstractum subsistens non est nisi vnum quam tantum S.Tho. assumpsit, ideo formaliter intelligenda est in sensu exposito.

¶Ad tertiā verò dubitationem quæ valde difficilis est, cùm Dei adiutorio dicam quid occurrit. Cum enim tota difficultas consistat in hoc, an de intelligere tali sit sermo: duas tantum vias inter se incompossibiles habemus: quarum tamen alteram oportere eligere video ad soluendam difficultatē hāc. Prima est negare quòd obiectiones supponunt, s. q̄ detur intelligere & intelligere tale abstrahendo actū intelligendi ab extrinsecis, & stando præcisè intrinsecis illius. Quoniā intelligere non est tale, nisi vel subiectiuè, puta diuinum angelicū, vel humanum: vel obiectiuè, quia ad tale vel tale obiectum terminatur. Et secūdum hoc facillime ab obiecta patet responsio. Nam sermo pn̄s est de intellectione secundū eius intrinsecam tantum intelligendus, & sic non staret: quoniam si intelligere angeli præcisè sumptum abstrahendo ab omni extrinseco subiecto, s. & obiecto, non esset, formaliter loquendo, nisi pura intellectio, consequēs est, q̄ si in tali abstractione subsisteret, q̄ esset purū intelligere subsistēs, ac per hoc nō esset nisi vnum, vt ex dictis patet. Sed quoniam hæc rn̄sio minus cōsonans est rōni. Tū quia, oīs intellectio, imò oīs actus immanens esset, vna spēs spālissima intrinsecè loquendo, quoniā par est rō de oībꝰ. & sic velle oē esset vnius spēi, & similiter omnis visio, oīs auditio, &c. Tū q̄a aliquid eiusdē spēi spālissimæ esset consequentialiter cōe intelligentiis oībus & nobis. Tū q̄a intellectionē esse talē obiectiue, non est esse tale extrinsecè, nūc patebit. Vnde alio modo & rationabilius pōt dici, concedendo quòd supponunt obiectiones, s. dari intellectionem, & intellectionem talem intrinsecè, quod sermo S.Th. intelligēdus est formaliter & per se: & quòd hoc sufficit ad propositum.

¶Ad euidentiā aūt primi sciendū est: quòd intellectio tripliciter contrahi pōt. Primo ꝑ subiecta, cū distinguitur in angelicā & humanā, scd̄ò ꝑ obiecta, cū distinguitur per terminari ad tale & tale obiectū. Tertio per ꝓprias differētias diuisiuas illius, quemadmodū genus diuiditur ceu analogū ꝑ suos modos. Et diuisio quidē ꝑ subiecta manifestè est extrinseca, & per accidēs: alioquin idē esset differētia ꝑ se plurium nō subalternatim positorū, puta humanū esset ꝑ se differentia intellectionis, volitionis visionis, & reliquorū similiū. Diuisio verò penes obiecta dupliciter contingit, s. penes obiecta secūdaria: & hæc manifestè est extrinseca & ꝑ accn̄s. Et penes obiecta primaria, puta cū diuiditur intellectio in actu intelligēdi ꝓportionatū intelligibili relucēti in phātasmate, aut proportionatū relucēti in ipso. Et de tali diuisione crediderim ego, quòd sit per se essentialis: nō quòd putē obiecta etiā primaria esse differētias per se actus intelligēdi, quia obiecta sunt extrinseca: differētias verò oportet esse intrinsecas constitutis per ipsas, quoniā differētia eius quòd est esse, rei pars est. Sed arbitror differētias essentiales actus intelligendi sumi in ordine ad talia obiecta: ita quòd nō sunt absolubiles à tali ordine. Et hoc rationabiliꝰ dici pōt: quoniā nec ipsum intelligere absolui pōt ab ordine ad obiectū suū formale. Quoniā si quęratur quid ē intelligere nō poterit rn̄deri, nisi q̄ est operatio circa verū, vel aliquid sic. Dicimus aūt q̄ per se differētiæ alicuius superioris accipiēdæ sunt illæ, q̄ diuersificāt id ex quo illud superius formaliter constat. Differentię enim animalis sunt quę diuersificant illud quatenus sensitiuum. Et sic quia intellectio constat ex re nō absolubili à tali obiecto, cōsequens est quòd per se differentiæ illius erūt res essentialiter respicientes diuersas per se rationes talis obiecti. Et sic intellectio erit vt genus diuisibile formaliter per essentiales differentias, seu modos. Nec sequitur ex hoc quòd idē esset differentia plurimum quoniam quamuis vna res sit obiectum actus intelligendi & volendi, alia tamen ratione formali obiicitur vtriq;. Actus quidē intelligēdi vt species veri, volēdi verò vt species boni, Vnde non est idem obiectum formale vtriusque. Hæc de primo.

¶Quo ad secundū dicendū est, quòd quāuis intelligere angeli ꝓcisè sumptū abstrahendo ab extrinsecis claudat in se intrinsecè duo, s. & quòd sit intelligere, & quòd sit tale: putā ꝓportionatum intelligibili in seipso hn̄ti aliquid potētialitatis claudit tn̄ vltra hæc perfectionis modū, qm̄ scd̄m vtranq; rōnē aliqd perfectionis ponit. Et qm̄ subiecta sic accipiēda sunt, vt cōsona sint ꝑdicatis: & ad propositū, & ad esse substantiam est prædicatum, ad perfectionem spectans: ideo hic sumitur intelligere angeli, nō inquātū intelligere absolutè, q̄a intelligere absolutè abstrahit à substantia & accidēte: Et si nullū intelligere: inq̄tū intelligere subsistit. Nec sumitur in quantū tale: q̄a vt obiiciēdo deductū est, non cōcluderetur intētum. Sed sumitur inquātum intelligere habēs tātum ꝑfectionis simplr. Dico aūt simplr, vt distinguitur à seipso vt habet aliquid imperfectiōis admixtū. Et sic intelligere angeli sumitur medio mō inter intelligere absolutè, & intelligere tale, ita quòd cū assumit, si intelligere animali esset substātia, ly intelligere angeli supponit pro ipso actu intelligēdi, & modo suæ perfectionis simpliciter. Et est sēsus, si intelligere angeli est tātæ perfectionis, quòd est substantia hoc, &c. & sic saluatur sermo formalis & per se. Formalis quidem, quoniā de intelligere angelico quātum ad id quòd cōuenit sibi ex perfectione sui intelligere est sermo. Per se aūt qm̄ esse perfectū nō est prædicatum accidentale aut trahens rem extra rōnē suā: sed cuiq; rei infra latitudinē formalē cōuenit: vt in q.4. plenius dictū ē.

gradus in intelligendo perfectius & minus perfectè, cum hoc contingat propter diuersam participationem ipsius intelligere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur quòd intellectus agens est sua actio, & prædicatio non per essentiam, sed per concomitantiam: quia cum sit in actu eius substantia, statim quantum est in se, cocomitatur ipsam actio. Quod non est de intellectu possibili[e] qui non habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu. (b 392)

¶Ad secundum dicēdum quòd vita nō hoc modo se habet ad viuere sicut essentia ad esse, sed sicut cursus ad currere[e], quorum vnū significat actū in abstracto aliud in cōcreto. (112 164 c) Vn̄ nō sequitur, si viuere sit esse quòd vita sit essentia. Quāuis ēt qn̄doq; vita pro essētia ponatur: scd̄m quòd Aug. dicit in li. de Tri. q̄ memoria & intelligētia & volūtas sūt vna essētia, vna vita: sed sic nō accipitᵉ à Philosoph. cū dicit q̄ actio intellectꝰ ē vita. (Lib. 10. c. 1. & lib. 9. cap. 4.)

¶Quo ad tertiū dicendū est, q̄ (vt obiiciendo tactū fuit) ex duobus tātum capitibus videri posset, ꝓcessus iste insufficiens, s. aut quia indiscussum relinquitur, an intelligere angeli inquātum tale sit substātia, Aut quia prætermissa est distinctio de subsistere formaliter & idēticè. Sed quòd neutrū obstet declaratur. Et de primo quidem facilè patet. Tū quia cum esse substantiā sit prædicatum dicens perfectionem simpliciter, si intelligere angeli secundū totū id quòd dicit perfectionē simpliciter, nō est substantia: à fortiori minus erit substantia secundum id in quo habet aliquid imperfectionis admixtū. Constat aūt quòd inquantū tale aliqd imperfectionis continet: tū etiā quia intelligere angeli inquantū tale est subiectū extraneum respectu prædicati dicentis perfectionem simplr, quale est substātia. Et ideò mirum non est si in doctrina ex ꝓpriis omissum fuit. Nec obstat quòd prædicatū sit non substātia absolute, sed substātia angeli. Quod si intelligere est substātia angeli, sequitur ergo quòd sit substātia, quod prædicatū dicēs ꝑfectionē simpliciter. Quod ēt principaliter intēditur in hac q̄ōne: si enim substātia est, ꝓculdubio sua, i. intelligētis substātia est. Quod aut scd̄m non obstet, sic declaratur, Subsistere seu substātiā esse, possumus imaginari conuenire alicui rōni formali quadrupliciter. Primo mō, vt superius suo inferiori, quēadmodū cōuenit hoī. Secundo, vt inferius suo superiori, quemadmodū cōuenit enti. Tertio mō, quasi modꝰ intrinsecus. sicut dicimus quòd sapientia infinita subsistit. Quartò mō identicè, sicut dicimus quòd relationes in diuinis sunt substantiæ. Et si volumus rectè cōsiderare, primus modus omnino erat extra ꝓpositū. Quoniā de se patet, quòd intelligere nō est inferius ad substantiā. Et similiter scd̄s modus extraneus erat q̄a substātia nō est inferius ad intelligere. Cōstat enim quòd neque differētię substātiæ sunt differentiæ actus intelligendi, neque econuerso differentia actus intelligendi sunt differentiæ substantiæ. Vnde duo tn̄ relinquebantur. Vterque aūt modus si per se atribui crederetur ipsi intelligere angeli, sufficiēter excluditur ex hac rōne. Quoniā ad maximā perfectionē ipsiꝰ intelligere spectaret quodlibet horū. Si nāque intelligere angeli per se conuenit subsistere, quasi modus essendi eius, aut identitas cū substantialitate ex perfectionē sua simplr hoc habet quoniā vtrunque horū ponit perfectionē simpliciter. Excludere aūt quodcūque eorū per accidens opus non fuit. Tū quia esse substantiā vel accn̄s, nulli rei conuenit per accn̄s, sed semper sunt conditiones essentiales rerū. Tū quia hoc solo mō posset dici quòd intelligere subsistit per accidens, quia identitas cū substantia non cōuenit sibi ex parte sui sed ex parte substātiæ. Sed hoc extraneū erat à proposito: quia substātia angeli iā declaratū est, quòd est res finitæ perfectionis, & nō est actus purus. Ac per hoc nō habet in se vnde vēdicet sibi identitatē cū omni eo quòd sibi conuenit. Propter has enim cōditiones substātia Dei est quicquid habet. Et per hoc iā patet respōsio ad obiecta. Et in hoc consistit vis S.Tho. Quamuis enim sit rō ducens ad impossibile medium tamen super quo firmatur, est causa conclusionis. Fundatur enim super quātitate perfectionis ipsius intelligere angeli. Et intēdit, quòd si tantæ perfectionis est vt sibi vēdicet substātialitatē, non cōpatietur secum multitudinem, sed erit vnum tantum. Et probat sequelam quia sic subsisteret in sua abstractione. omnino aūt abstractum subsistens vnum tantum est. vnde manifeste patet ex dictis, quòd nihil obstat distinctio de subsistere identice & formaliter, nec de intelligere tali. Et q̄ categorica illa sic accipitur, intelligere ex sua ꝑfec. subsistēs nō est nisi vnū.

¶Ad primā aūt dubitationē dicitur, q̄ cōsequentia illa intēdit de subsistere in se seu abstractè, Et q̄ categorica eius nō est ista, substātia est subsistēs in se ꝑcisè: sed ista substātia angeli puta Gabrielis, est subsistēs in seipsa, qm̄ ꝑdicatū añtis est totū hoc, s. substātia angeli. vt patet in litera. Sed hoc nō saluat cōsequētiā q̄a scd̄m hoc nō sequeretur, ergo intelligere angeli esset subsistēs in seipso intelligere, sed in seipsa substantia angeli. Cū tn̄ cōstet q̄ primū oportet inferre, & non secūdum tantū vt ex dictis patet. Quòd aūt sophisma amphibologiæ hic cōmittatur, exemplo declaratur supposito. Albedine enim subsistēte color esset res subsistēs in seipsa q̄a esset albedo q̄ in seipsa subsisteret, non tn̄ color in seipso esset subsistēs sed in albedine contactus. Et similiter substantia cōmune prædicatū Deo & creaturis est substantia Gabrielis quæ in seipsa subsistit. Nō tamē sequitur ergo est in seipsa abstractè subsistēs. Et si dicatur q̄ istæ instātiæ nō habēt locum in proposito: quia cōstat liquidè, q̄ intelligere & substātia nō possunt se habere sicut superius & inferius, quia neutrius differentiæ alterius esse possunt per se. Facilè hoc retunditur obiiciēdo, quòd quāuis hoc constet, nō tamen constat quin intelligere & substātia immaterialis se habeant sicut ens & bonum: quorum per se differentiæ quamuis sint aliæ formaliter, identice tamen concidunt. Et sic quemadmodū non valet bonitas est idem quod substantia angeli quæ subsistit in seipsa, ergo est subsistens in seipsa: ita nec de intelligere. Aliter ergo dicendū est prænotando quomodo hi

duo modi subsistendi se habeant adinuicem, & in ordine ad substantiam. Subsistere igitur in alio, vt animal in homine, & subsistere in seipso, vt homo si subsisteret separatus: se habent vt imperfectum & perfectum in eodem genere. Perfectius nanque longe est in seipso subsistere, quam ab alio subsistentiam mendicare, vt de se patet, & vt prius & posterius: quia id quod est per se in quolibet genere prius est eo quòd est per aliud: vt patet secūdo Physicorum tex.66. Comparantur autē hæc ad substantiam hoc pacto: quod esse substantiam, sequitur subsistere, siue in se, siue in alio, nisi imperfectio, puta quia est pars substantiæ, magis quam substantia prohibeat. Esse autem substantiam per se ꝑibilem formaliter, vel contrahibilem indiuidualiter, sequitur subsistere in alio. Esse verò substantiam sic completam, vt excludat contrahens omne tam formale quam materiale: sequitur subsistere in seipso. His autem stantibus dicitur, quod quemadmodum in antecedente duo cō tinentur, alterum explicitè, scilicet si intelligere angeli esset substantia & alterum implicitè, scilicet si intelligere angeli est tantæ perfectionis, quod vindicet sibi esse substantiam. Ita in consequente duo intelligenda sunt, alterum explicitè, scilicet ergo esset subsistens, accipiendo ly subsistens communiter, alterum implicitè, scilicet, ergo in seipso subsisteret, & sicut implicitum sequitur ex explicito: ita implicitum ex implicito. Et quod in antecedente illud contineatur, ex dictis patet, & ex eo quod per se notum est, quod istæ duæ perfectiones simpliciter, secundum se disparatæ sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo quod sunt perfectiones simpliciter vnde iungantur: sed si iunguntur ex magnitudine perfectionis alterius vel vtriusque prouenit. Quod autem ex implicito hoc sequatur illud, ex duobus patet. Primò, quia si intelligere ponitur tantæ perfectionis, quod vendicet sibi perfectissimam naturam, qualis est natura substantiæ: consequens est quòd vendicet quoque sibi perfectissimum modum illius naturæ, qualis natura est subsistere in seipso. Secundò, quia cum intelligere perfectio simpliciter sit, ac per hoc independens à materia secundum rationem, & secundum esse, si cum tanta perfectione infra propriam rationem ponitur in rerum natura: vt vendicet sibi identitatem, cum tam perfectissima natura & extranea ab ipso secundum se, à fortiori supponitur esse tantæ perfectionis quod excludat à se determinabilitatem formaliter & materialiter quoniam vtraque imperfectionem importat. Ac per hoc, quod sit de ordine rerum non mendicantium esse ab aliquo contrahente. Et in talibus manifestè patet consequentia: quia si est substantia, non potest esse nisi substantia sic perfecta quod non expectet esse à contrahente: & consequenter oportet quòd subsistat in seipso. Accipiendo igitur consequentiam, tam secundum id quòd explicitè quàm id quod implicitè continetur. Quoniam prædicatum consequentis non est simplex, sed duo continet, scilicet subsistere in seipso. Prædicatum quoque antecedentis compositum oportet esse. Et sic categorica eius erit quasi de copulato subiecto & prædicato: & erit ista, Substantia ex tanta perfectione est ratio subsistendi in seipso.

¶Ad tertium dicēdum, q̄ actio quæ transit in aliquid intrinsecū, est realiter media inter agens & subiectum recipiens actionem. Sed actio quę remanet in agente, nō est realiter medium inter agens & obiectum, sed secundū modum significandi tantum. Realiter verò consequitur vnionem obiecti cū agente. Ex hoc enim q̄ intellectum fit vnum cum intelligēte, cōsequitur intelligere quasi quidam effectus differens ab vtroque.

ARTICVLVS II.

Vtrum intelligere angeli sit eius esse.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in 2. de Anima. Sed intelligere est quoddam viuere, vt in eodem dicitur. Ergo intelligere angeli est eius esse. (276 4.con.c.11. co.1.fin. Et posq. 10. ar.1.5 m. Tex.37. Tex.13.)

¶2. Præterea, Sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam angelus est, est eadem cum forma per quā intelligit ad minus seipsum. Ergo eius intelligere est idem cum suo esse.

¶SED CONTRA, Intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium 4.c. de Diu. no. Sed esse non est motus. Ergo esse angeli non est intelligere eius.

¶RESPONDEO dicendum, quòd actio angeli non est eius esse, neque actio alicuius creaturæ. Duplex enim est actionis genus vt dicitur nono Metaphysicorum. (Tex.16.) Vna scilicet quæ transit in aliquid exterius inferens ei passionem, sicut vrere & secare. Alia verò actio est quæ non transit in rem exteriorem, sed magis manet in seipso agente[e]: sicut sentire[d], intelligere & velle. (81 a 140 283 D.1122.) Per huiusmodi enim actionem non immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestum est, quòd non potest esse ipsum esse agētis. Nam esse agentis significatur intra ipsum: actio autem talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione habet infinitatem vel simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter quidem sicut intelligere, cuius obiectū est verum[d], & velle, cuius obiectum est bonum. (D.752.) Quorum vtrunq; conuertitur cum ente. Et ita intelligere & velle quantum est de se, habēt se ad omnia, & vtrunque recipit speciem ab obiecto. Secundum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autem cuiuslibet creaturæ est determinatum ad vnū secundum genus & speciem. Esse autem solius Dei, est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens vt dicit Dion. 4.c. de Diui. nom. Vnde solum esse diuinum est suum intelligere, & suum velle.

¶Ad quartum dubium dicitur, quòd subsistere accipitur dupliciter, vno modo vt significat tantum affirmationem essendi in rerum natura, & negationem substentationis in alio quocunque. Alio modo subsistere importat quendam naturalem entis modum cui naturaliter annexæ sunt talis negatio & talis affirmatio. In proposito non est sermo de subsistere primo modo, sed secundo. Quoniam de subsistentia naturali ipsius intelligere loquimur: quæ substantialitas est, & perfectionem simpliciter ponit: & non nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi conuenit. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur. Quod si intelligere naturaliter subsisteret, esset tantæ perfectionis quanta potest habere actus intelligendi, quoniam nulla limitatione propriæ latitudinis modificaretur, quemadmodum humanitas subsistens apud Platonem totam hominis perfectionem sibi vendicaret. Et consequenter cùm intelligere sit perfectio simpliciter, ac per hoc nata sit esse infinitæ perfectionis simpliciter, oporteret quod intelligere subsistens esset infinitum. Ac per hoc identificaret sibi omnem aliam perfectionem simpliciter. Et sic esset Deus ipse. Vnde falsum est, quod si intelligere subsisteret, quod esset sic purum intelligere quod non esset velle, imo esset & velle, & voluntas, & deitas, &c.

¶Ad confirmationem verò dicitur, quod æquiuocat de subsistere primo modo, perfectionem non augeat intrinsecam: vendicare tamen sibi subsistentiam, magnam perfectionem ponit: & in perfectionibus simpliciter arguit perfectionem infinitam. Quod etiam ex eo patet, quia cum intelligere ex propria ratione non sit de genere substantiæ, si tantæ perfectionis est, vt hanc perfectionem simpliciter quæ est esse, substantiam sibi vendicat: par ratio est, vt ex eadem perfectione sua omnem aliam perfectionem simpliciter sibi identificet, quæ enim est maior ratio de ista quam alia? & sic intelligere esset actus purus, &c. Et hæc distinctio de subsistere cum hac confirmatione vltima est notanda, quoniam ex illa Scotistæ, & ex ista verò Auerroistæ retunduntur.

¶Tertia ratio est ista: Si intelligere angeli esset substantia, non possent esse gradu; intelligendo perfectè & minus perfectè. Probatur consequentia, quia tales gradus attenduntur secundum diuersam participationem ipsius intelligere.

¶Circa istam rationem primo notandus est sensus consequentis. Nam consequens illatum potest habere duos sensus. Alter est, quod in eodem angelo non possit esse intelligere perfectius & minus perfectè. Et sic consequentia plana est, quia substantia vnius & eiusdem angeli non suscipit magis & minus: sed quomodo consequens sit impossibile non video: cum nulla ratio appareat cogens ad diuersitatem magis & minus intelligēdi in eodē angelo. Alter igitur & intētus sensus à S.T. est, quòd non essent diuersi gradus intelligendi simpliciter. Et confirmatur ista cōsequentia super præcedēte ratione, quoniam si intelligere subsisteret, & nō esset nisi vnum: ac per hoc excluderet distinctionem in multos gradus.

¶Secundo circa hanc rationem dubitatur, quia non videtur consequentia valere formaliter. Quoniam non valet, Substantialitas est substantia, seu subsistit, ergo non distinguitur in diuersos gradus substantialitatis. Et tamen substantialitas est perfectio simpliciter sicut & intelligere. Quod autem non valeat de substantialitate consequentia hæc de se patet: quia substantialitas in omnibus angelis & completis substantiis, cum tanta graduum diuersitate secundum magis & minus perfectum inuenitur.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod consequentia est optima formaliter: & quòd si substantialitas in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vna, nec compateretur graduum diuersitatem. Sed argumentum fallitur, quoniam de substantialitatis subsistere æquiuocat: dupliciter enim contingit. Vno modo, quod ex sua perfectione quam dicit præcidendo ab omni mixtione imperfectionis, sic abstracta subsistat: & hoc modo vt dictum est, non est nisi vna. Alio modo vt admixtum habet liquid imperfectionis ex eius per se differentiis diuisiuis, quales sunt omnes differentiæ in genere substantiæ, & sic procedit obiectio. Et ideo nō est contra propositum. Habet autem sola ista perfectio simpliciter, scilicet substantialitas, vtrunque modum subsistendi possibilem: quia omnes differentiæ & modi per se illius constituunt substantiam aliquam in aliquo esse substantiali, & consequenter subsistente,

¶ *Super Quæstionis quinquagesimaquartæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit conclusionem responsiuam, scilicet quod neque actio angeli, neque actio alicuius creaturæ est eius esse. Secundò distinguit duplex genus actionis, scilicet immanentis & trāseuntis. Tertiò probat conclusionem propositam, quo ad actionem transeuntem. Quartò, quo ad actionem immanentem. Et medium quidem assumptum ad probandum de actione transeunte est: quia est effluxus ab agente in actum esse autem significatur, id est, est res significata intra ipsum agens: vt etiam significatio ostendit: ly enim significatur, ex parte rei se tenet, & non tantum ex parte modi significandi. De actione autem immanente medium est, quia actio immanens est infinita simpliciter vel secundum quid, id est in aliquo genere: esse autem cuiusque rei, est finitum & determinatum ad certum genus, & ad certam speciem rei scilicet cuius est: ergo non sunt idem. Maior declaratur distinguendo duplex genus actionis immanentis: alterum pertinens ad partem intellectiuam, alterum ad partem sensitiuam. Primum enim est infinitum simpliciter, quia obiectum eius ad omnia se extendit. Secundum verò est infinitum secundum quid, quia obiectum eius ad quasdam tantùm species se extendit, & omnia clara sunt in litera.

¶Circa hanc rationem aduerte, quod operatio immanens dupliciter sumi potest, scilicet in communi, puta intelligere, videre, &c. Et in speciali, seu contractè ad tale vel tale subiectum, puta intelligere humanum, videre bouinum, &c. In proposito non est sermo de istis in communi, quia sic non esset differentia inter eas & esse in communi: sed est de eis sermo vt contractæ sunt ad subiecta. Ita quod intendit quod quia esse humanum est certæ speciei, intelligere verò humanum non, sed est infinitum: ideo non sunt idem. Aduerte secundò, quòd determinari seu esse in aliqua specie contingit dupliciter, vno modo per accidens, seu intrinsecè. Alio modo per se, & intrinsecè. In proposito non est sermo de specificatione extrinseca, seu per accidens: quia hæc ratio nihil valeret, vt patet discurrenti facillime: Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quod intendit, quod quia esse humanum est essentialiter determinatum ad speciem hominis, intelligere verò humanum non est essentialiter in specie hominis: sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis seu veri: ac per hoc est infinitum & indeterminatum simpliciter, ideo non sunt idem, & simile est in aliis. Et ex hoc patet quàm conformiter S.Thom. dixerimus in præcedenti articulo, non admittēdo intelligere esse speciem atomam. Si enim esset perfectio indiuisibilis formaliter iam esset determinatum ad certam speciem essentialiter: super cuius opposito fundatur hæc ratio.

¶Circa fundamentum huius rationis dubium est, quia duplex credi potest, scilicet vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

cet vel hoc. Quorumcunque sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ illa diuersæ sunt res. Vel hoc, Ea quorum alterum est certæ speciei, alterum verò ad plures species essentialiter determinari potest: sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentum huius rationis est, concedere oportet omnem distinctionem formalem & specificam esse realem: quod nec à Thomistis tenentibus relationem esse idē fundamento accepta-
tur. Nec videtur consonum doctrinæ S. Tho. quoniam sicut bonum distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentiæ per se boni à speciebus & differentiis entis distinguuntur formaliter: & tamen sunt idem realiter. Si verò propositio hæc falsa dicatur & super secunda propositione fundetur processus iste, redit rursus ambiguitas similis, & fortè maior. Tum quia secunda propositio non differt à prima nisi penes vnum. Quoniam in prima alietas tantum specificarum differentiarum enuntiatur causa distinctionis realis. In secunda verò alietas & pluralitas, quia scilicet ex vna parte est vna differentia cōstituens, ex alia verò parte sunt plures differentiæ specificæ. sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile aūt valde videtur vnde exeat pluralitas differentiarū aliarum, quod faciat di stinctionem realem à re vnius alius differentiæ, si vnitas alius differentiæ ad hoc non sufficit. Quoniam pluralitas ista nihil aliud operatur, nisi qui id cui cōuenit, se habeat vt natura generica quēadmodum vnitas differentiæ facit quod res cui conue nit se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua quare res vnius speciei non possit esse idem cum re naturæ generice alterius ordinis, si potest esse idem cum re naturæ specificæ alterius ordinis. Tum quia nec propositio potest acceptari à prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certæ speciei, relatio autem quæ ponitur identificata illi ad multas indifferēs est species, quoniam diuiditur in relationem similitudinis & dissimilitudinis, &c. Et cōfirmatur, quia cuicunque non repugnat pluralitas differentiarum specificarum, illi nec repugnant magis tres quam quatuor aut decem differentiæ. Et propterea si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, non minus vna res esse potest, & esse in omnibus speciebus vnius generis.

¶Ad hoc dubium dicitur, quod processus S. Tho, directè & proximè super secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negatione: ita quod proximum fundamentum est hæc propositio: Determinatum essentialiter secundum esse specificum non est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur esse per se nota, alioquin vnamet res esset essentia completa formaliter vltimo complemento formali: & non esset completa vltimo complemento formali, quod implicat contradictionem fieri, & licet non referat an res ponatur determinabilis per vnum esse specificum, aut per plura quemadmodum natura generica per plura specificatur: sequuntur tamen plura impossibilia tam ex secundo quam ex primo. Quoniam si ponitur quod res specifica vnius ordinis est identicè res specifica alterius ordinis, non sequitur nisi hoc, quòd terminatum essentialiter vltima determinatione formali, est determinabile essentialiter alia determinatione formali: & sic esset determinatum vltimatè, & non determinatū vltimatè. Si verò ponitur: quòd res specifica vnius ordinis est identicè res generica alterius ordinis præter prædictum inconueniens, sequuntur duo alia, scilicet quòd determinatum formaliter vltima determinatione esset natura formabilis essentialiter multis differentiis. Et quòd essent duę naturę oppositæ, quia esset idē cum duabus differentiis extremis diuidentibus rem illam genericam. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur quòd vna & eadem superficies esset albedo & nigredo. Quia omnis superficies esset identicè color, ac per hæc superficies esset non solùm talis color puta albedo: sed esset identicè omnis color, quod implicat contradictionem. Sicut si quis poneret colorem significare vnum numero & tamē esset genus. Ex hoc patere potest, quòd quamuis ambæ propositiones veræ forte sint, ad propositum tamen non spectant de necessitate. Nisi illæ quæ de identitate & distinctione inter rem specificam & rem genericam alterius ordinis loquuntur, quæ habent maiorem euidentiam.

¶Vnde ad obiectiones in oppositum nihil aliud puto esse dicendum, nisi quod sermo præsens limitandus est duabus vel tribus conditionibus. Prima est, quòd hic loquitur de differentiis realibus, id est addentibus aliquam rationem realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similes: quoniam non addūt rem realem, sed relationem rationis tantum. Secunda est, quòd loquimur de identitate per se, quoniam per accidens excluditur ab arte. Et per hoc excluduntur imaginationes eorum qui loquuntur in aere, fingentes aliqua esse eadem realiter, & eandem rem esse essentialiter determinatam vltima differentia: & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis, hoc enim per se loquendo non

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viuere quandoque sumitur pro ipso esse viuentis, quandoque verò pro operatione vitæ, id est per quam demōstratur aliquid esse viuens. Et hoc modo philosophus dicit, quòd intelligere est viuere quoddam. Ibi enim distinguit diuersos gradus viuentium secundum diuersa opera vitæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ipsa essentia angeli est ratio totius sui esse, nō autem est ratio totius sui intelligere, quia non omnia intelligere potest per suam essentiam: Et ideo secūdum propriam rationem inquantum est talis essentia, comparatur ad ipsum esse angeli. Sed ad eius intelligere comparatur secundum rationem vniuersalioris obiecti scilicet veri vel entis. Et sic patet quod licet sit eadem forma, non tamen secundum eādem rationem est principium essendi & intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

ARTICVLVS III.

An potentia intellectiua angeli sit eius essentia

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd virtus vel potentia intellectiua in angelo non sit aliud quam sua essentia. Mens enim & intellectus nominatur potentia intellectiua. Sed Dion. in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos angelos, intellectus & mentes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

¶2. Præterea, Si potentia intellectiua in angelo est aliquid præter eius essentiam, oportet quòd sit accidens. Hoc enim dicimus esse accidens alicuius quod est præter eius essentiam. Sed forma simplex subiectū esse non potest, vt Boetius dicit in libro de Trinitate. Ergo angelus non esset forma simplex: quod est contra præmissa.

¶3. Prętera, Aug. dicit 12. Confes. ꝙ Deus fecit angelicam naturam prope se, materiam autem primam prope nihil. Ex quo videtur quod angelus sit simplicior, quam materia prima, vtpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

¶SED CONTRA est quod Diony. dicit 2. ca. Angelicæ hierar. quod angeli diuidūntur in substantiam, virtutem & operationē. Ergo aliud est in eis substantia & aliud virtus, & aliud operatio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nec in angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potētia operatiua est idem quod sua essentia. Quod sic patet. Cùm enim potentia dicatur ad actum oportet quod secundum diuersitatem actuum sit diuersitas potētiarum. Propter quod dicitur, quòd proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato essentia differt à suo esse, & comparatur ad ipsum sicut potentia ad actum, vt ex supradictis patet. Actus autem ad quem comparatur potentia operatiua est operatio. In angelo autem non est idem intelligere & esse: nec aliqua alia operatio aut in ipso, aut in quocúque alio creato est idem quod eius esse. Vnde essentia angeli non est eius potentia intellectiua, nec alicuius creati essentia est eius operatio aut potentia.

operatiua. Antecedens patet ex præcedente articulo: consequentia verò deducitur, quia secundum diuersitatem actuum oportet esse diuersitatem potentiarum propriarum, quia vnusquisque actus proprius respondet propriæ potentiæ: sed operatio & esse sunt actus diuersi, quorum propriæ potentiæ sunt substantia & vis operatiua, ergo substantia & potentia operatiua sunt diuersæ.

¶Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo in illa propositione: diuersitas actuum exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolutè, aut tali. Si absolutè, nihil concludit. Quia distinctio in principiatis non infert distinctionem in principiis, nisi forte distinctionem formalem potentiarum, quæ non sufficit proposito. Si de tali aut de formali, & sic etiam non infert propositum. Aut de reali, & sic est falsa manifestè, quia cum diuersitate realium actuum stat vnitas potentiæ, vt patet in potentia visiua, & aliis, imo cum contrarietate reali actuum, vt patet 2. Cæli. Commentar. 18. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de tali: si de omni, manifestè sequitur processus in infinitum, quoniam ipsa potentia operatiua actus quidam est apud te: cùm accidens ponatur & subiectiuè in anima. Et sic si vnusquisque actus exigit propriam potentiam, præterit alia potentia prior: & cùm illa quoque esset actus quidam, præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si verò de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quod est sermo de actibus vltimatis, deprehenditur quod hic est fuga quædam, ex eo, quia si actus vltimatus inquantum actus vltimatus est, haberet hanc proprietatem, scilicet exigendi potentiam propriam. Sed hoc est falsum: quoniam vt patet in 12. Metaphysic. & secundo de Anima. & tertio Physic. quilibet actus qui per se sit, fit in propria potentia. Constat autem quod non omnis actus qui est per se terminus actionis, alius est actus vltimatus, quoniam omnis forma accidentalis absoluta ad aliquam operationem ordinatur. Si verò dicitur, quod est sermo de actu tali, id est, de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehenditur falsum hoc esse, ex dicto Sancti Thom. hic subsumentis sub istis propositionibus, quod esse est talis actus respectu essentiæ. Constat enim quod essentia non expectat esse. Nec aliquid mediat fieri ad coniungendum talem actum tali potentiæ: sed eadem generatione generantur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones veræ sunt cum antecedētis, manifestè sequitur, quod quemadmodum operari & esse distinguuntur semper formaliter & realiter: ita etiam semper omnis essentia distingueretur realiter ab omni operatiua potentia quod implicat contradictionem. Tum quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua. Et sic calor non esset potentia calefactiua. Tum quia nulla potentia operatiua haberet esse: quia non esset essentia.

¶Circa conclusionem ipsam multæ sunt dubitationes & obiectiones, cùm ponit quòd nulla substantia creata est immediatum principium alicuius operationis. Quoniam aut vniuersaliter intelligit de principio tam actiuo quam passiuo aut de actiuo tantum. Si de vtroque, sequitur quod substantia nullius transmutationis subiectum proximum esse potest, hoc autem est inconueniens. Tum quia oppositum apparet in materia prima. Tum quia hoc salutari non potest nisi

ponendo

ponendo in omni substantia quædam accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ: quibus mediantibus esset transmutabilis diuersis transmutationibus: hoc autem voluntarium & irrationabile. Quia pluralitas non est ponenda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quārum potest, vt patet primo Physicorū. Si autem est sermo de principio actiuo tantum, sequitur quòd supponatur hic, omnes potentias partis sensitiuæ & intellectiuæ esse actiuas, eo quòd sint potentiæ operatiuæ. Et tamē in secūdo de Anima manifestè dicitur, sensus esse potētias passiuas, & similiter intellectum possibile in tertio eiusdem. Deinde cōtra hoc sunt obiectiones Sco. in 2. dist. & in 4. dist. 12. Et primò arguit sic: Ordinatū ad finē quātò imaginatius ordinatur ad illum, tanto nobilius ordinatur. substantia creata nobilissimo modo ordinatur ad finem per operationem attingendum: ergo immediatē operabitur. Et confirmatur: quia operari immediatè conuenit formæ ignobiliori, scilicet accidentali, & formæ nobiliori, scilicet deitati: ergo conuenit etiā formæ mediæ, scilicet substantiali creatæ. Et confirmatur secūdo, quia alioquin substantia intellectualis esset beata per accidens quod est incōueniens. probatur consequentia: quia esset subiectum beatitudinis per receptiuum medium, in quo reciperetur beatitudo si esset separatum à substantia. ¶Secundò sic: Substantiam oportet produci à substantia, etiam tanquam à principio quo agens agit, ergo substantia est principium actiuum vt quo: quod nihil aliud est quàm potentia actiua. Et confirmatur hoc, quia apud te forma in qua genitum assimilatur generanti, est ratio & principium generandi. ergo potentia generatiua in quacunq; substantia, est substantia. Et si dicatur concedendo, quòd substantia est principiū actiuū quo operationis & generationis non proximum, sed primum vt dicitur in diffinitione naturæ, & non potentia operatiua nominat principium proximum: Contra hoc multipliciter obiicitur. Tum quia negari non potest quin substantia sit immediatum principium actiuum principium talis potentiæ operatiuæ, quā ponis esse accidens. Tum quia negari etiam non potest quin substantia sit immediatum principium substantialis productionis. Quoniam autem substātialis productio elicitur immediatè à forma substantiali, vel à forma accidentali. Si à substantiali, haberur intentum: si ab accidentali aut virtute propria, & hoc non: vt de se patet. Aut virtute substantiæ, quia est eius instrumentum: & hoc esse etiam falsum declaratur quadrupliciter. Primò, quia instrumentum apud te non mouet nisi motum à principali agente: ergo aliqua est operatio substantiæ, quæ mouet accidens ad agendum, quod est principale intentum. Secundò, quia causa principalis & instrumentalis sunt ordinatæ essentialiter sicut superior & inferior. Constat autem, quod causa superior prius natura attingit effectum, quam inferior. Et si est naturalis, quicquid vel quantum potest, prius naturaliter agit quam inferior. In illo ergo priori producta est substātia immediatè à substantia. Et cōsequenter in secūdo signo naturæ, in quo terminatur actio causæ secundariæ, non producitur substantia nisi idem producatur. Tertiò quia quo instrumentū non se extendit, illuc oportet principalis agentis actionem pertingere. Sed actio accidentis non attingit nudæ materię primę essentiam: ergo generationem substantialem quæ in ea fit à substantia immediatè, elici oportet. Quartò quia quum dicitur quòd actio accidens causare substantiā in virtute substantiæ, ly in virtute, aut addit aliquid absolutum, aut respectiuum, Si absolutum, cum illud sit accidens, eadem quæstio erit. Si respectiuum, manifestè patet, quod ex respectu superaddito accidens non potest facere substantiam, quoniam relatio nō largitur virtutem actiuam: & etiam illa relatio esset accidens. Tum quia non potest negari quin substātia in suo ordine sit immediatū principiū alicuius propriæ operationis, vt patet ex ratione causæ superioris principalis, vt diximus. Et confirmatur, quia quamuis Deus apud Philosophos non causet nisi mediantibus causis secundis, tamen ipse est immediata causa propriæ operationis in suo ordine: ergo similiter se habebunt substantia creata, & forma accidentalis, dato quòd non causet, nisi mediante accidente. Tertio arguitur ducendo ad impossibile: quia sequeretur, quòd posset fieri per diuinam potentiam substantia intellectualis sine intellectu & econuerso: quia omne absolutum prius potest fieri sine alio absoluto distincto realiter à se. Et si dicatur, quod hoc non potest fieri propter necessitam connexionem inter ea, ex hoc magis habetur intentum propter duo. Primò, quoniam ista connexio attenditur non secundum connexionem potentiæ ad actum. Quia omnis potentia est potentia contradictionis, vt dicitur 9. Meta. tex. 17. sed secundum connexionem causæ actiuæ naturaliter ad suum effectum. vnde & apud te potentiæ fluunt ab essentia, ergo substātia est immediatè actiua: quod est principale intentum. Secundò: quia cum Deus possit supplere vicem omnis causæ extrinsecæ, quantumcunque talis connexio videatur necessaria, poterit tamen Deus facere vnum sine alio. Quartò, arguitur ex confessis & experientia. Fatemur in primis quòd angelus intelligit substantiam propriam per seipsam: igitur essentia angeli est proximum principium intellectionis: Experimur quoque, quòd aqua calefacta frigefit à seipsa: ergo propria substantia est principium proximum frigefactionis.

¶Ad euidentiam præsentis materię, notandæ sunt aliquę distinctiones. Prima est de actu. Quidam est ad æquatus potentiæ: vt intelligeretur respectu intellectus, & videre respectu visus. Quidam verò inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouem, & tale videre, puta albū. In proposito est sermo de actibus adæquatis tantum: quoniam de talibus tantum verificatur, quòd potentiæ distinguuntur per actus. Secunda est de graduatione rerum. Quædam enim res sunt, quæ primaria intentione intenduntur à natura vt actus. Quædam verò vt potentiæ: quamuis contingat res intentas vt actus habere aliquid potentiæ admixtum. Et similiter res intentas vt potentias, habere aliquid actualitatis admixtum. Et illæ quidem sunt per se primo & essentialiter actus: & per hoc simpliciter locantur in coordinatione actuum. Istæ verò sunt per se primo & essentialiter potentiæ. Et consequenter simpliciter locantur in ordine potentiarum: ita quod imaginandū est, quod quemadmodum in genere substantiæ est inuenire quasdam res à natura intentas per se primò, vt principia aliorum sint, ita in quolibet genere sunt quædam res per se primo intentæ à natura, vt principia proxima aliorum. Et si ita est, ex hoc habetur tertia distinctio actus & potentiæ, quia vterque est duplex. Actuum enim quidam est per se primo actus, & secundario potentia. Quidam verò econuerso. Et similiter potentiarum quædam est per se primo potentia, & secundario actus. Quædam verò econtra. Quamuis in his sit latitudo quædam: quoniam potentiæ passiuæ sunt actus tantum modaliter pro quanto subiectis inhærent aliquæ earum: habent enim ex hoc quēdam actus modum. Potentiæ verò actiuæ actus quidem sunt, sed tales, quòd sunt essentialiter intenti: & ad hoc producti in natura, vt principia operationum sint. Et propter hoc in genere principiorum essentialiter locantur. In proposito ergo sermo est de actu per se primo intento in ratione actus, & de potentia per se primo intenta in ratione potentiæ. Quod aūt dentur in natura tales res, specialem quæstionem exigeret. in promptu tamē apparet rationabiliter eas poni posse. Quandoquidē habitus omnes practici, vt docuit Arist. in Ethi. res tales sunt, quoniā ad nihil aliud sunt nisi ad operati. Similiter formalia significata potentiarum animæ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. His præsuppositis ad obiectiones contra rationem S. Th. factas respondetur quod præsens sermo est de diuersitate reali: non quorumcunq; actuum, sed adæquatorum, & per se primo intentorum in ratione actus. talis enim diuersitas totalis potentiarum diuersitatem exigit: nō à posteriori, sed à priori inferens eam: quoniam actus adæquatus est finis potentiæ: & ex secundo Phy. expresè patet, quòd ex fine assignare rationem & conditionem eius, quod est ad finem, est reddere causam à priori, imo potissimam causam in rebus naturalibus: quia naturalia sunt propter finem. Et propterea argumentū illud, distinctio in principiatis non arguit distinctionem in principiis, sophisma est accidentis. Quoniam actus potentiarū non in eo quòd effectus, sed in eo quod fines potentias distinguunt. Ad id verò quod obiicitur cōtra propositiones subsumptas, dicitur quod (vt patet ex verbis S. Th. in responsione ad vltimum argumentū) esse hoc non sumitur vniuersaliter, prout est commune quid ad actum primū substantialem & accidentalem, sed pro esse substantiali tantum. Et ratio est: quia hic sumitur vt totaliter distinguitur cōtra esse quod datur per operari. Tale aūt non est esse accidentale: quia operari est quoddā accidentale esse habere. Et ideo non est mirū, si forma accidentalis proximū principiū essendi & operandi est: quia & esse eius & operari eiusdē, est quoddā esse accidentale. Non fic autem se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substantia, & hoc accidens.

¶Ad obiectiones contra conclusionem ordinatè dicendo respondetur, quòd sermo præsens proprię loquendo est tantum de potentia operatiua, siue actiuę, siue passiuę operari dicatur: modo ibi vera operatio sit. Et per hoc excluduntur omnes potentiæ purę receptiuæ, id est, quæ non media aliqua operatione aliquid habēt ad actū, qualis est potētia subiecti respectu propriæ passionis, & vniuersaliter respectu eorū quę per se congenita sunt rei. Vnde nō videtur inconueniens ponere potentialitates tales cōgenitas substantiis rerum. Nec multiplicātur entia sine necessitate. Quoniam vt patet 12. Met. in tex. 26. & 28. in quolibet genere est dare propriam potentiam, & proprium actum, quæ sunt vt principia illius generis. Ex hoc enim sequitur manifestè, quòd oportet alterum duorum dicere. Aut quod substantia sit reductiuè in aliis generibus, vt potentia reducitur ad genus actus. Aut quòd dentur istæ potentiæ congenitæ. Et cùm primum sit inconueniens, vt etiam ipse Sco. fatetur: oportet dicere secundum. Nec; potest ad illum tex. Arist. responderi: quod loquitur de potentia obiectiua: quoniam expresè loquitur de potentia & actu, vt principia sunt eius quod est in genere. Constat autem quod potentia obiectiua principium non est rei, imo est res ipsa, vt possibilis est esse. Ad id verò quod de potentia materiæ obiicitur, patet responsio à S. Tho. intendente quòd potentia materiæ est ad esse substantiale nulla mediante operatione, quę sit verè operatio, ac per hoc accidens inter ipsam materiam & formam substantialem: quoniam in instanti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substantialis cum consequentibus ad ipsam.

¶Ad primam autem rationem Sco. dicitur quòd esse principium operationis contingit tripliciter, scilicet vel proximum tantum, vel principale tantum, vel proximum & principale simul, & quod elicere operationem vel principium proximū tantum, est imperfectionis: quia oportet esse de genere accidentis. Elicere verò operationem vt proximum & principale simul, est summæ perfectionis, quia ponit in re perfectionem substantiæ & accidentis. Elicere verò vt principale tantū, medium est & propterea rationabiliter conuenit substantiæ creatæ, quæ media est inter Deum & accidentia. Vnde ad primum dicitur, quòd substantia debet ordinari ad finem nobilissimum, modo possibili tamen. Immediatio autem per exclusionem potentiæ mediæ, est modus impossibilis substantiæ creatæ. Et per hoc patet ad primā confirmationem, quia scilicet ratione nimiæ perfectionis quam habet repugnat substantiæ creatæ, esse proximum principium operationis, quoniā esset proximum & principale simul.

¶Ad alteram verò confirmationem (si non velimus abuti vocabulis) negatur consequentia: quoniam operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari per accidens. Et ad probationē negatur, ꝙ beatitudo cōperatur ad potentiā substātiæ intellectualis: & ad ipsam substantiā intellectualē, vt colet ad superficiem & substantiā corpoream. Ita ꝙ quemadmodū color confirmaret superficiē si esset separata à corpore, ita beatitudo potentiam si esset separata à substantia. Dico enim ꝙ ista cōditionalis est falsa: quoniā beatitudo est essentialiter operatio vitalis, quam non est intelligibile esse nisi viuentis. Tum etiam, quia beatitudo non potest esse nisi in beato. Non potest autem fingi quod potentia separata esset beata: quemadmodum superficies esset colorata. Vnde non solum antecedens & consequens illius conditionalis sunt impossibilia, sed etiam conditionalis ipsa.

¶Ad secundam rationem Scoti conceditur, substantiam oportere fieri à substantia, tanquam à causa principali, non autem proxima. Et ad primam instantiam de causatione accidentis à substantia dicitur, quòd nullum accidens causatur à substantia immediatè per operationem mediam. Cum hoc tamen stat: quòd multa accidentia consequuntur substantiam & in genere causæ effectuæ, & materialis per modum naturalis sequelæ. Et hoc modo substantia est causa suarum passionum & potentiarum.

¶Ad instantiam verò de propria causalitate causæ principalis & superioris dupliciter dici potest. Primò negando, quòd substātia & sua potentia operatiua sunt proprię loquendo, causa principalis & instrumentalis, superior & inferior. Et propterea obiectiones non habent locum. Et potest esse ratio negationis, quod substantia & potentia operatiua concurrunt, non vt duæ causæ, sed vt causa, & quasi conditio causæ. Secundò potest dici admittendo quod se habeant non vt causa superior & inferior, sed quodammodo vt principalis & instrumentalis. Et quòd instrumentum est duplex coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumenta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentativa, coniuncta instrumenta animæ dici possunt, potentia tamen magis coniunctum instrumentum

mentum est. Nec opus est omne coniunctum instrumentum moueri à principali, sed operari principaliter concurrente ad illud operari principali agente, quoniam sic large accipiendo instrumentum, hanc sufficit habere instrumenti conditionem. Vnde non oportet obiectis aliter respondere supponentibus substantiâ & potentiam operatiuam se habere vt duas causas.

¶Ad id tamen quod tã gitur de proximo principio elicitiuo generationis substantialis, dicitur quod secũdum rẽ generatio substantialis instantanea non est operatio aliqua, sed est terminus generationis trãsmutantis materiam vsque ad hoc. Vnde nõ oportet quærere aliud illi principiũ, sed illud idem quod in toto tempore præcedente generabat, in instãti vltimo illius tempore generat terminãdo actionẽ suã.

¶Et quũ quæritur quomodo alteratio aut quodcũq; accidẽs virtute substantię, substantiã faciat: quid est illa virtus? breuiter dico dupli citer dici posse. Primò à quibusdam dicitur, quod est res quædã intentionalis eo modo, quo intentio coloris dicitur esse in aëre: & q. licet sit accidens secundum esse, est tamẽ causaliter substantia, nõ vt principalis causa, sed vt vis quodam modo instrumentalis: quàm cõstat posse esse imperfectiorem effectũ: vt patet de formis seminum, & approbatur 12. Meta. tex. 40. Secũdò dicitur, quòd accidẽs ipsum ex hoc ipso quod est coniunctum substantiæ tali, est eius organum cõiunctum: & est ipsius virtus, nec oportet aliã superaddere virtutem. Et hoc puto verum in his quæ non sunt vera instrumenta: sed ipsum & substantia sunt vna causa.

¶Ad tertiam rationem dicitur primò quod illa propositio absoluta, Realiter distincta sunt separabilia abinuicem, est falsa etiam in doctrina sua, quoniam partes essentiales simul sumptæ apud ipsum, distinguuntur realiter à toto: & tamen non possẽt alterũ sine altero fieri. Deinde dicitur quòd connexio necessaria inter substantiã & eius potentiã, dato quòd esset ex causalitate actiua, nõ tamẽ infert substantiam esse immediatum principium alicuius operationis, vt patet ex dictis, non infert etiam quòd Deus possit eas separare, quia potest supplere vicem causæ efficientis, quoniam hoc intelligitur de efficiente propriè, scilicet per operationem mediam. Tale autem non est substantia respectu suæ passionis, vt ex dictis iam patet.

¶Ad illud quod obiicitur de essentia angeli, dicitur quod substantia angeli non est elicitiuum principium intellectionis, sed potentia. Et quamuis substantia absque media specie intelligibili ad intellectionem concurrat, non tamen concurrit vt eliciens, sed vt fons intellectus in actu respectu sui: vt infrà patebit.

¶Ad vltimum verò de frigefactione aquæ calidæ dupliciter dicitur. Primò, quòd principiũ illius frigefactionis est forma mediãte frigiditate, quæ in aliquo gradu in ea remanſit; quoniam non potest totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat quod frigiditas illa sit minor caliditate introducta, quamuis enim sit minor formaliter, est tamen maior radicaliter, seu virtualiter, propter formam substantialem propriam eius radicem, cuius est virtus & proprietas. Contingere autem potest totum quodammodo pati à toto propter contrarietatem qualitatum actiuarum in toto existentium in continua pugna. Secũdò dicitur, & melius, quod frigefit per se à generante & à forma propria per modum tantum sequelæ: eo modo quo graue grauitando frangit prohibens ipsum descendere, & deorsum mouetur. Imaginandum est enim, & ita est, quod ad formam grauis geniti extra locum suum, naturaliter sequeretur motus deorsum, nisi aliquid prohiberet: ita ad formam aquæ sequitur esse frigidum in tanta perfectione. Et si impediatur à tanta perfectione, sequitur, remoto prohibente, frigefactionis motus. Et quemadmodum graue grauitando vincit prohibens quandoque: ita frigidum frigendo vincit calidum prohibens. Quando calidum illud ab agente, illud fouente desistuitur. Et rursus vt graue sequitur motus deorsum mediante grauitate: ita aquam frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non est denudabilis. Quod autem altero istorum modorum, qui valde propinqui sunt, fiat, ex hoc patet, quia nisi sic dicatur, oporteb it recurrere ad causas extrinsecas, puta ad continens: sed hoc non potest rationabiliter dici. Tum quia aqua efficitur frigidior continente. Tum quia si circumscriberetur continens, aut poneretur neutrale: nihil minus aqua calida frigefieret, cuius signum euidens est, quia aqua calida posita in continente non calido tepescit. Vnde continens, & quæcunque alia causa extrinseca, non potest poni nisi causa per accidens, vt remouens prohibens.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum quartum.*

TItulus eget recordatione eorũ quæ traduntur in tertio de anima: vbi pronuntur in anima nostra duæ virtutes ad intelligendum concurrentes: vna actiua, vocata intellectus agens: & altera passiua, vocata intellectus possibilis. Hoc enim est quod vertitur nunc in dubium, de angelis. An scilicet vis intellectiua angelorum distinguatur in duas potentias, actiuam scilicet & passiuam, an non: hoc enim est quærere vtrum in eis sit intellectus agens & intellectus possibilis.

¶In corpore articuli, vnica conclusione quæsito respondet negatiuè, scilicet in angelis non est intellectus agens, neque possibilis, nisi æquiuocè. probatur: Ratio necessitatis vtriusque intellectus non habet locum in angelis. ergo antecedẽs declaratur, primo quo ad intellectum possibilẽ, secundò quo ad intellectum agentem. Possibilis enim ponitur propter potentiam ad actũ duplicem, scilicet ad actum primũ, & ad actũ secundum, qui non habet locũ in angelo quo ad naturalia de quibus est sermo. Agens verò ponitur propter defectũ intelligibilis: qa. s. oportet intelligibile in potentia transferri ad ordinem intelligibiliũ in actu, quod etiam nõ habet locum in angelis: quia proprium intelligibile eorũ est quidditas immaterialis de se intelligibilis, vt lumẽ est de se visibile.

¶Circa rationem prohantem non dari intellectum possibilẽ in angelis, obiectiones Scoti occurrunt in 2. dist. 3. q. vlt. directè intendentes confutare eam, sic, In angelis est potentia receptiua specierum intelligibilium: ergo in eis est intellectus possibilis. Probatur consequẽtia: quia nihil refert an potentia receptiua præcedat duratione actum receptũ, an natura tantum in quo tu ponis differre intellectum angeli à nostro possibili. Et confirmatur: qa si Deus dedisset homini species intelligibiles, nihil minus haberet intellectũ possibilem, vt patet in Christo.

¶Contra rationem adductam de intellectu agente arguit Scot. ibidem: ostendens falsam esse minorem, & oppositum concludere. Quoniam primum, id est, adæquatum obiectum intellectus angelici, quod dicis esse intelligibile in actu, aut est aliqua res singularis aut vniuersalis: non singularis, quia nullum singulare continet virtualiter omnia cognoscibilia ab angelo: ergo est aliqua ratio vniuersalis per prædicationem ad omnia cognoscibilia ab angelo, & cum talia sint non somum immaterialia, sed etiam sensibilia, quæ sunt intelligibilia in potentia: ergo primum obiectum intellectus angelici erit abstractum ab intelligibili in potentia: ergo non est ex se omnino intelligibile in actu. ergo debet poni intellectus agens in eis.

¶Contra conclusionem instat etiam ibidem sic: Potentia actiua, quæ est perfectio in creatura inferiori, non est neganda à creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi, ergo. Præterea, Natura nobilissima debet habere eas virtutes, quibus possit acquirere sibi perfectionem suam, si non habet eam: ergo natura angelica debet habere intellectum agentem & possibilem, vt possit sibi acquirere cognitionem vniuersalium quidem si non haberet inditam, & singularium quam non habet congenitam.

¶Ad has obiectiones facile est respondere, si natura angelorum consideretur. Vt enim patet ex superioribus quæstionibus, natura angeli media est inter actum purum, & potentiam puram in genere intelligibilium. Tantumque obtinet perfectionis vt ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fluat intellectus non in formis: sed formatus naturalis omnium naturaliter cognoscibilium ab angelo: vt patet ex supradictis, & à Philosophis tam Peripateticis, quam Platonicis concorditer asseritur. Quamuis ex eo quod habet potentialitatis, comparetur ad intellectum formatum, vt recipiens ad receptum. Quemadmodum in sensibilibus ex actualitate naturæ prouenit, quod ex ea fluant proprietates. Et ex potentialitate sit vt recipiantur in ea. Et quia natura ficut non deficit in necessariis: ita non abundat dando superflua, propterea nulli tali rei ad quam per modum sequelæ naturalis non impedibilis nata est sequi perfectio propria: oportuit naturam solicitari ad dandum sibi virtutes, quibus acquireret suam perfectionem. Quum enim talis sic sit instituta, quod eam necessario comitetur sua perfectio superfluè, adiunctæ essent virtutes quibus naturaliter acquirere posset perfectionem, qua naturaliter carere non potest. Ex hac etiam radice manifestè prouenit. Et quod intellectus angelicus nullum habet obiectum motiuum eius quo ad actum primum. Et quod intellectus eius nunquam naturaliter est in statu potentiæ: & consequenter nullo eget actiuo.

¶Ad obiectiones autem in oppositum de intellectu possibili dicitur, quod nihil valent: quia non distinguunt inter per se, & per accidens. Potẽtia enim receptiua duplex est: Quædam per accidens coęua suo actui. & de tali procedũt obiectiones, quę imaginantur intellectũ angelicum esse sicut intellectum nostrũ, cui accidere pòt quòd habeat species coæuas. Quædam verò est per se coæua suæ perfectioni, quia scilicet est naturaliter inseparabilis ab ea, quemadmodũ figura respectu cæli & talis non potest vocari possibilis, quoniã nunquam est in statu potentiæ. Vnde ridiculum esset dicere, quod cælum est possibile respectu suæ figuræ, apud Philosophos, vt patet 9. Meta. tex. 17. & talis potentia est in intellectu angeli.

¶Ad

¶Ad obiectiones verò de intellectu agente, dicitur quod peccãt: Primò, quia obiectum illud quod ponitur adæquatum per prædicationem, non est vniuersale abstractum à sensibilibus, neque totaliter, neque partialiter. Sed ex hoc ipso factum, quod illius species naturaliter sunt indiæ angelis: & ideo non oportet ponere aliquod agens ob illius abstractiones. Peccant secundo, quia necessitas ponendi intellectum agentẽ nõ est ex parte obiecti inquantum est vniuersale per prædicationem, sed inquantum est in rerũ natura actualiter perfectiuum & motiuum intellectus: ponitur enim vt cooperetur obiecto ad actuandum intellectum possibilem. Patet autem ex dictis tale obiectum, scilicet in ratione motiui nullũ esse respectu angeli: nisi forte substantiam propriã aut aliquius alterius superioris intelligentiæ, quas constat esse actus intelligibiles. Peccant tertiò, quoniam obiectum per prædicationem adæquatum, commune est omnibus intellectibus, scilicet ens aut verum: ac per hoc nullius intellectus propria venanda sunt. Sed proprium obiectum cuiusque intellectus est ens, & verum modificatum in per se primo obiecto motiuo, vel quasi motiuo illius. Quemadmodum ad intellectum nostrum se habet quicquid erat esse rei sensibilis, & ad quemlibet angelum se habet substantia propria: & penes talia obiecta distinguuntur inter se intellectus, & priè eorum cõditiones accipiuntur. Vnde posset dici, & benè quod obiectum primo, & per se adæquatum in ratione motiui naturalis intellectus angelici cuiusl libet, est res singularis in essendo, scilicet essentia propria. Et cùm obiicitur quod non cõtinet virtualiter omnia dicendum est quod nõ est opus obiectum continere virtualiter omnia: sed fat est quod contineat omnia naturaliter cognoscibilia, secundum conditiones naturaliter cognoscibiles à tali intellectu repræsentatiuè: & hoc conuenit essentiæ angeli, diuersimodè tamẽ respectu diuersorũ, quoniam superiora repræsentat quasi vt effectus causam: inferiora verò econuerso, quasi vt causa effectum, & vniuersaliter tam superiorum, quam inferiorũ repræsentatiua species virtualiter continet quamuis non eorum naturas: & hoc vltimum sufficit. Quoniam sat est quod primum obiectum contineat virtualiter cognitiones omnium. Diuini namque obiecti proprium est, & cognitiones, & naturas omnium continere.

¶Ad obiectiones verò contra conclusionem iam patet ex dictis: quoniam falsum est, quod intellectus agens pertineat ad perfectionem simpliciter naturæ humanæ, sed pertinet ad perfectionem eius inquantum est natura imperfecta, imo imperfectissima in genere intellectualium, quoniam pertinet ad perfectionem acquisitiuam propriæ perfectionis, quæ præsupponit eius naturalem absentiã imperfectionem importat manifestè. Vnde illa propositio, Potentia actiua, quæ est perfectionis, &c. non est vera, nisi de perfectione simpliciter: quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quæ essent imperfectiones in superioribus. patet etiam falsum esse, quòd in omni natura ponẽdæ sunt virtutes quibus posset acquirere suam perfectionem si careret illa, quoniam hoc non habet locum nisi in his, quæ naturaliter carere possunt sua perfectione. Alioquin oportet etiam in Deo ponere intentionem agentem & possibilem. De cognitione autem singularium inferius erit sermo, pro nunc autem negatur intellectum angeli esse in potentia naturali ad quemcunque actum primum, siue sit obiectum vniuersale, siue sit obiectum singulare.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quartæ Articulum quintum.* D. 442

TItulus clarus est.

¶In corpore articuli vna est conclusio responsiua: In angelis est sola intellectiua cognitio. Probatur quadrupliciter. Primò ratione tali, In angelis de virtutibus animæ sunt solæ illæ, quæ non sunt actus corporis: ergo in eis est tantum intellectus & volũtas, ergo in eis est sola intellectiua cognitio. Antecedens patet: quia angeli non habẽt corpora naturaliter vnita. Prima verò consequẽtia declaratur distinguendo duplex genus potẽtiarum animę, scilicet organicarũ, & non organicarum: secunda verò relinquuntur per se nota. Secũdò probatur autoritate Aueroris duodecimo Metaphy. commẽtario trigesimoseptimo. Tertiò probatur ex congruentia ordinis Vniuersi, qa, scilicet infima pars est tota sensibilis: & media partim de genere sensitiuo, & partim de genere intellectiuo: vnde restat, vt suprema sit intellectiua totaliter. Quartò ex nominibus, quia vocantur mentes, & intellectus, idem sua detur.

¶Circa primam consequentiam dubium occurrit. Quoniam mala videtur ex eo quod in angelis est etiam potentia motiua, quæ non est actus alicuius corporis.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod, vt patet tertio de Anima, motiuum secundum locum ex parte animæ coincidit cũ appetitiuo: quamuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis non sint corpora, vis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Et propterea dixerunt Aristoteles & Auerrois loco allegato, quòd intelligentiæ mouent amando & desiderando intellectualiter. Et propterea cõsequentia fuit optima. vis enim motiua, vt non est virtus organica non differt ab intellectu & voluntate. Potest quoque & rutius dici: quod quia exclusio non sit à concomitantibus: non est exclusa potentia motiua ex affirmatione intellectus & voluntatis tantùm. Comes enim eorum inseparabiliter est.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum primum.*

INtitulo nota quatuor terminos. Primo ly intelligant: stat enim pro cognitione distincta. Secundò ly omnia: distribuit nanque pro omnibus rebus, & rerũ prædicamentis ac conditionibus naturaliter cognoscibilibus ab angelo. Tertiò, ly per, denorat habitudinem causæ formalis, eo modo quo ratio intelligendi formaliter ad intellectionem concurrere creditur. Quartò, ly substantiam suam, intellige cum præcisione, id est solam ad excludendũ species intelligibiles, & superiores substãtias, ita quod sensus quæstionis est, vtrũ essentia angeli sola sit sufficiens

Universidad de Salamanca Biblioteca

ſciens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoſcibilia tantum quātum poteſt illa cognoſcere.

¶In corpore eſt vna concluſio reſponſiua quæſito negatiuè, ſcilicet angelus non cognoſcit omnia per eſſentiam ſuam, ſed per ſimilitudines ſuperadditas. Probatur ſic, Nulla forma complete perficit aliquam potentiam, niſi contineat omnia ad quæ ſe extendit potentia illa: ſed eſſentia angeli ſe habet vt forma reſpectu ſuæ intellectiuæ potentiæ: & non cōtinet omnia quæ poteſt angelus intelligere: ergo non eſt ei forma adæquata: & conſequenter nō omnia per illam intelligit angelus. Maior propoſitio declaratur à poſteriori in forma & materia ſenſibiliū: minor verò quo ad primam partem probatur, quia quo intellectus intelligit, ſe habet ad ipſum vt forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit eſt forma. Secunda verò pars probatur, quia intellectus angelicus extēdit ſe ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum eſt obiectum intellectus omnis. Eſſentia autem angeli non continet in ſe omnia. Quod probatur. Tum quia eſt determinata ad genus & ad ſpeciē. Tum quia continere in ſe omnia eſt proprium eſſentiæ diuinæ, quæ eſt infinita ſimpliciter. Nota primo quod ſecunda pars concluſionis per modum cuiuſdam ſequelæ à Sancto Thoma appoſita eſt, & non probata, ſed quaſi per ſe nota dimiſſa, apud ſupponentes, angelos habere cognitionem de rebus omnibus ſecundum proprias rationes earum, & concedentes dari ſpecies intelligibiles. Vnde duæ hic annectuntur quæſtiones. Altera, an angeli cognoſcant omnia ſecundum proprias rationes. Altera, an dentur ſpecies intelligibiles. Et ſecūda quidem ſeorſum tractabitur. Ad primam autem quia directè ſpectat ad propoſitum, & expreſſe hoc ſumitur in minore: eſſet nunc dicendum niſi inferius multis quæſtionibus ſigillatim diſcutienda eſſet, vnde pro nunc ſupponatur. Nota ſecundo, quod in præſenti ratione ſupponitur, eſſentiā angeli poſſe eſſe ei rationem intelligendi & diſcutitur, an reſpectu omnium intelligibilium ab eo ſit ratio, an non reſpectu omniū. Illud autem quod præſupponitur, in ſequentis quæſtionis articulo primo explanabitur & diſcutietur: hoc autem tanquam communiter confeſſum ſupponitur. Nota tertiò, quòd continentia, de qua eſt ſermo in maiore & minore, eſt continentia completa, ſiue formalis ſiue virtualis ſit: completa autem continentia dicitur quando aliquid continetur ſecundum omnes ipſius conditiones formaliter, vt genus in ſpecie, vel virtualiter, vt creaturæ ſunt in creatoris potentia. Nam niſi de huiuſmodi continentia ſit ſermo, forma non adæquaret potentiam, quantumcunque eſſet continens alias. Et ſic minor clara eſt: quoniam eſſentia angeli ſola, etſi ſit inferiorum quaſi exemplar, & ſuperiorum quaſi effectus, & ex ea fluant ſpecies omnium: in ſe tamen ſecundum ſe ſolam, non æquiualet ſpeciebus ex ea fluentibus: quoniam multa addunt in repræſentando, quæ ſola per ſeipſam repræſentare nequit. Quia ea, quæ repræſentantur, in ſolo Deo continentur, ſecundum omnes eorum conditiones, quia addunt aliquid poſitiui, quod in angelorum eſſentiis non continetur: quia ſunt finitæ. Nota quartò, quod quum in litera probatur, quod quo intellectus intelligit, eſt forma eius, quia quo agens agit, eſt forma eius: ſumitur agens & agere communiter, vt etiam comprehendit actionem immanentem, quæ non eſt actio, ſed qualitas. Vis tamen rationis non infirmatur ex hoc, imo valida magis redditur, quoniam ſi intelligere eſt tale agere, quod eſt eſſe tale, à fortiori ſequitur, ergo quo ſic agit, eſt eius forma, quia eſt quo intelligens habet tale eſſe.

832 417 338 390 D.752 276 23 85 81 a 425 D.762 417 417

gat, id eſt omnia in omnibus. Ergo angelus omnia in ſua ſubſtantia cognoſcit.

¶SED CONTRA eſt quod Dio. dicit in eodem capite, quod angeli illuminantur rationibus rerum. ergo cognoſcunt per rationes rerum, & non per propriam ſubſtantiam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd illud quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, vt forma [e] eius, quia forma eſt quo agens agit. Oportet autem ad hoc quod potentia perfectè compleatur per formam, quod omnia cōtineantur ſub forma, ad quæ potentia ſe extendit. Et inde eſt, quod in rebus corruptibilibus forma non perfectè complet potentiam materiæ [e]: quia potentia materiæ ad plura ſe extendit, quam ſit continentia formæ huius, vel illius. Potentia autem intellectiua angeli ſe extendit ad intelligendum omnia: quia obiectum intellectus eſt ens [d], vel verum commune [e]. Ipſa autem eſſentia angeli non comprehendit in ſe omnia, cùm ſit eſſentia determinata ad genus & ad ſpeciem. Hoc autem proprium eſt eſſentiæ diuinæ, quæ infinita eſt, vt in ſe ſimpliciter omnia comprehēdat perfectè [e]. Et ideo ſolus Deus cognoſcit omnia per ſuam eſſentiam: angelus autem per ſuam eſſentiam nō poteſt omnia cognoſcere, ſed oportet intellectum eius aliquibus ſpeciebus perfici ad res cognoſcendas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum dicitur angelum ſecūdum ſuam naturam res cognoſcere, ly ſecundum non determinat medium cognitionis, quod eſt ſimilitudo cogniti: ſed virtutem cognoſcitiuam, quæ conuenit angelo ſecundum ſuā naturam.

¶Ad ſecundum dicendum, quod ſicut ſenſus in actu [e], eſt ſenſibile in actu, vt dicitur in ſecundo de anima, non ita quod ipſa vis ſenſitiua ſit ipſa ſimilitudo ſenſibilis quæ eſt in ſenſu, ſed quia ex vtroque fit vnum ſicut ex actu & potentia, ita & intellectus in actu [d] dicitur eſſe intellectum in actu: non quod ſubſtantia intellectus ſit ipſa ſimilitudo per quam intelligit, ſed quia illa ſimilitudo eſt forma eius. Idem eſt autem quod dicitur in iis quę ſunt ſine materia, idem eſt intellectus & quod intelligitur, ac ſi diceretur, quòd intellectus in actu eſt intellectū in actu. Ex hoc enim aliquid eſt intellectum in actu quod eſt immateriale [e].

¶Ad tertium dicendum, quòd ea quæ ſunt infra angelum, & ea quæ ſunt ſupra ipſum, ſunt quodammodo in ſubſtantia eius: non quidem perfectè, neque ſecundum propriam rationem, cum angeli eſſentia finita exiſtens ſecundum propriam rationem ab aliis diſtinguatur, ſed ſecundum quandam rationem communem [e]. In eſſentia autem Dei ſunt omnia perfectè, & ſecundum propriam rationem, ſicut in prima & vniuerſali virtute operatiua [e], à qua procedit quicquid eſt in quacunq; re proprium vel cōmune. Et ideo Deus per eſſentiam ſuam habet propriam cognitionem [d] de rebus omnibus: non autem angelus, ſed ſolam communem.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum angeli intelligant per ſpecies à rebus acceptas.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod angeli intelligāt per ſpecies à rebus acceptas. Omne enim quod intelligitur per aliquam ſui ſimilitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicuius in altero exiſtens, aut eſt ibi per modum exemplaris, ita quod illa ſimilitudo ſit cauſa rei: aut eſt ibi per modum imaginis, ita quod ſit cauſata à re: oportet igitur, quòd omnis ſcientia intelligentis, vel ſit cauſa rei intellectæ, vel cauſata à re. Sed ſcientia angeli non eſt cauſa rerum exiſtentium in natura, ſed ſola diuina ſciētia [e]. Ergo oportet quod omnes ſpecies, per quas intelligit intellectus angelicus, ſint à rebus acceptæ.

¶2. Præterea, Lumen angelicum eſt fortius quam lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abſtrahit ſpecies intelligibiles à phantaſmatibus. ergo lumen intellectus angelici poteſt abſtrahere ſpecies etiam ab ipſis rebus ſenſibilibus. Et ita nihil prohibet dicere quod angelus intelligat per ſpecies à rebus acceptas.

¶3. Præterea, Species quæ ſunt in intellectu indifferenter ſe habent ad præſens & diſtans, niſi quatenus à rebus ſenſibilibus accipiuntur. Si ergo angelus nō intelligit per ſpecies à rebus acceptas, eius cognitio indifferenter ſe haberet ad propinqua & diſtantia. Et ita fruſtra ſecundum locum moueretur.

¶SED CONTRA eſt, quod Dio. dicit 7. c. de Diu. no. quod angeli non congregāt diuinam cognitionē à rebus diuiſibilibus, aut à ſenſibilibus.

¶RESPONDEO dicēdum, qꝫ ſpecies, per quas angeli intelligunt, non ſunt à rebus acceptæ, ſed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere diſtinctionem ſpiritualium ſubſtantiarū & ordinē, ſicut eſt diſtinctio & ordo corporaliū [e]. Suprema aūt corpora habēt potentiam in ſui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus autem inferioribus potentia materiæ non totaliter perficitur per formam, ſed accipit nunc vnam, nunc aliam formam ab aliquo agente. Similiter & inferiores ſubſtantię intellectiuæ, ſcilicet animæ humanæ habent potentiam intellectiuam non completam naturaliter, ſed completur in eis ſucceſſiuè [e], per hoc quòd accipiunt ſpecies intelligibiles à rebus. Potentia verò intellectiua in ſubſtantiis ſpiritualibus ſuperioribus, id eſt in angelis, naturaliter completa eſt per ſpecies intelligibiles connaturales, inquantum habent ſpecies intelligibiles connaturales ad omnia intelligenda [e], quæ naturaliter cognoſcere poſſunt. Et hoc etiam ex ipſo modo eſſendi huiuſmodi ſubſtantiarum apparet. Subſtātiæ enim ſpirituales inferiores, ſcilicet animæ, habent eſſe affine corpori, inquātum ſunt corporum formę, & ideo ex ipſo modo eſſendi competit eis vt à corporibus, & per corpora ſuam perfectionem intelligibilem conſequātur [e], alioquin fruſtra corporibus vnirentur. Subſtantiæ verò ſuperiores, id eſt angeli, ſunt à corporibus totaliter abſolutæ immaterialiter, & in eſſe intelligibili ſubſiſtentes, & ideo ſuam perfectionem intelligibilem conſequuntur per intelligibilem effluxum, quo à Deo ſpecies rerum cognitarum acceperunt ſimul cum intellectuali natura [e]. Vnde Aug. dicit 2. ſuper Geneſim ad literam, quòd cætera quæ infra angelos ſunt, ita cauſantur, vt prius fiant in cognitione rationalis creaturæ, ac deinde in genere ſuo.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in mēte angeli ſunt ſimilitudines creaturarum, nō quidem ab ipſis creaturis acceptæ, ſed à Deo, qui eſt creaturarum cauſa, & in quo primo ſimilitudines rerum exiſtūt. Vnde Aug. dicit in eodem lib. quod ſicut ratio qua creatura conditur, prius eſt in verbo Dei quam ipſa creatura quæ conditur, & ſic eiuſdē rationis cognitio prius ſit in creatura intellectuali: ac deinde eſt ipſa conditio creaturæ. *Li. 2. ſuper Gen. c. 8.*

¶Ad ſecundum dicendum, quòd de extremo ad extremum non peruenitur niſi per medium. Eſſe autem formæ in imaginatione, quod eſt quidem ſine materia, non tamē ſine materialibus conditionibus mediū eſt inter eſſe formæ, quæ eſt in intellectu per abſtractionem à materia, & à conditionibus materialibus. Vnde quantumcunque ſit potēs intellectus angelicus, non poſſet formas materiales reducere ad eſſe intelligibile, niſi prius reduceret eas ad eſſe formarum imaginatarum. Quod eſt impoſsibile, cùm careat imaginatione, vt dictum eſt. Dato etiam quod poſſet abſtrahere ſpecies intelligibiles à rebus materialibus: non tamen abſtraheret, quia non indigeret eis, cùm habeat ſpecies intelligibiles connaturales.

¶Ad tertium dicendum, quod cognitio angeli indifferenter ſe habet ad diſtans & propinquum ſecundum locum. Non tamen propter hoc motus eius localis eſt fruſtra. Non enim mouetur localiter ad cognitionem accipiendam [e], ſed ad operandum aliquid in loco.

417 a D.472 281 *Infr. q. 89. ar. 1. 2. et 3. Et 2. diſ. 3. qu. 1. art. 1. Et ver. qu. 8. ar. 6. Et 2. contra G. 92. fin. & 94. opuſ. 3. c. 2. 24.* 87 291

¶*Super Quæſtionis quinquageſimæ quintæ Articulum ſecundum.*

TItulus clarus eſt. ¶In corpore articuli vna eſt concluſio reſponſiua. Species per quas angeli intelligunt non ſunt à rebus acceptæ, ſed ſunt eis connaturales. Et probatur tripliciter duabus rationibus, & vnica autoritate Auguſtini. prima ratio eſt diſtinctio ordoque corporalium habet vt corpora inferiora ſint in potentia ad perfectiones ſuas, & ſucceſſiuè acquirāt eas: corpora verò ſuperiora congenitas habeant ſuas perfectiones ſintque naturaliter completa, &c. ergo diſtinctio ordoque ſubſtantiarum intellectualium hoc idem habebunt, vt ſcilicet inferiores intellectus ſint in potentia ad ſuas perfectiones, ſuperiores verò habeant eas naturaliter congenitas. Tales autem perfectiones ſunt ſpecies intelligibiles: ergo.

¶Circa hanc rationem aduerte quod Scotus in ſecundo diſtinctione tertia, quæſtione vltima dicit hāc rationem non concludere propoſitum, ſed magis oppoſitum. Quia perfectiones cæleſtes ſunt cauſabiles à Deo ſolo: perfectiones verò angelicæ ſunt cauſabiles à creaturis. ex hoc enim ſequitur, & quod ratio non concludit: quia non eſt idem iudicium de vtriſque: & quod inferat oppoſitum, quia perfectiones cauſabiles à creaturis facit prouidentia diuina per ſecundas cauſas. Conſtat autem quod obiectum & intellectus poſſunt cauſare ſpeciem: ergo Durandus quoque tripliciter dicit hanc rationem peccare. Primò, improportionalitate corporum ſuperiorum ad inferiora, & angelorum ad animas noſtras, quia aut intelligitur vniuerſaliter, & ſic eſt falſa, quoniam ſuperiora corpora generant inferiora, angeli autem non generant animas: aut particulariter, & ſic nihil concludit. Secundò in complemento naturali corporum cæleſtium: quia aut intelligit de perfectione ſubſtantiali, & ſic non eſt ad propoſitum: aut de accidentali etiam, & ſic falſum aſſumit, quia luna & ſtellæ recipiunt lumen à ſole. Tertiò, ducendo ad impoſſibile: quia ſtantibus aſſumptis propoſitionibus tuis, ſequeretur quod angelus eſſet ſic naturaliter perfectius, quod non eſſet in potentia ad aliquam accidentalem perfectionem, & conſequenter nullam de nouo poſſet habere actualem cognitionem quod tu negares.

¶Ad has obiectiones facile reſpondetur, notando duas diſtinctiones. Prima eſt de perfectionibus angelicis, ſiue cæleſtibus, quod dupliciter poſſumus de eis loqui. Vno modo ſecundum rationem communem, & ſic vtræque ſunt cauſabiles à creaturis. Figura enim motus, & lumen, & ſpecies intelligibiles in communi, entia ſunt acquiſibilia per actionem creaturarum de nouo. Alio modo ſecundum proprias rationes, prout & inquantum ſunt in tali & tali natura, ſcilicet cæleſti & angelica. Et hoc pacto ſupponere pfectiones angelicas eſſe cauſabiles ab extrà

ab extra, aut non cauſabiles eſt petitio principij, quia hoc eſt quod quærendo vertitur in dubium. Et Sanctus Thomas rationabiliter ex hoc, quod natura indidit corporibus cæleſtibus perfectiones ſuas, quæ tamen in communi ſunt de nouo acquiſibiles, intulit à fortiori, intelligentias eſſe tales naturas, quibus congenitæ ſint propriæ perfectiones, quæ etiam in communi ſunt de nouo acquiſibiles. Et ex hoc à priori ſequitur, quod neutræ vt in tali natura ſunt, ſunt cauſabiles ab extrà, ſed ab actore naturæ tantum. Et ex hoc patet reſponſio ad Scotum. Secunda diſtinctio eſt de potētia, quia vt dicitur 8. Phyſic. dupliciter contingit aliquid eſſe in potentia, ſcilicet eſſentiali, id eſt, ad actum primum, aut accidentali, id eſt, ad actum ſecundum. Et vt patet in ſecundo & tertio de Anima, intellectus tūc dicitur eſſe in potentia eſſentiali, quādo eſt ſicut tabula nuda. Tunc autē in potentia accidentali, quando eſt ſicut ſciens, non actu intelligens. In propoſito ergo ſermo eſt de potentia eſſentiali, & ad perfectionem ſecundum actum primū. non aliquam, ſed omnē tam ſubſtantialem quā accidentalem, naturalē tamen. Vnde ad primā inſtātiam dicitur, quod obiectio eſt ſatis puerilis: quoniam eſt aliud arguere ex propoſitionibus particularibus, & aliud eſt arguere ex vna conditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex iſta corporū cæleſtium conditione, quia ſcilicet ſunt naturaliter completa, & tamen facimus propoſitionem vniuerſalem de omnibus corporibus primis. vnde proportionalitas illa eſt particularis quo ad conditionem in qua attenditur, & eſt vniuerſalis quo ad prædicationem.

295 418 373 455 58 494 260 284 Cap. 8.

¶Ad ſecundam verò inſtantiam dicitur, quòd corpora cæleſtia quamuis comparentur ad perfectiones accidentales, vt potentia ad actum, quia ſe habent vt receptiuum ad receptum: non tamen ſunt in potentia eſſentiali vt accidentali, reſpectu earum. Vnde non eſt ad propoſitum talis potentialitas.

¶Ad tertiam verò inſtantiam dici poteſt dupliciter. Primò quòd proportionalitas inter angelos & corpora cæleſtia magis attenditur ſecundum potentiam eſſentialem quam accidentalem, quia actus ſecundus corporum eſt operatio tranſiens, angelorum verò immanēs: actus verò primus vtrobique eſt in eo cuius eſt & quo ad hoc eiuſdem ordinis. Tum quia actus primus vtrobique eſt naturalis: actus verò ſecundus non, ſed angelorum eſt operatio libera, corporum verò naturalis. Et propterea hæc abſque imperfectione non eſſent in potentia accidentali. Illi verò ex libertate, in natura tamen finita, habent potentiam accidentalem. Secundò dici poteſt, quòd quemadmodum in corporibus cæleſtibus poteſt de nouo aliquid acquiri partialiter, vt patet de partibus motus & terminis eius, & ſimiliter de partibus lunæ quo ad illuminari: ita in angelis eſt potentia accidentalis ad aliquam nouam cognitionem, proportionaliter enim ſe habent. Corpora namque cæleſtia ſemper mouentur, & tamen mutant de termino in terminum: & luna ſemper illuminatur: & tamen ſemper mutatur. Angeli autem & ſemper actu intelligunt ſaltem ſeipſos, & mutantur de vna intellectione in aliam reſpectu aliorum cognitorum.

¶Secunda ratio eſt modus quo res naturaliter perficitur, cauſatur ex naturali modo eſſendi eiuſdem. Cuius ſignum eſt, quòd in anima noſtra, cuius naturalis modus eſſendi eſt eſſe in corpore, naturalis etiam modus quo perficitur, eſt vt accipiat à corpore: alioquin fruſtra vniretur corpori, cùm materia ſit propter formā, & non econuerſo. Sed angeli ſubſiſtunt abſque omni coniunctione ad corpus, ergo perficiuntur abſque acceptione à corpore per influxum intelligibilem ab actore naturæ.

¶Circa hanc rationem Sco. vbi ſuprà dicit quod quamuis ex modo eſſendi animæ concludatur modus quo perficitur, ex incorporalitate tamen angeli non poteſt concludi, quòd non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia à corpore vt materia, non infert independentiam à corpore vt obiecto.

¶Ad hoc dicitur, quòd proceſſus Sancti Thomæ iuxta doctrinam traditam primo Poſteriorum procedit, ſcilicet, ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio erit cauſa negationis: & tenet in cauſis propriis. Si enim propria cauſa, quare anima accipit perfectionem ſuam à corpore, eſt modus eſſendi eius: cōſequens eſt quod negatio talis modi eſſendi, erit cauſa negationis talis modi perficiendi, imo oppoſitus modus eſſendi, erit cauſa oppoſiti modi perficiendi. Quod autem modus eſſendi animæ ſit propria cauſa modi perficiendi paſſiuè, probatur à Sancto Thoma, quia aliter vnio animæ intellectiuæ ad corpus, quæ importat talem modum eſſendi, fruſtra eſſet. Et tenet ſequela, quia talis vnio, aut eſt primo propter bonum animæ, vt propter bonum corporis. Sed hoc non poteſt dici, quia forma non eſt propter materiam. Relinquitur ergo illud, quia materia eſt propter formam. Conſtat autem proprium bonū animæ intellectiuæ in perfectione intellectuali conſiſtere. Et ex hoc patet quod independentia naturalis à corpore vt à materia infert independentiam ab eodem vt obiecto.

¶Sed contra hoc tamen inſtat iterum Scotus in quarto diſtinctione quadrageſima quinta, dicens dupliciter poſſe ſolui hanc rationem, primo dicendo, quod non ſequitur animam fruſtra vniri per hāc viam, & per aliam poſſit perfectio acquiri: ſicut non ſequitur, fruſtra potionem ſumere infirmum, qui etiam per ſectionem abſque potione poſſet ſanari. Secundò dicendo, quòd anima non vnitur propter bonum proprium, nec materiæ, ſed totius compoſiti, & ſic vtroq; modo negatur quod modus eſſendi talis ſit propria cauſa talis modi perficiendi.

¶Ad primum horū dicitur quòd in generatione entium & perfectorum non contingit ponere plures modos, vt patet in naturalibus: non ergo eſt rationabile, perfectionē ſubſtantiæ intellectualis pluribus modis poſſe naturaliter fieri: quoniam vnius naturæ vnus eſt modus naturalis ſuæ perfectionis. Secundò, quòd fruſtra fit per plura, quod fit per pauciora ęquè benè. Sed ſic eſſet in propoſito, imo melius anima perficeretur immediatè ab obiecto, quam à vice obiecto, id eſt phantaſmate: igitur aut iſte non erit naturalis, aut ille.

¶Ad ſecundum autē dicitur, quòd quia intellectuale vt ſic non eſt actus corporis, conſequenter vt ſic non eſt pars compoſiti corporei: ergo loquendo de ſubſtantia intellectuali formaliter, non poteſt dici quod primo eſt ꝓpter compoſitum, niſi aſſignetur ratio quare vnibilis ē corpori. Nec poteſt dici, quia eſt talis forma, puta intellectiua ſimul & ſenſitiua, quia de hac cōiunctione quæritur eodē modo, aut propter bonum ſenſitiui aut intellectiui. Non primum: quia illud eſt vt materia. Ergo ſecundum, ſcilicet vt à ſenſibus accipiat: & habetur intentum. *Qu. præc. art. 5.* 288. a 527

¶In reſponſione ad ſecundum, vbi ponuntur duæ viæ reſpondendi, aduerte quòd Scotus in locis allegatis impugnat primam reſpōſionem tripliciter. Primò contra eius efficaciam arguit ſic, eſſe imaginabile aut ponitur medium inter eſſe intelligibile & ſenſibile ex parte obiecti ſeu rei cognitæ, aut ex parte intellectus ſeu potentiæ abſtrahentis. Si ex parte rei, ſequeretur quòd etiam Deūs non poſſet intelligere lapidem, niſi media imaginatione aut eſſe imaginabili. Si ex parte intellectus, argum. non concludit quia ſtat quòd aliquid ſit medium virtuti inferiori, & tamen non ſit medium virtuti ſuperiori, ſicut (verbi gratiā) gradus caloris vt quatuor, habet rationem medij reſpectu virtutis calefactiuæ debilis paulatim calefacientis: & non virtutis vehementis ſubito magnum calorem inducentis.

¶Secundò ad idem arguit ſic: Nihil eſt in phantaſmate, per quod ſufficiat ad cauſandum ſpeciem intelligibilem in ſuo ordine, quod non eminentius ſit in re cuius eſt phātaſma, ergo res ſenſibilis in ſeipſa poteſt communicare ſpeciem. igitur phantaſma eſt medium per accidens, id eſt pro ſtatu iſto. Antecedens probatur: quia phantaſma per hoc tantum agit, quia eſt repræſentatiuum obiecti.

¶Tertiò contra eius veritatem inſtat, volens falſum eſſe, quod eſſe imaginabile ſit medium inter eſſe intelligibile & ſenſibile: quoniam eſſe imaginabile cōprehenditur ſub hoc extremo quod eſt eſſe ſenſibile: quemadmodum imaginatio ſub cognitione ſenſitiua.

¶Ad has obiectiones dupliciter dici poteſt. Primò, quòd S. Tho. ideo addidit ſecundam reſponſionem: quia videbat rationem hanc pati calumniam. nec credidit ipſam eſſe neceſſariam, ſed probabilem. Ego autem puto opinatum eſſe ipſum cum Auerroi in de ſenſu & ſenſato hanc rationem neceſſario concludere ſi philoſophiæ propoſitiones vt Philoſophos decet admittantur. Addit tamen ſecundam reſponſionem: vt Theologantibus, & ſecundum imaginationem loquentibus ſatisfacere. Dicendum eſt ergo quod ratio efficax eſt, quod medium hoc eſt eſſentiale, non tantum in eſſendo, ſed etiam in cauſando, & non ſimpliciter, ſed reſpectu talis cauſæ, ſcilicet rei ſenſibilis. Quod enim eſſe imaginabile ſit mediū in eſſendo, inter eſſe ſenſibile exterius & eſſe intelligibile, per ſe notū eſt: qa quodquid erat eſſe imaginabilis, partim eſt materiale, & partim ſpirituale. Quod verò ſit medium in cauſando eſſe intelligibile non ſimpliciter, ex eo patet quod effectus iſte, ſcilicet eſſe intelligibile, poteſt cauſari abſq; eſſe imaginabili concurrente: vt patet de ſpeciebus congenitis ipſis angelis. Quod autem ſit medium eſſentiale in cauſando eundem effectum reſpectu talis cauſæ ſcilicet ſenſibilis exterioris, ſcilicet quod ſi eſſe intelligibile cauſari debet à re ſenſibili extrinſeca, cauſari non poteſt, niſi per tale medium, ſcilicet eſſe imaginabile. Et loquimur ſemper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Diony. ſeptimo c. de Diu. nom. ſcilicet quod ordo Vniuerſi hoc habet, vt ſupremum infimi attingat infimum ſupremi. Ex hac enim habeo, quod ſenſibile non niſi in ſuo ſupremo, pertingit ad infimum ordinem intelligibilem. Conſtat autem quod ſupremū in ordine ſenſibilium eſt eſſe imaginabile: quia eſt ſpiritualiſſimū & propinquiſſimum intelligibilitati, & quod infimum in ordine intelligibile eſt cōcurrere ad ſpeciem intelligibilē educendā de potentia ad actum: igitur naturalis ordo rerū exigit, vt res ſenſibilis ſecundum eſſe omnino materiale, nō poſſit eſſe immediatum cooperans virtuti intellectuali producenti eſſe intelligibile. Sed ſi cooperari debet, oportet quòd prius ad ſummum gradum perueniat. Habeo etiam ſecundò, quòd ſolus intellectus humanus, qui eſt infimus in ordine intellectualiū, cōiungitur ſupremo ſenſibilium, quod eſt concurrere cum ſenſibilibus ad habendum & col-

& colligendum esse intelligibile. Intellectus verò superiores altiori modo illud obtinent, & ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primum quod esse imaginabile est medium non solum ex parte virtutis intellectiuæ, sed etiam ex parte sensibilis rei cognitæ. Non inquantum habet rationem obiecti seu termini, sed inquantum habet rationem causæ & motiui. Et sic patet instantias non obstare.

¶ Ad secundum verò negatur assumptum: quoniam spiritualitas phantasmatis non per accidens, sed per se cõcurrit ad talem causalitatem, vt ex dictis iam patet. Ad probationem autem dicitur, quod phantasma agere ratione naturæ repræsentatæ tantum, potest dupliciter intelligi. Vno modo tanquam ratione agendi, & sic conceditur. Alio modo tanquã conditione agentis, & sic est falsum. Quidditas enim bouis, non secundum quodcunque esse est proximum principium suiipsius in esse intelligibili, sed secundum esse spiritualissimum proprij ordinis, scilicet sensibilis. Vnde quemadmodum quod quid erat esse bouis, est prima ratio agendi in generatione naturali, quum bos generet bouem: esse autem materialiter & sensibiliter vt bos est, & in rerum natura est conditio & rationis agendi, & agentis. Ita quum phantasma speciem intelligibilem concausat (quod phantasma nihil aliud sit quam natura bouina in tali esse spirituali) ratio agendi est ipsa natura, sed conditio rationis agendi & agentis est talis spiritualitas, quæ non eminentius continetur in obiecto extrinseco, quoniam ipsa est ab anima, non quacunque sed suprema, seu secundum sui supremum, quoniam sensitiuum ex coniunctione ad intellectiuum, obtinet vim cogitatiuæ, à qua est tanta spiritualitas. Nam obstat quod phantasma sit quantum quoddam materiale, ac per hoc conueniens in modo essendi cum obiecto extrinseco: quoniam, vt ex dictis patet, modus iste essendi quamuis sit eiusdem generis, est tamen alterius & nobilioris rationis, adeo vt differat ab illo plusquam genere physico. & sit supremus in tota latitudine modorum essendi sensibilium: vt summa propinquitas eius ad ordinem intelligibilium testatur. Et propterea, vt dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis concausa esse intelligibilis. Non autem quidditas in esse omnino materiali.

¶ Ad tertium verò dicitur, quòd esse sensibile duobus modis sumi potest. Vno modo communiter: & sic constat quod esse imaginabile est eius species. Alio modo magis strictè & vsitatius pro sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse medium: & quia de tali sensibili est sermo, vt per se notum est, ideo obiectio est satis friuola.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod Scotus in 4. distinct. 45. quæstio. 1. tenens distantiam localem impedire cognitionem tam angeli quam animæ separatæ, autoritatibus munit se scilicet August. in lib. de cura agenda pro mortuis; & Gregorij in homiliis, dicentium animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt sancti Patres didicerunt à Iohan. Bapt. descendendo ad inferos. Adducit etiam duas autoritates Aristo. Alteram ex 8. Physic. vbi vult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentem illi, parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus: alteram ex 7. Physic. vbi vult agens & patiens esse simul simultate contactus in corporibus: vel simultate maiore, scilicet mutuæ præsentiæ in spiritualibus, apud ipsum ergo requiritur præsentia, nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

¶ Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primò, quia supponunt angelum seu animam separatam accipere cognitionem à rebus sensibilibus: peccant secundò secundum non causam vt causam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorum quæ fiunt apud nos, & non ex distantia, vt infrà patebit. Vnde autoritates August. & Greg. non sunt ad propositum, similiter & autoritates Arist. quia loquuntur de actione & passione: quamuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorum iam pateat quomodo autoritas intelligenda sit de præsentia ordinis.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum tertium.

IN titulo aduertendum est, quod cùm vniuersalitas speciei intelligibilis non sit in prædicando, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentando: intelligere per species vniuersaliores, nihil aliud est quam intelligere per species ad plura se extendentes in repræsentando. Et quoniam hoc contingit dupliciter. Vno modo per repræsentationem rei magis vniuersalis. Alio modo per repræsentationé plurium in actu, eo modo quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium per se differentiarum eius æqualiter vniuersaliter species diceretur & esset, quam repræsentatiua animalitatis aut humanitatis tantum. & hoc modo sumitur vniuersalior in proposito, & non primo modo.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua affirmatiuè: dupliciter probata, scilicet angeli quanto sunt superiores, tanto per species vniuersaliores intelligunt. Probatio prima est ista. Intellectus quanto sunt naturaliter superiores, tanto sunt similiores Deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis sunt similiores, tanto per pauciores species intelligunt: ergo per vniuersaliores, consequentia est nota. Alioquin intelligens per pauciores species, non haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autem propositio patet ex eo, quòd naturæ graduantur secundum propinquitatem similitudinis naturalis ad primum. Secunda verò probatur ex eo, quòd Deus omnia per vnum vt quo intelligit & hoc est perfectionis simpliciter. Ex hoc enim euidenter sequitur, quod habere propriam cognitionem de vtroq;. Quod videtur inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 12. ca. Angelicæ hier. quod superiores angeli, participant scientiam magis in vniuersali, quam inferiores. Et in lib. de Causis dicitur, quod angeli superiores habent formas magis vniuersales.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, q̃ sunt vni primo, quod est Deus, propinquiora & similiora. In Deo aũt tota plenitudo intellectualis cognitionis continetur in vno scilicet in essentia diuina, per quã Deus omnia cognoscit. Quæ q̃dẽ intelligibilis plenitudo in intelligibilib. creaturis inferiori modo & minus simpliciter inuenitur. Vnde oportet, quod ea quæ Deus cognoscit per vnum inferiores intellectus cognoscant per multa, & tãto amplius per plura, quãto amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur quãto angelus fuerit superior, tãto per pauciores species vniuersitatẽ intelligibiliũ apprehendere poterit: & ideo oportet quod eius formę sint vniuersaliores, quasi ad plura se extendentes vnaquæque earum. Et de hoc exemplum aliqualiter in nobis perspiciporteſt: sunt enim quidam qui veritatem intelligibilem capere non possunt, nisi eis particulatim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum cõtingit. Alij verò, qui sunt fortioris intellectus ex paucis multa capere possunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd accidit vniuersali vt à singularibus abstrahatur, inquantum intellectus ille cognoscens à rebus cognitionem accipit. Si verò sit aliquis intellectus à rebus cognitionem non accipiens, vniuersale ab eo cognitum non erit abstractum à rebus, sed quodammodo ante res præexistens: vel secundum ordinem causæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in verbo Dei: vel saltem ordine naturæ: sicut vniuersales rerũ rationes sunt in intellectu angelico.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ cognoscere aliquid in vniuersali, dicitur dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ, vt scilicet cognoscatur solùm vniuersalis natura rei. Et sic cognoscere aliquid in vniuersali est imperfectius. Imperfectè enim cognosceret hominẽ, qui cognosceret de eo solũ quòd est animal. Alio modo ex parte medij cognoscẽdi. Et sic pfectius est cognoscere aliquid in vniuersali. Perfectior enim est intellect⁹, qui per vnũ vniuersale mediũ potest singula propria cognoscere, quàm quinó potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem non potest esse pluriũ propria ratio adæquata. Sed si fit excellens, potest idem accipi vt propria ratio & similitudo diuersorum. Sicut in homine est vniuersalis prudentia quantum ad omnes actus virtutũ: & potest accipi vt propria ratio & similitudo particularis prudentiæ, quæ est in leone & ad actus magnanimitatis, & eius quæ est in vulpe, ad actus cautelæ, & sic de aliis. Similiter essentia diuina accipitur propter sui excellentiam, propria ratio singulorũ quæ sunt in ea. Vnde sibi singula similantur secundum proprias rationes. Et eodem modo dicendum est de ratione vniuersali, quæ est in mente angeli, quòd per eam propter eius excellentiam multa cognosci possunt propria cognitione.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum superiores angeli intelligant per species magis vniuersales, quam inferiores.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd superiores angeli non intelligant per species magis vniuersales, quam inferiores. Vniuersale enim esse videtur quod à particularibus abstrahitur. Sed angeli non intelligunt per species à rebus abstractas. Ergo non potest dici quòd species intellectus angelici sint magis & minus vniuersales.

¶ 2. Præterea, Quod cognoscitur in speciali, perfectius cognoscitur quam quod cognoscitur in vniuersali: quia cognoscere aliquid in vniuersali, est quodammodo medium inter potentiam & actum. Si ergo angeli superiores cognoscunt per formas magis vniuersales quam inferiores, sequitur quòd angeli superiores habeant scientiam magis imperfectã, quàm inferiores. Quod est inconueniens.

¶ 3. Præterea, Idem non potest esse propria ratio multorum. Sed si angelus superior cognoscat per vnam formam vniuersalem diuersa, quæ inferior angelus cognoscit per plures formas speciales, sequitur, quòd angelus superior vtitur vna forma vniuersali ad cognoscenda diuersa. Ergo non poterit res species intelligunt, esse falsam. Quia non oportet, quod Deo assimiletur magis sibi in hoc quod est per pauciores species intelligere, sed in hoc quod limpidius intelligit.

¶ Contra secundam verò rationem à signo sumptam instat, dicens supponi ibi falsum, puta quod homines meliotis ingenij, per pauciores species intelligant quoniam tot sunt in illis quot sunt in his, qui sunt hebetioris ingenij. Sed illi citius & limpidius cognoscunt.

¶ Contra conclusionem autem directè arguit tripliciter. Primò, Vnitas rationis intelligendi præsupponit vnitatem obiecti adæquati, id est, continentis virtualiter obiectiuè omnia quæ species illa continet repræsentatiuè: vt patet de essentia diuina: vt ratione intelligendi, & vt obiecta. Sed impossibile est dari talẽ vnum obiectum cõtinens multitudinem quidditatum. ergo non potest dari aliqua species creata repræsentãs distinctè multas quidditates. Secundò, Quælibet ratio cognoscendi potest habere actum sibi adæquatum. Sed talis species non posset habere actum sibi adæquatum: ergo non datur. Probatur minor, quia apud te angelus non potest simul plures species actu intelligere distinctè. Tertiò arguit ad idẽ ex parte habitus, ducendo ad idem inconueniens, scilicet quod angelus plures naturas simul cognosceret distinctè. Affert præterea vnam aliam rationem cõtra tenentes speciem aliquam in angelo non repræsentare tot quin possit plura repræsentare: quod quidem dicit à nobis non oportere teneri, & benè dicit in hoc de quidditatibus loquendo, quoniam secus est de singularibus: & propterea quum tractabitur inferius de repræsentatione infinitorum singularium per vnam speciem angelicam, soluetur eius ratio.

¶ Ad obiectionem contra primam rationem dicitur notando, quòd duplex genus perfectionum inuenitur in Deo. Quædam enim sunt communicabiles creaturis vt sapientia & bonitas. Quædam verò incommunicabiles, vt infinitas & deitas, & intelligere omnia distinctè per substantiã suam: & alia huiusmodi. Nec solum inter se differunt perfectiones hæ: sed differenti modo creaturæ similiores Deo appropinquant: quoniam secundum primas perfectiones attenditur appropinquatio penes magis participare rationem formalem illius perfectionis. Secundũ verò perfectiones incommunicabiles appropinquatio attenditur secundum maiorem recessum ab opposito. Illud enim est similius deitatis, cuius natura magis recedit à non esse, &c.

¶ Nota secundo, quòd non solum intelligere est perfectio simpliciter, sed etiam intelligere omnia per vnum: vt patet ex diffinitione perfectionis simpliciter posita ab Anselmo monologion. xv. Nec refert in proposito an sit perfectio simpliciter seorsum & de per se: an sit gradus seu modus perfectionis simpliciter: vt hoc quod dico actus purus.

¶ Nota tertiò, quòd suprema pars vniuersi, id est angeli, ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum, non secundum quasdam perfectiones simpliciter, sed secundum omnes: magis tamẽ & minus secundum gradus suos: vt patet discurrendo per omnes perfectiones simpliciter. Et super hoc fundata est ratio Sancti Thomæ ostendentis, angelos quanto superiores tanto per pauciores species intelligere, quia sunt similiores Deo secundum omnes perfectiones simpliciter & consequenter secundum hanc, vnde irrationabilis, & à philosophia aliena est exceptio istius: quare enim magis ista quam aliæ excipienda est? Secundò dicitur, quod ratio fundatur super essentiali gradu ationis intellectuum vt sic, quoniam quanto intellectus est superior, tanto est perfectior. Quanto autem perfectior, tanto vnitior (vt sic liceat loqui) eo quòd virtus vnita maior est seipsa dispersa. Constat autem magis vnum & indiuidualem esse intellectum minus partibus per species intelligibiles, quam eum qui per plures species diuidendus est ad singula cognoscenda: & consequenter quanto intellectus est perfectior, tanto est similior Deo non solum in hoc quod limpidius cognoscit, sed etiam in hoc quod per pauciores species cognoscit.

¶ Ad

¶ Ad obiectionem verò contra secundam rationem dicitur, quòd S. Tho. non accipit pro signo ingeniosiores homines ex paucioribus speciebus intelligere, quoniam hoc latet. Sed id quod euidens est: hos scilicet qui ingenio præstant ex paucioribus principiis, & absque distincta singulorum propositione apprehendere, hoc enim est signum euidens quòd in vno multa apprehendere, nec egere singula seorsum proponi, attestatur magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectiones autẽ cõtra conclusionem, dicitur quòd vnitatẽ speciei præsupponere vnitatem obiecti primi & adæquati, dupliciter intelligi potest. Vno modo, quòd præsupponat vnitatem formalem & realem illius sic in rerũ natura existẽtis. Et hoc modo non oportet esse verum: vt patet de specie intelligibili in nobis naturæ bouinæ. Talis enim res non est sic in rerum natura, vt adæquatè præsentatur per speciẽ. Et propterea nulla vna res singularis inuenitur in rerũ natura adæquatè illi respõdẽs. Alio modo, vt præsupponat vnitatem tãum formalem obiecti: quẽadmodum si species naturæ leoninæ à Deo alicui intellectui esset impressa. Et hoc modo verũ est vniuersaliter: quòd omnis species supponit vnitatem obiecti: quoniã & omnis potẽtia respicit primò vnam rationem formalem. Et sic dico quòd argumentũ decipitur, putans primo modo verificari ma iorem, cùm tamen in solo Deo verificetur. In cæteris verò sat est quòd quælibet species respiciat primò vnam rationem formalem: & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad secundam verò obiectionem ex parte actus conceditur quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd non potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus quòd non potest simul plura vt plura intelligere simul. Non est autem plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam speciem, vel etiam per plures species ordine quodam se habentes, vel in ordine ad vnum.

¶ Contra eandem conclusionem instatur, quia videtur contradicere supradictis, quoniam sequitur ex ea, quòd posset dari aliquis angelus qui omnia intelligeret per essentiam suam solam: & tenet sequela, adiuncta alia propositione tua, scilicet quòd quolibet angelo facto potest Deus facere perfectionem substantialiter, ex hoc enim sequitur, quòd si facto angelo qui omnia intelligat per duas species, scilicet essentiam propriam, & vnam superadditam, fiat alter superior: ille intelliget per pauciores species, & sic per vnam tantùm, quæ proculdubio erit essentia sua.

¶ Ad hoc dicitur breuiter negando consequentiam, quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur, quòd creato superiore angelo, necessariò omnibus inferioribus angelis superadderetur noua species, qua distinctè possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species, in isto verò nouiter facto essent duæ tantùm, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum, semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per additionem seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.

¶ In responsione ad vltimum argumentum dubium occurrit circa illam propositionem. Species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio seu similitudo multorum distinctè: quemadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim videtur esse falsum & impossibile: quoniam tali excellentia aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici, quòd sit in repræsentando tantùm. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, quia scilicet est præhabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem quare species angelica vna existens, est multorum distinctè repræsentatiua: quia est excellens, id est quia excellenter repræsentat, esset idem per idem declarare, & nullam reddere causam nisi secundum verba, quia idem est multa distinctè repræsentare, & singula excellenter seu inadæquatè representare. Nec etiam dici potest, quòd sit propter excellentiam in essendo. Tum quia sequeretur, quòd vna species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantiis sensibilibus specificè distinctis, imò multis substantiis angelicis: imò fortè omnibus substantiis actu creatis inferioribus supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset, etiam nobilior in essendo quàm essentia sui angeli, quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, vt habeat in se vnde sibi assimilentur omnia inferiora: secundum proprias eorum quidditates nobilius est in essendo quàm id quod non habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ Sancti Thomæ & communi: quoniam quemadmodum communicari nequit substantiæ angeli, vt sit tantæ excellentiæ in essendo, quòd sit propria similitudo multorum: nec tali speciei, quum vtrunque creatura sit, & determinatum ad genus & speciem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis notandum est primò, quòd duo sunt genera entium. Quædam ad hoc primò instituta vt sint, quamuis fortè secundariò alia repræsentent: & hæc vocamus res. Quædam verò ad hoc primò instituta sunt naturaliter, vt alia repræsentent: & hæc vocamus intentiones rerum, & species sensibiles seu intelligibiles. Necessitas autem ponendi hæc duo rerum genera, est quia oportet cognoscitiuum esse non solum ipsum, sed alia: intellectiuum verò esse omnia, vt patet ex q. 14. & communi animi Philosophorum cõceptione, conuenientiſſ in hoc, q̃ simile simili cognoscitur. Nec naturæ rerum secundum sepsas possunt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est in anima. Nec ipsum cognoscitiuũ secundum suã substãtiam solã & finitã potest esse tantę excellentię, vt habeat in se vnde distinctè sibi assimilentur naturæ rerum cognoscibilium, secundũ proprias earũ rationes. Vnde patet, vt quũ nec esse naturę cognoscitiui sit ratio cognoscibili, nec esse naturalę cognoscibilium sit secundum se in cognoscitiuo: vt oportuerit instituì à natura ens intentionale, quo cognoscitiuũ esset cognoscibilia.

¶ Notandum est secundò, quòd cognoscitiuũ & intentionale, non distinguuntur sicut duo rerum ordines, sed potius vt concurrentia ad perfectionem vnius ordinis, scilicet naturarũ cognoscitiuarum, quoniam intentionalę complementum intrinsecũ cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendum quòd substantiæ cognoscitiuæ debetur, scilicet esse cognoscibilia inuentum est. Intrinsecum verò: quia ad perficiendum & eliciendum intrinsecam eius operationem adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu indiuim est actu esse intentionale quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo verò in potentia inest in potentia tale esse intentionale, vt patet & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad latitudinem verò gradus, quoniam quantò vis cognoscitiua est altior, tantò magis vnita se habet ad cognoscibilia, vt patet ascendendo à sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps.

Quantò autem magis virtus cognoscitiua vnitur, tantò minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia. Ac per hoc quantò virtus cognoscitiua est altioris ordinis, tanto altius, & consequenter minus distinctum: & magis vniuersale in repræsentando sibi vendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est, quod nihil aliud est quàm id quod vocamus species intelligibiles: & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus à primo intellecto ordinatæ prouenientes perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solam omnia nouit. Et quum hoc aliis communicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collatum est eis vt tales essent substantiæ, ac tantæ perfectionis, vt quòd secundum esse substantiale habere non possint, secundum esse intentionale haberent: magis & minus vniuersaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem substantiæ cognoscitiuæ, adeò quòd anima nostra vltima in ordine intellectualium diuisibilis sit secundum esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His stantibus, ad obiecta dicitur, quòd hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, vel respectu eorum quæ repræsentantur: vel respectu aliarum specierum repræsentatiuarum eorundem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilium intelligatur excellentia, non potest intelligi nisi in modo essendi: pro quanto species superioris angeli habet modum essendi altioris ordinis, quàm habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & propter talem excellentiam potest plurium esse ratio distincta. Si verò intelligatur respectu specierũ intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate relucet intentum: & intelligitur de excellentia non solum in modo essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita q̃ imaginamur, quòd quum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum repræsentatarũ, puta species bouis, species leonis, species aquilæ, &c. ascendendo erit date vnam specię altioris ordinis, æquialentem excellen tem seu eminenter illis tribus seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantem distinctè altiori modo illam, & quæ repræsentantur per illas quatuor species. Hoc enim est cognoscere per rationem vniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clarè patet, adductas instantias nihil obstare. Nam nõ oportet dicere speciem vniuersaliorem esse perfectiorem naturis repræsentatis, sed esse perfectiorem repræsentatiuis adæquatis earum: quod est necessarium. Nec est idem iudicium de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud se, sed proportionale. Non esse idem quidem, ex eo patet: quia impossibile cõmuniter fatemur esse, quòd angelus secundum esse suum substãtiale repræsentet propriam differentiam lapidis: & iam concedimus pariter, quòd secundum esse intentionale fibi additum illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, q̃ sit ad certam naturam limitatum, & sit alterius secundum propriam illius differentiam repræsentatiuum, & non repugnare hoc esse intentionali. Nã species bouis in anima, ad certam entis naturam definitum ens est inter accidentia: & tamen bouinæ differentiæ propriè repræsentatiua est. Et ratio huius diuersitatis est ea quã suprà tetigimus, quia scilicet ens intentionale est primò à natura institutũ

ad repræsentandum pro cõplemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipsæ vero res quarum sunt intentiones, sunt primò institutæ ad essendũ. Proportionale autem iudiciũ de substãtia intellectiua & esse intentionali est. Quia quantò substantia est altior, tantò esse intentionale propriũ illi est altius: imò ex altitudine substãtiæ prouenit altitudo intẽtionis, maioremq; perfectionẽ, ęquiuocam tamẽ ponit in angelo altitudo gradus substantialis, quàm altitudo intentionis: quoniã hęc nihil aliud ponit nisi eminenter æquiualere repræsentatiuis adæquatis rerum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum angelus cognoscat seipsum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angelus seipsum nõ cognoscat. Dicit enim Dion. 6. cap. Angelicæ hierarc. quòd Angeli ignorant proprias virtutes. Cognita autem substantia, cognoscitur virtus. Ergo Angelus non cognoscit suã essentiam.

¶2. Præterea, Angelus est quædam substantia singularis, alioquin non ageret, cùm actus sint singularium subsistẽtium. Sed nullum singulare est intelligibile. Ergo non potest intelligi. Et ita quum angelo non adsit nisi intellectiua cognitio, non poterit aliquis angelus cognoscere seipsum.

Tex. 11. t. 2. ¶3. Præterea, Intellectus mouetur ab intelligibili: quia intelligere est quoddam pati, vt dicitur in 3. de Anima. Sed nihil mouetur, aut patitur à seipso, vt in rebus corporalibus apparet. Ergo angelus non potest intelligere seipsum.

Lib. 2. c. 8. to. 3. ¶SED CONTRA est quod August. dicit super Genes. ad lit. quòd angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est in illustratione veritatis, cognouit seipsum.

Q. 54. art. 2. ¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut ex supradictis patet, obiectum aliter se habet in actione, quæ manet in agente, & in actione, quæ trãsit in aliquid exterius. Nam in actione, quæ transit in aliquid exterius, obiectum siue materia, in quam trãsit actus, est separata ab agente: sicut calefactum à calefaciente, & ædificatum ab ædificante. Sed in actione, quæ manet in agente, oportet ad hoc quòd procedat actio quòd obiectum vnitur agenti, sicut oportet quòd sensibile vniatur sensui, ad hoc quòd sentiat actu: & ita se habet obiectum vnitum potentiæ ad huiusmodi actionẽ, sicut forma quę est principium actionis in aliis agẽtibus. Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne, ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.

¶Sed considerandum est, quòd huiusmodi species obiecti quandoque est in potentia tantùm in cognoscitiua virtute: & tunc est cognoscens in potentia tantùm. Et ad hoc quòd actu cognoscat, requiritur quòd potẽtia cognoscitiua reducatur in actum speciei. Si autem semper eam actu habeat, nihilominus per eam cognoscere potest absque aliqua mutatione vel receptione præcedenti. Ex quo patet, quòd moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis, inquantum est cognoscens, sed inquantum est potentia cognoscens. Nihil autem differt ad hoc quòd forma sit principium actionis, quòd ipsa forma sit aliquando inhærens, & quòd sit per se subsistens. Non enim minus calor calefaceret si esset per se subsistens, quàm calefacit inhærens. Sic igitur etsi aliquid in genere intelligibilium se habeat vt forma intelligibilis subsistens, intelligit seipsum. Angelus autem cùm sit immaterialis, est quædam forma subsistens: & per hoc intelligibilis actu. Vnde sequitur quod per suam formã, quæ est sua substantia, seipsum intelligat.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q litera illa est antiquæ translationis, quæ corrigitur per nouam in qua dicitur: præterea, q ipsos, scilicet angelos, cognouisse proprias virtutes. Loco cuius habebatur in alia trãslatione, & adhuc eos ignorare proprias virtutes. Quamuis etiam litera antiquæ translationis saluari possit quantum ad hoc, q angeli non perfectè cognoscunt suam virtutem secundum quod procedit ab ordine diuinæ sapientiæ: qui est angelis incomprehensibilis.

61 c 432 80 c ¶Ad secundum dicendum, quòd singularium quæ sunt in rebus corporalibus, non est intellectus apud nos: non ratione singularitatis, sed ratione materiæ[c] quæ est in eis indiuiduationis principium. Vnde si aliqua singularia sunt sine materia subsistentia, sicut sunt angeli, illa nihil prohibet intelligibilia esse actu.

370 c 472 81 b 390 284 ¶Ad tertium dicendum, quòd moueri & pati conuenit intellectui secundum quòd est in potentia[c]. Vnde non habet locum in intellectu angelico, maxime quantum ad hoc quòd intelligit seipsum. Actio etiam intellectus non est eiusdem rationis cum actione quæ in corporalibus inuenitur, in aliam materiam transeunte.

283 Infra q. 87. ar. 1. Et 2. con. cap. 96. Et li. 4. ca. 11 co. 1. & 2. Et veri q. 8. ar. 6 Et Causis lec. 13 fin.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solũ notandum est q præsentis intẽtionis est discutere principaliter modũ quo angelus cognoscit seipsum: quoniam q cognoscat seipsum, apud sapientes dubium non est: sed de modo, an scilicet per substantiã suã, an per aliquam speciẽ superadditam seipsum cognoscat, dubitatur.

¶In corpore articuli vnam conclusionẽ intẽdit affirmatiuè responsiuam quæsito, scilicet angel⁹ intelligit seipsũ per suã substantiam. Et probat eam syllogismo hypothetico sic: Si aliquid in genere intelligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistens, illud tale intelligit seipsum p seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi: ergo, &c. Primã propositionẽ cõditionalem probat Sãctus Thomas quo ad id quod hic intẽditur, discurrẽdo cõditiones intelligibilis per seipsum. Vbi aduerte, q in prædicato cõsequentis assumptæ conditionalis quatuor dicuntur, scilicet q illud tale intelligit, & quòd intelligitur, & quòd à seipso, & q per seipsum. Et primũ iam superius discussum est conuenire angelo. Reliqua verò hic intenduntur: quartũ tamen principaliter, ideo tota intentio huius corporis versatur circa intelligibile declarando quid per se, & quid per accidens concurrit ad intelligibile in actu respectu alicuius intellectus. Vnde quatuor pręmittit conditiones quas examinat de obiecto intelligibili, scilicet coniunctionem, causalitatem, motionem & inhęsionem. Ostendit ergo primò quòd intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectum operationis transeuntis & immanentis. Secundò, quòd intelligibile in actu cõiunctũ se habet ad intellectionem vt principium formale, sicut calor ad calefacere, & species visibilis ad videre. Tertiò, q mouere intelligẽtem accidit ex eo quòd intelligens est in potentia: & cõsequenter q non per se requiritur ad intelligibile in actu q moueat intelligentẽ. Quartò, q inhærere intelligenti, quemadmodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quòd accidens. Quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effectum concurreret, & consequenter quòd non requiritur ad intelligibile in actu, quòd informet intellectum per inhęsionem. Ex his enim quatuor deducitur assumptæ conditionalis, dum ex his habetur, q ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu nihil aliud requiritur, nisi q sit coniunctum, & sic coniunctum intelligẽti vt sit principiũ formale intellectionis in eo, siue hoc moueat ipsum, siue non: siue inhæreat sibi, siue non, sed subsistat. Ex hoc enim manifestè sequitur, quòd si in genere intelligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistens, quòd illud tale habet rationem completam intelligibilis in actu respectu suiipsius, quod præsupponitur esse intellectiuum: ac per hoc intelligi à seipso per seipsum. & si diligẽter inspexeris, aduertes quòd quatuor hæ conditiones tribus illis conditionibus in consequente positis respondent, quoniã primæ duæ inferunt quòd illud tale intelligitur: tertia verò, quòd à seipso: quarta autem, quòd per seipsum. Ex quarta enim habetur, quòd non oportet speciem mediare, quæ inhæret intelligenti. Ex tertia verò, quòd non oportet distinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis & moti. Ex secunda verò & prima, quòd oportet esse vt actum & formam in genere intelligibiliũ. Minor autem propositio assumpta probatur à Sancto Thoma: quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

¶Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusionem, dubium occurrit multiplex, tactum à Sco. in 2. sen. dist. 3. q. 8. Sed antequàm illam afferã, moueo vnum dubium circa processum S. Thom. quod etiam aliqualiter tangitur à Sco. sub alia forma: & consistit in hoc, quia videtur processus iste aduersari sibiipsi, & aliis dictis S. Tho. & veritati. Sibiipsi quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur quòd oportet intelligibile esse vnitum intentum vt principium formale quo operans operatur. Deinde verò dicitur, quòd non oportet coniunctionem istam fieri secundum inhæsionem. qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili? Et confirmatur: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quòd coniunctio ista præuenit operationem, imò est eius causa, ergo est secũdum esse non substantiale, quia substantia angeli non est forma substantialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa apud te. ergo secundum inhæsionem. Et confirmatur inquit Sco, exemplo suo: quia calor si esset subsistens, quamuis esset principium calefaciendi: non tamẽ esset quo formaliter lignum calefaceret. Ita quãuis substantia angeli sit secundum se actu intelligibilis, & possit esse principiũ formale intellectionis, sicut calor calefactionis: non tamẽ posset esset principium formale quo formaliter intellectus aliquis intelligit, si non insit illi intentũ, sed per se subsistat. Aliis verò dictis Sancti Thomæ obstant hæc: quoniam ipse in 3. contra Gentil. cap. 51. dicit hoc esse proprium diuinæ substantię, ex hoc quòd est veritas ipsa, & purus actus etiam in genere intelligibilium, quòd possit esse principiũ formale quo intellect⁹ intelligit: & non informare illum intellectũ secundum esse. Non igitur stat simul, quod hic dicitur. Contra veritatẽ autem, inquit Scot. quia impossibile est aliquid esse quo formaliter res operatur operatione immanente, & illud non esse in ea: vt patet ex 2. de Anima. Vbi per hoc mediũ, scilicet quo formaliter operantur, demonstratur illud esse formam, dantem esse operanti.

¶Circa tertiam cõditionem obiectio Scot. occurrit arguentis sic: obiectum in actu est causa in fieri & in esse respectu intellectionis. ergo intellectus quandiu intelligit, patitur, & mouetur ab intelligibili, & si semper intelligit, semper mouetur. malè ergo dicitur à Sãcto Thoma quòd accidit intellectui moueri ab obiecto, q a est quandoque intelligens in potentia.

¶Circa quartam conditionem occurrent obiectiones Scoti. Sed quia supponunt intellectum angelicum, quãtum est ex se concurrere merè passiuè ad intellectionem, & de hoc specialem faciemus quæstionem: ideo omitto.

¶Ad obiectiones primo loco allatas, dicendum est, quòd omnes supponunt vnũ falsum, scilicet quòd essentia angeli comparetur ad angelum inquantum intelligens est, vt forma separata, quia ponitur inhærens eius intellectui. Nos enim dicimus essentiam esse ipsi angelo, non solùm in esse naturæ intrinsecam: sed etiam in esse intelligibili. Ita quòd est obiectum actu intelligibile magis intimè vnitum, quàm per informationem seu inhæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduertendum est quòd causa huius erroris est, non discernere inter intelligibile extrinsecum & intrinsecum. Quum enim oporteat intelligẽtem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intelligibilis, creditur quòd quemadmodum aliorum intelligibilium naturas per informationem habet, ita & suiipsius oporteat habere: quum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum. Quoniam quemadmodum intelligens diuersimodè se habet ad essendum ipsum & ad essendum alia: ita diuersimodè se habet ad intelligendum se & alia. Et propterea, quia est ipsummet in tali esse naturæ, quòd est etiam illud in esse intelligibili, quia illud esse naturæ est actu intelligibile: ideo seipsum per seipsum intelligere potens est. Quia verò alia non est neque secundum esse naturale, neque secundum esse intelligibile, nisi aliquid superaddatur: ideo oportet species ponere aliorum. Patet ergo quid dicendum sit ad obiecta. Negandum est enim poni obiectum separatum, quoniam ponitur coniunctum non per inhæsionem, sed per identitatem & per subsistentiam, non seorsum & separatim ab intelligente, vt Scotus intellexit, sed in ipso intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore quo lignum calefacit, qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identicè, non minus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si species visibilis esset per se subsistens per identitatem in vidente, esset nihilominus principium formale visionis in eo.

¶Ad id autem quod oppositum est obiiciendo quòd intellectus apud Sanct. Tho. distinguitur realiter ab ipso angelo: dicendum est quòd nihil refert ad propositum distinctio vel identitas intellectus cum angelo. Vt enim ex libr. de Anima patet, siue ponatur quòd substantia animæ habeat in se naturas obiectorum sensibilium & intelligibilium, siue ponatur quòd potentiæ ipsæ sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeant: idem est iudicium quo ad posse & non posse operari. Imaginandum est enim quòd quia intelligere primò est opus substantiæ intelligentis, perfectius intelligere fit, si substantia ipsa vtranque vim habeat, scilicet & obiecti, & operantis, quamuis mediante aliqua proprietate illam operationẽ eliciat, quàm si solam vim operantis habeat: & mediante illamet proprietate, obiecti vim accidentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc aliis dictis S. Tho. quoniam esse formam intelligibilem alterius dixit proprium deitatis, non autem esse formam intelligibilem suiipsius: quod in proposito affirmamus, dum dicimus quòd substantia angeli, quia est subsistens & perfecta in esse immateriali, habet & quòd sit intellectiua, & quòd sit actu intelligibilis. Ac per hoc fluat ab ea vis qua intelligit respectu suiipsius non egens alia formatione, supplente substantia præueniente: & magis intrinseca & modificatiua ipsius, quàm quodcunque superadditum. Et ex his etiam patet, q hoc non repugnat demonstrationi factæ in 2. de Anima, quia nõ ponimus intelligibile separatum, sed magis cõiunctum operanti, quàm per informationem. Sed quod multos fallit, est, quia considerantur intellectus angeli & substantia eius, quasi duæ res seorsum, & quæritur quomodo vniũtur, quum tamen secundum veritatem intellectus fluat ab essentia actus intelligibili: magis quia intimus formatus illa, quàm quacunque intẽtionali specie: & hoc in genere intelligibili. Vnde qui hic non vult decipi, non distinguat inter intellectum & intelligentem vt sic: sed vtatur eis vt vno, & quiescet.

¶Ad obiectionem Sco. contra tertiã conditionem dicitur, quòd quũ cognoscens seu intelligens, vt in 2. & 3. de Anima, dupliciter dicatur, in potentia scilicet essentiali & accidentali, seu ad actum primũ & secundum, moueri ab obiecto attẽditur secũdum actum primum in intellectu, & non secũdum actum secundum: quoniã, vt patet in 3. de Anima, intellectus in actu, sicut sciens, nõ eget motore. Dupliciter ergo peccat arguens. Primò attendendo motionem cognoscentis à cognito quo ad actum secundum, quæ nulla est: sed cognoscẽs & cognitum cõiuncta sunt vna completa causa actus secundi in fieri & in esse. Et ideo hoc modo & nõ aliter verificatur cognitionẽ dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundò, quia malè interpretatur Sãct. Tho. intelligens quòd assignauerit pro causa motionis ab obiecto, differentiam temporalem, scilicet quandoque esse in actu, & quandoque esse in potẽtia: quũ tamen hoc non inueniatur in Sãct. Thoma, sed assignatur pro causa esse in potentia, loquẽdo de potentia ad actũ primum, quod est manifestè verũ & euidenter. Ex hoc enim quòd cognoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in potẽtia ad illud: sequitur q moueatur ab illo, & fiat actu tale quale cognitũ est. Vnde vt subdit Sanctus Thomas, si cognoscens ex se vel aliunde actu haberet in se naturam cogniti, non moueretur à cognito, vt de se patet: quia nihil est mobile ad id quod habet.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum vnus angelus alium cognoscat.*

284 1. contra c. 96. & ver. q. 8. ar. 7.

Tex. 4. to. 1. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus alium nõ cognoscat. Dicit enim Philosophus in 3. de Anima, quòd si intellectus humanus haberet in se aliquam naturam de numero naturarum rerum sensibilium, illa natura interius existens prohiberet apparere extranea: sicut etiã si pupilla esset colorata aliquo colore, non posset videre omnẽ colorem: sed sicut se habet intellectus humanus ad cognoscendas res corporeas, ita se habet intellectus angelicus ad cognoscendas res immateriales. Cũ igitur intellectus angelicus habeat in se aliquam naturã determinatam de numero illarum naturarum, videtur quòd alias cognoscere non possit.

Propos. 8. ¶2. Præterea, In libro de Causis dicitur, q omnis intelligentia scit quod est supra se, inquantum est causata ab eo: & quod est sub se, inquantum est causa eius. Sed vnus angelus non est causa alterius. Ergo vnus angelus non cognoscit alium.

264 c 280 ¶3. Præterea, Vnus angelus non potest cognoscere alium per essentiam ipsius angeli cognoscentis: cùm omnis cognitio sit secundum rationem similitudinis[c]. Essentia autẽ angeli cognoscentis non est similis essentiæ angeli cogniti, nisi in genere, vt ex supradictis patet. Vnde sequeretur quòd vnus angelus nõ haberet de alio cognitionem propriam, sed generalem tãtùm. Similiter etiam non potest dici quòd vnus angelus cognoscat aliũ per essentiam angeli cogniti, q a illud quo intellectus intelligit, est intrinsecum intellectui. Sola autẽ Trinitas illabitur menti. Similiter etiam dici non potest quòd vnus cognoscat alium per speciẽ, quia illa species non differt ab angelo intellecto: cùm vtrunque sit immateriale. Nullo igitur modo videtur, quòd vnus angelus possit intelligere alium.

¶4. Præterea, Si vnus angelus intelligit alium, aut hoc esset per speciem innatam: & sic sequeretur, q si Deus nũc de nouo crearet aliquem angelum, q nõ posset cognosci ab his, qui nũc sunt. Aut per speciem acquisitam à rebus: & sic sequeretur quòd angeli superiores nõ possent cognoscere inferiores à quibus nihil accipiunt. Nullo igitur modo videtur, quòd vnus angelus alium cognoscat.

¶SED CONTRA est quod dicitur in libro de causis, quòd omnis intelligẽtia scit res, quæ non corrumpuntur. Propos. 11.

¶RESPONDEO dicendum, q sicut Aug. dicit 2. super Gen. ad lit. ea quæ in verbo Dei ab æterno præextiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt. Cap. 8. Vno modo in intellectum angelicum. Alio modo vt subsisterẽt in propriis naturis. In intellectum autẽ angelicũ processerunt per hoc, quòd Deus menti angelicæ impressit rerum similitudines, quas in esse naturali produxit. In verbo autem Dei ab æterno extiterunt, non solùm rationes rerum corporalium, sed etiam rationes omnium spiritualium creaturarum. Sic igitur vnicuique spiritualium creaturarum à verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerum omnium tam corporalium quàm spiritualium: ita tamen quòd vnicuique angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale, & intellectuale simul: ita scilicet quòd in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum verò naturarũ tam spiritualium quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantùm[e], vt videlicet per huiusmodi species impressas tam creaturas corporales quàm spirituales cognosceret. 280

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum q naturæ spirituales angelorum ab inuicem distinguuntur ordine quodam, sicut suprà dictum est. Q. 50. art. 4. Et sic natura vnius angeli nõ prohibet intellectum ipsius à cognoscendis aliis naturis angelorum, cùm tam superiores quàm inferiores habeant affinitatem cum natura eius, differentia existente tantùm secundum diuersos[d] gradus perfectionis. D. 116.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio cau-

Q. 50. art. 4. & q. 55. ar. 1.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum secundum.*

IN titulo articuli illud tantum aduertendum est, quòd hic simul intenditur, & an vnus angelus cognoscat alium, & quomodo.

¶In corpore vna conclusione affirmatiua respondet quæsito: Quilibet angelus cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo. Declaratur conclusio ex autoritate Aug. dicentis, res esse productas à Deo non solùm in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifestè habetur, quòd in vnoquoque angelo sint rationes omnium tam corporalium, quàm spiritualium: per quas potest eos intelligere. Et quoniam ly omnium, distribuit etiam pro ipso angelo cognoscente: ideo S. Tho. ad confirmationem præcedentis articuli solicitus fuit hic, vt declararet quomodo in ipso angelo intelligente ipsemet productus sit secundum esse intelligibile, ne crederes ipsum secundum esse intelligibile aliquam intentionem in seipso supperaddere supra esse naturale ipsius.

¶In responsione ad primum dubium occurrit, quomodo responsione illa satisfaciat argumento. videtur enim consistere in quadam exceptione, quasi dicat quòd cognoscens potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilibus ab ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum aliis, & ordine quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distincta, & quia sic se habet natura angeli cuiusque ad cæteros: ideo stat quòd habeat seipsum in actu intelligibili & naturali, & non impediatur à cognitione aliorum. Sed hoc patitur magnam difficultatem. Tum quia, vt dicit Auerrois in 3. de Anima com. 5. propositio dicens, quòd recipiens debet esse denudatum à natura recepti: intelligitur à natura generis proximi rerum receptarum. Et consequenter ex hoc, quòd natura intranea habet affinitatem cum extraneis, magis obstat propositio. Et confirmatur, quia apud S. Thom. omnes angeli sunt eiusdẽ generis proximi, quum neget in eis genera subalterna. Tum quia secundum hanc glossam rueret processus Aristotelis in 3. de Anima: quoniam posset quispiã dicere animã habere actu aliquam de naturis cognoscibilium, puta seipsam: vel, vt Antiqui dicebant, aliquod elemẽtum, & quòd hoc non impedit aliorum cognitionem, quoniam ordine quodam se habet ad alia secũdum perfectius & imperfectius, vt de se patet & habet affinitatẽ cum eis propter proximitatem in essendo aut principiãdo. Tum quia habere affinitatem distinguique ordine quodam, non remouet causam quare intus existẽs phibet extraneũ. Causa enim est, quia determinatum ex se ad certam naturam in actu, non potest ad alias determinari, sicut nec illa natura ad quam determinatur, potest determinari ad alias. Vnde & Auerrois in primo Physicorum com. 63. dicit quòd si materia prima haberet ex natura sua aliquam formam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet aliquam priuationem, non reciperet omnes priuationes. Cõstat autem quòd causa hæc habet locum in naturis quantumcunque affinibus, & se habẽtibus secundum perfectum & minus perfectum, quoniam cõmune est omnibus naturis specificis actualibus: quòd vltima differentia vnius non potest determinari per vltimam differentiam alterius. Et quo ad actũ discernẽdi experimur, q sensus affectus quocunque sensibili, impeditur à discretione aliorum, secũdum id in quo differunt.

¶Ad euidentiam huius difficultatis duo breuiter tangenda sunt. Primò fundamẽtum illius Maximæ, Quare intus existẽs prohibet extraneum. Secundò, sensus literæ.

¶Quo ad primum, sciendum est quòd propria ratio huius est: quia vna natura non est determinabilis per aliam: si enim esset aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima habendo illam, non impediretur à receptione omnium. Et similiter intellectus animæ nostræ habẽdo tale intelligibile, scilicet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur intelligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis, ipsa salua, esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur à gustu dulcedinis. Ex hoc autem relinquitur, quòd propositio illa non tenet in naturis, quarum vna est determinabilis per alteram: sed in his tantùm, quarum neutra potest alterius esse determinatio. Propterea manifestè non tenet in naturis quæ se habent vt potentia & actus. Non enim receptiuum omnium formarum sensitiuarum, vt sic impeditur à receptione earum, si esset actu vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est per sensitiuam, vt potentia per actum.

¶Quo ad secundum, verba literæ dupliciter intelligi possunt iuxta duplicem modum considerandi naturas cognoscibiles, propter duplicem ordinem cognoscibilium. Constat enim quòd naturæ cognoscibiles sunt duplicis ordinis. Quædam enim cognoscibiles tantùm, vt patet de sensibilibus. Quædã verò sunt cognoscibiles & cognoscitiuæ non per accidens, puta quia ratione vnius cognoscit & ratione alterius cognoscitur, vt contingit in animalibus, sed per se: ita quòd idẽ est secundum

Universidad de ... Biblioteca

secundum se cognoscens cognitum actu, vt cōtingit in separatis à materia. Et ex hoc prouenit, quòd naturæ cognoscibiles possunt dupliciter cōsiderari, scilicet vt cognoscibiles præcise, & vt cognoscentes cognitè, vbi vtrunque inuenitur. Ex his enim duabus distinctionibus oritur & veritas sensuum, & veritatis claritas. Prima namque facie sensus literę videtur, qui iam tactus est, quòd scilicet natura eiusdem generis solo ordine gradúque specifico ab aliis naturis cognoscibilib⁹ differēs, si intus existit, nō prohibet alias, quia sunt affines. Et videtur fundata ista ratio super hoc, quòd cognitio fit per assimilationē, ac per hoc in naturis similib⁹, quales sunt prædictæ: vna non prohibet cognitionem alterius. Et quia naturæ spirituales angelorum sunt huiusmodi: ideo natura vni⁹ non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus cōsiderat naturas vt cognoscibiles tātùm, & par facit iudiciū de naturis spiritualibus & corporalibus. Sed obstat huic sensui experiētia, præter autoritates, & rationes allatas: quoniam experiemur vnum colorem impedire cognitionem aliorum, & similiter in saporibus. Et tamen constat ꝙ colores inter se, & similiter sapores inter se sola specie differūt, & in genere conueniunt. Interius autem contemplātibus, sensus literæ videtur, ꝙ non est idem iudicium de naturis sensibilibus, quæ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propter hoc non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles: super quo tamē stabat vis argumenti. Quòd autem non sit idem iudicium, ex affinitate spiritualiū inter se, ex hoc, quòd solo specifico ordine distant, apparet. Vbi scito quòd proximitas naturarum potest applicari ad cognoscibilia tantū: & sic, vt dictū est, intus existēs prohibet aliud. Et potest applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sic non impedit, imò iuuat cognitionē. Quòd non impediat, probatur: quia remoueretur causa impedimenti, quæ est indeterminabilitas vnius naturæ per aliam, vt patet ex dictis. Ex hoc enim quòd ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessariò ponitur determinabilis per alias: vnde si albedo esset non solùm visibilis, sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis per colores, sicut potētia visiua. Modò autem quia est visibilis tantùm, non est determinabilis per eos, & propterea modò intus existens prohibet alios, tunc autem non impediret. Quòd autem magis adiuuet, ex eo patet: quòd cognitio fit per assimilationem: & minor opus est superueniat assimilatio vbi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supradictis, substantias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis proximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo Autor respondendo, affinitatem naturarum spiritualium pro ratione responsionis sumpsit: & argumento satisfecit proportionali, affinitatem apud nos impedientem, ibi non impedire dicens. Ex his patet solutio obiectionum omnium: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolutè loquuntur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imò opposita ratio, vt patet ex dictis.

sæ & causati non faciat ad hoc quòd vnus angelus alium cognoscat nisi ratione similitudinis, inquantum causa & causatum sunt similia. & ideo si inter angelos ponatur similitudo absque causalitate, remanebit in vno cognitio alterius.

¶Ad tertium dicendum, quòd vnus angelus cognoscit alium per speciem eius, in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio angelo, cuius similitudo est non secundum esse materiale & immateriale, sed secundum esse naturale & intentionale. Nam ipse angelus est forma subsistens in esse naturali, non autem species eius, quæ est in intellectu alterius angeli, sed habet ibi esse intelligibile tantùm, sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferente habet esse intentionale tantùm.

¶Ad quartum dicēdum, quòd Deus vnamquanque creaturam fecit proportionatam Vniuerso quod facere disposuit. Et ideo si Deus instituisset facere plures angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. Sicut si ædificator voluisset facere maiorem domum, fecisset maius fundamentum. Vnde eiusdem rationis est quòd Deus adderet aliquam creaturam Vniuerso, & aliquam speciem intelligibilem angelo.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum angeli per sua naturalia Deum cognoscere possint.

285 2. dist. 23. q. 2. art. 1. co. Et 4. dist. 49. q. 2. ar. 6. & 7 Et 3. con. cap. 49. & 52. Et Ro. 1. l. 6. fin. Et veri. q. 8. art. 3. cor.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli per sua naturalia Deum cognoscere nō possunt. Dicit enim Dionys. 9. ca. de Diu. nom. ꝙ Deus est super omnes cælestes mentes incomprehensibili virtute collocatus. Et postea subdit, ꝙ quia est supra omnem substantiam, ab omni cognitione est segregatus.

¶2. Præterea, Deus infinitum distat ab intellectu angeli. Sed in infinitum distantia non possunt attingi. Ergo videtur, quòd angelus per sua naturalia non posit Deum cognoscere.

¶3. Præterea, Pri. Cor. 13. dicitur, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autē facie ad faciē. Ex quo videtur quòd sit duplex Dei cognitio. Vna qua videtur per sui essentiam, secundum quam dicitur videri facie ad faciem. Alia secundum quod videtur in speculo creaturarum. Sed primam Dei cognitionem angelus habere non potuit per sua naturalia, vt suprà ostensum est. Visio autem specularis angelis non conuenit: quia non accipiunt diuinam cognitionem à rebus sensibilibus: vt dicit Dionys. septimo capite de Di. no. Ergo angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possunt.

¶SED CONTRA, Angeli sunt potentiores in cognoscendo quàm homines. Sed homines per sua naturalia Deū cognoscere possunt: secundum illud Rom. 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis. Ergo multò magis angeli.

¶RESPONDEO dicendū, quòd angeli aliquam cognitionem de Deo habere possunt per sua naturalia.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiam[d] suæ essentiæ in cognoscente: sicut si lux videatur in oculo. Et sic dictum est, quòd angelus intelligit seipsum. Alio modo per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiua: sicut lapis videtur ab oculo per hoc quòd similitudo eius resultat in oculo[e]. Tertio modo per hoc ꝙ similitudo rei cognitæ non accipitur immediatè ab ipsa re cognita, sed à re aliqua in qua resultat: sicut videmus hominem in speculo. Primæ igitur cognitioni assimilatur diuina cognitio, qua per essentiā suam videtur. Et hæc cognitio Dei non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia, vt suprà dictum est. Tertiæ autem cognitioni assimilatur cognitio qua nos cognoscimus Deum in via per similitudinē eius in creaturis resultantem, secundum illud Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Vnde & dicimur Deum videre in speculo. Cognitio autē, qua angelus per sua naturalia cognoscit Deum, media est inter has duas: & similatur illi cognitioni, qua videtur res per speciem ab ea acceptam. Quia enim imago Dei est in ipsa natura angeli impressa per suā essentiam, angelus Deum cognoscit, inquantum est similitudo Dei. Non tamē ipsam es-

sumptam ab eo: & tenet consequentia: quia substantia à solo Deo est. Quartò respondet tacitæ obiectioni, qua posset quisquam credere, quòd talis cognitio Dei esset eius visio: propterea quia experimur in nobis cognitionem per speciem immediatè ab obiecto impressam visionis rationem habere. Facit autem hoc assignādo primò causam quare talis cognitio Dei in angelo non est visio Dei: quia scilicet nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deū perfectè. Secundò declarando, quòd talis cognitio magis declinat in alterum extremū, scilicet visionem specularē, ex illamet causa, id est elongatione à primo extremo, scilicet visione facili: & ex hoc ꝙ angelus dicitur speculū Dei. Q. 12. ar. 4. ¶Circa hanc cōclusionem sic modificatā dubium occurrit ex tribus capitibus. Primò ex imperfectione cognitionis talis, quoniam secūdum hoc sequeretur, ꝙ angelus nō haberet nisi cognitionē cōfusam de ipso Deo. Et tenet sequela, quia substātia angeli non repræsentat id quo Deus cōstituitur in esse proprio: & distinguitur ab aliis, sicut nec repræsentat id quo alius angelus distinguitur ab eo. D. 328. Et confirmatur, quia si angelus per solam substantiam suā cognosceret alios angelos, nō cognosceret eos distinctè, propter rationem prædictā: Art. 1. ergo cognoscendo Deū per solam substantiā suā non cognoscit eum distinctè, quod est inconueniens. 283 63 & b 84 Secundò obiicit Scotus in 2. dist. 3. qō. 9. ex ratione discursus, sic, Cognitio per similitudinem repræsentantē vt cognitam, est cognitio discursiua. Q. 12. ar. 4. Sed cognitio angeli de Deo per substantiam est per similitudinem repræsentantē vt cognitam: ergo est discursiua, hoc est incōueniens apud te, qui negas discursum in angelis: & esset inconueniēs simpliciter ponere, ꝙ prima & perfectissima cognitio naturalis, quā habet angelus de Deo, sit discursiua, dato quòd angelus posset discurrere. Maior propositio patet ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentātem vt cognitam, qualis est species in speculo. Minor verò relinquitur per se nota: quoniam angelus non nisi cognoscendo se, cognoscit Deum, quum cognoscit ipsum per suam substantiam. Tertiò arguit idem ibidem ex possibilitate & rationabilitate ponendi in mente angelica speciem intelligibilem repræsentantem distinctè, non tamen adæquatè & cōprehensiuè Deum: quemadmodum ponitur species intelligibilis alterius angeli. Et tripliciter nititur hoc probare. Primò, quia homo in statu innocentiæ habebat cognitionem de vltimo fine in speciali: & non solùm in communi, vt modo habet: ergo angelus secundum naturam suam habet cognitionem de illo in speciali maiorem, quod est cognoscere distinctè. Tenet consequentia, quia beatitudo naturalis angelici est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secundò sic: Paulus raptus ad vidédum Deū, potuit meminisse eius quod viderat, ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod viderat. Tenet consequentia, quia aliter nō meminisset. Antecedens verò ex ipso Apostolo patet: qui recordabatur se audisse arcana verba quæ non licet homini loqui, &c. Tertiò, quia cognitio matutina, apud Augustinum, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & competens angelis antę beatitudinem: ergo erat in eis cognitio distincta Dei per aliquam speciem intentionalem vt rationem cognoscédi. Tenet cōsequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in verbo: impossibile est autem quòd in causa confusè cognita cognoscantur effectus distincti & ordinati.

¶Ad euidentiam huius difficultatis cōsistentis in hoc, an scilicet ponéda sit aliqua species intelligibilis ipsius Dei, an ipsa essentia substātiæ intellectualis locū speciei intelligibilis repræsentantis Deum tali intellectui sufficienter suppleat. Primò vidédum est quid requiritur ad distinctè repræsentare aliquid. Secūdò, an sit possibile dari repræsentatiuum Dei distinctè in esse naturali vel intentionali.

¶Quo ad primum breuiter sciendum est: quòd repræsentari distinctè non dicitur res nisi repræsentetur illa cōditio, qua formaliter cōstituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiuè. Nō enim homo distinctè repræsentatur, nisi rationali repræsentato: supposito quòd rationale sit propria & essentialis differētia hominis. Et similiter albedo distinctè non repręsentatur nisi vltima sua differētia repræsentetur, vnde Deus non distinctè repræsentabitur, nisi repræsentetur id quod se habet ad ipsum quasi essentialis & propria differentia constitutiua eius: in hoc quod est esse Deum. Hæc de primo.

¶Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum tertium.

Titulus clarus est: hoc adiecto, quòd, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum.

¶In corpore articuli quatuor facit. Primò proponit conclusionem responsiuam affirmatiuè, hanc scilicet, Angeli possunt per sua naturalia aliquam cognitionem habere de Deo. Secundò declarat eam ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguendo tres modos, quibus res est visibilis, & applicando eos ad Deum respectu intellectuum creatorum; medio loco ponendo modum quo Deus realiter cognoscitur ab angelo: & clarè patent omnia in litera. Tertiò probat cōclusionem iam modificatam, scilicet quòd angelus cognoscit Deum per similitudinem immediatè ab eo habitam sic: In angelo est impressa substantialiter similitudo diuina. ergo per suam substātiam intelligit Deum tanquam per speciem immediatè

¶Quo ad scd̄m ex parte repręsentatiui sciendum est, quòd quātum cōtingit esse repræsentatiuum, tātam contingit esse cognitionē. Et propterea à destructione cōsequentis arguēdo, si nō contingit esse tantam cognitionē, nec possibile erit esse tantū repræsentatiuū: sed impossibile est dari naturaliter tātam cognitionē Dei in creatura, scilicet ꝙ sit eius cognitio distincta: ergo impossibile est dari repræsentatiuū Dei distinctè. Quòd autē talis cognitio sit impossibilis, probatur ex eo, ꝙ cognoscere distinctè est cognoscere vltimam differentiā, vel id quod se habet vt vltima differentia. Cognoscens autē rē vsque ad vltimā differētiā inclusiuè, nō solùm secundum quod terminat quæstionē an est, seu quia est, sed secundū ꝙ terminat quæstionem quid est cognoscit sufficienter ex natura rei à priori omnia conuenientia illi rei. Quoniam sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates: & principium omnis demōstrationis est quod qd est, quod nulli creaturę naturaliter conuenire potest respectu Dei, de tali obiecto quod est Deus. Ex parte verò obiecti aduertendum est, quòd si de diuinis balbutiendo loqui licet, irrepræsentabilitas eius relucet ex eo quòd infinitū entitatiuè vt sic, nō est distinctè repræsentabile. Vnde quamuis sapiētia diuina possit repræsentari per aliquod creatū distinctè, non tamē distinctè repræsentatur inquantum infinita, nisi quo ad quæstionem an est: sed constitutiuum proprium Dei, puta deitas vt sic, est ens infinitū. ergo est irrepræsentabile distinctè: patet minor, quia non est imaginandum, quòd infinitas se habet ad deitatem quemadmodum se habet ad rationes attributales. Non enim quemadmodum sapientia & bonitas sunt quædam rationes formales seu realitates secundum se, & infinitatem vel finitatem sortiuntur, vt modū quantitatis perfectionalis: ita deitas sortitur infinitatem, sed infinitas est ipsum quod quid erat esse deitatis. Alioquin Deus non esset primò essentialiter & intrinsecè ens infinitum.

¶Ex his autem patet quid dicendum sit ad primam obiectionem. Nam vocando omnem cognitionem rei citra quidditatiuam cognitionem confusam: conceditur quòd omnis cognitio possibilis haberi de Deo à creatura naturaliter est confusa, quia non quidditatiua.

¶Ad secundam verò obiectionem, quæ est Scoti, dicitur quòd maior est simpliciter falsa, vt patet de cognitione Socratis per speciem eius in speculo. Talis enim fit per similitudinem repræsentantem vt cognitam, & tamen non est discursiua. Nec obstat si dicatur, quòd Socrates tunc non apprehenditur ab eadem potentia, scilicet visiua, sed per accidens ab altiori potentia: quemadmodum videntes Socratem dicuntur videre viuum: hoc enim magis facit ad propositum, quoniam ex hoc nō impeditur responsio data, sed siue per se, siue per accidens, siue per eandem potentiam, siue per diuersam, satis est quòd cognoscés per similitudinem vt cognitam, non oportet quòd discurrat. Hoc enim firmato, facillimè patet quomodo angelus absq; discursu per essentiam suā cognoscere potest Deum ex illo principio: Quæ sunt diuisa & dispersa in inferioribus, vnitè præhabentur in vno superioris ordinis. Et propterea quemadmodum angelus per vnam virtutem cognoscitiuam percipit nobiliori modo quicquid nos per tot virtutes cognoscitiuas apprehédimus & inuestigamus: ita per vnam virtutem & vnam speciem eminentius potest habere quod nobis conuenit per diuersas potentias ac species se consequentes. Ac per hoc poterit per speciem repræsentantem vt cognitam eminentius repræsentati cognitionem elicere absque discursu per eādem virtutem: & absque alia specie, sicut nos absque discursu, per consequentem tamen speciem & potentiam facimus. Dicitur secundò, quòd similitudo repræsentans vt cognita, est duplex, quędam vt cognita tantùm, quædam vt cognita: & ratio cognoscendi simul, vt patet de essentia diuina respectu omnium simpliciter. Et tunc dico, quòd quicquid sit de repræsentante primo modo, falsa est maior de repræsentante secundo modo, & quòd essentia angeli tali modo repræsentat ex sua excellentia: vnde & S. Tho. in corpore articuli dicit, ꝙ cognitio ista assimilatur cognitioni per speciē ab obiecto impressā immediatè, repræsentantē tamen imperfectè. Et sic argumentum peccat & propter excellētiam intellectus angelici, & propter excellentiam substātiæ eius vt repræsentatiuæ. Nec obstat quòd essentia angeli non continet Deum virtualiter: sufficit enim quòd cōtineat ipsum participatiuè. Aug. 12. super gen. ad lit. c. 5. tom. 3.

¶Ad obiectiones autē tertio loco adductas ex Scot. dicitur ꝙ nec homo, nec angel⁹ in quocunq; statu naturæ potuit habere cognitionē distinctam, id est quidditatiuam ipsius Dei, quamuis in latitudinē cognitionis nō quidditatiuè, perfectius homo cognouerit in statu innocentiæ quàm nūc: & perfectius angeli quàm homo: & inter eos vn⁹ perfectius altero. Sed arguēs decipitur in hoc, quia supponit quòd cognitio Dei non in cōmuni, sed in speciali sit cognitio quidditatiua, quam negamus ab angelis: quum tamen cōstet, quòd stat cognoscere aliqd in speciali, & non quidditatiuè. 534 Ad id verò quod obiicitur de memoria rapti, dicitur à Sanct. Thom. expressè quòd non potuit remanere species obiecti: quamuis potuerit accipere species rerum visarum in obiecto: vnde & Paulus non meminit obiecti nisi in confuso: & quia fuit, sed rerū visarum, propter quod dicit in numero plurali, Arcana verba, quæ non licet homini loqui. Cap. 1. & c. 5. 282 Ad vltimum de cognitione matutina dicitur negādo, quòd cognitio matutina fuerit in angelis ante beatitudinem. 261 293 Quamuis etiam consequentia non videatur necessaria, quia non est remotum, quòd in causa non quidditatiuè cognita, aliqui effectus ordinati cognoscātur distinctè: quamuis impossibile sit in tali cognitione cognoscere omnes effectus.

D. 485. sentiam Dei videt, quia nulla similitudo[d] creata est sufficiens ad repræsentandam diuinam essentiam[e]. 60 Vnde magis ista cognitio tenet se cum speculari, quia & ipsa natura angelica est quoddam speculum diuinam similitudinem repræsentans.

D. 336. ¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Dion. loquitur de cognitione[d] comprehensionis, vt expressè eius verba ostendunt. 61 Et sic à nullo intellectu creato cognoscitur[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd propter hoc quòd intellectus & essentia angeli in infinitum distant à Deo, sequitur quòd non posit ipsum comprehendere, nec per suam naturam eius essentiam videre. Non tamen sequitur quòd propter hoc nullam habeant eius cognitionem: quia sicut Deus in infinitum distat ab angelo: ita cognitio, quam Deus habet de seipso in infinitum, distat à cognitione, quam angelus habet de eo.

In corp. art. ¶Ad tertium dicendum, ꝙ cognitio, quam naturaliter angelus habet de Deo, est media inter vtranque cognitionem: & tamen magis se tenet cum vna, vt suprà dictum est.

QVÆSTIO QVINQVAGEsimaseptima de angelorum cognitione respectu rerum materialium, in quinque articulos diuisa.

DEINDE quæritur de iis materialibus quæ ab angelis cognoscuntur.

¶Et circa hoc quærūtur quinque. ¶Primò, vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. ¶Secundò, vtrum cognoscant singularia. ¶Tertiò, vtrum cognoscant futura. ¶Quartò, vtrum cognoscant cogitationes cordium. ¶Quintò, vtrum cognoscant omnia mysteria gratiæ.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum angeli cognoscant res materiales.

286 Infrà qō. 89 artic. 3. Et 2. con. c. 97. Et ver. q. 8. art. 8. & qō. 10. art. 4. cor. & qō. 20. ar. 4. cor. fi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli nō cognoscant res materiales. Intellectū enim est perfectio intelligentis. Res autē materiales non posśūt esse perfectiones angelorum, cùm sint infra ipsos. Ergo angeli non cognoscunt res materiales.

¶2. Præterea, Visio intellectualis est eorum quæ sunt in anima per sui essentiam, vt dicitur in gloss. 2. ad Cor. 12. Sed res materiales non possunt esse in anima hominis, vel in mente angeli per suas essentias. Ergo non possunt intellectuali visione cognosci, sed solùm imaginaria, qua apprehenduntur similitudines corporum, & sensibili, quæ est de ipsis corporibus. In angelis autem non est visio imaginaria & sensibilis, sed solùm intellectualis. Ergo angeli materialia cognoscere non possunt.

¶3. Præterea, Res materiales non sunt intelligibiles in actu, sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus & imaginationis, quæ non sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

¶SED CONTRA, Quicquid potest inferior virtus, potest virtus superior. Sed intellectus hominis, qui est ordine naturæ infra intellectum angeli, potest cognoscere res materiales. Ergo multò fortius intellectus angeli.

¶RESPONDEO dicendum quòd talis est ordo in rebus, quòd superiora in entibus sunt perfectiora inferiorib⁹[e]: & quod in inferioribus cōtinetur deficiēter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus cōtinetur eminenter, & per quandā totalitatem & simplicitatem. Et ideo in Deo sicut in summo rerum vertice omnia supersubstantialiter præexistūt secundum ipsum suū simplex esse, vt Dio. dicit in lib. de Di. no. Angeli autem inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores & similiores[e]. Vnde & plura participāt ex bonitate diuina, & perfectius, vt Dio. dicit 4. cap. cæle. hier. Sic igitur omnia materialia in ipsis angelis præexistunt, simplicius quidem & immaterialius, quàm in ipsis rebus, multiplicius autem & imperfectius quàm in Deo. Omne autem, quod est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est. Angeli autem secundum suam naturam sunt intellectuales[e]. Et ideo sicut Deus per suam essentiam materialia cognoscit, ita angeli ea cognoscunt per hoc quòd sunt in eis per suas intelligibiles species.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ intellectum est perfectio intelligentis secundum speciem intelligibilem, quam habet in

¶Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum primum.

Titulus clarus est.

¶In corpore articuli vna conclusio responsiua: Angeli cognoscunt res materiales per species intelligibiles existentes in eis. Et probatur sic: In angelis continentur res materiales secundum esse intelligibile: ergo. Antecedens habet duas partes: & quo ad primam, scilicet quòd contineatur, probatur à Sanct. Thom. Quia ordo Vniuersi hoc habet, vt inferiora in superioribus contineantur excellentiori modo, scilicet magis vnitè & simplicius: & declaratur ex continentia omnium in Deo. Sed angeli sunt suprema in entibus: quia propinquissimi Deo: igitur. Quo ad secundam verò partem, quia quæ continentur in aliquo, sunt in eo secūdum modum continentis: ac per hoc quum angeli sint intellectualis naturæ, omnia quæ sunt in eis, sunt in eis intelligibiliter: & declaratur ex simili proportione rerum ad continentiam Dei.

¶Aduerte hic vnum, quòd ex vi istius processus nihil aliud infertur, nisi quòd angeli continent res materiales intelligibiliter. Vtrum autem illud esse intelligibile quo simpliciori & immaterialiori modo sunt in angelis res materiales, quàm in anima nostra sint ipsæmet res materiales: sit esse substantiale ipsorum angelorum, vt quidam Peripatetici credunt: vel esse intentionale per species, scilicet intelligibiles, ex hoc processu non habetur. Sed sanctus Thomas conclusit tale esse fore intentionale, quia iam in pręcedente quæstione determinauerat, quòd esse substātiale angeli secundum se solum non est tantæ perfectionis, vt habeat vnde sibi assimilentur alia secundum proprias eorum differentias.

Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum secundum.

TItulus est huius, aduertenti, quòd de singularibus materialibus est hic quæstio, & de modo eorum cognoscendi.

¶In corpore quatuor facit. Primò tractat opinionem totaliter negatiuam, quæ videtur Auerroys, scilicet quòd angeli non cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primò ex prouidentia & administratione angelorum circa hęc ex autoritate Apostoli, Secundò, ex motione orbium cælestiũ per intellectum, & voluntatem, iuxta Aristot. 12. Metaph. com. 36. & 37. Secundò tractat opinionem aliã, fortè Auicennæ dicentis intelligentias cognoscere singularia cognoscẽdo vniuersales causas. Et impugnat eã simili modo dupliciter: eiusdẽ mediis adiũgens hoc, q̃ cognoscere singulare in causis vniuersalib⁹, nõ est cognoscere singulare vt singulare est. Et declarat hoc exemplo cognitionis, quã habet Astrolog⁹ de hac eclipsi, quã semper ignorat vt hãc, nisi sensũ percipiat eã. ¶Circa rationem hanc dubium occurrit. Quia non videtur verum illud assumptum, scilicet cognoscẽs singulare in causis vniuersalibus nõ cognoscit singulare in quantum hoc. Quoniã sequendo exemplũ de Astrologo, manifestum est, quòd scitens rectè computari motus astrorum, scit non solũ eclipsim quandoque esse, sed etiam tali tunc, id est tali hora, & tali minuto, & in tali loco: & breuiter scit nunc & hic esse. Quia huiusmodi singularia, etiam inquantũ singularia, sunt determinata in causis suis, quòd ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

¶Ad hãc obiectionem dicitur, quòd nunquam Astrologus habebit certam cognitionẽ de aliquo singulari quantuncunque necessario, nisi per sensum: quia cõclusio singularis nõ potest sciri ex maiore & minore in vniuersalibus, sed oportet alteram præmissarum esse singularem. Singularem autem propositionẽ cogitatiuam format. Et decipitur in hoc Obiiciens: quia non aduertit, quòd scire nunc solem esse in tali signo, & lunam in tali, nõ ad scientiam, sed ad sensum pertinet & tamen sine hoc non potest computari, ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiam enim hoc vniuersale tantùm spectat, scilicet quòd quotiensunque sol & luna sunt in talibus signis, &c. & quòd à tali signo ad aliud signum tantum tẽporis computatur, & similia. Ex quibus nunquam scit aliquod singulare, nisi subsumatur, sed nunc est sic, quod per sensum oportet habere.

¶Tertiò respondet quæstio vna cõclusione affirmatiua, scilicet angeli cognoscũt singularia. Et probat eam: quia quæ sunt dispersa in inferioribus, continentur vnitè in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus communis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnica apprehendit. Et confirmatur autoritate Arist. reputantis inconueniens litem cognosci a nobis: & non à superioribus.

¶Circa rationem adductam ad probandum hanc primam conclusionem, dubium occurrit. Propterea, quia illud principium, Quæ sunt dispersa in inferioribus, adunantur in superiori: potest intelligi dupliciter, scilicet quòd adunẽtur eminenter & formaliter: quemadmodum in sensu communi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorũ, & in Deo perfectiones attributales. Alio modo eminenter quidem, sed non formaliter: quemadmodum inferiora sunt in sole. Et si primo modo ad hoc propositum assumptum dicatur: quum nõ sit verum, aliter ratio ruet. Si verò secundo modo, concludit oppositum. Si autem indistinctè assumptum sit, indistinctè etiam infert, ergo omnes cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo: Et non potuerit inferri ex hoc, ergo cognitio singularium erit in eo formaliter: quoniam dicam quòd cognitio angeli est altioris ordinis, & nõ formaliter continens cognitionem singularium. Et confirmatur obiectio hæc, quia cõstat quòd intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus: & tamẽ in ipso nõ adunantur cognitiones singularium: sic quòd ipse cognoscat singularia, nisi fortè arguitiuè & indirectè, ex admixtione ad sensus. Vnde si ratio valeret, cõcluderet etiã de intellectu nostro: & quia non concludit de illo, igitur simpliciter non valet.

¶Ad obiectionem hanc dicitur, quòd propositio illa indistinctè sumitur sic, vt intelligatur quantum possibile est, iuxta modum superioris. Ita quòd sensus est, disparsa inferius adunari superius eminentiori modo, quo adunari possunt, iuxta tamen modum & capacitatẽ superioris. Et propterea in iis quæ possunt adunari eminenter & formaliter, infert adunationem talem. In iis autem quæ contingit eleuari eminenter tantum, non infert nisi adunationem eminentiæ. Et quoniam cognoscere quodcunque obiectum, est de genere eorũ quæ possunt eleuari formaliter: ideo in his infert adunationem eminentẽ & formalem. Et ad instantiam de intellectu nostro dupliciter dici potest, primò negando, q̃ ipse nõ cognoscat singularia, quoniam saltẽ in statu separationis cognoscet ea. Secundò, & melius (iudicio meo) dicitur, q̃ intellectꝰ humanus nõ constituit alium gradũ in ordine rerũ: sed claudit ur in illo rerũ gradu, in quo homo locatur. Et propterea non habet hic locum dicta propositio simpliciter, quæ de natura rei superioris cõpletæ in speciem intelligenda est. Res enim incompletas non oportet simpliciter ẽ habere inferiora, sed magis cõuenire & adunari cum eis ad integrandũ vnã perfectionem: vt contingit in homine. Dixi autem simpliciter, quia quodãmodo quicquid potest virtus nostra inferior, potest & nostra superior, dum rem eandem perfectius vel nobilius attigit.

¶Quartò respõdet quæstio, quo ad modum cognoscendi, dicẽs, quòd angeli cognoscũt singularia per species influxas à Deo: & probat, seu declarat hoc sic, Res omnes causantur à deo, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia earũ in proprijs naturis. ergo quo ad eas dem causantur à Deo in mentibus angelorũ: ergo per tales species cognoscent angeli singularia. Antecedẽs supponitur. Prima verò cõsequentia ex Augustino etiam supponitur, volẽte res factas esse nõ solùm in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda verò consequentia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essẽtia Dei, per quam omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ secundum quod est causa talium rerũ ad intellectus, in quibus sunt illæ similitudines. Sed Deus scit omnia per illam, & quo ad vniuersales, & quo ad particulares cõditiones: quia illa est similitudo omnium quo ad omnia: Et quia scientia sua est causa rerum: ergo angelus per species exemplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares.

¶Circa rationem adductam ad probandum hanc secundum conclusionẽ, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. distin. 3. q̃. 6. vltima. Vbi tripliciter illam rationẽ impugnat. Primò, quia non valet consequentia, res fluunt à Deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mẽte angeli quo ad cognitionem singularitatis: præcipuè apud te, qui tenes contra Commentatorem, quòd materia sit pars quidditatis: sed sufficit quòd fluant in mente angeli, vt partes quidditatis in esse cognito. Secundò, quia species influxa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, vt alias probatum est. Tertiò, quia quum dicis: Essentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quàm quidditatem, ergo species in mente angeli, dico quòd ibi est sophisma procedendo à magis perfecto ad minus perfectum affirmatiuè.

¶Circa ipsam conclusionem secũdam multiplex obiectio occurrit. In primo cõtra eam arguit Scotus in quæst. eadem, intendens, quòd angelus cognoscat singularia per species acquisitas à rebus, & non per species influxas: primò, quia singulare, puta Socrates, cognoscitur vt hoc, & non per specié quidditatis, ergo per priam speciem, ergo aut in angelo sunt inditæ omnium singularium propriæ species, quod non est rationabile: aut acquirit species singulorum, quum cognoscit illa quod est intentum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam verò patet, ex eo quòd hoc singulare non continetur determinatè sub quidditate vt hoc singulare est. Et probatur ab eodem multipliciter in 2. distinct. 3. quæst. 2. cõtra primum argumentum: vnde sumpsit Capreolus argumẽta quæ recitat, quæ nec sunt facta à Sco. contra Sanct. Thomam, nec militant contra eum omnia, sed quædam quæ inferius adducentur.

¶Secundò

¶Secundò sic. Singulare cognoscitur ab angelo quo ad suam existentiam actualẽ: ergo per speciem acquisitam. Tenet consequentia, quia nec ex notitia vniuersali, nec ex rationibus terminorũ, certificatur intellectus de cõplexo cõtingenti, quoniam illæ rationes aut repræsentãt determinatè me sedere seu me esse cras, aut indeterminatè. Si determinatè, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiam, q̃ hoc sit contingens. Si indeterminatè, ergo nunquam per hos terminos habebit quòd determinatè sed eam: igitur oportet quòd accipiat aliunde notitiam huius.

¶Tertiò sic, Singulare cognoscitur ab angelo intuitiuè: ergo accipit cognitionem ab ipso. Tenet consequentia, quia ad cognitionem intuitiuam necessariò concurrit ipsa res vt præsens. Et cõfirmatur: quia impossibile est cognitionem intuitiuam esse per speciem eodem modo repræsentantem, remanẽte & non manente: vt de se patet.

¶Quartò, directè cõtra conclusionem adducorationes Scoti, ex dist. 9. loco allegato ad probandum quòd vnamet species intelligibilis nõ potest esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis, Species vna repræsentat infinita singularia distinctè: ergo est infinitæ perfectionis, consequens est impossibile, consequentia verò probatur, quia vbi pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitam perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorẽ perfectionem: quoniam includit perfectionem duarum rationum repræsentatiuarum adæquatè: ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda verò est, Ista species quam ponis, aut repræsentat similiter opposita pertinẽtia ad existẽtias singularium, aut alteram partem contradictionis determinatè: aut successiuè modo vnã, modo aliam. Non primum, quia sic nihil repræsentaret: Non secundum, quia sic sẽper angelus cognosceret vnum oppositum tantum, & nũquam reliquum: non tertium, quia naturale repræsentatiuum & vniforme in se, & in intellectu non repræsentat difformiter aliquid. Tertia ratio est: quia ex ista positione sequitur, quòd quodlibet singulare existens ẽ statim esset notum naturaliter cuilibet angelo: & ista distantia localis non impediret, &c.

¶Ad obiectiones contra rationem ad secundam conclusionem dicitur, quòd per se primò & directè intẽtum S. Thom. est, q̃ quia à Deo effluit in angelum similitudo Socratis, non solùm quo ad conditiones cõmunes, sed quo ad conditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed opinatur materiam esse principium singularitatis in rebus materialibus, & formam communitatis. Ideo in quæstionibus de Ve. q. 8. art. 2. inuenitur, rationem quam hic expressit per vniversale & indiuiduale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter respõderi potest. Primo, q̃ quãtum ad præsens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma: quoniã vis rationis consistit in hoc, q̃ in angelo indita est similitudo omnium tam vniuersalium quàm individualium conditionum, quæcunque sint, & per quæcunq; naturalia principia habeantur. Secundò, quòd de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo secundum se ipsam, id est prout est in rerum natura. Alio modo secundum quod ex ordine ad formam per intellectum abstrahitur: & quòd materia secundo modo cadit in quidditate rei naturalis: primo verò modo indiuiduat: & quòd in proposito est sermo de materia non vno tantùm modo, sed omnibus modis. Ita quòd intendit, quòd in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam secundum esse naturale, quod habet existendo in rerum natura in rebus, & non solum similitudo eius secundum quod est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, q̃ in eo est similitudo non materiæ, sed materiæ signatæ, quam constat in diffinitione non poni.

¶Ad secundam obiectionem contra idem negatur, quòd species influxa sit ratio cognoscẽdi tantùm quidditatem: nec aliquam additam vnquam arguens rationem efficacem ad oppositum.

¶Ad tertiam dicitur, quòd nulla est fallacia arguendo à communi exemplari ad consimilitudinem exemplatorum: imò est locus necessarius, & non tantũ rationabilis: quoniam quicquid conuenit vni similium vt sic, conuenit & alteri. Talis autem est processus iste fundatus super hoc, quòd à Deo fluxerunt res in duplici esse naturali, & intentionali in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifestè esse naturali, & intentionali in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifestè sequitur nõ esse ratione perfecti, aut imperfecti, sed ex ratione similium, q̃ similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa species intentionalis repræsentet illammet, quã repræsentat diuina similitudo à qua est exemplatum, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶Ad obiectiones verò contra conclusionem ordinatè respondendo ad primam, dicitur, quòd cognosci per propriã speciem, dupliciter contingit, scilicet adæquatè vel excellenter. Et quòd singulare ab angelo non cognoscitur per propriã speciem adæquatè, qui sic sequeretur infinitas specierum, sed per speciem excedentem, id est repræsentantẽ non solùm hoc, sed multa alia. Rursus cognosci per speciem quidditatis contingit dupliciter, scilicet adæquatè & excellenter. Et q̃ singulare non cognoscitur per speciem quidditatis adæquatè: quia sic non cognosceretur vt hoc, nisi fortè arguitiuè & valde imperfectè: sed per speciem quidditatis excessiuè, id est repræsentantem, non solùm ipsam, sed etiam singulares eius conditiones, quas habet in rerum natura. Et hæc est via S. Thom. Non enim putat ipse, q̃ angelus cognoscendo quidditatem, puta æquitatem, ex vi talis obiecti cogniti cognoscat singularia illius, imò hãc viam in q. de Ve. loco allegato, reprobat: sed opinatur quòd cognoscendo quidditatem cognoscat indiuidua illius, sed est per eandem speciem per quam cognoscit quidditatem, cognoscit indiuidua illius: quoniã species illa est distinctè repræsentans vtrumque excellenter.

¶Ad secundam verò & tertiam obiectionem simul dicitur, quòd species angelica repræsentat quidditatem rei puta humanitatem, & omnes varietates eius, secundũ omnes conditiones eius naturales, vt S. Tho. loco allegato dicit: vnde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo talem & tantam: & sic de aliis conditionibus.

¶Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pẽdet intellectus & ratio huius materiæ, videnda sunt duo, scilicet quid repræsentatur, & quomodo repræsentatur.

¶Quo ad primum, sciẽdum est quatuor esse in rebus, scilicet quidditatem, singularitatẽ, existentiã, seu coniunctionem vnius cum alio in rerum natura: & durationem talis existentiæ seu coniunctionis. Et hæc omnia oportet sciri ab intellectu habẽte perfectam notitiam de singularibus. Sũtq; separabilia ab inuicem in esse cognito: quoniam vnum potest cognosci alio ignoro, vt patet discurrendo per singula. Et quoniã cognitio fit per assimilationem, necesse est intellectui cognoscẽti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidem duobus nõ est difficile cõcipere, quòd indita sit angelo eorum similitudo. Quoniã vtrumque spectat ad quæstionẽ quid est: quoniã repræsentari primũ scitur quid est Socrates vniuersaliter cõceptus, id est, inquantũ homo: per secundũ verò quid est Socrates, inquantum Socrates, singulariter apprehensus: quod à nobis non est scibile. Sed de reliquis duobus difficile est videre & præcipuè de quarto: quoniam hoc ad quæstionem, an est, & quando est, spectat. Et vt plenè lustremus rem hanc, sciendum est, quòd coniunctio aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repræsentari intellectui, scilicet in suis causis, vel in seipsa. In suis causis quidẽ quemadmodum coniunctio humanitatis cũ risibilitate repræsentatur intellectui, repræsentantis sibi quod quid erat esse vtriusque. Ex his enim intellectus conspicit coniunctionẽ & cæxuitatem eorum: sed hoc non habet locum in contingentibus, vt de se patet. In seipsa autem repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita quòd duratio illius coniunctionis sit repræsentata, sicut qualitas aliqua rei repræsentatæ, quemadmodum albedo figuræ repræsentatur visui. Alio modo, vt ipsa coniunctio sola sit res repræsentata, & eius duratio concurrat vt conditio necessaria ad hoc quòd repræsentetur. Quemadmodum de facto se habet duratio seu præsentia coloris ad colorem visum repræsentatum oculo. Non enim species visibilis repræsentat durationem præsentiæ, sed videri ac repræsentari color nõ potest, nisi præsenti tempore mensuraretur. Et cùm ita sit, species angelicæ apud S. Thomũ non solùm repræsentant humanitatem & forteitatem: sed etiam in seipsa coniunctionem eorum cum existere in rerum natura, & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentant durationem talium coniunctionum, tanquam rem repræsentatam, sed tanquam conditionem, sine qua coniunctio illa non repræsentatur. Quòd enim non repræsentetur duratio contingentis coniunctionis, ex eo patet, quòd frustra credimus angelos non cognoscere futura contingentia. Si nanque in angelo esset indita similitudo sessionis meæ craſtinæ, præciter euidenter sessionẽ mihi contingentem cras. Quòd autem repræsentet durationem vt conditionẽ sine qua non, & quòd hoc sufficiat, declaratur, & primò secundum. Quia constat sufficienter à nobis haberi cognitionem etiam intuitiuam rei per talem speciem: vt patet in visu nostro. Et clarius patet, si fingas visum esse virtutem omnium cognoscitiuam. Tum enim per talem speciem qua repræsentaretur sibi color præsens vt scitum

terialibus : sicut assimilatur aliquid alicui secundum conuenientiam in genere vel in specie, aut in accidente, sed sicut d superius habet similitudinem cũ inferiori, vt sol cum igne. Et per hunc etiam modum in Deo est similitudo omnium e. & quantum ad formam d, & quantum ad materiam : inquantum in ipso præexistit vt in causa, quicquid in rebus inuenitur. Et eadem ratione species intellectus angeli, quæ sunt quædam deriuatæ similitudines à diuina essentia, sunt similitudines rerum: non solũ quãtum ad formam, sed etiam quantum ad materiã.

¶Ad tertium dicendũ, quòd angeli cognoscũt singularia per formas vniuersales, quæ tamen sunt similitudines rerum, & quãtum ad principia vniuersalia, & quantum ad indiuiduationis principia. Quomodo autem per eandem speciem possunt multa cognosci, suprà dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angeli cognoscant futura.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli cognoscant futura. Angeli enim potentiores sunt in cognoscẽdo quàm homines. Sed homines aliqui cognoscunt futura multa. Ergo multo fortius angeli.

¶2. Præterea, Præsens & futurum sunt differentiæ temporis. Sed intellectus angeli est supra tempus. Parificatur enim intelligẽtia æternitati, i. æuo : vt dicitur in lib. de Cau. ergo quantum ad intellectũ angeli non differunt præteritum & futurum, sed indifferenter cognoscit vtrunque.

¶3. Præterea, Angelus nõ cognoscit per species acceptas à reb⁹, sed per species innatas vniuersales e. Sed species vniuersales æqualiter se habent ad præteritũ & futurum. Ergo videtur quòd angeli indifferenter cognoscant præterita & præsentia, & futura.

¶ 4. Præterea, Sicut aliquid dicitur distans secundum tempus, ita secundum locũ. Sed angeli cognoscunt distantia secundum locum e. Ergo etiam cognoscunt distantia secundum tempus futurum.

¶SED CONTRA, Id quod est proprium signum diuinitatis, non conuenit angelis. Sed cognoscere futura est propriũ signũ diuinitatis, secundũ illud Esa.12. Annũtiate q̃ ventura sunt in futurũ, & sciem⁹ q dij estis vos. Ergo angeli nõ cognoscũt futura.

¶RESPONDEO dicendũ, q futurũ dupliciter potest cognosci e. Vno modo, in causa sua. Et sic futura q̃ ex necessitate ex causis suis proueniũt, per certã scientiã cognoscũtur, vt solẽ oriri cras. Quæ verò ex suis causis proueniũt vt in pluribus, cognoscuntur non per certitudinem, sed per cõiecturã, sicut medicus præcognoscit sanitatẽ infirmi. Et iste modus cognoscẽdi futura d, adest angelis, & tantò magis quàm nobis, quãtò magis rerũ causas & vniuersalius & perfectius cognoscũt sicut medici, qui acutius vident causas, melius de futuro statu ægritudinis prognosticãtur. Quæ verò proueniũt ex causis suis vt in paucioribus, penitus sunt ignota, sicut casualia & fortuita. Alio modo cognoscũtur futura in seipsis. Et sic solius Dei est futura cognoscere: nõ solum quæ ex necessitate proueniunt, vel vt in pluribus, sed etiã casualia & fortuita. Quia Deus videt omnia in sua æternitate: quæ cũ sit simplex, toti tẽpori adest, & ipsum cõcludit. Et ideo vnus Dei intuitus fertur in omnia q̃ aguntur per totum tẽpus sicut in præsentia, & videt omnia vt in seipsis sunt, sicut suprà dictum est, cum de Dei scientia ageretur. Angelicus autem intellectus & quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate diuina. Vnde non potest ab aliquo intellectu creato cognosci futurum, vt est in suo esse.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd homines nõ cognoscunt futura, nisi in causis suis, vel Deo reuelante. Et sic angeli multò subtilius futura cognoscunt.

¶Ad secundum dicẽdum, q licet intellect⁹ angeli sit supra tẽpus, quo mẽsurantur corporales motus: est tamẽ in intellectu angeli tempus secundum successionẽ intelligibilium conceptionum e: secundum quod dicit Aug. 8. super Ge. ad lit. q Deus mouet spiritualem creaturã per tẽpus. Et ita cum sit successio in intellectu angeli, non omnia q̃ aguntur per totũ tempus, sunt ei præsentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet species quæ sunt in intellectu angeli, quãtum est de se, æqualiter se habeant ad præsentia, præterita, & futura: tamen præsentia, præterita, & futura non æqualiter se habent ad rationes. Quia ea, quæ præsentia sunt, habent naturam per quã assimilantur speciebus, quæ sunt in mente angeli. Et sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habent naturam, per quam illis assimilentur. Vnde per eas cognosci non possunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd distãtia secundum locum sunt in rerũ natura, & participant aliquam speciem, cuius similitudo est in Angelo. Quod non est verum de futuris, vt dictum est. Et ideo non est simile.

Tertia verò supponit, quòd præsentia temporalis non concurrat necessariò ad rem cognitam, nisi quia est causa cognitionis : cum tamen liquidò constare possit quòd hoc album dupliciter concurrit ad visionem, scilicet vt causa immutans visum & vt obiectum terminans: & quòd præsentia temporalis exigitur ad ipsum non solùm inquantum immutans, sed inquantum terminans. Ita quòd si terminaret, & non immutaret, nihilominus præsentiam exigeret temporalem : & sic se habet in proposito, vt patet ex dictis. D.1146.

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quòd illa propositio, supra quam sæpissimè se fundat Sco. scilicet quòd species repræsentans re absente & præsente nõ sufficit ad cognitionem intuitiuam, non est vniuersaliter vera. 24 D.471. Quoniam hoc dupliciter cõtingit, scilicet per hoc quòd abstrahit & præsentia & absentia rei: quemadmodum se habent species intelligibiles apud nos, & de talibus est vera propositio. Q.55.ar.3. Alio modo non per abstractionem, sed per excellẽtiam, id est quia tantæ excellentiæ est, vt repræsentet rem, & secundum conditiones eius absolutè, & secundum conditiones præsentiæ : vel tanquã rem repræsentatam, vt species diuina, vel vt conditionem sine qua non vt species angelica : & de talibus non est vera propositio. Species ergo non propter abstractionem, sed excellentiam sui eodem modo repræsentans ex parte sui, siue res sit, siue nõ, sufficit ad cognitionem intuitiuam : quia posita re aliquid noui repræsentat non per sui sed rei repræsentatæ mutationem seu nouitatem. Et hoc bene nota.

288 Infrà q̃. 86. art. 4. Et 22. q̃. 95. ar. 1 & 1.d.38. art. 5. Et 2.d.7. q. 2. art. 2. Et 1.con.c. 67. Et lib. 3.cap 1.54. 50.3 & 4. Et ver. q. 8 artic.12. & mal. q. 16.ar.7.& opus.2.cap. 135.& 136. Propos. 2.

¶ Ad primam verò rationem ex di. 9. adductam 4. loco, dicitur negando consequentiam. 281 287 Et ad probationem, quæ dicitur, quando pluralitas infert maiorẽ perfectionem, infinitas infert infinitam : dicitur primò, quòd falsum assumitur. c 281 527 debet enim sub disiunctione cõcludi : si pluralitas infert maiorem perfectionẽ, infinitas infert vel infinitam perfectionẽ, vel altioris ordinis perfectionem. Stat enim quòd vna perfectio altioris ordinis tantæ sit perfectionis quòd excedat infinitas perfectiones inferioris ordinis : & eminenter æquiualeat eis. Rursus secundò dicitur, quòd quum aliquid esse infinitæ perfectionis contingat dupliciter, scilicet simpliciter, vel in tali genere, aut specie, nec oporteat quod est infinitum in tali genere, aut specie, esse infinitum ens simpliciter, vt patet de albedine infinita, si esset intensiue infinita: non enim propterea esset perfectior quam substantia, sed esset infinitæ perfectionis, infra speciem tamen albedinis. Vnde in proposito, dato quòd infinitas contentorum inferret infinitatem continentis, non sequitur, ergo illud continens est infinitæ perfectionis simpliciter, sed in tali genere, aut specie. Et sic ratio hæc ex duplici deficit capite. primò quia non sequitur infinitas nisi sub disiunctione. Secundò, quia etiam quando sequitur infinitas perfectionis simpliciter, sed perfectionis in genere vel in specie, quemadmodum pluralitas non infert tunc maiorem perfectionem nisi eiusdem rationis. Et quoniam Scotus sæpe vtitur ista ratione ad diuersa proposita & in diuersis materiis, oportet diligenter notare quæ diximus, & applicare ad materias. Quantum ad præsentem autem spectat, iam patet quòd ponimus speciem altioris ordinis, & similiter actum intelligendi speciei proportionatum.

¶ Ad secundam autem rationem ex dictis habetur responsio. Supponit enim ratio vnum falsum, scilicet quòd species in mente angelica repræsentet durationem coniunctionis contingentis tanquam rem repræsentatam : cuius oppositum diximus. imò hoc proprium est essentiæ diuinæ, & fortè non est communicabile alicui speciei, quoniam hoc est repræsentare ea quæ futura sunt contingenter in seipsis determinatè. Et ideo quum dicitur, aut repræsentat vtrunque oppositorum, &c. respondetur cũm triplici distinctione, scilicet de repræsentari tanquam rem repræsentatam, & conditionem sine qua non, & de oppositis secundum differentias temporis & absolutè, & de oppositis positiuè & contradictoriè. Et dicitur quòd species in mente angelica repræsentat, tanquam rem repræsentatam, alterum oppositorum positiuorum absolutè, & non cum aliqua differentia temporis : repræsentat enim coniunctionem Socratis cum sessione, & non coniunctionem eius cum sessione, & non sessione contradictoriè. Nec repræsentat coniunctionem Socratis cum sessione duratura hodie vel cras, sed absolutè coniunctionem eius cum sessione, & coniunctionem eius cum cursu. 92 435 Et si dicas, quomodo ergo angelus cognoscet reliquum contradictorium? Et similiter, quomodo certitudinem habebit per talem speciem de hodierna sessione Socratis, & crastino eius cursu? D.441. Iam ex dictis patet, quòd cum ponitur in effectu sessio Socratis, statim fit assimilatio inter Socratem sedentem & illam speciem & præsens temporis differentia repręsentatur per illam tanquam conditio sine qua non. Et sic cognoscitur Socrates nũc sedens. Cognoscitur verò post horam per eandem speciem Socrates non sedens desinentę assimilatione inter ipsum vt sedentem, & illam speciem. Q.14.art 7.& 9. Et cras cognoscetur currens facta assimilatione inter illam, & Socratem vt currentem. Et sic falsum est quòd si repræsentat alterum oppositorum determinatè, quòd nunquam per ipsum cognoscetur reliquum.

¶ Ad tertiam autem rationem iam patet, quòd non inconuenit, imò est necessarium & omnia naturalia statim cum fiunt, congenita esse angeli habitualiter, & distantiam localem non impedire ang. cognitionem. 49 308 b 325 d Cap.20. 22.23 tom. 3.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est : accipitur enim in communi futurum vt sic.

¶ In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de cognosci, vel in sua causa, vel in seipso. Alteram de futuro necessario, vel vt in pluribus, vel vt in paucioribus. Et duo facit. Quia primò examinat omnia membra secundæ distinctionis quomodo se habeãt ad primum membrum primæ: & secundò, quomodo se habeant ad alterum eiusdẽ primæ distinctionis membrum.

¶ Quo ad primum tres collationes dicit. Prima est, Futura necessaria cognoscuntur in suis causis ab angelo per certitudinem. Secunda est, Futura vt in pluribus cognoscuntur in suis causis ab angelo per coniecturam, & declaratur, quia etiam homines hanc habent cognitionem, sed angeli tantò magis quantò vniuersalius & perfectius intimas causarum conditiones penetrant. Tertia est, Futura vt in paucioribus in sua causa sunt penitus ignota.

¶ Quo ad secundum vnica est conclusio, Futura tam necessariò quàm vt in pluribus quàm in paucioribus in seipsis à solo Deo cognoscuntur. Et probatur: quia solus intuitus Dei æternitate mensuratur æqualiter se habente ad omnes temporis differentias, ac per hoc æqualiter respiciens simul omnia quæ fiunt secundum quancunque temporis differentiam.

¶ Aduerte hic duo. Primum est, quòd Sanctus Thomas multa hic dicit quæ non probat, vel quia sunt per se nota exercitatis, puta quòd effectus necessarij cognoscuntur per certitudinem in suis causis, vel quia sunt superius discussa, puta quòd futurum contingentis in sua causa vt sic, sit penitus ignotum. hoc enim in quæst. 4. ventilatum fuit. Nota secundò, quòd cum duæ rationes assignari possint respectu cognitionis futurorum contingentium in seipsis, scilicet æternitas intuitus, & plenitudo rationis repræsentatiuæ, quia scilicet repræsentate rem & eius durationem, &c. Sanct. Thom. non curans de hac secunda exclusione primæ ab angelis, sufficienter intentum concludi voluit. Propterea, vt arbitror, quia mutuò se consequuntur, & exclusio vnius est exclusio alterius: quia illa spectat ad infinitatem, hæc ad æternitatem. Tam autem æternitas quàm infinitas soli Deo conueniunt. Maluit autem ex æternitate arguere: quia euidentius constat, Angelis repugnare æternitatem intuitus, quam plenitudinem talis repræsentatiui. Dubia verò quæ sunt circa hanc rationem de æternitate intuitus, in quæstione decimaquarta tractata sunt: vnde nunc transeundum est ad alia.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum Angeli cognoscant cogitationes cordium.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli cognoscant cogitationes cordiũ. Dicit enim Grego. in Moralibus super illud Iob. 28. Aequabitur ei aurum vel vitrum, quòd tunc, scilicet in beatitudine resurgentium vnus erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi: cum vniuscuiusque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur. Sed surgentes erunt similes angelis: sicut habetur Matth. 22. c. Ergo vnus angelus potest videre id quod est in conscientia alterius.

¶ 2. Præterea, Sicut se habent figuræ ad corpora, ita se habent species intelligibiles ad intellectum. Sed viso corpore videtur eius figura. Ergo visa substantia intellectuali videtur species intelligibilis quæ est in ipsa. Ergo cùm angelus videat alium angelum & etiam animam: videtur quòd possit videre cogitationem vtriusque.

¶ 3. Præterea, Ea quæ sunt in intellectu nostro, sunt similiora angelo, quàm ea, quæ sunt in phantasia: cùm hæc sint intellecta in actu, illa verò in potentia tantùm. Sed ea quæ sunt in phantasia, possunt cognosci ab angelo, sicut corporalia: cùm phantasia sit virtus corporis. Ergo videtur quòd angelus possit cognoscere cogitationes intellectus.

¶SED CONTRA est quod propriũ Dei non conuenit angelis. Sed cognoscere cogitationes cordium est proprium Dei, secundum illud Iere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile. Et quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans, &c. Ergo angeli non cognoscunt secreta cordium.

¶RESPONDEO dicendum, quod cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Vno modo in suo effectu: & sic nõ solùm ab angelo, sed etiam homine cognosci potest, & tantò subtilius, quantò effectus huiusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio interdum non solùm per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt, & multò magis angeli vel etiam dæmones, quantò subtilius huiusmodi immutationes occultas corporales perpendunt. e Vnde Aug. dicit in lib. de Diuinatione dæmonum quod aliquando hominum dispositiones non solùm voce prolatas, verùm etiam cogitatione conceptas, cùm signa quædam in corpore exprimuntur ex animo, tota facilitate perdiscunt: quamuis in lib. Retractionum hoc dicat non esse asserẽdum quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu, & affectiones, prout sunt in voluntate. Et sic solus Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest. Cuius ratio est: quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet, & ipse solus in eam operari potest, qui est principale eius obiectum, vt vltimus finis : & hoc magis infrà patebit. Et ideo ea quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quòd ex sola voluntate depẽdet, quòd aliquis actu aliqua consideret : quia cùm aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existẽtes, vtitur eis cùm vult. Et ideo dicit Apostolus 1. Corint. 2. q quæ sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cogitatio vnius hominis non cognoscitur ab alio propter duplex impedimentũ, scilicet propter grossitiẽ corporis, & propter voluntatem claudentẽ sua secreta. e Primũ autẽ obstaculum tolletur in resurrectione, nec est in angelis. Sed secundũ impedimentum manebit post resurrectionem, & est modò in angelis. Et tamen qualitatem mentis, quantum ad quantitatem gratiæ & gloriæ, repræsentabit claritas corporis. Et sic vnus mentem alterius videre poterit.

¶Ad secundum dicendũ, quòd etsi vnus angelus species intelligibiles alterius videat, per hoc quòd modus intelligibilium specierũ secundum maiorem & minorem vniuersalitatẽ proportionatur nobilitati substantiarũ, non tamẽ sequitur q vnus cognoscat quomodo alius illis intelligibilibus speciebus vtitur, actualiter considerando.

¶Ad tertium dicendũ, quòd appetitus brutalis non est dominus sui actus, sed sequitur impressionem alterius causę corporalis vel spiritualis. Quia igitur angeli cognoscunt res corporales & dispositiones earum, possunt per hæc cognoscere quod est in appetitu, & in apprehẽsione phantastica brutorum animalium, & etiam hominum secundum quod in eis quandoque appetitus sensitiuus procedit in actum sequens aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est. Non tamen oportet quòd angeli cognoscant motum appetitus sensitiui, & apprehensionem phantasticam hominis, secundum quòd mouetur à voluntate & ratione: quia etiã inferior pars animę participat aliqualiter rationẽ: sicut obediẽs imperanti, vt dicitur in 1. Ethico. Nec tamẽ sequitur, quòd si angelus cognoscit quod est in appetitu sensitiuo, vel phãtasia hominis, quòd cognoscat id quod est in cogitatione vel voluntate: quia intellectus & voluntas non subiacent appetitui sensitiuo & phantasiæ, sed potest eis diuersimode vti.

Marginal references: In cor.art. — 289 1.con.c.68. & li. 3.ca. 154. cor.8. princip. & veri.q.8 arti.11 13. & mal.q̃.16. art.8. — 320 Cap 5.to.3 — lib.2.ca.30. to.1. — q.62 art.1. & q̃.105. ar.5. — 410 — & a 524 — Cap.vlt. to.5.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte quòd præsens quæstio est de cognitione cogitatiõis cordis alterius in particulari & completè, scilicet quo ad quæstionem an est : tam in se quàm respectu termini, id est vtrum angelus cognoscat si actualiter cogitem de aliquo, quid cogito, quid delibero, &c.

¶In corpore vnica ponitur distinctio bimembris, scilicet quòd cogitatio potest cognosci dupliciter, scilicet in suo effectu, vel in seipsa. Et duæ conclusiones ponuntur iuxta duo prædicta membra. Prima est, Cogitatio cordis alterius potest cognosci ab angelo in suo effectu. Et probatur à fortiori: quia sic etiam potest cognosci ab homine per immutationem vultus & dispositionem corporis, vt medici discernunt quãdoque. Et hoc confirmatur autoritate Aug. Secunda cõclusio est: quòd cogitationes cordium in seipsis, seu quòd idem est, vt sunt in volũtate, soli Deo sunt naturaliter cognitę, & probatur sic, Merè voluntaria soli Deo & volẽti sunt nota: cogitationes cordiũ sunt purè voluntariæ: quia ex sola voluntate dependet quòd aliquis actu cogitet, aut velit aliquid: quoniã habitus est quo quis vtitur quũ vult, ergo. Maior probatur: quia voluntas soli Deo subiacet: qui solus in ea operari potest, vt primum obiectum, & finis vltimus. Et confirmatur conclusio autoritate Apost. 1. ad Cor. 2.

¶Circa rationem adductam ad secundam cõclusionem dubium occurrit à Durando, in 2. dist. 8. motũ: & est tale: Si volũtarium soli Deo est cognitum, quia voluntarium est, ex aliqua harum quinque conditionum prouenit, scilicet aut quia voluntas soli Deo subiacet, quo ad causari. Et ex hoc non: quia sic etiam materia prima, & essentia animæ soli Deo essent notæ. Aut quia soli Deo subiacet quo ad moueri. Et ex hoc non: quia sic etiam motus primi mobilis, si à solo Deo esset, sibi soli cognitus esset. Aut quia libera est formaliter. Et ex hoc non: quia libertas est à coactione, non à cognitione. Aut quia est indeterminata ad vtrunque oppositorum. Et ex hoc non: quia indeterminatio tollitur cogitatione posita in actu. Iam enim determinata tunc est. Aut quia à voluntate fit. Et ex hoc præcisè non: quia sic omnis actus imperatus à voluntate esset soli Deo notus: & sic etiam actus exteriores voluntarij ignoti essent Angelis. Et confirmatur, quia apud te angeli intelligunt per species innatas quæ æqualiter repræsentant actus interiores & exteriores, spirituales & corporales.

¶Contra eandem rationem arguit Scotus in secundo distinctione nona quæstio. secunda, dupliciter. Primò, quia non est maior ratio quare voluntas possit occultare cogitationem positam in actu, quàm ipsam essentiam & voluntatem suam. Secundò, quia si cogitatio occultatur volitione, illa volitio aut erit alteri manifesta, aut occulta: si manifesta, habetur intentum: si occulta, ergo alia volitione occultabitur: & iterum quæretur de alia, & sic in infinitum.

¶Contrà conclusionem multa refert Capreolus in dist. 8. secundi argumenta ex Sco. quorum quædam in Sco. non inuenio. Quædam autem argumenta sunt ad hominem à Sco. contra Henri. facta: & quædam eandem habent difficultatem. Ita q ex solutione præcedentium vno adiuncto argumento, quod Sco. directè contra conclusionem facit, omnia essent clara. Tangit ergo vbi suprà tale medium, cogitatio, præcipuè angelica, posita in actu, est obiectum actu intelligibile in se, & proportionatum cuicũque intellectui angelico: & sufficienter præsens omni tali intellectui, ergo potest naturaliter intelligi ab altero Angelo. consequentia est nota, & potest confirmari ex illa maxima: Actiua & passiua naturaliter proportionatis & approximatis non impeditis, sequitur actio. Antecedẽs verò quo ad omnes sui partes est per se notum, supponendo quòd distantia localis non impedit actionẽ & passionem omnino immaterialem, de quali est sermo. Et potest confirmari, quia quicquid potest inferior, potest & superior. Ac per hoc si Michaël cognoscit propriam cogitationẽ intuitiuè, poterit eandem multò eminentius intueri Seraphim.

¶ Ad euidentiam difficultatis huius sciendũ est, quòd secundum duplicem opinionem de intellectu angelico, dupliciter in materia hac procedi potest. Secundum nanque opinantes intellectũ Angeli moueri ab obiecto, scrutari oportet an cogitatio volũtaria posita in actu sit subiectum proportionatum, & sufficienter pręsens in ratione motiui respectu cuiuscunque intellectus Angeli. Sco. enim tenet partẽ affirmatiuam, Greg. de Arimino partem negatiuã. Sed hæc quæstio nõ habet locum apud opinãtes intellectum angelicum nõ esse naturaliter mobilem ab aliquo obiecto: sed oportere ipsũ intelligere quicquid naturaliter intelligit per species innatas. Iuxta enim hãc viã vanus est sermo omnis de actiuo & passiuo, motiuo & mobili & aliis huiusmodi. Sed oportet scrutari an cõiunctio volũtatis cũ sua libera operatione in actu exercito repræsentetur per aliquã speciẽ innatã in Angelis, an nõ. In hoc enim pendet tota difficultas. Dictũ est enim, speciem in mẽte Angeli esse tãtæ excellẽtiæ vt habeat in se vnde sibi assimiletur Soc. sedens, Soc. scribens, Soc. currens. Cur igitur non habet se vnde sibi assimiletur Soc. volens: aut Soc. cogitans A, vt autem clarè patet ex dictis S. Tho. hic & in quæst. de Verit. quæst. 9. articu. 12. & in quæst. de Dæmonibus artic. 8. arbitratur diuus Thom. cogitationes cordium quo ad esse actuale in particulari, &c. non repræsentari per species innatas. Quia sunt altioris ordinis quã sint omnia naturalia. Ita q ex eo q voluntas vt volens A, vel B, est supra totum ordinem causarum & effectuum naturalium, ideo non repræsentatur per species impressas angelis: quæ repræsentatiuæ tantum sunt causarum & effectuum naturalium. Et huc tendit ratio S. Th. vbique. Probat enim semper altitudinem voluntatis vt operantis ex exemptione eius à dependentia & connexione à quacunque re naturali: ita quòd vis rationis suæ cõsistit in hoc, q voluntas vt operans in particulari, &c. est extra ordinẽ rerũ naturalium, ergo est naturaliter occulta cuicunque extrinseco intellectui creato. & tenet sequela: quia species naturales intellectuũ non repræsentant nisi naturalia. Antecedens verò probatur, quia volũtas soli Deo subiacet: & quo ad exercitiũ

Universidad de Deusto Biblioteca

actus:& quo ad specificationem actus in particulari:quia ipse solus potest efficaciter mouere voluntatem tam effectiuè quàm obiectiuè:cum sit summum bonum & finis vltimus,&c. Ex hoc autem facilè soluuntur obiectiones. Nam ad Durandum patet quid dicendum est,quòd voluntas & voluntariũ ex hoc ipso quòd voluntarium est in seipso occultum cuicũque extrinseco creato,quia soli Deo subiacet effectiuè & obiectiuè. Et ideo nulla illarum causarum enumeratarum ab eo admittitur præcisè, nisi tertia. Et est ista quam dixit San.Tho.quámque Arguens aut non intellexit,aut intelligere noluit: libertas enim voluntatis nõ solum à coactione,sed à dependẽtia & connexione cum naturalibus est: ac per hoc à cognitione extrinseca creaturæ. Ex hoc enim quod aliquid soli Deo subiacet,quod nullam natum est habere connexionem cum naturalibus: occultum naturaliter est his qui naturalium tantum rationes habent.

¶Ad obiectiones verò Scot. contra eãdem rationem ex eodem principio iam patet responsio. Quia illa ratio est de essentia, voluntate, & intellectu angeli: & de his vt sunt in actu secundò merè voluntario. Quoniam illa pertinent ad naturalem ordinem rerum: hæc auté non. Et similiter nõ dicimus istã fatuitatem, quòd cogitatio occultetur volitione velut quodam velamine, vt Arguens imaginatur quærens aliud illius velamen: sed dicimus ꝙ cogitatio ea quia volita seu libera est naturaliter occulta. Et habet rationem suæ occultationis, libertatem impetrantis; vt dictum ac expositum est.

¶Ad obiectioné demũ Sco. contra conclusionem dicitur, quòd tam hæc quam omnes aliæ supponunt vnũ falsum, scilicet intellectum separatum accipere cognitionem à rebus cognitis, hoc enim est falsissimum: quoniam omnis intellectus separatus intelligit per species influxas, & nõ aliter nisi seipsum & Deũ, vt ex prædictis patet. Et in hoc stando, omnes obiectiones soluuntur.

290 Infr.q.64. art.1. quartum. Et q.106.art.4. secundum. Et Ephe.3. lec.3. cap.19.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum Angeli cognoscant mysteria gratiæ.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli mysteria gratię cognoscãt. Quia inter omnia mysteria excellentius est mysterium incarnatiõis Christi. Sed hoc angeli cognouerunt à principio. Dicit enim Aug.5. super Gene.ad lite. quòd sic fuit hoc mysteriũ absconditum à seculis in Deo, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus cælestibus. Et dicit Apost.1.ad Tim.3. quod apparuit Angelis illud magnũ sacramentũ pietatis. Ergo Angeli mysteria gratię cognoscũt.

¶2. Præterea, Rationes omniũ mysteriorum gratiæ in diuina sapientia continẽtur. Sed angeli vident ipsam Dei sapiẽtiam, quæ est eius essentia. ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

¶3. Præterea, Prophetæ per Angelos instruuntur, vt patet per Dio.4. ca. angelicæ Hierar. Sed prophetæ mysteria gratiæ cognouerũt. Dicitur enim Amos 3. Nõ faciet Do. verbũ nisi re. se. suum ad seruos suos ꝓphetas. Ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

¶SED CONTRA est, quòd nullus discit illud quod cognoscit. sed angeli etiã supremi quærunt de diuinis mysteriis gratiæ, & ea discunt. Dicitur enim 7.c. cæle. Hierar. ꝙ sacra Scriptura inducit quasdã cælestes essẽtias ad ipsum Iesum quæstioné facientes & addiscentes sciẽtiam diuinæ eius operationis pro nobis, & Iesum eas sine medio docentem, vt patet Isa.63. vbi quærentibus Angelis, Quis est iste qui venit de Edom? respondit Iesus, Ego qui loquor iustitiam. Ergo Angeli nõ cognoscunt mysteria gratiæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Angelis est cognitio duplex. Vna quidem naturalis, secundum quam cognoscunt res tum per essentiam suam, tum etiam per species innatas. Et hac cognitiõe mysteria gratiæ Angeli cognoscere non possunt. Hæc enim mysteria ex pura Dei volũtate dependent. Si enim vnus angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex volũtate eius dependentes, multo minus potest cognoscere ea quæ ex sola Dei voluntate dependent. Et sic argumentatur Apostolus 1. Cor.2. Quæ sunt hominis nemo nouit nisi spiritus hominis, qui in ipso est: ita & quæ sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei. Est autem & alia angelorum cognitio, quæ eos beatos facit, qua vident Verbum & res in Verbo. Et hac quidem visione cognoscunt mysteria gratiæ, non quidem omnia, nec æqualiter omnes, sed secundum quod Deus voluerit eis reuelare, secundum illud Apo. 1.Cor. 2. Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum: ita tamen quòd superiores angeli perspicacius diuinam sapiẽtiam contemplantes, plura mysteria & altiora in ipsa visione cognoscũt, quę inferioribus manifestant, eos illuminãdo. Et horum etiam mysteriorũ quædã à principio suæ creationis cognouerũt, quædã verò postmodũ secundum ꝙ eorum officiis congruit, edocẽtur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd de mysterio incarnationis Christi dupliciter cõtingit loqui. Vno modo in generali. Et sic oĩbus reuelatum est à principio suæ beatitudinis. Cuius ratio est, quia hoc est quoddã generale principium, ad quod omnia eorum officia ordinantur. Omnes enim sunt administratorij spiritus, vt dicitur Heb.1. In ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Quod quidem fit per incarnationis mysteriũ. Vnde oportuit de hoc mysterio omnes à principio cõmuniter edoceri. Alio modo possumus loqui de mysterio incarnationis quantùm ad speciales cõditiones. Et sic non omnes Angeli à principio de omnibus sunt edocti: imò quidam etiam superiores Angeli postmodum didicerunt, vt patet per autoritatem Dionys. inductam.

2.di.11 q.2.ar.4. Et opus.1 c.26 & Ephe.3. lect.3. d 329

¶Ad secundum dicendum, quòd licet angeli beati diuinam sapientiam contemplentur: non tamen eam comprehendunt. Et ideò non oportet quòd cognoscant quicquid in ea latet.

¶Ad tertium dicendũ, quòd quicquid Prophetæ cognouerunt de mysterio gratiæ per reuelationé diuinã, multo excellẽtius est angelis reuelatum. Et licet Prophetis ea quæ Deus facturus erat circa salutem humani generis, in generali reuelauerit: quædã tamen specialia Apostoli circa hoc cognouerunt quæ prophetæ non cognouerant, secũdum illud Ephes.3. Potestis legẽtes intelligere prudentiã meã in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum, sicut reuelatum est sanctis Apostolis eius. Inter ipsos etiã Prophetas posteriores cognouerunt quod priores non cognouerunt, secundũ illud Psa.118. Super senes intellexi. Et Gregorius dicit, quòd per successiones temporum creuit diuinæ cognitionis augmẽtum. Homi.16. in Ezechielem.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum quintum.

Titulus clarus est.

¶In corpore articuli vnã ponit distinctionem de cognitione bimẽbrem. Et iuxta vtrũque membrum duabus cõclusionibus respondet quæsito. Distinctio est; In angelis est duplex cognitio, scilicet naturalis, & hæc est per essentias ipsorum, & per species innatas. Et supernaturalis, & beatifica: & hæc cognitio est quã habent in verbo Dei. Prima autem conclusio est negatiua, scilicet angeli cognitione naturali nõ cognoscũt mysteria gratiæ. Et ꝓbatur, q̃a ista ex sola Dei volũtate depẽdẽt. Et cõfirmatur ex hoc, ꝙ nõ cognoscũt naturaliter cogitationes cordiũ. Et confirmatur tam vis quàm modus arguendi autoritate Apost.1.ad Cor.2.

¶ Circa hanc conclusionem aduerte, quòd eadem est ratio quare cogitationes cordium, & quare mysteria gratiæ sunt occulta: quia scilicet sunt extra ordinem rerum naturalium: quia scilicet ista soli voluntati sunt connexa diuinæ. Illa verò voluntati diuinæ & cogitantis tantùm. Et propterea apud ponentes intellectum angelicum moueri ab obiecto, qua ratione ponunt moueri ipsum à cogitationibus cordium iam positis in actu, eadem ratione ponunt moueri ipsum à mysteriis gratiæ in actu positis: nisi aliunde impediatur virtute diuina. Et hoc expressè sentit Scotus in quarto, distinctione decima, quæstione nona. Nec est opus aliter hic immorari: quoniam negando illud suppositum fundamentum eorum, ꝙ scilicet intellectus separatus sit mobilis ab obiecto, totum eorum ædificium ruit.

¶Secunda conclusio est affirmatiua, habens tamen multas conditiones, s. angeli in verbo cognoscunt mysteria gratiæ, non omnia tamen, neque æqualiter neque simul. Conclusio ipsa probatur autoritate Apostoli primæ ad Corint.2. Nobis autem reuelauit, &c. Prima verò conditio declaratur: q̃a superiores angeli plura & altiora mysteria cognoscunt, ea ratione quia perspicacius diuinam contẽplantur sapientiam. Secunda verò conditio: quia superiores de his mysteriis illuminãt inferiores. Tertia autem, quia quædam horum nouerunt à principio. Quædam verò in dies addiscunt, prout eorum congruit officiis.

¶ Circa hanc cõclusionem dubium occurrit, quoniã non videtur verũ, quòd Angeli cognitione beatifica cognoscãt mysteria gratię. Arguit enim Scotus in quarto distinctione decima quæstione nona. in cõclusione tertia. cõtra hoc sic: Beatus nõ distinguitur à non beato, nisi videndo obiectum beatificum vt sic, & ea quæ in ipso includuntur, in ipso includuntur vt sic: sed mysteria gratię nõ claudũtur in obiecto beatifico vt sic. ergo. Minor patet, q̃a nõ spectat ad beatitudinẽ cognoscere gratiã conferri huic vel illi, &c. arg. sed con. 61 91

¶Pręterea arguo ego ad hominem sic, Apud Sã. Thomam, videre plura in diuina essentia infert à posteriori videre magis ipsam diuinã essentiã: vt patet ex quæstione decima secũda. Et rursus apud ipsũ & veritatem: Actus beatificus ad minus angelorũ quicquid sit de anima separata, nunquam intenditur essẽtialiter, ergo impossibile est angelos in verbo de nouo aliquid videre quod prius nõ viderãt. Hoc enim alterã prædictarũ propositionum destruit: quoniã si de nouo aliquid videt, ergo aut non magis videt verbum contra primã ꝓpositionẽ: aut magis videt cõtra secũdã.

¶Ad hãc dubitationem breuiter dico, quòd cognoscere aliquid in verbo contingit dupliciter: vno modo formaliter, alio modo causaliter. Et dico quòd Sanctus Thomas non intendit Angelos quoscũque de nouo videre aliquid in verbo formaliter: sed tãtùm causaliter, id est ex diuinis illuminationibus quæ se habent ad visionem verbi sicut accidentia quædam concomitantia, non simul, sed successiuè iuxta successiuam dispositionem ipsorum secundum congruentiam ad officia sua exequenda. Cum hoc tamen stat, quòd quædam mysteria gratiæ Angeli omnes, vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis suæ. Nec tamen oportet hæc pertinere ad obiectum beatificum, vt sic. Iam enim in quæstione decima secunda declaratum est, quòd videre aliquid in verbo formaliter, contingit dupliciter, scilicet per se primò & secundariò. Et quod ipse Deus tantùm videtur per se primò, creaturæ autem secundariò. Et propterea ipse solus beatus, iuxta illud August. Qui autem te & illa nouit: non propter illa beatior, sed propter te solum beatus. Vnde ratio Scoti concludit quod gratis concedimus, imò quod edocemus, scilicet omne aliud à Deo non necessariò pertinere ad obiectum beatitudinis, sed non infert esse impossibile in obiecto beatifico multa alia à Deo secundariò, & quasi concomitanter videri eadem visione.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMAOCTAVA, de modo cognitionis Angelicæ, in septem Articulos diuisa.

POST hæc considerandum est de modo angelicæ cognitionis.

¶Et circa hoc quæruntur septem.

¶Primò, vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. ¶Secundò, vtrum angelus possit simul intelligere multa. ¶Tertiò, vtrum intelligat discurrendo. ¶Quartò, vtrum intelligat componendo & diuidendo. ¶Quintò, vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. ¶Sextò, vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. ¶Septimò, vtrum sit eadem cognitio matutina & vespertina vel diuersæ.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.

IN titulo hoc solũm aduertendum est, quòd hic est sermo de actu & potentia, vt sunt modi cognitionis angelicæ, siue naturalis, siue supernaturalis.

¶In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia, scilicet essentiali, vel accidentali. Alteram de cognitione naturali scilicet & supernaturali: & hac duplici, scilicet per reuelationẽ & per visionem verbi. Et examinat omnia membra huius secũdæ distinctionis applicando ea ad vtrunque membrum primæ distinctionis sigillatim. Et tria facit. Primò ponit & declarat mẽbra primæ distinctionis ex 3. de Anima. Secundò ostendit quomodo se habeat cognitio angelica ad potentiam essentialẽ. Tertiò, quomodo se habeat ad potentiã accidẽtalem. Quo ad secundũ duo dicit. Primũ est, quòd angeli non sunt in potentia essentiali secundum cognitioné naturalẽ. Secundũ est, quòd angeli sunt in tali potentia secundũ cognitioné per reuelationẽ. Et probat vtrunque ex proportionalitate inter angelos & corpora cælestia secũdum potẽtiã ad esse ꝑmanens substãtiale vel accidẽtale: & secũdũ potentiam ad illuminari.

¶Nota hic quòd Sco. in 2.di.9.q. vlt. iterum contra hanc rationẽ ex corporibus cælestibus sumptã instat. Et quoniã obiectiones suæ coincidunt cum superius recitatis, ideo eas omitto.

¶Quo ad tertiũ duo dicit, scilicet quòd angeli qui cognoscũt naturaliter, nõ actu omnia cõsiderant: & quòd secundum cognitioné in verbo semper actu cõsiderant, quia beatitudo cõsistit in actu, illa autem est eorum beatitudo.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia quandoque in actu.

291 12.q.50.ar.5.cor. Et 2. con. ca.95. Et 96. col.5. Et veri. q 8. ar.5. & ma.q̃õ.16. artic.5. cor. Et 6. cor. le.4. Tex.6.t.2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus angeli quandoque sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia, vt dicitur in 3. Phys. sed mentes angelicæ intelligendo mouentur vt dicit Diony. 4. cap. de Diuini. nomi. Ergo mentes angelicæ quandoque sunt in potentia.

¶2. Præterea, Cùm desideriũ sit rei non habitæ: possibilis tamẽ haberi: quicunque desiderat aliquid intelligere, est in potẽtia ad illud. Sed 1.Pet.1. dicitur, In quẽ desiderant angeli prospicere. Ergo intellectus angeli quandoque est in potentia.

¶3. Prætera, In lib. de Causis dicitur, quòd intelligentia intelligit secũdum modũ suæ substantiæ. Sed substantia angeli habet aliquid de potentia permixtum: ergo quãdoque intelligit in potentia. Propos.8.

¶SED CONTRA est, quòd August. dicit 2. super Gen. ad li. quòd angeli ex quo creati sunt in ipsa Verbi æternitate, sancta & pia contemplatione perfruuntur. Sed intellectus contemplans non est in potentia, sed in actu. Ergo intellectus angeli non est in potentia. Cap.8.t.3.

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 3. de Anima, & 8. Physi. intellectus dupliciter est in potentia. Vno modo sicut ante addiscere vel inuenire, id est antequam habeat habitum scientiæ. Alio modo dicitur esse in potẽtia, sicut cùm iam habet habitum scientiæ, sed non considerat. Primo igitur modo intellectus angeli nunquam est in potentia respectu eorum, ad quæ eius cognitio naturalis se extendere potest. Sicut enim corpora superiora, scilicet cælestia, non habẽt potẽtiam ad esse quæ non sit completa per actum: ita cælestes intellectus, scilicet angeli non habent aliquam intelligibilem potẽtiam, quæ non sit totaliter completa per species intelligibiles connaturales eis. Sed quantum ad ea quæ eis diuinitus reuelantur, nihil prohibet intellectus eorum esse in potentia, quia sic etiam corpora cælestia sunt in potentia quãdoque, vt illuminẽtur à sole. Secundo verò modo intellectus angeli potest esse in potẽtia ad ea quæ cognoscit naturali cognitione. Non enim oĩa, quæ naturali cognitione cognoscit, semper actu cõsiderat: sed ad cognitioné verbi, & eorum quæ in verbo videt, nunquã hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur Verbũ, & ea quæ in verbo videt. In hac enim visione eorum beatitudo cõsistit. Beatitudo autem non consistit in habitu, sed in actu, vt dicit Philosophus in primo Ethicorum. Cap 8.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd motus ibi non sumitur secundum quod est actus imperfecti, id est existentis in potentia, sed secundum quod est actus perfecti, id est existentis in actu. Sic enim intelligere & sentire dicuntur motus, vt dicitur in tertio de Anima. Text.28. tom.2.

¶Ad secundum dicendũ, quòd desiderium illud angelorum non excludit rẽ desideratam, sed eius fastidium. Vel dicũtur desiderare Dei visionem quantum ad nouas reuelationes, quas pro opportunitate negotiorum à Deo recipiunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd in substantia Angeli non est aliqua potẽtia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus Angeli sic est in potentia, quòd sit absque actu.

¶ARTICLVS II.

¶Vtrum Angelus simul possit multa intelligere.

292 infr.q̃õ.85. ar.4. & 2. dist.3.q.3. ar.4. Et 3. dist.14.ar.2.q.4. & 1.cont.c 55. Et veri.q. 8.arti.14. & quol.7. q.1.ar.2. Capit.4. tom.1.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Angelus non possit simul multa intelligere. Dicit enim Philosophus secundo Topico. quòd contingit multa scire, sed vnum tãtum intelligere.

¶2. Præterea, Nihil intelligitur, nisi secũdũ quod intellectus formatur per speciẽ intelligibilem: sicut corpus formatur per figurã. Sed vnum corpus nõ potest formari diuersis figuris. Ergo vnus intellectus non potest simul intelligere diuersa intelligibilia.

¶3. Præterea, Intelligere est motus quidam. Nullus autem motus terminatur ad diuersos terminos. Ergo nõ contingit simul multa intelligere.

¶SED CONTRA est quod dicit August. 4. super Gen. ad lit. Potentia spiritualis mentis angelicæ cuncta, quæ voluerit, facillimè simul comprehendit. Cap.32. & 29. tom.3.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ad vnitatem motus requiritur vnitas termini, ita ad vnitatem operationis requiritur vnitas obiecti. Contingit autem aliqua accipi vt plura, & vt vnum: sicut partes alicuius continui. Si enim vnaquæque per se accipiatur, plures sunt. Vnde & non vna operatione, nec simul accipiuntur per sensum & intellectum. Alio modo accipiuntur secundum quod sunt vnum in toto. Et sic simul vna operatione cognoscũtur, tam per sensum quàm per intellectum, dum totum continuum consideratur, vt dicitur in tertio de Anima. Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subiectũ & prædicatũ, prout sunt partes vnius propositionis, & duo comparata secũdum quod coueniunt 86

218 288

¶Super Quęstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶In corpore respõdet quæsito tribus conclusionibus. Prima est, Angeli in verbo cognoscunt omnia simul. Secunda est, Angeli possunt naturali cognitione oĩa ea simul cognoscere quæ per vnã speciẽ repræsentãtur. Tertia est, Angeli nõ possunt simul cognoscere naturaliter ea, quæ per diuersas species innatas eis repræsentantur. Probantur auté hæ omnes cõclusiones eodem medio sic, Multa nõ vt multa, sed vt vnum intelligibile possunt vna operatiõe & simili intelligi. Sed repræsentata per vnã speciẽ habent rationem vnius intelligibilis. Repræsentata verò per plures habent rationem plurium intelligibilium. ergo. Tunc vltra cognitio in verbo est per vnam speciem tantum essentiam scilicet diuinam: igitur. Et confirmatur hæc conclusio prima autoritate Aug. D.135. Maior primo probatur, quo ad primam partem ex hoc quod vnius operationis debet esse vnum obiectum, quẽadmodum vnius motus vnus terminus. Secundò declaratur quo ad distinctioné quam præsupponit, scilicet quod multa possunt dupliciter comparari ad virtutem perceptiuam, s. vt multa & vt vnum, & hoc in sensu respectu partium continui: & intellectu nostro respectu partium propositionis. Et vniuersaliter respectu extremorum cuiuscunque comparationis. Et declaratur simul veritas totius maioris assumptæ ex sensu & intellectu nostro. Minor verò probatur sic: Esse intelligibile conuenit repræsentatis per speciem intelligibilem, quia vnumquodque est intelligibile in actu, secundum quod eius similitudo est in intellectu. ergo esse vnum intelligibile conuenit eisdem per vnitatem speciei intelligibilis. & tenet sequela quia in omni genere ex eodem res habet esse & vnitatem.

¶Circa hunc processum occurrunt duo dubia. Primũ est: quia hic nõ distinguit inter simul cognoscere, & vna operatione cognoscere, cùm tamẽ hæc multũ inter se differant, cùm experiamur simul nos percipere sonũ & colorẽ, & tamẽ non vna operatione: & breuiter ꝑ se nota est eorũ diuersitas. Quòd auté hic cõfundantur, patet ex eo, ꝙ conclusio & q̃õ de simultate intelligẽdi loquitur. Probatio auté maioris de vnitate operationis sermoné facit, & sic processus videtur esse nullus.

¶Secũdũ dubiũ est circa probationẽ minoris. Quoniã illa propositio, Vnũquodq; est intelligibile in actu secundũ quod eius similitudo est in intellectu: habet locũ tãtùm in his sensibilibus quæ secundũ se sunt intelligibilia in potẽtia & nõ separatis à materia, quæ secundum se sunt actu intelligibilia, vt manifestũ est. Et consequẽter ista ratio nõ erit nisi ꝓbatio particularis, s. quod sensibilia repræsentata per vnã speciem, sunt vnum intelligibile, & per diuersas diuersa: & non est ratio vniuersalis de omnibus repræsentatis, quod tamen erat probandum.

¶Circa vltimã cõclusionẽ dubiũ ex duplici capite occurrit, Primò, ex eo ꝙ angelus apud S.T. potest simul per tres species intelligere, s. per essentiam diuinam, per essentiã propriã, & per aliquã speciẽ innatam: alioquin cũ semper intelligãt Deum & se, nũquã possent intelligere aliud: nõ videtur igitur stare ꝙ hic dicitur. Secundò ex eo quòd angelus cognoscit, & ponit differentiã inter cognita per diuersas species, puta inter animal & lapidẽ: ergo simul cognoscet ꝑ diuersas species. & tenet sequela ex doctrina secũdi de Aĩa, in cap. de sensu cõmuni. Et augetur difficultas ex hoc capite: quia non videtur valere processus factus ad cõcludendã hanc cõclusionẽ, eo ꝙ stat aliqua cognosci vt vnũ intelligibile pro quãto cognoscũtur vt cõparata adinuicẽ secũdum diuersitatẽ: & tamẽ ꝑ diuersas species.

¶Circa primã & vltimã conclusioné dubiũ pulchrũ occurrit sic: Angelus potest oĩa simul intelligere per vnam speciẽ: ergo potest omnia quorũ species habet, simul intelligere. Antecedẽs est prima conclusio. cõsequẽs verò est oppositũ vltimę, cõsequentia auté probatur sic, Angelus simul nouit se & oẽs suas perfectiones. Sed inter suas perfectiones est esse intelligibilia: imò hæc est magna essentiæ angelicæ perfectio, quòd sit ipsa & alia tali modo: ergo simul intuetur se esse tale ens q̃dditatiuè, & talia entia intẽtionaliter. Sed hoc est nosse oĩa repræsentata per species quæ sunt illa esse intẽtionalia: ergo angelus simul & vno actu omnia nouit quorum species habet.

¶Ad euidentiam harum difficultatum sciendum est, species per quas intelligit angelus, non esse eiusdem rationis. Nam quædam inter se eiusdem ordinis: quædam verò se habent adinuicem ordine quodam: quemadmodum etiam in naturalibus. Quædam formæ existentes in materia sunt eiusdem ordinis inter se: vt forma leonis, & bouis, & similes. Quædam verò ordine quodam se habent, vt vegetatiuum & sensitiuum. Nec intẽdo per hoc exemplum aliud insinuare nisi ordinem inter quasdam species intelligibiles in angelo. Habent autem inter se ordinem species illæ quæ se excedunt in repræsentando idem, quamuis diuersimodè: & tales sunt essentia diuina, quæ cum nulla specie ponit in numerum: quia est omnium perfectissimũ repræsentatiuum: & essentia propria ipsius angeli, cum qua nulla eius species ponit numerum: quia ipsa essentia est omnium à se intelligibilium species, imperfecta tamen. Et superadditam intelligibilem speciem perficitur, & determinatur quodammodo vt sit distinctè repræsentans talia, puta animalia. Species verò illæ eiusdẽ inter se ordinis, sunt quæ disparatæ inter se sunt in repræsentando: quales sunt omnes species inditæ singulis angelis. Rursus species istæ disparatæ dupliciter accipi possunt, s. vt extrema sunt in repræsentando relationes alicuius & absolutè. His auté statibus dicitur ꝙ quamuis aliud sit simul intelli

Universidad de … Biblioteca

in vna comparatione. Ex quo patet, quòd multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod vniuntur in vno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu, secũdum quod eius similitudo est in intellectu. Quæcunque igitur per vnam speciem intelligibilem cognosci possunt, cognoscũtur vt vnum intelligibile. Et ideo simul cognoscuntur. Quæ verò per diuersas species intelligibiles cognoscuntur, vt diuersa intelligibilia capiuntur. Angeli igitur ea cognitione, qua cognoscunt res per Verbũ, oĩa cognoscũt vna intelligibili specie quæ est essentia diuina. Et ideo quãtum ad talem cognitionẽ omnia simul cognoscunt: sicut & in patria non erũt volubiles nostræ cogitationes ab aliis in alia euntes atque redeuntes, sed omnem scientiam nostram simul vno conspectu videbimus: vt Aug. dicit in 15. de Trin. Ea verò cognitione qua cognoscũt res per species innatas, omnia illa simul possunt intelligere quæ vna specie cognoscuntur: non autem illa, quæ diuersis.

Cap. 15.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd intelligere multa vt vnum, est quodammodo vnum intelligere.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd intellectus formatur per intelligibilem speciem, quam apud se habet. Et ideo sic potest vna specie intelligibili[d] multa simul intelligibilia intueri, sicut vnũ corpus per vnam figurã potest simul multis corporibus assimilari.

D. 795

¶Ad tertium dicendum sicut ad primum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum angelus cognoscat discurrendo.

293
3. con. cap. 44. & 91. Et veri. q. 8 ar. 15. & q. 24. ar. 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus cognoscat discurrendo. Discursus enim intellectus attenditur secundum hoc quod vnum per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscunt vnum per aliud. Cognoscunt enim creaturas per verbum. Ergo intellectus angeli cognoscit discurrendo.

¶2. Præterea, Quicquid potest virtus inferior potest & virtus superior. Sed intellectus humanus potest syllogizare & in effectibus causas cognoscere, secundum quæ discursus attenditur. Ergo intellectus angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

Libr. 1. de summo bono c. 12.

¶3. Præterea, Isidorus dicit, quòd dęmones per experiẽtiam multa cognoscũt. Sed experimẽtalis cognitio est discursiua. Ex multis enim memoriis fit vnum experimentum: & ex multis experimentis fit vnum vniuersale: vt dicitur in fine Posteriorum, & in principio Metaphysicæ. Ergo cognitio angelorum est discursiua.

Lib. 2. post tex vltim. Lib. 1. met. c. 1. & 7.

¶SED CONTRA est quod Dionys. dicit 7. cap. de Diui. nomi. quòd angeli non cõgregant diuinam cognitionem à sermonibus diffusis, neque ab aliquo communi ad ista specialia simul aguntur.

Art. 1. huius q. & q. 55. art. 2.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut sæpius dictum est, angeli illum gradum tenent in substantiis spiritualibus, quem corpora cælestia in substantiis corporeis. Nam & cælestes mentes à Diony. dicuntur. Est autem hæc differentia inter cælestia & terrena corpora, quòd corpora terrena per mutationẽ & motũ adipiscuntur suam vltimam perfectionem, corpora verò cælestia statim ex ipsa sua natura suam vltimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominũ, per quendam motum & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur: dum scilicet ex vno cognito in aliud cognitum procedũt. Si autem statim in ipsa cognitione principij noti inspicerẽt quasi notas omnes conclusiones consequentes in eis discursus locum nõ haberet. Et hoc est[d] in angelis, quia statim in illis quæ primò naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt[e]. Et ideo dicuntur intellectuales, quia etiam apud nos ea quæ statim naturaliter apprehenduntur, intelligi dicuntur. Vnde intellectus dicitur habitus primorum principiorũ. Animæ verò humanæ, quæ veritatis notitiam per quendam discursum acquirunt[e], rationales vocantur. Quod quidem contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim haberent plenitudinem intellectualis luminis, sicut angeli, statim in primo aspectu principiorum totam virtutem eorum comprehenderent intuendo quicquid ex eis syllogizari posset.

De diuin. nomi. c. 7. & 9. & c. 12. cælest. hierar.

D. 142.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd discursus quendam motum nominat[e]. Omnis autem motus est de vno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attenditur secundum quòd ex aliquo prius noto deuenitur in cognitionẽ alterius posterius noti, quod prius erat ignotum. Si autẽ vno inspecto simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei & res, non est propter hoc cognitio discursiua. Et hoc modo cognoscunt angeli res in Verbo.

418

¶Ad secundũ dicendũ, quòd angeli syllogizare possunt tãquam syllogismũ cognoscẽtes. Et in causis effectus vidẽt, & in effectibus causas, nõ tñ ita q cognitionẽ veri-

86
64
427

intelligere, & aliud sit vna operatione intelligere. In proposito tamen eadem est difficultas de simultate & vnitate, & notius est propositum de vnitate. Eadem enim est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia vt sic: absolutè repugnat simul intelligi & vna operatione intelligi, quẽadmodum repugnat dici, vt & in quarto Metaphysi. tex. 10. dicitur, quòd qui vnum nõ intelligit, nihil intelligit: & in tertio de Anima, contingit multa scire, vnum autem intelligere. Notius autem est, q vni operationi vnum debetur obiectum, quã pluribus eiusdem potẽtiæ simul quãuis & hoc sit verum. Et ideo S.T. vtrunque explicauit, & probando à notiori tradidit disciplinã. Et per hæc patet responsio ad primum dubium. Et ad vltimum, quod est contra vltimam conclusionem. fatemur enim q angelus potest simul plures species intelligibiles ordinẽ inter se habentes intelligere: quoniam intelligibile earũ non est totaliter diuersum. Sed quemadmodum species excedit & continet speciem quodammodo vt totũ partem: ita intelligibile vnius se habet ad intelligibile alterius. Et similiter discernere inter intelligibilia disparatarũ specierum, est vnum intelligere: & non per diuersas species absolutè: sed per diuersas species, vt ad vnum relatiuum intelligibile coëunt. Nec propterea insufficiens aut falsus fuit pcessus, quo vnitas intelligibilis ex vnitate speciei adæquatæ declarata est. Quoniam quid regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabatur & tractari debet. Exceptio enim hæc nota est, & ideo nihil officit vniuersali regulæ, quæ traditur & tradenda est de cognoscibili absolutè. Et similiter de speciebus disparatis absolutè sumptis. Respectiua nãque constat vtrunque exigere extremum. Vnde & in q. de Verita. qõ. 8. art. 14. ad primum, in contrarium dicit S.Th. quòd nihil phibet multa vt vnum simul intelligi, vel per vnã formã.

¶Ad secundam autem dubitationem dicitur, quòd aliud est esse intelligibile actu, & aliud esse intelligibile actu huic intellectui. Et q licet res immateriales & materiales in hoc inter se differant, quòd illæ sunt intelligibiles actu in seipsis: istæ verò intelligibiles in potentia secundum seipsas. In hoc tamen conueniunt, quòd huic aut illi intellectui intelligibiles actu non sunt, nisi secundum quod sunt in hoc aut illo intellectu. Supponimus autẽ supradictis, quòd sunt in hoc aut illo non nisi per similitudinem. Et ideo sequitur, quòd esse intelligibile huic intellectui, sortitur vnaquæque res per hoc, quòd est in illo intellectu, secundum speciem: & hoc modo intelligendus est hic S.Tho.

¶Ad dubium vltimò contra primam & tertiam conclusionem motum respondetur, quòd intelligibilia repræsentata per species, dupliciter possunt intelligi. Vno modo absolutè. Alio modo vt sunt aliquid intelligentis seu intellecti, puta perfectio. Primo modo non simul intelliguntur, sed secundo. Nec hoc est contra determinata. Sed hæc responsio patitur difficultatem. Quia quum commune sit omni substantiæ separatæ intelligere alia à se per modum substantiæ suæ, nulla intelligentia cognoscit aliquid aliud à se, nisi secundum quod ipsa est illud: Et sic Gabrielem cognoscere lapidẽ absolutè, est cognoscere lapidem, vt est in Gabriele, aut seipsum Gabrielem secundum quod est lapis, quod idem est. Non enim plus cognoscit de lapide, quàm ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicitur, quod responsio est bona, & quòd istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto, & visio partium seorsũm. Quamuis enim idem videatur vtraque visione, aliquid tamen impedit visionem partis seorsum, quod non impedit visionem eius in toto. Et rursus acutius videtur pars seorsum, quàm in toto: vt patet quum video totã domum, & quum distinctè applicare volo visionem ad discernendum singulas partes eius. Prius enim omnes partes simul in toto video. Sed quum distinctè singula perspicio, ab aliis partibus visionem intentio animæ ad vnam dedita subtrahit. Ita proportionaliter contingit in angelo, quòd quamuis primò omnia simul in se vt toto quodam videat, si tamen singula distinctè secundum seipsa absolutè perspicaciter intueri vult, dum vni attenditur alterum negligit: quia non potest finita vis simul esse in actu perfecto secundum duo esse eiusdem generis & ordinis, &c.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore articuli vnica est cõclusio responsiua, Angeli veritatis cõtemplationem non assequũtur aliquo discursu: & dupliciter pbatur, primò ratione sic, Angeli inter substãtias spirituales eum tenent locum quem corpora cælestia inter substantias corporeas: ac per hoc differunt à substãtiis spiritualibus inferioribus proportionaliter. Quemadmodũ corpora cælestia à corporibus inferioribus. Sed inter hæc corpora tantùm differt, vt inferiora per motum suas perfectiones vltimas acquirãt. Superiora verò statim habent suas vltimas perfectiones. Et substantiæ spirituales inferiores, quales sunt animæ humanæ, per motũ discursiuum perfectionem vltimam, quæ in veritatis contẽplatione consistit, acquirunt: ergo relinquitur quòd Angeli veritatis contemplationẽ cõpletè, statim absque discursu naturaliter habeant. Prima propositio autoritate Dionysij firmatur. Aliæ verò quo ad corpora per se notæ sunt. Quo ad substãtias verò spirituales, experimento in nobis patent. Deinde confirmatur conclusio ex differentia nominum conuenientium substãtiis spiritualibus superioribus & inferioribus: quia scilicet illæ dicuntur intellectuales, istæ verò rationales. Et omnia clara sunt.

596
86

¶Sed aduerte, quòd in his declarationib[9] San. Th. immiscet rationem fundantem, & proportionalitatem primæ rationis, & differentiam signi secũdo loco adducti. Et est ratio perfecti & imperfecti luminis intellectualis. Ita q quia superiores spiritus à nostris differunt penes perfectũ & imperfectũ lumen: & imperfectionis est ad videndũ veritatem, discursu egere. Cuius signum est, quòd si tantum haberet anima nostra luminis, quòd visis principiis videret in eis quæ in eorũ virtute continentur, non discurreret: relinquitur quòd substantiæ illæ quæ in apprehenso aliquo obiecto apprehendunt quicquid virtualiter continetur: veritatem & principij, & conclusionis, absque discursiuo motu habeant.

¶Circa prædicta occurrit primò Sco. in 2. distin. 7. q. 1. dicens, non esse probabile ab angelis negare omnem discursum: & remittit se ad proœmium primi, in illa quæst. Vtrum Theologia sit scientia, vbi hanc rationẽ inuenio: directè quidẽ contra cognitionẽ in verbo, & consequenter omnes alias. Arguit ergo sic, Quidditas subiecti, puta lineæ, in quocunque lumine visa continet virtualiter veritates suarũ passionũ, & est prius natura nota illis: ergo est earum causatiua in quocũque intellectu ab illa passiuo. ergo erit discursus. Antecedens cum prima consequentia est euidens. Vltima verò probatur: quia ad rationem discursus non exigitur ordo temporis, sed ordo naturæ, & causalitatis, scilicet quod hoc sit prius naturaliter notum illo, & quòd per hoc agnoscamus illud, quamuis simul tempore. Occurrit deinde Greg. de Arimin. in 2. dist. 7. q. 5. dicens processum San. Th. super nulla ratione fundari, sed sola suasione de corporibus cælestibus: & q conclusio deducit ad impossibile. Quoniam si angelus absque discursu cognoscit viso aliquo subie-

tatis ignotæ acquirãt syllogizando[e] ex causis in causata, & ex causatis in causas.

¶Ad tertium dicendum, quòd experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundum quandam similitudinem[e], prout scilicet cognoscũt sensibilia præsentia, tamen absque omni discursu.

¶ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum Angeli intelligant componendo & diuidendo.

294
2. dist. 3. q. 1. ar. 2. cor. & ma. qõ. 16. articul. 6. 19.
Tex. 21. & 22. tom. 2.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli intelligant componendo & diuidendo. Vbi enim est multitudo intellectuum, ibi est cõpositio intellectuũ, vt dicitur in 3. de Anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuũ: cùm per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul. Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶2. Præterea, Plus distat negatio ab affirmatione, quàm quæcunq; duæ naturæ oppositæ, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus nõ cognoscit per vnum, sed per diuersas species, vt ex dictis patet. Ergo oportet quòd affirmationem & negationẽ cognoscat per diuersa. Et ita videtur, q angelus intelligat componendo, & diuidẽdo.

Artic. 2.

¶3. Præterea, Locutio est signũ intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferũt affirmatiuas & negatiuas enũtiationes (quę sunt signa cõpositionis & diuisionis in intellectu) vt ex multis locis sacræ Scripturæ apparet. Ergo videtur, quòd angelus intelligat componendo & diuidendo.

¶SED CONTRA est, quòd Dio. dicit 7. c. de diui. no. quod virt[9] intellectualis angelorũ resplendet perspicaci diuinorum intellectuum simplicitate: sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, vt dicitur in tertio de Anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in intellectu ratiocinãte comparatur cõclusio ad principiũ, ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectũ. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem, nunquam intelligeret discurrendo, vel ratiocinãdo[e]. Similiter si intellectus statim in apprehẽsione quidditatis subiecti haberet notitiam de omnibus quę possunt attribui subiecto vel remoueri ab eo, nunquam intelligeret componẽdo & diuidendo, sed solùm intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quòd ex eodẽ prouenit quòd intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc, scilicet, quòd non statim in prima apprehẽsione alicuius primi aprehensi potest inspicere quicquid ĩ eo virtute cõtinetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est. Vnde cùm in Angelo sit lumen intellectuale perfectum, cùm sit speculum purum & clarissimum, vt dicit Dionysius quarto capite de Diui. Nomi. relinquitur quòd Angelus sicut non intelligit[d] ratiocinãdo, ita non intelligit cõponendo & diuidendo. Nihilominus tamẽ compositionem & diuisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationẽ syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter, & mobilia immobiliter, & materialia immaterialiter.

D. 142.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd non qualiscunque multitudo intellectuum compositionem causat, sed multitudo illorum intellectuum, quorum vnum attribuitur alteri, vel remouetur ab altero. Angel[9] autem intelligendo quidditatem alicuius rei, simul intelligit quicquid ei attribui potest, vel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componẽdo & diuidendo, per vnum suum simplex intellectum.

¶Ad secundum dicendum, q diuersæ quid-

396
D. 442.
279

subiecto omnes eius passiones, sequitur quòd aut habet simul infinitas intellectiones specie distinctas, aut vnam æquiualentem infinitis distinctis, quorum vtrunque est impossibile, quia esset infinitum ens: & tenet sequela, de passionibus numeri & figuræ, quæ sunt infinitæ sicut & species numerorum & figurarum.

¶Ad hæc breuiter dicitur, & primò quòd ratio Scoti quadrupliciter peccat. Quia idem supponit esse iudicium de re cognita in se, & cognita in alio quum tamen multum intersit. Secundò, quia supponit intellectũ angelicum & beatum esse passiuum à re visa in alio: quum tamen & hoc sit falsum: & vniuersaliter intellectus angelicus non sit mobilis ab obiecto extrinseco. Tertiò, quia discursus est effectus se tenẽs ex parte intellect[9] magis quã obiecti: quoniã de omni simplicissimo intellectus noster discurrit, puta Deo. Et ideo quantumcũque obiectum in se habeat, vnde causet discursum, & intellect[9] sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso: non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in intellectu apto discurrere: & sic imperfecto, vt statim in quod quid est viso non penetret virtutem eius. Et tamen in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti. Quarto, quia ad rationem discursus non sufficit, quòd veritas vnius causetur à veritate alterius: imo nec hoc requiritur, vt patet in Discursu à posteriori, sed exigitur quod cognitio vnius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu: quod locum habere nõ potest, quãdo vna & eadẽ cognitione cognoscitur vtrunq: quoniã idem nõ est secũdũ rẽ causa suiipsius, & sic est in proposito.

¶Ad Greg. verò dicitur, quòd S.T. proportionalitatem angelorum ad corpora cælestia super ratione fundatur perfecti & imperfecti luminis: & nihilominus autoritate Dio. eam fulsit, & vt Arist. docuit in 2. Cæli. in huiusmodi rebus tam occultis & arduis, satis dicitur quando rationabile aliquid dicitur. Præsertim quòd hæc conclusio communis animi cõceptio Philosophorum videtur esse. Ea verò quæ Arguens obiicit in oppositum, facilè soluuntur à recolentibus, quòd non inconuenit vnum indiuiduum superioris ordinis æquiualere infinitis inferioribus, etiam si specie distinguerentur, arctatis tamen ad certum aliquod genus. Et aduertentibus quòd si essent infinitæ species coloris: lux nihilominus omnibus illis eminenter præstaret. Nec tamen esset ens infinitum: sicut nec illæ species constituerent ens infinitum, sed finitæ perfectionis in ratione entis, infinitæ verò secundum quid in ratione coloris. Et hoc dico non curãdo pro nunc, an angelus possit simul intelligere distinctè omnes species figurarum & numerorum.

¶Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quartum.

Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primò respondet quæsito vna conclusione negatiua. Secundò respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis, Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo. Probatur sic: Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscens statim quæcunque possent illi attribui, intelligit non componẽdo nec diuidendo. Intellectus angelicus est huiusmodi: ergo. &c. Maior probatur & declaratur. Declaratur quidem ex proportionali similitudine, inter principium & conclusionem in ordine ad discursum ex vna parte: & subiectum & prædicatum ex altera parte in ordine ad compositionem & diuisionem. vtrobique enim eadem est necessitatis ratio, quia scilicet primo apprehenso non inspicitur quod in eius potentia latet. Probatur autem ex inferto in hac proportionalitate medio, scilicet quod sublata causa auferetur effectus, iuxta illud primi Posteriorum, si affirmatio est causa affirmationis, sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tam componendo quàm discurrendo, est in simplici apprehensione obiecti nõ intueri alia: igitur intellectus statim in primo apprehẽso cætera videns, nec discursu, nec compositione eget. Minor verò probatur sic. Quod cõuenit intellectui nostro ex defectu intellectualis luminis, non est attribuendum intellectui angelico, in quo est lumẽ intellectuale perfectũ, quod probatur per Dio. Sed in primo apprehenso non inspicere annexa, pvenit in nobis ex defectu intellectualis luminis, vt de se patet, ergo. Deinde explicat quomodo angelus intelligat enuntiationes: & breuiter dicit, q quia intelligit mobilia immobiliter, & cõposita simpliciter, &c. ideo intelligit & compositionem non componẽdo, & discursum non discurrendo. Quod est dicere, quòd compositio, & diuisio, & similiter discursus in actu exercito, puta, animal rationale est risibile, Socrates est animal rationale, &c. cõparantur ad intellectũ angelicum, vt res visa tantùm, & nõ vt modus vidẽdi: ad nostrum verò, vtroq; modo.

¶Circa maiorem adductæ rationis, dubium occurrit, quoniam insufficiens videtur. Ex eo quòd causa illa non est vniuersalis causa componendi & diuidendi, sed particularis. Est enim causa quare non opus sit compositione & diuisione cognoscendis his quæ per se insunt vel absunt subiecto. Non autem in his quæ sunt per accidens, & casualibus seu fortuitis. Quod dupliciter probatur. Primò, quia non ex defectu luminis prouenit, quòd aliquo subiecto cognito, non videantur ea quæ sunt per accidens vel saltem casualia. Quoniam quantumcunque perfectè cognoscatur subiectum aliquod, nũquam ex eo videbitur accidẽtalis coniunctio, & maximè fortuita. Tũ quia sequendo proportionalitatem Sanct. Th. illa prædicata cognoscuntur in subiecto viso, quæ se habent ad subiectum, vt conclusio ad principium: hæc autem constat, non omnia, sed illa tantum esse, quæ virtualiter clauduntur in subiecto: quẽadmodum conclusio in principiis, qualia non sunt accidentalia & fortuita. Et confirmatur, quia alioquin quilibet effectus haberet aliquã per se causam, contra Aristotelem sexto Metaphysicorum & 2. Physicorum.

93
Ar. prec.

¶Circa minorem eiusdem rationis, dubium occurrit, quia non valet consequentia hæc: puta componere, & diuidere, seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione: ergo opposita perfectio conuenit intellectui angelico: quum possit quispiam dicere, quòd illa imperfectio communis est intellectui nostro & angelico: quoniam constat intellectum angelicum non excludere omnem imperfectionem, & sic quum ista ratio super hac consequentia fundetur, inefficax videtur.

¶Ad euidentiam primæ dubitationis sciendum est primò, quòd aliqua plura simplici & vno intuitu simul videri contingit tripliciter. Primò, vnum cum alio: vt si simul videantur albedo & rubedo, & quæcunque duo vel disparata. Secundò, vnum cum & in alio: vt quodcunque accidens & vniuersaliter prædicatum in subiecto. Tertiò, cum, in & ex alio, vt passio propria, & vniuersaliter effectus quandoque cognoscitur cum causa, in causa, & ex causa. Sciendum est secundò, quòd quamuis quocunque modo simul plura absolutè cognoscere simplici intuitu attestetur perfectioni cognoscentis: differt tamen primus modus ab aliis in hoc, quòd intelligere intuendo vnum cum alio prouenit ex perfectione intellectus absolutè. Intelligere verò intuendo vnum in alio prouenit non solum ex perfectione intellectus absolutè: sed ex perfectione intellectus vt attingentis primum obiectum, id est in quo seu ex quo aliud cognoscitur. Tum quia ex hoc quòd magis penetrat intellectus causam, aut subiectum cognitum, prouenit simul intueri quæ in eis aut ex eis fiunt & sunt: quia quantò magis aliquid cognoscitur, tantò virtus seu potentia eius magis penetratur. Nam ex penetratione potentiæ sciuntur ea ad quæ se extendit proportionaliter, id est, quod ex penetratione potentiæ secundum esse quidditatiuum, quidditatiuè quoque sciuntur ea ad quæ se extendit. Ex penetratione verò potentiæ secundum esse existentiæ & indiuiduale cum annexis conditionibus, cognoscuntur ad ea, quæ se extendunt secundum existentiam, quando tamen sunt. Tum quia ad perfectiorem cognitionem alicuius obiecti spectat, non solùm potentiam, sed etiam omnia ad ipsum quomodolibet pertinentia cognoscere, & consequenter ad perfectiorem cognitionem naturalem alicuius obiecti spectat cognoscere omnia infra latitudinem naturalium quomodolibet pertinentia ad obiectum illud. His stantibus, ad obiectiones in oppositum respondetur. Et ad primam dicitur, quòd ratio assignata contra necessitatem compositionis & diuisionis, & discursus est ratio vniuersalis & non particularis. Et quum dicitur, quòd non est ex defectu luminis, sed ex naturis cognoscibilium patere obiectum & latere contingens, vel casuale: negatur hoc vniuersaliter de lumine intellectuali loquendo & casualibus aut contingentibus naturalibus. Quoniam ex modicitate luminis intellectualis prouenit, quòd viso Socrate, qui actualiter inuenitur à debitore in foro: non simul videatur inuentio à debitore iam illi coniuncta, sed oporteat componendo propositionem formare, quæ feratur in Socratem, vt inuentum à debitore.

¶Ad secundã verò obiectionem dicitur, quòd proportio inter subiectũ & prædicatum,

Universidad de Deusto Biblioteca

ditates rerum minus differunt quantum ad rationem existendi, quàm affirmatio & negatio: tamen quantum ad rationem cognoscendi affirmatio & negatio magis conueniũt: quia statim per hoc quòd cognoscitur veritas affirmatiõis, cognoscitur falsitas negationis oppositæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc q̃ angeli loquuntur enuntiationes affirmatiuas & negatiuas, manifestat quod angeli cognoscunt compositionem & diuisionem, non autem, quòd cognoscant componendo & diuidendo, sed simpliciter cognoscendo quod quid est.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum in intellectu angeli posßit esse falsitas.

295 2.di.11.q.2 ar.5. quintũ & veri. q.8.ar.14. sextum.& mal.q.16. ar.5.cor.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̃ in intellectu angeli posit esse falsitas. Proteruitas enim ad falsitatem pertinet. Sed in dæmonibus est phantasia proterua, vt dicit Dion.4.c.de Diui.nomi. Ergo videtur quod in angelorum intellectu posit esse falsitas.

¶ 2. Præterea, Nesciẽtia est causa falsæ æstimationis. Sed in angelis potest esse nescientia, vt Diony. dicit 6.c. Eccles.Hierar. Ergo videtur quòd in eis posit esse falsitas.

¶ 3. Præterea, Omne q̃ cadit à veritate sapientiæ, & habet rationem deprauatam, habet falsitatem vel erorem in suo intellectu. Sed hoc Diony. dicit de dæmonibus 7.c.de Diuin.nomi. Ergo videtur quòd in intellectu angelorum posit esse falsitas.

Tex.26.& 51. Q.54.& 32.tom.4.

¶ SED CONTRA Philophus dicit tertio de Anima, quòd intellectus semper verus est. Aug. etiam dicit in lib.83.quest. quòd nihil intelligitur nisi verũ. Sed angeli non cognoscunt aliquid nisi intelligendo. Ergo in angeli cognitione non potest esse deceptio & falsitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huius quæstionis veritas aliquatenus ex præmissa dependet. Dictũ est enim, quòd angelus non intelligit cõponendo & diuidendo sed intelligendo quod quid est. Intellectus autẽ circa quod quid est, semper verus est, sicut & sensus circa proprium obiectum, vt dicitur in tertio de Anima. Sed per accidẽs in nobis accidit deceptio & falsitas intelligendo quod quid est, scilicet secũdũ rationẽ alicuius cõpositiõis: vel cùm diffinitionẽ vnius rei accipimus vt diffinitionẽ alterius, vel cùm partes diffinitionis sibi nõ cohærent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicuius rei animal quadrupes volatile. Nullũ enim animal tale est. Et hoc q̃dẽ accidit in compositis, quorũ diffinitio ex diuersis sumitur quorum vnũ est materiale ad aliud. Sed intelligẽdo quidditates simplices vt dicitur in nono Metaph. non est falsitas: quia vel totaliter non attinguntur & nihil intelligimus de eis, vel cognoscũtur vt sunt. Sic igitur per se nõ potest esse falsitas aut error aut deceptio in intellectu alicuius angeli. Sed per accidens contingit, alio tamẽ modo quàm in nobis. Nam componendo & diuidendo quandoque ad intellectũ quidditatis peruenimus, sicut cùm diuidendo & demonstrãdo diffinitionem inuestigamus. Quod quidem in angelis non cõtingit: sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enuntiationes ad illam rem pertinentes. Manifestum est autem, quòd quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum quæ naturaliter conueniunt rei, vel ab ea remouentur: non autem eorum quæ à supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni habentes rectam voluntatem per cognitionem quidditatis rei, nõ iudicant de his quæ supernaturaliter ad rem pertinent, nisi salua ordinatione diuina. Vnde in eis non potest esse falsitas aut error. Dæmones verò per voluntatem per-

catum, & principium & conclusionem, attenditur in proposito secundum potentiam, non secundum virtualem continentiam. Virtus enim principium actiuum seu operatiuũ nominat: Potentia autẽ commune nomen est etiã ad potentiã passiuam ad esse. Ita quod similitudo proportionalis consistit in potentialiter continere per se, vel per accidens, & quomodolibet: infra latitudinem tamen (vt dictum est) naturalium. Vel cõsistit, quòd sicut se habet discursus ad continentiã virtualem conclusionũ in principiis: ita se habet compositio & diuisio ad cõtinentiam potentialem prædicatorum in subiecto. Et hoc magis consonat literæ virtutis nomen exprimentis in principio. Potentiæ autem in subiecto: dũ dicit: Quæcunque possunt attribui subiecto. Quòd autem prædicata omnia potẽtialiter saltem contineantur in subiecto, inductiuè patet. Quoniã spectantia ad materiam naturalem actu vel virtute clauduntur in eo, vt essentialia & passiones. Spectantia verò ad materiam contingentẽ (quamuis infinita sint in potentia, quæ tamen actu quandoque inerũt alicui) finita & certa sunt quum sunt. Ac per hoc potentiam reductã ad actum contineri in illius potentia manifestat. Spectantia verò ad materiam remotã, dubium non est virtualiter claudi in subiecto. Quoniam negationes repugnantium ex affirmatione subiecti necessario consequuntur. Et per hoc patet quod nõ oportet causabilibus dare causam per se, ex hoc patet quod ponuntur cognosci cum subiecto, & pertinere ad perfectionem eius cognitionem: sequeretur enim hoc, si poneremus causale antequam esset, pertinere ad perfectiorem cognitionem suæ causæ, non autem postquam est. Quoniam quemadmodum esse eius iam determinatum compositionem facit cum eo in quo est in rerum natura: & illius quoddam esse est, quamuis accidentale, absque hoc quòd habeat per se causam: sic & intellectus si perfectè cognoscit subiectum illud, omne eius esse intuetur, quòd actualiter habet, absque perseitate coniunctionis illorum.

¶ Ad dubitationem verò contra minorẽ dicitur, quòd defectus intellectus est duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidam specialis & proprius intellectui nostro. Communis quidem est, quòd virtus ipsa intellectiua potentialitatis aliquid habet admixtum. Et quòd modus cognoscendi sit per speciem superadditam, & per plures actus intelligendi. Proprius verò est intelligere per cõuersionem ad phantasmata, esse in potẽtia, & alia huiusmodi. Nec est dubiũ quòd id quòd conuenit intellectui nostro ex imperfectione communi, conuenit etiam angelo: sed consequentia illa tenet in his quæ conueniunt intellectui nostro ex imperfectione propria: quoniã perfectiones oppositæ ponuntur in angelis. Quod autem componere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectione propria nostri intellectus prouenit, Sanct.Thom. hic supponit: & facilè ex eius etiam dictis declaratur. Existentibus enim duobus modis cognoscendi, scilicet simplici intuitu, & per appositionem quandam: & vtroque conueniente intellectui nostro, & tam discursu quàm compositione & diuisione importante modum cognoscendi per appositionem quandam, quum constet perfectiorem modum cognoscendi esse per simplicem intuitum: & quod in nobis hic modus cognoscendi parum participatur in nostri supremo in prima operatione intellectus: & vtrũque ac similitudinariè in principio secundæ, id est in cognitione principiorum: & iam stabilitũ sit à Dio. in 7. de Di. no. quòd supremum infimi attingit infimum supremi, euidenter sequitur quòd modus cognoscendi componendo & diuidendo ex propria nostri imperfectione intellectus prouenit: cui ex aliquali superiorum participatione communicatur, quod degustet expetiendo modum intelligendi per simplicem intuitum.

¶ Super Quęstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quintum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli respondet quæsito vnica conclusione, habenti quatuor partes, scilicet in intellectu angelico non potest esse falsitas per se, sed per accidens: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et probatur conclusio quo ad primam partem: quia intellectus in prima operatione semper est verus, per se loquendo, vt patet in sensu, & ex tertio de Anima. Intellectus autem angelicus semper intelligit per modum primæ operationis. ergo. Maior declaratur, assignando causas vtriusque modi, quo falsitas inuenitur in nobis intelligendo quod quid est, quod est obiectum primæ operationis: quia scilicet vterque contingit ex cõpositione admixta. Et rursus secundus modus contingit, respectu quorundã obiectorũ tantũ, scilicet compositorũ non simpliciũ, vt patet ex 9.Met.tex. 22. Quo ad secundam verò partem, declaratur assignando differentiã inter modũ, quo per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur falsum: & modũ quo per accidens admiscetur angelicæ, quia scilicet falsitas apud nos præcedit quod quid est: quoniã in via admiscetur cõponẽdo vel applicando. In angelis verò falsitas sequitur quod quid est, quoniã in iudicando ex illo cõtingit: Quo ad tertiam verò & quartã partẽ simul probatur, & declaratur sic: Intellectus in iudicãdo ex quod quid est cõditiones rei potẽs iudicare saluo diuinæ sapiẽtiæ ordine, & non saluo illo potest falli circa supernaturalia, quãuis non circa naturalia: sed intellectus angelicus est huiusmodi in quibusdã. ergo maior propositio patet, quo ad naturalia: quia ex cognitione quod quid est, sufficiẽs habetur ratio naturaliũ, & ordinis diuinæ sapientiæ, vt disponẽtis cursum naturalẽ. Quo ad supernaturalia verò: quia hæc ex reuelatione tãtùm sciri possunt. Et declaratur exẽplariter, de mortuo resuscitando, & de Christo homine & Deo. Minor aũt declaratur. Quia angelorũ quidã sunt boni, quidã vero mali, & illi quidẽ sua sorte cõtẽti, iudicant saluo semper superiori ordine & quãtum est ex meritis causarũ naturaliũ: hi verò superbia elati iudicãt simpliciter, ac si nullus esset ordo superior immutatiuus ordinis naturæ. Et per hoc subducere dicuntur intellectus suos quãdoq; ab ordine diuinæ sapiẽtię, & falli.

Ar. præc. 109 9 Tex.26. tom.2. Text.22. tom.3. 294

¶ Circa prædicta dubiũ occurrit non dissimulãdũ, quomodo possit falsum inueniri in intellectu angeli: si omnis ei⁹ intellectio est simplex apprehẽsio, cui nõ admiscetur cõpositio aut diuisio. Nulla enim prima intellect⁹ operatio falsitatis subesse potest, nisi ratione compositionis adiunctæ, vt in litera dicitur: & in nobis experimur, & ex diffinitione Veri & Falsi 4.Meta.tex.27. patet. Sed nulla intellectio angeli respectu tam naturalium quam supernaturalium habet compositionem adiunctam siue præcedentem, siue subsequentem. ergo nunquam in intellectu eius falsitas esse potest.

¶ Ad hanc dubitationem dici primò potest, negando minorem, quòd quamuis angelus naturalia omnia intelligat intuendo quod quid est, tanquam pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, vt prius dictum fuit: supernaturales tamen conditiones componendo & diuidendo intelligit. Et quòd hæc sit mens San.Tho. ex tribus suadetur. Primò ex eo quòd ratio excludens compositionem & diuisionem ab angelis, nõ habet locum nisi in naturalibus: quoniam viso subiecto ex defectu luminis prouenit quòd non videantur prædicata naturaliter ei competentia: non autem quæ supernaturaliter conuenire possunt, quoniam quum hæc attendantur secũdum potentiam Dei, sciri non possunt nisi cõprehensa Dei potentia, quòd nulli creaturæ est communicabile. Secundò, quia aliter in hoc eodem articulo contradiceret sibiipsi, vt obiiciendo deductum est: & processus eius ad ostendendũ quomodo in iudicio angeli est falsitas per accidens (quemadmodum in nobis quamuis differenter: quia in nobis ratio falsitatis præcedit quod quid est, in eis verò sequitur: & quòd in nobis accidit inuestigando, in eis verò comparando naturale à supernaturale) nullus esset. Tertiò, quia in calce articuli huius respondendo ad opposita dicit, intellectum quod quid est habere falsitatem per accidens vt ordinatur ad compositionem: & loquitur de intellectu angeli. Sed quoniam expresse S.Th. tenet, quòd etiam dæmones ad ea quæ sunt eis naturaliter occulta, vt cognitiones cordium, non discurrunt: consequens est, vt apud ipsum nunquam angelus cognoscat componẽdo & diuidendo. Idem est apud ipsum iudicium in præcedenti artic. de discursu, & compositione, & diuisione. Nec alia est ratio de vno naturaliter occulto, & de alio. Quòd autem rationabile sit, omnem angeli cognitionem absque compositione esse, ex eo colligi potest, quòd regulariter apparet, q̃ supernaturales reuelationes modificantur, & suscipiuntur in vnoquoque secundum naturalem modum recipientis: vt in nobis experimur à quibus reuelata nostro modo cognoscuntur: vnde sic naturalis modus cognoscendi angelis inditus est per simplicem apprehensionem: consequens est vt reuelata simpliciter etiam apprehendant, & pari ratione quælibet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicendum est, quòd quum verum & falsum in compositione consistat, quemadmodum compositio dupliciter admiscetur cognitioni, ita & verum & falsum. Potest enim intellectui competere compositio ex parte modi cognoscendi, vt quum cognoscimus, quòd homo est homo ex parte rei cognitæ, vt quũ cognoscimus rẽ cõpositã. Et per oppositum simplex apprehẽsio dupliciter inuenitur, scilicet quo ad modũ cognoscẽdi, aut quo ad rem cognitã. Nec requiritur ad rationẽ veri & falsi vtraq; cõpositio, sed altera quæuis earum sufficit. Patet enim, quòd de re quãtumcunque simplicissima, potest quis

uersam subducentes intellectũ à diuina sapientia, absolutè interdũ de rebus iudicant secundum naturalem cõditionem. Et in iis quæ naturaliter ad rem pertinẽt, non decipiũtur. Sed decipi possunt quantum ad ea quæ supernaturalia sunt. Sicut si cõsiderans hominem mortuum iudicet eum nõ resurrecturum. Et si videns hominem Christum, iudicet eum nõ esse Deum. ¶ Et per hoc patet respõsio ad ea, quæ vtrinq; obiiciuntur. Nam proteruitas dæmonum est secundum quod non subdũtur diuinæ sapientiæ. Nescientia autẽ est in angelis non respectu naturalium cognoscibilium, sed supernaturalium. Patet etiã, quòd intellectus eius quod quid est, semper est verus, nisi per accidens, secundum quòd indebitè ordinatur ad aliquam compositionem, vel diuisionem.

D.440. 279

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum in Angelis sit cognitio matutina & vespertina.

296 2.di.12.ar. 3.cor. Et veri.q.8 art. 16. & 17. & opusc.3. c.4.214 & Eph.3.lec. 3.col.3. & Heb.8.le. 3.co.1.f.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit vespertina, neque matutina cognitio. vespere enim & mane admixtionem tenebrarũ habent. Sed in cognitione angeli non est aliqua tenebrositas: cùm nõ sit ibi error vel falsitas. Ergo cognitio angeli nõ debet dici matutina vel vespertina.

¶ 2. Præterea, Inter vespere & mane cadit nox, & inter mane & vespere cadit meridies. Si igitur in angelis cadit cognitio matutina & vespertina, pari ratione videtur, quòd in eis debeat esse meridiana & nocturna cognitio.

Tex.38.

¶ 3. Præterea, Cognitio distinguitur secũdũ differentiã cognitorum. Vnde in 3. de Anima dicit Philosophus, q̃ scientiæ secantur quemadmodũ & res. Triplex autem est esse rerũ, scilicet in verbo, in propria natura, & intelligentia angelica, vt Aug. dicit 1. super Gen.ad lite. Ergo si ponatur cognitio matutina in angelis, & vespertina propter esse rerum in verbo, & in propria natura, debet etiam in eis poni tertia cognitio propter esse rerum in intelligentia angelica.

Capit.8.

c.22.31.11. Lib. 11.de ciui.ca 29. & 7.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug.4. super Gen.ad lite. & 11.de Ciui. Dei, distinguit cognitionem angelorum per matutinam & vespertinam.

D.140. Li.4 super Gen.ad lit. c.22.& li. 5.c.4.10.3. & li.11.de ciuit.ca. 9. tom.5. 360

¶ RESPONDEO Dicendum, quòd hoc q̃ dicitur de cognitione matutina & vespertina in angelis, introductũ est ab Aug. qui 6. dies, in quibus Deus legitur fecisse cuncta Gen.1. intelligi vult nõ hos vsitatos dies, qui solis circuitu peraguntur: cùm sol quarto die fact⁹ legatur, sed vnũ diem, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam. Sicut autem in die consueto mane est principium diei, vespere autem terminus, ita cognitio ipsius primordialis esse rerũ dicitur cognitio matutina. Et hæc est, secundũ quod res sunt in verbo. Cognitio autẽ ipsius esse rei creatæ, secundum quod in ꝑpria natura cõsistit, dicitur cognitio vespertina. Nam esse rerũ fluit à verbo, sicut à quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminatur ad esse rerum, quod in propria natura habet.

D.141. c 311

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ vespere & mane nõ accipiũtur in cognitione angelica secũdũ similitudinẽ ad admixtionem tenebrarũ, sed secundũ similitudinem principij & termini. Vel dicẽdum, quòd nihil ꝓhibet, vt dicit Aug.4. super Gen.ad lit. aliquid in cõparatione ad vnũ dici lux, & in cõparatione ad aliud dici tenebra: sicut vita fidelium & iustorũ in cõparatione ad impios dicitur lux, secũdum illud Ephes.6. Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Quæ tamẽ vita fidelium in cõparatione ad vitã glorię tenebrosa dicitur: secundũ illud 2.Pet.1. Habetis propheticum sermonẽ, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Sic igitur cognitio angeli, qua cognoscit res in ꝓpria natura, dies est per cõparationẽ ad ignorantiam vel errorem: sed obscura est per comparationem ad visionem Verbi.

¶ Ad secundum dicendum. quòd matutina & vespertina cognitio ad diẽ ꝑtinet, id est ad angelos illuminatos, qui sunt distincti à tenebris, id est à malis angelis. Angeli autẽ boni cognoscẽtes creaturã, nõ in ea figuntur, quod esset tenebrescere & noctẽ fieri: sed hoc ipsum referũt ad laudẽ Dei: in quo sicut in principio omnia cognoscũt. Et ideo post vesperã non ponitur nox, sed mane, ita quòd mane sit finis præcedẽtis diei, & principium sequẽtis, inquantum angeli cognitionẽ præcedẽtis operis ad laudẽ Dei referũt. Meridies autẽ sub nomine diei cõprehẽditur, quasi mediũ inter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionẽ ipsi⁹ Dei, quæ nõ habet principium, nec finem.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd etiam ipsi angeli craturæ sunt. Vnde esse rerum in intelligentia angelica comprehenditur sub vespertina cognitione, sicut & esse rerum in propria natura.

¶ ARTICLVS VII.

Vtrum vna sit cognitio matutina & vespertina.

297 Locis supra ar 6. inductis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd vna sit cognitio vespertina & matutina. Dicitur enim Gen.1. Factum est vespere & mane dies vn⁹. Sed per diem intelligitur cognitio angelica, vt August. dicit. Ergo vna & eadem est cognitio in angelis, matutina & vespertina.

Locis cita. in ar. præced. in princip. cor. Capit.23.

¶ 2. Præterea, Imposibile est, vnã potẽtiam simul duas operationes habere. Sed angeli semper sunt in actu cognitionis matutinæ, quia semper vident Deum & res in Deo, secundum illud Matth.18.cap. Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, &c. Ergo si cognitio vespertina esset alia à matutina, nullo modo angelus posset esse in actu cognitionis vespertinæ.

¶ 3. Præterea, Apostol⁹ dicit 1.Corint.13. Cũ venerit q̃ perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est. Sed si cognitio vesꝑtina sit aliud à matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectum. Ergo nõ poterit simul vespertina cognitio esse cũ matutina.

¶ IN CONTRARIVM est quod dicit Aug.4. super Gen. ad lit. q̃ multum interest inter cognitionẽ rei cuiuscunq; in Verbo

quis habere cognitionem compositam veram aut falsam: puta formare propositionem, quòd ipsa est ipsa, aut quòd ipsa nõ est ipsa. Et similiter quantũcũque modus concipiendi sit simplex, potest apprehẽdi cõpositum ex partibus discohærentibus vel cohærentibus: ac per hoc verum vel falsum. Et ex hoc patet quo ad secundam operationẽ intellectus, nõ sufficit nec requiritur necessario cõpositio ex parte rei cognitæ, sed exigitur & sufficit compositio ex parte modi cognoscẽdi. Et vlterius sequitur, quòd ad primã operationem intellectus nõ exigitur simplicitas rei cognitæ, sed modi cognoscendi. Sequitur etiam vlterius, quòd in prima operatione intellectus etsi nõ possit esse falsitas aut veritas ratione modi cognoscendi, potest tamen in ea esse veritas aut falsitas ratione rei cognitæ, quando, s. res cognita est composita. Et propterea 9. Met. dicitur, quòd in simplicibus nullo modo est falsitas, quia scilicet nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscendi, si prima operatione cognoscuntur: qualem cognoscendi modum simplicitas exigit. Et si quæratur quõ in prima operatione ex parte rei cognitæ possit inueniri ratio veri aut falsi, quũ in prima operatione intellectus nihil affirmet aut neget: facilè respõdetur, quòd quum concipit quidditatem seu rem compositam, quãuis non formaliter affirmet aut neget: virtualiter tamen est ibi affirmatio & negatio. Dum enim intuetur A B, si hæc cohærent, concipit verum virtualiter, quia cõcipit sic esse sicut est. Si verò nõ cohærẽt, cõcipit falsum virtualiter, qm̃ cõcipit sic esse sicut nõ est. Dicitur aũt verũ & falsũ inueniri per accidens, in prima operatione intellectus. Tum quia compositio super qua fundatur ratio veri & falsi, accidit primæ operationi non solum ea ratione, quia accidit eius obiecto, dum non omni, sed cuidam conuenit: sed quia obiectũ primæ operationis est incomplexum vt incõplexum est quod vt sic nullam cõpositionem dicere patet: & consequenter nullam veritatem aut falsitatem. Et propterea sicut accidit incomplexo compati in se cõpositionem, ita veritatem & falsitatem. Et propter hoc dicitur & bene, quòd veritas & falsitas, sicut & compositio per se nõ sunt nisi in secunda operatione: cuius obiectum est cõplexum vt cõplexũ est. Ex his autem patet responsio ad obiecta. nam quum angelus omnia cognoscat per modum primæ operatiõis, dum cognoscit cõposita falsum virtualiter incurrere potest ratione cõpositionis adiũctæ in obiecto. Et hoc est q̃d intẽdebat S.T. per radices quas in articulo enumerauit, falsitatis aut veritatis ex parte rei cognitæ, simplicis aut cõpositæ: cũ naturali cõditiõe, aut supnaturali habitudine quacunq;. Et sic veritas vel falsitas formaliter semper est in cõpositione ex parte intellectus. Veritas verò, vel falsitas virtualiter est in compositione, aut diuisione obiectiua, quamuis non modali.

Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum sextum.

Titulus ex dicendis in corpore articuli manifestus erit.

¶ In corpore respondendo quæsito affirmatiuè duo facit. Primò Autorem & radicem huius distinctionis ostendit. Autorem quidem Aug. Radicem verò, quia cognitio angelica dies vocatur, Gen.1. ac per hoc rationabiliter partes diei differentiæ cognitionis angelicæ ponuntur, & ex mane & vespere, cognitio matutina & vespertina dicta est. Secundò, quia differentiæ istæ metaphoricè dicuntur de cognitione angelica: ostendit penes quid attenditur similitudo, dicens attendi in hoc quod est esse principium, & esse terminũ. Ita quòd cognitio illa dicitur matutina, quæ respicit primordiale esse rei, id est esse rei in eius prima causa. Illa verò vespertina, quæ respicit vltimatum esse rei, id est esse rei in seipsa. Et omnia clara sunt in litera.

Capit.23. tom.3.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum septimum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore sub distinctione respondetur quæsito examinãdo diffinitionem vespertinæ: & duo facit. Primò, examinat rationem cognitionis vespertinæ. Secundò, respondet quæsito duplici cõclusione.

¶ Quo ad primum: quia cognitio vespertina est cognitio creaturæ in propria natura, secundum quod lv in triplicem habitudinem denotare potest, tripliciter exponitur cognitio vespertina. Potest enim denotare habitudinem causæ, habitudinẽ medij, & habitudinem termini. Et quòd denotet habitudinem termini, dubium non est. Sed an cum hoc denotet etiam habitudinem causæ vel habitudinem medij, discutitur. Et sic tria hic dicuntur. Primũ, quòd non denotet habitudinem causæ: quia angelus non accipit cognitionem à re cognita, vt superius iam discussum est. Secundum, quòd potest denotare habitudinem medij, ita scilicet quòd creatura sit terminus cognitionis, & sit etiam medium seu ratio non cognoscendi, quia scilicet cognoscitur per speciẽ innatam in ipso angelo, siue sit adæquatè, siue non: non est curæ. Tertium, quòd potest denotare habitudinem termini purè & præcisè: ita scilicet quòd creatura sit terminus cognitionis, & non causa neque ratio. Sed ratio cognoscendi sit ipsa essentia diuina. 35

¶ Quo ad secundum prima conclusio est, quòd cognitio vespertina habens creaturam pro termino & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secunda est, Cognitio vespertina habens creaturam pro termino tantùm, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solum secundum terminos seu cognita, quod idem est.

Cap.23. tom.3.

¶ Aduerte hic, q̃ quia oppositorum eadem est disciplina: quum ex præcedenti articulo decisum sit matutinũ & vespertinũ in cognitione attendi & differre penes esse primordiale & vltimatum, id est esse rei in verbo, & esse in seipsa: & esse rei in verbo vno tantummodo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per August. patet: consequens fuit, vt tota latitudo differẽtiæ inter cognitionem matutinam & vespertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundum propriam naturam ostenderetur.

¶ Super

Universidad de ... Biblioteca

Dei & cognitioné eius in natura eius, vt illud merito ptineat ad dié, hoc ad vesperá.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, cognitio vespertina dicitur qua angeli cognoscũt res in propria natura. Quod non potest ita intelligi quasi ex propria rerum natura cognitionem accipiant, vt hæc propositio in, indicet habitudinem principij: quia non accipiunt angeli cognitionem à rebus, vt supra habitum est. Relinquitur igitur, quòd hoc quod dicit in ppria natura, accipiatur secũdum rationem cogniti, secundum quod subest cognitioni, vt scilicet cognitio vespertina in angelis dicatur secundum ꝙ cognoscunt esse rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoscunt, scilicet per species innatas & per rationes rerum in verbo existétes. Non enim videndo verbum, cognoscunt solum illud esse rerum, quod habent in verbo, sed illud esse quod habent in propria natura, sicut Deus per hoc quod videt se, cognoscit esse rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina, secũdum quod cognoscunt esse rerum, quod habent in propria natura videndo verbum: sic vna & eadem secundum essentiam est cognitio vespertina & matutina differens solùm secundum cognita. Si verò cognitio vespertina dicatur secundum quòd angeli cognoscunt esse rerũ, quod habent in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio vespertina & matutina. Et ita videtur intelligere Aug. cùm vnam ponat imperfectam respectu alterius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut numerus sex dierum secundum intellectum August. accipitur secundum sex genera rerum, quæ cognoscuntur ab angelis[e]: ita vnitas diei accipitur secũdum vnitatem rei cognitæ, quæ tamen diuersis cognitionibus cognosci potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd duæ operationes possunt simul esse vnius potentiæ, quarum vna ad aliá refertur[e], vt patet cùm voluntas simul vult & finem & ea quæ sunt ad finem. Et intellectus simul intelligit principia & conclusiones per principia, quãdo iam scientiam acquisiuit. Cognitio autem vespertina in angelis refertur ad matutiná, vt August. dicit. Vnde nihil prohibet vtranque simul esse in angelis.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd veniente perfecto euacuatur imperfectum, quod scilicet ei opponitur. Sicut fides, quæ est eorũ quæ non videntur, euacuatur visione veniente. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis nõ opponitur perfectioni matutinæ[e]. Quòd enim cognoscatur aliquid in seipso, non est oppositũ ei quòd cognoscatur in sua causa. Nec iterum quòd aliquid cognoscatur per duo media: quorum vnum est perfectius & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet. Sicut ad eandem conclusionem habere possumus & medium demonstratiuum & dialecticum. Et similiter eadem res potest sciri ab angelo per Verbum increatum, & per speciem innatam.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMANONA, de voluntate Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de iis, quæ pertinent ad voluntatem angelorũ. ¶Et primò considerabimus de ipsa voluntate. ¶Secundò, de motu eius qui est amor siue dilectio. ¶Circa primũ quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrũ in angelis sit voluntas. ¶Secundò, vtrũ voluntas angeli sit ipsa natura eorum, vel etiá ipse intellectus eorũ. ¶Tertiò, vtrum in angelis sit liberum arbitrium ¶Quartò, vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum in Angelis sit voluntas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis nõ sit voluntas. Quia vt dicit Philosophus in 3. de Anima, voluntas in ratione est. Sed in angelis nõ est ratio, sed aliquid superius ratione. ergo in angelis non est voluntas, sed aliquid superius voluntate. 298 2. con. 45 & opusc. 3. cap. 76. Text. 41. tom. 2.

¶2. Præterea, Voluntas sub appetitu continetur, vt patet per Philosophum in 3. de Anima. Sed appetitus est imperfecti. Est enim eius quod nondum habetur. Cùm igitur in angelis, maximè in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur quòd non sit in eis voluntas. Text. 48. & seq. vsque ad 54. tom. 2

¶3. Præterea, Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd voluntas est mouẽs motum: mouetur enim ab appetibili intellecto. Sed angeli sunt immobiles, cùm sit incorporei. Ergo in angelis nõ est voluntas. Tex. 54.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 10. lib. de Trin. quòd imago Trinitatis inuenitur in méte secũdum memoriam intelligentiam & volũtatem. Imago autem Dei inuenitur nõ solùm in mente humana, sed etiam in mente angelica: cùm etiam més angelica sit capax Dei. ergo in angelis est voluntas. Ca. 11. & 12.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in angelis voluntatem.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cùm omnia procedant ex voluntate diuina[e], omnia suo modo per appetitum inclinãtur in bonum, sed diuersimode. Quædam enim inclinantur in bonum per suam naturalem habitudinem absque cognitione, sicut plantæ & corpora inanimata[e]. Et talis inclinatio ad bonum vocatur appetitus naturalis. Quædam verò ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione: non quidem sic quòd cognoscant ipsam rationem boni, sed cognoscunt aliquod bonum particulare, sicut sensus, qui cognoscit dulce & album, & aliquid huiusmodi. Inclinatio autem hác cognitionem sequens dicitur appetitus sensitiuus. Quædam verò inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoscunt ipsam boni rationem, quod est proprium intellectus[e]. Et hæc perfectissimè inclinantur in bonum: non quidem quasi ab alio solummodo directa in bonum, sicut ea quę cognitione carent, neq; in bonum particulariter tantùm, sicut ea in quib⁹ est sola sensitiua cognitio, sed tantùm inclinata in ipsum vniuersale bonum. Et hæc inclinatio dicitur voluntas. Vnde, cùm angeli per intellectum cognoscant ipsam vniuersalem rationem boni, manifestum est quòd in eis sit voluntas. 118 b 31 402 115 113 D. 125. 113

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter ratio transcendit sensum, & aliter intellectus rationé. Ratio enim transcendit sensum secundum diuersitatem cognitorum. Nam sensus est particularium, ratio verò vniuersalium. Et ideo oportet, quòd sit alius appetitus tendens in bonum vniuersale, qui debetur rationi: & alius tendens in bonum particulare, qui debetur sensui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoscendi: quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, ratio verò discurrẽdo de vno in aliud. Sed tamen ratio per discursum peruenit ad cognoscẽdum illud quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet vniuersale. Idem est ergo obiectũ quod appetitiuæ proponitur, & ex parte rationis & ex parte intellect⁹. Vnde in angelis, qui sunt intellectuales tantùm, non est appetitus superior voluntate.

¶Ad secundum dicendũ, quòd licet nomen appetitiuæ partis sit sumptũ ab appetendo ea quæ non habentur, tamen appetitiua pars non solum ad hæc se extẽdit, sed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis sumptum est à læsione pedis, cùm tamẽ lapidi non hoc solum conueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cùm tamen in ea sint plures aliæ passiones, vt spes & audacia & huiusmodi. a

¶Ad tertium dicendum, quòd volũtas dicitur moués motum, secundum quod velle est motus quidam & intelligere[e], cuiusmodi motum nihil prohibet in angelis esse: quia talis motus est actus perfecti, vt dicitur in 3. de Anima. 113 a 291 Tex. 28.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum in Angelis voluntas differat ab intellectu.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis nõ differat volũtas ab intellectu & natura. Angel⁹ enim est simplicior quã corpus naturale. Sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suum finem, qui est eius bonum. Ergo multo magis angelus. Forma autem angeli est vel natura ipsa, in qua subsistit, vel species quæ est in intellectu eius. Ergo angelus inclinatur in bonum per naturam suam, & per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum pertinet ad voluntatem. Volũtas igitur angeli non est aliud quàm eius natura, vel intellectus. 299 1. dist. 42. q. 1. ar. 3. 3m. Et veri. q. 22. ar. 10

¶2. Prętereà, Obiectum intellectus est verũ, voluntatis autem bonum. Bonum autem, & verum non differunt realiter, sed secundũ rationem tantùm. Ergo voluntas & intellectus non differunt realiter.

¶3. Præterea, Distinctio communis & proprij non diuersificat potétias. Eadem enim potentia visiua est coloris & albedinis. Sed bonum & verum videntur se habere sicut commune & proprium: nam verum est quoddam bonum, scilicet intellectus. Ergo voluntas cuius obiectum est bonum, non differt ab intellectu cuius obiectum est verum.

¶SED CONTRA, Voluntas in angelis est bonorum tantùm, intellectus autem est bonorum & malorum. Cognoscũt enim vtrunque. Ergo volũtas in angelis est aliud quàm eius intellectus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd voluntas in angelis est quædam virtus vel potentia, quæ est nec est ipsa eorum natura[e], nec eorum intellectus. Et quòd non sit eorum natura, apparet ex hoc, quòd natura vel essentia alicuius rei intra ipsam rem cõprehenditur: quicquid ergo se extendit ad id quod est extra rem, non est rei essentia. Vnde videmus in corporibus naturalibus, quòd inclinatio quæ est ad esse rei, non est per aliquid superadditum essentiæ, sed per materiam, quæ appetit esse antequam habeat, & per formam, quæ tenet rem in esse postquam fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinsecum est per aliquid essentiæ superadditum, sicut inclinatio ad locum est per grauitatem, vel leuitatem. Inclinatio autem ad faciendum sibi simile est per qualitates actiuas[e]. Voluntas autem habet inclinationem in bonum naturaliter. Vnde ibi solum est idem essentia & voluntas, vbi totaliter bonum continetur in essentia volentis, scilicet in Deo qui nihil vult extra se nisi ratione suæ bonitatis[e]. Quod de nulla creatura potest dici cum bonum infinitum sit extra essentiã cuiuslibet causati. Vnde nec volũtas angeli, nec alterius creaturæ potest esse idem quod eius essentia. Similiter nec potest esse idẽ[d] quod intellectus angeli vel hominis. Nam cognitio fit per hoc quod cognitum est in cognoscente[e]. Vnde ea ratione se extendit eius intellectus in id quod est extra se: secundũ quod illud quod extra ipsum est, per essentiam natum est aliquo modo in eo esse. Voluntas verò se extendit in id quod extrà est, secundum quod quadam inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorem. Alterius autem virtutis est, quòd aliquid habeat in se quod est extra se, & quòd ipsum tendat in rem exteriorem. Et ideo oportet quòd in qualibet creatura sit aliud intellectus & volũtas. Nõ autem in Deo, qui habet & ens vniuersale & bonum vniuersale in seipso. Vnde tam voluntas quàm intellectus est eius essentia.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd corpus naturale per formam substantialem inclinatur in esse suum: sed in exterius inclinatur per aliquid additum, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd potentiæ non diuersificantur secundum materialem distinctionem obiectorum, sed secundum formalem distinctionem, quæ attenditur secundum rationem obiecti[e]. Et ideo diuersitas secundum rationem boni & veri, sufficit ad diuersitatem intellectus & volũtatis. In corp.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia bonum & verum conuertuntur secundum rem, inde est quòd & bonum ab intellectu intelligitur sub ratione veri: & verum à voluntate appetitur sub ratione boni. Sed tamẽ diuersitas rationum ad diuersificandum potentias sufficit, vt dictum est. 379 301

ARTICVLVS III.

¶Vtrum in angelis sit liberum arbitrium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit lib. arbi. Actus enim liberi arbitrij est eligere: sed electio non potest esse in angelis, cum electio sit appetitus præconsiliati. Consilium autem est inquisitio quædam: vt dicitur in 3. Ethico. Angeli autem non cognoscunt inquirendo: quia hoc pertinet ad discursum rationis. ergo videtur quòd in angelis non sit liberum arbitrium. In corp. & q. 16. ar. 3. & 4. 300 2. d. 7. q. 1. ar. 1. 1m. & 2. contra. cap. 47 Et veri. q. 23. artic. 1. cor. & q. 24. a. 2. & 3. & mal. q. 16. ar. 5. cor. & opu. 3. c. 76. Ca. 3. & li. 6. ca. 9 t. 5. q. 58. ar. 5.

¶2. Præterea, Liberum arbitriũ se habet ad vtrumlibet. Sed ex parte intellectus nõ est aliquid se habens ad vtrumlibet in angelis, quia intellectus eorum non fallitur in naturalibus intelligentibus vt dictum est. Ergo nec ex parte appetitus liberum arbitrium in eis esse potest.

¶3. Præterea, Ea quæ sunt naturalia in angelis, cõueniũt eis scd'm magis & minus: quia in superiorib⁹ angelis natura intellectualis est perfectior quã in inferioribus. Liberum aũt arbitrium non recipit magis & minus. Ergo in angelis non est liberum arbitrium.

¶SED CONTRA, Libertas arbitrij ad dignitatem hominis pertinet: sed angeli digniores sunt hominibus. Ergo libertas arbitrij, cùm sit in hominibus, multo magis est in angelis.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ quædam sunt quæ nõ agũt ex aliquo arbitrio[e], sed quasi ab aliis acta & mota: sicut sagitta à sagittáte mouetur ad finem. Quædam verò agunt quodã arbitrio, sed non libero, sicut animalia irrationabilia. Ouis em̃ fugit lupũ ex quodam iudicio, quo existimat eum noxium: sed hoc iudicium nõ est sibi liberum, sed à natura inditum, sed solum id quod habet intellectũ, potest agere iudicio libero, 412

¶Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum primum. Ar. prec.

TItulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio respõsiua quęsito affirmatiuè, scilicet in angelis est voluntas. Et ꝓbatur sic: In habétibus intellectum est appetitus boni vniuersaliter appręhẽsi, angeli sunt intellectuales. ergo in eis est talis appetitus: ergo voluntas. Tenet hæc vltima cõsequentia ex quid nominis volũtatis. minor est nota: maior verò continet in se duo, s. quòd intellectualibus insit appetitus boni, & ꝙ insit talis appetitus, s. boni vniuersalis. Et quo ad primũ ꝓbatur, ex eo ꝙ oĩa habét appetitũ boni: quia ꝓcedunt ex volũtate diuina, quæ nõ nisi in bonum tẽdere & ordinare potest. Quo ad secundũ verò declaratur ostendendo triplicẽ gradum appetitus, iuxta triplicem ordinẽ naturarũ appetentium, idest sine cognitione, cum cognitione particulari, & cũ cognitione vniuersali, vt clarè patet in litera. Quæst. 55. artic. 2.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum secundum.

TItulus apud Thomistas cõmuniter & indubiè interpretatur de differentia reali. Locis cita. ar. præced. in prin. cor. 296

¶In corpore vna est cõclusio duas partes habens negatiuas. Volũtas angelorũ neq; est intellectus, neque est natura eorũ. Et ꝓbatur quo ad singulas sigillatim. Et primò, ꝙ nõ sit natura sic, qcquid se extẽdit ad id quod est extra rẽ, nõ est rei essentia; volũtas angelica se extendit ad id ꝙ est extra rem. ergo. Maior ꝓbatur dupliciter. primò, rõne à priori: quia essentia rei intra rẽ ipsam apprehẽditur. Scd'ò à posteriori, quia videmus in sensibilibus ꝙ inclinatio ad intrinsecũ est intrinseca, inclinatio vero ad extrinsecũ est extrinseca. Minor verò ꝓbatur sic, volũtas habens bonũ infinitũ extra volentem extenditur naturaliter extra se: at volũtas creata habet bonũ infinitũ extra volenté. ergo. Maior huius ꝓ syllogismi ꝓbatur sic. Voluntas naturaliter tẽdit in bonũ. ergo sola illa nõ tẽdit in boná extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonum quod in solo Deo locum habere constat. c 317 Lib. 4. super Genes. c. 23. 10. 3. a 317 a 317

¶Circa maioré assumptam aduerte, ꝙ duplicé sensum habere põt, secundũ ꝙ ly extra rem, dupliciter exponi põt. Vno mõ, vt supponat ꝓ re appetente, & hoc mõ ꝓpositio est falsa, qm materia appetit formá per appetitũ q est essentia eius, & tamé forma est extra rem appetẽté. Alio mõ, vt supponat ꝓ re pertinẽte ad integritaté substãtiæ cõpletæ, vt sit sensus, ꝙ quicquid se extẽdit ad id ꝙ est extra integritaté cõpletæ substantiæ, nõ est essentia rei, id est nec essentia, nec pars essentiæ, nec aliqd ad cõplementum essentiæ spectãs. Et secũdum hunc sensum assumpta est á San. Th. & probatur in litera.

¶Circa probationem maioris principalis dubium occurrit, eo quòd digredi videtur. Quoniam ex hoc quòd natura est intra rem, quamuis bene sequatur, ergo appetitus ad extra rem, non est appetitus ad naturam: non tamen apparet, vnde sequitur, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. Stant namque hæc duo simul, quòd quidditas alicuius sit sibi intrinseca & tamé appetitus eius quia est ipsamet, sit ad aliquid extrĩ secum. Et confirmatur, quia ista consequentia, natura est intra rem, ergo quicquid se extendit ad extrà, nõ est natura. Si est necessaria, tenet in omni natura: quod tamen esse falsum videmus, quia natura grauitatis est intrinseca indiuiduo grauis, & tamen extendit se ad extrà.

¶Ad hoc breuiter dicẽdum est, quòd quũ verè & propriè ens sola completa substantia sit, quoniã & partes & accidentia, vt substãtiæ aliquid sint, instituta sunt à natura. In proposito naturę, vel essentiæ nomine, integram quidditatem solius substantię, quæ sola est ens per se & propter se, intelligitur. Esse aũt vel apprehendi intrà, nihil aliud significat, nisi essentialé indepédentiam tam in esse, quã in diffiniri ab extrinseco: sicut per oppositũ extendere se ad extrà, nihil aliud est quàm essentialiter ordinari & institutũ esse aliquid extrinsecum à substantia rei: quoniam non de quacunque extẽsione ad extrà est sermo, quum constet substãtiam rei esse principium generationis, & motus, & quietis. Sed de detensione proximè & immediatè, ac essentialiter, ita ꝙ vis ratiõis cõsistit in hoc, Quidditas substantiæ cõpletæ diffinitur apprehendendo tantum intrinseca rei: extendens se essentialiter ad extrà nõ potest diffiniri nisi per illud extrinsecum. Igitur extendens se ad extrà nõ est quidditas rei, nec intra eam, sed volũtas & vniuersaliter potentia ad operari: & quodcũque esse accidẽtale, extendit se ad extrà hoc modo, vt ex superioribus quæstionibus patet ergo. Et per hoc patet responsio ad obiecta. 177 377 b 245 304 33 117 404 99 D. 769.

¶Circa probationẽ maioris secũdi syllogismi dubium occurrit: quia non videtur valere consequentia. Voluntas naturaliter inclinatur in bonum, ergo voluntas habens bonum infinitum extra se tendit in aliquid extrinsecũ: quoniam non tenet in omni materia. Materia enim substantiæ naturaliter inclinatur in bonum, & tamen non extendit se ad extrà: igitur ratio nulla. 404 99

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd consequentia est bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius quod est inclinari in bonum, dupliciter enim potest intelligi: vno modo, vt bonum distinguitur contra malum, & sic appetitus materiæ & vniuersaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonũ. Alio modo, vt bonum distinguitur contra tale vel tale bonum, & sic solus appetitus intellectiuus tendit in bonum, Quoniam solus intellectus ipsam boni rationé vt bonum est apprehendit, & quia bonum vt bonum est, omne bonum comprehendit, consequens est vt id quod naturaliter inclinatur in bonum vt bonum, non quiescat nisi in omni bono: ac per hoc si infinitum bonum habet extrà se, tendat in aliquid extra. Non sic autem est de eo quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantùm. Quoniam si tale bonum intra substantiam rei concluditur, ad extrà non tendit, quamuis infinitum bonum extrà remaneat. Et per hoc patet responsio ad obiectum, quia hîc sumitur inclinatio ad bonum simpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocunque alio appetitu, nisi de intellectiuo, qui appellatur voluntas.

¶Quo ad aliam verò partem conclusionis, scilicet, quòd non est intellectus, adducitur ratio talis, Alterius virtutis est habere in se aliquid extrĩsecũ, & tẽdere in ipsum: sed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, scilicet habere in se, & tendere in illud. igitur sunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neq, obiectum voluntatis neque obiectum intellectus complete cõtinetur in substãtia earum, cuius oppositum inuenitur in Deo, qui est infinitum ens, & infinitum bonũ.

¶Circa vtranque partem conclusionis aduerte simul, quod ex rationibus aliquid concluditur directè & immediatè, scilicet distinctio quidditatiua voluntatis à natura & intellectu. Aliquid verò concluditur mediatè, scilicet distinctio realis eorundé. Quoniã quum quodlibet horũ sit ens limitatum, si quidditatiuè distinguuntur, & ex neutrius quidditate prouenit identitas, vni⁹ cum alio: consequẽs est vt distinguantur realiter: distinctio enim realis non potest conuenire entibus accidentaliter. Et quod hîc supponitur, scilicet quòd ex neutrius quidditate prouenit, quòd sint idé seu vnum idéticè probare opus non fuit, probata distinctione quidditatiua, quia regulariter hoc non apparet, nisi ex duabus causis prouenire, scilicet vel ex infinitate vt inuenitur in Deo, vel ex essentiali ordine generationis & perfectionis, vt inuenitur in vegetatiuo & sensitiuo, quorum posterius semper includit in se prius, & aliquid vltrà. Vtrunque autem horum cõstabat locum nõ habere in proposito. Et ideo sat fuit sic respondere quæsito. Et confirmari potest sufficientia huiusmodi procedẽdi autoritate Aristotelis, qui in quarto Physicorum concludit distinctionem realem existẽtis in aliquo in quo existit, ex distinctiõe quidditatiua harum rationũ, scilicet esse in aliquo, & in quo est aliquid.

¶Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum tertium.

IN titulo hoc solùm notandũ est, ꝙ licet volũtas & liberũ arbitrium sint vnamet potentia scd'm veritatem, ac per hoc videri posset, quòd posita voluntate nõ debeat reuocari in dubiũ liberũ arbitriũ, & sic articulus iste sit superfluus: si quis tamẽ diligenter consideret necessitatem huius articuli ex duobus perpendet. Primò, quia liberum arbitrium facultatem communem sonat intellectus & voluntatis, quum dicat quid compositum ex libertate & arbitrio, ac per hoc incertum adhuc est in hoc loco, an sit idem quod voluntas, quin etiam à quibusdam hoc non acceptatur. Secundò, ex eo quòd voluntas appetitum intellectiuum ipsius boni nominat, & non modum appetendi, s. liberè vel non liberè, & propterea post stabilitã voluntaté, id est, appetitũ boni intellecti in angelis, merito restabat quærere de modo appetendi. Vtrum liberè vel non liberè, quod in præsenti articulo intenditur, sub vocabulo liberi arbitrij, quod nihil aliud significat nisi actum liberũ,

¶ In corpore est vnica conclusio responsiua affirmatiuè, In angelis est liberum arbitrium. Et probatur sic: Intellectuale est iudicij liberi. Angelus est intellectualis: ergo. Maior probatur dupliciter. Primò à posteriori, quia agit iudicio libero: quod manifestatur ex triplici ordine agentium, scilicet sine arbitrio vt naturalia, & cum arbitrio seu iudicio, sine tamen libertate, vt sensitiua iudicantia ex instinctu naturæ. Et cũ arbitrio & libertate, vt habentia intellectũ. Secundò à priori, quia apprehendit vniuersalem rationem boni: & consequenter pòt hoc præponere illi, & e conuerso, quòd est libere iudicare. Et eo etiam quòd apprehendens non arctatur ad hanc, vel illã boni rationem appetendam; & eas adinuicem cõferre potest, liberum sibi de eis reliquitur iudicium.

¶ In responsione ad secundum duplex dubiũ occurrit. Primò, quia sit intellectus est determinatus ad omnẽ naturalem veritatem, ergo voluntas nõ potest nisi vnam partẽ contradictionis quo ad naturalia vel le, sicut & intellectꝰ intelligere, quia volitum oportet esse cognitũ. Secundo, quia si voluntas est determinata quo ad superiora, & nõ quo ad inferiora, quũ superius voluntate sit solus Deꝰ. respectu ergo aliorum angelus se habet ad vtrũlibet: & si sic est, ergo pòt odisse alij angelũ, & peccare in naturalibus puris.

¶ Ad horum primũ dicitur, quòd angelus habet intellectu determinatum ad verum tam in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilib⁹, siue factibilibus: ita qꝺ non potest naturaliter errare, si in puris naturalibus consideretur. Non ad hoc verum vel illud indiuidualiter, & cõsideratũ quo ad agibilia, neq; ad hoc verũ vel illud specifice cõsideratũ quoad factibilia. Et hoc loquendo de cognitione imperatiua seu affectiua: quoniã sicũt cognitionem speculatiuã determinatio nulla est naturaliter: & consequẽter voluntas potest velle hoc & oppositum, & intellectus intelligere imperatiuè hoc & oppositũ. Et ratio diuersitatis est, qꝺ cognitio vt imperatiua est, à volũtate pendet: vt speculatiua vero, à natura tantum. Nec hoc est contra S. Thomã: quoniam per veritatem, quã naturaliter angelus cognoscere potest, intendit veritatem naturaliter notã, vt distinguitur contra supernaturaliter & cõtra liberè notã: qm̃ harum negatio non ponit imperfectionẽ in intellectu, vt patet. Et, vt clarè liquet, tota intentio sua in hoc argumẽto versatur circa perfectum & imperfectum naturaliter.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd quia omne peccatum in moralibus est per declinationem à summo bono, & quicunque peccat, contra Deum peccat, iuxta illud. Tibi soli peccaui: consequens est, vt omnia inquantum referibilia in Deũ, &c. sint superiora angelo, ac per hoc determinata voluntas quo ad superiora, sit determinata quo ad rectitudinem simpliciter, infra tamen naturalia. Cum hoc tamen stat indeterminatio quo ad hoc illud nũc vel tunc agere, & quo ad tale vel tale facere, quæ sunt inferiora rectitudine seruata, quia hæc respicit superius.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum quartum.

INtitulo aduerte, quòd irascibilis & concupiscibilis dupliciter sumi possunt. Primo modo vt sunt passiones seu potentiæ sensitiuæ, & hoc modo ridiculum esset quærere vtrum sint in angelis, quos superius declarauimus non habere in se naturam sensitiuã. Alio modo, vt significãt absolutè vim seu appetitũ iræ aut cõcupiscentiæ, siue per operationẽ sensitiuam, siue nõ. Et hoc modo vertitur hic ſ dubiũ, an appetitus angelicus quũ hoc qꝺ est im materialis distinguatur in concupiscibilem & irascibilẽ. Et fuit ratio quæstionis sermo scripturæ & Sãctorũ, attribuẽs opera horũ ãgelis.

¶ In corpore est vnica cõclusio responsiua negatiuè, scilicet appetitus angelicus nõ distinguitur pèr cõcupiscibile & irascibile, & ꝓbatur sic, potentia nõ distinguitur penes distinctionẽ materialem obiectũ: ergo nõ distinguitur penes differẽtias diuisiuas sui primi obiecti: ergo appetitus intellectiuus non distinguitur penes differẽtias diuisiuas boni: ergo nõ distinguitur in irascibilẽ & cõcupiscibilem: ergo appetitꝰ angelicus nõ distinguitur in irascibilẽ & cõcupiscibile. Antecedẽs est perse notum, quia potẽtiæ distinguũtur penes distinctionẽ formalem obiectorum, vt obiecta sunt. Prima aũt consequentia euidẽs de se est quia differentiæ diuisiuæ alicuius superioris materialiter se habẽt ad qꝺ respicit. primò illud superius, vt patet de visu respectu coloris & differẽtiarũ eius. Secũda verò consequẽtia tenet ex eo, quòd ꝑprium obiectum appetitus intellectiui est bonum in eo qꝺ bonum: quod ex eo declaratur, qꝺ nullus appetitus potest esse nisi boni. Si enim omnis appetitus ad bonũ formaliter necesse est vt tẽdat, appetitus vniuersalis obiectiuè ad vniuersalẽ rationem boni, quæ ipsa boni ratio est tanquam ad ꝓprium obiectum necessariò inclinabitur. Tertia verò consequentia ꝓpterea tenet, quia irascibilis & concupiscibilis, distinguuntur secundũ distinctionem bonorũ particularium inter se, puta ardui & absoluti, seu simplicis boni. Et propterea ista distinctio habet locum in appetitu sensitiuo cuius non est respicere bonum, nisi secundum aliquas specíales rationes. Vltima verò consequẽtia ex eo tenet, quòd in angelis nõ est nisi appetitus intellectiuus.

¶ Circa hanc rationẽ aduerte, quòd hic posset esse dubium: quo pacto cum efficacia istius stet, quòd appetitus sensitiuus distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. Quoniam si ex hoc quòd appetitus intellectiuus respicit altius obiectum, & commune arduo & simplici bono, caret tali distinctione quum appetitus quoque sensitiuus respiciat vt proprium obiectum bonum secundum sensum, quod est etiam commune ad arduum & simplex bonum: consequens erit quòd nec ipse distinguatur in irascibilem & concupiscibilem. Sed quoniam de hac distinctione erit sermo specialis in sequentibus ex proposito, pro nunc sufficiat credere, quòd ratio boni secundum sensum non est vna aliqua ratio mouẽdi aut terminãdi actum appetendi appetitus sensitiui, quemadmodum ratio boni est ratio mouendi & terminandi actum appetitus intellectiuiſed se habet ad appetitum sensitiuum, quẽadmodum hoc quod dico, qualitas sensibilis, ad sensum exteriorem.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ Articulum primum.

INtitulo aduerte, quòd amor naturalis dupliciter sumitur. Vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliqd, ita quòd inclinatio illa non sit operatio aliqua, nec aliqua passio ex operatione derelicta, sed naturalis quædã aptitudo ad illud. Et hoc modo nõ est dubiũ in omni re esse apetitum siue amorem naturalem ad aliquid. Alio modo sumitur amor naturalis ꝓ actu elicito potẽtiæ appetitiuæ. Et sic ad rationem amoris naturalis requirũtur duo, scilicet quòd sit amor, & ex hoc oportet quòd sit talis actus elicitus qualis est amor, id est primus actꝰ appetitus: & quòd sit naturalis, & ex hoc oportet ex natura amãtis conuenire ei. Ex natura autẽ dico, vt distinguitur contra electionẽ. Et sic quæritur in proposito, vtrũ in angelis sit dilectio naturalis: vtrũ in eis sit aliquis actus amandi, nõ ex electione seu libertate, sed à natura prouenies.

¶ Ad cuius maiorẽ euidentiam sciendũ est, qꝺ quum naturale sumatur hic vt distinguitur cõtra liberũ, & aliquid dupliciter liberũ dicatur, scilicet quo ad exercitium, vel quo ad specificationẽ actus sc̃di per oppositum: dupliciter etiam dicetur naturale. Ita ꝙ operationum alia est libera quo ad vtrunque, vt electio, quia & liberè eligimus: & ſ liberè eligimus, determinamus nos ad alteram partem contradictionis ex parte obiecti. Alia verò est libera quo ad exercitium, sed naturalis quo ad specificationem, vt velle bonum, & intelligere principia. Quoniam liberè exercemus aut abstinemus nos ab vsu talium actuum. Sed circa hæc obiecta operandum nobis est, non est in libertate nostra determinare nos ad alteram partem contradictionis, ex parte obiecti. Alia autem est naturalis vtroque modo, vt sunt omnes operationes nullo modo subditæ libertati. In proposito igitur sermo præsens est de naturali quo ad specificationem actus, quicquid sit de exercitio eius. Ita quòd quum quæritur in quæstione, aut affirmamus in conclusione, amorem naturalem in angelis; intendimus quod in eis est amor naturalis obiectiuè, non autem elicitiuè, ita quòd naturalitas determinat ordinem actus ad obiectum, & non ordinem actus ad potentiam. Nec intendimus per hoc negare naturalitatem actus quo ad exercitium, sed intendimus quòd quicquid sit de hoc, in præsenti quæstione non est sermo, nisi de naturalitate quo ad specificationem actus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua ad quæsitum affirmatiuè: In angelis est amor naturalis. Et probatur tali ordine, quia primò probatur quod in rebus intellectualibus inuenitur inclinatio naturalis. Secundò, quòd talis inclinatio inuenitur in eis secundum voluntatem. Ex his enim duobus manifeste sequitur intenta conclusio. Primum probatur sic: Omni naturæ commune est, vt ex ea fluat aliqua inclinatio ad aliquid: ergo intellectualibus etiam conuenit habere aliquam inclinationem ex natura, tenet consequentia, tum ab vniuersali ad partem subiectiuam, tum à ꝓtiori naturaliter ad suum posterius. Natura enim prior est intellectu, sicut essentia virtute, ergo naturale prius est intellectuali, sicut vniuersaliter communior essendi gradus, minus communi essentialiter communionem supponente, & non nisi in eo fundabili. Secundum verò probatur sic. In vnaquaque re inuenitur inclinatio naturalis secundum modum eius: ergo in angelo inuenitur secundum voluntatem. Antecedens declaratur in triplici ordine rerum, scilicet purè naturalium, sensitiuorum & intellectualium. Consequentia verò tenet, ex eo quòd angelus est naturæ intellectualis.

¶ Circa prædicta occurrit dubium, quomodo in probatione primi sumitur ly inclinatio, & similiter ly natura. Aut enim inclinatio sumitur pro actu primo, aut pro actu secundo. Si pro actu primo, nihil conceditur, nisi forte quòd in natura intellectuali est aliqua inclinatio, quæ est appetitus intellectiuus, quam vocamus voluntatem, quod in præcedente quæstione conclusum fuit, & nunc non est ad propositũ. Si verò sumitur pro actu secundo, quum non sit sermo vniuersalis quoad actum, id est de omni actu secundo, sed de aliquo, nihil aliud conceditur, nisi quòd ex natura intellectuali potest sibi conuenire aliquis actus secundus. Et tunc patet quòd in probatione secundi, quum subsumitur quòd hoc conuenit intellectualibus secundum voluntatem, nihil valet quod dicitur, quia stat, quòd conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguum est quomodo sumitur ly natura, an scilicet pro substantia rei vt distinguitur contra potentias eiusdem, an pro essentia seu quidditate cuiuscunque, siue sit substantia, siue potentia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifestè sequitur destructio libertatis, quoniam sequeretur quòd potentia libera naturaliter, operaretur, quod implicat contradictionẽ. Si autem sumitur primo modo, aut intelligitur secundum omnes eius potentias conuenire sibi talem inclinationem, aut secundum aliquam. Non secundum omnes, quia sic cõcluderetur amor naturalis non magis in voluntate, quam in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio S. Thomæ valet, scilicet, quia id quod est prioris saluatur in posteriori: ista conceditur de vna potentia, sicut de alia.

¶ Circa illam propositionem assumptam, scilicet semper prius saluatur in posteriori, dubium occurrit quomodo accipiatur in proposito: an scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo quo ꝓtius efficiens saluatur in posteriori agente. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infert nisi quòd in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in cõmuni est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem non habetur nisi quòd conditiones essentiales naturæ conueniant intellectualibus, quemadmodum homini conditiones animalis. Si autem sumitur secundo, nihil aliud infertur nisi quòd potentiæ omnes operantur in vi essentiæ à qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis quòd vis aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modum operandi. si quo ad operationem ipsam, nihil aliud infertur nisi quòd operatio posterioris est quedammodo etiam operatio prioris: quod non est ad propositum. Si quo ad modum operandi: ita quòd modus operandi prioris sit etiam modus operandi posterioris, falsissima est propositio, vt patet de libero arbitrio, quòd operatur liberè, & tamẽ substantia à qua egreditur, causat naturaliter, & agentium in vniuerso alia liberè, alia naturaliter agunt, & tamen primum agens non agit nisi vno modo.

¶ Ad has obiectiones est dicendum breuiter, quòd hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actus secundus. Sed non est de qualicunque actu secundo, sed de illo tantum qui habet rationem tendentiæ in aliud, & de natura, vt dicitur de substantia rei. Ita quod sensus est, quòd commune est omni naturæ, id est substantiæ habere aliquam inclinationem actualem naturalem. Et quoniam inclinatio actualis non conuenit nisi mediante inclinatione habituali, consequens est vt omni naturæ insit talis actus secundus, qui est inclinatio actualis secundum inclinationem habitualem: quæ quum nihil aliud sit quàm proprius appetitus fluens ex illa natura, oportet quòd talis inclinatio actualis insit secundum appetitum. Et consequenter inclinatio actualiter naturæ intellectualis inest ei secundum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus qui vocatur voluntas. Et sic patet quod non est par ratio de omni actu secundo, aut de omni potentia rei. Sed quemadmodum ex quæstione præcedente ostensum est, quòd ad omnem naturam sequitur potentia aliqua appetitiua, & consequenter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostenditur, quòd omni naturæ conuenit, quòd ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad vnum, hoc enim idem est dicere, quòd naturalis, & consequentet quòd hoc conueniat naturæ intellectuali secundum eius proprium appetitum, quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶ Ad secundam verò quæstionem qua inquiritur sensus probationis additæ ad præfatam maiorem, breuiter dicitur, qꝺ hic est sermo de illo modo saluandi quo superius inhibitum saluatur in suo inferiori: ita quòd quia natura intellectualis nec habet in se duo, & quòd sit natura, & qꝺ sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rationem naturæ sc̃dm aliquem alium gradum quàm intellectualem, cõsequẽs est quòd appetitus ꝓprius totius sui suppositi habẽtis naturã intellectualẽ, habeat in se aliquid ex substantia intellectuali, inquantum natura est aliquid, inquantũ intellectualis est. Et quũ ex hoc qꝺ intellectualis est, sortiatur libertatẽ, ex

QVAESTIO SEXAGESIMA de Amore & dilectione angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actu voluntatis, qui est amor, siue dilectio. Nam omnis actus appetitiuæ virtutis ex amore seu dilectione deriuatur. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primo, vtrum in angelis sit dilectio naturalis. ¶ Secundò, vtrũ in eis sit dilectio electiua. ¶ Tertiò, vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. ¶ Quartò, vtrũ vnus angelus diligat alium dilectione naturali sicut seipsum. ¶ Quintò, vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quam seipsum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in angelo sit amor seu dilectio naturalis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit amor vel dilectio naturalis. Amor enim naturalis diuiditur contra intellectualem: vt patet per Dio. 4. cap. de diu. nomi. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo non est naturalis.

¶ 2. Præterea, Ea quæ amant amore naturali magis aguntur quàm agant. Nihil enim habet dominium suæ naturæ. Sed angeli non aguntur sed agunt: cùm sint liberi arbitrij, vt ostensum est. Ergo in angelis non est amor seu dilectio naturalis.

¶ 3. Præterea, Ois dilectio aut est recta, aut non recta. Dilectio autem recta pertinet ad charitatem. Dilectio autem nõ recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horum pertinet ad naturam. Quia charitas est supra naturã, iniquitas aũt est cõtra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

¶ SED CONTRA est, quòd dilectio sequitur cognitionem. Nihil enim amatur nisi cognitum, vt Augustinus dicit de Trin. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est in angelis ponere dilectionem naturalem.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd semper prius saluatur in posteriori. Natura autem prior est quàm intellectus. Quia natura cuiuscunque rei est essentia eius. Vnde id qꝺ est naturæ, oportet saluari etiam in habentibus intellectum. Est autem hoc commune omni naturæ, vt habeat aliquam inclinationem, ꝺ quę est appetitus naturalis vel amor. Quæ tamen inclinatio diuersimode diuenitur in diuersis naturis in vnaquaque secundum modum eius e. Vnde in natura intellectuali inuenitur inclinatio naturalis secundum voluntatem: in natura autem sensitiua secundum appetitum sensitiuum: in natura verò carente cognitione, secundum solum ordinem naturę in aliquid. Vnde cùm angelus sit naturę intellectualis oportet quod in voluntate eius sit naturalis dilectio.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd intellectualis amor diuiditur cõtra naturalem, qui est solum naturalis, inquantum est naturæ, quæ non addit supra rationem naturæ perfectionem sensus aut intellectus.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit, quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & voluntas. Et ideo non est inconueniens, si angelus agatur, inquãtum inclinatio naturalis est sibi indita ab autore suę naturæ perantiam & fortitudinem regulari. Sed tẽperantia in eis dicitur secundum quod moderatè suam voluntatem exhibẽt secundum regulam diuinæ voluntatis. Et fortitudo in eis dicitur secundum quod voluntatem diuinam firmiter exequuntur. Quod totum fit per volũtatem, & non per irascibilem & concupiscibilem.

QVAESTIO SEXAGESIMA de Amore & dilectione angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actu voluntatis, quiest amor, siue dilectio. Nam omnis actus appetitiuæ virtutis ex amore seu dilectione deriuatur. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primo, vtrum in angelis sit dilectio naturalis. ¶ Secundò, vtrũ in eis sit dilectio electiua. ¶ Tertiò, vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. ¶ Quartò, vtrũ vnus angelus diligat alium dilectione naturali sicut seipsum. ¶ Quintò, vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quam seipsum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in angelo sit amor seu dilectio naturalis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit amor vel dilectio naturalis. Amor enim naturalis diuiditur contra intellectualem: vt patet per Dio. 4. cap. de diu. nomi. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo non est naturalis.

¶ 2. Præterea, Ea quæ amant amore naturali magis aguntur quàm agant. Nihil enim habet dominium suæ naturæ. Sed angeli non aguntur sed agunt: cùm sint liberi arbitrij, vt ostensum est. Ergo in angelis non est amor seu dilectio naturalis.

¶ 3. Præterea, Ois dilectio aut est recta, aut non recta. Dilectio autem recta pertinet ad charitatem. Dilectio autem nõ recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horum pertinet ad naturam. Quia charitas est supra naturã, iniquitas aũt est cõtra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

¶ SED CONTRA est, quòd dilectio sequitur cognitionem. Nihil enim amatur nisi cognitum, vt Augustinus dicit de Trin. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est in angelis ponere dilectionem naturalem.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd semper prius saluatur in posteriori. Natura autem prior est quàm intellectus. Quia natura cuiuscunque rei est essentia eius. Vnde id qꝺ est naturæ, oportet saluari etiam in habentibus intellectum. Est autem hoc commune omni naturæ, vt habeat aliquam inclinationem, ꝺ quę est appetitus naturalis vel amor. Quæ tamen inclinatio diuersimode diuenitur in diuersis naturis in vnaquaque secundum modum eius e. Vnde in natura intellectuali inuenitur inclinatio naturalis secundum voluntatem: in natura autem sensitiua secundum appetitum sensitiuum: in natura verò carente cognitione, secundum solum ordinem naturę in aliquid. Vnde cùm angelus sit naturę intellectualis oportet quod in voluntate eius sit naturalis dilectio.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd intellectualis amor diuiditur cõtra naturalem, qui est solum naturalis, inquantum est naturæ, quæ non addit supra rationem naturæ perfectionem sensus aut intellectus.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit, quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & voluntas. Et ideo non est inconueniens, si angelus agatur, inquãtum inclinatio naturalis est sibi indita ab autore suę naturæ, quia natura in cõmuni est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem non habetur nisi quòd conditiones essentiales naturæ conueniant intellectualibus, quemadmodum homini conditiones animalis. Si autem sumitur secundo, nihil aliud infertur nisi quòd potentiæ omnes operantur in vi essentiæ à qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis quòd vis aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modum operandi. si quo ad operationem ipsam, nihil aliud infertur nisi quòd operatio posterioris est quedammodo etiam operatio prioris: quod non est ad propositum. Si quo ad modum operandi: ita quòd modus operandi prioris sit etiam modus operandi posterioris, falsissima est propositio, vt patet de libero arbitrio, quòd operatur liberè, & tamẽ substantia à qua egreditur, causat naturaliter, & agentium in vniuerso alia liberè, alia naturaliter agunt, & tamen primum agens non agit nisi vno modo.

¶ Ad has obiectiones est dicendum breuiter, quòd hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actus secundus. Sed non est de qualicunque actu secundo, sed de illo tantum qui habet rationem tendentiæ in aliud, & de natura, vt dicitur de substantia rei. Ita quod sensus est, quòd commune est omni naturæ, id est substantiæ habere aliquam inclinationem actualem naturalem. Et quoniam inclinatio actualis non conuenit nisi mediante inclinatione habituali, consequens est vt omni naturæ insit talis actus secundus, qui est inclinatio actualis secundum inclinationem habitualem: quæ quum nihil aliud sit quàm proprius appetitus fluens ex illa natura, oportet quòd talis inclinatio actualis insit secundum appetitum. Et consequenter inclinatio actualiter naturæ intellectualis inest ei secundum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus qui vocatur voluntas. Et sic patet quod non est par ratio de omni actu secundo, aut de omni potentia rei. Sed quemadmodum ex quæstione præcedente ostensum est, quòd ad omnem naturam sequitur potentia aliqua appetitiua, & consequenter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostenditur, quòd omni naturæ conuenit, quòd ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad vnum, hoc enim idem est dicere, quòd naturalis, & consequentet quòd hoc conueniat naturæ intellectuali secundum eius proprium appetitum, quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶ Ad secundam verò quæstionem qua inquiritur sensus probationis additæ ad præfatam maiorem, breuiter dicitur, qꝺ hic est sermo de illo modo saluandi quo superius inhibitum saluatur in suo inferiori: ita quòd quia natura intellectualis nec habet in se duo, & quòd sit natura, & qꝺ sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rationem naturæ sc̃dm aliquem alium gradum quàm intellectualem, cõsequẽs est quòd appetitus ꝓprius totius sui suppositi habẽtis naturã intellectualẽ, habeat in se aliquid ex substantia intellectuali, inquantum natura est aliquid, inquantũ intellectualis est. Et quũ ex hoc qꝺ intellectualis est, sortiatur libertatẽ, ex

Universidad de ... Biblioteca

turæ. Non tamen sic agitur quòd non agat cùm habeat liberam voluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut cognitio naturalis semper est vera, ita dilectio naturalis semper est recta, cū amor naturalis nihil aliud sit, quam inclinatio naturæ indita ab autore naturæ. Dicere ergo, quòd inclinatio naturæ non sit recta, est derogare autori naturæ. Alia tamen est rectitudo naturalis dilectionis, & alia est rectitudo charitatis & virtutis, quia vna rectitudo est perfectiua alterius: sicut etiam alia est veritas naturalis cognitionis & alia est veritas cognitionis infusæ, vel acquisitæ.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum in angelis sit dilectio electiua.*

303
Infr. q. 62. art 2. cor. & 12. q. 10. ar. 1. cor. & 22. q 154. art 12. cor. & veri. q. 22. a. 6. cor.
Li. 3. Ethi. cap. 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit dilectio electiua. Dilectio enim electiua videtur esse amor rationalis, cùm electio sequatur consilium quod in inquisitione cōsistit, vt dicitur in 3. Ethico. Sed rationalis amor diuiditur contra intellectualem, qui est proprius angelorum, vt dicitur 4. capit. de Diu. nom. Ergo in angelis non est dilectio electiua.

¶ 2. Præterea, In angelis non est nisi cognitio naturalis præter cognitionem infusam, quia non discurrunt de principiis ad acquirendum conclusiones. Et sic ad omnia quæ naturaliter cognoscere possunt, sic se habet sicut intellectus ad prima principia, quæ naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionem, vt dictum est. Ergo
Ar. præce & q. 19 artic. 1.
in angelis præter dilectionem gratuitam, non est nisi dilectio naturalis. Non ergo electiua.

¶ SED CONTRA, Naturalibus neque meremur, neque demeremur. Sed angeli sua dilectione aliqua merētur vel demerētur. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in angelis est quædam dilectio naturalis, & quædā electiua. Et naturalis dilectio in eis est principiū electiuæ, quia semper id quod
302
pertinet ad prius e, habet rationem principij. Vnde cùm natura sit primum quod est in vnoquoque, oportet quòd id quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad volūtatem. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in hoīe scientia conclusionum, quæ non cognoscūtur naturaliter ab homine, sed per inuentionem vel doctrinam e. Similiter in voluntate, finis hoc modo se habet sicut principiū 415
in intellectu, vt dicitur in secundo Physicorum. Tex. 89. to. 2.
Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum: omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate causantur omnes aliȩ voluntates, cùm quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni quod homo naturaliter vult sicut finē, est dilectio naturalis: dilectio autē ab hac deriuata, quæ est boni quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differēter se habet ex parte intellectus & voluntatis. Quia sicut suprà dictum est, cognitio intellectus fit secudum quod res cognitæ sunt in cognoscēte. q. præced. art. 2.
Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quod nō statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædam e à quibus in alia quodammodo mouetur. 393
Sed actus appetitiuæ virtutis est econuerso secundum ordinem appetentis ad res. Quarū quædam sunt secundum se bona, & ideo secundum se appetibilia. Quædam verò habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud e. 415
Vnde nō est ex imperfectione appetentis, quòd aliquid appetat naturaliter vt finem, & aliquid per electionem, vt ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, nō autē ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio & naturalis & electiua. Hæc autem dicta sunt, prætermissis his quæ supra naturā sunt. Horum enim natura nō est principium sufficiens. De his autem infrà dicetur. Quæst. 62.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd non omnis dilectio electiua est amor rationalis, secundū quod rationalis amor diuiditur contra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionē ratiocinatiuam. Non omnis aūt electio cōsequitur discursum rationis, vt suprà dictū est, cū de libero arbitrio ageretur, sed solùm electio hoīs. Vnde ratio nō sequitur. q. præced. art. 3. ad 1.

¶ Ad secundum patet responsio ex dictis e. 300 a

eo quod habet rationem naturæ, naturalitatem libertati non repugnantem sortiri debet: talis autem est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet quòd quum sermo S. Tho. sit de natura vt natura est, vt distinguitur contra liberum vt liberum est: si comparemus rationem naturæ ad rationem intellectualis gradus, intendit quod prius eo modo quo superius dicitur, prius formaliter saluatur in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen credas, quòd sic sit superior, quemadmodum animal respectu hominis, sed potius quemadmodum ens & vnū respectu omnium rerum, quia scilicet natura nō dicit alium gradum à quidditate in qua saluatur, sed eundem penitus. Ita quod quemadmodum dicendo ens homo, non dico duos gradus, sed hominem tantùm, sub duabus tamen rationibus: sic dicēdo, humanitas natura, aut natura humana, non dico, duos gradus rerū, sed humanitatem tantùm. Non sic autem est dicendo, animal homo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo notāter dixi, quòd hic est sermo de illo modo quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: oportet enim cōditiones talis prioris imbibitas esse in ꝓprietatib⁹ inferioris, & penetrare quodammodo eas, & nō seorsū cōuenire, quéadmodū ꝓprietates animalis cōueniūt huiusmodi. Etsic ex hoc sequitur q; appetitus intellectualis in ꝓpria operatione naturalitatem simul cum libertate habeat illā obiectiuè, respectu tñ alicuius obiecti, hanc elicitiuè. Et sic non solùm sequitur q; cōditiones naturæ īsint naturæ intellectuali, sed etiā q; sint illi imbibitȩ. Si verò cōparetur ratio naturæ ad ipsam potentiam appetitiuam, tunc posset vterq; modus saluationis sustineri: superioris quidē inferiori, quia volūtas natura quȩdam est: prioris verò agētis, aut quasi agentis, in posteriori, quia volūtas à natura, id est substantia intellectuali emanat, vt coniuncta proprietas eius.

¶ Ad confirmationem verò qua quæritur, aut tenet in operatione, aut modo operandi: respondetur quòd non est limitanda propositio illa, sed indistinctè & abstractè intelligenda, quòd vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tamen capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad vtrunque. Et quoniam in proposito ratio naturæ consistit in hoc, quod est determinari seu determinatum esse ad vnum: consequens est vt in omni habente rationem naturæ, secundum omnes eius vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes vires suas erit determinata ad vnum secundum capacitatem eius. Non compatitur autem gradus intellectualis ratio, determinationem ad vnum elicitiuè, nec determinationem ad vnum obiectiuè vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantum. Et ideo non conclusimus vniuersalem, sed particularem, scilicet quòd aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis. Nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: quia naturalitas in aliquo quo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportet saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est, electiua, id est libera totaliter & quo ad obiectum, & quo ad exercitum actus.

¶ In corpore quatuor facit. Primo proponit duas conclusiones ad quæsitum. Secundò probat secundam. Tertiò probat primam. Quartò aperit prædicta omnia habere locum in naturalibus.

¶ Quo ad primum prima conclusio est. In angelis est dilectio duplex, naturalis scilicet & electiua. Secunda verò est, Naturalis dilectio in eis est principium electiuæ.

¶ Quo ad secundum probatur secunda conclusio sic: Quod spectat ad naturam, est principium in quolibet: ergo dilectio naturalis in angelis est principium dilectionis electiuæ. Antecedens dupliciter probatur. primò ratione, quia natura est principium in vnoquoque: ac per hoc sicut ipsa est fundamentum omnium, ita id quod spectat ad ipsam, est principium reliquorū. Probatur sequela à posteriori, quia scilicet vniuersaliter videmus id quod habet rationem principij in vnoquoque pertinere ad prius in illo. Secundò manifestatur dictū antecedens in natura intellectuali nobis nota, in homine scilicet, tam quoad intellectū, quàm quo ad voluntatem, & clarè patet in litera.

¶ Circa hâc conclusionem dubiū occurrit, in quo genere causæ dilectio naturalis sit causa electiuæ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dilectio naturalis ex parte obiecti causa est finalis electiuæ, quia ꝓpter naturalem dilectum diligim⁹ alia. Ex parte verò actus est causa per modum efficiētis, sicut cognitio principij est causa efficiēs cognitionis conclusionis. Volūtas. n. ex volitione finis facit se volentem alia, facit aūt liberè vtendo volitione naturali ad causandum dilectionē electiuam. Vnde nō admittitur libertas ex cōcursu hoc, sicut nec ex concursu alicuius habitus ad electionem.

¶ Quo ad tertium probatur prima conclusio sic: Habere vtranque dilectionem, naturalē scilicet & electiuam, nullam ponit imperfectionem in intellectuali natura: ergo non est negādum ab angelis. Antecedens probatur ex differentia duplici inter dilectionem & cognitionem. prima est in hoc, q; cognitio fit per hoc quòd cognitū habetur à cognoscēte. Dilectio verò per hoc q; diligens tēdit in rem dilectā, & ex hac sequitur secūda, scilicet quod cognitio inquisitiua proueniat ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio autem electiua non prouenit ex imperfectione appetentis. Et probatur sequela huius differentiæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, quæ importat discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & consequenter priuationem alicuius perfectionis in seipso, quia cognitio fit per hoc quòd cognitum habetur in cognoscente. Dilectio autem electiua quum importet appetitum vnius, non propter se, sed propter aliud ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili propter aliud. Ex hoc enim quòd non propter se, sed propter alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, & non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non fit per hoc quod appetibile sit in appetente, sed per hoc quod appetens tendit in ipsum appetibile.

¶ Nota hic, quòd præsens sermo est non de appetente secundum omnia concurrentia ad actum appetendi: quoniam sic oportet etiam appetibile esse in appetente, sed de appetente secundum vim appetitiuā præcisè formaliter, inquantum appetens est. Sic enim saluantur differentiæ assignatæ.

¶ Quo ad quartum manifestè apparet, de naturaliter conuenientibus angelis se loqui.

¶ In responsione ad secundum dubium restat, quia ex prædictis non videtur euacuari dubium, quia si intellectus est determinatus ad vnum, ergo nō potest vtranque contradictionis partem proponere voluntati, ergo nec volunas potest vtranque contradictionis partem eligere, libertas enim voluntatis indifferentiam supponit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd intellectum esse determinatum ad vnum, contingit tripliciter: vno modo in actu primo, alio modo in actu secundo, tertio in particulari

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.*

104
12. q. 10. art. 1. cor. & q. 77. ar. 4. prim. & q. 26. ar. 4. & 22. q. 67. art. 5. primum & q. 126. arti. 1 contra. c. 10. fi.
Ar. præc.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus nō diligat seipsum dilectione naturali & electiua. Dilectio enim naturalis est ipsius finis, sicut dictum est: dilectio autem electiua, eorum quæ sunt ad finem. Sed idem non potest esse finis, & ad finem respectu eiusdem. Ergo non potest esse eiusdem dilectio naturalis & electiua.

¶ 2. Præterea, Amor est virtus vnitiua & cōcretiua, vt Di. dicit 4. c. de Di. no. Sed vnitio & cōcretio est diuersorū in vnū reductorū. Ergo non potest angelus diligere seipsum.

¶ 3. Præterea, Dilectio est quidā motus. Sed omnis motus in alterum tendit. Ergo videtur quòd angelus non possit amare seipsum dilectione naturali, nec electiua.

Cap. 8. to. 5
¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit 9. Ethicorum, quòd amicabilia quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, quæ sunt ad seipsum.

Cap. 6. to. 5
¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum amor sit boni, bonum autem sit in substantia & accidente, vt patet 1. Ethic. dupliciter aliquid amatur. Vno modo vt bonum subsistens. Alio modo vt bonū accidentale, siue inhærens: illud quidē amatur vt bonum subsistens, quod sic amatur, vt ei aliquis velit bonum. Vt bonum verò accidentale, seu inhærēs amatur id quod desideratur alteri. Sicut amatur scientia, non vt ipsa sit bona, sed vt habeatur. Et hūc modum amoris quidam nominauerunt concupiscentiam, primum verò amicitiam e.
306
115
Manifestum est aūt quòd in rebus cognitione carētibus vnumquodque naturaliter appetit consequi id q; est sibi bonum e, sicut ignis locū sursum.
198
Vnde & angelus & homo naturaliter appetūt suum bonum & suam perfectionem. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tam angelus quā homo diligit seipsum, inquātum aliquod bonū naturali appetitu sibi desiderat. Inquantum verò sibi desiderat aliquod bonum per electionem, intātum amat seipsum dilectione electiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd angelus aut homo non diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundum diuersa, vt dictum est. In corp. & art. præc.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut plus est esse vnum quàm vniri: ita amor magis est vnus ad seipsum, quàm ad diuersa quæ ei vniuntur e.
127
305 b
Sed ideo Di. vsus fuit nomine vnitionis & concretionis, vt ostēderet deriuationem amoris à se in alia, sicut ab vno deriuatur vnitio.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut amor est actio manens in agēte, ita est motus manēs in amante: non autē tendēs in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amātem, vt amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentē, vt cognoscat seipsū.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum vnus angelus naturali dilectione diligat alium, sicut seipsum.*

305
Virtu. q. 2. art. 7. ad 6. & Ioā. 17. 1 5 10. 2. fi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus nō diligat naturali dilectione aliū sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionē. Sed vnus angelus non cognoscit alium sicut seipsum: quia seipsum cognoscit per suam essentiam, alium verò per eius similitudinem, vt suprà dictū est. Ergo videtur, quòd vnus angelus non diligat alium sicut seipsum.

9. 6. art. 1. & 2.
¶ 2. Præterea, Causa est potior causato, & principiū eo q; ex principio deriuatur. Sed dilectio, quæ est ad aliū, deriuat ab ea, quæ est ad seipsum; sicut dicit Philosophus. 9. Ethicorum. Ergo angelus non diligit alium sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶ 3. Præterea, Dilectio naturalis est alicuius tanquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterum hæc dilectio potest moueri, vt patet in dæmonibus, qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus nō diligit alium naturali dilectione, sicut seipsum.

¶ SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed, sicut dicitur Eccle. 13. omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter alium sicut seipsum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, angelus & homo naturaliter seipsum diligit. Illud autem quod est vnum cum aliquo, est ipsummet. Vnde vnūquodque diligit id quod est vnum sibi. Et si quidem sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si verò sit vnum secum vnione non naturali, diligit ipsum dilectione non naturali. Sicut homo diligit ciuē suum dilectione politicæ virtutis, consanguineum autem suum dilectione naturali, inquantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis. Manifestū est autem, quòd id quod est vnum cum aliquo genere vel specie, est vnū per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id, quod est secum vnū secundum speciem, inquantum diligit speciem suam. Et hoc etiam apparet in iis quæ cognitione carēt. Nam ignis naturalem inclinationem habet, vt communicet alteri suam formam, quod est bonum eius e, sicut naturaliter inclinatur ad hoc quòd quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, quòd vnus angelus diligit aliū naturali dilectione, inquantum conuenit cum eo in natura. Sed inquantum conuenit cum eo in aliquibus aliis, vel etiam inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd hoc quod dico sicut seipsū potest vno modo determinare cognitionem seu dilectionem ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit alium sicut seipsum, quia cognoscit aliū esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionē & dilectionem ex parte diligentis & cognoscentis: & sic non cognoscit alium sicut seipsum. Quia se cognoscit per suam essentiam, alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatem, alium autem nō diligit per eius voluntatem.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd ly sicut, nō designat ęqualitatem, sed similitudinē. Cùm enim dilectio naturalis super vnitatem naturalem fundetur, illud quod est minus vnū cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnum numero quàm quod est vnum specie vel genere. Sed naturale est q; similem dilectionem habeat ad alium sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum, ita alium diligat inquātum vult eius bonum.

¶ Ad tertium dicēdum, q; dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, non tanquā cui aliquis velit bonum, sed tanquā bonum quod quis vult sibi, & per consequens alij inquātum est vnū sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiā ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura. Sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

lari obiecto. Determinationē in actu primo voco determinationē ad speciē intelligibilē. Determinationē actu secūdo voco determinationē ad operationē intellectus. Determinationē ad particulare obiectū voco determinationem intellect⁹ ad tale obiectū, i. ad hoc: ita q; non ad illius oppositum, id est ad hanc cōtradictionis partem, ita quòd nō ad alteram. Et dico q; licet intellectus angeli speculatiu⁹ sit à natura determinatus oī modo, intellectus tamen practicus non est vniuersaliter determinatus tertio modo. Est siquidē intellectus vterq; habens actu oēs species intelligibiles, sed speculatiu⁹ si exit in actū, est determinatus ita ad hāc partem cōtradictionis, scilicet eam, quæ vera est, quod non potest cadere in alteram, vt in nobis experimur in principiis. Practicus verò vtrāque potest contradictionis partem sub ratione veri boni apprehēdere & ꝓponere quum de bonis particularibus agitur: qm̄ vtraque pars potest fini cōsonare. Non aūt pōt vtraque pars in speculatiuis poni vera, sed altera tantùm, quæ nō cognoscitur in particulari nisi quādo est, vt ex dictis patet. Negandum est ergo q; intellectus non possit vtranque cōtradictionis partē ꝓponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia non priuatur intellectus aliquo esse obiecti in se in actu primo, hæc. n. priuatio est de qua in articulo dicitur, q; poneret imperfectionē. Nec fuit diminut⁹ S. Th. si hoc tacuit: qm̄ eiusdem ratiōis est libertas voluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dicens, alterum insinuauit studiosis,

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio habens duas partes. Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et ꝓbatur sic: Angelus desiderat sibi aliquod bonū naturali appetitu, & aliquod per electionē: ergo: Antecedens quo ad secundā partē est per se notum. Quo ad primā verò probatur, ex eo quòd vniuersaliter etiā in reb⁹ cognitione carētibus inuenitur vnūquodque naturaliter appetere suam perfectionem. Consequentia verò probatur, quia hoc est amare seipsum: quod declaratur distinguēdo duos modos, quibus res amatur, scilicet aut vt substantia, aut vt accidens. & probatur distinctio ex ratione obiecti amoris, scilicet boni quod in hæc duo distinguitur: & omnia clara sunt. Cap. 8.

¶ Aduerte hîc, quòd bonum distingui in substantiam & accidēs, dupliciter intelligi potest. Vno modo, vt sit distinctio in res: alio modo, vt sit distinctio in modos. Et siquidē est distinctio realis, sensus est, q; bonorū aliud secūdum rē est accidens, aliud substantia: & sic hæc distinctio infert secundā, scilicet, q; aliud hēt rationem boni per modum accidentis, & aliud per modū substantiæ. Ar. præc. Nec tamen membra harum distinctionū mutuò se inferunt: quoniam stat aliquid esse substātiam secundum rem, vt tamē habere rationē boni & accidentalis, & substantialis respectu diuersorū vt patet in iis substātiis quæ assumūtur in vsum nostrum: à seipsis enim diliguntur per modum substātiæ, à nobis verò per modum accidentis. In proposito autē vtraque distīctio est necessaria. Tū quia sermo est de dilectione suiipsius in rebus habentib⁹ perfectiōes supradictas de natura accidentiū. Tum quia secunda distinctio quæ prīcipaliter est intenta (vt in litera patet ex ly vt subsistens) & vt accidentale, fluit ex prima: 216 & propterea in litera ex prima posita ī primo Ethicorum deducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distīctionis amoris in amorem amicitiæ & cōcupiscentiæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna cōclusio habens duas partes: Angelus vnus diligit aliū dilectione naturali, quo ad aliquid & quo ad aliqd nō. Et ꝓbatur sic, Vnūquodque diligit q; est sibi vnum, & eo modo quo est sibi vnum: ergo quod est sibi vnum secundum naturam diligit dilectione naturali & quòd nō: ergo naturaliter diligit quod est sibi vnū in specie, vel in genere: ergo tam homo quàm angelus naturaliter diligit aliū quo ad aliquid, scilicet secundum conuenientiam in natura, & quo ad aliquid nō, scilicet secūdum id, aut in quo aliter cōuenit, puta per electionem, aut cōsuetudinem: aut differt, quia secūdum hoc fortè odio habetur. Antecedens probatur quo ad primā partem, quia vnum alicui vt sic, est ipsummet, vnumquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam verò declaratu

ratur in amore consanguinei & conciuis. Secunda verò consequentia probatur, ex eo quòd vnum genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequentis fundatur prima pars conclusionis directè respondens quæsito, probatur idem consequens à Sanct. Thoma à posteriori, ex naturali appetitus generantis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse sursum: reliqua plana sunt.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus naturali dilectione non diligat Deum plus quàm seipsum: quia vt dictum est, dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maximè distat à natura angeli. Ergo naturali dilectione angelus minus diligit Deum quàm se, vel etiã aliũ angelum.

¶ 2. Præterea, Propter quod vnũquodque, & illud magis. Sed naturali dilectiõe quilibet diligit alium propter se. Vnumquodque enim diligit aliquid inquantum est bonum sibi. Ergo dilectione naturali angelus non diligit Deum plus quàm seipsum.

¶ 3. Præterea, Natura reflectitur in seipsam. Videmus enim, quòd omne agens naturaliter agit ad conseruationem sui. Non autem reflecteretur in seipsam natura si tẽderet in aliud plus quàm in seipsam. Non ergo naturali dilectione diligit angelus Deum plus quàm se.

¶ 4. Præterea, Hoc videtur esse proprium charitatis, vt aliquis Deum plusquàm seipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in angelis, sed diffunditur in cordibus eorum per spiritum Sanctum, qui datus est eis, vt dicit Aug. 12. de ciui. Dei. Ergo non diligũt Deum angeli dilectione naturali plus quàm seipsos.

¶ 5. Præterea, Dilectio naturalis semper manet manẽte natura. Sed diligere Deum plus quàm seipsum, non manet in peccante angelo vel homine. Quia (vt Augu. dicit 14. de ciuit. Dei) fecerunt ciuitates duas, amores duo, terrenã, scilicet amor sui vsque ad Dei contemptum: cælestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui. Ergo diligere Deũ suprà seipsum, non est naturale.

¶ SED CONTRA, Omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum suprà seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali angelus diligit Deum supra seipsum.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ quidam dixerũt, ꝙ angelus naturali dilectione diligit Deum plus quàm se amore concupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonũ diuinum, quàm bonum suum. Et quodammodo amore amicitiæ, inquantum scilicet Deo vult naturaliter angelus maius bonũ quàm sibi. Vult enim naturaliter Deum esse Deũ, se aũt vult habere naturam propriã. Sed simpliciter loquẽdo, naturali dilectiõe plus diligit se quàm Deum, quia intẽsius & principalius naturaliter diligit se quã Deũ. Sed falsitas huius opinionis manifestè apparet, si quis in rebus naturalibus consideret ad q̃d res naturaliter moueatur. Inclinatio enim naturalis in iis, quę sunt sine ratiõe, demõstrat inclinationẽ naturalem in volũtate intellectualis naturæ. Vnũquodq; autem in rebus naturalibus, quod secundũ naturã hoc ipsum quod est, alterius est principaliꝰ, & magis inclinatur in id cuius est, quàm in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demõstratur ex iis quæ naturaliter agũtur. Quia vnũquodq; sicut agitur naturaliter, sic aptũ natũ est agi, vt dicitur in 2. Phy. Videmus. n. ꝙ naturaliter pars se exponit ad conseruationẽ totius corporis, sicut manus exponitur ictui absque deliberatione ad conseruationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem inuenimus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi ciuis, vt se exponat mortis periculo pro totius Reip. conseruatione. Et si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hæc iclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum vniuersale est ipse Deus, & sub hoc bono cõtinetur etiã angelus & homo, & omnis creatura, quia omnis creatura naturaliter secũdum id quod est, Dei est, sequitur quòd naturali dilectione etiam angelus & homo plus & principalius diligat Deum quàm seipsum: alioquin si naturaliter plus seipsum diligeret quã Deum, sequeretur quòd naturalis dilectio esset peruersa, & ꝙ nõ perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ratio illa procedit in his quæ ex æquo diuiduntur, quorum vnum non est alteri ratio existendi & bonitatis. In talibus enim vnũquodque diligit naturaliter magis seipsum, quam alterum, inquantum est magis sibiipsi vnum quàm alteri. Sed in illis quorũ vnum est tota ratio existẽdi & bonitatis alij, magis diligitur naturaliter tale alterum quàm ipsum, sicut dictum est, quòd vnaquæq; pars diligit naturaliter totum plus quam se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, quàm bonum suum singulare. Deus autẽ non solùm est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnumquodque suo modo naturaliter diligit Deum plus quã seipsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm dicitur, quod Deus diligitur ab angelo inquantum est ei bonus, si ly inquantum, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deum. Si verò dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est. Non enim esset in natura alicuius quod amaret Deum, nisi ex eo, ꝙ vnumquodque dependet à bono, quod est Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd natura reflectitur in seipsam, non solùm quantum ad id quod est ei singulare, sed multo magis quãtum ad commune. Inclinatur enim vnumquodque ad conseruandũ non solùm suum indiuiduum, sed etiam suam speciẽ. Et multo magis habet naturalem inclinationem vnumquodque in id, quod est bonum vniuersale simpliciter.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus secũdum quod est vniuersale bonum à quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab vnoquoque. Inquantũ verò est bonum beatificans naturaliter omnes supernaturali beatitudine, sic diligitur dilectione charitatis.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd cùm in Deo sit vnum & idem eius substantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsam Dei essentiam, eodem motu dilectionis mouẽtur in ipsam Dei essentiam, prout est ab aliis distincta, & secũdum quod est quoddam bonum commune. Et quia inquantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicunque videt eum per essentiam, imposibile est quin diligat ipsum. Sed illi, qui non vident essentiam eius, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdum eorum voluntati contrariantur. Et sic hoc modo dicũtur odio habere Deũ, cùm tamen inquantum est bonum commune omnium, vnumquodque naturaliter diligat plus Deum quàm seipsum.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quintum.

306
12. q. 109. arti. 3. & 22. q. 26. ar 3. cor. Et quoli. 1. ar. 8. cor. 350. Art. præ.

TItulus clarus est. ¶ In corpore duo facit. primò refert quandam opinionem circa quæsitum. Secundò determinat vnica conclusione, simul improbando relatam opinionem. Quo ad primum tria dicit opinio illa. Primò, quòd angelus naturaliter diligit Deum plus quàm se amore cõcupiscentiæ. Secundò, quòd etiam quodammodo amore amicitiæ. Tertiò, quòd simpliciter diligit plus se quàm Deũ, quia intensius, & principalius. Quo ad secundum conclusio respõsiua est hæc: Angelus naturali dilectione diligit plus Deum, quam se. Et probatur dupliciter, primò sic: Vnũquodque, quod id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id cuius est quàm seipsum: ergo natura intellectualis secũdum appetitum sibi propriũ magis diligit id cuius est, quàm seipsam: ergo angelus magis diligit Deum, quam seipsum. Antecedens probatur à posteriori dupliciter. Primò ex hoc signo in naturalibꝰ, quòd pars absq; deliberatione exponitur pro toto, & consequenter naturaliter, quia vnumquodque sic agit naturaliter sicut aptum natum est agere. Secũdò ex signo in rationalibus, q̃a bonus seu fortis exponit se pro salute Reipublicæ: & proculdubio si ex natura esset ciuis: naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autem facit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia ars imitatur naturam. Et quia si ciuilitas esset à natura, opus hoc esset naturale. Consequẽtia verò prima patet ex eo, quòd inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali proportionaliter. Consequentia autem secunda tenet ex eo, quòd Deus est vniuersale bonum. Et angelus sicut & omnis creatura continetur sub eo: quia omnis creatura secundum id quod est, Dei est. Deinde ꝓbatur eadem conclusio ducendo ad impossibile duplex. primum est, quod naturalis dilectio esset peruersa. Secundũ verò, quòd naturalis dilectio non perficeretur per charitatem, sed destrueretur: hoc enim esse impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

Cap 9. to. 5 — Cap. vlti. — 129 — Text. 78.

¶ Circa rationem primam adductam ad conclusionem aduertendum est quòd quum esse alterius contingat multis modis scilicet vt pars totius, vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ: & hic multipliciter, & impossibile sit vniuersaliter intelligi secũdum omnem modum alterius illam propositionem assumptam: vnũquodque quod est alterius, magis diligit ipsum quàm seipsum, quoniam manifestè esset falsa: cõsequẽs est quòd intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et vt ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius, intelligenda est. ita quòd vis rationis stat in hoc quòd pars naturaliter magis diligit totum quã seipsam. Sed tunc occurrunt obiectiones Scoti in 3. Distinct. 27. quæst. 1. vbi licet teneat conclusionẽ, & assentiat secũdæ rationi, & illi signo de forti politico, ad hoc quòd naturalis ratio inclinat ad magis Deum diligendum quàm seipsum: hanc tamen primam rationẽ destruere nititur, & in duobus deficere eam dicit. (In corp.) Primò falsum esse dicit hoc fundamentum, scilicet quòd pars naturaliter diligit plus totum quàm seipsam. Et ad signum, quòd manus exponitur pro salute, dicit falsum esse quòd manus exponat se pro toto: sed quòd totũ ipsum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, quàm minus principales exponit partem pro toto. & minus principale ꝓ magis principali. Secũdò dicit, quòd dato ꝙ pars naturaliter exponeretur pro toto: hoc esset propter identitatem esse sui cum toto, quia scilicet intendit saluare seipsam inquantum habet esse in toto. Et sic falsum subsumitur quum dicitur, quòd angelus seu quæcũque creatura se habet ad Deum vt pars ad totũ: quia non habet hanc partis conditionem requisitam ad propositum: scilicet quòd sit aliquid eius quod reputatur vt totum: nulla enim creatura est aliquid Dei.

312 a

¶ Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse non solùm verum, sed sufficienter probatũ à S. Th. ex adductis signis. ¶ Ad impugnationẽ autem primi, facillimè patet quid dicendum sit: quia siue pars exponatur à toto, siue à seipso pro salute totius, dummodo naturaliter exponatur, semper sequitur ꝙ pars habet magis inclinationẽ naturalẽ in bonum totius, quã sui ipsiꝰ ex eo ꝙ vnũquodq;, sicut naturaliter agitur & mouetur siue à se ipso,

318

siue ab alio, sic aptum natum est agi, & econuerso: vt patet in secundo Physicorum tex. 78. ¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, ꝙ ratio quare pars exponitur pro toto, nõ est idẽtitas, quæ est inuẽta inter partem & totum. Et huius manifestum signum habetur ex hoc, quòd pars exponitur ad perdendam idẽtitatem cũ toto, vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis est identitatis, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius secundum se, etiam cum non esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis est, quam assignauit S. Tho. quia scilicet & natura & substantia partis hoc ipsum quod est essentialiter, & primò, propter totum & totius esse est. Quod conuenire cuilibet creaturæ respectu Dei patet: quia quælibet creatura secũdum suam naturam, est naturalis pars Vniuersi. Ac per hoc naturaliter diligit plus Vniuersum quàm seipsam, iuxta primum fundamẽtum: ergo à fortiori magis diliget ipsum bonũ vniuersale. Tum quia est eminentius totum vniuersum. Tum quia est omne bonum. Tũ quia bonum ipsum vniuersale, quod est Deus gloriosus, est finis & bonum ipsius Vniuersi: & consequenter à quocũque magis amatur Vniuersum, ab eodẽ magis amabitur ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. Meta. textu 52.

307 quoli. 3. ar. 6. cor. & opus. 1. c. 35. & opus. 3. cap 74. & opus. 15. c. 3. 9 & 17. — Tex. 16. t. 5 — q. 50. ar. 2.

QVÆSTIO SEXAGESIMAPRIMA DE PRODVCTIONE ANGELORVM IN ESSE NATVRÆ, IN QVATVOR ARTICVLOS DIVISA.

POST ea quæ præmissa sunt de natura angeli, & cognitione, & voluntate eorũ, restat considerandum de eorũ creatiõe: siue vniuersaliter de eorum exordio. Et hæc cõsideratio est tripartita.

¶ Nam primò considerabimus quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundò, quomodo perfecti sunt in gratia vel gloria. Tertiò, quomodo aliqui ex eis facti sunt mali.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum angelus habeat causam sui esse. ¶ Secundò, vtrum angelus sit ab æterno. ¶ Tertiò, vtrũ angelus sit creatus ante corporalem creaturam. ¶ Quartò, vtrũ angeli fuerint creati in cælo empyreo.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angeli habeant causam sui esse.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli non habeant causã sui esse. De his enim quæ sunt à Deo creata, agitur Gene. 1. Sed nulla mentio fit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati à Deo.

¶ 2. Præterea, Philosophus dicit in 8 Metap. quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quæ faciat eam ens & vnũ. Sed angeli sunt formæ inmateriales, vt suprà ostensum est. Ergo non habent causam sui esse.

¶ 3. Præterea, Omne quod fit ab aliquo agẽte, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cùm sint formæ, non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 148. Laudate eum omnes angeli eius. Et post ea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id quod præter Deum est, à Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse. in omnibus autem aliis differt essentia rei & esse eius, vt ex superioribus patet. Et ex hoc manifestum est quòd solus Deus est ens per suam essentiã, omnia verò alia sunt entia per participationem. Omne autẽ quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est angelos à Deo creatos esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Augustinus dicit in 2. de Ciuitate Dei, quòd angeli nõ sũt prætermissi in illa prima rerũ creatione, sed significantur nomine Cæli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterant incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corporeã, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & à qua Moyses eos præcipuè reuocare intendebat.

¶ Ad secundum dicendum quòd substãtiæ quæ sunt formę subsistẽtes, nõ habent dcausam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentẽ per transmutationem materiæ de potentia in actum, sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum primum.

IN titulo hoc solũ aduertendum est, quòd de causa effectiua est sermo.

q. 3. ar. 4.

¶ In corpore breuiter vna conclusione affirmatiua respondet quæsito: Angelus est creatus à Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum esse. ergo. Recole hic quæ superius, quũ de vniuersali creatione tractaretur, diximus.

D. 113. — lib. 11. c. 33 to. 5.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum secundum.

TItulus clarus est. ¶ In corpore breuissimè conclusionem responsiuam ponit: Solus Deus pater, & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica, sic quod contrarium est sicut hæreticũ refutandum: quod probatur, quia secundum fidem quum dicitur, ꝙ Deus fecit res ex nihilo, intelligitur quòd ly ex, notat ordinem durationis, id est postquam nihil fuit.

D. 646. — 366.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum angelus sit productus à Deo ab æterno.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angelus sit productus à Deo ab æterno. Deus enim est causa angeli per suũ esse. Non enim agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶ 2. Præterea, Omne quod quandoque est, & quandoque non est, subiacet tẽpori. Sed angelus est supra tempus, vt dicitur in libro de Causis. Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

¶ 3. Prætera, Aug. probat incorruptibilitatẽ animę per hoc, quòd per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ & angeli non solùm est incorruptibilis, sed etiam æterna.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Prouerb. 8. ex persona Sapientiæ genitæ, Dominus possedit me ab initio viarum suarum antequã quicquam faceret à principio. Sed angeli sunt facti à Deo, vt ostensum est. Ergo angeli aliquando non fuerant.

¶ RESPONDEO dicendum quod solus Deus pater & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet, & omne contrariũ est sicut hęreticum refutãdum. Sic enim Deus creaturas produxit quòd eas ex nihilo fecit, id est postquam nihil fuerant.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum quòd esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo quòd Deus produxit angelos & alias creaturas per suũ esse, non excluditur quin eas produxerit per suam volutatem. Volũtas autem Dei non de necessitate se habet ad productionem creaturarum, vt suprà dictum est. Et ideo produxit & quæ voluit, & quando voluit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angelus est supra tempus, quod est numerus motus cæli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, q̃d est numerus successionis esse eius post nõ esse: & etiam quod est numerus successionis quæ est in operationibus eius. Vnde Augu. dicit 8. super Gene. ad lit. quod Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod angeli & animæ intellectiuę ex hoc ipso quod habẽt naturã, ꝑ quã sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam nõ habuerant ab æterno, sed data fuit eis à Deo quando ipse voluit. Vnde non sequitur quòd angeli sint ab æterno.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hieronymus super epistolam ad Titum, Sex millia nondum nostri temporis cõplentur annorum. Et quanta tempora quantásque seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines Deo seruierũt? Damasc. etiam dicit in 2. libro, quidam dicunt, quòd ante omnem creationem geniti sũt angeli, vt Theologus dicit Grego. Primum quidẽ excogitauit angelicas virtutes & cælestes, & excogitatio opus eius fuit.

¶ Præterea, Angelica natura est media inter naturã diuinã, & naturã corporeã. Sed natura diuina est ab æterno, natura autem corporea, ex tẽpore. Ergo natura angelica

308

¶ Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum tertium.

Po. q. 3 ar. 18. 20.

TItulus clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primò refert duas esse & cõtrarias sanctorum Doctorũ opiniones Græcorum & Latinorum: illi tenent partem affirmatiuam, isti negatiuam. Secundò ostendit, quòd rationabilior est positio Latinorum tali ratione. Nulla pars est perfecta extra suum totum. Angeli sũt naturaliter vna pars Vniuersi: igitur essent imperfecti extra Vniuersum: igitur non sũt producti à Deo ante Vniuersum. Maior patet, & minor probatur quia angeli non cõstituunt vnum vniuersum per se, sed ipsi simul cũ creatura corporali integrant vniuersum: quod probatur, quia vna ordinatur ad alterã: ordo enim est ipsum bonum, & vinculum partium Vniuersi. Vltima verò cõsequẽtia probatur ex eo, quia Dei opera perfecta sunt. Tertiò ostendit quòd opinio Græcorum non est reputãda erronea, quia autoritas Gregorij Nazanzeni eam sustinet.

Propos. 2. — Lib. 13. de Trin. c. 8. t. 3. & lib. 2. Solil. c. 19. — Art. præ. — D. 765. — 238. 240. — q. 19. art. 3. & 8. q. 46. art. 1.

¶ Circa hoc vltimo dictum, dubium occurrit: quoniam vt patet in Decretalibus de sũma Trinitate & fide catholica, in capitulo firmiter credimus, Ecclesia in Cõcilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionẽ Latinorum esse tenendam, ergo erronea est reputanda opinio opposita. Habẽtur enim ibi hæc verba, Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem: angelicã videlicet, & mũdanam. Nec potest excusari S. Thomas ex nouitate determinationis; quoniã tempore suo iam erant promulgatæ & compilatæ Decretales.

146 22 Ca b 20. 22. 23. to. 3. 228 325 d D. 121.

¶ Ad hoc dicitur à quibusdam, quòd si Sanct. Thomas recoluisset huius Decretalis, quũ scripsit hunc articulũ, non dixisset hæc verba. Sed mihi videtur quod sciẽs & prudens hæc scripserit. Nam illa verba Decretalis itepretãda sũt in sensu in quo fiunt: magis, quam in sensu, quem faciunt: &, vt dicit Sanct. Thomas ĩ expositione illius Decretalis, verba illa apposita sunt contra errore Origenis & eorum qui posuerunt creaturas spirituales tantũ esse per se productas à Deo ac postmodũ propter demerita earum

309. 1. ar. 2. q. 1. ar. 3 Et in q 3. art. 18 & 19. Ca. 1. to. 9 — Cap. 3. — In Serm. de natali.

facta est ante creationem téporis, & post æternitatem.

¶3. Præterea, Plus distat natura angelica à natura corporali, quàm vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde & sex dies productionis rerum in principio Gñ. describuntur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturam corpoream.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Gene.1. In principio creauit Deus cælum & terram. Non autem hoc esset verum, si aliquid creasset ante ea. Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

D.416.
¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc inuenitur duplex sanctorum Doctorum sententia: illa tamen probabilior videtur, quòd d angeli simul cũ creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædã pars Vniuersi. Non enim constituunt per se vnum Vniuersum, sed tam ipsi quàm creatura corporea in constitutionem vnius Vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturę ad aliam e. Ordo enim rerũ adinuicem est bonum Vniuersi. Nulla autẽ pars perfecta est à suo toto separata. Nõ est igitur probabile, d vt Deus cuius perfecta sunt opera, vt dicitur Deuter.32. creaturam angelicã seorsum ante alias creaturas creauerit. Quamuis contrarium non sit reputandum erroneum, præcipuè propter sententiam Greg. Nazan. cuius tanta est in doctrina Christiana autoritas, vt nullus vnquam eius dictis calumniam inferre præsumpserit, sicut nec Athanasij documentis, vt Hieronymus dicit.

August. lib.11. deci. Cap.32.
¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Hierouym. loquitur secundum sententiam doctorum Græcorum, qui omnes hoc concorditer sentiunt, quòd angeli sunt ante mundum corporeum creati.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus non est aliqua pars Vniuersi, sed est supra totum Vniuersum e, præhabens in se eminentiori modo totam Vniuersi perfectionem e Angelus autem est pars Vniuersi. Vnde non est eadem ratio.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed angeli non conueniunt in materia cum creatura corporea e. Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata, non autem creatis angelis esset ipsum vniuersum creatum. Si verò cõtrariũ teneatur: quia dicitur Gene.1. In princ. creauit Deus cælum & terram. exponendum est in principio, id est in filio, vel in principio temporis e non autem in principio, id est ante quod nihil: nisi dicatur ante quod nihil in genere corporalium creaturarum.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum angeli sint creati in cælo empyreo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint creati in cælo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeę. Sed substantia incorporea non dependet à corpore secundum suum esse: & per consequens neque secundũ suũ fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶2. Præterea, August. dicit 3. super Gene. ad lit. quòd angeli fuerũt creati in superiori parte aëris. Nõ ergo ĩ cælo empyreo.

¶3. Præterea, Cælum empyreum dicitur esse cælum supremum. Si igitur angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conuenisset eis in superius cælum ascẽdere. Quod est contra id quòd ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam in cælũ.

¶SED CONTRA est qđ Strabus dicit super illud, In principio crea. Deus cæ. & ter. Cęlum non visibile firmamentum hic appellat, sed empyreum, id est igneum vel intellectuale, quod non ab ardore, sed à splendore dicitur: Quod statim factum angelis est repletum.

Ar. præc. & b 541.
¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est ex creaturis corporalibus & spiritualibus vnum vniuersum constituitur. Vnde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, quòd ad creaturam corporalem aliquem ordinem habent, & toti creaturæ corporali præsident. Vnde conueniens fuit quòd angeli in supremo corpore crearentur tanquam toti naturæ corporeæ præsidentes, siue id dicatur cælum empyreum, siue qualitercunque nominetur. Vnde Isi. dicit, quòd supremum cælum est cælum angelorum, super illud Deuter. 8. cap. Domini Dei tui est cælum, & cælum cæli.

309
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes à corpore secundum suum esse, vel secundum suum fieri. Potuisset enim Deus angelos ante totam creaturam corporalem creasse, vt multi sancti Doctores tenent e. Sed facti sunt in loco corporeo ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corporeã, & quòd sua virtute corporea contingunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd August. fortè per supremam partem aëris intelligit supremam partem cæli: cũ quo aër quãdam conuenientiam habet propter suã subtilitatem & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus angelis, sed de illis qui peccauerunt. Qui secundum quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autẽ prohibet dicere quòd superiores angeli habẽtes virtutem eleuatã & vniuersalem supra omnia corpora sint ĩ supremo creaturæ corporeæ creati. Alij verò habẽtes virtutes magis particulares sint creati ĩ inferioribus corporibus.

¶Ad tertium dicendum, quòd loquitur ibi nõ de cælo aliquo corporeo, sed de cælo sanctæ Trinitatis: in quo angelus peccãs ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, vt infrà patebit. q.63. art.3.

QVÆSTIO SEXAGESIMA SEcunda de perfectione angelorum in esse gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuisa.

CONSEQVENTER inuestigandum est quomodo angeli facti sunt in esse gratiæ, vel gloriæ. ¶Et circa hoc quæruntur nouem. ¶Primò, vtrum angeli fuerint in sua creatione beati. ¶Secundò, vtrum indiguerint gratia ad hoc quòd ad Deum conuerterentur. ¶Tertiò, vtrum fuerint creati in gratia. ¶Quartò, vtrum suam beatitudinem meruerint. ¶Quintò, vtrum statim post meritum beatitudinẽ adepti fuerint. ¶Sextò, vtrum gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium receperint. ¶Septimò, vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis dilectio & cognitio naturalis. ¶Octauò, vtrum postmodum potuerint peccare. ¶Nonò, vtrum post adeptionem gloriæ potuerint proficere.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum angeli fuerint in sua creatione beati.

311 Et quol. 9 q. art. 3. cor. Aug. lib. de ecc. dog. c.59. to.3.
AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod angeli fuerint creati beati. Dicitur enim in lib. de ecclesi.dog. q angeli qui in illa in qua creati sunt beatitudine, perseuerant, non natura possident bonũ q habẽt. Sũt ergo angeli creati ĩ beatitudie.

Ca.15. to.3.
¶2. Præterea, Natura angelica est nobilior quàm corporalis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata, formata, & perfecta: nec informitas præcessit in ea formationẽ tempore, sed natura tantùm, vt Augustinus dicit 1. super Gene. ad lit. Ergo nec naturam angelicam creauit Deus informem & imperfectam. Sed eius formatio & perfectio est per beatitudinẽ secũdũ quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata.

lib.4 c.34. & 22. lib.5. c.5.
¶3. Præterea, Secundum August. super Gen. ad lit. ea, quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt. Et sic oportet quòd statim à principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus (secundum eius expositionem) mane fuit cognitio angelica, secundum quam cognouerunt verbum & res in verbo. Ergo statim à principio creationis cognouerunt verbum & res in verbo. Sed angeli Beati sunt per hoc, quod verbum vident. Ergo statim à principio suæ creationis angeli fuerunt beati.

¶SED CONTRA, De ratione beatitudinis est stabilitas siue confirmatio in bono. Sed angeli non statim vt creati sunt, fuerunt confirmati in bono: quod casus quorundã ostẽdit. Non ergo angeli in sua creatione fuerunt beati.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd nomine Beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationalis, seu intellectualis naturęe, & inde est q naturaliter desideratur. Quia vnumquodque naturaliter desiderat suã vltimã perfectionem. Vltima autem perfectio

ta earũ corporales creaturas productas fuisse. Vnde cum dupliciter teneatur, angelos productos esse ante corporalia: scilicet tanquam res sic per se productas, q propter earũ demerita quodammodo per accidens mundus corporeus sit productus: vel simpliciter & absolutè: quòd ex voluntate Dei angeli præcesserint mũdum visibilem: Decretalis illa quanuis secundum verba vtranque positionem destruat, cõtra primam tamen tanquam contra hæresim interpretanda est. Ad secundum verò tanquã ad minus probabilem applicari potest. Et ratio huius glossæ est: quia determinationes istæ non nisi contra aliquos errores consueuerunt fieri. 334.

D.111.
¶Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum quartum.

TItulus clarus est. ¶In corpore vna conclusio affirmatiua: Angeli sunt creati in cælo empyreo, seu supremo. Et probatur quia sunt creati vt partes vnius Vniuersi cum corporibus: ergo vt habẽtes aliquem ordinẽ ad creaturam corporalem: ergo vt præsidentes toti naturæ corporeæ: ergo conuenienter in supremo corpore. Et omnia clara sunt.

501. 331
¶Super Quæstionis sexagesimæ secundæ articulum primum.

TItulus clarus hoc attento, quòd quãuis de beatitudine in cõmuni quæratur, principalis tamen intentio versatur circa beatitudinem quam credimus, quam simpliciter dicimus beatitudinem. 362.

¶In corpore tria facit. Primò dicit quid nominis beatitudinis, scilicet quòd est vltima perfectio intellectualis naturæ. Secundò distinguit beatitudinem in duas species, scilicet naturalem & supernaturalem. 348. Tertiò respondet quæsito duabus cõclusionibus iuxta beatitudines. Altera affirmatiua: Angelus fuit creatus beatus beatitudine naturali: quia perfectiones naturales angelus non acquirit per motum discursiuũ, sed statim, sicut nos prima principia. Altera negatiua:

310. Infra qõ. 102. art. 2. 1m. & 4. 1m. et. 2. di 6. ar. 3. cor. Et opusc.15. cap.17 fin. ca.10. to.3.

Li.10 eth. ca.7. & 8. to.5.
perfectio ratiõalis seu intellectualis naturæ est duplex. Vna quidem, quã possunt assequi virtute suæ naturæ: & hæc quodammodo beatitudo vel fœlicitas dicitur. Vnde & Arist. perfectissimã hominis contemplationẽ, qua optimũ intelligibile, quod est Deus, cõtemplari potest in hac vita, dicit esse vltimã hominis fœlicitatẽ, sed super hanc fœlicitatẽ est alia fœlicitas, quã in futuro expectamus, qua videbimus Deũ sicuti est. Quod quidem est supra cuiuslibet intellectus creati naturam, vt suprà ostensum est. Q.12. ar.4. & qu.25. ar.1. Sic igitur dicendum est, quòd quantum ad primã beatitudinem, quã angelus assequi virtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. D.144 Quia perfectionẽ huiusmodi angelus non acquirit per aliquem d motum discursiuum, sicut homo, sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatem, vt suprà dictũ est. Q.58. ar.3. & 4. Sed vltimam beatitudinem, quæ facultatẽ naturæ excedit, angeli non statim d in principio suæ creationis habuerunt: D.135 quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturę finis. Et ideo non statim eam à principio debuerunt habere.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q beatitudo ibi accipitur p illa pfectione naturali quã angelus habuit in statu innocẽtiæ.

Li.8 super Ge. c.3. & lib.5. c.24. to.3.
¶Ad secundũ dicendum, q creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere nõ potuit perfectionẽ ad quã per suam operationem perducitur. Vnde secundum Aug. germinatio plantarum ex terra non statim fuit in primis operibus, in quibus virtus sola germinatiua plantarum data est terræ. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, non autem perfectionem, ad quam per suam operationem peruenire debebat.

285
¶Ad tertiũ dicẽdum, q angelus duplicẽ habet Verbi cognitionem. Vnã naturalem, & aliã gloriæ. Naturalẽ quidem, qua cognoscit Verbũ per eius similitudinẽ in sua natura relucentẽ e. Cognitionẽ verò gloriæ, qua cognoscit verbum per suã essentiã. Et vtraq; cognoscit angelus res in verbo. Sed naturali quidẽ cognitione imperfectè, cognitione verò gloriæ perfectè. & b 296 Prima ergo cognitio rerũ in verbo affuit angelo à principio suæ creationis: secũda verò nõ e, sed quãdo facti sunt beati per conuersionẽ ad bonũ. Et hæc propriè dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum angelus indiguerit gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum.

312 2. di.5. q.2. art.1. Q.60. ar.5
AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q angelus non indiguerit gratia ad hoc q cõuerteretur in Deũ. Ad ea em quæ naturaliter possumus, gratia non indigem9. Sed naturaliter angelus cõuertitur in Deũ: quia naturaliter Deũ diligit, vt ex supradictis patet. Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc vt conuerteretur in Deum.

¶2. Præterea, Ad ea tantũ videmur indigere auxilio q sunt difficilia: sed cõuerti ad Deum nõ erat difficile angelo, cũ nihil esset in eo quod huic cõuersioni repugnaret. Ergo angelus nõ indiguit auxilio gratiæ ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

¶3. Præterea, Cõuerti ad Deum est se ad gratiã præparare. Vnde Zacha.1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Sed nos nõ indigemus gratia ad hoc, quòd nos ad gratiã præparemus: quia sic esset abire in infinitum. Ergo nõ indiguit gratia angelus ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

¶SED CONTRA, Per conuersionem ad Deum angelus peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum, sequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam. Quod est contra illud Apost. Rom.6. Gratia Dei, vita æterna.

Q.60 art. 2. 12. q. 169 art. 1. Et 2. di.5. q2. ar.1 et d.18. ar.4. Et 4. cõ. c.72.
¶RESPONDEO dicendũ, q angeli indiguerunt gratia ad hoc quòd cõuerterentur in Deũ, prout est obiectũ beatitudinis. Sicut enim superius dictũ est, naturalis motus volũtatis est principiũ omniũ eorum, quæ volumus. Naturalis autem inclinatio volũtatis est ad id, quod est cõueniens secundũ naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adiuta. Sicut patet, q ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod mouetur vt instrumẽtum ab anima nutritiua. Q.12. art. 4. & 5. Ostensum est autem suprà, cùm de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. D.685 Vnde nulla creatura rationalis potest habere motũ voluntatis ordinatum ad illã beatitudinem, nisi d mota à supernaturali agente. Et hoc dicimus auxiliũ gratiæ. Et ideo dicendum est, quòd angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit nisi per auxilium gratiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum, inquãtum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de cõuersione ad Deum, inquantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

¶Ad secundum dicendum, quòd difficile est, quod transcendit potentiam. Sed hoc contingit esse dupliciter. Vno modo, quia transcendit potentiã secundum suum naturalem ordinem: & tũc si ad hoc possit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile. Si autem nullo modo, dicitur impossibile, sicut impossibile est hominem volare. Alio modo transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem potentiæ, sed propter aliquod impedimentum potentiæ adiunctum. Sicut ascẽdere non est contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ. Quia anima quantum est de se, nata est mouere in quamlibet partem. Sed impeditur ad hoc propter corporis grauitatem. Vnde difficile est homini ascendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimam homini quidem est difficile: & quia est supra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati. Sed angelo est difficile propter hoc solum, quòd est supernaturale.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd quilibet motus voluntatis in Deum, potest dici conuersio in ipsum. Et ideo triplex est d conuersio in Deum: vna quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ iam Deo fruentis. Et ad hanc conuersionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quę est meritum beatitudinis. Et ad hanc requiritur d habitualis gratia, quæ est merendi principium e. Tertia cõuersio est, per quam aliquid præparat se ad gratiam habendam. Et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis e: secundum illud Thr. vlti. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Vnde patet quod non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum angeli sint creati in gratia.

313 22. di. q.5. ar.1. cor. Et 2 d.4. ar.3. & di. 5. q.2 ar.2. cor. & quol. 9. q.4. art.3. cor.
AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint creati in gratia. Dicit em Aug. 2. super Gen. ad lit. quòd angelica natura primò erat informiter creata, & cælum dicta. Postmodũ verò formata est, & lux appellata. Sed hæc formatio est per gratiam: Ergo non sunt creati in gratia.

¶2. Præterea, Gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur angelus in gratia creatus fuisset, nullus angelus fuisset à Deo auersus.

¶3. Prëterea, Gratia medium est inter naturam & gloriã. Sed angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur, quòd nec etiam creati sint in gratia, sed primò in natura tantùm: postea autem adepti sunt gratiã, & vltimo facti sunt beati.

Ca.9. to.3.
¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 12. de Ciuitate Dei: Bonam voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, id est cũ amore casto quo illi adhærent, creauit simul in eis condens naturam, & largiens gratiam e?

476
¶RESPONDEO dicendum, q quamuis super hoc sint diuersæ opiniones quibusdam dicentibus, quòd creati sunt angeli in naturalibus tantum: aliis verò quòd sunt creati in gratia: hoc tamẽ probabilius videtur tenẽdum, & magis dictis Sanctorũ consonum est, quòd d fuerunt creati in gratia gratum faciẽte. D.149 Sic enim videmus quòd omnia quæ processu temporis per opus diuinæ prouidentiæ creata à Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum quasdam seminales rationes, vt August. dicit super Genes. ad lit. sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Li.8. c.3. et lib.5. c.14. tom.3. Manifestum est autem quòd gratia gratum faciens, hoc modo comparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem. Vnde 1. Ioan.3. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opin. August.

tiua: Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali: quia hæc non inest ex natura; sed est naturæ finis.

¶Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte, quòd conuerti in Deum, nihil aliud est quàm habere actum voluntatis quo voluntas tẽdat rectè in Deum, vt beatitudo supernaturalis est quocunq; id modo eueniat, vt in responsione ad tertium dilucidatur. Gratia autem hic sumitur cõmuniter pro gratuito dono Dei: gratuitum autẽ dicitur quod nõ debetur naturæ, sed gratis datur.

D.339
¶In corpore vna est cõclusio negatiua: Angel9 non potest conuerti in Deũ nisi adiutus auxilio gratiæ. Et probatur: quia nulla voluntas potest ferri in id quod est supra facultatem naturę volentis, nisi adiuta ab eo quod potest in illud: sed vltima beatitudo excedit facultatem cuiusq; naturæ creatæ: ergo. D.153 Maior probatur dupliciter. Primò, quia omnis motus voluntatis initiatur ex motu eius naturali, ac per hoc nõ se extendit supra illum. 143 Secundo declaratur in igne respectu calefactionis & generatiõis carnis. Minor verò probatur: quia visio Dei per essentiã excedit omnẽ naturam creatam, vt in q.12. probatum fuit.

¶Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum tertium.

IN titulo hoc solũ aduertendum est, quòd hic est sermo de gratia gratum faciente.

¶In corpore duo facit. Primò duas refert opiniones cõtrarias. Secundò affirmatiuã ostendit esse probabiliorẽ tali ratione: Omnia quæ pcessu tẽporis diuina prouidentia facta sunt, in prima rerũ conditione secundũ quasdã rationes seminales producta fuerũt: ergo & beatitudinis status secundum gratiã productus fuit in creaturis intellectualibus: quẽadmodum naturales effectus virtualiter in creaturis corporalibus. Antecedens probatur autoritate Augustini. cõsequẽtia fundatur super autoritate Ioãnis, dicentis gratiam esse rationẽ seminalem beatitudinis, & super proportionalitate naturalium & supernaturalium.

Universidad de De Bibliote

¶ *Super Quaestionis sexagesimaesecundae Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primò respondet quaesito affirmatiuè, ostendendo q angelus meruit suam beatitudinem. Secundo ostendit hoc idem ex diuersitate modorum habendi beatitudinem in angelis.

¶ Quo ad primū lustrat tres modos, quibus posset imaginari quod esse beatum conueniat alicui, scilicet aut per naturam sine operatione media, sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturae ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis premium. Et fundatur sufficientia distinctionis horū modorum super hoc, quod beatitudo perfecta est vltimus finis. talem enim oportet aut naturaliter inesse, aut per operationē acquiri. Sed quum soli Deo sit naturalis, in quo solo idē est esse & beatum esse, id est substantia & beatitudo: reliqua per operationem beatitudinem assequuntur. Et quū nō per operationem sufficientem ex vi naturae operantis, quia finis hic excedit virtutem operantis, relinquitur quòd per operationem meritoriam: quod erat probandum.

Li. 1. super Gen. ca. 15. to. 3.

D. 723. 819.

¶ Circa praedicta aduerte primò, quòd haec dicta accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas, sic enim omnia cōsonant: alioquin inficiationi esset locus: quoniam si ad Christū spectemus, nec prima distinctio est sufficiēs: quoniā beatus est, nec per naturam nec acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionem. Nec beatitudo ei habet praemij rationē, sed communicatae foelicitatis absque merito: quia quod in Maria natum est, non qualecunque natum est, sed sanctum natum est.

314 *2. di 5. q. 2. artic 2. & quolib. 9. q. 4 ar. 3.*

¶ Circa hunc articulum aduerte secundò, quòd inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in secūdo Sent. dist. quinta hęc est differentia, quòd Sanct. Thomas ibi quidem sub dubio relinquit, an angeli sint creati in gratia, & defendit quartam opinionē: hic autem amplectitur opinionem quòd angeli praehabuerūt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt inferius, quaestione sexagesima tertia artic. 6. ostendetur, opinio Sancti Thomae ex vtriusque dictis, hic scilicet & ibi, conflatur.

¶ Quo ad secundū circuit quatuor modos, q. bus imaginari potest angelum meruisse beatitudinem. Primò habendo gratiam prius non solum natura, s d duratione, quàm beatitudinem. Et hoc modo nullus est scrupulus. Vel habendo beatitudinem absque praecedente gratia: & sic oportet aliquod horum trium dicere, vel absq; merito, vel per actus consequentes beatitudinem, vel quòd vnus & idem actus fuit meritorius & fruitio beata: sed nihil horum potest dici, ergo relinquitur primum. Sufficientia distinctionis satis facilè patere potest: quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito: & sic est secundum membrum. Aut cum merito, & tunc vel praecedente, & sic est primum membrum: vel simultaneo, & sic est quartum: vel consequente, & sic est tertium. Nec potest quintus modus imaginari. Destructio autem singulorum trium modorum satis planè habetur in litera: quia carere merito est contra rationem praemij. Consequi autē praemium est contra rationē meriti. Eundem verò actum mereri & frui, est contra rationem gratiae fruentis & merentis, quia illa perfecta, ista imperfecta est.

Art. 1. & 2. huius q. et q. 12. ar. 4. & 5.

ponitur, quòd statim in prima creatione corporalis creaturae inditae sunt ei seminales rationes omnium naturaliū effectuum, ita statim à principio sunt angeli creati in gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q informitas illa angeli potest intelligi vel per cōparationem ad formationem gloriae, & sic praecessit tempore informitas formationem: vel per comparationem ad formationem gratiae, & sic non praecessit ordine temporis, sed ordine naturae; sicut etiam de formatione corporali Aug. ponit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis forma inclinat suum subiectum secundum modum naturae eius. Modus autem naturalis intellectualis naturę est, vt liberè feratur in ea quae vult. Et ideo inclinatio gratiae[d] non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non vti & peccare.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis gratia sit medium inter naturam & gloriam ordine naturae, tamen ordine temporis in natura creata non debuit simul esse gloria cū natura, quia est finis operationis ipsius naturae per gratiam adiutae. Gratia autem nō se habet vt finis operationis, quia non est ex operibus, sed vt principium bene operandi. Et ideo statim cum natura gratiā dare conueniens fuit.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum angelus creatus suam beatitudinem meruerit.*

AD QVARTVM sic pceditur. Videtur quòd angelus creatus suam beatitudinē non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem angelus habuit ad bene operandum. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

¶ 2. Pręterea, Naturalibus nō meremur. Sed naturale fuit angelo, quòd conuerteretur ad Deum. Ergo per hoc non meruit beatitudinem.

¶ 3. Praeterea, Si angelus beatus beatitudinē suā meruit, aut ergo antequā eam haberet, aut post: sed non ante, quia (vt multis videtur) ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritū: nec etiam post, quia sic etiā modò mereretur: Quod videtur esse falsū. Quia sic minor angelus merendo ad superioris angeli gradum posset pertingere. Et nō essent stabiles distinctiones graduū gratiae. Quod est inconueniens. Non ergo angelus beatus suam beatitudinem meruit.

¶ SED CONTRA, Apo. 21. dicitur, quòd mensura angeli in illa caelesti Ierusalem est mensura hominis. Sed homo ad beatitudinem pertingere nō potest, nisi per meritum. Ergo neque angelus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd soli Deo beatitudo perfecta est naturalis, quia idem est sibi esse & beatum esse. Cuiuslibet autem creaturae esse beatum, nō est natura, sed vltimus finis. Quaelibet autem res ad vltimum finem per suam operationem pertingit. Quae quidem operatio in finem ducens, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutem eius, quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis: vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operātis propter finem. Vnde expectatur finis ex dono alterius. Beatitudo autem vltima excedit & naturam angelicā & humanam, vt ex dictis patet. Vnde relinquitur, quòd tam homo quàm angelus suā beatitudinem meruerint. Et si quidem angelus in gratia creatus fuit, sine qua nullum est meritum absque difficultate, dicere possumus, quòd suam beatitudinem meruerit. Et similiter si quis diceret, quòd qualitercū que gratiam habuerit antequam gloriam. Si verò gratiam non habuit antequam esset beatus, sic oportet dicere, quòd beatitudinem absq; merito habuit sicut nos gratiā[e]. Quod tamen est contra rationem beatitudinis, quae habet rationem finis, & est praemium virtutis, vt etiam Philosophus dicit in 1. Ethic. Vel oportet dicere, quòd angeli merentur beatitudinem per ea, quae iā beati operantur in diuinis ministeriis, vt alij dixerunt. Quod tamen est contra rationē meriti. Nam meritum habet rationem viae ad finem. Ei autem, qui iam est in termino, nō conuenit moueri ad terminum: & sic nullus meretur, quod iam habet. Vel oportet dicere quòd vnus & idem actus conuersionis in Deum, inquantum est ex libero arbitrio, est meritorius: & inquantum pertingit ad finem, est fruitio beata. Sed nec hoc[d] etiam videtur esse conueniens, quia lib. arb. non est sufficiens causa meriti. Vnde actus[d] non potest esse meritorius, secundum quod est ex libero arbitrio, nisi inquantum est gratia informatus. Non autem simul potest informari gratia imperfecta, quae est principiū merendi, & gratia perfecta, q est principiū fruendi. Vnde non videtur esse possibile quòd simul fruatur, & suam fruitionem mereatur. Et ideo melius dicēdum est, quòd gratiam habuit angelus antequam esset beatus, per quam beatitudinem meruit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd difficultas bene operandi non est in angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimento naturalis virtutis, sed ex hoc quod opus aliquod bonum est supra virtutem naturae[e].

¶ Ad secundū dicendum, quòd conuersione naturali angelus non meruit beatitudinem: sed conuersione charitatis, quę est per gratiam.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum angelus statim post vnum actum meriti beatitudinem habuerit.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non statim post vnū actum meritorium beatitudinē habuerit. Difficilius enim est homini benè operari, quàm angelo. Sed homo non praemiatur statim post vnum actum. Ergo neque angelus.

¶ .Praeterea, Angelus statim in principio suę creationis & in instāti actū aliquē habere potuit: cū etiā corpora naturalia in ipso instanti suae creationis moueri incipiant. Et si motus corporis in instāti esse posset, sicut opera intellectus & volūtatis, in primo instanti suae generationis motum haberent. Si ergo angelus per vnum motum suae voluntatis beatitudinem meruit, in primo instanti suae creationis meruit beatitudinem. Si ergo eorum beatitudo nō retardatur, statim in primo instanti fuerunt beati.

¶ 3. Pręterea, Inter multū distātia oportet esse multa media. Sed status beatitudinis angelorū multū distat à statu naturae eorum. Medium autem inter vtrunq; est meritum. Oportuit igitur quòd per multa media angelus ad beatitudinem perueniret.

¶ SED CONTRA, Anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Vnde Sanctis promittitur aequalitas angelorum. Sed anima à corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur, nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritum beatitudinis. Ergo cùm in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem peruenit per solum vnum actum meritorium.

¶ RESPONDEO dicendum, q angelus post primum actum charitatis quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam secundum modum naturae, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Est autem hoc proprium naturae angelicę, quòd naturalem perfectionem nō per discursum[d] acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut suprà ostēsum est. Sicut autem ex sua natura angelus habet ordinē ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriā. Et ita statim post meritum in angelo fuit beatitudo consequuta. Meritum autem beatitudinis nō solùm in angelo, sed etiam in homine esse potest per vnicum actum. Quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquitur quòd statim[d] post vnum actum charitate informatum angelus beatus fuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q homo secundum suam naturam non statim natus est vltimam perfectionem adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem quàm angelo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angelus est supra tempus rerum corporalium[e]. Vnde instantia diuersa in his, quae ad angelos pertinent, non accipiuntur nisi secundum successionem in ipsorum actibus. Non autem[d] potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, q est fruitio, cùm vnus sit gratiae imperfectae, & alius gratiae cōsummatę[e]. Vnde relinquitur, quòd oportet diuersa instantia accipi: in quorum vno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.

¶ Ad tertium dicendum, q de natura angeli est quòd statim suam perfectionem consequatur ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur nisi vnus actus meritorius, q ea ratione medium dici potest: quia secundum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum angeli sint consecuti gratiam & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint consecuti gratiam & gloriam secundum quātitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera Dei voluntate datur. Ergo & quantitas gratiae dependet ex voluntate Dei, & non ex quantitate naturalium.

¶ 2. Praeterea, Magis propinquū videtur ad gratiam actus humanus, quàm natura: quia actus humanus pręparatorius est ad gratiā. Sed gratia non est ex operib. vt dicitur Ro. 11. Multo igitur minus quantitas gratiae in angelis est secundum quantitatem naturalium.

¶ 3. Praeterea, Homo & angelus pariter ordinantur ad beatitudinem vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

¶ SED CONTRA est quod Magister dicit 3. dist. secundi Senten. quòd angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratiae muneribus praediti sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd rationabile est, quòd secundum gradum naturalium angelis data sint dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primò quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suae sapientiae diuersos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est à Deo, ad gratiam & beatitudinem consequendam, ita etiam gradus naturae angelicae ad diuersos gradus gratiae & gloriae ordinari videntur. Vt puta si aedificator lapides polit ad construendam domum: ex hoc ipso quòd aliquos pulchrius & decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partē domus ordinare. Sic igitur videtur, quòd Deus angelos, quos altioris naturae fecit, ad maiora gratiarum dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundò apparet idem ex parte ipsius angeli. Non enim angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturae impetum alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuae partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuae. Quando autem non est aliqd quod retardet aut impediat, natura in id secundum[d] totam suam virtutem mouetur. Et ideo rationabile est quòd angeli, qui[d] meliorem naturam habuerunt, etiam fortius & efficacius ad Deum sint conuersi[e]. Hoc autem etiam in hominibus contingit. Quia secundum intensionem conuersionis in Deum datur maior gratia & gloria[e]. Vnde videtur quòd angeli qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiam & natura angeli. Et sicut naturā Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturae ad gradus gratiae.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus rationalis creaturae sunt ab ipsa: sed natura est immediatè à Deo. Vnde magis videtur, quòd gratia detur secundum gradum naturae quàm ex operibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas naturalium aliter est in angelis, qui differunt specie, & aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secundum speciem est propter finem: sed differentia secundum numerum est propter materiam[e]. In homine etiam est aliquid quod potest impedire vel retardare motum intellectiuae naturae, non autem in angelis. Vnde non est eadem ratio de vtroque.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis beatis non remaneat cognitio & dilectio naturalis, quia, vt dicitur 1. Cor. 13. Cùm venerit quod perfectum est,

---

¶ Circa hāc partem aduerte, quòd Scotus in secundo dist. quinta consentiens conclusioni dicit hanc vltimam rationem ad quartum membrum excludendum nō cogere. Quia falsum est, quòd gratia merentis sit necessariò imperfectior gratia fruentis, quamuis vsus eius sit in patria perfectior quàm in via. Stat enim, aequalem gratiam haberē aliquem in via & in patria.

143

Ca. 9. to. 5.

¶ Sed ad hoc dicēdum est, quòd quicquid sit de hac quaestione, an possibile sit gratiam viatoris aequari secundum essentiam gratiae comprehensoris: quoniam hoc exigit specialem quaestionem: ratio Sancti Thomae nō se restrinxit ad perfectum & imperfectum secundum essentiam, sed simpliciter & absolutè assumpsit gratiam fruentis, oportere esse perfectam, merentis verò imperfectam: quod quo ad statum, dubium non habet, quoniam illa est in statu consummato, ista non. Et similiter quo ad actum. Et hoc sufficit in proposito, vt ipsemet Scotus fatetur ibidem.

D. 880. 884. & 887 D. 154. 155.

312 b

¶ Circa eandem rationem aduerte, quòd videtur quòd haec ratio Sancti Thomae efficax non sit, sed soluta sit ab ipsomet in Quolib. nono artic. octauo vbi expressè dicit, quòd ex mereri & beatum esse, simul non sequitur, ergo gratia perfecta & imperfecta simul: sed, ergo gratia perfecta & terminus gratiae imperfectae simul. Sed hoc non est ita, quoniam ibi loquitur de mereri vt termino viae: hic verò de mereri vt in via, vt plenius patebit in quaestione sequenti articulo sexto.

In corp.

315

¶ *Super Quaestionis sexagesimaesecundae Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiuè: Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, fuit beatus. Et probatur sic: Angelus naturalē perfectionē non per discursum acuirit, sed statim ex natura habet: ergo supernaturalem beatitudinem statim ex merito consequitur: sed meritum per vnicum actum habetur, ergo statim post primum actum meritorium fuit beatus. Antecedens patet ex supradictis, consequentia verò probatur: quia ex merito ita se habet ad gloriam angelus, sicut ex natura ad beatitudinem natura

naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo quo natura assequitur suam foelicitatem naturalem: quia gratia perficit naturam per modum illius naturae, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Propositio verò subsumpta probatur ex eo, quòd homo potest vnico actu mereri: ergo & angelus.

¶ Circa hanc conclusionem & rationem aduerte, quòd Scotus in secūdo distinctione quinta quaestione prima ad vltimum argumentum tripliciter hoc impugnat. Primò, conclusionem ad hominem: quia si esset vera, sequeretur quòd nullus angelus esset damnatus: quia apud Sanctum Thomam qui libet meruit vnico actu beatitudinem. Secundò rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multò falsius extenditur ad perfectionem supernaturalem, quae non competit ex vi naturae, sed ex arbitrio donantis. Tertiò contra conclusionem simpliciter: Praemium debetur secundum legem praemiantis: sed lex Dei est, non quòd qui vnum actum aut duos fecerit, sed perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: igitur nisi quis vsque in finem vitae suae meruerit, quamuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinē non consequitur.

D. 142 Art. 1. huius q. & q. 58. ar. 3. & 4.

¶ Ad euidentiam horum duo notanda sunt. Primò vis processus sancti Thomae. Secundò, verificatio eius. Quo ad primum, cùm ea quae ex sola diuina voluntate dependent, nobis nota non sint nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in sacra Scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus: consequens est vt secundum generales regulas beatitudinem eis datam esse credamus. Et quoniam communis lex est, vt in termino viae cuiusque beatitudo detur, non aliunde ostendi potest quando beatificati sint angeli, quàm ex duratione viae eorū. Nec aliud intendit hic Sanctus Thomas, nisi qđ angelus statim post primū actum meritorium est in termino vię suae. Et propterea idem est quaerere, vtrum angelus post primum actum meritorium fuit statim beatus, & quaerere vtrum post primum actum meritorium sit in termino viae. Et similiter idem est responderee cuiuis eorum. Quo ad secūdum, ex eodem fundamento, quia scilicet diuinus ordo non est aliter nobis notus, quum vniuscuiusq; intellectualis naturae via, aut ex diuina voluntate tātum taxetur, aut secundum modum naturae viatricis statuta credatur. Et de diuina volūtate nihil specialiter habemus quo ad hoc, sed generaliter, quòd secundum gratuita perfecit naturas per modum earum. Reliquum est, vt vniuscuiusque via sit, & extendatur secundum modum suae naturę. Et hoc attendens Sanctus Thomas diffiniuit viam angelorum, statim post meritum esse in termino, quia hoc congruit suae naturae: cui proprium est statim post principium habere finem. Et ad obiectiōnem in oppositum contra rationem dicitur, quòd ipse nunquam probauit falsum esse assumptum de perfectiōibus naturalibus angelorum. Et si verum est de naturalibus, oportet quoque verum esse de supernaturalibus, alioquin gratia non perficeret naturam per modum naturae. Ad obiectionē verò contra conclusionem simpliciter iam patet quod nos dicimus, ideo praemiari, quia vsq; ad terminum viae perseuerauit. Ad obiectionē verò ad hominem non potest hic completè dici, sed inferius in quaestione sequēti, articulo quinto ad quartum satisfiet. Pro nunc autem negatur cōsequentia: quoniā post primum actum meritorium, statim dari beatitudinem contingit dupliciter, scilicet impedibiliter, & non impedibiliter. & Sanctus Thomas intendit primo modo, Scotus verò accipit ac si intendisset secundo modo.

D. 160 *Parag. 2.*

b 308

D. 887

154 155 314

316

¶ *Super Quaestionis sexagesimaesecundae Articulum sextum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna est conclusio affirmatiua: Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum quantitatem naturalium. Et probatur dupliciter. Primò, quia Deus condidit naturam intellectualē ad beatitudinem: ergo diuersos gradus naturae ad diuersos gradus beatitudinis. Tenet probabilitas consequentiae ex simili in artifice diuersimode praeparante lapides ad domum. Secūdò, quia angelus toto conatu fertur in beatitudinem: ergo cōsequitur beatitudinem secundum quantitatem naturalium. Antecedēs probatur, quia rationabile est, quòd voluntas non impedita, quantum potest, afficiatur supremo appetibili. Constat autem voluntatem angeli nullum habuisse impedimentum: quia angeli sunt naturae simplicis & non compositae ex intellectuali & sensitiua, &c. Consequentia verò probatur: quia gratia datur etiam hominibus secundum intentiorem conatum.

D. 1158 121 *D. 316*

532

577

d 264

¶ *Super Quaestionis sexagesimaesecundae Articulum septimum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore respōdet quaesito vna conclusione affirmatiuè: Dilectio naturalis remanet in Beatis. Et probatur sic: Natura remanet in beatitudine: ergo actus naturę. Ergo dilectio

317

Universidad de Salamanca Biblioteca

dilectio naturalis. Antecedens probatur: quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinem, vt primum ad secundum. Consequentia verò probatur: quia sicut se habent principia operationum adinuicem, sic se habent operationes ipsæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore respõdet quæsito negatiuè vna conclusione. Angelus beatus non potest peccare. Et probatur sic: Angelus videt Deum per essentiam: ergo videt ipsam essentiam bonitatis: ergo non potest velle aut agere nisi attendens ad Deum: ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cum prima consequentia: secunda verò declaratur sic: Videns ipsam bonitatis essentiam se habet ad illius appetitum; quemadmodum cuiusquevoluntas ad beatitudinem seu bonum in communi. Sed impossibile est aliquem velle nisi attendens ad bonum: quoniam nemo operatur respiciens ad malum. ergo impossibile est quòd videns ipsam bonitatis essentiã, velit nisi secundum illã. Reliqua plana sunt.

¶Aduerte hic quòd ratio similitudinis proportionalis inter videntem ipsam bonitatem, & volentem bonum vt sic, fundatur super hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, & omnis boni ratio eminenter est. Et propterea si appetitus nullus potest sic resilire à bono in cõmuni, vt appetat aliquid non sub ratione boni: cõsequens est vt appetitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi secundum illius rationem.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum nonum.*

TItulus clarus est.

¶In corpore respõdet quæsito negatiuè vna conclusione: Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. Et probat eã sic: Omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinem tẽdit vt mobile ab ipso Deo: ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum & vltimum: ergo ad certum gradum beatitudinis, ergo non potest amplius proficere. Maior propositio probatur ex eo quòd intentio est de fine, cui repugnat infinitum, vt patet in secundo eua cuabitur quod ex parte est, Sed dilectio & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ. Ergo aduenièt beatitudine naturalis cognitio & dilectio cessat.

¶2. Prẽterea, Vbi vnum sufficit, aliud superfluè existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriæ. Superfluum ergo esset, quòd remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶3. Præterea, Eadem potentia non habet simul duos actus, sicut nec vna linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. Fœlicitas enim non est secundum habitum, sed secũdum actum, vt dicitur in 1. Eth. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

¶SED CONTRA, Quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo non tollit naturam, cùm sit perfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionem & dilectionem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut enim se habent principia operationum adinuicem, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autẽ, quòd natura ad beatitudinem comparatur, sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo [e]. Vnde oportet quòd natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet quòd in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perfectio adueniens tollit imperfectionem sibi oppositam. Imperfectio autem naturæ nõ opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei, sicut imperfectio potentiæ substernitur perfectioni formæ. Et non tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis, nõ opponitur perfectioni cognitionis gloriæ. Nihil enim prohibet simul aliquid cognoscere per diuersa media [e], sicut simul potest aliquid cognosci per medium probabile & demõstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deum cognoscere per essentiam Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ea, quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc quòd sint, præexigunt ea quæ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

¶Ad tertium dicendum, quòd duæ operationes [d] non possunt esse simul vnius potentiæ, nisi vna ad aliam ordinetur. Cognitio autem & dilectio naturalis ordinantur ad cognitionem & dilectionem gloriæ. Vnde nihil prohibet in angelo esse & cognitionem & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriæ.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum angelus beatus peccare possit.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd angelus beatus peccare possit. Beatitudo enim nõ tollit naturam, vt dictum est. Sed de ratione naturę creatæ est, quòd possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare [e].

¶1. Præterea, Potestates rationales sunt ad oppositа, vt Philosophus dicit. Sed volũtas angeli beati non definit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶3. Præterea, Ad libertatẽ arbitrij pertinet, quòd homo possit eligere bonũ & malum. Sed libertas arbitrij nõ minuitur in angelis beatis. Ergo possunt peccare.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit super Gen. ad lit. quòd illa natura quæpeccare non potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd angeli beati peccare non possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc consistit quòd per essentiam Deum vident. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicunque non videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autem, quod aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quòd velit diuertere à bono inquãtum huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attẽdens ad Deum: sic autem volens vel agens, non potest peccare. Vnde angelus beat[o] nullo modo peccare potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum creatum in se consideratum deficere potest, Sed ex coniunctione perfecta ad bonum increatum, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscitur, quòd peccare nõ possit ratione iam dicta.

¶Ad secundum dicendum, quòd virtutes rationales se habent ad oppositа in illis, ad quæ non ordinantur naturaliter. Sed quantum ad illa ad quæ naturaliter ordinantur, non se habẽt ad oppositа. Intellectus enim non potest non assentire principiis naturaliter notis. Et similiter voluntas non potest non adhærere bono inquantum est bonum: quia in bonum naturaliter ordinatur, sicut in suum obiectum. Voluntas igitur angeli se habet ad oppositа quantum ad multa faciẽda vel non faciẽda. Sed quãtum ad ipsum Deum quem vident esse ipsam essentiã bonitatis non se habent ad oppositа: sed secundum ipsum ad omnia diriguntur, quod cunque oppositorum eligant. Quod sine peccato est.

¶Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium sic se habet ad eligẽdum ea, quæ sunt ad finem: sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum est autem, quòd ad virtutem intellectus pertinet, vt in diuersas conclusiones procedere possit secundum principia data. Sed quòd in aliquam conclusionem procedat, prætermittendo ordinem principiorũ: hoc est ex defectu ipsius. Vnde quòd liberum arbitrium diuersa eligere possit, seruato ordine finis: hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius. Sed ꝙ eligat aliquid, diuertendo ab ordine finis, quod est peccare: hoc pertinet ad defectũ libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est in angelis, qui peccare non possunt, quàm in nobis, qui peccare possumus.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum angeli beati in beatitudine possint proficere.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd angeli beati in beatitudine proficere possunt. Charitas enim est principium merendi. Sed in angelis est perfecta charitas. Ergo angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito, & præmiũ beatitudinis crescit. Ergo angeli beati in beatitudine proficere possunt.

¶2. Præterea, Aug. dicit in li. de doct. Christia. quòd Deus vt itur nobis ad nostrã vtilitatem, & ad suã bonitatem. Et similiter angelis, quib[9] vtitur in ministeriis spiritualibus, cũ sint administratorij spirit[9] in ministeriũ missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, vt dicitur Heb. 1. Nõ autem hoc esset ad eorum vtilitatem si per hoc nõ mererentur, nec in beatitudine proficerẽt. Relinquitur ergo, quòd angeli beati & mereri & in beatitudine proficere possunt.

¶3. Præterea, Ad impfectionẽ ꝑtinet, ꝙ ille q nõ est in summo, nõ possit proficere. Sed angeli nõ sunt in summo. Si ergo ad maius proficere nõ possunt, videtur ꝙ in eis sit imperfectio & defectus. Quod est incõueniẽs.

¶SED CONTRA est, quòd mereri & proficere pertinent ad statum viæ. Sed angeli non sunt viatores, sed comprehensores. Ergo angeli beati non possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

¶RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ in vnoquoque motu, motoris intentio fertur in aliq̃d determinatum, ad quod mobile perducere intendit. Intentio enim est de fine, cui repugnat infinitum. Manifestum est autẽ, ꝙ cum creatura rationalis per suam virtutẽ consequi non possit suam beatitudinẽ, quæ in visione Dei cõsistit, vt ex superioribus patet, indiget vt ad beatitudinem à Deo moueatur. Oportet igitur, quòd sit aliquid determinatũ ad quod quælibet creatura rationalis dirigatur, sicut in vltimũ finẽ. Et hoc qui dẽ determinatum non potest esse in diuina visione quãtum ad ipsum quod videtur: q̃a summa veritas ab omnibus beatis secundũ diuersos gradus cõspicitur, sed quãtum ad modũ visionis præfigitur diuersimode terminus ex intentione dirigentis in finẽ. Non enim possibile est ꝙ sicut rationalis creatura producitur ad videndum summam essentiam, ita producatur ad summum modum visionis, qui est dcomprehẽsio. Hic enim modus soli Deo cõpetere potest, vt ex supradictis patet. Sed cùm infinita efficacia requiratur ad Deum cõprehẽdendum, creaturæ verò efficacia in videndo nõ possit esse nisi finita, ab infinito autẽ finitũ quodlibet infinitis gradib[9] distet: multis modis cõtingit creaturam rationalẽ intelligere Deũ, vt clarius & minus clarè. Et sic post beatitudo consistit in ipsa visione, ita gradus beatitudinis in certo modo visiõis. Sic igitur vnaquæq; creatura rationalis à Deo perducitur ad finem beatitudinis, vt etiã ad determinatum gradum beatitudinis perducatur ex præde stinatione Dei. Vnde consecuto illo gradu ad altiorem ꝑtransire non potest.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ mereri est eius, quod mouetur ad finẽ. Mouetur autem ad finem creatura rationalis: nõ solùm patiẽdo, sed etiam operãdo. Et si quidem finis ille subsit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquisitiua illius finis: sicut homo meditãdo acquirit sciẽtia. Si verò finis non sit in potestate eius, sed ab alio expectetur, op atio erit meritoria finis [e]. Ei autem quod est in vltimo termino, nõ conuenit moueri, sed mutatum esse. Vnde charitatis autem perfectæ nõ est mereri: sed potius præmio frui [e]. Sicut & in habitibus acquisitis operatio præcedẽs habitũ est acquisitiua habitus. Quæ verò est ex habitu iã acquisito, est operatio iam perfecta cum dele

hic quàm ille, ad quem debeat moueri creatura rationalis à Deo, & declaratur distantia infinita ex hoc quòd inter quodlibet finitum & infinitum sunt infinita media. Consequentia autem quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia distinctionis factæ. Vltima autem consequentia principalis per se nota est, quia assequuto termino vltetius transire non potest.

¶Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falsa: vt manifestè patet in motu cæli, qui proculdubio posset à Deo pẽ petuari quamuis nõ teneamus Philosophos dicentes ipsum de facto fore perpetuum. Erit ergo aliquod mobile quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. Nec probatio adducta sufficienter ipsam probat quoniam cum intentio ne finis certi (puta communicare bonitatem suam, vel assimilari bonitati diuinæ) stat infinitas motionis, vt Auerrois 12. Metaphysic. tri gesimo sexto commen to dicit.

¶Ad hoc dupliciter responderi potest. Primò, quòd duplex est motus. Quidam ordinatus ad consequendam aliquã perfectionẽ ipsius mobilis, vel alicuius mobilioris se. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito. Quoniã moueretur ad impossibile, scilicet ad cõsequendum id ad quod peruenire non potest: quia infinitus motus nunquam terminabitur. Quidã verò est motus non per se primò ordinatus ad consequẽdam aliquam perfectionem, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut communicata perfectione emanãs. Et talis motus potest esse infinitus. Nec propterea intẽtio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum extrinsecum ab in finito motu, non conse quendum per motum, sed magis aut conseruã dum, aut communican dũ: ita quòd omni motui commune est, quòd intentio motoris tendit ad aliquid certũ & determinatum: quia finis cuius est intentio, repugnat ratio infiniti, id est, nunquã haberi posse quod est de ratione infiniti. Sed differentia inter motus est in hoc, quòd quidã ordinatur ad illum certum finem, vt consequendum, quidam verò non, sed vt conferuãdum aut communicandum. Et quoniam in proposito fermo erat de motu conse quutiuo ipsius finis intenti, quoniam quæstio est de motu ad beatitudinem, idcirco maior S. Tho. cum eius probatione & solida stat vtiuerfaliter, & propositi infert. Nõ enim assumpsit omne mobile moueri motu finito, sed ad certum finem: quod vniuersaliter verum est. Et si restringatur ad motũ per se primò assequutum seu ordinatum ad consequendum, nulla erit instãtia etiã apparenter: & haberur intentum. Si verò simpliciter & absolutè, nihil minus habetur intentum applicando in subsumptis propositionibus proportionaliter illam certitudinem finis, puta si motus requirit certum finem, subintelligitur quòd motus consequutiuus requirit certum finem consequendum: & sic patet responsio ad obiecta. Secundò posset dici, quòd S. Thom. non simpliciter, sed vt Theologus assumpsit illam maiorem: quoniam de facto omnis motus est ad aliquem finem consequendum. Nam & cælum mouetur, vt impleatur numerus electorum: sed prima responsio est solidior.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus est, malum superius declaratum fuit culpæ contra pœnam: quod tripliciter differt, &c.

¶In corpore vna est conclusio respõsiua affirmatiuè. Omnis creatura rationalis in solis naturalibus constituta potest peccare: & probatur sic, Sola virtus operatiua, quæ est sua regula operandi, non potest declinare à rectitudine actus: ergo sola voluntas diuina non potest declinare à rectitudine actus voluntarij. Antecedens probatur ex ratione peccati in communi, quia ſnihil aliud est quam declinatio à rectitudine quam debet habere actus. Et declaratur seu manifestatur hæc ratio in peccato na turæ, artis & moris. Et declaratur exemplariter in manu & regula incidẽdi respectu actus incisionis. Consequentia verò quo ad expositionẽ primã probatur: quia volũtas diuina nõ habet superiorẽ, ac per hoc est & sibipsi lex. Quo ad secũdam verò: quia quælibet alia volũtas regulanda est secundum voluntatẽ diuinam. quod probatur. Tum quia eius est proprium obiectũ vltimus finis simpliciter. Tũ quia vniuersaliter voluntas inferioris regulãda est voluntate superioris, vt patet in militie & duce, & vniuersaliter in omnibus subordinatis voluntariis agentibus.

¶Circa antecedẽs dubitatiũcula occurrit: quoniam secũda expositio illius falsa videtur, somnis virtus quæ nõ est sua regula, potest declinare à rectitudine actũ[9]: stat enim quòd non sit sua regula: & tamen habeat ipsam immobiliter cõgenitam, sicut homo titubilitatem: & sic non possit declinare ab actus rectitudine.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd einsdem rationis est, & pro eodem in proposito reputatur, virtutem aliquam esse sũa regulam, vel habere eam immobiliter cõgenitam, quoniam hoc tẽdit in idem. Et tantũ differt in hoc, quod primo modo natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identicè: secundo vero modo esset sua regula virtualiter, vnde nihil obest propositio, quocunq; id modo accipiatur. Cõstat enim nullã voluntatem, excepta diuina, & esse tantæ perfectionis, ꝙ aut sit sua regula, aut quòd habeat eam con genitam ex natura: quoniam hoc includit quòd ex natura flueret immobilis amor omnis boni, tam naturalis quàm supernaturalis, tã cõgeniti naturaliter quàm per reuelationem ostensi: quod implicat contradictionem manifestè. Quamuis ex aliquo gratuito Dei dono immobilitatem talis amoris consequi possit.

¶Ad euidentiam antecedentis scito, quòd fundatur super hoc, quòd actus rectus dicit duo, actum & rectitudinem: ac per hoc principia eius sunt duo, scilicet potentia operatiua & regula. Et propterea secundum coniunctionem potentiæ cum regula, erit coniunctio actus cum rectitudine: ita quòd si coniunctio est inseparabilis, etiam actus necessariò erit rectus: & si coniunctio illorum principiorum est sepa

est separabilis, actus etiam poterit esse non rectus. Et similiter, si coniunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus: & si ex dono gratiæ, actus stante dono erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propterea per se nota est illa propositio. Virtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine actionis, exponendo ly est sua regula, vt diximus.

¶ Circa cõsequentiã adu erte duo. Primum est, quòd non intendimus solam voluntatem diuinam absolutè, excludendo omnia alia agentia esse regulam sui actus, sed inter voluntates solaipsa est regula sui actus, ita quòd dictio exclusiua non excludit omnẽ aliã virtutem operatiuã, sed tantum omnem aliã voluntatem. Quoniã naturaliter virtutes naturales declinare nõ possunt à rectitudine sui actus, suntq; sibiipsis agendi regulæ. Secundum est, quòd nõ intẽdimus quòd quælibet alia voluntas possit deficere in quolibet suo actu volũtario: quoniã angelus in puris naturalibus respectu obiectorum naturalium nõ potest deficere, sed qđ omnis alia voluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc enim sufficit ad hoc quòd possit peccare.

¶ Circa probationem illius expositionis, quæli bet alia voluntas nõ est sua regula: quia ordinatur ad vltimum finem qui pertinet ad volũtatem diuinam, & quia habet superiorem: dubium occurrit. Quia si ista ratio est efficax, concludit quòd omne agens secundum, potest naturaliter deficere in sua actione: quoniam habet supẽrius, & ordinatur ad finem vltimum simpliciter, &c. quod tamẽ S. Thomas negat.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ista ratio est efficax in omni agẽte, sed voluntarie. Nec in omni operatione volũtaria (vt dictum est) sed aliqua: ita quòd optimè infert, ergo voluntas omnis secunda potest in aliqua operatione deficere. Et ratio diuersitatis est diformitas ordinis ad vltimum finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis. Operatio nanq; naturalis ordinatur ad vnum, mediante quo respicit Deum vt vltimum finẽ naturalis esse. Et ideo ad regulandum eã sufficit ratio illius vnius boni: quã quum particulare bonũ ponat, non inconuenit cõnaturalem esse alicui creaturæ. Operatio verò libera potest in omne bonum, ac per hoc ordinatur ad vltimum finem in seipso: & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam exigitur ratio omnis boni: quam constat non posse connaturalẽ esse creaturæ: quia sic ex vi naturæ haberet omne bonum simpliciter, quamuis posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo voluntas ordinatur in finem vltimum in seipso, vt supernaturalis est: cuius ratio soli voluntati diuinæ est connaturalis: hoc enim important illa verba textus. Ad quam pertinet vltimus finis: & quia sic habet superiorem, ideo ex hoc optimè infertur, ergo non est sua regula, sed regulatur diuina voluntate. Hæc autem non conueniunt agentibus naturalibus, nec voluntariis omnibus respectu naturalium obiectorum: quare, &c.

Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum secundum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore est vnica distinctio bimembris, & tres conclusiones responsiuę:

¶ 2. Præterea, Angeli sunt digniores quã corpora cælestia. Sed in corporibus cælestibus non potest esse malum, vt Philosophi dicũt. Ergo neque in angelis.

¶ 3. Præterea, Id quod est naturale, semper inest. Sed naturale est angelis, quòd moueatur motu dilectionis in Deum. Ergo ab eis remoueri non potest. Sed diligendo Deum non peccant. Ergo angeli peccare non possunt.

¶ 4. Præterea, Appetitus nõ est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in angelis non potest esse apparens bonum quod non sit verum bonum. Quia in eis vel omnino error esse non potest, vel saltem nõ potest præcedere culpam. Ergo angeli non possunt appetere nisi id quod est verè bonum. Sed nullus appetendo id quod est verè bonum, peccat. Ergo angelus appetendo non peccat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob 4. In angelis suis reperit prauitatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tam angelus quàm quæcunque creatura rationalis si in sua natura consideretur, potest peccare. Et cuicunq; creaturæ hoc conuenit vt peccare nõ possit, hoc habet ex dono gratiæ, nõ ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud quàm declinare à rectitudine actus, quam debet habere e, siue accipiatur peccatum in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illum actum à rectitudine declinare nõ contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis. Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex nisi rectè lignum incidere: sed sit rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectam & non rectam. Diuina autem volũtas sola est regula sui actus, quia nõ ad superiorem finem ordinatur. Omnis autem voluntas cuiuslibet creaturæ, rectitudinem in suo actu non habet, nisi secundum quod regulatur à voluntate diuina ad quam pertinet vltimus finis: sicut quælibet volũtas inferioris debet regulari secũdum voluntatem superioris: vt voluntas militis secũdum voluntatẽ ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse nõ potest, in qualibet autem voluntate creaturæ potest esse [d] peccatum secundum conditionem suæ naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ in angelis nõ est potentia ad esse naturale. Est tamen in eis potẽtia secundum intellectiuam partẽ ad hoc q̃ cõuertatur in hoc vel in illud. Et quãtũ ad hoc potest in eis esse malũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora cælestia nõ habent operationem nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum: ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in angelis est actio liberi arbitrij, secundum quam contingit in eis esse malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd naturale est angelo, quòd cõuertatur motu dilectionis in Deum, secundum quòd est principium naturalis esse e. Sed quòd conuertatur in ipsum, secũdum quòd est obiectum beatitudinis supernaturalis: hoc est ex amore gratuito à quo auerti potuit peccando.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ peccatum mortale [d] in actu liberi arbitrij cõtingit esse dupliciter. Vno modo ex hoc q̃ aliquod malum eligitur: sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secũdum se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia vel errore. Alioquin id quod est malum [d], non eligeretur vt bonũ. Errat quidem adulter in particulari, eligẽs hanc delectationem inordinati actus quasi aliquod bonum ad nunc agendum, propter inclinationẽ pasionis aut habitus: etiam si in vniuersali nõ erret, sedveram de hoc sententiã teneat. Hoc autem modo in angelo peccatum esse nõ potuit: quia nec in angelis sunt pasiones, quibus ratio aut intellectus ligetur, vt ex supradictis patet: nec iterum primum peccatum habitus procedere potuit ad peccatum inclinans. Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligẽdo aliquid quod secundũ se est bonum, sed nõ cum ordine debitæ mensuræ aut regulæ, ita q̃ defectus inducens peccatũ sit solum ex parte electionis quæ nõ habet debitũ ordinem nisi ex parte rei electæ: sicut si aliquis eligeret orare, nõ attẽdens ad ordinẽ ab Ecclesia institutũ. Et huiusmodi peccatũ non præexigit ignorãtiã, sed absentiã solũm cõsiderationis eorũ quæ cõsiderari debẽt. Et hoc modo angelus peccauit cõuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum absq; ordine ad regulam diuinæ volũtatis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in angelis possit esse tantum peccatum superbiæ & inuidiæ.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ in angelis nõ possit esse solũm peccatũ superbiæ & inuidiæ. In quemcunque enim cadit delectatio alicuius peccati, põt cadere peccatum illud. Sed dæmones delectantur etiã in obscœnitatibus carnalium peccatorum: vt Aug. dicit de Ciui. Dei. Ergo in dæmonibus etiã peccata carnalia posũt esse.

¶ 2. Præterea, Sicut superbia & inuidia sũt peccata spiritualia, ita accidia, & auaritia; & ira. Sed spiritui cõueniunt peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo nõ solum superbia & inuidia in angelis esse potest: sed etiam accidia & auaritia.

¶ 3. Præterea, Secundũ Greg. in Moral. ex superbia nascũtur plura vitia, & similiter ex inuidia. Posita aũt causa ponitur effect[a]: Si ergo supbia & inuidia in angelis esse posũt, pari ratione & alia vitia in eis esse possũnt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 14. lib. de ciui. Dei, quòd angelus non est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Est tamen superbus & inuidus.

currit ex duplici capite. Primo, ex eo quod hic assumitur, scilicet quòd immoderatus affectus ad spiritualia non potest esse aliud peccatum nisi superbia. Secundo ex ratione adducta ad probandum hoc, scilicet affectus ad spiritualia non est malus, nisi quia declinat à regula superioris: ergo est superbia. Contra primum enim obstat. Tum quia multa videntur esse vitia habentia pro obiecto bonum spirituale. Tum quia appetitus immoderatus boni spiritualis delectabilis vt sic, ad luxuriam magis reduci videtur, quàm ad superbiam. Vnde Scot. in secundo distin. 6. quæstio. vltim. ponit quòd appetitus quo angelus inordinatè concupiuit beatitudinem, ad luxuriam magis reducitur: quia est appetitus non excellentiæ, sed delectabilis. Cuius signum adducit quòd peccatum quo inordinatè delectatur quis in speculatione conclusionis geometricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secundum verò obstat: quia sic sequeretur quòd omnis inordinata affectio ad

ctio ad quodcunque bonum, esset superbia: quoniam nulla affectio ad bonum quodcunque habet rationem malitiæ nisi quia Dei regula non seruatur in tali affectu: & sic & luxuria & auaritia essent superbiæ species.

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium non dissimulandum, quia videtur contrariari dictis in precedenti articulo in responsione ad quartum: vbi dixit S. Thom. quòd peccatum angeli fuit ex parte electionis, & non ex parte rei electæ. Nũc verò dicitur, quòd est peccatum superbiæ. Si enim fuit peccatum superbiæ, ergo elegit non subiici Deo: ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet consequentia prima ex differentia inter superbiam & alia peccata in hoc quod auersio à diuina regula in aliis peccatis inuenitur ex consequenti: in superbia autem per se ex hoc ipso, scilicet quòd superbus nõ vult Deo & eius regulis subiici, vt exprese dicit S. Thom. in Secundæ q. 192. artic. 6. & 7. Præterea hic dicitur quòd angelus appetit excellentiam singularem. ergo peccauit ex parte rei electæ.

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium secũdò: quid fuit illud bonum spirituale appetitum in primo peccato angeli, an scilicet fuerit ipsemet vt amatus à seipso, puto amore amicitiæ, an beatitudo vt desiderata sibi: vel quod idem est, ipsemet vt concupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitandi: quoniam apud S. Thom. non inuenitur aliter primum angeli peccatum, nisi per inordinatum affectum sui vt beatificabilis. Apud Scotum verò loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata: primum superbiæ deordinans amorem amicitiæ erga seipsum: secundum luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ quo sibi beatitudinem concupiuit. Et eius ratio est: quia inordinata concupiscentia necessariò supponit inordinatam amicitiam: quoniam quem tantùm inordinate amo, illi inordinata concupisco.

¶ Circa modum assignatum vltimæ conclusionis dubium occurrit: quoniam falsum videtur, quòd non aliter potuit esse inuidia nisi affectata excellentis singularis. Potest enim inuidus dolere de bono alterius, non solùm inquantum impedit eius singularitatem, sed etiam inquantum impedit quamcunque aliam conditionem affectati boni, puta delectationem, liberum vsum, & alia huiusmodi: & si sic est, videtur magnam pati calumniam processus Sancti Thomæ.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd non est mens Sancti Thom. dicere simpliciter quòd circa spiritualia non contingit inordinatè affici, nisi superbè. Quum consteret circa eadem posse esse vitium superbiæ oppositum, tanquam extremum alterum: & humilitati tanquam virtuti mediæ: quoniam opposita habent fieri circa idem. Sed mens fua est, quòd primò circa affectum spiritualium non peccatur nisi superbè. Quoniam quum proprium obiectum superbiæ sit excellens, non quomodocunque aut qualitercunque, sed excellens mensuram à Deo præfixam vt sic: ita quòd in quacunque re excellentia mensuræ vt à Deo taxatur, est proprium obiectum superbiæ. Bona verò spiritualia quum secundum se excessiua esse non possint; quoniam quantò maiora habentur, tantò meliora sunt: & consequenter secundum se amari nimis non possunt: consequens est vt ex hoc primo habeant rationem vitiosi appetibilis, ex quo primò habent rationem excedentis, & incommensurati alicui: hoc autem constat esse diuinam dispensationem & regulam. Et propterea affectus primus inordinatus ad spiritualia, superbia rationabiliter est, tendens in id vnde primò habent spiritualia rationem vitiosi appetibilis. Notanter autem vtitur S. Thom. vocabulo Affectionis: insinuans per hoc quòd primum peccatum oportuit esse actum volitionis, qui fertur in bonum vt sic; & non actum volitionis, qui respuit malum vt sic. Vnde ad primam obiectionem in oppositum dicitur, quòd quamuis in affectu spiritualium possint esse plura vitia: primum tamẽ oportet esse superbiam. Vitium enim oppositum sibi quum tendat in vilius ipso appetente, aut in angelis respectu spiritualium omnino locum non habet, aut primum locum habere non potuit: quoniam longè similius est naturæ tam excellenti appetere aliquid supra se quàm infrà: quum etiam omnibus inditum naturaliter videatur, ad magna tendere. Vitia autem cætera circa spiritualia, aut consistunt circa nolle; & sic non potuerunt esse prima, vt odium & inuidia, & huiusmodi: aut oriuntur ex affectu superbiæ: vt inanis gloria: & consequenter non possunt esse prima. Nec obstat appetitus ad delectabile vt sic, quem obiicit Sco. Tum quia sicut delectabile non potest esse primum appetitum, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitum conuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono conuenienti coniuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, non est deordinatio appetitus delectabilis, sed illius boni ad quod consequitur ratio delectabilis: tum quia inordinata affectio ad delectabile, nullum speciale vitium constituit: sed spectat ad eadem vitia quæ respiciunt illa bona delectabilia. Ita quòd inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in potestate, in diuitiis, in scientia, & in aliis, non spectat

doluit, & etiã de excellentia diuina: secundum quod eo Deus contra voluntatem ipsius diaboli vtitur in gloriam diuinam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ dæmones non delectantur in obscœnitatibus carnalium peccatorũ, quasi ipsi afficiantur ad delectationes carnales. Sed hoc totum ex inuidia procedit, quòd in peccatis hominũ quibus cunque delectantur, inquantũ sunt [d] impedimenta humani boni.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ auaritia, secundum quod est speciale peccatum, est immoderatus appetitus rerum temporalium, quę veniunt in vsum vitæ humanæ, quæcunque pecunia æstimari possunt. Et ad ista nõ afficiũtur dæmones: sicut nec ad delectationes carnales. Vnde auaritia propriè sumpta, in eis esse nõ potest. Sed si auaritia dicatur omnis immoderata cupiditas habẽdi quodcũ que bonum creatum: sic auaritia cõtinetur in superbia quæ est in dæmonibus. Ira verò cum quadam pasione est sicut cõcupiscentia. Vnde ipsa in dæmonibus esse nõ potest, nisi metaphoricè. Accidia verò est quædam tristitia, qua homo redditur tard[a] ad spirituales actus propter corporalẽ laborẽ, qui dæmonibus nõ competit. Et sic patet quòd sola superbia & inuidia sunt pure spiritualia peccata q̃ dæmonibus competere possunt: ita tamẽ q̃ inuidia nõ sumatur pro pasione, sed pro volũtate renitẽte bono alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sub inuidia & superbia, prout in dæmonibus pontuntur, comprehenduntur omnia peccata, quæ ab

appetit primò excellẽtiã, in qua plurimũ cõsistere credimus beatitudinẽ. Et propterea nulla maior excellẽtia ipsa fœlicitate est, q̃ omnis appetibilis excellentiã sũmũq; gradũ in rõne sua claudit, aliàs beatitudo vltimi finis rõnẽ nõ haberet.

¶ Ad id verò quod obiicitur ex alio capite, dicitur quòd bonum aliquod appeti, non seruata superioris regula, dupliciter contingit, scilicet per se, id est, quòd per se desp iciatur superioris regula. Alio modo ex consequenti seu per accidens. Et primo modo infertur superbia, cuius proprius actus est contemptus superioris: secundo modo commune est cæteris vitiis digredi à diuina regula.

¶ Ad primũ contra secundã cõclusionem dicitur, quod proculdubio aspernatis superiorem, per se conuenit superbiæ, & cæteris ex consequenti. Sed quia tale per se contingit dupliciter, ideo vniuersaliter loquendo, tribus modis fit superioris regulæ contẽptus. Primo obiectiuè, & modaliter simul. Et in hoc cõsistit supremus gradus superbiæ: quo eligitur non subiici Deo, & vt res electa & vt modus ipsius electionis: nanque ipsamet electio non regulatur diuina tunc regula. Secundò fit modaliter & ex consequenti. Et in hoc consistit auersio cæterorũ peccatorũ mortalium: quoniam dum tenduntad sua obiecta, concomitatur auersio à diuina regula. Tertiò fit modaliter & per se: & in hoc consistit ratio superbiæ, dum ad seccundum se bona tendit superbè. Ex eo nanque quòd talis appetitus est ad bonum, sequitur quòd ex obiecto non redundet dẽformitas in actu: ac per hoc nõ comitatur auersio. Et ex eodẽ patet, quòd auersio tunc nõ concurrit obiectiuè tanquam res electa. Ex eo verò quòd in bona superbè tendit, sequitur quòd ibi interueniat non subiectio diuinæ regulæ vt modus ipsius appetitionis. Et quod volũtariè ibi interueniat talis modus: alioquin peccatum nõ esset. Et si his adiũngas, quod non ex passione, aut ignorantia, aut infirmitate hic aduenit modus: restat vt per se inueniatur non subiectio ista. Et sic auersio est per se volita: non vt obiectũ volitionis, sed vt modus eiusdẽ. Et hoc modo fuit peccatũ angeli superbia. Nec requiritur ad per se volitũ, vt priuatiuũ modũ electionis, quod fit cognitũ actu: quoniam hæc est cõditio voluntarij obiectiuè, sed sufficit quòd potuerit cognoscere & vitare illud si voluisset: & volũtariè nõ vtatur eius oppositõ, scilicet regula. Quum ergo dicit S. Tho. quòd superbia est auersio per se, ex hoc quòd non vult Deo & eius regulæ subiici: intelligendũ est obiectiuè vel modaliter. Sufficit enim ad peccatum superbiæ, quod non per aliud, sed meritè voluntariè aspernetur quis diuinã regulam vt modum suæ electionis, id est pure & voluntariè eligat, non vtens diuina regula. Et ad hoc sufficit in intellectu inconsideratio regulæ. Et quoniã hæc omnia concurrunt in peccato angeli, vt ex dictis patet: ideo optimè dictum est, quòd peccatum fuit superbia. Ad secundum dicitur inferius in articulo sequenti.

¶ Ad secundũ dubium dicitur, quòd quum amare sit velle bonũ alicui: nõ video quomodo posset esse amor amicitiæ siue ad se, siue ad alterum purus, id est, absq; aliqua concupiscentia. Amicũ enim amare, est velle eum habere ad minus ea quę habet: & similiter amare seipsum est sibi velle seipsum ad minus. Vnde superius quum Autor quæsiuit quomodo angelus amet se: pro tãto dixit amare se naturaliter vel electiuè, pro quanto aliquod bonum sibi naturaliter vel electiuè vult. Et propterea ad quæstũ dicendum est, q̃ quæstio supponit falsum: q̃ angelus amet se pura amicitia. Talis enim amor non videtur possibilis. Et rursus, si admitteretur, oporteret mõstrare quomodo absq; digressione ad concupiscentiã aliq̃ peccatũ esset, ex parte nanque obiecti peccatum non est, ex parte verò quòd amãdi peccatum nõ video, nisi quia nimis se amaret. Quo ad hoc reducitur, quòd aliquid sibi

vult

fuit quod ei non conuenit, quod est concupiscere: puta, quòd tantum se amet, vt non curet de diuina habitudine: hoc enim est velle sibi sufficientiam ad beatitudinem. Vnde distingui potest non curando de veritate membrorum in rerum natura, quòd amor amicitiæ ad seipsum dupliciter cõtingit. Vno modo in sua purita- te: & sic non fuit primum peccatum angeli. Alio modo, vt ratio est concupiscẽdi sibi aliquid. Et hoc mo-

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum diabolus appetierit esse vt Deus.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur quòd diabolus non appetierit esse vt Deus. Illud enim quod non cadit in apprehensione, nõ cadit in appetitu: cum bonum apprehensum moueat appetitum vel sensibilem, vel rationalem, vel intellectualem. In solo enim huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creatura aliquam esse æqualem Deo, non cadit in apprehensione. Implicat enim contradictionem, quia necesse est finitum esse infinitum si æquatur infinito. Ergo angelus non potuit appetere esse vt Deus.

¶ 2. Præterea, Illud quod est finis naturæ, absque peccato appeti potest. Sed aſsimilari Deo est finis in quem tendit naturaliter quælibet creatura. Si ergo angelus appetiit esse vt Deus, non per æqualitatem, sed per similitudinem, videtur quòd in hoc non peccauerit.

¶ 3. Præterea, Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est quàm homo. Sed nullus homo nisi omnino amens eligit esse æqualis angelo, nedũ Deo: quia electio non est nisi possibilium, de quibus est cõsilium. Ergo multo minus peccauit angelus, appetendo esse vt Deus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 14. ca. ex persona diaboli, Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo. Et Aug. dicit in lib. de quæstionibus ve. Test. quòd elatione inflatus voluit dici Deus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus absq; omni dubio peccauit, appetendo esse vt Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiã. Alio modo per similitudinem. Primo quidem modo non potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse impossibile naturali cognitione. Nec primũ actũ peccãdi in ipso præcesse appetentis, & nulli supernaturali subesse fini: & hoc pars Ansel. autoritate confirmatur. Quarto reducit partes ambas ad tertium mam brum, quia secunda pars videbatur magis pertinere ad secundam. Tertiò principaliter quo ad secundarium peccatũ angeli. Angelus secundario peccauit appetẽdo assimilari Deo in principatu super alia, quia id quod est per se prius, & causa est eius quod est per aliud.

¶ Circa primam cõclusionem dubium occurrit dupliciter. Primo circa primã rationem, deinde circa secundam. Scotus enim in 2. dist. 6. q. 1. multipliciter probare nititur, quòd voluntas perfecta potest esse respectu impossibilium. Tum quia odio habens Deum, vult ipsum non esse, ex tertio Rhetorico. Tum quia voluntas potest vti fruẽdis & frui vtendis, apud Aug. li. 83. q. ac per hoc potest frui se: ac per hoc velle sibi summum bonum, & tenet ista vltima sequela: quia eiusdẽ rationis est, velle sibi frui passiuè, & summam bonitatem: quoniã sola summa bonitate fruẽdum est. Tũ quia voluntas secundũ vtrunque actum amandi scilicet amore amicitiæ & concupiscentiæ, habet totũ ens pro obiecto. Propterea solues rationem S. Th. dicit, quòd electiõis nomine duo possumus intelligere, scilicet vel actum voluntatis efficacem, id est, consequentem, conclusionem consilij & talis non potest esse impossibilium: vel actum voluntatis consequentẽ plenã apprehensionẽ obiecti, & talis potest esse impossibilium.

¶ Secundum dubiũ est contra secundam rationem ab eodem ibidem motum, eo quòd ratio illa dupliciter deficit. Primò, quia volũtas potest velle antecedens absq; volitione consequentis: quẽadmodum

nit, non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esse, apprehenditur coniunctũ alicui appetibili apparenti, & conuenienti odientibus eũ. Primum autẽ est per se notum: quoniã impossibile per se secundũ seipsum nec habet rationem entis, nec nõ entis: quia implicat cõtradictoria, & cõsequenter nõ potest sub propria ratione appeti. Et sic cum hoc, quod est me esse æqualem Deo, sit impossibile per se, nõ potest esse per se appetibile. Et si hic obiicias, ꝙ hoc est naturaliter cognitũ & euidẽs angelo, in quo passio locũ habere non potuit, cõsequens est ꝙ nõ potuit hoc appetere. Et ex dictis patet responsio ad obiecta primi dubij. Nam prima obiectio de odio Dei, nil aliud cõcludit, nisi ꝙ per accidẽs appetũt odientes Deũ, illũ nõ esse: quod nõ est incõueniens. Secunda quoque aut nihil infert, aut idẽ, s. ꝙ per accidens appetitur impossibile. Nihil quidem, quia ex frui se nõ sequitur nisi velle se esse summum bonũ sibi, & non summũ bonũ simpliciter. Idẽ autẽ, quoniã patet se esse sibi summum bonũ, nõnisi cõsequenter & ꝙ accidens appeteretur. Tertia obiectio & assumit falsum: quia amicitia nõ est ad inanimata, vt dicitur 8. Ethic. Et supponit falsum, scilicet ꝙ ens incõplexum vt sic sit cõcupiscibile. Et subsumit falsum, s. creaturam esse æqualem Deo, sit ens, quoddã, quũm implicet cõtradictoria, & consequenter nec ens, nec nõ ens. Solutionem autem Sco. non oportet aliter infringere, quia ex dictis patet: quòd distinctio illa locũ habet respectu impossibilium per accidens tantũ, loquendo de appetitu per se.

¶ Ad obiectiones autẽ Scoti contra secundum dubiũ breuiter dicitur, quòd nec volũtas ordinata, nec deordinata, potest velle antecedens & non consequens, si necessaria sequela est cognita: & loquor de velle siue principaliter, siue ex consequenti, per se, vel per accidens. Aliquin quilibet excusaretur à peccato, dum vellet antecedens, s. bonũ delectabile & non consequens, s. deformitatem annexam. Vnde implicat, quòd aliquis velit episcopatum, & sciat ipsi necessariò annexum facerdotium: & saltem ex consequenti non velle illud.

¶ Ad vltimam autem obiectionem dicitur, ꝙ ratio S. Tho. non supponit illud, sed supponit quòd sermo sit de primo peccato angeli: quod nec ignorantia, nec passione potest excusari: & ad obiectum, ad quod natura appetentis intentiuum præbebat, oportuit terminari. Constat enim quòd natura secluſis ignorantia & passionibus non impellit etiam per accidens ad eius per se primò oppositum, scilicet non esse eius.

¶ Circa conclusionem responsuam affirmatiuè, dubium duplex occurrit. Primò, quia expresse hic dicitur, quòd angelus primò peccauit appetendo beatitudinem finalem ex propria virtute: sed hoc est quoddã malum secundum se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ: & appetiit non solũ malè, sed malũ: cuius oppositum in articulo primo fuit dictum. Probatur minor: quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat quòd illa ex virtute creata habẽda est appetibile malum. Et si loquimur de beatitudine naturali, constat ꝙ quamuis quiescere finaliter in illa non sit malum respectu naturæ creatę in puris naturalibus: imò est eius optimum, nec posset vlteriorem appetere: quia nullius alterius notitiam haberet: est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis: cui declaratum est à conditore ꝙ ordinata est ad hunc vlteriorem finem, &c. Secundò dubitatur: quia ex conclusione S. Thomæ habetur oppositum, præmissarum. Quoniam ex hoc habetur, ꝙ angelus appetiit impossibile: quoniam habere finalem beatitudinem ex propria virtute, est quoddã impossibile, & non solũm malum. Et de beatitudine quidem supernaturali patet ex dictis in q. 12. de beatitudine verò naturali patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapientiæ: quia statuisse se manifestauerat angelos & omnem intellectualem naturam in finem supernaturalem tanquam vltimum ordinasse, & non in naturalem.

¶ Ad primũ horũ dicitur, ꝙ obiectum appetitus angelici cùm peccauit, fuit secũdum se bonum, & nõ malum, sed modus tendendi in illud fuit malus: quia electio illa diuinæ regulæ ordine destituta fuit. Cùm autẽ dicitur ꝙ appetit finalem beatitudinẽ virtute propria, interpretandũ est ꝙ beatitudo sit res appetita, & vis naturæ sit modus appetẽdi: non autem cõditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imò priuatiuo, scilicet destitutione regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli, sequitur iste modus, s. ꝙ naturaliter voluit habere. Ex hoc enim ꝙ voluit & nõ supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinẽ supernaturalẽ: quia appetiit illã, & nõ secundũ ordinẽ diuinæ misericordiæ, ergo cõuinciturꝙ appetit illam ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudinẽ naturalẽ, vt vltimã simpliciter, fuit hoc modo, quia appetiit beatitudinẽ vt rem appetitam: & quia non ordinauit illam in beatitudinẽ supernaturalẽ, conuincitur appetiisse vt vltimã, & consequẽter finalẽ beatitudinẽ ex virtute naturæ: quia habet eã ex vi naturæ. Omnis ergo cõditio malificãs talem appetitionẽ ex parte modi appetendi non obiecti appetitiũe, tenet formaliter. Quãuis ex cõsequenti & implicitè ex modo redũdet in obiectum: propter quam redundantiã vtuntur doctores tali modo loquẽdi ex parte obiecti. Ista enim redũdantia nihil officit proposito: quia & cõsequens est, non præueniens: & quia implicitè inuẽtæ sunt ibi istæ cõditiones positiuè & nõ explicitè: & quia ex parte illius primi modi, qui primò cõstituit rationẽ peccati, oriuntur, & non ex parte obiecti illius. Et per hoc respõsio pater ad obiectionem factã in præcedente art. quia eodem modo exponendũ est, angelum appetiisse excellentiam singularem interpretatione implicitè: & cõsequenter ad modum appetẽdi. Ex eo enim ꝙ fic aduersę appetiit singularitatẽ, conuincitur appetiisse per exclusionem cõmunicationis cum aliis in habendo summam excellentiam ex misericordia: noluit enim in hoc cum aliis conuenire.

¶ Ad secũdum dubium dicitur dupliciter. Primò, quòd S. Tho. dicit, ꝙ impossibile nõ potest appeti vt res appetita. Ex dictis autẽ nunc patet quòd res electa non solũm possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modum appetendi, vt patet ex dictis. Secundò dicitur, quòd quo ad beatitudinem supernaturalem fuit per accidens volitum impossibile per se, & nõ fuit per se volitum: quo ad beatitudinem naturalem vt finalem, dicitur & quòd hoc est impossibile per accidens ex suppositione, scilicet superaddito ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidens ex consequenti, &c.

¶ Circa dicta Sancti Thomæ aduerte duo. Primò, ꝙ cùm dicit angelum appetẽdo beatitudinẽ naturalem, appetiisse assimilari Deo, in eo in quo non est natus assimilari (propterea quia solus Deus habet naturale pro beatitudine, intelligendum est secundum ordinem iam statutũ à diuina sapientia, à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solæ intellectuales ordinantur, sunt vt obiectũ beatitudinis diuinæ) habeatur pro vltima beatitudine. Et non est intelligendum absolutè secundum solas rerum naturas: quoniam si non superadditus esset à Deo ordo ille supernaturaliter, quælibet intelligentia vltimum naturale absque peccato haberet pro beatitudine vltima: hoc enim modo Philosophi posuerunt entia illa beata.

¶ Secũdò aduerte, quòd peccatũ angeli rationabilius ponitur in appetitu quiescẽdi in naturali beatitudine, quã in appetitu volẽdi supernaturalẽ absq; misericordia. Tum quia ille appetitus est angelo naturalis: & natura magis impellit superbum ad illud quàm ad hoc, vt etiã in nobis experimur, dũ superbe vellemus in nostris quiescere, diuina Deo relinquẽdo. Et hæc opinio, iudicio meo, placet S. Tho. In cuius signum hanc simpliciter posuit. Aliã verò sub conditionali. Et tunc Ansel. interpretandus est, quòd illud ad quod peruenisset, non facit demonstratiuè personalem, sed simplicem, id est demonstrat beatitudinem vltimam, & non hãc vel illam. Constat enim quòd si stetisset, ad vltimam beatitudinem peruenisset.

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum quartum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua negatiuè: Dæmones non sunt naturaliter mali. Probatur sic: Inclinati ex natura ad bonum vniuersale, non inclinantur ad malum. ergo nec substantiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedens probatur & declaratur simul ostendendo modum, causam, & conditionem inclinationis naturalis in malum. Modus

est per accidens quoniam nulla natura ordinatur per se in malum, sed in bonum: quia ex bono principio est, & vniuersaliter effectus in suam conuertitur causam. Causa est coniunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tendit. patet exemplo. Conditio est particularitas boni, ad quod per se inclinatur natura. Patet: quia particulari bono potest aliud bonum contrariari: ac per hoc malum illius huic coniungi: & est cõclusio, vniuersali autem bono cùm omnis boni rationẽ contineat, impossibile est alicuius malũ coniungi. Ex his manifestè patet antecedens. Et nota diligenter quòd non diximus particularitatem boni esse causam mali, sed cõditionem boni fundantis malum: quia non est opus omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequentia patet. appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonum vt sic, quia non est minor intellectu præsentantè, sed adæquat ipsũ. Secunda patet, quia dæmones sunt intellectuales naturæ. Tertia patet ex terminis.

324 2.dist.3.q.2. Et ma. q.16.art.4. Et Iob. 8. l.6.col.3.

turale, sicut nec esse furiosum est malum cani: sicut Dio. dicit 4. cap. de Di. no.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum diabolus fuerit malus in primo instanti suæ creationis per culpam propriæ voluntatis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus per culpam propriæ volũtatis. dicitur enim Io. 8. de diabolo, Ille homicida erat ab initio.

Cap.15. & lib.1.c.5.

¶ 2. Præterea, Secundum Aug. primo super Gen. ad literam, Informitas creaturæ non præcessit formationem tempore, sed origine tantùm. Per cælum autem quod legitur primò creatum, vt ipse dicit in 2. li. intelligitur natura angelica informis. Per hoc autẽ quod dicitur, quòd Deus dixit, fiat lux, & facta est lux, intelligitur formatio eius per conuersionem ad verbum. Simul ergo natura angeli creata est, & facta est lux. Sed simul dũ facta est lux, distincta est à tenebris, per quas intelliguntur angeli peccãtes. Ergo in primo instanti suæ creationis quidam angeli fuerunt beati, & quidã peccauerũt.

Cap. 5.

¶ 3. Præterea, Peccatum opponitur merito. Sed in primo instanti suæ creationis aliqua natura intellectualis potest mereri, sicut anima Christi, vel etiam ipsi boni angeli. Ergo & dæmones in primo instanti suæ creationis potuerunt peccare.

¶ 4. Præterea, Natura angelica virtuosior est, quàm natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instãti suæ creationis incipit habere suã operationem, sicut ignis in primo instanti quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & angelus in primo instanti suæ creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationẽ rectam, aut non rectam. Si rectã, cùm gratiã habuerint, per eã meruerunt beatitudinem. In angelis autem statim ad meritum sequitur præmium, vt suprà dictum est. Ergo fuissent statim beati, & ita nũquam peccassent. Quod est falsum. Relinquitur ergo quod in primo instãti nõ rectè operando peccauerunt.

Q.62.ar.5.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erãt valde bo. Inter ea autẽ erant etiam dæmones. Ergo & dæmones aliquando fuerunt boni.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd quidam posuerunt quòd statim dæmones in primo instanti suæ creationis mali fuerũt, non quidẽ per naturã, sed per peccatũ propriæ voluntatis: quia ex quo est factus diabolus, iustitiam recusauit. Cui sentẽtiæ, vt Aug. dicit 11. de ciui. Dei, quisquis acquiescit, nõ cũ illis hæreticis sapit, id est Manichæis, qui dicũt quòd diabolus habet naturam mali. Sed quia hæc opinio autoritati Scripturæ cõtradicit (dicitur enim sub figura principis Babylonis de diabolo, Isaiæ 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad diabolum sub persona regis Tyri): ideo à Magistris hæc opinio tanquã erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerũt quòd angeli in primo instãti suæ creationis peccare potuerunt sed non peccauerunt. Sed hæc opinio etiã à quibusdam reprobatur ea ratione: quia cũ duæ operationes se consequuntur, impossibile videtur, quòd in eodẽ nunc vtraque operatio terminetur. manifestum est autem quòd peccatũ angeli fuit operatio creatione posterior. Terminus autẽ creationis est ipsum esse angeli. Terminus verò operationis peccati est quòd sunt mali. Impossibile ergo videtur quòd in primo instãti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc ratio non videtur sufficiẽs. Habet enim solũ locũ in motibus tẽporalibus, qui successiuè agũtur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationẽ, nõ potest in eodẽ instãti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instãtaneæ, simul & in eodẽ instanti potest esse terminus primæ & secũdæ mutationis: sicut in eodẽ instãti in quo illuminatur luna à sole, illuminatur aër à luna. Manifestũ est autẽ, quòd creatio est ᵈ instãtanea, & similiter motus liberi arbitrij in angelis. Nõ enim indigẽt collatione & ᵈ discursu rationis, vt ex suprà dictis patet. Vnde nihil prohibet, simul & in eodẽ instãti esse terminũ creationis, & terminũ liberi arbitrij. Et ideo aliter dicendum est, quòd impossibile fuit angelũ in primo instãti peccasse per inordinatũ actũ liberi arbitrij. Quãuis enim res aliqua in primo instanti quo esse incipit, simul incipere possit operari: tamẽ illa operatio quæ simul incipit cũ esse rei, est ei ab agẽte à quo habet esse: sicut moueri sursũ inest igni à generante. Vnde si aliqua res habeat esse ab agẽte deficiẽte, quod possit esse causa defectiua actionis, poterit in primo instãti, in quo incipit esse, habere defectiuam operationẽ, sicut si tibia, quæ nascitur clauda ex debilitate seminis, statim incipiat claudicare. Agens autem quod angelos in esse produxit, scilicet Deus, non potest esse ᵈ causa peccati. Vnde nõ potest dici, quòd diabolus in primo instãti suæ creationis fuerit malus.

Ca.13.to.5.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut Aug. dicit 11. de Ciuit. Dei: cum dicitur quòd diabolus ab initio peccat, non ab initio ex quo creatus est, peccare putãdus est: sed ab initio peccati, scilicet quia nũquam à peccato suo recessit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa distinctio lucis & tenebrarum, secũdum quod per tenebras peccata dæmonum intelliguntur: accipienda est secundum Dei præscientiã ᶜ. Vnde August. dicit 11. de Ciuitate Dei, quòd solus lucem ac tenebras discernere potuit, qui potuit etiam priusquam caderent, præscire casuros.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quicquid est in merito, est à Deo. Et ideo in primo ᵈ instanti suæ creationis angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus non discreuit inter angelos ante auersionẽ quorundam & conuersionem aliorum, vt Aug. dicit 11. de Ciuit. Dei. Et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerunt. Sed quidam eorum statim impedimentum præstiterunt, suæ beatitudinis præcedens meritum mortificantes. Et ideo beatitudine, quam meruerunt, sunt priuati.

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum quintum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria principaliter iuxta tres opiniones quas tractat. In prima opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, scilicet quòd fuit malus in primo instanti: secundum, quòd non spectat ad Manichæos ex Augustino. tertiũ, quòd repugnat Scripturæ. In secunda opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, quòd potuit peccare in primo instanti, sed non peccauit. Secundum est improbatio quorũdam ex ratione ordinis actionis creaturæ ad actionem qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis: quia habet locũ in successiuis non instantaneis, quales sunt creatio & volitio. In tertia opinione propriam ponit & probat. Conclusio est, quòd nec peccauit, nec potuit peccare in primo instãti sui esse. Et probat sic: Deus seu agens quod angelos in esse produxit, nõ potest esse causa peccati. ergo angelus nõ potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tã per se quàm per accidens. Cõsequentia probatur: quia operatio incipiens cum esse rei, inest ab agente illius, Quod declaratur & in operatione naturali, scilicet motus sursum respectu ignis: & in operatione defectiua, id est claudicatione tibiæ, à natiuitate: & hoc quia peccatum est operatio defectiua.

¶ Circa rationem adductam pro vltima opinione dubium occurrit ex multis capitibus. Primò, quia illa propositio fundamentalis, Omnis operatio incipiẽs cum esse rei, est ei ab agente à quo habet esse: aut intelligitur quòd sit ab agente, seu à generante immediatè, id est, sine agente medio: sicut creditur de motu grauium & leuium. Et sic propositio est manifestè falsa: sequeretur enim quòd ignis non calefaceret, & vniuersaliter quòd res naturales non essent propriæ causæ effectiuæ. Aut intelligitur in communi siue mediatè siue immediatè. Et tunc obstat primò verbum Sancti Thom. subiungentis, Sicut moueri sursum inest igni à generante. Obstat secundò, quia cùm de opratione dupliciter possit esse sermo, scilicet quo ad substantiam eius, & quo ad conditiones eiusdem: & hic sit sermo secundo modo, alioquin non esset ad propositum: propositio ista neque est per se nota neque cum aliqua probatione assumpta. & ideo videtur voluntaria. Obstat tertiò Scotus in quinta distinct. secundi. quæst. 2. sic, In causa secunda sunt duo, perfectio quam habet ab agente, & defectus quidam. ergo operatio incipiens cum esse rei potest in duas causas reduci, scilicet in autorem naturæ, quo ad substantiam, & in defectum secundæ causæ quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. non ergo totaliter attribuitur agenti naturæ. Et confirmatur in proposito: quia cùm Deus, cui in proposito conuenit ratio generantis, sit causa non solùm in fieri, sed etiam in conseruari: par ratio est, quòd operatio coëxistens ipsi fieri, attribuatur autori naturæ quæ fit: & operatio coëxistens ipsi conseruari, attribuatur ipsi conseruatori. Et sic aut omnis operatio naturæ à Deo productæ ei attribuitur, aut nulla, Neque est maior ratio de prima, quam de aliis.

¶ Dubium quoque est in applicatione medij ad conclusionem, quoniam videtur repugnare dictis August. 11. de ciuitate Dei relatis hic à Sanct. Thom. Quoniã ille dicit non sapere Manichæam hæresim, angelũ voluntariè peccasse in primo instanti sui esse S. Thom. verò dicit quòd ex hoc sequitur, Deum esse causam mali culpæ immediatè, sicut generans ignem est causa motus sursum. Et ex hoc vlterius sequitur, ergo Deus est malus: & redit hæresis Manichæa cum pluralitate deorũ, boni & mali. igitur, & August. sibiipsi videtur contradixisse: & hæc obiectio tangitur etiam à Scoto vbi suprà.

¶ Circa conclusionem ipsam obiectiones occurrunt Scoti, vbi suprà, dupliciter contra illam partem, scilicet (non potuit in primo instanti peccare.) arguentis, primò ad hominem. Angelus in primo instanti (apud te) potuit mereri: ergo potuit peccare: & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tempus mereri & peccare. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiam operatiuam perfectam ad operandum, & non determinatam necessariò ad rectitudinem operationis: ergo. & probatur antecedens quo ad secundam partem, quia non magis in primo, quàm in secundo instanti habuit necessariò tale determinans.

D.413. D.142. Q.58.ar.3. D.746. D.503.

¶ Ad euidentiam horum sciẽdum est, quòd ratio Sanct. Thom. in hoc fundatur, quòd, vt superius iam dictũ est, primum in vnaquaque re est naturæ ratio, & cõsequenter prima operatio cuiusque rei est naturalis, vt pote à re illa, inquantum naturæ rationem habet proueniens. Et quoniam operatio naturæ vt sic, opus est actoris naturæ illius: ideo vniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est, & actori naturæ attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali, eo quòd libera est: quoniam etiam in ipsa libera potestate naturæ ratio primum locum obtinet, vt ex suprà dictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondendo dicitur, quòd propositio illa intelligitur in communi. Et intendit quòd prima operatio cuiusque rei inest illi ab agente: id est, inest illi ratione eius quod habet ab agente. Nec refert vtrum illud quod habet ab agente, concurrat ad talem operationem effectiuè propriè, sicut ignis calefacit, aut per modum principij formalis, vt quidam putant, in motu grauitatem concurrere. Comparatio enim adducta in litera, similitudinem denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. Quod verò obiicitur de resolutione operationis in duas radices, scilicet perfectionem & defectum, locum non habet in proposito: quoniam æquiuocatio ibi committitur. Nam defectus tam naturæ quam operationis est duplex, scilicet negatiuus: puta quia non est infinitæ seu maioris perfectionis. Et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui contrariatur perfectioni aptæ natæ haberi, & debitæ naturæ intellectuali. Et propterea si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas quamuis non negatiuas in id quod est ab actore naturæ illius, oportet defectum operationis in aliquem defectum priuatiuum acceptæ naturæ reducere: vt optimè manifestatur in litera exemplo claudicantis tibiæ à natiuitate. Et per hoc patet responsio ad confirmationem. Quoniam non est par ratio, quòd primus actus sit naturalis: & quòd alij, sicut non est par ratio de fundamento, & consequẽter se habentibus. Vnde obiectio de causalitate Dei in fieri & conseruari nihil facit ad propositum, quoniam hæc sunt per accidens.

Cap.15. tom.5.

d 374 Cap.19. tom.5. D.155. In corp.

¶ Ad dubium autem ex autoritate Augustini occasionatum, breuiter dicitur sustinendo dictum August. à Sanct. Tho. ratificatum: quòd, vt patet ex dictis & ex litera, tenentes angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libertate voluntatis: non deducuntur ad hoc quòd Deus sit malus, sed ex cõmuni suppositione, quòd Deus sit optimus: & quòd non sit causa peccati aliquo pacto, arguuntur ignorantiæ, quòd scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorãtia enim, quòd primus motus voluntatis est naturalis arguuntur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expressè Sanct. Thom. supponit cum aduersariis oppositum Manicheæ hæresis: & coassumpta propositione metaphysicali, non ducendo ad impossibile, sed ostensiuè concludit intentum, vt patet in formatione corporis.

Cap.11. & 13.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.

325 Quolib. 9. art.8. cor.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. dicitur enim Ezech. 28. Ambulasti perfectus in viis tuis à die conceptionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Sed ambulatio, cùm sit motus cõtinuus, requirit aliquam moram. Ergo aliqua mora fuit inter creationem diaboli & eius lapsum.

Homil. 1. in Ezechielem tom.2.

¶ 2. Præterea, Origen. dicit, quòd serpens antiquus non statim supra pectus & ventrem suum ambulauit: per quod intelligitur eius peccatum. Ergo diabolus non statim post primum instans suæ creationis peccauit.

¶ 3. Præterea, posse peccare, commune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationem hominis & eius peccatum. Ergo pari ratione fuit aliqua mora inter formationem diaboli & eius peccatum.

¶ 4. Præterea, Aliud instans fuit in quo diabolus peccauit, ab instanti in quo creatus fuit. Sed inter quælibet duo instantia cadit tempus medium. Ergo aliqua mora fuit inter creationem eius & lapsum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 8. de diabolo, quòd in veritate non stetit. Et sicut Aug. dicit 11. de Ciui. Dei oportet, vt hoc sic accipiamus quòd in veritate fuerit, sed non permanserit.

Cap. 15.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior & Sanctorum dictis magis consonans est, quòd statim post primum instans suæ creationis diabolus peccauerit. Et hoc necesse est dicere si ponatur quòd in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrij proruperit, & cum gratia fuerit creatus, vt suprà diximus. Cùm enim angeli per vnum actum meritorium ᵈ ad beatitudinem perueniant, vt suprà dictum est, si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccando. Si verò ponatur quòd angelus in gratia creatus non fuerit, vel quòd in primo instanti actum liberi arbitrij non potuerit habere: nihil prohibet aliquam moram fuisse inter creationem & lapsum.

Q.68.ar.3. D.160.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoque in sacra Scriptura intelliguntur metaphoricè motus spirituales instantanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrij, tendentis in bonum.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd Orig. dicit, quòd serpens antiquus nõ à principio, nec statim supra pectus ambulauit, propter primum instans, in quo malus non fuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem ᶜ. Et ideo nisi statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset fuisset firmatus in bono. Sed non est

330

¶ Ad obiectionem primam cõtra conclusionem non oportet aliter respondere, quia in litera habetur. Ad secundam verò negatur secunda pars consequẽtis: quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad rectitudinem, non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis. secundus autem liber. Et scito, quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Thomas contra se fecerat in quæst. dist. de dæmonibus, articulo 4.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurit duplex. Primum ex Scoto vbi suprà, contra hoc quod dicitur, quòd angelus potuit in primo instanti mereri. prima enim operatio angeli non erat sua, sed actoris naturæ apud te: ergo in ea non potuit mereri. tenet sequela: quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum: quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. Non totaliter naturalis. Tum quia in purè naturalibus non meremur, nec demeremur. Tum quia apud Sanct. Thomam respectu cuiusque actus viator est liber quo ad exercitium actus. ergo operatio prima est secundum quid libera. Et si sic est, cur voluntas vt libera non potuit apponere aliquam circunstantiam deformitatis? Nulla enim ratio de hoc apparet. Et confirmatur: quia si fuit libera quo ad exercitium actus, ergo poterat elicere illum actum, & non elicere: ergo poterat peccare peccato omissionis, & non commissionis.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd operatio angeli prima fuit quidem naturalis, quo ad specificationem & rectitudinẽ actus. Ita quòd natura angeli determinat ipsum ad hoc quòd primum eius velle sit consonum naturæ volentis, hoc enim est voluntatem inchoare actum sub ratione naturæ, id est rei determinatæ. ita ad hoc quòd non ad oppositum, & ita ad rectitudinem quod non ad oppositum. Determinat enim natura ad amandum Deum vt finem & naturæ actorem, & seipsum, & ad se intensè amandum: ita quòd non ad oppositum, quin primo actu saluari debet. Sed fuit liber quo ad exercitium actus: quia nõ necessitatur volũtas angeli necessitate naturæ ad eliciendum hunc actum in primo instanti, quamuis si exeat in actum, ad actum naturæ consonum naturali necessitate determinata sit. Vnde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit autem voluntas libera circunstantiam deformitatis apponere, quia ad rectitudinẽ eius determinata est à natura. Omissionem autem tactus quamuis potuisset incurrere, alioquin libertas nulla fuisset, non tamen potuit omissionis peccatum incurrere: quoniam peccatum omissionis rationem voluntariæ declinationis præincludit: ac per hoc actum voluntatis non rectum habet necessariò annexum. Iam autem dictum est, quòd voluntas angeli determinata naturaliter est ad rectitudinem primi actus: & propterea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis, quia non potuit esse commissionis.

¶ In responsione ad quartum occurrit dubium in sequenti articulo tractandum.

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum sextum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primò vtranque opinionem refert & comparat: secundò radices primæ. tertiò radices secundæ ponit.

¶ Quo ad primum duo dicit, scilicet opiniones, & negatiuam, scilicet non fuit mora: probatur ex autoritate, & ex probabilitate rei in se.

¶ Quo ad secundũ duas radices ponit, scilicet angelum prorupisse in actum liberi arbitrij in primo instanti; & quòd fuit creatus in gratia. Ex his enim adiuncto tertio illo fundamento, scilicet quòd per vnum actum pergunt ad beatitudinem, sequitur quòd statim beatitudinẽ accepissent nisi statim impedissent.

¶ Quo ad tertium dicit, quòd quocunque horum duorum negato, sequitur oppositum. Vbi aduerte, quòd licet etiã negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationem & casum, vt Sco. negat: tamen quia hoc fundamẽtum tertium ex Philosophiæ principiis euidenter sequitur, non connumerauit illud Sãctus Thomas cum illis duobus de quibus diuersæ sustinentur opiniones.

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnum valde: quia secundum instans fuit libertatis & meriti, ita quòd liberum fuit omnibus immediatè post creationis instans mereri & demereri: ergo erant omnes viatores: ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primò, quòd angeli creati in gratia, & merentes in primo instanti statim beatitudinem accepissent, nisi, &c. Falsum est secundò, quòd per tantum vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant: quia vnum omnes habuerunt. Repugnat & tertiò, quòd via angelorum vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen post illam impedimentum præstari: hæc sunt quæ hanc Sanct. Thom. doctrinam difficilem reddunt.

¶ Ad hæc breuiter dicendum est, quòd vt apparet ex quolibetis S. Thomæ quolibeto 9. artic. 8. via angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterum ita est via, quòd non terminus. Alterum verò est simul via & terminus. Via, inquantum est ex libero arbitrio: Terminus, inquantum consummatè à Deo perfunditur gratia. Quemadmodum in cõuersione peccatoris ad Deum, idem instans est conuersionis & infusionis gratiæ. Et vniuersaliter quemadmodum in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secundum instãs libertatis & meriti dupliciter intelligi potest. Primo modo, vt viæ distinctæ contra terminũ: & sic negatur. Alio modo, vt in termino viæ: & sic conceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine: quoniam actus ille vt inchoat ex libero arbitrio, & gratia, meritorius est. Inquantum verò completur per gloriam, beatitudo est. Et sic verificantur omnia dicta. Et quòd statim post primum actum beatitudinem acceperint: & quòd per vnum tantum actum meritorium perueniant ad beatitudinem: vnum scilicet vt viam, cum quo stat quòd exigatur, alter vt terminus. Et sic stat, quòd post vnum vt viam possit impedimentum præstari per alterum vt terminũ. Via enim pura in vno consistit: sed aggregatum ex via & termino ex duobus actibus meritoriis, & instantibus constat. Et hæc est resolutio vltima. Sed contra hoc sunt obiectiones multæ Scoti in 2. dist. 5. in responsione ad quæst. motam in dist. 4. & duo dicta Sanct. Thom. impugnat. Primum est, quòd in secundo instanti simul fuit meritum & præmium. Quia meritum præcedit duratione præmium: vt ex quæstione præcedente probatum fuit ex ratione gratiæ perfectæ & imperfectæ secundum statum. Secundum est, quòd in secundo instanti quidam posuerunt obicem. Quia merentes vsque ad nunc præmiationis, in illo nunc præmiati sunt: sed omnes per te meruerunt vsque ad nunc præmiationis: quia vsque ad secundum nunc, quod apud te est nunc præmiationis: ergo omnes præmiati sunt, & sic nullus peccauit. Maior probatur. Tum quia in nunc præmij non sunt amplius in via, ponentes autem obicem sunt in via. Tum quia homo in tota vita sua existens in merito in instanti mortis non potest demereri, aut obicem ponere quin præmietur: meruit enim vt daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autem est tua,

simile de homine. Et ideo ratio non sequitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd inter quælibet duo instãtia, esse tempus medium habet veritatem, inquantum tempus est continuum[e]: vt probatur in 6. Physicorum. Sed tamen in angelis, qui non sunt subiecti cælesti motui, qui primò per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa successione operationum intellectus, vel etiam affectus[e]. Sic igitur instans primum in angelis intelligitur respondere operationi mentis angelicæ, qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem, quia in primo die commemoratur vespere, sed non mane. Et hæc quidem operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac operatione quidam per matutinam cognitionem ad laudem Verbi sunt conuersi. Quidam verò in seipsis remanentes facti sunt nox, per superbiam intumescentes, vt Augustinus dicit 4. super Gen. ad literam. Et sic prima operatio fuit omnibus communis. Sed in secunda sunt distincti. Et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni[c], sed in secundo fuerunt boni à malis distincti.

Cap. 24.

324

est tua, supposito quòd via omnium angelorum fuerit æqualis, scilicet in duobus instantibus seu morulis apud te.

¶Ad primum respõdetur, quòd meritum dupliciter contingit, viæ puræ, & vt termini, & quòd meritum puræ viæ præcedit duratione præmium. Sed meritum vt in termino potest esse simul cum præmio. Nec sequitur quòd simul sit gratia perfecta & imperfecta: sed quòd simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritum enim quemadmodum dupliciter contingit, scilicet vt in via, & vt in termino: ita infert imperfectionem gratię: vel vt in via, vel vt in termino. Et propterea ex ratione meriti rationabiliter infertur, quòd merens prius duratione meruit, quàm præmiatus est: vt hic intulit Sanct. Thom. Non tamé infertur, quòd nullum instans meriti sit instans præmij.

c 274 Tex. 2. & sequentib.

b 308 427

Ex eo enim quòd meritum oportet esse in termino viæ, & in via, necesse est durationé præcedere præmium, & gratiam esse imperfectam secundum statum. Ex co verò, quòd post meritum viæ sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cum præmio: & esse terminum gratiæ imperfectæ. Et sic salua pace minus bene intellectus est S.Tho. ab his qui dixerunt doctrinam S. Tho. in Summa hac non esse eam quam in Quolibet. tradiderat. Iam enim apparet hanc doctrinam sine illa non posse saluari. Veruntamen diligenter aduerte, quòd licet in sua opinione hic & ibi non discrepet: quia vtrobique tenet duplicem actum meritoriũ concurrisse. Alterum, vt viam duratione præcedentem præmiũ: alterum vt terminum natura tantũ præcedentem. In hoc tamen difformitas quædam est, quòd vbi nõ reputauit falsam opinioné, dicentem vnum tantum fuisse actũ meritorium, illum scilicet vt in termino fuit, & nullũ præcessisse meritorium vt in via: quã tamen opinioné hic reputauit falsam, dum in q. præcedente expresse voluit meritũ præcedere duratione præmium. Nec hoc est mirũ considerãti: ꝙ cõtinuè intellectus studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina: quã pro rationabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicanda ad meritum in termino. Ideo enim sic diligenter illam est prosecutus: quia suam opinionem illa egere doctrina videbat: cuius signum est, ꝙ arguméta in oppositũ soluit ex illa doctrina. Et tamé cõstat ꝙ ipse per se illam opinionem elegerat ibidem. Et constat etiã ꝙ mos eius & omnium, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secundum propriam scribentis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa communia esse & suæ, & illi opinioni: ideo ex doctrina vtrique cõmuni responsiones conflauit communes: & hæc bene nota.

¶Ad secundũ verò dicitur, quòd mereri vsq; ad nunc præmiationis contingit dupliciter, exclusiuè & inclusiuè. Et hoc quidem modo verum est quòd præmiantur, sed non primo modo. Et ad primã probationé in oppositum dicitur quòd in nunc præmiationis sunt in termino viæ, & possunt ponere obicem tãquam in termino viæ existentes. Ad secundam verò dicitur, quòd in termino viæ hominis cõsummatur meritum cuiusque. Nec videtur verum, quòd tunc sit impeccabilis: sed quilibet est liber vt in termino viæ existens: quemadmodum de angelo dictum est.

¶In responsione ad tertium, dubium est non paruum. Quia hæc vidétur sibiinuicé repugnãtia, scilicet, quòd actus vnus angeli sit primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius, ergo est informatus gratia: & non sufficit esse habentis gratiam, vt patet. Et rursus, ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deũ vt principiũ gratiæ: & obiectũ beatitudinis supernaturalis: quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deum ordinat. Et quia est primus, ergo actualiter tendit in Deum vt obiectũ beatitudinis: quia actualiter tendere est prius quam virtualiter: sicut vniuersaliter id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Constat nãque quòd actus virtualiter tendens in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia manet in eo vis prioris actus actualiter tendentis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem: ergo non est meritorius. Et de exercitio quod patet: quia sic nullo modo actus esset liber: & consequenter nullo modo meritorius. De specificatione verò deducitur facilè: quia si actus ille sisteret ad obiectum naturale, ergo non tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo, ergo non informatur gratia: ergo non meritorius. Et augetur maximè dubitatio: quia S.Tho. in q. de malo, q. 16. artic. 4. vult naturalitatem primi actus angelici esse talem: vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶Ad hanc obiectionem dicitur, quòd si verba S. Thomæ ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis non dixit illum actum angelo esse naturalem absolutè, sed esse naturalé motũ in bonũ. Ita quòd naturalitas, vt prius declaratũ est, determinat actũ non simpliciter, sed in ordine ad obiectum. Et nunc adiungimus, quòd determinat actum in ordine ad tale obiectũ, scilicet bonum. Vnde intentio S.Tho. est accipienda naturale vt distinguitur cõtra liberum, dicere, quòd primus actus angeli non fuit totaliter liber libertate, quæ nata est naturaliter cõuenire libero arbitrio creato, scilicet ad bonũ & malũ: sed fuit motus naturalis quo ad hoc ꝙ tendũt in bonũ: quia nõ poterat esse malus. Et non quo ad hoc, quòd terminaretur ad obiectũ purè naturale: vt sic naturalitas determinet actũ quo ad specificationem à bono, siue naturali siue supernaturali: & determinet obiectũ naturale sic ꝙ non ad oppositum eius, id est malũ. non auté sic, quòd nõ aliud quodcũq;: quia potest esse simul ad aliud nõ oppositum, sed perficiens: quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primò, quia tédit naturaliter, id est nõ liberè, in bonum. Secũdò, quia tendit necessariò in obiectũ vel pure naturale, puta si non habuit gratiam: vel non dissonum à naturali, sed perfectiuum eius, puta si creatus fuit in gratia. Et per hancmet distinctionem vltimã patet quomodo intelligéda est doctrina S.Thom. in q. de malo. Quoniam tendere in supernaturalia contingit dupliciter, scilicet absolutè, & vt conformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolutè est tendere in ea indifferéter: ac per hoc bene vel malè, &c. Tendere verò in ea vt conformia naturalibus, arctatur ad tendere bene: eo quòd malum est præter naturã. Et quia iam dictum est, quòd angelus in secũdo instanti liber fuit ad bonum & malum. In primo autem ex natura ad bonum determinatus est: consequens est quod non potuit tendere in primo instanti in natũralia & supernaturalia, nisi vt supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mens S.Tho. patet: quia constat, quòd apprehendere naturale & supernaturale vt perfectio est naturalis simul non inconuenit, quamuis absolutè sit impossibile. Vnde ex hoc, quòd angelus in primo instanti non potuit apprehendere naturale & supernaturale absolutè, optimè sequitur: quòd non potuit peccare tunc, cùm oportebat ipsum in naturalia ferri. Cum hoc tamen stat, quòd simul potuerit apprehédere aliquid supernaturale vt perfectionem naturalis, eo modo quo finis vlterior est perfectio finis anterioris ordinati in illum. Quemadmodum vniuersaliter simul apprehendere & tendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶Circa eandem responsionem dubium aliud occurrit. An angeli in primo instanti verè & propriè meruerint vitam æternam. Si enim dicitur quòd sic, ergo habuerunt actum dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis: & si sic fuit, cum electio eorum sit inflexibilis, ergo redditi sunt omnes impeccabiles: quod est hæreticum. Si verò dicitur quòd non, ergo non amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis, ergo nullo modo meruerunt. quod est oppositum doctrinæ tuæ. Secunda consequentia est per se nota: quia meritum non est nisi per actum charitatis: cuius obiectum constat esse Deum, vt obiectum supernaturalis beatitudinis. Prima verò probatur: quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali, non enim datur tertia. Sed nõ naturali: quia illa non se extendit supra obiectum naturale: vt patet. ergo. Si non electiua, nullo modo amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis: quod erat deducendum.

¶Ad hoc respondetur dupliciter. Primò, quòd non propriè meruerunt. Tum quia S.Tho. in responsione ad tertium dicit illum motũ fuisse naturalé. Tum quia in responsione ad quartum expresse dicit, quòd primum instãs respondet operationi, qua mens angelica cõuersa est in seipsam, tum propter rationem in oppositũ adductam, quia scilicet verè meritũ est actus electiuus. Sed insufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primò ex eorum falsa suppositione: credunt enim, quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantùm se conuerterit, cum gratia tamen: & ideo meruerit. Quod tamen est impossibile: quia ad rationem actus meritorij non sufficit, quòd sit actus non malus habentis gratiam: sed exigitur, quòd sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationem cuiusque actus spectantis ad quemcunque habitum, exigitur, quòd informatus sit illo habitu. Alioquin ex illo habitu nihil haberet: quoniam actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: si autem informatus fuit charitate, ergo tetendit in obiectum charitatis: quod est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quòd primus actus non virtualiter, sed actualiter in obiectum charitatis tendit, vt probatum est: restat vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secũdò ex ratione verè & propriè meriti. Nihil enim aliud exigit, nisi vt de condigno & sufficienter quis vitam æternam mereatur: hoc autem omnibus fuit commune: quoniã beatitudine, quàm meruerunt, inquit S.Thom. fuerunt quidam priuati: sufficienter autem meruisse intellige vt in via, non vt in termino, nisi perseuerantes vsque in finem. Tertiò, ex solutione obiectionum. Iam enim declaratum est, quomodo motus ille non fuit naturalis absolutè, sed in bonum.

¶Quod verò in responsione ad quartum dicit S.Tho. nihil obstat, quia vt ibi patet, non loquitur de conuersione angeli in se absolutè, sed per cognitionem vespertinam: vt distinguitur contra matutinam propriè dictam, quæ est visio beata. Et intendit, quòd duo instantia attenduntur penes duas operationes angelicas, quarum vna succedit alteri: prima est vespertina, secunda matutina. Sed sub prima vespertina, si erant in gratia, comprehenditur omnis cognitio citra beatam quæ sola est matutina: ita quòd cognitio vespertina distinguitur in naturalem & reuelatam. Et similiter omnis conuersio in se & in Deum citra conuersionem fruitionis. Patet autem hanc esse verè mentem literæ. Tum quia expresse loquitur de vespertina conuersione, vt distinguitur contra matutinam. Tum quia de successione solicitus erat. Constat auté, quòd quotquot oppositiones simul ita teneas ponamus non ponunt in numerum quo ad mensuram durationis, sed ad vnum tantum instans spectant: & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Designauit autem illud magis ab actu naturæ, scilicet conuersionis in se: quia ille fundamentum est omnium & certior. Quum autem quæritur, aut dilectione electiua, &c. respondetur, quòd quum dilectio electiua significet idem quod libera, dilectio non solùm quo ad exercitium, sed etiam quo ad specificationem actus: & hæc sit duplex, distinguendum est iuxta supra dicta. Et dicendum, ꝙ quædã est dilectio libera totaliter, & quædam non totaliter. Et loquitur de libertate naturaliter conueniente voluntati creatæ. Illa est libera totaliter quæ est etiam libera ad bonum & malum. Nam hæc libertas nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato. Illa verò est libera, sed non totaliter, quæ quãuis sit indifferens ad hoc & illud, non tamen ad bonum & malum. Vnde angelus dilexit liberè, seu dilectione electiua, non totaliter in principio instanti: quia non poterat pro tunc eligere malum. Quando verò dicitur, quòd electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit esse ante secundũ instans. Posset quoq; dici, ꝙ illa dilectio fuit naturalis non angelo absolutè, sed habenti gratiam in primo instanti sui esse, & tunc operanti: quoniam ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans à gratia: consequens est, quòd liberum arbitrium si supernaturalibus se immiscet, determinatur ad conformiter gratiæ se habendum. Et sic quamuis dilectio naturalis absolutè non tendat ad supernaturalia; dilectio tamen naturalis habentis gratiam, in primo instanti intendit in supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis: quia est determinata ad vnum ad conforme, scilicet gratiæ, ita quòd non ad oppositum. Et hæ duæ responsiones in idem redeunt.

¶ Circa prædicta adhuc non quiescit intellectus: sed dubium consurgit. Quia si angeli omnes in primo instanti verè meruerunt per actum dilectionis Dei, vt obiectum est beatitudinis supernaturalis, ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendum actum suum in obiectũ charitatis: ergo non peccauerunt eligendo bonum nõ cum debita subiectione ad Deum: sed aut non peccauerunt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequentia probatur: quia præceptũ charitatis est affirmatiuum, & obligat pro principio ad actualiter amandum,

quod

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum angelus supremus inter peccantes fuerit supremus inter omnes.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuerit supremus inter omnes. dicitur enim Ezech. 28. Tu Cherubim extentus & protegens, posui te in monte sancto Dei. Sed ordo cherubim est sub ordine seraphim, vt Dionys. dicit 7. cap. angelicæ hierar. Ergo angelus, qui fuit supremus inter peccantes, non fuit supremus inter omnes.

¶2. Præterea, Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur angelus, qui fuit supremus inter omnes, peccauit, sequitur quòd ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura. Quod est inconueniens.

¶3. Præterea, Quantò aliquid magis inclinatur in aliquid, tantò minus potest ab illo deficere. Sed angelus quantò est superior, tantò magis inclinatur in Deum. Ergo minus potest à Deo peccando deficere. Et sic videtur quòd angelus qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

¶SED CONTRA est quod dicit Greg. in homil. de Centum ouibus, quòd primus angelus qui peccauit, dum cunctis agminibus angelorum prælatus eorum claritatem transcéderet, ex eorum comparatione clarior fuit.

Homil. 34. in euang.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in peccato est duo cõsiderare, scilicet pronitatem ad peccandum, & motiuum ad peccandum. Si ergo consideremus in angelis pronitatem ad peccandum, minus videtur, quòd peccauerint superiores angeli quàm inferiores. Et propter hoc Damascenus dicit, quòd maior eorum, qui peccauerunt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videtur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam August. recitat in libro de Ciuit. Dei octauo & decimo. Dicunt enim, ꝙ omnes dij erãt boni. Sed dæmonum quidam boni, quidam mali, Deos nominantes substantias intellectuales, quæ sunt à globo lunari superius: dæmones verò substantias intellectuales quæ sunt à globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abiicienda hæc opinio tanquam à fide aliena: quia tota creatura corporalis administratur à Deo per angelos, vt Aug. dicit tertio de Trinitate[c]. Vnde nihil prohibet dicere inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrãdum inferiora corpora, superiores verò ad administrandum corpora superiora, supremos verò ad assistendum Deo. Et secundum hoc Damas. dicit, ꝙ illi qui ceciderunt, fuerũt de inferioribus. In quorum etiam ordine aliqui boni angeli permanserunt. Si verò consideretur motiuum ad peccandum, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit enim dæmonum peccatum superbia, vt suprà dictum est. Cuius motiuum est excellétia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideo Gregor. dicit, ꝙ ille qui peccauit, fuit superior inter omnes. Et hoc videtur probabilius. Quia peccatum angeli nõ processit ex aliqua pronitate, sed ex solo libero arbitrio. Vnde magis videtur consideranda esse ratio, quæ sumitur à motiuo ad peccandũ. Non est tamen inde alij opinioni præiudicandum, quia etiam in principe inferiorum angelorum potuit esse aliquod motiuum ad peccandum.

Lib. 2. cap. 4.

Lib. 8. c. 6. & 7. & lib. 10. c. 9. 10. & 11. tom. 5.

541 Cap. 4. & 5. tom. 5.

Lib. 2. cap. 4.

Art. 2. huius q.

¶AD PRIMVM ergo dicédum, quòd Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ, seraphim interpretatur ardentes, siue incendentes. Et sic patet, quòd cherubim denominatur à sciétia quæ potest esse cum mortali peccato[e]: Seraphim verò denominatur ab ardore charitatis, quę cum peccato mortali esse non potest. Et ideo primus angelus peccans non est denominatus seraphim, sed cherubim.

327 e

¶Ad secundum dicendum, quòd diuina intentio non frustratur nec in his, qui peccant, nec in his, qui saluantur. Vtrorumque enim euentum Deus præcognoscit, & ex vtroque habet gloriam, dum hos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa verò creatura intellectualis dum peccat, à fine debito deficit. Nec hoc est incõueniens in quacunque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est à Deo, vt in eius arbitrio positum sit agere propter finem.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantacunque inclinatio ad bonum fuerit in supremo angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitrium ea non sequi.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum peccatum primi angeli fuerit alijs causa peccandi.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd peccatũ primi angeli peccãtis non fuit aliis causa peccãdi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccauerunt, vt Damas. dicit. Ergo peccatum vnius non fuit aliis causa peccandi.

327 2. di. 6. art. 2. & dist. 34. in exposit. li. ad 2m.

Lib 2 c. 4. orth. fid.

Art. 2.

¶2. Præterea, Primum peccatum angeli non potest esse nisi superbia, vt suprà dictum est. Sed superbia excellétiam quærit. Magis autem excellentiæ repugnat, quòd aliquis inferiori subdatur quàm superiori. Et sic non videtur quòd dæmones peccauerint per hoc quòd voluerunt subesse alicui superiorum angelorum potius quàm Deo. Sic autem peccatum vnius angeli fuisset aliis causa peccandi, si eos ad hoc induxisset vt sibi subiicerentur. Non ergo videtur quòd peccatum primi angeli fuerit causa peccãdi alijs.

¶3. Præterea, Maius peccatum est velle subesse alteri contra Deum, quàm cõtra Deum alteri velle præesse: quia minus habet de motiuo ad peccandum. Si ergo peccatum primi angeli fuit aliis causa peccãdi in hoc quòd eos vt sibi subiicerentur, induxit: grauius peccassent inferiores angeli, quàm supremus. Quod est cõtra illud Psal. 103. Draco iste, quem formasti. Dicit glossa, Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi.

Glosa ord. ex Aug.

¶SED CONTRA est quod dicitur Apoc. 12. quòd Draco traxit secum tertiam partem stellarum.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi: non quidem cogés, sed quadã quasi exhortatione inducés. Cuius signum ex hoc apparet, ꝙ omnes dæmones illi supremo subduntur, vt manifestè apparet per illud quod dicit Dominus Matth. 25. Ite maledicti in igné æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Habet enim hoc

quòd constat impleri à quolibet habente claritatem: quia in primo actu in Deum tendit vt sui suorũmque omniũ finem: & sic omnia sua consequentia modò non repugnent virtualiter, tendunt in obiectum charitatis, virtute scilicet primi actus. Secunda verò cõsequentia probatur sic: Eligere bonum absque actuali ordinatione ad Deum immediatè post primum actum charitatis non est malum, imò est actus charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secundo instãti apud S. Tho. vt patet ex supradictis. ergo malè dictum superius fuit, ꝙ sola inconsideratio actualis regulę diuinę ad peccatũ angeli sufficit.

326 Infrà art. 9. ad 3m. & 2. di. 2. art. 1. & 3. con. c. 109. fin. & opusc. 15 ca 19. & Eph. 2. col. 2. Et Iob 40. col. 6.

¶Ad hoc dicitur, quòd argumentũ procedit ex malo intellectu dictorũ S.Tho. Imaginatur nãque, quòd primũ peccatum angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamé peccauerit faciendo actum cõtrarium regulæ. Licet enim ex parte intellectꝰ sola fuerit inconsideratio, liberum tamé arbitrium cum illa inconsideratione non solùm elegit sine illa, sed contra illam modaliter nõ obiectiuè: sicut si incidens aliquid absque regula incidat obliquè. actus enim tunc non solùm fit absq; regula, sed contra regulã. Patet autem sic angelũ peccasse, quia superbię peccatum cõmisit. Superbia enim contrariè opponitur humilitati, & diuinę regulę, quoniam vt Boët. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccãs recessit à virtualitate charitatis, quã in primo actu habuit voluntariè superbiendo. Posset quoque dici, ꝙ angelus in secundo instanti (quia erat primũ & vltimum totalis suæ libertatis ad bonum & malum) tenebatur deliberare de fine vitæ suæ, sicut homo in principio suæ libertatis.

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum secundum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore quatuor. Primò radices duas diuersimode opinãdi, secũdò opinioné Damasceni penes primam radicem tractat: tertiò opinionem Gregorij penes secundam. Quartò comparat eas adinuicem tam opiniones quàm radices. ¶Quo ad primum radices sunt, pronitas ex parte peccantis, & motiuum ex parte obiecti. ¶Quo ad secundũ quatuor dicit. Primò opinionem, quòd de inferiori ordine fuerunt mali, & quòd maior inter prælatos terrestribꝰ fuit primus ex prima radice. Secũdò, quid superficie tenus supponere videtur hæc opinio secundum Platonicos. Tertiò reprehédit illud suppositũ. Quartò ostédit quomodo potest bene intelligi opinio Damasc. & omnia clara sunt.

Loco citato in argu. sed contra.

¶Quo ad tertium ex secunda radice, & quòd superiores peccauerũt, & quòd supremus peccantium erat supremus simpliciter.

¶Quo ad quartum comparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatem: & dicitur secũda probabilior, quia radix melior. Et quo ad falsitatem: & dicit quòd nõ, propterea prima iudicanda est falsa, quia etiam in eis habet locum secunda radix. omnia clara.

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum octauum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua, Peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ab effectu: Cæteri dæmones sunt subditi primo, ergo eius suggestione peccarunt. Antecedés probatur autoritate Christi, Matth. vigesimoquinto diabolo & angelis eius, id est nuntiis & ministris eius. Consequentia probatur, quia ordo diuinæ iustitiæ hoc habet, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eiꝰ potestati subdatur in pœna. quod probatur secundæ Petri 2. A quo quis, &c.

¶In respõsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto, vbi suprà: cõtra hoc scilicet, quòd secundum instãs est mora indiuisibilis in se, seu instantanea, Tum quia angeli peccauerũt pluribus peccatis diuersarum specierum: & non simul, sed ordine quodam. Tum quia peccatũ malorum angelorũ tentauit bonos: ita quòd Apoc. 13. victoria tentationis in laudem. & excellens meritum bonis ascribitur: ergo, & tenet sequela. Tum quia si in instanti omnia perfecta essent, non fuisset, aut facillimum fuisset prælium inter eos. Tũ quia mali prius peccauerũt: deinde tentauerunt: & vltimo victoria bonorum resistentium subsequuta est. Non ergo instantanea fuit mora pugnæ & meriti.

¶Ad hęc dicitur breuissimè, quòd totus ille ordo tam peccatorũ, quã pugnæ & victoriæ, &c. quum sit ordo operationum indiuisibilium seu instantanearum nõ est ordo durationis, sed naturæ & præsuppositionis. Quemadmodum quotcunque illuminationes ordinatæ in eodem sunt instanti. Victoriæ autem instantaneæ apud eos qui non sunt naturæ discursiuæ, sed omnia completè habent in instãti, summæ sunt laudis: quamuis apud nos qui cum continuo & tempore intelligimus pro nihilo habeantur.

Super

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

T ¶ In corpore duo. Primò distinctionē trimembrem ponit. Secundò iuxta singula mẽbra cõclusiones. Distinctio est, Cognitio duplex naturalis, & gratuita: & hęc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima cõclusio: Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta. Probatur dupliciter. Primò, quia cõsequitur naturam simpliciem. Secundò, autoritate Dionysij. Secunda, Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. Probatur: quia pauca & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus. Aliis autem plura & clarius. Tertia, Cognitio effectiua est totaliter ablata. Probatur: quia charitas est ablata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum est, angelus non habet aliquid retardãs, sed secundum suam totam virtutem d mouetur in illud, ad quod mouetur siue in bonum, siue in malum. Quia igitur supremus angelus maiorem habuit naturalem virtutem, quàm inferiores, intensiori motu in peccatum prolapsus est. Et ideo factus est etiam in malitia maior.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.*

328 AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd plures peccauerunt de angelis, quàm permanserunt. Quia, vt dicit Philosophus, malum est vt in pluribus, bonum vt in paucioribus. *Lib.2.ethi. c.6. tom.5.*

¶ 2. Præterea, Iustitia & peccatum eadem ratione inueniuntur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quàm boni: secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶ 3. Præterea, Angeli distinguuntur secundum personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam quòd non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 4. Reg. sexto. Plures nobiscum sunt quàm cum illis. Quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd plures angeli permanserunt quàm peccauerunt. Quia peccatum est contra naturalem inclinationem. Ea verò quæ contra naturam fiunt, vt in d pauciori- *D.839.* bus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus d malum contingit ex hoc *D. 295.* quòd sequuntur bona sensibilia quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis. Vnde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum illos, qui dicunt, quòd diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terrestribus: manifestum est, quòd non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantùm. Secundum verò illos, qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine: probabile est quòd de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra Scriptura tamen nomina quorundam ordinum, vt Seraphim & Thronorum, dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Potestatum & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur à scientia & potentia, quæ bonis malisque possunt esse communia. 316

QVÆSTIO SEXAGESIMAQVARTA
de Pœna dæmonum, in quatuor Articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò, de obtenebratione intellectus. ¶ Secundò, de obstinatione voluntatis. ¶ Tertiò, de dolore ipsorum. ¶ Quartò, de loco pœnali ipsorum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerent, magis cognoscerẽt seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cùm ad magnam beatitudinem pertinere videatur: intantum quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuãtur omni cognitione veritatis. 319 *2.dist.7.q.2. artic.2. & mal.q.16. art.6.*

¶ 2. Præterea, Id quod est maximè manifestũ in natura, videtur esse maximè manifestum in angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maximè manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cùm sit in summo veritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

¶ 3. Præterea, Cognitio rerum angelis conueniens est duplex secũdum Aug. scilicet matutina & vespertina. Sed cognitio matutina non competit dæmonibus: quia non vident res in verbo. Nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris. Vnde post vesperę fit mane, vt dicitur Genes. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere. *Lib.4.super Genes. ca.22.lit.3.*

¶ 4. Præterea, Angeli in sua conditione cognouerunt mysteriũ regni Dei: vt Aug. dicit quarto super Genes. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt. Quia si cognouissent, nequaquam dominum gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Cor. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati. *Cap.39.*

¶ 5. Præterea, Quancunque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eã naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiẽdo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experiẽtia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisti sunt boni angeli, sicut lux à tenebris, vt Augustt. dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumen, vt dicitur Ephes. 5. Similiter etiam neque per reuelationem: neque addiscendo à bonis angelis: quia non est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corinth. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis. *Lib.11. de ciuitat. Dei ca.19. & 33.tom.5.*

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 4. cap. de Di. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima. Inter ista autem naturalia dona est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est cognitio veritatis. Vna quæ habetur per gratiam: alia quæ habetur per naturã. Et ista quæ habetur per gratiam est duplex. Vna quæ est speculatiua tantũ, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorum reuelãtur. Alia verò, quæ est affectiua producens amorem Dei. Et hæc propriè pertinet ad donum sapientiæ. Harum autem trium cognitionum prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. Consequitur enim ipsam naturam angeli, qui secundũ suam naturam est quidã intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dionys. q dona naturalia in eis integra manent. Vnde d naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata, sed *6. c* *D.440.*

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò tractat opinionem Origenis. Secundò determinat veritatem.

¶ Quo ad primum duo. Primo opinionem in duobus punctis & causa eorum, scilicet quòd omnes mobiles præter Christum, causa primi, libertas, causa secundi, vnio Verbi. Secundò dicit hanc tanquam erroneam vitãdam, rat'one & autoritate. Ratio est, quia ruit ratio beatitudinis Sanctorum. Autoritas Christi.

¶ Quo ad secũdum tria dicit. Primò conclusionem respõsiua, scilicet dæmones sunt obstinati in malo, & Sancti cõfirmati in bono. Secundo vnde huius causa sumẽda sit ostẽdit, scilicet nõ ex grauitate tãtùm culpæ, quia omnes culpæ remissibiles sunt: sed ex conditione status, scilicet q extra viam sunt, quia hoc est angelis casus quod hominibus mors. Tertiò causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quòd grauitatem culpæ non dixit Sanctus Thomas nõ esse causam, sed non tãtũ esse causam: quia in rei veritate grauitas culpæ, tanta, quãta est peccati mortalis quædam causa demeritoria, & ex genere: quia mortalis, & ex specie: quia superbię, & ex causa: quia ex malitia, & ex conditione peccantis, quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo quòd iustum est vt qui non veniabiliter, sed vsque adeo delinquit vt impotentem se faciat ad bene faciẽdum, hęc pœna mulctetur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiẽs & proxima est obstinationis causa, q a quãtumcunque grauior sit culpa, remissibilitatẽ ex grauitate non excludit. Aduerte secundò, q causas duas obstinationis inquirimus, subordinatas tamen: quoniã causa proxima quare mali sint obstinati, & illi sint confirmati, est status eorum: quia scilicet sunt iam extra viã. Cõditio enim viatorũ est mutabilitas de bono in malum. Sed causa quare angelus cadendo fiat extra viam, sicut homo moriendo est anterior causa huius obstinationis & confirmationis: quoniam est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. Et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status conditionem ex autoritate Damasc. in litera, proponitur venanda obstinationis causa, scilicet principalis: vbi tria facit. Primò causam assignat talem: Angelus apprehendit immobiliter: ergo appetit immobiliter. Et sic postquam semel legit bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia verò probatur. Tum, quia vniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ virtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis sequitur apprehensionem singularem, & vniuersalis vniuersalem. Tum ex opposito: quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrunque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundò confirmatur consueta differentia inter liberum arbitrium angeli & hominis. Tertiò remittit se ad locum alium in tertia parte de obstinatione hominum cuius meminerat.

¶ Circa antecedens assumptum occurrit dubium. Primò ex ratione discursus negati ab angelo, de quo suprà dictum est. Secundo: quia æquiuocatur de apprehensione: quoniam immobilitas conuenit apprehensioni naturali, modò autem loquimur de apprehensione practica supernaturali, respectu quorum peccatum est, quam non esse immobilem patet in dæmone procurante mortem Christi, & postmodum dissuadente per vxorem Pilati. Tertiò: quia erratur in radice immobilitatis: quoniam non discurrere non est sufficiens ratio immutabilis apprehensionis, quoniam & immutabilis cognitio stat runt perfectè neque æqualitere. Vnde dæmones multo minus, Christo existente in mũdo, perfectè mysterium incarnationis cognouerunt. Nõ enim innotuit eis, vt Aug. dicit, sicut angelis sanctis, qui Verbi participata æternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si autem perfectè & per certitudinem cognouissent ipsum esse filium Dei, & effectum passionis eius, nunquam Dominũ gloriæ crucifigi procurassent.

¶ Ad quintum dicendum q dæmones tribus modis cognoscunt veritatem aliquam. Vno modo subtilitate suæ naturæ. Quia licet sint obtenebrati per priuationem luminis gratiæ, sunt tamen lucidi lumine intellectualis naturæ. Secundò, per reuelationem à sanctis angelis, cum quibus non conueniunt quidem per conformitatem voluntatis: conueniunt autẽ similitudine intellectualis naturæ, secundum quam possunt accipere quod ab aliis manifestatur. Tertio modo cognoscunt per experientiam longi temporis, non quasi à sensu accipientes, sed dum in rebus singularibus completur similitudo eius speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditam, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non præcognouerunt futura, vt suprà de cogniitione angelorũ dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum voluntas dæmonum sit obstinata in malo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas dæmonum non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrij ad naturam intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in dæmonibus c. Sed libertas arbitrij per se, & prius ordinatur ad bonum quàm ad malum. Ergo voluntas dæmonis non est ita obstinata in malo, quin possit redire ad bonum.

¶ 2. Præterea, Maior est misericordia Dei, quæ est infinita, quàm dæmonis malitia, quæ est finita. A malitia autem culpæ ad bonitatem iustitiæ nullus redit, nisi per Dei misericordiã. Ergo etiam dæmones à statu malitiæ possunt redire ad statum iustitiæ.

¶ 3. Præterea, Si dæmones habent voluntatem obstinatam in malo, maximè haberent eam obstinatam in peccato quo peccauerunt. Sed illud peccatum in eis non manet, scilicet superbia, quia nec motiuum manet, scilicet eius excellentia. Ergo dæmon non est obstinatus in malitia.

¶ 4. Præterea, Gre. dicit, quòd homo per alium reparari potuit, quia per alium cecidit. Sed re proportionari motori: falsum tamen est, & repugnans dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu voluntatis. Falsum quidem, vt in 25. dist. huius declarabitur. Repugnans verò, quia duo ex hoc sequuntur. primò, quòd angelus non potuerit peccare. Secundò, quòd non solùm post primã electionem, sed in prima vel ante primam electionem sit voluntas immobilis. Primum deducitur sic: Intellectus ante peccatum immobiliter & rectè apprehẽdit, & mouit voluntatem, quia pœna non præcessit culpam: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter mouet: ergo voluntas à recto & immobili immobiliter mota, ad rectum immobiliter tenditur: ergo nunquam potuit peccare. Secundum verò sequitur, quia par ratio est de prima apprehensione & consequentibus: omnes enim immobiles sunt.

¶ Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis: vt patet in homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primò, quòd consequentia non valet: quia sic etiam voluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundò, quòd differentia assignata inter voluntatem angeli & hominis non valeat, quia immutabilitas intellectus, quamuis in angelo sine discursu, in homine etiam cum discursu inueniatur: tamen in homine voluntas est mobilis: ergo & in angelis. Contra ipsam verò consequentiam obiicit idem Scotus ibidem: quia effectus communis in homine & angelo, oportet assignare

Universidad de ... Biblioteca

causam vtriq; cōmunem. sed obstinatio est cōmunis effectus, & vnius rationis in vtroq;, vt Aug. innuit de fide ad Petrū, cap.6. Immobilitas autē apprehēsionis, non est cōmunis angelo & homini. ergo. Probatur minor: quia quum in hac vita nunquā immobilitetur homo in malo, aut in anima separata obstinata, redditur absq; præuia apprehēsione immobili, aut prçuia in statu separato. Noli secundū: quia anima separata nō demeretur: ergo primum, quod est intentū. Et cōfirmatur: quia Lazari anima fuit separata, Et tamen nec immobilitatus est in bono nec in malo.

Q præced. art.8.

dæmones inferiores per primū ceciderunt, vt suprà dictum est. Ergo eorum casus per alium reparari potuit. Ergo non sunt in malitia obstinati.

¶5. Præterea, Quicūque est in malitia obstinatus, nunquā bonum opus operatur. Sed dæmon aliqua bona opera facit. Confitetur enim veritatem dicēs Christo, Scio quia sis sanctus Dei, Mat.8. Dæmones etiam credūt & contremiscunt: vt dicit Iaco. tertio. Dio. etiam dicit 4.cap. de Di.no. quòd bonum & optimum cōcupiscunt esse, viuere & intelligere. Ergo non sunt obstinati in malitia.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal.73. Superbia eorū qui te oderunt, ascēdit semper. Quod de dæmonib⁹ exponitur. Ergo semper obstinati in malitia pseuerant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Origenis positio fuit, quòd omnis volūtas creaturæ propter libertatem arbitrij potest flecti & in bonum & in malū, excepta anima Christi propter vnionem verbi. Sed hæc positio tollit veritatem beatitudinis à sanctis angelis & hominibus, quia stabilitas sempiterna est de ratione veræ beatitudinis. Vnde & vita æterna nominatur. Repugnat etiam autoritati Scripturæ sacræ, quæ dæmones & homines malos in supplicium æternum mittendos, bonos autem in vitam æternam transferendos pronuntiat. Vnde hæc positio est tanquam erronea reputāda, & tenendū est firmiter secundum fidem catholicam, quòd & voluntas bonorum angelorum confirmata est in bono, & voluntas dęmonū[d] obstinata est in malo. Causam autem huius obstinationis debes accipere, nō ex grauitate culpæ, sed ex cōditione naturæ status. Hoc enim est hominibus mors quod angelis casus, vt Damasc. dicit. Manifestum est autē, quòd omnia mortalia peccata hominum, siue sint magna, siue sint parua ante mortem sunt remissibilia, post mortem verò irremissibilia, & perpetuo manentia.

¶Ad inquirendum ergo causam huiusmodi obstinationis, considerandum est, quòd vis appetitiua in omnibus proportionatur apprehensiuę, à qua mouetur sicut mobile à motore. Appetitus enim sensitiuus est boni particularis, voluntas verò vniuersalis, vt suprà dictum est, sicut etiam sensus apprehensiuus est singularium, intellectus verò vniuersalium. Differt autem apprehensio angeli ab apprehensione hominis in hoc, q angelus apprehēdit immobiliter per intellectum, sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus: homo verò per rationem apprehendit mobiliter discurrendo de vno ad aliud, habens viam procedendi ad vtrunque oppositorum. Vnde & volūtas hominis adhæret alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere & contrario adhærere: voluntas autē angeli adhæret fixè & immobiliter. Et ideo, si consideretur ante adhæsionē, potest liberè adhærere & huic & opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult. Sed postquam iam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideo consueuit dici, quòd liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionem, & post: liberum autem arbitrium angeli est flexibile ad vtrunque oppositum ante electionem, sed

Lib.2. ortho.fid.c.4.

Q.59.ar.4.

¶Contra cōclusionem obiicit Scot⁹ vbi suprà, intendēs pbare, q voluntas angeli nō sit inflexibilis post electionē, quadrupliciter. Primò autoritate Aug. de fi. ad Pet. ca.5. volētis, q si homo ex se posset redire ad iustitiā, multo magis angelus: ergo, inqt Scot. natura angeli non magis repugnat reuersioni ex se ad bonum, quàm natura hominis: sed si esset inflexibilis post electionē, magis repugnaret, vt patet. igitur. Secūdò ratione tali, causa totalis non aliter causat nisi secūdum quod ipsa causa aliter se habet: & hoc deductis impedimentis: ergo voluntas non aliter causat actus post primam electionē nisi ipsa: secundū quod causa aliter se habeat. Sed ex hoc q elicuit primā electionem, nō aliter se habet secūdum quod causa: ergo eadē libertatis autoritate causare potest actus cōsequētes sicut primū: processus clarus est totus. Et illa propositio, s. quòd post primam electionem non aliter se habet secundum quod causa, probatur, quia ipsa est causa vt prior suo actu & nō vt stat sub actu. Prius autē vt prius, nō variatur ex posteriori. Et confirmatur: quia nulla causa secūda potest esse causa principali causæ agendi opposito modo illi qui cōuenit principali causæ ex sua causalitate: alioquin non esset principalis causa: sed voluntas ex se agit libere: ergo per nullum habitū aut actum superadditum agit necessariò. Tertiò, quia dæmon pluribus peccatis non simul peccauit: ergo non quæcunque adhæsio fecit ipsum obstinatum, & posuit in termino. Quartò, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerūt & adhæserunt bono: ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

Lib.1.peri. ar.c.6. & 5.lo.4.

D.151. 447

¶Contra eandem arguūt Durādus & Gregorius: quia ex hoc sequitur quòd angeli boni sint naturaliter confirmati in bono, nec malè velle possunt: quod est contra Damas. lib.2. cap.3. Nunc immobiles sunt ad malum, non natura sed gratia.

¶Ad dubium contra antecedens respondetur: Positio S. Tho. fundatur super duabus propositionibus. Prima est, quòd naturalis cognitio angeli est immobilis. Secunda est, q supernaturalis cognitio est per modum naturalis, & cōsequenter immobilis. Prima propositio nō fundatur super alio fundamēto, quā eo quod posuit S.Th. in litera, scilicet negatione discursus. Sed intelligendū est, nō solùm de discursu in actu, sed in potētia. Ita quòd non ex hoc, quòd aliqua cognitio habetur absque discursu concluditur immobilis, sed ex hoc, quòd naturalis quum sit, nec terminat, nec terminare potest discursum. Ex hoc enim manifestè excluditur etiā mobilitas per vicissitudinem. Nā quum vnicuique naturæ intellectuali naturaliter inditam esse oporteat aliquā cognitionē immobilē, vt patet ex hoc, quia hoc præstitum est animæ nostræ, quę infima omnium, si aliquorum cognitio cōgenita est: & reliquorum acquirēda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principiis ad ignota se perducendo perficiat, vt patet in nobis. Non enim potest dici, q superiores habeāt talem notitiam congenitā aliquorū, & q priuata sint habitudine principiis respectu ignotorum, quum habere hanc rationē principij sit nobilitatis, prçsupposita ignorantia aliorum. Si verò omnium notitia cōgenita est, neque discursus, neque vicissitudo habitualis locum habere potest. Sed omnium notitia ad istā comparatur naturā, quemadmodum notitia principiorum ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutabilis cognitionis est absolutè non discurrere, tam actu quam potentia: quod enim est sic intellectiuum omniū, notitiam habitualem habet cōgenitam actu, ac per hoc ad oppositum nullam habet potentiā: & consequenter immutabilis est cognitionis. Secunda verò propositio fundatur super hoc, quòd vnumquodque recipitur in aliquo per modum recipiētis, & gratia perficit naturā modo conformi illi naturæ. Et experimur, q eo modo, quāuis non ea euidentia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his autem patet responsio ad omnes obiectiones in oppositum, prçterquā ad vltimā. Nulla enim æquiuocatio commissa est, sed omni cognitione siue naturali, siue supernaturali verificatur immobilitas: quāuis de naturali primo & de supernaturali consequenter propter illam & non ex se. Negatio quoque discursus, nō actualis tantum & respectu vnius singularis cognitionis, sed tā actu quàm potentia, & totius naturæ cognoscentis posita est causa immutabilitatis: quoniā ex tali negatione oritur negatio viæ ad opposita, scilicet ex principiis ad conclusiones: & vbi hæc negatio totaliter inuenitur, habet secum annexam negationem vicissitudinis habitualis, vt patet: ac per hoc nulla via restat ad opposita. Tacta est ergo & inclusa connaturalis cognitionis tanquam radix immutabilitatis ponendo negationem totalē discursus propriè dicti in tota vna natura: quia (vt iam dictum est) hoc manifestè infert actualiter inesse habitualem notitiam omniū tanquam principiorū. Ad vltimā autē obiectionē dicendū est, q quum dicitur omnē apprehensionem angeli esse immobilē, intelligitur de apprehēsione cōpleta & iudiciaria: ita q quum semel iudicauerint aliquid immobiliter, illud met semper iudicant & ex hoc excluditur tam instātia de fluctuatione dæmonis de morte Christi & de pugna angelorū bonorum apud Danielē, & aliorū eiusmodi (quia scilicet in nullo horū fuit totale iudicium, sed velut dubia & suspēsa tentatio) quàm instātia de iudicio angelorum in primo instanti. Quoniā tale iudicium cōpletum nō fuit, nō propter dubitationē aut ineuidentiam annexam, sed propter defectū libertatis: iudicium nāque de fine supernaturali amādo in viatore puro ex sui natura exigit q sit liberū ad bonū & malū: alioquin cōpletum nō est, in primo autē instāti iudiciū illud liberū nō fuit ad bonū & malū. Sed determinatum necessariò erat ad bonū: quemadmodū ipsum liberū arbitrium, vt dictū est. Et ideo nō ex plena libertate iudicauerunt illud bonum esse amandū super omnia: & ideo non immobiliter, sed in secundo instāti iudicium illud fuit plenè in eorū libertate, nulla euidētia conueniente intellectū ad alterā partē, quoniā de supernaturalibus iudiciū erat, & iā erant ad bonū & malum liberi: & ideo illud fuit immobile quod iudicatum est tunc.

¶Ad obiectiones Scot. cōtra primā probationē cōsequētiæ dicitur, q sermo est de motore sufficiēte in suo ordine: obiectiuè enim in genere causæ finalis intellectus est sufficiēs motor voluntatis. Nec hoc est falsum, vt inferius quū de intellectu & volūtate quæretur, manifestabitur. Nec repugnat dictis. Neutrum enim eorū quæ inducūtur sequitur, quoniā intellectus: etsi non male: deficiēter tamē mouit voluntatē angeli ad primā electionē, vt ex supradictis patet. Et ideo deficiēs à rectitudine mouit voluntatē immobiliter ad actum malum. Secundum verò incōueniens dupliciter intelligi potest. Vno modo, quòd prima electio sit immutabilis, ita quòd prius natura quā intelligimus ipsam positam, non possit aliter fieri quin ipsa talis ponatur. Et hoc propriè vocatur immobilitas ante electionem, & est impossibilis angelo. Alio modo, quòd etiam ipsa prima electio ex quo posita est, non potest retractari. Et hoc modo omnis electio angeli est immobilis: & hoc manifestè est ipsa nostra positio.

¶Ad obiectionem autem contra secundā probationē dicitur: quòd differētia assignata est optima, & quòd de notitia practica seu affectiua in particulari cū cæteris singularibus circunstantiis loquendo, nulla cognitio per discursum acquisita est alicui homini immobilis, naturaliter loquendo, quoniā iudicium in particulari, nunc, hic, in ordine ad hæc, &c. potest semper variari, vel ex aliquo passionis motu insurgente, vel ex aliquo medio probabiliore nunc secundū apparentiā, vel ex obliuione prioris medij, aut in consideratione eiusdem, quæ omnia ad discursum pertinent. Non sic autem est in angelo, in quo semper conclusio cum suo medio offertur, quia non est ibi discursus: vnde patet, quò differentia voluntatum penes discurrere & non discurrere, mobilitatem & immobilitatem inducit.

¶Ad obiectionē autē contra consequentiam dicitur, quòd obstinatio dæmonis & animæ separatæ non est omnino eiusdem rationis secundū veritatē, nec secūdum August. Et ideo non oportet quòd habeat causam communē eiusdem omnino rationis in vtroq;. Sed eo modo quo aliqualiter est eiusdē rationis, sic aliqualiter habet causam communē, & illa est immobilitas tam intellectus quā voluntatis animæ positæ extra statum viæ. Et dico, quòd anima obstinata redditur per primum actum, quem elicit in statu separationis, & quòd omnia tunc demeretur, non vt in via, sed vt in termino: vt ex superius dictis patet. Anima autem Lazari quāuis extra præsentem vitam, non tamen extra viam posita fuit dispensatione diuina, quæ nulli legi arctatur. Nec hoc oportet probare, quia ad sensum patuit.

¶Ad argumenta Scoti contra conclusionem dicitur, & primò ad autoritatem August. quòd cum veritate illius conditionalis stat veritas nostræ categoricæ: quoniam redire ad bonum post peccatum mortale non nisi deiformi natura quæ gratia vocatur, fieri potest. Et si illa esset naturalis huiusmodi, à fortiori angelo, qui speculum est purissimum suscipiens totam, si fas est dicere, Dei pulchritudinem, apud Dio. Cum veritate igitur huius conditionalis, id est, si vis qua reditur ad bonum, inesset homini, à fortiori inesset angelo: stat quòd nec homo, nec angelus possit à malo resurgere, & quòd ille immobiliter ex se malo adhæreat postquam elegit illud. ¶Ad rationē autem dicitur: q volūtatem vt priorē actu esse causam sui actus, potest dupliciter intelligi. Primò vt ly actu, distribuatur pro omni actu voluntatis simpliciter: & est sensus, voluntas vt prior omni sua operatione, est causa omnis sui velle, & in hoc sensu propositio est falsissima, sic enim est causa tantum primi sui velle: quoniam voluntas affecta primo suo actu, qui est amor finis, vult cætera, & nuda nihil vult nisi finem quem primò vult. Secūdò, vt ly actu distribuatur accommodè: & est sensus, voluntas vt prior actu eliciēdo est causa illius: & sic est verissima, quoniā vniuersaliter causa efficiēs est prior natura

non post. Sic igitur & boni angeli semper adhærentes iustitiæ sunt in illa confirmati, mali verò peccantes sunt in peccato obstinati. De obstinatione verò hominum damnatorum infrà dicetur.

Non compleuit.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd boni & mali angeli habent liberum arbitrium, sed secundum modum & conditionem suæ naturæ, vt dictum est.

In corp.

¶Ad secundum dicēdum, quòd misericordia Dei liberat à peccato pœnitētes: Illi verò qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent: & per diuinam misericordiam non liberantur.

¶Ad tertium dicendum, q adhuc manet in diabolo peccatū, quo primo peccauit, quātum ad appetitum, licet nō quantū ad hoc q credat se posse obtinere. Sicut si aliquis credat se posse facere homicidium, & velit facere, & postea adimatur ei potestas, nihilomin⁹ volūtas homicidij in eo manere potest, vt velit fecisse, vel velit facere si posset.

¶Ad quartum dicēdum, quòd non est tota causa, quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerente peccauit. Et ideo ratio non sequitur.

¶Ad quintum dicendum, quòd actus dæmonis est duplex. Quidam scilicet ex voluntate deliberata procedēs, & is propriè potest dici actus eius. Et talis actus dæmonis semper est malus. Quia etsi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen bene facit[d]. Sicut dū veritatē dicit vt decipiat, & dum non voluntariè credit & confitetur, sed rerum euidentia coactus. Alius autem actus dæmonis est naturalis: quia bonus esse potest, & attestatur bonitati naturæ. Et tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

D.607.

natura effectu. Nec est quærenda alia causa huius, nisi ipsa natura voluntatis cui naturaliter conuenit, quòd aliter causa nuda, & aliter affecta, eo quòd trāsit in affectionis suæ naturam. Ad confirmationem verò dicitur, quòd voluntas obstinata est libera, & liberè causat actus suos: quāuis non sit libera hac libertate, scilicet ad bonum & malum. vnde simpliciter loquendo argumentum non valet: est determinatum ad malū immobiliter, ergo non est libera: imò est sophisma consequentis à negatione minus communis ad negationem magis cōmunis. Quemadmodum enim cum libertate voluntatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter: quia nemo operatur respiciens ad malū. Ita cum determinatione ad malū stat libertas pluriū eligibiliū sub illo modo. Quòd si ad libertatē respectu boni & mali restringatur argumentum, dicēdum est, quòd causare liberè ad bonum & malum, esse modum causandi conuenientem voluntati ex se, potest intelligi dupliciter, vno modo, vt ly ex se aut per se, teneatur positiuè: vt sit sensus, quòd voluntas vēdicat sibi per se iuxta aliquem modum perseitatis, talem modum causandi. Alio modo, vt ly per se, teneatur negatiuè, id est nullo addito: vt sit sensus, quòd voluntas creata nulla sibi additione facta, habet hunc modum causandi, scilicet liberè ad bonum & malum. Et hac distinctione stante, dicitur, quòd si in argumento sumatur ly per se, positiuè, maior est vera, sed minor falsa: quoniam nulli voluntati conuenit talis libertas per se in primo, aut in secundo modo dicendi per se: alioquin oporteret dicere, quòd voluntas Beatorum potest peccare, quod enim conuenit alicui per se, necessariò & inseparabiliter conuenit. Si vero sumatur ly per se, negatiuè, tunc minor est vera, sed maior est falsa: quoniam oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiuè, id est nudè sumpto, potest conuenire per aliquid adiunctum, vt manifestè patet. & sic est in proposito: quoniam voluntas si nuda est, libera est ad bonum & malum: si affectione determinata ad malum aut ad bonum, amplius talem libertatem non habet: libera tamen semper remanet respectū eorum quæ sunt ad finem suum siue bonum, siue malum. Ad tertiam autem & quartam obiectiones patet responsio ex supradictis.

¶Ad obiectionem Durandi & Gregorij dicitur negando consequentiam, absolutè loquendo: & de bono moris supernaturali, de quo est sermo, quemadmodum bene operari principaliter est ex gratia, & secundariò ex voluntate angeli: ita continuatio bonæ operationis principalius est ex gratia quàm ex natura: quia gratia est causa & in fieri & in conseruari talis bonitatis. Cum hoc tamen stat, quòd quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quòd conditio naturæ redundet in conditionem gratiæ: & sic immobilitas naturæ immobilitat gratiam, & voluntati mobili gratia mobiliter inhæret. Et hoc modo dicimus angelos confirmatos in bono, & non quòd natura sit principalis causa confirmationis.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit: videtur enim repugnare determinationi factæ in corpore articuli. Nam hic dicitur, quòd peccatum angeli non perseuerat quo ad opinionem assequendæ excellentiæ: ergo apprehensio illa qua peccauit, non est immobilis. & patet sequela: quia de facto mutata est.

¶Ad hoc breuiter dicitur, negando consequentiam. Tum quia apprehensio qua peccauit, fuit iudicium talis eligibilis, & non opinio talis possibilis. hoc autē iudicium, vt in litera dicitur, perseuerat immobile. Tum quia opinio talis possibilis non positiuè, sed negatiuè concomitata est iudicium electionis. Non enim oportet, quòd dum iudicauit excellentiam suam appetendam, credidit positiuè illam possibilem. Sed satis est, quod non reputauerit illam impossibilem, quā non reputationem modo non habet positiuè apprehendendo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista non est de positiuo in positiuum, neque de iudicio in iudicium oppositum. Et per hoc patet responsio ad Durandum arguentem angelum posse conuerti ad bonum cessante inconsideratione, quemadmodum peccans ex passione cessante passione. Inconsideratio enim illa quamuis cessauerit speculatiuè, non tamen affectiuè, vt conditio iudicij. Sed dæmon perseuerat iudicans eligendū sibi fore beatum absque recursu ad diuinam misericordiam supernaturalem.

¶In responsione ad quintum, tria dicta sunt ambigua. Primum est, quòd quilibet actus voluntarius dæmonis est malus. Secundum est eius ratio. Tertium est, quòd actu naturæ bono abutuntur.

¶Contra primum etiam dupliciter instatur à Scot. vbi suprà. Primò, quia hoc nō est necessarium: quoniam voluntas potest se suspendere ab omni actu secundo, sicut potest aliquam aliam virtutem. vt patet ex Aug. primo Retractationum ca.22. dicente, quòd nihil est tam in potestate nostra quàm ipsa voluntas. Secundò quia sequeretur, quòd quilibet actus voluntarius angeli esset eiusdem speciei quod est inconueniens & tenet sequela: quoniam causa vniuersalis malitiæ non posset esse nisi primò affectio mala, quam constat non inclinare nisi ad actus eiusdem speciei. Tertiò instat Durandus: quia sine existente bono ex genere, non est necesse cæteros actus esse malos: sic autem est in angelis, vt patet ex dictis.

¶Contra secūdum verò est. Quia non valet, fit non bene, ergo male: sed est sophisma consequētis: quoniā non bene, & dicitur de malo, quod est contrarium bono, & de non bono, q negatiuè opponitur bono, quod scilicet non habet circunstantias bonificātes moraliter ipsum. Et confirmatur, quia in carente gratia, inter actum bonum & malum datur medium, puta honorare parentes. Et sic in pposito credere ex euidentia rerum est actus, quāuis non bonus: quia nō debito fine, non tamen malus: vt etiā Scotus vbi suprà tangit.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum dolor sit in dæmonibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor nō sit in dęmonibus. Cū enim dolor & gaudium opponātur, nō possunt esse simul in eodem: Sed in dæmonibus est gaudium. Dicit enim Aug. contra Manichæos, Diabolus potestatem habet in eos qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tam infelici potestate lætatur. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶2. Præterea, Dolor est causa timoris. De iis enim timemus dum futura sunt, de quibus dolemus dum præsentia sunt: Sed in dæmonibus non est timor: secundum illud Iob 16. Factus est vt nullum timeret. Ergo in dęmonibus non est dolor.

¶3. Præterea, Dolere de malo, est bonū. Sed dæmones nō possunt benefacere. Ergo non possunt dolere ad minus de malo culpæ, q pertinet ad vermem conscientiæ.

¶SED CONTRA est quòd peccatū dæmonis est grauius quàm peccatū hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati: secundum illud Apocal. 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date ei tormētum & luctum. Ergo multo magis diabolus, qui maximè se glorificauit, punitur doloris luctu.

¶RESPONDEO dicendum, quòd timor, dolor, gaudium & huiusmodi secundum q sunt passiones, in dæmonibus esse non possunt[e]. Sic enim sunt ppriè appetitus sensitiui, qui est virtus in organo corporali. Sed secundum q nominant simplices[d] actus voluntatis, sic possunt esse in dæmonibus. Et necesse est dicere q in eis sit dolor.

331 2.dis.5.q.1. ar.2 co. Et ver.q.24. ar.5.cor co.2. & q.26. artic.1. ad quintū. & artic.8.cor. princip. & ad quintū. Li.2.de [?]e. cont. Manichæ. cap. 17.tom.1.

b 301 D.978.

¶Cōtra tertium autem instat ibidem Scot. quia inclinatio naturæ, puta synderesis, potest habere actū cōformē sibi sistēdo in eo, puta displicentiam de malo culpę. Et similiter dolere de malo pœnæ inquātum læsiua naturæ, & similia. Quare enim nō potest sistere in hæc absq; eo quòd apponat circūstantias malas, nulla apparet ratio, quum naturalia eorū apud Dion.4. c.de Di.no. sint integra & splendidissima.

¶Ad euidētiam horum sciēdū est, q proportio voluntatis perfectæ extra viam ad finē suū, est quēadmodum proportio volūtatis nostræ ad beatitudinem in communi. Ita q, ita se habet ille finis ad voluntatē sic cōpletè affectā: quēadmodū beatitudo nunc se habet ad nos, qm volūtas in naturā affectionis illius trāsit. Et perinde voluntas illa affectione determinatur ad vnum talē finē: quemadmodū voluntas naturaliter determinata est ad boni rationē. Et quoniā affectio illa non ad aliquē particularē, sed vniuersalissimū finē vtpote vltimū est, & ad vltimum finē alicuius simpliciter oīa diriguntur, & in ordine ad illū omnia mensurantur, cōsequens est, vt obstinatus simpliciter nō solū habitualiter semper in illa affectione permaneat, sed etiā virtualiter. Etsi non actualiter, vt in instanti quo peccauit obstinatè: virtualiter autē dico, id est participatiuè: quemadmodū in omni actu volūtatis nostræ saluatur virtualiter appetitus beatitudinis: cùm quicquid volum⁹ vt participemus, beatitudinē volumus. Ac per hoc oīa quæ vult obstinatus propter illum finē, virtualiter vult: Et sic ex eo q illa affectio inest voluntati immobiliter determinat velut natura ad vnū. Ex eo enim q illa est respectu finis, vltimi simpliciter, & non in hoc vel in illo ordine: habet rationē principij respectu omniū actuū volūtariorū sequentiū, eo q finis in operabilib⁹ se habet vt principium in speculabilibus. Ex his autem patet facile responsio ad omnia obiecta.

¶Ad obiecta nanque Scot. contra primum dictum dicitur, q voluntas nec se, nec aliam vim potest sine omni suo actu suspendere: quia velle suspēdere se vel aliam actus voluntatis est: & ille actus esset malus propter vim primæ electionis, quamuis in proposito negandum sit, voluntatem obstinatam esse huius libertatis: quoniam non potest facere quin doleat, & odio habeat damnationem, &c. Et manifestè sophisma figuræ dictionis committitur, à voluntate ad voluntatem obstinatam arguendo. Nec inconuenit, imò oportet omnem actum voluntatis obstinatæ esse eiusdē rationis virtualiter. Quēadmodum actus omnium virtutum sunt actus charitatis virtualiter. Cum tali enim identitate specifica stat diuersitas specifica formaliter eorundem actuum: vt patet in exemplo adducto. Nec obstat Durandi obiectio, quia nihil refert an finis sit malus ex genere, an non: modò affectio ad illum sit mala & immobilis, & ad vltimum simpliciter.

¶Ad obiecta verò cōtra secundū iam patet, q si nō valeat simpliciter, fit nō bene, ergo malè: valet tamē in obstinato propter immobilitatē finis vltimi simpliciter. Et propter eandē causam nō datur actus medius voluntarius in statu extra viam: quāuis detur in via. Et propter hocmet patet responsio ad obiecta contra tertium: quia quū omnes actus secundi siue naturæ cōformes, siue in angelo volūtati suæ sint subiecti quo ad exercitiū actus, & volūtas dæmonis sit determinata ad talem finē: necesse est vt in omnibus illud velit quod est finis eius. Et sic oēs eius operationes etiā naturales, inquantū volūtariæ, inficiūtur initiali affectione finis. Nec potest sistere in aliquo opere vt naturæ cōforme est tantū, nisi possit velle & non propter vltimum finem, quod est impossibile. Volunt enim quæcunque volunt in tali pessimo statu habere & facere, vt dictum est: & sic omnibus abutuntur bonis.

¶*Super Quæstionis sexgesimæquartæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo distinguitur dolor dupliciter, assignando iuxta singula possibilitatem, vel impossibilitatem respectu angeli. Secundò respondetur quæsito vna conclusione affirmatiua de necessario.

¶Quo ad primum dolor dupliciter vt passio, & vt simplex actus voluntatis. Primo modo est impossibilis angelo, secundo modo est possibilis.

Universidad de … Biblioteca

¶Circa hanc partem aduerte, quòd Scot. in primo, distin. 1. q. 3. & in 4. dist. 49. q. 7. imaginatur quodam nouo modo tristitiam & delectationem in angelis & animabus separatis. Distinguit voluntatem vt operatiuam, vt receptiuã, vt productiuam: & imaginatur quod voluntas inquantum operatiua, amat, odit, eligit, &c. Inquantum receptiua, delectatur tristaturque: ita quòd delectari aut tristari non est operari sed pati. Est enim passio consequens operationẽ perfectam: inquantum verò productiua, spirat amore: & sic apud ipsam tam delectatio quàm tristitia semper est passio, sed quandoque est passio cum alteratione organi. Et tunc est passio appetitus sensitiui. Quandoque verò est passio voluntatis, & tunc est ab obiecto præsenti in ipsa voluntate. San. Th. autem vt hic & clarius in prima 2. q. 22. & specialiter in art. 3. & singulariter ad tertium: nescit huiusmodi passiones in voluntate, sed

Ca. 13. to. 5.

actus simplices voluntatis ponit cum similitudine effectus. Nec obstat si dicatur quòd delectatio non est in potestate voluntatis, & quòd consequitur operationem perfectam. Cũ his enim omnibus stat simul quòd sit simplex actus voluntatis: quoniam non quomodolibet disposita voluntas potest liberè non operari, sed stante vna necesse est tunc sequi aliã, &c. Fundamentum autem Autoris hic tactum sed ibi declaratum est, quia passio à pati sumitur. Vnde quot modis dicitur pati, tot dicitur passio: & vt ibi ostenditur, secundum solam receptionem non dicitur passio doloris, vel gaudij, sed secundum quod patiẽs trahitur ad agẽs, quòd in omni actu voluntatis fit: facti sunt enim sicut ea quæ dilexerunt: vnde omnes actus volũtatis hoc modo passiones vocantur, sed propria locutio non est, vt per August. 9. de Ciuit. Dei ibidem allegatum patet.

¶Quo ad secũdum, conclusio est: Dolor necessariò est in dæmonibus. probatur sic: Dæmones multa esse volunt, quæ non sunt, & non esse quæ sunt. ergo dolent. Consequentia probatur ex diffinitione doloris sic sumpti. Antecedens verò probatur quadrupliciter. primò, quia inuidi sunt: secundò, quia pœnis addicti, de ratione enim pœnæ est inuoluntarium: tertiò, quia beatitudine priuantur: quartò quia iniqua eorum voluntas cohibetur à multis.

Quia dolor secundum quod significat simplicem actum volũtatis, nihil est aliud quã renisus voluntatis ad id, quod est vel non est. Patet autem, quòd dæmones multa vellent non esse quæ sunt, & esse quæ nõ sunt. Vellent enim cùm sint inuidi, damnari eos qui saluantur. Vnde oportet dicere, quòd in eis sit dolor. Et præcipuè, quia de ratione pœnæ est, quòd voluntati repugnet: priuantur etiam beatitudine, quam naturaliter appetunt. Et in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd gaudium & dolor de eodem sunt opposita, nõ autem de diuersis. Vnde nihil prohibet, vnum simul dolere de vno, & gaudere de alio: & maximè secundum quod dolor & gaudium important simplices voluntatis actus. Quia non solùm in diuersis, sed etiã vna & eadẽ re potest esse aliquid quod volumus, & aliquid quod nolumus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut in dæmonibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quod autem dicitur, Fact⁹ est, vt nullum timeret: intelligitur de timore Dei, cohibente à peccato. Alibi nanque scriptum est, quòd dæmones credunt & contremiscunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd dolere de malo culpæ propter se, attestatur volũtatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ propter pœnã, attestatur bonitati naturæ, cui malum pœnæ opponitur. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuitat. Dei, quòd dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmon ergo, cùm peruersæ sit voluntatis & obstinatæ, de malo culpæ non dolet.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum aër iste sit locus pœnalis dæmonum.

332 4. di. 45. q. 3. art. 3. ter. & ad quartum. & di. 47. q. 1. ar. 3. q° 4. ad secundum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aër iste nõ sit locus pœnalis dæmonum. Dæmon enim est natura spiritualis. Natura autem spiritualis non afficitur loco. Ergo nullus locus est dæmonibus pœnalis.

¶2. Præterea, Peccatum hominis nõ est grauius quàm peccatum dæmonis, sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis dæmonis. Ergo non aër caliginosus.

¶3. Præterea, Dæmones puniuntur pœna ignis. Sed ĩ aëre caliginoso nõ est ignis: ergo aër caliginosus nõ est loc⁹ pœnę dęmonũ.

lib. 3. c. 10.

¶SED CONTRA est quod August. dicit 1. super Genesim ad lit. quòd aër caliginosus est quasi carcer dæmonibus vsque ad tempus iudicij.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli secundum suam naturam medij sunt inter Deum & homines. Habet autem hoc diuinæ prouidẽtiæ ratio, quòd inferiorum bonum per superiora procuretur: Bonũ autem hominis dupliciter ꝓcuratur ꝑ diuinã prouidentiã, vno modo directè, dũ scilicet aliquis inducitur ad bonũ, & retrahitur à malo, & hoc decẽter fit ꝑ angelos bonos: alio modo indirectè, dũ scilicet aliquis exercetur impugnat⁹ per impugnationẽ cõtrarij. Et hãc procurationẽ boni humani conueniens fuit ꝑ malos angelos fieri, ne totaliter post peccatũ ab vtilitate naturalis ordinis exciderent. Sic ergo dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidẽ ratione suę culpæ, & hic est infernus: alius autẽ ratione exercitationis humanę, & sic debetur eis caliginosus aër. Procuratio autẽ salutis humanæ protẽditur vsque ad diem iudicij. Vnde & vsque tunc durat ministerium angelorum & exercitatio dæmonum. Vnde & vsq; tunc & boni angeli ad nos huc mittũtur, & dęmones in hoc aëre caliginoso sunt ad nostrum exercitium. Licet eorum aliqui etiã nũc in inferno sint ad torquendũ eos, quos ad malũ induxerũt, sicut & aliq boni angeli sunt cũ aĩab⁹ sanctis in cælo. Sed post diem iudicij oẽs mali tam homines quã angeli in inferno erunt, boni verò in cælo.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd locus non est pœnalis angelo, aut animæ, quasi efficiens alterãdo naturam, sed quasi afficiens voluntatem cõtristando, dum angelus vel anima apprehendit, se esse in loco non conuenienti suæ voluntati.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ anima secundum ordinem naturæ non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturę præferũtur hominibus. Vndè nõ est similis ratio.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliqui dixerunt, vsque ad diem iudicij differri pœnam sensibilem, tam dæmonum quam animarũ, & similiter beatitudinem sanctorũ differri vsq; ad diem iudicij. Quod est erroneum & repugnans Apostoli sententiæ, qui dicit 2. Cor. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, domum habemus in cælo. Alij verò licet hoc non concedant de animabus, concedunt tamen de dæmonibus. Sed melius est dicendum, quòd idem iudicium sit de malis animab⁹ & malis angelis: sicut idem iudicium est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicendũ est, ꝙ sicut locus cælestis pertinet ad gloriam angelorum, tamen gloria eorũ non minuitur, cùm ad nos veniunt: quia cõsiderant illum locum esse suum eo modo quo dicim⁹ honorẽ Episcopi non minui, dum actu non sedet in cathedra. Similiter dicendum est, quòd dæmones, licet non actu alligẽtur gehennali igni, dum sunt in aëre isto caliginoso: tamen ex hoc ipso quòd sciũt illam alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadam glos. Iacobi 3. quòd portant secum ignem gehẽnæ, quocunq; vadant. Nec est cõtra hoc, quòd rogauerunt Dominum vt non mitteret eos in abyssum: vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderẽtur à loco in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matt. 8. dicitur ꝙ depræcabãtur eum ne expelleret eos extra regionem.

Glo. ordi.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAQVINTA, de Opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem spiritualis creaturæ, considerãdum est de creatura corporali. In cuius productione tria opera Scriptura cõmemorat, s. opus creationis, cùm dicitur, In principio creauit Deus cælum & terrã, &c. op⁹ distinctionis, cùm dicitur, Diuisit lucẽ à tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamentũ, ab aquis quæ sunt sub firmamẽto. Et opus ornatus, cum dicitur, Fiant luminaria in firmamento, &c. Primò ergo cõsiderandum est de opere creationis. Secundò, de opere distinctionis. Tertiò, de opere ornat⁹.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum creatura corporalis sit à Deo. ¶Secundò, vtrum sit facta propter bonitatem Dei. ¶Tertiò, vtrũ sit facta à Deo mediãtibus angelis. ¶Quartò, vtrũ formæ corporum sint ab angelis immediatè à Deo.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum creatura corporalis sit à Deo.

333 2. dis. 37. q. 1. ar. 2. cor. Et 2. con. c. 6 & 15. Et li. 3. c. 1. Et po. q. 3. art. 5. cor. Et opus. 20. li. 3. c. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit à Deo. Dicitur enim Eccles. 3. Didici quòd omnia quæ fecit Deus perseuerant in æternum. Sed corpora visibilia non perseuerant in æternum. Dicitur enim secunda Corin. 4. quæ

¶Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum quartum.

Titulus clarus est.

¶In corpore duo. Primò respondet quæsito vna cõclusione. Secundò respondet tacitæ obiectioni.

¶Quo ad primũ cõclusio est ista: Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus simpliciter, & aër caliginosus vsque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota, secunda probatur sic, Ratio diuinæ prouidentię habet quod inferiorum bona per superiora procuret. ergo conueniens est quòd hominum bonum indirectè per dæmones procuret: ergo cõueniens est eos iuxta nos in aëre isto locari vsque ad diem iudicij. Prima consequentia & declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo dupliciter procurari bonum hominis, scilicet directè, & indirectè per exercitiũ contrarij. Probatur verò quia dæmones sunt medij inter Deũ & homines, & non totaliter exclusi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt vt directè promoueant nos ad bonũ. restat ergo vt indirectè impugnãdo, s. exercendo nos. Secunda verò consequẽtia quo ad primam partem patet: quia locus debet esse conueniens exercitio. Quo ad secundam autem probatur: quia pugna & exercitium nostrũ vsq; ad diem est iudicij: & declaratur ex opposito, quia angeli boni etiam vsque ad illud tempus huc mittuntur.

¶Quo ad secũdum dicit cùm his stare, quòd aliqui angeli mali mittãtur etiam nunc in infernum, sicut etiam boni multi non sunt hic, sed cum animabus sanctis. Post iudicium verò omnes in inferno, & omnes illi in cælo.

¶Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum primum.

Titulus clar⁹. ly àdeo tenetur effectiuè.

¶In corpore tria facit. Primò refert opinionẽ quandã. Secundò determinat veritatem cõtra eam, respõdendo quæsito. Tertiò satisfacit motiuo aduersariorum.

¶Quo ad primum duo. Primum est opinio Manichæa. Visibilia sunt à Deo malo: secundũ autorit. 2. ad Corint. 4.

¶Quo ad secundũ conclusio respõsiua ad quęsitum est: Corporalia imò oĩa sunt à Deo. ꝓbatur sic: Quandocũque in diuersis inuenitur aliquid vnum, oportet quod illa diuersa illud vnum ab aliqua causa illud recipiant. Sed in omnibus tam corporalibus, quam spũalibus, inuenitur

videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Ergo Deus non fecit corpora visibilia.

¶2. Præterea, Gen. 1. dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ. Experimur enim eas in multis noxias: vt patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliquid dicitur malũ, quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt à Deo.

¶3. Præterea, Id quod est à Deo, non retrahit à Deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturæ corporales retrahunt à Deo. Vnde Apostolus dicit 2. Corinth. 3. non contemplantibus nobis quæ videntur. Ergo creaturæ corporales non sunt à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 120. Qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quod quorundam hæreticorum positio est, ꝙ visibilia ista non sunt creata à bono Deo, sed à malo principio. Et ad argumentum sui erroris assumunt, quòd Apostolus dicit 2. Corint. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. Hæc autẽ positio est omnino impossibilis. Si enim diuersa in aliquo vniãtur, necesse est hui⁹ vnionis causam esse aliquam: nõ enim diuersa secũdum se vniũtur[e]. Et inde est, quod quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnũ, oportet quod illa diuersa illud vnũ ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent calorẽ ab igne. Hoc autem quod est esse communiter, inuenitur in omnibus rebus quantumcũque diuersis. Necesse est esse vnum essendi principium, à quo esse habeant quæcunque sunt quocunque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia[e].

134 Dicitur enim Diabolus esse Deus huius seculi, nõ creatione, sed quia seculariter viuẽtes ei seruiunt, eo modo loquendi quo Apostolus loquitur ad Philip. 3. Quorum Deus venter est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes creaturæ Dei, secundũ aliquid in æternum perseuerant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigẽtur, etiã si sint corruptibiles. Sed quãtò creaturæ magis appropinquant ad Deũ, qui est immobilis, tãtò magis sunt immobiles[e]. Nam creaturæ corruptibiles in perpetuum manent secundum

47 materiam[e], sed mutãtur secundũ formam substantialem.

511 Creaturæ verò incorruptibiles permanent quidem secundum substantiam, sed sunt mutabiles secundũ alia, puta secundum

43 locum[e]. vt corpora cælestia: vel secundũ affectiones, vt creaturæ

49 spirituales. Quod autẽ Apostolus dicit, Quæ videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quãtum ad ipsas res in se consideratas, secundũ quod omnis creatura visibilis subiacet tẽpori, vel secundũ suum esse, vel secundum suum motum: tamen Apostolus intẽdit loqui de visibilibus secundũ quod sunt hominis præmia. Nã præmia hominis quæ sunt in istis rebus visibilibus, tẽporaliter transeunt. Quæ autem sunt in rebus inuisibilibus permanent in æternum. Vnde & suprà præmiserat, Aeternum gloriæ pondus operatur in nobis.

¶Ad secundũ dicendum, quòd creatura corporalis secundum suam naturam est bona: sed non est bonum vniuersale: sed est

D. 285. [d] quoddam bonũ particulare & contractum: secundum quam

323 particularitatem & cõtractionem sequitur in ea cõtrarietas[e], per quam vnum contrariatur alteri, licet vtrunq; in se sit bonum. Quidam autem æstimantes res non ex earum natura, sed ex suo proprio commodo: quæcunque sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non considerantes, quòd id quod est vni nociuum quantum ad aliquid, vel alteri, vel eidem, quantũ ad aliquid est proficuum. Quod nequaquam esset, si secundum se corpora essent mala & noxia.

¶Ad tertium dicendum, quòd creaturæ, quantum est de se, nõ retrahunt à Deo, sed in ipsum ducunt: quia inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, vt dicitur Roma. 1. Sed quòd auertant à Deo, hoc est ex culpa eorum qui insipienter eis vtuntur. Vnde dicitur Sapien. 14. quod creaturæ factæ sunt in muscipulã pedibus insipientium. Et hoc ipsum quòd sic à Deo abducunt, attestatur quòd sunt à Deo. Non enim abducunt insipientes à Deo, nisi alliciendo secũdum aliquid boni

25 in eis existens[e], quod habent à Deo.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.

334 Supra. q°. 25. artic. 5. cor. & opu. 3. cap. 100. & 101.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ creatura corporalis non sit facta propter Dei bonitatem. Dicitur enim Sapien. 1. Creauit Deus vt essent omnia. Ergo omnia sunt creata propter proprium esse, & non propter Dei bonitatem.

¶2. Præterea, Bonum habet rationem finis. Ergo id quod est magis bonum in rebus, est finis minus boni. Creatura autem spiritualis comparatur ad corporalem, sicut maius bonum ad minus bonum. Ergo creatura corporalis est propter spiritualem, & non propter Dei bonitatem.

¶3. Præterea, Iustitia nõ dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed Deus est iustus. Ergo ante omnem inæqualitatem à Deo creatam, est inæqualitas à Deo non creata. Sed inæqualitas à Deo non creata, non potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autẽ corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ ꝓpter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter Dei bonitatem.

¶SED CONTRA est quod dicitur Prouerb. 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Orig. posuit, ꝙ creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Posuit enim, quòd Deus à principio creaturas spirituales solas fecit, & oẽs æquales[e]. Quarũ, cùm essent liberi arbitrij, quædam conuersæ sunt in Deum, & secundum quantitatem conuersionis sortitæ sunt maiorem vel minorem gradum, in sua simplicitate remanẽtes. Quædam verò auersæ à Deo, alligatæ sunt corporibus diuersis secũdum modum auersionis à Deo. Quæ quidem positio erronea est. Primò quidem, quia contrariatur Scripturæ, quæ narrata productione cuiuslibet speciei creaturæ corporalis, subiungit: Vidit Deus quia hoc esset bonum: quasi diceret, quòd vnum quodque ideo factum est, quia bonum est ipsum esse. Secũdum autem opinionem Orige. creatura corporalis facta est: non quia bonum est eam esse, sed vt malum alterius puniretur. Secũdo quia sequeretur, quòd mundi corporalis dispositiõ, quæ nunc est, esset à casu. Si enim ideo corpus solis tale factum est vt congrueret alicui peccato spiritualis creaturæ puniendo: si plures creaturæ spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit solem creatum, sequeretur quòd essent plures soles in mundo. Et idem esset de aliis: hæc autem sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positione remota, tanquam erronea, considerandum est quòd ex omnibus creaturis constituitur totum Vniuersum[e], sicut totum ex partibus. Si autem alicuius totius & partium eius velimus finem assignare, inueniemus primò quidem, quòd singulæ partes sunt propter suos actus, sicut oculus ad videndum. Secundò verò, quòd pars ignobilior est propter nobiliorem, sicut sensus propter intellectum & pulmo propter cor. Tertiò verò, omnes partes sunt propter perfectionem totius, sicut & materia propter formam. Partes enim sunt quasi materia totius. Vlterius autem, totus homo est propter aliquem finem extrinsecum, puta vt fruatur Deo[e]. Sic igitur & in partibus Vniuersi vnaquæque creatura est propter suum proprium actum & perfectionem. Secundò autem creaturæ ignobiliores sunt ꝓpter nobiliores, sicut creaturæ, quæ sunt infra hominem, sunt propter hominem. Vlterius autem singulæ creaturæ sunt propter perfectionem totius Vniuersi. Vlterius autem, totum Vniuersum cùm singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem: inquantum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad gloriam Dei. Quamuis creaturæ rationales speciali quodam modo supra hoc habeant finem Deum, quem attingere possunt sua operatione cognoscendo & amando[e]. Et sic patet, quòd diuina bonitas est finis omniũ corporalium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipso, ꝙ creatura aliqua habet

inuenitur esse. ergo ab aliqua vna essendi causa inuenitur: ille est Deus. ergo. maior declaratur exẽplo seu inductione in habentib⁹ calorem, &c. Et ꝓbatur ratione: quia diuersa vnita, seu cõmunicantia in aliquo (quod idem est) aut ex se, aut ab alio veniuntur. Et quum nõ ex se, quia diuersa vt sic nõ vniuntur: ergo ab aliqua causa vnionis.

¶Aduerte hic, quòd S. Th. breuitati studens, maiorem absolutè assumpsit, sciens tamen sub disiunctione debere intelligi, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnũ specie, genere, siue analogia, oportet vel quòd in oibus illis illud vnũ sit causatum ab aliqua causa extrinseca, vel quòd vnum sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit: & sic intellecta propositio ista euidens est in Philosophia. 150 Tertiò exponit quomodo intelligẽda sit autoritas Apostoli adducta ab hęreticis: vt patet in litera.

¶Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primò adducit opinionem Orige. Secũdò excludit illam. Tertiò respondet quæsito.

¶Quo ad primum duo refert, opinionem, & radicem eius. Opinio est, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione qua ad bonitatẽ suam aspicit, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Radix verò est prioritas creationis spiritualium, æqualitas naturalium, libertas arbitrij. & difformitas quo ad meritum & demeritum, vt patet in litera. 309.

¶Quo ad secũdum dupliciter probat hanc solutionem esse erroneã. Primò, quia cõtrariatur Scripturæ, dicenti creaturam corporalem esse per seipsam bonam: Secundò, ducendo ad impossibile, s. quòd dispositio corporalis mundi quæ nunc est, esset casualis, vt patet in litera. D. 732. & 852. 351

¶Quo ad tertium conclusio responsiua est hæc: Diuina bonitas est finis omnium corporalium. & probatur sic, Totum Vniuersum cũ singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem. ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Antecedens declaratur, ostendendo & graduãdo fines alicuius totius & partium eius, iuxta quadruplicem habitudinem & gradum: primò partium ad sua opera, secundò partiũ inter se, 55 tertiò partiũ ad totũ, 237 & quartò totius ad finẽ extrinsecũ. Et probatur, quia vniuersum est ad imitan

Universidad de Deusto Biblioteca

31 b 237 imitandum & repræsentandum diuinam bonitatem, quod est ad eius gloriam ordinari: cōsequentia verò probatur ex eo quod ex omnibus creaturis cōstituitur vniuersum, sicut totum ex partibus. Ac per hoc idē est finis totius & illarū, communiter loquendo. Nihil enim prohibet, quasdam partes peculiarius secundum ꝓprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per ꝓprias operationes, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet. 250

¶Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶In corpore duo facit. Primò refert opinionem Auicēnæ. Secūdò excludit eam, determinando conclusionem responsiuam quæsito, ratione & autoritate.

¶Quo ad primum opinio est affirmatiua, & patet.

¶Quo ad secūdum conclusio est, Creatura corporalis est immediatè à Deo prima ꝓductione. Probatur primò ratione. Creatio est actio impossibilis creaturæ, prima productio creaturæ corporeæ est creatio, ergo. Minor patet ex idētitate effectus. Ad primā enim productionē spectat producere primum ordinem generationis, & cōsequenter id quod est imperfectissimum & in re: quia imperfectius est sicut prius. Ad creationem quoque spectat idem, quoniam extēdit se vsque ad productionem materiæ primæ, ergo. Maior vero ꝓbatur sic: Causa quantò superior, tātò ad plura se extēdit in causando. ergo ad communius. ergo ad magis substratū. ergo ꝙ primo in omnibus substernitur, propriè pertinet ad causalitatem supremæ causæ. ergo nulla causa secunda potest aliquid producere non præsupposito in re producta, aliquo causato à prima causa. ergo nulla causa potest creare. Antecedens & prima consequētia patent. Secunda verò probatur: quia substratum communius inuenitur semper, quā informans illud: quia informare est restringere & terminare, vt patet de esse, viuere, & intelligere: in quibus est graduum informatio & materia & forma, in quibus rerū duarum est per formationem vnio. Vltima autem consequentia probatur ex ratione creationis: quia scilicet creatio est productio rei secundum totam substantiam nullo præsupposito creato vel increato. Deinde affertur autoritas Scripturæ ad conclusionem.

335 2.di 1.q.1. ar.4.& o pus.15.c.9. & 10.
Ca.4.to.3. 20 541
249
255 242 D.117.

esse, repræsentat diuinum esse, & bonitatem eius e. Et ideo per hoc quòd Deus creauit omnia vt essent, non excluditur quin creauerit omnia propter suam bonitatem.

¶Ad secundum dicēdum, quòd finis proximus non excludit finem vltimum. Vnde per hoc quòd creatura corporalis facta est quodammodo propter spiritualem, nō remouetur, quin sit facta propter Dei bonitatem.

¶Ad tertium dicēdum, quòd æqualitas iustitiæ locum habet in retribuendo. Iustum enim est, quòd æqualibus æqualia retribuantur. Non autem habet locum in prima rerum institutione e. Sicut enim artifex eiusdem generis lapides in diuersis partibus ædificij ponit absque iniustitia: nō propter aliquam diuersitatem in lapidibus præcedentem, sed attendens ad perfectionem totius ædificij, quæ non esset nisi lapides diuersimodè in ædificio collocarentur: sic & Deus à principio vt esset perfectio in vniuerso, diuersas & inæquales creaturas instituit secundum suam sapientiam absque iniustitia, nulla tamen præsupposita meritorum diuersitate.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus angelis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis sit producta à Deo, mediantibus angelis. Sicut enim res gubernatur per diuinam sapientiam, ita omnia sunt per Dei sapientiam facta, secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti. sed ordinare est sapientis, vt dicitur in prin. Metaph. Vnde in gubernatione rerum inferiora per superiora reguntur quodā ordine: vt Aug. dicit 3. de Trini. e Ergo & in rerum productione talis ordo fuit, quòd creatura corporalis tāquam inferior per spiritualem tāquam superiorem est producta.

¶2. Præterea, Diuersitas effectuum demonstrat diuersitatem causarum: quia idem semper facit idem. Si ergo omnes creaturę tam spirituales quàm corporales sunt immediatè à Deo productæ, nulla esset inter creaturas diuersitas, nec vna magis distaret à Deo quàm alia. Quod patet esse falsum: cū propter longè distare à Deo dicat Philosophus quædam corruptibilia esse.

¶3. Præterea, Ad producendū effectum finitum non requiritur virtus infinita. Sed omne corpus finitum est. Ergo per finitā virtutem spiritualis creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus non differt esse & posse: præsertim quia nulla dignitas competens alicui secūdum suam naturam, ei denegatur, nisi fortè ob culpam suam.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis est immediatè à Deo producta.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt gradatim res à Deo processisse. Ita scilicet, quòd ab eo immediatè processit prima creatura, & illa produxit aliam: & sic inde vsque ad creaturā corpoream e. Sed hęc positio est impossibilis. Quia prima corporalis creaturæ productio est per creationem, per quam etiam ipsa materia producitur e. Imperfectū enim est prius quàm perfectum in fieri. Impossibile est autem d, aliquid creari nisi à solo Deo.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quanto aliqua causa est superior, tātò ad plura se extēdit in causando e d. Semper autem id quod substernitur in rebus, inuenitur communius quàm id, quod informat & restringit ipsum: sicut esse quàm viuere & viuere quàm intelligere e, & materia quàm forma. Quantò ergo aliquid est magis substratum, tātò à superiori causa directè procedit. Id ergo quod est primò substratum in omnibus, propriè pertinet ad causalitatem supremæ causæ. Nulla igitur secunda causa potest aliquid producere nō præsupposito in re producta aliquo quod causatur à superiori causa. Creatio autē est productio alicuius rei secundum suam totam substantiam, nullo præsupposito quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatum e. Vnde relinquitur, quòd nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo vt Moyses ostenderet corpora omnia immediatè à Deo creata, dixit, In principio creauit Deus cælum & terram.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd in productione rerum est aliquis ordo, non quidem vt vna creatura creetur ab alia e, (hoc enim impossibile est) sed ita quòd ex diuina sapientia diuersi gradus in creaturis constituuntur.

¶Ad secundum dicendum, quòd ipse Deus vnus absque suæ simplicitatis detrimento diuersorum cognoscitiuus est, vt suprà ostensum est. Et ideo etiam est secundum diuersa cognita diuersorum productorum causa per suam sapientiam: sicut & artifex apprehendendo diuersas formas, producit diuersa artificiata.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantitas virtutis agentis non solùm mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modum faciēdi e. quia vnum & idem aliter fit & à maiori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo, vt nihil præsupponatur, est virtutis d infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere potest.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum formæ corporum sint ab angelis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd formæ corporum sint ab angelis. Dicit enim Boë. in libro de Trinitate, quòd à formis quæ sunt sine materia, veniunt formæ quæ sunt in materia. Formæ autē quæ sunt sine materia, sunt substantiæ spirituales: formæ autem quæ sunt in materia, sunt formæ corporum. Ergo formæ corporum sunt à spiritualibus substantiis.

¶2. Præterea, Omne quod est per participationem, reducitur ad id quod est per essentiam e. Sed spirituales substantiæ per suam essentiam sunt formæ, creaturæ autem corporales participant formas. Ergo formæ corporalium rerum sunt à spiritualib⁹ substantiis deriuatæ.

¶3. Præterea, Spirituales substantiæ magis habent virtutem causandi quàm corpora cælestia. Sed corpora cælestia causant formas in istis inferioribus. Vnde dicuntur esse generationis & corruptionis causa. Ergo multo magis à spiritualibus substantiis formæ quæ sunt in materia deriuantur.

¶SED CONTRA est quòd August. dicit 3. de Trinit. quòd non est putandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Illi autē ad nutum dicitur seruire corporalis materia à quo speciem respicit: non ergo formæ corporales sunt ab angelis, sed à Deo e.

¶Aduerte hic primò, quòd quum dicitur de ratione creationis non producere rem nullo præsupposito, quòd nō negatur simpliciter omne præsuppositum: quoniam semper præsupponitur agens & quandoque materia, vt patet in creatione animæ intellectiuæ: sed negatur omne præsuppositum, quòd sit aliquid illius quod est per se primo terminus illius creationis. Ita quòd creari dicitur illud quod sic producitur, quòd nihil ei⁹ præsupponitur. Tunc enim tota eius substātia syncategorematicè producitur. Notanter autem dixi quòd per se primò terminat productionem: alioquin omnes formæ crearentur, quoniam nihil earum supponitur, quoniam subiectum nihil earum: secundum tamen veritatem, ideo non creantur, quia non fiunt per se, sed ad fieri compositorum, vt Arist. adinuenit: quia hac sola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & sufficiunt ad creari duo & quòd per se fiat, & quòd nihil eius præsupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc est enim ex nihilo fieri.

¶Aduerte secūdò, quòd ratio adducta hic ad excludendum creationis actum à causis secūdis, si subtiliter perspiciantur, & ad memoriam reducantur dicta superius in quæstione quadragesimaquinta, cōcludit non solùm quòd nulla secūda causa potest propria virtute creare quod prima facie sonat, sed etiam quod nec instrumentaliter aliqua earū hoc possit: quoniam si primum ordine compositionis in re est prius effectus primæ causæ: nihil fingi potest præuium quod ad causam aliquam instrumentalem spectet, quoniam ante primum nihil est. & tamen constat instrumentum omne ad præuium aliquid agendum apponi, vt ex supra dictis patet.

¶Super Quęstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.

Titulus clarus est. ¶In corpore duo principaliter facit. primò refert opinionem affirmatiuam diuersimodè tamen à Platone, Auicenna & quibusdam modernis hæreticis dictam. Secundò respondet quæsito.

¶Quo ad primum quatuor refert [illegible] Platone, scilicet, & quod ponebat formas materialium separatas, & quod ponebat eas iuxta ordinem formarum materialium

241 D.563. 23
238
97 a 509
q.14.artic. 11.& q.15. art.2.
c 242 D.409.
336 2.dist.36. q.2.arti.1. cor. Et 2. dis.1. qō.1. ar.4m.& dist.18.qō. 2.ar.3.cor. & 3.con.c. 34.& 69. Et opu.34 cor.2. Ante medium. 136
Ca.8.to.3.
541

terialiū: & quòd ab his formis deriuātur formę materiales in materia, & ꝙ hoc fit per modū participationis & assimilationis cuiusdā. Ex Aui. verò refert tria, s. ꝙ sunt quædam substātiæ separatæ non denaturis inferiorū, quas angelos dicimus: & ꝙ in mente earū sunt formæ naturalium sicut in artifice, & ꝙ ab illis effluūt formæ naturales. Ex hæreticis autē duo, s. Deum esse creatorē omnium, & diabolum formare materiam corporalem per varias species.

¶Quo ad secūdum tria. Primò, quòd formæ corporū nō per se fiunt. Secundò, quòd eo modo quo fiunt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt à causis ꝓpinquis, à substantiis separatis vt motoribus ad formas, & à Deo vt à prima causa. Tertiò, quòd in prima rerū cōditione, formæ corporales ꝓductæ sunt à solo Deo. Prima conclusio probatur sic: Eius est fieri cui⁹ est esse & eodem modo: quia fieri terminatur ad esse: sed formæ nō sunt per se, sed quasi ipsis cōposita sint. igitur nec fiunt per se. Et cōfirmatur autoritate Arist. 7. Met. Et sic patet radix erroris omniū recitatorum. Secūda verò cōclusio ꝓbatur eodē medio, adiuncta alia ꝓpositione, s. quòd vnumquodque fit à sibi simili, sic, Compositū per se primò fit, & forma nō fit nisi ad factionē cōpositi: ergo formæ corporales causantur nō quasi influxæ ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potentia in actū ab aliquo agente cōposito. Et ꝓbatur cōsequētia: quia oē quod fit, fit à sibi simili. Ex hoc enī probatur prima pars sic: Forma non fit, ergo nō oportet ab aliqua forma immateriali eāderiuari. Et antecedēs patet: tum ex 7. Met. tū ex ratione, quia eiusdē & eodē modo est esse & fieri. formæ autem non sunt quasi ipsæ sint, ergo nec fiūt. Deducatur etiā secūda pars sic. Compositum fit: ergo à cōposito, aliàs nō fieret à sibi simili: ergo à trāsmutante materiam de potētia in actum. Nullo enim alio modo cōpositum agere potest. Ex his si adiungas, quòd forma nō alia ratione est: nisi vt qua cōpositū est. sequitur euidēter ꝙ ab eodem cōposito per trāsmutationē materiæ educitur forma. Reliquæ verò partes huius secūdæ cōclusionis, s. quòd formæ fiunt à substantiis spūalibus tanquā à mouentibus ad formas, & à Deo tāquā à prima causa. Et probatur: quia cōposita agentia mouentur à substātiis spiritualibus, vt Augu. dicit. Et

D.642.
34 342 419
542 241 249
Text.8.& lib.7.text. 26.27.& 32.
241 245 542
& a 541 & b 543 Cap.4.& 5.tom.3.
542
Tracta. in Ioan. to.9. & 1. de ge. ad li. c.4.

¶RESPONDEO dicendum, quòd opinio fuit quorundā, quòd omnes formę d corporales deriuantur à substātiis spiritualibus, quas angelos dicimus. Et hoc quidem dupliciter aliqui posuerūt. Plato enim posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formari à formis sine materia subsistentibus, per modum participationis cuiusdā e. ponebat enim hominem quēdam immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de aliis, ex quibus constituuntur hæc singularia sensibilia, secundū quòd in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis, per modū assimilationis cuiusdam, quā participationem vocabat. Et secundū ordinē formarum ponebant Platonici ordinem substātiarum separatarū. Puta quòd vna substantia separata est, quæ est equus, qui est causa omniū equorum: supra quam est quædam vita separata, quam dicebant per se vitam & causam omnis vitæ. Et vlterius quādam, quam nominabāt ipsum esse & causam omnis esse. Auicen. verò & quidam alij non posuerunt formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solùm in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualiū existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas, quæ sunt in materia corporali e. Sicut à formis, quæ sunt in mente artificis, procedunt formæ artificiatorum. Et in idem videtur redire quod quidam moderni hæretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corporalem à diabolo formatam, & per varias species distinctam. Omnes autem hæ opiniones ex vna radice processisse vidētur. Quærebant enim causam fomarum ac si ipsæ formæ fierent secundum seipsas. Sed sicut probat Arist. in 8. Met. id quod propriè fit, est cōpositum e. Formæ autem corruptibilium rerum habent vt aliquando sint, aliquando nō sint absque hoc, ꝙ ipsæ generētur, aut corrumpantur: sed compositis generatis, aut corruptis, quia etiā formæ non habent esse, sed composita habent esse per eas: sic enim alicui cōpetit fieri sicut & esse. Et ideo cùm simile fiat à suo simili, non est quærenda causa formarum corporalium aliqua forma immaterialis, sed aliquod compositum, secundū quòd hic ignis generatur ab hoc igne. Sic igitur formæ corporales causantur, nō quasi influxæ ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potētia in actū ab aliquo agēte composito. Sed quia agens compositum, quod est corpus, mouetur à substātia spirituali creata e, vt August. dicit 3. de Trin. sequitur vlterius, quòd etiam formæ corporales à substantiis spiritualibus deriuentur, non tanquam influentibus formas, sed tāquam mouentibus ad formas. Vlterius autem reducuntur in Deum, sicut in primā causam etiam species angelici intellectus: quæ sunt quædā seminales rationes corporalium formarum. In prima autem corporalis creaturæ productione non consideratur aliqua transmutatio de potētia in actum. Et ideo formæ corporales quas in prima productione corpora humana habuerūt, sunt immediatè à Deo productæ e, cui soli ad nutū obedit materia tanquā propriæ causæ. Vnde ad hoc significandum Moyses singulis operibus præmittit: Dixit Deus, fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerum per verbum Dei facta, à quo secūdum Aug. est omnis forma, & compago, & concordia partium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Boet. intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Apost. dicit Hebr. 1. Fide credimus, aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicendum est quòd ab eis veniunt formæ quæ sunt in materia, non per influxum, sed per motum.

¶Ad secundum dicendū, quòd formæ participatæ in materia, reducūtur non ad formas aliquas per se subsistētes rationis eiusdem, vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellect⁹ angelici e (à quibus per motum procedunt) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (à quibus etiā formarum semina sunt reb⁹ creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

¶Ad tertium dicendum, quòd corpora cælestia causant formas in istis inferioribus, non influendo sed mouendo e.

QVÆSTIO SEXAGESIMASEXTA, de ordine creationis ad distinctionem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere distinctionis. Et primò considerandum est de ordine creationis ad distinctionem. Secundò de ipsa distinctione secundum se.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum informitas materiæ creatæ præcesserit tempore distinctionem ipsius. ¶Secundò, vtrum sit vna materia omnium corporalium. ¶Tertiò, vtrum cælum empyreū sit concreatum materiæ informi. ¶Quartò, vtrum tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur enim Gen. 1. Terra erat inanis & vacua: siue inuisibilis & incomposita, secundum aliam literam. Per quod designatur informitas materiæ, vt August. dicit. Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

¶2. Præterea, Natura in sua operatione Dei operationē imitatur: sicut causa secūda imitatur causam primā. Sed in operatione naturæ informitas tempore præcedit formationem: ergo & in operatione Dei.

¶3. Præterea, Materia potior est accidente: quia materia est pars substātiæ. Sed Deus potest facere, ꝙ accidens sit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

¶SED CONTRA, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nunquam fuit informe.

¶2. Præterea, Creaturæ corporalis formatio facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni autē opponitur cōfusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcessit tēpore formationem materiæ, sequitur à principio fuisse cōfusionē corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerūt Chaos.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones Sanctorū. Augustinus enim vult, quòd informitas materiæ corporalis nō præcesserit tēpore formationē ipsius, sed solùm origine, vel ordine naturæ. Alij verò, vt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus, volunt, quòd informitas materię tēpore pręcesserit formationem.

ipsæ species intellectus angelici reducuntur in primā causam: quasi rationes seminales in agens perfectū & primariū. Tertia cōclusio, Formæ corporales in prima rerū cōditione fuerunt immediatè à Deo. Et probatur: quia nulla ibi interuenit trāsmutatio de potētia ad actū. & soli deo obedit materia ad nutū. Secūdò cōfirmatur autoritate Scripturæ, Gene. 1. vt patet in litera.

¶Aduerte hic diligēter, quòd formam fieri per trāsmutationē, & ipsam educi de potentia ad actum, nō differūt. Et ꝓpterea nō est idē formā recipi in materia, & educi de ipsa: sed oportet ꝙ forma ex vi transmutationis resultet. Imaginandum est enim formas oēs educibiles præesse in materia in potentia, quasi latitātes sub potestate ipsius: & esse in ea vim causatiuā earū, materialiter tamē: ita quòd accedente determinato agēte ad certam speciē, & trāsmutante materiā, illa ex vi talis mutationis mutatur: nō ex eo ꝙ habet in se aliquid extrinsecus adueniēs, sed ex eo ꝙ habet indeterminatè, paulatim determinatur ad habendū distinctè quod in se prius habebat cōfusè. Hæc enim est vis determinatæ transmutationis.

¶Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum primum.

Titulus clarus est. ¶In corpore tria principaliter facit. Primò refert diuersitatem opinionū. Secūdò ostēdit sententiā Augustini oporteret veram fateri. Tertiò sententiam aliorum tractat.

¶Quo ad primum duo dicit, s. ipsas opiniones contrarias de quæsito, & radicem, quòd in rei veritate nō sunt cōtrariæ propter æquiuocationem informitatis.

¶Quo ad secundū duo dicit. Primò quid nominis ipsius informitatis apud Aug. significat eā negationem oīsformę. Secūdò conclusionē responsiuam apud eundē, informitas materiæ nō præcessit duratione ei formationē, aut distinctionē, sed natura tantùm. Et de formatione quidē ꝓbatur: quia sequeretur quod esset ens in actu sine actu. De distinctione verò: quia sequeretur opinio Antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et cōsequenter generari non esse nisi alterari: quia omnis forma generata nō faceret ens simpliciter, sed adueniret illi. Quòd aūt præcedat natura, sicut potētia actum, & partes totū, probatur ex eo ꝙ talis informitas est cōditio materiæ primę secundū se.

¶Circa

b 236
c 355
337 infr.q.69. art.1.& 2. cor. & qō. 74 arti.2. cor. Et po. q.4.ar.1.et ar.2.co. lib.12.confess.c.12.et lib.2.super Gen.ad li. ca.11.
lib.1.super Ge.c.15. t.3. Basi. homi. 2. in hexa. Ambr. 1. hexam.c.8. to.4. Chrisost. homil. 2. in Gen. to.1.

¶Circa hanc partem aduerte,quod ad hunc locum videntur spectare qōnes duæ:altera est,an materia possit esse sine forma:altera,an detur forma corporeitatis,quasi forma coæua materiæ. Sed prima quidem non directè ad hunc spectat locum , quoniam nō de diuina potentia , sed de rerū ordine sermo est, constat autem etiam secūdū aduersarios,quòd secundum rerum ordinem materia nō potest esse sine forma.Vnde de hoc specialis requiratur quæstio in Cōmentariis de ente & essentia.Secūda autem quum de pluralitate formarū inferius tractabitur,aliqualiter tractabitur.

¶Quo ad tertium quinque dicit. primò quid nominis informitatis apud Basilium , Ambrosium & Chrysostomū , scilicet negationē formositatis. Secundò conclusionem respōsiuam . Informitas præcessit duratione formationem. Tertiò discordiam August. & cōcordiam in hoc.Quartò triplicem distinguit formositatem ex Scriptura, luminis in cælo & corpore diaphano,visibilitatis in terra,& decoris vegetantium in eadem. *Loco citato in princ. cor. art.* Quintò informitates oppositas ex verbis Scripturæ accipit : & patet in litera.

¶*Super Quæstionis sexagesimasextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. Vna propriè sumitur pro vnitate generis physici, quæ ppriè est vnitas materiæ,vt 5. Met.

551 ¶In corpore duo principaliter. Primò tractat opiniones partis affirmatiuæ: secundò partis negatiuæ.

349
360
Quo ad primum duas opiniōes tractat, prima est Antiquorum, secunda,est Auicebron. Vtrique enim ponūt vnam omnium materiam. In opinione Antiquorum tria dicit , scilicet opinioné eorū, & Platonis defensioné,& Arist.cōtra eos impugnationé. In opinione Auicebrō tria quoque dicit , scilicet opinionem eius,& fundamētū eius,& impugnationé cōtra eum: qui sequitur,quòd generari nō est nisi alterari.

¶Quo ad secundū duas quoque opiniones tractat,scilicet Auer.&suā: tali ordine.Primò probat hanc negatiuā,Materia corruptibilium & incorruptibiliū non est vna.In hac enim cōuenit cum Auer.& discrepat ab omnibus supradictis : ex eisdem enim fundamētis eliditur opposita opinio. Probat autē eam tali ratione, Materia secundum id quod est,est in potentia ad formam:ergo secundum se est potentia ad oēs formas quibus est

Locū cita. in arg. & li.1.de Gē. cōtra Manich, ca. 5. & 7. to.1.

Et quāuis hæ opiniones videātur esse contrariæ,tamen parū ab inuicem differunt. Aliter enim accipit informitaté materiæ August.quàm alij. Aug.enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ : & sic impossibile est dicere q̄ informitas materiæ tēpore præcesserit vel formationem ipsius , vel distinctionem.Et de formatione quidem manifestum est.Si enim materia informis præcessit duratione,hæc erat iam in actu,hoc enim duratio importat. Creationis enim terminus est ens actu:ipsum autem quod est actus,est forma.Dicere igitur materiam præcedere sine forma,est dicere ens actu sine actu. Quod implicat cōtradictionem.Nec etiam potest dici,quòd habuit aliquam formam communem , & postmodum superuenerunt ei formæ diuersæ quibus sit distincta. Quia hoc esset idē cum opinione Antiquorum naturaliū, qui posuerunt materiam primam esse aliquod corp⁹ in actu, puta ignem,aërem,aut aquam,aut aliquod medium.Ex quo sequebatur quòd fieri non esset nisi alterari.Quia cùm illa forma præcedēs daret esse in actu in genere substātiæ, & faceret esse hoc aliquid:sequebatur q̄ superueniens forma non faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. Quod est ppriū formæ accidentalis.Et sic sequentes formæ essent accidentia,secundum quæ non attenditur generatio,sed alteratio. Vnde oportet dicere,q̄ materia prima neque fuit creata omnino sine forma,neque sub forma vna communi,sed sub formis distinctis. Et ita si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundum se non habet aliquam formam,informitas materię non præcessit formationem seu distinctionem ipsius tēpore , vt Aug. dicit, sed origine seu natura tātùm, eo modo quo potētia est prior actu, & pars toto.Alij verò Sancti accipiunt infirmitaté,non secundum quòd excludit omnem formam , sed secundum quod excludit istam formositatem & decorem,qui nūc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicunt quòd informitas materiæ corporalis duratiōe præcessit formationem eiusdem. Et sic secundum hoc quantum ad aliquid cum eis Aug.cōcordat & quātum ad aliquid discordat,vt infrà patebit. Et quantum ex litera Gen.accipi potest,triplex formositas deerat ,pter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim à toto corpore diaphano(q̄ dicitur cælum)pulchritudo lucis.Vnde dicitur q̄ tenebræ erant super faciem abyssi. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Vna quam habet ex hoc quòd est aquis discooperta, & quātum ad hoc dicitur, quòd terra erat inanis & vacua , siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere non poterat propter aquas vndique eam cooperientes. Alia verò , quàm habet ex hoc quòd est ornata herbis & plantis.Et ideo dicitur,quòd erat vacua & incomposita,id est nō ornata, secundum aliam literā.Et sic cùm præmisisset duas naturas creatas,scilicet cælū & terram , informitatem cæli expressit, per hoc quod dixit, Tenebræ erāt super faciē abyssi,secūdum quod sub cælo etiam aër includitur,informitaté verò terrę per hoc,quòd dixit,terra erat inanis & vacua.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd terra aliter accipitur in loco isto ab Augu. & aliis Sāctis.Aug.enim vult q̄ nomine terræ & aquæ significetur in hoc loco ipsa materia prima.Non enim poterat Moyses rudi populo primam materiam exprimere nisi sub similitudine rerum eis notarum. Vnde & sub multiplici similitudine eam exprimit non vocans eam tantùm aquam , vel tātùm terram,ne videatur secūdum rei veritatem materia prima esse vel terra, vel aqua.Habet tamen similitudinem cum terra,inquantum subsidet formis:& cum aqua,inquantum est apta formari diuersis formis.Secundum hoc ergo dicitur terra inanis &vacua,vel indiuisibilis & incōposita:quia materia per formam cognoscitur. Vnde in se considerata dicitur inuisibilis vel inanis, & eius potentia per formam repletur.Vnde & Plato materiam dicit esse locū. *In lib. 32. & est de natura.* Alij verò Sancti per terram intelligunt ipsum elemētum.Quæ qualiter secundum eos erat informis,dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd natura producit effectum in actu de ente in potētia. Et ideo oportet vt in eius operatione potentia tempore præcedat actum,& informitas formationē. Sed Deus producit ens actu ex nihilo. Et ideo statim potest pducere rem perfectā,secundum magnitudinem suæ virtutis.

¶Ad tertium dicendum,quòd accidēs cùm sit forma,est actus quidam:materia autem secūdum id quod est,est ens in potentia.Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quā accidenti sine subiecto.

¶Ad primum verò,quod obiicitur in cōtrarium,dicēdum est, quòd si secūdum alios Sanctos informitas tempore præcessit formationem materiæ:non fuit hoc ex impotentia Dei , sed ex eius sapientia , vt ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

¶Ad secundum dicendum,quòd quidam antiquorum naturalium posuerunt confusionem excludentem omnem distinctionem,præter hoc quòd Anax.posuit solum intellectū distinctū & immixtū. Sed ante opus distinctionis Scriptura sacra ponit multiplicem distinctionem.Primo quidem cæli &terræ:in quo ostenditur distinctio etiam secundum materiam,vt infrà patebit. 249 349 a Et hoc cum dicit,In principio Deus creauit cælum & terram,&c.Secundo per distinctionem elementorum,quātum ad formas suas:per hoc quòd nominat terrā & aquam. *Quæst.69. artic.1.* Aërem autem & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus,quibus Moyses loquebatur,huiusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra & aqua,quamuis Plato aërem intellexerit significari p hoc quòd dicitur spiritus Domini: quia etiā aër spiritus dicitur:ignem vero intellexerit significari per cęlum,quod igneæ naturæ esse dixit,vt Aug.refert in 13.lib.de Ci. Dei. *In compē. in Timæū c.26. Cap.11. Libr.2.perplexorum c.30.* Sed Rabbi Moyses in aliis cum Platone concordans,dicit ignem significari per tenebras:quia vt dicit,in propria sphæra ignis non lucet.Sed magis videtur esse cōueniens quod prius dictum est:quod spiritus Domini in scriptura nō nisi pro spiritusancto cōsueuit poni. 349 Qui aquis superferri dicitur,nō corporaliter,sed sicut voluntas artificis superfertur materiæ quā vult formare.Tertia distinctio significatur secundū situm:quia terra erat sub aquis , quibus inuisibilis reddebatur. Aër vero qui est subiectū tenebrarū,significatur fuisse super aquas : per hoc quod dicitur, tenebræ erant super faciem abyssi.Quid autem distinguendum remaneret,ex sequentibus apparebit. *Quæst.71.*

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum vna sit materia informis omnium corporalium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vna sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim August. 12. confes. Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatum. Alterum quod erat informe. Et hoc dicit esse terram inuisibilem & incompositam , per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo vna est materia omnium corporalium.

338 2. dist.12. art.1.& 2. con.c.16.§ 8. & opusc. 3.c.34. Et op.15.c.4.7. Et op.42. c.14.& 15. & 1.eccl. l. 6.co.2.&3. Ca.12.t.1. Text.10. tom.3.

¶2.Præterea, Philosophus dicit in 5. Meta. quòd illa quæ sunt vnum in genere, sunt vnum in materia:Sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est vna materia.

¶3.Præterea,Diuersus actus fit in diuersa potentia,& vnus in vna.Sed omnium corporū est vna forma, scilicet corporeitas. Ergo omnium corporalium est materia vna.

¶4.Præterea,Materia in se considerata,est solum in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata, est vna tantùm omnium corporalium.

¶SED CONTRA, Quæcunque conueniunt in materia, sunt transmutabilia adinuicem, & agunt & patiuntur abinuicem:vt dicitur in primo De generatione.Sed corpora cælestia & inferiora non sic se habent adinuicem.Ergo eorum materia non est vna. *A tex.54 vsque ad 54.to.2.*

¶RESPONDEO dicendum , quòd circa hoc fuerūt diuersæ opiniones Philosophorū. Plato enim & oēs Philosophi ante Ari.posuerūt oīa corpora esse de natura 4.elementorum. Vnde cùm 4.elementa communicent in vna materia vt mutua generatio & corruptio in eis ostēdit:per cōsequēs sequebatur q̄ omnium corporum sit materia vna.Quòd autem quædā corpora sint incorruptibilia , Plato ascribebat non cōditioni materiæ *In Timæo.*

communis : ergo habendo vnam illarū remanet in potentia ad ómnes alias formas;ergo est simul sub forma vna & priuatione alterius : ergo si vna est corruptibilis & incorruptibilis compositi , erit idem simul corruptibile & incorruptibile secundum naturam : ergo impossibile est esse vnam materiam corruptibilium & incorruptibilium. Secunda consequentia probatur : quia si habendo vnam , non remaneret in potētia ad reliquas, hoc esset quia illa forma,quam habet,perficeret eam sic,quòd non relinqueret potentiam ad alias : sed hoc non potest esse. Probatur dupliciter. primò,quia materia per vnam nō fit actu nisi secundum potentiam ad illam.secundò,& est exclusio responsionis,quia materia secundum se indifferenter se habet ad formam perfectam & imperfectam.

¶Circa hanc partem aduerte,quòd Sco.contra cōclusionem, Ægidius verò contra rationē & cōclusionem instat.Vnde hic in 2.dist.12.rationē hanc nititur soluere, negando secundam consequentiam:imaginatur enim quod materia lunæ non sit in potentia ad formam ignis,quia forma lunæ non habet contrarium,& sic nō est priuata,nec appetit illā,Sed reuera mirū est de tam præclaro discipulo,quomodo à tanto declinauit magistro,in re tam patula. Priuatio enim (vt habetur 4. Meta.) est negatio in subiecto apto nato:sed materia lunæ est secundum se apta nata recipere formā ignis,& habet negationē eius.ergo in materia lunæ est priuatio formæ ignis.nec potest responderi ad hoc,nisi negando rationē priuationis. Vnde S. T.& Sco.conati sunt excludere respōsionem in litera tactam,quia apparētiam habet,non istam quæ nihil valet:stat ergo ratio. Contra cōclusionem autem dupliciter arguitur:primò impugnando in cælo materiā quæ est pura potētia , secundo impugnando q̄ alterius rationis.Contra primū arguit Sco.in 2.dist.14.q.1. in cælo non est potētia contradictionis.ergo in eo non est in materia quæ est purè potentia.Antecedens ex nono Meta.tex.17.consequentia probatur,potentia pura est secundum se ad esse & non esse.Et cōfirmatur hoc motiuum : quia pura potentia prius natura habet priuationem quàm formam. probatur, quia priuationem habet ex se,formam ab alio:sicut aër se habet ad tenebras & ad lumen.Et confirmatur:quia materia est per quam res potest esse & non esse: & materia primo Physicorum est principium vnum subiecto,& duo secundum rationem , propter priuationem.ergo. Arguunt quoque contra idem alij,quia si cælum esset compositum ex materia & forma,non esset opus anima siue intelligentia motrice. & tenet sequela:quia formam sequeretur motus circularis : sicut motus deorsum sequitur formam grauis.Contra secundum verò arguit primò Scot.vbi suprà. non dantur duo primi fines,nec duo prima agentia,ergo nec dantur primæ materiæ duæ.

¶Præterea,Materia solis,dato q̄ nō sit in potētia ad aliā formā,est tamen secundum se in potētia ad formam solis & eius priuationem.ergo est in potentia contradictionis,& consequenter corruptibile erit quantum est ex se corpus cæleste. Ægidius verò vbi suprà contra hoc idem arguit.Primò quia negatio omniū formarū cōstituit vnitatem materiæ secundum se,sed seclusa omni forma tam cælesti quàm inferiori,inuenitur omnis materia cū abnegatione omnis formæ : ergo omnis materia secūdum se est vna & eadem negatiuè,vt de materia omnium inferiorum dicimus.Secūdò quia actus est qui distinguit & separat 7.Meta. tex.40. ergo in pura potētia nulla potest esse distinctio seclusis actibus.Tertiò,si darētur diuersæ puræ potentiæ,sequeretur q̄ inter actū & potentiam purā non esset maxima distantia positiua:hoc nō potest intelligi, ergo, & probatur sequela : quia positis duabus puris potentiis diuersarū rationum, vt hic ponitur , oportet q̄ altera magis distet ab actu puro,quàm altera:ergo distātia vnius potentiæ puræ non est maxima.hæc sufficiant hic:quoniā solutio horum erit manifestatio reliquorum.

¶Ad euidentiam huius rei aduerte diligentissime , quòd si quis naturam materiæ vt sic cōsiderauerit, facilè omnium rationem reddet.Materia enim secundum se, secundum id quod est,vt in litera dicitur , non est aliquod ens nisi substantialis potentia ad formam,nec aliam naturam habet:& hoc est eius quod quid est. Verùm hoc non contingit vno modo,sed duobus:quia esse ad formā contingit dupliciter,scilicet ad formam secundum genus, & ad formam talem secundum speciem.Quum enim oporteat potētiam omnem aliquem actum per se primò respicere,vt adæquatum sibi,per quem diffinienda est,vt patet 9. Meta. consequens est vt substantialis potentia materiæ respiciat vt adæquatum actum , aut formam talem secundum genus aut secundum speciem : indiuidua enim extra artem sunt. Inter hos autem duos modos hæc est manifesta differentia,quòd potētia ad formam vnam genere tantùm est ad plures species : potentia verò tantùm ad formā vnam specie non est ad plura,nisi fortè per accidens,puta quia species illa multiplicabilis esset numeraliter.Ex hac autem differentia sequitur alia, scilicet quòd potentia primo modo habet priuationem annexam : potentia verò secundo modo non.& patet sequela:quia materia quæ est in potentia ad plura , habendo vnū actu,adhuc est in potentia ad aliud:ac per hoc priuatur illo:potentia enim ad aliquid cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet. Materia verò cuius est potētia ad vnum solum,quum habendo illud nullo sibi possibili careat: nullam habet priuationem.Nec pertransibis hic,sed philosophicè subsiste:& considera quòd nulla res appetit negationē aut malum, nisi quia appetit bonum,cui est annexa negatio alterius.Sicut calefactibile appetendo calorem , appetit negationem frigoris,& ignis appetēdo perpetuitatem sui,corruptionē aquæ ex consequenti appetit.Et proptera si potentia aliqua non est ad aliam formam non habet congenitam priuationem eius formæ quam habet,aliter appeteret primò non esse quod non est intelligibile.Vnde in proposito sic contingere rationi consonat. Et quòd materia prima horum inferiorum est potentia substantialis respectu omnium formarum rerum generabilium & corruptibilium,ac per hoc respicit per se primò vt actum adæquatum formam substantiæ generabilis : sub qua quoniam multæ sunt species,oportet ipsam sub vna esse in potentia ad aliam,& consequenter illa priuatam:& sic omnia sunt adinuicem generabilia , &c. Et quòd materia cælestis corporis non est ad actum vnum tantum secundum genus , sed vnum specie atoma:ita quòd non est putandum,quòd materia cæli respiciat formam cęlestem vt actu adæquatum. quia sic sequeretur potentia ad plura, & priuatio & corruptibilitas ab intrinseco:sed quòd materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantùm,& materia solis ad formam solis tantùm , & sic de aliis: ita quotquot sunt species corporum cælestium,tot sunt genera physica eorum. Et hoc quod dico,cæli materia , non significat aliquam vnam materiam , sed quoddam analogum omnibus materiis cælestium corporum. Ad rationem ergo Scot. & Auer.dicito dupliciter,primò secundum rem,secundò ad hominem , id est secundum modum loquendi Arist.9.Meta. secundum rem distingue quòd potentia passiua est duplex.Quædam purè receptiua , quæ scilicet nulla passione media recipit formam.Quædam verò receptiua & passiua simul:ita q̄ & agitur ab agente, & recipit formam.Modò dico,& ita est,quòd potentia purè receptiua non est potentia contradictionis,potentia autem receptiua & passiua simul hæc est contradictionis. Ex dictis autem patet, quod materia lunæ est potentia receptiua tantùm,quoniam nulla passione aut actione media materia habet illam formam : & patet hanc distinctionem esse verā in potētia cæli respectu suæ figuræ. Illa enim non est contradictionis,& tamen receptiua,non tamen passiua. Et si contra instetur , quia potentia secundum se est indifferens ad actum & negationem : vel quod plus est,prius natura habet negationem : quia secundum se ex Aui.6.Meta. c.2.Respondeatur negando consequentiam,si antecedens fiat negatiuè: vel antecedens,si fiat positiuè.Ista enim propositio negatiua est vera,Potentia non ex se habet actum:sed ex hac non sequitur affirmatiua,ergo ex se habet nōactum,quod est esse in potentia contradictionis secundum se, ad actum, scilicet & nō actum, illa verò affirmatiua,Potētia ex se habet nō actū,est falsa:& similiter ista est falsa, Potētia ex se non habet actū magis quam non actum:quoniā ex se in proprio genere causæ,scilicet materialis,ita vēdicat sibi actū talé,q̄ nullo modo oppositum: quoniā ita talé, q̄ nullum alium.Ad hominem verò scito,q̄ Ari.9. Meta.tex. 27. qui allegatur,non vocat potētiam nisi potentiā vt potentiā : potentia autē vt potentia non est quando iam est sub actu:& sic potētiam purè receptiuā non vocat potentiam,& propterea dicit quod omnis potētia est potentia contradictionis.Et si vis etiam proteruos conuincere,affer codicē,& videbis ibidē quòd negat in cælo esse potentiā ad motū localem : quū tamen constet q̄ motus est actus entis in potentia inquantum in potentia.Quia enim posuit motū cælo coæternum,sicut & figuram:ac per hoc cælum nunquam est in statu potentiæ respectu motus , sed semper in actu:ideo dixit non esse in potentia ad motum, sed in potentia ad terminos motus. vnde & quo ad quos continuè agitur à motore deperdēdos & acquirendos.Ad confirmationes autē dicitur dupliciter. Primò distinguendo de nō esse & priuatione simpliciter, vel secundū quid.Et quòd materia est per quā potest res nō esse saltem secundum quid, & similiter est idem subiecto cum priuatione secūdum quid saltem.Secundò potest dici & melius,q̄ istæ propositiones possunt dupliciter exponi.Primò,vt subiectum vendicet sibi prædicatum : & sic non sunt veræ nisi cum disiunctione simpliciter,vel secundū quid alio modo , vt prædicatum determinet sibi subiectum:& sic sunt veræ absolute. Vbicunque nanque est potentia ad esse & non esse,ibi est materia : similiter vbi est priuatio,ibi est idem subiecto cum materia,& non econtra.Ad argumētum aliorum negatur sequela: & ratio est : quia motus circularis est motus animalis & non merè naturalis : & propterea non superfluit forma cæli:Nec est dicēdū quod est principiū purè passiuum respectu motus circularis : sed quod quēadmodum forma cordis concurrit ad motum cordis medio modo inter purè passiuum & actiuum, & tamen nō nisi ab anima motus ille esse potest:ita forma cæli natura talis est ad quam in cōiunctione ad animā,seu intelligentiam natus est sequi motus circularis.vnde substātia corporalis cæli est principiū naturale motus circularis: alioquin rueret totus processus in primo de Cælo & mundo,ad inferendam quintam essentiā : & nihilominus animam oportet adiungere:sicut patet in motu cordis. Est enim primus motus in vniuerso,sicut motus cordis in animali,vt patet in 8.Physico.

¶Ad rationem autem primam Scoti contra secūdum dictum neganda est sequela : quoniam non est par ratio de causis extrinsecis & intrinsecis : quoniam istæ sunt partes rei,& intrant cōpositionem rerum,ac per hoc oportet esse varias iuxta rerum varietates:extrinsecè autem non.Ad secūdum verò iam patet responsio ex dictis.negatur siquidem,quòd materia solis sit in potentia secundum se ad priuationem suæ formæ:& ratio est,quia potentia ad priuationem huius formæ fundatur super potentia ad aliam formam,vt patet ex dictis.

¶Ad primum verò Ægidij modificatur illa propositio,Negatio omnium formarū constituit vnitaté materiæ.potest enim dupliciter intelligi. Primò absolutè,vt sonat,& sic est falsa:quia negatio absolutè dicitur de nihilo. Alio modo in subiecto apto nato,& sic est vera:sed subiectum aptum in proposito est materia cōmunis multis.hæc enim est vna negatiuè non positiuè:sed materia cōmunis multis, cū materia propria vni non sortitur vnitatem ex negatione:quia ex hoc ipso quod hæc est cōmunis his,illæ non iam sunt diuersæ.Ad secundū autē cōceditur,quòd solus actus distinguit:& dico quod duæ puræ potētiæ distinguuntur actibus,quos per se primo respiciunt,& per quos diffiniuntur,& à quibus nō possunt abstrahi, etiā per primā operationē intellectus.Et si quæras distinctiuum intrinsecū in eis, dico quòd est ipsa cuiusq; substantialis cōmensuratio ad actum sibi adæquatum. Et si de ipsa substantiali cōmēsuratione ad actū quæras,dico quòd est non solùm identicè,sed formaliter ipsa essentia cuiusque puræ potentiæ. Et propterea sicut actus adæquati sunt diuersi seipsis,ita potentiæ propriæ ad eos sunt per se diuersę propter actus.Sicut enim materia est propter formam, ita distinctio materiæ est propter diuersitatem formarum.Ad tertium quo ad rem dicitur,quòd nulli incōueniens est,vnam puram potentiam magis distare ab actu puro quàm aliam purā potentiā,nō per inclusioné alicuius actualitatis in vna magis quàm in alia : quia non essent ambæ puræ potentiæ: sed per vnius cōmensurationé ad perfectiorem actum adæquatū respectu alterius,ita quòd ex hoc vna pura potētia est altera pura potētia minus ab actu distans:quia est capacitas perfectioris actus.Sed caue hic ne fallaris sophismate consequentis,aut figuræ dictionis,à pura potentia ad puram potentiam ad talem actum. Illa enim est prope nihil , & maximè distans à Deo,&c.Sed habet latitudinem propter actus respectos modo declarato.Singularum autē purè potentiarū nulla nisi cōmēsurata infimo actui est maximè distans, & prope nihil.Ex his autē puto facilè reliqua solui posse:quare trāseamus ad alia.

¶In litera deinde Autor destruit hanc affirmatiuā, quæ est positio Auer. Materia cæli est simplex substantia corporea ,tali ratione:Omne ens actu vel est actus, seu forma,vel habens actum seu formam,sed corporeitas cæli secluso motore est ens actu,& non est habens actum seu formam.ergo est actus seu forma.Discursus bonus cum præmissis euidentibus,saltem naturaliter & ad hominem, scilicet Auer. falsitas autem conclusionis probatur sic,Si corporeitas illa esset actus,esset intellecta in actu,quod repugnat cælesti corpori,quia est sensibile,vt patet.

¶Circa hanc rationē aduerte,quòd calumniā patitur,propterea quia fūdatur super hac propositione,Omne quod est secundū se totū actus,est intellectū in actu , vt patet.hoc autē esse falsum patet ex eo,quod hæc albedo est secūdū se tota actus,& similiter hæc forma huius bouis est tota act⁹:nihil enim horū habet plures partes, quatū vna sit act⁹ vel forma,& altera nō.Et tū cōstat,q̄ nihil horū est intellectum in actu,sed sensibile in actu & intelligibile in potentia. Et similiter diceret Auer. de illa corporeitate,quòd est de genere substātiæ sensibilis:& tamen tota est actus potētiæ admixtus,quia mobilis,& subiectus quātitati,figuræ & cæteris accidētib⁹.

¶Ad euidentiā huius scito,quòd esse ens in actu,contingit dupliciter.Vno modo propriè,alio modo cōmuniter.Et communiter quidem vocatur ens in actu omne quod quomodolibet extra causas suas est. Propriè autē illud tantū cuius propriè est esse,quod scilicet est per seipsum,nō quia aliquid est alicuius. hoc autē in his quæ fiunt,est illud quo fit,id est cōpositū.vt patet 7.Met.In his autē quæ nō generantur nec corrūpuntur,est illud quod fieret si fieret.In pposito non est sermo de ente in actu cōmuniter,sed propriè.Et ,pterea instantiæ nihil valent.nulla enim forma apud nos est,aut fit,nisi quia est,aut fit compositum. Vnde ratio literæ ex resolutione substantiæ robur trahit.Quum enim substantia diuidatur sufficienter in materiam & formam,& compositum ex illis,& materia diffinita sit quòd non est secundum eam hoc aliquid : forma verò sit secundum quam sit hoc aliquid: oportet quod corporeitas cælestis quum manifestè sit hoc aliquid , secluso motore:patet

Universidad de D... Biblioteca

Ita refert Aug.13.c.16.
b
263
lib.1.de cœlo à tex.5. vsque ad 19.to.2.

re: patet quòd non cadat sub membro primo, scilicet materia, sed secundo vel tertio, scilicet forma vel composito. Et quum Auerrois neget compositum, ergo restat quòd est forma: & est ratio, quia aliquid alicuius est, sed est per seipsam, ita quòd si fieret, eius esset per se primò fieri: ac per hoc eius est per se primò esse. Omnis autem forma quæ per se primò est, est intellecta in actu: quoniam, vt in 3. de Anima dicitur, omnino ita se habét quę circa intellectum sunt, sicut circa separationem à materia. Duo igitur sequuntur ad positionem Auerrois. Ex eo quòd per se primò est ens in actu: sequitur quòd sit in genere intellectorum in actu. Ex eo verò quòd subiicitur quantitati potentiæ ad vbi, &c. sequitur quod sit de genere sensibilium. Sunt ergo hic incompossibilia. Nec potest ab hac ratione euadere quis, nisi ponendo quartum genus substantiæ: quod ab Aristot. philosophia alienũ esse patet. Quod enim aliqui ponunt, scilicet corporeitatem illam comprehendi sub primo membro scilicet sub materia, distinguentes materiam in materiam ad esse, & in materiam ad vbi: contradicit diffinitioni seu proprietati materię, quę ipsum est primũ membrum, vt patet in 2. de Anima. Cõtrariaturque doctrinæ Arist, alibi, vt ostendi facile posset, si contra Auerroim modò scribẽdum esset.

367

372

¶ Tertiò infert tres propositiones. prima est, Materia cœli secundũ se non est in potentia, nisi ad formam quam habet. Secũda est, quòd non remanet in potentia ad esse, sed ad vbi. Tertia, quòd materia corporum corruptibilium & incorruptibilium, nõ est eadem, nisi analogicè: & est respõsio ad quęsitum directè.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Articulum tertium.

Titulus clar⁹ ex vsu, Cœlum immobile. ¶ In corpore quinque facit. Primò vnde habemus cælum empyreum esse, id est à tribus tantum. Secundò, in quo cõueniunt hi tres: quia in fine, & in quo differunt, quia in ratione.

In libr. de substantia orbis c.2.

teriæ, sed voluntati artificis, scilicet Dei, quem introducit corporibus cælestibus dicentem, Natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia: e quia voluntas mea maior est nexu vestro. Hanc autem positionem Aristo. reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus cæleste habeat naturalem motum diuersum à naturali motu elemẽtorum, sequitur quòd eius natura sit alia à natura quatuor elemẽtorum. Et sicut motus circularis, qui est proprius corporis cælestis, caret contrarietate: motus autem elemẽtorum sunt inuicem contrarij (vt qui est sursum ei, qui est deorsum) ita corpus cæleste est absque contrarietate: corpora verò elementaria sunt cum contrarietate: & quia corruptio & generatio sunt ex cõtrariis, sequitur, quòd secundum suam naturam corpus cæleste sit incorruptibile, e elementa verò sunt corruptibilia. Sed non obstante hac differentia corruptibilitatis & incorruptibilitatis naturalis, Auicebron posuit vnam materiam omnium corporum, attendens ad vnitatem formæ corporalis: sed si forma corporeitatis esset vna forma per se, cui superuenirent aliæ formæ, quibus corpora distinguuntur, haberet necessitatem quòd dicitur, quia illa forma immutabiliter materiæ inhæreret, & quantum ad illam esset omne corpus incorruptibile: sed corruptio accideret per remotionem sequentium formarum. Quæ non esset corruptio simpliciter, sed secundum quid, quia priuationi substerneretur aliquod ens actu, sicut etiam accidebat Antiquis naturalibus, qui ponebant subiectum corporum aliquod ens actu, puta ignem, aut aërem, aut aliquid huiusmodi. e Supposito autem, quòd nulla forma, quæ sit in corpore corruptibili, remaneat vt substrata generationi & corruptioni, sequitur de necessitate quòd non sit eadem materia corporum corruptibilium & incorruptibiliũ. Materia enim secundum id quod est, est in potẽtia ad formam. Oportet ergo quòd materia secundum se considerata sit in potentia ad formam omnium illorum, quorum est materia communis. Per vnam autem formam non fit in actu, nisi quantum ad illam formam. Remanet ergo in potentia, quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si vna illarum formarũ sit perfectior & continens in se virtute alias, quia potentia quantum est de se, indifferenter se habet ad perfectum & imperfectum. Vnde, sicut quando est sub forma imperfecta, est in potentia ad formam perfectam, ita econuerso. Sic ergo materia secundum quod est sub forma incorruptibilis corporis, erit adhuc in potentia ad formam corruptibilis corporis. Et cùm non habeat eam in actu, erit simul sub forma & priuatione: quia carentia formæ in eo quod est in potentia ad formam, est priuatio. Hæc autem dispositio est corruptibilis corporis. Impossibile ergo est, quòd corporis corruptibilis & incorruptibilis per naturam sit vna materia. Nec tamen dicendũ est, vt Auerrois fingit, quòd ipsum corpus cæleste sit materia cæli, ens in potentia ad vbi & non ad esse, & forma eius est substantia separata, quæ vnitur ei vt motor. Quia impossibile est ponere aliquod ens actu, quin vel ipsum totum sit actus & forma, vel habeat actum seu formam. Remota ergo per intellectum substantia separata quæ ponitur motor, si corpus cæleste non est hábens formam (quod est componi ex forma & subiecto formæ) sequitur quod sit totu forma & actus. Omne autem tale est intellectum in actu. Quod de corpore cælesti dici non potest, cùm sit sensibile. Relinquitur ergo, quòd materia corporis cælestis secundum se considerata non est in potentia, nisi ad formam quam habet. e Nec refert ad propositum quæcunque sit illa, siue anima, siue aliquid aliud. Vnde illa forma sic perficit illam materiam, quòd nullo modo in ea rema-

390

net potentia ad esse, sed ad vbi tantùm, vt Aris. dicit. Et sic non est eadem materia corporis cælestis & elementorum, nisi secũdum analogiam, secundũ quod cõueniunt in ratione potẽtiæ.

li.1. de cælo à tex.10 vsque ad 32.to.2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. sequitur in hoc opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicendum, quòd materia informis est vna vnitate ordinis, sicut omnia corpora sunt vnum in ordine creaturæ corporeæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si genus cõsideretur physicè, corruptibilia & incorruptibilia nõ sunt in eodem genere, propter diuersum modum potentiæ in eis, vt dicitur 10. Metaphy. Secundum autem logicam considerationem est vnum genus omnium corporum, propter vnam rationem corporeitatis.

Text.26. tom 3.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd forma corporeitatis nõ est vna in omnibus corporibus, cùm non sit alia à formis quibus corpora distinguuntur, vt dictum est.

In corp.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cùm potentia dicatur ad actũ, ens in potentia est diuersum ex hoc ipso quod ordinatur ad diuersum actum, sicut visus ad colorem, & auditus ad sonũ. Vnde ex hoc ipso materia cælestis corporis est alia à materia elementi: quia non est in potentia ad formam elementi.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.

339
2.dist.12. artic.5.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd cælum empyreum non sit concreatum materiæ informi. Cælũ enim empyreum, si est aliquid, oportet quòd sit corpus sensibile. Omne autem corpus sensibile est mobile. Cælum autem empyreum non est mobile, quia motus eius deprehenderetur per motum alicuius corporis apparentis. Quòd minimè apparet. Non ergo cælum empyreum est aliquid materiæ informi concreatum.

Cap.4. & 5.tom.3.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in 3. de Trin. quòd inferiora corpora per superiora quodam ordine reguntur. Si ergo cælum empyreum est quoddam supremũ corpus, oportet quòd habeat aliquam influentiam in hęc inferiora corpora. Sed hoc non videtur, præsertim si ponatur immobile, cùm nullum corpus moueat nisi motum. Non est ergo cælum empyreum materiæ informi cõcreatum. Si dicatur quòd cælum empyreum est locus contemplationis non ordinatur ad naturales effectus. Contrà Aug. dicit in 4. de Trin. quòd nos secundum quod mente aliquod æternum capimus, non in hoc mundo sumus. Ex quo patet quòd contemplatio mentem supra corporalia eleuat. Nõ ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

Cap.10.

¶ 3. Pręterea, Inter corpora cælestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanũ, & partim lucidũ, scilicet cælum sydereũ. Inuenitur etiã aliquod cælũ totum diaphanũ, quod aliqui nominãt cælum aqueum vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cælum oportet quòd sit totũ lucidum. Sed hoc esse non potest, quia sic cõtinuè aër illuminaretur, nec vnquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materiæ informi est concreatum.

Habetur in glos. ord. Gen.1.

¶ SED CONTRA est, quòd Strabus dicit, quòd cùm dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram, cælum dicit non visibile firmamentum, sed empyreum, id est igneum.

Com.Gen. cap.1.
Hom.2.in hexam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cælum empyreum nõ inuenitur positum nisi per autoritates Strabi & Bedæ: & iterum per autoritatem Basilij. In cuius positione quantum ad aliquid conueniunt, scilicet quantum ad hoc ꝙ sit locus Beatorum. Dicit enim Strabus, & etiam Beda, ꝙ statim factum angelis est repletum. Basil. etiam dicit in secũdo Hexamer. Sicut damnati in tenebras vltimas abiguntur, ita remuneratio pro dignis operibus restauratur in ea luce quæ est extra mundum, & ibi quietis domicilium sortientur. Differunt tamen quantum ad rationem ponendi. Nam Strabus & Beda ponunt cælum empyreum ea ratione, quia firmamentum per quòd cælum empyreum intelligunt, non in principio, sed secunda die dicitur factum. Basil. verò ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suum à tenebris inchoasse, quod Manichæi calumniantur, Deum veteris Testamenti, Deum tenebrarum nominantes. Hæ autem rationes non sunt multum cogẽtes. Nam quæstio de firmamento quod legitur factum in secunda die, aliter soluitur ab Aug. & aliter ab aliis Sanctis. e Quæstio autem de tenebris soluitur secundum August. per hoc, ꝙ informitas, quæ per tenebras significatur, non præcessit duratione formationem, sed origine. Secundum alios verò, cum tenebræ non sint creaturæ aliquæ, sed priuatio lucis. diui. sapi. attestatur, vt ea quæ producit ex nihilo primò in statu imperfectionis institueret, & postmodum ea perduceret ad perfectum. Potest autem cõuenientior ratio sumi ex ipsa conditione glorię. Expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria, s. spiritualis & corporalis, non solũ in corporibus humanis glorificãdis, sed etiã in toto mundo innouando. Inchoata est autẽ spiritualis gloria ab ipso mũdi principio in beatitudine Angelorum e, quorũ æqualitas Sanctis promittitur. Vnde conueniẽs fuit, vt etiã à prĩcipio corporalis gloria inchoaretur, in aliquo corpore

Li.9.super Gen.ad lit. c.15. & lib.7.c.27.
48
356

corpore, quod etiã à principio fuerit absque seruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidũ: sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionẽ futurã. Et ideo illud cælũ dicit empyreũ, id est igneũ nõ ab ardore, sed à splendore.

Cap.9. & 27 to.5.

¶ Sciẽdum est autẽ quòd Augustinus 10. de ciu. Dei. dicit quòd Porphyrius discernebat à dæmonibus angelos, vt aërea loca esse dæmonum, ætherea verò vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cælum istud sydereum igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, secundum quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione, & non secundum quod sumitur à velocitate motus, vt Arist. dicit. Quod pro tanto dictum sit, ne aliquis opinetur Aug. cælum empyreum posuisse, sicut nũc ponitur à modernis.

li.1.meteo. c.3. & 1. de cælo tex.22 to.2.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum quòd corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mundi: quia per motum creaturæ corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima consummatione gloriæ cessabit corporũ motus. Et talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei.

D.830.

¶ Ad secundum dicendum, quòd satis probabile est ꝙ cælum empyreum, secundũ quosdã cum sit ordinatum ad statum gloriæ, nõ habet d influentiã in inferiora corpora, quæ sũt sub alio ordine: vt pote ordinata ad naturalem rerũ decursũ. Probabilius tamen videtur dicendum, ꝙ sicut supremi angeli, qui assistunt, habent influentiã super medios & vltimos, qui mittuntur, quamuis ipsi non mittantur e, secundum Dion. ita cælũ empyreum d habet influentiam super corpora, quæ mouẽtur, licet ipsum nõ moueatur. Et propter hoc potest dici quòd influit in primum cælũ, quod mouetur: nõ aliquid transiens & adueniẽs per motũ, sed aliquid fixum & stabile: puta virtutem continendi & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinẽs.

550
Cap.8. cæl. hierar.
D.333.336

¶ Ad tertium dicendum, quòd locus corporeus deputatur cõtemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, vt exterior claritas interiori conueniat. Vnde Basilius dicit, quòd ministrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat.

Homil.3. in hexam.
Eadẽ hom.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ sicut Basilius dicit in 2. exam. constat factum esse cælum rotunditate conclusum, habens corpus spissum & adeo validum, vt possit ea quæ extrinsecus habẽtur ab interioribus separare. Ob hoc necessariò post se, regionẽ relictã carentẽ luce cõstituit: vt pote fulgore qui superradiabat excluso. Sed quia corpus firmamẽti etsi sit solidũ, est tamẽ diaphanum, ꝙ lumen non impedit (vt patet per hoc quòd lumen stellarum videmus, non obstantibus mediis cælis) potest aliter dici, ꝙ habet lucem cælum empyreum non condensatam vt radios emittat, sicut corpus solis: sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ quæ non est cõformis cũ claritate naturali.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.

340
2. distin. 12. ar.5. Ca.12. t.1.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd tempus nõ sit concreatum materiæ informi. Dicit enim August. 12. Confes. ad Deũ loquens: Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus, scilicet materiam primam corporalem, & naturam angelicã. Non ergo tempus est concreatum materiæ informi.

¶ 2. Præterea, Tẽpus diuiditur per diem & noctem. Sed à principio nec nox, nec dies erat: sed postmodum, cùm diuisit Deus lucem à tenebris. ergo à principio non erat tempus.

¶ 3. Præterea, Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

¶ 4. Præterea, Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primò creata, quàm tempus.

¶ 5. Præterea, Sicut tẽpus est mẽsura extrinseca, ita & locus. Nõ ergo magis debet cõputari iter primo creata tẽpus quã locus.

lib.1. super Ge. imperfecto cap.3. to.1.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit super Gene. ad lit. quòd spiritualis & corporalis creatura est creata in principio temporis.

lib.12. confess. c.12. & lib.1. super Genes. c.9. to.1.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ communiter dicitur, quatuor esse primò creata, scilicet naturã angelicam, cælũ empyreũ, materiã corporalem informẽ, & tempus. Sed attendendum est, quòd hoc dictũ non procedit secundum Aug. opinionem. Aug. enim ponit duo primò creata, scilicet naturã angelicam, & materiã corporalem, nulla mentione facta de cælo empyreo. Hæc autẽ duo, scilicet natura angelica, & materia informis præcedunt formationẽ non duratione, sed ñatura. Et sicut natura præcedunt formationem, ita etiã & motum, & tempus. Vnde tempus non potest eis connumerari. Procedit autẽ prædicta enumeratio secundũ opinionem aliorum Sãctorum, ponentium, quòd informitas materiæ duratione præcessit formationem: & tunc pro illa duratione necesse est ponere tempus aliquod: aliter enim mensura durationis accipi non posset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. hoc dicit ea ratione qua natura angelica & materia informis præcedunt origine seu natura tempus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut secundum alios Sanctos materia erat quodammodo informis, & postea fuit formata: ita tempus quodammodo fuit informe, & postmodum formatum & distinctum per diem & noctem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si motus firmamenti non statim à principio incœpit: tunc tempus quod præcessit, non erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunque primi motus. Accidit enim tempori d quòd sit numerus motus firmamenti, inquantum hic motus est primus motuum. Si autem esset alius motus, primus illius motus esset temporis mensura: quia omnia mensurantur d primo sui generis. Oportet autem dicere statim à principio fuisse aliquem motũ, ad minus secundum successionem conceptionum & affectionum in mente aliqua. Motum autem non est intelligere sine tempore, cùm nihil aliud sit tempus, quàm numerus prioris & posterioris in motu.

¶ Ad quartum dicendum, quòd inter primò creata computantur ea quæ habent generalem habitudinem ad res. Et ideo computari debuit tempus, quod habet d rationem communis mensuræ, non autem motus, qui comparatur solùm ad subiectum mobile.

¶ Ad quintum dicendum, quòd locus intelligitur in cælo empyreo omnia continente. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul: tẽpus autem quod est non permanens, concreatum est in suo principio, sicut etiam modò nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc.

QVÆSTIO SEXAGESIma septima de Opere distinctionis secundum se, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerãdum est de opere distinctionis secundum se. Et primò, de opere primæ diei. Secũdò, de opere secundæ diei. Tertiò, de operæ tertiæ. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum lux propriè in spiritualibus dici possit. ¶ Secundò, vtrum lux corporalis sit corpus. ¶ Tertiò, vtrum sit qualitas. ¶ Quartò, vtrum conueniens fuit prima die fieri lucem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur.

541
4.dist.13. artic.2. Et quol. 6 fin. Et Ioan.1. l.8. principio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lux ꝓpriè in spiritualibus dicatur. Dicit enim August. 4. super Gñ. ad lit. quòd in spiritualibus melior & certior lux est. Et quòd Christus nõ sic dicitur lux quomodo lapis, sed illud propriè, hoc figuratiuè.

Cap.28.

¶ 2. Præterea, Dio. 4. cap. de Di. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia Dei. Nomina autem intelligibilia propriè dicuntur in spiritualibus. Ergo lux propriè dicitur in spiritualibus.

¶ 3. Præterea, Apostolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis propriè est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Ergo & lux.

Lib.2. de fide ad Gratia. to.2.

¶ SED CONTRA est quod Ambro. in libr. de fide ponit splendorem inter ea quæ de Deo metaphoricè dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo secundum primam eius impositionem. Alio modo secundum vsum nominis: sicut patet in nomine Visionis, quod primò impositum est ad significandum actum sensus visus. Sed propter dignitatem & certitudinem huius sensus extensum est hoc nomen secundum vsum loquentium ad omnem cognitionem aliorum sensuum. Dicimus enim, Vide quomodo sapit, vel quomodo redolet, vel quomodo est calidum. Et vlterius etiam ad cognitionem intellectus: secundum illud Matthæi 5. cap. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

¶ Et similiter dicendum est de nomine lucis. Nam primò quidẽ est institutum ad significandum id quod facit manifestationẽ in sensu visus. Postmodum autem extensum est ad significandũ omne illud quod facit manifestationem secũdũ quamcunque

Tertiò librat eorum rationes. Quartò rationẽ magis cõgruã assignat. Quintò ostendit secũdam partem exclusiuę propositæ, excludendo Augustinum à ponentibus tale cælum. Omnia clara sunt.

¶ In respõsione ad secũdum aduerte quòd San. Thomas suam olim in secundo sententiarum, distinctione 2. quæstione secunda, articulo tertio, relinquit opinionẽ de negatione influentiæ cæli empyrei: quam etiam in quolibeto sexto, quęstione vndecima reprehendit: quare hîc dicta amplectere.

D.1151.
D.869.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Articulum quartum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria. Primò conclusionem responsiuam affirmatiuè: Communiter dicitur quatuor esse concreata. Secundò ostendit hoc non verificari apud Augustinum: & cõsequenter apud Augustinũ negatiuè respõdetur quæsito. Tertiò ostẽdit hoc verificari apud alios. Omnia clara.

D.150.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulum primum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna distinctio de significatione duplici nominis: scilicet quo ad primam impositionem, & quo ad vsum, iuxta vtrũque membrũ respõdet quæsito: iuxta primum negatiuè, iuxta secundum affirmatiuè.

Universidad de … Biblioteca

cognitionem. Si ergo accipiatur nomē luminis secundum suam primam impositionem, metaphoricè in spiritualibus dicitur, vt Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in vsu loquentium ad omnem manifestationem extēsum, sic propriè in spiritualibus dicitur.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum lux sit corpus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd lux sit corpus. Dicit enim Augustinus in lib. de lib. arb. quòd lux in corporibus primum tenet locum. Ergo lux est corpus.

¶ 2. Præterea, Philosophus dicit quòd lumen est species ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.

¶ 3. Præterea, Ferri, intersecari & reflecti, est propriè corporum. hæc autem omnia attribuuntur lumini vel radio. Coniunguntur etiam diuersi radij, & separantur, vt Dio. dicit 2. cap. de Diuin. no. Quod etiā videtur non nisi corporibus conuenire posse. Ergo lumen est corpus.

¶ SED CONTRA, Duo corpora non possūt simul esse in eodē loco: sed lumen est simul cum aëre. Ergo lumen non est corpus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est lumē esse corpus. Quod quidem apparet tripliciter. Primo quidem ex parte loci. Nā locus cuiuslibet corporis est alius à loco alterius corporis. nec est possibile secundum naturam duo corpora esse simul in eodē loco qualiacunque corpora sint: quia cōtiguum requirit distinctionem in situ. Secundò apparet idē ex ratione motus. Si enim lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autem motus localis corporis potest esse in instanti: quia omne quod mouetur localiter, necesse est quòd prius perueniat ad medium magnitudinis, quàm ad extremum. Illuminatio autem fit in instanti, nec potest dici ꝙ fiat in tēpore imperceptibili. Quia in paruo spatio posset tēpus latere, in magno autem spatio, puta ab Oriente in Occidentē, tempus latere non posset. Statim enim cum sol est in pūcto horizontis, illuminatur totum hemisphęrium vsque ad punctū oppositum. Et etiā aliud considerandū ex parte motus Quia omne corpus habet motū naturalem determinatū. Motus autē illuminationis est ad omnem partē, nec magis secundū circulum, quàm secūdū rectitudinem. Vnde manifestū est, ꝙ illuminatio nō est motus localis alicuius corporis. Tertiò apparet idē ex parte generationis & corruptionis. Si enim lumē esset corpus, quādo aër obtenebrescit per absentiā luminaris, sequeretur ꝙ corpus luminis corrumperetur, & quod materia eius acciperet aliam formam. Quod nō apparet, nisi aliquis dicat etiā tenebras esse corpus. Nec etiam apparet ex qua materia tātum corpus quod replet medium hemisphærium, quotidie generetur. Rediculū est etiam dicere, ꝙ ad solam essentiā luminaris tantum corpus corrūpatur. Si quis etiā dicat ꝙ non corrumpitur, sed simul cum sole accedit & circūfertur, quid dici poterit de hoc ꝙ ad interpositionē alicuius corporis circa candelā tota domus obscurāt? Nec videtur, ꝙ lumen cōgregetur circa candelā: quia non apparet ibi maior claritas pòst, quàm antè. Quia ergo omnia hæc nō solùm rationi, sed sensui etiā repugnant, dicendū est, quòd impossibile est lumen esse corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Aristo. lumen nominat ignem in propria materia: sicut ignis in materia aërea dicitur flamma, & in materia terrea dicitur carbo. Non tamen est multum curandum de iis exemplis quæ Aristo. inducit in libris Logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundū opinionem aliorum[e].

a 252

¶ Ad tertiū dicendum, quòd omnia illa attribuuntur lumini metaphoricè: sicut etiam possent attribui calori. Quia enim motus localis est naturaliter primus motuum (vt probatur in 8. Physic.) vtimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiā nomen distantiæ deriuatum est à loco ad omnia contraria, vt dicitur in 10. Metaphysi.

Tex. 18.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum lux sit qualitas.*

343 *2. dist. 13. artic. 3. & 4. Et spirita. ar. 8. ad secundū. Et 2. de Anima lec. 14. Et opusc. 9. q. 7. & 2. Cæl. le. 10. col. 5.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto etiam postquam agens discesserit: sicut calor in aqua postquam remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aëre recedente luminari. Ergo lumen nō est qualitas.

¶ 2. Pręterea, Omnis qualitas sēsibilis habet contrarium, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrarium. Tenebra enim est priuatio luminis: Ergo lumē nō est qualitas sensibilis.

¶ 3. Pręterea, Causa est prior effectu. Sed lux cælestium corporum causat formas substātiales in istis inferioribus: dat etiam esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

lib. 1. orth. fid. c. 9. & lib. 2. c. 7.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit in lib. 2. quòd lux est quædam qualitas.

RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd lumen in aëre non habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aëre. Sed hoc non potest esse propter [d]duo. Primò quidē, quia lumen denominat aërem. Fit enim aër luminosus in actu. Color[d] verò non denominat ipsum. Non enim dicitur aër coloratus. Secundò, quia lumē habet effectum in natura. Quia per radios solis calefiunt corpora. Intentiones autē non causant trāsmutationes naturales. Alij verò dixerunt, quòd lux est forma substantialis solis. Sed hoc etiam apparet impossibile propter duo. Primò quidem, quia nulla forma substantialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectum intellectus, vt dicitur in 3. de Anima. Lux autem est secundum se visibilis. Secundò, quia impossibile est vt id quod est forma substantialis in vno sit forma accidentalis in alio[e]: quia formæ substantiali per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux autem non est forma substantialis aëris: alioquin ea recedente corrumperetur. Vnde non potest esse forma substantialis solis. Dicendum est ergo, quòd sicut calor est qualitas actiua consequens formā substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua cōsequens formā substantialem solis: vel cuiuscunque alterius corporis à se lucentis, si aliquod aliud tale est. Cuius signū est, ꝙ radij diuersarum stellarum habent diuersos effectus secundum diuersas naturas corporum.

D. 826. D. 86. Tex. 26. 19

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ cū qualitas consequatur formā substantialem, diuersimode se habet subiectū ad receptionē qualitatis, sicut se habet ad receptionem formæ. Cum enim materia perfectè recipit formā, firmiter stabilitur etiā qualitas cōse-

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua negatiuè: Lux non est corpus. Probatur clarè ex tribus motiuis, scilicet loco, motu, generatione & corruptione: & clarè patent sine quæstione.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum tertium.*

342 *2. d. 2. q. 1. artic. 3. ad 4m. & di. 13. ar. 3. & dist. 30. q. 2. ar. 1. cor. et 2. cæl. le. 10. co. 5. principio. Et 2. de Anima. le. 14. Lib. 3. ca. 5. to. 1.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore tria iuxta tres opiniones, duas extremas: prima est tenentium lumen intentionem. secunda tenentium lucem substantiam: & mediam, scilicet esse qualitatem actiuam consequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo. Primum opinio, Lumē non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum, contrà, dupliciter: primò, quia denominat, secundò, quia causat effectus naturales.

¶ Hic aduerte ꝙ Scotus in 2. distinctione 3. & Ægidius in secundo de Anima, & in 2. Sentent. distinct. 23. tenent lumen intētionale esse, habere. Et ad primam rationem Sanct. Thom. dicit Sco. quòd maior non est necessaria, sed vera in multis per accidens: quia nō habemus denominatiua propria. Ad secundam verò negat maiorem: affert autem Scot. rationem pro se cōtra San. Thomam difficilem, lumen recipitur in organo visus, ergo habet esse intentionale. Antecedens probat autoritate Auerrois in De sensu & sensato: & Aristotelis ibidem ponentis lumen intrinsecum oculo. Consequentia probatur: quia sensibile positum supra sensum non causat sensationem.

¶ Ad hoc breuiter videtur mihi dicendum, quòd esse luminis neque est esse purè intentionale, neque naturale, vt distinguitur contra intētionale: sed est esse altius præhabens in se virtualiter id quod spectat ad esse naturale & intentionale. Ita quòd est vtrunque & neutrum. Et alterum, scilicet naturale, vt Sanct. Thomas dicit. Neutrum quidem, quia nō habet esse naturale quod distinguitur contra intentionale, id est esse naturale sic materiale, quemadmodum sensibilia obiecta sēsuū habent, quæ ob suam materialitatem sentiri non possunt, posita supra sensum secundum

Ep. 3. ad Volus. & lib. 4. de Gene. ad lit. c. 22.

se, quia sensus nō est receptiuus nisi specierum sine materia. Nec habet esse intentionale, vt distinguitur contra naturale: quia, scilicet, nō est tantum intentio rei sēsibilis, sed res ipsa sēsibilis. Nec deficit à cōplemēto essendi quod natum est in natura cōuenire quidditati lucis: quēadmodum intentio albedinis non habet esse illud quod natū est in natura conuenire quod quid erat esse albedinis Vtrūque verò: quia hoc ostēdit efficacia eius: recipitur enim ī organo, & non impedit, imò facit sensationē: ergo habet quod est intētionis. Causat rursus transmutationes reales in rebus inanimatis calefaciendo, &c. ergo habet quòd est esse naturalis. Alterum autem, scilicet naturale: quia hoc esse altius in quo lumen præhabet quod est vtriusque naturale esse, illius est, vt subiectum ostendit: Esse siquidem naturale alicuius quidditatis ab intentionali eiusdē in subiecto differunt, vt patet in omnibus inductiuè: Subiectum autem lucis & luminis idem est, scilicet diaphanum inquantum huiusmodi: igitur: Sed quoniā hoc esse est spirituale validè, ideo habet etiam id quod est intētionis. Et hoc ex eadem radice venit: quia organū visus est eiusdem naturæ cum eius subiecto: quia diaphanum est, vt patet in De sensu & sensato: & hoc modo omnes aliquo modo dixerunt verum.

¶ Quo ad secundū duo, primum opinio, quòd est forma substantialis: secundum, contrà dupliciter, quia sensibile per se, & quia in vno accidens.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua: Lux est qualitas actiua consequens substantiā corporis ex se lucētis. Probatur dupliciter. Primò quasi per lucem à diuisione: quia nullū prædictorū est: ergo. Secundò à signo: quia radij stellarum habent diuersos effectus iuxta stellarum diuersitatem.

¶ Sed circa hoc signum est dubium, ad quid adductum sit hoc signum. Non enim ad hoc quòd lux sit qualitas. Nec ad hoc ꝙ sit actiua: quia vtrunque horū probatum est. ergo ad hoc quòd est cōsequens formam corporis lucentis ex se. Sed hoc nō infertur ex hoc signo, nisi tenēdo omnes stellas lucere ex se: quod est aut falsum, aut dubium. Et patet hoc, quia diuersitas effectuum non arguit lucē consequi corpus ex se lucens, nisi quia quælibet lux agit ī virtute illius corporis, ex quo

508

quens formā, sicut si aqua cōuertatur in ignem. Cùm verò forma substātialis recipitur imperfectè secundum inchoationem quandā, qualitas consequens manet quidem aliquādiu, sed nō sēper[e]: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suā naturā. Sed illuminatio non fit per aliquā transmutationē materiæ ad susceptionem formæ substātialis, vt fiat quasi inchoatio aliqua formæ. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agētis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd accidit luci, quod non habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est à contrarietate elongatum.

D. 818. 361

¶ Ad tertiū dicendum, quòd sicut calor agit ad formam ignis quasi instrumentaliter in virtute formę substantialis: ita lumen agit quasi instrumentaliter in virtute corporum cælestium ad producēdas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles actu[d], īquātū est qualitas primi corporis sēsibilis.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.*

344 *2. di. 13. ar. 4. & Gal. 4. lec. 6. fin Art. præ.*

AD QVARTVM sic producitur. Videtur quòd inconuenienter lucis productio in prima die ponatur. Est enim lux qualitas quædam: vt dictum est. Qualitas autem cum sit accidens, non habet rationem primi, sed magis rationem postremi. non ergo prima die debet poni productio lucis.

¶ 2. Pręterea, Per lucem distinguitur nox à die. Hoc autem fit per solem qui ponitur factus die quarta. Ergo non debuit poni productio lucis prima die.

¶ 3. Pręterea, Nox & dies fit per circularē motū corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamēti: ꝙ legitur factū in die secunda. Ergo non debuit poni prima die productio lucis distinguentis noctē & diem. Si dicatur, ꝙ intelligitur de luce spirituali: cōtra, lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed nō erant in principio spirituales tenebræ, quia etiam dæmones fuerunt à principio boni, vt suprà dictū est. Non ergo prima die debuit poni productio lucis.

q. 63. ar. 4.

¶ SED CONTRA, Id sine quo non potest esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

li. 11. de Ci. Dei. c. 9. & 33. to. 5.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ de productione lucis est duplex opinio. Aug. enim videtur dicere ꝙ nō fuerit cōueniēs Moysē prætermisisse spiritualis creaturæ productionē. Et ideo dicit, ꝙ cū dicitur, In princip. crea. Deus cæl & ter. per cælum intelligitur spiritualis natura adhuc īformis: per terrā autē intelligitur materia informis corporalis naturæ. Et quia natura spiritualis dignior est quā corporalis, fuit prius formāda. Formatio igitur spiritualis naturæ significatur ī ꝓductione lucis, vt ītelligatur de luce spirituali[e]. Formatio enim naturæ spūalis est ꝑ hoc, ꝙ illuminatur vt adhæreat verbo Dei. Aliis autē videtur ꝙ sit prætermissā à Moyse ꝓductio spiritualis creaturæ. Sed huius rationē diuersimode assignāt. Basil. enim dicit, ꝙ Moys. principiū narrationis suæ fecit à principio, quod ad tēpus pertinet sensibiliū rerū. Sed spiritualis natura, id est angelica prętermittitur, quia fuit antè creata. Chryso. autē assignat aliā rationē, quia Moy. loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quē etiā ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autē idololatriæ occasionē, si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ supra oēs corporeas creaturas. Eas enim reputassent deos, cū etiā proni essent ad hoc, ꝙ solē, & lunā, & stellas colerēt tanquā deos: quod eis inhibetur Deuter. 4. Præmissa autē fuerat circa creaturā corporalē multiplex informitas[e]. Vna quidē ī hoc, ꝙ dicebatur, Terra erat inanis & vacua: alia verò in hoc ꝙ dicebatur, Tenebrę erant super faciē abyssi. necessariū autē fuit vt informitas tenebrarū primò remoueretur per lucis productionem propter duo. Primo quidem, quia lux, vt dictū este, est qualitas primi corporis. Vnde secūdum eā primò fuit mundus formandus. Secundò propter cōmunitatē lucis. Cōmunicāt enim in ea inferiora corpora cū superiorib⁹. Sicut autē in cognitione ꝓceditur à cōmunioribus, ita etiam in operatione. Nā prius generatur viuū q̄ animal, & aial quā homo, vt dicit in li. de gn̄atiōe aialiū. ergo oportuit ordinē diuinæ sapiētiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis ꝓduceret lux tāquā primi corporis forma, & tāquā cōmunior. Basilius tn̄ posuit tertiā rationē, quia ꝑ lucē omnia alia manifestātur. Potest & quarta ratio addi, quæ in obiiciēdo est tacta: quia dies nō pōt esse sine luce. Vnde oportuit ī prima die fieri lucē.

341 *Homil. 1. hexam.* *Homi. 2. in Gen. to. 1.* 337 343 *lib. 1. cap. 3.* *Homil. 3. hexame.*

337

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ secūdū opinionem, quæ ponit īformitatē materię duratiōe pcedere formationē[e], oportet dicere ꝙ materia à principio fuerit creata sub formis substantialibus, postmodū verò fuerit formata secundum aliquas conditiones accidentales, inter quas primū locū obtinet lux.

¶ Ad secūdū dicēdū, ꝙ quidā dicūt lucē illā fuisse quādā nubē lucidā: quæ postmodū facto sole in materiā præiacentē rediit. Sed istud nō est cōueniēs. Quia Scriptura in principio Gn̄. cōmemorat institutionē naturæ, quæ postmodū perseuerat. Vnde non debet dici, quòd aliquid tūc factū fuerit, quod postmodū esse desierit. Et ideo alij dicūt, ꝙ illa nubes lucida adhuc remanet, & est cōiūcta soli, vt ab eo discerni nō possit. Sed secundum hoc illa nubes superflua remaneret. Nihil aūt est vanū ī operibus Dei. Et ideo alij dicūt, ꝙ ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc etiā dici nō pōt, si ponatur corpus solis nō esse de natura quātuor elementorū, sed esse incorruptibile per naturam. Quia secundum hoc materia eius nō potest esse sub alia forma. Et ideo est dicēdū, ꝙ vt Dio. dicit 4. c. de Di. no. ꝙ illa lux fuit lux solis, sed adhuc informis quantū ad hoc, ꝙ iā erat substātia solis: & habebat virtutē illuminatiuā in cōmuni, sed postmodū data est ei specialis & determinata virt⁹ ad particulares effectus[e]. Et secūdū hoc ī productiōe huius lucis distincta est lux à tenebris, quātū ad tria. Primò quidē, quantū ad causā scd̄m ꝙ ī substātia solis erat causa luminis: ī opacitate autē terrę causa tenebrarū. Secūdò, quantū ad locū: quia in vno hemisphęrio erat lumē, ī alio tenebrę. Tertiò, quātū ad tēpus: quia in eodē hemisphærio secundū vnā partem tēporis erat lumen: secundū aliam, tenebræ. Et hoc est quod dicitur, Lucē vocauit diem, & tenebras noctē.

351 b

¶ Ad tertium dicēdum, quòd Basilius dicit lucē & tenebras tūc fuisse per emissionem & cōtractionē luminis, & non per motum. *Homil. 3. hexam.*

¶ Sed contra hoc obiicit Aug. ꝙ nulla ratio esset huius vicissitudinis emittēdi & retrahendi luminis: cū homines & animalia non essent, quorū vsib⁹ hoc deseruiret. Et pręter ea hoc non habet naturā corporis lucidi, vt retrahat lumē in sui præsētia: sed miraculosè potest hoc fieri. In prima aūt institutione naturæ nō quæritur miraculū, sed quid natura rerū habeat, vt Aug. dicit. Et ideo dicēdū est quod duplex est motus in cælo. Vnus cōmunis toti cęlo, qui facit diem & noctē: & iste videtur institutus primo die[e]. Alius aūt est, qui diuersificatur per diuersa corpora. Secundū quos motus fit diuersitas dierū ad inuicem, & mēsiū & annorū. Et ideo in prima die fit mētio de sola distinctione noctis & diei, quæ fit per motū cōmunem. In quarta aūt die fit mētio de diuersitate dierum, & temporū, & annorum: cum dicitur, Vt sint in tempora & dies & annos. Quæ quidem diuersitas fit per motus proprios.

Libr. 1. de gen. ad lit. c. 1. to. 3. a 351

¶ Ad quartum dicendū, ꝙ secundum Aug. informitas non præcedit formationē duratione. Vnde oportet dicere, ꝙ per lucis productionē intelligatur formatio spiritualis creaturæ: nō quæ est per gloriā perfecta, cū qua creata nō fuit, sed quæ est per gratiam perfecta, cū qua creata fuit, vt dictū est. Per hāc ergo lucē facta est diuisio à tenebris, id est ab īformitate alteri⁹ creaturæ nō formatę. Sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio à tenebris spiritualibus: nō quæ tūc essent, quia diabol⁹ nō fuit creatus malus, sed quas Deus futuras præuidit.

Li. 1. super gen. ad lit. c. 15. to. 3. *Quæst. 62. art. 5.* d 324

QVÆSTIO SEXAGESIMAOCTAVA *De Opere secundæ diei, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de opere secūdæ diei. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum firmamentum sit factum secunda die. ¶ Secundò, vtrū aliquæ aquæ sint supra firmamentum. ¶ Tertiò, vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. ¶ Quartò, vtrum sit vnum cælum tantum, vel plures.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum firmamentum sit factum secunda die.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentum non sit factum secunda die. Dicitur enim Gn̄. 1. Vocauit Deus firmamentum cælum. Sed cælum factum est ante omnem diem, vt patet cum dicitur. In 345

ex quo fluit, sic enim iuxta diuersitatem corporum erit diuersitas actionum.

¶ Ad hoc dicendum, ꝙ quicquid sit de causalitate lucis ex stellis, ad propositū distinguere sufficit, quod lucem sequi corpus lucens contigit dupliciter: scilicet quo ad agere, & quo ad esse. Et quòd dato, quòd lux sequatur quo ad vtrūque simul tantū corpus lucēs ex se, & illud sit sol: sequitur tamē ad agere quodlibet corpus lucēs, quoniam lux imbibitur in eo, & agit secundum proprietatē eius: & inde est quòd lux lunæ habet propriū effectū, quamuis sit à sole. Ex hoc igitur quod lux sequitur cuiuslibet corporis lucentis proprietatem quo ad agere vt patet in radiis diuersarum stellarum, habētibus diuersum effectum iuxta eorum diuersitatem: signum habetur, quòd lux sequitur quo ad esse, & quo ad agere simul corpus lucens ex se tanquam primum subiectum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primò respondetur secundum Augustinum. Secundò apud alios, & iuxta vtranque opinionem affirmatiuè. Sed differentia est, quòd primo modo lux supponit pro luce spirituali: secundo verò pro corporali. Prima respōsio, Lux conuenienter primò fit, quia naturæ spiritualis informitas primò debuit formari: & ea non debuit taceri. Quo ad secūdum duo. Primò arguit oppositū secundæ partis primæ, tripliciter. Tū quia illa fuit antè creata apud Basil. Tum quia apud Chryso. quia occasio idololatriæ. Tum quia rudis populus docebatur. Secūdò ponitur secunda respōsio quadrupliciter ꝓbata. Tū quia lux est primi corporis forma. Tum quia communior. Tum quia est manifestatiua cęterarū. Tum quia dies ea non poterat esse sine luce.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum primum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore duo principaliter. Primò

Universidad de Deusto Biblioteca

præmittit duo generalia documenta August. Primum, quòd veritas saluet Scripturæ. Secúdú, ꝙ nulla opinio immobiliter attribuatur illi. Secundò respondet quæsito iuxta tres opiniones de firmamento (secundum quod aut cælum sydereum compositú ex elementis, aut cælú sydereum corpus simplex, & hoc vel vnú elementorú, vel quinta essétia, aut superior pars aëris in qua nubes) sub disiunctione & cóclusione bimébri. Si ordo dierum dicat ordiné téporis, firmamétum primo modo potest dici secunda die factú secundum substantiá: nó autem secúdo. Idem auté est iudicium de tertio, sed secúdum formationem aliquá factum dicitur. Si verò dicat ordinem naturæ, potest dici secundum substantiam secunda die factú, quocunque modo sumatur. Prima pars patet: quia firmamentú primo modo est compositú: secúda, quia formæ simplicium corporú pertinét ad productioné prima die factam. Secundum membrum patet ex se.

Li.1. super Gene.c.18. & libr. 12. cófess.c.24. & 25.to.3. & 1.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo principaliter. Primò respondet quæstioni, an est, affirmatiuè autoritate Scripturæ. Secundò quæstioni quid est, id est quid sint illæ aquæ. Et quo ad hoc tria facit. primo tractat an sint spirituales, an corporales inter Origenem & Basilium: concludens corporales. respondet secúdò tripliciciter iuxta tres opiniones de firmamento: iuxta Platonem, quòd sint de natura elementari: iuxta Aristotelem, quòd sint de quinta essentia diaphanæ, iuxta æquiuocationé firmamenti, quòd sint aquæ pluuiales, &c. Tertiò excludit erroré dicentium vapores aqueos supra sydera eleuari quandoque rationibus, vt patet in litera.

338 Li.1.de cælo à tex.16. vsque ad 32.to.1.

337 360 Li.1.de cælo t.xt.20. to.2.

b 346 Li.4.super Gen.ad li. c.22.& 34 & li.5.c.5. to.3.

prin.crea.Deus cælum & terram. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶2.Præterea, Opera sex dierum ordinãtur secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Non conueniret autem diuinæ sapientiæ, vt posterius faceret quod est naturaliter prius. Firmamentum autem est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fit prima die.

¶3.Præterea, Omne quod est factú per sex dies, formatum est ex materia prius creata ante omnem diem. Sed firmamentum non potuit formari ex materia præexistéte, quia sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Gene.1. Dixit Deus: Fiat firmamentum. Et postea sequitur. Et factum est vespere & mane dies secundus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug.docet, in huiusmodi quæstionib' duo sunt obseruanda. Primò quidem, vt veritas Scripturæ inconcusse teneatur. Secúdò, cùm Scriptura diuina mutipliciter exponi posit, quòd nulli expositioni aliquis ita præcisè inhæreat, quòd si certa ratione constituerit hoc esse falsum, quòd aliquis sensum Scripturæ esse assere præsumat: ne Scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credendi præcludatur. Sciendum est ergo, quòd hoc quod legitur, firmamentum secunda die factum, dupliciter intelligi potest. Vno modo de firmaméto in quo sunt sydera. Et secundum hoc oportet nos diuersimode exponere secúdum diuersas opiniones hominum de firmamento. Quidam enim dixerunt firmamentum illud esse ex elementis compositum. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse: quia in eius compositione lis non erat, sed amicitia tantum. Alij verò dixerunt firmamentum esse de natura quatuor elementorum: non quasi ex elementis compositum, sed quasi elementú simplex. Et hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus cæleste esse elementum ignis. Alij verò dixerunt, cælum non esse de natura quatuor elementorum, sed esse quintum corpus, præter quatuor elementa. Et hæc est opinio Arist.e Secúdum igitur primam opinionem absolutè posset concedi, quòd firmamentum factum fuerit secúda die, etiam secundum suam substantiam. Nam ad opus creationis pertinet producere ipsam elemétorum substantiam: ad opus autem distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua ex præexistentibus elemétis. Secundú verò opinioné Plat. non est cóueniens quòd firmamentum credatur secundum suam substantiam esse factum secunda die. Nam facere firmamentum secundum hoc, est producere elementum ignis. Productio auté elementorum pertinet ad opus creationis, secundum eos qui ponunt informitatem materiæ tempore præcedere formationée: quia formę elemétorú sunt quæ primò adueniunt materiæe. Multo auté minus secundum opinioné Arist. poni potest, quòd firmamentú secundum suam substantiam sit secunda die productum, secundum quod per istos dies succesio téporis designatur. Quia cælum cùm sit secundum suam naturam incorruptibile, habet materiam quæ nó potest subesse alteri formæ. Vnde impossibile est, ꝙ firmamentú sit factum ex materia prius tempore existente. Vnde ꝓductio substantiæ firmamenti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundú has duas opiniones pertinet ad opus secúdæ diei: sicut etiá Dio.dicit 4. ca. de Di. no. ꝙ lumen solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatume. Si auté per istos dies non designetur temporis successio, sed solum ordo naturæ, vt August. vult. nihil prohibebit dicere secundum quácunque harum opinionum formationem secundum substantiam firmamenti ad secundá diem pertinere. Potest auté & alio modo intelligi, vt per firmamétú, quòd legitur secunda die factum, nó intelligatur firmamentú illud, in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aëris, in qua cõdensatur nubes. Et dicitur firmamentum propter spisitudinem aëris in parte illa. Nam quod est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmum, ad differentiam corporis mathematici, vt dicit Basilius. Et secundum hanc expositionem nihil repugnans sequitur cuicunque opinioni. Vnde August.2. super Gene.ad lit. hanc expositionem commendans, dicit, Hanc considerationem laude dignissimam iudico. Quod enim dixit, neque est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

Homil. 3. in hexa. Cap.4.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Chrys. primò Moyses summariè dixit quid Deus fecit, præmittens, In princ.creauit Deus cæl.& ter.postea ꝑ partes explicauit: sicut si quis dicat, Hic artifex fecit domú istá, & postea, subdat, Primò fecit fúdaméta, & postea erexit parietes, tertiò suꝑ posuit tectum. Et sic non oportet nos aliud cælum intelligere, cú dicitur, In prin.crea.Deus cælum & terrá: & cum dicitur, quòd secunda die factum est firmamentum. Potest etiam dici aliud esse cælum, ꝙ legitur in principio creatum, & quod legitur secunda die factum. Et hoc diuersimodè. Ná secundum Augu.cælum ꝙ legitur primo die factum, est de natura spiritualis informis. Cælum autem ꝙ legitur secunda die factum, est cælum corporeum. Secundum verò Bedam & Strabum cælum quod legitur prima die factum, est cælum empyreum, Firmamentum verò quod legitur secunda die factum, est cælum sydereum. Secundum verò Damas.cælum, quod legitur prima die factum, est quoddam cælum sphæricum sine stellis: de quo Philosophi loquuntur, dicentes ipsum esse nonam sphæram, & mobile primum, quod mouetur motu diurno. Per firmamentum verò factum secunda die intelligitur cælum sydereum. Secundum autem aliam expositionem quam Augu. tangit, cælum prima die factum, est etiam ipsum cælum sydereum. Per firmamentú verò secunda die factum intelligitur spatium aëris, in quo nubes códensantur: quod etiam cælum æquiuocè dicitur. Et ideo ad æquiuocationem designandam signanter dicitur, Vocauit Deus firmamentum cælum: sicut & suprà dixerat, Vocauit lucem diem, quia dies etiam pro spatio vigintiquatuor horarú ponitur. Et idé est in aliis obseruandú: vt Rabbi Moyses dicit.

lib.1.super Gene.c.9. Glos.1.ord. li.2.c.6. lib.2.super Gene.ca.1. to.3. lib.2.prophetæ.cap.30.

¶ Ad secundum & tertium patet solutio ex supradictise.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum aquæ sint supra firmamentum.*

349 a 346 2.di.14.ar.2.& de po.q.4.art.1. ad quintú. Et quol. 4.q.1.art.2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aquæ non sunt supra firmamentum. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus autem proprius grauis nó est esse sursum, sed solùm deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶2.Præterea, Naturaliter aqua est fluida. Sed quod est fluidú, non potest consistere super corpus rotundum: vt experimento patet. ergo cum firmamentum sit corpus rotundum, aqua non potest esse supra firmamentum.

¶3.Præterea, Aqua cùm sit elemétú, ordinatur ad generationé corporis mixti: sicut imperfectum ordinatur ad perfectú. Sed supra firmamentum nó est locus mixtionis, sed supra terrá. Ergo frustra aqua esset supra firmamentum. Nihil autem in operibus Dei est frustra. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen.1. quòd diuisit aquas, quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut dicit Aug.2. super Gen.ad lit. maior est Scripturæ huius autoritas, quá omnis humani ingenij capacitas. Vnde quomodo & quales aquę ibi sint, eas tñ ibi esse minimè dubitamus. Quales auté sint illæ aquæ nó eodé modo ab omnibus assignatur. Orig. enim dicit, ꝙ aquæ illæ quæ super cælos sunt, sunt spirituales substantiæ. Vnde in Psal. dicitur: Aquæ quæ super cælos sunt, laudét nomé Domini. & Dañ.3. Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sút Domino. Sed ad hoc respódet Basilius in 3.Hexam. ꝙ hoc non dicitur eo ꝙ aquæ sint rationales creaturę, sed quia consideratio earum prudenter à sensum habentibus cóteplata glorificationé perficit Creatoris. Vnde ibidé idem dicitur de igne & grandine & huiusmodi, de quibus constat, quòd nó sunt rationales creaturę. Dicédum est ergo, ꝙ sunt aquę corporales, sed quales aquę sint oportet diuersimode diffinire secundú diuersam de firmaméto sententiam. Si enim per firmamentum intelligatur cęlum sydereum, ꝙ ponitur esse de natura quatuor elementorum, pari ratione & aquę quę super cęlos sunt, eiusdem naturę poterunt credi cum elementalibus aquis. Si autem per firmamentú intelligatur cęlum sydereum, quòd non sit de natura quatuor elementorú, tunc & aquę illę quę sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarú. Sed sicut secúdum Strabum dicitur cęlum empyreum, id est igneum propter solis splédoré, ita dicetur aliud cælum aqueú propter solá diaphanitatem, quod est supra cælum sydereum. Posito etiá, quòd firmamentum sit alterius naturę præter quatuor elementa, adhuc potest dici, quòd aquas diuidit, si per aquá nó ele-

Cap.5. Homil.1. in Genes. to.1. In glos.ord. di.genes.1.

mentum

li.1.c.5.& 7.to.1.

mentú aquæ, sed materiam informem corporum intelligamus, vt Aug.dicit super Gen.ad lit.cótra Manichæos: quia secundú hoc quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si auté per firmamentum intelligatur pars aëris in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamentú sunt, sunt aquæ, quę vaporabiliter resolutæ, supra aliquam partem aëris eleuantur, ex quibus pluuiæ generantur: dicere enim, ꝙ aquæ vaporabiliter resolutæ eleuétur supra cælum sydereum (vt quidam dixerút, quorum opinioné Aug.tangit in secúdo super Gene.ad lit.) est omnino impossibile. Tum propter soliditaté cæli. Tum propter regionem ignis mediá, quæ huiusmodi vapores cósumeret. Tú quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra cócauum orbis lunæ. Tum etiam, quia sensibiliter apparet vapores non eleuari vsque ad cacumina quorundá montium. Quod etiam dicút de rarefactione corporis in infinitú, propter hoc quòd corpus est in infinitum diuisibile: vanum est. Non enim corpus naturale in infinitum diuiditur, aut rarefit, sed vsque ad certum terminú.

Ca.4.to.3.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quibusdam videtur ratio illa soluéda per hoc, quòd aquæ quamuis sint naturaliter graues, virtute tamé diuina super cælos continentur. Sed hác solutioné Aug.excludit 2.lib.super Ge.dicés, quòd nunc quemadmodú Deus instituit naturas rerum, conuenit quærere, nun quid in eis ad miraculum suæ potentiæ velit operari. Vnde aliter dicendum est, quòd secundum duas vltimas opiniones de aquis & firmamento patet solutio ex præmissis. Secundum autem primam opinionem oportet ponere alium ordinem in elementis, quàm Ari.ponat, vt quædam aquæ spissæ sint circa terram: quædam verò tenues circa cælum, vt sic se habeant illæ ad cælum, sicut istæ ad terram. Vel quòd per aquam intelligatur materia corporum, vt dictum est.

Cap.1. In corp. In corp.

¶ Ad secundum etiam patet solutio ex præmissis secundum duas vltimas opiniones. Secundum verò primam respondet Basilius dupliciter. Vno modo, quia non est necessarium, vt omne quod in concauo apparet rotundum, sit etiam supra rotundú, sed conuexú. Secúdo, quia aquæ quæ sunt super cælos, non sunt fluidæ, sed quasi glaciali soliditate extra cælum firmatæ. Vnde à quibusdam dicuntur cælum cristallinum.

Homil. 3. hexam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum tertiam opinionem, aquæ sunt supra firmamentum vaporabiliter eleuatæ propter vtilitatem pluuiarum. Secundum verò secundam opinionem aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanum absque stellis. Quod quidam ponunt primum mobile, quod resoluit totum cælum motu diurno, vt operetur per motum diurnum continuitatem generationise: sicut cælum in quo sunt sydera per motum, qui est secundum Zodiacum, operatur diuersitatem generationis & corruptionis per accessum & recessum, & per diuersas virtutes stellarum. Secundum verò primam opinionem aquæ sunt ibi, vt Basilius dicit, ad contemperandum calorem cælestium corporum. Cuius signum acceperunt aliqui, vt Augustinus dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

509 Loco cita. lib.2.super Gene.c.5.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.*

347 Po.q.4.ar.5.cor.col.2. lib.1.top.c.6.to.1.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentum non diuidat aquas ab aquis. Vnius enim corporis secundum speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, vt dicit Philosophus. Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

¶2. Si dicatur quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis quæ sunt sub firmamento: contrà, Ea quę sunt secundum speciem diuersa, non indigent aliquo alio distinguéte. Si ergo aquæ superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

¶3.Præterea, Illud videtur aquas ab aquis distinguere quod ex vtraque parte ab aquis contingitur: sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem, quòd aquæ inferiores pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamentum aquas ab aquis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gene.1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis considerádo superficietenus literam Ge. posset talem imaginationem concipere secundú quorundam antiquorum Philosophorum positionem. Posuerunt enim quidam aquam quoddam infinitum corpus, & omniú aliorum corporum principium. Quam quidem immensitatem aquarú accipere posset in nomine Abyssi, cùm dicitur, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiá, quòd istud cælum sensibile quod videmus, non continet infra se omnia corporalia, sed est infinitum aquarú corpus supra cælum. Et ideo posset aliquis dicere, quòd firmaméntum cæli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, id est ab omnibus corporibus, quæ infra cælú cótinétur, quorú principium aquá ponebant. Sed quia ista positio per veras ratiões falsa deprehenditur, nó est dicendum hunc esse intellectum Scripturæ. Sed considerandum est ꝙ Moyses rudi populo loquebatur. Quorum imbecillitati códescendens, illa solùm eis proposuit, quæ manifestè sensui apparét. Omnes auté quantúcunque rudes terram & aquá esse corpora, sensú deprehendunt. Aër autem non percipitur ab omnibus esse corpus, in tantú, quòd etiam quidam Philosophi aërem dixerút nihil esse, plenú aëre vacuú nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam: aërem aút nó expresè nominat, ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Vt tamé capacibus veritatem exprimeret, dat locú intelligendi aërem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cùm dixit, ꝙ tenebræ erant super facié abyssi. Per quod datur intelligi, super facié aquæ esse aliquod corpus diaphanú, quod est subiectú lucis & tenebrarú. Sic igitur siue per firmamentum intelligamus cælú, in quo sunt sydera, siue spatiú aëris nubilosú, conuenienter dicitur, ꝙ firmamentum diuidit aquas ab aquis, secundú quod per aquá materia informis significatᷣ: vel secundú quòd omnia corpora diaphana sub omni cóuenientia aquarú intelliguntur. Ná cælú sydereú distinguit corpora inferiora diaphana à superiorib'. Aër verò nubilosus distinguit superioris aëris partẽ, in qua generãtur pluuiæ, & huiusmodi impressiones ab inferiori parte aëris, quæ aquæ cónectitur: & sub nomine aquarum intelligitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendú, quòd si per firmamentum intelligatur cælum sydereum, aquæ superiores non sunt eiusdé speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentum intelligatur nubilosus aër, tunc vtræque aquæ sunt eiusdem speciei: & deputantur tunc duo loca aquis non eadem ratione: sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autem inferior est locus quietis earum.

¶ Ad secundú dicendum, quòd si accipiantur aquæ diuersæ secundú speciem, firmamentum dicitur diuidere aquas ab aquis: non sicut causa faciens diuisioné, sed sicut terminus vtrarúmque aquarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Moyses propter inuisibilitatem aëris & similiú corporum, omnia huiusmodi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est, ꝙ ex vtraque parte firmamenti qualitercunque accepti, sunt aquæ.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum sit vnum cælum tantum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod sit vnum cælum tantùm. Cælum enim contra terram diuiditur, cú dicitur, In princip.crea.Deus cælum & terrá. Sed terra est vna tantùm. Ergo & cælú est vnum tantum.

¶2.Præterea, Omne quod constat ex tota sua materia, est vnum tantùm. Sed cælum est huiusmodi: vt probat Philosophus in 2. de cælo. Ergo cælum est vnum tantùm.

¶3.Præterea, Quicquid dicitur de pluribus vniuocè, dicitur de eis secundum vnam rationem communem. Sed si sunt plures cæli, cælum dicitur vniuocè de pluribus: quia si æquiuocè, non propriè dicerentur plures cæli. Oportet ergo, si dicuntur plures cæli, quòd sit aliqua ratio communis, secundum quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum quòd sint plures cæli.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur in Psal.150. Laudate eum cæli cælorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primò tractat quãdam falsam opinionem. Secundò respondet quæsito tripliciter.

¶ Quo ad primum refert opinionem in duobus punctis. Primum, quòd sit corpus infinitum. Secundum, quòd cælum non contineat omnia, sed quasdam partes illius infiniti. Et applicat primum ad abyssum, & secundum ad aquas ab aquis. Et fortè fuit ista opinio Thaletis. Deinde improbat dupliciter: in se quidem, quia hoc est falsum: ergo. In radice verò, quia superficies literæ non est vt iacet, accipienda: quia rudi populo, &c. cuius signum est de aëre tacito, & tamen insinuato.

¶ Quo ad secundum, aquæ dupliciter: materia informis vel corpus diaphanum. Primò modo saluatur quomodolibet sumendo firmamentum vt in præcedente articulo Augusti. dixit. Secundo verò modo dupliciter, iuxta firmamentum, vel pro cælo inter diaphana vtrinque, vel pro aëre nubiloso inter superiorem & inferiorem partem eiusdem & vtranque diaphanam, & hanc aquis contiguam & aquarum nomine cóprehensam.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primò discordiam inter Chryso. & Basilium quo ad vnum, vel plures cælos. Secundò iuxta diuersas acceptiones numerat eos.

¶ Quo ad discordiam: quia ille vnú, hic multos, in voce tamen tantum dissonant, quia æquiuocant dum ille totum, iste partes respicit.

¶ Quo ad secundú, Cæli nomé distinguitur in tres significationes, scilicet propriè, participatiuè, & metaphoricè. Propriè & primo modo tres cæli, totaliter lucidum, totaliter diaphanum, & partim vtrunque propriè & participatiuè secundo modo, etiam tres apud Damascenum, aëreum, sydereum, & supremum. Sed hîc vtitur Cæli nomine participatiuè in primò, & propriè in reliquis. Apud Rabanum participatiuè & propriè septem, igneum, olympium, æthereum, aëreú, sydereum, aqueum, & empyreú. Metaphoricè vel sácta Trinitas Vnú, vel bona diuina in cælis, vel tria genera supernaturalis visionis corporalis, imaginaria & intellectiua.

348 2.di.14.ar.4.& 1.meta.l.7.fin.

Tex 95.to.2.

¶ *Super*

¶ Super Quæstionis sexagesimanonæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò respondeo secùdum Augustinũ secundò, secundũ alios sanctos. Differunt siquidẽ in ordine naturæ, vel temporis tam comparãdo informitatẽ ad formationẽ, quàm vnam formationem ad aliã. Et rursus differunt, quia illæ ad spirituales & corporales; isti ad corporales tantũ se extendunt. Iuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria vtrique dicũt sed primò Augustinus suo. Cælũ, id est naturã angelicã & materiã informem corporeã formatam luce. Fiat lux. & forma cæleſti. Fiat firmamẽtũ: & forma elementari, Cõgregentur aquæ: omnia ordine naturæ. Alij vero tria, cælũ, aquam, & terram prius tẽpore: & primo die cælũ formatum luce & tẽpore: secundo aquã distinctione & ordine, Fiat firmamẽtum: tertio, terrã distinctione à mari & visibili ate, Congregentur aquæ.

Homil. 3. hexam. Li. 2. orth. fid. c. 7. Homil. 4. in Ge. to. 1.

Lib. 2. c. 7.

nus ponit vnum cælum, nominans illud aëreum. Et sic secundũ eum sunt tres cæli aëreum, sydereum, & aliud superius: de quo intelligitur, quòd Apostol' legitur raptus vsque ad tertiũ cælũ. Sed quia istud spatiũ cõtinet duo elementa, scilicet ignis, & aëris, & in vtroque corũ vocatur superior & inferior regio: ideo istud cælũ Raban' distinguit in quatuor, suprema regione ignis nominans cælum igneum: inferiorẽ vero regionẽ cælum olympium ab altitudine cuiusdã montis, qui vocatur Olympus. Suprema verò regionẽ aëris vocauit cælum æthereũ propter inflammationẽ: inferiorẽ verò regionẽ cælũ aëreum. Et sic cũ istis quatuor cæli tribus superioribus cõnumerẽtur, fiunt in vniuerso secundũ Rabanũ septẽ cæli corporei. Tertiò dicitur cælum metaphoricè. Et sic quãdoq; ipsa facta Trinitas dicitur cælũ propter eius spirituale sublimitatẽ & lucem. De quo cælo exponitur diabolũ dixisse, Ascendã in cælum, id est ad æqualitatẽ Dei. Quandoque etiã spiritualia bona, in quibus est factorum remuneratio, propter eorũ eminentiã cæli nominãtur: vbi dicit, Merces vestra multa est in cælis: vt Aug. exponit. Quãdoque verò tria genera supernaturaliũ visionũ, scilicet coporalis, imaginariæ & intellectualis, tres cæli nominãtur. De quib' Augustinus exponit, q Paulus est raptus vsq; ad tertium cælum.

In gen. c. 1.

Libr. 1. de ſerm. do. in monte. c. 9.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd terra se habet ad cælum, vt centrum ad circunferentiam. Circa vnum autem centrum possunt esse multæ circunferentiæ. Vnde vna terra existente, multi cæli ponuntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de cælo, secundum quòd importat vniuersitatem creaturarum corporalium. Sic enim est vnum cælum tantùm.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in omnibus cælis inuenitur cõmuniter sublimitas & aliqua luminositas, vt ex dictis patet.

In corp.

QVÆSTIO SEXAGESIMANONA de Opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de opere tertiæ diei. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, de cõgregatione aquarum. ¶ Secundò, de productione plantarum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aquarum congregatio conuenienter dicatur facta tertia die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q aquarum congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim quæ facta sunt prima & secũda die, verbo factionis exprimũtur. Dicitur enim, Dixit Deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies condiuiditur duabus primis. Ergo opus tertiæ diei debuit exprimi verbo factionis, & non solũm verbo congregationis.

349 2. dist. 14. art. c 5.

¶ 2. Præterea, Terra prius vndique erat aquis cooperta. Propter hoc enim inuisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram, in quo aquæ congregari possent.

¶ 3. Præterea, Quæ non sunt continuata adinuicem, non habẽt vnum locũ. Sed non omnes aquæ habent adinuicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in vnum locũ.

¶ 4. Præterea, Congregatio ad motum localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes. Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶ 5. Præterea, Terra etiam in principio suæ creationis nominatur cùm dicitur, in principio creauit Deus cælum & terrã. Inconuenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ impositum.

¶ SED in contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hic oportet aliter dicere secundum expositionem Augusti. & aliorum Sanctorum. Augustenim in omnibus his operibus nõ ponit durationis ordinem, sed solùm originis & naturæ. Dicit enim creatam naturam spiritualẽ informem, & naturam corporalem absque omni forma: quam dicit primò significari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationem præcesserit tẽpore, sed origine tantùm. Neque vna formatio secundum eum præcesſit aliam duratione, sed solùm naturæ ordine. Secũdum quem ordinem necesse fuit, vt primò poneretur formatio supremæ naturæ, scilicet spiritualis: per hoc quòd legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præeminet corporali, ita superiora corpora præeminent inferioribus. Vnde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cùm dicitur, Fiat firmamentum. Per quod intelligitur impressio formæ cælestis in materiam informem nõ prius existentem tempore, sed origine tantum. Tertio verò loco ponitur impressio formarum elemẽtarium in materiam informem, nõ tempore, sed origine præcedentem. Vnde per hoc quod dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur quòd materiæ corporali impressa est forma subſtantialis aquæ, per quã competit sibi talis motus & forma subſtantialis terræ, per quam competit sibi sic videri. Sed secundũ alios Sanctos in his operibus etiã ordo durationis attenditur. Ponunt enim quòd informitas materiæ tempore præcesſit formationem, & vna formatio aliam. Sed informitas materiæ secũdũ eos nõ intelligitur carentia omnis formæ: quia iam erat cælum, & aqua, & terra: quæ tria nominantur tanquam manifeſtè sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ carentia debitæ distinctionis, & consummatæ cuiusdam pulchritudinis. Et secundum hæc tria nomina posuit Scriptura tres informitates. Ad cælum enim, quod est superius, pertinet informitas tenebrarum: quia ex eo est origo luminis. Informitas verò aquæ, quæ est media, significatur nomine Abyssi, quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinata aquarum, vt Augusti. dicit cõtra Faust. Informitas verò terræ tangitur in hoc quòd dicitur, q terra erat inanis & inuisibilis, per hoc quòd erat aquis cooperta. Sic igitur formatio supremi corporis facta est prima die, & quia tempus sequitur motum cæli, tempus autem est numerus motus supremi corporis: per huiusmodi formationẽ facta est distinctio temporis, noctis, scilicet & diei. Secũdo verò die formarum est medium corpus, scilicet aqua, per firmamentum accipiens quandam distinctionem & ordinem: ita quòd sub nomine aquæ etiam alia comprehenduntur, vt supra dictum est. Tertio verò die formatum est vltimum corpus, scilicet terra: per hoc quòd discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terra & maris. Vnde satis congrue sicut informitatem terræ expresserat dicens, quòd terra erat inuisibilis vel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc, quod dicit, Et appareat arida.

Li. 2. super Gene. ca. 15 & lib. 4. c. 22. & 34. to. 3. & lib contra Manich. c. 5. & 7. to. 1.

lib. 2. super Ge. c. 2. & li. 1. c. 13. Homil. 4. hexam.

a 345

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Augideo in opere tertiæ diei nõ vtitur Scriptura verbo factionis, sicut in præcedentibus operibus: vt ostendatur quòd superiores formæ, scilicet spirituales angelorum & cælestium corporũ sunt perfectæ in esse, & stabiles: formæ verò inferiorum sunt imperfectæ & mobiles: & ideo per congregationem aquarum & apparentiam aridæ, impressio talium formarum designatur.

lib. 3. super Gen. c. 10. & lib 2. c. 7. & 8. to. 3.

¶ Aqua enim est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa, vt ipse dicit in 2. super Gen. ad lit. Secundũ verò alios dicendum est, q opus tertiæ diei est perfectum secundum solum motum localem. Et ideo non oportuit, quòd Scriptura vteretur verbo factionis.

349 Cap 5. & lib. 8. Cap. 3. to 3.

Cap. 12.

¶ Ad secundum patet solutio secundum Augusti. quia nõ oportet dicere, quòd terra primò esset cooperta aquis & postmodum congregatæ, sed quòd in tali congregatione fuerunt productæ. secundum verò alios tripliciter respondetur, vt Augusti. dicit 1. super Gen. ad li. Vno modo, vt aquæ in maiorẽ altitudinem sint eleuatæ in loco vbi sunt congregatæ. Nam mare est altius terra, vt experimento compertum est in mari rubro: vt Basilius dicit. Secundò, vt dicatur quòd rarior aqua velut nebula terras tegebat, quæ congregatione densatã est. Tertio modo, vt dicatur, quòd terra potuit aliquas partes præbere concauas, quibus confluentes aquæ reciperentur. Inter quas prima videtur probabilior.

Lacis citat. 9 prin. cor.

Cap. 12.

Homil. 4. hexam.

¶ Ad tertium dicendum, q omnes aquæ vnum terminũ habẽt, scilicet mare in quo cõfluũt vel manifestis, vel occultis meatibus. Et propter hoc dicũtur aquæ congregari in vnũ locũ. Vel dicit vnũ locũ non simpliciter, sed per cõparationem ad locũ terræ siccæ: vt sit sensus, Cõgregentur aquæ in vnum locũ, id est seorsum à terra sicca. Nam ad designandã pluralitatem locorũ aquæ subdit, quòd cõgregationes aquarum appellauit maria.

¶ Ad quartum dicendum, q iussio Dei naturalem motum corporibus præbet. Vnde dicitur, quòd suis naturalibus motibus faciunt velle ejus. Vel potest dici, quòd naturale esset, quòd aqua vndique esset circa terram, sicut aër vndique esset circa aquam & terram: sed propter necessitatẽ finis, vt scilicet animalia & plantæ essent super terram, oportuit quòd aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidem aliqui Philosophi attribuunt actioni solis per eleuationem vaporum deficcantis terram. Sed sacra Scriptura attribuit potestati diuinę: non solùm in Gene. sed etiam in Iob 38. cap. vbi exprsona Domini dicitur, Circundedi mare terminis meis. & Ierem. 5. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum maris?

¶ Ad quintum dicendum, quòd secundum August. per terram, de qua primò fiebat mentio, intelligitur materia prima: nunc autem intelligitur ipsum elementum terræ. Vel potest dici secũdum Basilium quòd primò nominabatur terra secundũ naturam suam, nunc autem nominatur ex sua principali proprietate, quę est siccitas. Vnde dicitur, q vocauit aridam, terram. Vel potest dici secundum Rabbi Moysem, q vbicunq; dicitur, Vocauit, significatur æquiuocatio nominis. Vnde prius dictum est, q vocauit lucẽ diem propter hoc quòd etiã dies vocatur spatium vigintiquatuor horarum, secundum quod ibidem dicitur, Factum est vespere & mane dies vnus.

Ar. prae.

349

¶ Similiter dicẽdũ est, q firmamẽtũ, id est aërẽ vocauit cælũ, quia etiam cælum dicitur q est primò creatum. Similiter etiam dicitur, quòd aridam, id est illam partem, quę est discooperta aquis, vocauit terrã, prout distinguitur contra mare: quamuis communi nomine terra vocetur, siue fit aquis cooperta, siue discooperta. Intelligitur autem vbique per hoc quòd dicitur, Vocauit, id est dedit naturã vel proprietatẽ, vt posit sic vocari.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.

349 Po. q. 4. ar. 2. ad vigeſimum octauum.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd plantarum productio inconuenienter tertia die facta legatur. Plantę enim habent vitam sicut & animalia. Sed productio animalium non ponitur inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plantarum commemorari debuit in tertia die, quę pertinet ad opus distinctionis.

¶ 2. Præterea, Illud quod pertinet ad maledictionem terræ, nõ debuit cõmemorari cum formatione terræ. Sed productio quarundam plantarum pertinet ad maledictionẽ terræ, secundum illud Gn. 3. Maledicta terra in operẽ tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Ergo productio plantarũ vniuersaliter nõ debuit commemorari in terra die, quę pertinet ad formationẽ terræ.

¶ 3. Præterea, sicut plantę adhærent terræ, ita etiam lapides & metalla: & tamen non fit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantę fieri debuerunt tertia die.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Protulit terra herbam virentem. Et posteà sequitur, Factum est vespere & mane dies tertius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, i tertia die informitas terræ remouetur. Duplex autẽ informitas circa terram describebatur. Vna, quòd erat inuisibilis & inanis: quia erat aquis cooperta. Alia, q erat incomposita siue vacua, id est nõ habẽs debitũ decorem, qui acquiritur terræ ex plantis, eam quodãmodo vestientibus. Et ideo vtraq; informitas in hac tertia die remouetur. Prima quidẽ per hoc, q aquę congregatę sunt in vnũ locum, & apparuit arida. Secũda verò per hoc, quòd protulit terra herbam virentem. Sed tamẽ circa productionẽ plantarũ aliter opinatur Augu. ab aliis. Alij enim expositores dicunt, q plantę productę sũt actu in suis speciebus in hac tertia die: secundũ q superiores literę sonat. Aug. autẽ 1. super Gen. ad literã dicit, quòd causaliter tunc dictũ est produxisse terram herbam & lignũ, id est producẽdi accepisse virtutẽ. Et hoc quidẽ confirmat autoritate Scripturę. Dicitur enim Gen. 2. Istę sunt generationes cæli & terrę, quãdo creatę sunt in die, quo Deus fecit cælum & terram, & omne virgultũ agri, antequam oriretur in terra, omnémque herbam regionis priusquam germinaret. Ante ergo quàm orirentur super terrã, factæ sunt causaliter in terra. Confirmatur autem hac ratione. Quia illis primis diebus condidit Deus creaturã originaliter, vel causaliter: à quo opere postmodũ requieuit. qui tamẽ postmodum secundum administrationẽ rerum conditarum per opus propagationis vsque modo operatur. Producere autẽ plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. Non ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tantùm. Quamuis secũdum alios dici possit, quòd prima institutio specierum ad opera sex dierũ pertinet. Sed quòd ex speciebus primò institutis generatio similiũ in specie procedat, hoc iam pertinet ad rerum administrationem. Ethoc est quod Scriptura dicit, Antequã orirẽtur super terram, vel antequam germinarẽt: id est antequam ex similibus similia producerentur, sicut nunc naturaliter fieri videmus secundum viam seminationis. Vnde signanter Scriptura dicit, Germinet terra herbã virẽtem & facientẽ semen: quia scilicet sunt productæ perfectæ species plantarũ, ex quibus semina aliarum orirentur. Nec refert vbicunque habeant vim seminatiuam, vtrum scilicet in radice, vel in stipite, vel in fructu.

Lib. 2. super Ge. c. 2. & li. 1. c. 13. Homil. 4. hexam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vita in plãtis est occulta: quia carent locali motu & sensu, quibus inanimatum ab animato maximè distinguitur. Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur quasi quædam terræ formatio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ante etiam illam maledictionem spinæ & tribuli producti erant vel virtute, vel actu, sed non erant producti homini in pœnam, vt scilicet terra quam propter cibum coleret, infructuosa quædam & noxia germinaret. Vnde dictum est, Germinabit tibi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Moyses ea tantùm proposuit quæ in manifesto apparent: sicut iam dictum est. Corpora autem mineralia habent generationem occultam in visceribus terræ. Et iterum non habent manifestam distinctionem à terra, sed quædam terræ species videntur. Et ideo de eis mentionem non fecit.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA de Opere ornatus quantum ad quartam diem, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere ornatus. Et primò de singulis diebus secundum se. Secundò, de omnibus sex diebus in communi.

¶ Circa primum ergo considerãdum est de opere quartæ diei. Secundò, de opere quintæ. Tertiò, de opere sextæ. Quartò, de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò, de productione luminarium. ¶ Secundò, de fine productionis eorum. ¶ Tertiò, vtrum sint animata.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria non debuerint produci quarta die. Luminaria enim sunt corpora incorruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia non potest esse absque formis eorũ. Sed eorum materia producta est in opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorum formæ. Non ergo sunt facta quarta die.

¶ 2. Præterea, Luminaria sũt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerunt prima die, & nõ quarta.

¶ 3. Præterea, Sicut plãtæ fixæ sũt in terra: ita luminaria fixa sũt in firmamẽto. Vnde Scriptura dicit, quòd posuit ea in firmamento.

¶ Super Quæstionis sexagesimanonæ Articulum secundum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primò directè respondetur quæsito affirmatiue. Secundò qualis sit productio plantarum tractatur.

¶ Quo ad primum cõclusio, Productio plantarum cõuenienter terrę tertio die facta est, probatur: quia pertinet ad formationem terræ. Declaratur hoc ex duplici informitate terræ.

¶ Quo ad secundum tria. Primò diuersitas opinionum Augustini & aliorum: quia ille causaliter, isti actualiter plantas productas ponunt. Secundò, motiua Augustin. ab autoritate Gene. secundo, & ratione differentiæ inter opus creandi & administrandi propagando. Tertiò motiua aliorum ex opposito, & à ratione: quia institutio perfectorum ad opus creationis spectat, & nihilominus saluatur differentia inter propagationem & creationem: & ab autoritate eadem Genesis secundo. Et in hãc partem videtur Autor declinare.

113

f 355

¶ Super Quæſtionis septuagesimæ Articulum primum. *q. 67. ar. 4*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria. Primò, ex Scripturæ verbis triplex opus ponit, creationis, formationis seu distinctionis & ornatus, vnicuique suum obiectum attribuens, Primo, res informes: secundo formas: tertio extinsecas mobilia. Secundò respondet quæsito affirmatiuè, Luminaria, conuenienter producuntur quarta die. Et probatur, quia ista est prima dies ornatus, qua primum creatum ornãdum erat, quemadmodũ fuit prima die distinctionis formatum, &c. Declarantur hic enumerãdo tria primò creata, cælũ, terram & aquas, id est media: & ordinando formationem eorũ tribus diebus, primo cælũ: secundo aquas: tertio terram, & consimiliter ornatum: quartò cælũ: quinto aquas: sexto terrã. Tertiò ostendit Augustinum cum aliis cõuenire quo ad actum, quare omnia patent.

351 Infrà q. 74. artic. 1. ad quartũ. Et 2. dist. 15. q. 1. art. 1. & 3. q. 4. art. 1. ad 3om.

¶ Nota hic quod Scriptura creationis operę secundo loco ponit terram & tertio aquas: in distinctionis verò & ornatus opere econuerso. Quia quo ad esse simpliciter terra habet priorem necessitatem: quia primo propter cælum, vt patet in secundo Cæli, commen. 18. &c. quo ad nobilitatem verò est vltimum.

> ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundum.*
>
> Titulus, causa, vt luceant super terram in signa & tempora.
> ¶ In corpore duo. Primò quadruplicem causam finalem ostendit posse de creatura corporali assignari actum proprium secundo Cæli, text. 17. Aliam creaturam secundo. Physi. tex. vniuersum 12. Metaph. Et Deus ibidem. Secundò respõdet quæsito, quòd Moyses vnã tantum tetigit, propter idololatriæ occasioné tollendam: & illa est vtilitas humana tripliciter, vt patet.

Sed productio plantarum simul describitur cum formatione terræ, cui inhærent. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶ 4. Præterea, Sol & luna, & alia luminaria sunt causæ plantarum. Sed naturali ordine causa præcedit effectum. Ergo luminaria non debuerunt fieri quarta die, sed tertia, vel ante.

¶ 5. Præterea, multæ stellę secundũ Astrologos sũt luna maiores. Nõ ergo tãtùm sol & luna debuerũt poni duo magna luminaria.

¶ SED in contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in recapitulatione diuinorum operum Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum. In quibus verbis triplex opus intelligi potest, scilicet opus creationis: per quòd cælum & terra producta leguntur, sed informia. Et opus distinctionis, per ꝙ cælum & terra sunt perfecta: siue per formas substãtiales attributas materiæ omnino informi, vt August. vult: siue quantũ ad
Li. 2. super Ge. c. 11. c 3 conuenientem decorem & ordinem, vt alij Sãcti dicũt. Et his duobus operibus additur ornatus. & differt ornat⁹ à pfectione. Nã perfectio cæli & terræ ad ea pertinere videtur, quæ cælo & terræ sũt intrinseca: ornatus verò ad ea, quæ sũt à cælo & terra distincta. Sicut homo perficitur per ꝓprias partes & formas, ornatur autem per vestimenta, vel aliquid huiusmodi. Distinctio autem aliquorum maximè manifestatur per motũ localem, quo abinuicem separantur. Et ideo ad opus ornatus ptinet
III 338 *q. præced. art. 1.* productio illarum rerum quæ habẽt motum in cælo & in terra. Sicut autem suprà dictum est, de tribus fit mẽtio in creatione, scilicet de cælo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiã formãtur per opus distinctionis trium dierũ. Primo die cælum: secũdo die distinguũtur aquæ. Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus. Primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quæ mouentur in cælo, ad ornatum ipsius. Secundo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatũ medij elemẽti, qui habent motum in aëre & aqua, quæ pro vno accipiuntur. Tertio die, qui est sextus producũtur animalia, quæ habent motum in terra, ad ornatum ipsius.

¶ Sed sciendum est, quòd in productione luminariũ nõ discor-
Li. 5. super Ge. c. 5 to. 3. dat Aug. ab aliis Sãctis. Dicit enim lũminaria esse facta in actu, non in virtute tantum. Nõ enim habet firmamentum virtutem productiuam luminarium, sicut habet terra virtutẽ productiuam plantarum. Vnde Scriptura nõ dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.

Li. 4. super Ge. c. 22. & 34. et. 11. de ciui. Dei. c. 9. 10. 3. & 5. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ secundum Augustinum nulla difficultas ex hoc oritur. Nõ enim ponit successionem temporis in istis operibus. Et ideo non oportet dicere, ꝙ materia luminarium fuerit sub alia forma. Secũdum eos autẽ, qui ponunt cælestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia potest dici, quòd sunt formata ex præiacenti materia, sicut animalia & plantæ. Sed secundum eos qui ponunt corpora cælestia esse alterius naturæ ab elementis, & incorruptibilia per naturam, oportet dicere, quòd substantia luminarium à principio fuit creata. Sed prius erat informis, & nunc formatur: non quidem forma substantiali, sed per collationem determinatæ virtutis. Ideo tamen non fit
Homil. 6. in Gene. mentio à principio de eis, sed solum quarta die, vt Chrysostomus dicit: vt per hoc remoueat populum ab idololatria, ostendens luminaria non esse deos: ex quo nec à principio fuerunt.

Li. 2. super Gene. c. 5. et li. 1. c. 9. to. 3. ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ secundum Augu. nulla sequitur difficultas: quia lux de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis: nunc autem fit lux corporalis. Si autẽ lux primo die facta intelligitur lux corporalis, oportet dicere, ꝙ lux primo die fuit producta secundum communem lucis naturã: quarto autẽ die atributa est luminaribus determinata virtus ad de-
349 terminatos effectus: secundũ ꝙ videmus alios effectus habere radium solis, & alios radium lunæ, & sic de aliis. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dio. 4. cap. de Diui. no. ꝙ
b lumen solis, quod primò erat informe, quarto die formatũ est[c].

244 ¶ Ad tertium dicendum, quòd secũdum Ptolomæum luminaria nõ sunt fixa in sphæris, sed habent motum seorsum à motu
Homil. 6. to. 1. & homi. 12. ad pop. sphærarum. Ideo Chrysost. dicit, ꝙ non ideo dicitur, quòd posuit ea in firmamento, quòd ibi sint fixa: sed quia iusserit vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed secũdũ opinio. Arist. stellæ fixæ sũt i orbibus, & nõ mouẽtur nisi motu orbium secundum rei veritatem, tamen motus luminariũ sensu percipitur, nõ autẽ motus sphærarũ. Moyses autẽ rudi populo cõdescendens, sequutus est quæ sensibiliter apparẽt: Vt dictũ est. Si autem sit aliud firmamentũ quod factum est secunda die, *q. præced. art. 1.* ab eo in quo posita sunt sydera secundum distinctionẽ naturæ, licet sensus non discernat, quem Moyses sequitur, vt dictũ est[c], 347 cessat obiectio. Nam firmamentum factum est secunda die quãtum ad inferiorem partem. In firmamento autem posita sunt sydera quarta die quantum ad superiorem partem, vt totum pro vno accipiatur, secundum quod sensu apparet.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd, sicut dicit Basilius, præmittitur *Homil. 5. hexam.* productio plantarum luminaribus ad excludendam idololatriam. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantæ à luminaribus: quãuis (vt Chrysosto. dicit) sicut agricola cooperatur ad produ- *Homil. 6. in Gen. to. 1.* ctionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit, dicuntur *Loco cit.* duo luminaria magna, non tam quantitate quam efficacia, & virtute. Quia et si aliæ stellæ sint maiores quantitate, quam luna: tamen effectus lunæ magis sentitur in istis inferioribus: & etiam secundum sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd 252 inconuenienter causa productionis luminarium describatur. Dicitur enim Iere. 10. A signis cæli nolite metuere, quæ gentes timent. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

¶ 2. Præterea, Signum contra causam diuiditur. Sed luminaria sunt causa eorum, quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.

¶ 3. Præterea, Distinctio temporum & dierum incipit à primo die. Non ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, id est in horum distinctionem.

¶ 4. Præterea, Nihil fit propter vilius se: quia finis est melior iis quæ sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Nõ ergo facta sunt, vt illuminent terram.

¶ 5. Præterea, Luna non præest nocti, quando est plena. Probabile autem est, quòd luna facta fuerit plena. Sic enim homines incipiunt computare. Ergo luna non est facta, vt præsit nocti.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est su- *q. 65. art. 1.* prà, creatura aliqua corporalis potest dici esse facta vel ꝓpter actum proprium, vel propter aliam creaturam, vel propter totum Vniuersum, vel propter gloriã Dei. Sed Moyses, vt populum ab idololatria reuocaret, illam solam causam tetigit secũdum quod sũt facta ad vtilitatem hominũ. Vnde dicitur Deut. 4. Ne fortè eleuatis oculis ad cælum videas solem & lunã, & omnia astra cæli, & errore decept⁹ adores ea & colas, quæ creauit Dñs Deus in ministerium cunctis gentibus. Hoc autem ministeriũ explicat in principio Gen. per tria. Primò enim prouenit vtilitas hominibus ex luminaribus quantum ad visum, qui est directiuus in operibus, & maximè vtilis ad cognoscendas res. & quantum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundò, quantum ad vicissitudines temporum: quibus & fastidiũ tollitur, & valitudo conseruatur, & necessaria victui oriuntur. Quæ nõ essẽt si sẽper esset aut æstas, aut hyems. & quantum ad hoc dicit, Vt sint in tẽpora, & dies, & annos. Tertiò, quantum ad opportunitatem negotiorum & operum: inquantum ex luminaribus cæli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diuersis negotiis. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum, quæ dependent ex libero arbitrio.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionẽ effectus occulti, sicut & ecõuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilẽ esse signum. Ideo tamen poti⁹ dicit signa, quã causas, vt occasionẽ idololatriæ tolleret.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ in prima die facta est cõmunis distinctio temporis per diẽ & noctem secundũ motũ diurnũ, qui est cõmunis totius cæli: qui põt ĩtelligi incepisse primo die[c]. Sed spe- 344 ciales distinctiones dierum & temporum, secũdum quòd dies est calidior die, & tẽp⁹ tẽpore, & annus anno: fiunt secũdũ speciales motus stellarũ, qui possũt intelligi quarto die incepisse.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in illuminatione terræ intelligitur vtilitas hominis, qui secundũ animã præfertur corporib⁹ luminarium. Nihil tamen prohibet dici quòd dignior creatura est propter inferiorem, non secundũ quod in se consideratur, sed secũdum quod ordinatur ad integritatem Vniuersi.

¶ Ad quintum dicendũ, quòd luna, quando est perfecta, oritur vespere & occidit mane. Et sic præest nocti. Et satis probabile est, quòd luna fuerit facta plena: sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen: & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deueniatur: simpliciter tamen perfectum prius est imperfecto.

Aug

Li. 2. super Ge. c. 15. t. 3 Augustinus tamen hoc non asserit: quia dicit non esse inconueniens, quòd Deus imperfecta fecerit, quæ postmodum ipse perfecit.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum luminaria cæli sint animata.*

> ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum tertium.*
>
> Titulus clarus est.
> ¶ In corpore quatuor. Primò opiniones refert. Secundò inuestigat qualitatẽ illi⁹ vnionis: supposito, ꝙ principium motiuum sit cognoscitiuũ. Tertiò probat suppositum hoc. Quartò concludit respõsionem.
> ¶ Quo ad primum opiniones Philosophorũ Anaxagorę & Platonis. Et rursus Theologorum Orige. Hieronymique & Damasceni cum Basilio. Augu. demum neutraliter.
> ¶ Quo ad secundum: Cælesti corpori nõ est coniuncta aliqua anima vt forma, sed vt motor. Probatur summariè sic: Vnio illa non est nisi propter motionẽ, ergo sufficit coniunctio vt motor. Antecedens probatur: quia materia est propter formam: & forma propter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter vegetationem nec sensationem, nec intellectionẽ, ergo propter motionẽ tantũ. Assumpta omnia clarè patent in litera, qa ibi nõ est phantasma, &c. consequentia verò declaratur ex Aristo. 8. Physic. & Platone.
> ¶ Quo ad tertium, probatur: Corpora cælestia nõ moueri à natura vt grauia & leuia, sed ab apprehẽsiua virtute dupliciter. Primò ratione: quia natura ad vnũ est determinata. Secundò, autoritate August.
> ¶ Quo ad quartum primò respõsio est, Corpora cælestia sunt animata æquiuocè ab istis inferioribus. Secundò est correlatiuum, quòd inter vtranque opinionẽ nulla quasi est differentia in re.
> ¶ In secundo dubiũ occurrit: quia Sãctus Thomas in secundo contra Gen. c. 70. vult quòd secundum Arist. oportet cælum ponere animatum, ita quod anima vniatur cælo vt forma: hic dicit ex Arist. quòd sufficit vniri vt motorem mobili.
> ¶ Ad hoc non video responsionem, nisi alteram duarum. Vel quòd hic melius dixit, quia & posterius scripsit. Vel quòd ibi intendebat, quòd oportet secũdum Aristo. cælum esse propriè animatum, saltem non repugnanter, eo quòd doctrina sua ad hoc tendit. Quamuis enim posset interpretari vt hic fecit. Ex his tamen quæ in secundo Cæli dicuntur, habemus quòd animatum indistinctè posuit: oportet ergo non repugnare quod sit animatum secundum substantiam. Et hoc sat erat contra Auerroim, cõtra quem loquebatur. Sustinent autem verba illa hanc glossam: quia quando contra Auerr. erat sermo fas erat declinare in oppositum, vt Augu. contra Pelagianos facit. Posset tertiò fortè dici, quod hic secundum propriam opinionem, ibi secundum Aristotelem: & quamuis adducat Aristotelem, non tamen asserit hanc esse eius opinionem, sed ex dictis eius sibi seruit.
> ¶ In responsione ad quintum, dubium est: quomodo potest dici moueri ab intrinseco, si vnitur motor solùm, vt motor, & est hoc dubium tam contra Aristotelem, quàm Auerroim, & cæteros.

313 *I. con. c 69. Et po q. 6. artic. 6. Et quol 12. ar. 5. & spiritu. ar. 6. & 2. Cel. le. 3. col. 1. & 2. et lec. 13. co. 2. & 3. & lect. 18. & 19. princip.* AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria cæli sunt animata. Superius enim corpus nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quæ pertinent ad ornatum inferiorum corporum, sunt animata, scilicet pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria, quæ pertinent ad ornatum cæli.

¶ 2. Præterea, Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed sol & luna, & alia luminaria sunt nobiliora quàm corpora plantarum & animalium. Ergo habent nobiliorem formam. Nobilissima autem forma est anima, quæ est
Ca. 29. t. 1. principium vitæ. Quia, vt Aug. dicit in lib. de Vera relig. quælibet substantia viuens naturæ ordine præfetur substantiæ non viuenti. Ergo luminaria cæli sunt animata.

¶ 3. Prætera, Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitæ, vt patet maximè in animalibus, ex putrefactione generatis, quæ virtute solis & stellarum vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora celestia viuunt & sunt animata.

Tex. 7. & 8. & sequ. to. 2. ¶ 4 Præterea, Motus cæli & cælestium corporum sunt naturales, vt patet in 1. de Cælo. Motus autem naturalis est à principio intrinseco. Cùm igitur principium motus cælestiũ corporum sit aliqua substantia apprehensiua,
Tex. 35. t. 3. quæ mouetur sicut desiderans à desiderato, vt dicitur in 11. Metaph. videtur quòd principium apprehẽdens sit principium intrinsecum corporibus cælestibus. Ergo sunt animata.

¶ 5. Præterea, Primum mobile est cælum. In ge-
Tex. 34. & sequen. nere autem mobiliũ primum est mouens seipsum: vt probatur in 8. Physic. Quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Sola
Tex. 19. autem animata mouent seipsa, vt in eodem lib. ostenditur. Ergo corpora cælestia sunt animata.

Li. 2. orth. fid. c. 6. ¶ SED CONTRA est quod Damascenus dicit in libro secundo, Nullus animatos cælos, vel luminaria æstimet, inanimati enim sunt & insensibiles.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem apud Philosophos
Ca. 41. t. 5. fuit diuersa opinio: Anaxagoras enim, vt August. refert libr. 18. de Ciuitate Dei. factus est reus apud Athenienses: quia dixit solem esse lapidem ardentem, negans vtique ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici verò posuerunt corpora cælestia animata. Similiter etiam apud doctores fidei fuit circa hoc di-
Li. 1. peri arch. ca. 7. to. 4. uersa opinio. Origenes enim posuit corpora cælestia animata. Hieronymus etiam idem sentire videtur, exponens illud Ecclesiastici primo, Lustrans vniuersa per circuitum per-
Homil. 3. in hexam. Lib. 2. c. 6. git spiritus. Basilius verò & Damascenus asserunt corpora cælestia non esse animata. Augustinus verò sub dubio dereliquit, in neutram partem declinans, vt patet in 2. super Genesim
Cap. 15. Ca. 58. t. 3. ad literam, & in Enchiridio. Vbi etiam dicit, quòd si sunt animata cælestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum eorum animæ. In hac autem opinionum diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, considerandum est, quòd vnio animæ & corporis non est propter corpus, sed propter animam. Non enim forma est propter materiam, sed econuer-
373 so[e]. Natura autem & virtus animæ deprehenditur ex eius operatione, quę etiam quodammodo est finis eius. Inuenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquam operationem animæ, quæ mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animæ sensitiuæ & nutritiuæ. Vnde necesse est, tales animas vnitas esse corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animæ, quæ non exercetur corpore mediante[e], sed tamen ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanæ phantasmata, quibus indiget 424 ad intelligẽdum[e]. Vnde etiam talem animam necesse est corpori vniri propter suam operationem[e], licet contingat ipsam separari. Manifestum est autem, quòd anima cælestis corporis non potest habere operationes nutritiuæ animæ, quæ sunt nutrire, augere & generare: c 368 huiusmodi enim operationes non competunt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sensitiuæ corpori cæli conueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactum, qui est apprehensiuus qualitatum elemẽtorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum requirunt determinatam proportionem secundum commistionem aliquam elementorum, à quorum natura corpora cęlestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, quòd de operationibus animæ nulla potest competere animæ cælesti, nisi duæ, intelligere & mouere. Nam appetere consequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinatur. Intellectus autem operatio, cùm non exerceatur per corpus, non indiget corpore, nisi inquantum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitiuæ animæ corporibus cælestibus non conueniunt, vt dictum est. Sic igitur propter operatio- *In hoc art.* nem intellectualem anima cælesti corpori non vniretur. Relinquitur ergo, quòd propter solam motionem. Ad hoc autem quod moueat, non oportet quòd vniatur ei vt forma, sed per contactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vnde Aristoteles libro octauo *Tex. 40. et 41. 42. et 43.* Physicorum postquam ostendit, quòd primum mouens seipsum componitur ex duabus partibus: quarum vna est mouens, & alia mota, assignans quomodo hæ duæ partes vniantur, dicit, quòd per contactum vel duorum adinuicem, si vtrunque sit corpus: vel vnius ad alterum, & non econuerso, si vnum sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam animas corporibus vniri non ponebant, nisi per contactum virtutis, sicut motor mobili[e]. Et sic per hoc, 375 quòd Plato ponit corpora cælestia animata, nihil aliud datur intelligi: quàm quòd substantiæ spirituales vniuntur corporibus cælestibus, vt motores mobilibus. Quòd autem corpora cælestia moueantur ab aliqua substantia apprehendente, & non solùm à natura, sicut grauia & leuia: patet ex hoc quòd natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. Quod in motu corporum cælestium non apparet. Vnde relinquitur, quòd mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit tertio de Trinitate, Corpora omnia admnistrari à Deo per spiritum vitæ. Sic igi- *Ca. 4. to. 3.* tur patet, quòd corpora cælestia non sunt animata eo modo, quo 221 plantæ & animalia, sed æquiuocè. Vnde inter ponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantùm.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad ornatum pertinent aliqua secundum proprium motum. Et quantum ad hoc luminaria cæli conueniunt cum aliis, quæ ad ornatum pertinent: quia mouentur à substantia viuente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter: quod tamen non est nobilius quantum ad aliquid. Forma ergo cælestis corporis etsi non sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad ratione formæ. Perficit enim totaliter suam materiam, vt non sit in potentia ad aliam formam. Quod anima non facit. Quantum etiam ad motum mouentur corpora cælestia à nobilioribus motoribus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus cæleste, cùm sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute princi-
b palis agentis[e]. Et ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia vi-
568 uens, potest causare vitam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus corporis cælestis est naturalis, non propter principium actiuum, sed propter principiũ passiuum: quia scilicet habet sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cęlum dicitur mouere seipsum, inquantum componitur ex motore & mobili, non sicut ex forma & materia, sed secundum contactum virtutis, vt dictum est. Et hoc e- *In corp.* tiam modo potest dici, quòd eius motor est principium intrinsecũ: vt sic etiam motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis animali inquan- *Tex. 27. to. 2.* tum est animal, vt dicitur in 8. Physicorum.

¶ *Super Quæstionem septuagesimam primam.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respondet affirmatiuè, quia quintus dies respondet. Secundò differentiam inter Aug. & alios, qualis sit productio piscium & auium, actu vel virtute.

¶ *Super Quæstionem septuagesimam secundam.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respondet affirmatiuè, quia sextus dies respondet tertio. Secundò differentiam Aug. & aliorum, qualis sit productio animaliũ terrestrium, actu vel virtute.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA PRIMA de opere quintæ diei.

DEINDE considerandum est de opere quintæ diei. Et videtur quòd inconuenienter hoc opus describatur.

Illud enim aquæ producunt, ad cuius productionem sufficit virtus aquæ. Sed virtus aquæ non sufficit ad productionem omnium piscium & auium: cum videamus plura eorum generari ex semine: Non ergo conuenienter dicitur, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram.

¶2. Præterea, Pisces & aues non tantum producuntur ex aqua, sed in eorum compositione videtur magis terra dominari quam aqua; quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terram. Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua produci.

¶3. Præterea, Sicut pisces habent motum in aquis, ita & aues in aëre. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aues non deberent produci ex aquis, sed ex aëre.

¶4. Præterea, Non omnes pisces reptant in aquis, cùm quidam habeant pedes quibus gradiuntur in terra: sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quòd dicitur producant aquæ reptibile animæ viuentis.

¶5. Præterea, Animalia terrestria sunt perfectiora auibus & piscibus. Quod patet ex hoc quòd habent membra magis distincta, & perfectiorem generationem. Generant enim animalia. Sed pisces & aues generant oua. Perfectiora autem præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

¶IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut suprà dictum est, opus ornatus per ordinem respondet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos media (quæ est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus media, id est quinta deputatur ad ornatum medij corporis per productionem auium & piscium. Vnde sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucé, vt designet quòd quarta dies respondet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionem de aquis & de firmamento cœli, vt designet, quòd quinta dies respondet secundæ.

¶Sed sciendum est, quòd sicut in productione plantarum differt Aug. ab aliis: ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicunt pisces & aues quinta die esse productos in actu. Aug. autem dicit 5. super Gen. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auic. posuit omnia animalia posse generari ex aliquali elementorum comixtione absque semine etiã per viam naturæ. Sed hoc videtur inconueniẽs. Quia natura determinatis mediis procedit ad suos effectus. Vnde illa quæ naturaliter generãtur ex semine, non possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendum est aliter, quòd in naturali generatione animalium principium actiuũ est virtus formatiua, quæ est in semine in iis quæ ex semine generantur. Loco cuius vir tutis in iis, quæ ex putrefactione generãtur, est virtus cælestis corporis. Materiale autem principium in vtrorumque animalium generatione est aliquod elementũ, vel elementatum. In prima autem rerum institutione fuit principiũ actiuum verbum Dei, quod ex materia elementari produxit animalia, vel in actu secũdum alios Sanctos, vel virtute secundũ Aug. non q̃ aqua aut terra habeat in se virtutem producendi omnia animalia, vt Auic. posuit: sed quia hoc ipsum q̃ ex materia elementari virtute seminis, vel stellarum possunt animalia produci, est ex virtute primitus elementis data.

¶Ad secundum dicendũ, quòd corpora auium & piscium possunt dupliciter cõsiderari. Vno modo secundum se. Et sic necesse est, q̃ in eis magis terrestre elementum dominetur. Quia ad hoc quòd fiat contéperatio mixtionis in corpore animalis, necesse est quòd quantitatiuè abundet in eo elementum, quod est minus actiuum, scilicet terra. Sed si considerentur secundum quod sunt nata moueri talibus motibus, sic habent affinitatem quandã cum corporibus, in quibus mouentur. Et sic eorum generatio hic describitur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ aër, quia insensibilis est, non per seipsum connumeratur: sed cum aliis, partim quidem cum aqua quantum ad inferiorem partem, quæ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiam cum cælo quantum ad superiorem partem. Aues autem motum habent in inferiori parte aëris. Et ideo sub firmamento cæli volare dicuntur, etiam si firmamentum pro nebuloso aëre accipiatur. Et ideo productio auium aquæ ascribitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd natura de vno extremo ad aliud transit per media. Et ideo inter cælestia & aquatica animalia sunt quædam media, quæ communicant cum vtrisque, & computãtur cum illis cum quibus magis cõmunicant, secundum id quod cum eis cõmunicant, non secundum id quod cõmunicant cum alio extremo. Tamen vt includantur omnia huiusmodi quæ habent aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat, Producant aquæ reptile animæ viuentis: Creauit Deus cete grandia, &c.

¶Ad quintum dicendum, quòd productio horum animalium ordinatur secundum ordinem corporum, quæ eis ornantur magis quàm secundum propriam dignitatem. Et tamẽ in via generationis ab imperfectioribus ad perfectiora peruenitur.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA SECUNDA de opere sextæ diei.

DEINDE quæritur de opere sextæ diei. Et videtur quòd inconuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent viuentem animam, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo inconuenienter dicitur, Producat terra animam viuentem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animæ viuentis.

¶2. Præterea, Genus non debet diuidi contra speciem. Sed iumẽta & bestiæ sub quadrupedibus computantur. Inconuenienter ergo quadrupedia connumerantur iumentis & bestiis.

¶3. Præterea, Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie, ita vt homo. Sed in factione hominis non fit mentio de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mentio de genere vel specie, cum dicitur in genere suo, vel specie sua.

¶4. Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini qui à Deo dicitur benedici, quam aues & pisces. Cùm igitur aues & pisces dicantur benedici, multo fortius hoc dici debuit de aliis animalibus.

¶5. Præterea, Quædam animalia generãtur ex putrefactione, quæ est corruptio quædam. Corruptio autem non conuenit primæ institutioni rerum. Non ergo animalia debuerunt in prima rerum institutione produci.

¶6. Præterea, Quædam animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nociuum ante peccatũ. Ergo huiusmodi animalia vel omnino fieri à Deo non debuerunt, qui est bonorum autor, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

¶IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secundæ dieiː ita in sexto die ornatur vltimum corpus, scilicet terra per productionẽ animalium terrestrium, & respondet tertiæ diei. Vnde vtrobique fit mentio de terra. Et hic etiam secundum Aug. animalia terrestria producuntur potentialiter: secundum verò alios Sanctos, in actu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Basilius dicit, diuersus gradus vitæ, qui in diuersis viuentibus inuenitur ex modo loquendi Scripturæ colligi potest. Plantæ enim habent imperfectissimam vitam & occultam. Vnde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solùm de generatione, quia secundum hanc solùm inuenitur actus vitæ in eis. Nutritiua enim & augmẽtatiua generatiuæ deseruiunt, vt infrà dicetur. Inter alia vero animalia perfectiora sunt (communiter loquendo) terrestria in auibus & piscibus: non quòd pisces memoria careant, vt Basilius dicit, & Aug. improbat, sed propter distinctionem membrorum, & perfectionem generationis. Quantum autem ad aliquas sagacitates etiam aliqua animalia imperfecta magis vigent, vt apes & formicæ. Et ideo pisces vocat non animam viuentem, sed reptile animę viuentis. Sed terrena animalia vocat animam viuentem propter perfectionem vitæ in eis, ac si pisces fiat corpora habentia aliquid animæ, terrestria verò animalia propter perfectionem vitæ sunt quasi animæ dominantes corporibus. Perfectissimus autem gradus vitę est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit producì à terra vel aqua, sicut cæterorum animalium, sed à Deo.

¶Ad secundum dicendum, quòd per iumenta vel pecora intelliguntur animalia domestica, quę homini seruiunt qualitercunque. Per bestias autem intelligũtur animalia fœua, vt vrsi & leones. Per reptilia verò, animalia, quæ vel non habent pedes quibus eleuentur à terra, vt serpentes, vel habent breues, quibus parum eleuantur, vt lacertæ & formicę. Sed quia sunt quędam animalia quæ sub nullo horum comprehenduntur, vt cerui & caprei: vt etiam ista comprehenderentur, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia præmisit quasi genus, & animalia subiunxit quasi species. Sunt enim quædam reptilia quadrupedia, vt lacertæ & formicæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd in aliis animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In homine autem non fuit necessarium vt hoc diceretur, quia quod præmissum fuit de aliis, etiam de

de homine intelligi potest. Vel quòd animalia & plantæ producuntur secundum genus & speciem suam, quasi longè à similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & ſimilitudinem Dei.

¶Ad quartum dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutẽ multiplicandi per generationem. Et ideo quod positum est in auibus & piscibus, quæ primo occurrunt, non fuit necessarium repeti in terrenis animalibus, sed intelligitur. In hominibus autẽ iteratur benedictio: quia in eis est quædam specialis multiplicationis ratio, propter complendum numerum electorum. Et ne quisquam dicere in officio gignendi filios nullum esse peccatum. Plantæ verò nullum habent propagandæ prolis affectum, ac sine vllo sensu generant. Vnde indignæ iudicatæ sunt benedictionis verbis.

¶Ad quintum dicendum, q̃ cùm generatio vnius sit corruptio alterius, quòd ex corruptione ignobiliorum generentur nobiliora non repugnat primæ rerum institutioni. Vnde animalia, quæ generantur ex corruptione rerum inanimatarum, vel plantarum, potuerunt tunc generari non autem quę generantur ex corruptione animaliũ, tunc potuerunt produci nisi potentialiter tantùm.

¶Ad sextum dicendum, quòd Aug. dicit in 1. super Ge. contra Manichæos, quòd si in alicuius opificis officinam imperitus intrauerit videt ibi multa instrumenta quorum causas ignorat. Et si multum est insipiens, superflua putat. Iam verò si in fornacem intus ce ciderit, aut ferramento aliquo acuto se vulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa. Quorum vsum, quia nouit artifex, insipientiam eius irridet. Sic in hoc mundo quidam audeant multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim etsi domui nostræ non sunt necessaria, in eis tamen completur vniuersitatis integritas. Homo autem ante peccatum ordinatè fuisset vsus rebus mundi. Vnde animalia venenosa ei noxia non fuissent.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA TERTIA de iis quæ attinent ad septimum diem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iis, quæ pertinent ad septimum diem.

¶Et circa hoc quæruntur tria. Primò, de cõpletione operum. ¶Secundò, de requie Dei. ¶Tertiò, de benedictione & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum completio duorum operum debeat septimo diei ascribi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ completio diuinorum operum non debeat septimo diei ascribi. Omnia enim quæ in hoc seculo agũtur, ad diuina opera pertinent. Sed consummatio seculi erit in fine mundi, vt habetur Matt. 13. Tempus etiam incarnationis Christi est cuiusdam completionis tempus. Vnde dicitur tempus plenitudinis, Gal. 4. Et ipse Christus moriens dixit, Consummatum est, vt dicitur Io. 19. Non ergo completio diuinorum operum competit diei septimo.

¶2. Præterea, Quicunque cõplet opus suũ, aliquid facit. Sed Deus non legitur septimo die aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quieuisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

¶3. Præterea, Nõ dicitur aliquid esse cõpletum cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua: quia perfectũ dicitur cui nihil deest eorum q̃ debet habere. Sed post septimum diem multa sunt facta, & productio multorum indiuiduorũ, & etiã quarundã nouarum specierum q̃ frequenter apparent, præcipuè in animalibus ex putrefactionẽ generatis. Quotidie etiam Deus nouas animas creat. Nouum etiã fuit incarnationis opus. De quo dicitur Ier. 31. Nouũ faciet Dominus super terrã. Noua etiã sunt miraculosa opera. De quibus dicitur Eccl. 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Innouabuntur etiam omnia in glorificatione Sanctorum: secundum illud Apoc. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Cõpletio ergo diuinorũ operum non debet attribui septimæ diei.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Complevit Deus die septimo opus suum quod patrarat.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd duplex est rei perfectio, prima & secunda. Prima quidem perfectio est secundum quod res in sua subsistãtia est perfecta. Quæ quidem perfectio est forma totius, quæ ex integritate partium consurgit. Perfectio autem secunda est finis qui vel est operatio, sicut finis citharistæ est citharizare: vel est aliquid ad quod per operationem peruenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quam ædificãdo facit. Prima autem perfectio est causa secundæ: quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio quæ est finis totius Vniuersi, est perfecta beatitudo Sanctorum, quæ erit in vltima consummatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est in integritate Vniuersi, fuit in prima rerum institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ sicut dictum est, perfectio prima est causa secundæ. Ad beatitudinem autem consequendam duo requiruntur, natura & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio eritin fine mundi: vt dictum est. Sed ista consummatio præcessit causaliter, quantum ad naturam quidem, in prima rerum institutione: quantum ad gratiã verò, in incarnatione Christi: quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Sic igitur in septima die fuit consummatio naturæ, in incarnatione Christi consummatio gratiæ, in fine mundi consummatio gloriæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd septima die Deus aliquid operatus est, non nouam creaturam condendo, sed creaturam administrãdo, & ad propriam operationem eam mouendo: quod iam aliqualiter pertinet ad inchoationem quandam secundæ perfectionis. Et ideo cõsummatio operum secundum nostrã translationem attribuitur diei septimæ. Sed secundum aliam translationem attribuitur diei sextæ. Et vtrunque potest stare, quia consummatio quæ est secundum integritatem partium Vniuersi, competit sextæ diei: consummatio quæ est secundum operationem partium, cõpetit septimæ. Vel potest dici quòd in motu cõtinuo, quãdiu aliquid potest moueri vlterius, non dicitur motus perfectus ante quietem. Quies enim demonstrat morum consummatum. Deus autem poterat plures creaturas facere, præter illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso quòd cessauit nouas creaturas cõdere in septima die, dicitur opus suum consummasse.

¶Ad tertium dicendum, q̃ nihil postmodum à Deo factum est totaliter nouũ, quin aliqualiter in operibus sex dierum præcesserit. Quædam enim præexistebant materialiter: sicut q̃ Deus de costa Adæ formauit mulierem. Quædam verò præexistebant in operibus sex dierum, non solùm materialiter, sed etiam causaliter. Sicut indiuidua, quæ nunc generantur, præcesserunt in primis indiuiduis suarum specierum. Species etiam nouæ si quæ apparent, præexistebant in quibusdam acquisitis virtutibus. Sicut & animalia ex putrefactione generata producuntur ex virtutibus stellarum & elementorum: quam à principio acceperunt, etiamsi nouæ species talium animalium producantur. Animalia etiam quędam secundum nouam speciem aliquando oriuntur ex commixtione animalium diuersorum secundum speciem: sicut cum ex asino & equa generatur mulus. Et hæc etiam præcesserunt causaliter in operibus sex dierum. Quædam verò præcesserunt secundum similitudinem, sicut animæ, quæ nunc creantur. Et similiter incarnationis opus. Quia, vt dicitur Philip. 2. fiius Dei est in similitudinem hominum factus. Gloria etiam spiritualis secundum similitudinem præcessit in angelis: corporalis verò in cælo, præcipuè empyreo. Vnde dicitur Eccl. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim præcessit in seculis, quæ fuerunt ante nos.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Deus septima die requieuit ab omni opere suo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ Deus septima die no requieuit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan. 1. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere.

¶2. Præterea, Requies motui opponitur, vel labori qui interdum causatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absque labore sua opera produxit. Non ergo dicendum est, septima die à suo opere requieuisse.

¶3. Si dicatur q̃ Deus requieuit die septima, quia fecit hominẽ requiescere: contrà, requies cõtra ponitur eius operationi. Sed q̃ dicitur, Deus creauit vel fecit hoc vel illud, non exponitur, q̃ Deus hominẽ fecit creare aut facere. Ergo nec conuenienter exponi potest, vt dicatur Deus requieuisse, quia fecit hominẽ requiescere.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ quies propriè opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu consurgit. Quamuis autem motus propriè acceptus sit corporũ, tamen nomen Motus etiam ad spiritualia deriuatur dupliciter. Vno modo secundum quòd omnis operatio motus dicitur. Sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res, secundum quòd se eis communicat, vt Dio. dicit 2. c. de Diui. no. Alio modo, desiderium in aliud

Universidad de Navarra Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæstionis septuagesimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primò enumerat duo in die septimo. Secũdò respõdet q̃sito affirmatiuè: Benedictio debetur diei septimo. Probatur: q̃a in eo inchoat administratio, & requies in Deo post opera: vtrique autem debetur benedictio & sanctificatio: primum primo, & secundum secundo, vt patet.

Q.69.ar.2

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum primum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria. Primò respondet quæsito in cõmuni. Secundò in speciali secundum alios. Tertiò secundum Aug. Cõclusio affirmatiua, Sex dies sufficiẽter numerãtur. Quæ cõclusio probatur: quia in eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partium mundi fieri: secundum alios, tres corporeæ partes sunt mundi: singulæ duobus diebus, altero distinguente, altero ornãte egent: ergo. Sed secundum August. creatura spiritualis admiscetur & cõsummatur primo die, secundo corporalis superior, tertio inferior: in reliquis conuenitur.

Li.4.c.15. In corp.

in aliud tendẽs, quidã motus dicitur. Vnde & requies dupliciter accipitur. Vno modo pro cessatione ab operibus. Alio modo pro impletione desiderij. Et vtroq; modo dicitur Deus requieuisse die septima. Primo quidem, quia die septima cessauit nouas creaturas condere. Nihil enim postea fecit, quod non aliquo modo præcesserit in primis operibus, vt dictũ est. Alio modo secundum quod rebus conditis ipse non indigebat, sed seipso fruendo beatus est. Vndepost conditionẽ omniũ operum nõ dicitur, ꝙ in suis operibus requieuit, quasi eis ad suã beatitudinem indigens: sed ab eis requieuit, vtique in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quamuis ab æterno in seipso requieuerit, tamẽ quòd post opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diẽ. Et hoc est ab operibus requiescere, vt Aug. dicit super Gen. ad lit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus vsque modo operatur conseruando & administrando creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

¶Ad secundum dicendum, quòd requies non opponitur labori siue motui, sed productioni nouarum rerum & desiderio in aliud tendenti, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendũ, quòd sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam Dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiam facit nos à suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, vt dicatur Deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed non est hæc sola ponenda, sed alia expositio est principalior & prior.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.*

358 2.dist.15.q.3.art.3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd benedictio & sanctificatio nõ debeatur diei septimæ. Tempus enim aliquod consueuit dici benedictum aut sanctum propter aliquod bonum, quod in illo tempore euenit, aut propter hoc quod aliquod malum vitatur. Sed Deo nihil accrescit aut deperit, siue operetur, siue ab operando cesset. Non ergo specialis benedictio & sanctificatio debetur diei septimæ.

¶2.Præterea, Benedictio à bonitate dicitur. Sed bonum est diffusiuum & communicatiuum sui secundum Dio. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies in quo à producendis creaturis cessauit.

¶3.Præterea, In singulis creaturis quædam benedictio commemorata est, dum in singulis operibus dictum est, Vidit Deus quòd esset bonum. Non oportuit igitur, quòd post omnium productionẽ dies septima benediceretur.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Gen.2. Benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum, quia in illo cessauerat ab omni opere suo.

Art. præc. ¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut supra dictum est, requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidẽ quantum ad hoc quòd cessauit à nouis operibus condendis, ita tamen quòd creaturam conditam conseruat & administrat. Alio modo secundum quod post opera requieuit in seipso. Quantum ergo ad primum competit septimæ diei benedictio: quia, sicut suprà dictũ est, Benedictio ad multiplicationem pertinet. (Q.62.ar.4) Vnde dictum est creaturis quas benedixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autem rerum fit per administrationẽ creaturæ, secundum quã ex similibus similia generãtur. Quantum verò ad secundum competit septimæ diei sanctificatio. Maximè enim sanctificatio cuiuslibet attenditur in hoc, quòd in Deo requiescit. Vnde & res Deo dedicatæ, sanctæ dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non propter hoc dies septimus sanctificatur: quia Deo possit aliquid accrescere, vel decrescere, sed quia creaturis aliquid accrescit per multiplicationẽ & quietem in Deo.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ in primis sex diebus productæ sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicantur & conseruantur: quod etiã ad bonitatem diuinam pertinet. Cuius etiam perfectio in hoc maximè ostenditur, ꝙ in ipsa sola & ipse requiescit, & nos requiescere possumus, ea fruentes.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ bonum, quod in singulis diebus commemoratur, pertinet ad primam naturę institutionem: benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAQVARTA de omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de omnibus septẽ diebus in cõmuni. ¶Et quæruntur tria. ¶Primò, de sufficiẽtia horum dierum. ¶Secundò, vtrum sint vnus dies, vel plures. ¶Tertiò, de quibusdam modis loquendi, quibus Scriptura vtitur, enarrando opera sex dierum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum sufficienter isti dies enumerentur.*

359 Vert qu.6. ar.6. cor. et po.q.4. ar. 1. & 2. Et Heb.4. l.1. col. 2. et 3. et Iob 40. l.2. c.1. fin.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd insufficienter isti dies enumerentur. Non minus enim distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicẽ. Sed alij dies deputantur distinctioni, & alij ornatui. Ergo etiam alij dies debent assignari creationi.

¶2.Præterea, Aër & ignis sunt nobiliora elemẽta, quã terra & aqua. Sed vnus dies deputatur distinctioni aquæ, & alius distinctioni terræ. Ergo alij dies debent deputari distinctioni ignis & aëris.

¶3.Præterea, Non minus distant volucres & pisces quam volucres & terrestria animalia. Homo etiam plus distat ab aliis animalibus quam alia quæcunque animalia abinuicem. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cæli, & alius productioni hominis.

¶4.SED CONTRA, Videtur quòd aliqui dies superfluè assignentur. Lumen enim ad luminaria se habet vt accidens ad subiectum. Simul autem producitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶5.Præterea, Dies isti deputantur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutum. Ergo septima dies nõ debet aliis connumerari.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ ratio distinctionis horum dierum ex præmissis potest esse manifesta. (Q.70. & 71. & 72.) Oportuit enim primò distingui partes mũdi: & postmodum singulas partes ordinari per hoc quòd quasi suis habitatoribus replẽtur. Secundum ergo alios Sanctos in creatura corporali tres partes designantur. Prima, quæ significatur nomine Cæli. Media, quæ significatur nomine Aquæ. Infima, quæ significatur nomine Terræ. Vnde & secundum Pythagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: vt dicitur in 1. de Cælo. (Tex. 2.) Prima ergo pars distinguitur prima die & ornatur quarta. Media distinguitur secunda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. Aug. verò conuenit quidem cum eis in vltimis tribus diebus, differt autem in tribus primis. Quia secundum eum in primo die formatur creatura spiritualis, in duobus aliis creatura corporalis: ita quòd in secundo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorum operum respondet perfectioni senarij numeri, qui consurgit ex suis partibus aliquotis coniunctis, quę quidẽ partes sunt vnũ, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturæ spiritualis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Aug. opus creationis pertinet ad productionem materiæ informis, & naturę spiritualis informis. Quæ quidem duo sunt extra tempus, vt ipse dicit in 12. cõfes. (Cap. 12.) Et ideo creatio vtriusque ponitur ante omne diẽ. Sed secundum alios sanctos potest dici, ꝙ opus distinctionis & ornatus attenditur secundum aliquã mutationem creaturæ, quæ tẽpore mensuratur. (331) Opus autem creationis consistit in sola diuina actione in instãti rerum substantiam producentis. Et ideo quodlibet opus distinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem dicitur facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ ignis & aër, q̃a nõ distinguuntur à vulgo, inter partes mundi nõ sunt expressè nominata à Moyse: sed cõputãtur cum medio, s. aqua, maximè quãtũ ad inferiorẽ aëris partẽ. Quãtum verò ad superiorẽ computantur cum cælo: vt Aug. dicit c. (Li.2. super Gene c.13. to.3.)

¶Ad tertium dicendum, quòd productio animalium recitatur secundum quod sunt in ornatum partium mundi. Et ideo dies productionis animalium distinguuntur, vel vniuntur, secundum hãc conuenientiam, vt differentiam, qua conueniunt vel differunt in ornando aliquam partem mundi. (354)

¶Ad quartum dicendum, quòd prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: non quia eorum substantia sit de nouo producta, sed quia sunt in aliquo modo formata quo prius non erant, vt suprà dictum est. (Q.70. art. 1.)

Ad quintũ dicẽdũ, ꝙ septimę diei secundũ Aug. deputatur aliqd post omnia q̃ sex diebus attribuuntur, s. ꝙ Deus à suis operibus in seipso requiescit. (Li 4 super Gene. c.15. to 3.) Et ideo oportuit post sex dies fieri mẽtionẽ de septimo. Secundum verò alios potest dici, ꝙ in septimo die mundus habuit quendam nouum statum, vt s. ei nihil adderetur de nouo. Et ideo post sex dies ponitur septima, deputata cessatiõi ab opere.

ARTIC.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum omnes isti dies sint vnus dies.*

360 Locus suprà ar. 1. inductu, & 2. dist.12. q.1. ar.2. & 3.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes isti dies sint vnus dies. Dicitur enim Ge.2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die quo fecit Dominus cælum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra. Vnus ergo est dies in quo fecit cælum & terram, & omne virgultum agri. Sed cælum & terram fecit in prima die, vel potius ante omnem diem: virgultum autem agri tertia die. Ergo vnus est primus dies & tertius: & pari ratione omnes alij.

¶2.Præterea, Eccl.18. dicitur: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Sed hoc non esset, si dies horũ operũ essent plures, quia plures dies nõ sunt simul. Ergo non sunt plures dies, sed vnus tãtum.

¶3.Præterea, Die septimo cessauit Deus à nouis operibus condendis. Si ergo septima dies est alia ab aliis diebus, sequitur quòd illã diem non fecerit. Quod est inconueniens.

¶4.Præterea, Totũ opus quod vni diei ascribitur, in instanti perfecit, cùm in singulis operibus dicatur, Dixit, & factum est. Si igitur sequens opus in diem alium reseruasset, sequeretur quòd in residua parte illius diei cessasset ab opere. Quod esset superfluũ. Non igitur est alius dies sequentis operis à die operis præcedentis.

¶SED CONTRA est quod Gen.1. dicitur, Factum est vespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de aliis. Secundum autem & tertium dici non potest vbi est vnum tantùm. Ergo non fuit vnus dies tantùm.

Cap.8.22. & 34. Cap.9. Q.6[illegible].c.26.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ in hac quæstione Aug. ab aliis expositoribus dissentit. Aug. enim vult 4. super Gen. ad lit. & 11. de Ciui. Dei, & ad Orosium, ꝙ omnes qui dicuntur septẽ dies, sunt vnus dies, septẽpliciter rebus præsentatus. Alij verò expositores sentiunt, ꝙ fuerunt septem dies diuersi, & non vnus tãtùm. Hæ autem duæ opiniones si referantur ad expositionem literæ Ge. magnam diuersitatem habent. Nam secundum Aug. per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ, vt sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secundi operis: & sic de aliis. Et dicitur vnumquodque opus esse factum in aliqua die: q. a nihil Deus produxit in rerum natura quod non impresserit menti angelicæ. (284) Quæ quidẽ multa simul potest cognoscere, pręcipuè in verbo, in quo omnis angelorũ cognitio perficitur & terminatur. Et sic distinguitur dies secundum naturalem ordinem rerum cognitarum: non secundum successionẽ cognitionis, aut secundum successionẽ productionis rerum. Cognitio autẽ angelica propriè & verè dies nominari potest, cùm lux quę est causa diei, propriè in spiritualibus secundum Aug. inueniatur [e]. (Li.4. super Gen. c. 28.) Secundum verò alios per istos dies & successio dierum temporalium ostenditur, & successio productionis rerum. (341) Sed si istæ duæ opiniones referãtur ad modum productionis rerum, non inuenitur magna differentia. (344 Q.46. ar.1. et 69. ar.1.) Et hoc propter duo in quibus exponendo diuersificatur Aug. ab aliis, vt ex supradictis patet. Primò quidem, quia Aug. per terram & aquam prius creatam intelligit materiam totaliter informem. Per factionem autem firmamenti, & congregationem aquarum, & apparitionem aridæ intelligit impressionem formarum in materiã corporalem. Alij verò Sancti per terram & aquam primò creatas intelligunt ipsa elementa mundi sub propriis formis existentia. (Q.67. ar.1. & 4. 69. ar.1.) Per sequẽtia autem opera, aliquam distinctionem in corporibus prius existentibus, vt suprà dictum est. Secundò autem differunt quantum ad productionem plantarum & animalium, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. (Li.5. super Ge.c.5 to.3) Aug. verò potentialiter tantùm. In hoc ergo, quòd Augu. ponit opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerum. Nam secũdum vtrosque in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum [c], & secundum vtrosque in prima rerum institutione non fuerunt animalia & plãtæ in actu [c]. (a 330 & c 337) Sed remanet differentia quantum ad quatuor. Quia secundum alios Sanctos post productionem creaturæ fuit aliquod tempus in quo non erat lux. (349) Item in quo non erat firmamentum formatum. (350) Item in quo non erat terra discooperta aquis. (355) Et in quo non erant formata cæli luminaria: quod est quartum [c]. (349) Quæ non oportet ponere secundum expositionem Aug. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in die, in quo creauit Deus cælum & terram, creauit etiam omne virgultum agri non in actu, sed antequam oriretur super terram, id est potentialiter, quod Aug. ascribit tertiæ diei: alij verò primæ rerum institutioni.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus creauit omnia simul, quantum ad rerum substantiam quodammodo informem: sed quantũ ad formationem, quæ facta est per distinctionem & ornatum, nõ simul. Vnde signanter vtitur verbo creationis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in die septimo cessauit Deus à nouis operibus condendis, non autem propagandis quibusdã aliis. Ad quam propagationem pertinet, ꝙ post primũ diem alij succedũt.

¶Ad quartum dicendũ, quòd non est ex impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum ꝙ omnia nõ sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaretur in rerũ institutione. Et ideo oportuit vt diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirent. Semper autem per sequens opus nouus perfectionis status mundo est additus.

¶Ad quintum dicẽdum, ꝙ secundum Aug. ille ordo dierum referendus est ad naturalem ordinem operum, qui diebus attribuitur.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum.*

361 2. dist.13. q.1. art.4.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur quòd Scriptura nõ vtatur cõuenientibus verbis ad exprimendũ opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamentum, & huiusmodi opera per Dei verbum sunt facta, ita cælum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Io. c.1. Ergo in creatione cæli & terræ debuit fieri mentio de verbo Dei, sicut in aliis operibus.

¶2.Prætera, Aqua est creata à Deo: quæ tamen creata non commemoratur. Insufficienter ergo rerum creatio describitur.

¶3.Præterea, Sicut dicitur Ge.1. vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erãt valde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit Deus ꝙ esset bonum. Inconuenienter ergo præmittitur in opere creationis, & in opere secundæ diei.

¶4.Prætera, Spiritus Dei est Deus. Deo autem non competit ferri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

¶5.Præterea, Nullus facit quod iam factũ est. Inconuenienter ergo postquam dictum est, Dixit Deus, Fiat firmamentum, & factum est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentum. Et similiter in aliis operibus.

¶6.Præterea, Vespere & mane nõ sufficienter diuidunt diem, cùm sint plures partes diei. Ergo incõuenienter dicitur, quòd factũ est vespere & mane dies secundus vel tertius.

¶7.Præterea, Secundo & tertio nõ conuenienter correspondet vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factum est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vnus.

¶RESPONDEO dicendũ, ad primum, ꝙ secundum Aug. persona filij cõmemoratur tam in prima rerum creatione, quã in rerum distinctione & ornatu, aliter tamen & aliter. Distinctionem & ornatus pertinet ad rerum formationem. Sicut autem formatio artificiatorum est per formam artis, quæ est in mente artificis: quæ potest dici intelligibile verbum ipsius: ita formatio totius creaturæ est per verbum Dei. Et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de Verbo. In creatione autem commemoratur Filius vt principium, cùm dicitur, In principio crea. Deus: quia per creationem intelligitur productio informis materiæ. Secundum verò alios, qui ponũt primò creata elementa sub propriis formis, oportet aliter dici. Basilius enim dicit, quòd per hoc quod dicitur, Dixit Deus: importatur diuinũ imperium. Prius autem oportuit produci creaturam quæ obediret, quàm fieri mentionem de diuino imperio.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ secundum Aug. per cælum intelligitur spiritualis natura informis, per terrã autem materia informis omniũ corporum. Et sic nulla creatura est prætermissa. Secundum Basilium verò ponuntur cælum & terra tanquam duo extrema, vt ex his intelligantur media: præcipuè quia omnium mediorum motus vel est ad cælum, vt leuium: vel ad terram, vt grauium. Alij verò dicunt, quòd sub nomine Terræ comprehẽdere solet scriptura omnia quatuor elementa. Vnde in Psal. postquam dictum est, Laudate Dominum de terra, subditur, Ignis, grando, nix, glacies.

¶Ad tertium dicendũ, quòd in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei quod

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore quatuor. Primò diuersitatẽ opinionũ Aug. & aliorũ, s. quia ille vnum multipliciter præsentatũ, isti multos. (Locis citat. in princip. cor. art.) Secundò diuersitatẽ opinionum ad literã Genesis: vbi ex Aug. quinq;. Primò dies est cognitio in mente angelica: q. a lux ꝓpriè in angelo. Secundò, dies primus, cognitio illa respectu primi operis: secundus respectu secundi, tertius tertij, &c. Tertiò, fieri in die, quia omnia præfuit in mẽte angelica. Quartò, vnitas diei: quia omnia simul in verbo. Quintò, distinctio eorũ non successu cognitionis, aut ꝓductiõis, sed ordine naturæ inter res cognitas & Dei opera. Ex aliis verò successio & tẽporalium dierũ & productiõis rerũ. ¶Tertiò diuersitatẽ opinionũ ad modũ ꝓductionis rerũ: vbi duo dicit, s. quòd est differẽtia, & quòd nõ magna. Et quidẽ quòd nõ magna, tum ex opere formationis, seu distinctionis: quia cõueniunt, dũ ponunt elemẽta primo producta. Tum ex opere ornatus, q. a cõueniunt, quòd primò virtualiter, deinde actualiter producta sunt animãtia & plãtæ. Quòd verò differẽtia restat in quatuor manifestat. Primò, quia post primã productionẽ fuit tẽpus sine luce: secundò, sine firmamẽto formato: tertiò, sine apparitione terræ: quartò sine formatione luminariũ, iuxta primos quatuor dies. (Li. Ge. ad lit. c.5.) ¶ Quartò respõdet quæsito dicẽs, neutri piudicandũ esse.

¶Nota quòd S.Th. differẽtiã inter Aug. & alios non posuit nisi in quatuor primis dieb9, & nõ in quinto & sexto. Quia vt ex cõueniẽtia apparet, vtriq; cõueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine tẽporis facta in actu post primam institutionẽ rerum: quãuis applicando ad literã Gen. illi dicant quòd tertio, quinto & sexto die. (Hom 3. in hexam.) Aug. non: sed quum in principio temporis hæc virtualiter fecerit, pòst actu facta sunt.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum tertium.* (Libr. 11. de Ciu. Dei c. 33. tom.5.)

Titulus clarus est. ¶In corpore respõdet dupliciter. Primò secundum Aug. Persona Filij exprimitur in omni opere, diuersimodè tamẽ, scilicet vt principium, & vt verbum in creatione & aliis duobus: (Homil. 1. hexa.) quia illa ad informitatem, hæc ad formationẽ pertinẽt, secundũ alios verò primò creatur, deinde imperatur iam facto per ly dixit. Nota quòd quum quæstio sit

Universidad de
Bibliote

dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc vel illud esse bonum. ¶Ad cuius euidētiā cōsiderādū est, q Spiritussanctus amor est. Duo autē sunt, vt Aug. dicit primo super Gen. ad lit. propter quae Deus amat creaturam suā, s. vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset quod permaneret, dicitur q Spiritus Dei ferebatur super aquas, secundū quod per aquā materia informis intelligitur: sicut amor artificis fertur super materiā aliquam, vt ex ea formet opus. Vt autē maneret quod fecerat, dicitur, Vidit Deus q esset bonum. In hoc enim significatur quaedā cōplacentia Dei opificis in re facta, non q alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura iam facta, quā antequā faceret. Et sic in vtroq; opere creationis & formationis Trinitas personarū insinuatur. In creatione quidē persona Patris per Deū creātem: persona Filij per principiū, in quo creauit: Spiritussancti, q superfertur aquis. In formatione verò persona Patris in Deo dicente: persona verò Filij in verbo, quo dicitur: persona Spiritussancti, in cōplacētia, qua vidit Deus esse bonū, quod factū erat: in opere verò secundae diei nō ponitur, Vidit Deus q esset bonū: quia opus distinctionis aquarum tūc inchoatur, & in tertia die perficitur. Vnde quod ponitur in tertia die, refertur etiā ad secūdā. Vel quia distinctio, quae ponitur secūda die, est de his quae non sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione Scriptura non vtitur. Vel iterum propter hoc quòd firmamentum simpliciter intelligitur aër nubilosus, qui non est de partibus permanentibus in vniuerso, seu de partibus principalibus mundi. Et has tres rationes Rabbi Moyses ponit. Quidam autem assignant rationem mysticā ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secundae diei non approbatur.

¶Ad quartū dicēdū, q Rabbi Moyses p spiritū Domini intelligit aërē vel vētū: sicut & Plato intellexit: & dicit q dicitur, spiritus Dñi secūdū quod Scriptura cōsueuit vbiq; flatū ventorū Deo attribuere. Sed secundū Sanctos per spiritū Domini intelligitur Spiritussanctus, qui dicitur superferri aquae[c], i. materiae informi scd̄m Aug. ne faciendo opera sua propter indigētiae necessitatē putaretur Deus amare. Indigētiae enim amor rebus quas diligit, subiicitur. Cōmodè autē factū est, vt prius insinuaretur aliqd inchoatū, cui superferri diceretur. Non enim superfertur loco, sed praeexcellēte potētia, vt Aug. dicit 1. super Gen. ad lit. Scd̄m Basiliū verò, superferebatur elemēto aquae, i. fouebat & viuificabat naturā aquae ad similitudinē gallinae cubantis, vitalē virtutē his, q̄ fouētur, iniiciēs. Habet enim aqua praecipuè vitalē virtutem, quia plurima animalia generātur in aqua. Et omniū animalium semina sunt humida. Vita etiā spiritualis datur per aquam baptismi. Vnde dicitur Io.3. nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

¶Ad quintū dicendū, q secundū Aug. per illa tria designatur triplex esse rerum. Primò quidē esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, fiat. Secūdò esse rerū in mēte angelica, per hoc quod dixit, factū est. Tertiò esse rerū in propria natura, per hoc quod dixit, fecit. Et q̄a in primo die describitur formatio angelorū, nō fuit necesse, vt ibi adderetur, fecit. Secundū alios verò pōt dici, q in hoc quod dicit, dixit Deus, fiat, importatur imperiū Dei de faciēdo: per hoc autē quod dicit, factū est, importatur cōplemētū operis. Oportuit aūt, vt subderetur quomodo factū fuit: precipuè propter illos, qui dixerunt, omnia visibilia per angelos facta. Et ideo ad hoc remouendū subditur, quòd ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquā dicitur, & factum est, aliquis actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocauit, vel aliquid huiusmodi.

¶Ad sextū dicēdum, q secundum Aug. per vespere & mane, intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de q̄bus dictum est suprà. Vel secundū Basilium totū tempus consueuit denominari a principaliori parte, s. à die: secundū quod dixit Iacob, Dies peregrinatiōis meę, nulla mētione facta de nocte. Vespere autē & mane ponūtur vt termini diei, cuius mane est principiū, sed vespere finis. Vel q̄a per vesperę designatur principiū noctis, per mane principiū diei. Cōgruū autē fuit, vt vbi cōmemoratur prima distinctio rerum, sola principia tēporum designarētur. Praemittitur autē vespere: quia cùm à luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, qd̄ est vespere, q̄ terminus tenebrarū & noctis, qd̄ est mane. Vel scd̄m Chry. vt designetur q dies naturalis nō terminatur in vespere, sed in mane.

¶Ad septimū dicēdum, q dicitur vnus dies in prima diei institutione ad designādum, quòd viginti quatuor horarum spatia pertinēt ad vnū diē. Vnde per hoc quod dicitur Vnus, praefigitur mensura diei naturalis. Vel propter hoc, vt significaret diē cōsummari per reditū solis ad vnū & idem punctum. Vel quia completo septenario dierum reditur ad primum diem, qui est vnus cum octauo. Et has tres rationes Basilius assignat.

Li.4. super Ge ca.22. & 23. — Q.58.ar.6. & 7. — Homil. 1. hexam. — Hom.5 in Ge. & homil.5. to.1. — Homil. 2. hexam.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAQVINTA de homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur, & primo de his, quae pertinent ad essentiam animae, in septem articulos diuisa.

POST considerationē creaturae spiritualis & corporalis considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur. Et primò, de natura ipsius hominis. Secūdò, de eius productione. Naturā autē hominis cōsiderare, pertinet ad Theologū ex parte animae, non autē ex parte corporis, nisi secundū habitudinem quam habet corpus ad animā. Et ideo prima cōsideratio circa animā versabitur. Et quia secundum Dion. 2. ca. Angelicae hierar. tria inueniuntur in substantiis spiritualibus, s. essentia, virtus, & operatio. Primò, cōsiderabimus ea quę pertinent ad essentiam animae. Secundò, ea quae pertinent ad virtutem siue potentias eius. Tertiò, ea quae pertinent ad operationem eius. ¶Circa primum duplex occurrit cōsideratio. Quarū prima est de ipsa anima secundū se. Secunda, de vnione eius ad corpus. ¶Circa primū quaeruntur septē. ¶Primò, vtrum anima sit corpus. ¶Secundò, vtrū anima humana sit aliquid subsistēs. ¶Tertiò, vtrum animae brutorum sint subsistentes. ¶Quartò, vtrum anima sit homo: vel magis, homo sit aliquid compositum ex anima & corpore. ¶Quintò, vtrum sit composita ex materia & forma. ¶Sextò, vtrum anima humana sit incorruptibilis. ¶Septimò, vtrum anima sit eiusdem speciei cum angelo.

Hie. Mat. ca.10. Genad. de Eccl. dog. ca.11. Tertul. de anima. Hilar. Mat. 6.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum anima sit corpus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, nō autem est mouens non motum. Tum quia videtur quòd nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat alteri quod non habet, sicut quod non est calidū, non calefacit. Tum quia si aliquid est mouens non motum, causat motum sempiternum & eodem modo se habentē, vt probatur in 8. Phy. Quod nō apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est mouens motum. Sed omne mouēs motum est corpus: ergo anima est corpus. 362

¶2. Praeterea, Omnis cognitio fit per aliquā similitudinē. Non potest aūt esse similitudo corporis ad rē incorporeā. Si igitur anima nō esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶3. Pręterea, Mouentis ad motum oportet esse aliquem cōtactum. Contactus autem non est nisi corporum. Cùm igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.

2. cōt. c.64 & 80. Et de Anima art.19. — A tex.45 vsq; ad 53.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 6. de Trin. quòd anima simpliciter dicitur respectu corporis, quia mobile non diffunditur per spatium loci. Ca.6. to.3.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd ad inquirendum de natura animae, oportet praesupponere, quòd anima dicitur esse primum principiū vitae[c], in his quę apud nos viuūt. 369 Animata enim viuētia dicimus, res verò inanimatas vita carentes[c]. 111 Vita autē maximè manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium antiqui Philosophi imaginationem transcendere non valētes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes[c], & quòd nō est corpus nihil esse. 35 Et secundum hoc animā aliquod corpus esse dicebant. 451 Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamē vno vtemur: quo etiam communius & certius patet animam corpus non esse. Manifestum est enim, quòd non quodcunque vitalis operationis principium est anima, sic enim oculus esset anima

Ca.8. to.3.

stio sit de omnibus, in corpore (quod est etiam respōsio ad primum) S. Th. respōdet de cōmunib. ad creationē & alia, inquātū Deū respiciūt. ¶In respōsionibus verò argumentorum ad alia verba descendit.

¶ Super Quaestionis septuagesimaequintae Articulum primum.

IN titulo ly corpus sumitur vt distinguitur cōtra actum. Ita q siue corpus significet substātiā simplicē siue cōpositā, nihil refert quo ad propositū: vtroq;.n. modo distinguitur contra actū. Et similiter siue sumatur pro toto, siue pro parte (modo sumatur substantia subiecta per se) trinae dimēsioni sufficit: hoc enim Corporis nomine intelligitur. ¶In corpore tria. primò qd nominis animae. Secūdò, opinio antiquorum. Tertiò respōsio ad quaesitū. Quo ad primū anima significat primū principiū vitae, in his q̄ apud nos viuunt. Declaratur ex differētia vsitatae locutionis inter animata & inanimata. ¶Aduerte hic, q cautè in litera dicit, q in his q̄ apud nos viuūt. Quia nomine Animę nō dicimus primū principium vitę absolutè, sed illud potius dicimus Deū aut quācunq; aliā naturā: sed in his q̄ apud nos viuunt, primū vitae principiū animā nominam⁹. Nec pertrāseas illā pręipositionē in, qm̄ denotat intraneitatē, vocamus eīn animā primū vitę principiū nō extra rem, sed fortè caelū vel solē tale principiū diximus, sed intus in rebus viuentibus existēs.

Li. perplexo. — Eodē libro. — b — 337 — Li.1. super Ge.c.7.t.3. — Ibidem. — Hom.2. in hexam. — Li.2. super Gen ad li. c.8. tom.3.

¶Quo ad secundū, opinio antiquorū, anima est aliqd corpus. Probatur, sola corpora sūt res: ergo corp⁹ aliqd ē principiū cognitiōis & motus: ergo anima. Probat haec vltima sequela, q̄a vita his operibus manifestatur, antecedēs verò ex defectu intellectus. ¶Quo ad tertiū cōclusio respōsiua, & destructiua opiniōis Antiquorū est, habēs duas partes: Anima non est corpus, sed corporis actus. Probatur: Non corpus, sed alicuius corporis actus est primum viuēdi principiū. Anima est primū viuēdi principiū: ergo anima nō est corp⁹, sed corporis actus. Maior primò declaratur, q totā vim suam ponit in ly primū: quia esse principiū vitae cōuenit corpori, vt patet de corde, nō tamen esse primum vitae principiū. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principiū vitae, vel viuens nō in eo quod corpus: ergo aliquod corpus est viuens, seu vitae principiū inquantum tale: ergo habet quòd sit viuens, aut vitae principium ab actu eius: quod est intentū. Antecedens probatur: quia alioquin omne corpus viueret. ¶Secunda quoq; consequentia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod est eius actus. Minor autē probatur, quia Animae nomine nō quodcunq; vitae principium, sed primum tantum intelligimus, quod manifestatur: quia alioquin oculus, Animę nomine intelligeretur.

anima cū sit quoddā principium visionis. Et idē esset dicēdum de aliis animae instrumentis. Sed primū principium vitae dicimus esse animā. Quāuis autē aliquod corpus possit esse quoddam principium vitae, sicut cor est principium vitae in animali: tamen non potest esse primū principiū vitae aliquod corpus. Manifestū est enim, quòd esse principium vitae vel viuens, nō cōuenit corpori ex hoc quòd est corpus: alioquin omne corpus esset viuens aut principium vitae. Cōuenit igitur alicui corpori q sit viuens, vel etiā principium vitae, per hoc, quòd est tale corpus. Quod autem est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod dicitur actus eius. Anima igitur, quae est primum principiū vitae, non est corpus, sed corporis actus: sicut calor qui est principium calefactionis non est corpus, sed quidam corporis actus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q cum omne quod mouetur ab alio moueatur, q nō potest in infinitū procedere, necesse est dicere, q nō omne mouens mouetur[e]. Cùm enim moueri sit exire de potētia in actum, mouens dat id quod habet mobili, inquātū facit ipsum esse in actu. Sed, sicut ostenditur in 8. Phy. est quoddā mouens penitus immobile, quod nec per se, nec per accidens mouetur: & tale mouēs potest mouere motum semper vniformē. Est autē aliud mouēs, qd̄ non mouetur per se, sed mouetur per accidens. Et propter hoc nō mouet motum semper vniformē. Et tale mouens est anima. Est autē aliud mouens[d], quod per se mouetur, scilicet corpus. Et quia antiqui naturales nihil esse credebāt nisi corpora, posuerunt, quòd omne mouens mouetur, & quòd anima per se mouetur, & est corpus.

13 — Locus citatus in arg. — D.909

¶Ad secundū dicēdum, q nō est necessariū quòd similitudo rei cognitae sit actu in natura cognoscētis. Sed si aliquid sit qd̄ prius est cognoscens in potētia, & postea in actu, oportet q similitudo cogniti nō sit actu in natura cognoscētis, sed in potētia tātùm[e]. Sicut color nō est actu in pupilla, sed in potētia tantùm. Vnde nō oportet q in natura animae sit similitudo rerū corporearum in actu, sed q sit in potētia ad huiusmodi similitudines. Sed quia Antiqui naturales nesciebant distinguere inter actū & potentiā, ponebant animā esse corpus, ad hoc quòd cognosceret omnia corpora: & q esset cōposita ex principiis omnium corporum[e]. 426

¶Ad tertium dicendum, quòd est duplex cōtactus, quantitatis & virtutis. Primo modo corpus non tangitur nisi à corpore. Secundo modo corpus potest tangi à re incorporea quae mouet corpus[e]. 417

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd anima humana non sit aliquid subsistens. Quod enim est subsistens, dicitur hoc aliquid. Anima autem non est hoc aliquid, sed compositum ex anima & corpore. Ergo anima non est aliquid subsistens. 513

¶2. Praeterea, Omne quod est subsistēs, potest dici operari. Sed anima nō dicitur operari, quia vt dicitur in 1. de Anima, dicere animā, sentire, aut intelligere, simile est, ac si dicat eam aliquis texere vel aedificare. Ergo anima non est aliquid subsistens. 363

¶3. Praeterea, Si anima esset aliquid subsistēs, esset aliqua eius operatio sine corpore. Sed nulla est ei⁹ operatio sine corpore, nec

post qu.65. ar.8 7. Et ar.9.cor.co. 1 Et ar.11. cor. Et de Ani. art. 1. Et Ro 5. l.3.col.2. Text.64. to.2.

¶Circa illā cōsequētiā: Esse principiū vitae cōuenit corpori inquantū tale: ergo per actū eius, ergo non inquantū corpus: dubiū occurrit. Quia posset quis insiciari, q est sophisma cōsequentis: quoniā ly tale, potest cōuenire corpori per aliquā corporeitatis differentiā, puta igneitatē: & consequenter diceretur, quòd per hanc rationē nō cōcluditur, nisi quòd anima non est corporeitas simpliciter, cū quo stat quòd sit corpus tale, vt antiqui dicebant: etiam quòd omne tale corpus est principium vitae. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cùm hic non intendatur aliud nisi cōcludere quòd anima sit actus seu perfectio corporis, non corpus ipsum: idem est iudiciū de corpore animato in communi, & de tali, puta igne: quia si ignis est principium vitae, aut ergo primò ratione corporeitatis, id est, partis materialis: aut ratione principij, quo cōstituitur in esse tali. Non primum, quia sic omne in quo illud materiale absque tali constitutione esset, viueret. ergo secundum: & hoc vocamus animam. Sed dubitatur primò, quia si nomine corporis pars materialis rei intelligitur, non caret vitio articulus iste, nunquid materiae vocabulum deficiebat. Secundò, quia adhuc non habetur intentum: quia diceret quispiam, quòd illud corpus principium vitae primum est ratione sui totius, & non huius vel illius partis: sicut oculus est principium visionis non ratione huius vel illius componentis, sed ratione totius resultātis ex tali mistione: & quòd omne tale est principium vitae.

¶Ad primum horū dicitur, quòd aliud est circumloqui aliquid, & aliud est vim rationis alicuius extendi ad aliquid: quia idem est iudicium de illo. In proposito S. Thomas nomine Corporis intelligit non materiam, sed verè corpus subiectum trinae dimensioni: quicquid sit illud. Sed ratio quae concludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autem magis Corporis nomine, quia vsitatissimum apud omnes est, animatum duo dicere, scilicet corpus viuens: per hoc etiam Arist. hinc incepit tractatum de anima.

¶Ad secundum verò dicitur, quòd quāuis aliqua passio vel operatio possit sic primò conuenire composito: quòd nulli alteri prius tanquam subiecto, nulla tamen passio aut operatio potest conuenire ei sic primò, quin conueniat prius alicui eius parti essentiali tanquam priori principio: quoniam partes essentiales compositi radices primae sunt omnium illi conuenientium, & propterea ly primū, in ratione assumptum, non denotat primo, i. adaequatè, sed primum, id est principale: ita q vis rationis stat in hoc, prima radix vitae in corpore viuente aut est corporeitatis, aut actus is quo viuit. Compositum enim esse non potest, sed corporeitas non: ergo. & est processus resolutiuus: vt etiam Arist. fecit, alio tamen medio.

¶Quo ad argumēta nota, quòd primum argumentū procedit de Anima secundū quod est principium motus: & quo ad primā partem est Antiquorum in primo de Anima, tex.20. quo ad secundā verò 8. Phy. tex.52. & 85. & respōsio eius ex 51. & 52. ¶Argumentum verò secundum procedit de anima secundum quod est principiū cognitionis: & est Antiquorum ibidem in tex.25. & 26 ¶In responsione autem ad tertium vide in secundo contra Gen. cap.56. triplicem differentiam inter tactum virtualem, & quantitatiuum.

¶ Super Quaestionis septuagesimaequintae Articulum secundum.

TItulus, Subsistens, multipliciter accipi potest, in proposito tamen sumitur vt distinguitur cōtra inexistere formae materialis. haec enim existit in materia: ita quòd non sustinet suum esse, sed cōstituitur in esse per materiā in qua sustinetur. Subsistere aūt diceretur, si ita esset in materia, quòd nō dependeret eius esse à materia. Et per hoc patet quomodo Sco. defecerit circa hunc terminū subsistere, seu habere esse per se, assumptum à S.Tho. vt habes in illius 4.dist.43.q.2.art.2. ¶In corpore tria facit. Primò proponit conclusionem responsiuam affirmatiuè, habentem duas partes. Secundò probat primam partem. Tertiò ibi: Ipsum igitur intellectuale, probat secundam partem. Conclusio: Anima humana est principium incorporeum & subsistens. ¶Vbi nota primò, quòd vnum quaerit, scilicet an subsistens: & duo respondet: incorporea & subsistens: quia mutuò se inferunt haec, & ad secundum per primum manu ducimur à posteriori. Nota secundò, quòd incorporeum sumitur hic non solùm vt distinguitur cōtra corporeum, id est extensum, ad extensionem corporis de Praedicamento quantitatis (quoniam, vt infrà patebit, apud S.Thom. multae formae materiales sunt sic incorporeae) sed etiam vt distinguitur contra corporeum, id est conclusum, infra corporis perfectiones: ita quòd incorporeum dicitur per negationem naturae, seu formae non excedentis corporis facultatem, id est eductae de potentia materiae, quales sunt omnes quae corporaliter seu cum conditionibus materialibus generantur. Nota tertiò, quòd anima potest dici incorporea, id est extensa, & supra facultatem corporum, dupliciter, scilicet in essendo, & in operando: & ideo in litera probatur prima pars conclusionis quo ad vtrūque eodem medio tamē. Quo ad secundū prima pars, scilicet quòd anima humana sit incorporea in essendo, probatur sic à priori: Cognoscitiuum omnium corporū nullam habet naturam corporis. Anima humana est huiusmodi: ergo. Minor patet: quia homo per intellectum potest cognoscere omnia corpora. maior probatur ex illa maxima: Cognoscitiuum aliquorum nihil eorum habet in sua natura: quae probatur, q̄a vnum impediret cognitionem aliorum: quod declaratur experientia in sensu gustus. Deinde quòd sit incorporea in operando, eadem probatur ratione, quia si per corporeum organū operaretur, natura illius organi impediret omnium cognitionem: & probatur experientia in sensu visus.

¶Circa hanc partem nota primò sensum rationis: Cognoscitiuum aliquorū dupliciter inuenitur in potentia essentiali, & in potentia accidentali, id est, in habitu. Habere in natura sua obiectū dupliciter, scilicet secundum esse naturale, vel secundum esse intentionale. Et rursus ly in natura sua, dupliciter: vel in natura sua inhaesiuè, vt formae sunt in materia, vel in natura sua compositae, seu intrinsecae: vt componentia sunt in composito, & vniuersaliter ea quae actu sunt intrinseca essentiae rei dicuntur esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuum in intellectiuo, &c. In proposito directè intenditur de cognoscitiuo in potentia essentiali: quia tale est anima, & de esse naturali obiecti: quia tale constitueret corporeum: & de habere intrinsecè in natura cognoscentis, quia essentiam & quod quid est animae venamur. Ita quòd sensus est, cognoscitiuum in potentia essentiali aliquorum non habet in se intrinsecè obiectum secundum naturale esse illius: & est ista propositio per se nota: quia alioquin esse simul in potentia essentiali, & non esse in potentia essentiali: si enim haberet in se actu obiectum, iam cum eo posset illud cognoscere, & sic non in potentia essentiali: vt in secundo de Anima, tex.52. patet, & declaratur ex effectu in litera: quia impediret alia.

¶Sed tūc occurrit dubiū triplex. Primò quomodo cū veritate istius propositiōis stat quòd anima nostra cognoscat seipsam in potētia essentiali: & tamē ipsa sit in seipsa intrinsecè secundū esse naturale. Secūdò, quomodo cū hac ꝓpositione stat, q anima nostra habeat in se intrinsecè naturā entis, seu substātiae secūdū esse naturale, & tn̄ sit in potētia essentiali ad cognitionē entis substātiae. Tertiò, quomodo cū hac ꝓpositione stat, quòd cogitatiua cognoscat aīa sensibilia in particulari: vt dicit Auerr. in secūdo de Anima. com.63. & tamē ipsa est quoddā insensibile.

¶Ad primū breuiter dicitur, quòd propositio illa intelligitur de cognitione directa, non autem reflexa: & ratio est: quia directè cognitum recipitur secundum se aut suam speciem in cognoscente: reflexè verò non. Quamuis etiam dici possit, quod anima non est in potentia essentiali ad cognitionem sui: sed magis remota à sui cognitione, quam aliorum ad quae est in potentia essentiali: quia oportet prius illa quàm se, & mediantibus illis se cognoscere. Melius aūt & vniuersalius dicitur, quòd propositio illa intelligitur tātum de natura cognoscibili cōtacta & indeterminabili per alias: vtpote cōtra eas distincta: qualis non est natura animae.

¶Ad secundum dicitur, quòd propositio illa intelligitur de natura determinata obiecti, & non de natura communi: vt ex dictis in quaest.56. de angelis patet: & Auer. in com.4. tertij de Anima innuit. Determinatum autem commune non dicimus hic secūdum genus aut speciem: sed determinata natura vocatur quae indeterminabilis est per naturas caeterorum obiectorum illius cognoscitiuae naturae, qualis est species quaelibet respectu alterius speciei eiusdem ordinis: vt albedo respectu aliorum colorū. Cōmunis verò vocatur, quaelibet in se natura quaedā sit, determinari nata est per reliquorum naturas cognoscibilium ab illa potentia: vt diaphaneitas respectu colorū, & sensus visus. Et ratio huius glossae patet ex ratione Arist. & S.Th. pro tāto enim cognoscitiuū debet esse expers cognoscibilis, pro quanto impeditur à discernendis aliis. Constat autem quòd natura communis non impedit, sed promouet magis: sed benè natura contacta. Nō enim visus impeditur diaphaneitate, sed albedine aut nigredine, cùm tamen diaphanum vnum sit visibiliū. Et propterea superius dicendū fuit, quòd stat, angelū habere actu naturā suam cognitā, & tamen non prohiberi à cognitione aliorum, quia natura sua velut

Universidad de Deusto Biblioteca

etiam intelligere. Quia non contingit intelligere sine phantasmate. Phantasma autē non est sine corpore. Ergo anima humana non est aliquid subsistens.

Ca.7,to.3.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 10. de Tri. Quisquis videt mentis naturā, & esse substantiā, & non esse corporeā, videt eos qui opinantur eā esse corporeā, ob hoc errare ꝙ adiungunt ei ea, sine quibus nullā possunt cogitare naturam, s. corporū phantasias. Natura ergo mentis humanæ nō solùm est incorporea, sed etiam est substantia, scilicet aliquid subsistens.

¶RESPONDEO dicēdum, ꝙ necesse est dicere id quod est principiū intellectualis operationis, quod dicimus animā hominis esse quoddā principiū incorporeum & subsistens. Manifestū est enim, ꝙ homo per intellectū cognoscere potest naturas omnium corporū. Quod autē potest cognoscere aliqua, oportet vt nihil eorum habeat in sua natura: quia illud quod inesset ei naturaliter, impediret cognitionē aliorū. Sicut videmus, ꝙ lingua infirmi, quæ infecta est cholerico & amaro humore, nō potest percipere aliquid dulce, sed omnia videntur ei amara. Si igitur principiū intellectuale haberet in se naturā alicuius corporis, nō posset omnia corpora cognoscere. Omne autē corpus habet aliquam naturam determinatā. Impossibile est igitur, quòd principium intellectuale sit corpus. Et similiter impossibile est ꝙ intelligat per organū corporeū: quia si esset natura determinata illius organi corporei, prohiberet cognitionē omniū corporū. Sicut si aliquis determinatus color sit nō solùm in pupilla, sed etiā in vase vitreo, liquor infusus eiusdē coloris videtur. Ipsum igitur intellectuale principiū qđ dicitur mēs, vel intellectus, habet operationem per se, cui non cōmunicat corpus[e]. Nihil autē potest per se operari, nisi quod per se subsistit. Nō enim est operari nisi entis in actu. Vnde eo modo aliquid operatur quo est. Propter quod non dicimus quòd calor calefacit, sed calidum. Relinquitur igitur animam humanā quæ dicitur intellectus vel mēs esse aliquid incorporeū[e] & subsistens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc aliquid, potest accipi dupliciter. Vno modo pro quocunq; subsistente. Alio modo pro subsistente completo in natura alicuius speciei. Primo modo excludit inhærentiam accidentis & formæ materialis. Secundo modo excludit imperfectionem partis. Vnde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo modo. Sic igitur cùm anima humana sit pars [d] speciei humanæ[e] potest dici hoc aliquid primo modo, quasi subsistens, sed non secundo modo. Sic enim compositum ex anima & corpore dicitur hoc aliquid.

¶Ad secundum dicēdum, quòd verba illa Arist. dicit non secundum propriam sententiam, sed secūdum opinionem illorum, qui dicebāt, quòd intelligere est moueri, vt patet ex iis, quæ ibi præmittit. Vel dicendum, quòd per se agere conuenit per se existenti. Sed per se existens quandoq; potest dici aliquid si non sit inhærens, vt accidēs, vel vt forma materialis, etiam si sit pars. Sed propriè & per se subsistens dicitur, quod neq; est prædicto modo inhærens, neq; est pars. Secūdum quemmodum oculus aut manus non posset dici per se subsistens: & per consequens, nec per se operans. Vnde & operationes partium attribuuntur toti per partes. Dicimus enim quòd homo videt per oculum, & palpat per manum, aliter quàm calidum calefacit per calorē: quia calor nullo modo calefacit, propriè loquēdo. Potest igitur dici, quòd anima intelligit, sicut oculus videt: sed magis propriè dicitur, quòd homo intelligat per animam.

velut communis natura est determinabilis per reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiam S.Th. hic non superfluè apposuit illam propositionem: omne autē corpus habet aliquā naturam determinatā: hæc enim propositio cum ratione nō potest aptari: nisi subintelligendo quod ipse videbat, quòd scilicet maiores assumptæ non habent veritatem nisi in naturis contractis & determinatis: quales sunt corporeæ, quæ s. determinabiles per oēs non sunt. Hoc enim intellectu perspecto in maioribus, ratio nihil valeret: nisi subsumeretur omne corpus esse determinatę naturę: subiectū autem & ens, & vniuersaliter naturā incorpoream determinabilem dicere naturā, per omnes certum est, & in substātia angelica & nostræ animę: & ideo non obstat. Et propterea Arist. non cōclusit, intellectū nullius esse naturæ simpliciter: sed huius, scilicet ꝙ possibilis vocatus est insinuans communitatem suæ naturæ vt determinetur per oēs. Nec propterea sequitur quòd substantialitas & huiusmodi possit intelligi ab anima per seipsam, quia nō sunt in ipsa anima actu in genere intelligibili, sed modificata ad naturā animæ, quæ est pura potētia in tali genere. Vnde ex hoc, quòd omne intelligibile in ea est determinabile per cætera, habet quòd nō impediatur à cognitione aliorū: ex hoc verò, quòd omne tale est vt in potētia in ea, habet qđ non possit actu intelligere secundum se solam.

¶Ad tertium autē dicitur, quòd cogitatiua seipsam directè non cognoscit propter rationē assumptam. Nec ipsa est secūdum se actu cogitabilis: alioquin posset se cogitare absq; motu facto à sensu secundum actum. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quo modo, scilicet cogitatiua est nota: secundum hanc enim doctrinam ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & consequenter nec intellectui.

369

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cùm dici non possit, quòd sit reflexiua super seipsam, & par sit iudicium de propria & aliena, quia omnes sunt eiusdem naturæ, & non sit rationabile aliquam naturam sensibilem esse quæ per propriam speciem cognosci non possit, quantum est de se: videtur mihi, quòd cogitare percipiatur à cogitatiua non absolutè, sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiua: quemadmodum visus vt iungitur sensui communi, percipit suum videre & phantasia vt iungitur cogitatiuæ, percipit suum actum. Cogitatiua autē in actu percepta quodammodo à seipsa, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, vt possit propriam speciem cum intellectu agente imprimere intellectum possibilem: & sic est nota & sensui & intellectui, etiam salua propositione assumpta.

¶Si autem propositio intelligatur de cognoscitiuo aliquorum quomodolibet, scito quòd oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potentia contingit essentiali: aut quòd licet, vt in puro actu: aut vnum, scilicet seipsum determinabile per reliqua, vt in intelligentiis patet. Habere autem aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile, quia intus existens prohibet extraneum: quod non solùm sensibili experientia patet, sed ratione conuincitur. Quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solum aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum: ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionem, ita quòd non omnem: & quia intus est in natura cognoscitiui, ergo specificat omnem illius cognitionem: & quia ab intrinseco essentiali nulla operatio potest subterfugere. & rursus, quia determinatum est, ergo non determinabile per alia obiecta: & quia intus, ergo determinabile per alia, quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua obiecta: vnde si Geometria sola, vt eius obiectum, esset de essentia animæ, sequeretur quòd omnis cognitio animæ esset geometrica, & quòd anima non esset aliorum discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et vlterius, esset anima, & non esset anima, vt patet: quòd ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectuali, quā sensitiua cognitione. Et propterea princeps Philosophorum super hac propositione stabiliuit suam de anima doctrinā: quam tamen Sco. in 2. dist. 3. quęst. 8. ad tertium, non intellexit, & vim medij Arist. non penetrans ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamentū hoc ex ratione & sensu: ita vt vtrinque resoluatur in per se nota. Sed de his require in tertio de Anima diffusè.

¶Circa eandem partem dubium est, quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura iuxta præcedentem articulum: & tamen nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur. hoc enim implicat, nisi seipsam possit à se excludere.

¶Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rem hanc discussuri, quòd æquiuocatio hic interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis, dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem & constitutionem corporis, vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, cæteræ præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶Quo ad tertium secūda pars probatur sic, Anima intellectiua habet operationem per se, cui non communicat corpus: ergo per se subsistit. Antecedens concluditur ex prima parte conclusionis. Consequētia probatur: quia nihil per se subsistat, probatur: quia nihil operatur nisi ens in actu: & modus operandi est secundum modum essendi quod declaratur à signo: quia non dicimus quòd calor calefaciat, sed calidum.

c
166

¶Circa hanc partem, quia, vt patet ex titulo, hinc, vt à prima radice, pendet tota scientia de immortalitate animæ: scito quòd Scot. in 4. dist. 43. q. 2. hanc consequentiam inficiatur dicēs, animam habere operationem per se: potest dupliciter intelligi, scilicet absq; corporeo organo. Et sic non valet, ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistens: quia stat quòd cō municet vt ratio qua totum compositum corporeum, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, id est, quòd non communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequētia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animæ est hominis, vt quod operatur.

D.674
353

¶Ad hanc dubitationē nō oportet respondere faciendo vim in modo loquendi: puta quia dicimus non solùm, quòd homo intelligit per animam, sed etiam quòd anima intelligit (iuxta illud tertij de anima) de parte animæ qua intelligit & sapit anima: quoniam in tanta re etsi modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando notanda sunt tria. Primò distinguendi sunt modi quibus potest dici animam operari per se. Secundò, quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertiò respondendum est obiectioni.

¶Quo ad primum quatuor modis dici potest anima operari per se, id est absque corpore. Primò absque corporeo obiecto: puta si intelligeret absque phantasmate. Secundò, absque corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talem exerceat operationem; vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertiò, absque corporeo correceptiuo, id est, quòd sola anima recipiat illam operationem, & non compositum aliquod ex ipsa & corpore sit proximum receptiuum illius operis. Quartò absque corporeo supposito, id est, quòd anima ita sola exerceat & recipiat operationem: quod non sit ratio alicui supposito corporeo quòd operetur per illam tale opus: vt si anima haberet aliquam intellectionem quæ nō esset hominis: vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum omisso primo modo nunc, quoniam inquantum tangit subsistentiam animæ, sat tractatur in tertio argumento in litera: inquantum verò separabilitatem animæ, non tangitur hic, sed in sexto artic. huius quæstion. vbi discutietur secundus & tertius modus, quodammodo coincidunt, & quodammodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in composito ex anima & corpore, tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica, ergo corporalis: si autem corporalis non sequitur, ergo organica: vt in operatione feminis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod conuenit primò toti, non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, non tamen organica: quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid: nihil tamen facit quo ad hoc quod est esse determinatæ naturæ: & quo ad hoc quod est esse quale vel quantum: totum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ: & similiter tam totum, quàm quælibet pars qualis & quanti rationem habet: quo ad hæc igitur idem est de toto & parte iudicium. Et propterea cuicunque repugnat corporea communicatio ratione determinatæ naturæ in corpore, aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed animæ humanæ in operatione hac quæ est intelligere, repugnat communio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quantitatis: ergo eadem ratione qua excludit corporeum organum, excludit vniuersaliter corporeum correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte conclusionis, & habetur in tertio de anima tex. com. 4. 5. & 6. Et propterea in litera vtrāq; communicationē cum corpore S.Tho. exclusit eodē medio vtēs: & primò exclusit tertium modū, vtpote cōmuniorē: & deinde secundū, quicquid ergo in proposito sequitur ad secundum modum, sequitur etiā ad tertiū & cōuerso. Vt inferius autem patebit, ex hoc quòd anima operatur per se vtroque hoc modo: sequitur, ergo est subsistens: & ex negatione talis modi operandi sequitur negatio, scilicet, ergo nō est subsistens. Quartus autem modus per se operandi manifestè infert subsistentiam: sed negatio eius non infert negationem subsistentiæ.

353

¶Quo ad tertiū autem Sco. intēdit, ꝙ anima nō operatur p se tertio modo, id est absque corporeo correceptiuo: aut quarto, id est absq; corporeo supposito, cui[9] sit illa operatio, vt supposito, siue hoc, vel illo modo intelligat, sibiipsi aduersatur & veritati. Sibiipsi quidē: quia ipse tenet duas propositiones: alterā in quarto, dist. 43. quæst. 2. quòd in nobis est operatio quæ iā trāscendēs omnē operationem sensibilē: alterā, in quolib. q. 9. quòd ex hoc ꝙ operatio aliqua est sic immaterialis, ꝙ recipitur in sola anima: & nō in composito ex anima & corpore vt proximo receptiuo: infertur bene, Ergo anima est separabilis à corpore. Ex his siquidē duabus manifestè sequitur tertia, s. quòd intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in cōposito vt proximo receptiuo: alioquin esset quātum, & qualitate sensibili affectū, & infra genus sensibilis cognitionis: & vlterius sequitur quarta propositio, s. quòd anima est immortalis, qđ tamē ipse dicit nesciri: sed de hoc aliàs. Nunc autē pateat quòd si intendit in obiectione, ꝙ anima est ratio intelligēdi toti composito, sic vt corpus sit correceptiuum proximum, & propter hoc nō est subsistens: facit cōsequentiam optimam: sed contradicit assumptū propositioni quam dixit in 4. quia sic intelligere esset operatio sensibilis. Si verò intēdit, ꝙ anima est ratio operandi toti composito, sic vt totum sit suppositū quod operatur, & propter hoc nō est subsistens. Assumptū quidem verum est, sed illatio contradicit propositioni quam dixit in quolibeto illo. igitur vndique obiectio sua contra sese obiicit. Veritati autem aduersatur obiectio, quia antecedens intelligitur (vt ex dictis patet) affirmando secundum & tertiū modum per se operandi: ita quòd sensus est, anima humana habet operationem per se, id est sine corpore tam toto quā parte correceptiuo ipsius operationis. Iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera: & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertij modi: & consequentia infert, ergo est subsistens, id est indepēdens in esse à corpore. Cum quo stat, quòd sit ratio qua suppositum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici quàm Auerroistæ etiā fatentur: & sic obiectio Scotica nihil obstat.

364
2.to.c.80. & 82. Et lib.4.cap.39.
Ar.prec.
Cap.16.to.3.inter ope 14.Aug.
Q.10.ar.1.
421
Lib.1.de anima tex.64.&66. & libr.3.tex.6.&7. & li.1.tex.11.tom.2.

¶Ad tertium dicendum, quòd corpus requiritur ad actionem intellectus non sicut organū quo talis actio exerceatur, sed ratione obiecti[e]. phantasma enim comparatur ad intellectum sicut color ad visum. Sic autem indigere corpore non remouet intellectum esse subsistentem. Alioquin animal non esset aliquid subsistens: cùm indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum animæ brutorum animalium sint subsistentes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ animæ brutorum animalium sint subsistentes. Homo enim conuenit in genere cū aliis animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, vt ostensum est. Ergo & animæ aliorum animalium sunt subsistentes.

¶2. Præterea, Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorum animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis, quæ est intellectiua.

¶3. Præterea, Brutorū animaliū anima mouet corpus. Corpus autem non mouet sed mouetur. Anima ergo bruti habet aliquam operationem sine corpore.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccles. dogmatibus, Solū hominē credimus habere animam substantiuam: animalium verò animæ non sunt substantiuæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd antiqui Philosophi nullam distinctionem ponebāt inter sensum & intellectū: & vtrūque corporeo principio attribuebāt, vt dictum est. Plato autem distinxit inter intellectū & sensum, vtrunq; tamen attribuit principio incorporeo, ponens, quòd sicut intelligere, ita & sentire conuenit animæ secundum seipsam[e]. Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorum animaliū sint subsistētes. Sed Arist. posuit, ꝙ solum intelligere inter opera animæ sine organo corporeo exercetur. Sētire verò & cōsequentes operationes animæ sensitiuæ manifestè accidūt cum aliqua corporis immutatione. Sicut in videndo immutatur pupilla per speciem coloris. Et idem apparet in aliis. Et sic manifestum est, quòd anima sensitiua non habet aliquā operationem propriam per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est cōiuncti. Ex quo relinquitur, quòd cum animę brutorum animalium per se non operentur, non sint subsistētes. Similiter enim vnūquodque habet esse & operationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd homo etsi conueniat in genere cū aliis animalibus, specie tamen differt. Differentia autem speciei attenditur secundum differentiam formæ. Nec oportet, quòd omnis differētia formæ faciat generis diuersitatē.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensitiuum quodammodo se habet ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquantum scilicet vtrunque est in potentia ad sua obiecta. Sed quodam modo dissimiliter se habēt, inquantū sensitiuum patitur à sensibili cum corporis immutatione. Vnde excellentia sensibiliū corrūpit sensum. Quod in intellectu non contingit. Nam intellectus intelligēs maxima intelligibilium, magis potest postmodum intelligere minora. Si verò in intelligēdo fatigatur corpus, hoc est per accidens, inquantū intellectus indiget operatione virium sensitiuarum, per quas ei phantasmata præparantur.

¶Ad tertium dicendum, quòd vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, scilicet appetitiua. Et huius operatio in anima sensitiua non est sine corpore, sed ira & gaudium, & huiusmodi passiones sunt cum aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum, per quā membra redduntur habilia ad obediendum appetitui[e]: cuius actus nō est mouere, sed moueri. Vnde patet, quòd mouere non est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum anima sit homo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is, qui foris est noster homo, corrūpatur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Sed id quod est intus in homine est anima. Ergo anima est homo interior.

¶2. Præterea, Anima humana est substantia quædam. Non autem est substantia vniuersalis. Ergo est substantia particularis. Ergo est hypostasis, vel persona, sed non nisi humana. Ergo anima est homo. Nam persona humana est homo.

¶SED CONTRA est quod Aug. 9. de ciui. Dei commendat Varronem, ꝙ hominē nec animam solam, nec solùm corpus, sed animam simul & corpus esse arbitrabatur.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ animam esse hominem dupliciter potest intelligi. Vno modo, ꝙ homo sit anima, sed hic homo non sit anima, sed cōpositum ex anima & corpore, puta, Socrates. Quod ideo dico, quia quidam posuerunt solam formā esse de ratione speciei, materiam verò esse partē indiuidui, & nō speciei[e]. Quod quidē non potest esse verum. Nam ad natura speciei pertinet id, quod significat diffinitio. Diffinitio autē in rebus naturalibus non significat formā tātū, sed formā & materiā[e]. Vnde materia est pars speciei in reb9 naturalibus: nō quidem materia signata, quæ est principiū indiuiduationis, sed materia cōmunis. Sicut enim de ratione huius hominis est, ꝙ sit ex hac anima, & his carnibus, & his ossibus: ita de ratione hominis est, ꝙ sit ex anima, & carnibus, & ossibus. Oportet enim de substātia speciei esse quicquid est cōmuniter de substantia omniū indiuiduorū, sub specie cōtētorū. Alio verò modo potest intelligi sic, ꝙ etiā hæc anima sit hic homo. Et hoc qdē sustineri posset, si poneretur, ꝙ animæ sensitiuæ operatio esset eius propria sine corpore, quia omnes operationes, quæ attribuūtur homini, conuenirēt soli animę. Illud autem est vnaquæque res, quod operatur operationes illius rei. Vnde illud est

¶*Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus ex præcedente.

¶In corpore tria. Primò opinionem antiquorū in vno extremo, quòd principium tā intelligēdi, quàm sentiendi est corporeum, & hāc sequitur Alex. in parte. Secūdò, Platonis in altero extremo, quòd vtrunq; incorporeū. Tertiò, mediā Arist. quòd intellectus incorporeus, sensus verò corporeus. Et ex hoc respōdet quæsito vna cōclusione negatiua. Animæ brutorum nō sunt subsistentes. Probatur sic: Animæ brutorum non per se operātur, ergo nō subsistunt. Antecedens probatur: quia omnis operatio animæ sensitiuę est coniuncti: probatur, quia fit cum aliqua corporis immutatione. Cōsequētia probatur: quia vnūquodq; similiter se habet ad esse & operari.

421

¶*Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus in corpore declaratur diffusè.

d
365

¶In corpore tria facit. Primò distinguit sensum tituli. Secundò tractat primum sensum. Et tertiò tractat secundū.

¶Quo ad primum duo dicit. Primò dat duplicē sensū. Primus, ꝙ anima & homo sumātur tantū in cōmuni, id est nō indiuidualiter. Secūdus, ꝙ sumantur & in specie & in indiuiduo, s. ꝙ hæc anima sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat causā præfatæ distinctionis: & est positio Auerro. in 7. Metaph. scilicet quòd materia non est pars quidditatis, sed indiuidui.

365
2.dist.5.c. 3.art.2. Et di.22 q. artic.1 cor. Et 2.con.c.56. Et p. q.5 art.10 cor.

¶Quo ad secūdum impugnat Auerroim tali ordine. Primò arguit vna ratione: quia materia pertinet ad diffinitionem speciei: ergo ad naturā eius. Secundo distinguit & declarat ly materia dupliciter, communiter & signatè, & applicat ad propositū. Tertiò alia ratione arguit: quia quicquid pertinet ad essentias omnium indiuiduorū, est de integritate speciei, & in litera clara sunt.

Cap.3.to.5.

¶Circa hāc partē multa essent dicenda: sed ne eadem repetamus, vide in quæst. vel in cōmentariis de Ente & essētia.

b
424

¶Quo ad tertium, quatuor facit. Primò affirmatiuam partē Platonicam proponit, s. hæc anima est hic homo. Secundo ostendit vnde hæc quæstio pendet, à posteriori tamen, scilicet ex hoc quòd animę opera sint eius propria: quia illud est homo qđ operatur quicquid operatur homo. Alioquin aut res sine propria operatione: aut econtra, ꝓpria operatio sine eo cuius est, inueniretur. Tertiò probat partē negatiuā destruēdo antecedens illius conditionalis assumptæ de anima sensitiua, vt patet. Quartò refert Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit à positione illius antecedentis.

16
170

¶Circa radicem huius decisionis dubium occurrit. Quia falsum assumitur in probatione conditionalis illius: Si animæ sensitiuæ operatio esset sine organo, hæc anima esset hic homo, dum probatur: quia tunc anima operaretur omnes operationes

Universidad de Deusto Biblioteca

tiones hominis. hoc enim eſt falſum, quia nō operaretur opera partis vegetatiuæ: quoniā manifeſtè illa ſunt opera cōiuncti: dato igitur quòd ſentire eſſet ſine corporeo organo, adhuc nō eſſet hæc anima hic homo. Et cōfirmatur: quia aut eſt ſermo de homine inquantū homo: aut abſolutè aut inquantū animal. Si inquantū homo, ſequeretur ſecundū iſtam rationē, quòd hæc anima intellectiua eſſet de facto hic homo. Probatur ſequela: quia operatur omnes operationes hominis inquātum homo, ſ. intelligere & velle, homo enim inquātum homo cōſtituitur per gradum rationalem. Si abſolutè, quemadmodum igitur, quia reſtāt modo operationes ſenſitiuæ cōmunes toti coniuncto non dicitur anima operari omnes operationes hominis: ita tunc quia reſtarent vegetatiuæ communes toti, nō diceretur anima habere omnes operationes hominis. Si inquantū animal, ſequeretur ꝙ hæc anima non eſſet hic homo ſimpliciter: ſed cum nota ſpecificationis, ſcilicet inquantum animal: quod contradicit literæ & rationi: quia ſic etiam nunc poſſet dici quòd hæc anima eſt hic homo, inquantum intellectiuus eſt. Et confirmatur, quia ad hoc ꝙ anima ſit, aut requiritur habere omnes operationes hominis, aut principales. Si omnes, tūc nūquā anima eſſet homo etiam apud Pla. Si principales, ergo anima intellectiua eſt homo.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ ſermo S. Tho. eſt formalis: & intelligitur de homine inquātum homo eſt ſimpliciter, & de omnibus non de principalibus tantùm operationibus hominis inquātum homo. Sed diligēter aduertendum eſt, ꝙ quia homo eſt de genere ſubſtantiarum ſenſibilium: ly inquātum homo, non reduplicat partem intellectiuam puram, quia nec homo eſt intellectualis: ſed partē intellectiuam, & ſenſitiuam ſimul, quia homo eſt naturæ rationalis: cuius actus à phantaſia & ſenſu dependet, nō autem à vegetatiua & elementari parte, niſi per accidens & remote. Quia ergo de integritate hominis vt ſic, non eſt niſi ratiocinari (qđ conſtat ex intellectu & ſenſu) ideo omnes operationes hominis, formaliter loquendo, habent animas: ſi tam intelligere quàm ſentire eſt ſibi proprium.

¶ Et ꝑ hoc patet reſpōſio ad confirmationes omnes: quia nec anima intellectiua habet omnes operatiōes hominis vt ſic. Nec operationes vegetatiuę aut elementaris partis in homine ſunt opera hoīs vt ſic.

Ar. præc. 364 Ca 4. & 8. & lib. 10. c. 4. & 7. 10. 5.

homo quod operatur operationes hominis. Oſtenſum eſt autem, ꝙ ſentire non eſt operatio animæ tantùm. Cùm igitur ſentire ſit quædā operatio hominis, licet non propria, manifeſtum eſt, ꝙ homo non eſt anima tantùm, ſed aliquid compoſitum ex anima & corpore. Plato verò ponens ſentire eſſe proprium animæ e, ponere potuit, ꝙ homo eſſet anima vtens corpore.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ſecundum Philoſophum in 9. Ethico. illud potiſsimè videtur eſſe vnumquodq;, quod eſt principale in ipſo. Sicut qđ facit rector ciuitatis, dicitur ciuitas facere. Et hoc modo aliquando qđ eſt principale in homine, dicitur homo. Aliquando quidem pars intellectiua ſecundum rei veritatem, quæ dicitur homo interior. Aliquando verò pars ſenſitiua cum corpore ſecūdum æſtimationem quorundam, qui ſolùm circa ſenſibilia detinentur. Et hic dicitur homo exterior.

¶Ad ſecundum dicendū, quòd nō quælibet ſubſtātia particularis eſt hypoſtaſis, vel perſona: ſed quæ habet cōpletam naturam ſpeciei. Vnde manus vel pes non poteſt dici hypoſtaſis vel perſona. Et ſimiliter nec anima, cùm ſit pars d ſpeciei humanæ e.

D. 173. c 169 163 a 366

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum anima ſit compoſita ex materia & forma.*

1. di. 8 q. 5. ar 2. Et 2. di 17 q. 1. art. 2. & 2. cō. c 49. Et quolib. 3. quæſt. 8. & quolib. 8. quæſt. 8. ar. 1. & ſpū. art. 1. & de anim. ar. 6. & opuſ. 30. lec. 6.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd anima ſit cōpoſita ex materia & forma: potētia enim cōtra actū diuiditur. Sed omnia quæcūque ſunt in actu, participant primum actū, qui Deus eſt: per cuius participationē omnia ſunt & bona, & entia, & viuentia: vt patet per doctrinam Diony. in lib. de Di. no. Ergo quęcunq; ſunt in potentia, participāt primā potentiā. Sed prima potentia eſt materia prima. Cū ergo anima humana ſit quodāmodo in potētia, quod apparet ex hoc, ꝙ homo quādoque eſt intelligens in potētia, videtur quòd anima humana participet materiam primam tanquam partem ſui.

Cap. 5.

¶2. Præterea, In quocunq; inueniuntur proprietates materiæ, ibi inuenitur materia. Sed in anima inueniuntur proprietates materiæ, quæ ſunt ſubiici & tranſmutari. Subiicitur enim ſcientiæ & virtuti: & mutatur de ignorantia ad ſcientiam, & de vitio ad virtutem. Ergo in anima eſt materia.

Tex. 16 t. 5

¶3. Præterea, Illa quæ non habent materiā, non habent cauſam ſui eſſe, vt dicitur in 8. Meta. Sed anima habet cauſam ſui eſſe: quia creatur à Deo. Ergo anima habet materiā.

¶4. Præterea, Quod nō habet materiam, ſed eſt forma tantum, eſt actus purus & infinitus. Hoc autem ſolius Dei eſt. Ergo anima habet materiam.

Cap. 7. 8. & 9. to. 3.

¶SED CONTRA eſt quod Auguſt. probat in 7. ſuper Gen. ad lit. quòd anima non eſt facta nec ex materia corporali, nec ex materia ſpirituali.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd anima non habet materiā. Et hoc poteſt cōſiderari dupliciter. Primò quidē ex ratione animæ in cōmuni. Eſt enim de ratione animæ, quòd ſit forma alicuius corporis. Aut igitur eſt forma ſecundum ſe totam, aut ſecūdum aliquam partem ſui. Si ſecundū ſe totā, impoſsibile eſt, quòd pars eius ſit materia, ſi dicatur materia aliquod ens in potentia tātum: quia forma inquantū forma eſt actus. Id autē quod eſt in potentia tātùm nō poteſt eſſe pars actus, cùm potētia repugnet actui: vtpote contra actū diuiſa. Si autem ſit forma ſecundū aliquā partem ſui, illā partē dicemus eſſe animā, & illā materiam, cuius primò eſt actus, dicemus eſſe primū animatum e. Secūdò, ſpecialiter ex ratione humanæ animę, inquantū eſt intellectiua. Manifeſtū eſt enim, ꝙ omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipiētis. Sic autē cognoſcitur vnūquodq; ſicut forma eius eſt in cognoſcente. Anima autē intellectiua cognoſcit rē aliquā in ſua natura abſolutè e, puta lapidem, inquātum eſt lapis abſolutè. Eſt igitur forma lapidis abſolutè ſecūdum propriā rationē formalē in anima intellectiua. Anima igitur intellectiua eſt forma abſoluta, non autē aliquid cōpoſitū ex materia & forma. Si enim anima intellectiua eſſet cōpoſita ex materia & forma, formæ rerū reciperētur in ea vt indiuiduales, & ſic non cognoſceret niſi ſingulare, ſicut accidit in potentiis ſenſitiuis, quæ recipiūt formas rerum in organo corporali. Materia enim eſt principiū indiuiduationis formarum. Relinquitur ergo, quòd anima intellectiua & omnis intellectualis ſubſtantia, cognoſcens formas abſolutè, caret compoſitione formæ & materiæ e.

369 262 363

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ primus actus eſt vniuerſale principiū omnium actuum, quia eſt infinitum virtualiter in ſe omnia e præhabēs, vt dicit Dionyſius. Vnde participatur à rebus non ſicut pars, ſed ſecundum diffuſionē proceſsionis ipſius. Potentia autem, cùm ſit receptiua actus, oportet, quòd actui proportionetur. Actus verò recepti, qui procedūt à primo actu infinito, & ſunt quædā participationes eius, ſunt diuerſi. Vnde nō poteſt eſſe potentia vna, quæ recipiat omnes actus, ſicut eſt vnus actus influēs omnes actus participatos. Alioquin potētia receptiua adæquaret potentiā actiuam primi actus. Eſt autem alia potētia receptiua in anima intellectiua à potentia receptiua materiæ primæ e, vt patet ex diuerſitate receptorum. Nam materia prima recipit formas indiuiduales, intellectus autē recipit formas abſolutas. Vnde talis potentia in anima intellectiua exiſtens, non oſtendit ꝙ anima ſit compoſita ex materia & forma.

23 b 262

¶Ad ſecundū dicendū, ꝙ ſubiici & trāſmutari cōuenit materiæ, ſecūdū quod eſt in potentia e. Sicut ergo eſt alia potētia intellectus, & alia potentia materiæ primæ: ita eſt alia ratio ſubiiciendi & trāſmutandi. Secūdum hoc enim intellectus ſubiicitur ſcientiæ, & tranſmutatur de ignorātia ad ſcientiam: ſecundum quod eſt in potentia ad ſpecies intelligibiles.

b 262

¶Ad tertium dicendum, ꝙ forma eſt cauſa eſſendi materiæ & agens. Vnde agens, inquantum reducit materiam in actum formæ trāſmutādo eſt ei cauſa eſſendi. Si quid autem eſt forma ſubſiſtens, non habet eſſe per aliquod formale principium, nec habet cauſam tranſmutantē de potentia in actū e. Vnde poſt verba præmiſſa Philoſophus cōcludit, quòd in his quæ ſunt compoſita ex

b 307 Lib. 8. Met. text. 16. to. 3.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquintæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. Nomine materiæ ens in potentia tantùm in genere ſubſtantiæ ſubiectum formatum & priuationum & occaſionem ſumpſit à poſitione Auicebron: vt patet in quæſtione de anima articulo ſexto.

¶In corpore duæ concluſiones reſponſiuæ. altera vniuerſalis, altera ſpecialis. Prima concluſio, Anima non eſt compoſita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non eſt compoſita ex materia & forma. Prima probatur ſic: Anima eſt forma corporis, ergo aut ſecundum ſe totam, aut ſecundum aliquid ſui. Si primo modo, ergo non eſt compoſita, quia potentia tantùm non poteſt eſſe actus alterius etiam partialis, vt patet: repugnat enim potentia eſſe partem actus. Si ſecundo, illud aliquid vocamus animam, & reliquum primum animatum: & ſic habetur intentum. Secunda probatur dupliciter: oſtenſiuè, & ad impoſſibile. Oſtenſiuè ſic: Lapis cognoſcitur ab anima intellectiua abſolutè: ergo eſt in ea abſolutè. ergo anima intellectiua eſt forma abſoluta. Antecedens patet: quia intelligitur lapis & non lapis hic. Prima conſequētia probatur, quia vnumquodque eo modo quo cognoſcitur, eſt in cognoſcente, & e conuerſo. Secunda verò conſequentia probatur: quia vnumquodque recipitur in aliquo ſecundum medium recipientis. Ad impoſſibile vero ſic: Si anima intellectiua eſſet compoſita ex materia & forma, non reciperet formas niſi vt indiuiduales: & conſequenter non cognoſceret niſi ſingularia. Et probatur conſequentia dupliciter, primò, quia hoc experimur in ſenſibus. Secundò ratione, quia materia eſt principium indiuiduationis.

¶Circa hanc rationem oſtenſiuā aduerte, quòd ſumitur forma abſoluta vt diſtinguitur contra contradictionem, ad conditiones indiuiduales & materiales: de tali enim abſolutione eſt ſemper hic ſermo. Et iuxta tales modos abſolutionis ab indiuiduantibus & cōtractionis ad illa, tenent omnes propoſitiones aſſumptæ tam de modo cognoſcendi, quàm recipiendi, vt patet.

¶ In reſponſione ad primum nota pulchrā doctrinam, quòd in ordine actuum qui eſt ordo cauſæ efficientis, fit reductio ad vnum numero, à quo omnes alij actus ſunt. In ordine verò potentiæ qui eſt ordo cauſæ materialis, non fit reductio totius Vniuerſi ad vnā numero potentiam, ſed ad vnam potentiam analogia, id eſt, ad multas potentias ordinatas ad diuerſos actus & conuenientes inter ſe proportione: quia quælibet ſe habet ad actum ſuum, vt alia ad ſuum. Ordo autem inter eas eſt iuxta ordinem actuum, quorum ſunt capaces. Et ſic reductio in genere cauſæ materialis tripliciter fieri poteſt. Primò omnium eiuſdem generis, & ſic ad vnum numero potentiam. Secundò totius Vniuerſi: & ſic ad vnam analogia. Tertiò ipſarum potentiarum: & ſic vna non reſoluitur in aliam vniuerſaliter loquendo: quia nec potentia intellectus in potentiam materiæ, nec e conuerſo, reſolui poteſt: quamuis vna inter eas eſt infima ordine imperfectionis puta materia prima. Et ratio ſubtiliſſima Sancti Thomæ eſt: quia potentia etiam prima eſt intrinſeca rei cuius eſt: & ideo oportet eſſe diuerſorum diuerſam. Efficiens verò primum nihil eſt rerum: & ideo ſtat vnum omnium eſſe. Cauſa enim materialis eſt intrinſeca, effectiua verò extrinſeca.

¶Super

materia & forma: nulla eſt alia cauſa niſi mouens ex poteſtate ad actum. Quæcunque verò non habent materiam, omnia ſimpliciter ſunt quaſi verè entia aliquid.

D. 976

¶Ad quartum dicendum, ꝙ omne d participatum comparatur ad participās, vt actus eius. Quæcūque autem forma creata per ſe ſubſiſtens ponatur, oportet ꝙ participet eſſe: quia etiam ipſa vita, vel quicquid ſic diceretur, participat ipſum eſſe: vt dicit Dionyſ. 5. ca. de Diui. nom. Eſſe autem participatum finitur ad capacitatem participantis e. Vnde ſolus Deus, qui eſt ipſum ſuum eſſe, eſt actus purus & infinitus. In ſubſtātiis verò intellectualibus eſt cōpoſitio ex actu & potentia, non quidem ex materia & forma, ſed ex forma & eſſe participato. Vnde à quibuſdā dicuntur componi ex quo eſt e, & quod eſt: ipſum enim eſſe eſt quo aliquid eſt.

d 262 c 262

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum anima humana ſit corruptibilis.*

367 12. q. 85. ar. 6. & 2. di. 19. ar. 1. & 2. contra c. 78. 79. & 82. & quol. 10. q. 3. art. 2. & de anima. ar. 14.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima humana ſit corruptibilis. Quorū enim eſt ſimile principiū & ſimilis proceſſus, videtur eſſe ſimilis finis. Sed ſimile eſt principium generationis hominū & iumētorum, quia de terra facta ſunt: ſimilis eſt etiā vitæ proceſſus in vtriſque: quia ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumēto ampli', vt dicitur Eccleſ. 3. Ergo, vt ibidem concluditur, vnus eſt interitus hominis & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio. Sed anima brutorum animalium eſt corruptibilis. Ergo & anima humana eſt corruptibilis.

¶2. Præterea, Omne, quod eſt ex nihilo, vertibile eſt in nihilum: quia finis debet reſpondere principio. Sed, ſicut dicitur Sapiē. 2. ex nihilo nati ſumus. Quod verum eſt non ſolùm quantùm ad corpus, ſed etiam quantùm ad animam. Ergo, vt ibidem concluditur, poſt hoc erimus tāquam non fuerimus, etiam ſecundum animam.

Li. 2. text. ibi.

¶3. Præterea, Nulla res eſt ſine propria operatione. Sed propria operatio animæ, quæ eſt intelligere cū phātaſmate, nō poteſt eſſe ſine corpore. Nihil enim ſine phantaſmate intelligit anima: phātaſma autē non eſt ſine corpore, vt dicitur in libro de anima. Ergo anima non poteſt remanere, deſtructo corpore.

¶SED CONTRA eſt quod Dio. dicit 4. cap. de Diu. no. quòd animæ humanæ habent ex bonitate diuina, quòd ſint intellectuales: & quòd habeant ſubſtantialem vitā inconſumptibilem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd neceſſe eſt dicere animam humanā, quam dicimus intellectiuum principium, eſſe incorruptibilem. Dupliciter enim aliquid corrūpitur. Vno modo per ſe, alio modo per accidens. Impoſsibile eſt autem aliquid ſubſiſtens generari, aut corrumpi per accidēs, id eſt, aliquo generato vel corrupto. Sic enim cōpetit alicui generari & corrumpi, ſicut & eſſe, quod per generationē acquiritur, & per corruptionē amittitur. Vnde qđ per ſe habet eſſe, nō poteſt generari vel corrumpi niſi per ſe. Quæ verò non ſubſiſtunt vt accidentia & formæ materiales, dicūtur fieri & corrumpi per generationem & corruptionem cōpoſitorum. Oſtēſum eſt autē ſuprà, quòd animæ brutorum non ſunt per ſe ſubſiſtētes, ſed ſola anima humana. Vnde animæ brutorum corrumpuntur, corruptis corporibus: anima autem humana nō poſſet corrumpi, niſi per ſe corrumperetur. Quod quidē omnino eſt impoſsibile non ſolùm de ipſa, ſed de quolibet ſubſiſtēte: quod eſt forma tantū. Manifeſtū eſt enim, ꝙ id, quod ſecundum ſe conuenit alicui, eſt inſeparabile ab ipſo. Eſſe autem per ſe conuenit formæ, quæ eſt actus e. Vnde materia ſecundum hoc acquirit eſſe in actu, ꝙ acquirit formam: ſecundū hoc autē accidit in ea corruptio, ꝙ ſeparatur forma ab ea. Impoſsibile eſt autē, quòd forma ſeparetur à ſeipſa. Vnde impoſſibile eſt, quòd forma ſubſiſtens deſinat eſſe. Dato etiam, quòd anima eſſet ex materia & forma compoſita, vt quidam dicunt, adhuc oporteret ponere eam incorruptibilē. Non enim inuenitur corruptio niſi vbi inuenitur cōtrarietas. Generationes enim & corruptiones ex contrariis, & in contraria ſunt. Vnde corpora cæleſtia, quia non habent materiam contrarietati ſubiectam, incorruptibilia ſunt e, in anima autem intellectiua non poteſt eſſe aliqua contrarietas.

Art. 3. 44 265 338 44

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquintæ Articulum ſextum.*

Titulus clarus eſt.

¶In corpore vnam ponit concluſionem reſponſiuam, quam probat primò à priori ſimpliciter: ſecundò, dato quòd eſſet compoſita ex materia & forma: tertiò à ſigno.

¶Quo ad primum concluſio eſt, Anima humana eſt incorruptibilis. Probatur ſic: Nulla forma ſubſiſtēs eſt corruptibilis per accidēs, nec per ſe. Anima intellectiua eſt forma ſubſiſtēs. ergo nec per accidens, nec per ſe poteſt corrumpi. ergo eſt incorruptibilis. Iſta vltima conſequentia patet: quia omne quod corrūpitur, aut per ſe aut per accidens corrūpitur. Minor eſt probata in art. 2. Maior habet duas partes. Et primò probatur prima ſic: Forma ſubſiſtens habet eſſe per ſe: ergo nec generatur, nec corrūpitur per accidēs: probatur ſequela: quia vnūquodque eo modo quo habet eſſe, habet generari & corrumpi: quia generatio dat eſſe, & corruptio aufert. Secūdò probatur ſecūda: quia omne per ſe corruptibile habet eſſe ſeparabile ab aliquo eius. Sed forma ſubſiſtēs tantum nō eſt huiuſmodi. ergo, minor probatur: q̄ nec eſſe eſt ſeparabile à forma, quia per ſe ei cōuenit. quod probatur: quia materia intātum habet eſſe inquantū habet formam, & perdit eſſe inquātum formam, & ſimiliter cōpoſitum. Nec forma poteſt à ſeipſa ſeparari. Altero enim horū modorum ſeparationem fieri oportet, ſcilicet aut ſeparādo eſſe, aut formam, aut vtrunque ab aliquo in corruptione. Maior verò manifeſtatur in corrruptione cōpoſiti: & facile patet: quia alioquin eſſet annihilatio.

¶ Contra probationem primæ partis maioris Sco. in 4. diſtin. 43. q. 2. arguit ſic: Quum dicis, Anima humana habet eſſe per ſe: aut ſumis ly per ſe, vt diſtinguitur contra ineſſe accidentis. Et tunc nihil valet argumentum: quia etiam forma ignis habet ſic eſſe per ſe. Aut vt ly per ſe dicit modum eſſendi compoſiti ſeu ſuppoſiti. Et ſic falſum aſſumitur: quia illud eſſe incommunicabile eſt. Aut accipis quòd ly per ſe non ſolùm vt diſtinguitur contra ineſſe accidentis, ſed vt dicit naturalem independentiam illius eſſe à corpore. Et tunc eſt propoſitio credita, & non probata ſufficienter.

¶Contra ſecundam probationem ibidem arguit Sco. negando quòd omnis corruptio ſiat per ſeparationem alterius ab altero. Quia eſſe angeli, ſi ponatur aliquid aliud ab eſſentia, eſt deſtructibile per ſucceſſionem oppoſiti: & tamen non eſt ſeparabile. ergo.

¶Ad argumentum contra primam dicitur breuiter, quòd tertio modo ſumitur per ſe. Et propoſitio illa eſt probata ſufficienter in 2. art. ex operandi modo.

¶Ad inſtātiam contra ſecundum patet, quòd inſtantia Scoti nulla eſt, quia de annihilatione inſtat: nos autem de corruptione loquimur. Imò inſtantia eſt pro nobis, ſcilicet quòd forma ſubſiſtens aut annihilatur, aut eſt, nec poteſt corrumpi.

¶ Quo ad ſecundum probatur ſic, Omnis corruptio eſt cum contrarietate. Sed in anima intellectiua nulla eſt contrarietas. ergo. Maior probatur dupliciter. Primò, quia generationes & corruptiones ſunt ex contrariis & in contraria, 5. Phyſ. Secundò, quia in corporibus cæleſtibus hoc videmus. Minor probatur ſic: Recepta in anima ſunt abſque contrarietate. ergo & ipſa anima. Antecedens probatur, quia etiam rationes contrariorum in anima non ſunt contrariæ. probatur, quia vna vtriuſque ſcientia eſt. conſequentia probatur, quia vnumquodque recipit ſecundum modum ſui eſſe.

¶Circa hanc partē occurrit dubium: quia non videtur verum quòd in anima nulla ſit contrarietas. Primò, quia in anima recipiuntur opiniones contrariæ: vt patet in 2. Peryherme. Et rurſus, animæ immutatio de ignorantia prauæ diſpoſitionis in ſcientiam eſt mutatio de contrario in contrarium. Secundò, quia aut intēdis quòd anima intellectiua ſecundum ſuam ſubſtantiam caret contrario: aut etiam ſecundum accidentia ſibi propria. Si primo modo, hoc eſt commune omni ſubſtātiæ: ſi ſecundo, hoc eſt manifeſtè falſum: quia diſpoſitiones conſeruantes animam intellectiuam, contrarias habent, vt patet: alioquin homo nunquam moreretur.

¶ Ad primum horum dicitur, quod opiniones & vniuerſaliter entia in anima dupliciter ſumi poſſunt: vt Auer. dicit 3. de Anima, com. 5. ſcilicet vt entia quædam ſunt, ſcilicet ex parte ſubiecti: & vt vera vel falſa ſunt, id eſt obiectiuè. Primo modo in eis non eſt contrarietas, ſed ſecundo. Quod ex eo patet, quòd contrarietas & error non accidunt niſi ratione veri aut falſi. Veritas autem & falſitas non inueniuntur in anima ex parte ſubiecti, ſed obiecti: quoniā, vt in Prædicamētis dicitur, ab eo quòd res eſt vel non eſt, oratio dicitur vera vel falſa. Sunt igitur ea, quę in anima recipiuntur, & contraria in ordine ad obiecta: & abſque contrarietate in ordine ad ſubiectum. Et ſic quum anima mutatur de errore in ſciētiam, mutatur de cōtrario in contrarium obiectiuè, non ſubiectiuè. Cuius ſignū euidens eſt, quòd eadē ꝓpoſitio ſubiectiuè eſt ſucceſſiuè vera & falſa abſque ſui mutatione: vt in prędicamentis dicitur. Et hoc ſufficit propoſito, vbi recepta in anima ex parte animæ conſideramus, & eius naturam inueſtigamus.

¶Ad ſecundum verò dicitur, quòd aliud eſt loqui de diſpoſitionibus animæ intellectiuæ abſolutè, & aliud de diſpoſitionibus vnionis eius ad corpus noſtrū. Iſtæ habent contrariū: in illis impoſſibilis eſt contrarietas: quia aut nullę ſunt, ſi ſit per ſubſiſtens abſque corpore, aut immobiles ſunt, vt corporum cæleſtium, ſi ſint compoſita ex materia & forma. Et de iſtis loquitur Sanctus Tho. quoniam diſcutit quid animę intellectiuę ex eo ꝙ intellectiua eſt, cōueniret ſi eſſet cōpoſita ex materia & forma.

¶ Quo ad tertium probat ſic: Habens intellectum, naturaliter deſiderat eſſe ſemper. ergo intellectus eſt incorruptibilis. conſequentia nota, quia deſiderium naturale non poteſt eſſe fruſtra. Antecedens probatur ſic, Apprehēdēs eſſe abſolutè, & ſecundum omne tempus appetit naturaliter eſſe ſemper, intellectus eſt huiuſmodi. Probatur aſſumptū: quia appetitus ſequitur cognitionem proportionaliter.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primò ex Scoto vbi ſuprà, volente quòd ex deſiderio naturali non poſſit certificari immortalitas animæ tali ratione, Deſiderium naturale ad ſemper eſſe, aut ſupponit animam poſſe ſemper eſſe, aut apprehenſionem mouentem eſſe rectam: ſed vtrunque horum eſt æque ignotum aut magis. ergo. Antecedēs patet, quia deſideriū naturale poteſt dici dupliciter, vel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali, aut de actu elicito conformi naturæ: & tunc oportet oſtendere hunc actum eſſe cōformem naturæ: aut per potentiam naturæ, & redit primum: aut per rectitudinem cognitionis repræſentantis tale appetibile, quod erat ſecundum.

¶ Secundò dubitatur & difficilius circa medium ſancti Thomæ: quia ſcilicet intellectus apprehendit eſſe ſemper. Videtur enim ex hoc nullo modo ſequi intenta concluſio. Eſſe enim ſemper, dupliciter contingit, ſcilicet poſitiuè, vt in Deo: & negatiuè, vt in vniuerſali. Aut ergo intendit poſitiuè: & tunc aut eſſe proprium, aut alienum, aut aliquod in communi, Nullo autem iſtorum modorum infert naturale deſiderium talis apprehenſi. Ex hoc nanque quòd apprehendimus eſſe propriū ſempiternum ſpeculatiuè, nihil ſequitur. Practicè autem falſa eſt apprehenſio reſpectu totius compoſiti. Reſpectu autem animæ ſolius hoc non experimur: nec ſcimus eam eſſe rectam, nec naturaliter ineſſe: ſed probandum hoc eſſet. Ex eo verò quòd apprehendimus eſſe alterius, puta Dei ſempiternum, non ſequitur, ergo volumus eſſe ſemper. Ex eo quoque quòd apprehendimus aliquod eſſe, eſſe ſempiternum: nec etiam ſequitur, ergo volumus eſſe ſemper, niſi velleitate quadam qua omnes vellemus perfectiones etiam impoſſibiles, vt volare, &c. Aut intendit negatiuè: & tunc idem eſt eſſe ſemper, & eſſe in vniuerſali. Et antecedēs quidem eſt veriſſimum: quia naturaliter appetimus eſſe ſemper: ſed ex hoc nihil aliud ſequitur, niſi quòd naturaliter appetimus eſſe in vniuerſali & in communi, & non ſolùm hic & nunc: quod gratis conceditur. Sed ex hoc non ſequitur, ergo appetimus eſſe ſemper: imò eſt fallacia amphibologiæ: quia quæſtio eſt de naturaliter appetere eſſe ſemper, ita quòd ly ſemper eſt pars obiecti appetiti, id eſt quòd appetatur hoc totum eſſe ſemper. Iſta vero ratio loquitur de eſſe ſemper: vt ly ſemper eſt conditio ſine qua res appetita, ſcilicet eſſe non repræſentatur & appetitur. Vnde eſſe ſemper in quæſtione idem eſt quod eſſe ſempiternum. In ratione verò æqui

æquitas est huic quod dico, esse sempiterno modo oblatum: quia vniuersaliter. Et rursus nuncio est de esse semper posituè: & ratio militat de esse semper negatiuè.

¶ Ad has obiectiones præpostero ordine dicendum est eum Dei adiutorio: præmittendo quòd in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito: quia de sequente cognitione, vt patet in litera, & diffusius in 2. contra Gent. cap. 55. Nec est sermo de desiderio naturali nostro, id est totius cõpositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse animæ, non curando vtrum animæ & nostri sit vnum aut diuersum esse. Ita quòd intentio S. Thom. est ex eo quòd in natura intellectiua est naturaliter inditum, vt opter esse semper, inferre à posteriori eius incorruptibilitatem. Quòd autem talis appetitus illi insit, non ex eo quòd statim oblata optatur sempiternitas probauit: quoniam vellet ætatẽ tantùm hoc infert, vt patet in nobis: quos quum constet mortales esse, propositam tamen immortalitatẽ concupiscimus. Sed ex eo probauit q̃ intellectus apprehendit esse semper: & intendit non de esse proprio aut alleno, sed simpliciter & absolutè de esse. Sempiternitate autem iudicio meo vtitur etiam in communi: siue positiua siue negatiua, non curando. & hoc extendẽdo, sicut in rei veritate extenditur hoc signum ad totam naturam intellectualem. Et quoniã de sempiternitate negatiuè in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis dilucidandã est inæquum. hoc enim manifestato de reliqua erit planum. Sciendum est igitur, quòd quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc q̃ cognitio non se extendit ad bonũ nisi in hoc & vt nunc: necesse est quòd appetitus sequens talem cognitionem non feratur nisi ad hoc, & hic, & nunc bonum. Et consequẽter ex eo quòd cognitio se extendit ad bonum nõ in hoc aut illo: non hic aut ibi, nõ nunc aut tũc, sed ad bonum absolutè, abstrahendo ab omnibus temporibus loci individualibus conditionibus: appetitus quoque talem cognitionem sequens fertur in bonum absolutè abstrahendo ab his. Et propter hoc voluntas est vniuersalium, sicut & intellectus. Vnde & in secundo Rhetoricorum dicitur q̃ odio habemus genus latronum. Ex hoc autem quòd voluntas seu appetitus intellectualis habet hoc indicium, vt feratur in bonum absolutè, sequitur intentum: quia quum naturaliter appetat esse, & non secundum aliquam certam differẽtiam temporis, ergo sempiternum. Quòd autem naturaliter appetat esse actu elicito, probat S. Tho. hic: quia vnumquodque secundum vnumquenque gradum naturaliter appetit esse: ergo intellectuale, vt sic: & consequenter actu elicito, alioquin non intellectualiter tenderet. Et in secundo contra Gent. affert signum manifestũ & irrefragabile: quia videmus quòd animalia naturaliter secũdum modum suæ cognitionis, per illam conseruant sibi esse, & pugnant pro illo, hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. Quòd verò non secundum aliquam certam differẽtiã temporis, patet: quia appetitur absolutè abstrahendo à temporis differentia. Abstrahi autem à differentia temporũ dico: non solùm vt conditione obiecti, sine qua non, sed etiam vt parte rei appetitæ: quia esse absolute, non vt nunc, nec tantò tempore appetitur. Consequentia verò sundatur super illa maxima ostensa in primo Cæli, tex. 116. &c. quòd omnis potentia naturalis est determinata ad maximum & minimum: ita quòd impossibile est quòd aliquid habeat naturalem inclinationem ad agendum, aut essendum vage, sed oportet quòd determinetur vel tantum tempus, vel semper, vel nunquam. Ex hoc enim apertè sequitur, quòd si appetitus naturalis est ad esse, & non secũdum aliquam differentiam temporis: ergo ad esse semper. Quod probatur etiam, ducendo ad impossibile: quia si appetitus naturalis est ad esse vagè, ergo potentia naturalis illius naturæ est etiam ad esse vagè. ergo posse-esse illius naturæ nõ est determinatum ad maximum & minimum tempus: quod est contra doctrinam primi de Cælo, & contra rationem: quia omnis natura aut est corruptibilis, aut incorruptibilis. Si incorrupti bilis, habet virtutẽ determinatam ad semper esse: vt patet primo Cæli, text. 1. Si corruptibilis, ergo principia eius habent limitatam virtutem ad conseruandum tanto tempore: ita quòd non maiore, per se loquendo. Vnde & in secundo de Generatione æquale ponitur tempus generationis & corruptionis rerum: & periodus vnicuique assignatur corruptibili. Et sic patet mira San. Thom. subtilitas in suo medio, quod quia non penetrauerit Sco. ideo ad extranea se conuertit. Vnde ad obiectionem eius iam patet dicendũ: quia arguendo ex desiderio naturali pro actu elicito, non oportet probare quòd apprehẽsio huius appetibilis esse semper sit recta, sed huius appetibilis quod est esse absolutè sumendo, quod est per se notũ. Ex hoc enim sequitur, ergo appetitur esse semper positiuè: vt in quæstione ponitur, & vt pars appetibilis. Et in hoc fuit mira profunditas: quòd ex apprehendere & appetere esse semper negatiuè, & ly semper cõcurrente vt cõditione sine qua non, conclusum est appetere esse semper positiuè: & vt partem seu cõditionem rei appetitæ nulla fallacia incidente.

¶ In respõsione ad tertium, aduerte q̃ Sco. in 2. distin. 1. q̃. 8. non impugnat, quòd differẽtia secundum esse vnibile vel non vnibile materiæ, infert diuersitatem specificam: sed quòd ista sit, prima radix distinctionis specificæ: quod S. Thom non dicit, ideo nõ oportet respondere.

Sed esset hic alia difficultas: quomodo vnibilitas est de essentia animæ, vt S. Thomas hic dicit: de hoc vide quæ scripta sunt in Cõmentariis de Ente & essentia, in materia de individuatione animæ separatæ: & in q. de inhærentia accidentis.

¶ Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, vide q. speciales, quomodo angelus & anima differunt specie.

¶ *Super Quæstionẽ septuagesimamsextam. Articulum primum.*

¶ Titulus clarus specieispecialissimæ.

¶ In corpore articuli tria. Primò refert opinionem Origenis. Secundò improbat respõdendo quæsito. Tertiò respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶ Quo ad primum duo refert, positionem Origenis, scilicet partem affirmatiuam quæstionis, & eius rationem: quia scilicet inæqualitatem posuit ex libertate arbitrij proprij, vt patet superius quæst. 47.

¶ Quo ad secundum conclusio respõsiua est hæc, Angelus & anima sunt diuersarum specierum & naturaliter inæquales. probatur sic, Substantiæ incorporeæ aut ponuntur formæ subsistentes, aut compositæ ex materia & forma. Sed vtroque modo non possunt esse duæ eiusdem speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primò, dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem speciei. quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, sunt contrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secundò, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate, quæ incorporeis non est intelligibilis ergo.

¶ Quo ad tertium, quia ex his videtur vniuersaliter conclusum quòd nullæ duæ substantiæ incorporeæ differunt solo numero: ideo statim de numeratione animarum promittit se disturum.

Hoc in

¶ Hoc in loco discutiẽdæ essent propositiones istæ communes in via sancti Thomæ & Peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶ In respõsione ad secundum, nota quòd in q. 50. art. 4. ad primum, habetur eadem respõsio per hanc declarata.

¶ In respõsione ad tertium, aduerte q̃ Sco. in 2. distin. 1. q̃. 8. non impugnat, quòd differẽtia secundum esse vnibile vel non vnibile materiæ, infert diuersitatem specificam: sed quòd ista sit, prima radix distinctionis specificæ: quod S. Thom non dicit, ideo nõ oportet respondere.

Sed esset hic alia difficultas: quomodo vnibilitas est de essentia animæ, vt S. Thomas hic dicit: de hoc vide quæ scripta sunt in Cõmentariis de Ente & essentia, in materia de individuatione animæ separatæ: & in q. de inhærentia accidentis.

¶ Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, vide q. speciales, quomodo angelus & anima differunt specie.

¶ *Super Quæstionẽ septuagesimamsextam. Articulum primum.*

¶ Titulus clarus specieispecialissimæ.

¶ In corpore articuli tria. Primò refert opinionem Origenis. Secundò improbat respõdendo quæsito. Tertiò respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶ Quo ad primum conclusio est, necesse est intellectiuum principium esse hominis formam substantialem. Sed quo ad primam probationem tali ordine procedit. Primò ponit rationem. Secundò tractat modos, quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostendat & cõuincat ad assentiendum præmissæ rationi Aristot. Tertiò affert opinionem Auerrois, & improbat. Quartò affert quorundam aliorũ opinionem, & improbat.

¶ Quadruplex est ordo in hac quæstione. Primò ponit rationem. Secundò tractat modos, quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostendat & cõuincat ad assentiendum præmissæ rationi Aristot. Tertiò affert opinionem Auerrois, & improbat. Quartò affert quorundam aliorũ opinionem, & improbat.

¶ Quadruplex est ordo in hac quæstione. Primò ponit rationem. Secundò tractat modos, quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostendat & cõuincat ad assentiendum præmissæ rationi Aristot. Tertiò affert opinionem Auerrois, & improbat. Quartò affert quorundam aliorũ opinionem, & improbat.

¶ Quadruplex est ordo in hac quæstione. Primò ponit rationem. Secundò tractat modos, quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostendat & cõuincat ad assentiendum præmissæ rationi Aristot. Tertiò affert opinionem Auerrois, & improbat. Quartò affert quorundam aliorũ opinionem, & improbat.

Universidad de … Biblioteca

esse eius est indiuisum loco & subiecto à corpore humano, Deinde quoad operari: quia in sua essentiali operatione, quæ est intelligere, dependet à corporea phantasia eius tripliciter. Primò tanquam à motiuo proprio. Secundò tanquam à termino proprio. Tertiò tanquam necessariò cooperante: quia oportet phantasiam esse semper in actu secundo, quãdo intellectus est in actu secũdo. Demum quo ad operari operatione secũdaria, scilicet mouere: quia scilicet se habet ad corpus humanum vt ad proprium mobile essentialiter sibi respondens, vt intelligentia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedunt, quòd anima intellectiua est forma Socratis per informationẽ assistentiæ, non inexistentiæ. Et sic dicunt, quòd Socrates intelligit quemadmodũ cælum mouet se.

Li. 5. de natur. hominis. *Q. 75. ar. 4.*

¶Sed de vnione quo ad mouere, erit nũc sermo à S. Tho. & similiter de tali cõposito. Nunc autẽ scito, quòd vnio, quo ad operari primò & essentiali operari nihil facit: quoniam illa triplex habitudo non dat Socrati nisi quòd videatur: & addit hoc, quòd actu phantasietur: quod constat nõ esse intelligere. Quia si paries esset animatus, & aliqua vitali operatione circa visionem vteretur colore, quum videretur: nihil minus nõ propter hoc videret. Vnio verò secundum illam coexigẽtiam & coaptationẽ in esse nihil dat nisi ordinem essentialẽ & dependentiam, qualis est inter magis & minus perfectum. Non quòd esse vnius sit in aliquo genere causæ intrinsecæ causa esse alterius. Indiuisio quoque secũdum locum & subiectũ, quũ nõ sit nisi negatiua, nec fundetur super aliquo cõmuni esse vtriusque vt contingit in indiuisione animæ sensitiuæ cũ animato, nihil dat nisi quòd nulla distantia situalis impedire possit vnionem intellectus cũ phantasia. Vnde ex his omnibus potest argui sic: Ex omnibus istis simul non habetur, nisi quòd Socr. est proprius minister intellectus, & in quo est obiectum intellectus. ergo ex his Socr. non intelligit: omnia enim hæc faciunt ad hoc quòd illa operatio sit in Socrate vt in habente ipsam, quod tamen oportet ponere: quia est intelligens, sicut album oportet habere in se albedinem. Quartò igitur ponit positionem Platonis & quorundã etiam Auerroistarum, qui volunt saluare, dicendo quòd ex intellectu & homine fit vnum, sicut ex motore & moto: quemadmodum ex intelligentia & orbe, ita quòd Socrates intelligit sicut & cælum mouet se. Sed hanc responsionem S. Tho. quadrupliciter euacuat, & primæ tres se tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualis operationis: ita quòd intendunt quòd penes vnionem secundum actualẽ motionẽ non potest saluari, quòd Socrates intelligat. Primò ex ordine inter mouere & intelligere, sic intelligere est priusquã mouere: ergo per vnionẽ in motu Socrates nõ intelligit. Cõsequentia nota. Antecedens patet: quia motus animæ fit appetitu, qui est posterior cognitione. Secundò ex differentia operũ penes immanere & transire: quia intelligere est operatio immanens, motus transiens: ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertiò ex differentia penes communicari instrumento, quia operatio motoris non communicatur moto nisi vt instrumento: sed intelligere non est sic communicabile. ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorum vnitorum, scilicet motoris & moti: quia diceret aduersarius, quòd non ex vnione penes motũ habet Socrates, quòd intelligat, sed ex vnione, quæ fundat quòd hoc est intrinsecus motor, & illud motum: ex illa inquã habet Socrates quòd intelligat. Sed illam vnionem de hoc quod scribimus & declaramus tanquam ab effectu per mouere & moueri. Et propterea additur illa quarta ratio euacuans hanc respõsionem sic, Aut hoc quod dico Socrates, significat tantùm partem corporeã compositi ex motore & mobili: aut totum compositum. Si partem tantũ, ergo sibi non potest attribui intelligere. Probatur sequela: quia operatio partis non attribuitur alteri parti nisi fortè per accidens. & dixit fortè: quia etiam per accidens, nõ est in vsu. Si totum, ergo Socrates non est vnum simpliciter: ergo nec ens simpliciter: patet prima sequela: quia ex motore & mobili non fit vnum simpliciter. secunda patet: quia vnumquodque eo modo est ens quo vnum.

¶Nota hic, quòd sectatores Auer. nescientes, neque propriam vocem intelligẽtes, dicunt, quòd Socrates significat totum compositum: & dicunt, quod est vnum simpliciter, quia est vnum substantialiter: non per informationem, sed per assistẽtiam formæ. Sed quòd hic propriam nesciant vocem ex ratione & Arist. conuincitur. Et ratione: quia vnum idem est quod indiuisum, 4. Meta. text. 3. Si sunt vnum substantialiter, ergo sunt indiuisa substantialiter, ergo quamuis verè anima & corpus sint duæ res, sunt indiuisæ substantialiter: ergo secundum aliquod esse substantialiter: sicut indiuisa secundum quantitatem, & qualitatem, & vbi, &c. semper sunt secundum aliquod esse illius generis non distincta, anima autem & corpus apud eũ præueniendo omnem operationem in nullo esse indiuisa sunt. ergo.

¶Præterea secundo de anima, tex. septimo Aristo. ait, Non oportet quærere quomodo ex anima & corpore fiat vnum. &c. Vnde habetur, quòd si subtrahatur quòd in essendo hoc sit actus illius, & illud sit potẽtia illius, nõ habetur quomodo sit vnum. Sed apud eũ neq; hoc est illius actus, &c. ergo. Neq; potest subterfugi ad actũ per assistẽtiã: quia responsio Aristotelis cõsistit, quia actus est quod propriè est & potẽtia nõ est nisi per actum, proculdubio formaliter, ideo vnum sunt. Nec oportet aliud quærere glutinum, quod de anima Auerrois negat: quia corpus Socratis non est potẽtia quæ non sit nisi per actum: quia non est anima intellectiua formaliter, nec in esse substantiali, nec in esse accidentali.

Li. de anima tex. 12.

¶Ad id quod de cælo dicunt dicenda sunt tria. Primò, quòd si cælũ mouet se, est verè animatũ. Secundò, quòd quia motus est operatio transiẽs, & actio principalis attribuitur instrumẽto: ideo magis põst dici de motu quã intelligere. Tertiò, quòd hoc est obscurum: quoniã hoc nescimus, an cælũ se moueat: sed tamen experimur nos intelligere. vnde velle clara & certa per dubia & obscura notificare est ineruditi & egentis disciplina: quum magis cælũ per nostra notificari debeat.

Libr. 1. de anima tex. 25. & 26.

365

¶Secunda ratio principalis est ex ratione speciei sic, Intelligere est propria operatio hominis, vt sic: ergo homo constituitur in esse specifico per principiũ suæ operationis, quæ est intelligere. ergo illud principium est propria forma dans esse homini. Secunda consequentia nota: quia vnumquodque constituitur in specie per propriam formam, differentia enim est intrinseca. Prima verò consequentia probatur: quia natura cuiusque rei ex propria operatione ostenditur. Antecedens verò probatur: quia per intelligere homo trãscendit cætera animalia: & autoritate Arist. qui in primo Ethicorum in hac operatione propriam hominis felicitatem ponit.

Lib. 10. ca. 7.

¶Ad hanc rationem dicunt quòd homo dupliciter sumitur, vno modo in esse cõpleto, alio modo incompletè. Primo modo non est per se in genere, aut specie, & dicit compositum ex anima intellectiua & corpore. Secundo modo sic, & reponitur in specie per animam cogitatiuam, vt dicit Auerrois. Sed secundum hoc sequitur primò, quòd nulla species est in mundo quæ sit animal rationale: quod est cõtra communem animi conceptionem, non solùm Philosophorum, sed omniũ qui scripserunt. Patet sequela: quia rationale non constituit hominem intrinsecè. Rursus sequitur, quòd omnes species animalis sint animalia bruta essentialiter: & consequenter quod ipse Auerrois & sui sequaces sunt essentialiter animalia bruta, & propterea non est mirum si nihil intellexerunt de seipsis.

¶Contra eandem rationem Sco. in 4. distin. 43. q. 2. instat dicens, quod ista ratio deficit apud nos: quia intelligere non est ab anima apud nos. Sed intellectus concurrit merè passiuè, & obiectum actiuè. Et sic ex ista ratione non habetur intentum: quia illa maxima, Propria operatio quæ est à propria forma, non iuuat ad propositum.

¶Ad hoc breuiter dicitur. primò, quòd falsum est quòd intellectus concurrat purè passiuè ad intelligere. Secundò dicitur, quòd intelligere quum sit operatio vitalis, manifestè est animæ, eo modo quo operatio est formæ efficientis ipsam. Vtrum autem actiuè vel aliter, impertinens est: ideo satis est. Tertiò dicitur quòd aliud est loqui de anima, quæ est primum principium intelligendi, & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Constat enim quòd ab anima est intelligere. Sed vtrum mediante intellectu possibili actiuè, hoc est impertinens. Stat enim quòd mediante fortè alia virtute agat illam. vnde ratio stat solida, fundata super hoc quòd intelligere est propria operatio animæ, eo modo, quo operatio dicitur esse formæ: quoniam semper æstimabitur, vt dicitur 3. Physic. tex. 17. species aliqua operari.

¶Quo ad secundam partem corporis articuli, quia posset quispiam abiicere, Quomodo est possibile quòd intelligere & intellectus nullius corporis dicatur actus à Philosophis: & tamen sit forma corporis dans illi esse, vt conclusisti? Idcirco huic obiectioni satisfacit graduando formas penes eleuationem supra materiam, intantum quòd ascendatur vsque ad formam ita excedentem materiã quòd habeat aliquam virtutem & operationem, in qua non communicat sibi omnino materia, & talis est anima intellectiua: quia est suprema omnium. Et declarat graduationem formatam in forma elementi mixti vegetabili, sensibili & intellectiua.

---

est homo, quòd essẽtialiter prædicatur de ipso. Aut ergo oportet dicere, quòd Socrates intelligit secundũ se totũ, sicut Plato posuit, dicẽs hominẽ esse animã intellectiuã: aut oportet dicere, quòd intellectus sit aliqua pars Socratis. Et primũ quidẽ stare nõ potest, vt suprà ostensum est, propter hoc quòd ipse idẽ homo est qui percipit se intelligere & sentire. Sentire autẽ nõ est sine corpore. Vnde oportet corpus aliquã esse hominis partẽ. Relinquitur ergo, quòd intellectus, quo Socrates intelligit, est aliqua pars Socratis: ita quòd intellectus aliquo modo corpori Socratis vniatur. Hãc autem vnionẽ Cõmentator in 3. de Anima dicit esse per speciẽ intelligibilem [e].

Text. 5. & 36. 392

Quæ quidẽ habet duplex subiectum: vnum scilicet intellectũ possibilem, & aliud ipsa phãtasmata, quæ sunt in organis corporeis. Et sic per speciẽ intelligibilẽ cõtinuatur intellectus possibilis corpori huius vel illius hominis. Sed ista cõtinuatio vel vnio nõ sufficit ad hoc, quòd actio intellectus sit actio Socratis. Et hoc patet per similitudinẽ in sensu ex quo Arist. procedit ad cõsiderandum ea, quæ sunt intellectus. Sic enim se habẽt phãtasmata ad intellectũ, vt dicitur in 3. de Anima, sicut colores ad visum. *Tex. 12.* Sicut ergo species colorũ sunt in visu, ita species phãtasmatũ sunt in intellectu possibili. Patet autẽ, quòd ex hoc quòd colores sunt in pariete, quorũ similitudines sunt in visu, actio visus non attribuitur parieti. Nõ enim dicimus, quòd paries videat, sed magis quòd videatur. Ex hoc ergo, quòd species phantasmatũ sunt in intellectu possibili, nõ seqtur quòd Socrates, in quo sunt phantasmata, intelligat: sed quòd ipse, vel eius phãtasmata intelligãtur. Quidã autem dicere voluerunt, quòd intellectus vnitur corpori vt motore, & sic ex intellectu & corpore fit vnum, vt actio intellectus toti attribui possit. 371 Sed hoc est multipliciter vanum. Primò quidem, quia intellectus non mouet corpus nisi per appetitum, cuius motus præsupponit operationẽ intellectus [e]. 410 Non ergo, quia mouetur Socrates ab intellectu, ideo intelligit: sed potius ecõuerso, quia intelligit, ideo ab intellectu mouetur Socrates. Secundò, quia cùm Socrates sit quoddã indiuiduũ in natura: cuius essẽtia est vna cõposita ex materia & forma: si intellectus nõ sit forma eius, sequitur quòd sit præter essentiã eius, & sic intellectus cõparabitur ad totũ Socratẽ, sicut motor ad motũ. Intelligere autẽ est actio quiescẽs in agente, non autẽ transiens in alterũ, sicut calefactio. Nõ ergo intelligere potest attribui Socrati propter hoc quòd est motus ab intellectu. Tertiò, quia actio motoris nunquã attribuitur moto, nisi sicut instrumẽto, sicut actio carpẽtarij serræ. Si igitur intelligere attribuitur Socrati, quia est actio motoris eius: sequitur quòd attribuatur ei sicut instrumẽto. Quod est cõtra Philosophum, qui vult, quòd intelligere nõ sit per instrumentũ corporeũ. Quartò, quia licet actio partis attribuatur toti, vt actio oculi homini: nunquam tamẽ attribuitur alij parti, nisi forte per accidens. Nõ enim dicimus, quòd manus videat, propter hoc quòd oculus videt. Si ergo ex intellectu & Socrate fit vnũ, actio intellectus nõ potest attribui Socrati. Si verò Socrates est totũ quod cõponitur ex vnione intellectus ad reliqua, quæ sunt Socratis, & tamẽ intellectus nõ vnitur aliis, quæ sunt Socratis, nisi sicut motor: sequitur quòd Socrates nõ sit vnũ simpliciter, & per cõsequens nec ens simpliciter. Sic enim aliquid est ens quomodo & vnũ. Relinquitur ergo solus modus, quem Arist. ponit, quòd hic homo intelligit, quia principiũ intellectiuum est forma ipsius. Sic ergo ex ipsa operatione intellectus apparet, quòd intellectiuũ principium vnitur corpori, vt forma. Potest etiã idem manifestari ex ratione speciei humanæ. Natura enim vniuscuiusque rei ex eius operatione ostenditur [e]. Propria autem operatio hominis inquantum est homo, est intelligere. Per hanc enim omnia alia transcendit. Vnde & Aristo. in lib. Ethic. in hac operatione, sicut in propria hominis, vltimã felicitatem constituit. Oportet ergo, quòd homo secũdum illud speciem sortiatur, quod est huius operationis principium. Sortitur autem vnumquodque speciem per propriã formam. Relinquitur ergo, quòd intellectiuum principium sit propria hominis forma.

80 113

¶Sed cõsiderandũ est, quòd quanto forma est nobilior, tantò magis dominatur materiæ corporali: & minus ei immergitur, & magis sua operatione vel virtute excedit eam. Vnde videmus, quòd forma mixti corporis habet aliã operationem, quæ non causatur ex qualitatibus elementaribus. Et quantò magis proceditur in nobilitate formarũ, tantò magis inuenitur virtus formæ materiam elementarem excedere [e]. Sicut anima vegetabilis plus quàm forma elemẽtaris: & anima sensibilis plus quàm anima vegetabilis. Anima autem humana est vltima in nobilitate formarum. Vnde intantum sua virtute excedit materiam corporalẽ, quòd habet aliquam operationem & virtutem, in qua nullo modo communicat materia corporalis [e]. Et hæc virtus dicitur intellectus.

363 424

¶Est autem attendendũ, quòd si quis poneret animam componi ex materia & forma, nullo modo posset dicere animam esse formam corporis. Cùm enim forma sit actus, materia verò sit ens in potẽtia tantùm: nullo modo id, quod est ex materia & forma compositum, potest esse alterius forma secundum se totum. Si autem secundum aliquid sui sit forma, id, quod est forma, dicimus animam: & id, cuius est forma, dicimus primum animatum, vt suprà dictum est.

Q. 75. ar. 5.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut Philosophus dicit in secundo Physic. vltima formarum naturalium, ad quam terminatur cõsideratio Philosophi naturalis, scilicet anima humana, est quidem separata, sed tamen in materia. *Text. 26.* Quod ex hoc probat: quia homo ex materia generat hominem, & sol. Separata quidem est secundum virtutem intellectiuam: quia virtus intellectiua non est virtus alicuius organi corporalis: sicut virtus visiua est actus oculi. 562 Intelligere enim est actus, qui non potest exerceri per organum corporale [e], sicut exercetur visio. 363 Sed in materia, est inquantum ipsa anima, cuius est hæc virtus, est corporis forma: & terminus generationis humanæ. Sic ergo Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd intellectus est separatus: quia non est virtus alicuius organi corporalis. *Tex. cit. in arg.*

¶Et per hoc patet responsio ad secundum & tertium. Sufficit enim ad hoc, quòd homo possit intelligere omnia per intellectũ: & ad hoc quòd intellectus intelligat omnia immaterialia & vniuersalia, quòd virtus intellectiua non est corporis actus.

¶Ad quartum dicendũ, quòd humana anima non est forma in materia corporali immersa, vel ab ea totaliter comprehensa propter suam perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquam eius virtutem non esse corporis actum [e]: quamuis anima secundum suam essentiam sit corporis forma. 376

¶Ad quintum dicendum, quòd anima illud esse, in quo subsistit, communicat materiæ

¶Circa hanc partem occurrit dubium, quia Sco. in quolibetis, quæstione 9. adducit hæc S. Tho. verba, & contra ea dupliciter arguit. Primò sic, Homo est homo per animam non nisi vt informat materiam: ergo non intelligit per eam nisi vt informat materiam. ergo non intelligit per eam vt supergreditur, id est non informat materiam, vt dicis. Antecedens patet ex 7. Meta. quia compositum non est tale nisi per formam vnitam. Secundò sic, Anima humana secundum supremũ gradum suæ essentialis perfectionis informat materiam, & secundũ eundem est principium intelligendi. ergo est principium intelligendi vt informat materiam, & non vt excedit materiã. Antecedens patet. Alioquin homo non esset supremũ ens corporeũ, nec proximum angelo in ordine specierum.

¶Ad euidentiam huius difficultatis primò declarandum est quid sit animam supergredi facultatem materiæ, deinde respondendum obiectis, formam excedere facultatẽ materiæ quo ad ipsam facultatẽ seu potentiam materiæ, est non esse in potentia materiæ: ita quòd non est de numero seu genere earum, ad quas illius potentia se extẽdit, sed supra eas. Quo ad fieri, est non per trãsmutationem materiæ educi: sed de foris aduenire. Quo ad esse, est esse subsistentem seu independentem secundum esse à materia: ita quòd sic informet quòd non pendeat. Quo ad posse, est habere virtutẽ non receptam in corpore: sed in ipsa anima stantem. Quo ad operari, est operari absque communicante corpore cum subiecto. Vnde animam intellectiuã excedere facultatem materiæ nihil aliud est, quàm ipsam esse tantæ perfectionis essentialiter, quòd quamuis informet, subsistens tamen seu independens à materia est. Vel animam intellectiuam supergredi facultatẽ materiæ est eam esse talis generis, quòd ex ratione sui generis, seu ex hoc quòd intellectiua est, non habet quòd informet materiam: illam tamen informat subsistendo.

¶Ad rationes autem in oppositum dicitur, secundum ea quæ de facto tenet Sanct. Tho. quòd anima intellectiua secundum omnem sui gradum informat materiã: sed potẽtia intellectiua, nullius corporis est actus: nec per superexcedere materiã tendit Sanct. Thom. non informationem ipsius corporis ab anima, sed separationem virtutis intellectiuæ & intellectionis à corpore: & hanc tanquam effectum essentialis excessus ipsius animæ supra corpus, vt patet in textu. Vnde formaliter respondendo dicitur, quòd Socrates intelligit per animam intellectiuam & inquantum supergreditur materiam, & inquantum est vnita materiæ. Sed ly inquantum in prima notat rationem operandi: & in secunda conditionem rationis operandi. Anima enim secundum illum supremum gradum, ex quo habet subsistentiam independentem à materia & separationem ab ea negatiuè, est ratio intelligendi Socrati. Sed non est illi ratio nisi habeat hanc conditionem, quòd sit illi vnita.

¶Vltimò in corpore articuli, quia superius ostendit conclusiones suas seq. siue anima ponatur forma subsistens, siue composita ex materia & forma: & nunc potuisset hoc idem hic quæri. Ideo ostendit, quòd si anima etiam est composita ex materia & forma, quòd impossibile est ipsam esse formam humani corporis: quia aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui: non primo modo, quia implicat: nec secundo, quia sua materia esset primum animatum, ergo.

¶In respõsione ad primum nota, quòd quia præsens negotium arduum valde est, & debet si potest intenta conclusio saluari secundum omnem opinionem, quæ non euidenter est impossibilis, vt solicitudo S. Tho. in superioribus ostendit, cùm de distinctione intellectus ab anima scrupulosa valde quæstio sit: Thomistis tenẽtibus distingui ipsum realiter ab ea, Scotistis dicentibus ipsum esse idem realiter quod essentia animæ, sed distingui formaliter ab ea: quamuis de facto responsio ista, quam dat Sanctus Thomas sustinenda sit, non videtur tamen mihi arctanda tanta res sub iugo istius alterius quæstionis. Sed dicendum potius, quòd quicquid sit de distinctione intellectus ab anima, anima intellectiua secundum essentiam est actus corporis: & secundum potentiam non est actus corporis, quia anima intellectiua inquantum potest intelligere, corpus perficit. Cuius signum est, quòd intelligere non suscipitur in corpore, eiusdem enim est actus cuius est potentia, vt dicitur de Somno & vigilia. Et si instetur, quomodo est possibile, si anima idem est intellectui, quòd ipsa sit actus corporis, & non sit actus corporis? Facilè respondetur, quòd ipsa quidem est actus corporis: sed ipsa inquantum intellectiua non est actus corporis, id est anima intellectiua identicè non formaliter est actus corporis. Vel & melius: intellectus identicè non formaliter est actus corporis: & hoc est dictum quòd secundum rem est res recepta in corpore: sed non habet ex hoc quòd sit in corpore, sed ex hoc habet quòd sit independens à corpore. Et si contra hoc instetur. Primò, quia sic anima intellectiua non differret ab aliis gradibus metaphysicalibus, de quibus verè dicitur, quòd formaliter non dependet à materia: & tamẽ quãdo sunt recepti in materia, sunt verè materiales: anima enim bouis inquantum substantia non habet, quòd sit corporis actus, vt patet: & tamen non propterea potest verè dici, quòd substãtia animæ bouis, nõ est actus corporis: ergo nec de anima intellectiua. Secũdò, quia videmur incidere in id quod dicit Arist. in 1. de Anima. tex. 13. vel 14. anima est sicut curuum aut sphæra: cui formaliter sumpto attribuitur aliquid, quum tamẽ nihil illius realiter inueniatur nisi in materia. sic enim secũdum hoc fateremur de intellectu ex quo secundum rẽ in materia ponitur, quãuis non formaliter. Dicendũ est ad ista, quòd anima intellectiua ex hoc quòd intellectiua est, nõ hac tantùm gaudet negatione, quòd ex hoc nõ habet quòd sit corporis actus: sed vendicat sibi positiuè hoc quòd habet secundum rem esse independens à corpore: & consequenter secũdum rẽ posse & operari absq; depẽdentia ex corpore: quod neque generibus, quod neq; gradibus metaphysicalibus cõuenit, neq; mathematicalibus. Anima enim intellectiua & informat corpus, & inde pendet secundũ esse realiter à corpore: & operatur reali operatione absque cõmunicatione corporis: ita quòd operatio illa à sola, & in sola anima est: quãuis ipsa anima sit in corpore: & hoc quia ipsa anima habet esse independẽs à corpore. Nihil ergo obstat veritati attribuere, & quòd non sit actus corporis & determinationẽ ad naturã corporeã, & receptionẽ vniuersaliter excessiui essentialis animæ intellectiuæ supra corpus, id est subsistentiæ seu independentiæ eius secundum esse à corpore, quoniã secundum veritatem ista est radix: siue sit proximum fundamentum secundum rem, siue non: sed mediante potentia realiter à se distincta. Ex hoc enim quòd anima habet esse independens à corpore, sequitur, & quòd est forma non materialis, & consequenter non determinata ad aliquam naturam corpoream: & quòd potest recipere sola, & consequenter vniuersaliter. Nec hæc latuerunt diuum Thom. imò ab ipso hæc didici: quoniam in quæstione præcedente probauit essentiam animæ: quam modo fatetur actum corporis esse formam incorpoream, subsistentem & vniuersalem in recipiendo à posteriori, quia scilicet cognoscit naturas omnium corporum: neque enim de vno accidente, quod ponitur intellectus: sed de ipsa animæ substantia conditiones essentiales tradidit. Quamuis igitur vtatur quandoque S. Thom. propria opinione de distinctione intellectus ab anima, non tamen sic vti intelligendus est, vt alligauerit hoc ad illam, imò ex sua insinuauit doctrina etiam sine illa reliqua posse intelligi. & hæc bene nota.

¶In eadem responsione ad primum discutienda esset illa propositio: Anima intellectiua est finis generationis humanæ: quia videtur falsa, & à multis negatur. sed quoniam ex proposito tractabitur de productione animæ in q. 118. huius: ideo illucúsque res hæc differatur.

¶In respõsione ad quartũ, aduerte quòd S. Tho. respõdet ad materiã. sed quia multi faciunt vim in forma: scito, quòd respõsio cõsistit in negatione minoris, scilicet intellectus est abstractior essentia animæ. Et ad probationẽ, scilicet intellectus non est actus corporis, essẽtia animæ est actus corporis: ergo intellectus est abstractior essentia. Dicitur quòd committitur sophisma figuræ dictionis mutãdo quomodo in magis, id est modum abstractionis in maiorẽ abstractionem. Quãuis enim intellectus habeat hunc modum abstractionis, scilicet non actuare corpus: & essentia animæ non habeat illum, essentia tamen animæ habet alium modum abstractionis quo magis abstrahit à corpore, scilicet subsistere in suo esse, seu habere esse substantiale non pendens à materia. Et hic modus est causa æquiuoca illius modi abstrahendi, qui conuenit intellectui, & potior illo, sicut vniuersaliter causa effectu, & hoc est quod S. Thom. intendit, vt patet intuenti.

¶In responsione ad quintum sunt quatuor dicta, circa quæ est differentia, & quæstio. primum: Esse animæ intellectiuæ est ipsum esse compositi. Secundum, quòd hoc non conuenit aliis formis. Tertium, quòd propter hoc anima intellectiua non corrumpitur. Quartum, quòd propterea etiam aliæ corrumpuntur.

¶Cõtra primum enim Sco. in 4. distin. 43. q. 1. & in quol. q. 9. arguit tripliciter. Tum quia omne ens habet aliquod propriũ esse. Nec capio, inquit, aliquod esse ens extra causam suam: & nõ haberet proprium esse, sed compositũ: puta homo est aliud ens ab anima: ergo. Tum quia contradicit S. Tho. sibiipsi: quia secundum hoc anima non esset perfectior coniuncta quàm separata: quod S. Tho. tenet. probatur sequela. Primò, quia nullum habẽs totaliter idem esse est imperfectius ex hoc, quòd non communicat illud esse alteri. probatur, quia communicare, perfectionẽ supponit, non dat. Secundò, quia si ipsa retinens esse proprium est imperfecta in essẽdo, quomodo compositum habens illudmet erit perfectum in essendo? Tum quia si remanet esse totius compositi, consequens est quòd compositum remaneat.

¶Contra secundum arguo: quia hoc repugnat doctrinæ S. Tho. quoniam in boue & cæteris non sunt duo esse substantialia: sed vnum tantùm, quòd compositum primò est ex forma & materia participatiuè apud S. Tho.

¶Contra tertium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primò, quòd ex hoc sequitur magis oppositũ: quia generatio est via ad esse compositi: & corruptio ab esse eiusdem: ergo si esse cõpositi est illudmet, quod est proprium animæ, esse animæ intellectiuæ

ter generabile & corruptibile. Secũdò, quia si ita est, ergo ratio ma in q. præcedẽte ad ter corruptibilem animæ, quia est inseparabilis ab esse, nihil valet: quia cũm illud esse sit esse compositi, dicetur quòd quemadmodum anima est separabilis à composito, sic & ab esse: & sic malè illarum fuit, ergo separatur à seipsa.

¶ Contra quarum argui, Sco. ibidẽ, quia ratio, quare aliæ formæ corrumpuntur, est non habere aliũ esse à cõposito: sed vel cõtrarietas ad corrupẽs, vel separabilitas à cõposito. Potest quoq; argui, quòd hoc est magis ratio oppositi: quia si id, quod proprie corrumpitur, est compositũ: & si aliud est esse cõpositi, & aliud formæ, non est necesse corrupto cõposito corrupi formam: sicut nec vniuersaliter corrupto ente posteriori corrumpi prius.

382 b 370 387

¶ Ad euidentiã horũ notanda sunt duo. Primò cõuenientia & differẽtia inter animam intellectiuã, & alias formas respectu esse. Secũdò conuenientia & differentia inter cõpositionem subsistantialẽ & accidentalẽ radicaliter tãgenda est, & breuiter. Quo ad primũ cõmune est omni formæ, q̃ esse existẽtiæ de quo est præsens sermo, sit sibi propriũ sita quòd per se primò sibi cõuenit, quod manifestatur ex eo q̃ formæ cõuenit esse, & non per aliud: quia nec per materiã nec per cõpositum: quum tã materia sit actus per formã quam cõpositum, vt patet 7. Met. tex. 7. & consequenter cuicunque cõuenit, ratione formæ cõuenit. Sed cũ dupliciter intelligi possit q̃ esse est proprium formæ, (vel vt rationis essendi seu quo est, vel subiectiui seu quod est, in hoc cõmunicare dicendũ est omnes formas, quòd esse est eis propriũ, saltẽ vt rationibus essendi. In reliquo autẽ, fi vẽdicare sibi esse vt quod est, differentia est inter formas. Quoniam quædam sunt indepẽdentes à materia seu subiecto: & istis esse est proprium vtroque modo vt quo, & vt quod: & ideo vocãtur formæ subsistentes: & inquantũ formæ sunt, esse eas comitatur: inquantum verò tales, puta indepẽdentes, esse suum ipsæ sustentant. Quædã verò sunt dependentes à subiecto, & talibus esse non est proprium vt quod est: quia nunquam aliqua earum est naturale quod est. Et fundamentum huius differentiæ est: quia forma dicitur essendi causa, inquantum facit formaliter completum susceptiuum ipsius esse: vt diaphaneitas quo, lammodo complet proprium subiectum luminis.

¶ Et propterea illæ formæ, quæ tantũ imperfectionis habẽt, vt à receptiuo egeant sustentatiua formæ sunt, esse secũ ferũt: quia verò sustinere per seipsas solas illud nequeunt, perficiũt compositũ ex se & receptiuo vt propriũ receptiuum ipsius esse. Aliæ verò quæ sustentante non egent, sufficientes sunt vt per seipsas suũ sustineant esse ac subsistãt, & propterea esse dicitur, & est omnino proprium formarũ subsistentium: quia vt quo & quod sibi illud vendicãt: reliquę verò vt quo tantũ. Et quoniã formæ illæ subsistentes sunt duplicis ordinis: quædam sic subsistunt vt nõ possint esse aliis rationes essendi: & has vocamus intelligẽtias. Quædã verò sic subsistunt, vt tamẽ possint esse aliis rationes essendi, vt anima intellectiua hominis & cæli si est animata. Considerandũ est q̃ istæ habẽt in se tria ordinẽ: & quòd sint formæ, & q̃ subsistẽtes seu indepẽdentes: & quòd rationes essẽdi cõpositis, quorũ ordo ex effectibus patet, nã ex primo habẽt quòd esse comitetur inseparabiliter eas: secundo habẽt quòd subsistãt sufficienter illud: & tertiò habẽt q̃ cõmunicẽt illud cõposito. Rursus ex primo habẽt quòd sint quo: ex secũdo, q̃d sint quod: ex tertiò, quòd sint pars alicuius cõpositi cũ quo illo esse gaudeãt. Et rursus in primo cõueniunt cũ omnibus formis, in secũdo cũ intelligẽtiis: in tertio cum formis materialibus. Et ergo differẽtia inter animã intellectiuã, & alias formas sensibiliũ in hoc: q̃ esse est sibi verè propriũ vt quo & quod, reliquis verò vt quo tantũmodo: quòd esse quo homo est, prius cõuenit animæ intellectiuæ: & nõ solum vt quo, sed vt quẽ est quã cõpositũ. In reliquis verò esse prius cõuenit formæ vt quo: nõ tamẽ vt quẽ: sed cõposito cõuenit prius vt quod est, & per cõpositum formæ. Et ratio diuersitatis iam dicta est: quia in reliquis cõpositum tantũ habet rationẽ sufficientis susceptiui ipsius esse: reliqua verò sunt inquantũ sunt aliquid illius. In homine verò nõ solũ cõpositum, sed anima est sufficiẽs receptiuũ ipsius esse, & prius natura ipsã animã, quæ prior est naturaliter cõposito: & ex ista subtãtiali & intrinseca perfectione hanc habent independentiam, qua sustinet in se esse. Et propterea singulariter attribuitur animæ intellectiuæ, quòd esse sibi sit proprium, & quòd illud cõmunicat cõposito: & dicitur, q̃ hoc non conuenit aliis formis, & quòd propter hoc anima intellectiua non corrumpitur cum composito, sed retrahit illud à se secũ. Cæteræ autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles sunt cum compositis, quorum sunt, hæc enim omnia manifestè sequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima esse habet independens à corpore, illud retrahit secum composito corrupto, & sic non corrumpitur necessariò, composito corrupto, hæc de primo.

¶ Quo ad secundũ dico quòd compositio subtãtialis & accidentalis in hoc cõueniunt, quòd vtraq; cõstat ex actu & potẽdas: sed differũt in hoc, q̃ in subtãtiali fit ens & vnũ per se in ens accidentali verò non & radix huius diuersitatis est: quia ens & vnũ per se oportet in aliquo vno tantũ genere & specie essentialiter esse: ac per hoc ex essentialiter actu & essentialiter potentia cõponi si cõpositum est, alioquin nõ esset essentialiter in vna specie. Essentialiter autẽ potentiã alicuius actus, illã & solã esse cõstat, quæ nihil aliud est quã potẽtia illius, vt figurabile respectu figuræ, & calefactibile respectu caloris significat, & sic de aliis. Quã docuit: autẽ vnus solus actus cũ sola potẽtia adunatur, vnum tãmodo esse interuenit secundum illum actum: ac per hoc per se ens & vnũ fit. Quãdo verò duo actus vniuntur, duo quoq; esse necesse est fieri: ac per hoc nõ per se ens, nec per se vnũ, sed ens & vnũ per accidens: propterea 7. Meta. dicitur, quòd ex duobus actibus nõ fit vnũ per se. Verbi gratia: calidũ constat ex calore & calefactibili: calefactibile autẽ non est tantũ hoc quod significat calefactibile, id est capacitas caloris: sed est in se alterius naturæ, puta lignea vel aqueæ. Et propterea ex calefactibili & calore nõ fit per se ens & vnum: quia ex illa subsistracta natura, puta aqua vel ligno, & calore nõ potest fieri per se ens & vnum, ponit enim vtrũque eorũ suum esse proprium: & cõsequẽter duo entia cõstituuntur. Sed si calefactibile nõ esset alicuius certæ naturæ, sed huius tãtum, q̃d naturaliter esset potẽtia ad caloré & frigus: tum ex calefactibili & calido fieret per se vnum ens: quia ibi nullũ interueniret esse, nisi caloris: calefactibile enim nullũ aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaretur: ac per hoc in vnum tantum quod q̃d erat esse vtrũque adunaretur, quod est esse per se ens & vnum. Et quoniam in compositione subtãtiali subiectum est ens in pura potentia: in accidentali verò ens in actu, vt dicitur in 2. de Anima, cõment. 4. Ideo ibi fit vnum per se: hic verò vnum per accidens. Patet ergo, quòd radix, quod compositum sit per se ens & vnum, est vnitas esse: & quòd nõ sit per se ens vnũ, est pluritas esse: & quòd vnitas & pluralitas esse attenditur secundum vnitatem & pluritatẽ formæ: q̃a per se primò formæ cõuenit. Et propterea intolerabilis est physicus error, dicentiũ in cõposito esse tot esse quot entitates. Destruit enim hoc naturam cõpositionis essentialis: & illud maximũ Metaphysicæ principiũ iã probatũ, quod esse per se primò cõuenit formæ: & multa alia. Vnde præclarè Arist. in 1. de Anima in tex. 7. exclusis quæstionẽ, quomodo ex anima & corpore fiat vnũ: per hoc quòd ente & vno multipliciter dicto cuius propriũ est esse actus est. c 368

¶ His præmissis dicendum est ad rationes in oppositum. Et ad primã dicitur: quòd omne ens habet aliquod esse proprium, vt propriũ distinguitur cõtra extraneũ, q̃a nulla res est per esse extraneũ à se: non autẽ vt propriũ distinguitur cõtra cõmune, imò nulla pars habet esse propriũ hoc modo: quia quælibet habet esse cõmune sibi & toti, dum in toto est. Ad secundã dicitur, quòd stant hæc duo simul, & quòd anima intellectiua sui esse cõposito cõmunicet, & quòd sit imperfectior separata, sicut stat cũ sua indepẽdẽtia, q̃ sit naturaliter pars speciei humanæ. Et quum obiicitur, quòd cõmunicare nõ dat perfectionem, respõdetur quòd cõmunicare formaliter addit perfectionẽ communicãti: cõmunicare effectiuè nõ. Modo anima communicat formaliter se & suum esse composito: & acquirit perfectionẽ in sui coniunctione ad corpus. Et quãuis idẽ omnino esse habeat separata & coniuncta, non tamen eodem modo: quia coniũcta habet illud integrandũ humanã speciem cuius est pars: separata verò non integrandũ. Et quia alio & alio modo habet: ideo mirum non est, si perfectiorẽ statum habeat in composito quàm extrà. Attẽditur enim perfectior status iuxta modum habendi, & hinc patet ad illud quæsitum, Quare & quomodo separata est imperfecta in essendo, & compositum perfectum in essendo: hoc enim est ratione modi habendi ipsi eidem esse, scilicet in integritate speciei, & absque integritate illius.

¶ Ad tertiã autem iam patet ex dictis: & quare potest remanere esse cõpositi corrupto composito: quia illud esse non cõueniebat primo composito etiã vt quod: sed formæ vt quo & vt quod. Vnde esse hominis est formæ vt prius: hominis verò vt communicati: & ideo non est mirũ si remanet cõposito, id est homine corrupto.

¶ Ad rationes contra secundum & quartũ simul dicitur, quòd procedunt ex malo intellectu verborũ S. Th. cum enim dicit S. Th. in litera (quod non accidit in aliis formis) ly quod, non refert identitatem esse formæ cum composito, sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quòd non est sensus, habere idem esse cum cõposito, non conuenit aliis formis: quoniam hoc conuenit omnibus substantialibus. Sed est sensus, habere esse compositi vt proprium vt quod non conuenit aliis formis, quoniam hoc conuenit tantũ dependentibus à subiecto formis, vt patet ex dictis.

¶ Ad rationes autẽ cõtra tertium dicitũ respondentur. Et ad primã negatur sequela, quia esse animæ nõ ponitur esse cõpositi vt propriũ, sed vt cõmunicatum. & ideo corruptio quæ est ab esse compositi, nõ hoc facit vt esse cõpositi non sit, sed vt nõ sit compositi: ex quo enim non est propriũ compositi, sequitur q̃ non auferetur ipso ablato, sed quòd desinat ipsius esse: & cum eo cuius est proprium remaneat. Ia his verò quorum esse est propriũ cõposito, corrupto cõposito necesse est esse corrũpi: vtpote eius proprium, & cõsequenter forma remanere nõ potest, vnde optimè ratio illa infert incorruptibilitatem animæ intellectiuæ & corruptibilitatem aliarũ. Et per hoc idem patet respõsio ad secundũ, quia quãuis forma sit separabilis à cõposito, non tamẽ ab esse compositi: quia aut illud esse est primò cõpositi vt quod, tunc est ipsiũ corrũpitur, & cõsequenter forma: aut illud esse est primò formæ etiã vt quod, & tunc non est compositi nisi vt communicatum, formę verò vt omnino proprium: & consequenter forma est omnino inseparabilis ab esse compositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur à seipsa cui per se primò conuenit illud esse: à composito autem nihil prohibet separari, propter solubilem eorũ connexionẽ: vnde non est idem iudiciũ de separatione à composito & ab esse eius, quãdo esse nõ est eius vt propriũ, sed vt cõicatum, vt in hoc accidit. Quare omnia stãt solidata.

¶ In respõsione ad extum circa vnionem animę intellectiuæ ad corpus duo sunt notanda. Primum est, quid sit vnio illa. Secundum, quomodo naturalis. De quidditate enim illius vnionis multi dubitant, an sit substantia vel accidens, absolutũ vel respectiuum, proprium vel separabile ab anima. Si enim est substantia, ergo aliquid subtãtiæ animæ desinit esse in morte hominis, quando vnio illa desinit. Si accidens proprium, ergo remanet in anima post mortẽ, & sic anima est separata & vnita simul. Si accidens separabile, puta relatio, ergo anima constituit hominẽ per accidens. Et fi dicatur concedendo & distinguendo hoc vltimum membrum, quòd illa vnio est relatio, sed animam constituere subtãtiam compositã per relationem contingit dupliciter, s. dispositiuè vel formaliter, & quod primo modo non inconuenit & sic anima mediante vnione accidente constituit subtãtiam. Contra hoc est primò, quia vnio est dispositiones: sed est ipsi constitutio & integratio compositi. Secundò, quia apud S. Tho. nullum accidens tam absolutum quã respectiuum præuenit subtãtiam. vnum remanet dubium quid sit illa vnio.

¶ De naturalitate autem eius pro tanto est dubium, quia si vnio naturalis est, separationis status dicitur violentus: & sic cum violentem non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis.

¶ Ad euidentiam primi sciendum est, quòd vnio potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione vnionis inter materiam & formam & de tali non est sermo. Alio modo pro fundamento illius relationis. Et hæc fundamentalis vnio quæritur quid sit. Et breuiter dicitur, quòd quemadmodum causa effectiua distinguitur in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi, & actum secundum, qui est eius causalitas: ita causa formalis distinguitur in ipsum causam formalem, & eius causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quàm date esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est quàm actualiter esse, id quod subiectum est subtãtialiter, si est forma subtãtialis: aut accidentaliter, si est forma accidentalis. Et quoniam vnio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quàm causalitas formalis ipsius in corpore: idcirco sicut vana est quæstio de causalitate formali, an sit subtãtia vel accidens, & cita de vnione. Constat enim quod causalitas formalis est velut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis: & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsum formam esse actum subiectiquod non est ipsa forma nec ipsum subiectum, nec aliquod ens medium: quia esset processus in infinitũ: sed est subiectũ & forma in esse tali indiuisũ esse: seu subiectum esse, simpliciter vel secundum quid talis forma. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices, quia quædam separabiles ab his quorum sunt causæ, quædam non, consequens est quòd quibusdam formis causalitas formalis, ac per hoc vnio, adsit separabiliter, & quibusdam non. Nec propterea est accidens nisi metaphoricè sumendo accidens, id est, extra essentiam: & hoc in actu, quia in apti

tudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exemplum dedit San. Tho. in text. de esse sursum respectu ignis. hoc enim non est accidens per accidens ignis: sed proprium est sibi: quamuis impediblitter. Et quoniam hæc cõmunia sunt omnibus formis, conuenire quoque est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæstium dicitur, quòd vnio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quæ est dare esse formale. Et cũ dicitur, aut est substantia, vel accidens: dico q̃ propriè loquendo dicendũ est, quod est causalitas substantiæ. Tamen, vt quærenti satisfiat, dicatur q̃ non significat vnã substantiã simpliciter: sed vnã in alia, scilicet formã in materia. Et ideo cum aufertur, nõ est opus q̃ desinat substãtia simpliciter: sed vna substantia in alia, quod potest fieri vtraque remanente seorsum.

370 Inst. q. 79. ar. 5. Et 2. dist. 17. q. 2. art. 1. & 42. citra c. 73. & 75. Et sũt. art. 9. & 10. de anı. artı. 3. Et opuſ. 3. cap. 85. & 86. Et opu. 16. per tot. 368 264 Quæſt. 75. artic. 5.

¶ Ad ea autem, quæ naturalitatẽ huius vnionis tangunt, breuiter dicitur, quòd vnio animæ ad corpus proculdubio naturalis est. Sed non conuincit resurrectionem futurã: quãuis probabiliter eam suadeat apud San. Tho. in quarto contra Gen. cap. 79. Potest enim dici, vel vt Aui. putauit, quòd vnio est naturalis animæ in sui principio: esse verò separatam, est sibi naturale post. Ita quod vterque status est sibi successiuè naturalis: quemadmodum animalibus in seipsis animalisticãtẽ, naturale est in principio viuere in vtero materno, & post extra vterum. Vel cum San. Th. in 4. cõtra Gen. cap. 81. quòd ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd resurrectio est naturalis quo ad finẽ: quia scilicet tẽdit ad finem: scilicet vnionẽ animæ ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri: sed supernaturalis. Et ideo de violento, & imperfecto est diũtiquendũnon cum Scot. in quartò, distinct. 43. quæstio 2. somniante q̃ anima, sit talis pars hominis, quòd nullam perfectionem acquirit in toto, sed tantũm communicat: & ideo non inconuenit perpetuò impediri, & manere in statu nullam imperfectionem in ea ponente. Quoniam hoc est & contra ipsum, qui in quæst. præcedente dixit se non capere quod aliquod sit ens absque proprio esse, q̃ tamen ponit, qui animam tantũm communicare se dicit composito. Et contra veritatem: quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionem habere in toto: alioquin natura non propter melius componeret, nec partes haberent rationem materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quòd violentum est duplex. Alterum oppositum tam termino quàm viæ naturali. Alterum oppositum terminos: sed non viæ naturali. Id est alterum, quod est in esse, cuius oppositum esset naturale: sed tamen non habet in sua natura principium viæ ducentis ad illud esse naturale. Alterum quod est in esse, cuius oppositum esset naturale, & in natura illius est principium eundi ad tali esse: vt patet graui retento sursum. Prima violentia non potest perpetuari: quia ponit principium viæ perpetuò impediri. Secunda autem non inconuenit, si perpetuetur: quia propriè violentia non est, vbi nullum principium peruenienti ad terminum impediũt, quarquis si esset in termino, ille status esset naturalis. Talis autem violentia est animæ separatæ: quoniam habet aptitudinem & inclinationem naturalem ad vnionem quo ad esse, non quo ad fieri. Et hoc est quod occulte sensit Sanctus Thomas dum dixit, quòd resurrectio est naturalis secundum finem, & non secundum principium actiuum, & consequenter nec passiuum: quia omni potentiæ passiuæ naturali respondet actiua naturalis. In hoc enim manifestè patet, quòd separatæ animæ vnio secundum esse est naturalis, sed secundum suum fieri est supernaturalis. Quia tamen rationabile est, quòd nec etiam talis imperfectio à prima causa in tam nobili natura perpetuò permittatur: probabilis ratio resurrectionis fidei suffragatur.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæſextæ Articulum ſecundum.*

TItulus clarus est contra Auerroim directè motus.

¶ In corpore vnica est conclusio negatiuè respondens quæsito: Impossibile est intellectum, quo intelligimus, esse vnum in omnibus. Et probatur tripliciter. Primò in via Platonis. Secundò in via Aristote. Et tertiò simpliciter.

¶ Quo ad primũ, ducit ad impossibile: Si intellectũ esset vnũ, Socrates & Plat. essent vnus homo numero essentialiter, tenet sequela: quia apud Plato. ipsa asia est homo.

¶ Quo ad secundum ostenditur: impossibile est plura numero habere vnum esse numero. ergo impossibile est plurium numero esse vnam formam numero. Probatur: quia forma est essendi principium: ergo non poterit esse vnus intellectus. & tenet sequela hæc: quia intellectus est potentia animæ quæ est forma substantialis hominis: apud Aristoteles.

¶ Quo ad tertiũ ducitur ad impossibile sic, Si intellectus esset vnus in omnibus, omnes homines essent vnus intelligens, & vnum numero haberent intelligere ex specie cuiusdã intelligibilis: hoc est impossibile: ergo. Cõsequentia quo ad primã partẽ probatur: quia vnicus operandi attenditur penes vnitatẽ principalis agẽtis: cõstat autem, q̃ intellectus est principale inter omnia quę sunt in homine, & quæ faciunt ad intelligere: quia omnia sibi obediunt. Assumptum verò manifestatur ex differentia inter agens principale & instrumẽtale, in hoc, q̃ est dare vnitatẽ & pluralitatem operãtis: quoniam vnitas vel pluralitas operantis attenditur penes vnitatem & pluralitatẽ agentis principalis. Quo ad secundã verò partẽ probatur consequentia sic: Pluralitas operationis in eodem operante respectu eiusdem obiecti, aut est ratione pluralitatis organorum, aut ratione pluriũ formarũ sed neutrum hic potest dici, ergo. Maior hæc quo ad primam partem manifestatur ex suprædicta differentia: quo ad secundam verò, quia contingit idẽ pluribus formis plures actiones elicere: sufficientia autem distinctiuè relinquitur per se nota. Minor verò quo ad primã partẽ probatur: quia intelligere nullo exercetur organo. quo ad secũdam verò, quia vnica rãtione vno intellectu est forma vnius intelligibilis: quod est impossibile: ergo. Cõsequentia quo ad primã partẽ probatur: quia vnicus operandi

duo instrumenta, dici poterit vnum agens simpliciter, sed plures actiones. Sicut si vn⁹ homo tangat diuersa duabus manibus, erit vnus tangens, sed duo tactus. Si verò econuerso instrumentum sit vnum, & principales agentes diuersi, dicentur quidem plures agẽtes, sed vna actio. Sicut si multi vno fune trahant nauem, erunt multi trahẽtes, & vnus tractus. Si verò agens principale sit vnum, & instrumentum vnum, dicetur vnum agens, & vna actio. Sicut cùm faber vno martello percutit: est vnus percutiens, & vna percussio. Manifestum est autem, quòd qualitercunque intellectus seu vniatur seu copuletur huic vel illi homini, intellectus inter cætera, quæ ad hominem pertinent principalitatẽ habet. Obediunt enim vires sensitiuæ intellectui, & ei deseruiũt c. Si ergo poneretur, quòd essent plures intellectus, & sensus vnus duorũ hominum, puta si duo homines haberent vnum oculum, essent quidẽ plures videntes, sed vna visio. Si verò intellectus est vnus (quantumcunque diuersificãtur alia, quibus omnibus intellectus vtitur, quasi instrumentis) nullo modo Socrates & Plato poterunt dici nisi vnus intelligẽs. Et si addamus, quòd ipsum intelligere, quod est actio intellectus, nõ fit per aliquod aliud organum, nisi per ipsum intellectum, sequetur vlterius, quòd sit & agens vnũ & actio vna, id est, quòd omnes homines sint vnus intelligens, & vnum intelligere. Dico autem respectu eiusdem intelligibilis. Posset autem diuersificari actio intellectualis mea & tua per diuersitatem phantasmatum: quia scilicet aliud est phantasma lapidis in me, & aliud in te: si ipsum phantasma secundum quod est aliud in me, & aliud in te, esset forma intellectus possibilis: quia idem agens secundum diuersas formas producit diuersas actiones, sicut secundum diuersas formas rerum respectu eiusdem oculi sunt diuersæ visiones. Sed ipsum phantasma non est forma intellectus possibilis, sed species intelligibilis, quæ à phantasmatibus abstrahitur. In vno autem intellectu à phantasmatibus diuersis eiusdem speciei nõ abstrahitur nisi vna species intelligibilis. Sicut in vno homine apparet, in quo possunt esse diuersa phãtasmata lapidis: & tamen ab omnibus eis abstrahitur vna species intelligibilis lapidis: per quã intellectus vnius hominis operatione vna intelligit naturã lapidis nõ obstãte diuersitate phãtasmatũ. Si ergo vn⁹ intellectus esset omnium hominũ: diuersitates phãtasmatũ, quæ sunt in hoc & in illo, nõ possent causare diuersitatẽ intellectualis operationis huius, & illius hominis, vt Cõment. fingit in 3. de Anima. Relinquitur ergo, quòd omnino impossibile, & inconueniens est, ponere vnum intellectum omnium hominum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd licet anima intellectiua nõ habeat materiã ex qua sit sicut nec angelus c: tñ est forma materiæ alicuius, qd angelo non cõuenit c. Et ideo scdm diuisionẽ materiæ sunt multæ animæ vnius speciei: multi autem angeli vnius speciei omnino esse non possunt c.

¶Ad secundum dicendum, quòd vnumquodque hoc modo habet vnitatem, quo habet esse: & per consequens idem est iudicium de multiplicatione rei, & de esse ipsi⁹. Manifestum est autem, quòd anima intellectualis secundum suum esse vnitur corpori vt forma: & tamẽ destructo corpore remanet anima intellectualis in suo esse c. Et eadem ratione multitudo animarum est secundum multitudinem corporum, & tamen destructis corporibus, remanent animæ in suo esse multiplicatæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd indiuiduatio intelligẽtis, aut speciei, per quam intelligit, non excludit intelligẽtiam vniuersalium: alioquin, cùm intellectus separati sint quædam substantiæ subsistẽtes & per consequens particulares, non possent vniuersalia intelligere. Sed materialitas cognoscentis & speciei, per quam cognoscitur, vniuersalis cognitionem impedit c. Sicut enim omnis actio est secundum modũ formæ, qua agens agit, vt calefactio secundum modum caloris, ita cognitio est secundum modum speciei, qua cognoscẽs cognoscit.

enim dixit: actio, id est operatio ex parte operantis, id est secundum quod exit ab operante: quoniam quamuis ab eadem forma numero, quæ est vna in se, & multiplex in respectu, possint inferri multæ passiones eiusdem rationis secundum diuersitatem simul patientium, vt patet cum multa simul calefiunt ab vno calido: non tamen ista multiplicitas respectuum in calore, sufficit ad hoc quòd sint multæ calefactiones actiuæ: nisi fortè recurratur ad diuersitatẽ partium caloris calefacientis. Sed hoc facile subtrahitur si ponamus tale agens esse indiuisibile. Tunc enim actio necessariò est vna, quãuis passiones sint plures: cum ergo intellect⁹ sit impartibilis, ex hoc quòd species intelligibilis est multiplex, secundum respectum ad diuersa phãtasmata: nõ potest saluari pluralitas intellectionis. Tũ quoniam ista pluralitas est pluralitas operationis ex parte operantis: cùm sit actio immanens & nõ transiens in aliquid

c

400

extra. Tum quoniã Socrates intelligit vt operans, & habet se ad intellectionem, vt ex quo oritur intellectio: & nõ vt passiũ seu materia ad quam terminatur: vt experimur in nobis. Et propterea dixit Sanctus Thomas quòd nisi ponatur quòd phantasmata sint formæ intellectus, non potest ex eorum diuersitate inferri diuersitas actionis. Sed isti sunt sine ratione loquentes: quare omittamus eos, non enim sunt digni de quibus hic verba fiant.

¶Circa dicta San. Thomæ hic est vnum aliud dubium: quomodo scilicet est possibile quòd in vno homine sint diuersa phãtasmata eiusdem speciei, cùm duo accidentia eiusdem speciei non possint simul in eodem esse? Ad hoc quãuis possit dici, quòd in litera non dicitur quòd sint simul, & consequenter potest intelligi, quòd sunt successiuè; intentio tamen literæ obstat, quia intendit contra Auerroim, quòd à diuersis phantasmatibus eiusdem speciei simul non abstrahitur, nisi vna species. Nulla enim fuisset instantia contra hoc, ex eo quòd ex multis phantasmatibus successiuè non generatur nisi vna species: quemadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus non fit nisi vna cauatio lapidis, vltima in virtute præcedentium agente. Vnde dicendum est, quòd duo phantasmata esse eiusdem speciei contingit dupliciter: vel in repræsentando tantùm, vel in essendo & repræsentando: & quòd prima possunt esse simul in eodem, alia verò non. Exemplum primorum, phantasmata huius lapidis, & phantasmata illius: exemplum secundorum, duo phantasmata vnius, & eiusdem lapidis. Et quoniam à phantasmatibus secundum repræsentatam naturam fit abstractio speciei: ideo Sanctus Thomas vtens phantasmate ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter vocauit phantasmata eiusdem speciei, quæ sunt eiusdem speciei repræsentatiua: & posuit ea simul in eodem, vt phantasmata duorum lapidum. Loquitur ergo de eis in repræsentando, non in essendo. Non enim videtur eiusdem rationis esse sufficere ad repræsentandam hanc proprietatem indiuidualem & illam: nisi quis dicat quòd indiuiduatio phantasmatis est repræsentatiua indiuiduationis obiecti. Et tunc oporteret dare tertiam responsionem dicendo, quòd quamuis phantasmata sint simul & eiusdem speciei: non tamen in eadem parte subiecti. Veruntamen secunda responsio videtur probabilis: quoniam indiuiduatio phantasmatis Socratis ex parte ipsius phantasiæ, & non rei repræsentatæ se tenere videtur: & consequenter ipsa natura phantasmatis proprietatem indiuidualem Socratis repræsentat, ac per hoc diuersorum indiuiduorum diuersa secundum naturam phantasmata sunt: & consequenter distinguuntur specie. Et confirmatur hoc, quia alioquin cogitatiua non posset fortè directè cognoscere intentiones indiuiduales omnium.

¶In responsione ad secundum aduerte primò, quòd quemadmodum corpus non est causa animæ, nec in esse, nec in fieri, sed occasio & materia in qua fit: ita non est causa vnitatis & multitudinis earum, sed occasio & materia in qua. Et in hoc stat responsio San. Tho. vnde minor propriè loquendo negatur. Vel distinguatur de verè causa & occasione: à vera enim causa rem dependere oportet. Aduerte secundò tu Thomista, quòd San. Tho. loquitur hic de vnitate & multiplicatione numerali: & dicit idem esse iudicium de esse rei, & illius vnitate, & multiplicatione. Et fundamentum huius est ex quarto Metaphy. quòd ens & vnum dicunt eandem naturam. Nec refert vtrum illud ens sit specifica, aut numeralis res: quemadmodum enim idem est homo, & ens homo, & vnus homo, &c. ita idem est Socrates, & ens Socrates, est vnus Socrates, & diuersus Socrates. & in proposito idem est hæc anima, hæc vna anima, hæc diuersa anima. Nec ab alia causa pendet hæc anima, & ab alia vnitas eius, & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc cũ eandẽ dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optimè infertur in litera, quòd quia ens, quòd est anima, non pendet à corpore, quòd nec vnitas eius, nec multiplicatio pendet à corpore. Et tunc infertur quòd quia Socrates non est Socrates quantitate, sed substantia formaliter: ergo nec vnus numero, nec diuersus numero quantitate formaliter, alioquin ruit doctrina hæc aut voluntario priuilegio singularis dicetur.

Com. 5. & 36.

368
369
226

¶In responsione ad tertium diligenter aduerte primò, quòd San. Tho. inchoat ab immaterialitate absolutè: sed postmodum descendit ad immaterialitatem talẽ, scilicet per abstractionem à materia: quia ex primo species intelligibilis habet, quòd sit ratio intelligendi absolutè: ex secundo verò quòd sit ratio intelligendi vniuersale tantùm, id est, quod quid erat esse rei: ita quòd non singularitatem eius: & hoc directè ad minus. Vnde non docet, quòd species immaterialis est species quidditatis tãtùm: sed quòd species sit immaterialis, scilicet per abstractionem à materialibus phantasmatibus & singularibus, vt patet literam diligẽter inspicienti. Hoc autem dico, ne quis putet oblitum San. Thom. eorum quæ suprà docuit de angelis.

264

c
369

683
b

¶Aduerte secũdò, quòd Auerroistæ, responsionem hanc inficiantur dicentes, quòd ratio Auerrois non intendit, quòd singularitas impediat intellectionem: accipiendo singulare, vt distinguitur contra vniuersale in prædicando, quoniam optimè nouerat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intẽdit q singularitas vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in essendo, si inueniretur vniuersalis in essendo, vt Plato finxit. Et ratio hui⁹ est: quia q est hoc modo particulare, nõ totam in se habet naturã, sed partem tantum: ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat respondere.

¶Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddam falsum, scilicet quòd singulare inueniatur duobus tantùm modis. Ad cuius euidentiam scito, quòd secundum veritatem intentio Auerrois est, nõ quòd singularitas, sed quòd singularitas materialis impedit intellectionem: & in hoc conuenimus. Sed putat ipse, quòd quæcunque sunt singularia per diuisionem naturæ specificæ, in eis sunt singularia materialia: quia materialium proprietas est esse multa vnius speciei: ac per hoc si intellectus multiplicantur, infert, ergo essent particulares eo scilicet modo quo ista entia materialia sunt particularia, & consequenter impediretur intellectio.

¶Sanctus Thomas autem, quia in responsione ad primum iam euacuauerat hoc fundamentum, ponens tertium genus singularium, ita quòd singularium quædam sunt tota natura specifica, & ita non multiplicantur numeraliter, sed sunt velut vniuersalia, in essendo: quæ manifestum est non officere intellectioni: & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participantia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis: quia quædam sunt materialia, & ista impediunt intellectionem ratione conditionum materialium, quoniam per separationem à materia fit intellectio: quædam verò sunt immaterialia, & ista non impediunt intellectionem: quia non ratione singularitatis, nec ratione materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ: quia vtrunque scilicet participatum & participãs est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autem diuisio numeralis possit fieri & esse absque materia, multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc Sancto Thomæ: quoniam impossibilem ponit multiplicationem absque materia, id est absque receptiuo, vt patet exercitatis in doctrina sua.

¶In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aëre, instant dicentes, hanc responsionem non euacuare vim argumenti Auerrois, quoniam in æquiuo-

Manifestum est autem, quòd natura cõmunis distinguitur, & multiplicatur secũdum principia indiuiduantia, quæ sunt ex parte materiæ. Si ergo forma, per quãm fit cognitio, sit materialis, nõ abstracta à cõditionibus materiæ, erit similitudo naturę speciei, aut generis secundum quòd est distincta & multiplicata per principia indiuiduãtia. Et ita non poterit cognosci natura rei in sua communitate. Si verò species sit abstracta à cõditionibus materiæ indiuidualis, erit similitudo naturæ absque iis, quæ ipsam distinguunt & multiplicant. Et ita cognoscetur vniuersale. Nec refert quantùm ad hoc, vtrum sit vnus intellectus vel plures: quia si etiam esset vnus tantùm, oporteret ipsum esse aliquem quẽdam, & speciem per quam intelligit, esse aliquam quandam.

¶Ad quartum dicendum, quòd siue intellectus sit vnus, siue plures, id, q intelligitur est vnum c. Id enim, quòd intelligitur, nõ est in intellectu secundum se, sed secundum suam similitudinem. Lapis enim non est in anima: sed species lapidis, vt dicitur in 3. de Anima: & tamen lapis est id quod intelligitur, nõ autem species lapidis, nisi per reflexionem intellect⁹ supra seipsum c: alioquin scientiæ non essent de rebus, sed de speciebus intelligibilibus. Contingit enim eidem rei diuersa secundum diuersas formas assimilari. Et quia cognitio fit secũdum assimilationem cognoscẽtis ad rem cognitam: sequitur quòd idẽ à diuersis cognoscentibus cognosci contingit, vt patet in sensu. Nam plures vident eundem colorem secundum diuersas similitudines. Et similiter plures intellectus intelligũt vnã rem intellectam. Sed hoc tantùm interest inter sensum & intellectum secundum sententiam Arist. quia res sentitur secundum illam dispositionem, quam extra animam habet in sua particularitate: natura autem rei, quę intelligitur, est quidem extra animam, sed non habet illum modum essendi extra animam, secundum quẽ intelligitur c. Intelligitur enim natura cõmunis, seclusis principiis indiuiduantibus: non autem hunc modum essendi habet extra animam. Sed secundum sententiam Platonis res intellecta eo modo est extra animam, quo intelligitur c. Posuit enim naturas rerum à materia separatas.

¶Ad quintum dicendum, quòd scientia alia est in discipulo, & alia in magistro. Quomodo autẽ causetur, in sequentibus ostẽdetur.

¶Ad sextum dicendum, quòd Augu. intelligit animas non esse plures tantùm, quin vniantur in vna ratione speciei.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum præter animam intellectiuam sunt in homine aliæ animæ per essentiam differentes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes, scilicet sensitiua & nutritiua. Corruptibile enim & incorruptibile non sunt vnius substantiæ. Sed anima intellectiua est incorruptibilis, aliæ verò animæ, scilicet sensitiua & nutritiua, sunt corruptibiles, vt ex superioribus patet. Ergo in homine non potest esse vna essentia animæ intellectiuæ, & sensitiuæ, & nutritiuæ.

¶2. Si dicatur, quòd anima sensitiua in homine est incorruptibilis, contrà. Corruptibile & incorruptibile differunt secundum genus: vt dicitur in 10. Metaph. Sed anima sensitiua in equo & leone, & aliis brutis animalibus est corruptibilis. Si igitur in homine sit incorruptibilis, non erit eiusdem generis anima sensitiua in homine & bruto. Animal autem dicitur ex eo quòd habet animam sensitiuam. Neque ergo animal erit vnum genus commune hominis & aliorum animalium. Quod est inconueniens.

¶3. Præterea, Philosophus dicit in libr. de Gen. animalium, quòd embrio prius est animal quàm homo. Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ. Est enim animal per animam sensitiuam, homo verò per animam intellectiuam. Non ergo in homine est vna essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ.

¶4. Præterea, Philosophus dicit in 8. Met. q genus sumitur à materia, differentia verò à forma. Sed rationale, quod est differentia constitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal verò dicitur ex hoc, quòd habet corpus animatũ anima sensitiua. Anima ergo intellectiua comparatur ad corpus animatum anima sensitiua, sicut forma ad materiam. Non ergo anima intellectiua est eadem per essentiam cum anima sensitiua in homine: sed præsupponit eam sicut materiale suppositum.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccl. dog. Neque duas animas esse dicim⁹ in homine vno: sicut Iacobus, & alij Syrorum scribũt, vnam animalem, qua animatur corpus, & immixta sit sanguini: & alteram spiritualẽ, quæ rationi ministret. Sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificat, & semetipsam sua ratione disponit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Plato posuit diuersas animas esse in corpore vno: etiam secundum organa distinctas, quibus diuersa opera vitæ attribuebat, dicens vim nutritiuam esse in hepate, concu-

æquiuoco laborat. Ille enim arguit de vnitate intellecti vt sic, hic verò respondet de vnitate rei intellectæ: dum dicit quòd siue intellectus sit vnus, siue multiplex, semper id quod intelligitur, est vnum: puta quidditas lapidis. Vnde vis rationis in hoc stat, intellectum lapidis est vnum: ergo intellectus est vnus. Antecedens patet: quia si multiplicaretur, esset intellectum in potentia. Cõsequentia pbatur: quia intellectum, aut sumitur pro esse reali quod ponit in intellectu, scilicet esse speciei intelligibilis vel actus intelligendi: aut pro esse diminuto aliquo obiectiuo: quia scilicet formale obiectum dicitur intellectus, quicquid sit illud esse. Et vtroq; modo oppositũ cõsequentis infert oppositum antecedentis, s. multa eiusdem rationis, ergo intellectum in eis nõ est vnum secundũ esse subiectiuum, sed multiplex numero: vt patet. Et similiter secundum esse obiectiuum: quia illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationẽ numeralẽ rationũ intelligiblium, in quibus relucet. cuilibet enim speciei in intelligibili respondet obiectũ pprium, relucens ita illius relucentia, q non alterius.

576

Tex. 38.

81
c
425

¶Ad hoc est dicendum, quòd respõsio intendit de intellecto vt sic: nec in æquiuoco laborat, sed malè intelligitur. Ad cuius euidentiam sciendũ est, quòd cum natura lapidis non inueniatur nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia fit de rebus: oportet scientiã terminari ad lapideitatẽ existentem in hoc. Et quia scientia nõ est de singularibus vt sic, nõ terminatur ad lapideitatem huius lapidis, vt est in hoc: sed absolutè, id est ad ipsam: nõ ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidibus, & lapideitas seclusis singularitatibus, nõ habet penes qd multiplicetur: cõsequens est quòd lapideitas, vt terminat actũ intellectus, sit vna nõ solùm formaliter, sed per negationẽ omnis differẽtię numeralis. de tali enim vnitate intelligitur illa propositio, Intellectũ oportet esse vnũ. Verũ quoniam lapideitas vt intellecta, duo dicit, s. lapideitatẽ, & esse cognitum: si de esse reali loquimur, esse cognitum nullũ esse addit supra lapideitatẽ, nisi esse phãtasmatũ in quibus sustinetur, & intelligibiliũ specierũ quibus diuersi intellectus ei assimilãtur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secũdum esse subiectiuum in intelligente, sed de hoc in præcedenti articulo tractauerat San. Thom. Si verò de esse obiectiuo est sermo, tunc secundum veritatem quum tale esse non sit, nisi esse relatiuum relatione rationis: vt patet in hoc colore viso, cui esse obiectum visum, nihil addit nisi relationem rationis, qua intelligitur terminus visionis. Secundum diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dici potest. Secundum enim tenentes, in vno termino relationem eiusdem rationis non multiplicari, quantumcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere quòd quamuis ex parte plurium specierum intelligibilium in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis: ex parte tamen lapideitatis est vna repræsentatio, quæ est vnum repræsentatum omnibus: quemadmodum Socrates albus est vnum simile vnica similitudine mille albis. Et hæc est opinio San. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est vnum intellectum omnino: & per priuationem omnis differentia numeralis, & per positionẽ vnius numero esse relatiui quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt vnum vel plures ponere intellectus: quia nec illa vnitas negatiua, nec ista positiua variatur propter pluralitatem intellectuum, vt patet ex dictis. Secundum verò ponentes relationem plurificari plurificato altero termino, dupliciter dici potest. Primò, quòd quia omnes relationes eiusdẽ rationis in vno termino se habent vt vna, ideo simpliciter conceditur q lapideitas est vnũ obiectũ numero in esse obiectiuo: quemadmodũ Socrates dicitur vnum simile multis cõsimilibus: quãuis plures sint relationes similitudinis in Socrate. Secũdò potest dici, q quia in obiecto res ipsa est terminus cognitionis, esse verò obiectiuũ est conditio sine qua non: non inconuenit cõcedere q intellectus lapidis apud diuersos intellectus sit vnum & multiplex. Vnũ secundũ rẽ, quæ terminat cognitionẽ, multiplex secundũ cõditionẽ sine qua nõ. Ex hoc enim nõ sequitur, q intellectum lapidis plurificetur numero in me & in te: sed q cõditio eius sine qua nõ multiplicetur: quia intellectũ quidẽ est vnũ per negationem oĩs numeralis differẽtiæ: & tamen habet multos respectus eiusdem rationis ad multos intellectus. Et sic patet quòd ex vnitate intellecti vt intellectũ, & obiectiuè, nõ sequitur vnitas intellectus: sed bene seqtetur ex vnitate intellecti secundũ esse subiectiuũ in intellectu: & si sic, esset necessariò vnũ, cui⁹ oppositũ patuit in pcedenti respõsione.

Loco nunc dicto.

c

79

416
424

1. 117. ar. 1.

371
2. contra g. c. 58 & de ani. art. 11. Et quol. 2. q. 4. ar. 1. & quol. 11. ar. 5. & opusc. 3. c. 90. 91. & 92.

Q. 75. ar. 6.

Tex. 16.

¶Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶De animarum tantùm pluralitate, nõ omnium formarũ substantialium inquirẽs, in forma tria facit. Primò tractat opinionẽ Platonis. Secũdò rñdet quæsito negatiuè. Tertiò ostẽdit modum suæ positionis.

Lib 2. c. 3. tom. 4.

¶Quo ad primũ tria dicit. Primò refert Platonẽ tenere partẽ affirmatiuã, s. tres animæ distinguũtur essentia & loco. Secũdò in quo Aristoteles eum arguerit, s. quo ad sensitiuã & vegetatiuam propter animaliũ partes decisas, vitam vtranque habentes. quo ad intellectiuã verò sub dubio reliquit quo ad locũ. Tertiò, quomodo opinio Platonis potest sustineri, & quomodo nõ: quia ponẽdo vnionẽ animæ vt motoris tantùm, potest, vt formæ substantialis nequaquã, vt probabitur.

Tex. 6.

Ca. 1[illegible] oper. [illegible]

¶Quo ad secundũ conclusio responsiua: Eadẽ numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua: pbatur tripliciter. Primò, quia si essent plures animæ in eodẽ, illud non esset vnum simpliciter. probatur sequela tripliciter. Primò ratione: quia vnitas simpliciter est ab vnitate formę. Tum quia ab eodem res habet esse & vnitatem. Tum à posteriori: quia ea, quæ denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter: vt homo albus. Secũdò ex argumentatione Aristo. contra Platonem 3. Meta. tex. 20. Tertiò ex argumẽtatione eiusdem in primo de Anima, tex. 90. omnia clara sunt in textu.

Ita refert Arist. lib. 1. de ani. tex. 90. & lib. 3. tex. 41. to. 2.

¶Circa hanc rationem & sequentes aduerte, quod rationes istæ, communiter arguunt: & non solùm contra pluralitatem animarum, sed vniuersaliter formarum substantialium in eodem. Vnde non quantum ad cõclusionem huius articuli, sed simpliciter in sua communitate, vt se extẽdunt ad inferendam vnitatem formæ, in composito impugnantur à Sco. in 4. dist. 11. qõ. 3. Et contra hanc primam rationem dicit duo. Primò, quòd falsum est quòd vnum esse sit ab vna sola forma. Nescio, inquit, istam fictionem, quòd esse sit superueniens essentiæ: sed esse diuiditur in simplex & compositum: quemadmodum ens. Secundò, quòd compositum ex pluribus formis constat ex vltima forma, & composito ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu & propria potentia. & sic totale esse compositi est ab vna forma completiuè, cùm quo stat quòd sit ex formis præuiis incompletè. Sed hæc responsio tripliciter deficit. Primò, quia non intelligit rationem Sancti Thomæ, quam affert. respondens nanque primo dicto, loquitur de esse actualis existentiæ, & Sanctus Thomas, vt patet in textu, loquitur de vni-

Universidad de Deusto Biblioteca

piscibilem in corde, cognoscitiuam in cerebro. Quam quidem opinionem Aristo. reprobat in lib. de Anima, quantum ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus vtuntur, ex hoc quod in animalibus, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniūtur diuersæ operationes animæ, sicut sensus & appetitus. Hoc autem non esset, si diuersa principia operationum animæ tanquam per essentiam diuersæ diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videtur relinquere, vtrum sit separata ab aliis partibus animæ solùm ratione, an etiam loco. Opinio autem Platonis sustineri vtique posset, si poneretur, quòd anima vnitur corpori, non vt forma, sed vt motor, vt posuit Plato[e]. Nihil enim inconueniens sequitur, si idem mobile à diuersis motoribus moueatur, præcipuè secundum diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formam, omninod impossibile videtur, plures animas per essentiam differentes in vno corpore esse. Quod quidem triplici ratione manifestari potest. Primò quidem, quia animal non esset simpliciter vnum, cuius essent animæ plures[e]. Nihil enim est simpliciter vnum nisi per formam vnam, per quam habet res esse. Ab eodem enim habet res, quod sit ens, & quòd sit vna. Et ideo ea quæ denominantur à diuersis formis: non sunt vnum simpliciter, sicut homo albus. Si igitur homo ab alia forma haberet quòd sit viuum, scilicet ab anima vegetabili: & ab alia forma quòd sit animal, scilicet ab anima sensibili: & ab alia quòd sit homo, scilicet ab anima rationali, sequeretur quòd homo nō esset vnum simpliciter, sicut & Aristotel. argumentatur contra Platonem in 3. Meta. quod si alia esset idea animalis, & alia bipedis, non esset vnum simpliciter animal bipes. Et propter hoc in 1. de Anima cōtra ponentes diuersas animas in corpore, inquirit quid cōtineat illas, id est quid faciat ex eis vnū. Et non potest dici, quòd vniantur per corporis vnitatē: quia magis anima cōtinet corpus, & facit ipsum esse vnum, quàm econuerso. Secundò, hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ enim sumuntur à diuersis formis, prædicantur adinuicem: vel per accidens, si formæ non sint adinuicem ordinatæ, puta cùm dicimus, quòd album est dulce: vel si formæ sunt ordinatæ adinuicem, erit prædicatio per se in secūdo modo dicendi per se: quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus, quòd corpus superficiatum est coloratum, erit secundus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit, à qua aliquid dicitur animal, & à qua aliquid dicitur homo: sequeretur, q vel vnū horum nō possit prædicari de altero nisi per accidens, si istæ duæ formæ adinuicē ordinē non habēt: vel quòd sit ibi prædicatio in secūdo modo dicendi per se, si vna animarum sit ad aliam præambula. Vtrūque autem horum est manifestè falsum: quia animal per se de homine prædicatur, non per accidens: homo autem nō ponitur in diffinitione animalis, sed ecōuerso. Ergo oportet eandem formā esse per quam aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non verè esset id quod est animal: vt sic animal per se de homine prædicetur. Tertiò apparet hoc esse impossibile, per hoc q vna operatio animæ cùm fuerit intensa, impedit aliam. Quod nullo modo contingeret nisi principium actionum esset per essentiam vnum.

¶Sic ergo dicendum: q eadem numero est anima in homine sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quomodo autē hoc cōtingat, de facili cōsiderari potest, si quis differētias specierum, & formarū attendat. Inueniuntur enim rerum species, & formæ differre abinuicē secundū perfectius & minus perfectum. Sicut in rerum ordine animata perfectiora sunt inanimatis, & animalia plātis, & homines animalib⁹ brutis[e]. Et in singulis horum generū sunt gradus diuersi. Et ideo Arist. in 8. met. assimilat species rerū numeris, qui differūt specie secūdum additionē, vel subtractionē vnitatis. Et in 2. de anima, cōparat diuersas animas speciebus figurarum, quarū vna cōtinet aliam: sicut pentagonum cōtinet tetragonum, & excedit. Sic igitur anima intellectiua cōtinet in sua virtute quicquid habet anima sensitiua brutorum, & nutritiua plātarū. Sicut ergo superficies, quæ habet figuram pētagonum, non per aliam figurā est tetragona, & per aliam pētagona (quia superflueret figura tetragona, ex quo in pētagona continetur) ita nec per aliam animam Socrates est homo, & per aliam animal, sed per vnam & eandem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q aīa sensitiua nō habet incorruptibilitatem ex hoc, q est sensitiua, sed ex hoc q est intellectiua, ei incorruptibilitas debetur. Quādo ergo aīa est sensitiua tantū, corruptibilis est: quādo vero cū sensitiuo intellectiuū habet, est incorruptibilis. Licet enim sensitiuum incorruptionē nō det, tamen incorruptionem intellectiuo auferre non potest.

¶Ad secundum dicendū[d], quòd formæ non collocātur in genere vel in specie, sed composita. Homo autem corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differētia secundum corruptibile & incorruptibile, quæ est ex parte formarum, nō facit hominem secundum genus ab aliis animalibus differre[e].

¶Ad tertium dicēdum, quòd prius embrio habet animā, quæ est sensitiua tantum. Qua ablata, aduenit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua: vt infra plenius ostenditur.

¶Ad quartum dicendū, quòd non oportet secundum diuersas rationes vel intētiones logicas, quæ consequūtur modum intelligēdi diuersitatē in rebus[d] naturalibus accipere: quia ratio vnū & idem secundū diuersos modos apprehendere potest. Quia igitur, vt dictū est, anima intellectiua virtute continet id, quod sensitiua habet & adhuc amplius, potest seorsum ratio considerare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddam imperfectū & materiale[e]. Et quia hoc inuenitur cōmune homini & aliis animalibus: ex hoc rationē generis format. Id vero in quo anima intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & completiuum, & ex eo format differētiam hominis[e].

de vnitate entis simpliciter, q primo attenditur penes essentiæ, & quod quid erat esse vnitatē, quamuis vnitas esse actualis existentiæ, & essentiæ se cōsequātur. Secundò, quia, vt alibi probatum est, in omni re citra Deum existentia distinguitur realiter ab essentia, & necessariò est simplex, quamuis ab ipso nesciatur: sed hoc est præsenti negotio impertinēs. Tertiò, deficit ex illa communi caligine, qua natura entis & vnius per compositionem non vident, & tamen in eius principiis fatētur, dum (Lib.3.tex. 41. & sequen.) quotidie resonamus q ex duobus existentibus in actu non potest fieri vnum per se ens, sed ex actu & potētia. Nec est alia causa quærenda: & tamen cùm hæc applicanda sint, ad glossas venitur, aperientes positā patulam veritatē. Ideo nanque ex actu non potest ens nisi per accidēs constitui: quia quilibet actus quantumcunque imperfectus naturam quandam & quod quid erat esse constituit: (372) ponit enim vel quid, vel quale, vel quantum, &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunque imperfectis, (D.650. 215) constat non fieri vnū per se. Nihil enim refert an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc quòd nō possit cum alia vnū (51) per se facere. Quoniam hoc repugnat non ex perfectione quidditatis, sed ex hoc quòd in se quædā quidditas est. Ex quibusque nanque duab⁹ speciebus par est impossibilitatis ratio, q fiat vnū: quamuis vna magis repugnet quàm altera ex ppriis. Ex potentia verò & actu ideò manifestè fit vnū, quia potentia vt sic nullā naturā aut quidditatē ponit: nō enim ponit quid (Text.20.) aut quale, aut quantum, sed hoc tātùm quod po(Tex.90.)tentiale est respectu talis naturæ. Actu verò naturā secū aut formaliter, aut causaliter, causalitate tamē formali, afferente, non nisi vnum quod quid erat esse cōstitui potest ex eo & tali receptiuo. Et ppterea nō oportet quærere, quo modo ex actu & potētia fiat vnum. Sed si res illa quæ est potentia aliam ponit naturam, & non est potētia tantùm, iam componitur res nō ex actu & potētia tantum, sed est actu & actu, & cōsequenter nō fit ens ex tali cōpositione, nisi per accidēs. Nec oportet aliā quærere causā. Vnde intolerabilis est cæcitas eorum, qui ponunt cōpositum per se ens constare ex actu & potētia cōstante ex actu & potētia: est enim implicatio in adiecto: qm̄ est ponere quòd fiat ex duobus actibus, & quod fiat non ex per se potētia: quoniā accidit præcedenti composito talis potētia: est enim præter eius rationem, vt patet. Nec posset reddi ratio, quare magis sit per se vnum ex anima & corpore, quam ex proximo illuminabili, puta diaphano & lumine. sunt enim proprius actus, & propria potentia. Et super hoc fundatur ratio San. Tho. quæ vnitatem entis ex vnitate formæ probat: quia alioquin vnum ens non esset.

¶Secunda ratio, Si dicerent diuersas formas, aut per accidens esset prædicatio, aut in secundo modo dicendi per se: sed neutrum horum est, sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicunt eandem animam. Conditionalis probatur, quia formæ diuersæ & coëuntes, aut ordinatæ inter se sunt, aut non: si nō, ergo pariunt prædicata per accidens: si sic: ergo forma præambula fundat subiectum, & forma reliqua prædicatum secundi modi: quia prima ponitur in ratione secundæ: vt superficiatum ostendit respectu colorati. Destructio vtriusq; partis patet, prima quidem, quia anima per se dicitur de homine: secūda verò, quia homo, quod est subiectum, non ponitur in ratione animalis, quod est prædicatum, sed econuerso.

¶Contra hāc rationem Scot. vbi supra tria dicit. Primò, quòd prima facie ex hoc non habetur, nisi, quòd prædicatum à forma posteriore nō prædicatur per se de subiecto à forma priore & consequenter, quòd hæc nō esset per se, animal est homo: quod gratis cōceditur. Secundò, quòd regula de prædicatis sumptis à diuersis formis, est ista, s. quòd si sumātur ab eis præcisè, neutrū de altero per se prædicatur: (369) & ex hoc optimè sequeretur, ergo nec genus de differētia, (Text.10.) nec differētia de genere prædicatur per se, q (Text.30. & 31.) etiam gratis cōceditur. Tertiò, quòd ex hoc nō sequitur, genus nō prædicaretur per se de specie: quia species non dicit præcisè differētiam, quamuis illā principaliter importet, sed claudit in se genus: tāquam de per se cōceptu eius. Et tamen San. Tho. hoc inferebat.

¶Ad hæc dicitur, quòd Arguens dissimulando quodammodo primum obiecit. Nam in promptu est solutio ex litera: fundatur enim ratio super hoc, quòd duorum terminorum à diuersis formis sumptorū prædicatio, aut esset per accidens, aut ille qui habet subiecti rationem, ponitur in ratiōe alterius: (D.633.) ergo si animal & homo à diuersis formis sumūtur, aut erit prædicatio omnino per accidens, aut homo ponetur in ratione animalis: quia homo est naturaliter (c 451) subiectum respectu animalis: quoniam ista est directa prædicatio, homo est animal, conuertens verò sua, non, sed est indirecta. Vnde patet, & quòd prima & secunda (Q.118. ar. 2. ad 2m.) facie processus infert intētum ex præmissis. Quod verò secundo loco dicitur, cui tando & reprehendendo (D.221.) implicitè regulam S.T. quam assumpsit in maiorem, (In corp.) manifestè falsum est: quia ista est per se, terra est grauis, ignis est calid⁹, & tamen subiectum & prædicatum sumitur à diuersis formis (a 262) præcisè: quia terra à forma substantiali, & graue à forma accidentali: ita quòd neutrius ratio in alterius conceptu (d 426 18) intrinsecè clauditur vt patet. Ergo stat regula (372) Sanct. Thom. quòd vel omnino per accidens, vel in secundo modo per se sit horum prædicatio: nec est aliqua instantia. Ad id verò, quod tertiò subditur, quasi diceret, quòd illa regula quocunque modo sit, verificatur in terminis præcisè sumptis ab illis, & non in specie, &c. respondetur, quòd illa regula verificatur in terminis, siue præcisè, siue non præcisè sumptis ab illis: dummodo sumantur formaliter. Nihil enim refert differentia præcisionis, nisi fortè ad modum significandi, quòd non est ad propositum. Quoniam supposito congruo modo signific-

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. Dicit enim Philosophus in secundo de anima, quòd Anima est actus corporis physici potentia vitam habentis. Comparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquam formam substantialem per quam est corpus. ergo ante animam præcedit in corpore aliqua forma substantialis.

¶2. Præterea, Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouens seipsum diuiditur in duas partes: quarum vna est mouens & alia est mota, vt probatur in 8. Physic. Pars autem mouens est anima. Ergo oportet quod alia pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima non potest moueri, vt dicitur in 5. Physic. cùm sit ens solum in potentia: quinimò omne quòd mouetur est corpus. Ergo oportet, quòd in homine, & in quolibet animali sit alia forma substantialis, per quam constituatur corpus.

¶3. Præterea, Ordo in formis atenditur secundum habitudinem ad materiam primam. Prius enim & posterius dicitur per comparationem ad aliquod principium. Si ergo non esset in homine aliqua forma substantialis præter animam rationalem, sed immediatè materiæ primæ inhæreret: sequeretur quòd esset in ordine imperfectissimarum formarum, quæ immediatè inhærent materiæ.

¶4. Præterea, Corpus humanum est corpus mixtum. Mixtio autem non fit secundum materiam tantùm, quia tūc esset corruptio sola. Oportet ergo quòd remaneant formæ elementorum in corpore mixto, quæ sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales præter animam intellectiuam.

¶SED CONTRA, Vnius rei est vnum esse substantiale. Sed forma substātialis dat esse substantiale. Ergo vnius rei est vna tantùm forma substantialis. Anima autē est forma substantialis hominis. Ergo impossibile est, quòd in homine sit aliqua alia forma substantialis, quàm anima intellectiua.

¶RESPONDEO dicendum, q si poneretur anima intellectiua nō vniri corpori vt forma, sed solùm vt motor, vt Platon. posuerūt[e]: necesse esset dicere, q in hoīe esset alia forma substātialis, per quam corpus ab anima mobile in suo esse cōstitueretur. Sed si anima itellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut suprà iam diximus[e], impossibile est, [d]quòd aliqua alia forma substātialis præter eam inueniatur in homine.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, q forma substantialis in hoc à forma accidētali differt: quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale[e]. Sicut calor facit suū subiectū non simpliciter esse, sed esse calidum. Et cùm aduenit forma accidētalis non dicitur aliquid fieri vel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habēs. Et similiter cùm recedit forma accidentalis, non dicitur aliquid corrūpi simpliciter, sed secundum quid. Forma autē substantialis dat esse simpliciter. Et ideo per eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari, & per eius recessum simpliciter corrūpi. Et propter hoc Antiqui naturales, qui posuerūt materiā primā esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aërem, aut aliquid huiusmodi[e]: dixerunt q nihil generatur aut corrumpitur simpliciter, sed omne fieri statuerunt alterari, vt dicitur in 1. Phy. Si igitur ita esset quòd præter animam intellectiuam præexisteret quæcunque alia forma substātialis in materia, per quā subiectum animæ esset ens actu, sequeretur quòd anima non daret esse simpliciter: & per consequens, quòd non esset forma substantialis, & q per aduentum animæ non esset generatio simpliciter, sed solùm secundum quid: quæ sunt manifestè falsa. Vnde dicendū est quòd nulla alia forma substātialis est in homine nisi sola anima intellectiua, & quòd ipsa sicut virtute continet animam sensitiuam & nutritiuam, ita virtute continet omnes inferiores formas: & facit ipsa sola quicquid imperfectiores formæ in aliis faciunt. Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis: & vniuersaliter de omnibus perfectiorib⁹ respectu imperfectarum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aristote. non dicit animam esse actum corporis tantùm, sed actū corporis physici organici, potentia vitam habentis, & quod talis potentia non abiicit animā. Vnde manifestum est, quòd in eo, cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur: eo modo loquendi quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi: non quod seorsum sit lucidum sine luce, sed quia est lucidum per lucē. Et similiter dicitur, quòd anima est actus

significandi ipsis speciei, & generi loquimur: ita quòd sensus regulæ est, quòd illi termini formaliter sumpti sic se habent. Et cum contra hoc dicitur, quòd species importat genus tanquam de per se conceptu eius: respondetur, quòd licet de facto ita sit: stante tamē hypothesi, quòd essent diuersæ formæ, generica & specifica, tūc homo aut solam formam specificam significaret per modū totius & determinati, & in hoc differret à differentia, quæ significaret per modū determinantis formaliter: aut significaret habēs vtrāque formā, genericā & (372 Locu supr. art.3. citatu. Text.4. & 5.) specificā, sicut si aliquod vnum nomē significaret habens ignitatē & leuitatē. Et tunc optimè seqtur, q homo nō verè esset id quod est animal: nisi vel ratione partis, quod repugnat verę & directæ prædicationi primi modi iuxta hanc significationem: vel per accidens, quia habens hanc formam est etiam habens illam iuxta primam significationē, q etiam repugnat prædicationi directæ primi modi, quia prædicatum nullo modo debet esse (Tex.30.) per accidens, id est extra essentiam subiecti.

¶Tertia ratio est à si(Tex.8.)gno: Intēsa vna operatione animæ impeditur alia. ergo principiū earum est vnum per essentiam: alioquin vna non impediret aliam.

¶Quo ad tertiū ostēdit modū quo oēs animæ vna sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine cōtinentiæ. Perfectionis quidē, quia se habent sicut numeri ex additione, ex 8. Me. tex. 10. Cōtinētiæ verò, quia se habēt sicut figuræ ex 2. de Ani. ex his conflatur, q superflueret alia aīa: & est quarta ratio.

¶Cōtra hāc quartā rationem, quam Sco. dicit plus cæteris valere: dicit ibidē, quòd facilè soluitur, dicēdo, q nō est superfluū, sed necessariū ponere præter animam intellectiuā aliā formā: quia illa recedente alia remanet. ergo hæc non est illa. Antecedens patet. Ad hoc breuiter dicitur. primò, q superfluitas nō potest subterfugi: quoniā natura secundum eos posuisset duas corporeitates substātiales in homine: alterā in anima intellectiua, quæ cōtinet oēs imperfectiores, vt tetragonum, trigonū: & alterā in illa alia forma: & tamen natura nō potest abūdare in superfluo, nec deficere vt in pluribus. hoc autem esset in omnibus hominibus, & animabus. igitur. Secundò dicitur, quòd antecedens est falsum: & ad rationes pro illo in sequenti articulo respondebitur.

¶*Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum quartum.*

Titulus clarus, de forma substantiali.

¶In corpore quatuor. Primò, quid secundum Platon. dicendum. Secundò respondet quæsito negatiuè. Tertiò ostendit modum positionis. Quartò extendit dicta ad omnes compositas substantias.

¶Quo ad primum vnum dicitur, scilicet quòd respondendum esset affirmatiuè. Et probatur: quia oporteret ponere formam, qua constitueretur corpus motum.

¶Quo ad secundum vna est cōclusio responsiua, In homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur ducendo ad impossibile: Si præter animam intellectiuam præexisteret alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentum animæ esset generatio simpliciter: sed hæc falsa. impossibilia ergo. Consequentia probatur ex differentia inter formam substantialem & accidentalem quo ad esse, fieri & corrumpi simpliciter vel secundum quid: quia penes substantialem omnia hæc sunt simpliciter, penes accidentalem secundum quid. Et confirmātur hæ differentiæ ex errore Antiquorum 1. Physic. vel de Generatione. falsitas cōsequentis ex dictis patet. Aduerte hic quòd Sco. in 4. di. 11. q. 3. dicit hanc rationem non concludere intentum. Quia ly simpliciter, potest dupliciter sumi. Primò, vt opponitur ei, quod est nullo modo, & sic ex non ente simpliciter nihil fit apud Philosophos, Alio modo vt opponitur ei, quod est secundum quid. & sic nihil aliud significat esse simpliciter, quàm esse primum naturaliter, & esse secundum quid esse naturaliter posterius.

Et hoc modo verum est, quòd omnis forma substantialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc siue forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem, siue non. Semper enim esse datum à forma substantiali secundum suam naturam est prius: & illud posterius, sicut substantia accidente. Vnde ex hoc non sequitur, ergo vna est forma in composito: quia stat vni composito habenti vnum esse prius naturaliter accidentali forma adue(375)nire aliud perfectius esse etiam prius naturaliter, quàm sit esse accidentale. Sed quòd responsio hic voluntaria (Art.1. D.650.) & nulla sit, facile manifestatur. Quòd volūtaria quidē sit, patet: quia ad placitū exponit terminos, & non secundū vsum Philosophorum (382) loquentium in hac re. Ly enim simpliciter, duplicē tantū habet apud Philosophos significationem, primò, vt idem est, quòd ly totaliter. & sic intelligitur ex nō ente simpliciter, id est totaliter nihil fit. Et sic dicimus multa non esse simpliciter completa quando non sunt totaliter facta. Secundò, vt idem est, quod nullo addito, iuxta illud Topicorum, simpliciter dico, quod nullo addito dico. Et hoc modo (338) est frequentissimum apud Aristotelem & v(Tex.33.)sum omnium, & sic sumitur in proposito. Nec potest inficiari, nisi propriam loquelam ipsemet Scotus cum cæteris velit negare. Sed aduerte, quòd in hoc deceptus videtur Scotus & multi eadem tenentur cæcitate, quòd nō discernunt in ly simpliciter actum exercitum ab actu signato: cū tamen distēt sicut cælum à terra. Vti nanque ipso in actu signato est ponere ly simpliciter, in ipsa re de qua est sermo: vt cùm dicimus quòd generatio hominis, est generatio simpliciter: generatio verò hominis albi est secundum quid, &c. Vti verò ipso in actu exercito, est loqui de ipsa re de qua est sermo, absque adiectiuo aliquo: vt in generatione hominis dicimus, homo fit, cùm dealbatur verò non dicimus, homo fit, sed homo fit albus. Aristoteles enim & Sanctus Thomas, & cæteri ponunt differētiam inter formam substantialem, & accidentalem penes simpliciter, & secundum quid, in actu exercito. Nec eget probatione: quoniam etiam in ipsis artificialibus, quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationem substantialis: dicimus etiam fieri simpliciter: vt patet in factione domus; dicimus enim, quòd domus fit, & quòd facta est: cùm autem decoratur, non dicimus quòd fit, sed cum adiectiuo, quòd fit alba aut pulchra. Est ergo vsitatissimum, & propriissimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas composita simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem Sancti Thomæ, quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est de illo verificatur quòd est. ergo non potest de illo verificari quòd fit, sed quòd fit tale: q est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugi: nisi cōcedendo, quòd de vno, & eodem potest absolutè, & absque adiectione aliqua concedi quod est & fit. Quod quantæ stultitiæ sit, eis relinquo iudicandum. Et hoc bene nota: quoniam in hoc lumine videbis clarè multa secreta apud Aristote. & complures tenebras apud alios.

¶Quo ad tertium, modus positionis est ille met qui in præcedenti articulo positus est: scilicet ratione ordinis perfectionis & continentis.

¶Quo ad quartum dicitur, quòd prædicta habent locum in omnibus compositis substantialibus eisdem rationibus & modis.

¶Circa hanc partem occurrit dubium, quoniam Henricus de Gandauo, in quolibeto secundo quæstio. secunda & tertia, & quolibeto quarto quæstio. 13. & 14. tenet quòd non est eadem ratio de homine & aliis, & quòd quamuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & vegetatiua, non tamen pro forma mixtio

Universidad de Deusto Biblioteca

mixtionis & corporeitatis,quia illa est inextensa, istæ verò sunt extensæ. Vnde arguit sic:Omne per se agens habet aliquem per se proprium terminum: ergo vbi sunt duo per se diuersa agentia & diuersæ actiones,ibi non est eadé forma vtriusque terminus:sed sic est in solo homine, quia anima à Deo per creationé reliqua à semine per generationem.ergo duæ formæ.Antecedens patet ex se, & 5.Physic. vbi negatur redire eandem sanitaté propter diuersitaté actionis,Consequentia patet.Et confirmatur:quia idé terminus aut est forma aut cópositum;si cópositú, ergo homo creatur: si forma:ergo aĩa intellectiua generat ex semine ¶Ad hoc breuiter. Primò dicitur à S.T. quòd accipiendo proprium, vt distinguitur contra commune,& loquendo de termino formali:maior nó est vera quandó sunt agétia subordinata;qualia sunt generans & creans animã intellectiuã. Secundò dicitur,quòd habere eundé terminũ formalé eodé modo, licet sit inconueniens, non tamé diuersimode vt hic accidit: quia anima terminat creationé intrinsecè:& gñationem extrinsecè:& sic forma est idé terminus vtriusque: sed non eodé modo. Ideo non sequitur, ergo generatur. Tertiò dicitur quòd cuilibet actioni datur pprius per se primò terminus, quamuis non formalis: & quòd

corporis,&c.quia per animã,& est corpus, & est organicum,& est potentia vitam habés.Sed actus primus dicitur respectu actus secũdi,qui est operatio.Talis enim potétia est nó abiiciens,id est nó excludens animã,

¶ Ad secundum dicédum quòd anima non mouet corpus per esse suum secundũ quòd vnitur corpori vt forma sed per potétiam motiuam,cuius actus præsupponit iá corpus effectũ in actu per animam: vt sic anima secũdum vim motiuam sit pars mouens,& corpus animatum sit pars mota.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in materia considerantur diuersi gradus perfectionis: sicut esse,viuere,sentire & intelligere. Semper autem secundũ superueniés priori perfectius este. Forma ergo,quæ dat solùm primum gradum perfectionis materiæ,est imperfectissima:sed forma, quę dat primũ, & secundũ,& tertium,& sic deinceps est perfectissima:& tamen materiæ immediata. b 581

¶ Ad quartum dicendum,quòd Aui.posuit formas substátiales elementorum integras remanere in mixto:mixtionem autem fieri secundũ quòd contrariæ qualitates elemétorum reducuntur ad medium. Sed hoc est impossibile,Quia diuersæ formæ elementorum nó possunt esse nisi in diuersis partibus materiæ. Ad quarũ diuersitaté oportet intelligi dimensiones,sine quibus materia diuisibilis esse non potest.Materia autem di-

generationis terminus,proprius est compositum creationis anima intellectiua: sed de his quæstio.118.ex proposito est sermo.

¶In responsione ad primũ, vbi agitur de forma corporeitatis,aduerte, quòd Scot. in 4.vbi supra dupliciter probat in homine præter animam intellectiuã esse aliã formam corporeitatis seu mixtionis.Primò ex identitate corporis Christi viui & mortui,quia fuit idem numero:& huic annectitur de identitate Eucharistiæ in triduo mortis Christi:quoniam idem est iudicium de identitate corporis Christi in se & Eucharistia.Secundò,ex identitate specifica formæ cadaueris: quia nó potest esse regulariter idem effectus à quibuscunque & quantũcunque diuersis agétibus: sed corpus viuum quomodocunque moriatur, modò non statim dissoluatur in elementa,ad sensum apparet eiusdem rationis.ergo non producitur noua forma sed remanet quæ erat forma corporeitatis.Henricus autem cũ multis aliis arguit ex parte effectus sic: Anima intellectiua non potest supplere effectus & operationes formæ corporeitatis & mixtionis.ergo præter eam oportet aliam formam ponere.Cõsequentia plana:& antecedens pbatur.quia esse diuisibile,quantũ extensum,figuratum,corruptibile,&c.nó sunt ab anima intellectiua: quoniam esse eius est indiuisibile,est inextésibile,incorruptibile,immateriale,&c.ergo. Et hoc præcipuè militat aduersus S.T.nullum aliud esse ponétem in homine nisi aliud quod est animæ intellectiuæ.Et confirmatur:quia non videtur intelligibile quòd compositum sit quantũ,extensumque,& quælibet pars eius non sit quanta & extensa.

¶Ad primum horum iam dixit S.T.quòd corpus Christi in triduo fuit simpliciter idem numero:quia idem suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existentiæ.Et quod nó valet.ergo idé formaliter.Et hoc sufficit ad verificãdas omnes Sanctorum autoritates:Et similiter in Eucharistia.Ita quod in hostia cõsecrata aut retenta in triduo,continebatur illud compositum ex materia: & illa forma cadaueris,quod tunc erat verum Christi corpus idem cum viuo tripliciter modo dicto.Et in resurrectione in eadem hostia fuisset compositum ex materia & anima intellectiua,vt dat esse corporeum.Ita quòd par est ratio varietatis hic & ibi.Nec hic est aliquod inconueniens nisi inconueniens fuerit, corpus Christi variari secundum vitam & mortem : hoc enim ad hoc sequitur. Sed trepidauerunt timore vbi non erat timor:quia non vident naturam compositionis substantialis.

¶Ad secundum dicitur,quòd ibi dicuntur tria.Quorum vnum est dubium,& duo sunt falsa.Dubium siquidem est,cadauer esse eiusdem rationis: quoniam sustineri potest rationabiliter vtraque contradictionis pars.Potest enim dici,quòd cadaueris forma est diuersarum rationum, iuxta diuersitatem naturalium agentium: puta ignis,aut aqua: ita quòd cadauer mortui ex dominio choleræ fit alterius rationis à mortuo ex dominio phlegmatis.Et merito:quia illud ab igne corruptum ad ignem tendit ex intentione agentis,reliquum ab aqua in aquam: vt aliis existentibus terminis alia etiam sit via.Nec refert vtrum gladio vel suspendio, sed quo elemento dominante moriatur:quoniam illa se habent vt excitantia & applicantia actiua passiuis.Potest etiam dici, quòd forma cadaueris est vnius rationis: & quòd est forma imperfecta & communis via, à viuo ad quodlibet elemétum. Nec inconuenit eam esse communem,& vnius rationis:quia est medium remotum ab illa.Falsum verò est quòd effectus vnius rationis non possit ab hac agentium diuersitate produci:quoniam aliquid produci stat dupliciter: vt medium est, aut terminum principaliter intentum. Et rursus vt medium proprium vel commune. Et quòd quia forma cadaueris producitur vt commune medium ad omnia elementa,ideo potest à quolibet eorum produci. Nec est hic quantacunque diuersitas agentium:sed quadruplex tantùm,iuxta numerum elementorum. Falsum quoque est & contra Aristo.2.de Genera.tex. 17. quòd in corruptione hominis non fiat noua forma: quoniam tunc non semper corruptio vnius esset generatio alterius:& natura operaretur aspiciens ad malum.quod est impossibile.

¶Ad tertium dicitur,supposita distinctione de ly esse quãtum , dupliciter, scilicet per se, & per accidens : & quòd hic non est quæstio nisi de quanto & extenso per accidens,id est subiectiuè : quoniam nulla res extra prædicamentum quantitatis

dat formale esse per se quantum,vt patet:quòd quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis:sicut tetragonum,trigonum ipsa potest supplere,imò necessariò facit omnem effectum & operationé formæ mixtionis & corporeitatis.Et vt satisfiat verbis arguentium,potest distingui quòd in anima intellectiua inueniri esse corporeum,materiale quantũ,& figuratũ,&c.potest intelligi dupliciter, Vno modo formaliter: alio modo virtualiter. Et quòd quãuis in ea nó inueniãtur hæc formaliter, sunt tamen in ea virtualiter : sicut trigonum etiã non est in tetragono formaliter,sed virtualiter,& sic anima dat quod habet virtualiter & hoc sufficit. Est enim anima intellectiua tantæ excellétiæ, vt & faciat ens materiale quãtitati subiectũ, &c. inquãtũ habet in se vim priorũ:& vt det esse intellectuale & indiuisibile,inquantũ formaliter excedit oés alias.Facileq; percipi potest, q cópositum sit quantum & figuratũ subiectiuè: & tamé illius forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis non est naturali lumine , quo discernere datum est,q inter formã purè indiuisibilé, vt sunt intelligentiæ:& formam purè diuisibilem,vt sunt omnino materiales , mediat forma indiuisibilis formaliter & diuisibilis virtualiter: cui ex formali indiuisibilitate cõ

mensioni subiecta nó inuenitur nisi in corpore. Diuersa autem corpora non possunt esse in eodem loco. Vnde sequitur,quòd elementa sint in mixto distincta secundum situm.Et ita non erit vera mixtio,quæ est secundum totum:sed mixtio ad sensum, quæ est secundum minima iuxta se posita.Auer. autem posuit in 3.de Cęlo,quòd formę elemétorum propter sui imperfectionem sunt mediæ inter formas acidentales, & substantiales.Et ideo recipiunt magis & min⁹. Com.67. Et ideo remittuntur in mixtione: & ad medium reducuntur,& cõflatur ex eis vna forma.Sed hoc est etiã magis impossibile. Nam esse substantiale cuiuslibet rei in indiuisibili consistit: & omnis additio & subtractio variat speciem,sicut in numeris:vt dicitur in 8.Meta. Text.10. Vnde impossibile est,quòd forma substantialis quæcunque recipiat magis & minus[e]. b 581 Nec minus est impossibile aliquid esse medium inter substãtiam & accidens[e]. 377 c Et ideo dicendum est secundum Philosophum in primo de Generatione, Tex.18. quòd formæ elementorum manent in mixto non actu,sed virtute.Manét enim qualitates propriæ elementorum,licet remissæ,in quibus est virtus formarum elementarium. Et huiusmodi qualitas mixtionis est propria dispositio ad formam substantialem corporis mixti,puta formam lapidis vel animæ cuiuscunque.

uenit esse non quantũ:& ex virtuali diuisibilitate conuenit facere formaliter ens extensum subiectiuè.Et nota,quòd cùm dicimus animam intellectiuam dare esse extensum composito,intelligitur non de esse actualis existentiæ,sed de esse essentiæ.Illud nanque indiuisibile & immateriale:sicut anima ipsa,hoc verò diuisibile & materiale:illud est vnum simplicitate communicatum tantùm composito & materiæ,hoc verò est vnum compositione ex materia & forma. Et ex hoc appareret nihil obstare prædicta propositioni San. Thom.de vnitate esse in composito: quoniam in æquiuoco laboratur:dum quęstio est de esse essentiæ,quod est ipsum compositum subiectum quantitati:& positio loquitur de esse existentiæ.

¶In respõsione ad secundũ aduerte,quòd diuisio animalis in parté mouentem & partem motam in cæteris animalibus,est diuisio in partes integrales formaliter, & nó in partes essentiales,nisi causaliter:quoniã omne animal integratur ex duabus partibus corporeis,quarũ vna actuatur potétia motiua ipsius animalis , & est pars moués,& reliqua mouetur. In homine autem , quia habet duplex motiuum iuxta duplicem appetitum, sensitiuum scilicet,& intellectiuum:est diuisio in partes integrales,quo ad motũ peruenientem ab appetitu sensitiuo:quia ille est actus cuiusdã partis corporis.Et quodãmodo in partes essentiales,quo ad motũ prouenienté ab appetitu intellectiuo,quia ille nullius corporis est act⁹:& sic pars moués est aĩa,quæ est pars essentialis.Dixi auté quodammodo: quoniã pars mota non est propriè pars essentialis:qm̃ est corpus in actu,q nó est pars nisi per synecdochem realiter loquédo:sed est & dicitur pars hominis inquantũ homo aut animal,quia formaliter sumendo aĩam corpus & animal,componitur animal ex anima & corpore,tanquã ex partibus essentialibus:corpus tamé non est verè pars vt dictũ est.

¶In respõsione ad tertiũ nota,quòd respõsio redarguit argumentũ, q peccat secũdum non causam:non enim immediatè vniri materiæ primæ infert imperfectionem formæ,sed dare illi primũ tantùm perfectionis gradum. Vnde hinc habes q esse formam propinquam materiæ primæ,cõtingit dupliciter, Vno modo quo ad vnionem , & sic omnis forma substantialis est æquè propinqua materiæ primæ. Quia in ipsa immediatè recipitur:& penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio vel imperfectio formarum substantialium. Alio modo quo ad gradualem perfectionem : & sic non omnis forma est æquè propinqua materiæ primæ. Sed quantò aliqua forma est propinquior materiæ, tantò imperfectior , & quantò magis elongata,tantò perfectior.Et sic formæ elementorum dicũtur imperfectissimæ & immediatæ materiæ,& primæ formæ eius:& deinde mixtorũ,& sic deinceps. vocatur autem forma propinquior materiæ secundum perfectionem quæ primum ordine generationis gradum perfectionalem dat tantùm : remotior verò quæ primum & secundum:& sic procedendo data latitudine in quolibet gradu.

¶In respõsione ad quartum vbi mixtio elementorum tractatur , longius esset habendus sermo,si cuncta adducenda essent obseruata.vnde in loco proprio in primo de generatione requirantur, hic sat sit rationes has tractare. Tria ergo sunt in hac respõsione.Primò opinio Auicen.quæ satis efficaciter impugnatur. Secundò opinio Auerrois in 3.Cæli:commen.67.cuius rationes sunt : quia si corrumperentur totaliter,non saluaretur ratio elemẽti : nec materia reciperet formas mixtorum mediis elementis: sed primò & essentialiter omnes.Ad quas nos dicimus, quòd optimè saluatur ratio elementi : quia elementorum est ex quo fit aliquid, cùm insit actu vel virtute.Et quòd materiam recipere formas mixtorum immediatè,potest dupliciter intelligi.primò, quo ad vnionem formæ cum materia : & sic est necessarium.Alio modo, quo ad transmutationé : & sic mediant eleméta. Ita quod elementa media sunt in transmutatione,non in informatione. Vel dicatur,quòd non solùm in fieri,sed in esse elementa sunt media:nó formaliter,sed virtualiter,sicut & manent non formaliter,sed virtualiter. Sed aduerte hic , quòd Auerroistæ derident secundã rationem S.T.contra Auerroim,quia manifestè patet in commento illo,quòd Auerrois posuit,formas elementorũ esse substantias: medias autem inter substantias perfectas , & accidentia : & ex earum imperfectione quæ proximæ sunt accidentibus,possunt suscipere magis & minus : & sic non

non posuit aliquod medium inter substantiam & accidés. Sed isti dum derident, quàm se derisibiles exhibeant si viderent, tacerét. Non penetrant subtilitaté formalitatémq; S.T.qui ad Philosophos loquebatur, non sciolos.Ad cuius euidentiã sciendum est:quòd ratio S.T.non tendit cõtra conclusionem, sed cõtra rationem Auer.Sustentatur enim Auer.super ratione medij, vt expresè patet in commento illo:ita quòd ideo dicit esse possibile formas elemétorum misceri magis & min⁹:quia esse earum est mediũ inter formas substãtiales perfectas,& accidétia. Contra hanc rationé arguit San. Th.quia inter substãtiam & accidens impossibile est esse aliquid habés verè rationé medij. Et verificatur hoc nó solũ accipiédo totũ genus substãtiæ ex vna parte, & accidétium ex alia: sed sumédo quancunque substantiam ex vna parte: quoniã vt patet 10.Met.mediũ oportet esse eiusdem generis cũ extremis,quòd nulla substãtia est eiusdem generis cũ accidente.Si dicatur,q Auer. nó loquitur de verè medio p participationé : hoc est quod volumus: quia ex hoc habetur q nulla fuit ratio sua ex ratione medij vt mediũ est : & hoc intendebat S.T. Et cõfirmatur: quia aut ratio sua fundatur super ratiõe medij: & tũc aut per participationem: & hoc nõ,vt patuit.Aut p abnegationé:& hoc nõ vt de se patet.Aut p cõparationé: & hoc non, quia forma eleméti nõ est accidens in respectu ad substantiã:& substãtia in respectu ad accidés,sed est absolutè substantia.Et similiter non verificatur , q suscipit magis & minus in respectu ad substantiã, & nõ suscipit in respectu ad accidés:quoniã apud ipsum absolutè suscipit magis & minus , & secundũ veritaté nõ suscipit absolutè.Aut per appropinquationé , & de hoc proculdubio intédit.Sed nihil infert:quia aut ratio fundatur super ratione medij , & nulla est,quia nõ est verè medium. Aut super ipsa appropinquatiõe naturæ: & tũc nihil aliud est dicere,nisi q quia formæ elemétares sunt imperfectissimæ, & vicinissimæ accidentibus , ideo suscipiunt magis & minus. Et apparet tũc duplex defectus.Primò,q ratio medij non est ad propositũ , vt subtiliter exclusit S.Th.Secundò, quòd ratio assignata est nulla: quia ex hoc q aliquid est imperfectissimũ & infimũ in aliquo genere,nõ excluditur à cõmunibus cõditionibus sui generis, sed potius eo ipso q infra genus cótinetur, illas habet:constat q suscipere magis & minus cõmunis est cõditio generis substantiæ , vt patet in Prædicamẽtis. Taceant ergo & volũtariè fateãtur Auer.esse locutũ,& nõ ex medij ratione,vt tamé loqui se credidit.

¶Tertiò in hac respon-

ARTICVLVS V.

¶Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori vniatur.

373 1.dis.8.q.5. artic.3. ad 2m. & 2. dis.1.q.2. ar.5.cor.& distin.7.et de anima art.8.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua inconuenienter tali corpori vniatur.Materia enim debet esse proportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis.Non ergo conuenienter vnitur corpori corruptibili.

¶2.Præterea, Anima intellectiua est forma maximè immaterialis. Cuius signum est, quòd habet operationem,in qua non communicat materia corporalis. Sed quantò corpus est subtilius, tantò minus habet de materia. Ergo anima deberet subtilissimo corpori vniri,puta igni,& nó corpori mixto & terrestri magis.

¶3.Præterea, Cùm forma sit principium speciei,ab vna forma non proueniunt diuersæ species.Sed anima intellectiua est vna forma. Ergo non debet vniri corpori, quod componitur ex partibus dissimilium specierum.

¶4.Præterea,Perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile. Sed anima intellectiua est perfectissima animarum.Cùm igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter insita tegumenta,puta pilorum loco vestium,& vnguium loco calciamentorum:habeant etiam arma naturaliter sibi data,sicut vngues, dentes,& cornua : ergo videtur, quòd anima intellectiua non deberit vniri corpori imperfecto tanquam talibus auxiliis priuato.

Text. 4. & 5. ¶SED CONTRA est quòd dicit Philosophus in 2.de Anima , quòd anima est actus corporis physici, organici, potentia vitam habentis.

¶RESPONDEO dicendum, q cùm forma non sit propter materiam,sed potius materia propter formã[e]: ex forma oportet rationé accipere quare materia sit talis, & non econuerso. Anima autem intellectiua sicut suprà habitum est, secundum naturæ ordinem infimum gradum in substãtiis intellectualibus tenet:intãtum quòd non habet naturaliter sibi inditam notitiã veritatis,sicut angeli[e],sed oportet quòd eã colligat ex rebus diuisibilibus per viam sensus: vt Diony.dicit 7.cap.de Diui.nomi.Natura autem nulli deest in necessariis.Vnde oportuit,quòd anima intellectiua nó solùm haberet virtutem intelligêdi,sed etiam virtutem sentiendi[e].Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumento[e]. Oportuit igitur animã intellectiuã corpori vniri,quod possit esse cõueniens organum sensus.Omnes autem alij sensus fundantur supra tactum[e].Ad organum autem tactus requiritur,quòd sit medium inter contraria,quæ sunt calidum & frigidum,humidum & siccum, & similia,quorum est tactus apprehésiuus.Sic enim est in potétia ad cõtraria,& potest ea sentire. Vnde quãto organum tactus fuerit magis reductũ ad æqualitatem complexionis,tanto perceptibilior erit tactus. Anima autem intellectiua habet completissimè virtutem sensitiuam : quia quod est inferioris,præexistit perfectius in superiori:vt dicit Diony.in libr.de Diui.nomi. Vnde oportuit corp⁹, cui vnitur anima intellectiua,esse corpus mixtum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem com-

249 368 Quest. 55. artic.2. a 278 281 335 364 & c 455 c

sione San.Tho. ponit opinionem propriam,quòd eleméta remanent nõ actu , sed virtute.Sed aduerte q elementa remanere virtute,potest dupliciter intelligi. Vno modo in forma substãtiali mixti eo modo quo vegetatiuũ est in forma sensitiua: & hæc est opinio Sco.in 2 sen.dis.15.Alio modo, in qualitate, quæ est propria dispositio ad formã mixti:& hæc est opinio S.T.quamuis Opinio Scot.contra viam S.T.sit,& rationi aduersatur:quia nõ est eadem proportio formæ perfectioris , puta sensitiua ad formas specificas elementorum,& ad gradus genericos : vt quémadmodum hos cõtinet, ita illas contineat:quoniam illarum prædicatio sibi repugnat: non auté horũ.Et sensui cõtradicit : quia operatio eleméti nõ æquè perfectè,aut perfectius est in forma mixti : sed longè imperfectior:cui⁹ oppositioné videmus in omnibus virtualiter clausis in formis posterioribus.sensitiuũ enim perfectiori modo operatur opera vegetatiui quam purè vegetatiuũ.quia tamen non est cõtra prçsenté intentioné in qua pluralitaté formarũ excludimus,discutiéda relinquatur in loco proprio:sed hęc sint ad discretionem opinionis Sancti Thomæ dicta.

plexionis[e]. Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris est tactus. Et inter ipsos homines,qui sunt melioris tact⁹,sunt melioris intellectus. Cuius signũ est , quòd molles carne bene aptos mente videmus,vt dicitur in secundo de Anima. a 457

¶AD PRIMVM ergo dicendũ,quòd hanc obiectionem aliquis fortè vellet euadere per hoc,quòd diceret corpus hominis ante peccatum incorruptibile fuisse. Tex.94. Sed hæc responsio non videtur sufficiens. Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit non per naturam, sed per gratiæ diuinæ donum: alioquin immortalitas eius per peccatum sublata non esset , sicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendum est , quòd in materia duplex conditio inuenitur. Vna , quæ eligitur ad hoc quòd sit conueniens formæ: alia, quæ ex necessitate consequitur priorem dispositionem. Sicut artifex ad formam serræ eligit materiam ferream aptam ad secandum dura.Sed quòd dentes serræ hebetari possint, & rubiginem contrahere,sequitur ex necessitate materiæ.Sic igitur & animæ intellectiuæ debetur corpus , quod sit æqualis complexionis. Ex hoc autem de necessitate materiæ sequitur, quòd sit corruptibile. Si quis verò dicat , quòd Deus potuit hanc necessitatem vitare , dicendum est,quòd in constitutione rerum naturalium non consideratur quid Deus facere possit , sed quid naturæ rerum conueniat,vt August. dicit 2. super Genes.ad lite. Ca.1. to.3. Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

¶Ad secundũ dicendum , q animæ intellectiuæ nõ debetur corpus propter ipsam intellectualem operationem secũdum se , sed propter sensitiuã virtuté , quæ requirit organum æqualiter cõplexionatum[e]. Et ideo oportuit animam intellectiuam tali corpori vniri,& nõ simplici elemento vel corpori mixto,in quo excederet ignis secundũ quãtitatem:quia nõ posset esse æqualitas complexionis propter excedenté ignis actiuam virtutem. e 455 Habet auté hoc corpus æqualiter complexionatum quãdam dignitatem , per hoc quòd est remotum à contrariis.In quo quodammodo assimilatur corpori cælesti.

¶Ad tertium dicendũ,quòd partes animalis,vt oculus, manus, caro, & os, & huiusmodi,nõ sunt in specie,sed totũ.Et ideo nõ potest dici propriè loquendo, q sint diuersarum specierum,sed quòd sint diuersarum dispositionum.Et hoc cõpetit animæ intellectiuæ, quæ quamuis sit vna secundum essentiam, tamé propter sui perfectionem est multiplex in virtute[e]. 337 Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partib⁹ corporis,cui vnitur. Et propter hoc videm⁹,q maior est diuersitas partium in animalibus perfectis,quàm imperfectis,& in his quàm in plantis.

¶Ad quartum dicendum,quòd anima intellectiua,quia est vniuersalium comprehensiua,habet virtuté ad infinita[e]. b 306. Et ideo non potuerunt sibi determinari à natura vel determinatæ existimationes naturales , vel etiam determinata auxilia,vel defensionum vel tegumentorum : sicut aliis animalibus, quorum animæ habent apprehensionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horũ omnium homo habet naturaliter rationé & manus:quæ sunt organa organorum[e]: 457 b quia per ea homo potest sibi præparare instrumẽta infinitorum modorum,& ad infinitos effectus.

¶Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum quintum.

Titulus clarus est. ¶In corpore duo. Primò respõdet quæsito vna cõclusione affirmatiuè. Secũdò, ex cõclusione deducit duo corollaria.Cõclusio responsiua est : Corpus cui vnitur aĩa intellectiua, oportet q sit mixtum, & maximè ad æqualitatem reductũ,quale est nostrũ.Probatur sic,Aĩa intellectiua exigit corpus habés has duas cõditiones.ergo.Probatur cõsequentia:quia ex forma accipitur ratio materiæ:qm̃ materia est ppter formã,& nõ econuerso.Antecedens verò quo ad primam partem, s.ly mixtum , probatur sic : Anima intellectiua non habet inditam cognitioné intellectiuam. ergo est etiã sensitiua: ergo exigit corp⁹ organum tactus.ergo mediũ inter cõtraria.ergo mixtum.Antecedens huius probationis pbatur: ex eo q tenet infimũ gradũ in ordine intelligétiũ:ac per hoc est vt pura potétia:vt patet ex supradictis.Prima consequétia pbatur:quia natura nõ deficit in necessariis:acquisitio aũt notitiæ in aĩa , oportet q fiat ex sensib⁹, vt patet: & Dio.cõfirmat. Secũda verò cõsequentia pbatur, quia oés sensus fundãtur super tactũ, vt patet in tertio de Aĩa. Tertia autem probatur: quia organũ tactus debet esse in potentia ad cõtraria calidũ & frigidum,& reliqua tãgibilia.Quarta autem relinquitur per se nota, quia cõstat corpus animalis nõ posse esse mediũ p abnegationé. imò nullũ corpus potest esse in poten

potentia ad tangibilia vt medium per abnegationem. Secunda autem pars antecedentis, scilicet maximè reductum ad æqualitatem, probatur sic: Anima intellectiua habet perfectissimè virtutem sensitiuam: ergo exigit corpus maximè ad æqualitatem reductum. Antecedens probatur: quia inferius perfectius continetur in superiori: vt patet per Dion. consequentia probatur ex eadem radice, quia scilicet vis sensitiua fundatur super actu. Constat enim quòd quanto organum tactus fuerit æqualius, tantò melius percipiet, qui ab excellentijs remotius melius discernit.

374
2. contra c. 71. Et ver. q. 13. ar. 4. cor. Et ma q. 4. art. 4. cor. Et spũ. ar. 3. & de anima art. 9. & art. 10. co & 2. lib. de aña. lec. 3. fin.

¶Corollaria sunt duo. Primum, quòd ex hoc homo præstat tactu cæteris animalibus. Secundum, inter homines meliorem habens tactum est melioris ingenij. Patet sequela huius de primo ad vltimum, & declaratur signo ex secundo de Anima.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum anima intellectiua vniatur corpori mediantibus dispositionibus accidentalibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua vniatur corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. Omnis enim forma est in materia sibi propria & disposita. Sed dispositiones ad formam sunt accidentia quædam. Ergo oportet præintelligi accidentia aliqua in materia ante formam substantialem: & ita ante animam, cùm anima sit quædam substantialis forma.

¶2. Præterea, Diuersæ formæ vnius speciei requirunt diuersas materiæ partes. Diuersæ autem partes non possunt intelligi nisi secundum diuisionem dimensiuarum quantitatum[e]. Ergo oportet intelligere dimensiones in materia, ante formas substantiales, quæ sunt multæ vnius speciei.

¶3. Præterea, Spirituale applicatur corporali per contactum virtutis. Virtus autem animæ est eius potentia. Ergo videtur, quòd anima vnitur corpori mediante potentia, quæ est quoddam accidens.

¶SED CONTRA est, quòd accidens est posterius substantia & tempore, & ratione, vt dicitur in 7. Met. Non ergo forma accidentalis aliqua potest intelligi in materia ante animam, quæ est forma substantialis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd si anima vniretur corpori solùm vt motor, nihil prohiberet, imò magis necessarium esset esse aliquas dispositiones medias inter animam & corpus: potentiam scilicet ex parte animæ, per quam moueret corpus, & aliquam habilitatem ex parte corporis, per quam corpus esset ab anima mobile. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut iam suprà dictum est, impossibile est, quòd aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animam, vel inter quamcunque formam substantialem & materiam suam. Et huius ratio est: quia cùm materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodam, oportet quòd id quod est primum simpliciter in actibus, primò in materia intelligatur. Primum autem inter omnes actus est esse. Impossibile est ergo intelligere materiam prius esse calidam vel quantam, quam esse in actu. Esse autem in actu habet per formam substantialem, quę facit esse simpliciter: vt iam dictum est. Vnde impossibile est, quòd quæcunque dispositiones accidentales præexistant in materia ante formam substantialem, & per consequens neque ante animam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd sicut ex prædictis patet, forma perfectior virtute continet quicquid est inferiorum formarum[e]. Et ideo vna & eadem existens perficit materiam secundum diuersos perfectionis gradus. Vna enim & eadem forma est per essentiam, per quam homo est ens actu, & per quam est corpus, & per quam est viuum, & per quam est animal, & per quam est homo. Manifestum est autem, quòd vnumquódque genus consequuntur propria accidentia. Sicut ergo materia intelligitur perfecta secundum esse ante intellectum corporeitatis, & sic de aliis: ita præintelliguntur prædicta accidentia, quæ sunt propria entia ante corporeitatem. Et sic præintelliguntur dispositiones in materia ante formam, non quantum ad omnem eius effectum, sed quantum ad posteriorum.

¶Ad secundum dicendum, quòd dimensiones quantitatiuæ sunt accidentia consequentia corporeitatem, quæ toti materiæ conuenit. Vnde materia iam intellecta sub corporeitate & dimensionibus, potest intelligi vt distincta in diuersas partes: vt sic accipiat diuersas formas secundum vlteriores perfectionis gradus. Quàuis enim eadem forma sit secundum essentiam, quæ diuersos perfectionis grad[us] materiæ attribuit, vt dictum est, tamen secundum considerationem rationis differt.

¶Ad tertium dicendum, quòd substantia spiritualis, quæ vnitur corpori solùm vt motor, vnitur ei per potentiam vel virtutem. Sed anima intellectiua corpori vnitur, vt forma per suam essentiam. Administrat tamen ipsum & mouet per suam potentiam & virtutem.

¶Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum sextum.

368 IN titulo hoc solùm aduerte, quòd hic est sermo de mediatione informationis: non autem transmutationis tantùm. Itaque non est, vtrum in instanti quo anima recipitur in materia, medient inter ipsam & materiam accidentia aliqua, quibus prius natura, etsi non tempore materia informetur, quàm ipsa forma substantiali. Et est quòd contra Auerr. & vniuersaliter contra omnes ponentes idem numero accidens ingenito & corrupto saluari.

Tex. 4.

¶In corpore duo facit. Primò tractat quid secundùm Plat. respondendum esset, scilicet affirmatiuè. Secundò, quid secundùm determinata: quia negatiuè. Primum de se patet. Secundum est conclusio responsiua: Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis recipitur in materia nullo mediante accidente. Probatur sic: Materia est in potentia ad omnes actus ordine quodam: ergo primò ad esse in actu: ergo ad formam substantialem: ergo prius recipitur forma substantialis: ac per hoc anima, quam quodcunque accidens. Antecedens patet ex 7. Met. prima consequentia probatur: quia esse in actu est actus primus simpliciter. secunda verò: quia sola & omnis forma substantialis facit esse simpliciter. tertia relinquitur per se nota.

Artic. 1.
D. 542.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd dupliciter cauillari potest. Primò quantum ad ordinem, dicendo, quòd materia est primò in potentia ad esse substantiale primitate intentionis, non autem primitate exequutionis, quia primum in intentione est vltimum in exequutione; & ideo prius ordine generationis recipit dispositiones accidentales, quàm formam substantialem. Secundo, quàtum ad secundam consequentiam: quia concesso quòd esse in actu est prius ordine generationis: non sequitur, ergo esse datum à forma substantiali, est prius ordine generationis: sed quòd est sophisma consequentis, quoniam esse in actu communi est omnibus prædicamentis, vt patet 3. Phy. tex. 3. ac per hoc clauditur intrinsecè in esse accidentali, & consequenter faciendo esse quantum, aut quale sit, esse in actu. Et sic nihil aliud concluditur ex hoc, quòd esse est primum actus ordine generationis, nisi quòd prius sit esse in actu, quàm esse tale, quod saluatur etiam in forma accidentali: quia dum calor facit esse calidum, prius natura dat ly esse quàm ly calidum: non ergo ex hoc potest inferri, ergo prius recipit formam substantialem. Sed ad hæc breuiter, & simul dicitur, quòd sermo pręsens principaliter est de ordine generationis: ita quòd materia est in potentia ad omnes actus ordine generationis: ac per hoc ad actum primum ex natura sua ordine generationis est primo ordine generationis in potentia: & consequenter prius recipit illum ordine executionis. Quod autem forma substantialis sit prior accidente ordine generationis, probatur sufficienter in litera ab effectibus earum formalibus; quia scilicet esse in actu est prius quàm esse tale, quod non solùm verificatur, propterea quia in quolibet esse prius intelligitur esse, quàm specificatio eius, vt obiiciendo tactum est, quod est extra propositum: sed necessariò est verum, & intentum in proposito, propterea quia nulla res potest suscipere esse tale, nisi prius natura de ipsa verificetur absolutè, quòd habet esse. Impossibile est enim imaginari domum suscipere esse album, aut pulchrum, nisi imaginemur, quòd domus ipsa est absolutè, seu sine additione aliqua. Si ergo materia secundum se nullum esse in actu habet, impossibile est imaginari, quòd sit talis si non prius natura de ea verificetur, quòd habet esse absolutè, & sine additione aliqua: sed dare esse, ita quòd sine additione aliqua verificetur de aliquo quod est, est proprius effectus formalis formæ substantialis, vt superius declaratum fuit. ergo impossibile est materiam prius recipere accidens quod facit solum esse tale, quàm formam substantialem, quæ facit esse simpliciter, id est sine additione aliqua. Nullum est ergo sophisma arguere ex hoc, quòd esse simpliciter, id est sine additione aliqua, est primus actus ordine generationis. ergo forma substantialis, quia hoc non clauditur intrinsecè in forma accidentali, sed præsuppositiuè, sed in forma substantiali tantùm: & ideo ista est prior ordine generationis. Est autem ratio apparentiæ in argumento: quia esse potest dici absolutè dupliciter. Vno modo per abstractionem & simpliciter & secundum quid: & hoc modo simpliciter dicimus, quòd esse dicitur de esse in omnibus generibus, & sic accipiebatur in argumento, & hoc modo esse nec excludit nec includit simpliciter, aut secundum quid. Alio modo per exclusionem secundum quid, & inclusionem simpliciter: & hoc modo dicimus in actu signato, quòd forma substantialis dat esse simpliciter: & in actu exercito, quòd per formam substantialem ignis est, per calorem verò ignis non est, sed est calidus. Et sic vsus est S. Th. esse simpliciter seu absolutè in proposito. Vnde patet quod diuersimodè sumatur esse, cùm dicitur quòd calor faciendo esse calidum, dat prius esse, quam calidum: & cùm dicitur quod forma substantialis dat esse. Et vtrobique vtimur ly esse absolutè: quoniam ibi esse dicit actum confusè & potentiale ad simpliciter & secundum quid: hic verò dicit actum excludentem secundum quid.

Art. 4.
D. 179.
Artic. 3. & 4.
371
372
Art. 4.

¶In responsione ad primum, aduerte propter instantiam, quæ posset fieri de ordine reali, quòd forma exigit materiam realiter dispositam, & non solùm ordine rationis. Aduerte inquam, quòd formam vniri materiæ dispositæ, potest quadrupliciter intelligi. Primò, dispositionibus præcedentibus ordine durationis. Et sic verificatur, quia immediatè ante instans generationis materia erat summè disposita pro forma introducta. secundò dispositionibus simultaneis: & hoc modo etiam est verum, quia in instanti introductionis formæ substantialis adsunt etiam omnes dispositiones requisitæ in ipsa materia. Tertiò, dispositionibus simultaneis, præsuppositis tamen reali ordine naturæ. Et sic est falsum, formam vniri materiæ dispositæ: quoniam ipsa forma præcedit reali naturæ ordine omnia accidentia: vt in corpore articuli probatum est. Quartò dispositionibus simultaneis & præsuppositis ordine naturæ secundum intellectum. Et hoc modo est verum, non de ipsa forma substantiali absolutè, sed de ipsa secundum posteriorem eius gradum & effectum. Non est quidem verum de ipsa: quia materia secundum seipsum nulla eget dispositione ad hoc vt suscipiat formam substantialem si nihil addatur, quamuis egeat disponi, vt recipiat formam substantialem talem. Est autem verum de ipsa quantum ad vlteriorem gradum: quia vt in litera dicitur formam substantialem vt sic, intelligitur comitari proprietates entis substantiæ: ac per hoc capacem esse corporeitatis, quam comitantur dimensiones, &c. Et sic intelligitur capax mixtionis, quam sua accidentia comitantur: & sic semper forma secundum vlteriorem gradum, & effectum formalem, & accidentia propria perfecta intelligitur aduenire materiæ dispositæ. Vnde patet quòd propositio illa maxima, forma & actus sit in materia disposita, tripliciter verificatur: duobus modis, realiter scilicet, dispositionibus præcedentibus & simultaneis, loquendo vtrobique de ordine durationis: & vno modo secundum rationem, loquendo de ordine naturæ: & hunc tantum posuit hic Sanct. Thom. quia erat obscurus. Et hoc bene memoria in tota hac materia. De qua & materia sequentis articuli vide in commentariis de Ente & essentia, si nostra videre vis.

b
372
375
Locu sup. ar 6. indu. Su. Ca. 5. to. 3

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum anima vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. Dicit enim Augustinus tertio super Genesim ad literam, quòd anima per lucem, id est ignem & aërem, quæ sunt similiora spiritui, corpus administrat. Ignis autem & aër sunt corpora. Ergo anima vnitur corpori humano mediante aliquo corpore.

¶2. Præterea, Id, quo subtracto, soluitur vnio aliquorum vnitorum, videtur esse medium inter ea. Sed deficiente spiritu, anima à corpore separatur. Ergo spiritus, qui est quoddam corpus subtile, medium est in vnione corporis & animæ.

¶3. Præterea, Ea, quæ sunt multùm distantia, non vniuntur nisi per medium. Sed anima intellectiua distat à corpore: & quia est incorporea, & quia est incorruptibilis. Ergo videtur quòd vniatur ei mediante aliquo, quod sit corpus incorruptibile. Et hoc videtur esse aliqua lux cælestis, quæ conciliat elementa, & redigit in vnum.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo de Anima, quòd non oportet quærere si vnum est anima & corpus: sicut neque ceram & figuram. Sed figura vnitur ceræ, nullo corpore mediante. Ergo & anima corpori.

¶RESPONDEO dicendum, quòd si anima secundum Platonicos corpori vniretur solùm vt motor[e], conueniens esset dicere, quòd inter animam hominis vel cuiuscunque animalis & corpus aliqua alia corpora media interuenirent. Conuenit enim motori aliquid distans per media magis propinqua mouere. Si verò anima vnitur corpori vt forma, sicut iam dictum est, impossibile est[d] quòd vniatur ei, aliquo corpore mediante. Cuius ratio est, quia sic dicitur aliquid vnum quomodo & ens. Forma autem per seipsam facit rem esse in actu, cùm per essentiam suam sit actus, nec dat esse per aliquod medium. Vnde vnitas rei compositæ ex materia & forma, est per ipsam formam, quæ secundum seipsam vnitur materiæ, vt actus eius. Nec est aliquid aliud vniens nisi agens, quod facit materiam esse in actu, vt dicitur in octauo Metaphysi. Vnde patet esse falsas opiniones eorum, qui posuerunt aliqua corpora esse media inter animam & corpus hominis. Quorum quidam Platonici dixerunt, quòd anima intellectiua habet corpus incorruptibile sibi naturaliter vnitum, à quo nunquam separatur, & eo mediante, vnitur corpori hominis corruptibili. Quidam verò dixerunt, quòd vnitur corpori, mediante spiritu corporeo. Alij verò dixerunt, quòd vnitur corpori, mediante luce, quam dicunt esse corpus[e], & de natura quintæ essentiæ: ita quod anima vegetabilis vnitur corpori mediante luce cæli syderei, anima verò sensibilis mediante luce cæli crystallini: anima verò intellectualis mediante luce cæli empyrei. Quod fictitium, & derisibile apparet. Tum quia lux non est corpus[e]. Tum quia quinta essentia non venit materialiter in compositionem corporis mixti: cùm sit inalterabilis, sed virtualiter tantùm[e]. Tum etiam, quia anima immediatè corpori vnitur, vt forma materiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de Anima, inquantum mouet corpus. Vnde vtitur verbo Administrationis. Et verum est, quòd partes grossiores corporis per subtiliores mouet. Et primum instrumentum virtutis motiuæ est spiritus, vt dicit Philosophus in libro de Causa motus animalium.

¶Ad secundum dicendum, quòd subtracto spiritu, deficit vnio animæ ad corpus, non quia sit medium, sed quia tollitur dispositio, per quam corpus est dispositum ad talem vnionem. Est tamen spiritus medium in mouendo, sicut primum instrumentum motus.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima distat à corpore plurimum, si vtriusque conditiones seorsum considerantur. Vnde si vtrunque ipsorum separatim esse haberet, oporteret quòd multa media interuenirent. Sed inquantum anima est forma corporis, non habet esse seorsum ab esse corporis[e]: sed per suum esse corpori vnitur immediatè. Sic enim & quælibet forma, si consideretur vt actus, habet magnam distantiam à materia, quæ est ens in potentia tantùm.

¶Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum septimum.

TItulus clarus.

¶In corpore tria. Primò respondet secundum positionem Platonis, & dicit quòd conueniens esset ponere aliquod meritum propter distantiam naturæ animæ à natura corporis: quoniam illa motor incorruptibilis, hoc mobile corruptibile; & ideo medium aliud conuenit. Secundò, quid secundum positionem determinatam, conclusio responsiua, Anima non vniri potest mediante aliquo corpore. Probatur dupliciter. Primò ratione, Forma seipsa immediatè facit formaliter compositum ex se & materia ens in actu: ergo & vnum. Antecedens probatur: quia forma per essentiam suam est actus. Consequentia probatur: quia vnumquodque eodem modo est ens & vnum: Secundò probatur autoritate 8. Metaphysi. Tertiò excludit opiniones oppositas, enumerans tres earum, & tertiam tripliciter excludit. omnia clara sunt in litera.

Tex. 7. to. 1.

¶In responsione ad tertium, aduerte quòd responsio innuit hanc distinctionem, quòd multum distantia dupliciter dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. Primo modo forma & materia multum distant non secundo. Et inter multum distantia primo modo tantùm, non oportet esse medium: sed inter distantia vtroque modo oportet esse media.

371
Art. 1. et præce.
D. 542.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim Philosophus in lib. de Causa motus animalium, Non opus est in vnaquaque corporis parte esse animam: sed in quodam principio corporis existente alia viuere: eo quòd simul nata sunt facere proprium motum per naturam.

¶2. Præterea, anima est in corpore cuius est actus. Sed est actus corporis organici. Ergo non est nisi in corpore organico. Sed non quælibet pars corporis hominis est corpus organicum. Ergo anima non est in qualibet parte corporis tota.

¶3. Præterea, In 2. de anima dicitur, quòd sicut se habet pars animæ ad partem corporis, vt visus ad pupillam, ita anima tota ad totum corpus animalis. Si igitur tota anima est in qualibet parte corporis, sequitur, quòd quælibet pars corporis sit anima.

¶4. Præterea, Omnes potentiæ animæ in ipsa essentia animæ fundantur. Si igitur anima tota est in qualibet parte corporis, sequitur quòd omnes potentię animę sint in qualibet corporis parte: & ita visus erit in aure, & auditus in oculo. Quod est inconueniens.

¶5. Præterea, Si in qualibet parte corporis esset tota anima, quælibet pars corporis immediatè dependeret ab anima. Non ergo vna pars dependeret ab alia, nec vna pars esset principalior quàm alia. Quod est manifestè falsum. Non ergo anima est in qualibet parte corporis tota.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in sexto de Trinitate, quòd anima in quocunque corpore, & in toto est tota, & in qualibet eius parte tota est. Cap. 6. t. 3.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in aliis iam dictum est, si anima vniretur corpori solùm vt motor, posset dici quòd non esset in qualibet parte corporis, sed in vna tantùm, per quam alias moueret. Sed quia anima vnitur corpori vt forma, necesse est, quòd sit in toto, & in qualibet parte corporis. Non enim est forma corporis accidentalis, sed substantialis. Substantialis autem forma non solùm est perfectio totius, sed cuiuslibet partis. Cùm enim totum consistat ex partibus, forma totius, quæ non dat esse singulis partibus corporis, est forma quæ est compositio & ordo, sicut forma domus[e], & talis forma est accidentalis. Anima verò est forma substantialis. Vnde oportet, quòd sit forma & actus non solùm totius, sed cuiuslibet partis. Et ideo recedente anima, sicut non dicitur animal, & homo nisi æquiuocè, quemadmodum & animal pictum vel lapideum, ita est de manu & oculo, aut carne & osse, vt Philos. dicit. Cuius signum est, quòd nulla pars corporis habet proprium opus, anima recedente, cùm tamen omne quod retinet speciem, retineat operationem speciei. Actus autem est in eo, cuius est actus. Vnde oportet animam esse in toto corpore, & in qualibet eius parte. Et quòd tota sit in qualibet parte eius, hinc considerari potest. Quia cum totum sit quod diuiditur in partes secundum triplicem diuisio-

Ar. præc.
508
Lib. 2. de anima tex. 9.

¶Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum octauum.

TItulus clarus est.

¶In corpore. Primò, quòd si secundum positionem Platonis diceretur, scilicet negatiuè respondendum esset. Secundò secundum veritatem dicendo respondet quæsito affirmatiuè. Tertiò ostendit differentem modum quo anima est in toto & partibus, in fine articuli.

Tex. 15.

¶Primum est clarum, quod non ideo repetitum toties est à S. Thoma, vt quasi opinio Platonis vt dubia semper tractaretur, sed vt ostendatur continuè, quanta oritur diuersitas ex illa radice, & confirmetur intentum ex differentia inter vnionem per modum motoris, & per modum formæ.

455
b

¶Quo ad secundum conclusio responsiua est, Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte. Et probatur tali ordine. Primò probatur, quòd anima in toto & in qualibet parte est. Secundò, quòd in toto, & qualibet parte est tota. Primum probatur dupliciter seu tripliciter. Primò ex differentia inter formam substantialem & accidentalem: sic, Dare esse formale toti & non partibus singulis, est conditio propria formæ accidentalis: ergo non conuenit animæ, quæ est forma substantialis. Antecedens declaratur in formis, quæ sunt compositio & ordo. Secundo ex effectu, sic, Recedente anima nec totum nec partes remanent, nisi æquiuocè: ergo anima est actus totius & partium. Antecedens probatur autoritate Philosophi. 7. Metaphysic. & ratione, quæ potest esse tertia probatio seorsum à signo sic, Recedente anima nulla pars corporis retinet proprium opus. ergo non remanet eiusdem speciei: ergo anima erat in eis. Antecedens patet ad sensum. Prima consequentia patet: quia retinens speciem retinet operationem. secunda verò: quia actus est in eo cuius est actus, ac per hoc cum anima recedens sit ille actus partium, quo habebant illa opera: ergo in eis erat. Secundum verò probat tali ordine. Primò distinguit triplicem totalitatem. Secundò comparat eas ad formas in communi. Tertiò applicat quæstionem propositam ad formas habentes omnes totalitates, & soluit eam. Quartò descendit ad intentum respondendo quæsito distinctè.

342
455
369
374
lib. de motu animalium c. 6.
369
e
376
1. dist. 8. q. 5. art. 3. et 2. contra c. 72. & li. 4 ca. 67. fi. et de spũ. ar. 4 & de Anima art. 10. Et opusc. 61. c. 47.
Cap. 7. to. 4.

¶In primo horum ponit triplex totalitas, quantitatiua, essentialis & potestatiua, iuxta triplex genus totius & partium.

Text. 9.

¶In secundo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuam & alias, respectu formarum quo ad hoc quòd illa non inuenitur in formis, nisi per accidens, istæ per se: illa in solis formis, quæ indifferenter respiciunt totum & partes. Istæ non sic: quia perfectio essentiæ & rationis, & esse principium operationis per se conuenit formæ. Ex his sequitur tertia differentia quòd illa non inuenitur in anima, præcipuè animalium perfectorum, Istæ sic: & tenet sequela, quia anima non eadem habitudine respicit totum & partes: quia requirit manifestè diuersitatem in partibus corporis.

¶In tertio dicit tria. Primum est: quòd si fiat hîc quæstio de albedine, id est, forma habente omnes istas totalitates, oportet distinguere de totalitate quantitatiua, &c. Secundum, quod de duabus totalitatibus, scilicet quantitatiua & virtuali, respondendum est negatiuè, quia vna pars est extra aliam: & in maiori quanto est maior virtus. Tertium, quòd de totalitate essentiali respondendum est affirmatiuè.

¶In quarto dicit tria. Primò quòd non oportet distinguere in anima de omnibus totalitatibus, sed essentiali & virtuali tantùm. probatur: quia non est quanta per se, nec per accidens. Secundò respondet quæsito affirmatiuè, quo ad totalitatem essentiæ. Anima secundum essentiam est tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertiò secundum totalitatem virtualem

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem negatiuè scilicet, quòd non est tota in qualibet parte, sed secundum vnam potentiam in vna parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertium principale, ponit differentiam inter modum essendi totã animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differte ait, quòd quamuis totum & quælibet pars conueniant in hoc, quòd anima est in eis vt actus: differunt tamen in modo, quia anima est actus totius, vt per se primo perfectibilis: singularum verò partium vt partium primò perfectibilis.

¶ Circa hæc dicta sunt multa dubia. Primum est, circa totalitatem quantitatiuam, quid sit differens habitudo formæ ad totum & partes, quæ comitatur inextensionem formę.

Aut enim diuersa ista habitudo attenditur penes distinctionem primi perfectibilis à non primo perfectibili in actu. Et hoc non: quia sic omnis forma esset inextensa: quoniam omnis forma respicit totum vt primum perfectibile in actu: partes verò non vt primum perfectibile, sed vt partes primi. Aut penes distinctionem primi perfectibilis & non primo tam actu quam potentia: ita quòd pars nec sit, nec esse possit primum perfectibile à tali forma. Et hoc non: quia sic anima vegetatiua esset inextensa: quoniam sic differenter respicit totũ & partes: quod totum est eius primò perfectibile, & nulla pars eius potest eis respondere vt primò perfectibile: quoniam nulla pars plantæ habet omnia organa plantæ, sine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitione animæ. Aut penes distinctionem perfectibilis à non perfectibili, ita quòd pars sic perficiatur in toto à forma, quòd extra totum non possit esse perfectibilis tali forma. Et hoc non, quia sic forma minimi naturalis esset inextensa: cùm nulla eius pars potest tali forma seorsum perfici. Nullo igitur modo videtur posse intelligi differentem habitudinem ad totum & partes comitari inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuę in forma.

In hoc ar⁹.

¶ Dubium secundò est circa eandem totalitatem: quoniam Sanct. Thom. à communi opinione discordare videtur hoc in loco, eo quòd ponat præter animam intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextensam, scilicet animam sensitiuam animalium perfectorum, cùm tamen vix possit sustineri, quòd anima intellectiua de foris veniens informet secundum esse, & sit inextensa. Tum quia sequitur idem indiuisibile simul moueri & quiescere. Tum quia sequeretur, quòd manus intelligeret, existente ibi essentia animæ, & consequenter intellectu. Voluntariè quoque & absque probatione aliqua dicitur hoc, vt patet in litera, & in secundo contra Gent. cap. 72. quod non decet Philosophum.

¶ Dubium tertiò est circa totalitatem essentialem: quia malè dicitur illam conuenire formis & animæ per se. Quia aut intendis positiue: & sic constat esse falsum, quia non habet partes essentiales, cùm sit simplex. Aut negatiuè. & sic etiam contingit totalitas quantitatiua animæ intellectiuæ. nam caret partibus quantitatiuis, quemadmodum & essentialibus. igitur pari ratione dicendum erat, quòd non habet essentialem totalitatem, sicut nec quantitatiuam.

¶ Ad primum horum dicitur, quod intelligitur secundo modo ista differens habitudo. Sed oportet quòd subintelligatur de totaliter differente, & non secundum quid. Ad cuius euidentiam sciendum, triplex esse genus formarum. Quædam omnino aqualiter respicientium totum & partes, vt primum perfectibile: & tales sunt formæ merè naturales, vt aquæ, ignis & aliorum huiusmodi. Et loquimur de formis quantum est ex parte sui, & de toto & partibus absolutè, & non de tanto toto aut tanta parte: liquet enim quòd forma aquæ quantum est ex se, indifferenter respicit vt primum perfectibile materiam bicubitam & cubitalem, quæ sunt totum & pars: & sic de aliis. Nec instantia de partibus minimi mouere debet: quoniam mutatur totum in tantum, & pars in partem tantam: quod est sophima figuræ dictionis: minimum enim significat totum tantum: & similiter pars eius. Iam autem diximus, quod sermo noster est absolutè comparando formam specificam ad totum & partes vt primò perfectibile. Quædam verò sunt omnino inæqualiter respicientes totum & partes. Et hæc ita totum sibi vendicant vt primum perfectibile, quod nulla pars eorum potest habere rationem non solum primi perfectibilis, sed nec perfectibilis: huiusmodi autem est proculdubio anima intellectiua, & vt videbitur, animæ animalium perfectorum. Nec te moueat, quòd abscissa tibia aut brachio, anima perficit reliquam partem: quoniam secundum veritatem, reliquum corpus, in quo membra principalia restant, non vocatur pars, sed totum imperfectum, quòd in tantum differt à partis ratione, quòd in 7. Meta. Arist. fecerit proprium capitulum de colobo, id est truncato. Quædam autem sunt mediæ formæ, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter respiciunt totum & partes: & hæ sunt quæ sic totum respiciunt vt primò perfectibile, quia partem possunt habere non vt primum perfectibile simpliciter, sed secundum quid. Et tales sunt anima vegetatiua & sensitiua animalium imperfectorum: hæ enim ita totum animatum corpus ex omnibus organis ex propria ratione sibi vendicant vt primò perfectibile, quòd tamen in partibus eius seorsum saluari possit: non vt in primò perfectibili simpliciter, vt accidit in formis naturalibus, sed secundum quid. Et inter has est latitudo, nam vegetatiua saluatur in parte, vt in primo perfectibili secundum quid, id est virtualiter: quoniã pars in eis est totum corpus organicum virtualiter. Sensitiuum autem imperfectorum est in parte vt in primo perfectibili secũdum quid, id est secundum quandam rationem particularem, scilicet secundum rationem corporis. Est enim pars decisa viuens verè quoddam corpus animatum totum: non tamen est verè quoddam totum animal. Vnde cum in litera dicitur, quòd totalitas quãtitatiua inueniatur per accidens in solis formis, quæ indifferentem habent habitudinem ad totum & partes, intelligiturverò ad primũ perfectibile, siue simpliciter siue secũdm quid. Et p oppositũ, quã dicitur illas formas esse inextensas quæ differentem habent habitudinem ad totum & partem: intelligitur vt primum perfectibile, excludendo tam simpliciter quàm secundũ quid. Ita quòd illa totum pars differenter respicit, qua nec potest esse talis formæ primum perfectibile simpliciter, nec secundum quid: & sic est totaliter differens habitudo formæ ad totum & partes. In cæteris verò est aliquo modo conueniens, & aliquo modo differens. Et per hoc patet responsio ad primum dubium.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quod doctrina hic tradita est quidem contra modernorum communem phantasiam, sed non contra philosophicas rationes: parum est autem de horum autoritate curandum. Cùm autem dicitur quod sine ratione hoc est dictum, respondetur quod ratio infinuata est à posteriori: quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinem ad totum & partem ipsa forma ex propria ratione. Si enim habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes, hoc prouenit ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionem totius, iam pars formæ proportionaretur parti corporis: & cum pars quantitatiua formæ sit tota essentia formæ, ergo ipsa forma secundum rationem suæ essentiæ non habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes, sed vtrunque, scilicet tam totum quàm partem respicit proportionatum perfectibile. Et confirmari potest ista ratio: quia forma extensa ex vi solius diuisionis, non desinit esse secundum illam partem quam habet in parte decisa. Imò quæ quodammodo erat per modum potentiæ perfectitur à fit actu seorsum, vt patet in formis naturalibus. ergo à destructione consequentis, si ex sola diuisione pars decisa nò potest retinere eandem speciem: ergo non erat extensa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoque principalis hæc conclusio de animabus animalium perfectorum probari per hoc, quòd forma extensa in maiori est maior, & in minori minor secundum virtutem. Quia in maiori quanto est maior virtus loquendo de virtutibus extensis. In animalibus verò videmus sæpe totum opposítum, eo quòd animalia magni corporis, secundum rationem speciei suæ, videmus debiliora illis eiusdem speciei, quæ sunt commensuratæ magnitudinis: tanquam anima non sufficiente ad tantam corporis molem oppiendam. Non est ergo sine ratione dictum, quòd animæ aliquæ præter intellectiuam sunt tantæ perfectionis, quòd sunt inextensæ, tam per se, quàm per accidens: quanquam potentiæ omnes earum sint extensæ per accidens: qualitates enim sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra inindiuisibiliatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentias. primam quidem: quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum vnius tantum partis, sed totius. & ratio est quia nulla parte est diffinitiuè, id est ita in ea quòd non in alia. Spirituale autem non mouetur per accidens, nisi ad motum illius in quo est diffinitiuè. Et propter hanc eandem rationem angelus non mouetur ad motum cæli, quamuis moueretur ad motum eius, si totum cælum mutaret locum subiectũ. ¶ Secundam verò: quia plus requiritur ad hoc, quòd corpus aliquod denominetur intelligens, quàm quòd sit compositum ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quod ly corpore, supponat pro corpore primo perfecti

perfectibili ab ipsa anima, quoniam oportet esse animal & suppositum quoddam id quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Socrates tantùm.

¶ Ad tertium dubium dupliciter respondetur. Primò, quòd totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rem: & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ. Et ex partibus secundum rationem suæ diffinitionis: & hæc conuenit formis: ita quòd sic totalitas essentialis sumitur positiuè, sed diffribuit pro partibus diffinitionis, non rei: & est dicere quòd est totum essentialiter, id est secundum omnes partes suæ diffinitionis intrinsecas. Secundò dicitur quòd sicut totum idem est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro perfectione essentiali. Vtraque autem totalitas per se conuenit formis.

Quoniam & diffinitur vnumquodque & perfectionem habet ratione formæ. Et vtraque respõsio tangitur in litera prima, vbi dicitur quoddam totum esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ vt diffinitum: & econuerso. Secunda, vbi dicitur, quòd ista totalitas attenditur secundum rationis & essentiæ perfectionem. Et secundum vtranque responsionem dicitur forma tota posse.

Super Quæstionis septuagesimæ septimæ articulum primum.

In titulo nota, ly sit secundum rem.

¶ In corpore vna est conclusio respõsiua negatiuè, dupliciter probata. Conclusio est: Impossibile est animæ sub stantiam esse suam potentiam. Ratio prima est: Operatio animæ non est in genere substantiæ: ergo nec potentia operatiua. Et sic non est substantia. Antecedens probatur, quia hoc est proprium Dei, quòd operatio sit substantia, consequentia probatur: potentia est in eodem genere in quo est actus. probatur: quia actus & potentia diuidunt ens & quodlibet genus entis. Et quia ratio extendit se ad potentiam operati-uam cuiusque creaturæ, ideo sequitur corollariè, imò extensiuè, quòd in solo Deo essentia sit potentia, sicut operatio est subiecta in eo solo. Secunda ratio est ducens ad impossibile, circa quam sic proceditur. Primò ponitur ipsa consequentia cum eius probatione, Si essentia animę esset immediatum principium suæ operationis, semper habens animam, haberet actu opera vitæ: sed hoc est falsum. ergo consequentia probatur dupliciter. Primò, quia anima, secundum essentiam est actus. secundò à simili, sicut semper est viuum. Deinde excluditur obiectio, quæ posset contra probationem consequentiæ adduci: dicendo, quòd anima est actus talis, id est ordinatur ad vlteriorem actum: quia est actus primus, vt dicitur in 2. de Anima. Et hoc excludit dupliciter: primò interimendo, quòd hoc non conueniat animæ secundum essentiam. quod probatur quia secundum essentiam est vltimus terminus generationis. ergo non ordinatur ad vlteriorem actum. Secundò ostendendo quomodo hoc contingit animæ, scilicet secundum quod subest suæ potentiæ. Deinde probat falsitatem consequentis dupliciter. primò experientia, secundò ex diffinitione animæ: deinde infert intentum conclusionem principalem. Et demum eximit radicem rationis pro conclusione intenta: quia scilicet nihil est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

¶ Contra primam rationem arguit Scot. in secundo distinct. 16. quæst. 1. sic, Potentia spectans ad idem genus cum actu est potentia quæ est differentia entis, scilicet potentia obiectiua: ergo æquiuocè infertur ex hac radice de potentiis animæ. Antecedens probatur, quia de potentia obiectiua est vniuersaliter vera illa maxima: de receptiua verò est quasi semper falsa: quia excepto genere substantiæ, vt pluribus subiectum formæ alicuius prædicamenti, non est res illius, sed alterius generis. Consequentia patet: quia potentiæ animæ sunt potentiæ operatiuæ, & receptiuæ, vt in pluribus. Et confirmatur. Tum quia aliter esset processus in infinitum nisi veniretur ab substantiam, quæ esset immediatum receptiuum accidentis. Tum quia 7. Meta. proprium est substantiæ non fieri nisi substantia præsupposita: quantum autem vel quale fit nullo quanto aut quali præexistente, nisi in potentia: ergo substantia est immediatũ principium accidẽtis. Tum quia apud te anima est immediatum principiũ suarum potentiarum, quæ sunt accidentia, vt dicis. Et similiter apud te anima est immediatum receptiuum aliquarum potentiarum, puta intellectus & voluntatis. non ergo proximum principium actiuum siue passiuum, & actus sunt eiusdẽ generis etiam apud te.

¶ Contra secundam rationem arguitur, & impliciter. Pi mò arguit Scotus ibidem contra illam similitudinem sic, Anima est principium viuendi formale: operandi verò effectiuum: ergo non est similis ratio de esse viuorum operari in actu. Antecedens patet: consequentia probatur ex differentia inter hęc genera causarum: quia causa actiua potest esse in primo tantùm abs-que secundo actũ, formalem verò implicat esse absque effectu formali. Secundo arguo cõtra probationem sic, Negatio formalis non infert identicam, sed in istis actus vt sic non est in potentia, & vltimus terminus generationis vt sic non ordinatur ad vlteriorem actum: non est negatio nisi formaliter: ergo ex eis non sequitur, ergo res, quæ est actus: ergo res, quæ est terminus generationis, non ordinatur ad vlteriorem actum, vbi est negatio identica: quod tamẽ in litera infertur, alioquin non habetur intentum.

¶ Præterea, si hoc esset verum, sequeretur quòd calor non esset ipsa potentia calefactiua: & probatur sequela, quia calor secundum suam essentiam actus vt sic, terminat generationem sui. Igitur si ratio in litera facta valet, sequeretur quòd in calore aliud esset essentia eius, & aliud potentia calefactiua, quod est ridiculum. Nec tutatur rationem, si quis dicat quod calor non generatur nisi secundum quid: nihil enim refert terminare generationem simpliciter, vel generationem secundum quid, quo ad hoc quod est esse actum vltimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus inquantum actus est. Et super hac natura sustentatur ratio, quare, &c.

¶ Tertiò specialiter contra illam propositionem fundamentalem, Nihil est in potentia secundum actum inquantum actus est, sic, Potentia actiua fundatur super actu: & ex hoc ipso aliquis potest actiuè, quia est actu: vt patet tertio de Anima, text. 40. & tertio Physic. text. 17. ergo falsum est aliud assumptum etiam formaliter de potentia actiua. hæc igitur ratio non est vniuersalis de omnibus potentiis animæ. Præterea & difficilius omnes habitus animæ secundum idem sunt in actu & potentia operatiua: ergo falsum est, quòd nihil est in potentia secundum id quod est actu. ergo totus iste processus nihil valet. Antecedens patet: quia quilibet habitus est res simplex, nec potest in eo fingi distinctio duarum rerum: quarum altera sit actus & altera potentia: & est essentialiter actus: alioquin non esset per se terminus generationis: & est essentialiter potentia: quia essentialiter ordinatur ad vlteriorem actum, scilicet operari. Igitur omnia tuunt.

¶ Ad euidentiam solutionum recolenda sunt quæ diximus in q. 54. articu. 3. vbi distinctum est de actu & potentia. Dictum est enim quòd inter purum actum &

QVÆSTIO SEPTVAGESIMASEPTIMA, de his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad potentias animæ. Et primò in generali. Secundò in speciali.

¶ Circa primũ quærũtur octo.

¶ Primò, vtrum essẽtia animæ sit in eius potẽtia. ¶ Secundò, vtrum sit vna tantùm potẽtia animæ vel plures. ¶ Tertiò, quomodo potentiæ animæ distinguãtur. ¶ Quartò, de ordine ipsarum adinuicem. ¶ Quinto, vtrũ anima sit subiectum omnium potentiarum. ¶ Sextò, vtrum potentiæ fluant ab essentia animæ. ¶ Septimò vtrũ potentia vna oriatur ex alia. ¶ Octauò, vtrum omnes potentię animæ remanent in ea post mortem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum ipsa essentia animæ sit eius potentia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ipsa essentia animæ sit eius potẽtia. Dicit enim Augustin. in 9. de Trinit. quòd mẽs, notitia, & amor sunt substantialiter in anima, vel (vt idem dicam) essentialiter. Et in 10. dicit, quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna vita, vna mens, & vna essentia.

¶ 2. Præterea, Anima est nobilior quàm materia prima: sed materia prima est sua potẽtia: ergo multo magis anima.

¶ 3. Præterea, Forma substãtialis est simplicior quàm accidẽtalis. Cuius signum est, q forma substantialis non intẽditur vel remittitur, sed in indiuisibili cõsistit. Forma autẽ accidentalis est ipsa sua virtus. Ergo multo magis forma substantialis, quæ est anima.

¶ 4. Præterea, potẽtia sensitiua est, qua sẽtimus, & potentia intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primò sentimus & intelligimus, est anima secundum Philosophũ in 2. de Anima. Ergo anima est suę potentiæ.

¶ 5. Præterea, Quod nó est de essentia rei, est accidens. Si ergo potentia animæ est præter essentiam eius, sequitur quòd sit accidens. Quod est contra Aug. in 9. de Trinit. vbi dicit, quòd prædicta nó sunt in anima sicut in subiecto, vt color aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quãtitas. Quicq d em tale est, nõ excedit subiectũ in quo est. Mẽs autẽ potest etiã alia amare, & cognoscere.

¶ 6. Præterea, Forma simplex subiectum esse non potest. Anima autem est forma simplex, cùm non sit composita ex materia & forma, vt suprà dictum est. Non ergo potentia animæ potest in ipsa sicut in subiecto.

¶ 7. Præterea, Accidens non est principium substantialis differentiæ, sed sensibile, & rationale sunt substantiales differentiæ, & sumuntur à sensu & ratione: quæ sunt potentiæ animæ. Ergo potentiæ animæ non sunt accidentia. Et ita videtur, quòd potentia animæ sit eius essentia.

¶ SED CONTRA est quòd Dion. dicit 11. cap. Cæle. hierar. quòd cælestes spiritꝰ diuiduntur in essentiam, virtutem & operationem. Multo igitur magis in anima aliud est essentia, & aliud virtus, siue potentia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est dicere, quòd essẽtia d animæ sit eius potentia: licet hoc quidam posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quantum ad præsens. Primò, quia cum potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis oportet quòddad idem genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus non est in genere substantiæ, potentia quæ dicitur ad illum actum non potest esse in genere substantiæ. Operatio autem animæ non est in genere substantiæ, sed in solo Deo, cuius operatio est eius substantia. Vnde Dei potentia, quæ est operationis principium, est ipsa Dei essentia. Quod non potest esse verũ neque in anima, neque in d aliqua creatura, vt suprà etiam de angelo dictum est. Secundò hoc etiã impossibile apparet in anima, nam d anima secundum suam essentiam est actus. Si ergo ipsa essentia animæ esset immediatum operationis principium, semper habẽs animam actu, haberet opera vitæ, sicut semper habens animam actu est viuum. Non enim inquantum est forma, est actus ordinatus ad vlteriorem actum, sed est vltimus terminus generationis. Vnde quòd sit i potentia adhuc ad aliũ actum, hoc nó competit ei secundum suam essentiam, inquantum est forma, sed secundum suam potentiame. & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potentiæ, dicitur actus primus ordinatus ad actum secundum. Inuenitur autem habens animam non semper esse in actu operum vitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, quòd est actus corporis potentia vitam habentis, quæ tamen potentia non abiicit animam. Relinquitur ergo, quòd essentia animæ non est eius potentia. Nihil enim est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Aug. loquitur de mẽte, secũdũ quod nosc it se, & amat se. Sic ergo notitia & amor inquantũ referuntur ad ipsa, vt cognitã & amatam, subsțantialiter vel essentialiter sunt

Universidad de De
Biblioteca

putam potentiam mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ, sic quòd quędam sunt essentialiter in genere actuum, quędam verò essentialiter in genere potentiarum: de quibus tantùm in hac materia est sermo. Et quia obiicientes diuertunt ab his, nec discernunt inter per se & per accidens, ideo falluntur. Vnde ad singula veniendo: cum in prima ratione dicitur, quod potentia & actus sunt in eodem genere, intelligitur de potentia essentialiter ordinata ad talem actum: siue sit receptiua, siue actiua, vt patet in 12. Metap. text.26. Nec contra hoc aliqua instantia adducitur. Non enim obstat, quòd res vnius prædicamenti sit immediatum receptiuum rei alterius, quoniam nullum prædicamétum est essentialiter potétia respectu alterius: sed, vt patet in loco allegato, in quolibet prædicamento est propria potentia illius generis. Nec sequitur processus in infinitum: quoniam actus cuiusque generis respondet propriæ potentiæ, vt essentialiter ad se ordinatæ: illi verò potentiæ non respódet alia præcedens potentia essentialiter ad illam ordinata: quoniam ipsa est essentialiter in genere potentię: & si aliquid actualitatis habet non nisi quédam actus modum habet: puta quia inest alteri, & ad hoc sufficit quòd habeat receptiuum in quo sustentetur, absque hoc quòd essentialiter ordinetur, ad hoc, & sic est status in re alterius generis, puta substantia. Et nisi sic dicatur, non potest euadi, quin substantia sit reductiuè in genere accidentis. Et per hoc patet etiá responsio ad illud 7. Metaph. quia fatemur substantiam esse immediatum principiú quátitatis: loquendo de principio receptiuo, nó

395

Loco cit. in arg.

277 c

D.6.1.

Lib.2. de Anima text. 24.

in anima: quia ipsa substátia vel essétia animæ cognoscitur & amatur. Et similiter intelligendum est ꝙ alibi dicit: quòd sút vna vita, vna mens, vna essentia[e]. Vel, sicut quidá dicút, hęc locutio verificatur secundum modú, quo totú potestatiuum prædicatur de suis partibus, quod mediú est inter totú vniuersale, & totum integrale. Totum enim vniuersale adest cuilibet parti secúdum totam suam essentiam & virtutem, vt animal homini & equo, & ideo propriè de singulis partibus prædicatur. Totum verò integrale nó est in qualibet parte, neque secundú totam essentiá, neq; secundum totá virtutem. Et ideo nullo modo de singulis partib⁹ prędicatur. Sed aliquo modo licet impropriè de omnibus simul: vt si dicamus, ꝙ paries, tectum & fundamentum sunt domus. Totum verò potétiale adest singulis partibus secúdum totá suam essentiam, sed non secundú totam virtutem. Et ideo quodammodo potest prædicari de qualibet parte, sed non ita propriè, sicut totum vniuersale. Et per hunc modum Augu. dicit, quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna animæ essétia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus, ad quem est in potentia materia prima, est substantialis formae. Et ideo potentia materiæ non est aliud quàm eius essentia.

¶ Ad tertiú dicendum, quòd actio est compositi, sicut & esse. Existétis enim est agere. Compositum autem per formá substantialem habet esse substantialiter: per virtutem autem, quæ consequitur formam substantialem, operatur. Vnde sic se habet [d] forma accidentalis actiua ad formam substantialem agentis, vt calor ad formam ignis, sicut se habet potentia animæ ad animam.

¶ Ad quartum dicendú, ꝙ hoc ipsú ꝙ forma accidentalis est actionis principiú, habet à forma substátiali. Et ideo forma substantialis est primú actionis principiú, sed nó proximú. Et secundú hoc Philosophus dicit ꝙ id, quo intelligimus & sentimus, est anima.

autem essentialiter ordinato ad illam. Quamuis illa authoritas non sit ad propositum: quia si adducitur quo ad principium passiuum, constat quod par est ratio de substantia, & quanto, & quali: quia quodlibet eorum fit ex non tali in actu, sed in potentia tantùm. Si quo ad principium actiuum, differentia non verificatur, nisi respectu emanationis rerum ab intelligentiis: quæ sunt causæ æquiuocæ, à quibus cùm deriuentur substantia, quantitas, & qualitas, &c. ipsa tamen non sunt quantæ, nec quales nisi virtualiter: substantiæ autem sunt actu. Cætera nanque agentia, sicut substantiæ sunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præsens est de propriis principiis, non de communibus æquiuocis. Similiter non obstat, quod anima sit principium suarum passionum quas ponimus accidentia: quia nec actiuum, nec passiuum earum est principium essentialiter ad eas ordinatum: sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quòd sustentat eas inhærentes sibi.

¶ Ad ea verò, quæ primò contra secundam rationem adducta sunt, dicitur dupliciter. Primò, quòd in litera illa similitudo adducitur, non ad probandum, sed declarandum. Secundò, quòd licet non sit simile quo ad genus causæ: est tamen simile quo ad actum vel potentiam: quod solum erat ad propositum. Et cum contra hoc dicitur, quòd causa efficiens potest esse sine actu secundo, non autem formalis: respondetur quòd licet hoc sit verum simpliciter & in communi, non tamen est verum in causa actiua; cuius actio sequitur immediatè actum secundum, quod est actus: quoniam ab actu inquantum actus, non prouenit potentia. constat autem quòd esse in actu primò tantùm, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶ Ad id, quòd secundò obiicitur, in quo stat tota vis, dicitur, quòd quamuis absolutè negatio formalis non inferat identicam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationum. Dico oppositarum, propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quæ secundum quid sapiunt rationes eorum, huiusmodi autem sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ animæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opponi: & similiter esse terminum vltimum generationis & ordinari ad vlteriorem actum, opponuntur: & vtrunque inuenitur in anima essentialiter: ergo secundum diuersa: igitur primum secundum substantiam, & reliquum secundum accidens coniunctum. Non sic autem est de potentia receptiua, aut actiua seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potentia propter hoc: vt patet ex dictis.

¶ Ad ea, quæ tertiò obiiciuntur, dicitur quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primò pro proximo operationis principio effectiuo vt quo: & sic argumentum concluditur, sed non propriè sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfectè. Et ideo propriè loquendo talis potentia actiua non potentia, sed principiú actiuum vocatur. Secundò pro proximo operationis effectiuo principio vt quo, habente statum potentię, & tunc habet completè rationem potentiæ actiuę, & sic sumitur in proposito, vbi propriè loquimur. Primo modo calor est potentia calefactiua, secúdo modo, nó. Et vniuersaliter nulla res est propriè potétia actiua, nisi sit talis ꝙ sibi conueniat quandoque esse í actu primo tantú: hoc enim est habere statú potentiæ: vt patet in 9. Metaphy. tex. nono vel septimo. Vnde propriè loquendo ad primá obiectioné dicitur, ꝙ aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potétia actiua: illud enim simpliciter sequitur actú, & nó opponitur illi. De hac verò distinguendú est: quia duo includit, scilicet rationé causandi & conditioné: & quo ad rationem causádi dicit actum inquantum actus est: quo ad códitionem dicit potétiam inquantum potétia est. Et ideo in solo actu permixto potétiæ inuenit propria potétia actiua, quamuis in Deo súmę recipiatur potétia, id est principiú actiuú. At si minus consonum doctrinæ sancti Thomæ videtur: ꝙ ad cópletam rationem potétiæ actiuæ spectet potentialitas: dicito quòd huiusmodi potétialitas est de ratione potentiæ actiuæ essétialiter, id est entis, quod ad hoc per se primò est institutum vt sit potentia actiua: & hoc sufficit proposito, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

d 376

D.24.

D.101.

D.1132.

In cor.

In solu. ad 1.

D.1136.

a d 366

Loco cit. in arg.

a 389

¶ Ad secúdá auté obiectioné omniú difficillimá, quia affert permixtionem actus essétialis, & potétiæ essentialiter absque distinctione reali: dicendum est, quòd habere permixtionem actus & potentiæ essentialiter, contingit dupliciter: scilicet per se primò, & per accidens, seu per aliud: & ꝙ sermo noster est de habente hæc per seipsum, & non de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac meritò hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & non ex se per oppositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa propria: modo constat, quòd habere in se hæc duo, actum essentialiter & potentiam essentialiter animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipso quòd est actus primus, est eius diffinitio. Et consequenter in ipsa ponenda est propria causa huius permixtionis, quæ vt ex dictis patet, est distinctio generica actus à potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitui verò cuicunque non conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc enim habent habitus, & reliqua quæ in anima sunt, quòd non semper vigilent, sed quandoque sint vt somnus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signum est, quòd in solis qualitatibus animæ hæc permixtio inuenitur. Et confirmatur ex diffinitione habitus 3. de Anima text. & có. 17. habitus est quo quis vtitur cùm vult. vbi libertas animæ ponitur causa vigiliæ & somni ipsius habitus. Nec obstat, quòd leue non semper ascendat. Quoniam deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est: quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cùm in eis non sit talis permixtio actus & potentiæ, nisi ratione subiecti: consequens est quòd hæc instantia non sit contra rationem factam, quæ causa permixtionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, assignat distinctionem realem permixtorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo.

¶ Ad ea, quæ quartò obiiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ generationem per se terminant, & sunt tamen proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentiæ actiuæ, vel passiuæ, vt de calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vt pote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt propriæ potentiæ non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, vt de habitibus patet ex dictis.

¶ In tertio argumento & eius respósione diligenter aduerte, & accipe hinc quòd apud S.Thomam cùm accidens dicitur agere in virtute substantiæ, est constructio intransitiua, id est, est ipsa virtus substantiæ: huc enim tendit tota responsio, quòd accidentalis vis non sua, sed substantiæ est virtus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositi: quod substantiali forma est, & accidentali vt virtute operatur. Non ergo fingas intentionalem aliquam formam, qua accidens salues agere in virtute substantię, vt quibusdam visum fuit.

¶ Super

¶ Ad quintum dicendum, quòd si accidens accipiatur secundú quòd diuiditur contra substantiam, sic nihil potest esse medium inter substantiá & accidése, quia [d] diuidútur secundú affirmationem & negationem, scilicet secundú esse in subiecto, & non esse in subiecto. Et hoc modo, cum potétia animæ non sit eius essentia, oportet ꝙ sit accidens: & est í [d] secúda specie qualitatis. Si verò accipiatur accidens secundum quod ponitur vnum quinque vniuersalium, sic aliquid est mediú inter substantiam & accidens. Quia ad substantiam pertinet quicquid est essentiale rei. Non auté quicquid est extra essentiam, potest sic dici accidens, sed solùm id, quod nó causatur ex principiis essentialib⁹ speciei. Proprium enim non est de essentia rei, sed [d] ex principiis essentialibus speciei causatur. Vndé medium est inter essentiá & accidés, sicut dictum est. Et hoc modo potentiæ animæ possunt dici mediæ inter substantiam & accidés, quasi proprietates animæ naturales. Quod autem Augustinus dicit, quòd notitia & amor non sunt in anima sicut accidétia in subiecto, intelligitur secú dum modum prædictum, prout comparantur ad animam, nó sicut ad amantem & cognoscentem, sed prout comparátur ad eam sicut ad amatam & cognitam. Et hoc modo procedit sua probatio. Quia si amor esset in anima amata sicut in subiecto, sequeretur quòd accidens transcéderet [d] suum subiectum: cùm etiam alia sint amata per animá.

¶ Ad sextum dicendum, ꝙ anima licet non sit composita ex materia & forma, habet tamen aliquid de potétialitate admixtum: vt suprà dictum est[e]. Et ideo potest dici subiectum accidentis. Propositio autem inducta locum habet in Deo, qui est actus purus. In qua materia Boët. eam introducit.

¶ Ad septimum dicendú, quòd rationale & sensibile, prout sunt differentiæ, nó sumuntur à potentiis sésus & rationis: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali[e]. Quia tamen

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria. Primò proponitur conclusio responsiua affirmatiuè. Secundò probatur in communi. Tertiò in speciali de hominis anima. conclusio est, Necesse est ponere in anima plures potétias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus, Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Ille quia ad paucum bonum, paucis eget consequenter motibus. Isti graduantur, quòd aliqui multis, aliqui paucis, aliqui nullo motu perfectum habent: & quanto à pluralitate receditur, tantò perfectior gradus: ergo rationabiliter accidit, quòd res infra hominem paucis motibus, & consequenter potétiis, homo multis, angelus paucis, De⁹ nullo eget motu aut potentia. Antecedens patet ex secundo Cæl. text.62. & declaratur exemplo sanitatis. Consequentia probatur: quia infra hominem res ad particulare quoddá bonum ordinantur, homo autem & superiora ad vniuersale: quia ad ipsam beatitudinem in seipsa, & homo infimú tenet locum inter capacia beatitudinis. Deinde affertur ratio specialis de Anima humana: quia est in confinio spiritualium & corporaliú, ergo habet vtrarunque potentias. tenet sequela ex ratione medij & compositi.

¶ Circa istam rerú graduationem essent multa discutienda, quæ in 2. Cæli require in loco proprio: hoc tamen hîc aduerte quòd ista graduatio fit secundum ordinem causæ finalis: & quia ex fine potissimum mediú súmitur in redditione causarum rerú naturalium, vt patet in 1. Physic. ideo hoc ratio persuadere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæsiti assignans. Quoniam cùm natura agat propter finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit: ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

278 1. contra c. 72. fin. Et q. de Anima ar.3. et 1. lib. de anima fi. & li.2. l. 2. fi.

q.76. art.3. & 4.

Tex.13. & sequent. & tex.27.

c 168

formæ substantiales, quæ secundum se sunt nobis ignotæ, innotescunt per accidentia, nihil prohibet interdum accidentia loco differentiarum substantialium boni.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum sint plures potentiæ animæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sint plures potentiæ animæ. Anima enim intellectiua maximè ad diuinam similitudinem accedit: sed in Deo est vna & simplex potentia: ergo & in anima intellectiua.

¶ 2. Præterea, Quanto virtus est superior, tantò est magis vnita: sed anima intellectiua excedit omnes alias formas in virtute: ergo maximè debet habere vnam virtutem, seu potentiam.

¶ 3. Præterea, Operari est existentis in actu. Sed per eandem essentiam animæ homo habet esse secundum diuersos gradus perfectionis vt suprà habitum est. Ergo per eandem potentiam animæ operatur diuersas operationes diuersorum graduum.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 2. de Anima ponit plures animę potentias.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere plures animæ potentias. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ, sicut Philosophus dicit in 2. de Cæ. quæ sunt in rebus infima, non possunt consequi perfectam bonitatem, sed aliquam imperfectam consequuntur paucis motibus. Superiora verò his adipiscuntur perfectam bonitatem motibus multis. His autem superiora sunt, quæ adipiscuntur perfectam bonitatem motibus paucis. Summa verò perfectio inuenitur in his, quæ absque motu perfectam possident bonitatem. Sicut infimè est ad sanitatem dispositus, qui non potest perfectam consequi sanitatem, sed aliquam modicam consequitur paucis remediis. Melius autem dispositus est, qui potest perfectam consequi sanitatem, sed remediis multis: & adhuc melius, qui remediis paucis: optime autem, qui absque remedio perfectam sanitatem habet. Dicendum est ergo, quòd res, quæ sunt infra hominem, quædam particularia bona consequuntur. Et ideo quasdam paucas & determinatas operationes habent & virtutes. Homo autem potest consequi vniuersalem & perfectam bonitatem: quia potest adipisci beatitudinem. Est tamen in vltimo gradu, secundum naturam eorum quibus competit beatitudo[e]. Et ideo multis & diuersis operationibus & virtutibus indiget anima humana[e]. Angelis verò minor diuersitas potentiarum competit. In Deo verò non est aliqua potentia vel actio præter eius essentiam. Est & alia ratio quare anima humana abundat diuersitate potentiarum, videlicet quia est in confinio spiritualium & corporalium creaturarum. Et ideo concurrunt in ipsa virtutes vtrarumque creaturarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendú, quòd in hoc ipso magis ad similitudinem Dei accedit anima intellectiua quàm creaturæ inferiores, quòd perfectam bonitatem cósequi potest, licet per multa & diuersa. In quo deficit à superioribus.

¶ Ad secundum dicendum, quod virtus vnita est superior, si ad æqualia se extendat. Sed virtus multiplicata est superior, si plura ei subiiciantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnius rei est vnum esse substantiale, sed possunt esse operationes plures. Et ideo est vna essentia animæ: sed potentiæ plures.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum potentiæ distinguantur per actus & obiecta.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd potentiæ nó distinguantur per actus & obiecta. Nihil enim determinatur ad speciem per illud, ꝙ posterius vel extrinsecum est. Actus autem est posterior potentia, obiectum autem est extrinsecum. Ergo per ea potentiæ non distinguuntur secundum speciem.

¶ 2. Præterea, Contraria sunt, quæ maximè differunt. Si igitur potentiæ distinguerétur penes obiecta, sequeretur quòd contrariorum non esset eadem potentia. Quod patet esse falsum ferè in omnibus. Nam potentia visiua eadem est albi & nigri, & gustus idem est dulcis & amari.

¶ 3. Præterea, Remota causa, remouetur effectus: si igitur potentiarum differentia esset ex differentia obiectorum, idem obiectum non pertineret ad diuersas potentias, quod patet esse falsum. Nam idem est, quod potentias cognoscitiua cognoscit, & appetitiua appetit.

¶ 4. Præterea, Id ꝙ per se est causa alicuius, in omnibus causat illud. Sed quædam obiecta diuersa, quæ pertinent ad diuersas potentias, pertinent etiam ad aliquam vnam potentiam. Sicut sonus & color pertinét ad visum & auditum, quæ sunt diuersæ poten-

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ articulum tertium.*

Titulus. aduerte tres terminos. Primò ly distinguantur. quæritur enim vtrum distinguantur: & non, vtrum manifestentur distinctè. Et rursus quæritur de distinctione formali per se directè, de reali autem consequenter: quia sequitur ad eam, supposita distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundò ly per: quia ly per notat causalitatem. Tertiò ly actus & obiecta in numero plurali: quia denotat eorum diuersitatem: Ita quòd non quæritur, vtrum obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed vtrum diuersitas obiectorum, & actuum sit causa distinctionis essentialis potentiarum animæ.

¶ In corpore duo. conclusio responsiua affirmatiuè. secundò modificatio vnius termini in conclusione positi, scilicet diuersitas obiecti.

¶ Conclusio est: Potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem. Et quoniam duas subordinatas causas conclusio hæc assignat, scilicet diuersitatem actuum & diuersitatem obiectorum; probatur quo ad vtranque causam simul sic, Potentia essentialiter seu secundum id quod est ordinatur ad actum, ergo eius ratio sumitur ex actu: ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum, ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima verò consequentia probatur sic. Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti, ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit. consequentia nota, & assumptum probatur, diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ: sed vterque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuę sic, Obiectum est efficiens actum illius, ergo specificat illum: quo ad actum verò actiuæ sic, Obiectum est finis seu proprius terminus actus illius, ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio à principio, aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut à calore calefaciente, aut à calore terminante eam speciem habet, & similiter frigefactio, &c.

¶ Quo ad secundú: quia vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarum est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex: ideo in litera subditur, quòd in proposito non est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tantùm de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis formalis quę per se primò obiicitur potentiæ: & manifestatur exemplariter. Quæ autem dicátur per se differétiæ alicuius in 7. Metaphy. & 6. Topi. dicitur. In litera autem exemplariter manifestátur in differentiis animalis: & ad propositum in differentiis sensibilis vt sic.

c 174

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, scito quòd potentias distingui per actus & obiecta, quadrupliciter intelligi potest: Primò, quòd ly per, denotet differentiá distinctiuam, ita quòd actus sint principia quibus formaliter, vt propriis differentiis potentiæ distinguuntur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idem est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essétialiter. Secundò, quòd ly per, denotet principium declaratiuum tátùm: ita quòd sit sensus quòd potentiæ distinguútur per actus, id est manifestátur distinctè, per actus & obiecta à posteriori. Et hæc opinio processit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus vt effectus sunt potentiarum, & vt fines sunt earum, eo ꝙ, vt dicitur in secundo Cæli. text.17. vnúquodque est propter suam operationé. Si enim hác distinctionem considerasset, cùm ex 2. Physic. expressè habeat ꝙ rerú naturaliú optima redditur ratio à priori, cú ex fine sumitur, distinctioné potentiarú per actus nó dixissent esse à posteriori, sed à priori: vt responsio ad primum S.Thom. hîc explicat. Tertiò, quòd ly per, denotet principium distinctiuum omnino extrinsecum. Ita quòd potentiæ distinguuntur per actus & obiecta, vt per causas extrinsecas, puta finalem & efficientem. sicut vniuersaliter de aliis rebus possumus dicere quòd distinguuntur per suas causas omnes in suo genere causandi per formalem, scilicet intrinsecè, & effectiuam extrinsecè, &c. Et horum opinio quamuis magis veritati propinqua sit, eam tamen non penetrauit. Tum quia nihil singulare à patribus accepissemus: qm̃ de quibusdá tantùmodo entibus specificarunt, ꝙ distinguuntur per actus & obiecta, hoc enim de potentiis & habitibus singulariter tradiderunt. Tum quia horum entiú naturá perspicuè non attingit. Vnde est quarta opinio quòd ly per, denotet principium diffinitiuum extrinsecum quidem à re, sed intrinsecú diffinitioni rei. Ita quòd potentiæ distinguuntur per actus à priori: non tanquam per differentias, nec tanquam per causas omnino extrinsecas, sed tanquam per causas inclusas necessariò in diffinitionibus primis earum. Inclusas autem dico per additamentú, eo modo quo alterum correlatiuum cadit in diffinitione alterius. Et fundamentum huius est id quod in antecedente assumitur, in litera scilicet. Quia potentia secundum id quod est, ad actum dicitur, & est, id est, quia potentia secundum suam entitatem non est res absoluta ab actu & obiecto, quamuis sit res absoluta à termino, & propterea non est in genere relationis. Imaginamur enim secundum diuum Tho. quòd potentiæ & habitus, & alia huiusmodi sunt entitates quædam mediæ inter absolutas omnino & respectiuas totaliter. Ita quòd non

379 1.dist.17.q.1.ar.4.cor. Et 2.dist. 44.q.2.ar.1.cor Et q. de anima. ar.13. & q. de anima. le.2. principio. & lect. 6. cor 2. & le. 8. co. 1. & 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

tiæ, & tamen pertinent ad vnam potentiam sensus cōmunis. Non ergo potentiæ distinguuntur secundum differentiā obiectorum.

¶SED CONTRA, Posteriora distinguuntur secūdum priora. Sed Philosophus dicit 2. de Anima, quòd priores potentiis actus & operationes secundum rationem sunt. Et adhuc his priora sunt opposita siue obiecta. Ergo potentiæ distinguuntur secundum actus & obiecta.

¶RESPONDEO dicendum, quòd potentia, secundum illud quòd est potentia ordinatur ad actum. Vnde oportet rationē potētiæ accipi ex actu, ad quem ordinatur: & per cōsequens oportet ꝙ ratio potentię diuersificetur vt diuersificatur ratio actus. Ratio autem actus diuersificatur secundum diuersam rationē obiecti, omnis enim actio vel est potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Obiectum autem comparatur ad actum potētiæ passiuæ, sicut principium, & causa mouens. Color enim, inquantū mouet visū, est principium visionis. Ad actum autem potentiæ actiuæ cōparatur obiectum, vt terminus & finis[e]. Sicut augmentatiuæ virtutis obiectū est quantū perfectū, quod est finis augmenti. Ex his autem duobus actio speciem recipit, scilicet ex principio, vel ex fine seu termino. Differt enim calefactio ab infrigidatione, secūdū ꝙ hæc à calido, scilicet actiuo ad calidum, illa autem à frigido ad frigidū procedit: vnde necesse est, quòd potētię diuersificentur secundū actus & obiecta. Sed tamen considerandum est, quòd ea, quæ sūt per accidens, non diuersificant speciē. Quia enim coloratum accidit animali, nō diuersificantur species animalis per differentiam coloris, sed per differentiam eius, quod per se accidit animali: per differētiā scilicet animę sensitiuę, quę quandoq; inuenitur cum ratione, quādoq; sine ratione. Vnde rationale & irrationale, sunt differētiæ diuisiuæ animalis diuersas eius species cōstituentes. Sic igitur nō quæcunq; diuersitas obiectorum diuersificat potentias animæ, sed differētia eius, ad quod per se potētia respicit[e]. Sicut sensus per se respicit passibilem qualitatem, quę per se diuiditur in colorē, sonū & huiusmodi. Et ideo alia potētia sensitiua est coloris, scilicet visus, & alia soni, scilicet auditus. Sed passibili qualitati aut colorato accidit esse musicū, vel grammaticū, vel magnum & paruum, aut hominem vel lapidem. Et ideo penes huiusmodi differentias potentiæ animæ non distinguuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd actus[d] licet sit posterior potentia in esse, est tamen prior in intentione, secundum rationem sicut finis agentis[e]. Obiectum autem licet sit extrinsecum, est tamen principiū vel finis actionis. Principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei.

¶Ad sec^dm dicēdū, ꝙ si potētia aliqua per se respiceret vnū cōtrariorū sicut obiectū, oporteret ꝙ cōtrariū ad aliā potētiā pertineret. Sed potentia animæ non per se respicit propriam rationem contrarij, sed communem ratione vtriusque cōtrariorum. Sicut visus nō respicit rationē albi, sed rationem coloris. Et hoc ideo, quia vnū contrariorum est quodāmodo ratio alterius, cum se habeant sicut perfectum & imperfectū.

¶Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est subiecto idem, esse diuersū secundum rationem. Et ideo potest ad diuersas potentias animæ pertinere.

¶Ad quartum dicendum, quòd potētia superior per se respicit vniuersaliorem rationem obiecti, quàm potentia inferior: quia quanto potentia est superior, tāto ad plura se extendit. Et ideo multa cōueniunt in vna ratione obiecti, quā per se respicit superior potentia, quæ tamen differunt secūdum rationes, quas per se respiciunt inferiores potētiæ. Et inde est, quòd diuersa obiecta pertinēt ad diuersas inferiores potentias, quæ tamen vni superiori potentiæ subduntur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in potentiis animæ sit ordo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in potētiis animæ non sit ordo. In his enim quæ cadunt sub vna diuisione, non est prius & posterius, sed sūt naturaliter simul: sed potentiæ animę contra se inuicē distinguuntur: Ergo inter eas non est ordo.

¶2. Præterea, Potentię animæ comparātur ad obiecta, & ad ipsam animam. Sed ex parte animæ inter eas non est ordo: quia anima est vna. Similiter etiā ex parte obiectorum, cum sint diuersa & penitus disparata, vt patet in colore & sono. in potentiis ergo animæ non est ordo.

¶3. Præterea. In potētiis ordinatis hoc inuenit, ꝙ operatio vnius depēdet ab operatione alterius. Sed actus vnius potētiæ animæ nō depēdet ab actu alterius. Potest enim visus exire in actū absq; auditu, & ecōuerso. Nō ergo inter potentias animæ est ordo.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus in 2. de Anima, cōparat partes, siue potentias animæ figuris. Sed figuræ habēt ordinem adinuicem. Ergo & potentiæ animæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cū anima sit vna, potentiæ verò plures, ordine autē quodam ab vno in multitudinem procedatur: necesse est inter potentias animæ ordinem esse. Triplex autem ordo inter eas attenditur. Quorum duo cōsiderantur secundum dependentiam vnius potētiæ ab altera. Tertius autem accipitur secundum ordinem obiectorum. Dependentia autem vnius potentiæ ab altera dupliciter accipi potest. Vno modo secundum naturæ ordinem, prout perfecta sūt naturaliter imperfectis priora. Alio modo secūdum ordinem generationis & temporis[e], prout ex imperfecto ad perfectum venitur. Secundum igitur primum potentiarum ordinem potentiæ intellectiuæ sunt priores potentiis sensitiuis. Vnde dirigunt eas, & imperant eis. Et similiter potentiæ sensitiuæ hoc ordine sunt priores potentiis animæ nutritiuæ.

Tex. 31. — Infra art. 7. cor. et de anima ar. 13. ad secundum. — Tex. 30. & 31.

per aliquid superadditum, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad actus: ita quod absque eis intelligi etiam in prima operatione intellectus non possint. Non quia differentiæ earum sint, sed quia earum differentiæ sumuntur ab ordine ad illos; ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed trāscendente. Et hæc est radix prima, & vltima in resolutione tam in hac materia quàm in similibus, scilicet de motu, de materia prima, de actione & passione, habitu, &c. Et hoc stante patent omnia in litera. Vnde non oportet afferre aliter obiectiones aliorū, nec aliter examinare hæc. Omnia enim ex hoc vno pendent: quòd potentia, actio, & passio, & huiusmodi entia, essentialiter specificātur, esse & vnitatem & diuersitatem habēt ex intrinseca quidem differentia, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agente, siue vel actu. Et hæc si vis, in proposito intelligere, imaginare naturam agere propter finē, & producere potentias proportionatas actibus intentis. Ideóque tales facere potentias: quia tales actuum quidditates exigant; & non econuerso. & quia potentias non accidētaliter ordinat ad actus, consequens est, ꝙ ideo potentiæ sint tales essētialiter: quia actus exigit eas tales secundum essentiam: & sic nō abstrahunt essentialiter à transcēdenti ordine ad actus. Aduerte hic, ꝙ de potētiis animæ possimus dupliciter loqui. Vno modo, inquantum potentiæ sunt: & sic est totus sermo præsens. Alio modo, inquantum proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum, quibus insunt. Iuxta illud Auerrois primo de Anima, com. 56. membra hominis diuersa sunt specie à mēbris leonis.

¶In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illam conditionalem, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere. Quoniam obuiare sibi videtur Arist. 10. Metaph. seu ipsemet, dicēs: quod habitus, scilicet scientia, est per se vnius cōtrarij: & tamen est etiā alterius contrarij: ergo à fortiori vna potentia potest esse per se vnius contrarij, & tamen etiam alterius.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd solutio huius habet in litera, ex ly vt obiectū: per hoc enim insinuauit obiectū adæquatum: & clarè liquet, quòd si aliquis habitus vel potentia habet pro obiecto adæquato vnum contrariorum, quòd nunquam attinget alterum contrarium secundum naturam positiuam, quæ non includitur in altero, quamuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis, & priuatio non nisi ad habitus potentiam vel habitum spectare potest. In 10. verò Metaphysic. non sic sumitur contrarium per se respici, scilicet vt obiectum adæquatum, sed per se, id est principaliter seu non per aliud. Ita quòd ibi intēdit quod eadem potentia rationalis est vnius contrarij ratione sui, & alterius ratione illius primi: & sic vnius principaliter, alterius secundariò: vnius per se, alterius per accidens, id est per aliud, nullius tamen eorum obiecti adæquati.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit, quia diuersitas rationis in obiecto non videtur sufficiens causa diuersitatis realis potētiarum. Tum quia ens reale nō causatur ab ente rationis: quoniam effectus non est perfectior causa finali, aut effectiua. Tum quia minor distinctio non est sufficiens causa maioris. Tum quia nullo ente rationis existente, distinctiones reales rerum essent: quoniam non dependent ab opere animæ.

¶Ad hæc breuiter dicitur, quòd obiectiones hæ procedunt ex malo intellectu illius propositionis: distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum: oportet nāq; distinguere ly distinctio, & ly causa. Potest nanque esse sermo de distinctione actualiter & virtualiter, & similiter de causa vt ratione causandi, & vt conditione causantis. Si enim velimus propriè loqui, nulla causarum distinctio videtur esse propriè causa effectiua vt ratio causandi: quoniā diuersitas non est forma actiua, quamuis sit quandoque cōditio causarum necessaria. Secūdum autem causalitatem finalem, quamuis diuersitas possit esse ratio causandi, quia propter diuersitatē aliquorum vt finem potest aliquid fieri aut ordinari in proposito, tamen cōditio est causarum finalium. non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potentia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hanc conditionem, quòd sunt diuersi, oportet quòd etiam potentias exigāt diuersas. Si velim⁹ quoque propriè loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quòd non est sermo de distinctione eorum actualiter: quia illa fit, per opus intellectus, &c. sed de distinctione eorum virtualiter, seu fundamentaliter. Ita quòd non ideo intellectus & voluntas distinguuntur realiter, quia ens & bonum distinguuntur ratione actualiter, sed quia ens & bonum distinguuntur tali distinctione formali virtualiter: quod non est per opus intellectus, sed ex ipsa re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio causæ distinctionis potentiarum. Et per hoc patet responsio ad obiectum primum & vltimū, iam enim patet, quòd non ponitur ens reale pendere ab ente rationis.

¶Ad secundum autem dicitur, quòd quum cū diuersitate effectuū stet vnitas in causa, mirum non est, si cum maiore diuersitate effectuū stet minor distinctio i causa. Vnde falsum est, quòd minor distinctio non sit causa maioris, vt conditio causæ. Tum quia & vnitas causæ potest esse causa distinctionis. Tum quia distinctio non est res dicens perfectionem: vt oporteat ab vniuoca aut perfectiori distinctione procedere, seu magis spectat ad ordinem imperfectorum, vtpote ab vnitate recedens, vt patet in astrologiis Pythagoræ 1. Metaphy.

¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo facit. Primò respondet quæsito affirmatiuè & directè vna conclusione: In potentiis animæ est ordo. Probatur, ab vno non venitur ad multa sine ordine: sed essentia animæ est vna, potentiæ multæ: ergo. Et recordare quòd est sermo de progressu naturali. Natura enim non transfert se ab vno ad multa absque ordine, quoniam in operibus eius confusio non habet locum: vbi autem pluralitas sine ordine, ibi confusio. Secundò ostendit quotuplex, qualis, & quis, quarum potentiarum ordo sit. Quotuplex: quia triplex. Qualis in communi: quia duplex, secūdum dependentiam vnius potentiæ ab alia. & tertius secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis qui secundum dependentiam potentiam, alter secundum ordinem naturæ & perfectionis, alter secundum ordinem generationis est. Quis verò cui cōueniat, quia ordine perfectionis intellectiuæ præsunt sensitiuis, in cuius signum regunt & imperant eis, & hæ vegetatiuas præcedunt. Ordine verò generationis econtra. in cuius signum nutritiuæ præparant corpus illis, &c. Ordine autem obiectorum ordinantur quædā sensitiuæ inter se, visus, auditus, olfactus: quia obiectum illius primū, & secundi secundum, & tertij tertium: vt patet ex subiectis cælestibus, scilicet aëre & mixto.

¶Circa hanc partem occurrit dubitandum propter quid in litera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potētiis enumeratis: cum ordo secundū obiecta manifestus sit, etiam in aliis. constat nāque intellectum esse prius sensibili & sensibile esse prius vegetabili. cur ergo non vniuersaliter hunc ordinem applicauit sicut alios duos?

¶Ad hoc dicitur, quòd non propterea ad tres sensus ordinem obiectalem applicauit, quia in eis solùm saluetur aut pateat, sed quia solus ille ordo in illis saluatur. Et si contra hoc instatur: quia etiam isti tres sensus ordinem habent perfectionis, quia vnus est perfectior altero, vt patet: & generationis, quia vnus generatur prius altero, vt patet ex eo quòd quibusdam animalibus inest naturaliter vnus sine alio. In perfectioribus enim animalibus quæ sunt priora ordine generationis, insunt, & ad posteriora non attingunt. Dicendum est, quod ordinari secundum perfectionem aut generationem potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo secundum habitudinem seu dependentiam earum adinuicem. Ad ordinem perfectionis primo modo sat est, quòd hoc perfectius sit, & illud minus perfectum. Sed ad ordinem perfectionis secundo modo exigitur. quòd hoc sit perfectio illius. Et similiter ad ordinem generationis primo modo sufficit, quo hoc prius generetur, quàm illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo requiritur, quòd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In proposito autem sermo est de vtroque ordine secundo modo, vt patet ex signis adductis in litera. & apertissimè in responsione ad tertium: vbi conceditur quasdam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo: non enim visus perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui, sed intellectus perficit sensum & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quòd vegetatiuum coniunctum sensitiuo facit carnem, quod per seipsum nunquam faceret.

Secundum verò ordinem secundum, econuerso se habet. Nam potentiæ animæ nutritiuæ sunt priores in via generationis potētiis animæ sensitiuæ, vnde ad earum actiones præparāt corpus. Et similiter est de potentiis sensitiuis respectu intellectiuarum. Secundum autem ordinem tertium ordinantur quædam vires sensitiuæ adinuicem, scilicet visus, auditus, & olfactus. Nam visibile est prius naturaliter: quia est cōmune superioribus & inferioribus corporibus[e]. Sonus autē audibilis fit in aëre, qui est naturaliter prior commixtione elemētorum, quem consequitur odor.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ alicuius generis species se habent secundum prius & posterius, sicut numeri & figuræ quantum ad esse: licet simul esse dicantur, inquantum suscipiunt communis generis prædicationem.

In corp.

¶Ad secundum dicendum, quòd ordo iste potentiarum animæ est ex parte animæ, quę secundum ordinem quēdam habet habitudinem ad diuersos actus: licet sit vna secundum essentiam. Et ex parte obiectorum, & etiam ex parte actuum, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa ꝓcedit de illis potentiis, in quibus attenditur ordo solùm secundum tertium modum. Illæ autem potentiæ quę ordinantur secūdum alios duos modos, ita se habent quòd actus vnius dependet ab altera.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.

Infra art. 6. co. & de spiritu art. 4. ad 3. & ar. 1. ad vigesimū. Et opusc. 3. cap. 89. & 92.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potētiæ corporis ad corpus, ita se habent potentię animæ ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectū potentiarum animæ.

¶2. Præterea, Operationes potentiarū animæ attribuūtur corpori propter animam: quia, vt dicitur in secundo de Anima, anima est quo sentimus & intelligimus primū. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ. Ergo potentiæ per prius sunt in anima. (Tex. 24.)

¶3. Præterea, Augustin. dicit 12. super Gene. ad literam, quòd anima quædam sentit non per corpus: imò sine corpore, vt est timor, & huiusmodi. Quædam verò sentit per corpus. Sed si potentia non esset in sola anima sicut in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentiæ sensitiuæ, & pari ratione omnium aliarum potentiarum. (Cap. 19. & 20.)

¶SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in libro de Somno & Vigilia, ꝙ sentire non est proprium animę, neque corporis, sed coniuncti. Potentia ergo sensitiua est in coniuncto sicut in subiecto. Nō ergo sola anima est subiectum omnium potentiarum suarum. (lib. 2. c. 1. tex. 2.)

¶RESPONDEO dicendum, quòd illud est subiectū operatiuę potentiæ, quod est potens operari. Omne enim accidēs denominat proprium subiectum. Idem autem est quod potest operari, & quod operatur. Vnde oportet, quòd eius sit potentia sicut subiecti, cuius est operatio: vt etiā Philosophus dicit in princ. de Som. & vigilia. Manifestum est autem ex supradictis, quòd quædam operationes sunt animæ, quæ exercentur sine organo corporali, vt intelligere & velle. Vnde potentiæ, quæ sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam verò operationes sunt animæ, quæ exercētur per organa coporalia, sicut visio per oculum, auditus per aurem. Et simile est de omnibus aliis operationibus nutritiuæ, & sensitiuæ partis. Et ideo potentiæ, quæ sunt talium operationum principia, sunt in coniuncto sicut in subiecto, & non in anima sola[e]. (Cap. 1. q. 76. art 1.)

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnes potentiæ dicuntur esse animæ non sicut subiecti, sed sicut principij[e]: quia per animam coniunctum habet, quòd per tales operationes operari possit.

¶Ad secundum dicendū, quòd omnes huiusmodi potentiæ per prius sunt in anima quàm in coniuncto, non sicut in subiecto, sed sicut in principio.

¶Ad tertium dicendum, quòd opinio Platonis fuit, quòd sentire est operatio animæ ꝓpria, sicut & intelligere[e]. In multis autem, quæ ad philosophiam pertinent. Aug. vtitur opinionibus Platonis nō asserendo, sed recitando. Tamen quantùm ad præsens pertinet, hoc quòd dicitur anima, quædam sentire cum corpore, & quædam sine corpore, dupliciter potest intelligi. Vno modo quòd hoc quod dico cum corpore, vel sine corpore, determinet actum sentiendi secūdum quod exit à sentiente. Et sic nihil sentit sine corpore, quia actio sentiendi non potest procedere ab anima, nisi per organum corporale[e]. Alio modo potest intelligi, ita quòd prædicta determinent actum sentiendi ex parte obiecti quod sentitur. Et sic quædam sentit cum corpore, id est in corpore existentia: sicut cùm sentit vulnus, vel aliquid huiusmodi: quædam verò sentit sine corpore, id est non existentia in corpore, sed solùm in apprehensione animæ: sicut cùm sentit se tristari, vel gaudere de aliquo audito.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd potentiæ animæ non fluant ab eius essentia. Ab vno enim simplici non procedunt diuersa. Essentia autem animæ est vna & simplex. Cum ergo potentiæ animæ sint multæ & diuersæ, non possunt procedere ab eius essentia. (1. di. 3. q. 4. ar. 2. Et veri. q. 14 ar. 5 cor. Et opusc. 3. c. 90.)

¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quintum.

Titulus clarus. potentia vocatur, proximum & completum principium elicitiuum operationis.

¶In corpore sunt conclusiones duæ. Prima, Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto. Secunda, potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt subiecto. Probatur vtraque conclusio simul eodē modo sic: Subiectū operatiuæ potentiæ est potens operari, ergo ipsū operās. ergo anima sola est subiectum non organicarū, & cōpositū organicarū. Antecedēs ꝓbatur quia omne accidēs denominat suū subiectū, prima cōsequentia probatur dupliciter. Primò, quia idem est quod potest & facit. Secūdo autoritate Arist. secunda verò consequentia probatur ex dictis: quia operationes non organicarum potentiarū sola anima dicit: organicarum verò compositū.

¶Aduerte, quòd ex supradictis & hîc patet, ꝙ sola anima dicitur potēs intelligere, & subiectū est esse intellectionis, vt ꝑ se primo potēs intelligens & subiectū: compositum autem dicitur intelligens ratione partis, scilicet animæ. Nec obstat quod Socrates dicitur esse ꝙ propriè intelligit: quia operationes sūt suppositorum: quoniam etsi Socrates primò intelligat vt suppositum, non tamen primò intelligit absolutè, quia falsum est quòd operatio sit primò suppositi, absolutè loquendo: sed primò subsistentiis. Et tu hoc aduerte, quia multi in hac falluntur consequentia, id est, est primò huius vt suppositi, ergo est primò huius. Cum tamē deberēt dicere, est primò hui⁹ vt subiecti, ergo est primò huius.

¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ articulum sextum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primò præmittit conuenientiam & differentiam inter formam substantialem & accidentalem. Secundò respōdet quæsito vna cōclusione affirmatiuè.

¶Conuenientia est in duobus. primò in essētiali prædicato, scilicet esse actum. secundò in effectu formali, scilicet secūdum vtranque aliquid esse actu. Et ex his datur intelligi tertiū, ꝙ subiectū vtriusq; est aliquo modo ens in potētia. Differentia est in duobus. Primò in qualitate effectus formalis, quia substantialis facit esse simpliciter: accidentalis verò tale aut tantum. Et hanc comitatur differentia in subiecto, quia illius est ens in potentia tantum, huius verò ens in actu. Et hinc nascitur differentia secundum ordinem actualitatis: quia actualitas illius est prior actualitate subiecti. Actualitas verò istius est posterior. Et hinc oritur differentia secundum causalitatem, quia actualitas illius causat actualitatem subiecti: istius verò causatur ab actualitate subiecti. Et ratio sequelæ huius quartæ differentiæ ex tertia assignatur: quia primum est causa in quolibet genere: & est, inquit, sermo de accidente proprio non aduentitio: hoc enim ab extra causatur. Secundò differunt: quia illius materia est propter illam, ista verò econtra est propter subiectum: & ratio est vtriusque: quia minus principale est propter principalius: constat

Universidad de … Biblioteca

¶2.Praeterea, Illud, à quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animae nō potest dici causa potentiarum, vt patet discurrēti per singula causarum genera. Ergo potentiae animae non sunt ab eius essentia.

¶3.Praeterea, Emanatio quendam motū nominat. Sed nihil mouetur à seipso: vt probatur in 7. lib. Physic. nisi fortè ratione partis: sicut animal dicitur moueri à seipso: quia vna pars eius est mouens, & alia mota. Neq; etiā anima mouet, vt probatur in 1. de Anima. Non ergo aīa causat in se suas potētias.

¶SED CONTRA Potentiae animae sunt quaedā proprietates naturales ipsius[e]. Sed subiectum est causa propriorum accidentiū. Vnde & ponit in diffinitione accidentis, vt patet in 7.Meta. Ergo potētiae animę procedunt ab eius essentia sicut à causa.

¶RESPONDEO dicendum, quòd forma substantialis & accidentalis partim conueniunt, & partim differunt. Cōueniūt quidē in hoc, quòd vtraque est actus: & secundū vtranque est aliquid quodammodo in actu. Differunt autem in duobus. Primo quidē, quia forma substātialis facit esse simpliciter, & eius subiectū est ens in potentia tantum, forma autem accidentalis nō facit esse simpliciter, sed esse tale, aut tantum, aut aliquo modo se habens[e]. Subiectum enim eius est ens in actu. Vnde patet, quòd actualitas per prius inuenitur in forma substātiali, quàm in eius subiecto. Et quia primum est causa in quolibet genere, forma substantialis causat esse in actu in suo subiecto. Sed econuerso actualitas, priùs inuenitur in subiecto formae accidētalis quàm in forma accidentali. Vnde actualitas formae accidentalis causatur est actualitate subiecti, ita quòd subiectum, inquantum est in potentia, est susceptiuum formae accidentalis: inquantum autem est in actu, est eius productiuum. Et hoc dico de proprio, & per se accidēte. Nam[d] respectu accidētis extranei subiectum est susceptiuum tantum. Productiuū verò talis accidentis est agens extrinsecum. Secundò autem differunt substantialis forma & accidentalis: quia cum minus principale sit propter principalius, materia est propter formam substantialem: sed ecōuerso forma accidentalis est propter complexionem subiecti. Manifestum est autē ex dictis quòd potentiarum animae subiectum est vel ipsa anima sola, quae potest esse subiectum accidentis secundum quod habet aliquid potentialitatis, vt supra dictum est: vel compositum. Cōpositum autem est in actu per animā. Vnde manifestum est, q oēs potētiae animae, siue subiectū earū sit [a] anima sola, siue cōpositū, fluūt ab essentia animę, sicut à principio. Quia iam dictū est, q accidens causatur à subiecto secundum q est actu, & recipit in eo inquantū est in potētia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q ab vno simplici possunt naturaliter multa procedere ordine quodam.

¶Et iterū propter diuersitatem recipiētiū. Sic igitur ab vna essentia animae procedunt multae & diuersae potentiae: tum propter ordinem potentiarum, tum propter diuersitatem organorum corporalium.

¶Ad secūdum dicendum, quòd subiectum est causa proprij accidentis & finalis: & quodammodo actiua: & etiam vt materialis inquantum est susceptiuum accidentis. Et ex hoc potest accipi quòd essentia animae est causa omnium potentiarum sicut finis, & sicut principium actiuum, quorundam autem sicut susceptiuum.

¶Ad tertium dicendū, quòd emanatio propriorum accidentiū [d] à subiecto non est per aliquam transmutationem, sed per aliquam naturalem resultationem[e]. Sicut ex vno naturaliter aliud resultat, vt ex luce calor.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum vna potentia animae oriatur ab alia.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod vna potentia animae non oriatur ab alia. Eorū enim, quae simul esse incipiunt, vnum non oritur ab alio. Sed omnes potentiae animae sunt simul animae concreatae. Ergo vna earum ab alia non oritur.

¶2. Praeterea, Potentia animae oritur ab anima, sicut accidens à subiecto. Sub vna potentia animae non potest esse subiectum alterius: quia accidentis non est accidens. Ergo vna potentia non oritur ab alia.

¶3.Praeterea, Oppositū nō oritur à suo opposito, sed vnumquodque oritur ex simili secundum speciem. Potentiae autem animae ex opposito diuiduntur sicut diuersae species. Ergo vna earum non procedit ab alia.

¶SED CONTRA, Potentiae cognoscuntur per actus. Sed actus vnius potentiae causatur ab alio, sicut actus phantasiae ab actu sensus. Ergo vna potentia animae causatur ab alia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in his, quae secundum ordinem naturalem procedunt ab vno, sicut primum est causa omnium, ita quod est primo propinquius, est quodammodo causa eorum, quae sunt magis remota. Ostensum est autem supra, quòd inter potentias animae est multiplex ordo. Et ideo vna potentia animae ab essentia animae procedit, mediante alia: sed quia essentia animae comparatur ad potētias, sicut principium actiuum & finale, & sicut principium susceptiuum [e], vel seorsum per se, vel simul cum corpore: agens autem & finis est perfectius, susceptiuum autē principium inquantum huiusmodi est minus perfectum: consequens est, quòd potentiae animae, quae sunt priores secundum ordinem perfectionis & naturae, sint principia aliarum per modū finis & actiui principij. Videmus enim, quòd sensus est propter intellectum, & non econuerso[e]. Sensus etiam est quaedā deficiēs participatio intellectus. Vnde secundum naturalem originem quodammodo est ab intellectu, sicut imperfectum à perfecto[e]. Sed secūdū viā susceptiui principij econuerso potentiae imperfectiores inueniuntur principia respectu aliarum.

enim subiectum principalius esse accidente, & formam substantialem materia.
¶Circa haec aduerte tria. Primò, quòd quia S.Thom. antè probauit potentias esse propria accidentia: & hic quaeritur vtrum fluant ab essentia animae, quae est forma substantialis: ideo haec praemittit. Secundò, quòd quia, vt patebit in responsione ad secundum, subiectum est causa proprij accidentis in triplici genere causae: ideo secundam differentiam adiecit Sanct.Thom. cū tamen ad probandā cōclusionē articuli prima differentia sola deseruiat. Tertiò, quàm subtiliter proceditur in litera ex hoc namque quòd forma substantialis est talis naturae q facit ens in actu absolutè: oritur quòd non supponit ens in actu: non enim absolutè & sine additione aliqua faceret ens actu, si iam esset ens in actu: sed cum additione faceret ens tale in actu. Ex hoc autem oritur ordo, quòd prius actualitas conuenit formae substantiali quàm subiecto: quòd nihil habet actualitatis ex se. Et ex hoc clarè sequit, quòd forma substantialis causat non esse in actu, sed totum esse in actu sui subiecti. Tum quia nihil in se actualitatis habet subiectū. Tum quia primū in quolibet ordine rerum est causa caeterorum. Et per oppositum: quia forma accidētalis non est actus, faciēs formaliter nisi ens in actu tale q naturaliter supponit ens in actu absolutè: oportet quòd causet in subiecto suo esse quidem in actu aliquo, sed non totum esse in actu sui subiecti: ita quòd ex hoc ipso quòd supponit subiectum in actu, constat quod non facit illius actualitatem absolutè. Et si huic coniungas, quòd primum est causa reliquorum: sequitur quòd actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.

In princip.
Tex.66.
c 377
A tex.12. vsque ad 16
372
D.21.

¶Quo ad secundū conclusio respōsiua est: Omnes potentiae animae fluūt ab essētia animae. Probatur sic: Accidens propriū causatur à subiecto secundū quod est actu: & recipitur in eo secundum esse in potētia: ergo omnes potentiae animae fluunt ab essentia. Antecedēs patet ex prima differentia: consequentia probatur diuidendo: quia potētiae animę aut sunt in sola aīa subiectiuè: & sic ergo ab ipsa secundū rationē actualitatis & in ipsa ratione potentialitatis admixtae sunt. Aut in cōposito, & sic ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum non est actu nisi ratione animae.

Art.prae.
q.75.art.5.
D.21.
In hoc art.

¶Circa rationem adductam ad probandā causalitatem subiecti respectu proprij accidentis dubiū occurrit. Quia si illa ratio esset efficax, concluderet etiam, quòd accidens per accidens flueret à subiecto cui inest: quod est manifestè falsum, & contra literam. Probatur sequela: quia eadem ratio locum habet, scilicet quòd actualitas subiecti est prior actualitate eius: omni enim accidenti conuenit, praesupponere subiectum in actu, & praecedi ab actualitate eius.
¶Ad hoc breuiter dicitur: quòd vt ex litera patet ratio San. Thomae est quòd primum in quolibet in genere, &c. Illa autem maxima intelligitur in his quae habēt per se ordinem, non autē per accidens ordinatis. Vnde obiectio supponit falsum: scilicet quod prioritas sola sit ratio causalitatis: est enim prioritas habentis per se ordinem ad reliqua: hoc autem non oportebat exprimere: quia in illa maxima subintelligebatur. Et propterea eadem vi intulit causalitatem subiecti respectu proprij & formae respectu materiae: vtrobique enim est primitas & per se ordo: quamuis diuersimode: quia ibi inter duas actualitates, hīc verò ipsius actu ad recipiens & participans ipsum. Posset quoque iuxta doctrinam sequentis articuli dici, quòd illa maxima metaphysicalis applicata ad materiam emanationis intelligitur: stante eodē ordine emanationis: modò cōstat quòd subiectum & proprium eodem emanant ordine, quia eadem generatione generantur, & corruptione corrumpūtur: quamuis non in eodem gradu, quia illud primò, hoc consequenter: substantia verò & accidens per accidens non ad eundem spectāt productionis ordinem: & ideo non obstat.

D 1136. 1192.
a 383

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd multi putant, & malè, doctrinam hanc ab Auerroi dissentire: eo quòd in quarto Metap. commento secundo dixerit, quòd substātia nō est agens aut finis accidentiū, sed subiectum. Sed reuera hi quamuis multi, tamen caeci sunt. Auerrois enim imprimis hoc non dixit: sed declarās qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine, dicit, quòd prae dicta non attribuuntur substantiae, quia sit agēs aut finis, sed subiectum. Ex quibus verbis optimè habet, quòd in nomine Entis nō importatur analogia secundū causam finalem: neque secundum causam efficientem, sed secundum causam materialem. Cū hoc tamē euidenter patet stare, quòd substantia sit efficiens, & finis accidentis: non enim oportet quòd omnis habitudo, quae est inter substantiam & accidens importetur Entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolutè in ordine ad substantiam cui insunt: & non de accidēte proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia constat subiectum esse finem sui proprij accidētis, grauitas enim est propter cōseruationem substantiae grauis, &c. Vnde in hac re nulla est inter hos Philosophos dissensio.

383
1.di.3.q.4. art.3.& 2. dist.24 q. 1.art.2.cor. Et veri.q. 14.artic.5. cor. & q. 25 ar.6.ad 1. & de anima art. 13.ad.7.& 8.
Artic.4
b 382

¶Responsionē ad tertium diligentissimè notato: quoniam ex ea soluuntur multae difficultates, scilicet & quomodo substātia est immediatè causa effectiua: & quomodo causa effectiua nō potest impediri, & quomodo aliquid agit in seipsum. & alia huiusmodi, quae in suis locis soluimus, vtendo hac distinctione de causa actiua per actionē mediā, & sine aliqua media actione per solā naturalem resultationē. hoc enim modo actiua multa habēt q aliis impossibile est cōuenire.

324
383

¶ Super Quaestionis septuagesimaeseptimae Articulum septimum.

Titulus clarus est.
¶In corpore duo. Primò conclusio responsiua affirmatiuè. Secundò in speciali distinguit & respondet duabus conclusionibus.
¶Quo ad primū conclusio est: Vna potentia animae oritur ab alia. Probatur sic: In procedentibus naturali ordine ab vno, primo propinquius est quodāmodo causa remotiorum: potentiae animae procedunt multiplici ordine naturae ab vno: ergo prior est causa subsequētis. Minor patet ex dictis. maior probatur sic: in istis primū est causa omnium: ergo propinquius primò est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent, sicut primum ad omnia: ita prius ad sequentia naturae ordine: constat autem essentiam animae, & potentias ordine quodam produci, & essentiam: quia primò producitur esse omnium potentiarū causam: vt in praecedēti articulo definitū est: ergo restat, vt quae prius naturalis fluit potētia, causa sit mediāte qua remotiores ab essentia fluant.
¶Quo ad secūdū distinctio est, quòd ordo naturalis inter potentias est triplex, s. secundum causam actiuā, finalem, & materialem: quia anima est his tribus modis causa earū sola, vel cū corpore. Prima conclusio in speciali, Potentiae imperfectiores oriūtur à perfectioribus ordine finali & actiuo. Secunda in speciali: Potētiae perfectiores oriūtur ab imperfectiorib. ordine materiali. Probātur primò ambae simul in communi: quia agēs & finis, vt sic est perfectus, susceptiuum autem vt sic est imperfectū. Deinde declaratur prima in speciali: q a intellect[9] est principium finale, & actiuū quodāmode sensus. Finale quidē: quia sensus est propter intellectum & nō econuerso. Actiuum verò, q a sensus est quaedā participatio intellectus. Diuinū namq; lumen, cuius participatione & intellectus, & sēsus omnis percipit & discernit in intellectu subsistens, exemplare quoddā est defluentis offuscatiq; luminis in in corpore cognitionē patientis: exēplare autē habet annexum genus actiuae causae, cum nihil aliud sit quā extrinseca forma: forma rei intrinsecè agentis, aut per agens est. Demum declaratur secunda quoq; in in speciali: quia sensitiuum est principiū materiale intellectus: quoniā animal secūdum quod habet sensitiuam virtutem, subiectum & materiale, & in potentia est respectu intellectus: vt patet.

Sicut anima secundum quod habet potentiam sensitiuam consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc imperfectiores potentiae sunt priores in via generationis. Prius enim animal generatur quàm homo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q sicut potentia animae ab essentia fluit, nō per transmutationē, sed per naturalem quandā resultationem[e], & est simul cum anima: ita est etiam de vna potentia respectu alterius.

¶Ad secundum dicendum, quòd accidens per se nō potest esse subiectum accidentis, sed vnum accidens per prius recipitur in substantia quā aliud: sicut quantitas, quàm qualitas. Et hoc modo vnum accidens dicitur esse subiectū alterius, vt superficies coloris, inquantum substantia vno accidente mediante, recipit aliud. Et similiter dicitur de potentiis animae.

¶Ad tertium dicendum, q potentiae animae opponuntur adinuicē oppositione perfecti, & imperfecti: sicut etiam species numerorum & figurarum. Haec autem oppositio non impedit originē vnius ab alio: quia imperfecta naturaliter à perfectis procedunt.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum omnes potentiae animae remaneant in anima à corpore separata.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd omnes potentiae animae remaneant in anima à corpore separata. Dicitur enim in li. de Spiritu & anima, quòd anima recedit à corpore secum trahens sensum & imaginationem, & rationē, & intellectum, & intelligentiam, concupiscibilitatem & irascibilitatem.

¶2. Praeterea, Potētiae animae sunt eius naturales proprietates. Sed proprium semper inest, & nunquam separatur ab eo cuius est proprium. Ergo potentiae animae sunt in ea etiam post mortem.

¶3. Praeterea, Potentiae animae etiā sensitiuę nō debilitātur debilitato corpore: quia, vt dicitur in 1. de Anima, si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtiq; sicut & iuuenis. Sed debilitas est via ad corruptionem. Ergo potētiae animae non corrūpuntur, corrupto corpore, sed manent in anima separata.

¶4. Praeterea, Memoria est potētia animae sēsitiuae, vt Philosophus probat. Sed memoria manet in anima separata: dicitur enim Luc. 16. diuiti epuloni in inferno, secundum animam existenti: Recordare, quia recepisti bona in vita tua. Ergo memoria manet in anima separata, & per consequens aliae potentiae sensitiuae partis.

¶5. Praeterea, Gaudiū & tristitia sunt in concupiscibili, quae est potentia sensitiuae partis. Manifestum est autem, animas separatas tristari, & gaudere de praemiis, vel poenis, quas habent. Ergo vis concupiscibilis manet in anima separata.

¶6. Praeterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. quòd sicut anima, cū corpus iacet sine sensu, nondum penitus mortuum, videt quaedam secundum imaginariam visionem: ita cùm fuerit à corpore penitus separata post mortem. Sed imaginatio est potētia sensitiuae partis. Ergo potētia sensitiuae partis manet in anima separata, & per consequens omnes aliae potentiae.

¶SED CONTRA est quod dicitur in li. de Eccl. dog. Ex duabus tantùm substantiis cōstat homo: anima cum ratione sua, & carne cum sensibus suis. Ergo defuncta carne potentiae sensitiuae non manent.

¶RESPONDEO dicendum, q sicut iam dictum est, omnes potentiae animae cōparantur ad animam solam, sicut ad principium. Sed quaedam potentiae comparantur ad animam solam sicut ad subiectum, vt intellectus & voluntas[e]: & huiusmodi potentiae necesse est, quòd maneant in anima, corpore destructo. Quaedā verò potentiae sunt in cōiuncto, sicut in subiecto: sicut omnes potētiae sensitiuae partis, & nutritiuae. Destructo autem subiecto, nō potest accidens remanere. Vnde corrupto cōiuncto, nō manent huiusmodi potentiae actu, sed virtute tantùm manent in anima, sicut in principio, vel radice. Et sic falsum est, quòd quidā dicunt huiusmodi potentias in anima remanere etiam corpore corrupto. Et multo falsius, quòd dicunt etiam actus harum potentiarum remanere in anima separata: quia talium potentiarum nulla est actio nisi per organum corporeum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q liber ille autoritatem nō habet [e]. Vnde quod ibi scriptum est, eadem facilitate contemnitur, qua dicitur. Tamē potest dici, quòd trahit secum anima huiusmodi potentias non actu, sed virtute.

¶Ad secundum dicendum, quòd hae potentiae, quas dicimus actu in anima separata nō manere: nō sunt proprietates solius animę, sed coniuncti.

¶Ad tertium dicendū, q dicuntur nō debilitari huiusmodi potentiae debilitato corpore: q a anima manet immutabilis, quae est virtuale principiū huiusmodi potētiarum.

¶Ad quartū dicendum, quòd illa recordatio accipitur eo modo quo Aug. ponit memoriam in mente, non eo modo quo ponitur pars animae sensitiuae.

¶Ad quintum dicendū, q tristitia & gaudiū sunt in anima separata, non secundum appetitum sensitiuum[e], sed secūdum appetitum intellectiuum, sicut etiam in angelis[e].

¶Ad sextum dicendum, quòd Aug. loquitur ibi inquirendo non asserendo. Vnde quaedā ibi dicta retractat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAOCTAVA de Potentiis animae in speciali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de potentiis animae in speciali. Ad considerationem autem Theologi pertinet inquirere specialiter solum de potētiis intellectiuis & appetitiuis, in quibus virtutes inueniuntur. Sed quia cognitio harum potentiarum quodammodo dependet ex aliis: ideo nostra consideratio de potentiis animae in speciali erit tripartita. Primò nāque cōsiderandū est de his, q sunt praeambula ad intellectū. Scdò de potētiis intellectiuis. Tertiò de potētiis appetitiuis.

¶Circa primum quaeruntur quatuor.
¶Primò, de generibus potētiarum animae.
¶Secundò, de speciebus vegetatiuae partis.
¶Tertiò, de sensibus exterioribus.
¶Quartò, de sensibus interioribus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum quinque genera potentiarum animae sint distinguenda.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q non sint quinque genera potentiarum animae distinguenda, scilicet vegetatiuū, sensitiuum, appetitiuum, secūdum

382 c
384
4 di.44.q. 3.ar.3 q.1. et di 50. q. 1.ar.1. con. Et 2. con. ca.81. ad 5. Et ver. q. 19.ar.1. Et de anima ar.10.
Tex. 66.
Lib. de mē. et reminisc. c.1. et 4.t.2
Ca.32.t.3.
Ca.19.t.3.

¶ Super Quaestionis septuagesimae septimae Articulum octauum.

Titulus clarus.
¶In corpore duo facit: primò respōdet quaesito duabus conclusionibus. Secūdò corollariè excludit duas opiniōes.
¶Quo ad primū, prima conclusio est: Potentiae existētes in sola anima, vt subiecto, remanent destructo corpore. Secūda: Potentiae existentes in composito, vt subiecto, nō remanent actu, sed virtualiter tantum. Declarantur & probantur simul ex conuenienti & disconuenienti habitudine potentiarū ad animam. Conuenienti quidem in hoc q omnes sunt à sola anima vt principio: disconuenienti verò in hoc, quia quaedam in sola anima, quaedam in cōposito sunt. Ex hoc probatur specialiter secunda cōclusio, quo ad primam partem: quia corrupto subiecto impossibile est accidens remanere: quo ad secundum verò, quia anima est radix omnium.
¶Quo ad secundū excluditur positio dicentiū, potentias oēs remanere actu & dicentiū actus remanere. Quod ideo est falsius, quia dato q remanerent potentiae, vt Pla. dicit, nō remaneret tamē actus propter defectū organi ministrantis: sicut non remaneret loquutio sine lingua, quamuis in homine esset vis loquutiua.

Art. 6.et 7.

¶Circa illā propositionē, s. oēs potētiae animae cōparantur ad animam solā, sicut ad principiū: dubium occurrit. Quia si sola anima est principiū omnium potētiarū, ergo nihil aliud ab anima est principiū alicui[9] potētię animae: ergo cōpositum nullius potētię est principiū: ergo falsū est quòd subiectū sit cā proprij accidētis in triplici genere causae.

381 382

¶Ad hoc dupliciter respōderi pōt. Primò distinguēdo ly esse principium, s. primò, vel rōne partis, & dicendo, quòd sola anima est primo principiū potentiarum oīm: & quòd cōpositum nō est earū principium nisi ratiōe partis, s. animae. Vnde superi[9] in litera nō est dictū absolutè, q subiectū sit principium proprij, sed quòd subiectum scdm quod est actu, est principium proprij: cōstat autē subiectum cōpositū esse actu secundū formā. igitur secundum eā habet hoc quòd sit principiū actiuum potētiarum: & propter hoc in litera ꝑponitur haec ꝑpositio, vt ex dictis deducta.

b 411
Lib 10. de tri.c.11. t.3

¶Secundò sustinēdo cōpositum rōne tertię entitatis esse principium actiuum cōpletum respectu potētiarum suarum: quòd ly sola tenetur categorematicè: ita quòd sensus est, quòd anima solitariè sumpta habet hoc quòd sit principium actiuū omniū potentiarum. Cùm hoc tamen stat, quòd compositum etiam sit actiuum principiū quarundam, quamuis diuersimodè: quia illa incompletum, hoc completum. Et hic sensus etiā habetur ex supradictis: dum dicimus, quòd essentia animae est actiuū principium omniū potentiarum, nō explicādo cōpletum, vel incōpletum. Et ad intentum nunc deseruit, quia intēta differentia saluatur, s. quòd anima sola, i. ipsa vt distinguitur cōtra cōpositū habet hoc quòd est principium omniū potentiarum: sed nō habet hoc quòd sit subiectum omnium potentiarum, sed quarundam oportet esse cōpositum. ex hac namq; differentia conclusiones deductae sunt, vt patet.

b 501 b 501
385
Veri q.10. ar 2. ad 2. et q. de anima ar.13.et 1.li. de anima. l. 14. princip. et lib.2. lec 3. col 2.fi. & l.5. & l 6. col 1.

¶ Super Quaestionis septuagesimaeoctauae Articulum primum.

Titulus clarus.
¶In corpore quatuor. Primò proponit tres

Universidad de … Biblioteca

367

tres cõclusiões. Secũdò ꝓbat animã. Tertiò secũdã. Quartò tertiã. Prima cõclusio, Animę sũt tres. Secũda, Potẽtię animę secundũ genus sunt quinq;. Tertia, Modi viuentium sunt quatuor.

¶Prima ꝓbatur ex triplici modo excessus operationis animalis supra naturã corporeã, s. supra organũ, qualitatẽ corporeã, & extraneitatẽ. Vegetatiuũ nanq; in seipsum, à seipso per se operatur, organo tamẽ & qualitate elementari: sensitiuũ nõ qualitate, sed organo vtitur: intellectiuũ ab omnib. abstrahit: omnia clara sunt in litera. Et si dubites, quo pacto propriũ est animę operari ab intrinseco, cũ in diffinitione naturæ ponatur etiã, ꝙ sit principiũ intrinsecũ scito ex 8. Phy. ꝙ hoc intelligitur, vt quod agit, & quod patitur simul. Nulla enim res nisi animata alterat, auget, vel mouet localiter seipsã. Naturalibus aũt cõuenit habere principium intrinsecũ, vt quo tantũ & ideo necessariò præsupponit aliqđ extrinsecum à quo principaliter fit motus ille. Propterea dicũtur hic motiones corporũ esse ab extrinseco, vt latius in materia de motu grauiũ & leuiũ differetur.

Tex 13. t. 2

¶Secũda ꝓbatur quintuplici rõne generica obiecti, s. corpore coniuncto: corpore sẽsibili ad animã: ente vniuersaliter ad animã: & rursus his secundũ motũ intẽtionis animæ ad ea: & rursus secundũ motũ localẽ ad ea. Primò enĩ vegetatiuũ: secundò sensitiuũ: tertiò intellectiuũ: quartò appetitiuũ: quintò secundũ locum motiuum constituitur, vt patet in litera clarè.

Tex. 48. & sequẽtibus vsq; ad 58. Text. 27. to. 2.

¶Tertia probatur quadruplici graduatiõe viuentium, s. vegetatione tantùm: hac & sensu: his & motu locali: & demũ cum prædictis omnib⁹ intellectu. Appetitus enim nõ separatur à sensu & intellectu.

¶In respõsione ad tertiũ occurrit q̃stio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, ꝙ appetitus naturalis dupliciter sumi cõsueuit. Primò pro inclinatiõe à natura indita. Et sic non est actus aliqs elicitus: sed est velut actus primus habẽs naturalẽ habitudinẽ ad tale qd. Et talis appetitus inuenitur in omnibus potẽtiis tã actiuis q̃ passiuis, vt in litera dicitur. Secundò sumitur ꝓ actu secũdo: quo tẽditur in ꝓcognitum sic, quòd nõ pōt in oppositũ tendi. Et hæc est operatio appetitus animalis, siue intellectualis, siue sẽsitiui. Ex eo.n. quòd ad apprehẽsum vt sic, immediatè tẽdit: animalis appetitio est. Ex eo vero, quòd determinatũ est à natura, ita ad hoc tale obiectum, quòd non ad oppositũ naturalis est: naturaliũ enim est propriũ, determinatũ esse ad vnum. Et de tali appetitu dicitur 1. Meta. quòd naturaliter scire desideramus: & vniuersaliter quòd naturaliter appetimus viuere, esse, beatitudinem, &c. Et hunc appetitum expressè à S. Th. superius in q. de amore angelorum habes & in Secunda secundæ in quæst. de studiositate, vel curiositate expressissimè de illa propositione primi Metaphysi. Ex quo patet error loquentium.

369

Tex 50. & li. 4. de partib. animal. ... 3. to. 2. & præc. ar. 3. ad 4.

locum motiuum & intellectiuum. Potentiæ enim animæ dicũtur partes ipsius e. Sed tantũ tres partes animæ cõmuniter ab omnib⁹ assignantur, s. anima vegetabilis, anima sensibilis & rationalis. Ergo tantùm tria sunt genera potentiarũ animæ, & non quinque.

¶2. Præterea, Potẽtiæ animæ sunt principia operũ vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. Dicit enim Philosophus in 2. de Anima, Multipliciter ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solùm aliquid, dicimus viuere: vt intellectus & sensus, motus & status secũdum locum. Adhuc autem motus secundum alimentum & decrementum, & augmentum. Ergo tantùm quatuor sunt genera potentiarum animæ, appetitiuo excluso.

¶3. Præterea, Ad illud quod est cõmune omnibus potentiis, nõ debet deputari aliquod speciale animæ genus. Sed appetere conuenit cuilibet potẽtiæ animæ. Visus enim appetit visibile conueniens. Vnde dicitur Eccles. 40. Gratiam & speciem desiderabit oculus: & super hoc virides sationes. Et eadem ratione quælibet alia potẽtia desiderat obiectum sibi conueniens. Ergo non debet poni appetitiuum vnum speciale genus potentiarum animæ.

¶4. Præterea, Principiũ mouens in animalibus est sensus aut intellectus aut appetitus vt dicitur in 3. de Ani. Nõ ergo motiuũ debet poni speciale gen⁹ animę prẽter ꝓdicta.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. de Anima. Potentias autem dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locum, & intellectiuum.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ quinq; sunt genera potentiarum animæ, quæ numeratæ sunt. Tres verò dicuntur animæ. Quatuor verò dicuntur modi viuendi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersæ animæ distinguuntur secundum quod diuersimode operatio animæ supergreditur operationem naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & comparatur ad ipsam sicut materia & instrumentum. Est ergo quædam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corpoream, quòd neque etiam exercetur per organum corporale: & talis est operatio animæ rationalis. Est autem alia operatio animæ infra istam, quæ quidem fit per organum corporale, nõ tamen per aliquam corpoream qualitatem. Et talis est operatio animæ sensibilis. Quia etsi calidum & frigidum, & humidum & siccum, & aliæ huiusmodi qualitates corporeæ requirantur ad operationem sensus: nõ tamen ita, quòd mediante virtute taliũ qualitatũ operatio animæ sensibilis procedat. Sed requiruntur solùm ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationum animæ est, quæ fit per organum corporeũ, & virtute corporeæ qualitatis. Supergreditur tamen operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio: huiusmodi aũt operationes sunt à principio intrinseco e. Hoc enim commune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum aliquo modo mouet seipsum. Et talis est operatio animę vegetabilis. Digestio enim & ea quæ consequuntur, fit instrumentaliter per actionem caloris, vt dicitur in 2. de Anima. Genera verò potẽtiarum animę distinguuntur secundum obiecta. Quanto enim potentia est altior, tantò respicit vniuersalius obiectum, vt suprà dictum est. Obiectum autẽ operationis animæ in triplici ordine potest considerari. Alicuius enim potentiæ animæ obiectum est solum corpus animæ vnitum. Et hoc genus potentiarum animæ dicitur vegetatiuum.

D. 21.

Non enim vegetatiua potẽtia agit nisi corpus, cui anima vnitur. Est autẽ aliud genus potentiarum animę, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, s. omne corpus sensibile, & non solùm corpus animæ vnitũ. Est autem aliud genus potẽtiarũ animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, s. nõ solùm corpus sensibile, sed vniuersaliter omne ens. Ex quo patet quòd ista duo secundã genera potentiarum animæ, habent operationem non solùm respectu rei cõiunctę, sed etiam respectu rei extrinsecæ. Cùm autem operans oporteat aliquo modo cõiungi suo obiecto, circa quod operatur, necesse est extrinsecam rem, quæ est obiectum operationis animæ, secundum duplicem rationem ad animam comparari. Vno modo secundum quòd nata est animæ cõiungi, & in anima esse per suam similitudinẽ. Et quantum ad hoc sunt duo genera potentiarum, s. sensitiuum respectu obiecti minus communis, quod est corpus sensibile: & intellectiuum respectu obiecti communissimi, quod est ens vniuersale. Alio verò modo secundũ quòd ipsa anima inclinatur, & tendit in rẽ exteriorem: & secundum hanc etiam comparationem sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidem, s. appetitiuum, secundum quòd anima comparatur ad rem extrinsecam, vt ad finem, qui est primum in intentione. Aliud autem motiuum secundum locum, prout anima cõparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminum comparationis & motus. Ad consequendum enim aliquod desideratum, & intentum, omne animal mouetur. Modi verò viuendi distinguũtur secundum gradus viuẽtium e. Quædam enim viuentia sunt, in quibus est tantùm vegetatiuum, sicut in plãtis. Quædam verò in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum, non tamen motiuũ secundum locum: sicut sunt immobilia animalia, vt conchilia. Quædam verò sunt, quæ supra hoc habent motiuũ secundum locum, vt perfecta animalia, quæ multis indigent ad suam vitam. Et ideo indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita quærere possint. Quædã verò viuentia sunt, in quibus cum his est intellectiuũ, s. in hominibus. Appetitiuum autẽ non constituit aliquem gradum viuentium: quia in quibuscunque est sensus, est etiam appetitus, vt dicitur in 2. lib. de Anima. Tex. 17.

¶Et per hoc soluuntur duo prima obiecta.

¶AD TERTIVM dicendũ, ꝙ appetitus naturalis est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu quælibet potẽtia desiderat sibi cõueniẽs. Sed appetitus animalis cõsequitur formã apprehensam e. Et ad huiusmodi appetitũ requiritur spiritualis animæ potentia, & nõ sufficit sola apprehẽsio. Res enim appetitur, prout est in sua natura. Non est aũt secundũ suã naturã in virtute appetitiua, sed secundũ suã similitudinem. Vnde patet, quòd visus appetit naturaliter visibile solùm ad suũ actum, scilicet ad videndũ. Animal autem appetit rem visam per vim appetitiuã, non solùm ad videndũ, sed etiã ad alios vsus. Si autem non indigeret anima rebus perceptis à sensu, nisi propter actiones sensuũ, scilicet vt ea sentiret, non oporteret appetitiuũ ponere speciale genus inter potentias animæ: quia sufficeret appetitus materialis potentiarum. c 402

¶Ad quartum dicendũ, quòd quamuis sensus & appetitus sint principia mouẽtia in animalibus perfectis, nõ tamen sensus & appetitus, inquantũ huiusmodi, sufficiunt ad mouendum, nisi superadderetur eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus & appetitus: nõ tamẽ habent vim motiuã. Hæc autẽ vis motiua non solùm est in appetitu, & sensu vt imperante motum, sed etiam est in ipsis partibus corporis, vt sint habilia ad obediendum appetitui animæ mouentis e. Cuius signum est quòd quando membra remouentur à sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum. c 364

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum conuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.*

386 4. cõ. ca. 58. Et q. de anim. ar. 13. cor. ad 2. & ad 15. Et li. 2. de ani. lect. 9 fin.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuũ. Huiusmodi enim vires dicuntur naturales. Sed potentiæ animæ sunt supra vires naturales: ergo huiusmodi vires non debent poni potentiæ animæ.

¶*Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò respondet, secundò cõparat. Cõclusio responsiua, Tres sũt partes vegetatiuæ. Probatur, Corpus viuens, vt sic eget tribus operibus. Corpus viũens vt sic est obiectum vegetatiuæ: ergo obiectum vegetatiuæ exigit tria opera: ergo tres potentias in vegetatiuo talia sunt generari, nutriri, & augeri: ergo. maior patet, q̃a eget esse, & perfecta quantitate & conseruatione vtriusque. minor ex dictis: reliqua plana.

Quo

¶2. Præterea,

¶Quo ad secundũ primò differẽtiã ponit inter has: quia generatiua ad aliená, aliæ verò ad propriũ corpus. Deinde ordinẽ dignitatis: quia generatiua dignior ex supradictis cõditiõe, vtpote attingẽs ad vim sẽsitiuã: & cõfirmatur autoritate Dionysij. Demum ordinem ministerij: quia illi hæ seruiunt & augmentatiuæ nutritiua. Nota quòd tres dicuntur potẽtiæ vegetatiuæ in genere. Vtrum autẽ plures sint secundũ speciem specialissimam potentiæ vnius præcipuæ, puta digestiua, attractiua, expulsiua, &c. non est præsentis speculationis.

Tex. 48.

¶*Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Tex. 54. 46 & 47.

TItulus clarus.

¶In corpore duo principaliter. Primò tractat penes quid attendi debet distinctio, & numerus sensuum. Secundò assignat ipsam rationem vtriusque.

Ar. prec.

¶Quo ad primum tria. Primò refert tres opiniones, s. ex organis, ex mediis, ex rebus sensatis. Secundò reprehẽdit omnes. Et primas quidẽ: quia potentiæ non sunt ꝓpter organa, aut media, sed econuerso: Tertiã verò, quia diuersitas sensibilis secundũ simplex aut mixtũ subiectũ pertinet ad intellectũ. Aduerte hic, quòd primæ opiniones nõ arguuntur falsitatis, sed quia nõ assignant causam quæsiti, sed effectũ. tertia verò assignat causam per accidẽs, & ideo peior omnibus. Tertiò igitur dicit distingui sẽsus penes diuersitatẽ immutatiui exterioris. Et sic est prima conclusio responsiua affirmatiuè, Sẽsus distinguuntur secundum quod sunt immutatiui exterius: ꝓbatur sic, Sẽsus est potẽtia passiua per se primò immutabilis ex extrinseco sensibili. ergo. Antecedens patet, & cõsequentia est euidens: quia cõstat diuersitatem alicuius ex eo quòd per se primò respicit pendere.

Tex. 49.

¶Quo ad secundũ conclusio, Sẽsus sunt quinque iuxta quinque species immutatiui: probatur præmittendo tria, distinctionem immutationis in naturalẽ & spiritualẽ, & descriptionem vtriusque: & in qua extrum cõsistat sentire: & clara sunt omnia: probat ergo sic, Immutatio spiritualis aut est sola, & est visus: aut mixta ex parte obiecti, & tũc aut motui locali, & fit auditus: aut alterationis, & fit olfactus: aut ex parte organi, & tunc aut secũdum eandem qualitatẽ, & fit tactus: aut secundum præambulam, & fit gustus: vt ex responsione ad vltimum habetur.

Tex. 5

¶2. Præterea, Ad id, quod est cõmune viuentibus & non viuentibus, non debet aliqua potentia animæ deputari. Sed generatio est communis omnibus generabilibus & corruptibilibus tam viuentibus quàm non viuentibus. Ergo vis generatiua nõ debet poni potentia animæ.

¶3. Præterea, Anima est pars potẽtior natura corporea. Sed natura corporea eadẽ virtute actiua dat speciẽ & debitã quantitatẽ. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potẽtia animæ augmentatiua à generatiua.

¶4. Præterea, Vnaquęque res cõseruatur in esse per id, q̃d esse habet: sed potẽtia generatiua est, per quã acquiritur esse viuentis: ergo per eandem res viua conseruatur. Sed ad conseruationem rei viuentis ordinatur vis nutritiua, vt dicitur in 2. de Anima. Est enim potentia potens saluare suscipiens ipsam. Non debet ergo distingui nutritiua potentia à generatiua.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo de Anima, quòd opera huius animæ sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ tres sunt potẽtiæ vegetatiuæ partis. Vegetatiuũ enim, vt dictũ est, habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animã, ad quod quidem corp⁹ triplex animę operatio est necessaria. Vna quidẽ, per quã esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia verò, per quam corpus viuum acquirit debitam quantitatẽ: & ad hoc ordinatur vis augmẽtatiua. Alia verò, per quam corpus viuentis saluatur, & in esse, & in quãtitate debitã: & ad hoc ordinatur vis nutritiua.

¶Est tamen quædam differentia attendẽda inter has potẽtias. Nã nutritiua & augmentatiua habent suũ effectũ in eo, in quo sunt, q̃a ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmentatiuam & nutritiuam, in eadem anima existẽtem. Sed vis generatiua habet effectum suum non in eodẽ corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuum suiipsius. Et ideo vis generatiua quodãmodo appropinquat ad dignitatem animæ sensitiuæ, q̃ habet operationẽ in res exteriores, licet excellentiori modo & vniuersaliori. Supremum enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimum superioris, vt patet per Dio. in 7. ca. de Diui. no. Et ideo inter istas tres potentias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in 2. de Anima. Est enim rei iam perfectæ facere alteram, qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua, augmentatiuæ verò nutritiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ huiusmodi vires dicũtur naturales. Tum quia habent effectum similem naturæ, quæ etiam dat esse, & quãtitatem, & cõseruationem, licet hæ vires habeant hoc altiori modo. Tũ quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter ꝑ qualitates actiuas & passiuas, quæ sunt naturalium actionum principia.

¶Ad secundum dicẽdum, ꝙ generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentium est quodã altiori modo per aliquid ipsius viuentis e: quod est semẽ, in quo est aliquod principiũ corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquã potentiã rei viuentis, per quã semen huiusmodi præparetur. Et hæc est vis generatiua.

¶Ad tertiũ dicendum, ꝙ quia generatio viuentium est ex aliquo semine, oportet ꝙ in principio animal generetur paruæ quantitatis. Et ꝓpter hoc necesse est ꝙ habeat potentiam animæ, per quã ad debitam quantitatem perducatur. Sed corpus inanimatum generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatem secundum materiæ conditionem.

¶Ad quartum dicendũ, ꝙ sicut iam dictum est e, operatio vegetatiui principij cõpletur mediante calore, cuius est humidum consumere. Et ideo ad restaurationem humidi deperditi necesse est habere potentiam nutritiuam, per quam alimentum conuertatur in substantiam corporis. Quod etiam est necessarium ad actum virtutis augmentatiuæ & generatiuæ. 383

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores*

387 2. di. 2. q. 2. art. 2. ad 5. fi. et q. de anima art. 13. cor. & 3. et 3. li. de anima le. 7. Tex. 63. & 64.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur quòd inconuenienter distinguãtur quinq; sensus exteriores. Sensus enim est cognoscitiuus accidentium. Sunt autem multa genera accidentium. Cùm ergo potẽtiæ distinguantur per obiecta, videtur quòd sensus multiplicẽtur secundum numerum, qui est in generibus accidentium.

¶2. Præterea, Magnitudo & figura, & alia q̃ dicuntur sensibilia cõmunia, nõ sunt sensibilia per accidẽs: sed contra ea diuiduntur in 2. de Anima. Diuersitas aũt per se obiectorũ diuersificat potẽtias. Cùm ergo plus differat magnitudo & figura à colore, q̃ sonus: videtur ꝙ multo magis debeat esse alia potẽtia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figuræ, q̃ coloris & soni.

¶3. Præterea, Vnus sensus est vnius cõtrarietatis: sicut visus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus pluriũ cõtrarietatũ, s. calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo non est sensus vnus, sed plures. Ergo plures sensus sunt quàm quinque.

¶4. Præterea, Species nõ diuiditur cõtra genus. Sed gustus est tactus quidã. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 2. de anima, quòd non est alter sensus præter quinque. Text. 128

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ rationem distinctionis & numeri sensuũ exteriorum quidã accipere voluerunt ex parte organorũ, in quibus aliquod elemẽtorũ dominatur, vel aqua, vel aër, vel aliqd huiusmodi. Quidã autẽ ex parte medij, quod est vel cõiunctũ, vel extrinsecũ: & hoc vel aër, vel aqua, vel aliquid huiusmodi. Quidã autẽ ex diuersa natura sensibiliũ qualitatũ, secundũ quod est qualitas simplicis corporis, vel sequens cõplexionem. Sed nihil istorũ conueniens est. Nõ enim potẽtię sunt propter organa, sed organa propter potentias. Vnde non propter hoc sunt diuersæ potentiæ, q̃a sunt diuersa organa. Et ideo natura instituit diuersitatẽ in organis, vt congruerent diuersitati potentiarũ. Et similiter diuersa media diuersis sensib⁹ attribuit, secundum ꝙ erat conueniens ad actus potentiarum. Naturas autẽ sensibiliũ qualitatum cognoscere non est sensus, sed intellectus. Accipiẽda est ergo ratio numeri & distinctionis exteriorum sensuũ secundum illud quod propriè & per se ad sensum pertinet. Est autem sensus quædã potentia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili. Exterius ergo immutatiuũ est, quod per se à sensu ꝑcipitur, & secundũ cuius diuersitatẽ sensitiuæ potẽtiæ distinguuntur. Est autẽ duplex immutatio, vna naturalis, & alia spiritualis. Naturalis quidẽ, secundũ quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse naturale, sicut calor in calefacto. Spiritualis autẽ secundũ q̃d forma immutantis recipitur in immutato secundũ d esse spirituale, vt forma coloris in pupilla, q̃ nõ fit per hoc colorata. Ad operationem autẽ sensus requiritur immutatio spiritualis, per quã intentio formæ sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin, si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendũ, omnia corpora naturaliter sentirent dum alterantur. Sed in quibusdã sensibus inuenitur immutatio spiritualis tantũ, sicut in visu. In quibusdã autem, cum immutatione spirituali etiam naturalis, vel ex parte obiecti tantùm, vel etiã ex parte organi. Ex parte autẽ obiecti inuenitur transmutatio naturalis secundum locũ quidem in sono, qui est obiectum auditus. Nã sonus ex percussione causatur, & aëris cõmotione. Secundum alterationem verò in odore, qui est obiectum olfactus. Oportet enim per calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc, ꝙ spiret odorẽ. Ex parte autem organi est immutatio naturalis in tactu & gustu. Nam & manus tangens calida calefit, & lingua humidatur per humiditatem saporũ. Organum verò olfactus aut auditus nulla naturali immutatiõe immutatur in sentiẽdo, nisi per accidẽs. Visus aũt, q̃a est absque immutatione naturali organi & obiecti, est maximè spiritualis, & perfectior inter omnes sensus & cõmunior. Et post hoc auditus, & deinde olfactus, qui habẽt immutationem naturalẽ ex parte obiecti. Motus tamẽ localis est perfectior & naturaliter prior quàm motus alterationis, vt probatur in 8. Phy. Tactus autẽ & gustus sunt maximè naturales. De quorum distinctione pòst dicetur. Et inde est quòd alij tres sensus non fiunt per mediũ coniunctũ, ne aliqua naturalis trãsmutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus.

D. 115.

Tex. 55. In solu. ad 3 & 4.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ nõ omnia accidẽtia habẽt vim immutatiuã secundum se, sed solæ qualitates tertiæ speciei, secundũ quas cõtingit alteratio. Et ideo solæ huiusmodi qualitates

sunt ob

Universidad de Deusto Biblioteca

li. 7. tex. 11.

sunt obiecta sensuum: quia vt dicitur in 7. Phy. secundum eadem alteratur sensus, secundū quæ alterantur corpora inanimata.

¶Ad secundum dicēdum, q magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicūtur cōmunia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidēs, & sensibilia ꝓpria, quæ sunt obiecta sensuū. Nā sensibilia propria primò & per se immutant sensum, cùm sint qualitates alterantes, sensibilia verò cōmunia omnia reducūtur ad quātitatē. Et de magnitudine quidē & numero patet, q sunt species quātitatis. Figura aūt est qualitas circa quantitatē: cùm consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus aūt & quies sentiuntur, secundū quòd subiectū vno modo vel pluribus modis se habet secundū magnitudinē subiecti vel localis distātiæ quantū ad motū augmēti & motū localē, vel etiā secūdum sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motum & quietem, est quodāmodo sentire vnū & multa. Quātitas autē est proximū subiectū qualitatis alteratiuę, vt superficies coloris. Et ideo sēsibilia cōmunia non mouent sensum primò & per se, sed ratiōe sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tamē sunt sensibilia per accidēs: quia huiusmodi sensibilia aliquā diuersitatem faciunt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie & à parua: quia etiam ipsa albedo dicitur magna vel parua. Et ideo diuiditur secundum proprium subiectum.

Text. 106. vsque ad 120.

¶Ad tertiū dicēdū, q sicut Philosophus videtur dicere in 2. de Anim. sensus tactus est vnus in genere, sed diuiditur in multos sensus secūdū speciē. Et propter hoc est diuersarum cōtrarietatū. Qui tamē nō separātur ab inuicē secundū organū, sed ꝑ totū corpus se cōcomitātur. Et ideo eorū distinctio non apparet. Gustus autē, qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactum in lingua, nō aūt per totum corpus. Et ideo de facili à tactu distinguitur. Posset tñ dici, q omnes illæ cōtrarietates & singulæ conueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere cōmuni: quod est obiectū tactus secundū rōnem cōmunē. Sed illud genus cōmune est innominatū, sicut etiā gen⁹ proximū calidi & frigidi est innominatum.

Li. 2. de anima text. 38. & 94.

¶Ad quartum dicendū, q sensus gustus secundum dictum Philosophi est quædā species tactus quæ est in lingua tātùm. Nō autē distinguitur à tactu in genere, sed à tactu quantum ad illas species, q per totum corpus diffunduntur. Si verò tactus sit vnus sensus tantùm, propter vnam rationē cōmunē obiecti dicendum erit, q secundum rationē diuersam immutationis distinguitur gustus à tactu. Nā tactus immutatur naturali immutatione, & nō solùm spirituali quantū ad organum suum secundum qualitatem, quæ ei propriè obiicitur. Gustus autem organum non immutatur de necessitate naturali immutatione secundum qualitatē, quę ei propriè obiicitur, vt scilicet lingua fiat dulcis vel amara, sed secundum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, s. secundum humorē, qui est obiectum tactus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum interiores sensus conuenienter distinguantur.

388
De anima arti. 13. cor. col. 3.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd interiores sensus incōuenienter distinguātur. Cōmune enim nō diuiditur contra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios.

¶2. Preterea, Ad id, ad quod sufficit sensus proprius & exterior, nō oportet ponere aliquam vim apprehensiuam interiorem, sed ad iudicandū de sensibilibus sufficiunt sensus proprij & exteriores. Vnusquisque enim sensus iudicat de proprio obiecto[c]. Similiter etiam videntur sufficere ad hoc q percipiant suos actus. Quia cùm actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, videtur quòd multo magis visus possit suam visionem tanquam sibi propinquiorem percipere quàm colorem. Et sic de aliis. Non ergo necessarium fuit ad hoc ponere interiorem potentiam, quæ dicatur sensus communis.

b
581

¶3. Præterea, Secundum Philosophum, phantasticum & memoratiuum sunt passiones primi sensitiui. Sed passio non diuiditur contra subiectum. Ergo memoria & phantasia non debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

Lib. de mē. et reminis. c. 1. to. 2.

¶4. Præterea, Intellectus minus dependet à sensu quā quæcunque potentia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit, nisi accipido à sensu. Vnde dicitur in 1. Poste. quòd quibus deest vnus sensus, deficit vna sciētia. Ergo multo minus debet poni vna potentia sensitiuæ partis ad percipiendum intentiones, quas non percipit sensus, quam vocant æstimatiuam.

Tex. 33.

¶5. Præterea, Actus cogitatiuę, qui est conferre, & componere, & diuidere & actus reminiscitiuæ, qui est quoddam syllogismo vti ad inquirendum, non minus distat ab actu æstimatiuæ & memoratiuæ, quàm actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debent ergo vel cogitatiua & reminiscitiua poni alię vires præter æstimatiuam & memoratiuam: vel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires præter phantasiam.

¶6. Præterea, Aug. 12. super Gen. ad lit. ponit tria genera visionum, scilicet corporalem, quæ fit per sensum: & spiritualē, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quæ fit per intellectum: Nō est ergo aliqua vis interior, quæ sit media inter sensum & intellectum: nisi imaginatiua tantùm.

Cap. 7. 14. 27. 28. 29. & c. 10. 3.

¶SED CONTRA est, quòd Auic. in suo libr. de Anima ponit quinque potentias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm natura non deficiat in necessariis, oportet esse tot actiones animæ sensitiuæ, quot sufficiant ad vitam animalis perfecti. Et quæcunq; harum actionū non possunt reduci in vnum principium, requirunt diuersas potentias, cùm potētia animæ nihil aliud sit quàm proximum principium operationis animæ. Est autem considerandum, quòd ad vitam animalis perfecti requiritur, quòd nō solùm apprehendat rem apud præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam, alioquin cùm animalis motus & actio sequantur apprehensionem, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens. Cuius contrarium apparet maximè in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo. Mouentur enim ad aliquid absens apprehensum. Oportet ergo, quòd animal per animam sensitiuam non solùm recipiat species sensibilium, cùm præsentialiter immutatur ab eis, sed etiam eas retineat & conseruet. Recipere autē & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida benè recipiunt & malè retinent: econtrario autem est de siccis. Vnde cùm potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam, quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet.

¶Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile & contristabile secundum sensum nō esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionem formarū, quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessariū est animali, vt quærat aliqua vel fugiat, non solū quia sunt cōuenientia vel nō cōuenientia ad sentiēdū, sed etiā propter aliquas alias cōmoditates & vtilitates, siue nocumēta. Sicut ouis videns lupum venientē, fugit, non propter indecentiā coloris vel figuræ, sed quasi inimicum naturæ. Et similiter auis colligit paleā, nō quia delectet sensum, sed quia est vtilis ad nidificandū. Necessarium est ergo animali q percipiat huiusmodi intētiones, quas nō percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principiū, cū perceptio formarum sensibilium sit ex immutatione sensibili, nō autē perceptio intentionum prædictarum. Sic ergo ad receptionē formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorum distinctione post dicetur. Ad harum autē formarum retentionem aut conseruationē ordinatur phātasia, siue imaginatio quasi thesaurus quidā formarum per sensum acceptarū. Ad apprehendendum autē intētiones, quæ per sensum nō accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad conseruandum autē eas vis memoratiua, q est thesaurus quidā huiusmodi intentionū. Cuius signum est, q principium memorandi fit in animalibus ex aliqua huiusmodi intētione: puta q est nociuum vel cōueniens. Et ipsa ratio præteriti, quā attēdit memoria, inter huiusmodi intentiones computatur. Considerandum est autem, q quantum ad formas sensibiles, non est differentia inter hominem & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterio-

In solu. ad 1. & 2.

¶De hac materia & his, quæ in responsionibus argumentorum hic dicuntur, vide in additionibus super libros de anima.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶In corpore est vna conclusio respōsiua quæsito in calce posita. Non est necesse ponere interiores vires sensitiuæ partis, nisi quatuor: sensum cōmunem, phātasiam, æstimatiuam & memoratiuam. Et quoniam ista conclusio cū sit exclusiua, habet duas exponentes, affirmatiuam, scilicet sensus interiores sunt quatuor: & negatiuam, scilicet non sunt plures quàm quatuor. Idcirco tria facit in corpore. Primò facit duo optima fundamenta. Secundò ex eis deducit expositionē affirmatiuam. Tertiò negatiuam, & sic demum infert conclusionē integram.

¶Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendi, ac multiplicandi potentias animę. Prima est de multiplicatione actionum, scilicet tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam vitam animalis perfecti sufficiūt. probatur, quia natura non deficit in necessariis, nec etiam abūdat superfluis: quia nihil otiosè agit. Secunda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatem potentiæ, scilicet actiones, quæ non possunt in vnum reduci principium, exigunt diuersas potētias: & probatur, quia potentia animæ nihil aliud est quàm proximū principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæ veræ radices: quia causas ferunt diuersificandi potentias: cùm sint propter actus.

¶Quo ad secundū: quia illæ quatuor virtutes dupliciter diuersificātur: & quo ad hoc q aliquæ sūt receptiuæ, & aliquæ retētiuæ: & quo ad hoc, quòd aliquæ sunt inferioris ordinis, vt pote circa extrinseca tantùm rerū: aliquæ superioris ordinis, ad interiora se extēdētes: Ideo expositis regulis primò distinguit apprehēsiuas à cōseruatiuis: secūdò vtrasque vnius ordinis ab vtrisq; alteri⁹ ordinis: Dicit ergo ex prima radice, q in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, scilicet non solum recipere, sed retinere, probatur: quia oportet apprehendere rē non solum pręsentem, sed absentem: probatur ducēdo ad impossibile: quia aliter non appeteret & moueretur ad absens: & tenet sequela: quia appetitus & motus

exterioribus. Sed quātū ad intētiones prædictas differentia est. Nā alia animalia percipiūt huiusmodi intentiones solùm naturali quodā instinctu, homo autem per quādam collationē. Et ideo quæ in aliis animalibus dicitur æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua[c], q per collationem quandā huiusmodi intentiones adinuenit. Vnde etiā dicitur ratio particularis, cui medici assignāt determinatū organū, scilicet mediā partē capitis. Est enim collatiua intentionū indiuidualiū, sicut ratio intellectiua intentionū vniuersaliū. Ex parte autē memoratiuæ nō solùm habet memoriam sicut cætera animalia in subita recordatiōe præteritorum, sed etiā reminiscentiā, quasi syllogisticè inquirēdo præteritorū memoriā, secundum indiuiduales intentiones[e]. Auic. verò ponit quintam potētiam mediam inter æstimatiuam & imaginatiuā, quæ componit & diuidit formas imaginatas, vt patet cùm ex forma imaginata auri, & forma imaginata montis componimus vnam formam montis aurei, quem nunquam vidimus. Sed ista operatio nō apparet in aliis animalib⁹ ab homine: in quo ad hoc sufficit virt⁹ imaginatiua. Cui etiam hāc actionem attribuit Auer. in lib. quodam, quem fecit de sensu & sensibilibus. Et sic nō est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis, scilicet sensum communem, & imaginationem, æstimatiuam, & memoratiuam.

406

a

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sensus interior non dicitur communis per prædicationē sicut genus, sed sicut communis radix & principiū exteriorum sensuum.

¶Ad secundū dicendum, quòd sensus proprius iudicat de sensibili proprio discernēdo ipsum ab aliis quæ cadunt sub eodē sensu: sicut discernendo album à nigro vel à viridi. Sed discernere album à dulci non potest[d] neq; visus, neque gustus: quia oportet q qui inter aliqua discernit, vtrunque cognoscat. Vnde oportet ad sensum communem pertinere discretionis iudiciū, ad quē referantur sicut ad communem terminum omnes apprehēsiones sensuum, à quo etiam percipiātur intentiones sensuum, sicut cum aliquis videt se videre. Hoc enim nō potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit nisi formā sensibilis, à quo immutatur, in qua immutatione perficitur visio: & ex qua immutatione sequitur alia immutatio in sensu communi, qui visionem percipit.

D. 1113

¶Ad tertium dicendum, q sicut vna potentia oritur ab anima, alia mediante, vt suprà dictum est: ita etiam anima subiicitur alij potentiæ mediante alia. Et secundum hunc modum phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui.

Q. 77. ar. 7

¶Ad quartum dicēdum, quòd licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamē in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

¶Ad quintum dicendū, q illam eminētiam habet cogitatiua & memoratiua in homine: nō per id q[d] est propriū sensitiuæ partis: sed per aliquā affinitatē & propinquitatem ad rationē vniuersalem secundum quandā refluētiā. Et ideo nō sunt aliæ vires, sed eædē perfectiores quā sint in aliis animalib⁹.

¶Ad sextum dicēdum, quòd Aug. spiritualem visionem dicit esse, quæ fit per similitudines corporum in absentia corporum. Vnde patet, quòd communis est omnibus interioribus apprehensionibus.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMANONA de potentiis intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

DEINDE quæritur de potentiis intellectiuis.

¶Circa quod quæruntur 13.

¶Primò, vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. ¶Secundò, si est potentia, vtrum sit potentia passiua. ¶Tertiò, si est potētia passiua, vtrum sit ponere aliquem intellectum agētem. ¶Quartò, vtrum sit aliquid animæ. ¶Quintò, vtrum intellectus agens sit vnus omnium. ¶Sextò, vtrum memoria sit in intellectu. ¶Septimò, vtrum sit alia potentia ab intellectu. ¶Octauò, vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. ¶Nonò, vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. ¶Decimò, vtrum intelligētia sit alia potentia præter intellectum. ¶Vndecimò, vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. ¶Duodecimò, vtrum synderesis sit aliqua potētia intellectiuæ partis. ¶Tertiodecimò, vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum intellectus sit aliqua potentia animæ.

389
Ver. q. 17. ar. 1. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus non sit aliqua potentia animæ, sed sit ipsa eius essentia. Intellectus enim idē videtur esse quod mens. Sed mens nō est potentia animæ, sed essentia. Dicit enim Aug. 9. de Trin. Mens & spiritus non relatiuè dicuntur, sed essentiam demōstrant. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ.

Ca. 4. to. 3.

¶2. Præterea, Diuersa genera potentiarū animæ non vniuntur in aliqua potentia vna, sed in sola essentia animæ. Appetitiuum aūt & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ: vt dicitur in secundo de Anima: conueniunt autē in mente: quia Aug. 10. de Trinit. ponit intelligentiam & voluntatem in mente. Ergo mens & intellectus est ipsa essentia animæ, & non aliqua eius potentia.

Tex. 27.
Ca. 11. to. 3.

¶3. Præterea, Secundum Gregoriū in Hom. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicuntur mentes & intellectus: ergo mens & intellectus hominis nō est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima.

Homi. 29. in euang.

¶4. Preterea, Ex hoc cōuenit alicui substātię, q sit intellectiua: quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suā essentiā[c]. Ergo videtur quòd anima per suā essentiā sit intellectiua.

366

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus ponit intellectiuum potentiam animæ: vt patet in secundo de Anima.

Tex. 27.

¶RESPONDEO dicendū, quòd necesse est dicere secūdum præmissa, quòd intellectus sit aliqua potētia animæ & nō ipsa animæ essentia. Tunc enim solùm[d] immediatum principiū operationis est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo aūt Deo idē est intelligere quod suū esse. Vnde[d] in solo Deo intellectus est eius essentia[c], in aliis autē creaturis intellectualibus intellectus est quædam potentia intelligentis.

Q. 54. ar. 3. et 59. ar. 2. et 77. ar. 1.
D. 749
D. 568
83
299

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sensus accipitur aliquando pro potētia, aliquādo verò pro ipsa anima sensitiua. Denominatur enim anima sensitiua nomine principalioris suæ potētiæ, quæ est sensus. Et similiter anima intellectiua quādoque nominatur nomine intellectus quasi à principaliori sua virtute, sicut dicitur in primo de Anima, quòd intellectus est substantia quædam. Et etiam hoc modo Aug. dicit, quòd mens est species vel essentia.

Tex. 65.

¶Ad secundū dicendum, quòd appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundū diuersas rationes obiectorū. Sed appetitiuum partim cōuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo, quantum ad modum operandi per organū corporale, vel sine huiusmodi organo. Nā appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Augu. ponit voluntatem in mente, & Philosophus in ratione.

Loco citato in arg.

¶Ad tertium dicendū, quòd in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua & voluntas, quæ ad intellectū cōsequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens vel intellectus[c]: quia[d] tota virtus sua in hoc consistit. Anima autem habet multas alias vires sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile.

Li. 3. de anima text. 42. tom 2.
279
D. 136

¶Ad quar-

animalis cognitionē sequitur. Ea secunda verò radice, q hæc duo operā nō sunt eiusdē corporei principij, probatur: quia bene recipere est humidi, bene retinere est sicci: & sic sequitur prima cōclusio subseruiēs: Cōseruatiuæ virtutes sūt aliæ à receptiuis. Deinde rursus ex prima radice dicit, In animali perfecto sunt necessariæ duæ actiones, s. non solùm circa sensibilia vt sic, sed circa intētiones insensatas ad cōmodū & vtile suū spectantes. Probatur: qa animal nō solū mouetur ꝑpter delectabile, aut tristabile secundū sensum, sed ꝑpter cōmodum & vtile suum. Probatur quo ad tristabile in fuga ouis respectu lupi: quo ad delectabile verò in collectione paleę hirūdinis, in respectu ad constructionē nidi. Ex secūda verò radice q hę actiones nō eiusdē sunt principij, probatur ex diuersitate immutatiuorum: quia s. ad illā immutat sensibile exterius, ad hāc nō, sed interius. Et sic sequitur secūda præambula cōclusio: Potētiæ versantes circa intētiones insēsatas sunt aliæ à respiciētibus sensata. Et consequēter habetur tota expositio affirmatiua, s. quòd sunt quatuor virtutes interiores apprehēsiuę sensatorū, sensus cōmunis, retentiua eorundē imaginatio, apprehēsiua intentionū ęstimatiua, cōseruatiua earundē memoratiua. Et confirmat hoc vltimū signo dupliċi. Primo, quia recordatio ex aliqua intētione innasci solet vtilitatis, vel nocumenti. Secundo, quia ipsa ratio præteriti, penes quā attenditur memoria, vt patet in De memoria & reminiscētia, vna harum est intentionum.

¶Quo ad tertiū, qa ex duobus capitib. cogitari posset, q plures prædictis essent potētiæ, s. ex actibus interioribus hominis, s. cogitare & reminisci: & ex opinione Auic. nata ex illo actu, q est cōponere sensata ad aliquod insensatū: idcirco vtrunq; ordinatē excludēs, cōuenientiā & differentiā inter hominis & aliorū sensus assignat, ex qua apparet illos actus non requirere alias potētias à prædictis. Deinde cōtra Auic. ratione & teste se conuertit. Conueniētia est in actione sensuum respectu sensibilium: & eius ratio est similiter immutari ab eis. Differentia est in actione respectu intentionum, & quoad apprehensiuam: qa cętera instinctu, homo collatione apprehēdit: & quo ad retentiuā: quia cętera subita recordatione, homo inquisitiuo discursu. Vnde & nominibus etiam differunt, dum illorum æstimatiua in nobis est cogitatiua, & memoratiua est reminiscētia. Ratio contra Auic. est, qa ad operationem illam sufficit imaginatiua in homine, in quo solo hæc operatio apparet. Testimonium est Auer.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum primum.

IN titulo aduerte, q nō quęritur hic distinctio potētię ab essentia, sed supponitur ex superioribus: & quęritur sub quo contineatur intellectus.

¶In corpore vnica cōclusio responsiua. Intellectus in solo Deo est substātia, in reliquis est potētia. Probatur, in solo illo proximū operationis principium est substantia, in quo operatio est esse: sed hoc est in solo Deo: ergo. maior probatur: quia operatio est proprius actus potentiæ operatiuæ, vt esse essētiæ: ac per hoc, vt actus ad actū, ita potentia ad potentiam: & identitas actuum inferret identitatem propriorum actuabilium, & diuersitas diuersitatē. Omnia hæc discussa sunt superius in q. 54. artic. 8. &c. & sic patet conclusio sustinendo, quòd intellectus nomine significamus proprium operationis, quæ intelligere est principium.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd quæstio ista tripliciter tractari potest. Primò communiter, vtrum intellectus sit potentia passiua, id est receptiua, quocunque id modo contingat, & quicquid sit illud receptum. Secundò propriè, vtrum intellectus sit potentia passiua potentia essentiali, quæ dicit priuationem actus primi, & proprij illius. Tertiò purè, vtrū intellectus sit in potentia purè passiua: ita qđ tam respectu actus primi quàm secundi, non nisi passiuè concurrat. In proposito hic tertius sensus nō tractatur hic, sed nos dicemus de hoc inferius in articul. Primus quoque sensus hic nō intenditur: quoniam vt in corpore patet, intellectus angelicus non dicitur pati, neque potentia passiua, vt modo loquimur: & tamen constat quòd intelligere eius in eo recipitur. Vnde relinquitur, quòd secundus sensus sit intentus. Et meritò: quoniã de ipsa potentia intellectiua nuda debet esse prima quęstio, vtrum sit passiua. Passibilitas autem potentiæ secundum seipsam solam attenditur secūdum ordinem qué habet ad proprium actum, & non ad hunc vel illum: ac per hoc passibilitas intellectus absolutè, & primò attéditur secundum coniunctionem intellectus ad intelligibile: hoc enim est illius propria perfectio: si enim intellectus est, in potentia est: & si non, non: cùm eligibilis potentia essentiali respectu huius sit fortè passiuum respectu alicuius.

390 *3.di.14.ar.1.q.2.cor.et ad secūdū. Et 2. cont. ca. 59. Et ver.qu. 16. ar.1.ad decimūtertiū. Q.75.ar.6. Tex.20. to.2. Ca 16.t.3. Tex.19.*

¶In corpore duo facit. Primò declarat illum terminum passiuè. Secundò respondet quæsito vnica conclusione affirmatiuè.

¶ Quo ad primum, quia passiuum à passione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter propriissimè, & propriè, & communiter: & satis clara sunt in litera.

¶Et aduerte primò duo, conuenientiam scilicet & differentiam. Conueniunt enim, quia in omnibus modis inueniuntur duo, scilicet ordo: quòd prius erat in potentia, postmodum est in actu: est receptio alicuius. Discrepant autem, quia in primo comitatur perditio conuenientis, in secundo perditio sola, non curando an conueniens, an disconueniens. In tertio autem nulla perditio necessariò comitatur.

¶Secundò aduerte, quòd licet receptum iuxta tertium modum possit esse tam actus secundus, quàm primus: & consequenter pati dici possit hoc modo quodcunque recipiens, & ita hic tertius modus patiendi latitudinem habet: in proposito tamen de summo & primo gradu patiendi, infra hunc tamen modum sermo est interpretandus. Quoniam ab eo dicitur primò & absolutè potentia passiua, à secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundum non primò: neque absolutè dicitur potentia passiua, sed secundum quid quo ad hoc scilicet.

¶Tertiò aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptum quamuis possit esse naturæ solius, vt patet de subiecto & passione: materia & forma cæli: stella & lumine, quod habet à sole, & naturæ & temporis simul: vt patet in his quæ generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoque parte videatur habere latitudinem tertius modus patiendi: in proposito de ordine durationis sermo est, vt inferius clarè patet, & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, id est quòd secundum ordinem rebus inditum talis potentia nata est præcedere actum suum, vel & in idé redit: exponatur negatiuè, id est, quòd ex vi naturæ suæ non conuenit sibi quòd sit coæua suo actui: & hinc patent miracula, quibus poneretur Deum influere alicui ab initio scientiam, nihil obstare proposito.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua est, Intellectus noster est potentia passiua, probatur. Intellectus noster est in potentia separata ab actu: ergo eius intelligere est pati tertio modo. ergo intellectus est in potentia passiua. Antecedés habet duas partes, s. quòd sit in potentia: & quòd separata ab actu. quo ad primam probatur sic, Intelligere est operatio circa ens in vniuersali, ergo intellectus vt actus se habet ad vniuersale ens vt actus totius entis: ergo solus intellectus diuinus est secundum id quod est in puro actu, ergo reliqui sunt in potentia. hoc vltimum antecedens est per se notū: non actatur enim intelligere ad hoc, vel illud ens. Prima verò sequela probatur, quia ex diuersa habitudine ad vniuersale ens tanquam ad propriam perfectionem obiectiuam attenditur esse in actu vel potentia ipsum intellectum: sicut vniuersale quodlibet perfectibile penes accessum ad suum mensuratur perfectiuum. Secunda verò sequela patet: & quo ad exponétem affirmatiuam: quia intellectus diuinus est Dei essentia, in qua sunt omnia: & quo ad negatiuam, quia oporteret intellectum creatum esse ens infinitum. Tertia autem sequela euidens est ex se: si enim diuinus solus est actus omnium & quilibet intellectus aut actu, aut potentia respicit omnia: consequens est, vt reliqui omnes sint in potentia, non respectu singulorum, sed alicuius intelligibilis, respectu siquidem alicuius non prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundam verò partem antecedens probatur ex distinctione potentiæ in potentiam semper perfectam, & non semper perfectam, sed procedentem de potentia ad actum applicata ad differentiam inter intellectum angelicum & humanum, quia ille propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter à se intelligibilium: hic verò propter hoc, quòd est vltimus & maxime remotus à primo, est in principio sicut tabula rasa, cui signum affertur: quia in principio sumus intelligétes, in potétia, deinde in actu. prima verò consequentia ex ratione ipsius pati tertio modo liquet, si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potétia ad actum perficitur, & intellectus noster vt assumptum probatúmque est, huiusmodi est: ergo patitur. Secunda verò est per se nota.

¶Ad quartū dicendum, quòd ipsa immaterialitas substantiæ intelligentis creatæ non est eius intellectus: sed ex immaterialitate habet virtutem ad intelligendū. Vnde non oportet, quòd intellectus sit substantia animæ, sed eius virtus & potentia.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum intellectus sit potentia passiua.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus nō sit potentia passiua. Patitur enim vnumquodque secundum materiam, sed agit ratione formæ. Sed virtus intellectiua consequitur immaterialitatem substātiæ intelligentis. Ergo videtur quòd intellectus non sit potentia passiua.

¶2. Preterea, Potentia intellectiua est incorruptibilis, vt suprà dictum est. Sed intellectus si est passiuus, est corruptibilis, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo potentia intellectiua non est passiua.

¶3. Preterea, Agens est nobilius patiente, vt dicit Aug. 12. super Gen. ad literam: & Arist. in tertio de Anima. Potentiæ autem vegetatiuæ partis omnes sunt actiuæ: quæ tamen sunt infimæ inter potentias animę. Ergo multo magis potentiæ intellectiuæ, quæ sunt supremæ, omnes sunt actiuæ.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in tertio de Anima, quod intelligere est pati quoddam. *Tex.12.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ pati tripliciter dicitur. Vno modo ꝓpriissimè, scilicet quādo aliquid remouetur ab eo ꝙ conuenit sibi secundum naturam, aut secundum propriā inclinationé: sicut cum aqua frigiditatem amittit per calefactionem, & cùm homo ægrotat, aut tristatur. Secundo modo minus ꝓpriè dicitur aliquis pati ex eo quod aliquid ab ipso abiicitur, siue sit ei conueniens, siue non conueniens. Et secundum hoc dicitur pati nō solū qui ægrotat, sed etiam qui sanatur: non solum qui tristatur, sed etiam qui lætatur: vel quocunque modo aliqs alteretur, vel moueatur. Tertiò dicitur aliquis pati cōmuniter ex hoc solo quod id, quod est in potétia ad aliquid, recipit illud ad quod erat in potentia absque hoc ꝙ aliquid abiiciatur. Secundum quem modum omne quod exit de potentia in actum, potest dici pati: etiā cùm perficitur. Et sic intelligere nostrū est pati. Quod quidé hac ratione apparet: intellectus em̄ sicut

¶Circa primam consequentiam aduerte primò, quòd tripliciter illatum consequens intelligi potest, scilicet formaliter, causaliter, & concomitanter. Et formaliter quidem intellectum plurimam habet ambiguitatis diuersásque opiniones, dum alij intelligere putant esse pati, sicut illuminari passionem significat: alij actionem immanentem tantùm, ac per hoc passionis habentem naturam admixtam: vt lucere, si fingatur quòd sit operatio à lucido, in ipsomet quiescens. Causaliter verò seu indistinctè siue formaliter, siue causaliter intellectum, apud verè Peripateticos non vertitur in dubiū, dum intelligere cótingere creduntex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniam in proposito pati in communi nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quam erat in potentia: & in speciali intellectum pati nihil aliud est quàm recipere intelligibile, ad quod erat in potentia: ideo quo ad vim huius rationis sat est quòd inferatur, & verificetur siue formaliter siue causaliter. Vtroque enim modo infert, ergo intellectus est potentia passiua. Si enim formaliter est pati, constat quod intellectus est potentia non solùm passiua, sed purè passiua. Si autem causaliter, quia scilicet causatur ex passione intellectus ab intelligibili, adhuc intellectus erit potentia passiua simpliciter: quia respectu sui proprij obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

393

¶Tertio autem modo, scilicet indistinctè, siue formaliter, siue causaliter, siue concomitanter intellectum, apud omnes verificatur, quandoquidem nullus est qui non credat intelligere recipi in intellectu: & saltem ea ratione esse pati: quia recipitur in intellectu. Sed iuxta hunc sensum non infert, ergo intellectus est potentia passiua simpliciter loquendo, sed secundum quid: inquantum scilicet recipit operationem propriam: quod est cómune omni potentiæ operatiuæ operatione immanente. Secundus ergo sensus est directè intentus, & ad propositum, vt patet. Tum ex eo quòd in litera infertur intelligere esse pati: nō ex eo quòd intellectus est in potentia, sed ex eo quòd est in potentia separata ab actu. Tum ex eo quòd infertur ex differentia inter intellectum angelicum & humanum: si enim tertium sensum intendisset, sat erat nota natura potentiæ in intellectu: & in hoc nō erat differentia inter angelos & animam. Tum ex eo quòd pati à quo potentia passiua, vt in hoc patebit articulo, requirit eductionem potentiæ ad actum primum.

¶Circa antecedentis probationem dubium est in illa parte, qua probatur possibilitas intellectus: quia non semper est perfectus. Hæc enim ratio assumit, id quod est per accidens, prioritas nanque durationis per accidens se habet ad esse passiuum. Tum quia duratio ipsa extranei est generis à genere passionis. Tū quia stat esse potentiam verè & purè passiuam: & tamen coæuam actui, vt patet de potentia passiua, qua partes orbis propinquæ soli semper illuminantur.

¶Ad hoc dubium dicitur, quòd ratio ista est à posteriori, ita quòd prioritas durationis manifesta non facit potentiam passiuam. Sed hoc nihil est. Tum quia, vt ex secunda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidens super quo non debet fundari ratio aliqua. Tum quia radicem proponit se assignaturum S. Thom. vnde intellectus potentia sit passiua. Dicendum est igitur, quòd differentia potentiæ secundum præexistere, aut non præexistere respectu actus proprij posita est ad circunloquendum propriam differentiam potentiarum secundum separabilitatem & inseparabilitatem ex intrinseco ab actu proprio: quædam nanque sunt quibus ab intrinseca earum natura repugnat separabilitas ab actu: & hæ dictæ sunt coæuæ suis actibus, & semper perfectæ: quædam verò sunt quibus separari ab actu non repugnat ex intrinseco, quamuis separari non possint. Et hæ comprehenduntur sub potentiis: quæ non semper sunt perfectæ: quia non per se & ab intrinseco habent quòd semper sint perfectæ per actus suos. Rursus primæ passiuæ non sunt: quia nulla passione media actum recipiunt, quamuis receptiuæ sint, sed eadem generatione generantur cum suis actibus: reliquæ autem non solum receptiuæ, sed passiuæ sunt: quia passione intercedente actus sortiuntur: & propterea subtiliter in litera ex hac differentia infertur, quòd intellectus noster est potentia passiua potentia essentiali. Vnde patet responsio ad obiecta. Ad primum quidem: quia ordo durationis ad circunloquendum positus est ad occultum differentiam. Ad secundum verò: quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non est ab intrinseco coæua suo actui, sed propter perpetuam præsentiam illuminantis. Intellectus autem angelicus ab intrinseco est coæuus suæ scientiæ: quia ex natura eius fluit vt passio à subiecto. Glossanda est ergo litera, quod intelligitur de potentia semper, aut non semper perfecta ab intrinseco: & sic per se, & à priori est processus.

¶Circa hæc tria supersunt dubia. Primò, an intelligere sit causaliter pati. Secundò, an sit formaliter pati. Tertio, quantum valeat præsens ratio S.Th. Ex his enim consurgit manifestatio quarti principaliter intenti, an intellectus sit potentia passiua: & etiam an sit potentia purè passiua, quod S.Tho. hic discutere non curauit.

¶Circa

¶Circa primam dubitationem tria sunt agenda. Primò declarandus est titulus: & quo ad hoc aduertendum est, quòd quum esse causaliter pati nihil aliud sit quam causari ex passione, & in proposito si aliqua passio præuenit intellectionem, illa est passio intellectus, quo intelligétes dicimur ab intelligibili. Ideo quærere vtrū intelligere sit causaliter pati, est quærere vtrū intelligere causet ex passione intellectus ab intelligibili.

Q.5.art.2. & qu. 76. art.1. ¶Quo ad secūdum tres sūt de re hac opiniōes. Quidā tenent, quòd intellectus non patitur ab intelligibili: ita ꝙ intelligibile concurrit ad intellectioné terminatiuè tantùm, & nō causaliter. Alij verò tenent ꝙ intellectus patitur quidé ab intelligibili, sed per accidés; ita quòd per se loquendo nō patitur ab intelligibili: concurrit tamen intelligibile ad intellectioné nō solùm terminatiuè, sed causaliter: nō immutando intellectū, sed simul cum intellectu gignédo effectiuè intellectioné. Et sic apud istos intelligere nostrum nō est pati causaliter nisi per accidens. Alij aūt arbitrantur, quòd intellectus noster patitur & per se ab intelligibili: ita quòd intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionem elicit. Et sic apud hos intelligere est causaliter & per se pati.

suprà dictū est, habet operationé circa ens in vniuersali. Considerari ergo potest vtrū intellectus sit in actu vel potentia, ex hoc ꝙ cōsideratur quomodo intellectus se habeat ad ens vniuersale. Inuenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens vniuersale se habet sicut actus totius entis: & talis est intellectus diuinus, quia est Dei essentia, in qua originaliter & virtualiter totum ens præexistit sicut in prima causa. Et ideo intellectus diuinus nō est in potentia, sed est actus purus. Nullus auté intellectus creatus potest se habere vt actus respectu totius entis vniuersalis: quia sic oporteret, ꝙ esset ens infinitū. Vnde omnis intellectus creatus ꝑ hoc ipsum ꝙ est, nō est actus omniū intelligibiliū, sed cōparatur ad ipsa intelligibilia, sicut potentia ad actū. Potétia auté dupliciter se habet ad actum. Est enim quædam potentia quæ semper est perfecta per actum, sicut dicimus de materia corporū cælestiū. Quædam autem potentia est quæ nō semper est in actu, sed de potentia procedit in actum, sicut inuenitur in generabilibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus semper est in actu suorū intelligibiliū propter propinquitatem ad primū intellectum, qui est actus purus, vt suprà dictum est. Intellectus autem humanus, qui est infimus in ordine intellectuū, & maximè remotus à perfectione diuini intellectus, est in potentia respectu intelligibilium, & in principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptū, vt Philosoph⁹ dicit in tertio de Anima. Quod manifestè apparet ex hoc, quòd in principio sumus intelligentes solum in potentia: postmodum auté efficimur intelligentes in actu. Sic igitur patet, quòd intelligere nostrum est quoddam pati secundum tertium modum passionis, & per consequens intellectus est potentia passiua. *Q.58.ar 1. et q.2. ar.3 et q.3.ar.1* *Tex.14.*

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ obiectio illa procedit de primo & secūdo modo passionis, qui sunt proprij materiæ primæ. Tertius aūt modus passiōis est cuiuscūque in potétia existentis, qđ in actū reducitur.

¶Ad secūdū dicédū, ꝙ intellectus passiuus scđm quosdā dicit appetitus sensitiuus, in quo sunt animæ passiões, q̄ etiā in 1. Eth. dicit rationalis per participationé, q̄a obedit *Ca.vlt.t.5*

293

¶Quo ad tertium singulæ sunt discutiendæ opiniones. Prima opinio super nobilitate intellectus & animæ fundatur. Eo enim quòd præstātior est corpore, à phantasmate pati non potest: iuxta illud Aug. nullum corpus agit in spiritum. Eo verò quòd præstantior est cæteris formis, se sola potest operari: quia actiuitas actualitatem sequitur, & constat quòd se solo agere conuenit inferioribus formis, puta elementaribus, & animæ vegetatiuæ. Sed hæc facile soluuntur: quoniam intellectus non patitur à phantasmate principaliter, sed ab intellectu agente: & vt in responsione ad vltimum in litera dicitur, nobilius est pati cum tanta excellentia, quàm agere vilia.

¶Secunda verò opinio cùm duo dicat, scilicet quòd ambo obiectum & intellectus sunt causa actiua intelligédi, & quòd intellectus nihil habet ab obiecto, aut econuersò, nisi per accidens. Primum quidem fundat super duas conditiones intellectionis, scilicet & quòd sit operatio vitalis, & quòd sit ad talem naturam obiecti determinata: primum enim ab anima, secundum ab obiecto esse oportet. Sed secundum dictum in quo quæstio est, nulla ratione probat, sed credidit Sco. quòd confutatis opinionibus quas recitat, relinqueretur hoc quasi per viam diuisionis. Afferri tamen pro illa posset: quia quicquid potest species intelligibilis, posset obiectum repręsentatum, si præsens intellectui adesset, eo quòd species agit vice obiecti, & propterea accidit obiecto vt concurrat ad intellectionem causandam, quòd sit præsens intellectui secundum suam speciem: ac per hoc quòd immutet intellectum ad suam similitudinem. Primum dictum conuincit quidem quòd vtrunque, scilicet intellectus & obiectum concurrunt ad intellectionem, sed quòd vtrunque actiuè concurrat non planè probat, nisi vt inferius patebit. Secundum verò voluntarium, & contra Philosophum & naturam intellectus. Voluntarium quidem, quia absque ratione. Nec opiniones sufficienter retulit, imò per hypotheticam omisit: quia, vt puto, latuit eum. Nec adducta ratio aliquid valet, quoniam vt superius patuit, phantasma & vniuersaliter similitudo quæcunq; obiecti, nō ea ratione dicitur vice obiectum, quia solùm fungatur officio obiecti, sed quia ratio operandi natura obiecti quam repræsentat, est. Ex hoc autem non habetur, quòd obiectum per seipsum potest aut posset. Tum quia hoc supponit, quòd intellectus nudus sit actiuus, quod tamen principaliter probandum erat, & quasi supponit hanc consequentiam: Intellectus concurrit actiuè ad intelligendum: ergo nudus concurrit actiuè: quæ tamen nihil valet. Tum quia hoc supponit speciem ad nihil aliud per se poni nisi pro obiecto: cùm tamen in intellectu nostro ponatur, & pro obiecto, & pro actuatione intellectus: quoniam est in potentia essentiali, vt dicitur in 3. de Anima, tex.7. Contra Philosophos verò & rationem est: quoniam expressè Arist. ponit intellectum esse potentiam passiuam. Tum ex eo quòd Arist. posuit intellectum quo intelligimus esse absolutè & simpliciter in genere potentiæ passiuæ, & non secundum quid tantùm: inquantum scilicet recipit intellectionem: alioquin processus eius in tex.17. ad inuestigandum intellectum agentem nihil valeret: fundatur enim manifestè super hoc, quòd in omni natura, in qua est potentia passiua, oportet poni actiuam quæ reducat passiuam de potentia ad actum. Quid clarius? si intellectus esset, vt Sco. fingit, virtus ex se actiua partialiter: & non nisi per accidens agens vt informetur ab obiecto: natus esset labor, qui super natura potentiæ passiuæ fundatur.

¶Ex his enim, quæ sunt per accidens, essentialis ordo rerum non pendet, & cōsequenter inferri non posset intellectum agentem esse: debuerat enim Arist. ex imperfectione virtutis actiuæ intellectus possibilis, non ex hoc quòd est potentia passiua, intellectum concludere agentem: falsa quoque esset maior Arist. scilicet quòd in omni natura esset sic. Non enim vbicunq; est agens imperfectū, ibi oportet esse agens perfectū quod reducat in actum agens illud imperfectū, vt ipsemet Scotus ibidem dicit: quoniam in multis agens imperfectius non patitur à perfectiore. Contra naturam verò intellectus esse nunc declarādo veritaté ostendetur.

¶Tertia ac Peripatetica opinio super natura cognoscitiua vt sic fundatur. Recolendum est enim, quòd vt in q.14. dictum fuit, res quælibet ex hoc est cognoscitiua, quòd est tā eleuatæ naturæ: quod est non solū ipsa, sed aliæ. Et rursus dictū fuit quòd rem aliquā esse alias, cōtingit tripliciter: actu puro, potentia pura, & medio modo: quodāmodo, s. actu, & quodāmodo potentia: & quod in vltimo gradu, s. in pura potétia anima nostra posita est. Est enim à principio sicut tabula rasa, in qua nihil est pictū. Ex his patet, quòd si anima cognoscere actu debet, oportet eā actu esse res cognitas. Est igitur intellectus in potétia passiua ad intelligibile, & intelligere est pati causaliter: quia ex passione ab intelligibili, i. ex receptione intelligibilis causatur. Nec potest dici, quòd passio ista cōcurrat per accidés, nisi quis vsq; adeo deliret, vt dicat quod animā, quæ est intelligibile in potétia, esse actu intelligibile, & per accidés. Nec refert in proposito vtrū intellectus ab obiecto vel intellectu agente vel alio illud recipiat, satis est ꝙ oportet passioné hāc interesse. Et cōfirmatur: quia si ex hoc quod res est primò in potétia essentiali: & deinde in actu primo, & deinde in actu secūdo, nō cōuincimus quod fieri ī actu primo sit pati: oīs via ad probādū potentiā passiuā & passioné nulla est. Et si non conuincimus quod illud pati per se exigatur ad operādum in actu secundo, nunq̄ probabitur differétia inter potentiā essentialé, & accidentalé: q̄ in hoc stare ex 8. Physi. & 2. de Anima patet, quod illa per prioré mutationem ab alio venit ad operationé, ista aūt per seipsam posse operari ꝑmittitur. Est igitur intelligere nostrū pati causaliter, & hoc per se. Angelicū vero nō propriè est causaliter pati: q̄a cōgenitū est angelis intelligibile, nec transfertur eorū intellectus de potétia ad actum primum. Ex his aūt quæ in 3. de Anima dicuntur, quæ & adducta sunt, patet hoc sequi. Vnde Arist. Auerroimq; sic sensisse non est dubium. Nec te moueant verba S.Thom. in quoli. 8. q. 2. art. 1. expressè sonantia, quòd intellectus possibilis est patiens cooperans agenti ad eius formationem. Per hoc enim, vt ibi patet, non intendit, quòd intellectus nudus coŏperetur intellectui agenti, & phantasmati ad sui formationé: sed quòd intellectus iam formatus potest ex præacceptis speciebus alias species in se producere multo magis quàm imaginatiua: quæ etiam non nuda, sed formata iā auri & montis speciebus format in se speciem montis aurei. *D.750. 755*

¶Circa secundam dubitationem, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. Intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est quàm intellectum possibilem concurrere puræ passiuæ ad intellectionem: quicquid sit illud quod intellectionem effectiue causet: siue intellectus agens solus, siue ipse simul & intelligibile in actu, & intellectu possibili depictum, siue quodcunque aliud.

¶Quo ad secundum, quia hic non quærimus modum, quo fit intellectio à specie intelligibili, aut obiecto: sed tantummodo an intellectus concurrat puræ passiuæ ad intellectionem: ideo omittendæ sunt hic opiniones multæ: & quatuor breuiter tangendæ, duæ tenentes intellectū puræ passiuæ, & duæ actiuæ: quoniā ex his melius patefit intentū. Aut enim creditur quòd nudus intellectus est totale actiuū intellectionis. Aut partiale cū Sco. Aut quòd intellectus est totaliter passiuus. Aut quòd ratione sui est passiuus, ratione verò speciei intelligibilis est actiuus. Ad harum enim quatuor aliquā omnis videtur opinio de hoc reduci. Sed diligenter aduertendum est, quòd vltima opinio S.Tho. attribuitur, sed malè intellecta. Potest siquidem dupliciter intelligi. primò, quòd intellectus concurrat ad intellectionis productionem: quemadmodum aqua calida ad calefactionem: ita quòd sicut aqua informata calore dicitur calefacere: ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiuè. Et iuxta hunc sensum intelligitur à Scoto & communiter exponi videtur. Sed hi longè sunt ab intento sensu. Iuxta hunc siquidem sensum sola species intelligibilis actiuè causat: quemadmodum solus calor calefactioné causat: intellectus auté nō concurreret ad causandum, nisi vt sustentans rationem agendi, quemadmodum aqua vt sustinens caloré. Vnde quemadmodum cum aqua calida calefacit, secundū denominationé quidem ipsa aqua dicitur calefaciens seu efficiens calefactionem: quia actiones sunt subsistentiū saltem denominatiuè: secundū rem tamé aqua nihil ad calefactionis actionem confert, nisi remotè: quia s. sustinet principium agendi quod ex eo liquet: quod si illa agendi ratio, puta calor per se subsisteret, absque cōcurrente subiecto eandem faceret actionem. Ita cùm intellectus informatus specie intelligibili intelligit, dicitur intelligens denominatiuè: & nihil facit ipse ad intellectionis productionem: sed quia intelligere est actio immanens, ipse per seipsum suscipit eā. Apud S.Th. autem & veritatem, intellectus in actu se toto primò actiuè concurrit ad intellectionem, & sensus ad sensationem: vt patet in Quoli. 8. q. 2. art. 1. Ad cuius euidentiam scito, quòd quia intellectus secundum se est in genere potétiæ passiuæ, non habet ex se aliquam agendi rationem. Et hoc est in quo primo dissentit Sco. Ex hoc verò quòd intellectus fit actu, ipsum intelligibile in actu acquirit quandam agendi rationem, commune nanque est omni formæ non prohibitæ ab actione, esse agendi rationem. Ex hoc autem quòd intellectus non acquirit intelligibile, quemadmodū materia acquirit formā, sed transit in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile imbibitur quodāmodo in ipso intellectu: sequitur quod hoc totum, scilicet intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit: quamuis ratione partis, s. intellectus recipiat intellectionem. Existimandū est enim, quòd anima apprehensiua est alterum genus entium à naturalibus, & quòd æquiuocè cōmunicat cum eis in esse, in potentia, & recipere formas entium. Materia enim sic recipit formam, vt ex eis resultet compositum, & illius compositi est actio sequens illam formam & non materiæ, nisi quia sustinet formā: & pars est compositi. Anima autem, vt Auer. optimè dixit in 3. de Anima, Com. 5. non sic recipit cognoscibile vt ex eis fiat compositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiuè ad intellectionem, quàm receptiuum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaque intellectus, quòd actiuè concurrat ad intellectionem, nō ex partiali ratione agendi, vt Scot. contra Aristotelem finxit, nec præcisè ex specie intelligibili, vt moderna

derna

derna ignorātia intelligit: sed ex hoc ipso quòd animalis vis in actu est, ita quòd ex hoc quod est animalis vis habet inchoatiuè, quòd facta in actu sit actiua. Falluntur autem plurimi in hoc: quia de anima iudicant ad modum rerum naturalium: cùm tamen Auerrois dixerit, quòd magis fit vnum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma: & consequenter fit magis vnum operans. Intelligere ergo non est formaliter pati, quāuis propriè loquendo non sit etiam formaliter agere, sed potius actiuè passiuéq; vitaliter operari: & idem iudicium est de sensatione. Quicunque autem eleuare potest intellectum, & recolēdo, quòd actiones immanētes qualitates sunt, non actiones aut passiones: intueriq; quòd intelligere nihil aliud est, q̄ intelligentem esse actu intellectum: & quòd anima superiorq; natura est talis quòd seipsa est quandoque vt somnus, & quandoq; vt vigilia, percipiet in his modū quendam actiui & passiui magis quā actiuum & passiuum. Et sic inter sapientes loquendum esset. Rationes autem, quæ contra hoc sunt: quia scilicet efficiens & materia non coincidūt in idem numero, ex tertio Physicorum, & agēs & patiens respectu eiusdem non est idem; quia esset in actu & in potentia simul: & idem referretur realiter ad seipsum, facilè soluuntur ab inspicientibus hic non esse propriè agens & patiens, neque materiam & consequenter non oportere esse relationem realem.

Li.3. de anima text. 17. & 5.

rationi. Secundum alios autem intellectus passiuus dicitur virtus cogitatiua, quæ nominatur ratio particularis. Et vtroque modo passiuū accipi potest secundum primos duos modos passionis, inquātum talis intellectus sic dictus est actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus, qui est in potentia ad intelligibilia (quē Aristoteles ob hoc nominat intellectum possibilē) nō est passiuus, nisi tertio modo: quia non est actus organi corporalis. Et ideo est incorruptibilis.

¶Ad tertium dicendū, quòd agens est nobilius patiente, si ad idem actio & passio referantur: nō autem semper, si ad diuersa. Intellectus autem est vis passiua, respectu totius entis vniuersalis. Vegetatiuum autem est actiuum, respectu cuiusdam entis particularis, scilicet corporis coniuncti. Vnde nihil prohibet huiusmodi passiuum esse nobilius tali actiuo.

ARTICVLVS III.

¶*An sit ponere intellectum agentem.*

391 *De anima art.4.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non sit ponere intellectum agentem. Sicut enim se habet sēsus ad sensibilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia. Sed quia sensus est in potentia ad sensibilia, non ponitur sensus agens sed sensus patiens tantùm. Ergo, cùm intellectus noster sit in potentia ad intelligibilia, videtur quòd non debeat poni intellectus agens, sed possibilis tantùm.

¶2. Si dicatur, q̄ in sensu etiam est aliquod agens, sicut lumen: contrà. Lumen requiritur ad visum, inquantum facit medium lucidum in actu. Nam calor ipse secundum se est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod necesse sit fieri in actu. Ergo non est necesse ponere intellectum agentem.

¶3. Prꝗterea, Similitudo agentis recipitur in patiente, secundum modum patiētis. Sed intellectus possibilis est virtus immaterialis. Ergo immaterialitas eius sufficit ad hoc quod recipiantur in eo formæ immaterialiter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelligibilis in actu, quòd est immaterialis. Ergo nulla necessitas est ponere intellectum agenté, ad hoc, quòd faciat species intelligibiles in actu.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de anima, quòd sicut in omni natura, ita & in anima est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere. Est ergo ponere intellectum agentem. *Tex.17.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd secundum opinionē Platonis nulla necessitas erat ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu, sed fortè ad præbendum lumen intelligibile intelligenti, vt infrà dicetur. Posuit enim Plato formas rerū naturaliū sine materia subsistere, & per cōsequēs eas intelligibiles esse, quia ex hoc est aliq̄d intelligibile actu, q̄d est immate-

portere esse relationem realem. Hæc enim communia principia intelligēda sunt, vbi propriè talium ratio reperitur. In proposito autem cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfecti animam intelligere, propriè loquendo nihil aliud est quàm propriam operationem exercere: quam, quia immanens est, concomitatur quòd sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui nō aliter videre potest, consideret, quòd grauitas lapidea est à lapide & in lapide. Et vel sic animaduertat in his, quæ non propriè dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quamuis sigillatim dici possit, quòd materia ex qua nō coincidit cum agente, materia verò in qua coincidere potest: est quòd omnino idem non est patiens & agens, neque refertur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum patitur & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit verò se toto primò. Et sic diuersimodè est simul in actu & potentia.

¶Circa tertiam dubitationem quantum scilicet valeat ratio Sancti Thomæ, aduertendum est, quòd tripliciter calumniam potest pati: Primò diceret Sco. quòd peccat ratione potentiæ communiter sumptæ inferens potentiam propriè sumptam. Ex eo enim quòd intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene, ergo est in potentia, sumendo potentiam communiter prout omne deficiens ab actu puro dicitur esse permixtum potentiæ: sed ex tali potentialitate non sequitur, ergo est in potentia receptiua, quæ est propriè potentia, vt de se patet: & tamen S. Tho. hanc potentiam infert. Et confirmatur ista obiectio, quia intellectus agens cùm non sit actus purus, est in potentia: & tamen non in potentia receptiua. Secundò diceret quispiam, quòd deficit in præsupposito, supponitur enim quòd quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis. oportet enim hoc supponi, alioquin non possent graduari intellectus in respectu ad totum ens penes esse actu aut potentia totum ens: & tamen constat hoc suppositum esse falsum, in via S.Th. præcipuè. Tum quia nullus intellectus creatus est capax essentiæ diuinæ in esse intelligibili. Tum quia intellectus noster non est capax substantiarum immaterialium. Et confirmatur: quia intellectus noster non est possibilis omnia fieri nisi quæ intellectus agens est potens facere: sed hic non est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantùm materialia. ergo.

¶Tertiò deficere videtur: quia si ratio valeret, concluderet quòd etiam voluntas sit potentia passiua: quoniam ipsa est respectu totius entis: quoniam bonum vt sic respicit, & non est vt actus totius entis: aut perfecta semper per illud. Consequens est inconueniens: quoniam voluntas mouet actiuè intellectum, & cæteras vires, & sic velle est actionis species.

¶Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia iacere fundamenta: quoniam ex natura vis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturam cognoscitiuam in communi, scilicet quòd oportet cognoscitiuum esse rem cognitam, quod fuit communis animi cōceptio Antiquorum in primo de Anima, & approbatum ab Aristo. & super tali natura cognoscitiua, scilicet intellectiua: scilicet quòd intellectus cognoscit ens in communi, quod est per se notum. Ex his enim habetur, quòd cùm intellectus nō sit arctatus ad hoc vel illud entis genus, sed vniuersale ens respiciat vt obiectum, vt visus colorem, & consequenter quod potest cognoscere omne ens: oportet quòd aut sit actu, aut potentia: actu, quodammodo actu, & quodammodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale, & potest esse tale, est verè in potentia receptiua, qua potest fieri aut esse tale: ideo ex hoc quòd intellectus non se habet vt actus totius entis, optimè sequitur non solùm quòd sit in potentia, sed quòd sit in potentia vt sit ens illud quod non est actu: ac per hoc sit in eo verè potentia receptiua illius esse. Et sic patet, responsio ad primò obiecta. Non enim esse in potentia illatum est esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuū per intellectum: quod, vt ex dictis patet, optimè infert propositū. Nec hoc cōuenit intellectui agēti, si vis est nostræ animæ non intelligens, sed faciens tantùm intellecta in actu.

¶Ad ea verò, quę secundò obiiciuntur, dicitur quod, vt in tex. patet: ex hoc q̄d intelligere est circa ens in cōmuni, sequitur, ergo & intellectus: ac per hoc circa omne ens, alioquin obiectū excederet operationem & virtuté operatiuam. Vnde cōcedendū est quòd omnis intellectus est circa omne ens. Sed diligenter animaduerte ne fallaris à cognitione ad modū cognitionis declinans: ad cognoscere quippe omne ens sufficit cognoscendo attingere omne ens, ita q̄ ad omne ens terminari possit cognitio illius. ad modū verò cognoscendi spectat, q̄ cognoscat perfectè vel imperfectè per propriā speciem vel alienā, per causam vel effectum, &c. Constat autē quòd omnis intellectus in omne ens potest, quamuis nō perfectè, aut per species proprias, vt instantiæ adductæ ostendunt. Vnde ratio S.Th. stat solida super hoc, quòd quia intelligere est circa omne ens terminatiuè, oportet quodlibet intelligens esse omnia. Aut actu puro, vt Deus gloriosus. Aut quodammodo actu & quodammodo potentia, & hoc habet magnam latitudinem vt intelligentiæ. Aut in potentia pura, & hoc est anima humana, quæ est omnia: non per omnium similitudines, sed per similitudines naturalium rerū, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentiis, quamuis imperfectè. *Ar.seq.& q.84.ar.6.*

¶Ad tertiam autem obiectionem de voluntate dicitur, quòd quia ratio illa manifestè loquitur de respicientibus totum ens, vt in se habere debentibus totum ens, consequens est, quòd locum non habet in voluntate, quæ in hoc differt ab intellectu, illa enim tendit in ens, iste verò habet in se. Vnde intellectus non habens omne intelligibile est in potentia & imperfectus, voluntas autem non volens omne volibile, nō est in potentia, nec imperfecta. Stat ergo ratio solida in his quorum perfectio & operatio est in habendo ens vniuersale: & per hoc quoque solui possunt primò obiecta.

¶*Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶In corpore respondet primò secundum Platonis fundamenta falsa. Secundò secundum Arist. Ex Platone duo dicit: alterum certum, & alterum dubium. Vbi scito quod duo opera attribui possunt intellectui agenti. Vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu, alterum illuminare intellectū possibilem, iuxta duo quæ conueniunt intellectui possibili, scilicet recipere intelligibile, & huic respondet factio intelligibilis: & iudicare, & huic respondet illuminatio. Vnde quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerum natura: sequitur quod non oportuit ponere intellectum agētem vt fieret intelligibile in actu: & hoc est primum & certum ex Platone. Quod probatur: quia posuit ideas, ex quibus tam materia quàm anima formatur: illæ vt essent res, hoc vt cognoscerentur. Et si coniunxerimus his, quòd Plato posuit nostrum scire non esse nisi reminisci, videbimus quòd apud eum intellectus noster non recipit de nouo aliquod intelligibile, sed à principio est formatus cum omnibus. Ambiguū verò est, an propter secundum opus posuerit intellectum agentem.

¶Ex Arist. vnam habemus responsiuam conclusionem, quod necesse est ponere intellectum agentem: probatur sic, Omne quod est in potentia, non reducitur in actum, nisi per aliquod ens actu: sed intellectus noster est in potentia ad intelligibile: ergo non reducitur in actum nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales non inuenitur in rebus: ergo oportet fieri: ergo ex parte intellectus oportet ponere virtutem factiuam. & hanc vocamus intellectum agentem.

¶Nota hic quod duarum operationum, quas diximus attribui intellectui agenti, illuminatio non vsquequaque clara est. Quoniam dicet quispiam, quod ipsa vis intelligendi quæ est intellectus possibilis, lumen est sufficiens sibi ad cognoscendum intelligibile in actu oblatum per speciem, & sustentatum per phantasma: quemadmodum in sensu ipsa vis sentiendi sat est ad iudicium de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum in illustratiuum & receptiuū. Sed altera operatio quę est facere obiectum in actu, conuincit ad ponendū intellectum agentem. Quemadmodum si natura non posset facere visibile in actu, conuinceremur ex parte sensus ponere sensum vel visum agentem. Et propterea concludendo dicitur in litera, & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

¶Circa hunc articulum aduerte, quod etiam posteriores discordes sunt. Nam Durandus Platonem sequitur in negatione intellectus agentis. Gotfredus etsi concedat intellectum agentem: negat tamen ipsum effectiuè illuminare, credit enim quod formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequentibus sermo: modo cum quæstio an est ventilatur, cum Durando disputandum est. Est autem forma rationis eius: quia si intellectus agens ponitur, vel ratione operationis in phantasma

phantasma, aut intellectum possibilem, aut vtrumque ponitur: sed nihil horum est: ergo probatur quòd non in phantasma: quia nec influendo illi aliquid, vt patet: nec abstrahendo ab eo aliquid, vt magis est notum: nec educendo de potentia eius, vt ex eo liquet: quia eductum est post eductionem in eo ex quo educitur: Similiter probatur quòd non in intellectū: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cum phantasmate, & hoc non. Tū quia si phantasma secūdum se est impotens in intellectū agere vtpote immaterialé, ergo etiā erit impotēs ad coagēdum: non enim est mutatum. aut si secundum se erat potens, & sic nō oportet ponere intellectum agétem, sicut nec sensum agentem cum obiecto sensibili.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt in litera dicitur, necessitas intellectus agentis est, vt ens sensibile fit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autem requiritur operatio & in phantasma, & in intellectum possibilem, & de actione quidem in phantasma erit sermo proprius in q.85. art. primo ad 4. Quamuis breuiter dici possit, quòd agit educendo de potentia phantasmatis non subiectiua sed ministeriali: & ideo eductum non est in eo, sed in potentia subiectiua,

416 *Lib. 3. Met. à tex. 10. vsque ad finem libri.*

riale. Et huiusmodi vocabat species, siue ideas. Ex quarū participatione dicebat etiā materiā corporalé formari ad hoc q̄ indiuidua naturaliter cōstituerētur in propriis generibus & speciebus: & intellectus nostros ad hoc q̄ de generibus, & speciebus rerum scientiā haberent. Sed quia Aristot. non posuit formas rerū naturaliū subsistere sine materia: formæ autē in materia existētes nō sunt intelligibiles actu: sequebatur q̄ naturæ, seu formæ rerū sensibiliū, quas intelligimus, non essent intelligibiles actu. Nihil autem reducitur de potētia in actū nisi per aliquod ens actu: sicut sensus fit in actu per sensibile in actu. Oportet igitur ponere aliquam virtuté ex parte intellectus, quę faceret intelligibilia in actu per abstractionem specierū à cōditionib' materialibus. Et hæc est necessitas ponendi intellectum agentē.

178
424

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sensibilia inueniūtur actu extra animam: & ideo non oportuit ponere sensum agentem. Et sic patet, q̄ in parte nutritiua omnes potentiæ sunt actiuæ: in parte autē sensitiua omnes passiuæ. In parte verò intellectiua est aliquid actiuum, & aliquid passiuum.

D.204.

quæ est intellectus possibilis. De actione verò in intellectum possibilem dicitur, quòd necesse est ponere præter phantasma aliud agēs: quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phantasmate genere, & non sicut vnus gradus alicuius generis ab alio eiusdem: vt in sensu & sensibili contingit, dum vtrunque materiale, intelligibile verò actu immateriale esse oportet. Et cum dicitur, Phantasma solum est impotens, ergo immutatum semper erit impotens: respondetur concedendo antecedens, & distinguendo consequens; immutatum se vel in ordine ad aliud, primo modo est immutatum sed nihil obstat, quoniam sufficit quòd sit mutatum in ordine ad aliud. Et consistit ista mutatio in hoc, quia de seorsum agente transit in ministrum alterius: constat autem quòd eadem vis aliquid potest sub alterius autoritate quod sola non posset.

¶Et cùm dicit Arguens, quòd mirum est, quòd ex assistentia alterius aliquid possit quod prius non posset: respondendum est quod propter admirari cœpit Philosophia: causa enim huius inferius patebit in loco prædestinato.

¶Circa hunc tertium articulum est non parua dubitatio: An intelligibile in actu quod est effectus intellectus agentis, sit priusquam species intelligibilis. An ipsa species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agentis. Quòd enim sit prius saltem natura, ex hoc articulo habetur dupliciter. Primò ex calce corporis articuli, vbi dicitur quòd quia id quod est in potentia, non reducitur in actum nisi per aliquod ens actu, quemadmodum sensus per sensibile: & intelligibile in actu quod debet reducere intellectum existentem in potentia ad actum, non inuenitur in rebus: oportet ponere intellectum agētem facientem intelligibile in actum eductiuum intellectus possibilis de potentia ad actum. Hic enim videtur planus sensus literæ: ex hoc autem liquidò habetur, quòd intelligibile in actu præuenit speciem intelligibilem, imò est ipsius causa. Secundum ex responsione ad secundum vbi expresse dicitur, quòd si lumen requiritur ad visionem ex parte coloris, quod similitudo inter lumen & intellectum agentem tenet non solùm quo ad necessitatem, sed quo ad eius causam, quia propter idem requiritur: sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorem in actu visibilem à quo proceditur species visibilis in oculo: ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile: & sic à phantasmate illuminato producitur species intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositum autem est: quia phantasma semper est quid de genere sensibilium & materialium: ergo intelligibilium in potentia. intelligibile enim in actu oportet abstrahere ab hic & nunc: quod est impossibile conuenire phantasmati. Et confirmatur: quia cùm cogitatiua possit comprehendere quicquid repræsentat actu suum phantasma, si phantasma esset intelligibile in actu, phantasia cognosceret intelligibile in actu. hoc autem est intelligere: & sic cogitatiua esset intellectus, & intellectus non differret à sensu, &c.

¶In hac difficultate sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis. Communiter quidem tenetur, quòd species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu quod dicitur effectus intellectus agentis. Ita tamen quòd actio intellectus agentis, quæ terminatur primò ad speciem intelligibilem, terminatur secūdariò ad rem repræsentatam per speciem: puta naturam bouinam aut leoninam, quæ vt sic repræsentata est denominatione extrinseca intelligibilis in actu, intelligibilitate actuali, id est immaterialitate existente in specie intelligibili non in se.

¶Et iuxta hanc viam glossanda erunt verba sancti Thomæ, in corpore articuli dicendo, quòd cautè & artificiosè processit: quoniam non subsumpsit, quòd oportet ponere intelligibile in actu, quod reducat intellectum de potentia ad actum, quod apparet quòd subsumi debuisset: sed subsumpsit quòd oportet ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem specierum, &c. quasi subintellexerit, quòd oportet alterum duorum subsumere, aut quòd ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus de potentia ad actum, aut oportet ponere aliquid æquiualens, scilicet virtutem reductiuam intellectus de potentia ad actum: & exprimens modum dicit per abstractionem specierum, &c. Verba quoque responsionis ad secundum glossanda sunt, quòd lumen intellectus agentis requiratur propter idem, id est, ex parte obiecti quo ad hoc, quod obiectum de se non sufficit mouere potentiā: & non oportet q̄ intelligatur quo ad hoc, quòd sicut color lumine fit actus visibilis ita phantasma illustratum. Fauent autem huic opinioni verba S.Thom. in multis locis, dū appellat ipsam speciem intelligibilem intelligibile in actu. Et dum dicit intelligibile in actu fieri per abstractionem speciei à conditionibus materialibus. Et secundum hanc viam vbicunque inuenitur, quòd intelligibile in actu mouet intellectum nostrum, glossanda sunt dupliciter, aut intelligibiliter quo ad actum secundum: aut mouet non effectiuè, sed formaliter, etiam quo ad actum primum.

¶Ad secundū dicendū, q̄ circa effectū luminis est duplex opinio. Quidā enim dicūt, q̄ lumē requiritur ad visum, vt faciat colores actu visibiles. Et secūdū hoc similiter requiritur & propter idē intellectus agens ad intelligendū, propter quod lumē ad videndū. Secūdum alios verò lumē requiritur ad vidēdum, nō propter colores, vt fiāt actu visibiles, sed vt mediū fiat actu lucidū, vt Comment. dicit in 2. de Anima. Et secundum hoc similitudo qua Aristo. assimilat intellectum agentem lumini, attenditur quantū ad hoc, q̄ sicut hoc est necessarium ad videndū, ita illud ad intelligendum, sed nō propter idē.

¶Ad tertiū dicendum, q̄ supposito agente bene cōtingit diuersimodè recipi eius similitudinem in diuersis propter eorū dispositionem diuersam. Sed si agēs nō præexistit, nihil ad hoc faciet dispositio recipiētis. Intelligibile autē in actu non est aliquid existens in rerum natura quantùm ad naturam rerum sensibiliū, quæ non subsistunt præter materiam. Et ideo ad intelligendū non sufficeret immaterialitas intellect' possibilis, nisi adesset intellectus agēs, qui faceret intelligibilia in actu per modū abstractionis.

¶Singularis autem dicendi modus occurrit mihi nō despiciendus. Et cōsistit in hoc, quòd lumen intellectus agentis facit intelligibile in actu phantasmate per modum abstractionis, prius natura quàm fiat species intelligibilis in intellectu. Ad cuius euidentem perceptioné ab effectu luminis & abstractionis procedēdum est: effectus luminis duplex est, scilicet formalis & obiectiuus. Formalis quidem est esse luminatiuū: vt patet in diaphano. Obiectiuus verò est apparere: vt patet in colore. color enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autē in qua non est mendacium, cū consistat in acceptione vnius & non alterius sibi coniuncti, eius proprius quasi effectus est apparere vnum, nō apparendo aliud, vt de se patet. Vnde in proposito imaginor, quòd cùm in phantasmate sit natura hæc adueniente lumine intellectus agentis, phantasma illustratur non formaliter vt diaphanum, sed obiectiuè vt color, quia illustratione splendet atque relucet in phantasmate non totum quod est in eo, sed quidditas seu natura tantùm, & non singularitas illius ei coniuncta: ita quòd ista illuminatio est abstractiua, quia facit apparere vnum, scilicet quod quid est, non apparēdo aliud, scilicet principium indiuiduans: ac per hoc splendet in phantasmate intelligibile in actu natura, scilicet abstrahens ab hic & nunc, & tale intelligibile in actu mouet intellectum possibilem. Et si quæritur cur non relucet etiam singularitas, in promptu causa est. Quia singularitati materiali de qua est sermo, repugnat esse intelligibile in actu, quidditati autem non nisi ratione talis singularitatis. Vnde sicut lumen corporeum facit colorem pomi apparere, & non saporem, aut odorem, quia repugnat his reddi apparibiles lumine, non autem colori: ita quidditas rei sensibilis potest reddi apparibilis lumine, non autem illius singularitas. Quod ex eo patet, quòd species intelligibiles non posuimus generari tales quòd sint similitudines singularium. Nec ex hoc sequitur, quòd singularitas materialis à nullo intellectu sit per se intelligibilis: quoniam intelligi eam posse per speciem non ab ipsa, sed aliunde habitam nihil obstat prædictis. non enim tunc ipsa singularitas est actu intelligibilis nisi extrinseca denominatione ab illa specie sumpta. Nec ex his pono, quòd phantasma sit eius intelligibile: sed quòd in phantasmate illustrato relucet actu intelligibile. ipsum autem phantasma est de genere sensibilium. Nec hoc est mirabile contemplantibus vim abstractionis, & perspicuè videntibus, quòd hoc nihil aliud est, quàm phantasma illustrari quo ad vnum & non quo ad aliud. Nec superfluit propterea species intelligibilis, sicut nō superfluit species visibilis: & tamen color est actu visibilis. Nec propterea intellectus agens minus principaliter aut medietate concurrit ad speciei productioné: imò cùm vnumquodque agat secundum quod est actu, & phantasma non habeat intelligibile in actu nisi lumine intellectus agentis: consequens est quòd ipsum lumen sit primum agēs, & immediatū: nullum enim inter ipsum & speciē mediat agens. Nō enim est imaginandum, quòd ab intellectu agente fluat lumen in phantasma: & quòd phantasma illo suffultum lumine producat speciem: quemadmodū corpus illuminatum mouet visum. Sed quòd ipse intellectus agens est lumen, quo splendet obiectiuè phantasma secundum quidditatem in eo existentem: & sic producitur species ab vtroque, ita q̄ ab intellectu agente immediatè procedit vtrunque: ordine tamen quodam, quia prius natura illustratur phantasma quàm à se, & à phantasmate actuetur intellectus possibilis: & est simile si fingamus lucé corporis lucentis non diffundere lumen in medio, sed approximatam colori illum illustrando visibilem reddere, ac sic videri. Vnde S. Thom. in 2. contra Gentiles, cap.77. expresse dicit, quòd actio intellectus agentis in phantasmate præcedit receptionem intellectus possibilis. Et in eodem cap. exprimens quid sit actio ista, dicit: In anima intellectiua est virtus actiua in phantasmata, faciens intelligibilia in actu, &c. Consonat quoque huic quæstioni dicta eiusdem in eodem lib. c. 62. vbi dicit: Arist. attribuit possibili intellectui pati ab intelligibili: suscipere species intelligibiles, esse in potentia ad eas, &c. Vbi patet quòd contra species intelligibiles diuidit intelligibile in actu: non enim pati potest intellectus ab intelligibili nisi in actu. In quæstione quoque de anima quæstio.15. dicit, quòd intellectus agens per phantasmata, facta ab eo intelligibilia, in actu causat scientiā in intellectu possibili.

D.361.

Lib. 3. com. 18.

¶Ad obiecta verò in oppositum facilè respondetur notando, quòd intelligibile in actu inuenitur dupliciter, formaliter & obiectiuè. Formaliter est species intelligibilis cum reliquis immaterialibus. Obiectiuè verò est quidditas relucēs in phātasmate lumine intellectus agentis. Differentia autē multipliciter est inter vtrunque: quia formale est immateriale secundum esse: obiectiuum verò secundum relucentiam tantùm. Et ideo formale abstrahit ab hic & nunc secundum esse, obiectiuum verò secundum relucentiam tantum. Formale quod est species intelligibilis secundum se totum, non est nisi similitudo quidditatis: obiectiuum verò vt sic quidditatis tantum est imago: secundum tamen totum quod est, repræsentat singularitatem materialem, quia in essendo materiale est. Et ideo diligenter ac cautè oportet attendere in hac re vocabula quid formaliter importent, vt for-

Universidad de Deusto Biblioteca

392 2.contra G. 76.& 78. & de anima art.5.

maliter loquamur. phātasma enim sonat imaginem singularium, & ideo simpliciter conceditur quòd est de genere sensibilium & materialium, & non abstrahentium ab hic & nūc. Et quòd est intelligibile in potentia, & quòd potest comprehendi à cogitatiua, &c.

¶ Sed quidditas in phātasmate illustrata lumine intellectus agētis sonat aliquid à sensibus eleuatum, & abstractum per relucentiam ipsius, & non relucentiam indiuiduantium sensibilium materialiū, &c. Et propterea concedo, ꝙ est intelligibilis in actu. Et cum dicitur, ergo vna res, scilicet phātasma est in duobus generibus, s. sensibili & intelligibili, cōceditur secundum diuersa esse: quia secundum reale est sensibilis, & secundum esse relucentiæ est intelligibilis. Et hoc consonat connexioni Vniuersi: quoniam sic supremum infimi attingit infimum supremi. Nec oportet cogitatiuam cōprehendere omni eo modo, quo phantasma repræsentat qualitercūque sumptum: sed sufficit quòd adæquet phātasma vt phantasma: nō autem vt illustratū superiori lumine, quoniā hoc sortitur in homine, vt ministrat intellectui, & non absolutè. Vnde phantasma dormientis non est actu intelligibile: sed tunc tantū cum actualiter relucet lumine intellectus agentis. Et iuxta hanc viā omnia facilè saluantur: & dicta Peripatetica diuersa cōcordantur, & glossantur cū prædicto fundamento, suisque distinctionibus optiméq; ac plano sensu interpretatio præsentis articuli fit: dum verè ponimus intelligibile in actu, & effectū intellectus agentis, & motiuum intellectus possibilis.

Tex.20. Tex.19. Tex.17.& 18.

¶ In respōsione ad primum, est quæstio de sensu agente propter Auer. in secundo de anima. com. 60.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quinq; facit. Primò proponit conclusionem responsiuam affirmatiuè. Secūdò ponit occasionē diuersitatis opinionum. Tertiò ponit opinionē oppositam. Quartò improbat eam, simul probando intentum, tripliciter. Quintò ad bonitatem doctrinæ addit quid sentiendum sit de illo alio intellectu.

369

¶ Quo ad primum conclusio est ista: Intellectus agens, de quo Philosophus loquitur, est aliquid animæ nostræ. Vbi nota quòd non absolutè, sed cum determinatione illa, scilicet de quo Philosophus loquitur, proponit conclusionem: quoniam, vt in quæstionibus disputatis patet, multi per intellectum agentem intelligunt Deum gloriosum, qui verissimè est intellectus simpliciter, & summè agens; sed extra propositum nostrum quo nobis propria inquirimus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus agens non sit aliquid animæ nostræ. Intellectus enim agentis effectus est illuminare ad intelligendum. Sed hoc fit per aliquid quod est altius anima: secundum illud Ioā.1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundū. Ergo videtur, quòd intellectus agens non sit aliquid animæ.

¶2. Præterea, Philosophus in 3. de Anima, attribuit intellectui agēti, ꝙ aliquādo intelligit, & aliquādo nō intelligit. Sed anima nostra nō semper intelligit, sed aliquādo intelligit, & aliquādo non intelligit. Ergo intellectus agens non est aliquid animæ nostræ.

¶3. Præterea, Agēs & patiēs sufficiūt ad agēdum. Si igitur intellectus passiuus est aliqd animæ nostræ, qui est virtus passiua: & similiter intellectus agens, qui est virtus actiua, sequitur ꝙ homo semper poterit intelligere cum voluerit: qđ patet esse falsum. Nō est ergo intellectus agens aliqd animæ nostræ.

¶4. Præterea, Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd intellectus agēs est substātia actu ens. Nihil autem est respectu eiusdē in actu, & in potentia. Si ergo intellectus possibilis qui est in potētia ad omnia intelligibilia, est aliquid animæ nostræ: videtur impossibile ꝙ intellectus agēs sit aliquid animæ nostræ.

¶5. Præterea, Si intellectus agens est aliquid animæ nostræ, oportet ꝙ sit aliqua potentia: nō est enim nec passio, nec habitus. Nam habitus & passiones non habent rationem agentis respectu passionum animæ, sed magis passio est ipsa actio potētiæ passiuæ, habitus autē est aliquid quod ex actibus consequitur. Omnis autē potentia fluit ab essentia animæ: sequeretur ergo quòd intellectus agēs ab essentia animæ procederet. Et sic nō inesset animæ per participationē ab aliquo superiori intellectu. Quod est inconueniēs. Non ergo intellectus agens est aliquid animæ nostræ.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit 3. de Anima, quòd necesse est in anima has esse differentias, scilicet intellectum possibilem, & agentem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus agens, de quo Philosophus loquitur, est aliquid animæ.

¶ Ad cuius euidentiam cōsiderandum est ꝙ supra animā intellectiuā humanā necesse est ponere aliquē superiorē intellectū, à quo anima virtutē intelligendi obtineat. Semper enim qđ participat aliquid, & quod est mobile, & quod est imperfectū, præexigit ante se aliquid quod est per essentiam suā tale, & quod est immobile & perfectum. Anima autē humana intellectiua dicitur per participationē intellectualis virtutis. Cuius signū est, ꝙ nō tota est intellectiua, sed secūdū aliquā sui partē. Pertingit etiā ad intelligentiā veritatis cū quodā discursu & motu arguēdo. habet etiā imperfectā intelligentiā: tum qa nō omnia intelligit: tū qa in his, quæ intelligit de potētia procedit ad actū. Oportet ergo esse aliquē altiorē intellectū, quo anima iuuet ad intelligēdū. Posuerūt ergo qdā hūc intellectū secundum substantiā separatū esse intellectū agentē: qui quasi illustrando phātasmata facit ea intelligibilia actu [e]. Sed dato, ꝙ sit aliquis talis intellectus agēs separatus, nihilominus tamen oportet ponere in ipsa anima humana aliquam virtutem ab illo intellectu superiori participatā, per quā anima humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in aliis rebus naturalibus perfectis præter vniuersales causas agentes sunt propriæ virtutes inditæ singulis rebus perfectis ab vniuersalibus agentibus deriuatæ. Nō enim solus sol generat hominē, sed est in homine virtus generatiua hominis: & similiter in aliis animalibus perfectis. Nihil autem est perfectius in inferioribus rebus anima humana. Vnde oportet dicere, ꝙ in ipsa sit aliqua virtus deriuata à superiori intellectu, per quā possit phātasmata illustrare. Et hoc experimento cognoscimus, dū percipimus nos abstrahere formas vniuersales à conditionibus particularibꝰ, quod est facere actu intelligibilia. Nulla autem actio conuenit alicui rei nisi per aliqđ principiū formaliter ei inhærēs, vt suprà dictum est, cùm de intellectu potentiali ageretur. Ergo oportet virtutem, quæ est principiū huius actionis, esse aliquid in anima. Et ideo Arist. cōparauit intellectū agentem lumini, qđ est aliquid receptū in aëre. Plato autē intellectum separatum imprimentē in animas nostras cōparauit Soli, vt Themistiꝰ dicit in cōment. tertij de Anima. Sed intellectus separatus secundum nostræ fidei documenta est ipse Deus, qui est creator animę, & in quo solo beatificatur, vt infrà patebit. Vnde ab ipso anima humana lumen intellectuale participat, secūdū illud Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd illa lux vera illuminat, sicut causa vniuersalis, à qua anima humana participat quandā particularem virtutem, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus illa verba nō dicit de intellectu agente, sed de intellectu in actu[e]. Vnde suprà de ipso præmiserat, idem autem est secundum actū scientia rei. vel si intelligatur de intellectu agēte, hoc dicitur quia nō est ex parte intellectus agentis hoc quod quādoque intelligimus, & quandoq; nō intelligimus, sed ex parte intellectus qui est in potentia.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ si intellectus agēs cōpararetur ad intellectū possibilē, vt obiectum agens ad potentiam, sicut visibile in actu ad visum, sequeretur ꝙ statim omnia intelligeremus, cū intellectus agens sit, quo est omnia facere, nunc autē non se habet vt obiectū, sed vt faciēs obiecta in actu, ad qđ requiritur præter præsentiā intellectus agētis præsentia phantasmatum & bona dispositio viriū sensitiuarū, & exercitiū in huiusmodi opere: qa per vnū intellectū fiunt etiā alia intellecta, sicut per terminos propositiones, & per prima principia cōclusiones. Et quātū ad hoc nō differt vtrū intellectus agēs sit aliquid animæ, vel aliquid separatū.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd anima intellectiua est quidē actu immaterialis, sed est in potētia ad determinatas species rerum. Phantasmata autē econuerso sunt quædam actu similitudines specierū quarundam, sed sunt potentia immaterialia. Vnde nihil prohibet, vnā & eandē animā, inquantū est immaterialis, in actu habere aliquā virtutē, per quā faciat immaterialia in actu abstrahēdo à conditionibus indiuidualis materiæ, quæ quidē virtus dicitur intellectus agēs: & aliā virtutem receptiuā huiusmodi specierum, quæ dicitur intellectus possibilis, inquantum est in potentia ad huiusmodi species [e].

¶ Ad quintum dicendum, quòd cùm essentia animæ sit immaterialis à supremo intellectu creata, nihil prohibet virtutem, quæ à supremo intellectu participatur, per quam abstrahitur à materia ab essentia ipsius procedere sicut & alias eius potentias.

¶ Quo ad secūdum occasio diuersitatis est: quia oportet ponere intellectum quendā superiorem nostro, à quo noster intelligēdi vim habeat. Probatur triplici medio. Tum quia ante participans est per essentiam tale. Tum quia ante mobile est immobile. Tū quia ante imperfectum est perfectū. Constat enim quòd anima nostra quo ad primum, est intelligēs per participationem, in cuius signum non tota totalitate potestatiua est intellectualis, sed secūdum aliquas suas vires est intellectiua, & secūdum aliquas sensitiua. Et quo ad secundum est mobilis: dum intelligit cum discursu, discursus enim in intellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionē termini. Et quo ad tertium est imperfecta. Tū quia non omnia, s. per proprias species intelligit. Tum quia procedit de potentia ad actum. A tali autem per essentiā & immobili & perfecto, dubium non est emanare quod est tale per participationē mobile & imperfectum. Est igitur aliquis superior intellectus à quo nostra anima dependet in intelligendo.

Q.79.ar.1. lib.3.de anima text. 18. Q.106.ar. 2. In corp. Lib.3 tex. 19. 278

¶ Quo ad tertium opinio multorum fuit, ꝙ ille intellectus superior & separatus, est intellectus agens illustrans phantasmata, &c. Et hęc opinio est Auerr. & est Platonis, vt in litera dicitur.

¶ Quo ad quartum probatur, quòd dato quòd iste intellectus illustraret phantasmata, adhuc oportet ponere aliū intellectum agentem, qui sit aliquid animæ nostræ, quod est conclusio proposita. Et probatur tripliciter. Primò ratione tali: In omni natura perfecta, præter agentia vniuersalia, inditæ sunt virtutes actiuæ propriæ ad perficienda propria illius opera: sed anima humana est natura perfecta, imò perfectissima omnium inferiorū. ergo præter agentia vniuersalia sunt in ea virtutes propriæ quasi vniuocæ, ad opera propria perficienda.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quia videtur petere principiū in minore: subsumit enim vel supponit, quòd facere intelligibilia in actu sit opus animæ humanæ: hoc enim est de quo disputatur cum ponentibus intellectum agentem separatum.

395

¶ Ad hoc dicitur, quòd, vt apparet ex secundo contra Genes. cap. 76. in 4. ratione contra Auerr. & Alex. ista ratio non supponit neque subsumit, quòd facere intelligibilia in actu sit nostrum opus, sed probat hoc: subsumit autem quòd intelligere sit opus humanum, & consistit in agere intellecta in actu, & pati ea: ergo principiū propriū agēdi & patiendi est in ea: alioquin imperfectiora habuissent omnia principia necessaria ad sua opera, & humana anima perfectissima non.

¶ Secūdò sic, experimur nos abstrahere vniuersalia à phantasmatibus, ergo intellectus agens est aliquid nostri. cōsequentia probatur: quia actio nō conuenit alicui, nisi principiū illius quod est ratio agendi, insit illi cui attribuitur actio. Antecedens verò liquet ex eo ꝙ ad libitū quæcūque oblata intelligimus in communi, hoc enim absque abstractione fieri nequit.

393 De anima art.5.

¶ Tertiò probatur autoritate Arist. qui cōparauit ipsum lumini: ad differentiam Platonis, qui comparauit soli.

Tex.19. & 20.

¶ Quo ad quintum, quia diuersæ sunt opiniones de illo intellectu separato, dum aliqui tenent illum esse vltimam intelligentiam, vt Auicēna: aliqui penultimā, vt Auerrois: aliqui Deum: vt Doctores canonici. Et quia magni refert ad fidem, quoniā in illius consequutione tanquā in propriæ causæ adeptione consistit beatitudo: ideo S. Thomas solicitus de his quæ sunt fidei, statim subdidit, ꝙ secundum fidei documēta intellectus ille habens illas tres, quas diximus conditiones, est Deus gloriosus: in quo solo beatur anima, & à quo solo est signatum lumen in nobis.

Tex.18. Ar. præc.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum quintum.*

Titulus clarus: Vnus numero.

¶ In corpore respondet quæsito iuxta vtranque viā, scilicet quòd si intellectus agens est substātia separata, est vnus numero: si aliquid animæ multiplicatur cum ea, vt patet.

Q.76.ar.2. D.1173. Li.3.de anima tex. 19.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum sextum.*

Titulus.

¶ Memoria, vt patet in De memoria & reminiscentia, significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorū vt præterita sunt. Et patet hoc ex cōmuni vsu loquentiū: nullus enim dicit se recordari alicuius, nisi sub ratione alicuius præteriti actus & noti.

¶ In corpore subintellecta distinctione duorum quæ inueniuntur in memoriæ ratione: quæ sunt conseruatio specierum ac rerum apprehensarum, & prætetitio rei apprehēsæ duo principaliter facit. Primò respondet quæsito iuxta primam memorię conditionē, scilicet cōseruare. Et secūdò iuxta secūdā rationē obiecti.

¶ Quo ad primum, primò refert opinionem Auicen. secundò respōdet secundum propriam opinionem. Ex Auicen. refert tria, radicem opinionis, opinionem ipsam, & concomitas ipsam. Et sic quartò applicādo ad propositū respōdetur quæsito negatiuè secundum Auicen.

Lib. 3. de anima tex. 18. 392

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum intellectus agens sit vnus in omnibus.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ intellectus agēs sit vnus in omnibus. Nihil enim quod est separatum à corpore, multiplicatur secundum multiplicationem corporū. Sed intellectus agens est separatus, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo nō multiplicatur in multis corporibus hominum, sed est vnus in omnibus.

¶2. Præterea, Intellectus agēs facit vniuersale, quod est vnū in multis. Sed illud quod est causa vnitatis, magis est vnum. Ergo intellectus agens est vnus in omnibus.

¶3. Præterea, Omnes homines cōueniūt in primis cōceptionibus intellectus. His autē assentiunt per intellectum agentem. Ergo conueniūt omnes in vno intellectu agente.

¶ SED CONTRA est ꝙ Philosophus dicit in tertio de Anima, ꝙ intellectus agēs est sicut lumē. Non autem est idem lumē in diuersis illuminatis. Ergo non est idem intellectus agens in diuersis hominibus.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ veritas huius quæstionis dependet ex præmissis. Si enim intellectus agens non esset aliquid animæ, sed esset quædam substātia separata, vnus esset intellectus agēs omnium hominum. Et hoc intelligunt qui ponunt vnitatem intellectus agentis. Si autem intellectus agens sit aliquid animæ, vt quædam virtus ipsius, necesse est dicere, quòd sint plures intellectus agentes secundū pluralitatem animarum, quæ multiplicantur secundum multiplicationem hominum, vt suprà dictum est. Nō enim potest esse, quòd vna & [d] eadem virtus sit diuersorum subiectorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Philosophus probat intellectum agentem esse separatum per hoc, quòd possibilis est separatus. Quia (vt ipse dicit) agens est honorabilius patiente. Intellectus autem possibilis dicitur separatus, quia non est actus alicuius organi corporalis. Et secundum hunc modum etiam intellectus agens dicitur separatus, non quasi sit aliqua substantia separata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus agens causat vniuersale, abstrahendo à materia. Ad hoc autē non requiritur, ꝙ sit vnus in omnibus habentibus intellectum, sed ꝙ sit vnus in omnibus secundum habitudinē ad omnia, à quibus abstrahit vniuersale, respectu quorum vniuersale est vnum. Et hoc competit intellectui agenti, inquantum est immaterialis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ omnia, quæ sunt vnius speciei, communicant in actione cōsequente naturā speciei: & per cōsequens in virtute, quæ est actionis principiū, nō quòd sit eadem numero in omnibus. Cognoscere autem prima intelligibilia est actio consequens speciē humanā. Vnde oportet ꝙ omnes homines communicent in virtute, quæ est principiū huius actionis. Et hæc est virtus intellectus agentis. Non tamen oportet ꝙ sit eadem numero in omnibus, oportet tamen ꝙ ab vno principio in omnibus deriuetur. Et sic illa communicatio hominum in primis intelligibilibus demonstrat vnitatem intellectus separati, quem Plato comparat soli, non autem vnitatem intellectus agentis, quem Aristo. comparat lumini[e].

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd memoria nō sit in parte intellectiua animæ. Dicit enim Aug. 12. de Tri. quòd ad partem superiorē animæ pertinēt quæ nō sunt hominibus pecoribúsque cōmunia. Sed memoria est hominibus pecoribúsq; cōmunis. Dicit enim ibidem, ꝙ possunt pecora sentire per corporis sensus corporalia, & eā mādare memoriæ. Ergo memoria non pertinet ad partem animæ intellectiuam.

¶2. Præterea, Memoria præteritorū est, sed præteritum dicitur secundū aliquod determinatum tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tēpore quod est cognoscere aliquid sub hic, & nunc. Hoc autem nō est intellectus, sed sensus. Memoria igitur non est in parte intellectiua, sed solùm in parte sensitiua.

¶3. Præterea, In memoria cōseruantur species rerum, quæ actu non cogitantur. Sed hoc non est possibile accidere in intellectu, quia intellectus fit in actu per hoc quòd informatur specie intelligibili. Intellectū autem esse in actu, est ipsum intelligere in actu. Et sic intellectus omnia intelligit in actu, quorum species apud se habet. Nō ergo memoria est in parte intellectiua.

¶ SED CONTRA est, quod August. dicit 10. de Trin. quòd memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna mens.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd cum de ratione memoriæ sit conseruare species rerum, quæ actu non apprehenduntur: hoc primum considerari oportet, vtrum species intelligibiles sic in intellectu cōseruari possint. Posuit enim Auicen. hoc esse impossibile. In parte enim sensitiua dicebat hoc accidere quantum ad aliquas potentias, inquātum sunt actus organorum corporalium, in quibus conseruari possunt aliquæ species absque actuali apprehensione. In intellectu autē, qui caret organo corporali, nihil existit nisi intelligibiliter. Vnde oportet intelligi in actu illud, cuius similitudo in intellectu existit. Sic ergo secundum ipsum quàm citò aliquis actu desinit intelligere aliquā rē, desinit esse illius rei species in intellectu: sed oportet si denuo vult illā rē intelligere, ꝙ cōuertat se ad intellectū agentem, quem ponit substantiam separatam[e], vt ab illo effluant species intelligibiles in intellectum possibilem. Et ex exercitio & vsu cōuertēdi se ad intellectum agentem relinquitur secundum ipsum quædam habilitas in intellectu possibili cōuertendi se ad intellectum agentem, quem dicebat esse habitum scientiæ. Secundum igitur hāc positionem nihil cōseruatur in parte intellectiua, quod non actu intelligatur. Vnde nō poterit poni memoria in parte intellectiua secundum hunc modū. Sed hæc opinio manifestè repugnat dictis Arist. Dicit enim in 3. de Anima, quòd cùm intellectus possibilis sic fiat singula, vt sciens dicitur quis secundum actum: & ꝙ hoc accidit cū possit operari per seipsum: est quidem igitur & tunc potentia quodāmodo, non tamē simpliciter, vt antè addiscere, aut inuenire. Dicitur autē intellectus possibilis fieri singula secundum quod recipit species singulorum. Ex hoc ergo ꝙ recipit species intelligibilium, habet ꝙ possit operari cū voluerit, nō autem ꝙ semper operetur: quia & tūc est quodāmodo in potētia, sed aliter quàm antè intelligere: eo s. modo quo sciēs in habitu est in potētia ad cōsiderandū in actu. Repugnat etiā prædicta positio rationi. Quod enim recipitur in aliquo, recipitur in eo secundū modum recipiētis. Intellectus autē est magis stabilis naturę, &

39[?] 2.contr G. 74.fin & ver.q.10 art.2. Ca.8. & 3.

¶ Circa radicē opinionis aduerte, quòd satis profunda est. Ad cuius euidētiam sciēdum est, ꝙ aliquid esse in aliquo contingit dupliciter, s. cognoscibiliter & realiter. Cognoscibiliter vocatur esse in aliquo qđ est in eo vt cognitum in cognoscēte. realiter verò quod est in eo vt res in re: quomodo qualibet forma est in eo qđ informat. Hac autem distinctione verissima supposita, vlterius Auic. vtens alia propositione, scilicet, Vis cognoscitiua non recipit nisi cognoscibiliter. sub ea subsumebat, Sed intellectus est vis cognoscitiua: ergo non recipit nisi cognoscibiliter. Tunc vltra, Sed retinere species absq; cognitione, est habere eas non cognoscibiliter, sed realiter: quia non per modū cogniti, sed rei retinentur, vt qualibet forma in subiecto: ergo nulla vis cognoscitiua retinet species, quum primùm desinit habere cognitū vt cognitū. Vnde vt in parte sensitiua conseruarentur species, distinxit vires sensitiuas in cognoscitiuas: (& hæc nō seruāt) & in thesauros specierū, in quibus apprehensa cōseruātur. Et quoniā talis distinctio virium sensitiuarū permittitur, quia tota pars sensitiua est organica, ex hoc habet quòd retineat aliquid per modum rei communicans in hoc cum materia corporali: & intellectiua pars, quia ab omni corpore est eleuata, consequens est ꝙ pars intellectiua recipiat tantū cognoscibiliter, & consequēter, quòd non conseruet, & sic patet radix opinionis Auic. Ipsa autem opinio consistit in hac negatiua, s. ꝙ non conseruat: & in affirmatiua, s. quòd quotiés intelligit, fluit in ipsum ab intellectu agēte species intelligibilis. Comitatur autem ipsam, quòd apud ipsum doctus differt ab inscio habilitate se cōuertendi ad intellectum agentem. Et sic patet responsio ad quæsitum apud illum.

Ca.2.to 3. Cap.11. 419 Lib.3. de anima tex. 8.

¶ Ex propria opinione S. Thomas arguit cōtra Auicē. primò autoritate Aristot. secūdò ratione, tertiò concludit respōsionem ad quæsitum affirmatiuè, Omnia clara sunt in litera: & habes hæc diffusius in secūdo contra Gent. cap. 74.

¶ Aduerte hic, ꝙ Auic. in hoc videtur esse deceptus, quòd non subtiliter distinxit latitudinem actus & potentiæ. Concesso siquidem toto suo processu, & conclusione quæ sequitur, scilicet quòd intellectus nihil recipit nisi

Universidad de ... Biblioteca

intelligibiliter: vlterior consequentia, scilicet ergo non recipit nisi quandiu actu cognoscit, supponit vnum falsum, scilicet quòd reciperet cognoscibiliter contingat vno tantũ modo, scilicet in actu: cùm tamen contingat duobus, scilicet in actu puro, & in actu permixto potentiæ, id est in actu secundo & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur, quòd est actus primus sicut somnus quod non saluaretur, si tunc tantùm non operaretur cuũ est in potentia: cùm hoc sit cõmune omnibus passiuis principiis: sed optimè saluatur cùm anima ponitur talis natura, quæ est actu quandoque vt somnus, quandoque vt vigilia. Cõstat autem quòd esse actu vt somnus, est esse in actu primo: & rursus cõstat, quòd esse actum primũ præcipuè conuenit animæ intellectiuæ. igitur non ex hoc quòd organica est pars sensitiua, sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua, habet quòd retineat species, & actu nõ cognoscat. Nec species conseruari est esse per modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu nec potẽtia, sed medio modo inter actum & potentiam, i. partim in actu & partim in potentia. Cognoscitiuũ enim tripliciter potest se habere ad cognitum, s. in pura potentia. Et tunc nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrunque in potentia. Vel partim in actu & partim in potentia: & tunc est cognoscibile in actu, & nõ est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu. *Text.6.*

¶ Vel totaliter in actu: & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cùm species cõseruatur, obiectum est in cognoscitiuo cognoscibiliter: quia vt cognoscibile, quamuis nõ vt cognitum. Et quia obiectum esse cognoscibiliter vtroque modo, scilicet vt cognoscibile, & vt cognitum, non aduertit Auic. ideo putauit speciẽ remanere per modũ rei. Et ipsum sequitur multa illustriũ virorum turba: in hoc tamen minus perspicacium. Et ideo tu bene nota hæc: quoniam ex hac radice multæ soluuntur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ sustinetur. *Q.75.ar.2.*

¶ Quo ad secundum respondet iuxta secũdam conditionem memoriæ negatiuæ. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis obiectum non est particulare, præteritum autem vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differentiam est determinatũ. est enim sermo de pręterito in actu exercito. Præteritio enim in actu signato, importatur hoc nomine præteritũ: in actu verò exercito verbis præteriti tẽporis, vt fui, percussi, loquutus sum, &c. Constat autem quòd quemadmodum intellectus non immutatur à colore hoc, ita nec à colore, vt sensatus fuit heri: quia abstrahit à particulari, & tamen constat, quòd cùm memoramur ab obiectis, vt tunc occurrunt, ergo. *D.865.*

¶ Circa hanc partem aduerte duo. Primum est, quòd ex hoc quòd intellectus reflexè respicit singulare, non sequitur quòd in eo sit memoria, quia cognitio reflexa non ponit in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memoriæ: oportet enim memoriam præteriti vt sic, habere obiecti præteriti vt sic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus vt sic, infertur negatio memoriæ vt præteriti per se: non tamen inconuenit intellectum reflexè reminisci singularium, sicut & cognoscit ea, & hoc bene notabis. Secundum est, quòd Scotus in 4. quęstio. distinctione quadragesimaquinta quæstione tertia, tenet memoriam singularium sensibilium vt prætoritorum, &c. esse in intellectu. Sed quia, vt ipsemet dicit, supponit intellectũ cognoscere intuitiuè hæc singularia sensibilia, & actiones sensuũ nostrorum, & inferius erit specialis quæstio, vtrum intellectus noscat singularia: ideo illucúsque differatur solutio rationum suarum.

¶ Circa hunc sextũ articulum remanet dubiũ non dissimulandum: & est tale, In anima separata est memoria quoad vtranque cõditionem, scilicet conseruationem obiecti, & præteritionẽ tam actus quàm obiecti sensibilis: ergo in parte intellectiua est memoria completè. Antecedẽs patet: quia aliter non recordaretur malorũ sensibilium quæ fecit, puta quòd fecit tale furtum, tunc, cum tali, &c. Consequentia autem est per se nota, quia quod remanet in anima separata, ad solam partem intellectiuã pertinet. Ad hoc nõ potest cõpletè dici, donec de anima separata determinetur. Verũtamen cõcesso antecedente, de cuius veritatis modo in quæstione 89. erit sermo, dicitur quod præteritio obiecti dupliciter inueniri potest in memoria. Vno modo, vt cognita, & memorata: & sic inuenitur in anima separata. Alio modo, vt immutans ad memorandum: & sic non inuenitur in anima intellectiua, & tamen ad memoriam propriè dictam requiritur præteritio obiecti vtroq; modo, vt experimur in nobis, immutatur enim cùm reminiscimur à rebus vt tunc, & ibi cognitis: & sic recordamur eas tũc & ibi nobis occurrisse: anima autẽ separata nouit quidem se tunc ibi hoc commisisse, sed nõ immutatur ab illo, vt tunc ibi cõmisso. Negatur ergo antecedens quo ad præteritionẽ obiecti vt immutatiuã: conceditur tamẽ vt terminatiuam. Et hoc modo conceditur etiã consequentia: quia ista memoria non est nisi memoria reflexa & indirecta quæ nõ est propriè & completè memoria: vt ex dictis patet: & ex dicendis, cum de intellectione singularium erit sermo, clarius patebit. Et hæc vera videntur, si anima separata per species hic declaratas horum recordatur.

immobilis, quàm materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas, quas recipit, non solùm tenet dum per eas agit in actu, sed etiam postquam agere cessauerit, multò fortius intellectus immobiliter & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siue à sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur, si memoria accipiatur solùm pro vi cõseruatiua specierum, oportet dicere memoriã esse in intellectiua parte. Si verò de ratione memoriæ sit quòd eius obiectũ sit præteritum vt præteritum, memoria in parte intellectiua non erit, sed sensitiua tãtùm, quæ est apprehẽsiua particulariũ. Præteritũ enim vt præteritũ, cùm significet esse sub determinato tẽpore, ad cõditionẽ particularis pertinet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd memoria, secundum quod est conseruatiua specierum, non est nobis pecoribúsque cõmunis: species enim conseruantur non in parte animę sensitiuę tãtùm, sed magis in coniuncto, cùm vis memoratiua sit actus organi cuiusdã. Sed intellectus secundum seipsum est conseruatiuus specierum præter concomitantiam organi corporalis. Vnde Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd anima est locus specierum non tota, sed intellectus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præteritio potest ad duo referri, scilicet ad obiectum, quod cognoscitur, & ad cognitionis actũ. Quæ quidem duo simul coniunguntur in parte sensitiua, quę est apprehẽsiua alicuius per hoc quòd immutatur à præsenti sensibili. Vnde simul animal memoratur se prius sensisse in præterito, & se sensisse quoddam præteritum sensibile. Sed quantum ad partẽ intellectiuã pertinet, pręteritio accidit, & non per se cõuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit enim intellectus hominem inquantum est homo. Homini autẽ inquantum est homo, accidit vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte verò actus præteritio per se accipi potest etiã in intellectu sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidam particularis actus in hoc, vel in illo tempore existens: secundum quod dicitur homo intelligere nũc, vel heri, vel cras. Et hoc nõ repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quamuis sit quoddam particulare, tamen est immaterialis actus, vt suprà de intellectu dictum est. Et ideo sicut intelligit seipsum intellectus, quáuis ipse sit quidã singularis intellectus, ita intelligit suum intelligere: quod est singularis actus, vel in præterito, vel in præsenti, vel in futuro existẽs. Sic igitur saluatur ratio memoriæ, d quãtum ad hoc quòd est præteritorum in intellectu secundum quod intelligit se prius intellexisse, non autem secundum quod intelligit præteritum, prout est hic & nunc.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd species intelligibiles aliquãdo sunt in intellectu in potẽtia tantùm. Et tunc dicitur intellectus esse in potentia. Aliquando autem secundum vltimam completionem actus, & tunc intelligit actu. Aliquando medio modo se habet inter potentiam & actũm: & tunc dicitur esse intellectus in habitu e. Et secundùm hunc modum intellectus cõseruat species etiam quando actu non intelligit.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod alia potẽtia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. August. enim in 10. de Trinit. ponit in mente memoriam, intelligentiam & voluntatem. Manifestum est autem quòd memoria est alia potentia à voluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu.

¶ 2. Pręterea, Eadem ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis, & intellectiuæ. Sed memoria in parte sensitiua est alia potentia à sensu, vt suprà dictum est. Ergo memoria partis intellectiuæ est alia potentia ab intellectu.

¶ 3. Pręterea, Secundum Aug. memoria, intelligentia, & voluntas sunt sibi inuicem æqualia, & vnũ eorũ ab alio oritur. Hoc autẽ esse non posset, si memoria esset eadẽ potẽtia cũ intellectu. Nõ est ergo eadẽ potentia.

¶ SED CONTRA, De ratione memoriæ est, quòd sit thesaurus vel locus conseruatiuus specierum. Hoc autem Philosophus in 3. de Anima attribuit intellectui, vt dictũ est. Non ergo in parte intellectiua est alia potentia memoria ab intellectu.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, potentiæ animæ distinguntur secundum diuersas rationes obiectorum, eo quòd ratio cuiuslibet potentiæ consistit in ordine ad id, ad quod dicitur, quod est eius obiectum. Dictum est etiã suprà, quod si aliqua potentia secundum propriam rationem ordinetur ad aliquod obiectum secundum communem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia secundum diuersitates particularium differentiarum. Sicut potentia visiua, quæ respicit suum obiectum secundum rationem colorati non diuersificatur secundum rationem albi & nigri. Intellectus autem respicit suum obiectum secundum cõmunem rationem entis, eo quod intellectus possibilis est, quo est omnia fieri. Vnde secũdum nullam differentiam entium diuersificatur differentia intellectus possibilis. Diuersificatur tamẽ potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdẽ obiecti aliud principiũ oportet esse potentiam actiuã, quæ facit obiectũ esse in actu, & aliud potentiam passiuam, quæ mouetur ab obiecto in actu existente & sic potentia actiua cõparatur ad suum obiectum vt ens in actu ad ens in potentia. Potentia autem passiua comparatur ad suum obiectum e conuerso, vt ens in potẽtia ad ens in actu e.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum septimum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua negatiuè: Memoria intellectiua nõ est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic: In intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarum nisi agentis & possibilis: ergo memoria non est alia potentia ab intellectu possibili. Antecedens quoad vtranque partem probatur vigore talis disiunctionis implicitæ: Diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuerso genere attingendi idem obiectum formaliter. Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo, & secundo modo solum causatur distinctio inter agentem & possibilem: ergo in intellectu non potest alia esse potentiarum diuersitas, nisi agentis & possibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur: quoniam non facile esset tertiũ modũ fingere. primus enim complectitur obiectum, ad quod est potentia. Secundus verò genus ipsius potentiæ, præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra verò disiun-

ctionis sigillatim in litera declaratur, tali ordine. Primò probatur, quo ad primam partem sic, Potentia secundum id quod est, est ad obiectum: ergo secundum diuersitatem formalem obiecti diuersificatur.

¶ Secundò probatur minor etiam quo ad primam partem sic: Potentia respiciens rationem communem non diuersificatur per inferiores differentias: ergo potentia respiciens rationem entis non diuersificatur penes aliquas entis differentias. ergo intellectus nullã ex parte obiecti diuersitatem sortitur. *D.866.*

¶ Tertiò, quo ad secundam partem tam maioris quàm minoris: quia ad idẽ obiectum alia est ratio agentis, alia patiẽtis: quia illud vt actus ad potentiam, hoc vt potẽtia ad actum se habet: consequentia verò dicit duo: & quòd memoria nõ est alia ab his, & quòd coincidit cũ intellectu possibili. Et quo ad primum quidem probatione non eget: quia si illæ sunt solæ, non datur ergo tertia. Quo ad secũdum verò probatur in litera: quia conseruare, quod est actus proprius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potẽtiæ actiuę: igitur non coincidit cum intellectu agente, sed possibili. *D.721.*

¶ Circa hunc processum dupliciter dubitatur. primo simpliciter, deinde ad hominem. Simpliciter quidem: quia ex ista ratione videtur sequi, quòd nulla sit diuersitas specifica inter quoscunque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem: & consequenter quòd intellectus angeli & hominis sunt eiusdem speciei, imò omnes intellectus sunt eiusdem speciei. Quòd autẽ hoc sequatur, patet vtẽdo hac ratione sic, Nulla differentia entis diuersificat intellectum, ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti. omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiuè, vt visus hominis & leonis: & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarum, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est S.Thom. qui & probat illud: quia entis ratio est obiectum intellectus. consequentia est nota: quia non nisi penes entis differentias diuersa obiecta sumi possunt. nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprij. *Art.præc.*

¶ Ad hominem verò, quia ipsemet S.Tho. superius in quæst. 12. assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cùm posuit triplicem gradum intellectus iuxta triplicem modum essendi rei cognitæ, scilicet esse in materia, subsistere absque materia, & esse absque omni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differẽtias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est triplicem esse de hac quæstione opinionẽ. Quidã enim tenent intellectiuas potentias omnium angelorũ, & animæ esse omnino eiusdẽ speciei, & in hanc opinionẽ declinat quodãmodo Scotus in 2. dist. 1. q. vltima. quamuis sub dubio relinquat. Alij verò tenent intellectiuas potentias omnium angelorũ, & animæ esse eiusdẽ speciei, vt potentiæ sunt, id est in ordine ad obiecta. Esse autem diuersarum specierum vt proprietates sunt diuersarũ naturarum: quemadmodum dicimus de potentiis sensitiuis exterioribus. Alij verò credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierum, & hæc est via Peripatetica, & S. Thomæ. Fundatur autem opinio hæc vltima & ratio contra alias, quia naturæ, quarũ sunt proprietates, diuersæ sunt species: & operationes earum diuersarum sunt rationum: vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solùm discutienda est ratio posita in litera, & dicendum quòd apud S. Thom. & veritatem diuersitas intellectuum non sumitur ex prima radice, scilicet ex diuersitate obiecti, sed ex secunda, scilicet diuersitate actus & potentiæ. Et ratio primi dicti est: quia cùm obiectum respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter, scilicet terminatiuum & motiuum, aut quasi motiuum, diuersitas non attenditur penes diuersitatem obiecti motiui: quia illud non adæquatur potentiæ intellectiuæ, sed penes diuersitatem obiecti terminatiui: quod constat æquari potentiæ, & econuerso extensiuè: oportet enim de intellectu sicut de aliis potentiis loqui. Videmus autem, quòd visus hominis nõn distinguitur specie à visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusque obiectum terminatiuum est idem: puta lux, quamuis noctuæ visus à tenebroso tantùm lumine, hominis verò à claro moueatur. Vnde cum obiectum terminatiuum omnis intellectus sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificat: quamuis motiuum obiectum intellectus nostri sit aliud à motiuo angelorũ: quoniam quod quid est rei sensibilis: mouet nostrũ intellectum: quilibet autem angelus propriã habet substãtiã: vt obiectum quasi motiuum. Ratio verò secũdi dicti est: quia intelligere est actus perfecti, perfectũ autem cõsequitur actus: & ideo sicut substantia immaterialis se habet substãtialiter ad actum & potentiam: ita se habet ad intelligere. Vnde primus intellectus, vt patet 12. Meta. stabilitur puritate actus. Infimus verò in tertio de Anima constituitur pura potentia: & consequenter medij permixtione actus & potentiæ diuersa consurgunt. & hæc est illamet radix, qua intellectus possibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, quia hic scilicet actu, ille potentia. *D.1084.*

¶ Vnde ad primam dubitandi rationẽ respondetur cõcedendo, quòd diuersitas potentiarum intellectiuarum non ex obiectis prouenit, sed neque ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agentem & possibilem, scilicet ex actu & potentia. Vnde cum in antecedente dicitur, in intellectu non est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis: intelligere vel respectu intellectus nostri, vel simpliciter glossando exceptiuam, nisi agentis & possibilis, id est, nisi secundum radicem, quã distinguuntur agens & possibilis, scilicet actum & potentiam.

¶ Ad secundã verò obiectionem dicitur, quòd illa distinctio & graduatio intellectuum nõ est facta ad distinguendum intellectus simpliciter: quoniam hoc non erat in quęstione illa ad propositum, sed ad ostendendum efficaciam intensiuam cuiusq; intellectus: quoniã ex illa prouenit, quòd intellectus possit ex naturalibus videre, id est quidditatiuè cognoscere Dei substantiã. Et ideo per obiecta quasi motiua graduauit intellectus: obiecta enim motiua sunt adæquata intensiuè potentiis. Vnde non obstat proposito, vbi de obiecto terminatiuo, penes quod distinguitur simpliciter potentia, est sermo. Diuersitas enim potentiarum ex obiectis, penes obiecta terminatiua attenditur, non motiua: efficacia autem penes motiua, non terminatiua. Et hoc loquendo ex propriis: quoniam concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, vt patet ex dictis. *D.768.*

Sic igitur nulla alia differentia potẽtiarum in intellectu esse potest nisi possibilis & agentis. Vnde patet quòd memoria d non est alia potentia ab intellectu. Ad rationem enim potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quãuis in tertia distinctione primi Sententiarũ dicatur, quòd memoria, intelligentia, & voluntas sint tres vires: tamen hoc non est secundum intentionẽ Aug. e qui expresse dicit in 14. de Tri. quòd si accipiantur memoria d, intelligentia, & voluntas secundum quod semper præsto sunt animæ, siue cogitentur, siue non cogitẽtur, ad solam memoriã pertinere videntur. Intelligentiam autem nunc dico, qua intelligimus cogitantes: & eã voluntatem siue amorem, vel dilectionem, quæ istam prolem parentémque coniungit, Ex quo patet, quòd ista tria non accipit August. pro illius tribus potentiis. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus, voluntatẽ autem pro actu voluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præteritũ & præsens possunt esse propriæ differentiæ potẽtiarum sensitiuarum secundum diuersitatem obiectorum, non autem potentiarum intellectiuarum, ratione suprà dicta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiam æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd ratio sit alia potentia ab intellectu. in lib. enim de Spiritu & anima dicitur. Cũ ab inferioribus ad superiora ascẽdere volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio à ratione.

¶ 2. Præterea, Boët. dicit in lib. de Conso. quòd intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed non est eiusdem virtutis esse in æternitate, & esse in tempore. Ergo non est eadem potentia ratio, & intellectus.

¶ 3. Præterea, Homo communicat cũ angelis in intellectu, cũ brutis verò in sensu. Sed ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia à sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu: qui propriè conuenit angelis. Vnde & intellectuales dicuntur e.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. super Gen. ad literam, quòd illud quo homo irrationalibus animalibus antecellit, est ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si quo alio vocabulo commodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens sunt vna potentia.

¶ RESPONDEO dicendũd, quòd ratio & intellectus in homine nõ possunt esse diuersæ potẽtiæ. Quod manifestè cognoscitur, si vtriusq; actus cõsideretur. Intelligere enim est simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari autẽ est procedere de vno intellecto ad aliud, ad veritatẽ intelligibilem cognoscendãe. Et ideo angeli, qui perfectè possident secundum modum suæ naturæ cognitionẽ intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de vno ad aliud, sed simpliciter & absque discursu veritatem rerum apprehendunt: vt Dion. dicit 7. cap. de Diu. no. homines autem ad intelligibilem veritatẽ cognoscendam perueniũt procedendo de vno ad aliud, vt ibidem dicitur: & ideo rationales dicũtur e. Patet ergo quòd ratiocinari cõparatur ad intelligere, sicut moueri ad quiescere, vel acquirere ad habere: quorum vnum est perfecti, aliud autem imperfecti. Et quia motus semper ab immobili procedit, & ad aliquid quietum terminatur, inde est quòd ratiocinatio humana, secundum viã acquisitionis vel inuẽtionis procedit à quibusdã simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus in via iudicij resoluendo redit ad prima principia, ad quę inuenta examinat. Manifestum est autem quòd quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad vnã & eãdem etiam in naturalibus rebus: quia per eandem naturã aliquid mouetur ad locum, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligimus, & ratiocinamur. Et sic patet, quòd in homine eadem potentia est ratio d & intellectus.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum octauum.

Tituli ratio est, quia dicimus hominem habere intellectum, dicimus & ipsum ratione vigere. Vtrum igitur hæc dicentes eandem significemus virtutem animæ, an diuersam.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè: Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ. Probatur ex actibus sic: quiescere & moueri non reducuntur in diuersas potentias, sed eandem. sed intelligere & ratiocinari se habent vt quiescere & moueri: igitur non pertinent ad diuersas potentias. Huius rationis in litera primò proponitur conclusio, deinde probationes minoris cum ipsa: vltimò maior cum sua probatione. In conclusione autem notanter dicitur in homine: quia simpliciter loquendo, virtus, quæ est intellectus tantum, alia potentia & natura est à virtute quæ est ratio: quoniam illa repugnat discursui, hæc autem discursiua est, sed illa in homine non inuenitur, sed in angelo. intellectus enim in homine modica est participatio in primis principiis. Minoris autem probatio est duplex: primo à quid nominis intelligere & ratiocinari: quia scilicet illud significat apprehendere simpliciter, hoc autem procedendo de vno in aliud: quod declaratur ab effectu. Differentia scilicet quo ad nomina inter angelos & nos: qua illi intellectuales, nos rationales vocamur. Secundò à proprietatibus motus: motus enim omnis ab immobili & ad quietum aliquid tendit. ratiocinari quoque

Universidad de … Biblioteca

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa enumeratio sit secundum ordinem actuum, non secundum distinctionẽ potentiæ: quãuis liber ille non sit magnæ autoritatis c.

¶Ad secundũ patet respõsio ex dictis. Aeternitas enim cõparatur ad tẽpus, sicut immobile ad mobile. Et ideo Boë. cõparauit intellectum æternitati, rationem verò tempori.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd alia animalia sunt ita infra hominẽ, quòd nõ possunt attingere ad cognoscendam veritatem, quam ratio inquirit. Homo verò attingit ad cognoscẽdam intelligibilem veritatẽ quã angeli cõgnoscunt, sed imperfectè. Et ideo vis cognoscitiua angelorũ non est alterius generis à vi cognoscitiua rationis, sed cõparatur ad ipsam vt perfectum ad imperfectum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod ratio superior & inferior sint diuersæ potẽtiæ. Dicit enim Aug. 12. de Trin. quòd imago Trinitatis est in superiori parte rationis: nõ autem in inferiori. Sed partes animæ sunt ipsæ eius potentiæ, ergo duæ potẽtiæ sunt ratio superior & inferior.

¶2. Præterea, Nihil oritur à seipso. Sed ratio inferior oritur à superiori, & ab ea regulatur & dirigitur. Ergo ratio superior est alia potentia ab inferiori.

¶3. Præterea, Philosophus dicit in 6. Ethi. quòd scientificum animæ, quo cognoscit anima necessaria, est aliud principium, & alia pars animæ ab opinatiuo & ratiocinatiuo, quo cognoscit contingentia. Et probat per hoc, quia ad ea, quæ sunt genere altera, altera genere particula animæ ordinatur. Cõtingẽs autem & necessarium sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cũ autẽ idem sit necessarium quod æternum, & temporale idem quod contingẽs: videtur quòd idem sit quod Philosophus vocat scientificum & superior pars rationis, quæ secundũ Aug. intendit æternis conspiciendis & consulẽdis: & quòd idem sit quod Philosophus vocat ratiocinatiuum, vel opinatiuũ, & inferior ratio, quæ secundum Aug. intẽdit tẽporalibus disponendis. Est ergo alia potẽtia animæ & ratio superior, & ratio inferior.

¶4. Præterea, Dam. dicit, quòd ex imaginatione fit opinio, deinde mens diiudicãs opinionẽ siue vera sit, siue falsa, diiudicat veritatẽ. Vnde & mẽs dicitur à metiẽdo. De quib. igitur iudicatum est iã & determinatum, verè dicitur intellectus. Sic igitur opinatiuum, quod est ratio inferior, est aliud à mẽte & intellectu, per quod potest intelligi ratio superior.

¶SED CONTRA est quòd Aug. dicit 12. de Trin. quòd ratio superior & inferior nõ nisi per officia distinguuntur. Non ergo sunt duæ potentiæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ratio superior & inferior secundũ quod ab Aug. accipiuntur, nullo modo duæ potẽtiæ animæ esse possunt. Dicit enim quòd ratio superior est quæ intẽdit æternis cõspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidem secundum quod ea in seipsis speculatur, cõsulendis verò secũdum quod ex eis accipit regulas agendorum. Ratio verò inferior ab ipso dicitur quæ intendit tẽporalibus reb⁹. Hæc autem duo, scilicet tẽporalia & æterna comparantur ad cognitionem nostram hoc modo, quòd vnum eorum est medium ad cognoscendũ alterum. Nã secundum viam inuẽtionis per res tẽporales in cognitionẽ deuenimus æternorũ, secundũ illud Apost. ad Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta cõspiciuntur. In via verò iudicij per æterna iã cognita de temporalibus iudicamus, & secundũ rationes æternorum temporalia disponimus. Potest autem contingere quòd mediũ & id ad quod per medium peruenitur, ad diuersos habitus pertineant, sicut principia prima indemõstrabilia pertinẽt ad habitum intellectus: conclusiones verò ex his deductæ ad habitũ scientiæ. Et ideo ex principiis Geometriæ cõtingit aliquid concludere in alia scientia, puta in perspectiua. Sed eadem potẽtia rationis est, ad quã pertinet & mediũ & vltimũ. Est enim actus rationis quasi quidam motus de vno in aliud perueniẽs. Idẽ autẽ est mobile quod pertrãsiens medium pertingit ad terminũ. Vnde vna & eadẽ potẽtia rationis est ratio superior & inferior, sed distinguũtur secundũ Aug. per officia actuũ, & secũdum diuersos habitus. Nam superiori rationi attribuitur sapientia, inferiori verò scientia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secũdum quamcunque rationem participationis potest pars dici: inquãtum verò ratio diuiditur secundum diuersa officia, ratio superior & inferior partitiones dicũtur, & nõ quia sunt diuersæ potentiæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio inferior dicitur à superiori deduci, vel ab ea regulari, inquantum principia, quibus vtitur inferior ratio deducuntur & diriguntur à principiis superioris rationis.

¶Ad tertium dicendũ, quòd scientificũ, de quo Philosophus loquitur, nõ est idẽ quod ratio superior. Nã necessaria scibilia inueniũtur etiã in reb⁹ tẽporalibus, de quib⁹ est sciẽtia naturalis & mathematica. Opinatiuum autem & rõcinatiuum in minus est quã ratio inferior, quia est cõtingentiũ tantum: Nec tamẽ est simpliciter dicẽdũ, quòd sit alia d potẽtia, qua intellectus cognoscit necessaria, & alia, qua cognoscit cõtingentia: quia vtraq; cognoscit secundũ eãdem rationem obiecti, scilicet scdm rõnem entis & veri e. Vnde & necessaria quæ habẽt perfectũ esse in veritate, pfectè cognoscit: vtpote ad eorũ quidditatẽ pertingẽs, per quã ppria accidentia de his demõstrat. Cõtingentia verò imperfectè cognoscit, sicut & habẽt imperfectum esse & veritatem. Perfectum autem & imperfectum in actu non diuersificant potentiam, sed diuersificãt actus quãtum ad modum agendi: & per consequens principia actuum & ipsos habitus. Et ideo Philosophus posuit duas particulas animæ, scientificum, & ratiocinatiuum: non quia sunt duæ potentiæ, sed quia distinguuntur secundum diuersam aptitudinem ad recipiendum diuersos habitus, quorum diuersitatem ibi inquirere intendit. Contingentia enim d & necessaria etsi differant secundum propria genera, conueniunt tamen in communi ratione entis, quã respicit intellectus, ad quam diuersimodè se habent secundum perfectum & imperfectum.

¶Ad quartum dicendum, quòd illa distinctio Damasc. est secundum diuersitatem actuum, non secundum diuersitatem potentiarum. Opinio enim significat actum intellectus, qui fertur in vnam partem contradictionis cum formidine alterius. Diiudicare verò vel mensurare est actus intellectus applicantis principia certa ad examinationem propositorum. Et ex hoc sumitur nomen mẽtis. Intelligere autem est cum quadã approbatione diiudicatis inhærere.

a 388 In corp.

quoq; ab intellectu venando, & ad intellectũ resoluẽdo prouenit: habet igitur intellectus mouentis rationem & quiescentis: ratio autem motus. Et confirmatur: quia illud est perfecti, hoc imperfecti. maior verò probatur per locũ à minori: quia sicut in naturalibus moueri & quiescere reducũtur in eandem potentiam, ergo & in intellectualib⁹. antecedẽs patet de graui & leui. consequentia fundatur super illa maxima, quòd natura spiritualis est vnitior materiali, imo quæ in hac diuersa sunt, in superiori vniuntur.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum nonum.

397 12. q°. 74. ar. 7. cor. & 2. di. 24. ar. 2. & ver. q. 15. ar. 2. Ca. 2. & 7. 376

Titulus ex Aug. 12. de Trin. verbis occasionem sumit.

¶ In corpore vna conclusio bimembris. Ratio inferior & superior apud Aug. nõ sunt diuersæ potentiæ, sed distinguuntur officiis & habitibus. Probatur primò prima pars: secundò secunda. Prima sic: Mediũ & cõclusio ad eandem potẽtiam pertinent, sed obiecta rationis inferioris & superioris se habent vt mediũ & cõclusio. ergo eiusdẽ sunt potẽtiæ. Minor prius probatur sic: Aeternũ & tẽporale se habent vt medium & conclusio, vt patet in via inuẽtionis & in via iudicij, quamuis ecõuerso se habeant: sed hæc sunt obiecta rationis inferioris & superioris: vt patet ex Aug. qui rationis superioris officiũ dicit, æterna cõspicere & cõsulere: inferioris verò, temporalia. Maior verò ꝓbatur dupliciter. primò ex differentia inter habitum & potentiam quo ad hoc: quia, scilicet medium & cõclusio ad diuersos habitus pertinent quãdoque: vt patet de primis principiis & eorũ conclusionibus, & in scientiis subalternantibus & subalternatis. Secundò, quia eiusdẽ mobilis est moueri, & ad terminũ pertingere, sed medium & cõclusio se habent vt motus & terminus, potentia verò vt mobile. ergo eadem est potẽtia respiciẽs mediũ & conclusionem. Secũda verò pars cõclusionis iam patet, quo ad diuersitatem officiorum. Quo ad diuersitatem verò habituum declaratur: quia in superiori sapientiam, in inferiori autem scientiam locauit.

Cap. 1. to. 5. — Lib. 12. de Tri. c. 7. to. 3 — Li. 2. orth. fid. c. 22. — Cap. 4. — Lib. 12. de Tri. c. 7 to. 3

¶Circa hunc processum dubium occurrit in doctrina S. Tho. præcipuè: quoniã illa propositio, Medium & cõclusio ad eandem potentiam pertinent, aut intelligitur permissiuè, aut necessariò, non permissiuè: tum quia sic etiam pertinent ad eundem habitum. tum quia concluderetur intentum. ergo necessariò: sed sic est falsa, vt patet in particulari syllogismo in quo mediũ est vniuersale, & cõclusio particularis: constat enim tũc quòd medium spectat ad intellectum, & conclusio ad cogitatiuã apud S. Thom. & Auerroim.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd sermo S. Tho. est formalis, vt iam pluries dictũ est: & de medio conclusionéque vt sic intelligendus: & nõ de his, quę extra eorum rationes sunt. ita quòd intenditur quòd quæcunq; res inquantum differũt vt medium & cõclusio, non diuersificant potẽtiam quamuis habitum quandoque, vt patet ex dictis: sed æternum & tẽporale distãt tantum vt mediũ & conclusio, loquendo de distantia in ordine ad cognitionẽ, hæc enim sola est ad propositum: optimè ergo sequitur, igitur non pertinẽt ad diuersas potentias. minor autem ex Autoritate Aug. &c. in litera patet, singulare autẽ & vniuersale, quãuis vt mediũ & cõclusio se habeãt, & ex hoc non diuersificent potẽtiam: magis tamen distant in ordine ad cognitionẽ, quàm vt medium & cõclusio, vt patet. singulare enim materialiter, vniuersale verò immaterialiter cognoscitur, &c. & ideo ad diuersas potentias pertinent. Non intẽdit igitur negare Sanct. Tho. quin medium & conclusio ad diuersas quandoq; potẽtias spectent simpliciter, vel quodãmodo ex alia differentia, sed quòd ex sola differentia medij & conclusionis nunquam potentia diuersificatur: quia tunc non differũt, nisi sicut motus & terminus. Notanter autem dixi ad potentias diuersas quodammodo: quoniam cùm conclusionis singularis prædicatum est vniuersale illius propositionis subiectũ cogitatiua, prædicatũ intellectus apud sanctum Thomam format. Et consequenter conclusio est quodammodo eiusdem potentiæ, scilicet intellectus ratione prædicati: & quodãmodo est alterius, scilicet cogitatiuæ ratione subiecti. Quando verò conclusio est vndique singularis, conclusio est simpliciter alterius potentiæ: & hoc loquendo de cognitione directa: indirectè enim vtrunque ad intellectum pertinere potest, vt inferius patebit.

Lib. 12. de Trin. c. 4. — D. 1115. — 395 — D. 923. — 365

¶ Circa probationem maioris dubitatur de illa propositione, Actus rationis de vno in aliud procedens, hoc est, de principio seu medio ad conclusionem, est vt motus. Est autem ratio dubitandi: quia si hæc ratio est efficax, oportet quòd conclusio sit vt terminus motus, medium sit medium motus, & ipse rationis discursus sit vt motus. sic enim optime concludetur identitas respectu medij & conclusionis. sed hæc

ARTICVLVS X.

¶ Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd intelligentia sit alia potentia ab intellectu. Dicitur enim in lib. de Spiritu & anima, quòd cum ab inferioribus ad superiora ascendimus, prius occurrit sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, postea intellectus, & postea intelligentia. Sed imaginatio & sensus sunt diuersę potẽtiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶2. Præterea, Boët. dicit in 5. de Conso. quòd ipsum hominẽ, aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligẽtia intuetur. Sed intellectus est eadem potentia cum ratione. Ergo videtur quòd intelligentia sit alia potentia quàm intellectus: sicut ratio est alia potentia quàm imaginatio & sensus.

¶3. Præterea, Actus sunt præuij potẽtiis, vt dicitur in 2. de Anima, sed intelligentia est quidã actus ab aliis actibus, qui attribuuntur intellectui, diuisus. Dicit enim Dam. quòd primus motus intelligẽtia dicitur. Quæ verò circa aliquid est intelligentia, intentio vocatur. Quæ permanens & figurans animã ad id quod intelligitur, excogitatio dicitur. Excogitatio verò in eodẽ manens, & seipsam examinãs & diiudicãs, phronesis dicitur, id est, sapiẽtia. Phronesis autẽ dilatata facit cognitionẽ, id est interius dispositũ sermonẽ. Ex quo ait prouenire sermonẽ per linguam enarratum. Ergo videtur, quòd intelligentia sit quædam specialis potentia.

¶SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in 3. de anima, quòd intelligentia indiuisibilium est, in quibus nõ est falsum. Sed huiusmodi cognoscere pertinet ad intellectum. Ergo intelligentia non est alia potentia præter intellectum.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd hoc nomen intelligentia, propriè significat ipsum actũ intellectus, qui est intelligere. In quibusdam tamen libris de Arabico translatis substantiæ separatæ, quas nos angelos dicimus, intelligentiæ vocantur: fortè propter hoc, quòd huiusmodi substãtiæ semper actu intelligunt. In libris tamẽ de Græco trãslatis dicuntur intellectus seu mentes. Sic ergo intelligẽtia ab intellectu, nõ distinguitur sicut potẽtia à potentia, sed sicut actus à potentia. Inuenitur enim talis diuisio etiam à Philosophis. Quãdoq; enim ponũt quatuor intellectus, scilicet intellectũ agentẽ, possibilẽ, & in habitu, & adeptũ. Quorum quatuor intellectus agens & possibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in omnibus est alia potẽtia actiua, & alia passiua. Alia verò tria distinguũtur secundũ tres status intellectus possibilis. Qui quãdoq; est in potentia tantùm. Et sic dicitur possibilis. Quãdoq; autẽ in actu primo: qui est scientia. Et sic dicitur intellect⁹ in habitu. Quãdoque autẽ in actu secundo, qui est cõsiderare. Et sic dicitur intellectus in actu e, siue intellectus adeptus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si recipi debet illa autoritas e, intelligẽtia ponitur pro actu intellectus. Et sic diuiditur contra intellectum, sicut actus contra potentiam.

¶Ad secundum dicendũ, quòd Boët. accipit intelligentiã pro actu intellectus, qui trãscendit actũ rationis. Vnde ibidem dicit, quòd ratio tantùm humani generis est sicut intelligentia sola Dei. proprium enim Dei est quòd absque omni inuestigatione omnia intelligat.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnes illi actus, quos Dam. enumerat, sunt vnius potentiæ, scilicet intellectiuæ. Quæ primò quidẽ simpliciter aliquid apprehẽdit. Et hic actus dicitur intelligẽtia. Secũdò verò id, quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandum: & hic vocatur intentio. Dum verò persistit in inquisitione illius, quod intẽdit, vocatur cogitatio. Dum verò id quod est excogitatum examinat ad aliqua certa, dicitur scire vel sapere: quod est phronesis vel sapientia. Nam sapientiæ est iudicare, vt dicitur in primo Meta. Ex quo autẽ habet aliquid pro certo, quasi examinatum, cogitat quomodo possit aliud aliis manifestare: & hæc est dispositio interioris sermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differentia actuũ potentias diuersificat, sed sola illa, quæ non potest reduci in idem principium, vt suprà dictum est e.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.

ADVNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. Apprehensiuum enim & motiuum sunt diuersa genera potentiarum, vt patet in secundo de Anima: Sed intellectus speculatiuus est apprehensiuus tantùm, intellectus autem practicus est motiuus. ergo sunt diuersæ potentiæ.

¶2. Præterea, Diuersa ratio obiecti diuersificat potentiam. Sed obiectũ speculatiui intellectus est verũ: practici autem bonũ. Quę differunt ratione. Ergo intellectus speculatiuus & practicus sunt diuersæ potentiæ.

¶3. Præterea, In parte intellectiua intellect⁹ practicus cõparatur ad speculatiuum, sicut æstimatiua ad imaginatiuã in parte sensitiua. Sed ęstimatiua differt ab imaginatiua sicut potẽtia à potẽtia, vt suprà dictũ est. Ergo & intellectus practicus à speculatiuo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de anima, quòd intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus. Vna autem potentia non mutatur in aliam. Ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd intellectus practicus & speculatiuus nõ sunt diuersæ potentiæ. Cuius ratio est, quia, vt suprà dictum est, quod accidẽtaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potentiam. Accidit enim colorato, quòd sit homo, aut magnum, aut paruum. Vnde omnia huiusmodi eadem visiua potentia apprehenduntur. Accidit autẽ alicui apprehenso per intellectũ, quòd ordinetur ad opus, vel nõ ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus speculatiuus & practicus. Nam intellectus speculatiuus est qui quod apprehendit, non ordinat ad opus, sed ad solam veritatis considerationem. practicus verò intellectus dicitur qui hoc quod apprehẽdit, ordinat ad opus. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd speculatiuus differt à practico fine. Vnde & à fine denominatur vterque. Hic quidẽ speculatiuus, ille verò practicus, id est operatiuus.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd intellectus practicus est d motiuus, nõ quasi exequẽs motum, sed quasi dirigens ad motum. Quod conuenit ei secundum modum suæ apprehensionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd verum & bonum seinuicem includunt e. Nam verum est quoddam bonum: alioquin non esset appetibile. Et bonum est quoddam verum: alioquin non esset intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus potest esse verum, inquantum habet rationem boni, sicut cùm aliquis appetit veritatem cognoscere: ita obiectum intellectus practici est bonum ordinabile ad opus, sub ratione veri. Intelle-

398 1. di. 3. q. 4. art. 1.

proportionalis similitudo non tenet quo ad id quod est propositum. ergo: probatur minor: quia mediũ motus est medium inter actum & potentiam passiuam. & ideo eiusdem est potẽtię: vt patet quinto Physicorum, cõmentario nono. mediũ verò syllogismi est potentia actiua respectu cõclusionis. vnde æquiuocatio intercedit, imò ex ratione talis medij oppositũ videtur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & medium sic se habẽt. ergo similiter non est vt motus progressus de potentia actiua in effectũ, sed est potius conuersio patientis ad agens, aut econuerso. ergo.

Prosa. 5. — Tex. 33. — Li. 2. orth. fid. c. 22. — Tex. 11.

¶Ad hoc breuiter, quòd cognitio medij ad notitiam cõclusionis duplicem habet habitudinẽ, scilicet illationis & cõfusionis. Et quo ad vim illatiuam non habet rationem medij motus, vt argutum est. Sed quo ad conditionem confusionis quam habet, vt medium motus se habet. Nã notitia medij notitia cõfusa conclusionis est: ac per hoc intellectio tendens per mediũ ad conclusionẽ, incipit à pura potentia, mediat in cognitione confusa conclusionis in medio: & cõsequenter naturaliter mediat inter potẽtiam & actum vt in motu cõtingit. Et hoc modo vsus est hic S. Tho. notitia medij, & nõ primo. Et ideo ratio est efficax. vnde signãter non dixit, quòd mediũ syllogismi sit mediũ motus, quamuis fuisset verum quo ad conditionẽ confusionis: sed ad excludẽdas calũnias, dixit quòd ipse actus rationis, scilicet discursus de vno in aliud perueniens, est quasi motus, vt insinuaret ex hoc quòd de conditione ipsius cognitionis, vt progreditur de imperfecto ad perfectũ, de confuso ad distinctũ, loquebatur.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum decimum.

c 394 396 a

Titulus occasionatus ex dictis Theologorum, præcipuè qui hoc vocabulo vti pluries videntur.

¶ In corpore respondet quæsito vnica cõclusione habente duas partes sic: Intelligentia distinguitur ab intellectu: nõ sicut potẽtia à potentia, sed sicut actus à potentia. Et declaratur dupliciter. primò ex quid nominis intelligentiæ. secundò ex eo quòd hæc distinctio consonat ex dictis Philosophorum. Et in primo ponitur duplex significatio ly intelligentia, scilicet propria, & pro actu secundo: & trãssumptiua, particularis scilicet apud Arabes non Græcos. In secundo ponitur distinctio intellectus in quatuor clare: & habetur ex Alexan. Themistio, Auerroi, & aliis Antiquis. & tu nota eam, vt intelligas terminos in tertio de anima.

Capit 2. tom. 2.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd inuestigationis vocabulo largè hic vtitur pro acquisitione qualicũq;. Et similiter in respõsione ad tertium, intentionis nomẽ non propriè, sed extẽsiuè accipit potius causaliter quam formaliter, vt patet ex Prima secundæ.

388

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum vndecimum.

399 3. dist. 23. q. 2. ar 3. q. 2. & veri. q. 3. art. 3. Et 3 de anim. le 15 col. 2. Tex. 27.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua negatiuè: Intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potẽtiæ. Probatur sic, Differentię per accidẽs obiecti, non diuersificant potentiam. ergo ordinari & nõ ordinari ad opus non diuersificant intellectum: ergo intellectus speculatiuus & practicus nõ sunt diuersæ potentiæ. Antecedẽs & est per se notum, & declaratur in differentiis obiecti visus. Prima verò consequentia probatur: quia apprehẽsio per intellectum accidit ordinari, aut non ordinari ad opus. Secunda autem probatur: quia istæ differentię sunt penes quas differũt intellectus speculatiuus, & practicus. Quod dupliciter declaratur: primò, ex officiis eorum, secundò ex autoritate Aristo. in tertio de Anima.

Q 78. ar. 4 — Tex. 49. — Q 77. ar. 3.

¶ Circa hanc rationem aduerte duo. Primò, quòd per ordinari, & nõ ordinari ad opus, non sumitur actualiter tantùm, sed aptitudinaliter, & non per accidẽs, sed per se, ita quòd intellectus speculatiuus differt à practico in hoc, quòd hic versatur circa id quod ex se est aptum natum ordinari ad opus alterius potentiæ, quàm intellectus: ille verò circa id quod ex se opus hoc non habet, sed solius veritatis cognoscendæ gratia à natura institutum est, quamuis per accidens aliquis illud ordinet ad opus: vt si quis trianguli speculationem ordinet ad diuitias, aut honorem. Secundò, quòd nõ est hic sermo de quibuscunque, sed de primis differẽtiis inter intellectum speculatiuum & practicum: distant enim primò prædictis differentiis, à quibus & nomen sumpserunt. Et propterea processus iste nullam patitur calumniam.

Tex. 49. — D. 780. — a 410

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum duodecimum.*

IN titulo, Synderesis, id est instigatorium ad bonū & murmur, quem sentimus in nobis de malo moris, Specialis contra communē. Potentia contra actum & habitum, ita quòd duo quæruntur, an hic murmur spectat ad quādam specialem potentiam animæ, an ad cōmunem iam dictam, scilicet intellectū. Et siue spectet ad intellectum, siue ad aliam potentiam, an sit ipsa potentia, an non. ¶ In corpore tria. Primò proponit responsionem appositis duabus opinionibus contrariis. Secundò præmittit quoddam præsuppositum necessarium ad veritatem habendam. Tertiò probat propositam conclusionem.

¶ Quo ad primum, determinatio est, q̄ synderesis non est potētia, sed habitus. Prima opinio tenet, quòd est potentia & specialis: altior scilicet ratione. Secūda, quòd est quidem potētia, sed nō specialis, sed sub speciali ratione: tenet enim quòd est ratio non vt ratio, sed vt natura.

¶ Quo ad secundū præsuppōnitur, quòd nobis sunt indita principia operabilium sicut & speculabilia, quod probatur sic, Omnis ratio cū motus sit, à naturaliter notis est & terminatur resolutiuè ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus: ergo naturaliter sunt nobis indita operabilium principia. omnia patent.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, Synderesis non est potentia: sed naturalis habitus intellectus respectu principiorum in operabilibus. Probatur sic, Indita cognitio principiorum speculabilium, non est potentia, sed naturalis habitus intellectus speculatiui. ergo indita cognitio principiorum operabilium non est potentia, sed naturalis habitus: sed synderesis est talis prædicta cognitio operabilium principiorū: ergo. Processus totus est notus: & minor probatur ab actu, scilicet instigare & murmurare: sunt enim hi actꝰ à principiis naturaliter notis: ac per hoc ad vnū determinatis & immobilibus peruenientes. Et sic patet quomodo etiā illæ falsæ opiniones aliqualiter verum dixerunt: est enim synderesis altior ratione: quia immobilis ad bonū determinata est etiam ratio vt natura, id est vt determinata naturaliter ad verū operabile: quia tamen vtrunque horum indito habitu sit, ideo errarunt.

In hoc art. & 7. & q. 77. 2. 3.

400 *2. dist. 24. q. 2. art. 3. & veri. q. 16. ar. 1. & ar. 2. ad 4.*

Cap. 2. to 3

Lib. 2. cap. 10.

Cap. 2.

Li. 9. Met. tex. 3. to 3.

Art. 8.

¶ ARTICVLVS XII.

¶ *Vtrum synderesis sit quædam specialis potentia ab aliis distincta.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur q̄ synderesis sit quædam specialis potētia ab aliis distincta. Ea enim quæ cadunt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed in glossa Hiero. Ezech. 1. diuiditur synderesis contra irascibilem, & concupiscibilem, & rationalem: quæ sunt quædam potentiæ. Ergo synderesis est quædam potentia.

¶ 2. Præterea, Opposita sunt vnius generis: sed synderesis & sensualitas opponi videntur, quia synderesis semper inclinat ad bonum, sensualitas autem semper ad malum: Vnde per Serpētem significatur, vt patet per Aug. 12. de Tri. Videtur ergo, quòd synderesis sit potentia, sicut & sensualitas.

¶ 3. Præterea, Aug. dicit in lib. de Libero arb. q̄ in naturali iudicatorio adsunt quædā regulæ, & semina virtutum, & vera & incommutabilia. Hæc autem dicimus synderesim. Cùm ergo regulæ incommutabiles, quibus iudicamus, pertineant ad rationem secundum sui superiorem partem, vt Aug. dicit 12. de Trinit. videtur quòd synderesis sit idem quòd ratio. Et ita est quædam potentia.

¶ SED CONTRA, Potentiæ rationales se habent ad oppositā secundum Philosophum. Synderesis autem non se habet ad oppositā, sed ad bonum tātùm inclinat. Ergo synderesis non est potentia. Si enim esset potentia, oporteret q̄ esset rationalis potētia. Non enim inuenitur in brutis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd synderesis non est potētia, sed habitus: licet quidam posuerint synderesim esse quandam potentiam ratione altiorem: quidam verò dixerint eam esse ipsam rationem, non vt est ratio, sed vt est natura.

¶ Ad huius autem euidentiam considerandum est, quòd, sicut suprà dictum est, ratiocinatio hominis, cum sit quidam motus, ab intellectu progreditur aliquorum, scilicet naturaliter notorum absque inuestigatione rationis, sicut à quodā principio immobili: & ad intellectum etiam terminatur, inquantum iudicamus per principia per se naturaliter nota de his, quæ ratiocinando inueniuntur. Constat autem, quòd sicut ratio speculatiua ratiocinatur de speculatiuis, ita ratio practica ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabiliū, ita & principia operabiliū. Prima autem principia speculabilium nobis naturaliter indita non pertinent ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendam specialem habitū, qui dicitur intellectus principiorum, vt patet in 6. Ethic. Vnde & principia operabilium nobis naturaliter indita non pertinēt ad specialem potentiam, sed ad specialem habitum naturalem, quem dicimus synderesim. Vnde & synderesis dicitur instigare ad bonum, & murmurare de malo: inquantum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo, quòd synderesis non est potētia, sed habitus naturalis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ illa diuisio Hiero. attenditur secundum diuersitatem actuum, non secundum diuersitatem potentiarum. Diuersi autem actus possunt esse vnius potentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd oppositio sensualitatis & synderesis attenditur secundum oppositionem actuum, non sicut diuersarum specierum vnius generis.

¶ Ad tertium dicendū, quòd huiusmodi incommutabiles rationes sunt prima principia operabilium, circa quę nō contingit errare: & attribuuntur rationi sicut potentię, & synderesi sicut habitui. Vnde & vtroque, scilicet ratione & synderesi naturaliter iudicamus.

¶ ARTICVLVS XIII.

¶ *Vtrum conscientia sit quædam potentia.*

AD TERTIVMDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd conscientia sit quædam potentia. Dicit enim Orig. quòd conscientia est spiritus corrector & pædagogus animæ sociatus, quo separatur à malis & adhæret bonis. Sed spiritus in anima nominat potentiā aliquā. Vel ipsam mentem, secundum illud Ephes. 3. Renouamini spiritu mentis vestræ. Vel ipsam imaginationē. Vnde & imaginaria visio spiritualis vocatur, vt patet per Aug. 12. super Genes. ad lit. Est ergo cōscientia quædam potētia.

¶ 2. Præterea, Nihil est peccati subiectum nisi potentia animæ. Sed conscientia est subiectū peccati. Dicitur enim ad Tim. 1. de quibusdam, quòd inquinatæ sunt eorum mētes & conscientia. Ergo videtur, quòd conscientia sit potentia.

¶ 3. Præterea, Necesse est quòd cōscientia sit actus vel habitus, vel potentia. Sed non est actus, quia non semper maneret in homine. Nec etiam habitus, non enim esset vnum quid cōscientia, sed multa. Per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur in agendis. Ergo conscientia est potentia.

¶ SED CONTRA, Conscientia deponi potest, nō autem potentia. Ergo conscientia non est potentia.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd cōscientia, propriè loquendo, non est potētia, sed actus. Et hoc patet: tum ex ratione nominis: tum etiā ex his, quæ secundum communem vsum loquendi conscientię attribuuntur. Conscientia enim secundum proprietatem vocabuli importat ordinē scientię ad aliquid: nā conscientia dicitur cum alio scientia. Applicatio autē scientiæ ad aliquid fit per aliquem actū. Vnde ex ista ratione nominis, patet q̄ conscientia sit actus. Idem autem apparet ex his, quæ consciētiæ attribuuntur. Dicitur enim cōscientia testificari, ligare, vel instigare, vel etiam accusare, vel etiā remordere siue reprehendere. Et hæc omnia cōsequūtur applicationem alicuius nostræ cognitionis vel sciētiæ ad ea, quæ agimus. Quæ quidem applicatio fit tripliciter. Vno modo secūdum q̄ recognoscimus aliquid nos fecisse, vel non fecisse secundū illud Eccles. 7. Scit cōsciētia tua, te crebro maledixisse aliis. Et secundū hoc conscientia dicitur testificari. Alio modo applicatur secūdum quòd per nostram conscientiam iudicamus aliquid esse faciēdum, vel non faciendum. Et secundum hoc dicitur conscientia ligare vel instigare. Tertio modo applicatur secundū quod per cōscientiam iudicamus, q̄ aliquid quod est factū, sit benefactū, vel nō benefactum. Et secundū hoc cōscientia dicitur excusare vel accusare seu remordere. Patet autem, q̄ omnia hæc consequuntur actualē applicationē scientiæ ad ea, quæ agimus. Vnde propriè loquēdo, cōscientia nominat actum. Quia tamē habitus est principium actus, quādoque nomen cōscientiæ attribuitur primo habitui naturali, scilicet synderesi: sicut Hier. in gloss. Ezech. 1. synderesim cōscientiā nominat: & Basilius naturale iudicatorium. Et Dam. dicit q̄ est lux intellectus nostri. Cōsuetum enim est q̄ causæ & effectus per inuicem nominentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conscientia dicitur spiritus secundum quòd spiritus pro mente ponitur, quia est quoddam mentis dictamen.

¶ Ad secundum dicendum, quòd inquinatio dicitur esse in cōscientia non sicut in subiecto, sed sicut cognitum in cognitione: inquantum scilicet aliquis scit se esse inquinatum.

¶ Ad tertiū dicendum, q̄ actus, etsi non semper maneat: semper tamen manet in sua causa, quæ est potentia & habitus. Habitus autē, ex quibus conscientia informatur etsi multi sunt, omnes tamen

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum decimumtertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo iuxta duo membra implicitæ distinctionis, scilicet Conscientię nomen sumitur dupliciter, scilicet propriè & communiter. Primò, quid sit propriè: secundò, quid communiter.

¶ Quo ad primum conscientia propriè est actus, non potentia aut habitus. Probatur dupliciter. Primò, ex quid nominis: secūdò, ex tribus generibus actuum ei attributorum, scilicet testificationis quo ad præterita & ligationis quo ad futura, & excusationis quo ad bene vel malè. & omnia clara sunt.

¶ Quo ad secundū conscientia communiter sumitur pro habitu. primò, scilicet synderesi, quæ est cōsciētię principalis radix & regula. Declaratur autoritatibus Hieronymi, Damasc. & Basilij: & redditur causa, quia consuetum est vt causas effectuum nominibus appellemus. & habitus ab actibus nuncupemus.

Super 7.

401 *1. dist. 24. q. 2. art. 4. & veri. q. 17. art. 1. Et Ro. 2. l. 3. col. 4. Libr. 2. in epist. ad Ro. to 3.*

Lib. 12. de Trinit. cap.

402 *3. dist. 17. q. 1. art. 2. Et veri. q. 15. art. 3.*

Cap. 1.

Ver. 27. Cap. 12.

D. 645. 221 225 115 89 298 385

In princip. proverb. Li. 2. ortho. fid. c. 12.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ Articulum primum.*

TItulus clarus in se. Eius autem ratio est, quia cùm omnibus rebus attribuatur appetere suum bonum, animalibus specialiter attribuitur, quod appetunt.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiuè. Necesse est ponere quādam animæ potentiam appetitiuam. Probatur, In cognoscentibus inuenitur forma altiori modo, quàm in cognitione carētibus. ergo in illis inuenitur inclinatio altior quam in istis. ergo appetitiua potentia. Antecedēs pbatur, quia in reliquis forma determinat vnumquodq; ad propriū & naturale tantū esse. In cognoscentibus autē non solùm ad hoc, sed ad alienū & intētionale esse se extēdit. declaratur, quia sic aīa est quodāmodo oīa. Prima cōsequentia fundatur super hoc, q̄ oēm formam sequitur ꝓportionaliter inclinatio aliqua, quod patet tam in propriis vt formam ignis sequitur inclinatio sursum, quā in alienis, vt perfecta se quitur inclinatio ad generationem similium. Secunda verò consequentia fundatur super hoc, quòd talis superior inclinatio ad appetitiuam potentiā pertinet, cuius probatio insinuatur ex eo q̄ per appetitiuā potentiam animal potest appetere nō solum propria & naturalia, sed apprehensa.

¶ Aduerte hic, q̄ ratio ista S. T. subtilissima est, & à priori ostendit necessitatē quare appetitiuum ponit speciale potentiam, seu virtutē distinctam cōtra alias potētias in habētibus cognitionem, in aliis verò nō. Cum enim appetere nihil aliud sit quam inclinari in aliquid & appetitus inclinatio ipsa sit, & vaamquāque natūram, imò vnāquāque rem comitēr inclinatio sua ad aliquid sibi proportionatū, consequens est, vt quē ad modum res rum naturæ proportionaliter inueniuntur & non vnius rationis perfectionē habere, ita etiā ꝓportionales comitentur inclinationes, ita q̄ quēadmodū forma excedit formā non secundum gradum perfectionis tantùm, sed secūdum rerum ordinē, quia scilicet vna est in altiori rerū ordine quàm alia, ita inclinatio sit superior inclinatione, & in hoc fūdatur prima cōsequentia literæ. Videmus autē duos rerū ordines in toto vniuerso. Vnum eorū quorū naturæ hoc solum habēt, q̄ sunt tātùm ipsæmet, vt patet in oibus inanimatis & etiam vegetabilibus tantū, alterum verò eorum, quorū naturis non sufficit vt sint ipsæmet, sed extendunt se ad hoc vt sint etiam alia, vt patet in sentientibus & intelligentibus. Si igitur vnamquanque naturam proportionalis sequitur inclinatio, primi ordinis naturas sequetur inclinatio ad naturalia & propria tantum. secundi verò ordinis naturas sequetur inclinatio non solùm ad naturalia, sed ad apprehensa, sunt enim & ipsæ apprehensa, illæ verò sunt tantum ipsæ. Et ex hoc vlterius sequitur quod inclinatio rerū primi ordinis multiplicatur in eodē iuxta multiplicationem rerum, quemadmodū & esse ꝓprium & naturale cuiusque cum re ipsa multiplicatur. Et propterea aliud est naturalis appetitus leuis ad esse sursum, & illius eiusdem ad generandum sibi simile, &c. ille enim est leuitas, hic autem calor, vel quicquid est sua vis productiua. Inclinatio verò cōsequens naturas secundi ordinis non multiplicatur in eodē, iuxta rerum multiplicationē, sed est vna quædā specialis vis, alioquin ꝓportionata non esset naturæ à qua fluit. Natura enim ipsa vna existens est ipsa & alia. ergo & inclinatio si proportionalis est, debet se extendere ad vtraq; naturalia, s. & apprehensa. Ex amplitudine igitur naturæ, qua nō solùm est ipsa, sed alia, oritur quod appetitus eius sit vnus respectu vtrorūque, ac per hoc sit specialis vis potestātsque naturę. Et hoc fuit fūdamentū secundæ conseqūtię, vt patet in litera.

¶ In respōsione ad secūdū memōro, q̄ ea ratione dī ens intelligibile aut sensibile apprehensionis obiectū, qua in 2. de Ani. dicitur visibile obiectum visus. Nō ens inteditur in litera quod ens sub rōne intelligibilitatis, aut sensibilitatis sit obiectū apprehēsionis, sicut nec color sub rōne visibilitatis est obiectū visus, sed intēdit q̄ obiectū apprehēsionis est ipsum ens intelligibile quidē respectu intellectiuæ, & sensibile respectu sensitiuæ: ita quod distinctio apprehēsiuæ vis ab appetitiua in hoc stat, q̄ ratio obiectū illius est entitas, istius verò est bonitas siue cōuenientia.

¶ In respōsiōe ad tertiū nota hinc, q̄ in cognoscētibus quēadmodū est vtriusq; radio, s. naturæ & cognoscitiui, ita est vterq; appetitꝰ naturalis, qui nihil aliud est q̄ ipsa naturalis potentia cuiusq; ad sua plectionē, & aīalis, qui nō fertur nisi ad actū cognitū. Et propterea videre, audire & alia huiusmodi, & etiā ipsum appetere dupliciter appetimꝰ. Naturaliter secundum partem, id est secūdum illam potentiā cuius est perfectio. Et animaliter cum apprehēsum visionis aut volitionis bonū, concupiscimus, & conseruare conamur.

¶ *Super Quæst. octuagesi. Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio tūm ex ratione actiuæ, Appetitus intellectiuus, & sensitiuus, sunt. Probatur ex potētiæ. Probatur, passiua & mobilia dī distinguūtur secundū distinctionē actiuorū & motiuorū, appetitus est potēdā passiua ab apprehēso, ergo appetitus diuersitas est fcd'm diuersitatē apprehēsi: sed apprehēsium per intellectū diuersi est generis ab apprehēso p̄ sensum. ergo appetitus intellectiuus alia est potētia ab appetitu sensitiuo. Maior ꝓbatur dupliciter, primò, mobile oportet esse ꝓportionatū motori. Secūdò, quia ipsa potētia passiua rōnem habet ex ordine ad sua actiua. minor verò probatur, quia appetibile apprehēsum

In corp.

Q. 77. art. 1. & 3. & 5. to 3.

Cap. 1.

Cap. 2.

Cap. 3. to 3.

Cap. 5.

Cap. 6.

Cap. 8.

Cap. 9.

Cap. 10.

Cap. 11.

Cap. 12.

Cap. 13.

Cap. 14.

Cap. 15.

Cap. 16.

Cap. 17.

Cap. 18.

Cap. 19.

Cap. 20.

Cap. 21.

Cap. 22.

Cap. 23.

Cap. 24.

Cap. 25.

Cap. 26.

Cap. 27.

*Cap.

Universidad de Deusto
Biblioteca

actiuum, sicut materia ex ordine ad formam. De hoc autem multa superius scripta sunt, quomodo scilicet huiusmodi entia diffiniuntur in ordine ad extrinseca.
¶ Circa minorem, dubium non paruum occurrit, an appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatem simpliciter, & in via S. Tho. Simpliciter quidem, quia si mouet actiuè, aut efficit in appetitu aliquid præuium actiui, aut actum
ipsum. Non aliquid præuium. Tum quia fictio est ponere tale ens præuium, vt patet ex diuisione facta 6. Ethic. de his, quæ sunt in anima. Tum quia ipsum apprehensum est sufficiens ratio appetendi ipsi appetitui. Nec actu ipsum, quia aut vt agens totale & sufficiens, & hoc non, quia tunc periret libertas, volitate puræ passiuæ concurrente ad actum suum, aut vt agens partiale, & hoc videtur incõueniens. Tũ quia effectus totaliter liber, qualis est electio non esset totaliter, sed
partialiter liber, quia ab vna causa partiali naturali, scilicet obiecto, & alia libera, scilicet voluntate. Tum quia scrutandum restat, an istæ duæ causæ, obiectum scilicet & appetitus, se habeant sicut causæ, quarum neutra aliquid ab altera recipit in seipsa, sed conueniunt tantum in vno effectu, an sicut illæ quarum altera à reliqua suscipit, & si sic, dicendum est, quid & quomodo. Si autem non mouet actiuè, falsum est, in primis quod appetitus sit potentia passiua. Nulla quoque erit efficax via ad probandum aliquid pari ab alio, si appetitus quem experimur ab appetibili moueri, negamus pari ab ipso, dicentes quòd ipse seipsum agit ad præsentiã appetibilis, & non appetibile mouet ipsum, hoc enim modo dicemus quoque de intellectu respectu obiecti, hoc de sensu respectu sensibilis, quin etiam de ligno respectu comburentis. In doctrina verò San. Thom. specialiter est hoc difficile, quia hic expressè ponit voluntatem in genere potentiæ passiuæ, vt distinguitur contra actiuam, & apprehensum in genere actiui vt distinguitur contra passiuum. Et tamen inferius quæst. 82. artic. 4. cùm arguisset, quòd si voluntas mouet intellectum, mouens moueretur à moto, quod est impossibile per se loquendo. Respondendo dicit has motiones esse diuersorũ generum, quia apprehensum mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiuè. Vbi expressè negare videtur quæ hic dicit, quia si appetitus ab apprehenso mouetur vt agens à fine, ergo appetitus non est in genere potentiæ passiuæ, vt distinguitur contra actiuam, vt hic dicit. Et rursus, ergo appetibile non mouet appetitum, vt actiuum passiuum. Et rursus, ergo ratio hic facta cum hoc articulo perit.
¶ In hac dubitatione multa possent dici, breuiter tamen ac radicaliter tractando rem, tria faciam. primò opiniones perstringam. Secundò veritatem. Tertiò obiectis respondebo.
¶ Quo ad primum opiniones simpliciter sunt tres. Alij tenent solùm appetitum esse causam actiuam volitionis, & in his sunt Scot. in 2. dist. 25. Henri. & Capreolus. quamuis fortè de causalitate obiecti differant, quia aut ponitur causa sine qua non, vel remouens prohibens, scilicet puta ignorantiam, aut etiam causa formalis & finalis. Alij verò tenent solum obiectum esse causam actiuam, & in his dicitur Gotfredus. Alij autem tenent vtrunque, obiectum scilicet & appetitum actiuè concurrere. Et in his Hereueus, Greg. & Adam videntur. Opiniones verò in via S. Th. sunt duæ. Capreolus enim Bernardum de Ganaco sequens, tenet apud S. Tho. obiectum non actiuè, sed formaliter & finaliter tantùm concurrere. Aliis autem videtur, quòd etiam apud Sanct. Thom. actiuè concurrat, particulariter tamen.
¶ Quo ad secundum sciẽdum est, quòd cum in appetitione omni sint duo, scilicet exercitium ipsius & specificatio, & vtrunque inueniatur, per se & de nouo, oportet vtriusque ponere aliquam causam in genere causæ efficientis, alioquin daretur aliquid aliud à Deo inuentum per se & de nouo, absque per se & efficiens, quod est impossibile omnino. Exercitij autem appetitionis si libera est, procul dubio appetitus ipse causa est actiua, liberum enim est quod sui causa est, seruit autem omne, q. agitur. Et vniuersaliter cùm appetitus mouens sit animalia motu locali effectiuè, si appetere non esset ali quo modo agere, non esset mouere animal, sed potius quo moueretur animal. Et in hoc fere omnes conueniemus. Sed de specificationis causa quæstio est, oportet enim vel appetitum vel obiectum talé esse causam, præter enim hæc duo, nihil per se requiritur ad appetendum, supposito vniuersali agente Deo glorioso, de quo nõ est sermo, cùm propriæ causas actionum nostrarum quærimus. Quòd autem appetitus non sit per se causa sufficienter effectiua ad specificationem sui actus, patet ex eo quòd omnes actus eius essent vnius speciei, sicut ipse vnius est naturæ, & sicut omnes actiones à calore & quauis alia forma immediatè prouenientes, relinquitur igitur quòd ab obiecto effectiuè sit specificatio actus. Nec video quomodo possit satisfaciendo respõderi huic rationi. Decepti siquidem mihi apparent qui assignantes actum specificum ex obiecto vt termino forma & fine, crediderunt satis dixisse. Manifestè enim posuerunt specificationem actus absque causa effectiua, voluntatem enim negant illius specificationis causam. Quemadmodum enim motus, vt eorum vtar exemplo, à termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuam exigit, ita & volitionis specificatio. ergo obiectum est effectiuè specificans ipsam appetitionem. Et sic appetibile apprehensum est actiuum non totale, sed partiale appetitionis. Nec causat aliquid præuium actui, sed actum ipsum non totaliter, sed quo ad aliquid eius, scilicet quo ad specificationem eius. Nec concurrit cum appetitu ex æquo ad causandum actum, sed appetitus est causa actiua principalis, obiectum verò secundaria, imò si recte loquendum est, appetitus est verè causa actiua, & obiectum non est propriè alia causa actiua, sed ipsi appetitui ratio causandi effectiuè speciem ipsius actus. Quoniam ab appetitu quasi informato obiecto prouenit actiuè & sufficienter appetitio talis, puta ambitio, quæ inquantum ab appetitu est, appetitio est: inquantum verò est ab obiecto, talis est. Constat enim q. prius natura est substantia actus quàm eius qualitas etiam specificans. Nec obstat, quòd appetibile dicatur in 3. de Anima, & in 12. Met. Primum mouens & immobile. appetitus verò secundarium & mouens motum. Quoniam de appetibili, vt efficiens est, loquendo, secluſa causalitate finali formaliter, non

¶ 3. Præterea, Sicut sub apprehensiuo ordinatur appetitiuũ, vt inferior potẽtia, ita & motiuum. Sed nõ est aliud motiuum in homine consequẽs intellectum, quàm in aliis animalibus consequens sensum. Ergo pari ratione neque est aliud appetitiuum. Text. 51.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 3. de Anima distinguit duplicem appetitum, & dicit quòd appetitus superior mouet inferiorem.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est dicere appetitum intellectiuum esse aliam potentiam à sensitiuo. Potentia enim appetitiua est potẽtia passiua, quę nata est moueri ab apprehenso. Vnde appetibile apprehensum est mouens non motũ, appetibile autem motũ, sicut materia ex forma. Omne autem mobile mouetur ab aliquo, vt probatur 7. Phys. Oportet igitur dare motorem primum, qui sit omnino immobilis, & hic dicitur Deus. Inter mobile autem & motorem primum oportet dare aliquod medium, quod sit motum non motum, & hoc dicitur motum motum. Et hoc est duplex, scilicet corpus mobile, & potentia mobilis. Et hoc est necessarium, quia omne quod mouetur, oportet esse diuisibile, cùm omne corpus sit diuisibile. Et quia omne mobile mouetur ab alio, oportet dare primum motum, qui sit motum non motum, & hoc dicitur motum non motum. Et hoc est duplex, scilicet appetibile & intellectum. Et hoc est necessarium, quia omne quod mouetur, oportet esse coniunctum. Et quia omne coniunctum, aut est per contactum, aut per continuitatem. Et

Universidad de ... Biblioteca

Sensualitatis nomē à motu sensuali sumptum videtur, sicut ab actu potētia. Antecedēs probatur, quia actus appetitiuæ partis magis habet rationē motus quàm apprehensiuæ. ergo motus sensualis magis propriè insinuat actum appetitus. Probatur assumptum, quia appetere perficitur secundum inclinari ad res, apprehendere verò secundum esse rerum in anima, & inclinari pertinet ad motū, esse verò magis pertinet ad quietem.

¶Ad tertium dicendum, quòd serpens non solum ostendit & proposuit peccatum, sed etiam inclinauit in effectū peccati. Et quantum ad hæc sensualitas per serpentem significatur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum appetitus sensitiuus distinguatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in potentias diuersas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd appetitus sensitiuus non distinguatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in potentias diuersas. Eadem enim potentia animæ est vnius contrarietatis, vt visus albi & nigri, vt dicitur in 2. de Anima. Sed conueniens & nociuum sunt contraria. Cùm ergo concupiscibilis respiciat conueniens, irascibilis verò nociuum, videtur quòd eadem potētia animæ sit irascibilis & concupiscibilis.

¶2. Præterea, Appetitus sensitiuus non est nisi conuenientiū secundū sensum, sed conueniens secundum sensum est obiectū concupiscibilis. Ergo nullus appetitus sensitiuus est à concupiscibili differens.

¶3. Præterea, Odium est in irascibili. Dicit enim Hier. super Mat. Possideamus in irascibili odium vitiorū. Sed odium, cùm contrarietur amori, est in concupiscibili. Ergo eadem vis est concupiscibilis & irascibilis.

¶SED CONTRA est, quòd Gregor. Nyssenus & Damas. ponunt duas vires, irascibilem & concupiscibilem partes appetitus sensitiui.

¶RESPONDEO dicendum, quòd appetus sensitiuus est vna vis in genere, quæ sensualitas dicitur, sed diuiditur in duas potentias, quæ sunt species appetitus sensitiui, scilicet in irascibilem, & concupiscibilem.

¶Ad cuius euidentiam considerari oportet, quòd in rebus naturalibus corruptibilibus, nō solùm oportet esse inclinationem ad consequenda conueniētia, & refugienda nociua, sed etiam ad resistendum corrumpētibus & contrariis, quæ conuenientibus impedimentum præbent, & ingerunt nocumenta. Sicut ignis habet naturalem inclinationem, non solùm vt recedat ab inferiori loco, qui sibi non conuenit, & tendat in locum superiorem sibi cōuenientem, sed etiam quòd resistat corrumpentibus & impediētibus. Quia igitur appetitus sēsitiuus est inclinatio consequens apprehensionem sensitiuam, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequens formā naturalem, necesse est quòd in parte sēsitiua sint duæ appetitiuæ potentiæ. Vna per quam anima simpliciter inclinatur ad prosequendū ea, quę sunt conuenientia secundum sensum, & ad refugiendum nociua. Et hæc dicitur concupiscibilis. Alia verò, per quam animal resistit impugnātibus, quæ conuenientia impugnant & nocumenta inferunt. Et hæc vis vocatur irascibilis. Vnde dicitur, quòd eius obiectum est arduum, quia scilicet tendit ad hoc quòd superet contraria & super emineat eis. Hæ autem duæ inclinationes

¶Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore quatuor. Primò ꝓponit cōclusionem. Secūdò, declarat vnam eius partē. Tertiò, reliquam. Quartò, ex conclusione reddit duorum accidentium rationem.

405 Vers. q. 15. ar. 3. cor. et q. 25. ar. 2. Et 2. Eth. lib. 5. co. 2. Et 3 de anima. lect. 14. co. 2. Text. 170.

¶Quo ad primū cōclusio est affirmatiuè responsiua quæsito: Sensualitas est genus potentiæ appetitiuæ diuisum in irascibilē & cōcupiscibilē vt diuersas species. Hæc cōclusio licet multas partes videatur habere, omnia tamē ex dictis clara sunt prę ter duo, s. quòd in parte sensitiua sit vtrunque principium, s. irascibilis & cōcupiscibilis. Secūdò, ꝙ sint diuersa principia, ꝙ est quæsitum. Et ideo quo ad hæc duo, conclusionem probare intendit ordinatè.

Super cap. 3. Libr. 4. phil. ca. 8. Li. 2. orth. fid. c. 12.

¶Quo ad secundū probatur, ꝙ in parte sensitiua sint irascibilis, & cōcupiscibilis. Naturalib⁹ natura ꝓuidit de naturali inclinatione seu appetitu ad tria, id est, tendendū in conueniētia, fugiendū disconuenientia, & resistēdum tā impediētibus quā corrumpentibus. ergo animalibus secūdum appetitum animalē prouidit etiam de his, ergo in eis sunt cōcupiscibilis, & irascibilis. antecedēs patet in igne. Prima cōsequētia probatur, quia ꝓportionaliter appetitus naturalis sequit̃ formā naturalē, & animalis sequitur formā apprehensam per sensum. Secūda cōsequentia declaratur ex actibus concupiscibilis & irascibilis.

¶Quo ad tertium probatur, quòd hę vires sint diuersæ tripliciter. Primò, ex diuersitate obiecti, ex quo ꝓuenit, quòd cōtra inclinationē cōcupiscibilis propter obiectum irascibilis prosequendum, tristia amplectuntur animalia. Si enim idem esset vtriusque obiectum, vtrique consonaret quod alteri conuenit, cùm ꝓprium obiectum potētiæ conueniens sit. Si igitur irascibili cōsonat ꝓsequi, & concupiscibili discōuenit, diuersum est vtriusque obiectum, & consequenter diuersæ sunt potentiæ. Secundò, ex repugnantia passionum vtriusque, quia inter se in vna alterius passiones minuunt.

¶Tertio, ex hoc ꝙ irascibilis est ꝓpugnatrix respectu cōcupiscibilis, queādmodū calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quāuis hoc tertiū signum possit aliter introduci non vi medij ad conclusionem, sed potius vt initium quartæ partis corporis articuli, ita quòd probata conclusione dupliciter tantum cùm declarasset quòd irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, & quòd sunt diuersæ potentiæ, modo declaratur quomodo se habeant adinuicem dicens, quòd se sic habent quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis, quòd tripliciter declarat. Primò nanque infert illud ex dictis, & optimè sequitur ex dictis in prima parte conclusionis. Secundò, ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur à concupiscibili & terminantur in eam. Tertiò, ab exteriori effectu, quia propter hæc concupiscibilia repugnant animalia.

¶In responsione ad secundum memento nouitie, quòd sensus nomine exteriorem tantùm sensum significamus, cùm ab eo delectabilia aut tristia secundum sensum dicimus, non enim hirūdo colligit paleam, quia delectet visum aut gustum eius paleæ, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hāc significationē distinguuntur in parte sensitiua duo genera appetibilium secundum conueniētiam & disconuenientiam ad sensus. Et secundū conuenientiā & disconuenientiam ad ipsum animal ad primorum appetitum mouent sensata, ad secundorum intentiones elicitæ ex speciebus sensatis.

non reducuntur in vnum principium, quia interdum anima tristibus se ingerit contra inclinationem cōcupiscibilis, vt secundum inclinationē irascibilis impugnet contraria. Vnde etiam passiones irascibilis repugnare videntur passionibus cōcupiscibilis. Nā concupiscentia accensa minuit iram, & ira accensa minuit concupiscentiam, vt in pluribus. Patet etiam ex hoc quòd irascibilis est quasi propugnatrix & defēsatrix concupiscibilis, dū insurgit contra ea, quę impediunt conuenientia quæ concupiscibilis appetit, & ingerunt nociua, quæ cōcupiscibilis refugit. Et propter hoc omnes passiones irascibilis incipiunt à passionibus concupiscibilis, & in eas terminātur. Sicut ira nascitur ex illata tristitia, & vindictam inferens in lætitiam terminatur. Propter hoc etiam pugnæ animalium sunt de concupiscibilib⁹, scilicet de cibis & venereis, vt dicitur in 8. de Animalibus.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd vis concupiscibilis est & conuenientis & inconueniētis. Sed irascibilis est ad resistendum inconuenienti, quod impugnat.

¶Ad secundum dicēdum quòd sicut in apprehensiuis virtutibus in parte sensitiua est aliqua vis æstimatiua, scilicet q̄ est perceptiua eorum, quæ sensum non immutant, vt suprà dictum est, ita etiā in appetitu sensitiuo est aliqua vis appetēs aliquid, quod nō est conueniens secundū delectationē sensus, sed secundū quod est vtile animali ad suam defensionem. Et hæc est vis irascibilis.

¶Ad tertium dicendum, quòd odium simpliciter pertinet ad concupiscibilē, sed ratione impugnationis, quæ ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ irascibilis & concupiscibilis non obediant rationi. Irascibilis enim & concupiscibilis sunt partes sensualitatis, sed sēsualitas nō obedit rationi, vnde per serpentem significatur, vt dicit Aug. 12. de Trin. Ergo irascibilis, & cōcupiscibilis non obediunt rationi.

¶2. Præterea, Quod obedit alicui, nō repugnat ei. Sed irascibilis & concupiscibilis repugnant rationi secundum illud Apostoli, ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

¶3. Præterea, Sicut rationali parte animæ inferior est vis appetitiua, ita etiā & vis sensitiua. Sed sensitiua pars animæ non obedit rationi. Non enim audimus nec videmus, quādo volumus, ergo similiter neque vires sēsitiui appetitus, scilicet irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi.

¶SED CONTRA est quod Damas. dicit, quòd obediēs & persuasibile rationi diuiditur in concupiscentiam & iram.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ irascibilis & cōcupiscibilis obediūt superiori

¶Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore tria, Primò ponit bimēbrem conclusionem responsiuam quęsito affirmatiuè. Secundò probat primam partem. Tertiò secundam. Cap. 1.

¶Quo ad primum conclusio est ista: Irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti dupliciter, vbi aduerte ꝙ pluralitas istius obediētiæ attenditur vtrinque, s. ex parte præcipientis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & voluntas, & ex parte consequētis, quia quo ad duo præstatur obediētia, s. quo ad interiores actus sensitiui appetit⁹, & quo ad exteriorem motū localem.

Quæst. 78. art. 14.

¶Prima ergo pars conclusionis est, quòd obediunt rationi quo ad actus suos interiores. Secunda autē, quòd obediunt voluntati quo ad motionem localem, vt patet clarè in litera.

406 12. q. 17. ar. 7. & q. 50. ar. 3. & q. 56. ar. 4. Et veri. q. 25. ar. 4. Cap. 12. & 13.

¶Quo ad secundū probatur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primò ponitur ratio talis, Appetitus sensitiui in homine mouetur & dirigitur à cogitatiua, quę est ratio particularis, ista mouetur & dirigitur à ratione vniuersali. ergo de primo ad vltimum appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur à ratione. ergo cōcupiscibilis & irascibilis obediunt rationi. Prima propositio probatur. Ex proportionali conuenientia inter naturale motiuum appetitus sensitiui in homine & aliis animalibus, quia cogitatiua est in homine loco aliorū æstimatiuè, cuius est mouere appetitū in aliis, vt patet in oue. Secūda verò ꝓbatur, quia conclusio particularis nō syllogizatur nisi ex aliqua vniuersali. Vltima verò consequētia patet, quia appetitus sensitiuus in has duas distribuitur, & naturale est obedire naturæ ordine præcipiēti. Secūdò ex hoc interponitur ratio nominis, quia scilicet magis dicimus hæc obedire rationi quā intellectui, cùm idē sit intellectus & ratio quia scilicet obedit deductioni & applicationi vniuersalium ad singularia, hic autē actus est intellectus inquantum ratio, non inquātum intellectus, cuius proprius actus simplex apprehensio est, vt superius patet. Tertiò ponit secundum probationem intenti ex experientia, quia experimur ex consideratione vniuersalium regularium mitigari aut instigari non secundum passiones sensitiuas, vt patet in ira, tristitia, spe, &c.

Li. 2. orth. fid. c. 12.

¶Quo

¶Quo ad tertium probatur secunda pars tripliciter. Primò experimentali differentia inter hominem & animalia quo ad mouere localiter, quia scilicet alia statim ad appetitum sensitiuum mouentur, homo nō, sed expectatur consensus voluntatis. Secundò ratione, quia in omnibus potentiis motiuis ordinatis secunda non mouet nisi in virtute primæ, sed appetitus inferior & superior sic se habent. ergo. Tertiò autoritate Aristot. 3. de Anima, sicut sphæra sphæram.

¶Circa hanc rationem pro secunda parte conclusionis, dubium occurrit. Quia non videtur tam arcta obedientia appetitus sensitiui ad voluntatem vt non possit mouere nisi in virtute eius, vt in litera expressè concluditur ex illa ratione. Tum quia appetitus sensitiuus potest sine voluntatis cōcursu mouere, vt patet in animalibus, nec est deterioris conditionis in homine quàm in aliis. Tum quia appetitus sensitiuus in homine mouere quandoque contra voluntatem videtur, vt patet in incontinente.

Quæst. 78. art. 4.

¶Ad hoc dicitur, quòd id quod dicit in litera, verissimum videtur, sed intelligendum est cum grano salis, scilicet deductis impedimentis, & de consensu voluntatis qualitercunque, scilicet explicitè vel implicitè expressè vel interpretatiuè, &c. Quòd enim in homine solus sensitiuus appetitus moueat, ex impedimento superioris prouenit, vt in pueris & amentibus patet. Quòd verò sublato impedimento, appetitus inferior non moueat nisi concurrente aliquo modo superiori, ex eo experimur, quod omnem nostram translationem voluntariam fatemur. Quòd autem subiectio hæc non deroget dignitati naturæ sensitiuæ in homine, ex eo patet, quod nobilius est tam alta opera, qualia sunt mot⁹ humani, efficere subditū, quàm vilia prælatum. Quemadmodum enim non dubitamus in causa, scilicet quod ad dignitatem sensitiuæ naturæ pertinet, quòd cōiuncta est rationali per ꝙ perdit esse caput, quod tamen in brutis habet, ita non est dubitādum de effectu, scilicet quòd ad eiusdem spectat nobilitatem, quòd moueat subdita intellectiuo appetitui. nobilitatur enim & leuatur vniuersaliter inferius ex coniunctione ad superius, quamuis subsit, vt patet etiam tam in moralibus quàm ciuilibus. Nobilius enim operātur virtutes vt obedientes charitati quàm solæ, & nobilius est assistere Regi quàm regere villam. Ad id autem quòd obiicitur de incontinente, patet responsio, non enim incontinentis appetitus mouet inuitum, sed renitentem aliquali inclinatione ad bonum virtutis, voluntatem primò inclinando vincit, & sic consentiente illa motum causat. Nunquam ergo motus in homine ab appetitu sensitiuo sine voluntate causatur, quamuis sæpe contra voluntatis bonum ab ipsamet proueniat.

396

Tex. 57.

400 Arg. 2. Artic. 1. & 2. Ca. 3. to. 5. 459

parti, in qua est intellectus siue ratio & voluntas, dupliciter. Vno modo quidem, quantum ad rationem. Alio verò modo quātum ad voluntatem. Rationi quidem obediunt quātum ad ipsos suos actus. Cuius ratio est quia appetitus sensitiuus in aliis quidē animalibus natus est moueri ab ęstimatiua virtute. Sicut ouis æstimans lupum inimicum, timet. Loco autem æstimatiuæ virtutis est in homine, sicut suprà dictum est, vis cogitatiua, quę dicitur à quibusdā ratio particularis, eo quòd est collatiua intentionum indiuidualium: vnde ab ea natus est moueri in homine appetitus sensitiuus. Ipsa autem ratio particularis nata est moueri & dirigi in homine, secundum rationē vniuersalem. Vnde in syllogisticis, ex vniuersalibus propositionibus cōcluduntur cōclusiones singulares. Et ideo patet, quòd ratio vniuersalis imperat appetitui sensitiuo, qui distinguitur per concupiscibilem & irascibilem. Et hic appetitus est ei obediens. Et quia deducere vniuersalia principia in cōclusiōes singulares, non est opus simplicis intellectus, sed rationis: ideo irascibilis & cōcupiscibilis magis dicuntur obedire rationi, quàm intellectui. Hoc etiam quilibet experiri potest in seipso. Applicando enim aliquas vniuersales considerationes mitigatur ira aut timor aut aliquid huiusmodi, vel etiam instigatur. Voluntati etiā subiacet appetitus sensitiuus quantum ad executionem, quę fit per vim motiuam. In aliis enim animalibus statim ad appetitum concupiscibilis & irascibilis sequitur motus, sicut ouis timēs lupum, statim fugit, quia nō est in eis superior appetitus, qui repugnet. Sed homo non statim mouetur secundū appetitum irascibilem & concupiscibilē, sed expectatur imperiū voluntatis, quod est appetitus superior. In omnibus enim potētiis motiuis ordinatis secundum mouens non mouet, nisi virtute primi mouentis. Vnde appetitus inferior non sufficit mouere nisi appetitus superior cōsentiat. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, ꝙ appetitus superior mouet appetitū inferiorem, sicut sphæra superior inferiorē. Hoc ergo modo irascibilis & cōcupiscibilis rationi subduntur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sensualitas significatur per serpentē quantum ad id, quod est proprium sibi ex parte sensitiuę partis. Irascibilis autem & concupiscibilis magis nominant sensitiuum quàm appetitiuum ex parte actus, ad quem inducuntur ex ratione, vt dictum est.

¶Ad secundū dicēdum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. Politicorum, est quidem in animali contemplari & despoticum principatum & politicū. Anima quidem corpori dominatur despotico principatu, intellectus autē appetitui politico & regali. Dicitur enim despoticus principat⁹ quo aliquis principatur seruis, qui non habet facultatē in aliquo resistendi imperio præcipientis, quia nihil sui habent. Principatus autem politicus & regalis dicitur, quo aliquis principatur liberis, qui etsi subdantur regimini præsidētis, tamē habent aliquid proprium ex quo possunt reniti præcipientis imperio. Sic igitur anima dominatur corpori despotico principatu, quia corporis membra in nullo resistere possunt imperio animæ, sed statim ad appetitum animæ mouetur manus & pes & quodlibet membrum, quod natū est moueri voluntario motu. Intellectus autem seu ratio dicitur principari irascibili & cōcupiscibili politico principatu, quia appetitus sensibilis habet aliquid proprium, vnde potest reniti imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus nō solùm ab æstimatiua in aliis animalibus, & cogitatiua in homine, quam dirigit vniuersalis ratio, sed etiam ab imaginatiua & sensu. Vnde experimur irascibilem vel concupiscibilem rationi repugnare, per hoc quòd sentimus vel imaginamur aliquod delectabile, quod ratio vetat, vel triste, ꝙ ratio præcipit. Et sic per hoc, quòd irascibilis & concupiscibilis in aliquo rationi repugnant, non excluditur, quin ei obediant.

¶Ad tertium dicendum, quòd sensus exteriores indigent ad suos actus exterioribus sensibilibus, quibus immutentur, quorum præsentia non est in potestate rationis. Sed vires interiores tam appetitiuę quam apprehensiuæ non indigent exterioribus rebus. Et ideo subduntur imperio rationis, quæ potest non solùm instigare vel mitigare affectus appetitiuæ virtutis, sed etiam formare imaginatiuæ virtutis phantasma.

QVÆSTIO OCTVAGESIMASECVNDA, de Voluntate, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de voluntate. ¶Circa quam quæruntur quinque. ¶Primò, vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat. ¶Secundò, vtrum omnia ex necessitate appetat. ¶Tertiò, vtrum sit eminentior potētia quàm intellectus. ¶Quartò, vtrum volūtas moueat intellectum. ¶Quintò, vtrū voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas nihil ex necessitate appetat. Dicit enim Augu. in quinto de Ciuitate Dei, quòd si aliquid est necessarium, non est voluntarium. Sed omne quod voluntas appetit est voluntarium. Ergo nihil quod voluntas appetit est necessariò desideratum.

¶2. Præterea, Potestates rationales secūdū Philosophum se habent ad opposita, sed voluntas est potestas rationalis: quia, vt dicitur in 3. de Anima, voluntas in ratione est.

¶Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primò distinguit de necessario. Secundò respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶Quo ad primum distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, tali ordine: Primò proponit, ꝙ dicitur multipliciter. Secundò assumit illius quid nominis, scilicet ꝙ non potest non esse. Tertiò hoc quid nominis distribui distinguendo vel extrinseco, & sic materiali, vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta vel intrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate, vel agente, & hæc est coactionis: est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶Quo ad secundū iuxta triplicē necessitatem prædictā tres conclusiones respōsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle necessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primò sic: Violentū est cōtra inclinationē eius ꝙ cogitur, sed velle nō potest esse contra inclinationē voluntatis. ergo velle non potest esse violentum, minor probatur, quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secundò sic: Sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita voluntarium ad volūtatis inclinationē se habet. ergo sicut impossibile est aliquid simul esse naturale & violētum, ita simul voluntarium & coactū simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶Circa hanc partem est dubium dupliciter. Primò, quia voluntas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari, posset nanq; per diuinam potentiam cohiberi ne omnino exeat in actū, cùm nulla appareat cōtradictionis implicatio in hoc. Secundò, quia si ratio assignata valet, sequitur quòd nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter, & tenet sequela, quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale, quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem est naturaliter vel liberè inclinari in aliquod conueniens.

¶Ad primum horum dicitur, quòd cùm Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omnipotētia sua supra creatam facultatem sit alicui violentum, quoniā in omnibus est potentia obedientię ad supernaturalia, cōsequens est, quòd si voluntas per diuinam potentiam quiesceret, non ibi esset violentia.

407 12. q. 10. art. 1. & q. 80. artic. 1. cor. Et veri. q. 22. ar. 6. Et ma. q. 6. artic. vnico. Ca. 10. t. 5. Li. 9. met. tex 3. Tex. 42.

¶Ad secundum dicitur quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, scilicet originaliter & subiectiuè. Exēplum primi est in ascēsu leuis. Exemplum secundi verò est in descensu eiusdem. Et quòd appetitus ille cui non conuenit operatio, nisi oriatur ab ipso, est violentiæ expers, quia repugnat oriri ab eo & violentè. Appetitus verò cui operatio conuenire potest subiectiuè tantùm, est violentabilis, vt patet. Inter volūtatem autem, & appetitum naturalem hoc interest, quòd illa omnem suum motum sustinet & inchoat, iste verò non semper hoc habet, sed quandoque sustinet & non cōfert ad illū, imò renititur, vt patet in ascensu grauis. vnde non est par ratio.

¶Secunda conclusio est, quòd voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur, quia quando vno tantùm medio ad finem perueniri potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶Tertia

¶Tertia conclusio est: Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic? Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primò ex proportione ad intellectum: sicut. intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter hæret principio, ita hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex secundo Physic. Finis in operabilibus

Cap. 4.

est vt principium in speculabilibus. Secundò, quia fundamentum & principium alicuius oportet inesse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primum in vno quoque. Tertiò, quia fundamentū & principium alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus ab aliquo est immobile, & quãuis aliter possint introduci hæc duo media. clarè tamẽ principale intentum sic cõuersa ostendunt.

215 c D. 921.

¶Circa hanc cõclusionem notandus est primò sensus cõclusionis. Scito quòd vltimus finis siue beatitudo, dupliciter potest cõsiderari, in communi, f. & in speciali, & sic, aut naturalis aut supernaturalis. Et si omnibus, fortè modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directè tamẽ, & primò intenditur de vltimo fine in cõmuni, id est beatitudine in cõmuni, quã experimur naturaliter desiderare. Et secundariò de vltimo fine in particulari supernaturali essentia, scilicet diuina clarè visa, in qua plenissimè ratio beatitudinis saluatur. Et cõsequenter si euidens esset de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali Deo, f. scito quantum possibile naturaliter est, quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: quia de facto Deus creaturam rationalem ad vlteriorem finem ordinauit: vnde duobus primis modis sumemus.

D. 919.

¶Rursus scito, quòd appetere naturaliter contingit dupliciter. Vno modo quo ad specificationem actus. Alio modo quo ad exercitium illius. Cùm enim natura ad vnum determinata sit, appetere tantùm habet naturalitatis, quantum determinationis ad vnum. vnde, si actus alicuius potentiæ est determinatus ad vnum obiectum, ita quòd non potest ad oppositum, est naturalis, quo ad specificationem actus: quia necessariò specificatur à tali obiecto, ex quo ad oppositum tẽdere non potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad eiciendum talem actum, ita quòd non est in potestate sua suspendere illum, actus ille est naturalis quo ad exercitium actus: quia necessariò exercetur. In proposito directè & primò est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali verò quo ad exercitium non nisi in confuso fortè. Dico autem hoc, quoniam voluntas dupliciter potest fieri, scilicet absolutè, & secundù talem statum, scilicet videtis diuinam essentiam. Et si absolutè de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniam respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitium actus. Si verò de voluntate videntis diuinã essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis vtroque modo. Et quoniam hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolutè potius est sermo, quã de ea secundù talem statũ, quãuis in illa secundù illum statũ hæc verificentur. Idcirco cõclusionis sensus principaliter intentus est, q. voluntas nostra appetit aliquid naturaliter quo ad specificationem actus. Et rursus q. voluntati non repugnat aliquid velle naturaliter, tã quo ad specificationẽ, quã exercitiũ actus. Vnde in sequẽti articulo explicando ea quæ naturaliter appetuntur, Deus clarè visus adducitur.

¶Circa cõclusionem hanc iam expositam aduerte primò, quòd Scot. in 4. dist. 49. q. 9. distinguit primò de appetitu voluntatis, scilicet naturali & libero. & primum dicens esse inclinationem & non actum elicitum, arguit primò contra id quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primò, quia appetitus iste est ad perfectionẽ intrinsecam realem, qua voluntas perficitur. ergo est ad aliquid particulare. & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundò, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus aut consequẽtis actum intellectus, appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberum, ergo appetitus iste non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facilè respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter, nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autẽ potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima appetit formam & informari vniuersaliter, & non solùm hanc vel illam, & visus naturaliter appetit videre, & non solùm hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primò est ad perfectionem nõ solùm intrinsecam, sed obiectiuam, id est, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius, quia hoc inadæquatur sibi, illud verò æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam seu appetibilem, & modum quo obiicitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur, ergo in particulari, cum tamen stet me

Ergo voluntas se habet ad opposita. Ad nihil ergo de necessitate determinatur.

¶3. Præterea, Secundum voluntatem sumus domini nostrorum actuum. Sed eius quod ex necessitate est, non sumus domini. Ergo actus voluntatis non potest de necessitate esse.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in 13. de Trin. quòd beatitudinem omnes vna voluntate appetunt. Si autem non esset necessarium, sed contingens, deficeret ad minus in paucioribus: ergo voluntas ex necessitate aliquid vult.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necessitas dicitur multipliciter. Necesse est enim, quod non potest, non esse. Quod quidem cõuenit alicui vno modo ex principio intrinseco, siue materiali, sicut cùm dicimus, quòd omne compositum ex contrariis, necesse est corrumpi, siue formali, sicut cùm dicimus, quod necesse est triãgulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Et hæc est necessitas naturalis, & absoluta. Alio modo cõuenit alicui quòd non possit non esse ex aliquo extrinseco, vel fine, vel agente. Fine quidem, sicut cum aliquis non potest fine hoc consequi aut bene consequi finem aliquem, vt cibus dicitur necessarius ad vitã, & equus ad iter: & hæc vocatur necessitas finis, quæ interdum etiam vtilitas dicitur. Ex agente autem hoc alicui cõuenit. Sicut cũ aliquis ex cogitato aliquo agente, ita quòd non possit contrariũ agere. & hęc vocatur necessitas coactionis. Hæc igitur coactionis necessitas omnino repugnat voluntati. Nam hoc dicimus esse violentum, quòd est contra inclinationem rei. Ipse autem motus voluntatis est inclinatio quędã in aliquid. Et ideo sicut dicitur aliquid naturale, quia est secundum inclinationẽ naturæ, ita dicitur aliquid voluntarium, quia est secundum inclinationẽ voluntatis. Sicut ergo impossibile est, quòd aliquid simul sit violentum & naturale: ita impossibile est, q. aliquid simpliciter fit coactum siue violentum & voluntariũ. Necessitas autem finis non repugnat voluntati, quando ad finem non potest perueniri, nisi vno modo. Sicut ex volũtate trãseundi mare fit necessitas in voluntate, vt velit nauem: similiter etiam nec necessitas naturalis repugnat voluntati, quinimò necesse est quòd sicut intellectus ex necessitate inhæret primis principiis, ita voluntas ex necessitate inhæreat vltimo fini, qui est beatitudo. Finis enim se habet in operatiuis sicut principiũ i speculatiuis, vt dicitur in 2. Phy. Oportet enim quòd illud, quòd naturaliter alicui cõuenit & immobiliter, sit fundamẽtum & principium omnium aliorum: quia natura rei est primũ in vnoquoque, & omnis motus procedit ab aliquo immobili.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd verbum Aug. est intelligendum de necessario necessitate coactionis. Necessitas autẽ naturalis non aufert libertatem voluntatis vt ipsemet in eodem libro dicit.

¶Ad secundũ dicẽdum, q. voluntas secundum quod aliquid naturaliter vult, magis respondet intellectui naturaliũ principiorum quã rationi, quæ ad opposita se habet. Vnde secundũ hoc magis est intellectualis potentia, vt dicitur in 3. de anima. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶Deinde arguit contra idem dictum expositum de appetitu, vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare contradictionem, naturaliter velle beatitudinem in communi & non in particulari. Primò igitur arguit, quia beatitudo vera in particulari includit omne bonum, & excludit omne malum. ergo si in cõmuni, etiam in particulari appetit naturaliter. Secundò, Particulare maiorẽ perfectionem includit quã vniuersale. ergo si vniuersale, necessariò & illud. Tertiò, Appetitus, id est inclinatio naturalis voluntatis, est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probatur sequela: quia ponitur vt sit conformis illi. Quarto, Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut commune: quia est par ratio: ergo idem appetit necessariò, & non necessariò.

D. 353.

¶Ad primum horũ breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omni bona, &c. si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter quã in communi, vt patet de Deo clarè viso, negatio est nostra est de particulari nõ clarè viso. Et p hoc patet solutio secundi.

318 113

Tex. 89.

303

¶Ad tertium dicitur & quod falsum assumit, vt prius patuit, & quod cõformitas ista est quo ad obiectum extrà, vt scilicet actus secundus tendat in idem obiectum, quo inclinatio tanquam in obiectũ, & non tãquam operationem, inclinatio autem volũtatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem absträhendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

Li. 5. de ciuit. Dei c. 10.

¶Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari non sufficit indubitetas; quoniam hæc est in quolibet fideli, sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia. vt patet. quare

¶Aduerte secundò, quòd non dissentit Scot. quo ad primum sensum cõclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primò, quòd non detur in voluntate appetitus naturalis, qui sit actus elicitus. Secundò, quòd respectu beatitudinis in communi voluntas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti. quãdiu non vtatur istis terminis. Vtrúque autem horum docuit San. Thom. Vnde nos appellamus naturalem appetitum, non solùm inclinationem voluntatis in obiectum, &c. sed illum actum elicitum determinatum quo ad specificationem, ipse verò non vult vocare illum appetitum naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte nec nos dicimus naturale. Est ergo quæstio in verbis & ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster vsu loquendi conformis est: vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Aristot. Et ex ipso Scoto cõuinci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, 2. Physi. Talis autẽ est hic actus apud ipsum, imò si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, scilicet quod voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium, differimus non solùm verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus quòd vltimò fine Deo glorioso per essentiam viso voluntas necessariò exercet actum amoris & delectationis respectu illius, ipse autem tenet quòd liberè, vt primo Sent. distinct. 1. quæstio. 4. patet, sed quoniam hoc in sequẽti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infrà. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, id est Dei clarè visi, soluere debemus tunc: eas verò quæ sunt contra naturam voluntatis absolutæ quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino, cùm de modo processionis Spiritussancti, libere scilicet, vel naturaliter tractauimus, solutas credimus.

¶Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Scot. duo assumpta in eis impugnat. Primò proportionem inter intellectum respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens tam in primo quàm quarto vbi suprà, quòd non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolutè respectu volitorum, sed quo ad ordinem volitorum inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinatè respectu volitorum, ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo scitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id quod est ad finem, & propter quem voluntas ordinatè volens vult id quod est ad finem. Non autem sicut intellectus necessariò inhæret principio, ita voluntas fini, Et hoc probat tripliciter. Primò ducendo ad impossibile, quia sequeretur, quòd sicut conclusiones scimus necessariò propter principia, ita quod est ad finem, necessariò vellemus, volito fine, quod est falsum. Secundò, quia non est necesse, quòd voluntas eundem seruet ordinem in actibus suis, qualem nata sunt habere volibilia ex natura sua. Tertio, quia adhæsio intellectus causatur ex euidentia obiecti necessario, adhæsio autem voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur, sed libera est: sicut respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundò impugnat illam rationẽ: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim, quòd illud immobile, non oportet, quòd sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab vna immobile calefactione. Et voluntas volens aliquid ad finem, esset sub duobus actibus, aut saltem sub vno referente hoc ad illud, sed est actus primus, puta ipsa voluntas.

Li. 2. text. 14. 3. 10. 1.

¶Ad has obiectiones dupliciter respondendum arbitror, prout dupliciter rationes contra quas fiunt, adduci possunt ad propositum ostendendũ. Possunt esse induci primò ad concludendum appetitum naturalẽ respectu vltimi finis in cõmuni. Et possunt induci ad concludendum appetitũ naturalẽ respectu Dei clarè visi. Et vt patet ex dictis iuxta primam intentionẽ, inducũtur ad ostendẽdam naturalem necessitatem quo ad specificationem actus tantùm. Iuxta secundam verò ad ostendendã naturalem necessitatem, & quo ad specificationẽ, & quo ad exercitium, & quia vtrunque eorum sub intentione præsenti cadit, efficaciam harum rationum quo ad vtrunque saluare intendimus. Et de primo quidem intento solicitum esse non oportet: quia nec obiectiones contra illam intentionem sunt factæ à Scot. Sed contra naturalitatem sunt factæ vtroque modo, quã in voluntate possibilem fore negat. Pro defensione autem secundæ intentionis dicendum est, quòd ratio illa non est per locum à simili, sed ex proportione quæ est inter intellectum & intellectiuum appetitum. Et cùm dicitur quòd non sunt proportionales, quo ad necessitatem, incõsideratè dicitur, quoniam in litera probatur hoc, ex eo quòd primum in vnaquaque re naturæ ratio est. Quam probationem noluit videre Scot. quæ tamen est prima radix positionis Sanct. Thom. vt superius pluries patuit. Ex hac enim fit, quòd in voluntate primum est naturæ ratio, ac per hoc naturæ conditio, quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat: sed saltem respectu sui primi obiecti, quod est vltimus finis clarè visus, sibi conuenit.

Cap. 3.

408 2. sciã supr. ent. 2. citatis.

¶Ad primam autem obiectionem dicitur, quòd, vt in sequentis articuli litera dicitur, falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur fine necessariò volito: verissimum tamẽ est q. aliquid ad finem ex illo fine necessariò appetatur.

¶Ad secundam verò dicitur eodem modo, quòd respectu aliquorum volibilium oportet voluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primò velle finem, deinde alia.

¶Ad tertiam negatur, quòd nulla bonitas cum tali modo euidentiæ sit necessitans adhæsionem: quoniam bonitas diuina clarè visa necessitat illam.

¶Ad ea verò quæ contra secundum motiuum adducuntur, ex rerum ordine atq; progressu patet responsio. Videmus enim quòd actus primi variabiles reducunt per in actum primum inuariabilem, & actus secundi in actum secundum, vt semper in quolibet ordine pluralitas ab vnitate procedat. Vnde & in ipsis motibus & omnes motus ab vno motu immutabili quantum possibile est in motu inuenire immobilitatem, procedunt: oportet ergo in motibus voluntariis cùm varij sint quo ad specificationem, quòd reducantur in vnum immobilem quo ad specificationem. Et hoc experimur: quia omnes fundantur super appetitu boni. Et cùm sint variabiles quo ad exercitium, q. procedant ab vno necessariò exercito, quod in Deo scimus esse de facto, in nobis autẽ est possibile respectu diuinæ bonitatis clarè visæ. Nec instantiæ Scoticæ aliquid valent: nam quod dicitur de calefactionibus nihil est, calefaciens enim immobiliter & vniformiter ex parte sua calefacit: voluntatem autem aut simul habere plures actus, quorum vnus sit ratio alterius, aut vnũ respectu finis & eorum quæ ad finem: nullum incõueniens est.

¶In responsione ad primum, nota quòd cùm dicitur quòd necessitas naturalis non aufert libertatem, potest bene & malè intelligi. Malè quidem si intelligatur quòd necessitas naturalis tam obiectiuè quàm elicitiuè stat cum libertate illius actus: hoc enim non est intelligibile. Bene verò intelligendo, quòd naturalis necessitas actus quo ad specificationem seu obiectiuè, non aufert libertatem eiusdẽ: quia stat quòd liberè eliciatur.

¶In responsione ad tertium recolito, quòd quemadmodum beatitudinis appetitus est naturalis obiectiuè: ita non est in potestate nostra obiectiuè, & quemadmodum est liber elicitiuè, ita est in potestate nostra elicitiuè. Vnde appetendo beatitudinem in communi non ineremur ratione obiecti naturalis, sed ratione actus electi.

¶ Super Quæstionis octauagesimæ secundæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè: Voluntas non quæcunque vult, ex necessitate vult. Probatur ex proportione intellectus & voluntatis sic: Voluntas inhæret fini & his, quæ sunt ad finem, proportionaliter vt intellectus principiis & conclusionibus, sed intellectus necessariò quidem assentit principiis & cõclusionibus demonstratis, non autẽ contingentibus, aut indemonstratis: ergo voluntas necessariò quidem inhæret fini, & necessario ac euidẽter connexis finì, non autem cõtingenter aut incertò connexis: non ergo omnia ex necessitate vult. Maior ex 2. Physi. stabilita est: minor patet distinguẽdo duo genera conclusionum, scilicet contingentium & necessariarũ: & rursus necessariarũ demõstratarũ & demonstrabiliũ quidem, sed non demonstratarum. Et similiter ex parte volitorum fiat distinctio, & omnia clara sunt in litera.

Ar. præc.

¶Verumtamen aduerte ad intellectum literæ, quòd quatuor appetibilia Sanct. Th. numerat, beatitudinem, Deum, ea quibus Deo inhæremus, & quæ Dei sunt. Quæ aliter ordinanda sunt secundum se, & aliter quo ad nos. Nam secundum se Deus ipse habet primò rationem finis & beatitudinis: deinde ea quibus Deo inhæremus, deinde beatitudo in communi: ea autem quæ Dei sunt, ad finem, non finis sunt. Quo ad nos verò beatitudo in communi primò habet finis rationẽ, & deinde Deus, & ea quibꝰ Deo inhæremus: quia nos beatitudinem appetimus naturaliter: Deum autem per inuestigationem. Et huius ratio est: quia obiectum voluntatis integratur ex duobus, scilicet bonitate & apparentia: bonum enim cognitum tantùmodo est appetibile, & propterea quãuis Deus sit in se maius & eminentius vniuersale bonum quàm beatitudo in communi, quia tamen non est euidens & apparens nobis sub tali ratione sicut beatitudo, ideo in litera cum fine, beatitudine scilicet, coordinatur, cum differentia tamen apparentis & non apparentis, & inter ea quæ sunt ad finem quodammodo numeratur. Vnde ei tria necessariò attribuuntur. Et quòd in eo solo verò beatitudo consistit, atque illi connexa necessariò appetantur illo viso, & hæc spectant ad rationem finis. Et quòd voluntas non necessariò inhæret illi, nec his quæ illius sunt, nisi postquam videtur, & hoc spectat ad rationem non apparentis. Et quòd ea quibus Deo inhæremus sunt vt conclusiones, necessariam occultam tamen connexionem habentes cum beatitudine, & hoc spectat ad rationem eius quod est ad finem. Ita vt non Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finem, sed apparentia eius & coniunctio ipsius nobiscum, & propterea notanter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine, sicut conclusiones cum principio, non numeratur Deus, sed ea quibus Deo inhæremus.

60

¶Aduerte secundò, quòd cùm ex parte intellectus quatuor enumerauerit litera, scilicet principia, conclusiones contingentes demonstratas, & demonstrabiles, & totidem dixerit esse in voluntate, tria tantùm in voluntate numerauit, scilicet beatitudinem vt finem, & eligibilia ad vtrumlibet vt contingentia, & diuina vt necessaria demonstrabilia: quartum autem, scilicet necessaria vt demonstrata omisit: non quia nulla sunt, sed quia manifesta sunt, vt esse, viuere, nosse, negatio mis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Deum plus quam nosipsos amandum: quamuis diuersimode, quia natura ad illum inclinat vt principium naturæ, sed charitas vt principium cælestis patriæ. Secundo dici potest quòd etiam sumendo vniuocè hîc & ibi naturale, adhuc saluatur intentum: quia cùm loquimur de amore elicito, semper supponitur cognitio, eo quòd incognita diligere nequiquam possumus: & propterea omnis inclinatio voluntaris ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandũ Deum cognitum, quàm se cognitum. Sed quoniam ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat. Deus verò nõ naturaliter est creaturæ euidens: & ideo in litera dicitur quòd non naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita est neganda. Et ad probationem distinguendum est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum, vt est omnis esse principium naturale: quoniã si euidens esset, naturaliter amaretur plus quã viuere & esse proprium.

¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quòd omne volitũ, aut amatur vt finis aut ad finem: dubium occurrit ex Scoto in primo distinctio prima q. 3. & in 4. distin. 49. & 10. quòd enim hoc hic supponatur, patet ex eo quòd aliter non euacuaretur sufficienter quæstium: quæritur enim hic, an omnia de necessitate voluntas velit. Et respondetur tantùm de fine, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur aut vt finis, aut ad finem. Si namque tertium esset appetitorum genus, satis factum non esset quæsito, quòd autem dubium hoc sit, ex contraria Scoti opinione habetur. Distinguit ergo primò in communi ipse triplex genus appetitorum, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primò, quia voluntati potest offerri tripliciter bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolutè: primum habet rationem finis, secundum ad finem, tertium neutrius. Secundò in speciali arguit, quòd non quicquid appetitur, appetitur propter hunc finem, qui est beatitudo. Primò, quia voluntas potest velle aliquid, non propter beatitudinem, vt ly non, tenetur pure negatiue. Tum quia non quandocunque voluntas vult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine. ergo nec ipsa vult propter beatitudinem. Tum quia intellectus potest cognoscere, & offerre aliquid vt in se bonum non vt ad beatitudinem: ergo & voluntas potest velle absolutè illud. Secundò, quia voluntas potest velle aliquid non propter beatitudinem: vt ly non tenetur contrariè, vt patet in certe tenente beatitudinem in Deo, &c. & sciente fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quod id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolutè velle aut nolle dicimus: quæ tamen in ordine ad finem aliter voluntas appetit: vt patet de proiectione mercium in mare: hanc enim nauta nolle dicitur & tamen attento fine, salute scilicet quæ ex alleuiatione nauis speratur vult. Vnde videtur, quòd proiectio mercis sit obiectum nolitionis: nec vt finis, nec vt ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentius consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi quidam appetendi modus, participans modum quo appetitur finis, & modum quo amatur quod est ad finem, & ideò medius non per abnegationem, vt Scotus dixit, sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidem hæc vt ad finem: non formaliter, sed virtualiter. Ideo namque Christus & Martyres volebant vitam, & non mori absolutè, quia hæc absolutè consonant beatitudini, quam naturaliter appetunt: quod est virtualiter propter finem appetere. Et rursus appetuntur hæc vt finis pro quanto habent hanc conditionem finis, quòd propter bonum aut malum proprium in eis amantur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quo circa quia medium modo huius, modo illius extremi inducit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere quomodo iuxta diuersa proposita hæc amari aut odio haberi dicantur. Ex his autem patet responsio ad Scot. nam quamuis sit aliquod bonum secundum propriam bonitatem, non tamen sine dependentia à primo bono, & non solùm ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed proportionaliter quo ad nos: ita quòd licet multa sint à nobis appetibilia propter propias bonitates, non tamen sine dependentia ad primum appetibile à nobis, quod est beatitudo in communi, sicut nullum complexum est cognoscibile sine dependentia ad prima cognita à nobis, scilicet prima principia propter ordinem essentialem omnium ad primum. Falsum est ergo inueniri tertium appetibile per abnegationem vtriusque: nec intellectus potest proponere absque actuali vel virtuali seu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec voluntas potest aliter velle. nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum vel apparens in ordine ad beatitudinem absolutè: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si instetur inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquendo, quodlibet quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finem appetitur: quoniam & mortem recusant martyres propter esse, & ipsam acceptant propter Christum: & similiter nauta mercis iacturam recusat propter bonum tuendum: & illam vult propter euasionem: & sic de aliis.

¶ Circa illa verba literæ, scilicet quòd voluntas videtis Deum necessario inhærere non ex necessitate vult quæcunque vult.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas in nihil potest tendere nisi sub ratione boni. Sed quia bonum est multiplex, propter hoc non ex necessitate determinatur ad vnum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mouens tunc ex necessitate causat motum in mobili, quando potestas mouentis excedit mobile; ita, quòd tota eius possibilitas mouẽti subdatur. Cum autem possibilitas voluntatis respectu boni vniuersalis & perfecti, non subiicitur eius possibilitas tota alicui particulari bono. Et ideo non ex necessitate mouetur ab illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vis sensitiua nõ est vis collativa diuersorum sicut ratio, sed simpliciter aliquid vnum apprehendit. Et ideo secundum illud vnum determinatè mouet appetitum sensitiuum. Sed ratio est collativa plurium. Et ideo ex pluribus moueri potest appetitus intellectiuus, scilicet voluntas & non ex vno ex necessitate.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum voluntas sit altior potentiâ, quàm intellectus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas sit altior potentia quàm intellectus. Bonum enim & finis est obiectum voluntatis. Sed finis est prima & altissima causarum. Ergo voluntas est prima & altissima potentiarum.

¶ 2. Præterea, Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiam in potentiis animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum voluntatis. Ergo voluntas est perfectior & nobilior potentia quàm intellectus.

¶ 3. Præterea, Habitus sunt proportionati potẽtiis, sicut perfectiones perfectibilibus. Sed habitus, quo perficitur voluntas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim 1. ad Corint. 13. Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem nõ habeam: nihil sum. Ergo voluntas est altior potentia quàm intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 10. Ethic. ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

Deo: dubium occurrit ex Scoto primo, dist. 2. q. 4. & consistit vis rationis suæ in hoc, Voluntas Pauli videntis & non videntis Deum eodem modo. se habet: & non videndo contingenter inhæret Deo: ergo etiam videndo contingenter inhæret. Antecedens probatur: quia stat æqualem esse charitatẽ in vidente, & non vidente. Et si diceretur quòd voluntas non eodẽ modo se habet in vidente & nõ vidente, propter istam differentiam quæ est in te visum: & nõ visum: contrà, Deus visus à seipso cognito & viso, nõ differunt nisi sicut magis & minus approximatum obiecti: ergo non differũt penes necessario & contingenter amari: sed penes magis & minus amari. Antecedens hoc patet: & consequentia probatur, quia maior & minor approximatio agentis nõ facit necessarium vel contingens: sed magis vel minus: vt patet. 409 dist. 27. q. 1. ar. 4. Et veri. q. 22. art. 11. 4 26

¶ Ad hæc breuiter dico, quòd voluntas non eodem modo se habet: quoniam aliter se habet respectu visi & nõ visi: quia hæc spectant per se ad obiecti differentiam: eo quòd bonum cognitũ & non bonum absque cognitione est obiectum voluntatis. Et falsum est quòd visum & non visum differant sicut magis & minus in eadem specie: imò differunt sicut res diuersarum rationum obiectiuarum: ita quòd Deus visus est obiectum diuersæ rationis formalis obiectiuæ à seipso cognito citrà visionem. Quòd si quis non penetrat ex hoc, percipiat effectu quòd visus habeat, nõ visus, non. Constat enim quòd beatus est alterius rationis à non beato. Cætera autem argumenta vide si vis in Capreolo in primo, distinctio prima quæstione tertia. Capit. 7.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primò distingitur titulus. Secundò respondetur iuxta primum sensum. Tertiò iuxta secundum. Quartò colligitur totalis responsio in speciali.

¶ Quo ad primum, Nobilius dupliciter, simpliciter, & secundum quid. Declarantur termini: nobilius simpliciter, id est secundum se: secundum quid, id est in ordine ad alterum.

¶ Quo ad secundum, Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas. Probatur sic. Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis. ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius magis & absolutum: quod probatur: quia est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quòd ratio simpliciter & absolutior est eo cuius est ratio, consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium, Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellectu. Vbi nota duas conditiones, scilicet secundum quid, & interdum. Probatur sic. Obiectum voluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm sit obiectum intellectus. ergo voluntas secundum quid est interdum nobilior intellectu. Antecedens probatur sic, Obiectum voluntatis est in rebus, intellectus in animâ: ergo est interdum in altiore re, quàm obiectum intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter. Ratione, quia actio voluntatis terminatur ad res in se: intellectus verò ad rationem conceptam. Et autoritate Aristo. 6. Meta. consequentia verò hæc secunda declaratur: quia interdum res in qua bonum amatur, est altior anima, vt Deus: interdum inferior, vt creatura corporalis. Prima verò consequentia principalis declaratur dupliciter. primò exponendo quòd hoc est esse nobilius secundum quid ex ratione comparationis ad alterum habere: scilicet obiectum interdum in altiori re. Secundò exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quo ad quartum tria concluduntur, scilicet amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium nobilior est eorum amore. Simpliciter autem est intellectus nobilior voluntate.

¶ Circa rationem pro prima conclusione dubium occurrit quadrupliciter: primò Sco. in 4. distinctio. 49. quæstio. 4. arguit contra illam propositionem. Ratio veri est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum: quia sunt vna res, & consequenter neutra secundum rem est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentem opus intellectus: & sic non est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. constat enim quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus aut voluntatis. Aut secundum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei: & tunc oportet probare, quòd istæ rationes, scilicet boni & veri, addant aliquid absoluti supra rationem entis. Quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram alteræ esse nobiliorem, quando non sunt formaliter relatiuæ.

¶ Secundò arguit contra illam, aliam propositionem suppositam, scilicet bonum est obiectum voluntatis, & verum intellectus. Primum, inquit est dubium, secundum verò est falsum, vt in primo, distinctione 3. quæstione 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in quæst. 16. art. 1.

¶ Tertiò arguo cõtra illã, propositionẽ. Quatò aliquid est abstractũ, tantò nobilius. Aut loqueris de abstractione secundũ esse, aut secũdum rationem. Si secundũ rem, quãuis maior sit vera, minor tamẽ est falsa: quia ratio veri non est absolutio rõne boni secũdũ rẽ, cũ sint vna res verũ & bonũ. Si secundũ rõnẽ, quãuis minor sit vera, ipsa tñ propositio maior euidẽs non est: quia abstractio negatio est nullã dicẽs perfect

perfectionem; nisi forte rationem perfectionis negatæ, puta materiæ vel potentiæ. In proposito autem constat quòd verum non dicitur abstractius: quia magis recedat à materia aut potentia, cùm bonum, à quo abstrahi dicitur verum, neq; materiam neq; potentiam aliquam includat: vt patet ex eo quod actui purissimo conuenit. ergo ex hoc quòd abstractius est verum, non habetur quòd sit nobilius, quamuis optimè habeatur, q, sit prius natura.

¶ Quanto arguo cõtra probationem antecedentis, scilicet quia ratio ipsa boni est obiectum intellectus: bonum autem ipsum est obiectũ voluntatis. Primò, quia falsa ac chimerica videtur differẽtia ista inter bonũ & boni rationem: quòd ista intellectus, illud volũtatis sit: quoniã boni ratio bonitas est. Bonitas autem ratio formalis est obiecti voluntatis, eo quòd bonũ inquantum bonũ appetibile est, primo Ethic. ergo & bonitas, & bonũ ad voluntatem spectant: imò plus, ergo est implicatio in adiecto: q, bonũ sit propriũ obiectum voluntatis, & bonitas nõ sit obiectũ illius. Secundò, quia aut nomine Obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectum, id est terminare actum illius potentiæ: obiici illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsũ manifestè est, quòd boni ratio sit obiectum intellectus. nam obiectum formale intellectus est veris aut vẽri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectum formale voluntatis. Si autem per esse obiectũ intellectus & voluntatis, nihil aliud intendis quam terminare actus & volũtatis, intelligi scilicet & amari. Primò sequitur quòd differentia assignata nulla est: quia hoc modo non solùm boni ratio, sed bonum est obiectum intellectus. vtrũque enim intelligitur, & vtrunque similiter est obiectum voluntatis: quia vtrunque amatur. Secundò sequitur quòd non habeatur intentum; quia ex nobilitate diuersa formalium obiectorum, iudicanda est nobilitas simpliciter & secundum se potentiarum quæ in litera inquiritur: & non ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni ratio respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguit Scot. ex dictis in secunda conclusione. primò sic: Amor superiorum est nobilior cognitione eorum per te. ergo actus voluntatis secundum genus suum est nobilior actus: ergo voluntas intellectu. tenet sequela: quia si optimũ est nobilius optimo: ergo & genus genere, & species specie. Secundo sic: Actus coniungens obiecto secundũ nobilius esse est nobilior simpliciter: sed actus voluntatis respectu obiecti beatifici coniungit obiecto secundum nobilius esse, quia vt in se est: actus verò intellectus, vt est in cognoscente. ergo, probatur maior, quia actus intantum habet perfectionis rationem, inquantum coniungit obiecto perfecto. qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem in secunda cõclusione ex autoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto vbi suprà. Inquit enim quòd in hoc non est differentia inter intellectum & voluntatem: quoniã proportionaliter vterque ad extrà & intrà terminatur. Nã cognitio intuitiua terminatur ad rẽ in se & similiter dilectio illam sequens. Et cognitio abstractiua terminatur ad rem in anima: & similiter dilectio illam sequẽs: ergo nulla est differẽtia. Autoritas verò Philosophi non iuuat: quia loquitur de cognitione abstractiua, & de voluntate desiderativa: nõ respectu obiecti, sed respectu termini seu effectũ, q, res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti contra illam propositionẽ, Ratio veri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd vt pluries dictum est, sermo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamen actualiter fola ratione. Ita q, ipsæ rationes non sunt ab intellectu, sed distinctio earum actualiter. Cùm ergo arguitur, aut est nobilior realiter, &c. dicitur quod est nobilior formaliter: seu secũdum rationem formalem prçuenientẽ intellectus opus, tam in se quàm in sua distinctione virtuali ab alia: vt comparatio secundum nobilitatem habeat distinctionem extremorum præuenientem. Vnde non est opus fingere distinctionẽ aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia enim sufficit, quòd distinguuntur virtualiter. Distingui enim virtualiter est habere & vendicare sibi omnia ad distinctionem pertinentia, ac si essent distincta: vt in materia de distinctione diuinorum dictum est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quòd rationes istæ addant tes absolutas suprà ens: sed ad hoc vt vna altera nobilior sit, sufficit quòd res relatiuè concepta vel conceptibilis nobilior sit sic relatiuè sumpta, quàm sic etiam relatiuè sumpta.

¶ Ad obiectionem contrà illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, &c. respondetur quòd propositio verificatur de abstractione formali in communi, siue secundum rem, siue secundum rationem: cæteris tamen paribus. Non enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter substantia sensibili: quãuis sit abstractior, quia huius natura est substantia: illius accidens. Et cùm dicit, quòd negatio coniunctionis cum alio non dicit perfectionem nisi ratione imperfectionis negatæ, conceditur. Et dicitur quòd quia abstractio formalis incipit ab exclusione materiæ, & cõtinuè ascendit excludendo potentialitatis gradus, signum est quòd cùm ventũ fuerit ad eas rationes formales, quæ nullam materię aut potentiæ rationem claudunt: quòd quantò aliqua est abstractior, tantò perfectior, vt pote remotior & magis distans ab his, quæ potentiam claudunt. Cùm enim omnes rationes formales ordinem inter se habeant, & ad vnam primam, scilicet enim rationem abstractissimam: consequens est quòd quantò aliqua ratio minus abstracta est, tantò vicinior est his quæ sunt potentialitati admixtæ: & quantò abstractior, tantò ab his remotior: ac per hoc nobilior & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta autem contra illam differentiam inter bonum & boni rationem, respondetur, quòd malè intelligitur litera, nec penetratur intentio eius.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in re qualibet sunt duo, quidditas & existentia, non curando pro nunc, quomodo distinguantur. Inter hæc autem hãc non tam ratione quàm experientia videmus differentiam: quòd quidditas est ratio rei quòd intelligatur: existere autẽ quòd appetatur. Experimur siquidem quòd sanitas non minus intelligitur si non est quàm si est: nullus tamen appetit sanitatem nisi vt sic, aut quia est. Intantum autem propriũ est existentiæ appeti, & quidditati intelligi, vt ipsa existentia nõ qualitercunque, sed in actu exercito in re vel in spe sit ratio appetibilis vt sic. Ita q, nullius quod quid erat esse etiam ipsa existentia sit quidditas illius, desideratur, amat, aut delectat nisi vt sit, aut quia est in actu exercito. Et similiter ipsum quod quid erat esse, non qualitercunque, sed in actu exercito ipsius quod quid est (si tamen sic loqui licet in hac re vbi nullum est exercitium) id est vt habet rationem quidditatis, id est vt non curat de actu exercito existentiæ, est ratio intelligibilis vt sic. Ita quod etiã si ipsam existere intelligitur, inquãtum intelligitur, inquãtum habet rationem quidditatis: quoniam accidit sibi vt sic exercitum existẽtiæ: intelligitur enim ipsum esse tale quid. Nec ideo intelligitur: quia actum habet existentiæ, quãuis ipsa existentia sit cognita.

¶ Ex hac autem differẽtia oritur primò, q, in primo & adæquato obiecto intellectus sint duo, scilicet obiectiua, puta q, quid erat esse & entis: & conditio obiectiua, scilicet ratio seu modus quidditatis: ita q, ens significat obiectũ intellectus ex parte rationis obiectiuæ; q, quid est autẽ significat idem ex parte conditionis obiectiuæ. Oritur secundò intenta differentia in litera, quod obiectum intellectus sit abstractius obiecto voluntatis: quia quælibet res vt habet rationẽ q, quid est, est abstractior seipsa, vt habet actũ existẽtiæ, illo modo est obiectum intellectus, hoc voluntatis. Vbi aduerte diuinum S. Tho. ingeniũ: quòd cũ de nobilitate inter obiectũ intellectus & voluntatis tractaret: & in obiecto vtroque sit considerare duo, scilicet rationẽ obiectiuã & conditionem obiectiuam secundũ quam ratio obiectiua obiectũ est: & rationes obiectiuæ sint vna res non solũ realiter: sed formaliter, seclusus relationibus rationis vt patet de entitate & bonitate, ad ostendendam differentem eorum nobilitatem, ad conditiones obiectiuas se conuertit & obiecta intellectus & voluntatis vt obiecta sunt formaliter & per se cõsiderans ostendit q, obiectũ intellectus est abstractius, id est ratio formalis obiectiua intellectus vt obiicitur intellectui, est abstractior ratione formalis obiectiua voluntatis, vt obiicitur voluntati: dato etiã quod illa ratio fit eadem cum ista: ita q, abstractio maior directè ponitur in conditione obiectiua: ac per hoc in obiectiuo, vt obiectũ est. Ostendit autẽ hoc, quia obiectum intellectus est res vt quod quid est: voluntatis autẽ, vt habens esse. Constat enim quod quid est abstractius vt habens esse: ita quòd in ipso Deo cuius quod quid est, est existentia abstractior secundum rationem, est existentia vt quod quid est, quàm ipsamet: vt est existere in actu exercito, & sic simpliciter obiectum intellectus est abstractius obiecto voluntatis, formaliter loquendo. Et per hoc soluũ potissima obiectio, quæ cõtra hanc remanserat rationem, esse est abstractius quidditate: quia contrahitur per illã in cuius signũ esse vt pote abstractiuũ ponitur nomen proprissimum nomẽ Dei: ergo ratio formalis obiecti voluntatis est abstractior ratione formali obiecti intellectũ. Iam enim patet quod esse dupliciter sumi potest, sin actu exercito ipsius existentię, & per modum quidditatis: & quòd vt exercet existentiam addit supra seipsum vt quod quid est: & consequenter vt obiectũ intellectus est abstractius: quia est obiectum voluntatis secundũ quod stat in actu exercito existentię, intellectus autem secundum quòd rationem habet quidditatis cuiusdã in seipso.

¶ Ex his autem facilè respondetur ad obiecta. Iam enim patet quid nomine obiecti intelligitur, scilicet obiectum, vt obiectum, id est ratio obiecti cum conditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, scilicet quod quid est nõ solum boni vt sic, puta bonitas. sed boni qualitercũque sumpti: & q, nomine boni, seipsum bonum vt sic: quòd nihil aliud est dictum quàm res in ordine esse cõuenis. Vnde cum dicitur in prima obiectione, quod tam bonũ quàm boni ratio spectat ad voluntatem, quia bonitas, &c. respondetur quòd boni ratio potest accipi dupliciter: vno modo vt ratio, alio modo vt existens: & quòd secundo modo spectare ad voluntatem, primo modo ad intellectũ. Et quia de ipsa, vt habet rationem quod quid est loquebatur S. Tho. ideo vocauit eam appropriato vocabulo rationem boni.

¶ Cùm verò in secunda obiectione, dicitur, Aut nomine obiecti intendis obiectũ formale, &c. respõdetur, quod nomine obiecti propriè & explicitè neutrũ illorum intelligimus, sed obiectum vt obiectum est: quod constituitur per conditionem obiectiuam rationis formalis obiecti. Et ideo cùm arguitur falsum esse quod ratio boni sit obiectũ intellectus, dicitur quod ratio boni vt ratio est, est cõditio obiectiua: ac per hoc constituit obiectum intellectus in esse obiecti, vt patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni quàm veri & cuiuscunque alterius, quoniã hoc conuenit rationi vt ratio est, sed adducta est boni ratio magis quàm aliorũ, quia ad ipsum fiebat comparatio. Et hæc est directè & explicitè intentio literæ: ac si dixisset quod bonum abstractiori modo offertur intellectui: quia per modum rationis & quod quid est, quàm voluntati: qui per modum ipsius entis boni, & ideo obiectum intellectus vt sic abstractius est quàm obiectum voluntatis vt sic. Quia tamen implicitè subintelligitur in obiecti nomine etiam ratio formalis obiectiua sic conditionata: potest de ratione illa quoque implicitè tacta saluari litera, quãuis non sit opus, dupliciter. primò: quia ens & bonum conuertuntur, & sunt idem. Et nulla est entis ratio quæ non sit boni ratio: cùm ratio entis sit ratio obiectiua: veridicè quoque dici potuit: q, boni ratio est obiectum formale intellectus. boni enim ratio non solum bonitas, sed entitas est & quæcunque alia ratio. Dicitur secũdo. & in idẽ redit cõclusio, quod boni ratio infinuat omne quodquid est vt sic: fecit enim S. Tho. vt soliti sunt Doctores, ab vno infinuare cætera. Meritò, autem meminit magis rationis boni: quia respectu obiecti voluntatis quod bonum est, maiorẽ abstractionem ostendere volebat in obiecto intellectus: ita quòd perinde est ac si dixisset obiectum intellectus esse abstractius obiecto voluntatis. manifestat, quia etiã in ipso voluntatis obiecto id quod intellectus obiectũ est, vt sic abstractius est, eo quod voluntati obiicitur: quoniã voluntati obiicitur ipsum bonũ, intellectui autẽ illius ratio. Nec fallaris ex his concipiendo aliud esse quod apprehenditur, & aliud quod appetitur: cum impossibile sit appeti incognitum: ac per hoc idem, & secundum idem oportet esse appetitum & cognitum. Sed tamen & ratio & conditio obiectiua cogniti vt sic, est alia ratione & conditione appetitiuꝰ sic; & quo ad hæc obiectum intellectus est, abstractius obiecto voluntatis.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Ad obiectiones Scot. contra conclusioné ipsam respondetur. Et primo negatur sequela. Et ad probationem dicitur, quod illa maxima, Cuius optimū est nobilius optimo, &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori simpliciter: non autem secundum quid, modo amor superiorum est nobilior secundum quid cognitione eorū: vt in litera dicitur, non simpliciter. Secundæ vero distinguitur dupliciter maior,

voluntas inclinatur ad ipsam ré, prout in se est. Et ideo Philosophus dicit in 6. Metaphy. quòd bonum & malum, quę sūt obiecta voluntatis, sunt in rebus verum & falsum, quæ sunt obiecta intellectus, sunt in méte. Quādo igitur res, in qua est bonum, est nobilior ipsa anima, in qua est ratio intellecta, per cōparationem ad talem rem volūtas est altior intellectu. Quādo vero res, in qua est bonū, est infrà animam, tunc etiam in cōparatione ad talem rem intellectus est altior volūtate. Vnde melior est amor Dei quā cognitio, econtrario auté melior est cognitio rerū corporaliū quàm amor[e]. Simpliciter tamen intellectus est nobilior quàm volūtas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio causæ accipitur secundum cōparationem vnius ad alterum: & in tali cōparatione ratio boni principalior inuenitur, sed verū dicitur magis absolutè, & ipsius boni rationé significat. Vnde & bonum quoddā verum est. Sed rursus & ipsum verum est quoddam bonum secundum quòd intellectus res quædam est, & verum finis ipsius. Et inter alios fines iste finis est excellétior, sicut intellectus inter alias potentias.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd illud, quod est prius generatione & tēpore, est imperfectius: quia in vno eodémque tempore potentia præcedit actū, & imperfectio perfectioné. Sed illud quod est prius, simpliciter & secundum naturæ ordiné est perfectius. Sic enim act⁹ est[d] prior potétia[e]. Et hoc modo[d] intellectus est prior voluntate, sicut motiuum mobili, & actiuum passiuo. Bonum enim intellectum mouet voluntatem.

¶ Ad tertium dicendū, quòd illa ratio procedit de voluntate secundum comparationem ad id quod supra animam est. Virtus enim charitatis est, qua Deum amamus.

Text.8.

scilicet actus coniūgens obiecto secundū perfectius esse est nobilior. Primo, q̄m potest dupliciter intelligi. primo de pfectiori esse obiecti vt obiectū est, & sic vera est: sed minor falsa, scilicet q̧ actus volūtatis iungat obiecto scd̄m perfecti⁹ esse: quia vt in litera ostenditur, obiectum intellect⁹ vt obiectum, est nobilius, quia abstractius & consequenter perfectius vt obiectū: quia in his idé nobilius est & melius. Alio modo de perfectiori esse obiecti vt res est: & sic dato q̧ minor esset vera, maior est falsa. Secūdò, q̄m potest intelligi de obiecto absolutè: & sic tātummodo est ad propositū, vt in tali materia puta superiorum, & sic nō infert nisi maioré nobilitatem scd̄m quid. Resoluendo igitur obiectioné, si sermo est de obiecto absolutè vt obiectū est, negatur minor. Et ad probationé, quia esse in re est perfectius quàm esse in anima respondetur primò, quod hoc non est verum vniuersaliter: & cōsequenter nec absolutè, vt patet de inferioribus. Secūdò, quod falsum supponitur, scilicet quod obiectum intellectus vt sic constituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit vna conditio illius: actus enim intellectus coniungit obiecto absolutè vt quicquid est, in se est, & per hoc debet primò ab actu voluntaris coniungenti obiecto vt exercet esse. Modò dicitur, quod licet actus coniungens obiecto secundum esse extrà coniungat obiecto secundum perfectius esse vt res: quàm actus coniungens obiecto absolutè: tamen econtra iste coniungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectum est, quàm ille: quia secundum abstractiorem modum. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatem obiectorum, nō vt res: sed vt obiecta sunt: ideo simpliciter intellectus nobilior est voluntas. Si verò sermo est de obiecto tali: puta beatifico: vt Sco. insinuat, tunc distingue vel in via, vel in patria. Et dic quod ratio concludit amoré talis obiecti in via esse nobiliorem cognitione: non autem in patria, quia æquè nobile imo idem est esse Dei in se & in anima Beatorum: quia secundum essentiā immediatè intelligitur: & consequéter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate secundum quid: vt in via excedatur.

534

¶ Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatem in secunda cōclusione, ex Arist. positā obiicit Scot. dicitur quod quia Philosophus obedit rationi cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem intuitiuam secundum intellectū: ideo in 2. de Anima Arist. inter obiectū intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quòd illud in anima, istud extra animam est. Vnde sicut hoc non impugnatur: ita nec impugnari debet idem repetitum in 6. Metaph. in ordine ad voluntatem: vtrobique enim dicit obiectum intellectus esse in anima. Et verum est. Tum quia intuitiuam cognitionem non experimur. Tum quia absolutè loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua: intellectum vt sic intelligente habetur, id est reus intelligitur vt vnitur intelligenti, amatur vero econtra, vt amans vnitur amato: & hoc saluatur in omni cognitionis modo, etiam intuitiuo. Vnde si non est quo ad rem, saltem quo ad modū, semper intellectus obiectū est intrà, volūtatis auté extra. Et hæc est prima differentia in qua deficit Sco. Secunda est ex parte voluntatis, cùm dicit, quòd dilectio sequens cognitionem abstractiuam terminatur ad intrà: manifestè experimur, quòd abstractiuè cognoscimus balneum, & amamus illud secundum esse extrà, volumus enim extrinsecus balneari: & nō balneari intentionaliter. Et cùm dicit, quòd hoc est respectu voluntatis desideratiuæ, non respectu obiecti, sed termini aut effectus, rudis glo. est: quoniam hoc experimur, non solum respectu desiderij, quo optamus futura, sed respectu amoris quo amamus rem absolutè. Intelligentes enim abstractiuè amicum, amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intentionale. Rursus quod dicitur respectu termini seu effectus non obiecti, falsum est: quoniam obiectum desiderantis balneum est id quod desideratur, quod constat esse balneum extrà, quamuis hoc idem sit terminus actionis executiuè ex desiderio prouenientis. Stat ergo solida differentia assignata, & quo ad modum simpliciter, & quo ad rem in nobis: secundum eos quos experimur actus.

¶ In responsione ad primum nota triplicem comparationem inter bonum & verum. Prima est secundum seipsa: & sic boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio vero veri dicitur magis absolute. Et ex hoc soluitur argumentum: nam cum obiiceretur, illud est nobilius quod fundat nobilissimam causalitatem, respondetur modò quòd hoc est verū de nobilitate in ordine ad alterum: non absolute in se, quia esse causam in ordine ad alterum attenditur. Secunda secundum mutuam inclusionem: & sic vnumquodque eorum materialiter sumptum est pars subiectiua alterius. bonum enim est quoddam verum, & verum est quoddam bonum, quod declaratur in litera: quia verum est bonum intellectus, ad quod naturaliter inclinatur intellectus, sicut quælibet res naturaliter tendit ad suā perfectionem. Tertia est secūdum nobilitatem vtriusque in ratione boni: & sic dicitur, quod verum est nobilius bonum quocunque alio bono: quia est finis nobilioris potétiæ quacunque alia potentia. Ita quòd intentio literæ est, non solū saluare quod obiectum intellectus sit nobilius obiecto voluntatis, id est verum vt verū, bono vt bono, quod in prima comparatione factum est: sed ostendere quòd etiam verum

vt bonum intellectus, est nobilius obiecto voluntatis, vt sic intellectus omnino inueniatur nobilior. Sed est hic locus quęstioni: quoniam falsum videtur hoc. nā finis voluntatis est bonum vt bonum finis verò intellectus est quoddam bonum. Constat autem quod nullum particulare bonū est melius ipso bono: ergo verum & bonum non est magis bonum quàm finis voluntatis. Et confirmatur: quia bonū per participationem nō est melius bono per essentiā: verum autem est quoddam bonum, & consequenter per participationem bonū: bonum autē est ipsum bonū essentialiter, & vniuersaliter. ergo. Sed ad hoc est dicendū: quòd in obiecto volūtatis est cōsiderare duo, scilicet rationem vniuersalem, qua est totū vniuersale respectu omnis boni: & specialē rationem perficiendi: qua ita respicit, & perficit talem potentiā, puta volūtaté, quòd non omnes. Quamuis enim omne bonum sit pars subiectiua boni, quòd est finis & obiectum voluntatis: non tamen perfectio qua vnumquodque bonum perficit id cuius est bonum, est pars subiectiua perfectionis voluntatis à bono: nō enim perfectio visus à calore est pars subiectiua perfectionis volūtatis, vt patet. Rurs⁹ vniuersalis ratio obiecti potest accipi dupliciter, scilicet simpliciter vel distributiuè: sicut quodlibet aliud vniuersale, vt patet. Ex hoc autem dico tria. Primò, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia, vt totum vniuersale simpliciter: tamen sic verum est nobilius bono, vt prima species est nobilior generica ratione, quicquid sit de aliis speciebus boni, obiectis scilicet aliarum potentiarum, quod pro tanto dico, quia non attingunt ad immaterialem ordinem in quo generica ratio boni eleuata residet. Secundò, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia secundum specialem finalizationem & perfectionem: sic in obiecto voluntatis inuenitur quædam species boni, & non omne bonum: quia non bonum oculi: nec est prima species boni, sed secunda: quod à posteriori declarauit S. Tho. in litera: quia finis nobilioris potétiæ est excellentior. ergo bonum quod est finis intellectus, est excellentius. Antecedens autem iam in corpore probatum supponitur. Tertiò, quòd comparando obiectum voluntatis distributiuè ad singula sub eo contenta, sic bonum, quòd est obiectum voluntatis, includit omnem boni rationem, nec vlla fit comparatio nisi inter totum & partem. voluntas enim non solùm vult sibi, sed vult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, cæterisque proprias perfectiones, & proprios modos suarum perfectionum. Nec est dubium quòd hoc modo bonum intellectus cadit sub fine voluntatis, nec potest comparari illi: cùm comparatio supponat distinctionem, nisi (vt dictum est) sicut pars ad totum: & secundū hoc dicetur in litera sequentis articuli ad primum, quòd voluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primam enim dicitur, quòd ratio primę speciei boni est nobilior ipsa boni ratione: sicut prima species & ratione sui generalis. Talis autem est ratio boni in vero. Ad secundum negatur, quòd bonum per essentiam sit proprium obiectum & finis voluntatis. Aliud enim est dicere bonum in vniuersali, & aliud bonum per essentiam: hoc enim est omne bonum inclusiuè, illud permissiuè: hoc actu, illud potentia: hoc distinctè, illud cōfusè. Si autem fiat vis, quia bonum vniuersaliter est nobilius bono particulari, iam dictum est quòd accipiendo bonum vniuersale distributiuè, sic inuenitur obiectum altius, & voluntas potentia altior: sed hæc est altitudo secundum quid, quia in ordine ad aliud & non ex natura obiecti absolutè & primò. Accipiendo autem simpliciter, sic prima eius species est eo excellentior.

D.52. a 416 D.770.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum voluntas moueat intellectum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueat intellectum. Mouens enim est nobilius & prius moto, quia mouens est agens, Agens autem est nobilius patiéte, vt Augu. dicit 12. super Genes. ad lit. & Philo. in 3. de Ani. Sed intellectus est prior & nobilior voluntate, vt suprà dictum est. Ergo voluntas non mouet intellectum.

¶ 2. Præterea, Mouens nō mouetur à moto, nisi fortè per accidens. Sed intellectus mouet voluntatem: quia appetibile apprehensum per intellectum est mouens non motum: appetitus autem mouens motum. Ergo intellectus non mouetur à voluntate.

410 1.2.q.9.ar. 1. et q̄o.17. ar.1. Et vt ri.q.14.ar. 1.& 2. q. 12 art.11. Ca.16.to.3 Tex.19.

¶ In responsione ad secundum nota breuissimam & integerrimam glossam illius propositionis. Prius generatione est imperfectius: intelligitur prius generatione tantùm. Si enim est prius generatione & alio modo, nō est imperfectius: tale auté est intellectus respectu volūtatis: quia est prior nō solū generatione, sed simpliciter, vt actus potentia, vt finis eo quod est ad finem: & hanc glo. intendit S. Th. hic.

¶ In responsione ad tertium esto cautus: quia responsio ista non concedit nisi in via habitum voluntatis esse nobiliorē habitibus intellectus: secus enim est in patria. Lumen enim gloriæ perfectius est charitate. Cuius signum est, quod nō solùm non potest esse informe: sed non compatitur imperfectionem viæ, quam tamen charitatis habitus cōpatitur: & quod plus est, essentia diuina, vt in q. 12. habitum est, est loco habitus intellectualis: quia vicem supplet speciei intelligibilis: non autem supplet vicem alicuius habitus aut cuiuscunque inhærentis voluntati.

¶ *Super Quæstionis octuagesimasecundæ Articulum quartum.*

TItulus: Moueat, id est reducat intellectum de potentia ad actum.

¶ In corpore tria. Primò proponitur distinctio bimembris, & iuxta primum membrum prima conclusio. Secundò iuxta secundum secunda conclusio, quæ est directe responsiua quæsito. Tertiò ponitur exceptio à secunda conclusione.

¶ Quo ad primum distinctio est ista: Mouere dupliciter, finaliter & effectiuè: conclusio iuxta primum membrum est, quod intellectus mouet voluntatem finaliter. Probatur: quia bonum intellectū est obiectum voluntatis, mouens ipsam vt finis.

¶ Circa hanc conclusionem ea quæ dicenda essent, non oportet repetere, quoniā in q. 8. artic. 2. iam dicta sunt, vbi declaratum est quomodo bonum intellectum mouet vt finis, & actiuè quo ad specificationem actus voluntatis.

¶ Quo ad secundum, secunda conclusio iuxta secundum membrum & responsiua quæsito est: q̧ voluntas mouet intellectum, & omnes vires animæ effectiuè. Probatur dupliciter: primò autoritate Anselmi, secundò ratione. In omnibus potétiis actiuis ordinatis respiciens vniuersalem finé mouet actiuè respiciés fines particulares,

lares: voluntas & reliquæ animæ vires sunt huiusmodi: ergo. Maior probatur inductione, tam in naturalibus de cælo quàm politicis de rege. Minor habet duas partes, scilicet quod voluntas & aliæ vires sint actiuæ, & quòd voluntas respiciat finem vniuersalem, aliæ particulares: prima pars non probatur, sed secunda, quia bonum in communi est obiectum & finis voluntatis. tale autem bonum est huius vel illius potentiæ finis & perfectio, vt patet de visu & intellectu: hæc enim sunt vniuersale & particulare.

403

¶ 3. Præterea, Nihil velle possumus, nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendum mouet voluntas volendo intelligere, oportebit quòd etiam illud velle præcedat aliud intelligere: & illud intelligere aliud velle: & sic in infinitum: quod est impossibile. Non ergo voluntas mouet intellectum.

lib.2. orth. fid. c.16.

¶ SED CONTRA est, quòd Damascenus dicit, quòd in nobis est percipere quamcunque volumus artem, & non percipere. In nobis autem est aliquid per voluntatem: percipimus autem artes per intellectum. Voluntas ergo mouet intellectum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid dicitur mouere dupliciter. vno modo per modum finis, sicut dicitur quòd finis mouet efficientem. Et hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum voluntatis, & mouet ipsam vt finis. Alio modo dicitur aliquid mouere per modum agentis sicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulsum. Et hoc modo voluntas mouet intellectum, & omnes animæ vires, vt Ansel. dicit in lib. De similitudinibus. Cuius ratio est, quia in omnibus potentiis actiuis ordinatis illa potentia, quę respicit finé vniuersalem, mouet potentias, quæ respiciūt fines particulares. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in politicis. Cælū enim quod agit ad vniuersalē cōseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora corpora, quorum vnumquodque agit ad cōseruationem propriæ speciei, vel etiam indiuidui. Rex etiá, quia intendit bonum cōmune totius regni, mouet per suum imperium singulos præpositos ciuitatum, qui singulis ciuitatibus curā regiminis impendunt. Obiectum autem voluntatis est bonum & finis in cōmuni. Quælibet autem potentia comparatur ad aliquod bonū proprium sibi conueniens, sicut visus ad perceptionem coloris: intellectus ad cognitioné veri. Et ideo voluntas per modum agentis mouet omnes animæ potentias ad suos actus, præter vires naturales vegetatiuæ partis, quæ nostro arbitrio non subduntur.

lib.1. c.2.

¶ Circa hāc rationem, aduerte q̧ in litera prima pars minoris neque exprimitur, neque probatur. Tum quia supponit: nulla enim vis animæ est adeo passiua, quæ facta in actu, nō sit quodāmodo actiua: vnde & sensus exterior actiuè cōcurrit ad eliciēdum sensationé, & expressè in secūdo de Anima text. 37. dicit, quòd anima est causa actiua huius alterationis, quæ est séntire. Tum quia nihil minus habetur intétum, etiam si non omnes vires animæ sunt aliquo modo actiuæ: quoniā si voluntas mouet omnes actiuas, à fortiori mouet passiuas, vel mediātibus actiuis, à quibus mouentur passiuæ: vel applicando saltem passiua actiuis, ponendo vel amouendo obstacula: vt patet de visu. Prima tamen responsio est secundū veritatem & mentem S. Thom. Aduerte secundò, quòd voluntatem mouere vires animæ non quantum ad specificationem, sed quantū ad exercitium actus intelligitur, & cū magna latitudine: non enim consistit in indiuisibili obedientia sua, sed aliquæ vires magis & aliquæ minus obediunt. Sunt enim rationales per participationem magis & minus. Vnde exteriores vires minus obediūt q̄ interiores, & inter interiores quātò superiores, tāto magis obedire videnť.

¶ In responsione ad primum diligenter recolito dicta in responsione ad primum præcedentis articuli.

¶ In responsione ad secundum recolito dicta in artic. 2. quæst. 80. vbi hæc responsio declaratur.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit quo ad duo. Primò, cur reducitur in litera motus animi nostri in Deū. Cùm in promptu esset causa proxima, scilicet natura in quam primus motus intellectus reducitur. Secundò, quid intendit per hanc primam motionem à Deo, an scilicet generalem influxum in intellectualia in sui principio, an specialem aliquam operationem: aliter in hoc quàm in illo.

¶ Ad euidentiam huius obscuræ dubitationis, sciendum est, quòd propter alterā duarum causarū aut vtranque, posset credi necessitas reductionis talis in Deum. Primò propter impotétiam intellectus. Secundò propter euitationem casus. Propter impotentiam quidem: vt quia intellectus est secundum se in potentia omnino, & cùm in principio præsentatur sibi obiectum, nec adest voluntas, habet sufficiens motiuum quo ad specificationem actus, scilicet obiectum: sed nullum habet motiuum quo ad exercitium actus: quia deest voluntas, quæ nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotens ad exeundum in actum nisi aliquod aliud adsit motiuum: & propterea poni oportet aliud motiuum ad exercitium: quod dicimus Deum. Propter euitationem verò casus: quia si nec voluntas nec aliqua superior causa ponitur mouere intellectum magis ad intelligendum quàm non intelligendum, aut magis ad hoc quàm illud intelligendum, à casu est omnis prima intellectio, prout scilicet contingit sic, aut aliter offerri obiecta, &c. Sed si diligenter consideremus, neutra harum causarum ad propositam resolutionem ducit. Impotentia in primis falsò imponitur intellectui: quoniam & sensus exterior aut saltem æstimatiua (quam clarius patet actiuè operari) sufficit ex se exire in actum secundum, si reducitur in actum primum ab obiecto, nullo præcedente appetitu: vt patet de primis sensationibus brutorum. Nec est minoris efficaciæ intellectus potentialis informatus specie obiecti, quàm sensus informatus specie sensibili. Vnde quemadmodum non oportet ponere altius motiuum sensuum ad primas sensationes quo ad exercitium actus: sed ipsa sensuum natura sufficit, ita nec in intellectu. Sufficit enim ad hoc naturalis vis intelligendi indita animæ mediante intellectu agente & possibili. Casualitas deinde malè attribuitur, quoniam quæ ex frequenti vsu proueniunt, casu nequaquam fiunt: cōstat autem quòd vniuersale quod est proprium motiuū intellectus, ex multis sensationibus, memoriis, & experientiis colligitur: vt dicitur in secundo Posteriorum & proœmio Metaphy. non igitur casu, sed ex frequentioribus actibus sensuum circa hoc magis quàm circa illud prouenit, quòd prius intelligatur hoc quam illud. Rursus, quia frequentius sensus mouentur ab vniuersalissimis, vtpote cum omnibus sensatis concurrentibus non casu, sed ex ordine naturæ est, quòd primo moueatur intellectus à communissimis: iuxta ea quæ diximus in q. de primo cognito, in cōmentariis de Ente & essentia. Si igitur nec in potentia, nec casus ad talem reductionem ducunt, inquirenda est alia ratio eius: cùm temerarium videatur concordem talium tantorúmque philosophorum Arist. & diui Tho. sententiam inficiari.

¶ AD PRIMVM ergo dicédum, quòd intellect⁹ dupliciter cōsiderari potest. Vno modo secundum quod intellectus est apprehensiuus entis[d], & veri vniuersalis. Alio modo, secundum quòd est quædam res & particularis potentia, habens determinatū actum. Et similiter voluntas dupliciter considerari potest. Vno modo secundum communitatem sui obiecti, prout scilicet est apprehensiua boni communis. Alio modo, secundum quòd est quędam determinata animæ potentia, habens determinatum actum. Si ergo comparentur intellectus & voluntas secundum rationem communitatis obiectorum vtriusque, sic dictum est suprà, q̧ intellectus est simpliciter altior & nobilior voluntate. Si auté consideretur intellectus secundum cōmunitatem sui obiecti, & voluntas secundum quòd est quædam determinata potentia, sic iterum intellectus est altior & prior voluntate: quia sub ratione entis & veri, quam apprehendit intellectus, continetur voluntas ipsa & actus eius & obiectum ipsius. Vnde intellectus intelligit voluntatem & actum eius & obiectum ipsius, sicut & alia specialia intellecta, vt lapidé aut lignum quæ continentur sub communi ratione entis & veri. Si verò consideretur voluntas secundum communem rationem sui obiecti, quod est bonū, intelle-

301 D.752. Ar. præc.

Dicendū ergo videť mihi, q̧ intellectio prima dupliciter dicitur: vno modo simpliciter prima: quam, scilicet puer primò habet: alio modo prima in tali ordine, quā scilicet in aliquo negotio tractando aliquis primò habet. Et quamuis de vtraque sit hic sermo, & secundum superficiem literæ magis de prima simpliciter: secūdum tamen p̄funditatem, de secunda non minus intenditur: imo de ea directè loquitur Aristo. in loco allegato, diffusè. Reducere ergo primas simpliciter intellectiones ī Deum cogit ratio eadē: qua astringimur reducere oēs motus in primum motum: ita quòd sicut dicimus, q̧ ignis non combureret cessāte primo motu: ita dicemus quòd motus intellectuales, qui sunt extra motus corporeos (vt patet in 3. de anima) oportet quòd reducantur in primum intellectualiter motum, id est in primum intellectum in actu. Et cū mot⁹ intellectuales nostri sint ordinati, motus voluntatis reducūtur medio motu intellectiuè: motus autem intellectus per seipsum, & quia motus intellectus vt intellectus non est qui imperatur à voluntate: sed qui præuenit voluntaté, qualis est prima intellectio simpliciter: ideo prima intellectio reducitur in Deū vt vniuersale & primū principiū intellectualiū, nō vt p̄priū cæli motoré. Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influentia, sed generalis est influxus in oēs nō solum animas nostras, sed angelicos spiritus, eadem ratione. Reduci auté primos intellectus motu in tali ordine ad Deum, eadé ratio ostendit. Si enim motus intellectus puri, id est absq; mistione imperij voluntatis reducuntur immediatè in primū intellectum: cum primas motiones in multis negotiis habeamus, non ex electione & discursu, sed nescientes vnde eas habuerimus: cōsequens est vt principium primum talium intellectionum sit ipse primus intellectus, Nec vlla est hic differentia, nisi quia cōceptiones primæ simpliciter sortitæ sunt Deum principiū ratione sui vniuersalis influxus in intellectualia. Conceptiones autem primæ in tali aduenientes (non ex electione & discursu) sortiuntur primum intellectum vt causam ratione suæ prouidentiæ, quam habent de intellectualibus, vt de prima parte Vniuersi. Et confirmatur, quia motus intellectuales non sunt deterioris conditionis quàm motus corporales, sed hi omnes reducuntur in causam aliquam per se sui ordinis, saltem in primum motum, ergo motus intellectuales isti reducuntur in aliquam per se causam sui ordinis. Sed ipsi sunt in ordine actuum secundoruum: sunt enim consilium & intellectus in actu. ergo debent reduci in aliquod eminentius consilio & intellectu in actu, tale autem non est intellectus in anima nostra: ergo extra est altius mouens ad huiusmodi consilia & intellectiones. Et hæc ratio videtur induxisse Arist. ad hanc sententiam in libro de bona fortuna hic allegato. Quāuis enim causam istius intellectionis magis quàm illius poneremus, præsentiam & dispositioné huius phantasmatis magis quàm illius non propter hoc saluaretur q̧ hic effectus tam nobilis haberet causam per se sui ordinis. Et confirmatur: quia experimus non solùm nos habere tales intellectiones qualitercunque, sed efficaces & impetuosas: quòd à superiore emanare oportet natura cessantibus passionibus & habitibus & voluntate. Verum quia anima nostra coniungitur motui phantasmatum & tempori, &c. idcirco has motiones diuina exercet prouidentia, secundum naturam recipientis diuersimode: modò exercitatione aut compositione phantasmatum, modò confirmatione luminis intellectualis, modò interiori impulsu, &c. Consonum quippe his etiam quæ dicuntur 12. Metaphysi. text. 52. est vt singulari modo habeat Deus prouidentiam de intellectualibus vt sic (quia sunt in vniuerso vt filij) quàm de aliis. Quamuis nostri animi in hoc parum à filijs minorentur, quòd temporum varietatibus iunguntur: & propterea casus aliquo modo in eis habeat locum. Non tamen propterea totaliter excluduntur à filiis: sed ratione immaterialis naturæ, superiores influxus intellectualium aliquo modo recipiunt. Et tanto magis, quanto magis ab his corporalibus recedunt: vt in eodem lib. Arist. dicit. Et sic patet ad quæsita, quòd natura non sufficit ad primos actus: nec ponimus miracula, sed generalem influxum: & non solùm in corporibus, sed in ordine intellectum, & specialem de eis prouidentiam.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ articulum quintum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vnica cõclusio respõsiua quæsito negatiuè, Appetit⁹ intellectiuus seu volũtas nõ distinguitur per irascibilẽ & concupiscibilem. Probatur. Potentia ordinata ad bonum secundum communem rationem non diuersificatur penes differẽtias speciales illius ratiõis: sed appetitus intellectiuus respicit communẽ boni rationẽ. Ergo non distinguitur penes speciales differentias boni. Tunc vltra: sed concupiscibilis & irascibilis distinguuntur penes tales differẽtias: ergo voluntas non distinguitur per concupiscibilem & irascibilem. Maior probatur dupliciter. Primò ex verificatione ipsius inductiuè in potentia visiua & consequenter in aliis, secundò, ex opposito: quia scilicet si visus esset albi, vt sic, esset alius à visu nigri. Et tãgit hic probatio illa, Si affirmatio est causa affirmationis, &c. Si enim respicere rationẽ specialẽ est ratio diuersitatis, non respicere specialẽ erit causa non diuersitatis. Minor verò est per se nota: quia bonum intellectũ est vniuersale. Propositio autẽ subsũpta alterius probatur, & concupiscibilis respicit rationem cõuenientis: irascibilis rationẽ nocumenti propellendi.

¶ Aduerte hic, quòd licet ad integritatẽ formalẽ rationis pro cõclusione sufficerẽt hic quæ ex litera ad hanc formã reducta sunt, ad claritatẽ tamen & bonitatem doctrinæ in litera inferũtur duæ aliæ manifestationes nõ seorsum, sed mistæ: vna est ex opposito, seu ex differẽtia inter appetitũ sensitiuum & intellectiuum: nõ quod de appetitu sẽsitiuo minus sufficienter dictum fuerit i quæstione præcedente, sed vt ostẽdatur ex eadem radice procedere, quòd ille diuersificetur per has differentias & istæ nõ: & sic ratio ista firmior reddatur. Vnde duas maximas proposuit se habẽtes, sicut se habẽt affirmatio ad affirmationẽ, & negatio ad negationem, primam, de communitate obiecti: secundam, de specialitate eiusdẽ. & consequenter duo deduxit, vnitatẽ superioris, & diuersitatem inferioris appetit⁹: quia non habet obiectũ illud cõmune: quia nec sensus illud apprehendit.

¶ Altera est ex apprehẽsiua præuia, quam in calce ponit: quòd quemadmodum vis apprehẽsiua in parte superiori non multiplicatur, ita nec appetitiua: oppositum autem est in parte inferiori: quia & apprehensiuæ & appetitiuæ multiplicantur: licet enim æquali numero satis est proposito nostro differentia inter partem inferiorem & superiorem in multiplicatiuè & non multiplicatiuè tam apprehensiuarum quàm appetitiuarum, quicquid sit de numero, quem constat non oportere esse æqualem: quia non ponitur appetitus primò propter apprehensiuarum potentiarum bona propria, sed propter ipsius animalis bonum, vt dictũ est. Nec apprehẽsorum per se differentię constituunt aut pariunt totidem per se differentias genericas appetibilium: imò omnia sensu percepta duabus tãtùm boni per se differentiis, quas modò diximus in quæst. præce. comprehẽditur: & ideo duas tãtùm appetitiuas potentias, in parte sẽsitiua distinxit spiritus.

b 399 102 4

ctus autem secundum quòd quædam res & potentia specialis, sub communi ratione boni continetur, velut quoddam speciale, & intellectus ipse, & ipsum intelligere, & obiectum eius, quod est verum, quorum quodlibet est quoddam speciale bonum. Et secundum hoc volũtas est altior intellectu, & potest ipsum mouere. Ex his ergo apparet ratio, quare hæ potentiæ suis actibus inuicem se includunt: quia intellectus intelligit volũtatem velle, & voluntas vult intellectum intelligere [c]. Et simili ratione bonum continetur sub vero, inquantum est quoddam verum intellectum: & verũ continetur sub bono, inquantum est quoddam bonum desideratum.

In corp.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd intellectus alio modo mouet voluntatem, quam volũtas intellectum, vt iam dictum est.

D. 772.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non oportet procedere in infinitum, sed statur in intellectu, sicut in primo. Omnem enim voluntatis motum necesse est quòd [d] prędecat apprehensio, sed non omnem apprehensionem præcedit motus voluntatis: sed principium cõsiliandi & intelligendi est aliquod intellectiuum principium altius intellectu nostro: quod est Deus, vt etiam Arist. dicit in 8. Ethico. Et per hunc modum ostendit, quòd non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum irascibilis, & concupiscibilis distingui debeant in appetitu superiori.*

411 Suprà q. 59. art. 4. & 3. dist. 17. art. 1. q. 3. Et veri. q. 25. art. 3. Et 3. de anima. lec. 14. co. 8.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd irascibilis & cõcupiscibilis distingui debeãt in appetitu superiori, qui est voluntas. Vis enim concupiscibilis dicitur à concupiscendo, & irascibilis ab irascendo. Sed aliqua concupiscentia est, quæ non potest pertinere ad appetitum sensitiuum, sed solum ad intellectiuum, qui est voluntas: sicut concupiscentia sapientiæ, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiscentia sapientiæ perducit ad regnum perpetuum. Est etiam quædam ira, quæ non potest pertinere ad appetitum sensitiuum, sed intellectiuum tantum: sicut cum irascimur contra vitia. Vnde & Hieronymus super Mat. monet, vt odium vitiorum possideamus in irascibili. Ergo irascibilis & concupiscibilis distingui debent in appetitu intellectiuo, sicut in sensitiuo.

Sup. cap. 13.

¶ 2. Præterea, Secundum quòd communiter dicitur, charitas est in concupiscibili, spes autem in irascibili. Non autem possunt esse in appetitu sensitiuo, quia non sunt sensibilium obiectorum, sed intelligibilium. Ergo concupiscibilis & irascibilis sunt ponenda in parte intellectiua.

Ca. 13. to. 3.

¶ 3. Præterea, In libr. de Spiritu & anima dicitur, quòd has potentias, scilicet irascibilẽ & concupiscibilem, & rationalẽ habet anima antequam corpori misceatur. Sed nulla potentia sensitiuæ partis est animæ tantùm, sed coniuncti, vt suprà dictum est. Ergo irascibilis & concupiscibilis sunt in volũtate, quæ est appetitus intellectiuus.

q. 77. art. 5. & 8.

¶ SED CONTRA est, quòd Greg. Nyssenus dicit, quod rationalis pars animæ diuiditur in desideratiuũ & irascitiuum. Et idẽ dicit Damasc. in libr. 2. & Philosophus dicit in 3. de anima, quod voluntas in ratione est. In irrationali autem parte animæ cõcupiscentia & ira, vel desideriũ & animus.

Li. 4. de viribus animæ. c. 9. Cap. 12. Tex. 42.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd irascibilis & concupiscibilis nõ sunt partes intellectiui appetitus, qui dicit volũtas. Quia sicut suprà dictum est, potẽtia quæ ordinatur ad aliquod obiectum secundum cõmunem rationem, non diuersificatur per differentias speciales sub illa ratione communi contentas. Sicut quia visus respicit visibile secundum rationem colorati, non multiplicantur visiuæ potentiæ secundum diuersas species colorum. Si autẽ esset aliqua potentia, quæ esset albi inquantum est album, & nõ inquantum est coloratum, diuersificaretur à potentia, quę esset nigri, inquantũ est nigrum. Appetitus autem sensitiuus nõ respicit cõmunem rationem boni [c]: quia nec sensus apprehendit vniuersale. Et ideo secũdum diuersas rationes particulariũ bonorum diuersificantur partes appetitus sensitiui [c]. Nam concupiscibilis respicit propriã rationem boni, inquantũ est delectabile secundum sensum & conueniens naturæ. Irascibilis autem respicit rationem boni secũdum quòd est repulsiuũ & impugnatiuum eius, quod infert nocumentum. Sed voluntas respicit bonum sub communi ratione boni [c]. Et ideo non diuersificãtur in ipsa quæ est appetitus intellectiuus, aliquæ potentiæ appetitiuæ, vt sit in appetitu intellectiuo alia potentia irascibilis, & alia concupiscibilis, sicut etiam ex parte intellectus non multiplicantur vires apprehensiuæ, licet multiplicentur ex parte sensus.

q 77. ar. 3. & q. 79. art. 7.

337 301 410

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd amor, cõcupiscentia, & huiusmodi, dupliciter accipiuntur. Quandoque quidẽ secũdum quod sunt quædã passiones [c]: cũ quadam scilicet concitatione animi prouenientes: & sic cõmuniter accipiũtur, & hoc modo sunt solùm in appetitu sẽsitiuo. Alio modo significant [d] simplicẽ affectum absq; passione vel animi cõcitatione, & sic sunt actus voluntatis. Et hoc etiam modo attribuũtur ãgelis & Deo. Sed prout sic accipiũtur, nõ pertinent ad diuersas potentias, sed ad vnã tantùm potentiam, quæ dicitur voluntas.

¶ Adsecundum dicendum, quòd ipsa volũtas potest dici irascibilis prout vult impugnare malum, non ex impetu passionis, sed ex iudicio rationis. Et eodem modo potest dici cõcupiscibilis propter desiderium boni. Et sic in irascibili & concupiscibili sunt charitas & spes: id est in voluntate [c], secundum quod habet ordinem ad huiusmodi actus. Sic etiam potest intelligi, quod dicitur in libro de Spiritu & anima, quòd irascibilis & cõcupiscibilis sunt animę, antequàm vniatur corpori: vt tamen intelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non sit necessarium verbis illius libri fidẽ adhibere [e]. Vnde patet solutio ad tertium.

QVÆSTIO OCTVAGESIMATERTIA, De libero arbitrio in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de libero arbitrio. ¶ Et circa hoc quęruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum homo sit liberi arbitrij. ¶ Secundò, quid sit liberum arbitrium. vtrum sit potentia, vel actus, vel habitus. ¶ Tertiò, si est potentia, vtrum sit appetitiua, vel cognitiua. ¶ Quartò, si est appetitiua, vtrum sit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum homo sit liberi arbitrij.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit liberi arbit. Quicũque enim est liberi arbitrij facit quod vult. Sed homo non facit quod vult. Dicitur em̃ Ro. 7. Nõ enim quod volo bonũ, hoc ago, sed quod odi malũ, illud facio. Ergo homo non est liberi arbitrij.

301

¶ *Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum primum.*

D. 978.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: circa quã tria facit. Primò ponit eam: & probat ducẽdo ad impossibile. secũdò manifestat. Tertiò probat à priori.

b 301

¶ Quo ad primũ conclusio est. Homo est liberi arbitrij. probatur ducendo ad impossibile: quia frustra essẽt sex consilia, &c.

c 301

¶ Quo ad secundum graduãtur res in triplici ordine quo ad hoc: quædam operantur sine iudicio: quædã cum iudicio, non collatiuo, sed naturali: quædam cum iudicio libero: prima sunt inanimata: secunda sunt bruta: tertia rationalia, inter quæ est homo. Vbi nota quòd iudicium seu arbitrium liberũ distinguitur contra naturale, naturale autem est, quòd est determinatum ad vnum: agere ergo iudicio naturali nihil aliud est quàm agere iudicio nõ indifferenti ad hoc & oppositum, sed determinato ad alterum oppositorum: hoc modo bruta agunt: agere autẽ arbitrio libero, est agere iudicio indeterminato ad hoc, & oppositum. Nec attenditur ista differentia in hoc: quòd quando agit, iudicium liberum est indeterminatum, & naturale determinatum: quia quãdo exit in actum, oportet omne iudicium determinatum esse ad vnum, sed attenditur penes hoc, quòd iudiciũ brutorũ secundũ se non est indifferẽs ad hoc & oppositũ: rationalium verò sic, potentiæ enim rationales vt dicitur 10. Metaphysic. se habent ad opposita: irrationales verò ad vnum tantùm oppositorum.

Cap. 13. a 384

412 2. q. 12. art. 6. & ... q. 24. art. ... & art. ... cor. & ... q 6 art. vnic.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio à priori sic: Ratio circa contingentia habet viam ad opposita: ergo circa particularia operabilia: ergo non habet iudicium determinatum ad vnum: ergo habet iudicium liberum. Antecedens patet tam in dialecticis, id est probabilibus, quam in rhetoricis, quæ sunt minus probabilia, vtpote verisimilia. Prima consequentia patet: quia particularia operabilia à nobis manifestè sunt contingentia. Secunda verò patet ex terminis: determinari enim ad vnum oppositũ & posse in vtrunque oppositorum econtrario diuiduntur. Tertia quoque patet ex terminis. Quoniam nihil aliud est iudicium liberum quàm indifferens: ex quo cõcluditur de primo ad vltimum, quòd ex hoc quòd homo est rationalis, sequitur, est liberi arbitrij.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd hinc habes, quod prima radix libertatis est ratio, ita quòd ex hoc primo inest libertas alicui: quia ratio indeterminata est, & indifferẽs est ad hoc & oppositum. Et quoniam hæc est ante omnem actum voluntatis, consequens est quòd minus bene Scotus in primo, distin. 38. dixerit libertatẽ primò quærendam in voluntate. Quamuis possit distingui quod primò est in voluntate formaliter, & primò in ratione radicaliter. Vnde ad rationem Scoti ibidem: scilicet quicquid intelligitur ante omnem actũ voluntatis, intelligitur merè naturaliter, ergo nulla est ibi libertas. Respondetur, quod antecedens quocunque modo formetur, potest habere duplicem sensũ. Primus est, quòd omnis actus intellectus ante voluntatis actum, est merè naturalis eliciti uè: & sic est verum. Quoniam ante voluntatis actum, quemcunque actum intellectus elicit à natura, non ab electione elicit. Secundus sensus est, quòd omnis actus intellectus præueniens voluntatẽ, est merè naturalis obiectiuè. Et in hoc sẽsu potest dupliciter intelligi, vel quo ad conditiones positiuas, vel quo ad cõditiones negatiuas, seu negatiuè monstratas. Si intelligamus de conditionibus positiuis, verũ est: si de negatiuis, vniuersaliter nõ est verum. Quoniã actus intellectus præueniens volũtatem, etsi obiectum habeat à natura oblatum, & quicquid in eo cognoscit & iudicat, naturaliter cognoscat & iudicet: habet tamẽ respectu contingentium operabilium hanc negatiuã conditionẽ, scilicet indeterminationẽ & indifferentiam iudicij respectu vtriusque partis contradictionis, quæ opponitur directè naturæ: quia natura determinat ad vnũ. Et hæc cõditio est radix libertatis. Si enim iudiciũ tale esset determinatũ voluntatis, non posset ad quã vellet cõtradictionis partẽ declinare, sed necessitaretur à determinato iam iudicio de volendo, vel non volẽdo hoc: quod esset contra rei ipsius experientiã, & omniũ opinionẽ. Quia verò rationis iudicium circa hoc amãdum, vel non amandũ: ante voluntatis actum indifferẽs est: & vtrinque rationes habẽs suspensum stat, nec natura nec electione determinatum secundum se. Hinc iudicium tale & naturale nõ est, quo ad talem indifferentiam: imò naturæ repugnat, & libertatem fundat. Et sic patet, quod distincto antecedente Scot. iuxta sensum in quo verificatur antecedens, negãda est cõsequentia. in alio verò sensu antecedens est negandum: quia falsum est, vt patet. Et si instetur quod aut indifferẽtia iudicij est naturalis aut libera: respondendũ est quòd neutra est formaliter, sed est radicaliter libera, id est libertatis radix. Est enim implicatio in adiecto dicere, indeterminatio naturalis, quia si naturalis, ergo determinata ad vnum, & si indifferens, ergo nõ naturalis. Inhæsio tamen talis indeterminati iudicij est naturalis: vt de libertate formaliter etiã dicetur in sequenti articulo.

cio. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ 2. Præterea, Quicunque est liberi arbitrij, eius est velle & non velle, operari & non operari. Sed hoc non est hominis. Dicitur enim ad Rom. 9. Non est volentis, scilicet velle, neque currentis, scilicet currere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

Cap. 2.

¶ 3. Præterea, Liberũ est quod sui causa est: vt dicitur in primo Metaphysic. Quod ergo mouetur ab alio, non est liberum. Sed Deus mouet voluntatem. Dicitur enim Prouerb. vicesimoprimo. Cor Regis in manu Dei est: & quocunque voluerit, vertet illud. Et Philippen. secundo. Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

Ca. 1. 5.

¶ 4. Præterea, Quicũque est liberi arbitrij, est dominus suorum actuum: sed homo non est dominus suorum actuum: quia, vt dicitur Hiere. 10. non est in homine via eius, nec viri est, vt dirigat gressus suos. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ 5. Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethi. Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei. Sed non est in potestate nostra aliquales esse, sed hoc nobis est à natura. Ergo naturale est nobis, quòd aliquem finem sequamur. Non ergo ex libero arbitrio.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Eccse. 15. Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit eum in manu consilij sui. Gloss. i. in libertate arbitrij.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo est liberi arbitrij. Alioquin frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quædam agunt absque iudicio, sicut lapis mouetur deorsum: & similiter omnia cognitione carentia. Quædam autem agunt iudicio, sed non libero, sicut animalia bruta. Iudicat enim ouis videns lupum, eum esse fugiendum naturali iudicio, & non libero: quia non ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicat. Et simile est de quolibet iudicio brutorum animalium. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoscitiuam iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequendum [c]. Sed quia iudicium istud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio potens in diuersa ferri. Ratio enim circa cõtingentia habet viam ad opposita, vt patet in dialecticis syllogismis, & rhetoricis persuasionibus. Particularia autem operabilia sunt quædam cõtingentia. Et ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & nõ est determinatum ad vnum. Et pro tanto necesse est, quòd homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso, quòd rationalis est.

300

q. 81. art. 3. ad. 2.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, appetitus sensitiuus etsi obediat rationi, tamen potest in aliquo repugnare concupiscendo contra illud, quod ratio dictat [c]. Hoc ergo est bonũ, quod homo non facit, cùm vult, scilicet non concupiscere contra rationem, vt glossa August. ibidem dicit.

774

Lib. 3. cõtra Iulia. c. 26. to. 7.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Apostoli non sic est intelligendũ quasi homo non velit, & non currat libero arbitrio, sed quia liberum arbitrium ad hoc non est sufficiens, nisi moueatur, & iuuetur à Deo.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd liberum arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberũ arbitrium seipsum mouet ad agẽdum. Nõ tamen hoc est de necessitate libertatis, quòd sit prima causa sui id quod liberũ est: sicut nec ad hoc, quòd aliquid sit causa alterius, requiritur, quòd sit prima causa eius. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas & voluntarias. Et sicut naturalibus causis mouendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita mouendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sunt voluntariæ [e], sed potius hoc in eis facit: operatur enim in vnoquoque secundum eius proprietatem.

a b 515

¶ Ad quartum dicendum, quòd dicitur non esse in homine via eius, quantum ad executiones electionum, in quibus homo impediri potest, velit nolit. Electiones autem ipsæ sunt in nobis, supposito tamen diuino auxilio.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd qualitas hominis est duplex. Vna naturalis, & alia superueniẽs. Naturalis autem qualitas accipi potest vel circa partem intellectiuam, vel circa corp⁹ & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quod homo est aliqualis qualitate naturali, quæ attenditur secundum intellectiuam partem, naturaliter homo appetit vltimum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis est, & non subiacet libero arbitrio, vt ex supradictis patet. Ex parte verò corporis & virtutũ, corpori annexarum, potest esse homo aliquis naturali qualitate secũdum quod est talis complexionis, vel talis dispositionis ex quacũque impressione corporearum causarum, quæ non possunt in intellectiuã partem imprimere, eo quòd non est alicuius corporis actus [e]. Si igitur qualis vnusquisque est secundum corpoream qualitatem, talis finis videtur ei: quia ex huiusmodi dispositione homo inclinatur ad eligendum aliquid vel repudiandum. Sed istæ inclinationes subiacẽt iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictum est. Vnde per hæc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autem superuenientes sunt sicut habitus & passiones, secundum quas aliquis magis inclinatur in vnum quam in alterum. Tamen istæ etiam inclinationes subiacent iudicio rationis. Et huiusmodi etiam qualitates ei subiacent, inquantũ in nobis est tales qualitates acquirere vel causaliter vel dispositiuè, vel à nobis excludere. Et sic nihil est, quod libertati arbitrij repugnet.

Quæst. præ. art. 2.

569

Quæst. 81. art. 3.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum liberum arbitrium sit potentia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod liberum arbitrium nõ sit potentia. Arbitrium enim liberum nihil est aliud quàm liberum iudicium. Iudicium autem non nominat potentiam, sed actum. Ergo liberum arbitrium non est potentia.

¶ 2. Præterea, Liberũ arbitrium dicitur esse facultas volũtatis & rationis. Facultas autem nominat facilitatem potestatis, quæ quidem est per habitum. Ergo liberum arbitrium est habitus. Ber. etiam dicit, quòd lib. arbit. est habitus animæ liber sui. Non ergo potentia.

¶ 3. Præterea, Nulla potẽtia naturalis tollitur per peccatum: sed liberum arbitrium tollitur per peccatum. Augustinus enim dicit, quòd homo malè vtens libero arbitrio & se perdit & ipsum. Ergo liberum arbitriũ non est potentia.

¶ SED CONTRA est, quòd nihil est subiectum habitus, vt videtur, nisi potentia. Sed liberum arbitrium est subiectum gratiæ, qua sibi assistente, bonum eligit. Ergo liberum arbitrium est potentia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd

413 2. dis 24. q. 1. artic. & 2. & ... ri. q. 24 ar. 4.

¶ *Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primò distinguit significationes huius nominis liberum arbitrium. Secundò respõdet quæsito vnica conclusione affirmatiuè.

Non lõge ... prin. lib ... lib. arb.

¶ Quo ad primum dupliciter sumitur: propriè & ex accommodatione vsus. Primo modo significat actum, Secũdo principiũ huius actus: & de hoc est quæstio.

Enchiri. c. 30. to. 3.

¶ Quo ad secundũ conclusio respõsiua est, Liberum arbitriũ est potẽtia. Probatur sic, Aut est habitus, aut potẽtia, aut potẽtia cum habitu: sed nec habitus nec potentia cũ habitu est: ergo potẽtia. Assumptum probatur

Universidad de Deusto Biblioteca

probatur, quia principium actus in nobis aliquod horum est. probatur, quia his dicimur vt principiis cognoscere. minor verò probatur dupliciter. primò sic, Si esset habitus, ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile: quia naturalitas est contra rationem libertatis: & esse habitum est contra rationem naturalitatis libe. arb. Consequentia patet: quia liberum arbitrium non acquiritur aut infunditur, sed connascitur nobiscum. Destructio consequentis quo ad primam probationem patet: quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio, & si subest libero arbitrio, ergo non est naturale, vt patet de assésu principiorum, & appetitu beatitudinis.

¶ Circa hanc partê duo dubia parua sunt. Primû est: quia videtur contradictio in eodem côtextu literæ, dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrij repugnat naturalitas: & simul dicitur, quòd est naturalis. Secundû est: quia si liberum arbitrium nô ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, vt patet. ponitur enim in secunda specie qualitatis: ergo contra rationé eius non est naturalitas. *Quæst. 81. art. 1.* Ad hæc duo simul dicitur, quòd naturale hic sumitur vt distinguitur contra liberum: ita quòd naturale vocamus determinatum ad vnum: cuius oppositum conuenit libero, *Cap. 6 to. 5.* potest autem cadere naturalitas suprà duo: vel suprà rationem rei de qua est sermo, vel suprà inhæsionem illius rationis in subiecto. Et si quidé determinet inhæsionem, omnia quæ congenerantur alicui, naturalia sunt: quia nô liberè insunt, sed à natura determinantur ad habenda illa: & hoc modo liberum arbitrium est naturale: quia inest nobis à natura: vt in litera dicitur. 404 Et ex hac naturalitate secundum inhæsionem infertur in litera, quòd si esset habitus, esset naturalis: vt patet. Si verò determinet ipsã rationem rei, sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale, & aliquid liberum. Quia aliquod est determinatum ad vnum, aliquod indifferés ad hoc & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur, Contra rationem liberi arbitrij est naturalitas, scilicet determinans rationem non inhæsionem: & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium. Quia scilicet vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis: distinguitur tamen côtra potentias naturales: & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit animus, cur simpliciter dicitur, quòd libero arbitrio repugnat, esse habitum naturalem: & non naturalem potentiam, cùm vtriusque naturalitas quo ad rationem repugnet, & quo ad inhæsionem conueniat. Ad hoc dicitur, quòd in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita quòd si est naturalis quo ad inhæsionem, est etiam naturalis quo ad rationem: quamuis non econtra, vt patet: in potentia verò, non, sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitatem habitus tanquam omnino repugnantem liberum arbitrium excludit: potentiæ verò, tanquam permissiuè cô patientem secum libertatem, non sic excludit: & ex hoc patet responsio ad obiectionem quartam quæ posset côtra literam moueri. Quia in hac ratione ex naturalitate inhæsionis liberi arbitrij infertur naturalitas habitus secundum inhæsionem: & tamé probatio postmodum fit contra naturalitaté rationis: hæc enim probatur repugnare libero arbitrio, & sic videtur inefficax processus: & in æquiuoco laborans. Iam enim patet satisfactio: quòd quia in habitu naturalitas rationis euidens est: quoniam omnis habitus ad vnum determinat, nulla opus erat probatione circa hoc: & ideo licuit deducta naturalitate inhæsionis ex alia naturalitate, scilicet rationis tanquam per se nota procedere: & ex naturalitate rationis inferre repugnantiam ad libertatem. Qui processus non liceret loquendo de potétia: quia illata naturalitate inhæsionis non haberetur secunda naturalitas sicut in habitu.

¶ Secûdò probatur sic, per liberum arbitrium indifferenter nos habemus ad bene vel malè eligendum: ergo non est habitus. Tenet sequela, quia habitus est quo bene vel malè inclinamur: probatur auctoritate & inductione in intellectu & appetitu.

¶ *Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio respôsiua quæsito affirmatiuè: Liberum arbitrium est potentia appetitiua. Probatur, Electio est principaliter actus appetitiuæ virtutis: ergo liberum arbitrium est appetitiua potentia. Huius rationis primò probatur consequentia in litera: quia proprius actus liberi est electio, quod probatur: quia ex hoc dicimur liberi: quia possumus optare vnum altero refutato, quod est eligere. Secundò declaratur. Et probatur antecedens. Declaratur quidé, declarando primò, quòd ad electioné duo concurrunt, iudicium ex parte côsilij & intellect⁹, & acceptatio seu velle iudicatum ex parte appetitus ponendo: secûdò, quid in hoc senserit Aristoteles in sexto libro Ethicorum: & quid in tertio. Probat verò sic, Obiectum electionis est id quod est ad finé vt sic: ergo est bonû vtile: ergo electio est propriè actus appetitiuæ virtutis. Antecedés hoc cû prima consequentia patet: secunda verò probatur, quia bonû vt bonum: & côsequenter omnis boni species, vt sic ad appetitiuę potentiæ obiectû propriû spectat.

¶ Circa hanc partem esset quæstio de electione quæ in prima secûdæ discutitur.

quamuis liberum arbitrium nominet quendam actum secundum propriâ significationem vocabuli. secundum tamen cômunem vsum loquendi, liberum arbitrium dicimus id quòd est huius actus principium, scilicet quo homo liberè iudicat. Principium auté actus in nobis est & potentia & habitus. Dicimur enim aliquid cognoscere & per scientiam & per intellectiuam potentiam. oportet ergo quod liberum arbitrium vel sit potentia, vel sit habitus, vel sit potentia cum aliquo habitu. Quòd autem non sit habitus, neque potétia cum habitu, manifestè apparet ex duobus. Primo quidem, quia si est habitus, oportet quòd sit habitus naturalis. Hoc enim est naturale homini, quòd sit liberi arbitrij. Nullus autem habitus naturalis adest nobis ad ea quæ subsunt libero arbitrio, quia ad ea respectu quorû habem⁹ habit⁹ naturales, naturaliter inclinamur: sicut ad assentiendum primis principiis. Ea autem, ad quæ naturaliter inclinamur, non subsunt libero arbitrio, sicut dictum est de appetitu beatitudinis. Vnde contra propriam rationem liberi arbitrij est, quòd sit habitus naturalis. Côtra naturalitatem autem eius est quòd sit habitus non naturalis. Et sic relinquitur quòd nullo modo sit habitus. Secûdò hoc apparet: quia habitus dicuntur, secundû quos nos habemus ad passiones, vel ad act⁹ bene vel malè, vt dicitur in 2. Ethic. Nam per temperantiâ bene nos habemus ad concupiscentias: per intemperantiam autem malè. Per scientiam etiam bene nos habemus ad actum intellectus, dû verum cognoscimus: per habitum autem contrarium malè. liberum autem arbitrium indifferenter se habet ad bene eligendum vel malè. Vnde impossibile est quòd liberû arbitrium sit habitus. Relinquitur ergo, quòd sit potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendû, quòd consuetum est potentiam significari nomine actus[c]. Et sic per hunc actum, qui est liberum iudicium nominatur potentia, quæ est huius actus principium, alioquin si liberum arbitrium nominaret actum: non semper maneret in homine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd facultas nominat quádoque potestatem expeditam ad operandû. Et sic facultas ponitur in diffinitione liberi arbitrij. Ber. autem accipit habitum non secundum quòd diuiditur contra potentiam: sed secundum quòd significat habitudinem quandâ, qua aliquo modo se aliquis habet ad actum. Quod quidé est tam per potentiam, quam per habitum. Nam per potentiam homo se habet vt potés operari, per habitum autem vt actus ad operandum bene vel male.

¶ Ad tertium dicendum quòd homo peccando, liberû abitrium dicitur perdidisse, non quantum ad libertaté naturalem, quę est à coactione, sed quantû ad libertatem, quæ est à culpa & miseria. De qua infrà in tractatu moraliû dicetur in secunda parte huius operis.

ARTICVLVS III.

414 *2. dis. 24. q. 1. ar. 3. et 3. di 17. ar. 1. q. 3 ad 5. et veri. q. 24. ar. 4. & 6. Li 2. c. 27. et li. 3 c. 14.*

¶ *Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbitriû non sit potentia appetitiua, sed cognitiua. Dicit enim Damasc. quòd cum rationali confestim comitatur liberû arbitrium. Sed ratio est potentia cognitiua. Ergo liberû arbitrium est potentia cognitiua.

¶ 2. Præterea, Liberû arbitriû dicitur quasi liberum iudicium, sed iudicare est actus cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

¶ 3. Præterea, Ad liberû arbitrium præcipuè pertinet electio. Sed electio videtur ad cognitionem pertinere: quia electio importat quandam comparationem vnius ad alterum: quod est proprium cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrum est potentia cognitiua.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in tertio Ethicor. quòd electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis. *Cap. 2.* Sed desiderium est actus appetitiuæ virtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est, secundum quod eligimus. Ergo liberum arbitrium est virtus appetitiua.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim[d] liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus vnum recipere alio recusato, quod est eligere: & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. *D. 816.* Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte autem cognitiuæ requiritur consilium, per quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autem appetitiuæ requiritur quòd appetendo acceptetur, quod per consilium diiudicatur. Et ideo Aristot. in sexto Ethicor. *Cap. 3.* sub dubio relinquit, vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuam vel ad vim cognitiuam: dicit enim quòd electio vel est intellect⁹ appetitiuus vel appetitus intellectiuus. Sed in tertio Ethicor. *Cap 2. D. 541.* in hoc magis[d] declinat quòd sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desideriû consiliabile. & huius ratio est quia proprium obiectû electionis est illud, quod est ad finem: hoc autem inquantum huiusmodi habet rationem boni, quod dicitur vtile. Vnde, cùm bonum inquantum huiusmodi, sit obiectum appetitus, sequitur quòd electio sit principaliter actus appetitiuæ virtutis. Et sic liberum arbitrium est appetitiua potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentiæ appetitiuæ concomitantur apprehensiuas[e]. Et secundum hoc dicit Damasc. quòd cum rationali confestim côcomitatur liberum arbitrium. 398 330 402

¶ Ad secundum dicendum, quòd iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium primò quidem per sententiam rationis, & secûdo per acceptationem appetitus. Vnde Philosophus dicit in tertio Ethic. *Cap. 1.* quòd ex consiliari iudicantes desideramus secundû consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium, à quo nominatur liberum arbitrium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista collatio, quæ importatur in nomine electionis, pertinet ad consilium præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen inquantum à vi cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum vnum alteri præoptat.

¶ *Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna côclusio respôsiua quæsito affirmatiuè. Voluntas & liberû arbitrium non sunt duæ, sed vna potétia. probatur. Sicut se habet intellectus ad rationem, ita voluntas ad libe. arbit. seu (quod idem est) vim electiuâ: sed intellectus & ratio sunt vna potentia. ergo voluntas & liber. arbit. maior probatur dupliciter, primò ex cômuni ratione. Quia oportet appetitiuas esse pportionatas apprehensiuis: ac per hoc sicut in apprehensiua sunt duo, ita in appetitiua. Secûdò ex specialibus rationibus horû ex parte obiectorû & actuum. Actuum quidé: quia intelligere est simplex, & ratiocinari est discurrere, & similiter velle & eligere: obiectorû verò, quia ex inde illorû primum est principij: secundum conclusionis. horum quoque primum est finis, secûdum ad finem. 293 396

¶ Constat autem quòd hæc proportionaliter se habet. minor verò nô solum probatur: quia eiusdé est virtutis quies & motus: sed idem medium intentam hîc côclusionem inferre dicitur. Et sic duobus quodammodo mediis probauit intentam côclusionem, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuam & appetitiuam virtutem, & ex habitudine inter actum lib. arb. & actum volûtatis: quia scilicet se habent vt quies & motus: vt suprà dictum fuit de intellectu & ratione.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quinque. Primò refert Antiquorû opiniones. secûdò Platonis. tertiò arguit contra opinionem Platonis. quartò fundamétû eius examinat & destruit. quintò infert côclusioné respôsiuam quæsito affirmatiuè. *In corp.*

¶ Quo ad primû, Antiquorû positio est, quòd corporeorum nulla est certa cognitio: quia sût in continuo motu: & ex hoc quòd corporale variû, nulli⁹ rei est aliqua certa cognitio: quia sola corporea entia ponebant.

¶ Quo ad scd'm, Platonis positio, quòd corporû sensibilium secundû se ipsa non est certa scientia, sed secundû eorum ideas: quia hæc sût materialia & fluxa, illæ autem sût species horum.

¶ Quo ad tertiû dupliciter arguit. Primo ducendo ad impossibile, quia scilicet materia & motus excluderentur à scientia tam in ratione obiecti quàm in ratione medij: & sic periret scientia naturalis: quæ & de mobili, & per principia motus est. Secûdò ducédo ad inopinabile, quòd dû horum manifestorum scientiâ quærimus, aliorû quæ nescimus scientiam inuenimus: quę non sunt horû substantiæ: per quæ de his iudicare nequiuimus, & tamen iudicamus.

¶ Quo ad quartum, primò fundamentû Platonis: fûdauit se Plato super tres propositiones. Prima est, quòd cognitio fit per assimilationé, primo de Anima, secûda, quòd ista assimilatio debet esse nô solum in forma, sed in modo formę. Tertia, quod inter intellectû & res corporales nô potest esse ista assimilatio, sed bene inter animam & ideas. Et hanc tertiâ propositioné probauit: quia in anima rei cognitę forma est immaterialiter, vniuersaliter, & immobiliter, quòd ex operatione apparet: quia experimur intelligere vniuersaliter, & necessariò: operatio enim est secundum modum formæ, in corporibus auté his opposito modo sunt formæ. in ideis autem sunt simili modo, scilicet vniuersaliter, immaterialiter, & absq; motu. ergo.

¶ Deinde destruit hoc fundamentû, ostendédo secundâ propositionem esse falsâ dupliciter. Primò in assimilatione absolutè. Secûdò in assimilatione cognoscétis ad cognitû: absolutè quidé quia inter similia non oportet quòd sit similitudo

ARTICVLVS IIII.

415 *Locus supra art. 3. inductiu. Cap. 12.*

¶ *Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd liberum arbit. sit alia potentia à voluntate. Dicit enim Damasce. in lib. 2. quòd aliud est thelisis, aliud verò bulisis. Thelisis autem est voluntas, bulisis autem videtur arbitriû liberû: quia bulisis secundum ipsum est voluntas quæ est circa aliquid quasi vnius per comparationem ad alterû. Ergo videtur quod liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.

¶ 2. Præterea, Potentiæ cognoscuntur per actus. Sed electio, quæ est actus liberi arbitrij, est aliud à voluntate, vt dicitur in 3. Ethicor. *Cap. 2.* quia voluntas est de fine, electio autem de iis, quæ sunt ad finem. Ergo liberum arbitrium est alia potentia à voluntate.

¶ 3. Præterea, Volûtas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sût duæ potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiâ ex parte appetit⁹ intellectiui debet esse aliqua potentia præter voluntatem: & hæc non videtur esse, nisi liberum arbitrium. Ergo liberum arbitrium est alia potentia præter voluntatem.

¶ SED CONTRA est quòd Damas. dicit in 3. *Cap. 14.* quòd liberum arbitrium nihil aliud est quàm voluntas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potentiis apprehensiuis, vt supra dictum est. *q. 63. art. 2. & q. 80. art. 2.* Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent voluntas & liber. arbit. quòd nihil aliud est quàm vis electiua: & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actuum. Nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicûtur propriè principia, quæ sine collatione per seipsa cognoscûtur[e]. Ratiocinari autem propriè est deuenire eo vno in cognitionem alterius. Vnde propriè de côclusionibus ratiocinamur, quæ ex principiis innotescunt. Similiter ex parte appetit⁹ velle importat simplicem appetitum alicuius rei. Vnde voluntas dicitur esse de fine, qui ppter se appetitur. Eligere autem est appetere aliquid propter alterum consequendum. Vnde propriè est eorum, quæ sunt ad finé. Sicut autem se habet in cognitiuis principium ad conclusionem, cui propter principia assentimus, ita in appetitiuis se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifestum est, quòd sicut se habet intellectus ad rationem, ita se habet voluntas ad vim electiuam, id est ad liberum arbitrium. *D. 1084. q. 79. ar. 8.* Ostensum est[d] autem suprà, quòd eiusdem potentiæ est intelligere & ratiocinari, sicut eiusdé virtutis est quiescere & moueri. Vnde etiam eiusdem potentiæ est velle & eligere. Et propter hoc volûtas & liberum arbitrium non sunt duæ potentiæ, sed vna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bulisis distinguitur à thelisi, nô propter diuersitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd electio & voluntas, id est ipsum velle, sunt diuersi actus: sed tamen pertinent ad vnam potentiam, sicut etiam intelligere & ratiocinari, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus comparatur ad voluntatem vt mouens. Et ideo non oportet in voluntate distinguere agens & possibile.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAQVARTA de animæ cognitione respectu corporalium, in octo Articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de actibus & habitibus animæ quantum ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ non pertinent directè ad considerationé Theologi. Actus auté & habitus appetitiuæ partis ad considerationem moralis scientiæ pertinent. Et ideo in secunda parte huius operis de eis tractabitur, in qua considerandum est de morali materia. Nunc autem de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primò quidem de actibus. Secundò, de habitibus. In côsideratione vero actuum hoc modo procedemus. Primò nanque côsiderandum est, quomodo intelligit anima corpori coniuncta. Secundò, quomodo intelligit à corpore separata. Prima auté côsideratio erit tripartita. Primò nanque côsiderabitur, quomodo anima intelligit corporalia, quæ sunt infrà ipsâ. Secundò, quomodo intelligit seipsam & ea, quæ in ipsa sunt. Tertiò, quomodo intelligit substantias immateriales, quæ sunt suprà ipsam.

¶ Circa cognitionem verò corporaliû tria consideranda occurrunt. Primò quidé, per quid ea cognoscit. Secundò, quomodo & quo ordine. Tertiò, quid in eis cognoscit.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrû anima cognoscat corpora per intellectum. ¶ Secundò, vtrum intelligat ea per essentiâ suam, vel per aliquas species. ¶ Tertiò, si per aliquas species, vtrum species omniû intelligibilium sint ei naturaliter innatæ. ¶ Quartò, vtrum effluant in ipsam ab aliquibus formis immaterialibus separatis. ¶ Quintò, vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit, videat in rationibus æternis. ¶ Sextò, vtrum cognitionem intelligibilem acquirat à sensu. ¶ Septimò, vtrum intellect⁹ possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata. ¶ Octauò, vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virtutum.

ARTICVLVS I.

416 *Veri. q. 10. art. 4. Cap. 4.*

¶ *Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima non cognoscat corpora per intellectum: dicit enim Aug. in 2. Soliloq. quòd corpora intellectu comprehendi non possunt: nec aliquod corporeum nisi sensibus videri potest. Dicit etiam 12. super Genes. ad literam, *Cap. 25.* quòd visio intellectualis est eorum, quæ sunt per essentiam suam in anima: huiusmodi autem non sunt corpora. ergo anima per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ 2. Præterea, Sicut se habet sensus ad intelligibilia, ita se habet intellectus ad sensibilia. Sed anima per sensû nullo modo potest cognoscere spiritualia, quæ sunt intelligibilia. Ergo nullo modo p intellectû potest cognoscere corpora, quæ sût sensibilia.

¶ 3. Pręterea, Intellectus est necessariorum, & semper eodem modo se habentium. Sed corpora omnia sunt mobilia, & non eodem modo se habentia. Anima ergo per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ SED CONTRA est, quòd scientia est intellectus. Si ergo intellectus non cognoscit corpora, sequitur quòd nulla scientia sit de corporibus. Et sic peribit scientia naturalis, quæ est de corpore mobili.

¶ RESPONDEO dicendû, ad euidentiam huius quæst. quòd primi Philosophi, qui de naturis rerû inquisiuerunt, putauerût nihil esse in mundo præter corpus[f]. Et quia videbât, omnia 362

Universidad de ... Biblioteca

tudo modi essendi, neq; intrinsecè, vt patet de intēso & remisso: neque extrinsecè, vt patet de duobus albis, altero dulci & altero non. In cognoscente autē, quia sensus est similis sēsato in forma nō in materia ergo iuxta hunc eundē modū dici potest quod intellectus respicit species rerum absque materia, motu & particularibus: quia vnūquodque recipitur in aliquo per modum recipiētis.

Text.22.

¶ Aduerte hic, quod (vt patet ex supradictis) ista ratio, Vnūquodque recipit per modum suum, nō sufficeret ad propositum nisi præsupposito actiuo sufficiente: quia tamen superius ex proposito hoc declarauerat vbi de intellectu agente tractabatur, ideo suppositis illis nunc nō curat sic breuiter & quasi diminutè loqui.

34 419

¶ Quo ad quintū infertur conclusio responsiua, Anima ꝑ intellectū cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali & necessaria. Vbi aduerte, quòd hæ tres cōditiones determināt cognitionem secundum genus propriū & in ordine ad obiectū. Secundum genus quidem proprium: quia cognitio ista est de genere cognitionū immaterialium, vniuersalium & immobilium, seu necessarium, quod idē est: necessariū enim est ꝙ mutari non potest, omnis enim intellectio in tali genere est. In ordine vero ad obiectum: quia cognitio ista immaterialiter, vniuersaliter & immutabiliter attingit obiectum, nulla enim materia mediante nulla conditione particularitatis intercedente, nulla mutationis specie obuiante intelligimus species corporū: quæ secundum esse sūt materiales, particulares & motui subiectæ.

415

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum secundum.*

b 425

Titulus per essētiam vt rationem cognoscēdi eo modo quo species intelligibilis dicitur ratio cognoscēdi: ita ꝙ sola essētia animæ sit ei sufficiens ratio cognoscendi omnia corpora.

¶ In corpore quatuor. primò ponit opiniones Antiquorum. secundo arguit contra. tertio ostēdit modum quo cognitum oportet esse in cognoscente. quartò respondet quæsito.

¶ Quo ad primum quatuor narrat. Primò, conclusionem responsiuam secūdum Antiquos, scilicet quòd anima cognoscit omnia corpora per essentiā suā. Secundò, cōmune fundamētū omnibus Antiquis, scilicet quòd cognitio fit assimilatione: vt patet in primo de Anima. Tertiò

d 65 Ca. 29.10. 5.

corpora mobilia esse, & putabant ea in cōtinuo fluxu esse, existimauerūt, ꝙ nulla certitudo de rerū veritate haberi posset à nobis. Quod enim est in continuo fluxu per certitudinem apprehendi non potest: quia prius labitur quàm mēte diiudicetur: sicut Heraclitus dicit, ꝙ non est possibile aquam fluuij currentis bis tāgere, vt recitat Philosophus in 4. Metaph. His autē superueniens Plato, vt posset saluare, certam cognitionē veritatis à nobis per intellectū haberi, posuit præter ista corporalia aliud genus entium à materia & motu separatum, ꝙ nominabat species siue ideas, per quarū participationem vnumquodq; istorum singulariū & sēsibiliū dicitur vel homo vel equus, vel aliquid huiusmodi [e]. Sic ergo dicebat, sciētias & diffinitiones & quicquid ad actū intellectus pertinet, non referri ad ista corpora sensibilia, sed ad illa immaterialia & separata [e], vt sic anima nō intelligat ista corporalia, sed intelligat horum corporalium species separatas. Sed hoc dupliciter apparet falsum. Primò quidē, quia cùm illæ species sint immateriales & immobiles, excluderetur à scientiis cognitio motus & materiæ: ꝙ est propriū sciētiæ naturalis, & demonstratio per causas mouētes & materiales. Secūdò, quia derisibile videtur, vt dum rerum, quæ nobis manifestæ sunt, notitiam quærimus, alia entia in medium afferamus, quæ non possunt esse eorū substātiæ, cum ab eis differant secundum esse. Et sic, illis substantiis separatis cognitis, non propter hoc de istis sensibilibus iudicare possemus. Videtur autem in hoc Plato deuiare à veritate: quia cùm æstimaret omnē cognitionem per modū alicuiūs similitudinis esse, credidit ꝙ forma cogniti ex necessitate sit ī cognoscēte, eo modo, quo est in cognito. Cōsiderauit autē, ꝙ forma rei intellectæ est in intellectu vniuersaliter & immaterialiter & immobiliter. Quod ex ipsa operatione intellectus apparet, qui intelligit vniuersaliter & per modum necessitatis cuiusdam. Modus enim actionis secundum modum formæ agentis. Et ideo existimauit ꝙ oporteret res intellectas hoc modo in seipsis subsistere, scilicet immaterialiter & immobiliter. Hoc autē necessarium non est: quia etiam in ipsis sensibilibus videmus quòd forma alio modo est in vno sēsibilium quā in altero: puta, cùm in vno est albedo intensior, in alio remissior: & cùm in vno albedo cū dulcedine, in alio sine dulcedine. Et per hunc etiam modum forma sensibilis alio modo est in re quæ est extrà animam, & alio modo in sensu, qui suscipit formas sensibiliū absque materia [e], sicut colorem auri sine auro. Et similiter intellectus species corporum, quæ sūt materiales & mobiles, recipit immaterialiter, & immobiliter secundum modū suum. Nam receptum est in recipiēte per modum recipientis. Dicēdum est ergo, quòd anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali & necessaria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum August. est intelligendum quantum ad ea, quibus intellectus cognoscit, non autem quantum ad ea, quę intellectus cognoscit. Cognoscit enim corpora intelligendo, sed non per corpora: neque per similitudines materiales & corporeas, sed per species immateriales & intelligibiles, quæ per sui essentiam in anima esse possunt [e].

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit 22. de ciui. Dei, Non est dicendum, ꝙ sicut sēsus cognoscit sola corporalia, ita intellectus cognoscit sola spiritualia: quia sequeretur, ꝙ Deus & angeli corporalia non cognoscerent. Huius autē diuersitatis ratio est, quia inferior virtus nō se extēdit ad ea, quæ sunt superioris virtutis: sed virtus superior ea quæ sūt inferioris virtutis, excellentiori modo operatur [e].

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis motus supponit aliquid immobile. Cùm enim transmutatio fit secundum qualitatem, remanet substantia immobilis: & cùm transmutatur forma substantialis, remanet materia immobilis. Rerum etiam mutabilium sunt immobiles habitudines. Sicut Socrates etsi non semper sedeat, tamen immobiliter est verum, quòd quando sedet, in vno loco manet. Et propter hoc nihil prohibet de rebus mobilibus immobilem scientiam habere.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum anima per essentiam suam corporalia intelligat.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd anima per essentiam suam corporalia intelligat. Dicit enim Augustin. 10. de Trinit. quòd anima imagines corporum conuoluit & rapit factas in semetipsa de semetipsa. Dat enim eis formandis quiddam substantię suę. Sed per similitudines corporum corpora intelligit. Ergo per essentiam suam, quam dat formandis talibus similitudinibus: & de qua eas format, cognoscit corporalia.

¶ 2. Præterea, Philosophus dicit in tertio de Anima, quòd anima quodammodo est omnia. Cùm ergo simile simili cognoscatur, videtur quòd anima per seipsam corporalia cognoscat.

¶ 3. Præterea, Anima est superior corporalibus creaturis. Inferiora autem sunt in superioribus eminentiori modo quam in seipsis: vt Dionysius dicit. Ergo omnes creaturæ corporeæ nobiliori modo existunt in ipsa essentia animæ, quàm in seipsis. Per suā ergo substantiam potest creaturas corporeas cognoscere.

¶ SED CONTRA est, quòd Augustinus dicit 9. de Trinit. quòd mens corporearum rerum, notitias per sensus corporis colligit. Ipsa autē anima non est cognoscibilis per corporis sensus. Non ergo cognoscit corporea per suam substantiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd antiqui Philosophi posuerunt, quòd anima per essētiam cognoscit corpora. Hoc enim animis omnium communiter inditum fuit, quòd simile simili cognoscitur. Existimabant autē, quòd forma cogniti sit in cognoscente, eo modo quo est in re cognita. Econtrario tamen Platonici posuerūt. Plato enim quia perspexit, intellectualem animam immaterialem esse, & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere [e]. Priores verò naturales, quia cōsiderabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerunt oportere res cognitas etiam in anima cognoscente materialiter esse. Et ideo, vt animæ attribuerent omniū cognitionem, posuerunt eam habere naturam communem cum omnibus. Et quia natura principiatorum ex principiis constituitur, attribuerunt animæ naturam principij: ita quòd qui dixit principium omnium esse ignem, posuit animam esse de natura ignis: & similiter de aëre & aqua. Empedocles autem, qui posuit quatuor elementa materialia & duo mouentia, ex his etiam dicit animam esse constitutam. Et ita cùm res materialiter in anima ponerent, posuerūt omnē cognitionem animæ materialem esse, non

quomodo diuersimode super eodē fundamento Plato & alij fabricauerūt: quia ille ab anima inchoās posuit cognita immaterialiter existere per se, vt in anima: isti à rebus inchoātes posuerūt cognita materialiter existere in anima vt in se. Quartò quomodo ad omnia extendebant animę similitudinem & cognitionem, scilicet per naturam, aut naturas principij seu principiorum: quia principiata ex principiis constituuntur & cognoscuntur, & declarantur discurrēdo per opiniones eorum & Empedoclis. omnia clara sūt ī litera.

b 542

¶ Aduerte hic quod fūdamentū illud cōmune verū in se est: & ideo cōmune fuit & est sapientibus & insipientibus: sed quia malè intellectū fuit, ideo fuit occasio erroris: namque tā Plato quàm alij intellexerunt de similitudine & forma & in modo formę: & propterea vtriq; errarunt, & in extremas inciderunt opin. Arist. autē distinguens similitudinē in forma à similitudine in modo illius, & vidēs primā sufficere ad cognitionem, media via incessit: q̄ sectamur, putantes quòd licet requiratur similitudo inter cognoscēs & cognitū in forma, stat tamen dissimilitudo in modo: imò respectu corporaliū requiritur dissimilitudo ī modo formæ. Et sic vterque processus tā à modo animæ ad res quam à modo rerū ad animā ducit ad falsum.

417 Veri.q°.10. art.4.cor. Cap.5.to.3. Cap.12. cœlest.hierar. Tex.37. Ca.12. cœlest.hierar.

¶ Quo ad secūdum arguitur contra alios non contra Platonem, quia ipse nō ponebat animā per suam substantiā cognoscere omnia, sed per species participatas ab ideis: quamuis cōueniret cū Antiquis in malo intellectu illius fundamenti. Dupliciter autē reprehendunt Antiqui. Primò, quo ad vltimum dictū eorū, scilicet quòd omnia cognoscuntur ꝑ naturas principiorū. Secundò quo ad primum dictum: quòd corpora sunt in anima materialiter. Cōtra primum arguitur: Ratio cognoscēdi oportet quòd sit actu cognitum: quòd probatur ex eo quòd etiam potentia cognoscitur ꝑ actum 9. Metaphy. & non ecōuerso: sed principium materiale non est actu suum principabile, seu potentia: ergo.

Cap.3.to.3. 416

¶ Nota, quòd maior intelligit de esse actu formaliter vel eminenter naturā illis cogniti: neutrū autē potest cōuenire principio materiali.

¶ Cōtra secundum verò, quia si res deberet materialiter esse in anima ad cognitionē, ratio nulla esset quare res extra non cognosceret.

¶ Sed

¶ Sed est hic locus quæstioni, vnde valet ista consequentia facta: videtur enim nulla: quoniam ratio esset in promptu quare ignis extrà non cognoscit, & intus cognoscendi est ratio: quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior non. Si quæratur autem quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio, nisi quia ipsa est ipsa: sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicendum quòd consequentia facta est optima: & fundatur super hoc, esse cognoscitiuū sequitur esse immateriale, vt in quęst.14. dictum fuit, & modo replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis, sicut exterior, aut vterq;, aut neuter est cognoscendi ratio: quia eiusdem sunt virtutis, naturæ & modi: nec alter magis exit latitudinem materialis, quàm reliquus: & ideo par est ratio. Nec suffragatur dicere quòd interior est in natura cognoscitiua: quia est implicatio in adiecto: quia esse in natura cognoscitiua est esse in natura immateriali: quod repugnat materiali: & quamuis quærere quare cognoscitiuum est cognoscitiuū: sit quæstio nulla: quærere tamen quare talis substantia est cognoscitiua, & talis non, est quæstio subtilissima. Vnde & in 2. de Anima redditur ratio, quare plantæ non cognoscūt: quia scilicet sunt materiales.

261 421 Tex.20. 436 Tex.77. 35

¶ Quo ad tertium conclusio est: Cognitum oportet esse in cognoscente immaterialiter, & probatur quadrupliciter. Primò infertur per locum à diuisione ex dictis: aut enim materialiter, aut immaterialiter oportet res in cognoscente esse: sed nō materialiter, vt probatum est: ergo immaterialiter. Secundò firmatur ratiōe sic, Actus cognitionis se extendit ad ea quæ sunt extra cognoscentē: ergo non est per materialem naturam, sed immaterialem: antecedens patet, quia experimur nos cognoscere, quę extra nos sunt. consequentia probatur: quia materia determinat ad vnum.

80 Tex.114. Q.78.ar.3

¶ Aduerte, quòd ratio ista est subtilissima: & est eadem cum antedicta in quæst.14. art. primo, & fundatur super duas propositiones. Prima est, quòd cognoscens non est tantum ipsū, sed alia: hoc enim est idem quod dicere ꝙ actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem: oportet siquidem cognoscentē esse non solùm seipsum, sed illa quæ extra ipsum sunt quæ cognoscit. Secunda est: quòd per materiam res arctuatur & determinatur ad vnum, cuius signum manifestum est: quòd natura quæ infima agendi est ratio, vtpote materialis, ad vnum determinatur: & quantò magis à materia receditur, tantò minus ad vnum res determinatur. Vnde & plantarū principium ad multa quodammodo se habet supra naturam se eleuans, dum mouet ad diuersas positiones, &c. Ex his enim sequitur quòd cognoscitiuum oportet à materia eleuari: vtpote non determinatum ad vnum, scilicet esse proprium, sed extendens se ad essendum etiam alia: quod est oppositæ conditionis ad materialia. immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertiò probatur ab effectu: quia scilicet, quæ recipiunt formas tātùm materialiter, nullo modo cognoscunt, vt plantæ. Quartò ex gradibus cognoscentium, quia quantò aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tantò perfectius cognoscit: vt patet de sensu, & intellectu, & de visu & aliis sensibus, & vno intellectu respectu alterius intellectus.

2 28

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est vna exclusiua: Solus Deus cognoscit omnia per essentiam suam. Probatur sic: Si aliquis intellectus cognoscit omnia per suam essentiam, oportet quòd eius essentia sit immaterialiter omnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi: ergo. Conditionalis probatur dupliciter. Primò infertur ex dictis, vt patet: secundò ex autoritate Antiquorum: minor verò probatur, quia Dei proprium est esse omnia virtualiter, vt & 5. Meta. cap. de perfecto, dicitur.

¶ Sed occurrit dubium hic: quia quæstio præsens est de cognitione omnium corporum, & non de cognitione omnium simpliciter. Responsio autem literæ est de cognitione omniū simpliciter: non igitur conueniens videtur. Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt apparet ex supradictis in tractatu de angelis, & hic ex responsione ad tertium, par est ratio de continētia virtuali omnium corporum & omnium rerum: quia eadem est ratio repugnantiæ respectu vtriusque: quia scilicet actus limitatus non continet perfectè vltimas differētias extranearum specierum: & dico extraneatū propter differentias proprietatum & passionū quas perfectè fortè claudunt in se quidditates, à quibus fluunt: sed illę non sunt species extraneæ quamuis distinctę. Si enim quidditas aliqua limitata contineret differētias vltimas corporum, nulla esset ratio quare aliqua limitata prohiberetur continere differentias omniū rerum, saltem inferiorum se: quoniam iam cessaret ratio limitationis. Vnde propter identitatem rationis in litera eleuatur responsio respectu omnium, & sufficiēter satisfit respectu omnium corporum vtrobique.

b 365 101 r 280

discernentes inter intellectum & sensum [e]. Sed hæc opinio improbatur. Primò quidē, quia in materiali principio, de quo loquebātur, nō existunt principiata nisi in potentia. Non autem cognoscitur aliquid, secundum quod est in potentia, sed secūdum quod est actu, vt patet in 9. Metaphysic. Vnde nec ipsa potentia cognoscitur nisi per actum [e]. Sic igitur nō sufficeret attribuere animæ principiorum naturam ad hoc, quod omnia cognosceret, nisi inessent ei naturæ & formæ singulorum effectuum: puta ossis & carnis & aliorum huiusmodi, vt Arist. contra Empedoclem argumētatur in primo de Anima. Secundò: quia si oporteret rem cognitā materialiter in cognoscente existere, nulla ratio esset quare res, quæ materialiter extra animam subsistunt, cognitione carent: puta si anima igne cognoscit ignem, & ignis etiā qui est extra animam, ignem cognosceret. Relinquitur ergo, quòd oporteret materialia cognita in cognoscente existere nō materialiter, sed magis immaterialiter. Et huius ratio est: quia actus cognitionis se extēdit ad ea, quæ sunt extra cognoscentē. Cognoscimus enim etiā ea quæ extra nos sunt. Per materiam autē determinatur forma rei ad aliquid vnum [e]. Vnde manifestū est, quòd ratio cognitionis ex opposito se habet ad rationem materialitatis. Et ideo, quæ non recipiūt formas nisi materialiter, nullo modo sunt cognoscitiuae, sicut plantæ: vt dicitur in 2. li. de Anima. Quantò autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit. Vnde & intellectus, qui abstrahit speciem non solùm à materia, sed etiam à materialibus conditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formam rei cognitæ sine materia quidem, sed cum materialibus conditionibus. Et inter ipsos sensus visus est magis cognoscitiuus, quia est minus materialis, vt suprà dictum est. Et inter ipsos intellectus tantò quilibet est perfectior, quantò immaterialior.

¶ Ex his ergo patet, quòd si aliquis intellectus est, qui per essentiam suā cognoscit omnia, oportet quòd essentia eius habeat in se materialiter omnia, sicut Antiqui posuerunt essentiam animæ actu cōponi ex principiis omnium materialiū, vt cognosceret omnia. Hoc autem est proprium Dei, vt sua essentia sit immaterialiter comprehensiua omnium, prout effectus virtute preexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentia suā omnia intelligit [e]: non autem anima humana, neque etiam angelus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Aug. ibi loquitur de visiōe imaginaria, quæ fit per imagines corporū. Quibus imaginibus formādis, dat anima aliquid suæ substātiæ: sicut subiectū datur, vt informetur per aliquā formam. Et sic de seipsa facit huiusmodi imagines: nō quòd anima vel aliquid animæ conuertatur, vt sit hæc vel illa imago, sed sicut dicitur de corpore fieri aliqd coloratum prout informatur colore. Et hic sensus apparet ex his quæ sequuntur. Dicit enim quod seruat aliquid, scilicet non formatū tali imagine quod liberè de specie talium imaginū iudicet. Et hoc dicit esse mētem vel intellectum. Partem autem quæ informatur huiusmodi imaginibus, scilicet imaginatiuam, dicit esse communem nobis & bestiis.

¶ Ad secundum dicendum, quod Arist. non posuit animam esse actu cōpositam ex omnib[us], sicut Antiqui naturales: sed dicit quodammodo animam omnia, inquantum est in potentia ad omnia. Per sensum quidem ad sensibilia, per intellectum vero ad intelligibilia [e].

¶ Ad tertium dicendū, quod quælibet creatura habet esse finitū & determinatum. Vnde essentia superioris creaturæ, etsi habeat quandam similitudinē inferioris creaturæ, prout communicans in aliquo genere, non tamen cōpletè habet similitudinem illius [e]: quia determinatur ad aliquā speciē, præter quam est species inferioris creaturæ. Sed essentia Dei est perfecta similitudo omnium quantum ad omnia, quæ in rebus inueniuntur, sicut vniuersale principium omnium.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. Dicit enim Greg. in ho. ascensionis, quod homo habet cōmune cum angelis intelligere. Sed angeli intelligunt omnia naturaliter per formas inditas. Vnde in li. de Caus. dicitur quòd omnis intelligentia est plena formis. Ergo & anima habet species rerum naturalium inditas, quibus corporalia intelligit.

¶ 2. Præterea, Anima intellectiua est nobilior q̄ materia prima corporalis. Sed materia prima est creata à Deo sub formis, ad quas est ī potētia. Ergo multò magis anima intellectiua est creata à Deo sub speciebus intelligibilibus. Et sic anima intelligit corporalia per species sibi naturaliter inditas.

¶ 3. Præterea, Nullus potest verū respōdere, nisi de eo quod scit. Sed aliquis etiā idiota non habens scientiam acquisitam respondet verum de singulis, si tamen ordinatè interrogetur: vt narratur in Menone Platonis

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum tertium.*

418 Veri.q.10. artic.6. Et quol.8.art.3. Et opusc.3.c.81. Ho.14.in euang. Propo.10. inter opera Arist.t.3.

Titulus clarus. omnia corporalia.

¶ Sed circa ordinē huius tituli statim oritur dubium: quia videtur diminutus ꝓgressus iste, & omissa vna quæstio valde difficilis, an scilicet anima intelligat per species. In hac enim quæstione sunt diuersę opiniones: & hoc loco erat tractanda. Ante nāque quàm inquiratur an per species congenitas, influxas, aut acquisitas, stabiliēdum erat quòd intelligit per species. Dicerent enim alij quod neque per substantiam propriam, neq; per speciem aliquam intelligit anima: sed ipse actus intelligēdi est similitudo quodāmodo obiecti.

Declimādo ad medium illius.

¶ Ad hoc videtur mihi dicendum, quòd D. Th. subtilius intuitus vidit in hac quæstione quæ omissa dicitur, latere duo quæsita. Primum est, an dentur in intellectu nostro species intelligibiles. Secūdum, an dentur species intelligibiles præuiæ actibus. Et primam quidem quæstionem omitti oportuit: quia communis animi conceptio omnium & antiquorum & posteriorum est, quòd cognitio fit per assimilationē: idem autem intendimus per species intelligibiles & similitudines: nec in hoc est diuersitas opinionum: & si fuisset hoc quærendum, debuisset ante primum articulum hoc in dubium verti. Secundam verò quæstionem, in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debuit, sed in loco suo. Tanget autem eam in quæstione sequenti ar. 2. Vnde patet quòd nihil omissum est. Nullus enim negat, in anima cognoscente esse similitudinem cogniti. Sed an illa similitudo præueniat actum, aut sit actus, aut terminet actum, alterius est quæstionis. Vnde in litera supponitur in quærēdo cōmuniter cōcessum, cognitionē fieri per assimilationē: & quæritur vnde ista assimilatio proueniat. Nec obstat prædictis, si ante articulū secundū sequētis quęstionis vtetur litera specie intellibili pro principio. Tū quia ex tractatu de angelis hoc semipatet. Tum quia nihil prohibet supponere probandum, præsertim in breui.

¶ In corpore tria: primò respondet quæsito negatiuè. Secundò refert opinionem oppositam Platonis. Tertiò arguit contra illam.

¶Quo ad primum conclusio est: Anima non intelligit per species inditas. Probatur ratione & autoritate. ratio est ista: Homo quandoque est cognoscens in potentia tantùm tam secundum sensum, quàm secundum intellectum: & reducitur in actum quo ad sensum per actiones sensibilium, & quo ad intellectum per disciplinam, aut inuentionem: ergo secundũ se est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sensationum & intellectionum. ergo non habet eas inditas. Antecedens patet experientia: consequentia verò probatur, quia eo modo aliquid se habet ad formam, quæ est principiũ actionis quo ad actioné ipsam: quod declaratur in leuitate, & ferri sursum: quia qđ est in potentia ad vnũ, est in potentia ad reliquum: & quod in actu vnius, etiam in alterius est actu.

Tex.14.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd in ea sunt duo manifesta: & tertiũ ambiguitatem habet aliquam. Patet in primis, quòd in probatione cõsequentiæ non est sermo de quocunque modo, sed de his duobus, scilicet actu & potétia: ita quòd propositio assumpta, quòd vnũquodque eodé modo se habet ad formam principianté actionem, & actionem ipsam: intelligitur quo ad hoc, quod est habere actu vel potentia. Patet secundo, ꝙ hæc propositio est vera in formis, quę sunt principia naturalia: & deductis impedimentis, in naturalibus quidé, quia ipsę statim cùm sunt operantur: nec prius duratione sunt, & postea principiant actionem, vt patet in elementis: deductis autem impedimentis, quia si per accidens cõtingit formam impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potentia, vt patet in leui detento deorsum: sed hoc est per accidens vt in litera dicitur: per se auté propositio ista est verissima. Sed ambiguum est, an ista propositio sit vera in formis principiantibus voluntariè: si enim in his dicatur vera, obstat: quia experimur falsum esse quod forma volũtariè exeat in actum statim cũ est: imò habemus multas tales, secundũ quas nõ operamur actu. Si auté dicatur, quòd non tenet nisi in formis, quæ sũt principia naturalia, frustra ad propositum adducta videtur: quoniam similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere secundum imperium nostræ voluntatis. Et hoc præcipuè secundum doctrinam Sancti Thomæ, qui posuit species intelligibiles conseruari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

Li.3.de anima tex.14.

Q.76.ar.1.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd propositio assumpta tenet in omnibus formis tam naturalibus, quàm voluntariis: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem & actum sibi correspondentem. Ita quòd sensus est, quòd vnumquodque ita se habet ad formam, quæ est actionis principium, sicut ad actionem, quo ad hoc quòd si est in potentia essentiali ad operationem, est etiam in potentia essentiali ad formam: & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad intellectionem, & in actu habet speciem intelligibilem. imò hoc implicat: quia si actu habet, ergo potest cùm vult intelligere. Et si potest cùm vult, ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantùm, vt patet ex 8. Physicorum, & 2. & 3. de Anima. Patet autem hanc esse mentem literæ: quia ex potentialitate, qua experimur nos non posse intelligere ad libitum, quæ volumus, infert non esse nobis inditas habituales species rerum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia, cùm vellemus: vt experimur in his, quorum sensum habuimus.

de quodam, Ergo antequã aliquis acquirat scientiam, habet rerũ cognitionem. Quod nõ esset, nisi anima haberet species naturaliter inditas. Intelligit igitur anima res corporeas per species naturaliter inditas.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, de intellectu loqués, quòd est sicut tabula, in qua nihil est scriptum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm forma sit principium actionis, oportet, vt eo modo se habeat aliquid ad formam, quæ est actionis principium, quo se habet ad actionem illam: sicut si moueri sursum est ex leuitate, oportet quòd in potentia tantùm sursum fertur, esse leue solùm in potentia: quod autem actu sursum fertur, esse leue in actu. Videmus autem quòd homo est quandoque cognoscens in potentia tantùm, tam secundum sensum, quàm secundum intellectum. Et de tali potentia in actum reducitur, vt sentiat quidem per actiones sensibilium in sensum, vt intelligat autem per disciplinam, aut inuentionem. Vnde oportet dicere, quòd anima cognoscitiua sit in potentia tam ad similitudines, quæ sunt principia sentiendi, quàm ad similitudines, quæ sunt principia intelligendi. Et propterea hoc Aristot. posuit, quod intellectus, quo anima intelligit, non habet aliquas species naturaliter inditas, sed est in principio in potentia ad huiusmodi species omnes. Sed quia id, quod habet actu formam, interdum non potest agere secundum formam, propter aliquod impedimentum, sicut leue si impediatur sursum ferri: propter hoc Plato posuit, quòd intellectus hominis naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus, sed per vnionem corporis impeditur ne possit in actum exire. Sed hoc non videtur conuenienter dictum. Primò quidem, quia si habet anima naturalem notitiam omnium, non videtur esse possibile, quòd huius naturalis notitiæ tantam obliuionem capiat, quòd nesciat se huiusmodi scientiam habere. Nullus enim homo obliuiscitur ea, quæ naturaliter cognoscit: sicut quòd omne totum sit maius sua parte, & alia huiusmodi. Præcipuè autem hoc videtur esse inconueniens, si ponatur esse animæ naturale corpore vniri, vt supra habitum est. Inconueniens enim est, quòd naturalis operatio alicuius rei totaliter impediatur per id quod est sibi secundum naturam. Secundò manifestè apparet huius positionis falsitas ex hoc, quòd deficiente aliquo sensu, deficit scientia eorum, quæ apprehenduntur secundum illum sensum. sicut cæcus natus nullam potest habere notitiam de coloribus. Quod nõ esset, si intellectui animæ essent naturaliter inditæ omnium intelligibiliũ rationes. Et ideo dicendum est, quod anima nõ cognoscit corporalia per species naturaliter inditas.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd homo quidem conuenit cum angelis in intelligendo: deficit tamen ab eminentia intellectus eorum, sicut & corpora inferiora, quæ tantùm existũt, secundum Gregorium deficiunt ab existentia superiorum corporum. Nam materia inferiorum corporũ nõ est completa totaliter per formam, sed est in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cælestium corporum est totaliter completa per formam: ita quòd non est in potentia ad aliam formam, vt suprà habitũ est. Et similiter intellectus angeli est perfectus per species intelligibiles secundum suam naturam: intellectus autem humanus est in potentia ad huiusmodi species.

Q.66.ar.1

¶Ad secundum dicendũ, quòd materia prima habet esse substantiale per formam: & ideo oportuit, quòd crearetur sub aliqua formae: alioquin non esset in actu. Sub vna tamen forma existens est in potentia ad alias. Intellectus autem non habet esse substantiale per speciem intelligibilem. Et ideo non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quòd ordinata interrogatio procedit ex principiis communibus per se not s ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima addiscentis. Vnde cùm verum respondet de his, de quibus secundò interrogatur, hoc non est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil enim refert, vtrũ ille, qui docet proponendo, vel interrogando, procedat de principiis communibus ad conclusiones. Vtrobique enim animus audientis certificatur de posterioribus per priora.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis. Omne enim, quod per participationem est tale, causatur ab eo, quod est per essentiam tale: sicut quod est ignitum, reducitur sicut in causam in ignem. Sed anima intellectiua, secundum quòd est actu intelligens, participat ipsa intelligibilia. Intellectus enim in actu quodammodo est intellectum in actu. Ergo ea, quæ secundum se & per essentiam suam sunt intellecta in actu, sunt causæ animæ intellectiuæ, quòd actu intelligat. intellecta autem in actu per essentiam suam sunt formæ

¶Quo ad secundum refert duo. Primò obuiationem: qua non obstante præmissa ratione Plato tenuit oppositum: secundò opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obuiatio ad rationem est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus.

¶Circa obuiationem ad rationem præmissam dubium occurrit: quia videtur Sanctus Thomas numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes: quæ scilicet ideo non agunt, quia impediũtur. Cùm tamen constet eas agere voluntariè: intelligimus enim, cùm volumus.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd habere impedimentum, cõmune est formis naturaliter & voluntariè agentibus. Nec in hoc differunt: sed differentia est, quia naturales non impeditæ agunt statim, voluntariæ ad libitum. Vnde ex hoc, quòd species intelligibiles impeditæ poni dicuntur, & ideo nõ posse exire in actum: non sequitur, ergo numerantur inter naturales formas, sed est sophisma consequentis.

Loco citat in arg.

¶ Quo ad tertium arguitur dupliciter contra Platonem. Primò: quia ponitur effectus, scilicet obliuio sine causa sufficienti: & probatur, quia experimur nos non obliuisci eorum, quæ naturaliter nouimus: scilicet, Omne totum est maius sua parte: etsi vnio ad corpus est naturalis: vt probatum est, & præcipuè hoc procedit: quia non solùm ponitur effectus sine causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: vtpote ex vnione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundò, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius: vt patet & habetur primo Posteriorum: ergo nõ est indita omnium scientia. Si enim scientia omnium inesset animæ ex se ex multa excitatione & expergefactiõe circa sensibilia quatuor sensuũ, cæci anima posset quãdoque vti omnibus speciebꝰ quas habet, & consequẽter colorum: qđ experimur falsum: Et patet sequela: quia sensibilia non requiruntur nisi ad excitandam animam apud eos: & experimur reminiscentiam fieri ex quodam in quiddã: ergo à fortiori sic fiet reminiscentia intellectualis.

c 241 17

419 Locis supr. ar.3. notat.

¶Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore quinque. Primò proponit opinionem recentem affirmatiuam dupliciter: & refert Platonis viam. Secundò Auicennæ. Tertiò in quo isti conueniunt & differunt. Quarto arguit contra vtrunque. Quintò respondet quæsito negatiuè.

¶Quo ad primum tria de Platone: primò ideas sensibilium subsistentes: secundò, duplicem participationem earum materialiter & intelligibiliter: tertiò corollarium. Ideo scientiam dicebat idearum non sensibilium. Et nota ibi quòd quemadmodum nos Arist. sequentes, quia species ex sensibilibus in animam prouenire fatemur, sciẽtiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, quia species ab ideis scientiam de ideis posuit.

¶Quo ad secundum tria ex Auicen. primò naturas sensibilium immateriales non per se sed in intellectibus separatis: secundò, deriuationé ordinatam earum à primo vsque ad vltimum: tertiò, nomen & officium istius vltimi: nomé, intellectus, agens, officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter, materiæ corporali materialiter, & animæ nostræ intelligibiliter.

¶Quo

¶Quo ad tertiũ conuenientia in vno ꝙ vterque ponit species intelligibiles animæ nostræ effluere à formis separatis: & sic respõdét qsito affirmatiuè: differentia in tribus. Primò, ꝙ Pla. formas separatas dicit subsistentes. Auic. in intellectibus. Secundò, quia Pla. ponit immobiliter recipi influxũ in anima: Auic. mobiliter: imò tantũ dũ actualiter influit: Tertiò, quia ex hoc Plato scientiam ponit ingenitã animæ: Auic. verò non, sed acquiri de nouo successiuè.

¶Quo ad quartũ quatuor. Primò ꝑponit impossibile quod sequitur ad vtrunque, s. quòd anima frustra vniretur corpori. Secundò probat sequelam sic, Anima non vnitur corpori propter corpus, sed propter animam: quia s. corpus necessariũ est ad eius propriam operationé, quæ est intelligere, sed secũdum viam vtranq; hæc operatio non eget corpore. ergo anima frustra vnitur corpori. Maior quo ad primã, & secundam partem probatur: quia nec forma est propter materiam, & hoc contra positioné Auic. nec motor propter mobile, & hoc contra Pla. sed econtra. Quo ad tertiam verò relinquitur per se nota loquédo de anima intellectiua, vt sic, imò innuitur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eius à corpore non pendens: quasi dicat, anima aut eget corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc nõ: quia intelligere est operatio à corpore non pendens. Minor verò probatur: quia si anima naturaliter accipit species à substantiis separatis, nulla restat indigentia sensibilium ad intellectioné. Tertiò refert responsioné Pla. & refellit. Responsio est, quod sensibilia requiruntur ad excitandã animam ad considerandum ea, quorum habet species. Repulsio est, ꝙ hoc non respõdet quęsito: quoniam excitatio ponitur ad auferendum quasi soporem conueniétem animæ ex vnione ad corpus, & non ex se. Vnde cùm ex se non sit sopita, cur vnitur corpori, vt incurrat talem soporem?

Ar.1.

Art.1.

Li.7.met. à text.44. vsq; ad 58.

¶Quartò refert responsionem Auic. & refellit. responsio est: quòd sensibilia sũt necessaria ad excitandam animã ad cõuersionem ad intelligentiam agenté. Repulsio est: quia si ex natura sua anima est receptiua ab intelligentia agéte: ergo quando ex sola natura conuertetur absque excitatione, vel saltem excitata iam à visibilibus poterit se conuerti ad species audibi-

Vt refert Arist. 1. met. tex.6. & 25.

874

sine materia existentes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, causantur à formis aliquibus separatis.

¶2. Præterea, Intellegibilia se habent ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum. Sed sensibilia, quæ sunt in actu extra animam, sunt causæ ipsorum sensibilium, quæ sunt in sensu quibus sentimus. Ergo species intelligibiles, quibus intellectus noster intelligit, causantur ab aliquibus actu intelligibilibus extra animam existentibus. Huiusmodi autem non sunt nisi formæ à materia separatæ. Formæ igitur intelligibiles intellectus nostri effluunt ab aliquibus substantiis separatis.

¶3. Præterea, Omne quod est in potétia, reducitur in actum per id quod est actu. si ergo intellectus noster prius in potentia existens, postmodum actu intelligat, oportet quòd hoc causetur ab aliquo intellectu qui semper est in actu. Hic autem est intellectus separatus. Ergo ab aliquibus substantiis separatis causantur species intelligibiles, quibus actu intelligimus.

¶SED CONTRA est: quia secundum hoc sensibus non indigeremus ad intelligendum. Quod patet esse falsum ex hoc præcipuè quod qui caret vno sensu, nullo modo potest habere scientiam de sensibilibus illius sensus.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd quidam posuerunt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis, vel substantiis separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim, sicut dictum est, posuit formas rerum sensibilium per se sine materia subsistentes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam, vel ideã equi, quam nominabat per se equum, & sic de aliis. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & à materia corporali. Ab anima quidem nostra ad cognoscẽdum: à materia verò corporali ad essendum: vt sicut materia corporalis per hoc quòd participat ideam lapidis, fit hic lapis, ita intellectus noster per hoc ꝙ participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ fit per aliquam similitudinem ipsius ideæ in participante ipsam per modum, quo exẽplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali, effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines: ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus esse similitudines quasdam idearum, ab eis effluentes. Et propter hoc, vt suprà dictum est, scientias & diffinitiones ad ideas referebat. Sed quia cõtra rationem rerum sensibilium est, quòd earũ formæ subsistant absque materiis, vt Aristo. multipliciter probat, ideo Auic. hac positione remota, posuit omnium rerum sensibiliũ intelligibiles species nõ quidem per se subsistere absque materia, sed præexistere immaterialiter in intellectib. separatis. A quorum primo deriuantur huiusmodi species in sequentem: & sic de aliis vsque ad vltimũ intellectum separatum: quem nominat intellectum agentem. A quo, vt ipse dicit, effluunt species intelligibiles in animas nostras, & formæ sensibiles in materiam corporalem. Et sic in hoc Auic. cum Plato. concordat, quòd species intelligibiles nostri intellectus effluunt à quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit per se subsistere. Auic. verò ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantum ad hoc, ꝙ Auic. ponit species intelligibiles non remanere in intellectu nostro, postquam definit actu intelligere, sed indiget, vt iteratò se cõuertat ad recipiendum de nouo[e]. Vnde non ponit sciẽtiam animæ naturaliter inditam, sicut Plato, qui ponit participationes idearum immobiliter in anima permanere[e]. Sed secundum hanc positionem sufficiens ratio assignari nõ posset, quare anima nostra corpori vniretur. Non enim potest dici, quòd anima intellectiua corpori vniatur propter corpus: quia nec forma est propter materiam[c], nec motor propter mobile, sed potius econuerso. Maximè autem videtur corpus esse necessarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: quia secundum esse suũ à corpore non dependet. Si autem anima species intelligibiles secundum suam naturã apta nata esset recipere per influentiam aliquorũ separatorum principiorum tantùm, & nõ acciperet eas ex sensibus, nõ indigeret corpore ad intelligẽdum, vnde frustra corpori vniretur.

¶Si autem dicatur, quòd indiget anima nostra sensibus ad intelligẽdum, quibus quodãmodo excitetur ad considerãda ea, quorum species intelligibiles à principiis separatis recipit, hoc non videtur sufficere: quia huiusmodi excitatio non videtur necessaria animæ, nisi inquantum est consopita secundum Platonicos quodammodo, & obliuiosa propter vnioné ad corpus: & sic sensus non proficerent animæ intellectiuæ, nisi ad tollendum impedimentum, quod animæ prouenit ex corporis vnione. Remanet igitur quærendum, quæ sit causa vnionis animæ ad corpus. Si autem dicatur secundum Auic. quòd sensus sunt animæ necessarij, q a per eos excitatur, vt conuertat se ad intelligentiã agentem, à qua recipit species: hoc quidem non sufficit. Quia si in natura animæ est, vt intelligat per species ab intelligẽtia agente effluxas: sequeretur quòd quandoque anima possit se conuertere ad intelligentiam agentem ex inclinatione suæ naturæ, vel etiam excitata per alium sensum, vt conuertat se ad intelligentiam agẽtem, ad recipiendũ species sensibilium, quorum sensum aliquis non habet. Et sic cæcus natus posset habere scientiam de coloribus: quod est manifestè falsum. Vnde dicendum est, quòd species intelligibiles, quibus anima nostra intelligit, non effluunt à formis separatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd species intelligibiles, quas participat noster intellectus, reducuntur sicut in primã causam in aliquod principium per suam essentiam intelligibile, scilicet in Deum. Sed ab illo principio procedunt mediantib. formis rerum sensibilium, & materialiũ, à quibus scientiam colligimus, vt Diony. dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd res materiales secũdum esse, quod habent extra animam, possunt esse sensibiles actu: nõ autem actu intelligibiles: vnde non est simile de sensu & intellectu.

¶Ad tertium dicendum, quòd intellectus noster possibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, id est per intellectum agentem, qui est virtus quædam animæ nostræ, vt dictum est: non autem per aliquem intellectum separatum, sicut per causam propriam proximã, sed fortè sicut per causam remotam.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum anima intellectiua cognoscat res immateriales in rationibus æternis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua non cognoscat res immateriales in rationibus æternis. Id eñ in quo aliq d cognoscitur, ipsum magis & per prius cognoscitur. Sed anima intellectiua hominis in

lium: & econuerso: sed vtrunq; est falsum: quia cæcus natus nescit colores. vide in secundo contra Gent. circa probationem cõsequentiæ contra Auicennam. 413

¶Quo ad quintum concludẽdo respõdet quæsito negatiuè: vt patet in calce corporis. 443

¶In responsione ad tertium esto cautus: nec intelligas intellectiuũ recipere species ab intellectu agente, qui est potentia animæ nostræ, sed recolito illius distinctionis: qua in specie intelligibili consideratur intelligibilitas actu, & determinatio, &c. satfuit hic excludere, quòd nec etiam quo ad intelligibilitaté reducitur intellectus possibilis de potentia ad actum ab intellectu aliquo separato, tãquam à proximo agente.

¶Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quintum. 779

Titulus in corpore declaratur.

¶In corpore duo. Primo declaratur origo tituli, & titulus ipse. Secũdo respõdetur quæsito.

¶Quo ad primum duo inducũtur. Primo regula in cõmuni circa Philosophorum doctrinã seruanda: & tam quo ad bene, quam quo ad malè dicta ex Aug. Secundo inducitur quomodo ipse Aug hãc regulam seruauit in hac materia circa doctrinam Platonicam: accepit enim rationes æternas, & mutauit modum essendi earum. & sic patet sensus tituli, & eius origo: omnia clara sunt in litera. Aduerte tamé quod positio Plato. propter duo extranea iudicatur à fide. Primo: quia ponebat sapientiam & vitã, & alia huiusmodi, quæ sunt perfectiones simpliciter ꝑ se subsistere: & nõ solum naturas sensibilium, s. bouis, equi, leonis, &c. sequitur enim quod daretur vita infinitæ perfectionis, & simpliciter sapiẽtia infinita, &c. extra Deum, Et insinuatur in litera, vbi ad innuendum hoc adducuntur exemplariter hæ perfectiões simpliciter. Secundo, quia ponuntur istæ formæ creatrices, cùm solius Dei sit creare. hoc in litera etiam exprimitur.

Cap.7. de diu. no.

Q.79.ar.4

¶Quo ad secũdũ respõdetur sub distinctione duorũ sensuũ, quos potest habere quæstio tali ordine. Primo ponitur cõclusio responsiua sub vno sensu. Secundo ponitur alia conclusio responsiua sub alio sensu: & probatur. Tertiò ostenditur, quòd prima conclusio est de intentione Augu. Distinctio est, Cognosci omnia in rationibus æternis dupliciter, scilicet obiectiuè, vel causaliter. Prima conclusio

420

Infr.q.88. ar.3. ad 1. Et veri. q. 8. art.7. ad 6. Et q.10. ar.1.cor. & ad 6. & ar. 8.cor.

statu præsentis vitę non cognoscit rationes æternas: quia non cognoscit ipsum Deum in quo rationes æternæ existunt, sed ei sicut ignoto coniungitur: vt Diony. dicit in 1.ca. Mysticæ Theologiæ. Ergo anima nō cognoscit omnia in rationibus æternis.

¶2. Præterea, Rom. 1. dicitur, quòd inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, conspiciuntur. Sed inter inuisibilia Dei numerātur rationes æternæ. Ergo rationes æternæ per creaturas materiales cognoscuntur: & non econuerso.

¶3. Præterea, Rationes æternæ nihil aliud sunt quàm ideæ. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quòd ideæ sunt rationes stabiles rerum, in mente diuina existentes. Si ergo dicatur quòd anima intellectiua cognoscit omnia in rationibus æternis, redibit opinio Platonis, qui posuit omnem scientiam ab ideis deriuari[e].

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. 12. Confes. Si ambo videmus verū esse quod dicis, & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso id videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est incommutabili veritate. Veritas autem incommutabilis in æternis rationibus continetur. Ergo anima intellectiua omnia vera cognoscit in rationibus æternis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 2. de doctri. Christiana, qui philosophi vocantur, si qua fortè vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, ab eis, tanquam ab iniustis possessoribus, in vsum nostrum vendicanda sunt. Habēt enim doctrinæ Gentilium quædam simulata, & superstitiosa figmenta, quæ vnusquisque nostrum de societate Gentilium exiens debet euitare. Et ideo Augu. qui doctrinis Platonicorum imbutus fuerat, si qua inuenit fidei accommoda in eorum dictis, assumpsit. Quæ verò inuenit fidei nostræ aduersa, in melius commutauit. Posuit autē Plato, sicut suprà dictum est, formas rerum per se subsistere à materia separatas, quas ideas vocabat, per quarum participationem dicebat intellectum nostrum omnia cognoscere: vt sicut materia corporalis per participationē ideę lapidis fit lapis: ita intellectus noster per participationem eiusdem ideæ cognosceret lapidem. Sed quia videtur esse alienum à fide quòd formæ rerum extra res per se subsistāt absque materia, sicut Platonici posuerunt, dicentes per se vitam, aut per se sapientiam esse quasdam substantias creatrices[e]: vt Dionys. dicit 11. ca. de Diu. nom. ideo Aug. in li. 83. q. posuit loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarum in mente diuina existere, secundū quas omnia formantur: & secundum quas etiā anima humana omnia cognoscit. Cùm ergo quæritur vtrum anima humana in rationibus æternis[d] omnia cognoscat, dicendum est, quòd aliquid in aliquo dicitur cognosci dupliciter. Vno modo sicut in obiecto cognito, sicut aliquis videt in speculo ea, quorum imagines in speculo resultant: & hoc modo anima in statu præsentis vitæ non potest videre omnia in rationibus æternis. Sed sic in rationibus æternis cognoscunt omnia beati, qui Deum vident & omnia in ipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci in aliquo, sicut in cognitionis principio: sicut si dicamus, quòd in sole videntur ea, quæ vidētur per solem: & sic necesse est dicere, quòd anima humana omnia cognoscat in rationibus æternis: per quarum participationē omnia cognoscimus. Ipsum enim lumē intellectuale, quod est in nobis, nihil est aliud quàm quædā participata similitudo luminis increati[c], in quo continentur rationes æternæ. Vnde in Psal. 4. dicitur. Multi dicūt, Quis ostēdit nobis bona? Cui quæstioni Psalmista respondet dicens, Signatū est super nos lumen vultus tui Domine. Quasi dicat, Per ipsam sigillationem diuini luminis in nobis omnia demōstrantur. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exigūtur species intelligibiles, à rebus acceptæ ad sciētiā de rebus materialibus habendam, ideo non per solam participationē rationum æternarum de rebus materialibus notitiam habemus: sicut Platonici posuerunt, quòd sola idearum participatio sufficit ad scientiam habendam. Vnde Aug. dicit in 4. de Tri. Nunquid quia Philosophi documentis certissimis persuadent æternis rationibus omnia temporalia fieri: & propterea potuerunt in ipsis rationibus perspicere: vel ex ipsis colligere quot sunt animalium genera, quæ semina singulorum? Nonne ista omnia per locorum ac temporum historiam quæsierunt? Quòd autē Aug. nō sic intellexerit, omnia cognosci in rationibus æternis, vel in incommutabili veritate quasi ipsæ rationes æternæ videantur: patet per hoc, quod ipse dicit in lib. 83. q. quòd rationalis anima non omnis & quæcunq;, sed quæ sancta & pura fuerit, asseritur illi visioni, s. rationū æternarum esse idonea: sicut sunt animæ bonorum. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

Ca.16.t.3. — Q.46.to.4

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.

421 Veri.q.10. ar.6. Et opus.3. c.81. & 82. Qu.19. in princip.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiua cognitio non accipiatur à rebus sensibilibus. Dicit enim Aug. in lib. 83. quòd non est expectanda synceritas veritatis à corporis sensibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quòd omne quod corporeus sensus attingit, sine vlla intermissione temporis commutatur. Quod autem non manet, percipi non potest. Alio modo per hoc, quòd omnia, quæ per corpus sentimus, etiam cùm non adsunt sensibus, imagines tamen eorū patimur: vt in somno vel furore. Non autem sensibus discernere valemus, vtrum ipsa sensibilia, vel imagines eorū falsas sentiamus. Nihil autem percipi potest, quod à falso non discernitur. Et sic concludit, quòd non est expectanda veritas à sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda à sensibus.

¶2. Præterea, Aug. dicit 12. super Ge. ad lit. Non est putandū facere aliquid corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstātior est, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quòd imaginē corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur. (Ca.16.t.3.)

¶3. Præterea, Effectus non se extendit vltra virtutem suæ causæ. Sed intellectualis cognitio se extendit vltra sensibilia. Intelligimus enim quædam, quæ sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus sensibilibus.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus probat 1. Metaphysi. & in fine Posterio. quòd principium nostræ cognitionis est à sensu. (Cap.1. Lib.2.tex. 27.)

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem triplex fuit Philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quòd nulla est alia causa cuiuslibet nostræ cognitiōis, nisi cum ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animas nostras, vt August. dicit in epistola sua ad Dioscorum. Et Arist. etiam dicit in lib. de Som. & vi. quòd Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit: quia tam ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebant intellectum differre à sensu[e], vt Arist. dicit in lib. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrabantur omnem nostram cognitionem fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidē immutationem Democritus asserebat fieri per imaginū defluxiones. Plato verò econtrario posuit intellectum[d] differre à sensu[e]: & intellectum quidem esse virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari à corporeo, posuit quòd cognitio intellectualis non fit per immutationē intellectus à sensibilibus, sed per participationē formarum intelligibilium separatarum, vt dictum est. Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem. Vnde nec ipse sensus, cùm sit quædā vis spiritualis, immutatur à sensibilibus, sed organa sensuum à sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur: vt in se species sensibilium formet. Et hác opinionem tangere videtur Aug. 12. super Ge. ad lit. vbi dicit, quòd corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtitur ad formādum in seipsa, quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secūdum Platonis opinionē, neq; intellectualis cognitio à sēsibili procedit, neque etiā sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilē ad sentiendum: & similiter sensus excitant

(Episto.56. à med. Li de diui. per Somn. ca 1. 417 Lib.2.tex. 150. et 151. D 1121 364 art.4. et 5. Ca.24.)

cōclusio est, In rationib⁹ æternis obiectiuè secundum statum præsentem anima non cognoscit omnia, sed bene anima beata: ista ex se est euides. Secunda cōclusio est, In rationib. æternis causaliter, sed nō solis, anima nunc cognoscit omnia. Probatur quo ad primā partem: quia omnia cognoscit lumine naturali: ergo rationibus æternis: probatur consequentia: quia hoc nihil aliud est quā participatio diuini luminis in quo sunt illæ. Probatur hoc autoritate Psal. Signatū est, &c. deinde probatur quo ad secundam partem, s. non tamen solis, dupliciter: ratione, quia præter lumen requiruntur species intelligibiles à rebus sumptæ: & autoritate Aug. in 4. de Trin. Quòd autem prima cōclusio sit de mente Aug. eius autoritate in lib. 83. q. probatur.

Q.46.t.4 — 419 — Ca.25.t.1.

¶Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum sextum.

TItulus clarus. (Ca.39 to.3)

¶In corpore quatuor. Primò Democriti, secundò Platonis, tertiò Arist. opinionē tractat: quartò respondet quæsito iuxta opinionem Arist.

¶Quo ad primum quatuor refert. Primò, quòd cognitio inest omnib⁹ à sensibilibus: secundò, quòd à sēsu: tertiò quòd per defluxionē: quartò, radicē, q̃a intellectum ponebat eiusdem ordinis cum sensitiua parte: omnia patent in litera. (Vt refert Aristot. met. tex. 6. Ar. præc.)

¶Quo ad secundū quatuor. Primò oppositionē radicis prædictæ: secūdo, quòd intellectualis nō à sensibilib. nisi excitatiuè. Tertiò, quòd sensitiua non à sensibilibus nisi quo ad organa, sed à seipsa: quartò radicem huius, quia sentire posuit opus proprium animæ.

¶Quo ad tertium tria. Primò conuenientiā & differentiam eius circa radicem tam cū Plato. quàm Democ. vbi duo; Primò intellectus discretus à sensu, cùm Pla. contra Democrit. secundò, operatio sensitiua non animæ tantùm, sed coniuncti cum Democr. contra Plat. Secūdò, quo ad cognitionē sensitiuam: vbi duo. primò, quod fit sufficiēter à sensibilibus, cōtra Plato, cum Demo. quia cōiuncti, &c. secūdò, quod non per defluxionem, sed immutationem cōtra Democritum. Tertio quo ad cognitionem intellectiuam: vbi duo: primo, quod ad eam requiritur agens superius sensibilibus cū Platon. contra Democ. secundo, quod ipsa non fit à solo illo agente, sed etiam phantasmatibus per modum abstractionis, contra Platon.

(336 Q.46.t.4. D.191.& 193. 4 442)

¶Quo ad quartum conclusio responsiua est: Intellectualis cognitio fit à sensibili, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causæ. Probatur prima pars: quia fit à phantasmate. Secunda verò: quia etiam ab intellectu agente. Tertia autem, quia phantasma fit actu intelligibile ab intellectu agente: conditio enim materiæ est esse in potentia tale.

¶Aduerte hic, quòd quæ hic discutienda essent de modo concursus phantasmatis cum intellectu agente ad intelligendum, superius discussa sunt. Diuina tamen hæc vox notanda est, quòd phātasma magis materia causæ, quā causa sit. (Li.2. de anima text. 151.)

tant animam intellectiuam ad intelligendum. Aristo. autem media via processit. Posuit enim cum Platone intellectum differre à sensu. Sed sensum posuit propriam operationem non habere sine communicatione corporis, ita quòd sentire non sit actus animæ tantùm, sed coniuncti. Et similiter posuit de omnibus operationibus sensitiuæ partis. Quia igitur non est inconueniens, quòd sensibilia, quæ sunt extra animā, causent aliquid in coniunctum: in hoc Aristot. cum Democrito concordauit: quòd operationes sensitiuæ partis causētur per impressionem sensibilium in sensum: non per modum defluxionis, vt Democritus posuit, sed per quandam operationem. Nam & Democritus omnem actionem fieri posuit per influxionem atomorum, vt patet in primo de Generatione. Intellectum verò posuit Arist. habere operationem absque communicatione corporis. Nihil autem corporeum imprimere potest in rem incorporeā[c]. Et ideo ad causandam intellectualem operationem secundum Arist. non sufficit sola impressio sensibilium corporū, sed requiritur aliquid nobilius: quia agens est honorabilius patiente, vt ipse dicit. Non tamen ita quòd intellectualis operatio causetur ex sola impressione aliquarum rerum superiorum, vt Plato posuit: sed illud superius, & nobilius agens, quod vocat intellectum agentem, de quo iam suprà diximus, quòd facit phantasmata à sensibus accepta intelligibilia in actu per modum abstractionis cuiusdam. Secundum hoc ergo ex parte phantasmatum intellectualis operatio à sēsu causatur. Sed quia phantasmata non sufficiunt immutare intellectum possibilem, sed oportet, quòd fiant intelligibilia actu per intellectū agentem, non potest dici, quòd sensibilis cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodāmodo est materia causæ.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd per verba illa Aug. datur intelligi, quòd veritas non sit totaliter à sensibus expectanda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter veritatē in rebus mutabilibus cognoscamus, & discernamus ipsas res à similitudinibus rerum[e].

¶Ad secundum dicendum, quòd Augu. non loquitur de intellectuali cognitione, sed de imaginaria. Et quia secundum Plat. opinionē, vis imaginaria habet operationē, quæ est animæ solius, eadē ratione vsus est Aug. ad ostendendum, quòd corpora non imprimunt suas similitudines in vim imaginariā: sed hoc facit ipsa anima, qua vtitur Arist. ad probandum intellectum agentem esse aliquid separatū: quia scilicet agens est honorabilius patiente. Et proculdubio oportet secundum hanc positionem in vi imaginatiua ponere, nō solùm potentiam passiuam, sed etiā actiuam. Sed si ponamus secundum opi. Arist. quòd actio virtutis imaginatiuæ sit cōiuncti, nulla sequitur difficultas: quia corpus sensibile est nobilius organo animalis, secundum hoc quòd cōparatur ad ipsum, vt ens in actu ad ens in potentia: sicut coloratum in actu ad pupillam, quæ colorata est in potētia. Posset tamen dici, quòd quamuis prima immutatio virtutis imaginariæ sit per motum sensibilium, quia phātasia est motus factus secundū sensum: vt dicitur in lib. de Anima: tamen est quædam operatio animæ in homine, quæ diuidendo & cōponendo format diuersas rerū imagines, etiā, quæ non sunt à sensibus acceptæ[c]. Et quantum ad hoc possunt accipi verba Aug.

¶Ad tertium dicendum, quòd sensitiua cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis. Et ideo nō est mirum, si intellectualis cognitio vltra sensitiuā se extendit.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non cōuertendo se ad phantasmata. Intellectus enim fit in actu per speciem intelligibilem qua informatur. Sed intellectum esse in actu, est ipsum intelligere. Ergo species intelligibiles sufficiunt ad hoc quòd intellectus actu intelligat, absque hoc, quòd ad phantasmata se conuertat.

¶2. Præterea, Magis dependet imaginatio à sensu, quàm intellectus ab imaginatione. Sed imaginatio potest imaginari actu absentibus sensibilibus. Ergo multo magis intellectus potest intelligere actu, non conuertendo se ad phantasmata.

¶3. Præterea, Incorporaliū non sunt aliqua phantasmata: quia imaginatio, tempus, & continuum non transcendit. Si ergo intellectus noster non posset aliquid intelligere in actu, nisi conuerteretur ad phātasmata: sequeretur, quòd nō posset intelligere incorporeum aliquid. Quod patet esse falsum. In-

¶Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum septimum.

TItulus clarus.

¶Conuerti enim ad phantasma, nihil aliud significat nisi vti phantasmate actualiter ad tale opus.

¶In corpore tria facit. Primò proponit cōclusionem responsiuā negatiuè quidem, sed cum quibusdam limitationibus. Secundò manifestat eam, quo ad quia est ex duob⁹ indiciis. Tertiò assignat illius propter quid. (Li.1. de genera. text. 56. & seq. 569 570 Li.1. de anima text. 12.)

¶Quo ad primum, conclusio est ista, Intellectus coniunctus corpori passibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata: vbi nota duas limitationes. Prima, quòd non est hic sermo de intellectu nostro absolutè, aut secundum statum separationis à corpore: sed de eo vt coniunctus est corpori. Secunda est, quòd non loquimur de eo, vt coniunctus est corpori glorioso: vt in resurrectione erit, sed corpori passibili. (Li.3. de anima text. 19. Q.79. art. 3. & 4.)

¶Quo ad secundum, manifestatur sic cōclusio. Primò ex impeditione intellectus prouenientē à parte sensitiua. Secundò, experientia, tam in docendo seipsum quàm in docendo alium: vtrunque siquidem pertinet ad vsum specierum: & omnia clara. (17)

¶Quo ad tertium, ostēditur à priori non sic esse, sed quare sic est. Vnde est ratio dicens propter quid tantùm, & nō dicens simul quia est, & propter quid est: ergo ratio talis propriū obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili: ergo intellectus ad hoc, vt cognoscat suum obiectum, oportet vt conuertatur ad phātasma. Antecedens probatur sic: Quidditas rei materialis est proprium obiectum: ergo. Assumptum hoc iam patet: & consequentia hæc probatur: quia de ratione talis quidditatis est esse in particulari materiali. Consequentia autem principalis fundatur super tres propositiones. prima est, quòd potentia cognoscitiua est proportionata cognoscibili proprio, scilicet & connaturali: quæ declaratur ad propositū in angelis & nobis ex differentia inter obiectum angelicum & nostrum. Secunda est, quòd natura rei immaterialis nō potest verè & perfectè cognosci, nisi cognoscatur, vt in particulari existēs, & probatur: quia de ratione talis naturæ est esse in particulari. Tertia est, quòd intellectus noster non cognoscit particulare, nisi vt continuatur cum viribus sensitiuis: & accipitur, vt per se notum. Ex his autem liquere potest consequentia. Si obiectum & potentia proportionata sunt iuxta primam propositionem, & obiectum tam quo ad esse, quàm quo ad cognosci, claudit in se duo, scilicet naturam & indiuiduum, oportet quòd potentia habeat vnde vtrunque attingat: & cùm non habeat vnde particulare cognoscat, nisi vt coniunctus phantasmati, reliquum est, vt quicquid est rei materialis, exigat intellectum, vt coniunctum phantasiæ, vt potentiam sibi proportionatam: quod erat in illa consequentia assumptum. Deinde manifestatur eadem consequentia ab opposito: quia scilicet, si obiectum nostri intellectus esset separata substantia, puta angelus, aut quod quid est sensibilium subsisteret absque particularibus materialibus, vt Plato putauit, non opus esset conuersione ad phantasma: ac per hoc si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, & econuerso. Sed sunt hic multæ ambiguitates.

¶Dubium est primò circa antecedens: quia quidditas rei materialis non est obiectum intellectus, sed ens. Et ad hoc sunt argumenta Scoti in primo dist. 3. q. 3.

¶Dubium secundò est circa illam propositionem: De ratione naturæ sensibilis est esse in particulari. Hoc enim videtur falsum: quoniā esse in particulari est modus naturæ, vt superius in tractatu de personis habitum est. Cōstat autem quòd modus essēdi posterior est quidditatiuè: non ergo est de ratiōe seu diffinitione naturæ sensibilis esse in particulari, siue signato, siue vago. (Li.2. de anima text. 152. & seq. ad finem libri et li. de sen. & vig. c.1. t.2.)

¶Dubium tertiò est circa secundam propositionem quo ad duo. Primò quo ad cognitionē, quia aut est sermo de cognitione intuitiua, quæ apud S. Thom. vocatur scientia visionis: aut de cognitione abstractiua, quæ apud nostros vocatur scientia simplicis intelligentiæ. Non de prima, vt patet, quia exigeretur quòd intellectus videret naturam non solùm in aliquo particulari, sed in hoc exteriori sensibili sicuti est: ergo de secunda: sed ad secūdam perfectè habendam sufficit cognoscere quod quid erat esse rei secundum omnia prædicta quidditatiua vsque ad vltimā differentiam inclusiuè: vt patet, esse autem in particulari non est prędicatum quidditatiuū alicuius naturæ sensibilis: ergo natura sensibilis potest perfectè cognosci absq; hoc quòd cognoscatur, vt existēs in particulari. (Li.2. text. ibi. 425 244)

¶Deinde dubium est circa ly, vt existens in particulari: aut enim denotat rem obiectā, aut modum obiecti, vt obiicitur. Si enim denotat rem obiectam, sensus est quòd natura sensibilis nōn perfectè cognoscitur, nisi cognitio terminetur etiam ad modum existendi illius: ita quòd etiam modus naturæ cognoscatur. Si verò notat modum obiecti, vt obiectum est: tūc est sensus, quòd natura sensibilis non cognoscitur perfectè nisi modus essēdi eius, scilicet in particulari sit etiam modus repræsentandi seu obiiciendi illam. Neutro autem sensu vera aut efficax est propositio ista: & contra primum sensum præcedens argumentatio militat: & tamen dato quòd esset vera propositio iuxta illum sensum, non infert intentum: quoniam cùm tam natura quàm modus eius sint res vniuersales, vt patet in quæst. de potentia, quæst. 9. potest natura sub tali modo cognosci ab intellectu absque cognitione singularis: propter quod hic dicitur requiri phantasma: & confirmatur, quia indiuiduum vagum ab intellectu cognoscitur: constat autem quòd de ratione hominis nō est esse in hoc signato homine, sed in aliquo Sorte: ergo. Contra secundum verò sensum est, quia sequeretur quòd natura cælestis ab intellectu separato à corpore non posset perfectè cognosci: quia illi non potest offerri, vt existens in particulari: ita quòd existere in particulari sit quo obiicitur, quia nec in particulari extrinseco: quia supponimus intellectus separatos non accipere scientiam à rebus, nec in particulari imaginato, quia separatus non esset à corpore, si imaginatio ministraret illi. (422 Infr. q. 89. art. 1. & 2. Et 3. q. 11. ar. 2. & q. 16. artic 2. cor. Et 2. con. c. 59. & 72. col. 7. Et li. 4. c. 11. co. 1 fi. Et 1. cor. 13. lec. 3. col. 3.)

¶Dubium quartò est circa quartam propositionem: An intellectus noster cognoscat per seipsum singulare. Sed quia de hoc erit inferius ex proposito quęstio, ideo illuc vsque differatur.

¶Dubium 5. est circa vim rationis ex duplici capite. Primò, quia ex vi eius non sequitur, omnem cognitionem intellectus egere phantasmate, sed perfectā tantùm: quia enim obiectum non potest perfectè cognosci, nisi vt existēs in particulari: ideo phantasmate opus esse dicitur: quādo ergo imperfectè obiectum cognoscendum est, nulla monstratur necessitas phantasmatis. Et sic hæc ratio peccat ad

conclusio

telligimus enim veritatem ipsam, & Deum & angelos.

¶SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in 3. de Ani. quòd nihil sine phantasmate intelligit anima.

¶RESPONDEO dicendū, quòd impossibile est, intellectum secundum præsentis vitæ statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu, nisi cōuertendo se ad phantasmata. Et hoc duobus indiciis apparet. Primò quidem, quia cùm intellectus sit vis quædam non vtens corporali organo, nullo modo impediretur in suo actu per læsionem alicuius corporalis organi, si non requireretur ad eius actum actus alicuius potentiæ vtentis organo corporali. Vtuntur autem organo corporali sensus, & imaginatio, & aliæ vires pertinentes ad partem sensitiuā. Vnde manifestum est, quòd ad hoc, quòd intellectus actu intelligat, non solùm accipiendo scientiam de nouo, sed etiam vtendo scientia iam acquisita requiritur actus imaginationis, & cæterarum virtutum. Videmus enim, quòd impedito actu virtutis imaginatiuæ per læsionem organi, vt in phreneticis: & similiter impedito actu memoratiuæ virtutis, vt in lethargicis [e], impeditur homo ab intelligendo in actu etiam ea, quorū scientiam præaccepit. Secūdò, quia hoc quilibet in seipso experiri potest, quòd quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exēplorum: in quibus quasi inspiciat quod intelligere studet. Et inde est etiam, quòd quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum. Huius autem ratio est: quia potentia cognoscitiua proportionatur cognoscibili. Vnde intellectus angeli, qui est totaliter à corpore separatus, obiectū proprium est substantia intelligibilis, à corpore separata, & per huiusmodi intelligibilia materialia cognoscit. Intellectus autem humanus, qui est coniunctus corpori, proprium obiecti est quidditas, siue natura in materia corporali existens, & per huiusmodi naturas visibilium rerum, etiam in inuisibilium rerum, aliquam cognitionem ascendit [e]. De ratione autem huius naturæ est, quòd in aliquo indiuiduo existat: quod non est absque materia corporali. Sicut de ratione naturæ lapidis est, quòd sit in hoc lapide: & de ratione naturæ equi est, quòd sit in hoc equo, & sic de aliis. Vnde natura lapidis, vel cuiuscunque materialis rei cognosci non potest complete & verè, nisi secundum quod cognoscitur, vt in particulari existens. Particulare autem apprehendimus per sensum & imaginationem. Et ideo necesse est ad hoc, quòd intellectus intelligat suum obiectum proprium, quòd conuertat se ad phantasmata, vt speculetur naturam vniuersalem in particulari existentem. Si autem proprium obiectum intellectus nostri esset forma separata, vel si formæ rerum sensibilium subsisterent, non in particularibus secundū Platonicos [e], non oporteret, quòd intellectus nostri semper intelligendo conuerterent se ad phantasmata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd species cōseruatæ in intellectu possibili, in eo existunt habitualiter, quando actu non intelligit, sicut suprà dictum est. Vnde ad hoc vt intelligamus in actu nō sufficit ipsa cōseruatio specierum: sed oportet quod eis vtamur secundum quod conuenit rebus quarū sunt species: quæ sunt naturæ in particularibus existentes.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiā ipsum phātasma est similitudo rei particularis: vnde nō indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.

¶Ad tertium dicendum, quòd incorporea, quorum nō sunt phantasmata, cognoscuntur à nobis per cōparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam veritatē speculamur. Deum autem, vt Diony. dicit, cognoscimus vt causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substātias in statu præsentis vitæ cognoscere non possumus:

conclusionem vniuersalem afferens causam particularem. Secundò, quia ex vi istius rationis, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de coniuncto corpori impassibili: quoniam ex natura obiecti & natura potentiæ procedit: constat enim eandem esse naturam obiecti sensibilis tunc & nunc: & similiter eandem naturam potentiæ, sed de corpore glorioso hoc negatur, ergo ex hac parte peccat ratio adducēs causam vniuersalem ad conclusionem particularem. Et confirmatur:
Tex.30. quia istam ratione locum habere vult S.Th. etiā de intellectu coniūcto corpori sano, s. in statu innocētiæ: vt patet inferius in q.94.art.2.
D.190 ¶Ad primum dubium dictum fuit in q.12.ar.4. & alibi. Sco. nanq; malè interpretatus mētem S. Thom. arguit contra eum: quidditatem enim rei sensibilis obiectum non quodcunque, sed naturaliter proportionatum intensiuè ponimus intellectus nostri: quia nihil potest naturaliter intellectus cognoscere quidditatiuè nisi naturas sensibiliū. Et pro statu isto nō solùm est intensiuè, sed extensiuè obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus noster naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatem sensibilē. Quicquid enim de Deo, aut
423 angelis naturaliter attingimus causalitatis, aut excellentiæ, aut negociatiōis respectu sensibilium conditione vestitum cognoscitur, vt experimur. Vnde & ipse Scotus à veritate coactus dicit, quòd quidditas sensibilis est intellectus nostri pro statu isto obiectum in ratione motiui: quamuis minus philosophicè loquens neget in ratione terminatiui: vt patet ex dictis, sed nō est in verbis facienda vis, modò de rebus constet. Quid autem sit obiectum intellectus, id est ratio formalis, quòd aliquid sit intelligibile, non est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio.

¶Ad secundum dubiū dicitur vtendo duplici distinctione, id est, de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, s. radicaliter, vel formaliter, secunda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno modo, simpliciter: alio modo, vt modus intrinsecus seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, quod esse in particulari radicaliter, est simpliciter de ratione sensibilis naturæ. Secundò, quòd esse in particulari formaliter, est de ratione naturę, vt modus. Tertiò, quod in proposito sumitur esse in particulari vtroque modo: & similiter esse de ratione singula singulis applicando. Primum ex differentia inter Plato. & Arist. apud Peripateticos est, vt per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quicquid erat bouis: & illam per se absque carnibus & ossibus, &c. ac per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quòd bouina natura non potest absq; carnibus & ossibus subsistere, sed necessariò oportere esse in carnibus & ossibus: quāuis non his aut illis determinatè, ac per hæc posuit radicem huiusmodi, quæ est particulariter subsistere, id est, carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propterea dixi, quòd particulariter existere, radicaliter sumptū, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis: id enim nihil aliud est, quàm materiā esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iam facile potest secundū. Constat enim quòd particulariter, aut vniuersaliter existere, modi naturæ sunt valde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: priùs nanque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non aduentitij, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturæ, deriuantes non accidens superadditum, sed substantiam eandem prædicant cum natura, cuius sunt, quamuis alio modo. Non enim modo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem, tertium verò ex sequentibus manifestum erit.

¶Ad tertium dubium quo ad primam dubitandi rationem dicitur, quòd sermo præsens proculdubio est de cognitione abstractiua, quidditatiua tamen: & quòd naturæ sensibilis quidditas non perfectè cognoscitur ignorato suo substantiali modo essendi: & quamuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, non tamen potest quidditas perfectè absque eius cognitione penetrari.

¶Ad cuius euidentiam scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi, contingit multipliciter: in proposito tamen logicè, & metaphysicè loquendo, dupliciter accidit. Primò, quia illud conuenit ei extra primum modum perseitatis, & sine tali potest perfectè prioris natura cognosci quidditatiuè. Secundò, quia illud conuenit ei infra primum modum perseitatis, & à tali posteriori perfecta cognitio quidditatiua dependere potest, vt patet de perfecto & imperfecto: hic enim prędicata sunt rerū infra primum modum per se: nec absque ei habetur cōplete quidditatiua cognitio. Vnde Aristo. primo Cœli. primum prædicatum quòd inuestigat de mundo, est ly perfectū. 424
Et Diuus Tho. post simplicitatem quæ pertinet primo ad quod quid esse rei, statim de perfectione Dei quæstionem subdit in princip. huius operis: cùm ergo modus essendi particulariter sit substātialis ei cuius est: nec aliam rem, aut rationem formalē superaddat naturę: sed eādem dicat alio modo, extra prædicata primi modi nequaquam continetur. Ac per hoc sine eius cognitione perfectè natura cognosci nō pōt. Et confirmatur: 419
quia modus iste nō est simpliciter posterior natura sed aliqualiter. Nō simpliciter quidē: quia cùm omne prius reducatur ad illum modū, scilicet à quo non conuertitur consequentia, Q.79 art. 6. & 7.
vt patet in quinto Met. & constet, quòd si est homo, est homo aliquis, quāuis nō hoc: & econuerso, consequens est, quòd natura non sit prior simpliciter modo isto substantiali. Dico autē, quòd si est homo, est homo aliquis, non eo modo quo sequitur, si est homo, est risibilis: sed eo modo, quo in nullo instanti naturæ verificari potest de aliquo, quòd sit homo: & tamen nō adhuc sit homo aliquis. Ca.3. de diui. nom.
Quamuis enim prius natura generetur homo quàm risibile: & quodammodo, quàm hic homo: non tamen quàm homo aliquis: vt patet apud Peripateticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus homo prius est, quàm homo aliquis.

¶Quo ad secundum verò dubitandi occasionem dicitur, quòd ly, vt existens in particulari, denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam verò dicitur, quòd licet modus ille sit vniuersale quoddam: principium tamen illius est singulare, vt Sanct. Thomas dicit in loco allegato: & propterea absque singulari apprehensione cognosci perfectè nequit: Quamuis possit arguitiuè cogitari naturam habere modum essendi particulariter ex cognitione naturæ, & modi essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio plenè posse principiatum. Habet quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino, sciri plenè nequit terminatum.

¶Ad quintum autem dubium dicitur, quòd arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cùm enim intelligere sit operatio immaterialis: & consequenter à corpore & corporis conditionibus sese eleuans: si intellectio perfecta alicuius obiecti in aliquo intellectu adeo depressa atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo: à fortiori intellectio imperfecta cui minus debetur eleuatio à materialibus conditionibus, magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quòd quantò perfectius contemplamur, tantò purior redditur à phantasmatibus cognitio: quamuis totaliter denudatam non habeamus. Oportet igitur in omni nostra cognitione phantasma concurrere, si perfecta absque phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus videtur inesse, &c.

¶De materia autem quæ tangitur in argumento ex secundo cap. scito diuersas esse opiniones. Scotus enim in primo distin.3. quæst.3. & in 45. quæst. consentiens conclusioni principali, scilicet quòd nihil sine phantasmate intelligimus, dissentit in medio. Vult enim quòd hoc non insit intellectui nostro ex se absolutè: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quòd coniunctus est corpori, quia sic anima in corpore glorioso egeret phantasmate: sed quòd hoc inest, aut in pœnam peccati originalis, iuxta illud Aug. 15. de Trin. c.27. Quæ causa, vt ipsam lucem fixa acie videre nō possis, nisi infirmitas: & quis eam tibi fecit nisi iniquitas? Aut propter ordinē potentiarū naturalium hoc habētem, quòd vna potētia attingente obiectū: aliæ quæ natæ sunt illud attingere, coattingunt idem. Diuus autem Th. vt hic & alibi patet, tenet hoc esse naturale animæ coniunctæ corpori passibili ex parte obiecti relati ad potētiā sub tali modo essendi. Ita quòd q.a. obiectum habet in se illa duo supradicta, s. naturā & particularitatem: & intellectus coniunctus non potest vtrunq; percipere nisi ministerio sensus alterū cognoscatur: inde est indigentia phantasmatis. Ad obiecta vero in oppositū dicitur, quòd hoc est naturale animæ nostræ, ex modo essendi, s. in coniunctiōe ad corpus. Vnde cōueniebat etiam in statu innocētię. Et cùm infertur, ergo conuenit etiā animæ in corpore glorioso, negatur cōsequētia: quoniā de statibus purè naturalib. loquimur, & nō miraculosis. Et si instetur quòd glorificatio non aufert naturā, sed pficit: respōdetur, q̄ cōditiones naturales dicētes imperfectionem: hoc modo, i. quarū oppositæ sūt perfectiōes, simpliciter possunt salua integritate naturæ auferri: glorificatio auferēdo perficit, vt patet de passibilitate corporis. Talis est autē obligatio ad phātasmata. Nec habet locum ratio præsens in statu corporis glorificati: quoniam deest secunda cōditio, ex parte intellectus, s. quòd ipse nō potest per seipsum cognoscere singulare. Hæc enim conditio etsi vera sit de intellectu coniuncto secundū naturalē statum, falsa tamē est de eo secundum statū glorificati corporis: quoniā potest quicquid & eodem modo intelligere: quod & quomodo potest anima separata. Verum ratio assignata à Sco. nihil valet: imò potius oppositū infert: quia vna potentia animæ intensa in opere suo: aliæ ab operā do impediuntur, vt experientia testatur: intensio ergo operationis in intellectus nō erigit phantasiam: imò deiicit quātum est ex hoc. Et propterea ex hoc nō habetur vniuersaliter: q. sine phantasmate nihil intelligimus: vt patet. Nec est eadē ratio, aut maior de imperfecta intellectione: vt nos dicebamus. Ratio verò ex peccato originali non est naturalis: hoc aūt est naturale, vt moti, &c.

nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo cùm de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamenta sensus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius enim non dependet ab inferiori: sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶2. Præterea, Syllogizare est actus intellectus: in somno autem ligatur sensus, vt dicitur in lib. de Som. & vig. Contingit tamen quandoque, quòd aliquis dormiens syllogizat. Ergo non impeditur iudicium intellectus per ligamentum sensus.

¶SED CONTRA est, q̄ in dormiēdo ea, quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatum, vt Aug. in 12. super Gen. ad lit. dicit. Hoc autem nō esset, si homo in dormiendo liberum vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictum est, proprium obiectum intellectui nostro proportionatum est natura rei sensibilis [e]. Iudicium autem perfectum de re illa dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinent cognoscantur, & præcipuè si ignoraretur id quod est terminus & finis iudicij. Dicit autē Philo. in 3. de Cęlo, quòd sicut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis est, quod videtur principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionem cultelli, nisi propter opus, vt operetur hunc particularem cultellum. Et similiter naturalis non quærit cognoscere naturā lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quæ videntur secundum sensum. Manifestum est autem, quòd nō posset esse perfectum iudicium fabri de cultello, si opus ignoraret. Et similiter non potest esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus, si sensibilia ignorentur. Omnia autem, quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscuntur à nobis per comparationem ad res sensibiles naturales [e]. Vnde impossibile est, quòd sit in nobis iudicium intellectus perfectum cum ligamento sensus [e], per quem res sensibiles cognoscimus.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd quamuis intellectus sit superior sensu, accipit tamē aliquo modo à sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundātur. Et ideo necesse est, quòd impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensus ligatur in dormientibus propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas [e]: vt dicitur in lib. de Som. & vig. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum contingit esse ligamentum sensus magis vel minus. Quando enim multus fuerit motus vaporum, ligatur non solùm sensus, sed etiam imaginatio: ita vt nulla appareāt phantasmata, sicut pręcipuè accidit, cùm aliquis incipit dormire post multum cibum & potum. Si verò motus vaporum aliquantulū fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si verò adhuc magis motus sedetur, apparent phantasmata ordinata, sicut maximè solet contingere in fine dormitionis, & in hominibus sobriis, & habentibus fortem imaginationem. Si autem motus vaporum fuerit modicus, nō solùm imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus cōmunis ex parte soluitur, ita quòd homo iudicat interdum in dormiendo ea, quæ videt somnia esse, quasi diiudicans inter res, & rerum similitudines. Sed tamē ex aliqua parte remanet sensus communis ligatus. Et ideo licet aliquas similitudines discernat à rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modū, quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi, qui dormiendo syllogizant, cùm excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAQVINTA, de modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de modo & ordine intelligendi.
¶Et circa hoc quærūtur octo.
¶Primò, vtrum intellectus noster intelligat, abstrahendo species à phantasmatibus. ¶Secundò, vtrum species intelligibiles abstractæ à phantasmatibus se habeat ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut id, quo intelligitur. ¶Tertiò, vtrū intellectus noster naturaliter intelligat prius magis vniuersale. ¶Quartò, vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. ¶Quintò, vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidēdo. ¶Sextò, vtrum intellectus possit errare. ¶Septimò, vtrum vnus possit eandē rem melius intelligere quàm alius. ¶Octauò, vtrum intellectus noster per prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem à phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus noster nō intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phantasmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rem aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialium non sunt abstractæ à particularibus: quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierum à phantasmatibus: erit falsitas in intellectu nostro.

¶2. Præterea, Res materiales sūt res naturales, in quarū definitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo, quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia. Sed materia est indiuiduationis principium. Ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionem vniuersalis à particulari, quod est abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus.

¶3. Præterea, In 3. de Anima dicitur, q̄ phantasmata se habent ad animam intellectiuā, sicut colores ad visum. Sed visio non fit per abstractionem aliquarum specierum à coloribus, sed per hoc, quòd colores imprimūt in visum: ergo nec intelligere contingit per hoc, quòd aliquid abstrahatur à phātasmatibus, sed per hoc quòd phantasmata imprimunt intellectum.

¶4. Præterea, Vt dicitur in 3. de Ani. in intellectiua anima sunt duo, s. intellectus possibilis & agens. Sed abstrahere à phantasmatibus species intelligibiles non pertinet ad intellectum possibilē, sed recipere species iam abstractas: sed nec etiā videtur pertinere ad intellectum agentem, qui se habet ad

423 12.q.154. ar.5.cor. & q.172.art.1. Et ver. q.12.art.3. Et 3. de anima lec.7. col.fin. — Ca.1. et 4. to.2. — Cap.15. — Ar. prec. — 99 163 — Tex.61. — 422 — 495 457 4 — 547 Ca.4.to.2.

¶Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum octauum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua quęsito affirmatiuè: Iudiciū intellectus impeditur, ligato sensu: Probatur sic, Ignotis pertinentibus ad rem, & præcipuè fine seu termino iudicij, necesse est iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit: ergo. maior patet, & minor probatur: quia ligato sensu, ignoratur particulare: quod est terminus iudicij. Quod probatur tripliciter. Primò ratione, quia proprium obiectū nostri intellectus est natura sensibilis. Secundò autoritate Arist. in 3. Cæli. Et tertiò, quia omnia quæ cognoscimus discernimus in ordine ad sensitiua.

¶In responsione ad secundum nota quatuor gradus ligamenti sensitiuæ partis.

¶Nota hęc diligentissimè & cautissimè, quòd quia iudicium intellectuale ideo fallitur ligato sensu, quia non potest resoluere quod iudicat in particulare sensibile: consequens est, quòd multo magis intellectuale fallatur, quā do despiciuntur particularia: nec est curæ, vt habeat iudicium rationis testimonium à sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui à superioribus inchoant iudicium, & ordinant doctrinas suas inconsultis sēsibus. Vnde pater Philosophorum Arist. nunquam à sensibus recedens, semper iuxta veritatem iudicauit.

¶Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum primum.

Titulus.

¶Circa titulum occurrit statim dubium, quia videtur superfluus articulus iste, aut impertinens. In quæstione siquidem præcedente determinatum est an anima intelligat per species acceptas à sensibilibus, &c. igitur aut superfluè repetitur, aut tractanda erāt hæc ibi. & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere à phantasmatibus, quā recipere à sensibus, & egere illis in vsu. 424. Infr.q.87. ar.2. ad secundū et q.101.ar.1. et 3.q.61.ar.2.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd præsens articulus bene distinctus, & ordinatus est, Distinctus quidem quia aliud est formaliter quærere & scire, an habeamus intelligibiles species à sensibilibus & phantasmatibus: & aliud, an intelligamus abstrahendo. Hoc enim includit, Tex.18. & modum quo habentur species à phantasmatibus, scilicet per abstractionē, & modum, quo intellectus attingit res sensibiles, scilicet denudando eas à conditionibus phātasmatis. illud verò hoc in se non claudit, nisi fortè virtualiter. Tex.17. & 18. Sed quæstiones cùm sint æquales numero his, quæ verè scimus, distinguēdæ sūt penes q̄sita formaliter, nō virtualiter. Ordinatus verò: q.a, vt patet in diuisione quæstionis præceden-

Universidad de Deusto Biblioteca

phantasmata sicut lumen ad colores: quod nõ abstrahit aliquid à coloribus, sed magis eis influit[e]. Ergo nullo modo intelligimus, abstrahendo à phantasmatibus.

¶5. Praeterea, Philosophus in 3. de Ani. dicit, ꝙ intellectus intelligit species in phantasmatibus. Non ergo eas abstrahendo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anim. quòd sicut res sunt separabiles à materia, sic circa intellectum sunt. Ergo oportet ꝙ materialia intelligantur inquantũ à materia abstrahuntur, & à similitudinibus materialibus, quae sunt phantasmata.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut suprà dictum est, obiectũ cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitiuae. Est autẽ triplex gradus cognoscitiuae virtutis. Quaedam enim cognoscitiua virtus est actus organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectum cuiuslibet sensitiuae potentiae est forma, prout in materia corporali existit. Et quia huiusmodi materia est indiuiduationis principium, ideo omnis potentia sensitiuae partis est cognoscitiua [d] particularium tantum. Quaedam autem virtus cognoscitiua est, quae neque est actus organi corporalis, neque est aliquo modo corporali materiae cõiuncta: sicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoscitiuae obiectũ est forma, siue materia subsistens. Etsi enim materialia cognoscãt, non tamen nisi in immaterialibus ea intuentur, vel in seipsis, vel in Deo. Intellectus autem humanus medio modo se habet. Non enim est actus alicuius organi: sed tamẽ est quaedam virtus animae, quae est forma corporis, vt ex suprà dictis patet. Et ideo proprium eius est cognoscere formam in materia quidem corporali indiuidualiter existentem, non tamen prout est in tali materia. Cognoscere verò id, qđ est in materia indiuiduali, non prout est in tali materia, est abstrahere formam à materia indiuiduali, quã repraesentant phantasmata. Et ideo necesse est dicere, quòd intellectus noster intelligit [d] materialia, abstrahendo à phantasmatibus, & per materialia sic cõsiderata in immaterialium aliqualem cognitionem deuenimus: sicut ecõtra Angeli per immaterialia materialia cognoscũt [e]. Plato verò attendens solùm immaterialitatem intellectus humani, nõ autem ad hoc, quòd est corpori quodammodo vnitus, posuit obiectũ intellectus ideas separatas, & quòd intelligimus, non quidem abstrahendo, sed magis abstracta participando, vt suprà dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ abstrahere cõtingit dupliciter. Vno modo per modum cõpositionis & diuisionis, sicut cũ intelligimus aliquid non esse in alio, vel esse separatum ab eo. Alio modo per modum simplicitatis: sicut cùm intelligimus vnum, nihil considerãdo de alio: abstrahere igitur per intellectum ea, quae secundum rem non sunt abstracta, secundũ primũ modum abstrahendi nõ est absq; falsitate. Sed secundo modo abstrahere per intellectum, quae non sunt abstracta secundum rem, nõ habet falsitatẽ [e], vt in sẽsu apparet. Si enim dicamus, colorẽ nõ inesse corpori colorato, vel esse separatũ ab eo, erit falsitas in opinione, vel in oratione. Si verò consideremus colorem & proprietatem eius, nihil cõsiderantes de pomo colorato: vel sic quod intelligimus voce exprimamus, erit absque falsitate opinionis, & orationis. Pomũ enim nõ est de ratione coloris. Et ideo nihil ꝓhibet colorẽ intelligi, nihil intelligẽdo de pomo. Similiter dico, quòd ea, quae pertinent ad rationẽ speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis aut hominis, aut equi: possunt considerari sine principiis indiuidualibus, quae nõ sunt de ratiõe speciei. Et hoc est, abstrahere vniuersale à particulari, vel speciem intelligibilem à phãtasmatibus, considerare scilicet naturam speciei absque consideratione indiuidualium principiorum, quae per phãtasmata repraesentantur. Cùm ergo dicitur quòd intellectus est falsus qui intelligit rẽ aliter [d] quàm sit, verũ est si ly aliter, referatur ad rem intellectam. Tunc enim intellectus est falsus, quãdo intelligit rem esse aliter quàm sit[e]. Vnde falsus esset intellectus si sic abstraheret speciem lapidis à materia, vt intelligeret eam nõ esse in materia, vt Plato posuit. Nõ est autem verum quod proponitur, si ly aliter, accipiatur ex parte intelligẽtis. Est enim absque falsitate, vt alius sit modus intelligentis in intelligendo, quàm modus rei in essendo: quia intellectum est in intelligente immaterialiter per modum intellectus, non autem immaterialiter per modum rei materialis.

¶Ad secundum dicendũ, quòd quidam putauerunt, quòd species rei naturalis sit forma solùm, & quòd materia non sit pars speciei [e]. Sed secundũ hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quòd materia est duplex, s. cõmunis & signata vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autẽ, vt hae carnes & haec ossa. Intellectus igitur abstrahit speciem rei naturalis à materia sensibili indiuiduali, non autem à materia sensibili communi. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus & his ossibus, quae non sunt de ratione speciei, sed partes indiuidui, vt dicitur in 7. Met. & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectum à carnibus, & ossibus. Species aũt mathematicae possunt abstrahi per intellectum à materia sensibili, non solũ indiuiduali, sed etiã communi: non tamen à materia intelligibili communi, sed solùm indiuiduali. Materia enim [f] sensibilis dicitur materia corporalis, secundum quòd subiacet qualitatibus sensibilibus, s. calido & frigido, duro, & molli, & huiusmodi. Materia verò intelligibilis dicitur substantia, secundum quòd subiacet quantitati. Manifestum est autẽ, quòd quantitas prius inest substantiae quàm qualitates sensibiles. Vnde quantitates (vt numeri & dimẽsiones & figurae, quae sunt terminationes quantitatum) possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi à materia sensibili: non tamen possunt considerari sine intellectu substantiae, quãtitati subiectae, quod esset eas abstrahi à materia intelligibili communi. Possunt tamen considerari sine hac vel illa substantia: quod est, eas abstrahi à materia intelligibili indiuiduali. Quaedã verò sunt, quae possunt abstrahi etiã à materia intelligibili communi, sicut ens, vnum, potẽtia, & actus, & alia huiusmodi, quae etiam esse possunt absque omni materia, vt patet in substantiis immaterialibus. Et quia Plato nõ cõsiderauit qđ dictum est de duplici modo abstractionis: omnia quae diximus abstrahi per intellectũ, posuit abstracta esse secundum rem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ colores habent eundem modũ existẽdi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visiua. Et ideo possunt imprimere suã similitudinẽ in visum. Sed phantasmata cùm sint similitudines indiuiduorũ, & existãt in organis corporis, non habent eundẽ modum existendi, quem habet intellectus humanus, vt ex dictis patet. & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectũ possibilem. Sed virtute intellectus agẽtis resultat quaedam similitudo in intellectu possibili ex cõuersione intellectus agentis supra phantasmata, quae quidem est repraesentatiua eorum, quorum sunt phantasmata solùm quãtùm ad naturam speciei [e]. Et per hunc modum dicitur abstrahi species intelligibilis à phãtasmatibus, nõ quòd aliqua eadem numero forma, quae prius fuit in phantasmatibus, postmodum fiat in intellectu possibili, ad modum, quo corpus accipitur ab vno loco, & transfertur ad alterum.

¶Ad quartum dicendum, quòd phãtasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminantur quidem: quia sicut pars sensitiua ex coniunctione ad intellectum efficitur virtuosior: ita phantasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ab eis intentiones intelligibiles abstrahãtur. Abstrahit autem intellectus agens species intelligibiles à phantasmatibus: inquantum per virtutem intellectus agẽtis accipere possumus in nostra consideratione naturas specierum sine indiuidualibus conditionibus: secundum quarum similitudines intellectus possibilis informatur.

¶Ad quintum dicendum, quòd intellectus noster & abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus, inquantum considerat naturas rerum in vniuersali: & tamen intelligit eas in phantasmatibus: quia non potest intelligere ea, quorum species abstrahit, nisi conuertendo se ad phantasmata, vt suprà dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum species intelligibiles à phantasmatibus abstractae se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd species intelligibiles à phãtasmatibus abstractae se habeant ad intellectũ nostrum, sicut id, quod intelligitur. Intellectum enim in actu est in intelligente: quia intellectum in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu, actu intelligẽte, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.

¶2. Praeterea, Intellectum in actu oportet in aliquo esse, alioquin nihil esset. Sed non est in re, quae est extra animam: quia cùm res, quae est extra animam, sit materialis, nihil quod est in ea, potest esse intellectũ in actu. Relinquitur ergo, quòd intellectum in actu sit in intellectu. Et ita nihil est aliud, quàm species intelligibilis praedicta.

¶3. Praeterea, Philosophus dicit in 1. Periher. quòd voces sunt notae earum, quae sunt in anima, passionum. Sed voces significant res intellectas. Id enim voce significamus, quod intelligimus. Ergo ipsae passiones animae, scilicet species intelligibiles, sunt ea, quae intelliguntur in actu.

¶SED CONTRA, Species intelligibilis se habet ad intellectũ, sicut species sensibilis ad sensum. Sed species sensibilis nõ est illud, quod sentitur, sed magis id, quo sensus sentit. Ergo species intelligibilis non est, quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellectus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd vires, quae sunt in nobis cognoscitiuae, nihil cognoscunt nisi proprias passiones: puta quòd sensus non sentit nisi passionẽ sui organi. Et secundum hoc intellectus nihil intelligit nisi suam passionem, scilicet speciem intelligibilem, in se receptam. Sed haec opinio manifestè apparet falsa ex duobus. Primò quidem, quia eadẽ sunt, quae intelligimus, & de quibus sunt sciẽtiae. Si igitur ea, quae intelligimus, essent solùm species, quae sunt in anima, sequeretur, ꝙ scientiae omnes non essent de rebus, quae sunt extra animam, sed solùm de speciebus intelligibilibus, quae sunt in anima: sicut secundum Platonicos omnes scientiae sunt de ideis: quas ponebant esse intellecta in actu[e]. Secũdò, quia sequeretur error Antiquorum dicentium, omne, quod videtur, esse verum. Et similiter, ꝙ cõtradictoriae essent simul verae. Si enim potentia non cognoscit nisi propriam passionẽ, de ea solùm iudicat. Sic autem videtur aliquid, secundum quòd potentia cognoscitiua afficitur. Semper ergo iudicium potentiae cognoscitiuae erit de eo, quod iudicat, scilicet de propria passione secũdum ꝙ est: & ita omne iudicium erit verum. Puta si gustus nõ sentit nisi propriã passionem, cùm aliquis habens sanum gustum, iudicat mel esse dulce, verè iudicabit. Et similiter si ille, qui habet gustum infectum, iudicet mel esse amarum, verè iudicabit. Vterque enim iudicabit, secũdum ꝙ gustus eius afficitur. Et sic sequitur, ꝙ omnis opinio aequaliter erit vera, & vniuersaliter omnis acceptio. Et ideo dicẽdum est, ꝙ species intelligibilis se habet ad intellectum, vt quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cum enim sit duplex actio: sicut dicitur 9. Meta. vna, quae manet in agẽte, vt videre & intelligere: & altera, quae transit in rem exteriorem, vt calefacere & secare[e]: vtraque fit secundum aliquam formam. Et sicut forma, secundum quam prouenit actio tendens in rem exteriorem, est similitudo obiecti actionis: vt calor calefaciẽs est similitudo calefacti: similiter forma, secundum quam prouenit actio manens in agente, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis est, secundũ quam visus videt: & similitudo rei intellectae, quae est species intelligibilis, est forma, secundũ quam intellectus intelligit. Sed quia intellectus supra seipsum reflectitur: secũdum eandem reflexionem intelligit & suum intelligere: & speciem, qua intelligit[e]. Et sic species intellecta secundario est id quod intelligitur. Sed id ꝙ intelligitur primò, est res cuiꝰ species intelligibilis est similitudo[e]. Et hoc etiã patet ex Antiquorũ opinione: qui ponebant

b 391 Tex.32. & 39. Tex.11.

praecedentis, tota praecedens quaestio quaerit formaliter de his, per quae intelligimus, vt sic, ista verò de modo & ordine, quo intelligimus, & ideo ab vniuersalissimo modo incoepit, s. abstractione à phantasmatibus: hic enim modus cõmunis est omni nostrae intellectiõi, vt patebit.

¶In corpore duo. Primò respondet quaesito. Secundò refert opinionem Plat. oppositam in calce.

Q.84.ar.7 et q.8.ar.2 ¶Quo ad primum conclusio responsiua affirmatiuè est haec, Intellectus; noster intelligit materialia abstrahẽdo à phantasmatibus. Vbi primò nota, ꝙ abstrahere à phantasmate quandoque significat operationem intellectus agẽtis, quandoque operationem intellectus possibilis. D.188. Intellectus agentis quidem quando dicitur, quòd abstrahimus species intelligibiles à phantasmatibus. Intellectus verò possibilis quando dicitur quod cognoscimꝰ quòd quicquid est hominis abstrahendo ab hoc & illo homine. Tãtùm autem interest inter abstractionem vtranq;, quòd abstractio illa est realis ꝓductio rei abstractae, scilicet speciei intelligibilis: Q.76.ar.1. ista autem solùm est expoliatio rei abstractę non per realem denudationem, sed per negationem actionis seu cõsiderationis, vt in respõsione ad primum clarè patet in litera. D.752. & 9. Et quoniam secunda est effectus primae, & eiusdem rationis cum ea, vt patebit: ideo praesens conclusio de vtraque intelligitur indistinctè. 422

¶Deinde probatur conclusio, Intellectus noster sic, non est actus corporis, quòd tamen est virtus animae existentis in corpore: ergo proprium eius est cognoscere formam Q.84.ar.1. in materia hac, non prout est in hac materia, hoc est abstrahere à phantasmatibus: ergo. Antecedens supponitur ex dictis. & declaratur distinguendo triplicem gradum virtutis cognoscitiuae, scilicet actum corporis, non actum corporis: & quodammodo sic, & quodammodo non. Consequentia verò probatur ratione, b 425 quia obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuae. Et confirmatur distribuẽdo proportionata obiecta singulis gradibus cognoscentium.

¶Nota, quòd maxima illa, Obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuae, absque dubio tenet quo ad cognitionem & eleuationem à materia: quicquid obiici possit de aliis conditionibus. Impossibile nanque est, quòd vis corporea possit in aliquid supra corporea eleuatum, & rursus vt vis incorporea sit naturaliter obiecta ad corporea. Et propterea intellectus noster medio modo se habens ad medio modo se habentia, vt ad propria obiecta se extendit.

¶Sed occurrit dubitatio hic: quia falsum videtur quod assumptum est, & habetur in litera, quòd scilicet considerare naturam existentem in hac materia, nõ prout est in hoc, est abstrahere à phãtasmatibus. D.760. Angeli in primis intelligunt quandoque quod quid est alicuius rei materialis, nõ intelligẽdo ipsum vt in hoc: & tamen non abstrahunt: nos quoque, si vera esset opinio Platonis, nihilominus intelligeremus quod quid erat esse hominis, non intelligendo hunc vel illum, & tamen non abstraheremus, ergo. Ad hoc dicitur, quòd dictum illud est verissimum, modò sane intelligatur, scilicet per se primò. Angeli vt in litera dicitur, non cognoscunt materialia per se primò sed res separatas à materia: & in illis illarumque connaturalibus speciebus materialia percipiuntur. Nostri quoque acies intellectus (si vera est Platonis opinio) ad quidditates separatas, scilicet ꝑ se hominem, & per se bouem primò terminatur, & non ad naturam existentẽ in Sorte, non prout est in Sorte. Vnde in litera vtraque obiectio excluditur. Prima, cùm obiectum propriũ intellectui Angelico datur. Secunda, cùm Plat. opinio refertur, de cuius opinione tria refert. Primum ex parte animae, quòd naturam intellectus non modũ essendi cõsiderauit. Secundum ex parte obiecti, quòd propterea posuit obiectum res separatas & immateriales: & sic actus intellectus nostri apud eum primò terminatur ad ideas. Tertium ex parte modi, de quo est quaestio, scilicet quòd non abstrahẽdo sed potius abstracta participando intelligimus.

c 79 61 cd 430 363 Et.7.met. tex.34. & 35.

¶In responsione ad secundum esset quaestio, an materia sit pars quidditatis rei naturalis: sed quia hoc ad quaestionem hanc nihil refert, & alibi tractatum est, ideo transeo.

¶In responsione ad quartum difficile occurrit dubium, an illuminatio intellectus agentis super phantasmata aliquid positiuum ponat in eis. Quibusdam enim videtur quòd sic, per haec verba literae: Aiunt nanque phantasmata suscipere quandam intentionalem virtutem per modum fluentis: qua redduntur formaliter habita ad abstractionem. Et confirmatur hoc: quia regulariter est apud Sanct. Thomam quòd instrumentum impotens ad principalem effectũ, sumit à principali agente intẽtionem qua instrumentaliter possit in illum. Constat autem phantasma se habere ad intellectũ agentem vt instrumentũ, &c. Aliis verò videtur hoc impossibile: quia vis illa aut est de ordine materialium, aut immaterialiũ: si materialiũ, ergo erit hęc & particularizata vt phãtasmata: non ergo erit propterea phãtasma habilius: si immaterialis: ergo non erit subiectiuè in phãtasia: quia quicquid est ibi subiectiuè, est particularizatum, vt ipsa, cùm vnũquodque recipiatur per modum recipientis.

In corp. & art. 7. q. prec.

¶Mihi autẽ nõ propter has rationes, sed propter rerũ ordinem & literae verba diligẽtius perspecta, videtur, quòd illuminatio ista nullã rem addendo habilitet.

c d

¶Ad cuius euidentiam sciendũ est, ꝙ, vt in litera dicitur, pars sensitiua tria sortitur gradatim ex cõiunctione ad intellectũ. Primò redditur virtuosior: secũdò habilis ad abstractionem: tertiò ab ea abstrahitur species intelligibilis. Et primũ quidẽ conuenit ipsis virtutibus seu potẽtiis sensitiuis ex hoc, ꝙ naturaliter connatae sunt cũ intellectiuo: quẽadmodũ vegetatiuum redditur virtuosius ex cõiũctione ad sensitiuum. Vnde vegetatiuum in animali generat carnem, & sensitiuum in homine potest particularia conferre. Secundum verò, quia naturae ordo exposcit: vt si natura naturae, & potentia potentiae coniuncta vigoratur: ꝙ multo magis actus actui cõiũctus vigoretur. Idcirco hoc ex actuali assistentia phãtasiae in ministrando intellectui agenti sortitur: Q. prec. ar. 6. phantasmata enim habilia fieri & esse ad hoc vt abstrahatur species ab eis, nihil aliud est quàm ipsa fieri & esse in summo spiritualitatis gradu circa intelligibilẽ ordinẽ: 425 4. contra c. 11. col. 2. et ver. q. 1. ar. 6. cor. fin. Et po. q. 7. ar. 5. cor. & q. 8. artic 1. cor. 2. Et physi. 3. c. 85. & hoc cõuenit eis, cum ordinata sunt actualiter, & summè disposita, vt cooperentur intellectui agẽti: hoc autẽ est, cùm intellectus agens cõuertitur super ea, illuminãdo ea: nõ formaliter, sed obiectiuè, sicut colores illuminãtur. Phãtasia ergo existẽte in actu secundo, & ordinãdo rite sua phãtasmata, intellectus agẽs assistit illis, & fit illis propinquus: imò cõiunctus cõiunctione, qua lumen coniungitur calori. & sic illuminantur phantasmata obiectiuè: & hac obiectiua illuminatione attingunt summum spiritualitatis gradũ, & sic redditur & sunt habilia: Cap. 1. vt ex eis species intelligibilis abstrahatur: quod est tertiũ inter ea, quae assequitur pars sensitiua, quae abstractio nihil aliud in productione speciei est, quàm vti ipsis phantasmatibus quo ad naturam repraesentatam, & non quò ad indiuidualia. Sic autem esse, & secundum veritatem, & apud Sanct. Thom. non est difficile videre. Secundum veritatem quidem: quia ordo rerũ exigit vt supremum infimi, attingat infimum supremi: ac per hoc natura sensitiua in sui supremo, id est in cogitatiua in actu, perueniat ad summum spiritualitatis & actualitatis gradum: cum latitudine tamen quadam infra ordinem intellectualium. Et confirmatur: quia natura horret superflua, nec superaddit intentiones his, quae possunt per ipsas res perfici: imò hoc est addere intentiones intentionibus: quia phantasmata ipsa intentiones sunt. Secundum mentem verò Sanct. Thom. apparet, quoniam docens illustrari phantasmata, dicit hoc esse, quemadmodum pars sensitiua vigoratur ex coniunctione ad intellectum: vbi constat nihil aliud superaddi, &c. Nec obstat regula de instrumentalibus agentibus: quoniam de secretis his, vt possumus, loquimur: non enim est ibi propriè instrumentum, cùm phantasma (vt suprà dixi) non tam est causa speciei, quàm causa materiae.

¶ Super Quaestionis octuagesimaequinta Articulum secundum.

TItulus clarissimus est, si notetur attentè ly quod intelligitur, vt distinguitur contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quaestio.

¶In corpore duo facit. primò tractat opinionẽ affirmatiuam impugnãdo illã. Secundò respõdet quaesito.

¶Quo ad primum duo. Primò refertur opinio in cõmuni & in speciali. In cõmuni quidem: quia nulla vis nostra perceptiua cognoscit nisi suã passionẽ. In speciali verò: quia intellectus non intelligit nisi speciem intelligibilem: & sic ipsa est id quod directè & primò intelligitur. Secũdò impugnatur dupliciter. Primò, quia sequeretur ꝙ sciẽtia nõ esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. 410 Secũdò, quia omnia quae vidẽtur, essent vera, etiã contradictoria, & probatur sequela: quia res visa non esset nisi passio videntis, omnia patent in litera.

¶Quo ad secũdum ponuntur tres conclusiones pro euacuatione huius materiae. Prima est: Species intelligibilis est, quo intellectus intelligit. Secunda est: Species intelligibilis est, quod secundariò intellectus intelligit. Tertia est: Res, cuius species intelligibilis est, similitudo est quod primò intellectus intelligit. Prima probatur sic: Intelligere est actio immanens: ergo fit secundum aliquam formam: ergo secundum similitudinem obiecti. Tex.16. Antecedens probatur ex 9. Meta. distinguendo duplicem actionẽ. 113 Prima cõsequentia relinquitur per se nota de vtraque actione: qa cõmune est omni agẽti, agere secũdum quod est actu: & vt dicitur tertio Physi. tex. 17. semper aestimabitur species mouere. secũda verò probatur ex proportionali similitudine inter actionẽ immanẽtem & transeuntem. Secunda verò conclusio probatur ex eo, ꝙ intellectus est potẽtia reflexiua super seipsum: 81 ac ꝑ hoc super ea, quę in ipso sunt: imò prius potentia reflectitur 432 458 ordine generationis super speciem, & vltimò super se: sed ordine intentionis & causalitatis primò reflexio est super se: quia enim est super se reflexiua potentia, ideo etiam super sua, & eadem est reflexio super sua, & se, eo modo, quo est eadẽ generatio animalis & hominis: ita quòd sicut prius generatur animal quàm homo, & tandem vnico actu numero simul generatur Socrates animal & homo existens: ita prius reflectimur super speciem intelligibilem, & tandem simul eodem actu intelligimus intellectum perfectum speciei, vt materiam forma, aut potius potentiam proprio actu. & idem est iudicium de specie & actu intelligendi: illa enim est vt potentia respectu actus secundi.

simile simili cognosci. Ponebāt enim, ꝙ anima per terrā, quæ in ipsa erat, cognosceret terram quæ extra ipsam erat: & sic de aliis ᵉ. Si ergo accipiamus speciē terræ loco terræ secundum doctrinam Arist. qui dicit, quòd lapis non est in anima, sed species lapidis, sequetur, quòd anima per species intelligibiles cognoscat res, quæ sunt extra animā.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ intellectus est in intelligente per suam similitudinem. Et per hunc modū dicitur, quòd intellectū in actu est intellect⁹ in actu: inquātum similitudo rei intellectæ est forma intellectus, sicut similitudo rei sensibilis est forma sensus in actu ᵉ. Vnde nō sequitur, ꝙ species intelligibilis abstracta, sit id, quod actu intelligitur, sed quòd sit similitudo eius.

¶Ad secundum dicendum, quòd, cùm dicitur intellectum in actu, duo importantur, scilicet res, quæ intelligitur, & hoc, qd̄ est ipsum intelligi. Et similiter, cùm dicitur vniuersale abstractū, duo intelligūtur, scilicet ipsa natura rei & abstractio seu vniuersalitas. Ipsa igitur natura, cui accidit vel intelligi, vel abstrahi, vel intētio vniuersalitatis, nō est nisi in singularibus: sed hoc ipsum, qd̄ est intelligi, vel abstrahi, vel intētio vniuersalitatis, est in intellectu. Et hoc possumus videre per simile in sensu. Visus enim videt colorem pomi sine eius odore. Si ergo quęratur vbi sit color, qui videtur sine odore, manifestū est, ꝙ color, qui videtur, non est nisi in pomo. Sed quòd sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus, inquantū in visu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas, quæ intelligitur nō est nisi in hoc vel in illo homine, sed ꝙ humanitas apprehēdatur sine indiuidualibus cōditionib⁹, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intētio vniuersalitatis: accidit humanitati, secundum quòd percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & non indiuidualium principiorum.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna secundū solā immutationē. Et sic perficitur operatio sensus, per hoc ꝙ immutatur à sensibili. Alia operatio est formatio, secundū qd̄ vis imaginatiua format sibi aliqd̄ idolū rei absentis, vel etiā nunquā visæ. Et vtraq; hæc operatio cōiūgitur in intellectu. Nā primò quidē cōsideratur passio intellectus possibilis, secundū quòd informatur specie intelligibili. Qua quidē formatus ᵈ format secundò vel diffinitionē, vel diuisionē, vel cōpositionē, quæ per vocē significatur. Vnde ratio, quam significat nomē, est diffinitio: & enuntiatio significat cōpositionē & diuisionē intellectus. Nō ergo voces significāt ipsas species intelligibiles: sed ea, quæ intellectus sibi format ad iudicandum de rebus exterioribus.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum magis vniuersalia sunt priora in nostra cognitione intellectuali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ magis vniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali ᵉ. Quia ea, quæ sunt priora & notiora secūdū naturā, sunt posteriora & minus nota secūdum nos. Sed vniuersalia sunt priora secundum naturā: quia prius est, à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶2. Præterea, Composita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posterius nota quo ad nos.

¶3. Præterea, Philosophus dicit in 1. Physi. ꝙ diffinitū prius cadit in cognitione nostra, q̄ partes diffinitionis. Sed vniuersaliora sunt partes diffinitionis minus vniuersaliū: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶4. Præterea, Per effectus deuenimus in causas & principia. Sed vniuersalia sunt quædam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in primo Physic. quòd ex vniuersalibus in singularia oportet deuenire.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in cognitione nostri intellectus duo oportet considerare. Primò quidem, quòd cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordiū sumit. Et quia sensus est singulariū, intellectus autem vniuersalium: necesse est quòd cognitio singularium quo ad nos, prior sit, quàm vniuersalium cognitio. Secundò oportet considerare, quòd intellectus noster de potentia in actum procedit. Omne autem, quod procedit de potentia in actum, prius peruenit ad actum incompletum, qui est medius inter potentiam & actum, quàm ad actum perfectùm. Actus autem perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa, per quam distinctè & determinatè res cognoscuntur. Actus autem imcompletus est scientia imperfecta, per quam sciuntur res indistinctè sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. Vnde Philosophus dicit in 1. Physic. ꝙ sunt primò nobis manifesta, & certa confusa magis. Posterius autem cognoscimus, distinguēdo distinctè principia & elemēta. Manifestum est autē, quòd cognoscere aliquid, in quo plura cōtinentur, sine hoc quòd habeatur propria notitia vniuscuiusq; eorum, quæ cōtinentur in illo, est cognoscere aliquid sub cōfusione quadam. Sic autem potest cognosci tam totū vniuersale, in quo partes cōtinentur in potentia, quàm etiā totum integrale. Vtrūque enim totū potest cognosci in quadam confusione, sine hoc ꝙ partes distinctè cognoscātur. Cognoscere autem distinctè id, quod cōtinetur in toto vniuersali, est habere cognitionē de re minus cōmuni. Sicut cognoscere animal indistinctè, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autē animal distinctè, est cognoscere animal, inquantum est animal rationale vel irrationale, quod est cognoscere hominem vel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal, quàm co-

¶ Tertia autem conclusio simul cum prima probatur ex autoritate Arist. ex dictis Antiquorum manifestata. duo ponebant Antiqui, obiectum, scilicet terram extrà, & principium, scilicet terram intus: in vno reprehenduntur ab Aristo. scilicet in terra interiori, non omnino: sed quo ad modum essendi, quia non terra, sed terræ species est in anima. restat ergo obiectum, id est id quod cognoscitur esse rem extrà, & speciem illius esse principium intelligēdi illam: quod est primę & tertiæ conclusionis sententia.

417 Li.3. de anima text. 38.

¶In responsione ad primum & secundū esset tractādā materia de intellectu in actu & intellecto in actu. Sed ne idē pluries repetatur, in cōmentariis librorum de anima vide diffusè: vbi sit quæstio specialis.

¶In responsione ad tertium tria occurrūt. Primò notādum, quòd hic fundat S.Thom. distinctionem verbi à specie intelligibili super testimonio partis sensitiuæ: quicquid enim perfectionis inuenitur in inferioribus dispersum, totum vnitum eminentius præinuenitur in superiori ordine. Et propterea, cū sensitiua pars perficiat dupliciter, scilicet secundum immutationem ab obiecto, & secundum formationē à seipsa, pars intellectiua, cui primum quod alicuius imperfectionis est, non repugnat, secundum consequenter sibi vēdicat: id autem, quod intellectus in se format verbum, dicitur in prima operatione, & in secunda compositio & diuisio, &c.

b 280 430 c

¶Secundò occurrit dubium: quia hoc in loco expressè dicitur, quòd sensus exterior secundū solam immutationē ab obiecto operatur, & cōsequenter purè passiuè sensus videtur sentire: cuius oppositum determinatum est.

¶Tertiò occurrit dubiū circa principale intentū: quia ex hac responsione non satisfit difficultati tactæ in argumēto: quia licet ex hac responsione euadatur, ꝙ voces non significent species intelligibiles: nō tamen euaditur, quin significēt istas cōceptiones, seu formationes,
D.758. imò hoc asseritur. Et si ita est, cùm istæ sint animę passiones, & entia in anima, sequitur quòd id quod primò intelligitur & significatur vocibus, &c. est res in anima: & cōsequenter sciētia non primo est de rebus extrà: & sic redit oppositū determinationis factæ in corpore articuli.

416 ¶ Ad primā dubitationem facillimè patet ex litera responsio. Non enim ibi dicitur quòd aliqua pars sensitiua
126 perficiatur sola immutatione, sed dicitur, ꝙ operatur secundum solam immutationem. Vbi manifestè præter immutationem operatio ponitur. Est igitur differentia non in operando actiuè, vel passiuè, sed in operando secundum solam formam, quæ producitur ab extra: & secundum formam, quam ipsamet virtus sensitiua sibiipsi parit.

¶Ad tertium autem dubium dicitur quòd ex vltimis verbis literæ apparet responsio. Tam enim species intelligibiles quàm conceptiones formatæ possunt dupliciter sumi, vno modo secundū quod res sunt quædam in anima: & sic de neutris est scientia, nisi reflexa. Alio modo secundum quòd sunt rerū imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, quòd species vt imagines sunt quibus intellectus intelligit, vt in corpore dictum est; conceptiones autem vt intentiones sunt quas intelligit: & hoc ideo, quia species præsentat intellectui rem, vt cōprincipium intelligendi. conceptus autem præsentat illam obiectiuè. Significari autem & sciri res extrà primò, & conceptiones non vt res, sed vt intentiones sunt rerum extrà, idem est: quia idem est motus animæ in imaginem vt imago est, & in rem: vt dicitur in De Memoria & reminiscentia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus absolutè sumendus est vt iacet: nec est arctandus. Et hoc benè nota propter quęstiones Modernorum de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quęstionem in Commentariis de Ente & essentia. vbi contra eum, qui hunc articulū quo ad quinque impugnauit, disputatū est. Intelligendus est ergo titulus hic absolutè. Et quoniā intellectui nostro directè non occurrit, nisi aut vniuersalius aut minus vniuersale: consequens est, ꝙ hic quæritur, quid absolutè prius cognoscatur ab intellectu magis aut minus vniuersale. Dico autem absolutè, & non in tali ordine, puta cognitionis confusæ aut distinctæ: & consequenter hic est quæstio de primo cognito, & hic soluitur. Nec putes, me aut immemorem, aut retractare, quod scripsi in Commentariis: quoniam & illud verum est, scilicet quòd hic non quæritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis cōfusæ actualis. Et hoc verū est, scilicet ꝙ hic quæritur de primo cognito absolutè. Text.5. Text.4.

¶ In corpore quinque sunt. Primò ad bonitatem doctrinæ comparatur cognitio vniuersalis cognitioni singularis. Secundò vniuersalioris ad minus vniuersale secundum intellectum. Tertiò eorundem secundum sensum. Quartò redditur ratio ordinis vtriusque. Quintò epilogus dictorum fit. Text.3.

¶Quo ad primum conclusio est: Cognitio singularium est quò ad nos prior cognitione vniuersaliū. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶ Quo ad secundum conclusio est: Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. Probatur, Omne exiens de potentia ad actum, prius peruenit ad actum incompletum medium inter potentiā & actum perfectū, quàm ad actum perfectum: sed intellectus est exiens de potentia ad actum, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus verò incompletus & medius est notitia confusa: ergo prius indistinctè quàm distinctè cognoscit. Tum vltra cognoscere vniuersalius distinctè est cognoscere minus commune, cognoscere verò vniuersalius indistinctè, est cognoscere magis commune: ergo prius cognoscitur magis commune quàm minus commune. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, ratione, quia cognoscere aliud confusè, est cognitio secundū quid, & quodammodo in potentia: & autoritate Philosophi in primo Physi. Antecedens verò vlterioris processus probatur. Tum ex ratione cognitionis confusæ: quia scilicet in hoc

gnoscere hominē. Et eadē ratio est si cōparemus quodcūque magis vniuersale ad minus vniuersale. Et quia sensus exit de potētia in actum, sicut & intellectus: idē etiā ordo cognitionis apparet in sensu. Nā prius secundū sensum diiudicamus magis cōmune, quàm minus cōmune: & secūdū locū, & secūdum tempus. Secundū locum quidem, sicut cùm aliquid videtur à remotis, prius deprehenditur esse corpus, quàm deprehēdatur esse animal, & prius deprehenditur esse animal, quàm deprehēdatur esse homo: & prius homo quàm Sortes vel Plato. Secundum tēpus autē: quia puer à principio prius distinguit hominē à nō homine, q̄ distinguat hūc hominē ab alio homine. Et ideo pueri à principio appellāt oēs viros patres, posterius aūt determināt vnumquēq; vt dicit in 1. Phy. Et huius ratio manifesta est: q a, q scit aliquid indistinctè, adhuc est in potētia, vt sciat distinctionis principiū, sicut q scit gen⁹, est in potētia, vt sciat differētiā. Et sic patet, ꝙ cognitio indistincta media est inter potētiā & actū. Est ergo dicēdū, ꝙ cognitio singulariū est prior, quò ad nos, quàm cognitio vniuersaliū: sicut cognitio sensitiua quàm cognitio intellectiua. Sed tam secūdum sensum quàm secundum intellectū cognitio magis cōmunis est prior quàm cognitio min⁹ cōmunis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ vniuersale dupliciter potest considerari ᶜ. Vno modo secundum ꝙ natura vniuersalis cōsideratur simul cū intentione vniuersalitatis. Et cùm intētio vniuersalitatis (vt s. vnum & idem habeat habitudinem ad multa) proueniat ex abstractione intellectus, oportet ꝙ secundum hunc modū vniuersale sit posterius. Vnde in 1. de Anima dicitur ꝙ animal vniuersale aut nihil est, aut posteri⁹ est. Sed secundū Platonē, q posuit vniuersalia subsistētia ᵉ, secundū hanc consideratione vniuersale esset prius q̄ particularia: quæ secundum eum non sunt nisi per participationem vniuersaliū subsistentiū, quæ dicuntur ideæ. Alio modo pōt cōsiderari quantū ad ipsam naturā, s. animalitatis vel humanitatis: put inuenitur in particularibus. Et sic dicēdum est ꝙ duplex est ordo ᵈ naturæ ᵉ. Vnus secūdum viā generationis & tēporis: secundum quam viā ea, quę sunt imperfecta & in potētia, sunt priora. Et hoc modo magis cōmune est prius secundū naturā. Quod apparet manifestè in generatione hominis & animalis. Nā prius generatur animal quàm homo: vt dicitur in libr. de Generatione animalium. Alius est ordo perfectionis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prius secundū naturam, quàm potētia, & perfectū prius, quàm imperfectū. Et per hūc modum minus cōmune est prius secundū naturam, quàm magis cōmune, vt homo, quā animal. Naturæ enim intētio nō sistit in generatione animalis, sed intēdit generare hominem.

¶Ad secundū dicēdum, ꝙ vniuersale magis commune cōparatur ad minus cōmune, vt totū & vt pars. Vt totū quidē scd̄m ꝙ in magis vniuersali ᵈ nō solū cōtinetur in potētia min⁹ vniuersale, sed etiā alia: vt sub aīali nō solū homo, sed etiā equus. Vt pars aūt, scd̄m ꝙ minus cōe, cōtinet in sui rōne nō solū magis cōe, sed etiā alia: vt homo non solū animal, sed etiā rationale. Sic igitur animal cōsideratū in se, prius est in nostra cognitione q̄ homo, sed homo est pri⁹ in nostra cognitione quā ꝙ animal sit pars rationalis eius.

¶Ad tertiū dicēdū, ꝙ pars aliqua dupliciter pōt cognosci. Vno modo absolutè, secundū quod in se est. Et sic nihil prohibet prius cognoscere partes, quàm totū, vt lapides, quā domum. Alio modo, secūdum ꝙ sunt partes huius totius. Et sic necesse est, ꝙ pri⁹ cognoscamus totū quàm partes ᶜ. Prius enim cognoscimus domū quadā cōfusa cognitiōe, q̄ distinguamus singulas partes eius. Sic igitur dicendū est, ꝙ diffiniētia absolutè cōsiderata, sunt prius nota q̄ diffinitū: alioquin non notificaretur diffinitū per ea. Sed scd̄m ꝙ sunt partes diffinitiōis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscim⁹ hominē quadam confusa cognitione, quàm sciamus distinguere oīa, quæ sunt de hominis ratione.

¶Ad quartū dicēdū, ꝙ vniuersale ᵈ secundū ꝙ accipitur cū intētione vniuersalitatis, est quidē quodāmodo principiū cognoscēdi, prout intentio vniuersalitatis consequitur modū intelligendi, qui est per abstractionē. Nō autē est necesse ꝙ omne, quod est principium cognoscēdi, sit principiū essendi, vt Plato existimauit: cùm quādoq; cognoscamus causam per effectum, & substātiam per accidētia. Vnde vniuersale sic acceptum secundum sententiā Aristo. non est principiū essendi neque substantia, vt patet in 7. Meta. Si autem consideremus ipsam naturam generis & speciei, prout est in singularibus, sic quodammodo habet rationē principij formalis respectu singularium. Nam singulare est propter materiā, ratio autem speciei sumitur ex forma. Sed natura generis comparatur ad naturam speciei magis per modum materialis principij (q a natura generis sumitur ab eo, quod est materiale in re) ratio verò speciei ab eo quod est formale ᵉ. sicut ratio animalis à sensitiuo, ratio verò hominis ab intellectiuo. Et inde est, ꝙ vltimæ naturæ intentio est ad speciem, non autem ad indiuiduum ᵉ, neque ad genus: quia forma est finis generationis, materia verò est propter formam. Non autem oportet, quòd cuiuslibet causæ vel principij cognitio sit posterior, quò ad nos, cum quādoque cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum possimus multa simul intelligere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius

in hoc stat, quòd cognoscatur aliquid in quo plura continentur sine propria singulorum notitia. Tum ex applicatione huiusmodi cognitionū ad totum vniuersale, & ad totum integrale. Tum tertiò explanatione huiusmodi cognitionum in toto vniuersali, puta animali & homine.

¶Quo ad tertium conclusio est. Prius secundū sensum iudicamus magis cōmune, quàm minus cōmune. Probatur ratione eadē: quia s. sensus exit de potentia ad actū. Explanatur deinde secundū duplicem prioritatē, localē & tēporalem. Cōfirmatúrque autoritate primi Physic. vltima prioritas. Aduerte hic, quòd cùm dicitur, sensum prius cognoscere magis cōmune quàm minus cōmune: exponendum est nō de ipsis cōmunibus in seipsis, sed in suis indiuiduis, id est cognosci prius indiuiduū rei magis cōmunis quàm indiuiduū minus cōmunis, vt hoc corpus quàm hoc viuum: & hoc animal, quā hunc hominē. Tex.5.

¶Quò ad quartum redditur ratio secūdi & tertij simul: quia scilicet cognitio indistincta media est inter potentiam & actū. qd̄ probatur: q a sciens aliquid indistinctè, adhuc est in potentia, vt sciat distinctionis principium: quod manifestatur exemplo generis & differētiæ animalis & rationalis.

b 425 ¶Quò ad quintum, patet epilogus primi, secundi & tertij.

¶ Circa hūc processum occurrit dubiū, quo ad principale intētum: videtur enim processus iste sophisticus, & peccare
Tex.8. secundum accidens. Ad cuius euidentiam recolendum est, quòd vt in litera dicitur magis &
34 minus cōmune, possūt comparari diuersimodè adinuicem sub ratione totius & partis: nā vniuersale, vt sic, est totum, & minus vniuersale est eius pars subiectiua. Et tamē minus vniuersale
D.1021. 380 est totum diffinibile, & vniuersali⁹ est eius pars diffinitiua. Et rursus vniuersalius & minus vniuersale possūt cōparari adinuicē absolutè: puta animal ad hominem: & econuerso, non cōsiderando in eis rationem
Li.2.cap.3 aliquam cuiuscunq; totius aut partis. Ex hoc autē dubitādi ratio meritò cōsurgit, quoniam ex processu literæ nihil aliud habetur, nisi quòd res prius naturali ordine cognoscitur confuse quā distinctè: & hoc est verissimum. Et sub hac propositione cōsequenter infertur optimè, ꝙ totum vniuersale prius cognoscitur quàm pars eius subiectum vt sic: & similiter quòd totum diffinibile prius cognoscitur quàm pars eius diffinitiua vt sic. & vtrobique eadem est ratio: quia, scilicet cognitio totius præueniens notitiam partium est confusa, quæ naturaliter est prior distincta. Sed ex hoc nō habetur quid absolutè sit prius cognitum magis an minus vniuersale: id est res substrata maiori vniuersalitati an minori. totus enim processus est comparatiuus rerum, vt vestitæ sunt has intentiones, s. totius & partis, &c. Et ex hoc duo errores in articulo apparent. Primus est quem diximus, scilicet quòd nescitur de ordine cognitionis rerum absolutè. Secundus est valde maior: quia non respōdetur quæsito. nam, vt patet ex dictis, hunc ita habemus, quòd minus vniuersale prius cognoscitur, quàm magis vniuersale, sicut econuerso, diuersimode illa comparando sub ratione totius & partis.

¶Ad hæc respondetur ordine præpostero: & ad hoc vltimò adductū incōueniens, negatur, quòd pari ratione habeatur quòd minus cōmune sit prius cognitum magis communi: nam ordo notitiæ inter totum vniuersale & partem subiectiuā ex vna parte: & ordo nōtitiæ inter totū diffinibile & partē diffinitiuā ex alia parte, non est vniformis. Sed ille est ordo simpliciter, iste secundum quid. Nā pars diffinitiua non dependet secundum se in cognosci à toto diffinibili, sed tantùm secundum ꝙ est pars illius: possum enim prius perfectè nosse quid est animal: & postmodū nosse quòd animal est pars diffinitiua Pygmæi. Pars verò subiectiua simpliciter depēdet in cognosci à notitia vniuersalioris, vt de se patet. Licet, ergo cognitio totius vtrobique præcedat notitiā partis: non tamē quālibet notitiā. D.769 Sed notitia totius vniuersalis prçuenit cognitionem simpliciter partis subiectiuæ, nō solùm inquātum pars huius est: & ideo magis hinc habetur, ꝙ cōmunius sit prius notū, quā econuerso. Ordo enim cognitionū simpliciter magis attendendus est: & prior naturaliter est quàm secundum quid. Ad id verò, quod primò obiicitur, similiter negatur, quòd hinc nō habeatur quid absolutè prius cognoscitur. c 427 Ex hoc nāque, ꝙ docemur vniuersalius esse prius notum minus vniuersali, non solùm secūdum quid, id est inquantum est pars subiectiua vniuersalioris: sed simpliciter, id est inquantum est talis res. D.752. Prius notū autem dico ordine generationis & potentiæ ad actum: dicere cogimur consequenter ꝙ notitia vniuersalioris quātuncunque perfecta secundum id quod actualiter in ipso clauditur, est potentialis ad cognitionē minus cōmunis: ac per hoc naturaliter præcognoscitur magis cōmune non solùm vt totum, Text.45. sed absolutè quàm minus commune. Nec est sophisma accidētis aut figuræ dictionis ab vniuersaliori ingredi ad rē, quę nominatur vniuersalior: D.670. sed est declaratio occulti, quasi sit causa à manifestiori effectu. Ex hoc enim, quòd vniuersalius est notius partib⁹ potestatiuis suis, declaratur, ꝙ res denominata vniuersalior est notior rebus denominatis à minore vniuersalitate: d 371 d 264 488 imò si rectius loq volumus: cùm in litera traditur iste ordo nomine magis vniuersalis, intelligitur res ipsa & secundū se, & vt totum, & nō tātùm vt totum: & similiter nomine minus vniuersalis, vt patet in litera, & explanatur in responsionibus argumētorum. 427 Quia ergo res denominata vniuersalior est naturaliter nobis notior, consequens est, ꝙ simpliciter primū notū nobis sit res denominata vniuersalissima, puta ens. Et aduerte quòd hæc ratio si acuto subiiciatur ingenio, valde efficax est, pro primo cognito: ostendit enim vniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro, quantum est ex parte obiecti & intellectus, quàm minus commune: quia medium naturaliter est. Ostendit etiam, quòd hunc naturalem ordinem sensuum ministeria non mutant aut impediunt, imò quod ad eum conferunt: nam in sensu eiusdem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus naturalis ordo habet, quòd magis commune præueniat, absolutè loquendo, non in hoc vel illo ordine: ergo, &c.

Sup. q. 12. art. 10. co. & q.58. ar. 2. cor. Et 2. di.1. q.3 ar. 4. Et 3. di. 14. art. 2. q.4. Et 1. contra c.55. Et veri. q. 8. ar.14. Et quol. 7. ar. 1.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶In corpore tria: primò conclusio responsiua. secundò explanatio eius. tertiò probatio illius.

¶Quò ad primum conclusio est: Intellectus non potest multa per modum mul-

Universidad de Deusto Biblioteca

& posterius ad tempus pertinent. Ergo intellectus non intelligit diuersa secundum prius & posterius, sed simul.

¶2. Præterea, Nihil prohibet diuersas formas non oppositas simul eidem actu inesse, sicut odorem & colorem pomo. Sed species intelligibiles non sunt oppositæ. Ergo nihil prohibet intellectum vnum simul fieri in actu secundum diuersas species intelligibiles. Et sic potest multa simul intelligere.

¶3. Prçterea, Intellectus simul intelligit aliquod totum: vt hominem vel domum. Sed in quolibet toto continentur multæ partes. Ergo intellectus simul multa intelligit.

¶4. Præterea, Non potest cognosci differētia vnius ad alterum, nisi simul vtrunque apprehendatur: vt dicitur in lib. de Anima. *Lib.3 de anima text. 146.* & eadem ratio est de quacunque alia comparatione. Sed intellectus noster cognoscit differentiam vnius ad alterum. Ergo cognoscit multa simul.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. Topic. *Lib.2.c.4.* quòd intelligere est vnum solùm, scire verò multa.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ intellectus quidem potest multa intelligere per modum vnius, non autem multa per modum multorum. Dico autem per modum vnius vel multorum, per vnā vel plures species intelligibiles e. 292 Nam modus cuiusque actionis consequitur formā, quæ est actionis principiū. Quæcunque ergo intellectus potest intelligere sub vna specie, simul intelligere potest. Et inde est, quòd Deus omnia simul videt per vnum, quod est essentia sua e. 433 D.765. Quæcunque verò intellectus per d diuersas species intelligit, nō simul intelligit. Et huius ratio est: quia impossibile est, idem subiectū perfici simul pluribus formis vnius generis & diuersarum specierum: sicut impossibile est, quòd idé corpus secūdum idé simul coloretur diuersis coloribus, vel figuretur diuersis figuris. Omnes autem species intelligibiles sunt vnius generis: quia sunt perfectiones vnius intellectiuæ potētiæ: licet res, quarum sunt species, sint diuersorū generum. D.19. Impossibile est d ergo, ꝙ idé intellectus simul perficiatur diuersis specieb9 intelligibilib9 ad intelligendū diuersa in actu.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ intellectus est supra tempus, quod est numerus motus corporalium rerum. Sed ipsa pluralitas specierum intelligibilium causat vicissitudinem quandam intelligibilium operationum, secundum quam vna operatio est prior altera e. 253 Cap.20. & 22.to.7 Et hanc vicissitudiné August. nominat tempus, cùm dicit 8. super Gene. ad literam, quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶Ad secundum dicendum, quòd non solum oppositæ formæ non possunt esse in eodem subiecto: sed nec quæcunque formæ eiusdem generis, licet non sint oppositæ: sicut patet per exemplū inductum de coloribus & figuris e. 420 c

¶Ad tertium dicédum, ꝙ partes possunt intelligi dupliciter. Vno modo sub quadam cōfusione, prout sunt in toto. Et sic cognoscuntur per vnam formam totius. & sic simul cognoscuntur. Alio modo cognitione distincta: secundum quòd quælibet cognoscitur per suam speciem. Et sic non simul intelliguntur.

¶Ad quartum dicendum, quòd quando intellectus intelligit differentiā vel comparationem vnius ad alterum, cognoscit vtrunque differentium vel comparatorum sub ratione ipsius comparationis vel differentiæ, sicut dictum est, quòd cognoscit partes sub ratione totius. *Ex corp. & solut. arg.3 elicitur.*

ARTICVLVS V.

¶Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod intellectus noster non intelligat componendo & diuidendo. 418 *Sup.q.58. ar.4. & 5. Et 3. dist. 35.q.2.art. 2.q.1.cor.* Compositio enim & diuisio nō est nisi multorum. Sed intellectus non potest simul multa intelligere. Ergo non potest intelligere componendo, & diuidendo.

¶2. Præterea, Omni cōpositioni & diuisioni adiungitur tempus præsens, præteritum, vel futurum. Sed intellectus abstrahit à tempore, sicut etiam ab aliis particularibus cōditionibus. Ergo intellectus non intelligit componendo & diuidendo.

¶3. Præterea, Intellectus intelligit per assimilationem ad res. Sed cōpositio & diuisio nihil est in rebus. Nihil enim inuenitur in rebus, nisi res, quæ significatur per prædicatum & subiectum, quæ est vna & eadem, si compositio est vera. Homo enim est verè id, quod est animal. Ergo intellectus non componit & diuidit.

¶SED CONTRA, Voces significant conceptiones intellectus, vt dicit Philosophus in 1. Periher. *Cap. 1.* Sed in vocibus est compositio & diuisio: vt patet in propositionibus affirmatiuis & negatiuis. Ergo intellectus componit & diuidit.

¶RESPONDEO dicendū, quòd intellectus humanus necesse habet intelligere componendo & diuidendo. Cùm enim intellectus humanus exeat de potentia in actum, similitudinem quandam habet cum rebus generabilibus, quæ non statim perfectionem suam habent, sed eam successiuè acquirunt e. 193 281 Et similiter intellectus humanus non statim in prima apprehensione capit perfectam rei cognitionem: sed primò apprehendit aliquid de ipsa, puta quidditatem ipsius rei, D.752. quæ est primum & d proprium obiectum intellectus, & deinde intelligit proprietates, & accidentia, & habitudines circunstantes rei essentiam. Et secundū hoc necesse habet vnum apprehensum alij componere & diuidere, & ex vna compositione & diuisione ad aliam procedere. Quod est ratiocinari. Intellectus autem angelicus & diuinus se habet sicut res incorruptibiles, quæ statim à principio habent suam totam perfectionem e. 193 Vnde intellectus angelicus & diuinus statim perfectè totam rei cognitionem habet. Vnde in cognoscendo quidditatem rei cognoscit de re simul quicquid nos cognoscere possumus componendo, & diuidendo, & ratiocinando. Et ideo intellectus humanus cognoscit componendo, & diuidendo, sicut & ratiocinando. D.142. Intellectus autem diuinus & d angelicus cognoscunt quidem compositionem, & diuisioné, & ratiocinationem non componédo, & diuidendo & ratiocinando, sed per intellectū 194 simplicis quidditatis e.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ compositio & diuisio intellectus per quandam differentiam vel comparationem fit e. d 427 Vnde sic intellectus cognoscit multa componendo, & diuidendo, sicut cognoscendo differentiam vel comparationem rerum.

¶Ad secundū dicendū, ꝙ intellectus abstrahit à phantasmatibus, & tamé non intelligit actu nō conuertédo se ad phātasmata, sicut suprà dictū est. *Art.1.& 84.ar.7.* Et ex ea parte, qua se ad phātasmata cōuertit, compositioni & diuisioni intellectus adiungitur tempus.

¶Ad tertium dicendū, quòd similitudo rei recipitur in intellectu secūdum modū intellectus, & nō secundum modū rei. Vnde cōpositioni & diuisioni intellectus respondet quidem aliquid ex parte rei, tamen non eodem modo se habet in re, sicut in intellectu. Intellectus enim humani proprium obiectū est quidditas rei materialis e, 422 e quæ sub sensu, & imaginatione cadit. Inuenitur auté duplex compositio in re materiali: prima quidem formæ ad materiam, & huic respondet compositio intellectus: qua totum vniuersale de sua parte prædicatur. Nam genus sumitur à materia communi, differentia verò completiua speciei à forma: particulare verò à materia indiuiduali. Secunda verò cōpositio est accidentis ad subiectum. Et huic compositioni respondet cōpositio intellectus, secundum quā prędicatur accidens de subiecto, vt cum dicitur, homo est albus. Tamen differt compositio intellectus à cōpositione rei. Nam ea, quæ componūtur in re, sunt diuersa. Compositio autem intellectus est signum identitatis eorum, quæ componuntur. Non enim intellectus sic cōponit, vt dicat, quòd homo est albedo: sed dicit, ꝙ homo est albus, id est habens albedinem. Et simile est de compositione formæ & materiæ. Nā animal significat id, quod habet materiam sensitiuam: rationale verò, quod habet naturā intellectiuam: homo verò, quod habet vtrunq;: Sortes verò, quod habet omnia hæc cum materia indiuiduali. Et secundum hanc identitatis rationem intellectus noster vnum componit alteri, prædicando.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum intellectus possit esse falsus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus possit esse falsus. 429 *Sup.q.17. art.3.& 2. dist.39.q.3. artic.1. Et ver.q.1.ar.12. & 6. Meta l 4. co. 2. & 3. Et lib. 9. fin.col.2. Et 3. de anima le.11. fi.* Dicit enim Philosophus in 6. Meta. quòd verum & falsum sunt in mente. Mens auté & intellectus idem sunt, vt suprà dictū est. *Text.8.* *q.79.ar.1.* Ergo falsitas est in intellectu.

¶2. Præterea, Opinio & ratiocinatio ad intellectum pertinent. Sed in vtraque istarum inuenitur falsitas. Ergo potest esse falsitas in intellectu.

¶3. Præterea, Peccatū in parte intellectiua est. Sed peccatū cū falsitate est. Errāt enim, qui operantur malum, vt dicitur Prouerb. 41. Ergo falsitas potest esse in intellectu.

¶SED CONTRA est quod dicit August. in lib. 83. Quæstio. *Q.32.to.4* quòd omnis, qui fallitur, id, in quo fallitur, non intelligit. Et Philosophus dicit in libro de Anima, *Lib.3. tex 51.* quòd intellectus semper est rectus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Philosophus in 3. de Anima *Tex.26.* comparat quā-

---

totum intelligere, sed vnius.

¶Quò ad secundum declaratur quid sit dicere per modum vnius aut plurium, scilicet per vnam aut plures species. Et ratio huius explanationis assignatur: quia modus actionis consequitur formam, quæ est actionis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶Quò ad tertium probatur conclusio explanata: impossibile est idé subiectum simul perfici pluribus formis eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo, &c. maior declaratur inductiuè in corpore respectu colorum & respectu figurarum, &c. Minor probatur, quia omnes sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

¶Circa hoc occurrunt dubia: primò circa explanationem: quia non est verum quòd idem sit dictu intelligere multa vt multa, & per multas species, & per modum vnius, & per vnam speciem. Cùm enim ponitur differentia inter hominem & lineam, hoc fit per multas species: & tamen non cognoscimus tunc multa vt multa, sed vnum. cōsequentia nota. antecedens probatur: quia sensus communis, qui est virtus longè inferior intellectu, ponens differentiam inter album & dulce, discernit simul per plures species multa, vt vnum: ergo. Et hæc ratio militat tam contra explanationem, quàm contra respōsionem ad tertium.

¶Circa rationem assignatam præfatæ explanationis dubium quoque est: quia licet aliquis modus actionis consequatur formam, quæ est actionis principium: non tamen omnis & specialiter iste, scilicet per modū vnius aut multorum: quamuis enim intentio vel remissio actionis consequatur quantitatam intentionis formæ, vt calefactio caloris principiantis illam, non tamen est necesse formis existentibus multis, actiones plurificari per modum plurium, cùm contingat ex duabus formis & vnā actionem prouenire, vt patet in actu discernendi apud sensum communem: & plures actiones ad vnum tendere, vt patet, cùm simul inducens cognoscit præmissam & conclusionem, vt dicitur in primo Posteriorum.

¶Circa rationem pro conclusione dubium occurrit: tum quia maior videtur falsa: vt patet de speciebus albedinis & nigredinis in eadem parte aëris ex opposito constitutis albo & nigro secundum situm: tum quia illius probatio (inquit Scot. in 1.dist.3.q.6.ad tertium) nihil valet: quia hic tollitur oppositio, quæ est ratio impossibilitatis. Rationes enim oppositorum nō sunt oppositæ in intellectu: vt Arist. & Auer. volunt: tum quia minor est falsa, vt patet in intellectu angelico: essentia enim sua & aliæ species non sunt eiusdem generis. Et ex hoc sequitur, quòd probatio minoris allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: & tamen nō sunt eiusdem generis. Tū quia ex hac ratione si valet, concluditur, quòd in intellectu non conseruantur * vndique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt species eiusdem generis. ** vel vnquam.* Et si dicatur, quòd quando sunt in habitu, non sunt in actu completo: Contra (inquit Durandus) formam informare & dare esse formaliter est ipsam esse in actu completo: sed hoc habet species intelligibiles conseruatas: ergo quòd si aliud requiritur ad hoc, vt sit in actu simpliciter, exprimatur illud, & dicatur quòd est actualiter operari: absque ratione, imo ridiculose hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se, & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfectè figura, aut color in corpore, si causant visionem sui actualiter, quàm si non.

¶Ad euidentiam horum recolenda sunt, quæ superius in q.58. dicta sunt, quæ applicando his, facile liquet, quid ad multa horum dicendum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus, vt sic, eiusdem ordinis & absolutè: de his enim hoc modo verificatur, quòd idem est dictu, per modum vnius intelligibilis vt sic, & per vnam speciem, & per modum plurium, & per plures species: quoniam plures species intelligibiles vt sic, non habentes ordinem adinuicem & absolutè sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia, vt sic, & vnitas vnitaté, nec oppositū potest intelligi à percipiētibus terminos. Vnde nō obstat discerni quādoque inter diuersa per plures species: qa tunc nō sunt plures species absolutè: sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ reprçsentāt differentiā inter illa: propter quod in litera dicitur esse idem iudiciū de cognitione partiū in toto, & diuersorū in diuersitate: non negatur ergo quādoque cōcurrere simul plures species ad intelligendum quomodolibet, sed absolutè & simpliciter. Vt vniuntur auté ad vnum, aliud putandū, non negamus. Nec oportuit hæc in litera explicari, quia absolutè prolatus sermo, absolutè quoque interpretandus est. Et ex hoc patet responsio ad secundam obiectioné: quoniā multas species ad vnū obiectū concurrentes vt sic, nō multas, sed vnam dixerim: quia vim vnius habét. Vnde siue vna intellectio siue plures simul ex plurib. speciebus vt ad vnum sunt, intelligibile ordinatæ, proueniat: semper modus actionis modū formæ sequitur: qa forma se habente vt vna, sequitur actio per modū vnius: & se habente forma, vt pluribus absolutè, sequuntur actiones per modum plurium.

¶Ad obiecta autem tertio loco contra rationé pro conclusione dicitur notandum, quòd quia tā sensum quàm intellectum cōtingit dupliciter pati à sensibili aut intelligibili, scilicet vt quandā rem, & vt sensum vel intellectū: patitur auté, vt res est recipiédo realiter seu inhęsiuè similitudiné rei sensibilis aut intelligibilis: patitur verò vt sensus vel intellectus respiciédo obiectū, non vt causam, sed vt obiectum est obiectiuè specificans ipsum, quia sic inquam est, ideo species intelligibilis potest dupliciter considerari, s. vt res, & vt intelligibilis, seu in genere est rei, vt sic, & in genere intelligibili vt sic: & si de eis vt res sunt, sermo est, in actu sunt suo: quando actualiter informant intellectū, vt res est: si verò in genere intelligibili cōsiderentur, actu, tunc simpliciter sunt: quādo intellectū vt intellectus est, actualiter informāt. quod patet nō accidere nisi cùm actu intellectus intelligit. In tali enim pati cōsistit sentire & intelligere: & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia suméda hic sunt, vbi intelligendi modū venamur. Ad obiectioné ergo de speciebus sensibilibus in medio dicitur, ꝙ non sunt in actu cōpleto vt sensibiles sunt: vt patet in 2. de Anima in calce: species enim sensibiles nūquàm sunt in actu, nisi in sensu in actu. Ad Sco. dicitur ex respōsione ad primū in litera, ꝙ non oppositio, sed vnigenitas specierū, prohibet illas esse simul in actu in eodé indiuisibili. Ad obiecta auté cōtra minoré & eius probationé, dicitur, ꝙ nō est eadem ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto & de speciebus angelorum: quoniā species nostræ sunt eiusdem ordinis, nō autem angelicæ. & cùm dicitur, ergo non sumitur vnitas generica specierū ex vnitate potētiæ intellectiuæ (vt in litera dicitur) respōdetur negando sequelā, & dicendo, ꝙ & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ sunt vnius generis propter vnitaté potentiæ: sed tamé species subordinatas non inconuenit simul actuare, vt patet in angelis: quia se habent vt cōmune & proprium, & cōsequenter nō habent rationé multorum absolutè: species verò eiusdem ordinis non subordinatas est impossibile: quia habent rationé multorum actuum vnius secūdum idem eodem modo & simul. & quamuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse reali: sunt tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶Ad vltimò verò obiecta iam patet responsio ex dictis: quia scilicet noster sermo est de his intentionibus rerū non in esse reali, sed in esse intelligibili, in quo non esse actu eas patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas talium entium penetrādo, quid genus intelligibile habeat, penes quid eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

¶Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: & quibus totus iste articulus clarus etiam redditur.

¶In corpore vna conclusio responsiua, Intellectus noster intelligit componendo & diuidendo. Probatur simul ex ratione, ex proportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc enim omnia membra tanguntur simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, id est, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primum naturalē. Ex hoc nanque oritur, quòd intellectus noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibus: vt sicut hæc non statim, sed successiuè suā assequuntur perfectionem, ita intellectus, &c. Confirmatúrque hoc ex differentia inter intellectum angelicum diuinúmque & nostrum. Vterque siquidē ille proportionalis est rebus incorruptibilibus, vt sic, quæ statim sunt id, quod sunt: & sic intelligunt statim totū simpliciter, &c. Et declaratur quartò: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

¶Sed est circa prædictū processum, dubiū. Quia ex ratione positæ prędictæ nō videtur sequi intentum. Nam aut intendit, quòd intellectus sit similis generabilib9 quò ad modum acquirendi singulas perfectiones, aut quò ad successioné earū, aut quò ad cōpositionem earū. Si primo modo, sequeretur, quòd intellectus nō naturaliter perficeretur in instāti, sed successiuè: quod est falsum. Si secūdo modo, nihil aliud sequitur, nisi ꝙ intellectus acquirit suas perfectiōes, vnā post aliā: quod non est discurrere, nec componere, aut diuidere: vt patet. Tertio verò modo est manifestè falsum. Cōmunis quoque ratio dubitandi, secundum quencunque modū est: quia ex hoc, ꝙ intellectus noster exit de potentia ad actum, nihil aliud sequitur, nisi quòd non habet inditam suā pfectioné: & nō qđ tali aut tali modo acquirat.

¶Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, ꝙ ex hoc, quòd aliquid est naturaliter in potétia essentiali ad aliquā perfectionem, habet ꝙ naturaliter nō acquirat illā perfectè statim, sed successiuè. Diuersimodè tamé iuxta naturas perfectionum & perfectibilium. & hoc patet inductiuè tam in potentia respectu perfectionis substantialis quā quantitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiam lumen non acquiritur nisi medio motu locali, existente subiecto in potentia essentiali. Vnde hic modus perficiendi passiuè est qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in litera: ita ꝙ intendit, quòd ex hoc, quòd intellectus noster est in potentia essentiali, similis est generabilibus, quò ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. Et cùm dicitur, ergo intellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, quòd intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo, quod perfici naturaliter debet: quòd suam completam perfectionem in instanti naturaliter assequatur. Vbi nota duo: primò, quòd quamuis hæc duo mutuò se inferant, intellectum vt rem & intellectum vt intellectum esse in actu primo: in proposito tamen sermo est de intellectu, vt intellectus est respectu suæ perfectionis, quæ est intellectum, vt intellectum est. Secundò, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia aut plura intellecta simul vel successiuè: sed ad vnumquodque intellectū perfectè, id est secundum se & omnia, quæ virtualiter in eo clauduntur: ita quòd quidditas & passiones & accidentia & cætera eius non nisi vnius intellecti loco computantur. Et sic ex hoc, quòd intellectus noster, vt intellectus est, est in potētia pura, habet quòd intellectum perfectum bouis vel leonis non simul acquirat, id est apprehendat actu: sed successiuè totum illud apprehendat. Hæc autem successio nihil aliud est, quàm componere primò apprehensum: puta quidditatem cum reliquo: puta passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem diuersimodè secundum diuersitatem materiæ subiectiuæ ponere.

¶Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima, Intellectus circa quod quid est nō fallitur, nisi per accidēs. Secunda, intellectus circa ea quæ circundant quidditatem, potest falli componendo, diuidendo, vel ratiocinando.

¶Has cōclusiones probat dupliciter. Primò similitudine super Arist. autoritate innixa. Secūdo ratione probante in cōmuni intentum tam in hoc quàm in simili. Vnde quatuor in corpore articuli facit. Primò proponitur similitudo: & dicitur, quòd apud Aristo. intellectus est similis sensui quo ad veritatem & falsitatem iudicij. Secundò narrantur duo, vel tria de sensu. Primum, quòd respectu proprij obiecti est verus per se. Secundum, quòd implicitè insinuatum iam est, ꝙ per accidens respectu proprij obiecti est falsus: tale accidēs est dispositio organi, &c. Tertium est, ꝙ respectu sensibiliū communium etiam per accidens fallitur, vt patet. Tertiò assignatur ratio vniuersalis & cōmunis sensui & intellectui: & est, quia ordo potentiæ ad proprium obiectum semper eodem modo se habet. probatur: quia conuenit potentiæ secundum quod ipsa: & potes syllogizare sic, Potentia semper eodé modo se habet, ipsa manéte ad proprium obiectum: ergo nunquàm ab eo deficit: & consequenter non fallitur circa illud: cùm falli in defectu cōsistat. Consequentia nota: & antecedens probatur: quia potentia per se & secundum quòd ipsa ordinatur ad proprium obiectum: ergo semper eodé modo, & tenet sequela: quia secundum quòd ipsum infert necessarium & sempiternum: vt patet in primo Posterior. Quartò applicatur similitudo & ratio ad intellectū: & totidem dicuntur de intellectu, proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primò assignat proprium obiectū intellectus quasi subsumendo sub ratione communi præposita. Secundò infert primam conclusionem similem primo dicto de sensu. Tertiò infert secundam conclusionem similem vltimo dicto de sensu, vt patet. Quartò ad robur primæ conclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis inuentæ in intellectu, dicens, quòd propter hoc, quia intellectus circa quidditatem non fallitur, oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequenter circa omnes conclusiones scientificas. & quod inde nascatur hoc, probatur: quia hoc cōuenit eis, quia euidentes sunt ex sola quidditate terminorum: principia enim cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, vt dicitur in primo Poste. habent ergo principia infallibilitatem ex vicinitate ad quidditatem, quæ est proprium intellectus obiectum: proprium enim & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex terminus significat: & quia circa illud errare non potest, meritò circa ea quæ sufficiens habent lumen, ex illo errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc verè sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidens illud dependere ostendimus. Infallibilitatis igitur intellectus causa optimè dicta est ordo ad quod quid est: cùm ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: vt hic fit. Quintò declaratur, quomodo per accidens etiam intellectus circa quidditatem fallitur: sed hoc accidens non sicut in sensu est impedimentum organi: sed

Universidad de Deusto Biblioteca

compositio quidditatis,& propterea dupliciter contingit, vt patet in litera. Sextò ad plenitudinem doctrinæ dicit,quòd circa quidditates simplices nec per se , nec per accidens fallitur: sed aut verè cognoscuntur aut non attinguntur,& confirmatur autoritate noni Metaphysicæ. Hoc in loco recolenda sunt , quæ superius in quæst.58.dicta sunt,cùm de compositione,veritate & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, quòd cum prima operatio intellectus ex parte sua sit simplex: si ex parte quoq; obiecti est incomplexio omnimoda, nulla compositio & consequenter nulla veritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione falsitas,hoc est ratione compositionis in obiecto: ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter,&c.omnino enim simplex à simplici operatione non potest ex parte attingi: quamuis à complexa operatione possit falsò attingi ex parte operationis.

308

tum ad hoc intellectum sensui. Sensus enim circa proprium obiectum non decipitur, sicut visus circa colorem: nisi fortè per accidẽs ex impedimento circa organũ contingente: sicut cùm gustus febricitantiũ dulcia iudicat amara , propter hoc q lingua malis humoribus est repleta. Circa sensibilia verò communia decipitur sensus, sicut iudicãdo de magnitudine vel figura, vt cùm iudicat solem esse pedalẽ: qui tamẽ est maior terra. Et multo magis decipitur circa sensibilia per accidẽs, vt cùm iudicat fel esse mel propter coloris similitudinẽ. Et huius ratio est in euidẽti: quia ad proprium obiectũ vnaquæque potẽtia per se ordinatur secundum quod ipsa. Quæ autẽ sunt huiusmodi, semp eodem modo se habent. Vnde manente potentia, nõ deficit eius iudiciũ circa propriũ obiectũ. Obiectum autẽ proprium intellectus est quidditas rei. Vnde circa quidditatẽ rei per se loquẽdo, intellectus nõ fallitur. Sed circa ea, quę circunstãt rei essentiã, vel quidditatẽ, intellectus potest falli: dum vnum ordinat ad aliud, vel cõponendo, vel diuidẽdo, vel etiã ratiocinãdo. Et propter hoc etiã circa illas propositiones errare nõ potest, quæ statim cognoscũtur, cognita terminorũ quidditate, sicut accidit circa prima principia, ex quibus etiã accidit infallibilitas veritatis secundũ certitudinẽ sciẽtię circa cõclusiones. Per accidẽs tamẽ cõtingit intellectũ decipi, circa quod quid est in rebus cõpositis, nõ ex parte organi, quia intellectus non est virtus vtẽs organo, sed ex parte cõpositionis interueniẽtis circa diffinitionẽ, dũ vel diffinitio vnius rei est falsa de alia, sicut diffinitio circuli de triãgulo: vel dum aliqua diffinitio est in se falsa, implicãs cõpositionẽ impossibiliũ: vt sic accipiatur hoc, vt diffinitio alicuius rei, animal rõnale allatũ. Vnde in rebus simplicibus, in quarũ diffinitionibus cõpositio interuenire nõ potest, nõ possumus decipi: sed deficimus in totaliter nõ attingẽdo, sicut dicitur in 9.Met.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q falsitas dicitur esse in mente secundũ compositionem & diuisionẽ. Et similiter dicendũ est ad secũdum de opinione & ratiocinatione. Et ad tertium de errore peccantiũ, qui cõsistit in applicatione ad appetibile. Sed in absoluta cõsideratione quidditatis rei, & eorum, quæ per eam cognoscũtur, intellectus nunquam decipitur. Et sic loquuntur autoritates, in contrarium inductæ.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum, vnam & eandem rem vnus alio melius intelligere possit.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, q vnã & eandẽ rem vnus alio melius intelligere nõ possit. dicitur enim in lib.83.q. Quis vllam rem aliter quàm est, intelligit: non eam intelligit. Quare non est dubitandum esse perfectam intelligentiam qua pręstantior esse non posit. Et ideo non est per infinitum ire, quòd quælibet res intelligitur: nec eam posse alium alio plus intelligere.

¶ 2. Pręterea, Intellectus intelligendo verus est. Veritas autem cùm sit æqualitas quædã intellectus & rei: non recipit magis & minus. non enim propriè dicitur aliquid magis, & minus æquale. Ergo neque magis & minus aliquid intelligi dicitur.

¶ 3. Præterea, Intellectus est id, quod est formalissimum in homine. Sed differentia formæ causat differentiam speciei. Si igitur vnus homo magis alio intelligit, videtur quòd non sint vnius speciei.

¶ SED CONTRA est, quòd per experimentum inueniuntur aliqui aliis profundius intelligentes. Sicut profundius intelligit, qui conclusionem aliquam potest reducere in prima principia & causas primas, quàm qui potest reducere solùm in causas proximas proprias.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd aliquem intelligere vnam & eandem rem magis quàm aliam, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd ly magis, determinet actum intelligendi ex parte rei intellectæ. Et sic non potest vnus eandem rem magis intelligere quàm alius. Quia si intelligeret eam aliter quàm sit, vel melius vel peius, falleretur, & non intelligeret: vt arguit Augustinus. Alio modo potest intelligi, vt determinet actum intelligendi ex parte intelligentis. Et sic vnus alio potest eandem rem melius intelligere: quia est melioris virtutis in intelligendo: sicut melius videt visione corporali rẽ aliquam, qui est perfectioris virtutis, & in quo virtus visiua est perfectior. Hoc autem circa intellectũ contingit dupliciter. Vno quidem modo ex parte intellectus, qui est perfectior. Manifestum est enim, quòd [d] quantò corpus est melius dispositum, tantò meliorem sortitur animam. Quod manifestè apparet in his, quæ sunt secundum speciem diuersa. Cuius ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secundum materiæ capacitatem. Vnde etiam cùm in hominibus quidam habeant corpus melius dispositum, sortiuntur animam maioris virtutis in intelligendo. Vnde dicitur in secundo de Anima, quòd molles carne bene aptos mente videmus. Alio modo contingit hoc ex parte inferiorum virtutum, quibus intellectus indiget ad sui operationem. Illi enim, in quibus virtus imaginatiua & cogitatiua & memoratiua est melius disposita, sunt melius dispositi ad intelligendum.

422

¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum septimum.

309
295
Titulus clarus: occasionatus ex Augustini verbis vt patet.

¶ In corpore respondet quæsito cum distinctione bimembri duabus conclusionibus iuxta illa membra.

¶ Distinctio est, q. quæstio potest habere duos sensus, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Prima conclusio est negatiua. Eandem rem non contingit melius intelligere: si ly melius, determinet actum ex parte obiecti. Probatur: quia falsò intelligeretur, quia aliter quàm esset, & cõfirmatur processu Augustini. Secunda cõclusio est affirmatiua, Eandem rem contingit melius intelligere, si ly melius, determinet actum ex parte potentiæ. probatur, quia vnus est melioris virtutis in intelligendo: & declaratur sequela à simili in visione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primò, quia non omnes animæ humanę sunt æquales: sed meliorum corporũ meliores sunt animæ, quod probatur dupliciter: & ratione, actus fiunt proportionati his quorũ sunt actus: vt manifestè patet in formis diuersarum specierum,& autoritate Arist.2.de Anima. Secundò, quia virtutes ministrãtes intellectui non sunt æquæ dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est vis ad intellectus opus.

Text.22.
430
Sup.q.12. art 6 cor. Et 4 dist. 49 q 2.ar. 4. ad primũ. Et ver. q 2 ar.3 ad 11. Quest. 32. in prin.

¶ Circa causam primam secundæ conclusionis , scilicet inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est, quòd non solùm hi qui à S. Thom. se dissentire fatentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrariantur : adeò vt dicant , non esse mentem S.Thom. animarum humanarum substantias esse inæquales, cùm tamen apertè hic etiam in corpore , & in responsione ad vltimum apertè hoc dicatur : & in secundo Sententiarum dist.32. expressè idem scriptum sit. Vnde hos tanquàm cæcos omittentes, ad aliorum rationes nostram dirigamus aciem. Durandus , Henricus & Bernardus de Gannaco negando substantialem hanc inæqualitatem, cõtra ipsam & eius rationem arguunt Contra ipsam quidem dupliciter. Primò, quia substantia susciperet magis & minus propriè dicta. & tenet sequela ex 7. Physic. vbi dicitur, quòd participatio vnius formæ secundum speciem , secundum diuersos gradus, est propriè comparatio secundum magis & minus , & in Prædicamentis idem confirmatur . Secundò , quia forma induidualis nullam substantiam includit præter specificam formam : ergo non est substantialiter perfectio ; consequentia nota, & antecedens patet , quia nec formam , nec materiam, nec compositum. Contra fundamentum verò eius, scilicet, quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiam arguitur. Primò, quia dispositiones corporis non redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra : ergo. Secundò, quia si melius dispositi corporis melior est anima: ergo anima vnius & eiusdem variabitur substantialiter iuxta variationem dispositionum corporis eiusdem. hoc est falsum : ergo. probatur sequela: quia non maioris sunt efficaciæ dispositiones præuiæ ad introductionem formæ, quàm dispositiones conseruantes ipsam formam in materia : sed istæ possunt variari : ergo corpus erit peius dispositum. ergo anima, quæ erat melior, efficietur peior.

¶ Ad hæc argumenta facilè satisfit ab aduertentibus, qualis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat suscipere magis & minus propriè dicta. Quemadmodum enim anima in communi est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibilium , ita oportet, hanc animam esse substantialiter coaptatam & commensuratam corpori ad talem gradum æqualitatis reducto. Non enim consistit in indiuisibili æqualitas complexionis requisita ad corpus humanum, vt patet ad sensum. Alij enim aliis præstant bonitate tactus. Et quia anima humana non causatur ex corpore , sed in suo tantùm fieri dependet ex corpore non vt causa, sed vt occasione: consequens est quòd anima hæc cùm fit, sortiatur commensurationem substantialem ad corpus sic complexionatum, vt inuenitur in illo initio , & eam semper retineat necesse est : quia intransmutabilis substantiæ est. Suscipere verò magis & minus motum , aut mutationem, habet annexum de magis in minus , aut ecõuerso. Alioquin propriè non sumuntur. quod ex eo patet: quia nihil aliud est suscipere magis & minus quàm intendi & remitti: sed hæc sine mutatione de minus in magis , aut econuerso intelligi nequeunt. ergo. Vnde ad obiecta , & ad primum dicitur , quia seclusis modis significandi , quamuis vna res sit perfectior altera siue eiusdem , siue alterius speciei : nunquam dicitur suscipere magis & minus : nisi possit esse motus aut mutatio de magis in minus , aut econuerso : vt patet ex dictis : hoc autem non conuenit animæ intellectiuæ , quoniam commensurationem illam quam semel accepit, impedibiliter sortita est : quia est idem realiter quod substantia sua quæ est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum verò dicitur , quòd propriè loquendo , hæc forma non addit supra formam subiectam , sed modum potius substantiæ , qui est secundum rem substantia. Commensuratio enim huius animæ ad hoc corpus , est indiuidualis differentia, contrahens animam ad hanc , & est intrinseca huic animæ : sicut differentia specifica est intrinseca speciei . Ad obiecta autem contra fundamentum patet similiter ex dictis responsio. fatemur enim quòd dispositiones corporis redundare in animam per substantiam contingit dupliciter. Vno modo causaliter , alio modo occasionaliter. Et primo est impossibile respectu animæ nostræ : secundo vero modo est necessarium , loquendo de dispositionibus vltimis pro anima inducenda. Et cùm contra hoc obiicitur , quia non sunt majoris efficaciæ præcedentes , quàm conseruantes : respondetur quòd ratio peccat

Loco cit in arg. primo.
D.175.
Text.94.
373

secundum non causam vt causam. Non enim maior aut minor efficacia dat præuiis occasionare talẽ gradũ animæ: sed status corporis dispositi per eas. Ex hoc enim quòd afficiunt corpus in statu illo quo occasionalis causa est animæ: habent quòd occasionaliter concurrãt ad talem commensurationem animæ. Vnde si dispositiones conseruantes , aut quæcunque aliæ infra latitudinem humanam inuenirentur in statu illo: ipsæ redundarent hoc modo in substantiã animæ: quòd autem redundantia hęc rationabilis sit , iam patet ex dictis. quia anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

¶ AD PRIMVM ergo patet solutio ex dictis. Et similiter ad secundum. Veritas enim intellectus in hoc consistit, quòd intelligatur res esse sicuti est.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd differẽtia formæ, quę non prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, non facit diuersitatem secundum speciem, sed solum secundum numerum. Sunt enim diuersorum indiuiduorum diuersæ formæ secundum materiã diuersificatæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, q intellectus per prius intelligat indiuisibile quã diuisibile. Dicit enim Philosophus in 1. Physi. quòd intelligimus & scimus ex principiorum, & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia sunt principia & elementa diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

¶ 2. Præterea, Id quod ponitur in diffinitione alicuius, per prius cognoscitur à nobis: quia diffinitio est ex prioribus & notioribus, vt dicitur in 6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctum in diffinitione lineæ. Linea enim, vt Euclides dicit, est lõgitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta. Et vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnum, vt dicitur in 10. Meta. Ergo intellectus noster per prius intelligit indiuisibile quàm diuisibile.

¶ 3. Præterea, Simile simili cognoscitur: sed indiuisibile est magis simile intellectui, quã diuisibile, quia intellectus est simplex, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

¶ SED CONTRA est , quod dicitur in 3. de Anima, quòd indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscitur. Ergo & indiuisibile.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd obiectum intellectus nostri secundum præsentem statũ est quidditas rei materialis, quam à phantasmatibus abstrahit, vt ex præmissis patet. Et quia id quod est primò & per se cognitum à virtute cognoscitiua, est propriũ eius obiectum: considerari potest quo ordine indiuisibile intelligatur à nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur autẽ indiuisibile tripliciter, vt dicitur in 3. de Anima. Vno modo sicut continuum est indiuisibile: quia est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potentia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectũ à nobis quã eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio cõfusa est prior quam distincta, vt dictũ est. Alio modo dicitur indiuisibile secundũ speciem , sicut ratio hominis est quoddã indiuisibile. Et hoc etiam modo indiuisibile est prius intellectũ quam diuisio eius in partes rationis, vt supra dictũ est. Et iterum prius quàm intellectus componat & diuidat affirmando, vel negando. Et huius ratio est: quia huiusmodi duplex indiuisibile intellectus secũdum se intelligit, sicut propriũ obiectũ. Tertiò modo dicitur indiuisibile , quod est omnino indiuisibile, vt pũctus & vnitas: quę nec actu nec potẽtia diuiduntur. Et huiusmodi indiuisibile per posterius cognoscitur per priuationẽ diuisibilis. Vnde punctũ priuatiuè diffinitur, Punctũ est, cui pars nõ este. Et similiter ratio vnius est q sit indiuisibile, vt dicit in 10. Meta. Et huius ratio est: quia tale indiuisibile habet quandã oppositionem ad rẽ corporalẽ: cuius quidditatem primò & per se intellectus accipit. Si autem intellectus noster intelligeret per participationẽ indiuisibiliũ separatorũ, vt Platonici posuerunt [e]: sequeretur, q indiuisibile huiusmodi esset primò intellectũ, quia secundum Platonici prius participantur à rebus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q in accipiendo scientiã, nõ semper principia & elemẽta sunt priora: quia quandoq; ex effectibus sensibilibus deuenimus in cognitione principiorum & causarũ intelligibiliũ. Sed in complemẽto scientiæ semper scientia effectuum depẽdet ex cognitione principiorum & elementorum , quia vt ibidem dicit Philosophus, tunc opinamur nos scire, cum in principia possumus & causas resoluere.

¶ Ad secundum dicendũ, q punctum nõ ponitur in diffinitione lineæ, cõmuniter sumptæ. Manifestum est enim, q in linea infinita & etiam in circulari nõ est punctum nisi in potentia. Sed Euclides diffinit lineam finitã rectam. Et ideo posuit pũctum in diffinitione lineæ, sicut terminum in diffinitione terminati. Vnitas verò est mensura numeri. Et ideo ponitur in diffinitione numeri mẽsurati , non autem ponitur in diffinitione diuisibilis, sed magis econuerso.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd similitudo per quã intelligimus , est species cogniti in cognoscente. Et ideo non secundum similitudinem naturæ ad potentiam cognoscitiuã, est aliquid prius cognitum, sed per conuenientiam ad obiectum: alioquin magis visus cognosceret auditum, quàm colorem.

QVÆSTIO OCTVAGESIMASEXTA , quid intellectus noster in rebus materialibus cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, quid intellectus noster in rebus materialibus cognoscat. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrũ cognoscat singularia. ¶ Secũdo, vtrum cognoscat infinita. ¶ Tertiò, vtrum cognoscat contingentia. ¶ Quartò, vtrum cognoscat futura.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus noster cognoscat singularia. Quicũque enim cognoscit compositionem, cognoscit extrema cõpositionis : sed intellectus noster cognoscit hanc compositionem, Socrates est homo. Eius enim est propositionẽ formare. Ergo intellectus noster cognoscit hoc singulare, quod est Socrates.

¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum octauum.

Titulus per prius ordine generationis: cætera sumuntur in cõmuni.

431
Inf.q.87. art.3 co. Et 1. cõt.24. q.1.ar.3.2. Et 3. de anima. lect. 11.

¶ In corpore tria. Primò ostenditur radix & via veritatis quęsitę. Secũdò respõdetur quæsito duplici conclusione: cõfirmatur posita radix & destruitur simul opi. Platonica.

Tex.1.
¶ Quo ad primũ est hęc cõclusio: Ordo quo indiuisibile cognoscitur à nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilem pẽsandus est. Probatur: quia quidditas materialis est propriũ obiectũ intellectus nostri: hoc ergo primò cognitũ: ergo ex appropinquatione ad ipsam indiuisibile vel diuisibile erit prius notũ. Omnia clara sunt.

Cap.1.
d 25 In princip. sui li. elem.
¶ Quo ad secũdum ponitur distinctio indiuisibilis trimẽbris: & circa prima duo membra ponitur prima conclusio, affirmatiua, iuxta tertiũ secũda negatiua. Prima ergo cõclusio est, Indiuisibile actu tam secundum cõtinuitatẽ quàm secundum diffinitionẽ est prius notum opposita diuisione. Probatur vtraq; pars simul dupliciter. Primò , quia cognitio cõfusa est prior distincta. Secundò, quia vtrunque indiuisibile est species proprij obiecti intellectus : ac per hoc secundum seipsum & non per aliud prius cognitum cognoscitur. Est enim quodlibet horum quidditas quædã rei corporeæ.

Text.21.
Text.12.
Tex.25.
Q 84.ar.7

¶ Aduerte hic, q litera in secunda parte cõclusionis inferit, quòd indiuisibile secundum rationem, id est incõplexum, est prius notum, etiam antequam intellectus componat: quod quidem probatione nõ eget: quia prima operatio intellectus est prior secunda: & cognitio cõplexa necessariò præexigit incomplexam.

Tex.23. 24.& 25.
Art 3 ad 3.
Art.2.ad 3.

¶ Secunda cõclusio est: Indiuisibile omnino, s. actu & potentia, est posterius notũ diuisibili. Probatur dupliciter. Primò, quia hæc priuatione cognoscuntur: vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundò, quia hæc oppositionem quandam habent ad rem corpoream : quæ est proprium intellectus motiuum.

¶ Aduerte hic quòd genus hoc tertium indiuisibilium, quod solùm propriè dicitur indiuisibile, dicitur opponi rei corporeæ: quia priuatiuè opponitur illi: dum hoc priuatione diuisionis reperibilis in cõtinuo & numero indiuisibile est, & dicitur.

¶ Quo ad tertium eliditur opinio opposita radici positæ , ex vltima conclusione. Quia enim genus hoc indiuisibilium, scilicet actu & potẽtia posterius experimur nos cognoscere, sequitur quòd intellectus noster nõ moueatur & actuetur ab indiuisibilibus separatis, sed à quidditate sensibili. Si enim ab illa actuaretur, ille prius intelligeret. & probatur sequela : quia priora prius participantur à rebus , & consequenter intellectu. Potest quoque hæc pars introduci ad ostendendam necessitatem huius articuli : quia , scilicet opiniones habẽt diuersas secundum diuersa principia.

¶ Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duæ cõclusiones responsiuæ. Prima est, Singulare materiale intellectus noster nõ potest directè & primò cognoscere. Probatur, Intellectus intelligit abstrahendo à materia indiuiduali , ergo directè intellectum est nõ singulare, sed vniuersale. Antecedens patet, consequentia probatur, quo ad primam partem: quia materia indiuidualis est principiũ singularitatis : quo ad secundam verò , quia abstractum ab indiuidualibus est vniuersale. Secunda cõclusio est: quòd intellectus noster potest intelligere singulare indirectè. Probatur, intelligens nõ nisi per cõuersionem ad phantasmata singularium , indirectè potest intelligere singulare. Intellectus noster est huiusmodi: ergo, &c. 52 d 89 a 429

¶ Circa primam cõclusionem occurrunt obiectiones contra duo. Primò contra illud, scilicet quòd vniuersale sit primò cognitum ab intellectu nostro: arguit Durandus dupliciter. Tum quia obiectũ & omnis eius per se cõditio præcedit actum potentiæ : quoniam potentia non facit, sed supponit obiectum: sed vniuersale nõ præcedit omnem actum intellectus : ergo. Tum quia repræsentatiuum reale , & naturaliter repræsentat rem secundũ eius cõditionem realẽ; sed vniuersalitas nõ est conditio realis: ergo nõ repræsentatur per realẽ speciem,&c. vt ponis. Secundò cõtra aliud, scilicet q singulare non directè & primò intelligitur tripliciter. Primò , quia intellectus incipit, vbi terminatur sensus. sed sensus terminatur ad singulare. ergo à singulari incipit. Secũdò, quia vniuersale abstrahitur à singulari , vt à termino à quo. ergo singulare prius cognoscitur, abstractio enim non nisi à noto fit. Tertiò, q à singulare primò mouet intellectũ : ergo primò intelligitur : consequentia nota. Antecedens probatur : quia actiones sunt singulariũ: talis enim motio, actio quædam est.

432
4 d. 50.q. 1.art 3. Et ver. q.5.ar. 6.& q° 6. 10.ar.5. Et de anima art.20. & quol.12.ar. 12. Et opusc. 24.c.1. & 2. Et 3.de anima le. 8.cor.2.& 3.

¶ Ad primum horũ dicitur, falsum esse assumptum : & quòd intellectus, id est tota pars intellectiua non supponit, sed facit obiectum intellectus: potentia enim actiua non prohibetur construere suum obiectum: sed arguens, quia negat intellectum agentem & species fallitur.

¶ Ad secundum verò dicitur quòd repræsentari vniuersale, potest dupliciter intelligi. vno modo vt vniuersalitas sit conditio repræsentata: & sic nõ dicimus speciẽ repræsentare vniuersale. Alio modo vt vniuersalitas sit cõditio cõsequens modũ, quo repræsentatur: & hoc modo dicimus, q species intelligibilis bouis repręsentat naturã bouinã vniuersalem: quia , scilicet repræsentat eã, & non repræsentat indiuiduales

Universidad de Deusto Biblioteca

¶2. Præterea, Intellectus practicus dirigit ad agendum. Sed actus sunt circa singularia. Ergo cognoscit singularia.

¶3. Præterea, Intellectus noster intelligit seipsum. Ipse autem est quoddam singulare. Alioquin nõ haberet aliquem actum. Actus enim singularium sunt. Ergo intellectus noster cognoscit singulare.

¶4. Præterea, Quicquid potest virtus inferior, potest superior. Sed sensus cognoscit singulare. Ergo multo magis intellectus.

Tex.49. ¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 1. Phys. quòd vniuersale secundum rationem est notum, singulare autem secundum sensum.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ singulare in reb⁹ materialibus intellectus noster directè & primò cognoscere nõ potest. Cuius ratio est: quia principiũ singularitatis in reb⁹ materialibus est materia indiuidualis: intellectus autẽ noster, sicut suprà dictum est, (Q.85 ar.1.) intelligit abstrahẽdo speciẽ intelligibilẽ ab huiusmodi materia. Quod autẽ à materia indiuiduali abstrahitur, est vniuersale. Vnde intellectus noster directè nõ est (D.73.) cognoscitiuusᵈ nisi vniuersaliũ. Indirectè autem, & quasi per quandã reflexionem potest cognoscere singulare. Quia, sicut suprà dictum est, (Q.84.ar 7) etiã postquã species intelligibiles abstraxerit, nõ potest secũdũ eas actu intelligere, nisi cõuertendo se ad phãtasmataᶜ, in quib. species intelligibiles intelligit, vt dicitur in 3. de Aïa. (81 c 436 424) Sic igitur ipsum vniuersale per speciẽ intelligibilẽ directè intelligit, indirectè aũt singularia, quorũ sunt phãtasmata. Et hoc modo format hãc propositionem, Sor. est homo. Vnde patet solutio ad primũ.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ electio particularis operabilis est quasi conclusio syllogismi intellectus practici, vt dicitur in 7. Ethi. (Cap.3.) Ex vniuersali autẽ ꝓpositione directè non potest cõcludi singularis, nisi mediante aliqua singulari ꝓpositione assumpta. Vnde vniuersalis ratio intellectus practici nõ mouet nisi mediante particulari apprehensione sensitiuæ partis, vt dicitur in 3. de Anima. (Tex.58.)

¶Ad tertium dicẽdum, quòd singulare non repugnat intelligenti, inquantũ est singulare, sed inquantum est materialeᵉ: (b 283) quia nihil intelligitur, nisi immaterialiter. Et ideo si sit aliquod singulare & immateriale, sicut est intellectus, hoc non repugnat intelligenti.

¶Ad quartum dicendum, quòd virtus superior potest illud quod virtus inferior, sed eminentiori modo. Vnde id, quod cognoscit sensus materialiter & concretè (quod est cognoscere singulare directè) hoc cognoscit intellectus immaterialiter & abstractè, quòd est cognoscere vniuersale.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ intellect⁹ noster possit cognoscere ĩfinita. Deus enĩ excedit oĩa infinita. Sed intellect⁹ noster põt (433 Infr.q.87. ar.3. ad secũdum. Et opu.9.q.81.)

uiduales conditiones. Ex hoc enim quòd sic repræsentatur, sequitur quòd vniuersalis repræsentetur: quia nec vt vna numero, nec vt multiplicata numero, &c. & sic patet nullitas consequentiæ.

¶Ad argumẽta cõtra ipsam cõclusionẽ dicitur præmittẽdo, q̃ in actione & passione intellectus duo ordines operationũ attendũtur. Primus realis, qui conuenit intellectui vt res est: Secũdus intelligibilis, q̃ cõuenit intellectui vt intellectus est. Per primũ mouetur intellect⁹ possibilis ab intellectu agẽte effectiuè & principaliter: ab obiecto verò in phãtasmate secũdario: à specie autẽ intelligibili ab illis ꝓducta formaliter. Per secundum verò ꝑficitur ab intelligibili, vt intelligibile est obiectiuè ab actu verò intelligendi formaliter. His itaq; stãtib⁹, facilè patet responsio ad omnia distinguẽdo, de quo ordine operationum sit sermo. In primo nanque omnia sunt singularia: sed nõ singularia materialia, nisi phãtasma: & tunc patet inceptio intellectus à phãtasmate. In secũdo verò obiectũ est vniuersale. Sigillatim ergo respõdendo ad primũ, concluditur totum in primo ordine: sed cõsequẽtia nihil valet: quia in illo nulla est intellectio. Si verò de intellectu, vt intellectus est, loquatur, dicetur q̃ intellectus incipit nõ ab eo in quo finit sensus, sed à proximo sibi: hoc autẽ est vniuersale corporeũ. falsum est enim, q̃ potentiarum ordinatarũ posterior incipiat à termino prioris, sed bene à proximo sibi. (Tex.32.) Vnde cogitatio non à sensatis, sed elicitis intentionibus primò perficitur.

¶Ad secundum verò dicitur, falsum esse, quòd oporteat abstractionem fieri à noto tam de abstractione intellectus possibilis, quàm agentis: & de agente quidẽ patet, de possibili verò manifestum fit ex sensu: visus enim abstrahit colorem ab odore pomi ignoto sibi, tali enim pacto intellectus possibilis considerat vniuersales, & non particulares conditiones.

¶Ad tertiũ autem dicitur, q̃ si est sermo de intellectu vt re, conceditur: q̃ primum mouens est singulare, sed non materiale, sed immateriale, s. intellectus agens: falsum enim supponitur, s. q̃ in tali motione obiectum sit primò mouens. Sed tunc cõsequentia nihil valet: ergo singulare primò cognoscitur: quia intellectus agẽs & obiectũ in phãtasmate in hoc primo ordine nõ mouẽt obiectiuè, sed actiuè potius. Si verò est sermo de intellectu, vt intellectus est: sic concesso, q̃ primò mouens sit obiectũ, negatur q̃ sit singulare: sed dicitur quòd est natura vniuersalis, quæ obiectiuè perficit, mouet, & facit esse in actu intellectum: quoniã illa est primò repræsentata per speciem intelligibilem, & primò intelligibilis, vt in litera dicitur.

¶Circa secundã conclusionẽ dubiũ occurrit: quia cum omnis cognitio fiat per assimilationem, & intellectus nunquàm neque in actu recto neq; reflexo assimiletur singulari, sequitur, q̃ nunquã cognoscat ipsum. Et cõfirmatur: quia si intellectus intelligit singulare siue rectè, siue reflexè, sequitur, ergo format in se conceptũ ipsius singularis: cum omnis intellectio in cõceptu aliquo cõsistat: & propositio singularis formari nõ potest nisi cõceptus incõplexus termini singularis habeatur: sed in intellectu nõ potest esse cõceptus materialis indiuidui, vt sic: ergo. ꝓbatur minor: q̃a cõceptus est similitudo expressa rei conceptæ, repugnat autẽ intellectui nostro hic habere similitudinem materialis indiuidui, vt patet, quia aliter nõ abstraheret ab hic & nunc. Et nihil ꝓhiberet ponere species intelligibiles singulariũ in intellectu nostro: par enim est ratio, quo ad hoc de similitudine impressa & expressa.

¶Ad oppo. autem ducit demonstratio Aristot. in 2. de Anima de sensu communi, quòd oportet iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere vtrunque: sed intellectus ponit differentiam inter vniuersale & singulare, ergo.

¶In hac difficultate dicẽdũ mihi videt̃: & q̃ intellectus cognoscit vtrũq;, & q̃ nõ format proprium cõceptum singularis: sed intelligit ipsum in cõceptu alterius: qui tamẽ est eius quodãmodo. Ad quorũ euidentiã sciẽdũ est, q̃ dupliciter experimur nos intelligere aliquid, s. in seipso & in alio. In seipso quidẽ: cũ cognoscendo formamus in nobis cõceptũ illius rei, q̃ intelligimus: sicut cũ intelligimus graue, formamus in nobis cõceptum ꝓpriæ rationis formalis ipsius grauitatis: & cùm percipimus bouẽ, formamus in nobis cõceptum ꝓpriæ differẽtiæ, &c. in alio verò cum vnum cõcepimus: & aliud in illo cõcepto arguimus inueniri: qđ tamen quid sit, non cõcipimus: Sicut cum cõcepimus sapientiã infinitã esse rẽ quãdã excellẽtissimã subesse arguimus: quid tamẽ sit res illa ignotum est. Sic enim res illa & nota quodãmodo & ignota est. Nota quidẽ in alio, s. in cõceptu sapiẽtiæ infinitæ: ignota secundũ suã rationẽ formalem, & cõsequenter in ꝓprio conceptu: nota arguitiuè, ignota directè: nota quãtum ad quæstionẽ, q̃a est: ignota quãtum ad quæstionẽ, qd est. Et hoc modo singulare materiale notũ est intellectui nostro. Nunquã enim cõcipere nos experimur siue directè siue indirectè Sorteitatẽ, q̃uis cõcipiamus singularitatem in cõmuni. Si enim conciperemus hoc albũ aut hũc hominẽ ꝓprio cõceptu: illo intellectus vt intellectus est, esset hoc materiale signatum: & quidditatiuam cognitionem haberet singularis vt sic: cum nil aliud sit nosse qđ quid erat esse alicuius q̃ concipere illud secundũ proprium illius conceptum vt sic. Sed bene experimur, q̃ ponimus differentiã inter Socratẽ & qđ quid erat esse hominis inter hoc & vniuersale. Et ideo oportet q̃ vtrunque cognoscatur: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua, concipientes enim in nobis hominem & singularitatem: & quòd homo non subsistit per se, &c. arguitur & concluditur ab intellectu in rerũ natura res quædã singularis, &c. differens ab vniuersali sibi oblato per differentiã sibi incognoscibilem quidditatiuè, s. Sorteitatem vt de Deitate exemplariter manifestum est. Concipitur ergo singulare ab intellectu nostro non proprio, sed alieno cõceptu, q̃ tamen est aliquo modo, s. confusè & arguitiuè eius, non repræsentatiuè, quẽadmodum Deitas concipitur in alieno cõceptu, qui est tamen Deitatis conceptus non repræsentatiuè, sed arguitiuè: & hoc sufficit ad ponendum differẽtiam inter Deitatẽ sic cognitã, & id qđ directè concipimus. Et propterea diuus Th. in corpore articuli intellectum cognoscere singulare dicit: & in responsionib⁹ ad colligationem partis sensitiuæ cũ intellectiua cõfugit: insinuãs per hoc, q̃ nunquàm intellectus hoc signatũ indiuiduũ conceptu ꝓprio, nisi in cogitatiua attingit: & q̃ per illã ipse intellectus arguitiuè attingit ad illud. Et hoc expressius indicat in q. de anima. ar. 20. in responsione ad primum secundo loco obiectorum: vbi dicit, q̃ ista reflexio non perficitur nisi per adiũctionem virtutis imaginatiuæ. Et hæc si bene perspexeris, multa obscura patefient tibi. Nec te moueat, q̃ in calce corporis articuli dicat, q̃ intellectus cognoscẽdo indirectè singulare, format hãc ꝓpositionem, Sort. est homo. ꝓpterea quia formare hanc propositionem exigit formare conceptum Sor. Perspice supradicta, & vide quòd intellectus format hanc propositionem de ignota Deitate, si vocaretur A. A est substãtia prima, &c. & tamen careret proprio conceptu ipsius A. ita intellectus format propositionem hanc, Sort. est homo solo illo conceptu confuso, & quid nominis contentus in seipso, vt patet ex dictis.

¶In responsione ad quartum nota duo. Primum est, q̃ responsio consistit in hoc q̃ arguendo committitur sophisma figuræ dictionis, à quid ad quomodo: quoniã idẽ dicitur esse quod cognoscitur à sensu & intellectu, sed non eodem modo: quia à sensu concretè, ab intellectu abstractè: & ideo cùm subsumitur, sensus cognoscit singulare, perinde est ac si diceretur, q̃ sensus cognoscit concretè: hoc enim est cognoscere singulare, vt in litera dicitur. Secundum est, quòd hinc habes, quòd aliquid defert secum species visibilis, quod visu non discernitur: & similiter species audibilis & similes: percipiunt enim sensus obiecta sua tantum signatè: quidditates autem & passiones eorum, quæ simul vehuntur, ab altiori potentia discernuntur: quod tamen non est alia cognoscere nisi oblata per species sensibiles: alio modo quàm sensus exterior, aut vis inferior.

¶In hoc articulo aduerte, quòd Scotus in 4. dist. 45. q. 3. tenet, quòd intellectus noster intelligit singulare sensibile intuitiuè, hoc album, &c. quod sentiretur: & sensationem ipsam: & affert pro se primam & quartam rationes: quæ in litera fiunt arguendo: sed quia soluuntur in litera, non oportet aliter laborare.

¶Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore sunt tres conclusiones: aut vna habens tres partes, scilicet intellectus noster, nec actu nec habitu potest intelligere infinita, sed in potentia tantùm. Et probatur in litera tali ordine. Quia primo probatur pars affirmatiua, scilicet quòd in potentia. Secundò, prima negatio, scilicet quòd non actu. Tertiò, secunda negatio, scilicet, quòd nec habitu.

¶Quo ad primum ratio est hæc, obiectum intellectus nostri non compatitur infinitum nisi in potentia. ergo intellectus noster potest intelligere infinita in potentia. Antecedens probatur: quia illud est quidditas sensibilis, quæ non habet infinitatem nisi in potentia, vt patet 3. Physi. consequentia verò probatur, quia eodem modo oportet se habere intellectum ad infinitum, quo se habet illius obiectum: quod probatur, quia oportet potentiam proportionari obiecto proprio.

¶Circa hanc rationem aduerte primò, quòd tenet, propterea quia quidditas rei materialis supponit obiectum & motiuum & adæquatum intensiuè respectu intellectus nostri pro statu isto, de quo est sermo. si enim intellectus ab ea mouetur, & in nihil potest, quod illius aliquid aliquo modo non sit vt sic: consequens est, quòd vnumquodque ita se habet ad cognosci à tali intellectu, quomodo se habet ad talem quidditatem, quod ergo in tali quidditate in potentia tantum inuenitur, in intellectu quoque illo potentialiter tantùm inueniri oportet, & ideo infinita vt quidditas sensibilis in essendo, sic intellectus in cognoscendo, non nisi in potentia habet.

¶Aduerte secundò, quòd hæc ratio non tantùm probat partem affirmatiuam, scilicet quòd intellectus intelligit in potentia infinita: sed negatiuã, s. quòd non actu. Verumtamen in litera ex propriis infiniti & actus, additur ratio specialis ad partem hanc negatiuam.

¶Quò ad secundum ergo probatur dupliciter, ex eadem tamen radice. Primò sic, Infinitum non habet vnam speciem, ergo non potest actu cognosci ab intellectu nostro, consequentia nota: quia intellectus noster non potest simul actu intelligere, nisi vnica specie repræsentata. Antecedens probatur: quia alioquin infinitũ haberet rationem totius & perfecti. Secundò sic, Infinitum non potest cognosci, nisi accipiendo partem post partem: ergo non potest actu cognosci, nisi numerando partes

cognoscere Deum, vt suprà dictum est. (q.12. ar.1.?) Ergo multo magis potest cognoscere omnia alia infinita.

¶2. Præterea, Intellectus noster natus est cognoscere genera, & species. Sed quorundam generum sunt infinitæ species, sicut numeri, proportiones & figuræ. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶3. Præterea, Si vnũ corpus non impediret aliud ab existẽdo in vno & eodem loco, nihil prohiberet, infinita corpora in vna loco esse. Sed vna species intelligibilis nõ prohibet aliam ab existendo simul in eodẽ intellectu. Contingit enim multa scire in habitu. ergo nihil prohibet, intellectum nostrũ infinitorum scientiam habere in habitu.

¶4. Præterea, (q.79.ar.4. ad 1.) Intellectus cùm nõ sit virtus materiæ corporalis, vt suprà dictum est, videtur esse potentia infinita. Sed virtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectus noster, potest cognoscere infinita.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur (Tex.35. & li.3.tex.65) in 1. Physic. quòd infinitum, inquantum est infinitum, est ignotum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm potẽtia proportionetur suo obiecto, oportet, hoc modo se habere intellectũ ad infinitum, sicut se habet eius obiectũ, quod (D.736.) est quidditas rei materialis. In rebus autem materialibus nõ inuenitur infinitũ in actu, (Tex.56. & 57.) sed solum in potentia secundum quòd vnũ succedit alteri: vt dicitur in 3. Physi. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitum in potentia, in accipiendo scilicet vnum post (b 168 438) aliud ᵉ, quia nũquam intellectus noster tot intelligit, quin possit plura intelligere. Actu autem vel habitu non potest cognoscere infinita intellect⁹ noster. Actu quidem nõ, quia intellectus noster non potest simul actu cognoscere, nisi quod per vnã speciem (b 427) cognoscit. Infinitum autem non habet vnam speciem: alioquin haberet totã rationem totius & perfecti. Et ideo non potest intelligi, nisi accipiendo partem post partem, vt ex eius diffinitione patet in 3. (Text.63.) Physicorũ. Est enim infinitum, cuius quãtitatem accipiẽtibus, semper est aliquid extrà accipere. Et sic infinitum cognosci non posset actu, nisi omnes partes eius numerarentur: quod est impossibile. Et eadem ratione non possumus intelligere infinita in habitu. In nobis enim habitualis cognitio causatur ex actuali cõsideratione. Intelligẽdo enim efficimur sciẽtes, vt dicitur in 2. Ethico. (Li.2.Eth. cap.1.) Vnde non possemus habere habitum infinitorum secũdum distinctam cognitionẽ, nisi considerauissemus omnia infinita, numerãdo ea secũdum cognitionis successionem. Quod est impossibile. Et ita nec actu, nec habitu intellectus noster potest cognoscere infinita, sed in potentia tantum, vt dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut suprà dictũ est, (In hoc.ar. q.7. art.1. 2.) Deus dicitur infinitus sicut forma, q̃ nõ est terminata per aliquã materiamᵉ. In rebus autẽ materialibus aliquid dicitur infinitum per priuationem formalis terminationis. Et quia forma secũdũ se nota est, materia autẽ sine forma ignota: inde est, quòd infinitum materiale est secundum se ignotum. Infinitum autem formale, quod est Deus, est secundũ se notumᶜ: ignotum autẽ, quò ad nos propter defectum intellectus nostri, qui secundũ statũ præsentis vitæ habet naturalẽ aptitudinem ad materialia cognoscenda. (55 b) Et ideo in præsenti Deũ cognoscere nõ possumus, nisi per materiales effectus. In futuro autem tolletur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum Deum in sua essentia videre poterimus, tamen absqueᵈ comprehensione. (D.366.)

¶Ad secũdum dicendum, quòd intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem à phãtasmatibusᵉ. (424.) Et ideo illas species numerorum & figurarum, quas quis non est imaginatus, nõ potest cognoscere, nec actu nec habitu, nisi forte in genere, & in principiis vniuersalibus. Quod est cognoscere in potentia & confusè.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd si duo corpora essent in vno loco vel plura, non oporteret, quòd successiuè subintrarẽt locum vt sic per ipsam subintrationis successionem numerarentur locata. Sed species intelligibiles ingrediuntur intellectum nostrũ successiuè: quia non multa simul actu intelliguntur. Et ideo oportet numeratas & non infinitas species esse in intellectu nostro.

¶Ad quartum dicendũ, quòd sicut intellectus noster est infinitus virtute, ita infinitũ cognoscit. (36. b) Est enim virtus eius infinita secundum quòd non determinatur per materiam corporalem: & est cognoscitiuus vniuersalis, quod est abstractũ à materia indiuiduali. Et per consequens non finitur ad aliquod indiuiduum, sed quantum est de se ad infinita indiuidua se extendit.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum intellectus sit cognoscitiuus contingentium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus non sit cognoscitiuus cõtingentiũ. Quia, vt dicitur in 6. Ethic. (434 6.Ethic le. 1.si. Et vero q.15. ar. 2. ad 3.) intellect⁹, & sapientia & scientia non sunt contingentiũ sed necessariorum.

¶2. Præterea, sicut dicitur in 4. Phy. (Cap.6.) ea, quæ quãdoq; sunt, & quãdoq; non sunt, tẽpore mẽsurãtur. (Art.12c.) Intellectus autẽ à tẽpore abstrahit, sicut & ab aliis conditionibus materiæ.

partes, sed hoc est impossibile fieri actu. ergo non potest actu cognosci. Antecedens patet ex diffinitione eius 3. Physic. consequentiæ sunt per se notæ.

¶Circa primã rõnem dubiũ occurrit. Quoniã aut falsum assumit, aut concludit, q̃ infinita à nullo intellectu possunt simul actu cognosci: cuius tamen oppositũ superius in 14. q. diffinitũ est respectu intellectus diuini. Cùm enĩ infinita possint dupliciter repræsentari & cognosci, s. per modum infiniti, id est, per partẽ post partẽ: & per modũ finiti, id est simul, vt ibidem dictũ fuit. Si in antecedente est sermo de infinito per modũ infiniti, verũ est, & infert ergo infinitũ à nullo intellectu est cognoscibile actu. Si aũt est sermo de infinito ꝑ modũ finiti, sic falsum est antecedẽs: quia nõ repugnat infinitis repræsentari simul vnica spẽ: vt patet de spẽ intellectus diuini.

¶Ad hoc dr̃, q̃ prima specie aspicienti ambigua occurrit intẽtio literæ: quoniã si attendimus ad cõclusionẽ intentam, cõstat, q̃ sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocunque modo, s. siue per modũ infiniti, siue per modũ finiti: dũmodo distinctè infinita cognoscant̃. Intendit nanq; concludere, q̃ intellectus noster nõ põt actu cognoscere infinita distinctè: vt patet in calce corporis articuli. & de se notũ est. Si verò attẽdimus ad mediũ terminũ, sic videtur, q̃ sit sermo restrict⁹ ad infinitũ per modũ infiniti: qm̃ mediũ assumptũ se tenet ex parte conditionũ ipsius infiniti secundũ se: quia s. habet rõnẽ partis & imperfecti. Si enim ex hoc repugnat sibi, habere vnam speciẽ: ergo repræsentari per vnã speciẽ repugnat sibi ex extrinseco: & cõsequenter impossibile est, q̃ vna specie repræsentetur cuicunque intellectui. Sed cũ hoc sit falsum, q̃a infinita vna specie repræsentant̃ actu simul Deo & aïæ Christi, &c. cõsequẽs est vt mediũ hoc intelligatur de infinito per modũ infiniti: sic enĩ repugnat ex intrinseco repræsentari vna specie actu & cognosci. Et manifestatur sensus iste ex secũda rõne: quæ manifestè loquitur de infinito ꝑ modũ infiniti. Subtilius tamẽ ꝑficiẽtibus ambiguitatis solutio apparet, recolẽdo, q̃ non de quacũq; specie & cognitione, sed nostri intellectus & naturali ꝑ statu isto est sermo. Ad cuius euidẽtiã scito primò, q̃ infinita (sicut & quodcunq; aliud obiectũ intellectus nostri) duplicẽ habitudinẽ habent respectu intellectus nostri, seu suæ speciei & cognitionis, scilicet causæ & repræsentati. Causæ quidẽ, quia scientia nostra causatur & mensuratur à rebus. Repræsentati autem: quia res cognita per speciem propriã, qualis est infinitũ sensibile, si cognoscitur distinctè, repræsentatur per propriã speciem. Scito secũdò, quòd infinito repugnat ex intrinseco causare speciem sui adæquatã: & hoc quia habet, rationẽ partis & imperfecti, id est, quia id quod actu est, aut habetur de infinitis partis & imperfecti rõnem habet, quoniam semper est extra aliquid sumere, vt dicitur in 3. Physic. Ex hoc enim quòd extra, id quod actu sumitur, aut consideratur, semper restat extra aliquid infiniti: sequitur quòd nunquam totum cõcurrit ad causandũ sui speciem, sed semper vt pars: nunquam vt completũ, sed semper vt incõpletum: & cõsequenter nunquã poterit adæquatam sui speciem causare: omne enim totum causans adæquatam sui speciem oportet secundum se totum causare illam. Scito tertiò, quòd quamuis infinito non repugnet distinctè repræsentari vnica specie, per modum finiti absolutè loquendo, repugnat tamen sibi repræsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus, prima pars huius dicti patet de infinitis cognitis à Deo. Secunda pars patet ex eo, quòd species intellectus nostri est causata à rebus: infinito autem repugnat habere talem speciem, & vtriusque ratio: quia infinito repugnat habere vnam speciem proportionalem sibi. Si enim proportionata est infinito, cum ipsum habeat rationem incõpleti, ergo ipsa incõpletè repræsentabit. Si autẽ est species excessiuè repræsentans, quales sunt species non acceptæ à rebus, tunc non oportet eas commensurari, & proportionari infiniti naturæ. Intẽdit ergo tã cõclusio quàm mediũ de repræsentatione & cognitione infiniti distinctè: siue per modũ finiti, siue per modũ infiniti: respectu intellectu tamẽ nostri, quò ad naturalia tantũ, respectu cuius obiectũ habet rationẽ non solùm repræsentati, sed etiã causæ & mensuræ, quã non habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo hæc doctrina non repugnat superioribus documẽtis. Secũda quoq; ratio seruit eidẽ sensui: qm̃ ostẽdit, quòd infinitũ cognitione ei ꝓportionata qualẽ supponit esse nostrã, quæ ab obiecto causatur, & mẽsuratur: nõ põt cognosci actu, nisi numerãdo partem post partem.

¶Circa eandẽ rationem aliud dubium occurrit: quia non videtur benè fundata super hoc, quòd infinitũ haberet rõnem totius & perfecti. Hæc enim cõsequentia, quæ fit in litera, s. Si infinitũ haberet vnã speciẽ, haberet rõnem totius & perfecti: fundatur super ista categorica. Habens vnã speciẽ, habet rõnẽ totius & perfecti: hæc enĩ cõstat ex prædicato antecedẽtis & cõsequẽtis, sed hæc est falsa: qm̃. sequeretur, quòd nulla pars haberet vnam speciem, similiter nullum imperfectum, &c.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd illa categorica si sanè intelligatur, verissima est, & necessaria: cũ enim omne habẽs vnam speciẽ, adæquetur & cõprehendatur ab illa, & nihil cui⁹ aliquid extrà manet, cõprehẽsum aut adæquatũ sit: consequẽs est, quod quicquid vna repræsentante specie contentum est, vt completũ, & totũ se habeat: alioquin aliquo in repræsentato remanẽte non adæquaretur secũdum quodlibet sui. Ad obiecta verò dicitur, q̃ pars & imperfectũ possunt sumi dupliciter, s. materialiter & formaliter. Et materialiter quidẽ vna possunt specie præsentari, sed tunc habẽt rationẽ totius: quia cõprehensi totaliter. Formaliter verò impossibile est vna specie præsentari: quoniã distinctè præsentari nõ põt, nisi quicquid est eius, repræsentetur: sed imperfecto, vt sic, & parti hoc repugnet, vnã, vt sic sine perfectione, qua priuat repræsentatur imperfectum, & pars sine eo, cui⁹ est pars. Vnde oportet, horũ plures esse species proprias.

¶Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶In corpore tria. Primò distinguit. Secundò respondet quæsito. Tertiò infert corollarium.

¶Quo ad primum. Primò ipsa distinctio: Cõtingentia dupliciter, vt contingẽtia, & vt necessariũ, habẽt insertũ. Secũdò distinctio probationis, quoniã nihil est adeo contingẽs, in quo nõ sit aliquid necessitatis. probatur inductiuè ex cursu Sor. &c.

¶Quo ad secundum, conclusio responsiua trimembris: Contingentia vt sic directè sensu, indirectè intellectu: vt autem necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habent, directè intellectu cognoscuntur. Primò probatur, quo ad primas partes simul sic: Indiuidua materialia his modis noscuntur: contingentia sunt indiuidua materialia: ergo, &c. probatur minor: quia idem, scilicet materia & principium indiuiduationis, & contingentiæ. Probatur hoc vltimum: Contingentia oritur ex potentia contradictionis, scilicet esse & non esse: potentia talis est ex materia. ergo. Secundò probatur quo ad vltimam partem per oppositum sic: Vniuersalia directè ab intellectu noscuntur, sed contingentia vt necessaria sunt vniuersalia. Probatur: quia idem est principium necessitatis & vniuersalitatis, forma scilicet: & quod vniuersalitatis, probatur. Vniuersale fit per abstractionem à materia: oportet enim vel formam vel materiam esse illius radicem: quòd verò necessitatis, probatur: quia quæ sequuntur formam, ex necessitate insunt.

¶Corollarium, per quod habetur responsio ad obiecta, est, quòd ly necessarium vel contingens cùm possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali ratione rei. Si primo modo, sic, scilicet secatur scientia in eam, quæ est de necessariis, & eam quæ de contingentibus. Si secundo modo, sic, Omnis scientia est de necessariis, nec habet

Universidad de Deusto Biblioteca

in hoc sensu locum diuisio illa, sed tūc fit diuisio sciētiæ à sensu, & opinione, &c. ¶Circa probationem primæ partis conclusionis dubitatur: quia falsum assumitur seu supponitur, vel processus est ex particularibus. Tota enim vis probationis stat in hoc, quia contingens est cōtingens propter materiam, quæ est indiuiduationis principium, vt patet ex hoc enim infertur, ergo à sensu directè cognoscitur, &c. Sed hæc propositio, aut est particularis & sic non concludit nisi particulariter. ergo quædā contingentia directè à sensu tantum noscūtur, &c. cùm tamen litera vniuersaliter quærat de contingentibus aut est vniuersalis: & sic est falsa. Tum quia dantur cōtingentia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrij: tum quia dantur contingentia vniuersalia, vt hominem comburi, &c. neutra enim ex materia indiuiduāte oriuntur, cùm ab ipsa hæc abstrahāt, illa verò omnino aliena sunt.

¶Circa probationē vltimæ partis dubitatur: quia nulla videtur esse ista differentia inter consequentia materiā quo ad necessitatē & cōtingentiam. Quoniam consequentia materiā distinguuntur in necessaria, & cōtingentia: mors enim & corruptio necessariò insunt: & tamen ex materia. Et similiter cōsequentia formā distinguuntur in necessaria & cōtingentia: ridere enim est operatio sequens formā, & tamen cōtingēter inest: nō enim oportet Socratē ridere.

Artic. 1. *Art. 1.* *D. 392.*

¶Circa conclusionem principaliter intentam totúque articulum, dubium occurrit: quia totus iste labor otiosus videtur, & per accidens. Otiosus quidem, quia nihil hinc habetur nisi quòd cōtingentia in particulari per sensum, in vniuersali per intellectum cognoscūtur: hic autem & scitum erat prius ex hoc, quòd intellectus est vniuersalium, & sensus singularium. Et rursus in hoc nulla differentia est inter cōtingens, & necessarium, quoniam vtraque in particulari ad sensum, in vniuersali ad intellectum spectant. Per accidens verò, quia ex vniuersalitate, & particularitate pendet solutio, vt patet in litera: necessitas autem & contingentia per accidens, his conditionibus annexæ sunt. ergo, &c.

¶Ad euidentiā horum ex quod quid est cōtingentis & necessarij procedēdum est. Contingens enim cū sit ꝙ potest esse, & non esse, necessarium autē quod impossibile est aliter se habere: vt patet 5. Met. cōsequens est, ꝙ contingentia, & necessitas entiū reales non logicæ differentiæ, diuersas habeant radices, ita ꝙ contingentia ex potentia, necessitas verò ex actu oriatur. Cuius etiam signum est, ꝙ in his inferioribus in quibus plurimū est de potentia, maximè viget contingentia: in rebus verò superioribus maximè actus naturā participantibus: aut omnino non est aut secundū quid est contingentia. simpliciter enim entia illa necessaria sunt: & tantū habent contingentiæ, quantū potentiæ cuiusdā admistionem patiuntur. Vnde actus purus omnino liber est, à contingentia omnino. Verùm quia potentia in rebus materialibus differētia, substantialis autē proprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cōtingentia non simpliciter, sed sensibiliū ex materia: necessitas autē ex forma oriri in litera de sensibilium cognitione tractāte dicitur. Et quoniam materia vt materia est in indiuiduis tantum sensibilibus, inuenitur in esse reali: forma autē esse habet & perfectius absq; sensibili natura admista: idcirco contingentia indiuiduis materialibus in litera attribuitur: non ꝙ sola aut omnia indiuidua materialia sint contingentia: cùm etiam in vniuersalibus materialibus dentur contingentia, & in cælestibus nihil sit contingens: sed quia indiuidua materialia sunt primò contingentia in genere materialium: vniuersalia enim eorū, cū à materia recedere incipiāt, & formæ rationē indui: secundariò cōtingentia sunt. Et propter hoc contingētia & singulare sensibile cōnexa sunt non per accidens, sed per rationē proprij principij vtriusque. Nec ꝓpterea remouetur, quin materiā aliqua necessitas sequatur, aut formā aliqua contingentia comitetur. Sed bene sequitur, quòd formæ nulla contingētia adiūgatur, nisi ratione potētiæ admistæ: & similiter materia nullius necessitatis sit causa, nisi ratione actus, quem participat. Materia enim ratione potentiæ, cum vtranque contradictionis partem respiciat, necessarium non respicit: participatione verò actus necessitatis expers non est. Et hoc dupliciter: quia vel vt participat actualitatem, induendo modum actus: puta quia hoc ipsum quod est esse in potentia, habet actu: & sic conuenit sibi necessitas ordinis ad vtranque contradictionis partem sub disiunctione: & hinc prouenit necessitas corruptionis vtriusque. Vel vt participat actum per analogiam, seu proportionem ad ipsum: & sic conuenit sibi necessitas dispositionum materialium, & hinc fit vt quædam accidentia dicantur consequi materiam vt quantitas, &c. Et similiter formam cum ratione actualitatis non consequatur potentiam contradictionis, sed potius actuale aliquid quicquid ipsam non inseparabiliter comitatur, totum vt sic ratione potentiæ sequitur: dico autem vt sic, id est inquantum separabilis rationem habet: quantum enim separabilitatis, tantum habet elongabilitatis ab actu, & proximitatis cum potentia. Vnde facilè patet responsio ad omnia quæsita & obiecta.

¶Ad primum ergo dubium dicitur dupliciter. Primò, ꝙ contingentia attribuitur indiuiduis materialibus nō tantū sed primò: nō simpliciter sed in genere sensibiliū, de quorum cognitione est quæstio: & ideo nō obstat ꝙ detur cōtingentia & in rebus immaterialibus secundū esse vt in voluntate & secundū rationē vt in vtilibus. Secundò dicitur ꝙ quantum ad præsentē literā spectat, cōtingentia distinguūtur hic non tantū cōtra necessaria, sed etiā cōtra rationes contingentiū, ita ꝙ vtilia contingentium in litera cōprehēduntur sub rationibus contingentiū & nō sub ipsis contingētibus. Nec cōtra hoc potest obiici, quòd sic nulla esset differētia inter cōtingentia & necessaria in sensibilibus quo ad cognosci: quoniā nec ipsa necessaria directè intelligūtur, sed rōnes eorum. Soluit enim hoc per interemptionem, qm̄ entia necessaria vt sic, abstrahūt ab omni tēpore & mutatione: cùm sint impossibilia aliter se habere: ac per hoc cū ista sint cōsequētia materiā necessaria, quāto magis appropinquāt ad materiā, tāto minus sunt necessaria. Entia verò contingētia ecōuerso se habēt. Et ꝓpterea formaliter loquēdo, negatur, ꝙ necessaria sensibiliū repugnet intelligibilitati: qm̄ inquātū necessaria sunt, nō habent aliquam repugnantiam, imò habent proximitatem: quia scibile oportet esse necessarium: sed ꝙ quædā necessaria sensibilia directè nō intelligātur, hoc est per accidēs: quia sunt particularia sensibilia, sed ipsa cōtingentia habēt per se repugnātiā ad intelligibilitatē: quia vt contingentia sunt, ex materia sunt, quia ex potentia quæ ex materiæ differētia rōnes autē eorū, quia à materia aliqualiter abstrahūt, quantò à materia recedūt, tantò à contingētia separātur, & perceptibiles sunt ab intellectu: & propterea meritò ab ipsis contingētibus distinctæ sunt in proposito. Vtraque tamen respōsio quo ad rem in idem redit: sed pro literæ intellectu hæc explicari expedit.

¶Ad secundū verò dicitur, ꝙ distinctio illa, quæ adducitur sanè intellecta, vera est. Nec obstāt differētiæ assignatæ in litera, vt enim ex dictis patet, differentia inter consequētia formā, & materiā in hoc, quòd illa necessaria, hæc contingētia sunt, intelligitur de forma vt forma seu actu, & materia vt materia seu potētia. Distinctio verò consequentiū tam formā quàm materiam in necessaria & contingētia: intelligitur de forma vt cōplectitur in se rationē actus & potētiæ: & similiter de materia vt habet rationē potētiæ: & sapit rōnē actus aliquo mō, vt expositum est.

¶Ad tertiū autē dicitur, quòd articulus iste cū suo ꝓcessu necessarius & per se est. Nec est verū, quòd nihil aliud hinc habeatur, nisi, ꝙ cōtingētia in particulari per sensū in vniuersali verò ꝑ intellectū apphendūtur. Sed hic habetur, ꝙ cōtingētia, absolutè loquēdo, sensu, nō intellectu apprehēdūtur nisi indirectè. Vnde nō discutitur hoc prius notū: sed ponitur subtilis differētia inter necessariū & contingens quo ad cognosci: quia necessariū spectat ad intellectū, cōtingēs ad sensum: & hoc, quia contingētia in rebus sensibilibus est cōditio consequēs materiā indiuiduātem sensibilia: necessitas autē formā fundantē oēm vniuersalitatem. Vnde nō per accidēs se habēt contingentia & necessitas ad vniuersalitatē & particularitatem, sed per se, quāuis nō per se primò, sed ratione cōis radicis. Materia enī vt materia, radix est cōtingētiæ, atq; indiuiduationis, & sic forma vt forma, radix est necessitatis & vtilitatis. Et hæc cōnexio aptè assignatur in lra rō cōclusionis, quare, &c.

Cùm igitur propriū contingentiū sit, quandoq; esse & quandoq; nō esse: videtur quòd contingētia nō cognoscātur ab intellectu.

¶SED CONTRA, Omnis scientia est in intellectu. Sed quædam scientiæ sunt de contingentibus, sicut scientiæ morales quæ sunt de actib⁹ humanis subiectis libero arbitrio: & etiam sciētiæ naturales quantum ad partem, quæ tractat de generabilibus & corruptibilibus. Ergo intellectus est cognoscitiuus contingentium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cōtingentia dupliciter possunt considerari. Vno modo, secundum quòd cōtingentia sunt. Alio modo secundum quod in eis aliquid necessitatis inuenitur. Nihil enim est adeo cōtingens, quin in se aliqd necessariū habeat. Sicut hoc ipsum quod est Socratem currere, in se quidem contingens est, sed habitudo cursus ab motum est necessaria. Necessarium enim est Socratem moueri si currit. Est autem vnumquodque contingens ex parte materiæ, quia contingens est ꝙ potest esse & non esse. Potētia autē pertinet ad materiā, necessitas autē consequitur rationē formæ, quia ea, quæ cōsequuntur ad formā ex necessitate insunt. Materia autē est indiuiduationis principiū. Ratio autē vniuersalis accipitur secundū abstractionē formæ à materia particulari. Dictū autē est supra, ꝙ per se, & directè intellectus est vniuersalium, sensus autē singulariū: quorum etiā indirectè quodāmodo est intellect⁹, vt suprà dictū est. Sic igitur cōtingentia, prout sunt cōtingētia, cognoscūtur directè quidē à sensu, indirectè autem ab intellectu, rōnes autem vniuersales, & necessariæ cōtingentiū cognoscuntur per intellectū. Vnde si attendantur rationes vniuersales sensibiliū, omnes scientiæ sunt de necessariis. Si autem attēdantur ipsæ res, sic quædā scientia est de necessariis, quædā verò de contingētibus. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum intellectus noster cognoscat futura.

435 *Sup. q. 14. ar. 13. Et q. 57. ar. 3. Et 22. q. 9. ar. 1. Et 1. di. 38. ar. 5. Et 2. di. [illegible] q. 2. art. 2. & 1. cōtra cap. 67. Et ver. q. 8 ar. 12. & m[illegible]. 16. arti. 7. Et opus. [illegible] cap. 135. & 136.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd intellect⁹ noster cognoscat futura. Intellectus enim noster cognoscit per species intelligibiles, quæ abstrahuntur ab hic & nunc: & ita se habent indifferenter ad omne tempus. Sed potest cognoscere præsentia. Ergo potest cognoscere futura.

¶2. Præterea, Homo quādo alienatur à sensibus, aliqua futura cognoscere potest: vt patet in dormiētibus & phreneticis. Sed quanto alienatur à sensibus, magis indiget intellectu. Ergo intellectus quantum est de se, est cognoscitiuus futurorum.

¶3. Præterea, Cognitio intellectiua hominis efficacior est quā cognitio quæcunque brutorum animalium Sed quædam animalia sunt quæ cognoscunt quædam futura: sicut corniculæ frequenter crocitantes significant pluuiam mox futuram. Ergo multo magis intellectus humanus potest futura cognoscere.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Eccle. 8. Multa hominis afflictio qui ignorat præsentia & futura nullo potest scire nūtio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de cognitione futurorum eodē modo distinguendū est sicut de cognitione contingentium. Nam ipsa futura vt sub tempore cadunt, sunt singularia quæ intellectus humanus non cognoscit nisi per reflexionem, vt suprà dictum est. Rationes autem futurorū possunt esse vniuersales, & intellectu perceptibiles: & de eis etiam possunt esse sciētiæ. Vt tamē cōmuniter de cognitiōe futurorū loquamur, sciēdum est ꝙ futura dupliciter cognosci possūt. Vno modo in seipsis, alio modo in suis causis. In seipsis quidē futura cognosci nō possunt nisi à Deo, cui etiā sunt præsentia dum in cursu rerū sunt futura, in

92. *Art. 1.*

¶Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum quartum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primò respondet quæsito directè. Secūdò amplificando quæstionem, respondet vniuersaliter de cognitione futurorum. ¶Quo ad primum est vnica distinctio bimembris cum conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est, Futura dupliciter, secundum seipsa, vel secundum eorum rationes, vt de contingentibus dictum est, &c. Conclusio prima futura sic, intellectu non nisi reflexè noscuntur. Probatur quia sunt singularia.

¶Conclusio secunda, Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt, & scientiæ possunt esse de eis, &c. Probatur, quia vniuersales sunt. Omnia declaranda relinquuntur iuxta distinctionem in præcedenti artic. de contingentibus.

¶Quo ad secundū extenditur quæstio ad omnia futura, & non solum sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solum humanum. Atque respondetur cum distinctione trimembri singulis conclusionibus iuxta membra singula oppositis.

¶Distinctio est, Futura dupliciter in seipsis, vel causis suis: & his vel necessariis vel in pluribus.

¶Conclu

¶Cōclō prima, Futura in seipsis à solo Deo cognoscūt̄ ꝓpter æternitatis intuitū. ¶Conclusio secunda, Futura in causis necessariis à nobis noscuntur certè, vt declaratur in eclipsi.

¶Conclusio tertia, Futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturā plus, & minus, iuxta inclinationē causarum, vt patet ex se. Circa hæc nihil occurrit repetendū, sed pertinētia ad primò dicta in præcedenti artic. pertinētia ad nunc dicta in quæst. 14. videantur.

¶In rñsione ad secundum afferūtur duæ opiniones de causa præuisionis futurorum ab aīa nostra, iuxta mortē præcipuè, vt Greg. vult in 4. dialog. & in somnis, vt experimur, & similiter in ecstasi: & vniuersaliter in alienatione à sensibus.

¶Prima est, ꝙ aīa ex sui natura hoc habet. Secūda est, ꝙ anima habet hoc ex participatiōe superiorum causarū. Primam ex Aug. & Plato. dicit & irrationabilem, quia talis modus cognoscēdi, s. per participationem superiorum seu idearū, non est connaturalis animæ nostræ.

¶Secūdā declarat, primò distinguēdo causas superiores in spūales & corporales, &c. & reddēdo causā, quare magis in alienatione sensuū: quia s. maior approximatio seu cōuersio ad spūalia per recessum à corporalib⁹ quò ad primas: & quia noctes silētiores, aër quietus, & in somnis parui motus interiores percipiūtur, vtpote aliis nō impedientibus: & anima etiā nō intenta, aut occupata aliis quò ad secundas.

Q. 14. art. 13. & q. 57. art. 3.

quātum eius æternus intuitus simul fertur suprà totum temporis cursum, vt suprà dictum est, cùm de Dei scientia ageretur. Sed prout sunt in suis causis, cognosci possunt etiam à nobis. Et siquidē in suis causis sint, vt ex quibus ex necessitate proueniant, cognoscuntur per certitudinem sciētiæ: sicut Astrologus præcognoscit eclipsim futurā. Si autē sic sint in suis causis, vt ab eis proueniant, vt in pluribus, sic cognosci possunt ꝑ quandam coniecturam, vel magis vel minus certam, secūdum quòd causæ sunt, vel magis vel minus inclinatæ ad effectus.

288

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio illa procedit de cognitione, quæ fit ꝑ rationes vniuersales causarum, ex quibus futura cognosci possunt secundum modum ordinis effectus ad causam.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit 12. Confes. anima habet quandam vim sortis, vt ex sui natura posit futura cognoscere. Et ideo quāto retrahitur à corporeis sensibus, & quodāmodo reuertitur ad seipsam, fit participes notitiæ futurorū. Et hæc quidem opinio rationabilis esset, si poneremus, quòd anima acciperet cognitionē rerum secūdum participationem idearum, sicut Platonici posuerunt: quia sic anima ex sui natura cognosceret vniuersales causas omniū effectuū, sed impeditur per corpus.

419

Vnde quando à corporis sensibus abstrahitur, futura cognoscit. Sed quia iste modus cognoscēdi nō est connaturalis intellectui nostro, sed magis, vt cognitionē à sensibus accipiat, non est secūdum naturam animæ, ꝙ futura cognoscat, cùm à sensibus alienatur: sed magis per impresionem aliquarum causarum superiorum spiritualium & corporalium.

65

Spiritualiū quidē, sicut cum virtute diuina ministerio angelorū intellectus humanus illuminatur: & phātasmata ordinantur ad futura aliqua cognoscenda, vel etiā cùm per operationē dæmonū fit aliqua commotio in phātasia, ad præsignandum aliqua futura, quæ dæmones cognoscūt, vt suprà dictū est.

547

D. 441. q. 57. ar. 3.

Huiusmodi autē impresiones spiritualiū causarū magis nata est anima humana suscipere, cùm à sensib⁹ alienatur: quia per hoc propinquior sit substātiis spiritualibus & magis libera ab exterioribus inquietudinibus. Contingit autē & hoc per impresionē superiorū causarū corporaliū materialiū. Manifestum est enim, ꝙ corpora superiora imprimunt in corpora inferiora: vnde cū vires sensitiuæ sint actus corporalium organorū, cōsequens est, ꝙ ex impressione cœlestiū corporū immutetur quodāmodo phātasia. Vnde cum cælestia corpora sint causa multorū futurorū, fiūt in imaginatione aliqua signa quorundā futurorum. Hęc aūt signa magis percipiunt in nocte, & à dormiētibus, quā de die, & à vigilātibus: quia, vt dicitur in libro de Som. & vig. quæ deferuntur de die, dissoluūtur magis. Plus est enim sine turbatione aër noctis, eo ꝙ silentiores sunt noctes: & in corpore faciunt sensum propter somnum, quia parui motus interiores magis sentiuntur à dormiētibus quàm à vigilātibus. Hi verò motus faciunt phantasmata, ex quibus præuidētur futura.

Lib. de diuina per som.

¶Ad tertium dicendum, quòd animalia bruta non habent aliquid suprà phantasiam, quod ordinet phantasmata, sicut habēt homines rationem. Et ideo phantasia brutorum animalium totaliter sequitur impressionem cælestem. Et ideo ex motibus huiusmodi animalium magis possunt cognosci quædam futura (vt pluuia & huiusmodi) quam ex motibus hominum, qui mouētur per consilium rationis. Vnde Philosophus dicit in lib. de Som. & vi. quòd quidam imprudentissimi sunt maximè præuidentes. Nam intelligētia horum non est curis affecta, sed tāquam deserta, & vacua ab omnibus, & mota secundum mouens ducitur.

Lib. de di. per som. c. 2.

QVÆSTIO OCTVAGESIMASEPTIMA, Quomodo anima intellectiua seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in se sunt. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò vtrū cognoscat seipsam per suam essentiam. ¶Secundò, quomodo cognoscat habitus in se existētes. ¶Tertiò, quomodo intellect⁹ cognoscat proprium actum. ¶Quartò, quomodo cognoscat actum voluntatis.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam.

436 *2. contra g. 96. principio & col. 2. fin. Eth. 3. c. 46. & veri. q. 8. ar. 6. co. f. Et 2. de anima le. 6. fi. Et li. 3. le. 8. co. 1. Capit 3. Tex. 15. Q. 75. art. 2.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam. Dicit enim August. 9. de Trin. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea.

¶2. Præterea, Angelus & aīa humana conueniunt in genere intellectualis substātiæ. Sed angel⁹ intelligit seipsum per essentiam suam. Ergo & anima humana.

¶3. Præterea, In iis, quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, vt dicitur 3. de Anima. Sed mens humana est sine materia: non enim est actus corporis alicuius, vt suprà dictum est. Ergo in mente humana est idem intellectus, & quod intelligitur. Ergo intelligit se per essentiam suā.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur

¶Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum primum.

Titulus ex sępedictis clarus. Ly enim per notat rōnē intelligendi qualē ponim⁹ in specie intelligibili. Ita ꝙ sensus est, an ipsa essentia aīę sit sibiipsi, vt species intelligibilis, respectu sui, vt cognitæ.

¶In corpore vnica est cōclusio respōsiua quęsito habēs duas partes: alterā affirmatiuā, alteram negatiuā, s. aīa nr̄a nō per essentiam suam, sed per actū suū se cognoscit. Circa quā facit tria. Primò probat eam quo ad vtranq; partem simul. Secūdò declarat partē affirmatiuā: quid s. sit ille suus actus, ibi, Si igitur intellectus humanus. Tertiò manifestat modos, quibus aīa cognoscit se per suū actū.

¶Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellectus noster est pura potentia in genere intelligibili. ergo nō cognoscit se per propriā essentiam, sed per actum suum. Huius rationis in litera primo ponitur ratio cōsequētiæ expressè, & antecedētis elicitiuè. Deinde probatur antecedens: & tertio respondetur tacitæ obiectioni, ibi, Sic etiam Platonici, &c.

¶Ratio antecedentis & consequentiæ simul est hæc propositio. Vnūquodque est cognoscibile secundū quod est in actu, & nō secundū quod in potentia. Probatur primò autoritate Arist. 9. Meta. tex. 20. Secundò ex ratione obiecti cognoscibilis, scilicet entis & veri, hoc modo, Nulla res habet rationem alicuius entis aut veri, nisi secundum quòd in actu rationem illius habet, vel participat, &c. ergo nec rationem naturæ cognoscibilis. consequentia patet: quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notum: non enim domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia habet rationem albi. vnde non potest cognosci vt domus, & album. Tertio inductione inchoante à sensibilibus vt cognoscuntur à sensibus: quia coloratum non sentitur visu, nisi sit actu coloratum: & deinde à sensibilibus, vt percipiuntur intellectu nostro: in cuius signū materia non cognoscitur, nisi per analogiam ad formam, ex primo Physic. Et deinde ad separata à materia deueniendo: quia in eis quælibet ita se habet ad hoc quòd sit intelligibilis ꝑ seipsam: sicut se habet ad hoc quod sit actu. Et manifestatur hoc, graduando intelligentias penes actum & potentiam. Prima enim, quia est actus purus nulli omnino potentiæ admistus, & completus secundum totam entis latitudinem: ita quòd sua actualitas continet omnia actu eminentissimo: quia sic inquam est in essendo, ita est in intelligendo, ita quòd est intelligibilis per seipsam continens omnia intelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit nō solùm se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarū verò intelligentiarū essentiæ sunt actus: nō tamen puri nec cōpleti: ita quòd eo quia actus sunt in genere intelligibiliū, ideo per seipsis intelligibiles sunt actu: eo verò quia non sunt puri, sed potētię permisti plus, & minus, ac per hoc non cōtinent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo per seipsas nō sufficiēter cognitionem pariunt aliorū. Vltimæ autem intellectualis substātiæ essentia pura potētia iure est in genere intelligibiliū: ac per hoc nec suiipsius nec aliorū per seipsam cognitionē nata est facere. Ex his enī habetur ratio, & consequētiæ & antecedētis. consequētiæ quidem: quia si vnū quodque sicut se habet ad actū, ita ad intelligibilitatē, consequens est, si aliquid ex se nihil habet act⁹, nihil habet secundū se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus, qui est pura potentia in genere intelligibiliū non est per seipsū intelligibilis. Antecedens verò, quia ex quo intellectus suprem⁹ est actus purus, & consequēter se habētes, habēt aliquid actus & aliquid potentiæ, crescente semper potētia cum elongatione ab actu puro: cōsequens est iuxta rerum ordinē, vt vltimus intellectus pura potētia sit in illo genere. Deinde ꝓbatur antecedēs specialiter autoritate Arist. 3. de Anima tex. 6. & à quid nominis, quia possibilis nominatur. Tertiò respōdet tacitæ obiectioni, vbi aduerte, ꝙ obiectio cum eius origine est hæc: quia enim ex dictis in litera expressè habētur duo. Primū, ꝙ intellect⁹ noster ex seipso habet virtutē vt intelligat. Secundū, ꝙ intellectus noster ex seipso nō habet virtutē vt intelligatur: hinc fit vt ordo intellectuū sit infra ordinē intelligibilium. Si enim pefectio intellectus nostri quàm ex se habet, sufficit ad hoc, quòd intelligat, & non ad hoc quòd intelligatur, necessariò sequitur, quòd plus perfectionis requiritur ad hoc quòd aliquid intelligatur, quàm ad hoc quòd aliquid intelligat. Et quoniam videbat diuus Tho. hoc ex dictis consequi: & hoc prima facie non videtur esse verum, imò tanquam inconueniens poterat sibi obiici: ideo excludit hanc phantasiam, ostēdens hoc esse acceptādum vt conueniens: non solùm Peripateticis (secundū quorum documēta processit) sed etiam Platonic. Vnde, inquit, quòd etiam Platonici posuerunt intellectum infra intelligibile: & probat, quia intellectus non intelligit, nisi participatione intelligibilis: participans autem constat esse infra participatum.

¶Circa antecedens occurrit dubium, quia falsum videtur: quoniā siue intellectus sit idem quod esse animæ, siue non: oportet, inquit Sco. in 1. dist. 3. q. 7. vt sit in se actus quidam. Tum quia potentia ad accidens, seu operari, non fundatur super pura potentia. Tum quia substantia animæ actus est, vt in secundo de Anima dicitur: & intellectus quoq; si potentia est, in ipsa essentia est, vt subiecto, ergo, &c.

¶Circa idem antecedens dubium est, an sit facienda vis in vocabulo, Intelligibilis, an ly intelligibile sumatur cōmuniter pro omni re immateriali. Et primum est quærere, an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium, id est

sub hoc

sub hoc genere quod vocatur intelligibile. Secundum verò, an sit pura potentia in genere intelligibilium, id est entiũ immaterialium. Refert autẽ plurimum quouis modo intelligatur: quoniam iuxta primum sensum limitata est propositio: iuxta secundũ verò extensa est tam ad ordinem intelligibilium vt sic, quàm ad ordinẽ intellectuum vt sic. Ita quod sensus esset, q̃ intellectus noster est pura potentia, & in ordine intelligibilii

Latenum dicto. & in ordine intellectuũ.

Est autem præter diuersitatem sensuum ratio dubitandi: quia si intellectus noster est pura potẽtia in genere vtroque, cõsequẽs est, quòd sicut ex se nõ habet rationẽ intelligibilis: ita nõ habet virtutẽ intelligendi. cuius oppositũ in litera dicitur. Si autẽ in altero genere, s. intelligibilii est pura potẽtia, sequitur, q̃ intellectus nr nõ est infim⁹ in ordine intellectuũ: quia potest dari inferior, q̃ s. sit pura potentia in ordine intellectuum maximè distans à primo, quia est purus actus.

Text.29.

Text.63.

¶Circa illam propositionem, q̃uòd ordo in intelligibilium est supra ordinem intellectuum, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter, aut secundũ quid. Non secundum quid: quia penes ordinem secundum quid non gradiuntur entia in vniverso. Nec simpliciter: quia constat quòd intellectus vt sic, nobilior est quàm intelligibile, quoniã intellectus significat aliquid viuens: cùm intelligere viuere sit, intelligibile verò abstrahit à viuo & non viuo. Et rursus intelligibile est propter intellectũ: sicut accidens propter substantiã, & non ecõuerso. Et similiter intelligibile potest esse accidens: vt patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autem est substãtia. Et confirmatur, quia ex hoc sequitur, quòd quilibet intellect⁹ vt sic, esset pura potẽtia: aut si datur latitudo inter eos, quòd quantò intellectus est superior, tantò est magis in potentia: quod est manifestè falsum. Probatur sequela: quia si intelligibile est supra intellectum, hoc non est nisi sicut actus est supra potentiam: & cum quilibet intellectus extendat se ad ens secundũ communem eius rationem, consequens est quòd quilibet se habeat ad totum ens vt potentia ad actum, ac per hoc quilibet sit pura potentia: vel si aliqua datur latitudo, cũ constat quod quantò intellectus est superior, tantò plures & magis entis differẽtias nouit, sequetur q̃ altior intellectus habet ampliorem potentiam, vt pote respectu amplioris intelligibilis: & sic intellectus diuinus, vt intellectus est, esset purissima potentia, quod nefas est cogitare.

¶Ad euidentiam horum sciendum est quòd cùm duplex rerum ordo in vniverso inueniatur, s. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia cõstat: vterq; (vt cõcludit Auerr. in 3. de Ani. cõ. 5.) diuiditur in materiã & formã: ita quòd quẽadmodum in genere sensibilii aliquid est vt in pura potẽtia, & aliquid vt actus, & c. ita in genere rerũ immaterialiũ. Cùm autem intelligere exigat intellectũ & intelligibile, & ꝓportio intellectus, vt sic, ad intelligibile, sit ꝓportio perfectibilis ad propriam perfectionẽ: cùm in hoc cõsistat intellectus in actu, quòd sit intelligibile, vt ex suprà dictis patet: consequens est vt entia immaterialia in duos distribuantur ordines, s. intelligibilium & intellectualium. Erq̃n intelligibile cõstat ex immaterialitate perfectiua: cõsequens est vt ficut res se habet ad hoc quòd sit immaterialiter perfectiua: ita se habet ad hoc quod sit intelligibilis. Quod enim intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo quod nullũ materiale est intelligibile, nisi per abstractionẽ à materia. Quòd verò exigat perfectiuitatẽ, patet ex eo quod intellectus ex hoc cõstituitur in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc genere quod est intelligibile, essentia diuina est omninoꝝ actus purus: quia immaterialis cũ sit, ita est perfectiua intellectus respectu omnis intelligibilis, quòd respectu nullius habere potest rationem perfectibilis. Essentia verò angelica se habet vt actus quidem, sed permistus potentiæ: quia sic perficit intellectum, vt sit perfectibilis per alia intelligibilia: vnde quelibet intelligentia præter primã intelligit aliquid extra se. Essentia verò animæ nostræ se habet vt pura potẽtia. Ex eo enim quod est immaterialis, continetur infra istud genus: sed ex eo quòd perfectiuitatem nullam habet in actu ex se quod manifestat receptio omnium intelligibiliũ in ea, & ipsius, in nullo puræ potentiæ locũ tenet: ac per hoc infimo loco posita terminat genus intelligibilii. Sensibilia siquidẽ dicũtur intelligibilia in potẽtia æquiuocè ab ista: anima enim est intelligibilis in potẽtia, vt infra genus intelligibilii contẽta: res verò sensibilis dicitur intelligibilis in potentia, vt res extra genus. Et rursus ista dicitur intelligibilis in potentia, ꝓpria, res verò sensibilis dicitur intellectualis potẽtia extrinseca, imò alterius generis, s. ipsius actẽ: quæ potest facere eã intelligibilem. Vnde Auer. in libro de Sensu & sensa. pulchrè dixit, quod res sensibilis trãsfertur de ordine in ordinẽ, cũ fit per intellectũ agẽtẽ intelligibilis actu. Qui verò intellectus cõstat immaterialitate perfecta, seu perfectibili per ipsum intelligibilis, cõsequens est vt vnũquodq; quemadmodũ se habet ad hoc ꝙ sit per intelligibile, vt sit perfectũ: ita se habet ꝙ intelligat. Quòd enim ad intellectũ exigatur, quòd sit immaterialis, planũ est: quòd verò sit perfectus vel pfectibilis per intelligibile ex radice cognoscitiui gradus, patet: ostensum est enim suprà, quod ex hoc ipso quod res est nõ solũ ipsa sed alia, est cognoscitiua: & consequẽter ex hoc ꝙ res est, non solùm ipsa, sed alia intelligibiliter, est intellectiua: esse autẽ alia intelligibiliter cũ cõingat & actu & potentia, nihil aliud est quàm perfectũ vel pfectibile esse per intelligibile vt sic. Vnde in ordine intellectuũ diuinus intellectus, ꝙ est ipsum totũ suũ intelligibile in actu secũdo, est actus purus. Angelicus verò, qui est totũ suum naturale intelligibile in habitu, seu in actu primo, cùm nõ omnia simul actu intelligat: habet rationẽ actus permisti potentiæ: & hic est magna latitudo, secũdũ quod quilibet intellectus est semper suũ primo intelligibile, ꝙd est ꝓpria essentia. Intellectus enim, qui est actualius & vtilius intelligibile, est nobilior: intellect⁹ verò humanus, qui nullo actu intelligibile est, eo, ꝙ est sicut tabula rasa, est pura potentia in ordine entiũ intelligibilium: habet enim quod intellectus sit ex eo perfectibilis ꝓ intelligibile, vt sic: quòd vero in pura potentia ex eo quòd nullũ actũ intelligibile actũ aut habitu habet ex sui natura. Ex his autẽ facile respõderi potest ad dubia mota. Ad primum enim iam patet, quòd stat aliquid esse puram potentiã in genere immaterialiũ: & tamen actum in genere sensibilium. Vnde Scot. decepti⁹ est actũ pura potẽtia in genere intelligibilii esse pura potentia simpliciter in genere entiũ. Anima enim est actus corporis sensibilis: est autẽ potẽtia pura intellectalis.

285

280

¶Ad secundũ verò iam patet ꝙ intellectus noster est pura potentia respectu vtroq; ordinis, s. intellectualis & intellectus: diuersa tamen rõne. Et ad obiectionem in oppositum negatur sequela, quoniã non est parratio de intellectu & intelligibili respectu puræ potentiæ: quia potẽtia est conditio diminutæ rationẽ intelligibilis, non autem rationem intellectus. Et hoc quia intelligibile habet rationẽ perfectiui: intellectus verò huiusdiũdi, quod est perfectibilis. Constat enim, quòd potentia minuit rationem perfectibilis.

81. c

Et hoc ostendit ex differentia inter modum intelligendi attributum intellectui à Plato. & attributum ab Arist. Ille enim posuit, quòd intelligimus per participationem idearum, iste quòd per collectionem à sensibus, & consequenter apud illum actus intellectus est participatio idearum, apud istum acceptio à sensibilibus: ac per hoc apud illum actus per quem intellectus nouit seipsum, est participatio superiorum. Apud Arist. verò species à sensibus collecta lumine intellectus agentis: & quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto, &c.

425 4

¶Circa hãc partẽ aduerte diligẽter inserta verba in litera, s. q. intellectus agens est actus ipsorũ intelligibiliũ, quę abstrahũtur à materia: & eis mediãtibus intelligit intellectus possibilis. Remãserant enim duo dubia ardua valde: alterũ de intellectu possibili, alterũ de ineffa agẽte. De possibili quidẽ tale, Res sensibilis intelligibilis in potẽtia sufficiẽter fit ex præsentia intellꝰ agẽtis intelligibilis actu: ergo intellectus possibilis sub lumine intellꝰ agentis fit intelligibilis in

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod quia mediū vtroq; extremorum nomine vocatur, sicut & vtriusq; ratione participat secundū cōpositionem ad diuersa: idcirco species modò dicūtur intelligibilia in actu: & hoc tum comparantur sensibilibus, & intellectui possibili: quæ sunt intelligibilia in pura potētia. Modò dicuntur intelligibilia in potentia: & hoc cū his cōparantur quæ simpliciter sunt in actu: contingit enim eis vtrūque habere: quia mediū tenent inter actū & potentiam. Ad secundū verò dicitur, q̄ malè percipitur rō literæ: nō enim ex hoc q̄ aliquid habet potētiæ admixtū res, ideo negatur intelligibilis in actu: sed ex eo q̄ in genere intelligibili mediū est inter potentiā, & actū. Aliud enim est esse mediū inter purā potentiā & purū actum: & aliud est esse mediū inter actum & potentiā. Hoc enim est cōmunius & est à quo nō cōuertitur cōsequētia: essentia enim angeli media est inter purā potētiā: est tamen simpliciter actus & nō media inter potentiam, & actū. Quamuis omne mediū inter potentiam & actū sit etiā medium inter purā potentiā, & purum actum: vt patet.

q.84.art.7.

¶Quo ad secundū concludit duo. Primò modos duos cognoscendi habitum per actū, s. quo ad quæst. an est, & quo ad quæstionē quid est. Deinde ponit differentiam: quia ad primū sufficit præsentia: ad secundum requiritur diligēs inquisitio: vt prædictū est de potentiis.

¶*Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

338 a contra q. 73.co.5.

¶In corpore duo. Primò respōdet quæsito vnica cōclusione. Secūdò ostendit diuersos modos in diuersis intellectibus ad cognoscendum proprium actum.

¶Quo ad primū cōclusio est. Primum quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere. Probatur sic: Intellectus est actu simpliciter per intelligere: ergo primū q̄ intelligitur de eo est intelligere. Antecedens probatur: quia intelligere est vltima perfectio intellectus, ꝓbatur, quia non est actio transiens, sed immanēs. consequentia probatur: quia vnūquodq; intelligitur secūdū q̄ est actu.

Li.1.de anima text.136.&seq. Ca.10.& 11. Artic.1. & 2.

¶Quo ad secundū assignātur tres modi diuersi, quibus diuersimode se habent tres intellectus, s. diuinus, angelicus & humanus, circa cognoscendum ipsum intelligere. Et de diuino quidem dicit, quòd omnia ibi sunt idem. De angelico verò quòd simul & eodem actu intelligere potest essentiam suam, & intelligere suum. De nostro verò, quòd prius intelligit actum suum quàm se. Ratio eadem est vtriusque secundum affirmationem & negationē: quia scilicet primum obiectum intelligere angelici, est essentia angeli: nostri verò, non, sed aliquid extraneum.

¶Quo fit vt intelligere illud sit essentiæ vt obiecti, & vt subiecti, nostrum verò sit essentiæ vt subiecti nō obiecti: exterioris rei verò vt obiecti, non subiecti. & propterea sicut eodē actu quo cognoscitur subiectum, cognoscitur & sua perfectione, puta coloratum: ita eodem actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiā vt intelligens. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectum sui intelligere: ideo eadē prima cognitione cognoscitur ipsa, vt intelligens: quod est cognoscere suū intelligere: Et per oppositum de nostro intellectu: quia primum obiectum nostri intelligere non est nostra essentia, sed quod quid naturale, ideò obiecta apud nos ante actus, & hi ante potentias cognoscuntur.

¶Circa ea, quæ dicuntur, notato tria. Primò, q̄ cùm quæstio esset de intelligere nostro tantum, cōclusio tamē responsiua data est vtilis respectu oīs intelligere & intellectus: & hoc tum ad bonitatē doctrinæ, tū ad ostendendū, q̄ vna eadémq; est radix, vnde prouenit intellectionis cognitio oībus: quia scilicet est perfectio propria intellectus vt sic. Secundo, quod cū per conclusionē responsiuam ostensus est modo quo intelligere cognoscitur in cōparatione ad intellectum, & ea quæ in eo

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd etsi fides non cognoscatur per exteriores corporis motus, percipitur tamē etiam ab eo, in quo est per interiorem actum cordis. Nullus enim fidem se habere scit, nisi per hoc, quòd se credere percipit.

¶Ad secundum dicendum, quòd habitus sunt præsentes in intellectu nostro, nō sicut obiecta intellectus: quia obiectum intellectus nostri secundum statum præsentis vitæ est natura rei materialis: vt suprà dictū est, sed sunt præsentes in intellectu, vt quibus intellectus intelligit.

¶Ad tertium dicendū, q̄ cum dicitur, propter quod vnumquodque, illud magis veritatē habet si intelligatur in his, quæ sunt vnius ordinis: puta in vno genere causę. Puta si dicatur, q̄ sanitas est desiderabilis propter vitam, sequitur, quòd vita sit magis desiderabilis. Si autem accipiatur ea, quæ sunt diuersorum ordinum, non habet veritatem. Vt si dicatur quòd sanitas est desiderabilis propter medicinam, nō ideo sequitur, quòd medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium, medicina autem in ordine causarum efficientium. Sic igitur si accipiamus duo, quorū vtrumque sit per se in ordine obiectorū cognitionis: illud propter quod aliud cognoscitur, erit magis notum: sicut principia conclusionibus. Sed habitus nō est de ordine obiectorum, inquantum est habitus: nec propter habitū aliqua cognoscuntur, sicut propter obiectum cognitum: sed sicut propter dispositionē, vel formam, qua cognoscēs cognoscit. Et ideo ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum intellectus cognoscat proprium actum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus non cognoscat proprium actum. Illud enim proprie cognoscitur, q̄ est obiectum cognoscitiuæ virtutis. Sed actus differt ab obiecto. Ergo intellectus nō cognoscit suum actum.

¶2. Præterea, Quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur. Si igitur intellectus cognoscit actū suū, aliquo actu cognoscit illū, & iterū illū alio actu. Erit ergo ꝓcedere in infinitum. Quod videtur impossibile.

¶3. Præterea, Sicut se habet sensus ad actū suū, ita & intellect⁹. Sed sensus proprius nō sentit actū suū: sed hoc pertinet ad sensum cōmunem: vt dicitur in lib. de Anima. Ergo neque intellectus intelligit actum suum.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 10. de Trin. Intelligo me intelligere.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut iam dictū est, vnumquodq; cognoscitur, secundum quòd est actu. Vltima autem perfectio intellect⁹ est eius operatio. Nō enim est sic actio tēdēs in alterū, quæ sit perfectio operati: sicut ædificatio ædificati, sed manet in operāte, vt perfectio & act⁹ eius, vt dicitur in 9. Met. Hoc igitur est primū, q̄ de intellectu intelligit, s. ipsum eius intelligere. Sed circa hoc diuersi intellect⁹ diuersimodè se habēt. Est enī aliquis intellectus, s. diuinus qui est ipsum suū intelligere. Et sic in Deo idem est, q̄ intelligat se intelligere, & q̄ intelligat suā essentiā: quia sua essentia est suū intelligere. Est etiā alius intellectus, s. angelicus, qui nō est suū intelligere, sicut suprà dictū est, sed tn̄ primū obiectū sui intelligere est ei⁹ essentia. Vnde etsi aliud sit in angelo sc̄d̄m rōnem, q̄ intelligat se intelligere, & q̄ intelligat suam essentiā, tamē simul & vno actu vtrūque intelligit: quia hoc q̄ est intelligere suā essentiā, est ꝓpria perfectio suæ essentiæ. Simul autē & vno actu intelligitur res cū sua perfectione. Est autē alius intellectus, s. humanus, qui nec est suū intelligere, nec suū intelligere est obiectū primū ipsa eius essentia, sed aliquid extrinsecū, s. natura materialis rei. Et ideo id, quod primo cognoscitur ab intellectu humano, est huiusmodi obiectum, & secūdario cognoscitur ipse actus, quo cognoscitur obiectū: & per actum cognoscitur ipse intellectus, cui⁹ est perfectio ipsum intelligere, & ideo Philoso. dicit quòd obiecta præcognoscūtur actibus, & actus potentiis.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum quòd obiectū intellectus est cōmune quoddam, s. ens & verum: sub quo cōprehenditur etiā ipse actus intelligēdi. Vnde intellectus potest suum actum intelligere, sed non primo: quia nec primum obiectum intellectus nostri secundum præsentem statum est quodlibet ens & verū, sed ens & verū cōsideratū in rebus materialibus, vt dictū est: ex quib⁹ in cognitionem omnium aliorum deuenit.

¶Ad secundum dicendum, q̄ ipsum intelligere humanū non est actus & perfectio naturę intellectę, vt sic posit vno actu intelligi natura rei materialis, & ipsum intelligere: sicut vno actu intelligitur res cū sua perfectione. Vnde alius est actus, quo intellectus intelligit lapidē, & alius est actus, quo intelligit se intelligere lapidē, & sic deinde. Nec est inconueniens, intellectum esse infinitum in potentia, vt suprà dictum est.

¶Ad tertium dicendum, q̄ sensus proprius sentit secundum immutationem materialis organi à sensibili exteriori. Nō est aūt possibile, q̄ aliq̄d materiale immutet seipsum, sed vnū immutat̄ ab alio. Et ideo actus sensus ꝓprij ꝑcipitur per sensum cōmunē. Sed intellectus nr̄ nō intelligit ꝑ materialē immutationem organi. Et ideo non est simile

sunt, & manifestū esset, q̄ intelligere tenet primū locum in cognosci inter omnia quæ intus sunt, propterea quia est actus simpliciter: eleganter in 2. parte corporis ostenditur ordo simpliciter, an s. intelligere sit primū inter cognita simpliciter, sicut est primum inter cognita pertinentia ad intus. Et manifestatur, quod in Deo est primum simpliciter in angelo, licet non sit primum, eodē tamen actu, & simul cognitum cum primo: in homine autē est de secundario reflexēq; cognitis. Tertiò, quòd hic est sermo de intelligere tam quo ad quęstionem an est, quā quo ad quæstionem quid est: in nobis enim vtrunque reflexa cognitione habemus: superiora verò vtrunque reducto & primo intuitu conspiciūt. Sicut si nos simul intueremur subiectū & passionem, & quo ad an est, & quo ad quid est. Intuendo enim essentias suas intuentur intelligere proprium, quia idē vt in Deo, vel quia illi⁹ perfectio vt in angelo. Nos autem cum intelligimus lapidem, cum nostrum intelligere lapidis perfectio non sit: ac per hoc non pertineat ad completū intellectum lapidis apprehendere nostram intellectionem, nullo modo illā intelligimus, nisi postmodū reflectendo nos super opere nostro.

a 113 Tex.16.

q.84.art.1.

421

¶Circa differētiā in litera assignatā inter angelū & Deum, occurrit dubium. Quia dicitur, q̄ in Deo est omnino idem, s. re & ratione: intelligere se & intelligere suā essentiam: in angelo vero etsi sit idē re, est tamen aliud secundum rationē. hoc enim expresse habetur in litera ex parte angeli, & implicitè per locum ab opposito ex parte Dei. Et tamen videtur manifestè falsum: quia sicut intelligere Dei & eius essentia distinguuntur rōne: ita intelligere essentiā, & ipsum intelligere distinguūtur rōne. Ad hoc pōt dupliciter respōderi. Primò, q̄ licet intelligere Dei, & essentia quo ad nos distinguātur rōne: secundū se tn̄, vt in Deo sunt, sunt vna met rō: & quia hic est sermo de cognitione, quia ipse De⁹ seipsum nouit, vt in se est ideo intelligere ei⁹ quo intelligit suū intelligere, vt i est in se oīno idē, quod intelligere essentiā, quia ipsum intelligere subsistēs est quod quid erat esse Dei: nō est autem sic in angelo, vt patet. Secundò dicitur, q̄ intelligere esse aliud, vel idem ratione, potest dupliciter intelligi. Vno modo, ita q̄ alietas oriatur ex alietate formali & reali. Alio modo ex alietate formali tantū. Modo dicitur, quòd licet tam in Deo quā in angelo intelligere quo intuentur suam essentiā & suū intelligere sit idē re, in angelo tū est aliud rōne correspōdenti diuersitati formali, & reali inter intelligere & essentiā, in Deo autē est idē: nō quia nō sit aliquo mō aliud secūdū rōne: sed qa nō est aliud rōne fundata in distinctiōe reali obiectorū, s. intelligere & essentiæ diuinæ. Prima verior ac ꝓfundior. Secunda verior, famosior & facilior.

370 d 436 473

Lib 2. de aīa tex.33. D.752.

Quæst.84. art.7.

D.103. & 138. D.819. 433

Q. præced. art.2. D.1123.

¶Circa intelligere nostrū, dubiū occurrit, Quia si, vt in litera dicitur, est intelligibile in actu, cur nō statim positū in intellectu intelligit: nihil enim aliud requiritur ad hoc, q̄ aliquid intelligatur, nisi q̄ sit intelligibile in actu, & positum in actu, secundo in intellectu: sed hæc cōueniunt nostro intelligere: ergo, &c. Ad hoc breuiter dicitur, quòd ad hoc q̄ aliquid intelligatur actu ab hoc intellectu plus requiritur quā quòd ī se sit intelligibile in actu: exigitur nāque quòd sit præsens huic intellectui non qualitercūq;, sed obiectiuè: modo licet intelligere sit actu intelligibile: & præsēs intellectui formaliter, non tamē obiectiuè, quādo directe intelligimus: & ideo non pōt tūc intelligi. Quare autē in recta intellectione ipsum non sit præsens obiectiuè, iam dictum est: quia, s. intellect⁹ noster est per se primò perfectibilis obiectiuè à quidditate sensibili, & nō à substātia animæ: ex hoc enim est quod intelligere nostrū neque primā obiectū vt in Deo, neq; aliq̄d primi obiecti vt in angelo est, & cōsequēter, quòd nō sit in primo ordine intelligibiliū à nobis.

¶Super

¶*Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum quartum.*

439

Titulus clarus.

¶In corpore duo: primò rñdet quæsito 2. distinguit modos, vt su.

¶Quo ad primū cōclusio responsiua est: Actus voluntatis cognoscitur ab intellectu. Probatur: Actus volūtatis nihil aliud est quā inclinatio cōsequens formā intellectā vt sic: ergo est in intelligēte intelligibiliter: ergo intelligitur ab eo. Antecedēs est per se notū. Prima cōsequētia probatur ex proportionalitate & rōne. Rōne quidē, quia vnūquodq; est in eo cuius est secūdū modū illius, in quo est: ergo q̄ sequitur intellectū vt sic in ipso, est in ipso intelligibiliter. Proportionalitate verò teste rōnis, quia sicut appetitus cōsequēs formā naturalē inest naturaliter, & sēsibilis cōsequēs formā sensatā inest sensibiliter: ita intelligibilis cōsequēs formā intellectam intelligibiliter. Deinde declarat̄ sensus cōsequētis quò ad modū, & dr̄, actus volūtatis est in intelligēte intelligibiliter, duobus modis s. & eo modo quo operatio est in principio actiuo, & eo modo quo operatio est in suo obiecto à quo speciē habet. Et confirmatur modus loquendi ex autoritate Arist. in 3. de Anima.

Capit. 14.

Cap.10. & 11.10.3.

Quæst.59. art.1.

Tex 42.

¶Aduerte hic, q̄ intelligēs habet causalitatē respectu volitiōis in duplici genere causæ, s. efficiētis: quia operatiōes vitales sunt effectiuæ à supposito viuēte cuius sunt: & finalis, quia obiectū voluntatis est bonū cognitū: cōstat autē obiectū esse finē voluntatis. Nec hæc insunt per accidēs intelligēti: qm̄ & bonū cognitū vt cognitū est, est finis, & obiectū voluntatis. Vnde incognita diligere non possumus: & ab intelligente vt sic, quāuis mediatè procedit amor: vt patet. Secunda consequentia relinquitur per se nota, sicut & est.

q.82.ar.2. ad 2. & q. 10.arti.4. ad 1.

¶Quo ad sc̄d̄m distinguūtur duæ cognitiōes vt superius, i. quo ad quæst. an est, quæ terminatur an particulare: & quo ad quæst. quid est: per quam venamur etiā habitus & potentiam voluntatis, &c.

Li.10. cōfes.cap.14. to.8.

¶*Super Quæst.88. Articulum primum.*

Titulus per seipsas, id est nō ꝑ naturas sēsibiliū aut spēsearū: siue hoc cōtingat ꝑ ꝓprias species (vt Plato dixit) siue ꝑ continuationem quādā (vt Auerr. fingit) siue quouis alio modo.

¶In corpore quatuor. Primò opinio Plat. Secundò Arist. Tertiò Auer. Quartò inuehitur contra Auerr.

¶Quo ad primū duo dicūtur. Primò, principalis cōclō Platonica est,

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum intellectus intelligat actum voluntatis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus non intelligit actū volūtatis. nihil enim cognoscitur ab intellectu, nisi sit aliquo modo præsens in intellectu. Sed act⁹ voluntatis nō est præsens in intellectu, cùm sint diuersæ potentiæ. Ergo actus voluntatis non cognoscitur ab intellectu.

¶2. Prçterea, Actus habet speciē ab obiecto. Sed obiectum voluntatis differt ab obiecto intellectus. ergo & actus volūtatis speciem habet diuersam ab obiecto intellectus. Non ergo cognoscitur ab intellectu.

¶3. Præterea, Aug. in li. 10. Conf. attribuit affectionibus animæ, quòd cognoscūtur neque per imagines sicut corpora, neque per præsentia sicut artes, sed per quasdam notiones. Nō videtur autem, q̄ possint esse aliæ notiones rerū in anima, nisi vel essentiæ rerū cognitarū, vel earū similitudines. Ergo impossibile est, q̄ intellectus cognoscat affectiones aīæ, quæ sunt actus voluntatis.

¶SED CONTRA est, quòd Aug. dicit 10. de Trin. Intelligo velle.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut suprà dictū est, actus voluntatis nihil aliud est, quā inclinatio quędā consequēs formā intellectā, sicut appetitus naturalis est inclinatio cōsequēs formā naturalē. Inclinatio autem cuiuslibet rei est in ipsa re per modū eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali: inclinatio autē, quę est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiente & similiter inclinatio intelligibilis, quæ est actus voluntatis, est intelligibiliter in intelligente, sicut in principio & in proprio subiecto. Vnde & Philosophus hoc modo loquendi vtitur in 3. de Anima, quòd voluntas in ratione est. Quod autē intelligibiliter est in aliquo intelligēte, cōsequens est, vt ab eo intelligatur. Vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu, & inquātū aliquis percipit se velle, & inquantū aliquis cognoscit naturā huius actus, & per cōsequēs naturā eius principij, quod est habit⁹ vel potētia.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd ratio illa ꝓcederet, si volūtas & intellectus sicut sunt diuersæ potētiæ, ita etiam subiecto differrēt. Sic enim quòd est in volūtate, esset absens ab intellectu. Nunc autem cum vtrunque radicetur in vna substātia animę, & vnum sit quodāmodo principium alterius, cōsequens est, & quod est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

¶Ad secundū dicēdū, q̄ bonū & verū, quæ sunt obiecta volūtatis & intellect⁹, differūt rōne: verūtamē vnū eorū cōtinetur sub alio vt suprà dictū est. Nā verū est quoddā bonū, & bonū est quoddā verū. Et ideo quæ sunt voluntatis cadūt sub intellectu, & quę sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

¶Ad tertium dicendum, q̄ affectus animæ nō sunt in intellectu, neq; per similitudinē tātum, sicut corpora, neq; per præsentiam, vt in subiecto, sicut artes: sed sicut principiatū in principio in quo habet̄ notio principiati. Et ideo Aug. dicit affect⁹ animæ esse in memoria per quasdam notiones.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAOCTAVA, *Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est, quomodo anima humana cognoscat ea, quæ suprà se sunt, s. immateriales substantias.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, vtrū humana anima secundum statum pręsentis vitæ posit intelligere substātias immateriales (quas angelos dicimus) per seipsas. ¶Secundò, vtrū posit ad earum notitiam peruenire per cognitionē rerum materialium. ¶Tertiò, vtrum Deus sit id, q̄ primò à nobis cognoscitur.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum anima humana secundum statum vitæ præsentis, posit intelligere substantias immateriales per seipsas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ anima humana secundum statum vitæ præsentis posit intelligere substātias immateriales per seipsas. Dicit enim Aug. in 9. de Trin. Mens ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearum rerum per seipsam. Huiusmodi autem sunt substantiæ immateriales. Ergo mens substantias immateriales intelligit.

¶2. Prçterea, Simile simili cognoscitur. Sed magis assimilatur mēs humana rebus immaterialibus quā materialibus, cū nr̄a mēs sit immaterialis, vt ex supradictis patet. Cùm ergo mens nostra intelligat res materiales, multò magis intelligit res immateriales.

¶3. Præterea, Quòd ea, quæ sunt secundū se maximè sensibilia, non maximè sentiātur à nobis, prouenit ex hoc, q̄ excellentiæ sensibilium corrūpunt sensum. Sed excellentiæ intelligibilium non corrumpunt intellectū: vt dicitur in 3. de Anima. Ergo ea, quæ sunt secundum se maximè intelligibilia, sunt etiam maximè intelligibilia nobis. Sed cùm res materiales non sint intelligibiles, nisi quia facimus eas intelligibiles actu, abstrahendo à materia, manifestum est, quòd magis sint secundum se intelligibiles substātiæ quæ secundum suam naturam sunt immateriales. Ergo multo magis intelliguntur à nobis, quàm res materiales.

¶4. Prçterea, Cōmentator dicit in secundo Met. q̄ si substātiæ abstractæ nō possent intelligi à nobis, tūc natura otiosè egisset: qa fecit illud, q̄ est naturaliter in se intellectū, non intellectum ab aliquo. Sed nihil est otiosum, siue frustra in natura. Ergo substātiæ immateriales possunt intelligi à nobis.

¶5. Præterea, Sicut se habet sensus ad sensibilia: ita intellectus ad intelligibilia. Sed visus noster pōt videre oīa corpora, siue sint superiora, & incorruptibilia, siue sint inferiora, & corruptibilia. Ergo intellectus noster potest intelligere omnes substantias intelligibiles, & superiores, & immateriales.

¶SED CONTRA est quod dicitur Sapientiæ 9. Quæ in cælis sunt, quis inuestigabit? In cælis autem dicūtur huiusmodi substantiæ esse, secundum illud Matth. 18. Angeli eorum in cælis, &c. Ergo non possunt substantiæ immateriales per inuestigationem humanam cognosci.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ secundum opinionem Plato. substantiæ immateriales non solùm à nobis intelliguntur, sed etiam sunt prima à nobis intellecta. Posuit enim Plato formas immateriales subsistētes, quas ideas vocabat, esse propria obiecta nostri intellectus: & ita primò & per se intelligūtur à nobis. Applicatur tamen animæ cognitio rebus materialibus, secundum quòd intellectui permiscetur phantasia & sensus. Vnde quātò magis intellectus fuerit depuratus, tantò magis percipit immaterialiū intelligibilē veritatem. Sed secundum Arist. sententiā quam magis experimur, intellectus noster secundum statū præsentis vitæ naturalem respectum habeat ad naturas rerum materialiū. Vnde nihil intelligit, nisi conuertendo se ad phantasmata, vt ex dictis patet. Et sic manifestum est, quòd substantias immateriales, quæ sub sensu, & imaginatione non cadunt, primò, & per se secundum modum cognitionis nobis expertum, intelligere nō possum⁹. Sed tamen Auerrois in Commen. 3. de Anima ponit, q̄ in fine in hac vita, homo peruenire potest ad hoc, quòd intelligat substantiam separatam per continuationem, vel vnionem cuiusdā substan

Substātię immateriales cognoscunt̄ à nobis: primò probatur: quia ideæ sunt prima obiecta nr̄i intel̄s. Secundò redditur rō quare sensibilib⁹ se immiscet intellectus. Et dr̄, quòd est propter phātasiā & sensum, quę immiscēt̄ intellectiōi: & ꝓbatur à signo: qa intellect⁹ quāto purior, tātò magis superiora ꝑcipit.

440 2.cōtra ca. 50.co.5. & 6. Et li.3. ca.41.42. 43.44.45. 46. fi. Et de ani. art. 16. opu.41. cap.6. Ca.3. to.3.

¶Quo ad secūdū cōclusio Ari. est: Substātias immateriales nō possum⁹ ꝑ se primo intelligere. Probat̄, quia intel̄s nr̄ primò respicit naturas sensibiliū: cui⁹ signū est q̄ sine phātasmate nihil intelligim⁹. Et quia hoc magis experimur, restat confutata opinio Pla. seu affirmatiua, quo ad ly primò, & nō simpliciter. Hoc enim insinuāt lr̄ę verba, inferēdo cōclusionē Aris. Et meritò: quia Aristo. mouit hāc q. in 3. de aīa tex. 56 & nō soluit: sed dicit posterius esse perscrutandū. Vnde eius sententia nō expresse habet̄ de reliqua quæs. parte: de qua Auerr. in 3. de aīa com. 37. diffusè disputat.

q.86.ar.2. ad 4.

Text.7.

¶Quo ad tertiū opinio Auer. ponit̄ in quatuor ꝓpositionib⁹. Prima est supposita, s. q̄ intellect⁹ agēs sit substātia sepata naturaliter intelligēs alias. Sc̄d'a, q̄ per intel̄a speculata intel̄s agens nobis vnitur vt forma sic, q̄ quātò plura adepti fuerim⁹ intellecta, tātò ꝑfectius vnit̄, & adeptis oībus, perfectè est nobis vnitus. Tertia est, q̄ñ intellectus agēs est perfectè in nobis vnitus, tūc per ipsum intelligimus, quicquid ipse intelligit. Quarta est, q̄ in hoc cōsistit vltima nostra felicitas. Adiūgitur in fine his, quòd nō refert ad propositum, an Alex. an Auer. sustineatur opin. quo ad differentiā inter nos, & intellectum possibilem.

¶Secunda ꝓpositio probatur ex vnitatis operationis propriè intellectui agēti cōicatæ primis intellectis, i. primis principiis. Et si vis diffusè hæc videre, vide in 3. contra Gent. in loco proprio de felicitate. Et si hæc ad formam reductam inquiris, vide in Cōmentariis nostris de ente, & essentia. Nolo enim eadē replicare: ibi omnia hæc clarè posui.

Apud Arist. lib. 1. Metap. tex.6. 34 416 419

¶Quo ad quartum ponūtur sex rationes contra Auerr. quarū primæ duæ procedūt ex prima propositione. Tertia au-

Quæst.84. art.7.

Text.36.

Universidad de … Biblioteca

tem ex fine secūdæ propositionis. Quarta ex quarta. Quinta ex tertia. Sexta autē ex ipsa rōne intellectus agentis, &c.

¶In respōsione ad quæstionem quum essent multa dicenda, nisi dicta essent in Comm. prædictis, tractando hanc quæst.

¶Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶De cognitione perfecta, id est quidditatiuè completa substātiarum immaterialium.

¶In corpore duo. Primò opinio Auempace. Secūdò improbatio ei⁹: & simul cōclusionis responsiuæ probatio. Quo ad primū, Auempace (vt refert Auer. in com. 36. 3. de aīa) tenuit partem affirmatiuā q̄ōnis: & pbat rōne in litera posita clarissimè, sic, Abstrahēdo à materia, aut est procedere in infinitū, & hoc nō: aut deuenitur ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substantiæ immaterialis. ergo, &c.

¶Quo ad secundū conclusio rñsiua est negatiua, Per substātias materiales non possumus perfectè cognoscere substātias īmateriales. Probatur simul improbādo fundamentū Auēpace, sic, Quidditas alterius rōnis ab omni abstrahibili & denudabili à materia nō potest perfectè sciri per res materiales: sed substātiarū immaterialiū natura est alteri⁹ rōnis, &c. Minor est per se nota apud Peripateticos. Maior verò probatur: quia si affirmatio est Quæst. 79. artic. 3. causa affirmationis, negatio est causa negationis: cōstat q̄ similitudo inter q̄dditatē abstrahibilē & q̄dditatē separatā secūdū rē est rō, & fundamentū quare illa cognita, ista cognosci inferatur. ergo si nō est similitudo non erit cognitio: sed non est similitudo nisi apud Platonicos ponentes naturas subsistētes esse naturas sensibiliū differētes tātū ī mō essēdi. ergo, &c.

¶Aduerte nouitie, q̄ inter nos & Scot. nō est in re hac differētia nisi fortè in verbis. Cōuenim⁹ enī q̄ p statu isto non cognoscim⁹ cognitiōe pfecta vsq; ad vltimas differētias substātias immateriales: & q̄ cognoscim⁹ de eīs multa prædicata cōia substātialia tā affirmatiua, quā negatiua, &c. puta q̄ sunt substantiæ immateriales, actus, &c. Sed nos Peripatetico sermone Capit. 9. vtentes, dicimus, q̄ tota

substātię separatę à nobis, quā vocat intellectū agētē. q quidē, cū sit substātia separata, naturaľr substātias separatas intelligit. Vnde cū fuerit nobis vnit⁹, sic vt p eū intelligere possimus: intelligem⁹ & nos substantias separatas, sicut nūc p intellectū possibilem nobis vnitū intelligim⁹ res materiales: ponit aūt intellectū agētē sic nobis vniri. Cùm eñ intelligam⁹ p intellectū agentē, & p intelligibilia speculata, vt patet, cū cōcl'ones intelligim⁹ per principia intellecta necesse est, q̄ intellectus agēs cōparetur ad intellecta speculata, vel sicut agēs principale ad instrumēta, vel sicut forma ad materiam. His enim duobus modis attribuit actio aliqua duob⁹ principiis. Principali q dē agēti & instrumēto, sicut sectio artifici & serrę: formę aūt & subiecto, sicut calefactio calori, & igni. Sed vtroq; modo intell's agēs cōparabit' ad intelligibilia speculata, sicut pfectio ad pfectibile, & act⁹ ad potētiā. Simul autē recipitur in aliquo perfectū & pfectio, sicut visibile in actu & lumē in pupilla. Simul igit' in intellectu possibili recipiūtur intellecta speculata, & intellectus agēs: & quātò plura intellecta speculata recipimus, tantò magis appropinquam⁹ ad hoc, q̄ intellectus agēs pfectè vniatur nobis: itaq; cū oīa intellecta speculata cognouerimus, intellectus agens perfectè vnietur nobis: & poterim⁹ per eum oīa cognoscere materialia, & immaterialia: & in hoc ponit vltimam hominis felicitatem. Nec refert, quantū ad propositū pertinet, vtrū in illo statu felicitatis intellect⁹ possibilis intelligat substātias separatas per intellectū agētē, vt ipse sentit: vel vt ipse imponit Alex. intellect⁹ possibilis nunquā intelligat substātias separatas propter hoc, q̄ ponit intellectū possibilē corruptibilē: sed homo intelligit substātias separatas p intellectū agentē. Sed prædicta stare nō possunt. ¶Primo q dē, quia si intellect⁹ agēs est substantia separata, impossibile est, q̄ per ipsam formaliter intelligam⁹. Quia id quo formaliter agēs agit, est forma & act⁹ agētis, cùm omne agēs agat, inquantū est actu, sicut suprà dictum est circa intellectū possibilem. ¶Secundò, quia secundū modū prædictum intellectus agēs si est substātia separata, nō vnietur nobis secūdum suam substantiā, sed solùm lumen eius secundum q̄ participatur in intellectis speculatiuis: & non quantum ad alias actiones intellectus agētis, vt possimus per hoc intelligere substantias immateriales, sicut dum videmus colores illuminatos à sole, nō vnitur nobis substantia solis vt possim⁹ actiones solis agere, sed solū nobis vnitur lumen solis ad visionē colorū. ¶Tertiò, quia dato, q̄ secūdū modū prædictū vniret' nobis substātia intellect⁹ agētis: tñ ipsi nō ponūt, q̄ intellect⁹ agēs totaliter vniatur nobis, secundū vnū intelligibile vel duo, sed secundum oīa intellecta speculata. Sed oīa intellecta speculata deficiunt à virtute intellectus agētis, quia multo plus est intelligere substantias separatas quā intelligere omnia materialia. Vnde manifestū est, quod etiā intellectis oībus materialibus, nō sic vniretur intellectus agēs nobis, vt possemus intelligere per eū substātias separatas. ¶Quartò, quia intelligere omnia intellecta materialia, vix cōpetit alicui in hoc mūdo. Et sic nullus vel pauci ad felicitatē peruenirent. Quod est contra Philosophū in 1. Eth. qui dicit, quòd felicitas est quoddā bonum cōmune: quòd potest prouenire omnibus, nō orbatis ad virtutem. Est etiā contra rationē, quòd finem alicuius speciei vt in paucioribus consequantur ea, quæ continentur sub specie.
Cap. 10. ¶Quintò, q a Philosophus dicit expresè in 1. Eth. q̄ felicitas est operatio secundū pfectā virtutē. Et enumeratis multis virtutibus,
Ca. 7. & 8. in 10. cōcludit q̄ felicitas vltima cōsistēs in cognitiōe maximorū intelligibiliū, est secundū virtutē sapiētiæ, quā posuerat
Capit. 7. in 6. esse caput scientiarū speculatiuarū. Vnde patet, q̄ Aris. posuit vltimā felicitatē hominis in cognitione substantiarum

separatarū, qualis potest haberi per sciētias speculatiuas: & nō per continuationē intellectus agētis à quibusdam confictam. ¶Sextò, quia suprà ostēsum est, q̄ intellectus agens nō est substantia separata, sed virtus quædā animæ ad eadē actiuè se extendēs, ad quæ se extēdit intellect⁹ possibilis receptiuè. Quia, vt dicitur in 3. de Ani. intellectus possibilis est, quo est omnia fieri: intellectus agens, quo ad oīa facere. Vterque ergo intellectus se extēdit secundū statū præsentis vitæ ad materialia sola, quæ intellectus agēs facit intelligibilia actu: & recipiūtur in intellectu possibili. Vnde secundū statū præsentis vitæ neq; per intellectū possibilem, neq; per intellectum agentem possumus intelligere substātias separatas immateriales secundū seipsas. Quæst. 79. art. 4. Text. 18.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ex illa autoritate August. haberi potest, q̄ illud, quòd mens nostra de cognitione incorporalium rerū accipit, per seipsam cognoscere possit. Et hoc ideo verum est, vt etiā apud Philosophum dicatur, quòd scientia de anima est principium quoddam ad cognoscendum substātias separatas. Per hoc enim, quòd anima nostra cognoscit seipsam, pertingit ad cognitionē aliquam habendā de substantiis incorporeis: qualē eam cōtingit habere, non quòd simpliciter & perfectè eas cognoscat, cognoscendo seipsam. Libr. 1. de anima tex. 2. ¶Ad secundū dicendū, q̄ similitudo naturæ, nō est rō sufficiēs ad cognitionē, alioquin oporteret dicere, q̄ Emp. dicit quòd anima esset de natura omnium, ad hoc q̄ omnia cognosceret. Sed requiritur ad cognoscendū, vt sit similitudo rei cognitę in cognoscēte quasi quædā forma ipsius: Intellectus autē noster possibilis secundū statum præsentis vitæ est natus informari similitudinibus rerū materialiū à phantasmatibus abstractis. Et ideo cognoscit magis materialia quā substātias immateriales. ¶Ad tertium dicendum, q̄ requiritur aliqua proportio obiecti ad potentiā cognoscitiuā, vt actiui ad passiuū, & perfectionis ad perfectibile. Vndeq̄ excellentia sensibilia non capiantur à sensu, non sola ratio est, quia corrumpūt organa sensibilia, sed etiā, quia sunt improportionata potētiis sensitiuis. Et hoc modo substantiæ immateriales sunt improportionatæ intellectui nr̄o scd̄m præsentem statū, vt non possint ab eo intelligi. ¶Ad quartum dicendū, quòd illa ratio Commentatoris multipliciter deficit. Primò quidem, quia non sequitur, qud si substantiæ separatæ nō intelliguntur à nobis, non intelligātur ab aliquo intellectu. Intelligūtur enim à seipsis & à se inuicē. Secundò, quia nō est finis substantiarum separatarū, vt intelligātur à nobis. Illud autē otiosè & frustra esse dicitur, quod non consequitur finē, ad quē est. Et sic nō sequitur substantias immateriales esse frustra, etiā si nullo modo intelligerēt' à nobis. ¶Ad quintū dicendū, q̄ eodē modo sensus cognoscit & superiora & inferiora corpora, s. per immutationem organi à sensibili: non autem eodem modo intelliguntur à nobis substātiæ materiales, quæ intelligūtur per modum abstractionis, & substantiæ immateriales, quæ nō possunt sic à nobis intelligi, quia non sunt earum aliqua phantasmata.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum intellectus noster per cognitionem rerum materialium, possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales.

441 Locus supr. art. 1. inductis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ intellectus noster per cognitionē rerū materialium possit peruenire ad intelligendū substātias immateriales. Dicit enim Dionys. 1. ca. Cæ. hier. quòd nō est possibile humanæ menti, ad immaterialem illā sursum excitari cælestium hierarchiarum contēplationem, nisi secundum se materiali manuductione vtatur. Relinquitur ergo, q̄ p materialia manduci possumus ad intelligendū substantias immateriales. ¶2. Præterea, Scientia est in intellectu. Sed scientiæ & diffinitiones sunt de substantiis immaterialibus. Diffiniuit enim Dama. angelum. Et de angelis aliqua documēta traduntur: tam in theologicis quam in Philosophicis disciplinis. Ergo substātiæ immateriales intelligi possunt à nobis. Lib. 2. c. 3. ¶3. Præterea, Anima humana est de genere substantiarū immaterialium. Sed ipsa intelligi potest à nobis per actū suum, quo intelligit materialia. Ergo & aliæ substantiæ immateriales intelligi possunt à nobis per suos effectus in rebus materialibus. ¶4. Præterea, Illa sola causa per suos effectus cōprehendi non potest, quæ in infinitum distat à suis effectibus. Hoc autem solius Dei est proprium. Ergo aliæ substantiæ immateriales creatæ intelligi possunt à nobis per res materiales.

¶SED CONTRA est, quòd Dion. dicit 1. c. de Diui. no. quod sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

¶RESPONDEO dicendū q̄ sicut Auer. narrat in 3. de aīa: Text. 36. quidā Auēpace nomine posuit, quòd per intellectū substantiarum materialiū puenire possumus secundū vera philosophiæ principia ad intelligēdū substātias immateriales. Cū eñ intellectus nr̄ nat⁹ sit abstrahere q dditatē rei materialis à materia: si iterū in illa quidditate sit aliquid materię, poterit iterato abstrahere, & cū hoc in infinitū nō pcedat, tandē peruenire poterit

quam habemus, cognitio est quia est, & quod non est, &c. & quòd nō cognoscimus de eis qd sunt: quoniam cognitio per communia, cognitio quia est, primo Posteriorum appellatur. Illi verò, quia cognoscimus prædicata pertinētia ad quæstionem quid est, topica lingua vtentes dicunt, q̄ cognoscimus quid sunt, imperfectè tamen. Vnde est quæstio omittēda: quia de verbis tantùm, &c.

¶Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum tertium.

Titulus clarus. Primum ordine originis.

¶In corpore duo. Primò respondet directè quæsito. Secūdò ostēdit quid sit primū cognitū.

li. 1. de cœ. tex. 17. 18 & 19. ¶Quo ad primū conclusio est, Deus nō est primū quòd à nobis cognoscitur. Probatur dupliciter. primò sic: Substantiæ immateriales creatę non possunt à nobis cognosci. ergo nec Deus. Secundo sic, Deus cognoscitur à nobis p creaturas, ergo nō primò. Antecedens patet ad Rom. primo. 488 444

¶Quo ad scd̄m conclusio est: Primū cognitū à nobis est quidditas rei materialis. Probatur: quia est proprium obiectum intellectus nostri.

¶Aduerte hîc duo. Primò, quod primitas cognitionis cùm sit primitas obiectiua, quia oportet primò cognitū primò esse obiectū intellect⁹, & primitas obiectiua nulli conuenire possit, nisi p ppriā speciem aut essentiam immediatè sic cognitā, cōsequēs est vt id q̄ propriam speciem non habet intellectu, nec per essentiā suam immediatè obiicitur, non potest esse primò cognitū. Ac p hoc optimè argumētat' litera, ex hoc quòd substātiæ immateriales non cognoscunt' à nobis per proprias species: ergo nec Deus, ergo nō primò potest cognosci. D. 464. q. 3. art. 5.

442 2. contra c. 82. et veri. q. 8. art. 7. ad 6. et q. 10. ar. 6 ad 6. & ar. 7. cor. fi. Et quol. 7. q. 2. art. 1. cor. ¶Aduerte secundò, q̄ cùm primum dicatur in ordine ad consequentia iuxta diuersitatē ordinū rerum, diuersimode quæri potest de primo cognito: ordinando eñ vniuersum in tres ordines, scilicet quidditatis materialis, & immaterialis, & act⁹ puri: dicit' q̄ primū cognitū ab intellectu nostro ordine gñationis est quidditas materialis. Si verò quit' inter quidditates rerum materialiū, quæ est primò cognita: hoc alteri⁹ inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in Cōmētariis de Ente & essētia, quæstionē nō paruam. De vera relig. c. 3. to. 1.

¶Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum primum.

terit ad intelligibilium aliquā quidditatē, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substātiā immaterialē. Quod q dē efficaciter diceretur si substantiæ materiales essent formæ & species horum materialium: vt Platonici posuerunt. Hoc autem nō posito, sed supposito quòd substātiæ immateriales sint omnino alterius rationis à quidditatibus materialiū rerū: quātūcunq; intellect⁹ noster abstrahat quidditatem rei materialis à materia, nunquā perueniet ad aliquid simile substātiæ immateriali. Et ideo per substātias materiales nō possumus perfectè substantias immateriales intelligere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ex rebus materialib⁹ ascēdere possumus in aliqualem cognitionē immaterialiū rerum, nō tamen in perfectā, quia non est sufficiens cōparatio rerū materialiū ad immateriales, sed similitudines, si quæ à materialib⁹ accipiuntur ad immaterialia intelligenda sunt multū dissimiles, vt Dion. dicit 2. cæ. Hier. ¶Ad secūdū dicendū, q̄ de superioribus rebus in scientiis maximè tractatur p viā remotionis. Sic eñ corpora cęlestia notificat Arist. p negationē pprietatū inferiorū corporūe. Vnde multo magis immateriales substātiæ à nobis cognosci nō possunt, vt earū quidditates apprehēdam⁹. Sed de eis nobis ī sciētiis documēta tradūtur p viā remotionis & alicui⁹ habitudinis ad res materiales. ¶Ad tertiū dicendū, q̄ anima humana intelligit seipsam per suum intelligere: q̄ est actus proprius eius: perfectè demonstrans virtutē eius & naturā. Sed neq; p hoc, neque p alia, quæ in rebus materialibus inueniuntur: perfectè cognosci potest immaterialium substantiarū virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes. ¶Ad quartum dicendum, quòd substantiæ immateriales creatæ in genere quidem naturali nō conueniunt cum substantiis materialibus, quia nō est in eis eadē ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cum eis in genere logico: quia etiam substantiæ immateriales sunt in prædicamento substātiæ: cùm earum quidditas nō sit earum esse: sed Deus nō conuenit cum rebus materialibus, neque scd̄m d genus naturale, neque secundum genus logicum: quia Deus nullo modo est in genere, vt suprà ostensū est. Vnde p similitudines rerū materialium aliquid affirmatiuè potest cognosci de angelis secūdum rationem communem, licet non scd̄m rationē speciei: de Deo autem nullo modo.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum sit primum quod à mente humana cognoscitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit primum, quod à mente humana cognoscitur. Illud enim, in quo omnia alia cognoscuntur, & per q̄ de aliis iudicamus, est primò cognitū à nobis: sicut lux ab oculo, & principia prima ab intellectu. Sed oīa in luce primę veritatis cognoscimus, & per eam de omnibus iudicamus, vt dicit Augu. in lib. de Tri. & in lib. de Vera reli. Ergo De⁹ est id, quod primo cognoscitur à nobis. ¶2. Præterea, Propter q̄ vnumquodque, & illud magis. Sed De⁹ est causa omnis nostrę cognitionis. Ipse enim est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: vt dicitur Io. 1. Ergo Deus est id quod primo & maxime est cognitum nobis. ¶3. Præterea, id quod primò cognoscitur in imagine, est exēplar, quo imago formatur. Sed in mente nostra est Dei imago: vt Aug. dicit. Ergo id, quod primò cognoscitur in mente nostra, est Deus.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ cùm intellectus humanus scd̄m statum præsentis vitæ nō possit intelligere substātias immateriales creatas vt dictum est, multo minus potest intelligere essētiā substātiæ increatæ. Vnde simpliciter dicēdū est, q̄d Deus nō est primum, q̄ à nobis cognoscitur, sed magis p creaturas in Dei cognitionē peruenimus, secūdum illud Apostoli ad Ro. 1. Inuisibilia Dei p ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciūtur. Primum autem, q̄ intelligitur à nobis secundū statum præsentis vitæ, est quidditas rei materialis, quæ est nostri intellect⁹ obiectum, vt multoties suprà dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd in luce primæ veritatis oīa intelligimus & iudicamus, inquātū ipsū lumen intellectus nr̄i, siue naturale, siue gratuitū, nihil aliud est quàm quædā impressio veritatis primæ, vt suprà dictum est. Vnde cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligitur, multo minus Deus est id, q̄ primo à nostro intellectu intelligitur. ¶Ad secundū dicendū, quòd propter quod vnūquodque & illud magis, intelligēdū est in his, quæ sūt vnius ordinis, vt suprà dictū est. Propter Deum autē alia cognoscuntur, non sicut propter primū cognitū, sed sicut ppter primā cognoscitiuę virtutis causā. ¶Ad tertium dicendum, quòd si in anima nostra esset perfecta imago Dei: Sicut Filius est perfecta imago Patris, statim mens nostra intelligeret Deum. Est autem imago imperfecta. Vnde ratio non sequitur.

QVÆSTIO OCTVAGESIMANONA, de Cognitione animæ separatæ, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de cognitione animæ separatæ. ¶Et circa hoc quærunt' octo. ¶Primò, vtrum aīa separata à corpore possit intelligere. ¶Secūdò, vtrū intelligat substantias separatas. ¶Tertiò, vtrum intelligat omnia naturalia. ¶Quartò, vtrū cognoscat singularia. ¶Quītò, vtrū habitus sciētiæ hic acquisitæ remaneat ī aīa separata. ¶Sextò, vtrū possit vti habitu sciētiæ, hic acquisitę. ¶Septimò, vtrū distātia localis īpediat cognitionē aīæ separatæ. ¶Octauò, vtrum aīæ separatæ à corporibus cognoscant ea, quę hic agūtur.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum anima separata aliquid intelligere possit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ aīa separata nihil omnino intelligere possit. Dicit eñ Philosoph⁹ in 1. de Aīa. q̄ intelligere corrumpitur, interius quodam corrupto. Sed omnia interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrumpitur. ¶2. Pręterea, Anima humana impeditur ab intelligendo p ligamentū sensus, & perturbata imaginatione, sicut suprà dictum est. Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex suprà dictis patet. Ergo anima post mortem nihil intelligit. ¶3. Præterea, Si aīa separata intelligit, oportet, q̄ p aliquas species intelligat. Sed non intelligit p species inatas: quia à principio est sicut tabula, in qua nihil est scriptū. Neque p species, quas abstrahat à rebus: quia nō habet organa sēsus & imaginationis, q bus mediātib⁹, species intelligibiles abstrahūtur à rebus. Neque etiā per species prius abstractas, & in anima cōseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem. Neque etiam per species intelligibiles diuinitus influxas. Hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nūc agitur, sed gratiæ. Ergo aīa separata à corpore, nihil intelligit.

Titulus clarus. ¶Hoc tamen in eo aduerte, quòd supponitur hic, animam dari separatam à corpore, & quærit' de hac operatione, quæ est intelligere. Ar. præc. D. 483.

¶In corpore quatuor. Primò ostendit, in quo est ratio difficultatis in hac q. Secundò ostēdit modū soluēdæ quæstionis. Tertiò auget difficultatem. Quartò soluit ibi, considerandum.

¶Quo ad primum duo dicit: effectū certum, & causę incertitudinē. Effectus certus est modus intelligendi, scilicet per cōuersionem ad phantasmata: hoc eñ in nobis experimur, quòd sine phātasmatibus nihil intelligimus, sed quare sic intelligimus an scilicet causa huius sit natura aīæ, an potius alligatio aīæ ad corp⁹, ambiguum est: & inde puenit difficultas nostrę quęstionis. Si eñ causa huius est nō natura animæ, sed hoc conuenit ei per accidens, s. propter alligationē ad corpus, vt Plat. posuit: aut propter dispositionē ex sensibilibus, vt Auic. dicit: facilis quidē est solutio quæstionis nostrę, vt patet. Sed obstat, quia sic vnio animæ ad corpus non esset propter melius animę: contra illud principiū. Materia est propter formā. Si vero causa huius est natura animę, licet soluetur hoc principium: non tamen solui potest quæstio mota: cū enim nunquam anima perdat suam naturam, nūquam intelliget sine phantasmate: & sic separata erit otiosa. Vndique ergo restat difficultas. q. 84. ar. 7. & 85. ar. 1. & 87. art. 2. ad 2. q. 12. ar. 2. q. 87. ar. 2.

¶Aduerte hic, quòd Sā. Thom. breuitati studēs, omisit opinionem mediam quæ est Auicen. quia eam superius reprobauerat: cū de scientia nostra esset qō. Et quia quo ad propositum in idem redit, cū Plat. quoniam apud vtrunque vnio animæ ad corpus non est propter melius: quoniam aīa seipsa apud vtrūque habilis est, vt proportionatā sibi perfectionē à substantiis immaterialib⁹ suscipiat. In cuius signum anima separata ab infante, omnia perfectè nouit: non ergo vnitur corpori ppter melius si tamen distinctè contra eam procedere placet, vide in q. de Anima. q. 15. 443 3. q. 11. art. 2 Et 3. di. 31 q. 2. art. 4. et 4. di. 50. q. 1. art. 1. & 2. & Ver. q. 19. art. 1. Et 2. de Anima. art. 15. 16. & 17. Libr. 1. de aīa. tex. 65. q. 84. ar. 7. & 8. q. 87. ar. 8.

¶Circa hanc partē primum occurrit dubium: quia insufficiēs videtur distinctio supposita ī litera, scilicet quòd oportet aīam intelligere, aut p cōuersionē ad phantasmata, aut per cōuersionē ad superiora. Stat eñ, quòd intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia, quæcūque sint illa siue corporea

Universidad de Deusto Biblioteca

por'a, siue incorporea. Et hic modus & est communior vtroque, & est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc quòd anima intelligit per conuersionem ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas huius q. eo quod phantasmata sunt quædam obiecta intellectus: vt patet in 3. de Anima. Quod autem detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad obiecta corporea præter phantasmata,

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit in 1. de anima. quòd si nõ est aliqua operationũ animæ propria, modo contingit ipsam separari. Contingit autem ipsã separari. Ergo habet aliquam operationem propriam & maximè eam, quæ est intelligere. Intelligit ergo, sine corpore existens.

Lib 1. de anima. text. 13.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quæst. difficultatem habet ex hoc, quòd anima, quandiu est corpori coniuncta, non potest aliquid intelligere, non conuertẽdo se ad phantasmata, vt per experimẽtum patet[c]. Si autem hoc non est ex natura animę, sed p accidens hoc conuenit ei, ex eo quòd corpori alligatur: sicut Platonici posuerunt[c], de facili quæstio solui posset. Nam remoto impedimẽto corporis, rediret anima ad suam naturam, vt intelligeret, & intelligibilia simpliciter, non conuertendo se ad phantasmata, sicut est de aliis substantiis separatis. Sed secundum hoc non esset anima corpori vnita propter melius animæ, si peius intelligeret corpori vnita, quam separata: sed hoc solùm esset propter melius corporis. Quod est irrationabile: cũ materia sit propter formam, & nõ econuerso: si autem ponam', quòd anima ex sua natura habeat, vt intelligat, cõuertendo se ad phãtasmata, cum natura animæ post mortem corporis nõ mutetur, videtur, quòd anima naturaliter nihil possit intelligere, cũ nõ sint ei pręsto phãtasmata, ad quæ cõuertatur. Et ideo ad hanc difficultatem tollendam considerandum est, q cũ nihil operetur, nisi inquãtum est actu, modus operandi vniuscuiusq; rei sequitur modũ essendi ipsius: habet autẽ aĩa alium modũ essendi, cum vnitur corpori, & cùm fuerit à corpore separata manẽte tamen eadem animæ natura, nõ ita, q vniri corpori sit ei accidentale, sed per rationem suę naturę corpori vnitur: sicut nec leuis natura mutatur, cùm est in loco proprio, q est ei naturale, & cum est extra pprium lo-

probat Sco. in 4. distin. 45. q. 2. tripliciter. primò, quia quicquid potest phantasma cum intellectu agẽte: potest etiam obiectum cuius est phantasma cum eodem. Secũdò, quia aliter natura animæ esset vilissima. probatur sequela: quoniam ipsa ex intrinsecis, etiã extrinsecis cõcurrentibus obiectis, in nullam posset operationem: cùm tamen lapis

422 possit ex intrinseco in proprium opus: puta descẽdere. Tertiò, quia

570 pluralitas non est ponenda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationem specierum à Deo vel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuandum seipsam: ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quoniam materia ista superi' fuit discussa: quòd distinctio posita est sufficientissima: & apud Philosophos est vt principiũ, & est à naturæ solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura tot præparationib' qd ditates sensibilium spirituales magis per sensus continuè redderet, si obiecta extrà sat essent cooperari intellectui agenti?

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur assumptum, & ad probationes eius superius responsum fuit.

¶ Ad secũdam vero dicitur, quòd ratio peccat. Primò, q nulla est vilitas alicuius naturę passiuæ: si non concurrentibus ppriis actiuis nõ reducat in actũ. Modo obiecta corporea extra sunt intelligibilia in potẽtia, actiua autẽ respectu possibilis sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phãtasmata illustrata, non lapis illustratus: quia lapidi, propter esse in summo gradu materialitatis, repugnat illustrari, non autem phantasmari: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundò, quia vnumquodque tunc videtur vile, quando concurrentibus his, quæ sui generis sunt, non posset in proprium opus: non autem, si non posset concurrentibus rebus aliorum generum: modo anima separata est de genere substantiarum intellectualium, & non corporum: & ideo vilis esset, si cum substantiis separatis non intelligeret: non autem si cum corporibus. Peccat tertiò, quia, vt dicitur in secundo Cæli, non est vilius, quod pluribus extraneis eget ad suum opus, illo, quod nullo eget extraneo, quando opus agentis pluribus est altioris ordinis: hoc verò inferioris, vt patet ibi: modò cõstat quod intelligere, quod est finis opus animæ, est longè altioris ordinis, q̃ sit bonum lapidis & aliorum inferiorum: & ideo dato, quòd anima valde multis extraneis egeret, & alia nõ: propterea non sequeretur vilitas animæ. Peccat quarto: quia imaginatur arguens modum intelligendi per conuersionem ad superiora, esse extra ordinẽ naturalis perfectionis ipsius animæ, ac si ponamus, quod aĩa separata cum omnibus sibi naturaliter cooperantibus non possit intelligere, ac per hoc ponatur destituta propria operatione: & quòd quasi ex quadam largitate superiora impartiantur ei species. Sed hæc puerilia sunt: vt enim in responsione ad vltimum in litera dicitur, cooperatio superiorum ad formationem animæ naturalis est, & cùm primum anima separata est, conuertitur naturaliter ad superiora tanquam ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet responsio ad tertiam, nulla enim ponitur superfluitas, imò est summa necessitas ponendi talem modum intelligendi, eo quod aliter non posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

¶ Circa eandem partem occurrit dubium ex alio capite. Quia stante sufficientia distinctionis, nulla videtur nasci difficultas: vt propter hoc anima videretur vniri corpori non propter melius. Ad hoc enim facillimè posset dici cum Scoto, vbi suprà: quòd animam vniri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius composito. Et licet anima non vniretur corpori propter suum melius, vnitur tamen propter melius hominis, & sic non oportet tantam solicitudinem, quanta in hoc articulo assumpta est, propter hoc assumere. Et confirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absque earum vnione haberi non potest.

¶ Ad hoc breuiter dicitur: quòd licet ista fuga prima facie appareat rationabilis: perspicientibus tamen Philosophiæ principia, fuga videtur. Verũ quippe est partes esse propter totum, & vniri propter melius totius: cum hoc tamen necessariò exigitur, vt verum etiã sit, quod materia sit pter formã, & quod vnio partium sit etiam propter melius formæ: super hoc autem consurgit difficultas quæstionis. Et confirmatur, quia si vniuersaliter corpus est propter animam, vt materia propter formam, maximè debet esse propter formam, quia habet proprium operari: cui non communicat materia nec compositum: quoniam hæc maximè habet rationem optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi: ergo de ea maximè verificari debet, quod vniatur propter melius non solùm compositi, sed proprium: & sic stat difficultas i suo arduo.

cum qui est ei præter naturam. Animæ igitur secundum illum modũ essendi quo corpori est vnita, competit modus intelligendi p conuersionẽ ad phantasmata corporum, quæ in corporeis organis sunt. Cùm autem fuerit à corpore separata, competit ei modus intelligendi per conuersionẽ ad ea, quæ sunt intelligibilia simpliciter, sicut & aliis substantiis separatis. Vnde modus intelligẽdi per cõuersionem ad phantasmata est animæ naturalis[e], sicut & corpori vniri: sed esse separatum à corpore est præter rationẽ suæ naturæ: & similiter intelligere sine cõuersione ad phantasmata est ei præter naturam. Et ideo ad hoc vnitur corpori, vt sic operetur secundum naturam suam[e].

¶ Sed hoc rursus habet dubitationem. Cùm enim res semper ordinetur ad id, quod melius est: est autẽ melior modus intelligendi per cõuersionem ad intelligibilia simpliciter, quàm per cõuersionem ad phantasmata: debuit sic à Deo institui animæ natura, vt modus intelligẽdi nobilior ei esset naturalis, & non indigeret corpori propter hoc vniri. Considerandum est igitur, quòd etsi intelligere per conuersionem ad superiora sit simpliciter nobilius quàm intelligere p conuersionem ad phantasmata, tamen ille modus intelligẽdi prout erat possibilis animæ, erat imperfectior: quod sic patet. In omnibus enim substantiis intellectualibus inuenitur virtus intellectiua per influentiã diuini luminis. Quod quidẽ in primo principio est vnum & simplex, & quantò magis creaturæ intellectuales distãt à primo principio, tantò magis diuiditur illud lumen & diuersificatur, sicut accidit in lineis, à cẽtro egredientibus. Et inde est, quòd Deus per suam essentiam omnia intelligit, superiores autem intellectualium substantiarum, etsi per plures formas intelligant, tamen intelligunt p pauciores, & magis vniuersales[e], & virtuosiores ad comprehen-

¶ Quo ad secundum dicit quatuor. Primò, quòd stat animam habere duos modos operandi, scilicet cum phãtasmate & sine phantasmate, & hoc probat sic:

422 Anima habet duos modos essendi actu, ergo duos modos operandi. Antecedens supponit: quia habet quandoque esse cõiunctum corpo-

353 ri, & quandoque separatum ab eo. Consequẽtia probatur ex eo, quòd vnumquodque operatur secundum quod est actu, id est operatio sequitur esse in actu. ergo & modus operãdi modum essendi in actu. secundò ibi, Manente tamen, excludit obiectionem prætactam in diffinitione quæstionis, dicens stare hæc duo simul, scilicet & quòd vniri corpori sit ex natura animæ, & quod natura animæ non mutatur, habẽdo alium modum essendi: hoc enim est, quod difficultatem faciebat. Si ex natura sua anima vẽdicat sibi corpus, quo pacto manente eadem natura, poterit absque corpore operari? Manifestat autem hæc stare simul exemplo à naturalibus: grauia enim & leuia non mutant naturas suas: & tamen aliud conuenit eis, cùm sunt in pro-

482 priis locis, & aliud cum sunt extra propria & naturalia loca. Tertiò declarat, quales sint isti modi tam essendi quàm operandi quo ad naturalia ibi, Animæ igitur: & concludit, quòd esse in corpore & intelligere cum phantasmate est naturale animæ: esse verò separatum & intelligere per conuersionem ad superiora, est ei præter naturam. quartò ex hoc applicat ad propositum, concludendo, quòd anima vniatur corpori propter melius: quia propter naturalem modum intelligendi consequendum.

¶ Circa hanc secundã partẽ dubium occurrit circa illã consequentiam: Anima habet duos modos essendi, s. coniunctũ & separatũ: ergo duos operãdi, s. per conuersionẽ ad phãtasmata & superiora. Videtur enim inefficax. Quoniam cũ operatio modificetur & ex parte operationis & ex parte obiecti: verum quidẽ est, q modus operãdi ex parte operãtis causetur ex modo essendi: sed rationi non consonat, q modus operãdi ex parte obiecti causetur ex modo essendi operãtis. In proposito autẽ cõstat, q hi modi, s. per conuersionẽ ad phãtasmata & per conuersionẽ ad superiora se tenent ex parte obiecti, vt patet: ergo diuersitas horũ modorũ nõ ritè infert ex diuersitate modi essendi ipsius animæ. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersus modus operãdi: puta vt quod, & vt quo. Vnde Scot. in 4. dist. 45. q. 2. Ex hoc inquit, q aĩa est separata à corpore in essendo, nõ sequitur q sit separata à corpore vt obiecto in operãdo. ita enim potest separata sicut coniuncta corpori obiecto copulari operãdo. Præterea, inquit, si ex esse separato anima conuerteretur ad superiora, sequeretur, quod aĩa separata esset capacior influentiæ superioris, quàm anima coniuncta corpori glorioso: sed hoc est falsum. ergo, &c.

¶ Ad hæc dicitur, q quemadmodũ in litera dicitur, cùm vnumquodque operetur secundum quòd est actu: cõsequens est, quòd iuxta modum essendi sit etiam modus operandi: ita quod variato modo essendi, oportet variari modum operandi, secundum id quod ex modo essendi causabatur: & hoc est procul dubio verum.

¶ In proposito autem dico, quòd hi modi licet pertineant ad obiecta: non tamen purè, imò radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligentis, ita quòd negandum est, quòd hi modi non se teneant ex parte operantis.

¶ Ad cuius euidentiã breuissimè recolito, q ex hoc, q anima intellectiua est forma immaterialis, & tñ in materia, vt dicitur 2. Physic. text. 26. nascitur, q propriũ perfectiuũ eius est partim immateriale & partim in materia: intelligibile enim in actu, quod est perfectiuum animæ in phantasmate & intellectu agente existens, immateriale & in materia quodammodo est, vt ex dictis patet: cessante ergo tali modo essendi ipsius animæ, necesse est cessare illius effectũ, s. esse pfectibili à tali pfectiuo, s. partim materiali & partim immateriali: & cõsequenter succedente alio modo essendi, s. omnino sine materia, cõsentaneũ est, vt succedat alter effectus, s. q sit perfectibilis ab his, quę omnino sunt sine materia. Et sic hi modi, quãuis cõcernant diuersitatẽ ex parte obiecti, nascuntur tñ ex parte operãtis: imo ex modis essendi operantis. Cuius signum est, quod apud Philosophos omnis substantia intellectualis separata naturaliter à corpore, nihil accipit à corporibus.

¶ Ad primum verò eorum quæ dicit Scot. iam patet q separatio in essendo infert separationem in operando: & iam superius ostensum est, quòd impossibile est separatum aliquid pati à corpore impressionem aliquam intelligibilem, &c.

¶ Ad vltimum verò dicitur, quod est impertinens, quoniã de naturali cognitione & conditione animæ est sermo: status autem animæ in corpore glorioso miraculosus est. Vnde nihil obstat proposito, si anima coniuncta tali corpori sit magis aut non minus capax talis influentiæ. Non enim quærimus, quid Deus per miracula possit, sed quid rerum ordini absque miraculis congruat. Vnde non sunt miracula inferenda.

sionẽ rerũ propter efficaciã virtutis intellectiuæ, quę est in eis. In inferioribus autẽ sũt formę plures, & minus vniuersales & min' efficaces ad cõprehẽsionem rerũ, inquantũ deficiũt à virtute intellectiua superiorũ. Si ergo inferiores substantiæ haberẽt formas in illa vniuersalitate, in qua habẽt superiores, quia nõ sunt tãtæ efficaciæ in intelligẽdo, nõ acciperẽt per eas perfectã cognitionẽ de rebus, sed in quadam cõmunitate & cõfusione. Quod aliqualiter apparet in hominibus. Nam qui sunt debilioris intellect', per vniuersales cõceptiones magis intelligẽtiũ nõ accipiunt perfectã cognitionem, nisi eis singula in speciali explicẽtur. Manifestũ est autẽ, inter substãtias intellectuales secundũ naturæ ordinẽ infimas esse animas humanas. Hæc autẽ pfectio vniuersi exigebat, vt diuersi gradus in rebus essẽt. Si igitur animæ humanæ sic essẽt institutæ à Deo, vt intelligerẽt per modum, qui competit substãtiis separatis, nõ haberent cognitionem perfectam, sed cõfusam in cõmuni. Ad hoc ergo, quòd perfectã & propriam cognitionem de rebus habere possent, sic naturaliter sunt institutæ, vt corporibus vniãtur, & sic ab ipsis rebus sẽsibilibus propriã de eis cognitionẽ accipiũt. Sicut homines rudes ad

¶ Circa hanc partem dubium est: quia in litera dicitur, quòd intelligere per conuersionem ad superiora est præter naturale animæ. Hoc enim videtur falsum. Tum quia præternaturale exorbitat à naturalis: ac per hoc non potest esse perpetuum nec diuturni' naturali: constat autẽ hunc modum intelligendi esse diuturniorem alio & perpetuum secundum naturæ cursum. Tum quia præternaturale nõ nascitur ex natura rei, cui est præternaturale, vt patet: constat autem quòd ex natura animæ humanæ nascitur vterque modus essendi successiuè in ea: ergo vterque modus intelligendi: ergo neuter est præternaturalis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd est duplex modus dicendi. Alter sequentium Auic. & dicentium, q vterque modus essendi & intelligendi est naturalis animæ successiuè: nam esse in corpore est naturale ei in principio: ęsse verò extra est naturale ei in fine: quemadmodum homini inest duplex modus viuẽdi, scilicet in vtero materno in principio, & extra vterum in fine seu post principium: & secundum hanc viam facile solui videntur omnia. Derelicta tamen est à S. Tho. quia vt ex dicendis apparebit, profundius scrutatus est naturam animæ. Est ergo alter modus dicendi, qui habetur in litera: quòd scilicet vnus est naturalis & alter præternaturalis. Vbi scito, quòd præternaturale non est idem, quod cõtra naturam, sed est communius quid & superius ad id, quod conuenit alicui contra naturam & supra naturam & extra naturam, & quomodolibet aliter quàm secundum propriam naturam: in proposito autem sumitur præternaturale pro eo quod est supernaturale, non miraculosè, sed supra naturam propriã ipsius animæ.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd quemadmodum ignis habet duos motus, alterum naturalem, s. quo mouetur sursum: Alterum præternaturalem: id est supra propriam naturam, quo mouetur circulariter sequens motum diurnum, & iste præternaturalis est perpetuus, & conuenit ei secundum quod participat naturam superiorem cælestem, s. quæ participatio conuenit ei, ex eo quòd obtinet primatum in sphæra elementari: semper enim supremum infimi attingit infimum supremi: vt dicitur in 7. c. de Diui. no. Ita in proposito anima intellectiua, quia est suprema forma in materia existentium secundum sui supremum, participat aliquid de natura substantiarum separatarum: & secundum seipsam absolute aliquid aliud vendicat sibi proprium: secundum enim propriam naturam vt sic vendicat sibi esse in corpore, & intelligere per conuersionem ad phantasmata: quoniam est essentialiter pars: secundũ verò q participat substantias separatas, habet q sit etiã extra corpus, vt illæ sunt, & intelligat per cõuersionẽ ad intelligibilia simpliciter vt illæ intelligunt: & sic ille modus est simpliciter naturalis animæ, hîc verò præternaturalis. Nec incõuenit quòd huiusmodi præternaturale sit diuturnius aut perpetuum: qm̃ nõ ea ratione dicitur præternaturale: quia exorbitet à natura: quia nõ est contra illam, sed quia est supra illã: vt patet manifestè in motu circulari ignis, qui indefessè semper ei actu conuenit, motus autẽ sursũ non cõuenit ei semper actu. Nec incõuenit etiã tale præternaturale innasci ex natura ipsius rei nõ absolutè, sed scd̃m quòd participat in sui supremo naturã superiorẽ: vt patet in motu circulari ipsius ignis qui innascitur ex hoc, q ignis est in illo loco: esse autem in illo loco cõuenit ex hoc, quòd est supremũ inter elemẽta: esse autẽ supremũ inter elemẽta habet annexũ hoc q participat naturã superiorẽ cælestem scilicet, &c. ergo de primo ad vltimũ, &c. ita in proposito ex hoc q anima humana est immortalis, & infima inter intellectuales, habet duo. Et quòd exigat corpus mediũ inter contraria, & cõsequẽter corruptibile: & quòd possit remanere sola. Sed primũ ex propriis habet, ex quibus habet, q ratiocinetur, & colligat scientiã ex sensibus. Secundũ verò ex participatione superiorũ in sui supremo: ex qua etiã nunc habet quòd intelligat principia, & quod quid est. Et quoniam hoc profundioris erat perscrutationis & rationi magis consonum, quamuis difficilius: ideo diuus Thom. hanc semper tradidit vbiq; doctrinam: nec vnquã voluit Auicennæ facilitatem sectari.

¶ Quò ad tertiũ obiicitur contra dicta ex cõparatione istorum modorum intelligendi quo ad nobilitatem, sic, Intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius quàm per conuersionem ad phantasmata: & vterque modus conuenit animæ per prædicta: ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ quàm iste: & tenet sequela, quia vnumquodque semper naturaliter ordinatur ad melius de possibilibus: tunc vltra, ille modus naturalis animæ: ergo anima non eget vnione ad corpus, propter consequendum suum naturalem modum intelligendi.

¶ Quo ad quartum soluit distinguendo antecedens: & dicendo, quòd intelligere per conuersionem ad superiora, est nobilius & melius simpliciter, sed nõ animæ. & ideo cùm vnaquæque res naturaliter ordinetur non in melius simpliciter, sed in melius sibi, consequens est, quòd anima non ordinatur naturaliter ad intelligendum per modum substantiæ separatæ, q est melius simpliciter, sed ad intelligendum per conuersionem ad phantasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter vnitur corpori propter melius ipsius animæ, vt prius dicebatur. Primam partem huius distinctionis, scilicet, Intelligere per conuersionem ad superiora est nobili' simpliciter, quã per conuersionem ad phantasmata, litera relinquit vt per se notam. Secundam verò, scilicet quòd non sit melius animæ probat. Modus cognoscendi quo cognitio confusa habetur ab aliquo, minus bonus est modo quo habetur cognitio distincta ab eodem: sed anima illo modo confusè, isto distinctè cognoscit: ergo iste sibi melior. Probatur minor: quia ille modus est improportionatus virtuti intellectiuę animę per excessum. probatur hoc sic: Modus proprius substantiis superioribus est improportionatus inferioribus: iste est proprius substantiis superioribus, quæ scilicet naturaliter sunt separatæ: ergo est improportionatus animæ. Probatur maior sic. Vis intellectualis quantò magis recedit à primo, tãto magis diuersificatur. ergo intellectus quantò superior, tanto magis

D. 185.

Libr. 1. de aña. tex. 12.

scientiam induci non possunt, nisi per sensibilia exempla. Sic ergo patet, quòd propter melius animæ est, vt corpori vniatur, & intelligat per conuersionem ad phantasmata: & tamen[d] esse potest separata, & aliũ modum intelligendi habere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q, si diligenter verba Philosophi discutiãtur, Philosophus hoc dicit ex quadam suppositione, prius facta, scilicet, q intelligere sit quidam modus coniuncti, sicut & sentire. Nondum enim differentiam ostenderat inter intellectum & sensum. Vel potest dici, quòd loquitur de illo modo intelligendi, qui est per conuersionem ad phantasmata. De quo etiam procedit secunda ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima separata non intelligit per species innatas, nec per species quas tunc abstrahit, nec solũ per species conseruatas, vt obiectio probat: sed per species ex influẽtia diuini luminis participatas, quarum anima sit particeps, sicut & aliæ substantiæ separatæ, quamuis inferiori modo. Vnde tam citò cessante conuersione ad corpus, ad superiora cõuertitur. Nec tamẽ pter hoc cognitio vel potentia nõ est naturalis, quia Deus est autor nõ solùm influentiæ gratuiti luminis, sed etiã naturalis.

per vnum aut pauciores vniuersaliores & efficaciores species intelligit: ergo modus superioris est improportionatus inferiori: quia per plures minus vniuersales & minus efficaces debet intelligere: & propterea si secundum species superioris intelligeret, nõ posset penetrare, quod in eis est. Antecedens nunc assumptum declaratur exemplo linearum egredientium à centro: consequentia verò non probatione, sed manifestatione eget: & dupliciter declaratur. Primò, quia inde prouenit, quòd Deus per vnum quòd est ipse omnia intelligit, vt pote habens vim intellectualem maximè vnitam: & successiuè superiores præstant inferioribus in paucitate & vniuersalitate specierum propter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim vis quantò maior est tantò minus partitur in intelligibilia: & consequenter paucioribus speciebus eget. Secundò declaratur in hominibus, experimur enim in nobisipsis, quòd præstanti ingenio fulti paucissimis perceptis, multa sciunt: & econuerso rudiorem animam sortiti multis adhibitis & syllogismis & exemplis & dearticulationibus rerum vsque ad minima, vix illa tantum comprehendunt, nec in illis alia nosse possunt: quo fit, vt nullum ex se iudicium habeant de rebus. Minor autem, scilicet quòd iste modus sit naturalis substantiis superioribus, quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo, quòd animæ humanæ sunt vltimæ inter substantias intellectuales: ex hoc enim sequitur, ergo vltimus modus intelligendi est eis connaturalis, & non penultimus. sed infra illum datur inferior', scilicet per conuersionem ad phantasmata: ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ verò vltimus: vt sic vniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat, &c. Reliqua sunt per se nota.

¶ Circa hanc quartam partem dubitatur. Cùm enim dicitur, quòd modus intelligendi per conuersionem ad superiora, est nobilior: aut intelligitur positiuè, aut permissiuè. Si permissiuè, non oportet esse verum nisi particulariter: & nihilominus vana est tanta solicitudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si positiuè: ergo vniuersaliter verum est: & tunc sequitur implicatio in litera, dum dicitur, quòd iste est vniuersaliter nobilior: & subditur, quòd iste in anima nostra est imperfectior: si enim in anima nostra est imperfectior, ergo non vniuersaliter iste modus est perfectior: & si vniuersaliter, ergo & in anima.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd positiuè est perfectior. Et cùm dicitur, ergo vniuersaliter, concedatur. Et cùm dicitur, ergo in anima, negetur argumentum: quia est sophisma figuræ dictionis: dum ab intellectione per conuersionem ad intelligibilia descenditur ad intellectionem per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in litera contradictio: quoniam prius dixit quòd est simpliciter, id est sine additione aliqua nobilior. & hoc est verum vniuersaliter: deinde subditur, quòd ille modus, vt est possibilis animæ nostræ, id est non simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem, est imperfectior. Et propterea glossando literam, diximus quòd ille modus est nobilior in se & absolutè, non tamen animæ: non quòd ille modus in anima retineat nobilitatem in se, sed quia in anima non ponitur ille modus absolutè, sed conditionatus conditione, diminuente scilicet in proportione & in commensuratione specierum ad intellectum. Quòd autem ille modus absolutè sit nobilior, ex eo patet, quòd purior est, lumen enim non admistum tenebris nobilius est tenebroso seu vmbroso: sed ille modus est in puro lumine, quia in solis intelligibilibus in actu puris consistit: iste verò est in lumine obumbrato, quia consistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum: ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in 4. distin. 45. quæstio. secunda, ad secundum: vbi negat intellectionem sine phantasmate esse perfectiorem positiuè: & adducit rationem satis leuem: quia agens quod potest cum instrumento & sine, agere, non propterea perfectius positiuè agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim ratio nihil pro se facit: quoniam constat quòd cæteris paribus, modus agendi sine instrumento est nobilior modo agendi cum eodem. Vnde laudamus artifices qui paucioribus instrumentis rem perficiunt: & multò magis si cum vno & si cum nullo.

¶ Præterea, Operatio ex genere suo incorporea, quamuis permittatur admisceri

quoquo modo corpori, quanto elongatior à corporeo instrumento, tanto perfectior ponitur: quia magis accedit ad sui generis perfectionem: sed intelligere secundum omnes est huius modi: ergo, &c. Deceptus autem videtur Scotus: quia non vidit sophisma prædictum latere, cum dicitur: Quolibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter est nobilius: ergo tale conueniens animæ est nobilius.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd ibi sumitur naturale vt distinguitur contra miraculosum, sic enim influxus iste est naturalis: quamuis non sit naturalis secundum propriã naturam ipsius animæ vt in corpore articuli dictum est. Nec putes influxum istum dici diuinum, quia scit à Deo immediate quoniam sit mediantibus angelis: vt patet in q. de Anima, q. 20. sed quia sunt tot solutiones quædam species diuinarum, quæ sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt, tam formalia quàm materialia.

¶ *Super Quæstionis octauagesimænonæ Articulum secundum.*

INtuitu intelligat quidditatiuè, de tali enim cognitione est dubium.

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua habens duas partes: Anima separata habet de aliis animabus perfectã cognitionem naturalẽ, de angelis verò imperfectam & deficientem. Probatur sic: Anima separata, seipsam per seipsam cognoscit, ergo reliqua incorporea per modum, quo sunt in ipsa. ergo per modum ipsius animæ. ergo alias animas perfectè, angelos verò imperfectè. Antecedens probatur: quia non intelligit cõuertendo se ad phantasmata. Prima verò consequentia probatur autoritate Augustini quòd mens nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda verò consequentia probatur: quia vnumquodque intelligibile est in intelligente per modũ ipsius intelligentis: & constat quòd intelligitur per modum quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, quod commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora quàm inferiora per modum substantiæ suę. Tertia verò consequentia quo ad vtranque partem probatur: quia modus substantiæ animæ est cõformis modo aliarum animarum separatarum: & est infrà modum substantiæ angelicæ.

¶ Circa antecedens dubium magnum occurrit. Quoniam anima nostra est pura potentia in genere intelligibilium: vt Auer. & S. Thom. ex Aristot. dixerunt: quomodo per seipsam intelligi potest? Intelligibilii enim in potentia pura repugnat per seipsum intelligi: quoniam conditio intelligibilis in actu est esse perfectiuum per seipsum, id est sine alio obiecto medio ipsius intellectus, vt de se patet. Et sic videtur duplex peccatum in hoc processu accidere. Primo obliuionis doctrinæ datæ. secundo, fallaciæ secundum non causam vt causam: non enim causa quare anima nunc nouit se, est conuersio ad phantasmata, sed intelligibilitas eius in potentia, cuius effectus est naturalis conuersio ad phantasmata, vt ad proprium perfectiuum & actuatiuum: vnde soluta conuertione ad phantasmata, si intellectus non est actuatus, remanet intelligibilis in potentia vt erat, & consequenter non per seipsum, sed per aliquem actum, puta à superioribus susceptum debet fieri & esse intelligibilis in actu. Et si ex sola separatione à corpore est intelligibilis in actu, ergo prius erat etiam intelligibilis in actu, quantum est in se: quamuis nobis non esset intelligibilis nisi in potentia remota: propter naturalitatem habere prius ordinem ad phantasmata: sed hoc destruit doctrinam tertij de anima Aristo. dicentis, quòd nullam habet naturam, &c. & manifestè contradicit doctrinæ supra datæ.

¶ Ad hoc est dicendũ, quòd anima nostra secũdum propriam naturam est intelligibilis in pura potentia: & q̃ cum separatur, fit intelligibilis in actu absque aliquo extraneo influxu: & ideo merito tunc intelligitur per seipsam & nunc non.

¶ Ad quorum euidentiam recolenda sunt prædicta & applicanda ad propositum. Anima nostra, vt dictũ fuit, habet in se propriam naturã vt sic: & habet participatiuè aliquid de natura substantiarũ immaterialiũ. Et ex propria quidẽ natura cum vendicet sibi vnionẽ ad corpus, liquet, q̃ habet q̃ sit infima intellectualis substantia, non solũ gradu, sed in modo essendi: vtpote exigens modum essendi propriũ formis materialibus, scilicet esse in corpore per informationem. Et quia vniuscuiusq; dispositio in entitate est, etiã quantũ est in se, eius dispositio in intelligibilitate: oportet q̃ ex hac eadẽ radice proueniat, q̃ anima sit infima in modo intelligibilitatis, ac per hoc fit intelligibilis in pura potentia. Et quia talẽ modũ essendi exigit propter bonũ suũ: ex eadẽ radice pullulat cõuersio ad phãtasmata tã secundũ intellectũ possibilẽ quàm agentẽ: & consequenter q̃ intellectus agens nõ sit actus ipsius intellectus possibilis nisi mediantibus intelligibilibus sensibilium, &c. & consequenter quòd anima nõ cognoscat se nisi per actum suum, &c. Hæc enim omnia ex eadem radice oriuntur, s. ex propria natura animæ, vt sic. Et quia ad propriã naturam animæ spectat modus essendi in corpore & intelligendi per phantasmata: ideo hæc in litera & alibi attribuuntur modo essendi vel intelligendi tanquã notioribus proprietatib⁹ occultæ causæ. Ex eo verò, quòd participatiuè sapit de natura substantiarum separatarum, non habet infimum modum essendi, & consequenter nec intelligibilitatis: sed habet superiorem modum essendi, separatum à corpore: & consequenter superiorem modum intelligendi tam actiuè quàm passiuè: ita tamen vt sicut modum essendi similem superioribus nõ ab initio sibi vendicat actu, sed potestate tantum: ita & modum intelligibilitatis similem superioribus non statim sed ordinatè post modum essendi ordine naturæ fortiatur. Et ideo notanter dixi, quod ipsa est intelligibilis in pura potentia ex propria natura: & quod fit in separatione intelligibilis in actu. Quomodo autem hoc fiat, non videtur difficile, si aduertimus quod quèadmodum ex natura propria animæ fluit simpliciter conuersio ad corpus & phantasmata secundum omnes vires suas: ita ex participatione superiorum, cum incipit actu fortiri modum essendi separatum, ex consequenti ex eadem radice fortitur conuersionem omnium virium suarum ad seipsũ: principium enim aspectus omnium substantiarum separatarũ est primò reflexio, hanc conformitatem conuertitur ad illustrandum primò substantiam animæ: & fit actus illius vt obiecti, & intellectus possibilis vt potentiæ: & sic substantia animæ de se intelligibilis in pura potentia fit intelligibilis in actu per seipsam sine alio obiecto, aut specie super conuersionem luminis intellectus agentis super ipsam: quæ conuersio consequitur separationem, quæ consequitur non naturam animæ propriam, sed superiorũ participatam in anima. Et sic patet, quòd nec obliuionem passus est D. Thomas, nec fefellit eum sophisma: quoniam naturalis conuersio ad phantasmata causa verè est, quare non intelligimus animã per seipsam, sed per actũ suũ: quãuis talis conuersio non sit causa primaria sed secundaria: vt patet ex dictis. Et quia hoc iam dixerat superius in loco proprio, non oportebat sic explicare: quoniam cõsequentia intelligenda sunt prout discussa sunt in antecedentibus in locis propriis.

¶ Circa primam consequentiam aduerte, quòd quamuis autoritas Augu. loquatur de anima nostra in statu isto: subtilissimè tamen ad propositum applicata est. Cùm enim aliqua ordinatiè se consequuntur, sic semper posterius commensuratur priori, vt vltimum cõmensuretur primo. Vnde quia in præsenti statu cognoscimus animam per actum & obiecta, & deinde incorporea cognoscimus per animam: oportet, vt cognitio rerum superiorum tanta sit, quanta potest oriri ex prima cognitione, quam scilicet ex sensibilibus habemus. Sed si prima cognitio esset cognitio animæ, cognitio superiorum non commensuraretur nisi ipsi animæ: & idcirco ex hoc, quòd anima per seipsam nouit seipsam, coassumpta illa propositione Augustini, quòd per seipsam nouit incorporea, optimè infertur in litera, quòd nouit incorporea omnia secundum quòd sunt in ea. Ex eo enim, quòd per seipsam seipsam nouit, constat quòd perfectè comprehendit se: ex eo verò quòd ex seipsa alia nouit, sequitur quòd cognitio aliorum non arctatur nisi ad modum quo in ipsa sunt, & non ad aliquam aliam priorem cognitionem: & sic excluditur duplex arctatio, quam tunc patimur, scilicet ad imperfectam cognitionem animæ de seipsa, & ad priorem cognitionem sensibilium.

¶ Circa secundam consequentiam dub. occurrit. Quia aut intendit, quòd afa cognoscit incorporea per propriã substantiã, tanquã per rationem cognoscendi: aut tanquã per obiectũ præcognitũ: aut tanquam per virtutẽ cognoscitiuam. Si primò modo, optimè procedit consequentia: sed expressè contradicit responsioni ad secundum in litera, vbi dicitur quòd afa separata cognoscit angelos per species influxu: non ergo propria substantia est ei ratio cognoscendi eos. Nec oportet species imperfectè repræsentare, sicut substantia animæ repræsentat eos: vt patet in ipsis angelis, in quibus ideo superadditur species etiã respectu inferiorum, vt suppleatur quod deest substantiæ. Si secundo modo, autiã erit cognitio discursiua, sicut per medium cognitum nouimus conclusionẽ: aut redibit primum membrũ, quòd substantia sit etiã ratio intelligẽdi, vt diximus de substãtia angeli: quãdo intelligunt naturaliter Deũ per suas substantias absq; discursu, intuẽdo Deũ in se vt in speculo. Vtrunque horum non consonat, hoc enim nunc reprobatum est, discursus autẽ non habet locum in proposito apud S. Tho. Si autẽ tertio modo, vanus est totus conatus corporis articuli. Iã enim liquidum erat hoc, quod anima quicquid cognoscit per propriã substantiã, nouit vt per primum operandi principium intrinsecũ: sed quod ex hoc resultet imperfectio cognitionis, nõ probatur, nec autoritas Aug. esset ad propositum: quę de anima, vt cognita loquitur.

¶ Ad hæc est dicẽdũ q̃ obiectum illis modis verificatur afam p̃ modum suæ substãtiæ intelligere & inferiora & æqualia, & superiora directè, nihilominus proposito primus & secũdus deseruiũt: ita quòd substãtia afæ cõcurrit, vt obiectũ & species sed m se incõpleta, per superadditam autem speciẽ cõpleta cõplemento apto nato inueniri in ea.

¶ Vbi aduerte, quod dupliciter cõtingit intellectũ aliquẽ per speciẽ intelligere. Vno modo immediatè aspiciendo repræsentatũ per illam speciẽ: sicut cum p speciẽ in oculo immediatè respicimus coloratum. Alio modo, immediatè aspiciendo ipsã speciẽ, & mediatè ipsa, repræsentatum per illã: vt patet cùm Deus intelligit alia à se intuendo essentiã suã, quæ est species omniũ. In primo modo species habet rationem speciei tãtum. In secundo verò tenet locũ speciei & obiecti prius natura non tẽpore noti: in quo aliud relucet obiectũ. Vtroq; autẽ modo cognoscendo, cognitio cõmẽsuratur modo substãtiæ cognoscentis, q̃ sic patet: cognoscendo habere speciem cogniti nihil aliud est q̃ esse ipsũ cognitũ in esse intẽtionali. Cũ multis autẽ modis cõtingat, cognoscentem esse vnum atq; idẽ cognitum, quoniam multam habet latitudinem modus essẽdi, quo cognoscens est cognitum: alio nãque modo angelus est lapis, & alio modo Deus est lapis & alio modo anima est lapis, & diuersitas ista non est ex parte rei cognitæ, quia vna & eadem est, ex parte ergo cognoscentis est naturæ, quæ diuersitatem tantam habet: ita quod modus quo cognoscens est cognitum, commensuratur cognoscentis substantiæ. Et sic si substantia cognoscens est altioris ordinis quàm cognitum, cõsequens est vt sit illud altiori modo, quã sit ipse in seipso: & quia esse altius, & superioris ordinis præhabet vnitius quicquid habent inferiora di sperfa, efficacius est illud esse, ad cognoscendũ inferius obiectum, quam si æquale sibi esset. Si verò substantia cognoscens sit inferioris ordinis, quam obiectum, tunc est illud imperfectiori modo, quàm sit ipsum in seiaç per hoc esse non poterit comprehendere illud: quamuis magis vel minus perfectè poterit ipsum nosse iuxta proportionem defectus sui ab illo. Iuxta modum ergo gradus & perfectionis substantiæ cognoscentis est modus essendi cognitorum in illa: iuxta modum autem essendi illorum in ea est cognitio, igitur de primo ad vltimum cognitio commensuratur substantiæ cognoscentis. Quod vt clarius percipiatur, exemplariter declaretur, cum anima separata comprehendit seipsam, cũ inter perfectiones suas sitnõ solũ quod ipsa est sic imitans substãtias immateriales in natura & modo essendi, sed etiam quod ipsa est intentionaliter Gabriel, Raphael, Michael, &c. comprehendendo suam perfectionem, videt & se vt ipsa est, & vt alia est: & sic videt per seipsam & speciem superaddita in ratione obiecti & speciei simul. Manifestum est autem, quod impossibile est hoc modo plus nosse de aliis, quam habeatur ex modo quo ipsa anima est alia: non enim nouit alia hoc modo, nisi quia seipsam nouit sic esse illa: & sic par est iudicii quo ad hoc, si per solam substantiam, & sic per substantiam & speciem superadditam cognitio fiat. Cum verò anima per speciem additam immediatè tendit in Gabrielẽ, species in illa non est efficacior quàm in prima cognitione fuerat, cum speciei tantum locum teneat, prius autem speciei & obiecti simul, nec alia ratione Gabrielem cognoscere facit, nisi quia est id quo cognoscens est ipse Gabriel. Tantum autem facit formaliter cognoscentem esse Gabrielem: quantum cognoscens capax est. Capacitas autem istius est secundum modum substantiæ suæ: cognitio igitur etiam ista substantiæ cognoscentis commensuratur.

¶ Et sic patet responsio ad quæsita & obiecta: quia nulla est contradictio in litera: dum substantia animæ species & obiectum: & species superaddita ponitur quandoque vt ratio cognoscendi tantum, quando etiam vt obiectum: vt dictum est, &c. Et iuxta hunc modum potest anima separata omnia, quæ nouit, simul intelligere: secundum quod superius de angelis dictum est.

¶ Circa hanc quoque partẽ aduerte: quod licet ad cognoscendũ quidditatiuè alias animas separatas anima non egeat specie superaddita: quia sua substantia ad hoc sufficit: ad cognitionem tamen an est, & ad cognitionẽ pertinentem ad locutionem & auditionẽ exigitur species superaddita, quoniam hæc non repræsentantur per substantiam intelligentis animæ. Et ideo simpliciter concedendum est, quod vna afa intelligit aliã p speciem. Vnde S. Thom. indistinctè hic de eis loquitur: & in q. de Anim. q. 20. dicit, quòd anima Lazari nosse potuit animã Abrahæ, sicut alias substantias separatas.

¶ *Super Quæstionis octauagesimænonæ Articulum tertium.*

TItulus. Naturalia, id est omnes quidditates rerum sensibilium.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito, Anima separata cognoscit omnia naturalia in cõi tamẽ & cõfuse. Probatur sic, afa separata cognoscit per species diuinitę influxas vt angeli, imperfectè tamẽ & confusè. ergo proportionaliter se habet afa separata ad imperfectã rerũ cognitionẽ, vt angelus ad perfectã. ergo cognoscit oĩa naturalia imperfectè & confusè. Antecedens suppponitur quo ad primã partẽ ex 1. artic. secũda pars probatur ex medio ibidẽ tacto, quia, s. modus cognoscẽdi ꝓprius superiori naturæ imperfectus conuenit inferiori: hic autẽ est proprius angelo, infra quem est anima. ergo. Prima consequentia est ex eo quòd influxæ angelis species repræsentant eis omnia naturalia, & perfectè eorũ in eis notitiã pariunt, vt patet p Aug. ex hoc enim optimè infertur. ergo ad eãdem se extendunt species influxæ animæ separatæ, sed imperfectè & confusè: quod est intentum.

¶ Hic aduerte studiosę quanta solicitudine vacandũ sit sciendis rebus: quãn anima nostra non nisi hic perficit perfectè. Et ratio est quia ipsa est infima inter intellectuales substantias, & exigit species deterticalitissimas: dearticulatissimæ autẽ sunt, quæ singulorũ obiectorũ sunt singulę, obiecta autem in gñe sensibiliũ cũ sint quid ditatę, oportet animã habere singulas species iuxta numerũ quidditatis: hoc autẽ ex phantasmatibus fit, non ex superiorum influxu, vbi omnia sunt vnitè & distinctè.

¶ *Super Quæstionis octauagesimænonæ Articulum quartum.*

TItulus. Singularia seu sensibilia: de his enim est quæstio.

¶ In corpore tria. Primò proponit cõclusionem responsiuam. Secundò distinguit. Tertiò declarat conclusionem propositam ibi. In hoc tamen est differentia.

¶ Quo ad primum conclusio est: Anima separata cognoscit quædam singularia: sed non omnia etiam præsentia: aduerte quod vltima particula posita est ad differentiam angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quòd angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia non omnia simpliciter.

¶ Quo ad secundum distinguitur modus intelligendi per abstractionem à phantasmate, & per influxum specierum à Deo. Inter quos ad propositum hæc differentia est, quòd iuxta primum impossibile est nosse singularia nisi indirectè, vt probatum est: iuxta secundum verò possunt cognosci, vt ostensum est de Deo & angelis. Et tangitur ratio, quia essentia diuina est præhabens in se principia individuantia: & consequenter species exemplatæ ab illa repræsentare possunt eadem, &c. hæc sunt superius discussa in locis suis.

¶ Quo ad tertium declaratur conclusio, & quo ad partem affirmatiuã & negatiuã & limitatiuã ostendendo differentiã inter angelos & animã in cognoscendo per huiusmodi species angeli: quia ꝓ huiusmodi species pfectè cognoscunt, quia iste modus est eis naturalis: consequens est quòd per eas non solum specierum, sed individuorum participatiũ ipsas notitiam habent: animæ verò quia per eas imperfectè cognoscunt, nec species nec individua distinctè norunt, nisi aliunde dependentes: & sic cognoscunt aliqua & non omnia, sed ea quæ determinatur aliunde. Subdit quatuor modos, quibus fit ista determinatio, scilicet vel præuiam cognitionem, vel affectionem, vel naturalem ordinationem, vel Dei ordinem.

¶ Circa hanc partem dub. est, vnde & quomodo affectio, cognitio & ordo determinent

minent ad cognitionem singularium. Aut enim species illæ repræsentant ipsi animæ singulare, aut non: si non, nihil horum largietur eis vim repręsentatiuam, vt patet. Si sic, sed non percipitur ab anima: ergo ista dant animæ vim perceptiuam: sed hoc est manifestè falsum: inest enim illa à natura: ergo, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia, vt sæpe dictum est, cognitio fit per hoc quòd cognoscens est cognitum, & anima nostra secũdum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia. potẽtia autem habet rationẽ determinabilis, secundum quòd anima magis determinatur ad vnum quàm ad aliud: cõsequens est, quòd secundum hoc magis accedit ad esse actu vnũ, quàm aliud. Determinatur autem anima ad aliquid vnum, vel per naturæ, aut Dei ordinẽ, in rationem actiui vel passiui, &c. vel per vestigium aliquod illius in parte perceptiua, vel ꝑ affectionẽ in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quòd faciat illã esse illud, sed ita quod propinquam reddat illã ad esse illud. Ex hac autem propinquitate fit, vt species influxę, quę ideo improportionatę dicuntur animæ: quia plures in se continent, quàm anima possit per eas intelligere, cùm recipiuntur in anima, sic propinqua determinentur ad efficaciter actuãdum ipsam animam secundum illa obiecta distinctè remanente secundum alia repręsentata confusa actuatione. Et meritò, quia anima est disposita & magis determinabilis per species quo ad hæc, quã quo ad alia. Et hæc est ratio, quæ reddit in litera, dum dicitur, quia vnumquodque recipitur in alio per modum recipiẽtis, id est secundum modum quo dispositum est recipiens.

q 86.ar. 1.

D.472. q.14.ar.11.

450

In corp.

¶ Ad quęsitum ergo dicitur, quòd species repræsentant singulare, sed non distinctè huic animæ: & cùm dicitur, ergo ordo iste largitur vim perceptiuam, dicitur quòd non dat vim perceptiuam, sed reddit ipsã habilẽ & ꝑportionatã speciei inquantum repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiuè ipsam illud percipere.

In corp.

447 12.q.63 ar. 2.et 3.dist. 13 q.2. art. 4 et 4. di. 50.q.1.art. 2.et 2.contra.c.79 fi. et quo.3.q. 6.art 1. & quol.12.ar. 3.& 13.

¶ In respõsione ad primum occurrit dub. superius in q.79.ar.6. tactũ: & est tale: Anima separata recordatur criminum commissorum: ergo cognoscit singularia: & singularia sunt sensibilia, & cum constet quòd nouit ea per species quas secum detulit: ergo malè hic dicitur, quòd per species abstractas non nouit singularia.

¶ Ad hoc posset breuiter dici glossando hãc autoritatem, & cæteras similes, quòd loquuntur de cognitione noua, & nõ recordatione: & secundũ hanc viã responsum fuit superius in quæstio. prædicta. Sed quoniam hæc via non est cònsona S. Thom. Tum quia hæc cognitio non posset esse nisi reflexa & in alio: vt patet in his quæ de cognitione singularium sunt dicta: reflexa autem cognitio sine singulari ad quod fit reflexio intelligi nequit, singulare autẽ pèr sensus offertur. Et ideo in quæstionibus de anima, q.20. in responsione ad primum in oppositum dicit S. Thom. quod quia præfata reflexio non completur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia vt cognoscebat cõiuncta. Tum quia vnum de determinãtibus species influxas ad cognitionem singularium in anima separata est præcedẽs cognitio, vt quia ipsa præcedens cognitio non sufficit propter variatũ modũ essendi ipsarũ specierum abstractum, saltem sit præparatio & dispositio sufficiẽs ad hoc, quod anima ꝑ speciẽ influxã cognoscat quæ nouerat singularia alio modo. Et sic cùm anima separata cognoscit, quæ commisit, illa cognitio, est noua cognitio quo ad modũ cognoscendi & species cognitorum: & est recordatio ratione præcedentis, quæ remansit in suo effectu, vt dispositio & præparatio ad cognoscendum illa. Et hoc modo patet quid dicendum est ad dubium in q.79. motum: quia scilicet negandum est quod supponit, scilicet quòd anima separata recordetur commissorum sufficienter per species hinc delatas. Quòd cognoscat ergo & recordetur, est certum, sed de modo ambiguitas est, quæ iudicio meo, secundum S. Thom. doctrinam sic soluenda est.

laria. Ergo nulla cognoscit.

¶ SED CONTRA est, quòd diues in inferno posit⁹ dixit, Habeo quinque fratres, vt habetur Lucæ 16.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd animæ separatæ aliqua singularia cognoscãt, sed non oĩa etiam quæ sunt præsentia. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd duplex est modus intelligendi. Vnus per abstractionem à phantasmatibus: & secundum istum modum singularia per intellectum cognosci nõ possunt directè, sed indirectè, sicut suprà dictum est. Alius modus intelligendi est per influentiam specierum à Deo. Et per istum modum intellectus potest singularia cognoscere. Sicut enim ipse Deus ꝑ suam essentiam inquantum est causa vniuersaliũ & indiuidualiũ principiorũ, cognoscit oĩa & vniuersalia & singularia, vt suprà dictum est: ita substantiæ separatæ per species, quæ sunt quædã participatæ similitudines illius diuinæ essentiæ, possunt singularia cognoscere. In hoc tamen est differentia inter angelos & animas separatas: quia angeli per huiusmodi species habent perfectam, & propriã cognitionẽ de rebus, animæ verò separatæ, cõfusam. Vnde angeli propter efficaciam sui intellectus ꝑ huiusmodi species nõ solum naturas rerũ in speciali cognoscere possunt, sed etiã singularia sub speciebus cõtenta. Animæ verò separatę nõ possunt cognoscere per huiusmodi species, nisi solũ singularia illa, ad quæ quodãmodo determinantur vel per præcedentem cognitionẽ, vel per aliquã affectionẽ, vel ꝑ naturalem habitudinẽ, vel per diuinã ordinationẽ: quia omne, quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipiẽtis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd intellectus per viam abstractionis non est cognoscitiu⁹ singularium. Sic autem anima separata non intelligit, sed sicut dictum est.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd ad illarum rerũ species, vel indiuidua cognitio animę separatæ, determinatur, ad quæ anima separata habet aliquam determinatam habitudinem, sicut dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ anima separata nõ se habet æqualiter ad omnia singularia, sed ad quædam habet aliquam habitudinẽ, quã non habet ad alia. Et ideo nõ est æqualis ratio, vt omnia singularia cognoscat.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd habitus sciẽtiæ hic acquisitæ non remaneat in anima separata. Dicit enim Aposto. 1. ad Corint. 13. Scientia destruetur.

¶ 2. Præterea, Quidã min⁹ boni in hoc mundo sciẽtia pollẽt, aliis magis bonis carẽtib⁹ sciẽtia. Si ergo habitus scientiæ permaneret etiam post mortem in anima, sequeretur, quòd aliqui minus boni etiam in futuro statu essent potiores aliquib⁹ magis bonis: quod videtur inconueniens.

¶ 3. Præterea, Animæ separatæ habebunt scientiam per influentiam diuini luminis. Si igitur scientia hic acquisita, in anima separata remaneat, sequetur, quòd duæ erunt formæ vni⁹ speciei in eodẽ subiecto. Quod est impossibile.

¶ 4. Præterea, Philosoph⁹ dicit ĩ lib. Prædic. quòd habitus est qualitas difficilè mobilis. Sed ab ægritudine vel ab aliquo huiusmodi quãdoque corrumpitur scientia. Sed nulla est ita fortis immutatio in hac vita, sicut immutatio, quæ est ꝑ mortẽ. Ergo videtur ꝙ habitus scientiæ per mortem corrumpatur. *In prædicamento qualitatis.*

¶ SED CONTRA est quod Hieron. dicit in epist. ad Paul. Discamus in tertio quorum scientia nobis perseueret in cælo. *Circa fin.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidã posuerunt habitum scientiæ non esse in ipso intellectu, sed in virib⁹ sensitiuis, scilicet imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua: & quòd species intelligibiles non cõseruantur in intellectu possibili. Et si hæc opinio vera esset, sequeretur, quòd destructo corpore, totaliter habitus scientiæ hic acquisitæ destrueretur. Sed quia scientia est in intellectu, qui est locus specierum (vt dicitur in 3. de Anima) oportet quòd habitus scientiæ hic acquisitæ partim sit in prædictis viribus sensitiuis, & partim in ipso intellectu. Et hoc potest cõsiderari ex ipsis actibus, ex quibus habitus scientiæ acquiritur. Nã habitus sunt similes actibus ex quibus acquiruntur, vt dicitur in 2. Ethi. Actus autem intellectus, ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur, sunt per conuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis. Vnde per tales actus & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quædã ad considerandũ per species susceptas, & in prædictis inferioribus viribus acquiritur quædam habilitas, vt facilius per conuersionem ad ipsas, intellectus possit intelligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidem & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autẽ & dispositiuè in inferioribus viribus: idem etiam dicendum est de habitu. Quantum ergo ad id, quod aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus viribus, non remanebit in anima separata: sed quantum ad id, ꝙ habet in ipso intellectu, necesse est vt remaneat: quia vt dicitur in lib. de Longitudine & breuitate vitæ, dupliciter corrumpitur aliqua forma. Vno modo per se, quando corrumpitur à suo cõtrario, vt calidũ à frigido. Alio modo ꝑ accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quòd per corruptionẽ subiecti, scientia, quæ est in intellectu humano, *Tex.6.* *Ca.1. et 2.* *Ca.1.& 2.*

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo refert duas opiniones de subiecto habitus scientifici. Secundo respondet quęsito vna conclusione. ¶ Quo ad primum de prima opinione refert tria: de secunda verò duo. Primum ad primam opin. est ipsa positio, scilicet scientia nõ est in intellectu, sed in viribus sensitiuis. Secundum est ratio eius: quia species intelligibiles non conseruantur in intellectu. Tertium est, quid consequenter secundum hoc respondendum esset quæsito, scilicet quòd scientia non remanet. probatur: quia, destructo corpore, destrueretur. De secunda opin. primum, est positio, scilicet quòd scientia partim, scilicet formaliter est in intellectu, & partim, scilicet materialiter & dispositiuè, est in viribus sensitiuis. Secundum est eius ratio: & quo ad primam partem probatur primò, quia intellectus est locus specierum: quo ad vtranque verò, quia habitus sunt similes actibus intellectus, ex quibus fiunt: sed illi sunt partim illic, partim hic, in intellectu formaliter: & in illis dispositiuè & materialiter. ergo.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est, Habitus scientiæ, secundum quod est in intellectu, remanet in anima separata. Probatur, non corrumpitur per accidens, nec per se, ergo remanet. consequentia probatur autoritate Arist. quia forma altero modo corrumpitur. Antecedens quo ad primam partem probatur: quia subiectum est incorruptibile: quo ad secundam verò: quia eius scire caret contrario, quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est contrarium. Et excluditur obiectio, qua posset dici, quod scire in secundo & tertio opere intellectus habet cõtrariũ, à quo ꝑ se corrũpit, q. probat ratione, quia vero contrariat falsum: & autoritate Arist. ponentis duos modos corruptionis ꝑ se ipsius scientiæ. Hoc excludit, dicens hæc non habere locum in anima separata: ita ꝙ vis probationis consistit in carere contrario, quia primæ operationi nihil est contrarium. Secunda nõ habet ibi locum. Anima enim separata intelligit per modum substantiarum immaterialiũ nõ cõponendo aut discurrendo, sed intuendo.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd nostra scientia dicitur per se corrumpi per deceptionem, quantum ad id quod est in intellectu: & per obliuionem, secundum quod est in partibus sensitiuis. Iam enim dictum est, quòd est partim hic, & partim ibi: ita quod corruptio per obliuionem respicit per se scientiam, vt est in parte sensitiua, non vt in intellectu.

¶ In responsione ad tertium aduerte errorem Scot. in 4. dist. 45. q. 2. imponentis S. Th. & quod aĩa separata nõ intelligat per species conseruatas, quas hic accepit, sed per influxas tantum: & arguentis contra ipsum, si conseruantur ex eo quòd duo accidentia eiusdẽ rationis non possunt esse in eodẽ. Iam enim appertissime vtrunque horũ in hoc art. exclusit. Et cùm dicit Sco. quod nõ potest fingi differẽtia specifica inter speciem lapidis conseruatam hinc, & influxam ibi: quia non differũt nisi

nisi in modo fiendi, sicut oculus à natura factus, & à Deo restitutus. Mirum est de ista quæstione: iam enim millies dicitur i litera, quòd species influxę sũt vniuersaliores, quã acquisitæ hîc: & propterea manifestè distinguũtur specificè. Putat Scotus, quòd queadmodum species acquisita lapidis habet pro obiecto adæquato lapidem: ita species influxa repræsentãs lapidem. Nos autem dicimus, quòd speciei influxæ obiectũ adæquatũ, est quid cõmunius extẽdens se ad lapidem, & multa alia: & propterea sũt diuersorum ordinũ. Qualiter autem ex huiusmodi speciebus, possit proportionatus eis intellectus singulorum repræsentatorum propriam & perfectam cognitionem accipere, superius in tractatu de angelis dictum fuit.

q.79. arti. 2.ad 2 præ.

Cap.2.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum sextum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vnica cõclusio respõsiua quæsito, In anima separata manet actus sciẽtiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, Species intelligibiles remanẽt in anima, status verò animę mutatur: ergo actus scientiæ remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad vtranque partem patet: consequentia verò probatur quo ad primã partem: quia species actus ex obiecto pensatur: cuius similitudo & vicaria est species itelligibilis: quo ad secundam verò, quia modus act⁹ ex virtute seu dispositione agẽtis pensatur. Declaratur probatio exẽplo in visione lapidis acuta. cõsequẽs quoque declaratur quo ad secundam partem: qui scilicet sũt isti modi, scilicet ꝑ cõuersionẽ ad phantasmata, & per modũ substãtię separatæ: ab illo enim fit mutatio in hunc.

448 12.q.67.ar 2.et 3.d. 51. q.2.arti. 4. cor.fi.& 4. dist 50.q.1. art.2.ad 2. Tex.66.

q 84.ar.7.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum septimum.*

IN titulo dubium est, cùm anima separata sit incorporea & à nullo corpore distet localiter, quomodo quæritur vtrum distantia localis. Titulus enim videtur supponere, quod negatum est superius.

Cap.1.et 2

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd de anima separata dupliciter loqui possumus. Primò secũdum se. Et sic nusquam est, & à nullo distat, & de ea sic non quæritur. Alio modo vt supponitur diffinita ad aliquem locum, & per accidens, distat ab aliis secũdum distãtiã sui loci ab illis & hoc modo hoc quæritur, vtrum aĩa separata distans suo modo, scilicet per accidens ratione diffinitionis suæ ad vnum locum impediatur propter distantiam à cognitione aliorum.

¶ In corpore tria. Primò refert quãdam opinionem affirmatiuam. Secundò reprobat. Tertiò respondet quæsito vna conclusione negatiua. *Art.præ.*

¶ Quò ad primum opinio est, quàm sequitur Scot. in 4. distin. 45. q. 2. quod distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ. Probatur, Anima recipit cognitionem à rebus: ergo inter ipsam & res requirit' determinata distantia. Nec refert vtrũ anima patiatur à rebus, an agat in eas vel vtrũque habeat in hac acceptione. Semper enim exigitur determinata distantia inter agens & patiens altero saltem existente corporeo, & neutro infinito. *q.79.arti. 6.* *D.95.*

¶ Quo ad secũdam improbatur dicta propositio quo ad suam radicẽ, sic, Abstractio specierũ à sensibilibus fit mediãtibus sensibus, &c. ergo non potest fieri apud animam separatam. Antecedens patet, & cõsequentia tenet: quia vires sensitiuæ non remanent in anima separata.

449 2.dist.5.q. 1.art.4.& de anima arti.20 ad 3.& 4. Cap.13.to. 4.

¶ Contra hanc rationẽ dicit Scotus vbi suprà, quod non concludit. Quia sensus seu phantasmata non sunt media necessariò requisita ad abstractionẽ simpliciter, sed pro statu isto: & dicit quòd antecedẽs est verũ pro statu isto: non simpliciter. Probat autem dictum suũ dupliciter. Primò, quia esse imaginabile non est medium inter esse sensibile & intelligibile, sed cadit sub altero extremo, scilicet sub esse sensibili. Secũdò, quia stat aliquod esse mediũ vni virtuti actiuæ: quod non est medium respectu alterius: vt patet de medio locali respectu diuinæ virtutis: & sic, licet esse imaginabile sit medium inter sensibile extra intelligibile: non est respectu omnis virtutis abstractiuæ, sed respectu virtutis imperfectę, qualis est intellectus noster coniunctus. *C.1.4 to.3.*

¶ Ad hæc iã responsum est superi⁹ in quæstione 55. articulo 2. quare vide ibi: quoniam declarauimus & ꝓbauimus, quòd esse imaginabile est necessario medium in obstrahendo vel in causãdo esse intelligibile ab exteriori sẽsibili secundum naturæ ordinem, cui omnis creata virtus subest: quoniam nulla virtus creata potest essentialem naturæ ordinem virtute ꝓpria præterire, quicquid diuina virtus possit.

421 384

¶ Quo ad tertium conclusio respõsiua est: Aĩa separata æque intelligit propinquum & distãs. Probatur, Intelligit singularia

corrumpi non potest: cùm intellectus sit incorruptibilis, vt suprà ostẽsum est. Similiter etiam nec per cõtrarium corrumpi possunt species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili: quia intentioni intelligibili nihil est contrariũ, & præcipuè quantum ad simplicem intelligentiã, quia intelligitur quod quid est. Sed quantum ad operationem, qua intellectus componit & diuidit, vel etiam ratiocinatur, sic inuenitur contrarietas in intellectu, secundũ quod falsum in propositione vel in argumentatione est contrariũ vero. Et hoc modo interdum sciẽtia corrũpitur per contrarium, dum scilicet aliquis per falsam argumentationem abducitur à scientia veritatis. Et ideo Philosoph⁹ in lib. prædicto ponit duos modos, quibus sciẽtia per se corrumpitur, scilicet per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumentationis falsæ. Sed hoc non habet locũ in anima separata. Vnde dicẽdũ est, quòd habitus scientiæ, secundum quòd est in intellectu, manet in anima separata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Apostolus non loquitur ibi de scientia quãtum ad habitum, sed quantum ad cognitionis actus. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognosco ex parte.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd sicut secundum staturam corporis aliquis minus bon⁹ erit maior aliquo magis bono: ita nihil ꝓhibet, aliquẽ minus bonum habere aliquem scientię habitum in futuro, quem non habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quasi nullius momẽti est in cõparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd vtraque scientia non est vnius rationis. Vnde nullum inconueniens sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de corruptione scientiæ quantum ad id quod est ex parte sensitiuarum virium.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum actus scientiæ hic acquisitæ maneat in anima separata.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod actus scientiæ hîc acquisitæ non maneat in anima separata. Dicit enim Philosophus in 1. de Anima, ꝙ corrupto corpore, anima neque reminiscitur, neque amat. Sed considerare ea, quæ prout nouit, est reminisci. Ergo anima separata non potest habere actum scientiæ, quam hic acquisiuit.

¶ 2. Præterea, Species intelligibiles nõ erũt potentiores in anima separata, quàm sint in anima, corpori vnita. Sed per species intelligibiles nõ possumus modò intelligere, nisi conuertendo nos super phantasmata, sicut suprà habitum est. Ergo nec anima separata hoc poterit. Et ita nullo modo per species intelligibiles hîc acquisitas anima separata intelligere poterit.

¶ 3. Præterea, Philosoph⁹ dicit in 2. Ethicor. quòd habitus similes actus reddunt actibus per quos acquiruntur. Sed habitus scientiæ hîc acquiritur per actus intellectus, cõuertentis se supra phãtasmata. Ergo nõ potest alios actus reddere. Sed tales actus non cõpetunt animæ separatæ. Ergo anima separata non habebit aliquem actum scientiæ hic acquisitæ.

¶ SED CONTRA est, quòd Lucæ 16. dicitur ad diuitem in inferno positum, Recordare, quia recepisti bona in vita tua.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd in actu est duo cõsiderare, scilicet speciẽ act⁹, & modum ipsius. Et species quidẽ actus cõsideratur ex obiecto, in quod actus cognoscitiuæ virtutis dirigitur per speciẽ, quæ est obiecti similitudo. Sed modus actus pẽsatur ex virtute agẽtis. Sicut quòd aliquis videat lapidem, cõtingit ex specie lapidis, quæ est in oculo: sed ꝙ acutè videat, contingit ex virtute visiua oculi. Cũ igitur species intelligibiles maneãt in anima separata, sicut dictum est, status autem animæ separatæ non sit idẽ, sicut modò est, sequitur, quòd secũdum species intelligibiles hic acquisitas aĩa separata intelligere possit, quæ prius intellexit, nõ tamẽ eodem modo, scilicet per conuersionem ad phantasmata, sed per modum conuenientem animæ separatę, & ita manet quidem in anima separata actus sciẽtię, hic acquisitæ, sed non secundũ eundẽ modum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philosophus loquitur de reminiscentia, secundũ ꝙ memoria pertinet ad partẽ sensitiuam, non autem secundum ꝙ memoria est quodammodo in intellectu, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendem, quòd diuersus modus intelligendi non prouenit ex diuersitate specierum, sed ex diuerso statu animæ intelligentis.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd actus, per quos acquiritur habitus, sunt similes actib⁹ quos habitus causant quantum ad speciem actus, non autem quantum ad modum agendi. Nam operari iusta sed non iustè, id est, delectabiliter causat habitum iustitiæ politicæ per quem delectabiliter operamur.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. Dicit enim August. in libr. de cura pro mort. agenda, quòd animæ mortuorum ibi sunt, vbi ea, quæ hic fiunt, scire non possunt. Sciunt autem ea, quæ apud eos aguntur. Ergo distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ.

¶ 2. Præterea, August. dicit in libro de Diuinatione dæmonũ, quòd dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiant. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, si distantia localis cognitionem dæmonis non impediret. Multò igitur magis distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ, quæ est inferior secũdum naturam, quàm dæmon.

¶ 3. Prçterea, Sicut distat aliquis secundum locũ, ita secundum tẽpus. Sed distantia tẽporis impedit cognitionẽ animæ separatę, nõ enim cognoscunt futura. Ergo videtur, quòd etiam distantia secundum locum animæ separatæ cognitionem impediat.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Lucæ 16. quòd diues cùm esset in tormentis eleuans oculos suos, vidit Abraham à lõge. Ergo distantia localis non impedit animæ separatæ cognitionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidã posuerunt, quòd anima separata cognosceret singularia, abstrahendo à sensibilibus. Quod si esset verum, posset dici, quòd distantia localis impediret animæ separatæ cognitionem. Requireretur enim, quòd vel sensibilia agerent in animam separatam, vel anima separata in sensibilia. Et quantum ad vtrunque requireretur distãtia determinata. Sed prædicta positio est impossibilis: quia abstractio specierũ à sẽsibilib⁹ fit, mediãtibus sensibus, & aliis potentiis sensitiuis, quæ in anima separata actu non manent. Intelligit enim anima separata singularia per influxum specierum ex diuino lumine, quod quidem lumen æqualiter se habet ad propinquum & distans. Vnde distantia localis nullo modo impedit animæ sepa-

Universidad de D... Biblioteca

gularia per influxum specierum à diuino lumine: ergo. antecedens supponitur, consequentia nota: quia lumen illud & in se diffusum per speciem non magis respicit propinquum quàm distans.

Art. seq.

¶ Circa hanc partē, quę dicenda essent de istis specieb°, quomodo scilicet possūt causare notitiā intuitiuam, & tamen repræsentāt & absentia & præsentia in superioribus, cùm de angelorum cognitione tractaretur, discussa sūt. Rationes quoque Scoti in 4. distin. 45. quæst. 2. in fine quòd distantia localis impediat cognitionem non oportet aliter afferre: quia supponunt animam accipere cognitionē à rebus: & de impedimento actionis & passionis loquūtur: & nihilominus superius sunt solutæ in tractatu de angelis.

Ca.11.to.5.

93
5

ratæ cognitionem.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Augustin. nō dicit, quòd propter hoc, quòd ibi sunt animæ mortuorum, ea quæ hic sunt videre non possint: vt localis distantia huius ignorantiæ causa esse credatur: sed hoc potest propter aliquid aliud contingere, vt infra dicetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Augu. ibi loquitur secundum opinionem illam, qua aliqui posuerunt, quòd dæmones habent corpora, naturaliter sibi vnita: secundū quā positionem etiam potētias sensitiuas habere possunt, ad quarū cognitionem requiritur determinata distantia. Et hanc opinionē etiam in eodem lib. August. expresè tangit: licet hanc opinionem magis recitando, quàm asserendo tangere videatur: vt patet per ea quæ dicit 21. lib. de Ciuitate Dei.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ futura, quę distant secundū tēpus, non sunt entia in actu. Vnde in seipsis nō sunt cognoscibilia[e]: quia sicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit à cognoscibilitate. Sed ea, quæ sunt distantia secundū locū, sunt entia in actu, & secundū se cognoscibilia. Vnde non est eadem ratio de distantia loci, & de distantia temporis.

¶ *Super Quæstionis octuagesimęnonæ Articulum octauum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primò, respōdet quæsito. Secūdò, ad bonitatē doctrinę respondet quęsito, de cognitione etiā gratuita, loquendo. ¶ Quo ad primum est vna conclusio responsiua: Animæ separatæ nesciūt naturaliter quæ hic aguntur. Probatur dupliciter, primò ratione: Animæ separatæ sūt per diuinam ordinationem segregatæ à conuersatione nostra: & coniunctæ cōuersationi spiritualiū. ergo ista nostra nesciunt. Antecedens patet ex modo essendi earum. consequentia probatur ex dictis, scilicet quòd anima separata non nouit singularia nisi per vestigium, aut affectum, aut ordinem ad ea: sed de vestigio aut affectu cōstat, quòd non est ad omnia: ordo autem est ad ea quæ alterius vitæ sunt: ergo, &c. Secundò confirmat conclusionem & rationem autoritatibus Gregorij & August.

450 q.2.qō.83. ar.4. ad secundum. et 4. dist.4.q. 3. art.1. ad primum & secundum. Et veri. q. 8. ar.11. ad 12. et de anima. art. 20. ad tertium.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd animæ separatæ cognoscant ea, quæ hic aguntur. nisi enim ea cognoscerent, de eis curam non haberent. Sed habent curam de iis, quæ hic agūtur. secundum illud Luc. 16. Habeo quinque fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Ergo animæ separatæ cognoscunt ea, quæ hic aguntur.

¶ 2. Præterea, Frequēter mortui viuis apparēt, vel dormientibus, vel vigilātibus: & eos admonēt de iis, quę hic agunt. sicut Samuël apparuit Sauli: vt habetur 1. Reg. 28. Sed hoc non esset, si ea, quæ hic sunt, non cognoscērent. Ergo ea quæ hic aguntur cognoscūt.

¶ 3. Præterea, Animæ separatæ cognoscunt ea, quæ apud eas aguntur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoscerent, impediretur earum cognitio per localem distātiam: quòd suprà negatum est.

Art. præ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob 14. Siue fuerint filij eius nobiles, siue ignobiles, non intelligent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum naturalem cognitionem, de qua nunc hic agitur, animę mortuorū nesciunt, quę hic agūtur. Et huius ratio ex dictis accipi potest. Quia anima separata cognoscit singularia, per hoc ꝙ quodammodo determinata est ad illa: vel per vestigium alicuius præcedentis cognitionis seu affectionis, vel per ordinationem diuinam. Animæ autem mortuorum secundum ordinationem diuinam, & secundū modum essendi segregatę sunt à cōuersatione viuentium, & coniunctæ conuersationi spiritualium substantiarum, quæ sunt à corpore separatæ. Vnde ea, quæ apud nos aguntur, ignorāt. Et hanc rationem assignat Grego. in 12. Moralium dicens, Mortui vitam in carne viuentium post eos qualiter disponatur nesciunt, quia vita spiritus longè est à vita carnis: & sicut corpora atq; incorporea diuersa sunt genere, ita sunt distincta cognitione. Et hoc etiam Aug. videtur tāgere in lib. de Cura pro mor. agenda. dicens, quòd animæ mortuorum rebus viuentiū nō intersunt. Sed quantum ad animas beatorum videtur esse differētia inter Greg. & Aug. Nam Grég. ibidem subdit. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quod sit foris aliquid, quod ignorent. Augustin. verò in lib. de Cura pro mortuis agenda, expressè dicit, quòd nesciūt mortui, etiam sancti, quid agant viui, & eorum filij, vt habetur in glo. super illud, Abraham nesciuit vos, Isaiæ 63. quod quidē confirmat per hoc, quod à matre sua non visitabatur, nec in tristitiis consolabatur, sicut quando viuebat. Nec est probabile, vt sit facta vita feliciore crudelior. Et per hoc, quod Dominus promisit Iosię regi, quòd prius moreretur, ne videret mala, quæ erant populo superuentura, vt habetur 4. Reg. 22. Sed Aug. hoc dubitando dicit. Vnde præmittit: vt volet accipiat quisque, quod dicam. Greg. autem assertiuè. Quod patet per hoc, quod dicit, Nullo modo credendum est. Magis tamen videtur secundum sententiam Greg. quod animæ Sanctorum, Deum videntes, omnia præsentia, quæ hic aguntur, cognoscant. Sunt enim angelis æquales. De quibus etiam Aug. asserit, quòd ea, quæ apud viuos aguntur, non ignorant. Sed quia Sanctorū animæ sunt perfectissimè iustitiæ diuinæ coniunctæ, nec tristātur, nec rebus viuentium se ingerunt, nisi secundum quòd iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

Artic. 4.

Cap.13.

Ca.13.to.4

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd animæ mortuorum possunt habere curā de rebus viuentium, etiam si ignorent eorum statū, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quamuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta viuentium non per seipsos cognoscere, sed vel per animas eorū, qui hinc ad eos accedunt, vel per angelos seu dæmones, vel etiam spiritu Dei reuelante, sicut August. in eodem lib. dicit.

¶ Ad secundum dicendū, quòd hoc, ꝙ mortui viuentibus apparēt qualitercunque: vel contingit per specialem Dei dispensationē: vt animæ mortuorum rebus viuentium intersint, & est inter diuina miracula computandum, vel huiusmodi apparitiones fiunt per operationes angelorum bonorum, vel malorum, etiā ignorantibus mortuis, sicut etiā viui ignorantes aliis viuentibus apparent in somnis, vt Aug. dicit in lib. prædicto. Vnde & de Samuële dici potest, quòd ipse apparuit per reuelationem diuinam: secundum hoc, ꝙ dicitur Eccles. 46. quòd dormiuit, & notum fecit Regi finem vitæ suæ. Vel illa apparitio fuit procurata per dæmones: si tamen Ecclesiastici autoritas non recipiatur, propter hoc quòd inter canonicas scripturas apud Hæbræos non habetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ignorantia huiusmodi non contingit ex locali distantia, sed propter causam prædictam.

¶ Quò ad secundū quatuor dicit. Primò differentiam inter Gregor. & Augusti. Apud Gregorium animæ sanctorum sciunt nostra, apud Augustin. non. Ratio illius est: quia Deum vident: istius verò ex facto matris, & ex promissione Iosię. Secundò dicit, quòd non totaliter discrepant, quia Augustinus dubitando, Gregor. asserendo. ¶ Tertiò comparat cōclusiones eorū: & præfert Gregorij sentētiam ratione consona Augustino: quia animæ sāctæ æquales sūt āgelis, quia apud Aug. sciūt nostra. Et sic cōclusio Greg. est etiam Augu. implicitè. ¶ Quartò soluit motiuo Augu. quia animæ separatæ non tristantur. Et per hoc responderetur ad promissionem Iosiæ, si beatus statim fuisset: sed quia non fuit, in eo locum non habet cognitio Beatorum: sed naturalis tantùm pro tunc, secundum quam non vidit quod secundum est malum. Nec rebus nostris se ingerunt nisi secūdum quem vidēt ordinem diuinum. Et sic soluitur obiectio de matre & Abraham, &c. Et fundamentum omnium est, quia sunt perfectissimè cōiunctæ diuinæ iustitiæ.

Cap.13. & 16.to.4.

¶ Circa hanc secundā partem articuli dubiū est. Quia si Sancti oēs vident omnia quæ hic aguntur, vana in primis videtur specialis quæstio, An Sancti videant orationes nostras ad se directas. Videtur enim hinc sequi, quòd quilibet Beatus siue dirigatur ad se oratio, siue non, eam videat: ex quo videt omnia, quæ hic fiunt. Et tamen in quarto. 45. distinct. disputatur. Superfluæ quoque videntur reuelationes quæ fiunt inferioribus angelis à superioribus. Nec etiam videtur priuilegium animę Christi, vt cognoscat omnia quæ nouit Deus scientia visionis.

Cap.15.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd si verba literæ notentur, & distribuantur sano intellectu: omnes phantasię huiusmodi cessant. In litera in primis restringitur ista cognitio ad præsentia singularia, & non extenditur ad futura: quia præsentia participant speciem actu, non futura. Distribuendum est autem, ly omnia præsētia, vt patet in tertio cōtra Gent. cap. 59. & ex diuersis locis superius haberi potest: non respectu eorum, quæ pertinent ad solam voluntatem diuinam, vt electio: & alia pertinentia ad sanctificationē creaturarum: qualia sunt ecclesiæ mysteria: de quibus sunt reuelationes ī cælesstibus. Nec respectu eorum, quæ ad solam voluntatem etiam creaturarum spectant: vt cogitationes cordium: inter quas sunt orationes nostræ. Et ideo meritò de eis quæstio fit, nec oībus innotescunt, nec respectu rationum supernaturalium ex diuina bonitate sumptarū: ꝓpter quas multi effectus fiunt: quoniā diuini ordinis sunt. Quæ tamen omnia aīa Christi nouit ab initio. Et rationabile videtur, quòd omnes

Cap.10.

In corp.

QVÆSTIO NONAGESIMA, de prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de prima hominis ꝓductione. ¶ Et circa hoc cōsiderāda sunt quatuor. ¶ Primò, de productione ipsius hominis. ¶ Secūdò, de fine productionis. ¶ Tertiò, de statu & conditione hominis primò producti. ¶ Quartò, de loco eius.

¶ Circa productionem autem cōsideranda sunt tria. ¶ Primò, de productione hominis quantum ad animā. ¶ Secundò, quantum ad corpus viri. ¶ Tertiò, quantū ad productionē mulieris.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrū aīa humana sit aliquid factum, vel sit de substantia ipsius Dei. ¶ Secūdò, supposito

omnes post iudiciū videbunt quæ videt Deus sciētia visionis. Sed respectu omnium pertinētium ad naturalem ordinē Vniuersi iuxta determinata superius, cū de cognitiōe cogitationum cordis ageretur.

451 1. di 17. q.1 ar.1. Et 2. cont c4.83. Et opu.3.c. 95. & 211.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primò respondet quæsito. Secundò ostendit radices erroris oppositi. ¶ Quo ad primum conclusio est, Anima nō est substantia Dei, sed est facta: probatur, Anima est in potētia & accipit scientiā à rebus, habētque diuersitatem potentiarum: ergo non est de substantia Dei. tenet sequela: quia Deitas est actus purus, nihil accipiens aliunde, & nullā in se diuersitatē habens. Aduerte hic quòd cùm conclusio habeat duas partes, negatiuam tantùm probat litera: quoniam affirmatiua ex illa negatiua sequitur ad iuncta determinatione superius facta, scilicet quòd omne aliud à Deo sit factum. ¶ Quo ad secundū ponit duas radices, ex quibus ortus videtur hic error: prima est opinio ponentium tantùm corpora esse, & animam de natura primi corporis, quòd Deus erat. secunda est opinio ponentiū nihil esse nisi in corpore: & sic animam mundi & animam partis, scilicet hominis, partē animæ totius, &c. omnia clara sunt in litera.

Q.75. ar.5.

Ca.3. & 4. to.7.

Q.84 art. 6. & 7. & q.77.

266

373 Q.3. art.7. et q.10. ar. 1. & q.12. ar.1.

235
362

suppositō quòd sit facta, vtrum sit creata. ¶ Tertiò, vtrū sit facta mediantibus angelis. ¶ Quartò, vtrum sit facta ante corpus.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum anima sit facta vel sit de substantia Dei.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit facta: sed sit de substantia Dei. Dicitur enim Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuētem. Sed ille qui spirat, aliquid à se emittit. Ergo anima qua homo viuit, est aliquid de substantia Dei.

¶ 2. Præterea, Sicut suprà habitum est, anima est forma simplex. Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus: quod est solius Dei. Ergo anima est de substantia Dei.

¶ 3. Præterea, Quæcunque sunt, & nullo modo differunt, sunt idem. Sed Deus & mens sunt, & nullo modo differunt: quia oporteret, quòd aliquibus differentiis differrent, & sic essent composita. Ergo Deus & mens humana idem sunt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. in li. de orig. animæ, enumerat quædam, quæ dicit esse multum, apertéque peruersa, & fidei catholicæ aduersa. Inter quæ primum est, quòd quidam dixerunt, Deum animam nō de nihilo, sed de seipso fecisse.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd dicere animam esse de substantia Dei, manifestam improbabilitatem cōtinet. Vt enim ex dictis patet, anima humana est quandoque intelligens in potentia, & scientiā quodammodo à reb° acquirit, & habet diuersas potētias[e]. Quæ omnia aliena sunt à Dei natura, qui est actus purus, & nihil ab alio accipiens, & nullam in se diuersitatē habens, vt suprà probatum est. Sed hic error principiū habuisse videtur ex duabus positionibus Antiquorum. Primi enim, qui naturas rerū considerare incœperunt, imaginationem transcendere nō valentes, nihil præter corpora esse posuerunt[e]. Et ideo Deū dicebant esse quoddam corpus quod aliorum corporum iudicabant esse principiū. Et quia animam ponebant esse de natura illius corporis, ꝙ dicebāt esse principium, vt dicitur in 1. de Anima: per consequens sequebatur, ꝙ anima esset de substantia Dei. Iuxta quam positionē etiam Manichæi Deum esse quandam lucem corpoream existimantes, quandam partem illius lucis animam esse posuerunt corpori alligatam. Secundò verò processum fuit ad hoc, ꝙ aliqui aliquid incorporeū esse apprehenderunt, nō tamē à corpore separatum, sed corporis formā. Vnde & Varro dixit, ꝙ Deus est anima mundi, intuitu, vel motu & ratione gubernās: vt Aug. narrat 7. de ciui. Dei. Sic igitur illius totalis animæ partem aliqui posuerunt animam hominis: sicut homo est pars totius mundi: nō valentes intellectu pertingere ad distinguēdos spiritualium substantiarum gradus, nisi secundum distinctiones corporum. Hæc autem omnia sunt imposibilia, vt suprà probatum est. Vnde manifestè falsum est, animam esse de substantia Dei.

¶ *Super Quęstionis nonagesimę Articulum secundum.*

Lib.1. tex. 20.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quęsito affirmatiuè, Anima rationalis sola inter formas sensibilium necessariò fit per creationē. Probatur, anima rationalis sola est subsistēs: ergo sola propriè habet esse: ergo fieri: & non ex materia præiacente: ergo per creationem. Antecedens patet ex supradictis, quæstione septuagesimaquinta. Prima consequentia probatur. Primò ex differētia inter substantiam & accidens: quia substantia propriè dicitur esse, accidens verò est quo aliquid est. Secundò ex ratione entis: quia scilicet ea ratione aliquid dicitur ens, qua se habet ad subsistere, vt patet de albedine. Tertiò autoritate Arist. confirmatur. Secunda verò cōsequentia probatur: quia fieri eorundem tantum est, quorum esse, quia est via ad esse. Appositio autem vlterior probatur ex diuisione: quia aut ex materia corporali aut spirituali. Nō primā: quia sic nō subsisteret, sed esset forma ma-

Ca.6.to.5.

Q.3 arti.1. & 8.

Q.75. ar.5. ar.4.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd inspirare nō est accipiendum corporaliter. Sed idem est Deum inspirare, quòd spiritū facere. Quamuis & homo corporaliter spirans non emittat aliquid de sua substantia, sed de natura extranea.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima etsi sit forma simplex secūdum suam essentiam: non tamē est suum esse, sed est ens per participationem vt ex suprà dictis patet. Et ideo non est actus purus sicut Deus.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ differens, propriè acceptū, aliquo differt. Vnde ibi q̄ritur differētia, vbi est cōuenientia. Et propter hoc oportet differentia esse cōposita quodammodo, cùm in aliquo differāt, & in aliquo conueniāt. Sed secundum hoc licet omne[d] differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens[e]: vt dicitur in 10. Meta. Nam simplicia diuersa sunt seipsis: non autē differunt aliquibus differentiis ex quibus componantur. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quòd vlterius aliis differentiis differant.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum anima sit producta in esse per creationem.*

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd anima non sit producta in esse per creationē. Quod enim in se habet aliquid materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cùm nō sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. Non ergo est creata.

¶ 2. Præterea, Omnis actus materię alicuius videtur educi de potentia materiæ. Cùm enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia in potentia. Sed anima est actus materiæ corporalis, vt ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶ 3. Præterea, Anima est forma quædā. Si igitur anima fit per creationē, pari ratiōe oēs aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationem. Quod est incōueniens.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Creauit Deus hominem ad imaginē suam. Est autem homo ad imaginem Dei secundum animam. Ergo anima exiuit in esse per creationem.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd anima rationalis nō potest fieri nisi per creationem: quod nō est verū de aliis formis. Cui° ratio est, quia cùm fieri sit via ad esse, hoc modo alicui cōpetit fieri sicut ei competit esse[c]. Illud autē propriè dicitur esse, quod ipsum habet esse quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ propriè & verè dicuntur entia: accidens verò non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. Sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 7. Metaph. quòd accidens dicitur magis entis quam ens[e]. Et eadē ratio est de omnibus aliis formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ non subsistenti propriè conuenit fieri: sed dicūtur fieri per hoc quòd composita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistens, vt suprà habitum est. Vnde sibi propriè competit esse & fieri. Et quia nō potest fieri ex materia præiacente, neq; corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituali, quia sic substantię spirituales inuicem transmutarentur: necesse est dicere, quòd non fiat nisi per creationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autē in ipsa est esse participatū: quod quidem ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formam[e]. Et eadem ratio esset, si poneretur composita ex quadam materia spirituali, vt quidā dicunt, quia illa materia non est in potentia ad aliam formam, sicut materia cælestis corporis. Alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actum extrahi de potentia materiæ, nihil aliud est, quàm aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia. Sed quia anima rationalis non habet esse suū dependēs à materia corporali, sed habet esse subsistēs, & excedit capacitatem materiæ corporalis, vt suprà dictū est,

terialis, & corporea. Nec secunda: quia sic substātiæ spirituales transmutarentur adinuicem: & cōsequenter essent corruptibiles. Haberent enim materiam communem, ex cuius potentia educerentur: sicut formæ corporales habent materiam sensibilē. Vltima consequentia est per se nota.

D.508

214 Tex.24 & 25.

¶ Circa primas consequentias aduerte, quòd hic est sermo de esse & fieri simpliciter, id est sine additione aliqua: & est sermo de eorum propriis substantiis in propositione. Ita quòd sensus est, ꝙ de solis subsistentibus verè & propriè prædicatur, est & fit, quia sola hæc sunt ea, quibus conuenit esse vt quid: reliquis aūt cōuenit vt quo. Nec obstat quòd animæ rationali cōueniat etiam esse vt quo: quia est qua homo est & viuit: quia non cōuenit ei, vt quo tantùm, sed vt quo & quod simul: cęteris autē formis vt quo tātùm. Vnde Aristoteles, vt Auerrois 18. cōment. 12. Metaphy. dicit, sola hac via euitauit creationem formarū: quia negauit eas fieri. quia tamen & sunt & fiunt, dixit quòd fiūt, in quantum composita fiunt, & sunt inquantum sunt ea quibus composita sunt. Et ideo subtiliter diuus Tho. ex eodē fundamento processit, subsumendo, quòd anima rationalis verè & propriè est, & fit, quia subsistit.

452 Inf. q.118. ar.2. Et 2. di.18. q 2. art.1. & 2. Et post q 3. artic.9. Et quol 9 art. 12. Et opu. 3.c. 93. 131. 229. et 230. Et opu.28. c.5.

241.

¶ Circa vltimam consequētiam aduerte, quòd posteriores, de quorum numero est Scotus in quarto, putantes se distinctius cautiusque loqui, distinxerunt, quòd creatio potest dupliciter sumi. Vno modo pro factione rei, nulla omnino materia supposita: & sic sumitur propriè creatio. Alio modo pro factione rei in aliquo subiecto pręiacente, nō tamen de cuius potentia educatur, sed ab extra: & sic dicunt animā creari. Et licet hoc dictum non sit falsum, est tamen rude & offuscās ingenium, dum liquida veritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia creationis & fieri naturalis, penes quid distinguantur. Creari enim est ex nihilo fieri, id est, vt magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tantum fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creationi simpliciter & propriè præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius quod propriè fit: vt contingit in productione animæ rationalis. Vnde subtilissimè diuus Thomas cùm probasset

Lib.7. tex. 2.

241

Q.75. ar.2.

17
367

Q.75 ar.2

Universidad de [...] Biblioteca

propterea nō educitur de potētia materiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est simile de anima rationali & de aliis formis: vt dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum anima rationalis sit producta à Deo immediatè.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur quòd anima rationalis nō sit producta à Deo immediatè, sed mediantibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Sed corpora inferiora producuntur per corpora superiora: vt Dionys. dicit 4.c. de diui.no. Ergo inferiores spiritus, qui sunt animæ rationales, producuntur per spiritus superiores, qui sunt angeli.

¶2.Præterea, Finis rerum respondet principio. Deus enim est principium & finis rerū. Ergo & exitus rerum à principio respōdet reductioni rerum in finem. Sed infima reducuntur per prima, vt Dionys. dicit. Ergo & infima procedunt in esse per prima, scilicet animæ per angelos.

¶3.Præterea, Perfectum est, quod potest sibi simile facere: vt dicitur in 4.Met. Sed spirituales substantiæ sunt multo magis perfectæ, quàm corporales. Cùm ergo corpora faciāt sibi similia secundum speciem, multo magis angeli poterunt facere aliquid infrà, scilicet secundum speciem naturæ, scilicet animam rationalem.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Gen.2. quòd Deus ipse inspirauit in faciem hominis spiraculum vitæ.

¶RESPONDEO dicendū, quòd quidam posuerunt, quòd angeli secundū quod operantur in virtute Dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & à fide alienum. Ostensum est enim, quòd anima rationalis nō potest produci nisi per creationem. Solus autem Deus potest creare: quia solius primi agentis est agere, nullo præsupposito: cùm semper agens secundum præsupponat aliquid à primo agente, vt suprà habitum est. Quod autem agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando. Et ideo nullū aliud agens agit, nisi transmutando: sed solus Deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur per transmutationē alicuius materiæ, ideo non potest produci nisi à Deo immediatè. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nā quòd corpora causant vel sibi similia vel inferiora, & quòd superiora reducunt inferiora, totum hoc prouenit per quandā transmutationē.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd anima humana fuerit producta ante corpus. Opus enim creationis præcessit opus distinctionis & ornatus: vt suprà habitum est. Sed anima producta est in esse per creationem: corpus autem factum est in fine ornatus vt suprà habitum est. Ergo anima hominis producta est ante corpus.

¶2.Præterea, Anima rationalis magis cōuenit cū angelis, quā cum animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, vel statim à principio cum corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die, quādo & bruta animalia sunt producta. Ergo anima hominis fuit creata ante corp⁹.

¶3.Præterea, Finis ꝓportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corp⁹. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

¶SED CONTRA est quod actus prius fit in potentia propria. Cùm ergo anima sit proprius actus corporis, anima producta est in corpore.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ Orig. posuit non solùm animam primi hominis, sed animas omnium hominum ante corpora simul cum angelis creatas, propter hoc, quòd credidit omnes spirituales substātias tam animas quam angelos æquales esse secū dum suæ naturæ conditionē, sed solùm merito distare, sic quòd quædam earum corporibus alligantur, quę sunt animæ hominum, vel cælestium corporum: quædam verò in sui puritate secundum diuersos ordines remanent. De qua opinione suprà iam diximus. Et ideo relinquatur ad præsens. Augu. verò in 7.super Gen.ad lit. dicit, quòd anima primi hominis ante corpus cum angelis est creata ob aliam rationem: quia s. ponit quòd corpus hominis in illis operibus sex dierum non fuit productum in actu, sed solùm secundum causales rationes. Quod nō potest de anima dici: quia nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua virtute creata produci potuit. Et ideo videtur, quòd ipsamet anima in operibus sex dierum, in quibus omnia facta fuerunt, simul cū angelis fuerit creata: & ꝙ postmodum propria voluntate inclinata fuit ad corpus administrādū. Sed hoc non dicit asserendo, vt eius verba demonstrāt. Dicit enim, Credatur, si nulla scripturarum autoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidē humani ratio causalis in elementis mundi, anima verò iam ipsa crearetur. Posset aūt vtique hoc tolerari secundum eos, qui ponunt, ꝙ anima habet per se speciem & naturā cōpletam: & ꝙ nō vnitur corpori, vt forma, sed solum ad ipsum administrandū. Si autē anima vnitur corpori, vt forma, & est naturaliter pars humanæ naturæ: hoc omnino esse nō pōt. Manifestū est.n. ꝙ Deus primas res instituit in perfecto statu suæ naturæ, secundū ꝙ vniuscuiusque rei species exigebat. Anima autem cùm sit pars humanæ naturæ, non habet naturalē perfectionē, nisi secundū quod est corpori vnita. Vnde nō fuisset cōueniens animā sine corpore creari. Sustinendo ergo opinionē Aug. de operibus sex dierum, dici poterit, ꝙ anima humana præcessit in operibus sex dierū secundum quādam similitudinem generis: prout cōuenit cum angelis in intellectuali naturae. Ipsa enim fuit creata simul cū corpore. Secundum alios verò Sanctos tam anima quàm corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd si natura animæ haberet integrā speciē, ita ꝙ secundū se crearetur: ratio illa procederet, vt per se in principio crearetur. Sed qa naturaliter est forma corporis, nō fuit seorsum creanda, sed debuit creari in corpore.

¶Et similiter est dicēdum ad secundum. Nā anima si per se speciem haberet, magis conueniret cum angelis. Sed inquantum est forma corporis, pertinet ad genus animalium, vt formale principium.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ animam remanere post corpus, accidit per defectum corporis, qui est mors. Qui quidem defectus in principio creationis animæ esse nō debuit.

QVÆSTIO NONAGESIMAPRIMA, de productione corporis primi hominis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de productione corporis primi hominis. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, de materia ex qua productum est. ¶Secundò, de autore, à quo productum est. ¶Tertiò, de dis-

In corp.

basset: quòd anima rationalis propriè sit, subdidit quòd non ex materia corporali neque spirituali: quæ s. sit aliquid sui, sicut materia est aliquid: quia est pars eius quod fit ex ea. Et super hoc fundantur reliquæ cōsequentię, quòd esset corporeę naturę. Et hoc bene nota: quoniam est Peripatetica doctrina, præcipuumque Aristotelis fundamentum.

453 *Locis supr. ar.2. nota.*

¶In responsione ad secundum nota secretum aliud Peripateticū, quid s. est, formam educi de potentia materiæ: formam esse in potētia materiæ est esse in ea, vt causa nō actiua, sed materiali: esse autem in aliquo, vt causa materiali, est habere esse dependens ab ea: cùm omnis effectus à sua depēdeat causa in suo genere causæ: & habere esse confusum, id est indistinctè in ea. Non enim in potētia materiæ distinctū esse, habet forma aquæ, aut ignis: sed vnum est eorum omnium esse, vt in ea sunt. Et meritò, qa actus est distinguere, esse autē in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu habente: ergo materia in se formam secundum esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm materiā transmutari transmutatione sufficiente: ita ꝙ ex vi transmutationis materiæ forma resultet: ex quo enim erat in ea secundum esse confusum: ipsa transmutatio continuè appropriat & distinguit ipsam materiā ad esse illius distinctum: quoniam continuè aliter & aliter se habet secundum illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic completa trāsmutione qua præcedens cōpositum transmutatur in aliud cōpositum, resultat forma. Vnde per oppositum cū sit homo: quoniam ex vi transmutationis, qua præcedēs compositum mutatur in hominem: nunquam resultaret anima rationalis. Quoniā causalitas materiæ non se extendit ad intellectus opera. Ideo non educitur de potentia materiæ. Educi ergo formā de potentia materiæ, est ipsam ex vi transmutionis resultare in ea, &c.

Ca.5. Eccl. hier. — a 242 — *Ar. præc.* — *Q.65. ar.3.*

¶Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.

TItulus clarus. ¶In corpore duo. Primò respōdet quæsito. Secundò soluit obiecta.

¶Quo ad primū simul refert opinionem contrariam: & impugnādo illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita est pars affirmatiua, scilicet, Anima fit à Deo mediantibus angelis. Conclusio intenta est eius contradictoria, Anima fit à Deo immediatè. Ratio pro hac, & contra illam est ista, Anima fit non per transmutationem, sed per creationem: ergo à Deo immediatè. Antecedens patet ex præcedenti articulo. cōsequētia probatur ex differentia inter primum agens & alia agentia: quia illius tantum est creare, & horum est transmutare tantum. Quæ differētia probatur sic: Omne agens secundū præsuponit aliquid à primo agente: ergo agit ex aliquo præsupposito: ergo agit transmutando: ergo solius primi agentis est agere nullo præsupposito: ergo creare: Omnia sunt superi⁹ in quæstione quadragesimaquarta discussa.

454 *Infr.q.118 ar.3. Et 3 q.6. ar.3 et 4. Et 3.di. 17.q.2. ar. 2. Et 2.cōt. c.81. et pos. q.3.art.10. Et op 30. lec. 4. quo. 65.qu. 67. quæ.70. Qu 67. & 70. Ar.2. & 3.*

¶Quo ad secūdum clara omnia in litera.

¶Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.

TItulus clarus. ¶In corpore quatuor. Primò refert opinionem Origenis. Secūdò Aug. Tertiò examinat illā. Quartò respondet quæsito.

Lib.1. Periarchon c. 7. & 8. 582

¶Quo ad primū, apud Origenē oēs animæ ante corpora, &c. sed superius discussum est hoc.

Q.47.ar.2 Ca.24. 25. et 27.to.3.

¶Quo ad secūdū apud Aug. tria. Primò cōclusio, Anima primi hominis ante corpus est producta. Secundò ratio eius: quia corpus causaliter primis diebus, anima verò in seipsa producta fuit, cùm nō possit dici, quòd fuit in causis suis producta: quia solus Deus est eius causa. Tertiò modus opinādi, scilicet quòd non assertiuè hæc dixit: vt patet ex verbis eius.

356 582

¶Quo ad tertium examinatur hęc propositio secundum duas vias, scilicet dicentium animā per se speciem, vt Platonici: & partem speciei, vt Peripatetici. Apud primos potest sustineri. apud secundos est impossibile: quia anima est condita in statu perfecto: ergo coniuncta corpori. tenet sequela: quia pars non est perfecta nisi in toto.

¶Quo ad quartum conclusio responsiua est, Anima est simul producta cum corpore. Probatur secundum vtrāque viam, scilicet Aug. & aliorum Sanctorum de operibus sex dierum: Augustini quidē, quia ratio ad oppositum adducta nō cogit: quia anima in primis operib. poni potest producta nō in seipsa, nec in suis causis: sed in suo genere, s. intellectuali naturæ, in qua communicat cum angelis. Aliorum verò Sanctorum, quia simul in primis operibus sunt ambo in seipsis producta apud eos.

¶Super

positiōe, q̄ ei ꝑ productionem est attributa. ¶Quartò, de modo & ordine productionis ipsius.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ corpus primi hominis nō sit de limo terræ. Maioris.n. virtutis est facere aliquid ex nihilo, q̄ ex aliquo: qa plus distat ab actu non ens quā ens in potentia. Sed cùm homo sit dignissima creaturarum inferiorum, decuit vt virtus Dei maximè ostenderetur in productione eius. Ergo non debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

¶2.Præterea, Corpora cælestia sūt nobiliora terrenis. Sed corpus humanū habet maximam nobilitatem, cùm perficiatur à nobilissima forma, quæ est anima rationalis. Ergo non debuit fieri de corpore terrestri, sed magis de corpore cælesti.

¶3.Præterea, Ignis & aër sunt nobiliora corpora, quàm terra & aqua. Quod ex eorum subtilitate apparet. Cùm igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aëre, quàm ex limo terræ.

¶4.Præterea, Corpus humanum est cōpositum ex quatuor elementis. Non ergo est factū ex limo terræ, sed ex omnibus elemētis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ge. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ cùm Deus perfectus sit in operibus suis, perfectionem dedit omnibus secundum eorum modum, secundum illud Deute.32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autē simpliciter perfectus est ex hoc, quòd omnia in se præhabet: nō per modum cōpositionis, sed simpliciter & vnitè, vt Dio. dicit eo modo, quo diuersi effectus præexistunt in causa secundum eius virtutē vnam. Ista autem perfectio ad angelos quidem deriuatur, secūdum quòd omnia sunt in eorum cognitione, quæ sunt à Deo in natura producta per formas diuersas. Ad hominem verò deriuatur inferiori modo huiusmodi perfectio: non enim in sua cognitione naturali habet omnium naturalium notitiam. Sed est ex rebus omnibus quodāmodo compositus: dum de genere spiritualium substantiarum habet in se animam rationalem. De similitudine verò cælestium corporum habet elongationem à cōtrariis per maximam æqualitatem complexionis. Elementa verò secundum substantiā, ita tamen quòd superiora elementa prædominātur in eo secundum virtutem, scilicet ignis & aër: quia vita præcipuè cōsistit in calido, quod est ignis: & humido, quod est aëris. Inferiora verò elementa abundant in eo secundum substantiam. Aliter enim nō posset esse mistionis æqualitas, nisi inferiora elementa, quæ sunt minoris virtutis secūdum quātitatem in homine abundarent. Et ideo dicitur corpus hominis de limo terræ formatū, quia limus dicitur terra, aquę permista. Et propter hoc homo dicitur minor mūdus, quia omnes creaturæ mundi quodammodo inueniuntur in eo.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ virtus Dei creantis manifesta est in corpore hominis: dum eius materia est per creationē producta. Oportuit autem, vt ex materia quatuor elemētorum fieret corpus humanū: vt homo haberet cōuenientiā cum inferiorib. corporibus, quasi medium quoddā existens inter spirituales & corporales substantias.

¶Ad secundū dicēdum, ꝙ quamuis corpus cæleste sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamen quantum ad actus animæ rationalis est minus conueniens. Nam anima rationalis accipit notitiam veritatis quodāmodo per sensus: quorū organa formari nō possunt ex corpore cælesti, cū sit impassibile. Nec est verum quod quidā dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad cōpositionem humani corporis aduenire, ponentes animam vniri corpori mediāte quadam luce. Primò enim falsum est quod dicunt, lucem esse corpus. Secundò verò impossibile est aliquid de quinta essentia vel à corpore cælesti diuidi vel elementis permisceri, propter cælestis corporis impassibilitatem. Vnde non venit in cōpositionem mistorum corporum, nisi secundum suæ virtutis effectum.

¶Ad tertiū dicendum, ꝙ si ignis & aër, quæ sunt maioris virtutis in agendo, etiā secundum quantitatē in cōpositione humani corporis abundarent: omnino ad se traherent alia, & non posset fieri æqualitas cōmistionis, quæ est necessaria in cōpositione hominis ad bonitatē sensus tactus, qui est fundamentū sensuū aliorū. Oportet enim organū cuiuslibet sensus non habere in actu contraria quorum sensus est perceptiuus, sed in potētia tantū: vel ita ꝙ omnino careat toto genere contrariorū: sicut pupilla caret colore, vt sit in potētia ad oēs colores. Qđ in organo tactus nō erat possibile, cùm sit cōpositū ex elementis: quorū qualitates percipit tactus. Vel ita ꝙ organum sit mediū inter cōtraria, vt necesse est in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

¶Ad quartū dicendum, ꝙ in limo terræ est terra & aqua conglutinans partes terræ & aquæ. De aliis autē elementis Scriptura mētionem non fecit: tum quia minus abundāt secundum quātitatem in corpore hominis, vt dictum est: tum etiam quia in tota rerum productione de igne & aëre, quæ sensu non percipiuntur à rudibus, mentionem nō fecit Scriptura, quæ rudi populo tradebatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum corpus humanū sit immediatè à Deo productū.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd corpus humanum non sit immediatè à Deo productum. Dicit enim Aug. in 3. de Tri. quòd corporalia dispōnūtur à Deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali: vt dictum est. Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediatè à Deo.

¶2.Præterea, Quod fieri pōt virtute creata, non est necessarium, ꝙ immediatè producatur à Deo. Sed corpus humanum produci potest per virtutē creatam cælestis corporis. Nā & quædam animalia ex putrefactione generantur per virtutem actiuā corporis cælestis. Et Albumasar dicit, quòd in locis, in quibus nimis abundat calor aut frigus, homines nō generātur, sed in locis temperatis tantū. Ergo non oportuit, ꝙ immediatè corpus humanum formaretur à Deo.

¶3.Præterea, Nihil fit ex materia corporali, nisi per aliquā materiæ trāsmutationē. Sed omnis transmutatio corporalis causatur ex motu cælestis corporis, qui est primus motus. Cùm igitur corpus humanum sit productū ex materia corporali, videtur quòd ad eius formationem aliquid operatū fuerit corpus cæleste.

¶4.Præterea, Aug. dicit super Gen. ad lit. ꝙ homo factus est secundum corpus in operibus sex dierum secūdum causales rationes, quas De⁹ inseruit creaturæ corporali, postmodum verò fuit formatum in actu. Sed quod præexistit in corporali creatura, secundum causales rationes, per aliquā virtutem corpoream produci potest. Ergo corpus humanum productum est aliqua virtute creata, & non immediatè à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccles.17. Deus de terra creauit hominem.

¶Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum primum.

TItulus clarus. ¶In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè cū vno corollario. Conclusio est, Homo cōuenienter dicitur format⁹ de limo terræ, i. terra aquæ commista. Probatur sic, Deus è perfectus in se & suis operibus: ergo ab eo perfectio in oēs naturas deriuatur, secundū earum modū: ergo in hominē per cōpositionē ex omnibus: ergo cum intellectu & elōgatione à cōtrariis, per mistionē æqualē ex omnibus elementis: ergo cū abundantia inferiorū elementorum secundū quātitatē: ergo cōuenienter ex limo terræ. Antecedēs est per se notū. Prima cōsequentia probatur autoritate Deuteronomij. Secunda verò probatur, ostendendo modū, quo perfectio est in Deo, s. vnitè, vt in cā omnium ex autoritate. Subintellecta.n. illa maxima, ꝙ q̄ in superiori sunt vnitè, ab inferiorib. sparsim participātur gradatim: optimè infertur, quòd perfectū esse secundum oīa in Deo simpliciter existēs, ad intelligētias intellectualiter deriuatur: ad hominē verò vltimā creaturarum nobiliū cōpositè & materialiter deuenit: & cōsequēter homo est omnium perfectionē habens, per cōpositionē ex omnibus. Secunda consequētia satis clarè patet: quia aliter non possent oīa cōponere vnam partialem speciē: dico aūt partialē ad differentiā Vniuersi: quod vnum ens cùm sit, ex omnib. constat creaturis: sed hoc ē totale ens & vnum nō per vnā substantialē formam, sed per ordinem. Tertia verò cōsequētia probatur: quia aliter nō saluaretur æqualitas mistionis: probatur: quia superioribus habentib. lōgè plus virtutis in pari quātitate, si essent paria in quātitate, mistio nō esset æqualis: oportet ergo inferiora plus quātitatis habeāt, ac per hoc æquā virtutē: quia in maiori quāto est maior virtus: & sic mistio fiet æqualis, vt humana requirit complexio à contrariis remotissima.

455 *2.di. 18. q. 1.ar.1 ad 5. et art.3. ad 2. Et 3. di. 3.q.2.ar.2. mr.et ad 4.*

23 *Cap.5.de diuin.no.* — 281

¶Corollariū est, quòd homo est minor mundus: patet, quia constat ex omnibus.

¶Caue hic ne fallaris ex hoc articulo, putans S.Tho. oblitum doctrinæ propriæ de mānsione elemētorum in misto: propterea quia hic expressè dicit elementa in homine secūdū substantiā. Aduertendū est enim ad rōnem dicendi: vt aūt patet in litera, dixit hoc ad differentiā corporum cælestium, q nō nisi secundum aliquid eis simile veniunt in cōpositionem hominis: ipsa verò elementa secundum substātiā dicuntur cōponere, non distinguēdo an formaliter, an virtualiter. Rursus dicuntur elementa cōponere hominē secūdum substātiā nō formalē, sed materialē, nō tantū cōmunem, s. materiā primā, sed propriā seu appropriatā. Elemēta enim ex vi mistionis alterata sic vniuntur in misto, quòd materiæ eorū transeunt in materiā misti cum dispositionib. appropriatis illis elementis: puta siccitate, grauitate, humiditate, &c. Ita quòd illa elemēta dicuntur ꝓdominari in aliquo secūdū substātiā, seu quantitatem. De quorū materia disposita plus saluat in misto. Illa verò secūdū virtutē, de quorum vi plus saluatur in eo, & hæc est directè mēs huius literæ.

353 — 375 342 — 373

¶Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum secundum.

TItulus clarus. ¶In corpore vna cōclusio respōsiua quęsito: Corp⁹ hominis primò fuit à Deo immediatè formatū. Hęc conclusio postquā proposita est in litera, probatur tali ratione, Corpus hominis nō potest formari, nisi aut à Deo immediatè, aut à semine humano per viā generationis: sed in prima formatione nullū præcessit humanum corpus, à quo per viā generatiōis formari potuisset corp⁹ primi hominis: ergo est formatum immediatè à Deo: huius ratiōis in litera primò tractatur maior: deinde subditur minor, & infert conclusio.

In corp. — 456 *Infr.q.92. art.4. Lib.4.c.4 o.3.* — *Ar. præ.*

¶In tractando maiorē primò ponitur opinio illius contraria. Deinde improbatur, deinde excluditur obiectio quędam & deinceps ponitur ipsa maior, & educitur vnum corollarium.

¶Opinio contraria est, quòd quidā putauerunt hāc disiunctiuā assumptā insufficientē, ac per hoc falsam, ponētes tertium agēs immediatū, s. formas immateriales: & hi sunt Auic. & Plat. ante ipsum & multi sequaces, dicentes formas materiales deriuari immediatè à formis sine materia, corporalia aūt agentia esse dispositiua agentia tantùm. Improbatio est, Forma nō fit nisi ratione cōpositi: ergo non fit à forma immateriali. Antecedens supponitur ex dictis: qa esse & fieri non est nisi subsistētium: cōsequentia probatur, Compositum fit à cōposito: ergo non fit à forma immateriali: ergo nec forma quę solùm fit ad factionem ipsius cōpositi. Antecedens probatur: quia factum

Li 7.c.24 to.3.

D.642 Text.26. 27.& 32. Q.65.ar.4. et 90.ar.2.

factū & faciēs oportet eſſe ſimilia: cōſequētia eſt per ſe nota ex eodē fundamēto, tā prima q̄ ſecunda: quia forma immaterialis nec eſt ſimilis compoſito nec formæ in materia.

¶Obiectio aūt excluſa eſt, qa ſi iſta rō concludit, ſequitur ꝙ nec Deº poſſit eſſe cā proxima cōpoſiti, aut formæ materialis: & patet ſequela, qa Deus ipſe eſt forma immaterialis: ac ꝓ hoc nō eſt inter formā materialē aut cōpoſitū, & ipſū, ſimilitudo. Excluditur.n. hæc obiectio ex hoc ꝙ Deus eſt nō quomodolibet forma immaterialis, ſed ſic excel lēter, vt etiā materię cā exiſtat: ac per hoc cōpoſitū eſt ei ſimile etiā rōne materiæ: qđ nō pōt dici de aliis. Et ſic habemus maiorē. Ex quo.n. habemus hæc tria, ſ. ꝙ forma immaterialis nō eſt immediata cauſa formæ materialis: & quòd cōpoſitū eſt cā immediata: & quòd Deus ex ſua excellētia, qua cōtinet etiā materiā, pōt eſſe cā immediata, colligit maior ꝙ corpº humanū, & vniuerſaliter oēs res materialis aut à Deo aut à cōpoſito immediatè formaẽ. Deducūtur aūt hinc duo corollaria. Primū, ꝙ ſoliº Dei ē abſq; adminiculo ꝓcedētis formæ trāſmutare materiā ad formā. Scđm, quòd angeli nō poſſūt trāſmutare materiā, niſi adhibitis actiuis paſſiuis: vt Aug. dicit.

¶Minor aūt manifeſta ſubdita patet cum concluſione: quare, &c.

452 Ca.9.to.3. a 354 Tex.26.

¶*Super Quæſtionis nonageſimæprimæ Articulum tertium.*

D.213

Titulus clarº, nomine diſpoſitiōis intelligēdo diſpoſitiones qualitatiuas, & q̄titatiuas, & membrales, &c.

¶In corpore duo ſimul fiunt: reſpōdetur.n. q̄ſito concluſione affirmatiua: & excluditur obiectio quædā. Concluſio reſponſiua eſt, Deus inſtituit corpus humanū in optima diſpoſitiōe ſecundum cōuenientiam ad animā rationalē, & eiº opera. Probatur ſic. Quilibet artifex intendit dare effectui ſuo diſpoſitionē optimā, non ſimpliciter, ſed ſecundū cōuenientiam ad finem propriū illius effectus: ergo Deus dedit optimā diſpoſitionē rebus naturalibus ſecundū cōuenientiā ad proprios fines: ergo corpori humano ſecundū cōuenientiā ad talē formā & illius opera ſ. animam rationalem & opera eius. Antecedēs eſt per ſe notum, & declaratur in artifice ſerræ. Prima conſequētia probatur ex eo quòd Deus eſt artifex rerū naturaliū. Et confirmatur auctoritate Ariſtotel. Secunda verò ex

Loco citat. in arg. 457 2.2.q.164. ar.1.ad 1.et mal.qu.5. ar.5. co col. 2. Et de anima ar.8

¶RESPONDEO dicendum ꝙ prima formatio humani corporis non potuit eſſe per aliquā virtutem creatā, ſed immediatè à Deo. Poſuerūt ſiquidē aliqui formas, quæ ſunt in materia[d] corporali, à quibuſdā formis immaterialibus deriuari. Sed hanc opinionem repellit Philoſophus in 7. Meta. per hoc quod formis non competit per ſe fieri, ſed cōpoſito, vt ſuprà expoſitum eſt. Et quia oportet agens eſſe ſimile facto, non conuenit, ꝙ forma pura quæ eſt ſine materia, producat formā, quæ eſt in materia, quæ nō fit niſi per hoc, ꝙ cōpoſitum fit. Et ideo oportet, ꝙ forma, quę eſt in materia, ſit cauſa formæ, quæ eſt in materia ſecundum ꝙ compoſitum à cōpoſito generatur. Deus aūt quāuis omnino ſit immaterialis, tamē ſolus eſt, qui ſua virtute materiam producere poteſt creando[e]. Vnde ipſius ſolius eſt formā producere in materia abſque adminiculo præcedētis formæ materialis. Et ꝓpter hoc angeli nō poſſunt trāſmutare corpora ad formā aliquā, niſi adhibitis ſeminibus quibuſdā, vt Aug. dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanū nunq̄ formatū fuerat, cuiº virtute per viā generatiōis aliud ſimile in ſpecie formaretur, neceſſe fuit, ꝙ primum corpus hominis immediatè formaretur à Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ etſi angeli aliquod miniſteriū Deo exhibeāt in his, quæ circa corporea operātur: aliqua tamen Deus in creatura corporea facit, quæ nullo modo angeli facere poſſunt: ſicut ꝙ ſuſcitat mortuos, & illuminat cæcos. Scđm quā virtutē etiā corpº primi hominis de limo terræ formauit. Potuit tñ fieri, vt aliqđ miniſteriū in formatiōe corporis primi hominis angeli exhiberēt: ſicut exhibebunt in vltima reſurrectione, pulueres colligendo.

¶Ad ſecundum dicēdum, ꝙ animalia perfecta, quæ generantur ex ſemine, non poſſunt generari per ſolā virtutem cæleſtis corporis, vt Auic. fingit[e]: licet ad eorū generationem naturalem cooperetur virtus cæleſtis corporis: prout Philoſophus dicit in 2. Phy. quòd homo generat hominem ex materia, & ſol. Et exinde eſt, quòd exigitur locus tēperatus ad generationem hominum & aliorum animalium perfectorū. Sufficit autem[d] virtus cæleſtium corporum ad generandū quædam animalia imperfectiora ex materia diſpoſita. Manifeſtum eſt enim, ꝙ plura requiruntur ad productionem rei perfectæ, quàm ad productionem rei imperfectæ.

¶Ad tertiū dicēdū, ꝙ motus cæli eſt cauſa tranſmutationū naturaliū: nō tamē tranſmutationū quæ fiunt ꝓter naturæ ordinem, & ſola virtute diuina: ſicut ꝙ mortui reſuſcitantur, ꝙ cæci illuminantur. Quibus eſt ſimile, quòd homo ex limo terræ formatur.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ſecundū rationes cauſales in creaturis dicitur aliqđ præexiſtere dupliciter. Vno modo ſecundū potentiam actiuam & paſsiuam: vt non ſolùm ex materia præexiſtente fieri poſsit: ſed etiā vt aliqua præexiſtens creatura hoc facere poſsit. Alio modo ſecundum potentiā paſſiuam tantum: vt ſ. de materia præexiſtenti fieri poſsit à Deo. Et hoc modo ſecundum Aug. corpus hominis præexiſtit in operibus productis ſecundum cauſales rationes.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum corpus hominis habuerit conuenientem diſpoſitionem.*

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd corpus hominis non habuerit conuenientē diſpoſitionem. Cùm enim homo ſit nobiliſsimū animalium, corpus hominis debuit eſſe diſpoſitum optimè ad ea, quæ ſunt propria animalis, ſcilicet ad ſenſum & motum. Sed quædam animalia inueniuntur acutioris ſenſus quàm homo, & velocioris motus. Sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non eſt conuenienter diſpoſitum.

¶2. Præterea, Perfectū eſt, cui nihil deeſt. Sed plura deſunt humano corpori, q̄ corporibus aliorū animaliū, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad ſui protectionem: quæ homini deſunt. Ergo corpus humanum eſt imperfectiſsimè diſpoſitum.

¶3. Præterea, Homo plus diſtat à plantis, quā ab animalibº brutis. Sed plantæ habent ſtaturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere ſtaturam rectam.

¶SED CONTRA eſt quòd dicitur Eccleſ. 7. Deus fecit hominem rectum.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ oēs res naturales productæ ſunt ab arte diuina. Vnde ſūt quodāmodo artificiata ipſius Dei. Quilibet aūt artifex intēdit ſuo operi diſpoſitionē optimā inducere, nō ſimpliciter, ſed per cōparationē ad finē. Et ſi talis diſpoſitio habet ſecū adiunctū aliquē defectū, artifex nō curat. Sicut artifex, qui facit ſerrā ad ſecandū, facit eam ex ferro, vt ſit idonea ad ſecandū: nec curat eā facere ex vitro, q̄ eſt pulchrior materia: quia talis pulchritudo eſſet impedimētū finis. Sic igitur Deus vnicuiq; rei naturali dedit optimā diſpoſitionē, nō quidē ſimpliciter, ſed ſecūdū ordinē ad propriū finē. Et hoc eſt quod Philo. dicit in 2. Phy. Et quia dignius eſt ſic, nō tñ ſimpliciter, ſed ad vniuſcuiuſque ſubſtātiā. Finis aūt proximus humani corporis eſt anima rationalis, & operatiōes ipſius: materia enim eſt propter formā, & inſtrumēta propter actiones agentis. Dico ergo, ꝙ Deus inſtituit corpus humanū in optima diſpoſitione ſecundū conuenientiā ad talem formā, & ad tales operationes. Et ſi aliquis defectus in diſpoſitione humani corporis eſſe videtur, conſiderandū eſt, ꝙ talis defectus ſequitur ex neceſsitate materiæ ad ea, quæ requirūtur in corpore, vt ſit debita proportio ipſius ad animam, & ad animæ operationes.

459.&c. Q.78.ar.4 Q.84.art.7.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ tactus qui eſt fundamentum aliorum ſenſuum, eſt perfectior in homine, quā in aliquo alio animali. Et propter hoc oportuit, ꝙ homo haberet tēperatiſsimā cōplexionem inter omnia animalia[e]. Præcedit etiā homo omnia alia animalia quantū ad vires ſenſitiuas interiores: ſicut ex ſuprà dictis apparet. Ex quadam autem neceſsitate cōtingit, ꝙ quantum ad aliquos exteriores ſenſus homo ab aliis animalib. deficiat. Sicut homo inter omnia animalia habet peſſimū olfactum. Neceſſarium enim fuit, ꝙ homo inter omnia animalia reſpectu ſui corporis haberet maximum cerebrum. Tum vt liberius in eo perficerentur operationes interiorū viriū ſenſitiuarum, q̄ ſunt neceſſariæ ad intellectus operationem: vt ſuprà dictum eſt. Tum etiā vt frigiditas cerebri tēperaret calorē cordis, quem neceſſe eſt in homine abundare ad hoc, ꝙ homo ſit rectæ ſtaturæ. Magnitudo autem cerebri propter eius humiditatem eſt impedimentum olfactus, qui requirit ſiccitatē. Et ſimiliter poteſt aſsignari ratio, quare quædā animalia ſunt acutioris viſus & ſubtilioris auditus q̄ homo, propter impedimētum horū ſenſuū. Quod neceſſe eſt cōſequi in homine ex perfecta complexionis æqualitate. Et eadem etiā ratio eſt aſsignanda de hoc, ꝙ quædam animalia ſunt homine velociora: cui excellentiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ cōplexiōis.

373 d Tex.38.

¶Ad ſecundū dicendum, ꝙ cornua & vngulæ, quæ ſunt quorū dā animaliū arma, & ſpiſsitudo corij, & multitudo pilorū, aut plumarū, q̄ ſunt tegumēta animaliū: atteſtātur abūdātiæ terreſtris elementi: quæ repugnat æqualitati & teneritudini cōplexiōis humanæ. Et ideo hæc homini nō cōpetebāt. Sed loco horum habet rationē & manus: quibus poteſt parare ſibi arma, & tegumēta, & alia vitæ neceſſaria infinitis modis[e]. Vnde & manus in 3. de Anima dicitur organū organorum. Et hoc etiā magis cōpetebat rationali naturæ, quæ eſt infinitarum cōceptionum, vt haberet facultatem infinita inſtrumenta ſibi parandi.

¶Ad tertium dicēdum, ꝙ habere ſtaturā rectam cōueniens fuit homini propter quatuor. Primò quidē, quia ſenſus ſunt dati homini nō ſolum ad vitæ neceſſaria procurāda, ſicut aliis animalibus: ſed etiā ad cognoſcēdum. Vnde cùm cætera animalia nō delectentur in ſenſibilibus niſi per ordinē ad cibos & venerea, ſolus homo delectatur in ipſa pulchritudine ſenſibiliū ſcundū ſeipſam. Et ideo quia ſenſus præcipuè viget in facie, alia animalia habent faciē pronā ad terrā, quaſi ad cibum quærendum, & prouidendum ſibi de victu: homo verò habet faciem erectā, vt per ſenſus & præcipuè per viſum, & qui eſt ſubtilior, & plures differentias rerū oſtēdit, liberè poſsit ex omni parte ſenſibilia cognoſcere, & cæleſtia & terrena, vt ex omnibus intelligibilē colligat veritatē. Secundò, vt interiores vires liberius ſuas operatiōes habeāt, dum cerebrū, in quo quodāmodo perficiuntur, nō eſt depreſſum: ſed ſuper oēs partes corporis eleuatum. Tertiò, quia oporteret, ꝙ ſi homo haberet pronā ſtaturā, vteretur manibus loco anteriorū pedū. Et ſic vtilitas manuū ad diuerſa opera perficiēda ceſſaret. Quartò, quia ſi haberet pronā ſtaturam

eo quòd corpus humanum eſt vnum naturalium, & illius finis proprius eſt anima rationalis cum ſuis operibus: quod probatur: quia materia eſt propter formam: & hoc quo ad animam: & inſtrumenta ſunt propter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autē eſt iſta, Optimum dicitur, quia vel eſt omni alio melius, vel ſaltem nihil eſt melius ipſo ſimpliciter vel in tali ordine, vt patet: ſed id in quo inuenitur defectus aliquis poteſt eſſe melius: quia poſſet eſſe ſine defectu: ergo quod eſt cum defectu, nō eſt optimum: ſed diſpoſitio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo non eſt optima. Hanc obiectionem ex eadem radice ſimul excludit, quia ſcilicet nullus artifex curat de defectibus cōſequentibus neceſſitatem materiæ idoneæ ad finem propriū: ergo nec Deus reſpectu materialium: ergo nec reſpectu corporis humani. Si qui igitur ſunt in corpore humano defectus, non ſunt ab actore electi, ſed ex neceſſitate materiæ emergunt. totus proceſſus eſt clarus.

458 Supr.q.72. arti. vnico. cor. fin. & ad 3. & 4. Art.2.

¶*Super Quæſtionis nonageſimæprimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōcluſio reſponſiua: Scriptura vtitur ſpeciali modo loquendi in productiōe hominis. Probatur excludendo falſam cauſam, & aſſignando veram: falſa quidem eſt cauſa huius, quòd ſolus homo ſit à Deo: & hoc ex Augu. Vera autem, quia ſolus homo eſt ad imaginem Dei: ex qua deducitur concluſio ſic: Solus homo eſt ad imaginem Dei factus: ergo alia facta ſunt propter ipſum: ergo ipſe eſt principaliter intentus: ergo ſpeciali modo loquendi debet eius productio inſinuari. Omnia ſunt clara: & vltima cōſequentia probatur: quia ea quæ principaliter intendimus, cum maiori deliberatione & ſtudio facere cōſueuimus: ac per hoc hæc maior diligentia debuit inſinuari ſpeciali tractatu de productione ipſius. Aduerte nouitie, quòd hic comparatur homo ad ea, quæ explicitè facta ſcribuntur in principio Geneſis, inter illa enim principatum tenet homo. Angeli enim non numerantur.

Li.7 ſuper Gen. c.12. to.3. Cap.12.

¶*Super Quæſtionis nonageſimæſecundæ Articulum primum.*

Titulus.

¶In corpore vna cōcluſio reſpōſiua quæſito affirmatiuè, neceſſe

ſtaturam, & vteretur manibus loco anteriorum pedum, oporteret, quòd cibū caperet ore. Et ita haberet os oblōgum, & labia dura & groſſa, & linguam etiam duram: ne ab exterioribus læderetur, ſicut patet in aliis animalibus. Et talis diſpoſitio omnino impediret locutionē, quæ eſt proprium opus rationis. Et tamen homo ſtaturam rectam habens, maximè diſtat à plātis. Nam homo habet ſuperius ſui, id eſt caput verſus ſuperius mundi, & inferius ſui verſus inferius mūdi. Et ideo eſt optimè diſpoſitus ſecundū diſpoſitionem totius. Plantæ verò habent ſuperius ſui verſus inferius mundi, nam radices ſunt ori proportionales, inferius autem ſui verſus ſuperius mūdi. Animalia verò bruta medio modo, nā ſuperius animalis eſt pars, qua accipit alimentum, inferius autem eſt pars, qua emittit ſuperfluum.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum conuenienter corporis humani productio in Scriptura deſcribatur.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter corporis humani productio in Scriptura deſcribatur. Sicut enim corpus humanū eſt factum à Deo, ita & alia opera ſex dierū. Sed in aliis operibus dicitur: Dixit Deus fiat, & factum eſt. Ergo ſimiliter debuit dici de hominis productione.

¶2. Præterea, Corpus humanū à Deo immediatè eſt factum: vt ſuprà dictū eſt. Ergo inconuenienter dicitur, Faciamus hominem.

¶3. Præterea, Forma humani corporis eſt ipſa anima, quæ eſt ſpiraculū vitæ. Incōuenienter ergo poſtquam dixerat, Formauit Deus hominem de limo terræ, ſubiunxit, Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.

¶4. Præterea, Anima quæ eſt ſpiraculū vitæ, eſt in toto corpore, & principaliter in corde. Nō ergo debuit dicere, quòd inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.

¶5. Præterea, Sexus maſculinus & fœmininº pertinet ad corpus: imago verò Dei ad animam. Sed anima ſecundum Augu. fuit facta ante corpus. Inconuenienter ergo cū dixiſſet, Ad imaginem ſuam fecit illum, addidit, Maſculum & fœminam creauit eos.

¶IN CONTRARIVM eſt autoritas Scripturæ.

¶RESPONDEO dicendū ad primum, ꝙ, ſicut Aug. dicit in 6. ſuper Gen. ad lit. non in hoc præeminet homo aliis rebus, ꝙ Deus fecit ipſum hominē quaſi alia ipſe non fecerit, cùm ſcriptū ſit, Opera manuum tuarum ſunt cæli: & alibi, Aridam fundauerunt manus eius: ſed in hoc, quòd ad imaginem Dei factus eſt homo. Vtitur tamē Scriptura in productione hominis ſpeciali modo loquēdi, ad oſtendendum quod alia propter hominē facta ſunt. Ea enim quæ principaliter intendimus, cum maiori deliberatione & ſtudio conſueuimus facere.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd non eſt intelligendum Deum angelis dixiſſe, Faciamus hominem, vt quidam peruersè intellexerunt. Sed hoc dicitur ad ſignandum pluralitatem diuinarum perſonarum: quarum imago expreſsius inuenitur in homine.

¶Ad tertium dicendum, quòd quidam intellexerunt corpus hominis prius tempore formatum, & poſtmodum Deum, formato iam corpori animam infudiſſe. Sed contra rationem perfectionis primæ inſtitutionis rerum eſt, quod Deus vel corpus ſine anima, vel animam ſine corpore fecerit: cùm vtrunque ſit pars humanæ naturæ. Et hoc etiam eſt magis inconueniens de corpore, quod dependet ex anima, & non ecōuerſo. Et ideo ad hoc excludendum quidam poſuerūt, quòd cùm dicitur, Formauit Deus hominem, intelligitur productio corporis ſimul cum anima: quod autem additur, Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, intelligitur de Spirituſancto: ſicut & dominus inſufflauit in Apoſtolos dicens, Accipite Spiritumſanctum. Sed hæc expoſitio, vt dicit Aug. in lib. de Ciuit. Dei, excluditur per verba Scripturæ. Nam ſubditur ad prædicta, Et factus eſt homo in animam viuētem. Quod Apoſtolus 1. ad Cor. 15. non ad vitam ſpiritualem, ſed ad vitam animalē refert. Per ſpiraculum ergo vitæ intelligitur anima, vt ſic quod dicitur, Inſpirauit in faciem eius ſpiraculū vitæ, ſit quaſi expoſitio eius, quod præmiſerat. Nam anima eſt corporis forma.

¶Ad quartum dicendum, quòd quia operationes vitæ magis manifeſtantur in facie hominis propter ſenſus ibi exiſtentes, ideo dicit in faciem hominis inſpiratum eſſe ſpiraculum vitæ.

¶Ad quintum dicendum, quòd ſecundum Aug. omnia opera ſex dierum ſimul ſunt facta. Vnde animam primi hominis, quam ponit ſimul factam cum angelis, non ponit factam ante ſextam diem, ſed in ipſo ſexto die ponit eſſe factam & animam primi hominis in actu: & corpus eius ſecundum rationes cauſales. Alij verò doctores ponunt & animam & corpus hominis factum ſexto die in actu.

QVÆSTIO NONAGESIMASECVNDA de productione mulieris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de productione mulieris.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum in illa rerum productione debuerit mulier produci. ¶Secundò, vtrū debuerit fieri de viro. ¶Tertiò, vtrū de coſta viri. ¶Quartò, vtrum facta fuerit immediatè à Deo.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd mulier non debuit produci in prima rerum productione. Dicit enim Philoſ. in li. de Generatione animalium, ꝙ fœmina eſt mas occaſionatus. Sed nihil occaſionatū & deficiens debuit eſſe in prima rerum inſtitutione. Ergo in illa prima rerum inſtitutione mulier producenda non fuit.

¶2. Præterea, Subiectio & minoratio ex peccato eſt ſubſecuta. Nā ad mulierem dictum eſt poſt peccatum Gen. 3. Sub viri poteſtate eris. Et Greg. dicit, quòd vbi non delinquimus, omnes pares ſumus. Sed mulier naturaliter eſt minoris virtutis & dignitatis quā vir. Semper enim honorabilius eſt agens patiente: vt dicit Aug. 12. ſuper Gen. ad lit. Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶3. Præterea, Occaſiones peccatorum ſunt amputandæ. Sed Deus præſciuit quòd mulier eſſet futura viro in occaſionē peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Gene. 2. Non eſt bonum hominē eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi.

¶RESPONDEO dicendū, quòd neceſſarium fuit fœminam fieri, ſicut Scriptura dicit in adiutorium viri: non quidem in adiutorium alicuius operis, vt quidam dixerunt: cùm ad quodlibet aliud opus conuenientius iuuari poſsit vir per alium virum, quàm per mulierem, ſed in adiutorium generationis. Quod manifeſtius videri poteſt, ſi in viuentibus modus genera-

fuit fœminā fieri. Probatur: Neceſſe fuit dari viro adiutorium ad generationis opus: ergo neceſſe fuit fieri fœminam. Cōſequentia probatur ex eo, quod fœmina ad generationē adiuuat, & ad nullum aliud opus eſt neceſſaria: quod probatur contra quoſdā, quia vir poteſt ad quodlibet aliud melius per virum quā per fœminam adiuuari. Antecedens verò probatur oſtendēdo, quòd vir ſolus non ſufficit ad generationis opus perficiendum: & conſequēter cùm ſit generatiuus, eget adiutorio. oſtendit autem hoc, graduando viuentia penes agere & pati ad generationem, ſecundum tres vel quatuor gradus. Primus habentium virtutē paſſiuam tantùm: quæ ſcilicet ex cælo fiunt tantùm. Secundus habentium paſſiuam & actiuam in eodem, vt plantæ habentes ſemina. Et ratio cōiunctionis eſt: quia hoc eſt earum nobiliſſimum opus: prouidit enim natura vt in nobiliſſimo non deficiant. Tertius habentiū actiuam & paſſiuam diuiſam ſecūdum ſexum, vt in animalibus perfectis, & in his ſunt duo, diuerſitas ſexuum, & commiſtio quandoque. Primū eſt, quia habent excellentius opus. Secundum eſt, vt aſſequantur generationem habētes pro tunc: quod plantæ ſemper. Quartus ergo vel ſupremus ordo tertij gradus eſt, vt generatiua: & tamen ſortita excellentiſſimū omnium opus, ſcilicet intelligere, habeāt maxime diuerſitatem ſexuum cū corporali cōmiſtione. Et hæc quidem maxima diuerſitas inſinuatur in hoc, quòd ſeorſum deſcribitur factio mulieris à productione viri, cùm in cæteris animātibus ſimul factus vterque ſexus cōmemoretur. Commiſtio in eo quod ſubditur, Et erūnt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedentis taliter: Natura viuens generatiua ſortita excellentiſſimam operationem, ſcilicet intelligere, exigit maximam ſexus diuerſitatem, cùm eorū quandoque commiſtione: nā humana eſt huiuſmodi: ergo ſolus vir non ſufficit, ſed oportuit dari ſibi adiutorium ad generationis opus.

¶Circa probationē conſequentiæ dubium occurrit. Non enim videtur verum quod ibi dicitur, ſcilicet quòd ad omne opus melius viro per aliū virum adiutoriū præſtatur, quā per fœminā, excepta generatione: inquit enī Ari. in 3. Oeconomicorum, quòd alia ſunt propria opera viri, & alia vxoris in

Li.13.c.24 to.5. Li.4.ſupr Ge. ad lit c.34. 459 Opuſ.73.c.17.col.2. Li.2.c.3. In paſtorali par.2.c.6 Ca.16.t.3.

Universidad de Deusto Biblioteca

ris in domo. Et in ſequẽti art. expreſsè dicitur, ꝙ in humana ſpecie mas & fœmina cõiunguntur nõ ſolùm ad generationẽ, ſed ad domeſticā vitā, in qua alia ſunt maris, alia fœminę opera. Cõſtat autẽ quòd vnumquodq; opus melius fit per eum cui eſt ꝓpriũ, q̃ per aliũm. Igitur pter generationem alia ſunt q̃ per fœminā meli⁹ parātur, q̃ per virũ: iuxta illud: Vbi nõ eſt mulier ĩgemiſcit æger. Ad hoc eſt dicendum cũ duplici diſtinctione: prima, quòd aliud eſt loqui de vxore in cõparatiõe ad maritum, & aliud abſolutè de fœmina & viro. Secunda eſt, ꝙ aliud eſt loqui de fœmina & viro, cæteris paribus, & aliud eſt loqui de fœmina, ſic affecta, aut erudita, vel aſſueta, &c. Sermo ſiquidẽ eſt literę de fœmina & viro abſolutè. Ariſt. & arti. ſequens loquuntur de fœmina in cõparatione ad maritũ. Et verum eſt quòd multa ſũt in domeſtica vita, q̃ nõ ſolùm melius fiunt per vxorẽ, ſed ſimpliciter nõ decent maritũ, quin potius nec ſcire debet talia, vt ibidẽ dicitur. Sed ex hoc non ſequitur, quin iſta melius fierent per vnũ aut plures alios viros: ex hoc.n. quòd melius per ipſam q̃ per maritũ fit: non ſequitur, ergo melius q̃ per virum. Multa quoq; ſunt opera q̃ melius ſeparantur à mulie-
Li.4.ca.2 492 re, q̃ à viro ratione affectus maioris cõſuetudinis, inſtructionis, &c. & propter hoc vbi nõ eſt mulier, ingemiſcit æger. Et ſcd̃m hoc mas & fœmina in hominibus iunguntur ad opera vitæ domeſticæ: quia maximũ vinculũ amicabilis & perpetuæ cõiũctio-
b 406 483 nis reddet magis idoneā fœmineā vxorẽ ad huiuſmodi opera q̃ virum: cũ quo non eſt ratio tāti vinculi. Stat ergo ſolidum dictum literæ ex Aug. acceptum.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſecundæ Articulum ſecundum.*

Titulus clarus. ¶In corpore vna cõcluſio reſpõſiua quæſito affirmatiuè, Mulier conuenienter ex viro for-
Q.96.ar.3 mata eſt magis quā fœmina cuiuſq; animalis. Quod probatur quadrupliciter: primò ex parte dignitatis viri, ex parte amabilitatis mulieris,
b 13 ex parte finis ſecũdarij, ſcilicet domeſticæ vitæ, ex parte ſacramenti. Omnia patent.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſecundæ Ar-*
460 *ticulum tertium.*

Titulus clarus. ¶In corpore vna concluſio reſponſiua quæſito affirmatiuè: Cõueniens fuit mulierem formari de coſta viri. Probatur dupliciter. Primò, ex parte coniun-

tionis cõſideretur. Sunt enim quædā viuentia, quę in ſeipſis nõ habent virtutem actiuā generatiõis, ſed ab agẽte alterius ſpeciei generātur: ſicut plantæ & animalia quæ generātur ſine ſemine ex materia cõuenienti per virtutẽ actiuā cæleſtium corporum. Quædā verò habent virtutẽ generationis actiuā & paſsiuā coniunctam, ſicut accidit in plantis, quæ generantur ex ſemine. Nõ enim eſt in plantis aliquod nobilius opus vitæ quā generatio. Vnde cõuenienter omni tẽpore in eis virtuti paſsiuæ cõiungitur virtus actiua generationis. Animalibus verò perfectis cõpetit virtus actiua generationis ſecundũ ſexum maſculinũ, virtus verò paſsiua ſecũdum ſexum fœmininũ. Et quia eſt aliquod opus vitæ nobilius in animalibus q̃ generatio, ad quod eorum vita principaliter ordinatur: ideo nõ omni tẽpore ſexus maſculinus fœminino cõiungitur in animalib. perfectis: ſed ſolùm tẽpore coitus, vt imaginemur per coitum ſic fieri vnũ ex mare & fœmina, ſicut in plāta omni tẽpore cõiunguntur vis maſculina & fœminina: etſi in quibuſdā plus abundet vna harũ, in quibuſdā plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius opus vitæ, q̃d eſt intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit eſſe maiori ratiõe diſtinctio vtriuſq; virtutis, vt ſeorſum produceretur fœmina à mare, & tamẽ carnaliter cõiungerentur in vnũ ad generationis op⁹. Et ideo ſtatim poſt formationẽ mulieris, dicitur Gen.2. Erũt duo in carne vna.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ per reſpectũ ad naturā particularẽ fœmina eſt aliquid deficiẽs & occaſionatũ: quia virtus actiua, q̃ eſt in ſemine maris, intendit producere ſibi ſimile perfectũ ſecundũ maſculinũ ſexũ. Sed ꝙ fœmina generetur, hoc eſt propter virtutis actiuæ debilitatẽ: vel propter aliquā materiæ indiſpoſitionẽ, vel etiā propter aliquam tranſmutationẽ ab extrinſeco: puta à ventis auſtralibus, qui ſunt humidi: vt dicitur in li. de Generatiõe animaliũ c. Sed per cõparationem ad naturā vniuerſalẽ fœmina nõ eſt aliquid occaſionatũ, ſed eſt de intẽtione naturæ, ad opus generationis ordinata. Intentio autẽ naturæ vniuerſalis dependet ex Deo, qui eſt vniuerſalis autor naturæ. Et ideo inſtituendo naturam, nõ ſolùm marem, ſed etiam fœminam producit.

¶Ad ſecundũ dicendũ, quòd duplex eſt ſubiectio c. Vna ſeruilis, ſecundũ quā præſidens vtitur ſubiecto ad ſuiipſius vtilitatem. Et talis ſubiectio introducta eſt poſt peccatum. Eſt autem alia ſubiectio œconomica vel ciuilis ſecundum quam præſidens vtitur ſubiectis ad eorum vtilitatem & bonum. Et iſta ſubiectio fuiſſet etiam ante peccatum. Defuiſſet enim bonũ ordinis in humana multitudine, ſi quidā per alios ſapientiores gubernati nõ fuiſſent. Et ſic ex tali ſubiectione naturaliter fœmina ſubiecta eſt viro: quia naturaliter in homine magis abũdat diſcretio rationis. Nec inæqualitas hominũ excluditur per innocẽtiæ ſtatũ: vt infra dicetur.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ ſi omnia, ex quibus homo ſumpſit occaſionem peccandi, Deus ſubtraxiſſet à mundo, remāſiſſet vniuerſum imperfectum. Nec debuit bonum commune tolli, vt vitaretur particulare malum c, præſertim cùm Deus ſit adeò potens, vt quodlibet malum poſsit ordinare in bonum.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum mulier debuerit fieri ex viro.*

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ mulier nõ debuit fieri ex viro. Sexus enim cõmunis eſt homini & aliis animalibus. Sed in aliis animalibus fœminæ non ſunt factæ ex maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶2. Præterea, Eorũ, quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei, eadẽ eſt materia. Sed mas & fœmina ſunt eiuſdem ſpeciei. Cùm igitur vir fuerit factus ex limo terræ, ex eodẽ debuit fieri fœmina, & non ex viro.

¶3. Præterea, Mulier facta eſt in adiutoriũ viro ad generationem. Sed nimia propinquitas reddit perſonā ad hoc ineptam. Vnde perſonæ ꝓpinquæ à matrimonio excluduntur: vt patet Leui.18. Ergo mulier non debuit fieri ex viro.

¶SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſiaſ.17. Creauit ex ipſo, ſcilicet viro, adiutorium ſibi, ſcilicet mulierem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd conueniens fuit mulierem in prima rerũ inſtitutione ex viro formari magis quàm in aliis animalibus.

¶Primò quidem, vt in hoc quædam dignitas primo homini ſeruaretur, vt ſecundum Dei ſimilitudinem eſſet & ipſe principiũ totius ſuæ ſpeciei c, ſicut Deus eſt principium totius vniuerſi. c 485 Vnde & Paulus dicit Act.17. quòd Deus fecit ex vno omne genus hominum.

¶Secũdò, vt vir magis diligeret mulierẽ, & ei inſeparabilius inhæreret, dũ cognoſceret eā ex ſe eſſe productā. Vnde dicitur Gen.2. De viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit vxori ſuæ. Et hoc maximè neceſſarium fuit in ſpecie humana, in qua mas & fœmina commanent per totam vitam. Quod non contingit in aliis animalibus. Cap.12.

¶Tertiò, quia, vt Philoſophus dicit in 8. Ethic. mas & fœmina coniunguntur in hominibus: non ſolum propter neceſsitatem generationis, vt in aliis animalibus: ſed etiam propter domeſticam vitam: in qua ſunt aliqua opera viri & fœminæ, & in qua vir eſt caput mulieris. Vnde conuenienter ex viro formata eſt fœmina, ſicut ex ſuo principio.

¶Quarta verò eſt ratio ſacramẽtalis. Figuratur enim per hoc, ꝙ Eccleſia à Chriſto ſumit principium. Vnde Apoſtolus dicit ad Ephe.5. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd materia eſt ex qua aliquid fit. Natura autẽ creata habet determinatum principiũ. Et cum ſit determinata ad vnum: etiā habet determinatũ proceſſum. Vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata ſpeciẽ. Sed virtus diuina cùm ſit infinita, poteſt idẽ ſecundum ſpeciem ex quacunque materia facere: ſicut virum ex limo terræ, & mulierem ex viro.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ex naturali generatione contrahitur quædam propinquitas, quæ matrimonium impedit. Sed mulier non eſt producta à viro per naturalem generationem, ſed ſola virtute diuina. Vnde Eua non dicitur filia Adæ. Et propter hoc ratio non ſequitur.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum mulier debuerit formari de coſta viri.* 461

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ mulier non debuerit formari de coſta viri. Coſta enim viri fuit multo minor quàm corpus mulieris. Sed ex minori nõ poteſt fieri maius, niſi per additionem: quod ſi fuiſſet, magis ex illo addito mulier formata diceretur quā de coſta. Vel eſt per rarefactionẽ. Quia (vt dicit Aug. ſuper Gen. ad lit.) non eſt poſsibile, vt aliquod corpus creſcat niſi rarefiat. Nõ autẽ inuenitur corpus mulieris rarius quàm viri ad minus in ea proportione, quā habet coſta ad corpus Euæ. Ergo Eua non fuit formata de coſta Adæ. (2.di.1.q.1. art.1.Et 1. cor.7.col.3. — Li.10.cap. vltimo.)

¶2. Præterea, In operibus primò creatis non fuit aliquid ſuperfluũ. Coſta ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea ſubtracta, remanſit imperfectum: quod videtur inconueniens.

¶3. Pręterea, Coſta non poteſt ſeparari ab homine ſine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo coſta non debuit ſeparari à viro, vt ex ea mulier formaretur.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Ge.2. Aedificauit dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ conueniens fuit mulierẽ formari de coſta viri. Primò quidem, ad ſignificandum, quòd inter virum & mulierem debet eſſe ſocialis coniunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum. Et ideo non eſt formata de capite. Neque debet à viro deſpici tāquā ſeruiliter ſubiecta. Et ideo nõ eſt formata de pedibus. Secundò propter ſacramentũ. Quia de latere Chriſti dormientis in cruce fluxerunt ſacramenta, id eſt ſanguis & aqua, quibus eſt Eccleſia inſtituta.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ quidā dicũt, per multiplicationẽ materiæ abſque alterius additione formatũ fuiſſe corpus mulieris, ad modũ quo Dominus quinq; panes multiplicauit. Sed hoc eſt omnino impoſsibile. Multiplicatio.n. prædicta aut accidit ſecũdũ trāſmutationẽ ſubſtātiæ ipſius materiæ, aut ſecundũ tranſmutationẽ dimenſionũ eius c. Non autẽ ſecundũ tranſmutationẽ ſubſtantiæ ipſius materiæ. Tũ quia materia in ſe conſiderata, eſt omnino tranſmutabilis, vtpote exiſtens in potentia, & habens ſolũ rationẽ ſubiecti. Tum etiā quia multitudo 593

ctiõis ſocialis nõ denominatur, ex quacunq; parte, ſcd̃ò ex parte ſacramẽti oia clara ſunt. (D.968) ¶In reſpõſione ad primũ aduerte, ꝙ quia materia præuenit actus omnium Prędicamentorũ, (Tex.84.) vt dicitur 7. Meta. nec eſt quid nec quale, nec quantum: ſed omnia in potentia, idcirco præter eſſentiā materiæ eſt & magnitudo & multitudo: quo ad Prædicamentum quātitatis pertinẽt, præter eſſentiam autem (Tract.24. to.9.) eius ſũt hæc in actu nõ in potẽtia. Verùm, nõ eſt putādum materiam exiſtentẽ ſub quacunq; dimẽſione eſſe in potentia ad quātamcunq; dimẽſionẽ, ſed eſt certus limes, vltra quẽ nec in potentia extenditur. Et propterea cõmuniter & benè dicitur, quòd licet in eſſentia materiæ nõ detur maius aut minus, multitudo vel paucitas, datur tamẽ in ea plus & minus, ita ꝙ plus materiæ eſt ſub pedali terrę, quā ſub pedali ignis. Et hoc patet ex rationib⁹ rari & dẽſi, quoniā hoc habet multum materiæ ſub paruis, illud parum ſub magnis dimẽſionibus. (462 Supr.q.92. art.2.) Et propterea materia exiſtẽs ſub coſta nõ erat in potentia ad quā tamcunq; quantitatem. Et rurſus licet fuerit in potentia ad quantitatẽ maiorẽ mulierem, non (Ca.4.to.3.) tamen ſeruata denſitate debita ad corpus muliebre: & ideo oportuit pl⁹ materiæ haberi à corpore longè maiori, & non longè rariore.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſecundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶In corpore vna cõcluſio reſpõſiua quæſito affirmatiuè, Solus Deus (Ca.15.to.3.) mulierẽ de coſta viri potuit formare. Probatur, Solus naturę inſtitutor (Cap.eod.) põt præter naturæ ordinẽ res in eſſe producere: ergo ſolus Deus põt corpus mulieris de coſta viri formare. Antece- (Art.2.) dẽs patet: cõſequẽtia ꝓbatur: quia corpus mulieris eſt præter naturæ ordinẽ formatũ. quod probatur ſic, generatio cuiuſq; ſpeciei eſt ex determinata materia: ergo corporis humani naturalis generatio eſt ex ſemine humano: ergo ꝓductio ex quacũque alia materia nõ eſt naturalis: ergo formatio corporis ex coſta nõ eſt naturalis. Oia clara ſunt.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimætertiæ Articulum primum.*

(Cap.15.) Titulus, Dei, quo ad naturā non artem. ¶In corpore duo. Primò incipit oſtẽdere qd requiratur ad rationem imaginis, tam perfectę, quā imperfectæ. Secun- (Cap.18.) dò reſpondet quæſito affirmatiuè. ¶Quo ad primum tres cõditiones imaginis venat. Primò, quod ſit ſi-

titudo & magnitudo ſunt præter eſſentiam ipſius materiæ. Et ideo nullo modo poteſt multiplicatio materiæ intelligi eadẽ materia manẽte, abſq; additione d, niſi per hoc ꝙ maiores dimenſiones accipiat. Hoc aũt eſt rarefieri, ſ. materiā eandem accipere maiores dimenſiones: vt Philoſo. dicit in 4. Phyſi. Dicere ergo, materiam multiplicari abſque rarefactione, eſt ponere contradictoria ſimul, ſ. diffinitionẽ abſque diffinito. Vnde, cùm nõ appareat rarefactio in talibus multiplicationibus, neceſſe eſt ponere additionẽ materiæ: vel per creationẽ, quod probabilius eſt: vel per conuerſionẽ. Vnde Aug. dicit ſuper Ioā. ꝙ hoc modo Chriſtus ex quinque panibus ſatiauit quinque millia hominum: quomodo ex paucis granis producit multitudinem ſegetũ. Quod fit per conuerſionẽ alimenti. Dicitur tamen vel ex quinque panibus turbas pauiſſe, vel ex coſta mulierẽ formaſſe, quia additio facta eſt ad materiam præexiſtentem coſtæ, vel panum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd coſta illa fuit de perfectione Adæ: non prout erat indiuiduum quoddam, ſed prout erat principium ſpeciei: ſicut ſemen eſt de perfectione generantis, quod operatione naturali cum delectatione reſoluitur. Vnde multo magis virtute diuina corpus mulieris potuit de coſta viri formari abſque dolore & per hoc patet ſolutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum mulier fuerit immediatè formata à Deo.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ mulier nõ fuerit immediatè formata à Deo. Nullũ enim indiuiduũ ex ſimili ſecũdũ ſpeciẽ productũ fit immediatè à Deo. Sed mulier facta eſt de viro, q̃ eſt eiuſdẽ ſpeciei cum ipſa. Ergo non eſt facta immediatè à Deo.

¶2. Præterea, Aug. dicit 3. de Tri. ꝙ corporalia diſpenſantur à Deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali eſt formatum. Ergo eſt factum per miniſterium angelorum, & non immediatè à Deo.

¶3. Præterea, Ea q̃ præextiterunt in creaturis ſecundũ rationes cauſales, producũtur virtute alicuius creaturæ, & nõ immediatè à Deo. Sed ſecundum cauſales rationes corpus mulieris in primis operibus productũ fuit: vt Aug. dicit 9. ſuper Ge. ad lit. ergo nõ fuit producta mulier immediatè à Deo.

¶SED CONTRA eſt quod Aug. dicit in eodem lib. Formare vel ædificare coſtam vt mulier eſſet, non potuit niſi Deus, à quo vniuerſa natura ſubſiſtit.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt, vniuſcuiuſque ſpeciei generatio naturalis eſt ex determinata materia: materia autẽ, ex qua naturaliter generatur homo, eſt ſemen humanum viri vel fœminę. Vnde ex alia quacũque materia indiuiduũ humanæ ſpeciei generari non poteſt naturaliter. Solus autem Deus, qui eſt naturæ inſtitutor, poteſt præter naturæ ordinem res in eſſe ꝓducere. Et ideo ſolus Deus potuit vel virum de limo terræ, vel mulierem de coſta viri formare.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio procedit quādo indiuiduũ generatur ex ſimili ſecũdum ſpeciẽ generatione naturali.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit 9. ſuper Gen. ad lit. an miniſteriũ angeli exhibuerint Deo in formatiõe mulieris, neſcimus: certum tamẽ eſt, quòd ſicut corpus viri de limo nõ fuit formatum per angelos, ita nec corpus mulieris de coſta viri.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut Aug. in eodem li. dicit, nõ habuit prima rerũ conditio, vt fœmina omnino ſic fieret, ſed tamen hoc habuit, vt ſic fieri poſſet. Et ideo ſecundum cauſales rationes præextitit corpus mulieris in primis operibus, non ſecundum potentiam actiuam, ſed ſecundum potentiā paſsiuam tantùm: in ordine ad potentiam actiuam Creatoris.

QVÆSTIO NONAGESIMATERTIA, *de fine ſiue termino productionis hominis, in nouem articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt de fine ſiue termino productiõis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & ſimilitudinem Dei. ¶Et circa hoc quæruntur nouem. ¶Primò, vtrum in homine ſit imago Dei. ¶Secundò, vtrum imago Dei ſit in irrationalibus creaturis. ¶Tertiò, vtrum imago Dei ſit magis in angelo quàm in homine. ¶Quartò, vtrum imago Dei ſit in omni homine. ¶Quintò, vtrum in homine ſit imago Dei per cõparationem ad eſſentiam, vel ad perſonas diuinas omnes, aut vnam earum. ¶Sextò, vtrum imago Dei ſit in homine ſecundum potentias, aut ſecundum habitus, aut actus. ¶Septimò, vtrum per cõparationem ad omnia obiecta. ¶Octauò, vtrum imago Dei inueniatur in homine ſolum ſecundum mentem. ¶Nonò, de differentia imaginis & ſimilitudinis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum imago Dei ſit in homine.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ imago Dei non ſit in homine. Dicitur enim Iſa.49. Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

¶2. Pręterea, Eſſe Dei imaginem eſt propriũ primogeniti: de quo dicit Apoſto. ad Col.1. Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

¶3. Pręterea, Hil. dicit in lib. de ſyno. ꝙ imago eſt eius rei, ad quam imaginatur ſpecies indifferens. Et iterum dicit, quòd imago eſt rei ad rem coæquādam indiſcreta &, vnita ſimilitudo. Sed non eſt ſpecies indifferens Dei & hominis, nec poteſt eſſe æqualitas hominis ad Deum. Ergo in homine non poteſt eſſe imago Dei.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Gen.1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit in li.83.q. vbi eſt imago, continuò eſt & ſimilitudo, ſed vbi eſt ſimilitudo, non continuò eſt imago. Ex quo patet, ꝙ ſimilitudo eſt de ratione imaginis, & imago aliquid addit ſupra rationem ſimilitudinis, ſ. quòd ſit ex alio expreſſum. Imago enim dicitur ex eo, quòd agitur ad imitationẽ alterius c. Vnde ouum, quantumcunq; ſit alteri ouo ſimile & æquale, quia tamẽ non eſt expreſſum ex illo, non dicitur ad imaginem eius. Aequalitas autẽ nõ eſt de ratione imaginis: quia vt Aug. ibidem dicit, vbi eſt imago, nõ cõtinuò eſt æqualitas, vt patet in imagine alicuius in ſpeculo relucente: eſt tamẽ de ratione perfectæ imaginis. Nam in perfecta imagine nõ deeſt aliquid imagini, quod inſit illi de quo expreſſa eſt. Manifeſtum eſt autem, ꝙ in homine inuenitur aliqua Dei ſimilitudo, quæ deducitur à Deo, ſicut ab exemplari, non tamen eſt ſimilitudo ſecundũ æqualitatem, quia in infinitum excedit exemplar hoc tale exmplatum. Et ideo in homine dicitur eſſe imago Dei, nõ tamen perfecta, ſed imperfecta. Et hoc ſignificat Scriptura, cùm dicit, hominẽm factum ad imaginem Dei. Præpoſitio enim ad, acceſſum quedam ſignificat, qui competit rei diſtanti.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Propheta loquitur de corporalibus imagi-

militudo, ex autoritate Aug. Secundò, quòd ſit deducta ex illo, ꝓbatur ex quid nominis: quia imago dicitur ex eo ꝙ imitatur alterũ: & ab oppoſito, q̃a ouũ nõ dicitur imago oui, &c. Tertiò, quòd ſit aut non ſit cũ æqualitate: & penes hoc differt perfecta ab imperfecta imagine: ex autoritate Aug & rõne: quia perfectæ imagini nihil deeſt imaginati. ¶Quo ad ſecundũ concluſio eſt: In homine ẽ imago Dei imperfecta: probatur dupliciter. Primò ex aſſignatis conditionib. imaginis ſic, In homine eſt aliqua Dei ſimilitudo deducta ab eo nõ ſecundũ æqualitatẽ: ergo in eo eſt imago Dei imperfecta. Antecedens quo ad primā partẽ eſt per ſe notum, quo ad ſecundā probatur: quia homo eſt exẽplatus à diuina natura: quo ad tertiā probatur, quia in infinitum Deus excedit hominẽ: conſequentia tenet ex conditionib. imaginis. Secũdò probatur concluſio ex autoritate ſcripturæ dicẽtis hominẽ ad imaginem Dei: quia ly, ad, exprimit imperfectionem. probatur: quia importat acceſſum: ergo diſtātiā. Acceſſus enim non niſi diſtantis eſt. (463 12.in pro'. et 1.di.3.q. 3.et 2.d.16. ar.3. Et 4. cont. c.21. Et veri. c. 10.artic.7. cor. Pag. 2.) ¶Circa hāc partẽ occurrit dubiũ in probatione conſequentiæ. Si enim valet: ſequitur, ergo in boue: imò ergo in lapide eſt imago Dei. patet ſequela: quia oẽs illę cõditiones ſaluãtur in omni creatura reſpectu Dei: vt patet diſcurrẽdo per ſingulas. Et ſi dicatur, vt in articulo ſequẽti dicitur, quòd iſtæ cõditiones non ſufficiunt ad rationem imaginis: ergo ſophiſma conſequentis commiſſum eſt hic in hac ratione à ſuperiori ad inferius, affirmatiuè inferendo, eſt (Q.51. to.4.) ſimilitudo deducta nõ ſecũdum æqualitatem: ergo imago. Antecedẽs enim eſt ſuperius ad imaginem, vt patet: ergo, &c. Ad hæc dicitur, quòd cum hæc quæſtio ſit non tam de re quàm (191.) de Autore, nec cadere poteſt in ſapiẽtis cuiuſquam mentem, vt in cõſequentibus immediatè (Q.73.) ſe, eiuſdem quæſtionis articulis oblitus ſui fuerit tantus Autor: diſtinguendum eſt quòd imago poteſt ſumi dupliciter. Vno modo ꝓpriè, alio modo cõmuniter: & quòd in hoc articulo vſus eſt imaginis vocabulo communiter: in ſecundò verò propriè: & ideo nullum ſophiſma commiſſum eſt. Et quòd hæc ſit mens literæ, colligitur ex calce corporis ſequentis articuli vbi dicit. Solę creaturæ intellectuales propriè loquendo ſunt ad imaginẽ Dei: inſinuans diſtinctionem præfatā de commu-

de cõiter & propriè. Ratio autẽ quare diminutè in hoc articulo imaginẽ acceperit, fuit, vt reor, triplex. Prima, qa nõ incurritur inconueniẽs in cõclusiõe imagi nis in homine: eo q̃ se cundũ rem saluatur in eo etiã reliqua cõditio perficiẽs imaginis ratio nẽ. Secũda est, vt à communioribus etiã cõditionib. ad speciales procederet disciplina: non diuersarũ q̃stionum, sed eiusdẽ quæstiõis secundũ diuersos articulos: nõ. n. tã exacta in primo articulo requiritur doctrina: sed sat est si successiuè p alios articulos natura q̃siti discutitur perfectè. Tertia, qa ambiguitas imaginis propriè dictæ habebat specialẽ difficultatẽ, vt in arg. articuli sequẽtis patet: & ideo reseruata est speciali articulo.

Ca. 8. to. 9.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum secundum.

464 *2. dis. 16. ar. 2. et 3 di. 1. q. 1. ar. 1. & dis. 10. q. 2. ar. 2. qu. 1. co. Et 4. cõtra. c. 20. fi. Et 1. cor. 11 lec. 2. col. 3. Ca. 2 par. 1*

TItulus imago Dei propriè dicta.

¶In corpore duo. Primò cõpler rationẽ imaginis propriè dictæ. Secũdò respõdet quæsito.

¶Quo ad primum dicit duo, alterũ negatiuum, alterũ affirmatiuũ. Negatiuum est, nõ quælibet similitudo deducta ab alio sufficit ad rationẽ imaginis. Probatur, quia nec similitudo secundum genus, vt patet de verme respẽdu hominis: nec secundũ accidens cõmune, vt patet de albo: nõ respẽdu albi formaliter, sed respẽdu subiecti, quod p accidens denominatur album. Affirmatiuũ est, quòd requiritur, aut similitudo secundũ speciem: vt patet in filio respẽdu patris: aut secundum proprium speciei, & præcipuè figuram: vt patet in denario. & probat autoritate Hilarij.

Lib. 3. metro. quæst.

Ca 12. t. 3.

¶Quo ad secundũ conclusio respõsiua hæc est, Solæ intellectuales creaturæ, propriè loquẽdo, sunt ad imaginem Dei. Probatur, solę creaturæ intellectuales assimilantur Deo, vt intelligit & sapit: ergo solæ creaturæ intellectuales assimilantur Deo secundum quasi vltimã differentiam: ergo solæ assimilantur secundũ speciem: ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet: & prima cõsequentia declaratur quadruplici ratione, quarum prima est, quòd requiritur, aut similitudo secundũ speciem, aut secundum aliquod accidens commune, non propter hoc dicetur aliquid esse ad imaginem alterius. Nõ enim posset dici quòd vermis, qui oritur ex homine, sit imago hominis propter similitudinẽ generis. Neque iterum poterit dici, q̃ si aliquid fiat albũ ad similitudinem alterius, quòd propter hoc sit ad eius imaginem, quia albũ est accidens commune pluribus speciebus. Requiritur autẽ ad rationẽ imaginis, q̃ sit similitudo secundum speciem[e], sicut imago Regis est in filio suo: vel ad minus secundũ aliquod accidẽs proprium speciei, & præcipuè secundũ figuram sicut hominis imago dicitur esse in cupro. Vnde signanter Hila. dicit, q̃ imago est species indifferẽs. Manifestum est autem, q̃ similitudo speciei attenditur secũdum vltimam differentia: as similantur autem aliqua Deo. Primò quidem & maximè cõmuniter in quantũ sunt. Secundò verò, inquantũ viuunt. Tertiò verò, inquantum sapiunt vel intelligunt. Quæ, vt Augu. dicit in lib. 83. q. ita sunt Deo similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit propinquius. Sic ergo patet quòd solæ intellectuales creaturæ propriè loquendo, sunt ad imaginem Dei.

In li. de Synod.

Q. 51. ar. 4.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum tertium.

Iulus clarus.

¶In corpore vna conclusio bimembris. Angelus est simpliciter magis ad imaginẽ Dei, homo autẽ est magis secundũ q̃d. Probatur quo ad vtranque partẽ simul. Angel⁹ est similior Deo secũdum intellectualẽ naturam. ergo secundũ id in quo primò cõsideratur ratio imaginis, homo verò est similior Deo secundum quẽdã, scilicet omnia cõtionem naturæ, præsentiam animæ in toto & partibus. ergo secũdum ea in quibus secundariò attenditur ratio imaginis. ergo nõ per se, ergo nõ simpliciter, sed secundũ quid. Antecedẽs tã pro angelo quàm pro homine est cuidẽ sprime verò cõsequẽtiæ declarãtur distinguendo, q̃ de imagine dupliciter, quo ad principale & secũdariũ. Secũda verò de homine, p̃batur quia aliquin bruta essẽt ad imaginem Dei: cùm in eis saluẽtur hæc similia. Nõ ergo hæc pertinent ad imaginem: nisi quia in natura intellectuali. vltimæ consequentiæ patent ex terminis.

466 *1. dist. 3 lec. 2 in lit. & ver. q. 10. art. 1 ad 3. Et po. q. 9. art. 9. cor.*

¶ Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum quartum.

Iulus clarus.

¶In corpore vna conclusio trimembris: Imago creationis est in omnibus hominibus, re creationis in iustis tãtùm, similitudinis verò solùm in beatis. Probatur simul distinctio, gradatio & applicatio hũ imaginũ ad assignata subiecta dupliciter, tatione & autoritate. Ratio est, homo est ad imaginem secundũ intellectualem naturã: ergo est magis & maximè ad imaginẽ secundũ quod magis aut maximè intellectualiter Deũ imitatur: ergo secundũ q̃d magis intellegit & amat Deũ: ergo tripliciter, s. ex natura, gratia, & gloria: & sic prima omnibus, secunda iustis, tertia beatis cõuenit. Antecedens patet cum prima cõsequentia. Secunda verò probatur: quia hoc est summũ & primũ intellectualitatis in Deo, q̃ s. intelligit & amat se: & hoc est supremũ, ad quod potest omnis intellectualis natura pertingere, q̃ intelligat & quiescat in primo intelligibili: & patet virtute 12. Metaph. Tertia verò consequẽtia distinguẽdo lumẽ triplex, &c. patet: & omnia clara sunt. Sed nota, quòd in primo mẽbro nomine Aptitudinis naturalis nõ intelligo aptitudinẽ vt distinguitur cõtra habitum aut actũ: quoniã ad hoc primũ mẽbrum sufficiat nõ solùm posse intelligere & amare Deũ: sed etiã intelligere & amare tã actualiter quã habitualiter, loquendo de cognitione & amore imperfectis: non autẽ de cognitione & amore in puris naturalibus: sed intelligo aptitudinẽ

Glosa ordi. ex Cassiod.

Ca. 8. to. 9.

Art. 1.

464

Ei. 3. super gene. c. 22. to 3.

Q. 62. art. 6. & 9. 75. ar. 7.

Homi 34. in euang.

Q. 62. art. 2.

Cap. 88. to. 3. Aug. Lib. 2. c. 12.

Li de cre. a. hominis c. 9

Q. 31. ar. 1.

Cap. 2. to. 3

Circa med.

Cap. 6. to. 3.

Cap. 5. & 8.

Q. 40 ar. 2.

467 *Supra art. 6. cor. Et ver. q. 10. art. 3. ad 9. & 9. 15. artic. 1. 1. Cap. 1. Pag. 1.*

Ca 12. t. 3.

161

In li. de Synod.

Q. 51.

Ca. 2. to. 3.

Ca. 4. to. 3.

Ca. 5. to. 3.

Ca. 6. to. 3.

Ca. 7. to. 3.

Ca. 8. to. 3.

Ca. 9. to. 3.

Ca. 10. to. 3.

Ca. 11. to. 3.

Ca. 12. to. 3.

Ca. 13. to. 3.

*Ca.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd hæ præpositio ad, designet terminũ
factionis: vt sit sensus, Faciamus hominem
taliter, vt sit in eo imago nostra. Alio modo
hæc præpositio ad, potest designare causam
exemplarem: sicut cum dicitur, Iste liber est
factus ad illum. Et sic imago Dei est ipsa es-
sentia diuina, quæ abusiuè imago dicitur,
secundum quòd imago ponitur pro exem-
plari: vel secundum quod quidam dicũt, di-
uina essentia dicitur imago: quia secundum
eam vna persona aliam imitatur.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum imago Dei sit in homine solum secundum mentem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd imago Dei nõ sit in homine solùm secundũ mentem. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 11. quòd vir est imago Dei. Sed vir non est solùm mens. Ergo imago Dei non attenditur solùm secundum mentem.

¶ 2. Præterea, Gen. 1. dicitur, Creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum: masculũ & fœminã creauit eos. Sed distinctio masculi & fœminæ est secundum corpus. Ergo secundum corpus attenditur Dei imago in homine, & nõ secundum mentem tantum.

¶ 3. Præterea, Imago præcipuè videtur attẽdi secundum figuram. Sed figura ad corpus pertinet. Ergo imago Dei attenditur in homine etiam secundum corpus, & non secũdum mentem tantum.

¶ 4. Præterea, Secundum Aug. 12. super Gen. ad literam, triplex visio inuenitur in nobis, scilicet corporalis, spiritualis, siue imaginaria, & intellectualis. Si ergo secũdum visionem intellectualem, quæ ad mentem pertinet, est aliqua trinitas in nobis, secundum quam sumus ad imaginem Dei, pariratione & in aliis visionibus.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephes. 4. Renouamini spiritu mẽtis vestræ, & induite nouum hominem. Ex quo datur intelligi, q renouatio nostra, quæ fit secundum noui hominis indumentum, ad mentẽ pertinet: sed ad Col. 3. dicit induẽtes nouũ hominẽ: qui renouatur in agnitione Dei scũm imaginẽ eius, q creauit eũ. Vnde renouationem, quæ est scũm noui hominis indumentũ, attribuit imagini Dei. Esse ergo ad imaginẽ Dei pertinet solùm ad mentem.

¶ RESPONDEO dicendum, q cũ in omnibus creaturis sit aliqualis Dei similitudo, in sola creatura rõnali inuenitur similitudo Dei per modum imaginis, vt suprà dictum est, in aliis autẽ creaturis per modum vestigij. Id autẽ in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur, q nec in ipsa rõnali creatura inuenitur Dei imago nisi secundũ mẽtẽ. In aliis verò partib⁹, si quas habet rõnalis creatura, inuenit̃ similitudo vestigij: sicut & i cæteris reb⁹, quib⁹ scũm partes humani modi assimilatur. Cuius ratio manifestè cognosci potest, si attẽdatur modus, quo repræsentat vestigiũ, & quo repræsentat imago. Imago enim repræsentat secundũ similitudinẽ speciei, vt dictũ est, vestigiũ autẽ repræsentat per modũ effectus: qui sic repræsentat suã causam, q tamen ad speciei similitudinem nõ pertingit[e]. Impressiones enim, quæ ex motu animaliũ relinquuntur, dicũtur vestigia. Et similiter cinis dicitur vestigium ignis, & desolatio terræ, vestigium hostilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attendi inter creaturas rationales & alias creaturas: & quantũ ad hoc, q in creaturis rõnalibus repræsentatur similitudo diuinæ naturæ, & quãtum ad hoc, q in eis repræsentatur similitudo trinitatis increatæ. Nam quantum ad similitudinem diuinæ naturæ pertinet, creaturę rationales videntur quodãmodo ad repræsentationem speciei pertingere inquantũ imitãtur Deũ, nõ solũ in hoc, q est & viuit: sed etiã i hoc q intelligit, vt suprà dictum est. Aliæ verò creaturæ non intelligunt, sed apparet in eis quodãm vestigiũ intellectus producentis, si earũ dispositio cõsideretur. Similiter cum increata Trinitas distinguatur secundũ processionẽ Verbi à dicẽte, & Amoris ab vtroq; vt suprà habitũ est in creatura rationali, in qua inuenitur processio Verbi secundũ intellectũ, & processio Amoris secundũ voluntatẽ, potest dici imago Trinitatis increatæ per quandã repræsentationẽ speciei. In aliis autẽ creaturis nõ inuenitur principiũ Verbi, & Verbũ, & Amor: sed apparet in eis quoddã vestigiũ, quòd hæc inueniantur in causa producente. Nã hoc ipsum q creatura habet substantiam modificatã & finitã, demonstrat, q fit à quodã principio. Species verò eius demõstrat Verbũ faciẽtis, sicut forma domus demõstrat cõceptionẽ artificis. Ordo verò demonstrat amorem producentis, quo effectus ordinatur ad bonũ: sicut vsus ædificij demonstrat artificis voluntatẽ. Sic igitur in homine inuenitur Dei similitudo per modũ imaginis secundum mentem, sed secundum alias partes eius per modum vestigij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd homo dicitur imago Dei: nõ q a ipse essentialiter sit imago, sed quia in eo est Dei imago impressa secundũ mentẽ: sicut denarius dicitur imago Cæsaris, inquantũ habet Cæsaris imaginem. Vnde non oportet, quòd secundum quamliber partem hominis accipiatur Dei imago.

¶ Ad secundũ dicẽdum, q sicut Aug. dicit 12. de Tri. quidã imaginẽ Trinitatis in homine posuerũt: nõ secũdũ vnũ indiuiduũ, sed secũdum plura: dicentes, q vir Patris persona intimat: Filij verò personã, q de viro ita processit, vt de illo nasceretur: atq; ita tertiã personã velut Spiritumsanctũ dicunt esse mulierem: quæ ita de viro processit, vt nõ ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdũ videtur. Primò quidẽ, quia sequeretur, q Spiritussan. esset principiũ Filij: sicut mulier est principiũ, plis, q nascitur de viro. Secũdò, q a vnus homo nõ esset nisi ad imaginẽ vnius personæ. Tertiò q a secundum hoc Scriptura de imagine Dei in homine mentionẽ facere nõ debuisset, nisi, pducta iam prole. Et ideo dicẽdum est, q Scriptura postquam dixerat, Ad imaginem Dei creauit illum: addidit masculum & fœminã creauit eos: non vt imago Dei secũdum distinctiones sexuum attenderetur, sed quia imago Dei vtrique sexui est cõmunis: cùm sit secundum mentem in qua non est distinctio sexuum. Vnde Apostolus ad Col. 3. postquam dixerat, Secũdum imaginẽ eius qui creauit illum, subdit, Vbi non est masculus & fœmina.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd quãuis imago Dei in homine non accipiatur secundũ figuram corpoream: tamẽ quia corpus hominis solum inter terrenorũ animalium corpora non pronum in aluum prostratum est: sed tale est vt ad cõtemplandum cælũ sit aptius magis, in hoc ad imaginem & similitudinem Dei, quã cætera corpora animaliũ factum iure videri potest: vt Aug. dicit in lib. 83. Quod tamẽ non est sic intelligendum, quasi in corpore hominis sit imago Dei: sed q a ipsa figura humani corporis repræsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, q tã in visione corporali quã imaginaria inuenitur quædã trinitas: vt Aug. dicit in lib. de Tri. In visione eũ corporali est q dẽ primò species exterioris corporis. Secũdò verò ipsa visio, quæ fit p impresionẽ cuiusdã similitudinis p dictæ speciei i visum. Tertiò est ibi intẽtio volũtatis applicãs visum ad videndũ, & eũ in re visa detinẽs. Similiter etiam in visione imaginaria iuenitur primò species, i memoria reseruata. Secũdò ipsa imaginaria visio, q puenit ex hoc, q acies animæ, id est ipsa vis imaginaria informatur secundũ prędictã speciẽ. Tertiò verò inuenitur intẽtio volũtatis cõiungens vtrũq;. Sed vtraque trinitas deficit à ratione diuinæ imaginis. Nã ipsa species exterioris corporis est extra naturã animæ. Species autẽ, quæ est in memoria, etsi nõ sit extra animã, est tamẽ aduentitia animæ. Et ita vtrobiq; deficit repræsentatio cõnaturalitatis & coæternitatis diuinarũ psonarũ. Visio verò corporalis nõ procedit tãtũ à specie exterioris corporis, sed simul cũ hoc à sensu vidẽtis. Et similiter visio imaginaria nõ solũ procedit à specie, q in memoria cõseruatur, sed etiã à virtute imaginatiua. Et ita p hoc nõ repręsentatur cõueniẽter p̃cessio Filij à solo Patre.

Intentio

Intẽtio verò voluntatis, quæ cõiungit duo prædicta, nõ ex eis præcedit, neq; in visione corporea neque in spirituali. Vnde nõ cõuenienter repræsentatur p̃cessio Spi. sancti à Patre & Filio.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, q imago Dei non inueniatur in anima secundum actus, dicit enim Aug. 11. de ciuit. Dei, q homo factus est ad imaginem Dei anima rationalis, quòd vti ratione atque intellectu ad intelligendum & cõspiciendum Deum potest, ab initio, quo esse cœpit, fuit in ea Dei imago.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum imago diuinæ Trinitatis sit in anima solùm per comparationem ad obiectum, quod est Deus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, q imago diuinæ Trinitatis sit in anima non solùm per comparationem ad obiectum, quod est Deus. Imago enim diuinæ Trinitatis inuenitur in anima, sicut dictum est: secundum quod verbum in nobis procedit à dicente, & amor ab vtroque. Sed hoc inuenitur in nobis secundum quodcunque obiectum. Ergo secundum quodcunque obiectum inuenitur in mente nostra imago diuinæ Trinitatis.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in 12. de Trin. q cum quærimus in anima trinitatem, in tota quærimus, & nõ separantes actionem rationalem in tẽporalibus à contemplatione æternorum. Ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago Trinitatis in anima.

¶ 3. Præterea, Quòd Deũ intelligamus & amemus, conuenit nobis secundum gratiæ donum. Si igitur secundum memoriam, intelligentiam & volũtatem seu dilectionem Dei attendatur imago Trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam, sed secundum gratiam. Et sic non erit omnibus communis.

¶ 4. Præterea, Sancti, qui sunt in patria, maxime conformantur imagini Dei secundum gloriæ visionem. Vnde dicitur 2. Cor. 3. In eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem. Sed secundum visionem gloriæ temporalia cognoscuntur. Ergo etiã per cõparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit 14. de Tri. quòd non propterea est Dei imago in mente, quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiam meminisse, intelligere & amare Deũ, à quo facta est. Multo igitur minus secundum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

¶ RESPONDEO dicendum, q (sicut suprà dictum est) imago importat similitudinem vtcunque pertingentem ad speciei repræsentationem. Vnde oportet, q imago diuinæ Trinitatis attendatur in anima secundum aliquid, quod sine repræsentat diuinas personas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Distinguuntur autem diuinæ personæ, vt dictum est, secundum processionem verbi à dicente, & amoris ab vtroque. Verbum autem Dei nascitur de Deo secundum notitiam suipsius, & amor procedit à Deo, secundum quod seipsum amat. Manifestum est autem, quod diuersimatas obiectorũ diuersificat speciem verbi & amoris. Non enim idem est speciei in corde hominis verbum conceptum de lapide & de equo, nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine secundum verbum conceptum de Dei notitia, & amorem exinde deriuatum. Et sic imago Dei attenditur in anima secundum quod fertur, vel nata est ferri in Deum. Fertur autem in aliquid mens dupliciter. Vno modo directè & immediatè. Alio modo indirectè & mediatè: sicut cùm aliquis videndo imaginem hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominem. Et ideo Augustin. dicit in 14. de Tri. quòd mens meminit sui, intelligit se, & diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trini-

manent tamen semper in suis principiis, scilicet potentijs & habitibus. Vnde Aug. dicit 14. de Trin. Si secũdum hoc facta est ad imaginẽ Dei anima rationalis, quòd vti ratione atque intellectu ad intelligendum & cõspiciendum Deum potest, ab initio, quo esse cœpit, fuit in ea Dei imago.

¶ Multo igitur minus secundum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

¶ RESPONDEO dicendum, q (sicut suprà dictum est) imago importat similitudinem vtcunque pertingentem ad speciei repræsentationem. Vnde oportet, q imago diuinæ Trinitatis attendatur in anima secundum aliquid, quod sine repræsentat diuinas personas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Distinguuntur autem diuinæ personæ, vt dictum est, secundum processionem verbi à dicente, & amoris ab vtroque. Sed hoc inuenitur in nobis secundum quodcunque obiectum. Ergo secundum quodcunque obiectum inuenitur in mente nostra imago diuinæ Trinitatis.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in 12. de Trin. q cum quærimus in anima trinitatem, in tota quærimus, & nõ separantes actionem rationalem in tẽporalibus à contemplatione æternorum. Ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago Trinitatis in anima.

¶ 3. Præterea, Quòd Deũ intelligamus & amemus, conuenit nobis secundum gratiæ donum. Si igitur secundum memoriam, intelligentiam & volũtatem seu dilectionem Dei attendatur imago Trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam, sed secundum gratiam. Et sic non erit omnibus communis.

¶ 4. Præterea, Sancti, qui sunt in patria, maxime conformantur imagini Dei secundum gloriæ visionem. Vnde dicitur 2. Cor. 3. In eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem. Sed secundum visionem gloriæ temporalia cognoscuntur. Ergo etiã per cõparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit 14. de Tri. quòd non propterea est Dei imago in mente, quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiam meminisse, intelligere & amare Deũ, à quo facta est.

Universidad de D... Biblioteca

tatem: nondum quidem Deum, sed iam imaginem Dei. Sed hoc est, non quia fertur mẽs in seipsam absolutè, sed prout per hoc vlterius potest ferri in Deum, vt patet per autoritatem suprà inductam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad rationem imaginis nõ solùm oportet attẽdere, quòd aliquid procedat ab aliquo, sed etiã quid à quo procedat, scilicet quòd verbum Dei procedit à notitia de Deo.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidem ita, ꝙ præter actionẽ temporalium & contemplationẽ æternorum quæratur aliquod tertiũ, quo trinitas impleatur, prout ibidẽ subditur: sed in illa parte rationis quę deriuatur à parte temporalium, etsi trinitas inueniri possit: non tamẽ imago Dei potest inueniri: vt postea dicitur, quia huiusmodi temporalium notitia aduẽtitia est animę: & habitus etiam ipsi quibus tẽporalia cognoscuntur, non semper adsunt, sed quandoque quidem præsentialiter adsunt, quandoque autem secundum memoriam tantum etiam postquam adesse incipiunt. Sicut patet de fide, quæ tẽporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides, sed memoria fidei.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd meritoria Dei cognitio & dilectio nõ est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis, vt suprà habitum est. Et hoc etiã ipsum naturale est, quòd mens ad intelligendum Deum ratione vti potest, secundum quod imaginem Dei semper diximus permanere in mente: siue hæc imago Dei ita sit abolita quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his, qui non habẽt vsum rationis: siue sit obscura atque deformis, vt in peccatoribus: siue sit clara & pulchra, vt in iustis, sicut Aug. dicit 14. de Trinit.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ secundum visionẽ gloriæ temporalia videbuntur in ipso Deo. Et ideo huiusmodi tẽporalium visio ad Dei imaginem pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit 14. de Tri. quòd in illa natura, cui mens feliciter adhęrebit, immutabile videbit omne, quod videbit. Nam in ipso verbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod similitudo ab imagine nõ cõuenienter distinguatur. Genus enim non conueniẽter distinguitur à specie. Sed similitudo comparatur ad imaginẽ, vt genus ad speciem: quia vbi est imago, ibi est continuò similitudo: sed non conuertitur, vt dicitur in lib. 83. Ergo inconuenienter similitudo ab imagine distinguitur.

¶2. Pręterea, Ratio imaginis attenditur nõ solùm per repræsentationem diuinarũ personarum, sed etiã secundum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quã repræsentationem pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Non ergo conuenienter dicitur, quòd similitudo est in essentia: quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in aliis.

¶ 3. Pręterea, Imago Dei in homine est triplex, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ: vt suprà habitũ est. Sed innocentia & iustitia ad gratiã pertinẽt. Incõueniẽter ergo dicitur, ꝙ imago accipitur secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem, similitudo autem secundum innocentiam & iustitiam.

¶4. Præterea, Cognitio veritatis ad intelligentiam pertinet, amor autem virtutis ad voluntatem: quæ sunt duæ partes imaginis. Non ergo conuenienter dicitur, quòd imago sit in cognitione veritatis, similitudo in dilectione virtutis.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 83. quæst. Sunt qui non frustra intelligunt duo dicta esse ad imaginem & similitudinem, cùm si vna res esset, vnum nomen sufficere potuisset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd similitudo quædã vnitas est. Vnum enim in qualitate similitudinẽ causat, vt dicitur in 5. Meta. Vnum autẽ, cum sit de transcendentibus, & cõmune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonum & verum. Vnde sicut bonum alicui rei particulari potest cõparari, vt pręambulum ad ipsam, & vt subsequẽs, prout designat aliquã perfectionem ipsius: ita etiam est de comparatione similitudinis ad imaginẽ. Est enim bonum præambulũ ad hominem, secũdum quòd homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquẽ hominem specialiter dicimus esse bonum propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulũ ad imaginem, inquãtum est communius quàm imago, vt suprà dictum est. Consideratur etiã vt subsequens ad imaginem, inquãtum significat quandã imaginis perfectionẽ. Dicimus enim imaginem alicuius esse similem vel non similem ei, cuius est imago, inquãtum perfectè vel imperfectè repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo, prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existens. Et sic similitudo attenditur secundum ea, quæ sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secũdum quas propriè attẽditur imago. Et secũdum hoc dicitur in lib. 83. q. quòd spiritus, id est mens, ad imaginẽ Dei, nullo dubitante, factus est. Cætera autem hominis, scilicet quæ pertinẽt ad inferiores partes animæ, vel etiã ad ipsum corpus, ad similitudinem facta esse aliqui volunt. Secundum hoc etiam in lib. De quantitate animæ dicitur, quòd similitudo Dei attenditur in anima, inquãtum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differẽtiæ entis cõmunis. Alio modo potest cõsiderari similitudo secũdum quòd significat imaginis expressionem & perfectionẽ. Et secundum hoc Dam. dicit, quòd id, quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberum per se potestatiuum. Quod autem secundum similitudinem virtutis secũdum quod homini possibile est habere similitudinem. Et ad idẽ refertur, quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere. Non enim est virtus sine dilectione virtutis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo non distinguitur ab imagine secundum communem rationem similitudinis. Sic enim includitur in ratione ipsius imaginis. Sed secundũ quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis, vel etiam est imaginis perfectiua.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd essentia animæ pertinet ad imaginem, prout repræsentat diuinam essentiã secundum ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, non autem secundũ conditiones consequentes ens in communi, vt est esse simplicẽ & indissolubilem.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam virtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secũdum quædã earum semina. Et secundum has posset attendi similitudo naturalis. Quãuis non sit inconueniens, vt id quod secundum assignationem vnã dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

¶Ad quartum dicendum, quòd dilectio verbi, quod est amata notitia, pertinet ad rationẽ imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

QVÆSTIO NONAGESIMAQVARTA, *de Statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primò, quãtum ad animam. Secundò, quantum ad corpus.
¶ Circa primum consideranda sunt duo.
¶ Primò, de conditione hominis quantum ad intellectum.
¶ Secundò, de conditione hominis quantum ad voluntatem.
¶Circa primum quæruntur quatuor.
¶Primò, vtrum primus homo viderit Deum per essentiam.
¶Secundò, vtrum videre potuerit substantias separatas, id est angelos.
¶Tertiò, vtrum habuerit omnium scientiam.
¶ Quarto, vtrum potuerit errare, vel decipi.

ARTIC.

anima Deũ intelligit & amat actu vel potentia. Antecedens patet cũ prima consequentia, secũda verò pbatur ex hoc ꝙ verbũ Dei, & similiter amor in ipso Deo, ab ipso Deo vt obiecto specificatur: vt patet ex dictis suprà. Vltima verò consequentia probatur ex hoc, ꝙ diuersitas obiectorũ variat speciẽ Verbi & Amoris. Et probatur in litera inductiuè ac per hoc verbũ in anima de Deo obiectiuè, & verbum de quacũque alia re differũt specie: & consequenter à specie diuini Verbi, qđ de Deo est: verba de cęteris rebus recedunt, & dissimilia sunt secundũ speciẽ obiecti. verbum autem in anima de Deo vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino Verbo: & propterea ipsum maximè repræsentat speciẽ Verbi diuini: & simile est dicendum de Amore.

¶ Quo ad secundũ ponitur duplex modus: quo anima fertur in Deũ scilicet immediatè & mediatè. Immediatè, dũ de ipso speculamur, & ipsum amamus. Mediatè, dũ ipsum in anima nostra contẽplamur & amamus. Primus modus est vt visio rei in se. Secũdus vt visio in speculo. Facta est autẽ hæc distinctio propter beati Aug. autoritatem, vt patet in litera.

¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum nonum.

TItulus istius art. occasionatus est ex verbis Genes. primo, vbi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã.

¶In corpore vna conclusio respõsiua quæsito bimembris. Similitudo dupliciter potest distingui ab imagine. Vno modo vt præambula ad ipsam. Alio modo vt subsequens & perficiẽs ipsam. Probatur & declaratur primò veritas distinctionis. Secundò explanãtur singula mẽbra. Distinctio probatur sic, Vnum est cõmune omnibus & potest ad singula aptari, sicut bonum & verum. ergo & similitudo: ergo vt bonũ se habet vt præambulũ & subsequens respectu particularis boni, ita etiam similitudo se habere potest ad imaginem vt præambula, & vt subsequens. Antecedens probatur, quia est transcendens sicut illa. Prima cõsequentia verò probatur, quia similitudo sequitur vnum: & probatur ex 5. Meta. Secunda verò consequentia probatur, quia æqua est vtrobique ratio. Cõmunitas enim & perfectio respectu huius faciũt ꝙ bonũ habeat se vtroq; modo. Vtraq; autem conditio inuenitur in similitudine respectu imaginis: quia & cõmunior est: non enim omnis similitudo est imago: & vt perfectio eius sumitur, alioquin nõ diceremus, imago similis ad commendandã eius perfectionem. Deinde explanãtur singula mẽbra sigillatim. Et primò primum ex duabus autoritatibus Aug. Secundò, secundum iuxta autoritatem Damasceni, omnia clara sunt.

Aug. contra. — Art. 4. — Cap. 14. to. 3. — Cap. 14. — 471 1. dist. 28. q. 2. art. 1. cor. Et 2. di. 16. ar. 4. Et 1. cor. 11. col. 8. Et 2. cor. 4. col. 4. — Quest. 51. — Art. 4. — Q. 51. to 4 — Text. 10. — Art. 1. — Q. 51. to. 4. — Cap. 2. to. 1 — Li. 2. c. 12.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum primus homo per essentiam Deum viderit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd primus homo per essentiam Deum viderit. Beatitudo enim hominis in visione diuinæ essentiæ consistit. Sed primus homo in paradiso conuersans, beatam & omnium diuitem habuit vitam: vt Damasc. dicit in 2. lib. Et Aug. dicit in 4. de ciuit. Dei. Si homines habebãt affectus suos quales nunc habemus, quomodo erãt beati in illo inenarrabilis beatitudinis loco, id est paradiso? Ergo primus homo in paradiso vidit Deum per essentiam.

¶2. Præterea, Aug. dicit 14. de ciuit. Dei, ꝙ primo homini non aberat quicquam, quod bona voluntas adipisceretur. Sed nihil melius bona voluntas adipisci potest, quàm diuinæ essentiæ visionem. Ergo homo per essentiam Deum videbat.

¶3. Præterea, Visio Dei per essentiam est qua videtur Deus sine medio & sine ænigmate. Sed homo in statu innocentiæ vidit Deum sine medio: vt Magister dicit in 1. dist. 4. lib. Sen. Vidit etiã sine ænigmate, quia ænigma obscuritatem importat: vt Aug. dicit 15. de Trin. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu vidit Deum per essentiam.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. quòd non prius quod spirituale est, sed qđ animale. Sed maximè spirituale est videre Deum per essentiam. Ergo primus homo in primo statu animalis vitæ Deum per essentiam non vidit.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd primus homo Deum per essentiam non vidit secundum communem statũ illius vitæ, nisi fortè dicatur, quòd viderit eum in raptu, quando Deus immisit soporem in Adam: vt dicitur Gen. 2. Et huius ratio est: quia cùm diuina essentia sit ipsa beatitudo, hoc modo se habet intellectus videntis diuinam essentiam ad Deum sicut se habet quilibet homo ad beatitudinem. Manifestum est autẽ, quòd nullus homo potest per voluntatem à beatitudine auerti. Naturaliter d enim & ex necessitate homo vult beatitudinem, & fugit miseriam. Vnde nullus videns Deum per essentiam potest voluntate auerti à Deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes videntes Deum per essentiã, sic in amore Dei stabiliuntur, quòd in æternum peccare non possunt. Cùm ergo Adam peccauerit, manifestum est, quòd Deum per essentiam nõ videbat. Cognoscebat tamen Deum quadam altiori cognitione quã nos cognoscamus. Et sic quodammodo eius cognitio media erat inter cognitionem præsentis status & cognitionẽ patriæ, qua Deus per essentiam videtur.

¶Ad cuius euidentiã considerandum est, ꝙ visio Dei per essentiã diuiditur cõtra visionem Dei per creaturã. Quantò autẽ aliqua creatura est altior, & Deo similior, tãtò per eam Deus clarius videtur: sicut homo perfectius videtur per speculũ, in quo expressius imago eius resultat. Et sic patet, ꝙ multo eminentius videtur Deus per intelligibiles effectus, quã per sensibiles & corporeos. A consideratione autem plena & lucida intelligibilium effectuum impeditur homo in statu præsenti per hoc, ꝙ distrahitur à sensibilibus, & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum. Hæc autem fuit rectitudo hominis diuinitus instituti, vt inferiora superioribus subderentur, & superiora ab inferioribus non impedirẽtur. Vnde homo primus non impediebatur per res exteriores à clara & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit Aug. in 11. super Gen. ad lit. ꝙ fortassis Deus primis hominibus antea loquebatur, sicut cum angelis loquitur ipsa incommutabili veritate illustrans mentes eorum: etsi non tanta participatione diuinę essentiæ, quantam capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus Dei, Deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd homo in paradiso beatus fuit: nõ illa perfecta beatitudine, in quam transferẽdus erat, quæ in diuinæ essentiæ visione consistit. Habebat tamen beatam vitam secundũ quendam modum: vt Aug. dicit 11. super Gen. ad lit. inquantum habebat integritatem & perfectionem quandam naturalem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bona voluntas est ordinata voluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata voluntas, si in statu meriti habere voluisset, quod ei promittebatur pro præmio.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ duplex est mediũ. Quoddã, in quo simul videtur quod per medium videri dicitur: sicut cùm homo videtur per speculum, & simul videtur cum ipso speculo. Aliud medium est, per cuius notitiam in aliquid ignotũ deuenimus: sicut est medium demõstrationis. Et sine tali medio Deus videbatur, non tamen sine primo medio. Non enim d oportebat primum hominẽ peruenire in Dei cognitionem per demonstrationem sumptam ab aliquo effectu, sicut nobis est necessarium: sed simul in effectibus præcipuè intelligibilibus suo modo Deum cognoscebat. Similiter etiã est considerandum, quòd obscuritas, quæ importatur in nomine ęnigmatis, dupliciter potest accipi. Vno modo, secundum ꝙ quælibet creatura est quoddã obscurum, si cõparetur ad immensitatem diuinæ claritatis. Et sic Adam videbat Deum in ænigmate: quia videbat Deum per effectum creatum. Alio modo potest accipi obscuritas, quæ consecuta est ex peccato: prout, scilicet impeditur homo à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secundum hoc non vidit Deum in ænigmate.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. Dicit enim Greg. 4. Dialo. In paradiso quippe, assueuerat homo verbo Dei perfrui, bonorum angelorũ spiritibus cordis munditia & celsitudine visionis interesse.

¶2. Præterea, Anima in statu præsenti impeditur à cognitione substantiarũ separatarũ, ex hoc ꝙ est vnita corpori coruptibili, qđ aggrauat animam, vt dicitur Sapiẽtiæ nono cap. Vnde & anima separata, substantias separatas videre potest, vt suprà dictũ est. Sed anima primi hominis non aggrauabatur à corpore, cùm non esset corruptibile. Ergo poterat videre substantias separatas.

¶ 3. Præterea, vna substãtia separata cognoscit aliam cognoscendo seipsam, vt dicitur in lib. de Caus. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

¶SED CONTRA, Anima Adæ fuit eiusdẽ naturæ cum animabus nostris. Sed animæ nostræ non possunt nũc intelligere substãtias separatas. Ergo nec anima primi hominis potuit.

¶ Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò directè respõdet quæsito. Secũdò ad bonitatem doctrinæ ostẽdit qualem cognitionẽ primus homo de Deo habuit.

¶Quò ad primum conclusio responsiua est negatiua, Primus homo non vidit Deum per essentiam secundum cõmunem statũ illius vitę. Hęc cõclusio primò declaratur quantũ ad vltimam particulam: quare sit addita, quia s. posset aliquis dicere, ꝙ de speciali gratia Adam vidit Deũ per essentiã, quando in soporem venit. Deinde probatur, Vidẽtes Deum per essentiam se habẽt ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinẽ: ergo sunt stabiliti & in amore eius: ergo non possũt peccare: sed Adã peccauit. ergo nõ vidit Deum per essentiã. Antecedens probatur: quia diuina essentia est ipsa beatitudo. prima consequentia probatur: quia nullus potest beatitudinem nolle, aut eius oppositum, scilicet miseriã velle. secunda verò est per se nota: quia peccare, est auerti à Deo.

¶Aduerte, quòd quia ex visione Dei per essentiã optimè nascitur impeccabilitas, durante visione, vt superius probatũ fuit in proposito, vbi de statu primi hominis tractatur: optimè etiam sequitur, ꝙ si erat in statu videntis Deum per essentiã: ergo erat in statu impeccabilis: & ideo subtiliter litera nõ momentaneam visionẽ, sed statum videntis Deum per essentiã perspiciens, dicit, ꝙ videntes Deum, in æternum peccare nõ possunt. Et sic excluditur obiectio de peccato Pauli, & Moysis præcipuè.

¶Quò ad secundum est vna conclusio, Primus homo cognoscebat Deũ altiore cognitione quã nos, media scilicet inter cognitionem patriæ, & huius exilij. Probatur: Cognitio plena & lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione eius per effectus sensibiles: ergo est altior nostra ac media inter cognitionem patriæ, & nostrã. Sed talis conueniebat primo homini. ergo, &c. Prima propositio probatur sic, Visio Dei per essentiam distinguitur contra visionem per creaturã: ergo visio Dei per creaturam altiorem & Deo similiorem est altior & clarior: ergo cognitio in effectu intelligibili est altior ea, quæ est per effectũ sensibilem. Vis primæ cõsequentiæ cõsistit in hoc quòd radix distinguendi visionem Dei per essentiam a visione eius per creaturã, est differentia secũdum perfectum & imperfectum: quia illa, scilicet tanquã perfecta distinguitur contra hanc tanquam defectiuã. Et propterea quantò creatura est altior, tantò est minus defectiua: & minus recedit à visione per essentiam. Prima autem consequentia principalis, scilicet, ergo est altior nostra: probatur, quia nos à sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur: vt non plenè ac lucidè intelligibiles effectus contemplemur. Minor autem, scilicet quòd talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter: primò ex rectitudine eius qua inferiora subdebantur superioribus: cuius oppositum est in nobis. secundò ex autoritate Aug. Et nota ꝙ non distinguitur litera modo quo ad hoc inter naturalem & gratuitam cognitionem primi hominis de Deo, quoniã vtraque erat altior; & quodammodo angelica magis quàm humana: vt patet ex autoritate Aug. & in responsione ad tertium.

¶ Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum secundum.

TItulus per essentiã, id est quidditatiuè intelligere.

¶In corpore duo. Primò respondet quæsito directè. Secundò ad bonitatem doctrinæ ostẽdit qualem cognitionẽ habuit primus homo de angelis.

¶Quò ad primum conclusio est negatiua, Primus homo non potuit videre angelos per essentiam. Probatur, Primus homo naturaliter cognoscebat per conuersionem ad phantasmata: ergo non poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statum animæ dupliciter, scilicet secundum diuersos modos essẽdi: & de his suprà dictum est. & secundum integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modò sermo: & ideo assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Cõueniunt in hoc, quòd in statu naturæ tam integræ quam lapsæ anima est accommodata corpori secundum animalem vitam. probatur autoritate, Quia factus est homo in animam viuentem. Differunt in hoc, quòd corpus erat totaliter animæ subditum & non impediens in statu illo, nunc impedit. Ex his enim patet antecedens. Si enim primus homo habuit animam accommodatam corpori secundum

472 22. q. 5. ar. 1. & 2. cor. Et 2. dist. 23. q. 2. art. 1. Et ver. q. 8. art. 1. per to. & ar. 2. cor. — Cap. 11. — Ca. 10. to. 5 — Cap. 9. to. 3 — D. 897. 412 c — Lib. 11 cap. 33. tom. 3. — Cap. 18 t. 3. — D. 75. — 473 2. di. 23 2. art. 1. Et ver. 8. ar. 5. & q. 4. ar. 10 co. — Cap. 1. — Q. 89. ar. — Prop. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

cundum animalem vitam, vt in conuenientia dictum est. ergo intelligebat per conuersionē ad phantasmata. hic enim modus intelligendi ex illo essendi modo nascitur. Et nota illud verbum, secundum animalem vitam: quoniam excludit obiectionē de anima corporis glorificati. illa enim non est accommodata corpori ad perficiendum ipsum secūdum vitam animalem. Quoniam tunc nō viuet amplius vita animali: sed, vt Apostolus dicit, Seminatur animale, & resurget spirituale. Appellatur enim animalis vita, q̄ alimēto cæterisq; necessariis eget, de qua inferius erit sermo. (Ar. præc. Q.84. ar.7)

¶Cōsequētia probatur, intelligēdo, q̄ per phantasmata anima mouetur secundū tres gradus: & nullus eorū terminatur ad perfectam cognitionem nisi primus. ergo nō potest videre angelos. (D.70.) Assumptum quo ad primā partem probatur ex Dionys. & explanantur qui sunt illi gradus: primus ad animam, secūdus ad angelos, tertius ad Deum. Secunda pars sigillatim quo ad singula membra probatur. Et primò, q̄ primus ad perfectā, id est quidditatiuam cognitionem termini, id est animæ, ducit ex proportione medij: quia obiecto act⁹ actui, potentia potentiæ, substantia commensuratur. (Q.84 ar.6) Secundò, quòd secundus non ex improbatione medij ad terminum: quia scilicet prima media nō sunt adæquata nisi substantiæ naturaliter intelligenti per phātasmata, (438) & similiter ipsum proximum modum, scilicet substantia animæ nō adæquat substantiam superiorē modò naturaliter intelligētem: (Q.55. ar.2.) sed angelus non intelligit per phantasmata: ergo ex anima visa non videtur. Tertiò probatur, q̄ tertius minimè perficitur propter excessum termini, scilicet Dei, nō solùm super animā, sed etiam super angelum: qui etiā visus non sat esset vt duceret seipsum in visionē Dei ob illius infinitum excessum. Quo ad secundum, conclusio est, Primus homo habebat excellentiorem cognitionis modum de angelis, quàm nos. Probatur ratione: quia fixior erat & certior circa intelligibilia. Et cōfirmatur autoritate Gregorij.

¶ Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore est vna conclusio responsiua trimembris, Primus homo habuit scientiā omnium naturaliter scibilium, supernaturaliū verò quātum opus erat ad vitæ regimē, neutra ve- (In corp.)

¶RESPONDEO dicendum, q̄ status animæ hominis distingui potest dupliciter. Vno modo secundum diuersum modū naturalis esse. Et hoc modo distinguitur status animæ separatæ à statu animæ coniunctæ corpori. Alio modo distinguitur status animæ secundum integritatem & corruptionem, seruato eodem modo essendi secundum naturam. & sic status innocentiæ distinguitur à statu hominis post peccatum. Anima enim hominis in statu innocentiæ erat corpori perficiendo & gubernando accomodata, sicut & nunc. Vnde dicitur primus homo factus fuisse in animam viuentem, id est corpori vitam dantem, scilicet animalem. Sed huius vitæ integritatē habebat, inquantum corpus erat totaliter animæ subditum in illo ipsam impediens, vt suprà dictum est. Manifestum est autem ex præmissis, quòd ex hoc quòd anima est accommodata ad corporis gubernationem & perfectionem secundum animalem vitam, competit animæ nostræ talis modus d intelligendi, qui est per conuersionem ad phantasmata. Vnde & hic modus intelligendi etiam animæ primi hominis competebat. Secundum autem hunc modum intelligendi motus quidā inuenitur in anima, vt Dio. dicit 4. cap. de Diu. no. secundum tres gradus. Quorum primus est secundum quod à rebus exterioribus aggregatur anima ad seipsam. Secundus autem est, prout anima ascendit ad hoc q̄ vniatur virtutibus superioribus vnitis, scilicet angelis. Tertius autem gradus est secundum q̄ vlterius manuducitur ad bonum, quod est supra omnia, scilicet Deum. Secundum igitur primum processum animæ, qui est à rebus exterioribus ad seipsam, perficitur animæ cognitio, quia scilicet intellectualis operatio animæ naturalem ordinem habet ad ea, quæ sunt extra, vt suprà dictum est. Et ita per eorum cognitionem perfectè cognosci potest nostra intellectualis operatio, sicut actus per obiectum, & per ipsam intellectualem operationem perfectè potest cognosci humanus intellectus, sicut potentia per propriū actum e. Sed in secundo processu non inuenitur perfecta cognitio. Quia cum angelus non intelligat per conuersionem ad phantasmata, sed longè eminentiori modo (vt suprà dictum est) prædictus modus cognoscendi, quo anima cognoscit seipsam, non sufficienter ducit in angeli cognitionem. Multo autem minus tertius processus ad perfectā notitiā terminatur. Quia etiam ipsi angeli per hoc quòd cognoscūt seipsos, nō possunt pertingere ad cognitionem diuinæ substantiæ propter eius excessum. Sic igitur anima primi hominis non poterat quidem videre angelos per essentiam: sed tamen excellentiorem modum cognitionis habebat de eis, quàm nos habeamus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, quàm cognitio nostra. Et propter tantam eminentiam dicit Gregorius quòd intererat angelorum spiritibus. Vnde patet solutio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd hoc quòd anima prima hominis deficiebat ab intellectu substantiarum separatarum, non erat ex aggrauatione corporis: sed ex hoc quòd obiectum ei connaturale erat deficiens ab excellentia substantiarum separatarum. Nos autē deficimus propter vtrunque.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima primi hominis non poterat per cognitionem suiipsius pertingere ad cognoscendas substantias separatas, vt suprà dictum est: quia etiā vnaquæque substantia separata cognoscit aliam per modum suiipsius.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum primus homo habuerit scientiam omnium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ primus homo non habuerit scientiam omniū. Aut enim habuit talem scientiā per species acquisitas, aut per species connaturales, aut per species infusas: non autem per species acquisitas. Huiusmodi enim cognitio ab experientia causatur, vt dicitur in 1. Meta. Ipse autem non tunc fuerat omnia expertus. Similiter etiam nec per species cōnaturales, quia erat eiusdem naturæ nobiscum: anima autem nostra est sicut tabula, in qua nihil est scriptum: vt dicitur in 3. de anima. Si autem per species infusas, ergo scientia eius, quam habebat de rebus, nō erat eiusdem rationis cum scientia nostra, quam à rebus acquirimus.

¶2. Præterea, In omnibus indiuiduis eiusdē speciei est idem modus consequendi perfectionem. Sed alij homines non statim in sui principio habent omnium scientiam, sed eam per temporis successionem acquirunt secundum suum modum. Ergo nec Adā statim formatus habuit omnium scientiam.

¶3. Præterea, Status præsentis vitæ homini cōceditur, vt in eo proficiat anima, & quātum ad cognitionem, & quātum ad meritū. Propter hoc enim anima corpori videtur esse vnita. Sed homo in statu illo profecisset quantum ad meritum. Ergo etiam profecisset quantum ad cognitionē rerum. Non ergo habuit omnium rerum scientiam.

¶SED CONTRA est, quòd ipse imposuit nomina animalibus, vt dicitur Gene. 2. Nomina autem debent naturis rerum cōgruere. Ergo Adam sciuit naturas omnium animalium, & pari ratione habuit omnium aliorum scientiam.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd naturali ordine perfectū præcedit imperfectū, sicut & actus potentiam: quia ea, quæ sunt in potentia, non reducuntur ad actum nisi per aliquod ens actu. Et quia res primitus à Deo institutæ sunt non solùm, vt in seipsis essent, sed etiam vt essent aliorū principia, ideo productę sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum. Homo autē potest esse principium alterius, non solum per generationem corporalem, sed etiā per instructionem & gubernationem. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantum ad corpus, vt statim posset generare: ita etiā institutus est in statu perfecto d quantum ad animam, vt statim posset alios instruere & gubernare. Non potest autem aliquis instruere nisi habeat scientiam. Et ideo primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omnium scientiā, in quibus homo natus est instrui. Et hęc sunt omnia illa, quæ virtualiter existūt in primis principiis per se notis, quæcūque scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationem autē vitæ propriæ & aliorum, non solū requiritur cognitio eorū, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiā cognitio eorum, quæ naturalem cognitionē excedunt: eo q̄ vita hominis ordinatur ad quendā finē supernaturalē: sicut nobis ad gubernationē vitæ nostræ necessariū est cognoscere q̄ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanæ secundum statum illum. Alia verò, quæ nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationē vitæ humanæ, primus homo nō cognouit: sicut sunt cogitationes hominū, futura cōtingētia, & q̄dā singularia: puta quot lapilli iaceant in flumine, & alia huiusmodi.

rò nesciebat. Probatur hæc conclusio tali ordine: primò enim probatur quo ad omnes partes per cōmune mediū quod est radix omnium membrorum, deinde sigillatim ex illo medio singula membra deducuntur. (474 2. dist. 23. q. 2. ar. 1. cor. Et ver. q. 18. ar. 2. & 4.) Est autem processus iste, Perfecta naturaliter sunt priora imperfectis: ergo res omnes institutę sunt à Deo in statu pfecto. ergo homo institutus est in statu in quo posset statim esse aliorū principium per instructionē & gubernationē. (Non longè à princ.) Tunc vltra, erat principium pro instructione: ergo habebat omniū instruibiliū scientiā: (Tex. 14.) ergo omnium quæ virtualiter cōtinētur in primis principiis. ergo omniū naturaliter scibiliū. Et similiter erat principiū per gubernationē: ergo habebat cognitionē supernaturalis finis: ergo & mediorum, reliquorúmq; supernaturaliū tantā, quāta op⁹ fuerat, notitiā habebat. Rursus homo institutus est in statu perfecto, in quo, &c. ergo eorum, quæ neutra sunt cognitionem non habuit. ¶Antecedēs declaratur, & probatur. Declaratur, quòd de prioritate qua actus est prior potentia, est sermo: probatur, q̄a ea quæ sunt in potentia, non reducuntur ad actum, &c. Prima consequentia probatur: quia res institutę sunt à Deo non solum vt essent, sed vt aliorum principia essent. (426) Hoc enim est esse in statu priori & perfecto. Secunda verò consequentia probatur, & confirmatur: quia homo potest esse aliorum principiū omnibus his modis. Confirmatur verò: quia sicut homo, q̄a potest esse principium per generationē, factus est perfectus secundum corpus, vt statim posset generare: pari ratione, quia potest esse ratione animæ principium per instructionem & gubernationē, (D. 1107.) factus est perfectus secundum animā, vt statim posset instruere & gubernare. Aliæ verò singulares cōsequentiæ declarantur. Prima quidem, quia instructio sine sciētia fieri nequit. Secunda verò, quia in vniuersis his homo natus est naturaliter instrui. Tertia est per se nota. Prima quoque cōsequentia quo ad aliam partem probatur: quia homo ordinatur ad finem supernaturalē. Secunda sequitur ex hac manifestè. Et confirmatur ex statu præsenti, quo ea, quæ sunt fidei, nosse oportet. Ad tertiū denique membrū consequentię probatio supponitur ex apposito: quia scilicet sicut Deus nō deficit in necessariis ita non abundat superfluis in institutione rerum

rum: sed notitia talium neutralium erat superflua: vt patet de notitia cogitationū, & futurorum & occultorum indiuiduorum, &c. ergo. (D.545. 764. D.1111. D.1180. & 1183.) hæc enim eo quia necessaria nec parti speculatiuę nec parti practicę erant, vt patet ex dictis, superflua esse pro statu illo relinquuntur.

(In corp.) ¶In responsione ad primum notato, quòd non omnis sciētia infusa distinguitur specie ab acquisita: sicut nec est eiusdem speciei cum acquisita. Sed acquisitio & infusio concurrunt quandoque per accidens: & hoc est quando illamet forma potest vtroque modo haberi: & tunc sunt eiusdē speciei. Talis autem erat scientia Adę & nostra, sicut & oculi cęci nati & nostri. Quādoque verò concurrūt, vt p se propriæ viæ ad tales terminos, & tunc semper sunt diuersarum specierū. (475 2. dist. 23. q. 2. art. 3. Et veri. q. 18. art. 6.) Talis est autem scientia animæ separatę & animæ coniunctę: q̄a illa p infusionē tantum haberi potest. Spectandū autē est magis cū de diuersitate scientię agitur ad obiectū, & si obiectū est eiusdē rationis: ipsa quoq; scientia est eiusdē rationis. Scientię autem Adæ & nostræ omnino est idem obiectum formale, sicut si esset acquisita: scientiæ autem animæ separatæ & animæ Christi obiectū est vniuersalius & altius: & ideo alterius sunt rationis à nostra, non ex sola infusione, vt ignorātes garriunt: sed ex formali ratione obiecti ipsarum specierum. (Cap. 2. & 10. to. 3.)

¶ Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò, opinio affirmatiua: secundò negatiua simul probatur improbando oppositam. (Ar. præc.)

(Li. 3. de lib. arb. ca. 12. to. 1.) ¶ Quò ad primum tria dicit hæc opinio. Primò, quòd deceptio sumitur dupliciter, scilicet pro leui existimatione simplici eius q̄d non est, vel pro existimatione & assensu credulitatis. Secūdum est, quòd prim⁹ homo neutro modo decipi potuit respectu scitorum. Tertium est, quòd primus homo respectu non scitorum potuit primò decipi. probatur, quia hoc non erat noxium homini nec culpabile: quia sine temerario assensu. ¶Quò ad secundū, conclusio est respōsiua quęsito, Primus homo nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum quàm nescitorum. (Ca. 10. to. 5) Probatur dupliciter, primò ex integritate primi status. Secundò ex rectitudine eiusdē: ex integritate quidē sic, In illo statu nullum malum esse poterat: ergo intellectui eius non poterat inesse (Cap. 2. & li. 6. Met. tex. 5.)

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd primus homo habuit d sciētiam omnium per species à Deo infusas: nec tamen scientia illa d fuit alterius rationis à sciētia nostra: sicut nec oculi, quos cęco nato Christus dedit, fuerūt alterius rationis ab oculis, quos natura produxit.

¶Ad secundum dicendum, quòd Adam debebat aliquid habere perfectionis, inquātum erat primus homo, quod cæteris hominibus non competit: vt ex dictis patet.

¶Ad tertium dicendū, quòd Adā in scientia naturaliū scibilium nō profecisset, quātum ad numerum scitorum, sed quātum ad modum sciendi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset postmodum per experimentum. Quantum verò ad supernaturalia cognita profecisset etiam quantum ad numerum per nouas reuelationes: sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia vnus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum homo in primo statu decipi potuisset.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostolus 1. ad Corin. 2. quòd mulier seducta in præuaricatione fuit.

¶2. Præterea, Magister dicit 21. dist. 2. Sen. quòd ideo mulier non horruit serpentem loquentem: quia officium loquendi eū accepisse à Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶3. Præterea, Naturale est, quod quātò aliquid remotius videtur, tātò minus videtur. Sed natura oculi nō est cōtracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocentiæ cōtigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei visæ, sicut & modo.

¶4. Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad literam, q̄ in somno adhæret anima similitudini, tanquā ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per cōsequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset, adhærēdo similitudinibus tanquam rebus.

¶5. Præterea, Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum est. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit, Approbare vera pro falsis, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

¶RESPONDEO dicendū, quòd quidam dixerunt, quòd in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscūque existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquam vero sine assensu credulitatis, & iterum firma credulitas. Quātùm ergo ad ea, quorum scientiam Adam habebat, neutro istorū modorum homo decipi poterat ante peccatum. Sed quantū ad ea, quorū sciētiam non habebat, decipi poterat, largè accepta deceptione pro existimatione qualicunq; sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictū: quia existimare falsum in talibus, non est noxium boni: & ex quo temere assensus non adhibetur, non est culpabile. Sed hæc positio non conuenit integritati primi status. Quia, vt Aug. dicit 14. de ci. Dei, in illo statu erat deuitatio tranquilla peccati: qua manente nullum malū omnino esse poterat. Manifestum est autem, q̄ sicut verū est bonū intellectus, ita falsum est malū eius, vt dicitur in 6. Ethic. Vnde non poterat esse, q̄ innocentia manēte, intellectus hominis alicui falso acquiesceret, quasi vero. Sicut enim in membris corporis primi hominis erat quidem carentia perfectionis alicuius, puta claritatis, non tamen aliquod malum inesse poterat: ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tamen poterat ibi esse existimatio falsi. Quod etiā ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quandiu anima maneret Deo subdita, tandiu in homine inferiora superioribus subderentur, nec superiora per inferiora impedirentur. Manifestum est autem ex præmissis, quòd intellectus circa proprium obiectum semper verus est. Vnde ex seipso nunquam decipitur, sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantasia, vel aliquo huiusmodi. Vnde videmus quòd quādo naturale iudicatorium non est ligatum, non decipimur per huiusmodi apparitiones, sed solùm quando ligatur, vt patet in dormientibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis: subsecuta tamen est peccatum internæ elationis. Dicit enim Aug. 11. super Gen. ad literam, quòd mulier verbum serpentis non crederet, nisi iam inesset mēti eius amor propriæ potestatis, & quædā de se superba præsumptio.

¶Ad secundum dicendū, quòd mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium: non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione. Quamuis nō sit necessarium autoritatem Magistri Sentent. sequi in hac parte.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si aliquid repræsentatū fuisset sensui vel phantasiæ primi hominis aliter quàm sit in rerum natura, non tamen deciperetur, quia per rationem veritatem diiudicaret.

¶Ad quartum dicēdum, quòd id quod accidit in somno, non imputatur homini: quia non habet vsum rationis, qui est proprius hominis actus.

¶Ad quintum dicēdum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris vel cogitationibus cordium, homo in statu innocentiæ non credidisset, ita esse: sed credidisset, q̄ hoc esset possibile. Et hoc nō esset existimare falsum. Vel potest dici, q̄ diuinitus ei subuentum fuisset, ne deciperetur in his, quorum scientiam non habebat. Nec est instantia, quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subuentum, ne deciperetur: licet tunc maximè indigeret. Quia iam præcesserat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recursum non habuit.

QVÆSTIO NONAGESIMAQVINTA, de his quæ attinent ad voluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad volūtatem primi hominis.

¶ Et circa hoc consideranda sunt duo. Primò quidem, de gratia & iustitia primi hominis. Secundò, de vsu iustitię quantum ad dominium super alia.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum homo creatus fuerit in gratia.

¶ Secundò, vtrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. ¶Tertiò, vtrum habuit virtutes omnes. ¶Quartò, vtrum opera eius fuissent æquè efficacia ad merendum, sicut modò sunt.

falsum. Antecedēs patet ex autoritate Augustini. Consequētia probatur: primò, quia falsum est malū intellectus. q̄d pbatur ex 6. Ethic. quia verum est eius bonum. Deinde confirmatur ex proportionali bono & malo in mēbris corporis, sic, Quēadmodum tunc cum negatione alicuius boni circa mēbra, (Q.85. ar.7.) puta claritatis, non stabat inhęsio alicuius mali: ita in intellectu ponēda est negatio scientiæ aliquorū: nō tamē deceptio aliqua. Et nota bene hāc cōfirmationem: q̄m de directo confutat motiuū opinionis oppositæ, q̄ ex nesciētia quorundam cōcedebat deceptionem aliqualē circa illa. Et per hęc satisfactum etiā est rationi eius: quia iā ostēsum est, quòd omne falsum est malū intellectus: & cōsequenter noxium illi. ¶ Ex rectitudine verò art. sic, Quandiu anima erat subdita Deo, inferiora hominis erāt subdita superioribus absq; omni turbatione: (Cap. 30 to. 5.) ergo inferiora intellectu erāt illi subdita: ergo nō poterat decipi. Antecedēs patet cum prima cōsequentia. secunda verò probatur: quia intellectus non decipitur nisi ex aliquo inferiori. Quod probatur dupliciter. Primò à priori: quia semper est verus circa proprium obiectum: ergo ex se semper est verus: ergo si decipitur, est ab alio non superiori: ergo inferiori. Secundò à signo, quia videmus, quòd in apparitionibus seu phantasiis quando naturale iudicatorium est solutum, non decipimur. Cùm verò ligatur somno aut infirmitate, &c. tunc fallimur. ¶Circa hāc rationē occurrit dubium: quoniā non videtur verum, q̄ intellectus semper decipiatur ex aliquo inferiori. Quoniā intellect⁹ cōponendo & diuidendo & discurrēdo versatur per se circa verū & falsum: nec in his actibus est semper verus: vt ex superi⁹ dictis patet. Igitur ex se quādoque est falsus: & non ex phātasia aut aliquo huiusmodi. ¶Ad hoc breuiter dicitur, q̄ nomine intellectus hic non intelligo potentiam intellectiuā absolutè, sed ipsam, vt habet intelligendi officium. Est enim hoc supremum in ipsa potentia intellectiua: vt patet ex antedictis. Intellectus autem vt sic, habet pro obiecto incōplexū vt sic: circa quod semper est verus: Et quoniā in ordine ad propriū obiectum semper est verus, cōsequens est, q̄ ex se sit semper verus: ratio nāque ppria in ordine ad proprium obiectum cōsistit: ipso autē existente vero ex se, cū ad ipsum spectet

Universidad de De[…] Biblioteca

spectet omne iudicium, quoniam & principium omnis cōpositionis, & finis omnis resolutionis est qđ quid est, oportet si falsum interuenit, aliunde accidere. Omne aliud autem siue cōponendi & diuidēdi officium, siue discursus, siue phantasia, &c. inferius est: omnis igitur deceptio ex aliquo inferiori est. Vnde notanter in litera dicitur, ex aliquo inferiori, puta phātasia vel aliquo huiusmodi: non curando quicquid illud esset. Quòd autem sic accipiatur intellectus in proposito, ex eo patet, ꝙ dicit ꝙ circa proprium obiectū semper est verus: hoc enim, vt clarè liquet de intellectu quātum ad intelligendi officiū, vt distinguit cōtra officiū cōponendi & discurrendi, interpretatur. Posset quoq; expeditius dici, ꝙ nomine phātasię intellexit ipsam cū concomitātibus, & quia intelligere cōponendo & discurrēdo est vnum de cōcomitātibus eā, vt patet ex eo, ꝙ anima separata intelligit per modum substantiarū separatarum: ideo omnis deceptio dicta est prouenire ex phantasia, &c.

476 2.d.q.5.ar.1.co. Et 2.d.10.q.2.ar.3.ad.or. Et d.29 qō 1. art.2. Et quol.1.art.8.cor.

Q.113.to.4.

Cap.10. tom.7.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarus, in gratia gratum faciente. ¶ In corpore duo. Primò recitatur quædā opinio. Secundò examinatur & respōdetur simul quæsito.

¶ Quò ad primum duo referuntur ex opinione. Primū est, quòd primus homo non est creatus in gratia. Secūdum est, quòd primus homo habuit gratiā antequā peccaret. hæc de primo.

¶ Quò ad secundū examinantur singula. Et primò secundum approbatur: quia multi Sācti hoc sentiūt: deinde primum reprobatur ex ratione rectitudinis primi status: & sic directè respōdetur quæsito affirmatiuè, s. ꝙ primus homo fuit creatus in gratia. probat sic, Primus homo fuit factus in statu recto, in quo scilicet ratio Deo, inferiores vires rationi, & animę corpus subdebatur: & prima subiectio erat ratio secundę, & secunda tertiæ: ergo fuit factus in subiectione inferiorū supernaturali: ergo in subiectione rationis supernaturali, qđ est esse factum in gratia. Antecedens quo ad primam partē probatur autoritate Eccle. 7. quo ad secundū autoritate Aug. Prima cōsequentia probatur: quia subiectio illa si fuisset naturalis, remāsisset post peccatum: quia non abstulit naturam. Et confirmatur ex dæmonum naturalibus. Secunda verò cōsequentia probatur ratione: qa effectus non potest esse

Cap. 9.to. 5.

313

Lib. de natura et gra. c.15. & de cor. & gratia c.11.to.7.

Cap.13.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ primus homo non fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1. Cor.15. distinguens Adam à Christo dicit, factus est primus Adam in animam viuentem: nouissimus autem in spiritum viuificantem. Sed viuificatio spiritus est per gratiam. Ergo hoc est proprium Christi quòd fuerit factus in gratia.

¶ 2. Præterea, Augus. dicit in lib. de Quæstio. veteris & noui Testamēti, quòd Adam non habuit Spiritum sanctū. Sed quicunque habet gratiam, habet Spiritum sanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶ 3. Præterea, Aug. dicit in lib. de correptione & gratia, ꝙ Deus sic ordinauit angelorū & hominum vitam, vt prius in eis ostenderet quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiæque iudicium. Primò ergo condidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodū ei gratiam contulit.

¶ 4. Præterea, Magister dicit in 23. dist. lib. 2. sen. ꝙ homini in creatione datum est auxilium, per quod stare poterat, sed non poterat proficere. Quicunque autem habet gratiam, potest proficere per meritū. Ergo primus homo non fuit creatus in gratia.

¶ 5. Præterea, Ad hoc ꝙ aliquis accipiat gratiam, requiritur cōsensus ex parte recipiētis: cum per hoc perficiatur matrimonium quoddam spirituale inter Deū & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest nisi prius existētis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instanti suæ creationis.

¶ 6. Præterea, Natura plus distat à gratia, quàm gratia à gloria: quæ nihil est aliud, quàm gratia consummata. Sed in homine gratia præcessit gloriam. Ergo multo magis natura præcessit gratiam.

¶ SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinātur ad gratiam. Sed angelus est creatus in gratia. Dicit enim Aug. 12. de ciuit. Dei, quòd Deus simul erat in eis, condens naturam & largiens gratiam[e]. Ergo & homo creatus fuit in gratia.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ quidā dicūt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata antequā peccasset. Plurimæ autem Sanctorum autoritates attestantur, hominem in statu innocentiæ gratiam habuisse. Sed quòd fuerit cōditus in gratia, vt alij dicūt, videtur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua Deus hominem fecit: secundum illud Eccles. 7. Deus fecit hominē rectum. Erat enim rectitudo secundum hoc quòd ratio subdebatur Deo, rationi verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autē subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebātur: vt Aug. dicit. Manifestum est autem, ꝙ illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis: alioquin post peccatum mansisset, cùm etiam in dæmonibus data naturalia post peccatū permanserint, vt Dion. dicit 4. capit. De di. no. Vnde manifestū est, ꝙ & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solū secundum naturam, sed secundum supernaturale donū gratię. Nō enim potest esse ꝙ effectus sit potior quàm causa. Vnde Aug. dicit 13. de ciui. Dei, ꝙ posteaquā præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente diuina, de corporū suorū nuditate cōfusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ tanquā reciprocā pœnam inobedientię suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quòd per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Apostolus illa verba inducit ad ostendendū esse corpus spirituale sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incepit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incepit in Adā. Non ergo in verbis Apostoli habetur, quòd Adam non fuit spiritualis secundum animam, sed quòd non fuit spiritualis secundū corpus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd, sicut Aug. dicit in eodem lib. non negatur quin aliquo modo fuerit in Adā Spiritussanctus, sicut & in aliis iustis: sed quòd non sic fuerit in eo sicut nunc est in fidelibus, qui admittuntur ad perceptionem hæreditatis æternæ statim post mortem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex illa autoritate Aug. nō habetur ꝙ Angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrij, quàm habuisset gratiā: sed quòd ostendit quid in eis posset libe. arb. ante cōfirmationem, & quid postmodum consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd Magister loquitur secundum opinionem illorum, qui posuerunt hominem non esse creatum in gratia, sed in naturalibus tantùm. Vel potest dici, quòd etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamē habuit, quòd ex creatione naturæ posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiæ.

¶ Ad quintū dicendū, ꝙ cùm motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiā in primo instanti suæ creationis primū hominem gratiæ consensisse.

¶ Ad sextum dicēdum, quòd gloriam meremur per actum gratię, non autem gratiā per actum naturæ. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum in primo homine fuerint animæ passiones.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in primo homine non fuerint animæ passiones. Secundum enim passiones animæ contingit, quòd caro concupiscit aduersus spiritum. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. Ergo in statu innocentiæ non erant animæ passiones.

¶ 2. Præterea, Anima Adæ erat nobilior quā corpus. Sed corpus Adæ fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶ 3. Præterea, Per virtutem moralē comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. Ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

¶ SED CONTRA est quòd dicit Augu. 14. de ciui. Dei, quòd erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quædam aliæ animæ passiones.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ passiones animæ sunt in appetitu sensuali, cuius obiectum est bonū & malū. Vnde omnium passionum animæ quædā ordinātur ad bonum, vt amor & gaudiū: quædam ad malū, vt timor & dolor. Et qa in primo statu nullū malū aderat, nec imminebat, nec aliquod bonū aberat qđ cuperet bona voluntas pro tēpore illo habendū, vt patet per Aug. 14. de ci. Dei: omnes illæ passiones quæ respiciunt malū, in Adā non erāt, vt timor, & dolor, & huiusmodi: similiter nec illę passiones, quæ respiciūt bonū nō habitū, & nunc habendū, vt cupiditas æstuās. Illæ verò passiones, quę

potior causa. Et cōfirmatur tota ratio autoritate Aug. dicētis inobedientiā inferiorum esse effectum desertionis diuinę gratiæ. Si enim negatio est causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis. Et sic gratia subdens Deo rationem, erat ratio quare inferiora superioribus erant subdita: super quod tota ratio stat.

¶ Circa hunc locum aduerte ꝙ Sco. in 2. dist. 29. q.1. quāuis teneat nobiscum ꝙ ad obiectionem talem erigebat aliquod donū supernaturale: discordat tamen in hoc, ꝙ illud donum supernaturale nō vult esse gratiā gratū facientē, seu charitatem: vt patet in respōsione ad quartum. Nec vllā ad hoc rōnem adducit: nisi qa nō oportet donū illud esse principium meriti. Posset tamen pro eo adduci: quia iustitia originalis stare potest cū peccato mortali: gratia autē gratum faciens nequaquā. Assumptum probatur ex eo ꝙ Eua post peccatū mortale adhuc erat in illo statu: vt patet ex eo ꝙ nō erubescebat: cùm tamen esset nuda. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ non est doctrina S. Th. quòd iustitia originalis sit idē quod gratia, sed ꝙ gratia gratū faciens, de qua est sermo, sit velut radix iustitiæ originalis, pro quāto subdit supremum hominis Deo: vt patet hic & inferius, qō. 100. ar.1. ad secūdum. Et propterea facti in iustitia originali, cōcluduntur etiā facti in gratia: quasi iustitia originalis fuerit quasi gratiæ quędā gratis data, fundata super gratiā gratum facientem. Quomodo autem stetit cum peccato mortali, cōmunis est difficultas: quia talis gratia cōcessa fuerat vsque ad peccatū exclusiuè: siue fuerit cū gratia gratum faciente, siue non. Et dicendum mihi videtur, quòd per primū peccatum in mente Euæ in opere perdita gratia, perdita quoq; iustitia est originalis non simpliciter, id est totaliter, sed quo ad aliquid. Simpliciter verò adimenda reseruabatur peccato Adæ secundū ordinem diuinæ prouidentiæ, ea ratione vt donū naturæ à principio naturæ primò auferretur, de quo principium naturæ inuestiuerat. Nec obstat, quia potuisset Adā post Euæ peccatū non peccare, quoniam præscientia casus in ratione ordinis fuit. Et hoc cōsonat proportioni directæ, subinota enim radice possunt aliquandiu rami viuere.

477 Veri.q.26. artic.8.cor. fin. & ad 6m.

Ca.10.to.5

¶ *Super Quæstionis nonagesimęquintę Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primò respōdet quæsito de ipsis passionibus. Secundò de modo earum.

Cap. eodem

¶ Quo ad primū vnica distinctio cū subdistinctione, & cōclusionibus iuxta singula mēbra. Distinctio est, Passionum aīæ alię circa bonū, alię circa malū, earū quę circa bonū, aliæ circa bonū habitū, vel suo tēpore habendū. Aliæ circa bonū nō habitū, & tūc tn̄ habendum. Probatur dist. quia passiones oēs sunt in appetitu habēte p obiecto bonū & malū. Iuxta primā distinctionē est cōclusio negatiua, Passiones circa malū nō erāt in statu innocētiæ. Probatur autoritate Aug. quia tūc nullū aderat. Iuxta secundā duæ conclusiones. Prima, Passiones circa bonū nō habitū, vt tamen nūc habendū nō erāt in illo statu. Probatur eadē autoritate, qa nullū bonum aberat qđ cuperet bona voluntas. Secūda, Passiones circa bonum habitū aut tempore suo habendū, erāt ibi. Relinquitur per se nota, quia hæ sunt naturales, & nullū malum ponunt.

¶ Quo ad scđm ponitur talis dist. Passionū duplex est modus p modū præuenientis & impedientis, & per modū consequētis, & obedientis. Probatur dist. in nobis ex eo ꝙ appetitus sensitiuus nō est totaliter subditus rōni, & quodāmodo rōni obedit i nobis. Et iuxta hāc distinctionē ponit vna cōclusio, Passiões in illo statu nō erāt vt præuenientes, sed vt obediētes. Probat, qa appetitus sensitiuus ibi totaliter erat rōni subditus.

¶ Circa primā cōclusionem aduerte, ꝙ Scot. in 2. dist. 19. q.1. dicit quòd fortè nō oportet illam cōclusionē tenere, eo ꝙ visus potuisset triste visibile & auditus triste audibile offēdere, & cōsequēter appetitus sensitiuus tristari de obiecto dissono, sicut de cōsono delectabili gaudet. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ occurrētibus improportionatis aut tristibus sensibilibus, nō fuisset fixa acies sensus in ea, ac p hoc nulla subsecuta fuisset tristitia. Fuisset enim à tristitiis & doloribus sicut à terroribus status ille præseruatus, ita ꝙ sicut occurrētibus terribilibus nō fuissent territi, ita oblatis tristibus nō doluissēt p auersionē, &c.

41

1.97.ar.2.

Capit.11.

478 2.dist.19. ar.3.cor. et ad primū. Et in exp. li.3.ad.3m.

Ar. prec.

Ad cathecumenos cōtra Iudæos & paganos to.6.

Art.1.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Art. 3.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna cōclusio rūsiua quęsito habēs duas partes. Homo in statu innocentiæ habuit aliqualiter oēs virtutes. Probatur primò, ꝙ habuit oēs virtutes, secūdò declaratur ly aliqualiter, ꝙ est declarare modū habēdi. Primū probatur ex rectitudine primi status sic, Ratio hominis erat subiecta Deo, & rōni inferiores vires: ergo in eo erant oēs virtutes. Antecedēs patet, consequētia probatur, quia virtutes nihil aliud sunt quā perfectiones subdentes superiora Deo, & inferiora rationi. Secundū declaratur distinguendo virtutes in duplicē ordinem, s. earum quæ imperfectionē nullā continent, & hæ secundum habitū & actū inerant, & quæ imperfectionem importāt, & hæ duplices sunt, quia quarūdā imperfectio illi statui nō repugnabat, & hæ similiter inerāt secundū habitū & actū, vt fides & spes, quarundā verò illi statui repugnabat, vt pœnitētia & mīa. Et hæ secundū habitum non secundum actum erant, quia malū & cōsequenter dolor & culpa non fuissent. Omnia clara sunt, & ex 4. Ethicor. de verecūdo habitualiter tantum confirmantur.

Prima secūdæ q.63. artic.1.

D.68.

D.73.

Cap.10.

possunt esse boni præsentis, vt gaudium & amor, vel sunt futuri boni in suo tempore habendi, vt desiderium & spes non affligēs, fuerunt in statu innocentiæ, aliter tn̄ quam in nobis, nam in nobis appetitus sensualis, in quo sunt passiones, nō totaliter subest rationi. Vnde passiones quandoq; sunt in nobis præuenientes iudiciū rationis, & impedientes, quādoque verò ex iudicio rationis consequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rōni obedit. In statu verò innocētiæ, inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde nō erāt in eo passiones animæ nisi ex rationis iudicio consequentes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd caro cōcupiscit aduersus spiritum per hoc quòd passiones rationi repugnāt[e]. Quod in statu innocentiæ non erat.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ corpus humanum in statu innocentiæ erat impassibile quātum ad passiones, quæ remouēt dispositionem naturalem, vt infrà dicetur. Et similiter anima fuit impassibilis quantum ad passiones, quæ impediunt rationem.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ pfecta virtus moralis nō totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Temperati enim est concupiscere sicut oportet, & quæ oportet, vt dicitur in 3. Eth.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum Adam habuerit omnes virtutes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Adam non habuerit omnes virtutes. Quædā enim virtutes ordinantur ad refrænādam immoderantiam passionum, sicut per temperātiam refrænatur immoderata concupiscētia, & per fortitudinem immoderatus timor. Sed immoderantia passionum non erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ virtutes.

¶ 2. Pręterea. Quędā virtutes sunt circa passiones respiciētes malū, vt māsuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones nō erant in statu innocentiæ, vt dictum est. Ergo nec huiusmodi virtutes.

¶ 3. Præterea, Pœnitētia est quædam virtus respiciēs peccatū prius cōmissū, Misericordia etiā est quædam virtus respiciens miseriā, sed in statu innocētiæ nō erat peccatū nec miseria. Ergo neq; huiusmodi virtutes.

¶ 4. Præterea, Perseuerātia est quædā virtus. Sed hāc Adā non habuit, vt sequens peccatum ostendit. Ergo nō habuit oēs virtutes.

¶ 5. Præterea, Fides, quædam virtus est. Sed hæc in statu innocentiæ non fuit. Importat enim ænigmaticam cognitionem, quæ perfectioni primi status repugnare videtur.

¶ SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit in quadam Homil. Princeps vitiorum vincit Adam de luto terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia cōpositum, claritate splendidum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo in statu innocētiæ aliqualiter habuit omnes virtutes. Et hoc ex dictis patet esse verum. Dictum est enim suprà, ꝙ talis erat rectitudo primi status, quòd erat Deo subiecta, inferiores autē vires rationi. Virtutes autem nihil aliud sunt quàm perfectiones quædā, quibus rō ordinatur in Deū, & inferiores vires disponuntur secūdum regulā rōnis, vt magis patebit, cū de virtutibus agetur. Vnde rectitudo primi status exigebat, vt homo aliqualiter oēs virtutes haberet.

¶ Sed considerandū est, ꝙ virtutū quædam sunt, q̄ de sui ratione nullā imperfectionem importāt, vt charitas & iustitia. Et huiusmodi virtutes fuerūt in statu innocētiæ simpliciter, & quātum ad habitū, & quantum ad actum. Quędam verò sunt, quę de sui ratione imperfectionē importāt, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Et si huiusmodi imperfectio nō repugnat perfectioni primi status, nihilominus huiusmodi virtutes poterant esse in primo statu, sicut fides, quę est eorum, quæ non videntur, & spes, quæ est eorum quæ non habentur. Perfectio[d] enim primi status non se extēdebat ad hoc quòd videret Deum per essentiam, & vt habetur cum fruitione finalis beatitudinis. Vnde fides & spes esse poterant in primo statu, & quātum ad habitum, & quantum ad actum. Si verò imperfectio, quæ est de rōne virtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat huiusmodi virtus ibi esse secūdum habitum, & non secundum actum, vt patet de pœnitentia, quæ est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quæ est dolor de miseria aliena. Perfectioni autem primi status repugnat tam dolor, quam culpa & miseria. Vnde huiusmodi virtutes erāt in primo homine secundū habitum, & non secundum actum. Erat enim primus homo sic dispositus, vt si peccatū præcessisset, doleret: & similiter si miseriam in alio videret eam pro posse repelleret. Sicut Phil. dicit in 4. Ethic. quòd verecundia, quæ est de turpi facto, contingit studioso solùm sub conditione. Est enim sic dispositus, quòd verecūdaretur si turpe aliquid committeret.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd accidit temperātiæ & fortitudini, quòd superabundantiā passionū repellat, inquantum inuenit passiones superabundantes in subiecto. Sed per se cōuenit huiusmodi virtutibus passiones moderari.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ illæ passiones ad malum ordinatæ repugnāt perfectioni primi status, quæ habent respectum ad malum in ipso, qui afficitur passione, vt timor & dolor. Sed passiones, quæ respiciūt malū in altero, non repugnant perfectioni primi status. Poterat em̄ homo in primo statu habere odio malitiā dæmonum, sicut & diligere bonitatem Dei. Vnde & virtutes, quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantū ad habitū, & quantū ad actū. Quæ verò sunt circa passiones respicientes malū in eodem subiecto, si circa huiusmodi solas passiones sunt, nō poterāt esse in primo statu secundū actū, sed solùm secundū habitum, sicut de pœnitētia & misericordia dictū est. Sed sunt quædam virtutes, quæ nō sunt circa has passiones solùm, sed etiā circa alias, sicut tēperantia, quæ nō solum est circa tristitias, sed etiā circa delectationes: & fortitudo, quæ nō solùm est circa timorem, sed etiā circa audaciā & spem. Vnde poterat esse in primo statu actus temperantiæ secundū quod est moderatiua delectationū, & similiter fortitudo secūdū ꝙ est moderatiua audaciæ siue spei, nō autē secundū ꝙ moderatur tristitiā & timorē. In corp.

¶ Ad tertium patet solutio ex his, quæ dicta sunt. In corp.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ perseuerantia dupliciter sumitur. Vno modo, prout est quædā virtus. Et sic significat quendā habitū, quo quis eligit perseuerare in bono. Et sic Adam perseuerantiā habuit. Alio modo prout est circūstantia virtutis, & sic significat continuationem quandam virtutis absque interruptione. Et hoc modo Adam perseuerantiam non habuit. In corp.

¶ Ad quintum patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendū, quā opera nostra. Gratia enim ex Dei misericordia datur, quæ magis indigentibus subuenit magis. Sed nos indigemus magis gratia, quàm primus homo in statu innocentiæ. Ergo copiosius infunditur nobis gratia. Quæ cùm sit radix meriti, opera nostra efficaciora ad merendū redduntur. 479 2.dist.19. art.4.

¶ 2. Præterea, Ad meritum requiritur pugna quædam & difficultas. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et Philosophus dicit in 2. Ethic. quòd virtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum. Capit.3.

¶ 3. Præterea, Magister dicit 24. dist. 2. lib. sent. quòd homo non meruisset, tentationi resistendo. Nunc autem meretur, qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opera nostra ad merendum quàm in primo statu.

¶ *Super Quæstionis nonagesimęquintę Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primò distinguit. Secundò iuxta singula distinctionis membra respondet.

¶ Quo ad primum, quātitas meriti ex duplici causa oritur, scilicet gratia, & quantitate operis. Et quia hæc est duplex, scilicet absoluta & proportionalis, fit triplex radix, gratia quantitas operis absoluta, & quantitas proportionalis, patent in litera omnia.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Quo ad secũdum sunt tres cõclusiones. Prima est, Opera primi hoïs erãt efficaciora ex parte gratiæ. Probatur, quia maior grã, ꝓbatur, quia nullo obstaculo impedita. Secũda cõclusio est, Opera primi hoïs erant efficaciora ad meritũ ex quãtitate operis absoluta. Probatur, quia maiora opera fecisset, ꝓbatur quia maioris virtutis erat. Tertia est, Opera primi hominis erãt minus efficacia ex quantitate ꝓportionali operũ. Probatur, quia opera hæc parua magis excedunt potestatẽ nostrã, quã illa magna potestatẽ illi⁹. probatur, quia nos cum difficultate hęc, ille sine difficultate illa, & radix est, quia nos imbecilles, ille sanus & robustus.

¶*Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶In corpore vna cõclusio rñsiua quæsito affirmatiuè, Adã in statu innocẽtiæ dñabatur aïalibus. Probatur, Oïa aïalia naturaliter subiecta sunt homini, ergo in statu innocentiæ illi obediebãt, ꝙ est intẽtũ. cõsequentia ꝓbatur, qa ante inobedientiã Dei nulla erat subditorũ inobediẽtia. ꝙ ꝓbatur, qa istorũ inobedientia est effect⁹ illius primæ inobediẽtiæ. Añcedẽs aũt ꝓbatur tripliciter, (*D.74.*) primò ex processu nãturę, Imꝑfectiora subsunt ꝑfectis quidditatiuè & visualiter, Scdͦ ex ordine diuinæ ꝓuidẽtiæ: quia inferiora per superiora gubernat. Tertiò ex proprietatib⁹ vtriusq;, quia ꝙ est ꝑ partẽ tale, subest (*In corp.*) naturaliter ei ꝙ est vniuersaliter tale, animalia sunt prudẽtia secũdum partẽ, id est ad aliqd homo vniuersaliter, ergo.

¶Circa hæc dicta occurrit dubitatiũcula, qm̃ hic dicitur dominiũ super animalia est naturale homini: hic etiã dicitur ꝙ perditũ est tale dominiũ per peccatũ, constat tñ naturalia nõ esse ablata ꝑ peccatũ, quin ex hac rõne paulo superius ꝓbatũ est, ꝙ subiectio viriũ inferiorũ rõni nõ erat naturalis, quia non remãsit post peccatum, par autem est hic ratio. ¶Ad hoc breuiter dicit, ꝙ distinguẽdũ est inter subiectionẽ & obedientiã, subiectio enĩ & aïalium homini, & virium inferiorũ rõni est naturalis, obediẽtia verò vtrorumq; & similiũ erat supernaturalis, gratia enim perficiebat naturã, & quod natura subiecerat, gratia obsequẽs reddebat. Sic igitur vtrobique obediẽtia ꝑdita qa supnaturalis, subiectio naturalis remãsit cũ pugna, & ad vtrunq; insinuãdũ in lrã dicitur ꝙ id ꝙ naturaliter est subiectũ homini, tunc non repugnabat: vbi expressè ambo explicata sunt.

¶SED CONTRA est, quia secundũ hoc homo esset melioris conditionis post peccatum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quantitas meriti ex duobus potest pensari. Vno modo ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quãtitas meriti respondet præmio essentiali, ꝙ consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo pensari potest quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, s. absoluta, & proportionalis. Vidua enim, quæ misit duo æra minuta in gazophylacium, minus op⁹ fecit quãtitate absoluta, quã illi, qui magna munera posuerũt. Sed quãtitate proportionali vidua plus fecit secundum sententiam Domini, quia magis eius facultatẽ superabat. Vtraque tamen quantitas meriti respondet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicẽdum, quòd efficaciora fuissent hominis opera ad merendum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attendatur quãtitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset, nullo obstaculo in natura humana inuẽto. Similiter etiam si cõsideretur absoluta quãtitas operis. Quia cùm homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. Sed si consideretur quatitas ꝓportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatũ propter hominis imbecillitatẽ. Magis enim excedit paruum opus potestatẽ eius, qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnum potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd homo post peccatum ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternam consequendam, quę est principalis necessitas gratię. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd difficultas & pugna pertinent ad quantitatem meriti secundũ quantitatem operis proportionalem, vt dictum est. Et est signum promptitudinis volũtatis, quæ conatur ad id, quod est sibi difficile, promptitudo autem volũtatis causatur ex magnitudine charitatis. Potest autem cõtingere quòd aliquis ita prompta voluntate faciat opus aliquod facile, sicut alius difficile, quia paratus esset facere, etiam ꝙ sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis, inquantum est pœnalis, habet etiã quòd sit satisfactoria pro peccato.

¶Ad tertium dicendum, quòd resistere tentationi, primo homini nõ fuisset meritoriũ, secundum opinionem ponẽtium, quòd gratiam non haberet, sicut nec modo est meritorium non habenti gratiam. Sed in hoc est differẽtia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vnde magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modò.

QVÆSTIO NONAGESIMASEXTA, de dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de dominio, quod competebat homini in statu innocentiæ. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrum homo in statu innocentiæ animalibus dominaretur. ¶Secundò, vtrum dominaretur omni creaturæ. ¶Tertiò, vtrũ in statu innocẽtiæ omnes homines fuissent æquales. ¶Quartò, vtrum homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur, quòd Adã in statu innocentiæ animalibus nõ dominabatur. Dicit enim Augu. 9. super Genesim ad literã, quòd ministerio Angelorum animalia sunt adducta ad Adam, vt eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessarium angelorum ministeriũ, si homo per seipsum animalibus dominabatur. Non ergo iu statu innocẽtiæ habuit dominium homo super alia animalia.

480 *2.di.44.q.1.art.3. Et opus.20.li.3.c.9. Capit. 14. tom.3.*

¶2. Præterea, Ea quæ abinuicem discordant, non rectè sub vno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter abinuicem discordant, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

¶3. Præterea, Hiero. dicit, quòd homini ante peccatum non indigenti Deus animalium dominationem dedit. Præsciebat enim hominem adminiculo animalium adiuuandum fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dominij super animalia non competebat homini ante peccatum.

¶4. Præterea, Propriũ domini esse videtur pręcipere. Sed pręceptum non rectè fertur nisi ad habentem rationem. ergo homo non habebat dominium super animalia irrationabilia.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. de homine, Præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis terræ. 137

¶RESPONDEO dicendũ, quòd, sicut suprà dictũ est, inobedientia ad hominem, eorum quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eo quòd ipse fuit inobediẽs Deo. Et ideo in statu innocentiæ ante inobedientiam prædictã nihil ei repugnabat, quòd naturaliter deberet ei esse subiectũ. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. Quod apparet ex tribus. Primò ex ipso naturæ processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidam ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum, nam materia est propter formam, & forma imperfectior propter perfectiorem, ita etiam est in vsu rerum naturalium. Nam imperfectiora cedunt in vsum perfectorum. Plantæ enim vtuntur terra ad sui nutrimentum, animalia verò plantis, & homines plantis & animalibus, vnde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philo. (*Capit.5.*) dicit in 1 Politi. quòd venatio syluestriũ animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi, quod est naturaliter suum. Secundò apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, (137) quæ semper inferiora per superiora gubernat. Vnde cũ homo sit suprà cætera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, conuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. Tertiò apparet idem ex proprietate hominis & aliorũ animalium. In aliis enim animalibus inuenitur secũdum æstimationem naturalem quædam participatio prudentiæ ad aliquos particulares act⁹, in homine autẽ vniuersalis prudẽtia, quæ est ratio omniũ agilium. Omne autem quod est per participationem, subditur ei, quod est per essentiam, & vniuersaliter. Vnde patet quòd naturalis est subiectio aliorum animalium ad hominem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in subiectos multa pôt facere superior potestas, quæ non potest facere inferior. Angelus autẽ est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, ꝙ nõ poterat fieri potestate humana, scilicet ꝙ statim oïa aïalia congregarentur.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd quidã dicunt, ꝙ animalia quæ nunc sunt ferocia, & occidũt alia animalia, in statu illo fuissent mãsueta, non solùm circa hominẽ, sed etiã circa alia animalia. Sed hoc est oïno irrationabile. Nõ enim per peccatũ hominis, natura aïalium est mutata, vt quib⁹ nũc naturale est comedere aliorũ animalium carnes, tunc vixissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec gloss. Bedæ dicit Genes. 1. quòd ligna & herbæ datæ sunt oïbus animalibus & auibus in cibum, sed quibusdã. Fuisset ergo naturalis discordia inter quædã animalia. Nec tamen ꝓpter hoc subtraherẽtur dominio hominis, sicut nec nũc propter hoc subtrahũtur dominio Dei, cuius prouidentia hoc totum dispẽsatur. Et huius prouidẽtiæ homo executor fuisset, vt etiam nunc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ homines in statu innocentiæ nõ indigebãt animalibus ad necessitatẽ corporalem, neq; ad tegumẽtum, quia nudi erant, & nõ erubescebãt nullo instante inordinatæ cõcupiscentię motu, neque ad cibum quia lignis paradisi vescebãtur, neq; ad vehiculũ, propter corporis robur, indigebant tamen eis ad experime ntalẽ cognitionẽ sumendã de naturis eorũ. Quod significatũ est per hoc ꝙ Deus ad eũ animalia adduxit, vt eis noïa imponeret, quæ eorũ naturas designãt. (*D.1077.*)

¶Ad quartum dicendum, ꝙ omnia animalia habẽt d quandam participationem prudentiæ & rõnis secundum æstimationem naturalem, ex qua contingit, quòd grues sequuntur ducem, & apes

¶*Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶In corpore vna cõclusio trimẽbris, Homo non dominabatur Angelis, sed animalib⁹ imperãdo, plãtis verò & inanimatis, vtẽdo absq; impedimẽto. Probatur, Oïa sunt quodãmodo in homine, ergo dominiũ hominis respectu aliorum est iuxta dominium inuentum in ipso homine, ergo nõ dñabatur Angelis, sed animalibus imperãdo, & reliquis, absq; impedimẽto vtendo. Antecedens probatur, quia in hoïe sunt quatuor, quibus cũ oïbus cõmunicat, ratio, sensus, vegetatio & corpus. Prima cõsequentia est satis rationabilis, qm̃ vnicuiq; cõuenit præesse, vel subesse secundũ conformitatẽ ad gradũ suũ. Et nota, ꝙ nõ solũ de dominio, sed de modo dominij agitur cõsequẽtia, vt manifestè explicatur in sequẽti consequentia. Secũda verò cõsequẽtia quo ad primã partẽ primò probatur, quia rõ in homine est sub rõne dominãtis, & nulli in eo seruiẽtis. Deinde respõdetur tacitæ obiectioni, quia s. Gen. 1. dicitur de hoïe, ꝙ præsit omni creaturę, glossat non ad imaginẽ Dei. Quo ad secũdã partem probatur, quia ratio præest viribus sensitiuis per imperiũ. Quo ad tertiã verò, quia ratio præest parti vegetatiuæ & corpori non imperãdo, nec immutãdo vt patet, sed vtendo absque resistentia, habet enim dominium despoticum.

¶*Super Quæstionis nonagesimæsextæ Artic. 3.*

Titulus clarus. ¶In corpore duo, primò respõdet quò ad necessarium: secundò, quò ad possibile.

¶Quò ad primũ cõclusio est respõsiua quęsito affirmatiua de necessario: necesse est aliquam disparitatẽ inter hoïes in statu innocẽtię fuisse. Et ꝓbatur quo ad duo, s. sexũ & ætatem. Sexum quidẽ, quia aliter generatio nõ fuisset: ætatem verò, quia semper priores maiores filiis.

¶Quo ad secundũ tria dicit. Primò, ꝙ inæqualitas fuisset quo ad aïam Secũdò, quo ad corpus. Tertiò, ostẽdit quomodo ista inęqualitas se habebat ad malũ. Secundũ animã inæqualitas ponitur possibilis, & quo ad intellectũ rõne sciẽtiæ, & quo ad voluntatẽ rõne iustitiæ, quia liberũ erat applicare se magis & minus ad sciẽdũ vel operandũ. Secundũ corpus verò ponitur inæqualitas possibilis ratione melioris cõplexionis pulchrioris, robustioris, &c. quia corpus humanũ magis & min⁹ ꝑticipasset, vel tale cęli influxũ, vel tales naturę causas, &c. Omnia clara sunt. Demũ nulla inæqualitas in his ꝙ minus habebãt, esse poterat, q̃ haberet rõnẽ mali: defect⁹ autẽ peccati siue spectãtiũ ad animã, siue ad corpus, & ꝑ hoc omnis obiectio excluditur.

apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homo nõ habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis quàm homo. Sed sicut dicit Aug. 3. de Trin. materia corporalis nõ obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentiæ.

481 *Locis supr. ar. 2. notatis.* — *Ca. 8. to. 3.*

¶2. Præterea, In plãtis nõ sunt de virib⁹ animæ nisi nutritiua, & augmẽtatiua, & generatiua. Hæ autem nõ sunt natæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cùm dominium competat homini secundum rationem, videtur, quòd plãtis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

¶3. Præterea, Quicunq; dominatur alicui rei, potest illã rem mutare. Sed homo nõ potuisset mutare cursum cælestiũ corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dio. dicit in epistola ad Polycar. Ergo nõ dominabatur eis.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Gen. 1. de homine, Pręsit vniuersæ creaturę.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd in homine quodãmodo sunt omnia c. Et ideo secũdum modum, quo dominatur his, quæ in seipso sunt, secundum hunc modũ competit ei dominari aliis. (435) Est autem in homine quatuor cõsiderare, scilicet rationẽ, secundum quam conuenit cum Angelis: vires sensitiuas, secundum quas conuenit cum animalibus: vires naturales, secundum quas conuenit cum plantis: & ipsum corpus, secundũ quod cõuenit cum rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locũ dominantis, & nõ subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicitur omni creaturæ, intelligitur, quæ non est ad imaginem Dei. (406) Viribus autẽ sensitiuis, sicut irascibili & cõcupiscibili, quæ aliqualiter obediũt rationi, dominatur anima imperãdo. Vnde in statu innocentiæ animalibus aliis per imperiũ dominabatur. Viribus autem naturalibus & ipsi corpori homo dominabatur, nõ quidẽ imperando, sed vtẽdo. Et sic etiã homo in statu innocẽtiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis nõ per imperiũ vel immutationem, sed absq; impedimẽto, vtendo eorum auxilio. Et ꝑ hoc patet respõsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ homines in statu innocẽtiæ omnes fuissent æquales. Dicit enĩ Greg. ꝙ vbi nõ deliquim⁹, omnes pares sumus. Sed in statu innocẽtiæ, non erat delictum. Ergo omnes erãt pares.

482 *Suprà q. 92. ar. 1. 2. Et infra ar. 4. cor. In pastorali par. 2. cap. 6.*

¶2. Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secũdum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abũdabat dilectio, quæ est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶3. Præterea, Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, quòd quosdam pro meritis præmiat, quosdã verò ponit, ex parte verò naturæ, quia ꝓpter naturæ defectum quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autem fortes & perfecti quæ in primo statu fuissent.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem maximè videtur in disparitate consistere. Dicit enim Aug. 19. de Ciuit. Dei, Ordo est parium, dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Ergo in primo statu, qui decentissimus fuisset, disparitas inueniretur. (*Capit. 13. tom. 5.*)

¶RESPONDEO dicendũ, quod necesse est dicere aliquã disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantũ ad sexum, quia sine diuersitate sexus generatio non fuisset. Similiter etiam quantũ ad ætatẽ. Sic enim quidã ex aliis nascebãtur, nec illi qui miscebãtur, steriles erant. Sed & secundum animam diuersitas fuisset, & quantũ ad iustitiam, & quantum & scientiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberũ arb. ex quo rõ habet quòd homo possit magis & minus animũ applicare ad aliquid faciendum vel volendum, vel cognoscendum. Vnde quidã magis profecissent in iustitia & scientia, quàm alij. Ex parte etiã corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex exterioribus agẽtibus aliquod cõmodum aut auxilium reciperet magis & minus, cùm etiã & cibis eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secundum diuersam dispositionem aëris & diuersum situm stellarũ, aliqui robustiores corpore generarẽtur, quã alij, & maiores & pulchriores, & melius cõplexionati, ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Greg. per verba illa intẽdit excludere disparitatem quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati. Ex qua cõtingit quòd aliqui pœnaliter sunt sub aliis coërcendi.

¶Ad secundum dicendum, quòd æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tamẽ inter inæquales potest esse maior dilectio quàm inter æquales, licet nõ æqualiter vtrinque respondeat. Pater enim plus diligit filium naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tantundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidẽ vt puniret quosdam, & quosdam præmiaret, sed vt quosdam plus, quosdã minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominib⁹ reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari secũdum prædictum modum absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ homo in statu innocẽtiæ homini nõ dominabatur. Dicit enim Aug. 19. de Ciui. Dei, Hominẽ rationalẽ ad imaginẽ suam factum, nõ voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, nõ hominẽ homini, sed hominẽ pecori.

483 *2.2.q.164. ar.1.cor. & ad 1.2. dis. 44.q.1.ar. 3. Et opus. 20.li.2 ca. 9.col 1 & li.3.ca.9 fi. & c.11 fi. Capit.15 tom.3.*

¶2. Præterea, Illud, ꝙ est introductũ in pœnam peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed hominem subesse homini introductum est in pœnam peccati. Dictum est enim mulieri post peccatum, Sub potestate viri eris, vt dicitur Gene. 3. ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶3. Pręterea, Subiectio libertati opponitur. Sed libertas est vnũ de præcipuis bonis, ꝙ in statu innocẽtiæ non defuisset, quãdo nihil aberat ꝙ bona volũtas cupere posset, vt Aug. dicit 14. de Ci. Dei. Ergo homo homini in statu innocẽtiæ non dñabatur. (*Capit. 10.*)

¶SED CONTRA, Conditio hominum in statu innocentiæ nõ erat dignior quam cõditio angelorum. Sed inter angelos quidam alijs dominantur. Vnde & vnus ordo dominationum vocatur. Ergo non est contra dignitatem status innocentiæ, quòd homo homini dominaretur.

¶*Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶In corpore tria. Primò ꝓponuntur cõclusiones respõsiuæ, Secundò ꝓbatur negatiua. Tertiò affirmatiua.

¶Quo ad primũ duo, distinctio bimẽbris, & cõclusiones iuxta singula membra. Distinctio est Dominiũ duplex, vt distinguitur contra seruitutem, & vt cõtra subiectionem qualitercũque. Prima conclusio, Dominium primo modo nõ erat in statu innocentiæ. Secunda conclusio, Dominium secundum erat in illo statu.

¶Quo ad secũdũ ꝓbatur prima cõclusio negatiua, s. Dominiũ primum importat ordinationem subditi ad bonũ domini: ergo tristitiam subditi: ergo pœnam: ergo nõ fuisset tunc. Antecedẽs probatur ex differentia inter seruum & liberũ 1. Met. quia s. liberum est propter se, seruus propter aliud, id est dominũ. Prima consequẽtia probatur, quia tristabile est vnicuique proprium bonũ propter alterum tãtum oportere agere. probatur, quia naturaliter amatur ad oppositũ, scilicet propter seipsum. Secunda cõsequentia est per se nota, & similiter tertia.

¶Quo ad tertiũ probatur cõclusio affirmatiua & duo fiũt. Primò describitur natura talis dominij, & dicitur ꝙ est ordinatiuũ subditi ad ipsius subditi vel cõmune bonum quia est ad liberos, qui sunt propter se. Secundò probatur dupliciter: primò, Homo erat animal sociale, ergo opus erat vno dirigente, & intendẽte cõmune bonũ. Antecedẽs patet, consequentia ꝓbatur dupliciter. primò, quia multa, multa per se intẽdunt, & vnũ vnũ: secũdò autoritate Arist. Secũdò probatur cõclusio ex disparitate hominũ, Aliqui pręstitissent scientia & iustitia, ergo gubernassent alios. Probatur consequẽtia autoritate Petri Apost. & August. &c.

RESPON

Universidad de Navarra Biblioteca

¶Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito. Homo in statu innocẽtiæ erat incorruptibilis effectiuè, nõ formaliter. Hæc cõclusio primò declaratur, secundò probatur. Declaratur distinguendo incorruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formę, ex parte efficientis, primo modo naturæ, secundo gloriæ, tertio innocentiæ conuenit, oĩa clara sunt in litera. Probatur dupliciter. Primò autoritate Aug. Secũdò ſuasoria adapratione, quia anima excedit materiã corporalẽ vt materia cõ cors animæ fieri posset. ¶Circa 5õclusionẽ hãc aduerte, q̃ Scot. in 2. di. 19. q. 1. relata hac opinione, impugnat eã, nulla rõne ductus, sed quia se nõ videre fatetur, quòd qualitas in aſa posita possit præseruare corpus passibile, quin patiatur à contrario, cõstat autem quòd passio magis facta corrumpit, ergo, &c.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ si Sco. ocularia reuerentiæ ad beatũ Aug. habuisset, vidisset vtiq; quòd homo erat sibi autor vitæ, quãdiu anima erat subdita Deo. Cum essi hęc credita ex facto pendeant, & supernaturali virtute egeãt, de his nulla maior ratio autoritate diuina est, per se vel per sanctos suos.

¶Super Quæstionis nonagesimæ septimæ articulum secundum.

Capit. 14. tom. 5.

TItulus clarus.

¶In corpore clarissimè distinguit de passione, & iuxta vtrunque membrũ singulis conclusionibus respondet quæsito. Distinctio est, Passio est dupliciter, priè & cõmuniter, illa remotiua à naturali dispositione, quia effectus actionis quæ à cõtrario est, hęc perfectiua naturæ. Prima cõclusio, Passione cõmuniter homo erat passibilis & anima & corpore, quia sentiebat, &c. Secunda cõclusio, Passiõe priè homo erat impassibilis & anima & corpore, quia virtute animæ prohibebat passionẽ sicut & mortẽ. ¶Aduerte hic q̃ Sc. vbi suprà tenet oppositũ, nulla tamẽ rõne, nisi qa nõ videtur indigeret cibis. ¶ Quartò, vtrum per lignum vitæ immortalitatem consequeretur.

QVÆSTIO NONAGESIMA SEPTIMA, de his, quæ pertinent ad statum primi hominis, quantum ad indiuidui conseruationem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad statum primi hominis secundum corpus. Et primò quantum ad conseruationem indiuidui. Secundò, quantum ad conseruationem speciei. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis. ¶Secundò, vtrum esset impassibilis. ¶Tertiò, vtrum

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

484 *2. di. 19 q. 2. art. 4. Et mal. q. 5. artic. 5. cor.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ homo in statu innocẽtię nõ erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione, aufertur diffinitum. ergo si homo erat, non poterat esse immortalis.

Text. 26.

¶2. Præterea, Corruptibile & incorruptibile genere differũt, vt dicitur in 10. Met. Sed eorum, quæ differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, non posset homo in statu isto esse corruptibilis.

¶3. Præterea, Si homo in statu innocẽtiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturã, aut per gratiã. Sed non per naturã: quia cùm natura eadẽ maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Similiter nec per gratiam: quia primus homo gratiam per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sapien. 10. Eduxit illum à delicto suo. Ergo immortalitatem recuperasset, quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu innocentiæ.

¶4. Præterea, Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apocal. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur ad Rom 5. quòd per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materiæ, eo scilicet q̃ vel nõ habet materiam, sicut Angelus, vel habet materiam, quæ non est in potentia nisi ad vnam formã, sicut corpus cæleste. Et hoc dicitur secundũ naturam incorruptibile. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia scilicet incorruptibili per naturã inhæret aliqua dispositio, per quẽ totaliter à corruptione ꝓhibetur. Et hoc dicitur incorruptibile secundũ gloriam. Quia vt dicit Aug. in epist. ad Dioscorũ, Tam potenti natura Deus fecit animã, vt ex eius beatitudine redũdet in corp⁹ plenitudo sanitatis & incorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo homo in statu innocẽtiæ fuisset incorruptibilis & immortalis. Quia (vt Aug. dicit in lib. de Quæst. no. & vete. testa.) Deus enim hominem fecit, qui quandiu nõ peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitã aut ad mortẽ. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorẽ, in eo existentẽ, sed inerat animæ vis quædã supernaturaliter diuinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare, quãdiu ipsa Deo subiecta mãsisset. Quod rationabiliter factũ est. Quia enim aĩa rationalis excedit proportionẽ corporalis materiæ, vt suprà dictũ est, cõueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, ꝑ quã corpus conseruare posset suprà naturam corporalis materiæ.

Epist. 52. tom. 3.

q. 19. to. 4.

q. 70. art. 1

¶AD PRIMVM ergo & secundũ dicendum, quòd rationes illæ procedũt de incorruptibili & immortali per naturam.

¶Ad tertium dicendũ, quòd vis illa præseruãdi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis, sed per donũ gratiæ. Et quamuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpæ, & meritum gloriæ, non tamen ad amissæ immortalitatis effectum. Hoc enim reseruabatur Christo, per quem naturæ defectus in melius reparandus erat, vt infrà dicetur.

3. Par. q. 1. artic. 2.

¶Ad quartum dicendum, quòd differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate, quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.

485 *2. dist. 19. ar. 3. Et di. 23 q. 2. art. 3. cor. Et di 29. ar. 3. co.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd homo in statu innocentiæ fuisset passibilis. Sentire enim, est pati quoddam. Sed homo in statu innocentiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset passibilis.

¶2. Præterea, Somnus passio quædam est. Sed homo in statu innocentiæ dormiuisset, secundum illud Genesis 2. Immisit Deus ſoporem in Adam. ergo fuisset passibilis.

¶3. Præterea, Ibidem subditur, quòd tulit vnam de costis eius. ergo fuisset passibilis etiam per absciſionem partis.

¶4. Præterea, Corp⁹ hominis molle fuit. Sed molle naturaliter passiuum est à duro. Ergo, si corpori primi hominis obuium fuisset aliquod corpus durũ, ab eo passum fuisset. Et sic primus homo fuit passibilis.

¶SED CONTRA est, quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. Quia passio magis facta abiicit à substantia.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ passio dupliciter dicitur. Vno modo priè. Et sic pati dicitur, ꝙ à sua naturali dispositione remouetur. Passio enim est effectus actionis. In reb⁹ autẽ naturalibus contria agũt & patiuntur adinuicẽ, quorum vnũ remouet alterũ à sua naturali dispositione. Alio modo dicitur passio cõiter secundũ quancunq; mutationẽ, etiã si pertineat ad perfectionẽ naturæ, sicut intelligere vel sentire dicitur pati quoddã. Hoc igitur sẽcundo modo homo in statu innocẽtię passibilis erat, & patiebatur & secundũ aĩam & secundum corpus. Primo autẽ modo dicta passione erat impassibile, & secundũ animã, & secundũ corpus, sicut & immortalis. Poterat enim passionem prohibere, sicut & mortem, si absque peccato perstitisset,

videtur sibi quòd innocentia excluderet omne pati propriè dictum. Et posset pro eo arguí, quia omne agens in agendo repatitur, sed corpus hominis agebat in cibum, ergo repatiebatur ab eo, ergo non excluditur omnis passio propriè à statu innocentiæ. Ad hoc dicetur inferius in sequenti articulo in responsione ad secundum.

¶Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò ponitur differẽtia inter statum innocẽtiæ & resurrectionis. Et in differentia proponitur conclusio respõsiua quæsito. Secundò probatur vtraque pars differentiæ.

Quæst. 92. ar. 3. ad 2.

¶Quo ad primũ differentia est inter vtrumq; statum, quia in statu innocentiæ erat vita animalis egens alimẽto, in statu futuro erit vita spiritualis non egens alimentis, prima enim pars differentiæ est conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè.

¶Quo ad secundũ probatur vtraque pars sic, Anima humana est anima & spiritus, ergo vt anima congruebat primo statui, ergo secundum id, quod conuenit omni animato, ergo secũdum opera partis vegetatiuæ alere, augere, generare, &c. Et rursus, ergo & spiritus conuenit vltimo statui, ergo secundum id, quod est proprium ei, ergo secũdum immortalitatem, impassibilitatem, gloriam, &c. igitur in primo statu erat animalis cum alimẽtis, in vltimo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notum. Prima consequẽtia probatur autoritate Genes. 1. Factus est homo in animam viuentem, & fundatur super rationẽ, quia primum primo respondere debet. Secunda verò probatur, quia anima vt anima communis est omni viuenti. Tertia verò probatur, quia primum in omni viuente apud nos est pars vegetatiua. Aliæ consequentiæ ex alia parte patent per locum ab oppoſito.

486 2. di. 19. ar. 2. ad 2. & 3. Et 4. ca. 82. col. 5. Et mal. q. 5. art. 5. ad 8. & 9. Et opuſ. 3. ca. 133.

485

¶In respõsione ad primũ nota vltima verba, Et ne totaliter cõsumeretur. ex hoc enim insinuatur quòd aliqua deperditio humidi fiebat in illo statu, de qua vide in artic. seq.

¶In responsione ad secundum nota duas responsiones, primam, q̃ corpus hominis non patiebatur in nutritione: secundam, quòd patiebatur, sed perfectiuè. Prima saluatur, quò ad separationem, qua omne agens repatitur, & hoc propter virtutem animæ. Secunda, Id passionis quod accidit corpori ex nutriri quicquid fit illud, manifestat quale sit ex hoc ipso quo dicit, quale esse pati, si nutriri cõsisteret in pati. Vnde in materia sequentis articuli notandæ sunt ambæ, & sic solutum est dubium præcedentis articuli.

¶Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio respõsiua bimembris, Lignum vitæ causabat immortalitatem quodammodo, non simpliciter. Primò probatur quo ad primam partem, quia habebat vim fortificatiuam a virtutis specificæ contra defectum prouenientem ex admixtione extranei. Declaratur hoc distinguẽdo duplicem defectum in corpore nutribili, scilicet deperditionem humidi, & debilitationem virtutis ex admixtione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici autoritate Augustini. Secundò probatur quo ad secundam partem dupliciter. Tum quia virtus animæ non inerat à ligno vitæ. Tum quia virtus finita nõ potest causare effectũ durationis infinitæ. Probatur, quia quãtò maior est virtus, tantò imprimit durabiliorem effectum. Virtus autem ligni vitæ sicut cuiusque corporis finita erat, ergo. Tertiò declaratur modus, quo verificatur vtraque pars, & est cõseruatio per lignũ vitæ vsque ad certum tempus, & deinde aut iterata comestione iterum conseruaretur, &c., aut translatus fuisset in vitam spiritualẽ, qualis erit post resurrectionem. Circa vtrũque istorum defectuum dubium occurrit, quoniã si in statu innocẽtiæ vterque fuisset, iam fuisset ibi passio propriè dicta, deperditio liquidę humidi cùm fiat actione calidi, manifestè in passione propriè dicta cõsistit. Debilitatio quo que virtutis ex admixtiõe extranei apertè natura remouet à natura li suorobore, igitur, &c.

Lib. 2. text. 34. & 49.

Quæst. 19. tom. 4. Art. 1.

¶Circa effectum ligni vitæ dubium occurrit ex Sco. in 2. distin. 19. q. 1. Arguit enim contra hoc, q̃ lignum vitę erat conseruatiuum virtutis specificę, & causabat immortalitatem. Et mouetur tali ratione, Vis conuersiua alimenti in Adam, etsi conuertẽdo lignum vitæ in substãtiam suã, debilitabatur aliquantulũ, quia omne agens Physicum agendo debilitatur, & patet in exemplo Arist. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua, ergo secunda vice iterum debilitaretur, & sic tandem defecisset. Num ergo poterat hoc modo immortalitas haberi, &c.

396

¶Ad primum dubium videturmihi dicendum, & dicendum de primo defectu, quòd fuisset actu, sed nõ subratione defectus, secundus autem fuisset tantum in potentia. Ad cuius euidentiam notandum est, quòd passio propriè dicta pro tanto statui innocentię repugnabat, pro quãto corpus hominis à naturali dispositione remouebat, & non absolutè. Et propterea notanter in litera artic. 2. descripta fuit passio non per corruptionem absolutè, sed per remotionem corporis à naturali dispositione. Vnde si qua obiectio contrarij esse potuit absque remotione corporis humani à naturali dispositione sua corpus humanum dicebatur propriè pati, eo quòd ipsum nihil perdebat naturalis dispositionis, quamuis aliquid eius, puta humidum, pateretur propriè. In proposito autem inter deperditionem humidi & debilitationem virtutis tantum interest, quod deperditio humidi non necessariò remouet corpus à naturali dispositione, vt patet in pueris, imò talis passio est ad perfectionem naturæ, vt in responsione ad secundum in præcedenti art. S. T. dixit. Debilitatio autẽ virtutis manifestè natura à sua naturali integritate remouet. Vnde eadẽ ratione opponitur statui innocẽtiæ, qua senectus

2. dist. 92. art. 5. ad 5. & 6. Et 3. dist. 16. q. 1. art. 3. ad 5. Et mal. q. 5 art. 5. ad 8 & 9.

487

quæ in

Universidad de Deusto Biblioteca

tiam nutriti, vt dictum est. Ergo lignum vitæ incorruptibilitatẽ seu immortalitatem conferre non poterat.

¶2. Præterea, Effectus, qui causantur à virtutibus plantarum, & aliarum naturalium rerum, sunt naturales. Si ergo lignum vitæ immortalitatem causasset, fuisset illa immortalitas naturalis.

¶3. Præterea, Hoc videtur redire in fabulas antiquorum, qui dixerunt, quòd dij, qui comedebant de quodam cibo, facti sunt immortales. Quos irridet Philosophus in 3. Metaph.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Genes. 3. Ne fortè mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.

¶Præterea, Aug. in lib. de Quæst. ver. & no. Te. dicit, Gustus arboris vitæ corruptionẽ corporis inhibebat. Denique & post peccatum potuit insolubilis manere, si permissum esset illi edere de arbore vitæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd lignum vitæ quodammodo immortalitatem causabat, non autem simpliciter. Ad cuius euidentiam cõsiderandum est, quòd duo remedia ad conseruationem vitæ habebat homo in primo statu contra duos defectus. Primus enim defectus est deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui est animæ instrumentum. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per esum aliorum lignorum paradisi, sicut & nunc subuenitur nobis per cibos, quos sumimus. Secundus autẽ defectus est, quia, vt Philosophus dicit 1. de Generatione, illud ꝙ generatur ex aliquo extraneo, adiunctum ei, quod prius erat humido præexistenti, imminuit virtutem actiuam speciei, sicut aqua adiuncta vino, primò quidem cõuertitur in saporem vini, sed secundum quòd magis & minus additur, diminuit vini fortitudinem. Et tãdem vinum fit aquosum. Sic igitur videmus, quòd in principio virtus actiua speciei est adeo fortis, ꝙ potest conuertere de alimento non solùm quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam quod sufficit ad augmẽtum: Postmodum verò quod aggeneratur, nõ sufficit ad augmentum, sed solùm ad restaurationem deperditi. Tandem verò in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decremẽtum, & finaliter dissolutio corporis[e]. Et contra hunc defectũ subueniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificandi virtutem speciei cõtra debilitatem prouenientem ex admixtione extranei. Vnde August. dicit in 14. de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini, ne esuriret, potus, ne sitiret, & lignum vitæ, ne senectus eum dissolueret. Et in libro de Quæst. ve. & no. Test. dicit, ꝙ vitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tamen simpliciter immortalitatẽ causabat, quia neq; virtus, quę inerat animę ad conseruãdum corpus, causabatur ex ligno vitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, vt nunquã dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscũque corporis est finita. Vnde nõ poterat virtus ligni vitæ ad hoc se extẽdere vt daret corpori virtutem durãdi tempore infinito, sed vsque ad determinatũ tempus. Manifestum est enim, quòd quantò aliqua virtus est maior, tantò imprimit durabiliorem effectum. Vnde, cùm virtus ligni vitæ esset finita, semel sumptũ pręseruabat à corruptione vsque ad determinatum tempus, quo finito, vel homo trãslatus fuisset ad spiritualem vitam, vel indiguisset iterũ sumere de ligno vitę. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ rationes concludunt, quòd non causabat incorruptibilitatem simpliciter. Aliæ verò cõcludunt quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionẽ secundũ modum prædictum.

QVÆSTIO NONAGESIMAOCTAVA, *de Pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est, de his, quæ pertinent ad cõseruationem speciei. Et primò de ipsa generatione. ¶Secũdò de conditione ꝓlis genitæ. ¶Circa primum quærũtur duo. Primò, vtrum in statu innocẽtiæ fuisset generatio. ¶Secundò, vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

488 2. dist. 20. q. 1. ar. 1. Tex. 51. & lib. 8. text 26.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio. Generationi enim corruptio est contraria, vt dicitur in 5. Physic. Contraria autem sunt circa idem. In statu autem innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio.

¶2. Præterea, Generatio ordinatur ad hoc, ꝙ conseruetur in specie, quod secundum indiuiduum conseruari non potest. Vnde & in illis indiuiduis, quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶3. Præterea, Per generationẽ homines multiplicãtur. Sed multiplicatis dominis, necesse est fieri possessionum diuisionem ad euitãdam confusionem dominij. Ergo cùm homo sit institutus dominus animaliũ, facta multiplicatione humani generis per generationẽ, secuta fuisset diuisio dominij. Quod videtur esse contrarium iuri naturali, secundũ quod omnia sunt cõmunia, vt Isido. dicit. Non ergo fuisset generatio in statu innocentiæ. *Lib. 5. etymolog. c. 4.*

¶SED CONTRA est quòd dicitur Genesis primo, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque noua generatione fieri nõ potuisset, cùm duo tantum fuerunt primitus instituti. Ergo in primo statu generatio fuisset.

¶RESPONDEO dicendum d, quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationẽ humani generis, alioquin peccatum hominis fuisset valde necessarium, ex quo tantum bonum consecutum est. *D. 664.* Est ergo cõsiderandum, quòd homo secundum suam naturam est constitutus quasi medium quoddã inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nam anima eius est naturaliter incorruptibilis[e], corpus verò naturaliter corruptibile[e]. *367 484* Est autem considerandum, quòd alio modo intẽtio naturæ fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturæ, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solùm secundum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatum, alioquin eo corrupto, naturæ intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuum, & semper manẽs nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturæ[e], ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. *145 d 426 264* Substantiæ incorruptibiles manent semper, non solùm secundum speciem, sed etiam secundum indiuidua, & ideo etiam ipsa indiuidua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur homini ex parte corporis, quòd corruptibile est secundum naturam suam, competit generatio. Ex parte verò animæ, quæ incorruptibilis est, competit ei, quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta à natura vel potius à naturæ autore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis, generationem in humano genere statuit, etiam in statu innocentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ corp⁹ hominis in statu innocẽtię quantũ erat de se, corruptibile erat, sed potuit præseruari à corruptiõe ꝑ aĩam. Et ideo nõ fuit homini subtrahẽda generatio, quæ debetur corruptibilibus rebus. ¶Ad secũdũ dicendũ, ꝙ generatio in statu innocẽtiæ, etsi non fuisset ꝓpter conser-

Art. præc. ad 2.

quæ in tali debilitate cõsistit. Vnde cùm in litera dicitur, ꝙ lignũ vitæ occurrebat huic defectui, interpretandũ est nõ qui fuit, sed qui fuisset nisi lignũ vitæ præuenisset, ita quòd succurrebat huic defectui præueniẽdo, nõ restaurãdo, vt Sco. intellexit, & sic nullum inconueniens sequitur.

Tex. 15.

¶Ad secũdum dubium dicitur, ꝙ, vt patet ex dictis etiam recitatis ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit litera duplicem, alterã ex parte animæ, & alteram ex parte corporis. Ex parte animę vim quandã, qua corpus agẽdo in nutrimẽtum non repatiebatur ab eo. *Q. 19. circa med.* Alterã ex parte corporis, & ista est lignum vitæ habẽs virtutem cõseruandi ad certum longũ tempus. Vnde iũgẽdo has duas causas simul ex sumptione ligni vitæ nulla debilitatio sequebatur, quãuis debilitatio in nobis sequeretur ex ligno illo, vnde nõ viueremus immortales ꝑ illud, sed lõgo valde tempore. Propter quã diuturnitatẽ dictũ est, eiiciẽdo Adam, Ne fortè sumat de ligno vitę, & viuat in æternũ, iuxta morẽ Scripturæ, quo vocantur diuturna æterna, vt mõtes ęterni. *Tex 34. et 39.*

¶Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quęsito: In statu innocẽtiæ fuisset generatio ad multiplicationẽ generis humani. Probatur dupliciter, primò ducendo ad incõueniens ꝙ peccatum fuisset necessarium valde ꝓpter tantum bonũ. Secundò, Homo est secundũ animam incorruptibilis, & secundũ corpus corruptibilis, ergo est mediũ secundum naturã inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, ergo ex parte corporis cõuenit naturaliter generatio ex parte animæ, ꝙ multitudo indiuiduorũ sit per se intenta. *383* *Capit. 26. tom. 5.* Ergo ad multiplicationẽ humani generis, etiam in statu innocentiæ, statuta est generatio. *Quæst. 19. tom. 4.* Antecedens supponitur, & prima consequentia est clara. Secunda verò quo ad vtrãque partem & declaratur & ꝓbatur ex differẽtia inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, in hoc ꝙ corruptibiles nõ sunt per se intentæ secũdum indiuidua, sed secundũ speciẽ, incorruptibiles verò & secundũ indiuidua & secũdum speciẽ. Quæ differentia probatur ex hoc, ꝙ intentio naturæ per se est ad perpetuũ & non ad temporale. Probatur, ducendo ad inconueniens, quia alioquin cassaretur intentio naturæ, tẽporali deficiente. Ex hac autẽ differẽtia implicitè habetur alia, quòd in reb⁹ corruptibilibus generatio est naturaliter instituta ꝓpter speciem, quia ipsa sola est perpetua, in corruptibilibus nõ oportuit generationem esse. *In corp.* Ex his autem manifestè patet consequẽtia quo ad vtrãque partem, & clarum est.

¶Sed sunt hic quędã dubia. Primò circa primã probationem, quoniam illud quòd infertur pro inconuenienti, non est inconueniens, præsertim secundũ doctrinam S. Th. quoniã incarnatio filij Dei, quæ est maximum bonum ex peccato consecuta est, ita quod peccatum fuit ad hoc necessariũ, iuxta illud Greg. ô certè necessarium

servationem speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

¶Ad tertium dicendum, quòd in statu isto multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionem possessionum, quia cõmunitas possessionis est occasio discordiæ, vt Philosophus dicit in 2. Polit. Sed in statu innocẽtiæ fuissent voluntates hominum sic ordinatæ, quòd absque omni periculo discordiæ cõmuniter vsi fuissent, secundũ quod vnicuique eorum competeret, rebus, quæ eorum dominio subdebantur, cum hoc etiam modo apud multos bonos viros obseruetur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitũ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocẽtiæ nõ fuisset generatio per coitũ. Quia, vt Dam. dicit, Prim⁹ homo erat in paradiso terrestri, sicut angelus quidã. Sed in futuro resurrectionis statu, qñ erũt hoĩes Angelis similes, neque nubẽt, neq; nubẽtur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiso fuisset generatio per coitũ.

¶2. Præterea, Primi hoĩes in perfecta ætate conditi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatum generatio fuisset per coitum, fuissent etiã in paradiso carnaliter cõiuncti. Quod patet esse falsum secundum Scripturam.

¶3. Præterea, In cõiunctione carnali maximè efficitur homo similis bestiis, ꝓpter vehementiã delectationis. Vnde etiã cõtinentia laudatur, per quã homines ab huiusmodi delectationibus abstinent. Sed bestiis homo cõparatur propter peccatũ, secundũ illud Psal. 48. Homo cùm in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumẽtis insipientibus, & similis factus est illis. Ergo ante peccatum non fuisset maris & fœminæ carnalis coniunctio.

¶4. Præterea, In statu Innocẽtiæ nulla fuisset corruptio. Sed per coitum corrumpitur integritas virginalis. Ergo coitus in statu innocentiæ non fuisset.

¶SED CONTRA est, ꝙ Deus ante peccatũ masculũ & fœminã fecit, vt dicitur Gen. 1. & 2. Nihil autẽ est frustra in operibus Dei. Ergo etiã si homo non peccasset, fuisset coitus, ad quẽ distinctio sexuũ ordinatur.

¶Præterea, Gene. 2. dicitur, Mulier est facta in adiutoriũ viri. Sed nõ ad aliud nisi ad generationẽ, quę fit per coitũ, quia ad quodlibet aliud opus cõueniẽtius adiuuari posset vir per virum quã per fœminam. Ergo in statu innocẽtiæ fuisset generatio per coitũ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiquorum doctorum cõsiderantes concupiscẽtiæ fœditatẽ, quæ inuenitur in coitu in isto statu, posuerũt, ꝙ in statu innocentiæ nõ fuisset generatio per coitum. Vnde Greg. Nysse. dicit in libr. quẽ fecit de homine, ꝙ in paradiso aliter fuisset multiplicatum genus humanũ, sicut multiplicati sunt angeli absque cõcubitu per operationem diuinæ virtutis. Et dicit, ꝙ Deus ante peccatum fecit masculum & fœminam, respiciens ad modum generationis, qui futurus erat post peccatũ, cuius Deus præscius erat. Sed hoc non dicitur rationabiliter. Ea enim, quæ sunt naturalia homini, neque subtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifestum est autẽ, quòd homini secundum animalem vitam, quàm etiam ante peccatũ habebat, vt suprà dictum est, naturale est generare per coitum, sicut & cæteris animalibus perfectis. Et hoc declarant naturalia mẽbra, ad hunc vsum deputata. Et ideo non est dicendum, ꝙ vsus horũ membrorum naturaliũ non fuisset ante peccatũ, sicut & cæterorum mẽbrorum. Sunt igitur in coitu duo consideranda secundum præsentem statum, Vnum quod naturę est, scilicet coniunctio maris & fœminæ ad generandũ. In omni enim generatiõe requiritur virtus actiua & passiua. Vnde cum in oĩbus in quibus est distinctio sexuũ, virtus actiua sit in mare, virtus verò passiua in fœmina, naturæ ordo exigit, vt ad generandũ conueniãt per coitũ mas & fœmina. Aliud autem quod cõsiderari potest, est quædã deformitas immoderatæ cõcupiscẽtiæ, quę in statu innocẽtiæ non fuisset, quãdo inferiores vires omnino rationi subdebãtur. Vnde Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei, Absit, vt suspicemur nõ potuisse prolẽ fieri sine libidinis morbo. Sed eo volũtatis nutu mouerẽtur illa mẽbra quo cętera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum trãquilitate animæ & corporis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualem mẽtem, cùm tamen haberet vitam animalem quãtum ad corpus. Sed post resurrectionẽ erit homo similis angelo spiritualis effectus & secundum animam & secundum corpus. Vnde non est similis ratio.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd, sicut Aug. dicit 9. super Gen. ad literam, ideo primi parentes in paradiso nõ coierũt, quia formata muliere post modicum propter peccatum de paradiso eiecti sunt. Vel quia expectabatur diuina autoritas ad determinatum tempus commixtionis, à qua acceperunt vniuersale mandatum. *Capit. 26. tom. 5.*

¶Ad tertium dicẽdum, quòd bestiæ carent ratione. Vnde secũdum hoc homo in coitu bestialis efficitur, quia delectationẽ coitus & feruorem cõcupiscentiæ ratione moderari non potest. Sed in statu innocẽtiæ nihil huiusmodi fuisset, quod ratione nõ moderaretur, non quia esset minor delectatio secundum sensum, vt quidam dicunt (fuisset enim tãtò maior delectatio sensibilis, quãtò esset purior natura, & corp⁹ magis sensibile) sed quia vis cõcupiscibilis non ita inordinatè se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationẽ. Ad quam nõ ptinet, vt sit minor delectatio in sensu, sed vt vis cõcupiscibilis nõ immoderatè delectationi inhæreat. *Capit. 4. tom. 3.* Et dico immoderatè, propter mẽsuram rationis. Sicut sobrius in cibo moderatè assumpto, nõ minorem habet delectationem quàm gulosus: sed minus eius concupiscibilis super huiusmodi delectatione requiescit. Et hoc sonãt verba Au. quæ à statu innocentiæ non excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorẽ libidinis, & inquietudinẽ animi. Et ideo continentia in statu innocẽtiæ non fuisset laudabilis, quæ in tempore isto laudatur, non propter defectum fœcũditatis, sed propter remotionẽ inordinatæ libidinis. Tunc autem fuisset fœcunditas absque libidine.

¶Ad quartum dicẽdum, ꝙ, sicut Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infũderetur gremio maritus vxoris. *Capit. 26. to. 5.* Ita enim ponit vtero coniugis salua integritate fœminei genitalis virile semen immitti, sicut nunc potest, eadem integritate salua, ex vtero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum nõ doloris gemitus, sed naturalis impulsus fœminea viscera relaxaret, sic ad cõcipiendum non libidinis appetitus, sed volũtarius vsus naturam vtrunque coniungeret.

QVÆSTIO NONAGESIMANONA, *de Conditione prolis generandæ quò ad corpus, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ. Et primò, quantum ad corpus. Secundò, quantũ ad iustitiã. Tertiò, quantùm ad scientiam. ¶Circa principium quæruntur duo. ¶Primò, vtrum in statu

sarium Adæ peccatum, &c. Ergo multo minus est inconueniens quòd propter bonum multiplicationis humanę fuerit peccatũ necessariũ.

Cap. 3.

¶Ad hoc breuiter dupliciter respondetur. Primò, quòd bona sunt duplicis ordinis. Quædam supponentia malum vt pœnitentia, patientia, martyrium, &c. quædã verò omnifariã bona. Et ad prima quidem opus est esse mala, ad secũda verò oportere fieri mala inconueniens est. *489 2. dist. 20. q. 1. ar. 2. Li. 2. orth. fid. c. 11. & lib. 4. c. 25.* Multiplicatio autẽ humani generis est de genere bonorum omniquaq;, pertinet enim ad ipsam perfectionem specificam, incarnatio autẽ verbi Dei, quãuis secundũ se sit, etiã bonum omniquaque, & ideo simpliciter non oportebat occasionari ex peccato: vt tamen reuelata est nobis per sanctos est de genere bonorum supponentium mala, quoniã reuelata est nonnisi vt redemptrix, ac per hoc captiuorum, ac per hoc peccatorum, &c. & hoc ex ordinatiõe diuina quãtum scimus.

¶Secũdò dicitur, quòd aliud est loqui de qualitate boni, & aliud de quantitate. Quamuis enim ad tale bonũ possit opportunum esse peccatum non tamen ad tantũ, quoniam si bonũ aliquid extat absque peccato, inconueniens est ꝙ quãtitas eius peccato egeat, sic autẽ est in proposito. Quoniam multiplicatio generis humani, supposito iam homine in statu innocentiæ, dicit maioritatem boni, stando infrà limitẽ humanę bonitatis, & non plus. Incarnatio autẽ filij Dei eleuat naturam in aliã boni rationem, & ideo hic dicit tale bonum, quãuis maximum, multiplicatio vero dicit tantum bonũ. Vnde in litera notanter dicitur, inconueniẽs esse tãtum bonum consequi ex peccato.

Cap. 18. & li. 8 de pro. capit. 3. & Chrys. ho. 15. in Gen. Et Dam. li. 4. cap. 25. & Euth. Psal. 50.

¶Circa probationem ꝙ temporale nõ sit per se de intentione naturæ, dubium occurrit, quia nõ videtur valere: quoniam nõ sequitur quòd illo cessante cessaret naturæ intentio, sed quod cõpleta fuerit. Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum præsens sermo nõ sit de natura particulari huius agentis, puta Socratis aut Pla. quoniam constat talia agentia vt sic particularia per se facere & intendere. vt patet 12. Met. tex. 11. sed de natura vniuersali, consequens est ꝙ ratio adducta efficax sit. *Q. præced. art. 3.* Quoniam si vniuersalis naturæ intentio ad corruptibile per se intẽderet ex vna parte illo deficiente, naturæ vniuersalis intentio nõ amplius saluaretur, & ex alia parte, quia est vniuersalis, ac per hoc intendẽs ad vniuersale bnnum. Ergo intẽtio cassa, vana, frustrãque est, nihil enim cõferre poterit vniuerso corrupto illo particulari ꝑ se intẽto.

¶Circa rationẽ allatam in litera pro cõclusione aduerte miram subtilitatem processus, quia enim generatio non est de numero entium propter se, sed ꝓpter aliud, vt patet, & finis ꝓprius generationis sit conseruatio esse specifici, & in proposito hic finis non poterat assignari, perspexit in esse specifico rationem finalizãdi generationẽ, & cũ ostendisset, quòd est perpetuitas (vt Arist. expressè secundo de Ani. dixerat, tex. 34.) ostendit talem rationẽ inueniri in singulis indiuiduis humanis ex parte animæ, ac per hoc ipsa indiuidua ex parte animæ possunt esse per se fines generationis, quẽadmodũ in reliquis ipsa species propter eandẽ rationẽ. & sic cũ generatio naturalis sit, & appareat in hoĩe, dẽpto illo fine, s. cõseruatione speciei ꝓpter statũ innocẽtiæ, restat alius finis, nõ alia sed eadẽ finalizandi ratiõe, i. multiplicatio indiuiduorũ perpetuorũ.

¶Circa finẽ generatiõis in statu innocẽtiæ assignatũ, dubiũ occurrit, qm̃ hic expresse dicit, ꝙ multiplicatio generis humani est finis per se intẽtus, superius autẽ in q. 74. ar. 3 ad secundum expresse tenetur, & nullũ agẽs intendit per se multitudinẽ numeralẽ, & probatur, qa est infinita, quomodo ergo stãt hęc simul? Ad hoc breuissimè dr, ꝙ hæc dicta si formaliter ꝓspiciantur, suã aperiũt veritatẽ. Multitudo siquidẽ numeralis repugnat per se intẽtioni, qa nõ habet in se, vñ possit ꝑ se intẽdi, caret enĩ finitate, sine qua impossibile est aliquid ꝑ se intẽdi, vt patet 2. Met. Multitudo autẽ nũeralis perpetuorũ põt ꝑ se intẽdi, quia ex ly ꝑpetuorũ, finita conuincitur multitudo, ac ꝑ hoc intẽdibilis ꝑ seipsã, cõstat enĩ ꝙ ꝑpetua ꝑ se spectãt ad ꝑfectionẽ vniuersi. Eorum autẽ q̃ per se exiguntur ad integritatẽ alicui⁹ finiti, nũerũ oportet esse taxatũ & certũ, alioquin nec q̃titas toti⁹ esset certa, siue de quãtitate molis, siue ꝑfectionis accipiatur, non ergo repugnat multiplicationem indiuiduorũ humanorũ ꝑpetuorũ ponere per se intẽtã, vt finẽ generationis, qm̃ vsque ad certũ prædestinatorũ numerũ cõplendum erat futura, & non in perpetuum.

¶Super Quæst. 98. Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore tria. Primò

Universidad de Deusto Biblioteca

Primò opinio recitatur Gregorij Nysseni. Secundò improbatur. Tertiò respōdetur quæsito.
¶Quo ad primum quatuor refert. Primò quorundā & specialiter Gregorij opinionem, quòd nō per coitum. Secundò rationem eius propter fœditatē illius. Tertiò, quòd fuisset tamen multiplicatio hominū virtute diuina, sicut Angelorum. Quartò, exclusionem obiectionis, quoniā in statu innocentiæ erat distinctio sexuū, ꝙ hoc fecit Deus præscius futuri casus.

490 8 di 20. q. 2. art. 1. Et veri q̄o. 18. ar. 7. ad 4. Libr. 1. de pecc. mer. & rem. ca. 38.

¶Quo ad secūdum reprehēditur opinio hęc, quia naturalia per peccatū neque ablata, neq; diminuta sunt, sed hoc est vnū de naturalibus, probatur dupliciter. Primò, quia hoc est naturale oībus animalibus perfectis. Secūdò ab effectu, quia natura dedit homini mēbra ad hūc vsum. Incōueniens est autē horum membrorū naturalem vsum non fuisse sicut aliorum.
¶Quo ad tertiū conclusio respōsiua est, Generatio fuisset per coitum quo ad cōiunctionē maris & fœminæ, nō autē quo ad immoderatam cōcupiscētiam. Probatur cōclusio dupliciter, primò ratione, secundò autoritate, ratio assignatur distinguēdo in coitu illa duo, & assignādo radices proprias eorū, ratio enim cōiunctionis est cōiunctio virtutis actiuæ cū passiua, ex hac enī probatur prima pars cōclusionis sic, generatio fuisset per applicationē virtutis actiuæ ad passiuā, ergo per coniunctionē maris & fœminæ: ꝓbatur sequela, quia vbicūque est distinctio sexuum, virtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Radix verò immoderatæ concupiscētiæ est inobediētia viriū inferiorū ad rationis moderamē, ex qua arguitur sic, In statu illo vires inferiores omnino subdebātur rationi, ergo nō fuisset coitus quo ad concupiscentiam immoderatam, autoritas est Aug. assignātis etiam modū, quo scilicet mēbra alia voluntario vsu applicantur ad sua officia.

457

¶Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum primum.
Titulus clarus.
¶In corpore vna cōclusio responsiua bimēbris, Pueri mox nati habuissent virtutē motiuā membrorū sufficiētem, non ad quoslibet actus, sed conuenientes pueritiæ. Probatur conclusio sic, Ex natura pueri non habent sufficiētem vsum mēbrorum. Ex autoritate autē Scripturæ, habuissent illum quo ad cōuenientia pueritiæ tantum, ergo, &c. In litera primò

Lib. de na. & gra. ca 35. & de cor. & gra. c. 11. to. 7.

innocētię pueri mox geniti habuissent perfectam virtutem corpoream. ¶Secundò, vtrū omnes fuissent nati in sexu masculino.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuissent ad motum membrorum. Dicit enim Aug. in lib. de Bap. paru. quòd infirmitati mentis congruit hæc infirmitas corporis, quæ scilicet in pueris apparet. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis.

¶2. Præterea, Quædā animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficientem ad vsum membrorum. Sed homo est nobilior aliis animalibus. ergo multo magis est naturale homini, quòd statim natus virtutem habeat ad vsum membrorum. Et ita videtur, esse pœna ex peccato consequens.

¶3. Præterea, Nō posse cōsequi delectabile propositum, afflictionem inducit. Sed si pueri non habuissent virtutem ad mouendum membra, frequenter accidisset quòd non possēt cōsequi aliquod delectabile eis propositū. Ergo fuisset in eis afflictio, quæ non poterat esse ante peccatum. Nō ergo in statu innocentiæ defuisset pueris virtus ad mouendum membra.

¶ 4. Præterea, Defectus senectutis videtur correspōdere defectui pueritiæ. Sed i statu innocentiæ non fuisset defectus senectutis. Ergo neque etiam defectus pueritiæ.

¶SED CONTRA est, quòd omne generatum prius est imperfectū quàm perficiatur: sed pueri in statu innocentiæ fuissent per generationē producti. Ergo à principio imperfecti fuissent, & quātitate & virtute corporis.

¶RESPONDEO dicendū, quòd ea, quæ sunt supra naturam, sola fide tenemus: quod autē credimus, autoritati debemus. Vnde in omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ autoritate diuina tradūtur, quæ sunt supra naturam. Manifestum est autē naturale hoc esse, vtpote & principiis humanæ naturæ competens, quòd pueri mox nati non habeant sufficientem virtutem ad mouendum membra. Quia homo naturaliter habet cerebrum maius in quantitate secūdum proportionem sui corporis, quàm cætera animalia. Vnde naturale est, ꝙ ꝓpter maximā humiditatem cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumēta motus, non sunt idonei ad mouendum mēbra. Ex alia verò parte nulli catholico dubiū est, quin diuina virtute fieri posit, vt pueri mox nati perfectā virtutem habeant ad motum membrorū. Constat autem per autoritatē Scripturæ, quòd Deus fecit hominem rectum. Et hæc rectitudo consistit, vt Aug. dicit, in perfecta subiectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo statu non poterat esse in mēbris hominis aliquid, quod repugnaret ordinatæ hominis volūtati, ita membra hominis deficere non poterant humanæ volūtati. Voluntas autē hominis ordinata est, quæ tendit in actus sibi cōuenientes. Non sunt autem iidem actus conuenientes homini secundum quamlibet ætatem. Dicendum est ergo, quòd pueri mox nati non habuissent sufficientem virtutē ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus pueritiæ conuenientes, puta ad sugendum vbera & ad alia huiusmodi.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Aug. loquitur de ista infirmitate quæ nūc in pueris apparet, etiam quātum ad actus eorum pueritiæ conuenientes, vt patet per ea, quæ præmittit, quòd iuxta se iacentibus mammis magis possunt esurientes flere quàm sugere.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc quòd quædam animalia statim nata habent vsum membrorum, non est ex eorum nobilitate, cùm quædam animalia perfectiora hoc nō habeant: sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri, & quia actus proprij talium animalium sunt imperfecti, ad quos etiam parua virtus sufficere potest.

¶Ad tertium patet solutio per ea, quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quòd nihil appetiuissent, nisi ordinata voluntate conuenisset res secundum statum suum.

¶Ad quartum dicendū, quòd homo in statu innocentiæ generatus fuisset, sed nō fuisset corrupt⁹. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui cōsequuntur generationē: non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in primo statu fœminæ natæ fuissent.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in primo statu fœminæ natæ non fuissent. Dicit enim Philosophus in lib. de Generatione animalium, quòd fœmina est mas occasionatus, quasi præter intētionem naturæ proueniens. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo fœminæ natæ non fuissent.

¶2. Præterea, Omne generans generat sibi simile nisi impediatur, vel propter defectū virtutis, vel propter indispositionem materiæ, sicut paruus ignis non potest comburere ligna viridia. In generatione autem vis actiua est in mare. Cùm igitur in statu innocentiæ nullus fuisset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materiæ, ex parte fœminæ, videtur quòd semper masculi nati fuissent.

¶3. Præterea, In statu innocentię generatio ad multiplicationē hominum ordinabatur. Sed sufficiēter homines multiplicari potuissent per primū hominē & per primam fœminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuisset necessarium, quòd in statu innocentiæ fœminæ nascerentur.

¶SED CONTRA, quòd sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & fœminam in natura humana, vt dicitur Gen. 1. & 2. Ergo etiam in statu illo fuissent mares & fœminæ generati.

¶RESPONDEO dicendum quòd nihil eorum, quæ ad cōplementum humanæ naturæ pertinēt, in statu innocētiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem Vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiā diuersitas sexus est ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentiæ vterque sexus per generationem productus fuisset.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd fœmina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionē naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ vniuersalis, vt suprà dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd generatio fœminæ non solùm cōtingit ex defectu virtutis actiuæ vel indispositione materiæ, vt obiectio tāgit, sed quandoque, quidem ex aliquo accidēti extrinseco, sicut Philos. dicit in libr. de animalibus, quòd ventus septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis verò ad generationē fœminarū: quandoque etiā ex conceptione animæ, ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipuè in statu innocentiæ hoc esse poterat, quando corpus magis erat animæ subiectum, vt scilicet secundum voluntatem generantis distingueretur sexus in prole.

¶Ad

probatur cōsequētia ex regula, In naturalib⁹ debemus sequi naturā rei, in supernaturalib⁹ autē autoritatē Scripturæ: q̄a hæc sola fide tenemus, & autoritati Scripturæ innitimur. Deinde probatur prima pars antecedentis, Homo habet naturaliter cerebrū maius ceteris aīalibus, ergo habet in pueritia neruos nō idoneos ad mouendum mēbra, ergo nō habet sufficientē naturam motiuā. Antecedēs patet ex anatomia, &c. intellectū ꝓportionaliter ad corpus. Cōsequentia prima ꝓbatur, cointellecta illa alia ꝓpositione, ꝙ homo habet cerebrū humidissimū, & ꝙ ętas infātilis est plenissima humiditatis. Ex his enī sequitur, quòd cū in maiori quāto naturę & ætatis humidæ sit maior humiditas, ꝙ sit excellēs humiditas ad neruos, experimur autem sensu neruos infusos diu in aqua ineptos esse vt stent, & ꝓportionaliter in corpore vt sint firmi, & ducāt Spūs vitales. Secūda vero consequentia ꝓbatur, quia nerui sunt instrumenta naturæ ad mouendum mēbra, cuius signū est, ꝙ patiētes in neruis efficiūtur immobiles secundūilla mēbra. Deinde ꝓbatur secūda pars, Homo factus est rectus corpore subdito aīæ, ergo mēbra hominis nō poterāt deficere à recta hominis voluntate, ergo nō ab actibus cōuenientibus, ergo in pueritia obediebāt ad actus cōuenientes tantū pueritiæ. Antecedēs ꝓ prima parte probatur autoritate Scripturæ, pro secunda autoritate expositionis Aug. Prima verò cōsequentia & manifestè patet, vtpote inferēs particularē ex vniuersali, & nihilominus in litera cōfirmatur, q̄m sicut ex illa subiectione mēbra quo ad esse nihil habebāt repugnans volūtati, ita quo ad operari, & est argumentū à fortiori, quia vsus membrorū est de genere volūtarij nō autē esse eorundē, & ꝓpterea si esse eorū cōsonat volūtati, quāto magis vsus, secūda verò cōsequētia probatur, quia volūtas ordinata est respectu actuū cōuenientiū tātū, tertia verò cōsequētia ꝓbatur quia nō oēs actus sunt cōueniētes cuilibet ętati sed pueriles tātū pueris.

491 2. di. 20. q. 2. art. 1. ad pri. et quo. li. 3. q. 11. Et quol. 5. q. 5. ar. 1. Lib. 2. c. 3.

Quæst. 92. ar. 1. ad. 1.

¶Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum secundum.
Titulus clarus.
¶In corpore vna conclusio respon-

Libr. 4. de ge. ani. c. 2.

siua affirmatiuè: In statu innocentiæ fuissent natæ fœminæ Probatur In illo statu fuisset q̄cquid spectat ad complementū humanæ naturę: ergo fuisset ꝓducta diuersitas sexuum, ac per hoc fœminæ. Antecedēs est ꝑ se notū: cōsequentia probatur: quia sicut ad perfectionē Vniuersi pertinet diuersitas graduum, ita ad perfectionem humanæ naturæ diuersitas sexuum.
¶ Super quæstionis centesimæ Articulum primum.
Titulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua, Homines fuissent nati cum iustitia. Probatur, Homo generat sibi simile secundum speciē: ergo secundum accidētia: ergo secundum iustitiam originalem. Antecedēs patet: prima cōsequentia probatur ex differentia inter accidētia speciei & indiuidui: quia secūdum illa assimilatio secluso errore, qui in statu innocentiæ locum non habet: secūdum verò indiuidualia accidentia nō opus est assimilari. Secunda verò consequentia probatur dupliciter: primò ex ipsa iustitia originali. Secundò ex eius opposito. Ex ipsa quidē, quia erat accidēs speciei. Sed q̄m hoc potest male intelligi, distinguitur accidēs speciei dupliciter. Vno modo cōsequens principia naturæ. Alio modo, collatum naturæ, & sic est hic. ex opposito verò, quia peccatū originale est peccatum naturæ: ac per hoc per generationem naturæ traducitur: ergo & iustitia originalis est naturæ. & probatur sequela: quia opposita sunt vnius generis, id est habent idem genus subiectum: & eandem generationem opposito modo.
¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd cùm iustitia originalis etiam pro gratia data sit principaliter in anima: non plus talis iustitia pro quāto est in anima traduceretur à generāte, quàm anima ipsa, quam constat produci Deo immediate.

492 12. q. 81. ar. 2. cor. fi. Et 2. dist. 20. q. articul. 3. 1. & distin. 23. q. 2. ar. 9. cor. Et Ro. 5. lec. 3. to. 2. Lib. 1. de sacra. par. 6. c. 23.

Libr de cō-cep. virg. c. 30.

D. 1006.

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.
Titulus Confirmati, id est impeccabiles omnino & non solum mortaliter: ita quòd nō possunt cadere à iustitiæ rectitudine.
¶ In corpore vna conclusio responsiua, Pueri in statu innocentiæ nō fuissent nati confirmati in iustitia. Probatur: Parentes quandiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia. ergo pueri non fuissent nati confirmati. consequentia probatur: quia pueri nō plus perfectionis habuissēt in sua na-

q. 95. art. 1.

q. 95. art. 1.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd proles fuisset genita, viuens vita animali. Ad quam sicut pertinet alimento vti, sic etiā generare. Vnde conueniebat, quòd omnes generarent, & non solùm primi parentes. Ad quod consequens videtur, quòd tot fuissent generatæ fœminæ, quot & mares.

QVÆSTIO CENTESIMA de Conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generādæ quantum ad iustitiam.
¶ Circa hoc quæruntur duo.
¶ Primò, vtrum homines fuissent nati cum iustitia. ¶ Secundò, vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd homines non fuissent cum iustitia nati. Dicit enim Hug. de san. Vic. quòd primus homo ante peccatum generaret quidē filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hæredes.

¶2. Præterea, Iustitia est per gratiā, vt Apostolus dicit ad Rom. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis: sed à solo Deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶3. Præterea, Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset à parentibus in filios.

¶SED CONTRA est quod Ansel. dicit in libr. de conceptu virgi. quòd simul cùm rationalem haberent animam, iusti essent, quos generaret homo, si non peccaret.

¶RESPONDEO dicendū, quòd naturaliter homo generat sibi simile secūdum speciem. Vnde quæcunq; accidentia consequuntur naturam speciei, in his necesse est quòd filij parentibus similentur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in statu innocentiæ non fuisset. In accidentibus autē indiuidualibus nō est necesse, quòd filij parentibus similentur. Iustitia autem originalis, in qua primus homo conditus fuit, fuit accidens naturæ speciei, nō quasi ex principiis speciei causatum, sed tantum sicut quoddā donum, diuinitus datū toti naturæ. Et hoc apparet: quia opposita sunt vnius generis. Peccatum autem originale, ꝙ opponitur illi iustitiæ, dicitur esse peccatū naturæ. Vnde traducitur à parente in posteros. Et propter hoc etiam filij parentibus assimilati fuissent quantum ad originalem iustitiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum Hugo. est intelligendum non quantum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem actus.

¶ Ad secundum dicendū, quòd quidam dicunt, quòd pueri nō fuissent nati cum iustitia gratuita, quæ est merēdi principium: sed cū iustitia originali. Sed cùm radix originalis iustitiæ, in cui⁹ rectitudine factus est homo, cōsistat ī subiectione supernaturali rationis ad Deum, quæ est per gratiā gratum facientē, vt suprà dictum est, necesse est dicere, quòd si pueri nati fuissent in originali iustitia, quòd etiā nati fuissent cum gratia: sicut & de primo homine suprà diximus, quòd fuit cum gratia conditus. Non tamen fuisset propter hoc gratia naturalis: quia nō fuisset transfusa per virtutem seminis: sed fuisset collata homini statim cùm habuisset animam rationalem, sicut etiā statim, cùm corpus est dispositum, infunditur à Deo anima rationalis: quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati. Dicit enim Greg. 4. Moralium, sup illud Iob, Sōno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet nequaquam ex se filios gehēnæ generaret, sed hi qui nunc ꝑ redēptorē saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in iustitia confirmati.

¶ 2. Præterea, Anselm. dicit in libr. Cur De⁹ homo. quòd si primi parētes sic vixissent, vt tentati non peccassent: ita confirmarentur cum omni propagine sua, vt vltra peccare non possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶3. Præterea, Bonū est potentius quàm malum. Sed propter peccatum primi hominis cōsecuta est necesitas peccandi in his, qui nascuntur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiam.

¶ 4. Præterea, Angelus adhærens Deo, aliis peccantibus, statim est in iustitia confirmatus, vt vlterius peccare non posset. Ergo similiter & homo, si tentationi restitisset, cōfirmatus fuisset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

¶SED CONTRA est, quod Augustinus dicit 14. de Ciuitate Dei, Tunc felix vniuersa esset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malum in posteros traiicerent: nec quisquam ex stirpe eorum iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi, quòd etiā si primi homines non peccassent, aliqui ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ non videtur posibile, quòd pueri in statu innocētiæ nascerētur in iustitia confirmati. Manifestum est enim, quòd pueri in sua natiuitate non habuissent plus perfectionis quàm eorū parentes in statu generationis. Parentes autē, quandiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur, quòd efficitur beata per apertam Dei visionem. Cui viso non potest non inhærere, cùm ipse sit ipsa essentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cùm nihil desideretur & ametur, nisi sub ratione boni. & hoc dico secundum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali sec⁹ accidere potest, sicut creditur de virgine matre Dei. Quàm citò autē Adā ad illam beatitudinem peruenisset, quòd Deum per essentiā videret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis vita cessaret, in qua sola generationis vsus fuisset. Vnde manifestum est, quòd paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ si Adā non peccasset, non generaret ex se filios gehennæ: ita scilicet, ꝙ ab ipso peccatum contraherent, quòd est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennæ ꝑ liberum arbitrium, peccando. Vel si filij gehennæ nō fierent per peccatum, hoc nō esset per hoc quia essent in iustitia cōfirmati, sed propter diuinam prouidētiam, per quàm à peccato

tiuitate, quàm parentes, quando eos generauerunt: q̄m effectus non excedit causam. Antecedens probatur, Confirmati non possunt nō inhærere Deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati ꝑ apertam Dei visionem: ergo habent vitā spiritualem mente & corpore. ergo nō generant, & sic status generationis & confirmationis repugnant, quia ille ad animalem iste ad spiritualem vitam pertinet. Antecedēs patet ex terminis. cōsequentia probat̄ ex prima quidem parte: quia visio Dei ipsā essentiā bonitatis offert: ex secunda verò, quia nihil amatur, nisi sub ratione boni. Secunda verò consequentia cum tertia est per se nota.

493 2. dis. 20. q. 2. art. 3. ad quintum & septimū Et ma. q. 5. art. 4. ad quintū Et quol. 5. q. 5. art. 1. Cap. 36.

Lib. 1. c. 18.

¶ Circa probationē antecedētis dubiū occurrit: quia in litera nō probatur de confirmatis, ꝙ sint beati: sed ecōuerso, quòd beati sunt confirmati. hoc enim probant media allata: ex hoc enim quòd Deus est essētia bonitatis, sequitur quòd clarè videntes nō possint non inhærere sibi: & similiter quòd nō possint auerti quia ad aliquod bonum diuertentur: in eo autem est omne bonum. ergo beati sūt necessariò cōfirmati: sed non valet econtra: & tamen sua cōuertens erat probanda.

¶ Ad hoc dicitur, quod dum in litera probatur, quòd beati sunt confirmati, reducitur effectus confirmationis in propriam causam, scilicet beatitudinem: ita quòd intentio expressa literæ non est probare illam propositionē absolutè: sed inquantum est reductiua effectus prædicati in propriam causam in subiecto positam. Constat autē quod si effectus ponatur, quòd ponitur eius propria causa, & econuerso. & ideo subtiliter est ostensum, quòd beati sunt confirmati, & ꝙ confirmati sunt beati. Et vt nouitij intelligāt, quāuis ex ista beati sunt cōfirmati, absolutè & formaliter nō sequat̄ sua vniuersali cōuertēs: ex ipsa tamē causaliter intellecta causalitate ꝓpria optimè sequitur à priori sua cōuertens. Et si quis obiiciat, quòd in litera probatur quidē ꝙ beatitudo est causa cōfirmationis, sed nō propria: facile respondetur. Tū quia sermo formalis de propria causa accipitur, cùm sciētia procedat ex propriis. Tum quia apud Theologos hoc est ꝑ se notū de lege communi: quoniam in hoc differt comprehēsor à viatore: scilicet in posse & nō posse peccare. Tū quia apud Philosophos constat, quòd sola bonitatis essētia sufficit ad replēdum ac re-

Ca. 10. to 5

ſtinendum voluntatem in vero bono: quoniam cuilibet alteri vtpote particulari bono, malū aliquod annecti poteſt. Et propterea vndique conſtat quòd impeccabilitas voluntatis beatitudinis proprius effectus eſt.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæprimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore vna concluſio, Pueri non naſcerentur perfecti in ſcientia, ſed abſque difficultate eam acquiſiuiſſent. Probatur, Naturale eſt homini nō habere ſcientiam congenitam, ſed acquirere eam ex ſenſibus. ergo in ſtatu innocentiæ nō nati fuiſſent ſcientes, & cætera. Antecedens probatur: quia anima vnitur corpori propter indigentiam illius ad hoc opus. conſequentia verò probatur, quia vbi autoritas Scripturæ nō opponitur, naturalia aſſerenda ſunt.

q.64.ar.2.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæprimæ Articulum ſecundum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore vna concluſio bimembris, Pueri non habuiſſent perfectum vſum rationis, ſed ad opera puerilia idoneum. probatur prima pars, Organa virium ſenſitiuarū ex nimia humiditate fuiſſent impedita: ergo ipſæ vires ſenſitiuæ. ergo vſus rationis. Antecedēs patet. prima conſequentia probatur, quia actus earum pendent ex organis: quia ſunt actus eorum. Secunda conſequētia probatur, quia vſus rationis pendet ex viribus ſenſitiuis: vt patet in phreneticis & dormientibus. Secūda pars: quia par ratio eſt de vſu rationis & membrorum, de quibus ſuperius dictum eſt: quòd fuiſſent idonea ad actus pueritiæ & non ſimpliciter. Ex eadem ſiquidem radice, ſcilicet humiditate nimia cerebri vtrunque naſcitur.

494 *2.diſtin.20 q.2.ar.1.ad 3.& art.2. per totum. Et veri. q. 19.artic.7. q.74.ar.3.*

Cap. 2. ad Rom. & in Gen.c.1.

Tex.14.

¶ *Super quæſtionis centeſimæſecundę Articulum primum.*

q.99.ar.1.

Titulus clarus.
¶ In corpore vna concluſio habens duas partes, Paradiſus eſt locus in Orientis parte conſtitutus. prima pars, ſcilicet quòd ſit locus probatur: quia ea quæ de paradiſo traduntur, per modū hiſtoriæ narrantur, & confirmatur autoritate Auguſti. ponentis differentiam inter intellectum hiſtoricum & ſpiritualem quo ad hoc & ſimilia. ſecunda verò pars probatur autoritate Iſido. & confirmatur ratione: quia nobilior locus in nobiliori cæli plaga eſt. ergo in dextra: ergo in Oriēte. Patent omnia.

D.593. *q.55.art.2. & q. 84. art.6.* *D.740.*

conſeruarentur immunes.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Anſel. hoc non dicit aſſerēdo, ſed opinando. Quòd patet ex ipſo modo loquendi, cùm dicit, Videtur, quòd ſi vixiſſent, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio iſta nō eſt efficax: quamuis per eam Anſelm. motus fuiſſe videatur, vt ex eius verbis apparet. Non enim ſic per peccatum primi parentis eius poſteri neceſsitatem peccandi incurrunt, vt ad iuſtitiā redire nō poſsint. Quod eſt tantum in damnatis. Vnde nec ita neceſſitatem non peccandi tranſmiſiſſet ad poſteros, quòd omnino peccare non poſſent. Quod eſt tantum in beatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non eſt ſimile de homine & angelo. Nam homo habet liberum arbitrium vertibile & ante electionem & poſt: non autem angelus, ſicut ſuprà dictum eſt cùm de angelis ageretur.

QVÆSTIO CENTESIMA *prima, de Conditione prolis generandæ, quantum ad ſcientiam, in duos articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt de conditione prolis generādæ quantum ad ſcientiam.
¶ Et circa hoc quærūtur duo.
¶ Primò, vtrum pueri naſcerentur in ſcientia perfecti. ¶ Secundò, vtrū ſtatim poſt natiuitatem habuiſſent perfectum vſum rationis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum in ſtatu innocentiæ pueri nati fuiſſent in ſcientia perfecti.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſtatu innocentiæ pueri nati fuiſſent in ſcientia perfecti. Qualis enim fuit Adam, tales filios generaſſet. Sed Adam fuit in ſcientia perfectus, vt ſuprà dictum eſt. Ergo filij naſcerentur ab eo in ſcientia perfecti.

¶ 2. Præterea, Ignorantia ex peccato cauſatur, vt Beda dicit. Sed ignorantia eſt priuatio ſcientiæ. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem ſcientiam habuiſſent.

¶ 3. Præterea, Pueri mox nati iuſtitiam habuiſſent. Sed ad iuſtitiam requiritur ſcientia quæ dirigit in agendis. Ergo ſcientiam habuiſſent.

¶ SED CONTRA eſt, quòd anima noſtra per naturam eſt ſicut tabula raſa, in qua nihil eſt ſcriptū: vt dicitur in tertio de Anima. ſed eadem animæ natura eſt modo, quæ tunc fuiſſet. Ergo animæ puerorum in principio ſcientia caruiſſent.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, de his, quæ ſunt ſupra naturam, ſoli autoritati creditur. Vnde vbi autoritas deficit, ſequi debemus naturæ cōditionem. Eſt autem naturale[d] homini vt ſcientiam per ſenſus acquirat, ſicut ſuprà dictum eſt. Et ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad ſuam propriam operationem. Quod non eſſet ſi ſtatim à principio ſcientiam haberet non acquiſitam per ſenſitiuas virtutes. Et ideo dicendum eſt, quòd pueri in ſtatu innocentiæ non naſcerentur perfecti in ſcientia, ſed eam in proceſſu temporis abſque difficultate acquiſiuiſſent inueniendo vel addiſcendo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eſſe perfectū in ſciētia, fuit indiuiduale accidens primi parentis: inquantū ſcilicet ipſe inſtituebatur: vt pater & inſtructor totius humani generis. Et ideo quantū ad hoc non generabat filios ſimiles ſibi, ſed ſolùm quātum ad accidentia naturalia vel gratuita totius naturæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ignorantia eſt priuatio ſcientiæ, quæ debet haberi pro tēpore illo. Quod in pueris mox natis non fuiſſet. Habuiſſent enim ſcientiam, quæ eis competebat ſecundum tempus illud. Vnde ignorantia in eis non fuiſſet, ſed neſcientia reſpectu aliquorum. Quam etiam Dionyſ. ponit in angelis ſanctis in ſeptimo Cæl. hierar.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd pueri habuiſſent ſufficientē ſciētiam ad dirigēdum eos in operibus iuſtitiæ in quibus homines diriguntur, & vniuerſalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuiſſent, quàm nunc naturaliter habemus: & ſimiliter aliorum vniuerſalium principiorum.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum pueri mox nati habuiſſent perfectum vſum rationis.*

495 *2.diſt.23.q.2.ar.2.ad 1.cor. Et veri.q. 18.art.8.*

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd pueri in ſtatu innocentiæ mox nati habuiſſent ꝑfectum vſum rationis. Nunc enim pueri perfectū vſum rationis non habent, propter hoc ꝙ anima per corpus aggrauatur. Hoc autē tunc non erat, quia, vt dicitur Sapien. 9. corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem à peccato ſubſecutam, pueri mox nati perfectum vſum rationis habuiſſent.

¶ 2. Præterea, Quædam alia animalia mox nata habent naturalis induſtriæ vſum, ſicut agnus ſtatim fugit lupum. Multo ergo magis homines in ſtatu innocentiæ mox nati habuiſſent vſum perfectum rationis.

¶ SED CONTRA eſt, quòd natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri nō ſtatim à principio habuiſſent perfectum vſum rationis.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd, ſicut ex ſupradictis patet, vſus rationis dependet quodammodo ex vſu virium ſenſitiuarū. Vnde ligato ſenſu & impeditis inferioribus viribus ſenſitiuis, homo perfectum vſum rationis non habet: vt patet in dormientibus & phreneticis. Vires autem ſenſitiuæ ſūt virtutes quædam corporalium organorum. Et ideo impeditis eorū organis, neceſſe eſt, quòd eorum actus impediantur: & per cōſequens rationis vſus. In pueris autem eſt impedimentum harū virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis nō eſt perfectus vſus rationis, ſicut nec aliorum membrorum: & ideo pueri in ſtatu innocentiæ non habuiſſent perfectum vſum rationis, ſicut habituri erant in perfecta ætate. Habuiſſent tamen perfectiorem quàm nunc, quantum ad ea, quæ ad eos pertinebant, quantum ad ſtatum illum, ſicut & de vſu membrorum ſuperius eſt dictum.

q.84.ar.7. *q.99.ar.1.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aggrauatio accidit ex corruptione corporis ī hoc, quòd vſus rationis impeditur quantum ad ea etiam, quæ pertinent ad hominem ſecūdum quamcunque ætatem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd etiam alia animalia non habēt ita perfectum vſum induſtriæ naturalis ſtatim à principio, ſicut poſtea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent volare pullos ſuos, & ſimilia in aliis generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine eſt ſpeciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, vt ſuprà dictum eſt.

q.99 art.1.

QVÆSTIO CENTESIMA SECVNda *de Loco hominis, qui eſt paradiſus, in quatuor articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt de loco hominis, qui eſt paradiſus.
¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrū paradiſus ſit locus corporeus. ¶ Secundò, vtrum ſit cōueniens locus habitationis humanæ. ¶ Tertiò, ad quid homo in paradiſo poſitus fuit. ¶ Quartò, vtrum in paradiſo debuit fieri.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum paradiſus ſit locus corporeus.*

496 *22.q.84 articu.3.ad tertium. & 2.diſt.17.q.3.ar.2. Et 3.diſt.9.q.3.1.ar.1.q.3. ad tertium 2. ad Cor. 12.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd paradiſus non ſit locus corporeus. Dicit enim Beda, quòd paradiſus pertingit vſque ad lunarem circulū. Sed nullus locus terrenus talis eſſe poteſt. tum quia contra naturam terræ eſſet, quòd tantum eleuaretur: tum etiā quia ſub globo lunari eſt regio ignis, qui terram conſumeret. Non eſt ergo paradiſus locus corporeus.

¶ 2. Præterea, Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiſo oriri, vt patet Geneſ. 2. illa autē flumina, quæ ibi nominantur, alibi habent manifeſtas origines, vt patet etiam per Philoſophum in lib. Meteor. ergo paradiſus nō eſt locus corporeus.

Libr. 1. in duobus vlti cap.

¶ 3. Præterea, Aliqui diligentiſsimè inquiſierunt oīa loca terræ habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradiſi. ergo non videtur eſſe locus corporeus.

¶ 4. Præterea, In paradiſo deſcribitur lignum vitæ eſſe. Sed lignū vitæ eſt aliquid ſpirituale: dicitur enim Prouerb. 3. de Sap. quòd eſt lignum vitæ his, qui apprehendunt eam: ergo & paradiſus non eſt locus corporeus, ſed ſpiritualis.

¶ 5. Præterea, Si paradiſus eſt locus corporalis, oportet quòd & ligna paradiſi ſint corporalia. Sed hoc non videtur, cū corporalia ligna ſint producta tertio die. de plantatione autem lignorum paradiſi legitur Gene. 2. poſt opera ſex dierum. Ergo paradiſus non eſt locus corporeus.

In prin. li. n.5.

¶ SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit 8. ſuper Gene. ad lit. Tres ſunt de paradiſo generales ſententiæ. Vna eorū qui tantummodo corporaliter paradiſum intelligi volunt: alia eorum qui ſpiritualiter tantùm: tertia eorum qui vtroque modo paradiſum accipiunt. Quam mihi fateor placere ſententiam.

Ca.11.to.5. *Li.14.c.13.* *Tex.15.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Augu. dicit 13. de Ciui. Dei, quæ commodè dici poſſunt de intelligēdo ſpūaliter paradiſo, nemine ꝓhibente dicantur: dum tamē & illius hiſtoriæ fideliſsima veritas rerum geſtarum narratione cōmendata credatur. Ea enim quæ de paradiſo in Scriptura dicuntur, per modum narrationis hiſtoricæ proponuntur. In oībus aūt quæ ſic Scriptura tradit, eſt ꝑ fundamēto tenenda veritas hiſtoriæ: & de ſuꝑ ſpirituales expoſitiones fabricādæ. eſt ergo paradiſ⁹, vt Iſi. dicit in lib. Etymol. locus in Oriētis partibus cōſtitutus: cuius vocabulum à Græco in Latinum vertitur hortus. Cōuenienter autē in parte Orientali dicitur ſitus: quia credendum eſt, ꝙ in nobiliſsimo loco totius terræ ſit conſtitutus. Cùm autem Oriens ſit dextera cæli, vt patet ꝑ Philoſophum in 2. Cæl. dextera autem eſt nobilior quàm ſiniſtra: conueniens fuit vt in Orientali parte paradiſus terrenus inſtitueretur à Deo.

Loco cit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Bedæ verbum non eſt verum, ſi ſecundum ſitum manifeſtū intelligatur. Poteſt tamen exponi, quòd vſque ad locū lunaris globi aſcendit, nō ſecundum ſitus eminentiam, ſed ſecundum ſimilitudinē: quia eſt ibi ꝑpetua aëris temperies, vt Iſid. dicit. Et in hoc aſsimilatur corporibus cæleſtibus, quæ ſunt abſque contrarietate. Magis tamē ſit mētio de lunari globo, q̄ de aliis ſphæris: quia lunaris globus eſt terminus cæleſtium corporū verſus nos: & luna etiā eſt magis terrę affinis inter oīa corpora cæleſtia. Vnde & quaſdam tenebras nebuloſas habet, quaſi accedens ad opacitatem. Quidam autem dicunt, quòd paradiſus ꝑtingebat vſq; ad lunarem globum, id eſt vſque ad mediū aëris interſtitium: in quo generantur pluuiæ & venti & huiuſmodi: quia dominiū ſuper huiuſmodi euaporationes maximè attribuitur lunæ. Sed ſcd̄m hoc locus ille non eſſet conueniens habitationis humanæ: tum quia ibi eſt maxima intemperies: tum quia non eſt temperatus complexioni humanæ: ſicut aër inferior magis terræ vicinus.

Ca.7.to.5.

¶ Ad ſecundum dicendū, ꝙ, ſicut Aug. dicit 8. ſuper Gen. ad lit. credendū eſt, ꝙ locus paradiſi à cognitione hominū eſt remotiſsimus: flumina autē, quorū fontes noti eſſe dicuntur: alicubi eſſe ſub terras & poſt tractus prolixarum regionum locis aliis erupiſſe. Nam hoc ſolere nonnullas aquas facere quis ignorat?

¶ Ad tertium dicendum, quòd locus ille ſecluſus eſt à noſtra habitatione aliquibus impedimentis: vel montium, vel mariū, vel alicuius æſtuoſæ regionis, quæ pertranſiri non poſſunt. Et ideo ſcriptores locorum de hoc loco mentionem nō fecerunt.

q.97.ar.4.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ lignum vitę eſt quædam materialis arbor ſic dicta, quia eius fructus habebat virtutem cōſeruandi vitā, vt ſuprà dictum eſt. Et tamen aliquid ſignificabat ſpiritualiter, ſicut & petra in deſerto fuit aliqd̄ materiale, & tamē ſignificauit Chriſtū. Similiter etiā lignū ſcientiæ boni & mali materialis arbor fuit, ſic nominata propter euentū futurū: quia poſt eius eſum homo ꝑ experimētum pœnæ didicit, quid intereſſet inter obedientiæ bonum & inobedientiæ malum: & tamē ſpiritualiter potuit ſignificare liberum arbitrium, vt quidā dicunt.

Li.5. ſuper Gen. ad lit c.5. & li.8. c.3.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ſecundum Augu. tertio die ꝓductæ ſunt plantæ, non in actu, ſed ſecundum quaſdam rationes ſeminales. Sed poſt opera ſex dierum productæ ſunt plantæ tam paradiſi quàm aliæ in actu. Secundum alios verò ſanctos oportet dicere, quòd omnes plantæ productæ ſunt in actu tertio die[e], & etiam ligna paradiſi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradiſi poſt opera ſex dierum, intelligitur per recapitulationem eſſe dictum. Vnde litera noſtra habet, Plantauerat Dominus Deus paradiſum voluptatis à principio.

530

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum paradiſus fuerit locus cōueniens habitationi humanæ.*

497 *2.diſt.19. ar.5.cor. Et opuſ.3 cap. 192.*

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quod paradiſus non fuerit locus conueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus ſimiliter ad beatitudinem ordinantur. Sed angelus ſtatim à principio factus eſt habitator loci beatorum, ſcilicet cæli empyrei. Ergo etiam ibi debuit inſtitui habitatio hominis.

¶ 2. Præterea, Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ aut ratione corporis. Si ratione animæ, debetur ei pro loco cælum: qui videtur eſſe locus naturalis animæ, cum omnibus inſit⁹ ſit appetitus cæli. Ratione autem corporis non debetur ei alius locus, quàm aliis animalibus ergo paradiſus nullo modo fuit locus cōueniens habitationi humanæ.

¶ 3. Præterea, Fruſtra eſt locus, in quo nullū locatum continetur. Sed poſt peccatū paradiſus nō eſt locus habitationis humanę. ergo ſi eſt locus habitationi humanę cōgruus in vanum videtur à Deo inſtitutus fuiſſe.

¶ 4. Præterea, Homini, cùm ſit tēperatæ cōplexionis, cōgruus eſt locus tēperatus. Sed locus paradiſi nō eſt locus tēperatus. Dicitur enim eſſe ſub æquinoctiali circulo. Qui locus videtur eſſe calidiſsimus: cùm bis in anno ſol tranſeat ſuper ſummitate capitum eorum, qui ibi habitant. Ergo paradiſus non eſt locus congruus habitationi humanæ.

Lib.2.orth fi.c.11.

¶ SED CONTRA eſt qd̄ Damaſ. dicit de paradiſo, ꝙ eſt diuina regio, & digna ei⁹, qui ſecundū imaginē Dei erat conſeruatio.

q.97.ar.1. *q.97.ar.4.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, homo ſic erat incorruptibilis & immortalis, non quia corpus ei⁹ diſpoſitionem incorruptibilitatis haberet, ſed quia inerat animæ vis quædam ad præſeruandum corpus à corruptione. Corrumpi autem poteſt corpus humanum & ab interiori & ab exteriori. Ab interiori quidem corrumpitur per conſumptionem humidi & per ſenectutē, vt ſuprà dictum eſt. Cui corruptioni occurrere poterat primus homo per eſum ciborum. Inter ea verò, quæ exterius corrumpunt, præcipuum videtur eſſe diſtēperatus aër. Vnde huic corruptioni maximè occurritur per temperiem aëris: in paradiſo autem vtrūque inuenitur. Quia (vt Damaſ. dicit) eſt locus temperato & tenuiſsimo & puriſsimo aëre circunfulgens, plantis ſemper floridis comatus. Vnde manifeſtum eſt, quòd paradiſus eſt locus conueniens habitationi humanæ ſecūdum primæ immortalitatis ſtatum.

Loco cit.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd cælum empyreum eſt ſupremum corporalium locorum: & eſt extra omnē mutabilitatem. Et quātum ad primū horū eſt locus cōgruus naturæ angelicæ: quia ſicut Aug. dicit in 3. de Trin. Deus regit creaturā corporalem ꝑ ſpirituale. Vnde conueniens eſt, quòd ſpiritualis natura ſit ſuprà omnem corporalē conſtituta, ſicut ei præſidēs. Quantū autē ad ſecūdū, cōuenit ſtatui beatitudinis, qui eſt firmatus in ſumma ſtabilitate. Sic igitur locus beatitudinis congruit angelo ſcd̄m naturā ſuā. Vnde ibi creatus eſt. Nō autē cōgruit homini ſecūdū ſuā naturā, cùm nō præſideat toti corporali creaturæ ꝑ modum gubernationis, ſed cōpetit ei ſolùm ratione beatitudinis. Vnde nō eſt poſitus à principio in cælo empyreo. Sed illuc trāsferendus erat in ſtatu finalis beatitudinis.

Ca 3.to.3.

¶ Ad ſecundum dicēdum, ꝙ ridiculum eſt dicere, quòd animæ aut alicui ſpirituali ſubſtantiæ ſit aliquis locus naturalis. Sed ꝑ congruentiam quandā aliquis ſpecialis locus creaturæ corporali attribuitur. Paradiſus enim terreſtris erat congruens homini, & quantum ad animam & quantum ad corpus, inquātum ſcilicet in anima erat vis præſeruandi corpus humanum à corruptione. Quod non competit aliis animalibus. Et ideo, vt Damaſ. dicit, in paradiſo nullū irrationalium habitat. Licet ex quadā diſpenſatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam: & ſerpēs illud acceſſerit per operationem diaboli.

Loco cit.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non propter hoc locus eſt fruſtra, quia non eſt ibi hominum habitatio poſt peccatum: ſicut etiam non fruſtra fuit homini attributa immortalitas quædam, quam conſeruaturus non erat. Per huiuſmodi enim oſtenditur benignitas Dei ad hominem: & quid homo peccando amiſerit: quāuis, vt dicitur, nunc Enoch & Elias in illo paradiſo habitent.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illi, qui dicunt paradiſum eſſe ſub circulo æquinoctiali, opinantur ſub circulo illo eſſe locum temperatiſsimum propter æqualitatem dierum & noctium omni tempore. Et quia ſol nunquam multum ab eis elongatur, vt ſit apud eos ſuperabundantia frigoris: nec iterum eſt apud eos (vt dicunt) ſuperabundantia caloris: quia etſi ſol pertranſeat ſuper eorum capita, non tamen diu moratur ibi in hac

¶ In reſpōſione ad primum, nota autoritatem literæ & rationem contra id quod cōmuniter dici videt, ſcilicet quòd paradiſus ſit ſuprà locū pluuiarum, diſpoſitio ſiquidem illius aëris intemperata eſt valde humanę cōplexioni quoniam abundat calido & ſubtilitate. Vnde ad mōtium cacumina eleuata ſuprà pluuias, in quibus cineres inueniri dicuntur in primo Meteororum, ſpongiis olei aërē ingroſſantibus vti dicunt aſcendentes.

¶ *Super quæſtionis centeſimæſecundę Articulum ſecundum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore vna concluſio, Paradiſus eſt locus cōueniēs habitationi humanæ ſecundū primum primæ immortalitatis ſtatum. Probatur: Homo habebat corpus corruptibile quidē ex ſe, ſed præſeruandum à virtute animæ à corruptione: ergo habebat corpus corruptibile ab intrinſeco & extrinſeco ergo egebat remedio alimentorū & aëris tēperati. ergo conuenientiſſimè habitabat in paradiſo. Antecedens ſupponitur. Prima cōſequētia & eſt per ſe nota, & probatur: quia poterat corrumpi per conſumptionē humidi & debilitationē virtutis, & ab aëre reliquiſque extrà. Secūda verò patet: quia iſta ſunt propria remedia cōtra illos defectus, vltim

Lib.2.c.5. vltima autem probatur: quia in paradiso côcurrebat vtrumque remedium, vt patet ex autoritate Damasceni.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duplex expositio illorũ verborum. Omnia clara sunt.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæsecundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

498 ¶ In corpore vna côclusio: Homo est factus extra paradisum, & deinde positus est in eo transferendus post vitã animalem in cęlũ. Hæc conclusio probatur quo ad primas partes simul. vltima autem relinquitur pro constanti. Probatur autem sic, Paradisus est locus conueniẽs homini ratione immortalitatis illius: ergo est conueniens gratuitus. ergo attributus diuinæ gratiæ. ergo non in eo factus est homo, sed deinde in eo positus. Antecedens supponitur ex secundo art.1.cõsequentia ꝓbatur: quia immortalitas illa non ex natura, sed dono gratiæ erat. Secunda verò est per se nota: quia vnumquodq; propriæ causę attribuẽdum est. Vltima autẽ ꝓbat' ex opposito: quia si factus in eo fuisset homo, videretur locus ei' ex natura: cùm vnumquodque naturaliter in naturali suo loco fiat deductis impedimẽtis: quę in prima rerũ factione non habent locum. non ergo in eo factus, sed ꝓ gratiæ donũ, deinde est in eo positus, vtpote in côuenientissimo loco naturæ gratificatæ. Merito autẽ vltima pars relinquitur ꝓ cõstanti, quia habitatio habitanti respõdere debet. Paradis' autem & cælum in hoc manifestè differũt, quòd ille ad vitam animalem deseruit, istud vitę oĩno spirituali, vt pote immutabili, cõgruit. Et ꝓpterea dum homo vita degebat animali habitator erat paradisi. Cùm in vitã transferebatur spiritualem, cælum inhabitare côuenientissimum erat: vt status post resurrectionem ostendit. Ca.10.to.3.

499 ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo: Primò refertur opinio falsa. Secundò improbatur, & simul respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo referuntur: opinio, & eius ratio. Opinio est tenens partem negatiuã, scilicet, quòd mundus non gubernatur ab aliquo. Ratio est: quia omnia sunt fortuita. q.97.ar.4.

¶ Quo ad secũdum dupliciter ostenditur opinio impossibilis. Primò ex modo operandi na-

dispositione. Aristot. tamen in lib. Meteor. expressè dicit, quòd regio illa est inhabitabilis propter æstum. Quod videtur probabilius: quia terræ, per quas nunquam sol ꝑtransit indirectum capitis, sunt intẽperatæ in calore propter solam vicinitatem solis. Quicquid autem de hoc sit, credendum est paradisum in loco temperatissimo constitutum esse, vel sub æquinoctiali vel alibi.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum homo sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, quod enim introductum est in pœnam peccati, non fuisset in paradiso in statu innocẽtiæ. sed agricultura introducta est in pœnam peccati, vt dicitur Genes. tertio. ergo homo non fuit positus in paradiso, vt operaretur ibi.

¶ 2. Præterea, Custodia nõ est necessaria, vbi nõ timetur violẽtus inuasor: sed in paradiso nullus timebatur violentus inuasor: ergo nõ erat necessariũ, vt paradisum custodiret.

¶ 3. Præterea, Si homo posit' est in paradiso, vt operaretur & custodiret ipsum: videtur sequi, quòd homo factus sit propter paradisum, & non econuerso. Quod videtur esse falsum. Ergo homo non est positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Genes.2. Tulit Dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut August. dicit 8. super Gen. ad lit. verbũ istud dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, quòd Deus posuit hominem in paradiso, vt ipse Deus operaret, & custodiret hominẽ. Operaretur inquã iustificando ipsum. Cuius operatio si ab homine cesset, continuò obtenebratur: sicut aër obtenebratur si cesset influentia luminis: vt custodiret verò ab omni corruptione & malo. Alio modo potest intelligi, vt homo operaretur, & custodiret paradisum. Nec tamen illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatum: sed fuisset iucunda propter experientiam virtutis naturæ. Custodia etiam illa non esset cõtra inuasorem: sed esset ad hoc, quòd homo sibi paradisum custodiret, ne ipsum peccando amitteret. Et hoc totum in bonum hominis cedebat. Et sic paradisus ordinatur ad bonum hominis, & non econuerso. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum homo factus fuerit in paradiso.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ homo factus fuerit in paradiso. Angelus enim in loco suæ habitationis creat' fuit, scilicet in cælo empyreo. Sed paradisus fuit locus congruus habitationi humanæ ante peccatũ. ergo videtur, quòd in paradiso homo debuit fieri.

¶ 2. Præterea, Alia animalia conseruantur in loco suæ generationis, sicut pisces in aquis, & animalia gressibilia in terra, vnde producta sunt. Homo autem conseruatus fuisset in paradiso, vt dictum est. Ergo in paradiso fieri debuit.

¶ 3. Præterea, Mulier in paradiso facta fuit. Sed vir dignior est muliere. Ergo multo magis vir debuit fieri in paradiso.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Genesis secundo, Tulit Deus hominẽ, & posuit eũ in paradiso.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd paradisus fuit locus congruus humanæ habitationi quantum ad incorruptionem primi status. Incorruptio autem illa non erat hominis secundũ naturã, sed ex supernaturali Dei dono. Vt ergo hoc gratiæ Dei imputaretur, non humanæ naturæ, Deus hominem extra paradisum fecit: & postea ipsum in paradiso posuit, vt habitaret ibi in toto tempore animalis vitæ, postmodum cùm spiritualem vitam adeptus esset, transferendus in cælum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod cælum empyreum est locus congruus angelis quantum ad eorum naturã. Et ideo ibi sunt creati. Et similiter dicendum ad secundum. Loca enim illa congruunt animalibus secundum suam naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mulier facta fuit in paradiso, nõ propter dignitatem suam, sed propter dignitatem principij ex quo corpus eius formabatur: quia similiter & filij in paradiso fuissent nati, in quo parentes erant positi.

QVÆSTIO CENTESIMATERTIA de Gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuisa.

POSTQVAM præmissum est de creatione rerum, & distinctione earum, restat nunc tertiò considerandum de rerum gubernatione. Et primò in communi. Secundò in speciali de effectibus gubernationis. ¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò, vtrum mundus ab aliquo gubernetur. ¶ Secundò, quis sit finis gubernationis ipsius. ¶ Tertiò, vtrum gubernetur ab vno. ¶ Quartò, de effectibus gubernationis. ¶ Quintò, vtrum omnia diuinæ gubernationi subsint. ¶ Sextò, vtrum omnia immediatè gubernentur à Deo. ¶ Septimò, vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. ¶ Octauò, vtrum aliquid diuinæ prouidentiæ contranitatur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd mundus non gubernetur ab aliquo. Illorũ enim est gubernari, quæ mouentur vel operantur ꝓpter finem. Sed res naturales, quæ sunt magna pars mundi, non mouentur, aut operantur propter finem, quia non cognoscunt finem. Ergo mundus non gubernatur. 500 12.q.91.ar. 1.con.& 2. dist 3.q.1. art.1.& 3. cõtra c.64. Et veri.q. 5.art.1.& 3.cor.

¶ 2. Præterea, Eorũ est propriè gubernari, quæ ad aliquid mouentur: sed mundus non videtur ad aliquid moueri, sed in se stabilitatem habet: ergo non gubernatur.

¶ 3. Præterea, Id quod in se habet necessitatem, qua determinat' ad vnum, non indiget exteriori gubernante. Sed principaliores mundi partes quadã necessitate determinantur ad vnũ in suis actibus & motibus. Ergo mundus gubernatione non indiget. Li.3.Met. 9.3

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien.14. Tu autem pater gubernans omnia prouidentia. Et Boë. dicit in libro de consol. O qui perpetua mundum ratione gubernas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiqui Philosophi gubernationem mundo substraxerunt, dicentes omnia fortuito agi. Sed hæc positio ostendit' esse impossibilis ex duobus. Primo quidem ex eo, quòd apparet in ipsis rebus. Videmus enim in ipsis rebus naturalibus prouenire quod melius est, aut semper, aut in pluribus. Quod non contingeret, nisi per aliquã prouidentiam res naturales dirigerentur ad finem boni, ꝙ est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerum manifestè demõstrat gubernationẽ mundi: sicut si quis intraret domũ bene ordinatã, ex ipsa domus ordinatione ordinatoris rationẽ perpenderet, vt ab Aristo. dictũ Tullius introducit in lib. de Natura deorum. Secundo autem apparet idem ex consideratione diuinæ bonitatis, per quam res in esse productæ sunt, vt ex supradictis patet. Cùm enim optimi sit optima producere, non conuenit summæ Dei bonitati, quòd res productas ad perfectum non perducat. Vltima autẽ perfectio est vniuscuiusque cõsecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatẽ pertinet, vt sicut produxit res in esse, ita etiam eas ad finem[d] perducat, quod est gubernare. Li.12 met. tex.52. q.19.ar.4. & q.44. art.1 & 2. D.612.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid mouetur vel operatur propter finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo & aliæ creaturæ rationales. Et talium est cognoscere rationem finis, & eorum quæ sunt ad finem[e]. Aliquid autem dicitur operari vel moueri propter finẽ, quasi ab aliquo actũ vel directũ in finem, sicut sagitta mouetur directa ad signum à sagittante, qui cognoscit finem, non autem sagitta. Vnde sicut motus sagittæ ad determinatum finẽ demonstrat apertè, quòd sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturalium rerum cognitione carentium manifestè declarat mundum ratione aliqua gubernari. 115

¶ Ad secundum dicendum, quòd in omnibus rebus creatis est aliquid stabile ad minus prima materia, & aliquid ad motum pertinens, vt sub motu etiam operationem comprehendamus. Et quantum ad vtrunque res indiget gubernatione. Quia hoc ipsum quod in rebus est stabile, in nihilum decideret: quia ex nihilo est, nisi manu gubernatoris seruaretur, vt infrà patebit. q.104.art. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum, est impressio quædam Dei dirigentis ad finem: sicut necessitas qua sagitta agitur vt ad certum signum tendat, est impressio sagittantis, & non sagittæ. Sed in hoc differt: quia id quod creaturæ à Deo recipiũt, est earum natura. Quod autem ab homine rebus naturalibus imprimitur præter earum naturam, ad violentiam pertinet. Vnde sicut necessitas violentiæ in motu sagittæ demonstrat sagittantis directionem: ita necessitas naturalis creaturarum demonstrat diuinæ prouidentiæ gubernationem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.

501 12.q.1.ar.8 & 3. cõtra c.17.25. & 27.fin. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mundũ existẽs. Illud enim est finis gubernationis rei, ad ꝙ res gubernata perducitur. Sed illud, ad ꝙ res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa re. Sicut infirmus perducitur ad sanitatem, quæ est aliquod bonum in ipso, ergo finis gubernationis rerum nõ est aliquod bonum extrinsecum: sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

Cap.1.to.5. ¶ 2. Præterea, Philosophus dicit 1. Ethicorum, quòd finium quidam sunt operationes: quidam opera, id est operata. Sed nihil extrinsecum à toto Vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. Ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum.

Ca.13.to.5. ¶ 3. Præterea, Bonũ multitudinis videtur esse ordo & pax, quæ est tranquillitas ordinis: vt Aug. dicit 19. de ciuit. Dei. Sed mũdus in quadam rerum multitudine consistit. ergo finis gubernationis mundi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. Non ergo finis gubernationis rerum est quoddã bonũ extrinsecum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Prouerb.16. Vniuersa propter se operatus est Dñs. Ipse autem est extra totum ordinem Vniuersi. ergo finis rerum est quoddã bonum extrinsecũ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm finis respondeat principio, non potest fieri vt principio cognito, quid sit rerum finis ignoretur. Cùm igitur principium rerum sit aliquid extrinsecum à toto Vniuerso, scilicet Deus, vt ex suprà dictis patet, necesse est quòd etiam finis rerum sit quoddam bonum extrinsecum, & hoc ratione apparet. Manifestum est enim quòd bonum habet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei est quoddam bonum particulare, finis autem vniuersalis rerum omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum autem vniuersale est, quod est per se & per suam essentiam bonũ, quod est in ipsa essentia bonitatis[e]: bonum autẽ particulare est quod est participatiue bonum[e]. manifestum est autem, quod in tota vniuersitate creaturarum nullum est bonum[d], quod non sit participatiuè bonum. Vnde illud bonum, quod est finis totius Vniuersi, oportet quòd sit extrinsecum à toto Vniuerso. q.19.ar.4. & q.44. art.1.& 2. 234 33 34 D.293.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum aliquod consequimur multipliciter. Vno modo sicut formam in nobis existentem: vt sanitatem aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum: sicut ædificator consequitur finem, faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem, possidendo agrum. Vnde nihil prohibet illud, ad quod perducitur vniuersum, esse quoddam bonum extrinsecum.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd Philosophus loquitur de finibus artiũ. Quarum quædam habent pro finibus operationes ipsas, sicut citharistæ finis est citharizare. Quædã verò habent ꝓ fine quoddã operatum, sicut ædificatoris finis nõ est ædificare, sed dom'. Cõtingit autẽ aliquid extrinsecum esse finem, nõ solùm sicut operatum, sed etiã sicut possessum, seu habitum vel etiam seu repræsentatũ: sicut si dicamus, quòd Hercules est finis imaginis, quæ fit ad eũ repræsentandum: sic igitur potest dici, quòd bonũ extrinsecum a toto Vniuerso est finis gubernationis rerum, sicut habitum & repræsentatum: quia ad hoc vnaquæque res tendit, vt participet ipsum, & assimiletur ei, quantũ potest.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd finis quidem Vniuersi est aliquod bonũ in ipso existens, scilicet ordo ipsius Vniuersi: hoc autem bonũ nõ est vltimus finis, sed ordinatur ad bonũ extrinsecum, vt ad vltimũ finem: sicut etiã ordo exercitus ordinatur ad ducem: vt dicitur in secundo Metaphysicorũ.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum mundus gubernetur ab vno.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd mundus nõ gubernetur ab vno. De causa enim per effectus iudicamus. Sed in gubernatione rerum apparet, quòd res non vniformiter gubernantur & operantur: quædam enim sunt contingentia, quædam verò ex necessitate: & secundum alias diuersitates. Ergo mundus non gubernatur ab vno. 502 2.dis.q.1. ar.1. E veri.q.5.ar.2.

¶ 2. Præterea, Ea quæ gubernantur ab vno, à se inuicem non dissentiunt, nisi propter imperitiam, aut insipientiam, aut impotentiam gubernantis: quæ à Deo sunt procul. Sed res creatæ à se inuicem dissentiunt, & contra se inuicem pugnant: vt in contrariis apparet. Non ergo mundus gubernatur ab vno.

¶ 3. Præterea, In natura semper inuenitur quod melius est: sed meli' est simul esse duos quam vnum: vt dicitur Eccles.4. Ergo mundus non gubernatur ab vno, sed à pluribus.

¶ SED CONTRA est, quòd vnum Deum & vnum Dominum confitetur, secundum illud Apostoli 1. ad Corint. octauo, Nobis est vnus Deus pater, & Dominus vnus. Quorum vtrumque ad gubernationem pertinet. Nam ad dominum pertinet gubernatio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt suprà dictum est. Ergo mundus gubernatur ab vno. q.13 art.7.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere, quòd mundus ab vno gubernetur. Cùm enim finis gubernationis mũdi sit, quod est essentialiter bonum quod est optimum[e] necesse est, quòd mundi gubernatio sit optima. Optima autem gubernatio est, quæ fit per vnum. Cuius ratio est: quia gubernatio nihil aliud est, quàm directio gubernatorũ ad finem, qui est aliquod bonum: vnitas autem pertinet ad rationem bonitatis, vt Boët. probat in tertio de Conf. per hoc, quòd sicut omnia desiderant bonum, ita desiderant vnitatem, sine qua esse non possunt. nam vnumquodque intantum est, inquantum vnum est. Vnde videmus, quòd res repugnant suæ diuisioni, quantum possunt, & quòd dissolutio vniuscuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id, ad quod tendit intentio, multitudinem gubernantis, est vnitas siue pax: vnitatis autem causa per se est vnum. Manifestum est enim, quòd plures multa vnire & concordare nõ possunt, nisi ipsi aliquo modo vniantur. Illud autem quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti. Vnde multitudo melius gubernatur per vnũ, quàm per plures[e]. Relinquitur ergo, quòd gubernatio mundi, quæ est optima, sit ab vno gubernante. Et hoc est quod Philosophus dicit in 12. Meta. Entia nolunt disponi malè, nec bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps. 53 Prosa 11. 259 In fin.libr.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd motus est actus mobiliis à mouente. Difformitas ergo motuum est ex diuersitate mobilium, quam requirit perfectio Vniuersi: vt suprà dictum est, non ex diuersitate gubernantium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd contraria etsi dissentiant quãtum ad fines proximos, conueniunt tamen quantum ad finem vltimum, prout cõcluduntur sub vno ordine Vniuersi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum. Sed ei, quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

turaliũ: sic in rebus naturalibus semper aut in pluribus ꝓuenit meli'. ergo ab aliqua prouidẽtia diriguntur ad bonũ. ergo gubernantur ab aliquo, Añs patet. consequentia verò prima probatur: quia ordo manifestat ordinantem, vt patet in domo & autoritate Arist. apud Tulliũ secunda consequentia patet ex quid nominis gubernationis. Secundò ex parte causæ actiuæ sic, Diuinæ bonitatis est producere res: ergo ad perfectum ducere: ergo ad cõsecutionẽ finis: ergo gubernare. Añs supponit': prima cõsequẽtia probat': quia optimi est optima producere. Secũda verò: quia vltima ꝑfectio cuiusq; cõsistit in cõsecutiõe finis. Tertia autẽ patet ex quid noĩs.

¶ Nota hic duo. Primò, ꝙ cũ sint tres opiniões, altera dicens oĩa casualia, altera, oĩa necessaria: & alia media, quædã necessaria, & quædã casualia, & hæc sola sit vera: nõ allata est opinio dicẽs oĩa necessaria, sed tãtũ dicẽs casualia: quia ista negat gubernationẽ; illa verò ponẽdo oĩa determinata gubernationẽ affirmat: vt patet ex respõsione ad scd̃m. Nota secundo ꝙ prima ratio literæ non solùm cõtradictoriũ opiniõis recitatæ probat, sed rationẽ illius confutat, dũ naturalia euenire semper aut frequenter ait, cõstat enim casualia extra semper & frequẽter versari, ex 2. Physic.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio, Finis gubernationis mũdi est bonum extrinsecũ à toto Vniuerso. Probat' dupliciter. primò, Principiũ rerũ est extrinsecũ ab Vniuerso. ergo finis. antecedens patet ex dictis, cõsequentia probat', quia finis respondet principio & secundũ esse & secundum cognosci. Secundò, Finis vniuersalis oĩum rerum est bonũ vniuersale. ergo est bonũ per essentiã: ergo non est aliquod infra Vniuersũ: ergo est bonũ extrinsecũ à toto Vniuerso. Añs probatur dupliciter. primò, ꝗa finis habet rationẽ boni. Secundò, quia finis particularis alicui' est bonũ particulare. Prima cõsequẽtia probatur ex differẽtia inter bonũ vniuersale, & particulare. quia illud ipsa bonitatis essẽtia: hoc participatiuè bonũ. secũda consequentia probatur: quia nihil est in Vniuerso nisi participatiuè bonum. vltima est per se nota. q.79.ar.1. & 2.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna con

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum effectus gubernationis sit vnus tantum & non plures.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd effectus gubernationis mundi sit vnus tantùm, & non plures. Effectus enim gubernationis esse videtur id, quod per gubernationem in rebus gubernatis causatur : hoc autem est vnum, scilicet bonum ordinis: vt in exercitu patet. Ergo gubernationis mundi est vnus effectus.

¶ 2. Præterea, Ab vno natum est, vnū tantùm procedere: sed mundus gubernatur ab vno, vt ostensum est: ergo & gubernationis effectus est vnus tantum.

¶ 3. Præterea, Si effectus gubernationis non est vnus tātùm propter vnitatem gubernātis, oportet quòd multiplicetur secundum multitudinem gubernatorum: hæc autem sunt nobis innumerabilia. Ergo gubernationis effectus non possunt comprehendi sub aliquo certo numero.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit, quòd Deitas prouidentia & bonitate perfecta omnia continet, & seipsam implet: gubernatio autem ad prouidentiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd effectus cuiuslibet actionis ex fine eius pensari potest. Nam per operationem efficitur, vt pertingatur ad finē. Finis autem gubernationis mundi est bonum essentiale e: ad cuius participationē & assimilationē omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsius finis: & sic est vnus effectus gubernationis, scilicet assimilari summo bono. Alio modo potest considerari effectus gubernationis secundū ea, quibus ad Dei assimilationem creatura perducitur. Et sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur Deo quantū ad duo, scilicet quantum ad id, quòd Deus bonus est, inquantum creatura est bona. Et quantum ad hoc, quòd Deus est aliis causa bonitatis, inquantum vna creatura mouet aliam ad bonitatē. Vnde duo sunt effectus gubernationis, scilicet conseruatio rerū in bono, & motio earum ad bonnm. Tertio modo potest cōsiderari effectus gubernationis in particulari. Et sic sunt nobis innumerabiles.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ordo Vniuersi includit in se & cōseruationem rerum diuersarum à Deo institutarum, & motionem earum: quia secundum hæc duo, inuenitur ordo in rebus, secundum scilicet quòd vna est melior alia: & secundum quòd vna ab alia mouetur.

¶ Ad alia duo patet responsio per ea, quæ dicta sunt.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd nō omnia diuinæ gubernationi subdantur. Dicitur enim Eccles. 9. Vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortiū bellum, nec sapientium panem, nec doctorū diuitias, nec artificum gratiā, sed tēpus casūmque in omnibus. Quæ autē gubernationi alicuius subsunt, nō sunt casualia: ergo ea, quæ sunt sub sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

¶ 2. Præterea, Aposto. 1. ad Corint. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus. Sed vnicuique est cura eorum, quæ gubernantur ab ipso. Non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

¶ 3. Præterea, Illud quod seipsum gubernare potest, non videtur alterius gubernatione indigere. Sed creatura rationalis seipsam gubernare potest : cùm habeat dominium sui actus, & per se agat, & non solùm agatur ab alio: quod videtur esse eorū, quę gubernantur. Ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit 5. de ciuit. Dei, quòd Deus non solùm cælum & terram, nec solùm hominē & angelum: sed nec exigui & cōtemptibilis animantis viscera, nec auis pennulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium sine suarum partium conuenientia derelinquit. Omnia ergo eius gubernationi subduntur.

Cap. 11.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum eādem rationem competit Deo esse gubernatorem rerum & causam rerum. Quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare: quod ad gubernantem pertinet. Deus autem est causa, non quidem particularis vnius generis rerū, sed vniuersalis totius entis, vt suprà ostensum est. Vnde sicut nihil potest esse quod non sit à Deo creatum, ita nihil potest esse quod eius gubernationi non subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicuius gubernatio se extendit, inquantū se extendere potest finis gubernationis. Finis autē diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, vt suprà ostensum est. Vnde cùm nihil esse possit quod non ordinetur in diuinam bonitatem sicut in finem, vt ex supradictis patet: impossibile est, quòd aliquod entiū subtrahat gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit opinio dicentium, quòd hæc inferiora corruptibilia, vel etiam singularia, aut etiam res humanæ non gubernantur à Deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit Dominus terram.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sub sole dicuntur esse ea, quæ secundū motum solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita q̄ omnia, quæ in eis fiūt, sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsū quod aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat, ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maximè quę nō cognoscunt. Et sic non eueniret in eis aliquid præter intentionē, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendū, quòd casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ proueniunt, non dicit simpliciter, quòd vidit casum esse in omnibus, sed dicit tempus & casum : quia scilicet secundum aliquem ordinem temporis casuales defectus inueniuntur in his rebus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gubernatio est quædam mutatio gubernatorum à gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis à mouente, vt dicitur in 3. Physic. Omnis autem actus proportionatur ei, cuius est actus. Et sic oportet quòd diuersa mobilia diuersimodè moueātur, etiam secundum motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundum earū diuersitatem. Quædam enim secundum suam naturam sunt per se agentia tanquam habentia dominium sui actus. Et ista gubernātur à Deo non solùm ꝑ hoc quòd mouentur ab ipso Deo in eis interius operante, sed etiā per hoc quòd ab eo inducuntur ad bonū, & retrahuntur à malo per præcepta & prohibitiones, præmia, & pœnas, hoc autem modo

clusio, Mūdus gubernatur ab vno. Probatur dupliciter: primo ratione, Finis gubernatiōis mūdi est bonum per essentiā: ac per hoc optimū,
503 ergo gubernatio mūdi est optima. ergo est ab vno, Antecedēs patet cū prima cōsequentia. secunda verò fūdatur super duas propositiones. Altera est, quòd omnis gubernatio intēdit vnitatem. Secūda est, quòd vnitas melius causatur per vnū, quam per multos. Ex his manifestè cōsequētia tenet: quoniam gubernatio optima: quia
art. præc. gubernatio est ad vnum ex prima propositione: quia optima est ab vno ex secūda propositione Prima propositio probatur in litera sic, Gubernatio est directio ordinatorū in finē. ergo bonū, ergo vnum. Probatur hîc vltima sequela.
Ca. 12. de diui. no. primò autoritate Boëtij secundò ratione ei⁹ ex naturali appetitu, q̄ æquè est ad bonū & vnū: quod declaratur tum à priori, quia est ad esse: tū à posteriori quia resistit diuidēti: tum etiā à posteriori, quia dissolutio quæ opponitur vnitati, ꝓuenit ex defectu in esse. Secūda verò propositio probaṫ: quia
501 vnitatis ꝑ se causa est ꝑ se vnum: quod manifestatur ex eo, quia multi non causant vnum nisi inquantum aliquo modo vniuntur. Cōueniētius autem vnumquodque fit per propriā causam, quàm per causam per accidens. ergo. Secūdò cōfirmatur autoritate Aristo. hanc rationē paucis verbis tāgentis.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio trimembris: Effectus gubernationis principalis est vnus, generales sunt duo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc conclusio probatur, & declaratur. Probatur autem & quantum ad ipsā trimēbrem distinctionem sic, Effectus operationis est pertinctio ad finem: ergo effectus
In corp. actionis ex fine pensari potest: ergo effectus gubernationis mundi ex bono per essentiam accipi potest: ergo tripliciter sumi potest, scilicet ex parte ipsius finis & ex parte fundamenti in generali, & particulariter: ergo principalis est vnus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cum prima consequentia & secunda: quia assimilatio ad summum bonum est id, ad quod omnia gubernata tendunt. Tertia verò consequentia cūm sit de possibili, manifesta fit ex sufficientia ordinis ad finem: aut enim ipsa est cōsecutio finis,

504 Suprà q. 22 ar. 2. & 3. Et 1. di. 39. q. 2. art. 2. Et 3. cōtra G. c. 64. 94. et 111. et veri. q. 5. ar. 2. et 4. & opusc. 3. c. 124. 32. & 133.

& sic est effectus ex parte ipsius finis se tenens: quoniā ipse effectus est idem finis cum fine extrinseco: sicut idem est finis apud auarum, puta pecunia, & possessio ei⁹, aut ex parte fundātium istam cōsecutionem, & sic numerantur iuxta numerum eorum, per quæ finem assequuntur: & hoc quidem in generali finitum est, in particulari verò sine numero. Vltima autem consequentia probatur explanando, quòd primum est assimilatio ad summum bonum: in secundo loco sunt conseruatio in bono, & motio ad bonum: in tertio conseruatio huius in hoc bono, hæc motio huius ad hoc bonum.

¶ Aduerte hic, q̄ quia gubernatio nō facit res gubernandas, sed supponit eas: ideo nō creatio, sed conseruatio ponitur primus gubernationis effectus. Et quia naturaliter res prius in se conseruatur, quàm promouetur ad bonū: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua cōprehenditur actio post conseruationem. Et nota quòd semper vtitur boni nomine in hac materia, vt formaliter loquatur, vt cōsueuit: gubernatio enim non est, quæ ad bonum vt sic non intendit.

q. 44. arti. 1. & 2. — Art. præ. & q. 44. art. 4. — q. 44. ar. 4

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò ponitur cōclusio responsiua quæsito. Secundò retunditur error.

¶ Quo ad primum cōclusio est, Oīa diuinæ gubernationi subdūtur. Probatur dupliciter: primò ex parte causæ efficiētis, Eiusdem est rem producere & ei ꝑfectionem dare: ergo secundum eandem rationem conuenit Deo esse causam rerum & gubernatorem earum: ergo conuenit ei esse gubernatorem vniuersalem totius entis: ergo nihil esse potest, quod eius gubernatione subterfugiat. Antecedens patet cū prima consequentia: secunda verò probatur ex eo q̄ Deus est causa vniuersalis totius entis: tertia quoq; ex eo quòd nihil esse potest quod nō sit causatum à Deo. Secundo ex parte finis, Gubernatio se extendit secūdum extensionem proprij finis: ergo diuina
Tex. 18. gubernatio se extendit iuxta extensionem suæ bonitatis. ergo ad oīa. Antecedēs est per se notum: alioquin non esset proprius finis. prima conseq

modo non gubernantur à Deo creaturæ irrationales e, quæ tantùm aguntur & non agunt. Cùm ergo Apostolus dicit, quòd Deo non est cura de bobus, non totaliter subtrahit boues à cura gubernationis diuinæ, sed solum quantum ad modum, qui propriè competit rationali creaturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creatura rationalis gubernat seipsam per intellectū & voluntatem: quorum vtrūque indiget regi & perfici ab intellectu & voluntate Dei. Et ideo supra gubernationem qua creatura rationalis gubernat seipsam tanquam domina sui actus, indiget gubernari à Deo.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum omnia immediate gubernentur à Deo.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd omnia immediatè gubernentur à Deo. Gregor. enim Nyssenus reprehendit opinionem Plat. qui diuisit prouidentiam in tria. Primam quidem primi Dei, qui prouidet rebus cælestibus, & vniuersalibus omnibus. Secundam vero prouidentiam esse dixit secūdorum deorum, qui cælum circumeunt, scilicet respectu eorū, quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam vero prouidētiam dixit quorundam dæmonum: qui sunt custodes circa terram humanarum actionum. Ergo videtur, quòd omnia immediatè à Deo gubernentur.

¶ 2. Præterea, Melius est aliquid fieri ꝑ vnū, quàm per multa, si sit possibile: vt dicitur in 8. Physi. Sed Deus potest per seipsum absque mediis causis omnia gubernare. Ergo videtur, quòd omnia immediatè gubernet.

¶ 3. Præterea, Nihil in Deo est deficiens & imperfectū. Sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, quòd mediātibus aliquibus gubernet. Sicut rex terrenus: quia non sufficit ad omnia agenda, neç vbiq; est præsens in suo regno: ꝓpter hoc oportet, quòd habeat suæ gubernationis ministros. Ergo Deus immediatè omnia gubernat.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in tertio de Trinit. Quēadmodū corpora grossiora & inferiora ꝑ subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalē & spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator ꝑ spiritum vitæ rationalem pium & iustum: & ille per ipsum Deum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in gubernatione duo sunt cōsiderāda, scilicet ratio gubernationis, quę est ipsa ꝓuidētiā, & exequutio e. Quātum igitur ad rationem gubernationis pertinet, Deus immediatè omnia gubernat. Quantū autem pertinet ad executionē gubernationis, Deus gubernat quædam mediantibus aliis. Cuius ratio est, quia cùm Deus sit ipsa essentia bonitatis e, vnumquodque attribuendū est Deo secundum sui optimum. Optimum autem in omni genere vel ratione vel cognitione practica (qualis est ratio gubernationis) in hoc consistit, q̄ particularia cognoscantur, in quibus est actus. Sicut optimus medicus est, qui non considerat sola vniuersalia, sed qui potest etiam cōsiderare minima particularium. Et idem patet in cæteris. Vnde oportet dicere, quòd Deus omnium etiam minimorum particularium rationē gubernationis habeat. Sed cùm ꝑ gubernationem res quæ gubernantur sint ad perfectionem perducēdæ: tantò erit melior gubernatio, quātò maior perfectio à gubernante rebus gubernatis communicatur. Maior autem perfectio est, quòd aliquid in se sit bonum, & etiam sit aliis causa bonitatis, quàm si esset solummodo in se bonū. Et ideo sic Deus gubernat res vt quasdam aliarum in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos non solùm scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ opinio Platonis reprehenditur: quia etiam quantū ad rationem gubernationis posuit, Deum non immediatè omnia gubernare: quod patet per hoc, quòd diuisit in tria prouidentiā, quæ est ratio gubernationis e. 137

¶ Ad secundum dicendum, quòd si solus Deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis à rebus. Vnde non totum melius fieret per vnum, quod fit per multa.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ non solùm pertinet ad perfectionem regis terreni, q̄ executorem habeat suæ gubernationis, sed etiam ad regis dignitatem: quia ordine ministrorū potestas regia præclarior redditur.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd aliquid pręter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit. Dicit enim Boët. in 3. de Consolat. quòd Deus per bonum cuncta disponit. Si ergo nihil in rebus contingit præter ordinem diuinæ gubernationis, sequeretur, q̄ nihil esset malum in rebus.

¶ 2. Præterea, Nihil est casuale, quod euenit secundum præordinationem alicuius gubernantis. Si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis diuinæ, sequitur, quòd nihil in rebus sit fortuitum & casuale.

¶ 3. Præterea, Ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis: quia est secūdum rationē æternā. Si igitur nihil possit cōtingere in rebus præter ordinē diuinæ gubernationis, sequitur, q̄ omnia ex necessitate

consequentia probatur : quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mundi, vt patet ex dictis. Vltima verò probatur: quia nihil esse potest quod non ordinetur in diuinam bonitatem & finem: oportet enim ipsam per essentiam bonitatem finalizare respectu bonorum omnium.

¶ Quo ad secundum infertur per modum corollarij, stultam esse opinionem triplicem, scilicet inferiora, vel singularia, vel humana subtrahentē gubernationi: & affertur Ezechiel. 557

¶ Circa hos errores essent multa dicenda de Auer. & Auic. Sed quoniam superius cum de diuina prouidentia tractaretur, dicta sūt multa, & inferius in hac eadem quæstione aliquid dicetur : hîc non oportet immorari.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò proponitur conclusio responsiua. Secūdò probatur quo ad vtranque partem.

505 Suprà q. 22 art. 3. Et 3. cōtra G. c. 76. 77. 83. & 94. co. 2. et op. 3. c. 113. Lib. 8. ca. 3

¶ Quo ad primum duo sunt: distinctio concurrentium ad gubernationem, & ipsa conclusio. Distinctio est, quòd ad gubernationem exigūtur duo, ratio & executio: conclusio est habens duas partes, Deus gubernat omnia quantum ad rationem immediatè, quantum ad executionem verò, quædam mediantibus aliis.

¶ Quo ad secundū cōclusio probatur. Primò quo ad primā partem, Ratio gubernationis attribuenda est Deo secundum sui optimum: ergo secundum cognitionem vsque ad minima particularia. ergo Deus immediatè gubernat quo ad rationē. Antecedēs ꝓbatur: quia vnumquodq; quod attribuitur Deo, ponendum est secundum optimum gradum, &c. cōsequentia verò probatur ex illa vniuersali, optimum in omni genere cognitionis practicæ consistit in cognitione vsque ad particularia: quę probantur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt in quibus vt terminis & vt subiectis est actus seu operatio rationis practicæ. Inductione verò ex differentia inter medicum cognoscentē in vniuersali & cognoscentem vniuersaliter & particulariter. Cōstat enim quòd hoc est optimum : & similis differētia est in omni genere artis. Deinde probatur secunda pars, Gubernatio tantò est melior, quanto maiorē perfectionem gubernantis cōmunicat. ergo diuina gubernatio sic gubernat res, vt quasdam illarum in gubernando causas instituat. Antecedens probatur, quia gubernatio est perductiua gubernatorum ad perfectionē: consequentia verò probatur: primò quia maior perfectio est, quòd aliquid & sit in se bonum, & sit aliis causa bonitatis, quàm in se tantum sit bonum. Secundò manifestatur exemplo magistri & discipulorum, quos faceret aliorum doctores.

Tex. 48. — Cap. 4. to. 3. — 137 — 5

¶ Circa differentiam assignatam inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem dubium occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione virtutis, an suppositi, vel vtriusque: si enim est de immediatione suppositi, falsum est, Deum quantū ad rationē oīa immediatè gubernare : cùm mediet ratio humana respectu humanorū actuū, &c. si verò est sermo de immediatione virtutis, falsū est quod Deus quantum ad executionē mediatè gubernet, quoniam quicquid exequitur quodcunq; ens exequitur mediante virtute diuina, & nō econuerso: vt in 3. cōtra Gētiles. c. 67. diffusè ostenditur: si fortè dicatur, quod in vno mēbro est sermo de vna mediatione & in alio de alia, sequiṫ q̄ differentia assignata non est penes idem nisi secundum vocabulū, quod ab arte & tanta doctrina alienū esse oportet.

¶ Ad hoc diciṫ quod formaliter loquēdo, de neutra mediatione est sermo, sed de mediatione propria vnicuique, scilicet rationi & executioni: quamuis prima pars verificetur de immediatione virtutis. Secunda de mediatione suppositi. Ad quorū euidentiā scito, q̄ inter rationem rectricem seu gubernatricem, & res rectas, esse rationem mediam cōtingit dupliciter, vno modo vt supplentē notitiā & regulationē rationis principaliter: vtputa quia principalis dedit regulas vniuersales, ordinauit principalia, dedit modum, &c. & inferiorib⁹ curam aliorum reliquit secundum particularia occurrētia vt in hominibus frequenter contingit. Alio modo vt ministrā tantum rationis principalis: vtputa, quia principalis hîc agenda quo ad omnia discussa inferiori tradit exequenda, vt in ministris artium cōtingit præostensis omnibus à magistris, inter hos autem duos modos interest, quod primò, mediat ratio vt ratio, quia vt contingens notitiam & regulationem vniuersalem particularibus : in secundo verò mediat ratio, vt minister rationalis tamen in primo ratio principalis non se extendit ad vltimam immediatè: quia non absque media ratione ea nouit, aut regulam eorum habet. In secundo verò immediatè ad vltima quæ particularia sunt, se extendit. Et quoniam in omnibus secundum ꝓpria procedendum est, ideo de ratione loquendo, de tali mediatione intellexit. Quia autem talis mediatio coincidit cū mediatione virtutis, idcirco gratia materiæ primum membrum intelligitur de immediatione virtutis. Quemadmodum autem de mediatione distinctum est, ita de medio executore distingui potest. Cōstat enim quod inter executorē, vt sic, & effectum, dupliciter cōtingit medium executorē poni. Vno modo ad supplēdā potentiam executiuam prioris. Alio modo ad ministrandum tantum priori: & primū quidē ꝑ accidēs se habet ad executoris rationem, quoniā nō conuenit ei nisi ratione impotētiæ, quæ accidit executori: nō enim est necesse executorē esse impotentē. Secundum verò conuenit executori, inquātū executor est: exequi em de ratione sua importat ministerium quoddam: vt de se patet. Vnde cū de mediatione vel immediatione executionis est sermo : propriè loquendo de medio non supplente, sed ministrante est sermo. Et quia medium vt ministrans est medium vt suppositum, non vt virtus : ideo secundum membrum de mediatione suppositi gratia materiæ verificatur. Stat ergo responsio quòd hic est sermo de mediatione & immediatione propria singulis : & quòd differentia inter rationem & executionem est, quòd illa immediatè per negationem proprij medij: ista mediatè per positionem proprij medij est. Nec est differentia secundum vocem tantum aut in æquiuoco, & quoniam proprium medium illius esset medium virtutis, istius esset medium suppositi: Ideo materialiter non formaliter ibi verificatur de vna, & hîc de alia, & respicere ad hoc materiale dat causam dubitandi.

506 Suprà q. 22. arti. 2. ad secundū et 2. dist. 6. artic. 1. ad tertium. Prosa 12.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua, Impossibile est quod aliq̄d contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Probatur, Nullus effectus potest euenire præter ordinem causæ vniuersalis. Diuina gubernatio est vniuersalis causa

non in vno genere, sed totius entis: ergo nihil potest præter ipsius ordinem euenire. Probatur maior ex differentia inter causam particularem & vniuersalem in hoc, quòd præter particularem potest effectus contingere, præter vniuersalem non. Et probatur differentia; quia præter particularem est alia causa sibi non subdita, ex qua potest effectus impediri: præter vniuersalem verò nulla est, quia omnes causæ reducuntur in illā: & sic sub illius ordine cadit quicquid per quamcunque causā fit. Declaratur hoc exemplo indigestionis.

¶ Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum octauum.

Titulus. Circa titulū dubiū occurrit: qā hic articulus videt superfluus: aut coincidere cum præcedēte: aut saltē malē ordinatur. Si enim cōclusum est quòd præter ordinem diuinę gubernationis nihil potest cōtingere, superfluū est solicitari an cōtra illū possit aliud fieri: præterea claudit in se & præter, & contra. superfluit ergo, aut pars est præcedētis: aut prius debebat quæri vtrum contra, & deinde vtrū præter: quia stat quòd non cōtra: & tamen præter, sed non econuerso, vt patet.

¶ Ad hoc dicitur, quod iste articulus est oīno distinctus. & optimo loco necessariō quæritus. Differt enī à præcedēte: quia ille de euentu, iste de rentētia quærit. Vnde differūt quasi sicut actus & promptitudo ad actū. Iuxta eū quæritur an possit aliquid cōtingere præter diuinam gubernationē: hic non quęritur vtrū aliquid possit facere contra diuinā gubernationē: sed vtrū aliquid sit reniteus, id est aut nō obediens aut difficile obediens diuinæ gubernationi. hoc enim renitentia importat. Vnde post decisionem, quòd nihil præter diuinam gubernationē euenit, aut euenire potest: meritò reliquum fuit discutere, vtrum res promptæ sint ad hoc ipsum, quòd fieri diximus, scilicet ordinem diuinæ gubernationis implendum, in aliquæ contra renitantur, id est resistant: quamuis oppositū facere non possint.

¶ In corpore duo primo proponitur conclusio: secundo probatur.

¶ Quo ad primum ponitur vna distinctio & conclusio. Distinctio est: Ordo diuinæ sapientiæ dupliciter, in generali & in speciali. Primo modo est in gubernatore vniuersali, secūdo in gubernatoribus specialibus. Conclusio est bimembris. Nihil cōtra nititur ordini diuinæ gubernationis in generali, sed in speciali.

¶ Quo ad secundum probatur: quòd ea primā partem dupliciter. Primo, Vnaquæque res sua operatione & conatu tēdit ad bonum: ergo non contra nititur diuinæ gubernationi in generali. Antecedens probatur: quia nihil operatur ad piciens ad malum: vt Dionys. dicit. consequentia probatur, quia ipsa diuina gubernatio totaliter tendit in bonum. Secundo omnis inclinatio siue naturalis, siue voluntaria, est impressio quædam à primo mouente. ergo omnia agentia tam naturaliter quàm voluntariè tendunt, quasi sponte ad id ad quod diuinitus ordinantur. antecedens supponitur ex supra dictis: & manifestatur exemplo impressionis in sagitta, consequentia patet ex eisdem & confirmatur: quia hīc dicitur Deus disponere omnia suauiter. secunda pars vt nota relinquitur.

¶ Circa distinctionem & explanationem membrorum eius aduerte, quòd non materialiter, sed formaliter intelligenda sunt, ita quòd gubernatio in generali est, prout egreditur à gubernatore vniuersali vt sic, in speciali verò vt egreditur à causa particulari executiua vt sic. Dico autem vtrobique vt sic, quoniam Deus non nisi vt gubernator totius clauditur sub primo membro, & ipsemet Deꝰ dans præcepta moralia, vt ordinans Ecclesiam, & secundum similes rationes speciales, claudit sub secundo membro: quā est vt causa particularis executiua per seipsum quandoque non enim vt faciens aliquod horum ordinat omnia entia: sed quædā tantum vel secundum quasdam tantum dispositiones. & hoc si notaueris, solues multas argumētationes de pōtentia mortali, quomodo est cōtra Deū, & cōtra amicitiam & præcepta eius immediate siue per hominē, siue in angelo, &c.

¶ In respōsione ad primū aduerte quòd peccātes mortaliter duo in spiciunt, scilicet inuentū & hoc constat esse aliquod bonū: & sic implēt aliquē ordinem diuinæ gubernationis. Alterum præter intentionem: & hoc est deformitas actus consistens in priatiōe debiti ordinis, &c. Et in hoc declinant à quodā determinato ordine boni: & contra illū nituntur, & sic nulla ex parte cōtra diuinam gubernationē in gēali agunt, sed in speciali.

¶ Super quæstionis centesimæquartæ articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primò proponitur conclusione resolutiua, & secundò manifestatiua per exempla. Distinctio est, Effectuum aliquis ab agente causatur secundū fieri, & non secundum esse directè: aliquis verò & secundum fieri, & secundum esse directè. Et bene notato. ly directè: quoniam stultum est dicere, fieri alicuius causari ab aliquo & esse illius non: cùm fieri tei nihil aliud sit, quàm ac quirere esse: non ergo distinguitur inter effectum in fieri tantùm, & in esse & fieri simul absolutè: sed subintellecto illo modo dependē di, scilicet. Ita quòd licet omnis effectꝰ à sua sufficiēte causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est, cuius esse non directè causatur ab agēte, sed fieri tantùm: esse verò concomitanter vt domus respectu ædificatoris: aliquis verò cuius & fieri, & esse directè ab agente pendet: vt lumē à sole. Descriptiones sunt, Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur à tali agente. Effectus in fieri tantum, est cuius forma non per se respicitur à tali agente. Explanationes sunt in exemplo de domo in quo applicatur quomō forma non fit directè à domificatore, sed fieri tantùm: & intendit inductionem in cæteris artificialibus.

¶ Quo ad secundū sunt tria, distinctio causarū, diuersa distinctorum propottio ad effectus: & manifestatio dictorū à posteriori. Distinctio est clara. Agentiū quædam sunt eiusdem rationis cum effectibꝰ, & quædam diuersarū. Diuersa proportio est secūdum duo ordinatē se cōsequētia: primò secūdum respectū ad formā: secūdo secundū influētiā ad esse, vel fieri. Differūt igit primò hæ causę, quarū vniuocę non possunt esse causæ per se formarū effectus sui: causæ verò æquiuocæ possunt esse causę p seformę effectus. Secūdò differūt: quia causæ vniuocæ sunt causæ tantùm fieri effectus: causæ verò æquiuocæ possunt esse causæ esse effectus. Prima differētia probatur ex illa maxima: Causa per se alicuius est causa illius in quocunque inuenitur secundum eandem rationem: ergo si causa vniuoca puta Socrates, causat formam humanitatis per se, dum generat Platonem: sequitur quòd causaret etiam humanitatem suam, cùm sit in eo eiusdem rationis. Secunda verò differentia sequitur ex prima: quia ex quòd causa vniuoca non causat per se formam, & aliquid causat: ergo causat applicationem seu coniunctionem formæ in materia: hoc autem est esse causam fieri effectus. Et quoniam in causa æquiuoca non saluatur forma effectus secundum eandem rationem, non repugnat ei esse per se causam formæ, sed effectus, & consequenter esse causam fieri, & esse effectus. Manifestatio autem prædictæ diuersæ proportionis fit à testimonio sensibilium in differentia inter calorem aquæ & lumen aëris: quorum neutrum ineſt ab intrinseco, in hoc quòd ille remanet absque conseruante, istud non: quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non in illuminato & lucente.

¶ Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorum, explanatio eius ex proportione ad solem & lumen, & autoritates Aug. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directè causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cætera sunt entia per participationem: & sic creaturæ sunt effectus Dei in esse, & Deus est causa earum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solem, & creaturæ ad aërem illuminatum: quæ Aug. autoritate sitmatur duplici. & clare patet litera.

¶ Circa distinctionem effectuum dubium occurrit de illa modificatione, scilicet, omne enim agens non dico disponens, sed perficiens, quod scilicet inducit formam, agit directè sibi simile secundum formam qua agit: ergo directè agit ad formam effectus. Probatur consequentia: quia sola forma effectus est ratio assimilationis effectus ad causam. Vnde forma præsente, cessat motus: vt dicitur in 1. de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, q illius nō directè est propria causa: istius verò directè: imò hoc fictitium videtur.

¶ Circa descriptiones quoque eorundem dubium occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici à causa. Cùm enim sermones doctrinales sint formales, oportet accipi per se, vt est modus causandi actiuè, vel passiuè: sic autem inuenitur manifestè falsum quod dicitur: quoniā forma tunc per se respicitur ab agēte quando non per accidens respicitur: vt patet & in 1. Poster. capit. de Per se. & 5. Met. vt sta tua per se respicitur à statuifico: per accidens autem à Polycleto: & similiter domus ab ædificatore, & sanitas à medico, &c. Cōstat autem quòd multorum formę, per se & non per accidens fiunt ab agētibus, à quibus non dependent in esse: vt patet in exemplis datis: igitur illa ratio seu descriptio effectus in esse nulla est.

¶ Circa rationē assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas dubium occurrit: vnde aut quantum valet hæc cōclusio, Si Socrates esset causa per se formæ in Platone, esset causa suipsius: quia est eiusdem ratiōis in vtroque: Hæc enim fundatur super illa propositione. Causa per se alicuius formæ causat illam in quocunque inuenitur. Sed hāc esse falsissimam, & ratione & inductione manifestatur. Inductione quidem: quia sic corpora cælestia non causarent per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enim sunt corpora, hæ sunt substantiæ, & hic est ens: & sic causarent seipsa: si in quocunque illud inuenitur, oportet causare. Ratione autē, quia illa propositio destruit illā maximam, Omne agēs agit per se sibi simile secundum formam, quę est ratio agēdi. Si enim per se agit sibi simile, ergo esse per se actiuum supponit in agente sua

fecundò quę sit causa quo ad esse effectus: ibi, manifestum. tertiò applicatur hic ad creaturas, & ad Deum: & sic infertur intenta conclusio ibi, sic autem se habet.

¶ Quo ad primum sunt tria: distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est, Effectuum aliquis ab agente causatur secundū fieri, & non secundum esse directè: aliquis verò & secundum fieri, & secundum esse directè. Et bene notato. ly directè: quoniam stultum est dicere, fieri alicuius causari ab aliquo & esse illius non: cùm fieri tei nihil aliud sit, quàm acquirere esse: non ergo distinguitur inter effectum in fieri tantùm, & in esse & fieri simul absolutè: sed subintellecto illo modo dependē di, scilicet. Ita quòd licet omnis effectꝰ à sua sufficiēte causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est, cuius esse non directè causatur ab agēte, sed fieri tantùm: esse verò concomitanter vt domus respectu ædificatoris: aliquis verò cuius & fieri, & esse directè ab agente pendet: vt lumē à sole. Descriptiones sunt, Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur à tali agente. Effectus in fieri tantum, est cuius forma non per se respicitur à tali agente. Explanationes sunt in exemplo de domo in quo applicatur quomō forma non fit directè à domificatore, sed fieri tantùm: & intendit inductionem in cæteris artificialibus.

¶ Quo ad secundū sunt tria, distinctio causarū, diuersa distinctorum proportio ad effectus: & manifestatio dictorū à posteriori. Distinctio est clara. Agentiū quædam sunt eiusdem rationis cum effectibꝰ, & quædam diuersarū. Diuersa proportio est secūdum duo ordinatē se cōsequētia: primò secūdum respectū ad formā: secūdo secundū influētiā ad esse, vel fieri. Differūt igit primò hæ causę, quarū vniuocę non possunt esse causæ per se formarū effectus sui: causæ verò æquiuocæ possunt esse causę p seformę effectus. Secūdò differūt: quia causæ vniuocæ sunt causæ tantùm fieri effectus: causæ verò æquiuocæ possunt esse causæ esse effectus. Prima differētia probatur ex illa maxima: Causa per se alicuius est causa illius in quocunque inuenitur secundum eandem rationem: ergo si causa vniuoca puta Socrates, causat formam humanitatis per se, dum generat Platonem: sequitur quòd causaret etiam humanitatem suam, cùm sit in eo eiusdem rationis. Secunda verò differentia sequitur ex prima: quia ex quòd causa vniuoca non causat per se formam, & aliquid causat: ergo causat applicationem seu coniunctionem formæ in materia: hoc autem est esse causam fieri effectus. Et quoniam in causa æquiuoca non saluatur forma effectus secundum eandem rationem, non repugnat ei esse per se causam formæ, sed effectus, & consequenter esse causam fieri, & esse effectus. Manifestatio autem prædictæ diuersæ proportionis fit à testimonio sensibilium in differentia inter calorem aquæ & lumen aëris: quorum neutrum ineſt ab intrinseco, in hoc quòd ille remanet absque conseruante, istud non: quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non in illuminato & lucente.

¶ Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorum, explanatio eius ex proportione ad solem & lumen, & autoritates Aug. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directè causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cætera sunt entia per participationem: & sic creaturæ sunt effectus Dei in esse, & Deus est causa earum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solem, & creaturæ ad aërem illuminatum: quæ Aug. autoritate sitmatur duplici. & clare patet litera.

¶ Circa distinctionem effectuum dubium occurrit de illa modificatione, scilicet, omne enim agens non dico disponens, sed perficiens, quod scilicet inducit formam, agit directè sibi simile secundum formam qua agit: ergo directè agit ad formam effectus. Probatur consequentia: quia sola forma effectus est ratio assimilationis effectus ad causam. Vnde forma præsente, cessat motus: vt dicitur in 1. de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, q illius nō directè est propria causa: istius verò directè: imò hoc fictitium videtur.

¶ Circa descriptiones quoque eorundem dubium occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici à causa. Cùm enim sermones doctrinales sint formales, oportet accipi per se, vt est modus causandi actiuè, vel passiuè: sic autem inuenitur manifestè falsum quod dicitur: quoniā forma tunc per se respicitur ab agēte quando non per accidens respicitur: vt patet & in 1. Poster. capit. de Per se. & 5. Met. vt statua per se respicitur à statuifico: per accidens autem à Polycleto: & similiter domus ab ædificatore, & sanitas à medico, &c. Cōstat autem quòd multorum formę, per se & non per accidens fiunt ab agētibus, à quibus non dependent in esse: vt patet in exemplis datis: igitur illa ratio seu descriptio effectus in esse nulla est.

¶ Circa rationē assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas dubium occurrit: vnde aut quantum valet hæc cōclusio, Si Socrates esset causa per se formæ in Platone, esset causa suipsius: quia est eiusdem ratiōis in vtroque: Hæc enim fundatur super illa propositione. Causa per se alicuius formæ causat illam in quocunque inuenitur. Sed hāc esse falsissimam, & ratione & inductione manifestatur. Inductione quidem: quia sic corpora cælestia non causarent per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enim sunt corpora, hæ sunt substantiæ, & hic est ens: & sic causarent seipsa: si in quocunque illud inuenitur, oportet causare. Ratione autē, quia illa propositio destruit illā maximam, Omne agēs agit per se sibi simile secundum formam, quę est ratio agēdi. Si enim per se agit sibi simile, ergo esse per se actiuum supponit in agente sua

eueniant, & nihil sit in rebus contingens. Quod est inconueniens. Potest igitur in rebus aliquid cōtingere præter ordinem gubernationis diuinæ.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hester. 13. Domine Deus rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est, qui possit resistere tuæ voluntati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præter ordinem alicuius particularis causæ aliquis effectus euenire potest, non autem præter ordinē causæ vniuersalis. Cuius ratio est, quia præter ordinē particularis causę nihil euenit nisi ex aliqua alia causa impediente, q̄ quidem causam necesse est reducere in primā causam vniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinem virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento: puta ex grossitie cibi, q̄ necesse est reducere in aliam causam: & sic vsque ad causam primā vniuersalē. Cùm igitur Deus sit prima causa vniuersalis non vnius generis tantùm, sed totius entis ℮: impossibile est, quòd aliquid cōtingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Sed ex hoc ipso, quòd aliquid ex vna parte videt exire ab ordine diuinæ prouidētiæ, qui cōsideratur secundum aliquam particularē causam: necesse est quod in eundē ordinem relabatur secundum aliam causā.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ nihil inuenitur in mundo, quod sit totaliter malū, quia malum semper fundatur in bono, vt suprà ostensum est. Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc quòd exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares, extra quarum ordinem fiunt. Sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo: vt Augustinus dicit in lib. 83. Quæst.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dicūtur aliqui effectus contingentes per comparationē ad ꝓximas causas, quę in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc, quòd aliquid fieri possit extra ordinem gubernationis diuinæ: quia hoc ipsum quod aliquid contingit præter ordinem causæ proximæ, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 3. Lingua eorum, & adinuentiones eorum contra Dominum.

¶ 2. Præterea, Nullus rex iustè punit eos, qui eius ordinationi non repugnant. Si igitur nihil contraniteretur diuinæ prouidentiæ, nullus iustè puniretur à Deo.

¶ 3. Præterea, Quælibet res subiicitur ordini diuinæ gubernationis. sed vna res per aliā impugnatur: ergo aliqua sunt, quæ cōtranituntur diuinæ gubernationi.

quia hīc dicitur Deus disponere omnia suauiter. secunda pars vt nota relinquitur.

¶ Circa distinctionem & explanationem membrorum eius aduerte, quòd non materialiter, sed formaliter intelligenda sunt, ita quòd gubernatio in generali est, prout egreditur à gubernatore vniuersali vt sic, in speciali verò vt egreditur à causa particulari executiua vt sic. Dico autem vtrobique vt sic, quoniam Deus non nisi vt gubernator totius clauditur sub primo membro, & ipsemet Deꝰ dans præcepta moralia, vt ordinans Ecclesiam, & secundum similes rationes speciales, claudit sub secundo membro: quā est vt causa particularis executiua per seipsum quandoque non enim vt faciens aliquod horum ordinat omnia entia: sed quædā tantum vel secundum quasdam tantum dispositiones. & hoc si notaueris, solues multas argumētationes de pōtentia mortali, quomodo est cōtra Deū, & cōtra amicitiam & præcepta eius immediate siue per hominē, siue in angelo, &c.

¶ In respōsione ad primū aduerte quòd peccātes mortaliter duo in spiciunt, scilicet inuentū & hoc constat esse aliquod bonū: & sic implēt aliquē ordinem diuinæ gubernationis. Alterum præter intentionem: & hoc est deformitas actus consistens in priatiōe debiti ordinis, &c. Et in hoc declinant à quodā determinato ordine boni: & contra illū nituntur, & sic nulla ex parte cōtra diuinam gubernationē in gēali agunt, sed in speciali.

¶ Super quæstionis centesimæquartæ articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primò proponitur conclusione resolutiua, & secundò manifestatiua per exempla. Distinctio est, Effectuum aliquis ab agente causatur secundū fieri, & non secundum esse directè: aliquis verò & secundum fieri, & secundum esse directè. Et bene notato. ly directè: quoniam stultum est dicere, fieri alicuius causari ab aliquo & esse illius non: cùm fieri tei nihil aliud sit, quàm acquirere esse: non ergo distinguitur inter effectum in fieri tantùm, & in esse & fieri simul absolutè: sed subintellecto illo modo dependē di, scilicet. Ita quòd licet omnis effectꝰ à sua sufficiēte causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est, cuius esse non directè causatur ab agēte, sed fieri tantùm: esse verò concomitanter vt domus respectu ædificatoris: aliquis verò cuius & fieri, & esse directè ab agente pendet: vt lumē à sole. Descriptiones sunt, Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur à tali agente. Effectus in fieri tantum, est cuius forma non per se respicitur à tali agente. Explanationes sunt in exemplo de domo in quo applicatur quomō forma non fit directè à domificatore, sed fieri tantùm: & intendit inductionem in cæteris artificialibus.

¶ Quo ad secundū sunt tria, distinctio causarū, diuersa distinctorum proportio ad effectus: & manifestatio dictorū à posteriori. Distinctio est clara. Agentiū quædam sunt eiusdem rationis cum effectibꝰ, & quædam diuersarū. Diuersa proportio est secūdum duo ordinatē se cōsequētia: primò secūdum respectū ad formā: secūdo secundū influētiā ad esse, vel fieri. Differūt igit primò hæ causę, quarū vniuocę non possunt esse causæ per se formarū effectus sui: causæ verò æquiuocæ possunt esse causę p seformę effectus. Secūdò differūt: quia causæ vniuocæ sunt causæ tantùm fieri effectus: causæ verò æquiuocæ possunt esse causæ esse effectus. Prima differētia probatur ex illa maxima: Causa per se alicuius est causa illius in quocunque inuenitur secundum eandem rationem: ergo si causa vniuoca puta Socrates, causat formam humanitatis per se, dum generat Platonem: sequitur quòd causaret etiam humanitatem suam, cùm sit in eo eiusdem rationis. Secunda verò differentia sequitur ex prima: quia ex quòd causa vniuoca non causat per se formam, & aliquid causat: ergo causat applicationem seu coniunctionem formæ in materia: hoc autem est esse causam fieri effectus. Et quoniam in causa æquiuoca non saluatur forma effectus secundum eandem rationem, non repugnat ei esse per se causam formæ, sed effectus, & consequenter esse causam fieri, & esse effectus. Manifestatio autem prædictæ diuersæ proportionis fit à testimonio sensibilium in differentia inter calorem aquæ & lumen aëris: quorum neutrum ineſt ab intrinseco, in hoc quòd ille remanet absque conseruante, istud non: quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non in illuminato & lucente.

¶ Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorum, explanatio eius ex proportione ad solem & lumen, & autoritates Aug. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directè causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cætera sunt entia per participationem: & sic creaturæ sunt effectus Dei in esse, & Deus est causa earum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solem, & creaturæ ad aërem illuminatum: quæ Aug. autoritate sitmatur duplici. & clare patet litera.

¶ Circa distinctionem effectuum dubium occurrit de illa modificatione, scilicet, omne enim agens non dico disponens, sed perficiens, quod scilicet inducit formam, agit directè sibi simile secundum formam qua agit: ergo directè agit ad formam effectus. Probatur consequentia: quia sola forma effectus est ratio assimilationis effectus ad causam. Vnde forma præsente, cessat motus: vt dicitur in 1. de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, q illius nō directè est propria causa: istius verò directè: imò hoc fictitium videtur.

¶ Circa descriptiones quoque eorundem dubium occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici à causa. Cùm enim sermones doctrinales sint formales, oportet accipi per se, vt est modus causandi actiuè, vel passiuè: sic autem inuenitur manifestè falsum quod dicitur: quoniā forma tunc per se respicitur ab agēte quando non per accidens respicitur: vt patet & in 1. Poster. capit. de Per se. & 5. Met. vt statua per se respicitur à statuifico: per accidens autem à Polycleto: & similiter domus ab ædificatore, & sanitas à medico, &c. Cōstat autem quòd multorum formę, per se & non per accidens fiunt ab agētibus, à quibus non dependent in esse: vt patet in exemplis datis: igitur illa ratio seu descriptio effectus in esse nulla est.

¶ Circa rationē assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas dubium occurrit: vnde aut quantum valet hæc cōclusio, Si Socrates esset causa per se formæ in Platone, esset causa suipsius: quia est eiusdem ratiōis in vtroque: Hæc enim fundatur super illa propositione. Causa per se alicuius formæ causat illam in quocunque inuenitur. Sed hāc esse falsissimam, & ratione & inductione manifestatur. Inductione quidem: quia sic corpora cælestia non causarent per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enim sunt corpora, hæ sunt substantiæ, & hic est ens: & sic causarent seipsa: si in quocunque illud inuenitur, oportet causare. Ratione autē, quia illa propositio destruit illā maximam, Omne agēs agit per se sibi simile secundum formam, quę est ratio agēdi. Si enim per se agit sibi simile, ergo esse per se actiuum supponit in agente sua

¶ Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum octauum.

Titulus. Circa titulū dubiū occurrit: qā hic articulus videt superfluus: aut coincidere cum præcedēte: aut saltē malē ordinatur. Si enim cōclusum est quòd præter ordinem diuinę gubernationis nihil potest cōtingere, superfluū est solicitari an cōtra illū possit aliud fieri: præterea claudit in se & præter, & contra. superfluit ergo, aut pars est præcedētis: aut prius debebat quæri vtrum contra, & deinde vtrū præter: quia stat quòd non cōtra: & tamen præter, sed non econuerso, vt patet.

¶ Ad hoc dicitur, quod iste articulus est oīno distinctus. & optimo loco necessariō quæritus. Differt enī à præcedēte: quia ille de euentu, iste de rentētia quærit. Vnde differūt quasi sicut actus & promptitudo ad actū. Iuxta eū quæritur an possit aliquid cōtingere præter diuinam gubernationē: hic non quęritur vtrū aliquid possit facere contra diuinā gubernationē: sed vtrū aliquid sit reniteus, id est aut nō obediens aut difficile obediens diuinæ gubernationi. hoc enim renitentia importat. Vnde post decisionem, quòd nihil præter diuinam gubernationē euenit, aut euenire potest: meritò reliquum fuit discutere, vtrum res promptæ sint ad hoc ipsum, quòd fieri diximus, scilicet ordinem diuinæ gubernationis implendum, in aliquæ contra renitantur, id est resistant: quamuis oppositū facere non possint.

¶ In corpore duo primo proponitur conclusio: secundo probatur.

¶ Quo ad primum ponitur vna distinctio & conclusio. Distinctio est: Ordo diuinæ sapientiæ dupliciter, in generali & in speciali. Primo modo est in gubernatore vniuersali, secūdo in gubernatoribus specialibus. Conclusio est bimembris. Nihil cōtra nititur ordini diuinæ gubernationis in generali, sed in speciali.

¶ Quo ad secundum probatur: quòd ea primā partem dupliciter. Primo, Vnaquæque res sua operatione & conatu tēdit ad bonum: ergo non contra nititur diuinæ gubernationi in generali. Antecedens probatur: quia nihil operatur ad piciens ad malum: vt Dionys. dicit. consequentia probatur, quia ipsa diuina gubernatio totaliter tendit in bonum. Secundo omnis inclinatio siue naturalis, siue voluntaria, est impressio quædam à primo mouente. ergo omnia agentia tam naturaliter quàm voluntariè tendunt, quasi sponte ad id ad quod diuinitus ordinantur. antecedens supponitur ex supra dictis: & manifestatur exemplo impressionis in sagitta, consequentia patet ex eisdem & confirmatur:

indiget, vt conseruet ne absceedat: sed quædam creaturæ sunt, quæ secundum sui naturam non possunt non esse. Ergo non omnes creaturæ indigent, vt à Deo conseruentur in esse. Probatio mediꝰ. Quod per se ineſt alicui, necesse est ei ineſſe, & oppositum eius impossibile est ei ineſſe. Sicut necessariū est binarium esse parem, & impossibile est, eū esse imparem. Esse autem per se consequitur ad formā: quia vnumquodq; secundum hoc est ens actu, quod habet formā. Quædā autem creaturæ sunt, quæ sunt formę quædā subsistētes: sicut de angelis dictū est. Et sic per se ineſt eis esse. Et eadem ratio est de illis, quorum materia nō est in potētia, nisi ad vnam formā, sicut suprà dictum est de corporibus cælestibus. Huiusmodi ergo creaturæ secundum suam naturā ex necessitate sunt, & nō possunt non esse. Potentia enim ad non esse non potest fundari neque in forma, quā per se sequitur esse, neque in materia existente sub forma, quā non potest amittere: cùm nō sit in potentia ad aliam formam.

¶ 2. Præterea, Deus est potentior quolibet creato agente. Sed aliquod creatū agēs pōt cōmunicare suo effectui, vt conseruetur in esse, etiā eius operatione cessante: sicut cessāte actiōe ædificatoris, remanet domus, & cessante actione ignis, remanet aqua calefacta per aliquod tempus. Ergo multo magis Deus potest suæ creaturæ conferre, quod cōseruetur in esse, sua operatione cessante.

¶ 3. Præterea, Nullū violentū potest cōtingere absque aliqua causa agente. Sed tendere ad nō esse, est innaturale & violentū cuilibet creaturæ: ga quælibet creatura naturaliter appetit esse. Ergo nulla creatura pōt tendere in nō esse, nisi aliquo agēte in corruptionem. Sed quædam sunt, ad quorum corruptionem nihil agere potest, sicut spirituales substantiæ & corpora cælestia. Ergo huiusmodi creaturæ nō possunt tendere in non esse, etiam Dei operatione cessante.

¶ 4. Præterea, Si Deus conseruat res in esse, hoc erit per aliquam actionem. Per quam libet autem actionem agentis, si sit efficax, aliquid fit in effectu. Oportet igitur, quòd per actionem Dei conseruantis, aliquid fiat in creatura. Sed hoc non videtur. Nō enim per huiusmodi actionem fit ipsum esse creaturæ: quia quod iam est, non fit, neque iterum aliquid aliud superadditum: quia vel non continuè Deus conseruaret creaturam in esse, vel continuè aliquid adderetur creaturæ. Quod est inconueniens. Non igitur creaturæ conseruantur in esse à Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ necesse est dicere & secundum fidem & secundū rationem, quòd creaturæ conseruantur in esse à Deo. Ad cuius euidentiam cōsiderandum est, quòd aliquid conseruatur ab altero dupliciter. Vno modo indirectè & per accidens: sicut ille dicitur rem conseruare, qui remouet corrūpens: puta si aliquis puerum custodiat, ne cadat in ignem, dicitur eum conseruare. Et sic etiam Deus dicitur aliqua conseruare, sed nō omnia: quia quædam sunt, quæ non habent corrumpentia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationem. Alio modo dicitur aliquid rem aliquam conseruare per se directè, quando sillud, quod conseruatur, dependet à conseruante, vt sine eo esse non possit. Et hoc modo omnes creaturæ indigent diuina conseruatione. Dependet enim esse cuiuslibet creaturæ à Deo, ita quòd nec ad momentū subsistere possent, sed in nihilum redigerentur, nisi operatione diuinæ virtutis cōseruarentur in esse ℮: sicut Greg. dicit. Et hoc sic perspici potest. Omnis enim effectus dependet à sua causa, secundum quòd est causa eius. Sed consideandum est, quòd aliquod agēs est causa sui effectus secundum fieri tantū, & non directè secundū esse eius. Quod quidem cōuenit & in artificialibus & in rebus naturalibus: ædificator enim est causa domus, quantum ad eius fieri, non autem directè quantum ad esse eius: manifestum est enim, ꝙ esse domus consequitur formā eius. Forma autē domus est compositio & ordo, quæ quidē forma consequitur naturalē virtutem quarundā rerum. Sicut enim coquus coquit cibum, adhibendo aliquā virtutē naturalem actiuam, signis: ita ædificator facit domum, adhibendo cæmentum, lapides, & ligna, quæ sunt susceptiua, & conseruatiua talis compositionis & ordinis. Vnde esse domus dependet ex naturis harū rerū, sicut fieri domus dependet ex actione ædificatoris: & simili ratiōe est cōsiderandū in rebus naturalibus. Quia si aliquod agens nō est causa formæ, inquantū huiusmodi, non erit per se causa esse, quod consequitur ad talē formā, sed erit causa effectus secundū fieri tantùm. Manifestū est autē, ꝙ si aliqua duo sunt eiusdē spēciei, vnū non pōt esse per se causa formæ alterius, inquantū est talis forma (quia sic esset causa formæ propriæ, cùm sit eadē ratio vtriusque) sed potest esse causa huiusmodi formæ, secūdū ꝙ est in materia, id est, quòd hæc materia acquirat hāc formā. Et hoc est esse causa secundū fieri, sicut suprà dictum est de corporibus cælestibus. Huiusmodi ergo creaturæ secundum suam naturā ex necessitate sunt, & nō possunt non esse. Potentia enim ad non esse non potest fundari neque in forma, quā per se sequitur esse, neque in materia existente sub forma, quā non potest amittere: cùm nō sit in potentia ad aliam formam.

¶ 2. Præterea, Deus est potentior quolibet creato agente. Sed aliquod creatū agēs pōt cōmunicare suo effectui, vt conseruetur in esse, etiā eius operatione cessante: sicut cessāte actiōe ædificatoris, remanet domus, & cessante actione ignis, remanet aqua calefacta per aliquod tempus. Ergo multo magis Deus potest suæ creaturæ conferre, quod cōseruetur in esse, sua operatione cessante.

¶ 3. Præterea, Nullū violentū potest cōtingere absque aliqua causa agente. Sed tendere ad nō esse, est innaturale & violentū cuilibet creaturæ: ga quælibet creatura naturaliter appetit esse. Ergo nulla creatura pōt tendere in nō esse, nisi aliquo agēte in corruptionem. Sed quædam sunt, ad quorum corruptionem nihil agere potest, sicut spirituales substantiæ & corpora cælestia. Ergo huiusmodi creaturæ nō possunt tendere in non esse, etiam Dei operatione cessante.

¶ 4. Præterea, Si Deus conseruat res in esse, hoc erit per aliquam actionem. Per quam libet autem actionem agentis, si sit efficax, aliquid fit in effectu. Oportet igitur, quòd per actionem Dei conseruantis, aliquid fiat in creatura. Sed hoc non videtur. Nō enim per huiusmodi actionem fit ipsum esse creaturæ: quia quod iam est, non fit, neque iterum aliquid aliud superadditum: quia vel non continuè Deus conseruaret creaturam in esse, vel continuè aliquid adderetur creaturæ. Quod est inconueniens. Non igitur creaturæ conseruantur in esse à Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ necesse est dicere & secundum fidem & secundū rationem, quòd creaturæ conseruantur in esse à Deo. Ad cuius euidentiam cōsiderandum est, quòd aliquid conseruatur ab altero dupliciter. Vno modo indirectè & per accidens: sicut ille dicitur rem conseruare, qui remouet corrūpens: puta si aliquis puerum custodiat, ne cadat in ignem, dicitur eum conseruare. Et sic etiam Deus dicitur aliqua conseruare, sed nō omnia: quia quædam sunt, quæ non habent corrumpentia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationem. Alio modo dicitur aliquid rem aliquam conseruare per se directè, quando sillud, quod conseruatur, dependet à conseruante, vt sine eo esse non possit. Et hoc modo omnes creaturæ indigent diuina conseruatione. Dependet enim esse cuiuslibet creaturæ à Deo, ita quòd nec ad momentū subsistere possent, sed in nihilum redigerentur, nisi operatione diuinæ virtutis cōseruarentur in esse ℮: sicut Greg. dicit. Et hoc sic perspici potest. Omnis enim effectus dependet à sua causa, secundum quòd est causa eius. Sed consideand

Universidad de Deusto Biblioteca

autem illa cōuenit formæ per se primò: igitur cōuenit ei secūdum esse. Omnis ergo forma per se primò dependens ab aliquo, est effectus illius in esse: & ecōuerso, vt in litera dicitur. Cùm enim idē sit iudiciū de forma & esse: intelligi nequit, quòd aliquis effectus secundum esse ab aliquo dependeat actiuè, & directè, & tamen nō secundum formā per se primò. Si enim formæ eius non per se primò cōuenit dependentia ad talē causam, sed per aliud depēdet à tali agente per separationem illius, alius poterit non dependere ab ipso: & sic simul effectus erit dependens secundum esse: & nō dependens secundum formā ab eodem agente: quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones verò in oppositum iam patere potest respōsio: quia huiusmodi propositiones loquūtur indistinctè de causa per se & effectu per se: nō distinguendo secundum esse directè vel secundum fieri tātùm. Potest quoq; iuxta nunc dicta dari secunda responsio, quòd licet in instantiis adductis, & similib⁹ sit causa & effectus per se, vt distinguitur contra [4] per accidens: non tamē [343] vt distinguitur contra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶Ad tertium dubiū dicitur, quòd verū est consequentiam illā fundari super illo principio, scilicet causa per se alicuius causat illud in quocunque inuenitur. [343] Sed vt iam dictum est, [4] intelligitur de causa per se primò alicuius: ita ꝙ perseitas seu primitas se teneat ex parte vtriusq;, scilicet tam causæ quā effectus. proportionaliter tamē sic, quòd B con[39]ueniat per se primò dependere ab A, & A, conueniat per se primò esse actiuum B. Principiū autē hoc non eget probatione: sed est per se [17] notum. Quoniam si B conuenit per se primò dependentiæ ab A, in [Ca.12. t.3.] quocunque inuenitur, est cum tali dependentia: impossibile est enim [44] separare aliquid ab eo [Cap.12.] quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primò ꝙ sit actiuum B, in quocunque reperitur, est actiuum ipsius B, & si sic A & B, sunt eiusdem rationis idem est per se primò actiuum suiipsius: quod est impossibile in litera deductum. Instantiæ autem ad oppositum adductæ ex litera soluuntur: in qua expressè dicitur quòd hæc dicuntur de effectu eiusdem rationis: ita quòd sensus illius principij, Causa per se alicuius causat illud in quocunque reperitur, est causa per se alicuius, causat illud in quocunque reperitur secundum eandem rationem. Nec oportet quòd causet illud in quocunque æquiuocè seu analogicè inuenitur. Et in promptu huius sanè glossæ causa est: quia quando aliquid conuenit alicui per se non oportet propterea quòd conueniat suo æquiuoco aut analogo: sed satis est, & exigitur, quòd conueniat sibi in quocunque secundum suam rationem inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant proprietatem inferiorum, per se, & substantiæ immateriales substantialitatem, &c. patet responsio: quia non est eiusdem rationis substantia, aut corporeitas in causatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat quòd est causa per se primò entis inquantum entis: & non sequitur, ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunque inuenitur secundum eandem rationem qua inuenitur in causatis: modo falsum est quòd in Deo inueniatur secundum eandem rationem cùm ipse sit ens per essentiam: cætera non, sed reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis inquantum entia: quia sunt entia per participationem. Et hic bene nota, quoniam Metaphysica hæc multos latuit illustres viros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: quoniam esse per se actiuum supponit fundamentum assimilationis: non tamen semper secundum eandem rationem, quam effectus habebit: sed quandoque secundum altiorem, quam effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte esse per se actiuum exigit actiuitatem in quodcunque, in quo fundamentum similitudinis inuenitur non qualitercunque, sed secundum eandem rationem, qua inuenitur in effectu. Et idcirco per se primò actiuum non repugnat omni causæ, sed vniuocæ, vt sic: vt in litera dicitur. Vnde illa duo principia sanè intellecta, vt decet, non contradicunt, sed consonant.

cùm homo generat hominē, & ignis ignē. Et ideo quandocunq; naturalis effectus est natus impressionē agentis recipere secundum eandē rationem, secundum quā est in agente, tunc fieri depēdet ab agente, nō aūt esse ipsius. Sed aliquando effectus nō est natus recipere impressionem agentis, secundum eādem rationem, secundum quā est in agente, sicut patet in omnib. agentibus, quæ non agunt simile secundum speciem, sicut cælestia corpora sunt causa generationis inferiorum corporum dissimilium secundum speciem. Et tale agens potest esse causa formæ secundum rationem talis formæ & non solùm secundum ꝙ acquiritur in hac materia: & ideo est causa non solū fiendi, sed essendi. Sicut igitur fieri rei non potest remanere, cessante actione agētis, quod est causa effectus secundū fieri, ita nec esse rei pōt remanere cessante actione agētis, quod est causa effectus nō solū secundū fieri, sed etiā secundū esse. Et hæc est ratio, quare aqua calefacta retinet calorē, cessāte actiōe ignis: non autem remanet aër illuminatus nec ad momentū, cessante actione solis: quia s. materia aquæ susceptiua est caloris ignis secūdum eandem rationē, qua est in igne. Vnde si perfectè perducatur ad formā ignis, retinebit calorē semper. Si autē imperfectè participet aliquid de forma ignis, secundū quādam inchoatiōnē, calor nō semper remanebit, sed ad tempus, propter debilē participationem principij caloris [e]. Aër autem nullo modo natus est recipere lumen secundum eandē rationem, secundum quā est in sole: vt s. recipiat formam solis, quæ est principiū luminis. Et ideo quia non habet radicem in aëre, statim cessat lumē, cessante actione solis. Sic aūt se habet omnis creatura ad Deū, sicut aër ad solem illuminantē [e]. Sicut enim sol est lucens per suā naturā, aër aūt fit luminosus, participando lumen à sole, non tamen participando naturam solis: ita solus Deus est ens per essentiā suā: quia eius essentia est suū esse [e]: omnis autē creatura est ens participatiuè: nō ꝙ sua essentia sit eius esse. Et ideo Aug. dicit 4. super Gen. ad lit. Virtus Dei ab eis, quæ creata sunt regēdis si cessaret aliquādo, simul & illorū cessaret species: omnisq; natura concideret [e]. Et in 8. eiusdē li. dicit, ꝙ sicut aër præsente lumine, fit lucidus, sic homo, Deo sibi præsente, illuminatur, absente autem, continuò tenebratur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ esse per se consequitur formam creaturæ, supposito tamen influxu Dei: sicut lumen sequitur diaphanum aëris, supposito influxu solis. Vnde potentia ad non esse in spiritualibus creaturis & corporibus cælestibus magis est in Deo, qui potest subtrahere suum influxum, quàm in forma, vel in materia talium creaturarum [e]. [44]

¶Ad secundū dicendum, ꝙ Deus non potest communicare alicui creaturæ, vt cōseruetur in esse, sua actione cessante, sicut nō potest ei cōmunicare ꝙ nō sit causa illius. Intātum enī indiget creatura conseruari à Deo: inquantum esse effectus dependet à causa essendi. Vnde non est simile de agente, quòd non est causa essendi, sed fieri tantùm.

¶Ad tertium dicēdum, quòd ratio illa procedit de cōseruatione, quę est per remotionem corrumpentis, qua non indigent omnes creaturæ: vt dictum est.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ conseruatio rerum à Deo non est per aliquā nouam actionem, sed per continuationem actionis qua dat esse [e]. Quæ quidem actio est sine motu & tempore: sicut etiā conseruatio luminis in aëre est per continuatum influxū à sole.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum Deus immediatè omnem creaturam conseruet.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd Deus immediatè omnem creaturam cōseruet. Eadem enim actione Deus est conseruator rerum, qua & creator, vt dictū est. Sed Deus immediatè est creator omnium. Ergo immediatè est etiam conseruator.

¶2. Præterea, Vnaquæque res magis est proxima sibi, quàm rei alteri. Sed non potest communicare alicui creaturæ, quòd conseruet seipsam. Ergo multo minus potest ei cōmunicari, quòd cōseruet aliam. Ergo Deus omnia conseruat absque aliqua alia causa conseruante.

¶3. Præterea, Effectus cōseruatur in esse ab eo, quod est esse eius, non solùm secundum fieri, sed etiam secundum esse. Sed omnes causæ creatæ, vt videtur, nō sunt causæ suorum effectuum, nisi secūdum fieri. Non sunt enim causæ nisi mouendo: vt suprà habitum est. Ergo non sunt causæ conseruantes suos effectus in esse.

¶SED CONTRA est ꝙ per idem conseruatur res, per quod habet esse. Sed Deus

¶Circa explanationem prædictæ differentiæ inter causam vniuocam & æquiuocam dubium est de illa redditione causæ: quare aqua retinet calorem, & aër non conseruat lumen. Videtur enim, quòd causa assignata falsa sit: quoniam cùm aqua calefit à sole, conseruat etiam calorem remota à sole: & tamen non est susceptiua formæ caloris secundum eandem rationem, qua est in sole: vt patet. Vnde si ratio esset bona, aqua calefacta à sole non conseruaret calorem, sicut aër, non seruat lumen. Potest quoq; argui ex parte luminis: quoniā cùm illuminatur aër à lucerna, est susceptiuus formæ illuminantis secundum eādem rationem: quia communicant in materia: & tamen non retinetur, sed dependet in fieri, & conseruari à lucerna: ergo, &c.

¶Ad vtrāque obiectionem eadem respōsione dicitur, quòd cùm iudicium de rebus non nisi ex propriis fieri debeat: id rebus simpliciter & optimè attribuitur, quod cōuenit eis ex propriis causis: quod autem in ordine ad causas communes competere eis [In corp.] inuenitur, aut resecatur ab arte, aut proprium iudicium non impedit. Vnde cùm calor & lumen in hoc differant [509] manifestè, quòd calor secundum esse quod habet in propria causa, quam constat esse ignē sit secundum eandē ratione participabilis ab [509] his inferioribus per calefactionem: & lumen secundum esse, quod habet in propria causa [Ar. prec.] quam constat esse quintam essentiam, siue in sole tantùm, siue in omni parte illustrata, non sit participabile per illuminationem. Ad ꝓpria respiciens Diuus Tho. optimam rationem reddidit, quare calor remanet & lumen non: quia scilicet ille secundum esse quod in propria habet causā, per calefactionem est participabilis secundum eandem rationē, lumen verò non. Vnde ad obiectiones dicitur, quòd ideo calor à sole factus remanet: quia calor est talis [Ar. prec.] forma quæ nata est à materia aëris suscipi secundum esse quod habet in propria causa, nō in causa communi, quæ est sol. Et similiter lumen à lucerna non remanet: quia lumen est talis forma, quæ non est nata haberi secundum eādem rationem, qua est in propria causa, nōn in lucerna. Quamuis etiam aër nec eius materia possit per illuminationem peruenire ad habendum lumen secundum eandem rationem qua est in lucerna, sed per aliquam aliam actionem. Et quod hæc vera sunt, ex eo patet quòd tam ab igne, quàm à sole vterque prouenit effectus, scilicet calor & lumen. Sed quoniam respectu caloris sol est causa communis, respectu luminis propria: ignis quoque respectu caloris est causa propria, respectu luminis causa non vt ignis: sed vt cum cælesti natura communicat, vt dicitur in secundo de Anima. ideo propria causa caloris, vt sic, & vt calefaciens, participabilis est secundum eandem rationem in aliis: & ideo calor in aliis conseruatur vt pote non dependens in esse: quia eius propria causa est vniuoca aliis. Propria verò causa luminis, vt sic, vt illuminans, non est participabilis ab aliis secundum eandem rationem: & ideo lumen non retinetur, vtpote dependens in esse, & fieri non purgante huic propria causa: quoniam non est vniuoca aliis: & sic patet intentio & subtilitas literæ.

¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua, Deus conseruat res quasdam in esse, mediantibus aliquibus causis. Hæc conclusio primò declaratur quantum ad ly conseruat: deinde probatur. Declaratur quidem repetendo distinctionem de conseruatione dupliciter, indirectè & directè: & dicendo quòd hoc vtroque modo verificatur. Probatur autem quo ad conseruationē indirectè, ex manifesto testimonio rerum corporalium: quarum multas videmus prohibere corruptionē aliquorum: vt sal respectu carnium, &c. Quo ad cōseruationē verò directè probatur ab aliqua creatura depēdet aliquis effectus secundum suum esse: ergo multæ sunt causæ

causæ essentialiter ordinatę respectu alicui⁹ effectus secūdū esse: ergo idē effectus depēdet in esse primò quidē à Deo. [Ar. prec.] secundario ab aliis: & tantò magis, quātò causa est proximior primę. Antecedens est per se notum. Prima quoque cōsequentia est manifesta ex vi præcedentis articuli, in quo decisum est, quòd omnis creatura dependet à Deo secūdum suum esse. Secūda similiter est ex se euidens, etiā quo ad ordinē dependentiæ adiectū. Qui tamē ordo specialiter confirmatur, & autoritate Arist. attribuentis primo motui conseruationē perseuerantiæ motus. motui verò secūdo, alternationis, & autoritate Astrologorū dātium Saturno, qui est supremus, res fixas: ex hoc enim liquet, quòd causa quantò superior, tantò magis causat ac conseruat effectum.

¶In respōsione ad primū aduerte, ꝙ cùm cō[Tex. 24.]clusio sit particularis, s. quòd quædam res con[34 c]seruantur à Deo media[346]tè: & argumentū in op[368]positum non concludit [b] vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt sic: nō autem de aliis alio modo ꝓductis: facile potuisset respōderi, ꝙ oēs creaturas quo ad cōditiones creatas immediatè conseruat Deus, quo ad cōditiones verò aliter ꝓductas mediatè. Sed quoniā in prima rerum institutione omnia fuerūt creata, etiā illa, quorum conseruatio pendet ex causis secundis, vt patet de primis indiuiduis leonū & boum, &c. Idcirco argumentū applicatum ad prima instituta difficilius est, vt pa[4]tet: & ad intentum re[256]spicit responsio.

¶Ad cuius euidentiam scito, ꝙ res sunt in duplici ordine: quædam sunt, quibus creari conuenit per se: quædam verò, quibus conuenit per [140] accidens. Per se autem conuenire dico, non ꝙ exigant quòd creentur: sed quia exigūt, quod si fiunt, eorum factio sit creatio. Per accidens verò quæ possunt fieri per creationem, & per aliā viā. Ea quæ per se creantur, à solo Deo conseruantur: & in his est necessariò verum, quòd eadē actio est conserua[510]tionis & creationis. Ta[Veri. qu.5.]lia sunt autem substan[ar.2. ad 6.]tiæ immateriales, & vni[Et po. q.5.]uersaliter ingenerabi[ar.3. & 4.]lia, & incorruptibilia. Ea verò quæ per acci[Et quol. 4.]dens creantur, nō opor[q.3. ar.1.]tet à solo Deo cōserua[Qu. 21. in]ri: & in his conseruatio [med.] nō est creatio. Imaginādū est enim, quòd Deus creādo bouem, supplet [I.l. 1. c. 32.] vicem omnium media[to. 3.]rū causarū, quo ad hoc, quod est dare illi esse: sed statim quod dicit esse, definit supplere vicem

dat esse rebus, mediātibus aliquibus causis mediis. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut dictum est, dupliciter aliquid rē aliquā in esse conseruat. Vno modo indirectè, & per accidens per hoc, quod remouet, vel impedit actionem corrumpētis. Alio modo directè & per se: quia ab eo depēdet esse alterius, sicut à causa dependet effectus. Vtroque autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius conseruatiua. Manifestū est enim, ꝙ etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium: & per hoc dicuntur rerum conseruatiua. Sicut sal impedit carnes à putrefactiōe, & simile est in multis aliis. Inuenitur etiam, quod ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secūdum suum esse. Cùm enim sunt multæ causæ ordinatæ, necesse est, quòd effectus dependeat primò quidem & principaliter à causa prima, secundario verò ab omnib⁹ causis mediis. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundariò verò omnes mediæ causæ: & tantò magis, quantò causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiā in corporalibus rebus attribuitur conseruatio & permanētia rerum: sicut Philosophus dicit in 11. Meta. quòd primus motus, scilicet diuinus, est causa continuitatis generationis [e]. Secundus autē motus, qui est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem & corruptionem. Et similiter Astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Sic igitur dicendū est, quòd Deus conseruat res quasdam in esse, mediantibus aliquibus causis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Deus immediatè omnia creauit: sed in ipsa rerum creatione ordinē rebus instituit, vt quædā ab aliis dependerent: per quas secundariò conseruarentur in esse, præsupposita tamen principali conseruatione, quæ est ab ipso.

¶Ad secundum dicendum, quòd cùm propria causa sit cōseruatiua effectus ab ea dependētis, sicut nulli effectui præstari potest, quòd sit causa suiipsius, potest tamē ei præstari, quòd sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest, quòd sit suiipsius conseruatiuus [e]: potest tamen ei præstari, quòd sit conseruatiuus alterius.

¶Ad tertium dicendum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius, quantū ad hoc, quòd acquirat nouam formam, vel dispositionem nisi per modum alicuius mutationis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto [e]. Sed postquam formam, vel dispositionem induxit in effectu, absque alia immutatione effectus huiusmodi formam vel dispositionem conseruat. Sicut in aëre, prout illuminatur de nouo, intelligitur quædā mutatio: sed conseruatio luminis est absq; aëris immutatione ex sola præsentia illuminantis.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum Deus possit aliquid in nihilum redigere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim Augu. in lib. 83. q. quòd Deus non est causa tendendi in non esse. Hoc autem contingeret si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶2. Præterea, Deus est causa rerum, vt sint per suam bonitatem: quia vt Aug. dicit in li. de doct. Christ. inquantum Deus bonus est, sumus. Sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere [e], vt res non sint. Quod faceret, si eas in nihilum redigeret.

¶3. Præterea, Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret, quòd hoc fieret per aliquam actionem. Sed hoc non potest esse: quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. Vnde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatū: quia generatio vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ier. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

¶RESPONDEO dicendū, quod quidam posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verum, Deus nō posset rem aliquam in nihilum redigere: sicut non potest à sua natura mutari. Sed sicut suprà est habitum, hæc positio est falsa, & à fide catholica penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundum illud Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit. Hoc igitur quòd Deus creaturæ esse communicat, ex Dei voluntate dependet, nec aliter in esse conseruat, nisi inquantum eis continuè influit esse, vt dictum est. Sicut ergo antequam res essent, potuit eis non communicare esse, & sic eas non facere, ita postquā iam factæ sunt, potest eis non influere esse. Et sic esse desinerent. Quod est eas [d] in nihilum redigere.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd [d] non esse non habet causam per se: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Ens autem per se loquendo est causa essendi. Sic igitur Dus non potest esse causa tendendi in non esse. Sed hoc habet creaturā ex seipsa, inquantum est de nihilo. Sed per accidens Deus potest esse causa quòd res in nihilum redigantur, subtrahendo scilicet suam actionem à rebus.

¶Ad secundum dicendū, quòd bonitas Dei est causa rerum, non quasi ex necessitate naturæ [e] (quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis) sed per liberam voluntatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res nō producere in esse: ita absque detrimento suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

¶Ad tertium dicendum, quòd si Deus rem aliquam redigeret in nihilum, hoc non esset per aliquam actionem, sed per hoc, quòd ab agendo cessaret.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd aliquid in nihilum redigatur. Finis enim respondet principio. Sed à principio nihil erat nisi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, vt nihil sit nisi Deus. Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶2. Præterea, Omnis creatura habet potentiam finitam. Sed nulla potētia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phys. probatur, quòd potentia finita non potest mouere tēpore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitum. Et ita quandoque in nihilum redigetur.

¶3. Præterea, Formæ & accidentia non habent materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse. Ergo in nihilum rediguntur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 3. Didici, quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerant in æternum.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd eorum, quæ à Deo fiunt circa creaturā, quędā

aliarum causarū respectu bouis illius: & faciet vnamquamque causam in suo ordine habere influxum super illum, ac si fuisset ab eis productus: Et sic Deus in suo ordine cū aliis causis mediis cūseruat hūc bouem, quem tamen solus creauit. Et hoc est, quod in hac responsione breuiter dicitur, ꝙ De⁹ immediatè omnia creauit: sed ordinem instituit, vt quædā ab his dependerent, à quibus conseruarentur. Hoc enim est verum quoad creata per accidens: quę immediatè post creationem subiecit ordini causarum secundarum. [Q.19. ar.4] Et consequenter conseruādas instituit à causis secundis, & à se principaliter.

¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.

TItulus clarus. [Ar.1. et 2]

¶In corpore duo. Primò error oppositus. Secundò conclusio responsiua.

¶Quo ad primum duo. primò error est, quòd [D. 896] Deus nō potest aliquid in nihilū redigere. [D. 782] Probatur, Deus ꝓduxit res de necessitate naturæ, ergo non potest nō dare esse. Antecedens supponitur, & consequentia probatur: quia Deus non est naturæ multiplicis. Secundò reprobatio erroris autoritate Scripturæ.

¶Quo ad secundum cōclusio responsiua, Deus potest omnia in nihilū redigere. [118] Probatur, Cōmunicare esse, ex libera prouenit volūtate Dei, ergo & cōseruare. ergo Deus potest sic conseruare quod est annihilare. Antecedens supponitur. prima consequētia probatur, quia nihil aliud est conseruare, quā influxum essendi continuare. Secunda verò probatur: quia sicut potest non dare esse antequam det, ita non continuare postquam dedit.

¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum quartum. [511]

TItulus clarus. [1. di. 8. q. 9. ar. 2. cor. et po q.5. art. 9. ad 1.]

¶In corpore vna cōclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur, Naturæ creaturarum respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostēdit quòd res non rediguntur in nihilum. [Tex. 28.] ergo nihil omnino in nihilum redigitur. Antecedēs quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: quia aut materiales, & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam verò, quia non pertinet ad gratiæ manifestationem annihilatio, probatur: quia magis diuina bonitas & potentia ostenditur conseruando. Cōsequentia verò

Universidad de Deusto Biblioteca

Q. seq. ar. 6 verò p̄batur distinguēdo res quæ fiūt in duos ordines, s. naturalium & miraculosorum, & apēndo quòd res naturales ex naturis, miraculosè ex gratiæ manifestatione pensantur: quod probatur autoritate Apostoli 1. ad Cor. 12.

¶In responsione ad secūdum esto cautus: nec intelligas propter habere, aut non habere contrarium res esse naturæ æternę, aut temporalis: sed hic est manifestatio à posteriori: quia enim cælum & intelligentiæ
335 sunt talis naturæ: ideo in æterno conseruātur à Deo & exemptæ à cōtrarijs: & non ecōuerso, vt patet in primo Celi: & similiter, quia hic inferiora sunt talia, ideo non sunt ex se cōseruabilia æterna, & sunt impedibilia à cōtrarijs ne sint, & diuinum influxū percipiant, &c.

¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua. De⁹ potest immediatè mouere materiā ad formā. Probatur, Ens in potentia passiua, potest immediatè reduci in actum à potentia actiua, quæ eā in potestate sua cōtinet. ergo materia potest reduci in actum per diuinam potentiam immediatè: ergo potest moueri ad formam à Deo immediatè. Antecedens patet: prima consequentia probatur: Materia continetur sub diuina potētia, quod probatur: quia est producta à Deo. Secunda cōsequētia probatur: quia actus materiæ est ipsa forma.
241
452

¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua: De⁹ potest immediatè mouere quodcunque corpus. Probatur dupliciter. Primò necessariò: secūdò rationabiliter. primò ergo sic: Erroneū est Deū non posse per seipsum facere omnes determinatos effectus, qui fiunt per quācunque causam creatam. ergo Deus potest immediatè mouere, &c. Antecedens supponitur discussum in q. 25. consequentia probatur: quia vnus effectuū creatarum causarū est mouere corpora: vt patet. Secundò probatur sic, Omnis mot⁹ vel est via ad formam, vel consequitur ipsam: ergo est ab eodem, à quo est forma: ergo potest esse à Deo. Antecedēs declaratur inductiōe: prima cōsequētia probatur: quia
512 eiusdem est dare formā,
Infr. q. 110 & disponere ad eam, &
ar. 2. con. dare cōsequentiā: quòd declaratur in igne. Secūda verò consequentia
Tex. 28. probatur: quia Dei est

prouenient secundum naturalē cursum rerum, quædam verò miraculosè operantur præter ordinem naturalē creaturis inditū: vt infra dicetur. Quæ aūt facturus est Deus secundum ordinem naturalem rebus inditum, considerari possunt ex ipsis rerum naturis. Quæ verò miraculosè fiunt, ordinantur ad gratiæ manifestationem: secundū illud Apo. 1. ad Cor. 12. Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Et post modum inter cætera subdit de miraculorum operatione. Creaturarum autem naturæ hoc demōstrant, vt nulla earum in nihilū redigatur. Quia vel sunt immateriales, & sic in eis nō est potētia ad non esse: vel sunt materiales, & sic saltē remanēt semper secundū materiā, quæ incorruptibilis est[e], vtpote subiectū existens generationis & corruptionis. Redigere etiā aliqua in nihilū, non pertinet ad gratiæ manifestationē, cū magis per hoc diuina potentia & bonitas ostēdatur, q̄ res in esse cōseruat. Vnde simpliciter dicendū est, q̄ nihil omnino in nihilum redigetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ hoc, q̄ res in esse productæ sunt, postquam non fuerunt, declarat potentiā producentis: sed quòd in nihilum redigerentur, huiusmodi manifestationē impediret, cùm Dei potētia in hoc maximè ostendatur, quòd res in esse conseruat: secūdum illud Apost. Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ.

¶Ad secundū dicendum, q̄ potentia creaturæ ad essendū est receptiua tantùm: sed potētia actiua est ipsius Dei, à quo est influxus essendi. Vnde q̄ res in infinitum durent, sequitur infinitatē diuinæ virtutis. Determinatur tamen quibusdā rebus virtus ad manendum tēpore determinato, inquantū impediri possunt, ne percipiant influxū essendi, qui est ab eo, ex aliquo cōtrario agente: cui finita virtus non potest resistere tēpore infinito, sed solū tēpore determinato. Et ideo ea quæ nō habēt cōtrariū, quāuis habeāt finitā virtutē, perseuerant in ęternum.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ formæ & accidentia non sunt entia cōpleta, cùm non subsistat, sed quodlibet eorū est aliq̄d entis. Sic enim ens dicitur, quia eo aliquid est[e]. Et tamē eo modo quo sunt non omnino in nihilū rediguntur, nō quia aliqua pars eorū remanet, sed remanet in potētia materię vel subiecti.

QVÆSTIO CENTESIMA-quinta, de mutatione creaturarum à Deo, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de secundo effectu gubernationis diuinæ, qui est mutatio creaturarum à Deo. Et primò de mutatione creaturarum. Secūdò, de mutatione vnius creaturæ ab alia.

¶Circa primū quærūtur octo. ¶Primò quæritur, vtrū Deus immediatè possit mouere materiā ad formam. ¶Secundò, vtrum immediatè possit mouere aliquod corpus. ¶Tertiò, vtrum possit mouere intellectum. ¶Quartò, vtrum possit mouere voluntatē. ¶Quintò, vtrū Deus operetur in omni operante. ¶Sextò, vtrum possit aliquid facere præter ordinem rebus inditum. ¶Septimò, vtrū omnia, quæ sic Deus facit, sint miracula. ¶Octauò, de diuersitate miraculorum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum Deus possit immediatè mouere materiam ad formam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non possit immediatè mouere materiam ad formam. Sicut enim probat Philosophus in 7. Metaphysic. formam in hac materia nihil facere potest, nisi forma, quæ est in materia: quia simile facit sibi simile in materia: sed Deus non est forma in materia: ergo &c.

¶2. Pręterea, Si aliquod agēs se habeat ad multa, nullū eorum producet, nisi determinetur ad vnū per aliquid aliud: vt enim in 3. de Anim. dicitur, vniuersalis opinio non mouet, nisi mediāte aliqua particulari apprehensione. Sed virtus diuina est vniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquā particularem formam, nisi mediante aliquo particulari agente. Tex. 53.

¶3. Præterea, Sicut esse commune dependet à prima causa vniuersali: ita esse determinatum dependet à determinatis causis particularibus, vt suprà habitum est. Sed determinatum esse alicuius rei est per propriam eius formam. Ergo propriæ rerum formæ non producuntur à Deo, nisi mediantibus causis particularibus. Q. 19. ar. 4

¶SED CONTRA est quod dicitur Ge. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd Deus immediatè potest mouere materiam ad formam: quia ens in potentia passiua reduci potest in actum à potentia actiua, quæ eam sub sua potestate continet. Cùm igitur materia contineatur sub potestate diuina, vt pote à Deo producta, potest reduci in actum per diuinam potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formā: quia forma nihil aliud est quàm actus materiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd effectus aliquis inuenitur assimilari causæ agenti dupliciter[e]. 216 a Vno modo secundum eandem speciē, vt homo generatur ab homine, & ignis ab igne. Alio modo secundū virtualem continentiā: prout scilicet forma effectus virtualiter continetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantæ & corpora mineralia assimilantur soli & stellis, quorum virtute generantur. Sic igitur effectus causę agenti similatur secundum totum illud, ad quod se extendit virtus agentis. Virtus autem Dei se extendit ad formam & materiam, vt suprà habitum est. Q. 44. art. 1. & 2. Vnde cōpositum quod generatur, similatur Deo secundum virtualem continentiam, sicut similatur composito generāti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositum generans potest mouere materiam ad formam, generando compositum sibi simile: ita & Deus. Nō autē aliqua alia forma, non in materia existens, quia materia non continetur in virtute alterius substantiæ separatæ. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hæc visibilia: non quidem imprimendo formas, sed adhibendo corporalia semina[e]. b 364

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet si Deus ageret ex necessitate naturæ. Sed quia agit per voluntatem & intellectum[e], 510 qui cognoscit rationes proprias omnium formarum, & non solùm vniuersales: inde est, quòd potest determinate hanc vel illam formam materiæ imprimere.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum, quòd causæ secundæ determinantur ad determinatos effectus, est illis à Deo. Vnde Deus quia alias causas ordinat ad determinatos effectus, potest etiam determinatos effectus producere per seipsum.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non possit immediatè mouere aliquod corpus. 513 Opusc. 10. art. 1. & 5. Cùm enim mouens & motum oporteat esse simul, vt probatur in 7. Physi. oportet esse contactum quendā mouentis & moti. Sed non potest esse contactus Dei, & corporis alicuius. Dicit enim Dionysi. in 1. de Diuin. no. quòd Dei non est aliquis tactus. Ergo Deus non potest immediatè mouere aliquod corpus.

¶2. Præterea, Deus est mouens, non motum. Tale autem est appetibile apprehensum. Mouet igitur Deus sicut desideratum & apprehensum. Sed non apprehenditur nisi ab intellectu, qui nō est corpus nec virtus corporis. Ergo Deus non potest mouere aliquod corpus immediatè.

¶3. Præterea, Philosophus probat in 8. Phy. quòd potētia infinita mouet in instanti. Tex. 79. Sed impossibile est, aliquod corpus in instanti moueri: quia cùm omnis motus sit inter opposita, sequeretur, quòd duo opposita simul inessent eidem: quod est impossibile. Ergo corpus nō potest immediatè moueri à potentia infinita. Potentia autem Dei est infinita, vt suprà habitum est. Q. 25. ar. 2. Ergo Deus non potest immediatè mouere aliquod corpus.

¶SED CONTRA, Opera sex dierum Deus fecit immediatè, in quibus continetur motus corporum, vt patet per hoc quod dicitur Gen. 1. Congregentur aquæ in locum vnum. Ergo Deus immediatè potest mouere corpus.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ erroneū est dicere, Deū nō posse facere p̄ seipsū oēs determinatos effectus, q̄ fiūt p̄ quancūq; causā creatā. Vnde cū corpora moueātur immediatè à causis creatis

dare formā, vt patet ex præcedentibus.

¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum tertium.

Art. 1. Titulus clarus, & clarior erit in corpore.

¶In corpore tria. Primò declarat q̄d, & quotuplex sit mouere intellectum. Secundò respōdet quæsito. Tertiò epilogat.
b
111
512

¶Quo ad primum duo, primò quid. Et dicit q̄ mouere intellectum est dare formā, quę est principiū intellectualis operationis: declaratur à simili in corporibus, ex quibus nomen translatum est ad intellectus: q̄a mouere dicitur dans formam. Secundò, quotuplex, & dicit, quòd est duplex iuxta duplicem formam, s. virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.
51
353
362
c

¶Quo ad secundū conclusio respōsiua bimembris est, De⁹ mouet intellectum creatum vtroque modo, s. dando virtutem, & dando speciē intelligibilem. Probatur prima pars primò, Deus est primum ens immateriale, ergo primum intelligens: ergo est causa omnis virtutis intelligendi. Antecedens patet, prima consequentia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatē. Secunda verò, quia primū in quolibet ordine est causa cæterorū. Deinde probatur secunda pars: Deus est primum ens: ergo in seipso omnia præexistunt intelligibiliter: ergo rationes intelligibiles omnium primò sunt in eo: ergo ab eo deriuātur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequentia probatur: & quo ad præexistētiam, quia est prima causa, & quo ad modum: quia sunt in eo per modum eius, ipsum enim supponitur intellectualem esse. Secūda ex se euidens. tertia similiter ex illa propositione: primum in quolibet ordine, veruntamē in litera manifestatur ex hoc, quòd ab ipso deriuantur omnia in esse naturæ, vt sint.
Text. 78. 79. & 80.
c
131

¶Quo ad tertium epilogus patet. Et nota quòd lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quia non se habet vt ratio intelligēdi, sed vt efficaciā pręstans intellectui, cōfortando & eleuando ipsum: vt superius de lumine gloriæ dictum est.
514
Tex. 16.

¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo dicit quotuplex est mouere volūtatem. Secundò respōdet quęsito.
Tex. 28.

¶Quo ad primum dicit, quòd voluntatē mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectum: alio modo sicut dans ipsam virtutē volendi. Declaratur à simili in intellectu ex præcedenti articulo. Et nota quòd non assimilat motionem voluntatis motioni intellectus quo ad habere similitudinem ab obiecto: quæ sit principium actus: q̄a in voluntate non est talis progressus, qualis in intellectu, sed assimilat quo ad motionem absolutè: quia scilicet vterque mouetur ab obiecto, quāuis dissimiliter.

¶Quo ad secundū conclusio responsiua est, proprium est Dei, mouere voluntatē vtroque modo: & maximè secundo, scilicet interius inclinando. hæc conclusio declaratur, & probatur. Primò, quo ad primum modum, scilicet motionē obiectiuā, declaratur, quòd intelligitur de motione sufficiēti & efficaci, id est, quòd ex natura obiecti sufficiat non ad alliciendū, sed ad efficaciter ducendum voluntatem in actum secundum respectu sui: & hoc ad differentiam aliorum. Non enim differt Deus ab alijs per hoc, quòd ipse solus possit voluntatem obiectiuè mouere: quoniam hoc potest quodlibet bonū: sed per hoc, 284 quòd ipse solus potest sufficienti efficacia obiectiuè voluntatē mouere. Probatur autem sic, Sola virtus actiua excedens, aut adæquans virtutem passiuam, potest sufficienti efficacia ipsam mouere: ergo solū bonum vniuersale potest sufficienter efficaciterq; volūtatem mouere: ergo solus Deus implet voluntatem, & sufficienter eā mouet. Antecedens patet, & prima cōsequentia probatur: quia virtus passiua volūtatis se extendit ad bonum vniuersale, quod probatur: quia est eius obiectum: quod manifestatur, quia intellectus obiectum est ens vniuersale. Secunda consequentia probatur; quia quęlibet creatura est bonum particulare, Deus Q. 56. ar. 3. autem vniuersale. Deinde probatur quo ad secundum modum mouendi, Q. 12. ar. 2. s. dādo virtutem volitiuam sic, Inclinare in bonum vniuersale est primi mouentis: 515 ergo inclinare in obiectū voluntatis: ergo dare velle: ergo dare virtutem volitiuam. Antecedēs probatur: quia finis vltimus proportionatur primo mouenti, quod manifestatur exēplo in ciuilibus: prima consequentia probatur: quia bonū vniuersale est obiectū voluntatis: secunda, quia velle nihil aliud est, quàm inclinatio in tale obiectum: tertia est p̄ se nota, eiusdē

Infr. q. 111. ar. 2. Et q. 115 ar. 4. et 12. q. 9. art. 6. & q. 80. ar. 1. Et 2. dist. 15. q. 1. art. 3. Et 3. cōt. 88. 89. 91. & 92. principio. Et ver qu. 22. ar. 9.

creatis, nulli debet venire in dubium, quin Deus possit mouere immediatè quodcunq; corpus. Et hoc quidē conueniens est ad ea, q̄ suprà dicta sunt. Nam omnis motus corporis cuiuscunque, vel consequitur formā, sicut motus localis grauium & leuiū consequitur formam, quæ datur à generante, ratione cuius generans dicitur mouens[e]: vel est via ad formam aliquam, sicut calefactio est via ad formam ignis. Eiusdem autem est imprimere formā, & disponere ad formam, & dare motum consequentē formam. Ignis enim non solùm generat alium ignem, sed etiā calefacit, & sursum mouet. Cùm igitur Deus possit immediatè formā materiæ imprimere[e], consequens est, vt possit secundū quęcunq; motū corpus quodcūq; mouere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ duplex est tactus, s. corporalis, sicut duo corpora se tangunt[e]: & virtualis, sicut dicitur, q̄ contristans tangit contristatum. Secundū igitur primum contactum Deus, cùm sit incorporeus, non tangit nec tangitur: secundum autem virtualem contactū tangit quidem, mouendo creaturas, sed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis pōt ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dion. quòd non est tactus Dei, vt. s. tangatur.

¶Ad secundum dicēdum, q̄ mouet Deus sicut desideratum, & intellectū. Sed nō oportet, q̄ semper moueat, sicut desideratum & intellectum ab eo, quod mouetur, sed sicut desideratum & motum à seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

¶Ad tertium dicendum, q̄ Philo. in 8. Physi. intendit probare, q̄ virtus primi motoris non sit virtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Quod probat per hoc, quòd potest mouere tempore infinito[c], virtus aūt infinita si esset in aliqua magnitudine, moueret in non tēpore: quod est impossibile. Ergo oportet, quòd infinita virtus primi motoris sit non in magnitudine. Ex quo patet, q̄ corpus moueri in non tempore, non consequitur nisi virtutem infinitā in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis virtus, quæ est in magnitudine, mouet secūdum se totam, cum moueat per necessitatem naturæ. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quālibet potentiam finitam. Quantò autem maior est potentia mouentis, tantò est maior velocitas motus. Cū igitur potentia finita moueat tempore determinato, sequitur quòd potētia infinita non moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunque temporis ad aliud tēpus est aliqua proportio. Sed virtus, quæ nō est in magnitudine, est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, secundū quòd eis conuenit. Et ideo cùm corpori nō possit esse conueniens moueri in non tēpore, non sequitur, q̄ moueat in non tempore.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum Deus moueat immediatè intellectum creatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō moueat immediatè intellectum creatū. Actio enim intellectus est ab eo in quo est. Non enim transit in exteriorem materiam: vt dicitur in 9. Meta. Actio autem eius quod mouetur ab alio, nō est ab eo, in quo est, sed à mouente. Nō ergo intellectus mouetur ab alio. Et ita videtur, quòd Deus non possit mouere intellectum.

¶2. Præterea, Id quod habet in se principiū sufficiens sui motus, non mouetur ab alio. Sed motus intellectus est ipsum intelligere eius: sicut dicitur, quòd intelligere vel sentire est motus quidam, secundum Philosophum in 3. de Ani. Sufficiens aūt principium intelligendi est lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶3. Præterea, Sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus ab intelligibili. Sed Deus non est intelligibilis à nobis, sed nostrum intellectum excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

¶SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiscentis. Sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in motibus corporalibus mouens dicitur, quod dat formam, quæ est principium motus: ita dicitur mouere intellectū, quod causat formam, quæ est principium intellectualis operationis, quæ dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principium in intelligente. Vnum, scilicet, quod est ipsa virtus intellectualis, quod quidem principium est etiam in intelligente in potentia. Aliud autem est principium intelligēdi in actu, scilicet similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectum, siue det intelligenti virtutem ad intelligendum, siue imprimat ei similitudinem rei intellectæ. Vtroque autem modo Deus mouet intellectum creatū. Ipse enim est primum ens immateriale. Et quia intellectualitas consequitur immaterialitatem, sequitur, quòd ipse sit primum intelligens. Vnde cùm primum in quolibet ordine sit causa eorum, quæ consequuntur, sequitur quòd ab ipso sit omnis virtus intelligendi. Similiter cùm ipse sit primum ens, & omnia entia præexistāt in ipso sicut in prima causa, oportet q̄ sint in eo intelligibiliter secūdum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerum intelligibiles primò existunt in Deo, & ab eo deriuātur in alios intellectus, vt actu intelligant: sic etiam deriuantur in creaturas, vt subsistant[e]. Sic igitur Deus mouet intellectum, inquātum dat ei virtutem ad intelligendum vel naturalem, vel superadditam, & inquantum imprimit ei species intelligibiles: & vtrunque tenet, & conseruat in esse.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu, in quo est sicut à causa secunda, sed à Deo sicut à causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti, quòd intelligere possit.

¶Ad secundum dicēdum, quòd lumen intellectuale simul cum similitudine rei intellectæ est sufficiens principium intelligendi: secundarium tamen & ab ipso primo principio dependens.

¶Ad tertium dicendum, quòd intelligibile mouet intellectum nostrum, inquantū quodammodo imprimit ei suam similitudinem, per quam intelligi potest. Sed similitudines quas Deus imprimit intellectui creato, non sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt suprà habitū est. Vnde mouet intellectum creatum, cùm tamen non sit ei intelligibilis: vt dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum Deus possit mouere voluntatem creatam.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod Deus nō possit mouere volūtatem creatam. Omne enim, quod mouetur ab extrinseco, cogitur. Sed voluntas non potest cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinseco. Et ita non potest moueri à Deo.

¶2. Præterea, Deus non potest facere, quòd contradictoria sint simul vera. Hoc autem sequeretur, si voluntatem moueret. Nam voluntatem mouere, est ex se moueri, & non ab alio. Ergo Deus non potest voluntatem mouere.

¶3. Prçterea, Mot⁹ magis attribuitur mouē-

enim

enim est dare actum ab intrinseco & potentiam: imò per hoc dicitur dare actum ab intrinseco, quia dat principium eius. Et nota vim huius rationis, quòd non loquitur de velle tali vel tali, id est specificato ad tale obiectum, sed de velle absolutè, cuius proprium obiectum est bonum, non tale, aut tale: & principium est non voluntas sic, aut sic affecta, sed voluntas vt sic. Et propterea si Dei est dare hunc actum, qui est velle, oportet, vt eius sit dare voluntatem. Vltima autem pars, s. quod maximè propriū Dei sit mouere secundo modo, ppterea dicta est: quia mouere obiectiuè voluntatem communicatur aliis, quamuis non sufficienti efficacia. Mouere autē ab intus, nulli communicatur: solus enim Deus illabi potest *Ar. præc.* libero arbitrio, qui solus facit, & conseruat illud. Ea quæ de motione voluntatis essent hic differēda, iam determinata sunt superius.

¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo principaliter. *D. 752* Primò excludit quendam errorem. Secundò respōdet quæsito.

¶ Quo ad primum tria: vnum suppositū: aliud 521 est ipse error. tertio reprehensio, supponitur hic quasi pro constanti, Deum operari in omnibus, sed de modo videtur tota quæstio. Error ergo est circa modum operandi, quidam enim quos refert Auerrois 9. Meta. com. 7. dicunt Deum operari in omnibus, sic, quòd nulla alia virtus operatur aliquid. reprehēduntur autem hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primò: quia periret ordo causarum: & consequenter esset impotentia in Deo, tenet sequela, quia impotentis est nō posse facere alia cooperatiua sibi. Secūdò: quia frustra essent virtu- 412 tes operatiuæ rerū, imò res omnes. Probatur prima consequentia quo ad primam partē: quia non operarētur: quo ad secundam, quia imperfectum est propter perfectius in eodem: ergo actus primi propter secūdos: ergo res omnes ppter operatiōes suas: ergo operationes sunt fines rerum: ergo fine eis frustra. Antecedens *In solut. ad præc.* patet, & consequentia nota est: & confirmatur sicut materia ppter formam. cætera sint clara.

¶ Quo ad secūdum tria facit. Primò proponit conclusionem responsiuā in vniuersali, Deus operatur in omni operante sic: quòd ipsæ res habent proprias operationes. 516 3. cōt. c. 66. & 67. Et lib. 4. c. 44. co. 2. et opu. 3 c 131. fin. & 145. Secundò distinguit genera causarum: vbi dicit tria, numerū, quòd sunt quatuor: differentiam respectu agere: quia vnum, scilicet materiam, non principium, sed subiectum, cætera sunt principia actionis: & ordinem, quia primò finis, secundò agens, tertiò forma.

¶ Nota hic duo. primò, quòd quia hic non egemus generibus causarum in ordine ad esse, ad operari, vt patet ex titulo: ideo litera non accepit formam in agente, aut in effectu, sed in instrumento, quonia forma instrumenti non est nisi propter operationem. Secundò quòd litera distinguit genus causæ formalis ab efficiente & aliis in ordine ad operationem. Factum est autem hoc iudicio meo, non quòd supponatur decisa hæc quæstio, an forma sit causa operationis in genere causæ formalis; sed propter duo. Alterum manifestum: alterum occultum: Manifestum est, quòd causare operationem, vt forma, & vt agens distinguūtur, sicut causare, vt quo & vt quod. Occultum verò est an omnis operatio sequens formam sequatur eam effectiuè, finaliter vel materialiter, & nulla sequatur eā formaliter. Consuetus enim sermo obtinuit, vt dicamus etiā causas formales in operando in his in quibus operatio resultat, ex ea quasi esse quoddam: vt in exemplo de lumine in litera adducto patet, & in his quæ pertinent ad intellectum contingit. Ratio autem ad oppositum videtur. Quouis autem modo sit, vt sermo præsens omnibus opiniōibus superstit, distinctum est Deū esse non causam formalem, sed causam ratione formæ principiantis omnis operationis, vt etiā operationes attributas magis formis quā agentibus intimè comprehenderet. Tertiò proponit conclusionem responsiuā in speciali iuxta hæc tria membra, Deus in quolibet operante operatur secundū hæc tria, scilicet finem & agentē & formā, & probat quo ad singulas partes sigillatim. Et primò in ratione finis. Finis omnis operationis est bonū verum, aut apparens: ergo participans similitudinem summi boni: ergo ipsum summum bonū. Deinde similiter in ratione agentis, primum agēs mouet secundum ad agendum: ergo agit in virtute ipsius: ergo ipse est causa omnium actionū agentium. Demum secundum formam, vbi duo primo dicit, modum quomodo hoc conuenit Deo: secūdò deducit duo corollaria ordinatè, Deus est causa operationum secundarum non solùm vt applicās, nec solùm vt dans principia actionum: sed vt dans, applicans & conseruans formas, quę sunt principia actionum, ergo est causa omnium operationū secundum formā. Antecedens declaratur: & excludēdo membra exemplo artificis generātis graue: & declarādo intētum exemplo solis & luminis respectu manifestationis. Primum corollarium est, Deus operatur in omnibus intimè. probatur, Forma est intra rem: ergo quantò vt prior & vtilior considerata, est interior, ergo secundum esse intima: ergo vt est à Deo: ergo Deus intimè operatur in omnibus: totus processus est clarus ex se: penultima verò consequentia probatur ex eo, quòd Deus est propriè causa ipsius esse vniuersalis in rebus, vt patet ex superioribus. Secundum corollarium, operationes naturæ præterea attribuuntur Deo in Scriptura, vt in Iob 20.

ti, quàm mobili. Vnde homicidium non attribuitur lapidi, sed proiicienti. Si igitur Deus moueat voluntatem, sequitur quòd opera voluntaria non imputentur homini ad meritum vel demeritum. Hoc autē est falsum. Non igitur Deus mouet voluntatem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Phili. 2. Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut intellectus, vt dictum est, mouetur ab obiecto, & ab eo qui dedit virtutem intelligēdi, ita volūtas mouetur ab obiecto quod est bonum: & ab eo, qui creat virtutem volendi. Potest autem voluntas moueri, sicut ab obiecto à quocunque bono, non autem sufficienter & efficaciter nisi à Deo. Nō. n. sufficienter aliquid potest mouere aliquod mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat vel saltem adæquet virtutem passiuam mobilis. Virtus autem passiua voluntatis se extēdit ad bonum in vniuersali. Est enim eius obiectum bonum vniuersale, sicut & intellectus obiectum est ens d vniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum, solus autem Deus est bonū vniuersale. Vnde ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet, vt obiectum e. similiter autem & virtus volendi à solo Deo causatur. Velle autem nihil aliud est, quàm inclinatio quædam in obiectū voluntatis, quod est bonum vniuersale. Inclinare autem in bonum vniuersale est primi mouentis, cui proportionatur vltimus finis, sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune, est eius qui præest multitudini. Vnde vtroq; modo proprium est Dei, mouere voluntatem, sed maximè secundo modo, interius eam inclinando.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illud, quod mouetur ab altero, dicitur cogi, si moueatur contra inclinationem propriā: sed si moueatur ab alio quod sibi dat propriā inclinationem, non dicitur cogi. Sicut graue cùm mouetur deorsum à generante, non cogitur. Sic igitur Deus mouendo voluntatem, non cogit ipsam: quia dat ei eius propriam inclinationem e.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd moueri voluntariè, est moueri ex se, id est, à principio intrinseco. Sed illud principium intrinsecū potest esse ab alio principio extrinseco. Et sic moueri ex se, non repugnat ei, quod mouetur ab alio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si voluntas ita moueretur ab alio, quòd ex se nullatenus moueretur, opera voluntatis non imputarentur ad meritū, vel demeritum. Sed quia per hoc, quòd mouetur ab alio, non excluditur, quin moueatur ex se, vt dictum est: ideo per consequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum Deus operetur in omni operante.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non operetur in omni operante. Nulla enim insufficientia est Deo attribuenda. Si igitur Deus operatur in omni operante, sufficienter in quolibet operatur. Superfluum igitur esset, quòd agens creatum, aliquid operaretur.

¶ 2. Præterea, Vna operatio non est simul à duobus operātibus, sicut nec vnus numero motus potest esse duorum mobilium. Si igitur operatio creaturę est à Deo in creatura operante, non potest esse simul à creatura. Et ita nulla creatura aliquid operatur.

¶ 3. Præterea, Faciens dicitur esse causa operationis facti, inquantum dat ei formā, quæ operatur. Si igitur Deus est causa operationis rerum factarum ab ipso, hoc erit inquantum dat eis virtutem operandi. Sed hoc est à principio, quando rem facit. Ergo videtur, quòd vlterius non operetur in creatura operante.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deum operari in quolibet operante, aliqui sic intellexerunt, quòd nulla virtus creata aliquid operaretur in rebus, sed solus Deus immediatè omnia operaretur: puta, quòd ignis non calefaceret, sed Deus in igne. Et similiter de omnibus aliis. Hoc autem est impossibile. Primò quidem: quia sic subtraheretur ordo causæ & causati à rebus creatis, quod pertinet ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agentis est, quòd suo effectui det virtutem agendi. Secundò, quia virtutes operatiuæ, quæ in rebus inueniuntur, frustra essent rebus attributæ, si per eas nihil operarentur: quinimò omnes res creatæ viderentur quodam modo esse frustra, si propria operatione destituerentur: cùm omnes res sint propter suam operationem. Semper enim imperfectum est propter perfectius. Sicut igitur materia est propter formam, ita forma quæ est actus primus, est propter suam operationem, quæ est actus secundus. Et sic operatio est finis rei creatæ. Sic igitur intelligendum est Deum operari in rebus, quod tamen ipsæ res propriam habeant operationem.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cùm sint causarum quatuor genera: materia non est principium actionis, sed se habet vt subiectum recipiens actionis effectum. Finis verò & agens & forma se habēt vt actionis principium, sed ordine quodam. Nam primum quidem principium actionis est finis, qui mouet agentem. Secundò verò agens. Tertiò autem forma eius, quod ab agēte applicatur ad agendū. Quāuis & ipsum agens per formam suam agat: vt patet in artificialibus. Artifex enim mouetur ad agendum à fine, qui est ipsum operatum, puta arca vel lectus, & applicat ad actionem securim, quæ incidit per suum acumen. Sic igitur secundum hæc tria Deus in quolibet operante operatur. Primò quidem secundum rationem finis. Cùm enim omnis operatio sit propter aliquod bonum verum, vel apparens, nihil autem est, vel apparet bonum nisi secundum quod participat aliquam similitudinē summi boni, quod est Deus: sequitur, quòd ipse Deus sit cuiuslibet operationis causa, vt finis.

¶ Similiter considerandum est, quòd si sint

¶ Super

¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.

Titulus, possit facere: non est quæstio de potentia, sed de actu exercito ipsius, an scilicet de facto possit exire in actum faciendi aliquid preter ordinē inditum. ¶ In corpore duo. Primò distinguit ly ordinem. Secundò respondet quæsito. Quo ad primum quatuor sunt, distinctio ordinū, ordinatio eorū, habitudo causarū ad eos, & explanatio exēplaris. Distinctio est. Ordines multiplicātur secūdū multiplicationē causarū. Probatur, Quælibet causa habet rationem principij: ergo à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus: ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum.

¶ Circa primam consequentiam huius probationis dubitatur, vnde valeat: ex hoc enim, ꝙ habet rationem principij, bene sequitur, ergo est caput ordinis inter se & effectum: sed non sequitur, ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus: cùm non oporteat omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinem, vt patet de causis vniuocis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cùm hic sit sermo de 39 causa principali in aliquo ordine, & non de instrumentali, quę non causa: sed causæ instrumentum dici debet, vt duodecimo Metaphysi. com. 24. dicit Alexand. & in consequente duo includātur, scilicet pluralitas effectuum, & ordo in eis à causa: si rectè perspiciamus, ordo directè infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur, aut vniuersaliter, aut accommodè. Vnde consequentia potest habere duos sensus. *In corp.* Primus est supponendo, quòd omnis causa habeat plures effectus: & tunc consequentia est optima: quia cùm pluralitas non sit sine ordine (alioquin esset confusio) & causa habet rationem principij, à quo scilicet illi deriuantur: ergo ab ea est ordo illorum. 517 3. q. 43. art. 2. cor. Et 3. cont. c. 98. 99. & 161. Et po. q. 6. ar. 1. Et opu. 3. c. 138. Et opu. 10. ar. 1. & 17. Ca. 3. to. 6. Secundus est accommodando consequens ad causas habentes plures effectus: & tunc etiam consequentia est optima, causa est principium: ergo in causis habentibus plures effectus: à causa est ordo illorum, ratione iam dicta: & ista via est planior, & sufficit proposito: causa enim eo quòd habet rationem principij: & negatiuè in illo ordine, & positiuè, sequitur, ergo ab ea est ordo in effectum siue ad ipsam causam, siue in seipso multiplicato: & sic vbi sunt plures effectus, apertè sequitur, ordinem in eis esse, & esse à causa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiæ, vt partes organicæ viuentium respectu generantis, vel plures passiones, vt liquefactio ceræ & induratio luti, vel plures cooperationes secundum pluralitatem inferiorum: vt generatio bouis & leonis, vt sunt à sole: vel plures effectus ordinatè se consequentes, vt leuitas sequitur formam ignis geniti, &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum vniuersaliter: & consequenter sustineri potest primus sensus, quoniam nulla est causa per se, & principalis quæ non sit causa saltem duorum, veluti subiecti & passionis.

¶ Ordinatio verò horum ordinum est, quòd vnus continetur sub altero. probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est: quòd causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio demum est ab exemplo in Politicis, in patre & ordine domus, rectore & ordine ciuitatis, & rege & ordine regni: & clara est litera.

¶ Quo ad secundum respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duos ordines illatos ex præmissis. Distinctio ex præmissis illata est, quòd in rebus est duplex ordo, vnus vt sunt à prima causa aliter, & hic est multiplex, vt sunt à causis secundis. Prima conclusio responsiua est, Deus non potest facere contra ordinem rerum: vt dependet à prima causa. Probatur ducendo ad impossibile: quia si faceret contra talem ordinem, faceret contra præscientiam suam: quod est impossibile.

¶ Aduerte hic ex tertio cōtra Gen. c. 98. quomodo potest dupliciter intelligi ista conclusio, scilicet aut quoad res ordinatas, aut quo ad rationē ordinis. Et quòd secundo modo intelligitur hic, non primo, vt de ibi circa principium cap.

¶ Secunda conclusio responsiua est, Deus potest facere præter ordinem rerum, prout pendet ex qualibet secūdarum causarū. probatur, declaratur, & cōfirmatur. Probatur quidē, Talis ordo ei subiicitur, vt procedens ab eo per arbitrium volūtatis: ergo pōt præter talē ordinē agere, Antecedens hēt tres partes. Prima patet ex præmissis, quia s. cā superior nō subiicitur inferiori ordini, sed ecōuerso. Secunda pro constāti supponitur, ex quo omnia sunt à Deo. Tertia verò probatur: quia potuisset alium ordinē instituere: cōsequentia autē hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidēs: sed in tertio cōtra Gen. c. 99. in principio probatur ex differentia inter agēs naturale & liberum, in hoc, quòd naturale oportet agere secundum vltimum virtutis suæ: & cōsequenter effectum simillimum: & consequenter non pōt immediatè agere effectum proprium causarū scd'arum: causam verò liberè agentē nō oportet sic agere: sed pōt agere immediatè imperfectissimum effectum vtēdo virtute sua, vt vult, vt patet in artifice perfectissimo, potente tamē si vult facere opus imperfectum, quale nouitius in arte faceret. Declaratur verò ponendo duos modos, quib. Deus præter hunc ordinē facit, & patet in litera. Cōfirmatur autem autoritate Augustin. non solùm hæc, sed prima cōclusio simul, vt patet in litera. 52. 522. Cap. 3.

¶ Circa vtrâque cōclusionem simul dubium occurrit: quia aut hic est sermo de posse Dei absolutè: & sic constat, quòd potest Deus contra vtrunque ordinem: nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinæ: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitium actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter vtrunque ordinem: quoniam sicut Deus præsciuit primum ordinem, ita & alios: & quemadmodum si præter primum ordinem faceret, faceret contra præscientiam: ita si præter alios ordines faceret, faceret cōtra præscientiam suam: & sic tota litera reuere videtur. Cap. 5.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt in titulo patet, hic est sermo de potētia Dei secundo modo: & ꝙ quāuis vterque ordo sit præscitus & institutus à Deo ab æterno: agere tamen præter primum læderet præscientiā, præter alios aūt non. Ad cuius euidentiā scito, quòd omnis executio causæ secundæ infert executionem in causa prima: quia ab actione illius pendet omnis actio, nō autē econuerso: quia pōt causa prima per seipsam solam exequi & perficere aliquid. Et inde est ꝙ fieri aliquid præter executionē primæ causæ est impossibile: fieri aūt aliquid præter executionē cuiuscunq;, & omniū simul causarū secundarū, non incōuenit. Cùm aūt ordo rerū ad primā causam attendātur penes executionē primæ causæ, ordo aūt earum ad alias

multa agentia ordinata, semper secundum agens agit in virtute primi. Nam primum agens mouet secundum ad agendum. Et secundum hoc omnia agunt in virtute ipsius Dei. Et ita ipsa est causa omnium actionum agentium. Tertiò considerandum est, quòd Deus mouet non solùm res ad operandum quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindendū, qui tamē interdum formam securi non tribuit, sed etiam dat formam creaturis agētibus, & eas tenet in esse. Vnde non solùm est causa actionum, inquantum dat formā, quæ est principium actionis, sicut generans dicitur esse causa motus grauis & leuium, sed etiā sicut conseruans & formas, & virtutes rerum, prout sol dicitur causa manifestationis colorum, inquantū dat & conseruat lumen, quo manifestātur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tantò magis, quantò consideratur, vt prior & vniuersalior, & ipse Deus est propriè causa ipsius esse vniuersalis in rebus omnibus, quod inter omnia est magis intimum rebus e: sequitur ꝙ Deus in omnibus intimè operetur. Et propter hoc in sacra Scriptura operationes naturæ Deo attribuuntur quasi operanti in natura, secundum illud Iob 10. Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus sufficienter operatur in nobis ad modum primi agentis. Nec propter hoc superfluit operatio secundorum agentium.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ vna actio non procedit à duobus agentibus vnius ordinis. Sed nihil prohibet, quin vna & eadem actio procedat à primo & secundo agente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non solùm dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse, & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum: vt dictum est.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus non possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum. Dicit enim August. 26. contra Faustum. Deus conditor & creator omnium naturarum nihil cōtra naturam facit. Sed hoc videtur esse contra naturam, quod est præter ordinem naturaliter rebus inditum. Ergo Deus non potest facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

¶ 2. Præterea, Sicut ordo iustitiæ est à Deo: ita & ordo naturæ. Sed Deus nō potest facere aliquid præter ordinē iustitiæ. Faceret enim tunc aliquid iniustum. Ergo non potest facere aliquid præter ordinem naturæ.

¶ 3. Præterea, Ordinem naturæ Deus instituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, videtur quòd ipse sit mutabilis. Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 26. contra Faustum, quòd Deus aliquando aliquid facit contra solitum cursum naturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus, cùm quælibet causa habeat rationem principij. Et ideo secundum multiplicationem causarum multiplicantur & ordines, quorum vnus continetur sub altero, sicut & causa cōtinetur sub causa: vnde causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Cuius exemplum apparet in rebus humanis. Nam ex patrefamilias dependet ordo domus, qui continetur sub ordine ciuitatis, qui procedit à ciuitatis rectore: cùm & hic contineatur sub ordine regis, à quo totum regnum ordinatur. Si ergo ordo rerum consideretur, prout dependet à prima causa, sic contra rerum ordinem Deus facere non potest. Sic enim si faceret, faceret contra suam præscientiam. Si verò cōsideretur rerum ordo, prout dependet à qualibet secundarum causarum, sic Deus potest facere præter ordinem rerum: quia ordini secundarum causarum ipse non est subiectus, sed talis ordo ei subiicitur quasi ab eo procedens, non per necessitatem naturæ, sed per arbitrium voluntatis. Potuisset enim & alium ordinem rerum instituere. Vnde & potest præter hunc ordinem institutum agere cùm voluerit: puta agendo effectus secundarum causarum sine ipsis e, vel producēdo aliquos effectus, ad quos causæ secundæ non se extendunt e. Vnde & Aug. dicit 26. contra Faust. quòd Deus contra solitum cursum naturæ facit, sed contra summam legem nullo modo facit, quia contra seipsum non facit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd cùm aliquid contingit in rebus naturalibus præter naturam inditam, hoc potest dupliciter contingere. Vno modo per actionem agentis, quæ inclinationem naturalem non dedit. Sicut cùm homo mouet corpus graue sursum: quod non habet ab eo, vt moueatur deorsum. Et hoc est contra naturam. Alio modo per actionem illius agentis, à quo dependet actio naturalis. Et hoc non est contra naturam: vt patet in fluxu & refluxu maris, qui non est contra naturam: quamuis sit præter motum naturalem aquæ, quæ mouetur deorsum. Est enim ex impressione cælestis corporis, à quo dependet naturalis inclinatio inferiorum corporum. Cùm igitur naturæ ordo sit à Deo rebus inditus, si quid præter hunc ordinem faciat, non est contra naturam. Vnde Augustin. dicit 26. contra Faustum, quòd id est, cuilibet rei naturale, qd ille fecerit: a quo est omnis modus, numerus, & ordo naturæ.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad secundum dicendum, quòd ordo iustitiæ est secundum relationem ad causam primam, quæ est regula omnis iustitiæ. Et ideo præter hunc ordinem Deus nihil facere potest.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus sic rebus certum ordinem indidit: vt tamen sibi reseruaret quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Vnde cùm præter hunc ordinem agit, non mutatur.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ non omnia quæ Deus facit præter ordinẽ naturalẽ rerũ, sint miracula. Creatio enim mundi & etiã animarum, & iustificatio impij fiunt à Deo præter ordinem naturalem. Non enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis. Et tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶2. Præterea, Miraculum dicitur aliquid arduum & insolitum præter facultatẽ naturæ, & spem admirãtis proueniẽs. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinem, quæ tamen non sunt ardua. Sunt enim in minimis rebus sicut in restauratiõe gemmarum, vel sanatione ægrorum. Nec etiam sunt insolita cum frequẽter eueniãt, sicut cùm infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarẽtur. Nec etiam sunt suprà facultatẽ naturæ: vt cùm aliqui sanantur à febribus. Nec etiam supra spem: sicut resurrectionẽ mortuorũ omnes speramus: quæ tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia, quæ fiunt præter naturæ ordinẽ sunt miracula.

¶3. Præterea, Miraculi nomẽ ab admiratione sumitur. Sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoq; aliqua accidũt præter ordinem naturalem in rebus sensui non manifestis. Sicut cũ Apostoli facti sunt scientes, neque inuenientes, neque discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 26. contra Faustum, quòd cùm Deus aliquid facit contra cognitum nobis cursum solitúmque naturæ, magnalia vel mirabilia nominantur.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit, cũ effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratur cùm videt eclipsim solis, & ignorat causam: vt dicitur in principio Met. Potest autẽ causa effectus alicuius apparẽtis alicui esse nota, quæ tamẽ est aliis incognita. Vnde aliquid est mirũ vni, quod non est mirum aliis. Sicut eclipsim solis miratur rusticus, nõ autem astrologus. Miraculũ aũt dicitur, quasi admiratione plenum: quod s. habet causam simpliciter & omnibus occultam. Hæc aũt est Deus. Vnde illa, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creatio & iustificatio impij, etsi à solo Deo fiant: non tamen propriè loquendo, miracula dicuntur: quia non sunt nata fieri per alias causas: & ita non contingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad facultatem naturæ non pertineant.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ arduum dicitur miraculum, nõ propter dignitatem rei, in qua fit, sed quia excedit facultatẽ naturæ. Similiter etiã insolitum dicitur, nõ quia frequẽter nõ eueniat: sed quia est præter naturalẽ cõsuetudinem. Supra facultatẽ autẽ naturæ dicitur aliquid, non solum propter substantiã facti, sed etiam propter modum & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur non supra spem gratiæ, quæ est ex fide, per quam credimus resurrectionem futuram.

¶Ad tertium dicendum, quòd sciẽtia Apostolorum, quamuis secundum se non fuerit manifesta: manifestabatur tamen in effectibus ex quibus mirabilis apparebat.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum vnum miraculum sit maius alio.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd vnum miraculum non sit maius alio. Dicit enim Aug. in epistola ad Volusian. In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. Ergo vnum non est maius alio.

¶2. Præterea, Potẽtia Dei est infinita. Sed infinitũ improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirandũ, quòd faciat hunc effectum quàm illum. Ergo vnũ miraculum non est maius altero.

¶SED CONTRA est, quod Dominus dicit Ioan. 14. de operibus miraculosis loquẽs, Opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nihil potest dici miraculum ex comparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunque factum diuinæ potentiæ comparatum, est minimum: secundum illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentũ statheræ reputatæ sunt. Sed dicitur aliquid miraculum per comparationem ad facultatem naturæ quã excedit. Et ideo secundũ quod magis excedit facultatem naturæ, secundũ hoc maius miraculum dicitur. Excedit autem aliquid facultatem naturæ tripliciter. Vno modo quantum ad substantiam facti. Sicut quòd duo corpora sint simul, vel ꝙ sol retrocedat, aut quòd corpus humanum glorificetur: quod nullo modo natura facere potest. Et ista tenent summum gradum in miraculis. Secundò aliquid excedit facultatem naturæ, non quantum ad id quod fit, sed quantum ad id in quo fit. Sicut resuscitatio mortuorum & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura causare vitam, sed non in mortuo. Et potest præstare visum, sed non cæco. Et hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturæ, quantum ad modum & ordinem faciendi. Sicut cùm aliquis subito per virtutem diuinã à febre curatur absque curatione & consueto processu naturæ in talibus: vt cum statim aër diuina virtute in pluuias densatur absque naturalibus causis: sicut factũ est ad preces Samuelis & Eliæ. Et huiusmodi tenent infimum locum in miraculis. Quælibet tamen horum habent diuersos gradus secundum quod diuersimodè excedunt facultatem naturæ.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVÆSTIO CENTESIMASEXTA, *quomodo vna creatura aliam moueat, & de angelorum illuminatione in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est, quomodo vna creatura moueat aliam. Erit autem hæc cõsideratio tripartita, vt primò consideremus quomodo angeli moueant, qui sunt creaturæ purè spirituales. Secũdò, quomodo corpora moueãt. Tertiò, quomodo homines, qui sunt ex spirituali & corporali natura compositi.

¶Circa primũ tria cõsideranda occurrunt. Primò, quomodo angelus agat in angelũ. Secundò, quomodo in creaturam corporalem. Tertiò, quomodo in homines.

¶Circa primum considerare oportet de illuminatione & locutione angelorũ, & ordinatione eorũ adinuicem, tam bonorum, quàm malorum.

¶Circa illuminationem quęrũtur quatuor.

¶Primò, vtrum vnus angelus moueat intellectũ alterius, illuminãdo. ¶Secũdò, vtrum vnus moueat voluntatem alterius. ¶Tertiò, vtrũ inferior angel[us] possit illuminare superiorẽ. ¶Quartò, vtrũ superior angelus illuminet inferiorẽ de omnib[us], quæ cognoscit.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum vnum angelus illuminet alium.

520 AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus non illuminet alium. Angeli enim eãdem beatitudinem possidẽt nũc, quam nos in futuro expectamus. Sed tunc vnus homo nõ illuminabit alium secũdum illud Iere. 31. Non docebit vltra vir proximũ suum, & vir fratrem suum. Ergo etiam nunc vnus angelus non illuminat alium.

¶2. Præterea, Triplex est lumen in angelis, naturæ & gratiæ & glorię. Sed angelus illuminatur lumine naturæ à creante: lumine gratiæ à iustificante: lumine gloriæ à beatificante. Quod totum Dei est. Ergo vnus angelus non illuminat alium.

¶3. Præterea, Lumen est forma quædã mentis. Sed mẽs rationalis à solo Deo formatur nulla interposita creatura: vt Aug. dicit in libro 83. Quæst. Ergo vnus angelus non illuminat mentem alterius.

¶SED CONTRA est quod dicit Dio. 8. cap. Cæl. hierar. ꝙ angeli secũdæ hierarchiæ purgantur & illuminantur & perficiuntur per angelos primæ hierar.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ vnus angelus illuminat alium. Ad cuius euidentiam considerãdum est, ꝙ lumen secundum quod ad intellectum pertinet, nihil est aliud quàm quædam manifestatio veritatis: secũdum illud ad Ephe. 5. Omne, quod manifestatur, lumen est. Vnde illuminare nihil aliud est quàm manifestationem agnitæ veritatis alij tradere: secundũ quẽ modum Apostolus dicit ad Ephe. 3. Mihi omniũ sanctorum minimo data est gratia illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo. Sic igitur vnus angelus dicitur illuminare aliũ, inquantũ ei manifestat veritatem, quam ipse cognoscit. Vnde Dio. dicit 7. cap. Cæl. hier. ꝙ Theologi planè mõstrant cælestium substantiarum ornatus à supremis mẽtibus doceri deificas scientias. Cùm autem ad intelligendum duo concurrant, vt suprà diximus, scilicet virtus intellectiua & similitudo rei intellectæ: secundũ hæc duo vnus angelus alteri veritatẽ notã notificare potest. Primò quidẽ, fortificãdo virtutẽ intellectiuã eius. Sicut enim virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali ꝓpinquitate perfectioris corporis, vt minus calidũ crescit in calore ex præsentia magis calidi: ita virtus intellectiua inferioris angeli confortatur ex cõuersione superioris angeli ad ipsum. Hoc enim facit in spiritualibus ordo cõuersionis, quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis. Secũdò autẽ vnus angelus alteri manifestat veritatẽ ex parte similitudinis intellectæ. Superior enim angelus notitiã veritatis accipit in vniuersali quadã cõceptione, ad quam capiendã inferioris angeli intellectus non esset sufficiens, sed est ei connaturale, vt magis particulariter veritatẽ accipiat. Superior verò angelus veritatẽ, quã velociter cõcipit, quodãmodo distinguit, vt ab inferiori capi possit. Et sic eã cognoscendam illi proponit: sicut etiã apud nos doctores, quod in summa capiũt, multipliciter distinguunt, prouidentes capacitati aliorum. Et hoc est quod Dion. dicit 15. capit. Cæl hier. Vnaquæque substantia intellectualis datam sibi à diuiniore vniformem intelligentiam prouida virtute diuidit, & multiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ omnes angeli tam superiores quàm inferiores immediatè vidẽt Dei essentiã. Et quantum ad hoc vnus non docet alium. De hac enim doctrina ꝓpheta loquitur. Vnde dicit, Non docebit vir fratrem suum, dicẽs, Cognosce dominũ. Omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsq; ad maximũ. Sed rationes diuinorum operũ, quæ in Deo cognoscũtur sicut in causa, omnes quidẽ Deus in seipso cognoscit: quia seipsum cõprehẽdit: aliorũ verò Deum videntium tanto vnusquisq; in Deo plures rationes cognoscit, quãto eum perfectius videt. Vnde superior angelus plura in Deo de rationib[us] diuinorũ operũ cognoscit quàm inferior: & de his eũ illuminat. Et hoc est q[uo]d dicit Dio. 4. ca. de Di. no. ꝙ angeli existentiũ illuminãtur rationibus.

¶Ad secundũ dicẽdum, ꝙ vnus angelus nõ illuminat alium, tradendo ei lumen naturæ vel gratiæ vel gloriæ, sed confortando lumẽ naturale ipsius, & manifestando ei veritatẽ de his quæ pertinent ad statum naturæ, & gratiæ & gloriæ, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ rationalis mens formatur immediatè à Deo: vel sicut imago ab exemplari: quia non est facta ad alterius imaginem, quàm Dei: vel sicut subiectum ab vltima forma completiua, quia semper mẽs creata reputatur informis nisi ipsi primæ veritati inhæreat. Aliæ verò illuminationes quæ sunt ab homine vel angelo, sunt quasi dispositiones ad vltimam formam.

---

alias causas attendatur penes executiones illarum, ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quod contineat quicquid per ipsã primam causam qualitercunque exequẽdum est: ratio autem cuiuscũque alterius ordinis in diuina præscientia, non continet nisi quicquid est per talẽ causam exsequendum & ideo nõ inconuenit aliquid fieri præter istos ordines & rationes, ac præscientias partiales (vt ita dixerim) eorum. Sed incõueniens manifestè esset quòd præter ordinis primi rationem aliquid fieret: sic enim deficiens, aut mutabilis diuina præscientia conuinceretur: quoniam, vt dictũ est, debetur tali rationi comprehẽsio omnium executioni mandatorum qualitercũque per primam causam, extra quæ nihil fieri de facto potest, quamuis de potentia absoluta multa possibilia restent, quæ nunquam erunt.

518 Po. q. 6. ar. 2. Et 2 di. 18 q. 1. art. 3. Et 3. contra. c. 101. & 102.

¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum septimum.

TItulus clarus ex articulo præcedenti.

¶In corpore vna conclusio responsiua affirmatiuè: Omnia quæ fiunt à Deo præter causas nobis notas, miracula dicuntur. Probatur, Miraculum dicitur ab admirationis plenitudine: ergo quę fiunt à Deo præter causas nobis notas, dicuntur miracula. Antecedẽs supponitur: & manifestatur quid importet ostẽdendo q[uo]d habeat ex admiratione scilicet, causam ignotã effectus patẽtis: & quid ex plenitudine s. occultã, rõnem causæ: nõ respectu huius vel illius, sed simpliciter. Et hic insinuatur quædã probatio antecedentis ex differentia inter mirum & miraculum: q[uia] illud dicitur ex parte, s. respectu huius: hoc non nisi ex toto, scilicet respectu omnium. Cõsequentia probatur: quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idẽ intẽdit in conlcusione, quod per causas secundas seu naturales in titulo.

Ca. 3. à medio tom. 6.

¶Super Quęstionis centesimęquintæ Articulum octauum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio rñsiua quæsito affirmatiuè, Vnũ miraculũ est maius alio. Probatur, Miraculũ dicitur nõ per cõparationẽ ad diuinã potentiã, sed facultatẽ naturę excessæ. ergo vnũ est maius alio. Antecedẽs quo ad primã partem patet: quia respectu diuinæ potentiæ quodlibet est minimũ. quod probatur autoritate Isaiæ, omissa ratione de infinitate potentiæ diuinæ. Quo ad secundam verò partem relinquitur per se nota, quasi per locum à diuisione. consequentia verè probatur: quia natura secundum triplicem gradum excedi potest. Primò secundũ substantiam facti: secundò secundum materiam in qua: & tertiò secundum modum faciendi, &c. omnia clara sunt.

519 12. qu. 113 ar. 10. co. et 3. contra c. 101 fin. Epist. 5. to. 2.

¶Circa primum gradũ miraculorum dubium occurrit: quoniam hic dicitur, quod excedentia facultatem naturæ, secundum substantiam facti tenent summum locum in miraculis.

¶In responsione autem ad primum præcedentis articuli dictum est, quòd creatio & iustificatio impij non sunt propriè miracula: quia non sunt nata fieri per causas secundas: igitur si ratio hæc ibi assignata est bona: excessus naturæ secundum substantiã facti minuit rationẽ miraculi: ergo non constituit summum gradũ eorum: vt hic dicitur.

¶Ad hoc dicitur, quòd excedẽtia secundũ substantiã facti sunt in duplici differentia. Quædam pertinent ad communẽ influentiã: quædam verò ad specialem influxũ. Pertinentia ad cõmunem influentiam sunt: & quæ Deus, vt primum agẽs quasi suprema natura facit: vt creatio, conseruatio, ordinatio Vniuersi, & partium eius non aliter possibilium, quàm per creationem, &c. & quæ Deus vt tale agens puta glorificator, manifestatõ nobis ordine facit: vt iustificatio impij, collatio gratiæ, &c. Et hæc merito minuũt rationẽ miraculi: q[uia] à Deo sunt, nõ vt ignota causa. Et de his dictum est in pręcedenti articulo, quod nõ sunt ꝓpriè miracula. & rõ ibi assignata, quia s. nõ sunt nata fieri per causas secundas, optima est si põderetur ly nata fieri, & applicetur negatio ad medias causas tãtũ: quasi diceretur, hęc sunt de genere eorũ q[uæ] sunt nata fieri, id est, hñt quasi naturalẽ cursum in vniuersum, & nõ per medias causas: oportet. n. ad miraculi rõnem, & ꝙ fit præter causas secundas, & nõ fit à Deo quasi secundum naturã: q[uia] sic est causa nota, vt tamẽ sunt ista q[uæ] pertinent ad cõmunẽ influentiã. Ad specialem aũt influxum Dei pertinent, quæ solus præter causas secundas sc[d]m ordinẽ sibi soli, notũ facit, &c. & talia excedẽtia sc[d]m substantiã facti naturã, sunt in primo gradu miraculorũ, vt transsubstantiatio panis in corpus Christi, & incarnatio Verbi, &c.

¶Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum primum.

IN titulo aduerte, quòd quamuis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatione (quoniam nihil aliud est quàm locutio quædam, s. illuminatiua) illuminatio tamen est prior locutione, vt est mutatio atque gubernationis diuinæ effectus: quoniã illuminatio per se importat actionem perfectiuã alterius: locutio autem non. & ideo hoc in loco prius de illuminatione quàm de locutione determinatur. Potest quoq; & alia ratio huius ordinis reddi, s. ꝙ illuminatio est naturaliter prior locutione, sicut naturale animali: & hoc secundum nominis rationem: quamuis secũdum suppositionẽ in tali materia secundum veritatẽ locutio sit prior illuminatione. Quæstiones enim ordinantur secundum rationes quæsitorum in communi, & nõ secundum ordinẽ conclusionum dicẽdarum.

¶In corpore tria. primo proponitur cõclusio responsiua affirmatiuè, s. Vnus angelus illuminat alium. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis: & dicit quòd est manifestare alij veritatẽ cognitã. probatur dupliciter: primò ex ratione illuminationis: quæ habetur ex autoritate ad Ephe. 4. & trahitur ex ratione luminis assignata ad Ephes. 5. secundò ex autoritate Dio. 7. Cæl. hierar.

1. dist. 9. ar. 2. Et di. 11. q. 2. art. 1. Et veri. q. 9. art. 1. & 1. Cor. 13. co. 2.

¶Aduerte hic, quòd manifestare aliquod ignotum contingit dupliciter. Vno modo per simplicem præsentationem obiecti: sicut habẽs pomum occultatum, proferens illud in medium manifestat videntibus. Alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis: vt pateat alicui quod occultũ erat: sicut addens cãdelam dicitur manifestare quod priori lumine discerni nõ poterat. Manifestare primo modo non est illuminare, vt de se patet: sed manifestare secũdo modo est illuminare. Vnde in litera ad significandum quòd illuminare non est quodcunq; manifestare: dicitur ꝙ illuminare est manifestationem agnitæ veritatis tradere. vbi expressè vtrunq; posuit de ratione illuminationis, s. offerre veritatem cognitam & manifestationẽ illius: quod est per lumẽ adhibitum. Vnde & in hoc differt, vt patebit, locutio angelica ab illuminatione: quia illa obiectũ simpliciter offert: ista verò obiectum simul cum lumine.

Q. 51. to. 4.

Et cap. 6. Eccl. hierar.

¶Tertio ponit duos modos, quibus vnus angelus illuminat aliũ angelum: & sic ponitur cõclusio respõsiua in speciali bimembris, Vnus angelus illuminat angelũ & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur primò prima pars, & secundò secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis cõfortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, ergo virtus intellectualis inferioris angeli cõfortatur ex cõuersione superioris angeli ad ipsum: ergo vnus angelus illuminat alium, fortificando virtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter, in minus & magis calido: consequentia verò probatur: quia hoc facit ordo cõuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda verò pars probatur sic, Superior angelus veritatem sic vniuersaliter nouit, vt improportionata sit inferiori: ergo distinguis vt ab inferiori capiatur: ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedens patet ex supradictis: prima consequentia probatur: quia cõnaturale est inferiori particularius recipere: & declaratur exemplo apud nos magistri & discipuli. Et confirmatur autoritate Dionys. 15. capit. Cælest. Hierar. secunda consequentia est per se nota.

¶Circa primam partem conclusionis & eius probationem occurrit dubium tactum à Durando & Aureolo, consistens in hoc, Confortatio ista aut fit per actionem vnius in alium: aut per concursum amborum ad vnum communem effectum. Si per actionem, dupliciter potest intelligi: aut causando intensius lumen intellectus: aut adhibendo aliquod nouum lumen. Sed nullo horum modorum potest verificari: ergo. quòd enim ibi non sit intentio luminis, patet ex eo quòd lumen virtutis intellectiuæ, de quo est sermo, non suscipit magis & minus, cùm sit naturalis potẽtia in natura inuariabili. Q. præc. ar. 3. Quòd etiam non causetur ibi nouum lumen secundũ esse intẽtionale (vt quidam dicunt) ex eo patet, quòd vnus angelus apud S. Thom. nõ potest causare in alio speciem obiecti: quã constat habere esse intentionale: & esse quoddã intentionale lumen. Quòd autẽ ista cõfortatio non fiat per concursum vtriusq; intellectus ad intelligẽdum idem, patet dupliciter. Primò ex eo quòd 520 impossibile est duas intellectiuas virtutes creatas eundem actum intelligendi causare: cùm intellectio sit actio immanens: nec vnum accidẽs possibile sit esse in duobus. Secũdò ex eo quòd etiam in corporalibus vnũ agens non confortatur ex cõcursu alterius ad idem: nisi ipsum aliquid recipiat ab illo cõcurrente. Vnde & in litera dicitur, quòd minus calidum fortificatur ex præsentia magis calidi, q[uia] crescit in calore, vbi ergo solus fit concursus ad tertium, non est fortificatio. Simili modo potest dubitari de illo ordine conuersionis in spiritualibus, posito in litera: quid sit ista cõuersio, aut s. est actiua in inferiorem, aut solũ cõcursiua ad eundem effectũ, & cætera, vt suprà. 531

¶Ad hoc dicitur, quod conuersio & confortatio ista fit per actionem vnius in alium & per concursum vtriusq; ad idem: non per modum naturæ, sed artis cooperantis naturæ: non per influxum pertinentem ad agens naturale, sed per influxum pertinentem ad docentem vt sic. In corp.

¶Ad cuius euidentiam scito quòd quantum ad propositum spectat, differentia inter ea quæ fiunt à natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunque, sed cooperante naturæ est, quod illa fiunt agente extrinseco: vt patet in generatione rerum naturalium: ista verò fiunt partim ab extrà, & partim ab intrà: vt patet de sanitate adepta per curam medicorum. Nec est dubium, quin hoc modo in nobis sciẽtia per doctrinam fiat, vt inferius latius patebit: nunc verò supponatur. Scito secundò, quòd actio docentis vt sic, non est præbere prius aliquod lumen: & deinde offerre veritatem cognitam: sed offerre veritatem cognitam vt illuminatam. Sic enim illuminatur intellectus ad videndam veritatem illam, & consequenter fortificatur ex participatione luminis superioris participati per receptionem illius veritatis illuminatæ. Veritas autem illustrata est, cùm lumine intellectuali claret. Claret autem cùm intellectuali intuitu penetratur: & sic de primo ad vltimum, cum aliquid occultum non per solam absentiam, sed propter difficultatem vel excellentiam, &c. vt cognitum proponitur, vt illustratum profertur. Et quamuis contingat illud non videri ab eo, cui offertur, propter debilitatem intellectualis visus: tamen quantum in se est, vt illustratum proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profert enim quisque superior inferiori obiectum vt cognitum & illu-

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS II.

¶ An vnus angelus moueat voluntatem alterius.

521 1.2.q.9.art.4. Et 3. cōtra c.88 & 89.

AD SECVNDVM. Videtur ꝙ vnus angelus posit mouere voluntatem alterius. Quia secundū Dio. sicut vnus angelus illuminat alium: ita purgat & perficit, vt patet ex autoritate supradicta. Sed purgatio & perfectio videntur pertinere ad volūtatem. Nam purgatio videtur esse à sordibus culpae, quae pertinet ad voluntatem: perfectio autem videtur esse per consecutionem finis, qui est obiectum voluntatis. Ergo vnus angelus potest mouere voluntatem alterius.

Ar. praec. arg. contra.

Cael. hier. c. 7. & 8.

¶2. Praeterea, Sicut Dion. dicit 7. cap. nomina angelorum designant eorū proprietates. Seraphim enim incendentes dicuntur aut calefacientes. Quod est per amorem qui ad voluntatem pertinet. Vnus ergo angelus mouet voluntatem alterius.

Tex. 59.

¶3. Praeterea, Philosophus dicit in 3. de Anima, ꝙ appetitus superior mouet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus angeli superioris superior est: ita etiā appetitus. Ergo videtur, quòd superior angelus possit immutare voluntatem alterius.

¶ SED CONTRA, Eius est immutare voluntatem cuius est iustificare, cùm iustitia sit rectitudo volūtatis. Sed solus Deus est qui iustificat. Ergo vnus angelus non potest mutare voluntatem alterius.

Q. praec. ar. 4.

Q. praec. ar. 4.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut suprà dictum est, voluntas immutatur dupliciter. vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potentiae. Ex parte quidē obiecti mouet voluntatem, & ipsum bonū, quod est voluntatis obiectum, sicut appetibile mouet appetitum, & ille qui demōstrat obiectum, puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed, sicut suprà dictum est, alia quidem bona aliqualiter inclināt voluntatem, sed nihil sufficienter mouet voluntatem nisi bonum vniuersale, quod est Deus. Et hoc bonum solus ipse ostēdit, vt per essentiā videatur à beatis, qui dicenti Moysi, Ostende mihi gloriam tuam, respondit, Ego ostēdam tibi omne bonū: vt habetur Exod. 33. Angelus ergo non sufficiēter mouet voluntatem, neque vt obiectum, neque vt ostendens obiectum: sed inclinat eā, vt amabile quoddā: & vt manifestās aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatē. Et per hoc inclinare pōt ad amorē creaturae vel Dei per modū suadentis. Ex parte verò ipsius potētiae volūtas nullo modo potest moueri nisi à Deo. Operatio enim volūtatis est inclinatio quaedam volentis in volitū. Hāc autē inclinationem solus ille immutare pōt, qui virtutē volendi creaturae cōtulit: sicut & naturalē inclinationē solū illud agens potest mutare, quod potest dare virtutē, quā cōsequitur inclinatio naturalis. Solus autē Deus est qui potētiam volēdi tribuit creaturę, quia ipse solus Deus est autor intellectualis naturae. Vnde angelus voluntatē alterius mouere nō pōt.

551

546

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ secūdum modum illuminationis est accipienda & purgatio & perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectum, & voluntatem, purgat à defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finem intellectus & voluntatis: angeli autem illuminatio refertur ad intellectū, vt dictum est[e]: ideo etiam purgatio angeli intelligitur à defectu intellectus, qui est[d] nesciētia: perfectio autem est cōsummatio in finem intellectus, qui est veritas cognita. Et hoc est quod dicit Dion. 6. c. Caelest. hier. ꝙ in caelesti hierarchia purgatio est in substantiis & essentiis tanquàm ignotorum illuminatio in perfectionē sciētiā inducens. Sicut si dicamus visum corporalem purgari, inquantum remouentur tenebrae: illuminari verò inquātum perfunditur lumine: perfici verò secūdum quod perducitur ad cognitionem colorati.

529

D. 540.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ vnus angelus potest inducere alium ad amorem Dei per modum persuadentis: vt suprà dictum est.

In corp.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Philosophus loquitur de appetitu inferiori sensitiuo, qui potest moueri à superiori intellectiuo: quia pertinet ad eandem naturam animae: & quia inferior appetitus est virtus in organo corporali. Quod in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

¶ An angelus inferior superiorem illuminet.

522 2. dist. 9. Et artic. 2. Veri. q. 9. art. 3.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ Angel' inferior superiorem illuminare posit. Ecclesiastica em hier. deriuata est à caelesti, & eā repraesentat.

stratum. Et quoniam ex hoc solo non sequitur, ergo profertur obiectum vt illustratum huic inferiori: eo quòd cognitum à superiore claret vt obiectum ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque: sicut cognitum à magistro claret vt obiectum illius, & non addiscentis plerunque. Ideo cum hac prima radice concurrit secunda, scilicet particularizatio conceptuum habilium, vt percipiatur à tali inferiori: vt etiam apud nos contingit. Et sic dum angelus illuminat aliū, regulariter vterque modus illuminationis cōiungitur: quoniā & obiectū proponitur illuminatum & proportionatū inferiori, vt participāti hoc nouum lumē. Sed prius natura est lumen quàm diuisio. Et illud se tenet ex parte vis intellectiuae. Est enim intellectus ex illo, non solùm potens ad hoc percipiendū, sed alia, ad quae prius nō se extendebat: hic autē se tenet ex parte speciei, id est conceptus. Et sic patet respōsio ad obiecta. Superior enim angelus conuertit se ad inferiorem eo modo quo doctor ad discipulum, sublata tamen discursus imperfectione. Haec autem conuersio non cōsistit in actione aut cursu, aut cōcursu per modum naturae, vt obiectiones procedūt: sed in actione in aliū per modum artis cooperatiuae naturae. Et est in superiore, actiua ordinatio conceptus proprij illustrantis rem conceptam inferiori. In inferiore verò est applicatio intellectus sui ad formandum in se conceptum correspondentem ostēso conceptui de eadem re. Sic enim participat superioris lumē per modū disciplinae. Sic quodāmodo fit in inferiore nouum lumeū, propter participationem praedictam qua redditur de potentia illuminatus actu illuminatus. Sic quodāmodo lumen inferioris intēditur, quia efficacior fit ad intelligendū non quòd sit propriè intensio. Sic quodāmodo est duorum concursus. Ad tertium pro quanto doctor nihil prius dat discenti, sed ad formādum in ipso discente conceptum verum, proprium & clarum, & de re illa suum conceptum conuertit & ordinat. Hoc enim modo spiritualia continuantur, & confortantur continuatione: & crescunt & non per praeuium aliquid adipisci: vt in corporalibus contingit. Haec si non credis, lege quaestio. 9. de Veritate artic. 1.

¶ Super Quaestionis centesimaesextae Articulum secundum.

Titulus clarus: Possit, intelligitur de potentia sufficiente: alioquin non dicitur posse, nisi secundum quid.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quaesito negatiuè: Vnus angelus non potest mouere voluntatem alterius. Probatur haec conclusio tali ordine: primò distinguitur ly mouere voluntatem, in duo membra. Secundò probatur conclusio quo ad primum membrum. Et tertiò quo ad secundum. Distinctio est, Voluntas potest moueri dupliciter, ex parte obiecti, & ex parte potentiae. Et rursus ex parte obiecti est duplex mouens, scilicet ipsum obiectum, & ostendens obiectum. Omnia sunt clara ex supradictis. Probatio conclusionis, quo ad primum membrū cōtinet duo: primo quid non possit, scilicet quòd vnus angelus non potest mouere voluntatē alterius ex parte obiecti: & arguit sic, Bonum vniuersale tantùm mouet sufficiēter voluntatem obiectiuè: & hoc à solo Deo ostenditur: ergo vnus angelus non potest voluntatem obiectiue mouere. Consequentia nota est, & accidens quo ad primam partem probatum fuit superius. quo ad secundam verò insinuatur probatio ratione & autoritate. Ratio est, quia solus Deus sufficit, praesens facere obiectum beatitudinis, scilicet Deum, vt per essentiam videndum. Autoritas, Ego ostendam tibi omne bonum. Secundò continet quid possit angelus ex hac parte, scilicet quòd potest inclinare voluntatem vtroque modo, id est vt amabile, vt ostendens amabile: quia est quoddam bonum, quo ad primum; & quia potest suadere, quo ad secundum.

¶ Probatio verò conclusionis quo ad secundā partem est, Solus Deus est autor naturae intellectualis: ergo solus ipse tribuit potentiam volendi: ergo solus potest immutare inclinationem illius in volitum: ergo solus potest immutare operationem volūtatis: ergo solus potest mouere eā ex parte potentiae. Antecedens supponitur ex dictis: prima cōsequentia relinquitur per se nota. Secunda verò probatur, Solus autor naturae, quā sequitur inclinatio naturalis, potest illam inclinationem mutare: ergo solus autor intellectualis naturae, quā sequitur inclinatio voluntatiua, potest illam mutare. Tertia verò consequentia probatur: quia operatio voluntatis nihil aliud est quàm inclinatio volūtatis in volitum. Vltima verò cōsequētia relinquitur per se nota.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit. Quia quaestio est de motione voluntatis ad actū proprium, probatio autem procedit de motione voluntatis ad actum extraneum: procedit enim de mutatione inclinationis actualis ipsius voluntatis. Vnde dicit quispiam, quòd licet solus Deus possit variare inclinationem voluntatis: angelus tamen mouere ipsam voluntatem ad aliquas suarū inclinationum actualium potest. Ad hoc dupliciter dici potest. Primò negando, quòd probatio literę loquatur de variatione voluntatis à proprio opere ad extraneum. Dicam enim ꝙ probatio fundatur super hoc tantum ꝙ operatio per modum inclinationis à nullo extrinseco inesse potest, nisi à datore virtutis. Haec enim est differētia inter operationem absolutē & operationem per modū inclinationis cōuenientem: quòd illa ab extra esse potest, ista nō. Exēplum, Graue potest descendere & ascendere: sed ascendere non inest sibi vt inclinatio, sed descēdere sic: & ideo graue à nullo extrinseco potest per se moueri deorsum nisi à generāte. Sub hac propositione posita in litera in illis verbis, Inclinationem solus potest mutare qui dat virtutem, &c. posita est minor: imò praeposita, scilicet quòd omnis operatio voluntatis conuenit ei vt inclinatio: qa velle nihil aliud est quā inclinatio actualis volentis in volitū: igitur voluntas non potest educi de potentia ad actū volendi ex parte potentiae ab aliquo extrinseco nisi à datore voluntatis: & haec ratio conuincit intentum, & est per se nota: constat enim ꝙ moueri ad actualem inclinationem vt sic, non nisi à se, aut à sui factore, à quo habitualem habet inclinationem, esse potest: inclinationis enim rationem habere non potest respectu alicuius, quod ab extra venit. Si quis autē cōtendat ex superficie literae, & non ex ratione inclinationis, sed variatione inclinationis processum hunc interpretandū omnino vult, potest dari secunda responsio dicendo, ꝙ quia eiusdem rationis est moueri appetitū aliquem ex parte potentiae ad suum actū naturalem & moueri ad oppositū: ideo ex negatione potentiae motiuae ad oppositū optimè infertur negatio potētiae motiuae ad actualem inclinationem. Quòd autem eiusdem rationis sit mouere ex parte potentiae ad propriam inclinationem, & variare inclinationem, ex eo patet, quòd variari inclinatio non potest, nisi variata virtute, quam sequitur inclinatio: non enim potest imaginari ꝙ varietur inclinatio lapidis respectu motus localis, nisi facta mutatione circa grauitatem: stāte enim illa, semper motus deorsum sequitur, vt inclinatio. Alij autem motus possunt quidem ei inesse: sed nō vt inclinatio actualis: & ratio est in promptu, quia inclinatio actualis supponit habitualem, & est ab ea: ideóque non potest actualis variari, nisi variata habituali. Constant autem ꝙ variare habitualem inclinationem est datoris naturae cuius est illa virtus. Vnde non variatur inclinatio terrae nisi transmutata terra de graui in leue, quod sine substantiali trāsmutatione fieri nequit. Mutare igitur inclinationem etiam actualem non potest nisi dator virtutis propter necessariam connexionem inter actualem inclinationē & habitualem, qua prohibetur agēs extrinsecum attingere inclinationem actualē nisi media habituali. Haec autem est ratio, quare extrinsecum agens nō potest educere appetitum aliquem de potentia ad actum secundum suum: quia scilicet actus ille inest vt inclinatio: inclinatio autem vt sic non potest ex parte potentiae attingi, nisi media inclinatione habituali: ac per hoc si aliquod extrinsecum potest educere per se habitualem inclinationem, id est actualem, oportet quòd possit dare talem habitualem inclinationem: & sic patet, quomodo praedictus processus valet. Prima tamen expositio breuior & formalior est.

¶ Super

vnde & superna Ierusalē dicitur mater nostra, Gal. 4. Sed in Ecclesia etiā superiores illuminātur ab inferiorib' & docentur: secundū illud Apostoli 1. ad Cor. 14. Potestis omnes ꝑ singulos prophetare, vt oēs discāt & omnes exhortētur. Ergo & in caelesti hierarchia superiores ab inferioribus possunt illuminari.

q. praec. ar. 6. & 7.

¶2. Praeterea, Sicut ordo corporaliū substātiarum dependet ex Dei volūtate: ita & ordo substantiarū spiritualiū. sed sicut dictum est, Deus quandoque praeter ordinem substātiarum corporaliū operatur. ergo etiam operatur praeter ordinem spiritualium substantiarū, illuminādo inferiores, nō per medios superiores. Sic ergo inferiores illuminati à Deo possunt superiores illuminare.

Art. 1.

¶3. Praeterea, Vnus angelus aliū illuminat, ad quē se cōuertit, vt suprà dictū est. Sed cū ista cōuersio sit voluntaria, potest supremus angelus ad infimū se cōuertere mediis praetermissis. Ergo potest eum immediate illuminare. Et ita potest illuminare superiores.

Cap. 5. Ecc. hierar.

¶ SED CONTRA est, ꝙ Dio. dicit hāc legē esse diuinitatis immobiliter firmatam, vt inferiora reducātur in Deū ꝑ superiora.

Q. praec. ar. 6.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ inferiores angeli nunquàm illuminant superiores, sed semper ab eis illuminātur. Cuius ratio est: quia, sicut suprà dictum est, ordo cōtinetur sub ordine, sicut causa continetur sub causa. Vnde sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinem. Et ideo nō est inconueniens, si aliquando aliquid fiat praeter ordinē inferioris causę ad ordinandū in superiorem causam: sicut in rebus humanis praetermittitur mandatum praesidis, vt obediatur principi. Et ita cōtingit, vt praeter ordinem naturae corporalis aliquid Deus miraculosè operetur ad ordinādū homines in eius cognitionē. Sed praetermisio ordinis, qui debetur spiritualibus substantiis, in nullo pertinet ad ordinationem hominum in Deū, cùm operationes angelorum non sint nobis manifestae, sicut operationes visibiliū corporum. Et ideo ordo, qui conuenit spiritualibus substantiis, nunquàm à Deo praetermittitur, quin semper inferiora moueantur per superiora: & non econuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Ecclesiastica hierarchia imitatur caelestem aliqualiter: sed non perfectè consequitur eius similitudinē. In caelesti enim hierarchia tota ratio ordinis est ex propinquitate ad Deū. Et ideo illi, qui sunt Deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & sciētia clariores. Et propter hoc superiores nunquam ab inferioribus illuminantur. Sed in ecclesiastica hierarchia interdum qui sunt Deo per sanctitatē propinquiores, sunt gradu infimi, & scientia non eminentes. Et quidā in vno etiam secundum scientiam eminent, & in alio deficiunt. Et propter hoc superiores ab inferioribus doceri possunt.

¶ Ad secundū dicēdum, ꝙ non est similis ratio de hoc, quòd Deus agat praeter ordinē naturę corporalis & spiritualis: vt dictū est. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ angelus voluntate conuertitur ad alium angelū illuminandū. Sed voluntas angeli semper regulatur lege diuina, quae ordinem in angelis instituit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum angelus superior illuminet inferiorem.

523 2. dist. 9. ar. 2. Et d. 11. q. 2. art. 1. Et veri. q. 9. art. 1.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ angelus superior non illuminet inferiorem de omnibus, quae ipse nouit. Dicit enim Dio. 12. cap. Cael. hier. quòd angeli superiores habēt scientiam magis vniuersalem: inferiores verò magis particularē & subiectam. Sed plura continentur sub sciētia vniuersali, quàm sub particulari. Ergo non omnia quae sciunt superiores angeli, cognoscunt inferiores per superiorum illuminationem.

¶2. Praeterea, Magister dicit in 11. dist. 2. Sent. ꝙ superiores angeli cognouerunt à seculis mysteriū Incarnationis. Inferioribus verò ignotū fuit, vsquequo cōpletum est. Quod videtur per hoc, quòd quibusdam angelis quaerentibus. Quis est iste rex gloriae, quasi ignorantibus, alij respōdent quasi scientes, Dominus virtutum ipse est rex gloriae: vt Dio. exponit 7. cap. Cael. hier. Hoc autem nō esset, si superiores angeli illuminarent inferiores de omnibus, quae ipsi cognoscūt. Non ergo eos illuminant de omnibus sibi notis.

¶3. Praeterea, Si omnia superiores angeli inferioribus annūciant, quae cognoscūt, nihil inferioribus ignotum remanet, quod superiores cognoscāt. Non ergo de caetero superiores poterūt illuminare inferiores. Quod videtur incōueniens. Non ergo superiores de omnibus inferiores illuminant.

Homil. 34. in euang.

¶ SED CONTAA est quod Greg. dicit, quòd in illa caelesti patria licet quaedam data sint excellenter, nihil tamē posidetur singulariter. Et Dio. dicit 15. cap. Cael hier. ꝙ vnaquaeque caelestis essentia intelligentiam sibi à superiori datam inferiori communicat, vt patet ex autoritate suprà indicta.

Art. 1. arg. sed con.

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ omnes creaturae ex diuina bonitate participant, vt bonū, quod habēt, in alia diffundāt. Nam de ratione boni est, ꝙ se aliis cōmunicet. Et inde est etiā ꝙ agētia corporalia similitudinē suā aliis tradūt, quantū posibile est. Quāto igitur aliqua agentia magis in participatione diuinae bonitatis cōstituuntur, tātò magis perfectiones suas nituntur in alios trāsfundere, quantū posibile est. Vnde beatus Petrus monet eos, qui diuinā bonitatē per gratiā participāt, dicēs 1. Pet. 4. Vnusquisq; sicut accepit gratiā, in alterutrū illā administrātes, sicut boni dispēsatores multiformis gratiae Dei. Multo igitur magis sancti angeli, q sunt in plenissima participatione diuinae bonitatis quicquid à Deo percipiūt, subiectis impartiūtur. Nō tamē recipitur ab inferioribus ita excellēter, sicut est in superioribus. Et ideo superiores semꝑ remanēt in altiori ordine, & ꝑfectiorē sciētiā habētes. Sicut vnā & eandē rē plenius intelligit magister quàm discipul', qui ab eo addiscit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd superiorum angelorum scientia dicitur esse vniuersalior quantum ad eminentiorē modum intelligendi.

¶ Ad secūdum dicendū, ꝙ verbum Magistri non sic est intelligēdum ꝙ inferiores angeli penit' ignorauerint mysteriū īcarnationis: sed qa nō ita plenè cognouerūt sicut superiores[e]: & in eius cognitione postmodū profecerunt, dū illud mysteriū impleretur.

b 328

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ vsque ad diē iudicij semper noua aliqua supremis angelis reuelantur diuinitus de his, quae pertinēt ad dispositionem mūdi, & praecipuè ad salutem electorū. Vnde semper remanet, vnde superiores angeli inferiores illuminent.

QVAESTIO CENTESIMA SEPTIMA

de Locutionibus Angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de locutionib' angelorū. ¶ Et circa hoc quaerūtur quinque. ¶ Primò, vtrū vnus angel' loquat' alij. ¶ Secūdò, vtrū inferior superiori. ¶ Tertiò, vtrum angelus Deo. ¶ Quartò, vtrū in locutione angeli aliquid distātia localis operetur. ¶ Quintò, vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum vnus angelus alteri loquatur.

524 2. dist. 11. q. 2. art. 3. Et ver. q. 9. ar. 4. 5 & 7. Et 1. cōtra 15. cor. 2.

Lib. 18. mor. c. 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ vnus anglus alteri non loquatur. Dicit enim Gregor. 18. Mor. ꝙ in statu resurrectionis vniuscuiusq; mentē ab alterius oculis membrorū corpulētia nō abscōdit: multo igitur minus mens vnius angeli abscon-

¶ Super Quaestionis centesimaesextae Articulum tertium.

Titulus clarus: Possit potentia naturali & ordinaria: nō de potētia Dei absoluta est quęstio.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quęsito negatiuè: Angeli inferiores nunquā illuminant superiores, sed econtra. Haec conclusio cōtinet duo, scilicet regularē ordinem inter illuminatū & illuminantē: quia, scilicet superiores sunt illumināntes, inferiores verò illuminati: & est varietas talis ordinis in ly nunquam & ly semper. Et quo ad vtrunq; ordinatē ꝓbatur in litera. Primò quo ad primū: quia sicut causa ad causam, ita ordo ad ordinē: ergo sicut causa cōtinetur sub causa, ita ordo sub ordine cōtinetur. Deinde quo ad secūdū sic: Praetermissio ordinis secundarū causarū est propter ordinandum hominē in cognitione Dei: sed pretermissio ordinis in angelis nō pertinet ad ordinandū hominē in cognitiōe Dei: ergo pretermissio in angelis nūquàm. Antecedēs includit duo, scilicet quòd praetermissio ordinis secūdarū causarū sit propter ordinē ad primam causam, & ꝙ sit propter talem ordinem, scilicet manifestationem Dei ad homines, & quo ad vtrunque probatur. Quo ad primum dupliciter, scilicet ratione: qa ordo inferioris à superiori mutari potest exēplo in humanis ꝓceptis. Quo ad secundū verò: quia in corporalibus causis hāc solam rationem videmus. Minor verò ꝓbatur. qa operationes angelorum nō sunt nobis manifestae. Aduerte, ꝙ tota haec ratio fundata est super hoc qd operationis miraculosae finis est vtilitas cognitionis & affectionis humanę ad Deū: iuxta illud Aposto. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatē. & subdit ibi de miraculis, vt superi' dictū est. Cōstat enim ex dictis in quaestione praecedente, ꝙ operatio Dei praeter ordinē naturalē ad miracula spectat. Vide in tertio cōtra Gen. in calce 99. capituli, quantum valeat haec ratio.

In c. 99.

¶ Super Quaestionis centesimaesextae Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo cōclusio responsiua quęsito affirmatiuè. Secundò ostendit differētiam remanentem inter illuminantem & illuminatum.

¶ Quo ad primum conclusio respōsiua est, Angeli superiores illumināt inferiores de omnibus, quae nouerūt. Probatur, Omnes creaturę ex diuina bonitate participāt, vt bonū quod habēt, in aliū diffundāt: ergo pro quanto aliqua agentia, magis participāt diuinā bonitatē, tāto magis nituntur trāsfundere in alios perfectiones suas: ergo sancti angeli quicquid à Deo percipiunt, subiectis impartiuntur. Antecedēs probatur dupliciter. Primò, quia de ratione boni est, ꝙ se aliis communicet. Secūdò, ab effectu: qa agētia corporalia quantū possunt assimilant sibi alia. Prima verò consequentia patet ex se: iuxta illud, Sicut simpliciter ad simpliciter. Et nihilominus cōfirmatur autoritate Petri apost. Secūda autem probatur: quia sancti angeli sunt in plenissima participatione diuinae bonitatis. Quo ad secundum differentia restans consistit in modo sciendi, & in vna conclusione ponitur, scilicet superiores semper remanent in altiori ordine, & perfectionem scientiam habētes. Probatur: quia inferiores nō recipiunt ita excellenter: & declarātur in magistro & discipulo.

¶ Super Quęstionis centesimęseptimę Articulū primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua: quęsito affirmatiuē. In angelis est aliqua locutio. Hāc cōclusionem postquàm proposuit, ostendit quàm sit difficilis penetratu ex autoritate Greg. ac deinde ꝓbat, & declarat simul sic, Manifestare propriū conceptum mētis alteri, est loqui alteri: sed ordinare proprium cōceptum ad manifestādum alteri, est manifestare propriū cōceptum mētis alteri: ergo ordinare conceptum ad manifestandum alteri est loqui. Sed angeli ordinant quādoque sic suos conceptus: ergo loquuntur. maior est per se nota: praedicatur enim ibi diffinitum de diffinitione. Minor verò declaratur & ꝓbatur. Declara

Declaratur quidem ostendendo quid importat ordinate cõceptum ad alterum, vt videatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntatis, probatur, quia volũtas mouet intellectum ad actum cõceptum ad alterum: quia tripliciter potest intellectum inueniri in intelligente, habitualiter, actualiter, & relatum ad extrà, vt percipiatur: quia dupliciter potest referri ad extrà, scilicet ad faciendũ: vt patet in practicis: vel ad manifestãdum, vt patet in loquẽte. Probatur verò tripliciter. primo, quia trãslatio conceptus de habitu in actum est loqui sibiipsi: vt patet ex verbi ratione tunc tantum formatur ergo. Secundò, q̃a ex ipsa ordinatione ad manifestãdũ innotescit alteri: ergo. Cætera non egent declaratione: cùm cõstet angelos esse intellectuales naturæ, & in eis esse potentiã, & actũ, & veritatem cõceptionum & voluntatis, &c.

¶ Circa minorẽ, & eius probationem aduerte q̃ Scot. & ſequaces naturã intellectualẽ putã, modò aliarum rerum iudicantes negant hoc: & volunt loqui consistere in causatione intellectionis in audiente, destruũtque ordiné naturæ, ponentes inferiorem agere in superiorem: & fingũt auditionẽ differre à visione: quia angelus audiens cõcurrit pure passiuè ad intellectionẽ: quæ est auditio, &c. Tota autẽ vis rationum suarum supponit intellectum vnius angeli esse passiuum proportionatum respectu alterius: qđ est falsissimũ: cũ intellectus angelicus respectu nullius creaturæ habeat rationem passiui naturãlis: vt ex supradictis in tractatu de angelis patet. Quàuis intellectus inferiorum habeat rationem passiui artificialis, id est discipinabilis respectu superiorũ vt in præcedẽte patet: vnde quo ad nos vana sunt dicta Sco. in 2. dist. 9. q. 2. nec opus est alia solutione.

¶ In responsione ad tertium aduerte, q̃ dupliciter potest interpretari hæc responsio. Primò, vt intendat ponere aliquã spiritualẽ intensionem habentem vim excitatiuã ad audiendum. Et hoc licet demulceat aures, nec tamen intellectui non consonat, eo q̃ quæ disperſa sunt in inferiori, vnitè poni debẽt in superiori: vt in litera dicitur. Secundò, vt intendat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuam: & hoc cõsonat ordini rerum: ita q̃ cõuenientia inter locutionem corporalẽ & intellectualem posita in litera consistit in hoc, quòd vtrobiq; loquens habet vim excitatiuam: ille per signum aliquod sensibile, iste per aliquã vim intelligibilem. Sed differentia est: quia ibi signum sensibile est obiectum sensibile, hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione: ordinatio enim ipsa cõceptus ad alterum, vt videatur, habet in se virtutẽ excitatiuã ea ratione, q̃ facit hunc cõceptum esse de pertinentibus ad illũ cui loquitur. Oportet enim putare, q̃ quia omnes sensus nihil aliud sunt, quã diminutæ participationes intellectus, cum sint vires cognoscitiuæ quorundã specialiũ generũ ipsæ verò totius, entis intellectus ipse vbi purus inuenitur, qualis est angelicus prẽhabet eminẽtius quicquid omnibus sensibus cõuenit: ac per hoc intellectualis locutio præhabet quicquid locutio nostra habet eminẽtiori modo: & cõsequenter vnitè, & similiter auditio intellectualis. Vnde non oportet hic multiplicare entia, sed eleuare in vnitatem eminenter æquialentem omnibus: & sic omnia soluuntur.

Cap. 5.

Q. 82. ar. 4

Lib. 10. de Trin. c. 5. 8. 9. & 10. tom. 3.

Cap. 5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hæc cõclusio postquam posita est tali ordine, declaratur, & probatur ex differẽtia inter illuminationem, & locutionem, tria faciendo. Primo ponitur habitudo inter illas. Secundo assignãtur propria constitutiua singularũ, ibi, Ea verò, quæ mẽte. Tertiò infertur differentia inter illas, quo ad ordinem suppositorum, in qua clauditur proposita cõclusio, ibi, Manifestũ est autem.

¶ Quo ad primum habitudo locutionis ad illuminationem est cõmunioris ad minus cõmune. Omnis enim illuminatio est locutio, sed nõ econuerso. probatur ex rationibus earum, suprà assignatis.

¶ Quo ad secundũ proprium cõstitutiuum illuminationis est dependentia ad primam veritatẽ: proprium verò cõstitutiuum locutionis est dependẽtia à voluntate loquentis. Declaratur hęc & ꝓbantur. Declarãtur resoluẽdo mẽte cõcepta in duo principia, scilicet primã veritatem & voluntatem cõcipiẽtis. Nec hæc resolutio, aut distinctio principiorũ eget probatione: quoniã cognitũ vt sic, cũ verum quoddã sit à prima veritate dependẽte oportet, vt à mẽsura essentiali extrinseca: & cũ liberũ quoddã sit ſaltẽ quo ad vſum seu exercitium actus, vt patet ex præcedenti argumento, oportet vt à voluntate dependeat. Probatur verò, quo ad illuminationem sic: Veritas est lumẽ intellectuũ: ergo manifestatio alicuius, vt pẽdet à prima veritate, est illuminatio. probatur cõsequentia: quia prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionem verò, per eãdem radicem negatiuè, quia, scilicet voluntas creata nõ est lux nec regula veritatis. Et cõfirmatur ratio pro vltaque parte simul: quia nõ pertinet ac perfectionem intellectus, quid tu velis, sed quid rei veritas habet.

¶ Circa rationem hanc dubium occurrit nõ facile. Quoniam ratio videtur cõcludere oppositum intenti: illa enim ꝓpositio assumpta, Veritas est lumen intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis. si vniuersalis, omne verũ est lumẽ intellectus: igitur manifestatio cuiuslibet veri est locutio. Et sic si angelus vnus alijs dolo dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem bouis: quia dicit verum, illuminat et illum, cuius oppositum in litera concluditur. si autem est particularis, oportet dicere in qua materia est vera: & in qua non. Nec facile erit hoc fingere. Quoniam neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat: quoniam illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessarium & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & libẽtum: quoniam illuminationes sunt de liberis: vt patet

Cap. 5.

Art. 2.

Art. 3.

Cap. 5.

Art. 2.

Art. 3.

Cap. 5.

Art. 2.

Art. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

ibi operatur. Locutio autem est quædã operatio angeli. Cùm ergo angelus sit in determinato loco, videtur quòd vsque ad determinatam loci distantiam angelus loqui possit.

¶2. Præterea, Clamor loquentis fit propter distantiam audientis. Sed Isa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum, Ergo videtur ꝙ in locutione angelorũ aliquid operetur localis distantia.

¶SED CONTRA est, ꝙ sicut dicitur Lucæ 16. diues in inferno positus loquebatur Abrahæ, non impediente locali distantia. Multo igitur minus localis distantia potest impedire locutionem vnius angeli ad alterum.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ locutio angeli in intellectuali operatione consistit, vt ex dictis patet. Intellectualis autem operatio angeli, omnino abstracta [d] est à loco & tempore, nam etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hic & nunc: nisi per accidẽs ex parte phantasmatum, quæ in angelis nulla sunt. In eo autem quod est omnino abstractum à loco & tempore, nihil operatur neque temporis diuersitas, neque loci distantia. Vnde in locutione angeli nullum impedimentum facit distantia loci.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ locutio angeli, sicut dictum est, est locutio interior: quæ tamen ab alio percipitur. Et ideo est in angelo loquente: & per consequens vbi est angelus loquens. Sed sicut distãtia localis non impedit, quin vnus angelus alium videre possit: ita etiam non impedit, quin percipiat quod in eo ad se ordinatur. Quod est eius locutionem percipere.

¶Ad secũdum dicendum, quòd clamor ille non est vocis corporeæ, quæ fit propter distantiam loci: sed significat magnitudinem rei quæ dicebatur, vel magnitudinem effectus, secundum quod dicit Greg. 2. Moral. Tãtò quisque minus clamat, quantò minus desiderat.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ locutionum vnius angeli ad alterum omnes cognoscant. Quod enim vnius hominis locutionem non omnes audiant, facit inæqualis loci distantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia: vt dictum est. Ergo vno angelo loquente ad alterum, omnes percipiunt.

¶2. Præterea, Omnes angeli communicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoscitur ab vno, pari ratione cognoscitur ab aliis.

¶3. Præterea, Illuminatio est quædã species locutionis. Sed illuminatio vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Dio. dicit 15. Cæl. hier. vnaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditam aliis communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum, ad omnes perducitur.

¶SED CONTRA est, ꝙ vnus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut suprà dictum est, conceptus mentis vnius angeli percipi potest ab altero per hoc, ꝙ ille cuius est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterũ. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnũ, & non ad alterum. Et ideo potest cõceptus vnius ab aliquo vno cognosci, & nõ ab aliis. Et sic locutionem vnius angeli ad alterum potest percipere vnus absque aliis: non quidem impediente distantia locali, sed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum est.

¶Vnde patet responsio ad primum & secundum. *In hoc art, & præc.*

¶Ad tertium dicendum, quòd illuminatio est de his, quæ emanant à prima regula veritatis: quæ est principium commune omnium angelorum. Et ideo illuminationes sunt omnibus communes[e]. Sed locutio potest esse de his, quæ ordinãtur ad principium voluntatis creatæ, quod est proprium vnicuique angelo. Et ideo non oportet, quòd huiusmodi locutiones sint omnibus communes. 525

QVÆSTIO CENTESIMAOCTAVA, *de Ordinatione angelorum secundum hierarchias, & ordines, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Dictum est enim, quòd superiores inferiores illuminant, & non econuerso. *Q.106. art.3.*

¶Circa hoc quæruntur octo. ¶Primò, vtrum omnes sint vnius hierarchiæ. ¶Scundò, vtrum in vna hierarchia sit vnus tantum ordo. ¶Tertiò, vtrum in vno ordine sint plures angeli. ¶Quartò, vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. ¶Quintò, de nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. ¶Sextò, de comparatione ordinum adinuicem. ¶Septimò, vtrum ordines durent post diem iudicij. ¶Octauò, vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ.

529 *2. dist. 9. artic. 1. Et Dio. l. 2. co. 6. In fine lib. Cap. 5.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ omnes angeli sint vnius hierarchiæ. Cũ enim angeli sint supremi inter creaturas, oportet dicere, ꝙ sint optimè dispositi. Sed optima dispositio est multitudinis, secundum quod cõtinetur sub vno principatu: vt patet per Philosophum 12. Meta. & in 3. Politic. Cùm ergo hierarchia nihil sit aliud quã sacer principatus, videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ.

¶2. Præterea, Dio. dicit in 3. cap. Cæl. hier. quòd hierarchia est ordo, scientia & actio. Sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad Deum, quem cognoscũt, & à quo in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶3. Præterea, Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominibus & angelis. Sed omnes homines sunt vnius hierarchiæ. Ergo etiam omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶SED CONTRA est, quòd Dio. 6. cap. Cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias angelorum.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd hierarchia est sacer principatus, vt dictum est. In nomine autẽ principatus duo intelliguntur, s. ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. *arg. 1.* Quia igitur vnus est Deus princeps, non solùm omniũ angelorum, sed etiã hominum, & totius creaturæ: ideo nõ solùm omnium angelorũ, sed etiã totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, vna est hierarchia. Secũdum q[d] Aug. dicit in 12. de ciuit. Dei, duas esse ciuitates, hoc est societates: *Cap. 1. to. 5* vnã in angelis bonis & hominibus alterã, in malis. Sed si consideretur principatus ex parte multitudinis ordinatæ sub principe, sic vnus principatus dicitur, secundum ꝙ multitudo vno & eodẽ modo potest gubernationẽ principis recipere. Quæ verò nõ possunt secũdum eundem modum gubernari à principe, ad diuersos principatus pertinẽt. Sicut sub vno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis reguntur legibus & ministris. Manifestum est autem, ꝙ homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nã angeli percipiũt eas in intelligibili puritate, homines verò percipiunt eas sub sensibilium similitudinibus: vt Dio. dicit 1. Cæl. hier. Et ideo oportet distingui humanam hierarchiã ab angelica. Et per eundem modũ in angelis tres hierarchiæ distinguũtur. Dictũ est enim suprà, dum de cognitione angelorũ ageretur, *Q.55. art.3* ꝙ superiores angeli habẽt vniuersaliorem cognitionem veritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autẽ vniuersalis acceptio cognitionis secundũ tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerum, de quib[us] angeli illuminantur, cõsiderari tripliciter. Primò quidẽ, secundum ꝙ procedũt à primo principio vniuersali, quod est Deus. Et iste modus cõuenit primæ hierarchiæ, q̃ immediatè ad Deũ extenditur, & quasi vestibulis Dei collocatur, vt Dio. dicit 7. c. Cæl. hier. Secũdò verò, prout huiusmodi rationes dependẽt ab vniuersalib[us] causis creatis, quæ iã aliquo modo multiplicãtur. Et hic modus cõuenit secũdæ hierarchiæ, Tertio autẽ modo secundum

nihil operatur in ea diuersitas loci, aut temporis. ergo, &c. Antecedẽs patet, & prima consequentia probatur ex intelligere nostro, quia s. abstrahit, nisi ex parte phantasmatum, quæ ibi non sunt. secunda verò est per se nota.

¶Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum quintum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito negatiuè, locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt. Probatur: proprium conceptũ mẽtis. vnus angelus potest ordinare ex aliqua causa ad alterum, & non omnes: ergo percipi potest ab vno, & non ab aliis. Antecedẽs probatur: q[uia] ordinatio est volũtaria. consequentia probatur, quia per ordinationem percipitur, id est fit præsens vt percipiatur. *Art. 1. 2. & 3. D. 767.*

¶Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulũ primum. *Art. 1.*

TItulus clarus.

¶In corpore tria. Primò distinguit. Secũdo respondet quæsito, iuxta duo distinctionis membra. Tertiò reprehẽdit errorem quendã.

¶Quo ad primũ distinctio est, Hierarchia potest dupliciter considerari. Vno modo ex parte principis. Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ, sub principe. *Cap. 6.* Declaratur distinctio ex quid, nominis Hierarchiæ dicit enim sacrum principatum: principatus autem hæc duo prædicta claudit in se.

¶Quo ad secũdum sunt cõclusiones duæ, prima cõclusio respõsiua iuxta primum modũ est affirmatiua, Omnes angeli, imò omnes creaturę rationales, sunt vnius hierarchiæ ex parte principis. *528 Ver. q. 9. art. 7.* Probatur: quia princeps omniũ, qui possũt sacrorũ esse participes, quales sunt rationales creaturæ, est, vnus Deus gloriosus. *Art. præc.* Et confirmatur autoritate Aug. ponentis vnam ciuitatem angelorum & hominũ bonorũ, alterã malorũ.

¶Nec turberis nouitie, ex ista cõfirmatione ponente duas societates: & tamẽ adducta ad probãdam vnitatẽ societatis. In hac enim autoritate duo dicuntur. Primũ, ꝙ angelorũ & hominum participum sacrorũ vna est societas: & hoc est ad propositũ. Secũdum est, ꝙ dæmonũ & hominũ deficientiũ à sacris, alia est societas: & hoc est ad cõplementum autoritatis allatum. & seruit aliqualiter proposito, pro quanto etiam hæc mala societas est etiam vna. *Art. 1.*

¶Secunda verò conclusio iuxta secundum modũ est negatiua, Angeli nec cũ hominibus: nec

inter se sunt vnius hierarchiæ, sed tres inter se cõstituunt hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ. *Art. 6.* Ista conclusio habet tres partes. Prima est de pluralitate hierarchiæ inter angelos, & homines. Secunda inter angelos. Tertia est de certo numero hierarchiæ angelicæ. Et probatur quo ad primam partem, Vnitas principatus ex parte multitudinis est ex vnitate modi passiuæ gubernationis à principe, & pluralitas ex pluralitate, ergo angeli, & homines, non sunt vnius hierarchiæ. Antecedens probatur inductiuè in Politicis. *Locis in 1. argu. cit.* consequentia probatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernantur. Probatur: quia illi illuminationib[us] puris, homines verò sub sensibilium similitudinibus: vt patet ex Dio. *In corp.* Secunda verò pars ex eadem autoritate probatur inferendo eodem modo. ergo angeli inter se nõ sunt vnius hierarchiæ. Probatur sequela: quia non eodẽ modo illuminantur: quia superiores vniuersalius lumen quam inferiores recipiunt. Tertia autem pars probatur sic: Rationes de quibus angeli illuminãtur, possunt in triplici gradu considerari: ergo acceptio cognitionis: ergo sunt tres hierarchię. Consequentiæ sunt notæ ex dictis. Antecedens declaratur, quia possunt sumi vt sũt à Deo: secundò, vt ab vniuersalibus secũdis: tertio vt à propriis, atq; applicatæ ad singula. primus modus conuenit primæ hierarchiæ, vt confirmat Dio. secundus secundæ, & tertius infimæ.

¶Quo ad tertiũm errant, & contra intentionem Dionisij loquuntur: ponẽtes hierarchiã in diuinis personis. Probatur prima pars: quia hoc sequitur collorariè ex dictis. secunda verò, quia hierarchia apud Diony. 4. capitulo, exigit inter supposita habitudinem purgationis, illuminationis & perfectionis: sed hæc procul sunt à diuinis personis. ergo, &c. *Art. 6.* Causa erroris videtur: quia in diuinis personis est ordo quidam, sed ille, &c. *Ar. præc.*

¶Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore articuli tria. Primo ostenditur diuersitas ordinũ in qualibet hierarchia: & sic directè respondetur quæsito. Secundo penes quid attenditur ista diuersitas. Tertio ostenditur numerus.

¶Quo ad primum ponitur conclusio responsiua, In qualibet hierarchia sunt diuersi ordines. Probatur ex ratione hierarchiæ sic, Vna hierarchia est vna multitudo ordinata vno modo sub principe. ergo in ea sunt diuersi ordines. probatur consequentia: quia aliter nõ esset multitudo ordinata, sed confusa.

cundum quòd huiusmodi rationes applicãtur singulis rebus, prout dependet à propriis causis. Et hic modus conuenit infimæ hierarchiæ. Quod plenius patebit, cùm de singulis ordinibus agetur. Sic igitur distinguuntur hierarchiæ ex parte multitudinis subiectæ. Vnde manifestum est, eos errare, & cõtra intentionem Diony. loqui, qui ponunt in diuinis personis hierarchiam, quam vocant super cælestem. In diuinis enim personis est quidam ordo naturæ, sed non hierarchiæ, Nã, vt Dio. dicit 3. cap. cæl. hier. ordo hierarchiæ est, alios quidem purgari, & illuminari, & perfici, alios autem purgare, & illuminare, & perficere. Quod absit vt in diuinis personis ponamus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio illa procedit de principatu ex parte principis. Quia optimum est quòd multitudo regatur ab vno principe: vt Philosophus in pluribus locis intendit.

¶Ad secundum dicendum, quòd quantum ad cognitionem ipsius Dei, quem omnes vno modo, scilicet per essentiam vident, nõ distinguuntur in angelis hierarchiæ, sed quantum ad rationes rerum creatarum: vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum. ꝙ omnes homines sunt vnius speciei: & vnus modus intelligendi est eis cõnaturalis. Non sic autem est in angelis. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum in vna hierarchia sint plures ordines.

530 *2. dist. 9. ar. 3. & 3. cont. trac. 60. co. 2. et ad Ephe. 1. le. 7. co. 2. Cap. 3. cæl. hier.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in vna hierarchia non sint plures ordines. Multiplicata enim diffinitione, multiplicatur & diffinitum. Sed hierarchia, vt Dio. dicit, est ordo. Si ergo sunt multi ordines, nõ erit vna hierarchia sed multæ.

¶2. Præterea, Diuersi ordines sunt diuersi gradus: & gradus in spiritualibus constituũtur sec[un]d[u]m diuersa dona spiritualia. Sed in angelis omnia dona spiritualia sunt cõmunia: quia nihil ibi singulariter possidet. Ergo non sunt diuersi ordines angelorum.

¶3. Præterea, In ecclesiastica hierarchia distinguuntur ordines secundũ purgare, illuminare & perficere. Nam ordo diaconorũ est purgatiuus, sacerdotum illuminatiuus, episcoporum perfectiuus: vt Dio. dicit 5. cap. Ecclesiasticæ hierarc. Sed quilibet angelus purgat, illuminat, & perficit. Non ergo est distinctio ordinum in angelis.

¶SED CONTRA est quod Apost. dicit ad Ephe. primo, quòd Deus constituit Christum hominem supra omnem principatum & potestatem & virtutem & dominationem, qui sunt diuersi ordines angelorum: & quidam eorum ad vnam hierarchiam pertinent, vt infrà patebit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, vna hierarchia est vnus principatus, id est vna multitudo ordinata vno modo sub principis gubernatione. Nõ autem esset multitudo ordinata, sed confusa, si in multitudine diuersi ordines non essent. Ipsa ergo ratio hierarchiæ requirit ordinum diuersitatem. Quæ quidem diuersitas ordinum secundum diuersa officia & actus consideratur, sicut patet, quòd in vna ciuitate sunt diuersi ordines, secundum diuersos actus. Nam alius est ordo iudicantium, & alius pugnantium, & alius laborantiũ in agris, & sic de aliis. Sed quamuis multi sint vnius ciuitatis ordines, omnes tamẽ ad tres possunt reduci, secundũ quòd quælibet multitudo perfecta habet principium, medium, & finem. Vnde & in ciuitatibus triplex ordo hominũ inuenitur. Quidã enim sunt supremi, vt optimates: quidam autẽ sunt infimi, vt vilis populus, quidam autem sunt medij, vt populus honorabilis. Sic igitur & in qualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diuersos actus & officia, & omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet ad summum, medium, & infimum. Et propter hoc in qualibet hierarchia Diony. ponit tres ordines.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ordo dupliciter dicitur. Vno modo, ipsa ordinatio comprehendẽs sub se diuersos gradus. Et hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus vnus. Et sic dicuntur plures ordines vnius hierarchiæ.

¶Ad secundũ dicendum, quòd in societate angelorum omnia possidentur communiter. Sed tamen quędam excellentius habentur à quibusdã, quàm ab aliis. Vnumquodque autẽ perfectius habetur ab eo, qui potest illud communicare, quàm ab eo qui nõ potest. Sicut perfectius est calidum, quod potest calefacere, quàm quod non potest: & perfectius scit, qui potest docere, quàm qui non potest. Et quantò perfectius donum aliquis communicare potest, tantò in perfectiori gradu est. Sicut in perfectiori gradu magisterij est, qui potest docere altiorem scientiam. Et secundum hanc similitudinem consideranda est diuersitas graduum vel ordinum in angelis secundum diuersa officia & actus.

¶Ad tertium dicendum, quòd inferior angelus est superior supremo homine nostræ hierarchiæ: secundum illud Matth. 11. Qui minor est in regno cælorum, maior illo, scilicet Ioanne Baptist. quo nullo maior inter natos mulierũ surrexit. Vnde minor, angelus cælestis hierarchiæ potest non solùm purgare, sed illuminare & perficere, & altiori modo, quàm ordines nostræ hierarchiæ. Et sic secundum distinctionem harum actionum non distinguuntur cælestes ordines, sed secundũ alias differentias actionũ.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum in vno ordine sint plures angeli.

531 *Locis suprà arti. 2. inductis, q. 47. ar. 1. & q. 50. ar. 4.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod in vno ordine non sint plures angeli. Dictũ est enim suprà, omnes angelos inæquales esse adinuicem. Sed vnius ordinis esse dicuntur, quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli non sunt vnius ordinis.

¶2. Præterea, Quod potest sufficiẽter fieri per vnũ, superfluum est, quod fiat per multa. Sed illud quod pertinet ad vnum officium angelicum, sufficienter potest fieri per vnũ angelum multo magis, quàm per vnum solem sufficienter fit quod pertinet ad officiũ solis, quantò perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, vt dictum est, superfluum est quòd sint plures angeli vnius ordinis. *Art. præc.*

¶3. Præterea, Suprà dictũ est quòd omnes angeli sunt inæquales. *Locis arg. 1. citatis.* Si ergo plures angeli sint vnius ordinis, puta tres vel quatuor: infimus superioris ordinis magis conueniet cum supremo inferioris, quàm cum supremo sui ordinis. Et sic videtur, quòd magis sit vnius ordinis cum hoc, quàm cum illo. Nõ igitur sunt plures angeli vnius ordinis.

¶SED CONTRA est, quod Isa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabãt alter ad alterum: sunt ergo plures angeli in vno ordine Seraphim.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ille, qui p[er]fectè cognoscit res aliquas, potest

¶Aduerte nouitie, quòd ad ordinẽ inter aliqua sequitur diuersitas ordinum, pro quanto sequitur diuersus ordinatorum gradus, *cap. 7. 8. & 9. cæl. hier.* oportet enim in ordine vnum esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum & ordo posteriorum. Nec refert ad propositum, an vnum vel plura sint in ordine priorum aut posteriorum: satque est ex hoc, quòd multitudo est ordinata: sequit[ur] ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorũ gradus: alioquin esset confusio.

¶Quo ad secundum diuersitas ordinum penes diuersa officia & actus probatur ex dispositiõe ordinum in politicis.

¶Quo ad tertium, In qualibet hierarchia sũt tres ordines, summus, medius & infimus. Probatur dupliciter. primò ratione. quia omnis diuersitas ordinum penes officia, &c. reducitur ad ternarium, quod probatur. Tum quia multitudo perfecta reducitur ad ternarium, principium, medium & finem, ex primo cæli. Tum quia in politicis hoc experimur, vbi optimates, nobiles, & populus sunt summi, medij, & infimi. Tum autoritate Dionysij.

¶Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò est vna distinctio bimembris. Secundò sunt duæ conclusiones iuxta membra distinctionis.

¶Quo ad primum distinguitur. Ly ordo, dupliciter sumitur, communis, & specialis: & ponitur differẽtia inter eos, quia cõmunis sequitur incompletam notitiam ordinatorum, specialis verò perfectam. Quod declaratur & ratione: quia notitia imperfecta non distinguit nisi in vniuersali, & per pauciora, perfecta verò in singula diuidit, omnia perlustrans. Et inductione in corporib[us] cælestibus, & inferioribus gradibus rerum.

¶Aduerte hic, ꝙ differẽtia inter istos, sicut & inter alias res, potest dupliciter assignari, s. secundũ se, seu in esse: & quo ad nos, seu cognosci à nobis. In litera vtraq; differẽtia tãgitur, secundũ se quidẽ, quia alter cõmunis, alter specialis: quo ad nos verò, quia iste

Universidad de Deusto Biblioteca

quia iste non cognoscitur, nisi pfecte cognitis rebus naturalibus, ille vero imperfecte notis.

¶ Quo ad secundũ ponuntur duæ conclusiones responsiuæ iuxta hos duos modos accipiendi ordinem, applicatos ad ãgelos. Prima est, Multi angeli sũt in vno ordine nobis noto. Probat, Nos non cognoscimus angelos nisi imperfectè. vt Dionysius dicit: ergo nobis nõ est notus nisi ordo communis, comprehendens multos. patet sequela ex dictis ĩ distinctione. Secũda, Quilibet angelus habet proprium ordinẽ nobis incognitum. Probat prima pars à fortiori: quia quælibet stella habet ꝓprium ordinem & officiũ. secunda verò, quia propria officia ignoramus, ex quorum notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

164 ¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore sunt duę cõclusiones responsiuæ quæsito. Prima est, Distinctio ordinum in ãgelis per respectum ad finem naturalem inest à natura. Secunda est, Distinctio ordinum in angelis per respectũ ad finem supernaturalem inest completiuè à gratia, inchoatiuè verò à natura. Hæ cõclusiones primò probãtur quo ad id, ꝙ supponunt ambæ: supponitur in vtraque conclusione, quòd ordines angelici attendantur, & distinguãtur in ordine ad finem. Et hoc probatur sic, Ordo multitudinis sub principatu existentis, est ordo gubernationis passiuę: ergo est per respectum ad finẽ. patet sequela: quia de ratione gubernationis est finem respicere. (532 2.dist.9.ar.7.) Secundò repetitur distinctio de fine eorum, naturali scilicet & supernaturali: quæ supponit etiã. Tertiò ponitur prima conclusio absq; probatione, vtpote per se nota. (ca. 1. Eccl. hier.) Quartò ponit secunda, quo ad primam partem: quia per solam gratiam attingi potest talis finis: quo ad secũdam verò, quia angelis data sunt gratuita secũdum capacitatem naturalium. Et ex hoc deducitur corollariè differentia inter angelorum & hominum ordines in ordine ad finẽ supernaturalẽ, quòd in illis est à gratia completiuè, & à natura dispositiuè, in hominibus à grã tãtũ, (cap. 9 to. 5.) & hoc quia hominibus non dantur gratuita secundum naturalia, quẽadmodum angelis.

¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum quintum.*

Titulus clarus: Angeli & Archãgeli & cætera nomina

vsq; ad minima & actu, & virtutes, & naturas earũ distinguere. Qui autẽ cognoscit eas imperfectè, nõ potest distinguere nisi in vniuersali. Quę quidẽ distinctio fit per pauciora. Sicut qui imperfectè cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in vniuersali: ponẽs in vno ordine cælestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, & in alio plantas, in alio aĩalia. Qui autẽ pfectius cognosceret res naturales, posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibus diuersos ordines, & in singulis aliorũ. Nos autem imperfectè angelos cognoscimus: & eorum officia, vt Dio. dicit 6. cap. Cælest. hierar. Vnde non possumus distinguere officia & ordines angelorum nisi in communi. Secundum quem modũ multi angeli sub vno ordine continentur. Si autem perfectè cognosceremus officia angelorum, & eorum distinctiones, perfectè sciremus, quòd quilibet angelus habet suum propriũ officium, & suum propriũ ordinẽ in rebus: & multo magis quàm quælibet stella, etsi nos lateat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnes angeli vni⁹ ordinis sunt aliquo modo æquales quantum ad communem similitudinem: secundum quam constituuntur in ordine. Sed simpliciter nõ sunt æquales. Vnde Dion. dicit 10. cap. Cælest. hier. quòd in vno & eodem ordine angelorum est accipere primos, medios, & vltimos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorum, secũdum quã quilibet angelus habet proprium officium & ordinem, est nobis ignota.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in superficie, quæ partim est alba, & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri magis conueniunt secundum situm, quàm aliæ duæ partes albæ: minus tamen secundum qualitatẽ: ita duo angeli, qui sũt in terminis duorum ordinum, magis secum conueniunt secundum propinquitatem naturæ, quàm vnus eorum cum aliquibus aliis sui ordinis: minus autẽ secundum idoneitatem ad similia officia. Quæ quidem idoneitas vsque ad aliquem certum terminum protenditur.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura in angelis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum & ordinum non sit à natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus. Et in diffinitione eius Dio. ponit quòd Dei formę quãtum possibile est, similat. Sed sanctitas & Deiformitas est in angelis per gratiam, non per naturam. Ergo distinctio hierarchiarũ & ordinum in angelis est per gratiam, non per naturam.

¶ 2. Præterea, Seraphim dicuntur ardentes vel incendentes: vt Dio. dicit 7. ca. Cæl. hier. Hoc autem videtur ad charitatẽ pertinere, quę non est à natura, sed à gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: vt dicitur ad Ro. 5. Quod non solùm ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici potest: vt Aug. dicit 12. de ciui. Dei. Ergo ordines in angelis non sunt à natura.

¶ 3. Præterea, Hierarchia ecclesiastica exẽplatur à cælesti. Sed ordines in hominibus non sunt per naturam, sed per donum gratiæ. Non enim est à natura quòd vnus est episcopus, & alius est sacerdos, & alius diaconus. Ergo neque in angelis sunt ordines à natura, sed à gratia tantùm.

¶ SED CONTRA est, quod magister dicit 9. dist. secund. sent. quod ordo angelorum dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. (Parag) Distinctio ergo ordinum in angelis est non solùm secundum dona gratuita, sed etiam secundum dona naturalia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attenditur per respectum ad finem. Finis autem angelorum potest accipi dupliciter. Vno modo secundum facultatem suæ naturæ, vt s. cognoscant & ament Deum naturali cognitione, & amore. Et secundum respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorũ, secũdum naturalia dona. Alio modo potest accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione diuinæ essẽtiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius: ad quem finẽ pertingere nõ possunt nisi per gratiam. Vnde secundum respectum ad hunc finem ordines distinguntur in angelis: cõpletiuè quidem secundum dona gratuita, dispositiuè autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita secundum capacitatem naturalium. Quod (q.62.ar.6.) non est in hominibus, vt suprà dictum est. Vnde in hominibus distinguuntur ordines secundum dona gratuita tantùm, & nõ secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.*

(533 2.di.9.ar.4. Et 3. contra cap. 80.) AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd ordines angelorum non conuenienter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & potestates cælestes. Sed nomina communia inconuenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconuenienter nominatur vnus ordo angelorum, & alius virtutum.

¶ 2. Præterea, Esse dominum est proprium Dei, secundum illud Psal. 99. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Ergo inconueniẽter vnus ordo cælestium spirituum dominationes vocatur.

¶ 3. Præterea, Nomen dominationis ad gubernationem pertinere videtur. Similiter autem & nomen principatuum & potestatum. Inconuenienter ergo tribus ordinibus hæc tria nomina imponuntur.

¶ 4. Præterea, Archangeli dicuntur quasi principes angeli. Non ergo hoc nomen debet imponi alij ordini, quàm ordini principatuum.

¶ 5. Præterea, Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet. Nomen autẽ Cherubim imponitur à sciẽtia. Charitas autem & scientia sunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina spiritualium ordinum.

¶ 6. Præterea, Throni dicuntur sedes. Sed ex hoc ipso Deus in creatura rationali sedere dicitur, quòd ipsum cognoscit & amat. Non ergo debet esse alius ordo Thronorum ab ordine Cherubim & Seraphim. Sic igitur videtur, quòd inconuenienter ordines angelorum nominentur.

¶SED CONTRA est autoritas sacræ Scripturæ, quæ sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isa. 6. Nomẽ Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorum Colos. 1. Dominationes autem & virtutes, & potestates, & principatus ponuntur Ephe. 1. Nomen autem archangeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem angelorum in pluribus Scripturæ locis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum considerare oportet, quòd ꝓpria nomina singulorum ordinum proprietates eorum designant: vt Diony. dicit septimo cap. Cæle. hierarch. Ad videndum autem, quæ sit proprietas cuiuslibet ordinis, considerare oportet, quòd in rebus ordinatis tripliciter aliquid esse contingit, scilicet per ꝓprietatem, per excessum & per participationẽ. Per proprietatem autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quod adæquatur & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud, quod attribuitur alicui, est minus quàm res, cui attribuitur: sed tamen conuenit illi rei per quendam excessum. Sicut dictum est de omnibus nominibus quæ attribuuntur Deo. (q.13.art.2.) Per participationẽ autem, quando illud, quod attribuitur alicui, non plenariè inuenitur in eo, sed deficienter. Sicut sancti homines participatiuè dicũtur dij. Si ergo aliquid nominari debeat nomine designante proprietatẽ ipsius, non debet nominari ab eo, ꝙ imperfectè participat, neque ab eo quod excedenter habet: sed ab eo quod est sibi quasi coæquatum. Sicut si quis velit propriè nominare hominem, diceteum substantiam rationalem, nõ autem propriè substantiam intellectualem: quod est proprium nomen angeli: quia simplex intelligentia conuenit angelo per proprietatem, homini verò per participationẽ. Neq; substantiam sensibilẽ, quod est nomẽ bruti proprium: quia sensus est minus quã id quod est propriũ homini, & conuenit homini

homini excedẽter præ aliis animalibus. Sic igitur cõsiderandũ est in ordinibus angelorum, ꝙ omnes spirituales perfectiones sunt omnibus angelis cõmunes, & oẽs abundãtius existunt in superioribus quã inferioribus. Sed cùm in ipsis etiã perfectionibus sit quidã gradus, superior perfectio attribuitur superiori ordini per proprietatẽ, inferior verò per participationẽ. E cõuerso aũt inferior attribuitur inferiori per proprietatẽ, superiori aũt per excessum. Et ita superior ordo à superiori perfectione nominatur. Sic igitur Dion. exponit ordinum nomina (Hom. 24. in Euang.) secundũ conuenientiã ad spirituales perfectiones eorũ. Greg. verò in expositione horum nominum magis attẽdere videtur exteriora ministeria. Dicit enim, quòd angeli dicuntur qui minima nuntiant, archangeli qui summa: virtutes, per quas miracula fiunt, potestates, quibus aduersæ potestates arcentur vel repelluntur: principatus, qui ipsis bonis spiritibus præsunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes spiritus, inquãtum sunt manifestatores diuinorum, angeli vocantur. Sed superiores angeli habent quandã excellentiã in hac manifestatione, à qua superiores ordines nominantur. Infimus autẽ angelorum ordo nullã excellentiã suprà cõmunem manifestationẽ addit. Et ideo à simplici manifestatione nominatur. Et sic nomen cõmune remanet infimo ordini quasi proprium, vt dicit Dion. 5. ca. Cæl. hierar. Vel potest dici, ꝙ infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorum: quia immediatè nobis annuntiant. Virtus autẽ dupliciter accipi potest. Vno modo cõmuniter, secundum quòd est media inter essentiam & operationem. Et sic omnes cælestes spiritus nominãtur cælestes virtutes: sicut & cælestes essentiæ. Alio modo, secũdum quod importat quendã excessum fortitudinis. Et sic est proprium nomen ordinis. Vnde Dion. dicit 8. c. Cæ. hier. quòd nomen virtutum significat quandã virilem & inconcussam fortitudinem. Primò quidem ad omnes operationes diuinas eis conueniẽtes: secundò, ad suscipiẽdum diuina. Et ita significat, quòd sine aliquo timore aggrediũtur diuina, quæ ad eos pertinent: quòd videtur ad fortitudinem animi pertinere.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ sicut dicit Dio. 12. c. de Diu. no. dominatio laudatur in Deo singulariter per quendam excessum. Sed per participationem diuina eloquia vocant dominos principaliores ornatus, per quos inferiores ex donis eius accipiũt. Vnde & Dio. dicit in 8. c. Cæl. hie. quòd nomen dominationum primò quidem significat quandam libertatem, quæ est à seruili conditione, & pedestri subiectione, sicut plebs subiicitur, & à tyrannica oppresione, quam interdum etiam maiores patiuntur. Secundò significat quandam rigidã, & inflexibilem gubernationem, quæ ad nullum seruilem actum inclinatur, neque ad aliquem actum subiectorum, vel oppressorum à tyrãnis. Tertiò significat appetitum & participationem veri dominij, quod est in Deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationem eius, quod est in Deo. Sicùt nomen virtutum significat participationem diuinæ virtutis. Et sic de aliis.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ nomen dominationis & potestatis & principatus diuersimodè ad gubernationem pertinet. Nam (Hom. 34. in Euang.) domini est solũmodo præcipere de agendis. Et ideo Greg. dicit, ꝙ quædam angelorũ agmina pro eo, ꝙ eis cætera ad obediẽdum subiecta sunt, dominationes vocantur. Nomen verò potestatis ordinationem quandam designat: secũdum illud Apost. ad Ro. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dio. dicit, quòd nomen potestatis significat quãdam ordinationem, & circa susceptionẽ diuinorum, & circa actiones diuinas: quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinẽ ergo potestatum pertinet ordinare, quæ à subditis sint agẽda. (Ibidem.) Principari verò, vt Greg. dicit, est inter reliquos priorem existere, quasi primi sint in executione eorum quæ imperãtur. Et ideo Dio. dicit 9. c. Cæl. hie. quòd nomen principatuum significat ductiuum cum ordine sacro. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos existentes, principes propriè vocantur: secundum illud Psal. 67. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus.

(D.162 Ca.9. Cæl. hier.) ¶Ad quartum dicendũ, ꝙ archangeli secundũ Dio. medij sunt inter principatus & angelos. Medium autem comparatum vni extremo, videtur alterũ, inquantum participat naturã vtriusque. Sicut tepidũ respectu calidi est frigidũ, respectu verò frigidi est calidũ. Sic & archangeli dicũtur quasi principes angeli: (Hom. 24. in Euang.) quia respectu angelorũ sunt principes, respectu verò principatuum sunt angeli. Secundũ Greg. autem dicuntur archangeli, ex eo ꝙ principantur soli ordini angelorũ: quasi magna nuntiantes. Principatus autem dicuntur, ex eo quòd principantur omnibus cælestibu virtutibus, diuinas iussiones explentibus.

¶Ad quintum dicendũ, ꝙ nomen Seraphim nõ imponitur tantũ à charitate, sed à charitatis excessu, quẽ importat nomen ardoris vel incendij. Vnde Dio. 7. c. Cæl. hie. exponit nomẽ Seraphim secundum proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne autem tria possumus considerare. Primò quidem, motũ, qui est sursum, & qui est continuus: per quod significatur, quòd inclinabiliter mouetur in Deum. Secũdo verò, virtutẽ actiuã eius, quæ est calidum. Quod quidẽ non simpliciter inuenitur in igne, sed cum quadam acuitate, quia maximè est penetratiuus in agendo & pertingit vsq; ad minima, & iterũ cum quodã superexcedẽti feruore. Et per hoc significatur actio huiusmodi angelorũ, quã in subditos potenter exercẽt, eos in sublimẽ feruorem excitãtes, & totaliter eos per incendium purgãtes. Tertiò consideratur in igne claritas eius. Et hoc significat, ꝙ huiusmodi angeli in seipsis habẽt inextinguibilẽ lucẽ, & ꝙ alios perfectè illuminãt. Similiter etiã nomẽ Cherubim imponitur à quodã excessu sciẽtiæ. Vnde interpretatur plenitudo scientiæ. Quod Dio. exponit quantũ ad quatuor. (Ca.7. Cæl hier.) Primò quidẽ, quãtum ad perfectã Dei visionem. Secũdò, quantum ad plenã susceptionẽ diuini luminis. Tertiò, quantum ad hoc, quòd in ipso Deo contemplantur pulchritudinem ordinis rerum à Deo deriuatam. Quartò, quãtum ad hoc, quòd ipsi pleni existentes huiusmodi cognitionem, eam copiosè in alios effundunt.

¶Ad sextum dicẽdum, ꝙ ordo Thronorum habet excellentiã præ inferioribus ordinibus in hoc, quod immediatè in Deo rationes diuinorum operũ cognoscere possunt. Sed Cherubim habent excellentiam scientiæ. Seraphim verò excellentiam ardoris. Et licet in his duabus excellentiis includatur tertia: non tamen in illa quæ est Thronorũ, includũtur aliæ duæ. Et ideo ordo Thronorum distinguitur ab ordine Cherubim, & Seraphim. Hoc enim est commune in omnibus: quòd excellentia inferioris cõtinetur in excellentia superioris: & non econuerso. (Eodẽ cap.) Exponit autem Dio. nomen Thronorum per conuenientiam ad materiales sedes. In quibus est quatuor considerare. Primò quidem situm: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui Throni dicuntur, eleuantur vsque ad hoc, quòd in Deo immediatè rationes rerum cognoscãt. Secundò in materialibus sedibus consideratur firmitas: qa in ipsis aliquis firmiter sedet. Hic autem est econuerso. Nam ipsi angeli firmantur per Deum. Tertiò, quia sedes suscipit sedẽtem, & in ea deferri potest. Sic & ipsi angeli suscipiũt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores ferunt. Quartò ex figura: quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedẽtem. Ita & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad suscipiendum Deum, & famulandum ipsi.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum conuenienter gradus ordinum assignentur.*

(534 2.di.9.ar.5) AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim Prælatorum videtur esse supremus. Sed dominationes, principatus, & potestates ex ipsis nominibus prælationem quandam habent. Ergo isti ordines debent esse inter omnes supremi.

¶2. Pręterea, Quantò aliquis ordo est Deo propinquior, tantò est superior. Sed ordo Thronorum videtur esse Deo propinquissimus. Nihil enim coniungitur propinquius sedenti, quàm sua sedes. Ergo ordo Thronorum est altissimus.

¶3. Præterea, Scientia est prior quàm amor: & intellectus videtur esse altior quàm voluntas. Ergo & ordo Cherubim videtur esse altior quam ordo Seraphim.

¶4. Pręterea, Greg. ponit principatus super potestates. Nõ ergo collocantur immediatè super Archangelos, vt Dio. dicit.

(Hom. 24. in Euang. Ca.6. Cæl. hiera. 7. 8. & 9.) ¶SED CONTRA est ꝙ Dio. ponit in prima quidem hierarchia Seraphim vt primos, Cherubim vt medios, Thronos vt vltimos. In media verò dominationes vt pri-

nouẽ ordinũ angelorũ.

¶In corpore tria. primò ostendit viam veritatis quæsitæ inueniẽdæ. Secundò, viam ipsam prosequitur. Tertiò concludit responsionẽ ad quęsitum secundum duas expositiones.

¶Quo ad primum, via est cognitio proprietatum ipsorum ordinum. Probatur, quia nomina ordinũ significãt ꝓprietates ipsorũ: quod autoritate Dionys. probatur.

¶Quo ad secundũ fiunt quatuor: distinguitur, describuntur membra, comparantur ad nominationem, & applicantur omnia ad angelos. distinctio est modi realis, Aliquid conuenit aliquib. ordinatis tripliciter, per proprietatem, per excessum, per participationẽ. Descriptiões horum patẽt. Proportio eorum ad nominari patet: quia à conueniente modo proprietatis nominandũ est, vt patet in homine. Applicatio ad Angelos satis clarè quoque ponitur: quia ponitur & conuenientia in perfectionibus & differentia in modo habẽdi, & gradus in ipsis perfectionibus habitis. Vnde prouenit, quòd vna cõueniat magis vt proprietas Seraphim, quã Thronis: & econuerso: & similiter vt participatum aut eleuatum.

¶Quo ad tertiũ ponuntur duę vię: altera Dionysij, quòd ordines nominãtur secundum cõuenientiã ad spirituales perfectiones: altera Gregorij, quòd ordines nominantur secundũ conuenientiã ad spiritualia ministeria. patet litera.

¶ Sed aduerte hic primò, quòd iam habetur secundum vtramq; viã responsio ad quæsita: quia vtroque modo conueniens nominatio ostenditur: ex quo secundum propria nomina imposita sunt, siue illa propria sint perfectiones in se: siue exteriora ministeria. Secundò, quòd via præmissa, etsi primò Diony. expositioni deseruire videatur, seruit tamen secundum veritatem vtriq;: quoniam etiam ministerium, seu officium angelicum, alicui conuenit, vt proprium alicui, vt participanti, & alicui per excessum. Tertiò, quòd istæ opiniones nõ sunt cõtrariæ, sed potius disparatæ ad diuersa respicientes. Vnde etiã stant simul. Quid tamen intersit de ordine Virtutum & Principatuum, in sequenti articulo dicetur.

¶ *Super Quæstionis centesimænonæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est de graduatione ipsorũ ordinum, quis prior, & quis posterior.

¶In corpore tria. primò ponitur differẽtia inter Dion. & Greg. Secundò tractatur

Universidad de De[usto] Biblioteca

mos, virtutes vt medios, poteſtates vt vltimos. In vltima principatus vt primos, Archangelos vt medios, angelos vt vltimos.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ gradus angelicorum ordinum aſsignant & Greg. & Dio. quantum ad alia quidem cõuenienter, ſed quantum ad principatus & virtutes differenter. Nã Dio. collocat virtutes ſub Dominationibus, & ſupra poteſtates, Principatus autem ſub Poteſtatibus & ſupra Archangelos. Greg. autẽ ponit Principatus in medio Dominationum, & Poteſtatum, Virtutes verò in medio Poteſtatum, & Archangelorum. Et vtraque aſsignatio fulcimentum habere poteſt ex autoritate Apoſtoli, qui medios ordines aſcendendo enumerans, dicit Ephe. 1. quod Deus inſtituit illum, ſcilicet Chriſtum ad dexteram ſuã in cæleſtibus ſupra omnem Principatum, & Poteſtatem, & Virtutem, & Dominationem. Vbi Virtutem ponit inter Poteſtatem & Dominationem ſecundum aſsignationem Dio. Sed ad Col. 1. enumerans eoſdẽ ordines, deſcendendo dicit, Siue Throni, ſiue Dominationes, ſiue Principatus, ſiue Poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt. Vbi Principatus ponit medios inter Dominatiões & Poteſtates ſecundũ aſsignationẽ Greg. Primò igitur videamus rationẽ aſsignationis Dio. In qua cõſiderandũ eſt, ꝙ, ſicut ſuprà dictũ eſt, prima hierarchia accipit rationes rerũ in ipſo Deo, ſecunda verò in cauſis vniuerſalibus, tertia verò ſecũdum determinationem ad ſpeciales effectus. Et quia Deus eſt finis non ſolum angelicorum miniſteriorũ, ſed etiam totius creaturæ, ad primam hierarchiam pertinet cõſideratio finis, ad mediam verò diſpoſitio vniuerſalis de agẽdis, ad vltimam autem applicatio diſpoſitionis ad effectum, quæ eſt operis executio. Hæc enim tria manifeſtum eſt in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dion. ex nominibus ordinum proprietates illorum cõſiderans, illos ordines in prima hierarchia poſuit, quorum nomina imponũtur per reſpectum ad Deum, ſ. Seraphim, & Cherubim, & Thronos. Illos verò ordines poſuit in media hierarchia, quorum nomina deſignant communem quãdam gubernationẽ: ſiue diſpoſitionem in Dominationes, Virtutes, & Poteſtates. Illos verò ordines poſuit in tertia hierarchia, quorum nomina deſignant operis executionem, ſ. Principatus, Angelos & Archangelos. In reſpectu autem ad finem tria conſiderari poſſunt. Nam primò aliquis cõſiderat finem. Secundò verò perfectam finis cognitionem accipit. Tertiò verò intentionem ſuã in ipſo defigit. Quorum ſecundum ex additione ſe habet ad primum & tertium ad vtrunq;. Et quia Deus eſt finis creaturarum, ſicut dux eſt finis exercitus, vt dicitur in 12. Meta. poteſt aliquid ſimile huius ordinis conſiderari in rebus humanis. Nã quidã ſunt, q̃ hoc habẽt dignitatis, vt per ſeipſos familiariter accedere poſsint ad Regem vel Ducẽ. Quidã verò ſuper hoc habent vt etiã ſecreta eius cognoſcant. Alij verò inſuper circa ipſum ſemper inhærent quaſi ei coniuncti. Et ſecundum hanc ſimilitudinẽ accipere poſſumus diſpoſitionẽ in ordinib. primæ hierarchiæ. Nã Throni eleuãtur ad hoc ꝙ Deum familiariter in ſeipſis recipiant, ſecundum quod rationes rerũ in ipſo immediatè cognoſcere poſsũt. Quod eſt propriũ totius primæ hierarchiç. Cherubim verò ſupereminẽter diuina ſecreta cognoſcũt. Seraphim verò excellũt in hoc, quod eſt omniũ ſupremum, ſ. Deo ipſi vniri. Vt ſic ab eo quod eſt commune toti hierarchiæ, denominetur ordo Thronorum, ſicut ab eo quod eſt commune omnibus cæleſtibus ſpiritibus, denominatur ordo angelorum. Ad gubernationis autem rationem tria pertinet. Quorum primum eſt diſtinctio eorum, quæ agenda ſunt, quod eſt proprium dominationum. Secundum autem eſt præbere facultatẽ ad implendum, quod pertinet ad virtutes. Tertium autẽ eſt ordinare qualiter ea, quæ præcepta vel diffinita ſunt, impleri poſſunt, vt aliqui exequantur, & hoc pertinet ad Poteſtates. Executio autem angelicorum miniſteriorum conſiſtit in annuntiando diuina: in exequutione aũt cuiuſlibet actus ſunt quidã quaſi incipientes actionẽ, & alios ducentes. Sicut in cãtu præcentores, & in bello illi, qui alios ducunt, & dirigunt. Et hoc pertinet ad Principatus. Alij verò ſunt qui ſimpliciter exequũtur. Et hoc pertinet ad Angelos. Alij verò medio modo ſe habent, quod ad Archangelos pertinet, vt ſuprà dictũ eſt. (Ar. præc. ad 4.) Inuenitur autẽ congrua hæc ordinũ aſsignatio. Nã ſemper ſummũ inferioris ordinis affinitatẽ habet cum vltimo ſuperioris. Sicut infima animalia parum diſtant à plantis. Primus autẽ ordo eſt diuinarum perſonarũ, qui terminatur ad Spiritum ſanctũ, qui eſt amor procedens, cum quo affinitatẽ habet ſupremus ordo primæ hierarchiæ ab incẽdio amoris denominatus. Infimus aũt ordo primæ hierarchiæ eſt Thronorũ, qui ex ſuo ordine habẽt quandã affinitatem cum dominationibus. Nã Throni dicuntur ſecundũ Greg. per quos Deus ſua iudicia exercet. (Hom. 24. in Euang.) Accipiunt enim diuinas illuminationes per cõuenientiã ad immediatè illuminandũ ſecundã hierarchiã, ad quã pertinet diſpoſitio diuinorum miniſteriorũ. Ordo verò poteſtatũ affinitatẽ habet cũ ordine principatuũ. Nã cùm Poteſtatũ ſit, ordinẽ ſubiectis imponere, hæc ordinatio ſtatim in nomine principatuũ deſignatur, qui ſunt primi in executione diuinorũ miniſteriorum, vtpote pſidentes gubernationi gentiũ & regnorum, quod eſt primum principiũ in diuinis miniſteriis. Nã bonũ gentis eſt diuinius, q̃ bonum vnius hominis. Vnde dicitur Dan. 11. Princeps regni Perſarũ reſtitit mihi. (Eadẽ Ho.) Diſpoſitio etiã ordinũ quã Greg. ponit, cõgruitatem habet. Nã cum Dominationes ſint diffiniẽtes & præcipientes ea q̃ ad diuina miniſteria pertinẽt, ordines eis ſubiecti diſponuntur ſecundũ diſpoſitionẽ eorum, in quos diuina miniſteria exercẽtur. (Ca. 4. to. 3.) Vt autẽ Aug. dicit 3. de Tri. corpora quodã ordine reguntur, inferiora per ſuperiora, & omnia per ſpiritualem creaturã, & ſpiritus malus per ſpiritum bonũ[e]. (540) Primus ergo ordo poſt dominationes, dicitur Principatuum, qui etiã bonis ſpiritibus principãtur. Deinde Poteſtates, per quas arcẽtur mali ſpiritus, ſicut p poteſtates terrenas arcẽtur malefactores, vt habetur Ro. 13. Poſt quas ſunt Virtutes, q̃ habẽt poteſtatẽ ſuper corporalẽ naturã in operatione miraculorũ. Poſt quas ſunt Angeli & Archãgeli, qui nuntiãt hominibus vel magna, q̃ ſunt ſupra rõnem, vel parua, ad quæ rõ ſe extẽdere põt.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in Angelis potius eſt, ꝙ ſubiiciuntur Deo, quam quòd inferioribus præſident, & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati à prælatiõe nõ ſũt ſupremi, ſed magis ordines nominati à conuerſione ad Deum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd illa propinquitas ad Deũ, quç deſignatur nomine Thronorum, conuenit etiam Cherubim & Seraphim, & excellentius: vt dictum eſt. (In corp. Q. 37. ar. 3.)

¶Ad tertium dicendum, ꝙ, ſicut ſuprà dictum eſt, cognitio eſt ſecundum quod cognita ſunt in cognoſcente: amor autem ſecundum quod amans vnitur rei amatæ[e]. (168) Superiora autẽ nobiliori modo ſunt in ſeipſis quàm in inferioribus, inferiora verò nobiliori modo in ſuperioribus quàm in ſeipſis[e]. (236) Et ideo inferiorum quidem cognitio præeminet dilectioni, ſuperiorum autem dilectio & præcipuè Dei, præeminet cognitioni[e]. (409)

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ſi quis diligenter conſideret diſpoſitiones ordinum ſecundum Dio. & Greg. parum vel nihil differunt, ſi ad rem referantur. Exponit enim Greg. principatuũ nomen ex hoc, quòd bonis ſpiritibus præſunt: & hoc cõuenit virtutibus ſecundum quòd in nomine virtutum intelligitur quædam fortitudo dans efficaciam inferioribus ſpiritibus ad exequenda diuina miniſteria. Rurſus Virtutes ſecundum Greg. videntur eſſe idem quod Principatus ſecũdum Dio. Nam hoc eſt primũ in diuinis miniſteriis, miracula facere. Per hoc enim paratur via annuntiationi Archangelorum & Angelorum.

ARTICVLVS VII.

¶*Vtrum ordines remanebunt poſt diem iudicij.*

(535 2. di. 11. q. 2. ar. 6. Et 4. di. 47. q. 1. art 2. q. 4. cor. Et 1. cor. 15. l. 3. col. 3.)

AD SEPTMVIM ſic proceditur. Videtur quòd ordines non remanebunt poſt diem iudicij. Dicit enim Apoſt. 1. ad Cor. 15. quòd Chriſtus euacuabit omnem principatum & poteſtatem, cùm tradiderit regnum Deo & Patri. Quod erit in vltima conſummatione. Pari ergo ratione in illo ſtatu omnes alij ordines euacuabuntur.

¶2. Præterea, Ad officiũ angelorum pertinet purgare, illuminare, & perficere. Sed poſt diẽ iudicij vnus angelus nõ purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia nõ proficient amplius in ſcientia. Ergo fruſtra ordines angelici remanerent.

¶3. Præterea, Apoſt. dicit ad Heb. 1. de angelis, quòd omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſteriũ miſsi propter eos, qui hçreditatẽ capiũt ſalutis. Ex quo patet, quòd officia angelorum ordinantur ad hoc, quòd homines ad ſalutem adducãtur. Sed omnes electi vſque ad diem iudicij ſalutem cõſequuntur. Non ergo poſt diem iudicij remanebunt officia, & ordines Angelorum.

¶SED CONTRA eſt, quod dicitur Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine, & curſu ſuo. Quod exponitur de angelis. Ergo angeli ſemper in ſuis ordinibus remanebunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in ordinibus angelicis duo poſſunt cõſiderari, ſ. diſtinctio graduum, & executio officiorũ. Diſtinctio autẽ graduũ eſt in angelis ſecundum differentiã gratiæ & naturæ, vt ſuprà dictum eſt. (Art. 4.) Et vtraque differentia ſemper in angelis remanebit. Nõ enim naturarum differentiæ ab eis auferri poſſent, niſi eis corruptis. Differẽtia etiam gloriæ, erit in eis ſemper ſecundũ differentiã meriti prçcedẽtis. Executio autẽ officiorũ angelicorũ aliquo modo remanebit poſt diẽ iudicij & aliquo modo ceſſabit. Ceſſabit quidẽ ſecundũ ꝙ eorũ officia ordinãtur ad perducendum aliquos ad finem, remanebit autẽ ſecũdum quòd conuenit in vltima finis cõſecutione. Sicut etiam alia ſunt officia militariũ ordinum in pugna, & in triumpho.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd principatus & poteſtates euacuabuntur in illa finali cõſummatione, quantum ad hoc, ꝙ alios ad finem perducãt: quia conſecuto iam fine, nõ eſt neceſſarium tendere in finẽ. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apoſtoli dicentis, Cum tradiderit regnum Deo, & patri, id eſt, cũ perduxerit fideles ad fruendum ipſo Deo.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd actiones angelorum ſuper alios angelos cõſiderandæ ſunt ſecundum ſimilitudinem actionum intelligibilium, quæ ſunt in nobis. Inueniũtur autem in nobis multæ intelligibiles actiones quæ ſunt ordinatæ ſecundum ordinem cauſæ & cauſati. Sicut cùm per multa media gradatim in vnam concluſionem deuenimus. Manifeſtũ eſt autem, quòd cognitio concluſionis dependet ex omnibus mediis præcedentibus, nõ ſolùm quantum ad nouam acquiſitionem ſciẽtiæ, ſed etiam quantũ ad ſcientiæ conſeruationem. Cuius ſignum eſt, quòd ſi quis obliuiſceretur aliquod præcedẽtium mediorum, opinionem quidem vel fidem de concluſione poſſet habere, ſed non ſcientiam, ordine cauſarum ignorato. Sic igitur cùm inferiores angeli rationem diuinorũ operum cognoſcãt per lumen ſuperiorum angelorum, depẽdet eorum cognitio ex lumine ſuperiorum, nõ ſolùm quãtum ad nouã acquiſitionem ſcientiæ, ſed etiam quãtum ad cognitionis conſeruationẽ. Licet ergo poſt iudiciũ nõ proficiãt inferiores angeli in cognitiõe aliquarum rerum: non tamen propter hoc excluduntur, quin à ſuperioribus illuminentur.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ etſi poſt diẽ iudicij homines nõ ſint vlterius ad ſalutẽ adducẽdi per miniſterium angelorũ: tamen illi, qui iam ſalutẽ erunt cõſecuti, aliquam illuſtrationem habebunt per angelorum officia.

ARTICVLVS VIII.

¶*Vtrum homines aſſumantur ad ordines angelorum.*

(536 2. diſt. 9. ar. 8.)

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd homines nõ aſſumãtur ad ordines angelorum. Hierarchia enim humana continetur ſub infima hierarchiarum cæleſtium: ſicut infima ſub media, & media ſub prima. Sed angeli infimæ hierarchiæ nunquam trãsferentur in mediam, aut in primam. Ergo neque homines transferentur ad ordines angelorum.

¶2. Præterea, Ordinibus angelorum aliqua officia cõpetunt (vtpote cuſtodire, miracula facere, dæmones arcere: & huiuſmodi) quæ non videntur conuenire animabus Sanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

¶3. Præterea, Sicut boni angeli inducũt ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum. Sed erroneum eſt dicere, ꝙ animæ hominũ malorum conuertantur in dæmones. Hoc enim Chryſoſ. reprobat ſuper Matth. (Homil. 29 to. 2.) Ergo non videtur, quòd animæ ſanctorum transferantur ad ordines angelorum.

¶SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, quòd erunt ſicut angeli Dei in cælo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, ordines angelorũ diſtinguũtur & ſecundum conditionem naturæ, & ſecũdum dona gratiæ. (Ar. præc. & art. 4.) Si ergo conſiderentur angelorum ordines ſolùm quãtum ad gradum naturæ, ſic homines nullo modo aſſumi poſſunt ad ordines angelorũ: quia ſemper remanebit naturarũ diſtinctio. Quam quidam conſiderantes, poſuerunt, quòd nullo modo homines transferri poſſunt ad æqualitatem angelorum. Quod eſt erroneũ. Repugnat enim pmiſsioni Chriſti, dicẽtis Luc. 20. quòd filij reſurrectionis erunt æquales angelis in cælis. Illud enim quòd eſt ex parte naturæ, ſe habet vt materiale in ratione ordinis. Completiuũ verò eſt quod eſt ex dono gratiæ, quæ dependet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturæ. Et ideo per donum gratiæ homines mereri poſſunt tantam gloriam, vt angelis æquentur ſecũdum ſingulos angelorum gradus: quod eſt homines ad ordines angelorum aſſumi. (b 136) Quidam tamen dicunt, quòd ad ordines angelorum non aſſumuntur omnes, qui ſaluãtur, ſed ſoli virgines, vel perfecti: alij verò ſuum ordinem conſtituent, quaſi condiuiſum toti ſocietati angelorum. Sed hoc eſt contra Aug. qui dicit 12. de ciuit. Dei (Cap. 1. to. 5) quod non erunt duæ ſocietates hominum, & angelorum, ſed vna, quia omnium beatitudo eſt adhærere vni Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd gratia angelis datur ſecundum proportionem naturalium. Nõ autem ſic eſt de hominibus, vt ſuprà dictũ eſt. (Art. 5.) Et ideo ſicut inferiores angeli nõ poſſunt transferri ad naturalem gradum ſuperiorum, ita nec ad gratuitum. Homines verò poſſunt ad gratuitũ conſcendere, ſed non ad naturalem.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd angeli ſecundum naturæ ordinem medij ſunt inter nos & Deum. Et ideo ſecundum legem cõmunem per eos adminiſtrantur non ſolum res humanç: ſed etiã omnia corporalia. Homines autem Sancti etiam poſt hanc vitã ſunt eiuſdem naturæ nobiſcum. Vnde ſecundum legem communem nõ adminiſtrãt humana, nec rebus viuorũ interſunt: vt Aug. dicit in lib. De cu. pro mor. agenda. (Cap. 13. & 16. to. 4.) Ex quadam tamen ſpeciali diſpenſatione interdum aliquibus Sanctis cõceditur, vel viuis vel mortuis, huiuſmodi officia exercere, vel miracula faciendo, vel dçmones arcendo, vel aliquid huiuſmodi: ſicut Aug. in eod. lib. dicit.

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ homines ad pœnã dæmonũ transferri, non eſt erroneum. Sed quidã erroneẽ poſuerũt, dæmones nihil aliud eſſe quàm animas defunctorum. Et hoc Chryſ. reprobat. (Hom. 29. in Matth. to. 2.)

QVÆSTIO CENTESIMANONA

de ordinatione malorum angelorum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ordinatione malorũ angelorũ. ¶Et circa hoc quærũtur quatuor. ¶Primò, vtrũ ordines ſint in dçmonibus. ¶Secundò, vtrum in eis ſit prælatio. ¶Tertiò, vtrũ vnus illuminet alium. ¶Quartò, vtrũ ſubiiciantur prçlationibus bonorũ angelorum.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum ordines ſint in dæmonibus.*

(537 2. diſt 6. ar. 4. Et 4. diſt. 47. q. 1. ar. 3. q. 4.)

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ordines non ſint in dçmonibus. Ordo enim pertinet ad rationem boni, ſicut & modus & ſpecies (vt Auguſt. dicit in lib.

Commentary, p. 458:

tractatur opinio Dion. Tertiò Gregorij. (Locus citat.)

¶Quo ad primum tria, ſcilicet cõuenientia, differentia, & fundamentum vtriuſque partis ex Scriptura.

¶Quo ad ſecundũ tria. Primò, qui ordines in qua hierarchia ex rationibus hierarchiarum, ſic, Hierarchiæ ſic differunt, prima ratione in Deo, ſecunda in cauſis vniuerſalibus, tertia in applicatione ad effectus: ergo prima de fine vniuerſali, ſecunda de vniuerſali diſpoſitione, tertia de executione eſt: ergo ordines reſpicientes Deum in prima: vniuerſale regimen, in ſecunda: & executio in tertia ponuntur. Prima ſequela confirmatur: quia illa tria in omni operatione inueniuntur. Secundò, Ipſi ordines in ſingulis hierarchiis poſiti inter ſe graduantur ex triplici reſpectu ad Deũ: & totidem ad regimen vniuerſale, & totidem ad executionem. Tertiò confirmatur aſsignata graduatio: quia ſupremũ infimi attingit infimum ſupremi. (Art. 1.) Et declaratur in ordinibus, ſummo, reſpectu Spiritusſ. & ſeptimo, & ſexto, & quarto, & tertio, omnia clara ſunt in litera.

¶Quo ad tertium ponitur clarè ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorum, circa quç agunt, ſcilicet angelis bonis, malis natura corporali, magnis nuntiis, & paruis. Et cõfirmatur ordo autoritate Augu. omnia clara ſunt.

¶*Super Quæſtionis centeſimæoctauæ Articulum ſeptimum.*

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primò diſtinguit. Secũdò reſpondet.

¶Quo ad primum diſtinctio, Ordo angelicus habet duo, diſtinctionem graduum, & executionem officiorũ.

¶Quo ad ſecundum reſponſio conſiſtit in duabus concluſionibus. Prima eſt ſimpliciter affirmatiua, Ordines remanebunt quo ad diſtinctionem graduum. Probatur, Diſtinctio graduum ineſt à differenti gratia & natura. ergo ſemper erit. tenet ſequela: quia differentia naturæ & gratiç ſemper erit. (Text. 52.) Probatur, quia illa tolli non poteſt, niſi naturis corruptis: hæc eſt ſecũdum pręcedens meritũ. Secunda eſt, Ordines quo ad executionem officiorum partim remanebunt & partim non. Probatur & declaratur vtraque pars. Probatur. Remanebũt vt in fine, ceſſabunt vt ad finẽ. Ergo. Declaratur exẽplo officiorum militum, Remanent vt in triumpho, ceſſant, vt in acie.

Commentary, p. 459:

¶Reſponſionem ad ſecundũ notato diligẽter, quoniam mirabile quid dicit de depẽdentia luminis angelici: ꝙ, quia nõ de naturali, ſed gratuito dicitur, de quo ſola fides ſufficit, cũ veneratione ſuſcipiendũ eſt. Præſtat nãque in his ab excellẽtioribus perſuaderi, quàm temerè ſecundum vires iudicare ingenij proprij.

¶*Super Quæſtionis centeſimæoctauæ Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primò diſtinguitur. Secundò reſpondetur iuxta vnum diſtinctionis membrum. Tertio reſpondetur iuxta ſecundum membrum.

¶Quo ad primũ diſtinctio eſt, In ordinibus angelorũ cõcurrunt duo, ſ. cõditio naturæ: & dona gratiç, vt patet ex dictis.

¶Quo ad ſecũdũ, concluſio prima reſpõſiua quæſito eſt negatiua, Homines non poſſunt aſſumi ad ordines angelorũ, quo ad gradũ naturæ. Probatur, Sẽper remanebit naturarũ angeli, & hominis diuerſitas. ergo nũquam hçc aſcẽdet ad gradum illius.

¶Quo ad tertium tria principaliter fiunt, deſtruuntur, ſ. duç opiniones, & ponitur concluſio reſpõſiua quçſito. prima opinio eſt, & ꝙ homines non aſſumuntur ad ordines angelorum etiã ſecundũ gradũ gloriæ, & motiuum eius eſt diſtantia naturarũ. Hæc refellitur in ſe quidẽ ex autoritate Euang. in ſua autem radice ex rõne: quia diſtãtia naturæ nõ concurrit, niſi matarialiter, donum verò gratiæ cõpletiuè. Nec hoc oportet reſpõdere naturç, ſed libertati diuinæ.

¶Secunda verò opinio eſt, ꝙ aliqui aſſumũtur ad ordines angelorum, vt virgines, vel perfecti: alij nõ. Et hoc retũditur autoritate Aug. Cõcluſio autẽ reſpõſiua, quæ ſecundũ literç ordinem in medio harũ opinionũ locatus eſt, Hoïes, indifferẽter ad ordines angelorum aſſumũtur. Probatur, Tantã gloriã mereri ex dono gratiæ poſſũt vt angelis æquẽtur ſecundũ gradus ſingulos angelorum: ergo.

¶Nota hic, ꝙ hoïes aſſumi ad ordines angelorũ duo includit, vnũ eſt, ꝙ cõſtituant cũ angelis vnã ſocietatẽ. Et hoc modo oẽs homines ſancti aſſumũtur ad ordines angelorũ, ſiue ſint maioris gloriæ quã aliquis angelus, ſiue æqualis, ſiue minoris quã oẽs angeli: ita, ꝙ ex angelis & hominibus etiã inferioribus omnibus angelis, quorũ magnã rõnabile eſt fore multitudinẽ, & vna integrabitur ſocietas. Et in hoc errauit ſecunda opinio, quæ ſolos pfectos quaſi miſtos inter angelos poſuit: minus verò perfectos quã angelos quaſi ſeparatos ſegregauit in aliam ſocietatem. Nec aduertit, quòd latitudo ordinis gratiæ, maior eſt latitudine ordinis naturæ: & quòd non idẽ ponitur limes vtrobiq;. Alterũ eſt, ꝙ perueniat ad gradus gloriæ, quibus potiũtur angeli. Et hoc modo nõ omnes homines aſſumũtur ad ipſos angelorum ordines, ſed quidam ſupra ipſos, vt beata Virgo: quidam ad ipſos, vt Apoſtoli, & perfecti, &c. & quidã infra ipſos, vt rationabiliter ſunt omnes pueri poſt baptiſma ſtatim euolantes: & alij multi.

¶*Super Quęſtionis centeſimænonę Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo diſtinguitur. Secundo reſpõdetur quæſito iuxta ſingula diſtinctionis membra.

¶Quo ad primum diſtinctio eſt, Ordines dupliciter quo ad naturã, & quo ad gratiam. Et ſic duplicitet vel conſummatam, vel meritoriam ſunt igitur tria mẽbra, ordo ſecundũ naturam, ſecundũ gratiam meritoriam, & ſecundũ gloriam patent ex dictis.

¶Quo ad ſecundũ ſunt tres cõcluſiones reſponſiuæ. prima, Dæmones neque ſunt, neque fuerunt in ordinibus ſecũdum ſtatum gloriæ, & hæc patet. Secunda, Dæmones non ſunt, ſed fuerunt in ordinibus ſecundum ſtatum gratiæ meritoriæ. hoc patet ex poſitione ſuperius facta de angelis creatis in gratia. Tertia, Dæmones perſeuerant in ordinibus ſecundum naturæ conditionem. Probatur, quia naturalia non ſunt ablata per peccatum, vt Diony. dicit.

Ca.3. & 4. to.6.

¶ Super Quæstionis centesimænonæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio affirmatiuè responsiua quæsito, In dæmonibus est prælatio. Probatur dupliciter. Primò, Naturæ dæmonum sunt subordinatæ. ergo actiones eorū sunt subinuicem ordinatæ: ergo in eis est prælatio. antecedens patet: consequentia probatur dupliciter. Primò, quia actio sequitur naturam, ac per hoc naturā subditā sequitur actio subdita. Secundò, quia hoc testantur corpora superiora, & inferiora. Secunda verò consequentia probatur ex ratione prælationis: quia, scilicet consistit in hoc, ꝙ actio sit subdita actioni: secūdò probatur conclusio sic, Diuina sapientia attingit à fine, &c. ergo nihil relinquit inordinatum: ergo congruit sibi etiā in dæmonib⁹ ordinem prælationis secundū naturam instituere.

Artic. 4. & 8 quæst. præced.

¶Super Quæstionis centesimænonæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, cùm vna annexa secūdariò. Responsiua est, In dæmonibus non est illuminatio. Probatur, Peruersitas dæmonum habet, vt vnus nō ordinet ad Deum alium, sed abducat. ergo non illuminat. Probatur sequela: quia illuminatio est manifestatio in ordine ad Deum: vt patet ex differentia assignata inter duplicem manifestationem, s. illuminationem, & locutionem. Annexa verò cōclusio est, quòd in dæmonibus est quædam manifestatio veritatis adinuicé. Probatur, quia est in eis locutio.

Quæst. 62. art.3. — Cap. 4. de diui. no. — q.49. ar.3.

¶Super Quæstionis centesimænonæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè, Boni angeli prælati sunt malis, & eos regunt. probatur, Prælatio primò cōuenit Deo, participatiuè autē creaturis, ergo creaturæ perfectiores habēt influentiā super alias: ergo sancti angeli super dæmones. Antecedēs est per se notū: consequentia prima probatur, quia sunt Deo propinquiores: secunda verò, quia maxima pfectio, & maximè appropinquans Deo est stat⁹ fruitionis: in quo sunt angeli, quo priuantur dæmones.

538 suprà q. 63 ar.8. Et 2. di.6. art.4. Et 4. dist. 47. q. 1. ar. 3. q.4.

¶Super

in lib. de natura boni) & ecōtrario inordinatio pertinet ad rationem mali. Sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

¶2. Præterea, Ordines angelici sub aliqua hier. continétur, sed dæmones non sunt sub aliqua hierarchia, quæ est sacer principatus, cùm ab omni sanctitate sunt vacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

¶3. Præterea, Dæmones de singulis ordinibus angelorū ceciderunt: vt cōmuniter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicuntur esse alicuius ordinis: quia de illo ordine ceciderunt: videtur, quòd deberent eis attribui nomina singulorū ordinum. Nunquam autem inuenitur, quòd dicātur Seraphim, vel Throni, vel Dominationes. Ergo pari ratione non sunt in aliquibus ordinibus.

¶SED CONTRA est, ꝙ Apostolus dicit ad Eph. vlt. quòd est nobis colluctatio aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut iam dictum est, ordo angelicus consideratur, & secundum gradum naturæ, & secundum gradum gratiæ. Gratia verò habet duplicem statum, scilicet imperfectum, qui est status merendi, & perfectum, qui est status gloriæ consummatæ. Si ergo considerentur ordines angelici quātum ad perfectionem gloriæ, sic dæmones neque sunt in ordinibus angelicis, neque vnquam fuerunt. Si autem considerétur quantum ad id, quod est gratiæ imperfectę, sic dæmones fuerūt quidem aliquādo in ordinibus angelorum, sed ab eis ceciderunt, secundum illud quod suprà posuim⁹, omnes angelos in gratia creatos fuisse. Si autem considerentur quantum ad id, quòd est naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus, quia data naturalia non amiserūt, vt Dion. dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd bonū potest inueniri sine malo: sed malum non potest inueniri sine bono, vt suprà habitum est. Et ideo dæmones, inquantum habent naturam bonam, ordinati sunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd ordinatio dæmonum, si consideretur ex parte Dei ordinantis, est sacra. Vtitur enim dæmonibus propter seipsum. Sed ex parte volūtatis dæmonum non est sacra: quia abutuntur sua natura ad malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd nomen Seraphim imponitur ab ardore charitatis: nomé autem Thronorū ab inhabitatione diuina. Nomen autem dominationum importat libertatem quandam. Quæ omnia opponuntur peccato. Et ideo peccantibus angelis huiusmodi nomina non attribuuntur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum in dæmonibus sit prælatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus non sit prælatio. Omnis enim prælatio est secundum aliquem ordinem iustitiæ. Sed dæmones totaliter à iustitia ceciderunt. Ergo in eis non est prælatio.

¶2. Præterea, Vbi non est obediétia, & subiectio, non est prælatio. Hæc autem sine cōcordia esse non possunt. Quæ in dæmonibus nulla est, secundum illud Prouerb. 13. Inter superbos semper sunt iurgia. Ergo in dæmonibus non est prælatio.

¶3. Præterea, Si in eis est aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpam vel pœnam. Sed non ad eorum naturam. Quia subiectio & seruitus non est ex natura, sed est ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam, vel pœnā. Quia sic superiores dæmones, qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Non ergo est prælatio in dæmonibus.

¶SED CONTRA est, quod dicit glos. 1. ad Cor. 15. Quādiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præsunt. Glos. ord.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm actio sequatur naturam rei, quorumcunque naturæ sunt ordinatæ, oportet ꝙ etiā actiones sibinuicem ordinentur. Sicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora cælestia, actiones & motus eorum subduntur actionibus, & motibus cælestium corporum. Manifestum est autem ex præmissis, quòd dæmonum quidā naturali ordine sub aliis constituuntur. Ar. præc. Vnde & actiones eorum sub actionibus superiorum sunt. Et hoc est, quod rationem prælationis facit, vt scilicet actio subditi subdatur actioni prælati. Sic igitur ipsa naturalis dispositio dæmonum requirit, quòd sit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ Sapientiæ, quæ nihil in vniuerso inordinatum relinquit, quę attingit à fine vsque ad finé fortiter, & disponit omnia suauiter, vt dicitur Sap. 8.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio dæmonum non fundatur super eorum iustitia, sed super iustitia Dei, cuncta ordinantis.

¶Ad secundum dicendum, quòd concordia dæmonum, qua quidam aliis obediunt, non est ex amicitia, quam inter se habeant, sed ex communi nequitia, qua homines odiunt, & Dei iustitiæ repugnant. Est enim proprium hominum impiorum, vt eis se adiungant, & subiiciant ad propriam nequitiā exequendam, quos potentiores viribus vident.

¶Ad tertium dicendū, ꝙ dæmones non sunt æquales secūdum naturam. Vnde in eis est naturalis prælatio. Quod in hominibus non cōtingit, qui natura sunt pares. Quòd autem superioribus inferiores subdantur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorum. Quia cùm mala facere, maximè ad miseriam pertineat, præesse in malis, est esse magis miserum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum in dæmonibus sit illuminatio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus sit illuminatio. Illuminatio enim consistit in manifestatione veritatis. Sed vnus dæmon potest alteri veritatem manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scientiæ vigent. Ergo superiores dæmones possunt inferiores illuminare. 539

¶2. Præterea, Corpus, ꝙ superabūdat lumine, potest illuminare corpus, ꝙ in lumine deficit, sicut sol lunam. Sed superiores dæmones magis abundāt in participatione luminis naturalis. Ergo videt', ꝙ superiores dæmones possūt inferiores illuminare.

¶SED CONTRA, Illuminatio cum purgatione est, & perfectione, vt suprà dictum est. Sed purgare non cōuenit dæmonibus, secundum illud Eccles. 34. Ab immūdo quid mundabitur? Ergo etiam neque illuminare. Q.106. ar. 2. & art. 1. arg. Sed contra.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in dæmonibus non potest esse illuminatio propriè. Dictum est enim suprà, quòd illuminatio propriè est manifestatio veritatis, secundum quod habet ordinem ad Deum, qui illuminat omnem intellectū. Quæst. 106. art. 2. Alia autem manifestatio veritatis potest esse locutio. Sicut cū vnus angelus alteri suum conceptum manifestat. Peruersitas autem dæmonum hoc habet, quòd vnus alium non intendit ordinare ad Deum, sed magis ab ordine diuino abducere. & ideo vnus dæmon alium non illuminat. Sed vnus alij suum cóceptum per modum locutionis intimare potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet veritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed solùm quæ dicta est. In corp.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundum ea, quæ ad naturalem cognitionem pertinent, nō est necessaria manifestatio veritatis: neque in angelis neq; in dęmonib⁹: quia, sicut suprà dictum est: statim à principio suæ conditionis omnia cognouerunt quæ ad naturalem cognitionem pertinent: & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonibus, non potest esse ratio illuminationis. Q.55. ar. 2. & q.58. ar. tic. 1.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum boni angeli habeant prælationem super malos.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ boni angeli non habeant prælationem super malos. Prælatio enim angelorum præcipuè attenditur secūdum illuminationes. Sed mali angeli, cùm sint tenebræ, non illuminantur à bonis. Ergo boni angeli non sunt prælati super malos. 540

¶2. Præterea, Ad negligétiā præsidétis ptinere vidētur ea, quę p subditos malè fiūt. Sed dæmones multa mala faciūt. Si igitur

subsunt

subsunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

¶3. Præterea, Prælatio angelorum sequitur naturæ ordinem, vt suprà dictum est. Art. 1. & 2. Sed si dæmones de singulis ordinibus ceciderunt (vt communiter dicitur) multi dæmones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent super omnes malos.

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit 3. de Trinit. quòd spiritus vitæ desertor atq; peccator regitur per spiritum vitæ rationalem pium, & iustū. Et Greg. dicit, quòd potestates sunt angeli, quorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sunt. Cap. 4. — Hom. 34. in Euang.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ totus ordo prælationis primò, & originaliter est in Deo, & participatur à creaturis, secūdum quod Deo magis appropinquant. Illæ enim creaturæ sup alias influentiā habent, quæ sunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima auté perfectio, & per quam maximè Deo appropinquatur, est creaturarū fruentium Deo. Sicut sunt sancti angeli. Qua perfectione dæmones priuātur. Et ideo boni angeli super malos prælationem habent, & per eos reguntur. 534

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd per sanctos angelos multa de diuinis mysteriis dęmonibus reuelantur, cùm diuina iustitia exigit, vt per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorū, vel ad exercitationem bonorū. Sicut in rebus humanis assessores iudicis reuelant tortoribus eius sententiam. Huiusmodi auté reuelationes si ad angelos reuelantes cōparentur, illuminationes sunt, quia ordinant eas ad Deum. Ex parte verò dæmonum non sunt illuminationes, quia eas in Deum nō ordinant, sed ad expletionem propriæ iniquitatis.

¶Ad secundum dicendū, ꝙ sancti angeli sunt ministri diuinæ sapientiæ. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines ꝑpter bona, quæ ex eis elicit: ita & boni angeli nō totaliter cohibent malos à nocendo.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ angelus, qui est inferior ordine naturæ, præest dæmonibus, quamuis superioribus ordine naturæ: quia virtus diuinæ iustitiæ, cui inhęrét boni angeli potior est quam virtus naturalis angelorū. Vnde & apud hoies spūalis iudicat oīa: vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Philos. dicit in lib Ethic. quòd virtuosus est regula, & mésura omnium humanorum actuum. Lib. 3. c. 4. & lib. 10. cap. 5.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMA, *de præsidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de præsidentia angelorum super creaturā corporalem. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrū creatura corporalis administretur per angelos. ¶Secundò, vtrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum. ¶Tertiò, vtrum angeli sua virtute possint immediatè mouere corpora localiter. ¶Quartò, vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum creatura corporalis administretur per angelos.

541 — 2. di. 1. ar. 3. Et contra gen. cap. 78. & 83. Et veri. q. 5. art. 8. Et opusc. 3. cap. 125. Et opusc. 10. arti. 1. vsque ad 16. Et opu. 10. col. 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ creatura corporalis non administretur per angelos. Res enim, quæ habent determinatum modum operādi, non indigent gubernari ab aliquo præsidente. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur quam oporteat. Sed res corporales habent determinatas actiones, ex naturis sibi diuinitus datis. Nō ergo indigent gubernatione angelorum.

¶2. Præterea, Inferiora in entibus gubernantur per superiora. Sed in corporibus quędam dicuntur inferiora, quædam superiora. Inferiora igitur gubernantur per superiora. Non ergo est necessarium, quòd gubernentur per angelos.

¶3. Præterea, Diuersi ordines angelorum distinguūtur secundum diuersa officia. Sed si creaturæ corporales administrantur per angelos, tot erunt officia angelorum, quot sunt species rerum, ergo etiam tot erunt ordines angelorū, quod sunt species rerum. quod est contra suprà dicta, non ergo corporalis creatura administrantur per angelos. Q.108. ar. 2. & 6.

¶SED CONTRA est, quòd Aug. dicit 3. de Trin. quòd omnia corpora reguntur per spiritum vitæ rationalé: & Greg. dicit in 4. dialo. quòd in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest. Cap. 4. — Cap. 5.

¶RESPONDEO dicēdum, ꝙ tā in rebus humanis quā in rebus naturalibus, hoc coiter inuenitur, ꝙ potestas particularis gubernatur, & regitur à potestate vniuersali. Sicut potestas Balliui gubernatur à potestate Regis. Et in angelis etiā est dictū, ꝙ superiores angeli, qui præsunt inferiorib⁹, habét scientiā magis vniuersalé. Q.55. ar. 3. & q. 108. art. 1. Manifestū est auté, ꝙ virtus cuiuslibet corporis est magis particularis, quā virtus spiritualis substātiæ. Nam omnis forma corporalis est forma indiuiduata per materiam & determinata ad hic & nūc, formæ autem immateriales sunt absolutæ & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habét formas minus vniuersales, reguntur per superiores, ita omnia corporalia regūtur per angelos. Et hoc non solùm à sanctis doctoribus ponitur, sed etiam ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt.

¶AD PRIMVM ergo dicédum, quòd res corporales habent determinatas actiones. Sed has actiones non exercent, nisi secundum quòd mouentur: quia proprium corporis est, quòd non agat, nisi per motū. Et ideo oportet, quòd creatura corporalis à spirituali moueatur.

¶Ad secundū dicendū, ꝙ ratio ista procedit secundū opinionem Arist. qui posuit, ꝙ corpora cælestia mouentur à substātiis spiritualibus. li. 12. Met. tex. 44. Quarum numerum conatus fuit assignare secundum numerū motuum, qui apparét in corporalib' cælestibus[c]. 236 Sed non posuit, ꝙ essent aliquæ substantiæ spirituales, quæ haberent immediatā præsidentiam supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia nō cōsiderauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, nisi naturales. Ad quas sufficiebat motus corporum cælestiū. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quæ nō sufficiunt virtutes cælestiū corporum[c]: 169 ideo secundum nos necesse est ponere, quòd angeli habeant immediatam præsidétiam, non solum supra cælestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

¶Ad tertium dicendū, ꝙ de substantiis immaterialibus diuersimo de Philosophi sunt locuti. Plato enim posuit substantias immateriales esse rationes & species sensibilium corporum, & quasdam aliis vniuersaliores. Et ideo posuit substantias immateriales habere præsidentiam immediatam circa omnia sensibilia corpora[c], & diuersas circa diuersas. 137 li. 1. Meta. text. 6. Arist. autem posuit quòd substantiæ immateriales non sunt species corporum sensibilium, sed aliquid altius, & vniuersalius. Et ideo non attribuit eis immediatam præsidentiam supra singula corpora, sed solum supra vniuersalia agētia, quæ sunt corpora cælestia[c], Auic. verò mediā viam secutus est. 263 Posuit enim cum Platon. aliquam substantiam spiritualem pręsidentem immediatè sphæræ actiuorum, & passiuorum, eo quòd sicut Plat. ponebat, quòd formæ horum sensibilium deriuantur à substantiis immaterialibus: ita etiam Auic. hoc posuit[c]. 419 Sed in hoc à Plat. differt, quòd posuit vnam tantum substantiam immaterialem præsidentem omnibus corporibus inferioribus, quam vocauit intelligentiam agentem. Doctores autem sancti posuerunt sicut & Platonici diuersis rebus corporeis diuersas substantias spirituales esse propositas. Dicit enim August. in lib. 83. q. q. 79. to. 4. Vnaquæque res visibilis in hoc mundo habet angelicam potestatem sibi præpositā. Et Dam. dicit, li. 2. c. 4. Diabolus erat ex his angelicis virtutibus, quæ præerant terrestri ordini. & Orig. dicit super illud Nume. 22. Homil. 13. in Num. Cùm vidisset asina angelum, quòd opus est mūdo angelis, qui præsunt super bestias, & pręsunt animalium natiuitati, & virgultorum, & plātationum, & cæterarum rerum incrementis. Sed hoc nō est ponendum propter hoc, quòd secūdum suam naturam vnus angelus magis se habeat ad præsidendū animalibus quàm plantis, quia quilibet angelus etiam minimus habet altiorē virtutem & vniuersaliorem, quàm aliquod genus corporaliū: sed ex ordine diuinæ sapientiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec tamé propter hoc sequitur, ꝙ sibi plures ordines angelū quàm nouē: quia sicut suprà dictū este, ordines distinguuntur secundū generalia 538

¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiuè. Omnia corporalia reguntur per angelos. Probatur dupliciter. Primò ratione, Omnis potestas particularis regitur per vniuersalem. potestas corporea est particularis, angelica vniuersalis. ergo corporea regitur per angelicam. Maior probatur inductiuè in humanis & angelicis. Minor probatur, quia corporea vis est hic ad materiam, &c. angelica autem absoluta, & intellectualis. Secundò autoritate Sanctorum & Philosophorum.

¶In responsione ad secundum, & tertium aduerte, quòd angelos habere immediatam præsidentiam super corpora inferiora, contingere potest vno modo, vt angeli sint distributi secundum numerum specierum ad explendā naturalia opera. Et hoc fuit Platonicum: & reprobatur. Secundo modo, vt angeli sunt distributi iuxta specierū quidem numerum, sed non ad opera naturalia, sed propter diuina mysteria supernaturalia explenda. Et hoc cum magna reuerentia, & dexteritate interpretatur ponendum diuus Thomas in litera, si sanctos doctores nominatos ibi sequi volumus. Tertio modo, vt non iuxta numerum specierum præsint, sed vnus præsit omnibus inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auicen. & reprobatur hic, & in articulo sequenti, & alibi. Quarto modo, vt aliqui angeli sint deputati præsidentiæ corporalium non iuxta numerum specierum, sed potius secundum numerum modorum, quibus res corporeæ diuinæ subsunt regulæ in ordine ad prædestinationis finem. Et hæc via, iudicio meo est secundum propriam mētem Sancti Thomæ, vt colligere possum, & hinc & ex aliis locis. Vnde in responsione ad secundum assertiuè ponit pluraliter angelos oportere præsidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerum autem eorum iuxta numerum specierum recitatiuè tātum, & ad bonum motiuum reducendo, & sustétabilem ostendendo affert: & nunquam asserit, vt patet ex modo loquendi. Hoc, inquit, non est ponendum propter hoc, &c. Vbi se directorem magis quàm assertorem illius opinionis euidenter ostendit.

¶Super

Universidad de Deusto Biblioteca

Homi 34 in Euang.

officia. Vnde sicut secūdum Greg. ad ordinem potestatū pertinent omnes angeli, qui habēt propiè præsidentiā super dæmones: ita ad ordinem virtutum pertinere vidētur omnes angeli, qui habent præsidentiam super res purè corporeas. Horum enim ministerio interdum etiam miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum.

542 12. q̄. 80. artic. 2. cor. Et 3. cōtra capit. 103. Et po. q. 6. artic. 5. Et ma. q. 16. ar. 9. & 10 Et quol. 9. art. 0.1

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ materia corporalis obediat angelis ad nutum. Maior est enim virtus angeli quā virtus animæ, Sed cōceptioni animæ maximè obedit materia corporalis. Immutatur enim corpus hominis ex conceptione animæ ad calorem & frigus, & quandoque vsque ad sanitatem & ægritudinem. Ergo multo magis secundum conceptionem angeli materia corporalis transmutatur.

¶2. Præterea, Quicquid pōt virtus inferior potest virtus superior. Sed virtus angeli est superior, quā materia corporalis: corp⁹ autem sua virtute potest transmutare materiā corporalem ad formā aliquam, sicut patet, cùm ignis generat ignē: ergo multo fortius virtute sua angeli possunt materiam corporalem transmutare ad aliquam formam.

Ar. præc.

¶3. Præterea, Tota natura corporalis administratur per angelos, vt dictū est. Et sic videtur ꝙ corpora se habēt ad angelos sicut instrumēta. Nā rō instrumenti est, ꝙ sit mouēs motū. Sed in effectibus aliquid inuenitur ex virtute principaliū agentiū, ꝙ nō potest esse per virtutē instrumēti. Et hoc est id quod est principalius in effectu. Sicut digestio nutrimenti est per virtutē caloris naturalis, qui est instrumentū animæ nutritiuæ: sed quòd generetur caro viua, est ex virtute animæ: similiter ꝙ secetur lignū, pertinet ad serram, sed quod perueniatur ad formā lecti, est ex virtute artificis: ergo forma substantialis, quæ est principalius in effectibus corporalibus, est ex virtute angelorū. materia ergo obedit ad sui īformationē angelis.

Ca. 8. to. 3.

¶SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit 3. de Trin. Nō est putandū istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam, sed soli Deo.

D. 642. 336

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ Platonici[d] posuerūt formas, quæ sunt in materia, causari ex immaterialibus formis[e], quia formas materiales ponebant esse participationes quasdam immaterialium formarum. Et hos quantū ad aliquid secutus est Auic. qui posuit omnes formas, quæ sunt in materia, procedere à conceptione intelligētiæ: & quòd agentia corporalia sunt solùm dispositiua ad formas. Qui in hoc videntur fuisse decepti, quia existimauerunt formam quasi aliquid per se factum, vt sic ab aliquo formali principio procederet.

Tex. 26. 27 & 32. 245

¶Sed sic Philos. ꝓbat in 7. Met. hoc, ꝙ propriè fit, est cōpositum. Hoc enim propriè est quasi subsistens[e]. Forma autem non dicitur ens, quasi ipsa sit, sed sicut quo aliquid est: & sic per consequens nec forma propriè fit. Eius enim est fieri, cuius est esse, cum fieri nihil aliud sit, quàm via in esse. Manifestum est autem, ꝙ factum est simile facienti, quia omne agens agit sibi simile. Et ideo id, quod facit res naturales, habet similitudinē cum composito, vel quia est compositum, sicut ignis generat ignem, vel quia totum cōpositum & quantum ad materiam, & quantum ad formam, est in virtute ipsius. Quod est proprium Dei. Sic igitur omnis informatio materiæ, vel est à Deo immediatè, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediatè ab angelo[e].

336

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd anima nostra vnitur corpori, vt forma: & sic non est mirum, si formaliter transmutatur ex conceptione ipsius: præsertim cum motus sensitiui appetitus, qui fit cum quadam transmutatione corporali, subdatur imperio rationis: angelus autem non sic se habet ad corpora naturalia. Vnde ratio non sequitur.

¶Ad secundum dicēdum, quòd id quod potest virtus inferior, potest superior: non eodem sed excellentiori modo[e]. Sicut intellectus cognoscit sensibilia excellentiori modo, quam sensus. Et sic angelus excellētiori modo transmutat materiā corporalem, quàm agentia corporalia, s. mouendo ipsa agentia corporalia tanquam causa superior.

b 416 432 d

¶Ad tertiū dicendū, quòd nihil prohibet ex virtute angelorū aliquos effectus sequi in rebus naturalib⁹, ad quæ agētia corporalia nō sufficerēt. Sed hoc nō est, angelo obedire materiam ad nutū: sicut nec coquis obedit materia ad nutū: quia aliquē modum decoctionis operantur per ignē secundum aliquā artis moderationē, quam ignis per se non faceret: cùm reducere materiam in actum formæ substantialis, non excedat virtutem corporalis agentis, quia simile natum est, sibi simile facere.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum corpora obediant angelis ad motum localem.

543 Locu supr. ar. 2. notatis. Ar. præc. & q̄. 65. ar. 4.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd corpora non obediant angelis ad motū localē. Motus enim localis corporū naturalium sequitur formas eorum. Sed angeli non causant formas corporum naturalium, vt dictum est. Ergo neque possunt causare in eis motum localem.

Li. 8. à tex. 54. vsque ad 60.

¶2. Preterea, In 8. Phys. ꝓbatur, ꝙ motus localis est prim⁹ motuū. Sed angeli nō possūt causare alios mot⁹ transmutādo materiā formaliter. Ergo neq; etiā possunt causare motū localem.

¶3. Præterea, Mēbra corporalia obediunt cōceptioni aīæ ad motum localē, inquātum habent in seipsis aliquod principium vitæ. In corporibus autem naturalibus non est aliquod principium vitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

Cap. 8. & 9. to. 3. b 564

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit 3 de Trin. quòd angeli adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producendos[e]. Sed hoc non possūnt facere, nisi localiter mouendo. Ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

Tex. 57

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ sicut Dion. dicit 7. c. de Di. no. diuina sapientia cōiungit fines primorum principiis secundorum. Ex quo patet, quòd natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. Natura aūt corporalis est infrà naturā spiritualē. Inter oēs autē motus corporeos perfectior est motus localis, vt probatur in 8. Phys. Cuius ratio est, quia mobile secundū locum nō est in potētia ad aliquid intrinsecū, inquantū huiusmodi, sed solum ad aliquid extrinsecum, s. ad locū. & ideo natura corporalis nata est moueri immediatè à natura spūali secundum locū, vnde & Philosophi posuerūt suprema corpora moueri localiter à spūalibus substātiis, vnde videmus, ꝙ aīa mouet corpus primò, & principaliter locali motu.

517 D. 622.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in corporibus sunt alij motus locales præter eos, qui cōsequuntur formas[e]. Sicut fluxus & refluxus[d] maris nō consequitur formā substantialem aquæ, sed virtutem lunæ. Et multo magis aliqui motus locales consequi possunt virtutem spiritualium substantiarum.

¶Ad secundum dicendū, quòd angeli causando motum localem tanquā priorem, per eum causare possunt alios motus adhibendō, s. agentia corporalia ad huiusmodi effectus producendos, sicut faber adhibet ignem ad demollitionem ferri.

¶Ad tertium dicēdum, ꝙ angeli habēt virtutē minus contractam quàm animæ. Vnde virtus motiua animæ contrahitur ad corp⁹ vnitū, quod per eam viuificatur, quo mediante, alia potest mouere. Sed virtus angeli nō est cōtracta ad aliquod corpus. Vnde potest corpora non coniuncta localiter mouere.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum angeli possint facere miracula.

544 22. q. 178. ar. 4. Et 3. cōtrac. 102. & 103 Et po. q. 6. ar. 3. & 4. Et mal. q. 16. ar. 9. Et opus. 3. capi. 138. Et opus. 11. art. 5. vsque ad 19.

AD QVARTVM sic ꝓcedit̄. Videt̄ ꝙ angeli possūt facere miracula. Dicit enim Greg. Virtutes vocātur illi spūs ꝑ quos signa, & mirabilia frequētius fiunt.

Hom. 24. in euan.

¶2. Præterea, Aug. dicit in lib. 83. q. quòd magi faciūt miracula per priuatos contractus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali Christiani per signa publicæ iustitiæ. Sed magi faciunt miracula per hoc, quòd exaudiuntur à dæmonibus, vt ipse alibi in eodem lib. dicit. Ergo dæmones miracula possunt facere. Ergo multo magis angeli boni.

Quæst. 79.

¶3. Præterea, Aug. in eodē lib. dicit ꝙ oīa, quæ visibiliter fiunt, etiā per inferiores potestates aëris huius nō absurdè fieri posse credūtur. Sed quando effectus aliquis naturalium causarum producitur absque ordine naturalis causæ, hoc dicimus esse miraculū. Puta, cùm aliquis sanatur à febre, nō per operationem naturæ. Ergo angeli & dæmones possunt facere miracula. Sed

Quæst. 79.

¶4. Prȩterea, Virt⁹ sup̄ior nō subdit̄ ordini iṅferioris causæ. Sed natūa corporalis est inferior angelo. ergo angel⁹ pōt opari pter ordinem

¶Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo opinio ad partē affirmatiuam: secundo simul destruitur pars affirmatiua, & cōstruitur negatiua: & sic respondetur quæsito negatiue.

¶Quo ad primum referuntur opiniones Plat. & Auic. quòd materia corporalis obedit substantiis immaterialibus ad mutationē formalē.

¶Quo ad secundum ponitur conclusio negatiua, quòd materia corporalis nō obedit angelis immediatè ad transmutationem formalem. Et probatur ex duabus propositionibus, scilicet compositum ex materia & forma tantum fit: & omne quod fit, fit à sibi simili. Ex his enim sequitur, quòd transmutatio formalis est à solo composito, aut ex eminentius cōtinente in seipsum cōpositum, scilicet materiam & formam: quòd est solus Deus, vt superius deducta sunt omnia.

¶Super Quęstionis centesimędecimę Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua quęsito affirmatiuè: Natura corporalis nata est moueri immediatè à natura spirituali secundum locum. Probatur tripliciter. Primò ratione: diuina sapientia coniungit fines primorū principiis secundorum. ergo natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. ergo natura corporalis in sui supremo attingitur à spirituali. ergo secundū motum localem. Antecedens est Dion. prima consequentia est euidens. Secūda probatur: quia natura corporalis est infra spirituale. Tertia verò probatur: quia motus localis est perfectissimus omnium motuum. quod probatur: quia mobile localiter vt sic, non est in potentia ad aliquid intrinsecum sed extrinsecum tantū. Secundò probatur auctoritate Philosophorū. Tertiò experientia, qua corpus videmus moueri ab anima principaliter secundum locum.

¶Circa hæc esset discutiendum quomodo, & vnde motus localis est perfectissimus omnium motuum: sed quoniam hoc spectat ad octauum Phys. ideo vide ibi, & in quæst. extrauagante.

¶Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore est vna cōclusio respōsiua quęsito negatiue: Angeli nō possunt virtute propria miracula facere. Proba-

ordinem corporalium agentium. Quod est miracula facere.

SED CONTRA est quòd de Deo dicitur in Psalm. Qui facit mirabilia magna solus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd miraculum propriè dicitur, cum aliquid fit prȩter ordinē naturæ. Sed nō sufficit ad rationē miraculi, si aliq̄d fiat præter ordinē naturæ alicui⁹ particularis. Quia sic cū aliquis ꝓiicit lapidē sursum, miraculum faceret, cùm hoc fit præter ordinē naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculum, quòd fit præter ordinē totius naturæ creatȩ. Hoc autē nō potest facere, nisi De⁹. Quia quicquid facit angelus, vel quæcūq; alia creatura propria virtute, hoc fit secundum ordinē naturæ creatæ. Et sic non est miraculum. Vnde relinquitur, ꝙ solus Deus miracula facere posit.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ angeli aliqui dicūtur miracula facere, vel quia ad eorū desideriū Deus miracula facit, sicut & sancti hoīes dicūtur miracula facere, vel quia aliquod ministeriū exhibēt in miraculis, quæ fiūt, sicut colligēdo pulueres in resurrectiōe cōmuni, vel huiusmodi aliq̄d agēdo.

In corp.

¶Ad secundū dicendum, ꝙ miracula simpliciter loquendo, dicuntur, vt dictū est, cùm aliqua fiunt præter ordinē totius naturæ creatæ. Sed quia nō oīs virtus naturæ creatȩ est nota nobis: ideo cū aliquid fit præter ordinē naturæ creatæ, nobis notæ ꝑ virtutē creatā, nobis ignotā, est miraculū quò ad nos. Sic igitur cū dȩmones aliquid faciūt sua virtute naturali, miracula dicūtur nō simpliciter, sed quo ad nos. Et hoc modo magi ꝑ dæmones miracula faciūt[e]. Et dicūtur fieri per priuatos cōtractus: quia quælibet virtus creaturæ in vniuerso se habet, vt virtus alicuius priuatæ personæ in ciuitate. Vnde cū magus aliq̄d facit per pactū initū cùm dæmone, hoc fit quasi per quēdā priuatū cōtractū. Sed iustitia diuina est in toto vniuerso, sicut lex publica in ciuitate. Et ideo boni Christiani in quātū per iustitiā diuinā miracula faciūt, dicūtur facere miracula per publicam iustitiā: mali autē Christiani per signa publicæ iustitiæ: sicut inuocādo nomē Christi, vel exhibēdo aliqua sacramenta.

b 599

¶Ad tertium dicēdum, quòd spirituales potestates possunt facere ea, quæ visibiliter fiunt in hoc mundo, adhibendo corporalia semina per motum localem.

In corp.

¶Ad quartum dicendum, quòd licet angeli possint aliquid facere præter ordinem naturæ corporalis: non tamen possunt aliquid facere præter ordinem totius creaturæ: quod exigitur ad rationem miraculi, vt dictum est.

QVÆSTIO CENTESIMA VNDECIMA, de actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actione angelorū in homines. Et primo queritur, vtrum possint eos immutare sua virtute naturali. Secundò, quomodo mittantur à Deo ad ministerium hominū. Tertiò, quomodo custodiunt homines. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primò, vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. ¶Secundò, vtrum possit immutare affectum eius. ¶Tertiò, vtrum possit immutare imaginationem eius. ¶Quartò, vtrum possit immutare sensum eius.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum Angelus possit illuminare hominem.

545 12. q. 111. ar. 2. ad 1m. Et 2. dist. 18 q. 2. ar. 2. ad tertiū quartū, & quintū. Et 3. contra c. 81. princip. Et veri. q. 11. ar. 1 & quol. 9. q. 4. ar. 5. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ angelus non possit illuminare hominem. Homo enim illuminatur per fidem. Vnde Dion. in Ecclesiastica hier. illuminationem attribuit baptismo, qui est fidei sacramentū. Sed fides immediatè est à Deo, secundū illud ad Eph. 2. Gratia estis saluati per fidē, & non ex vobis. Dei enim donum est. Ergo homo nō illuminat̄ ab angelo, sed immediatè à Deo.

Cap. 2. Gl. interli. adiūcta et ordi.

¶2. Præterea, Sup illud Rom. 1. De⁹ illis manifestauit, dicit glos. ꝙ non solùm ratio naturalis ad hoc ꝓfuit, vt diuina hominib⁹ manifestarentur: sed Deus illis reuelauit per opus suum, s. per creaturam. Sed vtrunque est à Deo immediatè, s. ratio naturalis & creatura. Ergo Deus immediatatè illuminat hominem.

¶3. Præterea, Quicunque illuminatur, cognoscit suam illuminationem. Sed homines non percipiunt, se ab angelis illuminari. Ergo non illuminantur ab eis.

Quæs. 108. art. 2. Quæs. 106. art 1.

¶SED CONTRA est, quòd Dion. probat in 4. c. Cæ. hierar. quòd reuelationes diuinorum perueniūt ad homines mediantibus angelis, vt suprà dictum est. Huiusmodi autem reuelationes sunt illuminationes, vt suprà dictū est. Ergo homines illuminantur per angelos.

Ar. præc.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ cùm diuinæ prouidentiæ ordo habeat, vt actionibus superiorū inferiora subdantur, vt suprà dictū est, sicut inferiores angeli illuminantur per superiores: ita hoīes, qui sunt angelis inferiores, per eos illuminātur. Sed mod⁹ vtriusq; illuminationis quodāmodo est similis, & quodāmodo diuersus. Dictum est enim suprà, ꝙ illuminatio, quæ est manifestatio diuinæ veritatis secūdum duo attenditur, s. secundum ꝙ intellectus inferior confortatur per actionem intellect⁹ superioris, & secundū quòd proponūtur intellectui inferioris species intelligibiles, quæ sunt in superiori, vt capi possint ab inferiori. Et hoc quidē in angelis fit, secundum quòd superior angelus veritatem vniuersalem conceptā diuidit secundū capacitatē inferioris angeli, vt suprà dictum est. Sed intellectus humanus nō potest ipsam intelligibilē veritatem nudā capere: quia cōnaturale est ei, vt intelligat per conuersionē ad phantasmata, vt suprà dictū est. Et ideo intelligibilem veritatem proponūt angeli hominibus sub similitudinibus sensibilium, secundum illud ꝙ dicit Dion. 1. c. Cæl. hier. quòd impossibile est aliter nobis lucere diuinum radiū, nisi varietate sacrorū velaminū circūuelatum. Ex alia verò parte intellectus humanus tanquam inferior fortificatur per actionem intellectus angelici, & secundum hæc duo attenditur illuminatio, qua homo illuminatur ab angelo.

q. 106. ar. 4.

Quæs. 106. ar. 1. ad 3.

q. 87. ar. 7.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad fidē duo cōcurrūt. Primò quidē habitus intellect⁹, quo disponitur ad obediēdū volūtati tendenti in diuinā veritatē. Intellectus enī assentit veritati fidei, nō quasi cōuictus ratiōe, sed quasi imperatus à volūtate. Nullus enim credit nisi volens: vt Aug. dicit. & quantum ad hoc, fides est à solo Deo. Secūdò requiritur ad fidē, quòd credibilia proponātur credēti: & hoc quidem fit per hominē, secūdum ꝙ fides est ex auditu: vt dicitur Rom. 10. sed per angelos principaliter per quos hominibus reuelātur diuina: vnde angeli operātur aliquid ad illuminationem fidei. Et tamē homines illuminātur ab angelis, nō solū de credēdis, sed etiā de agēdis.

Tract. 26. in Io. Euā. to. 9.

¶Ad secundū dicendum, quòd ratio naturalis, quæ est immediatè à Deo, potest per angelū cōfortari: vt dictum est: & similiter ex specieb⁹ à creaturis acceptis tātò altior elicitur intelligibilis veritas, quātò intellectus humanus fuerit fortior. Et sic per angelum adiuuatur homo, vt ex creaturis perfectius in diuinam cognitionem deueniat.

Quæs. 100 art. 1.

¶Ad tertium dicēdum, quòd operatio intellectualis & illuminatio, dupliciter possunt cōsiderari. Vno modo ex parte rei intellectæ, & sic quicunq; intelligit vel illuminatur, cognoscit se intelligere, vel illuminari: quia cognoscit rem sibi esse manifestā. Alio modo ex parte principij. Et sic nō quicunque intelligit aliquam veritatē, cognoscit quid sit intellectus, qui est principium intellectualis operationis. Et similiter non quicunque illuminatur ab angelo, cognoscit se ab angelo illuminari.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum angeli possint immutare voluntatem hominis.

546 12. q̄. 75. ar. 3. Et 2. dist 8 ar. 5. cor. Et 3. contra cap. 88. 91. & 92. Et ver. q. 22. ar. 9. Et mal. q. 16. art 11.

AD SECVNDVM sic proceditur, Videtur, ꝙ angeli possint immutare volūtatem hominis: quia super illud Heb. 1. Qui facit angelos suos spiritus & ministros suos flāmam ignis, dicit glossa, ꝙ ignis sunt dum spiritu feruent, & vitia nostra vrunt. Sed hoc non esset nisi voluntatem immutarent. ergo angeli possunt immutare voluntatem.

Super Ps. 103.

¶2. Præterea, Beda dicit, ꝙ diabolus nō est immissor solum malarū cogitationum, sed etiam incensor. Dam. autē vlterius dicit, ꝙ etiam est immissor. Dicit enim in 2. li. quòd omnis malitia & immundæ passiones ex dæmonibus excogitatæ sunt, & immittere homini sunt cōcessæ. Et pari ratione angeli boni immittūt, & incēdunt bonas cogitatio-

Ex cap. 2. Actuum & in Ioā. cap. 13. Li 2 ca. 4.

tur, Miraculum est præter ordinē naturæ creatæ non alicuius, sed omnis. Quicquid fit à quacunque creatura virtute propria non fit præter ordinē totius naturæ creatæ, ergo nullum factum à creatura est miraculum: Maior probatur quo ad secundam partem: quia aliàs proiectio lapidis sursum esset miraculum. Minor verò: quia quod fit virtute creata propria, fit secundum ordinem illius virtutis.

¶Super Quæstionis centesimævndecimæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo respōdet directè quæsito affirmatiuè. Secundo tractat modum illuminationis.

¶Quo ad primum conclusio est, Homines illuminantur per Angelos. Probatur & manifestatur. Probatur, Diuinæ prouidētię ordo habet, vt actionibus superiorum subdantur inferiora. ergo homines angelis. tenet sequela, quia inferiores sunt. Manifestatur verò à simili, Sicut angeli inferiores illuminantur per superiores, ita homines per angelos.

¶Quo ad secūdum cōclusio est, Modus vtriusque illuminationis est quodāmodo similis, & quodāmodo diuersus. Probatur, & declaratur simul vtraque pars. Similis quidē est quo ad numerū capitū, & quo ad alterū caput. quo ad numerū quidē capitū: quia sicut angeli illuminantur ex duobus capitibus, s. ex parte intellectus, & ex parte specierum: ita etiam homines ex duobus capitibus illustrātur ab angelis. quo ad alterum verò caput: quia eodē modo illuminatur angelus, & homo ex parte intellectus, s. per viā confortationis descendētis ab obiecto: vt illustrato à superiori, vt superius declaratū est. Dissimilis autem est quo ad reliquū caput, s. ex parte specierum: quoniam angelus illuminatur, propositione particulatorum conceptuum intelligibiliū: homo verò applicatione similitudinū sensibilium. Probatur ratione, & autoritate. ratio est, quia naturale est homini cognoscere per phantasmata: autoritas Dion. Omnia in littera clara sunt, quāuis non hoc ordine.

¶Super Quæstionis centesimævndecimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna distinctio trimēbris cum singulis cōclusionibus. Distinctio est, Volūtas pōt immutari dupliciter, s. ab intrinseco, & ab extrinseco: & hoc dupliciter

plicter in homine, quia vel ab ipso bono intellecto seu præsentiæ ipsum, vel à passione partis sensitiuæ. Et sic sunt tria mẽbra respectu voluntatis humanæ.
¶ Prima conclusio est, Volũtas à solo Deo potest immutari ab intus. Probatur, vt supra: quia eius tantũ est immutare inclinationẽ, cui? est dare, &c. vt superius dictũ est q.106.artic.2.
¶ Secũda est, Sol⁹ Deus mouet volũtatẽ obiecti què efficaci sufficiẽtia: angel⁹ verò pſuasiõe. Probat vt in loco prędicto.
¶ Tertia est, Angeli possunt immutare volũtatẽ ex parte passionũ, nõ tamẽ necessitare. Probatur primapars, quia possunt cõcitare huiusmodi passiones: secũda verò, quia volũtas semp remanet libera. & sic patet respõsio ad quæstiũ, q⁹ Angelus nõ nisi aut suadẽdo, aut cõcitãdo immutare voluntatẽ potest: & hoc absq; necessitatione.
¶ Aduerte hic, q⁹ subdiuisio facta nõ est ꝓprię subdiuisio quoniã non multiplicatur motiuum volũtatis in subdiuisionẽ membris. Vt obiect⁹ eñ motiuum est bonũ, vel apparens bonũ intellectũ. Sed est distõ modo rum offerẽdi ipsum obiectũ. Potest eñ offerri obiectũ intelligibili modo & sic offertur, vel à solo ꝓprio intellectu, vel etiam ab intellectu suadẽtis. Potest etiã offerri sensibili modo, & sic præsentatur ab intrinseca passione volũtati nõ cuicunq;, sed humanæ ꝓpter modũ essendi ad se coniunctæ, & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt in litera dicitur.

Ar.prec.

Quæs.106. art.2.

¶ Super Quæstionis centesimæ undecimæ Articulum tertium.

TItulus clarus: nosse imaginatiõis intelligẽtes sẽsus interiores.
¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Angelus tã bonus quàm malus põt naturali sua virtute immutare imaginationẽ. Probatur, Natura corporalis obedit Angelo ad motũ locãlem: ergo ad quæcũq; possunt ex motu locali causari: ergo ad apparitiões imaginarias. Antecedens cũ prima cõsequẽtia patet. secũda ꝓbatur: q⁹ huiusmodi apparitiones interdũ causantur ex motu locali spirituũ & humorũ, quod probatur & in dormientibus autoritate Arist. & in vigilãtibus & phreneticis.
¶ Aduertẽ circa literã, q⁹ infertur cõclusio ex prædicta rõne, nõ nuda sed amplius illustrata præcedẽtibus, & cõcomitãtibus. Apparitio siquidẽ imaginaria ex tribus põt prouenire causis, ſ. ex voluntate imaginantis, ex cõmotione naturæ sanæ vel ægræ, nes. Sed hoc non possent facere nisi immutarent voluntatẽ: ergo immutant voluntatẽ.
¶ 3. Præterea, Angelus, sicut est dictũ, illuminat intellectum hominis mediãtibus phantasmatibus. Sed sicut phãtasia, quæ deseruit intellectui, potest immutari ab angelo: ita & appetitus sensitiuus, qui deseruit voluntati, quia & ipse etiam est vis vtens organo corporali. Ergo sicut illuminat intellectum, ita potest immutare voluntatem.

¶ SED CONTRA est, quod immutare voluntatem est proprium Dei: secundum illud Prouer. 21. Cor regis in manu Domini: quocunque voluerit, vertet illud.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ voluntas potest immutari dupliciter. Vno modo ab interiori, & sic cùm motus voluntatis non sit aliud quam inclinatio voluntatis in rem volitam, solius Dei est sic immutare voluntatem, qui dat naturæ intellectuali virtutẽ talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis non est, nisi à Deo, qui dat naturam, ita inclinatio voluntaria non est nisi à Deo, qui causat voluntatem. Alio modo mouetur voluntas ab exteriori. Et hoc in Angelo est vno modo tantum, ſ. à bono, apprehenso per intellectum. Vnde secũdum quòd aliquis est causa, quòd aliquid apprehendatur, vt bonum ad appetendum, secundum hoc mouet voluntatem. Et sic solus Deus efficaciter potest mouere voluntatẽ, angelus autem & homo per modum suadẽtis, vt suprà dictum est. Sed præter hunc modum etiam aliter mouetur in hominibus voluntas ab exteriori, scilicet ex passione existente circa appetitum sensitiuum. Sicut ex concupiscentia, vel ira inclinatur voluntas ad aliquid volendum: & sic etiam Angeli, inquantum possunt concitare huiusmodi passiones, possunt voluntatem mouere, non tamen ex necessitate, quia voluntas semper remanet libera ad consentiendum, vel resistendum passioni.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ministri Dei vel homines vel Angeli dicuntur vrere vitia, & inflammare ad virtutes per modum persuasionis.
¶ Ad secundum dicendũ, quòd dæmones nõ possunt immittere cogitatiões, interius eas causando: cũ visus cogitatiuæ virtutis subiaceat voluntati. Dicitur tamen diabolus incensor cogitationum, inquantum incitat ad cogitandũ, vel ad appetendum cogitata per modum persuadentis, vel passionẽ concitantis. Et hoc ipsum incendere Dam. vocat immittere: quia talis operatio interius fit. Sed bonæ cogitationes attribuuntur altiori principio, scilicet Deo, licet angelorũ ministerio procurentur.
¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ intellectus humanus secundum præsentem statum nõ potest intelligere, nisi cõuertẽdo se ad phãtasmata: sed voluntas humana põt aliquid velle ex iudicio rationis non sequendo passionẽ appetitus sensitiui. Vnde non est simile.

422

§47 2.dist.8.art. 5.cor. Et ve rũ q.11.ar. 3. & q 12. artic.8. & ma.q 3.ar. 4. Et q.16. ar.11. Li.3. de anima text. 161.

Q.prec.ar. 3. & ar.1.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angelus possit immutare imaginationem hominis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus nõ possit immutare imaginationẽ hominis. Phantasia enim, vt dicitur in libro de Anima, est motus factus à sensu secundũ actum. Sed si fieret per immutationem angeli, non fieret à sensu secundum actum: ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuæ virtutis, vt sit per immutationem angeli.
¶ 2. Præterea, Formæ q̃ sunt in imaginatione, cũ sint spirituales, tũt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili. Sed angelus nõ potest imprimere formas in materia sensibili: vt dictum est. Ergo non potest imprimere formas in imaginatione. Et ita non potest eam immutare.
¶ 3. Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. Commixtione alterius spiritus fieri potest, vt ea, quæ ipse scit p huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat, siue intelligẽti, siue ab alio intellecta pendantur. Sed non videtur, quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neque quòd imaginatio possit capere intelligibilia, quæ angel⁹ cognoscit: ergo videtur, quòd angelus non possit mutare imaginationem.
¶ 4. Præterea, In diuisiõe imaginaria homo adhæret similitudinibus rerũ quasi ipsis rebus. Sed in hoc est quędã deceptio. Cũ ergo angel⁹ bonus nõ possit esse causa deceptionis, videtur, ꝙ non possit causare imaginariam visionem, imaginationem immutãdo.

¶ SED CONTRA est, quòd ea quæ apparẽt in somnis, videntur imaginaria visione. Sed Angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Matth. 1. & 2. de angelo, qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ angelus tam bonus quàm malus virtute naturæ suæ potest mouere imaginationem hominis. Quod quidem sic considerari potest. Dictũ est enim suprà, quod natura corporalis obedit angelo ad motũ localem. Illa ergo, quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorum. Manifestum est autem, ꝙ apparitiones imaginarię causantur interdũ in nobis ex locali mutatione corporalium spirituũ & humorum. Vnde Aristot. in lib. de som. & vig. assignans causam apparitionis somnio-

Ca.13.to 5.

rũ edicit, ꝙ cùm animal dormit, descendente plurimo sanguine ad principium sensitium, simul descẽdunt motiones relictæ ex sensibilium motionibus, quæ in spiritibus sensualibus conseruantur: & mouent principium sensitiuum: ita ꝙ fit quædam apparitio, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tanta potest esse cõmotio spirituum & humorum, quòd huiusmodi apparitiones etiã vigilantibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in aliis huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalẽ commotionem humorum, & quandoque etiã per voluntatem hominis, qui voluntariè imaginatur quod prius senserat, ita etiam hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali. Quandoq; quidẽ cum alienatione à corporeis sensibus, quandoque autem absque tali alienatione.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum ꝙ principium phantasiæ est à sensu secundũ actum. Non enim possumus imaginari quæ nullo modo sentimus, vel secundum totum, vel secundum partem. Sicut cæcus natus nõ potest imaginari coloré. Sed aliquando imaginatio informatur, vt act⁹ phãtastici motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis, vt dictum est.

Ia corp.

¶ Ac secundum dicendum, quòd angelus transmutat imaginationem, non quidem imprimendo aliquam formam imaginariam, nullo modo per sensum prius acceptam. Non enim posset facere, quòd cæc⁹ imaginaretur colores. Sed hoc facit per motum localem spirituum, & humorum: vt dictum est.

Ia corp.

¶ Ad tertium dicendum, quòd commixtio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam: sed per effectum quẽ prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat, quæ ipse nouit, non tamen eo modo, quo ipse nouit.
¶ Ad quartum dicendum, quòd angelus causans aliquam imaginariam visionem quandoque quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur. Et tunc nulla est deceptio. Quandoque verò per operationem angeli solummodo similitudines rerum apparent in imaginatione. Nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius, cui talia apparent, sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

§48 Locis supr. ar.3. indu-ctis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua est operatio viꝰ: huiusmodi autẽ operatio nõ est à principio extrinseco. Nõ ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.
¶ 2. Præterea, Virt⁹ sensitiua est nobilior quã nutritiua. Sed angelus

& ex cõmotione ab extrinseca causa, ſ. Angeli, & ideo infertur cõclusio, ꝙ quèadmodum interdum ex prima, interdum ex secunda, ita interdum ex tertia prouenit. Et sic ratio allata infert manifestius intentum. Rursus, quia commotio est apparitio, ista dupliciter se habet ad sensus exteriores: quia, ſ. quãdoque retrahit ab eis, & quandoque non. Ideo ad pleniorem doctrinam apposuit eam fieri quandoque comitãtibus sensibus, & quãdoque abiectis.

¶ Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum quartum.

TItulus clarus.
¶ In corpore vna distinctio bimembris, & vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiuè secundum vtrumque membrum.
¶ Distinctio, sensus possunt dupliciter immutari ex parte obiecti, & ex parte organi. Conclusio est, Sensus ab Angelo possunt vtrunque immutari. Probatur, quia potest offerre obiectum & commouere spiritus atque humores. omnia clara sunt.

Q. præced. ar.3.

Cap.3. 423 b

Q VAEST. CXII. ARTIC. I. ET II. 465

¶ Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum primum.

TItulus clarus quo ad quid nominis.

q.10 art.4.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Aliqui angeli mittuntur à Deo in ministerium. Cõclusio habet tres partes, ꝙ mittuntur à Deo, quòd in ministerium. & sigillatim probatur. Primò, quòd mittuntur ex propria ratione missionis sic: Procedẽs ab aliquo, vt incipiat esse vbi vel non erat, vel nõ illo modo erat, mittitur, angelus est huiusmodi ergo. Maior manifestatur reperendo supradicta de missione Filij & Spiritussancti, quibus conuenit mitti, non vbi nõ erant, sed nouo modo essendi vbi erãt. Minor probatur ex differentia inter agẽs vniuersale & particulare sic, Propriũ est agentis vniuersalis attingere totũ vniuersum, & cõsequenter esse vbique: ergo agens particulare attingit sic vnũ, quod non aliud: & cõsequenter est ita hic quòd nõ alibi. Ergo angelus acturus aliquã circa creaturam corporeã, de nouo applicat suam virtutem ad illam: ergo incipit esse vbi non erat. omnia clara sunt.

q.51.art.2.

Ar.prec.

In corp.

¶ Et aduerte, quòd cùm minor includat duo, scilicet angelum esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit solicitus Autor de primo, sed de secundo. Tum quia primum constat. Tum quia in secunda parte conclusionis statim probanda includitur. Secundò igitur probatur, quòd à Deo sic, Hoc totum procedit ex imperio diuino: ergo angelus mittit à Deo. Antecedens patet, & demonstrat ly hoc applicationem virtutis de nouo in corpus subditum & esse ibi. Consequentia verò patet ex dictis ī tractatu de missione superius, quia scilicet mittens est qui est causa inceptionis essendi alicubi simpliciter, vel nouo modo. Tertiò probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic: Actio, quam angelus missus exercet, est à Deo, vt à primo imperante: & propter Deum vt vltimum finẽ: ergo angelus habet se vt instrumentum: ergo vt minister. ergo actiones angelorum ministeria sunt ergo ipsi in ministerium mittuntur. Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex ratione instrumenti, scilicet ab alio & propter aliud. secunda probatur, quia minister nihil aliud est, quam instrumentum intelligens. cæterã relinquuntur per se notæ.

§49 ad Hebr.2. & 6.to.2.

¶ Super quæstionis centesimæ duodecimæ articulum secundum.

IN corpore tria. prima tractatur sumariè ordo superioris & inferioris respectu executionis seu ministerij. Secundò recitatur

gelus, vt videtur, non potest mutare virtutem nutritiuam, sicut nec alias formas naturales. Ergo neque virtutem sensitiuam immutare potest.
¶ 3. Præterea, Sensus naturaliter mouetur à sensibili. Sed angelus non potest immutare naturæ ordinem, vt suprà dictum est. Ergo angelus non potest immutare sensum, sed semper, à sensibili immutatur.

¶ SED CONTRA est, quòd angeli qui subuerterunt Sodomam, percusserunt Sodomitas cæcitate vel aoratia, vt ostium domus inuenire non possent, vt dicitur Genes. 19. Et simile legitur 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæus duxit in Samariam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cùm mutatur à sensibili. Alio modo ab interiori. Videmus enim, quòd perturbatis spiritibus, & humoribus, immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit vt amara. Et simile contingit in aliis sensibus. Vtroque autẽ modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali virtute. Potest enim angelus opponere exterius sẽ sui sẽsibile aliquod vel à natura formatum, vel aliquod de nouo formando: sicut facit, dum corpus assumit, vt suprà dictum est. Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores, vt suprà dictum est, ex quibus sensus diuersimode immutentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd principium sensitiuæ operationis nõ potest esse absque principio interiori, quod est potentia sensitiua. Sed illud interius principium potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, vt dictum est.
¶ Ad secundum dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituum & humorum potest angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ: & similiter potentiæ appetitiuæ & sensitiuæ, & cuiuscunque potentiæ corporali organo vtentis.
¶ Ad tertium dicendum, quòd præter ordinem totius creaturæ angelus facere nõ potest, sed præter ordinem alicuius particularis naturæ facere potest, cum tali ordini nõ subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem.

QVÆSTIO CENTESIMA DUODECIMA, *de missione Angelorum, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de missione Angelorum.
¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrũ aliqui angeli mittantur in ministerium.
¶ Secundò, vtrum omnes mittantur. ¶ Tertiò, vtrum illi, qui mittuntur, assistant.
¶ Quartò, de quibus ordinibus mittantur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum angeli in ministerium mittantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli in ministerium non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquem determinatum locum. Sed actiones intellectuales non determinant aliquẽ locum: quia intellectus abstrahit ab hic & nũc. Cùm igitur actiones angelicæ sint intellectuales, videtur ꝙ angeli ad suas actiones agendas non mittantur.
¶ 2. Præterea. Cælum empyreũ est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, videtur quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.
¶ 3. Præterea, Exterior occupatio impedit sapientiæ contẽplationẽ. Vnde dicitur Eccle. 29. Qui minoratur actu, pcipiet sapientiã: Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, videtur quòd retardentur à cõtemplatione. Sed tota eorum beatitudo in cõtemplatione Dei cõsistit. Si ergo mitterentur, eorũ beatitudo minueretur: ꝙ est inconueniens.
¶ 4. Præterea, Ministrare est inferioris. Vnde dicitur Lucæ 22. Quis maior est, qui recumbit, an ille qui ministrat? nonne qui recumbit? Sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 23. Ecce ego mitram angelum meum qui prædicat te.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex suprà dictis manifestum esse potest, quòd aliqui angeli in ministerium mittũtur à Deo. Vt enim suprà dictum est, cum de missione diuinarum personarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo procedit, vt incipiat esse vbi prius nõ erat, vel vbi prius erat per alium modum. Filius enim aut Spiritussanctus mitti dicitur, vt à Patre procedẽs per originem: & incipit esse nouo modo, id est p gratiam vel naturam assumptam, vbi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim propriũ est, vbique esse, quia cùm sit vniuersale agens, eius virtus attingit omnia entia. Vnde est in omnibus rebus, vt suprà dictũ est. Virtus autẽ angeli, cum sit particularae agens, non attingit totum vniuersum, sed sic attingit vnum, quòd non attingit aliud. Et ideo ita est hic, quod non alibi. Manifestum est autem suprà dicta, quòd creatura corporalis per angelos administratur. Cùm igitur aliquid est fiendum per aliquem angelum circa aliquam creaturã corpoream, de nouo applicatur angelus illi corporisua virtute. Et sic angelus de nouo incipit ibi esse. Et hoc totum procedit ex imperio diuino. Vnde sequitur secundum præmissas, quòd angelus à Deo mittatur. Sed actio, quam angelus missus exercet, ꝓcedit à Deo, sicut à primo principio, cui⁹ nutu & autoritate angeli operantur: & in Deum reducitur, sicut in vltimum finẽ. Et hoc facit ratione ministerij. Nam minister est sicut instrumentum intelligens. Instrumentum autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinatur. Vnde actiones angelorum ministeria vocantur. Et propter hoc diuinitur in ministerium mitti.
¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd aliqua operatio dupliciter dicit intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu cõsistens, vt contemplatio. Et talis operatio nõ determinat sibi locũ: imò, vt Aug. dicit 4. de Trinita. etiam nos secundum quòd aliquid æternum mente sapimus, nõ in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata & imperata. Et sic manifestum est, quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi locum.
¶ Ad secundum dicendum, quòd cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli, secundum congruentiam quandam: quia congruum est, vt supremum corporum naturæ, quæ est suprà omnia corpora, attribuatur. Non tamẽ angelus aliquid dignitatis accipit à cælo empyreo. Et ideo quãdo actu nõ est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi, quando non actu sedet in regali solio, quod cõgruit eius dignitati.
¶ Ad tertium dicẽdum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contemplationis impedit: quia actioni insistimus secũdum sensitiuas virtutes, quarum actiones cùm intẽduntur, retardãtur actiones intellectiuæ virtutis. Sed angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius contemplationem: quia duarum actionum, quarum vna est regula, & ratio alterius, vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Gregorius dicit in 2. Moral. quòd angeli non sic foris exeunt: vt internæ contemplationis gaudiis priuentur.
¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundariò nobis: nõ quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo vel angelus inquantum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo, est superior omni creatura. Vnde Apost. ad Ephe. dicit, Superiores sibiinuicem arbitrantes.

Cap.20.to. 3.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

§50 2.distin.10. ar.1.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit enim Apostolus ad Hebr. 1. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi.
¶ 2. Præterea, Inter ordines suprem⁹ est ordo Seraphim, vt ex suprà dictis patet. Sed Seraphim est missus ad pur-

q 108.ar.6

gandum labia Prophetæ: vt habetur Iſa.6. Ergo multo magis inferiores angeli mittũtur.

¶ 3. Præterea, Diuinæ perſonę in infinitum excedunt omnes ordines angelorum. Sed diuininæ perſonæ mittuntur[c]. Ergo multo magis quicunque ſupremi angeli.

¶ 4. Præterea, Si ſuperiores angeli nõ mittũtur ad exterius miniſterium, hoc nõ eſt, niſi quia ſuperiores angeli exſequuntur diuina miniſteria ꝑ inferiores. Sed cùm omnes angeli ſint inæquales, vt ſuprà dictum eſt, quilibet angelus habet inferiorem angelum præter vltimum: ergo vnus angelus ſolus miniſtraret in miniſterium miſſus. Quod eſt contra id quod dicitur Dan. 7. Millia millium miniſtrabant ei.

¶ SED CONTRA eſt, quod Greg. dicit, referens ſententiam Dionyſij, Superiora agmina vſum exterioris miniſterij nequaquam habent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex ſupradictis patet, hoc habet ordo diuinæ prouidentiæ non ſolum in angelis, ſed etiam in toto Vniuerſo, quòd inferiora per ſuperiora adminiſtrantur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquando ex diuina diſpenſatione receditur propter altiorem ordinem ſecũdum ſcilicet quod expedit ad gratiæ manifeſtationem[e]. Quod enim cæcus natus fuit illuminatus, quòd Lazarus fuit ſuſcitatus, immediatè Deo factũ eſt abſque aliqua actione cæleſtium corporum. Sed & angeli boni & mali poſſunt aliquid in iſtis corporib⁹ operari præter actionem cæleſtiũ corporum, condenſando nubes in pluuias, & aliqua huiuſmodi faciendo. Neque alicui debet eſſe dubium, quin Deus immediatè hominibus aliqua reuelare poſſet, nõ mediantibus angelis, & ſuperiores angeli, nõ mediantibus inferioribus, & ſecundum hanc conſiderationem quidam dixerunt, quòd ſecũdum communem legem ſuperiores, non mittuntur, ſed inferiores tantum. Sed ex aliqua diſpenſatione diuina interdum etiam ſuperiores mittuntur, ſed hoc non videtur rationabile: quia ordo angelicus attenditur ſecundum dona gratiarum[e]. Ordo autem gratiæ non habet alium ſuperiorem ordinem, propter quem prætermitti debeat: ſicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Conſiderandum eſt etiam, quòd ordo naturæ in operatione miraculorũ prætermittitur ꝓpter fidei confirmationem. Ad quam nihil valeret, ſi prætermitteretur ordo angelic⁹, quia hoc à nobis percipi non poſſet. Nihil etiam eſt ita magnum in miniſteriis diuinis, quod per inferiores ordines exerceri non poſsit. Vnde Gregori⁹ dicit, quòd qui ſumma annuntiant, archangeli vocantur. Hinc eſt q̃ ad virginem Mariam Gabriel archangelus mittitur. Quod tamen fuit ſummum inter omnia diuina miniſteria, vt ibidem ſubditur. Et ideo ſimpliciter dicendum eſt cum Dionyſ. quòd[d] ſuperiores angeli nunquam ad exterius miniſterium mittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod ſicut in miſsionibus diuinarum perſonarum aliqua eſt viſibilis, quæ attenditur ſecundũ creaturam corporeã: aliqua inuiſibilis, quę fit ſecundum ſpiritualem effectũ: ita in miſſionibus angelorũ aliqua dicitur exterior, quæ ſcilicet eſt ad aliquod miniſteriũ circa corporalia exhibendum. Et ſecundum hanc miſsionẽ non omnes mittũtur. Alia eſt inferior ſecũdum intellectuales effectus, prout ſcilicet vnus angelus illuminat alium. Et ſic omnes angeli mittuntur. Vel aliter dicendũ quòd Apoſt. inducit illud ad probandum, q̃ Chriſtus ſit maior angelis, ꝑ quos data eſt lex; vt ſic oſtendat excellentiam nouæ legis ad veterem. Vnde non oportet, quòd intelligatur niſi de angelis miniſterij, per quos data eſt lex.

¶ Ad ſecundum dicendum ſecundũ Dion. quòd ille angelus, qui miſſus eſt ad purgãdũ labia Prophetæ, fuit de inferioribus angelis. Sed dictus eſt Seraphim, id eſt incendens æquiuocè, propter hoc, quòd venerat ad incendẽdum labia Prophetæ. Vel dicendum, quòd ſuperiores angeli communicant propria dona, à quibus denominantur, mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur vnus de Seraphim dictus eſt purgaſſe incendio labia Prophetæ: non quia hoc ipſe immediatè fecerit, ſed quia inferior angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur abſoluere aliquem, etiam ſi per alium officium abſolutionis inpendat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuinæ perſonæ non mittuntur in miniſteriũ, ſed æquiuocè mitti dicuntur: vt ex prædictis patet.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in diuinis miniſteriis eſt multiplex gradus. Vnde nihil prohibet, etiã inæquales angelos immediatè ad miniſteria mitti, ita tamen quòd ſuperiores mittantur ad altiora miniſteria: inferiores verò ad inferiora.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angeli qui mittuntur aßiſtant.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd etiam angeli qui mittuntur aſsiſtant. Dicit enim Greg. in Homil. Mittuntur igitur angeli & aſsiſtũt: quia etiam circunſcriptus eſt angelic⁹ ſpiritus. Summus tamen ſpiritus, qui Deus eſt, circunſcriptus non eſt.

¶ 2. Præterea, Angelus Tobiæ in miniſterium miſſus fuit. Sed tamen ipſe dixit, Ego ſum Raphaël angelus vnus ex ſeptem, qui aſtamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli qui mittuntur aſsiſtunt.

¶ 3. Præterea, Quilibet angelus beatus propinquior eſt Deo q̃ Satan. Sed Satan aſsiſtit Deo: ſecundum quod dicitur Iob primo. Cũ aſsiſterent filij Dei corã Dño, affuit inter eos & Satan. Ergo multo magis angeli, qui mittuntur in miniſteriũ, aſsiſtũt.

¶ 4. Præterea, Si inferiores angeli non aſsiſtunt, hoc non eſt niſi quia non immediatè, ſed per ſuperiores angelos diuinas illuminationes recipiunt. Sed quilibet angelus per ſuperiorem diuinas illuminationes ſuſcipit excepto eo, qui eſt inter omnes ſupremus: ergo ſolus ſuprem⁹ angelus aſsiſteret. Quod eſt cõtra illud quod habetur Dan.7. Decies millies centena millia aſſiſtebant ei. Ergo etiam illi qui miniſtrant aſsiſtunt.

¶ SED CONTRA eſt quod Greg. dicit 17. Mor. ſuꝑ illud Iob: Nunquid eſt numerus militum eius? Aſsiſtunt, inquit, illæ poteſtates, quæ ad quædam hominibus nuntianda non exeunt. Ergo illi, qui in miniſterium mittuntur, non aſsiſtunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli introducuntur aſsiſtentes & adminiſtrantes ad ſimilitudinem eorum, qui alicui regi famulantur. Quorum aliqui ſemper ei aſsiſtunt, & eius præcepta immediatè audiunt. Alij verò ſunt, ad quos præcepta regalia per aſsiſtentes nuntiantur, ſicut illi, qui adminiſtrationi ciuitatum præficiuntur: & hi dicuntur miniſtrantes, ſed non aſſiſtentes.

¶ Conſiderandum eſt ergo, q̃ omnes angeli diuinam eſſentiam immediatè vident. Et quantum ad hoc omnes etiam, qui miniſtrant, aſsiſtere dicuntur. Vnc Greg. dicit in 2. Mora. q̃ ſemper aſsiſtere, aut videre faciem Patris poſſunt, qui ad miniſterium exterius mittuntur pro noſtra ſalute. Sed non omnes angeli ſecreta diuinorum myſteriorum in ipſa claritate diuinæ eſſentiæ percipere poſſunt: ſed ſoli ſuperiores, per quos inferiorib⁹ denuntiantur[e]. Et ſecundum hoc ſoli ſuperiores, qui ſunt primæ Hierar. aſsiſtere dicũtur, cuius proprium dicit eſſe Dio. immediatè à Deo illuminari. Et per hoc patet ſolutio ad primum & ſecundum, quæ procedunt de primo modo aſsiſtendi.

¶ AD TERTIVM, Satan non dicitur[d] aſtitiſſe, ſed inter aſſiſtentes affuiſſe deſcribitur: quia vt Greg. dicit 2. Mor. etſi beatitudinẽ perdidit, naturã tamen angelis ſimilem nõ amiſit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnes aſsiſtentes aliqua immediatè vident in claritate diuinæ eſſentiæ, & ideo totius primæ hier

[Margin: Cap.13. cæl. hierarch. — In corp. & quæſt. 43. — 551 2. diſt. 10. ar. 1. 2. diſt. 10. art. 2. — Homi. 34. — 2. diſt. 10. art. 2. — Cap. 7. — Cap. 3. — 520 Cap. 7. cæl. hier. — D. 247. — Cap. 3.]

recitatur opinio ꝓ parte affirmatiua. Tertiò impugnat̃, & ſimul reſpõdetur quæſito negatiuè.

¶ Quo ad primum quatuor dicunt̃. 534 duo de facto, duo de poſſibili. Primũ pertinẽs ad factum eſt ordo cõmunis diuinæ prouidentiæ conſiſtens in hoc, q̃ ſuperiora principãtur & inferiora tantũ miniſtrãt, q. 108 ar 3. arg. 1. vt patet in ãgelis, & in toto Vniuerſo. Secũdũ pertinens quoque ad factũ, eſt ordo diuinæ diſpẽſationis conſiſtẽs in hoc, quòd prędict⁹ diuinę prouidẽtię ordo q̃doq; Hom. 34. in Euang. in corporalib⁹ nõ ſeruat̃, ſed ſuperiores exequuntur per ſeipſos tantùm propter altiorẽ ordinẽ, puta gratiæ diuinę manifeſtationem. q. 110. ar. 1. Declaratur hoc tam in Deo quã in ãgelis prætermiſſione cęleſtiũ corporũ. Tertium pertinẽs ad poſſibile eſt, q̃ dominus poteſt per ſeipſũ abſque ãgelis mediis reuelare alicui hominis aliquid. Quartũ ꝑtinens 541 etiam ad poſſibile eſt, 511 quòd angeli ſuperiores 532 abſque inferiorib⁹ mediis poſſunt idem.

¶ Quo ad ſecũdũ concluſio opiniõis affirmatiuę hæc eſt, ãgeli inferiores tantum mittũtur de lege cõmuni, ſuperiores verò ex diuina diſpenſatione. Hæc cõcluſio non aliter probatur, niſi quòd ex prędictis deducta videt̃, tanquã poſſibili poſito in eſſe nullũ debeat ſequi inconueniens.

¶ Quo ad tertium duo fiunt. Quia primò tripliciter impugnatur præcedens opinio quo ad ſecundam partem, & ſic ſecundò infertur concluſio negatiua reſpon- 532 ſiua quæſito, Nõ omnes angeli mittuntur. Prima ratio eſt, Prætermiſſio ordinis ex diuina diſpenſatione fit propter altiorem ordinem. ergo miſſionis angelicæ non habet altiorem ordinem, ergo non ſuſcipit prætermiſſionem, maior patet ex dictis ſuperio- Loco citato. ribus, & declaratur in ordine naturę & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret ſuperiore. Talis autem ordo eſt ſecundum Cap. 8. cæl. hier. dona diuinæ gratiæ. ergo.

D. 161. ¶ Secunda ratio eſt, Ordo communis prætermittitur ꝓpter fidei cõfirmationem: in propoſito nihil prodeſſet ad fidei cõfirmationem, ergo. maior patet, in miraculis: minor, quia illa prætermiſſio eſt ignota nobis. Tertia ratio eſt, Nihil eſt ita magnũ, quod ꝑ inferiores exerceri nõ poſſit. ergo antecedens probatur de annuntiatione Incarnationis, quod eſt maximum, & firmatur autoritate Gregorij. Ex his ſequitur concluſio reſponſiua, quòd non omnes mittuntur, quia ſuperiores nunquam mittuntur.

¶ Aduerte hic duo, q̃ prima ratio ſe tenet ex parte cauſę efficientis. ordo enim ſuperior vt agens ſuperius, ſe habet reſpectu inferioris. Secunda verò ex parte cauſæ finalis. Manifeſtatio nanque fidei finis eſt miraculorum, &c. Tertia autem ex parte cauſæ formalis. Excellentia nanque ſiue dignitas miniſtri ad magnitudinem rei gerẽdæ requiſita, formaliter ſe habet ad ipſum. Secundò, quòd ex dictis patet ſolutio motiui partis aduerſæ: quoniam prætermiſſio ordinis hinc apparet, quòd non eſt poſſibilis potẽtia ordinata, ſed potentia abſoluta. omnia clara ſunt.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæduodecimæ articulum tertium.*

IN corpore duo. Primò declaratur quid interſit inter aſſiſtere & miniſtrare. Secundò diſtinguitur de aſſiſtentia dupliciter, & ſic duabus concluſionibus reſpondetur quæſito.

¶ Quo ad primum dicitur, quòd iſta metaphoricè dicũtur de angelis quòd aſſiſtentia conſiſtit in immediata viſione apud regem. Miniſtratio verò habet mediatã præceptionẽ.

¶ Quo ad ſecundũ diſtinctio eſt, Aſſiſtentia, id eſt immediata viſio,

mæ hierarchiæ proprium eſſe dicitur, immediatè illuminari à Deo. Sed ſuperiores eorum plura percipiunt quàm inferiores, de quibus illuminant alios: ſicut etiam inter eos, qui aſsiſtunt regi, plura ſcit de ſecretis regis vnus, quàm alius.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum angeli ſecundæ hierarchiæ omnes mittantur.*

552 2. diſtin. 10. art. 3. AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd angeli ſecundæ hier. omnes mittãtur: angeli enim omnes vel aſsiſtunt vel miniſtrant, ſecũdum quod habetur Dan.7. ſed angeli ſecundæ hierar. nõ aſsiſtunt. Illuminantur enim ꝑ angelos primę hierar. ſicut dicit Diony. 8. cap. cæ. hier. omnes ergo angeli ſecundæ hier. in miniſterium mittuntur.

Cap. 7. ¶ 2. Præterea, Greg. dicit 17. Moral. quòd plures ſunt, qui miniſtrant, quàm qui aſsiſtunt: ſed hoc non eſſet, ſi angeli ſecundæ hierarc. in miniſterium non mitterentur. ergo omnes angeli ſecundæ hierar. in miniſterium mittuntur.

Cap. 8. cæl. hier. ¶ SED CONTRA eſt, q̃ Dio. dicit, q̃ dominationes ſunt maiores omni ſubiectione. Sed mitti in miniſteriũ ad ſubiectionem pertinet: ergo dominationes in miniſterium nõ mittũtur.

Artic. 1. ¶ RESPONDEO dicendum, q̃ ſicut ſuprà dictum eſt, mitti ad exterius miniſteriũ propriè conuenit angelo, ſecũdũ quòd ex diuino imperio operatur circa aliquã creaturã corporalem. Quod quidem pertinet ad executionẽ diuini miniſterij. Cap. 7. & 8. Proprietates autẽ angelorum ex eorum nominibus manifeſtãtur, vt Dio. dicit 7. cap. cæ. hierar. & ideo angeli illorũ ordinũ ad exterius in miniſteriũ mittũtur, ex quorũ nominibus aliqua executio datur intellectui. In nomine autẽ dominationum nõ importatur aliqua executio, ſed ſola diſpoſitio & imperium de exequendis. Sed in nominibus inferiorum ordinum intelligit̃ aliqua executio. Nam angeli & archangeli denominãtur à denuntiando, Homi. 34. in Euang. virtutes & poteſtates dicuntur ꝑ reſpectum ad aliquẽ actum. Principis etiã eſt, vt Greg. dicit, inter alios operantes priorem exiſtere. Vnde ad hos quandoque ordines pertinet in exterius miniſteriũ mitti, nõ autem ad quatuor ſuperiores.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ dominationes computantur quidẽ inter angelos miniſtrãtes: nõ ſicut exequẽtes miniſterium, ſed ſicut diſponentes & mandantes quid per alios fieri debeat. Sicut architectores in artificiis nihil manu operãtur: ſed ſolùm diſponunt & præcipiũt quid alij debeãt operari.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd de numero aſsiſtentiũ & mi- Hom. eadẽ niſtrantiũ duplex ratio haberi poteſt. Gregorius em̃ dicit, plures eſſe miniſtrantes quàm aſsiſtentes: intelligit enim q̃ dicitur, Millia milliũ miniſtrabant ei, non eſſe dictũ multiplicatiuè, ſed partitiuè: ac ſi diceretur millia de numero millium: & ſic miniſtrantiũ numerus ponitur indefinitus ad ſignificandũ exceſſũ, aſsiſtẽtium verò numerus finitus, cùm ſubditur, Et decies millies cẽtena millia aſsiſtebãt ei: & hoc procedit ſecundũ rationem Platonicorum: qui dicebant, q̃ quantò aliqua ſunt vni primo principio ꝓpinquiora, tãtò ſunt minoris multitudinis. Sicut quãtò numerus eſt ꝓpinquior vnitati, tantò eſt multitudine minor. Et hæc opinio ſaluatur quantum ad numerum ordinũ, dum ſex miniſtrant, & tres aſsiſtunt. Sed Dionyſ. ponit 14. cap. cæ. hierar. quòd multitudo angelorum tranſcẽdit omnem materialem multitudinem, vt ſcilicet ſicut corpora ſuperiora tranſcendunt corpora inferiora magnitudine quaſi in immenſum, ita ſuperiora naturæ incorporeæ tranſcendunt omnes 236 naturas corporeas: quia quod eſt melius eſt magis à Deo intẽtum, & multiplicatum[e]. Et ſecundum hoc, cùm aſsiſtentes ſint ſuperiores miniſtrantibus, plures erunt aſsiſtentes quàm miniſtrantes. Vnde ſcd̃m hoc, millia milliũ legitur multiplicatiuè, ac ſi diceretur, Millies millia. Et quia decies centum ſunt mille, ſi diceretur decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot eſſent aſsiſtentes, quot miniſtrantes: ſed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur aſsiſtentes quàm miniſtrantes. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quia tantus ſolum ſit angelorum numerus, ſed multo maior: quia omnẽ materialem multitudinem excedit. Quod ſignificatur per multiplicationem maximorum numerorum ſupra ſeipſos, ſcilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Dioniſius ibidem dicit.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMATERTIA DE CUSTODIA BONORUM ANGELORUM, & IMPUGNATIONE MALORUM, IN OCTO ARTICULOS DIUISA.

Quæſtio centeſimadecimatertia de Cuſtodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cuſtodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum. ¶ Et circa primũ quærũt̃ octo. ¶ Primò, vtrũ homines ab angelis cuſtodiat̃. ¶ Secũdò, vtrũ ſingulis hominibus ſinguli angeli ad cuſtodiã deputet̃. ¶ Tertiò, vtrum cuſtodia pertineat ſolũ ad vltimum ordinem angelorum. ¶ Quartò, vtrum omni homini conueniat habere angelum cuſtodẽ. ¶ Quintò quando incipiat cuſtodia circa hominẽ. ¶ Sextò, vtrum angelus ſemper cuſtodiat hominem. ¶ Septimò, vtrum doleat de perditione cuſtoditi. ¶ Octauò, vtrũ inter angelos ſit pugna ratione cuſtodiæ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum homines cuſtodiantur ab angelis.*

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd homines nõ cuſtodiantur ab ãgelis: cuſtodes enim deputant̃ aliquibus, vel quia neſciunt, vel quia nõ poſſunt cuſtodire ſeipſos, ſicut pueri & infirmi. ſed homo poteſt cuſtodire ſeipſum per liberum arbitrium, & ſic per naturalem cognitionem legis naturalis: ergo homo non cuſtoditur ab angelo.

¶ 2. Præterea, Vbi adeſt fortior cuſtodia, infirmior ſuperfluere videtur. Sed homines cuſtodiuntur à Deo, ſecundũ illud Pſal.120. Non dormitabit, neq; dormiet qui cuſtodit Iſraël. ergo non eſt neceſſarium quòd homo cuſtodiatur ab angelo.

¶ 3. Præterea, Perditio cuſtoditi redũdat in negligentiam cuſtodis. Vnde dicitur cuidã 2. Reg. 20. Cuſtodi virum iſtum, qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima eius, ſed multi homines quotidie pereunt, in peccatum cadẽtes, quibus angeli ſubuenire poſſunt, vel viſibiliter apparendo, vel miracula faciendo, vel aliquo ſimili modo. Eſſet ergo negligẽtes angeli, ſi eorum cuſtodiæ homines eſſent commiſſi: quod patet eſſe falſum. Non igitur angeli ſunt hominum cuſtodes.

¶ SED CONTRA eſt, quòd dicitur in Pſalm. Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd ſecundum rationem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, quòd mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur[e]. Sicut omnia corporalia per ſubſtantias ſpirituales & immobiles[e], & corpora inferiora[d] per ſuperiora[e], quæ ſunt inuariabilia ſecundum ſubſtantiã. ſed & noſipſi regulamur circa cõcluſiones in quibus poſſumus diuerſimode opinari, per principia, quæ inuariabiliter tenemus. manifeſtum eſt autem, quòd in rebus agendis cognitio & affectus hominis multipliciter variari & deficere poſſunt à bono: & ideo neceſſarium fuit, quòd hominibus angeli ad cuſtodiã deputarentur, per quos regularentur & mouerentur ad bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per liberũ arbit. poteſt homo aliqualiter malum vitare, ſed nõ ſufficienter: quia infirmatur circa affectum boni, propter multiplices animæ paſſiones. Similiter etiam vniuerſalis cognitio naturalis legis, quæ homini naturaliter adeſt, aliqualiter dirigit hominem ad bonum: ſed non ſufficienter: quia in applicando vniuerſalia principia iuris ad particularia opera, cõtingit hominem multipliciter deficere. Vnde dicitur Sap. 9. Cogitationes mortaliũ timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ, & ideo neceſſaria fuit homini cuſtodia angeli.

¶ Ad ſecundum dicendum: q̃ ad bonũ operandum duo requiruntur. Primo quidem, quòd affectus inclinetur ad bonum: q̃ quidẽ fit in nobis per habitum virtutis moralis. ſecundo autẽ, quòd ratio inueniat congruas vias ad perficiendum bonũ virtutis, q̃ quidem Philoſophus attribuit prudentiæ. Quantum li. 10. Ethi. c. 8. & lib. 6. c. 12. ergo ad primum Deus immediatè cuſtodit hominẽ, infundẽdo ei gratiam & virtutes: quãtum autẽ ad ſecundum Deus cuſtodit hominem, ſicut vniuerſalis inſtructor: cuius inſtructio ad hominem peruenit mediantibus angelis: vt ſuprà habitum eſt. q. 111. ar. 1.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ſicut homines, à naturali inſtinctu boni diſcedũt propter paſsionem peccati: ita etiam diſcedunt ab inſtigatione bonorum angelorum, quæ fit inuiſibiliter per hoc, quòd homines illuminant ad bene agendum. Vnde quòd homines pereunt, non eſt imputandum negligentiæ angelorũ,

dupliciter, aut reſpectu Dei, aut reſpectu diuinorum myſteriorum in Deo. Prima concluſio reſponſiua affirmatiuè, Oẽs miniſtrãtes aſſiſtũt quo ad viſionem Dei. Probatur: quia omnes immediate vident. Et confirmatur autoritate Grego. Secunda negatiuè, Soli ſuperiores primæ hierarchiæ aſſiſtũt, quo ad ꝑceptionẽ diuinorũ myſteriorũ ĩ Deo. Probat̃ autoritate Dio. q̃a ei⁹ eſt ꝓpriũ illuminari immediatè à Deo. 553 2. diſtin. 11. q. 1. art. 1.

¶ *Super quæſtionis centeſimæduodecimę articulum quartum.*

IN corpore vna cõcluſio reſponſiua quæſito negatiuè, Non oẽs angeli ſecũdæ hierarchiæ mittũtur. Probatur, Exſequentes tantùm mittuntur, nõ oẽs ſecundæ hierarchiæ exſequũtur. ergo. Maior probatur: quia mitti eſt ex diuino imperio circa creaturã corporalem exercere. Minor verò, quia ſuprem⁹ ordo hierarchiæ nõ exſequitur, ſed quinque inferiores: probatur vtrunque ex nominibus ſuorum ordinum, Domini eſt imperare, cæterorum exſequi, &c.

¶ *Super Quæſtionis centeſimædecimæ tertiæ Articulum primum.*

IN corpore vna cõcluſio reſponſiua quæſito affirmatiuè, Neceſſe eſt homines ab angelis cuſtodiri. ꝓbatur, Oĩa mobilia & variabilia ꝑ immobilia & inuariabilia regulantur ſecũdum ordinem diuinæ prouidentiæ: homines ſecundum cognitionẽ & affectionẽ ſunt multipliciter variabiles à bono. ergo oportet eos regulari per variabiles qui ſunt ſancti angeli. ergo. Maior ꝓbatur inductiuè, In cælo, & intelligẽtiis corporalib⁹ inferioribus, & ſuperioribus, &c. clara ſunt omnia.

¶ *Super*

[Margin: b — 13 — 568 — D. 1075. — 541 — 531]

Universidad de De… Biblio…

ſed malitiæ hominum. Quod autē aliquando præter legē communem hominibus viſibiliter apparent, ex ſpeciali Dei gratia eſt: ſicut etiam præter ordinem naturæ miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum ſinguli homines à ſingulis angelis cuſtodiantur.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſinguli homines à ſingulis angelis cuſtodiātur: angelus enim eſt virtuoſior quàm homo. Sed vnus homo ſufficit ad cuſtodiam multorum hominum. ergo multo magis vnus angelus multos homines poteſt cuſtodire.

Cap 3. cel. hierarch.
¶ 2. Præterea, Inferiora reducuntur in Deū à ſuperioribus per media: vt Diony. dicit. Sed cum omnes angeli ſint inæquales, vt ſuprà dictum eſt, ſolus vnus angelus eſt: inter quem & homines non eſt aliquis medius: ergo vnus angelus ſolus eſt, qui immediatè cuſtodit homines.

q. 108. art. 3. arg. 1.
¶ 3. Præterea, Maiores angeli maioribus officiis deputantur. Sed nō eſt maius officium, cuſtodire vnum hominem quàm alium, cum omnes homines natura ſint pares. Cum ergo omnium angelorum ſit vnus maior alio ſecundum Dionyſ. videtur quòd diuerſi homines nō cuſtodiantur à diuerſis angelis.

Cap. 5. cæl. hierar.
¶ SED CONTRA eſt, quòd Hier. exponens illud Mat. Angeli eorum in cælis, dicit, Magna eſt dignitas animarū, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui, angelum delegatum.

In com. ſuper cap. 18.
¶ RESPONDEO dicēdum, quòd ſingulis[d] hominibus ſinguli angeli ad cuſtodiam deputantur. Cuius ratio eſt, quia angelorum cuſtodia eſt quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines. Prouidētia autem Dei aliter ſe habet ad homines & ad alias corruptibiles creaturas[e]: quia aliter ſe habēt ad incorruptibilitatē. Homines enim nō ſolùm ſunt incorruptibiles, quantum ad cōmunem ſpeciem, ſed etiam quantum ad proprias formas ſingulorum, quæ ſunt animæ rationales, Quod de aliis rebus corruptibilibus dici nō poteſt. Manifeſtum eſt autē, quòd prouidentia Dei principaliter eſt circa illa, quæ ꝑpetuò manent. Circa verò ea, quæ trāſeunt, prouidentia Dei eſt, inquantum ordinat ipſa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei comparatur ad ſingulos homines, ſicut comparatur ad ſingula genera vel ſpecies corruptibilium rerum. Sed ſecundum Gregor. diuerſi ordines deputantur diuerſis rerum generibus. Puta poteſtates ad arcendos dæmones, virtutes ad miracula faciēda in rebus corporeis. Et probabile eſt, quòd diuerſis ſpeciebus rerū diuerſi angeli eiuſdem ordinis præficiātur. Vnde etiā rationabile eſt vt diuerſis hominibus diuerſi angeli ad cuſtodiā deputētur.

D. 163. *b 534* *Homil 34. in Euang.*

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd alicui homini adhibetur cuſtos dupliciter. Vno modo, inquantū eſt homo ſingularis. Et ſic vni homini debetur vnus cuſtos: & interdum plures deputantur ad cuſtodiam vnius. Alio modo inquātum eſt pars alicuius collegij. Et ſic toti collegio vnus homo ad cuſtodiam præponitur. Ad quem pertinet prouidere ea, quæ pertinēt ad vnum hominem in ordine ad totum collegium. Sicut ſunt ea quæ exterius aguntur de quibus alij ædificantur vel ſcandalizantur. Angelorum autem cuſtodia deputatur hominibus etiā quantum ad inuiſibilia & occulta, quæ pertinent ad ſingulorum ſalutem ſecūdum ſeipſos. Vnde ſingulis hominibus ſinguli angeli deputantur ad cuſtodiam.

q. prec. art. 3. ad 4.
¶ Ad ſecundū dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt, angeli primæ hierarchiæ, omnes quantum ad aliqua illuminantur immediatè à Deo. Sed quædā ſunt, de quibus illuminātur ſuperiores tantū immediatè à Deo, quæ inferioribus reuelāt. & idē etiā in inferioribus ordinibus conſiderandum eſt. Nam aliquis infimus angelus illuminatur, quantum ad quædam ab aliquo ſupremo, & quātum ad aliqua ab eo, qui immediatè ſibi præfertur. Et ſic etiā poſſibile eſt, quòd aliquis angelus immediate illuminet hominē, qui tamē habet aliquos āgelos ſub ſe, quos illuminat.

¶ Ad tertiū dicendum, ꝙ quamuis homines natura ſint pares, tamē inæqualitas in eis inuenitur, ſecundum ꝙ ex diuina prouidētia quidam ordinantur ad maius, & quidam ad minus[e]: ſecundū illud quod, dicitur Eccle. 33. In multitudine diſciplinæ Dñi ſeparauit eos, & ipſis benedixit, & exaltauit ex ipſis, maledixit & humiliauit. & ſic maius officiū eſt cuſtodire vnum hominem quàm alium.

e 555

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum cuſtodire homines pertineat ſolum ad infimum ordinem angelorum.*

555 2. diſt. 11. q. 1. art. 2.
AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd cuſtodire homines non pertineat ſolum ad infimum ordinem angelorum. Dicit enim Chryſo. quòd hoc, quòd dicitur Mat. 18. angeli eorum in cælis, &c. intelligitur non de quibuſcunque angelis, ſed de ſupereminentibus. ergo ſupereminentes angeli cuſtodiunt homines.

Homil. 60. in Matt. to. 2.
¶ 2. Præterea, Apoſtolus ad Hebr. dicit, quòd angeli ſunt in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Et ſic videtur quod miſſio angelorum ad cuſtodiam hominum ordinetur. Sed quinque ordines in exterius miniſterium mittuntur, vt ſuprà dictum eſt. Ergo omnes angeli quinque ordinum cuſtodiæ hominum deputantur.

q. pre. ar. 4
¶ 3. Præterea, Ad cuſtodiā hominū maximè videtur eſſe neceſſarium arcere dæmones, ꝙ maximè pertinet ad poteſtates ſecundum Greg. & miracula facere. quod pertinet ad virtutes. Ergo illi etiā ordines deputantur ad cuſtodiā, & nō ſolùm virtutes.

Homil. 34 in euang.
¶ SED CONTRA eſt, quòd in Pſal. cuſtodia hominum attribuitur angelis, quorū ordo eſt infimus ſecundum Dionyſ.

Cap. 8. et 9 cal. hierar.
¶ RESPONDEO dicendum, quòd, ſicut ſuprà dictum eſt, homini[d] cuſtodia dupliciter adhibetur. Vno modo cuſtodia particularis ſecūdū quod ſingulis hominibus ſinguli angeli ad cuſtodiā deputantur, & talis cuſtodia pertinet ad infimum ordinē angelorum: quorum ſecundum Greg. eſt minima nuntiare. Hoc autē videtur eſſe minimum in officiis angelorum, procurare ea, quæ ad vnius hominis ſalutē pertinent. Alia verò eſt cuſtodia vniuerſalis. Et hæc multiplicatur ſecundum diuerſos ordines. Nā quāto agēs fuerit vniuerſalius, tāto eſt ſuperius. Sic igitur cuſtodia humanæ multitudinis ꝑtinet ad ordinē principatuū, vel forte ad archangelos qui dicūtur principes angelorū. Vnde & Michaël, quem archāgelum dicimus, vnus de principibus dicitur, Dan. 10. Vlterius autē ſuper oēs naturas corporeas habent cuſtodiā Virtutes. Et vlterius etiā ſuper dæmones habent cuſtodiā Poteſtates. Et vlterius ſuꝑ bonos ſpiritus habent cuſtodiā Principatus, vel dominationes ſecundum Greg.

artic. prec. ad 1. D. 162. Homil. 34 in Euang.

Eadem homil.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum Chryſ. poteſt intelligi, vt loquatur de ſupremis in ordine infimo angelorū. Quia, vt Dion. dicit, in quolibet ordine ſūt primi medij & vltimi. Eſt autē ꝓbabile, quòd maiores angeli deputētur ad cuſtodiam eorum, qui ſunt ad maiorem gradum gloriæ à Deo electi.

Cap. 4. cal. hierar.
¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non omnes angeli, qui mittūtur, habent particularem cuſtodiam ſuper ſingulos homines: ſed quidam ordines habent vniuerſalem cuſtodiam magis vel minus, vt dictum eſt.

In ſol. ad 1
¶ Ad tertium dicendum, quod etiam inferiores angeli exercēt officia ſuperiorum, inquantum aliquid de dono eorum participant, & ſe habent ad ſuperiores ſicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis poſſunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum omnibus hominibus angeli ad cuſtodiam deputentur.*

356 2. diſt. 11. q. 2. art. 2.
AD QVARTVM ſic proceditur, Videtur ꝙ non omnibus hominibus angeli ad cuſtodiā deputentur. dicitur enim de Chriſto Philip. 2. quòd eſt in ſimilitudinē hominū factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur, etiam Chriſtus angelum cuſtodem habuiſſet. Sed hoc videtur inconueniens, cùm Chriſtus ſit maior omnibus angelis. Non ergo omnibus hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur.

¶ 2. Præterea, Omnium hominum primus fuit Adam. Sed ſibi non competebat habere angelum cuſtodem ad minus in ſtatu innocentiæ: quia tunc nullis periculis anguſtiabatur. Ergo angeli non perficiuntur ad cuſtodiam omnibus hominibus.

¶ 3. Præterea, Hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur, vt per eos manuducantur ad vitam æternam, & incitentur ad bene operandum, & muniantur contra inſultus dæmonum. Sed homines præſciti ad damnationem, nunquam perueniunt ad vitam æternam: infideles etiam etſi interdum bona opera faciant, non tamen benefaciunt: quia non recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit: vt Auguſt. dicit, Antichriſti etiam aduentus erit ſecundum operationem Satanæ: vt dicitur 2. ad Theſſal. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur.

In præfat. pſ. 31. to. 8.

Art. 2. arg. contra.
¶ SED CONTRA eſt autoritas Hierony. ſuprà inducta, qui dicit, quòd vnaquæque anima ad ſui cuſtodiam habet angelum deputatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo in ſtatu vitæ iſtius conſtitutus eſt quaſi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent: tum ab interiori, tum ab exteriori: ſecundū illud Pſalm. 141. In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi. Et ideo ſicut hominibus per viam non tuam ambulantibus dantur cuſtodes, ita & cuilibet homini, quandiu viator eſt, cuſtos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum viæ peruenerit, iam nō habebit angelum cuſtodem: ſed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno dæmonem punientem.

D. 166. c 139
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Chriſtus ſecundum quòd homo immediatè regulabatur à verbo Dei. Vnde non indigebat[d] cuſtodia angelorum. Et iterum ſecūdum animam erat comprehenſor: ſed ratione paſſibilitatis corporis erat viator[e]. Et ſecundum hoc non debebatur ei angelus cuſtos tanquam ſuperior, ſed magis miniſter tanquam inferior. Vnde dicitur Matt. 4. quòd acceſſerunt angeli, & miniſtrabant ei.

Queſt. 85. ar. 4.
¶ Ad ſecundum dicendum, quòd homo in ſtatu innocentiæ nō patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, vt ſuprà dictum eſt: ſed imminebat periculum ei ab exteriori propter inſidias dæmonum: vt rei probauit euētus. ideo indigebat cuſtodia angelorum.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd ſicut præſciti & infideles, & etiā Antichriſtus nō priuātur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio, toti naturæ humanæ diuinitus conceſſo, ſcilicet cuſtodia angelorum: per quam etſi non iuuentur, quantum ad hoc quòd vitam æternam bonis operibus mereantur, iuuantur tamen, quantum ad hoc, quòd ab aliquibus malis retrahuntur: quibus & ſibiipſis & aliis nocere poſſunt. Nam & ipſi dæmones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum volunt. & ſimiliter Antichriſtus non tantum nocebit, quantum vellet.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum angelus deputetur homini ad cuſtodiam à ſua natiuitate.*

557
AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd angelus non deputetur homini ad cuſtodiam à ſua natiuitate. Angeli enim mittuntur in miniſterium propter eos, qui hæreditatem ſalutis capiunt: vt Apoſtolus ad Hebræos dicit. Sed homines incipiunt hæreditatem capere ſalutis, quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad cuſtodiam à tempore baptiſmi, & non à tempore natiuitatis.

¶ 2. Præterea, Homines ab angelis cuſtodiuntur, inquantum ab eis illuminantur per modum doctrinæ. Sed pueri mox nati non ſunt capaces doctrinæ: quia non habent vſum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli cuſtodes.

¶ 3. Præterea, Pueri in materno vtero exiſtentes habent animā rationalem aliquo tempore: ſicut & poſt natiuitatem ex vtero. Sed cùm ſunt in materno vtero, non deputantur eis angeli ad cuſtodiam, vt videtur: quia neque etiam miniſtri Eccleſiæ eos ſacramentis imbuunt. Non ergo ſtatim à natiuitate hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur.

Loco cit. ar. 2. argu. ſed con.
¶ SED CONTRA eſt quod Hierony. dicit, quòd vnaquæque anima ab ortu natiuitatis habet in cuſtodiam ſui angelum deputatum.

Homil. in Matt. to. 3 Super illud Matt. 18. angeli eorū ſemper.
¶ RESPONDEO dicendū, quòd, ſicut Orig. dicit ſuper Matt. ſuper hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dixerūt, quòd angelus ad cuſtodiam homini deputatur à tempore baptiſmi, alij verò ꝙ à tēpore natiuitatis: & hanc opinionē Hier. approbat. Et rationabiliter. Beneficia enim, quæ dantur homini diuinitus ex eo ꝙ eſt Chriſtianus, incipiunt à tempore baptiſmi: ſicut perceptio euchariſtiæ, & alia huiuſmodi. Sed ea, quæ prouidentur homini à Deo, inquantum habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur, ex quo naſcendo talem naturam accipit. Et tale beneficium eſt cuſtodia angelorum, vt ex præmiſſis patet. Vnde ſtatim à natiuitate habet[d] homo angelum ad ſui cuſtodiam deputatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd angeli mittuntur in miniſterium, efficaciter quidem propter eos ſolos, qui hæreditatem capiunt ſalutis, ſi conſideretur vltimus effectus cuſtodiæ, qui eſt perceptio hæreditatis. Nihilominus tamen & aliis miniſterium angelorum non ſubtrahitur: quamuis in eis hanc efficaciam non habeat, quòd perducantur ad ſalutem. Efficax tamen eſt circa eos angelorum miniſterium, inquantum à multis malis retrahuntur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd officium cuſtodiæ ordinatur quidem ad illuminationem doctrinæ, ſicut ad vltimum & principalem effectum. Nihilominus tamen multos alios effectus habet, qui pueris competunt, ſcilicet arcere dæmones, & alia nocumenta tam corporalia quàm ſpiritualia prohibere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd puer quandiu eſt in materno vtero, non totaliter eſt à matre ſeparatus, ſed per quandam colligationem eſt quodammodo adhuc aliquid eius: ſicut & fructus pendens in arbore eſt aliquid arboris. Et ideo probabiliter[d] dici poteſt, quòd angelus, qui eſt in cuſtodia matris, cuſtodiat prolem in matris vtero exiſtentem. Sed in natiuitate, quādo ſeparatur à matre, angelus ei ad cuſtodiam deputatur: vt Hieronymus dicit.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum angelus cuſtos quandoque deſerat hominem.*

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd angelus cuſtos quādoque deſerat hominem, cuius cuſtodiæ deputatur. dicitur enim Ier. 51. ex perſona angelorum: Curauimus Babylonem, & non eſt curata. derelinquamus ergo eam. Et Iſa. 5. Auferam ſepem eius, & erit in conculcationem: Glo. id eſt angelorum cuſtodiā.

¶ 2. Præterea, Principalius cuſtodit Deus, ꝙ angelus. Sed Deus aliquando hominem derelinquit ſecundum illud Pſalm. 21. Deus Deus meus reſpice in me: quare me dereliquiſti? Ergo multo magis angelus cuſtos hominem derelinquit.

¶ 3. Prętérea. Sicut dicit Damaſ. angeli cum ſunt hic nobiſcum, non ſunt in cælo. Sed aliquando ſunt in cælo. Ergo aliquando nos derelinquunt.

¶ SED CONTRA, Dæmones nos ſemper impugnant, ſecundum illud 1. Pet. 5. Aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. Ergo multo magis boni angeli ſemper nos cuſtodiunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cuſtodia angeli, vt ex ſupradictis patet, eſt quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifeſtum eſt autem, quòd nec homo nec res aliqua totaliter diuinæ prouidentiæ ſubtrahitur. Inquantum enim aliquid participat de eſſe, intantum ſubditur vniuerſali prouidentiæ entium. Sed intantum Deus ſecundum ordinem ſuę

---

554 4. diſt. 19. q. 1. ar. 3. q. 1. cor.

¶ *Super Quæſtionis centeſimædecimætertię Articulum ſecundum.*

IN corpore vna cōcluſio reſponſiua quæſito affirmatiuè. Singulis hominibus ſinguli angeli ad cuſtodiam deputantur. Probatur, Prouidētia Dei principaliter eſt circa perpetua, ita quòd circa tranſeuntia eſt vt ordinētur ad perpetua. ergo aliter ſe habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas, ergo ita ſe habet ad ſingulos homines, ſicut ad ſingula genera vel ſpecies corruptibilium. ergo cuſtodia angelica ſimiliter ad hoc ſe habet. Ergo rationabile eſt, quòd diuerſis hominibus diuerſi angeli ad cuſtodiam deputentur. Antecedens ſupponitur ex ſuperioribus. prima cōſequentia probatur: quia aliter ſe habet homo, & aliter cætera ad perpetuitatē: quia homo eſt perpetuus & ſpecie & indiuiduo ſecundum formam, illa verò ſpecie tantum. Secunda conſequentia ꝓbatur ex eadem radice: quia quilibet homo æquiualet vni ſpeciei, vel generi quo ad perpetuitatem, imò præſtat. Tertia verò conſequentia probatur: quia cuſtodia angelica eſt executio diuinæ prouidentiæ. Vltima autem probatur: quia generibus diuerſis ſecundū Gregor. diuerſi ordines deputantur: & ſecundū Auguſt. Dama. & Origenem ſingulis ſpeciebus diuerſi angeli: quod probabile hic dicitur. In his enim ſat eſt rationi conſona dicere.

¶ In reſpōſione ad tertium aduerte, quòd non eſt intentio literæ conſtruere hāc vniuerſaliter, quòd maius ſit cuſtodire vnum hominē quàm alium, cùm contingat plures homines ad æquale æqualiter ex diuina ꝓuidentia ordinati, ſed deſtruere hanc negatiuam vniuerſalē, nō eſt maius cuſtodire vnum hominem quàm aliū: & hoc optimè fit.

¶ *Super Quæſtionis centeſimædecimætertiæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna diſtinctio bimembris cum duabus iuxta mēbra concluſionibus reſponſiuis quæſito.

¶ Diſtinctio eſt, Cuſtodia hominum eſt duplex, particularis & vniuerſalis: vt patet in reſponſione ad primum in præcedenti articulo.

¶ Prima cōcluſio eſt affirmatiua, Cuſtodia particularis hominū pertinet ad infinitū ordinem angelorum tātum. probatur, Minima ſecūdum Gregorium pertinent ad infimum ordinem: ſed procura[illegible]o-rum, quæ ſunt ad ſalutem vnius tantum, eſt minimum inter officia angelica.

¶ Secunda cōcluſio eſt reſpōſiua negatiuè virtualiter, Cuſtodia vniuerſalis multiplicatur ſecundum diuerſos ordines. Primo probatur: quia quantò agens eſt vniuerſalius tantò eſt ſuperius. Secūdò explanatur ipſa multiplicatio aſcendendo à multitudine humana ad omnia corpora, ad dæmones, ad angelos, ad archangelos, vel principes, virtutes, poteſtates, & principatus, vel dominationes apud Gre. Recolito hic, ꝙ litera bis meminit ordinis, qui dicitur principatus, primò cōiungendo cū archāgelis propter opinionē Dio. ſecundo ſupra poteſtates propter Gregorium.

¶ *Super quæſtionis centeſimædecimætertię Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore eſt vna diſtinctio bimembris cum duabus concluſionibus iuxta membra. Diſtinctio eſt, Homo habet duplicē ſtatum, ſcilicet viæ, & termini. Prima concluſio reſponſiua quæſito affirmatiuè eſt, Omnes homines in ſtatu viæ habent angelos cuſtodes. Probatur, Conſtitutis in via, in qua multa imminent pericula, dantur cuſtodes. Omnes homines in ſtatu viæ ſunt huiuſmodi. ꝓbatur minor dupliciter. Primò ratione: tum quia ab interius, tum quia ab exterius ſūt inimici. Secūdò autoritate pſalm. Secunda concluſio eſt, Homines in termino nō habebunt cuſtodes: ſed conregnantes, aut punientes ſocios.

art. 1. et 2. D. 165.

¶ *Super quæſtionis centeſimædecimætertię Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo: Primò recitantur duæ opiniones circa quæſitum, ſcilicet ab ortu vel à baptiſmo, Secundò reiicitur quòd à baptiſmo, & probatur ſimul quòd ab ortu. Diſtinguendo duplex genus beneficiorum, ſcilicet communium omnibus hominibus, & propriorum Chriſtianis: & arguendo quòd hæc cùm chriſtianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed cuſtodia angelica eſt beneficium commune. Dubium autem quòd hic remanet: quia ſcilicet ex iſta ratione videtur quòd angelica cuſtodia incipiat ab ortu in vtero ſecundum animam rationalem, & non à natiuitate extra vterum, ſoluitur in reſponſione ad tertium: ex hoc quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cùm prius eſſet ſic eius quod tamen alterius aliquid, ſcilicet matris: & ideo extra vterum inchoat cuſtos proprius, ſicut & naturæ prius exiſtente cuſtode communi.

D. 165 *558 2. diſtin. 11 q. 1. art. 4.* *gl. interli.*

¶ *Super Quæſtionis centeſimædecimætertię Articulum ſextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio reſponſiua quæſito negatiue, Angelus cuſtos nunquam totaliter dimittit ſuum hominem. Probatur, Diuina prouidētia nullam rem totaliter derelinquit, quamuis quo ad aliquid deſerat permittendo: ergo cuſtodia angelica nunquam totaliter dimittit cuſtoditum: quamuis quo ad aliquid ꝓmiſſiuè relinquat. Antecedēs quo ad primam partem probatur: inquantum participat aliquid de eſſe tantùm de prouidētia diuina: ſed implicat ꝙ aliqd ſit & deſeratur totaliter ab eſſe. ergo quo ad ſecun

lib. 2. orth. fidei c. 3. *Art. 2.*

Universidad de Deusto Biblioteca

prouidentiæ dicitur hominem derelinquere, inquantum permittit hominem pati aliquem defectum vel pœnæ vel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdũ eum dimittit, prout, scilicet non impedit, quin subdatur alicui tribulationi, vel etiã, quin cadat in peccatũ secundum ordinẽ diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon, & domus Israël ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes non impediuerunt, quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cùm est in cælo, cognoscit quid circa hominẽ agatur. Nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse[e].

574

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.

559 2. distin. 11. q. 1. art. 5.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. Dicitur enim Isa. 33. Angeli pacis amarè flebunt. Sed fletus est signum doloris & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum, quos custodiunt.

Lib 14. de ciui. Dei c. 7. et 8 to. 5.

¶ 2. Præterea, Tristitia est, vt Augu. dicit, de his quæ nobis nolentibus accidũt. Sed perditio hominis custoditi est contra voluntatem angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

¶ 3. Præterea, Sicut gaudio cõtrariatur tristitia, ita pœnitentiæ contrariatur peccatum. Sed angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente: vt habetur Lucæ 15. Ergo tristantur de iusto, in peccatum cadente.

Homil. 11. Num to. 1.

¶ 4. Præterea, Super illud Numeri 13. Quicquid offertur primitiarum, &c. dicit gloss. Orig. Trahuntur angeli in iudicium, vtrum ex ipsorum negligentia, an hominum ignauia lapsi sint. Sed quilibet rationabiliter dolet de malis, propter quæ in iudicium tractus est: ergo angeli dolent de peccatis hominum.

¶ SED CONTRA, Vbi est tristitia & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicit Apocal. 21. Mors vltra non erit, neque luct⁹, neq; clamor, neque vllus dolor. Sed angeli sunt perfectè beati: ergo de nullo dolent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli non dolent, neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim & dolor secundum Augustinum, non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati. (Loco cita.) Nihil autem accidit in mundo, quod sit cõtrariũ volũtati angelorum & aliorum beatorum, quia voluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitiæ, nihil autem fit in mundo, nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo, nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philosophus dicit in 3. Ethico. (Cap. 1. to. 5.) illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quòd agitur: consideratis scilicet omnibus, quæ circunstant, quamuis in vniuersali consideratum non esset voluntarium. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare, absolutè, & vniuersaliter considerando, sed imminente periculo salutis, hoc vult. Vnde magis est hoc voluntarium, quàm inuoluntarium, vt ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata & pœnas hominum, vniuersaliter & absolutè loquendo, non volunt: volunt tamen, quòd circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Isa. potest intelligi de angelis, id est nuntiis Ezech. qui fleuerunt propter verba Rapsacis. De quibus habetur Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum: secundum verò allegoricum, angeli pacis sunt Apostoli & prædicatores, qui flent ꝓ peccatis hominum. Si verò secundum sensum anagogicũ exponatur de angelis bonis, tunc metaphorica erit locutio ad designandum, quòd angeli volunt in vniuersali hominum salutem. Sic enim Deo & angelis huiusmodi passiones attribuuntur.

¶ Ad secundum patet solutio per ea, quæ dicta sunt. In corp.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tam in pœnitentia hominum quàm in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli ducũtur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincẽdum homines de eorum ignauia.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum inter angelos poßit esse pugna seu discordia.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur enim Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna. 560 2. dist. 1. q. 2. art. 5.

¶ 2. Præterea, Vbi est perfecta charitas & iusta prælatio, non potest esse pugna. Sed hoc totum est in angelis. Ergo in angelis non est pugna.

¶ 3. Præterea, Si angeli dicuntur pugnare pro eis, quos custodiunt, necesse est, quòd vnus angelus foueat vnam partem, & alius aliam. Sed si vna pars habet iustitiam, constat, quòd alia pars habeat iniustitiam. Ergo sequitur, quòd angelus bonus sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniẽs. Ergo inter bonos angelos non est pugna.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Dan. 10. ex persona Gabrielis, Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. Ergo vnus bonus angelus restitit alij. Et sic inter eos est pugna.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio mouetur occasione horum verborum Daniel. Quæ quidẽ Hierony. exponit dicens principem regni Persarum esse angelum, qui se opposuit liberationi populi Israëlitici: ꝓ quo Daniel orabat, Gabriële preces eius Deo præsentante. hæc autem resistentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidẽ ductos ad peccatum induxerat: per quod impedimentum præstabatur orationi Dan. pro eodẽ populo deprecantis. Sed secũdum Gregor. 17. Mora. princeps regni Persarum bonus angelus (Cap 7.) fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad videndum igitur qualiter vnus angelus alteri resistere dicitur, considerandum est, quòd diuina iudicia circa diuersa regna & diuersos homines, per angelos exercentur. In suis autem actionibus angeli per diuinam sententiam regulantur. Contingit autem quandoque, quòd in diuersis regnis, vel in diuersis hominibus cõtraria merita vel demerita inueniuntur, vt vnus alteri subdatur, aut præsit. Quid autem super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi Deo reuelante. Vnde necesse habent, super his sapientiam Dei consulere. Sic igitur inquantum de contrariis meritis, & sibi repugnantibus diuinam consulunt voluntatem, resistere sibi inuicem dicuntur: non quia sint eorum contrariæ voluntates, cùm in hoc omnes concordent, quòd Dei sententia impleatur, sed quia ea, de quibus cõsulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAEST

secundam verò: quia Deus permittit incurri in aliquem defectum pœnæ vel culpæ. Consequentia probatur: quia custodia angelica est executio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanantur ꝓinde autoritates Scripturæ ex sensu conclusionis, vt patet.

¶ In respõsione ad tertium aduerte, quod non dicitur in litera, quòd angelus sit similiter in cælo, & in custodito homine per effectum actualem in illo: sed quòd in cælo quandoque existens non relinquit hominem quo ad effectum: quia vigilat super illum, & statim si opus est subuenire potest. Vnde in litera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum, quæ circa custodiendũ hominem fiũt: & potentia proxima ac expedita absque interuallo temporis medij ad subueniendum. Et propter hoc dicitur non relinquere quo ad effectum custodiæ: sicut mater non dicitur relinquere infantem, quãdo ita prope iuxta eum vigilãs occupatur, quòd statim potest illi in omnibus adesse.

¶ Super Quæstionis centesimædecimætertiæ Articulum septimum.

Titulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quęsito negatiuè: quàm probat primò, deinde explanat. Est ergo conclusio, Angeli non dolent de malis custoditorum. Probatur, Dolor est de inuoluntario simpliciter, nihil fit in mundo inuoluntarium simpliciter angelis sanctis: ergo angeli sancti de nullo dolent. Maior probatur autoritate Augustini. Minor probatur, Ordo diuinæ iustitiæ est totaliter voluntarius angelis. ergo nihil fit in mundo contra eorum voluntatem. Tenet sequela, quia nihil fit nisi secundũ ordinẽ diuinæ iustitiæ. Explanatur deinde hæc ratio distinguendo ex tertio Ethicorum, voluntarium & inuoluntarium simpliciter & in vniuersali: & applicando ad propositum. Patent omnia.

¶ Super Quæstionis centesimædecimætertię Articulum octauum.

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor, primò occasio quæstionis, & est autoritas Danielis. Secundò, expositio Hieronymi, & est remotio quæstionis: quia ponit quòd intelligitur de pugna inter bonũ & malum angelum: hic autem ex quæstio de pugna inter bonos. Tertiò expositio Gregor. & est confirmatio quæstionis: quia de sanctis angelis inter se, exponit. Quartò respondet quæsito vna cõclusione affirmatiuè, Inter angelos potest esse pugna, non discordia voluntatum: sed contrarietate meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur. Prima pars patet autoritate Scripturæ. Secunda ꝓbatur: quia volunt omnes expleri ordinem diuinæ Sapiẽtiæ. Tertia probatur: quia merita diuersorum diuersis custoditorũ contingit esse contraria respectu prælationis ad inuicem, & nescire quid Deus velit fieri, ipsum enim consulere de pugnantibus est pugnare. hæc nõ repugnant beatitudini.

QVÆSTIO CENTESIMA decimaquarta, de Dæmonum impugnatione, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de impugnatione dæmonum. ¶ Et circa hoc quærũtur quinque. ¶ Primò, vtrum homines à dæmonibus impugnentur. ¶ Secũdò, vtrum tentare sit proprium diaboli. ¶ Tertiò, vtrum omnia peccata hominum ex impugnatione siue tentatione dæmonum proueniant. ¶ Quartò, vtrum possint vera miracula facere ad seducendum. ¶ Quintò, vtrum dæmones, qui ab hominibus superantur, ab impugnatione hominum arceantur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum homines impugnentur à dæmonibus.

561 de mal. q. 3. arti. 3. & art. 4. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd homines non impugnentur à dæmonibus. Angeli enim deputantur ad hominum custodiam missi à Deo. Sed dæmones non mittuntur à Deo, cùm dæmonum intentio sit perdere animas, Dei autem saluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationem.

¶ 2. Præterea, Nõ est æqua conditio pugnæ, vt infirmus contra fortem, ignarus contra astutum exponatur ad bellum. Sed homines sunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & astuti. Non est ergo permittendum à Deo, qui est omnis iustitiæ autor, vt homines à dæmonibus impugnentur.

¶ 3. Præterea, Ad exercitiũ hominũ sufficit impugnatio carnis & mundi. Sed Deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non videtur necessarium, quòd à dæmonibus impugnentur.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephesios 6. quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum cõtra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo est considerare, scilicet ipsam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipsa ex dæmonum malitia procedit, qui propter inuidiam profectum hominum impedire nituntur & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem vsurpant, deputando sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem: sicut & angeli Deo ministrant in determinatis officiis ad hominum salutem. Sed ordo impugnationis ipsius est à Deo, qui ordinatè nouit malis vti, ad bona ea ordinando. Sed ex parte angelorum, tã ipsa custodia quàm ordo custodiæ reducitur ad Deum sicut ad primum actorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo instigando ad peccatum. Et sic non mittuntur à Deo ad impugnãdum, sed aliquando permittuntur secundum Dei iusta iudicia. Aliquando autẽ impugnant homines puniendo. Et sic mittunt, à Deo. Sicut missus est spiritus mendax ad puniendũ Achab regem Israël, vt dicitur 3. Reg. vlti. Pœna enim refertur in Deum, sicut in primum actorẽ. Et tamen dæmones ad puniendum missi, alia intentione puniunt, quàm mittuntur. Nam ipsi puniunt ex odio, vel inuidia, mittuntur autem à Deo propter eius iustitiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad hoc, quòd non sit inæqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompensatio, principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ, secundariò autem per custodiam angelorũ. Vnde 4. Reg. 5. Elisæus dixit ad ministrum suum, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infirmitati humanæ sufficeret ad exercitium impugnatio, quæ est à carne & mundo: sed malitiæ dæmonum non sufficit, quæ vtroque vtitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriam electorum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum tentare sit proprium diaboli.

562 2. q. 97. ar. 2. cor. & 2. dist. 21. q. 1. ar. 1. Et opus. 7 c. 7.

AD SEVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd tẽtare non sit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, secundum illud Genesis 22. Tentauit Deus Abraham. Tentat etiã caro & mũdus. Et etiam homo dicitur tentare Deum & hominem. Ergo nõ est proprium dæmonis tentare.

¶ 2. Præterea, Tentare est ignorantis. Sed dæmones sciunt, quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶ 3. Præterea, Tentatio est via in peccatum. Peccatum autem in voluntate consistit. Cùm ergo dæmones non possint voluntatem hominis immutare, vt per supradicta patet. Videtur quod ad eos non pertineat tentare. q. 111. ar. 2.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Thessa. 3. Ne forte tentauerit vos is qui tentat. Glos. id est diabolus, cuius officium est tentare. Gl. interli.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tentare est propriè, experimentum sumere de aliquo. Experimentum sumitur de aliquo, vt sciatur aliquid circa ipsum. & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque vlterius ex sciẽtia quæritur aliquis alius finis, vel bonus vel malus. Bonus quidem, sicut cùm aliquis vult scire, qualis aliquis sit, vel quantum ad scientiam, vel quantum ad virtutem, vt eum promoueat: malus autem, quando hoc scire vult, vt eum decipiat, vel subuertat. Et per hunc modum potest accipi, quomodo tẽtare diuersis diuersimodè attribuatur. Homo enim tentare dicitur quandoque quidem, vt sciat tantum. Et propter hoc tentare Deũ dicitur esse peccatum, quia homo quasi incertus experiri præsumit Dei virtutem. Quandoque verò tentat, vt iuuet, quandoque verò vt noceat. Diabolus autem semper tẽtat, vt noceat, in peccatum præcipitando, & secundum hoc dicitur proprium officium eius tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit, inquantum est minister diaboli. Deus autẽ tẽtare dicitur, vt sciat, eo modo loquẽdi, quo dicitur scire, quòd facit alios scire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat vos Dñs Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum. Caro etiam & mundus dicuntur tentare instrumentaliter seu materialiter, inquãtum scilicet potest cognosci, qualis sit homo, ex hoc, quòd sequitur vel repugnat concupiscentiis carnis, & ex hoc, quòd contemnit prospera mundi & aduersa, quibus etiam diabolus vtitur ad tentandum. Et sic patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dæmones sciunt ea, quæ exterius aguntur circa homines: sed interiorem hominis conditionem solus Deus nouit, qui est spirituum ponderator: ex qua aliqui sunt magis proni ad vnum vitium quam ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dæmon etsi non possit immutare voluntatem, potest tamen, vt suprà dictum est, aliqualiter immutare inferiores hominis vires: ex quibus etsi non cogitur, voluntas tamen inclinatur. q. 111. ar. 3. & 4.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.

563 22. q. 80. ar. 4. et 3. q. 8 ar. 7 ad secũdum. [illegible] mal. [illegible] Lib. [illegible]

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata non procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Dionysius 4. cap. de Diui. no. quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorũ, sibi & aliis. Et Damasc. dicit quòd omnis malitia & omnis immunditia à diabolo excogitatæ sunt.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio cum vna bimembri conclusione responsiua quæsito. Distinctio est, In impugnatione sunt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. conclusio est, impugnatio dæmonũ est ex malitia eorum, ordo verò à Deo. Probatur, & declaratur: probatur quidem quo ad primam partem, ex inuidia profectus, & superbia impugnant. ergo, quo ad secundam verò: quia Deus vtitur malis bene ordinando. ergo. declaratur autem ex opposito, custodia, scilicet angelica. hæc enim secundum vtrumque est à Deo, illa secundum ordinem tantum. Omnia clara sunt.

¶ Circa hanc responsionẽ dubitatiuncula est, quia titulus dubij est de quæstione, an est, vtrũ scilicet dæmones impugnẽt nos. Responsio autem est non ad hoc, sed causas impugnationis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Posterior. Omnis quæstio est quæstio medij: & nihil aliud est quærere, si quadratura circuli est quàm si est aliquod medium ad ipsã. Vnde nihil aliud est quærere si dæmões impugnent, quàm si est aliquod medium, seu causa quare nos impugnent. Et propterea responsio est ad propositum directè secundum artem sciendi, dum assignat causas: ex quibus prouenit impugnatio dæmonum contra nos. Sic enim optimè à priori ostensum est impugnationem eorum esse.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum secundum.

Titulus in corpore manifestatur.

¶ In corpore duo. Primò in communi declaratur quid, & quotuplex est tentare. Secũdò respondetur quæsito.

¶ Quò ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentũ sumere vt sciatur aliquid circa tentatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. nã quandoque fit cùm solo fine proximo, qui cadit in eius diffinitione, scilicet scire: quandoque cum aliquo vlteriore fine: qui potest esse bonus & malus, &c.

¶ Quo ad secundum cõclusio responsiua est, Tentare, vt noceat perpetratione peccati, est proprium diaboli. Probatur ex differentia inter tentare attributum diabolo, & aliis, scilicet homini, Deo & carni, ac mundo. homini quidem conuenit ad vtrumlibet, scilicet bonum & malum. & ad malum culpæ non nisi vt ministro diaboli: deo verò ad bonum tãtùm: mundo verò & carni, quamuis ad malum culpæ tamen aut non actiuè, sed materialiter, aut instrumẽtaliter, diabolo principaliter tentante.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio bimẽbris cũ duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito. Distinctio est, Causa alicui⁹ dupliciter, directè, ꝗ scilicet directè operat ad illud: vt do

Vt domificator ad ædificandū: & indirectè, quę scilicet operatur aliud ad quod illud sequitur: Vt scindens ligna respectu combustionis.
¶ Prima conclusio est affirmatiua, Omnia peccata hominum causantur à dæmōe indirectè. Probatur primò, quia fuit causa primi peccati, ex quo secuta est pronitas ad malum. Exponuntur deinde doctores Dionys. & Damasc. iuxta hunc sensum.

Ca.82.to.3

¶ Secunda conclusio est negatiua. Non omnia peccata hominum causantur à dęmone directè. Probatur primò. Secluso dæmone, in homine sunt appetitus sēsitiuus & liberum arbitrium. ergo potest esse peccatum. Antecedens patet etiam autoritate Orig. Consequentia ꝓbatur, quia regulatio appetitus ex libero pēdet arbitrio. deinde declaratur conclusio: quoniā particularis est quo ad particularem sibi sub contrariam: quomodo scilicet sunt quædā peccata nostra à dæmone directè, & dicitur quòd eo modo quod peccatū primorum parentum.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum quintum.*

Libr 3. periarch.to.4

Titulus clarus.
¶ In corpore duo. Primò distinguēdo respōdet quæsito. Secundò ad pfectionē doctrinæ addit quoddā notabile.
¶ Quo ad primū distinctio suprapoſita repetitur, Miraculum dupliciter propriè, & largè.
¶ Prima conclusio responsiua negatiuè, Dæmones nō possunt facere ꝓpriè miracula. Probatur vt suprà: quia miraculū propriè est præter ordinem & virtutem totius creaturæ.

Libr. 1. de sum. bono c.5.

¶ Secunda conclusio est responsiua affirmatiuè: Dęmones possunt per miracula largè seducere. Probatur, quia possunt aliquid, quod & facultatem & cognitionē nostram excedit.
¶ Quo ad secūdum notatur, quòd aliud est dicere, hoc est verè miraculum, & aliud, hoc est verè res quæ apparet: & quod quamuis opera mira dæmonum nunquam sint vera miracula, vt in prima conclusione dicitur: sunt tamen quandoque verę res mirabiliter factę, vt ranæ Magorū, & ignis, & turbo Iob. Quandoque autem sunt rerum phantasmata, seu similitudines tantùm: vt in responsione ad secundum declaratur.

564

¶ 2. Præterea, De quolibet peccatore dici posset, quòd Dominus de Iudæis dicit Ioann. 8. Vos ex parte diabolo estis. Hoc autē est, inquantum ipsi ex diaboli suggestione peccabant. Omne ergo peccatum est ex suggestione diaboli.

¶ 3. Præterea, Sicut angeli deputāt ad custodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem. Sed omnia bona, quæ facimus, ex suggestione bonorum angelorum procedunt: quia diuina ad nos, mediātibus angelis, ꝑferuntur. Ergo, & omnia mala quæ facimus, proueniunt ex suggestione diaboli.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in libr. de Eccle. dog. Non oēs cogitationes nostræ malæ à diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causa alicuius potest dici aliquid dupliciter. Vno modo directè, alio modo indirectè. Indirectè quidē, sicut cùm aliquod agēs causans aliquam dispositionē ad aliquem effectū dicitur esse occasionaliter & indirectè causa illius effectus, sicut si dicatur, quòd ille, qui secat ligna, est causa cōbustionis eorum. Et hoc modo dicendum est, quòd diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum: quia instigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato consecuta est in toto genere humano quędā pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modum intelligenda sunt verba Damasc. & Diony. Directè autem dicitur esse aliquid causa alicuius, quod operatur directè ad illud, & hoc modo diabolus nō est causa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo instigante, sed quædam ex libertate arbitrij, & carnis corruptiōe. Quia, vt Origenes dicit, etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum & venereorum, & huiusmodi. Circa quæ multa inordinatio contingit, nisi per rationem talis appetitus refrænetur, & maximè supposita corruptione naturæ. Refrænare autem & ordinare huiusmodi appetitum, subiacet libero arbitrio. Sic ergo nō est necessarium omnia peccata ex instinctu diaboli prouenire. si qua tamen ex instinctu eius proueniunt, ad ea complenda eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parentes, vt Isidorus dicit. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicēdum, quòd si qua peccata absque instinctu diaboli perpetrantur: per ea tamen fiunt homines filij diaboli, inquantùm ipsum primò peccantē imitantur.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd homo potest per seipsum ruere in peccatum: sed ad meritum proficere non potest, nisi auxilio diuino, quod homini exhibetur, mediāte ministerio angelorum. Et ideo ad omnia bona nostra cooperantur angeli: non tamen omnia peccata nostra procedunt ex dæmonum suggestione. Quamuis nullum genus peccati sit, quod non interdum ex dæmonum suggestione proueniat.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum dæmones possint homines seducere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd dæmones non possint homines seducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dæmonum maximè vigebit in operibus Antichristi. Sed sicut Apostolus dicit secundæ ad Thessalonicenses secundo, eius aduentus est secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt nisi signa mendacia.

¶ 2. Præterea, Vera miracula per aliquam corporum immutationem fiunt. Sed dæmones non possunt immutare corpus in aliam naturam. Dicit enim August. 18. de ciui. Dei, Nec corpus quidem humanum vlla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate, in membra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones vera miracula facere non possunt. Ca.18.to.5.

¶ 3. Præterea, Argumentum efficaciam non habet, quod se habet ad opposita. Si ergo miracula vera possunt fieri à dæmonibus ad falsitatem persuadendam, non erunt efficacia ad veritatem fidei confirmandam. Quod est inconueniens: cùm dicatur Marci vltimo, Domino cooperante, & sermonem confirmante consequentibus signis.

¶ SED CONTRA est ꝙ August. dicit libro. 83. quæstio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunque similia illis miraculis, quæ fiunt per seruos Dei. q.79.to.4.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprà dictis patet, si miraculum propriè accipiatur, dæmones miracula facere non possunt, nec aliqua creatura, sed solus Deus. Quia miraculum propriè dicitur, quod fit præter ordinē totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis virtus creata. (q.110. art. 4. et q.105. art.8.) Dicitur tamē quandoque miraculum largè, quod excedit humanā facultatem & considerationem. Et sic dæmones possunt facere miracula: quæ scilicet homines mirātur, inquantum eorum facultatem & cognitionem excedunt. Nam & vnus homo, inquantum facit aliquid, quod est supra facultatem & cognitionem alterius ducit alium ad admirationem sui operis, vt quodammodo miraculum videatur operari. Sciendum est tamen, quòd quamuis huiusmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non pertingant, sunt tamen quandoque veræ res. (b 544) Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes & ranas fecerunt. Et quando ignis de cælo cecidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu consumpsit, & turbo domum deiiciens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Satanæ, phantasmata non fuerunt, vt August. dicit 20. de Ciui. Dei. Cap.18.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut August. dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacij: vel quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, vt quę non facit videatur facere. Vel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros. Cap.eodē.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut suprà dictum est, materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutum, vt dæmones sua virtute posśint transmutare materiā de forma in formam. (q.110.ar.2.) Sed possunt adhibere quædam semina, quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complēdos: vt August. dicit 3. de Trini. (Cap.8.to.3) Et ideo dicendum est, quòd omnes transmutationes corporalium rerum, quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas ꝑtinent prædicta semina, possunt fieri per operationem dæmonū, huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cùm aliquæ res transmutantur in serpentes vel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Illæ verò transmutationes corporalium rerum, quæ non possunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt. Sicut quòd corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quod corpus hominis mortuum reuiuiscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiā tantùm. Quod quidem potest dupliciter contingere. Vno modo ab interiori secundum quòd dæmon potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, vt aliquid videatur aliter quàm sit: sicut suprà dictum est. (q.111.ar.3. & 4.) Et hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerū corporalium. Alio modo ab exteriori. Cùm enim ipse possit formare corpus ex aëre cuiuscunque formæ & figuræ, vt illud assumēs in eo visibiliter appareat: potest eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, vt in eius specie videatur. Et hoc est quod Aug. dicit 18. de Ciui. Dei, (Cap.18.to.5.) quòd phantasticum hominis, quod etiam in cogitando siue somniando, per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus apparet alienis. Quod non est sic intelligendum, quòd ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur, sed quia dæmon, qui in phantasia vnius hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

¶ Ad tertium dicendum, quòd, sicut Augustinus dicit in lib. 83. quæstio. (q.79.to.4.) cùm talia faciunt magi, qualia sancti, diuerso fine & diuerso iure fiunt. Isti enim faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam Dei. Et isti faciunt per quædam priuata commercia: illi autem publica administratione & iussu Dei, cui cuncta creata subiecta sunt.

ART

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.*

565 1.di.6 ar.5

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd dæmon, qui superatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur. Christus enim efficacissimè suum tentatorem vicit. Sed tamen postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitādo. Ergo nō est verum, ꝙ diabolus victus ab impugnatione cesset.

¶ 2. Præterea, Infligere pœnā ei, qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 4. Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

¶ RESPONDEO dicendum quòd quidam dicunt, quòd dæmon superatus, nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autē dicunt, quòd potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur vsq; ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, quòd consummata omni tentatione, diabolus recessit à Christo vsque ad tempus. Et huius ratio est duplex. Vna est ex parte diuinæ clementiæ. (Hom. 20. in opere imperf.) Quia vt Chryso. dicit super Matth. non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, sed quandiu Deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam.

¶ Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Ambros. dicit super Luc. (In com. super cap. 4.) quòd diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quòd tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud, quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam vnde exiui.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMAQVINTA, De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.
¶ Circa actiones corporales quæruntur sex.
¶ Primò, vtrum aliquod corpus sit actiuum.
¶ Secundò, vtrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes. ¶ Tertiò, vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt. ¶ Quartò, vtrum sint causa humanorum actuum. ¶ Quintò, vtrum eorum actionibus dæmones subdantur. ¶ Sextò, vtrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quæ eorum actionibus subduntur.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum aliquod corpus sit actiuum.*

566 3. contra. c. 69.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum corpus sit actiuum. Dicit enim Augu. quòd in rebus inuenitur aliquid actum & non agens, sicut sunt corpora: aliquid agens & non actum, sicut Deus: aliquid agens & actum, sicut substantiæ spirituales.

¶ 2. Præterea, Omne agens excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suæ actionis. Sed infra substantiam corporalem non est substantia quæ sit receptibilis suæ actionis: quia hæc substantia tenet vltimum gradum in entibus. Ergo substantia corporalis non est actiua.

¶ 3. Prȩterea Omnis substātia corporalis cōcluditur quātitate. Sed quantitas impedit substantiā à motu & actione: quia comprehendit eā, & mergitur in ea: sicut impeditur aër nubilosus à perceptione luminis. Et huius signū est, quòd quāto magis accreuerit quātitas corporis, tanto est pōderosius & grauius ad hoc ꝙ moueatur. Ergo nulla substantia corporalis est actiua.

¶ 4. Prȩterea, Omne agens habet virtutē agendi ex propinquitate ad primum actiuum. Sed à primo actiuo, quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maximè composita. Ergo nullum corpus est agens.

¶ 5. Præterea, Si aliquod corpus est agēs, aut agit ad formā substantialem, aut ad formam accidentalem. Sed non ad formam substantialē: quia non inuenitur in corporibus principium actionis, nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidens. Accidens aūt non potest esse causa formæ substantialis: cùm causa sit potior quàm effectus. Similiter etiam neq; ad formam accidentalem: quia accidens non se extendit vltra suum subiectum, vt Augu. dicit 9. de Trin. (Ca 4. to.5.) Ergo nullum corpus est actiuum.

¶ SED CONTRA est quod Diony. 15. ca. Cælest. hierar. inter cȩteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad susceptas materias manifestat suiipsius magnitudinem, & actiuus & potens.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui errauerunt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerūt. Et hæc est opinio Auicebron in libro Fontis vitæ, vbi per rationes, quæ tactæ sunt, probare nititur, quòd nullum corpus agit, sed omnes actiones quæ videntur esse corporum, sunt actiones cuiusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita quòd ignis secundum eum non calefacit, sed virtus spiritualis penetrans per ipsum. Et videtur hæc opinio deriuata esse ab opinione Platonis. Nam Plato posuit omnes formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas & determinatas & cōtractas ad hanc materiam[e], formas verò separatas esse absolutas, & quasi vniuersales. (336) Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum, quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo quòd forma, quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiam indiuiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron, quòd à quantitate, prout est indiuiduationis principium, retinetur & arcetur forma corporalis, ne posśit se extendere per actionem in aliam materiam: sed solùm forma spiritualis & immaterialis, quæ non est coarctata per quantitatem, potest effluere per actionem in aliud. Sed ista ratio non concludit, quòd forma corporalis non sit agens, sed quòd non sit agens vniuersale. Secundum enim quòd participatur aliquid, secundum hoc est necessarium, quòd participetur id, quod est proprium ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autem, quod nihil est aliud quàm facere aliquid actu, est per se proprium actus, inquantum est actus. Vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc quòd aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subiectam, habet quòd sit agens indeterminatum & vniuersale. Ex hoc verò, quòd est determinata ad hanc materiam, habet quòd sit agens contractum & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, vt Platonici posuerunt[c], esset aliquo modo causa omnis ignitiōis. (419) Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, quæ est ab hoc corpore in hoc corpus. Vnde & fit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tamen hæc opinio Auicebron superexcedit opinionem Platonis. Nam Plato ponebat solùm formas substantiales separatas, accidentia verò reducebat ad principia materialia: quæ sunt magnum & paruum, quæ ponebat esse prima contraria: sicut & alij rarum & densum. Et ideo tam Plato quàm Auicenna in aliquo ipsum sequentes, ponebant, quòd agentia corporalia agunt secundum formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem[e]: sed vltima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est à principio immateriali. (b 568) Et hæc est secunda opinio de actione corporum. De qua suprà dictum est, cùm de creatione ageretur. (Q.45. ar.8) Tertia verò opinio fuit Democriti, qui ponebat actionem esse per effluxionem atomorum à corpore agente, & passionem esse per receptionem eorundem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Aristo. in primo de Genera. (Auer.57 vs 3 ad 76) Sequeretur enim, quòd corpus non pateretur per totum, & quòd

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæquartæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore duo. Primò referuntur opiniones: Secundò respōdetur quæsito.
¶ Quo ad primum duæ referūtur opiniōes. Prima, quòd superatus dæmō semper vacabit simpliciter à tentando. Secunda, quòd vacabit à tentando eundem tantum.
¶ Quo ad secundū conclusio responsiua est, Superatus dæmon vacat à tentatione eiusdem ad tempus. Probatur quòd vacet, autoritate & ratione. Autoritate, tentationis Christi. Ratione, primo Chrysostomi, ex parte Dei: quia nō permittit propter infirmā naturam. Secundò, Ambros. ex parte dæmonis: quia refugit triumphari. Deinde probatur quo ad tēpus, & non simpliciter, autoritate Matth. 12. Reuertar in domum meā. Aduerte hic quanta fuerit reuerentia diui Thomæ ad sacros Doctores, quòd cùm opinio propria quæ est cōclusio, sit tertia, maluit continuare illam cum secunda, trahendo illā ad bonum sensum ne videretur aliis se præferre.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore quinque. Primò in quo stat difficultas. Secundò tractatur opinio Auicebron. Tertiò Platonis & Auicennæ. Quartò Democriti. Quintò respondetur quæsito.
¶ Quo ad primum duo, quid manifestū, & quid occultum. Manifestum ad sensum est corpora agere, vt ignem calefacere experimur. Difficile autē, aut disputabile est, quomodo agāt: quoniam fuit circa modum agendi triplex error.
¶ Aduerte hic, quòd corpora aliquo modo concurrere ad agendū, nullus negat: & hic experimur ad sensum. Sed quo modo concurrant, an scilicet vt media, per quæ transeat vis actiua, an vt disponentia, an vt emittentia de se atoma, an vt educentia de aliorum potentiis, &c. hoc est, quod in dubiū vertitur.
¶ Quo ad secundū tria. Primò opinionē. Secundò radicem Platonicā. Tertiò differētiam eius à Platonica opinione: & omnia tam clara sunt in litera, vt non expositione egeant. Ad bonitatem tamē doctrinæ circa opinionem aduerte quòd hæc opinio adeò circa modū agēdi delirauit, vt talem posuerit modum, ex quo

 sequatur

Universidad de Deusto Biblioteca

sequatur negatio ipsius actiõis: & ideo in literâ dicitur, q̃ totaliter subtrahuntur actiones corporibus, dicẽdo enim, quòd corpora in agẽdo, concurrunt tantùm secundum apparentiã, & vt media, per quæ trãsit vis actiua, & nõ vt aliquid cooperantia, manifestè incidunt in condition em diminuẽtem, sicut dicendo hominem pictum.

¶Circa radicẽ verò Platonicã notato, q̃ quamuis prima facie hæc ratio videatur continere in se duas rationes positas in 3. contra Gent. ca. 69. pro Auicebrou. si tamen diligenter considerer, non est ita, vt patet ex tertio argumento hic facto ex parte quantitatis: vt etiam sit ibi: imò hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, altioriq; ingenio firmata est confutata. Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuæ: quia scilicet debet esse absolutũ, esse autem corporeum non est absolutũ sed cõtractum: ergo. Soluitur autem & subtilius, quòd esse fundat actualitatem, sed non modum agendi: imò sicut actualitas rei est causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agendi. Et propterea cùm absolutum & contractũ dicant modos essendi, & non actum ipsum, ex affirmatione absoluti sequitur modus agẽdi vniuersaliter: & ex affirmatione cõtracti modus agendi particulariter. Et sic ex negatione absoluti nõ sequitur negatio actualitatis, sed modi agendi, s. vniuersaliter, cuius signum in litera notato, q̃ actio contracti est per cõtractum duorum corporũ: hoc enim est limitati modi actionis signum.

¶Quo ad tertium Platonis & Auicennæ, nõ Auicebron, vt multi corrupti codices habent, opinio ponitur, consistens in hoc, quòd corpora agunt per suas formas accidẽtales, vt disponẽtia materiam: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiam Auicebron. Et quòd corpora nõ agunt vt educentia formas substantiales, sed dantur à formis separatis vel intelligentia agente: & in hoc errat, vt patuit superius.

¶Quo ad quartum opinio Democriti valde ridis ponit actionem fieri per defluxũ atomorũ ex corpore agẽte in patiens. Improbatur ex parte patientis, quia nõ totum pateretur ex parte agentis, quia minueretur agendo.

¶Quo ad quintum conclusio responsiua quęsito est, Corpus agit secũdum quod est actu in aliud, secũdum quod est in potentia. Hæc cõclusio satis probata telinquãtitas corporis agentis diminueretur ex hoc quod agit: quæ sunt manifestè falsa. Dicendum est ergo, quòd corpus agit secundum quòd est in actu, in aliud corpus, secundum quòd est in potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd dictum Augustini est intelligendum de tota natura corporali simul accepta: quæ nõ habet aliquam inferiorem naturam intra se, in quam agat, sicut natura spiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamen vnũ corpus est infra alterum, inquantum est in potentia ad id, quod habet aliud in actu.

¶Et per hoc patet responsio ad secundum. Sciendum est tamen quòd cùm Auicebron sic argumentatur, est aliquid, quod est motum nõ motum, scilicet primus factor rerũ: ergo ex opposito est aliquid, quod est motum & patiens tantùm: quod concedendum est. Sed hoc est materia prima, quæ est potentia pura, sicut Deus est actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia & actu. Et ideo est agens & patiens.

¶Ad tertium dicendũ, quòd quantitas non impedit formam corporalem omnino ab actione, sicut dictum est: sed impedit eam, ne sit agens vniuersale, inquantum forma indiuiduatur, prout est in materia, quantitati subiecta. Signum tamen, quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad propositum. Primò quidem, quia additio quantitatis non est causa grauitatis, vt probatur in quarto de Cælo & mundo. Secundò, quia falsum est, quòd ponderositas facit tardiorem motũ: imò quantò aliquid est grauius, tãto magis mouetur motu proprio. Tertiò, quia actio non fit per motum localẽ, vt Democr. posuit, sed per hoc, quòd aliquid reducitur de potentia in actum.

¶Ad quartum dicendum, quòd corpus non est id, quod maximè distat à Deo. Participat enim aliquid de similitudine diuini esse secundum formam, quam habet. Sed id, quod maximè distat à Deo, est materia prima: quę nullo modo est agens, cùm sit in potentia tantùm.

¶Ad quintum dicendum, q̃ corpus agit & ad formam accidentalem & ad formã substantialem. Qualitas enim actiua vt calor etsi sit accidens, agit tamẽ in virtute formæ substantialis e, sicut eius instrumentum. Et ideo potest agere ad formam substãtialem: sicut & calor naturalis, inquantũ est instrumentum animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens verò agit propria virtute. Nec est contra rationem accidentis, quòd excedat suum subiectũ in agendo, sed quòd excedat in essendo: nisi forsan quis imaginetur idẽ accidens numero defluere ab agẽte in patiens, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationales seminales.

AD SECVNDVM sic, p̃ceditur. Videtur quòd in materia corporali nõ sint aliquæ rationes seminales. Ratio enim importat aliqd secũdum esse spirituale. Sed in materia corporali non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter, secũdum quo est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶2. Prẽterea, Aug. dicit 3. de Trinitate, quòd dæmones quædam opera faciunt, adhibendo occultis motibus quædam semina, quæ in elementis cognoscunt. Sed ea, quæ per motum localem adhibentur, sunt corpora non rationes. Ergo incõuenienter dicitur, quòd sunt in corporali materia seminales rationes.

¶3. Prætera, Semẽ est principium actiuum. Sed in materia corporali non est aliquod principium actiuum: cùm materiæ non compẽrat agere, vt dictum est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶4. Præterea, In materia corporali dicũtur esse quædam causales rationes, quæ videntur sufficere ad rerum productionem. Sed seminales rationes sunt aliæ à causalibus: quia præter seminales rationes fiunt miracula, non autẽ præter causales. Ergo incõuenienter dicitur, quòd seminales rationes sint in materia corporali.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de Trinit. Omnium rerum, quæ corporaliter visibilitérque nascuntur, occulta quædam semina in istis corporeis mundi huius elementis latent.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd denominationes consueuerunt fieri à perfectiori, vt dicitur in 2. de Anima. In tota aũt natura corporea perfectiora sunt corpora viua. Vnde & ipsum nomen naturæ translatum est à rebus viuentibus ad omnes res naturales. Nam ipsum nomẽ naturæ, vt Philosophus dicit in quinto Meta. primò impositum fuit ad significandam generationem viuentium, quæ natiuitas dicitur[c]. Et quia vi- 169 d
tientia generantur ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore, & fœtus ex matre, cui colligatur: cõsequenter tractum est nomen naturæ ad omne principium motus, quod est in eo, quod mouetur[c]. Manifestum est autem, quòd principium actiuum & passiuum generationis rerum viuentium sunt semina, ex quibus viuentia generantur. Et ideo conuenienter Aug. oẽs virtutes actiuas & passiuas, quæ sunt principia generationum & motuum naturalium, seminales rationes vocat. Huiusmodi autem virtutes actiuæ & passiuæ in multiplici ordine cõsiderari possunt. Nam primò quidem, vt Aug. dicit 6. super Ge. ad lit. sunt principaliter & originaliter in ipso verbo Dei, secũdum rationes ideales. Secũdò verò sunt in elementis mundi, vbi simul à principio productæ sunt, sicut in vniuersalibus causis. Tertio verò modo sunt in iis, quæ ex vniuersalib. causis secundum successiones temporum producuntur. Sicut in hac planta, & in hoc animali, tanquam particularibus causis. Quarto modo sunt in seminibus, quæ ex animalibus & plantis producuntur. Quæ iterũ cõparantur ad alios effectus particulares, sicut primordiales causæ vniuersales ad primos effectus producendos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ huiusmodi virtutes actiuæ & passiuæ rerum naturalium etsi non possint dici rationes, secundum quod sunt in materia corporali: possunt tamen dici rationes per comparationem ad suam originem, secundum quod deducuntur à rationibus idealibus.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ vel passiuæ sũt in aliquibus partibus corporalibus. Quæ dum adhibentur per motum localem ad aliquos effectus complendos, dicuntur semina adhiberi per dæmones.

¶Ad tertium dicendum, quòd semẽ maris est principium actiuum in generatione animalis: sed potest etiam dici semen id, quod est ex parte fœminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt vires actiuæ & passiuæ.

¶Ad quartum dicẽdum, quòd ex verbis Augusti. de huiusmodi rationibus seminalibus loquentis, satis accipi potest, quòd ipsæ rationes seminales sunt etiã rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicitur ex dictis contra Auicebron. Vnũquodque quantum participat de aliquo, tantum etiam participat de illo proprio: sed actus propriũ est agere. ergo corpus secundum quod est actu, actiuum est: & sic habetur quòd verè agit: & modus agendi, & quid agit. Etam accidẽs, quàm substantiã, cùm sit actus & secundum formam substantialem & accidentalem.

¶Aduerte hic, quòd corpus esse actiuum secundum suam substãtiam, potest dupliciter intelligi. Vno modo vt sit licitiuũ alicuius seu ꝓpriæ actiõis, puta generationis, verbi gratia, quando ignis generat ignem, sicut calor elicit alterationem ꝓpriam, & calefactionem: ita sub stantia ignis elicit generationem substantialem. Et hæc est opinio Scoti posita ab eo in multis locis, scilicet in primo, distinctione tertia, quæstione septima, & in secundo distinctione nona, quæstione secunda, & dist. 16. quæst. prima, & in quarto distinctione vndecima, &c. Alio modo, vt corpus nõ sit principium elicitiuum alicuius actionis, sed sit radix & principium, q̃ qualitas sua actiua elicit actionem assimilatiuam sibi substantialiter. Verbi gratia, Substantia ignis non elicit generationem huius ignis, sed ignem, sicut & scal

¶Ad tertiam dubitationem dicitur, quòd vtroque modo verificari potest corollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis, cointellecta alia propositione tritissima, & ideo non explicata, scilicet quòd cælum sit agens vniuersale. ex his nanque bene sequitur, ergo quæcunque inferiora agunt ad speciem, agunt vt instrumenta cælorum: quia vt superius dictum probatúmque est, illa sola agunt directè & per se naturam, quæ causant eam in quocunque inuenitur secundum eandem rationem: hæc autem impossibile est esse vniuoca, vt sunt ista, Et ideo hæc, inquantum agunt ad speciem, generando indiuiduum, agunt in virtute illorũ, quorum per se est agere ad speciem. 34 Secundò autem modo intellectum verum est accipiẽdo instrumentum non strictè, vt arguendo acceptum est: sed largè vt omne mouens motum vt sic, dicitur instrumẽtum: hoc enim modo corpora inferiora sunt instrumenta superiorum: quia nõ agunt nisi mota ab illis: & similiter accipiendo instrumentum vt actiuum cõditionis materialis, est instrumentum actiui conditionis formalis, cùm enim omne agens agat sibi simile quantum potest, & quanto agens est superius, tantò sit formalius: consequẽs est quòd conditio causata in effectu à superiori agẽte, est vt formalis respectu conditionis causatæ ab inferiori. Merito autem hac ratione inferius vocatur instrumentum superioris, quia instrumenti est materiã parare, principalis verò agẽtis informare: & vtroque modo sol & homo generant hominem. Nec sequitur quòd non assimiletur homini generanti: quia non ita strictè sumitur. Vnde in litera non dicitur absolutè instrumẽtum, sed sicut instrumentum.

Lib.2.tex. 56.& seq. — 509 — Tex.26. — a 512 — Li.5. de ciui. Dei c.6.

ad agendum. Sed rectè considerantibus apparet, quòd huiusmodi accidentia se habẽt sicut materiales dispositiones ad formas substantiales naturalium corporum. Materia autem non sufficit ad agendum. Et ideo oportet super has materiales dispositiones ponere aliquod principium actiuum. Vnde Platonici posuerũt species separatas, secundum quarum participationẽ inferiora corpora substantiales formas consequuntur [e]. Sed hoc non videtur sufficere. Quia species separatæ semper eodem modo se haberent, cùm ponantur immobiles. Et sic sequeretur quòd non esset aliqua variatio circa generationem & corruptionem inferiorum corporum. Quod patet esse falsum. Vnde secundum Philosophum in 2. de Generat. necesse est ponere aliquod principium actiuum mobile, quod per suam præsentiam & abundãtiam causat varietatem circa generationẽ & corruptionem inferiorum corporum. Et huiusmodi sunt corpora cælestia [e]. Et ideo quicquid in istis inferioribus generat & mouet ad speciem, est sicut instrumentum cælestis corporis. Secundum quod dicitur in secundo Physic. quòd homo generat hominem, & sol.

¶Ad tertium dicendum, quòd corpora cælestia inferioribus corporibus non sunt similia similitudine speciei, sed inquantũ sua vniuersali virtute continent in se, quicquid in inferioribus generatur [e]. Secundum quẽ modum dicimus etiam omnia esse Deo similia.

¶Ad quartum dicendum, quòd actiones corporum cælestium diuersimodè recipiuntur in inferioribus corporibus secundum diuersam materiæ dispositionem. Contingit autem quandoque, quòd materia conceptus humani nõ est disposita totaliter ad masculinum sexum. Vnde partim formatur in masculum, partim in fœminam. Vnde & hoc introducitur ab Aug. ad repellendum, scilicet diuinationẽ, quæ fit per astra. Quia effectus astrorum variantur etiam in rebus corporeis secundum diuersam materiæ dispositionem.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia sint causa humanorum actuum. Corpora enim cælestia cũ mouentur à spiritualibus substantiis (sicut suprà dictum est) agunt in virtute earum quasi instrumenta. Sed illæ substantiæ spirituales sunt superiores animabus nostris. Ergo videtur quòd possint imprimere in animas nostras. Et sic causare actus humanos.

¶2. Pręterea, Omne multiforme reducitur in aliquod vniforme principium. Sed actus humani sunt varij & multiformes. Ergo videtur, quòd reducantur in vniformes motus cælestium corporum, sicut in sua principia.

¶3. Præterea, Astrologi frequenter vera annuntiant de euentibus bellorum & aliis humanis actibus, quorum principia sunt intellectus & voluntas. Quod facere non possent, nisi cælestia corpora essent humanorũ actuum causa. Sunt ergo corpora cælestia humanorum actuum causa.

¶SED CONTRA est quod Damas. dicit, quòd corpora cælestia humanorum actuum nequaquam sunt causa. Li.2. orth. fid. cap.7.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd corpora cælestia in corpora quidem imprimũt directè & per se, sicut iam dictum est, in vires autem animæ, quæ sunt actus organorum corporeorum, non directè quidem, sed per accidens. Ar. præc. Quia necesse est huiusmodi actus harum potentiarum impediri secundum impedimenta organorum. Sicut oculus turbatus non benè videt. Vnde si intellectus & voluntas essent vires corporeis organis alligatæ, sicut posuerunt aliqui dicentes, quòd intellectus non differt à sensu [e], ex necessitate sequeretur, quòd corpora cęlestia essent causa electionum & actuum humanorum. 362 Et ex hoc sequeretur, quòd homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones: sicut cætera animalia, in quibus nõ sunt nisi vires animæ corporeis organis alligatæ. Nam illud, quod fit in istis inferioribus ex impressione corporum cælestium naturaliter agitur. Et ita sequeretur, quòd homo non esset liberi arbitrij, sed haberet actiones determinatas, sicut & cæteræ res naturales. Quæ manifestè sunt falsa, & conuersationi humanæ contraria.

¶Sciendum est tamen, quòd indirectè & per accidens impressiones corporum cælestium ad intellectum & voluntatem pertinere possunt, inquantum scilicet tam intellectus quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur. Sed circa hoc diuersimode se habent intellectus & voluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus apprehensiuis. Vnde turbata vi imaginatiua, vel cogitatiua, vel memoratiua, ex necessitate turbatur actio intellectus [e]. 421 Sed voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim passiões, quæ sunt in irascibili & concupiscibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in potestate voluntatis remanet sequi passiones, vel eas refutare. Et ideo impressio cælestium corporum, secundum quam immutari possunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ est proxima causa humanorum actuum, quàm ad intellectum. Ponere igitur cælestia corpora esse causam humanorum actuum, est proprium illorum, qui dicunt intellectum non differre à sensu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis est voluntas in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorúmq;. Quia ergo constat intellectum & voluntatem non esse actus organorum corporeorum, impossibile est, quòd corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquintæ Articulum quartum.

569 22. qu. 95. art 5 cor. Et mal. q. 16.ar.7. ad 16.& q 12. arti. 5. cor. Et 6. met. lect.3. co.5. & 6. Q.110.art. 3.& art. 1. ad 2.

TItulus humanorũ actuum. Humani actus dicuntur qui sunt proprij homini in eo quod homo, in quibus differt à brutis: & hi sunt actus intellectus & voluntatis tã eliciti, quàm imperati, vt sic.

¶In corpore tria. Primò ostendit habitudinem corporum cælestium ad ea, quorũ sunt causæ. Secundò ea, quæ occasionaliter mouẽt. Tertiò respondet q̃sito.

¶Quo ad primum tria. Primò, qualia sunt directè, & per se subdita cęli causalitati: & dicit quòd sunt corpora. Secundò, qualia per accidens subdita: & dicit, quod sunt vires animæ affixæ organis corporeis. Tertiò quòd consequerentur, si intellectus esset altero horum modorum subditus, duo. Primò, quòd naturaliter omnia ageret, vt bruta: secundò, quòd non esset liberi arbitrij.

¶Aduerte hic duo. Primum, quòd in hac litera insinuatur talis distinctio, Corpora cælestia agere aliquid contingit dupliciter: scilicet causaliter & occasionaliter, & vterque modus subdiuiditur. Nam causalitatem habere super aliud contingit dupliciter, scilicet directè & per se. Et sic habet causalitatem super corpora. Et indirectè seu per accidens, id est per aliud. Et sic habet causalitatem super vires animæ alligatas corporeis organis: in eas enim agit per aliud, id est per corpus, quod est earum organum: quod probatur ex eo, quia impediuntur secundum impedimenta organorum, vt patet in visu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit vsque ad intellectum. Alio modo inclinando tantùm, & sic pertingit ad voluntatem: vt in literæ secunda parte patet: quòd p̃ anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam partem æquiuocatio illorum terminorum, scilicet indirectè, & per accidens, deciperet. Intendit enim litera occasionalitatẽ non causalitatem. Vnde non dicit quòd indirectè & per accidens causant, aut imprimunt: vt in Prima parte dixerat: sed pertingunt seu pertingere possunt: aperiens ex hoc non de causalitate, quę impressio quædam est, sed de occasione, quæ propositionem sonat absque impressione se loqui.

¶Secũdò aduerte, quòd vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales sunt depressæ in materia corporali: anima verò eleuatur super totum ordinem corporum, vtpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiusque corporei actiui, vt sic. Cuius signum est, quòd natura non nisi ad vnum mouet, anima autem etiam vegetatiua mouet ad omnes differentias, vt patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiam corpora cælestia, inquantum sunt corporalia agentia, de eis enim nunc hic est sermo, dicuntur agere directè, & per se in corpora, id est composita ex materia & forma, quæ non excedit naturæ rationem. In vires autem animæ organicas dicuntur agere per accidens, id est, per corpus: quia scilicet sunt altioris ordinis quàm formæ corporeæ.

¶Quo ad secundum, vt iam patet, duo dicuntur, Primò, quòd cælum pertingit ad intellectũ & voluntatem indirectè, & per accidens, id est per modum occasionis, proponendo obiectum vtrique. Secundò, quòd differẽter hoc fit respectu intellectus & voluntatis: quia ille necessariò sequitur sensus, iste non.

¶Circa hanc partem occurrit dubium: quomodo saluatur hęc differentia inter intellectum & voluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium actus, aut quo ad specificationem eiusdem. Si primo modo, falsum est quòd intellectus necessitetur à sensu, cùm liber sit vsus intellectus. Si secundo modo, nulla est inter intellectum & voluntatem differentia, cùm vtriusque obiectum sit vnum & idem cognitum ex sensibilibus.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ assignata differentia intelligitur quãtum ad rectitudinem actus: rectitudo enim actus intellectus est naturalis: non enim rectè intelligimus, quia volumus: sed quia agentia ad intellectionẽ sunt bene disposita secundũ naturam, phantasmata s. & intellectus agens, &c. rectitudo autem actus volũtatis est libera: ideo enim rectè volumus, quia volumus sic: puta, iustè, temp'ratè, &c. Et propterea actus intellectus necessariò sequitur dispositionẽ sensuũ, vtpote variantium obiectum suum, ad quod habet naturalẽ non liberam habitudinẽ: actus verò voluntatis nõ necessariò sequitur dispositionẽ partis sensitiuæ, vtpote liberæ. Ad obiectionem autem dicitur, quòd intelligitur quo ad specificationẽ actus, sed non quo ad

quo ad oĩa se tenentia ex parte specificatiõis, sed quo ad aliquid, s. rectitudinẽ actus: rectitudo nanque propria actus ad specificationẽ spectat actus: quòd autẽ hęc sit mens literę, patet ex eo, quòd turbationẽ actus intellectus ex turbatione sensus per probationem affert. Cõstat enim turbationem ad obliquitatem actus pertinere.

¶Quo ad tertiũ conclusio responsiua quæsito est negatiua, Corpora cælestia nõ sunt humanorum actuum causa. Probatur cõplendo antedicta sic, Si corpora cælestia essent humanorum actuũ causa intellectus non differret à sensu, sed constat intellectum & voluntatẽ non esse actus corporum: ergo, consequẽtia infertur ex dictis. Et cõfirmatur ex autoritate Hesiodi, seu Homeri tenentis oppositum, vt patet tertio de Anima. Cætera sunt plana.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd spirituales substantiæ, quæ cælestia corpora mouent, in corporalia quidẽ agunt mediantibus cælestibus corporibus: sed in intellectum humanum agunt immediatè, illuminando. Q.1. ar.2. Voluntatem autem immutare non possunt, vt suprà habitum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut multiformitas corporalium motuum reducitur sicut in causam, in vniformitatem motuum cælestium [e]: 508 ita multiformitas actuum, qui sunt ab intellectu & voluntate, reducitur in principium vniforme, quod est intellectus & voluntas diuina.

¶Ad tertium dicendum, q̃ plures [d] D. 295 hominũ sequuntur passiones, quę sunt motus sensitiui appetitus: ad quas cooperari possunt corpora cælestia: pauci autẽ sunt sapientes, qui huiusmodi passionibus resistãt. Et ideo Astrologi vt in pluribus vera possunt prædicere: & maximè in communi, non autem in speciali. Quia nihil prohibet aliquẽ hominem per liberum arbitrium passionibus resistere. Vnde & ipsi Astrologi dicũt, quòd sapiens homo dominatur astris, inquantum scilicet dominatur suis passionibus.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones. Dæmones enim secundum certa augmenta lunæ aliquos homines vexant: qui & propter hoc lunatici dicuntur, vt patet Mat. 4. & 17. Sed hoc nõ esset nisi corporibus cælestibus subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestium corporum.

¶2. Pręterea, Necromantici obseruãt certas constellationes ad inuocandos dæmones. Non autem per corpora cælestia inuocarẽtur, si non eis subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestium corporum.

¶3. Præterea, Corpora cælestia virtuosiora sunt quã corpora inferiora. Sed quibusdam inferioribus corporibus dæmones arcẽtur, scilicet herbis, & lapidibus, & animantibus, & quibusdam sonis certis, ac vocibus, & figurationibus, atque figmentis: vt à Porphy. dictum, Aug. introducit in 10. de Ciuit. Dei. Ergo multo magis dæmones subduntur actioni cælestium corporum.

¶SED CONTRA est quòd dæmones sunt superiores ordine naturæ quàm corpora cælestia. Agens autem est superius patiẽte, vt Aug. dicit 12. super Gen. ad literam. Ergo dæmones non subiiciuntur actioni corporum cælestium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa dæmones fuit triplex opinio. Prima Peripateticorum, qui posuerunt dæmones non esse, sed ea, quæ attribuũtur dæmonibus secundum artem necromanticam fiunt virtute cælestium corporum. Et hoc est, quod Aug. 10. de Ciuitate Dei introducit dictum à Porphyrio: quòd fabricantur in terra ab hominibus potestates idoneæ syderum variis effectibus exequendis. Sed hæc positio est manifestè falsa. Experimento enim scitur, multa per dæmones fieri, ad quæ nullo modo virtus cælestium corporũ sufficeret. Puta quòd arreptitij loquũtur lingua ignota, quòd recitãt versus & autoritates, quas nunquam sciuerunt, quòd necromantici faciunt statuas loqui & moueri, & similia. Ex quibus Platonici moti fuerunt, vt ponerent dæmones esse animalia corpore aërea animo passiua, vt ab Apuleio dictum Augu. introducit 8. de Ciuitate Dei. Et hæc est secunda opinio, secũdum quam dici posset, quòd dæmones hoc modo subdũtur corporibus cælestibus, sicut & de hominibus dictũ est. Sed hæc opinio ex superioribus patet esse falsa. Dicimus enim dæmones esse substãtias intellectuales, corporibus non vnitas. Vnde patet, non subdi actioni cælestium corporum, nec per se nec per accidens, nec directè nec indirectè.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd hoc q̃ dæmones secundum certa augmenta lunæ homines vexant, contingit propter duo. Primò quidem ad hoc, quòd infament creaturam Dei, scilicet lunam: vt Hieron. & Chrys. dicunt. Secundò, quia cùm non possint operari nisi mediantibus naturalibus virtutibus: vt suprà dictum est, in suis operibus considerant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifestum est autem quòd cerebrum humidissimum est omnium partium corporis: vt Aristot. dicit. Et ideo maximè subiicitur operationi lunæ: quæ ex sui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autem perficiũtur vires animales. Et ideo dæmones secundum certa augmenta lunæ perturbant hominis phantasiam, quando considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

¶Ad secundum dicendum, quòd dæmones aduocati in certis cõstellationibus propter duo veniunt. Primò quidem, vt homines in hunc errorem inducant, quòd credant aliquod numen esse in stellis. Secundò, quia considerant secundum aliquas certas constellationes materiam corporalem magis esse dispositam ad effectus pro quibus aduocantur.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Aug. dicit 21. de Ciuitate Dei, dęmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum: non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, inquantum scilicet hęc eis exhibentur in signum diuini honoris, cuius ipsi sunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum corpora cælestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia imponãt necessitatem iis, quæ eorum actioni subduntur. Causa enim sufficiente posita, necesse est effectũ poni. Sed corpora cælestia sunt sufficiens causa suorum effectuum. Cùm igitur corpora cælestia cum suis motibus & dispositionib. ponantur, sicut ex necessitate entia: videtur quòd effectus eorum ex necessitate cõsequantur.

¶2. Præterea, Effectus agẽtis ex necessitate sequitur in materia, quando virtus agentis tanta fuerit, q̃ possit sibi subiicere totã materiam. Sed tota materia inferiorum corporum subiicitur virtuti cælestium corporum tanquam excellentiori. Ergo ex necessitate effectus cęlestium corporum recipitur in materia corporali.

¶3. Præterea, Si effect⁹ cælestis corporis nõ ex necessitate proueniat, hoc est propter aliquam causam impedientem. Sed quælibet corpora, quæ impedire possent effectũ cælestis corporis, necesse est reduci in aliquod cæleste principium, cùm cælestia corpora sint causa omnium quę hic fiũt. Ergo cùm & illud cæleste principium sit necessarium, sequitur quòd necesse sit impediri effectum alterius corporis cælestis. Et sic omnia quæ hic contingunt ex necessitate eueniunt.

¶SED CONTRA est q̃d Philosophus dicit in libro de Somno & vig. quòd neque eorum, quæ in corporibus sunt signorum cælestium velut aquarum & ventorum, inconueniens est multa non euenire. Sic ergo nõ omnes effectus cælestium corporum ex necessitate eueniunt.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquintæ Articulum quintum.

570 1.di.7.q.3. art.1.ad 4. & ar.1.ad 3. Et po.q. 6.ar.3.cor. & art.10. & quo. 2. ar.12.

IN corpore sunt tria iuxta tres opiniones relatas de dęmonibus: ita quòd in, & ex tertia respondetur quæsito.

¶Quo ad primũ est opinio Peripatetica destruens quæsitũ radicaliter: & tria dicũtur. Primo ipsa opinio, q. dæmones non sunt. Secundo saluatio apparentiũ, quòd p̃cedũt ex astris autoritate Aug. & Porphyrij: & tangitur in p̃blemate illo magno, propter quid omnes viri excellentes melãcholici. Tertiò impugnatio quia aliqui effectus apparent, ad quos nõ sufficiunt astra: ergo. Ca.11.te.5. Probatur antecedens in quatuor effectib⁹, loqui lingua ignota, recitare quę nunquã didicerunt, statuas loqui, eas moueri.

¶Quo ad secundũ opinio Platonica, & hic tria. Ca.16.te.3 Prima opinio ipsa, s. quòd dęmones animalia corporea de aëre tamen æterna, rationalia passiua quo ad affectiones, &c. vt patet ex Aug. & Apul. Secũdò, qd respondendũ esset quęsito secundũ hanc opinionẽ: Cap.11. & dicitur quòd eodẽ modo sicut de homine, quòd s. cælũ non potest imprimere, sed occasiõaliter proponere. Tertiò impugnatur, quia ex superius dictis patet, quòd est falsa.

¶Quo ad tertium duo. Primò ponitur tertia opinio: imò determinata sententia, s. dæmones substantiæ sunt intellectuales nõ vnitæ corporibus. Secundò ponitur cõclusio respõsiua quęsito negatiuè, Cap.16. Dęmones nec per se nec per accidẽs nec directè nec indirectè subdũtur actionibus cælestium corporum. Hæc conclusio eo ipso probatur, quo infertur ex tertia opiniõe perly, vnde patet, faciẽdo de ipsa opinione antecedens quod supponitur ex supradictis. probatur. Ar. præc. Q.51.ar.2.

¶ Super Quæstionis centesimædecimæquintæ Articulum sextum.

IN corpore quatuor. Primò ponitur q̃stio ista partim soluta, partim soluenda. Secundò ostenditur pars soluta. Tertiò pars soluenda. Quartò infertur cõclusio responsiua quæsito in calce.

Comm. in tract. c. 4. Homil 58. in Mat. Q. præced. ar.4. & q. 110.ar.4. Li. de som. & vig. c.5.

¶Quo ad secundũ, q̃ primum patet, dicitur quòd quæstio ista est soluta: quo ad illa subdita corpori cęlesti, quę etiã sunt subdita voluntati humanę, s. quòd quo ad ista, respondendum est quæsito negatiuè, s. corpora cælestia nõ imponunt subditis humanæ operationis necessitatem. Probatur, quia potest impediri eorum actio per voluntatẽ: probatur, quia non est sibi subdita, quia non sequitur necessariò inclinationes passionum.

¶Quo ad tertium, quatuor. Primò dicitur in quibus est quæstio difficilis, s. quod in cæteris naturalibus. Ca.6. te.9. Probatur: quia inter ea nullum apparet principium non subditum cælo seu liberum. Secunda ponitur ratio ad partem affirmatiuam ex duabus propositionibus: prima est, Omne quod est, s. de nouo, habet causam. Secũda est, Posita causa ex necessitate sequitur effectus. 571 Tertiò examinatur ex Arist. secunda propositio, & quarto prima. Examen secundæ propositionis primò cõcludit esse falsam vniuersaliter: quia scilicet non tenet in causis potentibus deficere, quales sunt causæ naturales. probatur, quia attingunt vt in pluribus finem intentum, & non semper: vt patet secundo Physic. Deinde ostendit quòd ista exceptio, etsi obuiet illi propositioni in se & absolutè: non tamen vt applicatur ad intentum, tali ratione. Causa naturalis deficiens in paucioribus, vt sic, est ex aliqua alia causa impediẽte ipsam à proprio effectu: ergo necessariò deficit. igitur vterque effectus, scilicet & intentus, & præter intentum necessariò fit. Antecedens patet: & consequẽtia probatur, quia impedimentum ipsum ex necessitate contingit.

3.cõt.c.86. Et veri. q. 2.ar.14.ad 2. et q.5.ar. 5.ad 1 et 2. Et ma. q. 16.artic.7. ad 11.

¶Circa hoc secũdæ p̃positiõis examẽ dubiũ occurrit, quòd exceptio nulla sit p̃pter rõnem Auic. Cap.2. Causa de qua est sermo, nõ est causa insufficiens: quoniã de ea fatuum

Universidad de Deusto Biblioteca

fatuum est dicere hoc: sed sufficiens: sufficienti autem causa posita, & libertate causandi adempta, vt in naturalibus, de quibus est sermo, inuenitur: intelligi non potest, quòd effectus non sequatur: & si aliud requiritur, ergo posita causa non erat sufficiens: quod enim sufficit, non exigit aliud.

¶Ad hoc dicitur, quòd sermo præsens est de causa per se & sufficienti. Et cùm dicitur, si ipsa posita non sequitur effectus, ergo aliud requiritur: negatur consequentia: *Art.4.* committitur enim sophisma consequentis: potest enim prouenire non cōsecutio effectus aliunde, puta ex concursu alterius impedientis. Vnde non ex insufficientia combustiui oportet procedere, quòd nō sequatur combustio, sed ex concursu alterius impediētis combustionem. Et si instetur contra hoc, quia talis concursus redundat in insufficientiam causæ, eo ꝙ causa impedita non est sufficiens: patet responsio, quòd secundum veritatem non redundat in insufficientiam *Tex.5.* causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et fortè in hoc deceptus est Auic. quia non distinxit inter sufficientiam causæ, quæ attenditur penes actum primum seu formam quæ est principium agendi, & sufficientiam circunstantiarum actualis causalitatis respectu huius, nunc hic quæ attenduntur penes diuersa occurrētia. Certum est enim, quòd causam sufficientem hoc secundo modo sequitur necessariò effectus: non autem primo, & tamen de primo est sermo, cùm de causis loquimur. Et ideo exceptio Aristo. vera est: ita quòd quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessariò inferunt suos effectus, non simpliciter, sed cum limitatione, scilicet vt in pluribus: ac per hoc non necessariò inferunt absolutè suos effectus: & hæc est vna radix contingentiæ, vt in primo Perihermenias dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio partim quidem absoluta est secundum præmissa, partim autem difficultatem habet. Ostensum enim est[e], quòd quamuis ex impressione corporum cælestium fiant aliquæ inclinatiōes in natura corporali, voluntas tamē nō ex necessitate sequitur has inclinationes: & ideo nihil prohibet per voluntariam actionem impediri effectum cælestium corporum, non solùm in ipso homine, sed etiam in aliis rebus, ad quas hominū operatio se extendit. Sed nullum tale principiū inuenitur in rebus naturalibus, quod habeat libertatē sequendi, vel nō sequendi impressiones cælestes. Vnde videtur, quòd in talib. ad minus omnia ex necessitate proueniāt secundum aliquam quorundā rationem: qui supponentes, omne quod est, causam habere: &, ꝙ posita causa, ex necessitate ponitur effectus, concludebant, ꝙ omnia ex necessitate contingant. Quam quidē opinionem repellit Aristoteles in 6. Met. secundum duo, quæ ipsi supponūt. Primum enim non est verum, quòd posita quacunque causa, necesse sit effectum poni. Sunt enim quædā causæ, quæ ordinantur ad suos effectus non ex necessitate, sed vt in pluribus, quæ quandoq; deficiunt in minori parte. Sed q.a huiusmodi causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquā causam impedientem, videtur adhuc prædictū inconueniens non vitari: quia & ipsum impedimentum talis causæ ex necessitate cōtingit. Et ideo secūdò oportet dicere, ꝙ omne quod est per se, habet causam: quod autē est per accidēs, non habet causam, quia non est verè ens, cū non sit verè vnum. Album enim causam habet, similiter & musicū, sed albū musicū non habet causam, quia non est verè ens, neque verè vnum. Manifestum est autem, ꝙ causa impediens actionem alicuius causæ ordinatæ ad suum effectum vt in pluribus, concurrit ei interdum per accidens. Vnde talis concursus non habet causam, inquātum est per accidens. Et propter hoc id quod ex tali cōcursu sequitur, non reducitur in aliquam causam præexistētem: ex qua ex necessitate sequatur. Sicut quòd aliquod corpus terrestre ignitū in superiori parte aëris generetur, & deorsum cadat, habet causam aliquā virtutem cælestem. Et similiter etiam, quòd in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cæleste principium. Sed quòd ignis cadēs, huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet causam cæleste corpus, sed est per accidens. Et sic patet quòd non omnes effectus cælestium corporum sunt ex necessitate.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd corpora cælestia sunt causa inferiorum effectuum mediantibus causis particularibus inferioribus, quæ deficere possunt in minori parte.

¶Ad secundum dicendum, quòd virtus corporis cælestis non est infinita. Vnde requirit determinatam dispositionem in materia ad inducendum suum effectum, & quantum ad distantiam loci, & quantum ad alias cōditiones. Et ideo sicut distātia loci impedit effectū cælestis corporis: non enim sol eundem caloris effectum habet in Dacia, quē habet in Aethiopia: ita & grossities materiæ, vel frigiditas, aut caliditas, aut alia huiusmodi dispositio, impedire potest effectum corporis cælestis.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ licet causa impediēs effectū alterius causæ reducatur in aliquod cæleste corpus sicut in causam: tñ cōcursus duarū causarū, cùm sit per accidens, nō reducitur in causam cælestem, vt dictum est.

¶Circa obuiationem factam in litera contra exceptionem Arist. quòd licet sit vera, non tamen euacuat difficultatem propositam, duplex dubitatio occurrit: Prima est, quia falsum videtur, quòd causa deficiens in minore parte deficiat semper propter aliquam causam impedientem: imò hic videtur error Stoicus. Quod sic probatur, sicut potentia ad potentiam, ita actus ad actum: sed potentia deficiendi in minori parte non est à potentia susceptiua impedimenti: sed ecōuerso. Non enim ideo potest causa naturalis deficere, quia potest impediri, sed econuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & non econuerso. Ergo actu deficere, non est ab actuali impeditione: & consequenter potest causa deficere absque causa impediente.

¶Secunda dubitatio est ad hominem, scilicet ad S. Thom. si negatio secundæ propositionis ad propositum nihil confert: quia posita causa potente deficere, & causa impediente, effectus necessariò sequitur. Vt quid toties replicantur in hoc proposito, istæ duæ propositiones sic examinatæ? Ponuntur enim hic, & in primo cōtra Gent. c. 86. & in 6. Metaphy. & in primo Perihermenias, &c.

¶Ad primam dubitationem dicitur, quòd assumptum literæ verum est, scilicet quòd causa nunquam deficiat, nisi propter aliquam causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, quòd quemadmodum entia generabilia habent ab intrinseco potentiam ad non esse, quæ tamen nunquam exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum, ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamen non exit in actum deficiendi, nisi adsit aliquid causans illum defectum. Et ratio vtrobique est eadem: quia scilicet potentia passiua non exit in actum, nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse autem non esse & deficere in actione, ad potentiam passiuam pertinet: & ideo non fit absque aliqua causa. Nec te decipiat quòd potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potentia ad agere est actiua: deficere autem in actione sequitur imperfectionem: & ideo potentia defectiua quocunque defectu ad potentiam passiuam reducitur, vt patet ex primo Cæli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ: qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum manifestum est ex aliquo impediente prouenire: sed quomodo, inferius dicetur.

¶Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd maior est falsa: & ratio est, quia ordo compositionis est contrarius ordini resolutionis: quæ enim sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptionis. Vnde in proposito, cùm entia generabilia habeant potentiam ad non esse & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possunt non esse & non econuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis quàm non esse: cùm non esse sit terminus corruptionis: & sic præposterus est ordo inter potentias & actus earum. Et similiter cùm agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur quàm deficiant: & sic optimè dictum est in litera quo ad actualem defectionem, quòd semper est ab aliqua causa impediente. Nec hic est error Stoicus: sed quòd potentia defectiua esset ex potentia impedibili: vt patet per Boëtium in primo Perihermenias.

¶Ad secundam verò dubitationem, quamuis facilè dici possit, & bene, quòd quia vtraque propositio inducitur ab aduersariis, vt integre ratio referatur, vt quales sint propositiones allatæ, & in se, & ad propositum expedit, vbicunque hoc tractatur, vtranque discutere: profundius tamen considerantibus, altius caput huius discussionis apparebit ex sequentibus.

¶Examen autem primæ propositionis consistit primò in illius destructione in communi distinguendo de eo quòd est, sit scilicet per se & per accidens: & quòd ens per se habet causam: ens verò per accidens, non. Et probatur: quia non verè ens non habet verè causam: ens per accidens est huiusmodi. probatur, quia non est verè vnum: vt patet. Secundò in applicatione ad propositum, distinguendo in productione effectus, qui dicitur per accidens, ipsas causas quarum vna impeditur ab altera à concursu earum: & dicendo, quòd licet ipsæ causæ necessariò causent: concursus tamē earum est per accidens: & consequenter effectus ex illo concursu caret causa, ex qua necessariò sequatur, & declaratur vtrunque exemplo toto naturali.

¶Sed sunt hic multa dubia: quæ vtinam Deus illuminet.

¶Circa hoc examen primæ propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter & ad hominem. *In corp.* Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta album aut calidum, habet in corpore cælesti aliquam per se causam, in quam reducitur eius proxima causa: ita concursus causarum proximarum causatur à concursu illarum causarum cælestium, vt in exemplo literæ combustibile esse in superficie terræ est tandem ab A causa cælesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorsumque cadens est à B cælesti causa: ergo concursus combustibilis cum combusto est ex concursu A & B. Tunc vltra: sed concursus A & B est per se, & non per accidens. Probatur, quia in cælo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se: ergo concursus istorum inferiorum habet per se causam secundum esse, quamuis quo ad nos sit per accidens: quia latet suæ connexionis perseitas. Et hæc ratio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

¶Secunda verò dubitatio ad hominem est: quia in sexto Metaph. S. Thomas examinans hæc, videtur velle totum oppositum eius quod dicit hic: hic namque omnia resoluit in hoc, quòd concursus non habet causam: ibi verò saluat quòd cōcursus potest habere causam superioris ordinis, puta concursus horum inferiorum, potest habere causam cælestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in florendo: rursus hic dicit, quòd impedimentum causæ reducitur in aliquam causam: ibi verò omnia resoluit in hoc, quòd impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶Ad euidentiam harum difficultatum tria notanda cum Dei adiutorio sunt. Primum est proportio mouentis ad mobile. Secundum est reductio effectus in causas superiores. Tertium proportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo constat, quòd cùm mouens vt sic, præsupponat, non faciat mobile, quòd actio eius quamuis vt egreditur ab agente sit sufficiens & optimè circumstantionata nec impedita: vt tamen recipitur in patiente, oportet quòd modificetur iuxta naturam, & modum, & dispositiones mobilis, vt patet inductiuè. Et propterea accidit quòd effectus intentus à causa, non prouenit ex impedimento, non causæ agentis, sed materialis. De secundo constat quoq;, quòd effectus duarum subordinatarum causarū in eodem genere causæ, reducitur in causam superiorem per causam mediam: vt patet in syllogismis. Conclusio enim cōtingens quāuis reducatur in præmissam contingentem, & alteram necessariā: contingentia tamen eius non reducitur in præmissam necessariā, mediante alia contingente, quasi cōtingentia conclusionis sit à contingentia præmissæ, & contingentia præmissæ sit ab altera præmissa necessaria: sed sat est, ꝙ conclusio ipsa & eius cōtingentia reducātur in præmissam necessariam, vt modificatā in præmissa contingente. Et quia ipsa modificata in contingente est cōtingens, licet in se sit necessaria: ideo cōclusio sequitur contingens, & non necessaria. Et si ipsa præmissa contingens reducēda est in necessaria, non secundū se totam in eā reducitur: sed resoluēda est in id quod est sibi proprium, ex quo habet contingentiam, & in id quod participat in superiori, ex quo participat esse seu causare. De tertio autem constant duæ proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad interius: patet enim cælum agere in hæc corpora, & cælum cum istis corporibus causare effectiuè aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum

dum diligenter est, quòd quamuis istæ duæ proportiones sint diuersorum generum: quia altera spectat ad genus efficientis, altera ad genus materiæ: & rursus altera sit inter cælum & hæc corpora absolutè, altera verò inter cælum & hoc corpus in ordine ad tertium patiens, scilicet & effectum producēdum à cælo & hoc proximo agente. Nihilominus sunt tali vinculo cōnexæ & ordinatæ, vt prior posteriorem modificet. Connexio quidem est, quia nunquam agentia inferiora coagunt cælo, nisi simul patiantur à cælo, quoniam non mouent, nisi mota. Ordo verò est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati & moueri à cęlo, quàm coagere illi: vt patet ex eadem radice. Modificatio autem est, quòd omne esse & agere cuiuscunque modificatur secundum dispositiones recipiētis esse, aut elicientis actionem. Omnis enim actus est illius cuius est actus per modum illius: propter quod oportet fieri in patiente & disposito: vt dicitur in secundo de Anima: sed agere corporum inferiorum cooperantium cælo consequitur passionem eorundem à cęlo. Esse igitur actiuum, seu actio iuxta passionem modificatur: & propterea si passio nō totaliter subiicitur corpori cælesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaque prælibatis, dico tria. Primum est, quòd licet omnis effectus naturæ inferioris cum omni eius conditione naturali depēdeat à cælo ratione primi motus, tanquam à causa communissima, sine qua nihil fieret: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquam causam cælestem purè, siue mediatè, siue immediatè. Probatur, quia conditio effectus proueniens ex impedimento materiæ non reducitur in motorem seu actiuum in illam, vt patet: sed multæ sunt conditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositione materiæ, id est corporum inferiorum, qui sunt materia & patiens respectu cęli. ergo. Et si dicatur cum Auicenna, quòd illæ dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idem: ad excludendum hoc formetur ratio non de aliqua parte cæli, sed toto simul, vt prius, subsumendo: sed respectu totius cæli corpora inferiora sunt materia & patiens: ergo habent proprias conditiones pręsuppositas à toto cælo: in eo vt actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horum corporum vt materia sunt, non soluuntur in actiones cælestium corporum, sed in conditiones corporum inferiorum. Et si adiungas huic fundamento, quòd horum inferiorum corporum propriæ conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter à pati, & agere, varium & mutabile semper habere esse, contrarium habere, & cætera: consequens est, & quòd influxus cælestes in his corporibus modificentur iuxta conditiones eorum: ac per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tantùm, sed oportet esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia consequuntur. Et si his adiunxeris, quòd coagere horum inferiorum modificatur secundum proprias conditiones horum, & passionem eorundem à cælo, consequens erit, quòd actio istorum, quamuis subordinetur actioni cælesti: non tamen reducitur secundum omnem eius conditionem in causam aliquam cælestem puram, sed modificatam corpori vt patienti, &c. Et quoniam manifestè patet, quòd posse deficere in minori parte, quod est radix casus & fortunæ & omnis contingentiæ in naturalibus, consequitur posse non esse: &, vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionem propriam corporibus inferioribus, consequens est, vt contingentia vt sic, non reducantur in aliquam causam cælestem puram, nec immediatè, cùm aliquid tale fit à cælo corporibus inferioribus purè passiuè concurrentibus, nec mediatè, cùm aliquid contingens fit à cælo & inferiori agente. Sed vtrobique contingentia resoluitur in conditionem corporum inferiorum. Differenter tamen, quia cùm cælum tantùm concurrit actiuè, contingentia effectus reducitur in conditionem corporum horum, tāquam in conditionem materiæ. Cùm verò agentia hæc cooperantur, contingentia effectus reducitur conditionem horum corporum: vt in conditionem agentis: quod tamen comparatur ad cælum vt patiens, vt prædictum est. Et ideo diuinum Aristotelis ingenium & in primo Perihermenias, & in sexto Metaphysicorum, & in secundo Physic. semper resoluit contingentiam naturalium in conditionem corporum inferiorum: quia scilicet possunt deficere. Sed de genere reductionis in sexto Metaphysic. relinquit sub dubio, An sicut ad materiam, an sicut ad agens: In secundo autem Physic. reducit ad agens casum & fortunam: in primo autem Perihermenias reducit ad materiam, seu potentiam passi. Et omnia sunt vera si dicta considerentur: quæ inspicere poteris radicaliter in tertio contra Gent. capit. octuagesimosexto. Et quoniam hæc ratio destruens fundamentum Auicennæ in hoc fundatur, quod corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositum toti actioni cælesti, præter probationem allatam, quia scilicet omne agēs per motum aut mutationem præsupponit materiam in quam agit, sed totum cælum, &c. Affero contra proteruos rationem quam nec ipse Auicenna poterit inficiari ex secūdo Cæli textu 17. & sequentibus. Vnde arguitur sic, Elementa spectāt ad substantialem integritatem Vniuersi: igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem. vbi probatur quòd terra naturaliter etiam præcedit primum motum cæli, & cùm terra sit infimum, omnia ergo elementa naturaliter præcedunt. Nec obstat, quòd in primo Metheor. declaratur quòd difformitas elementorum est secundum appropinquationem & elongationem à motu cęli: quoniam ibi non declaratur difformitas, quoniam stabilitas erat in 2. Cæl. sed talis difformitas, scilicet quòd supremum est calidissimum, &c. Et rursus talis difformitas consequitur conditionem materiæ, & non solam elongationem aut approximationem, vt patet.

¶Secundum verò est, quòd vt iam ex dictis patere potest, impedimentum est duplex: alterum actiuum, alterum materiale. Actiuum enim est, quod impedit actionem ex parte agentis, seu vt exit ab agente: materiale autem quod impedit actionem, vt recipitur in passo. Et rursus materiale contingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit combustionē: ea enim quāuis materiale impedimentum sit, est tamen effectiuè à causa pluuia, quæ madefecit lignum. Alio modo ex ipsa conditione materiæ, sicut frigiditas aquæ impedit calefactionem: cuius tamē frigiditatis non est alia causa nisi ipsa natura aquæ, quæ occurrit, vt materia calefactibilis. Et ex hoc clarius patet primum quod diximus, & quòd conditio effectuum inferiorum consequens impedimentum materiale, tenens se ex conditione ipsius materiæ, non ex actione agentis: non causatur à cęlo. Et hoc intendebat Sanctus Thomas in sexto Metaphysic. Vbi contingentiam reduxit ad impedimentum materiale.

¶Nec oppositum dicitur hic, dicendo quòd causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquam causam impedientem. Tum quia hic loquitur de defectu causæ actiuę ex parte actionis, vt est ab agente: & cōsequenter de impedimēto actiuo, vt series literæ præ se fert. Tum quia dato quòd loquatur de omni modo impedimenti: non dicit quod causa impediens sit causa actiua, sed absolutè dicit quòd est aliqua causa impediens. Vnde non solùm actiua, sed potest esse materialis, vt expressè dicitur in litera in responsione ad secundum. Et si instetur cōtra hanc glos. quòd male litera intulit ex appositione causæ impedientis cum causa deficiente in minori parte: ergo non euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentum est necessarium. Respondetur & sufficienter, & ad mentem Sancti Thomæ quòd illatio illa non est facta secundum veritatem, sed apparentiam tantum. Quod ex duobus patet. Primò, quia dicitur, Videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari. Secundò, quia in hoc eodem articulo confutat prædictam illationem in illis verbis, Manifestum est autem, quòd causa impediens actionem alicuius causæ. Vbi expressè ostendit, quòd ex illo antecedente, Agens in minori deficit propter aliquam causam impedientem: non sequitur, ergo ea quæ eueniunt in minori parte, eueniunt necessariò: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quod ipsa causa impediens sit per se causa illius rei quæ impedit.

¶Sed adhuc non quiescit intellectus, quoniam secundum hanc responsionē consequentia illa non est inducta vt vera, sed vt apparēs & confutanda, si sic est, cùm inducatur ad examen illius propositionis, Posita causa ponitur effectus, & poterat confutari ex propriis, scilicet ex natura impedimēti materialis tenentis se ex conditione materiæ: quare dimissa est & confutata ex extraneis, scilicet ex examine alterius propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, quia concursus non habet causam. Respondetur, quòd confutatio illa ex parte materiæ, aut est omnino eadem cum confutatione ex parte concursus, aut includit illam, & distinguitur ab illa sicut inferius à superiori cum maxima difficultate. Impedimentum enim duo dicit, scilicet rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentum. Et de impedimento quidem actiuo, dato, ꝙ inquantum res est, habeat causam per se: sed inquantum impedit non oportet, quia impedire pertinet ad concursum: quia potest esse per accidens. De impedimento autem materiali si eodem modo est, quòd scilicet inquantum res est, habet aliquam causam necessariam, siue illa sit aliud agens, siue sit conditio materiæ, oportet dicere quòd inquātum impedimentum est, est per accidens. Et hoc est venire ad concursum: quia nihil aliud est dicere, quàm quòd concursus talis agentis cum tali materia hic non habet causam: & sic impedimentum ex parte materiæ & hic concursus est omnino idem. Si autem impedimentum materiæ etiam inquantum res est in particulari sumptum, non habet causam aliquam quam necessario sequatur: tunc ex impedimento materiali dupliciter fit per accidens, & ex parte concursus, & ex parte rei concurrentis. Et sic impedimentum materiale includit impedimentum concursus, & addit: & sic distinguitur vt minus commune à magis communi. Vnde cùm hoc sit valde difficile & ambiguum, & prolixa egens discussione, & præsens opus (vt in proœmio dixit) propter nouitios in Theologia instruendos, breuius ac clarius conficiendum erat. Ideo propter claritatem doctrinæ, ac breuitatem transiuit ad confutandam illam illationem ex secunda propositione.

¶Nec talis confutatio est ex extraneis, imò ex propriis impedimentis, inquantum impedimentum est: quoniam vt patet ex dictis, concursus conuenit impedimēto, vt sic: imò in communi loquendo, vt litera loquitur, descendere ad impedimentum inquantum materiale: & sic confutare illam consequentiam, erat potius à propriis diuertere. Et hoc potest assignari pro alia ratione huius transitus, vt scilicet staret in propriis impedimenti vt sic. Potest & aliter etiam ad mentem literæ dici, quòd S. Thom. non absolutè dixit transeundum esse ad alteram propositionem, sed cum limitatione, scilicet secundum hæc duo: quasi diceret, Si nolumus egredi hæc duo ab antiquis posita, & ab Arist. reprehensa in cōmuni: oportet transire ad alteram. Et ratio est, quia instantia contra propositionem primò examinatam, scilicet, posita causa, ponitur effectus. nō excludit formaliter illam: quoniam instantia non accipit totalem causam effectus in paucioribus. Accipit enim causam naturalem deficientem in minori parte: & tamen causa effectus in minori parte non est illa sola, sed illa cum causa impediente, quia nunquam deficit nisi impedita. Vnde oportet dare instantiam quòd vtraque simul posita non sequatur effectus. & ideo transire oportet ad concursum quod careat causa. Virtualiter tamen, vt patebit inferius, instantia data sufficienter falsificat illam: quia ex natura possibilis inuenta in causa deficiente concursus illius, alterius est per accidens.

¶Tertium dicendum est, quòd concursus sicut & impedimentum est multiplex, scilicet actiuorum, vel actiui & passiui cum conditionibus eorum, &c. Nec refert in proposito de quo concursu sit sermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exemplum de concursu agentis & materiæ. In responsione verò ad tertiū est sermo de concursu etiam actiuorum. Vniuersaliter siquidem oportet esse verū, quòd si aliqua duo concurrunt, & quodlibet illorum seorsum habeat totam seriem suarum causarum necessariam, & supremæ causæ vtriusq; ordinis per se concurrant, quòd oportet concursum omnium mediorum & vltimorum effectuum necessariò causari à concursu supremarum causarum: non enim possunt intelligere oppositum. Sed si hæ duæ conditiones positę in antecedente nō saluantur, scilicet quia supremę causæ non per se concurrunt, aut tota series alicuius ordinis non est necessaria: non oportet concursum proximarum causarum aut effectuum habere causam ex qua de necessitate sequatur. Ex prædictis autem patet iam, quòd cùm aliquid quod vocamus per accidens, fit, quòd tunc cōcurrunt duo simul: puta in exemplo literæ, combustio, & huius materiæ, puta frumenti, consumptio: & quòd quamuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cęleste, alterum quandoque reducitur in conditionem corporum inferiorum tanquam in supremam causam. Et sic cùm concursus cæli & huius corporis inferioris, quæ sunt supremæ causæ effectuum concurrentium, non sit per se, sed possit esse per accidēs: sequitur quòd concursus horum effectuum non semper habet causam per se. Et similiter quamuis quandoque vterque effectus reducatur in causas cælestes, vt supremas: quia tamen tota series causarum singulorum seorsum non est necessaria, quia fit resolutio huius effectus ad supremam causam cælestem media causa non necessaria, sed potente deficere seu possibili: non sequitur, ergo concursus effectuum habet causam per se aut necessariam, concursum supremarum causarum cælestium. Et meritò, quia concursus ille sydereum, quamuis in se sit per se & necessarius, vt applicatus tamen ad hos effectus est contingens: quia applicatur mediantibus corporibus potentibus deficere: sicut & singula agentia cælestia, licet in se sint necessaria: relata tamen ad hæc inferiora, sunt agentia vt in pluribus, & deficientia quandoque: quia modificantur in his corporibus potentibus deficere.

¶Et ex his patet responsio ad obiecta. Ad dubitationē enim simpliciter, iam nunc dictum est, quòd non semper concursus est ex concursu & ex causa necessaria: & quare, &c. Ad dubitationem verò secundam ad hominem, primò respondetur sigillatim ad obiecta dicendo quòd nulla penitus est contradictio: quoniā ibi particulariter affirmant cōcursum habere causam: hîc verò destruit vniuersalem, Omnis concursus habet causam per se. Similiter ibi particulariter concedit negatiuam, scilicet, impedimentum materiale non habet causam cælestem, vbi duæ particularizationes sunt prima impedimenti, secunda causæ. Hic verò assumit omne impedimētum habere causam, sed non cælestem aut effectiuam, nec necessariam, sed absolutè habere causam: quod patet non repugnare illi.

¶Scito tamen hic, quòd ratio contingentiæ naturalium potest dupliciter assignari. Vno modo ex parte complementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidem huiusmodi contingentiæ est natura potentiæ inuenta in naturalibus: qua & possunt defi-

Universidad de Deusto Biblioteca

ſunt deficere in minori parte, & ſunt in potentia contradictionis: vt dicitur primo Perihermenias. Complementum verò contingentiæ ex concurſu accidentalis cauſarum ſiue actiuæ & paſſiuæ, ſiue actiuarum inter ſe. &c. Et propterea non oppoſita dixit, ſed vtrunque aſſignauit in diuerſis locis diuus Thomas. In ſexto ſiquidem Metaphyſi. radicem, hic verò & in primo Perihermenias, & in libro contra Gent. complementum tetigit.

¶In reſponſione ad tertium dubium occurrit, An omnis naturalis res accipiendo rē vt diſtinguitur contra concurſum, habeat cauſam ex qua neceſſariò fiat. Videtur enim litera huius articuli, bis hoc concedere, ſcilicet in hac reſpōſione, vbi vult quòd effectus cauſæ impedientis cauſam naturalem à ſuo effectu, reducatur in aliquam cauſam cæleſtem. Et ſi talis res habet cauſam neceſſariam, nulla res reſtat ſine neceſſaria cauſa: quoniam talis res ſit extra ſemper & frequenter. In corpore quoque articuli dixit, quòd quia cauſa non deficit in minori parte niſi per aliquā cauſam impedientem, ideo impedimentum ipſum videtur neceſſarium. Et non eſt negatū antecedens, ſed propter concurſum cōfutata conſequentia.

572 3. cōt. c. 93. Et opu 3. c. 140. Et opuſ. 18. c. 1. Homi. 10. paulo ante med. Ca. 9. & 2. cōtra Fauſtum c. 5.

¶Ad oppoſitum autem eſt ratio ſuperius adducta, ſcilicet quòd quando tota ſeries cauſarum alicuius effectus nō eſt neceſſaria, effectus non ſequitur neceſſario, ſed effectus vt in paucioribus non habet ſeriem cauſarum ſuarum totam neceſſariam: quia cauſæ cæleſtes attingūt ipſum modificatę in natura poſſibili, vt ſic: quia deficit in minori parte, ergo, &c.

Proſa. 4.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMASEXTA de Fato, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de fato. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, an fatum ſit aliquid. ¶Secūdò, in quo ſit. ¶Tertiò, vtrum ſit immobile. ¶Quartò, vtrum omnia ſubſint fato.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum fatum ſit aliquid.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd fatum nihil ſit. Dicit enim Greg. in homil. Epiphaniæ, Abſit à fidelium cordibus, vt fatum eſſe aliquid dicant.

¶2. Præterea, Ea quæ fato aguntur, non ſunt improuiſa: quia, vt Augu. dicit quinto de Ciuitate Dei, fatum à fando dictum intelligimus, id eſt à loquendo: vt ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante ſunt antè prælocuta. Quæ autem ſunt prouiſa, non ſunt fortuita neque caſualia. Si igitur res fato agūtur, excludetur caſus & fortuna à rebus.

¶SED CONTRA, Quod non eſt, non diffinitur. Sed Boëtius in 4. de Conſol. diffinit fatum dicens, quòd fatum eſt inhærens rebus mobilibus diſpoſitio, per quam prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid eſt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in rebus inferioribus videntur quædam à fortuna, vel caſu prouenire. Contingit autem quandoque, quòd aliquid ad inferiores cauſas relatum eſt fortuitum vel caſuale: quod tamen relatum ad cauſam aliquam ſuperiorem, inuenitur eſſe per ſe intentum. Sicut ſi duo ſerui alicuius domini mittantur ab eo ad eundem locum, vno de altero ignorante, concurſus duorum ſeruorum ſi ad ipſos ſeruos referatur, caſualis eſt, quia accidit præter vtriuſque intentionem: ſi autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non eſt caſuale, ſed per ſe intentum. Fuerunt igitur aliqui, qui huiuſmodi caſualia & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt, in nullam ſuperiorem cauſam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Auguſtinus recitat in quinto de Ciuitate Dei. Quod eſt contra ea, quæ ſuperius de prouidentia dicta ſunt. Quidam verò omnia fortuita & caſualia, quæ in iſtis inferioribus accidunt, ſiue in rebus naturalibus, ſiue in rebus humanis, reducere voluerunt in ſuperiorem cauſam, id eſt in cæleſtia corpora. Et ſecundum hoc fatum nihil aliud eſt quàm diſpoſitio ſyderum, in qua quiſque conceptus eſt vel natus. Sed hoc ſtare non poteſt propter duo. Primo quidem quantum ad res humanas: quia iam oſtenſum eſt, quòd humani actus non ſubduntur actioni cæleſtium corporum niſi per accidens, & indirectè. Cauſa autem fatalis, cùm habeat ordinationem ſuper ea, quæ fato aguntur, neceſſe eſt, quòd ſit directè & per ſe cauſa eius, quod agitur. Secundò quātum ad omnia, quæ per accidens aguntur. Dictum eſt enim ſuprà quòd id, quod eſt per accidens, non eſt propriè ens, neque vnum.

Ca. 9. to. 5. Q. 22. ar. 1.

Q. præced. art. 1.

Q. præced. art. 6.

¶Super Quæſtionis centeſimædecimæſextæ Articulum primum.

Titulus clarus ex quid nominis in communi vſu. Fati enim nomine cauſam quandam occultam, à qua nihil declinare poteſt, intelligere videmur.

¶In corpore quinque. Primò oſtēdit radicem difficultatis quęſtionis. Secundò refert opinionem Tullij. Tertio, Auicennæ. Quartò, veram. Quintò, reſpondet quęſito.

¶Quo ad primū, duas propoſitiones ponit: ex quibus præſens oritur quæſtio. Prima eſt, In rebus inferioribus apparent quædam à caſu & fortuna. Secunda eſt, Aliquid relatum ad cauſas inferiores, eſt caſuale vel fortuitum, quod tamen relatum ad aliquam ſuperiorem cauſam, eſt per ſe intētum. Prima ſuppoſitio patet ad ſenſum. ſecunda verò declaratur exemplo Boëtij: de concurſu ſeruorum, à domino deſtinatorū ſeorſum. Ex his enim naſcitur quæſtio, An fatū ſit: Cùm enim circa contingentia tantùm, fatum ponat, ſi ponitur, ſic omnia quæ contingentia ſunt relata ad inferiores cauſas, habent aliquam ſuperiorē cauſam per ſe intendentem, illa fatum eſt: & ſi nō, non. Et propterea ponitur ſequentes opiniones de reductione caſualiū in cauſas ſuperiores.

369

¶Quo ad ſecundū tria. Primo, opinio negatiua, quòd huiuſmodi cōtingentia nullam ſuperiorem cauſam habent. Secundò, corollarium, quòd hæc opinio & fatum & prouidentiam diuinam negat. Tertiò, reprobatio: quia repugnat his, quę de diuina prouidentia ſuperius determinata ſunt.

¶Quo ad tertium, quatuor. Primo opinio affirmatiua, Omnia cōtingentia cauſantur à cæleſtibus. Secundo, corollarium ad propoſitum. Fatum apud hos eſt diſpoſitio ſyderum: in qua res fit, aut inchoata eſt, &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas, Cauſa cæleſtis non directè & per ſe attingit actus humanos: ergo non eſt cauſa per ſe ordinās eos: ergo nō eſt cauſa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima conſequentia probatur ex eo, quòd cauſa ordinans aliqua, directè id quod agitur, reſpicit. Secunda verò conſequentia probatur ex eo, quòd cauſa fatali eſt ordinans cōtingentia, vt de ſe patet: quia per ſe intendit ea. Quartò reprobatur quo ad naturalia: Cauſa cæleſtis agit vt naturale principium determinate ad vnum: ergo non per ſe ad ens per accidens. Antecedens probatur, Quia effectus eius in hoc mundo ſunt naturales. Prima conſequentia probatur, Quia naturæ actio eſt determinata ad vnum. Secunda verò probatur, Quia ens per accidens non eſt propriè vnum nec ens. Et declaratur exemplo foſſionis ſepulcris, & inuentionis theſauri.

¶Quo ad quartum tria. Primò ſententia, Omnia quæ hic per accidens fiunt, ſiue naturalia, ſiue humana, reducuntur in regulā diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur, quòd reducantur in aliquod intellectuale agens, Intellectus poteſt ad quantumcunque per accidens determinari, vt vnum apprehendēdo: ergo ſi efficax eſt, poteſt efficere ens per accidens vt vnum: ergo ea, quæ per accidens hic aguntur, in cauſam intellectualē reducuntur. Antecedens probatur: Quia format hanc propoſitionem, Fodiens ſepulchrum eſt inueniens theſaurum. Conſequentia prima probatur, quia par eſt ratio de intellectione & ordinatione, ſi ſupponitur efficacia ad agendum & ordinandū practicè. Secunda verò concluſio relinquitur pro conſtanti, ex illa regula, Si negatio eſt cauſa negationis. Si enim non poſſe comparari vt vnum, eſt cauſa, quòd ens per accidens nullam habet cauſam in natura, ergo poſſe comparari vt vnum ad intellectum, eſt cauſa vt inueniat cauſam in ordine intellectuum. Quamuis poſſit dici, quòd conſequentia vltima tenet de poſſibili: & hoc hic ſufficit: quia de fato ſuperius oſtenſa eſt cōcluſio, cùm tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, quòd illud agens intellectuale eſt diuina prouidentia. Voluntas à ſolo Deo poteſt immutari: ergo ordinatio humanorum actuum ſoli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Conſequentia probatur, quia voluntas eſt principium humanorum operum.

¶Circa hoc ſtatim occurrit dubium: quia propoſitū fuit, & quòd naturalia & quòd humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non eſt probatum niſi de humanis. De naturalibus enim probatum tantùm eſt quòd ad aliquam intellectualem cauſam referenda ſunt.

¶Ad hoc dupliciter dici poteſt. Primò quòd illa verba, & præcipuè intellectum diuinum, non ſunt iungenda tantum cum conſequentibus, in quibus ponitur probatio de humanis: ſed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio communis. Et hoc inſinuat ly præcipuè, quaſi diceret, contingentia reducuntur in aliquam cauſam agentem per intellectum, & præcipuè diuinum, quia ipſe prima eſt cauſa: ex quo habet, quòd reſpiciat directè ens inquantum ens, & eius conſequēter differētias, ſ. per ſe & per accidens. Non fuit autem ſollicitus ad probandū ly pręcipuè, &c. quia ex ſuperius dictis iam cōſtat q̄ ille intellectus efficax reſpectu omniū naturaliū nō eſt niſi diuinus. Alij verò intellectus ſ. angelici participāt hanc efficaciā reſpectu huius, aut illius, effectus: prout miniſterium eorū exigit. Secundo dicitur, q̄ probando intellectū dirigentem actus humanos eſſe intellectū diuinum, à fortiori probauit implicitè & virtualiter intellectū dirigentē cōtingētia naturalia: quoniam humani actus & ſunt magis cōtingentes, & ſunt ſuperioris ordinis: & cōſequenter ſi actus humani à Deo ſolo, alia ab ipſo aut ſolo aut principaliter regulātur: quia quicquid poteſt virtus inferior, poteſt & ſuperior.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd ſunt tria genera rerum quæ fiunt. Quædam enim fiunt ſemper, & de his non eſt quæſtio: quædam vt in pluribus, de his etiam patet, quòd fiunt neceſſariò, non ſimpliciter, ſed neceſſitate phyſica. Quædam verò fiunt extra ſemper & frequenter. Et hæc non fiunt ab vna ſola cauſa, ſed à pluribus: vt in litera dicitur, ſcilicet cauſa deficiente in minori parte, & ab alia cauſa faciente illam deficere in hac parte: ita quòd nunquam fit talis effectus, niſi exiſtente plurium cauſarum concurſu, non curando modo de generibus cauſarum. Vnde ſi ambæ cauſæ conſiderentur ſecundum ſe, non habebitur aliquod ens per accidens. Et ſi ambæ concurrant ex ea parte, qua habent naturam neceſſitatis, nunquam etiam fiet aliquid per accidens. Sed ſi concurrant ambæ, aut altera ex ea parte qua habent, vel habet naturam poſſibilitatis, iam concurſus eſt contingens: & ſic quicquid ex cauſis illis vt ſic, concurrentibus fiet, contingenter fiet. Et quoniam, vt iam patet, cauſæ naturales habent aliquid naturæ neceſſariæ, & aliquid naturæ poſſibilitatis, vt patet ex operibus eorum: opera enim ſua ſunt in pluribus & vt frequenter, & hoc eſt ex natura neceſſaria, vt patet. Et ſunt extra ſemper & frequenter, & hoc eſt ex natura poſſibilitatis. Vnde cauſæ penitus neceſſariæ non habent vtraque opera, ſed ſemper eadem agunt. Cauſis igitur & rebus naturalibus habentibus naturam poſſibilis, & ex ea parte qua deficiunt in minori parte, ſi concurſus cum alia cauſa ex iſta parte erit, erit concurſus contingens, & cauſa illa alia, quamuis in ſe eſſet neceſſaria: vt coniuncta tamen poſſibili vt ſic ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum, qui ex vtriuſque concurſu fit.

¶Ex his patet primò reſponſio ad quæſitum, quia nō omnis res habet cauſam neceſſariam: quia non illa quæ fiunt extra ſemper & frequenter. Patet ſecundò, quomodo concurſus ſit complementum contingentiæ, & poſſibilitatis radix. Patet tertiò ratio verborum Sancti Thomæ & hic & vbique, quòd ſcilicet intendit, non quòd omnis res, nec quòd res quæ fit in minori parte, ſed quòd effectus illarum duarum cauſarum concurrentium, non vt concurrentes ſunt, ſed vt ſeorſum ſumptarum reducantur in aliquas cauſas neceſſarias: quia nulla miſtio fit neceſſarij ad poſſibile vt poſſibile eſt: quoniam omnis talis miſtio concurſu fit plurium cauſarum. Sed res quæ eſt effectus cauſæ impedientis & impeditæ vt ſic, non habet cauſarum. Et hoc intendit hic & in corpore articuli & vbique, vt patet. Quamuis poſſet dici, quòd litera non vtiliter affirmat, etiam effectus cauſarum ſeorſum reduci in cauſas neceſſarias: ſed hic reſpondet, dato quòd ita eſſet: vt patet ex ly licet. Et rurſus non loquitur niſi de effectu cauſarum, quæ ſubduntur cæleſtibus corporibus, & non de conditionibus materiæ præſuppoſitæ toti actioni cæleſti. In corpore quoque articuli, vt iam patet, nihil aliud habetur affirmatiuè, niſi quòd nulla cauſa actualiter deficit in minori parte, niſi propter cauſam aliquam impedientem. Sed vtrum effectus illius cauſæ impedientis etiam ſeorſum ſumptæ fiat neceſſariò, vel non, in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiuè, Non confutauit hoc: ergo, iam enim dicta eſt cauſa quare non examinauit hoc ex natura poſſibilis & neceſſarij.

Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid vnū. Vnde impoſſibile eſt quòd id, quod eſt per accidens, ſit effectus per ſe alicuius naturalis principij agētis. Nulla ergo natura per ſe hoc facere poteſt, quòd intendens fodere ſepulchrum, inueniat theſaurum. Manifeſtum eſt autem, quòd corpus cæleſte agit per modum naturalis principij. Vnde & effectus eius in hoc mūdo ſunt naturales. Impoſſibile eſt ergo, quòd aliqua virtus actiua cæleſtis corporis ſit cauſa eorum, quæ hic aguntur per accidens, ſiue à caſu, ſiue à fortuna. Et ideo dicendum eſt, quòd ea, quæ hic per accidens aguntur, ſiue in rebus naturalibus, ſiue humanis, reducuntur in aliquam cauſam præordinantem, quæ eſt prouidentia diuina, quia nihil prohibet id, quod eſt per accidens, accipi vt vnum ab aliquo intellectu: alioquin intellectus formare non poſſet hanc propoſitionem, Fodiens ſepulchrum inuenit theſaurum. Et ſicut hoc poteſt intellectus apprehendere, ita poteſt efficere. Sicut ſi aliquis ſciēs, in quo loco ſit theſaurus abſcōditus, inſtiget aliquem ruſticum hoc ignorantem, vt ibi fodiat ſepulchrum. Et ſic nihil prohibet ea, quæ hic per accidens aguntur, vt fortuita vel caſualia, reduci in aliquam cauſam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipuè intellectum diuinum. Nam ſolus Deus poteſt volūtatem immutare, vt ſuprà habitum eſt. Et per conſequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium eſt voluntas, ſoli Deo attribui debet. Sic igitur, inquātum omnia, quæ hic aguntur, diuinæ prouidentiæ ſubduntur, tanquam per eam ordinata & quaſi prælocuta, fatum ponere poſſumus: licet hoc nomine ſancti Doctores vti recuſauerint propter eos, qui ad vim poſitionis ſyderum hoc nomen retorquebant. Vnde Auguſt. dicit in 5. de Ciuit. Dei, Si propterea quiſquā res humanas fato Dei tribuit, quia ipſam Dei voluntatem, vel poteſtatem Fati nomine appellat, ſententiam teneat, & linguam corrigat. Et ſic Greg. fatum eſſe negat. Vnde patet ſolutio ad primum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd nihil prohibet aliqua eſſe fortuita vel caſualia per comparationem ad cauſas proximas: non tamē per comparationem ad diuinam prouidentiam. Sic enim nihil temere fit in mundo, vt Auguſtinus dicit in libro 8. Quæſtionum.

Q. 105. ar. 4. & q. 106 ar. 1. & q. 111. ar. 2.

Cap. 10.

¶Quo ad quintum duo. Primò cōcluſio reſponſiua ſecundū rem, Fatū poni poteſt pro prouidentia diuina præordinante omnia & prælo-quente. Secūdò quo ad nomen, Sācti recuſauerunt hoc vocabulo vti, propter errorem vitandum. Probatur vtrūque ex autoritate Auguſtini & ex ſecundo exponitur Gregorius.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum fatum ſit in rebus creatis.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd fatum non ſit in rebus creatis. Dicit enim Auguſtin. 5. de Ciuitate Dei, quòd ipſa Dei voluntas vel poteſtas, Fati nomine appellatur. Sed voluntas & poteſtas Dei nō eſt in creaturis, ſed in Deo. Ergo fatum nō eſt in rebus creatis, ſed in Deo.

¶2. Præterea, Fatum comparatur ad ea quę fato aguntur, vt cauſa, vt ipſe modus loquēdi oſtendit. Sed cauſa vniuerſalis per ſe eorum, quę hic per accidens aguntur, eſt ſolus Deus: vt ſuprà dictum eſt. Ergo fatum eſt in Deo, & non in rebus creatis.

¶3. Præterea, Si fatum eſt in creaturis, aut eſt ſubſtantia, aut accidens. Et quodcunque horum detur, oportet, quòd multiplicetur ſecūdum creaturarum multitudinem. Cùm ergo fatum videatur eſſe vnum tantùm, videtur, quod fatum non ſit in creaturis, ſed in Deo.

¶SED CONTRA eſt, quod Boëtius dicit in quarto de Cōſolatione, quòd fatū eſt diſpoſitio rebus mobilibus inhærens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex prædictis patet diuina prouidentia per cauſas medias ſuos effectus exequitur. Poteſt ergo ipſa ordinatio effectuum dupliciter conſiderari. Vno modo, ſecundum quòd eſt in ipſo Deo, & ſic ipſa ordinatio effectuum vocatur prouidentia. Secundum verò quòd prædicta ordinatio cōſideratur in mediis cauſis à Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, ſic habet rationem fati. Et hoc eſt quod Boët. dicit 4. de Cōſo. Siue famulantibus quibuſdam prouidentiæ diuinæ ſpiritibus, fatum exercetur[e], ſeu anima, ſeu tota inſeruiente natura[c], ſiue cæleſtibus ſyderū motibus[c], ſeu angelica[d] virtute, ſeu dæmonum varia ſolertia[e], ſeu aliquibus eorum, ſeu omnibus[e]: fatalis ſeries texitur. De quibus omnibus per ſingula in præcedentibus dictum eſt. Sic ergo eſt manifeſtum quòd fatū eſt in ipſis cauſis creatis inquantum ſunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd ipſa ordinatio cauſarum ſecundarum, quā Aug. ſeriem cauſarum nominat, non habet rationem fati, niſi ſecundum quòd depēdet à Deo. Et ideo cauſaliter Dei poteſtas vel voluntas dici poteſt fatum. Eſſentialiter verò fatum eſt ipſa diſpoſitio ſeu ſeries, id eſt ordo cauſarum ſecundarum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd intantū fatum habet rationem cauſæ, inquantum[d] & ipſæ cauſæ ſecundæ, quarum ordinatio fatum vocatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd fatum dicitur diſpoſitio, non quæ eſt in genere qualitatis: ſed ſecundum quòd diſpoſitio deſignat ordinem, qui non eſt ſubſtantia, ſed relatio. Qui quidem ordo, ſi conſideretur per comparationem ad ſuum principium, eſt vnus. Et ſic dicitur vnum fatum. Si autem cōſideretur per relationem ad effectus, vel ad ipſas cauſas medias, ſic multiplicatur. Per quem modum Poëta dixit, Te tua fata trahunt.

Q. 105. ar. 6.

Proſa. 4.

546 572 135 509 562 & c. 332

D. 123. Q. 111. art. 1. & art 1. huius q. & q 104. art. 2.

Lib. 2. de ciuit. Dei c 8 & tom. 5.

D. 597.

¶Super Quæſtionis centeſimædecimæſextę Articulum ſecundum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna concluſio reſponſiua quæſito affirmatiuè cum limitatione tamen, Fatū eſt in cauſis creatis inquantum ſunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos. Probatur ſic, Diuina prouidentia per cauſas præuias ſuos effectus exequitur: ergo ordinatio effectuum dupliciter poteſt conſiderari, in Deo, vel in cauſis mediis: ſed vt in Deo eſt prouidentia, ergo vt in cauſis mediis eſt fatum. Et cōfirmatur autoritate Boëtij.

Queſt. 34. circa med.

¶Aduerte, q̄ vis rationis conſiſtit in hoc, Fatum (vt ex præcedente patet articulo) nihil aliud eſt quàm cauſa cōtingentium ſecundū ordinem diuinæ prouidētiæ: cùm autem ordo duplex eſſe habeat, in ipſo Deo, & in cauſis mediis, oportet q̄ fatum aut ſit vis iſta ordinans, vt eſt in Deo, aut in cauſis mediis. Sed nō eſt, prout eſt in Deo: probatur, quia ſic propriè vocatur prouidētia, & quia Boëtius ponit fatū in rebus creatis, ergo. Et ſic ex primo articulo habemus, q̄ fatum eſt diuina prouidentia cauſaliter. Ex iſto autem quòd eſt diſpoſitio in cauſis mediis, vt ſubſunt diuinæ prouidentiæ, & hoc eſt formaliter.

573 1. diſ 39. q. 2 ar 1 ad 5. Et 3 cōtra c. 93. princip. Et ver. q. 5. ar. 1. ad 1. Et quol. 12. ar 5 cor. Et opuſ 3. c. 140 Et opuſ 18. ca. 2.

Ca 8. et 9. Ar. præc.

Proſa 4.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum fatum ſit immobile.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd fatum non ſit immobile. Dicit enim Boëtius in 4. de Conſol. Vti eſt ad intellectum ratiocinatio, ad id quod eſt id quod gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus: ita eſt fati ſeries mobilis ad prouidentiæ ſtabilem ſimplicitatem.

¶2. Præterea, Sicut Philoſophus dicit in 3. Topicorum, Mouētibus nobis, mouentur ea, quæ in nobis ſunt. Sed fatum eſt diſpoſitio inhærens rebus mobilibus, vt Boët. dicit. Ergo fatum eſt mobile.

¶3. Præterea, Si fatum eſt immobile, ea quæ ſubduntur fato, immobiliter, & ex neceſsitate eueniunt. Sed talia maximè videntur eſſe cōtingentia, quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit cōtingens in rebus, ſed omnia ex neceſsitate euenient.

¶SED CONTRA eſt quod Boëtius dicit, quòd fatum eſt immobilis diſpoſitio.

¶RESPONDEO dicendū, quod diſpoſitio ſecundarum cauſarum, quam fatum dicimus, poteſt dupliciter cōſiderari. Vno modo ſecundum ipſas cauſas ſecundas, quæ ſic diſponuntur ſeu ordinantur. Alio modo per relationem ad primū principium, à quo ordinantur, ſcilicet Deum. Quidam ergo poſuerunt ipſam ſeriem, ſeu diſpoſitionem cauſarum eſſe ſecūdū ſe neceſſariam: ita quòd omnia ex neceſsitate cōtingerent, propter hoc quòd quilibet effectus habet cauſam, & cauſa poſita, neceſſe eſt effectum poni. ſed hoc patet eſſe falſum per ea, quæ ſuprà dicta ſunt. Alij verò ecōtrario poſuerunt fatum eſſe mobile etiam ſecūdum quod à diuina prouidētia dependet. Vnde Aegyptij dicebant quibuſdam ſacrificiis fatum poſſe mutari, vt Greg. Nyſſenus dicit. Sed hoc ſuprà excluſum eſt, quia immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Et ideo dicēdum eſt quòd

574 Ver. q. 5. ar 1. ad quintū. Et quol. 12. artic. 5. cor. Et opuſ 28. c. 2. col. 1. & c. 3.

proſa. 4.

Cap. 3.

Li. 4. proſa. 4.

Q. præc. ar. 6.

Lib. 6. philoſ. Cap. 2.

Q. 23. ar. 7.

¶Super Quæſtionis centeſimædecimæſextæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore quatuor, primò diſtinguit. Secundò refert opinionem Auicennæ. Tertiò Aegyptiorum. Quartò reſpondet quæſito.

¶Quo ad primum, Fatum dupliciter ſecundū cauſas medias abſolutè, vel ſecundum eas in ordine ad diuinam prouidentiā. Probatur diſtinctio: quia fatum vtrunque claudit in ſua ratione, cùm ſit diſpoſitio in cauſis mediis ſub diuina prouidentia.

¶Quo ad ſecūdum tria. Poſitio, Fatum quo ad primum eſt immobile. Ratio, quia omne quod fit, habet cauſam, & poſita cauſa ponitur effectus. Et reprobatio ex præcedenti quæſtione.

¶Quo ad tertium tria. Poſitio, Fatum quo ad ſecundū eſt mobile. Corollarium, Fatum poteſt ſacrificiis mutari apud eos teſte Gregorio Nyſſeno. Reprobatio ex ſuperioribus, cum de immobilitate prouidentiæ diuinæ ageretur.

¶Quo ad quartum tria. Concluſio reſponſiua, Fatum vt in cauſis ſecūdariis abſolutè eſt mobile, vt à diuina prouidentia eſt immobile, nō neceſſitate abſoluta, ſed cōditionali. Declaratio vltimæ particulæ, ſicut dicimus hanc conditionalem eſſe neceſſariam. Confirmatio concluſionis autoritate Boëtij.

¶Aduerte hic duo. Primò, q̄ cùm cōcluſio habeat tres partes, & prima probatio ſit reprobatio primæ opinionis, ſecunda verò ſit reprobatio ſecundæ opinionis, tertia autem probatio & explanatio ad tractatum de ſcientia & voluntate diuina ſpectet: ideo in litera relictis primis

fatum secundum considerationem secũdarum causarum mobile est, sed secundum ꝙ subest diuinæ prouidentiæ, immobilitatem sortitur, non quidem absolutæ necessitatis, sed conditionatæ: secundum quod dicimus, hác conditionalem esse veram vel necessariam. Si Deus præsciuit, hoc futurum erit. Vnde cùm Boëtius dixisset fati seriem esse mobilem, post pauca subdit, Quæ tamẽ ab immobilis prouidentiæ proficiscatur exordiis, ipsámque immutabilem esse necesse est.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum omnia fato subdantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia fato subdantur. Dicit enim Boët. in 4. de Conso. Series fati cælum & sydera mouet: elementa in se inuicem temperat, & alternam format transmutationem. Eadem nascentia occidentiáque omnia per similes fœtuum seminúmque renouat progressus. Hæc actus fortunásque hominum indissolubili causarum connexione constringit. Nihil ergo excipi videtur quod sub fati serie non contineatur.

¶2. Prçterea, Aug. dicit in 5. de Ciuitate Dei, quòd fatum aliquid est secundum quod ad voluntatem & potestatem Dei refertur. Sed voluntas Dei est causa omnium, quæ fiunt: vt Aug. dicit in 3. de Trin. Ergo omnia subduntur fato.

¶3. Præterea, Fatum secundum Boëtium est dispositio rebus mobilibus inhærens. Sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus Deus verè immutabilis, vt suprà habitũ est. Ergo in omnibus creaturis est fatum.

¶ SED CONTRA est quod Boëtius dicit in 4. de Consolatione, quòd quædam, quæ sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ (sicut suprà dictum est) fatum est ordinatio secũdarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. Quæcunq; igitur causis secundis subduntur, ea subduntur & fato. Si qua verò sunt, quæ immediatè à Deo fiunt, cùm non subdantur secundis causis, non subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualium substantiarum[e], & alia huiusmodi. Et hoc est, quod Boëtius dicit, quòd ea, quę sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiam patet, quòd quantò aliquid longius à prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis subiicitur necessitati secundarum causarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia illa, quæ ibi tanguntur, fiunt à Deo, mediantibus causis secundis, & ideo sub fati serie cõtinentur. Sed non est eadem ratio de omnibus aliis, vt suprà dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fatum refertur ad voluntatem & potestatem Dei, sicut ad primũ principium. Vnde non oportet, quòd quicquid subiicitur voluntati diuinæ vel potestati, subiiciatur fato, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quãuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus. Et ideo non subiiciuntur fato: vt dictum est.

QVÆSTIO CENTESIMAdecimaseptima, de Pertinentibus ad hominis actionem, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de iis, quæ pertinent ad actionem hominis, qui est compositus ex spirituali & corporali creatura. Et primò considerandum est de actione hominis. Secundò de propagatione hominis ex homine.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primò, vtrum vnus homo possit docere alium, causando in ipso scientiã. ¶ Secundò, vtrum vnus homo possit docere angelum. ¶ Tertiò, vtrum homo per virtutem suæ animæ possit immutare materiam corporalem.

¶ Quartò, vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum vnus homo possit alium docere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd homo non possit alium docere. Dicit enim Dominus Matth. 23. Nolite vocari Rabbi. Vbi dicit glos. Hier. Ne diuinum honorem hominibus tribuatis. Esse ergo magistrum pertinet propriè ad diuinum honorem. Sed docere est proprium magistri. Homo ergo nõ potest docere: sed hoc est proprium Dei.

¶2. Præterea, Si homo alium docet, hoc non est, nisi inquantum agit per scientiam suam ad causandũ scientiã in alio. Sed qualitas, per quam aliquis agit ad faciendũ sibi simile, est qualitas actiua. Ergo sequitur, quòd scientia sit qualitas actiua sicut & calor.

¶3. Præterea, Ad scientiam requiritur lumẽ intelligibile, & species rei intellectæ. Sed neutrum istorum potest causare vnus homo in alio. Ergo vnus homo non potest docendo, causare scientiam in alio.

¶ 4. Præterea, Doctor nihil agit ad discipulum, nisi quod proponit ei quædã signa, vel vocibus aliquid significando, vel nutibus. Sed proponendo signa non potest aliquis alium docere, causando in eo scientiã. Quia aut proponit signa rerũ notarũ, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui signa proponuntur, iam habet scientiam, & eam non acquirit à magistro. Si autem rerum ignotarum, per huiusmodi signa nihil addiscit. Sicut si aliquis proponeret alicui Latino verba Græca, quorum significationem ignoraret: per hoc eum docere nõ posset. Nullo ergo modo vnus homo potest alium docendo scientiam in eo causare.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. ad Tim. 2. In quo positus sum ego Prædicator & Apostolus, Doctor Gentium in fide & veritate.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd circa hoc diuersæ fuerunt opiniones. Auerrois enim in comment. 3. de Anima posuit vnum intellectum possibilem esse omnium hominum, vt suprà dictum est. Et ex hoc sequebatur, quòd eædem species intelligibiles sint omnium hominum. Et secundum hoc ponit, quòd vnus homo per doctrinam non causat aliam sciẽtiam in altero ab ea, quam ipse habet, sed communicat ei eandem sciẽtiam, quam ipse habet, per hoc quòd mouet eum ad ordinandum phantasmata in ani-

loco citato.

mis particulis, tertiã explanandã aperuit iuxta dicta de præsciẽtia Dei, vbi distinctum est, quòd est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis. prima non conuenit diuinis ad extra, sed secunda tantùm: quæ hic vocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

¶ Super Quæstionis centesimædecimęsextæ Articulum quartum.

Titulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Non omnia subduntur fato. Probatur dupliciter. Primò ratione, Fatũ est ordinatio causarum secũdarũ ad effectus diuinitus prouisos. ergo omnia subdita fato, subdũtur causis secundis. ergo ea quę à Deo immediatè fiunt nõ subdũtur fato. ergo non omnia subduntur fato. Antecedẽs est ratio fati. cõsequentiæ omnes sunt per se notę: tamẽ secunda probatur, quia talia nõ subduntur causis secundis. tertia quoque declaratur in creatione & glorificatione spirituum, &c. Secũdò autoritate Boëtij, quæ patet. Ex hac autem probatione ponitur corollarium, ꝙ quanto aliquid lõgius fit à Deo, tanto magis fato subest. probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

575
Suprà ar. 1. co. Et opus. 3. ca. 140. Et Matt. 2. col. 3. & 6. Metaph. le. 3. cor. 6. & 7.
Pros. 4.
Cap. 1. te. 5.
Cap. 4. to. 3
Prosa 4.
Q. 9. art. 1. & 2.

¶ Super Quæstionis centesimædecimęseptimæ articulum primum.

Titulus clarus.
¶ In corpore proposito numero opinionum tria fiunt iuxta numerum opinionum: ita quod in tertia respõdet quæsito.
¶ Quo ad primum duo. Opinio Auerr. Magister docet discipulum, communicando ei eandem scientiam per hoc, quòd mouet eum ad ordinandum phantasma conuenienter, &c. Probatur, quia vnus est vtriusque intellectus, & eædẽ sunt vtriusque species intelligibiles. Secundò examen & reprehensio. Examen quo ad ly eandem scientiam, dupliciter, ex parte rei scitæ, & sic est verum: aut ex parte subiecti scientis, & tunc venit reprehensio fundamenti: quia scilicet est falsum: quia non est vnus vtriusque scientis intellectus, nec eadem species, vt superius patuit.
¶ Quo ad secundũ duo quoque. Primò opinio Platonis, Docere nihil aliud est quàm excitare hominem ad considerandum ea, quorum scientiam habet. Probatur, Scientia inest ab initio animabus nostris ex participatione idearum, sed impeditur ab vsu propter vnionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium: ergo discere non est nisi reminisci: ergo docere non est nisi excitare ad vsum habitæ scientiæ, omnia patent. Secundò, reprehensio radicis, quia intellectus animæ nostræ est purè potentialis, sicut tabula rasa, vt probauit Arist. superius, &c.
¶ Quo ad tertium, primò ponitur conclusio responsiua quæsito, Docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potentia ad actum primum. Probatur primò ex 8. Phys. Deinde probatur, limitatur, ramificatur, & explanatur. Probatur quidẽ tali ratione, Effectus, qui potest fieri à natura & ab arte, fit ab arte eodẽ modo, quo fieret à natura: sed sciẽtia est huiusmodi. ergo fit ab arte doctoris eo modo quo à natura, sed à natura fit reducendo seipsum de potẽtia ad actũ scientiæ, ergo & à doctore fit reducẽdo alium de potentia ad actum sciẽtiæ. Maior probatur: quia ars imitatur naturam. Et ad euidentiam eius primò distinguitur duplex genus effectuum. Quidam ab extrinseco tãtùm, vt domus. Quidam ab extrinseco & intrinseco, vt sanitas. & posset tertium poni genus: quidam ab intrinseco tantùm, vt proprietates rerum naturalium. Notatur deinde identitas modi agẽdi respectu vtriusque agẽtis, declarando in sanitate. Minor probatur, quia scire nostrum fit inuentione ex vi luminis intellectus agentis: & tũc à natura, & disciplina, & tunc ab arte. Propositio verò vlterius sumpta probatur, quia acquisitio sciẽtię per inuentionem fit, procedẽdo de principiis notis ad conclusiones ignotas, &c. hoc enim est procedere de potẽtia ad actum. & procedit hæc supposito intellectu in potẽtia essentiali, vt patet. Limitatur verò, quoniã doctor ponitur non vt causa principalis, sed vt minister naturæ & coadiuuans: & sic s. ministerialiter reducit de potẽtia ad actum. Et ad euidentiam huius limitationis notatur in communi ordo inter artem & naturam respectu illius effectus, qui potest esse ab vtraque: & dicitur, quòd est ordo coadiuuantis principale: & quòd semper agẽs principale est idem, scilicet natura. Ramificatur autem dũ distinguitur duplex modus: quo Doctor docet, s. auxilia prębendo propositionum minus vniuersalium, similium, dissimiliũ, exẽplorum, &c. & confortando vi syllogisticę ordinationis propositionum propriarum, iuxta illud, Demonstratio est syllogismus faciens scire. Explanatur quoque inter hęc diffusa declaratione assumptarum propositionum, &c. vt patet in litera.

¶ Super

576
2. contra. 75. s. Et veri. q. 11. artic. 1. Et opusc. 16. c. 5. s. Et Matt. 13. co. 5. Et Ro. 1. Eccl. 6. Col. 6.
Tex. 5.
Q. 76. art. 1. & 2. & q. 79. art. 4. & 5.
a 518

ma sua ad hoc quòd sint disposita cõuenienter ad intelligibilẽ comprehensionem. Quæ quidem opinio quantũ ad hoc est vera, ꝙ est eadem scientia in discipulo[d] & magistro, si consideretur identitas secundum vnitatẽ rei scitæ. Eadem enim rei veritas est quam cognoscit & discipulus & magister. Sed quantum ad hoc, ꝙ ponit esse vnum intellectum possibilem omnium hominum, & easdem species intelligibiles differentes solùm secũdum diuersa phantasmata, falsa est eius opinio, vt suprà habitũ est. Alia est opinio Platonicorum, qui posuerunt, quòd scientia inest à principio[d] animabus nostris per participationẽ formarum separatarũ, sicut suprà habitũ est. sed anima ex vnione corporis impeditur ne possit cõsiderare liberè ea, quorum scientiam habet. Et secundum hoc discipulus à magistro nõ acquirit scientiam de nouo, sed ab eo excitatur ad considerandum ea, quorũ scientiam habet, vt sic addiscere nihil aliud sit, quàm reminisci, sic etiam ponebant quòd agentia naturalia solũmodo disponunt ad susceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem specierũ separatarum. Sed cõtra hoc suprà ostensum est, quòd intellectus possibilis animæ humanæ est in potentia pura ad intelligibilia, secundum quod Aristoteles dicit in 3. de Anima. Et ideo aliter dicendum est, ꝙ docens causat scientiam in addiscente reducẽdo ipsum de potentia in actum: sicut dicitur in 8. Physicorum.

D. 1107.
Q. 76. art. 1. & 2. q. 79. art. 4. & 5.
D. 1105.
Q. 84. art. 3. & 4.
Q. 79. art. 2. & q. 84. ar. 3. & 4.
Tex. 14.
Tex. 32.

¶ Ad cuius euidentiã considerandum est, quòd effectuum, qui sunt ab exteriori principio,[d] aliquis est ab exteriori principio tantùm, sicut forma domus causatur in materia solùm ab arte. Aliquis autem effectus est quandoque quidẽ ab exteriori principio, quandoque autem ab interiori. Sicut sanitas causatur in infirmo, quandoque ab exteriori principio, scilicet ab arte medicinæ, quandoque autẽ ab interiori principio: vt cùm aliquis sanatur per virtutem naturæ. & in talibus effectibus sunt duo attendenda. Primò quidem, quòd ars imitatur naturam in sua operatione. Sicut enim natura sanat infirmum alterando, dirigendo & expellendo materiam, quæ causat morbum: ita & ars. Secundò attẽdendum est, quòd principiũ exterius, scilicet ars non operatur sicut principale agens, sed sicut coadiuuãs agẽs principale, quod est principiũ interius, confortando ipsum, & ministrando ei instrumenta & auxilia, quibus natura vtatur ad effectum producendum. Sicut medicus confortat naturam & adhibet ei cibos & medicinas quibus natura vtatur ad finẽ intentum. Scientia autem acquiritur in homine & ab interiori principio, vt patet in eo, qui per inuentionem propriam scientiam acquirit, & à principio exteriori, vt patet in eo, qui addiscit. Inest enim vnicuiq; homini quoddã principiũ sciẽtiæ, scilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoscuntur statim à principio naturaliter quædã vniuersalia principia omnium scientiarũ. Cùm autẽ aliquis huiusmodi vniuersalia principia applicat ad aliqua particularia, quorũ memoriã & experimẽtum per sensum accipit, per inuentionẽ propriã acquirit sciẽtiam eorum quæ nesciebat, ex notis ad ignota procedẽs. Vnde & quilibet docẽs ex his, quæ discipulus nouit, ducit eũ in cognitionem eorũ, quæ ignorabat, secundum ꝙ dicitur in primo Poste. quòd omnis doctrina & omnis disciplina ex præexistẽti fit cognitione. Ducit autem magister discipulũ ex præcognitis in cognitionem ignotorum dupliciter. Primò quidẽ proponẽdo ei aliqua auxilia vel instrumẽta, quib[us] intellectus eius vtatur, ad scientiã acquirendã. Puta cùm proponit ei aliquas propositiones minus vniuersales, quas tamẽ ex præcognitis discipulus diiudicare potest, vel cùm proponit ei aliqua sensibilia exẽpla, vel similia vel opposita, vel aliqua huiusmodi, ex quib[us] intellectus addiscentis manuducitur in cognitionem veritatis ignotæ. Alio modo cùm cõfortat intellectũ addiscẽtis, nõ quidem aliqua virtute actiua quasi superioris naturæ, sicut suprà dictũ est de angelis illuminãtibus: quia omnes humani intellectus sunt vnius gradus in ordine naturæ: sed inquantũ ꝓponit discipulo ordinem principiorũ ad conclusiones, qui forrè per seipsum non haberet tãtam virtutem collatiuã, vt ex principiis posset conclusiones deducere. Et ideo dicitur in primo Poste. ꝙ demonstratio est syllogismus faciens scire. Et per hũc modũ ille, qui demonstrat, auditorem scientem facit.

D. 241.
In principio.
Q. 105. ar. 1. & q. 111. ar. 1.
Tex. 5.
In corp.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ (sicut iam dictum est) homo docens solummodo exterius ministerium adhibet, sicut medicus sanans. Sed sicut natura interior est principalis causã sanationis, ita & interius lumen intellectus est principalis causa scientiæ. Vtrunque autẽ horũ est à Deo. Et ideo sicut de Deo dicitur, Qui sanat omnes infirmitates tuas ita de eo dicitur, Qui docet hominem scientiam: inquantum lumen vultus eius super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd doctor non causat scientiã in discipulo per modum agentis naturalis, vt Auerr. obiicit. Vnde non oportet, ꝙ scientia sit qualitas actiua, sed est principium, quo aliquis dirigitur in operando.

Lib. de anima tex. 5.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magister nõ causat lumen intelligibile in discipulo, nec directè species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinam ad hoc, quòd ipse per virtutem sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum signa sibi proponit exterius.

¶ Ad quartum dicendum, quòd signa, quæ magister discipulo proponit, sunt rerũ notarum in vniuersali, & sub quadam confusione: sed ignotarum in particulari, & sub quadam distinctione. Et ideo cùm quisque per seipsum scientiam acquirit, non potest dici docere seipsum, vel esse suiipsius magister: quia non præexistit in eo scientia completa, qualis requiritur in magistro.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum homines possint docere angelos.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ homines possint docere angelos. Dicit enim Apo. ad Ephes. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Sed Ecclesia est cõgregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶ 2. Præterea, Angeli superiores, qui immediatè de diuinis à Deo illuminãtur, inferiores angelos instruere possunt: vt suprà dictũ est. Sed aliqui homines immediatè de diuinis per Dei verbum sunt instructi: sicut maximè patet de Apostolis, secundum illud ad Heb. 1. Nouissimè diebus istis locutus est nobis in Filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerunt.

¶3. Præterea, Inferiores angeli à superioribus instruuntur. Sed quidam homines superiores sunt aliquibus angelis, cùm ad supremos ordines angelorũ aliqui homines assumantur: vt Greg. dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. c. de Di. no. quòd omnes diuinæ illuminationes perferũtur ad homines, mediãtibus angelis. Nõ ergo angeli instruũtur per homines de diuinis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà habitum est) inferiores angeli loqui quidẽ possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquã illuminãtur. Manifestũ est autem, ꝙ eo modo, quo inferiores angeli superioribus subdũtur, supremi homines subdũtur etiam infimis angelorum: quod patet per id, quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed qui minor est in regno cælorũ, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquã illuminantur: cogitationes tamẽ suorũ cordiũ homines angelis per modũ locutionis manifestare possũt, quia secreta cordium scire solius Dei est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Aug. 5. super Gen. ad lit. sic exponit illam Apostoli autoritatẽ. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc illuminare omnes, quæ sit dispẽsatio sacramẽti abscõditi à seculis in Deo: ita dico abscõditi, vt tamen innotesceret principib[us] & potestatibus in cælestibus per Ecclesiã, scilicet multiformis sapientia Dei: quasi dicat, Ita hoc sacramentum erat absconditum hominibus, vt tamen Ecclesiæ cælesti, quæ continetur in principibus & potestatibus, hoc sacramentũ notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus Ecclesia fuit, quo post resurrectionem: & ista Ecclesia hominũ cõgreganda est. Potest tamẽ & aliter dici, ꝙ illud quod absconditum est, non tantũ in Deo innotescit angelis: verùm etiam hoc eis apparet, cum efficitur atque propalatur: vt Aug. ibidem subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & Ecclesię mysteria, angelis aliqua apparuerũt de huiusmodi mysteriis, quæ ante erant eis occulta. Et per hunc modũ potest intelligi, quod Hier. dicit quòd Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet per prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicante Paulo Apostolo, conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Apostoli instruebãtur immediatè à verbo Dei, non secundum eius diuinitatem, sed inquãtum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

Q. 106. ar. 1. & 3.
Homil. 24. in euang.
Q. 107. ar. 2.
Ca. 19. to. 3.
In com. in epist. ad Eph. 3.

¶ Super Quæstionis centesimædecimęseptimę Articulum secundum.

Titulus. Homines in statu viæ: vt patet ex tertio argumento, & eius responsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hic dicitur.
¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, Homines non possunt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. Probatur, Supremi homines se habent ad infimos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferiores nunquam illuminãt superiores, loquuntur tamen eis. ergo, &c. Maior patet ex naturæ ordine, & probatur autoritate Matthęi 11. quo ad statum gratię. Minor ex dictis. Et quoniam homines non secundum statum gloriæ, sed secundũ statum naturæ & gratiæ huius vię sunt inferiores omnib[us] angelis, ideo præsens ratio in viatoribus tantùm hominibus habet locum.

¶ Super

577
2. di. 11. ar. 4. & Ephe. 3 lec. 3. co. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæseptimæ articulum tertium.*

D.31. Titulus. Homo ex virtute animæ inquantum anima est, 316 Immutare immutatione formali corporalem naturam, directè supponit pro extrinsecis corporibus, 578 quamuis, vt patebit etiam de intrinseco aliquo modo verificetur conclusio.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, Anima sua virtute non potest 587 materiam corporalem immutare nisi mediante aliquo corpore. Probatur: Materia corporalis Cap. 30. à solo Deo aut cōposito ex materia & forma potest immediatè immutari. ergo. Antecedens patet ex dictis: consequentia est per se nota. Et confirmatur, Angeli non possunt hoc nisi mediante corpore: ergo multo minus anima. Antecedēs patet ex primo antecedente. Consequentia nota.

¶ In responsione ad tertium aduerte quòd, vt ex illa patet, anima nec corpus propriū directè immutare potest formali immutatione: quoniā anima non est directè principiū alicuius mutationis, vt patet discurrendo per mutationes, alterationem, augmentationem & generationem. Nihil enim horū anima facit per operationem animalē, id est apprehēsionem aut volitionem directè: quia non est tantæ efficaciæ: sed, vt in litera dicitur, ad apprehensionē animæ sequitur actus appetitus sensitiui: puta timor quem cōcomitatur cōmotio alicuius humoris, &c. & sic indirectè anima humana immutat corpus proprium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliqui homines etiam in statu viæ sunt maiores aliquibus angelis, non quidem actu, sed virtute: inquantum scilicet habent charitatem[d] tantæ virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàm[e] quidā angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius arboris esse maius virtute quàm aliquā paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd homo per virtutem animę possit corporalē materiam immutare. Dicit enim Greg. 2. Dial. quòd Sancti miracula aliquando ex prece faciunt, aliquando ex potestate. Sicut Petrus, qui Tabitā mortuam orando suscitauit: Ananiam & Saphiram mentientes morti increpādo tradidit. Sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute suæ animæ possunt materiā corporalem immutare.

¶ 2. Præterea, Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit, veritati non obedire: dicit glo. (Glo. ordin.) quòd quidā habent oculos vrentes, qui solo aspectu inficiunt alios, & maximè pueros. Sed hoc non esset, nisi virtus animæ posset materiam corporalem immutare. Ergo homo per virtutem suæ animæ potest materiā corporalem immutare.

¶ 3. Præterea, Corpus humanum est nobilius quam alia inferiora corpora. Sed per apprehēsionem animæ humanæ immutatur corpus humanum ad calorem & frigus, vt patet in irascentibus & timentibus: & quandoque etiā hæc immutatio peruenit vsque ad ægritudinē & mortem. Ergo multò magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in 3. de Trinit. (Cap. 8.) Materia corporalis soli Deo obedit ad nutum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) (Q. 110. art. 2.) materia corporalis non immutatur ad formam, nisi vel ab agente aliquo composito ex materia & forma, vel ab ipso Deo, in quo virtualiter & materia & forma præexistit, sicut in primordiali causa vtriusque. Vnde & de angelis suprà dictū est, (Q. 110. art. 2.) quòd materiam corporalem immutare non possunt naturali virtute, nisi applicando corporalia agentia, ad effectus aliquos producēdos. Multo igitur minus anima sua virtute naturali potest immutare materiam corporalem, nisi mediantibus aliquibus corporibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Sancti dicuntur miracula facere ex potestate gratiæ, nō naturæ. Quod patet per illud, quod Gregor. ibidem Dicit, Qui filij Dei ex potestate sunt, vt dicit Ioannes, quid mirū si signa facere ex potestate valeant?

¶ Ad secundum dicendum, quòd fascinationis causam assignauit Auicē. ex hoc quòd materia corporalis nata est obedire spirituali substātiæ magis quàm cōtrariis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundum eā. Et hāc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed suprà ostēsum est, (Q. 110. art. 2.) quòd materia corporalis non obedit substātiæ spirituali ad nutū, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicēdum est, quòd ex forti imaginatione animæ immutātur spiritus corporis coniuncti. Quæ quidem immutatio spirituum maximè fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Oculi autem inficiunt aërem continuum vsque ad determinatum spatium. Per quem modum specula si fuerint noua & pura, contrahunt quandam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ: vt Arist. dicit in lib. de Som. & vi. (Cap. 2.) Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, sicut maximè in vetulis contingit, efficitur secundum modum prædictū aspectus eius venenosus & noxius: & maximè pueris, qui habent corpus tenerū, & de facili receptiuum impressionis. Possibile est etiam, quòd ex Dei permissione, vel etiam ex aliquo *facto occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum, cum quibus vetulæ sortilegæ aliquod fœdus habent. (* Alias, fato.)

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima corpori humano vnitur vt forma, & appetitus sensitiuus, qui obedit aliqualiter rationi, vt suprà dictum est, (Q. 81. art. 3.) est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet, quòd ad apprehensionem animæ humanæ commoueatur appetitus sensitiuus cum aliqua operatione corporali. Ad exteriora verò corpora immutanda apprehensio animæ humanæ non sufficit, nisi mediante immutatione proprij corporis, vt dictum est. (Ad 2. præc.)

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere. Substantiæ enim spirituali naturaliter obedit corpus ad motum localem: vt suprà dictū est. (579 Mal. q. 16. art. 10. ad secundum. Q. 110. art. 3.) Sed anima separata est substantia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

¶ 2. Præterea, In itinerario Clemētis dicitur (Lib. 2. circa fin.) narrante Niceta ad Petrum, quòd Simon magus per magicas artes pueri à se interfecti animam retinebat, per quam magicas operationes efficiebat. Sed hoc esse nō potuisset sine aliqua corporum trāsmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in lib. de Anima, (Lib. 2. tex. 26.) quòd anima non potest mouere quodcunque corpus, sed solūmodo proprium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd anima separata sua naturali virtute nō potest mouere aliquod corpus. Manifestum est enim, quòd cùm anima est corpori vnita, nō mouet corpus nisi viuificatum. Vnde si aliquod membrum corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localē. Manifestum est autem, quòd ab anima separata nullum corpus viuificatur. Vnde nullum corpus obedit ei ad motum localem quantum est de virtute suæ naturæ, suprà quā potest aliquid ei conferri virtute diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd substantiæ quędam spirituales sunt quarum virtutes non determinantur ad aliqua corpora. Sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter à corporibus absoluti. Et ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motū. Si tamen alicuius substantiæ separatæ virtus motiua determinetur naturaliter ad mouendū aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpus maius, sed minus: sicut secūdum Philosophos motor inferioris cæli non posset mouere cælum superius. Vnde cùm anima secundum suam naturam determinetur ad mouendum corpus, cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute mouere potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut dicit Aug. 10. de ciuit. Dei. & Chryso. super Matth. (Ca. 11. to. 9. Homil. 29. Mat. to. 2.) frequenter dæmones simulāt se esse animas mortuorum, ad confirmandum Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est, quòd Simon Magus illudebatur ab aliquo dæmone, qui simulabat se esse animā pueri, quem ipse occiderat.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæseptimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito, Anima separata sua naturali virtute non potest mouere aliquod corpus. Probatur: Anima coniuncta non mouet corpus nisi viuificatum à se. ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia membrum mortificatum non obedit ei ad motum localem. cōsequētia probatur, quia nullum corpus viuificatur ab anima separata.

¶ Circa hāc consequentiam dubium occurrit: quoniam consequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata & cōiuncta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia. Anima coniuncta nō intelligit aliquid nisi phantasiatum. ergo separata nihil intelligit. probatur: qa animæ separatæ nihil offertur phantasiatū: ista consequentia dicitur nō teneri: quia non est idē iudicium de anima separata & coniuncta. ergo nec illa quæ facta est nunc nisi probetur identitas iudicij.

¶ Ad hoc prima facie dici potest, quòd quia anima separata nō est maioris virtutis motiuæ, quā coniuncta, idcirco cōsequentia tenet. sed cōtra hāc responsionem sunt primò, quòd non est maioris virtutis mouere lapillū quàm corpus coniunctum. Secūdò, quòd licet anima separata nō sit maioris virtutis, est tamē alterius modi vtēdi illa virtute: sicut est alterius modi essendi & intelligendi. Et propterea cōiuncta mouet viuificādo, separata autem non viuificando. Vnde dicendum est, quòd consequentia fundatur super vna propositione priore antecedente, & implicitè declarata in illo, & explicata in respōsione ad primū: & est ista, Anima humana est ex propria natura determinata, ad mouēdum corpus à se viuificatum tātùm. ex hac enim optimè valet cōsequentia: quoniā quod cōuenit ei ex natura, non variatur ex vario modo essendi. Hæc autem clauditur & declaratur in antecedente assumpto. Clauditur quidem, quoniam cùm vis motiua vt sic, respiciat corpus: quia respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Physic. text. 32. & anima secundum statū coniunctionis respiciat etiam corpus: consequens est quòd tota vis motiua statu coniunctionis concludatur. Declaratur autem, quia patefacto quòd anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus viuum, palam fit: quòd anima absolutè est virtutis limitatæ ad mouendum tale corpus & ad instantiam, quæ fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differentia inter virtutem motiuam, ac intellectiuam, & volitiuam vt sic. Intellectus enim secundum totum genus suum habet pro obiecto ens inquantum ens, nec est contractus ad aliquod particulare ens siue in genere, siue in specie. Virtus autem motiua ex propria ratione habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile, & propterea intellectum coniunctum, qui non potest attingere ens nisi phantasiatum: oportet separatum habere alium modum intelligendi, quo propriū obiectum possit attingere, ex quo obiectum adæquatum suum nō erit ens phātasiatum. Virtus autem motiua cum ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus determinetur: consequens est, quòd secundum species suas ad certas species corporis determinetur. & sic cùm suprema vis motiua ad corpus determinata, nō tamē ad multitudinem nec magnitudinem eius limitetur (quia est infinita) consequens est quòd paulatim descendendo, infima vis motiua ad corpus minimū multitudine & magnitudine determinata sit. Constat autem quòd anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus humanū, quod est paruissimum respectu mobilium ab angelis, & vnicum corpus humanum, scilicet viuificatum à se determinatur: alter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea non potest rationabiliter distingui modus mouēdi iuxta modum essendi & intelligendi. non enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ: quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optimè litera ex efficacia animæ coniunctæ subintelligens efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuam, intulit quòd non potest separata mouere, quod non potest coniuncta.

(580 2. dist. 18. q. 2. art. 3. Et 2. cōtra c. 86. t. 1. Et Po. q. 3. art. 11.)

QVÆSTIO CENTESIMA decimaoctaua de Traductione hominis ex homine, quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de traductione hominis ex homine. Et primò quantum ad animam. Secundò quantum ad corpus.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. ¶ Secundò, vtrum anima intellectiua. ¶ Tertiò, vtrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sensitiua non traducatur cū semine, sed fit per creationē à Deo. Omnis enim substantia perfecta, quæ non est cōposita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed per creationem, quia nihil generatur nisi ex materia. Sed anima sensitiua est substantia perfecta: alioquin non posset mouere corpus, & cùm sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo non incipit esse per generationē, sed per creationem.

¶ 2. Præterea, Principium generationis in rebus viuentibus est per potentiam generatiuam: quæ cùm numeretur inter vires animæ vegetabilis, est infra animā sensitiuam. Nihil autem agit vltra suam speciem. Ergo anima sensitiua non potest causari per vim generatiuam animalis.

¶ 3. Præterea, Generās generat sibi simile. Et sic oportet, quòd forma generati sit actu in causa generationis. Sed anima sensitiua non est actu in semine, nec ipsa, nec aliqua pars eius. Quia nulla pars animæ sensitiuæ est nisi in aliqua parte corporis. In semine autem non est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est, quæ non fiat ex semine, & per virtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶ 4. Præterea, Si in semine est aliquod principium actiuum animæ sensitiuæ, aut illud principium manet, generato iam animali, aut non manet. Sed manere nō potest. Quia vel esset idem cum anima sensitiua animalis generati. Et hoc est impossibile: quia sic esset idem generans & generatū, & faciens, & factum. Vel esset aliquid aliud. Et hoc etiam est impossibile: quia suprà ostensum est[c], quòd in vno animali non est nisi vnum principium formale, quod est vna anima. Si autem non manet, hoc etiam videtur impossibile. Quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suiipsius. Quod est impossibile. Non ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

¶ SED CONTRA, Ita se habet virtus quæ est in semine ad animalia, quæ ex semine generantur, sicut se habet virtus, quæ est in elementis mundi, ad animalia, quæ ex elementis mundi producuntur: sicut quæ ex putrefactione generantur. Sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex virtute, quæ est in elementis, secundum illud Gen. 1. Producant aquæ reptile animę viuentis. Ergo & animaliū, quæ generantur ex semine, animę producuntur ex virtute, quæ est in semine.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt animas sensitiuas animalium à Deo creari. Quæ quidem positio conueniens esset, si anima sensitiua esset res subsistens, habens per se esse, & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationem: ita per se deberetur ei fieri. Et cùm res simplex & subsistens non possit fieri nisi per creationem: sequeretur, quòd anima sensitiua procederet in esse per creationem. Sed ista radix est falsa, scilicet quòd anima sensitiua per se habeat esse & operationem, vt ex superioribus patet: (Q. 75. art. 3.) non enim corrumperetur, corrupto corpore. Et ideo cùm non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarū formarum corporalium, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur, inquantum composita subsistentia per eas sunt. Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato, necesse est, quòd naturaliter tam anima sensitiua, quàm aliæ huiusmodi formæ producantur in esse ab aliquibus corporalibus agentibus transmutantibus materiam de potentia in actum, per aliquā virtutem corpoream, quæ est in eis. Quātò autem aliquod agens est potentius, tantò potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quantò aliquod corpus est magis calidum, tantò ad remotius calefactionem producit. corpora igitur non viuentia, quæ sunt inferiora naturæ ordine, generant quidem sibi simile, non per aliquod mediū, sed per seipsa, sicut ignis per seipsum generat ignem. sed corpora viuentia tanquam potentiora agunt ad generandum sibi simile, & sine medio, & per medium. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnem, cùm medio verò in actu generationis, Quia ex anima generātis deriuatur quædam virtus actiua ad ipsum semen animalis, vel plantæ, sicut & à principali agente deriuatur quædam vis motiua ad instrumētum. Et sicut non refert dicere, quòd aliquid moueatur ab instrumento vel principali agente: ita nō refert dicere, quòd anima generati causetur ab anima generantis, vel à virtute deriuata ab ipsa, quæ est in semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima sensitiua non est in substantia perfecta per se subsistēs. Et de hoc suprà dictum est, (Q. 75. art. 3.) nec oportet hoc iterare.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus generatiua non generat solùm in virtute propria, sed in virtute totius animæ, cuius est potentia. Et ideo virtus generatiua plantæ generat plantā: virtus verò generatiua animalis generat animal. Quantò enim anima fuerit perfectior, tantò virtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus illa actiua, quæ est in semine, ex anima generātis deriuata est, quasi quædam motio ipsius animæ generantis: nec est anima aut pars animæ nisi in virtute, sicut in serra, vel securi non est forma lecti, sed motio quædam ad talem formam. Et ideo nō oportet, quòd ista vis actiua habeat aliquod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine, quod est spumosum, vt attestatur eius albedo: in quo etiam spiritu est quidam calor ex virtute cælestium corporum,

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ octauæ Articulum primum.*

Titulus, cum semine, id est, communicetur à generante, per hoc quod ab eo deciditur semen: ita quòd in semine vehatur anima sensitiua formaliter, vel virtualiter.

¶ In corpore duo principaliter. Primò tractatur opinio. Secundò respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo. Primò opinio ipsa. Tenet enim partem negatiuam, dicens animam sensitiuam à solo Deo fieri. Secundò, reprehensio illius ex causis eius: quod est, fieri oportere per creationem, scilicet simplicitate, & subsistētia simul. Cui enim hæc duo insunt, oportet creari: & cui non, non: nisi fortè propter excellētiam ordinis rei factæ, vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit, 372 Si haberet anima sensitiua hæc, crearetur: sed quia non habet, quod probatur, quia non est incorruptibilis. ergo.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est affirmatiua, Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter. & à semine instrumentaliter. hæc cōclusio includit duo. primum commune animæ sensitiuæ & cæteris formis corporalibus, scilicet quòd sit ab agente corporeo. Secundum, quòd sit tali modo, scilicet per semen. Et quo ad vtrūque probatur. Primò, quòd ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito. Forma quæ sic solùm est, quia inest composito, fit ad factionem compositi: ergo ab agente corporeo. sed anima sensitiua est huiusmodi. ergo. Antecedens probatur: quia fieri conuenit alicui eo modo quo esse. consequentia probatur: quia oportet vnūquodque fieri à simili, minor iam patet ex dictis: ergo. Secundum verò probatur ex differentia inter agentia superioris ordinis & inferioris, sic, Inter corporalia agentia quantò virtuosius, tantò indistantius potest. ergo viuētia possunt & sine medio & cū medio agere sibi similia: ergo per semen. Antecedēs probatur inductione in calido, &c. Prima cōsequentia probatur: quia viuētia sunt suprema corpora, & cōsequenter virtuosissima. Secunda verò probatur: quia semē est illud medium, quo generans attingit distās. Declaratur quoque in litera consequens primæ cōsequentiæ. Et vltimò docetur, quòd nihil refert dicere, animā causari ex semine aut generante, quia se exigunt sicut agens & instrumentum.

¶ Aduerte hic, quòd probato, quòd anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia compositum oportet à simili fieri, satis probatum est quòd fit ab animali: quia oportet animal à sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agente fieri intelligitur quàm à sibi simili. Et probato quòd agentia quę viuunt, possunt per semen sibi similia producere, satis probatum est, quòd ita est de facto. in causis enim necessariis etiam necessitate philosophica vt sic, idem est possibile, & necessarium quo ad rerum ordinem: secus quo ad miracula.

¶ Circa hanc conclusionem occurrit dubiū ex Scoto in 18. dist. secundi libri, vbi tenens quòd semen nec est actiuū generationis substantialis, nec organizationis, sed cuiusdā præuiæ alterationis tātùm: dupliciter probat quòd semen non est actiuum animæ sensitiuæ. Primò sic, Semen aut causat animam in instanti generationis, aut ante: non ante, quia habet rationem passiui. probatur: quia est conuertibile de proximo in substantiam geniti. Nec in

Universidad de Deusto
Biblioteca

instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substantiam geniti. Secundò sic: Imperfectius non est causa actiua sufficiens perfectioris, sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito: ergo. Etsi dicatur quòd semen agit in virtute seminantis, contrà, nihil agit in virtute non entis vt sic: sed animal à quo decisum est semen, respectu generationis huius, est non ens: tum quia non est præsens, tum quia non esse pro tunc potest. ergo.

Q 115. art. 3. ad 2.

¶ Præterea, Seminans & semen sunt causæ accidentaliter ordinatę. ergo ad actionẽ seminis, non concurrit virtus seminantis. Antecedens patet: quia vnũ potest esse & causare sine alio. consequentia probatur ex differentia inter causas essentialiter & accidentaliter ordinatas: quia illas oportet simul concurrere, vt solem & hominem: istas non vt patrem & auum.

Tex. 50.

¶ Deinde arguit, q semen non est actiuum organizationis, quia est vniforme: ab vniformi autem non procedit data difformitas, quàta apparet in membris partibusque animalis.

lib. 1. cap. 2. & 20.

¶ Ad omnia autem hæc facillimè patet responsio. Prænotandum tamẽ est, quòd Sco. supponit & dicit expressè debere poni quòd semen est vnigeneũ: sed non probat: & tamen cum hoc ponit ipsum conuerti in genitum. Mihi autem ex Philosophorum dictis omnino videtur hoc impossibile. Quoniam duplex apud Philosophos est de paterno semine opinio. Alij enim putant nihil eius ingredi subst ãtiam geniti; vt Aristot. & Sanctus Thomas, hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneum. Alij verò putant semen distingui in partes grossiores & subtiliores. & quòd paternum semen secundum aliquam partẽ conuertitur in genitum. & secundum aliquam concurrit vt causa actiua. Et hæc est opinio Alberti: & secũdum hoc manifestè ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem, quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen, sicut ex partibus integralibus, cùm sint corpora actu existentia in eo.

Lib. 1. text. 33. & 34.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur, Semen agit in instanti generationis & ante: nec est verum quòd ante habeat rationem passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars, remanet in instanti generationis: & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundam verò optime responsum est ex Aristotele 12. Metaphysicorum, text. 40. & Sanct. Thoma hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instantiam in oppositum dicitur quòd semen agere in virtute seminantis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit constructio transitiua: & sic non dicimus. Alio modo intransitiuè, id est, quòd est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enim, vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, quòd hæc habent tantum virtutes suas coniunctas: illa autem habent & coniunctas & separatas, per decisionem tamen à coniunctis. Ex hoc enim sensu patet responsio ad instantiam primam: quia maior licet sit vera de agente in virtute alterius transitiuè: non tamen intransitiuè, sicut est in proposito. Ad secundam verò negatur antecedens: non enim semen & seminans concurrunt ad genitum, vt pater & auus: sed quemadmodum in litera dicitur, vt agens & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans virtutem ab agente deriuatam in esse permanenti: quoddam verò in esse successiuo: creatur, & malè, quòd instrumentum participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cùm tamen hoc nihil refert. Non minus enim serra faceret scamnum instrumentaliter, si artis vim, etiam artifice subinoto, retineret, vt patet in horologiis, & in molendinis, & aliis huiusmodi: quibus non oportet adesse semper artifices, quandiu scilicet vim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc, quòd aliqua duo se habeant vt causæ accidentaliter ordinatæ, quòd non simul sint aut causent, sed exigitur quòd ambæ sint veræ causæ & eiusdem ordinis. Quorum neutrum hic saluatur: quia, vt in 12. Metaphysic. commentar. 24. Alexand. dicit, instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organum dici debet, & est: & quia causa agens facit sibi simile, instrumentum autem non sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinem inter semen & seminantem patet ex 12. Metaphysic. & ad sensum: quia semen est imperfecti ordinis rerum & causarum: viuens autem ipsum, à quo deciditur, perfecti est rerum & causarum ordinis. Vnde manifestè patet, quomodo discerni potest, quando duæ causæ non simul causantes se habent vt accidentaliter ordinatæ, & quando non attendendo ad conditiones has, & quare pater, & auus sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo & in causando, & vterque est verè causa. cùm vterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius, sed semen generat non sibi, sed animali, à quo decisum est simile: & ens & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum & causa instrumẽtalis est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gen. 46. Cunctæ animæ, quæ egressæ sunt de femore Iacob, sexaginta sex. Sed nihil egreditur de femore hominis, nisi inquantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶ 2. Præterea, Sicut suprà ostensum est *, in homine est vna & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine, sicut in aliis animalibus. Vnde & Philosophus dicit in libro de Generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal, habens animã sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

¶ 3. Præterea, Vnum & idem agens est, cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia non fieret vnũ simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani, quod formatur per virtutẽ seminis. Ergo & anima intellectiua seminis causatur.

¶ 4. Præterea, Homo generat sibi simile secũdum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

¶ 5. Præterea, Inconueniens est dicere, quòd Deus cooperetur peccantibus. Sed si animæ rationales crearentur à Deo, Deus interdũ cooperaretur adulteris, de quorũ illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à Deo.

SED CONTRA est quod dicitur in 1. de Eccles. dog. quòd animæ rationales non seminantur per coitum.

¶ *RESPONDEO* dicendum, q impossibile est virtutem actiuã, quæ est in materia, extendere suam actionẽ ad producẽdum immaterialem effectũ. Manifestum est autem, quòd principium intellectiuum in homine, est principium transcendens materiam. Habet enim operationem, in qua non communicat corpus e. Et ideo impossibile est, q virtus, quæ est in semine, sit productiua intellectiui principij. Similiter etiã quia virtus, quæ est in semine, agit in virtute animæ generantis, secundum quod anima generantis est actus corporis vtens ipso corpore in sua operatione, in operatione autẽ intellectus non communicat corpus. Vnde virtus intellectiui principij, prout intellectiuum est, non potest ad semen peruenire. Et ideo Philosophus in libro de Generatione animalium dicit, Relinquitur intellectus solus de foris aduenire. Similiter etiam anima intellectiua, cùm habeat operationẽ vitæ sine corpore est subsistens vt suprà habitũ est. & ita sibi debetur esse & fieri: & cùm sit immaterialis substantia, non potest causari per generationem, sed solùm per creationem à Deo. Ponere ergo, animam intellectiuam à generante causari, nihil est aliud quàm ponere eam non subsistentem, & per consequens corrumpi eam cum corpore e. Et ideo hæreticum est dicere, quòd anima intellectiua traducatur cum semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in autoritate illa ponitur per synecdochem pars pro toto, id est anima pro toto homine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliqui dixerunt, quòd operationes vitæ, quæ apparent in embryone, non sunt ab anima eius, sed ab anima matris, vel à virtute formatiua, quæ est in semine. Quorum vtrunque falsum est. Opera enim vitæ non possunt esse à principio extrinseco, sicut sentire, nutriri, & augeri. Et ideo dicendum est, quòd anima præexistit in embryone, à principio quidem nutritiua, postmodum autem sensitiua, & tandem intellectiua. Dicunt ergo quidam, quòd suprà animam vegetabilem, quæ primò inerat, superuenit alia anima, quæ est sensitiua: supra illam iterum alia, quæ est intellectiua. Et sic sunt in homine tres animæ: quarum vna est in potentia ad aliam. Quod suprà improbatum est. Et ideo alij dicunt, quòd illa eadem anima, quæ primò fuit vegetatiua tantùm, postmodum per actionem virtutis, quæ est in semine, perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat sensitiua: & tãdem ipsa eadem perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat intellectiua. non quidem per virtutem actiuam seminis, sed per virtutem superioris agentis, scilicet Dei, de foris illustrantis. Et propter hoc dicit Philosophus, quòd intellectus venit ab extrinseco. Sed hoc stare non potest. Primò quidẽ, quia nulla forma substantialis recipit magis & minus e: sed superadditio maioris perfectionis facit aliam speciẽ, sicut additio vnitatis facit aliã speciem in numeris. Non est autem possibile, vt vna & eadẽ forma numero sit diuersarum specierum. Secundò, quia sequeretur, quòd generatio animalis esset motus continuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in alteratione. Tertiò, quia sequeretur, quòd generatio hominis, aut animalis non fit generatio simpliciter: quia subiectum eius esset ens actu. Si enim à principio in materia prolis est anima vegetabilis, & postmodum vsque ad perfectum paulatim perducitur, erit semper additio perfectionis sequentis sine corruptione perfectionis præcedentis: quod est contra rationẽ generationis simpliciter. Quarò, quia aut id quod causatur ex actione Dei, est aliquid subsistens: & ita oportet, quòd sit aliud per essentiam à forma præexistente, quæ non erat subsistens: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistens, sed quædam perfectio animæ præexistentis, & sic ex necessitate sequitur, quod anima intellectiua corrumpatur, corrupto corpore: quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos, qui ponunt

Genadius de eccl. dog. c. 14. inter opera Aug. to. 9.

369

452

Ex. 2. c. 3.

Q 75. ar. 2.

Supra q. 90. art. 2. Et 2. dist. 18. q 2. ar. 1. & 2. Et 2. contra c. 86. 88. & 89. Et p. q. 3. art. 3. Et quol. 11. artic. 11. Et opusc 3. cap. 94.

Q 76. ar. 3

Li 2. c. 3.

Q 76. ar. 3

loco cit. & c.

d 272

¶ In responsione ad quartum posset dubitari ad hominem: quia in q. 3. de potentia, art. 9. ad decimumsextum dicitur, Virtus quæ est in semine, remanet etiam aduenientibus formis: & hoc ad Aristot. reprobatur, destruendo ideas: quas ad hoc ponebat Plato. Idcirco ne videamur incidere in id quod reprehendimus, ab ipso Aristot. facta est exceptio de forma hominis, inquantum homo: & assignata est ratio ex parte termini, quia intellectus habet operationem in qua non communicat corpus. ergo non educitur de potentia alicuius materiæ: ergo venit de foris: & sic nullum inuenitri potest corporeum agens respectu ipsius: & cùm manifestè semen humanum agat, consequens est q disponat, & aliunde mens veniat. Nec potest similiter fieri excepțio de aliis formis: quia respectu earum inueniri potest sufficiens agens corporeum per transmutationem materiæ: nulla enim alia earum habet operationem absque organo corporali materiæ: & idcirco meritò potest de materiæ potentia educi: ac per hoc non est opus idea. Sanctus Thomas verò hic videtur aliam tangere rationem huius exceptionis ex parte agentis: quia scilicet Deus. Secundò, quia sequeretur, quòd generatio animalis esset motus continuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in alteratione. Tertiò, quia sequeretur, quòd generatio hominis, aut animalis non fit generatio simpliciter: quia subiectum eius esset ens actu. Si enim à principio in materia prolis est anima vegetabilis, & postmodum vsque ad perfectum paulatim perducitur, erit semper additio perfectionis sequentis sine corruptione perfectionis præcedentis: quod est contra rationẽ generationis simpliciter. Quarò, quia aut id quod causatur ex actione Dei, est aliquid subsistens: & ita oportet, quòd sit aliud per essentiam à forma præexistente, quæ non erat subsistens: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistens, sed quædam perfectio animæ præexistentis, & sic ex necessitate sequitur, quod anima intellectiua corrumpatur, corrupto corpore: quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos, qui ponunt

Universidad de Deusto Biblioteca

Q.76.ar.1. & 2. & q. 79.art.4. & 5.

terminatur ad hoc quòd materia subsit animę intellectiuæ, de foris aduenienti: hic enim operatur, & non frustra tãto tempore natura laborat. Vnde si propriè loqui volumus, anima ipsa est terminus creationis. Vnio verò animæ & corporis est terminus generationis. Et quia non ex anima rationali, nec ex materia, sed ex vnione earum, resultat tertia entitas, scilicet humanitas, apud ponentes dari tertiã entitatem, vel saltem ex, vel in tali vnione consistit cõpositũ, quod est homo, ideo iungendo hæc cum antedictis, sequitur, ꝙ qa homo mediante suo semine, causat actiuè coniunctioné animæ intellectiuæ cũ materia corporali: ex, vel in qua vnione consistit compositum, s. homo: ꝙ homo verè generat hominem: quamuis neutram partem faciat. Ex his tu solers disputator distinguendo animam quo ad esse vel in esse: distinguas ꝙ generationem oportet habere terminum formalem quo ad inesse, non quo ad esse, & similiter quo ad similia. Videas Sanct. Tho. in quæst10.3. de potentia, art.9. & inuenies hæc consona vero.

Q.110.ar.1

¶ Super Quæstionis centesimædecimæ octauæ Articulum tertium.

Titulus clarus. ¶ In corpore tria. Primò refert opinioné affirmatiuam. Secundò reprobat eam. Tertiò infert responsionem ad quæsitum.

¶ Quo ad primum duo, opinio & radix illius, Opinio est, quòd animæ ab initio mũdi fuerunt simul creatæ. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habentibus. Prima est, quòd animæ sunt eiusdem conditionis cum angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quod animæ intellectiuæ accidit vniri corpori.

582 2. contra c. 83. & 84. Et Heb. 2. lec.4. col.2.

¶ Quo ad secũdum tria, iuxta prædicta tria, quę reprehéduntur ordine, quo in litera recitata sunt, & non à priori secundum naturam ad vltimum, nec ab vltimo ad primum. Secundum enim naturæ ordinem primum est animæ illa conditio qua communicat angelo. Secundo vnibilitas per accidens. Et tertiò, quod de facto fuerit ab initio mundi. reprehenditur ergo primò in litera vnio per accidens, ducendo ad impossibile, Anima vnitur per accidens: ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligimus compositum, &c. aut homo est ipsa anima vtens

c.18 & 19.

268

vnum intellectum in omnibus, quod suprà improbatum est. Et ideo dicendum est, quòd cùm generatio vnius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere, quòd tam in homine quàm in animalibus aliis quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen quòd sequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et sic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialem, tam in homine quàm in aliis animalibus. Et hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, quòd anima intellectiua creatur à Deo in fine generationis humanæ: quæ simul est & sensitiua & nutritiua, corruptis formis præexistentibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa locum habet in diuersis agentibus non ordinatis ad inuicem. Sed si sint multa agentia ordinata, nihil prohibet virtutem superioris agentis pertingere ad vltimam formam: virtutes autem inferiorum agentium pertingere solùm ad aliquam materiæ dispositionem. Sicut virtus seminis disponit materiam, virtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifestum est autem ex præmissis, quòd tota natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis, & præcipuè Dei. Et ideo nihil prohibet, quin formatio corporis sit ab aliqua virtute corporali: anima autem intellectiua sit à solo Deo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd homo generat sibi simile, inquantum per virtutem seminis eius disponitur materia ad susceptionem talis formæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in actione adulterorum illud, quod est naturæ, bonum est: & huic cooperatur Deus. Quod verò est inordinatæ voluptatis, malum est: & huic Deus non cooperatur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi. Dicitur enim Genes. secundo. Requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Hoc autem non esset, si quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ sunt simul creatæ.

¶ 2. Præterea, Ad perfectionem Vniuersi maximè pertinent substantiæ spirituales. Si igitur animæ simul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles spirituales substantiæ perfectioni Vniuersi adderentur. Et sic vniuersum à principio fuisset imperfectum. Quod est contra illud, quod dicitur Genes. 1. Deum omne opus complesse.

¶ 3. Præterea, Finis rei respondet eius principio. Sed anima intellectiua remanet, destructo corpore. Ergo incœpit esse ante corpus.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in lib. de Eccl. dog. quòd simul anima creatur cum corpore.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt quòd animæ intellectiuæ accidat vniri corpori, ponentes, eam esse eiusdem conditionis cum substantiis spiritualibus, quæ corpori non vniuntur [c]. Et ideo posuerunt animas hominum simul à principio cum angelis creatas. Sed hæc opinio falsa est. Primò quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter conueniret animæ corpori vniri, sequeretur quòd homo qui ex ista vnione constituitur, esset ens per accidens, vel quòd anima esset homo. Quod falsum est, vt suprà ostensum est. Quòd etiam anima humana non sit eiusdem naturæ cum angelis, ipse diuersus modus intelligendi ostendit, vt suprà ostensum est. Homo enim intelligit, à sensibus accipiendo, & conuertendo se ad phantasmata, vt suprà ostensum est. & ideo indiget vniri corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis.

¶ Quod de angelo dici non potest. Secundò apparet falsitas in ipsa positione. Si enim animæ naturale est corpori vniri, esse sine corpore, est sibi contra naturam, & sine corpore existens non habet suæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conueniens, vt Deus ab imperfectis suum opus inchoaret & ab his, quæ sunt præter naturam. Non enim fecit hominem sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam sine corpore. Si verò aliquis dicat, quòd non est naturale animæ corpori vniri: oportet inquirere causam, quare sint corporibus vnitæ: oportet autem dicere, quòd aut hoc fit factum ex eius voluntate, aut ex alia causa. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primò quidem, quia hæc voluntas irrationabilis esset, si non indigeret corpore, & vellet ei vniri. Si enim eo indigeret, naturale esset ei, quòd corpori vniretur, quia natura non deficit in necessariis [e]. Secundò, quia nulla ratio esset, quare animæ, à principio mundi creatæ, post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc corpori vniatur. Est enim substantia spiritualis supra tempus, vt pote reuolutiones cæli excedens. Tertiò, quia videretur à casu esse, quòd hæc anima huic corpori vniretur, cùm ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum, scilicet animæ aduenientis, & hominis generantis. Si autem præter voluntatem ipsius corpori vnitur, & præter eius naturam, oportet, quòd hoc sit ex causa violentiam inferente. Et sic erit ei pœnale & triste. Quod est secundum errorem Origenis, qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati [e]. Vnde cùm hæc omnia sint inconuenientia, simpliciter confitendum est, quòd animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cùm corporibus infunduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur cessasse die septimo: non quidem ab omni opere, cùm dicatur Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, sed à nouis rerum generibus & speciebus condendis, quæ in operibus primis non aliquo modo præextiterint. Sic enim animæ, quæ nunc creantur, præextiterunt secundum similitudinem speciei in primis operibus [e], in quibus anima Adæ creata fuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectioni Vniuersi, quantum ad numerum indiuiduorum, quotidie potest addi aliquid, non autem secundum numerum specierum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc, quòd anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit cóueniens, quòd ab hoc inciperent Dei opera. Quia, sicut scriptum est Sap. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus & verbis accersierunt eam.

corpore. vtrunque est falsum, vt patet ex dictis. ergo. Consequentia autem quo ad sufficientiam membrorum consequentis euidens est, quia oportet alterũ horum dicere, scilicet ꝙ vel homo significat cõpositum, vel formam vtentem materia. Quo ad vim autem illationis primi membri probatur in litera, quia compositum ex, aut in tali vnione consistit: constat enim quòd consistentia in entitate per accidens non sunt entia per se. Secundò arguitur altera radicalis propositio de identitate naturæ animæ & angeli. Homo intelligit naturaliter accipiendo à sensibus: angelus non. ergo. Tertiò arguitur, Potest vniri corpori, aut est animæ naturale, aut non naturale. Si naturale esse sine corpore, est præter naturam, ergo anima sine corpore nõ habet suam perfectionem naturalem: ergo nõ fuit conueniens produci à Deo sine corpore. Vltima consequentia probatur, Deus nõ inchoat opus suum ab imperfectis: quoniã non deficit in necessariis, sicut nec natura. Et declaratur in homine respectu organorum suorũ: ergo anima cum naturali organo suo, corpore s. fieri debet. Si non est naturale, aut ergo est à volũtate propria, aut ab alia causa. Non à voluntate propria: tum quia esset voluntas irrationabilis. probatur, quia respectu superflui: probatur, quia si non superflui, sed opportuni: ergo naturalis: probatur: quia natura non deficit in necessariis. Tum quia nõ esset maior ratio, quòd nunc, quàm olim hæc anima vellet vniri. probatur, quia est supra tempus: probatur, quia est supra reuolutiones cæli. Et nota quòd in consequéte huius rationis ponitur duplex nouitas volitionis & vnionis: & quamuis nouitas vnionis possit reduci in nouitatem materiæ dispositæ nunc & non prius, nouitas autem volitionis cùm sit supra omnes corporales dispositiones, vt in litera dicitur: in quid reducetur. Tum quia vnio esset casualis. probatur, quia ex concursu duarum voluntatum non subordinatarum, nec condictarum: nec ab alia causa, quia vnio esset violenta, rediretque error Origenis. Probatur sequela, quia quod est præter naturam & voluntatem ab extrinseco, est violentum & triste.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est negatiua: Animæ nõ sunt creatę ante corpora, sed simul creãtur, cũ corporibus infunduntur,

Q.75.ar.4 Q.55.ar.2 Q.84.ar.7

308

Ita refert Epiphan. lib. 2. contra hæres.

250

356

tur, Probatur, quia aliter accidunt prædicta, quæ inconuenientia sunt.

¶ Super Quæstionis centesimædecimanonæ Articulum primum.

Titulus in corpore declaratur. ¶ In corpore quatuor. Primò declaratur titulus. Secundò tractatur vna opinio. Tertiò tractatur alia. Quartò alia respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum duo. definitur enim & distinguitur pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Definitur enim qđ est esse de constitutione ipsius naturæ humanæ. & probatur quia vnumquodque ita se habet ad veritaté sicut ad esse ex secũdo Metaphy. Distinguitur auté, quia natura dupliciter sumitur, s. in cõmuni id est secũdum speciem & in particulari indiuiduo. Et consequenter pertinere ad naturæ veritatem, & esse dupliciter contingit, s. naturę specificè sumptę, vel numeraliter. Primo modo forma & materia cõmunis, vt anima intellectiua & corpus humanum, ad veritaté naturæ humanæ spectant. Secundo modo non solum hæc, sed hęc anima & hoc corpus.

583 1. dist. 30. q.3. artic.1. Et 4. dist. 44. q.1. ar. 2. q.4. Et quol.8 art. 5. cor.

Tex.35.36. & 37.

¶ Quo ad secũdum duo. Primò opinio consistés in tribus propositionibus. Prima est, Ad veritaté humanæ naturę pertinet tãtùm illa materia quæ est primo formata in primo homine. Secũda verò est, ꝙ illa materia multiplicatur in seipsa: & sic à primo paréte ad omnes deriuatur. Tertia est, ꝙ alimentum non sumitur vt cõuertatur in veritatem naturæ humanæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendum consumptiuo, vt plumbũ argento. Secundò reprobatur hæc opinio quadrupliciter. Prima quidé ꝓpositio, duabus rationibus primis, quæ satis claræ sunt in litera. Secunda verò & tertia simul duabus reliquis rationibus. Quarũ altera est, Multiplicatio materiæ aut est per rarefactionem, aut per cõuersionem, aut creationé nouę materiæ, sed multiplicatio humanæ materiæ in corporibus non est per rarefactionem, quia essent imperfectiora, nec per creationem, quia omnium materia est simul creata secundum Grego. ergo per conuersionem alimẽti, maior probatur, Multiplicatio materiæ aut attéditur penes quãtitatem tantùm, & sic est rarefactio, vt patet ex eius ratione: aut penes ipsam substantiam materiæ. & tunc aut penes omnino eandé substantiam materiæ, aut penes aliam, non penes omnino eadem, quia mul-

Ca.40. to. 1.

Tex. 4.

QVÆSTIO CENTESIMAdecimanona, de Propagatione hominis quantum ad corpus, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de propagatione hominis quantum ad corpus. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primò, vtrũ aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ. ¶ Secundò, vtrum semen, quod est humanæ generationis principium, sit de superfluo alimenti.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritate humanæ naturæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nihil de alimento transeat in veritatem humanæ naturæ. Dicitur enim Mat. 15. Omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & per secessum emittitur. Sed quod emittitur, non transit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ transit.

¶ 2. Præterea, Philosophus in 1. de Ge. distinguit carnem secundum speciem & secundum materiam, & dicit quòd caro secundum materiã aduenit & recedit. Quod autem ex alimento generatur, aduenit & recedit. Ergo id, in quod alimentum conuertitur, est caro secundum materiam, & non caro secundum speciem. Sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciem eius. Ergo alimentum non transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ 3. Præterea, Ad veritatem humanæ naturæ pertinere videtur humidum radicale, quod si deperdatur, restitui non potest, vt medici dicunt. Posset tamen restitui, si alimentum conuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutrimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

¶ 4. Præterea, Si alimentum transiret in veritatem humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset. Sed mors hominis non accidit, nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.

¶ 5. Præterea, si alimentum in veritatem humanæ naturæ transiret, nihil esset in homine, quod non posset recedere & reparari. Quia id, quod in homine generatur ex alimento, & recedere & reparari potest. Si ergo diu viueret, sequeretur, quòd nihil, quod in eo fuit materialiter in principio suæ generationis, finaliter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam vitam suam, cùm ad hoc, quòd sit idem numero, requiratur identitas materiæ. Hoc autem est inconueniens. Non ergo alimẽtum transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit August. in lib. de Ver. rel. Alimenta carnis corrupta, id est amittẽtia formam suam, in mẽbrorum fabricam migrant. Sed fabrica mẽbrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in veritatem humanæ naturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum, secundo Metaphysic. hoc modo se habet vnumquoque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicuius, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo, secundum quòd est in hoc indiuiduo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi consideratæ, pertinet forma & materia eius in communi accepta. Ad veritatem autem naturæ in hoc particulari consideratæ, pertinet materia indiuidualis signata, & forma per huiusmodi materiam indiuiduata. Sicut de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana & corpus, sed de veritate humanæ naturæ in Petro & Martino est hæc anima, & hoc corpus. Sunt autem quædam, quorum formæ non possunt saluari nisi in vna materia signata. Sicut forma solis non potest saluari nisi in materia, quæ actu sub ea continetur. Et secundum hunc modum aliqui posuerunt, quòd forma humana nõ potest saluari nisi in materia quadam signata, quæ scilicet à principio fuit tali forma formata in primo homine, ita ꝙ quicquid aliud præter illud, quod ex primo paréte in posteros deriuatur, additum fuerit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quasi non verè accipiat formam humanæ naturæ, sed illa materia, quæ in primo homine formæ humanæ fuit subiecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporũ à corpore primi hominis deriuatur. Et secundum hos alimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ, sed dicunt, quòd alimentum accipitur, vt quoddam fomentum naturæ, id est vt resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbũ vel stannum adiungitur argento ne consumatur per ignem.

¶ Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis. Primò quidem, quia eiusdem rationis est, quòd aliqua forma posit fieri in alia materia, & quòd posit propriam materiam deserere. Et ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quòd forma humana potest deficere ab hac materia quæ ei subiicitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quòd & alij in materia aduenire posit, aliquo alio in veritatem humanæ naturæ transeunte. Secundò, quia in omnibus quorum materia inuenitur tota sub vno indiuiduo, non est nisi vnum indiuiduum in vna specie. Sicut patet in Sole & Luna, & huiusmodi. Sic igitur non esset nisi vnum indiuiduum humanæ speciei. Tertiò, quia non est posibile, quòd multiplicatio materiæ attendatur nisi vel secundum quantitatem tantùm, sicut accidit in rarefactis, quorum materia suscipit maiores dimensiones, vel etiam secundum substantiam materiæ. Sola autem eadem substantia materiæ manente, non potest dici, quòd sit multiplicata. Quia idem ad seipsum non constituit multitudinem, cùm necesse sit, omnem multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet, quòd aliqua alia substantia materiæ adueniat, vel per creationem, vel per conuersionem alterius in ipsum [e]. Vnde relinquitur, quòd non potest aliqua materia multiplicari nisi vel per rarefactionem, sicut cùm ex aqua fit aër, vel per additioné alterius rei, sicut multiplicatur ignis per additionem lignorum, vel per creationé materiæ. Sed manifestum est, multiplicationé materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionem. Quia sic corpora hominum perfectæ ætatis essent imperfectiora quàm corpora puerorũ. Nec iterum per creationem nouæ materiæ. Quia secundum Gregor. omnia sunt simul creata secũdum substantiã materiæ, Lib. 32. moral. ca. 10.

tiplicatio sine diuisione intelligi nequit, eiusdem autem omnino ad seipsum non est diuisio, ergo penes aliam. ergo aut per conuersionem, aut creationem, non enim inuenitur alius modus. Vltima autem ratio est ducens ad impossibile, quia scilicet ex his sequitur, quòd opus generatiuæ & nutritiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur sequela, primò quòd hoc sequatur, secundò quòd in omnibus. Quòd sequatur quidem, dupliciter, primò sic: Materia secundum naturam non extenditur nisi ad certam quantitatem, sed extensio materiæ primò formatæ non esset ad certam quantitatem, ergo. Secundò sic: Naturaliter nihil crescit nisi per rarefactionem aut conuersionem, sed hic cresceret materia neutro modo, ergo. Quòd autẽ in omnibus sequatur, probatur, quia secũdum partem vegetatiuã homo non differt ab animalibus & plantis, ac propterea eadem est de omnibus ratio.

¶ Circa hãc partem occurrit vnum dubium in prima probatione consequentiæ. Non enim sequi videtur ad opinionem contrariam, quòd materia esset in potétia ad quancunque quantitatem. Quoniam opinio ista est theologizantium supponentium dari prima & vltima indiuidua omnium viuentium. Et propterea materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata non extenditur, nisi ad certam quantitatem secundum se, quamuis incertam nobis, tantam scilicet, quantam tot indiuidua exigunt. Cùm enim hæc indiuidua sunt finita, oportet etiam eorũ materiam esse finitam. Ad hoc dicitur, quòd rationes & opiniones semper censendæ sunt secundum id, quod conuenit eis per se, & non secũdum id quod se habet per accidens, alioquin tota Philosophia, imò omnis scientia ac certitudo ruit. Constat autem ex 2. de Anima, quòd finis per se & primarius vis generatiuæ tributæ à natura viuentibus, est perpetuum esse speciei per infinitam successionem indiuiduorum. Et propterea ex ipsa ratione vis generatiuæ naturalis optimè & per

461

Universidad de Deusto Biblioteca

licet non secundum speciem formæ. Vnde relinquitur, quòd multiplicatio corporis humani non fit nisi per hoc, quòd alimentum conuertitur in veritatem humani corporis. Quartò, quia cùm homo non differat ab animalibus & plantis secundum animam vegetabilem, sequeretur quòd etiã corpora animalium & plantarum non multiplicarentur per conuersionem alimenti in corpus nutritum, sed per quandam multiplicationem, quæ non potest esse naturalis, cùm materia secundum naturam non extédatur nisi vsque ad certam quantitaté, nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere nisi per rarefactionem, vel conuersionem alterius in ipsum. Et sic totũ opus generatiuæ & nutritiuæ, quæ dicuntur vires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia si consideretur natura humana in communi, non autem si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primò imprimitur in generatione huius indiuidui, ita quòd illam materiã nunquam deserit vsque ad vltimam indiuidui corruptioné. Et hanc materiam dicũt principaliter pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Sed quia huiusmodi materia non sufficit ad quantitatem debitã requiritur, vt adueniat alia materia per cõuersionem alimenti in substantiam nutriti quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundariò pertinere ad veritatem humanæ naturæ, quia nõ requiritur ad primum esse indiuidui, sed ad quãtitatem eius. Iam verò si quid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad veritaté humanæ naturæ, propriè loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primò quidem, quia hæc opinio iudicat de materia corporum viuentium ad modum corporum inanimatorum, in quib9 etsi sit virtus ad generandum simile in specie, non est tamen virtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secundum indiuiduum. Quę quidem virtus in corporibus viuentibus est virtus nutritiua. Nihil ergo per virtutem nutritiuam adderetur corporibus viuentibus, si alimentũ in veritatem naturæ ipsorum non conuerteretur. Secundò, quia virtus actiua, quę est in semine, est quædam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est, Vnde non potest esse maioris virtutis in agendo, quam ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex virtute seminis, verè assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multò magis anima in nutrimentum coniunctũ poterit veram formam naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritiuam. Tertiò, quia nutrimento indigetur non solùm ad augmentum: alioquin terminato augméto, necessarium non esset, sed etiam ad restaurandum illud, quod deperditur per actioné caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id, quod ex aliméto generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id, quod primò inerat, est de veritate humanæ naturæ, ita id, quod ex alimento generatur. Et ideo secundum alios dicendum est, quòd alimentum [d] verè conuertitur in veritatem humanæ naturæ, inquantũ verè accipit speciem carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit Philosophus in 2. de Anima, quòd alimentum nutrit, inquantum est potentia caro.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Dominus non dicit, quod totum, quod in os intrat, per secessum emittatur. Sed oportet, quòd de quolibet cibo aliquid impurũ per secessum emittatur. Vel potest dici, quòd quicquid ex alimento generatur, potest etiam per calorem naturalem resolui, & per poros quosdam occultos emitti, vt Hieron. exponit.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerũt id, quod primò accipit speciem humanã, quod sumitur à generante. Et hoc dicunt semper manere, quousque indiuiduum durat. Carnem verò secundum materiam dicunt esse, quæ generatur ex alimento. Et hanc dicunt non semper permanere, sed quòd sicut aduenit, ita abscedit. Sed hoc est contra inténtionem Aristotelis. Dicit enim ibi, quòd sicut in vnoquoque habentium speciem in materia, puta in ligno & lapide, ita & in carne, hoc est secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestum est autem quòd prædicta distinctio locum non habet in rebus inanimatis, quæ non generantur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id, quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur vino, vt ponit exemplũ ibidem Philosophus, non potest alia esse natura eius, quod aduenit, & eius, cui aduenit, cùm iam sit factum vnũ per veram mistionem. Vnde nulla ratio est, quòd vnum consumatur per calorem naturalé, & alterum maneat. Et ideo aliter dicendum est, quòd hæc distinctio Philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdem carnis secundum diuersam considerationé. Si enim consideretur caro secundum speciem, id est secundum id, quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis & dispositio naturalis ipsius. Sed si consideretur caro secundum materiam, sic non manet, sed paulatim consumitur & restauratur, sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, sed materia paulatim consumitur, & alia in locum eius substituitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id, in quo fundatur virtus speciei. Quòd si subtrahatur, restitui non potest, sicut si amputetur manus, aut pes, vel aliquid huiusmodi. Sed humidum nutrimentale est, quod nondum peruenit ad suscipiendũ perfectè naturam speciei, sed est in via ad hoc. Sicut est sanguis, & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc virtus speciei in radice, quæ non tollitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnis virtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo virtus conuersiua in principio quidem tam fortis est, vt possit conuertere non solùm quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea vero non potest conuertere, nisi quantũ sufficit ad restaurationem deperditi. Et tunc cessat augmentum. Demum nec hoc potest, & tunc fit diminutio. Deinde deficiente huiusmodi virtute totaliter, animal moritur, sicut virtus vini conuertentis aquã admistã [e], paulatim per admistionem aquæ debilitatur, vt tandem totum fiat aquosum, vt Philosophus exemplificat in 1. de genera.

¶Ad quintum dicendũ, quòd sicut Philosophus dicit in 1. de Gene. quando aliqua materia per se conuertitur in igné, tũc dicitur ignis de nouo generari. Quando verò aliqua materia conuertitur in igné præexistétem, dicitur ignis nutriti. Vnde si tota materia simul amittat specié ignis, & alia materia cõuertatur in igné, erit alius ignis numero. Si verò paulatim cõbusto vno ligno, aliud substituatur: & sic deinceps, quousque omnia prima consumantur, semper remanet idem ignis numero, quia semper quod additur, transit in præexistens, & similiter est intelligendum in corporibus viuẽtibus, in quibus ex nutrimento restauratur id, quod per calorem naturalem consumitur.

& per se sequitur habitudo ad infinitaté successiuã indiuiduorum. Quicquid nãque de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuæ multiplicabilitas in infinitũ promouetur. Vnde iungẽdo huic veritati positionem cõtrariam, scilicet esse quandam certam materiam in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possunt, sequitur necessario quòd illa certa materia sit extensibilis vltra omnem certam quantitatem, quoniam indiuidua generabilia sunt vltra omné certum numerũ, quotcunque nanque genitis possunt alij ex illis generari, & iterum alij ex illis, & sic in infinitum, quamuis de facto non ita futurum sit. Nõ euitatur ergo inconueniés ex hac fuga: quia semper sequitur, ergo materia illa est in potétia ad quantitatem vltra omnem certitudinem quãtum est ex se.

¶ Quo ad tertium duo similiter sunt. Primò, opinio consistens in quinque propositionibus. Prima, Anima humana vniuersaliter sumpta in communi non habet vnã numero certam materiã, & in hoc differt hæc opinio à præcedente, quæ ponebat vnam certam materiam, quæ fuit in primo homine, oportere informari ab omni humana anima. Secunda est, Anima humana hæc materiam illam cui primò imprimitur in generatione huius indiuidui, nequit vsque ad mortem deserere. Et in hoc conuenit hæc opinio cum præcedente. Apud vtranque enim ponitur id quod initio infusionis animæ informabatur, oportere manere fixũ ac stabile vsque ad dissolutioné indiuidui.

Q. præc. ar. 1.

Tertia est, Sola illa materia cui primò imprimitur anima, pertinet ad veritatem humanæ naturæ principaliter. Probatur, quia sola pertinet ad esse indiuidui. Quarta, Alimétum conuersum in substantiam aliti pertinet ad veritatem humanæ naturæ secundario, Probatur, quia talis substantia est necessaria propter alimentum, & quantitaté debitam indiuidui, esse autem quantum est esse secundarium, igitur. Quinta, est, Quicquid aliud ex alimento prouenit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ.

D. 261.

Secundò ponitur reprobatio huius opinionis. Et directè quidé contra tertiam & quartam propositiones, omnes rationes allatæ tendunt, consequenter autẽ etiam secundam propositionem destruunt, vt patet deducenti. Prima ergo ratio est ducens ad

Tex. 45. & 1. de gen. tex. 39.

Mat. 15.

incõueniens, Si alimẽtum non conuerteretur in substantiam nutriti, ergo viuentia non possent generare aliquid sibi simile in indiuiduo, ergo nihil adderetur viuẽtibus suprà inanimata ex virtute nutritiua. hoc est incõueniens, ergo. Prima consequentia patet, quia non aliter fit ista generatio nisi conuersione aliméti in substãtiam nutriti, puta panis in carné, & ossa, &c. Secunda verò probatur, quia cum viuẽtia communicét cum inanimatis in generando sibi simile cũ diuersitate indiuiduorũ, & opus nutritiuè sit ad generare simile in indiuiduo, si hoc admitur, nihil additur. Secũda ratio est. Anima nutritiua non minoris virtutis est vi seminis, ergo potest materiã supponere vero esse ipsius animæ. Antecedens patet, quia causa nõ potest minus effectu: cõsequétia probatur, quia semé hoc potest & facit. Tertia ratio est, Nutrimentum est non solum ad augendum, sed restaurandum, ergo succedit loco deperditi, ergo est de veritate humanę naturæ. Antecedés probatũ. Alioquin cessante augméto non esset opus alimento. Prima consequentia probatur, quia aliter non restauraret. secunda vero probatur, quia deperditum erat de veritate humanę naturę.

¶Circa has rationes, vt melius elucescãt, occurrunt dubia. Primæ nanque rationis negari potest consequentia, quoniam secundum illã positioné virtus nutritiua generat in eodé indiuiduo dum facit substantiam secũdariam, s. pertinentem ad perfectam quantitatem animalis. Ad secundam autem dici potest, ꝙ hoc non est ex infirmitate virtutis, sed ex conditione eius, quia scilicet est cõiuncta vis animæ iam posita in sua vera materia. Ad tertiã quoq; diceretur, quòd supponitur vel assumitur falsum, scilicet ꝙ deperditum fuerit de veritate humanæ naturæ. Illa enim materia in principio informata non est deperdibilis durãte indiuiduo, sed deperditur & restauratur materia pertinens ad esse secundarium.

487

¶ Ad euidẽtiam horum scito quòd id, quod facit apparentiam harum euasionum, est, quia consideratur vis nutritiua non absolutè, sed in statu profectus, in quo cœptum augmentum perficit, & restaurat, &c. vt in pueris apparet. Sed si absolutè cõsideretur, videbimus rationes literæ efficaces. Absolutè autẽ tunc optimè innotescit ex opere, cũ eius opus immediatè post genitũ indiuiduum contem

Tex. 81.

Tex. 39.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum semen sit de superfluo alimenti.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd semen nõ sit de superfluo aliméti, sed de substantia generantis. Dicit enim Damasc. quòd generatio est opus naturæ ex substantia generantis producens, quod generatur, Sed id, quod generatur, generatur ex semine. Ergo semé est de substantia generantis.

¶2. Præterea, Secundum hoc filius assimilatur patri, quòd ab eo aliquid accipit. Sed si semen, ex quo aliquid generatur, sit de superfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab auo, & præcedentibus in quibus hoc alimentum nullo modo fuit. Ergo non assimilaretur aliquis auo, & præcedentibus magis, quàm aliis hominibus.

¶3. Præterea, Alimétum hominis generantis quandoque est ex carnibus bouis vel porci, & aliorum huiusmodi. Si igitur semé esset de superfluo alimenti, homo generatus ex semine, maiorem affinitatem haberet cum boue & porco, quàm cum patre & aliis consanguineis.

¶4. Præterea, August. dicit 10. super Gen. ad lit. quòd nos fuimus in Adam, nõ solum secundum seminalem rationem, sed etiam secundum corpulentam substantiam. Hoc autem non esset, si semen esset ex superfluo alimenti. Ergo semen non est ex superfluo alimenti.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus probat multipliciter in lib. de generatione animalium, quòd semen est superfluum alimenti.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ ista quæstio aliqualiter dependet ex præmissis. Si enim in natura humana est virtus ad cõmunicandum suam formam materiæ alienæ non solùm in alio, sed etiam in ipso, manifestum est quòd alimentum quod est in principio dissimile, in fine sit simile per formam communicatam. Est autem naturalis ordo, vt aliquid gradatim de potentia reducatur in actum. Et ideo in his, quæ generantur, inuenimus, quod primum vnumquodque est imperfectum, & postea perficitur. Manifestum est autem, quòd commune se habet ad proprium & determinatum, vt imperfectum ad perfectũ. Et ideo videmus, quòd in generatione animalis prius generatur animal quàm homo vel equus. Sic igitur & ipsum alimentum primò quidem accipit quandam virtutem communem respectu omnium partium corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, vel ad illam. Non autem est possibile, quòd accipiatur pro semine id, quod iam conuersum est in substantiam membrorum per quandam resolutionem. Quia illud resolutum si non retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc iam esset recedens à natura generantis, quasi in via corruptionis existens, & sic non haberet virtutem conuertendi aliud in similem naturam. Si verò retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc esset contractum ad determinatam partem, & non haberet virtutem mouendi ad naturam totius, sed solùm ad naturam partis. Nisi fortè quis dicat, quòd esset resolutum ab omnibus partibus corporis, & quòd retineat naturam omnium partium. Et sic semen esset quasi quoddam paruum animal in actu, & generatio animalis ex animali non esset nisi per diuisionem, sicut lutum generatur ex luto, & sicut accidit in animalibus, quę decisa viuunt. Hoc autẽ est inconueniens. Relinquitur ergo, quòd semen non sit decisum ab eo, quod erat actu totum, sed magis in potentia totum, habens virtutem ad productionem totius corporis deriuatam ab anima generãtis, vt suprà dictum est. Hoc autem, quod est in potentia ad totum, est illud, quod generatur ex alimento antequam conuertatur in substantiam membrorum. Et ideo ex hoc semen accipitur. Et secundum hoc virtus nutritiua dicitur deseruire generatiuæ, ꝗa

contemplamur, cùm enim prima vis animæ sit nutritiua, in tempore immediatè post instans generationis opus eius oportet esse. Cùm autem tres animæ vegetatiuæ virtutes, s. nutritiua, augmentatiua & generatiua, ita à natura sint ordinatæ, vt semper prior & habeat opus propriũ prius, & præparetur illius superfluũ ad opus posterioris, vt patet de generatiua, cui quod superest perfecto animali, institutum est semé (vt in art. seq. dicetur, & in 4. Meteor. dicitur, ꝙ cum potest aliquid generare, perfectum est) oportet quòd superfluum nutritiuæ sit materia augmentatiui, ac per hoc nutritiuũ vt sic prius respiciat ipsam consistentiam animalis, quàm materiam augmenti. Vnde immediatè post instans generationis, cùm Socrates in illo primario esse, genitus alatur, & alimenti opus sit primò restaurare deperditum, deinde parare materiã augmentato, & tunc non possit aliud deperdi, nisi materia primaria, igitur vis nutritiua conuertit alimentum in verã primam substãtiã nutriti, materia enim illa primaria cum sit mista ex contrariis humido, s. & calido, deperdibilis partialiter ex calido consumente humidum, & consequenter restaurabilis. Et ex hoc patet defectus omnium euasionum adductarum. Prima enim nõ euadit inconueniés, quia ex hypothesi aduersarij substantia primaria manet seorsum à secundaria, ac per hoc nutritiua generando substantiã secundariam non generat in eodem indiuiduo, nisi per iuxta positionem, quo etiã modo ignis etiam nutrit & auget se igniendo iuxta posita ligna, & sic nihil excellentiæ adderetur animatis in nutritiua. Secunda quoque nõ potest stare cum hypothesi aduersarij, quiideo ponit illam primariam materiam indeperdibilem, quia nõ potest vnquam alia materia verè informari ab eadem anima, ita quod in esse in illa consistat eius esse. Et cùm non sit ex defectu materiæ, cùm inueniatur materia alia in qua potuisset semen animam imprimere, ergo hoc est ex defectu virtutis nutritiuæ, cuius oppositum ratio probat. Tertia autem euasio iam patet, quòd nihil valet, quia ratio non supponit, sed probat materiam primariam esse perdibilem, partialiter saltem, quia nutrimentum absolutè, cuius opus apparet in principio, est ad restaurationé deperditi, ergo eius quod erat de veritate naturæ.

584
2. dist. 30. q. 2. art. 2. Et 4. dist. 44. q. 1. ar. 2. q. 4. Et 3. contra c. 111. principio, & cap. 112. col. 1.
Lib. 1. c. 8.

Cap. 19. & 20. to. 3.

Li. 5. c. 19.

Ar. præc. & q. 108. art. 1.

¶Quo ad quartum ponitur conclusio responsiua quæsito simpliciter, & secundum alios: Alimentum verè conuertitur in veritatem humanæ naturæ, probatur. Verè accipit speciem carnis, & ossis, &c. ergo antecedens probatur ex secundo de Anima, Nutrit inquantum est potentia caro, &c.

¶In responsione ad tertium aduerte primò, quòd cùm apud nostram viam humidum radicale distinguatur, à nutrimentali ex terminis (quia illud scilicet habet animam secũdum perfectissimum modum habendi, & propterea alia dicitur in eo radicata, hoc verò habet animam vt imperfectè quia vt in via ad perfectioré modum habendi) per humidum radicale intelligitur non aliqua fixa pars materialis, sed totum illud materiæ, in quo anima secundum esse perfectum manet vt sic. Aduerte secundò, quòd materia in qua anima habet esse perfectum, dupliciter potest deperdi. Vno modo per variationem partium, & sic continuè deperditur & restauratur. Nec propterea dicitur humidum radicale deperdi. Alio modo inquantum perfectè participat animam, & hoc contingit dupliciter, vel secundum totum animal, vel secundum partem, & est sermo de partibus quæ peruenerunt ad vltimum esse, quæ scilicet non sunt via ad alias, quales partes sunt membra, manus, pedes, caput. Et si materia illa sic perdatur, tunc verè perditur humidum radicale, & aut totum animal moritur, aut membrum illud, quia est irrestaurabile. Aduerte tertio, quòd sanguis & cholera, &c. habent duas proportiones ad corpus animalis. Altera est partis integralis, imperfectè tamen ad totum, altera est viæ ad terminum. Habent enim dispositiones suas tales, & quod sunt capaces formæ totius imperfectò tamen modo, & quod sunt vt materia transiens respectu partium perfectius participantium naturam totius. Quemadmodum elementa in mundo, & sunt per suas naturas imperfectas partes Vniuersi imperfectæ, & sunt per easdem naturas materia mistorum. Et propterea in litera non dicitur, quòd sanguis non participat naturam speciei, sed quòd non perfectè participat. Et si hæc aduerteris, quæ ex secundo Sentent. dist. 30. q. 3. & ex quarto, dist. 44. q. 2. ar. 2. sumpta sunt, solues ambiguitates insurgentes: Quomodo stat simul quòd sanguis sit humor nutrimentalis, & tamen sit de veritate naturæ: Et quomodo stat ipsum esse animatum anima intellectiua, secundum tamen vim vegetatiuam, & tamen non perfectè habere animam, quia datur latitudo, &c. & ea quę hic dicuntur, erunt clara applicando.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimanonæ Articulum secundum.*

TItulus, Superfluum alimenti. Alimentũ sumitur dupliciter. Vno modo vt iam cõuersum est in substantiã nutriti, & sic nõ est alimentum amplius, sed substantia aliti. Alio modo vt est in potentia proxima, vt conuertatur in eam, & sic verè dicitur alimentum. Superfluum autem, cùm distinguatur contra necessarium, ex necessario innotescit. Necessarium autem in alimento secundum naturã dicitur ꝙ opportunum est ad restaurationé deperditi, & augmétum in his, quæ sunt in statu augmenti. Et sic superfluum in aliméto esse dicitur, non superfluitas ex alimento, vt fæces, &c. sed illud alimenti quòd verè naturã alimenti habet, quia scilicet est in potentia proxima, vt nutriat seu conuertatur in substantiam aliti, necessarium tamé non est ad restaurationé, nec ad augmétum, sic enim est excessus quantitatis aliméti, & ideo vocatur meritò superfluum alimenti, id est pars aliméti non necessaria ad alendum.

¶In corpore tria. Primò distinguitur duplex status alimenti. Secundò refutatur vnus eius status à semine. Tertiò infertur alter respondendo quæsito.

¶Quo ad primum, distinctio est, Alimétum dupliciter. Vno modo vt est in communi potentia proxima ad omnia membra. Secundò, vt est determinatum ad membra ipsa. Probatur veritas distinctionis ex hypothesi præcedentis articuli, Anima est communicatiua sui in materia indiuiduo proprio, ergo alimentum in principio dissimile, in fine est simile, ergo in medio est in potentia proxima ad finem, scilicet formam determinatam membrorum, &c. Prima consequentia probatur, quia aliter non communicata esset forma. Secunda verò, quia naturæ ordo habet, vt gradatim procedatur de potentia ad actum, quod declaratur in his quæ generantur. Et sic habetur tota distinctio, ex prima enim consequentia habetur secundus status alimenti, ex secunda verò primus.

Ar. præc.

¶Quo ad secundũ conclusio est: Semen non resoluitur ex alimento determinato ad aliquam partem, aut ad omnia membra. Probatur, quia aut ex determinato ad aliquam partem, aut ad omnia membra. Non ad aliquam partem, quia aut retinendo naturam illius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia non esset semen generatiuum alicuius similis illi parti. Probatur, quia esset in via corruptionis & non generationis respectu illius. Nec retinendo, quia sic non esset assimilatiuum materiæ, nisi ad partem. Probatur, quia limitatur ad illam. Nec ad omnia membra propter duo, tum quia semen esset paruum animal in actu, tum quia generatio non esset nisi segregatio.

¶Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est, Semen est superfluum alimenti. Probatur tripliciter. Primò à priori, Semen est alimentum, vt est in potentia totum animal habens virtutem ab anima deriuatam: ergo est illud quod generatur ex alimento, antequam conuertatur in substantiam membrorum, ergo est superfluum alimenti. Antecedens probatur per locum à diuisione, & ideo in litera infertur, relinquitur ergo, &c. Oportet enim semen aut esse alimentum conuersum aut conuertendum proximo in membra, seu substãtiam aliti, exclusa fictione primæ opinionis superius recitatæ, secũda verò pars antecedétis patet ex antedictis. consequentiæ verò sunt euidentes. Secundò probatur ex cõsonantia ad alia, quia, s. sic optimè saluatur, quòd nutritiua deseruit generatiuæ. Tertiò ex signo ab Arist. quoniam animalia multo egentia nutrimento, sunt parui seminis, &c.

¶Et sic finitur tam diuini operis præsumptuosa expositio. Exigebat enim alterum Thomã, quia quoniã non datus est adhuc, interim has meas imaginationes quicunq; perceperit, rõnes dictorũ examinet & rationé, si recta est, sequatur: sin autem corrigat. & ex his vel excitatus proficiat. Ad laudé, & gloriam omnipotentis Dei, & beatissimæ virginis ac diui Tho. Romæ, anno salutis, 1507. Die 2. Maij. In conuentu sanctæ Mariç super Mineruã, anno ætatis meæ 39. Benedictus Deus, Amen.

id, quod

id, quod est conuersum per virtutem nutritiuam, accipitur à virtute generatiua, vt semen. Et huius signum ponit Philosophus, quòd animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, sunt pauci seminis secundum quantitatem sui corporis, & paucę generationis. Et similiter homines pingues sunt pauci seminis propter eandem causam.

Lib. 7. de hist. animal. cap. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd generatio est de substantia generantis in animalibus & plantis, inquantum semen habet virtutem ex forma generantis, & inquantum est in potentia ad substantiam ipsius.

¶Ad secundum dicendum, quòd assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formam agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc, quòd aliquis assimiletur auo, quòd materia corporalis seminis fuerit in auo, sed quòd sit in semine aliqua virtus deriuata ab anima aui, mediante patre.

¶Et similiter dicendum est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturam, sed magis secundum deriuationem formæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd verbum Aug. non est sic intelligendum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulẽta eius substãtia. Sed vtrunq; fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis, quæ ministrata est à matre (quam vocat corpulentam substantiam) deriuatur originaliter ab Adam, & similiter virtus activa existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentã substantiam, sed non secundum seminalem rationem, quia materia corporis ei⁹, quæ ministrata est à matre virgine deriuata est ab Adam, sed virtus activa non est deriuata ab Adam, quia corpus eius non est formatum per virtutem virilis seminis, sed operatione Spiritussancti. Talis enim partus decebat eum, qui est super omnia benedictus Deus in secula, Amen.

Primæ partis sacræ Theologiæ Sancti Thomæ Aquinatis, cum Thomæ de Vio Caietani clarissimis Commentariis, Finis.

SANCTI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI, DE PRAESCIENTIA ET PRÆDESTINATIONE TRACTATVS.

***

PROLOGVS.

INSTANTISSIME rogastis me, clarissime frater, vt vobis aliquem tractatũ breuem facerem in stylo facili, de præscientia & prædestinatione diuina, per quẽ possetis aliquibus quæstionibus & obiectionibus, quæ de ipsis communiter fiũt ab hominibus, respondere. Vnde vestræ instantiæ pro posse satisfacere cupiens, aggressus sum facere, auxilio Dei præuio, quod rogastis.

¶Scire tamen debetis, quòd ab antiquis Philosophis & etiam ab Ecclesiæ doctoribus & magistris tam antiquis quàm modernis, hæc quæstio fuit multipliciter, & subtiliter ventilata. Quorum ergo profundissimas & perplexas rationes euitans, leuiores aliquas & vestræ capacitati accommodas prælegi, non tamen quæ penitus satisfacere possint in hac profundissima & insolubili quæstione. Nam secundum Apostolum ad Romanos 11. incomprehensibilia sunt iudicia Dei, & inuestigabiles viæ eius, quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? & cætera.

¶Sunt autem hæc, quæ in hoc opusculo perstringuntur. ¶Primò, quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à seinuicem differãt. ¶Secundò, quid sit reprobatio Dei & quis prædestinationis & reprobationis effectus. ¶Tertiò, vtrum præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res causa præscientiæ. ¶Quartò, vtrum præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus imponat. ¶Quintò, vtrum prædestinatio certitudinem habeat. ¶Sextò, vtrũ prædestinatis necessitatem imponat. ¶Septimò, quare Deus fecit hominem, quem sciebat esse damnandum.

CAPVT I.

¶Quomodo ista quatuor, scilicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio se habeant in Deo.

SCIENDVM est igitur, quòd ista quatuor, videlicet scientia, præscientia, prouidentia & prædestinatio, diuersimode, siue diuersis respectibus de Deo dicuntur, & habent per se additionem vnius ad alterum.

¶Scientia enim siue sapientia de omnibus est, scilicet de bonis & malis, de præteritis, præsentibus & futuris, & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus seipsum perfectè nouit, cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

¶Præscientia verò addit super scientiam quandam præcognitionem: est enim de futuris tantùm, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis.

¶Prouidẽtia verò includit in se præscientiam, & addit supràipsam quãdam præparationem siue promotionem in finem vltimum. Est enim de rebus præcognitis faciendis siue gubernandis, vnde & prouidus dicitur, qui bene coniectat de conferentibus ad finem vltimum consequendum, & de his, quæ ipsum possunt impedire. Prouidentia ergo dicitur, quæ rebus præscitis & ordinatis tribuit ea, quæ ordinem conseruent, & propellit omnem inordinationem.

¶Prædestinatio autem in suo intellectu includit non solùm præscientiam, sed etiam prouidentiam, & addit suprà eam aliquid, scilicet quendam specialem modum, tam ex parte prædestinatorum, quàm ex parte ipsius finis, quàm ex parte prædestinãtis. Cùm enim prouidentia Dei sit omnium rerum, & speciali quodammodo rerum habentium voluntatem, prædestinatio includit in se prouidentiam secundum illum specialem modum, quo est hominum & habentium voluntatem. Est enim prædestinatio de hominibus saluandis.

¶Item cùm prouidentia respiciat ordinem vniuscuiusque boni ad quemlibet finem, prædestinatio est tantùm respectu eorum quæ homo ex naturalibus suis cõsequi non potest, sed sunt eleuata suprà facultatem humanæ naturæ. Est enim respectu gloriæ, quæ est in perfecta Dei fruitione, & respectu gratiæ promouentis in ipsam gloriam. Vnde dicit Damasc. quòd prædestinatio est eorum, quæ non sunt in nobis.

¶Item licet prouidentia sit promotio vel directio alicuius in finẽ, prædestinatio tamen includit in se prouidẽtiam cum quadam speciali acceptatione, & electione voluntatis. Quamuis enim prædestinatio præsupponat actum cognitionis, nominat tamen actum voluntatis eligentis, ad ea quæ sola gratuita voluntate conferuntur. Vnde dicitur Rom. 8. Quos præscinit, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, & Ephes. 1. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum secundum voluntatis suæ propositum. Sic igitur de essentia prædestinationis est præscientia & voluntatis aliquorũ.

¶Ex prædictis itaque manifestum est, quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à se inuicem differant. Est enim præscientia Dei, certissima præcognitio omnium futurorum, tam bonorum quàm malorum. Prædestinatio vero secundum August. in libr. de Prædestinatione sanctorum, est gratiæ præparatio, id est diuina electio, qua elegit eos, quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus Ephes. primo. Vel secundum diffinitionem magistralem, prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Vnde patet, quòd prædestinatio sine præscientia esse non potest, sed sine prædestinatione præscientia esse potest, prædestinatione quippe Deus ea præscit, quæ fecerat ipse facturus, sed præscit Deus etiam quę non est ipse facturus, id est omnia mala: prædestinauit enim eos, quos elegit, reliquos autem reprobauit, id est ad mortem æternam præscit*.

* *Alias peruẽturos præscit.*

CAPVT II.

¶Quid sit reprobatio, & quid prædestinationis à reprobationis effectus.

SICVT AVTEM prædestinatio Dei propriè est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, scilicet gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ, vt dicit Aug. in libr. de Bono perseuerantiæ. Reprobatio enim Dei, qua ab æterno nos eligendo, quosdam reprobauit, secundum duo cõsideratur, quorum alterum præscit, & non præparat, scilicet iniquitatem siue malitiam, vnde August. ad Prosperum & Hilarium, Hæc quidem regula inconcussè tenenda est, peccatores in peccato præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim Deus malis (vt ait Fulgentius) ignem æternum, illis vtique, quos non præparauit ad facienda peccata*. Præparauit enim Deus quòd diuina æquitas redderet, non quòd humana iniquitas

* *Alias illis itaque quos iustè præparauit ad luenda supplicia, nec tamen præparauit ad faciẽda peccata.*

iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit Sanctos ad iustitiam prosequendam, sic præparauit iniquos ad iniustitiam admittendam, quia prauitatis operator nunquam fuit.

¶ Prædestinatio quantum est de se, non tantum importat scientiam, sed etiam voluntatem & potentiam. Sed quoniam causalitas gratiæ & gloriæ attribuitur propriè voluntati vt efficienti, scientiæ autem vt dirigenti, potentiæ verò vt exequenti, ideo etsi prædestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere voluntatis: & ideo ab August. diffinitur prædestinatio per illa tria. Primò per id, quod respicit potentiam, in libro de Fide ad Petrum, Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Secundò per id quod respicit scientiam, in libro de Bono perseuerantiæ, Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Tertiò per id quod respicit voluntatem, & propriissimè in libro de Prædestinatione Sanctorum, Prædestinatio est propositum miserendi. Prædestinationis autem effectus est appositio illius gratiæ, qua in præsenti iustificamur, atque ad rectè viuendum & in bono perseuerandum adiuuamur, & qua in futuro beatificamur. Quem quidem effectum notificat Apostolus Rom. tertio, Vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis effectus est quodammodo priuatio siue subtractio gratiæ. Quę interdum in Scriptura obduratio & excæcatio dicitur. Vnde Apostolus ait Roma. 9. Cuius vult misererur, & quem vult indurat, misericordiâ appellans prædestinationem (vt ait Aug. ad Xystum) & præcipuè prædestinationis effectum, id est gratiæ appositionem, obdurationem vero gratiæ priuationem. Hic etiam de excæcatione dicitur secundæ Cor. quarto, quòd Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, quod vna glossa de Deo vero exponit.

¶ Sciendum tamen est, quòd quia bonum subiacet prouidentiæ Dei vt causatum & ordinatum, ideo prædestinatio est idem, quod causa gratiæ, & gloriæ, ad quam gratia ordinatur. Sed quia malum non subiacet Prouidentiæ, vt intentum vel causatum (cum omnis defectus accidat præter intentionem) sed solum subiacet ei vt præscitum & ordinatum, sicut dictum est, ideo reprobatio est tantum præscientia culpæ & non causa, sed pœnæ per quam culpa ordinatur, est præscientia & causa. Vnde August. dicit ad Xystum. Non obdurat Deus immittendo malitiam, sed non impertiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur. Idem ad Simplicianum dicit, Non est intelligendum, quòd Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat, sed tantum quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur. Et ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat, quam non aperit, sed admiratur Apostolus, dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, &c. Rom. 11.

CAPVT III.

¶ Vtrum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum.

CONSEQVENTER considerandum est, vtrum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res futuræ sint causa præscientiæ Dei. Et vt melius veritas appareat, producantur in medium aliqua argumenta.

¶ Circa primam partem sic proceditur. Videtur, quòd præscientia Dei sit causa rerum præscitarum. Nam omne id quod antecedit aliud, & ipso posito, ponitur ipsum, est causa illius, vt patet per diffinitionem causæ. Causa est, ad cuius esse sequitur aliud. Sed diuina præscientia præcedit omne futurum, & ea posita, ponuntur futura respectu * quorum est, & ea remota, remouentur futura: quia nec futura fuissent, nisi ea Deus præsciuisset, alias ignorantia poneretur in Deo, quod est absurdum. Ergo præscientia videtur esse causa præscitarum rerum.

* Alias ratio.

¶ Adhuc, Sicut voluntas Dei est ipse Deus, ita & scientia eius. Sed voluntas Dei absolutè est causa omnium volitorum, vnde dicit Psal. Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit. Ergo scientia eius debet dici causa omnium scitorum.

¶ Huic etiam sententiæ Augu. attestari videtur in decimo quinto libro de Trinit. sic dicens, Vniuersas creaturas & spiritualis & corporales, non quia sunt, nouit eas Deus: sed ideo sunt, quia nouit. non enim nesciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit creauit, non quia creauit sciuit.

¶ IN CONTRARIVM est, quia si præscientia esset causa præsciti, cùm Deus præsciat omnia mala, esset causa omnium malorum, & per consequens esset actor omnium malorum, quod falsum est.

¶ SCIENDVM est ergo circa istam materiam, q̃ scientia siue præscientia Dei potest considerari dupliciter. Vno modo secundum propriam rationem. Et sic cum præscientia nihil aliud dicat nisi præcognitionem, non importat aliquam causalitatem, alias omnis scientia vel præscientia causa esset rerū præscitarum, quod falsum est. Videmus enim, quòd præscientia medici, quando certitudinaliter nouit infirmum breui moriturum, non est causa mortis infirmi, præscientia etiam speculatoris, qui videt hominē euntem per viam, in qua paratus est leo ad deuorandum, non est causa perditionis illius, & huiusmodi. Alio modo potest considerari, inquantum est scientia artificis operantis res præscitas. Et sic habet rationem causæ respectu rei operatæ per artem, vnde secundum modum, quo scientia artificis operantis per artem suam est causa artificiati, consideráda est causalitas scientiæ diuinæ. Est ergo iste progressus in productione artificiati. Primò scientia artificis ostendit finem. Secundò voluntas eius intendit finem illum ostensum. Tertiò voluntas imperat actum, per quem educatur opus. Quartò scientia dirigit illum actum. Quintò circa opus quod per actum educitur, scientia artificis ponit formam conceptam.

¶ Sic igitur scientia artificis se habet vt ostendens finem, vt dirigens actum, & vt informans opus operatum. Et ideo constat, quod quicquid defectus vel deuiationis à forma artis vel à fine accidit in effectu, non reducitur in scientiam artificis sicut in causam, etiā si defectus ille fuerit præscitus ab eo. Patet etiam, quòd principalitas causalitatis consistit penes voluntatem, quæ imperat actum. Vnde manifestum est, quòd scientia vel præscientia Dei causalitatem non habet respectu mali, quod est deuiatio à forma & à fine, sed tantùm respectu bonorum, secundum quod consequuntur formam diuinæ artis & finem. Non tamen, ita quòd respectu eorum dicat perfectam rationem causalitatis, nisi secundum quod adiungitur voluntati. Et ideo dicit Magister sententiarum, quòd scientia beneplaciti est causa primum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd aliquid potest aliud sequi dupliciter. Vno modo per modum productionis, secundum quòd vnum producitur ab alio. Et sic id, ad cuius esse sequitur aliud, est verè causa eius in essendo. Alio modo per modū consecutionis. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, non est causa in essendo, sed solùm in consequendo. Et omne tale dicitur esse causa, sine qua non. Et talis causa dicitur esse scientia vel præscientia diuina, si tamen scientiam ad simplicem notitiā referamus. Si verò scientiæ sit adiuncta voluntas (quæ dicitur scientia beneplaciti) tunc est causa omnium, quæ fecit Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas habet compleram rationem causæ, inquantum obiectum eius est finis secundum rationē boni, qui scilicet finis est causa causarum. Vnde & voluntas imperium habet super alias vires animæ. Et ideo voluntas Dei absolutè dicitur causa rerum, sed de scientia non est ita, sicut patet per prædicta. Licet enim in Deo sit vna res, tamen aliquid attribuitur vni, quod non attribuitur alteri, & ideo ratio non procedit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd August. loquitur de scientia beneplaciti, sicut patet. Agit enim de bonis tantùm, scilicet de creaturis, quas Deus facit. Quas quidem nouit non solùm scientia simplicis notitiæ, sed etiam scientia beneplaciti.

¶ LICET autem scientia vel præscientia Dei aliquo modo sit causa rerum scitarum (vt dictum est) nullo tamen modo res possint esse causa scientiæ vel præscientiæ Dei. Non enim Deus accipit cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed seipsum intelligit & cognoscit. Quamuis igitur res non præscirentur, nisi essent futuræ, non tamen ideo præsciuntur, quia futuræ. Si enim hoc esset, tunc temporale esset causa æterni; & creatum causa increati, & ex creaturis penderet scientia Creatoris. Et ideo dicit August. in 15. lib. de Trinit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit: sed ideo sunt, quia nouit.

¶ Cùm ergo dicitur, Res non præscirentur nisi essent futuræ, non notatur ibi causa, nisi fortè sine qua non, sed importatur solùm consequentia vnius ad alterum. 1. sent. dist. 38. art. 5.

CAPVT IIII.

¶ Vtrum præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus imponat.

EX PRÆDICTIS colligi potest, quòd præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus non imponit. Si enim præscientia Dei accipiatur pro simplici notitia futurorū, certum est, quòd ipsa non est causa rerum præscitarum, vt ex iam dictis apparet, & ideo licet præsciat res futuras, non tamen eis necessitatem imponit. Vnde August. super Ioann. Deus, inquit, futurorum præscius, per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit. Nō enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit, illorum enim præsciuit peccata, non sua. Si autem scientia Dei accipiatur pro notitia beneplaciti, similiter necessitatem

tem rebus contingētibus non imponit. Omnia enim sic cognoscit esse futura, sicut ventura sunt, & cuncta quæ contingenter eueniunt (vt illa quæ sunt à libe. arbi. & à casu, & à fortuna) sic præscit esse futura contingenter, sicut etiam præcit modum contingentiæ, secundum quem sunt. Vnde sicut erroneum est dicere, quòd humani actus & euentus præscientiæ & ordinationi diuinæ non subsint, ita erroneum est dicere, quòd ex præscientia vel ordinatione diuina humanis actibus necessitas ingeratur. Tolleretur enim libertas arbitrij, legum vtilitas, consiliandi opportunitas, solicitudo bene viuendi, & pœnarum præmiorúmque iustitia.

¶ SED CONTRA hoc obijcitur. Dictum est suprà, quòd præscientia beneplaciti est causa rerum. Sed omnis causa necessaria inducit necessariò effectum, posita enim causa, necessariò ponitur effectus, nisi sit deficiens in minori parte, sicut est causa naturalis. Cùm ergo præscientia Dei non sit deficiens, videtur quòdid quod præscitum est à Deo, sit necessarium.

¶ Amplius, Omne quod Deus præscit, est verum, quia scientiæ Dei falsum subesse non potest. Sed (vt dicit Philosophus in 1. Periher.) omne quod est, quando est, necesse est esse. Ergo si præscitū est modò verū, necesse est nunc esse verum. Sed futurū est præscitū. Ergo necessarium est futurum esse. Ergo de necessitate eueniet.

¶ Præterea, Ponatur, quòd Deus præscit aliquid in parte affirmatiuam, vt Socratem currere. Tunc sic, aut est possibile Socratem non currere, aut non est possibile. Si non est possibile ipsum non currere, ergo ab æquipolenti necesse est ipsum currere: & sic habetur propositum. Si autem possibile est ipsum non currere, ponatur ergo (possibile enim est secundum Philosophum, quo posito non sequitur inconueniens) sed positum erat, quòd Deus præsciret Socratem currere, ergo præscit esse futurum quod non est futurum, omnis autem talis scientia falsa est, ergo scientia vel præscientia Dei falsa erit: quod est impossibile. Relinquitur ergo, quòd Socratem non currere, non sit possibile, sed necessarium.

¶ Item, Si Deus præscit Socratem currere, aut est possibile aliter euenire, aut non est possibile. Si non est possibile aliter euenire, ergo necessarium est sic euenire, sicut præscitum est: & sic habetur propositum. Si autem possibile est, aliter euenire quàm Deus præscit, ergo diuina præscientia est fallibilis, & incerta: quod est falsum.

¶ Adhuc, Secundum Philosophum in lib. Priorum, ex maiori de necessario, & minori de inesse, sequitur conclusio de necessario. Inde sic, Omne præscitum à Deo necesse est esse verum. Sed Socratem currere, est præscitum à Deo, ergo necesse est esse verum. Et sic idem quod prius.

¶ Item, In omni vera conditionali si antecedens est necessarium absolutè, & consequens est necessarium absolutè, quia ad antecedens semper sequitur consequens, & ad necessarium nunquam sequitur nisi necessarium, sicut ad verum nunquam sequitur falsum quamuis ad falsum aliquando sequatur verum, vt probatur in 1. Priorum. Sed in hac conditionali, Necesse est Socratem currere, si est præscitum à Deo, antecedēs est necessarium absolutè, tum quia omne præscitum est necessarium, tum quia omne æternum est necessarium. Ergo Socratem currere, est necessarium absolutè.

¶ IN CONTRARIVM est autoritas Augustini sumpta à similiin lib. de Libe. arb. dicentis, Sicut tu memoria tua non cogis esse facta, quæ præterierunt, sic præscientia non cogit fieri, quę futura sunt.

¶ Item potest ostendi per rationes ducētes ad impossibile. Si enim præscientia Dei necessitatem rebus imponeret (sicut dictum est) tolleretur libertas arbitrij, periret consiliandi opportunitas, frustra bonis præmia, & malis supplicia ponerētur, iniustè boni præmiarētur, & mali punirentur, laus & vituperium deperiret (quia vt dicit Hieron. nemo peccat in eo, quod vitare non potest) peccata nostra ad autorem bonorum omnium referrentur, nec speculandi aliquid vel deprecandi ratio vlla esset.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd propter huiusmodi difficultates duplex fuit error circa istam materiam. Quidam enim propter ordinem causæ ad causatum, dixerunt quòd cùm præscientia Dei sit causa rerum, & sit immutabilis, rebus necessitatem imponit, & ideo abstulerunt liberum arbitrium & peccatum. Et hæc positio fuit hæretica & iniqua, quia destruit bonos mores. Alij verò propter ordinē scientiæ ad scitum, dixerunt, quòd cùm scientia sit certa cognitio ex ipsa ratione certitudinis, requirit determinationem in re scita. Sed in futuris contingentibus non est alterum determinatè verum, & ideo de eis certa cognitio esse non potest, nisi quando sunt. Cùm autem Dei cognitio sit certissima & infallibilis, negauerunt Deum de futuris contingentibus præscientiam habere, cogitantes intellectum diuinum ad modum intellectus nostri cognitionem accipere. Et hæc similiter positio hæretica fuit & impia, quia derogat nobilitati diuinæ. Et ideo positio vera & catholica est (quæ Deum honorat, & bonos mores conseruat) quòd in Deo est certissima præscientia futurorum omnium, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit. Quomodo autem hoc esse valeat, sic percipi potest. Manifestum est, quod quando sunt multæ causæ ordinatæ, effectus vltimus non sequitur causam primam in necessitate vel contingentia, sed causam proximam, quia virtus causæ primæ recipitur in causa secunda secundum modum causæ secundæ, nam omne quod recipitur in aliquo est in eo secundum modum recipientis, & non secundum modum recepti. Effectus enim ille non procedit à causa prima, nisi secundum quòd virtus causæ primæ recipitur in causa secunda, vt patet in fructificatione arboris, cuius causa remota siue prima est motus solis, proxima verò est virtus generatiua plantæ. Fructificatio autem impediri potest per impedimentum virtutis generatiuæ, quamuis motus solis inuariabilis sit. Similiter etiam scientia Dei licet sit inuariabilis causa omnium, effectus tamen producuntur ab ipsa per operationes causarum secundarum. Et ideo mediantibus causis secundis necessariis, producit effectus necessarios, & mediantibus causis secundis contingentibus, producit effectus contingentes.

¶ Sed adhuc manet dubitatio maior de infallibilitate diuinæ præscientiæ, quia licet prima causa possit stabilis esse cum defectu causæ secundæ (sicut motus cæli cum sterilitate arboris) scientia tamen Dei non potest stare cum defectu causæ secundæ, non enim potest esse, quòd Deus sciat simul hunc hominem currere, & ipse deficiat à cursu. Et hoc est propter certitudinem scientiæ ipsius. Ad hoc ergo quòd sit certa scientia, oportet inuenire aliquam certitudinem in re scita.

¶ Sciendum est igitur, quòd antequam res sit, non habet esse nisi in causis suis, sed causæ quædam sunt, ex quibus necessariò sequitur effectus, quæ impediri non possunt. Et in istis causis habet effectus esse certum & determinatū, adeo quòd potest ibi fieri demonstratio, sicut est ortus Solis, & eclipsis Solis & Lunæ, & huiusmodi. Quædam autē sunt, ex quibus sequuntur effectus in maiori parte, sed tamen deficiunt in minori. Vnde in istis causis effectus futuri non habent certitudinē absolutā, sed quādam inquātum sunt magis determinatæ causæ ad vnum, quàm ad aliud. Et ideo per istas causas potest accipi scientia coniecturalis de futuris. Quæ tantò magis est certa, quantò sunt causæ magis determinatæ ad vnum, sicut est cognitio medici de sanitate infirmi ac morte futura, & iudicium astrologi de ventis & pluuiis futuris. Quædam verò causæ sunt, quæ se habent ad vtrumlibet. Et in istis causis effectus futuri nullam habent certitudinem vel determinationem. Et ideo contingentia ad vtrumlibet, in causis suis nullo modo cognosci possunt, sed quando iam efficiuntur in rerum natura, tunc habent in seipsis esse determinatum. Et ideo quando sunt in actu, certitudinaliter cognoscuntur, vt patet de eo qui videt Socratem currere, quia tunc certam cognitionem habet de cursu ipsius, nam Socratem currere dum currit, necessarium est. Intellectus autem diuinus ab æterno intuetur vnumquodque cōtingentium, non solùm prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato, nisi enim hoc esset, aliter cognosceret rem postquam est, quàm antequam fieret: & sic ex euentibus rerum aliquid accresceret cognitioni eius. At verò cognitio Dei non causatur à rebus sicut nostra, sed potius ipsa est causa rerum cognitarum.

¶ Scientia ergo Dei cùm sit vera & perfecta, eo modo quo res futuræ sunt, eas euenire cognoscit. Et ideo ab æterno vno intuitu vidit singula tempora, & cunctos hominum actus, & rem talem esse in hoc tempore, & in hoc deficere. Patet igitur, quòd præscientia Dei perfectè & inuariabiliter cognoscit res futuras prout euenīūt nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit. *Vbi supra ad primū.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd effectus non trahit necessitatem à causa prima, sed solùm à causa proxima, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dictum Philosophi intelligitur de eo quod aliquid in actu ponit circa subiectum, quod postquam positum est, impossibile est, non esse positum. Sed verum de futuro nihil ponit circa subiectum, quia non est verum pro præsenti, sed solùm pro futuro, & ideo nullam habet necessitatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duplex est necessitas, scilicet absoluta & conditionata, siue respectiua. Necessitas absoluta, quæ opponitur contingentiæ, dicitur necessitas consequentis, quæ est ex causis necessariis. Necessitas autem conditionata est ex suppositione siue conditione, vt dicitur necessitas consequentiæ. Et hæc non opponitur contingentiæ, quia non est ex causis necessariis absolutè. Nam aliquod contingens necessariò sequitur facta suppositione, vt si ponatur, quòd Socrates currit, necessariò sequitur, quòd moueatur.

¶ Dicendum est ergo, quòd actus diuinæ cognitionis transit super contingens (etiam si futurum sit nobis) quia ei semper est præsens, sicut transit visus noster super ipsum, cum est præsens. Et quia omne quod est, dum est, necesse est esse, quòd tamen absolutè non est

Universidad de Deusto
Biblioteca

non est necessarium,ideo in se consideratum est contingens , sed relatum adDei cognitionem est necessarium,quia ad ipsam refertur secundum quòd est in esse actuali, cùm æternitati omnia sint præsentia.Non enim Deus videt tantum hanc rem respectu præcedentis temporis esse futuram,&respectu futuri esse præteritam, sed videt in tempus , in quo est præsens, & rem esse præsentem in hoc tempore.Vnde omnino simile est,si ego videam præsentialiter Socratem currere,quod quidem in se contingẽs est, sed relatum ad visum meum,est necessarium. Vnde secundum distinctionem positam dicendum est , quòd præcitum est necessarium necessitate consequentiæ siue conditionata,& non necessitate consequentis siue absoluta.

¶ Ad quartum dicendum , quòd infallibilitas & certitudo præscientiæ Dei , prouenit ex hoc,quòd rem videt semper vt præsentem,sicut dictum est.Non tamen ex hoc, quòd res præcita necessitatem absolutã acquirit,sed conditionatam solùm,vt iam patuit.

Vbi suprà ad quintũ. ¶ Ad quintum dicendum , quòd ista propositio , Omne scitum à Deo necesse est esse,est duplex.Potest enim esse de dicto, & sic est composita , & est vera , quia hoc dictum est necessarium , scilicet scitum à Deo est verum . Vel potest esse de re , & sic est diuisa & falsa: hanc enim rem quæ ponitur scita à Deo , non est necesse fieri, quia contingenter fit. Et similiter conclusio duplex est.Huius autem distinctionis ratio est,quia potest istud sumi secundum cõditionem quæ subiacet diuinæ scientiæ,& hoc est secundum quod habet esse determinatum in actu,&sic necessitatem habet.Vel potest ista res sumi sine vlla conditione , & sic non est necessarium, quia potest considerari, prout est in causis suis , antequam fit in actu, & ibi habet necessitatem, nec ibi tantum est scita à Deo futura esse, non enim scit Deus effectum contingentem esse determinatum in sua causa,quia esset falsa scientia, cum in causa sua non sit determinatus.

Vbi suprà ad sextum circa finẽ. ¶ Ad sextum dicendum , quòd ad hoc argumentum quidam sic respondent , & dicunt, quòd hoc antecedens , scilicet esse præscitum à Deo,est necessarium,nec tamen consequens est necessarium quia illa regula intelligitur tantùm in illis conditionalibus, in quibus antecedens est causa consequentis. Sed quia regula illa non probatur à Philosopho ex ratione causalitatis , sed ex ratione consequentiæ(secundum quam ex necessario sequitur necessariũ, siue sit causa, siue effectus) ideo aliter potest dici , quòd antecedens est necessarium,absolutè tamen ista res non ponitur subiacere diuinæ scientiæ,nisi dum est in actu , secundum quòd determinationem & certitudinem habet,ipsam enim necesse est esse, dum est. Et ideo similis necessitas inferenda est in consequente, vt scilicet accipiatur ipsum,quod est,Socratem currere secundum quòd est in actu,& sic determinationem & necessitatem habet.Vnde patet,quòd si sumatur Socratẽ currere,secundum hoc quòd ex antecedente sequitur , necessitatem habet, non enim sequitur ex antecedente , nisi secundum quòd subsistat diuinæ scientiæ , cui subiicitur,prout consideratur præsentialiter in suo esse actuali : vnde sic etiam sumendum est consequens. Et hoc modo patet , quòd consequens necessarium est : necesse est enim Socratem currere,dum currit.

CAPVT V.

¶ *Vtrum prædestinatio habeat certitudinem.*

1. dist. 40. q.3. articu. vnico.

POST HÆC etiam de prædestinatione restat inuestigare.

¶ De qua hic ad præsens, præter ea, quę dicta sunt, duplex consideratio erit. ¶ Prima quidem , vtrum prædestinatio certitudinem habeat. ¶ Secunda, vtrum necessitatem imponat.

¶ AD PRIMVM ergo sic proceditur. Videtur, quòd prædestinatio certitudinem nõ habeat.Dicitur enim Apoc.3. Tene quod habes,ne alius accipiat coronam tuam.Aut hoc intelligitur de corona præsentis iustitiæ , aut de corona gloriæ. Sed non de corona præsentis iustitiæ , quia gratia , quam quis habet , eo peccante, destruitur,nec de subiecto in subiectum mutatur. Ergo intelligitur de corona gloriæ. Sed gloria non est alicuius instatu viæ,nisi secũdum quòd est ei prædestinata.Ergo videtur, quòd vnus possit accipere, quod alij prædestinatum est,& sic prædestinatio certa non erit.

¶ 2. Præterea, Greg. in Mora. dicit, quòd aliis cadentibus,in eorum locum alij succedunt.Sed locus gloriæ non potest dici eorum, nisi quia est ei prædestinatus, ergo idem quod prius.

¶ 3. Item, In Psal. dicitur, Deleantur de libro vitæ,& cum iustis non scribantur.Sed non potest deleri de libro, nisi quod ibi scriptũ est. Cùm ergo prædestinatio sit liber vitæ,videtur quòd aliquis à prædestinatione possit deficere,& ita certitudinem non habebit.

¶ 4 Amplius,Eorum, quę nõ sunt determinata,nec in se nec in causis suis non potest esse certitudo. Sed motus liberi arbit. (quod est causa ad vtrumlibet)non sunt determinati nec in se, nec in causis suis, antequam sint. Cùm igitur effectus prædestinationis expleatur motibus liberi arbit.qui sunt opera meritoria,sequitur , quòd prædestinatio nullam certitudinem habeat.

¶ IN CONTRARIVM est autoritas August. in libro de Correptione & gratia, dicentis , Certus est numerus electorum, qui non potest minui,nec augeri. *Cap.13.*

¶ Præterea, Secunda Timot.2.dicitur , Nouit Deus qui sunt eius. Cùm ergo diuina cognitio sit certa & infallibilis(vt suprà dictum est)& prædestinatio in sui ratione præscientiam includat , prædestinatio certa erit.

Vbi suprà ad primum & secũdo. ¶ RESPONDEO dicendum,quòd cum diuina cognitio perfecta sit,certa est,& infallibilis. Et ideo non solùm numerus prædestinatorum Deo certissimus est (licet incertus sit nobis) sed etiã numerus reproborum. Sciendum tamen est , quòd secundum statum præsentis iustitiæ, quidam habentes gratiam , perdunt eam, dum in peccata labuntur,& eis cadentibus , in eorum locum alij admittuntur,dum opera ipsorum in charitate facta quæ sibi & aliis proderant(secundum quòd charitas omnia merita sanctorum communia facit)ipsis peccantibus, eis prodesse desinunt ad æternæ vitæ meritum,eorum autem fructus, in illis manet,qui in gratia perseuerant.Non tamen ita quòd eadem gratia numero quæ in vno erat,ipso peccante,in alium transmutetur. Vnde secundum statum præsentis iustitiæ , nunquam Ecclesia destituitur existentibus in gratia,quia quibusdam peccantibus, in gratiam alij à Domino aduocantur. Et totum est certissimum apud Deum , vnde Apocal.3.super illo verbo,Tene quod habes,&c. dicit glosſ. Cùm sit Deo certus numerus suorum,siquis labatur,alius misericordia in locum eius subinducitur,sicut per superbiam Iudæorum Gentilitas subintrauit.

¶ Et per hoc patet responsio ad primum & secundum argumentum.

Vbi suprà ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum , quòd prædestinatio dicitur liber vitæ, secundum quòd in eo dicitur aliquid scribi, non solùm quantum ad præsentem iustitiam,sed etiam quantum ad futuram gloriam, & sic nullo modo potest dici aliquis deleri de libro Vitæ.Sed illud quod est ibi scriptum quantum ad præsentem iustitiam tantùm, dicitur deleri,non mutatione facta ex parte libri , vt in eo aliquid fuerit,quod postmodum non sit,sed ex parte illius , qui in eo scriptus erat,inquãtum scilicet ipse mutatur à statu præsentis iustitiæ.

Vbi suprà ad quartũ. ¶ Ad quartum dicendum, quòd contingens futurum (vt motus liberi arbit.) quamuis non sit determinatum in causa sua, est tamen determinatum in esse suo secundum quòd est in actu. Et sic subiacet certitudini præscientiæ, sicut suprà dictum est de futuris contingentibus in præcedenti capite.

CAPVT VI.

¶ *Vtrum prædestinatio necessitatem imponat.*

DEINDE inuestigandum est , vtrum prædestinatio necessitatem imponat.Et videtur quòd sic , quandocunque enim aliqua causa est tantæ virtutis ad producendum effectum,quòd impediri non potest , necessitatem & coactionem inducit. Sed prædestinatio(quæ est causa salutis hominum)volũtatem Dei nominat, quæ impediri non potest. Vnde dicitur Hester 13. Non est, qui tuæ possit resistere voluntati. Ergo prædestinatio necessitatem imponit. Cui rei videtur attestari Apostolus Roman. 9. dicens, cuius vult miseretur,& quem vult indurat. Et Psal. Omnia quæcunque voluit,Dominus fecit.

¶ Præterea,Nulla voluntas ligata vel impedita ad eliciendũ proprium actum,est libera sed coacta.Sed voluntas humana per prædestinationem ligatur &impeditur ad eliciendum actũ proprium, quod est velle,vt videtur dicere Apostolus ad Roma.9. dum dicit. Non est volentis,nec currentis,sed miserentis Dei:Interli. non est volentis,scilicet velle,& currentis , scilicet currere, id est operari. Ergo voluntas humana per prædestinationem cogitur. Et sic idẽ, quod prius.Hoc idem confirmatur per id,quod dicitur Philipp. 2. Deus est,qui operatur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate , scilicet sua, vt dicit Interli. Ergo talis erit vnusquisque, qualem vult Deus,cùm nihil possit, nisi quod Deus vult. Ad idem ostendendum valet id quod dicitur Ioan.6. Nemo potest venire ad me nisi Pater qui misit me,traxerit eum.

1. dist. 49. q.4. ar.2. ¶ Vlterius, Videtur,quòd Deus sit causa reprobationis & excæcationis,sicut est causa prædestinationis, & eodem modo reprobatis necessitatem imponat.

¶ Primò per id quod dicit Apostolus 2. Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium , & vna glosſ. exponit hoc de Deo vero.Ergo ipse est causa excæcationis.

¶ Ad idem est, quod dicitur Rom.9 Cuius vult, miseretur, & quem vult indurat.

¶ Amplius, Secundum Philosophum in Posterioribus, si affirmatio est causa affirmationis,& negatio est causa negationis.Sed velle diuinum est causa , quòd iste habeat gratiam , quia scilicet ipse Deus vult.Ergo videtur, quòd non velle Dei, sit causa, quare iste gratiam non habeat,Sed hoc est obduratio.Ergo ex parte Dei accipienda est causa obdurationis.

¶ Præterea,Sicut dicit Philosophus in 2.Physi.id,quod per sui præsentiam est causa salutis nauis,scilicet gubernator, per sui absentiam est causa periculi.Sed Deus per sui præsentiam in anima est causa gratiæ.Ergo per sui absentiam est causa obdurationis.

¶ SED CONTRA, Nullus iustè culpatur vel laudatur, punitur vel remuneratur de eo, quod ipsi necessitatem & coactionem ingerit & cuius causa in ipso non est.Sed homo iustè laudatur vel culpatur , punitur vel remuneratur de his , quæ ab eius voluntate procedunt.Ergo prædestinatio voluntati hominis necessitatem nõ ingerit,& obdurationis causa non existit.

1. dist. 40. q.1.artic.1. cor.post me. ¶ RESPONDEO dicendum ad primam quæstionem,quòd licet prædestinatio certitudinem habeat,non tamen illa certitudo necessitatem saluendis imponit,sicut enim suprà dictum est in 1.c. Prædestinatio in suo intellectu includit præscientiam , volũtatem, & prouidentiam.Prouidentia autem quamuis sit omnium (vt dictum est)non tamen omnia necessariò eueniunt,sed secundũ conditionem proximarum causarum,quarum naturas & ordinẽ prouidentia non destruit,sed conseruat.Præscientia etiam non imponit necessitatem rebus,nec inquantum est causa, cùm sit causa prima,cuius conditionem effectus non sequuntur , sed causæ proximæ.Nec inquantũ certitudinem & determinationem habet, quia illa certitudo diuinæ præscientiæ attenditur,non secundum quòd res est in suis causis(in quibus est,vt possibile futurum tantũ) sed secundum quòd habet esse determinatum in actu,prout est præsens,& non futura,vt suprà expositum est capit.4. Voluntas etiam cùm sit causa vniuersalis,& prima omnium rerum , non excludit omnes proximas causas rerum. Nec hoc est ex insufficientia voluntatis,sed ex ordine sapientiæ ipsius , quæ effectus mediantibus aliis causis,prouenire dispoſuit, vt sic etiã causandi dignitas creaturæ communicaretur.Vnde diuinæ voluntatis efficacia exigit, vt non solùm sit , quod Deus vult,sed etiam , vt hoc modo sit , sicut Deus vult,illud esse.Et ita patet, quòd certitudo prædestinationis nullam necessitatem saluandis imponit.

1. dist. 47. q.1. art. 2. ad 2. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum , quòd quamuis Dei voluntas sit immutabilis & inuincibilis , non tamen sequitur , quòd omnis effectus eius sit necessitate necessitate absoluta(quam habet res à causa sua proxima)sed solùm necessitate conditionata,sicut etiam de præscientia dictum est.

¶ Ad autoritatem autem Apostoli , qui dicit, Cuius vult, miseretur, &c. dicendum est , quòd Apostolus intendit , quòd Deus non prædestinat aliquem , vel infundit ei gratiam coactus quasi ex necessitate naturæ , vel iustitiæ vel ex meritis præcedentibus alicuius, sed ex mera liberalitate voluntatis suæ.Et quòd ita debeat intelligi, patet per literam præcedentem de Iacob & Esaũ , de quibus ibi dicitur, Cùm enim nondum nati essent , aut aliquid boni egissent aut mali , vt secundum electionem propoſitum Dei maneret,non ex operibus sed ex vocatione dictum est ei,quia maior seruiet minori.

¶ Autoritas enim Psalmistæ non cogit dicere, quòd voluntas Dei necessitatem imponat , sed quòd semper infallibiliter impleatur. Sciendum tamen est , quòd Deus dicitur velle aliquid dupliciter. Vno modo propriè:& sic dicitur velle aliquid , cuius voluntas verè in eo est , & quod sibi complacet. Et hic dicitur voluntas beneplaciti,quæ semper in omnibus infallibiliter impletur. Et de hac loquitur Psalm.& Isa.46.Omnis voluntas mea fiet. Alio modo dicitur velle aliquid metaphoricè,id est,per similitudinem, eo quòd ad modum volentis se habet,inquantum præcipit vel consulit,prohibet vel permittit aliquid.Et hæc dicitur voluntas signi,quæ non semper impletur. De qua dicit Apostolus 1. ad Timot.2. Qui vult omnes homines saluos fieri.Cùm tamen omnes salui nõ fiant,sed multi damnentur.De hac etiam dicitur Matthæi 13. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas,& noluisti.

1.di.8. art. vl.cor. post principiũ. ¶ Ad aliud dicendum,quòd voluntas humana per prædestinationem non ligatur,nec impeditur ad eliciendum proprium actum, sed iuuatur. Ideo autem dicit Apostolus , quòd non est volentis velle,nec currentis currere, sed miserentis Dei , quia nemo potest per conatum propriæ voluntatis consequi gratiam, vel per naturalia propria opus gratuitum elicere sine diuino auxilio. Vnde ipse Christus dicit Ioan.3.Sine me nihil potestis facere. Cuius ratio est,quia licet voluntas hominis libera sit,tamen hanc libertatem non habet nisi à Deo,qui est causa efficiens huiusmodi libertatis.Et sicut dicitur in libr. de Causis,Omnis causa primaria plus est influens super suum causatum,quàm causa secunda,quia virtus & esse causæ secundæ totum est à causa prima,& sic actus & operatio causæ secundæ reducitur in causam primam,cuius virtute operatur.Et per hunc modum dicit Apostolus,quòd Deus operatur in nobis velle & perficere.

¶ Ad id verò, quod dicitur, Nemo potest venire ad me,nisi Pater meus traxerit eum , dicendum, quòd homo trahitur tripliciter, aliquando enim trahitur violentia , sicut Susanna trahebatur ad mortem,vt dicitur Danie.13. & Eleazarus trahebatur ad supplicium, vt dicitur 2.Macha.6 Et de hac tractione dicitur Prou.24. Qui trahuntur ad interitum , liberare ne cesses. Aliquando verò trahitur homo amore vel delectationibus allectus , vel beneficiis prouocatus, sicut trahitur puer,ouo vel pomo sibi ostenso ,vnde dicitur, Trahit sua quenque voluptas. De hac tractione dicitur, Oseæ 11. In funiculis Adam traham eos , in vinculis charitatis. Et Canti.1. Trahe me,&c.& Ioan.12. Si exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipsum. Aliquando autem trahitur timore supplicij territus, sicut trahuntur qui timent supplicia. De hac tractione dicitur Iacobi 2.Nonne diuites per potentiam opprimunt vos,& ipsi trahunt vos ad iudicia?Tractio ergo ista , de qua loquitur Christus(vt ostendit glosſ.)non est violentiæ,nec necessitatis,nec inuiti, sed voluntatis & desiderij.

¶ AD SECVNDAM quæstionem dicendum , quòd reprobatio in suo intellectu tria includit,scilicet æternam præscientiam meritorum , temporalem obdurationem siue excæcationem , & finalem damnationem. Primum, scilicet præscientia meritorum causam non habet, cùm enim Deus non accipiat cognitionem à rebus, sicut nos accipimus , sed ex seipso res intelligat & cognoscat,nullo modo res futuræ possunt dici causa præscientiæ Dei, sicut suprà in fine tertij cap dictum est.

¶ Item , Cùm præscientia secundum propriam rationem non aliud dicat nisi simplicem notitiam futurorum , non importat aliquam causam , & ideo futurorum & præcipuè malorum causa esse non potest,sicut suprà 3 c.dictum est.Et secundum hoc reprobatio est tantùm præscientia culpæ, sed non causa.

¶ Secundum autem & tertium, scilicet temporalis obduratio & finalis damnatio,duplicem causam habent,vnam ex parte hominis per modum meriti,aliam ex parte Dei per modum iustitiæ , culpæ merito pœnam adhibentis.Obduratio enim quandoque dicitur actus voluntatis obstinatæ malo.cui pertinaciter adhæret.Et sic cõstat quòd obdurationis causa non est Deus,sed homo,sicut nec alterius actus peccati inquantum deformis est. Aliquando autem obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ,quæ etiam excæcatio dicitur:quia gratia est quoddam lumen animæ: & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Aliquem autem carere gratia,ex duobus contingit,tum quia ipse non vult recipere,tum quia Deus non ei infundit, vel non vult infundere. Horum autem duorum talis est ordo,vt secũdum non sit nisi ex suppositione primi. Cum enim Deus nihil velit nisi bonum,non vult aliquem gratia priuare , nisi secundum quod bonum est,sed quòd aliquis careat gratia,non est bonum simpliciter.Vnde hoc absolutè consideratum , non est volitum à Deo.Est tamen bonum vt careat gratia,si eam habere nõ vult , vel si negligenter ad eam habendam se præparat : quia iustum est,& hoc modo est volitum à Deo.Patet ergo quòd huiusmodi defectus absolutè causa prima est ex parte hominis qui gratia caret;sed ex parte Dei non est causa huius defectus,nisi ex suppositione illius , quòd est causa ex parte hominis.Et per hunc modum quandoque inuenitur Deus dici causa excæcationis vel obdurationis,nõ quidem immittendo malitiam , sed non impertiendo gratiam : sicut nec digni sunt:vt dicit August. Si enim non necessariò impertitur,in ipso est impertiri, & no impertiri,vnde eius quod est,non impertiri,aliquo modo causa est. Obduratio igitur ex parte hominis habet rationem culpæ:sed ex parte Dei habet rationẽ iustitiæ.Similiter finalis damnatio habet duplicem causam, scilicet ex parte hominis,commissionem culpæ,& ex parte Dei,illationem pœnæ.

¶ Et per hoc patet responsio ad primas duas autoritates , quòd Deus excæcat mentes infidelium,non impertiendo malitiam , sed iustè subtrahendo gratiam.Similiter,obdurat quem vult:quia non cogitur cuiquam indigno conferre gratiam. Nec est cõtra voluntatem Dei:sed secundum voluntatem ipsius,quòd aliquis pro merito malitiæ suæ obduretur inquantum obduratio dicit pœnam, iusto iudicio culpæ obstinationis illatam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus non sequitur nisi concurrentibus omnibus causis:sed ex defectu vnius causæ tantum consequitur negatio effectus.Dico igitur , quòd causa gratiæ sicut agens est ipse Deus:& sicut recipiens,ipsa anima per modum subiecti & materiæ.Et ideo quia formæ inductæ non est causa materia neque subiectum,nisi sit tale subiectum , ex cuius principiis fluit accidens(quale accidens non est gratia)ideò non dicitur simpliciter anima causa gratiæ,sed recipiens tantum: Deus autem est causa,dicitur tamen anima causa malitiæ. Nec oportet , quòd omnis defectus incidat ex parte agentis,sed potest incidere ex parte recipientis.Et ita est in propoſito:ipsa enim anima est causa obdurationis,

tionis, inquantum obduratio culpam dicit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus quantum est in se, nulli est vbiq; sed homo à Deo præsente se absentat sicut se absentat à præsenti lumine, qui claudit oculos. Et ideò non est simile, quod pro simili ponitur.

CAPVT VII.

¶ Quare Deus creet hominem, quem præscit esse damnandum.

VLTIMO considerandum est, quare Deus facit hominem, quem præscit esse damnandum. Sunt enim quidam vesani, qui Deo in hoc iniquitatis maculam imponere non verentur, dicentes eum iniquum & impium, qui opus suum facit ad intolerabiles & interminabiles cruciatus.

¶ Rationes igitur adducendæ sunt ad tantam vesaniam refrænandam, & Dei iustitiam demonstrandam. Et primò ostendendum est, quòd voluntas Dei faciétis hominem, quem præscit esse damnandum, non est iniqua. Deinde ponendæ sunt rationes probabiles, quare Deus facit hominem, quem præscit esse damnãdum. Sciendum est itaque, quòd ratio, quare Deus hoc facit, est sua voluntas: quæ causa est omnium, quæ ab eo fiunt: vnde dicit Aug. in 3. lib. de Trin. Non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis & ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarũ & retributionum. Hæc igitur sola est, vnde ortum est, quicquid est. Voluntas autem eius iniusta vel iniqua esse non potest. Ex duobus enim contingit voluntatem alicuius à rectitudine deuiare: videlicet aut ex ignorantia, aut ex affectione peruersa. Quæ quidem duo in Deo inesse non possunt. Cùm sit summè sapiens, ignorantia in eum non cadit: vnde dicitur Iob 12. Apud eum est sapientia, & fortitudo: & ipse habet consilium, & intelligentiam. Et ideò clamat Apost. Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, &c. Hinc etiam Iob 9. dicitur: Sapiens corde, & fortis robore. Item cum omnis artifex naturaliter diligat opus suum, impossibile est, opificem omnium odire aliquam creaturam; & ideò affectio inordinata in eo esse nõ potest. Vnde dicitur Sap. 11. Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti, nec etiam odiens, aliquid constituisti, aut fecisti. Ex his ergo apparet, Dei voluntatẽ creatricẽ omnium iustissimã fore, nec maculam aliquam iniquitatis habere. Et hoc est quod dicitur Deut. 32. Deus fidelis, & absque vlla iniquitate iustus & rectus. Item Abac. 1. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem nõ poteris. Et ideo dicit Psal. Iustus dominus, & iustitias dilexit, quantum ad ornatissimam affectionem æquitatem vidit vultus eius, quantum ad perfectissimam cognitionem. Licet autem Deus sit rectissimus, & nihil odiat eorum, quæ fecit, dicitur tamen odire aliqua metaphoricè, non inquantum ab ipso procedunt, sed inquantum egrediuntur à regula rectitudinis suæ. Illud enim quod non esse volumus, odire dicimur: vnde cum mala fiant contra regulam rectitudinis eius (quia sunt priuatio modi, speciei & ordinis, vt dicit Aug.) ea vult non esse: & ideò malos odio habere dicitur. Vnde Sap. 14. Ödio sunt Deo impius, & impietas eius. Dicitur etiam odire illos, quorum punitionem vult. Sic enim ad modum odientis se habet. Et ideo dicit Psal. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mẽdacium. Quia vero diuina voluntas est causa rerum omnium, ipsa causam habere non potest. Voluntati enim finis causa volendi est, finis autem diuinæ voluntatis est sua bonitas, ipsa enim bonitas Deo est causa volendi. Et ideo dicit Aug. in lib. 83. Quæstionum, quod voluntatis eius causa quærenda non est: nam vt idem dicit in libr. contra Manichæos: Qui dicit, quare Deus voluit facere cælum & terram, maius aliquid quærit quam sit voluntas Dei: nihil autem maius inueniri potest. Quamuis autem diuina volũtas causam nõ habeat aliquid creatum: nihilominus tamen potest ei aliqua volendi ratio assignari, vel bonitas ipsius, vel aliquid quod ad bonitatis, vel sapientiæ ipsius pulchritudinem ordinetur. Si enim nulla posset diuinæ bonitatis ratio assignari, cogeremur in quorundam errorem declinare, dicentium, omnia procedere à deo secundum simplicem voluntatem, vt de nullo oporteat reddere rationẽ, quare* Deus vult. Quòd diuinæ Scripturæ manifestè contrariatur, quę deum perhibet secundum suam sapientiam omnia fecisse: secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti, &c. Et Eccles. 1. dicitur quòd Deus effudit sapientiam suam super omnia opera sua. Augu. etiam in lib. 11. super Genes. ad lit. dicit, Mouentur quidam dicẽtes, cur creauit deus, quos futuros malos præsciebat? Et respondens dicit, quia præuidit, quid boni de malis eorum esset facturus: si enim eos fecit, vt in eis relinqueret, vnde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent.

** Alias nisi quia.*

¶ COMPESCAMVS igitur humanam temeritatem, quæ Deo iniquitatis maculam imponere non veretur, & approbantes diuinam iustitiam, assignemus aliquas rationes, quare deus creat hominem, quem præscit esse damnandum. Sit igitur prima ratio talis ex parte diuinæ liberalitatis, Melius est esse aliquid cum aliquo defectu, quam non esse simpliciter. Cum autem in peccatore damnando duo sint: videlicet natura, quæ bona est, & culpa, quæ mala est, non debuit Deus propter culpam subtrahere naturam, alias liberalitatẽ suam subtrahere videretur. Sicut videmus, quòd bonus artifex arcam facit, quam etiam præscit aliquam maculam contracturam. Et hæc ratio potest colligi ex illo verbo Apost. 2. Timoth 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Si autem obiiciatur, quòd artifex si sciret arcam in breui comburendam, eam non faceret, respondendum est, quòd si artifex sciret etiam in ipsa combustione suam sapientiam relucere, & arcam in igne non deficere, non propter hoc se subtraheret à factione ipsius. Vnde cum deus sciat etiam in damnatis suam iustitiam & suam sapientiam relucere (dum culpam per supplicium punit) conueniens est, vt propter hoc non se subtrahat.

¶ Secunda ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ. Bonum enim totius est melius quàm bonum particulare. Nam bonum particulare ordinatur ad bonum vniuersale, sicut imperfectum ad perfectum. Ad ordinatam ergo prouidentiam pertinet potius prouere & conseruare bonum vniuersale, quam bonum particulare, & aliquando propter bonum vniuersale particulare negligere: imò aliquando contra particulare propter vniuersale facere. Sicut ad conseruationem Reip. principes & rectores suspendunt latrones, & interficiunt homicidas. Cum igitur natura humana per generationem propagetur & conseruetur: si deus hominem damnandum propagari vel nasci non sineret, vel animam non infunderet, ordinem generationis humanæ destrueret, & sic bono vniuersali particulare præponeret, & rectitudo suæ prouidentiæ causaretur: quod penitus est absurdum. Congruum est igitur vt propter generalius bonum fiat homo etiam damnandus, Deo aliquid melius prouidente: vt dicit Apost. ad Heb. 11.

¶ Tertia ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ & reuerentiæ simul. Nam quanto magis rector auget Rempub. & ipsos Reipubl. conseruatores gloriosius promouet, & potioribus donis remunerat etiam cum suppliciis aliquorum, deprimendo scilicet: & cruciando eorum aduersarios & Reipublic. destructores: tanto laudabilior redditur. Cùm igitur gloriam beatorum augeat consideratio tormentorum hostium suorum, quæ ipsi dei beneficio euaserunt, congruum fuit vt deus etiam homines consideret quos sciebat esse damnandos. Beatis enim accresceit gloria de perditione malorũ. tum quia gaudent de vindicta eorũ, iuxta illud Psal. Lætabitur iustus, cum viderit vindictam. Tum quia ipsi eorũ supplicia euaserunt: & propter hoc in gratiarum actiones & laudem & reuerentiam exuberant Creatoris secundum illud 2. Machab. 1. De magnis periculis à deo liberati, magnifice gratias agimus ipsi. vnde dicitur in Psal. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine. Et ideo dicit August. super Genes. Frustra dicitur, Non debet Deus creare, quos præsciebat malos futuros: sciebat enim eos bonis profuturos: & iustè pro mala voluntate puniendos. Hanc rationem innuit Apost. Rom. 9. dicens, volens deus ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

¶ Si autem obiiciatur, quòd nullus debet procurare propriam reuerentiam & aliorum vtilitatem cum dispendio aliorum, respondendum est, quòd hoc verum esset: si fraudulenta, vel aliqua iniustitia committeretur, sed quando iustitia non deseritur, sed seruatur (vt in proposito fit: sicut ostensum est suprà) semper debet bonorum vtilitas procurari.

¶ Quarta ratio sumitur ex parte diuinæ potentiæ & sapientiæ simul. Nullus enim Rex præpotens & veritatem diligens, debet occultare potentiam suam, & impotentiam simulare: ne infirmus & impotens reputetur. Item nullus bonus artifex debet occultare sapientiam suam, & ignorantiam simulare, ne inscius videatur. Vnde dicitur Eccles. 20. Maior est, qui celat insipientiam suam, quàm homo, qui abscondit sapientiam suam. Si ergo Deus non fecisset quem sciebat esse damnandum, potuisset inscius & impotens reputari: & quòd plus posset malitia, quàm diuina potentia vel sapientia. Cuius contrarium scriptum est Sapien. 8. Sapientia vincit malitiam: attingit enim à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.

¶ Hanc rationem tangit Apostolus Rom. 9. cùm dicit, An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?

¶ Si autem subiiciatur, quòd nullus debet ostendere potentiam suam alicuius in iniuriam: respondendum est, quòd Deus ex hoc nulli facit iniuriam, vel iniustitiam, nec homo de Deo iustè conqueri potest, nam quicquid boni habet, à Deo habet, scilicet esse suum. Malitiam autem habet à seipso: vt suprà ostensum est. Vnde dicit August. super Genes. loquens de futuris damnandis, A se habent voluntatem malam, à Deo naturam bonam & iustam pœnã. Quòd autem homo de bono conqueratur iniustum est, & ideo dicit Apost. Rom. 9. Nunquid iniquitas est apud eum? absit, & subditur, Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, Quid me fecisti sic? Et Isa. 45. Væ qui contradicit factori suo: testa de famiis terræ, nun quid dicit lutum figulo suo, quid facis?

¶ Si autem obiiciatur, quòd damnatus vellet potius non esse quàm sic esse, iuxta illud Mat. 26. Bonum erat illi, si non natus fuisset homo ille, ergo iniustitia fit illi: respondendum est: quòd licet damnati vellent potius non esse quàm sic esse, non tamen absolutè vellent non esse. Nullus enim potest simpliciter appetere destructionem sui esse, propter naturalem appetitum cuiuslibet rei ad esse. Cùm autem esse absolutum sit melius quàm conditionatũ, nõ debuit Deus propter appetitum conditionum, absolutũ esse cassare.

¶ Quinta ratio sumitur ex parte humanæ arrogãtię. Si enim Deus non fecisset aliquem hominem damnãdum, humana præsumptio salutem suam propriis meritis, & non Dei gratiæ ascripsisset: dum credidisset per virtutem propriam, & suis naturalibus, vel ex suis operibus se posse saluari. Hæc ratio tangitur Rom. 9. cum dicitur vt secundum electionem propositum Dei maneret: non ex operibus: sed ex vocante dictum est, &c. Vnde Tit. 3. dicitur, Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et ideo ad humiliãdam humanam superbiam loquitur Iob 40. dicens, Nunquid irritum facies iudicium meum, & condemnabis me, vt tu iustificeris? Et si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas, circunda tibi decorem & in sublimi erigere, & esto gloriosus, & ego confitebor, quòd saluare te possit dextera tua.

¶ SVNT etiam nonnulli, qui secundum suam dementiam, diuinam prouidentiam reprehendunt dicentes, quòd Deus talem hominem facere debuit, quòd omnino peccare non posset, sequentes potius suam fatuam conceptionem, quàm diuinæ prouidẽtiæ rectissimam rationem. Si enim Deus creasset hominẽ talem quòd peccare non posset, plura inconuenientia sequerentur.

¶ Primum inconueniens est, quòd libertas arbitrij tolleretur, & per consequens natura & nobilitas hominis cassaretur. Nobilitas enim hominis in hoc consistit, quòd liberam habet electionem, dum ad vtrumlibet flecti potest. Quod quidem animalia bruta, quæ carent ratione, non habent, licet sensum & sensualitatis habeant appetitum. Vnde dicere, quòd Deus facere debuisset hominem qui peccarẽ non posset, simile est ac si diceretur, quòd debuisset eum facere animal brutum, vel aliquid aliud minus nobile. Talibus contingit sicut dicit Psal. Homo cum in honore esset, non cognouit seipsum, comparatus est iumentis insipientibus: & similis factus est illis. Hominis ergo nobilitas, quam contulit ei Deus, est quòd habeat arbitrij libertatem, per quam potest ad vtrumlibet flecti, habens discretionem boni & mali. Vnde dicitur Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Et subditur, Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quòd placuerit ei, dabitur illi, Et ideò dicit Psal. Minuisti eum paulò minus ab Angelis; &c.

¶ Aliud inconueniens est, quòd meritorum & præmiorum ratio, & iustitia deperiret. Nullus enim meretur de eo, cuius causa & libertas in ipso non est. Vnde dicit Poëta. Quid meruere boues animal sine fraude dolóve? Vnde ratio merendi ex parte nostra est in libertate arbitrij. Et cum omne præmium causetur ex merito, cui respondet: si meritum non esset, subiata libertate arbitrij, præmiũ non daretur: secundum illud Apostoli 2. Timot. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Ad hoc ergo, vt cæleste præmium daretur homini, oportuit vt meritum præcederet causatum ex conatu arbitrij, cui tale præmium datur: sicut dicit Apostolus 1. Tim. 4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, &c.

¶ Tertium inconueniens est, quòd bonitati & perfectioni Vniuersi detraheretur. Nam perfectio Vniuersi consistit in hoc, quòd omnes gradus bonitatis creaturæ communicabiles cõtinet. Si autem natura humana à suo gradu transiata, in altiorem per Dei prouidentiam mutaretur, quamuis aliquod bonum humanæ naturæ accresceret: tamen bonitati Vniuersi aliquid detraheretur, dum non omnes gradus bonitatis impleti essent, illo gradu ex quo natura humana translata esset, vacuo remanente. Cum autem bonum Vniuersi excedat bonum particulare cuiusque naturæ creatæ (sicut etiam bonum gentis excedit bonum singularis hominis, vt in 1. Ethic. dicitur) debuit Deus humanam naturam facere, qualem fecit: scilicet quæ peccare posset: vt omnes gradus bonitatis implerẽt. Vnde dicitur Deut. 32. Dei perfecta sunt opera.

¶ Quartum inconueniens est, quia impediretur illud ex quo apparet Deus laudabilis. Nam in peccatis apparet etiam Deus multum laudabilis, dum per misericordiam parcit, & per iustitiam punit. Cùm ergo id ex quo apparet Deus laudabilis, non debeat impedire, non debuit Deus omnino impedire peccatum, faciendo hominem, qui peccare non posset, vt perpetuò dici posset illud Psal. Magnus Dominus & laudabilis nimis, &c.

¶ Quintum inconueniens est, quia si homini daretur, quòd peccare non posset secundum conditionem suæ naturæ, arbitrij libertate seruata, quædam contradictionis implicatio sequeretur. Arbitrium enim ideò dicitur liberum, quia ad vtrumlibet flecti potest: potest enim aliquid facere & non facere, & potest facere bonũ & malum. Si ergo haberẽt liberum arbitrium ad peccandum, & peccare non posset per naturam, duo contradictoria essent simul, quod est impossibile.

¶ Si autem obiiciatur de arbitrio diuino vel angelico, quòd cum sit liberum, peccare non potest: dicendum est, quòd cùm Deus non habeat esse causatum, vel dependens ab aliquo, secundum conditionem suæ naturæ, deficere nunquam potest, nec quantum ad esse, nec quantum ad rectitudinem bonitatis: & ideo peccare nõ potest. Sed quælibet creatura habet esse dependens & causatum ab alio, scilicet à Deo: & ideo secundum conditionem suæ naturæ quælibet creatura deficere potest, & quantum ad esse & quantum ad rectitudinem voluntatis. Vnde dicit Greg. quòd omniatẽderent in nihilum, nisi manu Conditoris tenerentur. Et ideo quibuscunque confertus, vt in bono sic confirmentur, vt peccare non possint: hoc non habent per naturam, sed per Dei gratiam: per quam filij Dei efficiuntur, & quodammodo diuinæ naturæ consortes: secundum illud Psal. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.

¶ Patet igitur ex præmissis, quòd omnia quæ à Deo fiunt, & bona & ordinata sunt. Et ideò dicitur Genes. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat: & erant valdè bona. Apostolus etiam dicit Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt.

PRÆDICTORVM EPILOGVS.

¶ Non posset naturaliter ab homine sciri, quare Deus in particulari hunc prædestinet, & hunc vel illum reprobet.

QVAMVIS autem superius inductæ sint rationes ad ostendendum, quòd nulla iniustitia apud Deum est, ex eo quòd facit hominẽ, quem præscit esse damnandum: vnusquisque tamen caueat diligenter, ne nimis incautus præsumat assignare causam in speciali, quare hunc, vel hos determinatè Deus eligat, & illum vel illos nõ eligat. Hoc enim nullus mortaliũ scire potest, nisi fortè Deus vellet hoc alicui specialiter reuelare. Vnde dicit Aug. Cur potius hunc vel illum Deus liberet, vel non liberet, scrutetur, qui potest tã magnum profundum iudiciorum Dei, veruntamen caueat præcipitium. Item quare hunc trahat & illũ non trahat, noli diiudicare, si non vis errare. Et Rom. 12. Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Qui enim hoc præsumeret perscrutari, Deo non præstaret obsequium, sed sibiipsi iudicium generaret: iuxta illud Prouerb. 25. Sicut qui mel multum comedit, non est bonum: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimatur à gloria: illo scilicet disponente, à cuius narratione cunctæ linguæ deficiunt. Qui & ipse consummatio sermonum existens, est Rex regum & Dominus dominãtium, cuius potestas non auferetur, & regnũ non corrumpetur in secula seculorum, Amen.

¶ Insignis angelici Doct. diui. Tho. Aquin. de diuina præscientia & prædestinatione tractatus, per Io. Daniel. sacræ paginæ bacchalarium Louanien. studio fissimè reuisus & correctus explicit.

¶ Laus vni & trino.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh.

Omnes sunt Quaterniones, præter Hh, qui est Quinquernio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LVGDVNI,
EXCVDEBAT THEOBALDVS ANCELIN,
anno 1581.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1

AR

MC

Universidad de Deusto
Biblioteca